

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

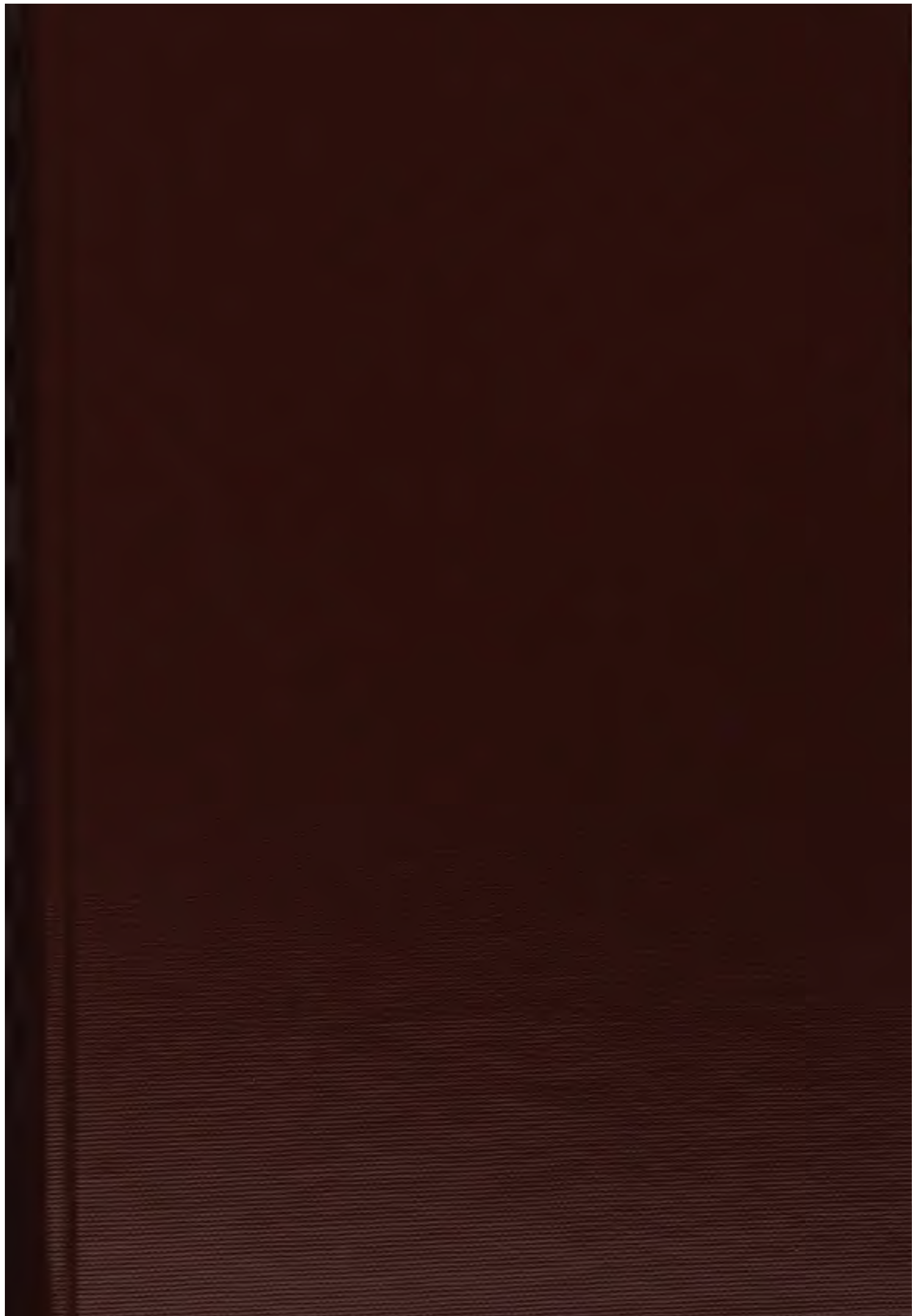
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

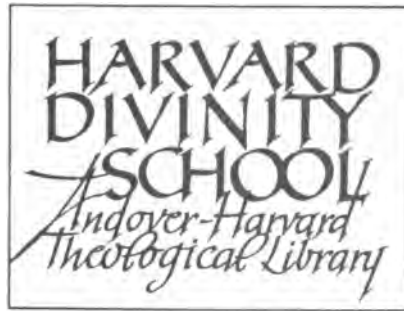
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

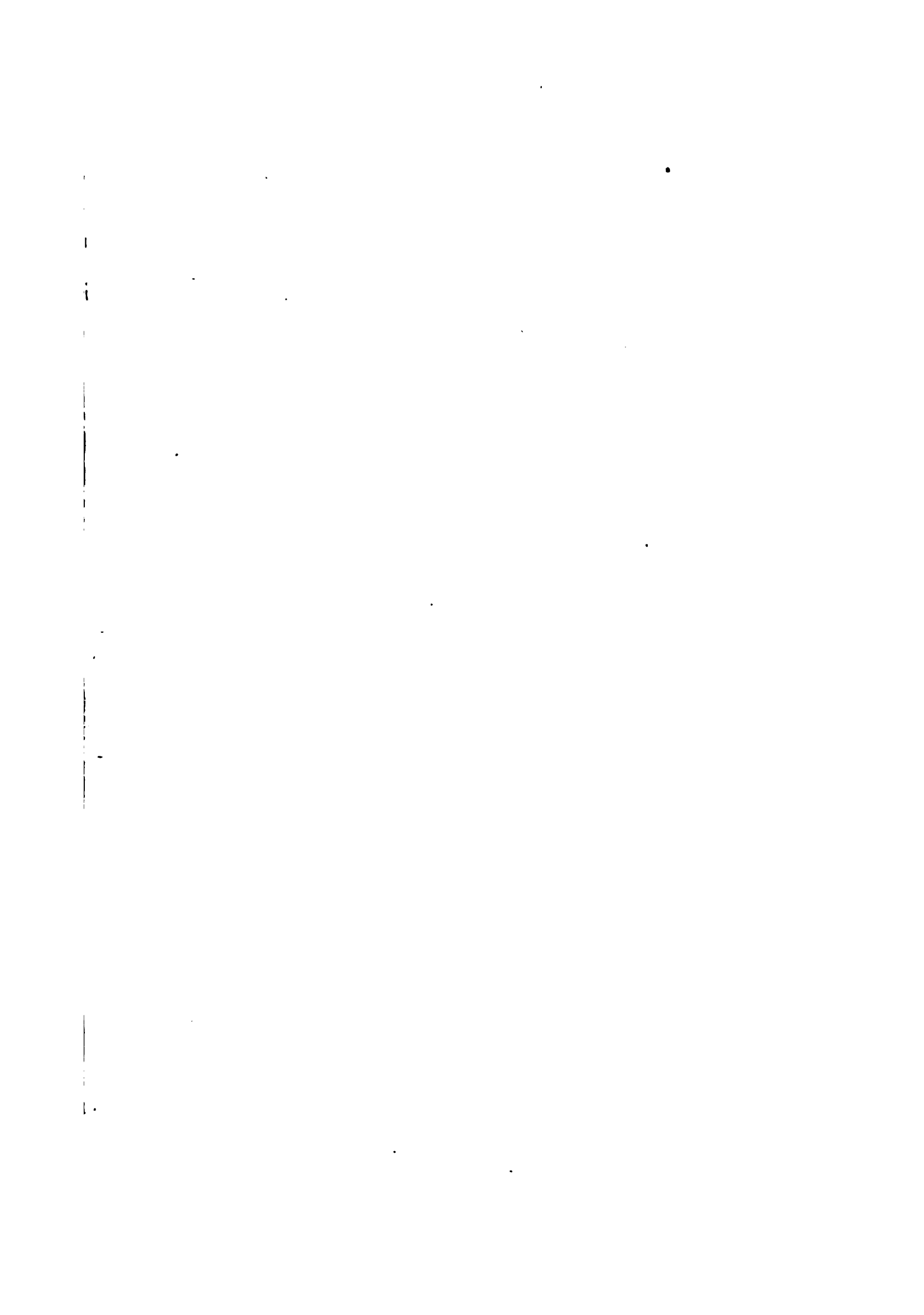
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODO, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

JUNTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGEN-
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIUM
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS
AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS
SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFI-
CANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO,
ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STU-
DIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATREANT OMNES
SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTRKO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM
UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO
INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COM-
PERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS

SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS

USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPTIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODO SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTIMQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA.

EXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM

INEDITORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES

ÆTATES, LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM,

ET EX INNUNERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES LATINA,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORUM.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM.
AMBAPARTES JAM INTEGRE EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1410 FRANCIS VENIT: GRÆCA
DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCOM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLE-
CTITUR, ET 109 VOLUMINA, PRO PRIMA SERIE GRÆCA, NON EXCEDIT. POSTERIOR AUTEM VERSIONEM LATINAM TANTUM
EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIE GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM
ATTINGIT: DOM HUIUS VERSIO NERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUSQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-
LATINUM 8, UNUSQUODQUE NERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS
BENEFICIO FRUATUR EMPOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT;
SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIÆ ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS
EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE
VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. QUÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIEI,
PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENT, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS
IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPE-
CIALIBUS SUBJICIENTUR, ET HAS IN TEMPORE SUO ANNUNTIABIKUS, SI TEMPS ZAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXVII.

DIONYSIUS EXIGUUS. S. CÆSARIUS. FACUNDUS HERMIANENSIS. ALII.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMROISE; PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFERA NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRONGE, NUNC VERO INTRA MUENIA PARISIENSIS.

BR

60

.M4

t. 67

cop. 2

AVIS IMPORTANT.

D'après une des lois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pouvaient guère échapper à ce rachat divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 21 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées: aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne saurait prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque du Clergé* sera terminée en ses 3,000 volumes in-4°. Le passé paraît un sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre. Cependant, parmi les raisons auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'étant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès inouï dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Éditeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du double *Cours d'Écriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine. Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en conférer une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incommensurable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le harnais et dont le coup d'œil typographique est sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les correcteurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient une révision, et souvent il en vient deux ou trois; puis l'on cliché. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout de l'épreuve à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître téméraire, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* laissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Montfaucon et des célèbres Jésuites Petau et Sirmond. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'in vraisemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés du sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, lisaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition. De plus les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le propre est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent le plus souvent que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver en dix-huit mois d'étude, une seule faute dans notre *Patrologie latine*. M. Danzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzburg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaient, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre une seule faute, soit dans le latin soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitra, Bénédictin de Solesmes, et M. Bonatty, directeur des *Annales de philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction. Dans le Clergé se trouvent de bons latinistes et de bons hellénistes, et, ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques, eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, surtout dans les grecs.

Malgré ce qui précède, l'Éditeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la remise entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est corrigé mot par mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivales, sous ce rapport, dans aucun temps ni dans aucun pays; car quel est l'éditeur qui pourrait et voudrait se livrer APRÈS COUP à des travaux si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vocation divine à cet effet, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne reconnaissons que cette édition et celles qui suivront sur nos planches de métal ainsi corrigées. On croyait autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique; pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hébreu a été revu par M. Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

Nous avons le bonheur de pouvoir citer, en trois par ses réflexions suivantes: Enfin, notre exemple a fini par ébranler les grandes publications en 1845, en Allemagne, en Belgique et en France, par les *Canons grecs de Rome*, le *Gerdil de Naples*, le *Saint Thomas de Parme*, l'*Encyclopédie religieuse de Munich*, le recueil des *déclarations des rites de Bruxelles*, les *Bollandistes*, le *Square et le Synicène de Paris*. Jusqu'ici, on n'avait su réprimer que des ouvrages de courte haleine. Les in-4° ou in-8° en grand folio, les in-folio, faisaient peur, et on n'osait y toucher, par crainte de se heurter dans ces volumes à des difficultés sans nombre; mais on a fini par se risquer à nous imiter. Bien plus, sous notre impulsion, d'autres Éditeurs se préparent au *Bulletin universel*, aux *Décisions* de toutes les Congrégations, à une *Biographie* et à une *Histoire générale*, etc., etc. Malheureusement, la plupart des éditions déjà faites ou qui se font, sont sans autorité, parce qu'elles sont sans exactitude; la correction semble en avoir été faite par des aveugles, soit qu'on n'en ait pas senti la gravité, soit qu'on ait reculé devant les frais; mais patience! une reproduction correcte surgira bientôt, ne fût-ce qu'à la lumière des écoles qui se sont faites ou qui se feront encore.

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM VI. ANNI 540-549.

**DIONYSII EXIGUI,
VIVENTIOLI, TROJANI, PONTIANI,
S. CÆSARII**

ARELATENSIS EPISCOPI,

FULGENTII FERRANDI ET RUSTICI

QUORUM PRIOR CARTHAGINENSIS, POSTERIOR ROMANÆ ECCLESIAE DIACONUS,

NECNON

JUSTI, FACUNDI,

URGELLENSIS ET HERMIANENSIS EPISCOPORUM,

OPERA OMNIA

MOXTA MEMORATISSIMAS EDITIONES GUILLELMI JANI, GALLANDII, MARGARINI DE LA BIGNE,
LUCÆ HOLSTENII, NECNON EDMONDI MARTENE ACCURATISSIME EXPRESSA,
RECENSITA ET EMENDATA.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS UNICUS.

VENIT 7 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÈ EDITORÈM,
EN VIA DICTA THIBAUD. OLIM D'ANBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRÔGE, NUNC VERO INTRA MUENIA PARISINA.

1865

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM VI, ANNI 540-549.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO LXVII CONTINENTUR.

DIONYSIUS KXIGUUS.

Epistola S. Cyrilli Alexandrini contra Nestorium a Dionysio translata.	col. 9
Epistolæ duæ de ratione Paschæ.	19
Codex canonum Ecclesiæ universæ, cui præmittitur Christophori Justelli Præfatio.	39
Codex canonum ecclesiasticorum, sive Codex canonum vetus Ecclesiæ Romanæ ex Jac. Sirmondi Concil. tom. II.	135
Collectio decretorum pontificum Romanorum.	229
Translatio libri S. Gregorii Nysseni de Opificio hominis, cum epistola præfatoria.	347
Vita S. Pachomii.	407
Interpretatio orationis S. Procli de Deipara.	407
Interpretatio epistolæ S. Procli ad Armenios, cum præfatione:	407
Historia inventionis capitis S. Joannis Baptistæ, a Dionysio Latine translata*.	417
Cyclus Paschalis, præcedente ipsius historia.	453

FACUNDUS EPISCOPUS HERMIANENSIS.

Libri duodecim pro defensione trium capitulorum concilii Chalcedonensis.	527
Liber contra Mocianum.	853
Epistola fidei catholicæ.	867

FULGENTIUS FERRANDUS.

Epistolæ et opuscula.	887
Breviatio canonum.	949
Vita S. Fulgentii Ruspensis.	961

S. JUSTUS URGELLENSIS.

Epistola ad Sergium papam.	961
Explicatio in Canticum Salomonis.	963

VIVENTIOLUS EPISCOPUS LUGDUNENSIS.

Epistolæ.	994
-----------	-----

TROJANUS EPISCOPUS SANTONENSIS.

Epistola una.	995
---------------	-----

PONTIANUS EPISCOPUS AFRICANUS.

Epistola ad Justinianum imp.	<i>Ibid.</i>
------------------------------	--------------

S. CÆSARIUS EPISCOPUS ARELATENSIS.

<i>Notitia ex Gallandii Bibliotheca.</i>	997
<i>Vita S. Cæsarii auctoribus Cypriano, Firmino et Viventio episcopis.</i>	1001
<i>De S. Cæsario Commentarius Bollandianus.</i>	1253

S. CÆSARII OPERUM PARS PRIOR.

Homiliæ.	1041
----------	------

OPERUM PARS POSTERIOR.

Opuscula et epistolæ.	1089
-----------------------	------

RUSTICUS S. ROMANÆ ECCLESIE DIACONUS.

Opus contra Acephalos præcedente Notitia de Rustico.	1163
--	------

* Lectorem monitum volumus, interpretatorem Dionysianam libri de Opificio hominis, a nobis ex Bibliothecæ Regiæ exemplari descriptam, mendis scilicet pertruncisque insanabilibus, ut cuique legenti patebit.

DIONYSIUS EXIGUUS.

NOTITIA (ex Cave).

Dionysius Exiguus, natione Scythæ, professione A monachus, et abbas Romanus, Cassiodori familiaris ejusque in dialectica addiscenda condiscipulus. Claruit anno 53. Obiit ante annum 556, quo Cassiodorus librum de Divinis Lectionibus scripsit: ac in eo Dionysium jamjam, uti ait, defunctum impense laudat. *Generat hodieque, inquit (Cap. 23), Ecclesia catholica viros illustres probabilium dogmatum decore fulgentes. Fuit enim nostris temporibus et Dionysius monachus, — in utraque lingua valde doctissimus, reddens actionibus suis, quam in libris Domini legerat, æquitatem: qui Scripturas divinas tanta curiositate discusserat atque intellexerat, ut... Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas. Totus catholicus, totus paternis regulis perseveranter adjunctus; et quidquid possunt legentes per diversos querere, in illius scientia cognoscebatur posse fulgere.*

OPERA.

Collectio sive Codex canonum ecclesiasticorum, a Dionysio; rogante Stephano episcopo Salonitano, Latine versus et compaginatus, constans canonibus apostolicis prioribus 50 et canonibus conciliorum Nicæni, Constantinopolitani, Chalcedonensis, Sardicensis, et Africanorum quorundam. Exstat in omnibus conciliorum collectionibus, et a Justello editus Paris. 1628, in-8°, et in Bibliotheca Juris Canon. tom. I, p. 97.

Collectio decretorum pontificum Romanorum a Siricio ad Anastasium II, quotquot reperiri poterant, una cum epistola nuncupatoria ad Julianum presbyterum Romanum, qui synodi Romæ an. 488 et 499 habitis subscripsit. Exstat in unaquaque Conciliorum editione, et a Justello una cum Codice canonum edita Paris. 1628, in-8°, et in Bibliotheca Juris Canon. tom. I, p. 181.

Epistola synodica S. Cyrilli et concilii Alexandrini, adversus Nestorium, Latine versa. Exstat tum alibi, tum a Justello edita cum prioribus Opusculis.

Epistola Paschalis Proterii ad Leonem, Latino versa, una cum Epistolis duabus ipsius Exigui paschalibus ad Petronium et Bonifacium; habetur in Appendice Petaviani operis de Doctrin. Temp.

Vita S. Pachonii abbatis, Latine versa, et intr Vitas Patrum ab Heriberto Rosveydo edita Antverp. 1615, 1628, in-folio.

Oratio Procli de laudibus Deiparæ (quam tamen non ab Exiguo, sed a Mario Mercatore, versam esse contendit Garnerius: ac proinde versionem inter istius opera adjuncto textu Græco edidit part. II, pag. 49). Epistola ejusdem de Fide ad Armenos, et altera ad Dominum pro Athanasio Perrhenorum episcopo, Latine versæ; habentur in editione Procli operum a Vinc. Riccardo adornata Romæ 1630, in-4°.

Gregorii Nysseni de Opificio hominis liber in duas divinus homilias, Latine versus. Exstat versio Basil. 1562, Colon. 1573, sed sine epistola Dionysii nuncupatoria ad Eugypium presbyterum, et versione prefationis Nysseni: quas primus in lucem edidit Mabillonius Analect. tom. II, p. 4.

Historia inventionis capitis S. Joannis Baptistæ, a Marcello abbate Græce conscripta, et ab Exiguo Latine versa; edita est a CL. Du Fresne ad calcem historici tractatus de Capite S. Joannis Bapt. Paris. 1665, in-4°.

Cyclus Paschalis annorum xcviij, ab anno 527 initium ducens: cujus fragmentum habes in Mariani Scoti Chronico ad ann. 527. In hoc cyclo annos a Christi Incarnatione numeravit Dionysius: atque istam æram primus omnium annis supputandis adhibuit.

PARS PRIMA OPERUM.

OPERA DOGMATICA ET CANONICA.

EPISTOLA SYNODICA

S. CYRILLI ET CONCILII ALEXANDRINI

CONTRA NESTORIUM

A DIONYSIO EXIGUO LATINE TRANSLATA.

PRÆFATIO EPISTOLÆ

S. CYRILLI ALEXANDRINI EPISCOPI.

Domino beatissimo Patri Petro episcopo Dionysius Exiguus in Domino salutem.

PATROL. LXVII.

D Beneficiorum vestrorum memor, venerabilis Pater, et antistitem Christi decus egregium, semperque ante oculos mentis apponens sancta nutrimentorum vestrorum studia a parvulo mihi depensa, quæ nulla

spatia locorum poterunt obliterare, vel temporum : quæro vicem referre gratiæ, quam me scio reperire non posse. Sed quia plerumque perficitur voto quod deesse videtur officio, desiderium quod erga vestram paternitatem jugiter gero, quo possum studio pædere non desisto, atque ideo vobis epistolam synodica[m] sancti Cyrilli Alexandrini pontificis Nestorio quondam Constantinopolitane[] urbis episcopo destinata[m], cui duodecim sunt admixta capitula blasphemie ejusdem Nestorii sub anathematis obsecratione damnantia : quam nuper de Græco in Latinum eloquium transtuli, per veneratorem vestram fratrem Sanætelum destinavi : opportunum prorsus hoc tempore existimans, quo tanti doctoris apostolica fides Græcis jam dudum bene comperta, sed ignorata Latinis haecenus innotescat : ut Nestoriana fabes evidenter agnoscat[ur] ab hominibus, et pro sua malignitate merito respuatur, quæ sub prætextu fidei perfidiam insinuare non desiuit, et furore Judaico pariter et errore tranquillitatem catholice[] Ecclesie[] toto terrarum orbe diffusæ turbare contendit. Et licet optime noverim quod præcepta salubria nequissimi homines hostiliter audiant, suaque dependere consilia prava persistant ; tamen omittenda non est quantalibet in-

structio, propter eos qui non contentions amore, sed quadam simplicitate falluntur, quia sæpe contigit ut aspirante Deo veritati commovent stadium qui mendac[i]o præbere consensum. Memorati ergo beati Cyrilli scripta præsentia eundem Nestorium commovent, ut unigenitum Dei Filium de Patre natum ante omnia sæcula, ejusdemque cujus est Pater essentia, qui propter nostram salutem descendit, et incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, non audeat in duos dividere, nec solita calliditate conjunctionem quamdam, et societatem Dei et hominis asseverare nitatur : quæ vocabula nulla utriusque nature inseparabilem unitatem, nec singularitatem personæ, vel certe subsistentia[m] Filii Dei ab eo prolata significat, sed duo quædam vel plura potius sub hac istorum B hominum occasione demonstrant, sceleratamque divisionem tam nefarii dogmatis conditor, qua ejus impissimi sectatores dignitate quadam et auctoritate, nec non et relatione sic ut ipsi desipiunt connectere moluntur. Sed jam melius ista sæpe dicti Patris assertionem pandantur, beatitudinis vestræ catholice pacem redintegrare propitius, nosque in membris ejus vestris precibus custodire dignetur.

EPISTOLA S. CYRILLI ALEXANDRINI EPISCOPI,

DIRECTA NESTORIO QUONDAM CONSTANTINOPOLITANÆ URBIS EPISCOPO, DUODECIM CONTINENS ANATHEMATISMI CAPITULA.

Domino sancto fratri Nestorio episcopo Cyrillus C episcopus, et quæ convenit apud Alexandriam synodus ex Ægyptia diocesi in Domino salutem.

Cum Salvator noster aperte pronuntiet dicens, *Qui diligit patrem aut matrem super me, non est me dignus ; et qui diligit filium aut filiam super me, non est me dignus* : quid nos patiemur qui deposcimus a tua religione ut te super Christum Salvatorem omnium diligamus ? Quis enim nobis in die Judicii subvenire poterit, aut quam satisfactionem reperire poterimus, ita diuturnum silentium de prolatis a te contra cum blasphemis continentes ? Etiam siquidem se tantummodo læderes, docens ista vel sentiens, sollicitudo nobis minor existeret : cum vero totam scandalizaveris Ecclesiam, et fermentum insolite pravitatis et novæ hæresis miscueris in populis, non tantum ibidem positus, sed ubique consistentibus. Nam tuarum expositionum libri per cuncta vulgati sunt quæ super nostro silentio ultra vel excusationis sermo sufficiat, aut quomodo non necesse sit meminisse Christi Domini sic dicentis : *Non putatis quod venerim pacem mittere in terram, sed gladium ; veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam*. Nam cum lædatur fides, parentum reverentia velut inutilis et periculosa despicitur, et amor erga filios fratresque vitatur : ad postremum super ipsam vitam mors potius a patre viris eligitur, ut meliorem resurrectionem, sicut scriptum est, consequantur. Ecce itaque te simul cum sancta synodus, quæ apud amplam urbem Romanam congregata

est, presidente sanctissimo fratre et sacerdote nostro Coelestino episcopo, his scriptis jam tertio convenimus, consilium dantes ut te a tam pravis absterneas distortisque dogmatibus, quæ et sentire cognosceris, et docere. Recipias vero fidem rectam Ecclesie per beatissimos apostolos et evangelistas ab initio traditam, qui et oculis inspexerunt, et ministri verbi fuisse monstrantur. Quod si hoc religio tua facere distulerit, juxta dilationem litteris præfinitam sanctissimi et venerandissimi sacerdotis nostri Romanæ præsulis Ecclesie Coelestini : scias te nullam sortem habere nobiscum, nec locum aut colloquium meum de sacerdotibus et episcopis obtinere non enim fas est contemnere nos Ecclesias ita turbatas, et scandalizatos populos, fidemque rectissimam violatam, dissipatam quinque gregem quem custodire debueras, et juxta nos amatores recti dogmatis exstitisses, et sanctorum Patrum vestigia consecrantes. Omnes itaque quos, propter fidem, tu religio a communione removit, aut a suo ordine depulit, laicos et clericos, in nostra communione recepimus, non justum est eos tuis decretis opprimi qui noverant recta sentire, qui etiam bene faciente tibi prudentissime restiterunt : hoc idem namque in epistola quam misisti ad præulem amplæ Romæ sanctum et coepiscopum nostrum Coelestinum significare curasti : non autem sufficit tui religioni solummodo fidei symbolum confiteri, quod expositum est per idem tempus, sancti Spiritus largitate, a venerando et magno concilio apud Nicæam congregato

hoc enim nec intellexisti, nec recte interpretatus es, A quinimo perversæ licet sono vocis eadem verba protuleris, sed consequens est et iurejurando fateri te quod anathematizes fidem tuam pollutam, et profana documenta qua sentis et doceas quæ nos universi sive per Orientem, seu per Occidentem episcopi et magistri præsulesque populorum, credimus et docemus. Epistolis autem ab Alexandria tuæ religioni directis, Ecclesiæ consensum præbuit, tam ea quæ apud urbem Romam convenit sancta synodus, quam etiam nos omnes velut recte interpretabiliterque conscriptis. Subdistinguis autem his nostris litteris quæ te sentire oportet et docere, et a quibus abstinere conveniat, Hæc est enim fides catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, cui cuncti consentiunt orthodoxi per Orientem Occidentemque pontifices: Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et cætera. Sequentes itaque per omnia sanctorum martyrum confessiones, quas, loquente in eis sancto Spiritu, protulerunt, et intentioni quæ est in eorum intellectibus, æquis vestigiis inhærentes, atque iter ambulantes regium, proflitemur quod ipsum unigenitum Dei Verbum, Dominum natum ex ipsa Patris essentia, de Deo vero Deus verus, lumen de lumine, per quem omnia facta sunt, sive in caelis, sive in terra, salutis nostræ causa descendens ad examinationem esse dignatus est inclinare: incarnatus autem et homo factus, id est carnem de Virgine sancta suscipiens, eamque propriam faciens, natiuitatem nostram ex vulva sustinuit, homo de muliere procedens, nec quod erat absciciens. Nam licet factus sit in assumptione carnis et sanguinis, tamen etiam sic quod erat Deus, natura scilicet et veritate persistens. Nec carnem itaque dicimus in naturam deitatis esse conversam, nec in substantiam commutatam: inconvertibilis etenim est et incommutabilis, idemque ipse juxta Scripturas jugiter permanens. Visus est autem et parvulus, sed positus adhuc in cunabulis et in sinibus genitricis Virginis constitutus, universam creaturam replebat, ut Deus genitori suo indivisus existens; quod divinum est enim sine quantitate et sine mole cognoscitur, nec ullis terminis continetur. Unitum ergo carne Verbum Dei, secundum substantiam confluentes, unum adoramus Filium et Dominum Jesum Christum, non seorsum ponentes et determinantes hominem et Deum velut invicem sibi dignitatis et auctoritatis unitate conjunctos: hoc enim novitas vocis est, et aliud nihil. Nec item Christum specialiter nominantes Deum Verbum, quod ex Deo, etc., nec alterum similiter Christum specialiter qui de muliere natus, etc., sed unum solummodo Christum Dei Patris Verbum cum propria carne cognoscimus: tunc enim etiam juxta nos unctus est, quamvis spiritum dignis ipse contulerit, et non ad mensuram, sicut beatus evangelista Joannes asseruit. Sed nec illud dicimus quod Dei Verbum velut in homine communi, qui de sancta Virgine natus est, habitavit, ne Deum homo Christus habitatorem possidere credatur. Quamvis enim Verbum habitaverit in nobis, et dictum sit in Christo habitare omnem

plenitudinem deitatis corporaliter, attamen intelligimus eum, quod caro factus, non sicut in sanctis habitare dicatur, nec talem in ipso habitationem factam definire tentavimus, sed unitus juxta naturam, nec in carnem penitus commutatus talem sibi facit habitationem qualem et anima hominis habere creditur ad proprium corpus. Unus igitur est Christus Filius Dominus noster non velut conjunctione qualibet, ut in unitate dignitatis et auctoritatis hominis habentis ad Deum: non enim potest unire naturas sola dignitatis æqualitas. Denique Petrus et Joannes æqualis sunt alteruter dignitatis, propter quod et apostoli et sancti discipuli esse monstrantur: verumtamen, uterque non unus est, nec juxta collationem, vel connexionem, modum conjunctionis advertimus: hoc enim ad unitatem non sufficit naturalem, nec secundum participationis affectum, sicut nos etiam ad hærentes Domino, unus cum eo spiritus sumus, imo potius conjunctionis nomen evitamus, tanquam non existens idoneum quod significet unitatis arcanum: sed neque Deum aut Dominum Christi Verbum Dei Patris asserimus, ne iterum manifestius in duo dividamus unum Christum Filium et Dominum, et in crimen sacrilegii recidamus, Deum illi seipsum facientes et Dominum. Unitus quippe, sicut superius diximus, Deus Verbum carni secundum subsistentiam, Deus quidem est omnium et dominatur universitati, verumtamen nec servus et sibi ipse, nec dominus, quia ineptum est vel potius impium hoc sentire vel dicere. Quamvis enim Deum suum patrem dixerit, cum Deus sit etiam ipse natura, et de illius essentia, tamen nullatenus ignoramus quod manens Deus, homo quoque factus sit, qui sub Deo juxta debitam legem natura humanitatis existeret, ipse vero sibi vel Deus poterat esse vel Dominus: ergo sicut homo quanto decenter exigantionis mensuræ congruit, sub Deo se nobiscum esse disseruit, hoc etiam modo sub lege factus est, quamvis ipse promulgaverit legem, et legislator ut Deus exstiterit. Cavemus autem de Christo dicere, Propter assumptam veneror assumptum, et propter invisibilem adoro visibilem. Horrarium vero super hoc etiam illud adjicere, Is qui susceptus est eum eo qui suscepit quod nuncupatur Deus: qui enim hæc dicit, dividit iterum in duos Christos, eum qui unus est, hominem seorsum in parte, et Deum similiter in parte constituens. Evidenter enim dividet unitatem, quod non alter cum altero coadoratur, aut quod nuncupatur Deus, sed unus intelligitur Christus Jesus Dei Filius, unigenitus, una servitute cum propria carne venerandus. Conflitemur etiam quod idem ipse qui ex Deo Patre natus est Filius unigenitus Deus, licet juxta naturam suam expertus passionis exstiterit, pro nobis tamen secundum Scripturas perpassus sit, et erat in cruce fixo corpore proprie carnis impassibiliter ad se referens passiones: gratia vero Dei, pro omnibus gustavit mortem, tradens ei proprium corpus, quamvis naturaliter ipse vita sit et resurrectio mortuorum. Nam ut mortem ineffabili potentia proculcaret, ac primus in sua carne primogenitus ex mortuis fieret, et primitiæ dormientium,

viamque faceret humanæ naturæ ad corruptionis re-
 cursum, gratia Dei, sicut supra dictum est, pro om-
 nibus gustavit mortem, et tertio die resurgens spo-
 liavit infernum. Idcirco quamvis dicatur quod per
 hominem facta sit resurrectio mortuorum, tamen in-
 telligimus hominem factum Verbum quod ex Deo est,
 et per ipsum mortis imperium fuisse destructum :
 veniet autem temporibus præsentis, sicut unus est Fi-
 lius et Dominus, in gloria Patris, ut iudicet orbem
 terrarum in æquitate, sicut Scriptura testatur. Nec-
 cessario igitur et hoc adjicimus; annuntiantes enim
 secundum carnem mortem unigeniti Filii Dei, id est
 Jesu Christi, et resurrectionem ejus, et in cælis as-
 censionem pariter consistentes, incruentam celebra-
 mus in ecclesiis sacrificii servitutum; sic etiam ad
 mysticas benedictiones accedimus, et sanctificamur
 participes sancti corporis et pretiosi sanguinis Chri-
 sti omnium nostrum redemptoris effecti, sicut com-
 munionem carnem percipientes, quod absit: nec ut viri
 sanctificati et Verbo conjuncti secundum dignitatis
 unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem,
 sed ut vere vivificatricem, et ipsius Verbi propriam
 factam; vita enim naturaliter ut Deus existens, quia
 propriæ carni unitus est, vivificatricem eam esse pro-
 fessus est. Et ideo quamvis dicat ad nos, *Amen, amen
 dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis,
 et biberitis ejus sanguinem*, non tamen eam ut homi-
 nis unius ex nobis existimare debemus, quomodo ni-
 hil juxta naturam suam vivificatrix esse caro hominis
 poterit: sed ut vere propriam ejus factam, qui pro-
 pter nos filius hominis et factus est et vocatus. Eas
 autem voces quas Salvator noster in Evangelio pro-
 tulit, non in duabus subsistentiis aut personis om-
 nino partimur. Non enim duplex est unus Christus et
 solus, quamvis ex duabus diversisque rebus ad uni-
 tatem cognoscatur individuum convenisse: sicut homo
 quoque ex anima constans et corpore non duplex po-
 tuit, sed unus est ex utroque. Humanas ergo et di-
 vinas insuper voces ab uno Christo dictas animad-
 vertentes recte sentimus. Cum enim Deo dignissime
 loquitur de seipso: *Qui me vidit, vidit et Patrem*; et,
Ego et Pater unum sumus, divinam ejus intelligimus
 ineffabilemque naturam, secundum quam unum est
 cum Patre suo, propter unam eandemque substan-
 tiam, imago et character, splendorque gloriæ ejus
 existens. Cum vero humanæ naturæ mensuram nul-
 latenus inhonorans Judæos alloquitur, *Nunc me qua-
 ritis occidere hominem qui veritatem vobis locutus sum*,
 item non minus eum qui in similitudine et æquali-
 tate Patris est, Deum Verbum etiam in mensuris hu-
 manitatis ejus agnoscimus. Si autem necessario cre-
 ditur quod natura Deus existens factus sit caro, imo
 potius homo animatus anima rationali, quæ causa
 est ut in ejus quilibet vocibus erubescat, si eas ho-
 mine dignas effatus est? Quod si sermones homini
 congruentes abiecit, juxta nos hominem fieri quis cogit?
 Cum vero se propter nos ad exinanitionem spon-
 taneam misericorditer inclinaret, quam ob causam

A dignos exinanitione sermones effugerit? Unus igitur
 personæ cunctas ejus in Evangelio voces ascribimus,
 uni subsistentiæ, Verbi scilicet et Incarnati, quia
 unus est Dominus Jesus Christus, ut scriptum est.
 Appellatum vero Apostolum et Pontificem confessio-
 nis nostræ tanquam sacrificante Deo et Patri fidei
 nostræ confessionem, quam a nobis ipsi et per ipsum
 Deo et Patri incessanter offertur. Iterum cum di-
 cimus, qui ex Deo est secundum naturam Filius uni-
 genitus, nec homini præter eum alteri sacerdoti
 nomen et officium deputamus. Factus est enim me-
 diator Dei et hominum, et reconciliator ad pa-
 cem, semetipsum Deo et Patri pro nobis offe-
 rens in odorem suavitatis: ideoque *sacrificium et
 oblationem noluit; holocausta pro peccato non tibi
 placuerunt, corpus autem perfecisti mihi; tunc dixi:
 Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam
 voluntatem tuam*. Obtulit enim primum corpus non
 pro se, sed pro nobis in odorem suavitatis. Nam qua
 pro se oblatione vel sacrificiis indigeret ab omni pec-
 cato liber ut Deus existens? Quod si omnes peccave-
 runt et egent gloria Dei, secundum hoc quod sumus
 ad mutabilitatis excessum promptiores effecti, et pec-
 catis ægrotavit humana natura, ipse vero non ita:
 ideoque nos gloria ejus evincimur, cur erit ultra jam
 dubium quod Agnus verus propter nos et pro nobis
 sit immolatus? Qui dicit autem quia semetipsum tam
 pro se quam pro nobis obtulerit, nullatenus impie-
 tatis crimen effugiet, cum nihil prorsus iste deliquit,
 nec ullum fecerit omnino peccatum. Qua igitur
 egeret oblatione nullo suo excitante facinore, pro
 quo si esset satis admodum convenienter offerret?
 De Spiritu quoque cum dicit, *Ille me glorificavit*, hoc
 rectissime sentientes quam Christum et Filium, non
 velut alterius egentem gloria, constemur a Spiritu
 sancto gloriam consecutum, quia spiritus ejus nec
 melior nec superior illo est: sed quia mira opera
 faciens ad demonstrationem suæ deitatis virtute pro-
 prii spiritus utebatur, ab ipsa glorificari dicitur.
 Quemadmodum si quis de hominibus asseveret quod
 virtus sua seu disciplina quemlibet unumquemque
 clarificet: quamvis enim in sua sit subsistentia spiri-
 tus, et ejus intelligatur in persona proprietatis juxta id
 quod spiritus est et non filius, attamen alienus non
 est: ab illo enim Spiritus appellatus est veritatis, et
 veritas Christus est, unde et ab isto similiter sicut
 ex Deo Patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam
 per sanctorum manus apostolorum miracula gloriosa
 perficiens Dominum glorificavit Jesum Christum post-
 quam ascendit in cælum. Nam creditus est Christus
 natura Deus existens, per suum spiritum virtutes
 efficiens, ideoque dicebat: *De meo accipiet et annun-
 tiabit vobis*. Nequaquam vero participatione alterius
 idem Spiritus sapiens aut potens dicitur, quia per
 omnia perfectus est, et nullo prorsus indigens bono.
 Nam paternæ virtutis et sapientiæ, id est Filii spiri-
 tus creditur, et ideo ipsa re et subsistentia virtus et
 sapientia comprobatur. Igitur quia Deum carni uni-
 e-set: *Apellatur vero apostolus et pontifex.... tan-
 quam sacrificans ... quæ a nobis.... offertur*. EDIT.

* Dignissime Deo, id est, ut Deum decet. EDIT.

** Parasis prorsus vitiosa, quæ sic forsam legenda

tum juxta subsistentiam sancta Virgo corporaliter A peperit, idcirco eam Dei genitricem esse proftemur, non quod Verbi natura existendi principium de carne sortita sit; erat enim in principio. Verbum, et Deus erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et ipse est conditor sæculorum, Patri coæternus, et universitatis creator; sed quod superius diximus, juxta subsistentiam sibi in unum humanam naturam, nativitatem sustinuerit ex ipsa vulva corporea, non quod egerit necessario aut propter suam naturam, nativitate ista, quæ est in extremis sæculi facta temporibus, sed ut ipsas benediceret substantiæ nostræ prinitias. Et dum eam carnifunditum mulier edidisset, illa quæ adversus omne genus humanum maledictio fuerat prolata desineret, nec jam morti nostra corpora destinaret. Illud quoque quod dictum est, *In tristitia paries B filios*, ipse dissolvens, verum esse monstraret quod propheta voce prædixerat: *Absorpta est mors in victoria*, et iterum: *Abstulit Deus omnem lacrymam ab omni facie*; propter hanc etenim causam dicimus eum dispensatorie et ipsis benedixisse tunc nuptiis, cum in Canan Galilee cum sanctis vocatus apostolis adesse dignatus est. Hæc sapere sumus edocti a sanctis apostolis et evangelistis, et ab omni Scriptura divinitus inspirata, nec non et a beatis Patrum confessionibus veritate subnixis. His omnibus etiam tuam religionem concordare, et præter aliquem dolum vel fictionem consentire convenit; quæ vero religio tua anathematizare necesse est, huic epistolæ nostræ subjecta sunt: quod si minime, eisdem subjectis sententiam consequeris.

I. Si quis non confitetur Deum esse veraciter Emmanuel, et propter hoc ipsum Dei Genitricem sanctam Virginem (peperit enim carnaliter Verbum, quod ex Deo est, secundum quod scriptum est: *Et Verbum caro factum est*), anathema sit.

II. Si quis non confitetur carne substantialiter unum esse Verbum Patris, unum quoque esse Christum cum propria carne, et eundem ipsum sine dubio Deum simul et hominem, anathema sit.

III. Si quis in uno Christo dividit substantias post unitatem sola eas societate conjungens ea quæ secundum dignitatem est, vel etiam auctoritatem, aut potestatem, et non magis conventu ad unitatem naturalem, anathema sit.

IV. Si quis duabus personis vel subsistentiis decernat eas voces quæ tam in evangelicis quam apostolicis litteris continentur, vel etiam eas quæ de Christo a sanctis dicuntur, vel ab ipso Christo de se ipso, et aliquas quidem ex his tanquam homini præter Dei Verbum specialiter intelligat, applicandas crediderit, aliquas vero tanquam Deo dignas soli Verbo Dei Patris deputaverit, anathema sit.

V. Si quis audet dicere Christum hominem ἀσπορῶν ἢ σπόρον, id est hominem Deo utentem se asportantem (Sic), et non Deum esse veraciter dixerit, tanquam unicum filium per naturam, secundum quod Verbum caro factum est, participaverit nobis similiter carne et sanguine, anathema sit.

VI. Si quis dicit Deum vel Dominum esse Christi Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum confitetur Deum et hominem simul, propter quod Verbum caro factum est, secundum Scripturas, anathema sit.

VII. Si quis dicit tanquam in hominem Jesum Deum Verbum fuisse operatum, et Unigeniti dignitatem, tanquam alteri præter ipsum existenti, tribuit, anathema sit.

VIII. Si quis audet dicere assumptum hominem coadorari cum Deo Verbo oportere, et connumerari Deum, tanquam alterum cum altero (adjectio enim unius syllabæ hoc cogit intelligi), et non magis una reverentia veneratur Emmanuel, unamque ei glorificationem dependit, juxta quod Verbum caro factum est, anathema sit.

IX. Si quis unum Dominum Jesum Christum glorificatum dicit a Spiritu sancto, tanquam ab aliena virtute, qua per eum uteretur, et ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus, et per eum implere divina signa, et non magis ejus proprium esse spiritum dicat sicut et Patris, per quem signa operatum est, anathema sit.

X. Pontificem et Apostolum confessionis nostræ C factum esse Christum divina Scriptura commemorat. Obtulit enim semetipsum pro nobis Deo Patri in odorem suavitatis: si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum alium dixerit esse factum, præterquam ipsum Deum Dei Verbum, quando factum est caro, et secundum nos homo, sed quasi alterum præter ipsum specialiter hominem ex muliere; et si quis dicit quia pro se obtulit seipsum oblationem, et non magis pro nobis solis (non enim indigni oblatione qui peccatum nescivit), anathema sit.

XI. Si quis non constitetur carnem Domini vivificatricem esse tanquam propriam ipsis Dei Verbi, sed quasi alterius cujuscumque præter ipsum, conjuncti quidem secundum dignitatem, aut secundum quod solam divinam inhabitationem habuerit: et non potius ut dixerimus vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi Dei, cui omnia vivificare possibile est, anathema sit.

XII. Si quis non constitetur Deum Verbum carne passum esse, et carne crucifixum, et mortem carne gustasse, factumque primogenitum ex mortuis, secundum quod est et vita, et vivificator ut Deus, anathema sit.

DIONYSII EXIGUI

EPISTOLÆ DUÆ DE RATIONE PASCHÆ.

EPISTOLA PRIMA.

SCRIPTA ANNO CHRISTI 525, PROBO CONSULE,
INDICTIONE 3.

Domino beatissimo, et nimium desideratissimo Patri Petronio episcopo, Dionysius Exiguus.

Paschalis festi rationem, quam multorum diu frequenter a nobis exposcit instantia, nunc adjuti precibus vestris explicare curavimus: sequentes per omnia venerabilium trecentorum et octodecim pontificum, qui apud Nicæam civitatem Bithyniæ contra vesaniam Arii convenerunt, etiam rei hujus absolutam veramque sententiam: qui quartasdecimas lunas paschalis observantiæ per novemdecim annorum redeuntem semper in se circulum stabiles immotasque fixerunt: quæ cunctis sæculis eodem quo repetuntur (*al.*, reponuntur) exordio sine varietatis labuntur excursu. Hanc autem regulam præfati circuli non tam peritula singulari quam sancti Spiritus illustratione sanxerunt, et velut anchoram firmam et stabilem huic rationi lunaris dimensionis opposuisse cernuntur: quam postmodum nonnulli vel arrogantia desipientes, vel transgredientes inscientia, Judaicis inducti fabulis, diversam atque contrariam formam festivitatis unice tradiderunt. Et quia sine fundamenti soliditate non potest structurâ ulla consistere, longe aliter in quibusdam annis dominicum Pascha et lunæ computum præfigere maluerunt, inordinatos circulos ordinantes (*al.*, ordientes): qui non solum nullam recursus stabilitatem, verum etiam cursum præferunt errore notabilem.

Sed Alexandrinæ urbis archiepiscopus beatus Athanasius, qui etiam ipse (*al.*, et ipse) Nicæno concilio tunc sancti Alexandri pontificis diaconus, et in omnibus adjutor interfuit; et deinceps venerabilis Theophilus, et Cyrillus, ab hac synodi veneranda constitutione minime desciverunt. Imo potius eundem decemnovennalem circulum, qui *Enneacaldecasterida* Græco vocabulo nuncupatur, sollicitè retinentes, paschalem cursum nullis diversitatibus interpolasse monstrantur. Papa denique Theophilus centum annorum cursum Theodosio seniori principi dedicans, et sanctus Cyrillus cyclum temporum nonaginta et quinque annorum componens, hanc sancti concilii traditionem ad observandas quartasdecimas lunas paschales per omnia servaverunt. Et quia studiosis, et quærentibus scire quod verum est, debet ejusdem circuli regula fixius inhaerere, hanc post præfationem nostram credidimus ascribendam. Nonaginta quinque autem annorum hunc cyclum studio quo valuimus expedire contendimus: ultimum ejusdem beati Cyrilli, id est quintum circulum, quia sex ad huc ex eo anni supererant, in nostro hoc opere præferentes: ac deinde quinque alios juxta normam

A ejusdem pontificis, imo potius sæpe dicti Nicæni concilii, nos ordinasse profiteremur.

Quia vero sanctus Cyrillus primum cyclum ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo tertio cœpit, et ultimum in ducentesimo quadragesimo septimo terminavit; nos a ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis inchoantes, nolimus circulis nostris memoriam impii et persecutoris insicere; sed magis elegimus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare: quatenus exordium spei nostre notius nobis existeret, et causa reparationis humane, id est passio Redemptoris nostri, evidentius eluceret.

Hoc præterea lectorem putavimus admonendum, quod circulus iste nonaginta et quinque annorum quem fecimus, cum finito tempore in idipsum reverti cœperit, non per omnia propositam teneat firmitatem. Nam licet anni Domini nostri Jesu Christi ordinem suum continuata serie custodiant, et indicationes per annos quindecim solita revolutione decurrant, epactas etiam, quas Græci vocant, id est adjectiones annuas lunares undecim, quæ triginta dierum sine in se redeunt, fixis regulis invenias adnotatas, decemnovennalem quoque recursum, et paschales quartasdecimas lunas easdem omnium ævorum revolutione reperias: tamen tenorem similem constantiæ nequeant custodire concurrentes dies hebdomadum, et dies Paschæ Domini, lunaque ipsius diei Dominici. Concurrentium autem hebdomadum (*al.*, septem dierum) ratio, quæ de solis cursu provenit, septeno (*al.*, septem) annorum jugi circuitu terminatur. In quo per annos singulos vocantur numero curabis; in eo tantummodo anno in quo bissextus fuerit, duos adjicies; quæ causa etiam facit ut non per omnia circulus iste nonaginta quinque annorum suo recursum concordari videatur. Nam cum in cæteris annis non dissentiat, in illis solis in quibus se bissextus interserit, Pascha dominicum cum sua luna vario modo rationis occurrit. Sed hi qui ordine fixo per omnia decurrunt tempora, mobilium casuum sua stabili circuitione sine ulla possunt difficultate dirigere. Et ideo post expletionem nonaginta quinque annorum, cum harum rerum diligens ad exordium redire voluerit, non ad quintum cyclum sancti Cyrilli, quem nobis necessario proposuimus, sed ad nostrum primum vigilanter excurrat; et ordine, quo diximus, per eos qui firmum cursum retinent, eorum progressum, qui videntur titubare, sustentet.

Illud quoque non minori cura notandum esse censuimus, ne in primi mensis agnitione fallamur. Hinc enim pene cunctus error discrepantiæ paschalis exo-

ritur, dum temporis initium ignoratur. Nam cum Dominus omnipotens hanc sacratissimam solemnitate celebrandam filiis Israel, qui ex Ægyptia servitute liberabatur, indiceret, ait in libro Exodi ad Moysen et Aaron in terra Ægypti: *Mensis iste principium mensium, primus erit in mensibus anni* (Exod. xii, 2). Remque ibidem: *Primo, inquit, mense, decimo quarto die mensis ad vespertum comedetis azyma, usque ad vigesimum primum ejusdem ad vespertum* (Ibid., 18). In Deuteronomio quoque idem legislator Moyses ita populum de hac re commonet dicens: *Observa mensem novorum frugum, et verni primum temporis, ut facias Pascha Domino Deo tuo, quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte* (Deuter. xvi, 1 et seq.). Tanta hac auctoritate divina claruit, primo mense, decimo quarto die ad vespertum, usque ad vigesimum primum, festivitatem paschalem debere celebrari. Sed quia mensis hic unde sumat exordium, vel ubi terminetur, evidenter sibi non legitur, præfati trecenti et octodecim pontifices, antiqui moris observantiam, et exinde a sancto Moysæ traditam, sicut in septimo libro Ecclesiasticæ refertur Historiæ, solertius investigantes, ab octavo idus Martii, usque in diem nonarum Aprilium, natam lunam theore dixerunt primi mensis exordium: et a duodecimo die calendarum Aprilium usque in decimum quartam calendæ Maias lunam decimam quartam solertius inquirendam. Quæ quia cum solis cursu non æqualiter volvitur, tantorum dierum spatii occursum vernalis æquinoctii consequatur: qui a duodecimo calendarum Aprilium die, cunctorum Orientalium sententiis, et maxime Ægyptiorum, qui calculationis præ omnibus gnari sunt, specialiter adnotatur. In quo etiam, si luna decima quarta sabbato contigerit (quod semel in nonaginta quinque annis accidere manifestum est), sequenti die dominico, id est undecimo calendæ Aprilis, luna decima quinta, celebrandum Pascha, eadem sancta synodus sine ambiguitate firmavit. Hoc modis omnibus admonens, ut ante duodecimum calendæ Aprilis lunam decimam quartam paschalis festi nullus inquireret; quam non primi mensis, sed ultimi esse constaret.

Sed nec hoc prætereundum esse putavimus, quod nimis errant qui lunam peragere cursum sui circuli triginta dierum spatii æstimantes, duodecim lunares menses in trecentis sexaginta diebus annumerant; quibus etiam quinque dies adjiciunt, quos intercalares appellavit antiquitas, ut solarem annum adimplere videantur. Cum diligens inquisitio veritatis ostenderit in duobus lunæ circulis non sexaginta dies, sed quinquaginta novem debere numerari. Ac per hoc in duodecim lunaribus mensibus trecentorum quinquaginta quatuor dierum summam colligi; cui epactas Ægypti annuas, id est undecim dies, accommodant: ut ita demum lunaris emensio (al., dimensio) rationi solis adæquetur. Quod verissimum esse atque certissimum superscriptorum Patrum

sententia comprobatur: qui, juxta hanc Ægyptiorum calculationem, quartas decimas lunas paschalis observantia tradiderunt. Sed nonnulli tantæ subtilitatis, sive potius sanctionis ignari, dum alia supputationis argumenta perquirunt, a veritatis tramite recedunt. Unde plerumque contingit, ut quando sæpe dicti Patres decimam quartam lunam ponunt, eam isti decimam quintam suspicentur; et quæ vigesima prima est, vigesimam secundam esse pronuntient. Sed nobis, quibus amor et cura est Christianæ religionis, nulla prorsus oportet ratione discedere; sed præfixam ab his paschalem regulam sincerissima convenit observatione servare.

Quanta vero in Ecclesiis toto terrarum orbe diffusis horum Patrum nitamur auctoritate, non labor est ostendere: cum secundum concilium apud Nicæam post tempora non longa conveniens*, eorum primitus definitionem, quam de paschali ratione protulerant, nullo modo violandam esse censuerit. Denique in sanctis canonibus, sub titulo septagesimo nono, qui est primus ipsius Antiocheni concilii, his verbis invenitur expressum: *Omnes qui ausi fuerint dissolvere definitionem sancti et magni concilii quod apud Nicæam congregatum est, sub præsentia piissimi et venerandi principis Constantini, de salutifera solemnitate paschali, excommunicandos, et de Ecclesia pellendos esse consemus; et tamen contentiosi, adversus ea quæ bene sunt decreta, persistierint. Et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum qui præsunt Ecclesiæ, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, post hanc definitionem tentaverit ad subversionem populorum, et Ecclesiarum perturbationem, seorsim colligere, et cum Judæis Pascha celebrare; sancta synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia indicavit, quod non solum sibi, sed plurimis causa corruptionis ac perturbationis exstiterit. Nec solum a ministerio tales remoret, sed etiam illi qui post damnationem hujusmodi communicare tentaverint, damnati sunt, omni quoque extrinsecus honore privati, quem sancta regula, et sacerdotum Dei promeruit. His non dissimilia venerabilis papa Leo sedis apostolicæ præsul pronuntiat, dicens: *Contra statuta canonum patrum, quæ ante longissimæ ætatis annos in urbe Nicæa spiritalibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere conceditur: ita ut si quis diversum quid vestit decernere, se potius minuat, quam illa corrumpat. Quæ si, ut oportet, a cunctis pontificibus intemerata servantur, per universas Ecclesias pax erit, et firma concordia. Et iterum: In omnibus, inquit, ecclesiasticis causis, his legibus obsequimur, quas ad pacificam observantiam omnium sacerdotum per trecentos octodecim antistites Spiritus sanctus instituit: ita ut etiam si multo plures aliud, quam illi statuere, decernant, in nulla reverentia sit habendum, quidquid fuerit a prædictorum constitutione diversum.**

Sufficienter, ut putamus, cunctis indicitur, ne deinceps aliter quam a sanctis constitutum est Patri-

* Alias, cum sanctum concilium apud Antiochiam post tempora, etc.: rectius, ut ex sequentibus videtur.

bus, sacratissimam Pascha celebretur. Quod si testi-
monia tantorum sacerdotum forsitan quis obstinata
mente despexerit, etiam in historia ecclesiastica paria
brevis intimata reperiet; multorumque relatione
pontificum, et maxime beati Athanasii, cujus supra
meminimus, hæc eadem vulgata cognoscat. Idipsum
vero epistola sancti Proterii Alexandrinæ urbis epi-
scopi ad eundem papam Leonem pro hac eadem
paschali questione directa, testatur: quam ante hos
annos transferentes a Græco, huic operi adnecten-
dam esse perspeximus (*al.*, prospeximus): nec non et
argumenta Ægyptiorum sagacitate quæsitâ subdidi-
mus; quibus, si forsitan ignorentur, paschales tituli
possint facile reperiri: id est, quotus sit annus ab
Incarnatione Domini, et quota sit indictio; quotus
etiam lunaris circulus, sive decemnovennalis exi-
stat; cæterique simili (*al.*, cæteraque similia) suppu-
tationis compendio requirantur. Orantem pro nobis
beatitudinem vestram divina gratia custodire di-
guetur.

EPISTOLA II.

SCRIPTA ANNO CHRISTI VULGARI 526.

Domine a me plurimum venerandis Bonifacio pri-
micerio notariorum, et Bono secundicerio, Dionysius
Exiguus salutem.

Observantiæ (*al.*, Reverentiæ, *non bene*) paschalis
regulam, diu sancto ac venerabili Petronio episcopo
commonente, tandem stylo commendare compulsus,
omnem deinceps diversitatis oppugnationem subla-
tam fore credideram; maxime quod sanctorum tre-
centorum octodecim antistitum qui apud Nicæam
conveniant, auctoritatem totis nisibus insinuare
curaveram: qui in ipso concilio venerando decem-
novennalem cyclum regulariter affligentes, quartas
decimas lunas paschalis observantiæ per omnia tem-
pora legi suæ revolutionis immobiles adnotaverunt.
Sed quoniam sanctitas vestra, orta rei hujus quæ-
stione, de archivo Romanæ Ecclesiæ Paschasini ve-
nerabilis episcopi scripta, quem constat pro persona
beatissimi papæ Leonis sancto Chalcedonensi præse-
disse concilio, ad eundem papam per idem tempus
directa nunc protulit, quæ sanctis Patribus evidenti
ratione consentiant, huic præsentis indidimus operi:
ut hujus etiam viri testimonio niteremur, qui mani-
festo miraculo venerabilium pontificum paschalia
decreta confirmat. Quod vero in scriptis ipsis com-
muniæ annorum et embolismorum mentio facta
est, et a nonnullis hæc ratio, quæ ex Hebræorum,
ut fertur, traditione descendit, magnopere quæri-
tur, scire volentibus, utrum huic paterna regula (*al.*,
paternæ regulæ) consonare videatur; necessarium
duximus, et hanc notitiam, ne probetur in aliquo
dissidere, coacta brevitate digerere.

Noverimus itaque, quia idem decemnovennalis
cyclus per ogdoadem et hendecadem semper in se re-
volvitur. Octo namque et undecim ipse numerus ex-
plicatur. Ogdoas ergo, quæ incipit a primo decem-
novennali cyclo, qui est lunaris decimus septimus,
hæc ratione peragitur, ut annos primum et secun-

dum, communes, id est inepores habeat, tertium em-
bolismum, id est majorem; annum quartum et quin-
tum item communes, sextum embolismum; septi-
mum communem, octavum embolismum. Ac per hoc
ogdoadis communes anni quinque, et tres embolismi
jugiter ascribuntur. Communis autem annus duode-
cim lunares menses colligit, qui dies trecentos quin-
quaginta quatuor efficiunt. Embolismus autem annus,
et lunas tredecim, et dies trecentos octoginta qua-
tuor habere monstratur. Item hendecas hac lege
discurrit. Incipit nono anno cycli decemnovennalis,
qui est lunaris sextus: cujus primus et secundus
annus communis est, tertius embolismus; quartus et
quintus communis, sextus embolismus; septimus et
octavus communis; nonus embolismus; decimus com-
munis, undecimus embolismus: sicque hendecas
communibus annis septem, embolismis quatuor ter-
minatur. Embolismorum autem ista ratio probatur
existere, quia annorum communium videtur damna
supplere: quatenus ad solare tempus lunaris exæ-
quetur excursio. Quamvis enim anni solaris circulum
per singulos menses luna circumeat, tamen ejus per-
fectionem duodecim suis mensibus implere non præ-
valet. Denique in annis communibus ad rationem
solaris anni undecim dies lunæ deesse cernuntur.
In embolismis vero novemdecim diebus eundem an-
num videtur solarem luna transcendere. Quapropter
ogdoadis et hendecadis annos, juxta præfati circuli
ordinem, in medium proferamus; et liquido probabi-
mus, per octo annos et undecim, lunæ cursum cum
sole contendere: quando tot dies illa colligat quot
ille cucurrerit.

In ogdoade diximus quinque annos esse communes,
tres embolismos. Quinquies ergo trecenteni quinquag-
eni quaterni, fiunt mille septingenti septuaginta;
et ter trecenteni octogeni quaterni, mille centum
quingenti duo, ac per hoc simul fiunt bis mille non-
genti viginti duo. Similiter octo anni solares, si
in summam redigantur, id est octies trecenti sexa-
geni quini, et quadrans, faciunt simul bis mille non-
gentos viginti duos. Simili modo et hendecadis annos,
qui sunt communes septem, et quatuor embolismi,
si in summam ea qua diximus supputatione con-
gesseris, tantumdem pene reperies, quantum unde-
cim solares anni conficiunt; hoc est, quater mille
quatuordecim. Hæc est ergo embolismorum, sicut
prædiximus, ratio, ut incrementis suis communium
annorum detrimenta compensent.

Sed jam pulcherrimam vobis atque præclaram col-
lectionem ipsius cycli decemnovennalis ostendam,
per quam omnem deinceps ambiguitatem, si qua
mota fuerit, auferatis; nec sit ita quis nimio stupore
perculsus, qui demonstrata sibi veritatis luce non
gaudeat, et ignorantiae relictis tenebris, tantæ rationi
protinus non acquiescat. A decima quinta luna pa-
schalis festi, anni, verbi gratia, præcedentis, usque
ad decimam quartam sequentis, quod quærimus, si
communis annus est, trecentos quinquaginta quatuor
dies habebit; si embolismus, trecentos octoginta
quatuor. Quod si dies unus plus minusve contigerit,

evidens error est. Excepto videlicet anno primo sæpe dicti decemnovennalis cycli, quem a decima quarta luna Paschæ ultimi, id est noni decimi anni, usque ad decimam quartam ejusdem primi numerare curamus (*al.*, causavimus). Propter quod idem ultimus epactas, id est adjectiones lunares, octodenas tunc retinens, primo anno, non undecim, ut cæteris annis fieri solet, sed duodecim dies accommodat. Et quia triginta dierum sine voluntur, nulla epacta in principio ipsius cycli ponitur; secundus autem annus epactas undecim suscipit: et ideo, sicut diximus, a decima quinta luna Paschæ primi cycli usque ad finem ejus, in communibus et embolismis annis præfixos dies nos invenire, non dubium est. Quod si aliter aliquando calculantium imperitia fuerit fortassis exposita, hæc observantia ratiocinationis eorum falsitas arguetur.

Atque ut hoc manifestius possit intelligi, præsentis anni monstremus exemplo. Indictio quippe quarta est, et lunaris circulus undecimus; decemnovennalis cyclus decimus quartus. Et quoniam hendecadis sextus annus est, eum embolismum esse necesse est. A decima quinta itaque luna præteriti festi, usque ad decimam quartam præsentis, quot sunt dies diligentius inquiramus: et inveniemus procul dubio, quando Pascha celebrare debeamus. Transacto anno per indictionem tertiam in Pascha tuncam decimam quartam nono calendarum Aprilium die, id est vigesimo quarto mensis Martii fuisse, quis dubitet, qui curam hujus rei habere quantumcunque cognoscitur? Et ideo ab octavo calendarum Aprilium die numerandi sumamus exordium; habemus Martii dies septem, Aprilis triginta, Maii triginta et unum, Junii triginta, Julii triginta et unum, Augusti triginta et unum, Septembris triginta, Octobris triginta et unum, Novembris triginta, Decembris triginta et unum, Januarii triginta et unum, Februarii viginti octo, Martii triginta et unum, Aprilis duodecim dies, quod est pridie idus Aprilis. Fiant simul trecenti octoginta quatuor. Quod si, juxta eorum diffinitionem, * qui lunam aliter quam se veritas habet computant, decimam quartam non pridie iduum Aprilium, sed tertio iduum demum occurrere; trecentos octoginta tres dies imminuto numero colligemus; quod nullo fieri pacto conceditur. Et ita semper quotiens dubitatio talis occurrerit, a decima quinta luna transactæ festivitatis, usque in decimam quartam Paschæ, quod querimus, dies sollicito computemus. Et si communis annus est, trecentos quinquaginta quatuor dies; si embolismus est, trecentos octoginta quatuor inveniemus: nec inæqualitas (*alias*, inæqualiter) prorsus eveniet: quia regula cycli hujus hac ratione subsistit, cujus enucleatam formulam subjecta descriptione pendemus.

Anno decemnovennali primo, lunari decimo septimo, a decimo quinto calendarum Maii usque nonas Apri-

lis, quia communis annus est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali secundo, lunari decimo octavo, ab octavo idus Aprilis usque in octavam calendarum Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali tertio, lunari decimo nono, a septimo calendarum Aprilis usque in idus Aprilis, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali quarto, lunari primo, a decimo octavo calendarum Maii usque in quartum nonas Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali quinto, lunari secundo, a tertio nonas Aprilis usque in undecimum calendarum Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali sexto, lunari tertio, a decimo octavo calendarum Aprilis usque in quartum idus Aprilis, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali septimo, lunari quarto, a tertio idus Aprilis usque in tertium calendarum Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali octavo, lunari quinto, a pridie calendarum Aprilis usque in decimum quartum calendarum Maii, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali nono, lunari sexto, a decimo tertio calendarum Maii usque in septimum idus Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo, lunari septimo, a sexto idus Aprilis usque in sextum calendarum Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali undecimo, lunari octavo, a quinto calendarum Aprilis usque in decimum septimum calendarum Maii, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali duodecimo, lunari nono, a decimo sexto calendarum Maii usque in pridie nonas Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo tertio, lunari decimo, a nonis Aprilis usque in nonum calendarum Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo quarto, lunari undecimo, ab octavo calendarum Aprilis usque in secundum idus Aprilis, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo quinto, lunari duodecimo, ab idibus Aprilis usque in calendarum Aprilis,

* Lunarem Victorii cyclum v hic notat; quem ad Martii 29 apposuimus, uno ante cyclum Alexandrinorum quartodecimo die, recte ad Dionysii mentem.

quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta et quatuor.

Anno decemnovennali decimo sexto, lunari decimo tertio, a quarto nonas Aprilis usque in duodecimum kalendas Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo septimo, lunari decimo quarto, ab undecimo kalendas Aprilis usque in quintum idus Aprilis, quia embolismus est, sunt dies

trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo octavo, lunari decimo quinto, a quarto idus Aprilis usque in quartum kalendas Aprilis, quia communis est, sunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennali decimo nono, lunari decimo sexto, a tertio kalendas Aprilis usque in decimum quintum kalendas Maii, quia embolismus est, sunt dies trecenti octoginta quatuor.

PRÆFATIO CHRISTOPH. JUSTELLI

IN CODICEM CANONUM ECCLESIE UNIVERSÆ.

Ecclesia Christiana primitiva duplici jure olim regabatur, divino et canonico. At divinum quidem jus, codice sacræ Scripturæ; canonicum vero, Codice Canonum continetur. Itaque in conciliis, illi duo codices in medio consessus poni solebant, ut ex eorum jure episcopi inter se dogmata pietatis explorarent, obortas hæreses refutarent, et controversias ad disciplinam ecclesiasticam, sacramque *κοίτην* pertinentēs dirimerent. Hunc morem indicant acta concilii Chalcedonensis, ubi passim hæc verba reperiuntur, *προκειμένου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀρχαιότερου βιβλίου, ἀνεπισημῶς ἐν μέσῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀρχαιότερου βιβλίου, ἀνεπισημῶς ἐν μέσῳ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀρχαιότερου βιβλίου*, *anteponito in medio sacrosancto et venerabili Evangelio*. Et Cyrillus Alexandrinus, in Apologotico ad Theodosium imp. de concilio Ephesino loquens: *ἡ ἁγία σύνοδος σύνοδον, ὡς περ καὶ παλαιῶν ἐπιστολῶν Χριστοῦ ἔταξε γὰρ ἐν ἁγίῳ θρόνῳ τὸ σεπτὸν βιβλίον, ἐκφανοῦν τοῖς ἁγίοις ἱερουργοῖς, κριτὰ δικαίων κρίνετε. Sancta synodus Christum consessorem, et velut caput, constituit: venerandum enim Evangelium, in sancto throno collocatum erat, sacerdotibus insonans: Justum judicium judicate*. Et epistola synodica concilii Aquileiensis, *proposita in medio divinæ Scripturæ* (Tom. I Concil.).

Codicis vero Canonum ipsa quoque synodus Chalcedonensis meminit, atque ex eo citat (Act. 4 et 11) canones 83, 84, 95 et 96 (qui 3, 4, 15 et 16, in concilio Antiocheno reperiuntur), eorumque jure de controversiis ecclesiasticis pronuntiat. Et epistola synodica episcoporum provincie Pisiæ Asiæ diocæses ad Leonem imp. (Tom. II Concil. edit. Rom.) citat canonem 83, qui quartus est Antiocheni concilii. Et Dionysius Exiguus epistola paschali 1 ad Petronium episcopum, canonem citat 79 (Græcis 80), qui primus est ejusdem synodi Antiochenæ. Et epistola ad Stephanum Salonitanum episcopum, quam sæc veteris illius Codicis Canonum Latine interpretationi præfixit, canones a Nicæno concilio 1 ad Constantinopolitanum 1, hoc est, a primo capite usque ad centesimum sexagesimum quintum enumerat, *sicut*, ut ipse aſſi, *in Græca auctoritate*, conciliorum ordine et numerorum serie digesti erant. Ad hæc respexisse videtur Leo I pontifex, et synodus Romana epistola ad Theodosium imp. pro Flaviano patriarcha CP. scripta (*Ibid.*), qua petit ut juberet generalem synodum intra Italiam celebrari: quod, post appellatio-

nom interpositam, necessario postulari canonum Nicænorum decreta testarentur, quæque *subterranea* erant: ubi *subterraneorum* voce intelligi par est canones conciliorum qui a Nicæno ad Constantinopolitanum, numerorum serio in unum collecti, in veteri Codice Canonum reperiuntur. Et Vigilius epistola ad Rusticum et Sebastianum diaconos Ecclesie Romanæ, ex eo Codice canonem citat in concilio Chalcedonensi probatum atque lectum, qui in Antiochena synodo quintus numero consignatus reperitur. Unde apparet primitivæ Ecclesie Patres, in illo veteri Codice Canonum componendo, juxta quem de rebus sacræ judicium habebantur, singula consequentia concilia certo ordine disposuisse, certaque ac continua serie, nec interrupta numerorum connexionione canones illorum numerasse, ne quid huic Codici detrahi aut addi posset: quem et ideo Patres Ephesini et Chalcedonenses, alique ecclesiastici scriptores *τάξιν* et *ἀκολουθίαν τῶν κανόνων, ἀκολουθίαν ἐκκλησιαστικῶν, et ἀριθμῶν ἀκολουθίαν, seriem et consequentiam canonum, consequentiam ecclesiasticam, et consequentiam numerorum*, passim vocant. Unde et in actis conciliorum vox *ἀκολουθία*; et *κανονικῆς* pro eadem sumitur. Præponantur autem viginti canones concilii Nicæni, *ἵνα τῶν τῆς οὐνοκρατικῆς συνόδου ἀδελφῶν*, propter auctoritatem et dignitatis prerogativam magni illius concilii, quod primam œcumenicam Ecclesia Christiana celebravit; præterea etiam illius nominæ, ut quidam existimant, quod in cæteris qui subjecti seu subterranei erant observatum non fuit: atque inde factum videtur, lapsu temporis, ut sub nomine concilii Nicæni laudarentur omnes. Quod apud Gregorium Turonensem episcopum observare licet (*Lib. ix, c. 33*), ubi ex canonum Nicænorum decretis canonem citat, qui 14 est Gangrensis concilii: *Canonum*, inquit, *Nicænorum decreta relegi, in quibus continetur: Quia si qua reliquerit virum, et terum quo hæc vixit, spreverit;* et sequebantur canones 25 concilii Ancyran, et Neocæsariensis 14 (quæ quidem duo concilia ante Nicænum celebrata sunt, et ab eo deinceps comprobata, ut acta concilii Florentini testantur) et qui postmodum constituti sunt, Gangrensis 21, Antiocheni 25 (cujus quatuor canones sub titulo 93, 94, 95 et 96, ex eo codice citantur in concilio Chalcedonensi), Laodicensis 59, et Constantinopolitani 1 quatuor

(Græcis 7), qui quidem collecti, secundum Dionysium Erigenam, 154 canones efficiunt. Ex quibus canonibus ab initio compositum erat corpus illius Codicis antiqui quem in actis synodi Chalcedonensis citari, atque ante eam vim canonum universalem jam habuisse compertum est: cui postea adjecti sunt concilii Ephesini in œcumenici octo canones forte a Stephano episcopo Ephesino, cujus exstat canonum collectio nondum edita, quæ omnino convenit cum veteri Codice Ecclesiæ universæ, canonesque conciliorum Nicæni, Ancyran, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni, Laodicensis et Constantinopolitani, eadem serie et ordine exhibet, quibus ipse Ephesinos addidit. Hæc vero in Bibliotheca Palatina, apud hæredes Gelharti Ermenhorstii Hamburgi asservatur, a quibus hucusque nancisci non potuimus. Postea, Chalcedonensis concilii quarti œcumenici canones 29 ab alio collectore additi sunt. Hæc autem quinque concilia, licet particularia sint, auctoritatem tamen œcumenicorum adeptæ sunt, quandoquidem Patres quatuor priorum conciliorum illa probarunt, suaque fecerunt: atque ab universa cum Orientis, tum Occidentis Ecclesia unanimiter approbata et confirmata sunt, et in Codice Canonum Ecclesiæ universæ recepta fuerunt, et inserta tali ordine et numerorum serie, ut unum et idem corpus constituerent, cui vim et auctoritatem canonici juris universalis concilium Chalcedonense dedit canone 1, his verbis: *Τὸς παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καθ' ἑκάστην σύνοδον ἄχρι τοῦ τῶν ἑπιθέτας κανόνας κρατεῖν ἰδικαιώσαμεν*: *Canones qui a sanctis Patribus in unaquaque synodo hucusque constituti sunt, observari æquum censuimus.* Et postea Justinianus imp. novel. 131, de Canonibus ecclesiasticis, *Θεοπίχομεν τοίνυν τῶν νόμων ἐπέχειν ἐκκλησιαστικῶς κανόνας, τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐπιθέτας, ἢ βεβαιωθέντας, τοῦτ' ἴσθι τῆ: ἐν Νικαίᾳ, καὶ τῆ: ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῆ: ἐν Ἐπίσῳ πρώτης, καὶ τῆ: ἐν Καλχιδόνι*: *Sancimus vim legum obtinere ecclesiasticos canones, qui a sanctis quatuor conciliis constituti sunt, et confirmati, hoc est Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, et Chalcedonensi.* Ubi confirmatorum voce intelligi par est canones conciliorum diocæseων prædictorum Ancyran, Neocæsariensis, Gangrensis, Antiocheni, et Laodicensis, qui toto orbe recepti, et ab ipsis quatuor prioribus conciliis œcumenicis probati et confirmati, in Codice Canonum Ecclesiæ universæ continebantur, ut diserte Theodorus Balsamo ad Nomocanonem Photii tit. 1, cap. 2, adnotavit his verbis: *Σημειῶσαι τὴν παρούσαν νεαράν (πλα') ὡς νόμους κρατεῖν, μὴ μόνον τοὺς παρὰ τῶν (τεσσάρων) ἁγίων συνόδων ἐπιθέτας κανόνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρὰ τούτων βεβαιωθέντας, ἔχουσι τοὺς κανόνας τῶν τοπικῶν συνόδων*: *Nota præsentem novellam, quæ dicit, tanquam leges servari oportere, non solum qui a sanctis (quatuor) synodis editi sunt canones, sed eos etiam qui ab his confirmati sunt, seu canones synodorum localium.* Concilium etiam Constantinopolitanum III, in Trullo habitum anno 707, sub Justiniano II, antiquum illum Codicem Ecclesiæ universæ confirmavit canone 11, enumeratis conciliis quibus

A constabat, hoc est quatuor primis œcumenicis, et quinque particularibus, servato etiam ordine temporis a Nicæna synodo ad Chalcedonensem, additis canonibus apostolicis 85, Sardicensibus et Carthagenensibus, Trullensibus etiam, Græcorumque Patrum epistolis canonicis antea non receptis, nec a conciliis œcumenicis, nec ab imp. confirmatis: ubi Balsamo per hunc canonem, localium quoque synodorum confirmationem factam τὴν γενομένην διὰ τούτων ἐκάρωσεν τῶν τοπικῶν συνόδων, adnotavit. Quibus postea adjecti sunt canones concilii Nicæni II, ac tandem ex his omnibus tam canonibus quam Patrum decretis a Nicæna prima synodo ad Nicænam II compositus est Codex Canonum Ecclesiæ Orientalis (cui titulus *κανόνες τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἁγίων συνόδων*), et Bibl. canonicorum D. Hilarii Pictaviensis a viro cl. Joanne Tillio Parisiensi Græce primus editus, et postea ab Elia Ehingero ex Biblioth. Augustana Wittebergæ anno 1614, cui Zonaras et Balsamo suas interpretationes addiderunt, quæ antea in lucem prodierant.

Prima igitur et omnium vetustissima est canonum ecclesiasticorum collectio, quæ Codex Canonum Ecclesiæ universæ recte nuncupatur, quia eo, veluti jure communi et universali, Ecclesia primitiva tam in Oriente quam in Occidente olim usa est in judicandis sacris controversiis; postea vero ab antiquo illo Codice, veluti certo atque communi Ecclesiæ universæ auctoritate probato, veteris jurisprudentiæ ecclesiasticæ corpore, jus omne canonicum, tam Græcorum quam Latinorum, per omnes totius orbis Christiani diocæses ac provincias derivatum est.

Sunt et alie antiquæ et recentiores collectiones seu breviationes canonum, nomocanones etiam, seu canonum et legum concordantium collationes, quæ omnes canonum sententias sub certis quibusdam titulis comprehenderunt, Joannis scilicet Scholastici, Photii et Arsenii patriarcharum CP., Alexii Aristini, Simeonis Logothete, et Constantinii Harmenopoli, aliorumque collectorum Græcorum, post Chalcedonense concilium, et Justiniani imp. tempora, privato tantum consilio conscriptæ, nullaque publica auctoritate probatæ, nec a conciliis œcumenicis, nec ab imp. confirmatæ; quæ et ideo nullam vim habent juris canonici universalis, sed tamen ad interpretationem et faciliorem instructionem canonum sunt valde utiles et necessaria.

Quod autem ad Ecclesiam Occidentalem attinet, certum est, in toto orbe Occidentali, et Latine lingue diocæsis et provinciis, eam quoque (ut et Orientalis) in judiciis ecclesiasticis, prisels canonibus veteri Codice Ecclesiæ universæ comprehensivam usam fuisse. Id testantur acta conciliorum et decreta pontificum, ubi passim codicis et corporis canonum, et antiquorum canonum, et canonum Orientalium mentio, quo nomine Codex Ecclesiæ universæ sine dubio intelligitur. Horum autem canonum Græcorum variorum diversarumque occurrunt Latine interpretationes. Atque antiqua illa est qua usi sunt Latini conciliorum collectores, sub nomine Isidori Mercatoris, et cum

Dionysiana Interpretatione conjunxerunt, ejusque antiquæ versionis plura exemplaria exstant in bibliothecis. Sed antiquior altera, nondum edita, cujus perveltusum exemplar ms. penes nos habemus, literis majusculis exaratum, quod ævi sui notam indicat. Dionysii vero Exigui Latina interpretatio (quam ante annos viginti ex vetusto cod. ms. Bibl. nostræ edidimus) ut purior et elegantior cæteris prælata est; quæ quidem seriem et ordinem conciliorum, canonumque consequentiam ac numerorum connexionem retinuit, quæ erat in Græco exemplari quo ipse usus est, a Nicæno scilicet concilio primo œcumenico, ad Constantinopolitanum I, hoc est a primo capite ad centesimum sexagesimum quintum, ut ipse ait in epistola suæ collectioni præfixa, cui (omissis Constantinopolitanis quatuor posterioribus canonibus et octo Ephænis, qui in Collectione Canonum, et Nomocanone Joannis Scholastici patriarchæ CP. et cæteris omnibus Græcorum canonum collectionibus reperiuntur) addidit: canones qui dicuntur Apostolorum quinquaginta, et Sardicenses et Africanos qui in Occidente Latine sunt editi: atque ideo in omnibus collectionibus postmodum positi sunt, quæ ad idem πάλαι περί τῶν ἐκκλησιῶν ἡγῶν τῶν ὀρθῶν μυσῶν διακρίθησαν. Propterea quod multa de quibusdam ad loca et regiones pertinentibus, sive Occidentalibus partibus, defuerint, ut ait Balsamo in prolegomenis ms. ad suum Nomocanonem. Dionysius autem Exiguus suæ collectionis canonum rationem exponit his verbis: *Canones qui dicuntur Apostolorum, de Græco transtulimus, quibus plurimi consensum non præbere facilem, quamvis postea quædam constituta pontificum ex ipsis Canonibus assumpta esse videantur: deinde regulas Nicænæ synodi, et deinceps omnium conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum facta sunt, usque ad synodum pontificum 150, qui apud Constantinopolim convenerunt: et sub ordine numerorum, id est a primo capite usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate digessimus. Tum sancti Chalcedonensis concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus. Statuta quoque Sardicensis concilii, atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta. Hæc vero Dionysiana collectio ab Ecclesia Romana statim recepta est, ut testatur Cassiodorus (Lib. de Instit., c. 25), Dionysii Exigui cœvus: Fuit nostris temporibus inquit, Dionysius monachus, Scythæ natione, sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua doctissimus, qui petitus a Stephano episcopo Salonitano, ex Græcis exemplaribus canones ecclesiasticos, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie usque celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Et canones a Joanne II papa missi anno 533 pro causa Contumeliosi episcopi, qui ex translatione Dionysii Exigui expressi reperiuntur (Tom. I Concil. Galliæ).*

Ut autem Codicis Canonum Ecclesiæ Orientalis decreta seu epistolæ canonicæ Patrum Græcorum a synodo Trullana annexa sunt, Dionysius quoque Exiguus paulo post editionem canonum, decreta ponti-

ficam Rom. Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii Cælestini, Leonis, Gelasii, Anastasii, ab anno scilicet 385 ad annum 496, in unum collegit, et in ordinem titulis compositis distinxit, sub una serie numerorum eo modo quo Patrum canones transferens ordinaverat, ut ipse proffertur in epistola præfationis loco præfixa ad Julianum presbyterum tituli Sanctæ Anastasiæ [quam cum indice decretorum edidimus (In Cod. Can. Eccl. Rom.) anno 1643], qui synodis Romæ celebratis sub Symmacho papa, post consulatum Paulini, hoc est anno 499, die calend. Martiarum, et Flavio Avieno juniore, sub die 8 idus Novemb., hoc est anno 502, subscripsit e reperitur. Unde liquet quo tempore Dionysiana illæ collectiones, tam canonum conciliorum quam decretorum pontificum Rom. scriptæ sint. Atque hæc est prima et antiquissima decretalium pontificum collectio, quæ liber Decretorum dicta est a Zacharia papa, epistola ad Pipinum et episcopos Franciæ, ex quo citat quædam capitula Innocentii, Leonis et Gelasii. Cui postea ab alio collectore addita sunt decreta sequentium pontificum, Hilari, Felicis, Simplicii, Hormisdæ, Symmachi, et Gregorii junioris. Ex quibus tam conciliorum canonibus, quam pontificum decretis, tandem compositus est Codex Canonum Ecclesiæ Romanæ, qui a Joan. Wendelstino, ex tribus codd. ms. Moguntia primum editus est, anno 1525, et Matthæo tituli S. Angeli presbytero cardinali dicatus, sub hoc titulo: *Canones Apostolorum, Veterum Conciliorum Constitutiones, et Decreta pontificum antiquiora.* Postea Lutetiæ Parisiorum anno 1609, sub titulo Codicis Canonum Ecclesiæ Romanæ. Atque ipse est Codex Canonum qui ab Hadriano I papa Carolo Magno regi Romæ oblati est anno 805, ad usum Ecclesiarum Occidentalium, cui epistola seu versuum politicorum achronicis præfixa est cum hac inscriptione, *Domno excellenti filio Karulo Regi Hadrianus papa, quæ a doctissimo Jacobo Sirmondo edita est: illiusque Codicis plura exstant antiqua exemplaria ms. in bibliothecis, et breviarium ejusdem a Cresconio episcopo Africano, qui circa annum 690 vixit, ommissis integris canonibus conciliorum et decretis pontificum, quæ facile est ex ipsa collectione repetere. Atque hi sunt canones et decreta quibus in judiciis ecclesiasticis Romana usa est Ecclesia, ut testatur Leo IV papa, qui concilia ipsa et pontificum decreta quæ hoc codice Romano continebantur, recenset his verbis: Quibus autem in omnibus ecclesiasticis utimur judiciis, sunt canones qui dicuntur Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensiarum, Laodicensium, Constantinopolitanorum, Ephesinarum, Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium, et cum illis regulæ præsulum Romanorum Siricii, Innocentii, Zosimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilari, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii et Gregorii junioris. Isti omnino sunt, et per quos judicantur episcopi, et per quos simul judicantur et clerici.*

Videamus nunc quo jure ecclesiastico usa est Ecclesia Africana cæteræque Ecclesiæ Occidentales.

Ac primum quidem, certum est Africanos, Nicæni concilii primi œcumenici canones habuisse, a Cœcilianò Carthaginensi episcopo, qui ei interfect et subscripsit, allatos, ut ipsi testantur Africani Patres in concilio Carthaginensi anno 419, post consubstam Honorii XII et Theodosii VIII celebrato, quibus etiam a Cyrillo Alexandrino episcopo, et ab Attico Constantinopolitano, ipsa Nicæna statuta transmissa sunt ex interpretatione Teilonis et Taristi, quæ in editione Conciliorum Coloniensi existat. Sed et aliis Græcis canonibus veteri Codice Canonum Ecclesiæ universæ comprehensis, hoc est Ancyranis, Neocæsariensibus, Gangrensis, Antiochenis, Laodicensibus, et Constantinopolitanis usus fuisse; ex quibus, pace Africæ restituta, Fulgentius Ferrandus, Ecclesiæ Carthaginensis diaconus, Collectionem seu Breviarium canonum ante sua tempora in Africa receptorum, ad restituendam Africanæ Ecclesiæ disciplinam composuit (eodem fere tempore quo Dionysius Exiguus suam Collectionem edidit ad usum Ecclesiæ Romanæ), omittens canones apostolicis, Ephesinis, et Chalcedonensibus, et additis Sardicensibus, et quibusdam decretis Siricii papæ ex illius epistola ad episcopos Africanos scripta, sed et Africanis, Carthaginensibusque conciliis. Habet enim Ecclesiæ Africana certam et receptam suarum synodorum collectionem, Africanorum canonum nomine a concilio Carthaginensi universali totius diocesis Africæ probatam, illiusque actis insertam (a nobis Latine et Græce, sub titulo Codicis Canonum Ecclesiæ Africane anno 1615 editam, cujus novam nunc editionem damus) quam Dionysius Exiguus in sua Collectione posuit, et synodus Trullana confirmavit. Postea vero, Collectionem canonum et decretorum pontificum a Dionysio Exiguo concinnatam, ab ipsa Africana Ecclesiæ receptam fuisse indicat Breviarium, seu Concordia canonum Cresconii Africanæ episcopi, quæ circiter annum 698 scripta, et tota ex Dionysiana Collectione expressa est. Sed de his pluribus in præfatione ad Codicem Canonum Ecclesiæ Africane.

Gallicana etiam Ecclesiæ veteri jure canonico usæ est, quatuor videlicet priorum conciliorum œcumenicorum, et cæteris ab iis confirmatis, et ab Ecclesiæ universæ receptis; non tamen ex Dionysiana interpretatione, sed ex altera vetustiore, illa scilicet quæ habetur in collectione quæ Isidori Mercatoris nomen præfert, in editione Conciliorum Coloniensi.

Codicis autem Canonum Ecclesiæ Gallicanæ meminit synodus Parisiensis, in causa Pretextati Rothomagensis episcopi, apud Gregorium Turonensem (Lib. V, c. 18), qui *Librum Canonum* vocat, in quo novam canonem, quasi apostolicum a Chilperico rege annexum ait, qui in veteri Codice Canonum Ecclesiæ universæ non erat: *Ipse vero* (Chilpericus) *diacessit, transmittens Librum Canonum, in quo erat quaternio novus annexus, habens canones quasi apostolicos, continentes hæc: « Episcopus in homicidio, adulterio et perjurio deprehensus, a sacerdotio divellatur (Can. Apost. 25). »* Unde liquet canones qui di-

cantur Apostolorum, antehæc a Gallis non receptos, sed ignotos fuisse. Sigebertus rex Francorum in epistola ad Desiderium Caturcensem episcopum (Tom. I Script. Hist. Franc.), proflitetur optare conservare *Statuta canonum, et ecclesiasticas regulas*, sicut parentes ejus observaverant. Et episcopi Galliarum sub Childeberto Austrasiorum rege in synodo Metensi, Egidium Rheinensem episcopum (Greg. Tur. lib. X, c. 19), *lectis canonum sanctionibus*, ab ordine sacerdotali removerunt. Et sub eodem Childeberto, in causa Iugeltrudis, ipse Gregorius (Lib. IX, c. 35) canonum Nicænorum nomine (qui Codici Canonum Ecclesiæ universæ, quo utebatur Gallicana Ecclesiæ, prætitulati erant) citat canonem 14 concilii Gangrensis: *Canonum Nicænorum decreta relegi, in quibus continetur, Quia si qua reliquerit virum, et torum in quo bene vixit, spreverit, dicens, quia non sit portio in illa celestis regni gloria, qui fuerit conjugio copulatus, anathema sit.* Sed et synodi quedam Gallicanæ, ut Valentina, Rhegensis, Arelatensis II, Agathensis, et Epæonensis, citant canones Nicænos, Ancyranos, et Laodicenses, ex veteri translatione apud Gallos tunc recepta, quæ apud Isidorum Mercatorem reperitur, quæ semper liberius usi sunt quam Dionysiana, usque ad Caroli Magni tempora, cui ejus exemplar oblatum est ab Hadriano papa I, et deinceps Dionysiana illa in corpus canonum interpretatione, Africanisque canonibus, et decretis priorum pontificum Romanorum a Dionysio Exiguo collectis perpetuo usi sunt: quod in conciliis Gallicanis sub Ludovico Pio imperatore, cæterisque subsequen-
tibus observare licet.

Idque aperte indicat Hincmarus Rhemensis archiepiscopus, qui sub Carolo Calvo imp. vixit, in opusculo adversus Hincmarum Laudunensem (Cap. 43), his verbis: *Qui sunt illi quos et apostolica sedes, et omnes episcopi per universum orbem, et omnis Ecclesiæ catholica canones appellant? quique a Nicæno concilio, quod primum in nostris codicibus quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt sequendos, per ordinem usque ad Africanum concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis et observandis retinent.* Et paulo post de decretis pontificum loquens: *Panda nobis, quæsumus, quid censeas de eorum decretis qui post Nicænum concilium, et alia catholica concilia, observanda decretalia constituta de eisdem sacris canonibus promulgata auferunt, sicut Siricius, Innocentius, Zosimus, Bonifacius, Celestinus, Leo, Hilarus, Symmachus, Gelasius, Hormisdas, Gregorius, et quique alii (Anastasius scilicet et Simplicius, qui in Dionysiana collectione recensentur), quorum decreta Ecclesiæ catholica, et patres, ac prædecessores nostri servanda tenuerunt, et venerunt sunt.* Ex quibus apparet, ut ait Baronius, *hactenus non usu receptas epistolæ illas quæ ante Silvestrum (legendum Siricius) diversorum pontificum Romanorum feruntur ab Isidoro collectas.* Atque de iis intelligentum est, quod olim ab episcopis Galliarum Nicolao I papæ scriptum ipse testatur, *decretalia priorum pontificum in toto corpore Codicis Canonum non inveniri descripta.*

Hic enim Codicis Canonum vocis intelligi par est Dionysianam collectionem, ex canonibus et decretis pontificum compositam, quæ tum in Ecclesia Gallicana usu ecclesiastico erat generaliter recepta. Hincmarus enim decreta pontificum a Siricio ad Gregorium juniorem, codice Romano comprehensa, passim citat, ac nominatim Innocentii epistolam ad Victorium Rothomagensis episcopum, *ex sacris canonibus promulgatam* ait. Synodalia vero decreta quæ Sylvestro tribuuntur, improbat his verbis: *Quoniam quidam quasi in auctoritatem proferunt Sylvestrum papam decrevisse talia quæ Ecclesia catholica inter synodalia decreta non computat, quæ majores nostri inde nobis tenenda suis posteris reliquerunt, hic necessarium ponere duximus. Scriptum namque est in quodam sermone, sine excerptoris nomine, de gestis Sylvestri excerpto, quem Isidorus Hispalensis collegit, cum epistolis Romane sedis pontificum a Clemente usque ad B. Gregorium, quondam Sylvestrum decrevisse, ut nullus talium crimen clerico auderet inferre, etc. Quæ dicta quoniam adversa sibi, et quam diversa a sanctis canonibus, et sacris legibus sint, nemo est qui dubitet, quis et hæc dicta cum ratione attenderit, et sacras regulas ac leges diligentius legerit. Perperam Hincmarus hanc collectionem epistolarum pontificum Romanorum a Clemente ad B. Gregorium, Isidoro Hispalensi episcopo tribuit, quæ omnino tribuenda est Isidoro Mercatori, quam ab Hispania in Gallias allatam, Riculphus Moguntinus episcopus primum divulgavit, et ipse Hincmarus testatur epistola adversus Hincmarum Laudunensem episcopum, ubi de sententiis ex Græcis et Latinis canonibus atque synodis, decretisque pontificum ab Adriano collectis, et Engelramno episcopo datis loquens: *De illis, inquit, sententiis plena est terra ista, sicut et de libro collectarum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculphus Moguntinus episcopus in hujusmodi, sicut in capitulis regis curiosus, obtinuit, et istas regiones de illo repleri fecit. Vixit autem Riculphus tempore Caroli Magni, et concilio Moguntino anno 815 celebrato præfuit.**

Habuit etiam Ecclesia Gallicana, præter codicem universalem, quandam suarum synoderum collectionem, Gallicanorum canonum nomine receptam, quorum meminit Hormisdæ papa apud Gratianum his verbis: *Secundum titulos antiquorum Patrum, sancto Spiritu suggerente conscriptos, et secundum sententias 518 apicuporum* (hoc est Nicænos canones), *quas etiam Gallicani canones continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab offiis coniecti, ad honorem redire non possunt* (Can. 81 quis coniectus, 50, *distinet.*). Atque horum Gallicanorum canonum Hispanos studiosos fuisse, illorumque auctoritatem sequendam sæpe sibi proposuisse indicat concilium Tarraconense tempore ejusdem Hormisdæ anno 517 celebratum, can. 11, *Ut nullus monachorum forensis negotii susceptor vel executor existat, nisi id quod monasterii exponit utilitas, abbatis sibi nihilominus imperante, canonum ante omnia Gallicanorum, de eis constitutione servata.* Et Hordense (521), can. 5;

A. Valentinum (590), can. 9; Hispalense i et Toletanum in XII, de hisdem observari statuunt quæ in conciliis Agathensi, Aurelianensi, Rhogensi, et Valentino Gallicis constituta essent, quorum etiam verba subiiciunt, atque ex his de controversiis ecclesiasticis pronuntiant. Tanta fuit tunc temporis Ecclesie Gallicanæ auctoritas apud Hispanos, ut quod ab illa sancitum erat, imitandum statuendumque ducerent. Agobardus Lugdunensis episcopus, qui sub Ludovico Pio vixit, Gallicanorum etiam canonum meminit his verbis (*Lib. de Dispensat. eccl.*): *Sunt qui Gallicanos canones, aut aliarum regionum, putent non recipiendos, eo quod legati Romani, seu imperatoris, in eorum constitutionibus non interfuerint, etc.* Et epistola ad imperatorem: *Hinc accedit quod pia consideratione dignum videtur, de canonibus scilicet Gallicanis, qui quasi superflui aut inutiles a quibusdam respiciuntur, eo quod veterici Romani eos non commendaverint, cum antiqui religionis eos venerati sunt. Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium episcoporum contentum sanctiones æquali auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Chalcedonensis, et cæterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum et receptorum; sed quia congrua veneratione, pro causis necessariis, quarum definitiones in illis generalibus non inveniuntur, fides eis cum adhibenda religione debita.* Quibus verbis discrimen utriusque collectionis qua usa est Ecclesia Gallicana, aperte ostenditur. Illud etiam indicat concilium Vasense n. anno 529 habitum, canone primo: *Et quamvis omnia quæ a sanctis sacerdotibus vel clericis observari debeant, et antiqui et novelli canones continere præbentur, etc.* Hoc enim canone, ut et passim in conciliis Gallicis, antiquorum canonum nomine, Codicem Canonum Ecclesie universæ significari dubium non est. Adam, Gallos ante Dionysianam collectionem a Carolo Magno receptam, Africanis canonibus uti solites fuisse, ut indicat concilium Matisconense, anno 588 celebratum, canone 6: *Jam enim de tali causa, et in conciliis Africanis definitum est. Quam definitionem nostro quoque dignam duximus sociare decreto, et allocare, ut sacramenta altaris non nisi a jejunis celebrantur.* Nonnullas etiam epistolas pontificum Rom. suo codici inseruisse testatur concilium Agathense, can. 9: *Siricii episcopi auctoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur.* Quod desumptum est ex Siricii epistola ad Himerium Tarraconensem, quem postea Dionysius Exiguus suæ decretorum pontificum collectioni inseruit.

Sunt et alii quædam Gallicanæ collectiones, capitula videlicet ecclesiastica Caroli Magni, Ludovici Pii, et Lotharii imp. ab Anægiso et Benedicto Levita collecta, atque omnia pene ex Codice Canonum Ecclesie Romanæ, et Isidori Mercatoris collectione desumpta, quæ in concilio Moldeasi observari placuit can. 78: *Ut capitula ecclesiastica a D. Carolo Magno imp., nec non a D. Ludovico Pio Aug. promulgata oblige observari præcipiantur, sicut et legalia observantia esse noscuntur.* In quibus capitulis passim citantur canones et decreta pontificum quæ in codice Roma-

us Ecclesie comprehenduntur. Unde apparet illum codicem, quem ab Hadriano I Karolo Magno datum fuisse diximus, circa hæc tempora ab Ecclesia Gallicana primum receptum et approbatum fuisse. Exstant et capitula Karoli Calvi et successorum aliquot Francie regum in diversis synodis edita, a Jacobo Sirmondo in unum collecta, notisque doctissimis illustrata anno 1625. Secutus est Ivo Carnotensis episcopus, cujus collectio circa annum 1102, sub Decreti nomine, jampridem in lucem prodit.

Restat ut de Hispanica et Anglicana Ecclesia aliquid dicamus. Ac de Hispania quidem dubitari non potest illos priorum Canonum Codice Ecclesie universæ comprehensorum, jure ab initio usos fuisse, quorum adeo studiosi et amantes fuere, ut cum synodis subscriberent, hæc formula uterentur, *sæta auctoritate priorum canonum, ut in subscriptionibus concilii Toletani ut observare licet. Et Bracharense concilium anno 563 celebratum, nominatim Codicis Canonum meminit his verbis: Lucretius episcopus dixit: Necessarium arbitror, et vestre fraternitati videatur, ut inasitata sanctorum Patrum, venerabilis antiquis canonibus, hincrescant: quæ etsi non omnia, certe vel penes quendam quæ ad instructionem clericis disciplinæ pertinent, relegantur. Omnes episcopi dixerunt: Placet quod dictum est, et congruus res est, ut quibus fortasse per incuriam abditis sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam, et observent. Selecti sunt ex Codice Canonum, coram concilio, tam generalium synodorum canones quam locallium. Et postea, can. 40: Placuit ut præcepta antiquorum canonum quæ modo in concilio recitata sunt, nullus audeat præterire. Codice etiam Canonum meminit concilium Toletanum IV, anno 585 celebratum, can. 3, 2 et 4: Diaconus Codicem Canonum in medio profertens, capitula de conciliis agendis pronuntiat. Habuit etiam Hispanos, ut et Africanos et Gallos, quosdam quarum synodorum partialem collectionem ex Hispanie conciliis compositam, innuere videtur Innocentius III papa in epistola ad Petrum Compostellanum illius verba referens (Tom. III Concil.): Emeritense, inquit, concilium authenticum esse, multis rationibus astruebas, tum quia cum aliis conciliis continetur in libro qui Corpus Canonum appellatur, quem Alexander papa per interlocutionem authenticam approbavit. Cui collectioni Hispanicæ nonnulla Ecclesie Gallicanæ constituta, et quasdam pontificum Romanorum epistolas decretales insertas fuisse facile est colligere ex iis quæ supra de Gallicanis canonibus diximus, et ex concilii Toletani III (585), can. 1, et Barcinonensis (599), can. 3. Ille vero sunt epistolæ quæ postea in Codice Canonum Ecclesie Romanæ insertæ sunt. Quod enim dicitur can. 16 concilii Toletani IV, Synodica præsulum Romanorum decreta Apocalypsim Joannis inter divinos libros recipiendam constituerunt, id procul dubio intelligi par est de epistola Innocentii I papæ ad Exuperium Tolosanum, in qua de libris in canone recipiendis agitur, inter quos Innocentius Apocalypsim Joannis nominatim recenset. Et in concilio Toletano VI laudatur Leonis I*

A papa sententia ex illius epistola ad Basilium Martonensem episcopum desumpta, quæ quidem Innocentii et Leonis epistolæ in Codice Canonum Ecclesie Romanæ reperiuntur.

Hoc ipso sæculo, Martinus Bracharenis episcopus Latinam Græcorum canonum interpretationem edidit, quæ collectionis Orientalium canonum nomine, ad Nitigalem vel universum concilium Lucensis Ecclesie directæ, inter concilia Hispanicæ exstat. Unde autem singula capitula sumantur, non ascripsit. Sed si ea conferamus cum Græcis canonibus Codice Ecclesie universæ comprehensis, ex eo omnino desumpta esse invenimus, paucis exceptis quæ ex Toletanis conciliis ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ, sive ab eo, sive ab alio addita sunt. Nec Hispani Latina Dionysii Exigui interpretatione usi sunt, sed illa veteri quam Isidorus exhibet, ad cujus methodum concilia Hispaniæ, ut Toletanum XII, citat Græcos canones. Ex hæc autem collectione apparet, canones qui dicuntur Apostolorum, a Martino Bracharensi esse præteritos, ut pote illius ætate ab Ecclesia Hispanica nondum receptos. Sed et Isidorus Hispanensis episcopus, qui concilio Toletano IV subscripsit, de his canonibus hæc tradit: *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes apostolica recipit, nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis, sub nomine apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica atque apostolica eorum gratia constat esse remota, atque inter apocrypha deputata.* Secutus est Isidorus alter, etiam Hispanus, qui in pluribus vulgatis et mss. codicibus, Mercator appellatur. Is veterem codicem auxit, accessione ipsorum canonum apostolicorum, Sardicensium etiam et Africanorum, ac diversorum veterum Gallie et Hispaniæ: sed et epistolarum decretalium Romanorum pontificum, a Clemente usque ad Gregorium Magnum, ut ipse testatur in epistola suæ collectioni præfixa, quam ms. penes nos habemus, quæ etiam in Corpus Gratiani relata est (Can. Plac. cit. 16 dist.). In principio hujus voluminis, inquit, qualiter concilium apud nos celebratur posuimus, ut qui nostrum ordinem sequi voluerint, sciant qualiter hoc agere debeant. Denique propter eorum auctoritatem, cæteris conciliis præposuimus canones qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, et sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Deinde quarundam epistolarum decretalium apostolicorum interserimus, id est Clementis, Anacleti, Evaristi, et cæterorum apostolicorum quas potuimus hactenus reperire epistolas, usque ad Sylvestrum papam. Postmodum vero Nicænam synodum constituimus, propter auctoritatem ejusdem magni concilii. Deinceps diversorum conciliorum Græcorum ac Latinorum, sive quæ ante, seu quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum, capitulis suis distincte sub hujus voluminis aspectu locavimus: subjicientes etiam reliqua decreta præsulum Romanorum usque ad sanctum Gregorium. Ipse autem Isidorus

Ille enim Codex Canonum voca intelligi par est Dionysianam collectionem, ex canonicis et decretis pontificum compositam, quæ tam in Ecclesia Gallicana usu ecclesiastico erat generaliter recepta. Hincmarus enim decreta postileum a Siricio ad Gregorium juniorem, codice Romano comprehensa, passim citat, ac nominatim Innocentii epistolam ad Victorium Rothomagensis episcopum, *ex sacris canonibus promulgatam* ait. Synodalia vero decreta quæ Sylvestro tribuuntur, improbat his verbis: *Quoniam quidam quasi in auctoritatem preferunt Sylvestrum papam decrevisse talia quæ Ecclesia catholica inter synodalia decreta non computat, quæ majores nostri inde nobis tenenda suis posteris reliquerunt, hic necessarium ponere ducimus. Scriptum namque est in quodam sermone, sine excerptis nomine, de gestis Sylvestri excerpto, quem Isidorus Hispalensis collegit, cum epistolis Romane sedis pontificum a Clemente usque ad B. Gregorium, eundem Sylvestrum decrevisse, ut nullus talis crimen clerico audeat inferre, etc. Quæ dicta quam adversa sibi, et quam diversa a sanctis canonicis, et sacris legibus sint, nemo est qui dubitet, quæ et hæc dicta cum ratione attenderit, et sacras regulas ac leges diligentius legerit. Perperam Hincmarus hanc collectionem epistolarum pontificum Romanorum a Clemente ad B. Gregorium, Isidoro Hispalensi episcopo tribuit, quæ omnino tribuenda est Isidoro Mercatori, quam ab Hispania in Gallias allatum, Riculphus Meguntinus episcopus primum divulgavit, et ipse Hincmarus testatur epistola adversus Hincmarum Laudunensem episcopum, ubi de sententiis ex Græcis et Latinis canonicis atque synodis, decretisque pontificum ab Adriano collectis, et Engelramno episcopo datis loquens: *De illis, inquit, sententiis plena est terra ista, sicut et de libro collectionum epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculphus Meguntinus episcopus in hujusmodi, sicut in capitalis regis curiosis, obtinuit, et istas regiones de illo repleri fecit. Vixit autem Riculphus tempore Caroli Magni, et concilio Meguntino anno 815 celebrato profuit.**

Habuit etiam Ecclesia Gallicana, præter codicem universalem, quamdam suarum synoderum collectionem, Gallicanorum canonum nomine receptam, quorum meminit Hormisdæ papa apud Gratianum his verbis: *Secundum titulos antiquorum Patrum, sancto Spiritu suggerente conscriptos, et secundum sententias 318 principum* (hoc est Nicænos canones), *quæ etiam Gallicani canones continere videntur, clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab offiis convicti, ad honorem redire non possunt* (Can. 61 quis dicitur, 50, distinct.). Atque horum Gallicanorum canonum Hispanos studiosos fuisse, illorumque auctoritatem sequendam sæpe sibi proposuisse indicat concilium Tarraconense tempore ejusdem Hormisdæ anno 517 celebratum, can. 11, *Ut nullus monachorum forensis negotii acceptor vel executor existat, nisi id quod monasterii exposuit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante, canonum ante omnia Gallicanorum, de his constitutione servata.* Et Ilerdense (524), can. 5;

A Valentinus (500), can. 9; Hispalense i et Toletan. in XII, de hâdem observari statuant quæ in conciliis Agathensi, Aurelianensi, Rhogensi, et Valentino Gallicis constituta essent, quorum etiam verba subiungunt, atque ex iis de controversiis ecclesiasticis pronuntiant. Tanta fuit tunc temporis Ecclesie Gallicanæ auctoritas apud Hispanos, ut quod ab illa sancitum erat, imitandum statuendumque ducerent. Agobardus Lugdunensis episcopus, qui sub Ludovico Pio vixit, Gallicanorum etiam canonum meminit his verbis (*Lib. de Dispensat. eccl.*): *Sunt qui Gallicanos canones, aut aliarum regionum, putent non recipiendos, eo quod legati Romani, rei imperatoris, in eorum constitutionibus non interfuerint, etc.* Et epistola ad imperatorem: *Ille accedit quod pia consideratione dignum videtur, de canonicis scilicet Gallicanis, qui quasi superflui aut inutiles a quibusdam respiciuntur, eo quod noster Romanos eos non commendaverint, cum antiquæ religionis eos venerati sint. Neque hoc idcirco dicitur, ut passim omnium episcopaliū consentium sanctiones æquati auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, Chalcedonensis, et cæterorum generatim ex totius mundi consensu congregatorum et receptorum; sed quia congrua veneratione, pro causis necessariis, quarum definitiones in illis generatim non inveniuntur, fides eis sit adhibenda religione debita.* Quibus verbis discrimen utriusque collectionis qua usa est Ecclesia Gallicana, aperte ostenditur. Illud etiam indicat concilium Vasense II, anno 529 habitum, canone primo: *Et quamvis omnia quæ a sanctis sacerdotibus vel clericis observari debeant, et antiqui et novelli canones continere probentur, etc.* Hoc enim canone, ut et passim in conciliis Gallicæ, antiquorum canonum nomine, Codicem Canonum Ecclesie universæ significari dubium non est. Addam, Gallos ante Dionysianam collectionem a Carolo Magno receptam, Africanis canonicis uti solites fuisse, ut indicat concilium Matisconense II, anno 588 celebratum, canone 6: *Jam enim de tali causa, et in conciliis Africanis definitum est. Quam definitionem nostro quoque dignam duximus sociare decreto, et allocare, ut sacramenta altaris non nisi a jejunis celebrentur.* Nonnullas etiam epistolas pontificum Rom. suo codici inseruisse testatur concilium Agathense, can. 9: *Siricii episcopi auctoritas, quæ est his canonicis inserta, servetur.* Quod desumptum est ex Siricii epistola ad Himerium Tarraconensem, quem postea Dionysius Exiguus suæ decretorum pontificum collectioni inseruit.

Sunt et alie quædam Gallicanæ collectiones, capitula videlicet ecclesiastica Caroli Magni, Ludovici Pii, et Lotharii imp. ab Anagisio et Benedicto Levita collecta, atque omnia pene ex Codice Canonum Ecclesie Romanæ, et Isidori Mercatoris collectione desumpta, quæ in concilio Meldensi observari placuit can. 78: *Ut capitula ecclesiastica a D. Carolo Magno imp., nec non a D. Ludovico Pio Aug. promulgata obnoxie observari præcipiantur, sicut et legalia observantia esse noscuntur.* In quibus capitalis passim citantur canones et decreta pontificum quæ in codice Roma-

ant Ecclesiam comprehenduntur. Unde apparet illam codicem, quem ab Hadriano I Karolo Magno datum fuisse diximus, circa hæc tempora ab Ecclesia Gallicana primum receptam et approbatam fuisse. Exstant et capitula Karoli Calvi et successorum aliquot Francie regum in diversis synodis edita, a Jacobo Sirmondo in unam collecta, notisque doctissimis illustrata anno 1625. Secutus est Ivo Carnotensis episcopus, cuius collectio circa annum 1102, sub Decreti nomine, janyrialem in lucem prodit.

Restat ut de Hispanica et Anglica Ecclesia aliqua dicamus. Ac de Hispania quidem dubitari non potest illos præcorum Canonum Codicis Ecclesie universæ comprehensorum, jure ab initio usos fuisse, quorum adeo studiosi et amantes fuerunt, ut cum synodis subscriberent, hæc formula uterentur, *secundum auctoritatem præcorum canonum, ut in subscriptionibus concilii Toletani ut observare licet. Et Bracharense concilium anno 563 celebratum, nominatim Codicis Canonum meminit his verbis: Lucretius episcopus dicit: Necessarium arbitror, si vestre fraternitati videatur, ut instituta sanctorum Patrum, recensitis antiquis canonibus, innotescant: quæ etiam non omnia, certe vel penes quosdam quæ ad instructionem clericatus disciplinae pertinent, relegantur. Omnes episcopi dicantur: Placet quod dictum est, et congrua res est, ut quibus fortasse per incuriam abesse sunt ecclesiastica constituta, audiant sanctorum canonum regulam, et observent. Relecti sunt ex Codice Canonum, eorum concilio, tam generalium synodorum canones quam locallium. Et postea, can. 40: Placuit ut præcepta antiquorum canonum quæ modo in concilio recitata sunt, nullus audiat præterire. Codicis etiam Canonum meminit concilium Toletanum IV, anno 635 celebratum, can. 3, 2 et 4: Diaconus Codicem Canonum in media proferens, capitula de conciliis agendis pronuntiat. Habuit etiam Hispanos, ut et Africanos et Gallos, quandam quartam synodorum specialem collectionem ex Hispaniæ conciliis compositam, innuere videtur Innocentius III papa in epistola ad Petrum Compostellanum illius verba referens (Tom. III Concil.): Emeritense, inquit, concilium authenticum esse, multis rationibus astruas, tum quia cum aliis conciliis constituitur in libro qui Corpus Canonum appellatur, quem Alexander papa per interlocutionem authenticam approbavit. Cui collectioni Hispaniæ nonnulla Ecclesie Gallicanæ constituta, et quasdam pontificum Romanorum epistolas decretales insertas fuisse facile est colligere ex iis quæ supra de Gallicanis canonibus diximus, et ex concilii Toletani III (585), can. 1, et Barcinonensis (599), can. 3. Ille vero sunt epistolæ quæ postea in Codice Canonum Ecclesie Romanæ insertæ sunt. Quod enim dicitur can. 16 concilii Toletani IV, Synodica præsulum Romanorum decreta Apocalypsim Joannis inter divinos libros recipiendam constituerunt, id procul dubio intelligi par est de epistola Innocentii I papæ ad Exuperium Tolosanum, in qua de libris in canone recipiendis agitur, inter quos Innocentius Apocalypsim Joannis nominatim recenset. Et in concilio Toletano VI laudatur Leonis I*

A papæ sententia ex illius epistola ad Basileum Martinensem episcopum desumpta, quæ quidem Innocentii et Leonis epistolæ in Codice Canonum Ecclesie Romanæ reperiuntur.

Hoc ipso sæculo, Martinus Bracharenis episcopus Latinam Græcorum canonum interpretationem edidit, quæ collectionis Orientalium canonum nomine, ad Nitigeiam vel universum concilium Lucensis Ecclesie directa, inter concilia Hispaniæ exstat. Unde autem singula capitula sumantur, non ascripsit. Sed si ea conferamus cum Græcis canonibus Codice Ecclesie universæ comprehensis, ex eo omnino desumpta esse inveniemus, paucis exceptis quæ ex Toletanis conciliis ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ, sive ab eo, sive ab alio addita sunt. Nec Hispani Latina Dionysii Exigui interpretatione usi sunt, sed illa veteri quæ Isidorus exhibet, ad cujus methodum concilia Hispaniæ, ut Toletanum XII, citat Græcos canones. Ex hæc autem collectione apparet, canones qui dicuntur Apostolorum, a Martino Bracharensi esse præteritos, ut pote illius ætate ab Ecclesia Hispanica nondum receptos. Sed et Isidorus Hispalensis episcopus; qui concilio Toletano IV subscripsit, de his canonibus hæc tradit: *Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eisdem nec sedes apostolica recipit, nec sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis, sub nomine apostolorum compositi dignoscuntur, quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica atque apostolica eorum gratia constat esse remota, atque inter apocrypha deputata.* Secutus est Isidorus alter, etiam Hispanus, qui in pluribus vulgatis et mss. codicibus, Mercator appellatur. Is veterem codicem auxit, accessione ipsorum canonum apostolicorum, Sardicensium etiam et Africanorum, ac diversorum veterum Gallie et Hispaniæ: sed et epistolarum decretalium Romanorum pontificum, a Clemente usque ad Gregorium Magnum, ut ipse testatur in epistola suæ collectioni præfixa, quam ms. penes nos habemus, quæ etiam in Corpus Gratiani relata est (Can. Placuit, 16 dist.). In principio hujus voluminis, inquit, *qualiter concilium apud nos celebratur posuimus, ut qui nostrum ordinem sequi voluerint, sciunt qualiter hoc agere debeant. Denique propter eorum auctoritatem, cæteris conciliis præposuimus canones qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, et sancti Patres eorum sententias synodali auctoritate roboraverunt, et inter canonicas posuerunt constitutiones. Deinde quarundam epistolarum decreta virorum apostolicorum interserimus, id est Clementis, Anacleti, Evaristi, et cæterorum apostolicorum quas potuimus hactenus reperire epistolas, usque ad Sylvestrum papam. Postmodum vero Nicænam synodum constituimus, propter auctoritatem ejusdem magni concilii. Deinceps diversorum conciliorum Græcorum ac Latinorum, sive quæ ante, seu quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum, capitulis suis distincte sub hujus voluminis aspectu locavimus: subjicientes etiam reliqua decreta præsulum Romanorum usque ad sanctum Gregorium. Ipse autem Isidorus*

Merente concilio Toletani xi (675) meminit, illiusque collectio a canonibus apostolorum protenditur usque ad concilium Toletanum xii. Huic etiam inserti sunt canones ab Hadriano I pontifice collecti, et Ingelramno Mediomatricæ urbis episcopo traditi. Unde liquet hanc collectionem non esse Isidori Hispalensis episcopi, ut multi nomine decepti perperam sunt opinati, sed illius Isidori cognomento Mercatoris. Isidorus enim Hispalensis, ut testantur Hispanici scriptores, mortuus est anno 635. Ex superioribus vero constat Isidorum Mercatorem vixisse circa Caroli Magni et Hadriani I pontificis tempora, quorum ætate illius collectio in Gallia primum innotescere coepit, quæ aucta multorum canonum accessione in nomen illud transit, ut etiam *LIBER* seu *CORPUS CANONUM* diceretur; sic enim habet illius inscriptio in meo codice ms.: *Incipit liber qui appellatur Canonus canonum.*

De Codice Canonum Ecclesiæ Britannicæ seu Anglicanæ testimonia quædam exstant apud rerum Britannicarum scriptores. Legimus enim Theodorum archiepiscopum Cantuariensem librum scripsisse, qui *PATRUM CANONES* vocabatur, in concilio Herefordiensi (675) probatum, ut illius acta testantur apud Bedam, Anno tertio, inquit, *Ecgridi regis, Theodorus cogit concilium episcoporum, una cum eis qui canonica Patrum statuta deligerent et nossent.* Et paulo post ipsius Theodori verba referens, qui huic concilio præfuit: *Rogo, dilectissimi fratres, ut quæque decreta ac definita sunt a sanctis Patribus, incorrupta ab omnibus nobis seruentur. Omnes consacerdotes nostri dixerunt: Optime omnibus placet, quæque definerunt sanctorum canones Patrum, nos quoque omnes alacri animo libentissime servare. Quibus statim protuli librum Canonum,*

et ex eodem libro decem capitula, quæ per loca notaverunt, quia nobis maxime necessaria sciebam, illis coram ostendi. Quæ quidem capitula ipse Beda subjicit. Sed et recentiores et recentiores synodorum Ecclesiæ Britannicæ canones exstant in editione Conciliorum Angliæ H. Spelmani viri clarissimi, ex quibus planum est Græcis canonibus, Africanis, et Gallicanis Anglos usos fuisse.

Sunt et aliæ Latine collectiones canonum, Burchari scilicet Wormatiensis episcopi, et Ivonis Carnotensis, quæ sub titulo *Decretorum* editæ sunt. Denique Gratianus Bononiensis monachus, omnium *Collectorum canonum* novissimus, sub Innocentio II papa decretam composuit ex Græcis et Africanis, aliisque canonibus, et decretis pontificum Rom. veterumque Patrum sententiis collectam (quod absolute *ius canonicum* sive pontificium nuncupatur), ab Ecclesia Romana probatum et confirmatum, cujus iure omnes controversiæ ecclesiasticæ hodie judicantur.

Atque hæc dicta sint de veteri Codice Canonum Ecclesiæ universæ, ejusque confirmatione et auctoritate, jurisque canonici origine et progressu, tam in Oriente quam in Occidente, Græcisque ac Latinis vetustis et recentioribus canonum collectoribus et interpretationibus. Quid autem in hujus operis editione præstitimus, res ipsa patefaciet. Sane textum Græcum canonum, ex edito codice Joan. Tili, bona fide exscripsimus; et quia multis in locis mendosus erat, collatis plurimis Græcorum canonum exemplaribus editis et manu exaratis, accurate emendavimus, variantemque lectionem accipimus, ac Latina Dionysii Exigui interpretatione omnino fere usi sumus; notas denique et observationes quædam adjecimus.

CODEX CANONUM ECCLESIAE UNIVERSAE.

CONCILII NICÆNI ŒCUMENICI I

CANONES XX (an. Chr. 325).

α. Εἰ τις ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν ἐχειρουργήθῃ, ἢ ὑπὸ βερθεῶν ἐξετμήθῃ, οὗτος μείνω ἐν τῷ κλήρῳ. Εἰ δέ τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐξέτεμνῃ, τοῦτον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξεταξόμενον πεκαύσθαι προσήκει, καὶ ἐκ τοῦ δεῦρο μὴδὲνα τῶν τοιούτων χρῆναι προέγχεσθαι ὡς περὶ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηδευόντων τὸ πρᾶγμα καὶ τοιμύοντων ἑαυτοῦς ἐπέμνευεν, εἰρηται, οὕτως εἰ τις ἐκ τῶν βερθεῶν ἢ διασκοπῶν εὐνοουχισθῆσαν [εὐνοουχισθέντες], εἰρησκοντο ἄλλως ἄξιοι, τοὺς τοιούτους εἰς κλῆρον προσίεται ὁ κανὼν.

β. Ἐπειδὴ πολλὰ ἦτοι ὑπὸ ἀνάγκης ἢ ἄλλως ἐπιεργαμένων τῶν ἀνθρώπων γίνετο παρὰ τὸν κανὼνα τὸν ἐκκλησιαστικῶν, ὥστε ἀνθρώπους ἐκ τῆνικαυ βίου ἀρετῆ

D I. Si quis in morbo a medicis excisus, vel a barbaris exsectus est, is maneat in clero. Si quis autem sanus seipsum abscidit, hunc, etiam in clero constitutum, abstinere convenit, et deinceps nullum talem promoveri oportet. Sicut autem hoc manifestum est, quod de iis qui de industria hoc agunt, audentque seipsos abscindere, dictum est: ita si qui vel a barbaris, vel a dominis eunuchi facti sunt, et ii alioqui digni inveniuntur, tales in clerum admittit canon.

II. Quoniam multa vel necessitate, aut aliter cogentibus hominibus, facta sunt præter canonem ecclesiasticum, ita ut homines e gentili vita nuper ac-

προσιθοντας τῇ πίστει, καὶ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ κατηχηθέν-
τες, εὐθὺς ἐπὶ τὸ πνευματικὸν λουτρὸν ἔγειν, καὶ ἅμα
τῷ βαπτισθῆναι προσάγειν εἰς ἐπισκοπὴν, ἢ εἰς πρεσβυ-
τερεῖον· κληρὸς ἔδοξεν ἔχειν τοῦ λοιποῦ μηδὲν τοιοῦτον
γίνεσθαι. Καὶ γὰρ καὶ χρόνου δεῖ τῷ κατηχουμένῳ, καὶ
μετὰ τὸ βάπτισμα δοκιμασίας πλείονος· σαφὲς γὰρ τὸ
ἀποστολικὸν γράμμα τὸ λίγον, « Μὴ δὲ νεόφυτον, ἵνα μὴ
τυφθεῖς εἰς κριμα ἑμπέση καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου : »
εἰ δὲ προκείμενος τοῦ χρόνου ψυχικὸν τι ἁμάρτημα εὐρε-
θῆαι περὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐλέγχοντο ὑπὸ δύο ἢ τριῶν
μαρτύρων, πεποιθῶσθε ὁ τοιοῦτος τοῦ κλήρου· ὁ δὲ παρὰ
ταῦτα ποιῶν, ὡς ὑπεραντία τῇ μεγάλῃ συνόδῳ θρασυνό-
μητος, αὐτὸς καθυκυύστω περὶ τὸν κλῆρον [τοῦ κλή-
ρου].

γ. Ἀπαγορεύστω καθόλου ἡ μεγάλη σύνοδος, μήτε
ἐπισκόπων, μήτε πρεσβυτέρων, μήτε διακόνων, μήτε ὧν
τοὶ τῶν ἐν κλήρῳ, ἐξείναι συνεισάκτων γυναῖκα ἔχειν·
πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἁ μόναν
πρόσωπον πάσαν ὑποψίαν διακρίβουγεν.

δ. Ἐπισκοπὸν προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν
ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦ-
τον, ἢ διὰ κατεπίγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἔξ
ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμψήφων
γενομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμ-
μάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιῆσθαι. Τὸ δὲ κύρος τῶν
γενομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητρο-
πολίτῃ.

ε. Περί τῶν ἀποικωνιάτων γενομένων, εἴτε τῶν ἐν κλήρῳ,
εἴτε τῶν ἐν λαϊκῷ τάγματι τεταγμένων, ὑπὸ τῶν καθ'
ἐκαστὴν ἐπαρχίαν ἐπισκόπων κρατεῖται ἡ γνώμη κατὰ τὸν
καὶ τὸν διαγορεύοντα, τοὺς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας,
ὑφ' ἐτέρων μὴ προσίσθαι. Ἐξεταζέσθω δὲ, μὴ μικροψυ-
χία ἢ φιλοψυχία ἢ τινι τοιαύτῃ ἀσπίδι τοῦ ἐπισκόπου
ἀποσυνέγγου γιγνέσθαι. Ἴνα οὖν τοῦτο τῶν πρέπουσαν
ἔξεταστω λαμβάνη, κληρὸς ἔχειν ἔδοξεν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ
καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι,
ἵνα κοινῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπὶ τὸ
αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζωσιν
[ἐξετάζωνται], καὶ οὕτως οἱ ὁμολογουμένως προσκεκρυ-
κότες τῷ ἐπισκόπῳ κατὰ λόγον ἀποκινῶνται παρὰ πάντων
εἴνα δέξωσι, μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ
τὴν φιλοθροποτήσαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψῆφον. Δι' δὲ
σύνουδον γινέσθωσαν μία μὲν πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς,
ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης, τὸ δῶρον καθαρῶν
προσφέρηται τῷ Θεῷ· δευτέρα δὲ, περὶ τὸν τοῦ μετοπί-
ου καιρῶν.

ς. Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατεῖται τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ,
καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοπον πάν-
των τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν· ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ
ἐπισκόπῳ τοῦτο [τοιοῦτο] σύνθεός ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ
κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ
πρεσβεία σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. Καθόλου δὲ πρόδηλ' ἔ-
στιν, ὅτι εἰ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο
ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισεν μὴ δεῖν
εἶναι ἐπίσκοπον. Ἐάν μὲν τοι τῷ κοινῇ πάντων ψῆφῳ ἐν-
λόγῳ εὖσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικῶν, δύο ἢ τρεῖς
δὲ ὁμοίαν φιλοψυχίαν ἀντιδέξωσι, κρατεῖται ἡ τῶν πλείον-
ων ψῆφος.

cedentes ad fidem, et exiguo tempore eruditi, statim
ad spirituale lavacrum ducantur, et simul atque bap-
tizati fuerint, ad episcopatum vel presbyterium pro-
moveantur; recte habere visum est, ut nihil deinceps
tale fiat. Nam et tempore opus est catechumeno, et
post baptismum probatione majore: apertum enim
est apostolicum scriptum, dicens: *Non neophytum,*
ne forte inflatus in iudicium incidat, et laqueum dia-
boli. Si vero procedente tempore aliquod animi pec-
catum inveniatur in ea persona, et duobus vel tribus
testibus vincatur, abstineat talis a clero: qui au-
tem præter hæc facit, ut qui magnæ synodi adversa-
rius esse audeat, ipse de clericatu periclitabitur.

III. Vetuit omnino magna synodus, ne liceat epi-
scopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus
eorum qui sunt in clero, extraneam [subintroduc-
tam] habere mulierem; nisi forte aut matrem, aut
sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ
omnem suspicionem effugiant.

IV. Episcopum oportet maxime quidem ab omni-
bus qui sunt in provincia episcopis constitui: si vero
hoc difficile fuerit, aut propter urgentem necessita-
tem, aut propter itineris longitudinem, tres omnino
in idipsum convenientes, dummodo consenserint qui
absunt, et per litteras approbaverint, ordinationem
faciant. Confirmatio autem eorum quæ in qua-
que provincia geruntur, tribuatur metropolitano.

V. De iis qui communionem privantur, seu ex clero,
seu ex laico ordine, ab episcopis uniuscujusque pro-
vinciæ servetur hæc sententia secundum canonem
qui pronuntiat, ut hi qui ab aliis abjiciuntur, ab aliis
non recipiantur. Inquiratur autem ne similitate, aut
contentione, aut aliqua alia molestia episcopi sint
communicati. Ut hoc ergo decentius examinetur,
recte habere visum est ut singulis annis per unani-
quamque provinciam bis in anno synodi fiant, ut om-
nes in unum convenientes episcopi provinciæ, ejus-
modi quæstiones examinent, et sic qui manifeste of-
fenderint episcopum, juste excommunicati ab om-
nibus esse videantur, donec episcoporum coetui visum
fuerit pro iis humaniorem ferre sententiam. Synodi
autem fiant, una quidem ante Quadragesimam, ut
omni similitate sublata, munus purum Deo offeratur:
secunda autem circa tempus autumnii.

VI. Antiqui mores obtineant, qui sunt in Ægypto,
Libya et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum
omnium habeat potestatem, quoniam illa est Romano
etiam episcopo consuetudo. Similiter autem et in
Antiochia, et in aliis provinciis privilegia servantur
Ecclesiis. Illud autem omnino manifestum est, quod
si quis præter sententiam metropolitani factus sit
episcopus, hunc magna synodus statuit non oportere
esse episcopum. Si vero communi omnium suffragio
rationi consentaneo, et secundum ecclesiasticum ca-
nonem, duo aut tres contentiose, seu propria perti-
nacia iuducti contradixerint, obtineat plurimorum
sententia.

ζ. Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηται καὶ παράδοσις ἀρχαία, ἄλλοτε τὴν ἐν Ἀλβίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει [τῆς μητροπόλεως] σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.

η. Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ * τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετούμενους αὐτοὺς, μῆναι οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. Πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογήσασιν αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἐστὶ, καὶ διγαμίς ποινωθῆναι, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τίτακται, καὶ καιρὸς ὄρισται, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πάσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἔσθαι μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κώμαις, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνον εὐρίσκοντο χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι [τάγματι]. Εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονται τινες, πρόδουλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λογιζομένοις καθαρῶς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει, πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκιὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος αὐτὸν μετέχειν. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκει, ἔπεισέτω τὸν ἢ χωρεπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὄλωσ δοκεῖν εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

θ. Εἴ τινες ἀνεξετάστως προσήχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὁμολόγησαν τὰ ἁμαρτήματα [ἡμαρτημένα] αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν, παρὰ κανὼνα κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι τοῖς τοιοῦτοις χεῖρα ἐπιτεθήσασιν, τοῦτους ὁ κανὼν οὐ προσίσταται. Τὸ γὰρ ἀνεπιληπτον ἐπιδικαί ἢ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

ι. Ὅσοι προεχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκότων κατὰ ἄνοιαν, ἢ καὶ προεϊδῶτων τῶν προχειρισσάντων, τοῦτο οὐ προκρίνει [αὐτοὺς οὐ προκρίνουσι] κανὼν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

ια. Περὶ τῶν παραβάντων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ χωρὶς ἀπαιτήσεως ὑπερχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἢ τινος τοιοῦτου, ὁ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου ἔδοξε τῇ συνόδῳ, εἰ καὶ ἀνάγκῃ ἦσαν φιλανθρωπίας, ὁμῶς χρηστεύεσθαι εἰς αὐτοὺς. Ὅσοι οὖν γνησίως μεταμελῶνται, τρία ἔτη ἐν ἀκρωμένοις ποιήσουσι οἱ πιστοί, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποκείσονται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς, κοινωνήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν.

ιβ. Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ἀπὸ τῆς χάριτος καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδείξάμενοι, καὶ ἀποθίμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκίον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνας, ὡς τινος καὶ ἀργύρια πρόσθαι, καὶ βενεφικίους κατορθῶσαι [δωρεαῖς καὶ ὑποσχίσει] τὸ ἀναστρατεύεσθαι, οὔτοι δέκα ἔτη ὑποπιπέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον ἐφ' ἅπασιν δὲ τοῖς, προσήκει ἐξετάξιν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. Ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὔτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὀρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι, μετὰ τοῦ εἶναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιληνθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσάσθαι· ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ

VII. Quoniam consuetudo obtinuit, et antiqua traditio, ut *Æliæ* episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, metropoli propria dignitate servata.

VIII. De his qui se catharos, id est puros, nominant, si aliquando ad catholicam et apostolicam Ecclesiam redierint, visum est sanctæ et magnæ synodo ut accepta manuum impositione, sic in clero manent. Præ omnibus autem eos scripto profiteri oportet, quod consentient, et sequuntur dogmata Ecclesiæ catholicæ et apostolicæ, id est, et cum digamis communicare, et his qui in persecutione lapsi sunt, quibus etiam tempus constitutum est, et opportunitas definita, ut in omnibus sequantur dogmata catholicæ Ecclesiæ. Ubiunque autem, sive in vicis, sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero in eodem ordine permanent. Si autem catholicæ Ecclesiæ episcopo aut presbytero existente quidam accedunt, manifestum est, quod episcopus Ecclesiæ dignitatem episcopi habeat. Qui autem apud eos, qui dicuntur cathari, nominatur episcopus, habeat honorem presbyteri, nisi forte placuerit episcopo nominis honorem illi concedere. Si hoc autem ei minime placuerit, inveniatur ei locum chorepiscopi, aut presbyteri, ut in clero omnino esse videatur, ne in civitate duo sint episcopi.

IX. Si qui sine examinatione presbyteri promoti sint, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sint, eisque confessis, homines contra canonem moti, manus imposuerint, tales canon non admittit: quod enim reprehensibile est, catholica Ecclesia non defendit.

X. Quicumque ex lapsis ordinati sunt per ignorantiam, aut dissimulationem eorum qui eos ordinarunt, hoc non præjudicat canon Ecclesiastico; cogniti enim deponuntur.

XI. De his qui prævaricati sunt sine necessitate, aut facultatum ablatione, aut sine periculo, aut aliquo ejusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii, visum est synodo, licet misericordia indigni sint, benignitate tamen in eos uti. Quicumque ergo vere poenitent, tribus annis fideles inter audientes habeantur, et septem annis jaceant: duobus autem annis sine oblatione, populo communicent in orationibus.

XII. Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem fidei suam ostenderunt, et cingulum militiæ deposuerunt, postea vero ut canes ad vomitum reversi sunt, ita ut aliqui et pecuniam darent, et beneficiis militiam repeterent, hi decem annis jaceant, post triennii auditionis tempus. In his autem omnibus observare oportet propositum et modum poenitentiae. Quicumque enim et timore, et lacrymis, et patientia, et bonis operibus conversionem absque simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum orationibus communicabunt, et postea licebit episcopo, de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, et habitum Ecclesiam introeundi sibi

* Legeretur melius: Περὶ τῶν... καθαρῶς, ποτὶ δὲ, etc., ut postulare videtur lectio Latina. Edit.

τὸ σχῆμα τοῦ εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν αὐτοῖς ἤργασαντο πρὸς τὴν ἐπιστρέφειαν [ἐπιστροφίην], ἐξ ἅπαν-
τα; πληρούτως τὸν χρόνον.

εγ'. Περὶ δὲ τῶν ἐξοδούντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε, εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιότητος ἐφοδίου μὴ ἀποστρεφίσθαι. Εἰ δὲ ἀπογρωσθῆς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχῶν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσι ἐξετασθῆ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνῃ; ἕστω. καθόλου δὲ καὶ περὶ πάντος οὐτενοσοῦν ἐξ-
οδ ὕψους αἰτούντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας μεταδίδῶν [ἐπιδίδῶν] τῆς προσφορᾶς.

εδ'. Περὶ τῶν κατηχομένων καὶ παραπεσόντων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοῖς ἀκρωμι-
νους μόνον, μετὰ ταῦτα εὐχέσθαι μετὰ τῶν κατηχομένων.

εϛ'. Διὰ τὸν πολὺν ταραχὸν καὶ τὰς στάσεις τὰς γενο-
μένας, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνήθειαν τὴν
καρὰ τὸν κανὸνα εὐριθείσαν ἐν τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ
πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε
πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Εἰ δὲ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας
καὶ μεγάλης συνόδου ὄρον, τοιούτῳ τινὶ ἐπιχειρήσειεν, ἢ
ἐπεὶ οὐκ ἰκαντὸν πρᾶγματι τοιούτῳ, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαν-
τος κατασκευασμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ
ἢ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονηθῆ.

εδ'. Ὅσοι βίβλοκακῶνους μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ
ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανὸνα εἰδῶ-
τες ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι, ἢ διά-
κονοι, ἢ ὧλις ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, οὗτοι οὐδαμῶς
δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν
τοῖς* ἀνάγκην ἐπάγειναι χρὴ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἰκαντῶν
παροικίας· ἢ ἐπιμένοντας, ἀκοινωνήτους εἶναι προσέκει.
Εἰ καὶ τολμήσειεν τις ὑψηρᾶσαι τὸν τῷ ἑτέρῳ διαφέροντα,
καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκατατ θε-
μένου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὐ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι
ἐξεταζόμενος, ἄκυρος ἕστω ἢ χειροτονία.

εϛ'. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι τὴν πλεο-
νηξίαν καὶ τὴν ἀισχροκερδίαν [τὸ ἀισχροκερδῆς] διώ-
κοντες, ἐπιλάθοντο τοῦ θείου γράμματος λέγοντος, « Τὸ
ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, » καὶ δυνειζόντες
ἐκπεσοῦσιν ἀπαιτούσιν· ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη
σύνοδος, ὡς εἴ τις εὐριθείη μετὰ τὸν ὄρον τοῦτον τόκους
λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεως, ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ
πρᾶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ὧλις ἑτερόν τι ἐπινοῶν
αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ
ἀλλότριος τοῦ κανόνος ἕσται.

εδ'. Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἐν
τισὶ τόποις καὶ πόλεσιν, τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχα-
ριστίαν οἱ διάκονοι διδασιν, ὅπερ οὐτε ὁ κανὼν, οὐτε
ἡ συνήθεια παρίδωκεν, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσ-
φέρειν, τοῖς προσφέρονσι δεδόναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.
Κεῖθεν δὲ ἐγνωρίσθη, ὅτι ἦδη τινες τῶν διακόνων καὶ
πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἀπτονται. Ταῦτα
οὖν πάντα περιηγήσθη, καὶ ἐμμένίτωσαν οἱ διάκονοι
τοῖς ἰδίῳς μέτρῃς, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου
ἀπαρτῆται εἶναι, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἐλάττους τυγχά-
νουσι· λαμβανέντων δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν
μετὰ τοῖς πρεσβυτέροις, ἢ τοῦ ἐπισκόπου διδόντος
[μεταδιδόντος] αὐτοῖς ἢ τοῦ πρεσβυτέρου· ἀλλὰ μὴ
καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἕξιστω τοῖς διακῶ-

* Legendum videtur αὐτοῖς. EDIT.

A arbitrati sunt ad conversionem sufficere, hi definitum
tempus omnino impleant.

XIII. De his qui vita excedunt, vetus et canonica
lex nunc quoque servabitur, ut si quis vita excedat,
ultimo et necessario viatico minime privetur. Si vero
desperatus, et communionem assecutus supervixerit,
sit inter eos qui communionem orationis tantum-
modo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet
in exitu posito, et eucharistiæ participationem petenti,
episcopus cum examinatione oblationem impertiat.

XIV. De catechumenis lapsis placuit sanctæ et
magnæ synodo, ut ii tribus annis audientes tantum
sint, postea orent cum catechumenis.

XV. Propter tumultus et seditiones quæ sunt, pla-
cuit omnino consuetudinem tolli, quæ præter cano-
nem in quibusdam partibus invenitur, ut a civitate in
civitatem nec episcopus, nec presbyter, nec diaconus
transferatur. Si quis autem post defunctionem
sanctæ et magnæ synodi, tale quid aggressus fuerit,
vel se rei ejusmodi dederit, quod factum erit omnino
infirmabitur, et Ecclesiæ restituetur cui fuerat epi-
scopus, aut presbyter, vel diaconus ordinatus.

XVI. Quicumque temere et inconsiderate nec Dei
timorem præ oculis habentes, nec ecclesiasticum cano-
nem agnoscentes, ab Ecclesia discesserint presby-
teri vel diaconi, vel quicumque omnino in canone
recensentur, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam
recipi, sed omnino cogendi sunt in suas ipsorum pa-
roccias redire: vel si perseverent, eos a communione
privari oportet. Si quis etiam ausus fuerit eum qui
ad alium pertinet, surripere, et in sua ecclesia ordi-
nare, non consentiente proprio episcopo, a quo re-
cessit qui in canone censetur, ordinatio hujusmodi
irrita erit.

XVII. Quoniam plerique qui in canone recensentur
avaritiam et turpem quæstum sectantes, oblivis-
cuntur divinæ Scripturæ dicentis: Pecuniam suam
non dedit ad usuram (Psal. xiv, 5): et sœnerantes
centesimæ exigunt, æquum censuit sancta et magna
synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc defunctio-
nem usuras sumere ex mutuo, vel aliter eam rem
consecrari aut sescupla exigere, vel omnino aliquid
aliud excogitare turpis lucri gratia, e clero depona-
tur, et alienus a canone existat.

XVIII. Pervenit ad sanctum magnumque concilium,
quod in quibusdam locis et civitatibus, diaconi
presbyteris eucharistiam præbeant; quod neque cano-
nem, neque consuetudo tradidit, ut qui potestatem
offerendi non habent, his qui offerunt corpus Christi
porrigant. Illud etiam innotuit quod jam quidam ex
diaconis etiam ante episcopos eucharistiam attingant.
Omnia igitur ista auferantur, et diaconi intra pro-
priam mensuram maneat, scientes quod ministri
sunt episcoporum, et presbyteris inferiores existant:
accipiant autem suo ordine eucharistiam post presby-
teros, vel episcopo dante vel presbytero; sed nec
sedere in medio presbyterorum diaconis liceat, id
enim sit præter canonem et ordinem. Si quis autem

νοις, παρα κανόνα γάρ και παρά τάξιν ἐστὶ τὸ γενόμενον. Α Ἐὰν τις μὴ θέλοι πειθαρχεῖν καὶ μετὰ τούτους τοὺς ὄρους, πεπαύσθω τῆς διακονίας.

β'. Περὶ τῶν Παυλιανισάντων [παυλιανιστῶν], εἴτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτίθεται ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εἰ δὲ τις τῶ παρακλήθῃ χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξηπατήθησαν [ἐξηπάσθησαν], εἰ μὴ ἀμεμπτοὶ καὶ ἀνεπιληπτοὶ φανεῖν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. Εἰ δὲ ἡ ἀνάκρισις ἀνεπιτηδείους αὐτοὺς εὐρίσκει, καθαιρεῖσθαι αὐτοὺς προσήκει ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν διακονιστῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι [κλήρῳ] ἐξεταζομένων ὁ αὐτὸς τύπος παραφυλαχθήσεται. Εὐνήθησεν μὲν δὲ [F. δὴ] τῶν διακονιστῶν τῶν ἐν τῷ σχήματι ἐξετασθεισῶν, ἐπεὶ μηδὲ χειροθεσίαν τινα ἔχουσιν, ὥστε ἐξάπαντος ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι.

γ'. Ἐπειδὴ τινὲς εἰσὶν ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, καὶ ἐν ταῖς τῆς πεντηκοστῆς ἡμέραις, ὑπὲρ τοῦ πάντα ἐν πάσῃ παροικίᾳ ὁμοίως φυλάττεσθαι, ἐστῶτας ἰδοῦσι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὰς εὐχὰς ἀποδίδουμι τῷ Θεῷ.

obedire noluerit post has definitiones, desinat esse diaconus.

XIX. De Paulianistis, si ad Ecclesiam catholicam confugerint, definitum est eos omnino rebaptizari. Si qui vero præterito tempore in clero fuerint, si quidem inculpato et irreprehensibiles, rebaptizati ordinentur ab episcopo catholicæ Ecclesiæ. Si vero examinati, minus apti deprehensi fuerint, deponi eos convenit: similiter autem et de diaconissis, et omnino de his qui sub canone versantur, eadem forma servabitur. Diaconissarum autem memimus, quæ in habitu quidem esse censentur, quia vero nullam manus impositionem habent, ut omnino inter laicos ipsæ deputentur.

XX. Quoniam sunt quidam, qui die dominico genua flectunt, et in diebus Pentecostes, ut omnia similiter in omni parocia serventur, visum est sanctæ synodo, stantes Deo orationes persolvere.

CONCILII ANCYRANI

CANONES XXV (an. Chr. 314).

Qui quidem priores sunt Nicænis, sed ideo postpositi sunt propter auctoritatem synodi aecumenicæ.

κα. Πρεσβυτέρους τοὺς ἐπιθύσαντας, εἴτα ἱεραπολαίσαντας, μήτε ἐκ μεθόδου τινοῦ ἄλλ' ἐξ ἀληθείας, μήτε προκατασκευάσαντας καὶ ἐπιτηδεύσαντας καὶ πείσαντας, ἵνα δοῦσι μὲν βασάνοις ὑποβάλλεσθαι, ταύτας δὲ τῷ δοκεῖν καὶ τῷ σχήματι προσαχθῆναι [προσαχθῶσι]· τούτους ἰδοῦσι τῆς μὲν τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθίδραν μετέχων, προσφέρειν δὲ αὐτοὺς, ἢ ὁμιλεῖν, ἢ ὅλως λειτουργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν λειτουργιῶν μὴ ἐξεῖναι.

κβ'. Διακόνους ὁμοίως θύσαντας, μετὰ δὲ ταῦτα ἀναπαλαίσαντας, τὴν μὲν αὐτὴν ἔχειν, πεπαύσθαι δὲ αὐτοὺς πάσης τῆς ἱερατικῆς [ἱερατικῆς] λειτουργίας, τῆς τε τοῦ ἄρτον ἢ ποτήριον ἀναφέρειν, ἢ κηρύσσειν. Εἰ μὲν τοὶ τινὲς τῶν ἐπισκόπων τούτους συνίδουσι [τούτοις συνειδέειν] κάματόν τινα ἢ ταπεινώσιν πράξιτος, καὶ ἐθελουσι πλεῖον τι δίδουσι ἢ ἀφαιρεῖν, ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὴν ἐξουσίαν.

κγ'. Τοὺς φεύγοντας καὶ συλληφθέντας, ἢ ὑπὸ οἰκείων παραδοθέντας, ἢ ἄλλως τὰ ὑπάρχοντα ἀφαιρεθέντας, ἢ ὑπομείναντας βασάνους, ἢ εἰς δεσμοτήριον ἐμβληθέντας, βωδύντας τε, ὅτι εἰσὶ χριστιανοὶ καὶ περισχιθέντες [περισχιθέντας], ἢ τοὶ εἰς τὰς χεῖρας πρὸς βίαν ἐμβαινόντων τῶν βιαζομένων, ἢ βρωμά τι πρὸς ἀνάγκην δεξαμένους, ὁμολογούντας τε διόλου, ὅτι εἰσὶ χριστιανοὶ, καὶ τὸ πένθος τοῦ συμβάντος αἰεὶ ἐπιδεικνυμένους τῇ πάτῃ καταστολῇ καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῇ τοῦ βίου ταπεινότητι, τούτους ὡς ἐξω ἀμάρτηματος ὄντας, τῆς κοινωνίας μὴ κολλέεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ἐκώλυθησαν ὑπὸ τινῶν περισσοτέρας ἀκριβείας ἔνεκεν, ἢ καὶ τινῶν ἀγνοίᾳ, εὐθύς προσδεχθῆναι. Τοῦτο δὲ ὁμοίως ἐπὶ τε τῶν ἐκ τοῦ κλήρου καὶ τῶν ἄλλων λαϊκῶν. Προσεξπτάσθη δὲ κάκεινο, εἰ δύνανται καὶ λαϊκοὶ τῇ αὐτῇ ἀνάγκῃ ὑποπεσόντες προσάγεσθαι εἰς τὰς τάξεις. Ἐδοξεν οὖν καὶ τού-

* Subintellige τιμῶν. Euit.

XXI. — 1. Presbyteros qui immolaverunt, deinde contra reluctati sunt, non simulatione quadam, sed ex veritate, nec hoc prius machinati sunt, nec consulto ac de industria id fecerunt, et persuaserunt, ut tormentis subijci viderentur, cum ea specie et opinione tantum inferrentur: visum est eos honorem quidem sedis retinere: offerre autem illis, aut sermonem conferre, vel omnino sacro aliquo ministerio fungi non licere.

XXII. — 2. Diaconos similiter qui immolaverunt, postea autem reluctati sunt, illum quidem honorem habere placuit: ipsos vero cessare ab omni sacro ministerio sive panem vel calicem offerendi, vel prædicandi. Sed si quidam episcopi conscii sint laboris eorum, et humilitatis et mansuetudinis, et voluerint eis aliquid amplius tribuere, vel auferre, in eorum potestate id esse.

XXIII. — 3. Eos qui fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel suis alioqui facultatibus privati, vel tormenta perpassi, vel in carcerem coniecti sunt, clamantes se esse Christianos, et eo usque stricti sunt, ut ii qui vim afferebant (thus) in manus violenter immitterent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur, confitentes perpetuo se esse Christianos, et ejus quod accidit dolorem, et amictu et habitu, et vitæ humilitate præferentes, hos velut inculpato, a communione non arceri. Si vero ab aliquo etiam sunt prohibiti, majoris cautionis gratia, vel etiam propter quamdam ignorantiam, statim admittantur. Hoc autem similiter et de clericis et aliis laicis. Illud etiam perquisitum est, an possent etiam laici, qui in eandem necessitatem in-

τους, ὡς μηδὲν ἡμάρταντας [ἡμαρτήσαντας], εἰ καὶ ἡ πρῶτος εὐρίσκοτο ὀρθὴ τοῦ βίου πολιτεία, προχρῆμιζίσθαι.

κδ. Περὶ τῶν πρὸς βίαν θυσάντων, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τῶν διαπησάντων εἰς τὰ εἰδῶλα ὅσοι μὲν ἀπαγόμενοι, καὶ σχῆματι σφοδρότερον [φαιδρότερον] ἀνήλθον, καὶ ἐσθῆτι ἐχρήσαντο πολυτελέστερα, καὶ μετίσχον τοῦ παρασκευασθέντος δείκνου ἀδιαφόρως, ἔδοξεν ἐνιαυτὸν ἀκροῶσθαι, ὑποκπεσεῖν δὲ τρία ἔτη, εὐχῆς δὲ μῆνης κοινωνήσαι ἔτη δύο, καὶ τότε ἄλθῃν ἐπὶ τὸ τέλος.

κε. Ὅσοι δὲ ἀνήλθον μετὰ ἐσθῆτος πενδικῆς, καὶ ἀναπισόντες ἔφαγον μεταξὺ δὲ ὅλης τῆς ἀνακλίσεως διαπύοντες, εἰ ἐπλήρωσαν τὸν τῆς ὑποκτώσεως τρίτον χρόνον, χωρὶς προσφορᾶς δεχθήτωσαν. Εἰ δὲ μὴ ἔφαγον, δύο ὑποκπεσόντες ἔτη, τῷ τρίτῳ κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὸ τέλος τῆς τετραετίας λάθωσιν. Τούτους δὲ ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν (Subintel. ἔδοξε) τὸν τρόπον ἡπίστως ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας φιλανθρωπεύεσθαι, ἢ πλείονα προστείνει χρόνον. Πρὸ πάντων δὲ καὶ ὁ προάγων βίος, καὶ ὁ μετὰ ταῦτα, ἐξεταζέσθω· καὶ οὕτως ἡ φιλανθρωπία ἐπιμετρεῖσθω.

κς. Περὶ τῶν ἀπειλῆ μόνον εἰσάντων κολάσεως, καὶ ἀπαρτίσεως ὑπαρχόντων, ἢ μετοικίας, καὶ θυσάντων, καὶ μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ μὴ μετανοησάντων, μηδὲ ἐπιστρεφάντων, νῦν δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τῆς συνόδου προσελθόντων, καὶ εἰς διάνοικον τῆς ἐπιστροφῆς γενομένων· ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰς ἀκρόατον δεχθῆναι, καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν ὑποκπεσεῖν τρία ἔτη, καὶ μετὰ ἄλλα δύο [τρία] ἔτη, κοινωνῆσαι χωρὶς προσφορᾶς, καὶ οὕτως ἄλθῃν ἐπὶ τὸ τέλος, ὥστε τὴν πᾶσαν ἑξαετίαν πληρῶσαι. Εἰ δὲ τινες πρὸ τῆς συνόδου αὐτῆς ἐδέχθησαν εἰς μετανοικίαν, ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου λελήσθαι αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑξαετίας. Εἰ μὲν τοι κίνδυνος καὶ θανάτου προτετακίαι ἐκ νόσου ἢ ἄλλης τινὸς προφάσεως συμβαίη, τούτους ἐπὶ ὄρω δεχθῆναι.

κζ. Περὶ τῶν συνεσταθέντων ἐν ἑορτῇ ἔθνικῇ ἐν τόποις ἀφροσύνης τοῖς ἔθνεσιν, ἴδια βρώματα ἐπικομισαμένων καὶ φηγόντων, ἔδοξε διετίαν ὑποκπεσόντας δεχθῆναι. Τὸ δὲ εἰ χρὴ μετὰ τῆς προσφορᾶς, ἵκαστον τῶν ἐπισκόπων δοκιμάσαι, καὶ τὸν ἄλλον βίον ἐφ' ἑκάστου ἀξιῶσαι [ἐξετάσαι].

κα. Οἱ δὲ δεύτερον καὶ τρίτον θυσαντες μετὰ βίας, τετραετίαν ὑποκπεσάτωσαν, δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορᾶς κοινωνησάτωσαν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ τελείως δεχθήτωσαν.

κδ. Ὅσοι δὲ μὴ μόνον ἀπίστησαν, ἀλλὰ καὶ ἐναντίστησαν καὶ ἐνώκησαν ἀδελφούς, καὶ αἴτιοι ἐγένοντο τοῦ ἀναγκασθῆναι, οὗτοι ἔτη μὲν τρία τὴν τῆς ἀκροῶσεως δεξάσθωσαν τόπον, ἐν δὲ ἄλλῃ ἑξαετίᾳ τὸν τῆς ὑποκτώσεως, ἄλλον δὲ ἐνιαυτὸν κοινωνησάτωσαν χωρὶς προσφορᾶς, ἵνα τὴν δεκαετίαν πληρῶσαντες, τοῦ τελείου μετατάχωσιν. Ἐν μόνῳ τούτῳ τῷ χρόνῳ, καὶ τὸν ἄλλον αὐτῶν ἐπιτηρεῖσθαι βίον.

λε. Ἄνεμοι ὅσοι καθίστανται, παρ' αὐτῶν τὴν κατάστασιν εἰ ἡμαρτύραντο [ἡμαρτυρήσαντο] καὶ ἔφασαν χρῆμα γυμᾶσαι [γαμῆν], μὴ δυνάμενοι οὕτω μῆναι, οὗτοι μετὰ ταῦτα γαμήσαντες, ἴστωσαν ἐν τῇ ὑψηρίᾳ, διὰ

α ciderunt, ad ordinem promoveri. Visum est ergo, et eos, ut qui nihil peccassent, si etiam præcedens eorum vitæ instituendæ ratio recta inveniatur, promoveri.

XXIV. — 4. De his qui per vim immolaverunt, et præterea ad idola cœnaverunt : quicumque abducti quidem et lætiore habitu accesserunt, et veste pretiosiori usi sunt, et præparatæ cœnæ indifferenter participes fuerunt, placuit eos inter audientes uno anno constitui, tribus autem annis substerni ac supplices esse, soli autem orationi duobus annis communicare, et tunc ad perfectionem accedere.

XXV. — 5. Quicumque autem cum veste lugubri accesserunt, et accumbentes comederunt, interea toto tempore accubitus lacrymas fundentes, si compleverunt substrationis triennale tempus, sine oblatione recipiantur. Si autem non comederunt, biennio substrati, tertio anno communicent sine oblatione, ut perfectionem quadriennio consequantur. Episcopi autem potestatem habeant, modum conversionis eorum examinantes, aut humanius agendi vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem et præcedens vita, et quæ consecuta est, examinetur, et sic eis clementia impertiatur.

XXVI. — 6. De his qui minis tantum poenarum, aut privationis facultatum, aut deportationis cesserunt, et immolaverunt, et ad præsens usque tempus poenitentiam non egerunt, nec conversi sunt ; nunc autem circa tempus synodi se obtulerunt, et conversionis cogitationem induerunt : placuit ad magnum usque diem eos inter audientes admitti, et post magnum diem triennio substerni : et postmodum duobus annis sine oblatione communicare : et sic demum sex annis peractis, ad perfectionem venire. Si vero quidam ante hanc synodum ad poenitentiam admissi sunt, ab illo tempore eis sexennii initium computetur. Sed si periculum mortisque expectatio, ex morbo aut aliqua occasione, contigerit, secundum canonem recipiantur.

XXVII.—7. De his qui in festo paganorum, in loco gentilibus deputato, convivati sunt, et proprios cibos attulerunt et comederunt, placuit, cum biennio substrati fuerint, esse recipiendos. Utrum vero cum oblatione eos recipere oporteat, unumquemque episcoporum examinare et aliam vitam in unoquoque inquirere.

XXVIII. — 8. Qui autem bis vel ter immolaverunt coacti, quatuor annis substernantur : duobus autem annis sine oblatione communicent, et septimo anno perfecte recipiantur.

XXIX. — 9. Quicumque autem non solum desciverunt, sed etiam insurrexerunt, et fratres suos compulerunt, et causæ fuerunt ut cogerentur, ii annis quidem tribus auditionis locum suscipiant, per aliud vero sexennium substernantur, alio autem anno sine oblatione communicent : ut decennio peracto, perfectionem consequantur. In eo autem ipso tempore et alia eorum vita observanda est.

XXX. — 10. Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, et dixerunt oportere se uxores ducere, cum non possint sic manere, hi si postmodum uxores duxerint, sint in ministerio ;

τὸ ἐπιτραπῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τούτου δὲ εἶ
τινες σιωπήσαντες, καὶ καταδεχόμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ
μῆναι οὕτω, μετὰ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι
αὐτοὺς τῆς διακονίας.

λα'. Τὰς μνηστειθείσας κόρας, καὶ μετὰ ταῦτα ὑπὸ
ἄλλων ἀρραπγείας, εἶδοξεν ἀποδεῖσθαι τοῖς προμνηστει-
σαμέναις, εἰ καὶ βίαν ὑπ' αὐτῶν πάθουιν.

λβ'. Τοὺς πρὸ τοῦ βαπτίσματος τεθνηκότας, καὶ μετὰ
ταῦτα βαπτισθέντας, εἶδοξεν εἰς τάξιν προάγεσθαι, ὡς
ἀπολουσαμένους.

λγ'. Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι, πρεσβυτέρους ἢ διακό-
νους χειροτονεῖν, ἀλλὰ μὴδὲ πρεσβυτέρους κήλως, χωρὶς
τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου μετὰ γραμμάτων,
ἐν ἑτέρᾳ [ἐκαστῇ] παρούσῃ.

λδ'. Τοὺς ἐν κλήρῳ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους ὄντας, καὶ
ἀπεχόμενους κρεῶν, εἶδοξεν ἐράπτεισθαι, καὶ οὕτως, εἰ
βούλοιντο, κρατεῖν ἑαυτῶν. Εἰ δὲ βούλοιντο, ὡς μὴδὲ τὰ
μετὰ κρεῶν βολλόμενα λάχανα ἐσθίσαι, καὶ εἰ μὴ ὑπει-
κοῦν τῷ κανόνι, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς τάξεως.

λε'. Περὶ τῶν διαφιρόντων τῷ κυριακῷ, ὅσα ἐπισκόπου
μὴ ὄντος πρεσβύτεροι ἐπόλυσαν, ἀνακαλεῖσθαι τὸ κυρια-
κόν. Ἐν δὲ τῇ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου εἶναι, εἴπερ προσήκει
ἀπολαβεῖν τὴν τιμὴν, εἴτε καὶ μὴ, διὰ τὸ πολλὰς τὴν εἴσο-
δον [πρὸς ὁδόν] τῶν πεπραγμένων (Lege πεπραγμένων, ἢ πι-
πράσκειν) ἀποδεδοσμένοι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμὴν.

λς'. Περὶ τῶν ἀλογυσαμένων ἢ καὶ ἀλογυομένων
[Περὶ τῶν ἀλογῶς διαγόντων ἢ διάγονται] ὅσοι πρὶν εἰ-
κοσαετείς γενέσθαι, ἤμαρτον, πέντε καὶ δέκα ἔτεσιν ὑπο-
πιστῶντες, κοινωνίας τυγχάνωσαν τῆς εἰς τὰς προσευ-
χάς. Εἴτα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διατελέσαστας ἔτη πέντε, τότε
καὶ τῆς προσφορᾶς ἐφακτίσθωσαν. Ἐξεταζέσθω δὲ αὐτῶν
καὶ ὃ ἐν τῇ ὑποπτάσει βίος, καὶ οὕτως τυγχάνωσαν τῆς
φιλανθρωπίας. Εἰ δὲ τινες κατακόρως ἐν τοῖς ἀμαρτήμασι
γεγάσκι, τὴν μακρὰν ἐχέτωσαν ὑπόπτωσιν. Ὅσοι δὲ
ὑπερβάντες τὴν ἕλικίαν ταύτην, καὶ γυναῖκας ἔχοντες
πρὸς πτώσασιν τῷ ἀμαρτήματι, πέντε καὶ εἴκοσι ἔτη
ὑποπιστέωσαν [ὑποπιστόντες], καὶ κοινωνίας τυγχάνω-
σαν τῆς εἰς τὰς προσευχάς, εἴτα ἐκτελέσαντες πέντε
ἔτη ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν εὐχῶν, τυγχάνωσαν τῆς προσ-
φορᾶς. Εἰ δὲ τινες καὶ γυναῖκας ἔχοντες, καὶ ὑπερβάντες
τὴν πεντακονταίτην χρόνον ἤμαρτον, ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ τοῦ
βίου τυγχάνωσαν τῆς κοινωνίας.

λς'. Τοὺς ἀλογυσαμένους καὶ λεπρούς ὄντας, ἧτοι λεπ-
ρώσαντας, τοὺτους προσέταξεν ἢ ἅγια ἀνοδος, εἰς
τοὺς χειμαζομένους εὔχεσθαι.

λη'. Εἰ τινες ἐπίσκοποι κατασταθέντες, καὶ μὴ δεχθέν-
τες ὑπὸ τῆς παροικίας ἐκείνης, εἰς ἣν ἀνομάσθησαν, ἐτί-
μαις βούλοιντο παροικίας ἐπιέναι, καὶ βιάζεσθαι τοὺς
καθεστῶτας, καὶ στάσεις κινεῖν κατ' αὐτῶν, τοὺτους ἀφο-
ρίζεσθαι. Ἐὰν μὲν τοὶ βούλοιντο εἰς τὸ πρεσβυτέριον καθί-
ζεσθαι, ἐνθα ἦσαν πρότερον πρεσβύτεροι, μὴ ἀποβάλλε-
σθαι αὐτοὺς τῆς τιμῆς. Ἐὰν δὲ διαστασιάζωσι πρὸς τοὺς καθ-
εστῶτας ἐκεῖ ἐπίσκοπους, ἀφαιρεῖσθαι αὐτοὺς καὶ τὴν τι-
μὴν τοῦ πρεσβυτερίου, καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἐκκληρῶντες.

λλ'. Ὅσοι παρβενίαν ἐπαγγελλόμενοι, ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγ-

* Hic canon in gravi mendo cubare videtur. Qui,
si latine versioni fides, ita aut alio simili modo esset

eo quod eis episcopus hoc concesserit. Si qui autem
tacuerint, et in ordinatione, ut ita manerent, sus-
cepti sunt, postea ad nuptias venerint, ii a diaconatu
cessent.

XXXI. — 11. Desponsatas puellas, et ab aliis pos-
tea raptas, placuit iis reddi quibus desponsatæ fue-
rant, etiam si vim passæ sunt.

XXXII. — 12. Eos qui ante baptismum immolave-
runt, et postea baptizati sunt, placuit ad ordinem
provehi, ut qui abluti sunt

XXXIII. — 13. Chorepiscopis non licere, presby-
teros vel diaconos ordinare. Sed nec presbyteris ci-
vitatibus, sine litteris episcopi, in aliena parocchia ali-
quid agere.

XXXIV. — 14. Hi qui in clero sunt, presbyteri,
vel diaconi, et a carnibus abstinent: placuit eas
quidem attingere, et sic, si voluerint, ab eis absti-
nere (Sic). Si autem noluerint olera quæ cum carnibus
coquuntur, comedere, et canonibus non cedant, ab or-
dine cessare.

XXXV. — 15. De his quæ pertinent ad dominicum,
quæcumque cum episcopus non esset, presbyteri ven-
diderint, dominicum revocare: in iudicio autem
episcopi esse, an oporteat pretium recipi, an non,
propterea quod sæpe rerum venditarum redditus ma-
jus pretium his ipsa reddiderit.

XXXVI. — 16. De his qui irrationabiliter versati
sunt, vel versantur, quicumque ante xx annum pec-
carunt, postquam annis quindecim substrati fuerint,
communione orationis assequantur. Deinde cum in
illa communione quinque annis perseveraverint, tunc
etiam oblationem attingant. Discutiatur autem et
vita eorum, qualis in substratione fuerit, et ita hu-
manitatem consequantur. Quod si qui perseverantius
his peccatis adhaeserint, hi longiorem substrationem
habebunt. Quicumque autem hanc ætatem transgressi,
et habentes uxores in hoc peccatum inciderunt, vi-
ginti quinque annis substrati, communionem oratio-
nis assequantur. Deinde cum in orationis commu-
nitione quinque annos peregerint, oblationem asse-
quantur. Si qui autem et uxores habentes, et quin-
quagesimum annum transgressi peccaverint, in vitæ
exitu communionem assequantur.

XXXVII. — 17. Eos qui irrationabiliter versati sunt,
et qui leprosi sunt, vel fuerunt, præcepit sancta syno-
dus inter eos orare qui spiritu periclitantur immundo.

XXXVIII. — 18. Si qui episcopi constituti, nec
suscepti ab illa parocchia in qua nominati fuerunt,
alias voluerint parocchias invadere, et iis qui consti-
tuti sunt vim afferre, et seditiones adversus illos
excitare, hos abjici placuit. Si autem voluerint in
presbyterio residere, in quo prius erant presbyteri,
ipsos honore non moveri. Quod si etiam seditiones
concitaverint adversus eos qui illic constituti sunt,
episcopos, presbyterii quoque honore illos privari et
abdicatos effici.

XXXIX. — 19. Quicumque virginitatem promitten-

corrigenus ... ἀλλὰ μὴδὲ πρεσβυτέρους. ἄγειν τε ἐν
ἐτ. παρ. Edit.

γλιαν, τὸν τῶν διγάμων ὄρον ἐκπληρούτωσαν. Τὰς μὲν ἄντοι συνερχομένους παρθένους τισὶν, ὡς ἀδελφάς, ἐκωλύσαμεν.

μ'. Ἐὰν τινος γυνὴ μοιχευθῆ, ἢ μοιχεύσῃ τις, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν δοκίμ' αὐτὸν τοῦ τελείου τυχεῖν, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας.

μα'. Περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐκπορνεουσῶν, καὶ ἀναίρουσῶν τὰ γενόμενα, καὶ σπουδαζουσῶν φθόρια ποιεῖν ὁ μὲν πρότερος ὄρος, μέχρις ἐξόδου ἐκώλυσεν, καὶ τούτω συντίθενται [Sundand. τινίς]. Φιλανθρωπότερον δέ τι εὐφραντες, ὠρίσαμεν δεκαετῆ χρόνον κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς ὠρισμένους.

μβ'. Περὶ ἐκουσίων φόνων (Sic pro φόνων), ὑποπίπτουσιν μὲν, τοῦ τελείου δὲ ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου κατὰ τὴν ἀξιοσύνην.

μγ'. Περὶ ἀκουσίων φόνων, ὁ μὲν πρότερος ὄρος ἐν ἑπταετηρίᾳ κλιθεῖ τοῦ τελείου μετασχεῖν, κατὰ τοὺς ὠρισμένους βαθμοὺς. Ὁ δὲ δεύτερος, τὸ πενταετη χρόνον πληρώσει.

μδ'. Οἱ καταμαντευόμενοι καὶ ταῖς συνηθείαις τῶν ἰδίων κατακλονθοῦντες [ἐξακλονθοῦντες], ἢ εἰσαγόνοίς τινος εἰς τοὺς ἰαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακείων, ἢ καὶ καθάρσει, ὑπὸ τινὶ κανόνα πιπτεύσαν τῆς πενταετηρίας κατὰ τοὺς βαθμοὺς ὠρισμένους· τρία ἔτη ὑποπίπτουσας, καὶ δύο ἔτη εὐχῆς χωρὶς προσφορᾶς.

με'. Μνηστευόμενός τις κόρη, προσεφθάρῃ τῇ ἀδελφῇ [προσέφθαρῃ τὴν ἀδελφὴν] αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπιφορᾶσαι αὐτῆν, ἔφημεν δὲ τὴν μνηστὴν μετὰ ταῦτα. ἢ δὲ φθαρῆσα ἀπέφηκε· οἱ συνειδότες ἐκλειύθησαν ἐν δεκαετηρίᾳ [δέκα ἔτεσιν] δεχθῆναι εἰς τοὺς συνεστῶτας κατὰ τοὺς ὠρισμένους βαθμοὺς.

A tes, irritam faciunt sponsionem, si digamorum definitionem impleant. Virgines autem, quæ tanquam sorores cum quibusdam habitant, prohibemus.

XL. — 20. Si alicujus uxor adulterium commiserit, vel ipse adulterium commiserit, septennio oportet eum perfectionem assequi, secundum gradus qui eo deducunt.

XLI. — 21. De mulieribus quæ fornicantur, et partus suos perimunt, et medicamentis abortionis faciendis student: prior quidem definitio usque ad vitæ exitum prohibebat, et ei quidam assentiuntur: humanius autem agentes, definimus ut decennium per gradus præfinitos impleant.

XLII. — 22. Qui voluntarie homicidium commiserunt, supplices quidem subternantur: in exitu autem vitæ perfectione digni habeantur.

XLIII. — 23. Qui non sponte nec voluntate homicidium commiserunt, prior quidem definitio post septennium perfectionem consequi præcipit, secundum præfinitos gradus: secunda vero, quinquennii tempus implere.

XLIV. — 24. Qui divinationes expetunt, et consuetudines gentium subsequuntur, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte magica, aut expiandi causa, in canonem quinquennii incidant, secundum gradus definitos: tres annos jaceant, duos communicent in oratione sine oblatione.

XLV. — 25. Quidam sponsam habens, sororem ejus corruptit, ita ut et ipsa conciperet, sponsam autem postea duxit, illa vero quæ corrupta est, necem sibi intulit. Hi qui conscii fuerunt, jussi sunt decem annis inter eos qui consistunt, recipi, secundum gradus definitos.

CONCILII NEOCÆSARIENSIS

CANONES XIV (An. Chr. 314).

Qui quidem sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero antiquiores.

μα'. Πρεσβύτερος εἰς γάμῳ, τῆς τάξεως αὐτὸν μετατίθεσθαι. Ἐὰν δὲ παρνεύσῃ ἢ μοιχεύσῃ, ἐξωθεῖσθαι αὐτὸν τῶν τελεῶν, καὶ ἄγασθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν.

μβ'. Γυνὴ εἰς γάμῳ δύο ἀδελφοῖς, ἐξωθεῖσθω μέχρι θανάτου, κλῆν ἐν τῷ θανάτῳ εἰπούσα, ὡς ὑγιάνασα λύσει τὴν γάμῳ, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν ἔξει τὴν μετάνοιαν. Ἐὰν δὲ τελευταίῃ γυνὴ ἐν τοιούτῳ γάμῳ οὕτω, ἦτοι ὁ ἀνὴρ, δυσχερῆς τῷ μένῳ ἢ μετάνοια.

μγ'. Περὶ τῶν πλείστοις γάμοις περιπετόντων, ὁ μὲν χρόνος σαφὴς ὁ ὠρισμένος, ἢ δὲ ἀναστροφή καὶ ἡ πίστις αὐτῶν συντίθενται τὸν χρόνον.

μδ'. Ἐὰν πρόθεταί τις, ἐπιθυμῶσας γυναίκας, συγκαθεύδῃσιν μετ' αὐτῆς [αὐτῆ], μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτοῦ ἢ ἐκθύμῳσιν, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐβρόσθη.

νε'. Καταχούμενος εἰς εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῷ τῶν καταχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἁμαρτάνων, εἰς μὴν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων. Ἐὰν δὲ καὶ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθεῖσθω.

XLVI. Presbyter si uxorem duxerit, ordine suo moveatur; si autem fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, penitus extrudatur, et ad poenitentiam redigatur.

XLVII. Mulier si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem; verumtamen in morte, si promiserit quod ubi convaluerit, solvet matrimonium, propter humanitatem, poenitentiam habebit. Sed si mortua fuerit mulier, in hujusmodi conjugio existens, vel ejus maritus, difficilis erit poenitentia remanenti.

XLVIII. De iis qui in plurimas nuptias incidunt, tempus quidem definitum manifestum est: conversio autem ac fides ipsorum tempus contrahit.

XLIX. Si quis mulierem concupiscens, proposuerit cum ea concumbere, ejus autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse gratia servatus.

L. Catechumenus si in dominicum ingrediens, in ordine catechumenorum steterit, is autem peccat: si genu quidem flectens, audiat non amplius peccans: sin autem etiam audiens peccet, expellatur.

να'. Περὶ κωφερούσης, ὅτι δεῖ φωτίζεσθαι ὅποτε βού- A
λεται. Οὐδὲν γὰρ ἐν τούτῳ κοινῶν ἢ τίκτουσα τῷ τακτο-
μένῳ διὰ τὸ, ἑκάστου ἰδίαν τὴν προαιρέσει τὴν ἐπὶ τῇ
ἑμολογίᾳ δεῖκνυσθαι.

νε'. Πρεσβύτερον εἰς γάμους δεγματούτων μὴ ἐστιᾶ-
σθαι, ἐπεὶ μετόπιαν αἰτοῦντος τοῦ δεγμάτου, τίς ἔσται ὁ
πρεσβύτερος, ὁ διὰ τῆς ἐστιᾶσεως συγκατατιθέμενος τοῖς
γάμοις;

νη'. Γυνὴ τινος μοιχευθεῖσα λαϊκοῦ ὄντος, ἐὰν ἐλέγχθῃ
φανερῶς, ὁ τοιοῦτος εἰς ὑπαρξίαν ἔλθειν οὐ δύναται.
Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν μοιχευθῇ, ὀφείλει ἀπο-
λύσαι αὐτήν. Ἐὰν δὲ συζῆ, οὐ δύναται ἔχθαι τῆς ἐγ-
χειρ σθείσης αὐτῇ ὑπαρξίας [διακονίας].

νδ'. Πρεσβύτερος, ἐὰν προημαρτανῶς σώματι προ-
αχθῇ, καὶ ὁμολογήσῃ ὅτι ἥμαρτεν πρὸ τῆς χειροτονίας· B
μὴ προσφέρω, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς, διὰ τὴν ἄλλην
σπουδήν. Τὰ γὰρ λοιπὰ [πολλὰ] ἁμαρτήματα ἔφρασαν οἱ
πολλοὶ καὶ τὴν χειροθεσίαν ἀφίναι. Ἐὰν δὲ αὐτὸς μὴ
ἁμολογήσῃ, ἐλεγχθῆναι δὲ φανερώς μὴ δυναθῇ, ἐπ' αὐτῷ
ἐκείνῳ ποιῆσθαι τὴν ἐξουσίαν.

νε'. Ὁμοίως καὶ διάκονος εἰ ἐν τῷ αὐτῷ ἁμαρτήματι
περιπίσῃ, τὴν τοῦ ὑπαρέτου τάξιν ἐχέτω.

νε'. Πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειρο-
τονιῶσθαι, ἐὰν καὶ κάμῃ ἢ ὁ ἄνθρωπος αἴσιος, ἀλλὰ ἀποτα-
ρῆσθαι. Ὁ γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ
ἔτει ἐφωτίσθη [ἐβαπτίσθη], καὶ ἤρξατο διδάσκειν

νη'. Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον [πρεσβυ-
τερίον] ἀγισθαι οὐ δύναται, οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἢ
πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ C
ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνον ἀν-
θρώπων.

νη'. Ἐπιχώριοι πρεσβύτεροι ἐν τῷ κυριακῷ τῆς πό-
λεως προσφέρειν οὐ δύναται, παρόντος ἐπισκόπου ἢ
πρεσβυτέρων πόλεως, οὔτε μὴν ἄρτον διδοῖναι ἐν εὐχῇ,
οὔτε ποτήριον· ἐὰν δὲ ἀπόσι, καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος,
δίδωσιν. Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι, εἰ μὴ εἰς τύπον τῶν
ἐβδωμάκων, ὡς δὲ συλλειτουργοὶ, διὰ τὴν σπουδὴν εἰς
τούς πτωχοὺς, προσφέρουσι τιμώμενοι.

νη'. Διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα,
καὶ πᾶν μεγάλη εἶη ἡ πόλις· πειρθεῖσθαι δὲ ἀπὸ τῆς βί-
βλου τῶν πράξεων.

* Non video quomodo constare possit phrasis cum hoc participio feminino. Forte legendum *πισθῆσεται*,
vel, *πισθῆση*. EDIT.

CONCILII GANGRENSIS

CANONES XX (An. Chr. 325).

ξ'. Εἴ τις τὸν γάμον μέμφοιτο, καὶ τὴν καθεύδουσαν D
μετὰ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, οὔσαν πιστὴν καὶ εὐσεβῆ καὶ
εὐλαθεῖ, βδελύσσεται ἢ μέμφοιτο, ὡς ἂν μὴ δυναμίνῃ
εἰς βραδύτητα εἰσελθεῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

ξα'. Εἴ τις ἰδοῖντα κρέα, χωρὶς αἵματος, καὶ εἰδωλο-
θύτου καὶ πικτοῦ, μετ' εὐλαθείας καὶ πίστεως, κατα-
κρίνει, ὡς ἂν διὰ τὸ μεταλαμβάνειν, ἑπίδικα μὴ ἔχοντα,
ἀνάθεμα ἔστω.

LI. De ea quæ uterum gerit, quod oporteat eam
baptizari quando voluerit. Nihil enim in hoc, ea quæ
parit, nascenti communicat, quia proprium unius-
cujusque propositum in confessione ostendatur.

LII. Presbyter in digamorum nuptiis ne convive-
tur. Cum enim poenitentiam requirat digamus, quis
erit presbyter qui illas nuptias isto convivio com-
probet?

LIII. Si alicujus uxorem, cum esset laicæ, adulte-
ratam fuisse evidenter fuerit comprobatum, talis ad
ministerium venire non potest. Sin autem etiam
post ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam
convenit. Quod si cum illa convixerit, non potest si-
bi commissum ministerium habere.

LIV. Si presbyter qui corporale peccatum admise-
rit, promotus fuerit, et confessus fuerit, quod ante
ordinationem peccaverit: non offerat, manens in
aliis, propter reliquæ ejus vitæ studium; reliqua enim
peccata dixerunt multi per manus impositionem
tolli. Quod si ipse non confiteatur, aperte autem
convinci non potuerit, potestatis suæ judicio relin-
quatur.

LV. Similiter et diaconus, si in idem peccatum
inciderit, ministri ordinem habeat.

LVI. Presbyter ante triginta annos non ordinetur,
etiamsi valde dignus fuerit, sed hoc tempus obser-
vet. Dominus enim Jesus Christus trigesimo anno
baptizatus est, et coepit docere

LVII. Si quis in morbo coconstitutus illuminatus fue-
rit, ad honorem presbyterii promoveri non potest:
fides enim ejus non est ex proposito, sed ex neces-
sitate: nisi forte propter sequens ejus studium et fi-
dem, atque hominum raritatem.

LVIII. Regionarii presbyteri, in dominicæ civitatis
offerre non possunt, præsentis episcopo, vel presby-
teris urbis, neque panem dare in oratione, neque cali-
cem; sin autem absint, et ad orationem solus vo-
catus fuerit, dare poterit. Chorepiscopi autem, sunt
quidem ad exemplum septuaginta, ut autem commi-
nistri, propter studium in pauperes, offerunt hono-
rati.

LIX. Diaconi septem esse debent secundum cano-
nem, etiamsi sit magna civitas: ejus autem rei fidem
faciet liber Actorum (Act. vi).

ξβ'. Εἰ τις δοῦλον προφάσει θεοσεβείας διδάσκει κατα-
προσῆθ' δεσπότη, καὶ ἀναχωρεῖν τῆς ὑπηρεσίας, καὶ μὴ
μετ' εὐνοίας καὶ πάσης τιμῆς τῷ ἑαυτοῦ δεσπότη ἐξυπη-
ρεταῖσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

ξγ'. Εἰ τις διακρίνοιο παρά πρεσβυτέρου γεγαμηκός, ὡς
μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μετα-
λαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.

ξδ'. Εἰ τις διδάσκει τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ εὐκαταφρόνητον
εἶναι, καὶ τὰς ἐν αὐτῷ συναΐεις, ἀνάθεμα ἔστω.

ξε'. Εἰ τις παρὰ τὴν ἐκκλησίαν ἰδίᾳ ἐκκλησιάζει, καὶ
καταφρονῶν τῆς ἐκκλησίας, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἰθὺλοι πράτ-
τειν μὴ συνόντος τοῦ πρεσβυτέρου κατὰ γνώμην τοῦ
ἐπισκόπου, ἀνάθεμα ἔστω.

ξς'. Εἰ τις καρποφορίας ἐκκλησιαστικῆς ἰθὺλοι λαμβά-
νει, ἢ δοῦναι ἔξω τῆς ἐκκλησίας παρὰ γνώμην τοῦ ἐπι-
σκόπου ἢ τοῦ ἐγκειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ
γνώμης αὐτοῦ ἰθὺλοι πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω.

ξζ'. Εἰ τις διδοὶ ἢ λαμβάνοι καρποφορίαν παρεκτὸς τοῦ
ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐπιτεταγμένου εἰς οἰκονομίαν εὐποιίας,
καὶ ὁ διδοὺς, καὶ ὁ λαμβάνων, ἀνάθεμα ἔστω.

ξη'. Εἰ τις παρθενεὺς ἢ ἐγκρατεὺς, ὡς ἂν βδελύτ-
ται τῶν γάμων [βδελυττόμενος τὸν γάμον] ἀναχωρήσας,
καὶ μὴ διὰ τοῦ [δι' αὐτὸ τὸ] καλὸν καὶ ἅγιον τῆς παρθε-
νίας, ἀνάθεμα ἔστω.

ξθ'. Εἰ τις τῶν παρθενεύοντων διὰ τὸν κύριον, κατεπι-
είροτο τῶν γεγαμηκῶν, ἀνάθεμα ἔστω.

ο'. Εἰ τις καταφρονεῖ τῶν ἐκ πίστεως ἀγάπας ποιούν-
των, καὶ διὰ τιμὴν τοῦ κυρίου συγκαλούντων τοὺς ἀδελ-
φοὺς, καὶ μὴ ἰθὺλοι κοινωνεῖν τοῖς κλήσεσι, διὰ τὸ ἐξεντε-
λεῖν τὸ γινόμενον, ἀνάθεμα ἔστω.

οα'. Εἰ τις ἀνδρῶν διὰ νομιζομένην ἀσκησιν περιβο-
λαῶν χρῆται [κίχρηται], καὶ ὡς ἂν ἐκ τούτου τὴν δικαιο-
σύνην ἔχων, καταφρονεῖ τοῦ μετ' εὐλαθείας τοὺς
βέβηλους φερούστων, καὶ τῇ ἄλλῃ κοινῇ καὶ ἐν συνηθείᾳ
εὐσῆ ἐσθῆτι κεχηρημένων, ἀνάθεμα ἔστω.

οβ'. Εἰ τις γυνὴ διὰ νομιζομένην ἀσκησιν μεταβάλλοιτο
ἀμφίεσμα, καὶ ἐντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσμα-
τος, ἀνδρείον [ἀνδρῶν] ἀναλάβοι [ἀναλαμβάνοι], ἀνάθεμα
ἔστω.

ογ'. Εἰ τις γυνὴ καταλιμπάνοι τὸν ἄνδρα, καὶ ἀναχω-
ρεῖν ἰθὺλοι, βδελυττομένη τὸν γάμον, ἀνάθεμα ἔστω.

οδ'. Εἰ τις καταλιμπάνει τὰ ἑαυτοῦ τέκνα, καὶ μὴ
[μετὰ] τεκνοτροφεῖ, καὶ τὸ ὅσον ἑαυτῷ [ἐφ' ἑαυτῷ] πρὸς
θεοσεβείαν τὴν προσήκουσαν ἀνάγοι [ἀγει], ἀλλὰ προφά-
σει τῆς ἀσκήσεως ἀμειλίχῃ, ἀνάθεμα ἔστω.

οε'. Εἰ τέκνα τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχωροῦν
προφάσει θεοσεβείας, καὶ μὴ τὴν καθήκουσαν τιμὴν τοῖς
γονεῦσιν ἀπονέμοι, προτιμωμένης δηλονότι παρ' αὐτοῖς
τῆς θεοσεβείας, ἀνάθεμα ἔστω.

ος'. Εἰ τις γυναικῶν διὰ νομιζομένην ἀσκησιν [θεοσε-
βείαν] ἀποκείροτο τὰς κόπμας, ἢ εἰδωκὴν ὁ Θεὸς εἰς ὑπό-
μνησιν τῆς ὑποταγῆς, ὡς ἀναλύουσα [παραλύουσα] πρό-
σταγμα τῆς ὑποταγῆς, ἀνάθεμα ἔστω.

οζ'. Εἰ τις διὰ νομιζομένην ἀσκησιν ἐν τῇ κυριακῇ νη-
στεύοι, ἀνάθεμα ἔστω.

οη'. Εἰ τις τῶν ἀσκουμένων, χωρὶς σωματικῆς ἀνάγ-

LXII. — 3. Si quis servum, divini cultus prætextu,
dominum contemnere doceat, et ab ejus obsequio
discedere, nec ei bona fide et omni honore servire,
anathema sit.

LXIII. — 4. Si quis discernit presbyterum conju-
gatum, quasi non oporteat, eo ministrante, ejus
oblacioni communicare, anathema sit.

LXIV. — 5. Si quis docet domum Dei contemnen-
dam esse, et conventus qui in ea celebrantur, ana-
thema sit.

LXV. — 6. Si quis extra ecclesiam privatim con-
ciones habet : et Ecclesiam contemnens, quæ sunt
Ecclesiæ vult agere, non astante presbytero cum
voluntate episcopi, anathema sit.

LXVI. — 7. Si quis ecclesiasticas fructuum obla-
tiones extra ecclesiam accipere aut dare voluerit,
præter consensum episcopi, vel ejus cui hujusmodi
officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere
consilio, anathema sit.

LXVII. — 8. Si quis dederit vel acceperit fructuum
oblaciones, præter episcopum, vel eum qui constitu-
tus est ad dispensationem beneficentiæ : et qui dat,
et qui accipit, anathema sit.

LXVIII. — 9. Si quis virginitatem custodiens aut
continentiæ studens, velut abhorrens nuptias, secedat,
non ideo quia sancta sit virginitas, neque propter
ipsum virginitatis bonum, anathema sit.

LXIX. — 10. Si quis virginitatem servans propter
Dominum, se supra conjugatos extollat, anathema sit.

LXX. — 11. Si quis illos despicit, qui agapas ex
fide faciunt, et propter honorem Domini convocant
fratres, et noluerit hujusmodi vocationibus commu-
nicare, parvipendens quod agitur, anathema sit.

LXXI. — 12. Si quis vir, ob eam quæ existimat-
ur pietatis exercitationem, utatur peribolæo, hoc
est amictu pallii : et velut in hoc justitiam consti-
tuens, condemnet eos qui cum pietate beris et alia
communi solitaque veste utuntur, anathema sit.

LXXII. — 13. Si qua mulier, propter eam quæ
existimatur pietatis exercitationem, vestem mutet,
et pro solita veste muliebri, virilem sumat, anathe-
ma sit.

LXXIII. — 14. Si qua mulier a marito suo divertat,
et secedere velit, nuptias abhorrens, anathema sit.

LXXIV. — 15. Si quis filios suos deserat, et eos
non alat, et quantum in se est ad pietatem et debi-
tum Dei cultum non instituat : sed exercitationis
prætextu, negligit, anathema sit.

LXXV. — 16. Si qui filii secedant a parentibus,
maxime fidelibus, divini cultus prætextu, debitumque
parentibus honorem non exhibeant, præposito vide-
licet apud ipsos divino cultu, anathema sit.

LXXVI. — 17. Si qua mulier, propter eam quæ
existimatur pietatis exercitationem, comam tondcat,
quam Deus ei dedit in memoriam subjectionis, ut
quæ subjectionis præceptum dissolvat, anathema sit.

LXXVII. — 18. Si quis, ob eam quæ existimatur
pietatis exercitationem, Dominico die jejuna, ana-
thema sit.

LXXVIII. — 19. Si quis eorum, qui pietatis exer-

κῆς ὑπερηφανεύοιτο, καὶ τὰς παραδοδομένας νηστίας ἀφαιρῆσαι ἐκ τῆς κοινῆς, καὶ φυλασσομένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραλύει, ἀπακουρόντος [Ζοῦ. ὑποκουρούντος] ἐν αὐτῷ τελείου λογισμοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

οθ'. Εἴ τις αἰτιώτο [αἰτιάται] ὑπερηφάνῳ διαθέσει κεραιμένος, καὶ βδελυσθόμενος τὰς συνάξεις τῶν μαρτύρων, ἢ τὰς ἐν αὐτοῖς γινόμενας λειτουργίας, καὶ τὰς μνήμας αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω.

CONCILII ANTIOCHENI

CANONES XXV (An. Chr. 341).

π'. Πάντας τοὺς τολμῶντας παραλύει [παραβαίνειν] τὸν ὄρον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκληθείσης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς εὐσεβείας τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, περὶ τῆς ἁγίας ἑορτῆς τοῦ σωτηριώδους πάτχα, ἀκοινωνήτους, καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς ἐκκλησίας, εἰ ἐπιμένουν φιλονεικότερον ἐνστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα. Καὶ ταῦτα εἰρήσθω περὶ τῶν λαῶν. Εἰ δὲ τις τῶν προιστάτων τῆς ἐκκλησίας, ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, μετὰ τὸν ὄρον τοῦτον τολμήσει ἐπὶ διαστροφῇ τῶν λαῶν καὶ ταραχῇ τῶν ἐκκλησιῶν, ἰδιάζειν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ πάσχα, τοῦτον ἢ ἄγ' αὖ σὺνδοδος ἐντεῦθεν ἤδη ἄλλοτριον ἔκρινε τῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐ μόνον ἑαυτῷ ἁμαρτίας, ἀλλὰ πολλοὺς διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς γινόμενον αἴτιον' καὶ οὐ μόνον τοὺς τοιοῦτους καθάειρει τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμῶντας τοῖς κοινωεῖν μετὰ τὴν καθάειρσιν. Τοὺς δὲ καθαιρεθέντας ἀποστρεψέσθαι καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς, ἧς ὁ ἔργος κανῶν καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἱερατεῖον μετέληθεν.

πα'. Πάντας τοὺς εἰσιόντας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀκούοντας, μὴ κοινωοῦντας δὲ εὐχῆς ἅμα τῇ λαῶ, ἢ ἀποστρεφόμενους τὴν μετάληψιν τῆς εὐχαριστίας κατὰ τινὰ ἀταξίαν, τοῦτους ἀποβλήτους γίνεσθαι τῆς ἐκκλησίας, ἔω; ἂν ἐξομολογησάμενοι καὶ δειξάντες καρποὺς μετανοίας, καὶ παρακάσαντες, τυχεῖν ὀνηθῶσι συγγνώμης. Μὴ εἶναι δὲ κοινωεῖν τοῖς ἀκοινωνήτοις μηδὲ κατ' οἶκον συνελθόντας συνεύχεσθαι τοῖς μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένοις, μηδὲ ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐν ἑτέρᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ συναγομένους. Εἰ δὲ φανῆται τις τῶν ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων, ἢ τις τοῦ κανόνος τοῖς ἀκοινωνήτοις κοινωῶν, καὶ τοῦτον ἀκοινωνήτον εἶναι, ὡς ἂν συγχίοντα τὸν κανῶνα τῆς ἐκκλησίας.

πε'. Εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλιος τῶν τοῦ ἱερατείου τις καταλιπὼν τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, εἰς ἑτέραν ἀπέλθῃ, ἐπιτετα παντελῶς μεταστάς, διατρίβειν ἐν ἄλλῃ παροικίᾳ πειρᾶται ἐπὶ πολλῷ χρόνῳ, μηκέτι λειτουργεῖν, εἰ μάλιστα κλοῦνται τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἰδίῳ καὶ ἐπανελθεῖν εἰς τὴν παροικίαν τὴν ἑαυτοῦ παραινοῦνται μὴ ὑπακούει. Εἰ δὲ καὶ ἐπιμένῃ τῇ ἀταξίᾳ, παντελῶς αὐτὸν καθαιρεῖσθαι τῆς λειτουργίας, ὡς μηκέτι χώρα ἔχειν ἀποκαταστάσεως. Εἰ δὲ καθαιρεθέντα διὰ ταύτων τῶν αἰτιῶν δέχοιτο ἕτερος ἐπίσκοπος, κἀκεῖνον ἐπιτιμίας τυγχάνειν ὑπὸ κοινῆς συνόδου, ὡς παραλύοντα τοὺς θεσμούς τοὺς ἐκκλησιαστικούς [τῶν θεσμῶν τῆς ἐκκλησίας].

citationi student, absque necessitate corporis, insolenscat, et tradita in commune jejunia et ab Ecclesia observata dissolvat, nimirum perfecta, quæ in eo est, ratiocinatione illa improbante, anathema sit.

LXXIX. — 20. Si quis superbo affectu utens, et abhorrens conventus martyrum, et sacra quæ in eis celebrantur, et eorum memorias, anathema sit.

LXXX. — 1. Omnes qui audent dissolvere definitionem sanctæ et magnæ synodi, quæ Nicææ congregata est, in præsentia religiosissimi imperatoris Constantini, de sancto festo salutiferi Paschatis, excommunicatos et Ecclesia ejectos esse statuimus, si contentiosus adversus ea, quæ recte decreta sunt, perstiterint. Et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum qui præsent Ecclesiæ, episcopus, vel presbyter, vel diaconus post hanc definitionem ausus fuerit, ad populorum subversionem et Ecclesiarum perturbationem seorsum agere, et Pascha cum Judæis celebrare, hunc sancta synodus abhiuc alienum esse ab Ecclesia judicavit, ut qui non sibi solum peccati, sed et multis exitii et subversionis causa fuerit: et non solum eos a ministerio deponit, sed et eos, qui audent iis communicare post depositionem. Depositos autem omni quoque extrinsecus honore privari, quem sanctus canon et Dei sacerdotium promeruit.

LXXXI. — 2. Omnes qui ingrediuntur in ecclesiam Dei, et sacras Scripturas audiunt, nec communicant in oratione cum populo, aut aversantur participationem sanctæ Eucharistiæ, per quamdam perversitatem, hos ab ecclesia ejici oportet, donec, postquam confessi fuerint, fructusque penitentia ostenderit, et imploraverint, veniam assequi possint. Non licere autem communicare cum excommunicatis, neque cum his orare qui in domibus convenientes, precibus Ecclesiæ non communicant, neque in alia ecclesia recipi, qui in alia ecclesia non conveniunt. Si quis autem ex episcopis, aut presbyteris vel diaconis, vel quilibet ex canone, excommunicatis communicare apparuerit, eum quoque esse excommunicatum, ut qui canonem Ecclesiæ confundat.

LXXXII. — 3. Si quis presbyter vel diaconus, vel quis omnino ex sacerdotali ordine, suam parœciam deserens, in aliam abierit, deinde omnino commigrans, in alia parœcia multo tempore immorari conatur: ne amplius ministret, maxime si vocanti suo episcopo et ad suam parœciam regredi commonenti exhortantique, non pareat. Si autem in perversitate perdurat, omnino a ministerio deponatur, ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Si autem eum, qui propter hanc causam depositus est, alius episcopus susceperit, ille quoque a communi synodo coarceatur; ut qui ecclesiastica statuta dissolvat.

πγ. Ἐἴ τις ἐπίσκοπος ὑπὸ συνόδου καθαιρεθεὶς, ἢ Ἀ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τολμήσειεν τι πράξει τῆς λειτουργίας, εἴτε ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τὴν προαγουσαν συνάθειαν, εἴτε ὁ πρεσβύτερος, εἴτε ὁ διάκονος, μακάρι ἐξὸν εἶναι αὐτῶ, μηδ' ἐν ἑτέρᾳ συνόδῳ ἐλπιδᾷ ἀποκαταστάσεως, μήτε ἀπολογίας χώραν ἔχειν· ἀλλὰ καὶ τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῶ πάντας ἀποβάλλεσθαι τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα, εἰ μαθόντες τὴν ἀπόφασιν τὴν κατὰ τὴν προειρημῆκεν ἐξενεχθεῖσαν, τολμήσειεν αὐτοῖς κοινωνεῖν.

πδ. Ἐἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καταφρονήσας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἰδίου, ἀφώρισεν ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἰδίᾳ συνάγειν, καὶ θυσιαστήριον ἕστησεν [ἔπηξε], καὶ τοῦ ἐπισκόπου προσκαλεσαμένου ἀπειθοῖα, καὶ μὴ βούλοτο αὐτῶ πειθισθαι, μηδὲ ὑπακούειν καὶ πρώτον καὶ δεύτερον καλοῦντι, τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς, καὶ μακάρι θεραπείας τυγχάνειν [τυχεῖν], μηδὲ δύνασθαι λαμβάνειν τὴν ἑαυτοῦ τιμὴν· εἰ δὲ παραμῖνοι θορυβῶν καὶ ἀνοστατῶν τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τῆς ἐξωθεν ἐξουσίας ὡς στασιώδη αὐτὸν ἐπιστρέφεισθαι.

πε. Ἐἴ τις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀκωνόντως γέγονε, μὴ πρότερον αὐτὸν παρ' ἑτέρων [ἑτέρου] δεχθῆναι, εἰ μὴ ὑπ' αὐτοῦ παραδεχθῆι τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ συνόδου γενομένου, ἀπαντήσας ἀπολογίσηται, πείσας τε τὴν συνόδον, καταδείξοιτο ἑτέρων ἀπόφασιν. Ὁ αὐτὸς δὲ ὄρος ἐπὶ λαϊκῶν καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κανόνι.

πς. Μαθὼν ἄνευ εἰρηνοικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων.

κζ. Μηδὲ πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ταῖς χώραις κανονικῶς ἐπιστολάς διδόναι, ἢ πρὸς μόνους τοὺς γείτονας ἐπισκόπους ἐπιστολάς ἐκπέμπειν· τοὺς δὲ ἀνεπιλήπτους χωρικοὺς ἐπισκόπους, διδόναι εἰρηνοικῶς.

κδ. Τοὺς καθ' ἑκάστην ἑπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προστάτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀποδέχεσθαι πάσης τῆς ἑπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας. Ὅθεν εἶδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτὸν, μηδὲν τι πράττειν περιττοῦτος λοιποῦς ἐπισκόπους ὅπου αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανὼν, ἢ ταῦτα μόνα ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροικίᾳ, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἐκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας, δικαιοῦν τε κατὰ τὴν ἐκάστη ἐπιβάλλουσαν εὐλάδειαν, καὶ πρώτους ποιέσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ μετὰ κρίσεως ἑκαστα διαλαμβάνειν, περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης.

κθ. Τοὺς ἐν ταῖς κόμαις ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς καλουμένους χωρικοὺς ἐπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εὐλαφῆτες, εἶδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ δικαιοῦν τὰς ὑποκειμένης αὐτοῖς ἐκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἀρχιεπισκοπῇ φροντίδι καὶ κηδεμονίᾳ καθίστασθαι δὲ ἀνωγνώστους καὶ ὑποδιακόνους καὶ ἐποριστάς [ἐποριστάς], καὶ τῇ τούτων ἀρχιεπισκοπῇ προαγωγῇ, μήτε δὲ πρεσβύτερον μήτε διάκονον χειροτονεῖν τολμᾶν, δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει ἐπισκόπου, ἢ ὑπόκεινται αὐτοῖς τε καὶ ἡ χώρα· εἰ δὲ τολμήσει τις παραβῆναι τὰ ὀρισθέντα, καθ-

LXXXIII. — 4. Si quis episcopus a synodo depositus, vel presbyter aut diaconus a proprio episcopo, ausus fuerit aliquid de ministerio agere, sive episcopus, secundum præcedentem consuetudinem, sive presbyter, sive diaconus, nullam amplius in alia synodo spem restitutionis, neque defensionis locum ei habere liceat. Sed et omnes ei communicantes, ab Ecclesia abjiciantur, et maxime si postquam cognoverint sententiam adversus prædictos fuisse prolatam, eis communicare ausi fuerint.

LXXXIV. — 5. Si quis presbyter aut diaconus, contempto suo episcopo, ab Ecclesia seipsum segregaverit; et seorsum congregationem fecerit, et altare constituerit, et episcopo evocanti non acquieverit, nec ei obedire, nec morem gerere voluerit primo et secundo vocanti, is omnino deponatur, nec amplius remedium assequi, nec honorem suum accipere possit. Quod si permanserit turbas faciens et seditiones Ecclesie, is per externam sive sæcularem potestatem ut seditiosus coerceatur.

LXXXV. — 6. Si quis a proprio episcopo fuit excommunicatus, ne prius ab aliis suscipiatur, quam suo reconcilietur episcopo vel synodo, quæ congregatur, accedens se defenserit, et persuasa synodo aliam sententiam retulerit. Hæc autem definitio adversus laicos, et presbyteros, et diaconos, omnesque qui sunt in canone observetur.

LXXXVI. — 7. Nullus peregrinorum sine pacificis suscipiatur.

LXXXVII. — 8. Nec presbyteri qui sunt in regionibus, dent canonicas epistolas, vel ad solos vicinos episcopos epistolas mittant. Chorepiscopi autem qui sunt irreprehensibiles, dent pacificas.

LXXXVIII. — 9. Episcopos, qui sunt in unaquaque provincia, scire oportet episcopum qui metropolitæ præest, curam et sollicitudinem totius provincie suscipere: eo quod in metropolim undequaque concurrunt omnes qui habent negotia. Unde placuit, eum quoque honore præcedere: reliquos autem episcopos nihil extra ordinem vel ultra terminos suos agere secundum antiquum Patrum nostrorum canonem, qui hactenus obtinuit: aut ea tantum, quæ ad uniuscujusque parœciam pertinent, et regiones quæ ei subsunt. Unumquemque enim episcopum potestatem habere suæ parœciæ, eamque administrare, pro suo quisque studio ac religione, et curam gerere totius regionis quæ suæ urbi subest. Ut ordinet presbyteros et diaconos, et cum judicio singula disponat: et nihil ultra facere aggrediatur, sine metropolitano episcopo, neque ipse sine reliquorum sententia.

LXXXIX. — 10. Si qui sunt in vicis et regionibus, vel qui chorepiscopi nominantur, etiamsi impositionem manuum episcoporum acceperint, placuit sanctæ synodo ut suum modum sciant, et sibi subjectas ecclesias administrent, earumque cura et moderate contenti sint: constituent autem lectores et subdiaconos, et exorcistas, et eorum promotioni sufficere existiment; presbyterum autem aut diaconum ordinare non audeant sine episcopo civitatis, cui ipse et regio subjicitur. Si quis autem ea quæ definita sunt,

ζ. Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε καὶ παραδόσεις ἀρχαῖα, ὥστε τὴν ἐν Ἀλίᾳ ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἐχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ μητροπόλει [τῆς μητροπόλεως] σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιώματος.

η. Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἱερούς καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ * τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετούμενους αὐτούς, μῆναι οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ. Πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ομολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθῆσιναι καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασι, τοῦτ' ἐστὶ, καὶ διγαμίως κοινωσῆναι, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν, ἐφ' ὧν καὶ χρόνος τέτακται, καὶ καιρὸς ὄρισται, ὥστε αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐν πᾶσι τοῖς δόγμασι τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Ἐνθα μὲν οὖν πάντες εἴτε ἐν κόμισι, εἴτε ἐν πόλεσιν αὐτοὶ μόνον εὐρίσκοντο χειροτονηθέντες, οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῷ κλήρῳ ἔσονται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι [τάγματι]. Εἰ δὲ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ὄντος προσέρχονται τινες, πρόδηλον, ὡς ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς ἐκκλησίας ἔξει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ὁ δὲ ὀνομαζόμενος παρὰ τοῖς λεγομένοις καθαρῶς ἐπίσκοπος, τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τιμὴν ἔξει, πλὴν εἰ μὴ ἄρα δοκῶσι τῷ ἐπισκόπῳ τῆς τιμῆς τοῦ ἰνόματος αὐτῶν μετέχειν. Εἰ δὲ τοῦτο αὐτῷ μὴ ἀρέσκει, ἐπινοήσει τόπον ἢ χωρισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὑπὲρ τοῦ ἐν τῷ κλήρῳ ὅπως δοκῶσι εἶναι, ἵνα μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὦσιν.

θ. Εἰ τινες ἀνεξέταστος προσέχθησαν πρεσβύτεροι, ἢ ἀνακρινόμενοι ὁμολόγησαν τὰ ἁμαρτήματα [ἡμαρτημένα] αὐτοῖς, καὶ ὁμολογησάντων αὐτῶν, παρὰ κανόνα κινούμενοι οἱ ἄνθρωποι τοῖς τοιοῦτοις χίρῳ ἐπιτεθήκασιν, τοῦτους ὁ κανὼν οὐ προσίσταται. Τὸ γὰρ ἀνεπίκριτον ἐπιτακτὶ ἢ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

ι. Ὅσοι προεχειρίσθησαν τῶν παραπεπτωκῶτων κατὰ ἄγνοιαν, ἢ καὶ προειδόντων τῶν προχειρισσάμενων, τοῦτο οὐ προκρίνει [αὐτοὶ οὐ προκρίνουσι] κανὼν τῆς ἐκκλησιαστικῆς γνωσθέντες γὰρ καθαιροῦνται.

ια. Περὶ τῶν παραβάτων χωρὶς ἀνάγκης, ἢ χωρὶς ἀπειρίσεως ὑπερχόντων, ἢ χωρὶς κινδύνου, ἢ τινος τοιοῦτου, ὁ γέγονεν ἐπὶ τῆς τυραννίδος Λικινίου ἔδοξε τῇ συνόδῳ, εἰ καὶ ἀνάξιοι ἦσαν φιλανθρωπίως, ὁμως χρηστεύεσθαι εἰς αὐτούς. Ὅσοι οὖν γνησίως μεταμελῶνται, τρία ἔτη ἐν ἀκροαμένοις ποιήσουσι οἱ πιστοί, καὶ ἑπτὰ ἔτη ὑποκισσάσονται· δύο δὲ ἔτη χωρὶς προσφορῆς, κοινωθήσουσι τῷ λαῷ τῶν προσευχῶν.

ιβ. Οἱ δὲ προσκληθέντες μὲν ἀπὸ τῆς χάριτος καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἶκίον ἔμετον ἀναδραμόντες ὡς κύνες, ὡς τινες καὶ ἀργύρια πρόσθαι, καὶ βενεφικῶς κατορθῶσαι [δωροῦς καὶ ὑποσχίσεις] τὸ ἀναστρατεύεσθαι, οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον· ἐφ' ἅπασι δὲ τοῦτοις, προσήκει ἐξετάζειν τὴν προαίρεσιν καὶ τὸ εἶδος τῆς μετανοίας. Ὅσοι μὲν γὰρ καὶ φόβῳ καὶ δακρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν ἐπιστροφὴν ἐργῶ καὶ ἐν σχήματι ἐπιδεικνύονται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν χρόνον τὸν ὀρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωθήσουσι, μετὰ τοῦ εἶξιναι τῷ ἐπισκόπῳ καὶ φιληνθρωπότερόν τι περὶ αὐτῶν βουλευσάσθαι· ὅσοι δὲ ἀδιαφόρως ἤνεγκαν, καὶ

VII. Quoniam consuetudo obtinuit, et antiqua traditio, ut *Ælix* episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, metropoli propria dignitate servata.

VIII. De his qui se catharos, id est puros, nominant, si aliquando ad catholicam et apostolicam Ecclesiam redierint, visum est sanctæ et magnæ synodo, ut accepta manuum impositione, sic in clero maneat. Præ omnibus autem eos scripto proferri oportet, quod consentient, et sequentur dogmata Ecclesiæ catholicæ et apostolicæ, id est, et cum digamis communicare, et his qui in persecutione lapsi sunt, quibus etiam tempus constitutum est, et opportunitas definita, ut in omnibus sequantur dogmata catholicæ Ecclesiæ. Ubi cumque autem, sive in vicis, sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero in eodem ordine permaneant. Si autem catholicæ Ecclesiæ episcopo aut presbytero existente quidam accedunt, manifestum est, quod episcopus Ecclesiæ dignitatem episcopi habeat. Qui autem apud eos, qui dicuntur cathari, nominatur episcopus, habeat honorem presbyteri, nisi forte placuerit episcopo nominis honorem illi concedere. Si hoc autem ei minime placuerit, inveniatur ei locum chorepiscopi, aut presbyteri, ut in clero omnino esse videatur, ne in civitate duo sint episcopi.

IX. Si qui sine examinatione presbyteri promoti sint, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sint, eis que confessis, homines contra canonem moti, manus imposuerint, tales canon non admittit: quod enim reprehensibile est, catholica Ecclesia non defendit.

X. Quicumque ex lapsis ordinati sunt per ignorantiam, aut dissimulationem eorum qui eos ordinarunt, hoc non præjudicat canonem Ecclesiastico; cogniti enim deponuntur.

XI. De his qui prævaricati sunt sine necessitate, aut facultatum ablatione, aut sine periculo, aut aliquo ejusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii, visum est synodo, licet misericordia indigni sint, benignitate tamen in eos uti. Quicumque ergo vere poenitent, tribus annis fideles inter audientes habeantur, et septem annis jaceant: duobus autem annis sine oblatione, populo communicent in orationibus.

XII. Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem fidei suam ostenderunt, et cingulum militiæ deposuerunt, postea vero ut canes ad vomitum reversi sunt, ita ut aliqui et pecuniam darent, et beneficiis militiam repeterent, hi decem annis jaceant, post triennii auditionis tempus. In his autem omnibus observare oportet propositum et modum poenitentiae. Quicumque enim et timore, et lacrymis, et patientia, et bonis operibus conversionem absque simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum orationibus communicabunt, et postea licebit episcopo, de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, et habitum Ecclesiam introcundi sibi

* Legereur melius: Περὶ τῶν... καθαρῶς, ποτὶ δεῖ, etc., ut postulare videtur lectio Latina. Eort.

τὸ σχῆμα τοῦ εἰσεῖναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀρκεῖν αὐτοῖς ἄρbitrati sunt ad conversionem sufficere, hi definitum tempus omnino impleant.

γ'. Περὶ δὲ τῶν ἐξοδεύοντων, ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε, εἴ τις ἐξοδεύει, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐροδίου μὴ ἀποστερηθῆναι. Εἰ δὲ ἀπογυωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχῶν, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσι ἐξετασθῆ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνος ἔστω. Καθίλου δὲ καὶ περὶ πάντος οὐτινοσοῦν ἐξοδύτου αἰτούτου τοῦ μετασχῆναι εὐχαριστίας, ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας μεταδίδωται [ἐπίδοται] τῆς προσφορᾶς.

ιδ'. Περὶ τῶν καταχορευμένων καὶ παραπεσόντων ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοῖς ἀκρωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὐχεσθῆναι μετὰ τῶν καταχορευμένων.

ιε'. Διὰ τὸν πολλὸν τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινόμεναις, ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συνθήκην τὴν παρὰ τὸν κενόνα εὐρεθείσαν ἐν τισὶ μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν μὴ μεταβαίνειν, μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον. Εἰ δὲ τις μετὰ τὸν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου ὅρον, τοιοῦτω τινὶ ἐπιχειρήσειν, ἢ ἐπιδοῖα ἑαυτὸν πράγματι τοιοῦτω, ἀκυρωθήσεται ἐξάπαντος κατασκευάσμα, καὶ ἀποκατασταθήσεται τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ πρεσβύτερος ἐχειροτονήθη.

ις'. Ὅσοι βίψοκινδύνως μήτε τὸν φόβον τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντες, μήτε τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα εἰδότες ἀναχωρήσουσι τῆς ἐκκλησίας, πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ ὅπως ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, οὗτοι οὐδαμῶς δεκτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι ἐν ἐτέρᾳ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ πᾶσαν τοῖς ἀνάγκην ἐπάγειν χρῆ, ἀναστρέφειν εἰς τὰς ἑαυτῶν παροικίας ἢ ἐπιμένοντας, ἀκοινωνήτους εἶναι προσέκει. Εἰ καὶ τολμήσειεν τις ὑφορπάσαι τὸν τῷ ἐτέρῳ διαφέροντα, καὶ χειροτονῆσαι ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ, μὴ συγκαταταθῆναι τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὐ ἀνεχώρησεν ὁ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενος, ἀκυρος ἔστω ἢ χειροτονία.

ιζ'. Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἰσχροπερίαν [τὸ αἰσχροπερίαι] διώκοντες, ἐπιλάθοντο τοῦ θεοῦ γράμματος λέγοντος, « τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, » καὶ δολιζόμενοι ἐκαταστὰς ἀπαιτοῦσιν· εἰδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἴ τις εὐρεθῆ μετὰ τὸν ὅρον τοῦτου τόκου λαμβάνειν ἐκ μεταχειρήσεως, ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρῶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ὅπως ἐτέρῳ τι ἐπινοῶν αἰσχροῦ κέρδους ἕνεκα, καθαιρεθήσεται τοῦ κλήρου, καὶ ἄλλοτερος τοῦ κανόνος ἔσται.

ιθ'. Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ὅτι ἐν τισὶ τόποις καὶ πόλεσιν, τοῖς πρεσβυτέροις τὴν εὐχαριστίαν οἱ διάκονοι δίδωσιν, ὅπερ οὔτε ὁ κανὼν, οὔτε ἡ συνθήκη παρίδωκεν, τοὺς ἐξουσίαν μὴ ἔχοντας προσφέρειν, αἷς προσφέρουσι δίδοναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. ἐκείνου δὲ ἐγκρίσθη, ὅτι ἦδη τινὲς τῶν διακόνων καὶ πρὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς εὐχαριστίας ἀπτονται. Ταῦτα εἰς πάντα περιηρήσθη, καὶ ἐμμενέτωσαν οἱ διάκονοι τοῖς ἰδίοις μέτροις, εἰδότες ὅτι τοῦ μὲν ἐπισκόπου ὑπερβαίνει εἶναι, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἰσότητος τυγχάνουσι· λαμβανέτωσαν δὲ κατὰ τὴν τάξιν τὴν εὐχαριστίαν μετὰ τοῖς πρεσβυτέροις, ἢ τοῦ ἐπισκόπου δίδοντος [μεταδίδοντος] αὐτοῖς ἢ τοῦ πρεσβυτέρου· ἀλλὰ μὴ καθῆσθαι ἐν μέσῳ τῶν πρεσβυτέρων ἕξιστω τοῖς διακό-

* Legendum videtur αὐτοῖς. Ed. IT.

arbitrati sunt ad conversionem sufficere, hi definitum tempus omnino impleant.

XIII. De his qui vita excedunt, vetus et canonica lex nunc quoque servabitur, ut si quis vita excedat, ultimo et necessario viatico minime privetur. Si vero desperatus, et communionem associatus supervixerit, sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exituposito, et eucharistiæ participationem petenti, episcopus cum examinatione oblationem impertiat.

XIV. De catechumenis lapsis placuit sanctæ et magnæ synodo, ut ii tribus annis audientes tantum sint, postea orent cum catechumenis.

XV. Propter tumultus et seditiones quæ fiunt, placuit omnino consuetudinem tolli, quæ præter canonem in quibusdam partibus invenitur, ut a civitate in civitatem nec episcopus, nec presbyter, nec diaconus transferatur. Si quis autem post defunctionem sanctæ et magnæ synodi, tale quid aggressus fuerit, vel se rei ejusmodi dederit, quod factum erit omnino infirmabitur, et Ecclesiæ restituatur cui fuerat episcopus, aut presbyter, vel diaconus ordinatus.

XVI. Quicumque temere et inconsiderate nec Dei timorem præ oculis habentes, nec ecclesiasticum canonem agnoscentes, ab Ecclesia discesserint presbyteri vel diaconi, vel quicumque omnino in canone recensentur, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnino cogendi sunt in suas ipsorum parochias redire: vel si perseverent, eos a communione privari oportet. Si quis etiam ausus fuerit eum qui ad alium pertinet, surripere, et in sua ecclesia ordinare, non consentiente proprio episcopo, a quo recessit qui in canone censetur, ordinatio hujusmodi irrita erit.

XVII. Quoniam plerique qui in canone recensentur avaritiam et turpem quæstum sectantes, obliviscuntur divinæ Scripturæ dicentis: Pecuniam suam non dedit ad usuram (Psal. xiv, 5): et foenerantes centesimas exigunt, æquum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras sumere ex mutuo, vel aliter eam rem consecrari aut sescupla exigere, vel omnino aliquid aliud excogitare turpis lucri gratia, e clero deponatur, et alienus a canone existat.

XVIII. Pervenit ad sanctum magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus, diaconi presbyteris eucharistiam præbeant; quod neque canon, neque consuetudo tradidit, ut qui potestatem offerendi non habent, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Illud etiam innotuit quod jam quidam ex diaconis etiam ante episcopos eucharistiam attingant. Omnia igitur ista auferantur, et diaconi intra propriam mensuram maneat, scientes quod ministri sunt episcoporum, et presbyteris inferiores existant: accipiant autem suo ordine eucharistiam post presbyteros, vel episcopo dante vel presbytero; sed in medio presbyterorum diaconis liceat, id enim sit præter canonem et ordinem. Si quis autem

μη δειν ἄλλως γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ μετὰ συνόδου καὶ ἐπι-
κρίσεως ἐπισκόπων, τῶν μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ἀναπαυ-
σαμένου τὴν ἐξουσίαν ἔχοντων τοῦ προάγειν τὴν ἀξιον.

ργ'. Τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῆ ἐκκλησίᾳ καλῶς ἔχει φυλάτ-
τεσθαι δεῖν μετὰ πάσης ἐπιμελείας καὶ ἀγαθῆς συνειδή-
σεως καὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν πάντων ἔφορον καὶ κριτὴν
Θεόν. Ἄ καὶ διοικεῖσθαι προσήκει μετὰ κρίσεως καὶ ἐξου-
σίας τοῦ ἐπισκόπου τοῦ πεπιστευμένου [ἐπισταμένου]
πάντα τὸν λαόν, κατὰς ψυχὰς τῶν συναγομένων. Φανερὰ
δὲ εἶαι τὰ διαφέροντα τῆ ἐκκλησίᾳ μετὰ γνώσεως τῶν
περὶ αὐτὸν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ὥστε τούτους εἰ-
δίνειν καὶ μὴ ἀνοεῖν, τίνα ποτὲ ἴσθαι τῆς ἐκκλησίας, ὥστε
μηδὲν αὐτοὺς λαθάνειν· ἐν εἰ συμβαίῃ τὸν ἐπίσκοπον
μεταλλάττειν τὸν βίον, φανερῶν ὄντων τῶν διαφερόντων
τῆ ἐκκλησίᾳ πραγμάτων, μήτε αὐτὰ διαπίπτειν καὶ ἀπό-
λυσθαι, μήτε τὰ διὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐνοχλεῖσθαι, προ-
φάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Δίκαιον γὰρ καὶ
ἀρεστὸν παρὰ τε τῷ Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, τὰ ἴδια τοῦ ἐπι-
κόπου, οἷς ἂν αὐτὸς βούληται, καταλιμπάνεσθαι· τὰ μὲν
τοῖς ἐκκλησίας, αὐτῇ φυλάττεσθαι· καὶ μήτε τὴν ἐκ-
κλησίαν ὑπομείναι [ὑπομείναι τινα] ζημίαν, μήτε τὸν
ἐπίσκοπον προφάσει τῆς ἐκκλησίας θιμμεύεσθαι, ἢ καὶ εἰς
πράγματα ἐπιπίπτειν τοὺς αὐτῷ διαφέροντας, μετὰ τοῦ
καὶ αὐτὸν μετὰ θάνατον δυσρημία περιβάλλεσθαι.

ρδ. Ἐπίσκοπον ἔχειν τῶν τῆς ἐκκλησίας πραγμάτων
ἐξουσίαν, ὡς τε διοικεῖν εἰς πάντας τοὺς δεομένους, μετὰ
πάσης εὐλαθείας καὶ φόβου Θεοῦ μεταλαμβάνειν δὲ καὶ
αὐτὸν τῶν δεόντων, εἴγε δέοιτο, εἰς τὰς ἀναγκὰς αὐτοῦ
χρείας, καὶ τῶν παρ' αὐτῷ [αὐτοῦ] ἐπιξενουμένων ἀδελ-
φῶν, ὡς κατὰ μηδὲνα τρόπον αὐτοῦς ὑστερῆσθαι, κατὰ
τὸν Θεὸν ἀπόστολον λέγοντα, «Ἐχοντες διατροφὰς καὶ σκε-
πάσματα, τοῖς ἀρισθησόμεθα.» Εἰ δὲ μὴ τοῖς ἀρ-
κίτοι, μεταβάλλοι δὲ τὰ πράγματα εἰς οἰκίαν [οἰκίαν] αὐ-
τοῦ χρείας, καὶ τοὺς πόρους τῆς ἐκκλησίας ἢ τοὺς τῶν
ἀγγῶν καρπούς, μὴ μετὰ γνώσεως τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν
διακόνων χειρίζοι, ἀλλ' οἰκίαις αὐτῶν καὶ συγγενέσιν ἢ
ἀδελφοῖς ἢ νίοις παράσχωσι τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὸ, διὰ τῶν
τοιούτων λεληθότως βιάσκεισθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλη-
σίας, τοῦτον εὐθὺς παρὰ τὴν συνόδον τῆς ἐπαρχίας.
Εἰ δὲ καὶ ἄλλως διαβάλλοιτο ὁ ἐπίσκοπος, ἢ οἱ σὺν αὐτῷ
πρεσβύτεροι, ὡς τὰ τῆ ἐκκλησίᾳ διαφέροντα, ἧτοι εἴ
ἀγγῶν ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς εἰς
ἐκτουτοῦ ἀποφερόμεθα, ὡς θλίβεσθαι μὲν τοὺς πίνοντας,
διαβολὴν δὲ καὶ δυσρημίαν προστρέβεσθαι τῷ τε λόγῳ,
καὶ τοῖς οὕτω διακοῦσιν, καὶ τούτους διορθώσεως τυγ-
χάνειν, τὸ πρῆπον δοκιμαζούσης τῆς ἁγίας συνόδου.

A et iudicio episcoporum, qui post obitum quiescentis,
potestatem habent, eum qui dignus exstiterit, pro-
movere.

CIII. — 24. Recte habet, ea quæ sunt Ecclesiæ, Ec-
clesiæ servari cum omni diligentia, et bona conscien-
tia, et fide quæ in Deum est, qui omnia inspicit et
judicat : quæ etiam administrari convenit cum iudicio
et potestate episcopi, cui omnis populus commissus
est, et animæ eorum qui in ecclesia congregantur.
Manifesta vero sint, quæ ad Ecclesiam pertinent cum
notitia presbyterorum et diaconorum, qui circa ipsum
sunt, ut ipsi non ignorent, quæ sunt Ecclesiæ, nec
eos aliquid lateat. Ut si contigerit episcopum e vita
migrare, iis manifestis existentibus quæ ad Eccle-
siam pertinent. ea non interdicant, aut pereant : nec
quæ sunt propria episcopi, prætextu rerum ecclesia-
sticarum turbentur. Est enim iustum et acceptum
coram Deo et hominibus, ut (*Supprimenda conjunctio*)
ea quæ propria sunt episcopi, quibus ipse velit, relin-
qui ; quæ autem sunt Ecclesiæ, ipsi servari : ut nec
Ecclesia damnnum aliquid patiat, nec episcopus ec-
clesiæ prætextu proscribatur, vel qui ad eum attinent,
in causas incidant, quo post mortem ipse maledictioni-
bus oneretur.

CIV. — 25. Episcopus habeat rerum Ecclesiæ po-
testatem, ad dispensandum in omnes egentes, cum
summa reverentia et timore Dei. Ipse autem eorum,
quibus indiget (si tamen indiget), sit particeps ad
usus necessarios, et fratrum qui apud eum hospitio
excipiuntur, ut ipsi nullo modo priventur, secundum
divinum Apostolum dicentem : *Habentes alimenta et*
C *quibus tegamur istis contenti sumus (1 Tim. vi, 8)* :
quod si contentus istis non fuerit, et in usus suos res
ecclesiæ convertat, et illius redditus, vel agrorum
fructus, sine presbyterorum vel diaconorum senten-
tia pertractet, sed domesticis et cognatis vel fratri-
bus, vel filiis potestatem concedat ; ut hoc modo ra-
tiones Ecclesiæ tacite detrimentum capiant, ipse sy-
nodo provinciæ administrationis rationes reddat. Si
autem et aliter insimuletur episcopus, vel qui sunt
cum eo presbyteri, ea quæ ad ecclesiam pertinent,
vel ex agris vel ex quacunque alia causa ecclesiastica
ad seipsos referre, ut pauperes opprimantur, et ra-
tioni ecclesiæ, iis quequis administrant, criminatione
et infamia inuratur. Hi etiam correctionem assequan-
tur, sancta synodo id quod decet, examinante.

CONCILII LAODICENI

CANONES LIX (An. Chr. 364)

ρε. Περὶ τοῦ δεῖν κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κανόνα, τ. οὗς D
εὐθερώς καὶ νομίμως συναρθῆντας δευτέρους γάμοις,
μὴ λαθρογαμίαν ποιήσαντας, ἀλλοῦ χρόνου παρελθόντος,
καὶ σχολασάντων ταῖς προσευχαῖς καὶ νηστείας κατὰ
συγγνώμην ἀποδίδεσθαι αὐτοῖς τὴν κοινωνίαν ὁρίσασθαι.

ρς. Περὶ τοῦ, τοὺς ἑκαρτερεύοντας ἐν διαφόροις πταιώ-
μασι, καὶ προσκαρτεροῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ἑξήμο-

CV. — 1. Quod oportet, secundum ecclesiasticum
canonem, eos qui libere et legitime binis nuptiis
iuncti sunt, neque clandestinum matrimonium inie-
runt, exiguo tempore elapso, postquam precibus et
jeuniis vacaverint, secundum indulgentiam commu-
nionem ipsis reddi definimus.

CVI. — 2. Quod oportet, eos qui diversis delictis
peccaverunt, et in oratione confessionis et peniten-

λογίστως και μετανοίας, και τὴν ἀποστροφὴν τῶν κακῶν Ἀ τελευτῶν ποιουμένους, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ πταίσματος, κεροῦ μετανοίας δοθέντος τοῖς τοιούτοις, διὰ τοῦ οἰκτιρμῶν και τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ προσάγεσθαι τῇ κοινωσίᾳ.

ρδ. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν πρόσφατον [προσφάτως] φωτισθίντας, προσάγεσθαι ἐν τάγματι ἱερατικῷ.

ρε. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν ἱερατικούς δασκίσειν και τόπους και τὰς λεγομένας ἡμιολίας λαμβάνειν.

ρσ. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκρωμάτων γίνεσθαι.

ρζ. Περὶ τοῦ, μὴ συγχωρεῖν τοῖς αἰρετικοῖς εἰσεῖναι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, ἐπιμένοντας τῇ αἵρεσει.

ρια. Περὶ τοῦ, τοὺς ἐκ τῶν αἵρέσεων, τοῦτ' ἔστιν, Β Κουακτανῶν, ἢτοι Φωτειανῶν ἢ Τεσσαρισκαιδεκτικῶν ἐπιστηρομένους, ἢτε πιστοὺς τοὺς παρ' ἑλκίνοῖς, μὴ προσδέχεσθαι, πρὶν ἀναδηματίσωσι πᾶσαν αἵρεσιν, ἕξαιρέτως δὲ ἐν ἡ κατεῖχοντο· και τότε λοιπὸν τοὺς λεγομένους παρ' αὐτοῖς πιστοὺς, ἐκμανθάνοντας τὰ τῆς πίστεως σύμβολα, χρισθέντας τε τῷ ἁγίῳ χρισματι, οὕτω κοινωσίᾳ τῷ μυστηρίῳ τῷ ἁγίῳ.

ριβ. Περὶ τοῦ, τοὺς ἀπὸ [οἱ μοντανισται οἱ ἀπὸ] τῆς ἀίρεσις τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας [ἐπιστρέφοντας], εἰ και ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνουσι [τυγχάνουσι], εἰ και μέγιστοι λέγοντο, τοὺς τοῦτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαι τε και βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε και τρεσβυτέρων.

ριγ. Περὶ τοῦ, μὴ συγχωρεῖν εἰς τὰ κοιμητηρια ἢ εἰς τὰ λεγόμενα μαρτύρια πάντων τῶν αἰρετικῶν ἀπίεσαι τοὺς τῆς ἐκκλησίας, εὐχῆς ἢ θεραπείας ἕνεκα· ἀλλὰ τοὺς τοιούτους, εἰάν ᾧσι πιστοὶ, ἀκοινωνήτους γίνεσθαι μέχρι τοῦ· μετανοούτας δὲ και ἑξομολογουμένους ἐσοῦντα, παραδέχεσθαι.

ριδ. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀδιαφόρους πρὸς γάμου κοινωσίαν συνάπτειν τὰ ἑαυτῶν παιδία ἀίρεταίς.

ριε. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβυτίδας ἢτοι πρεσβυτήνας, ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι.

ρις. Περὶ τοῦ, τοὺς ἐπισκόπους χρίσει τῶν ματροπολιτῶν και τῶν πέρτε ἐπισκόπων καθίστασθαι εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν, ὄντας ἐκ πολλοῦ δεδοκιμασμένους, ἐν τε τῷ λόγῳ τῆς πίστεως, και τῇ τοῦ εὐθιῶς λόγου πολιτείᾳ.

ριζ. Περὶ τοῦ, μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐλογίας ποιῆσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον.

ρκα. Περὶ τοῦ, μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογίᾳν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, εἰς ἑτέρας παροιίας διακίμπεσθαι.

ρκβ. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν πλέον τῶν κωνοκῶν ψαλτῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἁμῶν ἀναβαίνοντων, και ἀπὸ διεφθέραι ψαλλόντων, ἑτέρους τινὰς ψάλλειν ἐν ἐκκλησίᾳ.

ρκγ. Περὶ τοῦ, ἐν σαββάτῳ εὐαγγέλια μεθ' ἑτέρων γράφων ἀναγιγνώσκεσθαι.

ρκδ. Περὶ τοῦ, μὴ δεῖν ἐπισυνάπτειν, ἐν ταῖς συνάξεσι τοὺς ψαλμοὺς, ἀλλὰ διὰ μέσου καθ' ἕκαστον ψαλμὸν ποιῆσθαι ἀνάκνωτον.

like perseverant, perfectam a malis suis conversionem demonstrantes, pro qualitate delicti tempore poenitentiae eis dato, propter misericordiam et bonitatem Dei, communionem concedi.

CVII. — 3. Quod non oportet eos, qui recens sunt baptizati, in ordinem sacerdotalem promovendi.

CVIII. — 4. Quod non oportet sacerdotes fenerrari, et usuras quæ centesimæ dicuntur, accipere.

CIX. — 5. Quod non oportet electiones fieri in presentia audientium.

CX. — 6. Quod non oportet hæreticis concedere, ut in domum Dei ingrediantur, si in hæresi permanent.

CXI. — 7. Quod non oportet eos qui ex hæresibus hoc est a Novatianis, aut Photinianis, aut Quartadecimanis, convertuntur, sive qui apud illos fideles dicuntur, admitti, priusquam omnem hæresim anathematizaverint, præcipue vero eam in qua delinabantur: et tunc deinceps, qui apud eos fideles dicuntur, fidei symbola discentes, et unctos sancto chrismate, sic sancto mysterio communicare.

CXII. — 8. Quod oportet eos, qui ab eorum hæresi qui Phryges dicuntur, convertuntur, licet sint in clero qui apud eos esse creditur, sive maximi dicantur, huiusmodi cum omni diligentia catechizari et baptizari ab Ecclesie episcopis et presbyteris.

CXIII. — 9. Non concedendum esse in coemeteria, vel in ea quæ dicuntur martyria quorumvis hæreticorum, eos qui sunt Ecclesie, accedere orationis vel curationis gratia. Sed huiusmodi si fideles fuerint, aliquantisper communionem privari: sin poenitentes autem et confitentes se deliquisse, suscipi.

CXIV. — 10. Quod non oportet eos, qui sunt Ecclesie, indifferenter filios suos hæreticis matrimonio conjugere.

CXV. — 11. Quod non oportet eas, quæ dicuntur viduæ seniores, vel presidentes, in ecclesia constitui.

CXVI. — 12. Quod oportet episcopos iudicio metropolitano et finitimorum episcoporum ad ecclesiasticum magistratum constitui, plurimo tempore probatos et in verbo fidei et in recti verbi dispensatione.

CXVII. — 13. Quod non sit permittendum turbis electiones eorum facere qui in sacerdotio constituendi sunt.

CXVIII. — 14. Quod sancta, instar eulogiarum, in festo Paschæ in alias paroecias transmitti non debeant.

CXIX. — 15. Quod non oportet præter canonicos cantores, qui ambonem ascendunt, et ex codice canunt, alios quoscumque canere in ecclesia.

CXX. — 16. Quod oportet in sabbato Evangelia cum aliis Scripturis legi.

CXXI. — 17. Quod non oportet in conventibus psalmos contexere, sed in unoquoque psalmo interjecto spatio, lectionem fieri.

ρβ'. Περὶ τοῦ, τὴν αὐτὴν λειτουργίαν τῶν εὐχῶν πάντοτε καὶ ἐν ταῖς ἐνάταις καὶ ἐν ταῖς ἐσπέραις ὀφείλῃ γίνεσθαι.

ργ'. Περὶ τοῦ, δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων τῶν καταχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μετὰ τὸ ἐξελεῖν τοὺς καταχουμένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τῆς εὐχῆς γίνεσθαι, καὶ τούτων προσελθόντων ὑπὸ χεῖρα καὶ ὑποχωρησάντων, ὁ τὸς τὰς εὐχὰς τῶν πιστῶν γίνεσθαι τρεῖς· μίαν μὲν τὴν πρῶτην, διὰ σιωπῆς· τὴν δὲ δευτέραν καὶ τρίτην, διὰ προσφωνήσεως πληροῦσθαι· εἴθ' ὁ τὸς τὴν εἰρήνην διδοῦσθαι· καὶ μετὰ τὸ, πρεσβυτέρους δοῦναι τῷ ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε τοὺς λαϊκοὺς τὴν εἰρήνην δίδουσι· καὶ ὁ τὸς τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι· καὶ μόνοις εἶδόν εἶναι (ἔξεσθαι) τοῖς ἱερατικοῖς εἰσεῖναι εἰς θυσιαστήριον, καὶ κοινωνεῖν.

ρδ'. Ὅτι οὐ δεῖ δίακονον ἐμπροσθεν πρεσβυτέρου καθέζεσθαι, ἀλλὰ μετὰ κεύθεισος τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι. Ὁμοίως δὲ ἔχειν τιμὴν καὶ τοὺς διακόνους ὑπὸ τῶν ὑπηρατῶν, καὶ πάντων τῶν κληρικῶν.

ρε'. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπαρίτας ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονίῳ, καὶ ἄπεισθαι δισπότικῶν σκευῶν.

ρς'. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπαρίταν ὠράριον φορεῖν, οὐδὲ τὰς θύρας ἐγκαταλιμπάνειν.

ρζ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀναγνώστᾳ ἢ ψάλλῃ ὠράριον φορεῖν καὶ ὁ τὸς ἀναγνώσκων ἢ ψάλλων.

ρζα'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἀπὸ πρεσβυτέρων ἕως διακόνων, καὶ ἐξῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἕως ὑπηρατῶν ἢ ἀναγρωστῶν ἢ ψαλτῶν ἢ ἐπορχιστῶν [ἐφορχιστῶν] ἢ θυρωρῶν, ἢ τοῦ τάγματος τῶν ἀσκητῶν, εἰς κἀπλεῖον εἰσεῖναι.

ρζβ'. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπαρίτας ἄρτιν δίδουσι, οὐδὲ ποτήριον εὐλογεῖν.

ρζγ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπορχίζειν [ἐφορχίζειν] τοὺς μὴ προαχθέντας ὑπὸ ἐπισκόπων, μήτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, μήτε ἐν ταῖς οἰκίαις.

ρζδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς καλοῦμένους εἰς ἀγάπην μέρη αἰρεῖν, διὰ τὸ τὴν ὕβριν τῆ τάξεως προστριβέσθαι τῆ ἐκκλησιαστικῇ [ἱερατικῇ].

ρζε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἐσθίειν καὶ ἀκούετα στρωνῶναι.

ρζς'. Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανούς ἰουδαίζειν καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ σχαλάζειν, ἀλλὰ ἰργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τὴν δὲ κυριακὴν προτιμῶντας, εἴγε δύναντο, σχολάζειν ὡς χριστιανοί. Εἰ δὲ εὐρεθῆεν ἰουδαῖσται, ἔστωσαν ἀνάθημα παρὰ Χριστῷ [τῷ Θεῷ].

ρζς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ ἀσκητὰς, ἐν βαλανίῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα χριστιανῶν, ἢ λαϊκῶν. Αὐτὰ γὰρ πρῶτα κατὰ γνώσιν παρὰ τοῖς ἔθνεσιν.

ρζς'. Ὅτι οὐ δεῖ πρὸς πάντας αἰρετικοὺς ἐπιγαμίαις ποιεῖν, ἢ δίδουσι υἱοὺς ἢ θυγατέρας· ἀλλὰ μᾶλλον λαμβάνειν, εἴγε ἐπαγγέλλονται [ἐπαγγέλλονται] χριστιανοὶ γίνεσθαι.

ρζς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἀρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν, αἱ τινὲς εἰσὲν ἀλογίαι μᾶλλον, ἢ εὐλογίαι.

CXXII. — 18. Quod idipsum ministerium orationum, et in nonis et vespere fieri debeat.

CXXIII. — 19. Quod oportet, seorsum primum, post sermones episcoporum, catechumenorum orationem peragi, et postquam exierint catechumeni poenitentium orationem fieri; iisque accedentibus accepta manuum impositione, et abscedentibus, sic fidelium tres orationes fieri: unam quidem, scilicet primam, silentio, secundam vero et tertiam pronuntiatione impleri, deinde sic pacem dari. Et posteaquam presbyteri episcopo pacem dederint, tunc laici eam dare. Et sic sanctam oblationem celebrari. Et solis sacerdotibus licere ad altare accedere, et communicare.

CXXIV. — 20. Quod non oportet diaconum ante presbyterum sedere, sed sedere cum jussu presbyteri. Similiter autem diaconis honorem haberi a ministris et omnibus clericis oportet.

CXXV. — 21. Quod non oportet ministros locum habere in secretario, et dominica vasa contingere.

CXXVI. — 22. Quod non oportet ministrum orarium ferre, nec ostia relinquere.

CXXVII. — 23. Quod non oportet lectores aut cantores orarium ferre, et sic legere vel canere.

CXXVIII. — 24. Quod non oportet sacerdotes a presbyteris usque ad diaconos, et deinceps quemlibet ecclesiastici ordinis usque ad ministros aut lectores aut cantores, aut exorcistas, aut ostiarios, aut ordinis monachorum, in cauponam ingredi.

CXXIX. — 25. Quod non oportet ministros panem dare, vel calicem benedicere.

CXXX. — 26. Quod non oportet eos exorcizare, qui ab episcopo promoti non sunt, neque in ecclesiis neque in aedibus.

CXXXI. — 27. Quod non oportet sacerdotes aut clericos, aut laicos ad agapen vocatos, partes tollere, eo quod hinc ecclesiastico ordini ignominia inuratur.

CXXXII. — 28. Quod non oportet in dominiis, aut ecclesiis agapen facere, et in domo Dei comedere vel accubitus sternere.

CXXXIII. — 29. Quod non oportet Christianos judaizare, et in sabbato otiari: sed ipsos eo die operari. Diem autem dominicum præferentes, otiari, si modo possint, ut Christiani. Quod si inventi fuerint judaizare, anathema sint a Christo.

CXXXIV. — 30. Quod non oportet sacerdotes aut clericos, aut monachos, in balneo cum mulieribus lavari, neque omnem penitus Christianum, aut laicum. Hæc enim est prima reprehensio apud gentes.

CXXXV. — 31. Quod non oportet cum quibuscunque hæreticis matrimonia contrahere, nec filios vel filias dare: sed potius accipere, si se Christianos fieri promittant.

CXXXVI. — 32. Quod non oportet hæreticorum benedictiones accipere, quæ sunt potius maledictiones quam benedictiones.

ρλζ'. Ὅτι οὐ δεῖ αἱρετικοῖς, ἢ σχισματικοῖς συνεύ-
χεσθαι.

ρλη'. Ὅτι οὐ δεῖ πάντα χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρ-
τυρας Ἰησοῦ, καὶ ἀπίσιν πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας,
τούτ' ἐστὶν αἱρετικούς, ἢ αὐτοὺς πρὸς [εἰς] τοὺς προει-
ρημένους αἱρετικούς γενομένους· οὗτοι γὰρ ἄλλότριον
τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἐστῶσιν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερ-
χόμενοι πρὸς αὐτούς.

ρλθ'. Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανὸς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλη-
σίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν καὶ
συναγὰς ποιεῖν, ἄτερ ἀπαγόρευται. Ἢ τις οὖν εὐρεθῆ
ταῦτα τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρίας σχολάζων, ἐστὶν
ἀνάθεμα, ὅτι ἐγκατέλειπεν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-
στὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰδωλολατρίαν προσῆλθεν.

ρμ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικούς ἢ κληρικούς, μάγους ἢ
ἐπαυδούς εἶναι, ἢ μαθηματικούς ἢ ἀστρολόγους, ἢ ποιεῖν
τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἢ τινὰ ἐστὶν δεσμωτέρων τῶν
ψυχῶν αὐτῶν τοὺς δὲ φοροῦντας ρίπτειν ἐκ τῆς ἐκ-
κλησίας ἐκλεινόμενους.

ρμα'. Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἢ αἱρετικῶν τὰ
κεκρυμμένα ἑορταστικὰ λαμβάνειν, μηδὲ συναγορεύειν
αὐτοῖς.

ρμβ'. Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα λαμβά-
νειν, ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἐσθίαις αὐτῶν.

ρμγ'. Ὅτι οὐ δεῖ τοῖς ἔθνεσι συναγορεύειν, καὶ κοινω-
πεῖν τῇ ἐθιῶσι αὐτῶν.

ρμδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐπισκόπους καλουμένους εἰς σύνοδον
καταρροεῖν, ἀλλ' ἀπίσιν καὶ διδάσκουσιν ἢ διδάσκουσαι,
εἰς κατέρθεισιν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν· εἰ δὲ
καταρροεῖται ὁ τοιοῦτος, ἑαυτὸν αἰτιάσεται· παρεκτός,
εἰ μὴ δι' ἑωυραλίαν ἀπαλαμπάνοιτο.

ρμε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικῶν ἢ κληρικῶν ἄνευ κανονικῶν
γραμματίων ὁδεύειν.

ρμς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικῶν ἢ κληρικῶν ἄνευ κλειστικῶν
ἐπισκόπων ὁδεύειν.

ρμζ'. Ὅτι οὐ δεῖ ὑπερήτας, κὰν πρὸς βραχὺ, τὰς θύρας
ἐγκαταλείπειν, ἀλλὰ τῇ εὐχῇ σχολάζειν.

ρμς'. Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκας ἐν τῇ θυσιαστηρίῳ εἰσέρ-
χεσθαι.

ρμθ'. Ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρα-
κωστῆς διχισθαι εἰς τὸ φῶτισμα.

ρρ'. Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους, τὴν πίστην ἑμμανθά-
ναι, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπι-
σκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.

ρρα'. Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαβάνοντας τὸ φῶ-
τισμα, καὶ εἴτα ἀναστάντας, ἑμμανθάνειν τὴν πίστην, καὶ
γνώσκειν ὅτι θείας δωρεῆς κατηξιώθησαν.

ρρβ'. Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους μετὰ τὸ βάπτισμα
χρῆσθαι χρῆματι ἰπουρανίῳ, καὶ μετόχους εἶναι τῆς
βασιλείας τοῦ Χριστοῦ [τοῦ Θεοῦ].

ρργ'. Ὅτι οὐ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν,
εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ μόνον.

ρρδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστερᾷ ἑβδομάδι
πάν πικρὸν λύνειν, καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμώ-
ζειν· ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστὴν [αὐτὴν] ναστεύειν
ἑορταγοῦντας.

ρρε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ μαρτύρων γενέσθαι

ΡΑΤΗΟΛ. LXVII.

CXXXVII. — 33. Quod non oportet cum hæreticis
aut schismaticis orare.

CXXXVIII. — 34. Quod non oportet quemcunque
christianum, Christi martyres relinquere, et ad falsos
martyres, hoc est hæreticos abire, aut eos qui hæretici
exstiterunt. Hi enim sunt a Deo alieni. Sint ergo
anathema qui ad eos abeant.

CXXXIX. — 35. Quod non oportet Christianos
Ecclesiam Dei relinquere, et abire, et angelos nomi-
nare, et congregationes facere, quod est prohibitum.
Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idolola-
triæ serviens, sit anathema, quia reliquit Dominum
nostrum Jesum Christum, Filium Dei, et ad idolola-
triam accessit.

CXL. — 36. Quod non oportet sacerdotes aut cle-
ricos, magos aut incantatores esse, vel mathemati-
cos, vel astrologos, aut facere quæ dicuntur phy-
lacteria, quæ quidem sunt animarum ipsarum vin-
cula. Eos autem qui ferunt, ejici ab ecclesia præ-
cipimus.

CXLI. — 37. Quod non oportet, quæ a Judæis vel
hæreticis festiva mittantur, accipere, nec cum eis
dies festos agere.

CXLII. — 38. Quod non oportet a Judæis azyma
accipere, aut eorum impietatibus communicare.

CXLIII. — 39. Quod non oportet cum gentibus
festum agere, et eorum impietati communicare.

CXLIV. — 40. Quod non oportet episcopos ad syn-
odum vocatos, contemnere, sed abire, et docere
vel doceri, ad correctionem Ecclesie et reliquorum.
Si quis autem contempserit, seipsum accusabit, præ-
ter quam si propter infirmitatem ire non possit.

CXLV. — 41. Quod non oportet sacerdotem aut
clericum sine canonicis litteris proficisci.

CXLVI. — 42. Quod non oportet sacerdotem aut
clericum sine jussu episcopi proficisci.

CXLVII. — 43. Quod non oportet ministros, vel
paululam fores relinquere, sed orationi vacare.

CXLVIII. — 44. Quod non oportet mulieres ad al-
tare ingredi.

CXLIX. — 45. Quod non oportet, post duas heb-
domadas quadragesimæ, ad baptismum admitti.

CL. — 46. Quod oportet eos qui baptizandi sunt
fidem ediscere, et quinta feria septimanæ episcopo
aut presbyteris renuntiare.

CLI. — 47. Quod oportet eos qui in morbo baptisma
accipiunt, et postea convalescerunt, fidem ediscere, et
nosse quod divino beneficio digni habitus sunt.

CLII. — 48. Quod oportet eos qui baptizantur,
post baptismum inungi supercælesti chrismate, et regni
Christi participes esse.

CLIII. — 49. Quod non oportet in quadragesima
panem offerre, nisi sabbato et dominica tantum.

CLIV. — 50. Quod non oportet in quadragesima,
in ultimæ septimanæ quinta feria, jejunium solvere,
et totam quadragesimam non venerari: sed oportet
totam quadragesimam jejunare aridis vescentes.

CLV. — 51. Quod non oportet in quadragesima

ἀκινδύνῃ, ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μυσίαν [μνήμας] ἅμα
ποιοῦν ἐν τοῖς σαββάτοις καὶ ἐν ταῖς κυριακαῖς.

ρς'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοντῇ γάμων ἢ γενέθλια
ἐπιτελεῖν.

ρζ'. Ὅτι οὐ δεῖ χριστιανὸς εἰς γάμους ἀπερχομέν-
ους, βαλλίζειν ἢ ὀρχεῖσθαι, ἀλλὰ σεμνῶς διακτεῖν ἢ
ἀριστῶν, ὡς πρέπει χριστιανοῖς.

ρη'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικῶς ἢ κληρικῶς τινας θεωρίας
θεωρεῖν ἐν γάμοις, ἢ δεῖπνοις, ἀλλὰ πρὸ τοῦ εἰσερχομένου
τοὺς θυμιακούς, ἐγείρεσθαι αὐταῖς καὶ ἀναχωρεῖν.

ρθ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικῶς ἢ κληρικῶς ἐν συμβολαῖς
συμπόσια ἐπιτελεῖν, ἀλλ' οὐδέ λαϊκούς.

ρβ'. Ὅτι οὐ δεῖ πρεσβυτέρους πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ
ἐπισκόπου εἰσεῖναι καὶ καθέζεσθαι ἐν τῷ βήματι· ἀλλὰ
μετὰ τοῦ ἐπισκόπου εἰσεῖναι, πλὴν εἰ μὴ ἀνωμαλοῦ ἢ
ἀποδημοῦ ὁ ἐπίσκοπος.

ργ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν ταῖς χώραις
καθίστασθαι ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδυντάς, τοὺς μὲν τοῖς
ἅμα προαξιασταθέτας, μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης
τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐν τῇ πόλει· ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς
πρεσβυτέρους μηδὲν πράττειν ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ ἐπι-
σκόπου.

ρδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς οἴκοις προσγορᾶς γίνεσθαι
παρὰ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων.

ρε'. Ὅτι οὐ δεῖ ἰδιωτικούς ψαλμούς λέγεσθαι ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ οὐδὲ ἀκανόνιστα βιβλία, ἀλλὰ μόνον τὰ κανονικά
τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης.

Ὅσα δεῖ βιβλία ἀναγιγνώσκεισθαι τῆς παλαιᾶς διαθή-
κης· α'. Γένεσις κόσμου. β'. Ἔξοδος ἐξ Αἰγύπτου· γ'. Δευτε-
ρονόμιον. δ'. Ἀριθμοί. ε'. Δευτερονόμιον. ς'. Ἰησοῦ Νανῆ.
ζ'. Κριταί, Γουθ. η'. Ἐσθῆρ. θ'. Βασιλειῶν α' καὶ β'.
ι'. Βασιλειῶν γ' καὶ δ'. ια'. Παραλειπόμενα α' καὶ β',
ιβ'. Ἐσθῆρ α' καὶ β'. ιγ'. Βίβλος ψαλμῶν ρν'. ιδ'. Παρ-
αμίας Σαλομώντος. ιε'. Ἐκκλησιαστής. ις'. Ἄσμα ἄσμη-
των. ιζ'. Ἰώβ. ιη' ἀδάτωμα προφῆται. ιθ'. Ἠσαίας. κ'. Ἰε-
ρεμίας καὶ Βαρούχ, θρήνοι καὶ ἐπιστολαί. κβ'. Ἰεζεκιήλ.
κγ'. Δαυὶδ. Τὰ δὲ τῆς καινῆς διαθήκης ταῦτα· Εὐαγγέλια
τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν,
κατὰ Ἰωάννην. Πράξεις ἀποστόλων. Ἐπιστολαὶ καθολικαὶ
ἑπτὰ, οὕτως· Ἰακώβου μία, Πέτρου δύο, Ἰωάννου τρεῖς,
Ἰούδα μία. Ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες· πρὸς Ῥω-
μαίους μία, πρὸς Κορινθίους δύο, πρὸς Γαλάτας μία,
πρὸς Ἐφessίους μία, πρὸς Φιλιππησίους μία, πρὸς Κολοσ-
σσεῖς μία, πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, πρὸς Ἑβραίους
μία, πρὸς Θιμόθεον δύο, πρὸς Τίτην μία, πρὸς Φιλόμονα
μία.

martyrum natalitia celebrare, sed sanctorum marty-
rum commemorationem facere in sabbatis et domi-
nicis.

CLVI. — 52. Quod non oportet in quadragesimo
nuptias vel natalitia celebrare.

CLVII. — 53. Quod non oportet Christianos ad
nuptias venientes tripudiare vel saltare, sed caste
cenare vel prandere, sicut decet Christianos.

CLVIII. — 54. Quod non oportet sacerdotes aut
clericoa spectacula aliqua contemplari in nuptiis vel
conviviis, sed antequam thymelici ingrediantur, eos
surgere et discedere.

CLIX. — 55. Quod non oportet sacerdotes aut cle-
ricos, sed neque laicos, ex symbolis convivia celo-
brare.

CLX. — 56. Quod non oportet presbyteros ante
ingressum episcopi, ingredi et sedere in sacrariu, sed
cum episcopo ingredi, nisi forte infirmitate detineat-
ur vel peregre profectus sit episcopus.

CLXI. — 57. Quod non oportet in vicis et regio-
nibus episcopos constitui, sed curatores, eos autem
qui antehac constituti fuerant, nihil agere sine con-
sensu episcopi civitatis: similiter autem et presbyte-
ros, nihil agere sine consensu episcopi.

CLXII. — 58. Quod non oportet in domibus fieri
oblaciones ab episcopis aut presbyteris.

CLXIII. — 59. Quod non oportet privatos psalmos
in ecclesia legere, aut libros non canonicos, sed so-
los canonicos Veteris et Novi Testamenti.

Hæc autem sunt quæ legi oportet Veteris Testamen-
ti: 1° Genesis, 2° Exodus, id est, exitus ex Ægypto;
3° Leviticum, 4° Numeri, 5° Deuteronomium, 6° Jesu
Nave, 7° Judices, Ruth, 8° Hester, 9° Regnorum I et
II, 10° Regnorum III et IV, 11° Paralipomenon I et
II, 12° Eadræ I et II, 13° liber Psalmorum CL, 14°
Proverbia Salomonis, 15° Ecclesiastes, 16° Cantica
canticorum, 17° Job, 18° duodecim Prophetæ,
19° Esaias, 20° Jeremias et Baruch, lamentationes et
epistolæ, 21° Ezechiel, 22° Daniel. Novi autem Te-
stamenti hæc: Evangelia quatuor, secundum Mat-
thæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secun-
dum Joannem; Actus apostolorum; Epistolæ catho-
licæ septem, videlicet Jacobi 1, Petri 2, Joannis 3,
Jude 1; Epistolæ Pauli quatuordecim: ad Romanos
1, ad Corinthios 2, ad Galatas 1, ad Ephesios 1, 14
Philippenses 1, ad Colossenses 1, ad Thessalonicen-
ses 2, ad Hebræos 1, ad Timotheum 2, ad Titum 1,
ad Philemonem una.

CONCILII CONSTANTINOPOLITANI ŒCUMENICI II.

CANONES VII (an. Chr. 381).

ρδδ'. Μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν τῶν πατέρων τῶν
τριακοσίων ἔτη καὶ ὀκτώ τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας
συνελθόντων· ἀλλὰ μένειν ἡπίστην κυρίαν, καὶ ἀναθεμα-
τισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ εἰδικῶς τῶν τῶν Εὐνομιανῶν,
εἰς τὸν Ἀνομιαν, καὶ τῶν τῶν Ἀριανῶν, εἰς τὸν Εὐδοξίαν.

CLXIV. — 1. Non violandam esse fidem Patrum
trecentorum decem et octo, qui in Nicæa Bithynice
convenerunt. Sed manere eam firmam, et anathema-
tizari omnem hæresin, et specialiter Eanomiatorum,
sive Anomæorum, et Ariatorum, sive Eudoxianorum.

των, και την των Ημαρειανών, εἴτου Πνευματομάχων, και την των Σεβελιανών, και την των Μαρκελιανών, και την των Φωτειανών, και την των Απολλιναριστών.

ρβ'. Τους ὑπὲρ διοίκουσι ἐπισκόπους, τὰς ὑπερορίους ἐκκλησίας μὴ ἐκίναυ, μηδὲ συγγίεν τὰς ἐκκλησίας· ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν· τοὺς δὲ τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους, τὴν ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς παύσει τοῖς κατὰ Νικαίαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίᾳ· καὶ τοὺς τῆς Ἀσιατικῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνον οἰκονομεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον· καὶ τοὺς τῆς Θρακικῆς, τὰ τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν· ἀλλήλους δὲ ἐπισκόπους ὑπὲρ διοίκουσι, μὴ ἐπιβαίνας ἐπὶ χειροτονίᾳ ἢ τῶν ἄλλων οἰκονομίας ἐκκλησιαστικῆς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικητῶν κανόνος, εὐθελον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας συνόδου διοικήσει κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὀρισμένα. Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, οἰκονομεῖσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατούσαν συνήθειαν τῶν πατέρων.

ρβς'. Τὸν μὲν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, δεξιὸν δὲ εἶναι αὐτὸν νέον Ῥώμην.

ρβγ'. Περὶ Μαξίμου τοῦ κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἐπιτομῆς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γενομένης· ὥστε μήτε Μαξίμου ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οὐδέποτε βιβλίῳ ἀλλοῦ, κείνων καὶ τῶν περὶ αὐτῶν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀπορωθέντων.

ρβδ'. Περὶ τοῦ τόμου τῶν δυτικῶν· καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπεδείξαντες τοὺς μίαν ὁμολογούντας πατέρας καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος θεότατα.

ρβε'. Ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εὐταξίαν συγγίεν καὶ ἐκατέρωθεν βουλήμενοι [πειρόμενοι], φιλίχθως καὶ συνορατικῶς αἰτίας τινὲς κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας ὀρθοδόξων ἐπισκόπων συμβαλλουσιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ χρῆναι τὰς τῶν ἱερῶν ὑποθήκας, καὶ ταραχὰς τῶν εἰρηνιζόντων λαῶν κατασκευάζειν ἐπιχειροῦντες· τοῦτο ἔνεκεν ἔρρεται [ἔρριπται] τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδραμόντων ἐπισκόπων, μὴ ἀπειθέτως προσίσθαι τοὺς κατηγοροῦντας, μηδὲ πᾶσιν ἐπιτρέπειν [ἐπιτρέπεσθαι] τὰς κατηγορίας ποιεῖσθαι κατὰ τῶν οἰκονομούντων τὰς ἐκκλησίας, μηδὲ πᾶσι πάντας ἀποδείξαι· ἀλλ' εἰ μὲν τις οὐκ ἔσται μέλητος, τοῦτ' ἐστίν, ἰδιωτικῶν [ἔργων χρηματικῶν] ἐπαγέροι τῶ ἐπισκόπου, ὡς πλειοψηφίαις, ἢ ἄλλο τι παρὰ τὸ δικαίον παρ' αὐτοῦ πεποιηθὲς, ἐπὶ τῶν τοιοῦτων κατηγοριῶν μὴ ἐξετάζεσθαι, μήτε πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦ [κατηγορουμένου], μήτε τὴν θρησκείαν. Χρὴ γὰρ παντὶ τρόπῳ, τὸ τε συνέδος τοῦ ἐπισκόπου ἐλεύθερον εἶναι, καὶ τὸν ἀδικεῖσθαι λέγοντα, οἷος ὅτι ἢ θρησκείας, τῶν δικαίων συγγίεν. Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ ἐπιφερόμενον ἔγκλημα τῷ ἐπισκόπῳ, τότε δοκιμάζεσθαι χρὴ τῶν κατηγορούντων τὰ πρόσωπα· ἵνα πρῶτον μὲν αἰρετικῶς μὴ ἐξῆ κατηγορεῖσθαι κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ὑπὲρ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ποιήσθαι. Αἰρετικῶς δὲ λέγομεν, τοῖς τε πάλαι τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρυχθέντας,

A et Semiarianorum, sive Pneumatomachorum, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinaristarum.

CLXV. — 2. Qui sunt super diocesim episcopi, ad Ecclesias extra suos terminos silas ne accedant, neque confundant Ecclesias : sed secundum canones, Alexandriae quidem episcopus, quæ sunt in Ægypto tantum administret. Orientis autem episcopi Orientem solum gubernent : servatis privilegiis, quæ Antiochenæ Ecclesiæ Nicænis canonibus tributa sunt. Et Asiaticæ dioceseos episcopi, Asianam diocesim tantum gubernent. Nec non et Ponticæ dioceseos eam tantum quæ ad Ponticam diocesim pertinent, et Thraciæ quæ sunt in Thracia gubernent. Non vocati autem episcopi super diocesim, non accedant propter ordinationem, vel alias dispensationes faciendas. Servato autem suprascripto de diocesibus canone, manifestum est quod ea quæ ad unamquamque provinciam pertinent, synodus provincie administret, secundum ea quæ in Nicæa definita sunt. Ecclesias autem Dei quæ sunt in barbaricis gentibus, gubernari oportet secundum eam quæ obtinuit Patrum consuetudinem.

CLXVI. — 3. Constantinopolitanæ civitatis episcopus habeat privilegia honoris post Romanum episcopum, eo quod sit ipsa nova Roma.

CLXVII. — 4. De Maximo Cynico, et ejus inordinata constitutione, quæ Constantinopoli facta est. Placuit Maximum neque episcopum fuisse aut esse, nec qui ab eo ordinati sunt in quocunque gradu cleri, omnibus iis quæ ab illo facta sunt infirmatis.

CLXVIII. — 5. Quod ad tenorem stinet Occidentalium, etiam eos suscipimus qui Antiochiæ unam consententur Patris et Filii et Spiritus sancti deitatem.

CLXIX. — 6. Quoniam multi, ecclesiasticum ordinem confundere et evertere volentes, odiose et calumniose adversus episcopos orthodoxos qui Ecclesiis administrant, accusationes quosdam conflungunt, nihil aliud cogantes quam ut sacerdotum bonam estimationem contemnant, et tumultus populorum in pacem degentium excitent : hac de causa placuit sanctæ synode episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt, absque aliqua disquisitione accusatores non admitti, nec omnibus permittere adversus eos qui Ecclesiis administrant accusationes instigare, neque tamen omnes excludere. Sed si quis propriam querelam, id est, privatam adversus episcopum moverit utpote circumventus de fraudatusve ab eo, aut injuria aliqua ab ipso affectus ; in ejusmodi accusationibus nec persona accusatoris, nec religio inquirenda est. Oportet enim omnibus modis episcopi consecrati liberam esse, et eum qui se injuria affectum dicet, cujuscunque religionis fuerit, jus suum consequi. Et autem ecclesiasticum fuerit crimen quod episcopo intenditur, tunc æstimare oportet accusatorum personas : ut primum quidem hæreticis non liceat orthodoxos episcopos de rebus ecclesiasticis accusare. Hæreticos autem dicimus eos qui olim ab Ecclesia abdicati sunt, et qui postea a nobis anathematizati ;

καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα ὑφ' ἡμῶν ἀναθεματισθέντας· πρὸς δὲ τούτοις, καὶ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τῶν ὑγιῶν προσηγορευομένους ὁμολογεῖν, ἀποσχίσαντας [ἀποσχισθέντας] δὲ καὶ ἀντισυνάγοντας [ἀντισυναγαγόντας] τοῖς κανονικοῖς ἡμῖν ἐπισκόποις. Ἐπειτα δὲ καὶ εἰ τινες τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ αἰτίας τισὶ προκατηγνησμένοι εἴεν καὶ ἀποβεβλημένοι, ἢ ἀκοινώνητοι, εἴτε ἀπὸ κλήρου, εἴτε ἀπὸ λαϊκοῦ τμήματος, μηδὲ τούτοις ἕξιναι κατηγορεῖν ἐπισκόπου, πρὶν ἢ τὸ οἰκίον ἐγγράμμα πρότερον ἀποδύσωνται. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ κατηγορίαν προλαβοῦσαν ὄντας, μὴ πρότερον εἶναι δεκτοὺς εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν ἢ ἐτέρων κληρικῶν, πρὶν ἢ ἀδώσει· ἰαντούς τῶν ἐπαχθίντων αὐτοῖς ἀποδειξῶσι ἐγγράμματα. Εἰ μὲν τοῖς τινες μῆτε αἰρετικοί, μῆτε ἀκοινώνητοι εἴεν, μῆτε προκατηγνησμένοι ἢ προκατηγορημένοι ἐπὶ τισὶ πλημμελίαισι, λέγουσιν δὲ ἔχιν τινα ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου κατηγορίαν· τούτους κληθεῖσι ἡ ἁγία σύνοδος πρῶτον μὲν ἐπὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας πάντων ἐπισκόπων ἐπίστασθαι τὰς κατηγορίας, καὶ ἕκαστῶν ἀλέγχειν τὰ ἐγγράμματα τοῦ ἐν αἰτίας τισὶ ἐπισκόπου. Εἰ δὲ συμβαίη ἀδυνατῆσαι τοὺς ἐπαρχίους πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐπιεραμένων ἐγγραμάτων τῆ ἐπισκόπου, τότε αὐτοὺς προσιῖναι μίλιον συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐπισκόπων ἐκείνας, ὑπὲρ τῆς αἰτίας ταύτης συγκαλουμένων, καὶ μὴ πρῶτον [πρότερον] ἐπίστασθαι τὴν κατηγορίαν, πρὶν ἢ ἐγγράφως αὐτοὺς τὴν ἴσιν αὐτοῖς ὑποκειμῆσθαι [ἐπιτιμῆσθαι] κίνδυνον, ἕπειρ ἢ τῆ τῶν πραγμάτων τάξει [ἔξαιτίας] συνορευούσιν τῶν προκατηγορευμένων ἐπισκόπων ἐλεγχεῖν. Εἰ δὲ τις προκατηγορήσῃ τὴν κατὰ τὰ προδηλωθέντα δεδομέναι, τομήσειν ἢ βασιλικῶς [βασιλικῶς] ἐνοχλεῖν ἀκοίᾳ [ἀκοίᾳ], ἢ κοσμητῶν ἀρχόντων δικαστήρια, ἢ οἰκουμηνικῆς συνόδου τεράσσειν, πάντας ἀτιμῶσαι τοὺς τῆς διοικήσεως ἐπισκόπους, τὸν τοιοῦτον τὸ παράπαν εἰς κατηγορίαν μὴ εἶναι δεκτὸν, ὡς καθυβρίσασθαι τοὺς κανόνας, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυμνημένον εὐταξίαν.

CLXX. — 7. Eos qui ex hæreticis rectæ fidei et parti eorum qui salvantur, adhærere cupiant, admittimus secundum subjectum ordinem et consuetudinem. Arianos quidem et Macedonianos, et Sabbatianos, et Novatianos qui se puros et sinistros vocant, et Quartodecimanos sive Quaternarios, et Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos et omnem hæresim execrantes, quæ non conveniat cum sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia; et signatos sive unctos primum sacro unguento, et frontem, et oculos, et nares, et os, et aures: et eos signantes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti. Eunomianos autem, qui una immersione baptizantur: item Montanistas qui hic appellantur Phryges, et Sabelianos qui eundem esse Patrem et Filium opinantur, et alia quædam indigna faciunt: aliasque omnes hæreses (quoniam hic multi sunt hæretici, et maxime qui ex Galatarum regione veniunt) quicumque ex his rectæ fidei adscribi volunt, velut Græcos admittimus: ac primo quidem die eos christianos designamus, altero catechumenos, deinde tertio die adjuramus eos, ter simul in faciem eorum et aures insufflando. Et sic institimus et erudimus eos, damusque operam, ut longo tempore in Ecclesia versentur, et audiant Scripturas: et tunc eos baptizamus.

præter hos autem, et qui se sanam quidem fidem profiteri simulant, segregaverunt autem sese, et adversus canonicos nostros episcopos congregationem faciunt. Deinde vero etiam si qui ab Ecclesia ob aliquas causas ante condemnati, et ejecti, vel excommunicati fuerint, sive clerici, sive laici ordinis sint, ne his quidem liceat accusare episcopum, priusquam de proprio crimine satisfecerint. Similiter autem et ii qui accusati sunt, ne prius ad episcopi aliorumve clericorum accusationem admittantur, quam se objectorum sibi criminum insones ostenderit. Si vero nonnulli nec hæretici nec excommunicati fuerint, nec prius damnati vel aliquorum criminum accusati, dicant autem se habere aliquam ecclesiasticam adversus episcopum accusationem: hos jubet sancta synodus primum quidem apud omnes illius provincie episcopos institueret accusationes et apud eos crimina reo episcopo objecta probare et arguere. Si vero acciderit provinciales ad correctionem illorum criminum non sufficere, tunc accedant ad majorem synodum episcoporum illius dioceseos, qui hac de causa convocati fuerint, nec prius accusationem instituant, quam scripto pari periculo se subjiciant, siquidem actorum serie in accusatione episcopi calumniose egisse invenientur. Si quis autem spretis his, quæ, ut prius declaratum est, statuta sunt, ausus fuerit vel imperatoris aures obtundere, vel sæcularium magistratuum tribunalia, vel synodum œcumenicam perturbare, contemptis omnibus dioceseos episcopis, hic omnino ad accusationem non est admittendus, utpote qui canonibus injuriam infert, et ordinem ecclesiasticum evertit.

CLXX. — 7. Eos qui ex hæreticis rectæ fidei et parti eorum qui salvantur, adhærere cupiant, admittimus secundum subjectum ordinem et consuetudinem. Arianos quidem et Macedonianos, et Sabbatianos, et Novatianos qui se puros et sinistros vocant, et Quartodecimanos sive Quaternarios, et Apollinaristas recipimus, dantes quidem libellos et omnem hæresim execrantes, quæ non conveniat cum sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia; et signatos sive unctos primum sacro unguento, et frontem, et oculos, et nares, et os, et aures: et eos signantes, dicimus: Signaculum doni Spiritus sancti. Eunomianos autem, qui una immersione baptizantur: item Montanistas qui hic appellantur Phryges, et Sabelianos qui eundem esse Patrem et Filium opinantur, et alia quædam indigna faciunt: aliasque omnes hæreses (quoniam hic multi sunt hæretici, et maxime qui ex Galatarum regione veniunt) quicumque ex his rectæ fidei adscribi volunt, velut Græcos admittimus: ac primo quidem die eos christianos designamus, altero catechumenos, deinde tertio die adjuramus eos, ter simul in faciem eorum et aures insufflando. Et sic institimus et erudimus eos, damusque operam, ut longo tempore in Ecclesia versentur, et audiant Scripturas: et tunc eos baptizamus.

CONCILII EPHESINI ŒCUMENICI III CANONES VIII. (an. Chr. 431)

ρια. Ἐἴ τις ὁ μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἀποστατήσας τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, προσέβητο τῇ τῆς ἀποστασίας συνειρήνῃ, ἢ μετὰ τοῦτο προστεθείη, ἢ τὰ κελεστίου ἐφρόνησεν ἢ φρονήσοι· οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἀρχόντων καὶ ἐπισκόπων διαπράττεσθαι τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐντεῦθεν ἢδε ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβιβλημένος καὶ ἀνενέργητος ὑπάρχων· ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόποις καὶ τοῖς περίε μητροπολίταις, τοῖς τὰ τῆς ὀρθοδόξιας φρονούσιν ὑποκείσθαι εἰς τὸ * πάντα, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβιβῆναι.

ροβ'. Εἰ δὲ τις ἐπαρχιώτης ἐπίσκοπος ἀπειρήθησαν τῆς ἁγίας συνόδου, καὶ τῇ ἀποστασίᾳ προστεθήσων, ἢ προστεθῆναι περιθιῖεν, ἢ καὶ ὑπογράψαντες [ὑποστρέψαντες] τῇ Νεστορίου καθαιρέσει ἐπισυνδρόμησαν πρὸς τὸ τῆς ἀποστασίας συνίδριον, τούτους πάντα κατὰ τὸ δόξαν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἀλλοτρίους εἶναι τῆς ἰερωσύνης, καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτοντας [ἐκπέπτοντας].

ρογ'. Εἰ δὲ τις καὶ τῶν ἐν ἐκάστῃ πόλει ἢ χώρῃ κληρικῶν, ὑπὸ Νεστορίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων τῆς ἰερωσύνης ἐκλύθησαν, διὰ τὸ ὀρθῶς φρονεῖν, ἰδικαιώσαντες καὶ τούτους τὸν ἴδιον ἀπολαβεῖν βαθμῖν· κοινῶς δὲ τοῖς τῇ ὀρθοδόξῃ καὶ τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ συμφρονούσιν κληρικούς, κελύμεν τοῖς ἀποστατήσασιν ἢ ἀποσταμένους ἐπισκόποις, μὴ ὅπως ὑποκείσθαι κατὰ μηδένα τρόπον.

ροδ'. Εἰ δὲ τις ἀποστατήσων τῶν κληρικῶν, καὶ τολμήσων ἢ κατ' ἴδιον ἢ δημοσίᾳ τὰ Νεστορίου ἢ τὰ κελεστίου φρονῆσαι, καὶ τούτους εἶναι καθαρμένους, ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου δεδικαιώσωνται.

ροε'. Ὅσοι δὲ ἐπὶ ἀτόποις πράξεσι κατεχρίθησαν ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου ἢ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, καὶ τούτους ἀκατονόματους κατὰ τὴν ἐν ἁκρίσει ἀδιαφορίαν αὐτοῦ ὁ Νεστόριος, καὶ οἱ τὰ αὐτοῦ φρονούντες, ἀποδοῦναι ἐπιερίθωσαν, ἢ περιθιῖεν κοινωνίᾳ ἢ βαθμῖν ἀνωφελέτους μένειν καὶ τούτους, καὶ εἶναι οὐδὲν ἕττον καθαρμένους δεδικαιώσαντες.

ρος'. Ὅμοιος δὲ καὶ εἴ τις βουληθεῖεν τὰ περὶ ἐπίστατου πεπραγμένα ἐν τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ οἰφθέντε τρόπον παρασχεῖν ἢ ἁγία σύνοδος ὤρισεν, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἴεν ἢ κληρικοί, τοῦ οἰκείου παντελῶς ἀποκίπτειν βαθμοῦ, εἰ δὲ λαϊκοί, ἀκωμωσθήτους ὑπάρχειν [τυγχάνειν].

ροζ'. Ὅρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδεὶ ἐξῆναι προφέρειν ἢ ἄλλοι συγγράφειν ἢ συντιθέναι, παρὰ τὴν ὀρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαίᾳ συναχθέντων [συνελθέντων] πόλει σὺν ἁγίῳ πνεύματι. Τοῖς δὲ τολμώντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν ἢ ἄλλοι προφέρειν ἢ προφέρειν τοῖς θέλουσιν [θέλωσιν] ἐπιστρέψων εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ ἄλλοι αἰρέσεως οἰασθέντε τούτους, εἰ μὲν εἴεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοῖς ἐπισκόποις τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοῖς κληρικοῖς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ λαϊκοί εἴεν, ἀναθεματίζεσθαι. Κατὰ τὸν ἴσον δὲ τρόπον,

* F. legendum εἰς τὸ π.ν. ἐστίν.

CLXXI. — 1. Si quis metropolitanus provinciae sanctae et œcumenica synodo desciscens, defectionis consessui adhæsit, vel postea adhæserit, vel cum Coelestio sensit aut senerit: is adversus provinciae præsidis et episcopus nihil omnino agere potest, omni ecclesiastica communione abhinc jam a synodo seclusus, et ad nullum exercendum munus officiumque idoneus existens. Sed et ipsis provinciae episcopis, et finitimis metropolitanis orthodoxam fidem profitentibus, omnino subjicietur, et de episcopatus gradu deicietur.

CLXXII. — 2. Si qui provinciales episcopi sanctae synodo non interfuerunt, et defectionis consessui adhæserunt vel adhærere studuerunt, vel postquam Nestorii depositioni subscripserunt, ad defectionis consessum relapsi sunt, ii omnino, ut visum est sanctae synodo, sint a sacerdotio alieni, et gradu excidant.

CLXXIII. — 3. Si qui autem clerici in quacunque civitate vel regione sub Nestorio et: iis qui sunt cum eo, sacerdotio depulsi sunt eo quod recte sentiant, æquum censuimus, ut ii quoque suum gradum recipiant. Communiter autem omnibus, qui cum orthodoxa et universali synodo consentiunt clericis, jubemus, iis qui defecerunt vel deficiunt episcopis nullo modo subjici.

CLXXIV. — 4. Si qui autem clerici desciverunt, et ausi sunt vel privatim, vel publice cum Nestorio vel Coelestio sentire, eos quoque a sacra synodo depositos esse æquum visum est.

CLXXV. — 5. Quicumque autem propter improba facta, a sancta synodo vel a propriis episcopis condemnati sunt, et eos non canonicè Nestorius, prout omnia indifferenter agit, et qui idem cum eo sentiunt, communioni vel gradui restituerint, aut restituere tentaverint: hujuscemodi ex tali restitutione nihil profecisse, sed depositos, nihilo secius permanere æquum judicavimus.

CLXXVI. — 6. Similiter autem, si qui voluerint quæ de quacunque re in sancta synodo Ephesina acta sunt, quovis modo labefactare, sancta synodus decrevit, si quidem sint episcopi aut clerici, a suo gradu omnino excidere; si autem laici, excommunicari.

CLXXVII. — 7. Decrevit sancta synodus, non licere cuiquam aliam fidem afferre, vel scribere, vel componere, præter eam quæ sanctis Patribus Nicææ congregatis in sancto Spiritu, definita est. Qui vero aliam fidem audent componere, vel adducere, vel offerre iis qui ex paganismo, vel judaismo, vel ex quacunque hæresi ad veritatis cognitionem redire volunt: eos, siquidem sint episcopi, vel clerici, ab episcopatu alienos esse episcopos, et clericos a clero; si autem sint laici, anathematizari. Eodem autem modo si qui deprehensi fuerint sive episcopi, sive

εὐφροσύνῃ τούς εἶτε ἐπίσκοποι εἶτε κληρικοί ; εἶτε λαϊκοὶ ἢ φρονούντες ἢ διδάσκοντες τὰ ἐν τῇ προκομισθείσῃ ἐκδόσει παρὰ Χαρισίου τοῦ πρεσβυτέρου, περὶ τῆς ἐνωθρομπίσεως τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἔχουν τὰ πικρὰ [μικρὰ] καὶ διεστραμμένα τοῦ Νεστορίου δόγματα, ἃ καὶ ὑποτίταται, ὑποκείσθωσαν τῇ ἀποφάσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου· ὥστε διαλονέτι τὸν μὲν ἐπίσκοπον ἀπαλλοτριούσθαι τῆς ἐπισκοπῆς καὶ εἶναι καθρημένον, τὸν δὲ κληρικὸν ὁμοίως ἐκπίπτειν τοῦ κλήρου. Εἰ δὲ λαϊκὸς τις εἴη, καὶ οὗτος ἀναθεματίζεσθω καθὼς εἴρεται.

ροῦ. Πρῶγμα παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμούς καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων πατέρων καινοτομοῦμενον, καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἀπτόμενον, προσήγγειλεν ὁ θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥαγίνος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εὐλαβεστάτοι ἐπίσκοποι τῆς Κυπρίων ἐπαρχίας Ζήνων καὶ Εὐάγγελος. Ὅθεν ἐπειδὴ τὰ κοινὰ πάθη μίξινος δέεται τῆς θεραπείας, ὡς καὶ μίξινος τὴν βλάβην φέρουσα, εἰ μὴδὲ ἔθος ἀρχαῖον παρηκολούθησεν, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείου πόλεως τὰς ἐν Κύπρῳ ποιῆσθαι χειροτονίας, κατὰ τῶν λιβέλλων καθὰ διὰ τῶν οἰκειῶν φωνῶν ἰδίδαξαν οἱ εὐλαβεστάτοι ἄνδρες, οἱ τὴν πρόσοδον τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ ποιοσάμενοι, ἔχουσι τὸ ἀνεπνεύραστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν κατὰ τὸν Κύπρον προσητάτες κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ὁσίων πατέρων καὶ τῶν ἀρχαίων συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπαρχιῶν παραφυλαχθήσεται· ὥστε μηδὲνα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν εὐκείων ἀνωθεν καὶ ἑξαρχῆς ὑπὸ τὴν αὐτοῦ, ἔχουν τῶν πρὸ αὐτοῦ χεῖρα, καταλαμβάνειν· ἀλλ' εἰ καὶ τις καταλαβὲν, καὶ ὕψ' ἑαυτῷ πεποιήται βιασάμενος, τοῦτον ἀποδιόνη, ἵνα μὴ τῶν πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μηδὲ ἐν ἱερουργίας προσήματι, ἕξουσίας κοσμητικῆς τύπος παρεσθῆται, μηδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μωρὸν ἀπολείποντες, ἃν ἡμῖν ἰδαρώσατο τῇ ἰδίᾳ αἵματι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής. Ἔδοξε τοίνυν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, σώζεσθαι ἐκάστη ἐπαρχία καθαρὰ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἑξαρχῆς ἀνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἀδίκαιον ἔχοντος ἐκάστου μητροπολίτου τὰ ἴσα τῶν πειραγμένων πρὸς τὸ αἰετὸν ἀσφαλῆς ἐκλαβεῖν. Εἰ δὲ τις μαχόμενος τύποι τοῖς νῦν ὀφισμένοις προκομιστοῖ, ἄκυρον τοῦτον εἶναι ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ πάτρῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ.

A clerici, sive laici vel sentire vel docere ea quæ in expositione allata a Charisio presbytero de incarnatione unigeniti Filii Dei, aut scelerata et perversa Nestorii dogmata, quæ eidem inserta sunt, subjiciantur sententiæ hujus sanctæ et universalis synodi, ut episcopus scilicet ab episcopatu sit alienus : clericus autem similiter a clero excidat. Si sit autem quis laicus, anathematizetur et ipse, ut prius dictum est.

CLXXVIII. — 8. Rem præter ecclesiasticas constitutiones et sanctorum Patrum canones innovatam, et omnium libertatem attingentem renuntiavit pilsimus coepiscopus noster Reginus, et qui cum eo religiosissimi episcopi provinciæ Cypri Zenon et Evangelius. Unde quoniam communes morbi majore egeant remedio, eo quod majus damnum afferant, siquidem antiqua consuetudo non obtinuit ut episcopus Antiochenus in Cypro ordinationes faciat, sicut libellis et propriis vocibus docuerunt religiosissimi viri qui ad sanctam synodum accesserunt : illud inviolatum habeant sanctarum ecclesiarum Cypri præules, secundum canones sanctorum Patrum et antiquam consuetudinem, per seipsos ordinationes religiosissimorum episcoporum facientes. Istud autem et in aliis diocesisibus, et quæ sunt ubique provinciis, servabitur : ut nullus religiosissimorum episcoporum, provinciam aliam, quæ jam inde ab initio sub sua, vel eorum qui illum præcesserunt, manu non fuerit, invadat. Sed et si quis invaserit, et per vim suam fecerit, eam restituat : ut ne sanctorum Patrum canones prætereantur, neque sub specie administrationis rerum sacrarum, potentie secularis typhus irrepat, sensimque imprudens libertatem eam amittamus, quam nobis proprio sanguine Dominus noster Jesus Christus omnium hominum liberator, nobis largitus est. Placuit igitur sanctæ et universali synodo, servari unicuique provinciæ pura et inviolata jura quæ jam inde ab initio habet, secundum antiquam consuetudinem ; libertatem habente unoquoque metropolitano exemplaria actorum ad suam securitatem excipere. Si quis autem sanctionem aliquam, his quæ nunc definita sunt, repugnantem attulerit, irritam esse placuit toti sanctæ et universali synodo.

CONCILII CHALCEDONENSIS ŒCUMENICI IV.

CANONES XXIX (an. Chr. 450).

ροῦ. Τούς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων καθ' ἐκάστην σύνοδον, ἄχρι τοῦ νῦν ἐπιθίντας κανόνας κρατεῖν ἰδικαιώσαμεν.

ροῦ. Εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιο, καὶ εἰς πρῶτον καταγάγοι τὴν ἄπρακτον χάριν, καὶ χειροτονήσαιο ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ χρωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἑτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καθρηθιμένων, ἢ προβάλαιο ἐπὶ χρήμασιν ἐκινούμενον, ἢ ἐκδικον, ἢ παραμονέριον, ἢ ὅπως τινὰ τοῦ

D CLXXIX. — 1. Canones qui a sanctis Patribus in unaquaque synodo hucusque constituti sunt, observari æquam censuimus.

CLXXX. — 2. Si quis episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et inestimabilem gratiam sub pretio redegerit, et propter pecunias ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyteros, vel diaconos, vel aliquem eorum qui in clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit œconomum,

πρόνοιας, δι' αίσχροπρόθετον σκοπίαν ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας ἀσχηματῶς, καθυστερούμενος περὶ τῶν ἀκαίων βαθμῶν. Καὶ ὁ χειροτονούμενος, μηδὲν ἐν τῆς κατ' ἐκκλησίαν [ἐκκλησίαν] ἀφελίσθη χειροτονίας ἢ προβαλῆς· ἀλλ' ὅσως ἀλλοτρίως τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντισματος, οὐκ ἐπὶ χρεώματι ἔτυχεν. Εἰ δέ τις καὶ ματαιῶν φανείη τοῖς οὕτως ἀσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λάμμασι, καὶ οὕτως, εἰ μὴ κληρικός εἴη, τοῦ οὐραίου ἐκπιπτέου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκός ἢ μονάζων, ἀναθεματισθῶ.

ρκα'. Ἦλθεν εἰς τὴν ἁγίαν σύνοδον, ὅτι τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατελεγεμένων τῶν, διὰ αἰσχροπρόθετον, ἀλλοτρίων κτημάτων γίνονται μισθωταί, καὶ πράγματα κοσμικὰ ἐργολαβοῦσι, τῆς μὲν τοῦ Θεοῦ λειτουργίας καταβλάθου- μούτις, τοὺς δὲ τῶν κοσμικῶν ὑποτρέχοντες οἴκους, καὶ οὐραίων χειρισμοὺς ἀνεχόμενοι [ἀναδεχόμενοι] διὰ φιλαργυρίας. Ὅρισεν τοίνυν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, μηδὲν τοῦ λοιποῦ, μὴ ἐπίσκοπον, μὴ κληρικόν, μὴ μονάζοντα, ἢ μισθουθῆαι κτήματα, ἢ πραγμάτων [κτημάτων] ἐπισω- ἔργων ἑαυτὸν κοσμικαῖς διακρίσει· πλὴν εἰ μὴ πῶς ἐκ νόμων παλαιοῦ εἰς ἀφελίσθη ἀπαραίτητον ἐπιτροπῆν, ἢ ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρέψαι φρονέ- ζειν πραγμάτων, ἢ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἀπρονοήτων, καὶ τῶν προσώπων τῶν μάλιστα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διορί- νων βουθείας, διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ [κυρίου]. Εἰ δέ τις παραβαίηται τὰ ὀρισθέντα τοῦ λοιποῦ ἐπιχειρήσει, ὁ τοιοῦτος ἐκκλησιαστικὸς ὑποκείσθω ἐπιτιμίοις.

ρκαβ'. Οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀεικρινεὶς τῶν μονῆρα μετέντες ἦσαν, τῆς προσκομιῆς ἀξιοθεύσαν τιμῆς. Ἐπειδὴ δὲ τῶν τῷ μοναχικῷ κληρικῶν προσχρήματι [σχήματι], τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν διαταράσσουσα πράγ- ματα, περιόντες ἀδυσπόροι ἐν ταῖς πόλεσι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἑαυτοῖς συνιστῆν ἐκτεταθῶντες· ἔδειξον μηδὲν μὲν μοναχοῦ [μοναχῶς] οὐκ εὐνοεῖν μηδὲ συνισ- τῆν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου, τοὺς δὲ κατ' ἑκάστην πόλιν καὶ χόρον ρηθίζοντας, ὑποκατάχει τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ τὴν ἀσυχίαν ἀσπάζεσθαι, καὶ προσέχειν μόνῃ τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ ἐν οἷς τύποις ἐπιτάξαντο προσκωρυφθῆναι, μίτη δὲ ἐκκλησιαστικοῖς μίτη βιωτικῶς παρενοχλοῦν πράγμασι ἢ ἐκαιοσυνοῖν [κοινωνίᾳ] καταλιμπάνοντας τὰ ἴδια μοναστήρια, εἰ μὴ ποτε ἄρα ἐπιτραπέσιον διὰ χρεῖας ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. Μηδὲν δὲ προσδέχεσθαι ἐν τοῖς μοναστηρίοις δούλον ἐπὶ τὸ μισθώ- σαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου. Τὸν δὲ παραβαί- νοντα τοῦτον ἡμῶν τῶν ὄρον, ὀρίσασιν ἀκοινωνήτως εἶναι, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται. Τῶν μὲν τοι ἐπι- σκοπῶν τῆς πόλεως, καὶ τῶν δέουσων πρόνοιας ποιηθῆναι τῶν μοναστηρίων.

ρκαγ'. Περὶ τῶν μεταβαίνοντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, ἔδειξεν τοὺς περὶ τούτων τάδε τῶν κανόνων παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἔχειν τὴν ἰσχύν.

ρκαδ'. Μηδὲν ἀποκαλυμμένως χειροποιεῖσθαι, μίτη προσβύτερον, μίτη διάκονον, μίτη ὄλιον τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι, εἰ μὴ εἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πό- λεως ἢ πόλεως, ἢ μαρτυρίᾳ ἢ μοναστηρίῳ, ὁ χειροτονού- μενος ἐκαρτέρουσα. Τοὺς δὲ ἀπαλύτως χειροτονουμέ- νους ὀρίσεν ἡ ἁγία σύνοδος ἄμωρον ἔχειν τὴν τοιαύτην

vel defensorum, vel mansionarium, vel omnino al- quem ex canone, sui turpis quæstus gratia : qui hoc tentasse convictus fuerit, sui gradus periculum sub- eat. Et qui est ordinatus, nihil ex ordinatione vel promotione per quæstam vel mercaturam facta ju- vetur, sed sit alienus a dignitate et sollicitudine quam pecuniis adeptus est. Si quis autem mediator tam turpibus et nefariis lucris apparuerit, hic quoque, si sit quidem clericus, proprio gradu excidat ; sin autem laicus vel monachus, anathematizetur.

CLXXXI. — 3. Pervenit ad sanctam synodum, quod quidam eorum qui in clero cooptati sunt, propter turpe lucrum, alienarum possessionum con- ductores sunt, et sæcularia negotia exercent, Dei quidem ministerium negligentes, sæcularium vero domos discurrunt, et facultatum eorum per avari- tiam curam suscipientes. Definuit ergo sancta et magna synodus, necminem deinceps, nec episcopum, nec clericum, nec monachum, vel possessiones condu- cere, vel sæcularium negotiorum administrationibus seipsum miscere : nisi forte ex lege ad inexcusabilem impuberum tutelam vocetur, vel civitatis episcopus rerum ecclesiasticarum sollicitudinem habere permittat, vel orphanorum et viduarum quæ indefensæ sunt, et personarum quæ ecclesiastico maxime indigent auxilio, propter timorem Dei. Si quis autem quæ definita sunt deinceps transgressus fuerit, ipse ecclesiasticis poenis subjiciatur.

CLXXXII. — 4. Qui vere et sincere monasticam vitam sectantur convenienti honore digni habeantur. Quoniam vero quidam monachico prætextu uten- tes, et ecclesias et civilla perturbant negotia, indif- ferenter civitates circumeuntes, necnon et monasteria sibi constituere studentes : placuit, nullum quidem usquam edificare nec constituere monasterium, aut oratorium domum, præter consensum episcopi civitatis. Eos vero monachos qui sunt in unaquaque civitate et regione, subjectos esse episcopo, et quietem amplecti, et jejuniis et orationi tantummodo vacare, in locis in quibus constituti sunt permanentes, nec ecclesiasticis vel sæcularibus negotiis se inge- rere vel communicare, sua relinquentes monasteria, nisi forte propter necessarium causam ab episcopo civitatis permissum fuerit. Nullum autem in mona- stensis servum recipi ad hoc ut sit monachus, præter consensum sui domini. Eum autem qui nostram defi- nitionem transgreditur, excommunicatum esse defini- mus, ne nomen Dei blasphemetur. Civitatis au- tem episcopum, eam quam par est monasteriorum curam gerere oportet.

CLXXXIII. — 5. De his qui transmigrant de civi- tate in civitatem episcopis aut clericis, placuit cano- nes de his a sanctis Patribus editos suam vim ha- bere.

CLXXXIV. — 6. Neminem absolute ordinari, nec presbyterum, nec diaconum, nec quemlibet omnino eorum qui sunt in ordine ecclesiastico, nisi specialiter in ecclesia civitatis, aut vici, aut martyrio vel monasterio in qui ordinandus est, prædicetur. Eos autem qui absolute ordinantur, decrevit sancta syno-

χειροθεσίαν, καὶ ματαμοῦ δύνανται ἐκπερῆσαι ἐν ὄψει τοῦ χειροτονήσαντος.

ρπβ'. Τοὺς ἀπασί ἐν κλήρῳ καταγεμένους καὶ μοναστάς, ὀρίσασθαι μήτε ἐπὶ στρατιάν μήτε ἐπὶ ἀγίαν κοσμικὴν ἐρχέσθαι. Ἡ τοῦτο τολμώντας, καὶ μὴ μεταμελουμένους ὥστε ἐπιταρῖσθαι ἐπὶ τοῦτο ὁ διὰ Θεῶν πρότερον εἰδόντο, ἀναθεματίζεσθαι.

ρπγ'. Οἱ κληρικοί τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων, ὑπὸ τῆν ἐξουσίαν τῶν ἐν ἐκάστη [ἐκάστης πόλει] πόλει ἐπισκόπων, κατὰ τῆν τῶν ἁγίων πατέρων παράδοσιν διαμενεύσαν, καὶ μὴ κατὰ ἀυθάδιαν ἀφηνιαζέτωσαν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Οἱ δὲ τολμώντες ἀνατρέπειν τῆν τοιαύτην διατύπωσιν καθ' ὁλονδήποτε τρόπον, καὶ μὴ ὑποτασσόμενοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ· εἰ μὲν εἴεν κληρικοί, τοῖς τῶν κανόνων ὑποκείσθωσαν ἐπιταμίαις· εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοί, ἔστωσαν ἀκονιώνητοι.

ρπδ'. Εἰ τις κληρικός πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα ἔχει, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκίῳ ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια κατατραχέτω· ἀλλὰ πρότερον τῆν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἥγον ἡ γνώμη αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου παρ' αἷς ἐν τὰ ἀμφοτέρω μέρη βούλωνται τὰ τῆς δικῆς συγκροτῆσθαι [συγκροτῆσθω]. Εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, κωνονικούς ἐπιταμίαις ὑποκείσθω. Εἰ δὲ καὶ κληρικός πρᾶγμα ἔχει πρὸς τὸν ἴδιον ἢ καὶ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον, παρὰ τῆ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην, ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ἀμφισχητοῖα, καταλιμπανέτω ἢ τὸν ἑαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης κωνσταντινουπόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω.

ρπε'. Μὰ ἐξέμει κληρικὸν ἐν δύο πόλεσι κατὰ ταυτὴν μεταλέγεσθαι ἐκκλησίας, ἐν ἧ τὴν ἀρχὴν ἐχειροτονήσῃ, καὶ ἐν ἧ προσέφυγεν, ὡς μίζουσι δῆθεν, διὰ δόξης κινήσας ἐπιθυμίαν. Τοὺς δὲ γε τοῦτο ποιοῦντας, ἀποκαθίστασθαι τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, ἐν ἧ ἑαρχὴς ἐχειροτονήσῃ, καὶ ἐκεῖ μόνον λειτουργεῖν. Εἰ μὲν τοι ἤδη τις μετατίθῃ ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, μηδὲν τοῖς τῆς προτέρας ἐκκλησίας, ἥτοι τῶν ὑπ' αὐτῆν μαρτυρίων ἢ πτωχείων ἢ ξηνοδοχείων ἐπισκοπωνεῖν πράγμασιν. Τοὺς δὲ γε τολμώντας μετὰ τὸν ὄρον τῆς μεγάλης καὶ οἰκουμένης ταύτης συνόδου, πράττειν τι τῶν νῦν ἀπαγορευμένων, ὧρμεν ἢ ἁγία σύνοδος ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ.

ρπθ'. Πάντας τοὺς πέντας καὶ δεομένους ἐπιχωρίας, μετὰ δοκιμασίας ἐπιστολίας ἡτοῦ εἰρηνοκίους ἐκκλησιαστικοῖς μοναῖς ὀδεῖν ὀρίσασθαι, καὶ μὴ συστατικοῖς, διὰ τὸ, τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς προσηκεῖν τοῖς εὖσιν ἐν ὑποκλίψει μόναις προσώποις παρέχεσθαι.

ρβ'. Ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινες παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς προσδραμόντες δυναστείαις, διὰ πραγματικῶν τῆν μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο κατέτεμον, ὡς ἐκ τούτου δύο μητροπόλεις εἶναι ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ. Ὀρίσθαι τοῖσιν ἢ ἁγία σύνοδος, τοῦ λαοῦ μηδὲν τοιοῦτο τολμήσθαι παρὰ ἐπισκόπου· ἐπὶ τὸν τοιοῦτο ἐπιχειροῦντα ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου βαθμοῦ. Ὅσαι δὲ ἤδη πόλεις διὰ γραμμικῶν βασιλικῶν τῷ τῆς μητροπόλεως ἐτιμώθησαν ὀνόματι, μόναις ἀπολαύσασθαι τῆς τιμῆς, καὶ ὁ τῆν ἐκ-

dos irritam habere ejusmodi ordinationem : et nequam posse operari ad injuriam ejus qui ordinavit.

CLXXXV. — 7. Eos qui semel in clero cooptati sunt, et monasticam vitam expeliverunt, statuimus neque ad militiam, neque ad saecularem dignitatem venire. Aut hoc audentes nec poenitentiam agentes ut ad id revertantur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.

CLXXXVI. — 8. Clerici ptochiorum, monasteriorum et martyriorum, sub potestate episcoporum, qui sunt in unaquaque civitate, secundum sanctorum Patrum traditionem permaneant, nec per praesumptionem a suo episcopo recedant. Qui vero audent ejusmodi constitutionem quocunque modo evertere, nec suo episcopo subjiciuntur, si quidem clerici fuerint, canonicis poenis subjiciantur : si autem monachi aut laici, communione priventur.

CLXXXVII. — 9. Si quis clericus cum clerico litem habuerit, proprium episcopum ne deserat, et ad saecularia judicia ne excurrat ; sed prius causam agat apud proprium episcopum : vel certe de episcopi sententia apud eos quos utraque pars elegerit judicium agitur. Si quis autem praeter haec fecerit, canonicis poenis subjiciatur. Si autem clericus cum proprio vel etiam alio episcopo litem habuerit, a provinciae synodo judicetur. Si autem cum ipsius provinciae metropolitano, episcopus vel clericus controversiam habuerit, dioceseos exarchum adeat, aut regiae urbis Constantinopoleos sedem, et apud ipsam judicetur.

CLXXXVIII. — 10. Non licere clericum in duarum simul civitatum ecclesiis conscribi, et in ea in qua ab initio ordinatus est, et in ea in quam, ut majorem, confugit, propter inanis gloriae cupiditatem. Eos autem qui hoc faciunt, suae ecclesiae restitui in qua ab initio ordinati sunt, et illic tantummodo ministrare. Sed si jam quispiam ex alia in aliam ecclesiam translatus est, nihil prioris ecclesiae, vel eorum quae sub ea sunt martyriorum, vel ptochiorum, vel xenodochiorum rebus communicare. Eos autem qui ausi fuerint, post definitionem magnae et universalis synodi, aliquid eorum quae sunt prohibita facere, statuit sancta synodus, eos proprio gradu excidere.

CLXXXIX. — 11. Omnes pauperes, et auxilio indigentes, cum probatione, sive cum pacificis ecclesiasticis litteris solis iter facere definimus, non cum commendatitiis, quis commendatitiis litteras iis solis personis quae in aliquam suspicionem venerunt praebere oportet.

CXC. — 12. Pervenit ad nos, quod quidam praeter ecclesiastica statuta, potestates affectantes, per pragmaticas unam provinciam in duas dividerunt, ut ex eo duo essent metropolitani in eadem provincia. Statuit ergo sancta synodus, ne deinceps tale quid gradu excidere. Quaecunque autem civitates per litteras imperiales metropolis nomine honoratae sunt, solo honore perfuantur, et qui ejus ecclesiam ad-

αλασίαν αὐτῶν δικαίων ἐπίσκοπος, σωζομένων δηλονότι τῆ κατὰ ἀλήθειαν μητροπόλει τῶν οικειῶν δικαίων.

ρβ'. Ἐλευθὲς κληρικούς· καὶ ἀγνώστους ἐν ἑτέρῃ πόλει διχα συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ ὡς μὴ μυστηρίου λειτουργεῖν.

ρβ'. Ἐπειδὴ ἐν τισιν ἐπαρχίαις συγκαθίσταται τοῖς ἀγνωστοῖς καὶ ψάλτως γαμεῖν ὤρισεν ἡ ἅγια σύνοδος, μὴ ἔξεῖναι τινι αὐτῶν ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν. Τοῖς δὲ ἤδη ἐκ τοιοῦτου γάμου παιδοποιήσαντας, εἰ μὴ ἐφθασαν βαπτίσαι τὰ ἐξ αὐτῶν τεχθέντα [ἐκ αὐτῶν τέκνα] παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς, προσάγειν αὐτὰ τῇ κοινῇ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· μὴ βαπτίσαντας δὲ, μὴ δύνασθαι εἰ βαπτίσαιν αὐτὰ παρὰ [ἐπι] τοῖς αἰρετικοῖς, μήτε μὲν συναπτέειν πρὸς γάμον αἰρετικῶ ἢ Ἰουδαίῳ ἢ Ἑλλαν· εἰ μὴ ἄρα ἀπαγγέλλοιτο μετατίθεσθαι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τὸ συναπτόμενον πρόσωπον τῆ ὀρθοδόξῳ. Εἰ δὲ τις τοῦτον τὸν ὄρον παραβαίῃ τῆς ἁγίας συνόδου, κανονικῶ ὑποκεισθῶ ἐπιτιμίῳ.

ργ'. Διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τσσαράκοντα, καὶ ταύτην μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας· ἢ δὲ γὰρ δεξάμενη τὴν χειροτονίαν [χειροτονίαν], καὶ χρόνον τινὰ παραμείναισα τῇ λειτουργίᾳ, ἰὰν ἑαυτὴν ἐπιθῆ γάμῳ, ὑδρίσασα τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἢ τοιαῦτα ἀναθεματισθεῖσα μετὰ τοῦ αὐτῆ συναφθέντος.

ρδ'. Παρθένον ἀναθεῖσαν ἑαυτὴν τῷ δεσπότῃ Θεῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ μονάζοντας, μὴ ἔξεῖναι γάμῳ προσομλεῖν· εἰ δὲ γὰρ εὐρεθῆεν τοῦτο ποιοῦντας, ἔστωσαν ἀκοινωνῆτοι· ὄρισαν δὲ ἔχειν τὴν αὐθέντειαν τῆς ἐπ' αὐτοῖς ρλασθροπίας τὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπον.

ρε'. Τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν [ἐπαρχίαν] ἀγροικίας παροκίας ἢ ἐγχωρίους, μένειν ἀπαρσαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα εἰ τραπουνεστὴ χρόνον ταύτας ἀδιάστως διακατέχοντες φανώμεσαν. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γένηται τις, ἢ γένητο [ἐκ αὐτῶν ἐγένετό τις ἢ γένηται] περὶ αὐτῶν ἀμειψότατες, ἔξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἠδικῆσθαι, περὶ ὑπὲρ] τοῦτων κινεῖν ἀγῶνα παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας. Εἰ δὲ τις ἀδικῶτο παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ μητροπολίτου, παρὰ τῆ ἑξάρχῳ τῆς δικαιοσύνης, ἢ τῆ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέστω, καθὰ [καθὼς] προείρηται. Εἰ δὲ καὶ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκινῆσθαι πάλαι ἢ αὐθις κενισθεῖσι, τοῖς πολιτικῶς καὶ δημοσίως τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικῶν ἢ τάξις ἐκκολουθεῖτω.

ρς'. Τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἔγκλημα, καὶ παρὰ τῶν ἔξω νόμων πάντα κωλύεται, πολλῶ δὲ μάλλον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσάγει. Εἰ τινες τῶν κληρικῶν ἢ μονάζοντες εὐρεθῆεν, ἢ συναμνύμενοι ἢ φρατριάζοντες, ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες ἐπισκόποις ἢ συγκληρικοῖς, ἐκπιπέτωσαν πάντα τοῦ αἰετοῦ βαθμοῦ.

ρς'. Ἐλθεῖν εἰς ἡμέτερας ἀκοάς, ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, εἰ κτανουσιμεῖται συνόδοι τῶν ἐπισκόπων οὐ γίνονται, καὶ ἐκ τούτου πολλὰ παραμελεῖται τῶν διορθώσεως δεόμενων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων· ὄρισεν τοίνυν ἡ ἅγια σύνοδος κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων κανόνας, δις τοῦ ἐκαστοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συντρέχειν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τοῖς ἐπισκόποις, ἐνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος

A ministrat episcopus, servato scilicet veræ metropolitani suo jure.

CXCI. — 13. Peregrinos clericos et ignotos in aliena civitate sine proprii episcopi commendatitiis litteris nusquam ullo modo ministrare.

CXCII. — 14. Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere: statuit sancta synodus nulli eorum licere alterius sectæ uxorem accipere. Eos autem qui ex ejusmodi matrimonio liberos susceperunt, si quidem præventi sunt, ex se genitos baptizari ab hæreticis, ad Ecclesiam catholicæ communitionem eos adducere. Qui vero adhuc baptizati non sunt, non posse eos apud hæreticos baptizari. Sed neque hæretico, vel Judæo, vel pagano, matrimonio conjungere: nisi forte persona quæ orthodoxæ conjungitur ad orthodoxam fidem converti promittat. Si quis autem hanc sanctæ synodi definitionem transgressus fuerit, canonicæ correctioni subjiciatur.

CXCIII. — 15. Diaconissam mulierem ante quadragessimum annum non ordinari, et eam cum accurata probatione. Si vero accepta manuum impositione aliquanto tempore in ministerio permanserit, et postea seipsam nuptiis tradiderit, Dei gratiæ injuriam faciens, illa anathematizetur, cum eo qui ei conjunctus est.

CXCIV. — 16. Virginem quæ se Deo Domino dedicavit, similiter et monachos, non licere matrimonio conjungi. Si vero hoc fecisse inventi fuerint, excommunicentur. Statuimus vero, auctoritatem habere loci episcopum iis humanitatem largiri.

CXCV. — 17. Quæ sunt in unaquaque ecclesia rurales parœcias aut regionales, manere inconcussas apud eos qui illas tenent episcopos: et maxime si per triginta annos eas sine vi detinentes, administraverint. Si autem intra triginta annos fuit aliqua vel fuerit de iis controversia, licere eis qui se læsos dicunt, de iis litem movere apud synodum provincie. Si quis autem a suo episcopo vel metropolitano injuria afficiatur, apud exarchum, se primatem dioceseos, vel Constantinopolitanam sedem litiget, sicut superius dictum est. Si qua vero civitas potestate imperiali innovata est, vel deinceps innovata fuerit, civiles et publicas formas ecclesiasticarum quoque parœciarum ordo consequatur.

CXCVI. — 18. Conjuracionis vel sodalitates crimen externis etiam legibus omnino prohibitum est: multo magis in Ecclesia Dei hoc fieri prohibere oportet. Si qui ergo clerici vel monachi inventi fuerint, vel conjurantes, vel sodalitates facientes, vel insidias struentes episcopis, aut conclericis, proprio gradu divinito excidant.

CXCVII. — 19. Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis, canonibus constitutæ synodi episcoporum minime celebrentur, et ex eo multa ecclesiastica, quæ correctione indigent, negligantur. Statuit sancta synodus, secundum sanctorum Patrum canones, bis in anno in unum convenire uniuscujusque provincie episcopos, ubi metropolitanus episcopus

προς διακρίσιν, και διαρθεῖν ἕκαστα τὰ ἀνεκρίκτουσ' τοὺς δὲ μὴ συνόντας ἐπισκόπους ἐνδημοῦντας ταῖς ἐκκλησιῶν πόλεσι, και ταῦτα ἐν ὑγιεὶ διαίοντας, και πάσης ἑκαρτετέτου και ἀναγκαιῆς ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

ρδ'. Κληρικούς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, καθὼς ἤδη ὀρίσκαμεν, μὴ ἐξεῖναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν· ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἕξαρχῆς κειώθησαν, ἐκτὸς ἐκείνων, οἱ τινες ἀπολίσαντες τὰς ἰδίαις πατριδαῖς ἀπὸ [ὑπο] ἀνάγκης, εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μεταλθεῖν. Εἰ δὲ τις ἐπίσκοπος μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον, ἄλλῃ ἐπισκόπῳ προστάκοντα διέξοτο κληρικῶν, εἶδοξεν ἀποιώνητον εἶναι και τὸν δεχθῆντα και τὸν διέξαμενον, ἕως ἂν ἐ μεταστὰς πληρικῶς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπακίλθοι ἐκκλησίαν.

ρε'. Κληρικούς ἢ λαϊκούς καταγορεύοντας ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἀπλῶς και ἀδοκιμαστῶς, μὴ προσδίχεσθαι εἰς καταγορίαν, εἰ μὴ πρότερον ἐξετασθεῖα αὐτῶν ἢ ὑπόληψις.

σ'. Μὴ ἐξεῖναι κληρικούς [κληρικούς] μετὰ θάνατον τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου διαρκάζειν [ἀρκάζειν] τὰ διαφέροντα αὐτῷ πράγματα, καθὼς και τοῖς πάλαι κοινῶν ἀπαγόρευνται. Ἡ τοῦς τοῦτο ποιῶντας κοινῶν εἰς τοὺς ἰδίους [οἰκίους] βαθμούς.

σα'. Ἦλθιν εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου, ὡς κληρικοί τινες και μονάζοντες μηδὲν ἐγχειρισθέναι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἔστι δὲ ὅτι και ἀποιώνητοι γενόμενοι παρ' αὐτοῦ καταλαμβάνοντες τὴν βασιλευσσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, παραχὰς ἔμποιοῦντες και θορυβοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατὰσταίαν, ἀνατρέπονσι τὴν οἶκον τῶν. Ὄρισιν τοῖν ἢ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιοῦτους ὑπομεινῆσθαι μὴ πρότερον διὰ τοῦ ἐκδικίου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν [κωνσταντινουπόλεως] ἀγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ ἐξελθεῖν τῆς βασιλευσσης πόλεως. Εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασι ἐκμήκωσιν ἀκαιοχνητοῦντες, και ἀποντας αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκδικίου ἐκβάλλεσθαι, και τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους.

σβ'. Τὰ ἄκαξ καθιερωθέντα μοναστήρια κατὰ γνώμην ἐπισκόπου, μένειν εἰς τὸ δικαίως μοναστήρια, και τὰ ἀκούοντα αὐτοῖς πράγματα φυλάττεσθαι τῷ μοναστηρίῳ, και μηδέτι δύνασθαι γίνεσθαι ταῦτα κοσμικὰ κατοίγια· τοὺς δὲ συγχωροῦντας τοῦτο γίνεσθαι, ὑποκείσθαι τοῖς ἐκ τῶν κοινῶν ἐπιταμίαις.

σγ'. Ἐπειδήπερ τινες τῶν μητροπολιτῶν, ὡς περιεγράψαμεν, ἀμελοῦσι τῶν ἐγχειρισμένων αὐτοῖς ποιμνίων, και ἀναβάλλοντες τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων εἶδοξεν εἰς ἁγίας συνόδῳ ὄντος τῶν κοινῶν γίνεσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων, εἰ μὴ κοτε ἄρα ἀκραίετος ἀνάγκη παρασκευάσει ἐκταθεῖται τὸν τῆς ἀκρωτῆος χρόνον εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιῶσιν, ὑποκείσθαι αὐτῶν ἐκκλησιαστικῇ ἐπιταμίῳ. Τὴν μὲν τοῦ πρότερον τῆς χηρευσσης ἐκκλησίας σῶσιν παρὰ τῷ οἰκονομῷ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φυλάττεσθαι.

σδ'. Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐκκλησίαις, ὡς περιεγράψαμεν, δίχα οἰκονομῶν οἱ ἐπίσκοποι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χειρίζουσιν πράγματα, εἶδοξεν πᾶσαν ἐκκλησίαν ἐπίσκοπον εἶχουσιν και οἰκονομῶν εἶχειν ἐκ τοῦ ἰδίου κλήρου, οἰκονομοῦντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· ὥστε μὴ ἀμέμπτουρον εἶναι τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐκκλησίας, και ἐκ τούτου ἐπιταμίεσθαι τὰ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας πράγματα,

A probaverit, et singula quae emeruerint corrigera. Qui vero non advenerint episcopi, si in suis civitatibus resident, atque adeo in sanitate consistunt, et omni inexcusabili et necessaria occupatione liberi sunt, fraterne reprehendantur.

CXCVIII. — 20. Clericos in Ecclesia ministerium obeuntes, sicut jam definivimus, non licere in alterius civitatis ecclesia constitui; sed illa esse contentos, in qua ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis, qui amissa sua patria ex necessitate ad aliam ecclesiam transierunt. Si quis autem episcopus, post hanc definitionem, clericum ad alium episcopum pertinentem susceperit, placuit eum qui suscepit, et eum qui susceptus est, excommunicari, donec clericus qui migravit, in suam ecclesiam redeat.

B CXCIX. — 21. Clericos sive laicos, accusantes episcopos vel clericos passim et sine probatione, ad accusationem non recipi, nisi prius eorum discutatur existimatio.

CC. — 22. Non licere clericis, post mortem sui episcopi, res ad eum pertinentes diripere, sicut antiquis quoque canonibus prohibitum est. Eos autem qui hoc faciunt, in suo gradu periclitari.

CCI. — 23. Pervenit ad aures sanctae synodi, quod quidam clerici et monachi, quibus nihil a suo episcopo commissum est, aliquando etiam ab ipso communionem segregati sunt, pervenientes ad regiam urbem Constantinopolim, in ea diutius consistentes, turbas excitantes et ecclesiasticum statum perturbantes, aliquorum domos subvertunt. Statuit itaque sancta synodus, hos quidem primum a sanctissimae Ecclesiae Constantinopolitanae defensore commoveri, ut regia urbe excedant. Si autem iisdem negotiis impudenter insistant, eos etiam invitos ipso defensor expellat, ut ad sua loca revertantur.

CCII. — 24. Quae semel consecrata fuerint monasteria, cum sententia episcopi, perpetuo manere monasteria, et res, quae ad ea pertinent servari, eaque non amplius posse fieri secularia habitacula. Eos autem, qui hoc fieri permittunt, canonicis poenis subjici.

CCIII. — 25. Quoniam quidam metropolitani (sicut ad nos pervenit) greges sibi commissos negligunt, et episcoporum ordinationes differunt, visum est sanctae synodo iutra tres menses fieri ordinationes episcoporum, nisi forte inexcusabilis necessitas coegerit tempus dilationis prorogari. Si autem hoc non fecerint, eos ecclesiasticae correctioni subjici. Viduae vero ecclesiae redditum integrum apud ejusdem ecclesiae oeconomum custodiri.

CCIV. — 26. Quoniam in quibusdam Ecclesiis (sicut ad nos pervenit) episcopi sine oconomis res ecclesiasticas tractant, placuit omnem ecclesiam episcopum habentem, habere etiam oeconomum de clero proprio, qui dispenset res ecclesiasticas secundum sententiam proprii episcopi. Ut ecclesiae administratio sine testimonio non sit, et ex hoc res ejus-

καὶ λαοφιλῶν τῇ ἱερουσλήνῃ προσεβήσονται· εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσῃ, ὑποκείσθαι αὐτὸν τοῖς θείοις κανόσιν.

σδ. Τοὺς ἀρπάζοντας γυναῖκας ἐπ' ὀνόματι συνοικεσιῶν, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναρουμενοὺς τοῖς ἀρπάζουσι, ἄριστον ἢ ἄγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοί εἶναι, ἐκπίπτειν τοῦ ἰδίου [οἰκίου] βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι.

σε. Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὄροις ἐπόμειοι, καὶ τὸν ἁρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατῶν πεντήκοντα θεωρησάτων ἐπισκόπων τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλεύσει Κωνσταντινουπόλει νέα Ῥώμῃ, γυμνίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψυχίζομεθα περὶ τῶν πρεσβίων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῇ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐξείηται, οἱ πατέρες ἐκόντως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεία· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατῶν πεντήκοντα θεοζήλοισι ἐπισκόποι, τὰ ἴσα πρεσβεία ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείαν καὶ συγλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἰσῶν ἀπολαύουσαν πρεσβίαν τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλεύσει Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπέρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς καὶ τῆς Θρακικῆς δικαιοσύνης μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους, τῶν προειρημένων δικαιοσύνης χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινουπόλιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας· ὁμοίω δὲ ἐκείνου μητροπολίτου τῶν προειρημένων δικαιοσύνης μετὰ τῷ τῆς ἑπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονούντες τοὺς τῆς ἑπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διαγράφεται· χειροτονεῖσθαι δὲ, καθὼς εἴρηται, τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων [εἰρημένων] δικαιοσύνης παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ εἶδος γενομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀπαρρομένων.

ση. Οἱ λεγόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας εἰς τὴν τοῦ πρεσβυτέρου τάξιν κατεληλυθέναι, εἰ μὲν ἀπὸ εὐλόγων τῶν αἰτίων καταδικάζονται, ἐκόντως οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐντὸς ἀξίας τυγχάνουσι τιμῆς εἶναι. Εἰ δὲ δίχα τῶν αἰτίων εὐλόγου εἰς τὴν ἥττωνα καταβιάσθησαν βαθμὸν, δίκαιοι τυγχάνουσιν, εἴτε ἀνεύθουνοι φανῆναι, τὴν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπακλαθεῖν ἀξίαν τε καὶ ἱερουσύνην.

A dem ecclesiis dissipantur, et probum ac dedecum sacerdotio inuratur. Si autem hoc non fecerit, eum subijci divinis canonibus.

CCV. — 27. Eos qui rapiunt mulieres sub nominis conjugii, vel auxilium præstant, ac consentiunt iis qui rapiunt, definit sancta synodus, si quidem clerici fuerint, proprio gradu excidere: sin autem laici, anathematizari.

CCVI. — 28. Ubique sanctorum Patrum definitiones sequentes, et canonem qui nuper lectus est centum et quinquaginta Deo amantissimorum episcoporum, qui congregati sunt sub piæ memoriæ imperatore Theodosio Magno, in regia civitate Constantinopoli nova Roma, agnoscentes, eadem quoque et nos definimus et statuimus de privilegiis ejusdem sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ novæ Romæ. Etenim sedi senioris Romæ, quod urbs illa imperaret, Patres jure privilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti centum quinquaginta Deo amantissimi episcopi, æqua privilegia tribuerunt sanctissimæ sedi novæ Romæ, recte judicantes, urbem quæ et imperio et senatu honorata sit, et æqualibus privilegiis cum seniore regia Roma fruatur, etiam in rebus ecclesiasticis non secus ac illa extolli ac magnificari, secundum post illam existentem. Ut et Ponticæ, et Asiaticæ, et Thraciæ dioceseos metropolitani soli: præterea et qui sunt in barbarico, episcopi prædictarum dioceseos ordinentur a prædicto sanctissimo throno sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ. Nimirum unoquoque metropolita earum ipsarum dioceseos, una cum episcopis provinciæ ordinante provinciæ episcopos, ut divinis canonibus promulgatum est. Metropolitans vero earum dioceseos, sicut dictum est, ordinari a Constantinopolitano archiepiscopo, electionibus convenientibus secundum morem factis, et ad eum perlati.

CCVII. — 29. Ii, qui dicuntur ab episcopali dignitate ad presbyteri ordinem descendisse, si justis quidem de causis condemnantur, jure nec presbyteri quidem honore digni sunt. Si autem sine aliqua probabili causa ad inferiorem gradum depressi sunt, jure, si quidem nulli sint culpæ obnoxii, episcopatus dignitatem et sacerdotium recipiunt.

CHRISTOPHORI JUSTELLI
AD CODICEM CANONUM ECCLESİÆ UNIVERSÆ
NOTE.

εἰ τις ἐν νόμῳ] Hic canon, qui primus est Nicæni concilii, eunuchos seu sponte abscissos a sacerdotio repellit. Eo nomine Leontium presbyterio privatam fuisse refert Socrates lib. ii Hist. Eccles. cap. 21: Λεόντιος, ἰνquit, ἦν καὶ πρεσβύτερος ἦν, ἀφῆρθε τῆς ἀξίας, ὅτι τῶν γεννητικῶν ἔλαττεν ἑαυτοῦ, Leontius cum presbyter esset, eo dignitatis gradu privatus est, quod genitalia sibi excucisset. Et Theodoretus lib. ii, cap. 24, de eodem Leontio loquens, qui postea ab Aria-

nis Antiochiæ episcopus creatus est: Ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ, κατὰ Στέφανον Λεόντιος τὴν πρεσβυτερίαν ἐδέξατο, παρὰ τοῦ ἐν Νικαίᾳ γραφέντος ὅρου κατ' αὐτὸν λαβέν. Ἐννομίως γὰρ ἦν αὐτοῦργός γενομένος τῆς ἀξίας. Antiochiæ vero post Stephanum Ecclesiæ primatum suscepit Leontius, quem contra Nicæni concilii decreta adeptus est: nam sua ipse sibi manus genitalia excucierat. Origenes etiam illud Matthæi cap. xix, 12: Sunt eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum celorum, aliquando interpret-

eius interpretatus, acipsum sponte abscidit: eoque nomine illius ordinatio a Demetrio Alexandrino episcopo damnata est, ut tradit Eusebius lib. vi Hist. Eccl., cap. 8, et Epiphanius lib. II, Haeres. 64, contra Origenem. Fuerant et haeretici eunuchi dicti, qui Origenis forte exemplo, pietatis zelo, seipsum exciderent, de quibus Augustinus haeresi 27, Epiphanius haeresi 58, Nicetas in Thesouro orthodoxae fidei, lib. IV, haeresi 30. Excipit autem hic canon eos, qui non sponte nec voluntate, sed vi et necessitate a barbaris aut dominis, excisi sunt. Sic Tigrius quidam natione Barbarus, et eunuchus, sed non a nativitate, libertatem consecutus, ad presbyterii dignitatem evectus est, ut scribit Sozomenus lib. VI, cap. 15, et lib. VIII, cap. 24: Καὶ Τίγριος οὗτος βάρβαρος τὸ γένος, οὐκ ἐκ γενετῆς εὐνοῦχος μετὰ τὴν εὐθρασίαν, εἰς presbyterium ἀξίαν προελθών. Idem dicendum est de iis qui eunuchi sunt nativitate, οἱ τῶν ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγενήθησαν οὗτοι, qui ex utero matris sic nati sunt, quod est primum ex tribus eunuchorum generibus, de quibus Matthaei cap. XIX, 12, cujusmodi Dorotheum Antiochia episcopum fuisse refert Eusebius lib. VII, cap. 32: Δωρόθεον presβύτην τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν ἡγεμονίον ἔγνωμεν. Ἰν δὲ τῶν φησὶν εὐνοῦχος, οὗτω περιπέπτως ἔξ αὐτῆς γενεαίας. Dorotheum primatu Antiochenae Ecclesiae insignitum cognovimus: erat autem natura eunuchus, ita ex ipsa nativitate comparatus. Nec tantum sacris canonibus, sed civilibus etiam legibus εὐνοουχισμός est prohibitus. Nam Hadriani edicto, medico qui excidisset capitale erat, item ipsi qui se sponte excidendum praeuisset I. IV, § 2, ff. ad leg. Cornel. de Sicariis. Inde ille, apud Justinum martyrem in apologia ad Antoninum Pium, qui se castrare voluit prius a praefecto Aegypti veniam edicti petiit. Βεβλῖδιον ἀνέδωκεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὅσαθα ἡγεμονεύοντι, ἀξίων ἐπιτρέψαι ἰατρῶ τούτῳ διδύμοις αὐτοῦ ἀπέλειν. Ἄν. V γὰρ τῆς τοῦ ἡγεμονίου ἐπιτροπῆς τούτου πράττειν ἀπειρήσθαι οἱ ἐκ τῶν ἰατρῶν ἄλλοι. *Libellum Felici praefecto Alexandriae obtulit, petens ut medicum sineret testes suos praecidere; hoc enim sine praefecti permissu fieri nefas esse, medici qui illic erant, asseverabant.* Adde I. I, C. de Eunuch. Novel. Justiniani 142, *περὶ εὐνοουχισμῶν.* Evagrius lib. IV, cap. 22. Novel. Leonis 60, et Zonaram in can. Apostol. 21. *νεόφυτον*] Suidas τὸν νεωστὶ φυτευθέντα interpretatur, hoc est qui nuper ex gentilismo christianam religionem amplexus, per baptismum Ecclesiae Dei in-situs, inque doctrina nondum satis confirmatus sit, nec in vita sufficienter probatus. Hunc protinus episcopum fieri prohibet hic canon, et Justinianus Novel. 123, cap. 1, ne forte obijciatur illud Gregorii Nazianzeni in orat. funebri Athanasii Alexandriae episcopi: Ὅμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας, ἡδὲ ἱεροσολοί, καὶ σήμερον ἱερεῖς· ἡδὲ τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μεταγωγῶν σήμερον. *Simul discipuli et praepiores pietatis, heri sacrilegi, hodie sacerdotes: heri extra sacra, hodie praesules mysteriorum, et illud Hieronymi, Heri catechumenus, hodie pontifex.* D. tamen Ambrosius, ne quidem neophytus, necdum baptismo initiatus, sed adhuc catechumenus, a profana praefectura ad episcopatum, communi populi Mediolanensis suffragio electus est, ejusque electio, quamvis resistente Nicæno canone, totius Ecclesiae iudicio, et Valentiniani imp. consensu approbata est, ut scribit Rufinus lib. II Hist. Eccl., cap. 11, et Theodoretus lib. IV, cap. 6. Sed hæc Ambrosii electio divina potius quam humana jussioni tribuenda est, ut testatur Nicolaus I. P. R. in epistola ad Photium CP. quæ inter Acta concilii VIII oecumenici exstat: Ἄμβροσιον, inquit, τὸν ἐκ μεταγωγῆς θεῖα ἀποκαλιψασθὲν πρὸς ἐπισκοπὴν ἀναχθέντα οὐ χρεὶ προσφύρειν ὑμᾶς. Ἄρχει γὰρ ἐκείνῃ θεῖα, καὶ οὐκ ἀνθρώπινη κλίσις. *Ambrosium ex catechumeno divina revelatione ad episcopatum promotum, nihil est quod exempli causa proferas, et-sim ibi sufficit divina non humana jussio.* Sic Valentinianus imperator hanc electionem confirmans, apud Rufinum loco citato, ait: *Dei esse, quod discordantem populi fidem et animos dissidentes conversio subita in unum consensum, atque in unam sententiam revocaret;*

aut, ut refert Theodoretus, πάντες καὶ οὐκ ἐπιθεωρησάντες ψήφους, καὶ θεῖαν εἰς τὴν ψήφον ἐκ τῶν τότε ἰσχυροῦντων συμφωνίαν; *Ipsa suffragia omni canone certiora, divinumque esse suffragium ex dissidentium concordia.* Sic Synesius, epist. 67: Χάρτες θείας ἐστὶν τοῖς ἀνθρώποις ἐφομιλῆσαι. *Gratia divina est homines in eandem trahere sententiam.* Atque illud ipsum est, quod ait canon 80, qui dicitur Apostolorum, τὸν ἐξ ἄδικου βίου προσιθόντα καὶ βαπτισθέντα, οὐ δίκαιον ἐστὶ παρατὰ προχειρίζεσθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ πῶς κατὰ θεῖαν χάριν τοῦτο γίνωτο. *Eum qui e vita gentili accesserit et baptizatus fuerit, protinus episcopum fieri æquum non est, nisi forte hoc divina gratia fiat.*

ὑπὸ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων] D. Paulus I ad Timoth., cap. V, 19: Κατὰ presβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδίδου, ἐκτός ἐι μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. *Adversus presbyterum accusationem ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus.*

συνισσάτων γυναικῶν] Extraneam mulierem Latine verti. Sic Rufinus Aquileiensis in canonibus Nicænis lib. I Hist. Eccl., cap. 6, et vetus interpret concilii Nicæni, quem sequitur Fulgentius Ferrandus, cap. 123, et Isidorus Mercator. Synodus etiam Toletana IV, can. 43: *Cum clericis extraneæ feminæ nullatenus habitent, id enim et constitutio antiquorum Patrum decrevit; et can. 42: Quidam clerici legitimum non habentes conjugium, extranearum mulierum interdicta consortia appetunt.* Sic etiam synodus Carthaginensis I, can. 3; Ilerdensis, can. 15; Hispanensis I, canon. 5; Bracharensis III, can. 5; et impm. Honorius et Theodosius in I. XIX, C. de Episcop. et cler.: *Quicumque et cujuscunque gradus sacerdotio fulciuntur, vel clericatus honore censentur: extranearum sibi mulierum interdicta consortia cognoscant.* Alii malunt *συνισσάτων* subintroducitur interpretari. Sic Teilo et Tharastus, quorum versio Actis concilii Carthaginensis VI inserta est, et Dionysius Exiguus in Codice canonum Ecclesiae Romanae, quem sequitur Burchardus lib. II, cap. 109; Ivo lib. VI, cap. 186; et Gratianus can. *Interdixit*, dist. 32; Nicolaus quoque, et Alexander P. R. can. 5 et 6, ead. dist. *Nullus missam audiat presbyteri, quem scit concubinam habere aut subintroducitur mulierem.* Hanc vero Nicænae synodi, de extraneis sive subintroducitur mulieribus, definitionem Justinianus etiam imp. confirmat Novel. constit. 125, cap. 29: *Τοῖς δὲ presβυτέροις, καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις, καὶ πάνσι τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν κλήρῳ τεταγμένοις ἀπαγορεύομεν κατὰ τὴν τῶν ἁγίων κανόνων δύναμιν γυναικᾶ τίνα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἱπισσάτων ἔχειν. Presbyteris, et diaconis, et subdiaconis, et omnibus in clero conscriptis, interdicimus secundum vim sanctorum canonum, mulierem aliquam in sua domo extraneam sive subintroducitur habere.* Et Novel. 157, cap. 1, ipsum Nicæni concilii canonem citat, ut et Basilius Cæsariensis episcopus in epistola 17 ad Gregorium presbyterum, quæ etiam apud Balsamonem et Zonaram exstat. *Lege canonem, inquit, a sanctis Patribus nostris in Nicæna synodo constitutum, qui manifeste interdixit, ne quis mulierem subintroducitur habeat.* Sed et *συνισσάτων* frequens mentio est apud scriptores ecclesiasticos. Epistola synodica concilii Antiocheni adversus Paulum Samosatenum celebrati, apud Eusebium lib. VII, cap. 24: *τὰς δὲ συνισσάτους αὐτοῦ γυναικῶν, ὡς Ἀντισχίσις ἀνομάζουσι, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν presβυτέρων καὶ διακόνων, οἷς καὶ τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα ἀμωρητῆματα ἀνίατα ὄντα συγκρίπτει.* *Quid autem de extraneis sive subintroducitur ejus mulieribus, ut Antiocheni nominant, et presbyterorum ac diaconorum quos secum habet, quibus et hoc et alia deprehensa peccata obtegit.* Hieracitas etiam eo nomine sugillari, quod *συνισσάτους* mulieres haberent, tradit Epiphanius haeresi 67: *Χλευάζονται δὲ δι' ἅς κίπτονται ἰσσοὺς συνισσάτους γυναικῶν, δι' ἅς εἰδῶσαι φεσιμισθαὶ ἔχεν εἰς ὑπερβασίαν. Subsannantur propter eas quas habent singuli subintroducitur mulieres, de quibus gloriari solent se habere ipsas ad ministerium.* Et haeresi 63, de Origenianis loquens: *κατηγοροῦσι δὲ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰς ἀγαπητὰς λαομέσας συνισσάτους γυναικῶν κερταμ-*

Ἀναθεματίζοντες τὸ τῆς κλήσεως ὄνομα, καὶ τῆς ἐκείσεως τῆς χειρὸς ἀναθεχθῆσαν εἰς τὴν ἑαυτὸν ἐκκλησίαν. *Anathematizatio nomine erroris, recipiantur per manus impositionem in unam Ecclesiam.* Adde Sircium decret. cap. 1, et Innocentium cap. 15.

μένον ὡτως ἐν τῷ κλήρω] Hæretici, sive ab hæreticis ordinati, errorem suum agnoscentes, si ad Ecclesiam accederent, per manus impositionem recipiebantur, et in sacerdotium confirmabantur. Sic Nicæna synodus de ordinatis a Meletio statuit: Τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ κατασταθέντας, μυσταγωγία χειροτονίᾳ βεβαιωθέντας, ἔχειν μὴν αὐτοὺς τὴν τιμὴν καὶ λειτουργίαν, ut ex ejusdem concilii synodica epistola refert Gelasius Cyzicenus lib. II, Act. Concil. Nicæna. et Theodoretus lib. I, cap. 9. Excipe tamen αἰρέσεων ἑξάρχους. Athanasius in apolog. 2: *A Meletio constitutos presbyteros Alexander in Ecclesiam recipiebat.* Idem in epist. ad Rufinianum: *Communi decreto placuit, ut quicumque lapsi fuissent proprio arbitrio et principes fuissent impietatis, si resipiscerent, ignoscendum quidem illis, verum non restitutos in cleri numerum: qui vero non auctores, sed necessitate et violentia compulsi fuissent, vitium est illis quidem ignoscendum, et in cleri locum restituendos.* Sic olim in Alexandria synodo definitum refert Rufinus lib. I Hist. Eccles., cap. 28: *Ut tantum perfidie auctoribus amputatis, reliquis sacerdotibus daretur optio, si forte velint, abjurato errore perfidiam, ad fidem Patrum statutaque converti, nec negare adiuturum redeuntibus.* Synodica epistola Nicæni concilii apud Theodoretum loco citato: Ἐδοξεν οὖν μελέτιον μένον ἐν τῇ αὐτοῦ πόλει, καὶ μετὰ μίαν ἑξουσίαν ἔχειν μίαν χειροτονίαν, μίαν χειροτονίαν ψιλὴν δὲ τὸ ὄνομα τῆς τιμῆς κληροδοῦναι. *Placuit synodo Meletium in sua civitate manere, potestatem autem nullam habere vel quicumque ordinandi vel cuiquam manus imponendi: solum vero honoris nomen retinere.* Fuit autem Meletius, αἰρεσιάρχης τῶν ἐξ αὐτοῦ μελιτιανῶν καλούμενων, ut scribit Socrates lib. I, cap. 5 et 6. adde concilii Nicæni II, actionem I, tom. III Concil.

ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἑγγράφως] Can. 170 hujus codicis. Socrates lib. IV, cap. 11, tradit Liberium P. R. antequam Macedonianos poenitentes in communionem reciperet, ab illis petisse ut sume fidei professionem scriptis mandarent, eosque libellum ei obtulisse: *Λιβέρτος ἑγγράφων τὴν ὁμολογίαν γνήμιως ἀκήρυσεν* et de αὐτῷ βιβλίον ὄρεξαν; et cap. 12: Τοῦτω δὲ τῷ βιβλίῳ τοὺς προσβίαις ἀπαλασάμενος ὁ Λιβέρτος, εἰς κοινωνίαν τε ἀβήκατο. *Hoc autem libello tanquam sponsione illorum legatis obstringens Liberius, in communionem recepit.* Sic Valens et Ursacius professionem suam scripto obtulerunt Julio episcopo Romano, his verbis, quæ a Sozomemo relata sunt lib. III, cap. 23: Ταῦτα δὲ τῇ χειρὶ αὐτῷ [P. αὐτῶν] γράψαντες ὁμολογοῦμεν πάλιν ὅτι τὴν Ἀρειανικὴν αἵρεσιν, καθὲρ προσηγομένην, καὶ τοὺς ταύτης ἀδελφούς καταερίναμεν εἰς τὸν αἰῶνα. *Hæc vero scribentes manu nostra protestamur, nos Ariaticam hæresim, ejusque auctores in æternum damnare.* Basilii epist. 72 ad Emissenos: *Si autem dicunt se resipiscere, doceant per scripturam suam resipiscantiam, et excoriationem fidei quam susceperunt.* Synodus VI in Trullo, can. 96: Τοὺς δὲ Νιστορικούς χρὴ κοινῶν λιβέλλων, καὶ ἀναθεματίζεω τὴν αἵρεσιν. Synodus VII œcumenica, act. 6: Οἱ τῆς ἐκκλησίας θεσμοὶ τοὺς ἐξ αἰρέσεως ἐπισηρῆστας ἐπισκόπους, λιβέλλων δίδόντας, καὶ τὴν ἰδίαν ἀναθεματίζοντες αἵρεσιν θεσπιζοῦσι μὴ δέχεσθαι. *Ecclesiasticas leges episcopos ad hæresim reductos per libellum hæresim suam ejurantes, sancimus recipiendos.*

δύγαμος] Quinam sint digami hoc canone et can. 30, 52 et 105 hujus Codicis, vide in annot. ad ipsam canonem 105 infra.

τῆς τιμῆς τοῦ ὀνόματος] Sic Ephesini Patres Eustathium quemdam, episcopi nomen et honorem sine re ac potestate obtinere statuerant, in epistola synodica ad synodum Pamphylie, quæ inter Acta Ephesini concilii existat tom. II append. I, cap. 4, et apud Zonaram et Balsanum: Ἄριστον ἔχειν αὐτῶν, τὸ τι τῆς δευστερίας ὄνομα καὶ τὴν τιμὴν, ὅπως μὴν τοὶ ὄντες μὴ χειροτονίᾳ αὐτῶν. *Statuimus ut episcopatus nomen et*

honorem habeat, ita tamen ut ipse non ordinet. Id de Meletio in concilio Nicæno statutum testatur ejusdem concilii synodica epistola apud Theodoretum lib. I, cap. 9, cujus verba supra retulimus, et Sozomenus lib. I Hist. eccles., cap. 33, de eodem loquitur: *καταδικασθὲν αὐτὸν ἡ συνόδος ἐν τῇ Λυκαῶν διακρίσειν, ψιδοῦμα ἐπισκοπῆς ἔχοντα τοῦ δὲ λοιποῦ, μήτε ἐν πλει, μήτε ἐν κόμῃ χειροτονίᾳ. Synodus contra ei pronuntiavit sententiam, ut videlicet Lycum incoler nomenque solum retineret episcopi: atque de reliqui neque in urbe, neque in pago ordinaret.*

μὴ ἐν τῇ πόλει δύο ἐπίσκοποι ὄσιν] Hinc Sozomenus lib. IV, cap. 15, a legibus ecclesiasticis alienum esse ait, unam Ecclesiam a duobus episcopis gubernari τὸν Πέτρον θρόνον, inquit, καὶ ἀδοξῆν ὑπὸ δύο ἡγεμόνων ἰδύμενον, ὁ διχονοίας σύμβολόν ἐστι, καὶ ἐκκλησιαστικῆς θείας ἀλλοτριῶν. Augustinus epist. 110: *Sedi capite et episcopo meo aene Valerio, quod in concilio Nicæno prohibitum nesciebam.* Pacianus epist. I Sympronianum: *Nec jus, nec fas sacerdotii singulari patitur, ut uno eodemque tempore duo sint ejusdem ecclesie episcopi.* Ado Viennensis in Sironico, a 810: *Canonica auctoritas est, in una civitate duos episcopos non esse.* Sic Cornelius Ecclesie Romanæ episcopus Cypriano coævus in epistola ad Fabium Antiochenæ Ecclesie presidem de Novato Catharum hæresis auctore: *Vindex ille Evangelii, inquit, ignoravit unum esse debere episcopum in Catholica Ecclesia.* Cornelius evidenter ait in una civitate unum episcopum fuisse, aut esse debuisse, et Cyprianus eodem schismatico, epist. 52: *Cum post primum curandus (episcopus) esse non possit, quisquis post unum qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus illi sed nullus est.* Vid. Bils., pag. 592.

ἔσοι προχειρισθῆσαν τῶν παροικητικῶτων] Olli episcopi et presbyteri lapsi, ad poenitentiam quidem recipiebantur, sed ab ordinatione et sacerdotali honore prohibebantur. Cyprianus lib. I, epist. 4 (epist. 7, Assuritanæ plebi suadet, ne Fortunianum qui idolis sacrificaverat, ad episcopatum admittant et lib. IV, epist. 2, indicat Trophimum poenitentiam agentem admissum esse, ut laicus communicaret, no ut locum sacerdotis usurparet. Adde canonem 21 hujus codicis.

ἀποδίδμενοι τὰς ζώνας] Ethnici principes militie cingulum illi auferre conueverant qui fidem negare recusabant. Id testatur Eusebius lib. VII, cap. 15 de Marino quodam milite christiano loquens, qui cum se gradus ordinem secutus, honorem ejusdem muneris militaris adeptus esset, statim qui eum proxime se quæbatur clamavit, non posse id illi iure tribui, qui christianus esset, et imperatoribus non sacrificasset καὶ ἔστιν αὐτῶν τῆς Ρωμαίων μετήγειν ἀξίως κατὰ τοὺς παλαιούς νόμους, χριστιανὸς γὰρ ὄντι καὶ τῶν βασιλέων μὴ θύοντι; et lib. X, cap. 8, et lib. I de Vita Constantini cap. 47, de Licinnio: Τοὺς μετὰ πόλιν, inquit, στρατιώτας ἐκρίνεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τοῦ τῆς τιμῆς ἀξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύεν αἰροῦντο, παρακλιῖνται. *Milites in singulis civitatibus ex aliorum numero eximi et dignitatis gradu privari jussit, nisi demonibus sacrificare vellent.* Rufinus lib. I Hist. eccles., cap. 32, de Juliano: *militie cingulum non dari nisi intmolantibus jubet.* Hinc ille Marcellus centurio, cujus acta apud Baronium exstant an. 298: *Si tuis est conditio militantium, ut diis et imperatoribus sacra facere compellantur, ecce proficio vitæ et cingulum, renuntio signis, et militare recuso.*

κατορθῶσαι τὸ ἀνωστρατιώσθαι] Hic canon non de illis loquitur, qui persecutionis tempore, propter fidem, militie cingulum abjecerant, et postea fidem ejurantes, pecuniis ac donis priorem militiam reciperant, rursumque ad Ecclesiam redierant: sed de illis, qui gratia inspirante divina, cingulo militie deposito, quo melius et perfectius vitæ institutum magisque christianum capesserent, postmodum illud resumerent, et denuo se militie sacramento obligarent, quibus merito poenitentis tempus definitum est. Nec enim existimandum est hoc canone militiam Chris-

tianis interdictam, nisi quatenus signum fuit idololatricae, et quam non nisi dispendio fidei christianae exercere possent, quod immolare diis milites cogentur: alioquin Christianos sub ethnicis principibus militare consuevisse, planum est ex Dione in M. Antonio, Eusebio lib. v, cap. 5; Tertulliano in Apologetico cap. 42, et lib. de Corona militis cap. 1, ubi de milite christiano loquitur, qui lauream militarem capiti suo imponere noluit, sed libero capite, coronamento in manu otioso, inter fratres commilitones solus permansit. Sed et militaris iuramenti a christianis militibus praestati soliti meminit Vegetius lib. II de Re militari, ejusque formulam refert his verbis: *Jurant per Deum, Christum, et sanctum Spiritum, et per majestatem imperatoris, quae secundum Deum generi humano diligenda est et colenda;* et paulo post: *Jurant autem milites, omnia se strenue facturos, quae praecipit imperator: nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romana Republica.*

Επιτομιον εφοδιον Eucharistia in inoribundis viaticum appellatur, quod abentibus ex hac vita, et ad Deum cogitantibus, ac veluti iter instituentibus, eadeter veluti pro subsidio visa. Sic in concil. Carthagini, can. 78, et in epistola 3 Sixti P. R. tom. III Concil. : *Basius a synodo condemnatus est, ita tamen ut in ultima die viaticum ei non denegetur.* Synesius epist. 67 ad Theophilum Alexandriae episcopum de Lamponiano quodam excommunicato loquens : *Του δε λυσα αληθειαν εις την ιερατικην καθεδραν ανεπιμψα. Τοσοτον ου εραυτη σαναχάρσα, ει προσκαλεσται Λαμπωνιακω το χριων, και η κυρια παρειναι δοξαι, ποσιν επιτα τοις τότε παρεσονταις πρεσβυτεροις, νεωνικισ αληθι μετανοησαι μηδεις γαρ ακοθανοι δεδασαίνος μοι. Αναβρωσθεις δε, κελιν επι τοις αυτοις υπεδωκεσ ιστα, και παρη τας θεσικεσις σου και φιλεθηρικοφ ψυχης περιεντω τας συγγρωμης το συνδημα. Ημισι αυτεμ αυτοριτατεμ σολθεναι ad sacram sedem. Ταντουμ igitur mibi sumpsit, si accederet Lamponiano mors, et si certus dies mortis videretur adesse, quod permiserim omnibus qui tum aderant [Legendum adfuerint, in futuro] presbyteris ei communionem impartire: nemo enim victus anathemate mibi moriatur! Ubi autem conualuerit ex gravi morbo, eadem conditione obnoxius paxae sit, et expectet a divino tuo et humano auxilio venias signum. Adde can. 26 hujus codicis.*

Ακουστικόν Populus olim in Ecclesia tribus gradibus distinguebatur: erant enim *κατηχομινοι*, *πειρονοντες*, et *μετανοοντες*, catechumeni, fideles penitentes. Catechumenorum autem duo genera fuisse ex hoc canone constat, unum eorum qui audiebant verbum Dei et fieri christianos volebant, sed nondum petierant baptismum, et ii dicebantur audientes sive auditores. Alii qui jam pridem accesserant, et in fide recte instituti, baptismum petebant et dicebantur competentes. Audientium sive auditorum meminit Tertullianus lib. de Penitentia: *Nemo sibi aduleter, quis inter auditorum tyrocinia deputatur, quasi eo otium nunc sibi delinquere liceat, an alius intinctus est Christus, alius audientibus?* Item, *Audientes optare intinctionem, non praenumere oportet.* Et lib. de Praescripto adversus haeret. cap. 41: *Quis catechumenus, quis fidelis, incertum est, pariter adeunt, pariter audiunt, pariter orant.* Cyprianus lib. III, epist. 17: *Audientibus, si qui fuerint periculo praeventi, et si in excitis constituti, vigilantia vestra non desit, implorantibus dirinam gratiam, misericordia Domini non denegetur.* Competentium vero meminit Augustinus lib. de Cura pro mort. hab., cap. 12: *Pascha appropinquans, dedit nomen inter alias competentes;* et homil. 40: *Quod dico competentibus et fidelibus, audiant penitentes.* Meminit et Hieronymus epist. ad Pammonichium; et concilium Agathense can. 13: *Symbolum atium placuit publice in Ecclesia competentibus praedicari.* Leo I P. R. decret., cap. 2 et 12, electos vocat: *In baptizandis in Ecclesia electis haec duo tempora de quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem eorum monemus.*

ὅτι πόδες εις πόδι μη μεταβαίνεν ἐπισκοπον.

Hieronymus in epist. ad Oceanum: *In Nicæna synodo a Patribus decretum, ne de alia in aliam Ecclesiam episcopus transferatur.*

Hoc canone usurae centesimae, et *ημιολια* clericis interdicuntur; ut clericorum *αισχροκερδια* modum ponerent Nicæni Patres.

αισχροκερδειαν διωκοντες] D. Paulus I ad Timoth., cap. III, v: *Δει τον επισκοπον ανεπιληπτον ειναι, μη αισχροκερδη, αλλ' ἀφιλάργυρον. Oportet episcopum esse irreprehensibilem, non turpis lucri cupidum, sed aliam num ab avaritia.* Et D. Petrus epist. I, cap. v, 2: *Παιμάνετι το εν υμιν ποιμανον του θεου, μη αισχροκερδης. Pascite gregem Dei qui pascit vos est, turpem quæstum non affectantes.* Hieronymus lib. II, epist. 12: *Ignominia sacerdotis est propriis studere divitiis.* Huc spectat quod refert Sozomenus lib. IV, cap. 25; et Nicephorus lib. IX, cap. 45. Sophronium quemdam exauctoratum fuisse, quod avaritiæ studio in Ecclesiae pecunia quæstum fecerit.

ημιολιας] Conc. Laodicensi can. 4: *Περι του μη δειν Ιερατικος δανισκειν, και τόκοις, και τας λεγομιναις ημιολιας λαμβανεν.* Usurae *ημιολια* sunt, cum tertia pars sorti usurarum nomine accedit. *Σοιδας, ημιολια*, το ημισιν του παραλιου: et rursus, *ημιολιος* ισταν κρημος ο εχων ολον, και το ημισιν αυτού. Ideoque *ημιολισμος* apud Harpocrationem et Suidam Gellius lib. VIII, cap. 14: *Est autem hemiolius, qui numerum totum in se habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad viginti:* *ημιολιον* dimidia pars uniuscujusque rei est. Et apud Suidam didoσθαι δε οψωνιον στρατιωτην αιρουμεινος παρ' αυτω, ημιολιον του νυν διδομινου. Vide infra ad can. 108, et adde locum Hieronymi: *Solent generatores argumentari ac dicere: Dedi unum modium, qui satius fecit decem modios; nonne justum est ut modium modium de meo plus accipiam, cum ille de mea liberalitate novem et semis de meo habeat.* Constantinus I. i Cod. Th. de Usuris *ημιολιας* frugum tulit. Verum hujusmodi frugum agricolis mutuo datarum usurae ad centesimum modium redactae sunt a Justiniano, l. *Eos qui*, 26 Cod. de Usuris, et nov. 52, 53, 54, cap. 1, unde desumpta est authentica subdita d. I. Cum non frumentum, 16 Cod. de Usuris. Specierum usurae dicuntur Hieronymo, id est *καρκων*, ut recte Graeci lib. XIII Synopsis Basilic., tit. III, de Usuris, cap. 66. Vide Scholion. et l. Frumentum 12, Cod. de Usuris.

εκατοστας] Hemioliae seu frugum usurae aliae a centesimis pecuniae. Centesimam usuram legitimam pecuniae usuram olim fuisse notissimum est. Vide Brissonium in *Selectis* et l. 1, § 2 Cod. Th. de Usuris; Dositheum lib. III; Volusium Mæcianum; Chrysostomum homil. in Matth. lvi, p. 562; Sidonium lib. IV, epist. 24. Centesima autem usura fuit quae in nummos alienos singulos nummos singulis mensibus praestaret; usurae quippe olim ut apud Graecos, ita et apud Romanos mensurae: unde, ut eleganter Basiliius in psalmum XIV, pag. 459: *μηδεις τόκων πατρις* fuerit. Si ad annos ut hodie computes, centesima est quae duodecim nummos in annum praestat, quomodo et Plinius lib. X, epist. 62, dicta haec usura Graecis *τόκος επι δραχμης*, quod drachma esset centesima pars minae. Constantinus d. I. i Cod. Theod. de Usuris, usuram ad veterem centesimam rationem revocavit: frugum vero usuris modum imposuit, quibus nullus satis certus positus haecentus fuerat. Usurae centesimae ratio aucta sub Valentiniano Sen., sub quo et auri aestimatio aucta fuit; vide l. unie. de Oblat. volor. Cod. Th., et l. xiii de Susceptorib., et l. II C. de veteris numismatis potest. Notandum d. legem primam unico tantum mense ante concilium Nicænum latam fuisse, ejus can. 17 usurae centesimae, et *ημιολια* juxta clericis interdicuntur: ut clericorum *αισχροκερδια* modum imponerent Nicæni Patres. D. I. i de Usuris lata est anno 525, xv col. Mail, Paulino et Juliano ooss. Firmicus lib. II, cap. 41: *Nunquam pecunia fenus exerceas, vel alienis necessitatibus miserum tibi pecunia conferatur argumentum.* Vide Chrysostomum, homilia in Mattheum

vi, pag. 35 et 36, p. 342; Basilium homilia in psal. A xiv, p. 158. Nov. Justin., 32, 33, 34.

ἡ καθίσθαι ἐν μίᾳ τῶν πρεσβυτέρων] Sic can. 42: Οὐ δεῖ διακόνον ἐμπροσθεν πρεσβυτέρου καθίσθαι. Non oportet diaconum ante presbyterum sedere. Hieronymus epist. 85: Audio quendam, inquit, ad tantam erupisse recordiam, ut diaconos presbyteris, id est episcopis anteferet: quid patitur mensarum et viduarum minister, ut supra eos tumidus se efferat, ad quorum preces Christi corpus et sanguis conficitur?

ἀκαθαρτίζουσα αὐτούς] Augustinus hæresi 44: Paulianos baptizandos esse in Ecclesia catholica Nicæno concilio constitutum est: unde credendum est eos regulam baptismatis non tenere, quam secum multi hæretici, cum de Catholica discederent, abstulerunt, eamque custodiunt. Sane Paulianistas sive Paulianos non baptizasse in nomine Trinitatis constat, quia Christum purum esse hominem credebant, et Trinitatem aperte negabant, unde et δριῦντροι Ἰουδαῖοι appellati sunt. Epiphanius hæresi 65: Οὗτοι δὲ τῶν Ἰουδαϊστικῶν παραχθίροντες, οὐδὲν περισσώτερον τῶν Ἰουδαίων κατηρίνοι, δεῦντροι Ἰουδαῖοι κληθῆσονται, καὶ Σαμοσαίται. Hi vero judaismum corrumpentes, nihil amplius Judæis habentes secundi Judæi vocabantur, et Samosatitæ. Nicetas in Thesouro orthodoxæ fidei, lib. iv, hæresi 32: Zenobius Syriam Phœniciamque regenti, cum Paulus obsequi vellet, ut quæ judaismum profiteretur, ipse quoque unum esse Deum docuit, qui Pater et Filius, et Spiritus sanctus unus idemque diceretur: Unus enim, inquit, Deus est et Filius ejus in eo, quemadmodum in homine sermo. Idem tradit Epiphanius loco citato de ejusdem hæresi loquens, ἕσται δὲ οὗτος, Θεὸν Πάτέρα, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἓνα Θεόν, ἓν Θεῶν δὲ ἅσι ὄντα τῶν αὐτοῦ λόγων καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ὡς περ ἐν ἑσθρώπου καρδίᾳ ὁ ἴδιος λόγος. Assertit autem hic Deum Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum Deum esse: in Deo autem semper esse ipsius Verbum et Spiritum ipsius, quemadmodum in hominis corde est proprium verbum. Paulianistas autem sive Pauliciani, et Samosatitæ appellati sunt a Paulo Samosateno Antiochiæ episcopo, ut tradit Suidas in verbo Μάρκας. Παῦλος δὲ τις σύγχρονος αὐτοῦ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης, ἐκ τούτου καὶ οἱ Παυλιανοί. Fuit et alius Paulus Samosatenus Manichæorum hæreses instaurator, a quo Pauliciani, quos Balsamo perperam confundit cum Paulianistis. Cedreus recte: Παυλιανοὶ οἱ καὶ Μανιχαῖοι. Μετανοήσαντες δὲ ἀπὸ Μανιχαίου Παυλιανοὶ ἀπὸ Παύλου τινὸς Σαμοσαίτης υἱοῦ γυναικὸς μανιχαίας καλεσθῆναι τὸννομα. Idem tradit Matthæus Blastares in Synopæi, ubi aperte Paulianistas a Paulicianis distinguit. Historia miscella in Nicéphoro lib. xxiv: Manichæorum vero qui nunc Pauliciani dicuntur amicus erat. Paulicianorum hæresis in Thracia propagatam fuisse sub Constantino Copronymo, Theophanes auctor est, eamque a Michaelo imperatore damnatam testatur eadem Historia miscella in ejus Vita: Divino sane zelo imperator piissimus motus contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, capitalem animadversionem promulgavit. Sed et Montanistæ baptizari jubentur c. 112.

ἁμμεπτοὶ καὶ ἀνεπίληπτοι χειροτονίσθωσαν] D. Paulus I ad Timoth. cap. iii, 2: δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι. Irenæus lib. iii. advers. hæres., cap. 3: Ab apostolis instituti sunt episcopi in Ecclesiis; et post pauca, Valde perfectos et irreprehensibiles in omnibus esse volebant esse, quos et successores relinquebant suum ipsorum locum magisterii tradentes, quibus emendate agentibus fieret magna utilitas lapsis autem summa calamitas. et Justinianus l. xli. C. de Episcop. et clericis: Ἀκολουθούντας δὲ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, περὶ τοῦ ἀνεπίληπτου ὁρεῖται χειροτονισθῆναι τοὺς ἐπίσκοπους. Insistentes etiam doctrinæ sanctorum apostolorum de creandis irreprehensibilibus sacerdotibus: et novel. 6, cap. 1: θεσπιζόμεν, τοὺς θείους δὲ πάντων ἐπάμενοι κανόνων, ἵνα καὶ ἐπὶ χειροτονίᾳ ἐπίσκοπος ἄριστος, σκοπισθῆται πρότερον αὐτοῦ τὸν βίον, κατὰ τὰς θείων ἀποστόλων, εἰ σεμνὸς τε καὶ ἁμμεπτος

καὶ πενταχίδον ἀνεπίληπτος εἶναι: Sancimus, sacros per omnia sequentes canones, dum quispiam ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius ejus vitam, secundum sanctum Apostolum, si honesta et inculpabilis et undique irreprehensibilis sit.

διακονιστῶν] Diaconissarum frequens mentio apud rerum ecclesiasticarum scriptores. D. Paulus Epist. ad Rom. cap. xvi, 1, Phœben commendat, quæ erat diaconissa Ecclesiæ Cenchreensis, οὕσαν διάκονον τῆς ἐν Κεγχρηαῖς ἑκκλησίας; et Ignatius epist. ad Antiochenes salutat τὰς διακόνους. Plinius Junior ad Trajanum de Christianis scribens, ministras vocat, lib. x, epist. 97: Quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis quæ ministræ dicebantur, quid esset veri et per tormenta quærere. Theodoretus lib. iii, cap. 14: Γυνὴ γάρ τις ἐπίσκοπος ἐν εὐλαβείᾳ, καὶ τοῦ τῆς διακονίας ἄξιωμένην χαρίσματος: Mulier quædam illustris ob pietatem, et diaconissæ honore dignata; et Sozomenus lib. iv, cap. 24, scribit Elpidium Satabenum episcopo exauctoratum, quod Nectariam quamdam ob jusjurandum violatum communione interdictam, penitentia modum peracta, ad diaconissæ dignitatem admisisset: Νεκταρίας δὲ τῆς, διὰ παραβάσεως συνθηκῶν καὶ ὅρκων ἀκοινωνητὸν γενομένην διακονίας ἔχειώσαντα. Sic legendum διακονίας ex Nicerphoro constat lib. ii, cap. 45; non διανοίας, ut perperam habet Græcus vulgatus codex. Epiphanius πρεσβυτέρως vocat hæresi 79, et Laodiceum concilium, can. 115 hujus codicis. De diaconissarum autem ministerio vide adnot. ad canonem 193 hujus codicis.

χειροθεσίαν] Χειροθεσία hic accipitur pro ordinatione seu consecratione, non pro benedictione. Sic d. canone 193 hujus codicis et passim. Duplex enim olim fuit χειροθεσία, εὐλογίας videlicet et χειροτονίας, ut ait Tharadius patriarcha CP., act. 1 concil. Nicæni ii, tom. III Concil.; nec χειροθεσία semper fuit consecrationis symbolum, sed et orationis super hominem cui manus imponebantur. Impositionis manuum quæ ad ordinationem episcoporum et presbyterorum pertinet, meminit D. Paulus I Tim. iv, 14, et v, 22; et Optatus Milevitanus lib. i: In Donatam sunt hæsententiæ lata: quod confessus sit se rebaptizasse, et episcopis lapsis manus imposuisse, quod ab Ecclesia alienum est. Hic enim impositio manuum pro ordinatione sumitur, quam iterari non debere veteres judicaverunt, adeo ut si episcopis in hæresim lapsis, vel ab hæreticis ordinatis, posteaque penitentibus pax daretur impositione manuum, si in suo gradu manerent, non erant iterum ordinandi. Vide quæ supra adnotavimus ad can. 8. Impositio vero manuum benedictionis adhiberi fuit solita, ut jam diximus, lapsis penitentibus, et redeuntibus ab hæreticis ad veram Ecclesiam, Cyprianus lib. iii, epist. 14: Nam cum in minoribus peccatis agant peccatores penitentiam justo tempore, et secundum disciplinæ ordinem ad exomologesim veniant, et per manus impositionem episcopi et cleri jus communicationis accipiant. Item baptizatis. Hieronymus contra Luciferianos: An nescia, inquit, etiam Ecclesiarum hunc esse morem, ut baptizatis postea manus imponantur, et ita invocetur Spiritus sanctus; et Cyprianus epist. 73, ad Jubaianum: Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, et per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur. Omnem denique electionem cujusvis ecclesiastici ministri per ejusmodi manuum impositionem olim fieri consuevisse dubium non est: nec enim diaconissæ, hypodiaconi, lectores, cæteri que ministri ordinabantur, sed tantum super eos fundebatur benedictio per orationem et impositionem manuum. Vide adnot. ad can. 115, infra.

ἐν τῇ κυριακῇ γόνυ κλίνοντες, etc.] Velut mos Christianorum fuit genibus flexis seu de geniculis adorare, ut loquitur Tertullianus. Eusebius lib. v, cap. 5, de Christianis agens qui in legionibus Romanis sub M. Aurelio stipendia merebant, ita scribit: Ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ θέτοντες ἐπὶ τῆν γόνυ, κατὰ τὸ εὐαγγελίου ἕμιν τῶν εὐχῶν ἔλλος, ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν

tur qui in regionibus, agris aut pagis prepositi, officio episcopi fungerentur, veluti vicarii episcopi. Horum frequens mentio est apud scriptores ecclesiasticos, et in subscriptionibus conciliorum.

κυριακόν] Dominicum pro templo seu ecclesia hic accipitur. Sic can. 50, 58 et 132, hujus codicis, et in edicto Maximiani pro Christianis, cujus exemplum exstat apud Eusebium lib. ix, cap. 10 : και τα κυριακά δι οικία όπως κατασκευάζουν, συγχωρεῖται. Quin et dominica sua extruere conceditur; et in vita Constantini: *Temples, inquit, quæ erant Deo consecrata, Domini nomen obtinuerunt, quod nomen non ex hominibus, sed ex ipso omnium Domino illis fuit impositum, et propterea Dominica sunt appellata.* Sic apud Rufinum lib. i Hist. eccl., cap. 5. Eadem notione Cyprianus dominicum dixit, serm. de elemosyna: *Locuples et dives dominicum celebrare te credis, quæ corbonam omnino non respicias, quæ in dominicum sine sacrificio venis.*

πρεσβυτέριον] Presbyterium hic accipitur pro consensu presbyterorum, cui præerat episcopus: sic in epist. I ad Timoth., cap. iv, 14: Μη ἀμλι τοῦ ἐν σοι χαρισματος, ὃ ἰδοὺ σοὶ διὰ προφητίας μετ' ἐκθίσιως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου: *Ne negligito donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii.* Ignatius in epist. ad Antiochenenses salutat τὸ ἅγιον πρεσβυτέριον, et ἱερὸν σύστημα; et in epist. ad Trallianos quid sit presbyterium indicat his verbis: Τί δὲ πρεσβυτέριον ἔστιν ἀλλὰ ἡ σύστημα ἱερῶν, σύμβουλοι καὶ συνεδρευταὶ τοῦ ἐπισκόπου: *Quid vero est presbyterium, nisi castus sacer, consiliarius et consensores episcopi?* Cornelius urbis Romæ episcopus apud Cyprianum lib. iii, epist. 11, *Omni actu, inquit, ad me perlato placuit contrari presbyterium.* Pius I P. R. hoc nomen Latine exprimens, senatum dixit, in epist. ad Iustum Viennensem episcopum tom. I Concil. *Salutat te, inquit, senatus pauper Christi apud Romam constitutus;* et Hieronymus epist. ad Rusticum, *Ecclesia habet senatum, eorum presbyterorum.*

ὡς ἀδελφός] Honorius et Theodosius inapp. l. xix, C. de Episc. et cler. *Eum qui probabilem saculo disciplinam agit, decolorari consortio sororis appellationis non decet.* Ita solebant quidam clerici propudia sua, sorores appellare, et sub hoc pietatis nomine vitia sua obtegere, ut non male in eos jaclaretur illud Martialis,

Quare non habeat Fabulla quæris uxorem, Themison, habet sorores.

Sic et ea notione fratrum appellatio. Interpres Eucrophronis: *Τοὺς ἑτῆρους ἀδελφοὺς τὰ ἑρωτικά ποιοῦσιν οἱ γὰρ ἑρώτες φωραθῆναι λέγουσιν, (Ἄδελφός μου, ἡ συγγένης μου ἔστιν.)* Et Martialis:

O quam blandus es Amiane, matri! Quam blanda est tibi mater, Amiana! Fratrem te vocat, et soror vocatur. Cur vos nomina nequiora tangunt? Lusum creditis hoc jocumque.

Justinian. imp. nov. vi, cap. 6: Βουλόμεθα δὲ καὶ αὐτάς τὰς ἐπὶ τῷ χειροτονίᾳ ἀγομῆνας διακόνους, εἴτε ἐκ χειρείας, εἴτε ἐκ παρθενίας, μετ' τῆς συνόρας ἔχειν, ἐν ταύτῃ δὴ τῷ ἀδελφῷ, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν (τοῖς γὰρ τοιοῦτοις ὀνόμασι χρομίζου, πάντες πονηρὰς ὑποψίας τῶν ταυτῶν πληροῦσι βίον) ἀλλ' ἢ μετ' ἑαυτάς οὐκ ἔστι, ἢ γενεῖσαι μένος, καὶ παιδοῖς, ἢ ταῖς ἀλθεῖσι ἀδελφοῖς ἢ θεοῖς συνεῖναι. *Volimus autem, et ipsas quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas, sive ex viduitate, sive ex virginitate, non cum aliquo coherentes aut cognatorum, aut eorum nomos appellat dilectos (talibus enim nominibus utentes maligna suspitione suam replent vitam) sed aut solæ habitant, aut cum parentibus solis et filijs, aut vere fratribus.* Hujusmodi erant συνισαχτα ο ἀγαπηταί, hoc est virginæ, quæ, ut ait Hieronymus in epist. ad Ocean., a charitate nomen trahentes quasi spiritali amore conjunctæ, sic dicebantur ab illis penes quos habitabant ecclesiasticis, quorum sine nuptiis sub alio

A nomine uxores erant, concubinæ, meretrices. Vide adnot. ad can. 5 supra.

ἀναιροῦσάν τὰ γεννώμενα] Tertullianus in Apolog. *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est, prohibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam, an nascentium disturber. Homo est, et qui est futurus: et fructus hominis jam in semine est.*

ἐβόρικ] Abortionis medicamenta, seu abortum facientia. Minutius in Octavio: *Sunt quæ in ipsis visceribus, medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant, et parricidium faciunt antequam pariant.* Athenagoras ἀμβλωριδία vocat, in Apologia pro Christianis, οἱ τὰς, inquit, τοῖς ἀμβλωριδίοις χρομίζουσας, ἀνδρογονίᾳ φαμεν, κατὰ ποῖον ἀνδρογονοῦμεν λόγον; *Qui mulieres medicamentis abortionis utentes, hominem occidere dicimus, qua ratione homines (jam natos et perfectos) nos jugulabimus?* et synodus sexta in Trullo can. 91: *Τὰς τὰ ἀμβλωριδία διδούσας φάρμακα, καὶ τὰς διαχομίνας τὰ ἐμβρυοντόνα διαλύσας, τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμῷ διακόλλωμεν. Eas quæ dant medicamenta partum abigentia, et quæ setus necantia remota accipiunt, homicidii pœnæ subijcimus.* Suidas ἀμβλωριδίων, ἐβόρικον φάρμακον vocat.

συμστατῆς] Vide adnot. ad can. 25 supra.

ὕπὸ τῆς χάριτος ἱρρύσθη] Gratia servatus, id est divino beneficio potius quam proposito, et animi destinatione. Id etiam profani scriptores de fato et vimuminum uirparunt. Sic Plato lib. ix de Legibus, quo loco poenam ejus qui cum hominem vellet occidere vulneraverit tantum, mitigandam hæc ratione censet, quod dæmonis beneficio potius habenda sit gratia, qui et illum mortis periculo, et hunc imminentis supplicij gravitate liberaris, sic DC. l. xxxii, ff. ad leg. Jul. de adult. *Licet interempto adultero mulier supervixerit, post tam gravis vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis fato quam voluntate ejus servata est.* Vide Fornerium, lib. vi Rer. quot., cap. 9.

ἐπὶ τὸν γένον κλίω] Hunc canonem explicat Balsamo, et Græcus scholiastes Harmenopolis in epitome canonum sect. v, tit. 3, his verbis: *Δύο τῶν καταχομμένων, inquit, ἤσαν τὰς ἢ μὲν, τῶν γένου κλιόντων, ἢ τὴν ἐπιτέριον ἢ δὲ, τῶν ἀπρομύτων, ἢ ἀμαρτία: λέγει γοῦν, εἰ τῶν γένου κλιόντων εἶναι, καὶ ἀμαρτοί, πάνσομος τοῦ ἀμαρτάνου, γενεῖσαι τῶν ἀπρομύτων ἢ δὲ τῶν ἀπρομύτων, ἔξω στήτω τῆς ἐκκλησίας. καὶ οἱ ἀπρομύτοι γὰρ, ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς ἐκκλησίας, μέχρι τῆς ἀκαρῶστας τοῦ ἀβίου ἐκκλησίου. Duo catechamanorum ordines erant: unus eorum, qui genua flectebant, perfectior scilicet; alter imperfectior eorum qui audiebant. Dicit ergo, si sit ex ordine flectentium genua, et peccet, quod peccare desinens, in ordinem audientium referri debeat. Sin ex audientibus sit, consistat extra ecclesiam. Nam et audientes, extra ecclesiam stabant usque ad lectionem sancti Evangelij. Vide adnot. ad can. 14 et 25 supra.*

Concilium Eliberit. Tertullianus, lib. iv contra Marcionem. *Quid facis apud te maritus, si uxor ejus commisit adulterium; habeditne illam? nuptias nec separari vult Christus prohibendo repudium; nos cum macula haberi, tunc permittendo divortium.* Chrysostomus: *Sicut crudelis et iniquus est, qui castam dicitur uxorem: sic fatuus impiusque est, qui retinet meretricem.* Innocent. III, cap. Qui vir. de Adulter.

πρεσβύτερος πρὸ τῶν τριάκοντα ἔτων] Id confirmat synodus vi in Trullo, can. 14, et Agathensis can. 17: *Presbyterum vel episcopum ante trigesimum annum, id est antequam ad viri perfecti ætatem perveniat, nullus ordinare præsumat.* Justinianus Novel. 125, cap. 15, trīginta quinque annos requirit. Apud Judeos in ordinandis sive initiandis sacerdotibus ætas trīginta annorum definita est. I Num. cap. iv, 3, et I Chron. cap. xxiii, 3: *A nato trīginta annos et deinceps usque ad natum quinquaginta annos, sic habet editio Hebraica, et Chaldaica paraphrasis. Græca vero editio LXX, quam secutus est Philo hellenista Alexandrinus, in libro cujus est titulus, Ἦρ ὁσὸν quod*

deterius potiori insidari soleat, et Theodoretus quest. 13, in Numer. : Ἀπό εἰκοσι καὶ πέντε ἐτῶν καὶ ἑπτά, ἕως πενήκοντα ἐτῶν, A viginti quinque annis et supra ad quinquaginta annos. Sed temeratus est ille locus, atque omnino pro εἰκοσι πέντε, legendum est τριάκοντα, ut jam docti viri observarunt. Hieronymus in epist. ad Theophilum Alexand. advers. errorem Joannis Hierosolym. Recordetur legis antiquæ, et post 25 annos a Levitica tribu, eligi in sacerdotium pervidebit; aut si in hoc testimonio sola Hebraicam sequitur veritatem, noverit 30 annorum fieri sacerdotem. Postea viginti annorum numerus a Davide præscriptus est. Cum enim animadverteret filios Levi tam sacerdotes quam levitas propter multitudinem sacrificiorum quotidie augescerent, non posse functionibus templi superesse, si trigesimus annus in illis expectandus esset, quod plures essent infra ætatem illam, legem annalem sacerdotum breviori gyro contraxit, eamque vigesimo anno desinivit, ut testatur I Chron., cap. xxiii, 27: In actis Davidis posterioribus numerus Levitarum fuit, horum nempe a nato viginti annos, et deinceps; et I Chron. cap. xxxi, 17, et Esdræ cap. iii, 8: Constituerunt Levitas a nato viginti annos et deinceps, ut præsentent operi domus Dei. Sed nec usque adeo de ætate sollicitos fuisse apostolos, si cætera convenirent, vel inde colligere licet, quod juvenis fuerit Timotheus, nec voluerit Paulus apostolus juvenem ejus ætatem contemni, I ad Timoth. cap. iv, 12: Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταρροίται. Et Ignatius ad Magnesianos: καὶ οὐδὲν δὲ πρέπει μὴ καταρροεῖν τῆς ἡλικίας τοῦ ἐπισκόπου, Vos quoque docet non contemnere ætatem episcopi. Sic Eleutherius, propter insignem virtutem et pietatem, vigesimum tantum annum agens, Hyrici episcopus ordinatus est, ut refert Nicephorus lib. iii Hist. eccl., cap. 29.

Χριστὸς ἐν τῷ τριηκοστῷ ἔτει | D. Lucas, cap. iii, 23, de baptismo Christi loquens: καὶ κἀπὸς ἐν ᾧ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος. Ipse autem Jesus erat quasi triginta annorum incipiens. Hæc autem dictio ὡσεὶ duplicis est notionis, eaque Græci ununtur nunc affirmantem nunc dubitantem. Ac priori quidem notionem accipienda est de cap. iii, et Joan. cap. i, 14: Ἐδασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός: Spectavimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre; ubi μονογενῶ affirmantem vocal, ut de eo dubitari minime debeat. Huic sententiæ astipulatur Ignatius epistola ad Trallianos: καὶ τρεῖς δικάδας, inquit, ἐτῶν πολιτευόμενος ἔβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου. Et annos agens triginta baptizatus est a Joanne. Idem tradit Chrysostomus et Euthymius in Matth. cap. iii. Auctor sermonis de Jejunio qui Cypriano tribuitur: Anno trigesimo carnis assumptæ baptizatus Domino. Hieronymus in epist. ad Theophilum Alexand. episcop. adversus errorem Jo. Hierosolym., de ætate cujusque presbyteri loquens: Cum ad 30 annorum spatia jam pervenerit, puto eam in hoc non esse reprehendam, quæ juxta mysterium assumpti hominis in Christo perfecta est. Et Bernardus serm. 4 de Epiph.: Jam triginta annorum ad baptismum ipse perrexit. Discrepat Ireneus lib. ii, cap. 39: Ad baptismum, inquit, venit qui nondum triginta annos suppletat, sed qui incipiebat esse tanquam triginta annorum. Et Epiphanius hæresi 81: Ἴν γὰρ τῷ μὲν ὄντι ἐπὶ τῆς ἡλικίας ἐτῶν, καὶ μηνῶν δέκα, ὅτε ἐπὶ τοῦ βαπτισμοῦ ἦν, τριάκοντα μὲν ἐτῶν, ἀλλ' οὐ κλίρον. Erat enim revera ætatis viginti novem, et mensium decem, quando ad baptismum venit, triginta quidem annorum, sed non plenus. Adde quæ de ea re illustramus Scaliger olim observavit lib. vi de Emendat. temp. Certe ætas triginta annorum solidæ ac perfectæ prudentiæ est, et majore tam animi quam corporis robore prædita: eamque rationem reddit Euthymius loco citato, quare post trigessimam ann. Christus ad baptismum venerit. Sic can. 17 concilii Agathensis, perfecti viri ætas dicitur; et perfecta ætas in legibus Wisigothorum lib. x, tit. 2; ætas legitima Theophilo lib. i instit. tit. de Libert. § 4: Ἐθνομος, inquit, ἡλικία, ἢ ὡπὲρ τῶν λ' ἐνιαυτῶν, Legitima ætas est quæ trige-

simam annum excedit: quia videlicet eam ætatem in manumisso olim desideraret lex Ælia Sentia, qua cautum refert Ulpianus in frag. tit. 1: Ut minorem xxx annorum ætatem manumitti ere non liceret.

ἰὼν νοσῶν τις φαρισαῖος | Cornelius urbis Romæ episcopus in epistola ad Fabium Antiocheum, quæ apud Eusebium exstat lib. vi, cap. 43, de Novato loquens: καταλειπὼν γὰρ, inquit, τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἐν ᾗ πιστεύσας καταβῆθαι τοῦ πρεσβυτερίου κατὰ χάριν τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐπιθίντος αὐτῷ χεῖρας εἰς πρεσβυτερίου κλῆρον, ὅς διακλυδόμενος ὑπὸ πάσης τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν (ἵπτι μὴ εἶναι τὸν ἐν κλήρῳ διὰ νόσον περιχυθέντα, ὡσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρον τινὰ γενέσθαι), ἤβησε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τούτου μόνον χειροτονίαν. Ecclesiam Dei reliquit, in qua post fidem receptam presbyterii honore donatus fuit, favore episcopi qui manus illi ad sortem presbyterii imposuit. Qui quidem episcopus ab omni clero, sed etiam a multis laicis vetitus (quoniam minime licebat quemquam in lecto propter morbum baptizatum, sicut huic contigerat, in clerum assumi) petiit ut huic solum ordinare permitteretur. De baptizatis in ægritudine meminit etiam can. 151 hujus codicis et can. 48 collectionis Africane. Cyprianus lib. iv, epist. 7, qui et hujusmodi clericos appellatos fuisse tradit. Erant autem clinicorum duo genera. Alii, qui fidem quidem Christianam amplexi, necdum tamen baptizati, si in morbos incidissent, in ipsa ægritudine, καὶ ἐν τῷ κλῆρῳ, in lecto decumbentes baptizabantur. Horum meminit Epiphanius hæresi 28: Οἱ μὲλλοντες τελευτᾶν, inquit, ἰὼν ὡσεὶ καταχόμενοι, πρὸ τῆς τελευτῆς λούτρον καταβούρται. Morti vicini, si fuerint catechumini, ante mortem lavacro digni sunt. Sic prætorem Arinthæum in ipso vitæ exitu regenerationis lavacro accipisse memorat Basilius epist. 5. Alii vero, qui professione Christiani, et pietatis doctrina instructi, ad extremum usque ætatis, baptismum consulto protulerant, simul et baptizari et mori volentes, ne post illum acceptum rursus peccarent: pervulgato quippe illis temporibus errore decepti, existimabant a peracto baptismo vitam immortem ab omni læpæ requiri, nec ullam delinquentibus expiationem aliam deinceps reliquam esse. Qui opinioni causam dedit male intellectus D. Pauli locus ad Hebræos cap. vi, 4, quo etiam Novatiani abstantes lapsis omnino veniam denegabant. Sic Constantinus imp. extremo vitæ suæ tempore, ab Eusebio Nicomediensi episcopo baptizatus est, ut, præter Eusebium lib. iv, de ejus Vita, cap. 62, alii etiam ecclesiastici scriptores tradiderunt: Socrat. lib. i, cap. 26; Theodor. lib. i, cap. 2; Sozom. lib. ii, cap. 34; Hieronymus in Chronico, et Niceph. lib. viii, cap. 54. Constantius etiam moriens voluit baptizari, ὁποδθήσαν ἰδοὺς φαρμάκων, ut docet Athanasius de synodus Arimini et Seleuciæ. Idem de Theodosio. Magno tradit Ambrosius in orat. de ejus obitu, et Socrates lib. v, cap. 6. Hunc vero clinicorum morem, et in suscipiendo baptismo dilationem, acriter reprehenderunt orthodoxi Patres. Tertullianus lib. de penit., Omne præterea, inquit, cunctationis et tergiversationis erga penitentiam vitium, præsumptio intinctionis importat. Certi enim indubitata venia delictorum, mediam tempus interim surantur, et commeatum sibi faciunt delinquendi. Gregor. Nazianzenus orat. in sanctum baptismum, Baptizemur hodie, ne cras si aliqua majore cogamur, ne beneficium tanquam injuriam prorogemus, nec expectemus ut plura peccata congeramus, quo plura nobis condonentur: nec graviori onere premamur quam vires nostræ ferre queant, ne una cum navi aquis obruamur, ac baptismi gratiam naufragio amittamus, ac dum plura spe atque animo concipimus, omnia perdamus, etc. De clinicis etiam quidam accipiunt illud D. Pauli I Corinth. cap. 15, 29: Τί ποίσομεν οὖν οἱ βαπτίζομενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, Quid facient illi qui baptizantur pro mortuis? Hoc est, ut ipsi putant, qui tanquam mortui sive moribundi baptizantur. Ego vero, salvo meliore judicio, illud intelligendum puto de iis qui, perverso quorundam hæreticorum more,

vice mortuorum baptizabantur. Hunc morem indicat Epiphanius de Cerinthianis loquens hæresi 28 : καὶ ἐκ παραδόσεως πρόγμα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινὸν μὴ παρ' αὐτοῖς προφθανόντων τελευτᾶσαι ἀνευ βαπτίσματος, ἄλλως δὲ ἐκ' αὐτῶν εἰς ὄνομα ἰπείων βαπτίζεσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐκ τῆ ἀναστάσεως ἀναστάντας αὐτοῖς θεῖον δοῦναι τιμωρίας, βάπτισμα μὴ εὐαγγέλιος. Ex traditione res quedam ad nos devenit, quod quidam apud ipsos de vita decesserunt, morte præoccupati citra baptismum, alii vero pro ipsis in nomen ipsorum baptizantur, ne ubi resurrexerint, isti in resurrectione pœnas dent, eo quod non acceperint baptismum. Id etiam Marcionitæ postea factitarunt, exemplum forte a Cerinthianis mutuati : sic enim de iis Chrysostomus in epist. I ad Corinth. cap. xv, homil. 40 : Ἐπιδοῦν γὰρ τις καταχούμενος ἀπίσθη παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλῆρον τοῦ τετελευτηκότος κηύσαντες, προστάσι τῶ νεκρῷ, καὶ δουλεύονταί, καὶ πυνθιόνταί, εἰ φοβούμετο λατρεῖν τὸ βάπτισμα· εἴτα ἐπιβουὴν μηδὲν ἀποκρομένου, ὁ κερουμμένος κἀτωθεν ἐκ' ἐπιβουῆς φησί, ὅτι εἰς θούλοισι βαπτίζεσθαι, καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀπίσθοντος. Postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui abscondo aliquo qui visit, accedunt ad mortuum, et alloquuntur et rogant ut illi baptismum accipere? deinde illo nihil respondente, is qui est abscondus inferius, pro illo dicit se velle baptizari : et sic eum baptizant pro eo qui excessit. Hujusmodi Marcionitarum baptismum, vicarium vocat Tertullianus lib. de Resurrect. carnis. Si autem et baptizantur quidam pro mortuis, videbitur ratione certa illa præsumptione hoc eos instituisse sortentis, quia alii etiam carni ut vicarium baptismum profuturum existimarent ad spem resurrectionis, quæ nisi corporalis, non alias sic baptismate corporali obligaretur; et lib. v, advers. Marcionem cap. 10. Ambrosius in I Corinth. cap. xv, Pauli locum explicans : Exemplum, inquit, eorum subsicit qui tum securi erant de futura resurrectione, ut etiam pro mortuis baptizarentur, si quem forte mors prævenisset, timentes ne aut male, aut non resurgere, qui baptizatus non fuerat, vivus nomine mortui tingebatur.

διὰ τοῦ ἐκτὰ] Act. apost. cap. vi, 3, et cap. xi, 8; Synodus vi in Trullo can. 16; et Sozomenus lib. vii Hist. eccl. cap. 19 : Διακονοὶ δὲ παρὰ ῥωμαίους εἰσὶν νῦν οὐ πλείους εἰσὶν ἑπτὰ, καθ' ὁμοιότητα τῶν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων χειροτονηθέντων· παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις διακονοῖς ὁ τούτων ἀριθμὸς. Diaconi apud Romanos hæcenus non plures sunt quam septem, ad similitudinem eorum qui ab apostolis ordinati fuerant, apud alios vero numerus eorum promiscuus est.

χαρὶς αἵματος καὶ εὐδωλοῦτος καὶ πικρὸς] Id ipsum statutum legimus in apostolica synodo prima, Act. apost. cap. xv, 28, et cap. xxi, 25, atque in Ecclesia diu observatum fuisse testantur prisce rerum ecclesiasticarum scriptores. Tertullianus in Apologetico cap. 9 : Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus, qui propierea quoque suffocatis et morticinis abstinemus, ne quo sanguine contaminemur, vel intra viscera sepulto. Minutius in Octavio : Nobis homicidium nec videre fas est, nec audire, tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus. Id ipsum est quod in modis cruciatibus olim a Biblyde responsum testatur Eusebius lib. v Hist. eccl. cap. 1, et Niceph. lib. iv, cap. 17. Ea quippe, eum ob Christi confessionem in tormentis urgeretur, ut aliqui adversus Christianos vi coacta proderet, quasi humanis carnibus vescerentur : ἢ ὡς ἐκ ταυδία φάγομεν οἱ τοῦτο. οἷς μὴ ἐ δόλοισιν ζῶντι αἵμα φάγομεν ἐξ' ὧ. Quomodo infantes ederent ali, quibus ne irrationabilium quidem pecudum sanguine rescii licet? Ad hoc Christianorum institutum alluere videtur Lucianus in Peregrino : Παρανομίας τε καὶ εἰς ἐπίνοους ὤφθη γὰρ τε, ὡς οἶμα, ἐσθίων, τῶν ἀποφάτων ζῴων. Admisso nescio quo flagitio adversus illos, siquidem visus erat, ut opinor, aliquid ex interditiis comedisse, etc. Adde Clem. Alexandr. lib. iii. Pædag. cap. 3, et Leonem imp. Novel. 53 : ἢ :

A τοῦ μηδὲνα τὸ σῆμα βρῶμα ποιῆσθαι, Ne ex sanguine conficiatur.

πρεσβυτέρου γαμακίτος] Presbyteri conjugii Socrates lib. ii Hist. eccl. cap. 33, de Eustat. in ipsa synodo Gangrensi damnato loquens : Ἐν οὗτοι γαμακίτων εὐχὰς ἐκάλυε γινίσθαι, καὶ πρεσβυτέρου γυναικᾶ εἶχοντος, ἢ νόμου λαϊκῶς ὄν ἀγίγγοτο, τὴν εὐχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν, ὡς μύθος ἐκλίβιν ἐκέλευε. adibus conjugatorum precatioes fieri veluit, et benedictionem et communionem presbyteri habentis uerem, quam lege, cum esset laicus, duxisset, tanquam scelus declinandam præcepit. Et Balsamo ad hunc canonem : Ὁ παρὼν κανὼν ἀναθεματίζει τοῦς μὴ ἐστῆκτως μεταλαμβάνοντας ἀπὸ ἱερῶν ἐχόντων γυναικᾶ hoc est interprete Gentiano Herveto : Præsens canones anathematizat, qui non indistincte communicat sacris sacerdotum qui habent uxores. Fulgentius Ferrandus Carthaginensis Ecclesie diaconus, in Brevi-tione Canonum cap. 89, ex cod. ms. Corbeicensi viro doctissimo Franc. Chiffletio nuper editus : De oblatione presbyteri conjugati nullus audeat nec communicare, concilio Gangrensi tit. 4. Vetus versio qua Isidorus Mercator in sua collectione Canonum usus est, sic habet, De oblatione presbyteri conjugati Si quis discernit presbyterum conjugatum, tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debeat, et a eius oblatione ideo se abstinere, anathema sit. Sic etiam antiquus interpres in cod. ms. Bibl. Thuanæ, presbyterum conjugatum vertit; perperam Dionysius Exiguus, qui uxorem habuit, quod cum voce γαμακίτος minime convenit, sed verius, qui uxorem habet, γυναικᾶ εἶχοντος, ut Socrates et Balsamo recte interpretati sunt.

οἶνον τοῦ θεοῦ] Hic et can. 106 hujus codicis domus Dei pro ecclesia accipitur. Sic passim apud ecclesiasticos scriptores. Zeno Veronensis serm. d. Psalm. cxxvi : Conventus quidem ecclesiarum, quod ad secretam sacramentorum religionem edificiorum septa concludunt, consuetudo nostra domum Dei soliti est nuncupare. Vide Animadvers. viri eruditissimi D. Herakli ad Arnob. lib. vi.

ἀγάπας] Cœnæ dominicæ tres olim erant partes Ἄρτου κλάσις fractio panis, cujus meminit D. Lucas Act. apost. cap. ii, 42, et cap. xx, 7, ubi Syrus in interprete ἄρτου κλάσις Græco vocabulo εὐχαριστίαν eucharistiam vertit : secunda pars ποτήριον τῆς εὐλογίας : poculum benedictionis, cujus meminit D. Paulus I ad Corinth. cap. ii, 16; tertia pars ἀγάπη, hoc est sobrium convivium, a Christianis post eucharistiam in ecclesia celebrari solitum, et inopum refocillandorum causa potissimum excogitatum, cujus etiam plura testimonia exstant apud prisce rerum ecclesiasticarum scriptores. Sed et in epist. Judæ apostoli cap. i, 10, ubi quorundam impietatem perstringit his verbis : Οὗτοι εἰσὶν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιδάδες, συνευχούμενοι ὑμῖν, ἀπόβως ἑαυτοῦς ποιμαίνοντες. Hi sunt in agapis, sive ut habet vetus interpres, epulis vestris maculæ, dum vobiscum epulantur, sine timore seipsos pascentes. Cœcumenius in hunc locum : Erant, inquit, eo tempore mensæ quæ parabantur, de quibus et Paulus epistola ad Corinthios loquitur, quas etiam ἀγάπας appellabant. Illud vero publicum Ecclesie convivium eleganter describit Tertullianus in Apologetico cap. 39 : Cœna nostra, inquit, de nomine rationem suam ostendit. Vocatur ἀγάπη, id quod dilectio penes Græcos est, quæ inscunq; sumptibus constat, lucrum est pietatis nomine facere sumptum. Si quidem inopes quosque refrigerio isto juramus. Si honesta causa est convivii, reliquum ordinem discipline de causa æstimatæ, quæ sit de religionis officio, nihil scurrilitatis, nihil immodestæ admittitur, non prius discumbitur quam oratio ad Deum prægustetur, editur quantum esurientes cupiunt, bibitur quantum pudicis utile, etc., et libro ad martyres agapem fratrum vocat. Cyprianus lib. iii contra Quirinum cap. 3, agapem et dilectionem fratrum. Minutius in Octavio, Convivia non tantum pudica colimus, sed et sobria : nec enim indulgemus epulis, aut convivium mera-

ducimus, seu gravitate hilaritatem temperamus. De agape etiam sine dubio intelligendum est quod Plinius Junior de Christianis ad Trajanum scribens lib. x, epist. 97 : *Afirmabant, inquit, hanc fuisse summam vel culpæ suæ vel erroris, quod essent soliti stato die ante lucem convenire, carmenque Christo quasi Deo dicere secum insicem : seque sacramento non in scetis aliquid obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent, quibus peractis, morem sibi diu edendi fuisse : rursumque cocundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen et innocuum. Hunc quoque in Ecclesia convivandi morem Chrysostomi ætate observatum fuisse, planum est ex illius Homil. 27 in epist. ad Corinth. cap. II : κοινὰς δὲ, inquit, ἐποιούντο τὰς τραπέζας ἐν ἡμέραις νενομισμέναις, ὡς εἶπε καὶ τῆς συνέξεως ἀπαρτισθείσης, μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν, ἐπὶ κοινῶν πάντας ἦσαν εὐωχίαν τῶν μὲν πλουσιωτέρων περὶ τῶν τὰ ἴδιόματα, τῶν δὲ πενιχτέρων, καὶ οὐδὲν ἔχοντων, ἢν' αὐτῶν κολουμένων, καὶ κοινῆ πάντων ἰστωμένων. Statim diebus mensas faciebant communes : et peracta synaxi, post mysteriorum communionem commune inibant convivium, divitibus quidem cibos asserentibus, pauperibus autem, qui nihil habebant, etiam vocatis, et omnibus communiter rescentibus. Illis convivii omnes promiscue accumbebant, nullo habito discrimine, omniumque convivantium par fuit æqualitas, ut neque dives prior accumberet, neque pauper posterior. Quod cum non observarent Corinthii, a D. Paulo reprehenduntur d. cap. II, 21. De his etiam Augustinus contra Faustum lib. xx, cap. 20 : *Agapæ nostræ, inquit, pauperes pascunt sive frugibus, sive carnibus ; et paulo post : Quoniam plerumque in agapibus, etiam carnes pauperibus erogantur, misericordiam Christianorum similes dicitis sacrificia paganorum.* Hæc vero antiquissima in ecclesia convivandi ratio cum paulatim ambitione divitum, partim etiam multitudinis insolentia in abusum veniret, ea convivia in ecclesiis exerceri prohibebatur legimus can. 152 hujus codicis, et can. 30. Remansit autem nomen in usu ecclesiastico, ut convivia quæ pauperibus et hospitibus reficiendis instruantur, ἀγάπαι et charitates appellarentur, et a dominica cena separari coeperunt, quam in ecclesia tantum administrari fas erat. Priscæ autem consuetudinis vestigia hodieque Græci servare dicuntur, qui die resurrectioni dominicæ sacro post sacram mysteriorum communionem, allatis in ecclesiam epulis communiter convivunt, carmen quoque solemne concinunt, quod his verbis constat : Χριστὸς ἀνίστη ἐκ νεκρῶν θανάτου θανάτων πατήσας. καὶ τοῖς ἐν ταῖς μνημασιν ζῶντος χαρισάμενος. Ut olim vir priscæ antiquitatis ecclesiasticæ peritissimus G. Cassander in liturgicis adnotavit. Porro agape Christianorum non multum differt a sacris Romanorum convivii, quæ charistia dicebantur, in quibus querelæ affinium et amicorum componebantur. Horum meminit poeta lib. II Fast. :*

Proxima cognati dicere charistia chari.

Et describuntur a Valerio Maximo lib. II, cap. 17, his verbis : *Convivium solemne, inquit, majores instituerunt, idque charistia appellaverunt, cui præter cognatos affines nemo interponebatur : ut si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacra mensæ, et inter hilaritatem animorum, fautoribus concordie adhibitis tolleretur.* Omitto τρισίτια Cretensium, et περὶ τῶν Λακεδæμονiorum, de quibus videsis N. Cragium lib. I de Republ. Lacedæm. cap. 9.

περιβολαῖον] Suidas : Περιβολαῖον ἴστι ἐνδυμα. Περιβολαῖον ἐστὶν ἰνδumentum, seu vestimentum. Pollux in Onomastico lib. VII, cap. 13 : *Αἱ δὲ ἐξωτερικὲς καὶ αὐτοσφαιρικὲς περιβολαῖαι ἄν εἰεν. Exteriores vestes, et quæ superinduntur, peribolæ sunt.* Balsamo et Zonaras hic περιβολαῖον vocant τὸ ἐπάνω τῶν ἄλλων ἐπιθέτουσα, amiculum, seu, vestem quæ aliis superponitur. Hæc etiam voce usi sunt LXX interpretes Psalm. CI et CIII, et D. Paulus in epist. ad Hebr. cap. I, et I ad Corinth. cap. II.

βήρους] Zonaras hic βήρους Beros, τὰ σερικὰ ὑφάσματα vocat vestes e serico contextas, eaque honestiorum erant. Fuit et Burrus, sive Byrrus vestia genus aliquantum vilioris. Vide P. Pithæum lib. II advers. subseciv. c. 16.

μεταβάλλοιτο ἀμπίασμα] Promiscuus vestium usus damnatur Deuteron. cap. XXII : *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste muliebri.* Hujus legis meminit Philo Judæus περὶ ἀνδρείας. Josephus lib. IV Antiq. cap. ult., et Cyprianus epist. 37 ad Encratium.

ἀποκείρτο τὰς κόμας] D. Paulus in I ad Corinth. cap. II, 6 : *Δυσχρὸν γυναικὶ τὸ χαιρασθαι ἢ ξυράσθαι, Turpe mulieri tondere aut radi.* Refert Sozomenus lib. VII Hist. eccles. cap. 16, Theodosium imp. edicto cavisse τὰς γυναῖκας χειρόμηνια τὰς κεφαλὰς, ἀπιλαύνεσθαι τῶν ἐκκλησιῶν τούς δὲ ταυτὰς προσκυμένους ἐπισκόπους, ἀφαιρεῖσθαι τῆς ἐπισκοπῆς. *Mulieres quæ caput tonderent ab ecclesiis esse expellendas, et episcopos eas admittentes episcopatibus privandos.*

ὄρον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου περὶ ἑορτῆς τοῦ πάσχα] Epiphanius hæres. 69 de Patribus Nicænis loquens : *Ἄρα δὲ καὶ ἐν τῷ αὐτῷ κανόνι τινὰς ἑθάρων ἐν τῇ συνόδῳ ἑκατησαυατικῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ περὶ τοῦ πάσχα ὁρίσαν μὲν ἔωσαν καὶ ὁμόνοιαν τῶν ἁγίων Θεοῦ καὶ πανόροτον ἐμίτραν γίνεσθαι. Simul autem et in eadem synodo canones quosdam posterunt ecclesiasticos, simulque de Paschate decreverunt unam unitatem ac consensum fieri.* Et Sozomenus lib. I, cap. 21 : *Πανσαμῆνις δὲ τῆς ἐπὶ τῷ δόγματι ζητήσεως, ἔδοξε τῇ συνόδῳ καὶ τὴν πασχαλίαν ἑορτὴν ἀπαντας κατὰ τὸν αὐτὸν ἡμερῶν καρῶν. Controversia de fide sublata, concilio visum est, ut omnes diem festum Paschatis uno eodentque tempore celebrarent.*

κανονικὴς ἐπιστολῆς] κανονικὰ γράμματα can. 145 hujus codicis. Antiquissimus in Ecclesia canonicarum sive ecclesiasticarum epistolarum usus. Has orthodoxi episcopi tanquam fidei suæ tesseras invicem mittebant, ut earum commercio societatem ejusdem religionis ; et, ut loquitur Tertullianus de præscript. cap. XX : *communione pacis et concensationem hospitalitatis ostenderent.* Id testatur concilii Antiocheni epistola synodica ad Dionysium Romanum, et Maximum Alexandrinum episcopos, quæ apud Eusebium exstat lib. VII Hist. eccl. cap. 30, ubi de depositione Pauli Samosatani, et domni in ejus locum substitutione agitur : *Ἐδώσαμεν τε ὑμῖν ὁπως τούτου γράψατε, καὶ παρὰ τούτου τὰ κοινωνικὰ δέχασθε γράμματα. Indicavimus autem vobis ut illi domno scribatis, et ab eo litteras communionis suscipiatis.* Ac proinde unitatem Ecclesiæ probari solitam tradit Optatus Milevitanus lib. II : *Nobis, inquit, totus orbis commercio formatarum in una communionis societate concordat.* Et Augustinus epist. 162 : *Unde factum est, ut etiam ad nonnullos Donatarum primarios scriberemus, non communicatorias litteras, quas jam olim propter suam perversitatem ab unitate catholica quæ toto orbe diffusa est, non accipiunt : sed privatas luntum.* Et epist. 163 de Eleusio et sociis ejus loquens : *Hic primo asserere conatus est ubique terrarum esse communionem suam. Quærebam utrum epistolas communicatorias, quas formatas dicimus, possent, quo vellet dare, etc.* Porro canonicarum sive formatarum epistolarum variaz erant ac distinctæ species et appellationes diversæ, quas passim in Conciliorum Actis et in universa Historia ecclesiastica observare licet. Generaliter autem κανονικῶν ἐπιστολῶν appellatione, εἰρηνικαὶ et συστατικαὶ, pacificæ et commendatitiæ significantur. Zonaras hic, κανονικὴς ἐπιστολῆς τὰς συστατικὰς καὶ εἰρηνικὰς ὀνομάζει ; et in can. 22 concilii Laodiceni : *Τὰς ἐπιστολὰς, inquit, τὰς εἰρηνικὰς τε καὶ συστατικὰς, κανονικὰ γράμματα ἐνταῦθα ὀνομάσσει, ὡς κατὰ κανὼνα γινόμενα.*

εἰρηνικῶν] Εἰρηνικῶν etiam meminit can. 189 hujus codicis. Harum duæ sunt species : alæ enim sunt quæ et dimissoriæ dicuntur, quæ episcopis a metropolitans, et metropolitans a patriarchis dantur, cum ad Imperatorem usu sic exigente proficiscuntur ; aliæ

εἰρηνικῶν] Εἰρηνικῶν etiam meminit can. 189 hujus codicis. Harum duæ sunt species : alæ enim sunt quæ et dimissoriæ dicuntur, quæ episcopis a metropolitans, et metropolitans a patriarchis dantur, cum ad Imperatorem usu sic exigente proficiscuntur ; aliæ

Martyr ad Tryphonem : Διδάσκαλοι ὑμῶν μίχρη νῦν καὶ τίσασαρες, καὶ πάντα ἔχουσιν ὑμᾶς γυναῖκας ἕκαστον συγχωροῦσι : *Magistri vestri ad hoc usque tempus, quatuor et quinque uxores unumquemque vestrum habere permittunt.* Hoc vero paganorum et Judæorum licentia Romanis legibus est prohibita, l. n. C. de incest. nupt., l. xviii, C. ad leg. Jul. de Adulter.; et l. viii, C. de Judæis. Et, ut ait Theophilus de Nupt. § 6 et 7, κεφαλὴν ὄρωσται τιμωρία κατὰ τῶν διπλοῦν γάμων συνοστώντων. *Capitalis in eos pæna constituta est qui binas nuptias contrahunt.* Theodoretus in primam ad Timotheum : *Optim consueverant et Græci, et Judæi, cum duabus, et tribus, et pluribus etiam uxoribus simul jungi lege matrimonii. Quinetiam nunc cum leges imperatoris prohibeant duas simul uxores ducere, rem habent cum concubinis et meretricibus.* Altera digamiz species, cum quis morte prioris conjugis soluto matrimonio secundas nuptias contrahit : de ea quoque non ambigitur. De tertia igitur quæ vulgo ignota, paucis agendum est. Ejus vestigia quedam exstant in edicto Prætoris. *Qui dina sponsalia binasve nuptias eodem tempore constitutas habet, infamia notatur l. 1, ff. de his qui not. inf. Et l. xii, § 2, ff. eod. : Quod ait Prætor, eodem tempore, non initia sponsaliorum eodem tempore factorum, accipiendum est, sed si in idem tempus concurrant.* Sane legibus Romanis divorcio dirimebantur nuptiæ, ne tamen temere et sine judicio id fieret, hæc renuntiatio certis quibusdam ac solemnibus verbis fiebat, adhibitis septem testibus civibus Romanis puberibus, ex capite scilicet legis Julæ, quæ divorcii modum imposuit, et præter formulam facta pro infectis haberi statuit. Quod et Bomponius JC notat l. xxxv, ff. de Donat. int. vir. et uxor. : *Si non secundum legitimam observationem divorcium factum sit, non videtur solum matrimonium.* Et Caius l. xliii, ff. de Adulter. : *Si ex lege repudium missum non sit, mulier adhuc nupta videtur.* Matrimonia etiam nonnisi misso repudio, nec sine legitima causa dissolvi statuerunt Imp. Constantinus et Theodosius l. 1 C. Th. de Repud., et l. viii, C. eod., ubi causas designant, quibus maritus ab uxore, et uxor a marito repudiari potest. Renuntiatio enim hujusmodi fuit, ut aut vir uxori, aut uxor marito matrimonium remitteret. Eoque jure qui quæve sine causa et absque legitimo repudio alteram ducit, alterive nubit, binas nuptias eodem tempore constitutas habet. Eadem ratione ecclesiasticis scriptoribus digami dicuntur, qui priore conjugæ absque legitimo repudio, hoc est præter causam adulterii, dimissa, alteram superinducunt. Planum quippe est, divorcium causas, excepto adulterio, legibus sæculi olim receptas et ab imperatoribus excoctatas, nunquam ab Ecclesia admissas fuisse. Atque ideo qui legitime, hoc est secundum legis humanæ licentiam divertebant, et ad alias nuptias transibant, judicio Ecclesiæ binas nuptias eodem tempore constitutas habere censebantur, unde et iis merito canonica multa irrogabatur. Hanc digamiz speciem non obscure indicat Chrysostomus in epist. I ad Timoth. cap. iii, homil. 10 : *Ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἔξῃν καὶ δευτέρους ὁμιλεῖν γάμους, καὶ δύο ἔχουσιν κατὰ ταυτὸν γυναῖκας. Judæis licitum erat et binis nuptiis jungi, et duas in idem habere simul uxores.* Justinus martyr in Apologia 2 : *Καὶ οἱ νόμοι ἀνθρωπίνῳ δεγμίας ποιοῦμενοι ἀπαρτῶσι κατὰ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων εἰσι. Ἴσθι qui lege humana binas nuptias contrahunt, peccatores sunt apud præceptorem nostrum.* Quibus verbis ad illud Christi alludit, Matth. cap. xix, 9 : *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi propter adulterium, et aliam duxerit, mechatur : et qui dimissam duxerit mechatur.* Idem Justinus, δεύτερος γάμος εὐσεβῆς μοιχία. Quos vero Justinus νόμοι ἀνθρωπίνῳ δεγμίας ποιοῦμενος, hic canon νομιμῶς δευτέρους γάμους συναθίντας vocat. Sic Græcus Scholiastes Harmenopuli in epitome canonum sect. 3, tit. 1 : *Διγάμιος ἔστιν, ὃ καὶ ἑτέραν συνοστούμενος, καὶ ἑ ἕραν κατὰ νόμους ἀγόμενος. Digamus est et is qui aliam sibi despondit, et aliam secundum leges*

A duxit, et qui alteri desponsam ducit. Et Jo. Siphilinus patriarcha CP. in synodica de sponsalibus lib. 1 Sent. synod. : *Ὁ μνηστὴρ συνοστούμενος καὶ κατὰ νόμους διαλυσάμενος, εἴτε ἑτέραν ἀγόμενος, διγάμιος ἔστι. Ἴσθι qui sponsalia contraxit et secundum leges dissolvit, alia deinceps uxore ducta, digamus est.* De hujusmodi igitur digamis accipienda sunt supradicti canones 8, 39, 52 et 105 hujus codicis. His autem opponuntur ii qui D. Paulo *μίας γυναῖκος ἄνδρες, κείνης uxoris viri dicuntur, l. ad Timoth. cap. iii, 2 et 12, et ad Titum cap. 1, 6 : Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀπεκλιπτόν εἶναι, μίας γυναῖκος ἄνδρα : et διάκονοι ἰσοῦσαν μίας γυναῖκος ἄνδρες.* Quibus verbis Apostolus, Christi vestigiis insistens, præcipit ne ad ἐπίσκοποι aut διάκονοι munus assumatur, qui uxore temere repudiata, alteram secundum leges superinduxerit. Œcumenius in d. cap. 3 : *Et γίνεται ἀπὸ κοσμικῶν, μὴ εἶν δευτερογάμος. Si fiat e mundanis, non sit saltem digamus.* Et Chrysostomus in epist. ad Titum cap. 1, homil. 2, hæc verba D. Pauli explicans, *« μίας γυναῖκος ἄνδρ »* καὶ τοὺς ἀσελ. εἰς κολάζων, καὶ οὐκ ἀρτίς μετὰ δευτέρου γάμου τὴν ἀρχὴν ἐγγειρίζουσαι ταῦτα. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ἀπέθουσαν μηδεμίαν φυλάξας εὐνοίαν, πῶς ἂν οὗτος γίνοιτο προστάτης καὶ ὁ; τίνα οὐκ ἀνύποσταται κατηγορίας; ἴσθι γὰρ πάντες, ἴσθι ὅτι εἰ μὴ κακῶνται παρὰ τῶν νόμων τὸ δευτέρους ὁμιλεῖν γάμους, ἀλλ' ὁμοῦ πολλὰς ἔχει τὸ πρῶτον κατηγορίας ὁδοῦσιον οὐν περιέχων λαβὴν τοῖς ἀρχομένοις τὸν ἀρχοντα βολιται. Impudicos etiam coarctet, nec permittit ut quis cum binis nuptiis, ad Ecclesiæ regni dignitatemque assumatur. *Qui enim erga eam quæ repudiata discessit, nullam benevolentiam servavit, quomodo is bonus Ecclesiæ præses erit? Quam ille non sustinebit reprehensionem? Nostis enim omnes, quod etsi per leges permissum sit secundis nuptiis jungi, rem tamen esse multæ criminacioni obnoxiam : nullam igitur subjecis criminandi occasionem præbere Ecclesiæ præsidem vult.* Et Theophylactus ibidem : *Ut lascivos cohibeat : unius, inquit, uxoris vir. Qui enim nullam servavit benevolentiam erga eam quæ discessit, quomodo Ecclesiæ bene præerit? Oportet autem episcopum irreprehensibilem esse. Digamus autem non est inculpatus, etsi hoc mundanis legibus placeat.* Theodoretus loco citato : *Si enim ipse, priore expulsa uxore, fuisset alii conjunctus, dignus esset qui reprehenderetur, et jure esset accusationi obnoxius.* Eadem phrasi ac notione D. Paulus I Tim. cap. v, 9, dixit : *Χήρα καταλιγίσθη γεγονυῖα ἐνὸς ἀνδρός γυνί, ἡ ἴδια εἰληγatur quæ fuerit unius viri uxor.* Hoc enim digamia genus commune fuit tum viris tum mulieribus, quibus æque apud Græcos et Romanos concessa divertendi licentia; quin et nomina rei illius propria prodita erant, ut si vir discederet ab uxore, hoc dicebatur ἀποκομῆ; si mulier a viro, ἀπόλειψις. Ac viris quidem divertere, aliasque repudiatis uxoribus etiam superstitibus, superinducere; legibus concessum fuisse vulgo notum est. Uxorij etiam a marito divertere liquisse plura testimonia exstant, apud profanos sacrosque scriptores. Solon apud Plutarchum statuit τὴν γυναῖκα τὰ τῆς ἀπολείψεως γράμματα παρὰ τῶ ἀρχοντι θίσθαι, μὴ δὲ ἔτι.ον, ἀλλ' αὐτὴν παροῦσαν. Sic Alcibiadis uxor libellum repudii apud archontem deposuit, ut in Alcibiade testatur Plutarchus. Andocides in orat. pro Nicocrato : *Dicit, quæso, apud quem archontem promissa uxor repudiavit?* Apud Romanos ejusmodi flagitium usitatum fuisse indicat Martialis lib. viii :

..... Nondum tricesima lux est,
Et nubit decimo jam Thelesina viro.

Et lib. xii :

..... Velerem, Procula, maritum
Deseris, atque jubes res sibi habere suas.

Et Juvenalis :

..... Sic fient octo mariti ;
Quinque per autumnos.

Cælius apud Ciceronem lib. viii Fam. epist. 7 : *Soror Triarii divorcium sine causa, quo die vir e provincia venturus erat, fecit : nuptura est Decimo Bruto. Se-*

neca lib. in de Benefic., cap. 16 : *Nunquid jam ulla repudium erubescit, postquam illustres quædam ac nobiles feminae non consulum numero, sed maritorum annos suos computant, et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tandiu istud timebatur, quandiu rorum erat. Quia vero jam nulla sine divortio acta sunt, quod sæpe audiebant facere didicerunt.* Et Tertullianus in Apolog., cap. 6 : *Ubi est illa felicitas matrimoniorum, qua per annos fere sexcentos ab Urbe condita, nulla domus repudium scripsit? At nunc in feminis repudium, jam et votum est, quasi fructus matrimonii.* Ambros. lib. de Abrahamo : *Nemo sibi blanditur de legibus hominum : viro non licet quod uxori non licet, eadem a viro quæ ab uxore debetur castimonia.* Testatur etiam Justinus Martyr apud Eusebium lib. iv Hist. Eccl., cap. 17, mulierem quamdam Christianam dato repudii libello, a viro, propter luxuriosos ejus mores, discessisse : *Τὸ λεγόμενον, inquit, παρὰ τῶν ἱερῶν δόξα, ἐχωρίσθη.* Sic legitimus, Fabiolam a marito suo discessisse et alteri postea nupsisse, eoque nomine publicam ei pœnitentiam impositam fuisse tradit Hieronymus in epitaphio Fabioke. Adde illud Christi, Marc. cap. x, 12 : *Si mulier dimiserit virum suum et nupsit alteri, mœchatur; et concil. Eliberit. cau. 8 : Feminae, quæ nulla præcedente causa, reliquerunt viros suos et alteri se copulaverunt, nec in fine accipiunt communionem.* Et can. 72 : *Si qua vidua fuerit mœchata, et eundem postea habuerit maritum, post quinquennii tempus acta legitima pœnitentia placuit eam communioni reconciliari : si alium duxerit relicto illo, nec in fine dandam esse communionem; vel si fuerit ille fidelis, quem acceperit, communionem non accipiat, nisi post decem annos acta legitima pœnitentia.* Vide J. Leschæserium JC in observatione Gallice scripta, de Digamia.

centesimæ] Interpretis error est, qui *ἡμιολίας* interpretatus est *centesimas*. Item Zonaræ et Balsamoni error est, qui can. 17 pro semissibus usuris accipere, quasi τὸ ἕμισον τοῦ ὄλου τόκου, quæ dimidiæ centesimæ dicuntur l. ult. C. de Fiscal. usur; et Cujacii, qui recitatione ad l. xx, C. de Usur. *ἡμιολίας* usuras beses intellexit, quæ et ipsæ clericis interdiciuntur. Nec melius Scaliger de re nummaria p. 95 et alii, cum *ἡμιολίας* interpretantur usuras sesquialteras; id est, cum decem et octo in centum anna præstantur, ac proinde centesima et dimidia centesimæ. Neque enim usuræ centesimæ respectu *ἡμιολίας* dictæ fuerunt; verum respectu sortis, quod sane est ὄλον, et κεφάλαιον seu ἀρχαίον, et ut Tertullianus loquitur, *universitas*, ac proinde cum usura τοῦ ὄλου seu τοῦ κεφαλαίου, id est sortis, dimidiam partem constituit, *ἡμιολιον* est : non usura semissis, non bessalis, non centesima, non sesquicentesima. Eam recte describit Hieronymus in Ezechiel. lib. VI, cap. xviii, f. 206 : *Solent in agris frumenti et milii, vini et olei, cæterarumque specierum usuræ exigi : verbj gratia, ut hiemis tempore demus decem modios, et in messe recipiamus quindecim, hoc est amplius partem medium.* Constantinus modum usuris præscribit l. 1 Cod. Th. de Usur., puta, ut frugum *ἡμιολίας*, pecunie centesimæ tantum esse possint : quæcumque fruges, et ubi superfluum est, quod sortem excedit, seu sorti accedit, usura. Sidonius lib. iv, epist. 24, superimpositam medietatem elegantem vocat, cum sortem usura æquat. Vide sup. a ad can. 17.

χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροαμένων] *Χειροτονία* hic accipitur pro electione, seu suffragii forma, quam in eligendis episcopis ac presbyteris vetus observavit Ecclesia. Hæc autem vox ἀπὸ ἔξωθεν in Ecclesiam translata est. Apud Athenienses duplex erat ratio constituendi magistratus : quidam enim per κλήρον ἐλεgebantur, unde et κληρωταὶ ἀρχαί, *magistratus sorte electi*; et locus in quo deligebantur κληρωτήριον dicebatur : quidam vero per χειροτονίαν, id est porrectionem manuum, quæ in sublimi a populo dum aliquem probaret fieri solebat, et χειροτονῆται appellati sunt. Id docet Demosthenes contra Neerum, et

Æschines contra Ctesiphontem his verbis : *Μεσφρατῆς, inquit, esse dicunt eos quos Thesmothetæ τιμῶν, porrectione manuum declarare.* Hunc etiam fragii serundi modum apud Romanos usu receptatur Cicero in orat. pro Flacco : *Sis sunt expsa, inquit, ista præclara quæ recitantur pœnitenti non sententiis neque auctoritatibus declarata, nec rejurando constricta, sed porrigenda manu pro dendoque clamore multitudinis concitata.* Hinc li temporis civilis appellatio vertitur in sacram. I mus enim Paulum apostolum et Barnabam, in exorientis Ecclesie presbyteros per singulas civitates seu Ecclesias, *χειροτονία*, hoc est suffragii consensu populi ordinasse. Id testatur D. Lucas cap. xiv, 25 : *Χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους : ἐκκλησίαν.* Unde et ipse Lucas dicitur *χειροτονῆσθαι ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, suffragiis delectus ab Ecclesia Corinth. cap. vii, 19.* Eadem notione *χειροτονία* accipitur hoc canone, pro electione viclelicet et

fragio populi, ut tradit Theodorus Balsamo, et naras in can. 1 Apostol., cujus verba ex Codice Bibliothecæ regie ascribam : *Νῦν μὲν, inquit, χειροτονία καλεῖται, ἢ τὰς καθιερώσεως τοῦ ἱερέσθαι χόντος, τειλοσυργία τῶν εὐχῶν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπίκλησις, ἀπὸ τοῦ τὸν ἀρχιερέα τεινεῖν τὴν ἐὺλογεῖν τὴν χειροτονούμενον. Παλαιὸν δὲ καὶ ἡ ψῆφος χειροτονία ὠνόμαστο. Ὅτε γὰρ τοῖς τῶν πλείστον ἐξῆν ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς, συνήθει πλῆθη, καὶ οἱ μὲν τοὺς ἁρῶντο, οἱ δὲ τὸν δὲ οὖν ἢ τῶν πλείστον κρατοῖν ψῆφος, λέγεται τεινεῖν χεῖρας, τοὺς τῶν ἐπιλογῶν ποιοῦμένους, καὶ διὰ τὸ ἀριθμεῖσθαι τοὺς ἑκάστον ψηφίζομένους, καὶ τῶν τῶν πλείστον ἀιρούμενον εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην προεσθαι κἀνθεν ἐκλεῖσθαι τῆς χειροτονίας τὸ οἱ τούτω δὲ καὶ οἱ τῶν συνόδων κατῆρες οὕτως εὐρίσκει χρησόμενοι, καὶ τὴν ψῆφον χειροτονίαν καλεῖσάντι γὰρ ἐν Λαοδικείᾳ συνόδῳ ἐν πίστιν καὶ νῦν ἢ Μη δὲ τὴν τῆς χειροτονίας παρουσίᾳ ἀκροαμένων οἶαι. Χειροτονίας δὲ τὰς ψῆφους ὠνόμασαν ἐν τῇ τειλοσυργίᾳ τοῦ ἀρχιερέως, μᾶλλον ἔθος ποσυνίρχεσθαι. Ἐν δὲ ταῖς ψῆφοις, διὰ τὸ εἰσάγεσθαι αἰτιάματα τῶν ψηφίζομένων ἀνδρῶν, ἀπὸ γῆρας παρσῖναι τινος, καὶ ἀκροᾶσθαι τούτων. Νῦν γὰρ χειροτονία vocatur perfectio precum, sanctique Spiritus invocatio, dum sacerdotio quis initiatur et consentione sortitur, ex eo dicta quod pontifex extimanum benedicendo homini ad sacra deligendo. vero ipsum etiam suffragium nominatum est χειροτονία. Num cum populis civitatum licebat eligere sacrapræfectos, conveniebat ipse populus, et alii qui hunc, alii vero deligebant illum. Quatenus autem rium suffragium vinceret, eligentes serunt soliti tendere manus, et per manus ita porrectas nubantur qui vel hunc vel illum delegissent, plures vero suffragiis electum summo sacerdotio præf χειροτονίας nomen hinc sumptum, quo sic etiam adorum Patres inveniuntur usi, suffragium nomin χειροτονίαν. Laodicensis nempe synodus in quibusdione dicit : Non oportere χειροτονίας in audien præsentia fieri; χειροτονίας autem appellarunt sigia. In plena quidem l'ontificis approbatione consecratione magis obtinebat consuetudo ut una convenirent : sed in suffragiis serundis, co electorum virorum crimina quædam proponere aliquos velatur adesse et hæc audire. De Audien vero seu catechumenis vide adnot. ad can. 14, 50 sup. a.*

εἰ τὰ κοιμητήρια] Athenæus lib. iv, cap. Dosiadis lib. iv τῶν κρητικῶν, refert, apud Greb in singulis civitatibus sedes quasdam fuisse publicas in quibus peregrini dormire solebant, unde et κτήρια appellabantur : *Εἰσι πανταχῶ κατὰ τὴν κτηρία οἱ καὶ δύν, ὡς τὸν μὲν καλεῖσθαι ἀνδρείων, τὸν δὲ ἀνδρείων τοὺς ξένους κοιμίζουσι, κοιμητήριον προσωγράφου.* Christiani hoc verbo usi sunt, et quia fides dormitios rursus excitandos, interea dormire dicebantur, que eorum sepulcra κοιμητήρια appellabantur.

domitoria, seu loca ad quietem et somnum comparata. Solebant autem ad sepulcra suorum martyrum, suorum sacrosancta erat memoria, præcipue convenire, ibique sacra celebrare. Cassiodorus Hist. tripart. lib. v, cap. 3: *Populus jejunans est egressus ad cœmeteria orationis causa.* Hinc frequens κοιμητηρίων mematio apud priscos Historiæ ecclesiasticæ scriptores. *Emilianus Ægypti præses, sic Christianorum episcopos alloquitur apud Eusebium lib. vii, cap. 10: Οὐδ' αὖτως ἔβρισται ὑμῖν ὅτι ἄλλοις τισὶν ἢ συνοδοῦς κοιμηθεῖ, ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσέλθῃ.* Idem Eusebius lib. ix scribit, Maximimum aliquando conatum id Christianis adimere, cum eos dissipare atque pessumdare vellet: *Πρῶτον, ἰνquit, εἴργων ἡμᾶς τὸς ἐν τοῖς κοιμητηρίοις συνοδοῦ διὰ προσημνίας περὶ αὐτῶν. Pontius Paulinus in actis passionis Cypriani, de Valeriani edicto contra Christianos loquens: Jussum est ut nulla conciliabula faciant, neque cœmeteria ingrediantur.* Itaque hæc cœmeteria erant iis quedam veluti templa. Sed et ipsa cœmeteria templis originem dedisse jam ante viri docti observarunt. Sic prisci Patres temporum originem apud gentiles ad sepulcra referunt, et celeberrima illorum templa, functorum corporum sepulcra ac monumenta mortuorum fuisse tradunt: Arnob. lib. vi; Cyril. lib. i contra Julian.; Clem. Alexand. in Protrept. ad gent.; Theodoret. serm. de Martyr.

πρεσβυτέρως ἢτοι προσημνίας] Constat in veteri Ecclesia matronas fuisse, quæ mulieres cæteras ad vitam honeste instituentiam hortarentur, quas et *πρεσβυτέρως* appellarunt: et quia supra cæteras mulieres sedebant in ecclesiis, *προσημνίας*. Eas abrogat hic canon, qui xi est synodi Laodicenæ. Forte de iis agit D. Paulus, ubi *πρεσβυτέρως* vult esse sanctas moribus, non calumniatrices, non vino deditas, rerum bouarum magistras, ut juniores feminas, *πρεσβυτέρως*, viduas seniores verti. Sic recto vultu interpretæ, quem secutus est Fulgentius Ferrandus in Breviar. Canonum cap. 221. Epiphanius hæresi 79: *Παραρτησάν δέ, ὅτι ἄχρι διακονισθῶν τὸ ἐκκλησιαστικῶν ἐκπαίδει τὰ γυναικας, χύρας τε ἄνομας, καὶ τούτων τὰς εἰς γρασῆρας πρεσβυτέρως.* *Observandum est diaconissis ecclesiasticum ordinem indignisse, quas etiam viduas nominavit, et ex his aditus vitale protectiones πρεσβυτέρως, viduas seniores. Προσημνίας etiam vocat hic canon, quod certam sedem haberent in ecclesia. De ejusmodi viduarum seu diaconissarum ætate et ministerio vide adnot. ad can. 193 hujus codicis infra; Grotium de impetio summaram potest. circa særa p. 463 et 464; Chifflet. in notis in Breviar. Can. : Ferrand. p. 306 et 307.*

ἢ ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι] Viduas seniores sive diaconissas in Ecclesia ordinari vetat hic canon. Sic vetas interpretæ illius mentem refert: *Ut mulieres quæ apud Græcos presbyterissas appellantur, apud nos autem viduas seniores, univiras et matriculas, in Ecclesiam tanquam ordinatas constitui non liceat.* Ideo et *χαρθεσίνας*, hoc est ordinationem non habere dicuntur, et inter laicos deputantur can. 19 hujus codicis. Concil. Epanense can. 21: *Viduarum consecrationem quæ diaconas vocant, ab omni regione nostra penitus abrogamus, solum eis penitentiam benedictionem imponendo.* Damnantur itaque Cataphrygæ, qui mulieres posse diaconas ordinari putarunt. Eundem errorem Acephalis tribuit Marianus Scotus, et Sigebertus in Chronico sa. 525, vel 526. Ambrosius in cap. iii, epist. I ad Timoth. : *Cataphrygæ erroris occasionem captantes propter quod diaconas mulieres alloquitur (Paulus), et ipsas diaconas ordinari debere vane præsumptione defendunt: sed ut hæretici unum eum verbis non senes legis astruere videantur, Apostoli verbis contra sensum vitantur. Apostoli, ut cum ille mulierem in ecclesia in silentio esse debere præcipiat, illi e contra etiam auctoritatem in ecclesia vindicent ministerii.*

τὰ ἅγια εἰς ἑτέρας παροικίας δ' ἀπέμικτα] Sancta, id est sacramenta corporis et sanguinis Christi. Sic apud Curopalatam, lib. de Offic. Constantinop.: *Ὁ δὲ*

*ἔρχεται εἰς τὴν λεγομένην πρόθεσιν, ἵνα κείναι τὰ ἅγια. Hic autem venit in locum qui dicitur propositionis, ubi sita sunt sancta. Et post pauca: Ἐρχονται δὲ διάκονοι, καὶ οἱ ἱερεῖς, σὺν δὲ ἅλλοις τῶν ἱερῶν κρατούντες, καὶ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ ἅγια. Veniunt diaconi et sacerdotes, cum alia sacra instrumenta tenentes, tum vero sancta ipsa. Sic in Græca collectione canonum Ecclesiæ Africanæ can. 37: Ἐν τοῖς ἁγίοις μὲν πλὴν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου προσερχεῖσθαι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκεν, τὸ εἶναι ἄρτον καὶ οἶνον ὑδατι μεμιγμένον, hoc est, ut habet concil. Carthag. iii, can. 24: *In sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, panis et vinum aqua mixtum.* Et passim in Liturgiis Græcis, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. Sancta igitur, hoc est sacramenta corporis et sanguinis in alias parœcias instar eulogiarum transmitti vetat hic canon. Id autem explicat Theodorus Balsamo in codice ms. quem nobis commendavit V. C. doctissimus que J. Casaubonus his verbis: *Ὅτιερ σήμερον γίνεται**

*παρὰ τῶν Λατινῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα ἐπιμερίσουσι γὰρ τὰ ἄζυμα τοῖς κοινῶταῖς μετὰ τὴν ἁγιασθῆναι ὡς κοινὰ. Τοῦτο καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὡς εἴτερον ἔγινετο τὸ παλαιόν. εἰς τὰ ἅγια μυστήρια. Κωλύει γοῦν τοῦτο ὁ κανὼν, καὶ ἰσχυρίζεται, μὴ τῆδε κλήσεως μετακομιζέσθαι ὡς κοινὰ καὶ τυγχόντα τὰ ὑπεράγια. Quod fit hodie a Latinis in festo Paschæ; distribuunt enim laicis azyma, postquam sanctificata fuerint, perinde ac communia. Hoc etiam olim fiebat a nostris, ut est verisimile, in sanctis mysteriis. Canon ergo hoc prohibet, et statuit non esse huc et illuc transferenda sancta, perinde ac communia et vulgaria. Et Zonaras eundem canonem explicans, in codice ms. Bibliothecæ Regiæ: Τοῦτο παλαιὸν ἔθος ἦν μετὰ γὰρ τὸ πάσχα ἐπιμύοντο ἐκ παροικίας εἰς παροικίαν τὰ ἅγια, ἤγον μερίδας τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, χάριν εὐλογίας: ὡς ἐπέλλοντο, ἔπειτα ὁ κανὼν οὗτος ἐκάλυψε γίνεσθαι τὸ γὰρ περιέσθαι ἐν μακρῶν ἰδοιοποιίας τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ ὡς ἐτύχε τὰ πάντα μίσησθαι, ἀπρῆπς καὶ οὐκ εὐσχηρον ἠλογοῦσθαι δικαίως; καὶ εὐσεβῶς. Innocentius P. R. epist. ad Decentium Eugubinum episcopum, quæ inter illius decreta exstat in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ cap. 5: *De fermento vero, inquit, quod die dominica per titulos multimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sunt constitutæ, quarum presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione maxima illa die non judicent separatos, quod per parœcias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, et presbyteri eorum conficiendorum jus habent, atque licentiam.**

καταχομῆνων εὐχὴν] Catechumenorum oratio hic accipitur pro sacro ministerio lectionum, orationum, et aliorum id genus, quod celebratur in Ecclesia ante dimissionem catechumenorum. Latini missam catechumenorum dixerunt, concilium Valentianum can. 1: *Hoc esse censuimus observandum, ut sacrosancta Evangelia ante munus illationem in missa, catechumenorum in ordine lectionum post legantur.* Ivo epist. 219: *Qui audiebat, inquit, missam catechumenorum, subterfugebat missam sacramentorum.*

ἄξιον καταχομῆνους] Olim, perfecta sacerorum librorum lectione cum celebrandum esset eucharistia sacramentum, dimittebantur catechumeni, anergumeni, et penitentes. Id testatur Dionysius in hierarchia Ecclesiastica: *Καὶ μετὰ ταῦτα, ἰνquit, ἔξω γέρονται τὸς ἱερεῖς: ὡς περιχθῆς οἱ καταχομῆνοι, καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες: μένουσι δὲ οἱ τῶν τῶν θεῶν ἱερατικῶν καὶ ποιντικῶν ἁγίων. Postea extra templi ambitum collocantur catechumeni, et una cum eis possessi, atque penitentes: manent autem ii qui divinarum rerum aspectu et communione digni sunt.* Et Maximus in Mystagogia, cap. 14: *Μετὰ τὴν θείαν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου ἀνάγνωσιν, καὶ ἢ τῶν καταχομῆνων καὶ ἢ τῶν λοιπῶν, τῶν ἐκείνων τῆς θείας τῶν δευχθεσ-*

μίνω μυστηρίων θεωρίας, ἀπόλυσις τε καὶ ἐκβολή διὰ τῶν λειτουργῶν γίγνεται. Post divinam sancti Evangelii lectionem et catechumenorum et reliquorum, qui divina ostendendorum sacramentorum contemplatione indigni sunt, fit per sacros ministros dimissio et ejectio. Hinc demissionem Latini etiam missam dixerunt, ut remissam pro remissione. Hincmarus Remensis in epist. nondum edita ad Hincmarum Laudunensem episcopum cap. 24. Quidam jubentur uaque ad missam catechumenorum manere in ecclesia; quidam autem sola intra ecclesiam fidelium oratione jungi sacræ mysteriorum celebrati, a dominicæ autem mensæ convitio segregari. Augustinus serm. 237 de tempore: Ecce, inquit, post sermonem fit missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad orationem.

εὐχὴ πιστῶν τρεῖς | Hinc passim in Græcorum Liturgiis, εὐχὴ πιστῶν πρῶτη, εὐχὴ πιστῶν δευτέρα, εὐχὴ πιστῶν τρίτη.

ὄραριον φορεῖ] Hic canon ministris, hoc est hypodiaconium prohibet orarium ferre, quod diaconorum proprium gestamen fuisse tradit Balsamo ad hunc canonem: ejus verba apponam ex Græco codice ms.: Τὸ ὄραριον φορεῖν, inquit, μόνων ἐστὶ τῶν διακόνων· οὗτοι γὰρ τοῖς ἱεροουργοῦσι παριστάμενοι καὶ ἐπιτηροῦντες τὰς τῶν ἁγίων εὐχὰν τελεῖται καὶ τὰς τῶν πρεσβυτέρων ἐκφωνήσεις, διδάσκειν εἰδῆσαι διὰ τοῦ ὄραριου τοῖς ἐν τῷ ἄμβωνι διακόνους, τῆς ὀφειδύσης; γίνεσθαι ἐκφωνήσεως, ἤθλων τοῦ κειροῦ τῆς ἐκτενοῦς [F. ἐκτενοῦς] τῶν αἰτήσεων τῶν καταχουμένων, καὶ τῶν λοιπῶν καὶ ἐκλήθη ὄραριον, ἐκ τοῦ « ὄρα » τὸ ὀυλάσσω καὶ ἐπιτηρῶ. Orarium ferre, est solum diaconorum. Hi enim eis qui celebrant assistentes, et sanctarum orationum mysteria, et presbyterorum prolationes observantes, eis qui sunt in suggestu diaconis per orarium significant quando debeat fieri pronuntiatio seu prolatio petitionum catechumenorum et reliquorum; et appellatum est orarium ἀπὸ τοῦ ὄρα, quod est obserro. Idem fere tradit Mathæus Blastares in synopsi Græcorum Canonum, cujus verba ex Græco codice ms. illustrissimi Præsidis Jacobi Augusti Thuani supra retulimus ad can. 22. Orarii etiam mentio est, apud Curopalatum lib. de Official. Constantinopol. : Ἀρχidiaκόνος φορῶν τὸ σύνθημα αὐτῆς στιχάριον. φορῶν δὲ ἐπ' αὐτοῦ καὶ φελώνην, οὐ μὲν καὶ ἐπιτραχήλιον, ἀλλ' ὄραριον. Archidiaconus gestans consuetum suum manipulum, tum insuper etiam penulam, non tamen et collarium, sed orarium. Ubi Agmonius ὄραριον εὐκτικὸν μίλο; psalmum oratorium perperam exponit. Hujus autem vocis origo omnino Romana est, ἀπὸ Ἑβραίων in Ecclesiam translata, falsaque Balsamonis notatio, ut scite observavit doctissimus Casaubonus in notis ad Yopiscum, ubi quid sit orarium apud profanos, sacrosque scriptores Latinos, Græcos ac Syros eruditissime explicat. Vide etiam quæ de orario Lipsius olim observavit lib. II Elect. cap. 10.

μῆρα ἀγρῶν] Gentiles de suorum idolothorum ferculis, cuique suam partem apponebant (μῆρας appellatur apud Athenæum) quas sibi convivæ tollebant. Id ne fieret a Christianis in agapis seu conviviis quæ in ecclesia parabantur, prohibet hic canon. In iis enim omnes simul promiscue, appositis cibis vesci debere, colligere facile est ex iis quæ supra ad can. 70 adnotavimus.

οὐ δεῖ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀγάπας ποιῆν] Agapas olim in ecclesia post sacram synaxin fieri solitas testatur Chrysostomus serm. in dictum Pauli (I Corinth. cap. XI), Oportet hæreses esse. Fideles omnes, inquit, in convitiis suis postquam audissent doctrinas, post preces, post mysteriorum communionem, soluta concione non mox domum conscendebant, sed divites alimenta et edulia domibus suis afferentes, pauperes vocabant, communæque faciebant mensas, communia prandia, communia convivia in ipsa ecclesia: atque ita a communione mensæ et pietate loci undique ad pietatem accendebantur.

οὐ δεῖ χριστιανούς ἰουδαΐζειν] Hujus canonis pars desideratur in vulgato codice Tili. Hanc vero ex inedito textu Græco Bibliothecæ Regiæ, Theodori

Balsamonis, et Jo. Zonare commentariis inserto restituvimus.

κυριακὴν εἶγε δύνακτο σχολάζειν]. Theodorus Balsamo in hunc canonem: Οἱ πατέρας, inquit, τὸ μὴ ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν κυριακὴν, οὐκ ἀναγκαστῶ; ἐπιτήρησαν, ἀλλὰ προσέθετο, εἶγε δύνακτο οἱ πιστοὶ· εἰ γὰρ ἐκ πείνης ἢ ἄλλης τινὸς ἀνάγκης καὶ κατὰ τὴν κυριακὴν ἐργάζονται τις, οὐ προκρινάσθησεται. Patres die dominico non operari, non necessario mandarunt, sed adjecerunt, si possint fideles; si enim propter inopiam, vel aliquam aliam necessitatem, etiam die dominico fuerit aliquis operatus, præjudicium ei non afferetur. Sic Constantinus I. III de feriis, ubi die solis omnes quiescere statuit, opera tamen rustica in quibus vel mora vel procrastinatio magnum haberet periculum, prudenter excipit. Ruri positi, inquit, agrorum cultura libenter licenterque inservant: quoniam frequenter evenit ut non apertius alio die frumenta sulcis, aut vineas scrobibus mandantur. Harmenopolus in Eschirid.: Ἐν τῇ κυριακῇ, καὶ ταῖς λοιπαῖς ἑορταῖς, καὶ οἱ δευνοταὶ καὶ πάντες ἀργεῖτωσαν, πλην τῶν γεωργῶν. Die dominico cæterisque festis tam judices tam reliqui quiescant, solis exemptis agricolis. Leo tamen imp. lege lata jussit σχολάζειν κατὰ τὴν κυριακὴν καὶ τοῖς γεωργοῖς.

ἐν βαλκωνίῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι] Hesiodus lib. II Operum et dierum, præcipit ne viri in muliebri balneo corpus abluant, μηδὲ γυναικῶν λούεσθαι πρόα φαιδρύνεσθαι. Sic lavacra ab Hadriano imp. pro sexibus separatim extracta tradit Ælius Spartianus in ejus Vita. Clemens Alexandrinus lib. III Pædag., cap. 5, earum mulierum intemperantiam arguit, quæ communi balneo cum viris utantur. Cyprianus tract. de Habitu virginum, balnea promiscua adire virginibus prohibet: Quid vero quæ promiscua balnea adeunt, quæ oculis ad libidinem curiosis pudori ac pudicitia corpora dicata prosternunt, quæ cum viros atque a viris nudæ videntur turpiter, ac videntur, nonne ipsæ illecebram vitii præstant? et Justinianus imp. inter justas divertendi causas hanc etiam recenset, ἀνδράσι συλλούεσθαι, si commune lavacrum cum viris habere audeant. Novel. 22, cap. 16, et L. 41 C. de Reputiis.

ἀγγέλους ὀνομάζειν] Hujusmodi etiam superstitionis genus jam D. Pauli ætate Colossis, Phrygiæ urbe sub Laodicea metropoli viguisse, ipse testatur epist. ad Coloss. cap. II, 18: Μηδεὶς, inquit, ὑμᾶς καταδουλεύτω θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, Nemo vos seducat in cultu Angelorum. Quem locum explicans Theodoretus, hujus canonis mentem refert his verbis: Qui legem, inquit, defendebant eos etiam ad angelos colendos inducebant, dicentes legem per eos datam. Mansit autem hæc vitium in Phrygiæ et Pisidiæ: quocirca synodus quoque quæ convenit Laodiceæ, quæ est Phrygiæ metropolis, lege prohibuit ne precarentur angelos, et ne relinquerent Dominum nostrum Jesum Christum. Irenæus lib. II, cap. 53: Ecclesia, inquit, per univ. sum mundum diversa beneficia a Deo accipiens, in nomine Christi perficit, non invocationibus angelicis faciens aliquid, sed munde, pure et manifeste orationes dirigens ad Dominum qui omnia fecit, et nomen Domini nostri Jesu Christi. Origenes contra Celsum lib. VIII: Τούτους δὲ ἀγγέλους ἀπὸ τοῦ ἔργου αὐτῶν μεταθροῦντες καλεῖν, εὐρίσκομεν αὐτοὺς, διὰ τὸ θεῖος εἶναι, καὶ θεοὺς ἐν ταῖς ἑραῖς ποτε ὀνομαζομένους γαφαῖς· ἀλλ' οὐχ ὥστε προστάσσειν ἡμῖν τοὺς διακονούντας, καὶ φέροντας ἡμῖν τὰ τοῦ Θεοῦ, σίβειν καὶ προσκυνεῖν ἀπὲρ τοῦ Θεοῦ. Πᾶσαν μὲν γὰρ διήσθη, καὶ προσευχῆν, καὶ ἐνευξῆν, καὶ εὐχαριστήσαν, ἀνακρινθέν τῶ ἐπὶ πάντι Θεῷ διὰ τοῦ ἐπὶ πάντων ἀγγέλου ἀρχιπρωτοῦ ἐμφύχου λόγου καὶ Θεοῦ. Angelos ex officio suo nominare docti, invenimus propter divinitatem quamdam interdum deus vocari a sacra Scriptura; sed non sic, ut jubeamur eos adorare, aut divinis honoribus colere, quamvis dona Dei nobis afferant. Omnia enim vota, omnes interpellationes, deprecationes, et gratiarum actiones destinandæ sunt ad Deum rerum omnium Dominum, per majorem omnibus angelis summum Pontificem vivum

Verbum et Deum. Augustinus haeresi 59, tradit veteres haereticos fuisse, qui et angelici dicebantur. Angelici, inquit, in angelorum cultu inclinati; ἀγγελικῶν quoque meminit Epiphanius haeres. 60. Essenos etiam Judaeorum haereticos, angelis cultum adhibuisse testatur formula jurisjurandi quod ab eis exigebatur, συντη ἄ-ειν τὰ τῶν ἀγγέλων ἐνόμωτα, ut refert Josephus lib. II de Bello Judaico, cap. 7.

ἀστρολόγους] Sozomenus lib. III, cap. 5, scribit Eusebium quemdam Emissemum ideo accusatum fuisse, quod eam partem astronomiae quae rerum eventus praedicit prosteretur: διεβάλλετο, inquit, ἀσπασθῆναι τῆς ἀστρονομίας ὃ μέρος ἀποτελεσματικῶν καλοῦσι. Eo nomine Aquila, e Judo Christianus, Ecclesia expulsus est, ut refert Epiphanius lib. de Ponder. et mensuris: Ὁ οὖν Ἀκύλας, inquit, τῷ χριστιανισμῷ ἐπίστευσε· ἐπὶ δὲ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἡλικίας μὴ μεταβίβωντος, τοῦ πιστεύειν δηλοῦσι τῇ ματαίᾳ ἀστρονομίᾳ, ἣν ἀκριβῶς ἐκπαικίδευτο· ἀλλὰ κατὰ ἐκαστὴν ἡμῶν τὸ θέμα τῆς αὐτοῦ γενεσίως σκιπτόμενος, ἀεὶ γόμῳ τοῦ οὐ. μὴ διορθούμενος δὲ, ἀλλὰ καὶ φιλονεικῶς μᾶλλον ἀπειθεύμενος, ἔξωσθη πάλιν τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀχρηστος πρὸς σωτηρίαν. Aquila igitur Christianismo credit; cum autem a primo suo habitu non discederet, a credendo videlicet vanae astrologiae, quam exacte edoctus erat, sed quotidie positionem nativitatis suae spectaret: redargutusque a doctoribus et increpatus ea de causa, se non corrigeret, sed potius contentiose opponeret, expulsus est rursus ab Ecclesia, velut inutilis ad salutem.

φυλακτήρια φοροῦντας] Hic canon ab Ecclesia ejici jubet eos qui phylacteria faciunt, et qui phylacteriis utantur. Nicolaus I P. R. in resp. ad cons. Bulg. cap. 79: *Perhibentes quod moris sit apud vos infirmis ligaturam quamdam ob sanitatem recipendam ferre pendentem sub gutture, requiritis si hoc agi de cetero jubeamus; quod non solum agi non jubemus, verum etiam ne fiat, modis omnibus inhibemus: hujusmodi quippe ligatura, phylacteria demoniacis sunt inventa tentationibus, et animarum hominum esse vincula comprobantur, ac ideo his utentes, anathemate apostolica decreta percussos ab Ecclesia pelli praecipimus.* D. Basiliius homil. in psal. XLV περίμματα damnat characteribus insignita, et Chrysostomus homil. 43, in Math. cap. xxiii, in eos invehitur qui sua aetate ex phylacteriis ad collum suspensis sanctiores videri volebant. Sacerdotes, inquit, ex eo quod ab hominibus volunt videri justi, phylacteria alligant circa collum, quidam vero partem aliquam Evangelii scriptam. Dic, sac. rdo insipientis, nonne quotidie Evangelium in ecclesia legitur, et auditur ab hominibus? Cui ergo in auribus postea Evangelia nihil prosunt, quomodo eum poterunt circa collum suspensa salvare? Deinde ubi est virtus Evangelii in figuris litterarum aut in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis; si in intellectu, ergo melius in corde posita prosunt quam circa collum suspensa, etc.

ἑαυτὸν αἰτιώσεται] Hac loquendi formula usus est D. Paulus Epist. ad Titum cap. III, 11: *Haereticum hominem, inquit, post unam et alteram admonitionem rejice, sciens quod perversus sit qui ejusmodi est, et peccet, ὡν αὐτοκατάκριτος, a semetipso damnatus.* Hieronymus ad illum locum Apostoli: *Propterea, inquit, a semetipso damnatus dicitur, quia fornicator, adulter, homicida, et caetera vitia per sacerdotes de Ecclesia propelluntur: haeretici autem in semetipsos sententiam ferunt, suo arbitrio de Ecclesia recedentes, quae recessio propriae conscientiae videtur esse damnatio.* Eusebius Emissemus homil. de poenit. Ninivit: *Ipse sibi displicet qui placiturus est Deo, ipse sibi quodammodo sub privata cognitionis sententia et testis, et accusator.* Sic can. 29 concil. Carthaginensis VI: *Si quis excommunicatus ante audientiam, communionem praesumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.* Adde quae de ea re observavit vir multae lectiois R. Fortnerius lib. VI rerum quotid. 21.

ἔξωραγίας] Ἐξωραγίας; etiam meminit Epipha-

nius in compendio doctrinae catholicae: *Τὰς δὲ ἑξ ἡμέρας τοῦ πάσχα ἐν ἔξωραγίᾳ διατελοῦσι πάντες ἄ λαοί, ὅμη δὲ ἄρτω καὶ αἰὶ καὶ ὕδατι τότε χρώμενοι πρὸς ἱσπίαν: Per sex autem dies Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseverant, pane, inquam, et sale et aqua tunc utentes ad vesperam. Et post pauca, καὶ οὕτως ὁποῦναι μενόντων ἐν τῇ αὐτῇ ἔξωραγίᾳ, sic permanentibus ipsis in eodem siccorum esu.* Socrates lib. V, cap. 32, ubi de varia diversaque jejuniorum observatione ac dissonantia agit: *Ταῖς δὲ καὶ ἔξωρῳ ἔρτου μὲν ἢ μεταλαμβάνουσιν. Quidam sicco pane solo vescuntur.* Tertullianus ad Scapulam: *Quando non geniculationibus et jejunationibus nostris etiam siccitates sunt depulsa? et advers. Psychicos, c. 15: Bene autem quod et episcopi universae plebi mandare jejunia assolent: non dico de industria stipium conferendarum, ut vestrae captivae est, sed interdum et ex aliqua sollicitudinis ecclesiasticae causa. Itaque si et ex edicto hominis, et in unum omnes ταπεινοφρόνησιν agilitatis; quomodo in nobis ipsam quoque unitatem jejunationum et xerophagiarum et stationum denotatis?* Graecus Scholiastes Harmenopuli sect. 5, tit. 3: *Τὸν πόρον ὃ νηστευτῆς ἐπὶ διαίῳ καταδινάξει, εἰ μόνον μέχρις ἑσπέρας καθ' ἑκάστην νηστεύει, καὶ ἔξωραγίᾳ. Scortalorem jejunator ad biennium condemnat, si duntaxat usque ad vesperam quotidie jejunat, et siccis vescitur.*

Can. 37] Hunc canonem, qui in vulgato codice Tili desideratur, ex mss. codicibus Balsamonis et Zonaræ restituumus. Exstat et in omnibus Latinis concilii Laodicensi editionibus.

Θυμελικός] Isidorus thymelicos, musicos scenicos interpretatur, qui organis et lyris et citharis praecinebant: sic dictos quod ollam in orchestra stantes cantabant super pulpitum quod θυμῆλο vocabatur. Julius Pollux Onomast. lib. IV: *καὶ σκηνὴ μὲν ὑποκρίτων ἴδιον, ἢ δὲ ἀρχίστρα τοῦ χοροῦ, ἐν ἣ καὶ ὁ θυμῆλος, εἰτε βῆμα τε οὖσα ἢ βωμός: Scena propria est histrionum; orchestra vero chori, in qua est et thymele, quae vel tribunal est vel ara, id est locus editior ubi actores saltabant.* Phrynicus in ἐδολῇ Atticorum verborum θυμῆλον αἰτ. dictum τόπον ἐν τῷ διατέρῳ, ἀρ' οὐ ἀλλοτριοὶ καὶ κωμωδοὶ, καὶ ἄλλοι τοὶς ἡμῶνίζοντο. Vitruvius lib. V, cap. 8: *Apud Graecos, inquit, tragici et comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram praestant actiones: itaque ex ea scenici et thymelici Graece separatim nominant.* De thymelicis etiam fit mentio in l. 40 ff. de pollicit., l. 4 ff. de his qui not. inf., l. pen. de spectaculis C. Th.; thymelites dicuntur l. 21, de pisior., et l. 5, de Scenicis C. Th.

ἀλλὰ περιουδεντάς] Sic ex mss. codicibus Bibliothecae Regiae hunc locum emendavimus. Male vulgatus codex Tili, ἢ περιουδεντάς. Hunc autem canonem explicat Balsamo his verbis: *Ἄλλοι μὲν κανόνες ἐν ταῖς κώμαις καὶ ἐν τοῖς χωρίοις χωρὶς κωμῶν καὶ προσβυτέρους καθίστασθαι διατίθενται. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν περιουδεντάς πορακελεύεται γίνεσθαι καὶ μὴ ἐπισκόπους, ἵνα μὴ γίνηται εὐκαταφρόνητος ἢ ἀρχιερωσύνη. Περιουδενταὶ δὲ εἰσιν οἱ σήμερον προβαλλόμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἔξωραγοί. Οὗτοι γὰρ περιουδεύουσι καὶ ἐπιτηροῦσι τὰ ψυχικὰ σφάλματα, καὶ καταρτίζουσι τοὺς πιστοὺς. Ἄλλοι quidem canones in vicis et in pagis chorepiscopus et presbyteros constituendos designant. Praesens autem canon jubet fieri periodontas, et non episcopos, ne dignitas episcopi vitis et contemptis evadat. Sunt autem periodontas, qui hodie ab episcopis promoventur exarchi. Hi enim circumcursant, et delicta spiritualia observant, et fideles perficiunt. Zonaræ: Περιουδενταὶ δὲ λέγονται, διὰ τὸ περιήχισθαι καὶ καταρτίζεσθαι τοὺς πιστοὺς μὴ ἔχοντας καθίδραν οἰκίας. Περιουδεντών, periodontarum post Chalcedonensem synodum etiam meminit Justinianus l. 42 Cod., de Episc. et cler.: *Θεσπιζόμεν καθὰ τοῖς θείοις διατίθενται κανόνι μὲν ἐπισκόπων, μὲν χωρεπισκόπων, μὲν περιουδεντών, μὲν προσβυτέρων, μὲν ἄλλων οἰκαστότερον ἄξια κληρικών, ἐπιθεῖσθαι χειροτονισθαι.* Horum et in Laodicensi, aliisque veteribus synodis fit mentio. Hinc constat periodontas a chorepiscopis distingui debere, qui a*

quibusdam vulgo confunduntur. Sunt igitur περιόδοι in Ecclesia, circuitores sive visitatores, qui veluti episcoporum vicarii regiones civitatibus subjectas visitant ac circumeunt, nullamque propriam sedem habent, ut ait Zonaras. Sic medici περιόδοι, circuitores, ut vertit vetus interpres l. 6, § 4, ff. de excusat. tut., qui circumeunt urbem causa sanitatis hominibus reddendæ, et medendi artem exercent. Visitatorum autem apud Latinos meminit Gregorius I epist. 2 lib. III ad Maximianum Syracusanum episcopum: *Visitatores ecclesiarum, inquit, clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis paræcias fatigantur, aliquid laboris sui capiant te disponente subsidium;* et Joannes II P. R. in epist. 3 ad episcopos Galliarum, quæ tom. II Concil. exstat.

οὐ δεῖ ἰδιωτικοὺς ψαλμοὺς λέγεσθαι] Priscos Christianos, præter divina monumenta, psalmos quosdam et hymnos in Deum componere ac decantare solitos fuisse testatur Eusebius lib. II Hist. eccl., cap. 17: *Ποιοῦσιν ἕσματα, inquit, καὶ ὕμνους εἰς τὸν Θεὸν, διὰ παντοίων μέτρων καὶ μελῶν ῥυθμοῖ; σιμνοτέροις χαράσσοντες: Cantica et hymnos omni metrorum et rhythmorum genere in Dei honorem conficiunt.* Et lib. V, cap. 28: *Ψαλμοὶ δὲ ὅσοι καὶ ὠδαὶ ἀδιδίφων ἀπαρχῆς ὑπὸ πιστῶν γροφίσαι. τὸν Δόξαν τοῦ Θεοῦ τὸν Χριστὸν ὕμνοισι θεολογούντες: Quot sunt psalmi et hymni a fratribus fidelibus antiquitus perscripti, qui Christum Verbum Dei, verum Deum esse hymnis concelebrant.* Idem lib. VII, cap. 30, de Paulo Samosateno loquens: *Ψαλμοὺς δὲ, inquit, τοὺς μὲν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας, ὡς θαυτοτέρους καὶ νεοτέρων ἀνδρῶν συγγράμματα: Psalmos qui in Domini nostri Jesu Christi honorem dicebantur velut recentiores et recentiorum hominum sustulit.* Sed et Clementis P. R. epistolam ad Corinthios scriptam, olim in Ecclesia legi solitam refert lib. III, cap. 16, et lib. IV, cap. 23. Semel autem scriptis aliis quam sacris in Ecclesia receptis, multa simul lapsu temporis cum ab imperiis vitiosa, tum ab hæreticis depravata et falso conflictata irrepserunt, ut notant periti historia ecclesiasticæ. Hujusmodi ergo scripta prohibet hic canon, statuitque ne qui in Ecclesia legantur nisi soli libri canonici Veteris et Novi Testamenti.

πρὸς ἐπιλόμην μία] Hæc verba, quæ in codice Tili omissa sunt, ex codicibus miss. Balsamonis et Zonaræ restitimus; neque aliter numerus epistolarum Pauli hoc canone comprehensus perfectus esset. Exstant etiam in veteri Latina editione Concilii Laodiceni, tomo primo Conciliorum, et in collectione Isidori Mercatoris.

τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κανόνες ζ'] Hi septem concilii Constantinopolitani canones exstant in vulgato codice Tili, et in codicibus miss. Balsamonis et Zonaræ, et tomo primo Conciliorum œcumenicorum Græce et Latine, Pauli V papæ Rom. auctoritate, Romæ editorum an. 1608.

διοικήσων] Dioceseos vox nihil aliud quam administrationem sonat, quo nomine olim Græci quamvis ditionem seu provinciam vocabant, in qua præses vel prætor jus dicere ac conventus agere consueverat. Id docet Strabo lib. XIII de Phrygia, aliisque Asiæ regionibus loquens: *Τοὺς Ῥωμαίους, inquit, μὴ κατὰ φύλα δὲ λαὸν αὐτοῦς, ἀλλὰ ἕτερον τρόπον διατάξαι τὰς διοικήσεις, ἐν αἷς τὰς ἀγοραίους [F. ἀγοαίς] ποιῶνται, καὶ τὰς δικαιοδοσίας: Non per gentes Romani loca ista dividerunt, sed alio modo dioceses instituerunt, in quibus fora sunt et jus dicitur.* Eadem notione Cibyriticam diocesim inter maximas Asiæ dioceses haberi tradit, ἐν ταῖς μεγίσταις ἕξεταις ταῖς διοικήσεσι τῆς Ἀσίας, ἡ Κιβυρατική. Sic a Cicerone accipitur epistola ad Thermum: *Si quid, inquit, Genucilus habebit cum aliquo Hellespontio controversiæ, peto ut in illam diocesim rejicias.* Et de se proconsule epistola ad P. Servilium: *Ex provincia mea Ciliciensi, cujus scis tres dioceses Asiaticas attributas fuisse.* Diviso autem a Constantino imperio latior fuit dioceseos appellatio. Sic enim vocabatur administratio multarum simul provinciarum. Theodorus Balsamo in can. 9 concil. Chalced.:

Διοικήσεις δὲ ἴσταν ἢ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν ἡ Diocesis multas sibi se habet provincias. Ea significatione dioceseon frequens mentio exstat in No Imperii et constitutionibus imp., ubi diocesi provinciarum passim reperiuntur distinctæ, idque spicue indicat Theodosius in l. 14 Cod. de Fund trimonial., his verbis: *Jubemus omnes, inquit, quacunque diocesi, aut quacunque provincia, vel late per quadraginta annos ex quocunque titulo sine titulo possederint, nullam actionem formi* Hæc vero orbis Romani divisio πολιτεία ἢ repub in Ecclesiam imitatione quadam derivata est. frequens dioceseon mentio apud verum ecclesiarum scriptores, et passim hoc codice, can. 178, 187, 195, et 206, et in actis concilii Ephesini: *Ἐπίσκοποι ἐκ διαφόρων διοικήσεων καὶ ἐπαρχιῶν ἦσαν. Episcopi ex diversis dioceseibus ac prou congregati.* Sed de his plenius disseremus in n Geographia sacro-politica, quam brevi, Deo d publico dabimus.

Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρῶτον ἐπιτομή] Supra can. 6, ἀκολουθία τῆς τιμῆς Justin imp. novel. constit. 131, cap. 2: *Ἐπιστάμεν κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων ὄρους, τὸν ἀριώτατον πρῶτον ἐπίσκοπον Ῥώμης πᾶσαν πρῶτον εἶναι πάντα ἱερίων τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆς νείας ὡμίως δευτέρου τάξιν ἐπὶ μετὰ τὸν ἀριώτατον ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρῆβυ Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι. Sanc secundum ecclesiasticorum canonum definitiones clarissimum senioris Romæ papam, primum esse on sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum stantinopoleos novæ Romæ secundum habere post sanctam apostolicam sedem senioris Romæ autem omnibus sedibus præponatur.*

τόμου τῶν δυτικῶν] Per tomum Occidentaliu telligit fidei expositionem in synodo Antiocher Meletio celebrata anno 378, ad Damasum urbis episcopum, ceterosque Occidentis episcopos mi

ἀρετικοῖς μὴ ἔξῃ κατηγορίας] Justinianus edidit, ne adversus orthodoxos, hæreticis testidictio esset, l. 21 C., de Hæret.: *Sancimus, orthodoxos quidem litigantes nomini hæretico, etiam qui Judaicam superstitionem colunt, esse in monia communionem: sive utraque pars orthodoxa sive altera.* Athanasius Apolog. 2: *Meletiani sunt, qui sic se accusatores præbent, homines p fide indigni, ut et schismatici, et hostes Ecclesie* μείζονι συνόδῳ τῶν τῆς διοικήσεως ἐπιστῶ ὅταν 91 hujus codicis μετὰ τὴν ἐπισκοπῶν σύνθεσιν dixi est synodum dioceseos. Sic in actis concilii Ephesini: *Ἡ συνελθούσα σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς Ἀγίας διοικήσεως, Synodus ex diocesi Ægypti Ægypti congregata.* Item, ἡ ἁγία σύνοδος τῆς Ἀνατολικῆς κῆσεως, Sancta synodus dioceseos Orientalis. quoque dioceseos meminit l. 23, de Episc. e C. Th.: *Si qua sunt ex quibusdam dissensionibusque delictis ad religionis observantium perti locis suis et a suæ dioceseos synodis audiantur generis fuisse Aquileiense concilium, cui Anul Mediolanensis præfuit, ex epistola imp. Th et Valentiniani liquet, qua jubent episcopos cesi (Italiæ) in Aquileiensi civitatem ad con venire.*

τῆς ἐν Ἐφέσῳ κανόνες η'] Hi octo concilii Ephesines exstant in codice Tili et in codicibus miss. Balsamonis et Zonaræ, et in actis concilii Ephesini Concil. œcumenicorum Romæ edit. an. 1608 scilicet priores p. 499, duo vero posteriores et 497. Hi vero omnino desiderantur in Latino Canonum Ecclesiæ Romanæ. Itaque ut hæc expleretur, Jo. Wendelstinus, qui primus indicem Romanum Moguntia edi curavit an. 1727 synodicam epistolam Ephesini concilii, una cu decim capitulis contra Nestorium, huic adj scribit, sed non animadvertit illam epistolam dicam et duodecim anathematismos illi soli non esse Ephesini concilii, sed Cyrilli dunt

synodi diœceseos Ægypti, ut testatur illius epistola in scriptio, quæ Græce et Latine exstat inter acta concilii Ephesini Romæ edita an. 1608 et in codice ms. V. C. Petri Stelke, his verbis: Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ συλλειτουργῷ Νεστορίῳ Κύριλλος καὶ ἡ συνῴδουσα σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγυπτιακῆς διοικήσεως ἐν Κυρίῳ χαίρειν: hoc est (ut habet vetus codex scriptus litteris majusculis bibliothecæ V. C. Jo. Bouchardi domini de Champigni, qui nunc apud Venetos pro rege Christianissimo legationis munere fungitur), *Sancto fratri Nestorio episcopo Cyrillus episcopus, et quæ convenit apud Alexandriam synodus ex Ægyptia diœcesis in Domino salutem.*

ἴξουσας κοσμοῦς τύφος] Sic Africani Patres, cum de transmarinis appellationibus ageretur, in epistola synodica ad Bonifacium P. R.: *Credimus, adjuvante misericordia Domini Dei nostri, quod tua sanctitate Romanæ Ecclesiæ presidente non sumus jam istum typhum passuri; et in epistola ad Cœlestinum P. R., quæ ibidem exstat, Exsecutores etiam clericos vestros quibusque potentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem, Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere.* Quæ quidem synodice epistolæ exstant in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ et tom. I Concil. Eadem verba repetit Carolus Calvus Francorum rex in rescripto apologetico ad Hadrianum II P. R., cap. 10 (tomo I Constitut. imperial. a Melchioro Goldasto nuper edito), cum de Hincmaro Laudunensi, hoc est de transalpinis appellationibus ageretur: *Scriptum est etiam, inquit, in præfatis litteris nobis ex nomine vestro directis de Hincmaro, hoc modo: « Volumus et auctoritate apostolica jubemus, ipsum Hincmarum Laudunensem episcopum, vestra fretum potentia, ad limina sanctorum, nostramque venire clementiam, etc. »; quæ relegentes, licet contra morem decessorum ac prædecessorum vestrorum hoc dictum invenimus, id est umbratum sæculi typhum inducere in Ecclesiam suam; quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Domini videre desiderantibus præfert, tamen de voluntate non dubitavimus, quia humano animo facile potest subripi, quod ex liberatione convenit.* Typhi etiam vocabulo usus est D. Augustinus lib. II de baptismo cap. 3, ubi priora concilia posterioribus emendari scribit, *Cum aliquo, inquit, experimento rerum aperitur quod clausum erat, et cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilega superbia, sine ulla inflata cervice arrogantia, sine ulla contentione livida invidia, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.*

Ἐλευθερίαν] D. Paulus Epist. ad Galatas cap. v. 1: Τῷ Ἐλευθερίᾳ, ἡ Χριστὸς ἡμᾶς ἐλευθέρωσε, στήκετε καὶ μὴ πάλιν ὑποφθαλιᾶς ἐπιχρῆσθε: *In libertate qua Christus nos liberavit, stete, et ne e contrario implicemini servitutis iugo.*

παραμονάριον] Mansionarium, sic recte vertit Dionysius Exiguus in codice Canonum Ecclesiæ Romanæ. Justinianus l. 46 C. de Episc. et cler., inter eos qui res ecclesiasticas administrant παραμοναρίων; etiam recenset. Paramonarii autem sunt villici sive actores possessionum ut scribit doctissimus jurisconsultus Jacobus Cujacius ad tit. 5 C. de Episc. et cler. Villicus (auctore Isidoro lib. IX Etymolog., cap. 4) proprius villicus gubernator est, unde a villa villicus nomen accepit. Interdum autem villicus non gubernatorem villicæ, sed dispensatorem universæ domus, Tullio interprete, significat, quod est universarum possessionum et villarum dispensator. Villicus a Varrone lib. I de Re Rustica, cap. 2, dicitur qui præest pago, et totius rei rusticæ curam habet. Paramonarii igitur sive mansionarii a mansionibus dicuntur. Mansio est μόνῃ, κατοικίῃ, παραμονή. Mansiones in jure et apud Symmachum, Sidorium, Cassiodorum, Lampridium, sunt ἀλλοτρίων, ἐνοστράματα, quæ diversoria appellant mansionatica, hoc est habitationes, ad quas viantes interventus noctis se recipiunt. Gregorius dialogo

A de Vit. sanct., lib. III: Ὁ δὲ ἀπόστολος φωνεῖ αὐτῇ κατὰ ἔναρ, εἰπερὸς αὐτὴν: Ἀπέλθε εἰς τὸν προσημαρίον τῆς ἐκκλησίας, τὸν λεγόμενον Σαβούνηδιον, τὸν ιουδαϊστικόν, καὶ αὐτὸς δὸναι σοὶ τὴν ὑγίαν. Apuleius lib. IV. *Quod in proximo nobis habenda esset mansio, et lotius vitæ finis quieta: et separantur a civitatibus et oppidis.* Unde etiam in legibus et historiis Francorum et Germanorum hæ voces, mansus, mansuarii, et massarii.

εἰς ἀγγλικῶν ἐπιτροπῆν] Justinianus novel. consti. 123, cap. 5, prohibet episcopos et monachos ex quacunque lege tutores aut curatores cujuscunque personæ fieri. At presbyteros, diaconos et hypodiachonos jure agnationis vel cognationis admittit ad legitimam tutelam, et ad curam quam propria voluntate et sua sponte suscipere voluerint. Inviti ergo nullam tutelam vel curam suscipiunt, ne abstrahantur a precibus et sacris. Cyprianus lib. I, epist. 9: *Jam pridem in concilio episcoporum statutum (est) ne quis de clericis et Dei ministris tutorem vel curatorem testamento suo constituat, cum singuli divino sacerdotio honorati, et exacti in clericali ministerio constituti, non nisi altari et sacrificiis deservire, et precibus atque orationibus vacare debeant.* Leo imp. novel. const. 68:

Τοῖς παλαί νομοθεταῖς ἔδοξεν ἀποφῆν. σθαι, μὴ μετέχειν τοῦ πράγματος μετὰ μονάζοντας, μὴδ' ὅσοις ὁ ἱερός οἰκονομῆται κλῆρος. Συνείδον γὰρ ὡς τοὺς ἀνακερμαίνους πρὸς θείαν λειτουργίαν διὰ τῶν ἐξωθεν ὄχλων καὶ περισπασμῶν ἀπαλλάχθαι. Ὅσον δὲ περιδορυφία καὶ ἀέως οἰκονομῆσεις τὸ περισπᾶν καὶ ἀγέλειν τῆς ἐπιλοούσης θεῶν θεραπείας ἰσχύον ἔχουσιν, ἠγγύουσι οὐδέως. Ὅσον γὰρ ὡς τὰ πολλὰ βίον τῆ οὐ πόνου* φροντίζει τὴν ἐπιτροπῆν ταύτην οἱ λαχόντες συνδίδονται. Veteribus legislatoribus edicere visum est, ne monachi aut quoscunque sacer ordo derinctos habet, tutorum officio fungantur. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus et molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum et alioqui regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, ut quæ Deum debite colere impediatur, nemo ignorat: tota enim plerumque vita tutares laboribus istis curis irreliti lenentur. Quantum autem episcopi et monachi arceantur a muveribus tutelæ vel curæ, possunt tamen ex d. novel. 68 Leonis Sophi esse exsecutores testamentorum, quos etiam ἐπιτροπῆν vocari dicit, nempe tutores ultimarum voluntatum. Hi sunt dispensatores tantum, at personarum vel bonorum nullo modo tutores aut curatores esse debent.

ὁ χειροτονούμενος ἐπιτροπότης] Qui ordinandus est in Ecclesia prædicetur. Id est, palam et publice prædicatus vel nominatus, ut ait canon 38 hujus codicis, ascribatur ministerio hujus vel illius Ecclesiæ, quod posteriore dixerunt, neminem sine titulo ordinari debere. Eadem notione sacerdotes prædicari dixit Lampridius in Alexandro Severo. *Ubi aliquis, inquit, voluisset vel rectores provinciarum dare, vel præpositos facere, vel procuratores, id est rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus; si non probasset, subiret pœnam capitis. Dicebatque grave esse, cum id Christiani et Judæi facerent in prædicandis sacerdotibus qui ordinandi sunt, non fieri in provinciarum rectoribus, quibus et fortuna hominum committerentur et capita.* Is fuit velus mos Ecclesiæ in episcopis ordinandis, ut rogarerent suffragia non modo cleri, sed etiam populi; atque ut omnium de eo qui ordinandus erat judicia sciscitarentur, illius nomen plebi publice proponebatur, facta omnibus potestate quidquid vellet eis obijciendi. Et hoc est quod scribit Balsamo ad can. 5 concilii Laodicensi, ἐν ταῖς ψήφοις λέγονται τινεσὶ πολλὰ καὶ ἀνάξια χάριν τῶν ψευδομένων; et Zonaras ad can. 1 Apost., cujus verba supra retulimus in adnot. ad can. 109. Hujus antiqui moris vestigia etiam exstant apud Cyprianum lib. I, epist. 4, postquam retulit quomodo Eleazarus Aaronis filius sacerdos suis-cretus: *Coram omni synagoga, inquit, jubet Deus*

* Non video quomodo construenda phrasis, si legatur οὐ πόνου. Forte legendum δυσπόνου. EDIT.

constitui sacerdotem, id est instruit et ostendit ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente vel delegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, ut sit ordinatio justa et legitima, quæ omnium suffragio et judicio fuerit examinata. Et post pauca sic ait: *Episcopus deligatur plebe præsente quæ singulorum vitam plenissime novit, et uniuscujusque actum de conversatione perspexit.* Idem lib. v, epist. 5, presbyteros, diaconos, et plebem universam alloquitur his verbis: *In ordinandis clericis, fratres charissimi, solemus vos autem consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare.* Nec dissimilis apud veteres Romanos fuit lex Domitii de sacerdotiis, a Domitio Anobarbo tribuno plebis lata: *Ut non sacerdotum collegia, quem vellet cooptarent, sed populi id beneficium esset;* et Licinia a Q. Licinio promulgata: *Ut sacerdotum cooptatio ab ipsorum collegio ad populum transferretur.*

των ἑαρχων τῆς διοικήσεως] Tres olim erant episcoporum gradus, scilicet civitatum, metropolitani provinciarum, exarchi dioceseon, ut ex hoc canone constat, et can. 195 hujus codicis infra. Sic in concilio Antiocheno II, inter acta concilii Chalcedonensis tom II Concil. domnus Antiochiæ episcopus, *exarchus dioceseos Orientalis* dicitur. Exarchi autem dioceseon sunt patriarchæ, quibus integræ dioceseos erant attributæ. Id testatur Zonaras ad hunc canonem: *Ἐξάρχους δὲ τῶν διοικήσεων, τοὺς πατριάρχους εἶναι φασί.* Sed de his alius erit, ut spero, disserendi locus. Porro hujus canonis definitiōnem de ordinæ judiciorum confirmat Justinianus l. 46 C. de *episc. et cler.*, et l. 30 C. de *episcop. aud.*, et novel. 123, cap. 23.

Πέντας ἐπιστολῶν εἰρηκούς ἰδεύειν] Εἰρηκούς etiam meminit can. 86 et 87 hujus codicis supra. Harum litterarum frequentem usum inter Christianos fuisse testatur Gregorius Nazianzenus lib. I contra Julianum his verbis: *Ἐστὶ δὲ κατάγωγα πᾶσθαι καὶ ἑνῶνας, καὶ τῶν εἰς τοὺς δεομένους φιλοδραστῶν, τῶν δὲ ἄλλων ἰσότην καὶ τῶν ἐν ἐπιστολμαῖσι συνθήμασι, οἷς ἡμῖς; ἔδῳς εἰς ἑῶς τοὺς χριστιανούς παρακίνομεν.* Constituebatur etiam diversoris edificare, ac domos excipientes hospitibus dicatas, simulque humanitatem erga pauperes adjungere, cum aliam tum eam quæ in nota sive tessera epistolariis consistit, quibus eos qui inopia premuntur, ex gente ad gentem transmittimus. Et Zozomenus de eodem Juliano loquens lib. v, cap. 16: *Ὅχ ἤματα δὲ, ἰηκίται, ζηλώσαι λέγεται τὰ συνθήματα τῶν ἐπιστολικῶν γραμμάτων, οἷς ἴθω; ἀποβαδῶν τοὺς ἕνωος ἰσοπέποιθτοι διώντ.ς, καὶ περ' οἷς ἐν ἀρῶνται, πάντως κατέρχθαι, καὶ θεραπείας ἀειοῦσθαι, οἷά γε γωριμους καὶ φιλάτους διὰ τῶν τοῦ συμβόλου μ. ρτυριαν: Πρωτίμω νεο ἀμυλάτος εἰσε δicitur notas sive tesseras litterarum episcopaliū, quibus solent invicem peregrini quocunque proficiscuntur, et a quibus veniant, hospitio excipi, et solatia promereri, tanquam noti et amici propter signi sive tesserae testimonium.* *Ἐπιστολμαῖα συνθήματα, et συνθήματα γραμμάτων, certa quædam erant signa ac symbola sive note ac tesserae, quibus in ecclesiasticis litteris scribendis, ne fraus irreperet, episcopi utebantur.* Sic apud Procopium *συνθηματικῶς γράψαι, per notas scribere:* καὶ πρὸς τὸν Ἀγαθόν, inquit, *ἐπιστολῶς γεγραμμένα: συνθηματικῶς ἑκαπέσιδων.* Latini scriptores ecclesiastici litteras formatas vocant, eo quod certa forma certisque notis erant conceptæ. Qui igitur peregrinabantur ejusmodi tesseras epistolares sive formatas epistolas deferentes, quocunque pergerent hospitio suscipiebantur, illisque pro viatico erant. Lucianus in Peregrino: *Ἐξίει ὅν τὸ δούτιρον κλαυσόμενος, ἰσκά ἰσόδα, τοὺς χριστιανούς ἔχων, ὅρ ὄν δερυφορούμενος, ἐν ἅπασιν ἀφθόνως ἦν, καὶ χρονον μὲν τῶν οἷως δόσκατο: Secunda peregrinatione suscepta egreditur vagaturus, satis sibi viatici in Christianis repositum esse existimans, a quibus quaquaversum incedebat stipatus, in omni agebat rerum abundantia, atque ad hunc*

A modum aliquantum temporis alebatur. Hinc Tertull. *hospitalitatis contesserationem* dixit, mutuato ἀπ' ἑσῶδων vocabulo. Antiqui enim apud gentiles instituti fuit ut hospitii necessitudo non modo inter privatos, sed etiam inter populos ac civitates contraheretur. Quod genus amicitie προσηνία, ἰδιωτικῆς Græcis, Latinis publicum et privatum hospitium dicebatur; cujus nota ac pignus fuit tessera hospitalitatis, eoque fodere apud eos mutua amicitie fovēbantur, quæ etiam ad posteros manabant. Plautus in Pœnulo:

Si illa est, tesseram
 Conferre si vis hospitalitatem, eccam attuli.
 Agedum huc o teude, est par probe: nam habeo domi,
 O mi hospes! salve multum, nam mihi tuus pater,
 Pater tuus ergo mihi hospes: Antidamas fuit,
 Hæc mihi hospitalis tessera cum illo olim fuit.

Hospitibus tessera dabatur ut hospes agnosceretur: hinc qui jus hospitii violasset, tesseram confregisse dicebatur. Idem in Gistek:

Abi querere ubi tuo jurejurando mits fiet subsidii,
 Hic apud nos jam Alcesimarche confregisti tesseram.

συστατικῶς ἐπιστολῶν] *Συστατικῶς γραμμάτων* can. 191 hujus codicis. Harum epistoliarum meminit D. Paulus II ad Corinth. cap. III, 4: *Μὴ χροῖσθαι, ὡς τῶν; συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς ὑμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν.* Num egeritis, ut nonnulli, *commendatitiis epistolis* apud vos, aut a vobis *commendatitiis*? *Συστατικῶς* autem, hoc est *commendatitiæ* epistolæ dicuntur, quæ dantur clericis aut laicis a communione separatis, aut ignotis in aliam civitatem abeuntibus, ipsos loci illius episcopo commendantes, ut censuris solutos vel fideles existentes. Zonaras hic et in can. 13 Apostol.: *Συστατικῶς δὲ ἐπιστολαὶ λήγονται, αἱ ἰγχειροῦνται κληρικῶς ἢ λαϊκῶς ἀφαιρετῶν ἢ ἀρῶν-οἷς ἐν ἑτέρῃ πόλει ἀπιούσι, καὶ συνοσθῶσαι τῶ ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ ἐπισκόπῳ τοὺς ἀνδρας; ὡς λυθίντας τῶν ἐπιτιμῶν, ἢ πιστοὺς ὄντας;* et Græcus scholiastes Harmenopuli in epilome canonum sect. 2, tit. 3, et sect. 3, tit. 1, *Συστατικῶς, inquit, ἐπιστολαὶ εἰσιν αἱ διδόμεναι τοῖς ὄχι ἐπιτιμῶν, εἰς ἀθώων, καὶ ἑτέρῳ αὐτοὺς ἐπισκόπῳ συνοσθῶσαι πρὸς κοινωνίαν: Commendatitiæ litteræ sunt quæ censuræ alicui subjectis dantur ad eorum purificationem, et per quas alteri episcopo commendantur ad communionem.* Adde quæ ex Mathæo Blastare vir eruditissimus C. Labbæus suis in synopsis Basilicæ observationibus inseruit. Porro observandum est veteres Christianos in recipiendis commendatitiis litteris, ne fraus irreperet, accuratam adhibuisse examinationem fidei illorum qui eas ferebant. Qua de re exstat canon 3 qui dicitur Apostolorum. Hunc morem indicat Lucianus in Peregrino de Christianis loquens: *καταφρονούσιν ἐν ἀκέρτων ἕξισι, καὶ κοινὰ ἔχουσιν ἄνεν τῶν; ἀρῶν-οἷς πιστῶν, καὶ τοιαῦτα παραδείξαιμνοι.* *Apud illos, inquit, omnia ex quo habentur contemptui, existimanturque esse communia quæ citra fidem exacte exploratam in communem usum a quocunque deferente suscipiunt.* Il etiam statuit concilium Eliberitanum can. 58: *Placuit ubique et maxime in eo loco in quo prima cathedræ constitutus est episcopus, ut interrogentur hi qui communicatorias litteras tradunt, an omnia recte habeant, et suo testimonio comprobent.*

ἀρῶν-οἷς] Hunc locum emendavimus ex codice ms. Zonarae, bibliotheca Regiæ. Hanc etiam emendationem confirmat Mathæus Blastares mentem hujus canonis referens in codice ms. illustrissimi Præsidis! Augusti Thuani: *Ὅ τῶς ἐν Ἀντ οχρία ἰδῶμας, ἕνωος κληρικῶς καὶ ἀρῶν-οἷς κλειούσσι μῶ λειτουργίῃ, συστατικῶν ἄνεν τοῦ οἰκίτου ἐπισκόπου.* Male vulgatus codex Filii et cod. ms. Balsamonis, ἀνεγνώστας. *δῆκονον γυναικῶ ἐτῶν τισσαράκοντα] D. Paulus I ad Timoth. v, 9, viduarum seu diaconissarum ætatem definit, ut sint annorum sexaginta: Χίμια καταλεγιόσθω μὲ ἔλαττον ἐτῶν ἑξήκοντα, Vidua eligatur non minor sexaginta annis. Iisdem vestigiis insistens Theodosius imp. constituit, τὰς γυναικῶς ὑπὲρ ἑξήκοντα ἑτῶ γένοτο,*

* Legendum videtur ei μὲ ὑπὲρ ἑξήκοντα ἑτῶ γένοτο. Edit.

διακονίας μὴ ἐπιτρέπεσθαι κατὰ τὸ ἀποστόλου Παύλου ῥητὸν πρόσχημα : Non esse mulieribus ministerium committendum, nisi sexagesimum ætatis annum excesserint secundum Pauli apostoli verbum. Et Valentinianus l. 27 C. Th. de Episc. et cler. : Nulla nisi emensis sexaginta annis, secundum præceptum Apostoli, ad diaconissarum consortium transferatur. Tertullianus de Velandis Virg., de viduis loquens : Ad quam sedem, præter annos sexaginta, tantum univiræ, id est nuptæ aliquando eliguntur, sed et matres et quædam educatrices filiarum. Hieronymus lib. II Comment. in Isaiam : Non ecclesiasticis sustentatur vidua alimentis, nisi quæ sexaginta annorum est, et maturitatem habet morum pariter et ætatis. Postea indultum est ut anno quinquagesimo eligi possent, novella 6, cap. 6, sed et quadragesimo, et hoc canone, et novel. 123, cap. 13.

δ [ἐπιτίθη τὴν χειροθεσίαν] Hic χειροθεσία pro impositione manuum benedictionis accipitur, non ordinationis. Vide adnot. ad can. 19 et 115, supra.

τῆ λειτουργίας] De diaconissarum ministerio agit auctor Constit. apost. lib. III, cap. 15 : Elige diaconissam fidelem et sanctam, ad mulierum ministeria, nam accidit aliquando cum in aliquorum domos diaconum ad mulieres mittere non potes propter infideles : mites igitur mulieres diaconissam, propter improborum cogitationes, nam ad multos usus muliere diaconissam indigemus : ac primum cum illuminantur mulieres. Et Epiphanius hæres. 79 contra Collyridianos : καὶ ὅτι τὴν διακονίαν τὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὸ ἱερατεῖον, οὐδὲ τι ἐπιχειρεῖν ἐπιτρέπειν ἴσταν δὲ σεμνότητος τοῦ γυναικίου γένους, ἢ δὲ ὡραῖν λοῦτρον, ἢ ἐπιτάφιας πέδους, ἢ πόνου, καὶ ὅτι γυναικεία σῶμα γυναικίου, ἴσα μὴ ὑπὸ ἀνδρῶν ἱεραργουμένων τελεῖται, ἀλλ' ὑπὸ τῆς διακονούσης : Diaconissarum quidem ordo est in Ecclesia, sed non ut sacrificet, nec tale quidpiam aggredi permittantur, verum reverentiæ mulieribus gratia, aut propter horam baptismi, aut affectionum laborumque visitationem, et quando nudatum fuerit corpus mulieris, ut ne a viris sacrum scientibus aspicatur, sed a ministrante muliere. Et in compendio totius operis, ubi sui temporis Ecclesiæ formam describit p. 465 : καὶ διακονίαν δὲ καθίστανται εἰς ὑπερβολὴν γυναικῶν μόνον δὲ τὴν σεμνότητα, ἐν χρεία κατὰ τὰς λοιτρῶν ἴσταν, ἢ ἐπιτάφιας σωματῶν : Diaconissæ constituantur ad solum mulierum ministerium, gravitatis et reverentiæ seu pudoris, atque charitatis causa, si opus fuerit, baptismi gratia, aut inspectionis corporum. Hieronymus ad Nepotianum, Multas, inquit, anus alit Ecclesia, quæ officium ægrotanti præstant, et beneficium accipiunt ministrando. Adde Justiniani novel. 6, cap. 6, ubi diaconissas baptismo ministrare tradit. Quale autem fuerit diaconissarum in baptismo ministerium, indicat synodus Carthaginensis IV, can. 12 : Vidue, inquit, vel sanctimoniales quæ ad baptizandum mulierum ministerium eliguntur, tam ad officium instructæ sint, ut possint apto, sive aperto et sano sermone docere imperitus et rusticas mulieres, quo tempore baptizandæ sunt, qualiter et baptizatori respondeant, et accepto baptismate vivunt. Pauperum etiam et carcere vincitorum curam habebant, et pleraque alia pietatis officia eis commendabantur. Illud autem diaconissarum officium hodie in Ecclesia sublatum est.

ἐπίσκοπος] Olim ab imp. dabantur Ecclesiis id potestatis indigne, sive defensores, qui laici erant; quorum officium erat vim omnem ac tumultum ab ecclesia et pastoribus arcere, et operam dare ne quid in ecclesia pro vim aut sordes fieret : nov. 56. Codex canonum Ecclesiæ Africanæ can. 75 : Ab imp. visum est postulandum, propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigantur ecclesiæ, ut defensores eis adversus potentias divitum, cum episcoporum provisione delegentur.

Hic canone 206, et qui proxime sequitur 207, existit in codice Filii, et apud Balsamonem et Zonaram.

τὸ τοῖς βαρβαρικοῖς] In Barbarico, hoc est solo Barbarorum : sic accipitur in Codice canonum Ecclesiæ

Africanæ, can. 52 : De provincia Mauritania nihil statuimus, quod ea sita sit in finibus Africæ, et quod Barbarico sit contermina ; et apud Ammianum Marcellianum lib. xviii : Visus est in Barbarico miles ; et l. 2 C. de Commerc. Eadem notione Barbaricæ vox passim reperitur apud rerum Romanarum scriptores. Lampridius in Alexandro Severo de limitaneis ducibus loquens : Addidit sane his, inquit, et animalia et servos, ut possent colere quod acceperant : ne per inopiam hominum, vel senectutem possidentium desererentur rura vicina Barbariæ. Rufus Festus in Breviario : Trujanus Daciam trans Danubium, in solo Barbariæ, provinciam fecit. Gellius lib. ix, cap. 12 : Homo Thracius ex ultima Barbaria. Paulinus epist. 26 ad Victricium Rothomagensis episcopum : Ubi quondam deserta silvarum, ac littorum pariter in tota advenæ Barbaria, etc. Synesius τὴν εὐρυφάγον dixit epist. 101, ubi recte Latinus interpretis Barbariam vertit. Augustinus ep. 178 : Non enim in Africa, aut in cuncta Barbaria, sed in Syria vel Græcia, etc. Romani igitur scriptores quicquid erat ultra limites orbis sive imperii Romani, Barbaricum et Barbariam dixerunt : ipsum vero orbem Romanum, Romaniam appellarunt, ut ex Epiphanio jam observavit doctissimus Casaubonus in notis ad Lampridium loco citato. Addam et alia quædam testimonia. Athanasius ad omnes solitariam vitam agentes, μ. τρόποις ἢ ῥώμῃ τῆς Ῥωμαίας ἰστέ. Epiphanius hæresi 66 : ὄρμῃ τῆς ἐρυθρῆς θαλάσσης διάφοροι, ἐπὶ τὰ στόμα τῆς Ῥωμαίας : Portus maris Rubri diversi sunt, ad ostia Romanicæ discreti. Item : εἰς τὰς ἄλλας πατρίδας διὰ θαλάσσης διαρχόμενοι, οἱ ἀπὸ τῆς Ἰνδικῆς ἐπὶ τὴν Ῥωμαίαν ἰμπεριεῖνται : In alias regiones per mare penetrantes, hi qui ab India veniunt, ad Romaniam perveniunt. Apud Constantium Porphyrogenetam cap. 47, lib. de Administr. Imperio : τοῖς ἐν Ῥωμανίᾳ οἰκίσαντας In Romaniam habitantes ; et cap. 46. Ea significatione Romanicæ vox accipitur apud Evagrium lib. vi, cap. 20 et Nicephorum lib. xviii, cap. 21. Adde Orosium lib. vii, cap. 43, qui de Ataulpho Gothorum rege loquens : Eum imprimis ardentem inhiasse, inquit, ut obliterato Romano nomine, Romanum omne solum, Gothorum imperium et faceret et vocaret, essetque Gothia quod Romania fuisset. Hinc passim Romani Barbaris opponuntur. In edicto Theodorici regis Italicæ cap. 43 : Nullus ad potentem Romanum aut Barbarum proprias quolibet titulo transferat actiones ; et cap. 44 : Nullus se potens Romanus aut Barbarus, tanquam defensor aut suffragator negotio miscet. Romani sunt veteres incolæ, Barbari advenæ victores. Sic in legibus Wisigothorum lib. I, t. 1 : Ut tam Gotho Romanam, quam Romano Gotham matrimonio liceat sociare ; et lib. x, tit. 2, sortes Gothicæ et Romanæ ; et in confessione episcoporum, presbyterorum et primorum gentis Gothicæ, quæ inter acta concilii Toletani n. exstat : Quicumque libellum detestabilem, duodecimo anno Leobigildi regis a nobis editum, in quo continetur Romanorum ad Arianorum hæresim traductio, pro vero habuerit, anathema sit ; et conc. Tolet. ix, cap. 13 : Cunctis ecclesiarum liberis interdicitur, iudicio generali, ne deinceps causa connubii aut Romanis ingenuis copulentur, aut Gothicis. His enim locis Romanorum appellatione veteres incolæ Hispaniæ significantur, qui ante Gothorum in Hispaniam irruptionem imperio Romano parebant. Sic apud Victorem Ulicensem lib. I de Persecutione Vandalica, veteres Africæ incolæ a Vandalis devicti, Romani appellantur. Sic et Galli qui Romano imperio parebant ante adventum Francorum, Burgundionum, aliorumque Barbarorum, quod in legibus Salicis observare licet, tit. 15 : Si Romanus homo Francum spoliaverit, etc. ; et in præfatione Gondobaldi regis ad leges Burgundionum : Burgundiones et Romani civitatum aut pagorum comites ; et concil. Turon. II, cap. 9 : Ne quis Britannum aut Romanum in Armorico, sine metropolitanis, aut comprovincialium voluntate vel litteris, episcopum ordinare præsumat.

CODEX

CANONUM ECCLESIASTICORUM

DIONIYSII EXIGUI

sive

CODEX CANONUM VETUS

ECCLESIAE ROMANÆ.

EX TOMO II CONCILIORUM GALLIÆ JACOBI SIRMONDI

Societ. Jesu presbyteri. pag. 117.

De Codice Canonum qui Carolo Magno regi, cum Romæ esset, ab Hadriano papa oblatus est, anno Christi, ut conjectura est, 787.

Edita est superioribus annis primum Ingolstadii A tomo VI Antiquæ Lectionis, deinde Coloniæ tomo III Conciliorum, Epitome canonum Orientalium et Africanorum, cum titulo, qui hanc ab Hadriano papa Carolo Magno regi, cum Romæ esset, ad usum Occidentaliū Ecclesiarum oblatam significat. Atqui Carolo constat oblatam fuisse non epitomen, sed integram collectionem, tum canonum ex quibus epitome illa deinceps confata est, tum decretorum etiā pontificum, a Siricio ad Gregorium juniorem. Denique illum ipsum Carolo datum esse librum, qui CODEX CANONUM a Nicolao papa dicitur 519, cap. Si Romanorum; quique Mogontiæ primum excusus anno 1525, in editione postea Parisiensi inscriptus est, *Codex Canonum vetus Ecclesiæ Romanæ*. Hoc enim declarant plerima quæ in bibliothecis Galliæ visuntur, collectionis hujus exemplaria: quorum in fronte, velut oblato muneri dedicatio præfixa est, Hadriani ad Carolum epistola, quæ primis singulorum versuum litteris hunc titulum reddit, DOMINO EXCELL. PH. 10 CARULO REGI HADRIANUS PAPA. Epistola autem ipsa sic habet, tum in aliis passim, ut dixi, tum in vetustissimo S. Germani codice, Caroli ipsius Magni temporibus, anno regni ejus 37, id est Christi 805.

EPISTOLA HADRIANI PAPÆ

AD CAROLUM MAGNUM REGEM,

Quæ in antiquis exemplaribus ejus Codici Canonum præponitur.

- Divina fulgens doctrina sceptrā præcellit regni,
- Origo regum felix, semper genitura beata,
- ≡ Molem peraspicimus legis gratiam laudis habere
- Iusto gignitur rege Ecclesiæ almæ defensor,
- ≧ Nunquam enim vinci potest disciplina celestis,
- Olim jam sumens paterni triumphans regni

- ☞ Exemplum, quo devota fides victoria gaudet,
- Christo juvante, ac beato clavigero Petro,
- Cunctas adversas gentes regatibus subdit plantis.
- ☞ En radix beata instar contulit prole.
- ☞ Læta Deum colere, legem semper amare divinam,
- ☞ Laudabilem servare fidem, sanctamque defendere vitam,
- ☞ Factorem prorsus habens janitorem in triumphis cæli.
- Ipsius freta virtute victricis persistit semper.
- ☞ Lumen sequens doctrinæ fidei apostolicæ sedis,
- In hanc sanctam sedem magnus rex Carolus splendet.
- Omnibus per eum ditata bonis triumphat ubique,
- Cæleste semper in his habere meruit regnum.
- ☞ Arma sumens divina gentes calcavit superbas.
- ☞ Reddidit prisca dona Ecclesiæ matri suæ,
- ☞ Urbesque magnas, fines simul et castra diversa.
- ☞ Langobardam ac Erulam virtute divina prostravit gentem.
- Ovans amplectitur fidem, quam suscepit ab avis.
- ≡ Magna prosapia hæc in toto rutilat mundo:
- ☞ Altus, nobilis, nitens, regit diversa regna.
- ☞ Gaudens ceter ad limina venit apostolorum sospes,
- ≧ Nimis laudibus hymnisque populo celebratur es omni.
- Obvise pro se summum orare antistitem possit,
- ☞ Redimi sibi noxas a juventute commissas.
- ☞ Excusus suffragiis almæ spondebat lingua magistræ
- Gentium servare sanctæ Ecclesiæ in ævo Romanæ,
- ☞ — Iustitias almæ Petri sui protectoris tueri
- ≡ Habilem ut super donans in ejus confessione libavit.
- ☞ Adhæc Hadrianus præsul Christi prædixit triumphos,

- ☉ *Dextera protegi diu divina Petro comitante Pauloque.*
 ☽ *Rompheam victoriæ donantes, atque pro te dimi-*
 cantes,
 — *Ilæsus cum tuis victor manebis, nempe per ipsos*
 ☽ *Aditum petunt urbis Papæ te ingredi victorem.*
 ☿ *Nefa perfidi regis calcabis Desiderii colla,*
 ♁ *Vires ejus prosternens merges baratro profundi.*
 ☽ *Septus Langobardorum regno, munus reddes tuum*
 ☽ *Pollicita sacra dona clavigeri aulæ Petri,*
 ☽ *Amplius donans tibi victoriam, simulque honorem*
 ☽ *Per sæcla regnare cum tuis hic, in futuroque soboli.*
 ☽ *A lege nunquam discede, hæc observans statuta.*

A Hactenus Hadriani epistola, ut ex corruptis exemplaribus elici potuit. Quod vero ad tempus attinet, cum Carolus ter in Urbem Hadriano superstite venerit, anno nimirum 774, cum Papiam obsideret, anno iterum 781, cum ejus filii Pivinus Italiæ, Ludovicus Aquitanix reges ab Hadriano inuncti sunt, anno denique 787, cum inde Capuam quoque, ac Beneventum adversus Grimoaldum ducem profectus est: nos, tametsi res incerta est, codicem Hadriani ad postremam potius profectionem referendum duximus, quam quod aliis placuit ad primam, cui multa, quæ in ejus epistola leguntur, convenire vix possint.

LECTORI.

C Codicem seu Collectionem canonum ecclesiasticorum Dionysii Exigui, cujus index tantum ex cod. ms. eruditissimi viri Nic. Fabri an. 1609 primum editus est, integrum nunc tibi damus ex alio veteri cod. ms. bibliothecæ cl. v. Christophori Justelli, omnium quæ Latine exstant, juris canonici antiquissimum monumentum: quod quidem ab hoc fonte haustum esse nemini dubium est. Continet autem hæc collectio eosdem fere conciliorum canones quos Græcus Ecclesiæ universæ Codex, ab eodem Justello anno 1610 editus; canones præterea qui dicuntur Apostolorum quinquaginta, Sardicensis etiam 21, et Africanarum, sive Carthaginensium synodorum capitula 138 complectitur. Hujus non obscure meminit Hincmarus Rhemensis archiepiscopus in opusc. 55 capitul. adversus Hincmarum Laudunensem episcopum, cap. 43, his verbis: *Qui sunt illi, inquit, quos et apostolica sedes, et omnes episcopi per universum orbem, et omnis Ecclesia catholica canones appellant, quique a Nicæno concilio, quod primum in nostris codicibus, quos ab apostolica sede majores nostri acceperunt sequendos, per ordinem usque ad Africanum concilium, pro canonibus recipiendis, venerandis et observandis, retinent?* Is vero est Dionysius Exiguus, qui, omissa profana annorum numeratione per olympiades, vel consules, vel indictiones, primus ab Incarnatione Christi tempora prænotare cœpit, et cyclum paschalem 95 annorum descripsit, sub consulatu, non Fl. Mavortii, ut scribit Marianus Scotus in Chronico ann. 527, sed Fl. Philoxeni et Anicii Probi junioris indictione 3, hoc est anno Christi 525, ut ipse Dionysius testatur in epistola paschali prima ad Petronium episcopum, super a doctissimo Petavio ex cod. ms. primum edita: in qua etiam ex sacris canonibus, hoc est ex ipso veteri Codice Canonum quem nunc edimus, atque ex sua interpretatione, citat canonem 79, qui primus Antiocheni concilii esse reperitur. Ex quibus confirmatur ordo et numerus canonum in illo servatus, atque ex iis colligi potest canones hosce ecclesiasticos jam ante ex Græcis exemplaribus Dionysium transtulisse. Quis autem fuerit Græcæ illius antiquæ collectionis canonum auctor, quæ a Nicæno usque ad Constantinopolitanum concilium protenditur, cujus translationem suscepit pse Dionysius, ignoratur.

PATR. LXVII.

B Illud tamen liquido constat, concilio Chalcedonense antiquiorem fuisse, in cujus actione 4, 11 et 13, ex ipsa ante jam facta collectione, communi majorum auctoritate probata, quinque canones, 4 videlicet, 83, 84, 95 et 96, qui 4 Nicæni, et 4, 5, 16 et 17 Antiocheni concilii esse reperiuntur, lectos ac citatos fuisse compertum est. Qui quidem canones, eodem ordine, atque continuata, nec interrupta numerorum serie (quam veteres consequentiam regularem vocant), exstant in Codice Græco canonum Ecclesiæ universæ, et in hac Latina Dionysii Exigui collectione. Sed et ante Ephesinum concilium, Græcam illam collectionem factam fuisse, ex epistola a Dionysio ipso huic codici præfixa, planum est: qua videlicet canones a Nicæno cæterisque consequentibus conciliis, quæ ante illud vel postmodum facta sunt, usque ad concilium Constantinopolitanum n œcumenicum, sub ipso ordine numerorum, id est a primo capitulo usque ad centesimum sexagesimum quintum, enumerat. Quinam autem sint illi 165 canones, facile est ex conciliorum ordine et canonum consequentia, quibus constabat antiquus ille codex, cuius dignoscere. Nam 20 canones concilii Nicæni, 24 Ancyran, 14 Neocæsariensis, 20 Gangrensis, 25 Antiocheni, 59 Laodiceni, 3 Constantinopolitani: hi, inquam, collecti numeri centum et sexaginta quinque efficiunt. Ex quibus etiam cognoscimus veteres in dinumerandis conciliorum canonibus non eadem ratione usos fuisse. Nam ex verbis concilii Chalcedonensis colligitur canones supra citatos 1, 4, 5, 16 et 17 concilii Antiocheni, in veteri Græco codice, 80, 83, 84, 95 et 96 fuisse, qui in Latino Dionysii Exigui 79, 84, 85, 96 et 97 esse reperiuntur. Sed hæc differentia ex eo nata videtur quod Ancyranum concilium in Græco codice viginti quinque canonibus constat, et Neocæsariense quindecim: in Latina vero Dionysii collectione quatuordecim et viginti quatuor tantum: canonesque quartus et quintus Ancyran concilii, item tertius decimus et quartus decimus Neocæsariensis, pro unico habentur, ut ex utriusque codicis collatione facile est observare. Subjunximus et ex codice ms. perantiquo ejusdem Justelli epistolam synodicam sancti Cyrilli et concilii diocæsesis Ægypti, Alexandriæ congregati anno 430 cum duodecim

5

anathematismis contra Nestorium, ex Latina Dionysii Exigui interpretatione, cui epistolam ad Petrum quemdam episcopum ipse præfixit. Quæ quidem epistola synodica ab Isidoro, et aliis qui eum secuti sunt Latinis conciliorum collectoribus, contra omnium codd. veterum Græcorum et Latinorum fidem, tribuitur Ephesino concilio III œcumenico, quod anno demum sequenti celebratum esse constat, Anicio Basso et Antiocho cons. Hæc vero exstat Græce et Latine, sed alia versione, inter acta concilii Ephesini act. 1, et concilii Constantinopolitani V œcumenici, collat. 6 edit. Rom. et Colon., cum hac epigraphæ,

Α Τῆ εὐλαβεστάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ συλλειτουργῶ Νεστορίῳ Κύρῳ, καὶ ἡ συνελθοῦσα σύνοδος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Ἀβυπτιακῆς διοικήσεως ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Illius etiam meminit Liberatus archidiaconus Carthaginiensis in Breviario, lib. IV. *Cyrillus*, inquit, *Nestorio synodicam direxit epistolam, in qua et duodecim capitula contra ejus dogma dictavit et inseruit; et est principium: « Dicente Domino, Qui amat patrem suum et matrem suam plus quam me, non est me dignus. »* Cum hæc ad memoriam antiquitatis canonicæ et ecclesiasticæ conservandam pertineant, operam nostram, lector, boni consule et beneficio nostro frueri.

TESTIMONIA ALIQUOT

DE DIONYSIO EXIGUO, EJUSQUE LATINA CANONUM ECCLESIASTICORUM INTERPRETATIONE.

Cassiodorus, cap. 23 Divin. Lect. : *Generat etiam hodieque catholica Ecclesia viros illustres probabilium dogmatum decore fulgentes : fuit enim nostris temporibus et Dionysius monachus, Scythæ natione, sed moribus omnino Romanus, in utraque lingua valde doctissimus, reddens actionibus suis quam in libris Domini legerat æquitatem; qui Scripturas divinas tanta curiositate discusserat atque intellexerat, ut indecens interrogatus fuisset paratum haberet competens sine aliqua dilatione responsum. Fuit in illo cum sapientia magna simplicitas, cum doctrina humilitas, cum facundia loquendi parcitas : ut in nullo se vel extremis famulis anteferet, cum dignus esset regum sine dubitatione colloquiis. Qui petitus a Stephano episcopo Salonitano, ex Græciis exemplaribus canones ecclesiasticos, moribus suis, ut erat planus atque disertus, magnæ eloquentiæ luce composuit, quos hodie usu celeberrimo Ecclesia Romana complectitur. Hos etiam oportet vos assidue legere, ne videamini tam salubres ecclesiasticas regulas culpabiliter ignorare. Alia quoque multa ex Græco transtulit in Latinum, quæ utilitati possunt Ecclesiæ convenire.*

Beda, De tempor. Rat. cap. 45 : *Primi decennalis circuli cursu temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores a Diocletiani principis annis observare : sed Dionysius venerabilis abbas Romanæ urbis, et utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latinæ, non ignobili præditus scientia, paschales scribens circulos, noluit eis, sicut ipse testatur, memoriam impii persecutoris innectere, sed magis elegit ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi tempora prænotare; quatenus*

cordium spei nostræ notius nobis existeret.
Idem, in Chronico seu lib. De sex ætatibus, an. mundi 4480 : *Dionysius paschales scribit circulos incipiens ab anno dominicæ Incarnationis 532, qui est*

annus Diocletiani 248, post consulatum Lampadii et Orestis.

Joan. Trithemius, lib. de Script. ecclesiast. : *Dionysius abbas Romanus, cognomento Exiguus, vir ingenio et scientia magnus atque clarissimus, in Scripturis sanctis eruditus, et in disciplina sæcularium litterarum nobiliter doctus, Græco et Latino eloquio clarus, computista et calculator temporum egregius, scripsit Latino sermone nonnulla opuscula. De quibus ego tantum reperi subjecta : Annorum 532 Cyclum paschalem magnum; transtulit de Græco in Latinum Vitam sancti Paconii abbatis, librum quoque Gregorii Emisenseni de Conditione hominis, et scripta Proterii Alexandrini episcopi ad Leonem papam, et quædam alia. Inchoavit autem Cyclum suum anno Domini 531, etc.*

Claruit sub Justiniano magno anno 540.

Ex Annal. ecclesiast. Cæsaris Baronii cardinalis an. 325, num. 125 : *Si fidelitas atque peritia in transferendo, et sinceritas in edendo quam maxima requiratur, nulla exquiri potest editio exactior atque fidelior quam quæ elaborata est a magno illo, sed cognomento Exiguo Dionysio, cujus eximiam in utraque lingua peritiam, et morum egregiam probitatem Cassiodorus dignis laudibus mirifice prædicat.*

Rob. Bellarminus cardinalis, de Script. ecclesiast. an. 525 : *Dionysius Exiguus, natione Scythæ, sed moribus Romanus, quemadmodum cognomento Exiguus, sed doctrina et sanctitate maximus, vixit tempore Theodorici regis Italiæ, et successorum ejus : nam anno 527 scripsit Cyclum paschalem, et omissa profana numeratione annorum ab imperio Diocletiani impii persecutoris, numerare cepit ab Incarnatione Domini Jesu Christi. Scripsit præterea Collectionem sacrorum canonum, ex conciliis Ecclesiæ catholicæ : quem postea imitati sunt Martinus Bracaraensis et Cresconius.*

CODICIS CANONUM ECCLESIASTICORUM DIONYSII EXIGUI

PRÆFATIO.

Domino venerando mihi Patri Stephano episcopo Dionysius Exiguus in Domino salutem.

Quamvis charissimus frater noster Laurentius, assidua et familiari cohortatione parvitatem nostram

regulas ecclesiasticas de Græco transferre populerit, confusione credo priscae translationis offensus, bibilominus tamen ingestum laborem tux beatitudinis consideratione suscepi, cui Christus omnipotens Deus, solita populis pietate prospiciens, summi sacerdotii contulit dignitatem. Ut inter plurima virtutis ornameta, quibus Ecclesiam Domini morum sanctitate condecoras, etiam sacratissima jura, pontificalibus per Dei gratiam digesta conventibus, intemerata conservans, perfecto regimine clerum plebemque modereris: nullatenus nostri sæculi more contentus, que pronius desideramus recta nosse quam facere, sed divino junctus auxilio, que fieri præcipis ante perficias, ut efficacissimo fidelibus prosis exemplo. Magna est siquidem jubentis auctoritas, eodem primitus jussa complentis, quatenus inconvulsa Ecclesiastici ordinis disciplina inviolabilis permanens ad capessendum perenne præmium Christianis omnibus præstat accessum: per quem sancti præules paternis muniantur regulis, et obedientes populi spiritibus imbuantur exemplis. In principio itaque canones qui dicuntur Apostolorum de Græco transtulimus:

A quibus quia plurimi consensum non præbuere facilem, hoc ipsum vestram nolumus ignorare sanctitatem, quamvis postea quædam constituta pontificum ex ipsis canonicis assumpta esse videantur. Deinde regulas Nicænæ synodi, et deinceps omnium conciliorum, sive que ante eam, sive que postmodum facta sunt, usque ad synodum centum quinquaginta pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est a primo c. pite usque ad centesimum sexagesimum quintum, sicut habetur in Græca auctoritate, digessimus. Tum sancti Chalcodonensis concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus. Ne quid præterea notitiæ vestræ credat velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii atque Africani, que Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernuntur esse distincta. Universarum vero definitionum titulos post hanc præfationem strictius ordinantes, ea que in singulis sparsim sunt promulgata concillis, sub uno aspectu locavimus, ut ad inquisitionem ejusque rei compendium aliquod attuisset videamur.

REGULÆ ECCLESIASTICÆ SANCTORUM APOSTOLORUM,

PROLATÆ PER CLEMENTEM ECCLESIE ROMANÆ PONTIFICEM.

De ordinatione episcopi.

I. Episcopus a duobus aut tribus episcopis ordinatur.

De ordinatione presbyteri, et diaconi, et cæterorum.

II. Presbyter ab uno episcopo ordinatur, et diaconus, et reliqui clerici.

Nihil aliud in sacrificio, præter quod Dominus statuit, offerendum.

III. Si quis episcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare: id est aut mel, aut lac, aut pro vino viceram, et confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina: contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

Quæ species ad altare non ad sacrificium, sed ad benedictionem simplicem debeant exhiberi.

IV. Offerri non liceat aliquid ad altare præter novas spicas et uvas; et oleum ad luminaria, et thymizma, id est incensum: tempore quo sancta celebratur oblatio.

Quod ea quæ in ecclesiis offerri non possunt, ad domus sacerdotum a fidelibus deferantur.

V. Reliqua poma omnia ad domum primitiæ episcopo et presbyteris dirigantur, nec offerantur in altari. Certum est autem quod episcopis et presbyteris dividant, et diaconis, et reliquis clericis.

Ut episcopus, aut presbyter uxorem suam, quam debet caste regere, non relinquat.

VI. Episcopus, aut presbyter uxorem propriam nequaquam sub obtentu religionis abiciat: si vero rejecerit, excommunicetur, sed et si perseveraverit, dejiciatur.

Ut sacerdotes, et ministri altaria secularibus curis abstineant.

VII. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus nequaquam seculares curas assumant; sin aliter, deficiantur.

Quo tempore Pascha celebretur.

VIII. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus sanctum Paschæ diem ante vernale æquinoctium cum Judæis celebraverit, abiciatur.

Quod ministri altaris, oblatione celebrata, debeant communicare.

IX. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo, facta oblatione, non communicaverit: aut causam dicat, ut, si rationalis fuerit, veniam consequatur; aut si non dixerit, communionem privetur, tanquam qui populo causa læsionis exsiterit, dans suspicionem de eo qui sacrificavit, quod recte non obtulerit.

Quod fideles laici, ingredientiæ ecclesiam, communicare debeant.

X. Omnes fideles qui ingrediuntur ecclesiam, et Scripturas audientes, non autem perseverant in oratione, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communionem privari.

Quod cum excommunicatis non sit orandum.

XI. Si quis cum excommunicato, saltem in domo simul oraverit, iste communionem privetur.

Quod cum damnatis clericis non sit orandum.

XII. Si quis cum damnato clerico, veluti cum clerico, simul oraverit, iste damnetur.

*Ut nullus fidelium præter commendatitias suscipiatur A
epistolas.*

XIII. Si quis clericus, aut laicus a communione suspensus, seu communicans ad aliam properet civitatem, et suscipiatur præter commendatitias litteras, et qui susceperunt, et qui susceptus communione priventur. Excommunicato vero proteletur ipsa correptio, tanquam qui mentitus sit, et Ecclesiam Dei seduxerit.

Ut ab episcopis parochia minime pervadatur.

XIV. Episcopo non licere alienam parochiam, propria relicta, pervadere, licet cogatur a plurimis. Nisi forte eum rationabilis causa compellat, tanquam qui possit ibidem constitutus plus lucri conferre, et in causa religionis aliquid profecto prospicere. Et hoc non a semetipso pertinet, sed multorum episcoporum B
judicio, et maxima supplicatione perficiat.

Ut clerici proprias Ecclesias non relinquunt.

XV. Si quis presbyter, aut diaconus, aut quilibet de numero clericorum, relinquens propriam parochiam pergat ad alienam, et omnino demigrans, præter episcopi sui conscientiam, in aliena parochia commoretur, hunc ulterius ministrare non patimur: præcipue si, vocatus ab episcopo, redire contempserit, in sua inquietudine perseverans. Verumtamen tanquam laicus ibi communicet.

*Ut episcopus qui clericos alterius susceperit, commu-
nitione privetur.*

XVI. Episcopus vero, apud quem memoratos esse constiterit, si contra eos decretam cessationem pro nihilo reputans, tanquam clericos forte suscep- C
erit: velut magister inquietudinis, communione privetur.

Quod bigami non admittantur ad clerum.

XVII. Si quis post baptismum secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse episcopus, non presbyter, aut diaconus, aut prorsus ex numero eorum qui ministerio sacro deserviunt.

*Quod is qui viduam, vel ejectam, aut meretricem
acceperit, non admittatur ad clerum.*

XVIII. Si quis viduam, et ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de his quæ publicis spectaculis mancipantur, non potest esse episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut ex eo numero qui ministerio sacro deserviunt.

*Qui duas sorores habuerit, non admittatur ad D
clerum.*

XIX. Qui duas in conjugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit.

Clericum fidei iussorem esse non posse.

XX. Clericus fidei iussionibus inserviens abjiciatur.

*Quod ii qui non sponte eunuchizati sunt, suscipiantur
ad clerum.*

XXI. Eunuchus, si per insidias hominum factus est, vel si in persecutione ejus sunt amputata virilia, vel si ita natus est, et est dignus: efficiatur episcopus.

* Legendum eorum, ut in canone præcedenti. EDIT.

Ut is qui se eunuchizavit, clericus non fiat.

XXII. Si quis abscidit semetipsum, id est, si quis amputavit sibi virilia, non fiat clericus, quia suus homicida est, et Dei conditionis inimicus.

Ut clericus qui se eunuchizavit, abjiciatur a clero.

XXIII. Si quis, cum clericus fuerit, absciderit semetipsum, omnino damnetur, quia suus est homicida.

*Ut laicus qui se eunuchizavit, tribus annis commu-
nitione privetur.*

XXIV. Laicus semetipsum abscindens, annis tribus communione privetur, quia suæ vitæ insidiator exstitit.

*Quod episcopus, aut presbyter, aut diaconus, si pro
criminibus damnati fuerint, minime communione
priventur.*

XXV. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur: non tamen communione privetur. Dicit enim Scriptura: Non vindicabit Dominus bis in idipsum.

Similiter et reliqui ministri Ecclesiæ.

XXVI. Similiter et reliqui clerici huic conditioni subjaceant.

Qui clerici debeant conjugibus copulari.

XXVII. Innuptis autem, qui ad clerum provec- C
ti sunt, præcipimus: ut si voluerint, uxores accipiant; sed lectores, cantoresque tantummodo.

*Quod episcopus, presbyter et diaconus, peccantes fide-
les verberare non debeant.*

XXVIII. Episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, et per hujusmodi volentes timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nusquam nos hoc Dominus docuit. Econtrario vero ipse, cum percuteretur, non repercutiebat; cum malediceretur, non remaledicebat; cum pateretur, non comminabatur.

*Quod officium pristinum damnati pro criminibus
usurpare non debeant.*

XXIX. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus depositus juste super certis criminibus, ausus fuerit attrahere ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscindatur.

*Quod non debeant officia ecclesiastica pecuniis
obtineri.*

XXX. Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, dejiciatur et ipse, et ordinator ejus, et a communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus a Petro.

Ut Ecclesia sæculari potentia minime pervadatur.

XXXI. Si quis episcopus sæculi potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes qui illi communicant.

*De presbytero qui contra episcopum seorsum conven-
tus congregare tentaverit.*

XXXII. Si quis presbyter, contemnens episcopum

suum, seorsum collegerit, et altare aliud erexerit, A nihil habens, quod reprehendat episcopum in causa pietatis et iustitiae, deponatur, quasi principatus amator existens, est enim tyrannus; et ceteri clerici, quicumque tali consentiunt, deponantur, laici vero segregentur. Haec autem post unam, et secundam, et tertiam episcopi obtestationem fieri conveniet.

Quod clerici damnati non debeant ab aliis recipi.

XXXIII. Si quis presbyter, aut diaconus ab episcopo suo segregetur, hunc non licere ab alio recipi, sed ab ipso, qui eum sequestraverat, nisi forsitan obierit episcopus ipse, qui eum segregasse cognoscitur.

Ut nullus episcopus, presbyter, aut diaconus sine commendatiis suscipiatur epistolis.

XXXIV. Nullus episcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, aut diaconorum, sine commendatiis suscipiatur epistolis, et cum scripta detulerint, discutiantur attentius, et ita suscipiantur, si praedicatorum pietatis exstiterint minus, nec quae sunt necessaria subministrentur eis, et ad communionem nullatenus admittantur, quia per subreptionem multa proveniunt.

De primatu episcoporum.

XXXV. Episcopos gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment, et nihil amplius praeter ejus conscientiam gerant, quam illa sola singuli, quae parochiae propriae, et villis quae sub ea sunt, competunt, sed nec ille praeter omnium conscientiam faciat aliquid, sic enim unanimitas erit, et glorificabitur Deus per Christum in Spiritu sancto.

Quod non liceat episcopum in aliena provincia clericos ordinare.

XXXVI. Episcopum non audere extra terminos proprios ordinationes facere in civitatibus et villis quae illi nullo jure subjectae sunt: si vero convictus fuerit hoc fecisse praeter eorum conscientiam qui civitates ipsas et villas detinent, et ipse deponatur, et qui ab illo sunt ordinati.

De ordinatis episcopis, nec receptis.

XXXVII. Si quis episcopus non susceperit officium, et curam populi sibi commissam, hic communione privetur, quoadusque consentiat obedientiam commodans; similiter autem et presbyter et diaconus. Si vero perrexerit, nec receptus fuerit, non pro sua sententia, sed pro malitia populi: ipse quidem maneat episcopus; clerici vero civitatis communione priventur, eo quod eruditores inobedientis populi non fuerunt.

Ut bis in anno concilia celebrentur.

XXXVIII. Bis in anno episcoporum concilia celebrentur; ut inter se invicem dogmata pietatis explorent, et emergentes ecclesiasticas contentiones amoveant: semel quidem quarta septimana Pentecostes; secundo vero 12 die mensis Hyperberetæ, id est juxta Romanos quarto idus Octobris.

Ut tantum curam rerum ecclesiasticarum episcopus habeat.

XXXIX. Omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat, et ea velut Deo contemplante dispenset, nec ei liceat ex his aliquid omnino contingere, aut parentibus propriis, quae Dei sunt, condonare. Quod si pauperes sunt, tanquam pauperibus subministret, nec eorum occasione Ecclesiae negotia deprædentur.

De dignitate pontificis, et quod rerum suarum habeat potestatem.

XL. Presbyteri et diaconi praeter episcopum nihil agere pertentent. Nam Domini populus ipsi commissus est, et pro animabus eorum hic redditurus est rationem. Sint autem manifestae res propriae episcopi (si tamen habet proprias), et manifestae Dominicæ, ut potestatem habeat, de propriis moriens episcopus, sicut voluerit, et quibus voluerit derelinquere. Nec sub occasione ecclesiasticarum rerum, quae episcopi esse probantur, intercidant; fortassis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut servos. Et justum est hoc apud Deum et homines, ut nec Ecclesia detrimentum patiatur, ignoratione rerum pontificis, nec episcopus, vel ejus propinqui sub obtentu Ecclesiae proscribantur, et in causas incidant, qui ad eum pertinent, morsque ejus injuriis et malae famae subiaceat.

Quod episcopus ecclesiasticarum rerum pro dispensatione pauperum habeat potestatem.

XLI. Praecipimus ut in potestate sua episcopus Ecclesiae res habeat. Si enim animae hominum pretiosae illi sunt creditae, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus indigentibus omnia dispensentur per presbyteros et diaconos, et cum timore, omnique sollicitudine ministrentur. Ex his autem quae indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, et ad peregrinorum fratrum usus ipse percipiat, ut nihil eis possit omnino deesse. Lex enim Dei praecipit, ut qui altari deserviunt, de altari pascantur, quia nec miles stipendiis propriis contra hostes arma sustulit.

Quod episcopus, presbyter, et diaconus, aleator et ebriosus esse non debeat.

XLII. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus aleae atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur.

Similiter clerici et laici, si permanserint in alea, communione priventur.

XLIII. Subdiaconus, aut lector, aut cantor, similia faciens, aut desinat, aut communione privetur; similiter etiam laici.

Quod episcopus, presbyter, aut diaconus non debeant usuras accipere.

XLIV. Episcopus, aut presbyter, aut diaconus usuras a debitoribus exigens, aut desinat, aut certe damnetur.

Quod non debeat episcopus, presbyter, aut diaconus cum haereticis orare.

XLV. Episcopus, presbyter et diaconus, qui cum

hæreticis oraverit, tantummodo communione privetur : si vero tanquam clericos hortatus eos fuerit agere, vel orare, damnetur.

Quod non debeant hæreticorum baptismata comprobari.

XLVI. Episcopum, aut presbyterum hæreticorum suscipientem baptismata damnari præcipimus : quæ enim conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fidei cum infideli?

Quod Ecclesie baptismate baptizatus denuo baptizari non debeat, et non ita baptizatus debeat baptizari.

XLVII. Episcopus, aut presbyter, si eum, qui secundum veritatem habuerit baptismata, denuo baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponatur, tanquam deridens crucem et mortem Domini, nec sacerdotes a falsis sacerdotibus jure discernens.

A Laicum pollutum suam conjugem communione privandum.

XLVIII. Si quis laicus uxorem propriam pollutam alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur.

Quod in nomine Trinitatis debeat baptizari.

XLIX. Si quis episcopus, aut presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, sed in tribus sine initio principiiis, aut in tribus Filiis, aut in tribus Paracletis, abjiciatur.

Quod non debeat una mersio in baptismate, quasi in morte Domini, provenire.

L. Si quis episcopus, aut presbyter non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate, quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate, sed, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

CANONES NICÆNI CONCILII XX.

De eunuchis, et qui seipsos absciderunt.

I. Si quis a medicis per languorem desectus est, aut a barbaris abscisus, hic in clero permaneat. Si quis autem se sanus abscidit, hunc, et in clero constitutum abstinere conveniet, et deinceps nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret, quod de his qui hanc rem affectant, vel audent, qua semetipsos abscidere dictum sit : sic eos, quos aut barbari, aut domini castraverunt; inveniuntur autem alias dignissimi, tales ad clerum suscipit regula.

De his, qui ex gentilibus, post baptismata, ad clericatus ordinem promoventur.

II. Quoniam plura, aut per necessitatem, aut alias cogentibus hominibus, adversus ecclesiasticam facta sunt regulam, ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem, et instructos brevi tempore, mox ad lavacrum spirituale perducerent, simulque ut baptizati sunt, etiam ad episcopatum, vel ad presbyterium promoverent : optime placuit, nihil tale de reliquo fieri. Nam et tempore opus est ei qui catechizatur, et post baptismata probatione quamplurima. Manifesta est enim apostolica Scriptura, quæ dicit : Non neophytum, ne in superbiam elatus in iudicium incidat, et laqueum diaboli. Si vero processu temporis aliquod delictum animæ circa personam reperiatur hujusmodi, et a duobus vel tribus testibus arguatur, a clero talis abstineat. Si quis autem præter hæc fecerit, quasi contra magnum concilium se efferens, ipse de clericatus honore periclitabitur.

De subintroductis mulieribus.

III. Interdixit per omnia magna synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero est, licere subintroductam habere mulierem : nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quæ suspensiones effugiant.

De his qui ad episcopatum in provinciis provehuntur.

IV. Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipsum convenientibus, et absentibus quoque pari modo decernentibus, et per scripta consentientibus, tunc ordinatio celebretur. Firmitas autem eorum quæ geruntur per unamquamque provinciam, metropolitano tribuatur episcopo.

De excommunicatis.

V. De his qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab episcopis per unamquamque provinciam, sententia regularis obtineat : ut hi qui abjiciuntur ab aliis, ab aliis non recipiantur. Requiritur autem, ne pusillanimitate, aut contentione, vel alio quolibet episcopi vitio videatur a congregatione seclusus. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit, annis singulis, per unamquamque provinciam bis in anno concilia celebrari : ut communiter omnibus simul episcopis provincie congregatis, discutiantur hujusmodi quæstiones. Et sic, qui suo peccaverunt evidentem episcopo, excommunicati rationabiliter ab omnibus æstimentur : usquequo, vel in communi, vel eidem episcopo placeat humaniorum pro talibus ferre sententiam. Concilia vero celebrentur, unum quidem ante Quadragesimam Pasche : ut omni dissensione sublata munus offeratur Deo purissimum : secundum vero, circa tempus autumni.

De privilegiis quæ quibusdam civitatibus competunt.

VI. Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Libyam, et Pentapolim, ita ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem. Quia et urbis Romæ episcopo parilis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam, cæterasque provincias, suis privilegiis serventur Ecclesiis. Illud autem generaliter

clarum est, quod si quis præter sententiam metropolitani fuerit factus episcopus, hunc magna synodus definiuit episcopum esse non oportere. Sin autem communi cunctorum decreto rationabili, et secundum ecclesiasticam regulam comprobato, duo aut tres, propter contentiones proprias, contradicunt, obtineat sententia plurimorum.

De episcopo Æliæ, id est Hierosolymorum.

VII. Quia consuetudo obtinuit, et antiqua traditio, ut Æliæ episcopus honoretur, habeat honoris consequentiam, salva metropoli propria dignitate.

De his qui dicuntur cathari, id est mundi.

VIII. De his qui se cognominant catharos, id est mundos, si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno concilio ut impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. Hæc autem præ omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant, et sequantur: id est, et bigamis se communicare, et his qui in persecutione prolapsi sunt, erga quos et spatia constituta sunt, et tempora definita: ut ita Ecclesiæ catholicæ et apostolicæ placita sequantur in omnibus. Ubique vero, sive in municipiis, seu in civitatibus ipsi soli reperti fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero in eodem habitu perseverent: ubi autem catholicæ Ecclesiæ episcopo, vel presbytero constituto quidam ex illis adveniant, certum est quod episcopus Ecclesiæ habeat episcopi dignitatem. Is autem qui nominatur apud eos episcopus, honorem presbyterii possidebit, nisi forte placuerit episcopo nominis eum honore censi. Si vero hoc ei minime placuerit, providebit ei aut chorepiscopatus, aut presbyterii locum, ut in clero prorsus esse videatur, ne in una civitate duo episcopi probeantur existere.

*De his qui ad honorem presbyterii sine examine pro-
fecti sunt.*

IX. Si qui presbyteri sine examine sunt profecti, vel, cum discuterentur, peccata sua confessi sunt, et homines, contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt, tales regula non admittit, quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia.

De his qui in persecutionibus negaverunt, et postmodum in clero promoti sunt.

X. Quicumque de lapsis ad ordinem cleri promoti sunt per ignorantiam, vel per ordinantium dissimulationem, hoc ecclesiasticæ non præjudicat regulæ, cogniti namque deponantur.

De laicis qui negaverunt.

XI. De his qui præter necessitatem prævaricati sunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii: placuit synodo, quamvis humanitate probeantur indigni, tamen eis benevolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitentiam gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur: et sex annis omni se contritione dejiciant, duo-

bus autem annis sine oblatione populo in oratione communicent.

De his qui abrenuntiaverunt, et iterum ad sæculum sunt regressi.

XII. Quicumque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstraverunt deponentes militiæ cingulum: postmodum vero ad proprium vomitum sunt relapsi, ita ut quidam et pecunias tribuerent, et beneficiis militiam repeterent, hi decem annis post triennii tempus (quo inter audientes erunt) in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum et speciem pœnitentiæ convenit explorare: quotquot enim metu, et lacrymis, atque pœnitentia, vel bonis operibus rebus ipsis conversionem suam, non simulatione, demonstrant: hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent, postmodum vero licebit episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, et aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conversionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus implebunt.

De his qui communionem tempore mortis exposcunt.

XIII. De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur e corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus, et consecutus communionem, oblationisque particeps factus iterum convaluerit, sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione dare debet.

De catechumenis lapsis.

XIV. De catechumenis, sancto et magno concilio placuit, ut tribus annis sint inter audientes tantummodo, posthæc autem cum catechumenis orent.

Quod non oporteat demigrari.

XV. Propter multam perturbationem, et seditio- nes, quæ sunt: placuit consuetudinem omnimodis amputari, quæ, præter regulam, in quibusdam partibus videtur admissa: ita ut de civitate ad civitatem, non episcopus, non presbyter, non diaconus transferatur. Si quis autem, post definitionem sancti et magni concilii, tale quid agere tentaverit, et se hujusmodi negotio manciparit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, et restituatur Ecclesiæ cui fuit episcopus, aut presbyter, aut diaconus ordinatus.

De his qui in Ecclesiis, in quibus profecti sunt, minime perdurarunt.

XVI. Quicumque temere, ac periculose, neque timorem Dei præ oculis habentes, nec ecclesiasticam regulam agnoscentes, discedunt ab Ecclesia presbyteri, aut diaconi, vel quicumque sub regula prorsus existunt, hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi, ut ad suas parochias revertantur; quod si non fecerint, oportet eos communionem privari. Si quis autem ad alium pertinentem audacter invadere, et in sua Ecclesia ordinare tentaverit, non consentiente epi-

scopo a quo discessit is qui régulae mancipatur : A
ordinatio hujusmodi irrita comprobetur.

De clericis usuras accipientibus.

XVII. Quoniam multi, sub regula constituti, avaritiam et turpia lucra sectantur, obliquae divinæ Scripturæ, dicentis : Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, mutuum dantes centesimas exigunt : juste censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit, post hanc definitionem, usuras accipiens, aut ex adinventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiola, id est sescupla, exigens; vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, dejiciatur a clero, et alienus existat a regula.

De privilegiis presbyterorum.

XVIII. Pervenit ad sanctum magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus, presbyteris gratiam sacræ communionis diaconi porrigant; quod nec regula, nec consuetudo tradidit, ut ab his qui potestatem non habent offerendi illi qui offerunt Christi corpus accipiant. Nec non et illud innotuit, quod quidam diaconi ante episcopos sacra oblata contingant. Hæc igitur omnia resecentur, et in sua diaconi mensura permaneant : scientes quod episcoporum quidem ministri sint, inferiores autem presbyteris habeantur per ordinem. Ergo post presbyteros gratiam sacræ communionis accipiant, aut

episcopo eis, aut presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio presbyterorum diaconis liceat; quia si hoc fiat, præter regulam et ordinem probatur existere. Si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

De his qui a Paulo Samosateno ad Ecclesiam veniunt.

XIX. De Paulianistis ad Ecclesiam catholicam confugientibus, definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis. Si qui autem de his præterito tempore fuerint in clero, si quidem immaculati et irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab episcopo Ecclesiæ catholicæ : quod si discussio incongruos eos invenerit, abjici tales conveniet. Similiter autem et de diaconissis, et omnino de his qui sub regula versantur, hæc forma servabitur. Meminimus autem de diaconissis, quæ in eodem habitu esse probantur, quod non habeant aliquam manus impositionem, et ideo modis omnibus eas inter laicos deputari.

De flectendo genu.

XX. Quoniam sunt quidam in die dominico genu flectentes, et in diebus Pentecostes : ut omnia in universis locis consonanter observentur, placuit sancto concilio stantes Domino vota persolvere.

REGULÆ ANCYRANI CONCILII.

Istæ regulæ priores quidem sunt Nicænis : sed ideo Nicænae prius scriptæ sunt, propter auctoritatem ejusdem magni sanctique concilii congregati apud Nicæam.

De presbyteris qui immolaverunt tempore persecutionis.

XXI. Presbyteros immolantes, et iterum luctamen adeuntes, si hoc non per illusionem aliquam, sed ex veritate fecerint, nec ante parentes, et affectantes atque suadentes, ut æstimentur quidem tormentis aptari, sed his visu tantum et habitu subijci, hos placuit honorem quidem retinere propriæ sedis; offerre vero aut alloqui, aut omnino sacerdotalibus officiis fungi non licere.

De diaconis qui immolaverunt.

XXII. Diaconi similiter qui immolaverunt, honorem quidem habeant : cessent vero ab omni sacro ministerio, sive a pane, sive a calice offerendo, vel prædicando. Quod si quidam episcoporum conscii sunt laboris eorum, et humilitatis, et mansuetudinis, et voluerint eis aliquid amplius tribuere vel adimere, penes ipsos erit potestas.

De his qui ex fuga comprehensi sunt, et per vim pagani ritus aliquid pertulerunt.

XXIII. Qui fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel adeptis facultatibus sustinuerunt tormenta, aut in custodiam trusi proclamaverunt se Christianos esse, et eousque astricti sunt, ut manus eorum comprehendentes violentè attraherent, et

funestis sacrificiis admoverent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur, confluentes jugiter se Christianos esse, et luctum rei, quæ contigit, incessabiliter ostendentes omni dejectione, et habitu, et humilitate vitæ : hos, velut extra delictum constitutos, a communionis gratia non vetari. Si vero prohibiti sunt ab aliquibus, propter ampliorem cautelam, vel propter quorundam ignorantiam, statim recipiantur. Hoc autem similiter et de clericis, et de cæteris laicis observare conveniet. Perquisitum est autem et illud, si possunt etiam laici qui in hac necessitatis angustias inciderunt, ad clericatus ordinem promoveri. Placuit ergo et hos, tanquam qui nihil peccaverunt, si et præcedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium provehi.

De his qui, diversis causis, gentilitatis ritus aliquid peregerunt.

XXIV. De his qui sacrificare coacti sunt, insuper et cœnaverunt in idolo, quicumque eorum, cum ducerentur, lætiore habitu fuerunt, et vestimentis pretiosioribus usi sunt, et præparatæ cœnæ indifferenter participes exstiterunt, placuit eos inter audientes uno anno constitui, succumbere vero tribus annis, in oratione autem communicare biennio, et tunc ad perfectionis gratiam pervenire. Quotquot autem ascenderunt templa veste lugubri, et recubentes per omne tempus flevere discubitus, si compleverunt pœnitentiam triennii temporis, sine oblatione suscipiantur. Si autem non manducaverunt, biennio sub-

jecti pœnitentiæ, tertio anno sine oblatione communicent: ut perfectionem quadriennio consequantur. Penes autem episcopos erit potestas, modum conversionis eorum probantes, vel humanius erga eos agere, vel amplius tempus addicere. Ante omnia vero præcedens eorum vita et posterior inquiratur, et ita eis impertiatur humanitas.

De his qui timore ritus gentilium peregerunt.

XXV. De his qui minis tantum cessare pœnarum, aut privatione facultatum territi, aut demigratione, sacrificaverunt, et hactenus pœnitentia negligentes, neque conversi sunt, hujus concilii tempore semet obtulerunt, conversionis suæ consilia capientes, placuit usque ad magnum diem eos inter audientes suscipi, et post magnum diem triennio pœnitentiam agere, et postmodum duobus annis sine oblatione communicare: et tunc denum, sex annis completis, ad perfectionis gratiam pervenire. Si vero quidam ante hanc synodum suscepti sunt ad pœnitentiam, ex illo tempore initium eis sexennii computetur. Si quod autem periculum, vel mortis expectatio, aut ex infirmitate, aut ex aliqua occasione contigerit, his sub definitione statuta communio non negetur.

De his qui in locis idolorum manducaverunt.

XXVI. De his qui festis diebus gentilium in remotis eorum locis convivia celebraverunt, cibosque proprios deferentes ibidem comederunt, placuit post pœnitentiam biennii eos suscipi, utrum vero cum oblatione, singuli episcoporum, probantes vitam eorum, et singulos actus, examinent.

De his qui frequenter idolis immolaverunt.

XXVII. Hi qui secundo et tertio sacrificaverunt coacti, quatuor annis pœnitentiæ subjiciantur: duobus autem annis sine oblatione communicent, et septimo anno perfecte recipiantur.

De his qui et aliis sacrificandi causas attulerunt.

XXVIII. Quotquot autem non solum ipsi deviarunt, sed etiam insurrexerunt, et compulerunt fratres, et causas præbuerunt ut cogentur, hi per triennium quidem locum inter audientes accipiant, per aliud vero sexennium pœnitentiæ subjiciantur acriori, et alio anno communionem siue oblatione percipiant, ut perfectionem, expleto decennio, consequantur. Inter hæc autem et eorum vita pensanda est.

De diaconis qui tempore ordinationis de nuptiis attestati sunt.

XXIX. Diaconi, quicumque ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, et dixerunt velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt, hi si postmodum uxores duxerint, in ministerio maneat, propterea quod eis episcopus licentiam dederit. Quicumque sane tacuerunt, et susceperunt manus impositionem, professi continentiam, et postea nuptiis obligati sunt, a ministerio cessare debent.

De desponsatis puellis, et ab aliis corruptis.

XXX. Desponsatas puellas, et post ab aliis raptas,

A placuit erui, et eis reddi quibus ante fuerant desponsatæ, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit.

De his qui, cum essent catechumeni, idolis immolaverunt.

XXXI. Eos qui ante baptismum sacrificaverunt idolis, et postea baptismum consecuti sunt, placuit ad ordinem provehi, quod probentur abluti.

Quod non oporteat chorepiscopos clericos ordinare, nisi in agris et villulis.

XXXII. Chorepiscopis non licere presbyteros, aut diaconos ordinare, sed nec presbyteris civitatis, sine præcepto episcopi, vel litteris, in unaquaque parochia.

De his qui eum carnum in clero constituti diffugiunt.

B XXXIII. Hi qui in clero sunt presbyteri, et diaconi, et a carnibus abstinent, placuit eas quidem contingere, et ita, si voluerint, continere. Quod si in tantum eas abominantur, ut nec olera, quæ cum eis coquantur, existiment comedenda, tanquam non consentientes regulæ, ab ordine cessare debent.

De rebus ecclesiasticis eo tempore distractis, quo ipsæ Ecclesiæ viduantur episcopis.

XXXIV. De his quæ pertinent ad Ecclesiam, quæcunque, cum non esset episcopus, presbyteri venderunt, placuit, rescisso contractu, ad jura ecclesiastica revocari. In judicio autem erit episcopi, si pretium debeat recipi, necne: quia plerumque rerum distractarum redditus amplio summa pro pretio dato reddiderit.

C *De his qui fornicantur irrationabiliter, id est qui miscantur pecoribus, aut cum masculis polluantur.*

XXXV. De his qui irrationabiliter versati sunt, sive versantur, quotquot ante vicesimum annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia, communionem mereantur orationum: deinde quinquennio in hac communionem durante, tunc demum oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem et vita eorum, qualis tempore pœnitentia extiterit, et ita misericordiam consequantur. Quod si inexplabiliter his hæserit criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peracta xx annorum ætate, et uxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, xxv annis pœnitentiam gerentes in communionem suscipiantur orationum: in qua quinquennio perdurantes, tunc demum oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui et uxores habentes, et transcendentibus quinquagesimum annum ætatis, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.

De his qui in pecudes, vel in masculos, aut olim polluti sunt, aut hactenus hoc vitio tabescunt.

XXXVI. Eos qui irrationabiliter vixerunt, et lepra injusti criminis alios polluerunt, præcepta sancta synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.

De his qui ad episcopatum promoti sunt, nec recepti.

XXXVII. Si qui episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia in qua fuerant denominati, volue

rintque alias occupare parochias, et vim præsulibus A earum inferre, seditiones adversus eos excitando, hos abjici placuit. Quod si voluerint in presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut presbyteri, residere, non abjiciantur propria dignitate. Si autem seditiones commovent ibidem constitutis episcopis, presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione notabiles.

De his qui virginitatem professi sunt, et de his quæ sub sororis habitu cum aliquibus commorantur.

XXXVIII. Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt sponsionem, inter bigamos censeantur. Virgines autem, quæ conveniunt cum aliquibus, tanquam sorores, habitare prohibemus.

De his qui adulteras habent uxores, vel si ipsi adulteri comprobantur.

XXXIX. Si cujus uxor adultera fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi, secundum pristinos gradus.

De his qui partus suos ex fornicatione diversis modis interimunt.

XL. De mulieribus quæ fornicantur et partus suos necant, vel quæ agunt secum, ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem definitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet: humanius autem nunc

delinimus, ut eis decem annorum tempus, secundum præfixos gradus pœnitentiæ largiamur.

De homicidiis.

XXI. Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant: perfectionem vero circa vitæ exitum consequantur.

De his qui non sponte homicidium commiserunt.

XXII. De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcipit: secunda vero, quinquennii tempus explere.

De his qui divinationes expetunt.

XXIII. Qui divinationes expetunt, et morem gentilitium subsequuntur, aut in domos suas hujusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos.

De his qui virginum corruptionibus conscii sunt.

XXIV. Quidam sponsam habens, sororem ejus violavit, et gravidam reddidit: postmodum desponsatam sibi dedit uxorem, illa vero, quæ corrupta est, loqueo se peremit. Hi qui fuerunt conscii, post decennem satisfactionem jussi sunt suscipi, secundum gradus pœnitentiæ constitutos.

REGULÆ PROLATÆ IN SYNODO NEOCÆSARIENSI XIV.

Et hæ regulæ post eas quidem probantur esse, quæ C apud Ancyram expositæ sunt: sed Nicænis anteriores reperiuntur.

De presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt.

XLV. Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, et ad pœnitentiam redigi.

De his quæ duobus fratribus nupsierint, vel qui duas sorores uxores acceperint.

XLVI. Mulier, si duobus fratribus nupsierit, abjiciatur usque ad mortem: verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit, quod facta incohlumis, hujus conjunctionis vincla dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur. Quod si defecerit mulier aut vir in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in D vita permanenti.

De multinubis.

XLVII. De his qui in plurimas nuptias incidierunt, et tempus quidem præfinitum manifestum est, sed conversatio eorum, et fides, tempus abbreviat.

De his qui proponentes fornicari tetantur.

XLVIII. Si quis mulierem concupiscens proposuerit cum ea concumbere, et cogitatio ejus non perveniat ad effectum, apparet quod Dei gratia liberatus sit.

De catechumenis peccantibus.

XLIX. Catechumenus si ingrediatur ecclesiam, et in ordinem eorum qui instruuntur assistat: hic au-

tem deprehensus fuerit peccans, si quidem genu flectit, audiat, ut non delinquat ulterius: si vero et audiens peccaverit, expellatur.

De catechumena prægnante.

L. Gravidam oportet baptizari, quando voluerit; nihil enim in hoc quæ parit nascenti communicat: propterea quod unuscujusque suum propositum in confessione declaretur.

Quod non oporteat in bigami nuptiis orare presbyterum.

LI. Presbyterum in nuptiis bigami prandere non convenit, quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit presbyter qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?

De his qui mulieribus adulteris juncti sunt.

LII. Mulier cujusdam adulterata laici constituti si evidenter arguatur, talis ad ministerium cleri venire non poterit. Si vero post ordinationem adulterata fuerit, dimittere eam convenit: quod si cum illa convixerit, ministerium sibi commissum obtinere non poterit.

De his qui ad presbyterium promoventur, et ante ordinationem peccatorum sibi sunt conscii.

LIII. Presbyter, si præoccupatus corporali peccato provehatur, et confessus fuerit de se, quod ante ordinationem deliquerit, oblata non consecratur: minus in reliquis officiis, propter studium bonum. Nam peccata reliqua plerique dixerunt per manus impositionem posse dimittere. Quod si de se non fuerit

ipse confessus, et argui manifeste nequiverit, potestatis suæ iudicio relinquatur.

De diaconis similiter.

LIV. Simili modo etiam diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii subtrahatur.

Quo tempore presbyterum conveniat ordinare.

LV. Presbyter ante tricesimum ætatis suæ annum nullatenus ordinetur, licet valde sit dignus: sed hoc tempus observet. Nam Dominus noster tricesimo ætatis suæ anno baptizatus est, et sic cœpit docere.

De his qui in ægritudine baptismum consequuntur.

LVI. Si quis in ægritudine fuerit baptizatus, ad honorem presbyterii non potest promoveri, quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit:

A nisi forte propter sequens studium ejus, et fidem, atque hominum raritatem talis possit admitti.

De presbyteris agrorum.

LVII. Presbyteri ruris in Ecclesia civitatis, episcopo præsentem, vel presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificatum dare, calicemque porrigere. Si verb absentes hi fuerint, et ad dandam orationem vocentur, soli dare debent. Chorepiscopi quoque ad exemplum quidem, et formam septuaginta videntur esse: ut comministri autem, propter studium quod erga pauperes exhibent, honorentur.

De numero certo diaconorum.

LVIII. Diaconi septem debent esse, juxta regulam, licet et valde magna sit civitas. Illis autem et Actuum apostolorum liber insinuat.

REGULÆ GANGRENSIS XX, QUÆ POST NICÆNUM CONCILIUM EXPOSITÆ SUNT.

De his qui nuptias exsecrantur.

LIX. Si quis vituperat nuptias, et dormientem cum viro suo fidelem ac religiosam detestatur, aut culpabiles æstimat, velut qui in regnum Dei introire non possunt: anathema sit.

De his qui abominantur eos qui carnibus vescuntur.

LX. Si quis carnes edentem, præter sanguinem, et idolis immolatum, et suffocatum, cum religione, et fide, condemnat, velut spem, propter hujusmodi perceptionem, non habentem: anathema sit.

De servis qui jugum famulatus abjiciunt Christianitatis obtentu.

LXI. Si quis servum, prætextu divini cultus, doceat dominum contemnere proprium: ut discedat ab ejus obsequio, nec ei cum benevolentia et omni honore deserviat: anathema sit.

De presbyteris qui habuere conjugia.

LXII. Quicumque discernit a presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat, eo ministrante, de oblatione percipere: anathema sit.

De his qui Ecclesiæ conventus spernendos existimant.

LXIII. Si quis docet domum Dei contemptibilem esse, et conventus qui in ea celebrantur, anathema sit.

De his qui ecclesiastica ministeria præter Ecclesiam faciunt.

LXIV. Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat, et despiciens Ecclesiam, ea quæ sunt Ecclesiæ voluerit usurpare, non conveniente presbytero, juxta decretum episcopi, anathema sit.

De fructuum oblationibus, quæ ministris Ecclesiæ conferuntur.

LXV. Si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere vel dare voluerit, præter conscientiam episcopi, vel ejus cui hujusmodi officia commissa sunt, nec cum ejus voluerit agere consilio: anathema sit.

B *De his quæ in usus pauperum conferuntur.*

LXVI. Si quis dederit, vel acceperit oblata præter episcopum, vel eum qui constitutus est ab eo, ad dispensandam misericordiam pauperibus: et qui dat, et qui accipit, anathema sit.

De his qui in virginitate continentiaque persistunt.

LXVII. Quicumque virginitatem custodiens, aut continentiam studens, velut horrescens nuptias temerat, nec propter hoc, quod bonum et sanctum est, nomen virginitatis assumit: anathema sit.

De his qui pro virginitate superbiunt.

LXVIII. Si quis ex his qui virginitatem propter Dominum servant, extollitur adversum conjugatos, anathema sit.

C *De his qui agapas, id est pastiones pauperum, risu deputant.*

LXIX. Si quis despicit eos qui fidei agapas, id est convivia, pauperibus exhibent, et propter honorem Domini convocant fratres, et noluerit communicare hujusmodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.

De his qui palliis utuntur, et idcirco superbiunt.

LXX. Si quis virorum propter continentiam, quæ putatur, amictu pallii utitur, quasi per hoc habere se justitiam credens, et despicit eos qui cum reverentia birris et aliis communibus et solitis utuntur, anathema sit.

De mulieribus quæ utuntur virilibus indumentis.

D LXXI. Si qua mulier propter continentiam, quæ putatur, habitum mutat, et, pro solito muliebri, anictum virilem sumit, anathema sit.

De his qui, velut peccatum, copulam deserunt nuptiarum.

LXXII. Si qua mulier virum proprium relinquens, discedere voluerit, nuptias exsecrans, anathema sit.

De his qui, Christianitatis obtentu, despiciunt filios.

LXXIII. Si quis filios suos relinquens, non eos enutrit, et quod ad se pertinet, ad pietatem divini cultus

informat, sed per occasionem continentiae negligit, A *De his qui dominico die jejulant, tanquam nihil præ cæteris differente.*

De his qui parentes, Christianitatis occasione, contemnunt.

LXXIV. Quicumque filii a parentibus, sub prætextu divini cultus, abscedunt, nec debitam reverentiam dependunt illis, qui divinum cultum sibi proculdubio præferunt, anathema sit.

De mulieribus quæ se attondent, Christianitatis obtentu.

LXXV. Si qua mulier, propter divinum cultum, ut æstimat, crines attondet, quos ei Deus ad subjectio- nis memoriam tribuit, tanquam præceptum dissolvens obedientiæ, anathema sit.

LXXVI. Si quis propter continentiam, quæ puta- tur, aut contumaciam, in die dominico jejumat, ana- thema sit.

De his qui ecclesiastica jejunia absque necessitate dis- solvunt.

LXXVII. Si quis eorum qui continentiae student, absque necessitate corporea, tradita in commune je- junia, et ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit. *De his qui collectas quæ fiunt in martyrum commemorationibus, execrantur.*

LXXVIII. Si quis superbiæ usus affectu conventus abominatur, qui ad confessiones martyrum celebran- tur, et ministeria quæ in eis fiunt, simul cum eorum memoriis, execratur, anathema sit.

REGULÆ EXPOSITÆ APUD ANTIOCHIAM IN ENCÆNIIS XXV.

De his qui contraria gerunt his quæ regulariter de B Pascha statuta sunt in Nicæno concilio.

LXXIX. Omnes qui ausi fuerint dissolvere defini- tionem sancti et magni concilii quod apud Nicæam congregatum est, sub præsentia piissimi et venerandi principis Constantini, de salutifera solemnitate sacra- tissimæ Paschæ, excommunicandos, et de Ecclesia pellendos esse censemus, si tamen contentiosius ad- versus ea quæ bene sunt decreta perstiterint : et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum qui præesse noscuntur Ecclesiæ, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, post hanc definitionem tenta- verit ad subversionem populorum, Ecclesiarumque perturbationem, seorsum colligere, et cum Judæis Pascha celebrare : sancta synodus hunc alienum jam hinc ab Ecclesia judicavit, quod non solum sibi, sed et plurimis causa corruptionis et perturbationis ex- stiterit. Nec solum tales a ministerio removet, sed etiam illos qui post damnationem hujusmodi com- municare tentaverint : damnatos autem omni quo- que extrinsecus honore privari, quem sancta regula, et sacerdotium Dei promeruit.

De his qui se a perceptione sanctæ communionis aver- tunt, et qui excommunicatis per domos communi- cant.

XXC. Omnes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei, et Scripturas sacras audiunt, nec communicant in ora- tione cum populo, sed pro quadam intemperantia se a perceptione sanctæ communionis avertunt : hi de Ecclesia removeantur, quandiu per confessionem pœ- nitentiæ fructus ostendant, et precibus indulgentiam consequantur. Cum excommunicatis autem non licere communicare ; nec cum his qui per domos conve- niunt, devitantes orationes Ecclesiæ, simul orandum est : ab alia quoque Ecclesia non suscipiendum, qui in alia minime congregatur. Si quis autem de episco- pis, aut presbyteris, vel diaconis, seu quilibet ex clero deprehensus fuerit cum excommunicatis com- municare, etiam iste privetur communione, tanquam qui regulam confundat Ecclesiæ.

De his qui ab alia parochia præter conscientiam epi- scoporum suorum, in aliis immorantur.

XXCI. Si quis presbyter, aut diaconus, et omnino quilibet ex clero, parochiam propriam deserens, ad aliam properaverit : dein omnino demigrans, in alia parochia per multa tempora nititur iminorari, ulte- rius ibidem non ministret : maxime, si vocanti suo episcopo, et regredi ad propriam parochiam commo- nenti obedire contempserit. Quod si in hac indisciplina perdurat, a ministerio modis omnibus remo- veatur : ita ut nequaquam locum restitutionis inveniat. Si vero pro hac causa damnatum alter episoo- pus suscipiat, hic etiam a communi coerceatur synodo, velut qui ecclesiastica constituta dissolvat.

De damnatis, et ministrare tentantibus.

XXCII. Si quis episcopus damnatus a synodo, ve, presbyter, aut diaconus, a suo episcopo ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere : sive episco- pus, juxta præcedentem consuetudinem, sive pres- byter, aut diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia synodo, restitutionis spem aut locum habere satis- factionis : sed et communicantes ei omnes abjici de Ecclesia, et maxime si posteaquam didicerint adver- sum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

De his qui se a ministerio ecclesiastico subtrahunt, et seorsum colligunt.

XXCIII. Si quis presbyter, aut diaconus, episco- pum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestra- vit, et seorsum colligens altare constituit, et com- monenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel, et iterum convocanti : hic damnatur omni modo, nec ultra remedium consequatur, quia suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam conturbare et sollicitare persistat, tan- quam seditiosus, per potestates externas opprimatur.

De clericis excommunicatis et laicis.

XXCIV. Si quis a proprio episcopo communione privatus est, non ante suscipiatur ab aliis, quam sud

reconcilietur episcopo, aut certe ad synodum, quæ congregatur, occurrens pro se satisfaciat, et persuadens concilio sententiam suscipiat alteram. Hæc autem definitio maneat circa laicos, et presbyteros, et diaconos, omnesque qui sub regula esse monstrantur.

De peregrinorum susceptione.

XXCV. Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis.

De pacificis peregrinorum, id est commendatitiis litteris.

XXCVI. Presbyteri qui sunt in agris canonicas epistolas dare non possunt, ad solos tantum vicinos episcopos litteras destinabunt. Chorepiscopi autem qui sunt irreprehensibiles, dare possunt pacificas, id est generales epistolas.

De metropolitanis singularum provinciarum.

XXCVII. Per singulas regiones episcopos convenit nosse, metropolitanum episcopum sollicitudinem totius provincie gerere: propter quod ad metropolim omnes undique qui negotia videntur habere, concurrunt. Unde placuit eum et honore præcellere, et nihil amplius præter eum cæteros episcopos agere, secundum antiquam a patribus nostris regulam constitutam: nisi ea tantum quæ ad suam diocesim pertinent, possessionesque subjectas. Unusquisque enim episcopus habeat suæ parochiæ potestatem, ut regat juxta reverentiam singulis competentem, et providentiam gerat omnis possessionis quæ sub ejus est civitate: ita ut presbyteros et diaconos ordinet, et si: gula suo iudicio comprehendat. Amplius autem nihil agere tenet, præter antistitem metropolitanum, nec metropolitanus sine cæterorum gerat consilio sacerdotum.

De his qui vocantur chorepiscopi.

XXCVIII. Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint, tamen sanctæ synodo placuit, ut modum proprium recognoscant, ut gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine curaque contenti sint. Ordinent etiam lectores et subdiaconos atque exorcistas; quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum vero, nec diaconum audeant ordinare, præter civitatis episcopum, cui ipse cum possessione subjectus est. Si quis autem transgredi statuta tentaverit, depositus, quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero civitatis episcopum ordinet, cui ille subjectus est.

De episcopis et clericis advenantibus imperatorem.

XXCIX. Si quis episcopus, aut presbyter, aut quilibet regulæ subjectus Ecclesiæ, præter consilium et litteras episcoporum provincie, et præcipue metropolitani, adierit imperatorem, hunc reprobari et abjici oportere, non solum a communione, verum et ab honore ejus particeps videtur existere. Quia venerandi principis auribus molestiam tentavit inferre, contra leges Ecclesiæ. Si igitur adire principem necessaria causa deposcit, hoc agatur cum tractatu et consilio metropolitani, et cæterorum episcoporum

qui in eadem provincia commorantur, qui etiam proficiscentem suis prosequantur epistolis.

De damnatis episcopis, aut clericis advenantibus imperatorem.

XC. Si quis a proprio episcopo presbyter aut diaconus, aut a synodo fuerit episcopus forte damnatus, et imperatoris auribus molestus extiterit: oportet ad majus episcoporum converti concilium, et quæ putaverint habere justa, plurimis episcopis suggerant, eorumque discussiones ac iudicia præstentur. Si vero hæc parvipendentes molesti fuerint imperatori, hos nulla venia dignos esse, nec locum satisfactionis habere, nec spem futuræ restitutionis penitus opperiri.

De his qui cum sunt ex alia provincia, in aliis audent ordinationes efficere.

XCI. Nullus episcopus ex alia provincia audeat ad aliam transgredi, et ad promotionem ministerii aliquos in Ecclesiis ordinare, licet consensum videantur præbere nonnulli: nisi litteris tam metropolitani, quam cæterorum, qui cum eo sunt, episcoporum, rogatus adveniat, et sic ad actionem ordinationis accedat. Si vero nullo vocante, inordinato more deproperet super aliquibus ordinationibus et ecclesiasticis negotiis, ad eum non pertinentibus, componendis, irrita quidem quæ ab eo geruntur existant, ipse vero in compositi motus sui et irrationabilis audaciæ subeat ultionem, ex hoc jam damnatus a sancto concilio.

De dissensione quæ super episcoporum dijudicatione contingit, appellantium provinciales antistites.

XCII. Si quis episcopus de certis criminibus iudicetur, et contingat de eo provinciales episcopos dissidere, cum iudicatus ab aliis innocens creditur, reus ab alijs: pro totius ambiguitatis absolute, sanctæ synodo placuit, ut metropolitanus episcopus a vicina provincia iudices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul et per provinciales episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur.

De episcopis ab ejusdem provincie sacerdotibus consonanter exclusis.

XCIII. Si quis episcopus de certis criminibus accusatus condemnatur ab omnibus episcopis ejusdem provincie, cunctique consonanter eandem contra eum formam decreti protulerint hunc, apud alios nullo modo iudicari, sed firmam concordantium episcoporum provincie manere sententiam.

De vacantibus episcopis.

XCIV. Si quis episcopus vacans in Ecclesiam vacantem prosiliat, sedemque pervadat absque integro perfectoque concilio, hic abjiciatur necesse est, etsi cunctus populus, quem diripuit, eum habere delegerit. Perfectum vero concilium illud est, ubi interfuerit metropolitanus antistes.

De his qui, cum ad episcopatum vocantur, evitant.

XCV. Si quis episcopus manus impositionem episcopatus acceperit, et, præesse populo constitutus, ministerium subire neglexerit, nec acieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam: hunc oportet commo-

nione privari, donec susceperit coactus officium, aut A certe de eo aliquid integra decreverit ejusdem provincie synodus sacerdotum.

De his qui promoventur ad episcopatum, nec recipiuntur.

XCVI. Si quis episcopus ordinatus ad parochiam minime cui est electus accesserit, non suo vitio, sed quod eum aut populus vitet, aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetrata: hic et honoris sit, et ministerii particeps, dummodo nil molestus Ecclesie rebus existat, ubi ministrare cognoscitur. Quem etiam observare conveniet quidquid synodus perfecta provincie, quod visum fuerit, iudicando decreverit.

De episcopatibus in provinciis ordinationibus.

XCVII. Episcopus præter synodum et presentiam B metropolitani nullatenus ordinetur. Hoc autem modis omnibus coramposito melius quidem est, ut omnes simul adsint ejusdem provincie sacerdotes: quos metropolitanus episcopus advocare debet. Et si quidem omnes occurrerint, optime; quod si hoc difficile fuerit, saltem plures adesse omnimodo convenit: aut certe scriptis ejusdem sententiae comprobari, et ita sub plurimorum vel presentia vel decreto ordinatio celebretur. Quod si secus contra definita factum fuerit, nullas ordinationes vires habeat; si vero juxta definitam regulam fiat, et nonnulli pro contentione propria contradicant, obtineat sententia plurimorum.

De synodis quæ debent ab episcopis, suis temporibus, in provincia celebrari.

XCVIII. Propter utilitates ecclesiasticas, et absolutiones earum rerum quæ dubitationem controversiamque recipiunt, optime placuit ut per singulas quasque provincias bis in anno episcoporum concilia celebrentur. Semel quidem post tertiam septimanam festi Paschalis: ita ut quarta septimana Pentecostes conveniat synodus, metropolitano provinciales episcopos admonente. Secunda vero synodus fiat idus Octobris, id est, quinto decimo die mensis Octobris, quem Hyperberetæon Græci cognominant. In ipsis autem conciliis adsint presbyteri, et diaconi, et omnes qui se læsos existimant: et synodi experiantur examen. Nullis vero liceat apud se celebrare concilia, præter eos quibus a metropolitanis videntur esse jura commissa.

Ut nullo modo de parochia ad aliam parochiam episcopus transeat.

XCIX. Episcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsus insiliens, nec vi coactus a populis, nec ab episcopo necessitate compulsus: maneat autem in Ecclesia quam primitus a Deo sortitus est, nec inde transmigret, secundum pristinum de hac re terminum constitutum.

Ut in altera parochia clericos alterius parochie episcopus nullatenus ordinet.

C. Episcopos alienam civitatem, quæ non est illi subjecta, non adeat: nec ad possessionem accedat quæ ad eum non pertinet super ordinatione cujusquam,

nec constituent presbyteros aut diaconos alteri subiectos episcopo, nisi forte cum consilio et voluntate regionis episcopi. Si quis autem tale aliquid facere tentaverit, irrita sit ejus ordinatio, et ipse coarceatur a synodo, nam si ordinare non potuerit, nullatenus iudicabitur.

Ut nullus ad episcopatum pro se constituat promovendum.

CI. Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vite perveniat: quod si tale aliquid factum fuerit, irritum esse hujusmodi constitutum. Servetur autem jus ecclesiasticum, id continens oportere non aliter fieri, nisi cum synodo et iudicio episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent, eum, qui dignus extiterit, promovere.

De rebus ad Ecclesiam pertinentibus, et de his quæ propria episcopi esse noscuntur.

CH. Quæ sunt Ecclesie, sub omni sollicitudine, et conscientia bona, et fide quæ in Deum est, qui cuncta considerat, iudicatque, serventur, quæ etiam dispensanda sunt iudicio et potestate pontificis cui commissus est populus, et animæ quæ intra Ecclesiam congregantur. Manifesta vero sint, quæ pertinere videntur ad Ecclesiam, cum notitia presbyterorum et diaconorum qui circa ipsam sunt: ita ut agnoscant, nec ignorent, quæ sint Ecclesie propria, nec eos aliquid lateat. Ut si contigerit episcopum migrare de sæculo, certis existentibus rebus, quæ sunt Ecclesie, nec ipsæ collapsæ depereant, nec quæ propria probantur episcopi, sub occasione rerum pervadantur Ecclesie. Justum namque, et acceptum est coram Deo et hominibus, ut sua episcopus quibus voluerit, derelinquat, et quæ Ecclesie sunt, eidem conserventur Ecclesie, ut nec Ecclesia aliquod patiatur incommodum, nec episcopus sub occasione proscribatur Ecclesie, et in causas incidant, qui ad eum pertinent, et ipsa post obitum maledictionibus ingravetur.

Ut episcopus dispensandi res ecclesiasticas habeat potestatem.

CIH. Episcopus ecclesiasticarum rerum habeat potestatem, ad dispensandum erga omnes qui indigent, cum summa reverentia et timore Dei. Participet autem et ipse quibus indiget, si tamen indiget, tam suis, quam fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis, ita ut in nulla qualibet occasione fraudentur, juxta sanctum Apostolum sic dicentem: Habentes victum et tegumentum, his contenti sumus. Quod si contentus istis minime fuerit, convertat autem res Ecclesie in suos usus domesticos, et ejus commoda vel agrorum fructus, non cum presbyterorum conscientia diaconorumque pertractet, sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat: ut per hujusmodi personas occulte ceteræ ledantur Ecclesie, synodo provincie poenas iste persolvat. Si autem et aliter accusetur episcopus, aut presbyter qui cum ipso sunt, quod ea quæ pertinent ad Eccle-

aiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet ecclesiastica facultate sibi met usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidem pauperes criminationi vero et blasphemis tam sermo prædicationis, quam hi qui dispensant, taliter exponantur: et hos oportet corrigi, sancta synodo, id quod condecet, approbante.

REGULÆ APUD LAODICIAM EXPOSITÆ NUM. LIX.

Sancta synodus quæ apud Laodiceam Phrygiæ Pacatianæ convenit ex diversis regionibus Asiæ, definitiones exposuit ecclesiasticas quæ subter annexæ sunt.

De bigamis.

CIV. De his qui, secundum ecclesiasticam regulam, libere ac legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occulte nuptiarum copulam fecerunt: oportet ut, parvo tempore transacto, vacent orationibus et jejuniis, quibus etiam juxta indulgentiam communionem reddi decrevimus.

De his qui pro diversis erratis penitentiam ferventius exegerunt.

CV. De his qui diversis facinoribus peccaverunt, et perseverantes in oratione confessionis et penitentiae conversionem a malis habuere perfectam: pro qualitate delicti, talibus penitentiae tempus impensum propter clementiam et bonitatem Dei communio concedatur.

Quod non oporteat ad clerum statim post baptismum promoveri.

CVI. De his qui nuper sunt illuminati baptisate, quod eos in sacerdotali non conveniat ordine promoveri.

De tempore ordinationum.

CVII. Quod non oporteat ordinationes sub conspectu audientium celebrari.

Ut hi qui sacrario serviunt usuras non exigant.

CVIII. Quod non oporteat sacerdotes et clericos fenerantes usuras, vel quæ dicuntur sescupla, id est et summam capitis et dimidium summæ, percipere.

De hæreticis intransitibus in ecclesias vel basilicas martyrum.

CIX. Quod hæretici non permittendi sint ingredi in domum Dei, in hæresi permanentes.

De his qui ad ecclesias ab hæreticis veniunt.

CX. De his qui ab hæreticis convertuntur, id est, Novatianis, aut Photinianis, aut Tessarescædecatis, sive baptizati sint illi, seu catechumeni, non ante suscipiantur, quam omnes hæreses anathematizent, et præcipue illam qua detinebantur. Et tunc demum hi qui apud eos dicebantur fideles, nostræ doceantur fidei symbolum, et uncti sancto chrismate, sic mysteriis communicent sacrosanctis.

De his qui veniunt ab hæresi Cataphrygarum.

CXI. De his qui convertuntur ab hæresi quæ dicitur Cataphrygarum, etsi in clero, quia apud eos esse creditur, fuerint, etsi maximi nominentur, hos sub omni diligentia ab episcopis Ecclesiæ, vel presbyteris, instrui et baptizari conveniet.

De his qui ad hæreticorum speluncas causa orationis accedunt.

CXII. Quod non permittantur ecclesiastici ad hæreticorum cœmeteria, vel ad ea quæ ab eis appellantur martyria, orationis causa vel sanitatis accedere: sed hujusmodi, si fideles fuerint, certo tempore communionis privari: penitentes autem, et confitentes se deliquisse, convenit suscipi.

De his qui cum hæreticis nuptiarum copula junguntur.

CXIII. Quod non oporteat indifferenter ecclesiasticos, fœdere nuptiarum, hæreticis suos filios filiasque conjungere.

Non congruere presbyteras in mulieribus ordinari.

CXIV. Quod non oporteat eas quæ dicuntur presbyteras vel præsidentes in ecclesiis ordinari.

De episcopalibus ordinationibus.

CXV. Ut episcopi judicio metropolitanorum, et eorum episcoporum qui circumcirca sint, provehantur ad ecclesiasticam potestatem: hi videlicet qui plurimo tempore probantur tam verbo fidei, quam recte conversationis exemplo.

Judicio multitudinis ordinationes fieri non debere.

CXVI. Quod non sit permittendum turbis electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium provehendi.

Ad alias parochias eulogias, quæ oblatæ sunt, minima destinandas.

CXVII. Quod sancta nullo modo, causa eulogiarum, tempore Paschalis festi, ad alias parochias debeant destinare.

De his qui debeant in ambo, id est, in pulpito, psallere.

CXVIII. Quod non oporteat amplius, præter eos qui regulariter cantores existunt, qui et de codice canunt, alios in pulpito conscendere, et in ecclesia psallere.

De lectionibus quæ debeant sabbatis recenseri.

CXIX. Quod in sabbatis evangelia cum aliis Scripturis legi conveniat.

Quod interstitium psalmorum debeat in congregationibus fieri.

CXX. Quod in conventu fidelium nequaquam psalmos continuare conveniat: sed per intervallum, id est, per psalmos singulos recenseri debeant lectiones.

De precibus nona et vespera celebrandis.

CXXI. Quod ipsum semper officium precum nona et vespera semper debeat exhiberi.

De precibus post homilias, id est, post sermones habitos ad populum, proferendis, et de his quos intra sacrarium communicare conveniat.

CXXII. Quod oporteat eorum primum, post al-

locutiones episcoporum, orationem super catechumenos celebrari: et postquam catechumeni egressi fuerint, super eos, qui sunt in penitentia, precem fieri. His etiam accedentibus ad manum sacerdotis, et discedentibus, tres orationes consummari fidelium: ita ut prima quidem sub silentio, secunda vero et tertia per exclamationes solitas expleantur, et ita demum pacem sibi invicem dabunt. Et postquam dederit episcopus presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent. Et ita sancta celebrabitur oblatio. Solis autem ministerio sacro deditis ad altare ingredi, et communicare ibidem liceat.

De honore quem presbyteris diaconi, qui sub ipsis sunt, debent exhibere.

CXXIII. Quod non oporteat diaconum coram presbytero sedere, sed iussione presbyteri sedeat. Similiter autem et diaconis honor habeatur ab obsequentibus, id est subdiaconis et omnibus clericis.

Quod subdiaconi a diaconico, id est a secretario, sint remoti.

CXXIV. Quod non oporteat subdiaconos habere locum in diaconico, et dominica vasa contingere.

Subdiaconos cum orariis assistere non debere.

CXXV. Quod non oporteat subdiaconum uti orario, nec ostia derelinquere.

Lectores cantoresque cum orariis agere suum officium non debere.

CXXVI. Quod non oporteat lectores aut cantores orariis uti, et ita legere vel psallere.

Quod nullus ecclesiasticorum in tabernis comedere debeat.

CXXVII. Quod non oporteat sacro ministerio deditos a presbyteris usque ad diaconos, et reliquum ecclesiasticum ordinem, id est usque ad subdiaconos, lectores, cantores, exorcistas et ostiarios, et ex numero continentium et monachorum, ingredi tabernas.

Quod subdiaconi non debeant benedicere, vel benedictionem tribuere.

CXXVIII. Quod non oporteat subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere.

De exorcistis qui non sunt ab episcopis ordinati.

CXXIX. Quod hi qui non sunt ab episcopis ordinati, tam in ecclesiis, quam in domibus, exorcizare non possint.

Quod de convivii quæ ex agape fiunt, escarum partes accipi non debeant.

CXXX. Quod non oporteat sacro ministerio deditos clericos aut laicos ad agapem vocatos ciborum partes accipere, propterea quod hinc ecclesiastico ordini fiat injuria.

In ecclesiis prandia fieri non debere.

CXXXI. Quod non oporteat in domiciliis divinis, id est in ecclesiis, convivium quæ vocantur agapæ, fieri: nec intra domum Dei comedere, vel accubitus sternere.

De Christianis qui sabbatizare, vel juxta quemdam modum judaizare, noscuntur.

CXXXII. Quod non oporteat Christianos judaizare

et otiosi in sabbato, sed operari eos in eodem die. Preferentes autem in veneratione dominicum diem, si vacare voluerint, ut Christiani hoc faciant. Quod si reperti fuerint judaizare, anathema sint a Christo.

De viris cum mulieribus lavacra celebrantibus.

CXXXIII. Quod non oporteat sacris officiis deditos aut clericos, aut continentes vel omnem laicum Christianum, lavacra cum mulieribus celebrare, quia hæc apud gentes reprehensio prima est.

De his qui cum hæreticis jungunt sædera nuptiarum.

CXXXIV. Quod non oporteat cum hæreticis universis nuptiarum sædera celebrare, nec eis filios dare vel filias, sed magis accipere: si tamen Christianos se fieri promittant.

Ab hæreticis eulogias accipere non debere.

CXXXV. Quod non oporteat ab hæreticis eulogias accipere, quæ sunt maledictiones potius quam benedictiones.

De schismaticis.

CXXXVI. Quod non oporteat cum hæreticis aut schismaticis pariter orare.

De martyribus hæreticorum.

CXXXVII. Quod omnem Christianum non oporteat deserere martyres Christi, et ire ad pseudomartyres, id est hæreticorum, et quos ipsos constet hæreticos exstitisse, hi namque sunt alieni a Deo: sint igitur anathema, qui ad tales accesserint.

De his qui angelos colunt.

CXXXVIII. Quod non oporteat Christianos Ecclesiam Dei relinquere, et ire, atque angelos nominare, et congregationes facere: quæ interdicta noscuntur. Si quis igitur inventus fuerit huic occultæ idololatriæ serviens, sit anathema, quia derelinquit Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, et se idololatriæ tradidit.

De his qui incantationibus et phylacteriis utuntur.

CXXXIX. Quod non oporteat sacris officiis deditos, vel clericos, magos aut incantatores existere, aut facere phylacteria: quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos autem qui his utuntur, ab Ecclesia pelli præcipimus.

De his qui ab hæreticis, vel Judæis, festivitatis eorum dona suscipiunt.

CXL. Quod non oporteat a Judæis vel hæreticis ea quæ mittuntur munera festiva suscipere, nec cum eis festa celebrare.

De Christianis qui Judæorum azyma comedunt.

CXLI. Quod non oporteat azyma a Judæis accipere, et communicare impietatibus eorum.

De Christianis celebrantibus festa gentilium.

CXLII. Quod non oporteat cum gentilibus festa celebrare, et communicare pravitatibus eorum qui sine Deo sunt.

De episcopis qui eas quæ sunt evocationes ad synodum vitant.

CXLIII. Quod non oporteat episcopos ad synodum

vocatus omnino contemnere, sed protinus ire, et docere, vel discere ea quæ ad correctionem Ecclesie vel reliquarum pertinent rerum. Seipsum vero, qui contempserit, accusabit, nisi forte per agritudinem ire non possit.

Quod sine litteris sacro ministerio servientes proficisci non debeant.

CXLIV. Quod non oporteat sacerdotem, vel clericum, sine litteris proficisci canonicis.

Quod præter episcopum clericus proficisci non debeat.

CXLV. Quod non oporteat sacerdotem, vel clericum, præter jussionem sui proficisci pontificis.

Ut subdiaconi ad ostia perseverent.

CXLVI. Quod non oporteat subdiaconos, saltem paululum, januas deserere, et orationi vacare.

Ut ad sacrarium mulieres non intresant.

CXLVII. Quod non oporteat ingredi mulieres ad altare.

De his qui circa mediam septimanam ad baptismum veniunt.

CXLVIII. Quod non oporteat ad baptismum quemquam post duas Quadragesimæ hebdomadas admitti.

De redditione baptizandorum.

CXLIX. Quod oporteat eos qui ad baptismum veniant fidem discere, et quinta feria septimanæ majoris episcopo aut presbyteris reddere.

De his qui in agritudine baptizantur.

CL. Quod oporteat eos qui in agritudine percipiunt baptismum, postquam convaluerint, fidem perdiscere, et scire cujus muneris participes facti sint.

Ut post baptismum chrisma detur.

CLI. Quod oporteat eos qui baptizantur, post lavacrum, chrisma cæleste percipere, et regni Christi participes inveniri.

Oblationes offerri in Quadragesima non oportere.

CLII. Quod non oporteat in Quadragesima, pacem benedictionis offerri in sabbato et dominico.

Non debere jejunium solvi in quinta feria majoris septimanæ.

CLIII. Quod non oporteat in Quadragesima, in ultima septimana quintæ fericæ jejunium solvere, totamque Quadragesimam sine veneratione transire, magisque convoniat omnem Quadragesimam districto venerari jejunio.

A Non debere in diebus jejuniarum commemorationes martyrum fieri.

CLIV. Quod non oporteat in Quadragesima martyrum natalitia celebrari, sed eorum sancta commemoratio in diebus sabbatorum et dominicorum fieri conveniat.

Ut natalitia vel nuptiæ in Quadragesima non fiant.

CLV. Quod non oporteat in Quadragesima, aut nuptias, aut natalitia celebrari.

Ut in Christianorum non saltetur nuptiis.

CLVI. Quod non oporteat Christianos euntes ad nuptias plaudere, vel saltare, sed venerabiliter cœnare, vel prandere, sicut Christianos decet.

Non licere clericis ludicris spectaculis interesse.

B CLVII. Quod non oporteat sacerdotes, aut clericos quibuscunque spectaculis, in cœnis, aut in nuptiis, interesse: sed autequam thymelici ingrediantur, exurgere eos convenit, atque inde discedere

Non congruere penitus Christianis comessationibus interesse.

CLVIII. Quod non oporteat sacerdotes, aut clericos ex collatis vel comessationibus convivia celebrare; hoc autem nec laicis posse congruere.

Non licere presbyteris introire ad altare, priusquam ingrediatur episcopus.

C CLIX. Quod non oporteat presbyteros ante processionem episcopi introire sacrarium et sedere, sed cum episcopo debent ingredi, vel in subæthris sedere, nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur episcopus.

Qui in agris vel possessionibus debeant ordinari.

CLX. Quod non oporteat in villis aut in agris episcopos constitui, sed visitatores. Verumtamen jampridem constituti nihil faciant præter conscientiam episcopi civitatis; similiter et presbyteri, præter consilium episcopi nihil agent.

Oblationes offerri in domibus non oportere.

CLXI. Quod non oporteat in domibus oblationes celebrari ab episcopis, vel presbyteris.

Quæ psallere vel legere in ecclesiis conveniat.

CLXII. Quod non oporteat plebeios psalmos in ecclesia cantare, nec libros, præter canonem, legi: sed sola sacra volumina Novi Testamenti, vel Veteris.

REGULÆ CONSTANTINOPOLITANÆ.

Sub Theodosio piissimo imperatore apud Constantinopolim expositi sunt canones tres. Hæ definitiones expositæ sunt ab episcopis 150, qui in idipsum apud Constantinopolim convenerunt, quando beatus Nectarius episcopus est ordinatus.

Ut ea quæ apud Nicæam constituta sunt immota permanent; et de anathemate Arianorum, Eunomianorum, Macedonianorum, Sabellianorum, Photinianorum, Marcellianorum et Apollinarianorum.

CLXIII. Fidem non violandam Patrum 318 qui apud Nicæam Bithyniæ convenerunt, sed manere

D eam firmam et stabilem; et anathematizandam omnem hæresim, et specialiter Eunomianorum vel Anomianorum, et Arianorum vel Eudoxianorum, et Macedonianorum vel Spiritui sancto resistentium, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinarianorum.

De ordine singularum dioceseon, et de privilegiis quæ Aegyptiis, Antiochenis Constantinopolitanisque debentur.

CLXIV. Qui sunt super diocesim episcopi, nequa-

* Legendum ultimæ septimanæ quinta feria. Cæterum textus hujus codicis sæpe magna obscuritate laborat. EDIT.

quam ad Ecclesias quæ sunt extra præfixos sibi terminos accedant, nec eas hæc præsumptione confundant: sed, juxta canones, Alexandrinus antistes, quæ sunt in Ægypto regat solummodo, et Orientis episcopi Orientem tantum gubernent, servatis privilegiis quæ Nicænis canonibus Ecclesiæ Antiochenæ tributa sunt. Asiæ quoque dioceseos episcopi ea solum quæ sunt in Asiæ diocesi dispensent. Nec non et Ponti episcopi ea tantum quæ sunt in Ponto, et Thraciarum quæ in Thraciis sunt gubernent. Non vocati autem episcopi ultra suam diocesim non accedant, propter ordinationes faciendas vel propter alias dispensationes ecclesiasticas. Servata vero quæ scripta est de gubernationibus regula, manifestum est quod illa quæ sunt per unamquamque provin-

ciam ipsius provinciæ synodus dispense, sicut Nicæno constat decretum esse concilio. Ecclesias autem Dei in barbaricis gentibus constitutas gubernari convenit, juxta consuetudinem, quæ est a Patribus observata. Verumtamen Constantinopolitanus episcopus habeat honoris primatum post Romanum episcopum: propterea quod urbs ipsa sit junior Roma.

De Maximi illicita ordinatione.

CLXV. De Maximo Cynico, et ejus inordinata constitutione, quæ Constantinopoli facta est, placuit neque Maximum episcopum esse, vel fuisse, nec eos qui ab ipso, in quolibet gradu, clerici sunt ordinati, cum omnia quæ ab eodem perpetrata sunt in irritum deducta esse videantur.

REGULÆ ECCLESIASTICÆ XXVII

PROMULGATÆ A CHALCEDONENSI SANCTO CONCILIO.

De canonibus uniuscujusque concilii.

I. Regulas sanctorum Patrum, per singula nuncisque concilia constitutas, proprium robur obtinere decrevimus.

Quod non oporteat episcopos, aut quemlibet ex clero per pecunias ordinari.

II. Si quis episcopus per pecuniam fecerit ordinationem, et sub pretio redogerit gratiam, quæ non potest vendi, ordinaveritque per pecunias episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, vel quemlibet ex his qui connumerantur in clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel quemquam, qui subjectus est regulæ, pro suo turpissimi lucri commodo: is, cui hoc attentanti probatum fuerit, proprii gradus periculo subjacebit. Et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ est per negotiationem facta, proficiat: sed sit alienus a dignitate, vel sollicitudine, quam pecuniis quæsit. Si quis vero mediator tam turpibus et nefandis datis vel acceptis extiterit, siquidem clericus fuerit, proprio gradu decipiat; si vero laicus, aut monachus, anathematizetur.

Quod non oporteat episcopos, clericos et monachos, prædla aliena conducere.

III. Pervenit ad sanctam synodum quod quidam, qui in clero videntur allecti, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, et secularia negotia sub cura sua suscipiant: Dei quidem ministerium parvipendentes, secularium vero discurrerentes domos, et propter avaritiam patrimoniorum sollicitudines assumentes. Decrevit itaque sanctum hoc magnumque concilium, nullum deinceps, non episcopum, non clericum, vel monachum, aut possessiones conducere, aut negotiis secularibus se miscere, præter pupillorum, si forte leges imponant, inexcensabilem curam, aut civitatis episcopus ecclesiasticarum rerum sollicitudinem habere præcipiat, aut orphanorum, et viduarum, earumque quæ sine ulla provisione sunt personarum, quæ maxime ecclesiastico indigent adjutorio, propter

B timorem Domini causa deponat. Si quis autem transgredi de cætero statuta tentaverit, hujusmodi ecclesiasticis increpationibus subjacebit.

De honore monachis competente, et ut nullus eorum tentet ecclesiastica aut secularia inquietare negotia, nec alienum seruum præter conscientiam domini ejus suscipere.

IV. Qui vere et sincere singularem sectantur vitam, competenter honorentur: quoniam vero quidam, utentes habitu monachi, ecclesiastica negotia civiliaque conturbant, circumeuntes indifferenter urbes, nec non et monasteria sibi instruere tentantes, placuit nullum quidem usquam edificare aut constituere monasterium, vel orationis domum, præter conscientiam civitatis episcopi. Monachos vero per unamquamque civitatem, aut regionem, subjectos esse episcopo, et quietem diligere, et intentos esse tantummodo jejuniis, et orationi, in locis quibus renuntiaverunt sæculo permanentes. Nec ecclesiasticis vero, nec secularibus negotiis communicent, vel in aliquo sint molesti, propria monasteria deserentes, nisi forte his præcipiatur propter opus necessarium ab episcopo civitatis. Nullam vero recipere in monasteriis servum obtenta monachi, præter sui domini conscientiam. Transgredientem vero hanc definitionem nostram excommunicatum esse decrevimus, ne nomen Dei blasphemetur. Verumtamen episcopum convenit civitatis competentem monasteriorum providentiam gerere.

Non transmigrandum de civitate in civitatem.

D V. De his qui transmigrant de civitate in civitatem episcopis, aut clericis, placuit ut canones qui de hac re a sanctis Patribus statuti sunt habeant propriam firmitatem.

Quod non oporteat absolute quælibet ordinari.

VI. Nullam absolute ordinari debere presbyterum, aut diaconum, nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter Ecclesiæ civitatis, aut possessionis, aut martyrii, aut monasterii qui ordinandus est pronuntietur. Qui vero absolute ordinantur decrevit

sancta synodus irritam haberi hujuscemodi manus impositionem, et nusquam posse ministrare ad ordinantis injuriam.

De clericis et monachis non manentibus in suo proposito.

VII. Qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt, statuimus, neque ad militiam, neque ad dignitatem aliquam venire mundanam, aut hoc tentantes, et non agentes poenitentiam, quominus redeant ad hoc quod propter Deum primitus elegerunt, anathematizari.

De clericis qui sunt in ptochiis, monasteriis, atque martyriis, quæ sub potestate episcoporum uniuscujusque civitatis existunt.

VIII. Clerici qui præficiuntur ptochiis vel qui ordinantur in monasteriis, et basilicis martyrum, sub episcoporum qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones, potestate permanent, nec per contumaciam ab episcopo suo dissiliant. Qui vero audent evertere hujuscemodi formam quocumque modo, nec proprio subjiciuntur episcopo, siquidem clerici sunt, canonum correptionibus subjacebunt; si vero laici vel monachi fuerint, communionem priventur.

Quod non oporteat clericos, habentes adversus invicem negotia, proprium episcopum relinquere, et ad secularia judicia convolare.

IX. Si quis clericus adversus clericum habet negotium, non deserat episcopum proprium, et ad secularia percurrat judicia: sed prius actio ventiletur apud episcopum proprium, vel certe consilio ejusdem episcopi, apud quos utraque partes voluerint, judicium continebunt. Si quis autem præter hæc fecerit, canonicis correptionibus subjacebit. Quod si clericus habet causam adversus episcopum proprium, vel adversus alterum, apud synodum provincie judicetur. Quod si adversus ejusdem provincie metropolitanum episcopus vel clericus habet querelam, petat privatam dioceseos, aut sedem regie urbis Constantinopolitanæ, et apud ipsum judicetur.

Quod non liceat clericum in duarum civitatum ecclesiis ministrare.

X. Non licere clericum in duarum civitatum conscribi simpli ecclesiis, et in qua initio ordinatus est, et ad quam confugit, quasi ad portum, ob inanis glorie cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad suam ecclesiam, in qua primitus ordinati sunt, et ibi tantummodo ministrare. Si vero jam quis translatus est ex alia in aliam ecclesiam, prioris ecclesie, vel martyriorum quæ sub ea sunt, aut ptochiorum, aut xenodochiorum rebus in nullo commoveat. Eos vero qui ausi fuerint, post definitionem magne et universalis hujus synodi, quidquam ex his quæ sunt prohibita, perpetrare, decrevit sancta synodus a proprio hujusmodi gradu recedere.

Quod non oporteat egenis epistolia tribui: honestiores autem commendatitiis litteris approbati.

XI. Omnes pauperes, et indigentes auxilio, cum proficiuntur sub probatione, epistoliis vel ecclesiasticis pacificis tantummodo commendari decrevi-

mus, et non commendatitiis litteris, propter quod commendatitiis litteras honoratioribus tantummodo præstari personis conveniat.

Ut nequaquam in duos metropolitanos provincia dividatur.

XII. Pervenit ad nos quod quidam, præter ecclesiastica statuta facientes, convolarunt ad potestates, et per pragmaticam formam in duo unam provinciam diviserunt, ita ut ex hoc facto duo metropolitani esse videantur in una provincia: statuit ergo sancta synodus de reliquo nihil ab episcopis tale tentari, alioqui qui hoc admisit fuerit amissione gradus proprii subjacebit. Quæcumque vero civitates litteris imperialibus metropolitani nominis honore subnixæ sunt, honore tantummodo perfuantur, et qui Ecclesiam ejus gubernat episcopus, salvis scilicet veræ metropolis privilegiis suis.

Quod non oporteat peregrinos clericos sine commendatitiis litteris ministrare.

XIII. Peregrinos clericos, et lectores, in alia civitate, præter commendatitiis litteras sui episcopi, nusquam penitus ministrare debere.

Quod non liceat clerico uxorem seculi alterius accipere.

XIV. Quoniam in quibusdam provinciis concessum est lectoribus et psaltis uxores ducere, statuit sancta synodus non licere cuiquam ex his accipere seculi alterius uxorem. Qui vero ex hujusmodi conjugio jam filios susceperunt, siquidem præventi sunt ut ex se genitos apud hæreticos baptizarent, offerre eos Ecclesie catholice communioni conveniet, non baptizatos autem non posse ulterius apud hæreticos baptizari. Sed neque copulari debet nuptura hæretico, Judæo, vel pagano, nisi forte promittat ad orthodoxam fidem se personam orthodoxe copulandam transferre. Si quis autem hanc definitionem sanctæ synodi transgressus fuerit, correptioni canonicæ subjacebit.

De diaconissis mulieribus.

XV. Diaconissam non ordinandam ante annum quadragesimum, et hanc cum summo libramine: si vero suscipiens manus impositionem, et aliquantum temporis in ministerio permanens, semetipsam tradat nuptiis, gratiæ Dei contumeliam faciens, anathematizetur hujusmodi cum eo qui eidem copulatur.

De virginibus.

XVI. Virginem quæ se Deo Domino consecravit, similiter et monachum, non licere nuptialia jura contrahere: quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Constitentibus autem decrevimus ut habeat auctoritatem ejusdem loci episcopus misericordiam humanitatemque largiri.

De parochiis.

XVII. Singularum Ecclesiarum rusticas parochias vel possessiones manere inconcussas illis episcopis qui eas retinere noscuntur, et maxime, si per trecentium, eas absque vi obtinentes, sub dispensatione rexerunt: quod si intra tricennium facta fuerit de his, vel fiat altercatio, licere eis, qui se læsos

asserunt apud sanctam synodum provinciæ de his A movere certamen. Quod si quis a metropolitano læditur, apud primatem dioceseos, aut apud Constantinopolitanam sedem iudicetur, sicut superius dictum est. Si qua vero civitas potestate imperiali novata est, aut si protinus innovetur, civiles dispositiones et publicas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordines subsequantur.

De conjuratione, vel conspiratione.

XVIII. Conjurationis vel conspirationis crimen et ab exteris legibus est omnino prohibitum: multo magis hoc in Dei Ecclesia ne fiat, admonere conveniēt. Si qui ergo clerici aut monachi reperti fuerint conjurantes, aut conspirantes, aut insidias ponentes episcopis aut clericis, gradu proprio penitus abjiciantur.

Quod oporteat per provincias bis in anno concilia celebrari.

XIX. Pervenit ad aures nostras, quod in provinciis statuta episcoporum concilia minime celebrentur, et ex hoc plurima negligantur ecclesiasticarum causarum, quæ correctione indigeant. Decrevit itaque sancta synodus, secundum canones Patrum bis in anno episcopus in idipsum, in unaquaque provincia convenire, quo metropolitanus antistes probaverit, et corrigere singula, si qua fortassis emergerint. Quicumque vero non advenerint episcopi, resident autem in suis civitatibus, et hoc, dum in sua incolunitate consistunt, omnique inexcusabili et necessaria occupatione probantur liberi, fraterno corripiantur affectu.

Quod minime clericis transmigrari conveniat.

XX. Clericos in ecclesia ministrantes, sicut jam constituimus, in alterius civitatis ecclesia statutos fieri non oportet: sed contentos esse in quibus ab initio ministrare meruerunt, exceptis illis qui, proprias amittentes provincias, ex necessitate ad aliam ecclesiam transierunt. Si quis autem episcopus post hanc definitionem susceperit clericum ad alium episcopum pertinentem, placuit et susceptum et suscipientem communionem privari, donec is qui migraverat clericus ad propriam fuerit regressus ecclesiam.

De episcoporum aut clericorum accusatoribus.

XXI. Clericos aut laicos accusantes episcopos, D aut clericos passim, et sine probatione, ad accusationem recipi non debere, nisi prius eorum discutiat existimationis opinio.

Quod non liceat clericis post mortem sui episcopi res ad eum pertinentes diripere.

XXII. Non licere clericis, post obitum sui episcopi, res ad eum pertinentes diripere, sicut antiquis quoque est canonibus constitutum. Quod si hoc fa-

cere tentaverint, graduum suorum periculo subiacent.

De clericis et monachis qui, præter voluntatem sui episcopi, ad urbem regiam Constantinopolim veniunt.

XXIII. Pervenit ad aures sancti concilii quod quidam clerici, et monachi, quibus nil ab episcopo suo commissum est, est autem quando et communionem ab eo privantur, pervenientes ad urbem regiam Constantinopolitanam; in ea diutius immorentur, excitantes turbas, et statum ecclesiasticum commoventes, subvertentes etiam quorundam domos: decrevit sancta synodus hujusmodi primo quidem per defensorem Constantinopolitanæ sanctæ Ecclesiæ commoneri, ut egrediantur ab urbe regia: quod si iisdem negotiis impudenter insistant, etiam nolentes idem defensor expellat, ut ad propria loca perveniant.

Quod non liceat monasteria, quæ consecrata sunt, diversoria sæcularia fieri.

XXIV. Quæ semel dedicata sunt monasteria, consilio episcoporum, maneat perpetuo monasteria, et res quæ ad ea pertinent monasteriis reservari, nec posse ea ultra fieri sæcularia habitacula: qui vero hoc fieri permiserint, canonum sententiis subiacent.

Quod non oporteat ordinationes episcoporum diu differre.

XXV. Quoniam quidam metropolitanorum, quantum comperimus, negligunt commissos sibi greges, et ordinationes episcoporum facere differunt, placuit synodo intra tres menses ordinationes episcoporum celebrari: nisi forte necessitas inexcusabilis præparet tempus dilationis extendi: quod si hoc minime fecerit, correptioni ecclesiasticæ subiacet, verumtamen redditus Ecclesiæ viduatæ penes economum ejusdem Ecclesiæ integri reserventur.

De dispensatoribus singularum Ecclesiarum.

XXVI. Quoniam in quibusdam Ecclesiis, ut rumore comperimus, præter economos, episcopi facultates ecclesiasticas tractant, placuit omnem Ecclesiam habentem episcopum habere economum de clero proprio, qui dispenset res ecclesiasticas, secundum sententiam episcopi proprii, ita ut Ecclesiæ dispensatio præter testimonium non sit, et ex hoc dispergantur ecclesiasticæ facultates, et sacerdotio maledictionis derogatio procuretur: quod si hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subiacet.

De his qui rapiunt puellas.

XXVII. Eos qui rapiunt mulieres, sub nomine simul habitandi, cooperantes, aut conniventes raptoribus, decrevit sancta synodus, ut siquidem clerici sunt, decendant gradu proprio; si vero laici, anathematizentur.

CANONES SYNODI SARDICENSIS XXI.

De episcopis etiam laica communionem privandis, qui civitates mutaverunt.

I. Osius episcopus dixit: Non minus mala consue-

tudo, quam perniciose corruptela, funditus eradicanda est, ne cui liceat episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem; manifesta est enim causa

qua hoc facere tentat, cum nullus in hac re inventus sit episcopus qui de majore civitate ad minorem transiret. Unde apparet avaritiæ ardore eos inflammari, et ambitioni servire, et ut dominationem agant. Si omnibus placet, hujusmodi perniciæ sævius et austerius vindicetur, ut nec laicam communionem habeat qui talis est. Responderunt universi: **Placet.**

Item de iisdem episcopis, ut si per ambitionem sedem mutaverint, nec in exitu communionem, saltem laicam, consequantur.

II. Osius episcopus dixit: Etiam si talis aliquis existerit temerarius, ut fortassis excusationem afferens anseveret quod populi litteras acceperit, cum manifestum sit potuisse plures præmio et mercede corrumpi eos qui sinceram fidem non habent, ut clamarent in Ecclesia, et ipsum petere viderentur episcopum: omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si vobis omnibus placet, statuete. Synodus respondit: **Placet.**

Ut inter discordes episcopos comprovinciales antistites audiant; quod si damnatus appellaverit Romanum pontificem, id observandum quod ipse censuerit.

III. Osius episcopus dixit: Illud quoque necessario adficiendum est, ut episcopi de sua provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transiant, nisi forte a fratribus suis invitati, ne videantur januam claudere charitatis. Quod si in aliqua provincia aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, unus de duobus ex alia provincia advocet episcopum cognitorem. Quod si aliquis episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat se bonam causam habere, ut iterum concilium renovetur, si vobis placet, sancti Petri apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his qui causam examinerunt Julio Romano episcopo, et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices: si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea quæ acta sunt, quæ decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus placet. Synodus respondit: **Placet.**

Ut nullus accusati sedem usurpet episcopi.

IV. Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiæ, quam plenam sanctitate protulisti, ut cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio qui in vicinis locis commorantur, et proclamaverit agendum sibi negotium in urbe Roma, alter episcopus in ejus cathedra post appellationem ejus qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in iudicio episcopi Romani determinata.

Quando quis debeat a vicinis provinciæ episcopis ordinari.

V. Osius episcopus dixit: Si contigerit in una provincia, in qua plurimi fuerint episcopi, unum forte remanere episcopum, ille vero per negligentiam noluerit ordinare episcopum, et populi convenerint, episcopos vicinæ provinciæ debere illum prius convenire episcopum qui in ea provincia moratur, et

A ostendere quod populi petant sibi rectorem, et hoc justum esse, ut et ipsi veniant, et cum ipso ordinent episcopum. Quod si conventus litteris tacuerit, et dissimulaverit, nihilque rescripserit, satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina provincia episcopi, et ordinent episcopum.

De non ordinandis episcopis per vicos et modicas civitates.

VI. Licentia vero danda non est ordinandi episcopum aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus presbyter, quia non est necesse ibi episcopum fieri, ne vilescat nomen episcopi et auctoritas. Non debent illic ex alia provincia invitati facere episcopum, nisi aut in his civitatibus quæ episcopos habuerunt, aut si qua talis, aut tam populosa civitas, quæ meretur habere episcopum. Si hoc omnibus placet. Synodus respondit: **Placet.**

De provinciali synodo retractanda per vicarios episcopi urbis Romæ, si ipse decreverit.

VII. Osius episcopus dixit: Placuit autem ut episcopus accusatus fuerit, et iudicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo eum dejecterint, si appellaverit qui dejectus est et confugerit ad episcopum Romanæ Ecclesiæ, et voluerit se audiri; si justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnino requirant, et juxta fidem veritatis definiant: quod si is qui rogat causam suam iterum audiri deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut e latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi quid velit, et quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse qui præsentibus cum episcopis iudicent, habentes ejus auctoritatem a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio; si vero crediderit episcopos sufficere ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio iudicaverit.

Quando, et in quibus causis, episcopi ad comitatum ire debeant.

VIII. Osius episcopus dixit: Importunitates et nimia frequentia, et injustæ petitiones fecerunt nos non tantam habere vel gratiam, vel fiduciam, dum quidam non cessant ad comitatum ire episcopi, et maxime Afri, qui, sicut cognovimus, sanctissimi fratris et coepiscopi nostri Grati salutaria consilia spernunt atque contemnunt, ut non solum ad comitatum multas, et diversas, Ecclesiæ non profuturas perferant causas, neque ut fieri solet, aut oportet, ut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur, sed et dignitates sæculares, et administrationes, quibusdam postulent. Hæc itaque pravitas olim non solum murmuraciones, sed et scandala excitat. Honestum est autem ut episcopi intercessionem his præsent qui iniqua vi opprimuntur, aut si vidua affligatur, aut pupillus exspolietur: si tamen isthæc nomina justam habeant causam aut petitionem. Si vobis ergo, fratres charissimi, placet, decernite, ne episcopi ad comitatum accedant, nisi forte hi qui religiosi imperatoris litteris vel invitati vel vocati fuerint. Sed quoniam sæpe contingit ut ad misericordiam Eccle-

que confugiant qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel insulis damnantur, aut certe quamcunque sententiam suscipiunt, subveniendum est his, et sine dubitatione petenda indulgentia. Hoc ergo decernite, si vobis placet. Universi dixerunt: Placet et constituatur

De diaconis ad comitatum dirigendis.

IX. Osius episcopus dixit: Hoc quoque providentia vestra tractare debet, qui decrevistis, ne episcoporum improbitas nitatur, ut ad comitatum pergant. Quicumque ergo, quales superius memoravimus, preces habuerint, vel acceperint, per diaconum suum mittant, quia persona ministri invidiosa non est, et que impetraverit, celerius poterit referre; et hoc consequens esse videtur, ut de qualibet provincia episcopi ad eum fratrem et coepiscopum nostrum preces mittant, qui in metropoli consistit, ut ille et diaconum ejus, et supplicationes destinet, tribuens commendatitias epistolas pari ratione ad fratres et coepiscopos nostros, qui in illo tempore in his regionibus, et urbibus morantur, in quibus felix et beatus Augustus rempublicam gubernat. Si vero habet episcopus amicos in palatio, qui cupit aliquid, quod tamen honestum est, impetrare, non prohibetur per diaconum suum rogare, ac significare his quos scit benignam intercessionem absentem posse prestare, si tamen opportunum fuerit.

Quod ad comitatum pro pupillis et viduis, ac necessitatem patientibus, sit eundem.

X. Qui vero Romam venerint, sicut dictum est, sanctissimo fratri et coepiscopo nostro Romanae Ecclesiae preces, quas habent, tradant, ut et ipse prius examinet, si honestae et justae sunt, et praestet diligentiam atque sollicitudinem, ut ad comitatum perferantur. Universi dixerunt placere sibi, et honestum esse consilium. Alypius episcopus dixit: Si propter pupillos et viduas, vel laborantes, qui causas iniquas habent, susceperint peregrinationis incommoda, habebunt aliquid rationis; nunc vero cum ea postulent praecipue, quae sine invidia hominum, et sine reprehensione esse non possint, non necesse est ipsam ire ad comitatum.

Hic qui in canali sunt episcopi euntes ad comitatum sollicite discant.

XI. Gaudentius episcopus dixit: Ea quae salubriter providistis convenientia, et aestimatione omnium et Deo placitura, tenere hanc firmitatem possunt, si metus huic sententiae conjungatur. Scimus enim et ipsi aepissime propter paucorum impudentiam religiosum sacerdotale nomen fuisse reprehensum. Si igitur aliquis contra omnium sententiam nisus voluerit ambitioni magis placere quam Deo, is debet scire, causis redditis, honorem dignitatemque se amissurum: quod ita demum compleri poterit, si unusquisque rostrum, qui in canali constitutus est, cum gradientem episcopum viderit, inquirat transitum ejus, causas videat, quo tendat agnoscat; et siquidem eum invenerit ire ad comitatum, requirat et illud, quod superius comprehensum est, ne forte invitatus est, ut ei facultas eundi permittatur. Si vero, ut superius

A memoravit sanctitas vestra, propter desideria et ambitiones ad comitatum pergat, nec in litteris ejus subscribatur, neque in communionem recipiatur. Si vobis placet, omnium sententia confirmari debet. Universi dixerunt honestum esse, et placere sibi hanc constitutionem.

De his qui ignorant quid sit in synodo constitutum.

XII. Osius episcopus dixit: Sed et moderatio necessaria est, dilectissimi fratres, ne subito adhuc aliqui, nescientes quid decretum sit in synodo, veniant ad civitates eas quae in canali sunt. Debet ergo episcopus civitatis ipsius admonere eum et instruere, et ex eo loco diaconum suum mittat, admonitus ipse tamen redeat in parochiam suam.

De laicis non temere faciendis episcopis.

XIII. Osius episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetis, si forte aut dives aut scholasticus de foro, aut ex administratione episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur nisi et lectoris munere et officio diaconi aut presbyteri fuerit perfunctus, ut per singulos gradus, si dignus fuerit, ascendat ad culmen episcopatus. Potest enim per has promotiones, quae habebunt utique prolixum tempus, probari qua fide sit, qua modestia, qua gravitate, et verecundia. Et si dignus fuerit probatus, divino sacerdotio illustretur, quia conveniens non est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere et leviter ordinetur aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, maxime cum et magister gentium Apostolus ne hoc fieret denuntiasset et prohibuisse videatur, sed hi quorum per longum tempus examinata sit vita et merita fuerint comprobata.

Quandiu episcopus in aliena civitate moretur.

XIV. Osius episcopus dixit: Et hoc quoque statuere debetis, ut ex alia civitate cum venerit ad aliam civitatem, vel ex provincia sua ad aliam provinciam, et ambitioni magis quam devotioni serviens voluerit in aliena civitate multo tempore residere. Forte enim evenit episcopum loci non esse tam instructum, neque tam doctum, is vero qui adventit incipiat contemnere eum, et frequenter facere sermonem, ut dehonestet et infirmet illius personam, ita ut ex hac occasione non dubitet relinquere assignatam sibi Ecclesiam, et transeat ad alienam. Define ergo tempus, quia et non recipi episcopum inhumanum est, et si diutius resideat, perniciosum est: hoc ergo ne fiat, providendum est. Memini autem superiore concilio fratres nostros constituisse ut si quis laicus in ea, in qua commoratur civitate, tres dominicos dies, id est per tres septimanas, non celebrasset conventum, communionem privaretur. Si haec circa laicos constituta sunt, multo magis episcopo nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas quae detineat ut amplius a superscripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. Universi dixerunt placere sibi.

Ne liceat episcopo a sua Ecclesia plus tribus hebdomadibus abesse.

XV. Osius episcopus dixit: Quia nihil praetermitti

oportet, sunt quidam fratres et coepiscopi nostri qui non in ea civitate in qua videntur episcopi esse constituti, vel certe parvam rem illic habeant, alibi autem idonea pradia habere cognoscuntur, vel affectionem proximorum, quibus indulgeant: hactenus permitti eis oportet ut accedant ad possessiones suas, et disponant, vel ordinent fructum laboris sui, ut post tres dominicos, id est post tres hebdomadas, si morari necesse est, in suis potius fundis morentur. Aut si est proxima civitas, in qua est presbyter, ne sine ecclesia videatur facere diem dominicum, illuc accedat, ut neque res domesticæ per absentiam ejus detrimentum sustineant, et non frequenter veniendo ad civitatem in qua episcopus moratur, suspicionem jactantiae et ambitionis evadat. Universi dixerunt placere sibi.

De clericis a communione summois ab alio non recipiendis episcopo.

XVI. Osius episcopus dixit: Hoc quoque omnibus placet, ut sive diaconus, sive presbyter, sive quis clericorum ab episcopo suo communione fuerit privatus, et ad alteram perrexerit episcopum, et scierit ad quem confugit, eum ab episcopo suo fuisse abjectum, non oportet ut ei communionem indulgeat: quod si fecerit, sciat se convocatis episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum et pacem servabit, et concordiam custodiet.

De excommunicatis apud vicinos episcopos audiendis.

XVII. Osius episcopus dixit: Quod me adhuc movet reticere non debeo, si episcopus, qui forte iracundus (quod esse non debet) cito et aspere commovetur adversus presbyterum, sive diaconum suum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur, aut perdat communionem: et ideo habeat potestatem is qui abjectus est ut episcopos finitimos interpellet, et causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negare audientiam roganti; et ille episcopus qui iuste aut injuste eum abjecit, patienter accipiat ut negotium discutatur, ut vel probetur sententia ejus a plurimis, vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter et fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus debet presumere ut eum communione societ. Hi vero qui conveniunt ad audiendum, si viderint clericorum esse studium, et superbiam, quia non decet, ut episcopus injuriam, vel contumeliam patiat, superioribus eos verbis castigant, ut obediant honesta

praecepti episcopo, qui sicut ille clericis aliorum exhibere debet amorem charitatis, ita quoque vicisive ministri infucata debent episcopo suo exhibere obsequia.

De non sollicitandis clericis alienis.

XVIII. Januarius episcopus dixit: Illud quoque statuat sanctitas vestra, ut nulli episcopo liceat aliterius episcopi civitatis ministrum ecclesiasticum sollicitare, et in suis parochiis ordinare. Universi dixerunt: Placet, quia ex his contentionibus solet nasci discordia, et ideo prohibet omnium sententia ne quis hoc facere audeat.

De non ordinandis clericis alienis sine sui consensu episcopi.

XIX. Osius episcopus dixit: Et hoc universi constituimus, ut quicumque ex alia parochia voluerit alienum ministrum sine consensu episcopi ipsius et voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicumque autem hoc usurpaverit, a fratribus et coepiscopis nostris et admoneri debet, et corrigi.

De presbyteris et diaconis qui Thessalonicam veniunt, quantum temporis ibi resident.

XX. Aetius episcopus dixit: Non ignoratis quanta et qualis sit Thessalonicensium civitas; saepe ad eam veniunt ex aliis regionibus presbyteri et diaconi, et non sunt contenti brevi tempore morari, sed aut resident ibi, aut certe vix post longa spatia ad sua redire coguntur. Universi dixerunt: Ea tempora, quae conscripta sunt circa episcopos, et circa has personas observari debent.

De suscipiendis his qui persecutionem patiuntur.

XXI. Osius episcopus dixit: Suggestente fratre et coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpressus est, et inique expulsus, pro disciplina, et catholica confessione vel defensione voritatis, effugiens pericula, innocens et devotus ad aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari, quandiu, aut redire possit, aut injuria ejus remedium acceperit, quia durum est eum qui persecutionem patitur non recipi, etiam et larga benevolentia, et humanitas ei est exhibenda.

Expliciunt canones sive decreta concilii Sardicensis. Subscripserunt autem omnes episcopi, sic: Ego ille episcopus illius civitatis et provinciae illius, ita credo sicut scriptum est supra.

SYNODUS APUD CARTHAGINEM AFRICANORUM,

QUAE CONSTITUIT CANONES NUMERO CXXXVIII.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii XII et Theodosii VIII Augustorum, viii cal. Junias, Carthagine, in secretario basilicæ Fausti, cum Aurelius papa, una cum Valentino primæ sedis provinciae Numidiae, Faustino Ecclesiae Potentinæ, provinciae Italiae Piceni, legato Ecclesiae Romanae, sed

et legatis diversarum provinciarum Africanarum, id est Numidiarum duarum, Byzacenæ, Mauritaniae Caesariensis, sed et Tripolitanæ, et Vincentio Colositano, Fortunatiano et cæteris episcopis provinciae proconsularis residentibus cccvii, nec non Philippo et Asello presbyteris atque legatis Romanae Ecclesiae, conse-

discent, astantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit: Post diem præstitutam concilii, ut recordamini, fratres beatissimi, multa flagitata sunt, exspectantes fratres nostros, qui nunc ad præsentem synodum legati advenerunt, quæ gestis necesse est socientur: qua de re Domino Deo nostro de tantæ congregationis cætu gratias referimus. Superest ut tam exemplaria Nicæni concilii, quæ nunc habemus, et a Patribus constituta sunt, quam etiam hic a decessoribus nostris eandem synodum firmantes, vel quæ secundum formam per omnes clericorum gradus, a summo usque ad ultimum, salubriter ordinata sunt in medium proferantur. Ab universo concilio dictum est: Proferantur.

Daniel notarius recitavit. Nicæni concilii fidei professio, vel statuta ita se habent, et cum diceret, Faustinus episcopus plebis Potentinæ, provinciæ Italiæ Piceni, legatus Rom. Ecclesiæ dixit: Injuncta nobis sunt a sede apostolica aliqua per scripturam, aliqua etiam in mandatis, cum vestra beatitudine tractanda, sicut in gestis superioribus meminimus, hoc est de Nicænis canonibus, ut conserventur, et constituta eorum, et consuetudo, quia et aliqua ordine et canone tenentur, aliqua consuetudine firmata sunt. De his ergo primitus, si placet beatitudini vestræ, tractemus, et postea cætera quæ acta vel inchoata sunt inserta firmabuntur, ut et ad eandem venerandam rescriptis vestris intimare possitis, ad quæ nos admonuisse apud venerabilem papam evidenter clareat, licet et capitula actionum jam inserta sint gestis. De ipsis ergo, ut superius dixi, quid vestræ beatitudini placeat, agere debemus. Veniat ergo commonitorium in medium, ut scire possit vestra beatitudo quid in eo contineatur, ut ad singula respondeatur.

Aurelius episcopus dixit: Proferatur commonitorium, quod fratres et consacerdotes nostri in actis super allegaverunt, et cætera quæ acta sunt vel agenda sunt subsequenter.

Daniel notarius recitavit. Commonitorium fratri Faustino, et filiis Philippo, et Asello presbyteris, Zosimus episcopus. Vobis commissa negotia non latent vos, ita ac si nostra, imo quia nostra ibi in vobis præsentia est, cuncta peragite, maxime cum et hoc nostrum possitis habere mandatum, et verba canonum, quæ in pleniorum firmitatem huic commonitorio inseruimus. Ita enim dixerunt fratres in Nicæno concilio, cum de episcoporum appellatione decernerent.

Placuit autem ut si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo dejecerint eum, et appellasse videatur, et confugerit ad beatissimum Ecclesiæ Romanæ episcopum, et voluerit audiri, et justum putaverit, ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si quis rogat causam suam iterum audiri, et deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut de latere suo presbyterum mittat, erit

in potestate episcopi quid velit, et quid existimet. Et si decreverit mittendos esse qui præsentem cum episcopis judicent, habentes auctoritatem ejus, a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio. Si vero crediderit sufficere episcopos, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

Et cum recitaret, Alypius episcopus Ecclesiæ Tagastensis, legatus provinciæ Numidiæ, dixit: De hoc jam superioribus etiam litteris concilii nostri rescripsimus, et id nos servaturos profiteremur, quod in Nicæno concilio constitutum est; adhuc tamen me movet, quomodo cum inspiceretur Græca exemplaria hujus synodi Nicæni, ista ibi, nescio qua ratione, minime invenimus, unde petimus venerationem tuam, sancte papa Aureli, ut quia hoc authenticum concilium Nicænum in urbe dicitur esse Constantinopolitana, aliquos cum scriptis tuæ sanctitatis mittere digneris, et non solum ad ipsum sanctum fratrem nostrum Constantinopolitanum episcopum, sed etiam ad Alexandrinum, et Antiochenum venerabiles sacerdotes, qui hoc nobis concilium sub astipulatione litterarum suarum dirigant, ut omnis postmodum ambiguitas auferatur, quia nos ita, ut frater Faustinus attulit, minime invenimus ista, nos tamen paulisper servaturos, ut antea dixi, donec integra exemplaria veniant, profiteremur. Petendus est autem litteris nostris etiam venerabilis Ecclesiæ Romanæ episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas Ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria debeant secundum ejus scripta perferre, nunc autem memorati Nicæni concilii qualia exemplaria habemus, his gestis sociamus.

Faustinus episcopus, legatus Ecclesiæ Romanæ, dixit: Nec vestra sanctitas præjudicat Ecclesiæ Romanæ, sive de hoc capitulo, sive de aliis, quia dicere dignatus est frater noster et coepiscopus Alypius, dubios esse canones: sed hæc ipsa ad sanctum et beatissimum papam nostrum scribere dignemini, ut et ipse integros canones inquirens cum vestra sanctitate de omnibus constitutis tractare possit. Sufficit autem ut ipse beatissimus episcopus urbis Romæ, sicut et vestra sanctitas apud se tractat, ita et ipse inquireat, ne contentio inter Ecclesias nasci videatur, sed magis charitate fraterna deliberare possitis, ipso rescribente, quod melius observari debeat.

Aurelius episcopus dixit: Præter ista, quæ deprompsimus actis, necesse est ut etiam nostræ parvitas litteris sancto fratri et consacerdoti nostro Bonifacio singula quæ tractamus plenissime intimeremus. Ergo si omnibus placet prosecutio nostra, ore omnium condiscamus. Universum concilium dixit: Placet.

Novatus episcopus, legatus Mauritaniz Siufensis, dixit: Nunc meminimus hoc commonitorio etiam de presbyteris vel diaconibus contineri, qualiter audiri ab episcopis suis vel a finitimis debeant, quod in Nicæno concilio minime legimus, unde hoc ipsum jubeat sanctitas vestra recitari.

Aurelius episcopus dixit: Recitetur ad locum etiam hoc quod deposcitur. Daniel notarius recitavit. De appellationibus autem clericorum, id est minoris

loci, est ipsius synodi certa responsio, de qua re quid acturi sitis, credimus inserendum, quod taliter dictum est.

Osius episcopus dixit : Quid me adhuc movet, reticere non debeo. Si episcopus quis forte iracundus (quod esse non debet) cito aut aspere commoveatur adversus presbyterum, sive diaconum suum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur, aut perdat communionem : habeat potestatem ejectus, ut finitimos interpellet, ut causa ejus audiatur, et diligentius tractetur, quia non oportet negare ei audientiam roganti. Et ille episcopus, qui aut juste aut injuste eum rejecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut aut probetur ejus, aut emendetur sententia, etc.

Cumque recitarentur, Augustinus episcopus Ecclesie Hipponensis provincie Numidie dixit : Et hoc nos servaturos profitemur, salva diligentiore inquisitione concilii Niceni. Aurelius episcopus dixit : Si hoc etiam omnium vestre charitati placet, responsione firmate. Universum concilium dixit : Omnia que in Niceno concilio statuta sunt nobis omnibus placent. Jocundus, episcopus Ecclesie Suffulke, legatus provincie Byzacee dixit : Quod statutum est in Niceno concilio, violari a quoquam nullatenus potest.

Faustinus episcopus, legatus Ecclesie Romanæ, dixit : Adhuc secundum professionem sanctitatis vestre, tam sancti Alypii, quam etiam fratris nostri Jocundi, aliqua infirmari credo, aliqua firmari, quod non debeat, cum jam in dubium ipsi canones venerint. Ergo, ut placet et nobis, et beatitudini vestre, ad sanctum et venerabilem Ecclesie Romanæ episcopum vestra sanctitas referre dignetur, ut et ipse, quod sanctus Augustinus statuere dignatus est, deliberare possit, utrumnam et hoc concedendum sit, an reticendum, hoc est, de appellatione inferioris gradus. Si ergo adhuc in dubium venit, et de hoc capitulo justum est ut beatissimæ sedis episcopus informari debeat, si tamen approbatis canonibus hoc inveniri possit. Aurelius episcopus dixit : Etiam que dudum vestre charitati intimavimus, nunc patimini exemplaria statutorum Niceni concilii, sed et que hic salubriter a nostris decessoribus, secundum ejusdem concilii formam, vel que nunc a nobis ordinata sunt, recitari, et gestis inseri. Omne concilium dixit : Exemplaria fidei, et statuta Nicenæ synodi, que ad nostrum concilium per beatæ recordationis olim prædecessorem tuæ sanctitatis, qui interfuit, Cæcilianum episcopum allata sunt, sed et que Patres ea exempla sequentes hic constituerunt, vel nunc communi tractatu statuimus, his gestis ecclesiasticis inserta manebant, ita ut, quemadmodum superius dictum est, venerabilibus viris Antiochenæ, et Alexandrinæ, sed et Constantinopolitanæ Ecclesiarum episcopis scribere vestra beatitudo dignetur, ut exemplaria verissima concilii Niceni sub astipulatione litterarum suarum dirigant, quo, declarata veritate, ea capitula que in communitorio præsens frater et coepiscopus noster Faustinus, sed et compresbyteri Philippus et

Asellus secum attulerunt, aut ibidem reperta, a nobis firmabuntur ; aut si non inveniuntur, collecta synodo, de hoc in sequenti tractabimus. Daniel notarius Niceni concilii professionem fidei vel ejus statuta recitavit in concilio Africano.

Professio fidei Niceni concilii.

Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibilium et invisibilium factorem, et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt omousion, per quem omnia facta sunt, sive quæ in cælo, sive quæ in terra. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, homo factus, passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in cælos, sedet ad dexteram Patris, unde venturus est judicare vivos et mortuos, et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt, Erat quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quia ex nullis exstantibus factus est, vel ex alia substantia, dicentes mutabilem, et convertibilem Filium Dei, hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Statuta quoque Niceni concilii in viginti capitulis similiter recitata sunt, sicut in superioribus inventuntur ascripta. Deinde que in conciliis Africanis promulgata sunt, actis præsentibus inserta noscuntur.

Ut que in Niceno concilio statuta sunt omnimodo conserventur.

I. Aurelius episcopus dixit : Hæc ita apud nos habentur exemplaria statutorum que tunc Patres nostri de concilio Niceno secum detulerunt, cujus formam servantes, hæc que sequentur constituta, firmata a nobis custodientur.

De Trinitate prædicanda.

II. Universum concilium dixit : Deo propitio, pari professione, fides ecclesiastica, que per nos traditur in hoc cœtu glorioso, primitus confitenda est, tunc demum ordo ecclesiasticus singulorum, et consensu omnium asservandus. Ad corroborandas autem fratrum et coepiscoporum nostrorum nuper promotorum mentes, ea proponenda sunt, que a patribus certa dispositione accepimus, ut Trinitatis, quam nostris sensibus consecratam retinemus, Patris, et Filii, et Spiritus sancti unitatem, que nullam nocetur habere differentiam, sicuti dicimus, ita Dei populos instruamus. Item ab universis episcopis nuper promotis dictum est : Plane sic accepimus, sic tenemus, sic docemus fidem evangelicam cum vestra doctrina sequentes.

De continentia.

III. Aurelius episcopus dixit : Cum in præterito concilio de continentia, et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt, episcopos, inquam, presbyteros, et diaconos, ita placuit, ut concederet sacros antistites, ac Dei sacerdotes, nec non et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt,

continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Domino postulant, impetrare, ut quod apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.

De diversis ordinibus ab uxoribus abstinendis.

IV. Faustinus episcopus Ecclesie Potentinæ, provincie Piceni, legatus Romanæ Ecclesie, dixit: Placet ut episcopus, presbyter, et diaconus, vel qui sacramenta contrectant, pudicitie custodes, ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est: Placet, ut in omnibus pudicitia custodiatur, qui altari inserviunt.

De avaritia.

V. Aurelius episcopus dixit: Avaritiæ cupiditas, quam rerum omnium malarum matrem esse, nemo qui dubitet, proinde inhibenda est, ne quis alienos fines usurpet, aut per præmium terminos Patrum statutos transcendat, nec omnino cuiquam clericorum liceat de qualibet re fenus accipere. Quanquam novellæ suggestiones, quæ vel obscuræ sunt, vel sub genere latent, inspectæ a nobis, formam accipient, cæterum de quibus apertissime divina Scriptura sanxit, non est ferenda sententia, sed potius exsequenda. Proinde quod in laicis reprehenditur, id multo magis debet in clericis prædamnari. Universum concilium dixit: Nemo contra Prophetas, nemo contra Evangelia facit sine periculo.

Ut chrisma a presbyteris non fiat.

VI. Fortunatus episcopus dixit: In præteritis conciliis statutum meminimus esse, ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non et puellarum consecratio a presbyteris non fiant: si quis autem emerit hoc faciens, quid de eo statuendum sit? Aurelius episcopus dixit: Audivit dignatio vestra suggestionem fratris et coepiscopi nostri Fortunati; quid ad hæc dicitis? Ab universis episcopis dictum est: Chrismæ confectio, et puellarum consecratio, a presbyteris non fiat, vel reconciliare quemquam in publica missa presbytero non licere, hoc omnibus placet.

De his qui in periculo positi reconciliantur.

VII. Aurelius episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, et se reconciliare divinis altaribus petierit, si episcopus absens fuerit, debet utique presbyter consultare episcopum, et sic periculantem ejus præcepto reconciliare, quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis episcopis dictum est: Placet quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

De his qui in accusationem majoris natu veniunt; et ut episcopum nulli criminoso liceat accusare.

VIII. Numidius episcopus Maxulitanus dixit: Præterea sunt quamplurimi non bonæ conversationis, qui existimant majores natu, vel episcopos, passim vageque in accusationem pulsandos; debent tam facile admitti, necne? Aurelius episcopus dixit: Placet igitur charitati vestræ ut is qui aliquibus sceleribus irretitus est vocem adversus majorem natu non habeat accusandi. Ab universis episcopis dictum est: Si criminosus est, non admittatur, placet.

De his qui merito facinorum suorum ab Ecclesia congregatione pelluntur.

IX. Augustinus episcopus, legatus provincie Numidicæ, dixit: Hoc statuere dignemini, ut si qui forte merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsati sunt, et sive ab aliquo episcopo, vel presbytero fuerint in communionem suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugientes sui episcopi regulare iudicium. Ab universis episcopis dictum est: Omnibus placet.

De presbyteris qui a propriis corripiuntur episcopis.

X. Alypius episcopus, legatus provincie Numidicæ dixit: Nec illud prætermittendum est, ut si quis forte presbyter ab episcopo suo correptus, tumore, vel superbia inflatus putaverit separatim sacrificia Deo offerenda, vel aliud erigendum altare, contra ecclesiasticam fidem, vel disciplinam, crediderit, non exeat impunitus. Valentinus primæ sedis provincie Numidicæ dixit: Necessario disciplinæ ecclesiasticæ et flui congrua sunt, quæ frater noster Alypius persecutus est; proinde quid videatur vestræ dilectioni, edicite.

Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus schisma fecerit, anathema sit.

XI. Ab universis episcopis dictum est: Si quis presbyter a præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari: quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus secernendum se ab episcopi sui communionem duxerit, ac separatim, cum aliquibus schismate faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, et locum amittat; ac si querimoniam justam adversus episcopum non habuerit, inquirendum erit.

Si quis episcopus absque tempore synodi in crimine detentus fuerit, a 12 episcopis audiatur.

XII. Felix episcopus dixit: Suggere, secundum statuta veterum conciliorum, ut si quis episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, et fuerit ei nimia necessitas non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a 12 episcopis audiatur, et presbyter a sex episcopis cum proprio suo episcopo audiatur, et diaconus a tribus.

Ut non liceat episcopum nisi a plurimis ordinari; sed si necessitas fuerit, vel a tribus ordinetur episcopis.

XIII. Aurelius episcopus dixit: Quid ad hæc dicit sanctitas vestra? Ab universis episcopis dictum est: A nobis veterum statuta debere servari, sicuti et inconsulto primato cujuslibet provincie, tam facile non præsumant multi congregati episcopi episcopum ordinare: nisi [F. quod si] necessitas fuerit, tres episcopi, in quocunque loco sint, ejus præcepto ordinare debebunt episcopum; et si quis contra suam professionem, vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se honore privabit.

Ut de Tripoli unus episcopus in legationem veniat, et ut presbyter ibidem a quinque episcopis audiatur.

XIV. Item placuit de Tripoli, propter inopiam provincie unus episcopus in legationem veniat, et

ut ibi presbyter a quinque audiat episcopis, et diaconus a tribus, ut superius memoratum est, proprio episcopo residente.

De diversis ordinibus Ecclesie servientibus : ut si quis causam criminis incurrerit, et abjecerit iudicium ecclesiasticum, debeat periclitari; et ut filii sacerdotum spectacula secularia non adeant.

XV. Item placuit ut quisquis episcoporum, presbyterorum, et diaconorum, seu clericorum, cum in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota, si, relicto ecclesiastico iudicio, publicis iudiciis purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat, et hoc in criminali; in civili vero perdat quod evicit, si locum suum obtinere maluerit. Hoc etiam placuit, ut a quibuscumque iudiciis ecclesiasticis ad alios iudices ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel inimico animo iudicasse, vel aliqua cupiditate aut gratia depravati. Sane si ex consensu partium electi fuerint iudices, etiam a pauciori numero, quam constitutum est, non liceat provocari. Et ut filii sacerdotum spectacula secularia non exhibeant, sed nec spectent, licet hoc semper Christianis omnibus indictum sit, et ubi blasphemie sunt, non accedant.

Ut nullus episcopus, presbyter, et diaconus conductor erit; et ut lectores uacuos accipiant; et clerici abstineant ab uxoribus; et quo tempore vel ipsi, vel virgines consecrentur.

XVI. Item placuit ut episcopi, presbyteri et diaconi, non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi negotio, et inhonesto victum querant, quia respicere debent scriptum esse: « Nullus militans Deo implicat se negotiis secularibus. » Item placuit ut lectores, cum ad annos pubertatis pervenerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. Item placuit ut clericus, si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, eandem speciem, quantum dederit, accipiat; et ut ante viginti quinque annos ætatis nec diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur; et ut lectores populum non saluent.

Ut unaquaque provincia, propter longinquitatem, primatem habeat proprium.

XVII. Placuit ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, primatem provincie Numidicæ, ex cujus cœtu separatur, ut summus habeat primatem, quem, consentientibus omnibus primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus episcopis, propter longinquitatem habere permessa est.

Si quis clericus ordinatur, moneri debet constituta servare; et ut corporibus desuictorum eucharistia non detur, nec baptisma; et ut per singulos annos per omnes provincias ad concilium metropolitani conveniantur.

XVIII. Item placuit ut ordinatis episcopis vel clericis, prius ab ordinatoribus suis placita conciliorum acribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra statuta concilii fecisse possint. Item placuit ut corporibus defunctorum eucharistia non detur;

* Legendum certe noluisse, ut sensus constet. — *scilicet*. Edr.

A scriptum est enim: « Accipite, et edite, » cadavera autem nec accipere possunt, nec edere; et ne jam mortuos homines baptizari faciat presbyterorum ignavia: pro qua re confirmandum est in hac synodo ut, secundum Nicœna statuta, propter causas ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis concilium convocetur, ad quod omnes provincie, quæ prius secula habent, de conciliis suis binos, aut quantos delegerint, episcopos legatos mittant, ut congregata conventu plena possit esse auctoritas.

Ut si quis episcopus accusatur, ad primatem ipsius provincie causa deferatur.

XIX. Aurelius episcopus dixit: Quisquis episcoporum accusatur, ad primates provincie ipsius causam deferat accusator; nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam electorum iudicium, die statuta, litteris evocatus, minime occurrerit, hoc est infra spatium mensis, ex ea die, qua eum litteras accepisse constiterit: quod si aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem; verum tam diu post mensem secundum non communicet, donec purgetur. Si autem ad concilium universale anniversarium occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis sententiam dixisse iudicetur, tempore sane quo non communicat, nec in sua Ecclesia, vel parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communione non removeatur; si vero aliquando defuerit, subtrahens se, restituto in communione episcopo, ipse removeatur a communione accusator: ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non voluisse, sed non potuisse probaverit. Illud vero, ut cum agere cœperit in episcoporum iudicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tamen ecclesiasticas, asserere voluerit.

De presbyteris, vel clericis accusatis.

XX. Si autem presbyteri, vel diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis cum proprio episcopo legitimo numero collegarum quos ab eodem accusati petierint: id est una secum in presbyteri nomine sex, in diaconi tres ipsorum causas discutiant, eadem dierum, et dilationum, et a communione remotionum, et discussionum personarum, inter accusatores et eos qui accusantur, forma servata. Reliquorum autem clericorum causas, etiam solus episcopus loci agnoscat, et finiat.

Ut filii clericorum in matrimonio non jungantur hæreticis.

XXI. Iterum placuit ut filii clericorum gentilibus, vel hæreticis matrimonio non jungantur.

Ut episcopi vel clerici in eos qui non sunt catholici nihil conferant.

XXII. Et ut in eos qui catholici Christiani non

Infra, ubi duplex asteriscus, legendum videtur de-

sunt, etiam si consanguinei fuerint, per donationes rerum suarum, episcopi vel clerici nihil conferant.

Ut episcopi trans mare non proficiantur.

XXIII. Item ut episcopi trans mare non proficiantur, nisi consulto primæ sedis episcopo suæ cujusque provincie, ut ab eo præcipue possint sumere formam vel commendationem.

Ut præter Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur.

XXIV. Item ut præter Scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ Scripturæ, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesu Nave, Judicum, Ruth, Regum libri 4, Paralipomenon libri 2, Job, Psalterium, Salomonis libri 5, libri 12 Prophetarum, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, Thobias, Judith, Esther, Esdræ libri 2, Machabæorum libri 2; Novi Testamenti: Evangeliorum libri 4, Actuum apostolorum liber unus, Epistolæ Pauli 14, Petri apostoli 2, Joannis apostoli 3, Jacobi apostoli una, Judæ apostoli una, Apocalypsis Joannis liber unus. Hoc etiam fratri et consacerdoti nostro Bonifacio, vel aliis earum partium episcopis pro confirmando isto canone innotescat, quia a Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda.

De episcopis, vel sequentibus ordinibus, qui sacrosancta mysteria contrectant, placuit ab uxoribus contineri.

XXV. Aurelius episcopus dixit: Addimus, fratres charissimi, præterea, cum de quorundam clericorum, quamvis lectorum, erga uxores proprias incontinentia referretur, placuit, quod et in diversis conciliis firmatum est, ut subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, presbyteri, sed et episcopi, secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse: quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori ætate. Ab universo concilio dictum est: Quæ vestra sanctitas est juste moderata et sancta, et Deo placita sunt, confirmamus.

Ut res Ecclesiæ nemo distrahat.

XXVI. Item placuit ut rem Ecclesiæ nemo vendat: quod si redditus non habet, et aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse primati provincie ipsius, ut cum statuto numero episcoporum eorum facendum sit arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante consulere, saltem vicinos testes convocet episcopos, curans ad concilium omnes referre suæ Ecclesiæ necessitates: quod si non fecerit, reus Deo, et concilio venditor, honore amisso, teneatur.

Presbyteri et diaconi in graviore culpa convicti manus impositionem, tanquam laici, nequaquam suscipiant.

XXVII. Item confirmatum est ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviore culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removeri, non eis manus, tanquam pœnitentibus, vel tanquam

fidelibus laicis, imponatur; neque permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

Presbyteri diaconi, vel clerici, qui causa sua ad transmarina putaverint appellandum, in communionem minime suscipiantur.

XXVIII. Item placuit ut presbyteri, diaconi, vel ceteri inferiores clerici, in causis quas habuerint, si de judiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos cum consensu sui episcopi audiant, et inter eos definiti adhibiti ab eis episcopi: quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina judicia, sed ad primates suarum provinciarum, sicut et de episcopis sæpe constitutum est. Ad transmarina autem qui putaverint appellandum, a nullo intra Africam ad communionem suscipiatur.

Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præsumperit, ipse in se damnationem protulit.

XXIX. Item placuit universo concilio ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus, sive quilibet clericus, et tempore excommunicationis suæ, ante audientiam, communionem præsumperit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

De accusato, vel accusatore.

XXX. Item placuit ut accusatus vel accusator in eo loco unde est ille qui accusatur, si metuit aliquam viam temerariæ multitudinis, locum sibi eligat proximum, quo non sit difficile testes perducere, ubi causa finiatur.

Si qui clerici ab episcopis suis promoti contempserint, nec illic maneant unde recedere noluerunt.

XXXI. Item placuit ut quicumque clerici, vel diaconi pro necessitatibus Ecclesiarum non obtinuerint episcopis suis, volentibus eos ad honorem amplioem in sua Ecclesia promovere, nec illic ministrent in gradu suo unde recedere noluerunt.

Si quis clericorum pauper promotus in ordine, postea habuerit aliquid, Ecclesiæ potestati subjaceat.

XXXII. Item placuit ut episcopi, presbyteri, diaconi, vel quicumque clerici, qui nihil habentes ordinantur, et tempore episcopatus vel clericatus sui agros, vel quæcumque prædia, nomine suo comparant, tanquam rerum dominicarum invasionis crimine teneantur, nisi admoniti in Ecclesiam eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus vel successione cognationis obvenit, faciant inde quod eorum proposito congruit: quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore ecclesiastico indigni, tanquam reprobi, judicentur.

Ut presbyteri rem Ecclesiæ in qua sunt constituti non vendant, et nulli episcopo liceat rem tituli matricis Ecclesiæ usurpare.

XXXIII. Item placuit ut presbyteri non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti, nescientibus episcopis suis, quomodo et episcopis non licet vendere prædia Ecclesiæ, ignorante concilio, vel presbyteris suis. Non habente [F. habenti] ergo necessitatem,

nec episcopo liceat matricis Ecclesiae, nec presbytero rem tituli sui usurpare.

Recitata sunt etiam in ista synodo diversa concilia universae provinciae Africae, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis episcopi celebrata.

De concilio quod Hippone Regio factum est.

Gloriosissimo imperatore Theodosio Augusto III, et Abundantio v. c., vii idus Octobris, Hippone Regio, in secretario basilicae pacis, et caetera. Gesta hujus concilii ideo descripta non sunt, quia ea, quae ibi statuta sunt in superioribus probantur inserta.

De concilio Carthaginensi, ubi legati episcopi proconsulares ad concilium Adumetinum destinantur.

Gloriosissimis imperatoribus Arcadio III et Honorio II Augg. cons., vi cal. Julias, Carthagine. In hoc concilio legati delecti sunt episcopi proconsulares ad concilium Adumetinum.

De concilio Carthaginensi, ubi multa sunt constituta.

Casario et Attico vv. cc. cons., quinto cal. Septembris, Carthagine in secretario basilicae restituta, cum Aurelius episcopus una cum episcopis consedisset, astantibus etiam diaconibus, advenientibus quoque Victore sene Pappianense, Tulo Migirpense, Evangelo Assuritano.

Allocutio ad episcopos Aurelii Carthaginensis episcopi.

Aurelius episcopus dixit: Post diem praestitutam concilii consedimus, ut recordamini, fratres beatissimi, et arbitramur omnium provinciarum per Africam legationes convenisse ad diem, ut dixi, praestitam nostri tractatus; sed cum sacerdotum nostrorum epistola Byzacenorum fuisset recitata, vel quid necum iidem qui tempus et diem concilii praevenerant, tractassent, vestrae charitati legeretur, lecta est etiam a fratribus Honorato et Urbano, qui nobiscum hodie concilium participantur, legatio Sitifensis provinciae destinata. Frater etiam Reginus Ecclesiae Vegei Selitanae litteras ad parvitatem meam datas Crescentiani primae sedis, ut ipse insinuat, Numidianum, et Aurelii, coepiscoporum nostrorum, in quibus scriptis vestra mecum charitas recognoscit promississe eisdem, quod aut ipsi dignarentur venire, aut ad hoc concilium fuissent ex more destinaturi legatos: sed hoc quia minime factum videtur, diu se detineri de longinquo venientes legati Mauritaniae Sitifensis non posse testantur; et ideo, fratres, si vestrae charitati videtur, litterae fratrum nostrorum Byzacenorum, sed et breviarium, quod eidem epistolae adjungerent, ad hunc caetum corrogatum legantur, ut si qua forte illic movere charitatis vestrae animum possunt, in eodem breviario quae diligentius fuerint animadversa, in melius reformentur. Hoc enim frater et coepiscopus noster primae sedis, vir perspectus merito suae gravitatis atque prudentiae, Mizonius scribens ad meam parvitatem postulavit. Si ergo placeat, quae tractata sunt legantur, et singula a vestra charitate considerentur.

Quod nihil de Hipponensi concilio sit emendandum.

XXXIV. Epigonius episcopus dixit: In hoc bre-

* Caret phrasis verbo, quo vox litteras regatur: forte substituendum legit. Edit.

viario, quod decerptum est de concilio Hipponensi, nihil arbitramur esse emendandum, vel ausuendum, nisi ut dies sanctae Paschae tempore concilii immutescat.

Ut episcopi, vel clerici, non facile filios suos emancipent.

XXXV. Ut episcopi, vel clerici, filios suos a sua potestate per emancipationem exire non sinant, nisi de moribus eorum fuerint, et de aetate securi, ut possint ad eos jam propria pertinere peccata.

Ut episcopi, vel clerici, non ordinentur, nisi omnes suos fecerint Christianos.

XXXVI. Ut episcopi, et presbyteri, et diaconi non ordinentur, priusquam omnes, qui sunt in domo eorum, Christianos catholicos fecerint.

Quod praeter panem, et merum mixtum aqua, nihil in sacramentis offerri debeat.

XXXVII. Ut in sacramentis corporis et sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est panis, et vinum aqua mixtum: primitiae vero, seu mel, et lac, quod uno die solemnissimo in infantum mysterio solet offerri, quamvis in altari offerantur, suam tamen habeant propriam benedictionem, ut a sacramento dominico corporis et sanguinis distinguantur, nec amplius in primitiis offeratur quam de vis et frumentis.

Ut clerici, vel continentes, ad virgines, vel viduas, non accedant.

XXXVIII. Clerici, vel continentes, ad viduas, vel virgines, nisi ex jussu vel permissu episcoporum aut presbyterorum non accedant: et hoc non soli faciant, sed cum conclericis, vel cum his cum quibus episcopus aut presbyter jusserit, nec ipsi episcopi et presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas, sed ubi aut clerici praesentes sunt, aut graves aliqui Christiani.

Ut princeps sacerdotum non appelletur episcopus.

XXXIX. Ut primae sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum, aut summus sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum primae sedis episcopus.

Ut clerici tabernas, nisi in peregrinis, non ingrediantur.

XL. Ut clerici, edendi vel bibendi causa, tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

Ut a jejuniis Deo sacrificia celebrentur.

XLI. Ut sacramenta altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cena Domini celebratur; nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive episcoporum, sive caeterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi inveniantur.

Ut in ecclesiis convivia minime celebrentur.

XLII. Ut nulli episcopi, vel clerici in ecclesia conveniantur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiant; populi etiam ab hujusmodi conviviiis, quantum fieri potest, prohibeantur.

De penitentibus.

XLIII. Ut penitentibus, secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio penitentiae tempora decernantur, et ut presbyter inconsulto episcopo non reconciliet penitentem, nisi absentis episcopi necessitate cogente. Cujuscunque autem penitentis publicum et vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidem manus ei imponatur.

De virginibus.

XLIV. Ut virgines sacrae, cum parentibus, a quibus custodiebantur, privatae fuerint, episcopi vel presbyteri, ubi episcopus absens est, providentia, gravioribus feminis commendentur, aut simul habitantes invicem se custodiant, ne passim vagando Ecclesiae laedant existimationem.

De aegrotantibus qui pro se respondere non possunt.

XLV. Ut aegrotantes qui pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizentur. Ut scenicis, atque histrionibus, ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis vel reversis ad Deum, gratia vel reconciliatio non negetur.

De passionibus martyrum

XLVI. Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

De parvulis qui apud Donatistas baptizati sunt.

XLVII. De Donatistis placuit ut consulamus fratres et consacerdotes nostros Siricium et Simplicianum de solis infantibus qui baptizantur penes eosdem, ne quod suo non fecerunt iudicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediatur ne promoveantur sacri altaris ministrari.

Quibus insertis, Honoratus et Urbanus episcopi, legati provinciae Mauritaniae Sitifensis, dixerunt: Jam dudum, cum apud sanctitatem vestram allegarem scripta, dilati sumus ea contemplatione, quousque fratres nostri advenire possent de Numidia legati; sed quia non parvi dies sunt, quibus exspectati minime venerunt, ultra praetermittere, quae nobis mandata sunt a nostris coepiscopis non oportet; atque ideo, fratres, suggestionem nostram libenter admittite. De die enim Niceni tractatus audivimus; verum est de sacrificiis inhibendis post prandium, ut a jejunis, sicut dignum est, offerantur, et tunc, et nunc firmatum est.

De rebaptizationibus et reordinationibus, vel translationibus episcoporum.

XLVIII. Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi plenaria synodo videtur statutum, ut non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes, vel translationes episcoporum. Nam Cresconius Villareghensis episcopus, plebe sua derelicta, Tabuniensem invasit Ecclesiam, et usque hodie commonitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere eandem, quam invasorat, plebem, contempsit. Adversus istum quae pronuntiata fuerant confirmata quidem audivimus; sed petimus, secundum quod nobis mandatum

est, ut dignissimi dare fiduciam quod, jam necessitate ipsa cogente, liberum nobis sit rectorem provinciae, secundum statuta gloriosissimorum principum, adversus illum adire, ut qui mihi admonitione sanctitatis vestrae acquiescere noluit, et emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius episcopus dixit: Servata forma disciplinae, non aestimabitur appetitus, si a vestra charitate modeste conventus recedere detraxerit, cum fuerit, suo contemptu, et contumacia, faciente etiam auctoritate judiciaria, conventus. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Hoc ergo omnibus placet? Ab universis episcopis dictum est: Justum est, placet.

Quot episcopi ordinare episcopum debeant.

XLIX. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: B Et illud nobis mandatum est, ut quia proxime fratres nostri Numidiae duo episcopi ordinare praesumpserunt pontificem, non nisi a duodecim censeatis celebrari episcoporum ordinationes. Aurelius episcopus dixit: Forma antiqua servabitur, ut non minus quam tres sufficiant, qui fuerint destinati ad episcopum ordinandum. Propterea, quia in Tripoli forte, et in Arzuge interjacere videntur barbarae gentes; nam in Tripoli, ut asseritur, episcopi sunt quinque tantummodo, et possent forte de ipso numero vel duo necessitate aliqua occupari, difficile est enim ut de quolibet numero omnes possint occurrere; nunquid debet hoc ipsum impedimento esse ecclesiasticae utilitati? Nam et in hac Ecclesia, ad quam dignata est vestra sanctitas convenire, crebro ac pene per diem dominicam ordinandos habemus; nunquidnam frequenter duodecim poterit, vel decem, vel non multo minus advocare episcopos? sed facile est mihi duos adungere meae parvitati vicinos. Quapropter cernit mecum charitas vestra hoc ipsum observari non posse.

Quot addi debeant episcopi numero ordinatorum, si de ordinando episcopo fuerit contradictum.

L. Sed illud est statuendum, ut quando ad eligendum episcopum convenerimus, si qua contradictio fuerit oborta, quia talia tractata sunt apud nos, non praesumant ad purgandum eum qui ordinandus est tres jam, sed postuletur ad numerum supradictorum unus vel duo, et in eadem plebe cui ordinandus est discutiantur primo personae contradicentium. Postremo etiam illa quae obijciuntur pertractentur; et cum purgatus fuerit in conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestrae sanctitatis animo concordat, rodetur vestrae dignationis responsione. Ab universis episcopis dictum est: Satis placet.

Ut de Ecclesia Carthaginis dies Paschae nuntietur.

LI. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Quoniam de commonitorio nostro omnia tractata noscuntur, addimus etiam de die Paschae nobis esse mandatum, ut de Ecclesia semper Carthaginiensi, sicuti assolet, instruamur, et non sub angusto temporis spatio. Aurelius episcopus dixit: Si sanctitati vestrae videtur, quoniam nos spondidisse jam dudum meminimus, ut singulis quibusque annis ad tractandum con-

veniamus, et cum venerimus in unum, tunc divulgabitur sanctus Paschæ dies per legatos qui adfuerint concilio. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Nunc de præsentis cœtu petimus, ut litteris provinciam nostram de hac die informare dignemini. Aurelius episcopus dixit: Ita fiat necesse est.

De visitandis provinciis.

LII. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Et illud nobis verbo mandatum est, ut quia constitutum est in concilio Hipponensi singulas debere provincias tempore concilii visitandas esse, dignemini etiam, quod hoc anno secundum ordinem distulistis, vel alio anno Mauritaniam provinciam visitare. Aurelius episcopus dixit: Tunc de provincia Mauritania, propterea quod in finibus Africæ posita sit, nihil statuimus, siquidem vicinæ suat barbarico; sed præstet Deus ut, ex abundantia non pollicentes, venire possimus ad vestram provinciam. Cogitare enim debetis, fratres, quia hoc sibi, et Tripolitani, et Arzugitani fratres poterant exigere, si ratio pateretur.

Ut diœceses, nisi ex consensu episcopi proprii, episcopum non accipiant.

LIII. Epigonius episcopus dixit: Multis conciliis hoc statutum a cœtu sacerdotali est, ut plebes quæ in diœcesibus ab episcopis retineantur, quæ episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores, id est, episcopos. At verò quia nonnulli, dominati quodam adepto, communionem fratrum abhorrent, vel certe, cum depravati fuerint, quasi in quadam arca tyrannica sibi dominatum vindicant, quod plerique tumidi, atque stolidi, adversum episcopum suas cervices erigunt presbyteri, vel conviviis sibi concinnantes plebem, vel certe persuasum maligno, ut illicito favore eisdem velint sibi collocare rectores; quod quidem insigne mentis tuæ tenemus votum, frater religiose Aureli, qui hæc sæpe oppressisti, non curando tales petitores; sed propter eorum malos cogitatus, et prave concinnata consilia hoc dico, non debere rectorem accipere eam plebem, quæ in diœcesi semper subjacuit, nec unquam proprium episcopum habuit. Quapropter si universo sanctissimo cœtu placet hoc, quod prosecutus sum, confirmetur. Aurelius episcopus dixit: Fratris et consacerdotis nostri prosecutioni non obsta: sed hoc me et facinoræ et facturam esse profiteor circa eos sane, qui fuerint concordæ, non solum circa Ecclesiam Carthaginensium, sed circa omnino sacerdotale consortium. Sunt enim plerique conspirantes cum plebibus propriis, quas decipiunt, ut dictum est, earum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosæ vitæ homines, vel certe inflati, et ab hoc consortio separati, qui putant propriæ plebi incubandum, et nunquam conventi ad concilium venire detrectant, sua forte ne prodantur flagitia metuentes. Dico, si placet, circa hos non tantam diœceses non esse servandas, verum et de propria Ecclesia, quæ illis male favoris, omnimodo aditendum, ut etiam auctoritate publica rejiciantur, atque ab ipsis princi-

palibus cathedris removeantur. Oportet enim, ut qui universis fratribus, ac toto concilio inhæserit, non solum suam integro jure, sed et diœceses possideat. At vero, qui sibimet putant plebes sufficere, fraterna dilectione contempta, non tantum diœceses amittant, sed, ut dixi, etiam propriis publica careant auctoritate, ut rebelles Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Summa provisio sanctitatis tuæ cohæsit mentibus singulorum, et puto, omnium responsione ea quæ prosequi dignatus es, roboranda. Universi episcopi dixerunt: Placet, placet.

Ut alienus clericus minime suscipiatur ab alio.

LIV. Epigonius episcopus dixit: In multis conciliis hoc statutum est, etiam nunc hoc confirmatum est a vestra prudentia, beatissimi fratres, ut clericum alienum nullus sibi præripiat episcopus præter ejus arbitrium, cujus fuerit clericus. Dico autem Julianum, qui ingratus est Dei beneficiis per meam parvitatem in se collatis, ita temerarium et audacem existisse, ut eum qui a me baptizatus est, cum esset puer egentissimus, mihi ab eodem commendatus, cumque multis annis a me aleretur atque increceret, hunc, ut dixi, baptizatum esse in Ecclesia mea, per manum parvitas meæ constat: idem in diœcesi Mappaliensi lector esse cœperat, imo annis ferme duobus legerat, nescio quo contemptu humilitatis meæ, idem Julianus eum arripuit, quem dicit quasi proprium civem sui loci Vazaritani, me inconsulto usurpare, nam et diaconum illum ordinavit: hoc si liceat, pateat hæc licentia nobis, beatissimi fratres, si minus, tam impudens cohibeatur, ne se misceat communioni cujusquam. Numidius episcopus dixit: Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes inique factum, atque indigne. Quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, et cum satisfactione eundem clericum, quem fuerat ausus ordinare, revocaverit tuæ plebi, contra statuta concilii faciens, contumaciæ suæ separatus a nobis, excipiet judicium. Epigonius episcopus dixit: Ætate pater, et ipsa promotione antiquissimus, vir laudabilis, frater et collega noster Victor vult hanc petitionem generalem omnibus efflci.

Ut Carthaginensi episcopo unde voluerit clericum liceat ordinare.

LV. Aurelius episcopus dixit: Sermonem meum admittite, fratres. Contingit nonnunquam, ut postulentur ab Ecclesiis, quæ præpositis egent, vel presbyteris, vel episcopis: et tamen memor statutorum id sequor, ut conveniam episcopum ejus, atque ei inculcem, quod ejus clericus a qualibet Ecclesia postuletur: sed forte in hodierno non reluctati sunt, et nequando contingat ut reluctentur, cum fuerint a me in hac causa postulati, quem scitis multarum Ecclesiarum, et ordinandorum curam sustinere. Justum est ergo, ut quemlibet consacerdotum conveniam cum duobus e consortio nostro, vel tribus testibus: Sin vero indevotus existiterit, quid censet charitas vestra faciendum? Ego enim cunctarum Ecclesiarum, dignatione Dei, ut scitis, fratres, sollicitudinem susti-

neo. Numilius episcopus dixit : Fuit semper hæc licentia huic sedi, ut unde vellet, et de cujus nomine fuisset conventus, pro desiderio cujusque Ecclesiæ ordinare episcopum. Epigonius episcopus dixit : Bonitas sequestrat possibilitatem, minus enim præsumis, frater, cum te bonum et clementem omnibus præbes ; habes enim hoc in arbitrio, sed longe est ut satisfiat personæ uniuscujusque episcopi in prima tantummodo conventionem. Si autem quod licet huic sedi vindicandum sibi fuerit arbitratus, necesse habes tu omnes Ecclesias fulcire, unde tibi non potestatem damus, sed tuæ assignamus, ut liceat voluntati tuæ, et semper tenere quem voles, ut præpositos plebibus vel Ecclesiis non constituas, qui postulati fuerint, et unde volueris. Posthumianus episcopus dixit : Deinde, qui unum habuerit, nunquid debet illi unus presbyter auferri ? Aurelius episcopus dixit : Sed episcopus unus esse potest, per quem dignatione divina presbyteri multi constitui possint, unus autem episcopus difficile invenitur constituendus. Quapropter si necessarium episcopatu quis habuerit presbyterum, et unum, ut dixisti, frater, habuerit, etiam ipsum ad promotionem dare debebit. Posthumianus episcopus dixit : Ergo si habet alius abundantes clericos, debet mihi alia plebs subvenire ? Aurelius episcopus dixit : Sane, quando tu Ecclesiæ alteri subveneris, persuadebitur illi qui plures habet clericos, ut unum tibi ordinandum largiatur.

Ut episcopi qui in diocesis fuerint ordinati diocesi sibi nullam vindicent.

LVI. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt : Audivimus constitutum ut dioceses non mereantur episcopos accipere, nisi consensu ejus sub quo fuerant constitutæ : sed in provincia nostra cum aliqui forte in diocesi, concedente eo episcopo, in cujus potestate fuerant constituti, ordinati sunt episcopi, etiam dioceses sibi vindicant, hoc et corrigi charitatis vestræ iudicio, et inhiberi de cætero debet. Epigonius episcopus dixit : Singulis episcopis servatum est quod decebat, ut ex massa diocesium nulla carperetur ut proprium episcopum habuisset, nisi ipse consensum adhibuisset concedendi. Sufficiat enim, si concesserit, ut eadem diocesis permessa, proprium tantum episcopum habeat, cæteras sibi non vindicent dioceses, quia exempta de fasce multarum sola meruit honorem episcopatus suscipere. Aurelius episcopus dixit : Non dubito charitati vestræ omnium placere eum qui in diocesi, concedente episcopo, qui matricem tenuit, solam eandem retinere plebem in qua fuerat ordinatus. Quoniam igitur universa arbitrator fuisse tractata, si omnia cum animo vestro convenerunt, sermone vestro cuncta roborato. Universi episcopi dixerunt : Omnibus nobis hæc placuerunt, et hæc nostra subscriptione firmavimus, et subscriperunt. Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis huic decreto consensit, et prælecto subscripsi. Similiter et cæteri episcopi subscriperunt.

In hoc concilio statutum est ut episcopi sine formata non navigent.

Cæsario et Attico vv. cc. cons., sexto cal. Julias,

Carthagine, placuit ut nullus episcoporum naviget sine formata primatis. Cæta in authenticis, qui quaeret, inveniet.

De concilio isto legati ad imperatorem infra scripti diriguntur episcopi.

Post consulatum gloriosissimi imperatoris Honorii Augusti IV et Eutychni v. c., quinto cal. Maias, Carthagine, in secretario basilicæ restitutæ. In hoc concilio legationem susceperunt Epigonius et Vincentius episcopi, ut pro confugientibus ad ecclesiam, quocumque reatu involutis, legem de gloriosissimis principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere.

In hoc concilio legatio destinatur ad Romanum et Mediolanensem episcopos, de parvulis qui apud hæreticos baptizati sunt, et ad imperatorem de idolorum reliquiis auferendis, et de aliis rebus quamplurimis.

Post consulatum Fl. Stiliconis v. c., xiv cal. Julias, Carthagine, in secretario basilicæ restitutæ. Cum Aurelius episcopus una cum coepiscopis suis consedisset, astantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit : Ecclesiarum Dei per Africam constitutarum necessitates necum optime novit charitas vestra, sanctissimi fratres, et quoniam præstitit Dominus, ut ex aliqua parte sancti cætus vestri esset congregata presentia, videtur mihi ut has easdem necessitates, quas pro sollicitudine nostra indagare potuimus, in medium proferamus, quas cum approbaverit vestra sinceritas, sit consequens, eligendum esse unum a nostro numero consacerdotem, qui auxiliante Domino, et orationibus vestris, et has ipsas necessitates suscipere possit, et gnaviter peragendas implere, perrecturus ad transmarinas Italiæ partes, ut tam sanctis fratribus et consacerdotibus nostris, venerabili sancto fratri Anastasio, sedis apostolicæ episcopo, quam etiam sancto fratri Venerio sacerdoti Mediolanensis Ecclesiæ, necessitatem ipsam, ac dolorem atque inopiam nostram valeat intimare. Ex his enim sedibus hoc fuerat prohibitum, quod noverim, communi periculo providendum, maxime quia tanta indigentia clericorum est, multæque Ecclesie ita desertæ sunt, ut ne unum quidem diaconum vel illiteratum habere reperiantur. Nam de cæteris superioribus gradibus et officiis tacendum arbitrator, quia, ut dixi, si ministerium diaconi facile non invenitur, multo magis superiorum honorum inveniri non posse certissimum est. Et quotidianos planctus diversarum pene emortuarum plebium jam non sustinemus : quibus nisi fuerit aliquando subventum, gravis nobis et inexcusabilis innumerabilium animarum pereuntium causa apud Deum mansura est.

Ut parvuli apud Donatistas baptizati in catholica Ecclesia clerici ordinentur.

LVII. Unde quoniam superiori concilio statutum esse necum recognoscit unanimitas vestra, ut hi qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum, et posteaquam ad statum rationis capax pervenerunt, agnita veritate, falsitatem eorum abhorrentes, ad Ecclesiam Dei catholicam per universum mundum diffusam ordine

antiquo, per manus impositionem recepti sunt, debere talibus suscipiendum manus clericatus non impedire nomen erroris : cum veram Ecclesiam illorum potaverint ad fidem accedendo, et ibi Christo crediderint, et Trinitatis sacramenta perceperint, quæ omnia vera, et sancta atque divina esse certissimum est, et in his omnem animæ spem constitutam. Quamquam et hæreticorum præsumpta audacia, veritatis nomine palliata, hæc tradere audeat, quæ quoniam simplicia sunt, ut præmonet beatus Apostolus dicendo, « Unus Deus, una fides, unum baptisma, » et iterari non liceat, quod semel dare oportet, anathematizato nomine erroris recipiantur per manus impositionem in unam Ecclesiam, columbam, ut dictum est, et unam matrem omnium Christianorum, ubi omnia illa sacramenta salubriter, et æterna, et vitaliter accipiuntur : quæ perseverantibus in hæresi magnam damnationis pœnam conquirunt, ut quod eis in veritate ad æternam vitam consequendam esset luminosius, hoc in errore atque tenebrosius atque damnosius. Quod fugientes nonnulli, et matris Ecclesiæ catholicæ ubera cognoscentes, qui illa omnia sancta mysteria amore veritatis crediderunt, atque perceperunt, quibus sacramentorum rebus cum vitæ bonæ probitas accesserit, sine dubio ad officium clericatus tales esse applicandos, et maxime in tanta rerum necessitate, nullus est qui non concedat. Quamquam nonnulli ejusdem sectæ clerici cum plebibus, atque honoribus suis ad nos transire desiderent : qui amore honoris aut persuadent ad vitam, aut retinent ad salutem. Sed hoc majori fratrum supradictorum considerationi dimittendum censeo : ut prudentiori suo consilio nostræ suggestionis sermonem cum perpenderit, quid de hac re eis placeat, nos informare dignentur. Tantum de his, qui infantes baptizati sunt, satagimus, ut nostræ, si placet, ipsi iisdem ordinandis consentiant voluntati. Omnia ergo, quæ superius comprehendimus, apud sanctos episcopos agenda esse mecum honorabilis fraternitas vestra perpendat.

De reliquiis idolorum, vel templis ab imperatoribus abolendis.

LVIII. Instant etiam aliæ necessitates a religiosis imperatoribus postulandæ : ut reliquias idolorum per omnem Africam jubent penitus amputari : nam plerisque in locis maritimis, atque possessionibus diversis, adhuc erroris istius iniquitas viget : ut præcipiantur et ipsa deleri, et templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis constituta, nullo ornamento sunt, jubentur omnimodo destrui.

Ut clerici de iudicii sui cognitione non cogantur in publico dicere testimonium.

LIX. Petendum etiam, ut statuere dignentur : ut si forte in Ecclesia quamlibet causam jure apostolico Ecclesiis imposito agere voluerint, et fortasse decisio clericorum uni parti displicuerit, non liceat clericum in iudicium ad testimonium devocari eum, qui cogitur, vel præsens fuit ; ut nulla ad testimonium dicendum ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur.

* Legendum videtur *imposita pœna*, in ablativo casu. Edm.

De paganorum convivis auferendis.

LX. Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili attracta sunt, ita ut nunc a paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur : ex qua re temporibus Christianorum imperatorum persecutio altera fieri occulte videatur : vetari talia jubent, et de civitatibus, et de possessionibus impositam pœnam prohiberi : maxime cum etiam in natalibus martyrum per nonnullas civitates, et in ipsis locis sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exercent : ut matronalis honor, et innumerabilium feminarum pudor, devote venientium ad sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur : ut etiam ipsius sanctæ religionis pene fugiatur accessus.

De spectaculis, ut die dominico, vel cæteris sanctorum festivitatis minime celebrentur.

LXI. Nec non et illud petendum, ut spectacula theatrorum cæterorumque ludorum die dominica, vel cæteris religionis Christianæ diebus celeberrimis moveantur, maxime quia sancti Paschæ octavarum die populi ad circum magis, quam ad ecclesiam conveniunt, debent transferri devotionis eorum dies si quando occurrerint, nec oportere etiam quemquam Christianorum cogi ad hæc spectacula : maxime, quia in his exercendis, quæ contra præcepta Dei sunt, nulla persecutionis necessitas a quoquam adhibenda est : sed, uti oportet, homo libera voluntate subsistat sibi divinitus concessa. Corporatorum enim maxime periculum considerandum est, qui contra præcepta Dei, magno terrore coguntur ad spectacula convenire.

De clericis damnatis.

LXII. Et illud petendum, ut statuere dignentur : ut si quis cujuslibet honoris clericus iudicio episcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari, interposita pœna damni, pecuniæ, atque honoris, quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipiant.

De histrionibus Christianis factis.

LXIII. Et de his etiam petendum : ut si quis ex qualibet ludicra arte ad christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere, non eum liceat a quoquam iterum ad eadem exercenda reduci vel cogi.

De manumissionibus in ecclesia celebrandis, ab imperatore postulandis.

LXIV. De manumissionibus sane in ecclesia dicendis, si id nostri sacerdotes per Italiam facere reperiuntur, nostræ etiam erit fiduciæ istorum ordinem consequi : data plane licentia missio legato, ut quæcumque digna fide pro statu Ecclesiæ, et salute animarum agere potuerit, nos laudabiliter in conspectu Domini accepturos. Quæ omnia, si sanctitati vestræ placent, edicite : ut et meam suggestionem ratam esse vobis advertant, et nostram omnium con-

sensionem sinceritas eorum libenter accipiat. Ab universis episcopis dictum est : Omnibus placent hæc, quæ injuncta sunt peragenda, et prudenter a tua sanctitate enarrata.

De Equitio damnato episcopo.

LXV. Aurelius episcopus dixit : Equitii etiam, olim merito suo episcopali sententia damnati, non arbitror prætereundam esse legationis causam : ut si forte eum in illis partibus repererit, sit eidem fratri nostro curæ pro Ecclesiæ statu quod oportuerit, vel ubi licuerit, adversus eum peragere. Ab universis episcopis dictum est : Multum placet et ista prosecutio : maxime cum olim damnatus sit Equitius, et ejus impudens inquietudo pro statu et salute Ecclesiæ magis magisque ubique repellenda. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Ecclesiæ Carthaginensis, huic decreto consensi, et prælecto subscripsi : similiter et ceteri episcopi subscripserant.

In hoc concilio litteræ leguntur Anastasii Romani Pontificis, de Donatistis catholicos episcopos admonentis.

Vincenio et Fravito vv. cc. cons. idus Septembris, Carthagine in secretario basilicæ restitutæ, cum in concilio congregati in Ecclesia Carthaginensi con-sedissemus ex Africanis omnibus provinciis episcopi, id est Aurelius ejusdem sedis episcopus cum collegis suis, quos eorum subscriptio manifestat : recitatis epistolis beatissimi fratris et consacerdotis nostri Anastasii, Ecclesiæ Romanæ episcopi, quibus nos paternæ et fraternæ charitatis sollicitudine ac sinceritate adhortatus est ut de hæreticorum et schismaticorum Donatistarum insidiis, et improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam catholicam graviter vexant, nullo modo dissimulemus ; gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo ac sancto antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

Ut cum Donatistis lenius agatur.

LXVI. Deinde pertractatis et consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente atque admonente spiritu Dei, eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de dominici corporis unitate inquieti dissensione præcisus, leniter et pacifice agere : ut quantum in nobis est, omnibus qui eorum communione et societate irretiti sunt, per universas provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sunt : ne forte, sicut dicit Apostolus, nobis in mansuetudine corripientibus diversa sentientes, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, et resipiscant de diaboli laqueis, captivati ab ipso in ipsius voluntatem.

De litteris mittendis iudicibus, ut ea quæ inter Donatistas et Maximianistas acta sunt, innotescant.

LXVII. Itaque placuit, ut ex concilio nostro litteræ darentur ad iudices Africanos, a quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem matrem Ecclesiam catholicam, in quo episco-

palis auctoritas communiri in civitatibus potest, id est ut iudiciaria potestate atque diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistæ basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt inquirant, et gestis publicis, propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere.

Ut clerici Donatistarum in Ecclesia catholica suscipiantur in clero.

LXVIII. Deinde placuit, ut litteræ mittantur ad fratres et coepiscopos nostros et maxime ad sedem apostolicam, in qua præsidet memoratus venerabilis frater et collega noster Anastasius, quo noverit habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem, et utilitatem : ut ex ipsis Donatistis quicumque clerici correcto consilio ad catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque episcopi catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum, et pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur : non ut concilium, quod in transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur, sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire ad catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur. Per quos autem vel omni modo perfici, vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lueris catholica unitas in locis in quibus degunt, visa fuerit, non eis obsit quod contra honores eorum, quamvis salus nulli interclusa sit, in transmarino concilio statutum est ; id est ut ordinati in parte Donati, si ad catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum transmarinum concilium : sed exceptis his, per quos catholicæ unitati consulitur.

Ut legatio ad Donatistas componendæ pacis gratia dirigatur.

LXIX. Deinde placuit, ut his peractis legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest oblineri, e numero nostro ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant quod adversus Ecclesiam catholicam juste possint dicere : maxime, ut manifestum fiat omnibus, per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis schismaticis suis egerint : ubi eis divinitus demonstratur, si attendere velint, tam inique tunc illos ab Ecclesiæ unitate præcisos, quam inique nunc clamant a se Maximianistas schisma fecisse, ex quorum tamen numero quos jam plenarii concilii sui auctoritate damnaverant, in suis honoribus denuo receperunt, baptismum quem damnati et exclusi dederant, acceptaverunt : ut videant, quam stulto corde resistant paci Ecclesiæ toto orbe diffuse, cum ista faciant pro parte Donati, neque se istorum, quos ita receperunt, communione, propter intuitum pa-

* Addendum videtur gratia vel causa, in ablativo casu. Edit.

cis, contaminari dicant, et nos condemnent, id est Ecclesiam catholicam, etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accusantes convincere nequiverunt.

Qui clerici ab uxoribus debeant abstinere.

LXX. Præterea, cum de quorundam clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur: placuit, episcopos, et presbyteros, et diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.

De his qui plebes proprias derelinquunt.

LXXI. Rursum placuit, ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Ecclesiam in diocesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oportet, constitutum, curam, vel frequentationem propriæ cathedræ negligere.

De infantibus baptizandis, quoties dubitatur utrum fuerint baptizati.

LXXII. Item placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem de traditis sibi sacramentis idonei respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. Hinc enim legati Maurorum, fratres nostri, consuluerunt, quia multos tales a barbaris redimunt.

Diem Paschæ, die concilii nuntiandum.

LXXIII. Item placuit, ut dies venerabilis Paschæ formatarum subscriptione omnibus intimetur, dies vero concilii idem servetur, qui in Hipponensi concilio constitutus est, id est x. cal. Septembris. Et scribendum ad singularum quarumque provinciarum primates, ut quando apud se concilium congregant, istum diem non impediant.

Ne interveator episcopus cathedræ, ubi interveator est, sedeat.

LXXIV. Item constitutum est, ut nulli intercessor licitum sit cathedræ cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis vel seditionibus retinere: sed dare operam, ut intra annum eidem episcopum provideat: quod si neglexerit, anno exempto interveator alius tribuatur.

De defensoribus Ecclesiarum ab imperatore poscendis.

LXXV. Ab imperatoribus, universis visum est, postulandam propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias divitum cum episcoporum provisione delegentur.

De episcopis, qui ad concilia non occurrunt.

LXXVI. Item placuit, ut quotiescunque concilium congregandum est, episcopi qui neque ætate, neque ægritudine, neque aliqua graviore necessitate impediuntur, competenter occurrant, et primatibus suarum quarumque provinciarum intimetur, ut de uni-

* Forte legendum in cathedra. Ebrt.

versis episcopis vel duæ, vel tres turmæ fiant, ac de singulis turmis vicissim, quotquot electi fuerint, ad diem concilii instantissime occurrant. Quod si non potuerint occurrere, excusationes suas in tractatoria conscribant, vel si post adventum tractatoris aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum primatem reddiderint, Ecclesiæ suæ communionem debere esse contentos.

De Cresconio.

LXXVII. De Cresconio Villa-Regensi hoc omnibus visum est, ut hinc quoque primati Numidiæ intimetur, quo cognoscat memoratum Cresconium scriptis suis conveniendum esse, ut proximo universali Africano concilio suam præsentiam non differat exhibere: quod si venire contempserit, in se cognoscat sententiam promulgandam.

De Ecclesia Hipponensium Diaretorum.

LXXVIII. Rursum placuit, ut quoniam Hipponensium Diaretorum Ecclesiæ destitutio non est diutius negligenda, et Ecclesiæ ibi ab his retinentur, qui Equitii facinorosam communionem declinaverunt, missis ex præsentis concilio episcopis, Regino, Alypio, Augustino, Materno, Theasio, Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Ambivio, Fortunato, Quodvultdeo, Honorato, Januario, Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evangelo, et Rogatiano; conventis et correctis his, qui culpabili pertinacia fugam ejusdem Equitii expectandam putabant, cum omnium voto eis episcopus ordinetur. Si autem illi pacem considerare noluerint, non impediant in eligendo ad ordinandum præposito utilitatem tanto tempore Ecclesiæ destitute.

De clericis qui intra annum causam suam agere non procuraverint.

LXXIX. Rursum constitutum est, ut quoties clericis convictis et confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parctur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem hæreticorum atque gentilium, si forte causæ suæ adesse voluerint, et innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant: si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

Ut de alieno monasterio succoptos, nec præpositos monasterii, nec clericos liceat ordinare.

D LXXC. Item placuit, ut si quis de alterius monasterio repertum vel ad clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituerit: episcopus, qui hoc fecerit, a cæterorum communionem sejunctus suæ tantum plebis communionem contentus sit, et ille neque clericus, neque præpositus perseveret.

De episcopis qui hæreticos, vel paganos hæredes instituunt.

LXXCI. Item constitutum est, ut si quis episcopus hæredes extraneos a consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur.

atque ejus nomen inter Dei sacerdotes nullo modo recitetur; nec excusari possit, si intestatus decesserit, quia utique debuit factus episcopus rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre.

De manumissionibus.

XXCH. Item placuit, ut de manumissionibus in ecclesia celebrandis ab imperatore petatur.

De falsis memoriis martyrum.

XXCIII. Item placuit, ut altaria quæ passim per agros, et per vias, tanquam memoriæ martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquæ martyrum conditæ probantur, ab episcopis qui locis eisdem præsent, si fieri potest, evertantur: si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur, et omnino nulla memoria martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliquæ reliquæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia et per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria, omnimodo reprobentur.

De idolorum reliquiis exstirpandis.

XXCLV. Item placuit ab imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquæ idololatricæ non solum in simulacris, sed in quibuscunque locis, vel lucis, vel arboribus omnimodo delantur.

Ut ab episcopo Carthaginiensi, cum opus fuerit, omnium episcoporum nomine dicentur et subscribantur epistole.

XXCV. Ab universis etiam episcopis dictum est, ut si quæ litteræ dictandæ in concilio placuerint, venerandus episcopus qui huic sedi præsidet, omnium nomine dicere et subscribere dignetur, in quibus etiam ad episcopos legatos, qui per provincias Africanas in causa Donatistarum mittendi sunt, placuit litteras dari tenorem mandati continentis, quem non egrediantur. Et subscripserunt: Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginiensis huic decreto consensit, et præfecto subscripsi. Similiter et cæteri episcopi subscripserunt.

In hoc concilio præterita decreta firmantur.

Gloriosissimis imperatoribus Arcadio et Honorio Augustis v. cons., sexto cal. Septembris, in civitate Milevitana, in secretario basilicæ, cum Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginiensis in concilio universali consedisset, astantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit: Quoniam Ecclesie sanctæ unum est corpus, omniumque membrorum caput est unum, factum est, volente Deo, et nostram infirmitatem juvante, ut ad hanc Ecclesiam veniremus, dilectionis et fraternitatis gratia invitati: unde quæso charitatem vestram, quia ita credendum est, quia noster accessus ad vos nec superfluous, nec insuavis est cunctis, ut consensus omnium vestrum manifestetur concordare complacitis decretorum quæ jam dudum vel in Hipponensi synodo firmata sunt, vel postmodum meliorem concilio

apud Carthaginem definita, nunc quoque nobis ex ordine recitentur. Tunc demum fraternitatis vestrae concordia luce clarior apparebit, si hæc quæ a nobis superioribus conciliis legaliter definita noscuntur, non solum consensu vestro his actis, verum et subscriptionibus manifestetis. Xantippus episcopus primæ sedis Numidiæ dixit: Credo quod omni fraternitati placuit et statuta sua manu confirmaverunt, subscribendo etiam nobis placere posse, et nostra subscriptione firmamus. Nicetius episcopus primæ sedis Mauritanicæ Sitifensis dixit: Quæ recitata sunt decreta, quoniam ratione non carent, et sunt approbata cunctis, etiam et meæ parvitati hæc placent, quæ quidem propria subscriptione firmabo.

De episcoporum ordine, ut qui posteriori ordinati sunt, prioribus se non audeant anteferre.

XXCVL. Valentinus episcopus dixit: Si permittit bonum patientiæ vestræ, prosequor ea quæ præterito tempore in Ecclesia Carthaginiensi gesta sunt, et subscriptionibus fratrum firmata claruerunt, etiam nos hoc servaturos esse profiteor: sed illud scimus, inviolate semper mansisse ecclesiasticam disciplinam, ita ut nullus fratrum prioribus suis se aliquando auderet antepone; sed officii charitatis id semper exhibitum est prioribus, quod in sequentibus gratanter semper acciperetur. Hunc ordinem jubeat sanctitas vestra melius vestris interlocutionibus roborari. Aurelius episcopus dixit: Non decuerat quidem ut hæc repeteremus, nisi forte existerent inconsiderate mentes quorundam, quæ ad hæc statuenda nostros acuerent sensus; sed communis hæc causa est, quam insinavit frater et consacerdos noster, ut unusquisque nostrum ordinem sibi decretum a Deo cognoscat, et posteriores anterioribus deferant, nec eis inconsultis aliquid agere præsumant. Qua de re dico, prout captus animi mei retinet, eos qui putaverint spretis majoribus aliquid præsumendum, competenter esse ab omni concilio coercendos. Xantippus episcopus primæ sedis Numidiæ dixit: Audivit omnium fratrum præsentia prosecutionem fratris et consacerdotis nostri Aurelii: quid ad hæc respondent? Datianus episcopus dixit: Quæ majorum decrevit sententia, nostro assensui mancipabuntur, ut quæ præteritorum conciliorum gestis tenentur Carthaginiensis Ecclesie, nostra assensione plene apud omnes firmata teneantur. Universi episcopi dixerunt: Hic ordo et a patribus et a majoribus servatus est, et a nobis Deo propitio servabitur, salvo etiam jure primatus Numidiæ et Mauritanicæ.

De archivo et matricula Numidiæ.

Deinde placuit omnibus episcopis qui in hoc concilio subscripserunt, ut matricula et archivus Numidiæ, et apud primam sedem sit, et in metropoli, id est Constantina.

De Quodvultdeo episcopo.

XXCVII. De Quodvultdeo etiam Centuriensi, quoniam adversarius ipsius, cum se petisset introduci ad concilium nostrum, interrogatus, utrum cum eo vellet apud episcopos experiri, primo promiserat, et alia

die respondit hoc sibi non placere, atque discessit : placuit omnibus episcopis, ut nullus idem Quodvult-deo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat. Nam adimi ei episcopatum, antequam causæ ejus exitus appareret, nulli Christiano videri jure potuisset.

De Maximiano episcopo.

XXCVIII. De Maximiano autem Bagaïensi, et ad eum, et ad ipsam plebem placuit de concilio litteras dari, ut et ipse ab episcopatu discedat, et illi sibi a'iam requirant.

Ut episcopi qui ordinantur, ab ordinatoribus suis epistolas accipiant, quæ diem et consulem præferant.

XXCIX. Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab episcopis ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes consulem et diem : ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oria-tur.

De his qui vel semel in Ecclesia legerint, ab aliis non posse promoveri.

XC. Item placuit, ut quicumque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia Ecclesia ad clericatum non teneatur. Et subscripserunt : Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginensis huic decreto consensit, et prælecto subscripsi. Similiter et cæteri episcopi subscripserunt.

In hoc concilio quid egerint episcopi qui ad transmarina legati directi sunt, intimatur.

Gloriosissimo imperatore Theodosio Augusto et Rumorido v. c. cons., ix cal. Septembris, Carthagine, in basilica regionis secundæ, cum Aurelius episcopus in universali concilio consedisset, astantibus diaconis, Aurelius episcopus dixit : Exigente ratione fraternitas vestra a mea tenuitate ad hoc concilium congregata est; jamdudum enim, sicut vestra sanctitas recordatur, habito concilio destinavimus fratres nostros ad transmarina legatos, quos oportuit in cœtu sanctitatis vestræ perfunctæ legationis cursum narrare; et licet hesterno die de hac re considerentibus nobis præter gesta ecclesiastica diligentius quæ gesserint, tractaremus, hodie tamen oportet tractatum hesterni diei actis ecclesiasticis confirmari.

De episcopis provinciarum Africæ, qui non adfuerunt præsentis concilio.

Ordo itaque rerum deposcit, ut primitus de fratribus nostris et sacerdotibus, qui ad hoc concilium vel de Byzatio, vel certe de Mauritania convenerunt, quæramus, quemadmodum huic concilio decreverint interesse. Et offerentibus Philologio, Gesta, Venustiano, et Feliciano episcopis provincie Byzacenæ, legationis litteras, et recitatis, offerentibus etiam Luciano, et Sylvano legatis provincie Mauritaniæ Sitifensis legationis litteras, et recitatis, Aurelius episcopus dixit : Illorum scriptorum textus sociabitur gestis.

De episcopis Byzacenis.

Numidius episcopus dixit : Animadvertimus, fratres et coepiscopos nostros Byzacenæ provincie, et Mauritaniæ Sitifensis ad concilium destinasse legatos :

A nunc quæramus, utrum legati Numidiæ advenerint, vel certe provincie Tripolitaniæ, vel Mauritaniæ Cæsariensis.

De episcopis Mauritaniæ Sitifensis.

Lucianus et Sylvanus episcopi, legati provincie Mauritaniæ Sitifensis dixerunt : Sero ad Cæsarienses fratres nostros tractoria venit, nam jam et illi venirent; tamen necesse est veniant, et confidimus de animis illorum, quia si quid in hoc concilio gestum fuerit, et ipsi sine dubio suos consensus adhibebunt.

De episcopis Numidiæ.

Alypius episcopus Ecclesie Tagastensis dixit : Nos quidem de Numidia venimus, ego et sancti fratres Augustinus et Possidius; sed de Numidia legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu tironum, episcopi propriis necessitatibus in civitatibus suis aut inpediti, aut occupati sunt. Nam etiam tractoriam sanctitatis tuæ cum ad sanctum senem Xantippum deferrem, in præsentis tractatu hoc visum fuerat, ut concilium indiceretur, quod instructa legatio posset ad hoc concilium destinari; sed cum eum posterioribus litteris admonerem de impedimento tironum, ut superius dixi, rescriptis propriis excusavit. Aurelius episcopus dixit : Non dubium est, quod præloti fratres et coepiscopi nostri Numidiæ, cum gesta concilii acceperint, et suos adhibebunt consensus, et in effectum deducere maturabunt, quæcunque in placitum venerint : cura ergo istius sedis hoc ipsum ut. cis intimetur necesse est provideri.

De episcopis Tripolitaniæ.

De Tripolitaniis vero fratribus nostris hoc potui condiscere, quod Dulcitium fratrem nostrum destinaverint legatum; sed quia non potuit occurrere, hoc asseveraverunt quidam filii nostri venientes de supra-dicta provincia, quod memoratus navi se commiserit, et credendum est accidisse nonnullam de tempestatibus moram, quæ retardaret ejus adventum : tamen etiam circa ipsos, si charitati vestræ placet, hæc forma servabitur, ut placita ad eosdem concilii transmittantur. Ab universis episcopis dictum est : Hæc, quæ statuit sanctitas tua, omnibus placent.

De conveniendis Donatistis.

XCL. Aurelius episcopus dixit : Quod in tractatum venit charitatis vestræ, puto hoc ecclesiasticis gestis esse firmandum. Professio enim vestra omnium hoc deprompsit, debere unumquemque nostrum in civitate sua per se convenire Donatistarum præpositos, aut adjungere sibi vicinum collegam, ut pariter eos in singulis quibusque civitatibus vel locis per magistratus vel seniores locorum conveniant. Hoc si omnibus placet, edicatur. Ab universis episcopis dictum est : Omnibus placet, et omnes hæc subscriptione nostra firmavimus. Petinus etiam, ut epistolis ad iudices de concilio mittendis, pro omnibus subscribat sanctitas tua. Aurelius episcopus dixit : Si videtur charitati vestræ, forma conventionis eorum recitetur, ut hunc tenorem prosecutionis omnes, si placuerit, teneamus. Ab universis episcopis dictum est : Recitetur. Lætus notarius recitavit.

Forma conventionis Donatistarum.

XII. Ille episcopus Ecclesie illius dixit : Quid de auctoritate illius amplissimae sedis impetraverimus, petimus gravitatem vestram recitare, et gestis innecti, atque ut in effectum deduci jubeatis. Recitata autem jussione, atque actis innexa, ille episcopus Ecclesiae illius dixit : Quid ergo nobis de concilio Ecclesiae catholicae mandatum sit ad Donatistas per vestram gravitatem perferendum, audire, et actis inserere, et ad eos perferre dignemini, eorumque responsionem rursus apud acta vestra nobis insinuare. Convenimus vos ex concilio nostri catholica auctoritate missi, de vestra correptione gaudere cupientes, considerantes Domini charitatem, qui dixit : Beati pacifici, quia ipsi filii Dei vocabuntur, et admonuit per Prophetam etiam in his, qui dicunt se fratres nostros non esse, dicere nos debere, fratres nostri estis. Hanc ergo pacificam ex charitate venientem commotionem nostram contemnere non debetis : ut si quid veritatis habere vos arbitramini, non dubitetis asserere, id est, ut congregato vestro concilio delictis ex vobis, quibus causam assertionis vestrae committatis : ut et nos possimus hoc facere, ut etiam de nostro concilio deligantur qui cum eis quos delegeritis, constituto loco et tempore quidquid questionis est quod vestram a nobis separat communionem, cum pace discutiant, et tandem aliquando, adjuvante Domino Deo nostro, finem veteris error accipiat, ne propter animositatem hominum infirmas animae, et ignari populi sacrilega dissensione dispareant. Si enim hoc fraterne acceperitis, veritas facile diluescet; si autem hoc facere nolueritis, dissidentia vestra facile innotescet. Cumque recitata esset, ab universis episcopis dictum est : Satis placet, hoc fiat. Et subscriperunt. Aurelius episcopus Ecclesiae Carthaginensis huic decreto consensit, et praefecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscriperunt.

Hæc synodus adversus Donatistas legationem ad principes dirigit.

Gloriosissimo imperatore Honorio Augusto vi cons., xii cal. Julias Carthagine, in basilica regionis secundae. In hoc concilio legationem susceperunt Theasius et Evodius contra Donatistas, in quo concilio insertum est commonitorium quod ita se continet.

Quale commonitorium acceperunt legati contra Donatistas.

XIII. Commonitorium fratribus Theasio et Evodio, legatis ex Carthaginensi concilio ad gloriosissimos religiosissimosque principes missis, cum Domini auxilio piissimos imperatores adierint, ut eis insinuent.

Quemadmodum plena fiducia secundum superioris anni concilium Donatistarum praepositi actis municipalibus sunt conventi, ut si considerint de assertionibus suis, electis ex suo numero aliquibus idoneis, nobiscum pacifice conferrent, et mansuetudine Christiana, si quid veritatis tenerent, non ambigerent demonstrare, quo ita sinceritas catholica, quae jam pridem superioribus temporibus claruit, nunc quo-

A que per imperitiam vel pertinaciam resistentibus innotesceret : sed quia dissidentia premebantur, nihil pene ausi sunt respondere. Unde quia impletum est erga eos episcopale ac pacificum officium, et illi qui veritati respondere nequiverunt, ad immanes violentias sunt conversi ; ita ut multos episcopos multosque clericos (ut de laicis taceamus) insidiis oppresserint, Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint : ipsorum jam clementiae esse consulere, ut Ecclesia catholica, quae eos religioso utero in Christo genuit, et fidei firmitate nutrit, eorum etiam prospectione muniat, ne temerarii homines, religiosis temporibus, infirmos populos terrendo praevaleant : quoniam seducendo depravare non possunt. Nota est enim, et saepe legibus conclamata Circumcellionum qua furunt detestabilis manus : quae etiam ipsorum religiosissimorum supra principum frequentibus sanctionibus condemnata est, adversus quorum furorem possimus non insolita, nec a Scripturis sanctis aliena impetrare praesidia, quando apostolus Paulus, sicut in apostolorum Actibus fidelibus notum est, factiosorum conspirationem militari etiam submovit auxilio. Sed nos illud poscimus, ut catholicis Ecclesiis ordinum per civitates singulas, et vicinorum quorumque possessorum per diversa loca sine ulla dissimulatione tutio praebatur. Simul etiam petendum ut illam legem quae a religioso memoriae eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores vel ordinatos haereticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari praecipiant : ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias catholici provocati contestationem deposuerint, ut hoc saltem terrore a schismatica vel haeretica pravitate desistant, qui consideratione aeterni supplicii emendari corrigique dissimulant. Petendum etiam ut lex quae haereticis vel ex donationibus vel ex testamentis aliquid capiendi vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi vel sumendi jus adimat, qui pertinaciae furore caecati in Donatistarum errore perseverare voluerint. Ceterum illis qui consideratione unitatis et pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendae haereditatis aditus pateat, etiamsi adhuc in errore haeretico constituti aliquid ante donationis vel haereditatis obvenit : his sane exceptis, qui lite pulsati putaverint ad catholicam transeundum, quia de talibus credibile est, non metu caelestis iudicii potius quam terreni commodi aviditate unitatem catholicam praepetasse. Ad haec autem omnia praesidio opus est potestatum suarum quarumque provinciarum, sane pro utilitatibus Ecclesiae, quidquid intellexerint prodesse, agendi et imperandi liberam decernimus legationem. Illud praeterea cunctis nobis placuit, ut litterae de cetero nostro ad gloriosissimos imperatores et eminentissimas potestates dirigantur : quibus instruantur omnium consensu ad beatissimum comitatum legatos a nobis esse directos. Sed quia hisdem litteris ab omnibus subscribi tardissimum est, nisi

singulorum subscriptionibus eadem epistolæ onerentur, petimus, frater Aureli, ut iisdem tua charitas nostro omnium nomine subscribere dignetur, et subscripserunt. Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginensis, huic decreto consensi, et subscripsi: similiter et ceteri episcopi subscripserunt. Litteræ etiam ad iudices mittendæ sunt, ut donec Dominus legatos ad nos redire permittat, tuitionem per ordines civitatum, et possessores prædiorum Ecclesie catholice impertiant. Adjungendum etiam de Equitio, ut improbitas ejus, qua sibi jus sacerdotum improbissime vindicat, ab Hipponensi Diæcesium diocesi secundum statuta imperatoria repellatur. Litteræ etiam ad episcopum Romanæ Ecclesie commendatione legatorum mittendæ sunt, vel ad alios, ubi fuerit imperator, et subscripserunt. Item Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginensis huic decreto consensi, et prælecto subscripsi. Similiter et ceteri episcopi subscripserunt.

In hac synodo quæ statuta sunt brevis declarat annexus.

Stilicone iterum et Arthemio vv. cc. cons. x cal. Septembris Carthagine in basilica regionis secundæ. Hujus concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea quæ in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia, constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem concilii brevem digessi.

Brevis causarum.

XCIV. Ut libera legatio ab omnibus provinciis ad concilium dirigatur, ad Mizonium legati, et litteræ, propter liberam dirigendam legationem destinare præceptæ sunt: ut quia apud Carthaginem tantam unitas facta est, dentur etiam litteræ ad iudices: ut et aliis provinciis et civitatibus operam impendi jubeant unitati, et gratiarum actiones de Carthaginensi Ecclesia pro universa Africa de exclusione Donatistarum cum episcoporum litteris ad comitatum mittantur. Recitate litteræ papæ Innocentii, ut episcopi ad transmarina pergere facile non debeant, quod hoc ipsum episcoporum sententiis confirmatur: ut propter gratiarum actionem et exclusionem Donatistarum duo clerici Ecclesie Carthaginensis ad comitatum mittantur.

In hoc concilio quadam de constitutis superioribus corriguntur.

Gloriosissimis imperatoribus Honorio vii et Theodosio ii iterum Augustis cons. idus Junias Carthagine, in basilica regionis secundæ. Cum Aurelius episcopus una cum episcopis suis consedisset, astantibus diaconis, quoniam constitutum fuerat in concilio Hipponensi, ut singulis annis contraheretur concilium Africæ plenarium: non tantum hic apud Carthaginem, verum etiam per diversas provincias suo ordine, et hoc reservatum est, ut indiceremus aliquando in Numidia, aliquando in Byzatio, atque hoc laboriosum omnibus fratribus visum est.

Concilium universale non nisi necessitate faciendum.

XCv. Placuit ut non sit ultra fatigandis fratribus

anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est totius Africæ, undecunque ad hanc sedem de hac re datæ litteræ fuerint, congregandam esse synodum in ea provincia ubi opportunitas persuaserit: causæ autem quæ communes non sunt, in suis provinciis judicentur.

Ut ab electis iudicibus provocare non liceat.

XCvi. Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit iudices, et cum eo et ille contra quem provocaverit: ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

De legationibus diversarum provinciarum.

Cum universæ legationes diversarum provinciarum allegarentur, gratissime acceptæ sunt, id est Numidarum, Byzacenorum, Maurorum Sitifensium, itemque Cæsariensium, sed et Tripolitanorum.

De exsecutoribus Ecclesie.

Placuit præterea ut exsecutores in omnibus desideriis quæ habet Ecclesia quinque postulentur, qui in diversis provinciis impertiantur.

Ut ab imperatoribus postuletur advocatorum defensio pro causis Ecclesie.

XCvii. Placuit etiam ut petant ex nomine provinciarum omnium legati perfecturi, Vincentius et Fortunatianus a gloriosissimis imperatoribus: ut dent facultatem defensores constituendi scholasticos, qui in actu sunt, vel in munere defensionis causarum, ut more sacerdotum provincie, lidem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi iudicum secretaria.

Ut sit legatio libera.

Placuit ut legationem liberam habeant ad comitatum missi delecti legati.

Protestatio Maurorum pontificum de Primoso.

Protestatos esse præterea Mauros Cæsarienses constat, Primosum per principales civitatis Thiganeensis conventum litteris eorum fuisse, ut secundum principalia scita, plenario concilio sui præsentiam faceret, et ut oportuit requisitus Primosus repertus non est, sicuti diaconi renuntiaverunt: sed quia poposcerunt iidem Mauri de plenario concilio oportere litteras destinari ad venerabilem fratrem senem Innocentium, has placuit mitti, ut agnoscat requisitum Primosum in concilio, et minime fuisse repertum.

De plebibus quæ nunquam episcopos habuerunt.

XCviii. Placuit et illud, ut plebes quæ nunquam habuerunt proprios episcopos, nisi ex concilio plenario uniuscujusque provincie et primatis, atque consensu ejus ad cujus diocesium eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant.

De plebibus vel diæcesibus ex Donatistis conversis.

XCix. Sane ut illæ plebes quæ conversæ sunt a Donatistis, et habuerunt episcopos sine dubio, inconsulto concilio habere mereantur: quæ autem plebes habuerunt episcopum, et eo defuncto volue-

rint non episcopum proprium habere, sed ad alicujus A episcopi diocesim pertinere, non eis esse denegandum. Nec non et illud suggestum est, quod plebes ante legem imperatoris de unitate latam quicumque converterentur episcopi ad catholicam, ipsi eas obtinere debeant: verum a lege unitatis, et deinceps, oporteat universas Ecclesias vindicare sibi episcopos catholicos eorum locorum, ad quæ loca sub hæreticis pertinebant vel conversorum ad catholicam, vel non conversorum hæreticorum, et dioceses, et si qua forte sunt instrumenta Ecclesiæ, vel ad ejus jus pertinentia. Qui vero aliqua usurpaverunt, post legem usurpata conventi restituant.

De suggestione Maurentii episcopi.

C. Ad suggestionem vel postulationem episcopi Maurentii, cum lecta fuisset scheda quam obtulit episcopus Placentinus, qui personam legati Numidiarum gestat, sententia ejusdem Placentini recitata est in conspectu episcoporum, et cum quærentur hi quos adesse voluit a diaconis pro foribus, id est, seniores a nova Germania, ac minime invenirentur, secundo vel tertio requisiti: propterea censuit sanctum concilium ut litteræ ad eundem senem Xantippum prærogentur, quo noverit voluntati plebis memoratæ nullo modo injuriam episcopi succumbendum. Maurentius episcopus dixit: Quoniam requisiti sunt seniores a nova Germania secundo ac tertio, et non sunt inventi, quibus præceptum erat a primate ut occurrerent ad venerabile concilium, quod nunc agitur idibus Junii, suam absentiam procurarunt: idcirco decernat ex hac re aliquid sanctitas vestra, ne sub molestia calumniæ ipsorum innocens videar laborare: concilium sanctum statuit, debuisse quidem secundum censuram sacerdotalem ex hoc concilio adversus contumaces ferri sententiam: sed quia mansuetudo ecclesiastica servanda est in omnibus causis, promissæ sunt litteræ ad senem Xantippum, ut noverit iudices de concilio electos sine dilatione considerare debere in civitate Thubursicensi, ut negotio congruum adhibeatur examen. Maurentius episcopus dixit: Iudices peto sanctum senem Xantippum, sanctum Augustinum, Florentium, Theasium, Sansnclum, Secundum, et Posidium, hos decerni mihi jubeatis. Sanctum concilium concessit iudices postulatos, reliquos autem iudices ad complendum numerum necessarios, eligentibus ipsis senioribus a nova Germania, senex Xantippus curavit decernere.

De pacificandis Ecclesiis Romana et Alexandrina.

CI. Placuit etiam ut de dissensione Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ ad sanctum papam Innocentium scribatur, quo utraque Ecclesia intra se pacem, quam præcepit Dominus, teneat.

De his qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut sic manent.

CII. Placuit ut, secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri jungatur, sed ita maneat, aut sibimet reconcilietur: quod si con-

tempserint, ad poenitentiam redigantur, in qua causa legem imperialem petendam promulgari.

De precibus ad altare dicendis.

CIII. Placuit etiam hoc, ut preces quæ probatæ fuerint in concilio, sive præfationes, sive commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur, nec altæ omnino contra fidem præferantur, sed quæcunque a prudentioribus fuerint collectæ dicantur.

De his qui publicorum judiciorum cognitionem ab imperatore poposcerint.

CIV. Placuit, ut quicumque ab imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur: si autem episcopale iudicium ab imperatore postularit, nihil ei obsit.

De his qui, cum in Africa non communicant, voluerint trans mare subreperere.

CV. Quicumque autem non communicans in Africa, si in transmarinis ad communicandum obreperit, jacturam clericatus excipiat.

Ut pergentes ad comitatum causam suam, vel Carthaginiensi, vel Romano pontifici insinuare procurent.

CVI. Placuit, ut quicumque ad comitatum ire voluerit, in formata, qua ad urbis Romæ Ecclesiam mittitur, intimetur: ut inde etiam ad comitatum formatam accipiat. Quod si accipiens ad Romam tantummodo formatam, et tacens necessitatem, quæ ad comitatum illi pergendum est, voluerit etiam ad comitatum pergere, a communione removeatur. Quod si ibi Romæ ei repentina necessitas orta fuerit ad comitatum pergendi, alleget apud episcopum urbis Romæ ipsam necessitatem, et de hoc scripta ejusdem Romani episcopi perferat. Formatæ autem quæ a primatibus vel a quibuscunque episcopis clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ: quod si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet post consulatum in publicis gestis ascribi. Placuit et illud, ut adversus Donatistas et paganos, vel eorum superstitiones, legati missi de hoc glorioso concilio, quidquid uttle perviderint, de gloriosissimis principibus impetrent. Placuit etiam petita omnium episcoporum, ut epistolis omnibus de concilio dandis sanctitas tua sola subscribat. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Carthaginiensis huic decreto consensi, et præfecto subscripsi. Similiter et cæteri episcopi subscripserunt.

Concilium contra paganos et hæreticos.

Basso et Philippo vv. cc. cons. xvi cal. Julias Carthagine, in secretario basilicæ restitutæ. In hoc concilio legationem iterum suscepit Fortunatianus episcopus contra paganos et hæreticos.

Item concilium contra paganos et hæreticos.

Basso et Philippo vv. cc. cons. iii idus Octobris Carthagine, in secretario basilicæ restitutæ. In hoc concilio susceperunt legationem Restitutus et Florentius episcopi contra paganos et hæreticos eo tempore quo Severus et Macarius occisi sunt, et

propter eorum causam Evodius, Theasius, et Victor A
episcopi creati sunt.

Concilium de cognitione episcopi.

CVII. Gloriosissimis imperatoribus Honorio vii et
Theodosio iii Aug. cons., xvii cal. Julius Carthagine
in basilica regionis secundæ. In hoc concilio placuit
ut non sibi unus episcopus vindicat cognitionem.
Gesta hujus concilii ideo non descripsi, quoniam pro-
vinciale, non universale celebratum est.

Concilium contra Donatistas.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum
Honorii viii et Theodosii iii Augg., xviii cal. Julius
Carthagine in basilica regionis secundæ. In hoc con-
cilio legationem susceperunt contra Donatistas, Flo-
rentius, Possidius, Præsidius, et Benenatus episcopi, B
eo tempore quo lex data est, ut libera voluntate
quis cultum Christianitatis exciperet.

Concilium contra hæresim Pelagii et Cælestii.

CVIII. Gloriosissimis imperatoribus Honorio xii et
Theodosio ix Augg. cons., cal. Maias Carthagine
in secretario basilicæ Faustii. Cum Aurelius episco-
pus universali concilio consedisset, astantibus diaco-
nis, placuit omnibus episcopis, quorum nomina et
subscriptiones inditæ sunt, in sancta synodo Cartha-
ginensis Ecclesiæ constitutis.

Quod Adam non sit factus a Deo mortalis.

CIX. Ut quicumque dicit Adam primum hominem
mortalem factum, ita ut sive peccaret sive non pec-
caret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore
exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ,
anathema sit.

Quod parvuli in peccatorum remissionem baptizentur.

CX. Item placuit, ut quicumque parvulos recentes
ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in re-
missionem quidem peccatorum eos baptizari, sed
nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod la-
vacro regenerationis expietur, unde sit consequens
ut in eis forma baptismatis in remissionem pecca-
torum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit.
Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apo-
stolus : Per unum hominem peccatum intravit in
mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes
homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt ; nisi
quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa
semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei
etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsos adhuc
committere potuerunt, ideo in peccatorum remissio-
nem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione
mundetur, quod generatione traxerunt.

*Quod gratia Dei non solum remissionem tribuit pec-
catorum, sed etiam præstat adiutorium, ne pec-
cetur.*

CXI. Item placuit ut quicumque dixerit gratiam
Dei, qua justificatur homo per Jesum Christum Do-
minum nostrum, ad solam remissionem peccatorum
valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adju-
torium ut non committantur, anathema sit.

Quod gratia Christi non solum scientiam tribuit quid

*agamus, sed etiam dilectionem nobis inspirat, ut
quod scimus implere valeamus.*

CXII. Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei
per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc
tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per
ipsam nobis revelatur, et aperitur intelligentia man-
datorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare de-
beamus : non autem per illam nobis præstari, ut
quod faciendum cognoverimus etiam facere diliga-
mus atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat
Apostolus, Scientia inflat, charitas vero ædificat,
valde impium est ut credamus ad eam quæ inflat
nos habere gratiam Christi, ad eam quæ ædificat
non habere : cum sit utrumque donum Dei, et scire
quid facere debeamus, et diligere ut faciamus, ut
ædificante charitate scientia non possit inflare. Si-
cut autem de Deo scriptum est, Qui docet hominem
scientiam, ita etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.

Quod sine Dei gratia nihil boni possumus implere.

CXIII. Item placuit ut quicumque dixerit ideo no-
bis gratiam justificationis dari, ut quid facere libero
jubemur arbitrio, facilius possumus implere per gra-
tiam, tanquam et si gratia non daretur, non quidem
facile, sed tamen possumus etiam sine illâ implero
divina mandata, anathema sit. De fructibus enim
mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine
me difficilius potestis facere : sed ait, Sine me nihil
potestis facere.

*Quod non solum humilis, sed verax sanctorum vox ista
est, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos
ipsos seducimus.*

CXIV. Item placuit, quod ait sanctus Joannes
apostolus : Si dixerimus quia peccatum non habemus,
nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est,
quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter
humilitatem oportere dici nos non habere pecca-
tum, non quia vere ita est, anathema sit. Sequitur
enim apostolus, et adjungit : Si autem confessi fue-
rimus peccata nostra, fidelis est et justus, qui re-
mittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniqui-
tate. Ubi satis apparet hoc non tantum humiliter,
sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus di-
cere : Si dixerimus, non habemus peccatum, nos
ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est : sed
cum ait, nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non
est, satis ostendit eum qui dixerit se non habere
peccatum non verum loqui, sed falsum.

*Quod in oratione Dominica sancti pro se dicant,
Dimitte nobis debita nostra.*

CXV. Item placuit ut quicumque dixerit in ora-
tione Dominica ideo dicere sanctos, Dimitte nobis
debita nostra, ut non pro seipsis hoc dicant, quia
non est eis jam necessaria ista petitio, sed pro aliis,
qui sunt in suo populo peccatores, et ideo non dicere
unumquemque sanctorum, Dimitte mihi debita mea,
sed, Dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis po-
tius quam pro se justus petere intelligatur, anathema
sit. Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus,
cum dicebat : In multis enim offendimus omnes.
Nam quare additum est, omnes, nisi ut ista senten-

tia conveniret et psalmo, ubi legitur : Ne intres in A
 judicio cum servo tuo, quoniam non justificabitur
 in conspectu tuo omnis vivens : et in oratione sa-
 pientissimi Salomonis : Non est homo qui non pec-
 cavit ; et in libro sancti Job : In manu omnis homi-
 nis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam.
 Unde etiam Daniel sanctus et justus, cum in ora-
 tione pluraliter diceret : Peccavimus, iniquitatem
 fecimus, et cætera, quæ ibi veraciter et humiliter
 confitetur : ne putaretur, quemadmodum quidam
 sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius
 dixisse peccatis, postea dixit : Cum orarem, et con-
 fiterer peccata mea, et peccata populi mei Domino
 Deo meo, noluit dicere peccata nostra, sed peccata
 populi sui dixit, et sua : quoniam futuros istos, qui
 tam male intelligerent, tanquam Propheta, præ-
 vidit.

*Quod veraciter a sanctis dicatur, Dimitte nobis debita
 nostra.*

CXVI. Item placuit ut quicumque ipsa verba Do-
 minicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita
 nostra, ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non
 veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat
 orantem, et non hominibus, sed ipsi Domino me-
 tentem, qui labiis sibi dicit dimitti velle, et corde
 dicit, quæ sibi dimittantur, debita non habere?

De plebibus conversis a Donatistis.

CXVII. Item placuit, quoniam quidem ante ali-
 quot annos in Ecclesia plenario concilio constitutum
 est ut quæcunque Ecclesie in diocesi constituta,
 ante leges de Donatistis latas, catholicæ facta sunt,
 ad eas cathedras pertineant, per quarum episcopos
 factam est ut catholicæ unitati communicarent :
 post leges autem, quæcunque communicaverunt,
 illæ pertineant quo pertinebant, cum essent in
 parte Donati. Sed quia multæ controversiæ postea
 inter episcopos de diocesis ortæ sunt, et oriun-
 tur, quibus tunc minus videtur esse prospectum,
 nunc isto concilio sancto placuit ut ubicunque et
 catholica facta, et pars Donati, et ad diversas cathedras
 pertinebant, quocunque tempore illæ unitas
 facta est vel facta fuerit, sive ante leges, sive post
 leges, ad eam cathedram pertineant ad quam catho-
 lica quæ jam ibi fuerat pertinebat.

*De diocesis : qualiter eas dividant inter se episcopi
 tam catholici quam qui ex Donati parte conversi
 sunt.*

CXVIII. Ita sane, ut si episcopus ex Donatistis ad
 catholicam unitatem conversus est, æqualiter inter
 se dividant eas quæ sic fuerint inventæ, ubi ambæ
 partes fuerunt, id est, ut alia loca ad illum, alia ad illum
 pertineant, ita ut ille dividat, qui amplius temporis
 in episcopatu habet, et minor eligat. Quod si forte
 unus fuerit locus, ad eum pertineat cui vicinior in-
 venit. Quod si ambabus cathedris æqualiter vici-
 nus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit.
 Quod si forte antiqui catholici suum episcopum volu-
 erint, et illi suum qui ex Donati parte conversi
 sunt, plurimum voluntas paucioribus præferatur. Si
 autem partes æquales sunt, majoris temporis epi-

scopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniun-
 tur, in quibus ambæ partes fuerunt, ut non possint
 æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint,
 distributis eis locis qui parem habent numerum,
 quicumque locus remanserit, hoc in eo servetur,
 quod superius dictum est, cum de uno tractaretur
 loco.

*Ut si quam diocesim episcopus ab hæresi liberant
 triennio possiderit, nullus eam repetat.*

CXIX. Item placuit ut, etiamsi quisquam post
 leges aliquem locum ad catholicam unitatem con-
 verterit, si eum per triennium nemine repetente re-
 tinuit, ulterius ab eo non repetatur. Si tamen per
 ipsum triennium fuit episcopus qui posset repetere
 et tacuit, præjudicium patietur : si autem non fuit,
 non præjudicetur matrici, sed liceat, cum locus ac-
 ceperit episcopum qui non habebat, ex ipso die intra
 triennium repetere. Itemque si fuerit episcopus ad
 catholicam ex Donati parte conversus, non ei præ-
 judicet præfinitum tempus ; sed ex quo die con-
 versus est, habeat per triennium potestatem repe-
 tendi loca quæ ad ipsam pertinebant cathedram.

*De his qui in plebes, quas ad se putant pertinere, in-
 conventis his a quibus tenentur, irruerint.*

CXX. Item placuit, ut quicumque episcopi, plebes
 quas ad suam cathedram aestimant pertinere, non ita
 repetunt ut causas suas episcopis judicantibus agant,
 sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive no-
 lentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur.
 Et quicumque jam hoc fecerunt, si nondum est inter
 episcopos finita contentio, sed adhuc inde conten-
 dunt, ille inde discedat, quem constituerit præter-
 missis judiciis ecclesiasticis irruisse. Nec sibi quis-
 que blandiatur, si a primate, ut retineat, litteras im-
 petrarit, sed sive habeat litteras, sive non habeat,
 conveniat eum qui tenet, et ejus litteras accipiat, ut
 eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se per-
 tinentem. Si autem aliquam questionem retulerit,
 per episcopos judices causa finiatur : sive quos eis
 primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex con-
 sensu elegerint.

De his qui plebes ad se pertinentes negligunt.

CXXI. Item placuit ut quicumque negligunt loca
 ad suam cathedram pertinentia, in catholicam uni-
 tatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis
 episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra
 sex menses a die conventionis non effecerint, qui
 potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant. Ita sane,
 ut si ille ad quem pertinuisse videbantur, probare
 potuerit magis illius electam negligentiam ab hære-
 tics, ut impune ibi sint, et suam diligentiam fuisse
 præventam : ut eo modo ejus cura sollicitior veta-
 retur : cum hoc judices episcopi cognoverint, suæ
 cathedræ loca restituant. Sane si episcopi inter quos
 causa versatur, diversarum sunt provinciarum, ille
 primas det judices, in cujus provincia est locus de
 quo contenditur. Si autem ex communi placito vici-
 nos judices elegerint, aut unus eligatur aut tres,
 ut si tres elegerint, aut omnium sententiam sequan-
 tur, aut duorum.

Quod delectorum iudicium sententia sperni non debeat.

CXXII. A iudicibus autem quos communis consensus elegerit, non liceat provocare. Et quisquis provocatus repertus fuerit per contumaciam nolle obtemperare iudicibus, cum hoc primæ sedis episcopo fuerit probatum, det litteras, ut nullus ei communicet episcoporum, donec obtemperet.

Ut si episcopus negligat suam diocesim, communione privetur.

CXXIII. Si in matricibus cathedris episcopus negligens fuerit adversus hæreticos, conveniatur a vicinis episcopis diligentibus, et ei sua negligentia demonstratur, ut se excusare non possit. Quod si ex die quo convenitur, intra sex menses, si in ejus provincia exsecutio fuerit, et non eos ad unitatem catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur, donec adimpleat. Si autem exsecutor ad loca non venerit, non ascribatur episcopo.

De episcopis qui Donatistas communicasse mentis fuerint.

CXXIV. Si autem probatum fuerit eum de communione illorum fuisse mentitum, dicendo eos communicasse quos eo sciente non communicasse contulerit, etiam episcopatum amittat.

De presbyteris et clericis, ut non appellent nisi ad Africana concilia.

CXXV. Item placuit, ut presbyteri, diaconi, vel ceteri inferiores clerici, in causis, quas habuerint, si de iudiciis episcoporum suorum questi fuerint, vicini episcopi eos audiant, et inter eos quidquid est finiant, adhibiti ab eis ex consensu episcoporum suorum. Quod si et ab eis provocandum putaverint, non provocent nisi ad Africana concilia, vel ad primates provinciarum suarum; ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur.

De virginibus etiam minoribus velandis.

CXXVI. Item placuit, ut quicumque episcoporum necessitate periclitantis pudicitie virginialis, cum vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet, velaverit virginem, seu velavit intra viginti et quinque annos ætatis: non ei obsit concilium quod de isto annorum numero constitutum est.

Ne diutius episcopi teneantur in concilio, ternos ex se singularum provinciarum iudices eligant.

CXXVII. Item placuit, ne diutius universi episcopi qui ad concilium congregati sunt tenerentur, ab universo concilio iudices ternos de singulis provinciis eligi, et electi sunt de provincia Carthaginensi, Vincentius, Fortunatianus, et Clarus; de provincia Numidia Alypius, Augustinus, et Restitutus; de provincia Byzacena, cum sancto sene Donatiano primato Cresconius, Jocundus, et Emilianus; de Mauritania Sitifensi Severianus, Asiaticus, et Donatus; de provincia Tripolitana Plautius, qui ex more legatus unus est missus, qui omnes cum sancto sene Aurelio uni-

versa cognoscant: a quo petiit universum concilium, ut cunctis sive gestis quæ confecta iam sunt, seu epistolis ipse subscribat. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Ecclesie Carthaginensis huic decreto consensi, et præfecto subscripsi. Similiter et ceteri subscripserunt.

Item huic concilio interfuit Ecclesie Romanæ legatio.

Post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii xii et Theodosii viii Augg., iii kal. Junias, Carthagine in secretario basilicæ restituta. Cum Aurelius episcopus, una cum Faustinio Ecclesie Potentinæ, provincie Italie Piceni, legato Romanæ Ecclesie, Vincentio Culositano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano Uzipparensi, Adeodato Simidico, Prætextato Carpitano, Rufiniano Muzubensi, Prætextato Sicilibensi, Quodvultdeo Verensi, Candido Abbiritano, Galloniano Utiensi legatis provincie Proconsularis, Alypio Thagastensi, Augustino Hipponensium Regionum, et Posidonio Calamensi legatis provincie Numidie, Maximiano Aquensi, Jocundo Suffetulensi, et Hilariano Horreocellorum legatis provincie Byzacene, Novato Sitifensi, et Leone Mactensi, legatis provincie Mauritanie Sitifensis, Ninello Rusurrensi, Laurentio Icositano, et Numeriano Rusguniensi legatis provincie Mauritanie Caesariensis, ab universali concilio iudicibus delectis, astantibus diaconis, consedisset, et quibusdam peractis, multi episcopi cæterorum peragendorum memorasse conquererentur sustinere non posse, et ad proprias Ecclesias festinarent, placuit universo concilio ut ab omnibus eligerentur de singulis quibusque provinciis, qui propter alia peragenda residerent. Et factum est ut hi adessent quorum subscriptiones eos adfuisse testantur.

Quod excommunicati ad accusationem admitti non debeant.

CXXVIII. Placuitque omnibus, quoniam superioribus conciliorum decretis de personis quæ admittendæ sunt ad accusationem clericorum jam constitutum est, et quæ personæ non admitterentur non expressum est, idcirco definimus eum rite ad accusationem non admitti, qui, posteaquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutus, sive sit clericus, sive laicus, accusare voluerit.

Quod servi et liberti, omnesque infames personæ non debeant accusare.

CXXIX. Item placuit ut omnes servi vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes, quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt. Omnes etiam infamie maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive pagani, seu Judæi: sed tamen omnibus quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda.

Ut qui unum crimen non probaverit, ad alterum admitti non debeat.

CXXX. Item placuit, quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina obijciuntur, et unum ex

ipsis, de quo prius egerint, probare non valuerint, A ad cætera jam non admittantur.

Qui ad testimonium admittendi sunt.

CXXXI. Testes autem ad testimonium non admit- tendos, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem intra annos 14 ætatis suæ non admittantur.

De episcopo qui excommunicat eum qui sibi soli crimen dicit esse confessum.

CXXXII. Item placuit ut, si quando episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget, non putet ad injuriam suam episcopus pertinere quod illi soli non creditur, etsi scrupulo propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle communicare.

Ut non temere quemquam communione privet episcopus.

CXXXIII. Quandiu excommunicato non communicaverit suus episcopus, eidem episcopo ab aliis non communicetur episcopis: ut magis caveat episcopus ne dicat in quemquam quod aliis documentis convincere non poterit.

Aurelius episcopus dixit: Juxta statuta totius concilii congregati, et meæ mediocritatis sententiam, placet facere rerum omnium conclusionem: universi tituli designati, et digesti hujus diei tractatu, ecclesiastica gesta suscipiant; quæ vero adhuc expressa non sunt, die sequenti per fratres nostros Faustinum episcopum, Philippum, et Asellum presbyteros venerabili fratri et coepiscopo nostro Bonifacio rescribimus, et subscripserunt.

Aurelius episcopus, his gestis statutorum apud nos habitis subscripsi.

Valentinus primæ sedis episcopus provinciæ Numidiæ, his gestis subscripsi.

Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentinæ provinciæ Piceni, legatus Ecclesiæ Romanæ, his gestis subscripsi.

Augustinus episcopus Hipponiensis, legatus provinciæ Numidiæ, his gestis subscripsi.

Possidius episcopus Calamensis, legatus provinciæ Numidiæ, his gestis subscripsi.

Vincentius Culusitanus, his gestis subscripsi.

Fortunatianus Neapolitanus, his gestis subscripsi. B

Pentadius Carpentanus, his gestis subscripsi.

Rufianus Maxensis, his gestis subscripsi.

Prætextatus Sicilibensis, his gestis subscripsi.

Quodvultdeus Verensis, his gestis subscripsi.

Candidus Germaniæ, his gestis subscripsi.

Maximianus Aquensis, his gestis subscripsi.

Jucundus Suffetulensis, legatus provinciæ Byzacenæ, his gestis subscripsi.

Maximianus, legatus provinciæ Byzacenæ, his gestis subscripsi.

Miltarianus Horreocellensis, legatus provinciæ Byzacenæ, his gestis subscripsi.

Novatus Sitifensis, legatus provinciæ ejusdem, his gestis subscripsi.

Ninellus Rusurrianensis, legatus provinciæ Cæsariensis, his gestis subscripsi.

Laurentius Icositanus, legatus provinciæ Cæsariensis, his gestis subscripsi.

Numerianus Rosguriensis, legatus provinciæ Cæsariensis, his gestis subscripsi.

Leo Mootensis, legatus provinciæ Cæsariensis, his gestis subscripsi.

Alius Leo, legatus provinciæ Sitifensis, his gestis subscripsi.

Et cæteri episcopi 227 similiter subscripserunt.

Philippus presbyter, legatus Ecclesiæ Romanæ, his gestis a nobis recollectis subscripsi.

Asellus presbyter, legatus Ecclesiæ Romanæ, his gestis subscripsi, quæ per nos directa sunt.

Incipit epistola ab omni concilio Africano ad Bonifacium urbis Romæ episcopum, per Faustinum episcopum, Philippum, et Asellum presbyteros, legatos Ecclesiæ Romanæ, directa.

CXXXIV. Domino beatissimo et honorabili fratri Bonifacio Aurelius, Valentinus primæ sedis provinciæ Numidiæ, et cæteri, qui presentes adfuimus, numero cccvii ex omni concilio Africæ.

Quoniam Domino placuit ut de his quæ nobiscum egerunt sancti fratres nostri, coepiscopus Faustinus, et compresbyteri Philippus, et Asellus, non beate memoriæ episcopo Zosimo, a quo ad nos mandata et litteras attulerunt, sed tuæ venerationi, qui in ejus locum es divinitus constitutus, humilitas nostra rescriberet, ea breviter insinuare debemus, quæ utrumque concordia terminata sunt, nec ea quæ prolixis gestorum voluminibus continentur, in quibus, salva quidem charitate, non tamen sine parvo altercationis labore demorati sumus, ea gestis deliberantes quæ nunc ad causam pertinent. Quanquam et ille, si adhuc esset in corpore, hoc acciperet gratius, quod videret pacatius terminatum, domine frater. Apiarius presbyter, de cujus et ordinatione, et excommunicatione, et provocatione fuerat exortum non solum Siccensi, verum etiam totius Africanæ Ecclesiæ non leve scandalum, de omnibus erratis suis veniam petens communioni est restitutus. Prior autem coepiscopus noster Siccensis Urbanus, quod in eo corrigendum visum est, sine ulla dubitatione correxit. Quia vero paci et quieti Ecclesiæ non tantum ad præsens, sed etiam in posterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa præcesserant, ut vel similia, vel etiam graviora deinceps præcaveri oporteret: placuit nobis ut de Siccensi Ecclesia, retento scilicet honore gradus sui, presbyter removeretur Apiarius, et accepto epistolio ubicunque alibi vellet et posset, presbyterii munere fungeretur. Quod eidem ipsi per litteras proprias postulanti sine difficultate concessimus. Sane priusquam hæc causa isto termino clauderetur, inter alia quæ diuturnis disceptationibus versabamur, quia ratio ipsa poscebat ut apud acta ecclesiastica, a fratribus nostris Faustino coepiscopo, et Philippo, et Asello compresbyteris quereremus ut promerent quiddam eis nobiscum agendum fuisset injunctum. Nonnulla qui-

dem sine ullo scripto proscripti sunt verbis, sed cum il potius flagitarem, quod in litteris ferrent, commonitorium protulerunt. Quod recitatum nobis, etiam gestis quæ secum ad vos deferunt, est allegatum. In quo eis quatuor quædam nobiscum agenda man data sunt, unum de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem; alterum, ne ad comitatum episcopi importune navigent; tertium de tractandis presbyterorum et diaconorum causis apud finitimos episcopos, si a suis excommunicati peperam fuerint; quartum de Urbano episcopo excommunicando, vel etiam Romam vocando, nisi ea quæ videbantur corrigenda corrigeret. Quorum omnium de primo et tertio, id est, ut Romam liceat episcopis provocare, et ut clericorum causæ apud suarum provinciarum episcopos finiantur, jam priore anno etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memorie Zosimum episcopum datis, insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla ejus injuria paulisper sineremus, usque ad inquisitionem statutorum concilii Nicæni. Et nunc de tua poscimus sanctitate ut, quemadmodum ea apud Nicæam a Patribus acta vel constituta sunt, sic ea a nobis facta custodiri, et ibi apud vos ista quæ in commonitorio attulerunt, **L**icias exerceri: id est, si episcopus accusatus fuerit, et judicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo dejecerint eum, et appellasse videatur, et confugerit ad beatissimum Ecclesiæ Romanæ episcopum, et voluerit audiri, et justum putaverit ut renovetur examen, scribere his episcopis dignetur qui in finitima et propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, et juxta fidem veritatis definiant. Quod si is qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut e latere suo presbyterum mittat, erit in potestate quod velit et quod æstimet. Et si decreverit mittendos esse qui presentes cum episcopis judicent, habentes auctoritatem ejus a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit sufficere episcopos ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo suo consilio judicaverit. Item de presbyteris et diaconis. Si episcopus quis iracundus (quod esse non debet) cito, aut aspere commoveatur adversus presbyterum sive diaconum suum, et exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est ne innocens damnetur, aut perdat communio- **D** nem: habeat potestatem ejectus ut finitimos interpellet, et causa ejus audiatur, et diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audientia roganti, et ille episcopus qui aut juste aut injuste reject, patienter accipiat ut negotium discutiatur, ut aut probetur ejus, aut emendetur sententia. Hæc utique usque ad adventum verissimorum exemplariorum Nicæni concilii inserta gestis sunt, quæ sibi, quemadmodum ipso quod apud nos fratres ex apostolica sede directi allegaverunt, commonitorio continentur. Eoque ordine, vel apud vos in Italia custodirentur, nullo modo nos talia qualia commemorata jam nolumus, vel tolerare cogemur: sed credimus, auxiliante misericordia Domini Dei nostri, quod tua

sanctitate Romanæ Ecclesiæ præsentente, non sumus jam istum typhum passuri. Et servabuntur erga nos, quæ nobis etiam non disserentibus custodiri debeant. Cum fraterna charitate, quæ secundum sapientiam atque justitiam quam tibi donavit Altissimus, etiam ipse perspicias esse servanda, si forte aliter se habent canones concilii Nicæni. Quamvis plurimos codices legeremus, sed nusquam in Nicæno concilio, in Latinis codicibus legimus, quemadmodum in supradicto commonitorio, inde directa sunt. Tum quia hic in nullo codice Græco ea potuimus invenire, ex Orientalibus Ecclesiis, ubi perhibentur eadem decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus afferri. Pro qua re tuam quoque venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad **M**arum partium sacerdotes, hoc est Ecclesiæ Antiochenæ, Alexandrinæ et Constantinopolitanæ. Et si aliis etiam tuæ placuerit sanctitati, ut inde ad nos iidem canones apud Nicæam civitatem a Patribus constituti veniant, te potissimum hoc beneficium cunctis Occidentalibus Ecclesiis in Domini adjutorio conferente. Quis enim dubitet exemplaria esse verissima concilii Nicæni in Græcia congregati, quæ de tam diversis locis et de nobilibus Græcis Ecclesiis allata et comparata concordant? Quod donec fiat, hæc quæ in commonitorio supradicto nobis allegata sunt, de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem, et de clericorum causis apud suarum provinciarum episcopos terminandis, nos usque ad probationem servaturos esse proitemur, et beatitudinem tuam ad hoc nos adjuturam in Dei voluntate confidimus. Cætera vero quæ in nostra synodo gesta vel firmata sunt, quoniam supradicti fratres nostri, Faustinus coepiscopus, Philippus, et Asellus presbyteri secum ferunt, si dignatus fueris, tuæ nota facient sanctitati. Et alia manu: Dominus noster te nobis annis plurimis custodiat, beatissime frater. Subscripserunt quoque Alypius, Augustinus, Possidius, Marinus, et cæteri episcopi.

Incipiunt rescripta ad concilium Africanum Cyrilli Alexandrini episcopi, ubi authentica concilii Nicæni, translata de Græco per Innocentium presbyterum transmiserunt; quæ etiam epistolæ cum eodem concilio Nicæno per memoratum presbyterum Innocentium, et Marcellum subdiaconum Ecclesiæ Carthaginensis sancto Bonifacio episcopo Ecclesiæ Romanæ, sub die vi cal. Decembris sunt directæ.

CXXXV. Dominis honorabilibus, sanctis fratribus coepiscopis, Aurelio, Valentino, sed et omni sanctæ congregationi in Carthaginensi synodo congregatæ, Cyrillus salutans in Deo charitatem vestram.

Scripta venerationis vestræ multam habentia querimoniam cum omni lætitia per filium nostrum Innocentium presbyterum suscepti, quibus a nobis speratis ut de scrinio nostræ Ecclesiæ verissima exemplaria ex authentica synodo apud Nicæam civitatem, metropolim Bithyniæ, a sanctis Patribus constituta atque firmata, sub nostræ fidei professione vestræ dilectioni porrigamus. Unde, domini honorabiles fratres, salute præeunte Domino, necesse habui per harum latorem filium nostrum Innocentium presby-

terum, fidelissima exemplaria ex authentica synodo, in Nicæna civitate Bithyniæ habita, vestræ charitati dirigere. Quod et in ecclesiastica historia requirentes inveniatis. De Pascha vero, ut scripsistis, nuntiamus vobis xvii cal. Majas nos futura indictione celebrare. Et alia manu; Deus et Dominus noster sanctam vestram congregationem custodiat, quod optamus, charissimi fratres.

Incipit epistola Attici episcopi Constantinopolitani ad eosdem.

CXXXVI. Dominis sanctis, merito beatissimis fratribus coepiscopis, Aurelio, Valentino, vel cæteris charissimis in synodo apud Carthaginem habita constitutis, Atticus episcopus.

Per filium nostrum Marcellum subdiaconum vestrum scripta vestræ dilectionis cum omni gratiarum actione suscepti, Domino gratias agens, quod merui tantorum fratrum benedictione perfrui, Domini beatissimi fratres, scripsistis sane, ut verissimos canones apud Nicæam civitatem, metropolim Bithyniæ, a Patribus constitutos sub fidei astipulatione dirigam. Et quis est qui communem fidem, vel statuta a Patribus firmata suis fratribus deneget? Qua de re per eundem filium meum Marcellum, subdiaconum vestrum, nimium festinantem, sicut statuti sunt in Nicæa civitate a Patribus canones, in integro, ut jussistis, direxi: petens ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare jubeat. Et alia manu: Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sancti fratres.

Incipiunt exemplaria concilii Nicæni, directa sub die vi cal. Decembris, post consulatum gloriosissimorum imperatorum Honorii xii et Theodosii viii Augg., Bonifacio urbis Romæ episcopo.

CXXXVII. Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, visibillum, nec non et invisibillum creatorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deum ex Deo, tamen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non creatum, ejusdem cum Patre substantiæ, per quem omnia facta sunt, cœlestia et terrena, Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus passus est. Et resurrexit tertia die, ascendit in cœlum, venturus inde judicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. eos vero qui dicunt, erat tempus quando non erat, et qui ex nihilo factum, vel ex alia substantia, vel essentia esse, aut mutabilem aut convertibilem Filium Dei dicunt, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Huic symbolo fidei etiam exemplaria statutorum ejusdem concilii Nicæni a memoratis pontificibus annexa sunt, sicut superius per omnia continentur: quæ nos hic iterum conscribi necessarium non esse credidimus.

Incipit epistola concilii Africani ad papam Cælestinum urbis Romæ episcopum.

CXXXVIII. Domino dilectissimo et honorabili fratri Cælestino Aurelius, Palatinus, Antonius, Tutus,

Servus dei, Terentius, Fortunatus, Martinus, Januarius, Optatus, Ceticus, Donatus, Theasius, Vincentius, Fortunatianus, et cæteri, qui universali Africano concilio Carthaginis adfuimus.

Optaremus, si quemadmodum sanctitas tua de adventu Apiarii latus vos fuisse, missis per presbyterum nostrum Leonem litteris intimavit: ita nos quoque de ejus purgatione hæc scripta cum lætitia mitteremus. Esset profecto et nostra et vestra modo alacritas certior, nec præpropria videretur, quæ adhuc de audiendo, quam de auditu præcesserat. Adveniente sane ad nos sancto fratre et coepiscopo nostro Faustino, concilium congregavimus, et credidimus ideo cum illo missum: quoniam sicut per ejus operam presbyterio ante redditus fuerat, ita

nunc posset de tantis criminibus a Thabracenis objectis eo laborante purgari. Cujus tanta ac tam immania flagitia decursum nostri concilii examen invenit, ut et memorati patrociniū potius quam judicium, ac defensoris magis operam quam disceptatoris justitiam superarent. Nam primum, quantum obstiterit, omni congregationi diversas injurias ingerendo, quasi Ecclesiæ Romanæ asserens privilegia, et volens eum a nobis in communionem suscipi: quem tua sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddiderat; quod minime tamen licuit, quod etiam gestorum melius lectione cognosces. Triduo tamen laboriosissimo agitato judicio, cum diversa eidem objecta afflictissimi quaereremus, vel moras coepiscopi nostri Faustini, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabatur, Deus iudex justus, fortis et longanimis magno compendio resecauit. Tertiore quippe ac putidior obstinatione compressa, qua tantum lividum cœnum impudentia negationis volebat obruere, Deo nostro ejus conscientiam coarctante, et occulta quæ in illius corde tanquam in volutabro criminum jam damnabat etiam hominibus publicante, repente in confessionem cunctorum objectorum flagitiorum dolosus negator erupit. Et tandem de omnibus incredibilibus opprobriis utroneus se ipse convicit, atque ipsam quoque nostram spem, qua eum et credebamus et optabamus de tam pudendis maculis posse purgari, convertit in genitus, nisi quoniam istam nostram mœstitiam uno tantum solatio mitigavit, quod et nos labore diuturnioris quæstionis absolvit, et suis vulneribus qualemcunque medelam, etsi invita ac suæ conscientiæ reluctante confessione providit, domine frater. Præfato itaque debite salutationis officio, impendio deprecamur ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere: quia hoc etiam Nicæno concilio definitum facile advertet venerabilitas tua. Nam et si de inferioribus clericis vel laicis videtur tibi præcaveri, quanto magis hoc de episcopis voluit observari, ne in sua provincia a communionem suspensi a tua sanctitate præpropere vel indebite videantur communioni restitui! Presbyterorum quoque et sequentium clericorum improba

refugia sicut te dignum est, repellat sanctitas tua, quia et nulla Patrum defensione hoc Ecclesie derogatum est Africanæ: et decreta Nicæna, sive inferioris gradus clericos, sive ipsos episcopos suis metropolitanis apertissime commiserunt; prudentissimo enim iustissimeque viderunt [f. providerunt] quæcunque negotia in suis locis ubi orta sunt orienda. Nec unicuique providentiæ [f. provinciæ] gratiam S. Spiritus defuturam, qua sequitas a Christi sacerdotibus et prudenter videatur, et constantissime tenetur: maxime quia unicuique concessum est, si iudicio offensus fuerit cognitorum, ad concilia suæ provinciæ, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est qui credat unicuique posse examinis inspirare iustitiam, et innumerabilibus congregatis in concilium sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsam transmarinam iudicium ratum erit, ad quod testium necessariæ personæ vel propter senem, vel propter senectutis infirmitatem, vel multis aliis impedimentis adluci non poterunt? Nam ut aliqui tanquam a tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum synode constitutum. Quia illud quod priorem per eundem coepiscopum no-

strum Faustinum, tanquam ex parte Nicæni concilii, exinde transmisisti, in conciliis verioribus, quæ accipiuntur Nicæni, a sancto Cyrillo coepiscopo nostro Alexandrinæ Ecclesie, et a venerabili Attico Constantinopolitano antistite, ex authentico missis: quæ etiam ante hoc per Innocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum, per quos ad nos ab eis directæ sunt, venerabilis memoriæ Bonifacio episcopo decessori vestro a nobis transmissæ sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros quibusque petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis et humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere: nam de fratre nostro Faustino (amato jam pro suis nefandis nequitias de Christi Ecclesia dolendo Apollonio) securi sumus, quod eum probitate ac moderatione tuæ sanctitatis, salva fraterna charitate, ulterius Africa minime patiat. Et alia manu: Dominus noster sanctitatem vestram ævo longiore orantem pro nobis custodiat, dominus frater.

COLLECTIO

DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM,

AUCTORE DIONYSIO EXIGUO.

LECTORI •

Hinc nove editioni Collectionis Canonum ecclesiasticorum Dionysii Exigui, ne quid veteri jurisprudentiæ canonicæ deesse videatur, subjunximus epistolam ejusdem Dionysii Exigui ad Julianum presbyterum tituli Sanctæ Anastasiæ, præfationis loco, suæ collectioni Decretorum Romanorum pontificum præfixam, quam nunc primam suo auctori restitutam, ex veteri cod. ms. summe eruditionis viri Jacobi Sirmondi! societatis Jæni presbyteri, cui acceptam refer, tibi damus cum indice tantum capitulorum, omniis Decretorum integris capitibus, quæ ex veteri codice Canonum Ecclesiæ Romanæ, qui Moguntiæ primum excusus est anno 1525, et postea Parisiis an. 1619, facile cuius fuerit repeteri. Is vero est Julianus presbyter, qui subscripsit synodis Romæ celebratis, sub Felice papa, Damiano et Sixtido cons., hoc est anno Christi 488, et sub Symmacho, post consulatum Paulini, hoc est anno

C. 499. Quod hanc Dionysianam collectionem circa hæc tempora, post canonum Græcorum interpretationem, factam fuisse arguit. Continet autem Decretales epistolas Siricii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Celestini, Leonis, Gelasii, et Anastasii, ab anno videlicet 385 ad annum 486, quas etiam recenset Cresconius in Breviario Canonico, et Leo IV papa, apud Gratianum can. de libellis dist. 20, et Hincmarus Rhemensem archiepiscopus, adversus Hincmarum Laudunensem episcopum, cap. 43. Et vero illa est collectio quam Zacharias papa, in epistola ad Pipinum majorem domus, et universis episcopis in regno Franciæ constitutis, LIBRUM DECRETORUM vocat, atque ex eo citat quædam capitula Siricii, Innocentii, Leonis et Gelasii. Qua de re cum ampliorem tractationem paramus, illud hic de prima Decretalium pontificum Romanorum collectione breviter admonuisse duximus.

• Hæc Præfatio fuit præfixa a C. Justello collectioni Decretorum pontificum Romanorum, auctore Dionysio Exiguo, editæ anno 1643.

CATALOGUS PONTIFICUM ROMANORUM, QUORUM DECRETA IN HAC COLLECTIONE DIONYSII EXIGUI RECENSENTUR.

	AN. CHR.		AN. CHR.
SIRICIUS	385.	CELESTINUS	429.
INNOCENTIUS	404.	LEO I	441.
ZOSIMUS	417.	GELASIUS	492.
BONIFACIUS	419.	ANASTASIUS	498.

DIONYSII EXIGUI PRÆFATIO.

Domino venerabili mihi Juliano presbytero tituli Sanctæ Anastasiæ, Dionysius Exiguus. Sanctitatis vestræ piis excitatus studiis, quibus nihil prorsus eorum quæ ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, omittit inquirere, præteritorum sedis apostolicæ præsentum constituta, quæ valui cura diligentiaque collegi, et in quemdam redigens ordinem titulis distinxi compositis : ita duntaxat ut singulorum pontificum, quotquot a me præcepta reperta sunt, sub una numerorum serie terminarem, omnesque titulos huic præfationi subnecterem, eo modo quo dudum, de Græco sermone Patrum transferens canones, ordinaram, quod vobis nimium placuisse cognoveram. Qui vero sincerissimo affectu Deum diligitis, et idcirco famulos ejus laudanda sollicitudine continetis. Quis enim peregrinantium serviens Christo, vestro non fovetur hospitio? Justum credidi vobis in hac parte famulari, quatenus industriam vestram, quam cælestibus impenditis regulis, et præsens imitetur ætas, et posteritas admiretur. Nam præ virtutis amore cuncta quæ sunt utilia desideratis agnoscere, licet omnes venerandi juris observantiam moribus impleatis. Quantique sit apud Deum meriti beatus papa Gelasius, et nos qui eum præsentia corporali non vidimus, per vos alumnos ejus facilius æstimamus. Cujus eruditione formati gradum presbyteri sancta conversatione decoratis, ut in vestrorum morum perspicuo munere ejus videatur quodammodo actio prælucere. Quom, sicuti vestra relatione comperimus, in tantum bonæ voluntatis existitisse gratulamur, ut annuente Domino, principatum in Ecclesia pro multorum salute suscipiens, eum serviendo, potius quam dominando, sustolleret, vitæque castime-

niam doctrinæ meritis ampliaret. Denique omne opus ejus aut oratio fuisse memoratur, aut lectio. Interdum quoque scribendi curam sumebat, prout causa vel ratio poposcisset, servorumque Dei maximi consortio atque societate gaudebat. Quorum spirituali collatione tanto divini amoris studio, tanta verbi Dei meditatione fovebatur, ut huic etiam illud quod Psalmista cecinit, aptaretur : Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum, ut mitiges eum a diebus malis. Hujus enim sæculi malos dies ita Domino mitigante atque gubernante transiegit, ut universas tentationes mira prudentia et longanimitate sufforet, delicias jejuniis sperneret, superbiam humilitate calcaret, tanta misericordia animi alicritate claresceret, ut omnes fere pauperes satiari inops ipse mereretur. Profecto beatus hac inopia per quam divinis semper laudibus inhaerebat, sicut propheta dicit ad Dominum : Pauper et inops laudabunt nomen tuum. Fuit enim vir ingenio luculentus, vita præcipuus, auctoritate reverendus. Et ideo tot virtutum ornatus insignibus, ad tam celsum officium non accessit indignus, honorem summæ dignitatis grave nimis onus existimans, parvamque negligentiam pontificis ingens animarum discrimen esse contendens. Idcirco nullo se desidioso otio tradidit, nec luxurioso convivio effusoque servavit. Ex quibus rebus et animarum morbi nascantur et corporum, Hic itaque pastor summi atque boni Pastoris imitator existens egregius præsul sedis apostolicæ fuit, qui divina præcepta fecit et docuit. Unde eum magnum inter sanctos esse confidimus, juxta promissionem Christi Domini dicentis : Qui fecerit et docuerit, maximus vocabitur in regno cælorum.

EPISTOLA DECRETALIS PAPÆ SIRICII.

Siricius Himerio episcopo Tarraconensi salutem.

Directa ad decessorem nostrum sanctæ recordationis Damasum fraternitatis tuæ relatio, me jam in sedem ipsius constitutum, quia sic Dominus ordinavit, invenit : quam cum in conventu fratrum sollicitius legeremus, tanta invenimus quæ reprehensione et correctione sint digna, quanta optaremus laudanda cognoscere. Et quia necesse erat nos in ejus labores, curasque succedere, cui per Dei gratiam successimus in honorem : facta, ut oportebat, primitus meæ provectionis indicio, ad singula, prout Dominus aspirare dignatus est, consultationi tuæ responsum, competens non negamus. Quia pro officii nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas : quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit, portamus onera omnium qui gravantur. Quinimo hæc portat in nobis beatus apostolus Petrus, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suæ protegit et tuetur hæredes.

De Arianis non rebaptizandis.

I. Prima itaque paginæ tuæ fronte signasti baptiza-

tos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam festinare, et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle, quod non licet, cum hoc scri et Apostolus vetet (*Eph. iv*), et canones contradicant, et post cassatum Ariminense concilium missa ad provincias, a venerandæ memoriæ prædecessore meo Liberio, generalia decreta prohibeant, quos nos cum Novatianis aliisque hæreticis, sicut est in synodo constitutum (*In concil. Nicæno, c. 8*), per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione, catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens Occidentisque custodit, a quo trahite vos quoque posthac minime convenit deviare : si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari.

Ut præter Pascha et Pentecosten baptisma non celebretur.

II. Sequitur de diversis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit, improbabilis et emendanda confusio, quæ a nostris consecratoribus

(quod commoti dicimus) non ratione auctoritatis aliquis, sed sola temeritate presumitur, ut passim ac libere natalitiis Christi, seu apparitionis, nec non et Apostolorum, seu Martyrum festiuitatibus innumeræ, ut asseris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium et apud nos, et apud omnes Ecclesias dominicum specialiter cum Pentecoste sua Pascha defendat, quibus solis per annum diebus ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi conuenit sacramenta. His duntaxat electis, qui ante quadragesima, vel eo amplius dies nomen dederint, et exorcismis, quotidianisque orationibus atque jejuniis fuerint expiati, quatenus apostolica illa impleatur præceptio, ut expurgato fermento veteri, nova incipiat esse conspersio (*I Cor. v*). Sicut ergo Paschalem reuerentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus, qui necdum loqui poterunt per actum, vel his quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacri unda baptismatis, omni volumus celeritate succurri: ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari exiens unusquisque de seculo et regnum perdat, et vitam. Quicumque etiam discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum, vel cuiuslibet corporalis ægrotudinis desperationem inciderint, et sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subueniri: eodem, quo poscunt, momento temporis expeditæ regenerationis præmia consequantur. Hactenus erratum in hac parte sufficiat, nunc præfatam regulam omnes teneant sacerdotes, qui nolunt ab apostolicæ petra, super quam Christus universalem construxit Ecclesiam, soliditate divelli (*Matth. x*).

De apostatis.

III. Adjectum est etiam, quosdam Christianos ad apostasiam (quod dici nefas est) transeuntes, et idolorum cultu ac sacrificiorum contaminatione profanatos, quos a Christi corpore et sanguine, quo dudum redempti fuerant renascendo, iubemus abscindi. Et si respiscentes forte aliquando fuerint ad lamenta conuersi, his, quandiu vivunt agenda penitentia est, et in ultimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda, quia, docente Domino, nolumus mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur, et vivat (*Ezech. xviii*).

Quod non liceat alterius sponsam ad matrimonii iura sorti.

IV. De conjugialium autem violatione requisisti, si desponsata: alii puellam alter in matrimonium possit accipere? Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

De his qui penitentiam minime servaverunt.

V. De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta penitentia, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos et volutabra redeuntes, et militiæ cingulum, et ludicras voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De

PATROL. LXVII.

quibus, quia iam suffugium non habent penitendi, indulgentius decernendum, ut sola intra ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebritati, quamvis non mereantur, intersint: a dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem destructione correpti, et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscenis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subueniri. Quam formam et circa mulieres quæ se post penitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.

De monachis et virginibus propositum non servantibus.

VI. Præterea monachorum quosdam atque monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciviam, ut prius elanculo, velut sub monasteriorum prætextu, illicita ac sacrilega se contagione miscuerint, postea vero in abruptum conscientiæ desperatione perducti de illicitis complexibus libere filios procreant, quod et publicæ leges, et ecclesiastica jura condemnant: has igitur impudicas detestabilesque personas a monasteriorum cœtu, ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retrusæ in suis ergastulis tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint penitentis igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit indulgentia subuenire.

De clericis incontinentibus.

VII. Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, quos in venerandæ religionis injuriam ita per vestras provincias calcatos atque confusos charitate tua insinuante reperimus, ut Jeremiæ nobis voco dicendum sit: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et flebo populum hunc die ac nocte (Jer. ix)?* Si ergo beatus propheta ad lugenda populi peccata non sibi ait lacrymas posse sufficere, quanto nos possumus dolore percelli, cum eorum qui in nostro sunt corpore, compellimur facinorosa deplorare, quibus præcipue secundum beatum Paulum instantia quotidiana et sollicitudo omnium Ecclesiarum indesinenter incumbit (*II Cor. xi*)? Quis enim infirmatur, et non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas post longa consecrationis suæ tempora tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse: et crimen suum hac præscriptione defendere, qua in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat quia in lege Mosis passim sacris ordinibus a Domino nostro laxata sunt frena luxuriæ, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum præmonet dicens: Sancti estote, quia et ego san-

etus sum Dominus Deus vester (*Levit. xx*)? Cur etiam pro ea a suis domibus anno vicis suæ in templo habitare jussi sunt sacerdotes (*Luc. i*)? hæc videlicet ratio, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientie integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus expleto deservitionis suæ tempore, uxoris usus solius successione causa fuerat relaxatus: quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti (*Num. xviii*). Unde et Dominus Jesus, cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur quia legem venerit implere, non solvere (*Matth. v*). Et ideo Ecclesiam, cujus sponsus est speciosus forma (*Ephes. v*), castitatis voluit splendore radiare: ut in die judicii, cum rursus advenerit, sine macula et ruga eam possit, sicut per apostolum suum instituit, reperire. Quorum sanctionum omnes sacerdotes atque levitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ sobrietati ac pudicitie et corda nostra mancipemus, et corpora: dummodo per omnia Deo nostro in his quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis Vase (*Rom. vii*), Deo placere non possunt: vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis; et ubi poterit, nisi in corporibus, sicut legimus (*Sap. i*), sanctis Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur (ut tua sanctitas retulit), ignoratione lapsos esse se defendant, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento in hoc quo detecti sunt, quandiu vixerint, officio perseverent, si tamen posthæc continentem se studuerint exhibere. Hi vero qui illiciti privilegii excusatione nituntur, et sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigere usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate defectos, nec unquam posse veneranda atrectari mysteria, a quibus se ipsi, dum obscenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, quilibet episcopus, presbyter atque diaconus (quod non optamus), si deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat observatum, quia ferro necesse est excidantur vulnera quæ fomentorum non senserint medicinam.

De clericis: quales debeant promoveri.

VIII. Didicimus etiam licenter ac libere inexploratæ vitæ homines, quibus etiam fuerint numerosa conjugia, ad præfatas dignitates prout cuicumque libuerit aspirare, quod non tantum illis qui ad hæc immoderatâ ambitione perveniunt, quantum metropolitanis specialiter pontificibus imputamus, qui dum inhibitis ausibus connivent, Dei nostri quantum in se est præcepta contemnunt. Et ut taceamus quod altius suspicamur, ubi illud est quod Deus noster data per Moysen lege constituit, dicens, *Sacerdotes mei semel nubant (Levit. xxi)*? et alio loco, *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non repudia-*

tam, non meretricem (Ezech. xlii). Quod secutus Apostolus (*I Timoth. iii*) ex persecutore prædicator, unius uxoris virum tam sacerdotem quam diaconum fieri debere mandavit. Quæ omnia ita a vestrarum regionum despiciuntur episcopis, quasi in contrarium magis fuerint constituta. Et quia non est nobis de hujusmodi usurpationibus negligendum, ne nos indignantis Domini vox justa corripiat, quæ dicit: *Videbas furem, et currebas-cum eo, et ponebas tuam cum adulteris portionem (Psalm. xlix)*, quid ab universis posthæc Ecclesiis sequendum sit, quid vitandum, generali pronuntiatione decernimus.

De clericorum conversatione.

IX. Quicumque itaque se Ecclesiæ vovit obsequiis, a sua infantia ante pubertatis annos baptizari, et lectorum debet ministerio sociari, qui ab accessu adolescentiæ usque ad tricesimum ætatis annum, si probabiliter vixerit, una tantum, et ea quam virginem communi per sacerdotem benedictione perceperit, uxore contentus, acolythus et subdiaconus esse debet, post quæ ad diaconi gradum, si se ipse, primitus continentia præeunte, dignum probavit, accedat. Ubi si ultra quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue presbyterium consequatur, et exinde post decennium episcopalem cathedram poterit adipisci: si tamen per hæc tempora integritas vitæ ac fidei ejus fuerit approbata.

De grandævus.

X. Qui vero jam ætate grandævus melioris propositi conversatione provocatus ex laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo quo baptizatur tempore statim lectorum aut exorcistarum numero societur: si tamen eum unam habuisse vel habere, et hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud acolythus et subdiaconus fiat, et sic ad diaconatum, si per hæc tempora dignus judicatus fuerit, provehatur. Exinde jam accessu temporum presbyterium vel episcopatum, si eum cleri ac plebis evocavit electio, non immerito sortietur.

Quod clericus qui secundam uxorem duxerit deponatur.

XI. Quisquis sane clericus aut viduam, aut certe secundam conjugem duxerit, omni ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox nudetur, laica tantum sibi communionem concessa, quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, admittat.

Quæ femina cum clericis habitent.

XII. Feminas vero non alias esse patimur in domibus clericorum, nisi eas tantum quas propter solas necessitudinum causas habitare cum eisdem synodus Nicæna permisit.

De monachorum promotione.

XIII. Monachos quoque, quos tamen morum gravitas, et vitæ ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus, et volumus: ita ut qui intra tricesimum ætatis annum sunt, in mi-

nonibus per gradus singulos crescente tempore promoveantur ordinibus, et sic ad diaconatus vel presbyterii insignia mature ætatis consecratione perveniant, nec statim saltu ad episcopatus culmen ascendant, nisi in his eadem quæ singulis dignitatibus superius præfiximus, tempora fuerint custodita.

Quod pœnitens non fiat clericus.

XIV. Illud quoque nos par fuit providere ut, sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur clericorum, ita et post pœnitentiam ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci, quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerint vasa vitiorum.

Ut si per ignorantiam vel pœnitens, vel digamus, aut viduæ maritus clerici facti fuerint, non promoveantur.

XV. Et quia his omnibus quæ in reprehensionem veniunt, sola excusatio ignorantie obtenditur, cui nos interim solius pietatis intuitu necesse est clementer ignoscere, quicumque pœnitens, quicumque digamus, quicumque viduæ maritus ad sacram militiam indebite et incompetenter irrepsit, hac sibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in hoc quo invenietur ordine, perpetua stabilitate permaneat: scituri posthac provinciarum omnium summi antistites, quod si ultra ad sacros ordines quemquam de talibus crediderint assumendum, et de suo et de eorum statu quos

A contra canones et interdicta nostra provexerint, congruam ab apostolica sede promendam esse sententiam. Explevimus, ut arbitror, frater charissime, universas quæ digesta sunt in querelam, et ad singulas causas, de quibus per filium nostrum Naasianum presbyterum ad Romanam Ecclesiam, ut pote ad caput tui corporis, retulisti, sufficientia, quantum opinor, responsa reddidimus: nunc fraternitatis tue animum ad servandos canones et tenenda decretalia constituta magis ac magis incitamus. Ut hæc quæ ad tua consulta rescripsimus, in omnium coepiscoporum nostrorum perferri facias notitiam, et non solum eorum qui in tua sunt diœcesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses ac Bæticos, Lusitanos atque Gallicos, vel eos qui vicinis tibi collimitant hinc inde provinciis hæc quæ a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum prosecutione mittantur. Et quanquam statuta sedis apostolicæ, vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum, ut illius tamen et pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tue esse admodum poterit gloriosum, si ea quæ ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimis tue sollicitudinem in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur, quatenus et quæ a nobis non inconsulte, sed provide sub nimia cautela et deliberatione sunt et salubriter constituta, intemperate permaneant, et omnibus in posterum excusationibus aditus, qui jam nulli apud nos patere poterit, obstruatur. Data in idus Februarii, Arcadio et Bauto v. cc. cons. (An. Christi 385.)

DECRETA INNOCENTII PAPÆ.

Innocentius Decentio episcopo Engubino salutem. Si instituta ecclesiastica, ut sunt a beatis apostolis tradita, integra vellent servare Domini sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis ordinibus ac consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque, non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc existimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis vel Ecclesiis aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas humana præsumptione corruptas, putant sibi aut Ecclesiis non convenire, aut ab apostolis vel apostolicis viris contrarietatem inductam. Quis enim nesciat, aut non advertat, id quod a principe apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superduci aut introduci aliquid quod aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? Præsertim cum sit manifestum in omni Italia, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interjacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus aut ejus successores constituerint sacerdotes, aut legant, si in iis provinciis alius apostolorum invenitur aut legitur docuisse. Qui si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet eos hoc sequi quod Ecclesia Ro-

mana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus studeant, caput institutionum videantur omittere. Sæpe dilectionem tuam ad urbem venisse, ac nobiscum in Ecclesia convenisse non dubium est, et quem morem vel in consecrandis mysteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognovisse, quod sufficere arbitraretur ad informationem Ecclesiæ tuæ, vel reformationem, si prædecessores tui minus aliquid aut aliter tenuerint, satis certum haberem, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisses. Quibus idcirco respondemus, non quo te aliqua ignorare credamus, sed ut majori auctoritate vel tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, ut commoneas, aut indicare non differas, ubi scire valeamus qui sint qui aut novitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ, quam Romanæ, existimant consuetudinem esse servandam.

De pace post confecta mysteria danda.

I. Pacem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis imperare, vel sibi inter sacerdotes tradere, cum post omnia, quæ aperire non debeo, pax sit necessario indicenda. Per quam constet populam ad omnia quæ in mysteriis aguntur, atque in Eccle-

sia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse A pacis concludentis signaculo demonstrantur.

De nominibus ante precem sacerdotis non recitandis.

II. De nominibus vero recitandis, antequam precem sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, sua oratione commendet, quam superfluum sit, et ipse pro tua prudentia recognoscis, ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues; quamvis illi incognitum nihil sit. Prius ergo oblationes sunt commendandæ, ac tunc eorum nomina, quorum sunt, edicenda, ut inter sacra mysteria nominentur, non inter alia quæ ante præmittimus, ut ipsis mysteriis viam futuris precibus aperiamus.

Quod non debeant baptizati nisi ab episcopis consignari.

III. De consignandis vero infantibus manifestum est non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificibus solis deberi ut vel consignent, vel paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum apostolorum, quæ asserit Petrum et Joannem esse directos, qui jam baptizatis tradant Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra episcopum, seu præsentem episcopum cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere.

Quod rite omni sabbato jejunetur.

IV. Sabbato vero jejunandum esse ratio evidentissima demonstrat. Nam si diem dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum ipsius diei imaginem frequentamus, ac si sexta feria propter passionem Domini jejunamus, sabbatum prætermittere non debemus, quod inter tristitiam atque lætiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat apostolos biduo isto in tristitia et in mœrore fuisse, et propter mœtum Judæorum se occulisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ forma utique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel atque uno sabbato jejunandum, ergo et dominicum et sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda. Si autem dominici diei ac sextæ feriæ per singulas hebdomadas reparanda imago est, dementis est, bidui agere consuetudinem sabbato prætermisso, cum non disparem habeat causam, a sexta videlicet feria, in qua Dominus passus est, quando et ad inferos fuit, ut tertia die resurgens redderet lætiam post biduanam tristitiam præcedentem. Non ergo nos negamus sexta feria jejunan-

dum, sed dicimus et sabbato hoc agendum, quia ambo dies tristitiam apostolis, vel his qui Christum secuti sunt, induxerunt, qui die dominico hilarati non solum ipsum festivissimum esse voluerunt, verum etiam per omnes hebdomadas frequentandum esse duxerunt.

De fermento civitatis presbyteris dirigendo.

V. De fermento vero quod die dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, cum omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sunt constituta, quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, i. circo fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se a nostra communione maxime illa die non judicent separatos, quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt sacramenta, nec nos per cœmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, et presbyteri eorum conficiendorum jus habeant atque licentiam.

De energumenis baptizatis.

VI. De his vero baptizatis qui postea dæmonio, aut vitio aliquo, aut peccato interveniente, arripiuntur, quæsit dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari: quod hoc, nisi episcopus præceperit, non licet: nam ei manus imponenda omnino non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id efficiendi. Ut autem fiat, episcopi est imperare, ut manus ei vel a presbytero vel a cæteris clericis imponatur. Nam quomodo id fieri sine magno labore poterit, ut longe constitutus energumenus ad episcopum deducatur? cum si talis casus ei in itinere acciderit, nec perferri ad episcopum, nec referri ad sua facile possit.

De pœnitentibus.

VII. De pœnitentibus autem qui, sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægrotudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum sacerdotis est judicare: ut attendat ad confessionem pœnitentis, et ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in ægrotudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communione discedat.

De epistola sancti Jacobi apostoli, in qua pro infirmis orare præcipitur.

VIII. Sane quoniam de hoc, sicuti de cæteris consulere voluit dilectio tua, adjecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola sua esse a tua dilectione positum illud, quod in beati apostoli Jacobi epistola conscriptum est: *Si infirmus aliquis in vobis est, inducat presbyteros, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum, et suscitabit illum Dominus, et si in peccatis fuerit, remittentur ei.* Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis cerungi possunt, quod ab epi-

scopo confectum non solum sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet, in sua aut in suorum necessitate ungendum. Cæterum illud superfluum videmus adjectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate sine cunctatione potest, cujus est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? His igitur, frater charissime, omnibus, quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus: ut Ecclesia tua Romanam consuetudinem, a qua originem ducit, servare valeat atque custodire: reliqua vero, quæ scribi fas non erat, cum adfuero, interrogati poterimus edicere. Erit autem potentie Domini etiam id procurare, ut et tuam Ecclesiam, et clericos nostros, qui sub tuo pontificio divinis famulantur officii, bene instituas, et aliis formam tribuas quam debeant imitari. Data xiv cal. April. Theodosio Aug. vii et Palladio v. c. cons. (An. Christi 416.)

Innocentius Victricio episcopo Rhotomagensi salutem.

Etsi tibi, frater charissime, pro merito et honore sacerdotii, quo plurimum polles, vivendi et docendi secundum ecclesiasticas regulas nota sunt omnia, neque est aliquid quod de sacris lectionibus tibi minus collectam esse videatur: tamen quia Romanæ Ecclesiæ normam atque auctoritatem magnopere postulasti, voluntati tuæ morem admodum gerens digestas vitæ et morum probabilium disciplinas annexas litteris meis misi, per quas advertant ecclesiarum regionis vestræ populi, quibus rebus et regulis Christianorum vita in sua cujuscunque professione debeat contineri, qualisque servetur in urbis Romæ ecclesiis disciplina. Erit dilectionis tuæ per plebes finitimas, et consacerdotes nostros, qui in illis regionibus propriis Ecclesiis præsent, regularum hunc librum quasi didascalicum atque monitorem sedulo insinuare: ut et nostros cognoscere, et ad fidem confluentium mores valeant docendi sedulitate formare. Aut enim propositum suum ex hac nostra congruenti lectione cognoscent, aut si quid adhuc desideratur, facile poterunt ex bona imitatione supplere. Incipiamus igitur, adjuvante sancto apostolo Petro, per quem et apostolatus et episcopatus in Christo cepit exordium: ut quoniam plures sæpe emergerunt causæ quæ in aliquantis non erant causæ, sed crimina, ut de cætero sollicitudo sit unicuique sacerdoti in sua Ecclesia curam hujusmodi habere, sicut apostolus prædicat Paulus, talem Ecclesiam Deo exhibendam non habentem maculam aut rugam (Eph. v), ne alienus morbidæ ovis afflatu conscientia nostra contaminata violetur. Propter eos igitur qui vel ignorantia, vel desidia non tenent ecclesiasticam disciplinam, et multa non præsumenda præsumunt, recte

A postulasti ut, in illis partibus istiusmodi, quam tenet Ecclesia Romana forma servetur. Non quod nova præcepta aliqua imperentur, sed ea quæ per desidia aliquorum neglecta sunt, ab omnibus observari cupiamus: quæ tamen apostolica et Patrum traditione sunt constituta. Scriptum est namque ad Thessalonicenses Paulo monente: *State, et tenete traditiones nostras, sive per verbum, sive per epistolam* (II Thessal. ii, 14). Illud certe tuam debet mentem vehementius excitare, ut ab omni labe sæculi istius immunis ante Dei conspectum securus inveniaris, cui nullum enim creditur, plus ab eo exigitur usura poenarum. Ergo quoniam non pro nobis tantum, sed pro populo Christi cogimur præstare rationem, disciplina deifica [Cod. ms., sanctificata] populum erudire debemus. Exstiterunt enim nonnulli qui, statuta majorum non tenentes, castitatem Ecclesiæ sua præsumptione violarent, populi favorem sequentes, et Dei iudicium non timentes. Ergo ne silentio nostro existimemur his præbere consensum, dicente Domino, *Videbas furem, et currebas cum eo* (Psal. xlix, 18), hæc sunt quæ deinceps intuitu divini iudicii omnem catholicum episcopum expedit custodire.

Quod extra conscientiam metropolitani non ordinetur episcopus.

IX. Primum, ut extra conscientiam metropolitani episcopi nullus audeat ordinare, integrum enim iudicium est quod plurimorum sententiis confirmatur, nec unus episcopus ordinare præsumat, ne furivum beneficium præstitum videatur. Hoc enim a synodo Nicæna constitutum est atque definitum.

Qui ad clerum suscipi non possint, et ut clericorum causæ a propriis terminentur episcopis.

X. Item si quis post remissionem peccatorum cingulum militiæ sæcularis haberit, ad clericatum admitti omnino non debeat. Si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis quam etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum synodum Nicænam congregatis ejusdem provincie episcopis iurgium terminetur, nec alicui liceat, sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, relictis his sacerdotibus qui in eadem provincia Dei Ecclesiam nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias. Quod si quis forte præsumserit, et ab officio cleri submotus, et injuriarum reus ab omnibus judicetur. Si autem majores causæ in medio fuerint devolute, ad sedem apostolicam, sicut synodus statuit, post iudicium episcopale referantur.

Ut viduam clericus non ducat uxorem.

XI. Ut viduam clericus non ducat uxorem, quia scriptum est: *Sacerdos uxorem virginem accipiat, non viduam, non ejectam* (Levit. xxi, 13). Utique qui ad sacerdotium labore suo et vitæ probitate conteudit, cavere debet ne hoc præjudicio impeditus pervenire non possit.

Ut si laicus viduam duxerit, clericus non fiat.

XII. Ut is qui viduam, licet laicus, duxit uxorem, sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad clerum, quia eodem vitio videtur exclu-

sus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non accepta uxoris consortium relaxatur.

Ut qui secundam uxorem habuerit clericus non sit.

XIII. Ne is qui secundam duxerit uxorem clericus fiat, quia scriptum est: *Unius uxoris virum* (1 Tim. ii); et iterum: *Sacerdotes mei semel nubant* (Levit. xxi); et alibi: *Sacerdotes mei non nubant amplius* (Ezech. xlii). Et si ab aliquibus existimatur, ante baptismum si forte quis accepit uxorem, et ea de saeculo recedente alteram duxerit, in baptismo esse dimissum, satis errat a regula, quia in baptismo peccata remittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboletur, cum utique uxor ex legis praecipio ducatur, in tantum ut et in paradiso, cum parentes humani generis conjungerentur (Gen. ii), ab ipso sint Domino benedicti, et Salomon dicat, A Deo preparabitur viro uxor (Prov. xix), quam formam etiam sacerdotes omnes servare mus ipse demonstrat Ecclesiae. Satis enim absurdum est aliquem credere, uxorem ante baptismum acceptam post baptismum non computari, cum benedictio quae per sacerdotem super nubentes imponitur, non materiam delinquendi dedisse, sed formam tenuisse legis a Deo antiquitus instituta doceatur. Quod si non putatur uxor esse computanda quae ante baptismum ducta est, ergo nec filii qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habeantur.

Ut alterius clericos ordinare nullus usurpet episcopus.

XIV. Ut de aliena Ecclesia clericum ordinare nullus usurpet, nisi ejus episcopus precibus exoratus concedere voluerit. Hoc etiam synodus statuit Nicæna, ut abjectum ab altero clericum altera Ecclesia non recipiat.

Ut non rebaptizentur qui ad Ecclesiam a Novatianis vel Montensibus veniunt.

XV. Et venientes a Novatianis vel Montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur, quia quavis ab haereticis, tamen in Christi nomine baptizati sunt, praeter eos qui si forte a nobis ad illos transientes rebaptizati sunt, hi si reapiacentes et veniam suam cogitantes redire maluerint, sub longa poenitentiae satisfactione admittendi sunt.

Quod sacerdotes et levitae cum mulieribus coire non debeant.

XVI. Praeterea, quod dignum, et pudicum, et honestum est, tenere Ecclesia omnimodo debet, ut sacerdotes et levitae cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur: scriptum est enim: Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suae non discedebant, sicut de Zacharia legimus (Luc. i, 8), nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu et praeterquam ex semine Aaron ad sacerdotium nullus fuerat praecipuus accedere (Num. xviii), quanto magis hi sacerdotes vel levitae pudicitiam ex die ordinationis suae

servare debeant, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec praeterit dies quae vel a sacrificiis divinis vel a baptismatis officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit dicens: Abstinetes vos ad tempus, ut vacetis orationi (1 Cor. vii), et hoc utique laicis praecipit, multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere, qui si contaminati fuerint carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare forsitan usurpabunt, aut qua conscientia, quoque merito exaudiri se credunt, cum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum (Ad Tit. i)? Sed fortasse licere hoc credit, quia scriptum est: Unius uxoris virum (1 Tim. ii), non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter conscientiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellem utem omnes sic esse, sicut et ego (1 Cor. vii). Et apertius declarat dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu (Rom. viii).

Quod monachus, si clericus factus fuerit, propositum suum servare debeat.

XVII. De monachis qui diu morantes in monasteriis postea ad clericatus ordinem pervenerint, non debere eos a priore proposito deviare. Aut enim sicut in monasterio fuit, et quod diu servavit, in meliori gradu positus amittere non debet. Aut si corruptus postea baptizatus in monasterio sedens, et ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non poterit, quia nec benedicti cum sponsa potest jam ante corruptus. Quae forma servatur in clericis maxime, cum vetus regula hoc habeat, ut quisque corruptus baptizatus clericus esse voluisset, sponderet se uxorem omnino non ducere.

Ut ex curialibus clericus non fiat, propter voluptates quas a diabolo inventas exhibere compellitur.

XVIII. Praeterea frequenter quidam ex fratribus nostris curiales, vel quoslibet publicis functionibus occupatos, clericos facere contendunt, quibus postea major tristitia, cum de revocandis eis aliquid ab imperatore praecipitur, quam gratia nascitur de adscitis. Constat enim eos in ipsis muniis voluptates etiam exhibere, quas a diabolo inventas esse non dubium est, et ludorum aut munerum apparatus aut praesentia aut forsitan interesse. Sit certe in exemplum sollicitudo et tristitia fratrum, quam saepe pertulimus imperatore praesente, cum pro his saepius rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognovisti, quibus non solum inferiores clerici ex curialibus, verum etiam jam in sacerdotio constituti, ingens molestia ut redderentur instabat.

De virginibus velatis, si devierint.

XIX. Item quae Christo spiritaliter nupservunt, et a sacerdote velantur, si postea vel publice nupservint, vel se clauculo corruperint, non eas admittendas esse ad agendam poenitentiam, nisi is cui se iunxerant de mundo recesserit. Si enim de hominibus haec ratio custoditur, ut quaecumque vivente viro alteri

nupserit, habeatur adultera, nec ei agenda pœnitentia licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus, quanto magis de illa tenenda est quæ ante immortalis se sponso conjunxerat, et postea ad humanas nuptias transmigravit?

De virginibus non velatis, si devierint.

XX. Hæ vero quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio quam cum Deo pepigerunt, solvi sine vindicta non poterit? Nam si apostolus Paulus quæ a proposito viduitatis discesserant, dixerit eas habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt (I Tim. v), quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt conatæ?

Hæc itaque regula, frater charissime, si plena vigilantia fuerit ab omnibus Dei sacerdotibus observata, cessabit ambitio, dissensio conquiescet, hæreses et schismata non emergent, locum non accipiet diabolus sciendi, manebit unanimitas, iniquitas superata calcabitur, veritas spiritali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animæ concordabit, implebitur dictum Apostoli, ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo (Philipp. ii), nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes, non hominibus, sed Deo nostro salvatori placentes: cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen. Data xv cal. Martii Honorio Augusto vi et Aristoneto v. c. cons. (Ann. Christi 404.)

Innocentius Exuperio episcopo Tolosano salutem.

Consulenti tibi, frater charissime, quid de proposita specie unaquaque sentirem, pro captu intelligentiæ meæ quæ sunt visa respondi, quid sequendum, vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet, vel custodita series temporum demonstraret. Equidem dilectio tua institutum secuta prudentium ad sedem apostolicam referre maluit, quid deberet de rebus dubiis custodire potius, quam usurpatione præsumpta quæ sibi viderentur, de singulis obtinere. Cur enim magis pudendum putemus dicere aliquid, quam omnino nescire? mihi quoque ipsi de collatione docilitas accedit, ut perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellar: eoque fit ut aliquid semper addiscat, qui postulatur ut doceat. Proponam igitur singula, subjiciamque respon-

De incontinentia sacerdotum vel levitarum.

XXI. Proposuisti quid de his observari debeat quos in diaconii ministerio aut in officio presbyterii posuit incontinentes esse aut fuisse generati filii prodiderunt. De his et divinarum legum manifesta est disciplina, et beate recordationis viri Siricii episcopi monita evidentia commearunt, ut incontinentes in officii talibus positi omni honore ecclesiastico pri-

avarentur, nec admittantur ad tale ministerium quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis auctoritas (I Paral. xxv; Luc. i), jam inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus puros et ab omni labe purgatos sibi vindicent divina mysteria, neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester (Levit. xx). Quibus utique propter sobolis successionem propterea uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere: quanto magis hi sacerdotes vel levite pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium vel ministerium sine successione est, nec præterit dies qua vel a sacrificiis divinis vel a baptismatis officio vacent? Nam si Paulus ad Corinthios scribit dicens: Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi (I Corinth. vi), et hoc utique laicis præcepit, multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere: qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare usurpabit, aut qua conscientia, quoque merito exaudiri se credit, cum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem, et infidelibus nihil mundum (Ad Tit. i)? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est: Unius uxoris virum (I Tim. iii); non permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellera autem omnes sic esse, sicut et ego (I Cor. vi), et apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt; vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu (Rom. viii). Et habentem filios (I Tim. iii), non generantem, dixit. Sed ea plane dispar et divisa sententia est; nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter et disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad provincias commearit, non probabitur pervenisse, his ignorantia venia remittetur, ita ut de cætero penitus incipiant abstinere, et ita gradus suos in quibus inventi fuerint sic retinent, ut eis non liceat ad potiora conscendere: quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum quem retinent non amittant. Si qui autem scisse formam vivendi missam a Siricio deteguntur, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam præprehendam arbitrati sunt voluptatem.

De ultima pœnitentia.

XXII. Et hoc quæsitum est, quid de his observari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ voluptatibus dediti in extremo sine vite suæ pœnitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatio est, nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis

pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ut communio concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est, concessa pœnitentia : ne totum penitus negaretur, et duriolem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem Ecclesiis suis reddidit, jam terrore depulso communionem dari abeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam, quasi viaticum profecturis, ut Novatiani hæretici, negantis veniam, asperitatem et duritiam subsequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, ut homines hujusmodi vel in supremis suis, permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur.

De administrationibus.

XXIII. Quæsitum etiam est super his qui post baptismum administraverunt, et aut tormenta sola excrucierunt, aut etiam capitalem protulerunt sententiam, de his nihil legimus a majoribus definitum (Rom. xiii). Meminerant enim a Deo potestates has fuisse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium fuisse permissum, et Dei ministrum esse datum in hujusmodi vindictam. Quomodo igitur reprehenderent factum quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo ita ut hæctenus servatum est, sic habemus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda, gesta sua omnia servabuntur.

Quod viri cum adulteris uxoribus non conveniant.

XXIV. Et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur? Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat, sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, et non habent latentia peccata vindictam; viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt, et ideo mulieribus, prodito earum crimine, communicatio denegatur, virorum autem latente commissio non facile quisquam ex suspicionibus abstinetur, qui utique submovēbitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante vindictæ ratio conquiescit.

Quod qui preces vel criminales dictant, habeantur immunes.

XXV. Illud etiam sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique post baptismi regenerationem a principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu? quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad iudices commissa ipsa vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vjdicentur: quæ cum quæsitore fuerint delegata, aut absolutio aut damnatio pro negotii qualitate profertur, et dum legum in improbos exercetur auctoritas, erit dictator iunniis.

Quod hi qui intercedente repudio divortium pertulerunt, ab hisque se vinxerunt nuptiis, adulteri esse monstrantur.

XXVI. De his etiam requisivit dilectio tua, qui in-

terveniente repudio alii se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinant, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæ personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundu illud quod legimus in Evangelio: *Qui dimiserit uxorem suam, et duxerit aliam, mæchatur; similiter et qui dimissam duxerit, mæchatur* (Matth. xix), et ideo omnes a communione fidelium abstinendos. De parentibus autem aut propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi si incentores illiciti consortii fuisse detegantur.

Qui libri in canone recipiantur.

XXVII. Qui vero libri recipiantur in canone Scripturarum brevis annexus ostendit. Hæc sunt ergo quæ desiderata moneri voce voluisti: Mosis libri quinque, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, nec non et Jesu Nave unus, et Judicum unus, et Regnorum libri 4, simul et Ruth. Prophetarum libri 16, Salomonis libri 5, Psalterium. Item historiarum Job liber unus, Tobix unus, Esther unus, Judith unus, Machabæorum duo, Esdræ duo, Paralipomenon duo. Item Novi Testamenti Evangeliorum lib. 4; apostoli Pauli Epistolæ 14; Epistolæ Joannis 3; Epistolæ Petri 2; Epistola Judæ; Epistola Jacobi, Actus apostolorum, Apocalypsis Joannis. Cætera autem, quæ vel sub nomine Matthiæ, sive Jacobi Minoris, vel sub nomine Petri et Joannis, quæ a quodam Leucio scripta sunt, vel sub nomine Andreæ, quæ a Nexocharide et Leonide philosophis, vel sub nomine Thomæ scripta sunt, et si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda. Data x cal. Martiarum; Stillicone ii et Anthemio cons. (An. Christi 405.)

Innocentius Felici episcopo Nucetano salutem.

Mirari non possumus dilectionem tuam sequi instituta majorum, omnia quæque possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quasi ad caput atque ad apicem episcopatus referre: ut consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendumque pronuntiet, quod nos et libenter accipimus, et dilectionem tuam memorem canonum comprobamus. Scripsisti igitur quod, fervore fidei quo polles, et amore sanctæ plebis vel reparaveris Ecclesias Dei, vel novas quasque construxeris: sed in his clericos quos constituas non habere, aliquos vero mutilos, aliquos digamos esse, ad quod stupuimus prudentem virum de his voluisse consulere, quæ omnibus sunt certa ratione comperta. Ergo non quasi ignorantia dicimus, sed in aliis forsitan occupatos istud oblitos esse vos dicimus.

Si quis volens partem sibi corporis amputaverit, clericus esse non potest: nolens autem potest.

XXVIII. Qui igitur partem cujuslibet digiti sibi ipse volens abscidit, hunc ad clerum canones non admittunt: cui vero casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non

sponte percussit : hos canones præcipiunt et clericos fieri, et si in clero fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas est iudicata, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere, quod scilicet et alii id facere dubitare non possit : in istis vero casus veniam meruit.

Quod digami ad clerum admitti non possint.

XXIX. De digamis autem nec consuli debuit, cum manifesta sit lectio Apostoli, unius uxoris virum ad sacerdotium sive ad clericatum admitti debere (I Timot. iii). Et hanc ipsam tamen si virginem accepit, nam ea quæ habuerit ante virum, licet defunctus sit, tamen si clerico postea fuerit copulata, clericus qui eam acceperit esse non poterit, quia in lege cautum est, *Non viduam, non abjectam habere posse conjugem sacerdotem.*

Qui de laicis ad clerum non debeant promoveri.

XXX. De laicis vero religio tua consulit quod canones ordinare prohibeant. Certum est quidem hoc regulas ecclesiasticas continere : sed non ita definitum est ut de omnibus sit laicis constitutum. Neque enim clerici nasci et non fieri possunt, sed designata sunt genera de quibus ad clericatum pervenire non possunt, id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit, si quis fidelis administraverit. De curialibus autem manifesta ratio est, quoniam, etsi inveniantur hujusmodi viri qui debeant clerici fieri, tamen sæpius ad curiam repetuntur, cavendum ab his est propter tribulationem quæ sæpe de his Ecclesie provenit.

Qui de laicis possunt fieri clerici, hic aperte concubæ prohibentur.

XXXI. Laici verò qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerint ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, hæserint, si non concubinam, non pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujusmodi ad clericatum sortem assumi.

De temporibus immorandis in clero.

XXXII. Ita sane ut in eos tempora a majoribus constituta serventur : nec cito quilibet lector, cito acolythas, cito diaconus, cito sacerdos fiat. Quia in minoribus officiis si diu perdurent, et vita eorum pariter et obsequia comprobantur, ut ad sacerdotium postea emeritis stipendiorum meritis veniant, nec præcipiant quod vita probata meretur accipere. Quoniam ergo certa definitione monstratum est qui debeant admitti, qui vero reprobari, ex his omnibus, quos videt dignatio tua non posse reprobari, eligere debebis, quos clericos facias. Si enim nullam gratiam hominibus aut beneficium præstare velimus, tales invenire possumus, de quorum assumptione nec incurrere, nec erubescere valeamus.

Innocentius Maximo et Severo episcopis per Brutios.

Ecclesiasticorum canonum norma nulli esse debet incognita sacerdoti, quia nesciri hæc a pontifice satis est indecorum : maxime cum a laicis religiosis viris et sciatur, et custodienda esse ducatur. Nuper Maximilianus filius noster agens in rebus cujusmodi

querelam detulerit, libelli ejus series annexa declarat.

Quod hi qui in presbyterio filios genuerint, removeri ab officio debeant.

XXXIII. Qui zelo fidei ac disciplinæ ductus non patitur Ecclesiam pollui ab indignis presbyteris, quos in presbyterio filios asserit procreasse, quod non licere exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli qui subjectus est tenore perspecto, eos qui talia perpetrasse dicuntur jubebitis in medio collocari, discussisque objectionibus quæ ipsis presbyteris impinguntur, si convinci potuerint, a sacerdotali removeantur officio. Quia qui sancti non sunt sancta tractare non possunt, atque alieni efficiantur a ministerio quod vivendo illicite polluerunt. Miramur autem hæc eorum dissimulare episcopos, ut aut conhibere, aut noscire esse illicita judicentur.

Quod post penitentiam nullus possit ad clerum admitti.

XXXIV. Innocentius Agapito, Macedonio et Mariano episcopis Apulis.

Multa in provincia vestra contra canones ecclesiasticos decretaque majorum usurpari a plurimis et relationes diversorum, et suggestiones fidiissimæ retulerunt, quæ quidem possent facile rerecari, si episcopi in his non invenirentur auctores. Qui dum aut amicis, aut obsequentibus gratiam præstare nituntur, religionem violant, ordinesque corrumpunt, ac sic evenit ut indigni quique honores suscipiant ecclesiasticos, et admittantur ad clerum, qui nec inter laicos quidem dignum locum habere mererentur, sicuti nunc dato nobis libello monstratum est, Modestum quemdam multis criminibus involutum, propter quæ etiam penitentiam egisse dicitur, non solum clericum effectum, quod non licet, verum etiam ad episcopatus apicem tendere, cum canones apud Nicæam constituti penitentes etiam ab infimis officiis clericorum excludant. Et ideo, fratres charissimi, perspecto tenore libelli eum jubebitis præsentari, ac si vere constiterit talem qualem libellus affirmat, non solum ab ambitione episcopatus, sed etiam a clericatu removeatur officio.

De Bubalio et Tauriano, damnatis a provincialibus episcopis, quorum sententiam sedes apostolica retractare curavit.

XXXV. Innocentius Rufo, Gerontio, Sophronio, Flaviano, Macedonio, Prosdotio, et Aristæ episcopis per Macedoniam constitutis. Mora coepiscoporum nostrorum Maximiani et Eumeni, vel potius importunitas temporum fecit ut vos iteraretis de Bubalio et Tauriano querimoniam, et nos iterum in homines perditissimos insurgeremus sed ut possum paucioribus verbis malorum tantorum imitabor compendium, et strictim quæ in volumine litterarum vestrarum conspexerim retractabo. Grave non potuit videri piissimis mentibus vestris cujuscumque retractari iudicium, quia veritas exagitata sæpius magis splendescit in luce, et pernicies revocata in iudicium gravius et sine penitentia condemnatur; nam fructus divinus

est justitiam sæpius recenseri, fratres charissimi. Verum illud video movisse animos vestros, quod in multis Bubalius sæpe fallaciis deprehensus objecerit exemplaria fictarum quasi a nobis litterarum : cum pro consuetudine hominis nihil quod proferret jam fide dignissimum videretur. Sed sileatur omnia jam de tali negotio murmur, et convicti diaboli ipsi anhelitus comprimentur. Subjuximus autem his prioribus litteras, quas per memoratos episcopos miseramus : quibus ita plenaria sententia nostrorum sensuum designata est, ut dum relegeritis, nihil ambiguum, nihil requirendum in hac causa de cætero repetatis. Hanc autem paginulam nostram sollicitius credentibus episcopis relegendam mittite, ut sciant plenissime quid sit de Bubalio et Tauriano, cæterisque provincialium, ut servant, qui digni admonitione sunt, cavere a talibus, ne talia sortiantur.

De terminis minime transferendis.

XXXVI. Innocentius Florentio episcopo Tiburtinensi.

Non semel, sed aliquoties clamet Scriptura divina (*Deut. xix et xxvii; Proverb. xxii*) transferri non oportere terminos a patribus constitutos : quia nefas est si quod alter semper possederit, alter invadat, quod tuam bonitatem frater et coepiscopus noster Ursus asserit perpetrasse. Nam Nomentanam sive Feliciensem parochiam ad suam diocesim a majoribus pertinentem invasisse te, atque illic divina celebrasse mysteria inconsulto eodem ac nesciente, non sine dolore conquestus est. Quod si verum est, non leviter te incurrisse cognoscas, unde si declinare cupis tantæ usurpationis invidiam, nostris litteris admonitum te convenit abstinere : certe si aliquid tibi credis justitiæ suffragari integris omnibus, et in pristino statu manentibus, post dies venerabilis Paschæ adesse debebis, ut memoratis possis intentionibus respondere, paribusque in medio collocatis, quid antiquitas aut veritas habeat inquiramus.

Si cujus uxor fuerit abducta in captivitatem, et alteram maritus acceperit, revertente prima, secunda mulier debet excludi.

XXXVII. Innocentius Probo.

Conturbatio procellæ barbaricæ facultati legum intulit casum, nam bene constituto matrimonio inter Fortunium et Ursam captivitatis incursus fecerat nævum, nisi sancta religionis statuta providerent. Cum enim in captivitate prædicta Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Restituta Fortunius memoratus inisse cognoscitur. Sed favore Domini reversa Ursas adiiit, et nullo diffidente uxorem se memorati esse perdocuit. Quare, domine fili merito illustris, statuimus, fide catholica suffragante illud esse conjugium, quod erat primitus gratia divina fundatum conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.

Ad Aurelium Carthaginensem, et Augustinum Hipponensem episcopos scripta salutatoria plena charitate.

XXXVIII. Innocentius Aurelio et Augustino episcopis. Acceptissimi mihi Germani compresbyteri ille

A recursus vacuus officio nostro esse non debuit ; per charos enim salutare charissimos naturale quodammodo nobis videtur et consequens. Gaudere igitur in Domino vestram germanitatem amantissimi capimus, et pro nobis paria ad Deum vota rependere precamur, quia, ut bene nostis, communibus et æternis plus agimus orationibus, quam singularibus aut privatis.

Ad Julianam nobilem ejusdem papæ scripta exhortatoria.

XXXIX. Singulare membrum Ecclesiæ tuæ religionis amplitudinem existere, et a nobis reverentissime cali satis est omnibus manifestum. In ipso apice enim nobilitatis multo nobiliorem Ecclesiæ devotionem impendis, et magis læta Christi agnitione præceptis ejus obtemperas, et in fide potius exsultas, quam tanti generis flore jactaris. Summæ virtutis est vicisse gloriam carnis, et magnæ est Christi gratiæ nobilitatem moribus superasse, domina filia merito illustris. Certa igitur existens, dilectissima, vitæ hujus quæcumque sunt spatia æternis divinisque officiis illustrare contende, ut qui insignem te præstitit, reddat tibi per sæcula clariorem.

Ad Aurelium episcopum Carthaginis de Pascha.

XL. Innocentius Aurelio.

Charitatis nostræ officium nullo intervallo dirimitur, etiamsi charta nullos apices ferat. Vivit enim spiritalis gratia æternis in cordibus, et amorem nostrum confovet sacerdotalis ipsa societas. Cum ergo indignum est unitatem Ecclesiæ non custodiri, idemque omnes pariter et sentiamus et pronuntiemus, frater charissime, has ego litteras de ratione paschali alterius, dico futuri anni, perscripsi. Nam cum ante diem xi cal. Aprilium pene luna 16 colligatur (nam quippiam minus est), itemque in ante diem iv cal. earundem veniat 23, existimavi xi cal. memoratarum die festa paschalia celebranda : quoniam in 23 luna nullum Pascha unquam ante hoc Pascha factum esse cognoscimus. Sententiæ meæ exposui atque edixi tenorem ; jam prudentiæ erit tuæ, consori mihi frater, cum unanimis et consacerdotibus nostris hanc ipsam rem in synodo religiosissima retractare, ut si nihil dispositioni nostræ resultat, nobis plenissime aperteque rescribas, quo deliberatam paschalem diem jam litteris ante ut moris est servandam suo tempore præscribamus. Compresbyterum autem Archidiazum, quamvis noverim quod libentissime ac more suscipias consuetæ, tamen ex abundantibus postulo ut cum inter nos habere digneris.

De Antiochena Ecclesia.

XLI. Innocentius Bonifacio presbytero.

Ecclesia Antiochena, quam priusquam ad urbem perveniret Romam beatus apostolus Petrus sua præsentia illustravit, velut germana Ecclesiæ Romanæ, diu se ab eadem alienam esse non passa est ; nam missis legatis ita pacem postulavit et meruit, ut et Evagrianos suis ordinibus, ac locis intemerata ordinatione quam acceperant a memorato susciperent, et Joannis sanctæ memoriæ vel clericos vel

laicos in unum colligeret atque congregaret. Pro-
mittens ipsius civitatis episcopus, frater meus Alexan-
der, etiamsi quis forte vel a nobis vel aliunde pos-
terioris ordinationis ad eosdem advenerit, se sine
controversia receptorum, ac nomen episcopi memo-
rati inter quiescentes episcopos recitaturum : cui rei
nos noverit tradidisse manus, frater charissime, et
eos in nostra viscera recepisse, ne diu membra quæ
requisiverant sanitatem, ab unitate corporis habe-
reantur aliena. Omnia vero quæ per ordinem gesta
sunt filius meus diaconus Paulus, harum scilicet
portitor litterarum, tuæ dilectioni poterit enarrare :
ut et gaudium commune nobiscum habeas, et eos
informes qui pro Attici partibus intervenire consue-
verunt.

Ad Alexandrum Antiochenum episcopum de pace.

XLII. Innocentius Alexandro episcopo.

Quam grata mihi, quam pia, quam necessaria le-
gatio a tua sanctitate, frater charissime, ad nos di-
recte fuerit, gestorum ipsorum replicatione cogno-
sces. Voluit enim compresbyter noster Cassianus hanc
amicitiarum nostrarum paginulam per compresbyte-
rum nostrum Paulum, Nicolaum diaconum, et Pe-
trum subdiaconum, filios nostros, quasi primitias
pacis nostræ conscribi. Saluto itaque et tuam mihi
in Christo germanitatem, et omnem illam quæ tecum
tam bene sentit Ecclesiam, nosque, ut facitis, et
alloquamini peto crebrius litteris, et frequentius de
vestra salute letificetis. Dabit enim (ut confido) Do-
minus totus nos præteriti temporis dispendia aman-
tissimo litterarum colloquio repensare.

De Attico Constantinopolitano episcopo.

XLIII. Innocentius Maximiano episcopo.

Miramur prudentiam tuam scripta ad Atticum epi-
scopum Constantinopolitanæ urbis a nobis et prose-
cutione propria, et dato libello, qui subter annexus
est, postulare : a quo nec missas ullas saltem episto-
las ad nos vel ad vestram synodum utique pertulisti,
idque non petenti æstimes tribuendum : quod de-
beas deprecationibus discussa ratione concessum,
communione suspensa restituitur demonstranti
casus quibus id cederat jam esse detersas, et profi-
tenti conditiones pacis impletas. Quod neque apud
vos, neque apud nos, ut prædixi, Atticus missis ali-
quibus suorum vel dicere voluit, vel demonstrare
completum. Quemadmodum Antiochena Ecclesie
frater et coepiscopus noster Alexander digna lega-
tione et prosecutus est, et probavit, quibus omnibus
utique interesse dignitas cognovisti, quemadmodum
singillatim, omnia scriptorum nostrorum ante hac de
causa beatissimi Joannis, quendam coepiscopi nostri,
discusserim, utque illi in omnibus satis evidenter
monstraverint universa quæ apud Antiochiam fieri
debuerint, fuisse completa. Quorum amplexati pa-
cem utique fidem fecimus, et magnum tramitem om-
nibus eandem postulaturis ostendimus : si modo
quæ discussa sunt atque completa, etiam ipsi se pro
suo loco fecisse vel compluisse aliquando monstra-
verint, communionemque, ut isti legatione solemn-

A ter destinata sibi rogaverint redhiberi. Expectamus
ergo et professionem memorati de completis omni-
bus conditionibus, quas diversis temporibus prædixi-
mus, et petitionem communionis : ut recte et petenti
et probanti se eandem mereri reddamus, frater
charissime. Nam de omnibus plenissimas ad sanctam
fratrum nostrorum synodum dudum litteras per-
cepisti.

Item Alexandro episcopo Antiocheno de pace.

XLIV. Apostolici favoris gratia magno pacis usque
ad nos decore resplenduit, tantumque lucis gaudiorum,
quæ infudit fidelibus : ut dicentes Deo maximas
laudes majores nos debere fateamur, plusque a Deo
jocundati sumus, quod discussis omnibus lateribus
actionum tuæ fraternitatis, ita totum pietate ac pa-
tientia gestum cognovimus, ut in omnibus Dominum
laudaremus, successumque ipsum ideo præstitum
tuis laboribus videamus, quod tota virtute pacis
amator existens eam requisitam inveneris, et reper-
tam summa charitate servaveris, cum erga omnes,
tum præcipue circa illos qui quondam Paulini atque
Evagrii episcoporum censiti fuerant nomine. Habeo
summam votorum meorum, cum antiqui navi pur-
gatio tuis temporibus tuisque meritis prorogatur.
Quorum etiam illos ejusdem nominis qui in Italia
merita clericatus acceperant, censui bono quietis
gratiam retinere susceptam. Et quia noster com-
presbyter Cassianus gratum dixit tuæ fore dignationi,
si meo consilio in civitate vestra clericatus ordinem
ducere censerentur, statui propter benevolentiam
tuam, promissaque memorati, ut inter ceteros sacer-
dotes ministrosque qui in civitate sunt, annumerentur,
frater charissime. Libenter præterea de episcopis
Elpidio atque Pappo cognovi, quod sine questione
suas Ecclesias recuperaverint, et multam in gestis,
ut subjecta testantur, sollicitas inquisivi, utrum
omnibus esset conditionibus satisfactum in causa
beati et vere Deo digni sacerdotis Joannis. Et cum
per singula assertio legatorum ex voto completa esse
fateretur, gratias agens Domino communionem Eccle-
siae vestrae ita recepi, ut præ me feram apostolice
sedis condiscipulos primos dedisse ceteris viam pa-
cis : in qua firmatos vos nosque Domini Christi ita
benignitas amplexabitur, utque comunio, atque ut
nullo de cætero titillamento, vel levi cujusquam con-
tentionis pudore pulsetur. Scripta autem Acacii epi-
scopi, quoniam cum vestris sunt porrecta, suscepi-
mus : ne per vestram injuriam ille, qui olim a nobis
suspensus fuerat, repudiaretur, et tamen satis abunde
in actis statuimus, sicuti dignanter relegere procura-
bis, quid in ejus persona debeat custodiri, ut si per
omnia vestris consiliis actibusque tam sanctis se ro-
gaverit esse communem, præstetur seni favore ves-
tro, nostroque judicio communionis. ac litterarum
a nobis gratia prorogata. Subscripserunt 20 episcopi
Italiae.

Item Alexandro episcopo Antiocheno.

*Quod prima sedes beati Petri apud Antiochiam esse
memoretur.*

XLV. Et onus et honor nobis a tua fraternitate

impositus necessarij tractatus causas induxit : quo litteris, vel commonitorio vestro, ut dat sancti Spiritus gratia, respondere possimus. Revolventes itaque auctoritatem Nicænæ synodi, quæ unam omnium per orbem terrarum mentem explicat sacerdotum, quæ censuit de Antiochena Ecclesia cunctis fidelibus, ne dixerim sacerdotibus esse necessarium custodire, qua super diocesim suam prædictam Ecclesiam non super aliquam provinciam recognoscimus constitutum. Unde advertimus non tam pro civitatis magnificentia hoc eidem attributum, quam quod prima primi apostoli sedes esse monstretur, ubi et nomen accepit religio Christiana, et quæ conventum apostolorum apud se fieri celeberrimum meruit, quæque urbis Romæ sedi non cederet, nisi quod illa in transitu meruit, ista susceptum apud se consummatumque gaudet. Itaque arbitramur, frater charissime, ut sicut metropolitanos auctoritate ordinas singulari, sic et cæteros non sine permissu conscientiaque tua sinas episcopos procreari, in quibus hunc modum recte servabis, ut longe postlos litteris datis ordinari censeas ab his qui nunc eos suo tantum ordinant arbitratu; vicinos autem, si æstimas ad manus impositionem tuæ gratiæ statuas pervenire : quorum enim te maxima exspectat cura, præcipue tuum debent mereri iudicium.

Quod non oporteat secundum constituta imperatorum duos esse metropolitanos episcopos.

XLVI. Nam quod sciscitaris, utrum divisim imperiali iudicio provinciis, ut duæ metropoles fiant, sic duo metropolitani episcopi debeant nominari : non ergo visum est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit imperator : ergo secundum pristinum provincialiarum morem metropolitanos episcopos convenit numerari. Cyprios sane asseris, olim Ariænæ impietatis potentia fatigatos, non tenuisse Nicænos canones in ordinandis sibi episcopis, et usque adhuc habere præsumptam, ut suo arbitratu ordinent, neminem consulentes : quocirca persuademus eis, ut curent juxta canonum fidem catholicam sapere atque unam cum cæteris sentire provinciis, ut appareat Spiritus sancti gratia ipsos quoque ut omnes Ecclesias gubernari.

Quod Arianorum clerici non sint suscipiendi in suis officiis, quamvis eorum baptisma, quod catholicum constat, confirmet Ecclesia.

XLVII. Arianos præterea, cæterasque ejusdem modi pestes, quia eorum laicos conversos ad Dominum sub imagine poenitentiae ac sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur clericos eorum cum sacerdotii aut ministerii cujuscumque suscipere dignitate : quoniam quibus solum baptisma ratum esse permittimus, quod utique in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti perficitur; nec sanctum Spiritum eos habere ex illo baptisate, illisque mysteriis arbitramur, quoniam cum a catholica fide eorum auctores desciscerent, perfectionem Spiritus quam acceperant amiserunt, nec dare ejus

plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius quam fidem dixerim, perdidit. Quomodo fieri potest, ut eorum profanos sacerdotes dignos Christi honoribus arbitremur, quorum laicos imperfectos, ut dixi, ad sancti Spiritus percipiendam gratiam cum poenitentiae imagine recipiamus? Gravitas itaque tua hæc ad notitiam coepiscoporum vel per synodum, si potest, vel per harum recitationem faciat pervenire, ut quæ ipse tam necessario percontatus es, et nos eliminate respondimus, communi omnium consensu studioque serventur.

De sancto Joanne Constantinopolitano episcopo.

XLVIII. Innocentius Acacio, Beroæ episcopo.

Adgaudere litteris fraternitatem tuam de receptis Paulini vel Evagrii episcoporum clericis, populisque, et de restitutis Elpidio atque Pappo coepiscopis percensuimus, et vel sero recepto pacis gratiam te fovere postposita omni contentione pervidimus. Unde has ad præstantissimum fratrem et coepiscopum nostrum Alexandrum reddendas tuæ transmisimus unanimitati, videlicet ut si omnes inimicitiae, omnis æmulatio tam de nomine sancti Joannis mirandi episcopi, quam de omnibus ejusdem communionis participibus a tua animositate discessit, has nostræ societatis recipias litteras, frater charissime, modo ut omnia quæ hic actis firmata sunt, apud mediatorem nostrum amabilem Alexandrum ore proprio, ut communicantem convenit, fatearis. Ut enim hæc nobis unanimitatis charitatisque causa venerabilis est, sic inhæret sollicita, ne quid obliquum, aut subsicivum in quoquam residere noscatur.

De Bonosiactis, quod Judæis sint comparandi.

XLIX. Innocentius Laurentio episcopo Seniciensi.

Diu mirati sumus dilectionis tuæ litteris lectis hæreticos Photini venena sectantes in territorio dilectionis tuæ non solum esse, sed et publice sibi conventicula in aliquorum possessionibus præparare, cum de toto pene orbe nusquam tam multi quam ad vos delegerint habitare. Quorum doctrinæ nefariæ auctor Marcus dudum de urbe pulsus temeritatis tantæ est ductus audacia, ut primum sibi inter eos vindicet locum, sed ne ulterius debacchandi habeant facultatem, et animas simplicium ac rusticianorum secum in gehennam, cui destinati sunt, trahant : actum est adversus eos a defensoribus Ecclesie nostræ, quod eos possint expellere, ut qui Christum Deum ex Patris substantia ante sæcula negant genitum, hi cum Judæis, qui cum deitatem negaverunt, et nunc usque negant, participium habeant damnationis. Tuum est, frater charissime, quæ præcepta sunt non segnus agere, ne plebem tibi creditam dissimulatione deperdas, et incipias Deo de perditis reddere rationem.

Idem papa de suscipiendis clericis, quos Bonosus, antequam damnaretur, ordinasse cognoscitur.

L. Innocentius Martino episcopo Naissitano.

Superiori tempore, si tamen recte recorder, me-
mini me, tam ad dilectionem tuam quam ad fratres
et coepiscopos nostros, Rufum, Eusebium et cæte-
ros, hujusmodi litteras de clericis Naissensibus trans-
misisse. His videlicet qui se ante damnationem
Bonosi assererent ab eodem tam presbyteros quam
diaconos ordinatos : ut si relicto atque damnato ejus
errore vellent Ecclesiæ copulari, libenter reciperentur.
Ne forte qui essent digni recuperandæ salutis, in eod-
em deperirent. Verum nunc in Ravennati urbe mihi
constitutum propter Romani populi necessitates creber-
rimas Germanio, qui se asserit esse presbyterum, atque
Lupentius, qui se diaconum dicit, multorum talium,
quasi legatione suscepta prece fusa dolores proprios
exprimere gestiverunt, asserentes se quidem Eccle-
sias in dilectionis tuæ constitutas parochiis retinere,
sed tuam communionem non potuisse mereri : ea vi-
delicet ratione qua Rustitius quidam nomine iterata
ordinatione presbyterium suscepisset. Et non levi im-
pedimento fit, dum aut illi dolent hujusmodi hominem
in Ecclesia retineri, aut ille sic peccare debere in
alios arbitretur, qui in se agnoscit esse peccatum.
Et quamvis de eadem re plenius litteræ meæ conti-
neant, quas superius memoravi, tamen etiam nunc
admonendam duximus fraternitatem tuam, ut si vere
constat aliquos ante damnationem Bonosi ab eodem
ordinatos postea voluisse, vel nunc velle reverti, eos
recipiendos esse censemus : maxime cum memorati
asserant se in tantum anteriori tempore ordinatos,
ut sanctæ recordationis virum Cornelium episcopum
Sirmiensiis urbis, nec non et fratrem nostrum Nice-
tam, aliosque nonnullos fuisse præsentem, cum hono-
ribus, quos se habere memorant, augerentur. Unde,
frater charissime, si eorum assertio fidem recipit
veri, suscipiendos esse ambigere non debes, quos
tandiu Ecclesiis sibi creditas passus es retinere.

Innocentius Rufo, et Eusebio, et cæteris episcopis
Macedonibus, et diaconibus in Domino salutem.

Magna me gratulatio habuit, cum post tot discrimi-
nata totius (ut ita dixerim) mundi Vitalis archidia-
conus vestrarum portitor litterarum ex illis partibus
ad nos usque directus advenit, quem cum vidissemus
illico, ut oportebat, percontati de vestro statu su-
mus. Verum ubi reperimus vos ex sententia degere,
Domino Deo nostro uberes gratias retulimus, quod
vos servatos suos, suisque altaribus servientes et in
adversis tueatur, et in prosperis gubernare dignetur.
Qui cum tradidisset epistolas eas, præcepi illico re-
censeri, in quibus multa posita esse pervidi, quæ
stuporem mentibus nostris injicerent, facerentque
nos non modicum dubitare utrum aliter putaremus,
an ita illa essent posita, quemadmodum personabant.
Quæ cum sæpius repeti fecissem, adverti, sedi apo-
stolicæ, ad quam relatio, quasi ad caput Ecclesiarum
missa correbat, aliquam fieri injuriam, cujus adhuc in
ambiguum sententia ducebat. Unde de quibus jam
dudum scripsisse memini, nunc iterare formam ar-
gumentis evidentioribus relationis vestræ geminata
percontatio compellit.

*Ut si sacerdos vel quilibet ex clero viduam uxorem
duxerit, vel abjectam, suum perdat officium.*

LI. Eos qui viduas accepisse suggerunt uxores,
non solum clericos effectos agnovi, verum etiam ad
infulas summi sacerdotii pervenisse, quod contra
legis esse præcepta nullus ignorat. Nam cum Moyses
legislator clamitet : Sacerdos uxorem virginem acci-
piat, ac ne in hoc præcepto aliquid putaretur ambi-
guum, addidit : Non viduam, neque ejectam. Contra
quod præceptum divina auctoritate subnixum nulla
defensio mandati alterius opponitur : nisi consue-
tudo vestra, quæ (ut ipsi fatemini) ex ignorantia, et
ut verecundius dicam, non ex apostolica traditione
et ratione integra constituta est. Nos autem, omnes
que per Orientem Occidentemque Ecclesias, noverit
vestra dilectio hæc penitus non admittere, nec ad
ultimum ecclesiastici ordinis locum tales assumere,
et si reperti fuerint, submovere.

*Ut si quis catechumenus habuerit uxorem, et defuncta
ea jam post baptismum acceperit alteram, clericus
esse non possit.*

LII. Deinde ponitur, non dici oportere digamum
eum qui catechumenus habuerit, atque amiserit uxo-
rem, si post baptismum fuerit aliam sortitus, eam-
que primam videri quæ novo homini copulata sit,
quia illud conjugium per baptismi sacramentum cum
cæteris criminibus sit ablatum, quod cum de una
atque dicitur, certe si tres habuerit in veteri positus
homine uxores, erit ei, quæ post baptismum quarta
est, sic interpretantibus prima, virginis æque nomen
accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis, oro, istud
non videat contra Apostoli esse præceptum, qui ait,
unius uxoris virum oportere fieri sacerdotem (*I Ti-
moth. iii*)? Sed objicitur quod in baptismo totum
quidquid in veteri homine gestum est, sit solutum.
Dicite mihi (cum pace vestra loquor), crimina tantum
dimittuntur in baptismo, an et illa quæ secundum
Domini præcepta ac Dei instituta complentur? Uxo-
rem ducere crimen est, aut non est crimen? Si cri-
men est, ergo, præfata venia dixerim, erit auctor in
culpa, qui ut crimina committerentur in paradiso,
cum ipse eos jungeret, benedixit (*Gen. ii*). Si vero
non est crimen, quia quod Deus junxit (*Matth. xix*),
nefas sit crimen appellari, et Salomon addidit : Et-
enim a Deo præparatur viro uxor (*Proverb. xix*),
quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod
Deo auctore legitur consummatum? Quid de talium
filiis percensetur? Nunquid non erunt admittendi in
hæreditatis consortio, qui ex ea suscepti sunt quæ
ante baptismum fuit uxor, eruntque appellandi vel
naturales, vel spurii, quia non est legitimum matrimo-
nium, nisi illud (ut vobis videtur) quod post bap-
tismum assumitur? Ipse Dominus, cum interrogaretur
a Judæis, si liceret dimittere uxorem, atque ex-
poneret fieri non debere, addidit : Quod ergo Deus
junxit, homo non separet (*Matth. xix*) ; ac ne de his
copulis locutus esse credatur, quæ post baptismum
sortiuntur, meminerint hoc et a Judæis interrogatum,
et Judæis esse responsum. Quæro, et sollicitus quæro,
si una eademque sit uxor ejus qui ante catechume-

nus, postea sit fidelis, filiosque ex ea cum esset catechumenus susceperit, ac postea alios, cum fidelis, utrum sint fratres appellandi an non? habeant postea defuncto patre ereiscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritalis creditur abstulisse? Quod cum ita sentire atque iudicare absurdum est, quæ (malum) ratio est hoc defendi, et vacua magis opinione jactari, quam aliqua auctoritate roborari? cum non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit, et Deus jungit. Nunquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem secutus fuerit, patientiam tenuerit, eleemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, castitatem tenuerit, quæro si hæc, cum factus fuerit fidelis, amittit, quia per baptismum totum quod vetus homo gesserat putatur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cornelium orationibus atque eleemosynis vacantem, per revelationem angelum Petrumque ipsum vidisse, nunquid per baptismum hæc illi ablata sunt, propter quæ ei baptismum videtur esse concessum? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur, quia quidquid bene gestum fuerit, et secundum legis præcepta custoditum, non potest facientibus deperire. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum, et quod peccatum non est, solvi inter peccata credi omnino non debet: eritque integrum æstinare aboleri non posse prioris nomen uxoris, cum non dimissum sit pro peccato, quia ex Dei sit voluntate completum.

Quod non admittantur clerici ab hæreticis ordinati.

LIII. Ventum est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem, cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos vulneratum per illam manus impositionem habere caput. Ubi vulnus influxum est, medicina est adhibenda, ut possit recipere sanitatem: quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse. Nam si, ut legitur (*Levit. 1; Num. xix*), quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo id ei tribuetur, quod munditia ac puritas consuevit accipere? sed contra asseritur eum, qui honorem amisit, honorem dare non posse: nec illum aliquid accepisse, quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere, acquiescimus, et verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit per pravam manus impositionem dedit, et qui particeps factus est damnato, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum. Sed dicitur vera ac iusta legitimi sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum.

Quod in ordinationibus crimina vel vitia non benedicantur auferri.

LIV. Ergo, si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei, quia per benedictionem ordinationis crimina vel vitia putantur auferri. Nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio

præstare consuevit. Nostræ vero lex est Ecclesie, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem, laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguum subrogare.

Quod hi qui a Bonoso hæretico ordinati sunt propterea sint recepti, ne scandalum remaneret Ecclesie.

LV. At vero qui a catholica ad hæresim transierunt, quos non aliter oportet nisi per pœnitentiam suscipi, apud vos non solum pœnitentiam non agunt, verum etiam honore cumulantur. Sed Anisii Fratris quondam nostri, aliorumque consacerdotum summa deliberatio hæc fuit, ut quos Bonosus ordinaverat, ne cum eodem remanerent, ac fieret non mediocre scandalum, si ordinati reciperentur; vicimus, ut opinor, ambigua. Jam ergo quod pro remedio ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse, ac fuisse regulas veteres, quas ab apostolis aut apostolicis viris traditas Ecclesia Romana custodit, custodiendasque mandat his qui eam audire consueverunt, sed necessitas temporis id fieri magnopere postulabat. Ergo quod necessitas pro remedio reperit, cessante necessitate debet utique cessare pariter, quod urgebat, quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit. Sed canones apud Nicæam constituti de Novatianis fieri permiserunt, prius ille canon a Patribus institutus ponendus est, ut possimus advertere vel quid vel qualiter ab eisdem sensum sit vel præceptum. De his, inquit, qui nominant se ipsos catharos, id est mundos, et aliquando veniunt ad catholicam Ecclesiam, placuit sanctæ et magnæ synodo, ut accepta manus impositione sic maneant in clero.

Possumus vero dicere de solis hoc Novatianis esse præceptum, nec ad aliarum hæresum clericos pertinere; nam si utique de omnibus ita defuissent, addidissent a Novatianis aliisque hæreticis revertentes debere in suum ordinem recipi: quod si ita esset, etiam illud maxime, quod de Paulianistis dictum est, poterit confirmare, a quibus venientes etiam baptizari præcipiunt. Nunquidnam cum de Paulianistis jubent, omnes qui ab hæreticis revertuntur, erunt hoc exemplo baptizandi? quod cum nullus audeat facere, de ipsis tantum esse præceptum ratio ipsa demonstrat. Denique baptizatos rite ab evangelista Philippo Petrus et Joannes sola manus impositione consummant (*Act. viii*): illos vero quos apostolus Paulus Joannis baptismate baptizatos reperit (*Act. xix*), interrogavitque an Spiritum sanctum suscepissent, fatentibusque se illud ne quidem nomen audisse, jussit eos baptizari. Videtis ergo rite baptizatos, illo dono iterari non posse: et aliter sola aqua lotos baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti necessarium pervideri. Ita et de Novatianis tantum jussum esse lucida manifestatione perlegitur, quod idcirco distinctum esse ipsis duabus hæresibus ratio manifesta declarat, quia Paulianistæ in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti minime baptizant. Et Novatiani iisdem nominibus tremendis venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestati-

tis divinx, hoc est Patris, et Filii, et Spiritus sancti, questio aliquando commota est, et ideo de omnibus segregatis hæc sola electa est, cui istud crederent concedendum, quia nihil in Patris, et Filii, et Spiritus sancti sacramento peccarent. Si quis vero de catholica ad hæresim transiens, aut fidelis ad apostasiam revertens respiciens redire voluerit, nunquid eadem ratione poterit ad clerum permitti? Quorum commissum non nisi longa poenitentia poterit aboleri, nec post poenitentiam clericum fieri ipsi canones sua auctoritate permittunt. Unde constat, qui de catholica ad Bonosum transierunt damnatum, atque se passi sunt vel cupierunt ab eodem ordinari, non oportuisse ordinationis ecclesiasticæ suscipere dignitatem, qui commune omnium Ecclesiarum iudicium deserentes, suam peculiariter in Bonoso vanitatem sequendam esse duxerunt; sed multos constat vim passos, atque invitos attractos repugnantemque ab eodem ordinatos. Dicat mihi, volo, quisquis hæc credit, si non post ordinationem Bonosi interfuit, cum conficeret sacramenta, si communioni ejus participatus non est, si statim discedentibus de ejus possumo conciliabulo ad Ecclesiam rediit, et iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Cæterum alii qui vel post annum aut mensem ad Ecclesiam redierunt intelligitur eos qui in catholica noverunt se propter vitia sua non posse suscipere ordinationem, idcirco ad illum perrexisse, qui passim et sine ulla discussione ordinationes illicitas faciebat: credentes se posse per istam institutionem locum in Ecclesia catholica reperire, de quo antea desperaverunt. Nunc illud quod superest interrogo, qui post mensem aut amplius rediit, cum se presbyterum a Bonoso conficeret ordinatum, si non sacramenta conficit, si non populo distribuit, si non missas secundum consuetudinem complevit: quid de his censeatis, queso promatis apertius? Ad summam certe, qui nihil a Bonoso acceperunt, rei sunt usurpatae dignitatis, qui conficiendorum sacramentorum sibi vindicaverunt aut non vindicaverunt auctoritatem, atque id se putaverunt esse, quod his nulla fuerat regulari ratione concessum.

Quod in Ecclesia peccatum populi inultum soleat præteriri.

LVI. Pervideat ergo dilectio vestra hætenus talia transisse, et advertite quod, ut dicitis, necessitas imperavit in pace jam Ecclesias constitutas non posse presumere: sed, ut sæpe accidit, quoties a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, multum soleat transire:

A priora ergo dimittenda dico Dei iudicio; de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.

Quod subreptum fuerit apostolicæ sedi, et suam in melius sententiam commutarit, quando damnationem Photini rescindit.

Veniam nunc ad maximum quasi quoddam thema Photinum, et quod mihi anxium est ac difficillimum, majorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo quoquo pacto, ut etiam ipsi commemoravistis, aliquid utique gravius constitutum; verum quoniam id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi, et elicatum per insidias demonstratis, quia res ad salutem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis admittentibus post condemnationem more apostolico subrogamus, tantisque vestris assertionibus, vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum, omnibus duris rebus durius arbitramur. Pro vestra ergo arbitratione, fratres charissimi, sententia ac postulatione episcopam Photinum habetote licitum ita constituere, ut deprecamini, et nostram in melius conversam sententiam labore vel testimonio vestro compotes voti suscipite. Aque Eustathium a me scipissime comprobatum nolite expectare, ut diaconi gratia exspolietur: sollicitos enim vos pro salute libenter audio, contra caput etiam, si faciendum est, non libenter admitto, cui manum porrigitis, vobiscum porrigo, cui porrigo, mecum porrigite. Hæc enim ad Corinthios apostolica est declarata benignitas (I Corint. 1), ut in uno spiritu ductam ac reductam sententiam boni semper indifferenter sequantur. Nam fateor, hæc meo primum res bene habet erga Eustathium diaconum, quod nec contra fidem unquam quidquam locutus sit, nec loquentem admiserit, nec ad mortem crimen aliquod commisisse, vel jactatum unquam, vel fictum de eo recognoverim. Et qui in his salvus est, si quo pacto conversationes amabiles non habet, habendus est, ut minus pro tempore dilectus, non ut inimicus aestimatus, diabolo in perpetuum mancipandus. Cognosco illum inter illas similitates ac turbines, contra multorum studia, non dico qualia, diversa sensisse, et cum hinc res calamitatesque ipsæ emendate sint, adhuc Dizoniani et Cyriaci subdiaconorum non potuisse apud vos emendationem reviviscere. Compescite, queso, ab illo prædictisque, quorumcumque videtis animos, ac non iustas æmulationes, ut ipse apud nos integer, apud vos cum suis reparatus mereatur pacem, non fictam pervidens charitatem. Omnibus igitur vobis ac singillatim occurrat charitas, et vinealis quæ nullis modis a Christo solvantur, vobiscum pariter in perpetuum connexa, lætetur in Domino.

DECRETA ZOSIMI PAPÆ.

Quod monachi vel laici, nisi per gradus Ecclesiæ, non debeant ad summum sacerdotium pervenire.

I. Zosimus episcopus urbis Romæ Hesychio episcopo Salonitano. Exegit dilectio tua præceptum apostolicæ sedis, in quo Patrum decreta consentiunt, et

significas nonnullos ex monachorum cœtu, quorum solitudo quamvis frequentia major est, sed et laicos ad sacerdotium festinare. Hoc autem specialiter, et sub prædecessoribus nostris, et nuper a nobis interdictum constat, litteris ad Gallias Hispaniasque transmissis,

in quibus regionibus familiaris est ista præsumptio : A quamvis nec Africa super hac admonitione nostra habeatur aliena, ne quis penitus contra Patrum præcepta, qui ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, et temporis approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesie sacerdotium aspirare præsumeret, et non solum in eo ambitio inefficax haberetur, verum etiam in ordinatores ejus, ut carerent eo ordine quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum. Unde miramur ad dilectionem tuam statuta apostolicæ sedis non fuisse perlata. Laudamus igitur propositum constantiæ tuæ, frater charissime, nec aliud de pontificii censura veteris auctoritatis genus expectandum fuit, quam ut talibus ambitionibus pro præceptis Patrum in procinctu fidei constitutus occurreres. Igitur si quid auctoritati tuæ, quod nos non opinamur, æstimas defuisse, supplemus. Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ et arrogantiae venienti. Tecum faciunt præcepta Patrum, tecum apostolicæ sedis auctoritas. Si enim officia sæcularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt, quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut in cœlesti militia, quæ propensius ponderanda est, et sicut aurum repetitis ignibus explorandum, statim dux esse desideret? Cum tiro ante non fuerit, et prius velit dicere quam discere? Assuescat in Domini castris, in lectorum primitus gradu divini rudimenta servitii, nec illi vile sit, exorcistam, acolythum, subdiaconum, diaconum per ordinem fieri, C nec hoc sœltu, sed statutis majorum ordinatione temporibus. Jam vero ad presbyterii fastigium talis accedat, ut et nomen ætas impleat, et meritum probitatis stipendia ante acta testentur. Jure inde summi pontificis locum sperare debet, facit hoc nimia remissio consecratorum nostrorum, qui pompam multitudinis quærunt, et putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa popularitas etiam his locis ubi solitudo est, talium reperitur, dum parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos ordines largiuntur. Quod oportet districti semper esse judicii, rarum est enim omne quod magnum est.

Quod si quis interdicta despezarit, gradus sui periculo subjacebit.

II. Proinde nos, ne quid meritis dilectionis tuæ derogemus, ad te potissimum scripta direximus, quæ in omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum facies ire notitiam, non tantum eorum qui in ea provincia sunt, sed etiam qui vicinis dilectionis tuæ provinciis adjunguntur. Sciet, quisquis hoc, postposita Patrum et apostolicæ sedis auctoritate, neglexerit, a nobis districtius vindicandum, ut loci sui minime du-

bitet sibi non constare rationem, si hoc putat post tot prohibitiones impune posse tentari : contumeliæ enim studio fit quidquid interdictum toties usurpatur.

Quæ in singulis cleri gradibus tempora sint præfixa.

III. Hæc autem singulis gradibus observanda sunt tempora : Si ab infantia ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter lectores usque ad vicesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam et grandævus accesserit, ita tamen ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter lectores, sive inter exorcistas quinquentio teneatur, exinde acolythus vel subdiaconus quatuor annis, et sic ad benedictionem diaconatus, si meretur, accedat, in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hæerere debet. Exinde, suffragantibus stipendiis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterii sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita produxerit, summum pontificatum sperare debet, hac tamen lege servata, ut neque digamus, neque pœnitens ad hos gradus possit admitti. Sane, ut etiam defensores Ecclesie, qui ex laicis sunt, supradicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus. Data ix cal. Mart., dominis nostris Honorio xii et Theodosio viii Augg. cons.

Ad presbyteros Ravennatum.

IV. Zosimi episcopi commonitorium presbyteris et diaconibus qui Ravennæ sunt. Ex relatione fratris nostri Archidami presbyteri qualiter suscepti sitis, vel quid egeritis, agnovimus ; vel qualiter illi suscepti sunt, qui contra canones adversum nos ad comitatum, nescio qua audentes temeritate, ire voluerunt. Ad quos hæc, quæ nunc misimus, olim scripta feceramus, eorum, quas injuriose miserant, respondentes epistolis. Sed quoniam non potuerunt rei in sua, hoc est in nostra Ecclesia Romana, cum nostris compresbyteris commorari, has ad vos illis tradendas litteras destinavimus, in quibus decreto nostro sanximus memoratos perturbatores omnium ab apostolicæ nostræ sedis communionem alienos fuisse, atque nostra subscriptione prolatam sententiam suscepisse. Illos etiam qui effrenato hujus facti consilioque assensum commodare voluerunt, vestræ charitatis esse æstimare qualiter habeantur. Quibus hoc obijcere vos debetis, quod juxta canonum præcepta fortiter incur- D rere, et qualiter presbyteros non decebat, rebelles existere tentaverunt. Vos tamen monemus, in speculis esse debere, ne qua eorum prorumpat audacia, quos anathematizatos scit sancta et apostolica Ecclesia. De his vero qui eorum se societati junxerunt, quid de his agere debeamus, cum reversi fueritis, consilio meliori tractabimus. Et alia manu : Datum v nonas Octob., Honorio xii et Theodosio viii Augg. cons. (An. Christi 418.)

DECRETA BONIFACII PAPÆ.

Supplicatio papæ Bonifacii, ut constitatur a principe, quæ nunc in urbe Roma nunquam per ambitum ordinatur antistes.

I. Bonifacius episcopus Honorio Augusto. Eccle-

sie meæ, cui Deus noster meum sacerdotium, vobis res humanas regentibus, deputavit, cura constringit, ne causis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus qui a sacerdotibus

universis, et clericis, et Christianæ plebis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissimi principis desim. Si quidem secus, quam oportet, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis : sed nos per nostram tacentes desidiam videbimur, quod civitatis quietem, Ecclesiæ pacem pervertere valeat, amisisse. Cum enim humanis rebus divinæ cultor religionis, Domino favente, præsideas, nostra culpa erit, si non id sub vestra gloria (quam certum est divinis semper rebus animo promptiore favisse) firmo et stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem, et sub illis etiam principibus obtinuit, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit, id est ut serventur licita, et sub vestræ Imperio clementiæ, minime, quæ sunt illicita, formidentur. Ipsa enim Ecclesia devotionem tuam, Christianissime imperator, meo quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu, quam Christus Deus noster, vestri fidus rector, et gubernator imperii uni desponsatam sibi, et intactam virginem servat : nec in ea aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, et quietam faciem tempestatis insolitæ timore turbari, gloriosissimæ et tranquillissimæ Imperator Auguste : ipsa vero, quæ uni desponsata, vestra tamen mater est Ecclesia, hac pietatem vestram legatione, quam suis sacerdotibus commisit, appellat, præterita presentiaque repetit. Vobis (inquit) religiose imperantibus modo tutus est populus, tam fidus Deo quam tibi, qui es princeps Christianus. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate dependit imperii, teste, apud quem et de

cujus sede agitur, sancto Petro, sollicitis pro religionis observantia vocibus clamat, cum sollicita petitione miscetur oratio, ne nos in varias res semel evulsa distrahat a cultu solito, tentatore sollicitante, discordia. Ageret pluribus, princeps Christianissime, nisi apud te suarum esset segura causarum, et nisi in oppressionibus idolorum, in hæreticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum Imperio semper florente, vicisset. Habet refugium, pium tuæ mansuetudinis animum, cum suæ religionis veneratione conjunctum. Cum quidquid huic proflolat, vos agatis, conferatis fratribus, et consacerdotibus meis, probatissimis viris, a me et ab omnibus, qui Ecclesiam faciunt istiusmodi, legatis quibus precamur, sacræ causam religionis prosequentibus, in urbe vestræ mansuetudinis, hoc animo, quo postulatis annuitis, in perpetuum statui universalis Ecclesiæ consultis. Datum cal. Julii.

Rescriptum Honorii Augusti ad Bonifacium, papam Romanum : in quo statuit, ut si denuo Romæ episcopi ordinati fuerint duo, ambo de civitate pellantur.

II. Victor Honorius, inclytus triumphator, semper Augustus, sancto ac venerabili Bonifacio, papæ urbis æternæ. — Scripta beatitudinis tuæ debita reverentia gratulatione suscepimus : quibus recensitis, egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum incommodum optatæ reditæ didicimus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus viris gaudium nostrum sacrorum apicem

A attestacione signamus ac petimus, ut quotidianis orationibus apostolatus tuus studium, ac votum suum circa salutem, atque imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostræ satis placitum esse cognosce, quod sanctimonia tua de Ecclesiarum, aut populi perturbatione sollicita est. Quæ ut ne aliqua ratione possit invenire, satis clementia nostra credidit esse provisum. Denique beatitudine tua prædicante, id ad cunctorum clericorum notitiam volumus pervenire, ut si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. At si duo contra fas temeritate certantes, fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus sacerdotem, sed illum solum in sede apostolica permansurum, quem ex numero clericorum nova ordinatione divinum iudicium et universitatis consensus elegerit. Unde id observandum est, ut omnes tranquillam mentem, et pacificos animos ex serenitatis nostræ admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur : cum certum sit, nulli partium sua studia profutura.

Epistola Bonifacii episcopi urbis Romæ ad episcopos Galliæ, de Maximo episcopo diversis criminibus accusato.

III. Bonifacius episcopus, Patroclo, Remigio, Maximo, Hilario, Severo, Valerio, Juliano, Castorio, Leontio, Constantino, Joanni, Montano, Marino Mauritio, et cæteris episcopis per Galliæ et septem provincias constitutis.

Valentinæ nos clerici civitatis adierunt proponentes per libellum crimina, quæ Maximum, teste tota provincia, asserunt commisisse : delegata toties cognitione illum constituta semper subterfugisse iudicia, nec confisum conscientia festinasse, ut si esset innocens, examinatis omnibus, purgaretur, quæ toties decreta, ex nostrarum quoque chartarum instructione cognovimus. Qui econtrario probavit de se illa, quæ dicta sunt, quia ad ea confutanda, cum essent innumera, a decessoribus meis provincialis est delegata cognitio. Conventus etiam dicitur evitasse et adesse minime voluisse, et nullus dubitat quod ita iudicium nocens subterfugit, quemadmodum ut absolvatur, qui est innocens, querit. Sed astuta cavillatio eorum, qui versutis agendum credunt esse consiliis, nunquam innocentia nomen accipiet. Constat enim de omnibus, quisquis se subterfugere iudicium dilacionibus potest. Veniet aliquando tamen ille, qui talis perhibetur, in medium, nec prodest illi toties latuisse, toties subterfugisse, quem sui actus et commissa quocumque fugerit, ea quæ obijciuntur illi, si vera sunt, crimina persequuntur. Debueram quidem jam nunc dignam pro ejus accusatis in nostro iudicio actibus, qui cognitionem et decretum iudicium sæpe declinando credidit illudendum, ferre sententiam ; at ne aliquis præcocius forsitan iudicaret, et sibi, qui absens est, licet sit quesitus a nobis, reservatum esse nihil diceret, maluinus, intercapedine temporis data, differri, cum hoc etiam ejus accusatores assererent. De cujus intentionibus et moribus sit securum, Maximum tanto magis damnanda

conmittere, quanto tardius se constituto iudicio A presentaret. Quem Manichæorum involutum caligine arguunt, turpi secta olim, ita ne eum possit abluere animum sordida se improbatione objectæ rei, gesta synodalia proferentes, et commissis involutum undique flagitiis; nullum enim sanitatis habuisse respectum, quem furore suo et insana temeritate ad sæcularium quoque iudicum tribunalia subditum quæstioni, quod in vili quoque persona turpissimum est, objicerent pervenisse et homicidii damnatum asserunt gestis prolatis in medium. Et hunc talem, post tanta taliaque commissa, episcopatus adhuc sibi nomen in suis latibulis vindicare, in propriæ civitatis infamiam, nimis doloribus conqueruntur, et sanctum nomen vindicando sibi velle polluere. Ideoque, fratres charissimi, quia audiendus hic præsentare se noluit, ne convictus forsitan ab accusantibus se clericis, posset digna tandem, aliquando præsentatus, episcopali iudicio pronuntiationis congruæ ferri sententia. Quamquam illi, cum hæc edocta fuerint, quæ potest hujus nominis esse jactura, qui pudorem nunquam habuisse sacerdotii perhibetur, et locum suum ne modico quidem tempore custodisse: dilationem dedimus, et decrevimus vestrum debere intra provinciam esse iudicium, et congregari synodum ante diem calendarum Novembrium, ut si adesse voluerit, præsens, si confidit, ad objecta respondeat; si adesse neglexerit, dilationem sententiæ de absentia non lucretur: nam manifestum est confiteri eum de crimine, qui indulto et toties delegato iudicio, purgandi se occasione non utilis. Nihil enim C interest, utrum in præsentis examine omnia, quæ dicta sunt, comprobentur, cum ipsa quoque confessione procurata toties constet absentia. Nos autem per omnes provincias litteras dirigemus, ne excusationem sibi ignorantis obtendat: ut ad provinciam venire cogatur, et illic se constituto præsentare iudicio. Quidquid autem vestra charitas de hac causa duxerit decernendum, cum ad nos relatum fuerit, nostra, ut concedet, necesse est auctoritate firmetur. Datum sub die idus Junii, Nonas v. c. cons. (An. Christi 419.)

Ut in unaquaque provincia nemo, contempto metropolitano, episcopus ordinetur.

IV. Bonifacius, episcopus urbis Romæ, Hilario epi-

sco Narbonensi. Difficilem quidem fidem querimoniis commodamus, quarum sacerdotes Domini pulsa intentio: maxime, cum eos loquuntur quidpiam contra Patrum statuta tentasse, sed frequenter has asserit, sicut nunc, multitudo causantium. Ecce enim, ut charitas tua recognoscit ex subditis, Lutubensis Ecclesiæ cleri ordo, vel plebis preces suas, vel lacrymas ad nos, quantum datur intelligi, magno cum dolore miserunt, dicentes coepiscopum nostrum Patroclum, sua petitione cessante, in locum decedentis episcopi, nescio quem, in aliena provincia, prætermissis metropolitanis, contra Patrum regulas ordinasse; quod nequaquam possumus ferre patienter, quia convenit nos paternarum sanctionum diligentes esse custodes. Nulli etenim videtur inco- B gnita synodi constitutio Nicænæ: quæ ita præcipit. ut eadem proprie verba ponamus, per unamquamque provinciam jus metropolitanos singulos habere debere, nec cuiquam duas esse subjectas, quod illi, quia aliter credendum non est, servandum, sancto Spiritu suggerente, sibimet censuerunt. Unde, frater charissime, si ita res sunt, et Ecclesiam supradictam provinciæ tuæ limes includat, nostra auctoritate communitus, quod quidem facere sponte deberes, desideris supplicantium et voluntate respecta ad eundem locum in quo ordinatio talis celebrata dicitur, metropolitani jure munitus, et præceptionibus nostris fretus accede, intelligens arbitrio tuo, secundum regulas Patrum, quæcunque faciendæ sunt, a nobis esse concessa, ita ut peractis omnibus apostolicæ sedi, quidquid statueris, te referente clarescat, cui totius provinciæ ordinationem liquet esse mandatam. Nemo ergo eorum terminos audax temerator excedat, nec aliquid in illorum contumeliam partibus suis, quæ sibi non videntur concessa, defendat. Cesset hujusmodi pressa nostra auctoritate præsumptio eorum, qui ultra licitum suæ limitem dignitatis extendunt. Quod idcirco dicimus, ut advertat charitas tua adeo nos canonum præcepta servare, ut ita constitutio quoque nostra desinat: quatenus metropolitani sui unaquæque provincia in omnibus rebus ordinationem semper expectet. Datum v Idus Februarii, dominis nostris Honorio xiii et Theodosio x Augustis, consulibus. (An. Christi 422.)

DECRETA COELESTINI PAPÆ.

De Prospero et Hilario, qui quosdam Galliæ presbyteros accusant Pelagii sectatores.

I. Coelestinus episcopus, dilectissimis fratribus Venerio, Martino, Leontio, Auxonio, Arcadio, Filtiano et cæteris Galliarum episcopis.

Apostolici verba præcepti sunt apud Judæos atque gentiles sine offensione nos esse debere (I Cor. x, 52; Rom. xiv). Hoc quisquis Christianus est, tota animi virtute custodit. Quod cum ita sit, non parum periculi illum manere poterit ante Deum, qui hoc decretat etiam fidelibus exhibere (I Cor. viii). Nam

D qualiter nos, qui neminem perire volumus, ista contentent, quæ auctoribus Christianis percellunt animos Christianos, dominicus in Evangelio sermo testatur. Ait enim ipse Salvator, quod expediat scandalizanti unum de pusillis, in maris profunda demergi (Matth. xviii), et ideo quæ sit ejus jam poena queramus cui tale supplicium legitimus expedire. Fidei nostri præsentis Prosper et Hilarius, quorum circa Deum nostrum sollicitudo laudanda est, tantum, nescio quibus, presbyteris illic licere, qui dissensionibus Ecclesiarum studeant, sunt apud nos prosecuti, ut

in disciplinae questionibus vocantes in medium participantur eos dicant predicare adversantia veritati; sed vestre dilectioni iustius imputamus, quando illi supra vos habent copiam disputandi. Legimus, *supra magistrum non esse discipulum* (Matth. x), hoc est, non sibi debere quemquam ad injuriam doctorum vindicare doctrinam. Nam et hos ipsos a Deo nostro positos novimus ad docendum, cum sit, dicente Apostolo (I Cor. xii), eis tertius locus intra Ecclesiam deputandus. Quid illic spei est, ubi magistris tacentibus hi loquuntur, qui, si ita est, eorum discipuli non fuerunt? Timeo ne connivere sit hoc tacere, timeo ne magis ipsi loquantur, qui permittunt illis taliter loqui. In talibus causis non caret suspitione taciturnitas, quia occurreret veritas, si falsitas displiceret. Merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori. Ergo corripiantur hujusmodi, non sit his liberum habere pro voluntate sermonem, desinat, si ita res sunt, incessere novitas vetustatem, desinat Ecclesiarum quietem inquietudo turbare. Conantur saepe naufragio mergere, quos intra portum stantes statio facit fida securos. Fida quippe est omnium statio, quorum perfectis gressibus vestigia non moventur. Recurrerunt ad apostolicam praedicti sedem, haec ipsa nobis quae tentat perturbatio, conquereutes. Habetote, fratres charissimi, pro catholicae plebis pace tractatum, sciant se (si tamen censentur presbyterii dignitate) vobis esse subjectos, sciant, quod sibi omnes, qui male docent, discere magis ac magis competat, quam docere. Nam quid in Ecclesiis vos agitis, si illi summam teneant praedicationi? nisi forte illud obsistat, quod non auctoritate, non adhuc ratione colligitur, ut aliqui e fratrum numero nuper de laicorum consortio, in collegium nostrum fortassis admissi, nesciant quid sibi debeant vindicare. Super his multa jam dicta sunt eo tempore, quo ad fratris Tuenti dedimus scripta responsum. Nunc tamen repetentes saepius admonemus, ut vitentur hujusmodi, qui laborant per terras aliud, quam ille noster jussit agricola, seminare. Nec tamen mirari possumus, si haec erga viventes hi nunc tentare audent, qui nituntur etiam quiescentium fratrum memoriam dissipare.

De sancto episcopo Augustino mira laudis assertio.

II. Augustinum sanctae recordationis virum pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor asperit, quem tanta scientiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam a meis semper decessoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune senserant, ut pote, qui ubique cunctis et amori fuerit et honori. Unde resistatur talibus, quos male crescere videmus; nefas est, haec pati religiosas animas, quarum afflictione, quia membra nostra sunt, nos quoque convenit macerari, quamvis maneat hos beatitudo promissa (Matth. v), quicumque probantur persecutionem propter justitiam sustinere. Quibus quid promittat Dominus in futurum, sequens sermo declarat. Non

est agentium causa solorum, universalis Ecclesiae quacunq; novitate pulsatur. Intelligamus haec ipsa vobis, quae nobis non placent, displicere. Quod ita demum probare poterimus, si imposito improbis silentio, de tali re in postorum querela cessaverit. Deus vos incolumes custodiat, fratres charissimi.

Pravatorum sedis apostolicae episcoporum auctoritatis de gratia Dei.

III. Quia nonnulli, qui catholico nomine gloriantur, in damnatis haereticorum sensibus seu pravitate, sive imperitia demorantes, piissimis disputatoribus obviare praesument, et cum Pelagium, atque Coelestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tanquam necessarium modum excesserint, obloquantur, eaque tantummodo sequi et probare profitentur, quae sacratissima beati apostoli sedes Petri contra inimicos gratiae Dei per ministerium praesulum suorum sanxit et docuit. Necessarium fuit diligenter inquirere quid rectores Romanae Ecclesiae de haeresi, quae eorum temporibus exorta fuerat, judicarent, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores, quid de gratia Dei sentientium esse consuerint, ita ut etiam Africanorum conciliorum quasdam sententias jungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones sanctorum Patrum compendioso manifestamus indiculo, quo si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex haec subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat.

Quod Adam omnes homines laeserit, nec quemquam nisi Christi gratia posse salvari.

IV. In praevagatione Adae omnes homines naturalem possibilitatem et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserantis erexerit, pronuntiant beatae memoriae papa Innocentio, atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium: Liberum enim arbitrium ille perpeusus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in praevagationis profunda demersus est, et nihil quemadmodum exinde surgere posset, invenit: suaque in aeternum libertate deceptus hujus ruinae latuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus, qui per novae regenerationis purificationem omne praeteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit.

Quod nemo sit bonus suis viribus, nisi participatione ejus qui solus bonus est.

V. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet qui solus est bonus (Matth. xix), quod in eisdem scriptis ejusdem pontificis sententia protestatur, dicens: Nunquid nos de eorum posthaec rectum mentibus retinemus, qui sibi se putant debere, quod boni sunt, nec illum considerant, cujus

quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum a Quod omnis sancta cogitatio et motus pie voluntatis ex Deo sit.

Quod nisi gratia Dei continuo juvemur, insidias diaboli superare non possumus.

VI. Neminem etiam baptismatis gratia renovatum, idoneum esse ad superandas diaboli insidias, et ad evincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adjutorium Dei perseverantiam bonæ conversationis acceperit: quod ejusdem antistitis in iisdem paginis doctrina confirmat, dicens: Nam quamvis hominem redimeret a præteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit. Quotidiana præstat ille remedia, quibus nisi freti consisque nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necessæ enim ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adjuvante viacamar.

Quod per Christum libero bene utamur arbitrio.

VII. Quod nemo nisi per Christum, libero bene utatur arbitrio, idem magister in epistola ad Milevitano concilio data prædicat, dicens: Adverte tandem, o pravissimarum mentium perversa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepta, ut dum indulgentius frenis ejus utitur, in prævaricationem præsumptione concideret, nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus.

Quod omnia sanctorum merita dona sunt Dei.

VIII. Quod omnia studia, et omnia opera, ac merita sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo quod ipse donaverit. In quam nos sententiam dirigit beate recordationis papæ Zosimi regularis auctoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait: Nos autem instinctu Dei, omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur, ad fratrum et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. Hunc autem sermonem sincerissimæ veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundem virum scriberent: Illud vero, quod in litteris, quas in universas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicens, Nos tamen instinctu Dei, etc., sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adjutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis, velut cursim transiens, amputares. Quid enim tam libero fecistis arbitrio, quam quod universa in nostræ humilitatis conscientiam retulistis? Et tamen instinctu Dei factum esse fideliter sapienterque vidistis, veraciter fidenterque dixistis. Ideo utique, quia præparatur voluntas a Domino, et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangat corda filiorum. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxiliari.

IX. Quod ita Deus in cordibus hominum, atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, sine quo nihil possumus. Ad hanc enim nos professionem idem doctor instituit, qui cum ad totius orbis episcopos de divinæ gratiæ opitulatione loqueretur: Quod ergo, ait, tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causisque, cogitationibus, motibus, adjutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humana natura præsumat, clamante Apostolo (Ephes. vi): Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates aeris hujus, contra spiritalia nequitiae in caelestibus. Et sicut ipse iterum dicit (Rom. vii): Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Et iterum (I Cor. xv): Gratia Dei sum id quod sum, et gratia ejus in me vacua non fuit, sed plus illis omnibus laboravi: non ego antea, sed gratia Dei mecum.

Quod gratia Dei non solum peccata dimittat, sed etiam adjuvet ne committantur, et præstat ut lex impleatur, non sicut ait Pelagius facile, quasi sine gratia Dei difficilius possit impleri.

X. Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi decreta constitutum est, quasi proprium apostolicæ sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: Ut quicumque dixerit gratiam Dei, qua justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium ut non committantur, anathema sit. Et iterum quarto capitulo: Ut quisquis dixerit, gratiam Dei per Jesum Christum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsum nobis revelatur, et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus: quid appetere et quid vitare debeamus; non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus: Scientia inflat, charitas vero ædificat (I Cor. viii), valde impium est ut credamus, ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam quæ ædificat, non habere, cum sit utramque donum Dei, et scire quid facere debeamus, et diligere ut faciamus, ut ædificante charitate scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: Qui docet hominem scientiam (Psal. xciii), ita etiam scriptum est: Charitas ex Deo est (I Joan. iv). Item quinto capitulo: Ut quisquis dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum jubeamur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait, Sine me difficilius potestis facere: sed ait, Sine me nihil potestis facere.

Quod præter statuta sedis apostolicæ omnes orationes Christi gratiam resonant, qua genus humanum ab æterna damnatione reparatur.

XI. Præterea beatissimæ et apostolicæ sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos piissimi Patres, pestiferæ novitatis elatione dejecta, et bonæ voluntatis exordia, et incrementa probabilium studiorum, et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt. Obsecrationum quoque sacerdotalium sacramenta respiciamus, quæ ab apostolis tradita in toto mundo atque in omni catholica Ecclesia uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congeniscente postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatræ ab impietatis sæpe liberentur erroribus, ut Judæis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut hæretici catholicæ fidei perceptione respiciant, ut schismatici spiritum reditivæ charitatis accipiant, ut lapsis poenitentiam remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis coelestis misericordiæ aula reseretur. Hæc autem non perfunctorie, neque inaniter a Domino peti rerum ipsarum monstrat effectus, quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum filii charitatis suæ (*Coloss. 1*), et ex vasis iræ faciat vasa misericordiæ (*Rom. 9*), quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut hæc efficienti Deo gratiarum semper actio laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.

*Quod gratiam Dei etiam baptizandorum testetur insti-
tuta purgatio, cum exorcismis et exsufflationibus
spiritus ab eis abiguntur immundi.*

XII. Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, ut tunc vere appareat, quomodo princeps mundi hujus mittatur foras, et quomodo prius alligetur fortis (*Joan. 12*; *Matth. 12*; *Marc. 13*), et deinceps vasa ejus diripiuntur in possessionem translata victoris, qui captivam ducit captivitatem, et dat dona hominibus (*Ephes. 14*). His ergo ecclesiasticis regulis, et ex divina sumptis auctoritate documentis, ita, adjuvante Domino, conformati sumus, ut omniam bonorum affectuum, atque operum et omnium studiorum, omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, et non dubitemus ab ipsius gratia omnia hominis merita proveniri, per quem fit, ut aliquid boni et velle incipiamus, et facere. Quo utique auxilio et munere Dei non auferatur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est

A erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, et pro his quæ largitus est, æterna præmia sit donaturus. Agit quippe in nobis, ut quod vult, et velimus, et agamus, nec otiosa esse in nobis patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit, ut et nos cooperatores simus gratiæ Dei (*I Corint. 3*), ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicite recurramus, qui sanat omnes languores nostros (*Psalm. 104*), et redimit de interitu vitam nostram, et cui quotidie dicimus: Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo (*Matth. 6*).

*Quod profundiores questiones nec contemnendæ sint,
nec penitus asserendæ.*

XIII. Profundiores vero, difficilioreque partes incurrentium questionum, quas latius pertractarunt, qui hæreticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus astruere, quia ad confitendam gratiam Dei, cujus operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est; satis sufficere credimus, quidquid secundum prædictas regulas apostolicæ sedis nos scripta docuerunt, ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit præfixis sententiis esse contrarium.

Cælestinus universis episc. per Viennensem et Narbonensem provincias constitutis in Domino salutem.

Cupemus quidem de vestrarum Ecclesiarum ita ordinatione gaudere, ut congratulemur potius de profectu, quam aliquid admissum contra disciplinam ecclesiasticam doleamus. Ad nostram enim lætitudinem et benefacta perveniunt, et mæroris aculeis nos quæ fuerunt malefacta, compungunt. Nec silere possumus, cum ad hoc, ut ab illicitis revocemus aliquos, officii nostri provochemur instinctu, in speculis a Deo constituti, ut vigilantiam nostram diligentiam comprobantes, et quæ coercenda sunt reseceamus, et quæ observanda sunt sanciamus. Et quamvis circa longinqua spiritalis cura non deficit, sed per omnia, qua nomen Dei prædicatur, extendit: nec notitiam nostram subterfugiunt, quæ in eversionem regularum novellæ præsumptionis auctoritate tentantur.

*Quod non debeant sacerdotes aut clerici, amicti palliis
et præcincti lumbis, in ecclesia ministrare.*

XIV. Dilectimus enim quosdam Domini sacerdotes superstitioso potius cultui inservire quam mentis vel fidei puritati. Sed non mirum, si contra ecclesiasticum morem faciunt, qui in Ecclesia non creverunt, sed alio vententes itinere secum hæc in Ecclesiam, quæ in alia conversatione habuerant, intulerunt, amicti pallio et lumbos præcincti credunt se sanctæ Scripturæ fidem, non per spiritum, sed per litteram: completuros. Nam si ad hoc ista præcepta sunt, ut taliter servarentur, cur non fiunt pariter quæ sequuntur, ut lucernæ in manibus ardeutes una cum baculo teneantur? Illecebræ suam ista mysterium, et intelligentibus ita clara sunt, ut ea magis, qua decet, significatione serventur. Nam in lumborum præci-
ctione castitas, in baculo regimen pastorale, in lucernis ardentibus boni fulgor operis (de quo dicitur,

opera vestra luceant) indicatur. Habent tamen istum forsitan cultum morem potius quam rationem sequentes, qui remotioribus habitant locis, et procul a ceteris degunt, unde hic habitus in Ecclesiis Gallicanis, ut tot annorum, tantorumque pontificum in alterum habitum consuetudo vertatur? Discernendi a plebe vel ceteris sumus doctrina, non veste, conversatione, non habitu, mentis paritate, non cultu. Nam si studere incipiamus novitati, traditum nobis a Patribus ordinem calcabimus, ut locum supervacua superstitionibus faciamus. Rudes ergo fidelium mentes ad talia non debemus inducere. Docendi enim sunt potius quam ludendi, nec imponendum eorum est oculis, sed mentibus infundenda praecepta sunt. Erant quidem multa, quae pro disciplina ecclesiastica, vel ipsius rei dicere ratione possemus, sed ab his ad alia devocamur.

Quod nulli sit ultima poenitentia deneganda.

XV. Agnovimus enim poenitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis abnui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus (fateor) tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet: quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem perdere, quo se ille expediri desiderat, et liberari. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere, cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad poenitentiam, sic promittat peccatori, iniquus: Quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei (*Ezech. xviii*). Et iterum: Nolo mortem peccatoris, sed tantum convertatur, et vivat (*Ibid.*). Salutem ergo homini adiuvat, quisquis mortis tempore poenitentiam denegarit, et desperat de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse non credit. Perdidiisset latro in cruce praemium, ad Christi dexteram pendens, si illum unius horae poenitentia non juvisset, cum esset in poena, poenituit, et per unius sermonis promissionem, habitaculum para nisi, Deo promittente, promeruit (*Luc. xxiii*). Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorem mente potius est aestimanda, quam tempore, Propheta hoc taliter asserente, Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris (*Ezech. xviii; xxxiii*). Cum ergo Dominus sit cordis inspector (*I Reg. xvi; Jer. xvii*), quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti, cum illi se obliget iudici, cui occulta omnia noverit revelari.

Quod per gradus ecclesiasticos ad episcopatum debeat officium perveniri.

XVI. Ordinatores vero quosdam, fratres charissimi, episcopos, qui nullis ecclesiasticis ordinibus ad tantae dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta, hujus usurpatione, qui se hoc recognoscit fecisse, didicimus, cum ad episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cantum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officis ad majora firmentur. De-

bet enim ante esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere quod didicit. Omnis vita institutio hac ad id quo tendit se ratione confirmat. Qui minime litteris operam dederit, praeceptor esse non potest litterarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad emeritum stipendii ordinem non potest pervenire: solum sacerdotium inter ista, rogo, vilis est, quod facilius tribuitur, cum difficiliter impleatur? Sed jam non satis est laicos ordinare, quos nullus fieri ordo permittit, sed etiam quorum crimina longe lateque per omnes pene sunt nota provincias, ordinantur. Daniel enim nuper missa relatione ex Orientalibus ad nos partibus, ab omni, quod tenebat, virginum monasterio nefarius est objectionibus accusatus, multa de multis objecta flagitia. In quaquam lateret terrarum parte quaesitus est, ut si sane innocentie confideret, contra se iudicium postulatum minime declinaret, missus ad Arelatensem episcopum per Fortunatum subdiaconum nostrum praeceptiones, ut ad iudicium destinaretur episcopate. Tantis gravibus testimoniis, tanta facinorum accusatione pulsatus, sacram (ut dicitur) virginum pollutus incestu episcopus asseritur ordinatus. In nostris libelli scriptis continentur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus. In pontificii dignitatem hoc tempore, quo ad causam dicendam missis a nobis litteris vocabatur, obrepit. Sacro nomini absit injuria, facilius est ut hanc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator, quam eam obtineat ordinatus, cui convicto sociabitur, qui eum sibi credidit largiendo pontificium sociandum; qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinarit, ostendit. His ergo in medium nunc deductis, cum plerique vestrum sint, qui apostolicae sedis statuta cognoverint nobiscum tempore aliquanto versati, ad disciplinae normam, nostris conventa adhortationibus, omnia fraternitas vestra evocare festinet.

Quod unaquaeque provincia suo metropolitano debeat esse contenta.

XVII. Primum, ut juxta decreta canonum unaquaeque provincia suo metropolitano contenta sit, ut decessoris nostri data ad Narbonensem episcopum continent constituta, nec usurpationis locus alicui sacerdoti in alterius concedatur injuriam. Sit concessis sibi contentus unusquisque limitibus. Alter in alterius provincia nihil praesumat, nec emeritis in suis Ecclesiis clericis peregrini et extranei, et qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, praepoantur, ne novum quoddam, de quo episcopi fiant, institutum videatur esse collegium.

Quod volentibus clericis vel populis nemo debeat episcopus ordinari.

XVIII. Nullus invidis detur episcopus, cleri, plebis et ordinis consensus, et desiderium requiratur. Tunc alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius clericis, cui est episcopus ordinandus, nullus dignus (quod evenire non credimus) potuerit inveniri; primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito preferantur. Habeat unusquisque suae

fructum militie in Ecclesia, in qua sua per omnia officia transegit aetatem. In aliena stipendia minime alter obrapat, nec alii debitam alter sibi audeat vindicare mercedem. Sit facultas clericis renitendi, si se viderint prægravari, et quos sibi ingeri ex transverso cognoverint, non timeant refutare. Qui si non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos rectorus est, debent habere iudicium.

Quod ab illicitis sit ordinationibus abstinendum.

XIX. Abstineatur etiam ab illicitis ordinationibus: nullus ex laicis, nullus digamus, nullus qui sit viduæ maritus aut fuerit, ordinetur, sed irreprehensibilis, et quem elegit Apostolus (*I Tim. III; Levit. XXI; II Tim. III*), fiat. Per Moysen Dominus præcepit, virginem accipiat sacerdos uxorem, subsequitur et supplet Apostolus eodem locutus spiritu, unius uxoris virum debere episcopum consecrari. Ad hanc ergo eligantur formulam sacerdotes, et si quæ factæ sunt ordinationes illicitæ, removeantur, quoniam stare non possunt, nec discussionem nostram subterfugere poterunt: quamvis latere se æstiment, qualiter pervenerunt, ut nulla religionis reverentia obscuritate fuscetur. Non sit vana gloriatio palliatis, episcopalem morem, qui episcopi sunt, sequantur. Daniel, ut diximus, qui accusationem pontificali honore subterfugere se posse credidit, et ad fastigium tantum accusatores suos latendo pervenit, a sanctitatis vestræ coetu interim se noverit segregatum, qui se nostro iudicio debet abjicere, si conscientie suæ novit confidentiam se obtinere. Massiliensis vero Ecclesie sacerdotem, qui dicitur (quod dictu nefas est) in necem fratris sui taliter gratulatus, ut huic qui ejus sanguine cruentatus advenerat, portionem cum eodem habiturus occurreret, ex vestro eum audiendum collegio delegamus. Datum VII cal. Aug., Felice et Tauro cons.

Quod nulli sacerdoti canones liceat ignorare.

XX. Celestinus universis episcopis per Apuleiam et Calabriam constitutis. Nulli sacerdotum suos liceat canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quæ enim a nobis res digna servabitur, si decretalium norma constituto-

A rum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?

Quod non conveniat, contemptis clericis Ecclesiarum, de laicis episcopos ordinare.

XXI. Audivimus quasdam propriis destitutas rectoribus civitates, episcopos sibi petere velle de laicis, tantumque fastigium tam vile credere, ut hoc his, qui non Deo, sed sæculo militaverunt, æstiment nos posse conferre: non solum male de suis clericis, in quorum contemptum hoc faciunt, judicantes, sed de nobis pessime, quos credunt hoc posse facere, sentientes. Quod nunquam auderent, si non quorundam illic his consentiens sententia conniveret. Ita nihil, quæ frequentius sunt decreta, proficiunt: ut hoc, quasi nunquam de hac parte scriptum fuerit, ignoretur, quid proderit per singula clericos stipendia militasse, et omnem egisse in dominicis castris aetatem: si qui his præfaturi sunt ex laicis requiruntur, qui vacantes sæculo, et omnem ecclesiasticum ordinem nescientes, salta præpropere in alienum honorem ambiunt immoderata cupiditate transcendere, et in aliud vitæ genus calcata reverentia ecclesiasticæ disciplinæ transire? Talibus itaque, fratres charissimi, qui juris nostri, id est canonum gubernacula custodimus, necesse est obviamus; hisque fraternitatem vestram epistolis commonemus, ne quis laicum ad ordinem episcopatus admittat, et sinat fieri, unde et illum decipiat, et sibi causas generet, quibus reus constitutis decretalibus fiat.

Quod docendus sit populus, non sequendus.

XXII. Docendus est populus, non sequendus, nosque, si nesciunt eos quid liceat, quidve non liceat comonere, non iis consensum præbere debemus. Quisquis vero conatus fuerit tentare prohibita, sentiet censuram sedis apostolicæ minime defuturam. Quæ enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est per severitatem congruentem regulis vindicemus. Per totas hoc ergo, quæ propriis rectoribus carent, Ecclesias volumus innotescat: ut nullus sibi spe aliqua forsitan blanditus illudat. Datum XII cal. Augusti, Florentio et Dionysio cons. (An. Christi 429.)

DECRETA LEONIS PAPÆ.

Leo, episcopus urbis Romæ, universis episcopis per Campaniam, Picenum, Tusciam et per universas constitutis in Domino salutem.

Ut nobis gratulationem facit Ecclesiarum status salubri dispositione compositus, ita non levi nos morore contristat quoties aliqua contra constituta canonum, et ecclesiasticam disciplinam præsumpta, vel commissa cognoscimus, quæ si non, qua debemus, vigilantia reseccimus, illi, qui nos speculatores esse voluit (*Eszech. XVIII; XXXIII*), excusare non possumus, permittentes sincerum corpus Ecclesie, quod ab omni purum macula custodire debemus, ambientem improba contagione fœdari: cum ipsa

* Decet provincias vel ecclesias. EDIT.

D sibi membrorum per dissimulationem compago non congruat.

Ut nullus episcoporum servum alterius ad clericatus officium promovere præsumat.

I. Admittuntur passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur, et qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt, ad fastigium sacerdotii, tanquam servilis vilis hunc honorem capiat, provehuntur, et probari Deo posse creditur, qui domino suo necdum probare se potuit. Duplex itaque in hac parte reatus est, quod et sacrum ministerium talis consortii vilitate poluitur, et dominorum, quantum ad illicitis

usurpationis temeritatem pertinet, jura solvuntur. Ab his itaque, fratres charissimi, omnes vestrae provinciae abstineant sacerdotes, et non tantum ab his, sed ab aliis etiam, qui originali aut alicui conditioni obligati sunt, volumus temperari: nisi forte eorum petitio aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse immunis ab aliis, qui divinae militiae fuerit aggregandus: ut a castris dominicis, quibus nomen ejus ascribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur.

Ut quicumque ad sacerdotium, vel viduarum mariti vel habentes numerosa conjugia, promoti fuerint, ab omnibus ecclesiasticis officiis arceantur.

II. Qualis vero unicuique constiterit natalium honestas, et morum esse debeat sacri altaris ministerio sociandus, et Apostolo nos dorente, et divina praecipione didicimus, et canonum regulis, a quibus plerosque fratrum declinasse et penitus deviasse reperimus. Nam constat ad sacerdotium pervenisse viduarum maritos, quosdam etiam quibus fuerint numerosa conjugia, et ad omnem licentiam vita liberior, ad sacrum ordinem passim patefactis aditibus fuisse permisos, contra illam beati Apostoli vocem, qua talibus exclamat, dicens: Unius uxoris virum, et contra illud antiquae legis praecipuum, quo dicitur et cavetur: Sacerdos virginem uxorem accipiat, non viduam, non repudiatam (1 Timot. III; Levit. XXI). Illos ergo, quicumque tales admissi sunt, ab ecclesiasticis officiis et sacerdotali nomine, apostolicae sedis auctoritate, jubemus arceri. Nec hoc enim sibi poterunt vindicare, cujus capaces per hoc quod illis obsisterat, non fuerunt. Hujus discussionis curam nobis specialiter vindicantes, ut si qua forsitan de his commissa sunt, corrigantur, nec liceat ultra committi. Et ne qua excusatio de ignoratione nascatur: quanquam ignorare nunquam licuerit sacerdotem quid canonum regulis fuerit definitum. Haec ergo ad provincias vestras per Innocentium, Legitimum et Segetium fratres et coepiscopos nostros scripta direximus: ut quae male pullulasse noscuntur, radicibus evellantur, et messem dominicam zizania nulla corruptant. Ita enim fructum uberem, quae sunt sincera, praestabunt, si ea, quae natam segetem enecare consueverunt, diligentius amputentur.

Quod usuram non solum clerici exigere non debent, sed nec laici Christiani.

III. Neo hoc quoque praeterendum esse duximus, quosdam, lucri turpis cupiditate captos, usurariam exercere pecuniam, et fenore velle ditescere, quod non dicam in eos qui sunt in clericali officio constituti, sed in laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condelemus, quod vindicari acrius in eos qui fuerint confutati decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

Ut clericus nec suo, nec alieno nomine fenus exercent.

IV. Illud etiam duximus praemonendum, ut sicut non suo, ita non alieno nomine aliquis clericorum exercere fenus attentet: indecens enim est crimen suum commodis alienis impendere. Fenus autem hoc solum aspicere et exercere debemus, ut quod hic

misericorditer tribuimus, ab eo Domino, qui multipliciter et in perpetuum mansura retribuet, recipere valeamus.

Ut si quis sacerdotum contra haec interdicta fecerit, suo sit officio submovendus.

V. Hoc itaque admonitio nostra denuntiat, quod si quis fratrum contra haec constituta venire tentaverit, et prohibita fuerit ausus admittere, a suo noverit officio submovendum, nec communionis nostrae futurum esse consortem, qui socius esse noluit disciplinae. Ne quid vero sit, quod praetermissum a nobis forte credatur, omnia decretalia constituta tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, quae de ecclesiasticis ordinibus, et canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Data VI Id. Octobris, Maximo iterum et Paterno cons. (An. Christi 443).

Leo episcopus universis episcopis per Italiae provincias constitutis in Domino salutem.

In consortium vos nostrae sollicitudinis advocamus, ut vigilantia pastorali, ne quid diabolicae licero possit astutiae, commissis vobis gregibus diligentius consulatis: ne is qui, Domini misericordia revelante, per nostram curam a nostris ovibus morbus abjicitur, necdum vobis praemonitis et adhuc quid agatur ignaris, per vestrae sedis pergat Ecclesias, et suarum furtim cuniculos inveniat latebrarum, ne quod a nobis in urbe exstinguitur, tenebrosis apud vos radicibus seminetur.

Quod plurimi Manichaei vigilantia papae Leonis in urbe Roma detecti sint.

VI. Plurimos impietatis Manichaeae sequaces et doctores in urbe investigatio nostra reperit, vigilantia divulgavit, auctoritas et censura coercuit. Quos potuimus emendare correximus: et ut damnarent Manichaeum cum praedicationibus et disciplinis suis, publica in Ecclesia professione et manus suae subscriptione compulimus, et ita de voragine impietatis suae confessis poenitentiam concedendo levavimus. Aliquantum vero, qui ita se demerserunt, ut nullum his auxiliantis posset remedium subvenire, subditi legibus secundum Christianorum principum constituta, ne sanctum gregem sua contagione polluerent, per publicos iudices perpetuo sunt exilio relegati. Et omnia, quae tam in Scripturis quam in occultis traditionibus suis habent profana vel turpia, ut nosset populus quid refugeret aut vitaret, oculis Christianae plebis certa manifestatione probavimus, adeo ut ipse, qui eorum dicebatur episcopus, a nobis tentus proderet flagitiosa in suis mysticis, quae teneret, sicut gestorum vos series poterit edocere: ad instructionem enim vestram etiam ipsa direximus, quibus lectis, omnia quae a nobis deprehensa sunt, nosse poteritis. Et quia aliquantos de his quos, ne absolverentur, arctior reatus involverat, cognovimus aufugisse, hanc ad dilectionem vestram epistolam misimus, ut effecta certior sanctitas vestra sollicitius agere dignetur, et cautius, necdum Manichaeae

perversitatis homines plebes vestras facultate laedendi, et hujus sacrilegii possunt invenire doctores. Aliter enim nobis commissos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores et periti, zelo fidei dominice persequamur, et a sanis mentibus, ne peccatis hæc latius divulgetur, severitate, qua possumus, abscindamus. Unde hortor dilectionem vestram, et obtestor, et moneo, ut qua debetis et potestis sollicitudine vigiletis ad investigandos eos, necubi occultandi se reperiant facultatem. Ut enim habeat a Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius, quod ad salutem commissæ sibi plebis proficiat, fuerit exsecutus: ita ante tribunal Domini de reatu negligentiae se non poterit excusare, quicumque plebem suam contra sacrilegæ persuasionis auctores noluerit custodire. Data in cal. Feb., Theodosio xviii et Albino vv. cc. cons. (*An. Christi 444.*)

Leo episcopus universis episcopis per Siciliam constitutis in Domino salutem.— Divinis præceptis et apostolicis monitis incitatur, ut pro omnium Ecclesiarum statu impigro vigilemus affectu, ac si quid æquam reprehensioni invenitur obnoxium, cleri sollicitudine aut ab ignorantiae imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemus. Manente enim dominicæ vocis imperio, quo beatissimus apostolus Petrus trina repetitione mysticæ sanctionis imbuitur, et Christi oves, qui Christum diligit, pascat (*Joan. xxi*), ipsius sedis, cui per abundantiam divinæ gratiæ præsumus, reverentia coarctamur, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus, ne professio summi Apostoli, qua se amatorem Domini testatus est, non inveniatur in nobis, quia negligenter pascens toties commendatum gregem convincitur summum non amare pastorem.

Quod prohibeatur in die Epiphaniarum baptismum celebrari.

VII. Cum ergo mihi de charitatis vestræ actibus fraterna affectione sollicito certis iudiciis innotuerit, vos in eo, quod inter sacramenta Ecclesiæ principale est, ab apostolicæ institutionis consuetudine discrepare, ita ut baptismi sacramentum numerosius in die Epiphaniæ, quam in Paschali tempore celebretur, miror vos, vel prædecessores vestros tam irrationabilem novitatem usurpare potuisse, ut confuso temporis utriusque mysterio, nullam esse differentiam crederetis inter diem quo adoratus est Christus a Magis, et diem quo resurrexit Christus a mortuis. Quam culpam nullo modo potuissetis incidere, si unde consecrationem honoris accipitis, inde legem totius observantiæ sumeretis, et beati apostoli Petri sedes, que vobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset ecclesiasticæ magistra rationalis, a cujus vos regulis recessisse minore posset æquanimitate tolerari, si aliqua commotionis nostræ increpatio præcessisset: huic autem, quia non desperatur correctio, servanda est consuetudo: ut licet vix ferenda sit in sacerdotibus extensio, que prælendat incipientiam, malum tamen et censuram necessariam temperare, et ratione vos apertissimæ veritatis instituere.

A *Quod cuncta nobis per ordinem rerum per incarnationem Domini nostri salutis sacramenta digesta sint.*

VIII. Semper quidem in æterno consilio Dei mansit humani generis incommutabiliter præordinata reparatio, sed ordo rerum per Jesum Christum Dominum nostrum temporaliter gerendarum in incarnatione Verbi sumpsit exordium, unde aliud tempus est, quo annuntiante Angelo beata Virgo Maria fecundandam se per Spiritum sanctum credit et concepit: aliud, quo salvæ integritate virginea puer editus exaltante gaudio cœlestium ministrorum pastoribus indicatur: aliud, quo infans circumciditur: aliud, quo hostia pro eo legalis offertur: aliud, cum tres Magi claritate novi sideris incitati in Bethelem ab Oriente perveniunt, et adorant parvulum, mystica munerum oblatione venerantur (*Matth. ii*). Nec idem sunt dies, quibus impio Herodi, ordinata divinitus in Ægyptum translatione, subtractus est, vel quibus ab Ægypto in Galiliæam, mortuo persecutore, revocatus est. Inter has autem dispensationum varietates accedunt augmenta corporea, crescit Dominus, sicut Evangelista testatur (*Luc. i*), profectibus ætatis et gratiæ, per dies Paschæ in templum Hierusalem cum parentibus venit, et cum abesset a societate redeuntium, sedens cum senioribus, et inter admirantes magistros disputans invenitur, rationemque mansionis suæ reddens: Quid est, inquit, quod quærebatis me? nesciebatis quod in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse (*Luc. ii*)? significans ejus se esse filium, cujus esset et templum. Jam vero, cum in annis majoribus apertius declarandus baptismum præcursoris sui Joannis expetiit, quid deitatis ejus remansit ambiguum, quando, baptizato Domino Jesu, Spiritus sanctus in columbæ specie super eum descendit et mansit, audita de cœlis Patris voce dicentis (*Matth. iii*): Tu es filius meus dilectus, in te bene complacui? Quæ omnia ideo, quanta potuimus, brevitate perstrinximus, ut notum sit dilectioni vestræ universos Christi dies innumeris consecratos fuisse virtutibus, et in cunctis ejus actionibus sacramentorum mysteria coruscasse; sed aliter quidquid signis denuntiari, aliter rebus impleri, nec quæcumque numerantur in operibus Salvatoris, ad tempus posse pertinere baptismatis. Nam si etiam illa, quæ post beati Joannis lavacrum a Domino gesta cognovimus, sub indiscreto honore colamus, omnia tempora continuatis erunt deputanda festis, quia omnia sunt plena miraculis. Verum quia spiritus sapientiæ et intellectus ita Apostolos et totius Ecclesiæ erudit magistros, ut in Christiana observantia nihil inordinatum, nihil patereetur esse confusum, discernendæ sunt causæ solemnitate, et in omnibus institutis Patrum principumque nostrorum rationabilis servanda distinctio, quia non aliter unus grex, et unus pastor sumus, nisi, quem admodum Apostolus docet (*I Cor. i*), id ipsum dicamus omnes: Simus autem perfecti in eodem sensu et in eadem sapientia.

Quod in baptismo mors proveniat interfectione peccati, et sepulturam triduanam imitetur trina demersio,

et ab aquis elevatio sit, velut resurrectio de sepulchro.

IX. Quamvis ergo et illa quæ ad humilitatem, et illa quæ ad gloriam pertinent Christi, in unum concurrant, eandemque personam, totumque quod in illo et virtutis divinæ est, et infirmitatis humanæ ad nostræ reparationis tendat effectum: proprie tamen in morte crucifixi, et in resurrectione mortui potentia baptismatis novam creaturam condit ex veteri, ut in renascentibus et mors Christi operetur, et vita, dicente beato apostolo Paulo: An ignoratis, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus (*Rom. vi*)? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus, et cætera, quæ latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit, ut appareret ex hujus doctrinæ spiritu regenerandis filiis hominum et in Dei filios adoptandis illum diem, et illud tempus electum: in quo per similitudinem, formamque mysterii ea, quæ geruntur in membris his, quæ in ipso sunt capite, gesta congruerent, dum in baptismatis regula et mors intervenit interfectione peccati, et sepulturam triduanam imitatur trina demersio, et ab aquis elevatio resurgentis instar est de sepulchro. Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ diem legitimum eum esse, in quo orta est, et virtus muneris et species actionis, ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Jesus Christus, posteaquam resurrexit a mortuis, discipulis suis, in quibus omnes Ecclesiarum præsules docebantur, et formam, et potestatem tradidit baptizandi, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti (*Matth. xxviii*). De quo utique eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi, regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse. Additur sane huic observantiæ etiam Pentecostes ex adventu sancti Spiritus sacra solemnitas, quæ de Paschalis festi pendet articulo. Et cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eum diem, qui resurrectione Domini est insignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum ad eos, quos a die Paschæ aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit, invitans, ut quibuslibet necessitatibus impediti desiderii sui effectum dono sancti Spiritus consequantur. Ipse enim unigenitus Dei, in fide credentium, et in virtute operum nullam inter se et Spiritum sanctum voluit esse distantiam, quia nulla est diversitas in natura, dicens: Rogabo ego Patrem, et alium Paracletum dabit vobis, ut vobiscum sit in æternum, spiritum veritatis (*Joan. xiv*). Et iterum: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater meus in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret universa quaecumque dixi vobis (*Ibid.*). Et iterum: Cum venerit ille Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem

veritatem (*Joan. xvi*). Cum itaque veritas Christus sit (*Joan. xiv*), et Spiritus sanctus spiritus veritatis, nomenque Paracleti utriusque sit proprium, non dissimile est festum, ubi unum est sacramentum.

Quod beatus apostolus Petrus in die Pentecostes virorum tria millia baptizaverit.

X. Hoc autem nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex apostolica auctoritate servare satis idoneo probamus exemplo, sequentes beatum apostolum Petrum, qui in ipso die, quo omnem credentium numerum promissus Spiritus sancti replevit adventus, trium millium populum sua prædicatione conversum lavacro baptismatis consecravit, quod sancta Scriptura, quæ apostolorum Actus continet, fidei historia docet dicens: His auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et reliquos apostolos, Quid faciemus, viri fratres (*Act. ii*)? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum sancti Spiritus. Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. Aliis etiam pluribus verbis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt, et appositæ sunt in illa die animæ circiter tria millia.

Quod hæc duo tempora, id est Pascha et Pentecoste, ad baptizandum a Romano pontifice legitimum sunt præfixa.

XI. Unde quia manifestissime patet baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora, de quibus locuti sumus, esse legitima, dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantiæ misceatis.

Quod omni tempore hi, qui necessitate mortis urgentur, id est ægritudinis, obsidionis, persecutionis, et naufragii, debeant baptizari.

XII. Quia si sunt alia quoque festa, quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur, principalis tamen, et maximi sacramenti custodienda nobis est mystica, et rationabilis exemplatio, non interdicta licentia, qua in baptismo tribuendo quolibet tempore periclitantibus subvenitur. Ita enim ad has duas festivitates connexas sibimet, atque cognatas incolumium et in pacis securitate degentium libera vota differimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii nullo tempore hoc veræ salutis singulare præsidium cuiquam denegemus. Si quis autem Epiphaniæ festivitatem, quæ in suo ordine debite honore veneranda est, ab hoc æstimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, aliam fuisse rationem, nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per sanctorum Spiritum renascuntur, de quibus dicitur, Qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (*Joan. i*). Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec querens remedium renascendi, sic voluit baptizari, que-

modo et voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri : ut qui factus fuerat ex muliere, sic ut Apostolus ait, fieret et sub lege, quam non venerat solvere, sed implere, et implendo finire (*Rom. x*). Et sicut beatus apostolus prædicat dicens : Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti. Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens se docuit esse principium, et tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de lavere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, et aqua baptismatis. Sicut ergo Vetus Testamentum Novi testificatio fuit, et lex per Moysen data est, gratia autem, et veritas per Jesum Christum facta est, sic diversa sacrificia unam hostiam reformarunt, et multorum agnorum occisio illius immolatione finita est, de quo dicitur : Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Sic et Joannes, non Christus, sed Christi prævius ; non sponsus, sed sponsi amicus, fuit adeo fidelis, et non sua querens, sed quæ Jesu Christi, ut se profiteretur ad solvenda calcamenta pedum ejus indignum (*Joan. iii; Matth. iii; Luc. iii*) : quoniam ipse quidem baptizaret in aqua in penitentiam, ille autem baptizaturus esset in Spiritu sancto et igni, qui duplici potestate, et vitam redderet, et peccata consumeret. His itaque, fratres charissimi, tot ac tantis existentibus documentis, quibus omni ambiguitate submota evidenter agnoscitis in baptizandis electis, qui secundum apostolicam regulam, et exorcismis scrutandi, et jejniis sanctificandi, et frequentibus sunt prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id est Pascha, et Pentecosten, esse servanda. Hoc vestræ indicimus charitati, ut ab apostolicis institutis nullo ulterius recedatis excessu, quia inultum posthæc esse non poterit, si quisquam apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

Ut de Sicilia terni semper annis singulis de episcopis ad diem tertium cal. Octobris Romam sociandi synodo indissimulanter occurrant.

XIII. Quarum illud primitus pro custodia concordissimæ unitatis exigimus, ut quia saluberrime a sanctis Patribus constitutum est binos in annis singulis debere esse conventus : terni semper ex vobis ad diem tertium calendarum Octobrium Romam, fraternali concilio sociandi indissimulanter concurrant, quoniam adjuvante gratia Dei facilius poterit provideri, ut in Ecclesiis Christi nulla scandala, nulli nascantur errores, cum coram beatissimo Petro apostolo id semper in commune tractandum sit, ut omnia ipsius constituta, canonumque decreta apud omnes Domini sacerdotes inviolata permaneant. Hac autem, quæ inspirante Domino vobis insinuanda credidimus, per fratres et coepiscopos nostros Vaccillum et Paschasium ad vestram volumus notitiam pervenire, quibus referentibus cognoscamus, quam reverenter a vobis apostolicæ sedis instituta serventur. Data xii cal. Novemb., Calopodio et Ardabure cons. (*An Christi 447.*)

Quod omnis cujuslibet ordinis clericus, qui catholicam deserens hæreticæ se communioni miscuerit : si ad

Ecclesiam reversus fuerit, in eo gradu in quo erat, sine promotione permaneat.

XIV. Leo episcopus urbis Romæ Januario episcopo Aquileiensi.—Lectis fraternitatis tuæ litteris vigorem fidei tuæ, quem olim noveramus, agnovimus : congratulantes tibi, quod ad custodiam gregis Christi pastoralem curam vigilanter exsequeris, ne lupi, qui sub specie ovium subintrarunt, bestiali sævitia simplices quosque difacerent, et non solum ipsi nulla correctione proficiant, sed etiam ea quæ sunt sana, corrumpant : quod ne viperea possit obtinere fallacia, dilectionem tuam duximus commonendam, insinuantes ad animæ periculum pertinere, si quisquam de his qui a nobis in hæreticorum atque schismaticorum sectam delapsis, et se utcumque hæreticæ communionis contagione macularit, respiscens in communionem catholicam sine professione legitimæ satisfactionis habeatur. Saluberrimum enim, et spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive presbyteri, sive diaconi, vel subdiaconi, aut cujuslibet ordinis clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad catholicam fidem, quam jam pridem amiserant, rursum reverti ambiunt, prius errores suos, et ipsos auctores erroris damnari a se sine ambiguitate fateantur, ut sensibus pravis etiam peremptis nulla sperandi supervit occasio, nec ullum membrorum talium possit societati violari, cum per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, stabilitate perpetua maneat : si tamen iterata tinctione non fuerint maculati. Non levem apud Dominum noxam incurrit, qui de talibus ad sacros promovendos ordines judicavit ; quod si cum grandi examinatione promotio conceditur inculpatis, multo magis non debet licere suspectis. Proinde dilectio tua, cujus devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris, et det operam, ut circumspicte ac velociter impleantur, quæ ad totius Ecclesiæ incolumitatem, et laudabiliter suggesta sunt, et salubriter ordinata. Non autem dubitet dilectio tua, nos, si (quod non arbitramur) neglecta fuerint, quæ pro custodia canonum, et pro fidei integritate decernimus, vehementius commovendos, quia inferiorum ordinum culpæ ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides negligentesque rectores : qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum necessariam dissimulant adhibere medicinam. Data x cal. Januarii, Alypio et Ardabure cons.

Leo Rustico episcopo Narbonensi. Subditis responsionibus, et ad ejusdem consulta rescriptis.

Epistolas fraternitatis tuæ, quas Hermes archidiaconus detulit, libenter accepi. Diversarum quidem causarum connexionem multiplices, sed non ita patientiæ legentis onerosas, ut aliquid earum inter concurrentes undique sollicitudines fuerit prætermissum. Unde totius sermonis tui allegatione concepta, et gestis, quæ in episcoporum honoratorumque examine confecta sunt, recensitis, Sabiniano et Leoni, presbyteris actionis tuæ intelleximus fiduciam de-

fuisse, nec eis justam superesse querimoniam, qui se ab inchoatis disceptationibus sponte subtraxerunt. Circa quos quam formam, quamve mensuram debeas tenere justitiæ, tuo relinquo moderamini. Suadeus tamen charitatis hortatu, ut sanandis ægris spiritalem debeas adhibere medicinam, et dicente Scriptura: Noli esse nimium justus (*Ecc. vii*), mitius agas cum eis, qui zelo pudicitiae videntur modum excessisse vindictæ, ne diabolus qui decepit adulteros, de adulterii exultet ultoribus. Miror autem dilectionem tuam in tantum scandalorum quacunq̄ occasione nascentium adversitate titubare, ut vacationem episcopatus laboribus præoptare te dicas, et malle in silentio atque otio vitam degere, quam in his, quæ tibi commissa sunt, permanere, dicente vere Domino, Beatus: qui perseveravit usque in finem (*Matth. x*), unde erit beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? Nam secundum apostolicam prædicationem: Omnes, qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patientur (*II Tim. iii*), quæ non in eo tantum computanda est, quod contra Christianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibusq̄ne suppliciis: cum persecutionum sævitiam suppleant et dissimilitudines morum, et contumaciæ inobedientium, et malignarum tela linguarum. Quibus conflictationibus cum omnia semper membra pulsantur, et nulla piorum portio a conflictatione sit libera, ita ut periculis nec otia careant, nec labores. Quis inter fluctus maris navem diriget, si gubernator abscedat? Quis ab insidiis luporum custodiet oves, si pastorum cura non vigilet (*Joan. x*)? Quis denique latronibus obsistet et furibus, si speculatorem in prospectu explorationis locatum ab intentione sollicitudinis amor quietis abducat (*Ezech. iii*)? Permanendum ergo est in opere credito et in labore suscepto. Constanter tenenda est justitia, et benigne præstanda clementia. Odio habeantur peccata, non homines. Corripiantur tumidi, tolerantur infirmi, et quod severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis. At si vehementior tribulatio incubuerit, non ita expavescamus, quasi illi adversitati propriis viribus resistendo, cum et consilium nostrum, et fortitudo sit Christus, ac sine quo nihil possumus, per ipsum cuncta possumus, qui confirmans prædicatores Evangelii, et sacramentorum ministros: Ecce ego (inquit) vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (*Matth. ult.*). Et iterum: Hæc (inquit) locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis: in hoc autem mundo tribulationem habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum (*Joan. xvi*). Quæ pollicitationes quia sine dubio manifestæ sunt, nullis debemus scandalis infirmari, ne electioni Dei videamur ingrati, cujus tam potentia sunt adjutoria, quam vera promissa. De consultationibus autem dilectionis tuæ, quas separatim conscriptas archidiaconus tuus detulit, quid sentiendum sit inter præsentis opportunus quæreretur, si nobis conspectus tui copia proveniret; nam cum quædam interrogationis modum videantur excedere, intelligo eas colloquiis aptiores esse, quam scriptis. Quia sicut quædam sunt, quæ

▲ nulla possunt ratione compelli, ita multa sunt, quæ aut pro consideratione ætatum, aut pro necessitate rerum oporteat temperari: illa semper conditione servata, ut in his, quæ vel dubia fuerint aut obscura, id novimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum inveniat adversum.

Incipiunt ad inquisitiones ejusdem episcopi subjecta responsa.

Quod non habeantur episcopi, quos nec clerus elegit, nec populus exquisivit, nec provinciales episcopi consecrarunt: si qui tamen clerici ab his pseudoepiscopis ordinantur, rata potest ordinatio talis existere.

XV. Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur, qui nec a clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus episcopis cum metropolitani judicio consecrati. Unde cum sæpe questio de male accepto honore nascatur, quis ambigat, nequaquam ab istis esse tribuendum, quod non doceatur fuisse collatum? Si qui autem clerici ab istis pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati sunt, quæ ad proprios episcopos pertinebant, et ordinatio eorum consensu et judicio præsentium facta est, potest rata haberi: ita ut in ipsis Ecclesiis perseverent. Aliter autem vana habenda est consecratio, quæ nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

Quod presbyteri, aut diaconi, si in aliquo crimine prolapsi fuerint, non possint per manus impositionem penitentiae remedium consequi.

XVI. Alienum est a consuetudine ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore aut diaconi gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant poenitendi: quod sine dubio ex apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est, *Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo (I Reg. ii)*? Unde hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei privata est expectanda secessio: ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

Quod diaconi, sicut episcopus et presbyter, cessare debent ab opere conjugali: non tamen repudiare conjugia.

XVII. Lex continentiae eadem est altaris ministris, quæ episcopis, atque presbyteris, qui cum essent laici, sive lectores, licito et uxores ducere, et filios procreare potuerunt: sed cum ad prædictos pervenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali fiat spiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, et quasi non habeant sic habere, quo et salva sit charitas connubiorum, et cesset operatio nuptiarum.

Quod aliud sit uxor, aliud concubina, nec errat quisquis filiam suam in matrimonium concubinam habenti tradiderit.

XVIII. Non omnis mulier viro juncta uxor est viri, quia nec omnis filius hæres est patri. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, et inter æquales, et multo prius hoc ipsa Dominica constituenta, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus

(Gal. iv) ad manifestandum harum personarum discretionem, testimonium ponit ex Genesi (cap. xxi), ubi dicitur Abraham: Ejice ancillam, et filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Unde cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem, quæ haberet in Christi et Ecclesie sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse mysterium. Igitur conjugaliter hæc clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi eam conjugato dederit, nisi forte illa mulier et ingenua facta, et dotata legitime, et publicis nuptiis honestata videatur. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt, quia aliud est nupta, aliud concubina.

Quod non sit conjugii duplicatio, quando ancilla relicta uxor assumitur.

XIX. Ancillam a toro abjicere, et uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis. Culpanda est sane talium negligentia, sed non penitus deserenda: ut crebris cohortationibus incitati, quod necessario expetiverunt fideliter exsequantur. Nemo enim desperandus est dum in hoc corpore constitutus est; quia nunquam quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

De communione privatis, et ita defunctis.

XX. Horum causa Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus usque ad communionis remedium non differatur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

De his qui pœnitentiam agere differunt.

XXI. Dissimulatio hæc potest non de contemptu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde pœnitentia, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur: ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

Quod oporteat eum, qui pro illicitis veniam postulat, etiam nullis licitis abstinere.

XXII. Aliud quidem est debita justa reposcere, aliud propria perfectionis amore contemere, sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a licitis abstinere, dicente Apostolo: Omnia licent, sed non omnia expediunt (I Corint. vi). Unde si pœnitentes habent causam, quam negligere forte non debeant, melius expetit quis ecclesiasticum, quam forensæ judicium.

Quod pœnitenti nulla lucrâ negotiationis exercere conveniat.

XXIII. Qualitas lucrâ negotiantem aut excusat aut arguit, quia est honestus quæstus, et turpis. Verumtamen pœnitenti utilius dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi, quia difficile est inter eurentis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

A *Quod ad militiam sæcularem post pœnitentiam redire non debeat.*

XXIV. Contrarium est omnino ecclesiasticis regalis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam sæcularem, cum Apostolus dicat: Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (II Tim. ii). Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militia munera voluerit implicare.

Quod adolescens, si, urgente quocunque periculo, pœnitentiam gessit, et se non continet, uxoris potest remedio sustineri.

XXV. In adolescentia constitutus, si, urgente aut morte mortis, aut captivitatis periculo, pœnitentiam gessit, et postea timens lapsum incontinentiæ, venialis copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis irrureret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugium nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilis æstimamus: nam secundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœnitentiam gessit, quam castitas perseverans, et mentis et corporis.

Quod si quis propositum monachi deseruerit, publice sit pœnitentiæ satisfactione purgandus.

Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deserere non potest absque peccato. Quod enim quis vovit Deo, debet et reddere. Unde qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est, quia etsi innocens militia, et honestum potest esse conjugium, electionem meliorem deseruisse transgressio est.

C *Quod puellæ, quæ non coactæ, sed voluntate propria virginitalis propositum susceperunt, delinquant, cum nupserint, etsi nondum fuerant consecratæ.*

XXVII. Puellæ, quæ non parentum coactæ imperio, sed spontaneo judicio virginitalis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi nondum eis gratia consecrationis accessit: cujus utique non fraudaretur munere, si in proposito permanent.

De his quibus dubium est, utrum baptismum perceperint, necesse est ut renascantur.

XXVIII. Si nulla exstant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus queritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifesto pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse, quod ad ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari an quod eorum parentibus dabatur, acceperint: sed si hoc etiam ab ipsa memoria alienum est, conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.

Quod eos, qui se baptizatos agnoscunt, sed in qua fide nesciunt, per manus impositionem suscipi conveniat.

XXIX. Hi autem, de quibus scripsisti, qui se baptizatos sciunt, sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizaverunt, se nescire proditentur: quoniam quolibet modo for-

mam baptismatis acceperunt, baptizandi non sunt, A sed per manus impositionem virtutem Spiritus sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerant, catholicis copulandi sunt.

De his qui convivio gentilium et escis immolatis usi sunt.

XXX. Si convivio solo gentilium et escis immolatis usi sunt, possunt jejuniis et manus impositione purgari, ut deinceps ab idolothytis abstinentes sacramentorum Christi possint esse participes. Si autem aut idola adoraverunt, aut homicidiis vel fornicationibus contaminati sunt, ad communionem eos nisi per penitentiam publicam non oportet admitti.

Quod semper Thessalonicensis antistes vices apostolicæ sedis impleverit.

XXXI. Leo episcop. urbis Romæ Anastasie episc. B Thessalonicensi.—Quanta fraternitati tuæ beatissimi Petri apostoli auctoritate commissa sint, et qualia etiam nostro tibi favore sint credita, si vera ratione perspiceres, et justo examine ponderares, multum posse de injunctæ tibi sollicitudinis devotione gaudere. Quoniam sicut præcessores mei præcessoribus tuis, ita etiam ego dilectioni tuæ, priorum secutus exemplum, vices mei moderaminis delegavi: ut curam, quam universis Ecclesiis principaliter ex divina institutione debemus, imitator nostræ mansuetudinis adjuvares, et longinquis a nobis provinciis præsentiam quodammodo nostræ visitationis impenderes, et continenti, opportunoque prospectu promptum tibi esset agnoscere, quid in quibusque rebus vel tuo studio componeres, vel nostro iudicio reservares. Nam cum majora negotia, et difficiliore C causarum exitus liberum tibi esset sub nostræ sententiæ expectatione suspendere, nec ratio tibi, nec necessitas fuit in id, quod mensuram tuam excederet, deviandi. Abundant enim apud te monitorum scripta nostrorum, quibus te de omnium actionum temperantia frequenter instruximus, ut commendatas tibi Christi Ecclesias per exhortationem charitatis ad salubritatem audientis provocares: quia etsi plerumque existunt inter negligentes, vel desides fratres, quæ oporteat majore auctoritate curari, sic tamen adhibenda est correptio, ut semper sit salva dilectio. Unde et beatus apostolus Paulus ad ecclesiasticum regimen Timotheum imbuens dicit: Seniore D ne increpaveris, sed obsecra ut patrem, juvenes ut fratres, anus ut matres, juvenulas ut sorores in omni castitate (*I Timot. v*). Quæ moderatio, si quibuscumque inferioribus membris ex apostolica institutione debetur, quanto magis fratribus et coepiscopis nostris sine offensione reddenda est, ut licet nonnunquam accidant, quæ in sacerdotibus sunt reprehendenda personis: plus tamen erga corrigendos agat benevolentia quam severitas, plus cohortatio quam commotio, plus charitas quam potestas. Sed ab his, qui quæ sua sunt querunt, non quæ Christi Jesu (*Philip. n*), facile ab hac lege disceditur, et dum dominari magis quam consulere subditis placet, honor inflat superbiam, et quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam, quod, ut necesse habe-

mus ita dicere, non de parvo animi dolore proccidit. Meipsum enim quodammodo trahi in culpam sentio, cum te a traditis tibi regulis inmodice discessisse cognosco, qui si tuæ astimationis parum diligens eras, meæ saltem famæ parcere debuisti: ne, quæ tuo tantum facta sunt animo, nostro viderentur gesta iudicio. Relegat fraternitas tua paginas nostras, omniaque ad tuos emissa majores apostolicæ sedis præsulum scripta percurrat, et vel a me, vel a præcessoribus meis inveniet ordinatum, quod a te cognovimus esse præsumptum. Venit namque ad nos cum episcopis provinciæ suæ frater nos ter Atticus, veteris Epiri metropolitanus antistes, et de indignissima afflictione, quam pertulit, lacrymabili actione conquestus est, eorum astantibus diaconibus tuis: qui querelis flebilibus nihil contra referendo, ea, quæ nobis ingerebantur, fide non carere monstrabant. Legebatur quoque in litteris tuis, quas iidem diaconi tui detulerunt, quod frater Atticus Thessalonicam venisset, quodque consensum suum etiam scripturæ professione signasset, ut de illo non aliud a nobis posset intelligi, quam proprii arbitrii, et spontaneæ devotionis fuisse, quod venerat, quodque chartulam de obedientiæ sponione conscripserat: in cujus tamen chartulæ mentione signum predebat C tur injuriæ. Non enim necessarium fuerat, ut obligaretur scripto, qui obedientiam suam ipso jam voluntarii adventus probabat officio, unde deplorationibus supradicti hæc verba epistolæ tuæ testimonium præbuerunt, et per hoc, quod non est tacitum, nudatum est illud, quod silentio fuerat adoptum, aditam scilicet Illyrici præfecturam, et sublimissimam inter mundanos apices potestatem in exhibitionem insontis antistitis incitatum, ut missa executione terribili, quæ omnia sibi officia publica ad effectum præceptionis adjungeret, a sacris Ecclesiæ adytis nullo vel falso insinualatus crimine extraheretur sacerdos: cui non ob molestiam ægritudinis, non ob sævitiam hiemis darentur induciæ, sed iter asperum, et periculis plenum per invias nives agere cogere, quod tanti laboris, tantique discriminis fuit, ut ex his, qui episcopum comitati sunt, quidam defecisse dicantur. Multum stupeo, frater charissime, sed et plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius indicaveras, quam quod evocatus adesse D differret, et excusationem infirmitatis obtenderet, tam atrociter et tam vehementer potueris commoveri: præsertim cum, etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta rescriberem. Sed ut video bene de meis moribus existimasti, et quam civilia pro conservanda sacerdotali concordia responsurus essem, verissime prævidisti. Et ideo motus tuos exsequi sine dissimulatione properasti: ne, cum moderationis nostræ aliud disponentia scripta sumpsisses, faciendi id, quod factum est, licentiam non haberem. An forte aliquod tibi facinus innotuerat, et metropolitanum episcopum novi apud se criminis pondus urgebat? At hoc quidem alienum ab illo esse etiam tu nihil ei obijciendo confirmas, sed etiam si quid grave into-

lerandumque committeret, nostra erat expectanda censura: ut nil prius ipse decerneret, quam quod nobis placere cognosceres. Vices enim nostras. ita tunc credidimus charitati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis: unde sicut multum nos ea, quæ a te pie sunt curata, lætificant; ita nimium ea, quæ sunt perperam gesta, contristant: et necesse est post multarum experientia causarum sollicitius prospici, et diligentius præcaveri, quatenus per spiritum charitatis et pacis, omnis materia scandalorum de Ecclesiis Domini, quas tibi commendavimus, auferatur, præeminente quidem in illis provinciis episcopatus tui fastigio, sed amputato totius usurpationis excessu.

Ut metropolitanis sua jura serventur.

XXXII. Igitur secundum sanctorum Patrum canones, spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tunc cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus: ita ut a regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant.

Ut a metropolitanis non laici, non bigami, non viduarum mariti, sed irreprehensibiles ordinentur episcopi.

XXXIII. In civitatibus, quarum rectores obierint, de substituendis episcopis hæc forma servetur, ut is qui ordinandus est, etiamsi bonæ vitæ testimonio fulciatur, non laicus, non neophytus, nec secundæ conjugis sit maritus, aut qui unam quidem habeat, vel habuerit, sed quam sibi viduam copularit. Sacerdotum enim tam excellens est electio ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

Quod subdiaconis carnale connubium denegetur.

XXXIV. Nam cum extra clericorum ordinem constanti nuptiarum societati et procreationi filiorum studere sit liborum arbitrium, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, ne subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut et qui habent, sint tanquam non habentes (I Corinth. vii), et qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri, quanto magis in primo, vel secundo, tertio servandum est, ne aut levitico, aut presbyterali honore, aut episcopali excellentia quisquam idoneus æstimetur, qui se a voluptate uxoris necdum frenasse delegit!

Ut nullus invitis ordinetur antistes.

XXXV. Cum ergo de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponitur, quem cleri, plebique consensus concorditer postularint: ita ut si in aliam forte personam partium se vota dividerint, metropolitani judicio is alteri præponatur, qui majoribus et studiis juretur, et meritis, tantum ut nullus invitis et non petentibus ordinetur, ne civitas episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit,

A et fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere, quem voluit.

Ut metropolitanus Epiri de electo, quem est ordinaturus episcopum, ad Thessalonicensem pontificem referat, et de metropolitano electo similiter provinciales episcopi.

XXXVI. De persona autem consecrandi episcopi, et de cleri, plebisque consensu metropolitanus episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia bene placuit scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas, quæ rectis dispositionibus nihil moræ, aut difficultatis debeat afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum.

B Metropolitano vero defuncto, cum in locum ejus alius fuerit subrogandus, provinciales episcopi ad civitatem metropolim convenire debebunt, ut omnium clericorum, atque omnium civium voluntate discussa, ex presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel ex diaconis optimus eligatur. De cujus nomine ad tuam notitiam provinciales referant sacerdotes, impleturi vota poscentium, cum quod ipsis placuit, tibi quoque placuisse cognoverint. Sicut enim justas electiones nullis dilationibus volumus fatigari, ita nihil permissimus te ignorante præsumi.

Ut bina per annum provincialia episcoporum concilia celebrentur, et si res difficilis emerit, nec fuerit Thessalonicensis episcopi judicio terminata, ad Romanum referatur antistitem.

C XXXVII. De conciliis autem episcopalibus non aliud indicimus, quam sancti Patres salubriter ordinarunt, ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis quæ inter diversos Ecclesiæ ordines nasci assolent, judicetur: ac si forte inter ipsos, qui præsent, de majoribus (quod absit) peccatis causa nascitur, quæ provinciali nequeat examine diffiniri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate metropolitanus curabit instruere, ut si coram positis partibus nec tuo fuerit res sopita judicio, ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur.

Ut si quis episcopus suam deserens civitatem, majorem solum ambitus causa petierit, nec illam obtinere poterit, et sua carere debebit.

D XXXVIII. Si quis autem episcopus, civitatis suæ mediocritate despecta, administrationem loci celebrioria ambierit, et ad majorem se plebem quacunque ratione transtulerit, a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit et propria, ut nec illis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis quos per superbiam sprexit. Suis igitur terminis quisque contentus sit, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.

Ut nullus alienum clericum sollicitare, vel tenere præsumat, suo episcopo non præsentente consensum.

XXXIX. Alienum clericum, invito episcopo ipsius, nemo suscipiat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis id inter dantem, accipientemque convenierit. Nam gravior injuriæ reus est, qui de fratris Ecclesiæ id, quod est utilius, aut pretiosius audet vel abjicere, vel tenere. Itaque si intra provinciam res

agitur, transfugas clericum ad Ecclesiam suam metropolitanam redire compellet. Si autem longius recessit, tui præcepti auctoritate revocabitur, ut nec cupiditati, nec ambitioni occasio relinquatur.

Ut in evocandis provincialibus episcopis a Thessalonicense pontifice moderatio conserretur, ne sub hoc colore sacerdotalis honor contumelias addicatur, nec amplius quam bini de provinciis episcopi, quos metropolitani probaverint, dirigantur.

XL. In evocandis autem a te episcopis moderatissimum esse te volumus, ne per majoris diligentie speciem fraternis gloriari videaris injuriis. Unde si causa aliqua major erit, ob quam rationabile, ac necessarium sit fraternum advocare conventum, binos de singulis provinciis episcopos, quos metropolitani crediderint esse mittendos, ad fraternitatem tuam venire sufficiat.

Ut non amplius a statuto concilii tempore, quam dies xv remorentur episcopi, et si inter eos fuerit oborta contentio, cuncta Romano pontifici sub gestorum insinuatione pundantur: ut ab eo quod Deo placuerit, ordinetur.

XLI. Ita ut a præstituto tempore non ultra 15 dies, qui convenerint, non retardentur. Si autem in eo quod cum fratribus tractandum definiendumve credideris, diversa eorum fuerit a tua voluntate sententia, ad nos omnia sub gestorum testificatione ferentur, ut remotis ambiguitatibus, quod Deo placeat decernatur. Ad hunc enim finem omnem affectum nostrum curamque dirigimus, ut quod ad unitatem concordie, et quod ad custodiam pertinet discipline, nulla dissensione violetur, nulla desidia negligatur. Et te igitur, frater dilectissime, et eos fratres nostros, qui de tuis offenduntur excessibus, cum tamen non similis sit omnibus materia querclarum, hortor et moneo, ut quæ pie sunt ordinata, salubriterque disposita, nulla concertatione turbentur, nemo quod suum est querat, sed quod alterius (I Cor. x). Et sicut ait Apostolus, unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum ad ædificationem (Rom. xv). Non enim poterit unitatis nostræ firma esse compago, nisi nos ad inseparabilem soliditatem vinculum charitatis astrinxerit: quia sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Connexio totius corporis unam sanitatem, unam pulchritudinem facit. Et hæc quidem connexio totius corporis unanimitatem requirit, sed præcipue exigit concordiam sacerdotum, quibus etsi dignitas communis non est, tamen ordo generalis est. Quoniam et inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quedam discretio potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tamen datum est ut cæteris præemineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio. Et magna ordinatione provisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent, sed essent in singulis provinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia, et rursus quidam in majoribus urbibus constituti sollicitudinem ejus susciperent ampliore, per quos ad unam Petri sedem universalis

A Ecclesie cura confluere, et nihil æquam a suo capite dissideret. Qui ergo scit se quibusdam præpositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat, et sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere. Discipuli enim sumus humilis et mitis magistri, dicentis: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris; jugum enim meum suave est, et onus meum leve est (Matth. xi). Quod quemodo experiemur, nisi et illud in observantiam veniat, quod idem Dominus ait: Qui major est vestrum, erit minister vester (Matth. xx; Luc. xxii); qui autem se exaltaverit humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur (Luc. xiv)?

B Leo Nicetæ episcopo Aquileiensi salutem.

Regressus ad nos filius meus Adeodatus, sedis nostræ diaconus, dilectionem tuam poposcisse memoravit, ut de his auctoritatem apostolicæ sedis acciperes, quæ quidem magnam difficultatem adjudicationis videntur afferre: sed pro inspectione temporalium necessitatum adhibenda curatio est, ut vulnera, quæ adversitate hostilitatis illata sunt, religionis maxime ratione sanentur.

Quod debeant femina, quæ captis viris nupsent aliis, regressis de captivitate viris prioribus copulari, ut quod suum est unusquisque recipiat.

XLII. Cum ergo per bellicam cladem et per gravissimos hostilitatis incursum ita quedam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris femina eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarent, aut nunquam a dominatione crederent liberandos, et in aliorum conjugium solitudine cogente transierint: cumque nunc statu rerum, auxiliante Domino, in meliora converso nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remearint, merito charitas tua videtur ambigere quid de mulieribus, quæ aliis junctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scripturam quod a Deo jungitur mulier viro, et iterum præceptum agnovimus, ut quod Deus junxit homo non separet (Matth. xix), necesse est ut legitimarum foedera nuptiarum redintegranda credamus, et remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique id quod legitime habuit reformetur, omnique studio procurandum est ut recipiat unusquisque quod proprium est.

Quod non probetur esse culpabilis, qui uxorem capti in matrimonio videtur esse sortitus.

XLIII. Nec tamen culpabilis judicetur, et tanquam alieni juris pervasor habeatur, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captivitatem ducti sunt pertinebant, in jus alienum transire poterunt, et tamen plenum justitiæ est ut iisdem reverentia propria reformentur. Quod si in mancipiis vel in agris, aut etiam in domibus ac possessionibus rite servatur, quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum est, ut quod bellica necessitate turbatum est pacis remedio reformetur!

Ut si viri de captivitate regressi, intemperantia uxorum offensi non fuerint, et voluerint eas in conjugium recipere, liberam habeant facultatem.

XLIV. Et ideo si viri post longam captivitatem reversi ita in dilectione suarum conjugum perseverent, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, et inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit, et restituendum est quod fides poscit.

Ut si mulieres ad priores maritos redire noluerint, velut impiae, ecclesiastica communione privandae sint.

XLV. Si autem aliquae mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captae, ut malint his coherere, quam ad legitimum redire consortium, merito sunt notandae, ita ut etiam ecclesiastica communione priventur, quae de re excusabili contaminationem criminis elegerunt, ostendentes sibi pro sua incontinentia placuisse, quod iusta remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria readintegratione conjugia, neque ullo modo ad opprobrium male voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit: quia sicut haec mulieres, quae reverti ad viros suos noluerint, impiae sunt habendae, ita illae, quae in affectum ex Deo initum redeunt, merito sunt laudandae.

Captivis aut errore, aut fame, non veneratione cibos immolatiis edere compulsis poenitentia concedenda.

XLVI. De his autem Christianis, qui inter eos, a quibus fuerant captivati, immolatiis cibis asseruntur esse polluti, consultationi charitatis tuae hoc etiam respondendum esse credimus, ut poenitentiae satisfactione purgentur, quae non tam temporis longitudine, quam cordis compunctione pensanda est. Et sive hoc error extorsit, sive fames suaserit, non dubitetur abolendum, cum huiusmodi cibus pro metu, aut indigentia, non pro religionis veneratione sit sumptus.

Quod hi, qui ad iterationem baptismi vel vi, vel timore coacti animos inclinaverunt, poenitentiae sint subleuandi remedio: ita ut senilis aetatis, parvulorum quoque, et aegritudinum, ceterarumque necessitatum habeatur sollicita consideratione respectus.

XLVII. Hi vero, de quibus similiter dilectio tua nos credidit consulendos, qui ad iterandum baptismum vel metu coacti, vel errore traducti sunt, et nunc se contra catholicae fidei sacramentum egisse cognoscant, ea est custodienda moderatio, qua in societatem nostram non nisi per poenitentiae remedium, et per impositionem episcopalis manus, communionis recipiant unitatem. Tempora poenitentiae, habita moderatione, tuo constituenda iudicio, prout coeversorum animos inspexeris esse devotos, pariterque etiam habentes aetatis senilis intuitum, et periculorum quorumque, aut aegritudinum respicientes necessitates. In quibus si quis ita graviter urgeatur, ut dum adhuc poenitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per sacerdotalem sollicitudinem communionis gratia subveniri.

Ut hi, qui ab haereticis baptizati sunt, sola sancti Spiritus invocatione firmantur.

XLVIII. Nam hi, qui baptismum ab haereticis ac-

ceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola sancti Spiritus invocatione per impositionem manuum confirmandi sunt, quia formam tantum baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et hanc regulam, ut scitis, servandam in omnibus Ecclesiis praedicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: Unus Deus, una fides, unum baptisma (*Ephes. iv*), cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed, ut diximus, sola sanctificatio Spiritus sancti invocanda est, ut quod ab haereticis nemo accipit, a catholicis sacerdotibus consequatur. Hanc autem epistolam nostram, quam ad consultationem tuae fraternitatis emisimus, ad omnes fratres, et comprovinciales tuos episcopos facias pervenire, ut omnium observantiae data prosit auctoritas. Data

B 12 cal. Aprilium, cons. Majoriano Augusto.

In causa Lupicini episcopi Leo universis episcopis per Caesariensem Mauritaniam constituitis.

XLIX. Cum de ordinationibus sacerdotum quaedam apud vos illicite usurpata crebrior ad nos commendantium sermo perferret, ratio pietatis exegit, ut pro sollicitudine (quam universae Ecclesiae ex divina institutione dependimus) rerum fidem studeremus agnoscere, vicem curae nostrae proficiscenti a nobis confratri et consacerdoti nostro Potentio delegantes, qui secundum scripta, quae per ipsum ad vos direximus, de episcopis, quorum culpabilis ferebatur electio, quid veritas haberet, inquireret, nobisque omnia fideliter indicaret. Unde quia idem plenissime notitiae nostrae cuncta reseravit, et sub quibus, qualibusque rectoribus quaedam Christi plebes in partibus provinciae Caesariensis habeantur, sincera nobis relatione patefecit, necessarium fuit, ut dolorem cordis nostri, quo pro dominicorum gregum periculis aestuamus, datis nunc quoque ad dilectionem vestram litteris promeremus, mirantes tantum apud vos per occasionem temporis impacati aut ambientium praesumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque, et longe extra sacerdotale meritum constitutis pastorale fastigium, et gubernatio Ecclesiae dederetur. Non est hoc consulere populus, sed nocere, nec praestare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim praesidentium salus est subditorum, et ubi est incolumitas obedientiae, ibi sana est forma doctrinae. Principatus autem, quem aut seditio contulit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus atque actibus non offendant, ipsius tamen initii sui est perniciosus exemplo, et difficile est, ut bono peragantur exitu, quae malo sunt inchoata principio. Quod si in quibuslibet Ecclesiae gradibus providenter, scienterque curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque praeposterum, quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiae Domini status, et ordo nutabit, si quod requiritur in corpore non inveniatur in capite. Ubi est illa beati Pauli Apostoli per spiritum Dei emissa praecipio: qui in persona Timothei omnium Christi sacerdotum numerus eruditur, et unicuique nostrum dicitur, Manu cito nemini imposueris, neque communices peccati:

alienis (*II Tim. v*)? Quid est cito manus imponere, nisi ante aetatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum obedientiae, laboris, ante experientiam disciplinae sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi et talem officii ordinantem, qualis est ille, qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ita gravi semetipsum afficit damno, qui in suum collegium assumit indignum. Non ergo in cuiusquam persona praetermittendum est, quod in statutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit contra divinae legis praecipua collatus. Dicente enim Apostolo, ut inter alias electionis regulas is episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse, aut esse conspexerit (*I Tim. III*), tam sacrata semper habita est ista praecipio, ut etiam de muliere sacerdotis eligendi eadem intelligeretur servanda conditio: ne forte illa, priusquam in matrimonium ejus veniret, qui aliam non habuisset uxorem, alterius viri esset experta conjugium. Quis igitur tolerare audeat, quod in tanti sacramenti perpetratur injuriam, cum huic magno venerandoque mysterio, nec divinae quidem legis statuta defuerint, quibus evidenter est definitum, ut virginem sacerdos accipiat uxorem (*Levit., XXI; Ezech., XLIV*), et alterius torum nesciat conjugis, quae uxor futura est sacerdotis? Jam tum enim in sacerdotibus figurabatur Christi et Ecclesiae spiritale conjugium, ut quoniam vir caput est mulieris, discat sponsa Verbi non alium virum nosse, quam Christum (*Ephes. v; I Cor. XI*). Qui merito unam elegit, unam diligit, et aliam praeter ipsam suo consortio non adjungit. Si ergo etiam in Veteri Testamento haec sacerdotalium conjugiorum forma servata est: quanto magis sub Evangelii gratia constituti apostolicis debemus servare praecipis? Ut quamlibet quis bonis moribus praeditus, et sanctis operibus invenitur ornatus, nequaquam tamen vel ad diaconi gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat: si aut ipsum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri fuisse claruerit? Monente vero Apostolo, atque dicente: Et hi autem probentur primum, et sic ministrent (*I Tim. III*), quid aliud intelligendum putamus, nisi ut in his provectionibus non solum matrimoniorum castimoniam, sed etiam laborum merita cogitemus, ne aut a baptismo novellis, aut a saeculari actu repente conversis officium pastorale credatur? Cum per omnes gradus militiae Christianae de incrementis profectuum debeant aestimari, an possint cuiquam majora committi, merito beatorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de sacerdotum electione loquerentur, eosdem ut idoneos sacris administrationibus censuerint, qui multo tempore per singulos officiorum gradus profecti, experimentum sui probabile praebuissent, ut unicuique testimonium vitae suae actuum suorum ratio perhiberet. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, et notari ambitus solent, quos probitatis documenta non

A adjuvant, quam diligens, et quam prudens habenda est dispensatio divinatorum munerum, et caelestium dignitatum? Ne in aliquo apostolica et canonica decreta violentur, et his Ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, et totius humilitatis ignari non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium, cum valde iniquum sit, et absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, et rudes praeferrantur emeritis. In domo quidem magna, sicut Apostolus dixerit, necesse est, ut vasa diversa sint, quaedam aurea, et argentea, quaedam vero lignea, et fictilia, sed horum ministerium pro materiae qualitate discernitur, nec est pretiosorum idem usus, et vilium. Nam inordinata erunt omnia, si fictilia aureis, et lignea praeferrantur argenteis. Sicut autem in ligneis, et fictilibus eorum hominum species figuratur, qui nullis adhibere virtutibus nitent, ita in aureis et argenteis hi sine dubio declarantur, qui per longae eruditionis ignem, et per fornacem diuturni laboris excocti aurum probatum, et argentum purum esse meruerunt. Quibus si merces pro devotione non redditur, omnis ecclesiastica disciplina resolvitur: omnis ordo turbatur, dum in Ecclesia, qui nullum subierunt ministerium, perverso eligentium iudicio indebitum obtinent principatum. Cum ergo inter vos tantum valuerint aut studia populorum, aut ambitus superbiorum: ut non solum laicos, sed etiam secundarum uxorum viros, aut viduarum maritos ad officium cognoscantur pastorale profectos: nonne apertissimae exigunt causae, ut Ecclesiae in quibus ista commissa sunt, iudicio severiore purgentur, et non solum in tales praesules, sed etiam in ordinatorum eorum ultio competens proferatur? Sed circumstant nos hinc mansuetudo clementiae, hinc censura iustitiae: et quia universae sedis apostolicae pietate compellimur ita nostram temperare sententiam, ut trutinato pondere delictorum, quorum utique non una mensura est, quaedam credamus utcumque toleranda, quaedam vero penitus amputanda. Eos enim qui vel secundas nuptias inierunt, vel viduarum se conjugio sociarunt, nec apostolica, nec legalis auctoritas sacerdotum obtendere permittit. Et multo magis illum, si fuerit in vestro iudicio confutatus, qui, sicut ad nos relatum est, duarum simul est maritus uxorum, vel illum qui ab uxore dimissus, alteram duxisse perhibetur. Caeteros vero, quorum profectio hoc tantum reprehensionis incurrit, quod ex laicis ad officium episcopale delecti sunt, neque ex hoc, quod uxores habent, possunt esse culpabiles, susceptum sacerdotium tenere permittimus, non praedjudicantes apostolicae sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas solventes, quibus salubriter constitutum est, ne primum, aut secundum, aut tertium in Ecclesia gradum quisquam laicorum, quibuslibet suffragiis fultus ascendat, priusquam ad hoc meritum per legitima augmenta perveniat. Quod enim nunc utcumque patimur esse veniale, inultum postmodum esse non poterit, si quisquam id quod omnino interdiximus usurparit. Quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi,

neque quod potuit aliqua ratione concedi, fas erit amplius impune committi. Cum itaque de omnibus fere, quæ fratris nostri Potentii relatio continebat, plenissime dilectionem vestram per David fratrem et coepiscopum nostrum, qui et sacerdotii merito nobis est probatus, et moribus videatis instructum, superest, fratres, ut concorditer et salubres suscipiatis hortatus, et nihil per contentionem agentes, sed ad omne studium devotionis unanimes divinis et apostolicis constitutionibus pareatis, et in nullo patiamini providentissima canonum decreta violari. Quæ enim certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa postulatione plectamus, in eos specialius et propensius commovendi, qui in episcopis ordinandis sanctorum Patrum statuta neglexerunt, et quos refutare debuerint, consecraverint. Unde si qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, qualem esse non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt, nec unquam ei sacramento intererunt, quod neglecto divino iudicio immerito præstiterunt. Illud sane, quod ad sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari: ut non in quibuslibet locis, neque in quibuscunque castellis, et ubi ante non fuerunt episcopi, consecrentur: cum ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, presbyterorum cura sufficiat, episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis, et frequentioribus civitatibus oporteat præsidere, ne quod sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta veterunt, viculis, et possessionibus vel obscuris, et solitariis municipiis tribuatur sacerdotale fastigium, et honor, cui debent excellentiora committi, ipsa sui numerositate vilescat. Quod nunc in sua diocesi Restitutus

episcopus factum esse causatus est, et rationabiliter postulavit, ut si episcopi eorum locorum, in quibus non debuerant ordinari, humana conditione decesserint, loca ipsa ad jus ejus antistitis redeant, cujus fuerint ante priora: et inutile est, ut sacerdotali dignitas inconsiderata ordinandis facilitate superflua multiplicatione minuatur.

De his autem, quæ in sacro virginitatis proposito constitutæ barbaricam pertulere violentiam, et indignitatem pudoris non animo, sed corpore perdidierunt, ea nobis videtur servanda moderatio, ut neque in viduarum deficiantur gradu, nec in sacrarum, et perseverantium virginum numero censeantur: quibus, si in omnibus virginalibus perseverant, et castimonie soliditatem mente custodiunt, sacramentorum non est neganda communio, quia injustum est illas in eo vel argui, vel notari, quod non voluntas amittit, sed vis hostilis eripuit. Causam quoque Lupicini episcopi illic jubemus audiri, cui multum et sæpius postulanti communionem ac rationem reddimus, quoniam cum ad nostrum iudicium provocasset, immerito eum pendente negotio, a communione videbamus fuisse suspensum. Adjectum etiam illud est, quod huic temere superordinatus esse cognoscitur, qui non debuit ordinari, antequam Lupicinus in præsentem positus, aut confutatus, aut certe confessus justæ possit subjacere sententiæ, ut vacantem locum, quemadmodum disciplina ecclesiastica exigit, is, qui consecratur, acciperet. Si quæ vero alie emerserint causæ, quæ ad statum Ecclesiarum, et ad concordiam pertineant sacerdotum, illic sub timore Domini volumus iudicio ventilentur, et de componendis atque compositis omnibus ad nos relatio plena mittatur: ut ea, quæ juxta ecclesiasticum morem justè et rationabiliter fuerint definita, nostra quoque sententia roborentur. Data iv Id. Augusti.

DECRETA GELASII PAPÆ.

De constitutis ecclesiasticis pro temporis qualitate moderandis.

I. Gelasius fratribus universis episcopis per Lucaniam et Brutios, et Siciliam constitutis. Necessaria rerum dispensatione constringimur, et apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum patrum decreta librare, et retro præsulorum decessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita consideratione diligenti, quantum potest fieri, temperemus, quo nec in totum formam veterum videamur excedere regularum, et reparandis militiæ clericali officii, quæ per diversas Italice partes ita belli famisque consumpsit incursio, ut in multis Ecclesiis (sicut fratris et coepiscopi nostri Joannis, Ravennatis Ecclesiæ sacerdotis, frequenti relatione comperimus) usquequaque deficiente servitio ministrorum, nisi remittendo paulisper ecclesiasticis promotionibus antiquitus intervalla præfixa, recenseant (sive quibus administrari necesse est) sacris

ordinibus Ecclesiæ funditus destitutæ, atque in plurimis locis per inopiam competentis auxilii salutare subsidium redimendarum desit animarum, nosque magno reatu, si tanto coarctante periculo, non aliquatenus consulemus, inveci.

Ut ubi nulla perurget necessitas, constituta Patrum inviolata servantur, vel cum defuerint clerici, de monachis eligantur.

II. Priscis igitur pro sui reverentia manentibus constitutis, quæ ubi nulla vel rerum, vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodiri, eatenus Ecclesiis, quæ vel cunctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeo dispoliatæ servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi, quam promovendi clericali officii sic spatia dispensanda concedimus, ut si quis etiam de religioso proposito, et disciplinis monasterialibus eruditus ad clericale munus accedat, imprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiretur, vel si nullo gravi facitore probatur

infectus, si secundam non habuit fortassis uxorem, nec a marito relictam sortitus ostenditur, si poenitentiam publicam fortassis non gessit, nec ulla corporis parte vitiatum apparet, si servili, aut originarie non est conditioni obnoxius, si curiæ jam probatur nexibus absolutus, si assecutus est litteras, sine quibus vix fortassis ostiarii possit implere ministerium, ut si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur, continuo lector, vel notarius, aut certe defensor effectus post tres menses existat acolythus, maxime si huic retas etiam suffragatur, sexto mense subdiaconi nomen accipiat, ac si modestæ conversationis, honestæque voluntatis existit, nono mense sit diaconus, completoque anno sit presbyter, cui tamen quod annorum fuerant interstitia collatura, sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio.

Ut si qui de laicis eliguntur ad clerum, multo sollicitius in his, ea quæ de monachis dicta sunt, inquirantur.

III. Si vero de laicis quispiam ecclesiasticis est aggrandandus officiis, tanto sollicitius in singulis, quæ superius comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quantum inter mundanam religiosamque vitam constat esse discriminis, quia utique convenientia Ecclesiæ ministeria reparanda sunt non inconvenientibus meritis ingerendi. Tantoque magis, quod sacris aptum possit esse servitiis, in eorum querendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant hæc assequenda, decerpitur: ut morum habere doceatur hoc prohibitas, quod prolixior consuetudo non contulit, ne per occasionem supplendæ penuriæ clericalis vitia potius divinis cultibus intulisse judicemur, non legitimæ familiæ confutemur procurasse compendia: quorum promotionibus super anni metas sex menses nihilominus subrogamus. Quoniam, sicut dictum est, distare convenit inter personam divino cultui deditam, et de laicorum conversatione venientem. Quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut illis Ecclesiis, quibus infestatione bellorum vel nulla penitus, vel exigua remanserunt ministeria, renoventur. Quatenus his Deo propitio restitutis in ecclesiasticis gradibus subrogandis, canonum paternorum vetus forma servetur, nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accedentis defectus remedio providetur, non adversus scita majorum nova lege proponitur, cæteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam, quo magis hac opportunitate commoniti observantiam venerandorum canonum propensius delegamus, singulorum graduum conscientias admonentes, ne in illicitos prorumpere moliantur excessus. Nec fas esse confidat quisque pontificum bigamos, aut conjugia sortientes ab aliis derelicta, sive quoslibet post poenitentiam, vel sine litteris, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut passim nulla temporis congruentis expectatione discussos divinis servituros applicare mysteriis, neque pro suo libito jura studeant

A aliena pervadere absque sedis apostolicæ justa dispositione mandante.

Ut ab episcopis, præceptione papæ, novæ basilicæ dedificentur.

IV. Basilicas noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, non ambiant sibimet vindicare clericos potestatis alienæ.

Ut nulla pretia de baptizandis consignandisque fidelibus exigantur. Quod si qui hoc perpetraverint, honoris sui periculo subjacebunt.

V. Baptizandis consignandisque fidelibus pretia nulla prægant, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiant renascentes, quoniam quod gratis accipimus, gratis dare mandamus (*Math. x*). Et ideo nihil a prædictis prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati redemptionis sui causas adire despiciant: certum habentes, quod qui prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris.

Ut presbyteri modum debitum serrent, non chrisma conficiant, non consignent, nec præsentem quolibet episcopo, nisi jubeantur ab ipso, vel orare, vel sedere præsumant, nec acolythum, vel subdiaconum faciant.

VI. Nec minus etiam presbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec episcopali fastigio debita, sibimet audacter assumere: non conficiendi chrismatis, non consignationis pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem: non præsentem quolibet antistite, nisi fortasse jubeantur, vel orationis, vel actionis sacræ suppetere sibi præsumant licentiam, neque sub ejus aspectu, nisi jubeantur, aut sederi præsumant, aut venerabilia tractare mysteria, nec sibi meminerint ulla ratione concedi, sine summo pontifice, subdiaconum, vel acolythum jus habere faciendi; nec prorsus addubitent, si quidquam ad episcopale ministerium specialiter pertinens suo motu putaverint exsequendum, continuo se presbyterii dignitate et sacra communione privari. Quod fieri necesse est, censeamus, si eorum præsule deferente, hujusmodi fuerit prævaricatio comprobata, nec ipso eorum episcopo a culpa conniventis, et ultione vacaturo, si immoderata facientes dissimulaverit vindicare.

Similiter ut diaconi mensuram propriam juxta Patrum decreta custodiant.

VII. Diaconos quoque propriam constituimus servare mensuram, nec ultra tenorem paternis canonibus deputatum quidpiam tentare permittimus, nihil eorum suo ministerio penitus applicare, quæ primis ordinibus proprie decrevit antiquitas, absque episcopo, vel presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis fortassis officiis longius constitutis necessitas extrema compellat, quod et laicis Christianis facere plerumque conceditur.

Quod diaconi in presbyterio residere non possint, nec cum tractatus habetur ecclesiasticus, nec sacri corporis prærogationem præsentibus debeant usurpare presbyteris.

VIII. Non in presbyterio residere, cum divina ce-

lebrantur, vel ecclesiasticus habetur quicumque tractatus, sacri corporis prerogationem sub conspectu pontificis seu presbyteri, nisi his absentibus, jus non habeant exercendi. Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis fortasse compendio videantur laxanda, credamus.

Quod apostolica seces paternos canones pio studio devotoque custodiat.

IX. Cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, et cum sedes apostolica super his omnibus favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio devotoque studeat tenere proposito, satis indignum est quentiam vel pontificum vel ordinum subsequentum hanc observantiam refutare, quam beati Petri sedem et sequi videat, et docere : salisque conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum. Dicente autem Scriptura, *Ordinate in me charitatem*, et item, *Omnia cum ordine fiant (I Corint. xiv)*; atque iterum Psalmista prædicante, *Circumdate Sion, et complectimini eam, narrate in turribus ejus, ponite corda vestra in virtute ejus, et distribuite gradus ejus, ut enarretis in progenie altera, quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et ipse reget nos in sæcula (Psal. xlvii)*, hic procul dubio, qui in ecclesiasticarum narratur altitudine dignitatum, et in cujus virtute bonis operibus corda ponenda sunt, gradibus utique distributis cunctis Deus noster, et rector populis prædicandus est Christianis, ubi nemo sibimet aliquid æstimet imminutum : cum et de uniuscujusque gradus perfectione nil deperit, et convenienter retinendo, quod cælesti dispensatione collatum est, pariter nobis et cognoscibilem Deum fieri, et tribuit esse rectorem. Nam et si quid indulgetur de temporum quantitate moribus aggregata strenuitate pensatur : si vitæ jam proposito continetur, quod protelata fuerat ætate curandum, dummodo illa nullatenus dissimulata subripiant : quorum quodlibet in esse claruerit merito clericalibus infulis reprobabilem convincat esse personam. Etsi illa nonnunquam sinenda sunt, quæ si cæterorum constet integritas, sola nocere non valeant : illa tamen sunt magnopere præcavenda, quæ recipi sine manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum temporumque cogit intuitus, vel acceleratæ provisionis respectus excusat : quanto magis illa nullatenus mutilanda sunt, quæ nec ulla necessitas, nec ecclesiastica prorsus extorquet utilitas?

Ut præter paschale tempus, vel Pentecosten nemo baptizare præsumat, nisi omnes tantum quos ægritudo extrema compulerit.

X. Baptizandi sibi quispiam passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum, et Pentecosten venerabile sacramentum, excepto duntaxat gravissimi languoris incursu,

in quo verendum est, ne morbi crescente periculo sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

Presbyterorum et diaconorum ordinationes certis celebrari posse temporibus.

XI. Ordinationes etiam presbyterorum diaconorumque nisi certis temporibus et diebus exercere non debeant, id est primi et quarti mensis jejunio, septimi et decimi : sed etiam quadragesimalis initii, ac mediana Quadragesimæ die, sabbati jejunio circa vesperam noverit celebrandas. Nec cujuslibet utilitatis causa seu presbyterum, seu diaconum his præferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.

Ut præfixis diebus virgines sacræ velentur.

XII. Devotis quoque virginibus, nisi aut in Epiphaniarum, aut in albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalibus sacrum minime velamen imponant : nisi forsitan, sicut de baptismo dictum est, gravi languore correptis, ne sine hoc munere de sæculo exeant, implorantibus non negetur.

Ut viduæ non velentur.

XIII. Viduas autem velare pontificum nullus attinet : quod nec auctoritas divini delegat, nec canonum forma præstituit. Non est ergo penitus usurpandum, eisque sic ecclesiastica sunt inferenda præsidia, ut nihil committatur illicitum.

Ut nullus præsul vel Ecclesiæ, vel monasterii servum, aut originarium nolentibus dominis sub nomine religioso defendat : honoris et communionis periculum subiurus quiaquis hoc perpetrare tentaverit.

XIV. Generalis etiam querelæ vitanda præsumptio est, qua propemodum causantur universi passim servos, et originarios domiuorum jura possessionemque fugientes sub religiosæ conversationis obtentu vel ad monasteria sese conferre, vel ad ecclesiasticum famulatum, cohibentibus quoque præsulibus indifferenter admitti. Quæ modis omnibus est amovenda pernicies : ne per Christiani nominis institutum aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti. Præcipue, cum nec ipsam ministerii clericalis hac obligatione fuscari conveniat dignitatem, cogaturque pro statu militantium sibi, conditioneque jurgari, aut videri (quod absit) obnoxia quibus sollicita competenter interdictione prohibitis. Quisquis episcopus, presbyter, diaconus, vel eorum qui monasteriis præesse noscuntur, hujusmodi personas apud se tenentes non restituendas patronis, aut deinceps vel ecclesiasticæ servituti, vel religiosis congregationibus putaverint applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum sub Scripturæ testimonio primitus absolutas, aut legitima transactione concessas : periculum se honoris proprii non ambigant, communionisque subituros, si super hac re cujusquam verax nos querela pulsaverit. Magnis quippe studiis secundum beatum Apostolum præcavendum est, ne fides, et disciplina Domini blasphemetur (*Rom. xiv; I Tim. vi*).

Ut clerici nullas negotiationes inhonestas et turpi lucra sectentur.

XV. Consequens fuit, ut illa quoque, quæ de P

coni partibus nuper ad nos missa relatio nuntiavit, A non prætereunda putaremus, id est plurimos clericorum negotiationibus inhonestis, et lucris turpibus imminere, nullo pudore cernentes evangelicam lectionem, quia ipse Dominus negotiatores e templo verberatos flagellis asseritur expulisse (*Matth. xxii; Joan. ii*). Nec Apostoli verba recolentes, quibus ait: Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus (*II Tim. ii*). Psalmistam quoque David surda dissimulantes aure cantantem: Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini (*Psal. lxx*); proinde hujusmodi aut ab indignis posthac quæstibus noverint abstinendum, et ab omnibus cujuslibet negotiationis ingenii, cupiditateque cessandum, aut in quocunque gradu sint positi, mox a clericalibus officiis abstinere cogantur, quoniam domus Dei B domus orationis et esse debet, et dici: ne officina negotiationis, et spelunca potius sit latronum (*Luc. xix; Isat. lvi*).

Ut nemo litteras nesciens, vel aliqua parte corporis imminutus promoveatur ad clerum.

XVI. Illitteratos quoque, et nonnulla parte corporis imminutos sine ullo respectu ad ecclesiasticum iudicium venire servitium, quod simul antiqua traditio, et apostolicæ sedis vetus forma non recipit, quia nec litteris carens sacris esse potest aptus officii, et vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia præcepta sanxerunt (*Levit. xxi*). Itaque de cætero modis omnibus hæc vitentur, nec quisquam talis suscipiatur in clerum. Si qui vero vel temeritate propria, vel incuria præsentium tales ante suscepti sunt, in C his quibus constituti sunt locis eatenus perseverent: ut nihil nunquam promotionis arripiant, satisque habeant, hoc ipsum sibi pro nimia miseratione permissum.

De his qui seipso abscindunt.

XVII. De his autem qui semetipsos absciderint paterni canones evidenter sequenda posuerunt, quorum tenorem sufficet indidisse. Dicunt enim talia perpetrantes, mox ut agniti fuerint, a munere clericali debere secludi, quod modis omnibus custodire nos convenit, quia fas esse nulli suppeditat, præter illa quidquam quæ memorabilis decrevit forma, censere.

Quod ad clerum criminosi nequeant promoveri, et in clero positi, si in aliquibus fuerint inventi criminibus, a suis officiis arceantur.

XVIII. Comperimus etiam horrendis quibusdam criminibus implicatos, tota discretionem submota, non solum de factis atrocibus necessariam pœnitentiam non habere, sed nec aliqua correptione penitus succedente ad divinum ministerium honoremque contendere. Nonnullos autem in ipsis ordinibus constitutos gravibus delinquentes facinoribus non repelli: cum et Apostolus clamet (*I Tim. v*), Nemini cito manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis: et majorum veneranda constituta pronuntiant, hujusmodi, etiamsi forte subreperint, tam qui ante peccaverint, detectos oportere depelli

quam sacre professionis oblitos, prævaricatorumque sancti propositi procul dubio submovendos.

Quod demoniis aliisque passionibus irretitis ministeria sacra tractare non liceat.

XIX. Usque adeo sane comperimus illicita quæque prorumpere, ut demoniis similibusque passionibus irretitis ministeria sacrosancta tractare tribuatur, quibus si in hoc opere positis aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis de sua fidelium salute confidat, ubi ministros ipsos curationis humanæ tanta perpexerit calamitate vexari? Atque ideo necessario removendi sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo si corpore sauciatum fortassis, aut debilem nequaquam sancta contingere lex divina permittit (*Rom. xiv; I Corint. viii; Levit. xxii*): quanto magis doni cœlestis dispensatores esse non convenit, quod est deterius, mente perculsos?

Quod hi qui se sacris virginibus sociant, et sædera incesta commiscunt, communicare non possint, nisi forte publicam pœnitentiam gesserint.

XX. Virginibus sacris temere se quosdam sociare cognovimus, et post dicatum Deo propositum incesta sædera sacrilegaque miscere, quos protinus æquum est a sacra communione detrueri, et nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi, aut his certe viaticum de sæculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur.

Quod viduæ, ut supra dictum est, non velentur, et si professam continentium proposito mutato calcaverint, ipsæ pro se rationem Deo pro suis sint actibus reddituræ.

XXI. Nam de viduis sub nulla benedictione velandis, superius late duximus disserendum, quæ si propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum (*I Timot. v*) nullatenus nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione promissam Deo puritatis fidem debuerunt custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solas adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini iudicii: ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe, quæ de earum moribus actibusque beatus Paulus testatur apostolus (*Ibidem*), quod planius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam deterreri quam admoneri videatur.

Quod secunda conjugia sæcularibus non negentur, quibus tamen ad clerum pro hoc facto minime venire conceditur.

XXII. Secundas nuptias sicut sæcularibus inire conceditur, ita post eas nullus ad clericale sinitur venire collegium. Alia est enim humanæ fragilitati generaliter concessa licentia, alia debet esse vita divinarum rerum servitio dedicata (*I Cor. vii*).

Ut si quis susceperit Ecclesiæ propriæ desertorem, et in aliqua provexerit dignitate, utriusque sententiæ subjaceant quam canones præfixerunt.

XXIII. Quisquis propriæ desertor Ecclesiæ, nullis

existentibus causis, ad aliam putaverit transeundum, A temereque susceptus fuerit, et promotus, reverendorum canonum, vel ipse vel receptor ejus, atque provector, constituta non effugiet quæ de hujusmodi præsumptionibus præfixere servanda.

Quod si qui ex monachis et laicis de quibus supra dictum est, eligantur ad clerum, cum nulla cogit necessitas, antiqua de eis debent instituta servari; quod si probentur sacram mercati esse pretio dignitatem, ab officio deponantur, nam dantem et accipientem Simonis Magi crimen involvit.

XXIV. De monachis laicisque in prima copiosius præceptionis hujus parte digesta sunt, quæ vel quatenus pro rerum temporumque necessitate concessa sint, quemadmodum ubi nullius facti necessitas interesse probabitur, non nisi vetus institutio debeat custodiri. Quos vero constiterit indignos meritis sacram mercados esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale patran- B tes, quia dantem pariter accipientemque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur (*Act. viii*), involvit.

De sacris locis noviter institutis quamvis superius dictum sit, hoc nunc tamen adjicitur, ut nulla basilica sub defunctorum constructa nomine dedicetur.

XXV. De locorum consecratione sanctorum quamvis superius strictim fuerit comprehensum: nobis quoque patefactum est, quod absque præcepto sedis apostolicæ nonnulli factas ecclesias, vel oratoria sacrare præsumant, hoc sumus tamen indicio detestabili permoti, quod in quocunque nomine defunctorum, et quantum dicitur, nec omnino fidelium constructiones ædificatas sacris professionibus audacter instituire memorantur, quæ quoniam tam acerba, tam dura sunt, ut eadem vix noster ferre possit auditas: si revera Christianitatis affectus in illis regionibus certus et fixus est, et districtius ista querantur, et a quibus fuerint gesta prodantur, quoniam sicut latentibus in hac atrocitate nominibus, non exstat in quem sententia debita proferatur, ita cum manifestis fuerit documentis expositus, quam sceleris tanti poscit inhumanitas, non effugiet ullatenus ultionem.

Quod nefas sit feminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his quæ virorum sunt officii deputata, præsumere.

XXVI. Nihilominus impatienter audivimus tantum divina rerum subisse despectum, ut feminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque nonnisi virorum famulatu deputata sexum, cui non competit, exhibere. Nisi quod omnium delictorum, quæ singillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis, et crimen eos respicit sacerdotes, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando pravis excessibus se favere significant: si tamen sacerdotum jam sint vocabulo nuncupandi, qui delegatum sibi religionis officium sic prosternere moliantur, ut in perversa quæque profanaque declives sine ullo respectu regulæ Christianæ præcipitia funesta sectentur. Cumque scriptum sit (*Eccli. xix*): Minima qui spernit, paulatim decidit, quid est de talibus æsti-

mandum, qui immensis ac multiplicibus pravitatum molibus occupati ingentem ruinam multimodis impulsionibus ediderunt, quæ non solum ipsos videatur obruere, sed Ecclesiis universis mortiferam, si non sanentur, inferre perniciem. Nec ambigant, qui hæc exercere sunt ausi, sed etiam qui hactenus cognita siluerunt, sub honoris proprii se jacere dispendio, si non tanta qua possunt celeritate festinent ut lethalia vulnera competenti medicatione curentur. Quo enim more teneant jura pontificum, qui pontificali- bus excubiis eatenus injuncta dissimulant, ut contra- ria domui Dei, cui præsent, potius operentur? Quantumque apud Deum possent, si nonnisi convenientia procurarent, tantum quid mereantur aspiciant, cum execrabili studio sectentur adversa, et quasi magis hæc regula sit, qua Ecclesia debeat gubernari, sic quidquid est ecclesiasticis inimicum regulis, perpetratur: cum et si cognitos habuit canones unusquisque pontificum, intemperata debuerit tenere custodia, et si forsitan nesciebat, consulere fidenter oportuerit scientem. Quo magis excusatio nulla succurrit errantibus: quia nesciens proposuit servare quod noverat, nec ignorans curavit nosse quod gereret.

Quod in unaquaque Ecclesia cui episcopus præest, quatuor tam de reddito quam de oblatione fidelium fieri debeant portiones: ut una sit episcopi, altera clericorum, tertia pauperum, et quarta fabricis ecclesiasticis applicetur.

XXVII. Quatuor autem tam de reddito quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones, quarum sit una pontificis, altera clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis applicanda. De quibus, sicut sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem, sic clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero quæ ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prorogata, locorum doceat inasaturatio manifesta sanctorum, quia nefas est, si sacris ædibus destitutis in lucrum suum præsul impendia his designata convertat: ipsam nihilominus ascriptam pauperibus portionem, quamvis divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen juxta quod scriptum est, *Ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est (Matth. i)*, oportet etiam præsentis testificationi prædicari et bonæ famæ præconiis non taceri.

Quod episcopus, presbyter, et diaconus, a quocunque clerico veraciter fuerit accusatus, quia contra hæc constituta fecerit: potest sine dubitatione perculli, sui etiam honoris episcopus periculum subiturus, si hæc omni Ecclesiæ noscenda tacerit.

XXVIII. Quapropter ne clericorum quisquam se hujus offensæ futurum confidat immunem, si in his quæ salubriter sequenda deprompsimus, sive episcopum, sive presbyterum, seu diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures nostras deferre curaverit, probationibus duntaxat competenter exhibitis, ut transgressoris ultio fiat, et cæteris interdictio

delinquendi. Sui vero modis omnibus erit unusquisque A pntaverit suppressenda. Datum v Idus Martiarum, que pontificum ordinis, et honoris elisor : si cuiquam clericorum, vel Ecclesie totius auditui hæc . Asterio et Præsidio vv. cc. cons. (An. Christi 494.)

DECRETA ANASTASII PAPÆ.

Gloriosissimo et clementissimo filio Anastasio Augusto, Anastasius episcopus.

Exordium pontificatus mei primitus oblata populis pace pronuntio, consequenter pro fide catholica humillimis pietati tue precator occurro, in quorum primum mihi divinum favorem propinquasse confido, quod consonantia in me, et augustissimi nominis tui non dubium præstat auxilium, ut sicut præcelsum vocabulum pietatis tue per universas gentes toto orbe præfulget, ita per ministerium, meæ humilitatis B sedes beatissimi Petri in universali Ecclesia (sicut semper est) assignatum sibi a Domino Deo teneat principatum, nec propter unum mortuum diutius tunica illa salutaris desuper contexta per totum (Joan. xix), malæ sortis patiat incertum : quæ sola in disquisitionem pro firmitate sui venire non potuit. Cui etiam in privata vita tantum circa sinceræ religionis studium fuit ut, sicut fama certissima celebravit, nemo magis vel inter præcipuos sacerdotes præfixas a sanctis Patribus regulas Ecclesie custodisse dicatur, quod sanctum studium cum majestate imperii crevisse confidimus.

Quod pro Christo fungatur legatione, dum pro pace precatur Ecclesie.

I. Legatione itaque fungimur pro Christo, ne eos propter offensionem, vel scandalum patiamini publice nominari : quorum merita, vel actus illum iudicem latere non possunt, in cuius jam sunt iudicio constituti, nec illic se potest interserere in corpore mortali adhuc temeraria præsumptio, in quo non solum confessio facit aperta merita singulorum : sed etiam silentii ipsius non potest latere secretum. Namque et prædecessor noster papa Felix, sed etiam Acatius illic procul dubio sunt, ubi unusquisque sub tanto iudice non potest perdere sui meriti qualitatem.

Quod non sit temere iudicandum de his qui jam ad Deum migraverunt.

II. Ita que monente nos beatissimo Paulo apostolo, ne quod sit in hoc offendiculum in Ecclesia, dum quod facere non possumus, de his qui jam transierunt iudicare conemur, observandum esse tranquillitas tua cognoscat. Ait enim de his qui de rebus ad Deum solum pertinentibus iudicare præsumunt (Rom. xiv) : Nemo enim nostrum sibi vivit, et nemo sibi moritur : sive enim vivimus, Domino vivimus ; sive morimur, Domino morimur : sive enim vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus resurrexit a mortuis, ut et vivorum et mortuorum dominetur ; tu autem quid iudicas fratrem tuum ? Aut tu quare spernis fratrem tuum ? Omnes enim stabimus ante tribunal Dei. Scriptum est enim (Isai. xlv) : Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu, et omnis lingua confitebitur Deo. Ita-

que unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo amplius invicem iudicemus, sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. Monet igitur beatus Apostolus, ne de his nobis præsumendo iudicium, de quibus nemo potest verius vel melius iudicare quam Deus, in hoc tibi quispiam temerarios ausus usurpet, et propter hoc pax atque unitas Ecclesie dissipetur. Nam et in Regnorum libro dicitur (II Reg. xvi) : Non quomodo B videt homo, videt Deus, quia homo videt in facie, Deus autem videt in corde. Item in Paralipomenon libro primo (I Paral. xxviii) : Et nunc, Salomon, scito Deum patrum tuorum, et servi illi in corde perfecto, et animo volente, quoniam omnia corda scrutatur Dominus, et omnem cogitationem novit. Item in Ezechiele hæc dicit Dominus (Ezech. xi) : Sic dixistis, domus Israel, et cogitationes spiritus vestri novi ego. Unde et de Domino iudice dicitur in Evangelio : Sciens autem Jesus cogitationes eorum dixit : Quid cogitatis mala in cordibus vestris ?

Ut specialiter in Ecclesia nomen taceatur Acatii.

III. Precamur itaque clementiam vestram, ut specialiter nomen quod multis ex causis scandalum vel offendiculum Ecclesie concitavit, speciali appellatione taceatur, cum, sicut diximus, in generalitate sacerdotum uniuscujusque meritum illum iudicem latere non possit, quid cuique tribuendum sit pro æstimata dispensatione meritorum, cui soli cogitationes quoque manifestæ sunt. Quantos vero excessus atque præsumptiones habuerit Acatius, ne clementie tue per singula suggerere fortasse videatur onerosum, Cresconio, vel etiam Germano, fratribus et coepiscopis meis, quos misimus ad serenitatem tuam, de causis singulis Acatii, qualis fuerit, instructionem plenissimam dedimus, clementie vestre specialius recensendam, si hoc pietati tue placuerit curiosius indagare, ne in aliquo suggestionis nostræ veritas defuisse videatur, ut pro divina sapientia vestra, perspicue videre possitis, non superbia, vel elatione sedis apostolicæ in Acatium talem processisse sententiam, sed facinoribus certis (quantum nos extra illud iudicium, quod solum falli non potest, æstimamus) zelo magis divinitatis exortam.

Quod magnopere contentio sit cavenda.

IV. Nos vero humiliter supplicantes, controversiam in Ecclesia remanere nolumus, cum magis vitanda contentio sit, sicut dicitur in Proverbiis (Cap. x) : Odium suscitatur contentio. Omnes enim qui non contendunt, protegit amicitia. Nam et Apostolus ad Corinthios ait (I Cor. iii) : Cum enim sint inter vos æmulationes et contentiones, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis ? Item ad Philippenses (Cap. ii) : Si qua ergo consolatio in Christo,

in qua allocutio charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera, et miserationes, implete gaudium meum, ut id ipsum dicatis omnes, eandem charitatem habentes, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate mentis invicem æstimantes sibimetipsos superiores, non sua singuli respicientes, sed aliorum.

Ut Alexandrinos imperator admoneat ad fidem sinceram et pacem redire catholicam.

V. Hæc tamen præcipue insinuo serenitati tuæ, gloriosissime et clementissime fili Auguste, ut cum causæ Alexandrinorum patuerint piissimis auribus vestris, ad sinceram et catholicam fidem eos auctoritate, sapientia, divinisque vestris monitis redire faciat. Num quid tenendum sit in religione catholica secundum definita Patrum et prædicationem omnium sacerdotum qui in Ecclesia floruerunt, si hoc quoque præceperitis, scientibus in memoria transmittendo renovabimus, ignorantibus ad discendum pro officio nostræ instructionis offerimus, ut nulla extra hæc ingeniorum jactantia vel pravitas audiatur.

Admonetur imperator, ut constitutis apostolicæ sedis obtemperet.

VI. Illud vero peculiariter pro amore imperii vestri, et beatitudine, quæ consequi poterit regnum, pro apostolico officio prædicamus, ut, sicut decet et Spiritus sanctus dicat, monitis nostris obedientia præbeatur, ut bona omnia vestra rempublicam consequantur, sicut in Exodo promittitur (*Exod. xv*): Si audieris vocem Domini Dei tui, et quæ placent feceris coram ipso, et obedieris præceptis ejus; et custodieris omnem justitiam ejus, omnem infirmitatem quam importavi Ægyptiis, non importabo in te: Ego enim sum Dominus qui salvum facio te. Et illic iterum tuba potentissima canitur: Et nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus postulat a te aliud quam ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in omnibus viis ejus, et diligas eum, et servias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, et ex tota anima tua (*Deut. x*)? Custodi præcepta Domini Dei tui, et justitias ejus, quas ego mando tibi. Hæc me suggerentem frequentius non spernat pietas tua, ante oculos habens Domini in Evangelio verba: *Qui audit vos, me audit, et qui vos spernit, me spernit, et qui me spernit, spernit cum qui me misit* (*Luc. x*). Nam et Apostolus concinens Salvatori nostro ita loquitur: *Quapropter qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum, qui dedit Spiritum sanctum in nobis* (*I Thess. iv*). Pectus clementiæ vestræ sacrarium est publicæ felicitatis, ut per instantiam vestram (quam velut vicarium præsidere jussit in terris) evangelicis apostolicisque præceptis, non dura superbia resistatur, sed per obedientiam, quæ sunt salutifera, compleantur.

Quod eos quos post damnationem suam vel baptizavit vel ordinavit Acatius, nulla portio læsionis attingat.

VII. Nam secundum tum Ecclesiæ catholice consuetudinem sacratissimum serenitatis tuæ pectus agnoscat, quod nullum de his, vel quos baptizavit Acatius, vel quos sacerdotes, sive levitas, secundum canones, ordinavit, ulla eos ex nomine Acatii portio læsionis

attingat, quæ forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. Nam et baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, sive a adultero, vel a fure fuerit datum, ad percipientem munus pervenit illibatum, quia vox illa, quæ sonuit per columnam, omnem maculam humanæ pollutionis excludit. Quod declaratur cum dicitur (*Joan. i*): Hic est qui baptizat in Spiritu et igne. Nam si visibilis solis istius radii, cum per loca fetidissima transeant, nulla contactus inquinatio maculantur; nullo magis illius qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministerii indignitate constringitur. Nam et Judas cum fuerit sacrilegus atque fur, quidquid egit inter apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Domino manifestissima voce (*Matth. xiii*): Scribæ (inquit) et Pharisei super cathedram Moysis sedent; quæ dicunt facite, quæ autem faciunt nolite facere; dicunt enim, et non faciunt. Quidquid ergo ad hominum proventum quilibet in Ecclesia minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contineri implendo divinitatis effectum, ita ille, per quem Christus loquitur, Paulus affirmat (*I Cor. iii*), Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. A Deo autem non quæritur quis, vel qualis prædicet, sed quem prædicet, ut invidos etiam bene Christum prædicare confirmet. Quo malo diabolus ipse dejectus est, et hoc ipso prædicare non desinit.

C Quod mali bona ministrando sibi tantummodo nocent, nec Ecclesiæ sacramenta commucent.

VIII. Ideo ergo et hic, cujus nomen dicimus esse reticendum, male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suæ virtutis obtinuit. Quod cum ita sit, aliquorum in tantum se extendi curiosa suspicio, ut imaginetur prolato a papa Felice judicio, postea inefficaciter in sacramentis, quæ Acatius usurpavit, egisse: ac perinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in baptismo mysteria tradita susceperunt, ne irrita beneficia divina videantur, meninerunt in hanc quoque partem similiter tractatum prævalere superiorem, quia non sine usurpatione sacerdotii adjudicatus hoc egit. In quo virtutem suam obtinentibus mysteriis, in hoc quoque aliis rea sibi persona non nocuit, nam ad illum pertinuit, quod tuba David ita canitur, *Verumtamen Deus conquassavit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis* (*Psal. x*). Nam superbia semper sibi, non alii facit ruinam, quod universa Scripturarum celestium testatur auctoritas, sicut etiam per Spiritum sanctum dicitur in propheta: *Non habitavit in medio domus meæ, qui facit superbiam* (*Ezech. xviii*). Unde cum sibi sacerdotis nomen vindicaverit, condemnatus in ipsius verticem superbiæ tumor inflictus est, quia non populum, qui in mysteriis donum ipsius sitiebat, exclusus est, sed anima sola illa quæ peccaverat justo judicio proprie erat obnoxia, quod ubique numerosa Scripturarum

testatur instructio. Unde remotis hominum studiis sive versutiis, in hac adhuc præsentī fragilitate positōrum, secundum preces nostras, adnā et auctoritate imperiali offerente Deo nostro unam catholicam Ecclesiam et apostolicam, quia hoc solum est in quo

non solum in terris, sed etiam in cœlo triumphare sine fine possitis. *Subscriptio* : Omnipotens Deus regnum et salutem tuam perpetua protectione custodiat, gloriosissime et clementissime semper Auguste.

APPENDIX

AD COLLECTIONEM DIONYSIANAM.

COLLECTIO II

DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM

COLLECTIONI I DIONYSII EXIGUI ADDITA.

CATALOGUS PONTIFICUM ROMANORUM,
QUORUM DECRETA IN HAC COLLECTIONE RECENSENTUR.

	AN. CHR.		AN. CHR.
HILARUS	461.	SYMMACHEUS	497
SIMPLICIUS	467.	HORMISDA	514
FELIX	483.	GREGORIUS JUNIOR	715

REGULÆ HILARI

FLAVIO BASILICO ET HERMINERICO VV. CC. CONS.

Sub die xiii calendarum Decembris, residente B viro venerabili Hilario papa in basilica Sanctæ Mariæ, et Maximo Taurini civitatis provinciæ Galliarum. Ingenuo Ebrodunensi provinciæ SS. Mediolanensi provinciæ SS. Saturnino Abinonensi provinciæ SS.

Petro Portuensi.
Primo Atellano.
Gaudentio Abitiensi.
Paulino Aquæbiensi.
Palladio Salpinati.
Sotere Neapolitano.
Tiburtio Capuano.
Felice Lunensi.
Eusebio Senensi.
Justo Faberino.
Concordio Barino.
Caprario Casitano.
Constantino Aquinati.
Prætextato Interamnano.
Claudio Pausalano.
Adeodato Veliterno.
Crispiano Subaugustano.
Servodei Nomentano.
Hilario Amerino.
Paulo Foranovano.
Apuleio Tarquiniensi.
Asterio Gabinati.
Asterio Foro-Juliansi.
Gaudentio Veconensi.
Gaudentio Scyllateno.
Eubodio Trifensensi.
Majoriano Astensi.
Felice Sipontino.
Urano.
Januario Prænestino.
Adeodato Cumano.
Tiberio Curium Sabinorum
Gerontio Camerino.
Lucifero Tiferis Metayris.
Romano Albanensi.
Florentio Talesino.

Candido Tiburtino.
Eusebio Sutriano.
Gaudentio Anteatino.
Projectio Nepesino.
Philippo Numanati.
Restituto et Octavio Afris.

Residentibus etiam universis presbyte., astantibus quoque diaconibus. Hilarius episcopus Ecclesiæ catholice, urbis Romæ, synodo præsidens, dixit: Quoniam religiosus, sancto Spiritu congregante, conventus hortatur ut quæcunque pro disciplina ecclesiastica necessaria sunt, cura diligentiore tractemus: si placet, fratres, ea quæ ad ordinationum tenorem pertinent, juxta divinæ legis præcepta, et Nicænorum canonum constituta, ita adjuvante Domino in omne ævum mansura solidemus, ut nulli fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel apostolicæ sedis decreta temerare, quia nos, qui potissimi sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis Dei desides fuerimus inventi, quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur Dominus negligentis sacerdotum, siquidem reatu majore delinquit, qui potiori honore perfruitur: et graviora facit vitia peccatorum sublimitas dignitatum. Cavendum ergo imprimis est, ne ad sacros gradus, sicut gestis prioribus ante præscriptum est, quisquam qui uxorem non virginem duxit, aspiret. Repellendus est etiam quisque qui in secundæ uxoris nuptias contra apostolica præcepta convenerit. Inscii quoque litterarum, nec non et aliqua membrorum damna perpessi, et hi qui ex pœnitentibus sunt, ad sacros ordines aspirare non audeant. Quisquis talium consecrator extiterit, factum suum ipse dissolvat, et quod commisit illicite, aut a decessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, damnabit: nos enim in nullo volumus severitatem ultionis exercere. Sed qui in causis Dei contumacia vel delectu deliquerit, aut ipse quod perperam fecit, abolere noluerit, in se quidquid in alium non reseravit, inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, si placet, omnes causas et

subscriptiones proprias commodate: ut synodali iudicio aditus claudatur illicitis.

Ab universis episcopis et presbyteris acclamatum est: Exaudi, Christe, Hilaro vita, dictum est sexies. Hæc confirmamus, hæc docemus, dictum octies. Hæc tenenda sunt, hæc servanda sunt, dictum quinquies. Doctrinæ vestræ gratias agimus, dictum decies. Ista ut in perpetuum serventur, rogamus, dictum est quindecies. Per dominum Petrum, ut in perpetuum serventur rogamus, dictum est octies. Hæc præsumptio nunquam fiat, dictum decies. Qui hæc violaverit, in se inveniet, dictum septies. Et facto silentio, Hilaro episcopus dixit: Præterea, fratres, nova et inaudita, sicut ad nos, missis de Hispaniis epistolis, sub certa relatione pervenit, in quibusdam locis perversitatem semina subinde nascuntur. Denique nonnulli episcopatum, qui nonnisi meritis præcedentibus datur, non divinum munus, sed hæreditarium putant esse compendium, et credunt, sicut res caducas atque mortales, ita sacerdotium, velut legali aut testamentario jure posse dimitti. Nam plerique sacerdotes in mortis confinio constituti in locum suum ferunt alios designatis nominibus subrogari: ut scilicet non legitima expectetur electio, sed defuncti gratificatio pro populi habeatur assensu. Quod quam grave sit æstimare: atque ideo, si placet, etiam hæc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus, ne, quod turpe dictum est, huiusmodi se putet debere, quod Dei est. Ut autem quod ad nos perlatum est, ad vestram etiam possit pervenire notitiam, Hispanorum fratrum et coepiscoporum nostrorum scripta legantur. Paulus notarius recitavit.

Beatissimo, et apostolica reverentia a nobis in Christo colendo papæ Hilaro Ascanius, et universi episcopi Tarraconensis provincie.

Quam curam apostolatus vester de provinciarum suarum sacerdotibus gerat, filio nostro illustri Vincentio, duce provincie nostræ, referente cognovimus, cujus impulsu votum nostrum in ausu scribendi prona devotione surrexit. Ergo provinciali litterario sermone debita coronæ vestræ obsequia deferentes, his quæsumus, ut dignatione qua cæteros etiam humilitatem nostram in orationibus vestris in mente habere dignemini, beatissima et apostolica reverentia in Christo a nobis, colende pater, illud specialius deprecantes, ut factum nostrum, quod tam voto pene omnis provincie, quam exemplo vetustatis in notitiam vestram defertur, perpensis assertionibus nostris roborare dignemini. Et cum legeret, ab universis episcopis et presbyteris acclamatum est: Exaudi, Christe, Hilaro vita, dictum est decies. Hæc præsumptio nunquam fiat, dictum est sexies. Quæ Dei sunt, ab homine dari non possunt, dictum est sexies. Per dominum Petrum ut in perpetuum serventur, dictum est sexies. Hæc ut reserventur rogamus. Hilaro episcopus dixit: Lege. Paulus notarius recitavit. Episcopus Barcinonensium civitatis sanctus Nundinatus sortem explevit conditionis humanæ, hic episcopo venerabili fratri nostro Irenæo, quem ipse antea in diocesi sua nobis volentibus constituerat, derelinquens ei, quod potuit habere paupertas supremæ voluntatis arbitrio, in locum suum ut substitueretur, optavit, sed defuncti iudicium in ejus meritum non vacillat. Et cum legeret, Probus episcopus e consensu surgens dixit: Illud licuit, hoc non licuit. Successores Deus dat, auctoritate vestra resistite huic rei per apostolatum vestrum. Hilaro episcopus dixit: Percurre quæ cæperas. Paulus notarius recitavit. Siquidem omnis clerus, et plebs ejusdem civitatis, et optimi, et plurimi provinciales, ut idem ejus locum observaret, a nobis speraverunt dato consensu, nos cogitantes defuncti iudicium, et probantes ejus vitam, et eorum nobilitatem atque multitudinem, qui petebant, simul et utilitatem, Ecclesie memoratæ, optimum duximus: ut tanto sacerdoti, qui ad divina migraverat, non minoris meriti substitueretur antistes, præsertim cum Ecclesia illius municipii, in qua ante fuerat ordinatus, semper hujus civitatis Ecclesie fuisse diocesis con-

stet. Ergo suppliciter precamur apostolatum vestrum, ut humilitatis nostræ quod juste a nobis videtur factum, vestra auctoritate firmetis. Jam dudum sæpe questi fuimus litteris nostris de præsumptione Sylvani episcopi, et miramur quod nulla apostolatus vestri responsa suscepimus; nunc hæc eadem suggerentes petimus, ut quid super his rebus observandum sit, apostolicis sermonibus nos dignemini informare: et ne forsitan per negligentiam portitoris, aut per longinqui itineris difficultatem humilitatis nostræ ad vos scripta non potuerint ex hoc negotio pervenire, etiam suggestionem nostram malivimus iterare. Et subscriptio. Orantem pro nobis sanctum apostolatum vestrum jugi ævo divina conservet æternitas nobis omnibus, et Ecclesie suæ, domine vere noster, et apostolice papa. Hilaro episcopus dixit: Alia epistola recitetur. Paulus notarius recitavit. Domino beatissimo, et apostolica reverentia a nobis in Christo colendo papæ Hilaro Ascanius, et universi episcopi Tarraconensis provincie. Etsi nulla exstaret necessitas ecclesiasticæ disciplinæ, expetendum revera nobis fuerat illud privilegium sedis vestræ, quo susceptis regni clavibus, post resurrectionem Salvatoris per totum orbem beatissimi Petri singularis prædicatio universorum illuminationi prospexit, cujus vicarii principatus, sicut eminent, ita metuendus est ab omnibus et amandus. Proinde nos Deum in vobis primitus adorantes, cui sine querela servitis, ad fidem recurrimus apostolico ore laudatam (Rom. 1), inde responsa quærentes, unde nihil errore, nihil præsumptione: sed pontificali totum deliberatione præcipitur. Cum hæc ita se habeant, est tamen inter nos falsus frater, cujus præsumptione sicut diutius tacere non licuit, ita et loqui futuri iudicii necessitas imperavit. Sylvanus quidem, episcopus Catalogiæ, in ultima parte nostræ provincie constitutus, divinationes sibi indebitas usurpando humilitatem nostram ad hoc usque perduxit, ut contra ejus vanissimam superstitionem, sedis vestræ unicum remedium flagitemus. Hic namque jam ante septem aut octo amplius annos, postponens Patrum regulas, et vestra instituta despiciens nullis petentibus populis episcopum ordinavit, cujus properum factum existimantes fraterna et pacifica posse admonitione sanari, profecit in pejus. Denique contra vetustatem canonum, contra synodi constituta alterius nostri presbyteri, spiritu tantum præsumptionis accensus, in eodem loco qui illi fuerat destinatus, cui invito et repugnanti imposuerat manus, et qui nostro jam cœtui fuerat aggregatus, episcopum fecit. Hinc factum est ut de ejus miserrima temeritate ad nos Cesar-augustanæ urbis episcopus frater noster universa referret, cujus diligentia et sollicitudo admodum prospexerat, si in aliquo profuisset. Siquidem cunctis in vicinia positis episcopis, ne se schismatico adungerent, frequentissime contradixit, sed obstinatione damnabili totum quod erat illicitum, et quod nobis pudor est dicere, non erubuit solus ille committere. Proinde quia his præsumptionibus, quæ unitatem dividunt, quæ schisma faciunt, velociter debet occurri, quæsumus sedem vestram, ut quod super hac parte observare velitis, apostolicis affatibus instruamur, quatenus fraternitate collecta prolatis in medium venerandæ synodi constitutis, contra rebellionis spiritum vestra auctoritate subnixi, quid oporteat, et de ordinatione, et de ordinato fieri, intelligere Deo juvante possimus. Erit profecto vester triumphus, si apostolatus vestri temporibus, quod sancti Petri cathedra obtinet, catholica audiat Ecclesia, si novella zizaniorum semina fuerint extirpata. Et subscriptio. Orantem pro nobis sanctum apostolatum vestrum jugi ævo divina conservet æternitas. Ab universis episcopis et presbyteris acclamatum est: Ut hæc emendentur rogamus, dictum est sexies. Ut hæc resecentur rogamus, dictum est septies. Ut disciplina servetur rogamus, dictum octies. Ut antiquitas servetur rogamus, dictum septies. Ut disciplina (sic) servetur rogamus, dictum est quinquies.

Ut canones custodiantur rogamus, dictum est septies. Ut in presumptoribus vindicetur rogamus, dictum est septies. Ordinatio apostolica illibata servetur, dictum est octies. Exaudi, Christe, Hilario vita, dictum est quinques. Dignus papa, dignus doctor, dictum est octies.

Hilarus episcopus dixit: Acceptis quæ recitata sunt de omnibus, nunc, fratres, speciales sententias, Deo nobis inspirante, depromite. Maximus episcopus Ecclesie Tauritanæ dixit: In custodiendis omnibus quæ ad sacras ordinationes pertinent disciplinis, melius sententiæ meæ professione denuntio nihil a me unquam eorum quæ prohibita sunt esse faciendum. De reliquis censeo ut quisquis talia fecerit, aut detecta in Ecclesiis resecare noluerit, noverit se graves causas in apostolicæ sedis iudicio redditurum: in quo illi necesse erit subire sententiam. Ingenuus episcopus Ebrodunensis dixit: Mihi quoque eadem de omnibus partibus sententia est, qua me ipse constringo, ne quid a me unquam de his quæ sunt interdicta tentetur, quia novi statum et professionem meam. De cæteris etiam censeo: ut quisquis statutorum transgressor exstiterit, sciat se ecclesiasticæ regulæ laqueis innodari, et reatum apostolicæ sedis incurere. Paulus episcopus Aquævive dixit: Ego quoque simili me lege constringo, et de cæteris, qui transgressores fuerint, pariter censeo, ne eis sine periculo sui quidquam tale tentare liceat, quod merito debeat vindicari. Primum episcopus Ecclesie Atellanæ dixit: Hoc et ego censeo esse observandum. Palladius episcopus Ecclesie Salapinæ dixit: Nihil me contra disciplinam ecclesiasticam, vel statuta sanctorum canonum facturum esse polliceor. Tiberius episcopus Ecclesie Sabinensis dixit: Profliteor me statuta sedis apostolicæ in omnibus custodire, et si in Ecclesia mea clericorum aliquem contra præcepta sanctorum canonum deprehendero aut mulierem duxisse, aut duas habere uxores, ab ecclesiastico officio separari. Ab universis episcopis dictum est: Sententias fratrum omnes sequimur, omnes confirmamus, et observandas esse decernimus. Exaudi, Christe, Hilario vita, dictum est septies. Quæ male admissa sunt per te corrigantur, dictum est octies. Quod non licet, non fiat, dictum est octies.

Hilarus episcopus Ecclesie urbis Romæ synodo præsidens dixit: Quoniam præsentis definitionis formam, quæ secundum sanctorum est statuta sententiam, in omnium Ecclesiarum notitiam pervenire determinamus: ne cuiquam pro sui possit ignorantia licere quod non licet, edere gesta notariorum sollicitudo curabit.

Hilarus episcopus Ascanio, et universis episcopis Tarraconensis provincie.

Postquam litteras vestræ dilectionis accepimus, quibus presumptiones Sylvani episcopi Calagurensium Ecclesie retinere petistis, et rursus Barcinonensium queritis nimis illicita vota firmari, honoratorum et possessorum Tyriassonensium, Ascantensium, Calaguritanorum, Vargensium, Tridusium, Leviensium et Veroviscensium civitatis cum subscriptionibus diversorum litteras nobis constat ingestas: per quas id quod de Sylvano querela vestra deprompserat, excusabant. Sed reprehensio iustissima eorum pariter justa allegatione non carebat, quia præter conscientiam metropolitani, fratris et coepiscopi nostri Ascanii, nonnullis civitatibus ordinatos claruit sacerdotes. Unde quoniam quidquid ab alterutra parte est indicatum, omni videamus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta, hac ratione decernimus ad veniam pertinere, quod gestum est,

A. ut nihil deinceps contra præcepta beati Apostoli, nihil contra Nicænorum canonum constituta tentetur.

I. Hoc autem primum juxta eorundem Patrum regulas volumus custodiri, ut nullus præter notitiam atque consensum fratris Ascanii metropolitani, aliquatenus consecratur antistes, quia hoc et vetus ordo tenuit, hoc trecentorum decem et octo sanctorum Patrum definit auctoritas, cui quisquis obvias tenderit manus, eorum se consortio fatetur indignum, quorum præceptionibus resultarit.

B. II. In quorum contumeliam a superbo spiritu etiam pars illa contemnitur, qua cavetur ne quis relicta Ecclesia sua ad alteram transire præsumat. Quod nimis improbe coniventibus, et ut doleatur gravius, vobis assentibus, Irenæus episcopus conatur admittere: qui nostra auctoritate roborari cupitis, quos maxime de rebus illicitis magna indignatione probatis accendi. Lectis ergo in conventu fratrum, quæ natalis mei festivitas congregavit, litteris vestris, quæ de ordinandis episcopis secundum statuta canonum, vel prædecessorum meorum decreta sunt, prolata sententia gestorum, quæ pariter direximus, tenore discetis.

III. Unde remoto ab Ecclesia Barcinonensi, atque ad sua remisso Irenæo episcopo: sedatis per sacerdotalem modestiam voluptatibus, quæ per ignorantiam ecclesiasticarum legum desiderant, quod non licet obtinere: talis protinus de clero proprio Barcinonensibus episcopus ordinetur, qualem te præcipue, frater Ascani, oporteat eligere, et deceat consecrare. Ne si similiter forte factum fuerat, non sine objurgatione tui maxime nominis retundat nostra præcepto, quod in injuriam Dei, a quo specialiter sacerdotalium est gratia dignitatum, didicerimus admissum, nec episcopalis honor hæreditarium jus putetur, quod nobis sola Dei nostri Christi benignitas confertur.

C. IV. Ordinatos ergo nunc episcopos, qui licet dum te ignorante proveci sunt, cum suis auctoribus meruerint submoveri, hac ratione firmamus, si nec vidua maritus fuerit quisquam, et in unius virginis nuptiis, ac vota convenerit, sicut et legalia constituta præcipiunt dicendo: Sacerdos virginem uxorem accipiat, non viduam, non repudiatam (*Levit. xxi; Ezech. xliv*), secundum quod etiam beatus apostolus Paulus, Magister gentium, de his qui fieri desiderant sacerdotes, propria institutione non tacuit dicens (*I Tim. iii*): Unius uxoris virum, cujus tenore sententiæ ita informati esse debetis, ut inter cætera quæ caveanda sunt, hæc studeatis præcipue custodire quæ cognoscitis ante universa mandari.

V. In quibus etiam prospiciendum est, ne duo sint in una Ecclesia sacerdotes, nec litterarum ignarus, aut carens aliqua parte membrorum, vel etiam exponentibus aliquis ad sacrum ministerium prorsus sinatur accedere. Nec tantum putetis petitiones valere populorum, ut cum his parere cupitis, voluntatem Domini nostri quæ nos peccare prohibet, deseratis, cujus indignatio ex hoc gravius commovetur, quia benignitas ejus, dum sunt illicita per eos qui sunt interpretes placationis, offenditur.

VI. Ut autem omnia secundum hæc quæ scripsimus corrigantur, præsentibus litteris Trajano subdiacono nostro veniente direximus. Quod si Irenæus episcopus ad Ecclesiam suam, deposito improbitatis ambitu, redire neglexerit, quod ei non iudicio, sed humanitate præstabitur, removendum se ab episcopali consortio esse cognoscatur. Data III. cal. Januarii, Basilico et Herminero vv. cc. couss. (*An. Christi 465.*)

DECRETA SIMPLICII PAPÆ

I. Simplicius episcopus Joanni episcopo Raven-nati.

Si quis esset intuitus ecclesiasticæ disciplinæ, vel

si quid apud te sacerdotalis modestiæ teneretur, nunquam plecibiles perpetrarentur excessus, a quibus si nullo te paternarum regularum præteritas conti-

nerè præcepto, saltem sanctæ memoriæ prædecessoris tui fueras revocandus exemplo, qui cum faciendo presbyterum minus deliquisset invitum, senserat tamen dignum pro tali usurpatione iudicium. Ubi ista didicisti, quæ in fratrem et coepiscopum nostrum Gregorium, non electione, sed invidia perpetrasti? quem inexcusabili violentia pertrahi ad te passus es, atque vexari, ut ei honorem tantum non per animi tranquillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum est, irrogares. Neque enim talia potuissent fieri sanitate consilii; nolumus exaggerare quod gestum est, ne cogamur iudicare, quod dignum est: nam privilegium meretur amittere qui permissa sibi abutitur potestate. Sed una nos ratio facit esse sententiæ mollioris, quam maluimus te fratre et coepiscopo nostro Projecto referente cognoscere, non nostris litteris propter opprobrium publicare. Nam scandalum, cuius auctor agnosceris, ita moderatio nostra comspescuit, ut frater et coepiscopus meus Gregorius, quem non provectum constat esse, sed pulsum, nullam causam, sicut petiit, tecum habiturus, Mutinensem gubernet Ecclesiam, et contubernium spirituale, quod sortiri non oportebat invitum, non recuset amplecti, cui si quid negotii forsitan emergerit, nostrum ab eo, vel contra eum petatur examen. Necessitatibus etiam quas faciente te compellitur sustinere, hac definitione consulemus, ut refuso prædio, quod ante annum sibi datum esse commemorat, atque ad Ecclesiam Ravennatensem reverso, possessio in Bononiensi 30 solidorum reddituum liberorum sine dubitatione tradatur, in diem scilicet vitæ ejus, salvo proprietatis jure Ravennatis Ecclesiæ, ad quam post prædicti obitum revertetur. Quod si non fuerit nostris paritum constitutis,

A quid post transgressionem maneat contumacem, ipse perpendis. Denuntiamus autem, quod si posthac quidquam tale præsumpseris, et aliquem seu episcopum, seu presbyterum, seu diaconum invitum facere forte credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmiliensis uoveris auferendas. Data III cal. Junii, Severino v. c. cons. (An. Christi 481.)

II. Simplicius episcopus Florentio, Equitio, et Severo episcopis.

Relatio nos vestræ dilectionis instruxit, et gestorum series plenius intimavit Gaudentium Aulniensis Ecclesiæ sacerdotem contra statuta canonum, ac nostra præcepta ordinationes illicitas perpetrasse, quarum illi totam penitus auferri præcipimus potestatem. Scripsimus enim ad Severum fratrem et coepiscopum nostrum, et si necesse fuerit, ipse in supra dicta Ecclesia, consideratis Patrum regulis, hoc fungatur officio, quo ille abusus esse convictus est: ita ut hi qui illicite ab eodem sunt provecti, ab ecclesiasticis ministeriis sint remoti. Simul etiam de redditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium quid deceat nescienti nihil licere promittat, sed sola ei ex his quarta portio remittatur: duæ ecclesiasticis fabricis et erogationi peregrinorum et pauperum profuturæ ab Onagro presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: ultima inter se clericis pro singulorum meritis dividatur. At vero ministeria Ecclesiæ, quæ alienata comperimus, reparare præsumptor prædicti fratris compellatur instantia, cui etiam in hoc specialiter præcepimus immineri, ut tres illas portiones, quas per triennium dicitur sibi tantummodo vindicasse, restituat. Dat. XIII cal. Decemb. post consulatum Leonis Augusti. (An. Christi 475.)

DECRETA FELICIS PAPÆ.

(Synodus Romana. An. Christi 487.)

Flavio Boetio v. c. cons. Sub die III Id. Martiarum, in basilica Constantiniana. residente venerabili viro papa Felice, una cum

Candido Tiburtino,
Paschasio Centumcellæ
Equitio Matellicati,
Epiphanio Spellati,
Herennio Portuensi,
Agnello Telesino,
Urbano Fulginati,
Martiniano Phormiano,
Cresconio Tudertino,
Basilio Tollentinati,
Constantino Aquinati
Philippo Numanati,
Bono Ostiensi,
Constantio Tribeati,
Constantino Capuano,
Severo Cassinati,
Martiano Amerino,
Herculio Utriculano,
Maximo Blerano,
Projectio Tarquinensi,
Maximino Ferentensi,
Felice Anteatino,
Felice Anagnino,
Andrea Gavinati,
Cypriano Numentano,
Vitale Fundano,
Constantino Sutrino,
Gaudentio Foroclodensi,
Asterio Foronovano,
Victore
Rustico et Pardalio Afris,
Petro Subaugustano,
Basso Ferentinati,
Innocentio Mibanati,
Benigno Aquarvivenci

Decio Trium tabernarum,
Athanasio Albanensi,
Petro Lorensi,
Felicissimo Sabinensi.
Bonifacio Veliterno,
Romulo Prænestino,
Donato, episcopis;

Et presbyteris:

Rustico, Firmino,
Laurentio, Vincomalo,
Cassio, Petro,
Januario, Martiano,
Lepido, Maxentio,
Asterio, Petro,
Alexandro, Redempto,
Laurentio, Jovino,
Servodei, Petro,
Petro, Juliano,
Sorano, Valente,
Asterio, Valentino,
Smaragdo, Asello,
Paschasio, Bonifacio,
Fulgentio, Felice,
Valentino, Callisto,
Andrea, Sebastiano,
Romano, Petro,
Castino, Domino,
Laurentio, Simplicio,
Leone, Canusio,
Gordiano, Eugenio,
Epiphanio, Petro,
Justino, Epiphanio,
Projectio, Felice,
Epiphanio, Bonifacio,
Servando, Bono,
Urbico, Marcellino,
Petro, Paulino,
Paschasio, Asterio,

D

Bonifacio,
Sixto,
Petronio,
Romano,
Martiniano,
Opillione,
Agapeto,

Petro,
Petro,
Laurentio,
Joanne,
Epiphanio,
Sebastiano, et
Abundantio,

Antantibus quoque diaconibus, Felix episcopus Ecclesie catholice urbis Romae, praesidens synodo dixit: Communis dolor, et generalis est gemitus, quod intra Africam rebaptizatos etiam episcopos, presbyteros, diaconosque cognovimus; quae res sine dubio ad vestrae quoque pervenit notitiam sanctitatis. De quo quid observari debeat, ordinare nos convenit. Proinde ut manifesta sit super hoc nostra sententia, quae nobis visa recitentur. Anastasius diaconus recitavit.

Dilectiss. in Christo Jesu fratribus universis episc. per diversas provincias constitutis.

Qualiter in Africanis regionibus astutia diaboli saevierit in populum Christianum, atque in id multiplici deceptione proruperit, ut non modo vulgus incautum, sed ipsos quoque in mortis profunda merserit sacerdotes, nullus non orbis ingenuit, nulla terra nescivit. Unde in grandi mœrore positi dissimulare non possumus pereuntium, atque a nobis exigendarum discrimen animarum: quapropter competens abhibenda est talibus medela vulneribus, ne immatura curandi facilitas mortifera captis peste nil prosit, sed segnius tractata pernicies reatu non legitima curationis involvat pariter saucios et medentes. Imprimis itaque venientis ad vos, et remedium postulantis sollicite discutienda est confessio, et persona decepti, ut medela possit congruens exhiberi. Et qui satisfactorius Deo per poenitentiam, rebaptizatum se legitime dolverit, utrum ad hoc facinus cucurrerit, an impulsus accesserit, requiratur. Sciens quod se decipiat ipse, qui fallit, nihique per nostram facilitatem tribunalis excelso iudicio derogari, cui illa sunt rata, quae pia, quae vera, quae iusta sunt, et necessitas, aliter tractanda est ratio voluntatis. Deterior est autem causa illius qui forte pretio sollicitatus est, ut periret. Nihil enim intentatum reliquit inimicus, cui ne de sua liceat gaudere captura, succurrendum est irretitis, et conterendum venantis est laqueus, ut in fugatim lamentantibus lapsum tam justitiae moderatione, quam compunctione pietatis ad aulam, quam reliquerant, sit regressus, nec pudeat forsitan, aut pigeat indictis jejuniorum gemituumque temporibus obedire, aut alius observantiae salubrioris obtemperare praecipis, quia humiliter datur gratia, non superbis (*Jacobi iv*). Sit ergo ruinae suae dolore prostratus, quisquis in Christo fieri quaerit erectus, et per dispensationis nostrae ministerium (quod vestram sequi convenit charitatem, nec alicui fas est vel velle, vel posse transcendere) causas ejus, qui contra apostolicam doctrinam ad iterationem se nimis infausti baptismatis delidit, vel ejus, qui aliquibus argumentis excusandum callide proprium putaverit esse consensum, sacerdotali vigore et humanitate tractemus, ut in eis fides (quae nisi est una, jam nulla est) adiutorio Domini iudicis, ad salutem sine nostrae properationis offensione reparetur, quia cum peccatoris a nobis satisfactio protrahitur, non praeter nostram laudem atque letitiam mens ejus ad veniam purgationis invenitur. Et ideo memineritis hanc super his nos habere sententiam, ut servata discretionem peccantium, non eadem cuncti, qui lapsi sunt, lance pensentur, quoniam majoris castigationis est exigendus usura, cui domus Domini commissa fuerit disciplina.

Ut ergo ab Ecclesiae summatibus inchoemus, eos quos episcopos, presbyteros, vel diaconos fuisse constiterit, et seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici salutarisque claruerit fecisse jacturam, et Christum, quem non solum dono regenerationis, verum etiam gratia percepti honoris induerant, exuisse, cum constet neminem ad secundam tinctionem venire potuisse, nisi se palam Christianum ne-

A gaverit, et confessus fuerit esse paganum. Quod cum generaliter sit in omnibus execrandum, multo magis in episcopis, presbyteris et diaconibus aulitu saltem dictuque probatur horrendum. Sed quia idem Dominus atque Salvator clementissimus est, et neminem vult perire, usque ad exitum sui diem in poenitentiam, si respiscunt, jacere convenit, nec orationi non modo fidelium, sed nec catechumenorum quidem omnimodis interesse, quibus communicatio laica in morte redhibenda est, quam rem diligentius explorare vel facere probatissimi sacerdotis cura debet.

De clericis autem, et monachis, aut puellis Dei, aut saecularibus, servari praecipimus hunc tenorem, quem Nicæna synodus circa eos qui lapsi sunt, vel fuerint, servandum esse constituit, ut scilicet qui nulla necessitate, nullius rei timore atque periculo se ut rebaptizarentur haereticis impie dederunt, si tamen eos ex corde poeniteat, tribus annis inter adientes sint, septem vero annis subiaceant inter poenitentes manibus sacerdotum, duobus etiam ad oblationes modis omnibus non sinantur, sed tantummodo popularibus in oratione sociantur, nec confundatur Deo colla submittere, qui enim non timuit abnegare. Quod si, ut pote mortales, intra metas praescripti temporis coeperit vitae hinc urgere, subveniendum est imploranti, et seu ab episcopo, qui poenitentiam dederit, seu ab alio, qui tamen datam esse probaverit, aut similiter presbytero, viaticum abeunt de saeculo non negetur.

Pueris autem, quibus, quod adhuc investes sunt, a pubertate vocabulum est, seu clericis, seu laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur aetatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communicatio est, nec eorum expectanda poenitentia, quos excipit a coercitione censura, quod est a nobis provide constitutum, ne hi quibus in terreni labe contagii plus minusve restat ad vitam, dum adhuc in poenitentia sunt, poenitenda forte committant. Quod si ante praefinitum poenitentiae tempus despectus a medicis, aut evidentibus mortis pressus indicibus, recepta quisquam communionis gratia convalescit, servemus in eo quod Nicæni canones ordinarunt, ut habeatur inter illos qui in oratione sola communicant, donec impleatur spatium temporis eidem praestitutum.

Nec catechumenos nostros, qui sub tali professione baptizati sunt, praeterimus, quia non est causa dissimilis (sicut iidem sancti canones ordinarunt) ejus qui quolibet modo Christum, quem semel confessus est, abjuravit, tribus annis inter adientes sint, et postea cum catechumenis permittantur orare, per manus impositionem communionis catholicae gratiam recepturi. Exceptis sane tantummodo episcopis, presbyteris, diaconibus, quibus solo mortis suae tempore reconciliandum esse jam diximus, caeteros sive clericos, sive monachos vel monachas, seu laicos, sexus utriusque personas, quos violentia et periculis coactos iterationem baptismatis subiisse constiterit, vel qui aliquo commento hujusce facinoris piaculis dixerint non teneri, in poenitentia per triennium durare decernimus, et per manus impositionem ad societatem recipi sacramenti. Illo per omnia custodito, ne ex his unquam qui in qualibet aetate, alibi quam in Ecclesia catholica aut in baptizati aut in rebaptizati sunt, ad ecclesiasticam militiam prorsus permittantur accedere, quibus satis esse debet, quod in catholicorum numerum sunt recepti, quoniam de suo ordine et communione videbitur ferre iudicium, quisquis hoc violaverit antistitum, vel qui non removerit eum quem ex his ad ministerium clericale obrepsisse cognoverit. Curandum vero maxime, et omni cautela est providendum, ne quis fratrum coepiscoporumque nostrorum, aut etiam presbyterorum in alterius civitate vel diocesi poenitentem, vel sub manu positum sacerdotis, aut eum qui reconciliatum esse se dixerit sine episcopi vel presbyteri testimonio, et litteris

aut in parochia presbyter, aut episcopus in civitate suscipiat, quod aliqua dissimulatione neglectum culpam tangit etiam clericorum, qui locis in quibus hoc minus curatum fuerit, commorantur. His itaque rite dispositis, et ad Ecclesiarum vestrarum notitiam nostra deliberatione perlatis, parere vos convenit, quibus licet ad animarum reparationem nihil deesse videatur, tamen si cui aliquid novi, et quod præter-

A ire nos potuit, fuerit revelatum, secundum beatum Paulum apostolum (1 Cor. xiv), tacente priore, sklen-ter insinuet, quia Spiritus sanctus ubi vult inspirat, maxime cum sua causa tractatur, nec nos pigebit audire, et si qua sunt ommissa, non arroganter abnuere, sed rationabiliter ordinare. Datum idibus Martii, Dinamio et Siphidio vv. cc. couss. An. Christi 488.)

DECRETA SYMMACHI PAPÆ.

(Synodus Romana. An. Christi 490.)

Post consulatum Paulini v. c. calend. Martii in basilica beati Petri apostoli, synodo præsidebat beatus Symmacho, Fulgentius archidiaconus dixit: Beatitude vestra, directis antehac per provincias auctoritatibus, frequenter Italiam sacerdotum synodum convocavit, quorum præsentia in vestris videtur oculis constituta; nunc beatitudo vestra, quæ ad ecclesiasticas indemnitates, vel ad pacem totius Ecclesie pertinent, sive concordiam dignetur tractabiliter ordinare. Acclamatum est ab omnibus episcopis et presbyteris, Exaudi, Christe, Symmacho vita, dictum est decies. Cujus sedem, et annos, dictum est octies. Ut facias rogamus, dictum est decies.

Symmachus episcopus Ecclesie catholice urbis Romæ dixit: Concilium dilectionis vestre, neglecta hiemis asperitate, sollicitudo nostra pro ecclesiastica indemnitate specialiter congregavit, ut episcopalem ambitum, et confusionis incertum vel populare tumultum, quem per subreptionem constat exortu, communitato pariter tractatu, in futurum possimus robuste ac vivaciter amputare, atque ideo caveamus in posterum, ne subversio disciplinae, aut audacia præsumptum gestiat tentare similia, et pari donatione tractemus, expressis scilicet sententiis sancientes quid circa Romani episcopi ordinationem debeat custodiri. Universi episcopi vel presbyteri dixerunt, Ut fiat rogamus, dictum est decies. Ut scandala amputentur rogamus, dictum est novies. Ut ambitus extinguatur rogamus, dictum est duodecies. Exaudi, Christe, Symmacho vita, dictum est sexies. Cujus sedem, et annos, dictum est quinquies. Ut de præsentia fiat, dictum est decies.

Symmachus episcopus dixit: Quoniam fraternitas vestra curam provisionis nostræ suis exhortationibus incitavit, et parilem circa Ecclesie tranquillitatem, Dei nostri contemplatione, animam præstat, sicut præfati sumus, deliberatione in præsentia habita, quid placeat ex omnibus vestris informate sententiis, quæ in hoc venerabili concilio per ecclesiastica recitentur officia. Cumque surrexissent, et paulo post iterum consedissent, Emilianus notarius synodi decreta vulgavit.

I. Propter frequentes ambitus quorundam, atque Ecclesie nuditatem, vel populi collisionem, quæ molesta incompetentem episcopatum desiderantium generavit aviditas, ut extinguatur futuris præsumptionum perniciose temporibus: constituit sancta synodus, ut si quis presbyter, aut diaconus, aut clericus, papa incolumi, et eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano pontificatu commodare, aut pitacio promittere, aut sacramentum præbere tentaverit, aut aliquid certe suffragium polliceri, vel de hac causa privatis conventiculis factis deliberare atque decernere, loci sui dignitate vel communionem privetur. Universa synodus surgens acclamavit, Exaudi, Christe, Symmacho vita, dictum decies. Hic pax cum Symmacho, dictum quindecies. Cujus sedem et annos, dictum octies. Pari severitate feriendum eum qui, hoc vivo (sicut dictum est) pontifice, quolibet modo fuerit ambisse convictus, aut certe tentasse, omnibus pariter hujus culpe reis anathematis pona plectendis.

Symmachus episcopus dixit: Ergo universitati placet et ab omnibus recognoscitur, vel probatur ista

sententia? Universa synodus dixit: Placet, et quod omnibus placet, fiat.

II. Si (quod absit) transitus papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris, ut supra placuit, non possit ante decernere, siquidem in unum totius inclinaverit ecclesiastici ordinis electio, consecratur electus episcopus. Si enim, ut fieri solet, studia coperint esse diversa eorum de quibus certamen emerit, vincat sententia plurimorum, sic tamen ut sacerdotio careat, qui captus promissione, non recto iudicio de electione decreverit. Synodus dixit: Placet, dictum est decies.

III. Propter occultas autem fraudes, et conjurationum secretas insidias, quas hujus sententia districtio- nis consequitur, si quis ad ecclesiasticam pertulerit notitiam, consilia eorum qui contra hanc synodum de pontificali egerint ambitu, et rationabili probatione convicerit, particeps actionis hujusmodi, non solum purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quæ non indigna sit, sublevetur. Universa synodus surgens acclamavit: Placent omnia; et adjecit: Exaudi, Christe, Symmacho vita, dictum est tredecies. Ut ita serventur rogamus, dictum est decies. Ut nullus aliter ad episcopatum Romanum deinceps veniat, precamur, dictum est decies. Ut decreta nostra confirmes, rogamus, dictum est decies.

Symmachus episcopus Ecclesie catholice urbis Romæ dixit: Acclamationes vestras, synodique iudicium præsentia gesta suscipiant. Et adjecit, ea quæ ad sopiendos veterum præsumptionis errores, vel infensus rebus ecclesiasticis ægritudinis morbos, quibus universalis afficiebatur Ecclesie deliberatio religioni congrua, pacique constituit, firmitatem perpetim sortientur, ut præstante Deo quem custodem rerum constat bonarum, synodalis ordinatio vigeat, atque omnes, sine personæ alicujus distinctione venire præsumperit, indita superius distinctione plectetur. Et subscripserunt episcopi numero 73.

Cælius Symmachus, episcopus sanctæ Ecclesie catholice urbis Romæ, his constitutis synodalibus a me probatis atque firmatis consentiens subscripsi.

Cælius Rusticus, episcopus civitatis Minturnensis subscripsi, et consensi synodalibus constitutis, atque in hac me profiteor manere sententia.

Cælius Bonifacius, episcopus ecclesie Veliternensis subscripsi, et consensi synodalibus constitutis, atque in hac me profiteor manere sententia.

Missenus Cumanus.
Cresconius Tudertinus.
Basilius Tollentinus.
Decius Triumtabernarum.
Valentinus Amiterninus.
Vitalis Fanestrus.
Maximus Blenarus.
Benignus Aquæviventis.
Palladius Sulmontinus.
Constantius Otricianus.
Germanus Pisarenus.
Candidus Tiburtinus.
Vitalianus Narniensis.
Justus Acherontinus.
Stephanus Nursinensis.
Fortunatus Anagninus.
Clarus Alifanus.

Rufinus Canusinus.
 Vitalis Fundanus.
 Innocentius Mihanatis.
 Bassus Ferentinus.
 Vitalianus Rosellanus.
 Constantinus Capuanus.
 Fortunatus Suessanus.
 Vi demius Antiatinus.
 Joannes Ariminensis.
 Martyrius Terracinensis.
 Laurentius Trebiensis.
 Serenus Numentanus.
 Adeodatus Cerrensium.
 Dulcitus Sabinensis.
 Paschasius Vulturernensis.
 Fortunatus episcopus Ecclesie Anagninae, pro
 Sanctulo episcopo civitatis Signinae, quia subscribere
 non potuit, pro eodem subscripsi.
 Valerius Calenotanus.
 Felicissimus Forosempronienis.
 Valentinus Amiterninus, pro Romano episcopo
 Ecclesie Pitinanatum subscripsi.
 Colonius Forocloidiensis.
 Joannes Spoletinus.
 Maximianus Perusinus.
 Lucianus Tarquiniensis.
 Florentius Pestanus.
 Fortunatus Fulgentanus.
 Gaudentius Tadinatis.
 Felix Nepesinus.
 Aucupius Puteolanus.
 Rosarius Surrentinus.
 Epiphanius Beneventanus.
 Constantius Venafranus.
 Salustius Amerinus.
 Malensis Centuncellensis.
 Maximianus Subaugestanus.
 Joannes Vivonensis.
 Mercurius Sutrinus.
 Serenus Nolanus.
 Timotheus Abellinatis.
 Stephanus Neapolitanus.
 Rosarius episcopus, pro fratre meo Urso episcopo
 subscripsi.
 Gaudentius Vulsinensis.
 Item Gaudentius episc. Vulsinensis pro Projectio
 episcopo Foronovano.
 Quintus Theanensis.
 Bellator Ostiensis.
 Lampadius urbis Albensis.
 Ursus Stabianus.
 Gaudentius Salernitanus.
 Marius Tiferninus.
 Adeodatus Forbiensis.
 Saturninus Herdonitanus.
 Subscriperunt presbyteri numero 67. Caelius Lau-
 rentius archipresbyter tituli Praxedis hic subscripsi,
 et consensi synodalibus constitutis, atque in hac me
 profiteor manere sententia.
 Januarius presb. tituli Vestinae.
 Martianus presb. tit. Sanctae Caeciliae.
 Gordianus presb. tit. Pammachii.
 Petrus presb. tit. Sancti Clementis.
 Urbicus presb. tit. Sancti Clementis.
 Paulinus presb. tit. Sancti Julii.
 Valens presbyter tit. Sanctae Sabinae.
 Petrus presb. tituli Chrysogoni.
 Soranus presbyter tituli Vestinae.
 Asterius presbyter tituli Pudentis.
 Justinus presbyter tituli Pudentis.
 Felix presbyter tituli Equitii.
 Redemptus presbyter tit. Chrysogoni.
 Projectitius presb. tit. Damasi.
 Jovinus presb. tit. Emiliae.
 Bonus presb. tit. Crescentianae.
 Paschasius presb. tit. Eusebii.
 Joannes presb. tit. Pammachii.
 Sebastianus presb. tit. Nicomedis.

A Martinus presb. tit. Cyriaci.
 Andreas presb. tit. Sancti Matthaei.
 Servusdei presb. tit. Sancti Clementis.
 Opilio presb. tit. Vestinae.
 Petrus presb. tit. Chrysogoni.
 Romanus presb. tit. Tigridae.
 Marcellinus presb. tit. Julii.
 Dominicus presb. tit. Crescentianae.
 Abundantius presb. tit. Sabinae.
 Marcellus presb. tit. Romani.
 Asellus presb. tit. Vizantis.
 Agatho presb. tit. Equitii.
 Sebastianus presb. tit. Vizantis.
 Valentinus presb. tit. Eusebii.
 Anastasius presb. tit. Anastasiae.
 Genesius presb. tit. Nicomedis.
 Dionysius presb. tit. Emiliae.
 Epiphanius presb. tit. Apostolorum.
 Acontius presb. tit. Fasciolae.
 Paulinus presb. tit. Fasciolae.
 Agapetus presb. tit. Apostolorum.
 Adeodatus presb. tit. Equitii.
 Benedictus presb. tit. Gaii.
 Dominicus presb. tit. Priscae.
 Redemptus presb. tit. Trigridae.
 Severus presb. tit. Gaii.
 Stephanus presb. tit. Marcelli.
 Crescentius presb. tit. Apostolorum.
 Julianus presb. tit. Anastasiae.
 Septimianus presb. tit. Julii.
 Cyprianus presb. tit. Marci.
 Epiphanius presb. tit. Fasciolae.
 Bonifacius presb. tit. Caeciliae.
 Petrus presb. tit. Praxedis.
 Timotheus presb. tit. Marcelli.
 Hilarius presb. tit. Lucinae.
 Victorius presb. tit. Sabinae.
 Laurentius presb. tit. Sancti Laurentii.
 Eutyches presb. tit. Emiliae.
 Juliaus presb. tit. Anastasiae.
 Marcus presb. tit. Lucinae.
 Vincemalus presb. tit. Crescentiae.
 Abundantius presb. tit. Marci.
 Venantius presb. tit. Marcelli.
 Stephanus presb. tit. Eusebii.
 Paulinus presb. tit. Sancti Laurentii.

Subscriptio diaconorum.

Cyprianus diaconus sanctae Ecclesiae Romanae, re-
 gionis septimae, his subscripsi, et consensi synodali-
 bus constitutis, atque in hac me profiteor manere
 sententia.

Anastasius, diaconus regionis primae, subscripsi.
 Citonatus, diaconus regionis quintae, subscripsi.
 Joannes, diaconus regionis secundae, subscripsi.
 Tarrensium, diaconus regionis primae, subscripsi.
 Tertullus, diaconus regionis quartae, subscripsi.

D ALIA DECRETA SYMMACHI PAPAE.

(Synodus Romana. An. Christi 502.)

Flavio Avieno v. c. juniore cos., sub die viii iduum
 Novembrium, in basilica beati Petri apostoli, presi-
 dente venerabili viro papa Symmacho, una cum ve-
 nerabilibus viris episcopis,

Laurentio,	Jocundo,
Emiliano,	Eutychio,
Crescone,	Severino,
Innocentio,	Sebastiano,
Joanne,	Felice,
Fortunato,	Benigno,
Mercurio,	Maximo,
Asello,	Eulatio,
Pascasio,	Eustachio,
Hilario,	Fortunato
Colonico,	Aprile,

Fortunato,
Stephano,
Memore,
Innocentio,
Maximiliano,
Martyrio,
Vincentio,
Dulcitio,
Servodici,
Felice,
Chrysogono,
Maximo,
Tigridio,
Pacatiano,
Joanne,
Serenio,
Laurentio,
Candido,
Elpidio,
Hilario,
Innocentio,
Vitale,
Venerioso,
Silvano,
Propinquo,
Romano,
Bassiano,
Rufentio,
Stephano,

Procleiano,
Martiano,
Felice,
Innocentio,
Gerontio,
Severino,
Casto,
Arestone,
Valentino,
Victore,
Adeodato,
Eusebio,
Venantio,
Probo,
Mercurio,
Asterio,
Augusto,
Rustico,
Basilio,
Urso,
Petro,
Laurentio,
Asello,
Concordio,
Anado,
Martiniano,
Projectitio,
Sallustio,
et Florentio.

Residentibus etiam presbyteris :

Projectitio,
Servodici,
Abundantio,
Marcello,
Paschasio,
Adeodato,
Hilario,
Venantio,
Litorio et Chrysogono,
Fortunato,
Epiphonio,
Octaviano,
Paulino,
Benedicto,
Severo,
Timotheo,
Marco,
Petro,

Fortunato,
Titulo vel Maximino,
Martino,
Epiphonio,
Vicomalo,
Agathone,
Juliano,
Joanne,
Adeodato,
Petro,
Sebastiano,
Anastasio,
Juliano,
Crescentiano,
Paulino,
Laurentio,
Stephano,
Chrysogono,

Astantibus quoque diaconibus, Anastasio, Hormisda, Joanne, et Agapeto. Symmachus episcopus Ecclesie catholice urbis Romae dixit : I. Bene quidem fraternitas vestra ecclesiasticis legibus obsecuta sub divini timore iudicii quae erant statuenda, definit, et ad iustitiae cumulum pervenit, dum sufficienter universa complectitur, nec adiectione indiget plenitudo, maxime de clericis, quos amor dominationis invasit, et iugum disciplinae Ecclesiasticae fecit respuere, quos propterea schisma fecisse apud vos constitit, quibus misericordiam tamen quam Deus mandat universis impendi, sicut oportuit, non negastis, si duritia cordis eorum non sibi acquirat penam, dum contemnit oblata remedia quorum excessus enarrare difficile est. Unum tamen, quod occurrit, venerando ordini vestro intinere non differo. Dixerunt inter alia scripturam quamdam illustris memorie Basilium quasi pro ecclesiasticae amore substantiae conscripsisse, in qua nullus Romanae Ecclesie nec interfuit, nec subscripsit antistes, per quem potuisset sortiri legitimam firmitatem. Ne ergo inde disputem, unde potest vestrum iudicare concilium, requiratur, et referatur in medium, ut lectione agnoscat, ejusmodi possit habere substantiam. Sancta synodus respondit : Deferatur in medium, ut cuiusmodi sit, possit agnosci; et dum diceret, Hormisda diaconus recitavit. H. Cum in unum apud beatum Petrum apostolum resedissent, sublimis, et eminentissimus vir, praefectus pratorio, atque patricius,

A agens etiam vices praecellentissimi regis Oloacris, Basilus dixit : Quanquam studii nostri, et religionis intersit, ut in episcopatus electione concordia principaliter servetur Ecclesiae, ne per occasionem seditionis status civitatis vocetur in dubium, tamen admonitionem beatissimi viri papae nostri Simplicii, quam ante oculos semper habere debemus, hoc nobis meministis sub obtestatione fuisse mandatum, ut propter illum strepitum, et venerabilis Ecclesiae detrimentum, si eum de hac luce transire contigerit, non sine nostra consultatione cujuslibet celebretur electio. Et cum legeret, Cresconius episcopus civitatis Tudertinae Ecclesiae, surgens e consensu dixit : Hic perpendat sancta synodus, uti praetermissis personis religiosis, quibus maxime cura est de tanto pontifice, in suam redigerent potestatem. Quod contra canones esse manifestum est. Item Hormisda diaconus legit. Ne quid confusionis, atque dispendii venerabilis Ecclesia sustineret, miramur praetermissis nobis quidquam fuisse tentatum, cum sacerdote nostro superstiti nihil debuisset assumere. Quare, si amplitudini vestrae, vel sanctitati placet, incolumia omnia, quae adfuturi antistitis electionem respiciunt, religiosa operatione servemus, hanc legem specialiter praefidentes, quam nobis haereditibusque nostris Christianae mentis devotione sancimus.

Ne unquam praedium, seu rusticum, seu urbanum, vel ornamenta, aut ministeria Ecclesiarum, quae nunc sunt, vel quae ex quibuslibet titulis ad Ecclesiarum jura pervenerint, ab eo qui nunc antistes sub electione communi fuerit ordinandus, et illis qui futuris saeculis sequentur, quocumque titulo atque commento alienare voluerit, inefficax atque irritum iudicetur, sitque facienti, vel consentienti, accipientique anathema. Maximus episcopus Bledanae Ecclesiae dixit : Modo sancta synodus dignetur edicere, licuit laico homini anathema in ordinem ecclesiasticum dictare? Aut si potuit laicus sacerdoti anathema dicere, et contra canones (quod ei non competebat) constituere? Dicite, vobis quid videtur de me? Licuit laico legem dare? Sancta synodus dixit : Non licuit; et adjecit : Lege sequentia. Hormisda diaconus legit. Et is qui praedium rusticum vel urbanum juris ecclesiastici fuerit consecutus, noverit se nulla lege, vel praescriptione munitum, sed sive is qui alienaverit, sive qui eum sequentur, voluntate contraria praedium huiusmodi alienatum revocare tentaverit, id cum fructibus restituat, qui illud fuerit consecutus. Et cum legeret, Stephanus episcopus Vennisinae Ecclesiae, surgens e consensu, dixit, Perlegatur. Hormisda diaconus legit.

Quam etiam poenam placuit accipientes haeredes, prohaeredesque respicere. In qua re cuilibet clericorum contradicendi libera sit facultas. Iniquum est enim, et sacrilegii instar, ut quae vel pro salute, vel re iute animarum suarum unusquisque venerabilis Ecclesiae pauperum causa contulerit, aut certe reliquerit, ab his quos hoc maxime servare convenerat, in altitudine transferatur. Plane quaecumque in gemmis, vel auro atque argento, nec non et vestibus minus apta usibus, vel ornatui videbantur Ecclesiae, quae servari, ac diu manere non possunt, sub justa aestimatione vendantur, et erogatio religiose proficiat. Cumque lecta fuisset, Laurentius Mediolanensis Ecclesiae dixit : Ista scriptura nullum Romanae civitatis potuit obligare pontificem, quia non licuit laico statuendi in Ecclesia, praeter papam Romanam habere aliquam potestatem, cui obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi, maxime, cum nec papa Romanus subscripsit, nec alienus secundum canones metropolitani legatur a sensu. Petrus episcopus Ravennatis Ecclesiae dixit : Scriptura quae in nostra congregatione vulgata est, nullis eam viribus subsistere manifestum est, quia nec canonibus convenit, et a laica persona concepta videtur, maxime quia in ea nullus praesul sedis apostolicae interfuisse, vel propria subscriptione firmasse monstratur. Eulalius episcopus Syracu-

sanae Ecclesiae dixit : Scriptura quae in sacerdotali concilio recitata est, evidentissimis documentis constat invalida. Primum quod contra Patrum regulas a laicis, quamvis religiosis, quibus nulla de ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas, facta videtur ; deinde, quod nullius praesulis apostolicae sedis subscriptione firmata docetur. Quod si cujuslibet provinciae sacerdotes, intra suos terminos concilio habito, quidquid sine metropolitani sui auctoritate tentaverint, irritum esse debere Patres SS. sanxerunt ; quanto magis, quod in apostolica sede non existente praesule, qui praerogativam beati meriti apostoli Petri per universum orbem primatum obtinens sacerdotii statutis synodalibus consuevit tribuere firmitatem, a laicis, licet consentientibus aliquantibus episcopis (qui tamen Pontifici, a quo consecrari probantur, praedictum inferre non potuerunt) praesumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter ecclesiastica ullo modo statuta censeri.

III. Sancta synodus dixit : Licet secundum prosecutionem venerabilium fratrum nostrorum, Laurentii, Petri, Eulalii, Cresconii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur hanc ipsam scripturam nullius esse momenti, quae etiamsi aliqua posset subsistere ratione modis omnibus in synodali conventu, provida beatitudinis vestrae sententia enervari conveniebat, et in irritum deduci, ne in exemplum remaneret praesumendi quibuslibet laicis, quamvis religiosis, vel potentibus, in quacunque civitate, quolibet modo aliquid decernere de ecclesiasticis facultatibus. Quarum solis sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur.

Symmachus episcopus dixit : Modo, quia Deus praesentiam vestram votivam mihi sub qualibet occasione concessit, volo, si placet, rem fieri firmam, quam credo ecclesiasticis facultatibus convenire, ut agnoscant omnes quos in me vanus furor excitavit, nihil me magis studere quam ut salvum esse possit quod mihi est a Deo sub dispensatione commissum, sed etiam quibuslibet successoribus, Deum timentibus, gratum esse debeat, et ad ecclesiastici custodiam patrimonii pertinere. Sancta synodus dixit : Scimus provisionem vestram necessarii studere, et ideo in vestra est potestate sequenda disponere.

Symmachus episcopus Ecclesiae catholicae urbis Romae dixit : Magna quidem venerando et sacerdotali debetur cultura proposito, cui imminet de studio, quae recta sunt, non de necessitate disponere. Sed quoniam in aliquibus aliena postulantibus, vitiorum mater avaritia, repudiatis honestatis repagulis, totum putat expedit quod licet, et ita, dum praedae inhiat, patientia superae pietatis abutitur, expectantibus correctionem caelo moderante, iudicis se existimant non teneri, et clarum sit, quod apud certos in occasionem rapiendi procedat divinae mora sententiae. Sed nobis, quos pastoralis cura, et ecclesiasticae astringit pro dispensatione credita ratio reddenda substantiae, opus est ut sollicitudinem nostram non solum ad praesentia, sed etiam ad secutura saecula porrigamus, ne ad animae nostrae detrimenta contingat, si hi, qui possunt, statutis debere innocentia praesumentis de libertate deliquerit, cum religiosa possint et nos, et successores nostri potestate fulciri, legibus ecclesiasticis servientes.

IV. His ergo perceptis, mansuro cum Dei nostri consideratione decreto sancimus, ut nulli apostolice sedis praesulis a presenti die donec disponente Domino catholicae fidei manserit doctrina salutaris, liceat praedium rusticum quantumcunque fuerit vel magnitudinis, vel exiguitatis, sub perpetua alienatione vel commutatione ad cujuslibet iura transferre, nec cuiusquam excusentur necessitatis obtentu. Quippe cum non sit personale quod loquimur, nec aliquis clericorum vel laicorum sub hac occasione accepta teneatur, sed nec in usum fructum iura aliquibus dari liceat, nec data retineri, praeter clericos, et captivos,

A atque peregrinos, ne malae tractationis ministretur occasio, cum liberalitati illi alia itinera reserventur. Sane tantum domus in quibuslibet urbibus constitutae, quarum statum necesse est expensa non modica sustentari, acceptis, si auferri contigerit, sub justa existimatione redditibus, et divini timore iudicii commutentur.

V. Pari etiam Ecclesiarum per omnes Romanae civitatis titulos, qui sunt presbyteri, vel quicumque fuerint, astringi volumus lege custodes, quia nefas dictu est obligatione, qua se per charitatem Christi connectit summus pontifex, ea hominem secundi in Ecclesia ordinis non teneri. Quicumque tamen oblitus Dei, et decreti huius immemor, cujus Romanae civitatis sacerdotes volumus religiosis nexibus devinceri, in constitutum praesens committens, quidquam de iure titularum, vel Ecclesiae superius praefatae quolibet modo, praeter aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si accesserunt, aliqua mobilia ad ornamenta divina minime pertinentia perpetuo jure, exceptis duntaxat sub praefata conditione domibus, alienare tentaverit, donator, alienator, ac venditor honoris sui amissionem multetur.

VI. Praeterea, qui petierit, aut acceperit, vel qui presbyterorum, aut diaconorum, seu defensorum danti subscripserit, quo tratus Deus animas percussit, anathemate feriatur, sitque accipienti, vel subscribenti de personis superius comprehensis, id est, quas anathemate feriri censuimus, in statuta poena contubernium, servata, quam praemisimus in alienatore, vindicta. Nisi forte et alienator sibi, dum repelit, et qui acceperit, celeri restitutione prospexerit.

VII. Quod si minore animae suae cura quisquam remedium oblatum forte neglexerit, supra ea poenarum genera, quae superius tenentur ascripta, contra fas, si quod conceptum fuerit documentum, universis viribus (quamvis ab initio nullas habuerit) effectetur. Sed etiam liceat quibuscumque ecclesiasticis personis vocem contradictionis afferre, et ecclesiastica auctoritate fulciri, ita ut cum fructibus possit aliena repossidere, nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo munit, quia religiosos animabus ad substantiam pauperum derelicta contra fas, sine aliqua pietatis consideratione, dispergit. Huius autem constitutionis legem in apostolica tantum volumus sede servari, universis Ecclesiis per provincias secundum animarum considerationem, quem proposito religionis convenire rectores earum viderint, more servato. Et subscripserunt.

Caelius, Symmachus, episcopus Ecclesiae Romanae, huic constituto, a nobis facto, subscripsi.

Caelius, Laurentius, episcopus sanctae Mediolanensis Ecclesiae, huic constituto, a venerabili papa Symmacho facto, subscripsi.

Petrus episcopus catholicae Ravennatis Ecclesiae, huic constituto, a venerabili papa Symmacho facto, subscripsi.

Eulalius, episcopus sanctae Ecclesiae Syracusanae, huic constituto, a venerabili papa Symmacho facto, subscripsi.

D Felix Interamnensis,
 Aemilianus Vetellensis,
 Tigridius Taurinensis,
 Bassus Mutinensis,
 Maximus Biceranus,
 Rufentius Ignatinus,
 Martinianus Ostiensis,
 Fortunatus Vessanensis,
 Eucarpus Messanensis,
 Stephanus Venusinus,
 Romulus Praenestinus,
 Vindemius Antiatinus,
 Fortunatus Fulgenatis,
 Martianus Acaniensis,
 Chrysogonus Albanensis,
 Laurentius Bovianensis,
 Paschasius Vulturinensis,
 Aprilis Nucerinus,

Innocentius Forosempronien.,
 Felix Nepesinus,
 Amandus Potentianus,
 Colonius Foroclodien.,
 Projectus Forinovi,
 Bonifacius Forosamitanen.,
 Rusticus Bursentinus,
 Victor Dunensis,
 Sylvinus Veliterninus,
 Areston Ostiensis,
 Felix Nepesinus,
 Asterius Aquinatis,
 Eusebius Fanestris,
 Cresconius Tuderstinus,
 Jocundus Augustanus,
 Vitalis Fundanus,
 Pacatianus Coaniliensis,
 Martyrius Terracinensis,
 Basilus Tullentinus,
 Benignus Aquævivensis,
 Severinus Tundarinen.,
 Joannes Spoletinus,
 Valentinus Amite-minus.
 Probus Carmejanen.,
 Candidus Tiburtinus,
 Proculeianus Sepinatis,
 Maximianus Perusinus,
 Eutychius Tranensis,
 Fortunatus Anagninus,
 Marcus Samnius,
 Memor Canusinus,
 Florentius Blestinen.,
 Concordius Mesenatis,
 Asellus Populinien.,
 Elpidius Voliterninus,
 Veneriosus Pellensis,
 Sebastianus Syranus,
 Venantius Senogallien.,
 Innocentius Tiphernantius,
 Justus Signiensis,
 Augustus Liparitanus pro Urso,
 Propinquus Trebiatis,
 Romanus Numentanus,

Synodus Romana. An. Christi 501.

Roffo Magno, Fausto Avieno viris clarissimis, consulis, sub die x calend. Novembrium. Sancta synodus apud urbem Romam ex præcepto gloriosissimi regis Theodoricæ ex diversis regionibus congregata in Christi nomine dixit: Cum ex diversis provinciis ad urbem Romam convenire sacerdotes regia præcepisset auctoritas, ut de his quæ de venerabili papa Symmacho, apostolicæ sedis præsule, ab adversariis ipsius dicebantur impingi sanctum concilium judicaret, Liguriæ, Æmiliæ, vel Venetiæ episcopis, quos ad præsentiam principis ipse itaeris ductus attraxit, consulendi regem incubuit necessitas, quæ hos voluisset ætate fractos, debilitate corporis invalidos causa congregari. Respondit præfatus rex piissimus bonæ conversationis affectum, plura ad se de papæ Symmachii actibus horrenda fuisse perlata, et in synodo oportere tractari, si vera esse inimicorum ejus objectio, judicatione constaret. Memorati pontifices, quibus allegandi imminabat occasio, suggererunt ipsam, qui dicebatur impetitus, debuisse synodum convocare, scientes quia ejus sedis primum Petri apostoli meritum, vel principatus, deinde, secuta jussione Domini, conciliorum venerandorum auctoritas, singularem in Ecclesiis tradidit potestatem, nec antedictum seclis antistitem minorum subjacuisse judicio, in propositione simili facile forma aliqua testaretur. Sed potissimus princeps ipsum quoque papam in colligenda synodo voluntatem suam litteris demonstrasse significavit. A mansuetudine ejus paginæ postulatæ sunt, quas ab eo directas constabat, hæc dari sacerdotibus sine tarditate constituit, vel quicquid in eodem negotio actum, scriptis Romam

A ex diversis terrarum, vel regionum partibus Dei prosecutione perventum est. Et dum in venerabili collectione de incipiendo haberetur negotio, prout posebat causa tractatus, sanctus papa Symmachus basilicam Julii, in qua pontificum erat congregatio, prout habuit cura, celeriter ingressus est, et de evocatione synodali clementissimo regi gratias retulit, et rem desiderii sui evenisse testatus est. Causa ergo de sacerdotum animis, quæ de concilio nondum firmato tristitiam ministrabat, abscissa est, auctoritatem ordini colligendo, sicut posebant ecclesiastica statuta, in omnium qui ibidem convenerant episcoporum præsentia, se dare professus est, sperans ut visitator, qui contra religionem, contra statuta veterum, vel contra regulas majorum a parte cleri, vel aliquibus laicis fuerat postulatus, ex ordinatione antistitum, sicut decebat sanctum propositum, prima fronte cederet, et omnia quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio redderentur, et tanti loci præsul legaliter prius statui pristino redderetur, et tunc veniret ad causam, et si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet. Digna res visa est maximo sacerdotum numero, atque ut mereretur, effectum. Decernere tamen aliquid synodus sine regia notitia non præsumpsit, sed suggestio justa per legatorum negligentiam non meruit secundum vota responsum. Jussus est regis præceptionibus papa Symmachus ante patrimonii vel Ecclesiarum, quas amiserat, receptionem, cum impugnatoribus suis in disceptatione confingere, qui potestatis suæ privilegia, et quæ pro conscientia (quantum juste aestimamus) emendatione submisserat, nec hac voluit vice resumere. Sed dum esset synodus in Hierusalem basilica sessoriani palatii constituta, aliquibus sacerdotibus visum est, ut libellus, quem accusatores paraverant, qui quotidie seditionibus appellabant, susciperetur a synodo, in quo suscepto duo erant, quæ vel veritati inimica essent, vel ipsi, quantum ostenditur conventus ecclesiastico proposito repugnare. Unum, quia dicebant crimina memorati superius Symmachii papæ apud regiam constitisse notitiam, quod falsum esse declaravit, non enim quasi novam causam audientia commisisset, si ejus conscientia convictum de errore solum se sciret expectare sententiam. Aliud, quod per servos de his quæ objiciebant, se eum loquebatur posse convincere, addentes, ut ipse mancipia traderet, quibus quantum illi asserebant, posset in judicatione superari. Quæ res canonibus, et ipsis publicis erat legibus inimica, cum Patrum statuta sanxissent, ut quos ad accusationem leges sæculi non admittunt, iis dicendi in cognitione, vel accusandi aliquid delegandam non esse licentiam. Et dum inter ista, quæ essent facienda, tractatur, præfatus papa, ut causam diceret, occurrebat: qui veniens ab irruentibus turbis æmulorum suorum ita tractatus est, ut multis presbyteris qui cum ipso erant, per eadem ipsam mortis fuisset occasio, et recentium adhuc vestigia vulnere illustris vir comes Aligernus, et sublimes viri, Gaudila et Vedeulfus, majores domus regis perspexissent, quod se, unde egressus fuerat, ad beati Petri apostoli septa convenerit. His ita actis, et rebus varia confusione turbatis, iterum nos ad justitiam contulimus principalem, scientes divinitatem propriam regere Dominum quæ ad Italiæ gubernacula ipsa provideret, cujus mansuetudini omnia per relationis seriem, sicut res posebat, ingressimus. Intimantes etiam sæpe nominatum papam post eadem cui subjecerat cum suis, si voluntatem rursus haberet exeundi ad judicium, fuisse commonitum, sed allegasse eum per directos episcopos, mandatis canonibus sibi concessisse affectu purgationis suæ culmen humiliat, quantis periculis pene fuisse oppressos. Dominum regem habere quod vellet faciendi, se interim justitiæ renitentem statutis canonicis non posse compelli. Ad hæc serenissimus rex taliter, Deo aspirante, respondit: In synodali esse arbitrio in tanto negotio sequenta præscribere, nec aliquid ad se

præter reverentiam de ecclesiasticis negotiis pertinere, committens etiam potestati pontificum, ut sive propositum vellent audire negotium, sive nolent, quod magis putarent utile, deliberarent: dummodo venerandi provisione concilii pax esset in civitate Romana Christianis omnibus, quæ cum juste offerretur, Dei mandata complerentur. Italice suæ dare rectorem agnoscentes, nullum nobis laborem alium remansisse, nisi ut dissidentes cum humilitate propoliti nostri ad concordiam hortaremur, quia unum tantæ rei restabat, unde Deo pareremus, ut sanctorum principis voluntati, invitamus senatum amplissimum, quali oportuit legatione destinata, monentes et instruentes, causas Dei ipsius iudicio committendas, qui valet corpus occidere, et animam mittere in gehennam (*Matth. x*): qui dicit, Mihi vindicta, et ego retribuam (*Ezech. ix*): Apud quem conscientia nuda est (*Rom. xii*), cui non absconduntur occulta, cogitare prudentes viros oportere, quanta inconvenienter, et præjudicialiter in hujus negotii principio contigissent, et nos viam, per hanc, quam ipsi vocabant remissionem, peccatis non aperire, sed claudere, qui quod dicebatur majori iudicio servamus, instruentes eos quia per nos illis Christus innotuit (*Joan. x*), non esse ovium lupi insidias prævidere, sed pastoris: maxime, quia in causa præfata multos, se dignabantur cognoscere, et Deo satisfacere error involverat. Et quia non poterant plura sub hac occasione Ecclesie membra dispergi, sed magis per mansuetudinem sustineri sicut boni nos operis Paulus magister instruxerat (*II Tim. iv*), dicens sanandos esse plurimos per patientiam et doctrinam. Et quicumque putantur rei, et gravibus peccatis involuti, quamvis nullus est qui delicto careat, sicut Joannes testatur apostolus (*I Joan. i*). Si dicam quia peccatum non habeo, mendax sum, hos tamen magis pressuris hominum sustentari, et perterri has passiones, iudicia divina suspendi: maxime, cum illa quæ præmissimus, inter alia de auctoritate sedis, obstarent, quia quod possessor ejus quondam beatus Petrus meruit in nobilitate possessionis accessit, et claritatem veterem vobis dat, dei Christi dote rectoribus: elementantes, scriptum esse per prophetam ex persona Dei (*Isai. l*). Nunquid non valet manus mea ad consumendum eos qui erraverunt? Hæc eadem sæpissime, sicut oportuit, commonescentes: ut habita intentione discederent, et factum nostrum, quod Deus inspiraverat, juxta mandatum principis non discuterent, sed sequerentur, sicut decebat Ecclesie filios, nec sub hac intermissione contenderent, et crescerent Ecclesie detrimenta. Quæ res posebat cum festinatione succurri, et nobis hujus celeritatis et illis obedientie necessitas imminerebat: maxime cum omnem pene plebem cernamus ejus communioni indissociabiliter adhæsisse, cujus nos non modica cura stimulabat, ne in aliquo laberetur errore. Quibus allegatis, cum Dei nostri obstatione decernimus, harum necessitatum, vel religionum consideratione astricti, et cælesti inspiratione perpensis omnibus, quæ in causa erant, inspiratione secretis, ut Symmachus papa sedis apostolicæ præsul, ab hujusmodi propositionibus impeditus, quantum ad homines respicit, quia totum causis obsistentibus superius designatis constat, arbitrio divino fuisse dimissum, sit immunis, et liber, et Christianæ plebi sine aliqua de objectis oblatione, in omnibus Ecclesiis suis, ad jus sedis suæ pertinentibus, et tradat divina mysteria, quia eum ob impugnatorum suorum impetitionem propter superius designatas causas, obligari non potuisse cognovimus. Unde secundum principalia præcepta, quæ nostræ hoc tribuunt potestati, ei quidquid ecclesiastici intra sacram urbem Romam, vel foris juris est, reformamus, totam causam Dei iudicio reservantes, universos hortamur, ut sacram communionem, sicut res postulat, ab eo percipiant, et Dei, et animarum suarum meminerint, quia ipse et amator pacis est, et ipse pax est, qui monet, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (*Joan. xiv*;

Matth. x). Et in quacunque civitate pacem esse confirmandam affirmans, beatos esse dicit pacificos (*Ibidem, v*). Hæc quicumque ex instructione nostra (quod non æstimamus) vel non admittit, vel retractari posse crediderit, videat, quia in divino iudicio contemptus sui rationem est, sicut de Deo confidimus, redditurus. De clericis memorati papæ, qui ab episcopo suo ante tempus aliquod contra regulas discesserunt, et schisma fecerunt, hoc fieri decrevimus, ut eos satisfaciendo episcopo suo misericordia subsequatur, et offensis ecclesiasticis se gaudeant restitui, quia Dominus et Redemptor noster oves perditas ab errore letatur inventas, et super profugum filium paternam libertatem cælestis medicator accommodat (*Luc. xv*). Quisquis vero clericorum post hanc formam a nobis probatam, quocumque sacro Deo loco in Ecclesia Romana missas celebrare præsumperit, præter conscientiam papæ Symmachi, dum vivit statutis canonicis, velut schismaticus percellatur. Ista sufficiat cum Dei notitia sincere protulisse. Et subscriperunt.

Laurentius episcopus Ecclesie Mediolanensis huic statuto nostro, in quo totam causam Dei iudicio commisimus, subscripsi.

Petrus episcopus Ecclesie Ravennatis huic statuto nostro, in quo totam causam Dei iudicio commisimus, subscripsi.

Felix Herannensis,
 Maximus Bleranus,
 Maximus Ticinensis,
 Gerontius Fundensis,
 Laurentius Boensis,
 Mercurius Sutrinus,
 Hilarus Tempsanus,
 Innocentius Fertinatis,
 Vitalis Fundanus,
 Aristus Ostiensis,
 Victor Lunensis,
 Chrysogonus Albanensis,
 Romanus Numentanus,
 Cresconius Tudertinus,
 Joannes Spoletinus,
 Laurentius Vergomatis,
 Rufentius Agnatinus,
 Martianus Acanus,
 Fortunatus Agninus,
 Innocentius Forosepromen.,
 Hilarus Tempranen.,
 Severinus Tondaritanus,
 Sebastianus Soranus,
 Felix Atellanus,
 Propinquus Tribensis,
 Bonifacius Cameritanus,
 Vindecius Antiatinus,
 Valentinus Amiterninus,
 Bonifacius Aquævivensis,
 Emilianus Suranus,
 Cassianus Mutinensis,
 Stephanus Venusinus,
 Fortunatus Fulginensis,
 Stephanus Neapolitanus,
 Maximianus Perusinus,
 Concordius Mesinatis,
 Castus Pratensis,
 Martyrius Terracinensis,
 Asterius Aquinatis,
 Amantius Potentinus,
 Ursus Reatinus,
 Innocentius Mivanatis,
 Eustasius Cremonensis,
 Eucarpus Meresape,
 Serenus Nolanus,
 Eutychnus Tranensis,
 Paschasius Vulturinensis,
 Felix Neposinus,
 Innocentius Darentium Tibcrinorum,
 Sylvanus Velitinus,
 Mercurius Gabinatis,
 Rusticus Buxentinus,

Adeodatus Formianus,
Justus Signatinus,
Augustus Liparitanus,
Fortunatus Suessanus,
Jocundus Augustanus,
Viticanus Celenensis,
Proculusianus Sepinatis,
Aprilius Lateranensis,
Memor Canusinus,
Elpidius Volaterranus,
Adeodatus Sylvæ Candidæ,

A Rogatus Tauromenitanus,
Probus Carneianen.,
Tigradius Tauriganus,
Joannes Ariminensis,
Candidus Tiburtinus,
Asellus Popolienensis,
Collonicus Forocloidiensis,
Joannes Turritanus,
Venerius Pallensis,
Servus Dei Ferenensis,
Dulcitus Sancti Antimi.

DECRETA HORMISDÆ PAPÆ.

Justinus Augustus Hormisdæ papæ.

Quo fuimus semper, et quo sumus studio pro conciliandis sententiis catholicam fidem colentium, ut eodem animo cuncti venerentur lumen individuum Trinitatis, palam fecisse dignoscimur: nunc legatum ad vestram beatitudinem ultro ob hoc ipsum dirigentes. Gratium virum spectabilem magistrum scrinii, quo remedium tandem reperitur discordiis varia certantium: nunc prout libentique suscipientes affectu virum religiosissimos, quos interventores unitatis vestra sedes apostolica credidit destinandos. Profecto etenim tanquam ipsam pacem, et jocundis eos oculis aspeximus, et extensis manibus duximus amplectendos. Quinetiam omni intentione ordinabimus, ut venerabilis Ecclesia Constantinopolitana, nec non complures aliæ vota suscipiant vestra, non solum in cæteris, sed in auferendis etiam nominibus, ex sacris diptychis, quæ removenda maxime postulastis. Verum nonnullæ fuerunt urbes et Ecclesie tam Ponticæ quam Asiæ, ac præcipue Orientales, quarum clerici, vel populi omnibus pertentati minis atque persuasione, tamen nequaquam flexi sunt ut tollant antistitum, et repellant nomina, quorum apud eos opinio floruit, sed morte vitam duriorum æstimant, si mortuos condemnaverint, quorum gloriabantur vita superstium. Quid igitur faciamus hujusmodi pertinaciæ, quæ nec dicto audiens existit, et tormenta intantum despicit, ut amplum sibi, ac festivum judicet, si corpore prius quam religioso desistat consilio? Nobis quidem videtur opus esse mollius agendi, et clementius, quæ si non in tua sanctitudine jam, nec in alio poterunt inveniri; nam neque sanguinis, et suppliciorum cupidi (quod dictu etiam grave est) libellum suscepimus, neque ut parvo discrimine remaneant imperfecta concordie desideria: sed ad prorogandam, quo possumus ordine, conjunctionem membrorum Ecclesie. Utrum itaque præstantius erit minorum gratia in totum esse nobis adversas tantas multitudines, an concessis exiguis, et remissis, majora et omni ratione querenda corrigi: ut quæ non licuit per omnia, saltem ex necessariis partibus allegantur? Veniam itaque nominum postulamus, non Acalii, non utriusque Petri, non Dioscori vel Timothei, quorum vocabula ad nos datæ sanctitatis tuæ epistolæ continebant: sed quos in aliis celebravit civitatibus episcopalis reverentia, et hoc exceptis urbibus, ubi vestra beatitudinis libellus jam in plenum admissus est, nisi hanc quoque partem benevolentia statuerit vestra mitius corrigendam. Verum nec judicio res caret sedis apostolicæ, ut non magis venia dicenda sit quam deliberata jam ac perspecta definitio. Anastasius siquidem religiosissimæ memoriæ vestræ culmen Ecclesie palam aperteque constituerat: cum hoc idem scriberet negotium decessori nostro, satis esse pacem affectantibus, si nomen tantum reticeatur Acalii. Ergo priora vestræ sedis constituta sequitur, qui non omnes memorias mortuorum judicat contemnendas, ut indignum habeatur et incongruum, si non placidior omnibus non solum defunctis, sed etiam superstitionibus vestra divulgetur in omni fine terrarum lenitas: et hoc quidem non dubitaverimus, ita gratiosum vobis futurum, ut pacifico statim re-

sponso lætior mundus reddatur. Retineat autem vestra sanctitas, quod dudum scripsimus ex Oriente supplicationes nobis esse destinatas voluntatem ipsorum continentes et arbitrium, in quo sese duraturos ostendunt firmiter, et a quo nulla ratione desistendum æstimant. Hanc itaque chartulam secundum nostra promissa per Joannem virum reverendissimum episcopum dirigendam vobis in præsentem merito credidimus: ut a vestra sede etiam tenore ejus admissus ad colligendas proficiat, et adunandas ubique venerabiles Ecclesias, et Hierosolymitanam præcipue: cui tantum omnes favorem impendunt, quasi matri Christiani nominis, ut nemo audeat ab ea sese discernere. Consensum itaque proprium tuam sanctitudinem epistolari quoque pagina convenit declarare: ut cognito omnibus, atque patefacto tenore ejusdem chartulæ a vobis etiam laudari, et tenaciter custodiri lætior mundus existat. Data v. id. Sept. Chalcedone, Rustilio cons.; accepta pridie cal. Decemb. cons. SS. (An. Christi 520).

Exemplar precum.

C II. Deo amabili, ac piissimo imperatori, ex Deo Augusto, et principi Justino Christianissimo deprecatio, et supplicatio ab Hierosolymitanis, et Antiochenis, et secundæ Syriæ clericis, et abbatibus, et possessoribus provincie Syriæ.

Haurite aquam cum lætitia ex fontibus salutis, vociferatur Isaias propheta et clamat (*Isa. xii*). Fontes salutis, evangelicas veritates, et predicationes manifeste ostendens, ex quibus beati apostoli, et eorum, qui per ordinem fuerunt discipuli, et sapientes Ecclesie doctores, salutarem aquam fidei haurientes, omnem sanctam Dei Ecclesiam irrigaverunt, quæ in petra summi apostolorum subnixæ rectum, et inflexibilem confessionem custodit, et fudicialiter cum eo ad unigenitum Filium Dei omni tempore exclauat dicens: Tu es Christus Filius Dei vivi (*Math. xvi*). Hanc salutarem confessionem a sanctis quatuor synodis, quæ evangelicis præceptis sunt honoratæ, suscipientes nunquam per Christi gratiam a traditis nobis relictis dogmatibus deviamus, sicut rerum testatur probatio et tempore necessitatis fidei constantia demonstrat. Si igitur, ut Christiani, rationi fidei sumus participes, domine piissime, et ad communem pacem, et ad unitatem festinamus, nostram fidem, quam ab initio suscepimus, per hanc satisfactionem nostram manifestam vestræ facimus pietati: ut notum sit quia et paci concurrimus, et a recta cum Dei juvamine non divertimus fide: sed omnem ex æquo hæresim execramus, non solum Eutychanistas et Acephalos, sed et Nestorianos, et hominem colentes toto animo odientes, anathematizamus. Nos autem, domine Christianissime imperator, sicut superius dictum est, in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum ab initio baptizati quoque, et credentes unam essentiam Dei in tribus subsistentibus adoramus secundum sanctorum Patrum mathema et symbolum, credentes in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum, Deum Verbum, similiter et in unum Spiritum sanctum. Et secundum hoc divinum mathema, definitionem a sancta Chalcedonensi synodo promulgatam intelligimus

quoque, et suscipimus confitentes et credentes quia una substantia, vel persona, quod idem ipsa sancta synodus in duabus naturis, id est in deitate et humanitate indivise et inconfuse prædicavit, Deum Verbum, et Dominus noster Jesus Christus unus est ex sancta, et unius essentia Trinitatis. Si enim unum Deum in tribus subsistentiis, sicut dictum est, accipimus, Pater autem non est incarnatus, nec Spiritus sanctus, Deus Verbum incarnatus est, et homo factus est, unus est sancta, et unius essentia Trinitatis secundum filiationis proprietatem. Sic itaque secundum prædictas sanctas quatuor synodos credentes et secundum Dei verbum nativatem secundum carnem confiteri non verumimus. Unde proprie Dei Genitrix sancta Virgo esse creditur, tanquam natura et veritate unius essentia Patris Filium, Deum Verbum, per naturam immutabilem, ex ipsa factum hominem enixa est, et duas naturas in Christo per essentiam vel substantiam unitas confitentes, sicut in unius persona vel substantia, neque harum diversitatem, vel proprietatem post unionem auferimus, nec eas dividere in duabus personis et substantiis per unionem sumus edocti. Eundemque scimus unigenitum Filium Dei, et ante incarnationem ejus, et post idem Deum simul, et hominem, passibilem carni, impassibilem deitati, circumscriptum corpori, non circumscriptum spiritui, eundem terrenum et celestem, quem mundus, ut hominem cepit, et ut Deum continere non potuit, mortalem et immortalem, nusquam naturarum diversitatem sublata, neque dividentes per essentiam unionem. Hoc enim vere magnum pietatis mysterium, quia unus ex sancta, et unius essentia Trinitatis incarnatus, et homo factus Deus Verbum, in utraque natura deitatis, et humanitatis indivise et inconfuse cognoscitur et adoratur, non conversionem vel mutationem sustinens, sed proprietatem utriusque naturæ in una persona in semetipso conservans. Ob hanc igitur fidem prædictas sanctas synodos suscipientes et custodientes, anathematizamus omnes qui adversus eas quocumque tempore vel modo aliquid conscripserunt, præcipue Joannem Egota n, qui adversus memoratam sanctam Chalcedonensem synodum multas, ut Nestorianus, blasphemias evomuit, similiter condemnantes et Timotheum Ælurum cognominatum, sicut Eutychnianistam, adversus eam cum suis latrantem sequacibus. Ita ergo cum Dei juvenine semper sensimus, etiam nunc sentimus, quapropter hanc satisfactionem vestræ obtulimus pietati. Jubere enim dignata est nos proprium intellectum, et quemadmodum de sana fide sentimus, exponere, quia quidam hæretici, dum suam malam fidem occultare festinant, nostram in Christo libertatem, et rectam fidem detractare conantur. Supplicamus igitur clementiam vestram sollicitudinem de perfecta Ecclesiarum unionem sanctarum habere debere, ut unitas, quæ cum Dei facta fuerit juvenine, nec ullo deinceps rationabili aut irrationabili occasionis fomite inquietari pax possit. Deus autem omnium vestrum pium adimpleat desiderium in gloriam sui et reipublicæ disciplinam.

Uormisa Justino Augusto.

III. Inter ea quæ ad unitatem Ecclesiæ pertinent, propter quam Deus clementiæ vestræ elegit imperium, in litteras contulistis, hoc quoque venerabilis imperator cura fidei, cui multipliciter vos studere declaratis, adjecit, ut aliquorum preces perferendæ ad humilitatis meæ notitiam jungerentur: quibus vel quid quæstionis oriretur agnoscerem, vel ad submovendum propositæ consultationis ambiguum, responsum a me religiosæ scientiæ conveniens redderetur. Legi omnia sollicitudine, qua decebat, et licet ad responsi plenitudinem sufficere potuisset, si illa tantum, quæ a veteribus sunt definita, rescriberem: tamen ut religiosi propositi vestri remunerarer affectum, non subtrahendum credidi mei quoque sermonis obsequium, quod de emergentibus Nestorii, et Eutycheis venenis paterna omisit instructio, pene

A omnes impietates cum inventoribus tam nefande dogmatum convenientia in unum synodica de præcossentur. Nec ulterius locus ullus, tam diris filia seminibus amputatis, aut Christum Dom nostrum credere sine carnis fuisse veritate, aut dem, et hominem de materni uteri intemperata feditate prodisse, cum alter eorum dispensatio qua salvati sumus, negando, quantum in se est, tam faceret, alter opinione contraria, sed impi consimili in eodem Domino nostro Jesu Christ testatem divinam a vera humilitate secluderet, que ille recordatus, quia palpandam carnem Christus ostendit (*Luc. xxiv*), neque ille Eva memor, Verbum carnem factum esse dicentis (*1*). Cui vox Domini indeficienter insonare debet qua dixit, et docuit (*Joan. iii*): Nemo ascendit cælum, nisi qui de cælo descendit, Filius homini qui est in cælo. Sæpe hæc et multis præcedentibus sunt comprehensa sententiis, sed nec clementi strâ, licet etiam dicta sint, fastidiose poterit re agnoscere, nec nobis pudor est ea quæ sunt a decessoribus nostris prædicata, revolvere. I enim possibile est, ut sit diversitas prædicat ubi una est forma veritatis, nec ab re judic alienum, si cum his cum quibus convenimus congruamus et dogmate. Revolvantur piis matudinis vestras auribus decreta synodica, et papæ Leonis convenientia sacræ fidei constitut dem inveietis in illis quæ recensetis in nostris ergo est post illum fontem filium statutorum amplius, si tamen fidei terminos servat, quam curiosus scrutator inquirat? Non opus est autitione plebis, aut institutione perfectis, nisi vult quisquam dubitare quam credere, certare nosse, sequi dubia quam servare decreta. N Trinitas Deus, hoc est Pater, Filius, et Spiritu ctus, Deus autem unus, specialiter legislatore d (*Deut. vi*): Audi, Israel, Dominus Deus tuus un qualiter habet necesse est, aut divinitatem in dividat, aut specialiter passionem ipsi essentia nitatis impingat. Et (quod absit a fidelium me hoc est aut plures deos more profanæ gentilita ducere, aut sensibilem penam ad eam naturam aliena est ab omni passione, transferre. Unu sancta Trinitas, non multiplicator numero, ne scit augmento, nec potest aut intelligentia co hendi, aut hoc, quod Deus est, discretionem s. Quis ergo illi secreto æternæ impenetrabilisq stantia, quod neque ulla vel invisibilium creati potuit investigare natura, profanam divisionem ingerere, et divina atque arcana mysteria re ad calculum moris humani? Adoremus Patr Filium, et Spiritum sanctum, indistinctam dis incomprehensibilem, et inenarrabilem subst Trinitatis, ubi si admittit numerum ratio perso unitas tamen non admittit essentia singular ita tamen ut servemus divinæ propria naturæ, mas propria unicuique personæ, ut nec perso vinitatis singularitas generetur, nec ad esse D hoc, quod est proprium nominum, transferat guum est et incomprehensibile sancte my Trinitatis. Deus Pater, Deus Filius, Deus sanctus, Trinitas indivisa, et tamen notum e proprium est Patris ut generaret Filium; p Filii Dei ut ex Patre Patri nasceretur æqualis etiam quid sit proprium Spiritus sancti, ut d et Filio procederet sub una substantia deitat prium autem Filii Dei ut juxta id quod scripti in novissimis temporibus Verbum caro fieret bitaret in nobis (*1 Pet. 1; Joan. 1*). Ita intra sanctæ Mariæ Virginis Genitricis Dei unitis sine aliqua confusione naturis, ut qui ante erat Filius Dei, fieret filius hominis, et nasce tempore hominis more matris vulvam natus a et virginitatem matris deitatis virtute non dignum plane Deo nascente mysterium, ut partum sine corruptione, qui conceptum fessue semine, servans quod ex patre erat, e

sentans quod ex matre suscepti. Nam unde jacens in
 ure epio videbatur in cœlo, involutus pannis adora-
 batur a magis, inter animalia editus, ab angelis nunti-
 atus, vix egressus infantiam, annuntians mysticas
 sine instituentem doctrinas, inter rudimenta annorum
 puerilium edens cœlestium signa virtutum? Idem
 enim Deus et homo, non, ut ab infidelibus dicitur,
 sub quarta introductione personæ, sed ipse Dei Fi-
 lius Deus, et homo, idem virtus, et infirmitas, humi-
 litas, et majestas, redimens, et venditus, in cruce
 positus, et cœli regna largitus. Ita nostræ infirmita-
 tis, ut possit interim, ingenitate potentiæ, ne posset
 morte consumi, sepultus est, juxta id quod homo
 voluit nasci, et juxta id quod Patri erat similis, re-
 surrexit, patiens vulnerum, et salvator ægrorum,
 unus defunctorum, et vivificator obeuntium, ad in-
 fernam descendens, et a Patris gremio non recedens.
 Unde et animam, quam pro communi conditione po-
 suit, pro singulari virtute, et admirabili potentia mox
 resumpsit. Hæc ita esse, nec ullam dubitationem
 oportere recipere, id est, ne Dominus noster Jesus
 Christus aut inter corporis passiones Deus non esse
 crederetur, aut ne Deus tantum, non etiam homo
 inter opera mirabilium stupenda virtutum, proposito
 nos duorum apostolorum informavit exemplo, Deum
 esse Christum Dominum nostrum Petri fide, homi-
 nem Thomæ dubitationem declarans. Quid enim in-
 tererat, ut quem se homines dicerent, discipulos suos
 vellet inquirere, nisi ut respondente Petro: Tu es
 Christus Filius Dei vivi, notum faceret, non hoc de
 carne et sanguine proditum, sed Patre Deo inspi-
 rante revelatum, et per testimonium laudatæ respon-
 sionis fides patefacta fieret veritatis? Quid intererat
 ut apparente post resurrectionem Domino, Thomas
 tantum aut abes- et a cæteris, aut solus ambigeret,
 nisi ut mundus crederet, quod ambigens discipulus
 explorasset, ut dum unius manibus se pateretur tan-
 gi, ab universitate fidelium quid esset possit agnosci?
 Non ergo ad improbandum discipulum interposita
 est dubitatio, sed quesita posteritatis instructio.
 Anne aliud exspectat quod se idem Dominus (Luc.
 xxiv) Cleophae cum alio discipulo, cum ad Emmaum
 tendentes de se loquerentur inseruit? Et quanquam
 de resurrectione Domini per mulieres quæ primæ ad
 monumentum convenerant, agnovissent, tamen ut
 per eorum dubitationem daret credentibus futuris

A sæculis firmitatem, incipiens a Moyse, et omnibus
 prophetis, quod oportuisset pati Christum, et ita in-
 trare in gloriam suam, interpretatus ostendit et per
 passionem humanam naturam, et divinam in eo esse
 per gloriam. Multiplicibus hæc sanctarum Scriptura-
 rum insinuantur exemplis, nec apud religiosam con-
 scientiam tuam, venerabilis imperator, tanquam
 ignota dicuntur; fides enim ipsa, quæ a te constanter
 asseritur, tibi reddit hoc muneris, ut sensibus tuis et
 affectum sui inserat, et scientiam, per quam diligen-
 tius asseratur, infundat. Et tamen interest dispensa-
 tionis mihi creditæ, ut ego quoque vel apud scientes
 nota non taceam, ut succedente sibi per vices tem-
 porum catholicorum prædicatione, sensim quod in-
 deficienter asseritur, sine fine credatur. Latius hæc,
 quæ ad deitatem humanitatemque Domini nostri Jesu
 Christi pertinent, et in eo unitas duas sine confu-
 sione naturas, potui secundum veterum definita dis-
 serere, si esset adversum eos qui iis dissentiant, dis-
 putandum, sed cum in manibus omnium sint et syn-
 dica constituta, et beati papæ Leonis dogmata,
 perstrinxisse potius pauca, quam evolvere credidi
 convenientius universa. Nunc vero agnoscere satis
 est et cavere, ita proprietatem, et essentiam cogi-
 tandam, ut sciatur quid personæ, quid nos oporteat
 deferre substantiæ. Quæ qui indecenter ignorant, aut
 callida impietate dissimulant, dum omittunt quid sit
 proprium Filii in Trinitate, tendunt insidias unitati.
 Sed si quæ prædicta sunt validis teneantur fixa radi-
 cibus, nec a paterna traditione receditur, et con-
 stanter questionibus obviatur. Data viii calend. April.
 Valerio Victorio cons. (An. Christi 521.)

*Hormisdæ presbyteris, diaconibus et archimandritis
 secundæ Syriæ.*

IV. Lectis litteris dilectionis vestræ, quibus inimico-
 rum Dei patefacta vesania est, et infidelium pertinax
 furor dolenter expositus, qui dum redivivo spiritu
 oderunt Deum, membra illius impie persequuntur;
 quantum ad constantiæ vestræ agnitionem benedixi
 Deum, fidem militum suorum inter adversa servan-
 tem, sed rursus Ecclesiarum concussionem, et ser-
 vorum Dei molestias, laboresque considerans pro-
 pheta.

DECRETA GREGORII PAPÆ JUNIORIS.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu
 Christi, imperante domino nostro, piissimo Augusto
 Leone, a Deo coronato, Magno imperatore, Anno
 sexto P. C. ejus anno sexto, sed et Constantino, novo
 imp. ejus filio, anno secundo, mense Aprili, indi-
 catione quarta.

Presidente sanctissimo ac ter beatissimo Gregorio
 apostolico papa, in basilica beati Petri apostolorum
 principis, ante confessionem consententibus etiam
 sanctissimis episcopis,

Agnello Ferentinati,
 Vitale Alatrino,
 Martiano Gabiis,
 Tiberio Sylva candida,
 Georgio Nepæ,
 Andrea Albanensi,
 Tribunatio Falaris,
 Joanne Blerano,
 Sergio Prænestino,
 Synderedo archiepiscopo Spaniæ,
 Sedulio episcopo Britannicæ,
 Fergusto episcopo Scotiæ,
 Majorino Polimartii,
 Joanne Beliternensi,
 Opportuno Maturanensi,
 Georgio Portuensi,
 Gregorio Anagnias,

Joanne Signias,
 Agnello Sutрино,
 Anastasio Tiburtino,
 Uviliari Narniensi,
 Petro Amerino,
 Et venerabilibus presbyteris,

Sisinnio,
 Joanne,
 Marino,
 Epiphanio,
 Sisinnio,
 Georgio,
 Gregorio,
 Joanne,
 Joanne,
 Eustratio,
 Constantino,
 Marino,
 Joanne,
 Thalassio,
 Joanne,

Astantibus quoque diaconibus,
 Petro archidiacono,

Gregorio Macosen,
 Benedicto diaconibus, vel cuncto clero,
 Gregorius sanctissimus ac beatissimus papa dixit:
 Cum simus dominicæ plebis superna miseratione re-
 ctiores, studiosius nos convenit Dei prasidio pro
 eorum sæpe cogitare salute, ne de creditis frustratis
 (quod absit) animabus, insidiis antiqui hostis ante
 omnium pastorem, nisi succedat præveniendæ of-
 fensis correctio, districtam cogamur solvere ratio-
 nem. Dumque perpendo, vel ad animum reduco,
 quanta circumspectione nos oporteat in vigilando

contra sui cuiusque sceleris nequitiam obviare, et si quando insulerit ad perturbandas fidelium mentes adiutorio superno facti ejus resistere, valde concutior, atque nimis tabesco, ne serpentina calliditate (quod absit) leviores quaque decipiat; Deo vere favente, sollicitudine nimia animæ aequiori mente divino juvamine freti pro salute omnium studere debemus, ut inconfuso vultu, non de frando cujusquam percussis assistere æterno judici mereamur, et vocem audire inquietam: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (*Matth. xxv; Luc. xix*). Hinc namque est, quod ingenitiscens dico, qui populi Christiani aliquos per provinciam Italiam hanc commorantes audio tenere contra catholicam fidem, et Patrum statuta, ita ut Deo sacratas feminas ducere præsumant mulieres, et propinquas in conjugio sociant, quod opportunum est spiritali amputari mucrone, atque si vestra placet sanctitati, radicibus evelli: ne seges boni agricolæ zizaniorum mista horrentibus fructibus sordescat (*Matth. xiii*).

Sanctissimi episcopi, seu venerabiles presbyteri responderunt:

Vere cognoscimus gratia sancti Spiritus cor apostolatus vestri succensum, ut tantæ miseriæ æquales a fidelium mentibus detergantur, et quæsi vulnus corpori infixum aditu talis miseriæ obserato salutari antidoto curetur, sicut bene prævisum est interdictione anathematis, ne denuo quispiam hoc Romanus, Longobardus, vel cujuscumque sit gentis, sacrique baptismatis unda lotus, attentet, ut non tanti piaculi mole oppressus præcipiti incidat, aut voragine mergatur iniquitatis, vitari debeat, atque radicibus evellatur.

Post hanc omnium consonam responsonem Gregorius apostolicus papa ante corpus memoratum venerabilis Christi apostolorum principis, inferendõ sententiam dixit:

I. Si quis presbyteram duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

II. Si quis diaconam duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

III. Si quis monacham, quam Dei ancillam appellant, in conjugio duxerit, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

IV. Si quis commatrem spiritalem duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

V. Si quis fratris uxorem duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

VI. Si quis neptem duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

VII. Si quis novercam, aut nurum suam duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

VIII. Si quis consobrinam suam duxerit in conjugio, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

IX. Si quis de propria cognatione, vel quam cognatus habuit, duxerit in uxorem, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

X. Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XI. Si quis virginem, nisi desponsaverit, furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XII. Si quis ariolis, aruspibus, vel incantatoribus observaverit, aut phylacterio usus fuerit, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XIII. Si quis in quoquam partem, vel præcepta ante emissã apostolicæ Ecclesiæ de olivetis, et locis divinis temeraverit, et non in omnibus observaverit, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XIV. Hadriano filio Exhilarati, qui post præstito

sacramento in apostolica confessione Epiphaniam conam illicito ausu in uxorem habet, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XV. Epiphania diacona, quæ post præstito sacramento cum Hadriano Exhilarati filio fuga lapsa in uxorem, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XVI. Si quis eis in tam crudeli assensum præbuit anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

XVII. Si quis ex clericis laxaverit comam, anathema sit; et responderunt omnes tertio, anathema sit.

Gregorius episcopus sanctæ catholicæ atque apostolicæ Romanæ Ecclesiæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Agnellus, episcopus sanctæ Ecclesiæ Ferentinæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ liternensis, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

B Ego Vitalia, episcopus S. Eccl. Alatrinx, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Opportunus, gratia Dei episcopus sanctæ Ecclesiæ Maturianensis, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Martinianus, episcopus sanctæ Ecclesiæ Gabitæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Georgius, episcopus sanctæ Ecclesiæ Portuensis huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Tiberius, episcopus sanctæ Ecclesiæ Sylvæ Cædæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi. Ego Gregorius, episcopus sanctæ Ecclesiæ Guinæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Georgius, episcopus sanctæ Ecclesiæ Nepesinæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, indignus episcopus sanctæ Ecclesiæ Guinæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

C Andreas, episcopus sanctæ Ecclesiæ Albanæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Agnellus, peccator episcopus S. Ecclesiæ S. Agnæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Tribunatius, indignus episcopus sanctæ Ecclesiæ Fairitanæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Anastasius, episcopus S. Ecclesiæ Tiburtinæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, episcopus sanctæ Ecclesiæ Bleranæ huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Vuillari, episcopus sanctæ Ecclesiæ Narnensis huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Sergius, gratia Dei episcopus sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Petrus, humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Majorinus, episcopus S. Ecclesiæ Polimartini huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

D Synderodus, episcopus ex Spania, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Sedulius, episcopus de genere Scotorum, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Fergustus, episcopus Pictus, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Item subscriptio presbyterorum.

Sisinnius, humilis presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, tituli Sancti Laurentii, qui appellatur I. huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, tituli Sanctæ Cecilie, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Sisinnius, presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ, tituli Sancti Xisti, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, presbyter, tituli Sancti Marcelli huic constituto a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, humilis presbyter S. Rom. Eccl. tituli Sanctæ Susannæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Eustratius, humilis presbyter S. Rom. Eccl. tituli Sanctæ Anastasiæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Georgius, immeritus presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ tituli SS. Joannis et Pauli, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Thalassius, humilis presbyter sanctæ Rom. Eccl., tituli Sanctæ Dei Genitricis, qui appellatur Calisti trans Tiberim, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Marinus, humilis presbyter S. Rom. Eccl., tituli Sanctæ Sabinæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Constantinus, presbyter sanctæ Rom. Eccl., tituli Sancti Cyriaci, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Gregorius, humilis presbyter sanctæ Rom. Ecclesiæ, tituli Sancti Clementis, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Epiphanius, humilis presbyter sanctæ Rom. Eccl.,

tituli Sancti Laurentii, qua Damasi, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Marinus, indignus presbyter S. Rom. Eccl., tituli Apostolorum, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Joannes, humilis presbyter S. Rom. Eccl., tituli Sanctæ Priscæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Petrus, indignus archidiaconus sanctæ sedis apostolicæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Gregorius, indignus, et humilis diaconus sanctæ sedis apostolicæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Muschus, humilis diaconus sanctæ sedis apostolicæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Benedictus, indignus diaconus sanctæ sedis apostolicæ, huic constituto, a nobis promulgato, subscripsi.

Die non. April. imp. domno piissimo Augusto Leone, a Deo coronato magno imp., anno sexto pc. ejus anno sexto; sed et Constantino novo imp. ejus filio, anno secundo, indictione quarta (*An. Christi* 721).

DIONYSII EXIGUI OPERUM PARS SECUNDA.

OPUSCULA ASCETICA ET PARÆNETICA.

EPISTOLA AD EUGIPIUM PRESBYTERUM,

In versionem ab se factam libri Gregorii Nysseni, De Conditione seu opificio hominis.

Domino sanctissimo et a me plurimum venerando sacro Eugipio presbytero Dionysius Exiguus.

Sancto venerationis tuæ studio pro meis viribus obsecutus, beati Gregorii Nysseni episcopi librum De Conditione hominis a Græca locutione converti, triginta et uno ab eodem capitibus explicatum: in quo opere quantum sim difficultatis expertus, ex ipsa lectione probabitur. In plurimis enim juxta philosophorum sententias immoratus, opulentiam tantam suæ eruditionis expressit, ut pene nihil omiserit eorum quæ ab illis doctis et otiosis ingenis in hac parte per inextricabiles digesta sunt quæstiones. Quorum etiam nonnullas ineptias ita destruxit, ut illud propemodum nobis insinuaret Apostoli quo fideles instruit dicens: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, et non secundum Christum (Coloss. ii, 8)*. Nam sicuti quædam recta quæ Deus illis revelavit, sapienter approbat, ita prava eorum vel ipse dirigit, vel quatenus ab aliis vitentur, ostendit: exceptis videlicet paucis in quibus dum valde persequitur vitia, protulit (ut fieri solet) etiam ipse vitiosa.

Igitur eloquentiam tanti doctoris æmulatus, enisus sum quidem disertitudinem ejus sequi, licet assequi nimis impari facultate nequiverim. Fidem tamen sententiarum ejus pro mea mediocritate servavi, sciens veritate nihil esse præstantius. Et quia sunt, ut dixi,

C aliqua quæ possunt merito reprehendi, nullus lector in his meum putet obligatum esse consensum; quia officio translatoris explicui, non censoris judicio comprobavi.

Quapropter humili devotionis obsequio precor, ut sanctitas tua promissionis meæ solutionem gratissima mente percipiat, et in quibuscunque minus eleganter videor elocutus, veniam clementer accomodet; quia necessitate temporis a doctissimorum virorum collatione distractus, non quo debui librum splendore digessi, qui ut plurimis probatur abundare virtutibus, ita quibusdam, ut sæpe retuli, maculis videtur aspersus. Oret ergo pro me tua dignatio, ut tantis pressus angustiis, saltem spiritalium studiorum latitudinis gaudeam: nec adeo presentibus unquam mœroribus liceat, ut nos a proposito futuræ delectationis abducant. Maximum namque solatium in hac miseria capimus, si de ventura gloria continuata meditatione tractemus. Quamvis enim quis amore celestium ægre ferat hujus peregrinationis incommoda, et cum propheta dolenter exclamet: *Heu me, quod incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea (Psal. cix, 5)*; et cum beato Apostolo confidenter asserat: *Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philip. i, 23)*, tamen a patria non procul exulare creditur, si semper patriam desiderio consequatur.

SANCTI GREGORII EPISCOPI

AD FRATREM SUUM PETRUM PRESBYTERUM,

DE IMAGINE, ID EST DE HOMINIS CONDITIONE, QUAE A FRATRE EORUM SANCTO BASILIO EPISCOPO IN HEXAEMERON SUNT OMISSA.

Si pecuniarum pretiis eos oporteret honorare qui virtutibus eminent, parvus utique, sicut Salomon ait (*Prov. post. v. 40 apud LXX*), totus mundus divitiarum videretur, qui tuis possit adaequari virtutibus. Sed quia multo gratia melior quam divitiarum opulentia quae tuae venerationi debetur, existit, exigit autem et sanctum Pascha charitatis munificentiam consuetam; offerimus excellenti prudentiae tuae munus, o homo Dei, parvum quidem, quanquam dignum videatur tibi deferri, sed nostris impar viribus non habetur. Hoc autem munus sermo est, veluti vestimentum pauperrimum, ex inopi nostra intelligentia non sine labore contextum: sermonis vero materia forsitan audacior plurimis esse videbitur, verum tamen haud absurda vel indecens aestimatur. Solus quidem digne creaturam Dei consideravit, qui secundum Deum creatus est. Et vere ad imaginem Dei conditus formatusque Basilius, communis pater noster atque praceptor, qui sublimissimum creaturae totius ornatum multis intelligibilem sua contemplatione perfecit, et in vera Dei sapientia formatum mundum his qui per ejus prudentiam huic aptantur inspectioni, notissimum esse constituit. Nos autem quamvis admirari de eo, ut dignum est, minime valeamus; tamen ea quae desunt his quae ab hoc magistro perspecta sunt, adjicienda credidimus, nullatenus occasione praesenti laboris ejus attenuantes industriam (nec enim fas sublime ejus eloquium nostris obumbrari sermonibus); sed ne ea quae videtur magistro deesse gloria, discipulis imputetur. Nam cum Hexaemero ejus de conditione hominis expositio desit, si nullus auditorum illius aliquod afferret studium, quo minus id quod desiderabatur impleret, adversus magnam gloriam ejus vituperationi forsitan praestaretur occasio, veluti qui neglexerit ad habitum quemdam perspicacis intelligentiae suorum discipulorum mentes imbuere. Nunc ergo juxta vires nostras id, quod minus deest, exponere aggressi, si quid tale reperitur in nostris quod ejus doctrinae non sit indi-

gnum, id ad magistrum jure referatur; si vero magis licentiam contemplationis ejus nostra non assequatur oratio; ille quidem praeter accusationem manet qua putatur effectum dexterioris eventus nolui suis insinuare discipulis, notam causationis effugie. Nos autem apud eos qui vituperationibus stude consequenter erimus obnoxii, veluti qui parvi cordis nostri tanti magistri sapientiam capere nequeamus. Est autem non parva ad contemplationem proposita nobis intentio, nec alicui eorum miraculorum, quae in mundo sunt, postponenda; fortassis tamen et praeferranda est omnibus, quae notitiae nos subjecta sunt. Nihil enim eorum quae videntur, vile est Deo, sicut est humana conditio: ita tamen benignis auditoribus de his quae dicturi sumus praesentia nobis in praesenti potenda sit, si sermo nos inferior quam rei dignitas exposcit appareat. Optere autem existimo nihil eorum quae circa hominem prius effecta creduntur, et quae complenda sperantur in posterum, quaeque nunc in praesenti continentur, indiscussum prorsus omittere, ne minor in missione nostra haec expositio forsitan arguatur homine in contemplatione proposito praetermitti: aliquid eorum quae ad causam pertinere monstratur. Sed et quae videntur erga eum accidisse contraria, et cur non illa quae ab initio facta sunt, in natura reperiantur, per quamdam consecutionem necessariam, quae tam Scripturarum auctoritate quam rationis excogitatione collecta est, decentius excantur: ita ut sibi consonet universa materia, et ordo ac series quae putatur adversa, ad unum tenum eundemque conveniat, sic divina operum atque virtute spem contra spem et facultatem nobis ex cultate praestante. Manifestationis autem gratia etiam fore credidi praesentem sermonem tibi et tuis explicare, quo possis in brevi totius operis effectum per singula ceptorum nostrorum argum cognoscere.

D. GREGORII NYSSENI

DE CREATIONE HOMINIS LIBER,

SUPPLEMENTUM HEXAEMERON BASILII MAGNI FRATRIS,

INTERPRETE DIONYSIO ROMANO EXIGUO.

CAPUT PRIMUM.

Particularis quaedam ratiocinatio de mundo, naturalisque disputatio et clarior expositio de his quae prius in hominis formatione pacta monstrantur.

Hic liber, ait Scriptura, generationis caeli et terrae

quando perfecta sunt omnia quae videntur, et ad primum situm singula discreta cesserunt, quando lubile hoc corpus caeli cuncta constituit, merito vero locum totius creaturae gravia corpora et sum vergentia sortita sunt, terra scilicet atque

sese mutuo continentia. Vinculum autem quoddam atque firmamentum eorum quæ facta sunt divina æternaque potentia est, exstantium naturis inserta, quæ geminis effectibus universa moderatur. In statu namque et motu non solum ex non stantibus generationem, sed permansionem subsistentibus, machinata est circa gravissimam et incommutabilem naturæ immobilitatem, veluti quendam axem stabilem atque firmissimum, velocissimam cœli circulationem ad instar rotæ jugiter pervehens, et indissolubilem substantiam per alterutrum utrisque conservans. Nam et volubilis materia per celerrimum motum soliditatem terræ circumacta coustringit, et terræ stabilitas per immobilem firmitatem, volubiliu circuito incessanter extenditur: æqua vero juxta unumquodque eorum quorum operatio distat, magnitudo compacta est, id est, tam ejus quæ stabilis naturæ est, quam illius quæ incessabili rotatione rapiatur, nam neque terra potest a propria soliditate transferri, neque cœlum unquam velocissima motus sui circuitione laxari. Hæc autem et prima secundum Conditoris sapientiam veluti quoddam principium totius machinæ probantur esse constructa, declarante magnifico illo Moyse per hoc quod in principio cœlum et terram a Deo facta commemorat, et quod ex motu et statione quæ videntur in hac creatura, juxta divinum consilium in generatione cuncta producta sunt. Cum ergo cœlum et terra mensuris æquis juxta contrariam efficaciam ab invicem disparata sint, ea creatura quæ in medio contrariorum est, ex parte quadam coherentium sibi participans, summitates divisas propria mediatione connectit. Ita ut manifestæ sint contrariorum ad alterutrum hac interpositione conjunctionis. Nam mobilis semper et subtilissimi ignis substantiam imitatur aliquatenus aer, tam levitate nature quam motus opportunitate: non tamen hujusmodi est, ut a solidissimorum cognatione videatur alienus, neque semper immobilis permanens, neque jugiter effluens atque deficiens: sed utriusque proprietate veluti quibusdam contrariorum effectibus confinis efficitur, immiscens simul et dividens in seipso quæ natura discreta sunt, secundum hanc rationem a liquida quoque substantia gemina charitate subnixâ utriusque contrarietatibus coaptatur; quod enim gravis et in deorsum proclivis est, multa ad terrenam naturam cognatione fœderatur: quod vero fluxæ et decurrentis efficacæ est, non omni modo naturæ mobilis experta esse cognoscitur: quædam namque per hoc ipsum fit oppositorum mixtura atque concursio, dum et gravitas in motu transeat, nec motus item gravitate tardetur, sed ad sese convenient, quæ juxta summitates naturaliter sunt divisa, dum sibi mutuo quadam mediatione copulantur, imo potius diligentissimam rationem nec ipsa contrariorum substantia sine permixtione alterius proprietatis existat. Item, quantum reor, universa quæ in mundo cernuntur, mutua sibi societate consentiunt, et in unum omnis creatura conspirare cognoscitur, dum in oppositorum proprietatibus invenitur. Nam cum motus non solum

A juxta localem translationem, veram et juxta vertibilem modum atque mutabilem fiat: itemque natura stabilis motum qui fit per commutationem, nulla ratione recipiat: sapientia Dei proprietates uniuscujusque permutans, immobilem quidem naturam convertibilem fecit, mobilem vero inconvertibilem: providentia quadam hæc ita dispensans, ne quod divinæ naturæ est singulare vel proprium (id est immobilitas et incommutabilitas) in aliqua creatura conspecta Deum æstimare faceret creaturam. Non enim poterit anima videri opinionem habere Divinitatis, quod mobile vel mutabile fuerit. Idcirco, terra quidem stabilis, sed mutabilis est; cœlum vero contrario cum non sit mutabile, simul nec stabile est: ut stabili quidem substantiæ mutabilitatem, incommutabili vero mobilitatem divina virtus adnectens, et alterutrum per utriusque contrarietatem suis proprietatibus copulans, a Divinitatis opinione removeret, quod neutrum horum (sicut dictum est) divinæ naturæ putabitur, id quod mutabile et instabile comprobabitur. Universa igitur ad suum finem congruenter aptata sunt. Perfecta sunt enim, sicut Moyses ait, cœlum et terra et quæ inter hæc media sunt, omnia mira pulchritudine, singula quæque competenter ornata: cœlum quidem stellarum luminibus micans; mare vero atque aer animantibus tam natabilibus quam volatilibus mire tripudians; terra vero multimodis herbarum naturis, virgultorum diversitatibus quodam modo gestiens, quæ conservantem cuncta divino nutu vegetata progeniuit; et repleta quidem erat speciebus universis simul cum floribus fructus quoque producens, plena et parata his quæ in eis solita sunt oriri: cuncta quoque dorsa montium atque cacumina et quidquid convexum atque supinum, vel in convallibus planum atque substratum herbarum nova specie et varia arborum pulchritudine coronabantur, modo quidem de terris eminentia; sed ad perfectionis suæ concurrentia mox decorem lætabantur, universa juxta modum suum præcepto vivificata divino. Jumenta quidem gregatim juxta proprium genus in silva discurrunt morabantur; avium vero modulatis cantibus omnium silvarum consona resonabant. Maris etiam facies (ut æstimare licet) maxima tunc erat placiditate et tranquillitate suis congregationibus profundissimis constituta. D juxta quam stationes et portus divina voluntate veluti quidam sinus effecti per littora terris maria copulabant, quietissimi etiam motus undarum vibrabantur veluti prata virentia, tenuissimis atque innoxiiis flatibus summitatis superficiem congrua subtilitate crispantes, et universus orbis secundum creationem suam terra marique paratus astabat. Sed qui his uteretur interim non erat.

CAPUT II.

Cur novissimus post creaturam factus sit homo.

Nondum namque magna hæc et pretiosa res homo mundi dominus aderat, nec enim decuerat prius existere principem quam illa quorum gereret principatum. Sed ubi cuncta ei subjicienda parata sunt,

jam consequens erat apparere rectorem. Quia igitur A veluti quoddam regni domicilium futuro regi Creator universitatis effecerat, id autem erat terra, insulæ, maria, et super hæc cælum in modum cameræ curvatum; divitias vero reposuerat regni multiplices; divitias autem dico totam creaturam quidquid est in herbis et plantis et arboribus, quidquid in spiritalibus et sensilibus et animatis, quod nisi metalla quoque his convenit adnumerari divitiis quæ propter colorum pulchritudinem pretiosa humanis oculis visa sunt, ut auri et argenti et lapidum eorum quos homines amant, horum omnium copiam velut quibusdam regalibus thesauris terræ finibus occultens, in hunc mundum hominem protinus introduxit, ut quorundam miraculorum spectator existeret, quorundam vero dominatum principaliter obtineret; quatenus per ea quibus uteretur intelligeret largitorem, per ea vero quæ pulchra et magnifica contemplantur, ineffabilem sui factoris posset investigare potentiam. Propterea novissimus in hunc mundum post creaturam introductus est homo: non ut vilissimus in extrema parte projectus, sed quem decebat genitum mox esse rectorem. Nam sicut quidam optimus invitator non prius in domum pransorem quam præparet epulas introducit, sed omnem apparatus instruens, domumque congruenter exornans, discubitum quoque et mensam et cætera; tunc ad præparatas jam delicias convocatum invitat: juxta hunc modum dives et copiosus nostræ conditor educatorque substantiæ, bonis omnibus replens habitaculum mundi hujus et magnas has epulas variasque C disponens, sic introduxit hominem, dans ei opus eximium custodire mandatum, quo non appetitu rerum non exstantium, sed præsentium possessione gauderet. Ideirco etiam duplicis compositionis et causas intexit, terreno spirituale commiscens, et per utriusque cognationem utraque proprietate potiretur, Deo quidem spiritualiter fruens, terrena vero bona corporali usu percipiens

CAPUT III.

Quod pretiosior omni creatura quæ videtur, existat humana conditio.

Dignum vero est ut nec ista res incontemplata prætereat, quod tanti hujus orbis extractio et partium ejus quibus in elementis continetur universitas, a divina potentia perficiatur extemplo pariter cum D jussione subsistens, hominis autem formationem artificis præcedebat tanti consilium, et descriptione verbi quod futurum est ante signatur, qualemque esse oporteat, et cujus primæ formæ similitudinem referat, ob quam causam fiat, quidve finitus efficiat, et quorum dominatum gerat, omnia prius actione perspecta sunt, ut ante generationem suam homo antiquiorem quodammodo sortitus sit dignitatem, priusquam subsisteret universorum possidens principatum. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et dominetur piscibus maris, et bestiis terræ et volatilibus cæli, et pecoribus universæ terræ.* O quale miraculum! sol sit, et nullum præcedit consilium; cælum quoque, cui nihil

in creaturis visibilibus simile reperitur, verbo perficitur, et opus tam mirabile nec unde fiat qualiter, intimatur: sic et singula quæque creaturarum, æther, stellæ et aer qui medium locum tinet, mare, terra, animalia et nascentia on verbo tantummodo producantur ut sint; ad hoc autem solius conditionem cum consilio quodammodo Conditor universitatis accedit, et materiam constructioni ejus sit necessaria præparat, et ad eam primæ ac principalis pulchritudinis coaptat similitudinem, et intentionem, cujus relictia fiat, insinuat, congruam illi naturam effectus suis instituens, quæ ad propositum aptissima probatur.

CAPUT IV.

Quare per omnia imperiosam quamdam potest ipsa constructio humana significet.

Sicut enim in hac vita ad quoslibet usus ab aliis instrumenta competenter aptantur, ita vel quædam ad opus imperii congruens ab optime nature nostra construitur, quæ sive juxta prærogativam, seu juxta corporis habitum taliter steret, quæ ad imperandum opportunior apparet denique anima, id quod regale atque sublimissimum est, suæ substantiæ et a privata procul humilitate junctum clarius hinc declaratur, quod nullius imperio, habens arbitrii libertatem, subnoto atque moderatione dispensans, cujus enim nisi imperantis est proprium? Super hæc etiam Deus creaturæ Dominus ad imaginem sui Creatoris effectus, nihil aliud indicat, nisi quod mox in ea natura formata sit. Sicut enim juxta humanam suetudinem, qui principum imaginem fingunt solum impressionem formæ ejus imitantur, etiam amictu purpureo describunt regiam dignitatem et imago ipsa jam pro consuetudine dicitur imperator; sic et humana substantia, quoniam ad imperium regimen condebatur propter similitudinem reversorum, velut quædam imago animata comprimæ vero formæ et nomine et honore parti non tegmine circumamicta purpura, nec sceptro diademate gloriam suæ dignitatis insinuans: non principalis forma in his esse conspicitur: non purpureo velamine, vestita virtute est, quæ ornamentorum regalium pretiosior approbatu sceptro vero beatitudine et immortalitate suscepta et regali serto justitiæ coronâ decoratur: ita hæc omnia monstretur ad dignitatem regiam et pulchritudinem in se primæ formæ diligenter primere.

CAPUT V.

Quod homo similitudo probetur imperii

Divinam vero pulchritudinem non habitu ac specie, vel alicujus claritate coloris ornata ineffabili felicitatis honore provehi constat. Sic formas hominum per colores quosdam pictoribus transferunt, tincturas proprias commiscens, ita ut primæ formæ decor in similitudinem diligentissima mutatione transmigraret: sicut ergo noster homo nostræ substantiæ formatorem, velut quod

virtutum coloribus, miram pulchritudinem suæ im-
 gini contulisse, in nobis exprimentem proprium prin-
 cipatum. Sunt autem multiplices et multiformes co-
 lores hujus imaginis, quibus veræ formæ similitudo de-
 pingitur, non cerussa et purpuris, nec horum mixta
 cum altero qualitas, nec alicujus nigredinis superdu-
 ctio cilia oculosque sublinat, et per aliquod tempera-
 mentum depressa et concava assimilatur character vel
 quæcunque similia pictorum manus artificis compo-
 sere solertia; sed pro istis adest puritas, impassibili-
 tas, beatitudo, malique totius aversio, et quæcunque
 generis istius existunt, per quæ in hominibus imprimi-
 tur similitudo divina. Talibus floribus mirabilis
 Conditor imaginem propriam, id est naturam nostræ
 conditionis ornavit. Si vero discutias et alia per quæ
 divinum decus elucet, hæc etiam in imagine ad illius
 similitudinem salva profecto reperies, mens etenim
 et verbum est summa Divinitas. In principio namque
 erat Verbum, et qui, secundum Paulum, proficiunt,
 mentem Christi, qui in eis loquitur, se habere profiten-
 tur. Non ergo procul hæc a natura humana conspi-
 cias: in te namque et verbum et intelligentia est,
 quæ imitantur verbum mentemque divinam. Item
 charitas, fonsque charitatis; hoc enim, ait magnus ille
 Joannes, quoniam charitas ex Deo est. Hanc autem
 nobis veluti personam Christus formator nostræ sub-
 stantiæ conferens, ait: *In hoc cognoscent omnes quoniam
 mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad
 invicem.* Quod si dilectio nobis ista defuerit, totius
 imaginis species figuraque solvetur. Cuncta etiam
 conspicit exaudiatque Divinitas et omnia perscruta-
 tur. Habes et tu per oculos et aures hujus rei effica-
 ciam vitalem et scrutatricem eorum quæ sunt intelli-
 gentiam te possidere cognoscis.

CAPUT VI.

*Inquisitio, quam consignationem mens habeat ad natu-
 ram, in quo etiam obiter Eunomianorum dogma re-
 fectitur.*

Nec me quisquam suspicetur ad similitudinem
 operationis humanæ diversis effectibus divinam di-
 cere potentiam cuncta complecti. Nec enim fas est
 in illa divina simplicitate variam multiplicemque
 virtutem operationis advertere, nec in nobis enim
 multæ quædam sunt efficaces rerum causarumque
 potentiæ, licet ea quæ ad vitam pertineant multiplice
 videantur operatione contingere. Una namque vis
 quædam nobis mentis inserta est, quæ per singulos
 sensus excurrentes, ea quæ sibi offeruntur amplectitur.
 Hæc per oculos quæ videnda sunt conspicit; hæc per
 aures quæ dicuntur exaudit; hæc in his quæ sunt vo-
 luntate lætatur, et ab his quæ insuavia probantur, aver-
 titur. Manibus etiam perficit quæcunque voluerit,
 retinens his et rursus abiciens horumque instru-
 mentorum effectibus utens ut expedire probaverit.
 Si ergo in homine, cui diversa membrorum officia ab
 auctore formata sunt, una eademque res est, quæ per
 omnes sensus operatur, utens singulis congruenter
 ut causa proposcerit, nec operationum differentiis
 naturæ suæ vim potentiamque commutat; quanto
 magis in Deo, quia sint effectus virtutum varii, nul-

lus debet multiplicem ejus essentiam suspicari? Qui
 enim plantavit aurem, non audit? aut qui fluxit ocu-
 lum, non considerat? Sicut propheta testatur, per
 hæc exempla operationes hujusmodi veluti quasdam
 humanæ naturæ notissimas impressiones insinuans:
*Faciamus enim, ait Deus, hominem ad imaginem et
 similitudinem nostram.* Sed ubi mihi nunc hæresis
 Eunomianorum nefanda subsistet, quid adversus
 hanc dicturi sunt vocem? Quomodo per hæc verba
 novitatem sui defensuri sunt dogmatis? Putasne pos-
 sibile esse, dicent, ut imago una dissimilium forma-
 rum similitudinem referat? Si enim juxta illorum
 sententiam naturæ Patris impar est Filius, quomodo
 diversarum naturarum unam Deus condidit imagi-
 nem? Qui enim dixit: *Faciamus hominem ad imagi-
 nem nostram,* per pluralem significantiam sanctam
 nobis insinuans Trinitatem, nequaquam singulariter
 suam testaretur imaginem, si primæ formæ sibi
 dissimiles exstitissent. Nec enim possibile est ut eo-
 rum qui sibi invicem congruunt minime, una simili-
 tudo monstretur; sed si diversæ erant naturæ, pro-
 fecto diversas eorum et singulis congruentes imagi-
 nes condidisset. Utrum quia una quidem imago, sed
 non una imaginis forma est, quis ita privatur intelli-
 gentia ut ignorare queat, quod ea quæ uni probantur
 esse similia, et ad se invicem similitudinem propriam
 sine dubitatione conservent? Et forsitan propterea
 sermo divinus hanc malitiam in conditione humanæ
 vitæ prospiciens, Eunomianorumque perversitatem
 resicans, ait: *Faciamus hominem ad imaginem et
 similitudinem nostram.*

CAPUT VII.

*Cur nudus homo naturalibus armis et velaminibus ap-
 probetur.*

Sed quid sibi vult et ipsius habitudinis rectitudo,
 quid autem non ad vitam congenerantur corpori vir-
 tutis effectus, verum nudus quidem naturalibus te-
 gumentis inermis et inops omniumque neces-
 sariarum rerum egentissimus homo in hac produci-
 tur vitam, qui juxta id quod cernitur miseratione
 potius quam felicitate dignus esse videatur. Non
 enim armatur productione cornuum, non unguium
 vel dentium tuitione munitur, nec aliquo aculeo le-
 thiferum virus infunditur; quibus rebus pleraque fer-
 rarum atque serpentium in ultionem sui naturaliter
 instruuntur; nec pilis corpus obtegatur, cum oportet
 eum qui ad aliorum proponeretur imperium pro-
 priis armis naturali provisione vallari, ne ad custo-
 diam sui aliorum adminiculis indigeret. Nunc autem
 leo quidem et aper et tigris et pardus, vel si quid his
 simile est, sufficientem pro salute sua virtutem natu-
 raliter possidet; et tauro cornua sunt, et perniciosas
 lepori, cervoque saltus et certus intuitus, et aliis
 animantibus magnitudo, et cæteris prominens oris
 officium, quod proboscidem vulgus appellat; volatili-
 bus etiam pennarum officium et apibus aculeum.
 cunctisque prorsus unum aliquod naturale præsidium
 constat esse collatum. Solus autem homo præ omni-
 bus creditur destitutus, et his qui currendi velocitate
 prominent pigrior, illis autem qui corporis eniuciat

mole tenuior, his etiam qui naturalibus armis excellunt despectior esse cognoscitur. Et quomodo, dicit aliquis, universorum dominus talis sortitus est principatum? Sed ad hæc nihil arbitror esse difficile demonstrare, per id quod naturæ nostræ deesse creditur, certa datur occasio, qua subditorum omnium dominium consequatur. Nam si hujus esset homo potentia, ut equum velocitate superaret, nec pes ejus attereretur, sed ungularum inniteretur firmitate prævalida, cornua quoque vel aculeos aliquos unguisque præferret ultores: primum quidem bestiis existeret similis, et excursionem ipsa difficilis appareret, hujusmodi corpori ejus adminiculis naturaliter attributis: deinde sperneret in alios exercere dominatum quorum nullis prorsus adjutorii indigeret. Nunc autem in singulis quæ nobis mancipantur usus vitæ nostræ dirimitur, ut necessarium in eis penitus principatum haberi videamus; nam corporis nostri tarditas et ad motum celerem difficultas, equorum nobis adhibere providentiam fecit, quin etiam annis lanarum redditibus ea quæ naturæ deerant supplementa prospiciens: ex aliis quoque causis quæ ad vitam necessaria deerant, comprobantur. Jumenta nobis ad onera gravia ferenda subjecta sunt, et quod ad instar animalium herbas depascere nequeamus, boves nobis ad usum mancipare curavimus, quorum labore victum facilius comparemus. Quia vero morsu indigebamus et dentibus ad cobibendas tales bestias ultione, id quod nobis defuit cæcum natura supplevit, qui etiam cum velocitate congenita veluti quidam animatus gladius nostris est usibus attributus; pro cornibus etiam vel unguibus fortius ac penetrabilis ferrum ab hominibus inventum est. Quod non semper nobis naturaliter inhæret, sicut illa munimina irrationabilibus bestiis; sed in tempore belli conferens præsidium gladius deinceps manet otiosus. Item ejusdem ferri usus pro crocodilli squamis assumetur. Est autem quando et tergus ipsius bellæ in prælio munimen impertit, alioquin (ut dictum est) ad ejus similitudinem ferrum ab artifice figuratur, quod necessitati deserviens quem arnavit in belli tempore, derelinquit in pace. Nec non et volatilia nostris commodata sunt usibus, quorum etiam velocitatem ratio excogitata non præterit; nam quædam ex eis mansuefacta videntur cooperantibus, quædam vero præsentia sui, capiendi causa sunt aliis quæ nostris utilitatibus applicentur. Sed et pennata tela nobis ars exquisita perfecit, quæ per arcum tensa cursum volucrem rebus humanis exhibuit. Quod autem pedum nostrorum vestigia ad conficiendum iter facilius atteruntur, necessaria subjectorum adminicula nobis indicunt ex quibus calceamenta congruentert aptentur.

CAPUT VIII.

Cur hominis rectus sit habitus, et quam propter rationem manus datæ sunt, in quo quædam et de differentiis animarum disputatio naturæ inducitur.

Quod vero rectus est hominis habitus et ad cælum sese sustollens sursumque respiciens, principalia hæc dona esse certissimum est, approbantia regiam

potestatem. Denique quod solus ita formatus cæterorumque omnium prona sint corpora, et deorsum proclivius inclinata, manifesta differentia honoris ejus ostenditur: dum constet illa quid hujus esse subjecta potentia, hunc autem summi eminentis existere dignitatis. Nam aliis quidem omnibus anteriora membra corporis pedes sunt, quod acclive est, egebat profecto firmitatis adiutorio. In hominis autem conditione hæc membra manifeste effecta sunt, quia rectitudine habitus ejus unus gressus videbatur esse sufficiens, qui geminis pedibus standi constantiam cauta provisione firmaret. Quod quoque ad usum rationis officia manus aptata sunt, et si quis rationali naturæ ministerium manuum primum quid esse dixerit, minime delinquet. Non enim ad hoc quod commune et promptum intelligentiæ nostræ respicio, quod scilicet verbis teris manus administratione signamus, et quidem ista gratia rationalis impar est dignitatis, quod ris loqui quoque possumus et modo quodam modo disputamus in elementorum figuris nostrum nentes eloquium. Sed ego ad alia prorsus inter studio quodam cooperationis obtemperare iustitiam affirmo rationis imperio. Verum antequam hoc discutiamus, effusius rationem magis quam permissimus, inquiramus. Pene namque factorum ordo, et causa latuit cujus rei gratia præcedunt Germinant terræ virentia, deinde irrationabilis sequantur animalia, et ita post horum conditione loco tertio homo formetur. Fortassis enim per non tantum ea quæ sunt manifesta sentimus, sed etiam propter jumenta vel maxime Conditor universe instituerit herbarum naturam, propter hominem jumenta creaverit. Unde et ante greges ante hominem vero quæ humanæ vitæ possessionem præbere, produxerit. Sed mihi videtur quædam hujus eloquii aliquod dogma de absconditis intimare. Sic enim Moses de statu animæ divinitus philosophiæ reservavit arcanum, de quo quidem et eruditio extera sibi met imaginata quid; sed non clare quæ erant videnda per se ostendit. Per hæc ergo, ut arbitror, ipsa ratio docet quæ tribus differentiis vitalis hæc, atque animalis declaratur. Herbarum siquidem natura incognita est tantum et nutrimentis accommodata, cujus præbens his qui ex ea paventur augmentum germinabilis dicitur, eademque in virgultibus substantia pervidetur. Est autem in quæ germinantur vitalis quædam potentia animatione privata. Præter hanc vero est et species, cui Creator et incrementa contulit, et sensum sensibus imperavit, quam in naturam animalium facile contuemur, quæ non solum crescens nutritur et nutrit, sed etiam sensum vim possidere cognoscitur. Perfecta vero tamen corporis in hominis essentia rationali consistit quæ et nutritur et nutrit et sentit, et rationem accipiens mente vegetatur. Debemus autem sententiam talis quædam eorum quæ sunt ratio divisibilis stat, ut aliud intellectuale sit, aliud corporeum

intellectualis essentiae nunc omittatur in sua proprietate divisio. Nec enim nobis est de hac re sermonis occasio. Corporalis autem substantiae aliud est omnino sine vita, aliud vitae participat: rursus vitalis corporalis alia sunt sensibilia, alia vero sensu carentia, ut sunt etiam capilli nostri et ungues. Item sensibilia in naturis rationabilium et irrationabilium dividuntur. Propterea post exanimem materiam primum velut crepidinem quamdam hanc germinalem substantiam legislator expressit: deinceps eorum generationem quae sensibus tantummodo continentur, aperuit. Et quia secundum istam consequentiam ea quae vitam in carne sortita sunt, sensibilia quidem sine intelligibilibus per se subsistere videntur, rationalis autem substantia non potest in alio nisi sensibili corpore contueri; idcirco post germina

atque iumenta factus est homo, via quadam consequenter ad perfectionem natura perficiens. Omnium namque specierum, id est, et crescentis germinis et sensus animantis hoc rationale animal homo participat. Nutritur enim juxta naturalem substantiam animae qualitas, incrementi vero vim sensuali subministrazione sortitur, quae juxta quemdam modum suum inter intellectualem et materialem substantiam in medio collocata, quantum illius comparatione crassior, tantum ejus praelatione videtur esse sincerior. Deinde sensibilibus rei quod est subtilissimum et lucidissimum intellectuali sociatum sit quaedam naturae permixtio conveniens, ita ut in tribus istis videatur homo subsistere. Nam et Apostolum tale aliquid cognoscimus intinere, ubi pro Thessalonicensibus orans ait: *Ipsa autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester et anima et corpus sine querela in adventum Domini nostri Jesu Christi servetur*: pro nutritibili parte corpus, pro sensibili animam, pro intellectuali spiritum ponens. Similiter et scribam in Evangelio Dominus instruens omni mandato dilectionem Domini praeponebat, quae ex toto corde et ex tota anima et ex toto intellectu perficitur. Nam et in praesenti eandem mihi sermo differentiam videtur interpretationis offerre. Corpulentiam quidem efficaciam cor appellans, animam vero medium sedem tenere significans. Intellectum autem sublimiorem substantiam rationabilis insinuans perspicabilisque virtutis. Unde et tres distantias voluntatum novit Apostolus: carnalem, quae circa ventrem et inferiores partes voluptatibus tantum vitiosis obsequitur; animalem vero, quae media inter virtutem malitiamque versatur, hanc quidem supergrediens, illius autem nequaquam particeps sinceritatis existens et spiritualitatem Deo placite conversationis assequitur. Sic enim scribens ad Corinthios exprobrat eis studium voluptariae vitae atque passibilis, dicens: *Nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis*, id est, perfectioribus doctrinis incapaces esse probamini. Et alibi comparationem quamdam medicae hujus ad illam celsiorem perfectionemque faciens, dicit: *Animalis autem homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei*. Stultitia enim est illi et non potest intelligere, quia spiritualiter examina-

tur; spiritualis autem judicat omnia, ipse autem a nemine judicatur. Denique sicut carnali animalis supereminet juxta eandem mensuram animalem quoque spiritualis excellit. Quod ergo novissimum post omnia factum hominem Scriptura commemorat, nihil aliud quam de statu animae philosophari nos debere latenter informat, necessaria quaedam rerum consequentia, id quidem perfectum in postremis insinuans. Natura namque rationalis caetera quoque continet et incrementa germinis, et sensus animantis, natura etiam sensibilis germinalem speciem sine dubitatione complectitur. Haec autem propter quod immaterialis est se sola complectitur. Consequenter igitur natura veluti per quosdam gradus, vitae dico proprietatum, ab inferioribus ad perfectiora conscendit.

CAPUT IX.

Quod aptissima hominis habitudo ad opus rationis constructa sit.

Quia igitur rationale animal homo, oportebat nisi rationis conveniens institui corporis instrumentum. Sicut enim videmus musicae peritissimos juxta organi speciem studium modulaminis exercere, et neque tubicinare barbitum nervis, neque citharizare tubicines: juxta hunc modum instrumentorum constructionem oportebat esse rationi consentientem: ita ut aptissime posset ad usum resonare sermonis, qui vocalium membrorum formaretur officii. Ideo autem manus coaptatae sunt corpori, et quamvis utilitates mille vitae hujus enumerare facillimum est, quas haec opportuna et durabilia manuum instrumenta naviter administrent, omnem artem omnemque operationem bello et pace competenter explentia, tamen praeter aliis omnibus rationis causa manus corpori natura congruenter apposuit. Nam si homo sine manibus exstitisset, profecto percipiendorum corporum necessitate membra vultus ejus ad instar quadrupedum formarentur, ita ut oblonga facies tenuaretur, simul et emineret in naribus, oris etiam tabia callosa et grossiora essent atque firmissima; et ad carpendas herbas competenter aptata, nec non et lingua grandiori corpore durior esset et asperior, quae cooperaretur dentibus, ad ea quae mandenda perciperet liquidior existens, et juxta utrumque latus effusior qualis est canum et caeterorum quae vescuntur carnibus, per aspera dentium intervalla discurrens. Si ergo manus non adessent corpori, quomodo ei vox articulata figuraretur, cum talis oris ejus formatio ad usum sermonis minime conveniret, ita ut necesse esset hominem vel balatus emitte, vel latratus, aut ut equus hinniret, aut vocem daret bubus asinique consimilem, aut aliquem rugitum promeret bestialem. Nunc autem manus accommodatae sunt corpori, ut os ad ministerium verbi liberum permaneret; ergo proprium quiddam est naturae rationali habere manus in corpore, ita ut per eas omnium Conditor facultatem concedente sermonis. Cum ergo divinum quemiam gratiae principatum imaginisve contulit Deus, et honorum suorum munera rationali figmento contribuit, propterea reliqua quidem bona humanae

naturæ pia liberalitate largitus est, mentem vero et intelligentiam, non est proprie dicere quia dedit, sed quia costatit propriam naturæ suæ decus, imagini deferens. Ergo quia mens intelligibilis quædam et incorporea res est, incommunicabilem quodammodo possideret gratiam, nisi motus operationis suæ aliquibus excogitationibus intimaret. Hujus rei gratia hæc indiguit constructione membrorum ut in modum plectri vocabilia instrumenta contingens, per qualitatem sonituum motum interpretaretur internum. Et quemadmodum si quis musica imbutus arte, propriam vocem aliqua passione non habeat, volensque suam manifestam facere disciplinam, alienis vocibus æmuletur, publicans artem lyra vel tibia: sic humana mens cum omnimodorum intellectuum probetur inventrix, nec possit nuda anima his quæ per sensus corporis audiant, impetus suæ intelligentiæ declarare, quasi per modulationem quamdam hæc artificiosius animata instrumenta contingens, eorum sonis intelligentiæ suæ occulta manifestat. Mixtam vero variamque hæc musicam instrumentis humanorum possumus considerare membrorum: quæ velut lyra et tibia concentu quodam idipsum sibi invicem resonant. Nam vas illud quod recepit spiritum, si quando pulsatur loquentis impetu, et in vocem formaverit eam partem quæ repercutitur internis accessibus, rotunditates illæ quæ ad instar tiliarum factæ sunt, imitantur profecto illam vocem, quæ profertur ex tibiis, quas in circuitu membranulæ prominentes exagitant. Superius vero paulatim concavum de inferioribus sonum recipiens, et geminis fistulis ad nares usque pertingens, vocem erga colorum loca dirumpit, majoresque sonitus efficit; maxillarum quoque et linguæ fauciumque mira formatio, juxta quæ mentum leni fluxu deductum per speciem rotunditatis acuitur. Hæc autem omnia motum videntur simulare nervorum, quæ mens (ut sæpe dictum est) plectri vice contingens, varie atque multipliciter in suo tempore prout opus exegerit, motos nimia velocitate componit: labiorum vero adaptatio atque conclusio idipsum facit, quod digiti qui spiritum tibiæ juxta consonantiam modulationis assunt, scitaque mens per hæc instrumenta membrorum rationem modulatur in nobis, per quam etiam rationales probamur effecti, nequaquam, ut arbitror, habentes rationis gratiam. Sine hoc casu grave laboriosumque servitium corporis visibus tantummodo labiorum acquirere cogemur. Nunc autem manus in se hoc officium transferentes os liberum ad sermonis ministerium reliquerunt.

CAPUT X.

Quod per tactus mens operetur.

Duplex autem hujus instrumenti consideretur effectus. Aliud enim ejus operatur eloquium, aliud vero vacat ad suscipiendas intelligentias quæ extrinsecus veniunt, nec alterum miscetur alteri, sed implet operationem quam natura constituit, nullam afferens vicino molestiam. Nam nec auditus loquitur, nec vox audit. Hæc enim semper aliquid promit, auditus autem suscipiens jugiter non adimpletur. Sicut

Salomon quodam loco testatus est quod etiam videtur esse vel maxime præ omnibusque in nobis admiratione dignissimum, quæ sit latitudo capacitatis intrinsecus, in quam cuncta conflantur quæ funduntur auditu, qui sunt illi memoriales introeuntium sensuum monumenta conscribitur quam ampla susceptoria intelligentiarum, quæ vires reponuntur interius, et quomodo cum et multiplicia sint quæ supponantur alterutrum, contra tamen et error juxta propriam positionem eorum inferuntur omnino non gignitur. Similiter etiam efficaciam visus quis poterit æstimare? Equè enim oculos mens ea quæ extra corpus sunt apprehendit et in se similitudines apparentium pertrahit, sicut similitudinem sibi ipsa describens. Et quemadmodum qua civitas multitudinis capax quæ diversis aditibus ad se recipit introeuntes, non tamen in unum civitatis locum universi conveniunt: sed alii qui letum forum, alii ad habitacula sua, alii ad ecclesie plateas, juxta suam sententiam prope talem quodammodo etiam mentis nostræ consuetudinem interius constitutam, quam licet et nostri diversis aditibus impleant, tamen singulorum introeuntium genera mens eadem dijudicans atque cernens, locis intelligentiæ congruis universa dividit. Et sicut civitatis exemplum, videmus unitatis atque cogitationis homines non per eandem introitu ingredi, sed alios per alium aditum, ut sors se lorit, introire; nihilominus tamen intra muros totos iterum simul esse, qui familiaritate mutuo gebantur: ut e contrario fieri posse concedas, sibi sunt extranei vel incogniti, uno sæpius civitatis aditu utantur, sed non copulantur invicem civitatis introitu; possunt enim intrinsecus consuetudinibus dirimi. Tale quid et in mentis nobilitudine fieri posse conspicio. Frequenter enim diversis sensibus scientia una nobis colligitur eandem rem multiplici sensuum varietate distinetur. Itemque huic contrarium est videre, ex uno sensu, multa variaque nihil sibi invicem juxta rem concordantia consonantiaque perdiscere, proponatur (melius est enim exemplis enucleatentiam) aliquid de merum proprietate per quid suave sit sensibus, quidve gustantibus tandem. Experientia quippe ipsa reperit anem fellis, mellisque gratissimam qualitate hæc ergo certa sint, unam confert scientiam eandem intelligentiæ nostræ multifarie conquesta est, per gustum, visum, auditum, odoratum frequenter et tactum. Nam mel quispiam nomen ejus audiens, et gustum percipiens rem sentiens, et tactu comprobans, unam omnes sensus agnoscit. Item varia quoque forma per unum quempiam ex sensibus occurrit et tenemus; nam et auditus multimodum voces, et oculorum visus indiscretam atque cæcæ habet efficaciam ad contuendum ea quæ sunt diversa. Similiter enim album contem nigrum et omnia quæ sibi sunt colorum contra distantia, sicut odoratus, sicut gustus, et sicut

quodammodum scientiam rerum suis capere probatur A effectibus.

CAPUT XI.

De essentia animæ.

Quid igitur est mens juxta naturam propriam, quæ sensibilibus potentiis sese distribuit, et per singulas competenter eorum quæ sunt scientiam sumit? Quod enim aliud quiddam sit præter sensum, quemlibet prudentium dubitare non arbitror. Nam si id ipsum mens quod sensus esset, unius profecto juxta sensus efficaciam proprietatis existeret, propterea quod simplex quidem ipsa sit et nihil in re simplicium varium conspici queat: nunc autem omnibus consentientibus, aliud est tactus, aliud odoratus, et alios quidem incommutabiles et impermixtos similiter esse sensus ad invicem, et quia mens singulis æqualiter adest, aliud quid oportet eam propter sensualem diffinire substantiam, ne quid rei intelligibili possit varietatis ascribi. *Quis cognovit sensum Domini?* Apostolus ait; ego autem dico: Quis propriam mentem considerare prævaluit? Dicant qui Dei naturam se putant posse comprehendere, si se considerant, si mentis suæ substantiam norunt; si multimoda quædam est, varique compositionis, quomodo in multiplices sensus inseritur, quomodo in singularitate quod varium, quomodo in varietate quod singulare est invenitur? Sed agnovi solutionem difficillimæ questionis, ad ipsam vocem divinam recurrens: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem et similitudinem nostram*. Imago namque quandiu in nullo proficit ab his quæ in primæva forma substant, proprie imago cognoscitur; si vero a similitudine formæ recesserit, juxta eam partem imago non erit. Quomodo igitur et hoc unum ex his est quæ in divina natura considerantur, quod incomprehensibilia habetur essentia, necesse est et imaginem primævæ formæ imitari substantiam. Quod si imagines natura comprehendere potest, cum primæva forma in sua comprehensibilitate permaneat, ex hac ipsa contrarietate qua comprehenditur esse dissimilis comprobatur. Porro cum fugiat humanam scientiam mentis nostræ natura, quæ est effecta ad imaginem, refert incomprehensibilitate sui omnipotentiam naturæ incomprehensibilis exprimens.

CAPUT XII.

Inquisitio ubi principale hominis esse videatur, et de lacrymis et risu.

Sileat ergo omnis conjecturalis et vana locutio quæ mille quibusdam rebus corporeis vim intellectualis operationis includit: ex quibus quidam id quod hominis principale est, in corde constituunt: quidam vero in cerebro subsistere suspicantur, quædam superficiei persuasionum opinionem hujus roborantes. Is enim qui in corde principale hominis esse definiit, ex loci situ argumenta nititur suæ rationis apponere, propterea quod medium locum videtur totius corporis continere, quatenus se spontaneo motu a medio ad omne corpus facilius exhibi-

PATR. LXXII.

bens, in quos voluerit effectus erumpat. Ad hanc autem rationem veluti testes videntur afferre tristitias atque irascibiles hominis affectiones: quod scilicet hujusmodi passiones hanc partem ad compassionem commovere videantur. Qui vero cerebrum intelligentiæ domicilium credunt, quasi quamdam arcem universi corporis caput asserunt a natura constructum, in quo mentem quasi reginam quamdam inhabitare pronuntiant, quæ veluti quibusdam nuntiis seu protectoribus ita sensibus circumquaque valletur. Signa vero et isti hujusmodi suspicionis insinuant, quod mens tunc a recto consilio et ab eo quod deceat abducatur, quando cerebri membrana vexatur, et quod in ignorantia honestatis degant, quos ebrietas gravat. Ad hæc autem et aliquas causas naturales B adjiciant, quibus opiniones suas singulis quas de principali hominis parte deferunt, confirmare videantur. Et hic quidem ad igneam naturam cordis cognitionem motuum mentis affirmat, propterea quod et mentis et ignis indormitabilis probetur esse substantia, et quia in cordis parte mentem fatetur influere, idcirco mobilitate fervoris motum temperari mentis astruit, receptaculum naturæ intelligibilis cor esse pronuntians, in quo calor exundat. Alter autem eunctorum sensuum veluti principium atque radicem cerebri membranam esse testatur, suamque rationem hac fide confirmat, quod non alibi sit effectus intelligentiæ collocatus, nisi in ea parte ubi et aures aptatæ irruentes voces accipiunt, et intuitus juxta ipsa oculorum profunda concretus occurrentes pupillis imaginum formas transmittit interius, et qualitates odorum variorum discernuntur attractæ. Sensus etiam qui gustu perficitur, indicio membranulæ cerebri (sicut supra dictum est) approbatur, quæ de proximo quosdam nervorum ramusculos ex re ipsa sensibiles per nodos colli usque ad ea loca quæ colatorii instar existunt, et musculos circumjacentes interserit. Ego autem, quia a passionis accessu animæ intelligentia sæpe turbatur, et quia juxta naturalem vigorem cogitationis effectus obtunditur, quædam hoc idem corporis ægrotatione contingere, verum esse pronuntio, et fontem quendam corporalis caloris cor esse non nego, quod ad irascibiles impetus facile commovetur. Super hoc nihilominus præesse sensibilibus rebus membranulam cerebri, D juxta rationem eorum qui hæc naturali disputatione pertractant, complectens sub se cerebrum, cujus etiam foveri vaporazione pinguedinis audiens, ab his qui se anatomicis inspectionibus occuparunt, irritam quod dicitur omnino non facio; sed non ex his probare contendam quod localibus quibusdam circumscriptionibus incorporea substantia concludatur. Nam nos excessus irrationabiles fieri non ex capitis aggravatione didicimus. Medicorum vero peritissimi, utrisque lateribus, quibus ejusdem cerebri membranulæ continentur, aliqua passione turbatis, rationale nostrum ægrotans definiunt, appellantes freneticam passionem, quia iisdem membranulis frenes nomen existit. Similiter etiam tristitia cor afflicti suspicantes profecto falluntur. Cum enim non

cor, sed os ventris morore turbetur, ad cor morbi hujus incommodum imperite transmittunt. Hoc autem discerunt, qui passionum causas diligenter investigare curarunt, quod in morore compressis naturaliter vltus corporis evaporationum tramitibus atque conclusis in profundissimas internorum sedes cogitur, quidquid per hos respirationis aditus exire prohibetur. Unde coangustatis visceribus accenditur iracundia, sæpe violentior spiritus ex imo trahitur, ut dilatetur id quod contractum est. Et hunc halitum quem moror extrudit, etiam gemitum vocamus, id est nimii doloris indicium. Sed qui putant hac eadem passione affici particulam cordis (ut dixi) falluntur, cum non cordis, sed oris ventris sit ista molestia, ex ea occasione quam diximus, quod scilicet evaporationum compressis aditibus, fellis coangustata vesicula humorem illum asperum atque mordacem in os ventris effundit. Et hæc est hujus rei probatio, quod depressis ipsa coloris superficies velut origine (aurigine) videtur infecta, dum fellis humor in venis nimia constrictione diffunditur. Sed hæc ratio ex illo quoque morbo qui huic videtur esse contrarius, id est qui ex lætitia risuque contingit, vel maxime commendatur. Dilatantur enim quodam modo et dissolvuntur per aliquam voluptatem totius evaporationes corporis suavissima cognitione percepta. Sicut enim ibidem per mororem tenues et incertæ respiraciones iterum comprimuntur et interius viscerum constringentes affectum ad caput et ad membranam cerebri vaporem humidum supprimunt, qui multum in coneavis sub relictis per aditus evaporationibus excurrit ad oculos, et compressione ciliorum per guttas egerit: hæc autem gutta lacryma nominatur, ita intelligendum est ex afflictione contraria: cum plus solito distenduntur respiracionis itinera, per ea spiritus in altis se recessibus inserit, et per oris aditum protinus a natura propellitur, visceribus cunctis et maxime jecore (quemadmodum alunt qui circa lita periti sunt) per quamdam agitationem motumque ferventissimum, hujuscemodi conceptum spiritum in exteriora pellentibus. Unde facilitatem quamdam exitum ejusdem spiritus natura machinata, rictum oris ex transverso patefacit genam utranque distendens, et quod hinc efficitur risus nomen accepit. Nec propter hoc igitur principale hominis esse in jecore putandum est, nec propter fervorem sanguinis, qui copiosus erga cordis loca versatur, nec ob affectus irascibiles æstimandum in corde esse mentis hospitium. Sed hæc ad qualitates corporeas referenda sunt. Mentem vero credendum est æqualiter membra stægula juxta ineffabile temperamentum rationis attingere. Et si Scripturam nobis ad hoc nonnulli proferant, quatenus principale in corde hominis esse testentur, non id debemus inexplorata ratione percipere. Qui enim cordis meminit et reme assersit dicens: *Scrutans corda et rene Deus*. Ita aut utroque aut neutro hoc intellectuale hominis licet includi. Obtundi vero easdem intellectuales efficientias, vel etiam sine effectu proprias existere, per qualitatem corporeæ affectionis

A edoctus, non satis idoneum arbitror argumentum locis aliquibus virtutem mentis asseram continet tanquam per tumores partibus occupatis a pro latitudine possit expelli. Corporalis enim hæc op est, ut vas præventum immissis rebus aliud quid nequeat omnino recipere. Intellectualis namque stantia neque in vacuis et convexis partibus cor inmoratur, nec magnitudine vel mole carnis editur. Sed quia constat veluti organum quod musicum totum hominis corpus extractum, et rumque contingit ut hi qui musicæ periti suam nequeant ostendere disciplinam propter in menti inutilitatem artis industriam reventis, aut tempore vitiatum est, aut aliquo casu (ptum, aut rubigine vel humore detritum est) idcirco sine sonorum manet effectibus, licet qui tibicinis artis est peritus inspiret; sic et per omne corporis transiens instrumentum in ctualibus effectualibus partes, sicut natura est, competenter attingit: et in his quidem qu substantiam permanent vim suæ operationis e in his autem quæ per vitium quoddam artifi motum ejus admittere nequeunt, præter el operationis existit. Naturaliter enim quodam mens apta est in his membris proprie congr que versari, quæ sua sospitate vegetantur: autem prorsus alienari, quæ quoddam inf vexata sunt.

CAPUT XIII.

Contemplatio quædam naturalis de materia e et mentis inspectione.

C Mihi vero videtur et plus esse quam nat hæc parte contemplatio, per quam possumus de utilioribus informari dogmatibus. Qui optimum et summum præ omnibus ac præmi num est ipsa Divinitas, ad quam universa re quæcunque boni desiderio continentur, in mentem fatemur, ut pote ad imaginem fac cherimi Conditoris, quamdam similitudinæ mævæ formæ custodire, et ipsam in optimi existere; si vero extra eam fuerit, simul qua erat pulchritudine denudari. Sicut au mus mentem similitudine pulchritudinis fo cipalis ornari, veluti quoddam speculum p tis impressione refulgens, juxta eandem ipsam quoque naturam a mente, qua disp regitur, credimus contineri ejusque specie factam veluti quoddam speculum speculi quoque sustineri hoc materiale nostræ profitemur, circa quam eadem natura e Cum igitur alterum contineatur ex alter omnis illius summi et veri participatio e exouurit, per superiorem id quod inferi exornatum. Si quando vero hujus bonæ nis fuerit facta divisio, et e contrario su riora sectatur: tunc deformitas materiz i reat cum a natura deseritur. Informis on res et incomposita est ipsa materies per informitate ejus simul, et pulchritudo na

pitur, quæ mentis vivacitate decoratur : ac sic ad ipsam quoque mentem per naturæ defectum derivatur materiei deformitas, ita ut imago Dei jam non possit inspicere in hac impressione figmenti ; veluti quoddam namque speculum, id est, bonitatis forma atque virtutis post dorsum se ponens abjicit quidem splendoris eximii claritatem. Informitatem vero materiz in se prorsus assumit : et hoc modo fit mali adivitas, boni privatione subserpens. Bonum est autem, quidquid summo bono conjungitur ; quod si extra similitudinem hujus effectiois fuerit, sine bono procul dabitur permasebit. Cum igitur secundum inspectam rationem constat esse summum bonum quod vere bonum est, mens autem ad imaginem summi boni facta est, et ipsa accepit ut ei bene sit ; statim vero quam mens continet, quasi quedam imago esse probatur imaginis : ostenditur per hoc, quod materiale nostrum tunc bene subsistat atque bene contineatur, quando a natura dispensatur et regitur. Iterum vero solvitur atque dejicitur, quando ejus provisione privatur, simulque a boni copulatione secluditur ; hoc autem non fit aliter nisi cum ad contrariam partem naturæ fuerit facta conversio, nec ad bonam summum desiderium ejus promovet, sed inde declinat, quod pulchritudine semper egere videatur. Necesse est enim ad deformitatem materiei despectissimam atque sordissimam conformetur id quod similitudinem ejus assequitur. Sed hæc a nobis quadam consequentia dicta sunt, per inspectionem propositam subrogata. Hoc autem quaerebatur, utrum in aliqua parte membrorum intellectualis virtus locata sit, aut per omnes artus æqua lance discurrat. His enim qui mentem (ut superius dictum est) localibus includunt partibus, et ad demonstrationem opinionis suæ proferunt, quod non prospere intellexit eorum quibus contra naturam cerebri membrana vexatur, ostendit ratio quod per omnes partes humanæ confirmationis, sicut aptum est unumquodque membrum, naturaliter operetur. Similiter autem vis animæ præter efficientiam subsistit, cum aliqua pars corporis in natura non permanet. Et propter hæc oblata est sermone nostro proposita consequenter inspectio, per quam discamus in hominis constructione, a Deo quidem gubernari mentem, a mente vero materiale vitam nostram contineri, cum in natura persistit : si vero a natura discesserit, etiam cooperatione mentis eam privari necesse est. Sed revertamur rursus unde digressi sumus, quod si in ea quæ a naturali constitutione omnino exorbitant per aliquam passionem, proprium mens servet effectum, et in his quidem quæ vigent iscolomus manet, impos vero fit in his quæ non queunt vim ejus operationis excipere. Fas est autem et ex aliis rebus hujusmodi dogmatis firmare sententiam : et nisi grave ac molestum est, præsentiam sermonis fatigatus etiam de his paucis, ut potero, explicabo.

CAPUT XIV.

De somno et oscillatione, et de somniis ratiocinatio.

Materialis hæc et fluxa corporis vita semper in

A motu procedens, in hoc habet existendi vim atque potentiam, ut nunquam prorsus a motu desinat, sed veluti fluvius quidam juxta suum decurrens impetum, plenum quidem demonstrat alveum per quem delabitur. Non tamen eadem aqua circa eundem locum esse videatur, sed aliud quidem ejus transcurrit, aliud vero supervenit : ita et hoc materiale vitæ presentis, per quemdam motum contrariorum frequenti sibi successione decurrat, et a commutatione sua stare penitus non potest, sed quietis impatiens jugem conversionem rerum similiter possidet. Quod si aliquando a motu destiterit, pariter et esse cessabit : ut puta plenitudinem relaxat inanitas, itaque inanitati plenitudo succedit, somnus continuum vigiliarum laborem sustentat. Iteraque vigilie B quod resolutum esse videbatur consolidant, et neutrum horum in eodem statu permanet, sed mutua sibi presentia utrumque succedit. Itaque se ipsa natura mutationum vicibus innovante, ut partem videlicet utriusque recipiens ab altera migret ad alteram. Nam si semper animal persistat in opere, intentio disruptionem divisionemque partium que tenduntur, efficiet : continua quoque corporum quies ruinam quamdam solutionemque status operabitur. In tempore vero moderatius utrumque perceptum, fortitudinem ad permansionem substantiæ commutabit, quæ per continuum ad contraria transitum utrinque alternante sibi successione reparatur. Sic ergo opportunitatem quietis nacta natura, subterit C per soporem, et sensibus ab operatione semotis, otium ad tempus impertit, et veluti equos post certamina sudoresque compescens. Necessaria vero est corpori quies, ut sine impedimento quoque cibus in omnia membra per occulta eidem itinera diffundatur, nulla intentionis obice meabilem præcludente transgressum. Nam sicut ex infusa imbribus terra, cum radiis solis fota fuerit, vapores quidam caliginosi de profundis ejus fluibz extrahuntur, similiter et in nostra fit terra : cum cibus intrinsecus congenitoque calore decoquitur, vapor quidam naturaliter, ut pote æreus, ad superna contendit, et veluti fumus per rimas parietis penetrans ad capitis loca pervenit, inde per dictos adnexus sensibus exhalatur. Unde D necesse est, tunc sensus otium gerere vaporum transgressione detentos. Oculi sopiti sunt, et palpebrarum obductione veluti quodam mechanicæ artis æquo pondere conteguntur : ipsis quoque vaporibus et auditus obstruitur, et quasi quodam ostio auribus imposito a sua naturali operatione feriatur. Hæc autem talis passio somnus dicitur, vacantibus in corpore sensibus, et juxta naturalem motum nihil prorsus agentibus, ut digestionis escarum exitu facillime proveniant, et suos meatus ipsa exhalatione transcurrant. Quapropter si coangustentur his exhalationibus ea loca quæ circa sensus sunt, et quadam somnus occupatione tardetur, vapore compleuntur : et quia ex nervis constat esse composita, ut colli ac faucium naturaliter ex sese tenduntur, ita ut per hanc extensionem, illa quæ fuerant compressa vapo-

ribus, tenentur, ut flori solet ab his qui vestes infusas nimia compressione torquentes humorem omnem nituntur exprimere; et quia partes quæ circa fauces sunt, rotundiores videntur, abundantque nervis, ut dictum est, si quando discludi ab his vaporum crassitudinem convenit, quia impossibile sit rotunditatem porrectam ostendi, nisi id suo schemate peragat, idcirco relictus in oscitatione spiritus mentum quidem deorsum ad facies quadam concavatione pertrahit, et cunctis interius in orbe patefactis, undosa illa spissitudo quæ in ipsis locis insederat spiritali propellente dirigitur. Frequenter autem et post somnum nobis idipsum solet accidere, cum ex illis vaporibus indigestum quid fuerit subrelictum. Ex his itaque causis una mens evidenter ostenditur, quod naturæ congruens atque consentiens esse videatur: dum vigilante illa et hæc suos effectus exerrat, resoluta vero in somnum etiam mens persistat immobilis: nisi forte imaginationes somniorum mentis agitationes esse quis æstimet, eamque operantem per soporem suis motibus arbitretur. Nos autem constanter asserimus eam solam actionem ad mentem referendam, quæ sapientia consilioque perficitur. Ea vero quæ per somnum phantasmatum deliramenta proveniunt, imaginationes quasdam efficiunt mentis opinamur, quas irrationabilis pars animæ per accidentia quæque confingit. Anima quippe a sensibus advocata per somnum, necesse est ut mentis quoque privetur effectu. Per sensus enim ad hominem quodammodo reversio mentis efficitur, quibus vacantibus et intelligentiam necesse est otiosi: cuius rei argumentum est, quod frequenter ineptissimis atque vanissimis formis dormientes illudimur: quod nequaquam fieret, si consilio tunc anima et ratione regeretur. Sed mihi videtur, cum presentior vis animæ, id est efficiuntia mentis et sensuum conquiescit, illam tantummodo partem ejus in somniis operari, quæ nutrimenta incrementaque dispensat. Si autem hoc ita est, somnia quæ sunt et imaginationes sensibus et intelligentiæ congruentes hæc nimirum causa contingunt. Quæcunque nobis per animæ partem, in qua memoria viget, impressa sunt, hæc eadem, ut sors attulerit, veluti pietas oris opere formantur, figuratiōne quadam jugiter ad hærente in hac specie animæ qua memoria continetur. His itaque phantasiis homo deluditur, non alicujus ordinis tramite ad eorum quæ apparent visionem colloca-tionemque productus, sed mixtis quibusdam et inconsequentibus seductus erroribus. Sicut enim in opere corporali unicuique membro proprie quid juxta vim sibi naturaliter insitam peragenti, etiam quiescentis membri quidam consensus cooperationis accedit, eadem rationis consequentia de anima quoque sentiendum est. Nam cum quiddam ejus quiescit, quiddam vero movetur, totum parti necessario consentit, quia nec possibile est unitatem naturalem tunc posse dividi, etsi pars quædam potentiarum ejus in operatione persistat. Sed quemadmodum vigilantibus et satagentibus obtinet quidem mens, etique sensus obsequitur, nec eis tamen adesse dispen-

A satrix illa potentia corporis approbatur, si mens usibus cibum providet, sensus autem quod provisum est, ea vero corporis virtute nutrimentis invigilat, proprie sibi quod datur rit; ita per somnum ablato harum potentiarum quodammodo commutantur in nobis, et obtinet quod irrationabilis esse probatur. Aliorum efficiuntia conquiescit, non tamen omnino re-tur. Tunc enim vis animi qui nutrimentis quamvis per soporem ad digestionis contentium omnemque naturam sibi vacare permittit enim ab hac ejus operatione potentia illa abstractitur, nec enim fas est quod semel natum est, possit divelli, sed elucescere non ejus effectus, somni otio impeditus. Hac ita-tione cum se mens ad sensibilis animi spectat, consequens est cum hic movetur, uti dicamus moveri pariter, et cum quiescit, similiter quiescere. Quemadmodum vero circa ignem fieri naturale est, ut cum paleis undique nulloque spiraculo suscitatur, nec circumparcat, nec penitus extinguatur, sed pro-quidem fumus exurgat, quod si paululum ei fuerit, illico fumus excitatur in flammam: et mens otio sensuum tempore soporis obtinere per eos potest, nec prorsus intelinstar summi videtur operari, in aliquo quidem in aliquo vero prævalens: et sicut quispiam, resolutis lyre nexibus, si plectrum eliciat, non ei modulatio competenter occurrit enim extantum quod non est apte resonant plerumque manus artificiose movetur, dum circum ad locales positiones accentuum, sonum non efficitur nisi inordinatus ex motu eorum quæ vocant Græci βάρβρον; ita per somnum sensuum membrum resolutis, aut omnium artifex animus, si corpus nimia plenitudinivetur, aut certe languidius et obscurius cum hoc organum sensuale diligentius ar-excipere. Quapropter in somniis memoria confusa, præscientia vero quibusdam vobruta, præter votum ac studium quasdam turæ imagines, et aliquid eorum nonnullum sunt ventura prænuntiat. Nam per subtilitæ plus aliquid habet quam corporis contemplanda ea quæ videntur accedere potest recto ordine futura reserare, quispicum et manifesta doctrina proponitur in somniis digesta cernuntur. Sed quidquid ambigua futuri sit denuntiatio, quod æni qui videntur ista discernere, quod, si aliquid in verbis, aliud in intellectibus afferat. Sicut Pharaonis botrum premit in patera, sicut canistro ferre pistor imaginatur, uterque studium quod exereuit se in somniis esse Solitarum namque artium simulacrorum scientia mentis impressa per omne vaticini dici quæ ventura fuerant præstiterunt. Daniel et Joseph eorumque consimiles nullis turbati sensibus ad futurorum

scientiam, nihil hoc ad præsentem pertinet questio-
 neu, quia non hæc quisque sapiens somniorum
 generibus imputare debet, alioquin et illas visiones
 quæ divinitus vigilantibus accidunt, non superna
 visitatione, sed naturæ consequentia sponte sua id
 operante putabit posse contingere. Sicut ergo cunctis
 hominibus juxta suum sese moderantibus animum,
 quidam sunt qui divina illustrari confabulatione me-
 rantur, ita communiter secundum naturam nobis
 æ similiter somniorum phantasiis accidentibus, non
 ulli per soporem divinæ cujusdam participes revela-
 tionis existunt, cæterisque omnibus et si aliqua re
 per somnium præscientia gignitur, juxta prædictum
 gignitur modum. Si vero Ægyptius ille vel Assyrius
 tyrannus ad scientiam futurorum per somnia divinitus
 instruuntur, aliud quiddam est quod per eos
 miranda dispensatione peragitur. Oportebat enim
 sanctorum sapientiam declarari quæ videbatur occul-
 ta, ne communem vitam sine utilitate vel commodo
 præteriret. Quomodo namque Daniel talis esse nosceretur,
 nisi incantatorum atque magorum acquisitionem
 semini defecisset intentio? Quomodo etiam salvaretur
 Ægyptus Joseph in custodia constituto, nisi eum
 discretio somniorum pertraxisset in medium? Et ideo
 quid aliud ista prætendunt, nec secundum phantasias
 communes omnino pensanda sunt, consueta quippe
 somniorum facies eadem universorum est quæ modis
 plurimis specie quadam imaginationis occurrit. Aut
 enim permanent, ut dictum est, in ea parte animæ
 qua memoria continetur, studiorum similitudines
 diurnorum, aut sæpenumero qualitatibus corpora-
 lium affectionum somniorum præfiguratur expressio.
 Sic etenim qui sitit esse se miratur in fontibus, et
 deliciis gaudet qui cibus indiget, et juvenis ætate
 vicens imaginum ludificatur illecebris pro similitu-
 dine passionis. Novi vero ego per somnium et aliam
 ænigmatum medentium causam. Nam quidam de
 necessariis meis captus frenesi, cum nimium grava-
 retur, quod illi cibus plus quam virtus ejus exegerat
 esset oblatas, arbitratus est plura intestina stercore
 plena sibi superponi. Cumque jam prope esset ut
 fatigatum corpus ejus sudoribus laxaretur, aquam
 sibi deferre qua perfunderetur jacens eos qui aderant
 precabatur obnixe, nec desistit, hoc cum clamore
 deposcens, donec exitus rerum querelarum talium
 causam absolveret. Nam simul et sudor plurimus ex
 ejus erupit corpore, et solutus venter intestinorum
 potius interpretatus est. Quod igitur obtusa valetu-
 dinæ natura tunc pertulit, corporis inæqualitati com-
 passa est, ut molestiam quidem sentiret, et dicere
 quidem propter ægritudinem manifeste non posset,
 atque, sicut datur intelligi, nisi ex incommoditate
 contingeret, sed naturali sopore mens sospitate gere-
 retur, somnium profecto ei qui sic erat affectus,
 existeret, aquam quidem sudorem, fluxum vero in-
 testinorum gravitatem, esca enim gravitatem et
 pressuram morientis insinuat. Hoc idem vero videtur
 et plurimis peritis medicinæ, quod scilicet, juxta
 passionum differentias, somniorum quoque varie
 facies ægrotantibus accidunt, aliæ quidem defectus

A stomacho, et aliæ cerebri passione vexatis, his etiam
 qui febre laborant aliæ, et aliæ qui ex cholera peri-
 clitantur et flegmate. Itemque dissimiles his qui
 plenitudine et inanitate decumbunt. Ex quibus possi-
 bile est animadvertere quod illa vis animæ per quam
 nutrimenta nobis incrementaque contingunt, habeat
 aliquam intellectualis rei particulam, qua sibi socie-
 tate consortam, dum qualitas affectionis corporeæ
 similitudinem quodammodo præferat, juxta passio-
 nem quæ obtinet imaginationem congruentem. Item-
 que multis etiam secundum morum diversitatem
 somniorum quoque visa formantur. Alia namque
 sunt viri fortis, alia meticulosi, alia luxuriosi, et alia
 continentis; aliis largus et aliis avarus imaginibus
 illuditur: nusquam vero in his intelligentia mentis
 operatur, sed animæ pars irrationabilior, ut sæpe
 diximus, has phantasias facit, et quibuscumque vi-
 gilans studiis assuescit, horum sibi similitudinem
 præformat in somnis.

CAPUT XV.

*Quod unica duntaxat anima sit in corpore humano,
 triplici potentia constans.*

Sed multum a proposito sumus abducti. Demon-
 strare namque sermo promiserat quod mens non in
 aliqua parte corporis esset inclusa, sed æqualiter per
 totum sparsa discurrat, juxta naturæ similitudinem
 motum subjectæ partis efficiens. Est autem ubi et
 ipsa mens naturæ subsequens impetus ministerium
 quodammodo servitutis impendit. Frequenter enim
 natura præcedit corporis, et aut occasiones lætitæ
 aut causas mœroris insinuat, ita ut ipsa quidem
 præstet initium vel cibos appetere, vel quamlibet
 aliam rem voluptatis implere. Mens autem tales mo-
 tus carnis excipiens, consilii sui nisibus considera-
 rum rerum parat effectus. Hæc vero non fit in om-
 nibus, sed in his tantum qui turpiter affecti, domina-
 tum rationis naturæ nutibus subjugant, quique
 suffragiis ejusdem mentis voluptatibus sensuum ser-
 viliter obsequuntur. A perfectioribus autem non ita
 fieri certum est, apud quos mens præcedit in omni-
 bus, et ratione potius quam passione id quod oportet
 exsequuntur, naturaque vestigia pereuntis directa
 sectatur. Quia vero tres differentias vitalis potentie
 ratio deprehendit, id est nutrimentalem, quæ propter
 sensus aliquos augmenta recipit, et sensualem, quæ
 sic nutritur ut sentiatur, et rationalem, quæ perfecta
 est et per has omnes extenditur, idcirco notandum
 est quod una vis tantummodo vitalis, altera vero
 sensualis, tertia vero præ cæteris etiam rationalis
 existat. Sed nemo per hæc æstimet tres animas in
 hominis conformatione propriis circumscribas esse
 limitibus, et velut ex pluribus eam credat esse con-
 flatam, cum vera et perfecta una sit anima naturali-
 ter spiritualis atque intelligibilis, quæ per sensus
 miscetur materiali substantiæ. Omne vero materiale
 atque corporeum quod in conversione atque muta-
 tione est, siquidem participium capit animatæ poten-
 tiæ, motum per incrementa sortitur. Si vero ab ef-
 fectu vitali recesserit, motum suam corruptione

testabitur. Igitur nec sensus propter materialem A substantiam, nec intellectualis in nobis potentia propter sensus operatur.

CAPUT XVI

Quod proprie hominis anima rationalis et sit et dicatur, et quod anima per lotum corpus sua nusquam certam sedem habeat.

Quod quaedam de creaturis hac vi tantummodo nutuntur, qua nutriuntur et crescunt, alie vero sensuum potentia praevalent, et nec illa sensibilis, nec ista rationalis participantia probantur esse substantiae. Idcirco quis animarum esse multitudinem suspicetur, cum differentiam earum non competenti ratione definiat, quia omne quidquid in rebus est, siquidem perfecte et integre vocatur, proprie constat esse quod dicitur. Si autem non per omnia, quod B appellatur existat, inane nomen ei putatur ascriptum, ut puta quod rerum vim non demonstret, dicimus enim proprie subjecto nomen imponere. Quod si quis ex lapide fabrefactam similitudinem veri panis ostendet, cui et forma quidem ipsa sit, et magnitudo ejus videatur aequalis, nec non et eandem coloris similitudinem praeferat, ha ut multis indicis verus putetur, desit autem illi quod cibus possit existere, idcirco jam lapideam proprie vel naturaliter, non nisi abusive panis appellationem dicimus accepisse. Item caetera juxta eandem rationem quae non sunt per omnia quod dicuntur, habent ex abusione vocabulum. Sic igitur et anima cum perfectionem in ratione et intellectu prorsus obtineat, omne quidquid haec C non est, aequivoce quidem anima potest esse, non tamen vere dicitur anima, sed est vitalis quaedam efficientia quae per abusionem anima nuncupatur. Propter quod et irrationabilium naturas tanquam non procul existentes a surculari vel seminoli vita, dedit ad usus hominum Deus qui de singulis quibusque justitiam legis suae affixit, ut hi qui eorum vescuntur carnibus, pro oleribus habeant. Omnes enim carnes manducabitis sicut olera feni. Parum namque plus habere videntur per sensuum vegetationem, quam illa quibus aluntur, et quibus crementa percipiunt, quae res instruat amatores carniarum, non multis sensibilibus animum suum nectore, sed magis spiritualibus privilegiis occupari, quod in his vere animae conspiciantur effectus. Nam in rebus carnalibus irrationabiles nobis sunt compares et aequales. Sed in aliud D nescio quomodo consequentia sermonis inflexa est: non enim hoc erat in contemplatione propositum, ut quid esset excellentius in homine, utrum mentis operatio aut substantia materialis, inquireret; sed quod in aliqua parte eorum quae in nobis sunt mens esset innexa, aequaliter autem in omnibus et per omnia sese diffundat, et nec extrinsecus contineat, nec confineatur intrinsecus. Haec enim forma in cadis aut in situlis aliisque similibus vasis atque corporibus, quae se sua capacitate continent proprio pervidentur: communio vero mentis ad corpus ineffabilem quamdam et incomprehensibilem copulam habere cognoscitur, nec interius existens, quia res incorporea nequit corpore contineri, nec exterius circumfusa

vel ambiens, sed invisibili quodammodo et inelata ratione naturae conjuncta atque connexa ipsa, et circa ipsam prorsus inspicitur eo (ut modo, quo nec intelligi potest omnino nec dici, quod juxta proprium ordinem eadem valente nomen quoque suos effectus exercent. Si autem licito quodam natura nataverit, etiam motus ntitubare necesse est.

CAPUT XVII.

Enarratio divini sermonis quo dicitur, Faciamus neminem ad imaginem et similitudinem nostram quo perquiritur quae sit ratio, et in quo sim beata et impassibilis naturae hoc possibile nescit mortale, et quemadmodum in imagine masculi probetur et femina, cum in primae forma existare videantur.

Sed assumamus iterum divinae vocis oraculum B *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, quam parva atque indigna nonnulli eorum de magnificentia hominis suspicati suum collatione mundi hujus extollere putaverunt. Dixerunt enim parvum mundum esse hominibus ipsam exstantem universalibus elementis. Sed qui tanta jactantia nominis hujusmodi substantiae contulerunt, sui prorsus obliti suum ex proprietatibus muris et culicis praecordia inepta finxerunt. Nam et illis ex quatuor elementis natura compacta est, et circa omnes animalium elementorum plus minusve quaedam ponitur, sine qua subsistere ea quae utuntur omnino non poterunt. Quid igitur amplius mundi figuram vel similitudinem putetur haec C ferri, caeli quod transit, terrae vero quae et omnium quae in his continentur continentium situ, pari conditione labentium? Sed in qua ecclesiasticam rationem hominis magnitudinem eo quod ad similitudinem mundi est conditus imaginem factus est Creatoris. Fortassis sit imaginis ratio quae, quomodo incorporeale sit simile, quod temporale est semper incommutabili id quod continuis motibus in impassibili etiam et incorruptibili quod corruptioni subjectum est, et ei qui sine ulla id quod semper in malitia et defectu est. Multum namque distat inter primae et eam quae ad similitudinem ejus facta quippe, si servet principalis formae similitudinem D imago et proprie imago dicitur. Si vero aliter discedat, aliud quiddam esse monstretur ergo mortalis homo purissimae illius naturae semperque subsistentis imago est? De his itaque solam veram rationem evidenter agnoscit. Nos autem, quantum cernimus, quibusdam conjecturis atque conjuncturam ipsam sedulo investigantes, hoc esse quod quaeritur, de quo nos nec divina quae ad imaginem Dei factum hominem remanens naturae deflenda miseria est, quia in impassibilis vitae similitudinem gerit. Nescit enim e duobus alterum confiteri, ut si quod Deo quod nostrum est, aut passibilem divinam possibilem humanam putet esse substantiam

aequitibus istis substantia similitudo rationis in
 utrisque cernatur. Si vero neque Divinitas in pas-
 sione est, neque nostra passionibus probantur exce-
 pta, putas quæ altera relinquitur ratio secundum
 quam divinam vocem veracem esse dicamus, quæ
 imaginem Dei hominem esse testata est? Igitur eam-
 dem scripturam sumamus universam, si quomodo
 per eam nobis aliqua declaratio ad id quod quaeritur
 elucescat. Posteaquam dixit : *Faciamus hominem*, et
 ad quam rem factus est indicavit, inferens quod *fecit*
Deus ad imaginem, ad imaginem Dei fecit eum,
masculum et feminam fecit eos. Jam vero in super-
 ioribus dictum est quod ad destructionem impietatis
 hæreticæ sententia ista processerit, qua competenter
 instruiatur, quod fecerit hominem unigenitus Deus
 ad imaginem Dei, ut nulla ratione divinitatem Patris
 et Filii discernere moliamur, cum æqualiter divina
 Scriptura Deum utrumque fateatur, et eum qui fecit
 hominem, et eum ad cuius imaginem factus est. Sed
 de his nunc omittatur assertio. Vertamur autem ad
 propositam quaestionem, quomodo divina quidem na-
 tura beata sit, et eam quæ similis ei est miseram
 Scriptura commemoret. Igitur verba ipsa diligentius
 exploremus, et inveniemus aliud quiddam esse quod
 ad imaginem Dei factum est, aliud vero quod nunc
 in miseria pervidetur. *Fecit, inquit, Deus hominem;*
ad imaginem Dei fecit illum; finita est ejus qui factus est
 ad imaginem Dei conditio. Deinde adjungitur velut
 de eadem condicione sermo, cum dicitur : *Masculum*
et feminam fecit eos. Cunctis autem reor esse notis-
 simum, quod id ipsum ab illa primæva forma intelli-
 gitur alienum. In *Christo* namque *Jesu*, sicut dicit
 Apostolus, *neque masculus, neque femina*, sed quia
 per hæc divisit hominem sermo divinus, duplex quæ-
 dam probatur naturæ nostræ formatio, et ea quæ
 divinam refert similitudinem, et ea quæ ab ista dif-
 ferre monstratur. Aliquid enim tale contestatio rela-
 tionis insinuat, primum quidem dicens, quia *fecit*
Deus hominem; ad imaginem Dei fecit eum. Itemque
 subjiciens, quia *masculum et feminam fecit eos.* Hoc
 autem in his quæ de Deo sentiuntur probatur extra-
 neum, sed arbitror ego per hæc quæ a Scriptura
 sancta dicuntur magnum atque sublimè dogma de-
 clarare, quod tale esse pervideo: duabus rebus secun-
 dum summitates ab invicem separatis mediam huma-
 nam esse substantiam, inter divinam scilicet incorpo-
 reamque et irrationabilem brutamque naturam. Nam
 utriusque rei ratio in hominis conformatione con-
 spicitur: divina quidem, hoc quod rationalis et intel-
 lectualis est, quod etiam masculi ac femine differenti-
 am refugit; irrationalis, hoc quod corpoream con-
 stitutionem in masculum divisam gestat et feminam
 (in his enim utriusque versantur universa quibus
 consistit humana substantia); sed prælatum esse
 quod in nobis intellectuale est ei rei quæ humanæ
 propagationi servire videmus, ordine ipso conditio-
 nis exsequente didicimus. Ad effectum quippe gene-
 rationis quædam est hominis cum irrationabilibus
 im.ata conjunctio. Primum igitur ait quia *fecit Deus*
hominem, ad imaginem Dei fecit eum: ostendit per

hoc id quod supra diximus Apostolum deluisse, quia
 in *Christo Jesu neque masculus neque femina.* Deinde
 intulit quod humanæ naturæ proprietates exprime-
 ret, *masculum et feminam fecit eos.* Nec me quispiam
 culpet quod propositæ rationis intelligentiam videar
 ex alto deducere; Deus enim naturaliter existens
 quidquid boni cogitatione complectimur, imo potius
 omni bono quod aut intelligi potest aut comprehen-
 di præstantior, non ob aliam causam creavit homi-
 nem nisi quia bonus est. Talis ergo cum sit, et pro-
 pterea naturæ formationis exstiterit creator, nequa-
 quam imperfectam virtutem suæ bonitatis ostendit,
 ut aliquid ex his quæ ei suppetunt daret, aliquid vero
 invidia cogente subtraheret, sed perfectæ bonitatis
 species in eo est, ut hominem qui non erat in gene-
 rationem produceret, honorumque participem face-
 ret. Quia vero honorum ipsorum multa probatur esse
 congestio, quæ non possit numero facile compre-
 hendi, idcirco generali quadam voce universa simul
 Scriptura complectens significare curavit, cum ad
 imaginem Dei factum hominem retulit. *Æquale enim*
est hoc, ac si diceret, humanam naturam omni boni
factam esse participem: si enim bonitatis est plen-
tudo divinitas, et hujus homo imago est, profecto et
in plenitudine sit omni boni hæc imago, juxta pri-
mævam formam similitudinem possidet. Est igitur in
nobis totius boni conditio, totiusque virtutis et sa-
pientiæ, et quidquid illud est quod optimum possit
intelligi, præ omnibus vero quod ab omni neces-
sitate liberi sumus, nec subjugati quadam naturali
potentia, sed arbitrio proprio ad consilium quod pla-
cuerit inclinamus; virtus enim spontanea quadam
res est, et nullius subjecta dominio. Quod autem
quadam necessitate coactum est, virtus esse jam non
potest. Cum ergo pene in omnibus primævæ formæ
pulchritudinem formamque imago demonstret, nisi
in aliquo differat, jam non erit similitudo, sed
ipsum atque æquale illi per omnia demonstrabitur,
quod in omnibus immutabile comprobatur. In quo
ergo Divinitatis et similitudinis ejus distantiam per-
videmus? In hoc procul dubio, quod Divinitas in-
creata est, hæc autem creationi subsistit, quæ pro-
prietatis differentia rursus aliarum proprietatum
consequentiam protulit. Occurrit enim cunctis indub-
itata professio, quod increata natura incommutabi-
lis sit et semper eodem modo permaneat, creatura
vero non possit sine mutatione persistere. Ipse de-
nique ex nihilo ad existentiam transitus, motus qui-
dam erat atque conversio, cum non existens ad
essentiam divino consilio transmutatur. Et sicut im-
pressam in ære figuram sanctum Evangelium Cæsaris
appellat imaginem, per quod addiscimus quod juxta
figuram quidem similitudo Cæsaris, in subjecto au-
tem differentia ejus appareat, ita et in prædictis rati-
one pro figuris sunt ea quæ in contemplatione
divinæ naturæ humanæque cernuntur; eorum quibus
eadem similitudo est, in subjecto prorsus differen-
tiam reperimus, quam intuitu mentis increata natura
creataque conspiciamus. Quoniam igitur Divinitas
ipsa semper est, homo vero per creationem factus

ex mutatione coepit existere, cognationemque quam-
dam videtur habere cum natura veritabili: idcirco
qui novit omnia antequam fiant, sicut propheta pro-
miserat, providens atque prospiciens virtute præ-
scientiæ suæ in quæ declinaret juxta spontaneam
voluntatem humani motus arbitrii, id quod futurum
erat inspexit, tribuens imagini differentiam maris et
femine, quæ jam non ad divinam formam principa-
lemque respiceret, sed, uti dictum est, irrationabili
naturæ propinquare videretur. Causam vero tanti
hujus artificis soli quidem illi intelligunt, qui verita-
tem propriis oculis intuentur, et verbi ministri sunt;
nos autem, sicut est possibile, conjecturis quibusdam
atque indiciis veritatis vestigia prosequentes, quod
incidit animo, non enuntiativo modo proferimus, sed
exercitii loco devotis auditoribus intimamus. Quid
est ergo quod de his excogitare potuimus? Dicens
Scriptura divina, quia fecit Deus hominem, indefinita
significancia omne hominum genus ostendit. Non
enim nunc Adam in conditione nominatus est, sicut
et in consequentibus declarat historia: sed nomen
homini creato, non cuilibet homini generale est.
Hinc ergo ex hac generali naturæ appellatione, tale
quid excogitare compellimur, quod divina virtus
atque præscientia omnem humanam naturam in
prima conditione complexa esse videatur. Oportet
enim Deo nihil indefinitum in his quæ ab eo creata
sunt æstimare, sed singulis eorum quæ sunt esse
modum certissimum Creatoris sapientia terminatum.
Sicut enim quilibet hic homo quantitate corporis ter-
minatur, modusque substantiæ ejus est qualitas,
quæ simul cum superficie corporis explicatur, sic
arbitror velut in uno quodam corpore, totam pleni-
tudinem humanitatis ab universitatis auctore præ-
scientiæ virtute complexam: et hoc Scripturam in-
sinuare, cum dicit: *Et fecit Deus hominem; ad ima-
ginem Dei fecit illum.* Non enim imago hæc in parte
naturæ est, nec in uno aliquo qui in singularitate
propria cernitur ista gratia terminatur, sed in omne
genus æqualiter hæc talis et tanta potentia virtutis
excurrit. Hujus autem rei signum est, quod mens
æqualiter omnibus inserta est: universis autem cogi-
tandi et recogitandi constat inesse rationem, cæ-
tera omnia quibus divinæ naturæ similitudo declara-
tur, in eo quod ad imaginem Dei factus agnoscitur.
Sive enim ille qui prima mundi est conditione for-
matus, sive hi: qui post consummationem totius
mundi futurus est, æqualiter in se divinam præferre
probatur imaginem. Idcirco unus homo universitas
appellata est, quia divinæ potentiæ nec præteritum
aliquid nec futurum, sed et quod expectatur, veluti
si præsto sit, virtute qua continet intuetur. Omnis
itaque natura a primis usque ad novissimos trans-
currens, una quædam est imago substantiæ: diffe-
rentia vero in masculo et femina deinceps ob hanc,
ut arbitrator, causam in conformatione peracta est.

CAPUT XVIII.

*Quid oporteat respondere eis qui ambigentes inquirunt
an peccatum procreatio filiorum sit.*

Melius autem priusquam propositio ventiletur,

A opinor absolutionem questionis quæ ab æni-
nostris proferetur inquirere. Dicunt enim ante peri-
tum nec partum fuisse, nec gemitum, nec appeti-
qui propagationi prolis obsequitur: pulsus autem
paradiso post delictum, et muliere parturiti
damnata supplicio, tunc Adam convenisse ut
conjugem jure cognosceret, et sic effectam esse
creationis exordium. Si ergo ruptiæ in paradiso
erant, neque gemitus ibidem, neque partus, nec
esse aiunt ex consequentibus æstimare, quod
quaquam multiplicarentur homines, nisi ad mortem
hanc immortalitas recidisset, et naturam
sua conventionem servarent, pro defunctis eos
nascuntur ex eis continua successione restituen-
ut videatur peccatum modo quodam hominum
B ter introductum. Mansisset autem in illis di-
genus humanum primitus formatis, cum ad suc-
nem nullo mortis metu natura moveretur. Sed in
rum vera quidem ratio, quæcumque illa est, solis es-
qui juxta Paulum felicitis paradisi verbis ineffal-
probantur instructi; nostra vero talis esse mon-
assertio. Resistentibus quondam Sadducæis verit-
surrectionis, et illam multitudine mulierem quæ
fratres habuit, in sui pravi dogmatis confirmat-
proferentibus, ac deinceps cujus eorum post re-
tionem foret uxor sciscitantibus, Dominus res-
non solum Sadducæos informans, sed omnibus
post resurrectionem vitæ sacramenta patefa-
In resurrectione, inquit, neque nubent, neque
uxores; neque enim ultra mori poterunt, æquali-
C angelis sunt, et sunt filii Dei, cum sint filii
surrectionis. Gratia vero resurrectionis nihi-
aliud pollicetur quam ut antiquum in sta-
nostris lapsibus innovemur. Quidam namque
sus ad pristinam vitam, gratia quam præst-
existit, quæ pulsus de paradiso hominem il-
rum feliciter introducit. Si igitur reparatorum
versatio familiaritate ac numero sociabitur-
rum, clarum est quod homo ante ruinam
angelus habebatur. Idcirco et cum priorem
vita nostra receperit, angelis indubitanter æ-
Sed quamvis, ut dictum est, inter illos
nullæ sint, tamen in infinitis millibus exercit-
lorum sunt, ita Daniele propheta in suis v-
intimante. Ergo juxta eundem modum s-
nullus excessus ab illa nos angelica dignita-
D heret, nec nobis utique ad multiplicationem
nuptiæ necessariæ probarentur. Sed quicu-
naturæ motus est, quo angeli multiplicantu-
ctissimus quidem, licet conjecturis humani-
tari nequeat. Verumtamen qui profecto e-
modus, et in his qui paulo minus quam ang-
rati sunt, effectum suæ operationis ostende-
ad prædestinatum numerum genus humanu-
ris voluntate multiplicans. Si vero quis piam
coarctet, inquirens modum ipsum quo
animæ fieri, si homo nuptiarum opera non
interrogemus et nos, qui modus sit institue-
gelicæ, quomodo in infinitis millibus et in
sistere probentur essentia, in multo un-

mero constituti. Hoc quippe competentius responde-
mus ei qui proponit, quomodo possit sine nuptiis
homo persistere, dicentes, eo modo quo angeli sine
nuptiis esse noscuntur. Nam quod similis eis ante
transgressionem fuerit homo, rursus ejusdem simili-
tulinem reformatio manifestat. His igitur hoc modo
patefactis, ad propositam quæstionem recurrit oratio,
cum si post conditionem imaginis, differentiam
maris et femine Deus suo dignatus sit excogitare
firmamento. Ad hoc enim utilem fateor esse superio-
rem hanc inspectionem quæ a nobis exprompta est.
Nam qui cuncta ut essent produxit, totumque homi-
nem sua dispositione ad divinam formavit imaginem,
nequaquam parvis ac modicis adjectionibus pertulit
animarum numerum in sua plenitudine minus videri
perfectum. Sed simul universam plenitudinem huma-
næ naturæ effectu præscientiæ contulit, quam
etiam sublimissimo atque angelorum non dissimili
sine decorans, quia scivit omnipotente providenti-
a quod non recte moveretur humanæ voluntatis arbi-
trium, et propter hoc ab illa angelica conversatione
recederet, ne per hoc humanarum multitudo minue-
retur animarum, cadens ab eo modo quo multiplicati
sunt angeli, propterea naturæ nostræ congruam et
dignam his qui in peccato laberentur multiplicatio-
nis providentiam format, pro angelica sublimitate,
jumentorum atque irrationabilium modum, quo
exisse sibi succedunt, inserens humanæ substantiæ.
Hinc mihi videtur et magnus ille David compatiens
humanæ miseriæ talibus verbis ejus delere naturam,
quod homo cum in honore esset, non intellexit, ho-
norem dicens quod sanctis angelis consimilis fuerat;
propterea comparatus est jumentis insipientibus et
similis factus est illis. Vere namque jumento similis
factus est, qui hanc animalem generationem in sua
natura suscepit, propter conversionis casum qui ei
ex conformatione materiæ contigit.

CAPUT XIX.

*Quod passiones in nobis irrationabiles ex cognatione
ipsius naturæ probentur habere occasiones.*

Arbitror enim ex hoc initio, etiam vitia universa
veluti e fonte quodam manantia scateri in hominis
conversatione miseranda. Hac autem præsens assertio
argumentatione firmatur, quod passionum quædam
cognatio nobis et irrationabilibus æqualis appareat.
Non enim fas est humanæ naturæ (juxta hoc quod
ad divinam speciem formata est) initia passibilis af-
fectionis ascribi: sed quia irrationabilium animan-
tium in hunc mundum vita præcessit, et ob prædi-
ctas causas homo quoque ex eadem formatione ali-
quid habuit juxta generandi decorationem, idcirco
particeps etiam reliquorum quæ in natura conspi-
ciuntur effectus est. Nec enim juxta furorem homo
Deo similis est, neque per passibilem voluptatem
supereminens illa figuratur natura; metus quoque et
audacia, appetentia plurium atque diminutionis
odium, horumque similia, ab ea figura qua Divinitas
exprimitur procul existunt. Hæc igitur humana sub-
stantia de rationabili parte contraxit. Ea namque
quibus brutorum vita ad conservationem sui munita

est, ad hominis translata conservationem, passionum
initia facta sunt. Furore namque conservantur bestię,
quæ carne vescuntur; quæcunque vero lasciva sunt,
genus suum propagatione multiplicant: fuga custodit
invalidum, et metus cum tuetur qui facilius a fortio-
ribus capitur; corpulentum quoque servat edacitas;
et si contigerit non assequi quod voluptas inquirat,
fit irrationabilis mœroris occasio. Hæc autem omnia,
et si qua sunt talia, ex animali brutaque institutione
generationi hominum accessisse non dubium est. Sed
mihi concedatur ut juxta quamdam fictionem rei mi-
rabilis humanam formam sermone describam. Sicut
enim videmus de rebus fictis sculptilia fieri simula-
cra quæ intuentium animos ad stuporem vertunt,
hi qui hujus esse probantur artis exculpant ita
ut interdum unum caput biforme constituent, sic
hominis duplex ac contraria similitudo quædam vi-
detur existere, mente quidem qua Deo dignus est
ad divinam formatus pulchritudinem, passionibus
autem quarum pulsatur impetu ad bruta animalia
quædam proprietate conjunctus: frequenter autem
motus pene brutus efficitur, quoties ad motus irra-
tionabiles penitus inclinatur, obscurans id quod est
in se melius, deterioris affectu. Mox enim ut quis ad
passionis tabem efficaciam mentis inflexerit, eique
sua consilia servire compulerit, tunc quædam deprava-
tio bonæ formationis ostenditur, et ita natura om-
nis in malitiam commutatur, cum jam ratio penitus
excolat principia passionum, et in augmentum ne-
quitie vitiorum causas ipsas cogitationes multiplicet.
Cooperationem namque suam mens passionibus ex-
hibens, multitudine densamque malorum copiam pro-
creavit. Sic libido voluptatis exordium quidem de
similitudine naturæ irrationabilis habuit, sed in ex-
cessibus hominum vehementer accrevit, tantas dif-
ferentias procreatorum quæ veniunt ex ipsa voluntate
progenerans, quantas in irrationabilibus invenire non
possis. Sic commotio furoris irrationabilis quidem
rei cognata est, crescit vero cogitationis accessu.
Hinc enim memoria malitiæ, hinc invidiæ, hinc mendacium,
insidiæ quoque ac simulationes hinc esse
monstrantur. Hæc autem omnia ex iniquæ mentis
cultura proveniunt. Nam si passionis impetus nullo
cogitationis extollatur adminiculo, cito lassescit, fu-
rorque vehemens invalidus approbatur, moxque ut
fuerit exortus exstinguitur. Sic avida porcorum eda-
citas occasiones avaritiæ præstitit, sic assultatio
equi exordium superbiæ facta est, et omnia quæ
sunt irrationabilium probamenta causarum, per mala
mentis usum rationabilium initia sunt effecta morta-
lium. Sicut e contrario cum hos impetus cogitatio re-
frenat et cohibet, in speciem virtutis protinus trans-
feruntur. Nam ex furore quidem fortitudo descendit,
ex pavore cautela; metus autem subjectionem gene-
rat, et odium aversionem malignitatis instigat; dile-
ctionis etiam virtus desiderium veri boni conciliat;
exaltatio quoque mores a passionibus erunt et libe-
ram prudentiam a turpitudinis servitute conservat.
Collaudat autem hujus subtilitatis speciem et beatus
Apostolus, cum septennumero nobis imperat ut ea

quæ sursum sunt sapiamus. Et ita reperies quod omnis motus talis qui mentem in alta sustollat, ad pulchritudinem divinæ conformetur imaginis. Sed quia gravis quædam est et deorsum vergens qualitas delictorum, meliorique parte valet, magis autem pondere na uræ irrationabilis animæ principale deprimitur, quoniam grave hoc atque terrenum sublimitate mentis elevatur, idcirco plerumque contingit ut muna divina ignoret nostra miseria, pulcherrimæ imaginis scædissimam faciem passionis obducens. Ideoque digni sunt qui ista cernentes, non facile divinam formam talibus inesse consentiunt, sed per eos qui rectæ vitæ conversatione resplendent, divinam in hominibus imaginem contueri. Nam si vitiosus quisque vel carni deditus non sinit de homine credi quod sit divina pulchritudine decoratus, sed ille qui in virtute perfectus est, et ab omni contagione purissimus, eam firmet opinionem, quæ de hominis parte meliore subsistat, ut (melius enim probatur exemplo quod dicitur) aliquem decorem naturæ contactu malignitatis imminuit, ille vel maxime qui in peccatis probatur esse notissimus, ut fuit Jechonias, vel quispiam alius qui in nequitia clarus esse memoratur. Sed in Mose ejusque similibus imaginis pulchritudo perfecta conspicitur. In quibus itaque decor nulla obscuritate scædatur, in his evidens eorum quæ dicuntur fides elucet, eo quod homo divinæ bonitatis imitator existat. Sed forsitan aliquis erubescit quod sumentes cibum irrationabilis vitæ nos similitudo constringat, et idcirco indignum putat hominem, qui ad imaginem Dei factus est : sed hujus quoque functionis speretur immunitas naturæ nostræ in illa vita quæ futura est, quandoque tribuenda. Non est enim, sicut ait Apostolus : *Regnum Dei esca et potus, nec in solo pane hominem vivere testatus est Dominus, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei*, nec non et resurrectionis gloriam, cum vitam nostram cœquandam angelis approbet. Apud angelos autem cibus non est. Idonea prorsus fides est hanc homini functionem fore liberam, qui ad similitudinem factus est angelorum.

CAPUT XX

Mystica interpretatio ejus quod de omni ligno quod in paradiso erat homo edere permittebatur.

Sed forte non in eandem iterum vitæ speciem ingredi quis hominem dixerit, cum primitus edendo viveremus. Verum ego sanctam Scripturam audiens, non cibum corporeum novi, nec solum quæ ex carne est lætitiā. Sed et aliam escam prorsus agnosco, quæ similitudinem quamdam proportionis escæ hujus corporis gerat, cujus etiam voluptas atque suavitas ad animum solummodo transeat. Unde et Sapientia esurientes cohortatur et dicit : *Edite de mois panibus* : et beatos asserit Dominus eos qui hujusmodi cibos esuriunt. *Et si quis, ait, sinit, veniat ad me, et bibat.* Magnus quoque Isaias : *Bibite, inquit, lætitiā, præcipiens his qui ejus audire magnificentiam possent.* Est autem quædam etiam prophetica comminatio in eos qui tali ultione digni sunt, ut tanquam fame puniantur. Fames autem non indigentia panis aut aquæ, sed verbi defectus est. *Non fames, inquit, panis,*

neque sitis aquæ, sed audiendi verbum Dei ; plantationis ergo illius quæ in Edom a Deo facta est. Voluptas autem (quam interpretatur Edom) dignum quemdam fructum nos excogitare compellit, ex quo indubitanter alebatur humana substantia, nec hanc profecto voluptatem quæ transit ac defluit in paradisi conversatione sentire convenit. *Ab omni ligno, inquit, quod est in paradiso comedes.* Quis dabit ei quod salubriter esurit lignum illud quod est in paradiso, quod omne bonum prorsus amplectitur, cui nomen est omne cujus participationem lex homini tribuit ? Generali namque et supereminenti verbo omnis hæc honorum species sibi cognita est, totumque hoc unum est ; quis autem me ab illius ligni gustu permixti, si atque in utramque partem vergentis amoveatur ? Non enim prorsus habetur incertum apud eos quos gratia contemplationis illustrat, quid sit omne lignum cujus fructus vita est, et iterum quid sit hoc promiscuum atque confusum cujus contactu mors gignitur. Qui enim omnem jucunditatem copiosa largitate concessit, profecto quadam ratione atque providentia hominem a communium perceptione prohibuit. Ac mihi videtur oportere non magnificentissimum David et sapientissimum Salomonem legis hujus desertores assumere. Utrique enim hujus cibi vivam gratiam professi sunt. Id enim, quod vere est, bonum, omne utique bonum est. David quidem dicit : *Delectare seu deliciarè in Domino.* Salomon autem sapientiam ipsam, quæ est Dominus, lignum vitæ cognominat. Ergo id ipsum est lignum vitæ quod est lignum omne cujus cibus omnem ei qui secundum Deum creatus est lex divina concessit. E contrario vero ab hoc ligno lignum secernitur aliud, cujus esca scientiæ boni et mali est, non utrumque seorsum juxta significantiam contrarietatis in parte fructificans, sed quemdam confusum fructum permixtumque proferens adversa qualitate sibi concretum, a cujus perceptione auctor quidem vitæ nos prohibet. Persuadet autem serpens ut edatur, ut per hoc mortis machinetur ingressum ; cum suasionem ipsa prævaluit, lethale consilium tribuens, et colore quodam fallaci eundem fructum voluptatum respergens, ita ut suavissimus appareret et appetitum gustatus accenderet.

CAPUT XXI.

Quæ fuerit in paradiso vita, et quale sit illud lignum quod interdictum est.

Quid igitur illud est quod boni mali que scientiam continet, atque per voluptatem sensuum videtur esse gratissimum ? putasne conjecturis studio non procul a veritate descisco, scientiæ abutens intelligentia, per hujus contemplationis obtentum. Opinor enim non disciplinam in præsentem hanc scientiam posse sentiri eorum qui exercitatos habent sensus, quamdam vero differentiam Scripturarum consuetudinem divinarum scientiæ atque discretionis invenio. Nam juxta disciplinam bonum a malo discernere, perfectioris esse habitus dicit Apostolus, eorum qui exercitatos habent sensus. Idcirco etiam ut omnia probemus edocuit, et spiritualis viri proprium esse dixit, quod possit omnia judicare atque discernere. Scientiā

vero non ubique disciplinam atque notitiam secundum significantiam suam semper insinuat, sed in bonam partem juxta effectum gratiæ dicitur, ut est illud: *Novit Dominus qui sunt ejus*. Et ad Mosen ait Deus: *Novi te præ omnibus*, et his quæ culpantur in malis, qui novit omnia testatur et dicit: *Nunquam novi vos*; ergo lignum illud quod scientiam permixtam confusamque fructificat ex his est quæ nobis interdiciuntur a Domino. Contrariis namque qualitatibus fructus ille videtur esse conjunctus, qui etiam assertorem probatur habere serpentem: secundum hanc fortasse rationem quod malum non proponitur nudum atque inectum, ut ipsum per sese juxta naturam suam conspici queat; alioquin inefficax malitia ipsa mansisset nullo boni colorata figmento, per quod is qui decipitur in ejus attrahi desiderium possit. Nunc autem permixta quodammodo mali natura est, in alto quidem perniciem continens, veluti quaedam locans apertas insidias. In ea vero seductione quæ non patet, boni quamdam imaginem præ se fert, bonum namque videtur avaris et cupidis materiæ, id est, auri color, sed *radix omnium malorum est avaritia*. Quis autem in cœnum teterrimæ ac foetidissimæ libidinis rueret, nisi voluptatem bonum quiddam acceptumque reputaret, ad passionis morbum quædam pellectus illecebra? Sic et cætera peccatorum permixtam prorsus habent differentiam, quæ acceptissima primo putantur aspectu, et seductionis furore pro bonis ab inconsideratis et imprudentibus appetuntur. Quia ergo plerique id esse bonum quod sensus keticat arbitratur, et quædam est cognatio nominis, seu veraciter existentis boni, seu quod bonum putatur, et non est, hac de causa concupiscentiam illam quæ ad malum velut ad bonum pertrahit, mali et boni scientiam Scriptura sancta commemorat: dum scientia ista quemdam declarat affectum, nec absolute malum, quia boni superficie coloratum est, nec sincerissimo bonum, quia mali in eo delitescit exitium, sed promiscuum, id est, ex utroque perplexum, interdicti ligni fructum esse testatur, cujus gustum dixit ad mortem tangentes attrahere. Pene hoc evidenti et dogmate et voce proclamans, quia quod vere est bonum, simplex et unicum est, a natura omnium alienum; malum vero varium atque faciatum est, quod aliud quidem putetur esse, aliud vero ipsa experientia comprobetur, cujus scientia, id est operationis effectus causa est mortis et corruptionis exortium. Ideoque præmonstrans serpens fructum peccati nequissimum, non sicut sese habet nature malum evidenter ostendit (nequaquam quippe homo seduceretur aperta malitia), sed quadam specie quod apparebat illustrans, voluptatemque per sensus insinuans atque inferens gustui, transgressionem mulieri persuasit, sicut Scriptura dicit: *Et vidit mulier quod bonum esset lignum ad vescendum, gratumque oculis ad videndum, et pulchrum ad conrectandum; et sumpit de fructu ejus atque comedit*. E-ca autem illa mater mortis hominibus facta est. Nec est igitur permixta fructificatio. Manifeste namque sermo patefecit intelligentiam, quemadmodum

A boni et mali scientia lignum illud appellatum esse videatur. Sicut venenum melle circumlitum, secundum id quod sensus mulcet inspersa dulcedo bonum esse creditur, secundum id autem quod sumentes intercipit atque corrumpit, efficitur omni malo deterius. Ut ergo prævaluerunt adversus hominis vitam venena mortifera, tunc homo, magna res, magnumque vocabulum, diviniæque figuratio nature, vanitati, sicut dicit propheta, *similis factus est*. Igitur imago Dei in his quæ optima in nobis intelliguntur proprie cernitur; quæcunque vero in vita nostra miseranda videntur et tristia, divina prorsus similitudine probantur aliena.

CAPUT XXII.

Quod resurrectio non tantum ex Scripturarum predicatione, quantum ex ipsa rerum necessitate debeat sustineri.

B Sed non est ita robusta malitia, ut prævaleat diviniæ potentia, neque melior aut perseverantior nature nostræ inconstantia quam sapientia Dei. Non enim possibile est ut mutabile hoc et convertibile tenacius existat et firmiter quam ad ipsum quod jugiter permanet, et in bono sine ulla commutatione perdurat. Divinum igitur consilium prorsus incommutabile semper est, mutabilitas autem nostræ substantiæ nec in malo retinet firmitatem. Quod enim semper movetur, siquidem ad bonum tendit ejus accessus propter infinitam rem quam proficiendo consequitur, nunquam terminabitur illius in anteriora progressio, quia non poterit hujus quem querit ullum terminum reperire, quo comprehenso motus suus debeat quandoque consistere. Si vero ad contrarium deflectat ejus intentio, ubi nequitia peregerit cursum, et ad summum fastigium mali pervenerit, tunc jugis momentum impetus nullum statum de sua natura reprensens, ubi malitiæ spatia determinata excurrerit, necessario motum jam ad optima quæque convertet. Cum enim malitia nullatenus indeterminate promoveatur, sed necessariis finibus includatur, consequenter mali terminus erit boni successio, et ita, sicut dictum est, natura nostra, quæ semper immota est, quadam regressione boni deinceps iter excurrit, memoria malorum quibus affecta est, ne rursus ad similia recedat erudita. Iterum ergo cursus noster erit in bonis, propter quod necessariis, ut dixi, finibus natura malitiæ probetur esse præscripta; et sicut aiunt hi qui de rebus sublimibus disputant, superioribus mundi partibus universum mundum luce compleri, tenebras autem ex umbra terreni corporis et oppilatione generari; (et hoc quidem juxta figuram corporis in modum sphaeræ collecti, et post tergum solis radios conici instar excludentes accedere); solem vero multo quam terra est majoris magnitudinis existentem, undique eam suis in circuitu radiis ambire juxta conici terminum emissiones luminis amoventem, ita ut si concedatur alicui quadam virtute, mensuram illam in quam extenditur umbra transire, erit profecto semper in lumine, nullis occurrentibus tenebris; sic arbitrator et de nobis excogitari debere, quod egressi fines malitiæ, ut in summis fuerimus peccatorum tenebris collocati, rursus versemur in

lumine post sæcula nullis comprehensa terminis, veluti mensuram umbræ bonorum superexcellentem substantiam. Rursus ergo paratissus, rursus omne illud lignum, quod et bonum vita est, rursus imaginis gratia et dignitas principatus. Nec mihi videtur horum quæ nunc ad vitæ necessarios usus a Deo hominibus data sunt, sed quodam rei alterius spes reponitur, cujus ratio ineffabilis approbetur. Sed consequentia eorum quæ discutimus prosequamur.

CAPUT XXIII.

Adversus eos qui dicunt: Si bona et optima est resurrectio mortuorum, cur non olim facta est, sed quibusdam temporum circuitibus sustinetur.

Fortassis enim quis ad dulcedinem tantæ spei cogitatione succensus, grave onus magnumque putat esse dispendium, quod non ocius ad illa bona perveniat, quæ humanum sensum scientiamque transcendunt, moleste ferens intercapedinem temporis, quæ dilatione sui desiderata distendit. Verum non angustetur sicut parvulus, modicam voluptatis morulam impatienter exspectans. Nam quia ratione et sapientia dispensantur universa, necesse est quæcunque fiunt non sine ratione et sapientia contineri. Dicis itaque mihi: Quæ est ista ratio, per quam non datur statim id ad quod desideratur ab hac vita molestissima pervenire, sed certis præfixita temporibus gravis hæc et temporalis conversatio totius consummationis terminum sustinet, ut tunc humana vita, veluti quibusdam absoluta repagulis, quieta rursus ac libera ad beatum et impassibilem statum futuræ contemplationis occurrat? Sed ad hæc, utrum veritati propinquet ratio, de his quæ perquiruntur ipsa evidenter veritas noverit; quod autem nostram subit intelligentiam tale est. Dico etenim sermonem primum rursus assumens quo dixerit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*: imago quippe Dei perfecta in omni humana natura modum perfectionis est consecuta. Adam vero necdum formatus est, terrena vero conditio juxta quamdam sui nominis expressionem dicitur Adam, ut asserunt qui Hebrææ linguæ periti sunt. Idcirco et Apostolus patria voce, id est, Israelitarum sufficienter instructus, hominem de terra terrenum nominat, velut in Græcum sonum Adæ vocabulum transferens. Factus est igitur ad imaginem homo universalis, si natura Deo simillima, et factus est ab omnipotenti sapientia non pars totius, sed omnis naturæ simul plenitudo. Vidit autem quia omnes fines continet, sicut Scriptura commemorat, *quia in manu ejus omnes fines terræ*; vidit qui novit omnia antequam fiant, divina scientia cuncta complectens, quanta juxta numerum in singulos futura esset humanitas. Et quia pariter quoque vidit figmentum ad malum nisus habere proniores, et quod ab angelica dignitate sponte deluens, communi naturæ humanissime neceretur, idcirco quiddam de irrationalibus imagini suæ permiscuit. Non enim est in illa divina et beatissima natura differentia maris et feminæ, sed quamdam proprietatem irrationalis, ut dixi, formationis ad hominem transtulit, nequaquam juxta creationem illam sublimissimam multiplicamur

ationem nostræ generationis instituens. (Non enim quando ad imaginem Dei fecit) tunc crescere et multiplicari homines imperavit, sed quando fecit masculi et feminæ differentiam, tunc ait: *Crescite et multiplicamini, et implete terram*, quod non est divinæ naturæ, sed irrationalis proprium, sicut historiæ textus ostendit, quæ primitus hic de irrationalibus a Deo prolata fuisse significat. Quod si prius differentiam masculi fecisset in nobis et feminæ, et per hanc vocem qua dictum est: *Crescite*, vim multiplicationis homini contulisset, nequaquam generationis hujus indigeremus specie, per quam irrationalia contemplantur. Quia igitur ante contemplatus est virtute præscientiæ suæ Deus plenitudinem hominum per animalem procreationem ad vitam esse venturam, qui cuncta ordine et ratione dispensat, hanc homini generationis speciem necessariam condidit, quæ ad humilitatem naturæ nostræ proclivior foret, quam vidit antequam fieret, qui futura tanquam præsentia contuetur. Idcirco ad creationem hominum mensuram quoque temporis ante disposuit, ut juxta commorationem prædestinatarum in hoc mundo animarum simul et mora temporis tenderetur, et tunc ipsius temporis fluens motus tandem aliquando consisteret, cum jam in eo humanum genus oriri non posset. Consummata ergo generatione hominum, simul quoque tempus deficiet, et sic restitutio fiet omnium, in qua universali transformatione commutabitur genus humanum, a corruptibili et terreno statu ad impassibilem transiens et æternum, quod mihi videtur et sanctus Apostolus ad Corinthios stationem subitam temporis, et econtrario resolutionem rerum prædixisse mobilium, in quibus ait: *Ecce mysterium vobis dico: omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur, in momento, in ictu oculi, in novissima tertia*. Cum enim plenitudo, ut arbitror, humanæ naturæ juxta præciturum a Deo modum ad suos venerit terminos, quibus ad incrementum numeri animarum nihil ulterius desit, in momento temporis eorum quæ sunt commutationem fieri docuit, momentum nominans et ictum oculi illius temporis individuum et sine ulla distantia terminum, ita ut nequaquam possibile sit juxta novissimum et supremum quiddam plus celeritatis accedere, propter quod multa pars extremitati relinquatur, quæ hanc circumactam commutationem in morte possideat, sed mox ut resurrectionis insonuerit tuba, quæ tunc excitatura est mortuos, et his qui in vita reperti fuerint juxta similitudinem eorum qui de mortuis resurrexerint immutatis, ad incorruptionem pariter venient, ut jam nequaquam deorsum premanetur corporeo pondere, nec eos moles terrena detineat, sed sublimer in aera perferantur. *Rapiemur enim*, inquit Apostolus, *in nubibus obviam Domino in aera. Et ita semper cum Domino erimus*. Igitur expectamus tempus illud, quod nunc necessario humanis incrementis extenditur. Nam et Abraham, et qui cum eo patriarchæ sunt habuerunt quidem desiderium videre bona Domini, nec quiverunt cælestem patriam perquirere, sicut idem dicit apostolus: sed tunc adhuc gratia spci sunt constituti, Deo

pro nobis melius providens, juxta ejusdem beati Pauli vocem, ne sine nobis consummarentur. Si igitur illi dilationem hanc æquanimiter pertulerunt, qui de longe spe sola atque fide cernentes bona Domini et salutantes ea, sicut testatur Apostolus, certam sperandarum rerum jucunditatem in eo tantummodo collocarunt, quod fidelem promissorem confisi sunt, quid nos plures convenit æstimare, quibus forsitan nec ad meliorem spes ex vitæ potest qualitate suppetere? Defecit et præ desiderio prophetæ anima, qui per psalmodiam amoris sui magnitudinem constitetur et dicit: *Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini, et si eum in extremis projici contingat, id postulat, tanquam majus sit atque præstantius, in illis esse novissimum, quam primum in tabernaculis peccatorum.* Veruntamen dilationis erat patientissimus, beatificans quidem illam conversationem brevemque participationem ejus millibus præsentis temporis anteponens. *Melior enim est, inquit, dies una in atris tuis super millia.* Sed tamen necessariam dispensationem eorum quæ geruntur non ægerime ferebat. Idonea vero res ad beatitudinem constat hominibus, quod bona sperare non desinant; idcirco idem propheta in fine ipsius psalmi ponit et dicit: *Domine Deus viglutum, beatus homo qui sperat in te.* Non itaque convenit parvam curam eorum quæ ventura sunt angusto pectore retinere. Sed ne potius a promissis excidamus, studium nos oportet impendere. Quemadmodum enim si quis ne inexpertum rudemque præmoneat, quod æstatis tempore fructuum fiat opulenta collectio, et replebuntur quidem horrea frugibus, mensa vero copia ipsius ubertatis cibus erit referta quamplurimis, vanus profecto videbitur, si adventum temporis anticipare festinet, qui debet utique primum semina spargere, fructusque sibi diligentia ipsa præparare, velit nolit. Tempus enim sicut prælixum est veniet, quod non similiter excipient hi qui sibi provident abundantiam frugum, et qui omni apparatu vacui hora ipsa fuerint comprehensi: sic et nobis arbitrari expedire, cum sit omnibus patefactum prædicatione divina quæ nunc geritur, futurum tempus nostræ commutationis insistere, non tempora discutere quæ ventura sunt, quia non esse nostrum ait Scriptura nosse tempora vel momenta, neque cogitationes aliquas exquirere, quibus a spe resurrectionis anima debilitata lassescat. Sed si qua credulitas eorum quæ promittuntur in nobis est, debemus, conversationis optimæ studiis inhærentes, futuram gratiæ antiquitatem ipsam venerabilem æquanimiter opperiri.

CAPUT XXIV.

Quod qui exordium consuetudinis mundi fateatur, necessario ejus etiam de fine concedat.

Si quis autem mundi cursum qui nunc est quadam sese lege moventem conspiciens, per quam spatium labitur temporale, nequaquam dicat mobilium cessationem quæ prædicta est posse contingere, manifestum est hic quod nec in principio factum a Deo cælum terramque fateatur. Qui enim principium motus credidit, de fine omnino non ambigit: qui vero

A finem non recipit, constat eum nec initium accepisse. Sed sicut fide aptata esse sæcula intelligimus Verbu Dei, sicut Apostolus ait, ut ex invisibilibus visibilia fierent, eadem fide utemur de Verbo Dei, qui necessariam eorum quæ sunt translationem fore prædixit. Quo autem id fiat modo, curiosi est quærere. Nam et ibi perfecta esse quæ videntur, ex invisibilium fide percipimus, inquisitionem incomprehensibilium transeuntes: quinimo cum de multis ignorare nos sermo commoneat, non parvam satisfactionem de rerum credendarum ambiguitate concessit. Liceret enim contentiosus et ibidem quibusdam argumentationibus fidem consequenter evertere, ne de materiali conditione vera esse putetur oratio quam sancta Scriptura pronuntiat, omnia quæ sunt, ex Deo esse confirmans. Qui vero contraria ratione nituntur, coæternam Deo dicunt esse materiam, talibus argumentis suum dogma fingentes: *Si simplicis Deus naturæ est, sine materia utique et sine quantitate, et sine mole, et sine compositione est, cujuslibet figuræ præscriptionis alienus existens. Omnis autem materia in spatorum distentione perspicitur, comprehensionem sensuum nequaquam prorsus effugiens, quæ in colore ac figura, mole quoque et qualitate et impressione vel duritia, ac reliquis similibus rebus agnoscitur: quorum nihil in natura divina potest penitus inveniri.* Quod ergo machinamentum est, ut ex eo quod nulla distantia præscribitur, natura procedat, quæ distantis continetur? Si enim hæc exinde creduntur existere, certum est quod inhære illi, et juxta ineffabilem rationem, sic in generationis ordinem pervenisse putanda sunt. Si autem in eo res est materialis, quomodo materialis ipse non est, qui in se materiam continet? Similiter autem, et omnia quibus materialis natura figuratur: si ideo ergo creditur esse quantitas, quomodo sine quantitate est Deus? Si in eo quod compositum est, quomodo ipse simplex et sine compositione est? Unde eum aut materialem esse necesse est, quia ex ipso subsistere materiam ratiocinatio ipsa compellit. Aut si quisquam hoc refugit, extrinsecus introductam esse materiam ad constitutionem universorum nihilominus æstimabit. Si igitur extraneum erat, aliud præter Dominum fuisse constabit, qui simul intelligatur secundum rationem perennitatis cum ingenito substituisse, ita ut duo principia pariter ingenita ratiocinatio colligat, ejus scilicet qui artificiosius operatur, et qui hanc disciplinabilem formam hujus operationis excipiet. Si quis autem veluti necessitate compulsus, supponat sempiternam omnium conditorum materiam, quam tunc Manichæus suorum dogmatum favorem defensionemque reperiet, qui materialem causam juxta ingeniti ingenerationem bonæ naturæ cœquare contendit? Sed nos audientes ex Deo esse omnia, Scriptura dicente retinemus, et qualiter ex Deo sint, quia super intellectum nostrum est, nequaquam curiose perquirimus, divinam naturam creatricem credentes esse cunctorum, cum et quod ratio erat constituit, et constitutum jam in quam voluerit quantitatem mira commutatione perquireret. Consequenter ergo arid-

tramur ea qua sunt ad illam institutionem quæ nec- A dum est, divinæ virtutis voluntate posse subsistere, si et consummationem rerum ad ipsius potentiam referentes, in nullo disciplinæ nostræ rationem propter id quod dicere credimus, assumeremus, quamvis possemus quadam inventione verborum suadere illis qui de materia contentionibus disputant, ne auderent facile disputationi nostræ deinceps obviare.

De natura cæli, quod non sit ex quatuor elementis secundum Aristotelem.

(Caput subsequens ad hunc librum non pertinet, sed e libro de Elementis huc ex argumenti similitudine fortassis irrepsit, quo loco quartum caput est.)

Aristoteles autem quintum inducit corpus, æthereum, inquam, quod in circuitu fertur, nolens cælum B ex quatuor elementis generatum esse; in circuitu autem ferri dicit hoc quintum corpus, quod circulari circumgyratione moveatur, quod Plato ex igne et terra constare manifeste disserit, ita inquit: *Corporeæ speciei, et visibile et tangibile, quod sit, esse oportet, sine igne autem nihil unquam visibile fiet, neque sine solido tangibile, at solidum nequaquam absque terra existit. Proinde ex igne et terra hujus Universi corpus inchoans Deus fecit, duo autem sine tertio bene consistere nequeunt, vinculo enim utrumque coagmentanti opus est; vinculum vero optimum est, quod et se ipsum et quæ colligantur quam maxime unum efficit; hoc autem convenientissime proportionata est perficere, vinculum dicens media duo elementa ex hujusmodi proportionem assumpta. At qui C Hebræorum doctrinam colunt, de cælo et terra evariant, nam hi quidem fere omnes ex nulla præcedente materia genitum esse cælum et terram dicunt, quia Moses ait: *In principio fecit Deus cælum et terram. Apollinarius autem vult ex abisso fecisse Deum cælum et terram; verum abissi ut genitæ, Moses de generatione cæli non meminit. In Job autem dictum est quod fecit abyssum; ex hoc igitur censet omnia alia generata esse; non tamen ingentiam vult, sed ante cuncta corpora productam eam esse, et præsumpsisse a conditore ad aliorum subsistentiam manifestationem. Unde abissi ὄλος, sed quomodocumque hoc se habeat, nihil refert. Nam et ita omnium Deus conditor ostenditur ex non entibus fecisse omnia. Adversus eos vero qui unum solum elementum esse D astruunt, terram, ignem, vel aerem, vel aquam, quæ ab Hippocrate dicta sunt sufficient. Si enim duntaxat unum esset, nunquam doleret homo, neque enim esset a quo doleret si unum existeret; quod si doleret, undenam esset quod sanaret? Oportet autem regrum cum sensu transmutari. Si vero unum solum esset elementum, non existeret utique in quod transmutaretur; non tranamutatam autem, sed manens in se ipso, nequaquam doleret, etiamsi sensibile foret; at quod patitur ab aliquo pati necesse est. Si itaque unum modo esset elementum, præter illius qualitatem nulla alia foret a qua pateretur animal; quod si neque transmutari, neque pati quiret, quonam pacto eret? Ostendens igitur hoc impossibile esse, ex**

confesso inducit: Si autem doleret, undenam esset quod sanaret? Nunc autem non est unum quod sanat, sed multa; minime ergo ex uno elemento constituitur homo. Cæterum ex quibus ipsi conantur propria quisque communire dogma, his maxime ostenditur quatuor esse elementa; etenim Thales aquam solam dicens elementum, demonstrare nititur reliqua tria ab hac generari, nam hypostasim ejus terram fieri quod λεπτομερίστερον est, aerem, quod tenuius autem aere, ignem. Anaximenes vero aerem solum ponens, ostendere quoque tentat alia elementa ex aere produci. Heraclitus item et Hipparchus Ponticus ignem afferentes, iisdem demonstrationibus utantur. Cum itaque et hi dicant ignem aliorum elementorum esse generativum, et iste similiter aerem, ille vero aquam, manifeste liquet quoniam omnia elementa viciniam se transmutant, inque se invicem vertuntur, quodlibet horum elementum esse necessario consequitur. Quodcumque enim quatuor elementorum absumpseris, et hoc ab alio fieri comperietur.

CAPUT XXV.

Adversus eos qui audent asserere coæternam Deo esse materiam.

Non enim juxta eorum quæ per consequentiam reperiuntur materiæ fertur opinio quæ ex intellectuali hanc quoque sine materia existere pronuntiat. Omnem namque materiam quibusdam subsistere qualitibus invenimus, quibus si privetur, nulla ratione poterit comprehendere. Sed enim unaquæque qualitatis species subjecta ratione dividitur. Ratio autem intellectualis est, nec est ejus corporalis in- C spectio: ut puta sit in contemplatione nostra propositum animal aliquod, vel lignum, vel quid aliud, quod materiali constitutione subsistit, multa de eodem subjecto cogitationis discretione perpendimus, quorum singula quæ simul inspecta sunt, sine permutatione aliqua ratione et ordine continentur. Alia namque coloris est ratio, et alia ponderis, quantitatis. Item et qualitatis alia, et alia nihilominus tactus; nam molities et bipedale et reliqua quæ dicta sunt, neque sibi invicem, neque corpori ulla similitudinis ratione consentiunt. Singulis enim propria quedam ratio interpres adjuncta est, nulli earum quæ in subjecto suo cernuntur qualitati communicans. Si igitur intelligibilis quidem color, intelligibilis etiam figura, nec non et quantitas cæteraque hujusmodi proprietatum; horum vero singula si auferas a subjecto, etiam ratio corporis tota dissolvitur: consequens est ut quorum absentiam resolutionis corporis causam esse cognoscimus, horum conventum atque concursum perficere materialem naturam æstimare debeamus. Sicut enim corpus non est color aut figura, aut distantia aut pondus, aut reliquis proprietatum, eaque ad horum singula, sicut diximus, corpus esse non possunt, sed aliud quid præter corpus juxta suam proprietatem esse monstratur: ita econtrario ubicumque memorata concurrunt, substantiam perficiunt corporalem. Etenim si intellectualis horum probatur inspectio, intellectualis autem divina natura est, nihil incongruens ex incorporea natura intelligibili has occasiones ad corporalem generationem

posse subsistere, cum intellectualis quidem natura intelligibiles potentias faciat, earum vero conventus in invicem materialem naturam ac generationem consequenter educat. Sed hæc in transcurso discussa sunt. Nobis autem rursus ad fidem ratio tota referenda est, per quam ex non exstantibus omnia substituta esse didicimus, et rursus in alium quemdam transmutanda statim Scripturis venerabilibus edocti, minime dubitamus.

CAPUT XXVI.

Quemadmodum quis etiam ab his qui foris sunt adducatur, ut Scripturæ docenti de resurrectione debeat credere.

Sed forte quispiam corpora jam soluta conspiciens, et pro modo suarum virium divinam perpendens rationem, resolutionem impossibilem esse fateatur et stare quæ moventur, imo et surgere quæ modo non moventur, fieri non posse pronuntiet. Sed quicumque est ille primum quidem et maximum de resurrectione veritatis accipiat argumentum, quod prædicator ejus probetur omni fide dignissimus, eorum vero quæ dicuntur fides ex his quæ prædicta ac completa sunt suam retinet firmitatem. Quia vero plures nobis diversosque sermones divinæ Scripturæ commendavit auctoritas, facile reor utrum falsa an vera sint ea quæ dicta sunt ex his quæ jam completa sunt explorare, et per illa hoc quoque dogma resurrectionis inspicere. Nam si in aliis rebus falsi sermones et procal a veritate monstrantur, nec hoc extra mendacium esse cognoscitur. Si vero cætera omnia vera, experientia ipsa testante, consequens est per ista veram prædicationem resurrectionis existere. Quapropter unius vel duorum de his quæ sunt prædicta memoremus, simulque eorum proferamus eventum, quatenus agnoscere possimus utrum veritati oratio nostra respondeat. Quis igitur ignoret qualiter antiquitus floruerit Israeliticus populus, omnibus se propemodum mundi potestatibus efferens, qualia eorum regna erant in urbe Hierosolyma. qualia muri vel turres, templi quoque quanta magnificentia, ut etiam discipulis Christi viderentur miraculo, ipsumque Dominum precarentur attendere. Sicque erant ex his quæ cerebant stupore admirationis affecti, ut sancti Evangelii declarat historia, dicentes: Qualia opera, qualisque essent adificationes! Dominus autem futuram loci desertionem et palchritudinis illius exterminium, his qui in præsentiarum nimis admirabantur insinuat, nihil eorum quæ videbantur post paulum dicens esse mansurum. Sed et tempore passionis, cum eum meliores sequerentur plangentes atque lamentantes quod damnatus esset iniqua sententia (noctum enim dispensationem eorum quæ gerebantur intelligere poterant), consilium præbuit, et pro his quæ circa se fiebant quiescerent, quia lacrymis digna non essent, differunt autem lamentationes vel planctus in tempus illud quo veras exprimerent, cum civitas eorum premeretur ab obsidentibus, et in hoc angustiarum et calamitatis venirent, ut beatum tunc qui non esset vultus eo tempore testarent. In quibus etiam scelus illud, quod suos pro fame filios voraret, pronuntiavit verbis dicens in diebus illis sterilem quæ non pareret

A esse feliceam. Ubi igitur illud regnum, ubi templum, ubi murorum et turrium celsitudo, ubi Israelitarum illa potentia? Nonne illi quidem per omnes fere terras alius alibi videntur esse dispersi, et cum eorum subversione regnum quoque est destructum? Videtur autem mihi hæc et horum similia Dominus non ipsarum rerum gratia ante dixisse, (quid enim luci auditoribus afferret eorum quæ erant eventura cognitio, quæ etsi ante nescirent experientia ipsa cognoscerent?) sed ut per hæc nunc de rebus maximis illis consequenter haberetur. Nam testificatio quæ in istis operibus constat, in illis quoque veritatis esse probatur ostensio. Quemadmodum si quis agricola vim seminum inexperto referens, ab eo minime credatur, sufficit ei ad probationem veritatis in uno seminis grano eorum demonstrare potentiam, ut de reliquis ejus firma probetur assertio; qui enim viderit unum granum, ut puta tritici, aut hordei, aut allecujus cæterorum quæ in medicinæ mensura esse contigerit, posteaquam depositum fuerit terræ visceribus, in spicam surgere, ex hoc uno jam de cæteris dubitare non poterit, ita mihi de mysterio resurrectionis testimonium videtur idoneum ipsa veritas prædicta et completa factorum, seu potius ipsius jam resurrectionis experientia, quam non tam verbis quam rebus instructi percepimus. Nam quoniam magnum aliquid et supra fidem erat de resurrectione miraculum, Dominus ab inferiore signo virtutis incipiens, paulatim fidem nostram ad celsiora quibusdam processibus assuescit. Sicut enim quædam mater competenter parvulum lactans interim labellis ubera teneris immulget, ast ubi producere dentes coeperit, offert ei panem, non, sicut est, durum aut rigidum, ne ibi soliditas exasperet mollitiem gingivarum, sed mandens propriis dentibus mordiscat, et viribus parvuli cibum præparat congruentem, deinde juxta profectus ætatis ei qui erat mollioribus assuetus escas præparat fortiores; sic humanam pusillitatem Dominus velut imperfectam infantiam tantis alendo miraculis atque regendo per eam quæ desperata decumbebat ægritudine, ei virtutem resurrectionis informat, quæ res ad consummandum erat quidem miserabilis, sed non talis ut minime fieri posse crederetur. Imperans enim febrî quæ fortiter socrum Simonis exurebat, tantam mali causam sic e vestigio transtulit, ut sine mora consurgens ministerium posset exhibere præsentibus, quæ sperabatur protinus esse moritura. Post hæc parumper virtutis adjiciens, reguli filium languentem sub professo periculo sanavit. Sic enim narrat evangelica historia: *Incipiebat enim mori, patre vociferante ac dicente: Descende, Domine, priusquam moriatur puer*; operator item resurrectionis ejus qui credebatur esse moriturus miraculum potentia præstantiore perficiens, ut nec veniret ad locum, sed animus custoditus vitam puero præcepti virtute transmitteret; deinde nos consequenter erudiens, ad virtutum sublimiora perducit. Nam ad filiam principis sponte perveniens occasiones itineris præstitit, ut et sanitas ejus quæ laborabat profluvio sanguinis vulgaretur, et tanta mora temporis mors prævaleret ægre-

tanti, sed nunc anima separata de corpore, turbatis. A
 que clamoribus luctuosis his qui casum plangentibus
 effloebant, veluti e somno puellam imperativo ser-
 mone resuscitavit ad vitam. Via quadam et conse-
 quentia fragilitatem humanam ad majora sustollens,
 rursus hæc quoque miracula solita virtute transcen-
 dens celsiore potentia, iter facit hominibus quo fidem
 resurrectionis admitterent. Civitatem quamdam Naïm
 nomine in Judæa esse sacra Scriptura commemorat.
 In hac fuit viduæ cujusdam unicus filius puer, non
 puer talis qui computaretur in parvulis, sed ex pue-
 ritia in juventutem jam jamque profecerat. Unde et
 juvenem illum sermo cœlestis appellat, plura paucis
 insinuans. Lamentatio magna est ipsa relatio: *Erat,*
 inquit, *vidua mater defuncti.* Perspicis pondus cala-
 mitatis, quomodo passionem breviter extulit. B
 enim est quod dicitur? Quia non erat etiam spes ulla
 qua posset filios recreare, tantæque levamen orbita-
 tis assumere. Vidua quippe erat, nec habebat alterum
 quem pro defuncto conspiceret. Nam partus ei existi-
 terat singularis. Quantum vero hoc malum sit, facile
 omnes intelligunt, qui naturæ jura cognoscunt. Solum
 hunc in doloribus noverat, solum suis lactaverat
 uberibus, solus illustrabat ejus convivium, totiusque
 doloris, solus erat causa lætitiæ, cum luderet aut ali-
 quid ageret, cum institueretur aut ornaretur, cum
 coævis in processionibus, in palæstris, in conventibus
 jungeretur, omne quicquid matris oculis dulce præ-
 tiosumque suberat, solus unicus offerebat. Jamque
 nuptiale tempus advenerat, stirps videbatur generis,
 ramusculus successionis, baculus senectutis et ætatis C
 incrementum. Erat et altera lamentationis occasio.
 Qui enim juvenem retulit florem simul qui marcuerat
 indicavit, cujus adhuc vultus lanugine vestiretur, et
 genarum decor grato fulgore nitesceret. Quid igitur
 super ejus obitu mater pertulit, quanto viscera ejus
 igne perusta sunt? Quam copiosissimas et amarissimas
 super eum lacrymas fudit? Tabescens quodam-
 modo et cadaver ejus amplectens, ne properaretur
 sepultura ejus, tantoque casu satiari desiderans, diu
 longas in fletu voces emittere cupiebat, ita ut omnes
 audientes moveret ad luctum. Nec hoc prætermisit
 enim sancta relatio. *Videns,* inquit, *eam Dominus,*
miseriordia motus est, et accedens tetigit locutum;
qui autem portabant steterunt; et dixit defuncto: Ado-
lescens, tibi dico, Surge, et protinus eum viventem D
 matri instituit, nunc non in parva mora atque distan-
 tia, quamvis nondum sepulti, tamen sepulturæ vicini,
 vita Domino resurrectio mortui, equidem miraculum
 majus, sed æquale prorsus imperium. Adhuc autem
 magnificentius promuntur signa virtutum, ut magis
 ac magis propinquetur illi rei qua videtur de mor-
 tuorum resurrectione dubitari. Infirmatur quis de
 familiaribus Christi nomine Lazarus, quem Dominus
 quamvis amicum idcirco distulit visitare, et ab agro-
 tante procul abfuit, ut, absente vita, mors aditum re-
 periret, et per infirmitatem quod suum erat efficeret.
 Indicat discipulis quid in Galilæa contigerat Lazaro,
 et quod illuc sibi properandum esset, ut eum susci-
 taret a mortuis. Illi vero propter Judæorum sævitiam
 memorata loca uelclnabant, exitiale ac periculosum
 putantes rursus in Judæam pergere, et inter homici-
 das impiosque versari, et ideo remorantes atque dif-
 ferentes, ne ibidem reverterentur tempora protraho-
 bant. Obtinuit imperium Domini, eoque proficiscente
 discipuli subsequuntur, ut in Bethania primitias uni-
 versalis quodammodo resurrectionis inspicereut.
 Quartus erat jam sepulto dies, cunctaque videbantur
 erga busta persoluta; constabat corpus in monumento
 depositum, et, quod erat consequens, jam timore dis-
 tentum corruptionis interitu solvebatur. Sanies enim
 in terram ipsa necessitate defluebat, fugienda procul
 dubio res, cogente natura, id quod resolutum fuerat
 fetor teterrimus exhalabat. Hoc autem factum est ut
 generalis resurrectionis opus, quod ab infidelibus
 minus creditur, manifesti miraculi ostensione pro-
 baretur. Non enim quis elevatur ex aegritudine, nec
 in extremis locatus retinetur in vita, nec parvula
 nuper mortua suscitata, nec monumento proximus ju-
 venis suum feretrum deserit, sed vir primatus pu-
 trescens atque diffluens, ita ut nec sororibus ejus
 esset tolerabile ut Dominus propinquaret monu-
 mento, propter insitam molestiam jam resolutum ca-
 daverem: una tamen voce vivificatus, fidem facit præ-
 dicatori, quæ spem resurrectionis affirmat. Hoc est
 quod de universis in commune credamus, quod in
 partibus experientia ipsa didicimus. Sicut enim uni-
 versali resurrectione dicit Apostolus ipsum Dominum
 de cœlo descendere in Jussu et in voce archangeli et
 in tuba Dei, ut ad incorruptibilitatem mortuos excitet,
 ita et nunc mortem veluti somnum quemdam imperio
 dominicæ vocis, is qui erat in monumento discutiens,
 et corruptionem quæ de morte provenerat a se longe
 secludens, integer atque perfectus exiit de sepulcro,
 nec ipsis vinculis quibus erat astrictus ad gradien-
 dum omnino prohibitus. Parva hæc æstimas ad faci-
 endam fidem quod resurrectionem fore credimus
 mortuorum? An quæris et ex aliis hanc tibi firmari
 deberi sententiam? Non mihi videtur frustra his qui
 erant Capharnaum veluti ex persona eorum dixisse
 Dominum: *Utique dicitis mihi hanc parabolam: Me-*
dice, cura te ipsum. Oportebat enim, ut quod in alio-
 rum corporibus fecerat resurrectionis miraculum,
 innotescens in se ipso juxta id quod homo esse di-
 gnatus est, approbaret, multis sperum modis præli-
 cationem suam etiam propria morte confirmans. Vi-
 disti puellam nuper vivere desinentem, juvenem quo-
 que propinquantem sepulcro, nec non et Lazarum
 penes resolutum, omnes æqualiter ad vitam una jussu-
 sione vocati sunt; quæris et eos qui ad mortem per
 sanguinem et vulnera pervenerunt, ne quis forsitan
 in hoc defectus sit, quominus gratia cuncta vivifican-
 tis appareat. Cerne clavis Domini manus esse trans-
 fixas, cerne latus cuspidis perforatum, circumfer di-
 gitos tuos per aperturas clavorum, mitte manum in
 vulnus quod ex lancea constat effectum; conjicis forte
 quantum ad interiora cuspidis acumen penetrare
 potuerit ex latitudine cicatricis ejus; libet metiaris
 ingressum, plaga etenim ipsa impulsu virilis manus
 effecta, quantum in altum descenderit, ostendit evi-

dentur. Si igitur sic affectus resurrexit a mortuis, A oportune illud Apostoli proferimus: *Quomodo quidam dicunt in vobis quia resurrectio mortuorum non est?* Quia igitur pronuntiatio omnis Domini vera monstratur ipsa testificatione factorum, id enim non tantum verbo didicimus, sed opere ipso manifestam promissionis ejus spei per eos qui jam ad vitam de resurrectione venerunt nos accepisse gloriamur, quæ jam incredulis ulla remanebit occasio? Nonne renuntiantes his qui per philosophiam et inanem fallaciam despiciere simplicitatem fidei moliantur, purissimam confessionem spei nostræ retinebimus in parvo, dicentes ad prophetæ modum gratiæ ipsius, cum dicit ad Dominum: *Auferes spiritum ipsorum et deficient, et in pulverem suum revertentur; emitte Spiritum tuum et creabuntur, et renovabis faciem terræ,* quando et B lætari Dominus in operibus suis affirmat, cum deficient peccatores a terra. Quomodo enim quis peccator ultra vocabitur, cum jam peccata esse non possit?

CAPUT XXVII.

Quod non sit contra id quod deceat resurrectio mortuorum.

Sed sunt quidam qui humanarum cogitationum defectu, ad mensuram nostram divinam potentiam judicantes, quod ipsi capere nequeunt, nec Deo esse possibile confirmant. Ostendant enim nobis antiquorum reliquias mortuorum prorsus absumptas, et quas ignis redegit in cineres, et super hæc bestias quæ vescuntur carnibus, huic rationi admoveere monstrantur, et piscem qui caruem hominis naufragio pereuntis in suum trajicit corpus, et hunc rursus effectum hominis escam, atque in comedentis quantitatem per digestionem esse conversum, multaque alia nimis inepta, et magni Dei virtuti atque magnificentiæ prorsus indigna ad eversionem veri dogmatis proferunt; tanquam non possit Deus per hæc eadem rursus ex consummatione quod est proprium hominis reformare. Sed nos in brevi prolixos vanissimæ rationis eorum succidamus excursus, contententes resolutiones corporis in ea fieri pro quibus constat, nec solum terram, juxta divini sermonis auctoritatem, in terram reverti, sed et aerem atque humorem sæe simillimæ portioni restitui, et singula quæ in nobis sunt, ad originemque propriam commigrare. D Et licet volucris carne vescentibus, licet feris carne vescentibus humanum corpus tradatur in cibum, eisque his casibus misceatur, licet sub dentibus piscium veniat, et per ignem in vapores convertatur et pulverem, ubicunque juxta subjectam rationem quis circumtulit hominem, intra hunc mundum eum esse necesse sit, quem Dei manu contineri vox instruit divinitus inspirata, cum dicit, quia in manu ejus sunt omnes fines terræ. Quod si tu non potes ignorare quæ tuo palmo contineas, opinaris scientiam Dei, quæ est tua virtute superior, eorum quæ virtute divina manu continentur id quod certum est minime perscrutari?

CAPUT XXVIII.

Quod possibile sit, in omnia elementa humanis corporibus resolutis, iterum ex communi proprium singulis integrari.

Sed forsitan ad elementa totius mundi respiciens, difficile putas statum nostrum ad cognatum elementum aeris attractum, calidum quoque et humidum, atque terrenum nostræ substantiæ similiter propriis partibus immixtum, iterum de communi singulis quod est proprium posse restitui. Proinde tu vel exemplis humanis non cogitas hoc quoque divinæ virtutis fines non posse transcendere. Vidisti profecto alicubi in commorationibus hominum communem gregem simul in commune pascentem, sed cum rursus grex per possessores dividitur proprios, seu consuetudo locorum, seu signa pecoribus imposita, quod suum est restituit singulis: tale quid et de semetipso pertractans, minime ab eo quod decet aberrabis. Denique cum naturali vinculo atque charitate circa corpus suum quod inhabitavit anima detenta sit, inest ei latens quedam permixtio quam nunc habent invicem affectus quodam atque cognitio; veluti a natura quibusdam signis impositis, per quæ communitas incensura permanens discernatur proprietatibus singulorum. Cum igitur anima cognatam atque propriam rem ad semetipsum rursus attraxerit, quis, oro, labor divina præsertim non prohibente natura virtutem, ut sua rursus in se convenient, et ineffabili quadam naturæ concursione ad propria quæque contendant? Quod autem animæ et post resolutionem signa quædam conformationis nostræ permaneant, ostendit illa disputatio quæ apud interos facta est, quando corporibus jam sepulturae traditis, animabus inhaeserat quædam notitia corporalis, per quam et Lazarus agnosci, nec dives potuit ignorari. Nihil ergo extra rationem est, si credatur ex communi proprietate resurgentibus redire corporibus, et maxime id animadvertit qui naturam studiosius investigare curavit. Non enim per omnia fluunt atque commutantur ea quæ nostra sunt; alioquin incomprehensibilia prorsus existerent, nullam stationem habentia per naturam. Sed diligentius explorata ratione, videtur eorum quæ in nobis sunt aliquid stare, aliud vero mutatione defluere. Corpus enim per incrementa detrimentaque mutatur, veluti vestes quasdam per ætates quasdam se induens consequentes; stat autem per omnes has mutationes species inconvertibiliter, in se signa quæ sibi semel a natura sunt impressa non deserens, quibus per universas corporis mutationes suam notitiam retinet. Subtrahenda est autem huic rationi illa permutatio quæ speciei aliqua occasione conjungitur; nam veluti alienam quamdam personam scditatem sumit species, quam per hujusmodi incommoda sustinet, qua ratione quadam sublata, sicut a Neaman Syro, vel ab his quos Evangelia referunt, rursus species quæ sub passione latebat, in suam notitiam revertitur sospitate. Igitur, juxta id quod Deo est similis, nulla mutatione fuit atque convertitur, sed fixa permanet, id ipsum semper existens,

secundum quam reformatio nostra diuinam similitudinem continet; et quoniam differentias speciei temperamentorum qualitates quæ mutantur efficiunt, temperatio vero nihil aliud quam elementorum est habitus, elementa autem dicimus quæ universæ conditioni subjecta sunt, ex quibus et humanum corpus subsistere profitemur, necessario species veluti impressa signaculo permanet animæ, formamque ipsam expressione susceptam nullatenus ignorat. Unde tempore resurrectionis ea recipiat rursus in se, quæ formæ ipsi congruerint, congruunt autem illa quæcumque ab initio speciei probantur esse inserta; ergo nihil extra rationem videtur, rursus ex communi ad singulos redire quod suum est. Dicitur autem et *ὄψαργύριον*, quod argentum vivum vulgus appellat, si per prona ac pulverulenta loca sandatur in pilas minutissimas per terram dividi, nec illis concurrentibus invicem posse misceri. Si quis autem rursus id quod multipliciter dispersum est in unum redigat, proprio generi fontem conjungi, nullis ad commixtionem suam interjectionibus irretitum. Tale quid arbitror oportere, et circa compositionem hominis animadvertere. Mox enim ut a Deo facultas fuerit attributa, utro sibi partes similes propriis miscerentur partibus, sine ulla difficultate ejus qui naturam reformare dignatur. Nam et in his quæ nascuntur e terra nullum laborem naturæ conspiciamus, cum triticum, vel milicem, vel quid aliud seminis frumenti vel leguminis in calvum, aristas apicæque convertit sine difficultate; namque utro congruens esca de communi ad unicuiqueque proprietatem seminis transit. Si igitur omnibus e terra germinibus communiter humor exponitur, et unumquodque per eum nutritur, et quod sibi competit, ad propria trahit augmenta, quid novum si et in reparatione nostræ reparationis (sic) hæc fiat, cum a singulis resurgentibus id quod est proprium, sicut in seminibus accidit, attrahatur? Igitur ex omnibus possibile est addiscere nihil extra ea quæ nobis experientia ipsa nota sunt prædicationem resurrectionis existere. Et quidem de his quæ nostra sunt, id quod est notissimum silentio pene transieram, ipsam dico nostræ formationis exordium. Quis enim nesciat mirificentiam naturæ, et quid accipiat materna vulva, quidve perficiat? Cernis quam simplex quodammodo est et exiguum quod visceribus in occasione constitutionis nostri corporis deponitur; varietatem vero perfectæ substantiæ quis poterit explicare sermone? Quis autem naturæ communis hujusmodi opus esse cognoscens, non possibile putet esse quod geritur? Quod si illud parvum, et quod pene pro nihilo ducitur, hujus tantæ rei principium esse noscatur, magnum autem dico non solum ad formationem respiciens corporis, sed prius animam ipsam prorsus admiratione dignam esse prouentio, et ea quæ circa ipsam mentem ceruntur.

CAPUT XXIX.

Contra eos qui dicunt exstare animas ante corpora sua, vel contrario ante animas corpora formari, in quo quædam fabulosa opinio de animabus.

Puto namque extrâ propositum esse negotium ut

A perquiratur a nobis quod in ecclesiis ambiguntur animæ constitutione vel corporis. Quibusdam visum est, qui ante nos de principatibus discipulis veluti quandam pestilentiam protulerunt, conversatione propriæ animæ ante subsistat, que illic tam malitiæ quam virtutis exemplum sita: et perseverantem quidem in bonis animam corporalis conjunctionis experimenta sentire boni participatione defluerit, tunc ad hanc velle accedere, atque in corpore commorari. Alii verum a Moysè ordinem de conditione hominis testes, secundo loco, id est post corpus anima tempus affirmant, cum primum accipiens Deus de terra formavit hominem, et ita per insufflationem deinceps animavit. Hac autem ratione præostendunt corpus esse quam animam quæ est inserta, eo quod ante formatum est. Dicunt propter corpus animam factam, ne sine spiritum immobilitatis permaneret. Omne vero quod propter aliud efficitur, vilius est profecto eo quod efficitur, sicut Evangelia profitentur *anima plus est quam esca, et corpus quam vestimentum*, quia propter hæc ista concessa sunt; non propter escam facta est anima, nec vestimentum gratia constat esse corpora formata; sed cum existerent, illa propter usum necessaria sunt præsertim. Quoniam igitur assertio utriusque opinionis ratione non caret, et eorum qui prius vivere a se in suo quodam stata atque ordine opinantur, et eorum qui eas post corpora creatas existimant, insensibilem esse reer ea quæ in eorum dogmatibus seruntur aliquatenus explorare. Nam si voluerint utrorumque diligentius investigare sermones, et versas ineptias patefacere quæ ipsorum opinio probantur annexæ, spatio longi temporis indigent et ideo paucis, sicut est possibile, ea quæ ab eis sunt intuentes, ea refellere non moremur. Qui professioni patrocinium præstant, et antiqui animarum conversationem propter hanc vitam peris asserunt, non mihi videntur gentilium dogmatum erroribus carere, qui multa de animarum in tempora transformatione fabulosa fluxerunt. Quisquis diligenter examinet, ad hoc assertiones eo perducit ipsa necessitate deprehendet. Quod autem quemdam retulisse qui apud eos sapiens esse perhibebatur, quod et vir fuerit et femina, deinde in vires evolaverit; itemque idem interdum effloruerit ad postremum vitam sit in humorem sortitus, procul distat a vero, et quidem juxta iudicium eorum quem talia proferre non puduit. Vere namque rerum corvorumque garrulitatibus et irrationabilitate piscium, et arborum insensibilitate digna hæc eorum dogmata comprobantur, quæ unam animam per res pertransire confirmant. Ineptiæ hujus hæc causa est, quod ante subsistere animas arbitrantur. Consequenter enim principium dogmatis eorum in antiquiora tendens ac promovens, usque ad hæc monstrum delabitur. Si enim propter malitiam aliquam a sensibiliore statu decidens anima, sicut asserunt, efficitur homo, vitiosior autem profecto est conversatio

corporalis quasi illa intellectualis, necessitas omnis A
 est, cum in tali vita positam, in qua plures occasio-
 nes peccandi deesse non possint, amplioribus malitiis
 affici, et vitiosiores quam antea declarari. Humana
 vero animæ vitiositas, irrationabilis rei similitudo est,
 cui familiariter adjuncta in naturam jumentorum
 quodammodo recidit. Semel enim per malitiam pro-
 perans etiam cum irrationabilis effecta fuerit, tan-
 quam a majorum propositione desistit. Mali namque
 statio virtutis est initium, virtus autem irrationabili-
 bus nulla est. Semper igitur in pejus ipsa necessitate
 mutabitur, in id quod est deterius abjectiusque por-
 ficiens, et ad hoc quod extremum est jugi muta-
 tione pertendens. Sicut autem transcendit rationalis
 natura sensibilem, sic ab hac ad insensibilem casus
 est. Sed lactemus eorum sermo procedens, licet extra
 veritatem seratur, tamen quadam consequentia ex
 ineptis inepta consequitur. Hinc etiam per inco-
 grua et impossibilia fabulosum eis dogma generatur, quod
 animæ consequenter omnimodum demonstrat interi-
 tum. Quæ enim semel a sublimi conversatione defluit,
 in nulla mensura malitiæ stare jam poterit, sed pas-
 sionum affectionibus irretita, a rationali quidem ad
 irrationale transit, ab eo quoque in virgulta insensibi-
 lia transferentur. Insensibile vero et exanime qua-
 dam ratione vicina sunt, exanime autem sequitur id
 quod non est. Ita prorsus hac eorum consecratione,
 ad id quod non existet, anima resolvitur, quia im-
 possibilis erat ei per necessitatem ad meliora trans-
 gressus: sed enim seducunt animam ex dumetis ad
 hominem; ergo præstantiorem vitam quæ in dumetis C
 est modum conversationis incorporeæ per ista de-
 monstrant. Ostensum est namque, quod processus
 animæ nitentis ad mala, consequenter devolvatur ad
 infima, inferiorque sit exanimis natura quam insensibi-
 liss, ad quam extremitatem initium dogmatis eorum
 animam consequenter adducit. Sed quia hoc illi no-
 lunt, aut intra sensibilia concludunt animam, necesse
 est, aut si hinc ea rursus ad humanum reducant,
 meliorem, sicut dictum est, ligneam vitam primæ il-
 lius institutionis ostendi, quandoquidem exinde ad
 malitiam facta ruina sit. Hinc autem ad virtutem tri-
 buebatur excursus. Igitur sine capite et sine fine hæc
 assertio esse convincitur, quæ animas apud se prius
 præter vitam carnis astruit vivere, et propter mali-
 tiam corporibus obligari. Eorum vero qui juniorem D
 corpore animam esse contendunt, destruetur in-
 constantia, per ea quæ in consequentibus exponuntur.
 Quapropter ea rejicienda est ratio quæ ab utrisque
 defertur, per medium vero opinionum reor oportere
 dogma nostrum in veritate dirigere. Est autem hoc
 quod nec juxta gentiliū seductionem malitia qua-
 dam depressas animas opinamur, quas illi quod ad
 rotationem totius poli, quæ nimia velocitate fertur, per
 imbecillitatem concurrere nequeant, ob hoc in terram
 recidere prolitentur; nec rursus hominem velut instan-
 tiam quadam ratione ante formantis (sic), ei propterea
 dicimus animam commodari; alioquin institutioni lu-
 tæ natura intelligibilis inferior esse monstrabitur.

CAPUT XXX.

*Assertio quod una eademque anima et corporis car
 subsistendi esse videatur.*

Sed cum sit unus homo, qui ex anima constat et
 corpore, unum ei et commune dare oportet institu-
 tionis exordium, ne sibi ipse anterior posteriorque
 videatur, ut corporis in eo conditio prima, et secunda
 constet alterius. Et in presentia quidem divinæ vir-
 tutis juxta rationem paulo ante digestam, omnem
 plenitudinem humanæ conditionis ante subsistere
 profitemur, testificante nobis in hoc propheta, qui
 dicit, nosse Dominum omnia antequam fiant. In sin-
 gulorum vero conformatione alterutrum non prefe-
 rimus alteri, nec ante corpus animam, nec e contrario
 dicimus, ne divisus homo juxta differentiam temporis
 in semetipso discedat. Nam cum duplex intelligatur
 nostra natura secundum doctrinam Apostoli, visibilis
 scilicet hominis et latentis, si aliud quidem ante sub-
 sistat, aliud autem post superveniat, imperfecta qui-
 dem virtus videbitur conditoris, quæ non simul utro-
 bique sufficiat, sed diviso opere seorsum in singulo-
 rum medietatibus occupetur. Quemadmodum vero in
 tritico aut in alio quolibet semine cunctam speciem
 spica videmus quadam potentia comprehensam, hoc
 est fenum, culusum, internodia, necnon fructum at-
 que aristas, et nihil eorum ante subsistere in naturæ
 ratione, aut post accidere dicimus, sed insitam vini
 semini quodam naturali omine declarari, nec aliam
 ei superiuduci naturam: juxta hæc rationem et hu-
 mani causam seminis opinamur existere, quod in
 prima constitutionis occasione satum quidem simul
 est, juxta naturæ potentiam, tenditur vero et decla-
 ratur quadam consequentia naturali, ad id quod per-
 fectum est promovens, nec aliquid extrinsecus ad
 occasionei suæ perfectionis assumens. Semetipsum
 namque ad id quod perfectum est consequenter ex-
 tendit, ita ut nec ante corpus animam, nec propter
 animam subsistere corpus affirmari veraciter possit,
 sed utrum sit utrius principium juxta alioquem quidem
 rationem in prima voluntate Dei dispositum, juxta
 alterum vero in generationis occasionebus institutum.
 Sicut enim non potest membrorum distinctio
 ante formationem in eo quod ad conceptionem cor-
 poris jacitur inspicere, ita nec animæ contemplari
 proprietates in eo possibile est, priusquam exeant in
 operationis effectus; et sicut nullus ambigit in mem-
 brorum et viscerum differentiis illud quod est de-
 positum, figurari non alia quadam subintrante virtute,
 sed ea quæ inserta naturæ est ad hanc operationem
 sese virtute ingerente, sic et de animæ proportio-
 e rationale ratione similiter arbitrantur, quia etsi non-
 dum per aliquas visibiles operationes agnoscitur,
 nihil tamen in eo unius rei existere pervidetur. Nam,
 sicut species futuri hominis in eo est vi quadam atque
 potentia, latet autem propterea quod nequeat appa-
 rere, priusquam necessaria consecutio sinat atque
 permittat, sic et anima est quidem in illo, licet non-
 dum appareat, apparebit autem proprium et natura-
 lem operationis effectum corporali simul incrementate

proficere. Nam quia non a mortuo corpore, sed a vivente atque spirante, virtus in conceptione peragitur, ideo dicimus rationis esse, ut mortuum et exanime non putetur, quod a vivente in occasionem vitæ dirigitur. Caro namque exanimis utique mortua est. Mors enim privatione fit animæ. Nullus autem super hoc antiquiorem privationem quam habitum dixerit, si tamen exanime quod est mortuum quisquam anima antiquius asseveret. Si quis autem evidentiùs exigit argumentum quod vivat illa portio quæ principium formandi animalis efficitur, possibile et ex aliis signis, quibus animatum discernitur atque separatur a mortuo, super hac parte conspiciere. Argumentum namque vitalis rei de hominibus sumimus, quod aliquis caleat, quod moveatur, quod operetur; frigidum vero atque immobile in corporibus nihil est aliud quam ipsa mortalitas. Quia igitur calidum quod et operans vidimus esse de quo loquimur, hinc etiam quod exanime non sit argumenta colligimus. Sed quemadmodum juxta corporis portionem non illud dicimus carnem et ossa vel capillos, vel quodcunque conspiciamus in homine, sed vi quidem atque potentia esse horum singula, nondum vero visibiliter apparere: sic etiam juxta animæ portionem, necdum quidem rationale ejus et irascibile et quæcunque de anima considerantur, locum in illo habere memoramus, proportionem vero formati corporis, et summationem etiam simul effectus animæ dicimus, cum subjecto proficimus. Sic enim perfectus homo inter majores obtinet animæ operationes effectum, in exordio suæ constitutionis aptos et congruos in se præsentis usui animæ demonstrat aditus, ut sibi per infusam materiam aptissimum domicilium formet. Nec enim possibile esse credimus in alienis ædificiis animam competenter inseri, sicut non potest impressam cereæ signaculum alienæ prorsus sculpturæ congruenter aptari. Quemadmodum vero corpus ex parvo procedit ad id quod est perfectum, sic et operationes consertæ animæ subjectæ similiter concresecunt et proficiunt. Procedit quidem ea in prima constitutione, veluti quædam radix abdita cavis tantummodo quæ nutrimentis ac incrementis est distributa (nec enim parvitas sumentis amplius recipit), deinde cum ad lucem prodierit id quod insertum est germenque protulerit: tunc in eo gratia sensibilis efflorescit, jamque coalescens et in magnitudines competenter excurrrens, veluti fructus quidam rationalis virtus incipit elucere. Non enim omnis simul appareus, si cura instrumenti sui perfectione diligenter excrescens, tantumque semper fructificans, quantum capax est subjecti potentia. Si vero in hac formatione corporis, operationes animæ fortassis inquiris, attende temetipsum, sicut ait Moyses, et quasi in libro, sic historiam operationis animæ perleges; ipsa enim tibi natura quodammodo fabulabitur omni usu sermonis efficacius, varias in corpore occupationes animæ sive in anima, sive in universali, sive in particulari conditione demonstrans. Sed de nobis superfluum puto sermonibus agere, et veluti quibusdam procul et extra terminos constitutis miracula consueta nar-

A rare. Quis enim se intuens verbis indigeat, quibus naturæ jura cognoscat? Est quippe facillimum, ut quis modum vitæ suæ considerans, et qualiter ad omnem vitalis operationis effectum opportunum corpus gerat, expendens animadvertat, erga quid occupata sit animæ primordialis seu potius germinalis ex vivente corpore detractum opificio naturæ deponitur; nam et fructuum interiora et radicum pullamenta nondum privata vivacissimo vigore, quæ est eis insita per naturam, cum terræ committuntur, quamvis occultam, tamen mundam qualitatem conservant; talem vero vim atque potentiam non confert terra quæ continet, terra velut a semet extrinsecus largiens; alioquin et mortua ligna faceret germinare: sed quod est insitum producit ad locum amore suo in modum nutritis quod plantatum est in radice ad medullam et corticem ramosque perficiens: quod nequisset fieri, nisi aliqua conserta esset potentia naturalis, quæ cognatam et congruam ex adjacentibus alimentam trahens, virgultum aut arborem aut spicam vel aliquid ex hujusmodi rebus effert.

CAPUT XXXI.

Contemplatio quædam medicinalis, potiusque de corporum constructione, paucis absolvitur.

Sed quamvis certissimam corporis nostri formationem unusquisque a semetipso doceatur, ex quibus intelligit et vivit et sentit, naturam propriam habens magistram, tamen et ex libris sapientum, qui ista studiosius scrutati sunt, fas est diligenter addiscere. Nonnulli namque qualiter positionis habeant singula quæ in nobis sunt, per eam quam medici dicunt anatomicam, id est incisionem singulorum nodorum atque venarum, propter quod effectus in universa corporis membrorum intarius et exterius contemplati sunt, et aliis retulerunt, ita ut sufficiens huic humanæ institutioni cognitio studiosius existeret. Si quis autem de his perquirat de nobis, profecto ei magisterium præbebit Ecclesia. Hæc enim spiritualium lex est ovium, sicut Dominus ait, ut alienorum vocem non audiant. Unde sermonem breviter afferamus. Tria quædam de natura corporis intelligenda percepimus, quorum gratia singula quæ in nobis sunt constituta esse cernuntur. Quædam namque propter vitam, quædam vero propter bonam vitam, quædam ad successionem posteritatis opportune formata sunt. Quæcunque igitur in nobis talia dentur, sine quibus humana nequeat vita subsistere, hæc in tribus item partibus esse sentimus, id est in cerebro et corde et jecore; quæcunque vero in augmentum bonorum largitate naturæ ad bene vivendum homini collata sunt, instrumentum sensuum esse declarantur. Hujusmodi quippe vitam quidem nostram non continent, quia et deficientibus ex his sæpenumero quibusdam, nihilominus subest homini; sed impossibile est sine istis effectibus vitam suavissimam contineri. Tertia quoque divisionis intentio consequenter respicit ad successionis officia. Sunt autem et alia quædam præter hæc, quæ ad perseverantiam corporis communiter membris subjecta sunt omnibus, operationes ex se congruas afferentes,

sicut venter et pulmo, hic quidem spiritu, quem sumit ac reddat cordi, signaculum perfans, ille vero cibos visceribus in commune suscipiens. Cum sic igitur formatio nostra dividatur, diligentius intuendum est, quod non simpliciter per unum aliquod membrum vis illa quæ ad vitam nostram pertinet transigatur, sed plurimis partibus occasiones nobis ad conservationem nostram natura distribuat necessaria ad universum corpus, ita ut quæcunque ad cautelam vitæ ac pulchritudinem eadem natura est molita, hæc videantur esse quam plurimum, multam adinvicem differentiam prorsus habentia. Sed arbitror dividere prius oportere breviter prima principia quæ ad constitutionem vitæ nostræ pertinere monstrantur; materia vero totius corporis quæ communiter membris singulis subjacet, nunc a nobis est reticenda, cum nihil ad præsens propositam, ad particularem contemplationem universalis naturæ disputatio spectare videatur. Cunctis ergo latentibus omnium elementorum quæ in hoc mundo sunt in nobis existere portionem, calidi scilicet ac frigidi, necnon et alterius conjugationis, quæ in humore ac siccitate consistit, de singulis a nobis est utique disserendum. Perspicimus itaque tres esse dispensatorias vitæ potentias, quarum una quidem universum mundum calore proprio refovet, altera vero madefacta humore quod calore confectum est, ita ut æqua temperie animal in medio ex contraria qualitate servetur, quatenus nec humorem desugat caloris abundantia, nec calorem copia humoris extinguat. Vis autem tertia per semetipsam juxta quamdam congruentiam atque modulationem membra quæ distincta sunt continet, suis ea coaptans vinculis, et omnibus prærogans per sese motum spontaneamque virtutem, quæ si desit, solutum et immobile corpus existit, ultronea spiritum vivacitate atque efficientia destitutum, magisque prius artificium atque molimen nostræ naturæ in ipsa corporis conditione dignum est intueri. Quia enim omne quod durum est sensibiles efficientias omnino non recipit, sicuti videmus in ossibus nostris et in fructibus atque arboribus, in quibus vitæ quidem species quamdam cernitur, in eo quod nutriatur et crescit, nec tamen admittit ullum sensum subjecti durities. Hujus rei gratia oportebat quamdam formationem instar cereæ mollis in sensuum operatione supponi, quæ posset occurrentibus formis imprimi, neque nimio humore resolvi. Non enim potest in humido quod imprimitur perdurare, neque duritia nimis rigida (quia quod nescit cedere, imaginem nequit impressione excipere). Sed inter has hæsit media quedam inter flacceseentem, sive ac rigentem, ne optimis potentie motibus, dico sensibilibus, animal orbaretur. Quoniam igitur quod molle est et facile, nisi rerum solidarum cooperatione firmetur, profecto humile atque indistinctum est, juxta eos quos pulvones marinos vocant, ideoque robur ossium corpori natura permiscuit, quæ invicem per concordem modulationem copulans, penitus nervorum nexibus compages eorum juncturasque constrinxit, et ita eis modum sensibili vigore immiscuit, carne paulo

duriorē superficiem quæ passiones ferret involvens. Huic igitur ossium naturæ solidissimæ, veluti quibusdam columnis molem sustentibus totius corporis onus imposuit. Nec indivisa aut indiscreta ubique eadem ossa compegit, alioquin immobilis et sine operatione mansisset, et si ita fuisset homo formatus, veluti quedam arbor in uno loco consistens, cum nec alterna crurum motione in anteriora procederet, nec manuum ministerio vitæ ejus commoditas appareret. Nunc autem gressuum et actuum hac provisione formatum est instrumentum, ut spontaneo spiritu qui nervis insertus est, ultronei motus corporei conferantur. Hinc administratio manuum varia atque multiplex et accommodatissima ad omne prorsus excogitantis officium, hinc cervicis inflexio, et capituli inclinatio atque erectio, et circa mentum efficientia quedam, palpebrarum quoque collectio, simul cum intellectu proveniens ceterorum. Quoniam etiam motus ipse membrorum nervis extendentibus ac relaxantibus, veluti quibusdam machinis operatur impulsus, potestas autem per hæc vi sua nitens spontaneum gerit imperium, ac voluntario spiritu juxta quamdam naturæ dispensationem in singulis proprium demonstrat effectum. Radicem igitur atque principium omnium motuum qui per nervos effici creduntur, membranam illam qua cerebrum continetur compactam nervis esse perclaruit. Non igitur arbitramur jam curiosius nos debere perquirere de effectu membrorum animalis, cum hujusmodi motus sit in cerebri formatione declaratus. Quod autem maximus vigor ad tuendam vitam nobis a cerebro conferatur, ex contrario accidenti evidenter agnoscitur. Nam si vulnus aliquod vel scissuram membrana ipsa pertulerit, illico mors insequitur. Passioni quippe cum illata vulnere nec ad punctum temporis natura possit obistere, sed veluti fundamento quodam abrupto totum simul ædificium cum parte dejicitur, ejus ergo passionem totius corporis sequitur manifesta perniciosa: in hoc propriæ vitæ causam subeunte nullo pacto negandum est. Cum vero et eorum quæ desunt vivere, restringitur naturæ immitus calor, et ita quod mortuum est frigescit, necesse est talem causam nobis etiam in calore subsistere, qui cum desit profecto mors sequitur, et ideo caloris præsentia animal vivere contendendum est. Hujus autem vis atque potentie, tanquam fontem quemdam atque principium cor esse perspeximus, ex quo in modum flatarum multiplices venæ per omne corpus calidum spiritum ferventemque diffundunt. Et quoniam oportebat cibum quoque quemdam calori semper a natura largiri, quia fas non est ignem ad sese durare, nisi congruis pascatur alimentis, ideoque rivi sanguinis tanquam de fonte quodam jecoris calore spiritus excitantur, et ubique simul per omne corpus excurrunt, ne alterum desoletur ab altero, et tali initio natura depravetur. Hoc ipsum vero doceat abstinentes materiæ ipsius æqualitate formatos, quod avaritia quedam corruptiva sit passio, et quia sine ulla indigentia est sola Divinitas: nam paupertas humana indiget his quæ suam videntur substantiam continere. ideoque tribus his potentias

quibus universam corpus gubernari prædiximus, influente extrinsecus materiam natura dispensat diversis tramitibus, id quod singulis congruit administrans. Nam fonti sanguinis qui est jecur escarum distributionem contulit. Quidquid autem tali provisione sua semper ingerit ad jecoris fontes, item præparat ex jecore derivari. Quemadmodum si nix in montibus honore suo subjectos augeat fontes, et per altum ad inferiores venas liquorem proprium deprimit, cordis autem portatio vicini membri subministratur effecta, quod appellatur quidem pulmo, est autem aeris exceptorium per insitam arteriam que ad os usque pertingit, flatum extrinsecus ducens, in medioque cor positum instat ignis, qui in motu versatur et operatione continua, et ipsam sine cessatione movetur atque operatur, et sicuti fabricum folles efficiunt, portatit ad semet ex adjacente spirita compressiones, extensionibus replens, et quod in se est igneum arteriis adjacentibus refovens, et hæc facere non quiescit, id quidem quod extrinsecus est per resurrectionem ac respirationem ad sese trahens, quod autem circum se est, per compressionem ipais arteriis interserens, quod mihi videtur et hujusmodi spontanei flatu hanc nobis causam sine cessatione subsistere. Sæpe denique mens in aliis occupatur et omnimodo conquiescit, in somnum corpore resoluta, flatu tamen qui ducitur ex aere quiescere non potest, nec aliquantulum quidem, cooperante in hoc ipsam spontanea voluntatis arbitrio. Opinor enim quia cor pulmone convolutum atque circumdatum ex posteriori sui parte respirationibus et compressionibus suis membrum moveat, et attractionem aeris emissionemque ipsi pulmonei machinetur, qui rarissimus atque multicavus omnia sua veluti foramina ad fundum atque summitatem arteriæ patefacta retinet, et coarctatus quidem necessario spiritum qui in suis residet sinitibus elicit, cedens autem atque rarescens, rursusque attrahens aerem per distantiam movetur; et hujus non voluntarie respirationis hæc causa est, quod id quod in nobis igneum est atque fervidum quietum esse non possit. Nam quia proprium caloris est operatio motus, hujus autem principium in corde esse perspeximus, ut quod jure in hoc agitationis est, indesinentem aeris attractionem emissionemque per officium pulmonis operatur, propterea si quando contra naturam calor excrescit, flatu eorum qui febribus creber efficitur, veluti properante corde superpositam sibi flammam novi spiritus continuatione restringere. Sed quoniam pauperrima quædam nostra natura est, et omnibus que ad suam constitutionem pertinent indigens, non solum proprii aeris ac spiritus penuriam patitur (nam flatu qui calorem fovet internum, ad animalis conservationem jugiter extrinsecus influit), sed etiam alimentorum subsidia que corporis pondus allevant, exterius sibi providentier accommodat, idcirco cibis et potibus indigentiam suam supplere contendit, appetitorum quamdam vim ejus rei que deest, et expulsoriam ejus que superfluit corporibus inserens, nec minimam per hoc naturæ cooperationem ad fovendum cordis incen-

A dium præstans. Nam quia taliam membrorum magis proprium cor esse retulimus, juxta relictam superior rationem, quod singula spiritus sui calore confoveat, ideo per omnia illud efficacissimum formator noster instituit, ut nulla pars otiosa vel vacans ad dispensationem totius corporis approbetur, et post tergum quidem suam pulmonem per continuum motum ad se pertrahens, aditus ejus expandit ad susceptionem aeris, rursusque deprimens efflari quod receptum est præparat, in anteriora vero sua ventri penitus imminens calefacit illam, et ad operationes proprias habilem reddit, non ad resumptionem spiritus excitans, sed ad exceptionem cibi sibi nec competentem impellens. Proxime vero junguntur introitus escæ ac spiritus, in longum protendantur alter ad alterum, B ut quæque mensura superiori termino dirimuntur, ita tamen ut copulentur invicem, et uno aditus ore claudantur. Unde ille quidem escæ, hic autem spiritus ingressus efficitur, sed in aliis efficitur recessibus viscerum, nequaquam isto conjugationis aditus contentus per omnia perseverat, nam in medio utriusque sine cor positum. ille quidem afflatum hinc alter ad recipiendum cibum tribuit, facultatem sui, apte vere natura ignea materiam quam consumat inquiri, quod etiam circa ciborum susceptorem ventrem necessario producit. In quantum namque igneus vicinitate caloris efficitur, in tantum magis cibos qui calorem nutriant semper exposcit. Hujus autem desiderium congruentius appetitum vocamus. Si vero sufficientem materiam venter acceperit, nec sic quidem ignis operatio conquiescit. Nam quemadmodum in confatorio coadunationem quamdam totius materie perficit, resolvensque universa atque permiscens, veluti excolatorio quodam ad subsequentes refundit aditus, dein grossiorem partem a sinciore dimovens, tenuiorem quidem substantiam per quosdam tramites ad jecoris deducti ingressus, limosam vero sæculentiam ad tiores intestinorum aditus tradit, quam multiplicibus voluminibus versans non parvo tempore cibum in visceribus retinet, uti ne recto cursu facilius pulsam mox animal appetitum odendi commoveat, et juxta naturam irrationabilium, nunquam homo ab hac occupatione desistat. Et quoniam jecori maxime caloris cooperatio esse necessaria probatur, ut humor verteretur in sanguinem, hoc autem membrum a corde juxta positionem intervallo non minimo disparatur (nec etenim reor fuisse possibile ut principium quoddam atque radix vitalis potentie alterius angustaretur vicinitate principii), ne quid tamen in dispensatione corporis per distantiam calidæ substantiæ peccaretur, trames nervosam quem arteriam hi qui circa istam sunt prudentes appellant, excipiens a corde ferventem spiritum perducit ad jecur, illi quoque juxta aditum quo humida recipiuntur adnerus, et calefaciens eandem humidam substantiam, aliquid ei continuato calore igniti vigoris interserit. Hinc: pecies sanguinis rubro calore respergitur, exinde vero connexi gemini quidem rivuli in modum fistularum proprium singuli recipient, ille quidem spiritum, hic autem sanguinem, quo la-

facili humida substantia motu caloris excurrat. Et recreato per totum corpore, multipliciter disseminatur in plura rivulorum principia, quæ sunt per omne corpus insecessa, permixta vero simul vitalium potentiarum duo principia, sive quod calorem, seu quod humorem per corpus ubique diffundunt, velut aliquod vectigal de suis necessarium, oique principaliter in vitali jugo præminet, administrant. Hæc autem vis in membranis cerebri esse conspicitur, ex qua omnium motus articulorum conglobatio totiusque ultronei spiritus vigor singulis membris inspersus efficacem ac sese moventem terrenam nostram statuam ex aliqua machinatione demonstrat. Nam caloris quod est mundissimum, et humoris quod tenuissimum est, per utramque viam admixtione quadam ac temperatione coadunata cerebrum nutriunt ac reservent per vapores, ex quo rursus ad id quod est purius exhalatio tranata perunget membra; nam illa cerebro continentur, quæ etiam de superioribus in profundum in modum fistulæ pertingens, et per juncturam consuequens sese atque insertam sibi medullam prorsus extendens, in sinu totius spinæ dorsi desinit, ac deinde ossibus atque nervis nec non compagum ac medullarum principis veluti quidam auriga præcedens, singulis ad stationem vel motum virtutem impetumque largitur. Idcirco mihi videtur et certius accepisse munimen. Nam in capite quidem duplicibus omnibus probatur esse circumdata, in nodis autem vel in eminentiis costarum atque multiplicibus vix forma complexionibus insuper omni stabilitate servatur per eandem custodiam qua continetur id quod tertium est obtinens. Similiter autem quis hoc etiam de corde concipiet, quod sicut quedam domus certa mole solidata, ita cor ossium munitur circumaqueque præsidis. In posteriore namque sui parte spinæ dorsi et scapulis utrinque vallatur; per utraque vero latera costarum vinculo nequitur, quod medium ejus ambias ab omni passione defendit; in anteriore vero ejus pectus et jugatio celli demissa molliter ei per omnia munimen impertit adversus ea quæ possunt extrinsecus inferre molestiam. Et sicut in agricultura perspicimus, cum vel imbres ex nubibus, vel fluentia rivulorum madefaciant id quod subjectum est, ortus autem quidam relationi nostræ, verbi gratia, supponatur, qui mille diversitates arborum multiplicisque species earum rerum quas terra producit enutriat, quarum et forma et qualitas colorisque proprietates in multam distantiam que est in singulis approbetur: cum sint igitur quæ in uno agro humor unus enutriat, et puta vis ista que singula quæque madefaciat alit, una, ut dixi, quedam simplexque in sua natura est, eorum vero rerum quæ nutriuntur ex illa proprietates in diversas species qualitatesque convertitur, hoc ipsum aperescit in absinthio, et in succum commutatur cicuto mortiferum, et in alio quoque aliud facit, in balsamo, in croco, in papavere. Nam horum aliud est calidum, aliud frigidum, aliud vero mediam quandam qualitatem possidet. In lacte etiam, et in lactisco, atque similibus odoriferum est. In ficis

autem et piris dulcedinem refert, nec non per vitæ botrus, et ex eo vinum defluit, et mali succus, et rosæ rubor, candorque lilii, et violæ cæruleum, et hyacinthine tincturæque purpureum, et universa quæcumque ex uno eodemque humore de terra oriri conspiciamus, in tantas differentias juxta formam et speciem qualitatemque vertuntur. Tale quid et in nostro hoc animato agro mirabiliter a natura perfectum est, imo potius a Domino formatore nature nostræ, ossa scilicet, cartilago, venæ, arteriæ, nervi, juncturæ, caro, cutis, arvina, muscoli, capilli, ungues, oculi, nares, auresque et universa mille per hæc alia diversis proprietatibus ab invicem separata, una species alimenti, juxta nature suæ similitudinem nutrimenta, ita ut subjectis singulis accedat alimentum, cuicumque membro propinquaverit, juxta illud etiam commutatur, propriamque concertam vim sui vigoris impartiens. Si enim ad oculorum locum pervenerit, eorum usui temperatur, et erga pupillarum tunicas palpebrasque dividitur. Si auditus insulserit, aurium nature pro sua qualitate præcetur, et ad labra veniens efficitur labrum, et in osce commingitur, et in medulla mollescit, et firmatur in nervis, et in superficie cutis extenditur, et transit ad ungues, et capillorum exortum tenuissimum per exhalationes congruentissimas perficit, que siquidem per tortuosos emergunt aditus, crispantes capillos reflexosque generant; si vero per rectos tramites vaporum fuerit facta progressio, producti capilli directique nascuntur. Sed multum a proposito sermone abductus est, dum altius opera nature prosequimur, conati describere qualiter nobis et ex quibus constant singula, sive quæ ad bonam vitam, salutem quæcumque cum his alia juxta primam seriem nostre divisionis esse perspeximus. Propositum namque nobis erat ostendere seminatam hanc constitutionis nostre materiam, neque incorpoream esse animam, neque corpus exanime, sed ex vivis animalisque corporibus vivum atque animatum in prima formatione deponi, quod excipiens humana natura, veluti alimentum quoddam fomentis illud propriis nutrimentisque contineat. Id autem juxta utramque partem congruenter reducetur, et incrementa rei utriusque percipiat. Mox per hanc artificiosam atque disciplinabilem formationem concertum animæ demonstrat effectam, in primis quidem apparentem obscurius, proinde cum instrumenti perfectione relucens, sicut in sculptoribus lapidum pervidemus, dispositamque est artifici speciem præformare animalis alienius in lapide. Hoc autem qui præposuit, primum quidem lapidem a materia cognata præcudit, deinde ejus superflua circumcidens, per mutationem primæ figurationis id quod præposuit adumbrat, ita ut expertus etiam per id quod apparet, intentionem artificis sine difficultate concipiat. Rursus explicans amplius ad similitudinem ejus cujus gerit studium prorsus accedit, tam deinde in ipsa materia speciem diligenter integreque demonstrans, artum deducit ad finem, et est leo vel homo, vel aliquid aliud, quod

factum ab artifice fuit, qui ante paululum lapis erat informis, non quod materia sit oblitterata per speciem, sed quod species per artem materiae probetur impressa. Hoc modo quis et de anima cogitans, nullatenus a rationis tramite deviabit, naturamque contractam artificiosius operans, ejusdemque generis materiam sibi sumens, vivam statuam de hominis portione formavit. Sicut enim lapidis operationem subsequuta est species, in primis quidem obscurior, post autem perfectior cum ipsum opus est terminatum: sic et in sculptura hujus instrumenti species declaratur animae proportionem subjecti imperfecta in imperfecto, et in perfecto integra perfectaque subsistens. Sed in exordio perfecta erat, nisi per malitiam fuisset natura vitiosa. Ideoque communio, quae ad passibilem animalemque generationem nobis accessit, in confirmatione nostra non protinus elucere divinam facit imaginem, sed via quadam consequentia per materiales animae proprietates homo ad perfectionem consummationemque perducitur. Hujuscemodi vero dogma et beatus Apostolus in Epistola ad Corinthios insinuat, dicens: *Cum essem parvulus, ut parvulus loquebar, ut parvulus sapiebam, ut parvulus cogitabam: quando factus sum vir, evacuavi quae erant parvuli, non quod alia in viro perfecto subintret praeter illam quae intelligebatur in parvulo, ut puerilis evacuetur animus, et virilis nihilominus inseratur, sed idem ipse: illo quidem imperfectus est, in hoc autem perfectionis suae demonstrat effectum; sicut enim quaecumque nascuntur et crescunt, vivere fatemur, omnia*

A vero quae vitae participant et naturali motu vegetantur, nullatenus exanima esse quis dixerit, nec tamen hanc talem vitam perfectam animae dicimus esse participantem, denique in virgulis vitalis quaedam operatio delata usque ad motum sensibilem pervenire non potuit; itemque per augmentum animalis quaedam potentia irrationabilibus veniens, nec ipsa perfectionem est consecuta rationis, et intellectus gratiam omnino non capiens: idcirco veram atque perfectam hominis animam esse definimus, quae vigere per omnes effectus agnoscitur. Si quid vero aliud vitam participat, per abusionem quamdam consuetudinis animatum esse profiteremur, non quod perfecta in hoc sit anima, sed quod partes in ea quaedam animalis operationis existant, quae etiam nobis juxta mysticam legislatoris Moysi relationem, quam de hominis generatione protulit, propter communionem passibilitatis accessisse cognoscimus. Ideoque consilium praebens beatus Paulus his qui se audire poterant, perfectionem suadet arripere, modumque quo propositum possit assoqui supponit et dicit: *Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit eum. Sed revertamur rursus ad illam divinam gratiam qua creavit in principio Deus hominem, qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.*

Sancti Gregorii Nysseni episcopi de Imagine libri continentis subsequentia eorum quae a fratre ejus beato Basilio in Hexameron sunt relicta, sunt.

VITA SANCTI PACHOMII

A DIONYSIO LATINE ADORNATA.

(Hanc Vitam simul ac *Vitas Patrum* Rosweydi in fine sexti saeculi dabimus.)

INTERPRETATIO

ORATIONIS PROCLI DE DEIPARA.

(Quam legis inter opera Marii Mercatoris, *Patrologiae* tom. XLVIII, col. 775.)

DIONYSII EXIGUI IN EPISTOLAM S. PROCLI A SE LATINE TRANSLATA.

PRÆFATIO.

Dionysius Exiguus Romanus, Feliciano Pastori. Venerationis vestrae jussione commonitus, B. Procli Constantinopolitanae urbis episcopi litteras ad Armenios destinatas, Latino eloquio vestris auribus exhibere curavi, non parum presentibus aestimans profuturas, quando eam nunc Ecclesiis moveat questionem tunc repulsa temeritas, quae sub colore religionem molitur evertere. Temporibus antistitis memorati, Theodosio imperatore regente rom. per Syriam atque Armeniam, discipuli Theodori Mopsuestensium civitatis episcopi, pravam fidem, corrupto symbolo, rutilibus populis exorsi sunt intimare, calliditate subtilissima, B. Trinitatem sic unius essentiae predicantes, ut Christum Dominum nostrum conditorem universitatis, unum ex Trinitate nullatenus faterentur: unde se-

C quebatur haec inepta suae temeritatis absurditas, ut quia Christum constat verum esse Deum ac Dominum, quatuor personas in tribus astruerent, duosque Dei filios procul dubio praedicarent. Sed huic impietati mire pontifex antefatus obsecrans, docuit Christum Dominum nostrum et in principio Verbum apud Deum, Deum Verbum unum de Trinitate esse; per quem omnia facta sunt, B. Paulo testante: *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia*; et pro salute nostra, eundem verum hominem factum, unum mansisse Filium; nec quartam in Trinitate crevisse personam. Et quia nunc ob aliquibus injectionem scrupulum, de vera fide trepidatur, unumquemlibet ex B. Trinitate pronuntiare diffugiant; et ne divisionem Trinitati videantur inferre post auctorita-

tem apostolicam ipsam exsequentem, multipliciter venerabilium Patrum testimoniis approbatum est ob distinctionem personarum, cum ratio poposcerit unum ex tribus fideliter posse predicari: maxime contra Sabellium, qui sanctam Trinitatem unius credit esse personam, eamque nominibus tantum fateretur esse, non rebus; quam nos satis venerantes essentiae, personarum solummodo cognitione discernimus. Nestorii quoque sectatoribus, hac fide salutifera, nihil minus obviamus; qui Christum Dominum unum de Trinitate minime consentunt, dum negant Dei Verbum ex beata Virgine secundum carnem genitum, ceteraque pro redemptione humani generis esse perpersum. Nonnullorum etiam opinionem auctoritate poterna redarguit, qui unum ex tribus asserentes, unum ex Trinitate dicere nulla ratione consentiant: qui vocabulum Trinitatis non personarum esse significativum, sed substantiae suspicantur. Quibus, licet ad informationem veri debuerit sufficere appellatio ipsa quae vim pluralis numeri resonans, non essentiam, sed personas indubitanter exprimat, ne tamen ulterius inter catholicos contentio vitanda coalescat B. Augustini, unum de multis testimonium huic praefationi amore sanctae religionis adnexuit; qui in undecimo de Civitate Dei libro ita de hac re paucis eloquitur: «Credimus et tenemus, et fideliter pra-

dicamus quod Pater genuerit Verbum, hoc est, sapientiam; per quem facta sunt omnia; unigenitum Filium, unus unum, coeternum coeternum, summe bonus aequaliter bonum. Et quod Spiritus sanctus, simul et Patris et Filii sit Spiritus, et ipse consubstantialis et coeternus ambobus: atque hoc totum Trinitas sit, propter proprietatem personarum, et unus Deus, propter inseparabilem divinitatem.» Ecce doctor excellentissimus atque veridicus, rem de qua agitur aperte distinguens, Trinitatem dicit, non propter substantiam, sed propter personas confidenter exposuit. Haec autem confessio nos ab haereticis Judaeis, gentilibusque discernit, qui Trinitatem unius essentiae praedicamus, cum omnes illi aut pene omnes unum Deum se colere fateantur, sed mysterium Trinitatis aut non recte pronuntiant, aut prorsus ignorant. Si ergo Trinitas non personas exponit, sed substantiam, est autem una substantia Trinitatis, erit ergo secundum istos substantia unius substantiae, quod nimis probatur absurdum. Idcirco colligitur, ut appellatio Trinitatis unius essentiae tres personas unius omnipotentiae atque divinitatis insinuet. Sed jam beatus Proclus in medium prodeat: leturus et ipse testimoniam veritati, quem benignis, precor, animis audiat. Orationum vestrarum suffragia pro hoc opere mihi rependere iubentis.

PROCLI CONSTANTINOPOLITANI AD ARMENIOS

DE FIDE EPISTOLA,

DIONYSIO EXIGUO INTERPRETE.

Dei amatiss. et venerabilibus episcopis et presbyteris, et archimandritis orthodoxae sanctae per totam Armeniam Ecclesiae, Proclus in Domino salutem.

Non mediocriter, fratres, confudit animum nostrum, et moerore validissimo sauciavit rumor novellorum erroris zizaniorum quae nuper vestrae regionis callidissimus naturae communium inimicus insevit. Intolerabiliter enim tristis auditus consuevit animam vulnerare, quae huiusmodi meditationibus exercitata non fuerit, tantoque perniciosius jaculatur in altum tela deflagens, quanto discrimen non corpus appetit, sed statum mentis expugnare contendit, opinione disseminans, venerandum fidei vestimentum, aut discissum lacrymabiliter, aut furto penitus esse sublatum. Omnis quidem virtus expetenda, iis quibus ratio non est rebus materialibus obscurata, omnisque malitia bene sentientibus non immerito fugienda iudicatur, ut pote quae e regione adversetur essentiae, ipsa contra naturam sine dubitatione subsistens: nam sicut id quod utilissimum est necessarie custodiendum, ita quod non expedit, sed probatur adversum, aut cum praesto est, repellendum, aut si metuitur ne accidat, sollicitè praevendum. Virtutis itaque species plurimae. Hanc autem varie definiunt sive gentiles, quos error praefocat, lumenque discretionis eorum ignorantia divinitatis obscurat; seu Christiani, qui fide recta mentis oculos illuminatos habentes, solent iustitiae per confessionem clarius intuentur. Illi namque in suis consiliis velut in tenebris ober-

antes, habentesque sensum sine rectore praecipitem, cogitationibus nituntur incertis, nihil in iis quae decernunt praeter fluxam et instabilem naturam rerum visibilibus perscrutantes, verae autem contemplationis intuitum aut causis temporalibus habentes implicitum, aut erroribus obsecatum. Aiunt enim quatuor species esse virtutis, id est, iustitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam; quae licet bonae sint, lumi tamen repunt, et erga terrena projectae sunt, dum inferiora caelesti fastigio comprobantur. Fortitudinem namque dixerunt, luctam adversus carnem; temperantiam, quae de affectuum sumit subjugatione victoriam; prudentiam, quae in conversatione civili optata continet instituta; iustitiam optimam aequiportionem. Hunc autem, ut putabantur, vitae ordinem lege sanxerunt, immoderatum atque illicitum repraesentantes huiusmodi definitionibus appetitum. Altum vero et praesenti vita sublimius, neque cogitare, neque depromere valuerunt, sed insipienti et obscurato corde nixi sunt virtutem, quantum ad se, visibilibus tantummodo rebus includere, nihil ei tribuentes eximium, et caelesti habitatione condignum. Qui vero per fidem illuminatos habent oculos cordis, quorum praesul atque magister est beatissimus Paulus, eam definiunt esse virtutem quae nos ad Deum semper elevans, ordinanter regit in terris. Hic igitur per omnia venerabilis Apostolus multas quidem species virtutis enumerat, sed praecipue fidem, spem, charitatem commendat: quarum fides supra naturam

merita hominibus bona largitur, invisibilibus eos admittens, qui adhuc multiplicibus obnoxia passionibus indumenta circumferunt. Qui enim angelorum reliquarumque corporearum virtutum naturam proprio sublimitate nesciunt, horum disciplinam hominibus qui gradiuntur humi et volutantur in pulvere fides attribuit; regali throno et invisibili qui caret, omni forma nos exlibet, certamque illustrationem naturæ increate semper sine initio manentis insinuans. Quæ etiam fulgore suo sensum materialem discutens, cræsumque ac nebulosum intuitum nostræ mentis expugnans, erga illa clare conspiciere, quæ tunc ex parte præsumunt videri cum censentur invisibilia, et comprehendi cum inaccessibilia esse creduntur. Spes autem non dignata somniis, ut dicitur, inhære, sed credita fortiter retinens, in presentibus sibi futura jam præparat, et ad excludendam dubitatem, quod nec adest, tanquam præsens cogitatione complectitur, sub aspectu pœnæ quæ præstolantur adjuvens adversa. De quibus spes impedimenta transgrediens, propemodum visibilibus rebus ea quæ desiderantur adæctit, fluxam temporis inanitatem futerorum dilectione prorsus exsuperans. Charitas vero sanctæ religionis nostræ calmen et caput est. Per hanc enim Deus, cum præsens jugiter esset in terris, ad nos per carnem venire dignatus est. Utraque igitur merito sibi consentiunt: fides enim charitatis est speculum, et charitas fidei probatur existere firmamentum. Credimus quod Deus Verbum impassibiliter incarnatus est; et pie credimus: hæc enim fides salutis nostræ fundamentum esse cognoscitur. Idcirco eum qui propter nos suscepit formam servi diligimus, qui nec naturæ suæ ullam mutabilitatem sustinuit, nec augmentum Trinitati accessit. Omnis itaque Christianus qui non est dives fide, spe, charitate, id quod dicitur non est; sed, etsi videtur suum castigare corpusculum et animæ passionibus liber esse, in moralem tantummodo virtutem iste proficiens, nequaquam coronam victoriæ consequitur, ut pote qui non ad illam semper agnitionem Divinitatis extenderit, quæ coronas tribuit iis qui fortiter per virtutem luctantur. Ideoque fides quæ omnium (sicut prædixi) bonorum caput est, servetur intacta, nihil humanis adventionibus dissonum præferens, nullis profanis vocum novitatibus turbida: quæ manens infra evangelicos atque apostolicos terminos, nullius pervicaci furore violetur. Propter hanc enim salvati sumus, et huic in baptisate lingua subscripsimus. Altitudo siquidem fidei cunctam insurgentis audaciam temeritatemque prosternit, nec humanam tantum, sed et illorum qui natura et incorporea sublimantur, B. Paulo dicente (*Gal. 1*): Aut si nos, aut angelus de cælis evangelizaverit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Ministrare namque præceptum est angelo, non dogma componere. Et periculosum nimis est singulis, non iis quibus ordinati sunt permanere, sed appetere velle supra mensuram quæ minime naturæ concessa sunt. Ideoque etsi substantia præferat quid fide dignum esse videatur, non erit receptibilis prædicationis respondit. Quod accepimus

igitur indomitabili cura servemus, ad thesaurum fidei mentis oculos jugiter elevantes. Quid autem de Scripturis accepimus, nisi quod Deus verbo suo mundum condidit, et creaturam quæ non erat producta ex nihilo? Et quia naturali lege rationale animal honoravit, datur ei mandatum, ut quod erat optimum non letaret ejus arbitrium, sed meliori proposito noxia declinaret. Et quod ille spontanea voluntate in deteriora prolapsus, ex terris paradisi per inobedientiam jactus est, quod demique per patres, patriarchas, legem, judices et prophetas, naturam qui formavit instruxit, ut peccata quidem caveret, ad facienda vero quæ recta sunt sollicitudinem gereret, sic ut delicta imperium quoque nobis volentibus obtinerent, et horum causa diabolus in naturæ descivret exitium: ut pato cum lex naturalis obsoleta sordesceret, et scripta prævaricatio retorperet; prophetæ quoque sicut homines monerent quæ oporteret fieri, sed ab imminente pernicie liberare non possent; Deus forma carens, sine initio incircumscriptus, et omnipotens Verbum in carne veniens (adest enim illi posse quod vult), suscepit formam servi caro factus, natus ex Virgine, volens ubique monstrare quia secundum veritatem fieri homo dignatus est. Naturam siquidem corpoream, et exordia, et habitus, passionesque necessario subsequuntur. Non enim dicit evangelista (*Jean. 1*) quod in hominem perfectum Deus ingressus est, quia factus est caro naturæ nostræ primordia ipsa contingens. Sicut enim homo naturaliter editus non statim procedit operatione perfectus, sed primum ipsa depositio seminis efficitur caro, deinde processu temporis vim sumit quæ consumptionem sensuum operationumque continet: ita Deus Verbum ipsa initia et radice humanæ institutionis attingens, primum factus est caro, non conversus, quod absit, in carnem. Mansit enim divinitas omni mutabilitate superior, quia mutatio naturæ fluentis est passio; illius autem perennis sempiternæque ita se habentis essentia proprium est, ut incommutabilis perseveret. Utrisque igitur divinæ Scripturæ utentes vocibus, dicimus quia et caro factus est, et formam servi accepit. Ex utroque, pie intellecta semina nobis salutis existunt: per id enim quod Verbum caro factum est, individuum summæ ipsius adnationis evangelista declarat. Sicut enim singularitas in duas singularitates dirimi non potest (alioqui in has divisa, jam non erit singularitas, sed dualitas), ita quod unum est juxta summam adnationem, nequaquam in duo poterit ulla ratione partiri. Per id autem quod formam servi assumpsit, naturæ divinæ incommutabilitas intimatur: quia omne quod fit, aut ex eo quod existeret factum est, ut cælum quod ante non erat; aut ex eo quod est, in aliud convertitur, ut fluente Nil fluminis in sanguinem commutata. Sed uterque modus divinæ sub tantæ probatur incongruus: nam nec ex ullis exstantibus processit, semper sine initio permanens; nec ex aliqua materia conversus est Deus Verbum in sua incommutabilitate persistens. Idcirco per hæc et Deitatis incommutabilitatem, et individuum sacramenti divinæ

Scriptura testatur, quod factum est demonstrans, et quod assumpsit incarnans : ut per primum, singularitatem nature personæ utriusque commendat, per alterum vero incommutabilitatem substantiæ divini pronuntiet. Deus igitur Verbum factus est homo perfectus, non immutata natura deitatis, astipulante miraculo quod intelligentiam nostræ mentis excedit : illipsum percipimus fide, non inquisitione colligimus. Et factus homo cognatus secundum carnem, generi salutem tribuit per similitudinem passionum, peccati quidem debitum solvens, dum quæ sunt hominis perpeccatus pro omnibus moritur, destruens autem eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum ; sicut æquissimus Deus : legis etiam quod erat impossibile se ita esse possibile, omnem implendo justitiam, et substantiæ nostræ pristinam nobilitatem claritatemque restituit per hoc quod homo factus est, honoravit eum quem ipse de terra formaverat. Unus igitur est Filius, unus est Dominus : Trinitatem namque unius essentia constituitur, quartam uultatens admittentes in Trinitate personam. Sed, ut diximus, unus est Filius sine initio de Patre natus, per quem facta credimus sæcula : ramus ex radice consensuiter de Patre ortus ineffabili modo, verbum mentis inseparabiliter procedens, et intimo permanens. Nam et si in terris visus est, sed non est a genitore divisus : hic voluit salvare quem condidit, quinimo salvavit, vulvam, communem nature janam, dignanter inhabitans, quam et sua sanctificavit præsentia, et natiuitate signavit partum, qui supra naturam est, incomprehensibiliter factum hominem se demonstrans. Nam igitur alter est Christus, et alter Deus Verbum, quod abest ; deus enim filius natura divina non novit : unus unigenitum genuit ; ubi enim non est generantium copula, illic qualitatem non poteris invenire nascentium. In nomine Jesu Christi omne genu flectitur celestium, terrestrium et infernarum (Phil. ii). Si alter est Christus præter Deum, necesse est ut parus homo sit Christus, et quomodo eum ultra nature meritum celestia venerantur, et ei qui minor est genu flectent ? Quomodo etiam prophetis attentius oraculis clamantibus quoniam Deus noster in terris visus, et cum hominibus conversatus est (Baruch. iii) ? Visionem namque dicit propheta manifestationem quæ in carne facta est, et conversationem quæa temporaliter cum hominibus commoratus est, et sine invidia bonitas pietatis suæ declaravit adventum : quia sicut omnipotens, et quod erat mansit propter se, et quod voluit factus est propter nos. Quod si forte unquam scandali causam commovent infantis rudimenta, et in præsepi reclinatio, atque in tempore secundum carnem profectus, nec non et quod dormierit in navi, quod ex itinere fatigatus sit, quod post jejunia esurierit, illaque omnia quæ secundam veritatem facto homini contigerunt : noverint qui ista reprehendunt, quod humanam negent in Christo naturam ; negantes autem naturam, dispositioni minime credunt ; non credentes vero dispositioni, salutis divina persentient : et si quod a consti-

tuitione mundi, quæ in hæc vitam constat hominem esse projectum, aliud iter quinquam præter hoc carnis ingressus est, ostendant contentiosi, et tunc demum sua deliramenta contexant. Si vero ista sunt communis nature primordia : Deus autem Verbum secundum veritatem factus est homo : consistentes naturam, cur vituperant passionem ? Alterum igitur eligant e duobus, aut erubescens de contumeliis, abjurent naturam, et Manichæi morbis affecti cum impiis deponentur, aut si lucram quod est ex incarnatione suscipiunt fatentes substantiam, non confundantur de passionibus quæ substantiam consequuntur. Admiror et eorum demeritum qui nova deceptionis itinera gradiuntur : ego namque unum Filium, sicut edoctus sum pie cognoscens, quem Dei Verbi, incarnati substantiam esse profiteor ; uno autem existente eo qui passiones pertulit atque miracula operatus est, qua ratione diviniora reticent, humilioribus derogant ? Ut eum fidem faceret Verbum manens quod erat, factus est caro (Joan. i), id est infans et homo perfectus, tanto sacramento nulla conversione violato ; idem ipse perficiebat miracula et injurias sustinebat, per signa quidem divina mansisse id quod erat insinuans, per passiones autem factum quod formaverat manifestans. Unum igitur eundem Filium prædicamus et Patris consensuiter, et in novissimis temporibus incarnatum, nihil ad alterum nature divini penitus inserentes : non enim potest esse aliquid in throno superfluum. Sed illud mihi sæpenumero vulgatum fortasse subjiciant, necentes syllogismos infirmiores araneæ tela : Si Trinitas est unius essentia, profecto Trinitas impassibilis permanet. Quod si Trinitas et Deus Verbum Trinitate conspiciuntur, impassibilis permanet, et Deus Verbum impassibilis approbatur. Quod si Deus Verbum impassibilis est, invenietur qui crucifixus est alter præter impassibilem Deum Verbum. Vere telas texunt araneæ qui ista deponunt ; in aquis scribunt qui propositiones ineptissimas meditantur ; qui cum se dicerent sapientes, stulti facti sunt, et obscuratum est insipiens cor eorum (Rom. i) : lippus enim oculus solis radios pure non recipit, et infirmus animus altitudinem fidei non valet intueri. Quid igitur ad ista nos dicimus ? quoniam secundum rationem Deitatis sancta Trinitas et unius est essentia, et impassibilis perseverat. Nec enim dicentes Filium passum, ratione deitatis eum passum sentimus, divina siquidem natura nullam prorsus recipit passionem ; sed consistentes Deum Verbum unum ex Trinitate incarnatum, tribuimus intelligendi materiam iis qui fideliter sciscitantur cur incarnari dignatus est. Quia enim decreverat Deus Verbum destruere passiones, quarum mors terminus habebatur, suscipere vero passionem inviolabilis natura non poterat (quia omnis passio rebus compositis probatur inferre luctamen, in spiritali autem et singulari substantia compositio nulla est : nec illud passio pertingebat, ubi compositio non erat), volens, ut prædixi, destruere passiones quæ rationale corpus oppresserant, quarum interitus erat suprema munio (ut novit Deus

Verbum), Inbarnatur ex Virgine, et habitus invenitur A
 ut homo : quoniam sic exinanire se voluit, formam quo-
 dammodo servi suscipiens (*Philip. 2*), nullam tamen
 circumscriptionem suæ deitatis admittens, per quam
 etiam salutem omni humano generi contulit carne
 sua passiones exterminans, deitatem propriam impass-
 sibilem servans. Idcirco Gabriel auctoritatem atque
 potentiam nascentis insinuans, aiebat ad Mariam, in-
 quiens : *Salvum faciet populum suum a peccatis eorum*
 (*Matth. 1*). Populus autem non potest hominis esse,
 sed Dei ; nec mundum ab iniquitatibus eruit qui hanc
 vitam pariter cum corruptione intravit, inculpabile
 non habens nativitatis exordium, sed necessarie Deus
 simul et homo non divisus in duos, sed permanens
 unus, per id quod ex muliere nascitur, hominem se
 demonstrans, per id autem quod sine conjuge et mat-
 rem servat intactam, Deum prorsus insinuans salvum
 fecit populum suum. Qui ? Jesus Christus, qui venit
 in terras, et cum hominibus conversatus est (*Bar. 3*).
 Si autem Christus purus homo est, et non ipse est
 Deus Verbum, quomodo in principio creavit omnia,
 cum tunc, ut impii asserunt, non erat ? Nam cum
 postremus in creaturis homo sit, si Christus homo purus
 est, constat quod ea quæ ante se erant, nequa-
 quam creare potuerit velut postmodum factus. Et
 quomodo Paulus aiebat, Unus Dominus Jesus Chri-
 stus, per quem omnia ? Si autem per Christum facta
 sunt omnia, manifestum est quod Christus Deus est
 Verbum, evangelista testante : *In principio erat Ver-
 bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum ;*
*hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum fa-
 cta sunt* (*Joan. 1*). Et ipsum quoque Paulus interpre-
 tans ait : Unus Dominus Jesus Christus, per quem
 omnia (*Coloss. 1*). Quare dicitur, quoniam Christus
 est Deus Verbum. Si autem illas proferunt voces di-
 vinitus litteris editas quibus Christus homo est appella-
 tus, dicente Petro : Jesum a Nazareth virum appro-
 batum a Deo in vobis (*Act. 2*). Et Paulo testante si-
 milliter : In viro in quo præfignavit fidem præstans
 omnibus (*Act. 13*). Et ipso Domino de se claman-
 te : Quid me queritis occidere hominem (*Joan. 8*) ?
 Noverint autem per incuriam se Scripturæ sanctæ in-
 telligentia privari, aut certe per malitiam deseri, quia
 velint quæ bene conscripta sunt, ad propriam refle-
 ctere pravitatem. Nam et homo secundum veritatem
 dicitur Christus, sed hoc factus est, quod prius non
 erat, nisi tamen modo Deus : sicut enim Deus in-
 creatus est, sic idem ipse homo perfectus est, nullam
 suspicionem phantasie prorsus admittens. Et quem-
 admodum est Patri secundum deitatem consubstan-
 tialis, sic idem sanctæ Virgini secundum carnem pro-
 batur esse consimilis, ubique veritate relucente my-
 sterii, omnique remota penitus falsitate. Si autem
 Deum virgo non genuit, nec magno censebatur intac-
 ta miraculo : multæ siquidem et aliæ mulieres ju-
 stis sæculo protulerunt. Nam linguæ propheticæ,
 ineffabilitatem hujus sacramenti præcinentes, aiebant :
 Ecce virgo in utero concipiet, et pariet Filium, et vo-
 cabitur nomen ejus Emmanuel. Quod Gabriel inter-

pretatur est dicens, Nobiscum Deus (*Isai. 7* ; *Mark.*
1 ; *Luc. 1*). Cur propter nascentis inclinationem
 gloriam parientis attenuant ? Sed hæc fortassis oppo-
 sitione dicentes : Omne quod nascitur generanti si-
 mile comprobatur. Si igitur homo est quem genuit,
 necessarie qui ex ea natus est homo est. Quasi veri-
 simili ratione vos ista depromitis. Sed tunc parem
 sibi per omnia partarius edit quando juxta naturam
 contingit et partus. Naturalis autem parturitionis
 exordium corruptio est, quia et commixtionem præ-
 cedit. Cum autem hujus injuriæ nec suspicio est,
 supra humanum intellectum constat esse mi-
 raculum, ubi supra naturam partus est, ibi qui
 nascitur, Deus est. Confltemur igitur eum et mun-
 dum fecisse de nihilo, et legem dedisse, prophetas
 quoque inspirasse, et novissimis incarnatum esse
 temporibus, apostolos etiam misisse ad salutem gen-
 tium atque populorum. Fugiamus itaque consilia se-
 ductionis, fluente hæreticorum dico perniciose Deo-
 que inimica contagia, Arii vesaniam, qui Trinitatem
 inseparabilem substantiis dividit ; Eusebii audaciam,
 qui naturam incomprehensibilem intra scientiam hu-
 manitatis includit ; Manichæi rabiem, qui sequestrat
 ab essentia Deitatis sanctum Spiritum, et inseparabi-
 liter procedentem. Nec non et hanc neperviam no-
 vamque blasphemiam quæ Judæorum impietatem
 multipliciter exsuperare dignoscitur. Illi namque Fi-
 lium negantes, ramum nituantur a radice convel-
 lere. Il vero huic qui est, alium superinducentes, inteme-
 rabilem substantiam tanquam in setum multiplicem
 diffamare contendunt. Dicamus ergo cum Paulo
 (*Ephes. 2*) : Christus est pax nostra, qui fecit utraque
 unum. Judæum namque et gentilem per baptismum
 in novum hominem reformavit, conjungens virtute
 quos conversatio sequestrabat. Idcirco reperto-
 res novæ impietatis, damnationem quæ sibi imminet
 contremiscant, quando in unam separatam rodere con-
 cordiam, et qui univit in duo, quantum ad illos atti-
 net, derivatur. Sed omnia jam prolixitate sermonis,
 ad compendium recti dogmatis veniam. Si quis vult
 nosse veraciter quomodo idem ipse sit unus et non
 solum Filius Abraham manens, et in novissimis secun-
 dum carnem sapientia et ætate proficiens, nam dei-
 tas ejus semper id quod perfectum est possidet, in-
 terroget Paulum, et ipse pietatis sacramentum pro-
 tinus intonabit, ostendens quod etiam ex Judæis or-
 tus secundum carnem Deus sempiternus existat : lo-
 quens enim de Hebræis et rebellem nationem ingra-
 tamque collaudans, propter radicem videlicet Abra-
 ham, et propter semen Christum, ita pronuntiat :
 Quorum, inquit (*Rom. 9*), est adoptio filiorum. Cla-
 mat enim in prophetis : Filius meus primogenitus
 Israel et gloria. Infinitam namque gloriam eis qui
 probati tunc erant moribus, divina miracula confe-
 rebant, et testamenta per quæ Abraham multiplicatio
 seminis est promissa, et legislatio quæ in monte di-
 gito Dei conscripta est, et obsequium quo divino cul-
 tui serviebant, et promissa quibus vel terra Palæsti-
 na vel certe benedictio in semine Abraham gentibus
 collata est universis : quorum Patres qui in hac

ignorantiae nocte velut luminaria fidei probantur A exorti, et ex quibus Christus. Nec in iis stetit beatissimus Paulus. Nec enim ex quo partus de Maria ex eo est Verbi sine initio exstantis essentia. Sed mox intulit secundum carnem, ut manifestationem quæ facta est in carne, non illam nativitatem divinam æternamque significet. Quis igitur esset hic Christus, qui natus est ex Virgine, quem spelunca cepit ut rem nullius pretii, qui in præsepi jacuit, qui secundum carnem temporibus crevit, qui que ad inferiora terræ descendens, omnia quæ carnis sunt mirabili dignatione sustinuit, ut fidem faceret quia veraciter homo factus est, nec aliter esse præter eum qui descendit, sed idem qui descendit ipse est qui ascendit: non enim prius ascendit, sed descendit: ut pote qui non ex promotione Deus est, sed propter misericordiam qua indigebamus, homo dignanter effectus est? quis est, a me vel a quolibet alio non requirat, sed ab Apostolo, qui Filium per revelationem dicit Patris, cum dicit (Gal. 1): Cum autem placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me? Hic namque quis est, Jesus Christus veraciter edocebit, exclamans (Rom. ix): Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Hæc Pauli verba, quam ambreptionem calumniæ eorum qui prava diligunt habere permittunt? Dixit enim Christum, ut ostendat quoniam secundum veritatem Deus factus est homo; dixit eum ex Judæis secundum carnem, ut insinuet quia non ex illo tempore quo est incarnatus, existat; dixit eum qui est, ut eum sine initio declararet; dixit eum esse omnium, ut totius creaturæ Dominum prædicet; dixit eum Dominum, ne passionibus habituque traducti intemperatam ejus audemus negare substantiam; dixit benedictum, ut adoremus eum tanquam omnipotentem suppliciter, nec ut conservum calumniis appetamus; dixit eum in sæcula,

ut demonstret ut is qui nos verbo creavit pro sua divinitate, jugi a nobis honore celebretur. Habentes itaque Christum et existentem, et Deum, et benedictum in sæcula, veneremur eum ut Dominum, dicentes assertoribus exterorum dogmatum: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii): nos autem sensum Christi habemus: idcirco et expectamus adventum gloriæ magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, qui pie quidem viventibus gloriam reddet coronam; iis autem qui exacerbant eum, audaciæ eorum condigna restituet. Hæc vestræ charitatis dirigimus pro libellis vestris, quos ad nos destinare curastis, asseverantes quosdam pestiferos homines verborum portenta promentes irruisse vestræ provinciæ, volentes quibusdam scriptis et oppositionibus falsi nominis scientiæ simplicem et infucam rectæ fidei pulchritudinem constantiamque pervertere. Sed ego vos iterum B. Pauli verbis admoneo (Coloss. ii. 8). Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam secundum traditionem hominum vana consultantium, et non secundum Christum. Fundamentum autem aliud sanctæ fidei nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus. State igitur in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii, et in nullo terreni adversarii (Philip. i), custodientes traditiones quas accepistis, sive a sanctis et beatissimis Patribus, qui apud Nicæam fidem promulgasse noscuntur, seu a sanctis et venerandis Basilio, Gregorio, ac reliquis eadem sentientibus: quorum nomina in libro vitæ scripta sunt. Omnem fraternitatem quæ vobiscum in Christo est, ego et qui mecum sum plurimum salutamus

[Hæc desunt in Græco.] Data Constantinopol., consulatione piissimorum Theodosii August. v et Valentiani iv.

DIONYSII EXIGUI DE INVENTIONE CAPITIS SANCTI JOANNIS BAPTISTÆ

PROLOGUS.

Dominum venerando mihi Gau lentio abbati Dionysii.

Charissimorum fratrum, quos per gratiam Christi regitis, cura studiumque compulsi ut relatio quæ de inventione capitis B. Joannis Baptistæ Græco sermone conscripta est, Latino per me redderetur eloquio: conveniens esse dicentes, ut in natali ejus quo major in natis mulierum nemo surrexit, hæc relatio quæ de illo traditur, populis fidelibus intimetur. Promptis igitur animis in sententia licet brevi quod posecebatur explicui, maxime et quia sanctitatem tuam hoc idem fieri velle cognovi. Nec hoc sine divino nutu gestum esse perspicio: et idem sanctus Johannes prævius Domini veritatis præco, prophetarum calumiam omnium, institutorque monachorum, sicut primitus se monachis ostendit, qui sacratissimum espat eius de domo Herodis quondam regis impij sus-

tulerunt, dein ablatum Emesæ, de multis ignorantum temporibus, item monachis se declaravit; ita nunc officio monachorum, quamvis humilium, hanc de se Romanis historiam manifestare dignatus est. Venerandi, credo, propositi delectatur obsequio, quatenus per eos qui singularem sectantur vitam, suam in Christo panderet gloriam. Et hoc dicimus, non quod nobis alicujus præclaræ mentis conscientiam insolenter arrogemus, sed quod per se pia præferat professio sanctum studium, licet eidem nostra desidiosa conversatio non acquetur. Qualem vero tunc idem beatissimus exegerit vitæ modum, et quis poterit ignorare fidelium? Nam præter illam divini muneris eximiam largitatem, qua de repromissione conceptus est, et adhuc intra materna conclusus viscera, de utero quem fecundavit sterilem, in utero sanctæ Virginis agnovit universitatis Auctorem. Præ-

ter illam quoque gloriam singularem qua Baptista Christi, et amicus exstitit cœlestis sponsi, sepe solitarius in desertis locis abditisque moratus est, die noctuque in j-juniis et orationibus perseverans, vestitus pilis camelorum, et locustis pastus ac melle silvestri. Quæ omnia summæ continentia atque frugalitatis indicia esse monstrantur, quibus universo mundo cum suis pompis deliciisque renuntians, nihil aliud dignabatur videre quam Christum: cui etiam ad suum baptismum venienti, testimonium perhibuit dicens, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Cumque tam præclaris actibus tamque magnificis insinaret omnibus exempla virtutis, principes tamen cum senioribus, et scribis et Pharisæis, meritis ejus insanis ausibus exprobrabant: quod Dominus noster in Evangelio testatur, et dixit, *Venit Joannes Baptista neque manducans, neque bibens, et dicitis: Dæmonium habet*. Sicut nunc plerique Christianorum Pharisæorum sine dubitatione consimiles, si forte Dei famulos viderint abstinentes, in eadem convicia atque maledicta prorumpere, et rem quam imitatione debent assequi, suis prosequi contumeliis non verentur: ut probabilis vita ruinoribus malignis exposita laudandam perseverantiam in tenere valeat, qua fervorem veteris æmulationis accendat. Hoc autem odium de morum similitudine sustineunt, ut id quod Dominus noster ait in Evangelio, in nobis etiam comprobatur: *Si de hoc mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret; sed quia de mundo isto non estis,*

propterea odit vos mundus. Hæc mundi œdilia incidit S. Joannes, cujus hodie festivitas ab Ecclesia toto orbe terrarum celebratur, etiam temporibus Juliani tyranni potius quam principis in suo corpore relique pertulit, quod a discipulis ejus tunc traditum sepulture, sacratissima Evangelia retulerunt. Nam gentilium fera crudelitas impiissimi atque apostatæ Juliani moribus congruens, effracto beatissimi tumulo, ossa ejus dementer extraxit, ignique comburens redegit in pulverem, et passim vesano furore dispersit. Sed gratia Christi quæ suorum dirigit corda famulorum, per dies eos monachos ab Hierosolymis ibidem causa orationis adduxerat, qui videntes tam scelestum facinus ab impiis perpetrari, stupentibus ipsis gentilibus, eadem venerandas reliquias transtulerunt, moxque inde profecti sunt, thesaurum secum venerabilem deferentes. Ecce rursum obsequium monachorum divinitus procuratur, et quemadmodum per monachos caput hujus sancti repertum est, ita quoque per monachos residua corporis ejus reliquias servarentur: quæ prothimus sancto Athanasio Alexandriæ civitatis episcopo diriguntur; quas postea Theophilus ejusdem civitatis episcopus, universa idolorum delubra destruens, in basilica quam sub nomine ejusdem beatissimi Joannis Baptistæ pia devotione construxit, sub ingenti populi veneratione deposuit. Sed jam tempus est ut prædictam vobis referamus historiam, proquæ hoc labore nostro præsum vestrarum præsidia efficaciter impetremus.

DE INVENTIONE CAPITIS JOANNIS BAPTISTÆ.

In primam inventionem pretiosi capitis præclari ac gloriosi prophetæ præcursoris Joannis Baptistæ.
Dionysio Exiguo interprete.

Duo quidam monachi de Oriente profecti, cupientesque pretioso crucis Christi et gloriosi sepulcri ejus qui pro nostra salute homo factus mortem sustinuit, per quam nobis vitam immortalitatemque largitus est, nec non resurrectionis ejus et ascensionis in cœlum loca veneranda percipere, Hierosolymanam pervenerunt. Horum unius præcursor adventus dominici et baptista Regis æterni, sanctus Joannes assistens, ait: « Venientes ad domum quondam Herodis regis, auferite vobiscum caput meum, quod invenistis in terra defossum. » Cumque mane fuisset exortum, visionem monachus quam viderat retulit fratri, qui delusionem phantasiæ suspicatus, persuadet illi cui mysterium phantasiæ fuerat revelatum, ut idem quod ipse sentiret, nihil esse. Cumque rem neglectui tradidissent, postero die præco veritatis astitit utrisque separatim, et similiter eis apparens, ita locutus est: « Omnem dubitationem infidelitatis ex vestris cordibus effugantes, ad veritatem visionis cogitatio vestra non claudicat. » Dumque consonantiam alter alteri retulisset, gemina visionis firmitas, et inobedientiæ supplicium formidantes, sine mora quod imperatum sibi fuerat impleverunt. Et præce-

Εἰς τὴν πρώτην εὕρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ τιμίου καὶ ἁγίου προφήτου τοῦ προδρόμου καὶ Βαπτιστῆ τοῦ Ἰωάννου.

Μοναχοὶ δύο ἐκ τῆς ἰσῆας ὁρμώμενοι τοῦ τιμίου σταυροῦ τὸν τόπον, καὶ διὰ τὸν περὶ ἡμῶν εἰκτον ἑνωθεραπεύσαντος, καὶ θάνατον ἀδικίας πρῆξεν ὑπομεικνόντος Χριστοῦ τὸν τάφον, τῆς τε ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως τὸν χώρον αὐτοῖσι κατείδειν ποθήσαντες, τὰ Ἱεροσόλυμα κατελήφασιν. Τούτων ἐνὶ ὁ προδρόμος τῆς θεοποτικῆς παρουσίας καὶ βαπτιστῆ τοῦ βασιλέως τῶν ὄλων Ἰωάννης ἐπιστὰς, φησὶ: « Πρὸς τὴν Ἡρώδου γενομένην οἰκασιν ἐδραμόντες, ἐκείσε τὴν ἡμῶν κεφαλὴν ὑπὸ γῆν καμμένην ἀνέλασθα. » Ὁρθρον δὲ καταλαβόντες, τὴν ὄρασιν ὁ μισθὸς διαγίγεται τῷ πλάσι. Ὁ δὲ φαντασιάζεται τὸ πρᾶγμα νομίσας, ὁμόφρονα γενέσθαι τὸν τῆς ὄρασεως θεατὴν ὑποκίθει. Ἐραθυμώσκει δὲ διὰ τοῦτο, τῆ ἐπιούσῃ, τῆς ἀληθείας ὁ κέρυξ αἰθὴς ἐίσταται κατὰ ἴδιαν ἀμφοτέρους ὁμοίως ὄφθει, καὶ φησὶ: « Πᾶσαν ἐκ τῆς δικαιοσύνης ἐξορίσαντες ἀπιστίαν, περὶ τὴν τῆς ὀπίστασας πίστιν τὸν λογισμὸν μὴ ἀλλάσσετε. » Ὡς δὲ θεατέρω θάτερος τὴν τῆς ἀποκαλύψεως διαγῆσαστο συμφωνίαν, καὶ τῷ δεκτικισμῷ τῆς ὄρασεως πιστωθῆντες, καὶ τὸ ἐκ τῆς παρακοῆς πρόστιμον διδώτες, ἀμνηστὶ τὸ κλειυσθῆν ἐξανύουσιν. καὶ τῆ χάριτι ἐφοδογούμενοι τὴν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐκτραθεύσαν τῷ Βαπτιστοῦ κεφαλὴν ἀναλόμενοι, τρεῖς ἐκ τριῶν καμῆλων κατεσκευασμένοι μαρτυροῦσι ἐν ἑα-

omnium tam presentium quam futurorum copia perfrueris. Quod si forsitan prolixitas temporis vires abstulerit, aut agrotatio corporis violenta macerarit, quominus debitum studium dependere possis, alicui pio atque fideli viro munus hoc tradere non moreris. Quæ post obitum fratris, quandiu devotioni suæ vires habuit consonantes, sanctum probatur dilexiæ negotium. At ubi necessitati senilis cessit ætatis, ea quæ a germano sibi mandata fuerant, insinuans his qui erant pium suscepturi depositum tradidit. Plurimis autem munus hoc alterna successione recipientibus, etiam quidam Eusebii, monachus nomine, et alterius seclæ præbyter, illud quod in hydia servabatur, sicut obsignatum erat, accepit. Profecto nempe, qui dederant, religionem discernere nequiverunt, eumque pium arbitrati sunt hominem; qui nimis astute sanitates quæ per virtutem sancti capitis accedentibus conferebantur sibi met ascribens, veritatem fidei, sicut caupo nequissimus, adulterare nitebatur; tandemque servis his, qui recte, et sancte, atque inseparabiliter beatam Trinitatem glorificabant, notus factus, ipse qui sub obtenta paternæ venerationis in diminutionem Christi, Filii Dei, contumeliosus esse probatur, ab Eusesena civitate, cooperantibus etiam iudicibus, cœpit expelli. Precabatur autem eos qui se salubriter a sancto grege socernere atque effugare quærebant, ut unius saltem diei spatium largirentur morandi in ea spelunca quo [in qua] sanctum constabat esse depositum, quia iam et angustia nocturni temporis urgeretur. Sed providentia Dei spe sua frustratus est. Non enim potuit impetrare ne id quod moliebatur efficeretur. Suscipiunt igitur eandem speluncam venerabiles viri, sectantes singularis vitæ propositum. Multis autem in monasterio sibi met succedentibus, ad postremum sub archimandrita Marcello divina gratia eum quem Gabriel evangelizavit, et sterilis mater edidit, eremi habitatorem, maximum correptorem impietatis et legis vindicem, Domini præcursorem, amicum sponsi Salvatoris Baptistam, præconem veritatis, amatoremque justitiæ ferventissimum revelare dignata est. Cujus apparitionis modum præfatus venerabilis archimandrita Marcellus his retulit verbis.

In secundam inventionem pretiosi capitis sancti et præclari prophætæ, præcursoris Baptistæ Joannis.

Eodem interprete.

Apparuit, inquit, ter beatissimus et universalis apostolus, atque fidelis amicus Salvatoris nostri Jesu Christi, mediante septimana quadragesimæ sanctorum jejuniorum, octavo decimo die mensis Peritii, id est, ad xii cal. Martias, anno septuagesimo sexagesimo [al., septingentesimo] tertio, per indictionem sextam, regnantibus Valentiniano et Marciano piissimis imperatoribus famulis Dei, sub sanctissimo episcopo Uranio civitatis Eusesenæ, cui etiam hoc idem revelatum est vicesimo quarto die mensis ejusdem, id est vi calendas Martias. Revelavit autem mihi Marcello in magno timore et reverentia constituto in speculo stellæ igneæ, secundum subjectas visiones fidelissimas, qui cuncta condidit in virtute sua et præparavit in sapientia sua; qui scit omnia antequam fiant, et ad salutem humani generis universa dispensat; qui est super omnia benedictus in sæcula. Amen. Igitur me famulum suum Deus propositæ vi-

ρους παρεχόμενον ἀνάγκη, τὰ πρὸς κῆτον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐρήντα τοῖς λαμβάνειν μέλλουσι ὑποέμενα, τὸν παντὸς ἀνώτερον χρυσίου θησαυρὸν μεταδίδωσι. Πολλῶν δὲ τοῦτο ταῖς ἀλλήλων διαδοχαῖς κτησαμένων τὸ δῶρον, τελευταῖον Εὐστάθιος τις ἰνόματι μονάζων, πρεσβύτερος ἱεροδόξος, ἐν ὕδρια φυλαττόμενον διαδοχῆται· ἐν οἷς διδασκότες θεησκίας μὴ ἴσως διακρίνει παντελῶς ἀγνόησαν, εὐσεβῶ δὲ τούτου ὑπὸ λαβον. Ὁ δὲ, τὴν ἐκ τῆς ἀποστολικῆς κεφαλῆς τῆς προσιοῦσι παγάζουσαν θεραπεῖαν πανούργως ἐαυτῷ περιέκπτων, ἐκπέπλευσε τὴν ἀλήθειαν. Ὅψι δὲ ποτε ταῖς ὁρθῶς, καὶ ἀσυνγῆτως, καὶ ὁμοσῶως τὴν πανεύφημον δοξολογίᾳς τριάδα γνώριμος καταστάς, ὁ προσχῆματι τιμῆς τὸν πατέρα διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ μίωσως καθυερίζων, ἀρχόντων συνεργίᾳ τῆς Ἐβουσεῶν ἀπελαύνεται. Γυναικῶν δὲ τῶν εὐσεβῶς τὸν ἐκπέπλευσε τοῦ σωτῆρος κοίμνας χωρίζει ἐπετηγμένου, διακρίσει τῇ ὀψίμῃ διώξει χαρισασθαι, καὶ σνγχευρῶσαι πρὸς μίαν ἡμέραν τὸ αὐτῶν σπύλαιον εἰκῆσαι, προνοίᾳ θεοῦ τῆς ἐλπίδος ἐφέσθη· διὰ δὲ χονταὶ δὲ τὸ αὐτὸ σπύλαιον εὐλαβεῖς ἄνδρες μονήρα βίον διώκοντες. Πολλῶν δὲ διαδείξμενων τὸ ἐρήν μοναστήριον, ἐπὶ Μαρκελλοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀρχιμανδρίτου, εὐδόκησεν ἡ τοῦ θεοῦ χάρις, τὸ Γαβριὴλ εὐαγγελίον, καὶ τῆς στείρας τὸ βλάστημα, καὶ τῆς ἐρήμον τὸ κάλλιστον θέρημα, τίς τε παρανομίας τὸν ἐλεγχον, καὶ τοῦ νόμου τὸν συνίγορον, καὶ τοῦ δεσπότου τὸν Πρόδρομον, τοῦ νημεῖου τὸν φίλον, καὶ βακτησῆν τοῦ σωτῆρος, καὶ τῆς ἀλαθείας τὸν κήρυκα, καὶ τῆς εὐσεβείας τὸν θερμώτατον ἱρακτὴν ἀπεκαλύψαι. Οὐ τῶν ἐπιγάνειαν ὁ περιεφημῶς εὐλαβίστατος ἀρχιμανδρίτης Ἐρωγῆστατὸς Μάρκελλος, κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην σημείωσιν.

Εἰ τὴν δευτέραν εὐρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου, καὶ ἠνδοξοῦ προφήτου, Προδρόμου, καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

Ἐπεγένη ὁ τρισέβιος, καὶ εὐσεβειώδης ἀπίστως, καὶ γνήσιος φίλος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μίση ἑβδομαδί τῶν ἁγίων νοστικῶν περὶ τοῦ θεβρουαρίου μηνὸς ὀκτωκαιδεκάτου, ἔτους τρίτου ἑξαεστοῦ ἑπτακοσιοστοῦ, ἐν χρόνους ἰνδικτικῶνος ἑκτες, βασιλευσῶντων Βαλεντινιανοῦ καὶ Μαρκιανοῦ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, καὶ δούλων τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ ἰουδαίου ἐπισκόπου Οὐρανοῦ καὶ ἀνηνέχθη εἰς τὴν τετάρτην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἀπεκαλύφθη δὲ μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐν εἰδῶ ἀπτόρησ κυρῶς, ἡμοὶ τῷ ἁμαρτωλῷ Μαρκελλῷ, κατὰ τὰ ὑποτεταγμένα ὁράματα πιστῶν ἔχοντα. Ὅτὰ πάντα θαυμαργήσας θεὸς ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ, καὶ κατασπενδύσας ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ ὁ τῶν ἁλων γνώστης αὐτοῦ, καὶ πάντων εὐσεβῶν πρὸς τὸ συμφέρον πάντων ἀνθρώπων ὁ ὦν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι καταξίωσε κἀμὲ αὐτοῦ δούλου Μαρκελλῶν θεατὴν γενέσθαι τῆς προειρημένης ὁράσεως. Εἶδον γὰρ ἐν ὁράματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ πᾶσαι αἱ θύραι τῆς ἡμετέρας νομῆς ἦσαν ἀνεργῆσαι· καὶ

sionis inspectorem esse dignatus est. Vidi namque in visione noctis, et ecce ostia monasterii nostri aperta sunt, et in magno metu positus, cucurri ut ea clauderem. Et rursus inspecio flumen ad ostia nostra prorumpere. Hoc autem cum vidissem, stupefactus cogitabam unde tanta aquarum esset immensitas. Dumque id mecum ipse pertracto, levans oculos meos vidi Marcellum presbyterum, qui erat secundus post Maxentium archimandritam, a meridiana parte fluminis venientem, et multarum turmarum voces ab orientali plaga basilicæ Sancti Juliani martyris audiebamus. Quarum ad nos ingens sonus deferebatur, et per aquas ipsas populi eum impetus alacritate properabant. Admirante autem me quomodo in mediis aquis ambulantes ad nos conciti pervenirent, et unaquæque turma lingua propria psalleret, subito vox audita est eorum qui ab oriente clamabant: *Ecce sanctus Joannes Baptista descendit.* Cumque ad meridianaum ostium starem, aperta sunt januæ orientales, et psallentium turmæ protinus intraverunt. Omittens igitur spectaculum luminis, et in exordio scalæ consistens, aspexi sanctum officium eorum, quod in monasterio celebrabant. Et stans in eadem scala, vidi atria duo, unum respiciens ad occidentem, et alterum ad meridiem; et inter utrumque atrium templum grande, singulæque turmæ ingrediebantur in atrium quod respiebat ad orientem, adorabant [al., et adorantes] ad templum. Intransantes autem in atrium meridianaum, illico quiescebant. Cumque siluissent turmæ, præcedebant alii et clamabant: *Ecce sanctus Joannes advenit.* Cumque starem in eodem scalæ loco, venit sanctus Joannes, Domini præcursor, et vidi eum in templo quod mihi ostensum est; et ecce unus erat a dextris ejus, et unus a sinistris. Stante autem illo in templo, cœperunt populi turmarum ad eum consequenter accedere et ab eo benedici: itemque psallentes proficiscebantur ad basilicam Sancti Stephani martyris congregandi. Cumque turmæ se explicuissent, cogitavi et ego adire eum, ut benedicerer ab eo. Visumque est mihi intrare [al., ut intrarem] per ea ostia per quæ turmæ fuerant introgressæ. Et quia non videram quod alicui dedissent [al., dedisset] osculum pacis, nisi tantum ad pedes [al., ad pectus] ejus osculati essent, accedens ad eum ab anteriori [al., interiori] parte cum metu et reverentia, dimisso capite in terram cucurri, et tenui pedes ejus. Ipse vero apprehendens mentum meum osculatus est me. Quod cum meruissem, protinus expergefactus sum. Paucis autem diebus transactis, video et ecce ostia monasterii a parte meridiana rursus aperta sunt, et veluti ad fratres vociferabam [al., vociferabar], cur ista [al., ita] ostia reliquissent; et celerigradu perrexi ut ea clauderem, et ecce video sanctum Joannem stantem ad exterius ostium, et cum eo duos illos quos prius videram, et accessi ut benedicerer ab eo, et rursus elevans me, dedit mihi pacem. Vestimenta autem ejus erant candida; et mox trahens unum vas de sinu suo plenum mellis, dedit mihi dicens; *Accipe benedictionem hanc, et*

* Al., ad occidentalem plagam, veluti ad basil.

ἐν θαλάσῳ πολλῶ γενόμενος, κατέβηεν τοῦ ἀποκλιθεῖσα ἀτάς. Καὶ πάλιν θεασάμην ποταμὸν ἔκοντα ἐπὶ τὴν θύραν τῆς μονῆς. καὶ ταῦτα ἰδὼν, ἐννεὸς ἐγενόμενον. ἐννεῶν πόθην τὸ πλῆθος τῶν τοσούτων ὑδάτων. καὶ ἐν τῷ με διαλογίζεσθαι, ἤκουον φωνὴν πολλῶν ταγματῶν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἔχον ἡμῶν φερόντων, καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐρχομένων ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ ἐμοῦ θαυμαζόντος πῶς ἐν μέσῳ τῶν ὑδάτων ἐπορεύοντο ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἕκαστον τάγμα ἰδὼν γλώσσαν ἔχει καὶ ἔφαλλον, καὶ ἴκουσα φωνὴν βρώτων· Ἰδοὺ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναβαίνει. » Καὶ ἐν τῷ ἐστάναι με πρὸς τὴν μισημερινὴν θύραν, παραχρῆμα ἠνοήθησαν αἱ ἀνατολικαὶ θύραι, καὶ εἰσῆλθον τὰ τάγματα. καὶ ἀφῆλθον τὴν θύραν τοῦ ποταμοῦ, εἰσῆλθον τρέχων, καὶ ἔστην ἐν ἀρχῇ τοῦ κλιμακίου· καὶ εἶδον τὴν ἁγίαν αὐτῶν ὑπερσίαν γενομένην ἐπὶ τὴν μονήν· καὶ ἐστῶς ἐν τῷ αὐτῷ κλιμακίῳ, θεασάμην ἀλλὰς δύο· μί· μὲν ἀποβλέπουσαν εἰς δύσιν, τὴν δὲ ἄλλην ἐπὶ τὴν μισημερινὴν· καὶ ναὸν μέγαν ἐν μέσῳ αὐτῶν. Ἐκαστον τάγμα εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐτὴν τὴν ἀποβλέπουσαν εἰς δύσιν, καὶ προσεκύνη ἐπὶ τὸν ναόν· καὶ ἐπὶ τὴν μισημερινὴν αὐτὴν, καὶ παραχρῆμα ἐπάουοντο. Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὰ τάγματα, ἔτεροι ἰδὼν, καὶ ἔλεγον· Ἰδοὺ ὁ ἅγιος Ἰωάννης. » καὶ ἰθεασάμην αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὀραθέντος μοι ναοῦ· καὶ εἰς εἰς διεξῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς εἰς ἐξ ἐσωτέρων. Παραυτίκα οὖν ἤρξαντο τὰ τάγματα ἀκολουθῶς εἰσερχόμενα, ἐν, ἐν, εὐλογεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. Πληρωθέντων δὲ τῶν ταγματῶν, εὐλογεῖσθαι κατὰ πρόσωπον προσελθεῖν, καὶ εὐλογηθῆναι παρ' αὐτοῦ· καὶ ἰσπεύματι εἰσελθεῖν διὰ τῶν θυρῶν, ὧν εἰσῆλθον τὰ τάγματα. Διὰ τὸ μὴ θεάσασθαι με τίνα δόντα αὐτῷ· ἰρήνην εἰ μὴ ἐν τῷ σταθῆναι αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ προσελθὼν αὐτῷ ἐπιμπροσθεῖν μετὰ φόβου καὶ τρόμου, ἔχων μου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τὴν γῆν, ἠψάμην αὐτῷ τῶν ποδῶν. Αὐτὸς δὲ μου ἔψατο τοῦ πώγωνος, καὶ ἰδὼν μοι εἰρήνην ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ στόματι· καὶ παραυτίκα ἐκβαλὼν ἐκ τοῦ κάλπου αὐτοῦ σκίθος γέμον μίλιτος, ἰδὼν μοι, λέγων· Ἐλάθε ταύτην τὴν εὐλογίαν. » καὶ ἐπορευόμενον πρὸς αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς, καὶ οὐ μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἡμετέραν μονήν· καὶ ἰδοὺ θεασάμην στύλον πυρὸς προάγοντα αὐτὸν, καὶ ἔμφοτος γενόμενος διῆπνίσθη. Μετὰ δὲ ταῦτα τῇ ἑσπέρᾳ τῶν ἁγίων νηστειῶν, ἔφη πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς· Ὁ καὶ ἔνα ὑμῶν τὸν ἑαυτοῦ ψαλμὸν δευτερωσάτω. » Αὐτῶν δὲ καθήμενων, καὶ δευτεροθόντων τοὺς ψαλμοὺς, ὁ ἀδελφὸς Ἰσαάκιος ἤρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἰθεάσατο πῦρ καίόμενον ἐν τοῖς ναοῖς (sic) τῆς θυρίδος τοῦ ἁγίου σπηλαίου ὅπου ἦν ἡ κορυφὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ ἀδελφὸς οὖν θεασάμενος ἀνεβόησε, λέγων· Ἐκίρι ἐμοῦ πᾶτερ, ἰδοὺ πῦρ καίεται ἐν τῇ θυρίδι τοῦ σπηλαίου. » ἐγὼ πρὸς αὐτὸν ἔφη· Ἐμὴ φοβοῦ, ἀδελφε, ἀλλὰ σφραγισάμενος ἡσύχασον. » Ἐγὼ δὲ εἰδὼς τὸ μυστήριον, ἐν ἰσότητι πολλῶ ἐγενόμενον.

Καὶ ὡς μεθ' ἡμέραν, ἐν τῷ καθεῖδειν με ἐν τῇ αὐτῇ νυκτί, μετὰ ἦν τῶν νυκτοφυλάκων ὄραν, καὶ ἰδοὺ ὡς χεὶρ ἀνθρώπου ἐνυξί με τρίτον ἀπὸ τοῦ δεξιῶ μίρου. καὶ ἰδοὺ φωνὴ πρὸς με λέγουσα· Ἰδοὺ ἰδωρήθην ὑμῖν. Ἀναστὰς εὐρήσεις ἀστέρων προαγοῦντά σε. καὶ ὅπου ἐν καταπαυθῆ, ἐκί σκάψον, καὶ εὐρήσεις με. » Ἐγὼ δὲ μετὰ φόβου ἐξῆλθον, καὶ εἶδον ἀστέρων πυρὸς ἐστῶτα ἐπὶ τῇ

effudit vas ipsum mellis super manus meas, et interrogavi eum dicens : « Domine sancte Joannes, unde ad nos venisti ? » Qui respondit : « De Sebaste veni. » Præibam igitur eum, et tam ipse quam qui cum eo erant ingressi sunt in monasterium nostrum, et iterum vas mellis fudit super manus meas. Cumque ego detulissem benedictionem ejus ad superiora triclinii, ipse intravit in oratorium ; et cum descendissem ad oratorium ubi erat, ecce video columnam ignis ante eum. Et nimio pavore correptus, excitatus sum. Post hæc autem, priusquam nobis ostium monasterii ubi erat sanctum depositum nobis traderetur in sanctis juniorum diebus, ubi cibum vespere sumpsimus, et dixi ad fratres nostros, Unusquisque vestrum psalmos suos iterare non negligat. Et relinquentes me in triclinio, descenderunt ad initium scæle quæ ad utraque monasteria respicit. Cumque concessissent ut iterarent psalmos, ad dexteram levans oculos suos frater Isaacus ignem vidit ardere in tabulis ostii speluncæ ubi erat venerandum caput sancti Joannis Baptistæ repositum. Quod cum vidisset frater, exclamavit et dixit : « Domine mi, domine mi, in ostio speluncæ ignis accensus est. » Et ego respondi : « Ne timeas, frater, sed muniens te signaculo Christi, ibidem persevera. » Fratres autem præ timore claudentes ostium, ad me conciti pervenerunt. Ego vero mysterium recognoscens ex visionibus mihi ante monstratis, dixi ad eos : « Ne timeatis, fratres mei, quia hoc nobis prosperum faciet Dominus. » Post dies autem quinque Maxentius et Stephanus venerabiles presbyteri archimandritæ, venientes ad sanctum episcopum dominico die vespere, suggererunt ei omnia de ipsa spelunca, quæ cohabebat monasterio nostro, ut utrumque pariter jungeretur ; jussitque hoc episcopus fieri. Cui dixit Stephanus presbyter : « Ex præcepto nostro cras mature trado speluncam fratri Marcello. » Et mane perveniens tradidit nobis ipsum monasterium sub præsentia presbyterorum Palladii, Petri, Gennadii, et Stephani, archimandritæ monasterii Bethgalorum [at., Bethgaalorum]. Et aperiens ostium quod erat obscuratum, simul ingressi sumus et adoravimus [oravimus]. Videns autem locum nimis esse neglectum, commonuit ut diligentiam ipsius haberemus. Et profectus est idem Stephanus presbyter, ad visitanda monasteria quæ erant in villulis constituta. Ego vero Marcellus, assumens fratres, coepi diligentiam monasterio quod nobis datum fuerat impendere [at., diligenter impendere]. Dumque loca ipsa mundamus, veniens Petrus, presbyter loci Bethmammatis, ait mihi : « Stephanus, archimandrita Bethgaalorum, precatur ut propter Dominum nobiscum venias ad monasterium beati Carterii. » Et respondi me venire non posse, quia diligentiam loco mihi commisso deperderem : qui compulit me secum proficisci. Cumque pergeremus pariter, aio ad eum : « Ascendamus et salutemus Cyriacum, diaconem et archimandritam. » Ascendentesque et salutantes eum, copiosius ire velle ad prædictum monasterium beati Carterii. Dixitque

A θύραν οὐ ἤμην. Καὶ ἔρροθος γινόμενος, ἐσφράγισα ἑμαυτὴν. Καὶ ἰδοὺ προσηγέτο ὁ αὐτὸς ἀσπὴρ, καὶ εἰσὼθῆν ἀκολουθῶν αὐτῷ, μέχρις οὗ ἔστα ἐπὶ τῆς πόρχης τοῦ σπηλαίου, οὗ ἦν ἡ ἀγία κορυφὴ τοῦ Προδρόμου καὶ Παιτιστοῦ Ἰωάννου. Ἐγὼ δὲ ταῦτα πάντα εἰσαίμενος, παραχρῆμα προσεκύνησα τῷ Κυρίῳ, πεισὼν ἐπὶ κοιλίᾳ ἐπὶ πολλὰς ὥρας· λαθὼν δὲ θυμιάμα, καὶ βυλῶν, δέσμενος καὶ παρακαλῶν, κρητήσας ὑρῦνον ἠρέμην σπάττει. Καὶ εἶδον τὸν τόπον ὠλοδομημένον ἀπὸ δαρτῆς ἀπείστον, καὶ πεντακαταίστου, καὶ ὅσον ἐγὼ ἔσκαπτο, ἤχος καὶ πτόπος ἀπεδίδοτο μέγας, ὡς ἀπὸ ὑδρίας.

B Καὶ μετὰ τὸ σπάσαι με, καὶ καθελθεῖν Ἰσὼν τοῦ ἰδαφους, εἶδον ἐκκεχυμένον ὡς ἄμμος χαλκοῦν. Καὶ μετὰ ταῦτα καμῶν πολλὰ μόλις ἰδυνήθη ἀποχωρῆσαι τὴν ἄμμον. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε σὺν τῇ ἄμμῳ κεραμὶς μία. Καὶ ὑποκάτω τῆς κεραμίδος, πλάξ μαρμάρου. Καὶ τρεμάσας τὴν πλάκα, εἶδον τὴν ὑδρίαν. Καὶ μετὰ φόβου καὶ τρόμου εὐθὺς λαθὼν λύχνον καὶ θυμιάμα, καὶ προσκυνήσας πάσι, μετὰ ταῦτα ἐκάλυψα τὴν αὐτὴν ὑδρίαν. Καὶ παρακτὰ παρεγίνοντο πρὸς ἡμᾶς οἱ περὶ τὸν ἀρχιμανδρίτην καὶ διακόνον Γεννάδιον. Καὶ συνιυχῶ μοι ἐπὶ θύραι τοῦ σπηλαίου, εἶπέ μοι· « Δεῦρο, εἰσέλθωμεν ἰσὼ ἀμφοτέροι. » Καὶ μετὰ τὸ εὐξᾶσθαι, ἔδωκε μοι τὸν ἀσπασμὸν καὶ εἶπέ μοι· « Ὅραμα εἶδον ἐκείσε, ὡς ὅτι ἐγὼ τε καὶ σὺ ἐστήκαμεν ἐν τῷ ἐνταῦθα σπηλαίῳ, καὶ φρασὶν ἄρτων πλῆθος ἀπέκλειτο ἐν τῷ ἐνταῦθα σπηλαίῳ καθαίων ὡς ὁ ἥλιος. Καὶ μερὶς ἐπέκωσεν αὐτῶν. Καὶ ἰδοὺ δὲ ἴσχυον πολλῶν ἀνθρώπων καταρχομένων ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ καὶ ἐλάμβανον παρ' ἡμῶν ἀπὸ τῶν προιμενημένων ἄρτων. Καὶ οὕτως οὐκ ἐξέλειψαν, καὶ οἱ ἄνθρωποι λαμβάνοντες οὐκ ἐπαύσαντο, καὶ ἡμῶν ἠπτηθέντων ἀπὸ τῶν πολλῶν ὄχλων, ἤρξατο οἱ ἄρτοι πέτισθαι ἐπὶ τὰς ἡμῶν χεῖρας. » C Καὶ μετὰ τὸ διεγῆσασθαι αὐτὸν τὴν ὄρασει ταύτην, ἔφην· « Καλὸν σου τὸ ὄραμα. » Καὶ λογιζάμενος, εἶπον, « Τί ταλεῖ τοῦτο τὸ ὄραμα ; » Καὶ πάλιν λογιζάμενος, εἶπον, « Ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἔστι τοῦτο τὸ ὄραμα. » Καὶ γνοὺς ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει, ἀπεκάλυψα αὐτῷ τὴν ἐπιφανίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ παρακτὰ ἀκούσας ἰσὼς ἔμεινε. Καὶ ἤρξατο παρακαλεῖν, « Ποῦ ἔστιν ὁ τόπος ; » Ἐγὼ δὲ παραχρῆμα ὑπέδειξα αὐτῷ. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθομεν ἀμφοτέροι, καὶ ἐλογίζομαι τί ὄραμα ποιῆσαι. Καὶ ἔσκαπτο πρῶτον ἀπειθεῖν, καὶ ἀπεκάλυψα τῷ πατρί Στεφάνῳ, τῷ ἀρχιμανδρίτῃ τοῦ Δαρωνίου, ἵνα αὐτὸς γνωρίσῃ τῷ ἐπισκόπῳ. Καὶ ἀπειθόντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ, οὐκ εὔρομεν αὐτὸν διὰ τὸ ἀπειθεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπιχωρίοις μοναστηρίοις. Καὶ ἐν τῷ ἡμᾶς ἐκαίνεαι ἐκαίνεαι, ἐλογιάμενοι μεταπέμψεσθαι τὸν διάκονον Κυριακὸν ἀρχιμανδρίτην τῶν ἐν τῷ ἱερῷ, ἀποκαλύψαι αὐτῷ τὸ μυστήριον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Καὶ ἀπίστε λα τὴν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον, εἶπόν· « Σπουδαίως παρεγίνου ἕως ἡμῶν. » Καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἀπειθόντος, καὶ εἰπόντος αὐτῷ, παραχρῆμα ὑπακούσας παρεγίνετο. Ἡμῶν δὲ ἀσπασαμένων αὐτὸν, καὶ αὐτὸς ἀπέγγειλεν ἡμῖν τὸ ὄραμα, ὃ εἶδεν, ὃ καὶ ἦν συμφωνοῦν τῷ ὄραματι τοῦ διακόνου Γενναδίου. Εὐχὴν δὲ ποιήσαστες ἐγνωρίσαμεν αὐτῷ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ἔφην· « Τί ὄφειλε γινέσθαι ; » Καὶ εἶπον ἐγὼ, « Ὅτι συμφέροι γνωρίσαι τῷ ἐπισκόπῳ περὶ τούτου. Καὶ πάλιν μεθῶστε ὅτι σὺ παρεγίνετο ὁ παπίας Στέφανος ὁ πρῶ-

mihī Cyriacus diaconus : « Naaquid propterea venisti, ut sine mora discederes? » Cui respondi . « Necessae est ut celeriter ambulemus, quia traditum est nobis ab episcopo et aliud monasterium cui curam instanter impendimus. » Descendentes itaque pervenimus ad monasterium saepe memoratum; cumque salutemur fratres, ordinantes quae erant necessaria, revertebamur. Dicunt mihi praefati Petrus et Stephanus, presbyteri archimandritae : « Valo dicimus tibi; ora pro nobis. » Tum aio ad eos : « Hodie monasterium suscepimus, et vultis abire? Sustinete, queso, et consolamini nos; » et coegi eos. Cumque vespera facta esset, post orationes, cibo sumpto, quievimus : illi ambo in triclinio superiore, ego ibi quidem in interiore cubiculo.

Cumque dormirem ea [at., media] nocte in qua monasterii vel speluncae apertum est ostium, hoc est, sequenti die tertia sabbati, post orationes nocturnas, quasi manus viri pulsavit me tertio in dextro latere, et audivi vocem magnam dicentem mihi : *Ecco ostium apertum est, et ideo cognosce eum qui tibi patefecit ingressum, ne forte negligas.* Ego vero cum magno timore conversus assedi, et video stellam flammeam in ostio ubi quiescebam. Majoremque metam concipiens, signavi me cruce Christi, et illa de loco illo minime mota est. Surrexi itaque, et misi manus in ostio ubi erat, et rursus inventa est in ostio sequenti. Cum aperissem [leg. aperuissem] autem ostium, unus ex his qui ibidem quiescebant, sensit. Et cum ad secundum pervenissem ostium, inventa est stella in ostio tertio. Deinde conspicio eam in interioribus scale gradibus. Erant autem ostia utriusque monasterii patefacta similiter, et speluncae ostium patens. Et ecce praecedebat me stella ipsa, et ego sequens eam, ingressus sum usque dum in absidula speluncae constitit; et videns hoc miraculum, adoravi Dominum pronus in terram per horas multas. Recordatus sum vero quod hospites haberem venerabiles viros Petrum et Stephanum, presbyteros et archimandritas, et ne suspicarentur ubi nocte fuerim, ab oratione surrexi. Ascendensque rursus, cum vellem ingredi cubiculum, dicunt mihi : « Ubi tandiu fuisti? » Respondi : « Quia ad opus necessarium descendendi. » Cumque vellem introire ubi quieveram, dicunt mihi : « Rursus ingrederis? » At ego sentiens attonitum me factum ex revelatione quam videram, veniam poposci tanquam malesanus, et continuo me recepi. Postquam vero mane factum est, valedicentes mihi, ad proprias cellulas abierunt. Ego vero ubi profecti sunt diluculo, praecipui fratribus qui mecum erant : « Claudite januas, manentes extrinsecus, et si forte aliquis ad requirendum venerit, occupatum esse nos dicite. » Saepe namque veniebat Palladius presbyter, intrans et Evangelium lectitans. Cum ergo solite venisset, tunc ei fratres aditum negaverunt, affirmantes id quod erat, quod Evangelium quoque sub clave archimandritae sit, et excusatum est illi. Secundo etiam venit, venit et tertio, et sic ingressus est. Ego namque sumens thuribulum, incensum in eo posui, et pium Dominum suppliciter obsecrabam ut mihi locum thesauri caelestis ostenderet. Tollens etiam rastrum, coepi fodere, et perveni ad locum quod erat edificatum de calce et ordinariis tegulis. Quantumque ego fodiendo descendebam, tantum sonus validior quasi ex percussione hydris reddebatur.

ῥηεῖς ἀρχιμανδρίτης ἀπὸ τῶν (χωρίων), ἐμειναι ἡμέρας πέντε ἀπεκδεχόμενοι αὐτόν. Ἐκβάτω δὲ δόλις ἡμῶν καθήμενων καὶ ὀμιλοῦντων, ἐξαίφνης τυπταθίς ἐπὶ τὰ γόνατα, ἐκάρηθη ὄλος, καὶ οὐκ ἠδυνήθη οὔτε σαλευθῆναι, οὔτε ἀναστῆναι, οὔτε ἄλλο τι ποιῆσαι. Εἶπον οὖν οἱ περὶ τὸν διάκονον Γεννάδιον καὶ Κυριακόν· « Οὐκ ἔφημέν σοι, ὅτι εἰσέλθωμεν καὶ γνωρίσωμεν περὶ τούτου τῷ ἐπισκόπῳ, ἐπειδὴ ὁ παπίας Ἰτέφανος οὕτω ἤλθεν; » Ἐγὼ δὲ ἔμεινα μεζόνως βασιλιζόμενος· αὐτοὶ δὲ πληροῦσαντες τὴν ὑπηρεσίαν τὴν ἰσπερινήν, καὶ ἐλθόντες ὅπου ἀποκαίμεν, ἀπήγγειλαν λέγοντες, ὅτι ὠμίσαμεν τῷ ἀγίῳ Ἰωάννῃ καὶ ἀνεδεξάμεθα, ὅτι πρὸ ἀνατολῶν ἠλίου μαθάνει ὁ ἐπίσκοπος. » Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτοὺς εἶπον, « Καίως συντελέσαθε. » Καὶ παραχρῆμα ἐκουφίσθη ἐν τῶν ἰδυνῶν. Καὶ τῇ ἐπισύσῃ κυριακῇ ἡμέρᾳ ἅμα τῷ διακόνῳ Κυριακῷ καὶ Ἰουλιανῷ μονάζοντι εἰσέλθοντες, ἐγνωρίσαμεν τῷ ἐπισκόπῳ Οὐρανίῳ, ἀπὸ τῶν ἰαδυνῶν ἐξερχομένῳ, εἰπόντες, ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς τοῦ Χριστοῦ ἀπεκαλύφθη. Αὐτὸς δὲ ἀκούσας, ἐνόησεν ἡμεῖς, καὶ εἶπε μὴ μαθεῖν τινα, καὶ μαθεῖς αὐτοῦ ἀήραται. Καὶ εἶπε αὐτῷ ὁ διάκονος Κυριακός· « Πότε ἔρχῃ; » Ὁ δὲ, « Δύρου φρεσί, παραγίνομαι. » Παραγινόμενος δὲ τῇ ἡμέρᾳ μετὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἐπιστάνας τῷ τόπῳ, πύσντες προσεκύνησαν. Μάχχος δὲ ὁ πρεσβύτερος εἰς ἡμᾶς τῶν ἀπολυθασάντων τῷ ἐπισκόπῳ δυσπιστήσας· εἶπε· « Πόθεν τοῦτο δῆλον, ὅτι ἡ μεγάλη τοῦ Προδρόμου τυγχάνει αὐτῶ; » Καὶ ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὑδρίας, παραχρῆμα τοῦ ἀψασθαί τῆς τριχῆς, ἐξηράθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ, καὶ ἐκολλήθη τῇ στόματι τῆς ὑδρίας, καὶ οὐκ ἠδύνατο αὐτῷ ἀποσπᾶσαι. Ἐκτανούς δὲ ἅμα πάντων γινόμενης εὐχῆς, καὶ πάντων δεξαζόντων τὸν Θεόν, καὶ διορμένων ἀποθῆναι αὐτόν, μολίς ποτὶ τῆν μὲν χεῖρα ἀπίσπασαι. Μεμνήσκει δὲ οὕτως ἀσθονούσα. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος σὺν τοῖς παραγινόμενοις αὐτῷ πᾶσι, λαθὼν τὴν ἁγίαν ὑδρίαν σὺν τῷ ἀποκαίμενῳ θασαυρῷ, ἀπίθετο ἐν τῷ διακονικῷ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἕως οὗ οἰνοδομηθῆ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ. Καὶ μελλόντων τῆν ἁγίαν αὐτοῦ καταθέσειν ποιῆν, ἔφη ὁ Πρόδρομος ἐν ὀράματι τῷ ἀπιστήσαντι πρεσβυτέρῳ, καὶ φρεσί πρὸς αὐτόν· ὅτι ἐν τῇ προόδῳ τῶν καταθέσεων μου ἐπίθεις τὴν χεῖρά σου κατὰ τῆς ὑδρίας, καὶ παραχρῆμα λαθήσῃ. » Καὶ τοῦτο ποιήσας, ἀποκατεστάθη ὑγιής. Ἐγένετο δὲ τὰ καταθέσεια τοῦ ἁγίου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐν τῷ αὐτοῦ ναῷ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ, εἰκάδι ἕκτη, τοῦ τρίτου καὶ δεκάτου καὶ ἐπτακοσιοστοῦ ἔτους, ἰνδικτιώνος ἕκτης, ἐπὶ τῆς εὐσεβοῦς βασιλείας τῶν φιλοχρίστων ἡμῶν καὶ εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων βασιλέων Οὐακλεντιανοῦ τοῦ νέου καὶ Μαρκιανοῦ τῶν ἀικμηστών. Εἰς δόξαν καὶ ἔπαυτον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα ἅμα τῷ ἀρχάντῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων Ἀμήν.

Et posteaquam fodi et descendi usque ad solum, reperi velut arenam ex creta fusam, multumque laborans, vix arenam potui sequestrare. Post hæc autem arena sublata, una tegula major apparuit. Hanc suspendens inveni sub ea tabulam marmoream; tabulamque suspendens, hydriam reperi. Hanc, cum metu et reverentia lumen accendens, ac incensum ponens in thuribulo, palpavi diligenter, et adorans Dominum, diutius attonitus mansi, hydriamque sanctam rursus operui. Statim vero Venit ad nos Gennadius diaconus et archimandrita, salutansque me ad ostium speluncae, dixit mihi, vent, precor, introeamus in speluncam pariter. Et posteaquam ibi adoravimus [*al.*, oravimus] dedit mihi pacis osculum, et fratribus meis, et ait, « de Capereto monasterio meo nuper adveni, vidi autem tale somnium. Quasi utriusque stabamus in quodam specu, in quo mundissimorum pauum sicuti sol erat magna copia, et portio superposita panibus. Immensa vero [*adde vis*] populi veniebat, et sumebat ex ipsis. Nec deficiebant, nec cessabant homines qui acceperant. Jamque nobis præ multitudine turbaram deficientebus, coeperunt panes evolare super manus nostras, et ita percipiebant omnes quotquot ad hanc muneris gratiam confluebant. » Postquam vero retulit mihi somnium, ego respondi, « Bonum est quod vidisti. » Et recogitans apud mentisipsum quid sibi vellet hæc visio, rursusque pertractans ea quæ processerant, dixi quia visio ista ex Deo est. Sciens autem quia divinitus ista contigerant, indicavi qualiter sanctus Joannes Baptista apparere dignatus est; qui mox, ut audivit, mansit attonitus, et orare coepit ut ei locum ostenderem, quod et feci. Post hæc egressi sumus utriusque, et quid oporteret fieri tractabamus, visumque est mihi ut prius irem, et indicarem Stephano presbytero et archimandrite monasterii quod appellatur Claraminum [*al.*, Daranium], et per ipsum manifestaret episcopo. Et venientes ad monasterium ejus, non eum reperimus. Abierat enim, ut diximus, in monasteria quæ erant in agris, ex eo die quo nobis dederat monasterium et ostium speluncae patefecerat. Cumque egressi fuissimus, placuit ut evocarem ad nos Cyriacum diaconum et archimandritam, et revelarem ei mysterium per quod nobis sanctus Joannes apparere dignatus est. Misimus autem ad eum fratrem Isaacium, dicens: « Veni ad nos celeriter. » Ad quem cum frater venisset, dixissetque ei, protinus obediens venit. Quem cum salutassimus, indicavit nobis somnium quod vidit, eratque consonans visioni quam Gennadius diaconus mihi retulerat. Et cum orassemus, mox ei revelationem sancti Baptistæ Joannis manifestare curavimus, et ait: « Cogitemus quid fieri debeat. » Et ego dixi, « Puto conveniens esse ut hoc innotescamus episcopo. » Rursusque cognoscentes quod sæpe memoratus Stephanus presbyter et archimandrita de agro non venerat, mansimus diebus quinque posteaquam revelatio nobis ostensa est. Die vero sabbatorum post meridiem sedentibus atque sermocinantibus nobis, ingressus est ad nos Sallus [*Salius*] collectarius et Maris [*al.*, Marius] Linopola Lechtarius, et locuti nobiscum continuo recesserunt. Ego autem dixi fratri Isaacio, ut post eos ostium clauderet. Itemque residentibus nobis et loquentibus, ita sum repente verberatus in genibus, ut totus incurvarer, nec possem omnino consurgere vel quid operis implere. Tunc aiunt ad me Gennadius et Cyriacus diaconus et archimandrita: « Noane diximus tibi, Noli moras innectere, sed eamus, et in notitiam episcopi deponamus, quia presbyter Stephanus dicitur nondum advenisse. » Ego vero mansi vehementer afflictus. Ipsi autem vespertinum celebrantes officium, ingressi sunt ubi jacebam, et denuntiaverunt, dicentes, « Jurejurando satisfacimus sancto Joanni, suscipientes personam tuam quod omnem causam cras ante solis ortum per te [*per te cras autem sole orto per te, etc.*] cognoscat episcopus. » Et ego respondi, « Bene admodum fecistis, hoc idem promittentes; » et protinus a doloribus relevatus sum. Sequenti autem die dominico simul cum diacono Cyriaco et Fuliano monacho venientes, episcopo jam post matutinas orationes de ecclesia tunc egredienti suggestimus, dicentes, quia sanctus Joannes Baptista revelatus est. Ipse vero stupefactus ait: « Nullus hoc novit, et quis vestrum audeat contingere? » Dixitque ei Cyriacus diaconus: « Quando venire dignaris? » et ille, « cras, inquit, adventiam. » Postera autem die cum presbyteris et diaconis episcopus venit, et intrantes ad locum, procidentes in facies suas adoraverunt. Malchus [*al.*, Malachus] autem presbyter, unus ex his qui cum episcopo venerant, infideliter motus, ait: « Unde hoc certum est, quod caput Præcursoris existat? » Mittensque manum ut contingeret hydriam, confestim exaruit, adhæsitque manus ejus hydriæ, nec eam extrahere valuit. Instanter autem ab omnibus oratione facta, cunctisque glorificantibus Deum, atque precantibus pro eo, vix tandem quidem manum potuit abstrahere, sed ita permansit invalida. Episcopus autem, cum universis qui secum erant, accipiens hydriam cum sancto thesauro ibi reposito, intra in diaconio, id est in secretario ecclesie collocavit, donec edificaretur basilica in nomine ejus. Quæ ubi perfecta est, cum dies sanctæ depositionis ejus iustaret, apparuit sanctus Joannes ei cujus manus aruerat, dicens: *In ipsa processione, cum fit depositio, pone manum tuam super hydriam, et statim sanabitur.* Hoc autem cum fecisset, restituta est pristina sanitati. * Facta est S. Joannis Præcursoris ac Baptistæ depositio in ejus templo mensis Octobris vigesima sexta, anno 763, indictione sexta, impetrantibus religiosis piisque ac orthodoxis Augustis Valentinianno Junfore ac Marciano, principibus memoria sempiterna dignis: ad laudem et gloriam magni Dei ac Salvatoris nostri Jesu Christi, cui gloria cum intermerato Patre sanctissimoque ac vivifico Spiritu, in sæcula sæculorum. Amen.

* Hic desinit Dionysii Exigui interpretatio, quæ suppletur ex R. P. Combefis. — Sequentes autem sermones hic in appendicis vicem exscribere placuit. Edit.

Concio in primam, secundam atque tertiam inventionem pretiosi capitis S. Præcursoris Joannis Baptistæ. Interpretæ R. P. Combefts.

Iterum divinus nobis Præcursor advenit : iterumque oratio festum conventum actura accedit, ac gratiarum actionem in collectam hic loci celebratura concionem. Multa sunt admirandi Præconis solemnia, præclara simul omnia ac illustria ; potestque quivis ex singulis illustre sibi argumentum desumere, ut singula quod liceat conferant, aliusque meminerit, quando etiam vel unius meminisse, exque merito laudare, nedum orationi difficile, sed et impossibile existit. Nec enim solum Præcursoris nativitas cogitatum vimque dicendi superat, verum etiam anterior illa conceptio ac in materna alvo exsultatio, quam et prophetia consecuta est. Præterea etiam educatio, cui nullius aliorum similis est. Tanti etiam viri ad Jordanem adventus, quam dicendi vim non superet, inque angustias cogat ? At quid de Domini ad eum adventu dicas, inclinato illi vertice, manus tactu, ac baptisimi arcana lustratione ?

Horum omnium seorsim, propriumque mihi festum est, una etiam cum gloriosa decollatione, quam vir maximus sustinuit, lascivæ ac impudicæ saltationis mercede ab Herode cæsus capite. Verum quia horum meminisse non hujus est temporis, cum et proprios habeant ascriptos dies, nobisque superius paucis relata sint : iis si lubet omissis, ad alia sermonem convertemus, quæ et nobis impræsentiarum prosequenda statuimus. Plane vero hic orationi præstitutus scopus, ut pretiosi capitis inventionem edisserat ; ostensionem nempe illius, inque manifestum productionem. Quippe scimus eam non unam esse, sed et secundam, et tertiam. Cum itaque arcano Dei consilio tribus jam vicibus occultatum fuerit, totidemque e terræ sinu prodierit ac emerserit, operæ pretium fuerit ut primum primæ tumque secundæ inventionis mentione habita, exhinc ordine ad tertiam transeamus ; quam et præsens oratio argumentum habet : quanquam alias decet ut et reliquis adhaereat, nec ab aliqua, velut quæ omnibus utatur, singulariter pendeat. In hunc itaque modum rem aggrediatur, ac propositum ostendat, ratione cujus instituta est, cum nominibus aliis plane deficiat. Hinc vero illi auspicianda erit narratio.

Jam itaque admirandus Joannes, magnusque Veritatis præco ac præcursor, ab Herode capite cæsus fuerat ; Herodiasque post impudicam saltationem, in ipsa regia obscuris recessibus tuto collocarat. Timebat enim scelestas mulier ne trunco reliquo unitum, ad illius coarguendum velus iterum excitaretur. Quanquam non in longum tempus eorum quæ patravertat, dilatam mercedem recepit, cum ipsa turpissimo fato vita functa, tum post eam illius filia ; cæsa nempe suminis glacie illi cervice inter hiberna, quo et par pœna delictum exciperet. Enimvero sic amputato, uti diximus, Joannis capite, inque hunc modum ab impudica muliere terræ latebris deposito, manserat ad multos annos pretiosum illud monile ac uti-

λόγος εἰς τὴν πρώτην, καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην εὔρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου.

Πάλιν αὖτις ὁ θεὸς ἐγένετο Προδρόμος : καὶ πάλιν ὁ λόγος ἦκε πανηγυρίων, καὶ τοῖς συνειλεγμένοις εορτάσων τὰ χαριστήρια. Πάλαι γὰρ μοι αἱ τοῦ θαυμαστοῦ κήρυκος πανηγύρεις, καὶ πᾶσαι ὁμοῦ λογισαὶ καὶ διάσημοι. Καὶ ἐξίστι γὰρ τῷ βουλευμένῳ λαμπρὰν εἶ' ἐκείνης ποιῆσθαι καὶ τὴν ὑπόθεσιν, τὰ κατὰ θέναιων συνεισφέροντα ἕκαστον, καὶ ἄλλον ἄλλως διαμνημονεύοντα ὅτι μὴ εἶδον ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν μνησθῆναι πασῶν, ὅπου γὰρ καὶ τὸ μίαν τούτων μνησθῆναι, καὶ πρὸς ἑξῆς ἔρειν. οὐ χαλεπὸν μόνον τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατον οὐ γὰρ γίνονται μόνον ἢ τοῦ Προδρόμου, καὶ οὐ κρείττων καὶ λόγον (sic), ἀλλὰ καὶ σύλληψις ἢ πρὸ ταύτης, καὶ ἢ παρὰ τῇ μητρὶ δέπου ἐγγάστρεος σκίρτησις, ἢ καὶ προφητεία συνείητο. Ἐτι μὲν καὶ ἀναγωγή καὶ ἀνακροσθῆ, μηδὲν τῶν ἄλλων προσοικουία : καὶ ἢ παρὰ τὸν Ἰορδάνην δὲ ἄρξῃς τοῦ τοιοῦτου, τίνα λόγον οὐχ ὑπερβαίνει, καὶ εἰς ἀπορίαν ἐμβολλεῖ ; Τί δ' ἂν εἶπες παρουσίαν τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ δεσπότου, καὶ κορυφῆς ἐπ' αὐτῷ κλίσει, καὶ χειρὸς ἐκφανῆ, καὶ βόπτισιν δὲ τὴν ἀπόρρητον ;

Τούτων οὖν ἀπάντων ἴδια μοι καὶ καθ' ἕκαστον ἡ πανηγυρίς, μεθ' ἅμα καὶ τῆς ἐνδόξου ἀποτομῆς, ἣν ὑπέστη ὁ καμμέγας, κεφαλῇ πρὸς τοῦ Ἡρώδου ἀποτομῆς, δι' ἀστυγῆ καὶ ἀκόλαστον ὄρχησιν : ἀλλὰ ἐπεὶ γὰρ τούτων διαμνημονεύειν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ἰδίῳ ἕκαστου ἀποταγμαμένῳ, καὶ ἡμῖν διὰ βραχείων ἐμπροσθεν εἰρημένῳ, ἐκείνων ἀφήμενοι, εἰ δοκεῖ, ἐπ' ἄλλα τὸν λόγον τρεψόμεθα, καὶ τοῦ λόγου τὸν σκοπὸν προσθέμεθα.

Σκοπὸς δὲ πάντως τῷ λόγῳ, κεφαλῆς αὐτοῦ τιμίας τὴν εὔρεσιν πρᾶσιπειν, ἀνάδειξιν αὐτῆς δηλαδὴ καὶ φανερώσιν. Ἐπειδὴ οὐ μίαν ἴσμεν ταύτην, ἀλλὰ καὶ δευτέραν, καὶ τρίτην. Τρις μὲν ἦδη κρυβεῖσαι κατὰ τινὰ ἀκουσίῳ ἀρρήτων, τοσαυτάκις δὲ κάτω που τῶν τῆς γῆς λαγύρων ἀποδοθεῖσαι, εἰκὸς δέπου καὶ ἡμᾶς πρῶτα μνησθῆναι τῆς πρώτης, εἶθ' ἐξῆς δευτέρας, καὶ κατὰ τάξιν ἅμα τῆς τρίτης : ἣν καὶ ὑπόθεσιν ὁ παρὼν ἔχει λόγος : εἰ καὶ ἄλλως προσῆκον αὐτῷ προσφύεσθαι ἑκατέραις, καὶ μηδεμίαν ἀπηρτησῶναι, ὡς ἀμπατέρας συγχρώμενον. Οὐκ οὖν καὶ πρὸς τὴν ἐγχείρησιν οὕτως ἴτω, καὶ διευκύντω τὴν πρόθεσιν δι' ἣν καὶ ὁ λόγος, τοῖς ἄλλοις πάντως λειπόμενος. Ἔσται δ' ἐντυθεῖν αὐτῷ ἡ διήγησις :

Ἄρτι μὲν οὖν ὁ θαυμαστός Ἰωάννης, καὶ μέγας τῆς ἀληθείας γῆρυξ καὶ Προδρόμος, τὴν ἱερὰν κεφαλὴν πρὸς τοῦ Ἡρώδου ἀποτομῆς, καὶ τῆς Ἡρωδιάδος μετὰ τὴν ἀκμὴν ὄρχησιν, εἰσω που τῶν βασιλείων, ἐν τισὶ μυχῶσι ἀδύτοις καὶ κλειθρῶσι ταύτην καταθεμένος : ἰδιδίῳ γὰρ ἢ παράνομος, μὴ τῷ λιπῶ αὐτῆς σώματι συναφίῃ, καὶ εἰς ἐλεγχὸν ταύτης πάλιν διανασταίῃ. Εἰ καὶ οὐκ εἰς μακρὰν τὰ ἐπιχειρᾶ ὡς εἶδρασεν ἐνομήσατο, αὐτὰ τε αἰσχίστῳ θανάτῳ τὴν ψυχὴν ἀπορρῶμα καὶ μετ' ἐκείνην ἢ ἐκείνης θυγάτηρ, ἀποκοπέσασα τὴν κεφαλὴν ἐν ὄρα χειμῶνος τοῖς κρυστάλλοις τοῦ ποταμοῦ, ἐν εἰχρῇ καὶ τὴν δίχην ἐσφῶρῃσεν : ἀλλὰ γὰρ τῆς κεφαλῆς ἀποτομῆσεως ὡς ἔφαμεν, ἀσφαλῶς οὕτω παρὰ τῆς ἀκολάστου, γῆς κρυπτήρσι καταθεθείσε, εἰμὲν ἔχει χρόνον πολλόν, τὸ τίμιον ἐκείνο χρῆμα καὶ πάγχεστων ἀθίαιον τοῖς πολλοῖς, ἄψευστον, ἀπροσπέλαστον : οὕτω τάχα τοῦ

lissimum vulgo inaspectum, intactum, inaccessum : A sic forte provide disponente divino præcoue, ne facili illius possessione, facilis quoque nobis esset amissio contemptumque desiderium ; alioqui vero etiam invalescente ab idolorum cultu persecutione mictoribus Diocletiano et Maximiano, haud par erat ut vili hominum generi nobile cimelium proderetur, ac porcis projiceretur, quod margarita omni illustrius existeret. Eam, puto, ob causam sacrum caput occultatum mansit, ut vulgo nesciretur, nec scipsum proderet. Sin alia abstrusior causa est cur occultaretur, ac inventionem differret, noverint ii qui majora contuentur, ac sublimioribus animum adhibent.

Cum vero jam tempus appetaret quo illud detegendum esset, exque terræ latebris producendam, tum quoque detegitur, eque latebris producitur, quo tempore ac modo ei libuit qui producebatur. Ac quidem temporis ea epocha fuit, cum Constantinus Magnus imperii scepra suscepisset. Quod vero ad modum attinet, videamus quonam jam modo, ac quorum opera sit manifestatum, primamque hanc inventionem nactum sit.

Duo quidam monachi ex Oriente profecti Hierosolymam veniunt, studio visendi dominicum sepulcrum ac sacra illic loca omnia lustrandi. Alteri eorum apprensus divinus Præcursor : *Ad Herodis regis, inquit, domum ambo profecti, caput meum tollite, quod illic loci sub terra conditum est.* Illo fratri visionem narante, ipsoque et fidem abnuente, ac cum uterque quo jussi erant adire cunctarentur, iterum utrique se Joannes sistens eadem jubet, acuitque affectum. Illi continuo profecti ac pleni fiducia (quippe quis visus ipse Præcursor iter expediret), locum statim efodiunt, ac caput educunt, quod velut lucis fulgore rutilaret, suavissimique odoris fragrantiam ac nullis verbis explicabilem spiraret. Missoque in sacculum cilicinum capite (ita puto visum Baptistæ, quippe qui ipse pilis cameli corpus contegeret), inde recedebant. Dum autem iter habent, figulus quidam in illos incurrit, homo extrema conflictans egestate summeque afflictis rebus. Is itaque cum occurrisset, utque assolet, viz illis socius accessisset, sarcinæ quoque socius existit, jussus ab eis portare sacculum. Stulti homines ac leves qui bonum suum ac thesaurum alteri tribuerint. Ac quidem gestabat pauper, cum cimelium ipsi creditum illi ignotum esset ; nec enim monachi indicaverant. Divinus autem Præcursor illi apprensus, cum et oppido eidem commodum visum esset ut illi munus cederet, tum docet quid occultum gestet, tum cum illo fugere jubet. Ille clam comitibus ocius fugit tantum secum exportans thesaurum ; cui ille deinceps innumera bona peperit ; divitibus pollutis, ac faustis utenti rebus, cunctisque aliis prospere ei cedentibus. Quia vero humanis jam excessurus erat, sorori suæ munus tuto in arcula positum contradidit, monetque ne prius arca educat, quam ille nuntiet vitæ exitum : revera enim magnum quid istud esse, quodque magna sit præbiturum. « Nam

θεῖον οἰκονομήσαντος κήρυκος, ἵνα μὴ τῷ βιβλίῳ τῆς πίστεως, βιβλίον καὶ τὴν ἀποθελὴν ἔχομεν, καὶ τὸν πόθον εὐκαταφρόνητον. Ἄλλως τε καὶ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπικρατίας, ἣν οἱ ἀμφὶ Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν ἤγειραν, οὐκ ἔδει τοῖς ἀτίμοις φανερούσθαι τὸ τίμησον, ὡς ἂν μὴ τοῖς κυσὶ δοθεῖν τὸ ἅγιον, καὶ τοῖς χοίροις βίβλια τὸ παντὸς μαργαρίτου λαμπρότερον· διὰ ταῦτα γούν ἡ ἱερά κεφαλὴ, ὡς ἱεροὶ θεοῦ, κρυπτομένη ἐτύχασεν, καθόλουσιν τοῖς πολλοῖς, καὶ οὐχ ἑαυτῇ διεκφαίνουσα. Εἰ δὲ καὶ κατὰ ἄλλον τρόπον ἀπορρητότερον ἐκρύπτετο, καὶ τῆς εὐρεσιν ἀνεφάλλετο, εἶδον ἂν οἱ τὰ μείζων θώμιοι, καὶ τοῖς ὑψηλοτέροις ἐπιδατεύοντες.

Ἐπει δὲ λοιπὸν ἔδει καὶ φανερούσθαι ταύτην, καὶ τῶν τῆς γῆς κρυπτήρων ἀνακαλύπτεσθαι, τότε καὶ φανερούται, καὶ κρυπτομένη ἀνακαλύπτεται· καθ' ὃν ἄρα καὶ χρόνον καὶ τρόπον ὁ ταύτην φανερώσας εὐδόκησε· καὶ χεῖνος μὲν, ὅτε τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου ὁ μέγας ἀνεῖληφεν. Ἴδωμεν δὲ καὶ τίνα αὐτῶν τὸν τρόπον, καὶ πῶς ἤδη καὶ παρά τινων εἰς φανερωσὶν τε ἦκει, καὶ πρώτων ταύτην ἀνεύρισται τὴν εὐρεσιν.

Μοναχοὶ τινες δύο, τῆς ἰσῶς ὁρμώμενοι, καὶ πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀφικνούμενοι, ἐφ' ᾧ τὸν τάφον τοῦ διαπύτου ἰδίῳ, καὶ τὰ ἐκεῖσε ἅπαντα ἱστορῆσαι, τούτων ἐνὶ ὁ θεῖος ἐπιφανὴς Πρόδρομος, « Πρὸς τὴν Ἡρώδου, φασί, τοῦ βασιλέως ἀμφοτέροι οἴκασιν ἀπίοντες, τὴν ἐμὴν ἐκεῖσε κειμένην ὑπὸ γῆν ἀνέλιθον κεφαλὴν » ὡς δ' ὁ τῶν ὀπτασίαν ἰδὼν τῷ πύλῳ ταύτην ἐμύνησεν, ὁ δ' ἦ ἐπιδοιάζων, καὶ ἀμφοτέροι πρὸς τὴν ἄφῃν διαμαλόντες, αὐθις ἀμφοτέροις ἐπίστα τὰ αὐτὰ δηλῶσαι καὶ τὴν ὁρμὴν παραδίῳ. Οἱ καὶ παραχρῆμα τὸν τόπον καταλαβόντες, καὶ θέρσους ὑποπλαθόντες· εἶχον γὰρ τὸν ἐπιφανῆτα τὴν τρίβον αὐτοῖς ὁμαλίζοντα· ἀνεύρισται τε τὸν τόπον εὐθὺς, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀναφέρουσι, φῶς οἷον καὶ διαύγειαν ἀναλάμπουσαν, καὶ εὐωδίαν ἀνεπέμπουσαν ἄρρητον. Οἱ δὲ καὶ τοῖς ἐκ τριχῶν καμῆλον μαρσίποις ἐνθίμενοι, δόξαν αἶμα τούτου τῷ Βαπτιστῇ, ἅτε καὶ αὐτῷ θρεῖν καμῆλου σκεπομένη· τὸ σῶμα, ἐπειθεσ οὗτοι ἀσέστρα οὐ Ὀδοποροῦσι δὲ αὐτοῖς, καρμῆς τις κατὰ τὴν ὁδὸν ἐντυγχάνει. ὅς καὶ πένια ἰσχάτη συνέξει, καὶ ἀπορία συνειληπτο. Τούτοις αὐτὸς συναγγίσας, καὶ ὁδοῦ, οἷα εἰκός, κοινωνήσας, κοινωνῶς γίνεται καὶ τῷ ἐπιφερομένου μαρσίπου, βαστάζειν παρ' αὐτῶν προτραπεί. Εὐθις οὗτοι καὶ κόφου, σφέτερον ἀγαθὸν ἐτέρῳ ἀπονειμάμενοι. Καὶ ὁ μὲν πένια ἐβάσταξε μὴ εἰδὼς τὸ κειμῆλον· οὐδὲ γὰρ ἐγνώρισαν τοῦτο ἐκεῖνοι. Ὁ δὲ θεῖος Πρόδρομος τούτῳ ἐπιφανῆς, ἐπει καὶ λυσίτελις ἔργου τούτου γενέσθαι τὸ δῶρον, τὸ τε λανθάνον γνωρίζει, καὶ ἀποδράνει σὺν τούτῳ προστάττει· ἔς καὶ λαθὼν τοὺς συνοδοιπόρους, θάπτον ἀποδιδράσκει, θησαυρὸν τηλικούτου ἐπιφερόμενος· ἢ καὶ ἀπὸ τούτου μυρία ἀπέρρει τὰ ἀγαθὰ, πλοῦτος καὶ εὐπραγία κομῶντι, καὶ πᾶσι τοῖς ἄλλοις εὐθυνομῆμα. Ἐπει δ' ἐμελλεν οὗτος τὸν βίον ἀπολιμπάνειν, τῇ ἰδίᾳ ἀδελφῇ ἐγχειρίζει τὸ δῶρον, κλωθῶν τούτου ἀσφαλίστιμος· ἢ καὶ παρεγγυᾶται, μὴ πρότερον τοῦ κλωθῶντος ἐξαγαγεῖν, πρὶν ἂν ἐκεῖνος μνήσῃ τὴν ἔξοδον· μέγα γὰρ ὄντως τὸ χρῆμα, καὶ μεγάλων παρεκτιμῶν· ἐπει καὶ ἡμῖν, φασί, μεγάλα προέξινυσεν ἀγαθὰ, καὶ ἂ μὴ εἰπέιν βιβλίον ὡς ὅσον οὐκ ἔμελλε μολιθεῖς καὶ αὐτὰ, τιμῶσασιν τούτου καὶ περιέπουσα· ὁ καὶ μετὰ σὲ πιστῶ τι παρα-

e nobis, inquit, magna attulit bona, ut nec dicendo quis facile ea assequi possit. Eorum et ipsa statim particeps efficiaris, modo pignori honorem habeas, ac illud colas: sed et illud, cum humanis eris migratura, alicui fidelium deposito trades, honestisque moribus charo ex testamento relinques. » Ubi hæc sorori in mandatis dedisset, e vita migravit, illaque, ut par est, impense læta pro munere, ex animo in illud affecta, perindeque ac frater coleret, multis et ipsa ex illo beneficiis aucta fuit. Quia vero illi quoque ad occasum vita vergebat, sociis thesaurum deposito consignat, cauteque servandum multis admonet ac rogat.

Cum vero multi deinceps alii aliis succedanei pignus obtinuisent, exque aliis in alios depositum transisset, ad extremum in monachi cujusdam manus devenit. Eustathius illi nomen; sensus vero nihil in fide sanus, etsi alios error illius latuerat. Is quoque gratiam caponans, tum creditum pignus celebatur, tum cum eo, quam opinionem (Arianus scilicet homo) colebat. At ubi Emeseni, unde etiam oriundus erat, viri mores fidemque tandem agnovissent, ac eum urbe pulsuri essent, rogabat ille vel unius diei indulgentiam, tumque efferret. Erat hæc maligna plenaque vafritie strues. Quippe sacrum caput in spelunca quadam deposuerat, inque hydriam conjecerat, crusta lapidea ad os posita, ac arena ei ingesta: eamque ob rem temporis moras illas captabat, quo inde pignus auferret, soique illud juris demens homo efficeret. Enimvero Emeseni, ne vel momento passi consistere, protinus ablegarunt, cum plane vir divinius impetum illis acueret utque bonum incunctanter præstarent, impelleret. Succedunt deinceps in spelunca viri monachi, atque optimum vitæ consecrantes genus; qui quidem locum colerent, occultum tamen in eo pignus, thesaurum illum affluentissimum hincquaquam scirent. Inque hunc modum absoluta est prima inventio ipsa hac die circiter Februarii vicesima quarta peracta, ut est conjectura.

Quia vero, ut aiunt, iterum quoque pignus contigit occultari, cum nempe designatus modo Eustathius pravitate animi struem fecisset, operæ pretium est dicamus quo jam modo, quoniam tempore, quorum opera venerandum caput secunda quoque vice inventum sit, quo liceat et ad tertiam, cujus nobis gratia oratio instituta est, inventionem transire.

Marcellus quidam vita clarus, moribus religiosus, qui et monasterii ad speluncam siti præpositum agebat, nocte quadam mediæ hebdomadæ jejuniorum, somnium ejusmodi videt, visionemque fratribus narravit qui sub eo merebantur, hoc fere verborum tenore: « Videbantur mihi, inquit, monasterii foras omnes apertæ, per quas fluvius quidam magno aquarum strepitu impetuque transibat. » Ea re in stuporem actus, visionem secum ille versabat, nesciens quid conjiceret, quove visum illud spectaret. Ac sane, inquit, cum me ita haberem, statim vox quædam ab alto ferebatur, tremendum quemdam ac magnum sonitum habens. Tum etiam concensus audiebatur dulciter psallentium. Qui eo mu-

καταθήτη, και ειδοτι τα καλά καλώς διατίθεσθαι. Ταύτα ούτως επιστάφας τῇ ἀδελφῇ, ἀπαίρει τοῦ βίου· ἡ δ' ὡς εἰκὸς περιχαρὴς γενομένη τῷ δώῳ, ἔσπεργε τε ἐκθύμως, και ἴσα ἐτίμα τῷ ἀδελφῷ, πολλῆς και ταῖς (sic) ἀπ' αὐτοῦ χάριτος ἠσθομένη. Ἐπει δὲ και αὐτὴ πρὸς δυσμάς ἤκε τοῦ βίου, τοῖς συνοῦσι τὸν θησαυρὸν παρακατατίθει, πολλά περί τῆς αὐτοῦ φυλακῆς ἀσφαλισαμένη.

Πολλῶν δὲ τι ἀπ' ἐκείνου διαδεξαμένων τὸ δῶρον, και ἄλλοι εἰς ἄλλους μεταχωρήσαν, τελευταῖον πρὸς τινα μονάζοντα καταντῶ, Εὐστάθιον μὲν κληόμενον, φρόνημα δὲ οὐκ ὀρθὸν ἔχοντα, εἰ και τοὺς ἄλλους ἐλάττωσεν. Ὅς γε και τὴν χάριν καπηλεύων, τὸ τε ἐμπιστευθέν κειμήλιον ἐκρυπτε, και σὺν τούτῳ, ὁ περιεῖπε δόγμα ἄρειανίζων γὰρ ἦν· ἐπει δ' ἐγνώσασαν τοῦτον οἱ Ἐμεσηνοὶ ἀρ' ὧν και ὤρμητο, και τῆς πόλεως ἀπέλαυνεν ἱμελλόν, λεπαρεῖ τοῦτους μείναι ἡμέραν, εἰτ' ἐκβαλεῖν· κακοῦργως τοῦτ' ἀπολογισάμενος· ἔτυχε γὰρ πρὸς τινε σπηλαίῳ τὴν κεφαλὴν καταθείς, ἐν ὑδρίᾳ ταύτῃ βαλὼν, και πλάκα λιθίνην ἀνωθεν περιθείς, και ἄμμου ἐπακησάμενος· ὅς και διὰ ταῦτα ἐζητεῖ κληρὸν, ὡς ἂν ἐκείθεν τὸ δῶρον ἀφῆλατο, και ἑαυτοῦ ὁ ἄφρων ποιήσειτο. Ἄλλ' οὐ μὲν οὖν εἴασαν τοῦτο Ἐμεσηνοὶ μείναι και πρὸς βραχὺ ἄλλῷ θάττον ἀπέλαυνον, τοῦ θεῖου πάντως ἀνδρὸς τὴν ἰσχυρῆς αὐτοῖς παραθήξαντος, και δρᾶσαι τὸ καλὸν ἀμειλίχῃ ἐπιστρέψαντος· τὸ δὲ γε σπηλαῖον διαδέχονται μετὰ ταῦτο ἄνδρες μονασταὶ, και βίον ἄριστον μετιόντες· οἰκοῦντες μὲν τοῦτο, οὐκ εἰδότες δὲ ὁ τῷ σπηλαίῳ ἐγκέκρυπται· θησαυρὸς πολύχους και πάμορφος. Και πέρασ μὲν τοῦτο τῆς πρώτης εὐρέσεως, κατὰ τὴν εἰκόδα τετάρτην, ὡς ἔστιν ἰδεῖν, τοῦ φεβρουαρίου γεγεννημένος.

Ἐπει δὲ, ὡς ὁ λόγος, και κρυθῆναι τὸ τίμιον αὐθις συνίθη, τοῦ δηλωθέντος Εὐσταθίου σκαιότητι γνώμης δρᾶσαντος τὸ σκαιόρημα, εἰκὸς ἄρα τὸν λόγον εἰπεῖν, πᾶς ἦδη, και πότῃ, και παρὰ τίνων και τὴν δευτέραν ἢ πάντιμος ἔσχεν· ἴσασιν κεφαλὴ· ὡς ἂν ἐξῆ τοῦτω και πρὸς τρίτην χωρήσασιν, δι' ἣν και τὴν ἐγχείρησιν ἐνεστήσασιν.

Μάρκελλός τις τὸν βίον ἐπιφανὴς, τὸν τρόπον θεωρίδας, ὅς και μονῆς τῆς κατὰ σπηλαῖον καθηγίετο, κατὰ τινα νύκτα τῆς μεσσης ἑβδομάδος τῶν νηστειῶν, ὄσασ τοιοῦτον ὄρα· ὅς και τὸ ὄραθ' ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν διεγύγαστο οὕτως πρὸς λέξει διεξίω· « Δὲ τῆς μονῆς μοι ἄψασαι, φησὶ, θύραι, ἀνωγμένα εἶναι ἰδοῦν. Ἄφ' ὧν και ποταμὸς τις διέει, πολλῶ τῷ ροίῳ ἐκόμενος. » Ἐφ' ἧ και γινόμενος ἐνεός, καθ' ἑαυτὸν τὸ ὄραθ' ἔστρεφ', μή τι και συμβαλεῖν ἔχων, πρὸς ὅτι τὸ ὄραμα φέροι. « Και δὲ μοι οὔτως ἔχοντι, και φωνή τις εὐθὺς κατεφίρετο ἀνωθεν, ἐκπλακτόν τινα και μεγάλην ἔχουσα τὴν ἠχίν. Μεθ' ἧς ἄρα και μέλος ἠδὺ ψαλλόντων ἠκούετο· τάγμα δ' ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ ἦσαν οἱ ψάλλοντες· εἶχε δὲ τοιαύτης τὴν ἀήλυσιν ἡ φωνή. — Ἰδοὺ ὁ μέγας Ἰωάννης ὁ τοῦ Χριστοῦ Βαπτιστῆς ἀναδεικνύται. — Ἄμα δὲ τῇ φωνῇ και τῶν ταγματῶν ἕκαστου διὰ τῶν ἀνατολικῶν εἰσῆει θυρῶν.

Ὅς δ' ἐπὶ τοῖς ὄρασις ἐξιστακῶς ἦμην, ὑπερίδω ἐμαυτὸν πρὸς τινα κλίματα τῶν ἐκεί, ἔνθα μοι και δύο καθωρόθησαν πάλιν αὐλαί· ἡ μὲν πρὸς ἀνατολὰς, ἡ δ' ἐπὶ μεσημβρίας τετραμμένα. Ὅν μεταξ' ἡ και ναὸς εἰσῆκει περιεκλήσας, ἐν ᾗ καθ' ἕκαστον εἰσιῶν τῶν ταγματῶν εὐλακῶς τὴν προσκύνωσιν ἀπειδίδω· μεθ' ὧν και ἕτεροι δύο, τὸ εἶδος ἐξάισιοι παρανῆκται φλίντες, τοιαῦται μοι και οὐ-

Quia vero brevi post etiam Gennadius abbas ad nos accessit, vir utique ingentis gratiæ munus a Deo consecutus, qui et ipse visionem quamdam paulo superius relate visioni mihi factæ affinem conspexisset, quam et totam sigillatim mihi exposuit; tum et ego omni posita hæsitatione, quæ mihi ostensa essent illi aperui, singula ad verbum narrans, nihilque eum celans. Hinc ille gaudio ac stupore captus, ostendi sibi cum fossam rogabat, tum locum; ac quoniam loco sacrum pignus esset positum. Ac sane etiam ostendo, nec tantum virum aspectu prohibeo.

Cum ergo ab invicem abjuncti essemus, cogitationum iterum salo jactabar, versans animo quid mihi esset faciendum. Hinc et istud ingens mihi visum oblatum, ut cum episcopo rem conferrem (nempe tum Uranius Emesenorum Ecclesiæ præerat), eumque ejus quod apparuerat cum adiutorem adhiberem, tum illius in ea re consiliis uterer. Quia vero non statim rem præstiti, sed molitionem cunctabar, huc illuc cogitationibus distrahentibus, ac cum ad alios referens, Cyriacum nempe diaconum quosdamque alios, tum etiam inconsulti animi sensum accepi, ac quantum mihi dilatio peperit mali. Sero namque sabbati, dum considero his qui aderant, ac quædam fabulor, derepente aliquis ad genua plagam infligit, totumque immotum, vix in solum incurvum reddit. Ea re conspecta, qui aderant, ac imprimis quem dixi Gennadium, in preces ac vota convertuntur, magnamque Præcursorem rogant, ut me casu liberet, pedesque uti prius sanos restituat. Noverant enim quo nomine sic mulctatus essem, esseque in causa rem a me neglectam ac cunctationem.

Cum vero statim emisso voto pedes ad iter comparatos recepissem, illis sociis confestim ad episcopum accedo, nullum huic ducens anteponendum negotium. Tum et illi visa omnia aperio, insomnium, visionem, speluncam, locum, defossam hydriam, demumque sacrum caput, cuius ratione isthæc omnia. Episcopus se statim ipse rei accingit, lætusque mandato obtemperat; atque adeo illucescente dominica, ad locum venit cum lampadibus, ac reverenter metuque extensa ad hydriam manu caput educit, tremendum videntibus spectaculum: hisque exceptis, incredibile aliis. Nam et pili adnati videbantur, suavisque efflabatur odor, ac indicibilis fulgor emicabat.

Quia vero episcopo comes presbyter, Malchus nomine, subdubius erat ac hæsitabat, num Præcursoris istud caput existeret, missa in illud audacius manu (qui ppe cum nequam ille bonis invidere soleat), confestim et ipse incredulitatis decerpit fructum, arefacta dextera, ac urnæ hærenti cui eam admovent. Ac sane ita mansisset, nisi qui aderant ad multas horas sanctum obsecrassent, ut eum curaret, qui obnoxius esset, eique reconciliaretur, qui dubius fuisset. Recepto inde Præcursoris capite (nempe Februarii 24, quo etiam die contigerat prima inventio), Uranius episcopus in sua hactenus pretiosum pignus deponit ecclesiæ; brevique post etiam templum Baptismæ excitans, cum ei plures operæ accessissent, illuc æunus transfert Emesensæ civitati, omnique alii civitati

Ἐρικιον κατεβάνη μοι, κοινωνήσαι τῷ προέδρῳ τὸ πρᾶγμα. Οὐράνιος δὲ οὗτος ἦν ὁ τῆς Ἐμεσηνῶν ἐκκλησίας κατάρχων· κηκεῖνον λαβεῖν καὶ συλλήπτορα τοῦ φανέντος, καὶ σύμβουλον. Ἐπεὶ δὲ οὐκ εὐδὺς τοῦτο ἔπραξα, ἀλλ' ἐνεδούμην τὴν ἐγχείρησιν, ὡδε κηκεῖσε στρεβόμενος, καὶ ἑτέροις τὰ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἀνατιθέμενος, τῷ τε Κυριακῷ ἐλίνω τῷ διακόνῳ καὶ ἄλλοις τισὶ, τότε καὶ τῆς ἀβουλίας ἡγήσομαι, καὶ οὐ μοι κακοῦ ἢ ἐναβολῆ ἄτιος γέγονε· περὶ δεῖλαν γὰρ ὄψιαν σαββάτου τοῖς συνοῦσιν ἐφιζομένον μου καὶ τινα ὁμιλοῦντος, καταΐρει μού τις ἐξαπίνης πληγὴν ἐπὶ τῶν γονάτων, καὶ τίθησιν ὄλιν ἀκίνητον, τῇ ἰδέσει μολὶς πρὸς σκευοφῶτα ὡς σὺν τούτῳ ἐωράσασθαι ὁ παρόντας, καὶ μάλιστα Γεννάδιος ἐκεῖνος ὁ προῆρῆθης μοι, τρέκουσιν ἑαυτοὺς εἰς εὐχὴν· καὶ τὸν μέγαν ἐκετεύουσι Πρόδρομον, λύσαι μοι τὴν συμφορὰν, καὶ τοὺς πόδας μοι θῆναι ἄρτιους ὡς ἐμπροσθεν· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι οὕτως ἐνεκα τὴν πληγὴν ταύτην εἰσεπραξάμην. Καὶ ὅτι βραθυμία καὶ μιλῆσις τούτου μοι πρὸς ἔμενος.

Ἐπεὶ δὲ ἅμα τῇ εὐχῇ καὶ τοὺς πόδας εἶχον βαδίζοντας, ἀμικνούμαι σκυυῆ πρὸς τὸν προέδρον σὺν ἐνείκοις, μὴ ἄλλο τι πρὸς τούτου θέμενος ἔργον, ᾧ καὶ πάντα τὰ ὁραθέντα γνωρίσας, τὸν ὄνειρον, τὴν ἰπτασίαν, τὸ σπήλαιον, τὸν τόπον, τὴν κειχωσμένην ὑδρίαν· καὶ τέλος, τὴν ἱεράν κεφαλὴν δι' ἣν κηκεῖνα, λαμβάνω εὐδὺς καὶ τοῦ πρᾶγματος αὐτουργῶν ὑπουργούντα σὺν εὐθυμίᾳ ἐπιτάγματι· ἔς καὶ κυριακῆς ἐπιφωσκούσης, ἐφίσταται μετὰ λαμπάδων τῷ τόπῳ· καὶ εὐλαβεία καὶ φόβῳ τὴν χεῖρα τῇ ὑδρὶν προτείνας, τὴν κεφαλὴν ἀναφέρει· θαύμα οὖσαν τοῖς ὁρώσι φριττὸν, καὶ πλὴν τῶν ὁρώντων ἀπιστον· τρίχες γὰρ ἐβάρυντο ταύτη προσπεφυκυῖαι· καὶ εὐὸδία τις καὶ ἀγία ἀπὸ λαμπρῶν ἄβρῆτος.

Ἐπεὶ δὲ ὁ σὺν τῷ ἐπισκόπῳ πρεσβύτερος, Μάλχος ἐκαλεῖτο οὗτος, ἀμφιδιοιάζων πως ἦν ἀμφιλογῶν, εἰ τοῦ Προδρόμου αὐτὴ χάρα τυγχάνει, ἐπιβάλλον ταύτη καὶ τὰς χεῖρας θραυτέρον· ἐπεὶ καὶ εἴωθεν ὁ πικρὸς τοῖς καλοῖς ἐγκοτιῖν· παραχρῆμα οὗτος καὶ τῆς ἀπιστείας τρέπεται τὸν καρπὸν, τῆς χειρὸς αὐτῶ ἀποσηρανοῦναι τις, καὶ τῇ ὑδρὶν ἢ προσήγγισε, προσπλασθεῖσθαι· καὶ ἔμεινε ἂν οὕτως ἡ χεῖρ, εἰ μὴ τὸν ἅγιον πολλαῖς ὥραις ἐδυσώπησαν οἱ παρόντες, δοῦναι τῷ σφαλίντῃ τὴν θεραπείαν, καὶ καταλαγῆναι τῇ ἀμειλοῦσιν. Ἦς σὺν ὁ Πρόδρομος ἐλῖθεν τὴν χάραν ἀνδραθεν· ἡμέρα δὲ ἦν τηνικαῦτα εἰκάς τετάρτη τοῦ Φεβρουαρίου, καθ' ἣν καὶ ἡ πρώτη γέγονεν εὐρεσις· τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ τίως, τὸ καλὸν τοῦτο χρῆμα ἐγκατατίθησι. Μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ναὸν τῷ Βαπτιστῇ ἀνεγείρας, πολλῶν τῷ ἔργῳ συναραμένων, ἐκεῖσε τὸ δῶρον μετακομίζει. Ἐμεσηνῶν τῇ πόλει καὶ ἄλλῃ πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ, πλοῦτον ὕφθονον καὶ ἀκίνωτον· καὶ ἦδη μὲν ἡ δευτέρα εὐρεσις, καὶ φανέρωσις. Οὐαλεντιανῶν τότε καὶ Μαρκιανοῦ τῶν τῆς βασιλείας σκέπτρων ἐπειδημμένων· εἰκὸς δὲ ἡμᾶς καὶ τὴν εὐαγγελος καὶ τρίτην εἰπεῖν, ἥς ἐνεκα καὶ ὁ λόγος, καὶ ἡ τῶν ἄλλων ἐκδυλοτέρα καὶ γνώριμος.

Τῇ τῶν Ἐμεσηνῶν σὺν, ὡς ἔφαμεν, πόλει τῆς ἱερᾶς κηφαλῆς ἐναποκειμένης, καὶ τοῖς ἔγγυθον, καὶ τοῖς μακρῶν, καὶ τῆς ἀπανταχοῦ ἦκουσι πλουσίας τῆς χάριτος προκειμένης, ἔμεινε χρόνους ἐπὶ πολλοὺς ὁ θεσσαυρὸς ἀμετάθιτος· ὅς γε εἰ καὶ τῷ τόπῳ περιώριστο, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ταῖς ἐμεργείαις διώριστο, ὕφθονον τὴν χάριν ἀπλῶν, καὶ

ac regioni thesaurum uberem ac in exhaustum. Hac tenus secunda inventio ac manifestatio tum facta, cum Valentinianus ac Marcianus imperii sceptrum tenerent. Operæ pretium vero ut et eam quæ nuper contigit, tertiamque enarremus, cujus et etiam causa instituta nobis oratio est, quæ et reliquis notior est atque illustrior.

Cum itaque sacrum caput Emesæ, ut diximus, repositum esset, atque iis qui o vicino quique procul ac undique venirent, uberrimum gratiæ munus prostarct, inanserat thesaurus in annos plures ei loco addictus : ac quamquam eo circumscriptus erat, non tamen illius ambitu etiam virtutes arcabantur, sed copiose beneficia explicabat, et ut ad omnes pertingerent. Enimvero quæ Dei arcane rationes, incomprehensaque iudicia ! Cum nempe Emesam regionem ipsamque urbem Emesam barbarorum manibus expugnari visisset, ac eorum fieri ditionis, haud tamen equum putavit ut et pretiosissimum caput penes illos, illis quoque addictum foret. Adcoque neque fuit, sed pii ejusdem honestique cultoris opera inde sumptum, alio tum transfertur ; Comanam scilicet, exiguam urbem ac obscuram, quæ tamen eo pignore ditata illustri evasit, ac reliquis clarior exinde fuit.

Quod vasculum thesaurum intus habebat ac continebat, urna quædam argentea aureis compacta laminis erat, quo nempe pretiosum pignus pretioso vasculo asservaretur. Cæterum plerique nesciebant, ac præcipue reginæ urbium cives, quo illud loco positum esset : tum quod translatio occulta ac sine arbitro facta fuisset ; tum quod nesciretur tempus quo illa contigisset. Neque enim quis palam, quantum nobis assequi licuit, eam rem tradidit. Itaque mansit Comanæ caput, ne ipsis, puto, incolis satis notum. Tum enim tempora, tum negotia alta rem ignorantia obtexerant : cum præsertim Iconomachi interim emersissent, quos tantum abest ut sanctorum reliquiis cultum adhiberent, ut etiam ubicunque illæ existare noscerentur, incendio eas traderent. Eam igitur ob rationem nulli dei neque sacratissimum pignus conspicuum erat aut exploratum. Postquam autem rerum summa ad orthodoxos rediit, iterumque sceptrum fidelibus Augustis concedita sunt, ac Iconomachi impii cum sonitu perierunt, condignam scilicet ultionem nacti, tum sane etiam Præcursori ut caput suum manifestum faceret placuit ; stupendumque munus non huic illive civitati (exiguus nempe oppidis exiguisque terminis definitis), sed ut omnium maximæ summeque regali, nempe Constantinopoli, traderet ; quo nempe et thesaurus inviolabilis servaretur, illaque ejus depositione honestaretur, ipsumque adeo sacrum munus, ut par est, splendoris aliquid ab ea mutaretur, quod nempe penes illam majores honores cultumque impensorem haberet. Tum namque Michael ac Theodora sceptrum susceperant, Ignatiusque Methodii successor, vir multis clarus virtutibus, Ecclesiam regebat. Sub his inclytis, etiam pretiosissimum pignus istud in reginam urbium infertur, tertiamque hanc ac postremam inventionem nanci-

Α εἰς πῖντας διήκουσαν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ ἀπόρητοι λόγοι, καὶ τῶν αὐτοῦ κινήσεων τὸ ἀκατάληπτον, χεῖρσι βαρβάρων τοὺς ἐν Ἐμέσῃ τόπους καὶ αὐτὴν τὴν Ἐμεσάν ἐλεῖν συγχωρήσαντος, οὐ δίκαιον ἢ ἀγαθὸς ἔκρινε, καὶ κέρων τὴν πάντων παρὰ τούτους γίνεσθαι οὐκ οὐκ οὐδέ γίνεται ἄλλὰ παρὰ τῆν πίστῶν καὶ σπουδαίων περὶ τὰ καλά, ἐκείθεν αὐτὰ λαφθεῖσα, ἀλλαχοῦ ἦδη μετακομίζεται ἡ κόμακα δ' ἦν ἡ διεξαμένη τὸ δῶρον μακρὰ μὲν πόλις καὶ ἄσημος, ἐπίσημος δ' ἐντεῦθεν γενομένη, καὶ τῶν ἄλλων διαφανεστέρα.

Τὸ δ' ἔδον συνίχον καὶ κατέχον τὸν θησαυρὸν, σκευὴς τε ἀργύρεον ἦν, χρυσοῖς πετάλοις ἐναρμοσμένη, ὡς ἂν τὸ τίμιον περιστέλλοιτο. Πλὴν ἤργοιέτο τοῖς πολλοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς τὴν βασιλίδα οἰκοῦσιν, ὅπου τὸ δῶρον ἐναποτίθεται, τῷ τε ἀρώστως τὴν μετιόσιν γιγνηθῆναι, καὶ τῷ ἀρωσίσθαι τὸν χρόνον καθ' ἐν ἀπὸ Ἐμέσης πρὸς τὰ κόμακα μετατίθεται ὁδὸ γὰρ σαφῶς τις, ὅσα γὰρ αὐτοὶ συνίσμην, περὶ τούτου ἐγγράμην. Οὐκ οὐκ καὶ ἔμην τοῖς Κομάνοις ἢ κεφαλῇ, μαθὲν παρ' αὐτῶν δῆπου τῶν προσκυτικῶν ἀσφαλῶς τάχα γνωρίζομένη οἱ τε γὰρ χρόνοι, καὶ τὰ πράγματα, πολλὰ τὴν ἔργω ἠμνησάντες ἢ μάλιστα μετὰ καὶ τῶν Εἰκονομάχων ἀναγκάστῶν ὅς οὐχ ὅπως τὰ τῶν ἄγων ἐπίθετο λείψαν ἄλλὰ καὶ πυρὶ ἐπιτίμησθε εἶ που δὴ καὶ ἰανίην ἦ λοιπὸν καὶ τὸ παλιόν τουτο χρῆμα μὴ παρ' ὀνομασθῆναι θεώμενον, ἢ ἐκθαλὸν καθιστάμενον ἢ ἐπὶ δὲ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπαυθῆναι τὰ πράγματα, καὶ ὑπὸ βασιλείᾳ πιστοῖς τὰ σκήπτρα, πάλιν μετακινήσῃ, τῶν δυσσεβῶν Εἰκονομάχων μετ' ἧχον ἀπολωλότων, καὶ ἄξιον τὴν εἰσπραξὶν εὐραχότων, τότε δὴ καὶ ὁ Προδρόμος τὴν ἐπιτοῦ κεφαλῆν φανερώσαι ἠδύκησθε καὶ δῶρον ταύτην ἀξιοθαύμαστον, οὐ τῆδε ἢ τῆδε τῆ πόλις δοῦναι ἔκριν ἢ μακρὰς τις ταύταις καὶ μικροῖς περιγραφομέναις ὁρίαις, ἀλλὰ τῆ πᾶσῶν μείζονι καὶ βασιλικωτάτῃ τῇ Κωνσταντίνου φημί ὡς ἂν καὶ τὸν πλοῦτον διατηροῦν ἄστυον, καὶ σεμνύσθαι μὲν αὐτὰ τῆ καθήσει, σεμνότερον δ' ὡς εἰκὸς καὶ τὸ δῶρον παρὰ ταύτης ἀποτελοῖτο, τῷ τε μείζονος τιμᾶσθαι, καὶ τῷ μείζονι ταῖς εὐφημίαις καταγεραίρεσθαι. Μεγαλὴ γὰρ καὶ Θεοδώρα τῶν σκήπτρων πανικῶτα ἐπισημαμένη καὶ μετὰ Μεθόδιον Ἰγνατίου τὴν ἐκκλησίαν ἄγειν πεπιστευμένος, ἀντὶ πολλῶν ἐν διαπρίπτῶν ταῖς χάρισεν ὑπὸ τούτων δὲ τῶν ἀστυτικῶν, καὶ τὸ πλῆνιμαστον τουτο χρῆμα τῇ βασιλίδι ἀνακομίζεται καὶ τρίτην ταύτην, καὶ τελευταίαν εὐρίσαι τὴν εὐρεσεν. Ὁ δὲ τρόπος τοῖσδε τῆς ἀνευρίσεως.

Κατὰ γὰρ μίαν τῶν νυκτῶν, τῷ πατρὶ τῶν Θεοφῶρον τούτῳ καὶ ὁμωνύμῳ καὶ ὁματρῶν ἀρχιερεὶ Θεῷ τοῖς ὕμνοις προσεγγόντι, θεία τις ἄνωθεν ὄψις ἐπίσκηψεν ὅτι κόμακα ἢ πόλις τὴν τίμιον κεφαλῆν διακατέχει, ἀργυρῆς σκευῆς ἐγκυρμμένης, καὶ ἱερῶ τόκῳ ἐναποτιθειμένη καὶ ὅτι, φησὶν, ἀνακομίσαι τῇ Βυζαντινῇ ταύτην προσέκει. Τουτο καὶ τῷ Προδρόμῳ δοκῶν ὅς καὶ τὰ ἐκείθεν δῆλα καθίσταται καὶ τῷ βασιλεῖ ὅς καὶ ἐπιφοτίρως πᾶς ἂν εἰπὸς εὐθύμως περὶ τὸ πρᾶγμα διαθεῖται, ἐτίλλονται πρὸς τούτων εὐθύς καὶ οἱ τῶν θησαυρῶν ἀνάλεμνοι. Οἱ καὶ τὸν τόπον καταλαβόντες, καὶ ἐνθα ἢ κεφαλὴ ἐναπέκειτο ἐπιστάντες, καθὰ καὶ ὁ ἀρχιερεὺς τούτους ἠγνώρισεν, ἐντίμως ἐκείθεν ἀναλαμψάνουσι, καὶ τῇ βασιλίδι δῶρον ἀξιώσθαι ἐναποφέρουσιν ἄλλὰ γὰρ

reitur. Porro ad inventionis modus ejusmodi fuit.

Nocte quadam cum pontifex Theophoro illi cognominii moribusque affinis laudes Deo offerret, divina quaedam coelitus visio illi obtigit (habere scilicet Comanam civitatem pretiosissimum caput, argentea urna inclusum, ac sacro loco conditum; operæque pretium esse ut Byzantium transferretur; sic nempe etiam Præcursori visum). Qui et imperatori quæ visa fuerant declaravit. Ambobus igitur eam in rem bene animatis, mittuntur statim ab utroque qui thesaurum tollant. Hi cum ad locum venissent, ac ubi caput depositum esset, quo eis pontifex indicio signarat, didicissent, reverenter inde extraxerunt. Enimvero nondum certo rei in urbem allato nuntio, imperator simul ac patriarcha, ac quotquot in aula proceres, quotquot clerici ac monachi, extra civitatem effusi cum suffibus ac lampadibus obviani processerunt, multoque apparatu caput pompa deduxerunt; cui et oculus, et labia, et frontem, præque aliis pectora admovent. Tunc pontifex trepida manu sublato, palatio templo thesaurum infert, ac illic deponit: nempe die 25 mensis Maii. Hic enim celebritatis dies, festum scilicet tertiæ Inventionis seu Depositionis. Utrumque enim dicatur, quando et utriusque nomine una agitur solemnitas. Par enim erat ut Triadis cultor, ac qui aliis ejus perspicuo detexisset mysterium, tribus quoque vicibus caput suum inveniendum proderet; ac neque ab eo deficeret numero, nec eum superaret; ut hac quoque ratione, uti aliis, primæ duci Triadi uniri posset, atque ejus numero honestari. Pretiosus namque numerus est, omnique, ut sic dicam, acceptione dignus. Etenim tria sunt quæ adoramus sic personis distincta, etsi natura unita sunt. Tres item partes circa animam dignoscuntur, quibus animal rationale incitatur ac agitur; tres quoque circa corpus dimensiones, quibus illud definitur, tres homini datæ leges, quibus componeretur: naturalis, scripta, ac gratiæ. Tribus animus contemplationibus desiderium subvehit, nempe naturali, intelligibili, ac ea quæ vim omnem intellectus excedit. Non enim habet quo ulterius extendatur, vel si perspicacissimus sit. Tres etiam in baptismo mersiones, quæ et Trinitatem figurant, ac obscure significant. Triplex Spiritus sancti in discipulos a Salvatore facta insufflatio, quibus illi copiosum gratiæ munus adepti sunt. Tres item rerum mutationes, quas ternarios vocant, quanquam altera harum nondum existit. Quod vero opus plura de ternario ac Triade dicere? Ut enim Trias fidei nostræ caput est, sic plane et ternarius inter numeros eximius est, cui et inventio hæc sacri pignoris connumeratur, ac qua honestatem ampliorem nacta est. Neque enim illa una est et singularis, quando etiam unum numerus imperfectus est ac carens quantitate; neque duplex, quod et binarius materiæ commixtus sit, a qua Johannes purus existit. Itaque ob eam causam triplex ea est, quod illi ternarius honori habeatur, ac charus sit, tanquam nimirum Triade honestatus ac ei connumeratus.

Α ὅπως ἐπιστάτης καὶ βασιλεὺς ἅμα καὶ πατριᾷ χρεῖ, ὅσον περὶ τὰ βασίλεια, καὶ ὅσον ἐν ἱερῶσι καὶ μονάζουσι, τῆς πόλεως προεξήσαν, μύροις καὶ λαμπάσι προὐπαντῶντες, καὶ σὺν πολλῇ δορυφορίᾳ τῆ κεφαλῇ τῆν εἴσοδον εὐρεπίζοντες ἤ ὄμματα, καὶ χεῖλη, καὶ μέτωπα, καὶ πρὸ τοῦτων καρδίας προσάφαντες, ταύτην χερσὶ φρεττούσαις ὁ ἀρχιερεὺς ἀνελόμνωτος, τῷ ἐν βασιλείᾳ ἐνκοπόμενῳ καὶ κακίᾳ τὸν θησαυρὸν κατατίθει, πέμπτῃ ἄγνωτος τότε καὶ εἰκάδα τοῦ Μαΐου μηνί· αὐτῇ γὰρ καὶ τῆς πανηγύρεως ἡμέρα, καὶ ἑσπέρη ἡμέρα τῆς τρίτης ἀνιυρίσεως, ἢ καὶ καταθέσεως· λογίζω γὰρ ἀμφότερα, ὅτι καὶ μία περὶ ἀμφοτέρων ἡ πανηγυρίς. Ἔδει γὰρ τὸν τὴν Τριάδα τιμῆσαντα, καὶ τοῖς ἄλλοις διαβρίδην ἐπιφάναντα, τρεῖς καὶ αὐτὸν τῆς κεφαλῆς ἐμφάναι τὴν εὐρεσίαν· καὶ μήτ' ἄλλῃ, μήτ' ὑπερβῆναι τὸν ἀριθμὸν ὡς ἂν

Β ἴχῃ καὶ τούτῳ ὡς περὶ δὴ καὶ τοῖς ἄλλοις τῆ ἀρχιφάνου ἐνοῦσθαι τριάδι, καὶ ἀριθμῷ τῷ ἐκείνης σιμωνίσθαι· τίμιος γὰρ ὁ ἀριθμὸς, καὶ τοῦ παντός, ὡς εἰπεῖν, ἄξιός· τρία γὰρ ἡμῖν τὰ προσκυνούμενα, ταῖς ὑποστάσεσιν οὕτω νοούμενα, καὶ τῇ φύσει συνάγονται· καὶ τρία περὶ τὴν ψυχὴν μέρη δαγνώσται, ἐν οἷς καὶ τὸ λογικὸν ζῶον ἐξάγεται· τρεῖς καὶ περὶ τὸ σῶμα διαστάσεις, ἐν αἷς εἶδη καὶ περιγράφεται. Τρεῖς καὶ οἱ δοθέντες τούτῳ νόμοι πρὸς ἐπανάρθωσιν, φυσικὸς ἅμα καὶ γραπτὸς, καὶ ὁ τῆς χάριτος· ἐν τρισὶ θεωρίαις καὶ ὁ νόμος ἀνάγει τὴν ἐφῆσιν· ὁρατῆ, φημί, καὶ νοητῆ, καὶ τῇ ὑπὲρ τὴν νόσησιν. Οὐδὲ γὰρ ἔχει ἄλλο τι πρὸς ὁ ἐκταθῆ, καὶ διαδακτικῆς ἰσχυρίας γίνεσθαι. Τρεῖς καὶ αἱ ἐν τῷ βαπτίσματι καταπόσεις, οἷ καὶ τὴν Τριάδα τυποῦσι, καὶ ὑπεργήσουσι. Τρεῖς καὶ αἱ τοῖς μαθηταῖς ἐμπνεύσεις τοῦ ἁγίου πνεύματος παρὰ τοῦ ζωτῆρος, ἐν αἷς καὶ διαψύχῃ τὴν χάριν προσπεσπύσαντο. Τρεῖς καὶ αἱ τῶν πραγμάτων μεταβολαῖ· σιμισμοὶ οὕτω καλούμενοι, π' ἂν θάτερος αὐτῶν ὅπως ἐνόησται. Καὶ τί δεῖ μοι πλείονα λῆγειν περὶ τρεῶν καὶ τριάδος. Ὅς γὰρ αὐτῇ τῆς πίστεως ἡμῶν τὸ κεφαλαῖον, οὕτω πάντως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τὸ τρίτον ἐξαιρετικόν, φ' καὶ ἡ εὐρεσίς συνηρθμεται, καὶ φ' σιμονίτερα καθίσταται· οὐδὲ γὰρ μία αὐτῆ, ὅτι καὶ ὁ εἰς ἀριθμὸς, ἀτελής καὶ ἄποσος· οὐδὲ δευτέρα, ὅτι καὶ ὁ δευτέρος τῆ ὕλη σύμμεκτος, ἢ αὐτὸς ἐκαθάρεται· οὐκοῦν διὰ τούτου τρίτη, ὅτι καὶ αὐτῷ τίμιον τὸ τρίτον καὶ περισπούδατον, ὡς τῇ Τριάδι τιμώμενον καὶ συναριθμούμενον.

Ἄλλ' ἐπεὶ σε, ὦ μακαριώτατε Πρόδρομε, τῆς Τριάδος ἐγνωμένον καὶ λάτρην, καὶ προσθετὴν ἄριστον, δι' ἣν καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνησαι, μὴ ἄλλοις ταύτην ἡμῖν εὐμενῆ κλησίων· ὡς ἂν τὰ τε ἄλλα, καὶ τρεῖς τὴν πρὸς ἐκείνην βαδίζομεν, καὶ σκολίων διὰ σοῦ ἐκτρέπομενοι, καὶ πρὸς ὁδοῦς τῆς εὐθείας ἀπευθυνόμενοι· οἶδαμεν γὰρ τὴν περὶ ἡμῶν σου καὶ στοργὴν καὶ διαθεσίαν· καὶ πῶς καθ' ἐλάχιστον πλουσίαν ἐκπαυδαμένη τὴν χάριν ἡμῶν, κοίμην τῆς σῆς προϊστάμενος, καὶ τούτῳ τῷ καὶ σὺ προσθερῶντας, μεγάλαις ταῖς δωραῖς ἀμειβόμενος· ὧν καὶ εἶμεν ἀπολαύοντες, καὶ αὐτῶν δι' ἐκείνων τρεῖς Τριάδι τῇ ἁγίᾳ παρασταίμεν, καὶ τῷ ἐκείνης φρεσὶ ἄλλοις ἰμῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, φ' πᾶσα πρέπει τιμὴ καὶ προσκύνησις σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τοῦ αἰῶνων· ἁμήν.

Quia vero te, beatissime Præcursor, Trinitatis cultorem scimus optimumque præconem, ob quam etiam tibi cervix cæsa fuit, ne cesses eam nobis placibilem reddere; quo scilicet cum alia, tum semitam, quæ ad illam ducit incedamus, quidquid obliquum est tuis auspiciis vitantes, atque ad vias rectas directi. Nec enim tuus erga nos impensus amor ac affectio nos latet, utque quotidie uberem nobis impertias gratiam, qui nempe gregi tuo præsideas, ac iis qui in templo tuo assidui sunt, magna munera largus remunerator impendas: quæ et nos utinam consequamur, hincque migrantes Triadi sanctæ sistamur, atque illius luce illustremur, in Christo Jesu Domino nostro, quem decet honor et adoratio cum ingenito Patre ac sanctissimo Spiritu, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

Sancti Patris nostri ac confessoris Theodori Studitæ laudatio in tertiam inventionem venerandi capitia sanctissimi Præcursoris.

(Ex ord. ms. biblioth. reg. n. 275. Exstat item in duobus alijs codd. reg.)

Hodierna nos dies, auditores religiosissimi, Præcursoris memoriæ tertium nuntium afferens, in unum eogit. Siquidem enim casu invento thesauro univarsi gaudio concurrunt, remque desideratam videre quaerunt; quam non festæ lucis jucunditatem merito exigat, quod modo Baptistæ summe venerandum caput, omnique auro ac pretiosis lapillis longe pretiosius Dei propensa voluntate proditum est, qui ad humani generis salutem cuncta disponit?

Exsulemus igitur in eo, atque lætemur, siquidem religiosæ mentis hominibus spiritualium munerum perceptio exsultatio est. Cantemus in lætitia; laudemus in gratiarum actione: alia hæc solemnitas, alia laudatio est. Natalitiorum festivitas ortus speciem præfert; quæ nempe spiritalium luciferum ita exhibeat, ut ex materno utero mundo mirificus oriatur: decollationis autem occasus; quæ scilicet divinum idem luminare sic representet, ut totius spiritalis diei cursu expleto sub terram subeat, illicque in inferno positus Christi adventus prævios fulgores aspergat. Quam denique nuac diei agimus, abstrusius aliquid, nempe sempiternæ vitæ resurrectionem subindicat. Etenim ortus est ac velut iterum, sacratissimi ejus capitis ostensione, ad vitam Præcursor reparatus. O rem miram! Non tulit terra ut in longiores annos huncce thesaurum in se detineret, nosque illius jactura afficeret; sed proprio quodam tempore velut novum quendam ac maturum fructum, suum fructum producit. Vidit itaque cælum sacrum caput, et celatum est; aspexit humanum genus, inque laudes effusum est; sensum illius demones perceperunt, et disrupti sunt; sole splendidius enituit veritatis luce; luna fulgentius pietatis nitore: stellarum varietatem miraculorum exsuperat multitudine. Quæ enim quantave inde statim curacionum omni fonte limpidius uberiusque fluentia promanarunt? Spiritus mox gratiam agri liliis omnibus fragrantius ac valentius perspiravit. Suavissimum odorem universus terrarum orbis olfecit ac exsultavit. Hauserunt omnes, exque eo quod quærebant ac quantum cupiebant, proque eo ac animis incitabantur, sibi rapuerunt. Uberrima enim gratia, ut quantum fidelis animi destinata voluntas abundaverit, tantum percipiatur. *Caput circuitus eorum* (nempe peccatorum), inquit David, *labor laborum ipsorum* (Psal. cxxix, 10): nobis vero caput hoc laborum emersit solutio, morborum depulsio,

Α τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν, καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου τοῦ Στοδίτου, ἡρώμενοι εἰς τὴν τρίτην εὐρεσιν τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ ἁγίου Προδρόμου.

Τρίτην μῆνυμα τῆς τοῦ Προδρόμου μνήμης ἡ παρούσα ἡμέρα φέρουσα, συγκαλεῖται ἡμᾶς, ὡ φιλόχριστοι. Εἰ γὰρ θησαυροῦ πᾶς ἀπὸ συμβεβηκότος εὐρημίτου, συντρέχουσι πάντες ἄνθρωποι περιχαρῶς ζητούντες ἰδεῖν τὸ ποιοῦμενον, κόσμος οὐκ ἂν εἶα ἄξιον θυμηθεὺς παπαγύριως, τῆς τοῦ Βαπτιστοῦ στικμοστάτης κάρτας, χρυσοῦ τι παντὸς καὶ λίθων τιμίωυ πολυτελεστέρας, ἄρτι φανερωθείσης, εὐδοκίᾳ τοῦ πάντα πρὸς σωτηρίαν τοῦ γένους ἡμῶν οὐκνομοῦντος Θεοῦ.

Ἀγαλλιασώμεθα τοίνυν, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῷ, εἴπερ ἀγαλλίαμα τοῖς φιλοθεοῖς ἢ τῶν πνευματικῶν δωρημάτων ἀνάληψις ἄσωμεν ἐν εὐφροσύνῃ ὑμνήσωμεν ἐπ' εὐχαριστία ἄλλη πανίγυρις αὐτῆ, ἄλλη δοξολογία ἢ μὲν γὰρ τῶν γενεσιῶν, ἀνατολῆ πως εἴκειν ἥτις τὸν νοσητὸν ἐσωσῆται ἐκ τῆς μητρῶνος λαγῶν ἀπέσχηστα, θαυμαστοποιῶν τῷ πνεύματι δεδηλωκεν ἢ δὲ τῆς ἀποτομῆς, δύσει, ἥτις τὸν αὐτὸν θεοφανῆ λαμπτήρα τῆς νοσητῆς ὄλης ἡμέρας ἡμέρας διανύσαντα, ὑπὸ γῆν γενέσθαι παρίσταται, κἀκίσει τοῖς ἐν ἄθου τὸ φῶς τῆς παρουσίας Χριστοῦ προαναγνάντα ἢ δὲ παρούσα, καὶ μυστικώτερον τι ὑπαικίττεται, τὴν τῆς ἀθδίου ζωῆς ἀναβίωσιν ἠνατέταται γὰρ, καὶ εἶεν ἀπέσω αὐθις, τῇ ἀναδείξει τῆς ἱερωτάτης αὐτοῦ κεφαλῆς. Ὁ τοῦ θαύματος οὐκ ἦνεγκαν ἢ γὰρ ἐπὶ πολὺ τὴν κρυπτόμενον τοῦτον θησαυρὸν ἐν ἐαυτῇ κατέχειν, καὶ ζήμιον ἡμᾶς; καὶρῷ δὲ τινὶ ἰδίῳ, ὡσπερ τινὰ νοσοκλή κάρπον καὶ ὄριμον, τὸν καρπὸν αὐτῆς ἀναδίδωσιν εἶδεν οὖν αὐτὴν ὁ οὐρανὸς καὶ κατευφράνθη προσέθηκε γένος ἀνθρώπων, καὶ κατεσημήθη. Δαιμονες αἰσθημένοι, κατεβρέβησαν τοῦ ἡλίου ὄψη λαμπρότερα τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας τῆς σιλήνης ἀκραϊφνεστέρα, τῷ φέγγει τῆς εὐσεβείας τῶν ἀστέρων παικιλωτέρα, τῷ κλάθει τῶν θαυμάτων ὅσα γὰρ καὶ ἡλίκα ἐβλυσεν εὐθὺς τὰ ῥεῖθρα τῶν ἰάσεων ἀπάντη κοήνης διεθέστερον τε καὶ ἀφρονότερον δεικνύσιν αὐτίκα τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ὑπὲρ πάντα τὰ κρηνα τοῦ ἄγρου εὐωδέστερον τε καὶ ἱρρωμενέστερον ὡσφράνθη ἢ οἰκουμένη πᾶσα νοσητῶς τῆς εὐωδίας, καὶ ἡγαλλίασται. Ἠρύσατο πᾶς τις, καὶ ἀπεσύλασεν ὡσπερ ἐξήτη, καὶ ὅσον ἐπόθει, καὶ πρὸς ὅπερ καταπειγέτω ἢ γὰρ χάρις ἐξήθως, τοσοῦτον μεταλαμβάνουμένη, ὅσον ἐν ἢ κρηναίαι τοῦ πιστεῦστος πλεονάζεται. Ἡ κεφαλὴ τοῦ πνεύματος αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν ἀμαρτωλῶν, ὡς φησὶ ὁ Δαβὶδ κόπος τῶν χειλέων αὐτῶν. Ἡμεῖς δὲ ἡ κεφαλὴ αὐτῶ πᾶσαν εἰδείχθη λύτηριον, παθῶν ἀλεξητήριον, δαιμόνων φαρμάκων τήριον, πάσης θείας δωρεῆς χορηγητήριον. Κεφαλὴ γὰρ ἐστὶ τοῦ ἐν γαστρὶ τῆς στείρας σαρκεύσαντος ἐν κηλίᾳσει, διὰ τὸν ἐν τῇ παρθενικῇ ναυδί σαρκεύσαντος υἱοῦ

lus, qui a nefario cubili cohibere velit; qui ira eximere ingrue facinori. Sensum accepisti? nequamquam. Castigatus es, resipuisti? minime gentium. Libidinem non minuisti: totum animum tuum Mænadī fecisti; ludicri præmio divinissimum caput stillans sanguinis rivos in disco præduxisti. Proh immanitatem! proh impudicissimum convivium! Istud idem et impræsentiarum reipsa agitur; sinque Joannis tollit caput, at Christi membra meretricis membra facit. Quid enim aliud ebrietates præstant ac comestationes, juxta Apostoli sensum.

Cedo tu quoque, improba scelestaque Herodias; commodine aliquid ex temeraria tua molitione percepisti? Baptistam sub terra condidisti? Non est ergo qui etiamnum contradicat ac adversetur? Enimvero vana spes tua, invalida quam lusisti fabula, inane studium ac conatus. Facta rerum conversio est, quantum occultare tibi visa est, tantum scelus tuum divulgatum fuit. Quo latere arbitrabaris, eo facinus tuum in generationes generationum transmittitur.

Ac tu quidem una cum viro amara interiisti morte, corruptis olentibusque infra sepulcrum amborum cadaveribus ac vermium copia scatentibus; quod vero præcidistis caput, super terram salit: sanctorum ei manus obsequantur, sacerdotum chori pompa conitantur, monachorum agmina deprecantur, procerum turnæ magnificent, ac laudibus prosequantur. Longe maximam hominum multitudinem congregat, Dei numine collectum cæstum; ipsam, ut verbo dicam, angelorum multitudinem una colligeas, laudisque nobis consortio accedens; siquidem summe angelis chara, pari cum eis nomine ac gloria certantis præclarissima celebritas existit. Gratiae unguenta super nardum, super crocum, super cinnamomum pigmentariaque omnia aromata scaturit. Clamat ac vociferatur tuam semper sceleris plenam molitionem sine voce traducens.

Ejusmodi est improbitatis finis, tantaque illam infamia comitatur. Hæc et vos, reges terræ, intelligite, satrapæ ac potentes, præzidesque ac subditi, atque hominum genus omne, quo, ut in aliis, sic in conjugis quod legitimum est sectantes, non in eadem atque scelesti illi, pari probro deturpati, noxam iudicatis.

Verum cum aureum caput, quoad concessum est, auro pretiosioribus laudum floribus coronaverimus, D age, quæso, et metabra alia pariter assumamus, ne ex parte Præcursorem laudantes, diminutam laudationem ac justo minorem offerre videamur. Quid itaque manibus splendidius lucidiusque quæ Christo imponi in baptismo meruerunt? Cum enim Deus ignis existat, divini verticis tactu factum cogita, veluti ignis commercio, ut Præcursoris manus, nihil mutata eorum natura, flammæ redderentur. Dorsum ejus in pallore auri, juxta quod canitur (*Psal. Lxvii, 14*), qui Christi crucem portet in humeris. *Venter ejus pyxis eburnea super lapidem saphirum* (*Cant. v, 14*) uti Scriptura loquitur, qui ventris delicias in umbilico existentes eliminaverit. Lumbi ejus casti-

των θιασάτων κέραν, στάζουσας τὰ βείδρα τῶν αἱμάτων, θεῦ τῆς ἀποθροῦσας ἀβάλας τοῦ ἀσέλιγιστοῦ συμποσίου. Τοῦτο δὲ καὶ νῦν τελειοῦργεῖται. Καὶ ὁ πόρνος εἰ μὴ τὴν κέραν τοῦ βαπτιστοῦ αἶρει, ἀλλὰ γε τὴν μέλη τοῦ Χριστοῦ πόρνος μέλη καθίστασι. Τί γὰρ ἄλλο καὶ οὐχὶ τοῦτο κατεργάζονται αἱ μίθαι, καὶ εἰ κῆραι, κατὰ τῶν ἀποστολικῶν ἐν ὡαν;

Φράζε καὶ σύ μὴ ἡ ἀτάσθαλος Ἡρωδιάς ὠνήσω τὰ τῶν τολμηρῶν σου ἐγγεγραμμάτων; ἔλας τὸν βαπτιστὴν ὑπὸ χθόνα; οὐκ ἔστιν οὖν ὅστις ἀντιψήχεται, καὶ ἀντίψῃ σοι ἔτι; καὶ μὴν ματαία ἡ ἐπίσι σου, ἀνισχυρῆ σου τὸ δρᾶμα. ἔωλον τὸ ἐπιτάξιόν σου. Ἀντιστραπεται τὰ πράγματα ὅσον ἐδ. καὶ σὺ ὑποκρύπτεις, τοσοῦτος τεθρύλληται σου τὸ ἄ, ὅς ἐφ' ὅσον ἔου λαθόντες, τοσοῦτον γενεαῖς γενεῶν παραπέμπεται σου τὸ τόλμημα.

Καὶ σὺ μὴν ἰάλως πικρῶ θανάτῳ σὺν τῷ συζύγῳ ὑπὸ τάφῳ διεγθαρότες καὶ ὀδωδοτές, σκυλίαν πλῆθος ἄμφω βρίοντες ἢν δὲ κεφαλὴν ἀποτετιμῆκατε, ὑπὲρ γῆν ἀλλεται. Δορυφορεῖται χερσὶν ὀσίου, προπέμπεται χοροῖς ἱερίων, λιτανεύεται συστάμασι μοναστῶν, μεγαλύνεται μεγάλων πλήθει· συναγείρει δῆμον πολυάθροικον, πατήγυρον θεοσύλλεκτον· οὐτὴν, ὡς ἔπει, ἐπιείν, τὴν ἀγγελικὴν πλῆθὸν συναθροίζουσα, καὶ τὴν τῆς εὐφημίας ἡμῶν ἕμνον συνεπέξουσα, εἴπερ φιλάται αὐτοῖς ἡ τοῦ ὁμονύμου καὶ ἰσοκλιτοῦ αὐτῶν τελετὴ παναίσιος. Πηγάζει τὰ μύρα τῆς χάριτος ὑπὲρ νέβδον, ὑπὲρ κρόκον, ὑπὲρ κιννάμωμον, ὑπὲρ πάντα τὰ μυρτικὰ ἀρώματα. Φωνῆ καὶ βοᾷ ἀλαλάτως θριαμβεύουσα αἰεὶ τὸ δραματούργημα σου.

Τοιαῦτα δὲ οὖν τὰ τέλη τῆς ἀνομίας, καὶ μετὰ τελεπόντων θριαμβευμάτων. Καὶ ταῦτα ἴστε βασιλεῖς τῆς γῆς· σατράπαι τε καὶ δυνασταί, ἄρχοντες τε καὶ ἀρχόμενοι, καὶ πᾶς ὅστις οὖν ἐν βίῃ, ἐν ἐνομοῦντες ὡς ἐπὶ πᾶσι καὶ ἐν τοῖς γάμοις, μὴ τὰ αὐτὰ πάθοιτε τοῖς ἐν γῆσι σταλετινόμενοι ἐξ ἔσου.

Ἄλλ' ἐπιεί τὴν χρυσῶν κεφαλῶν, ὡς τί ἐστι, τοῖς ὑπερ-χρυσοῖς τῶν ἐγκωμίων ἄθεσι κατιστιφανώσαμεν, ἄγε δὲ οὖν καὶ τὰ ἔτερα μέρη συμπαλαγήμεθα, ἵνα μὴ ἐκ μέρους ἀνομνόντες τὸν Πρόδρομον, δόξωμεν ἄλλως ἔχειν τῆς εὐφημίας. Τί τοίνυν τῶν χειρῶν ἐπιείν λαμπρότερον καὶ φωτειοδίστορον, αὐ τὸν Χριστὸν χειροθετῆσαι κατοξιώθησαν ἐν τῷ βαπτισμῷ; Εἰ γὰρ κύρ τὸ θεῖον ἔπει, νοεῖ μοι ὅτι τῆ τῆς θείας ἐπαφῆς χάρις, ὡς ἐν συναρείῃ πυρὸς φλογεραὶ αἱ Προδρόμου καλέμασι, τῆς οὐραίας φύσεως μὴ μεταβληθεῖσαι γέγονασιν. Τὰ μεταφράνα αὐτοῦ ἐν χλωρότῃ χρυσοῦ, κατὰ τὸ ἐδόμωνον, τὸν σταυρὸν Χριστοῦ ἐπ' ὤμων βασιτάζοντος ἡ κοιλία αὐτοῦ πυξίον ἐλαφάντινον ἐπὶ λίθου σκαφείρου, ὡς ὁ λ γγς, τὰς ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρός ὑδνας ἕξοστρακίζοντος. Ἡ ὀσφύς αὐτοῦ τὴν ἀγιαστικὴν σωφροσύνην περιελημμένη τὸ τῆς παρθενίας δῶρον ἐπανηρημένου. Ἐρυθμοὶ μυρῶν αὐτοῦ ὄμοιο ὀρμισκοῖς, τὴν τῆς ἀκαθαρσίας ῥομφαίαν περιζωσμένου. Ἐνθῆμαι αὐτοῦ στῦλοι μαρμαρίνοι, τιθεμελιωμένοι ἐπὶ βάσει χρυσοῦ, τῶν ἀρετῶν δαλοντί· εἰ πόδες θεοδαεῖς, τὰς τρίβους κυρίου καταρτίζοντος· ἄπαν μίλος ὄκλον δι. αὐσύνης τοῦ ἱερωτάτου ἐκείνου καὶ ἀπαθεστάτου σώματος· σκεῦος ἐλεγκτῶν, ἠμασμένου. Ἡνδρωσιν ἀρτία, ἐτελείωσι προσευχὴ ἀθναος. Καὶ μοι οὐδὲ τὰ ἐκτὸς παραλειπτία, τοῦ ἐνδύματος φημι, καὶ τῆς ζώνης. Ἄλλ' ὁ μὲν ποτριάρχης Ἰακώβ χιτῶνα

tatis sanctimoniam complexi, qui virginitatis munus adeptus sit. *Moduli femorum ejus similes torquibus* (Cant. vii, 2), qui imperturbationis gladio accinctus sit. *Crura ejus columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas* (Cant. v, 15), virtutum scilicet. *Pedes divinos habentes gressus, qui Domini semitas præparet. Membra omnia sacratissimi illius ac illibatisimi corporis. arma justitiæ : vas electum, sanctificatum. In virum educavit castitas, jugis oratio absolvit. Ac ne ea quidem mihi omittenda quæ sunt extrinsecus, vestis scilicet ac zona. Enimvero patriarcha Jacob tunicam variam Joseph fecerat charissimo filio, magnus autem evangelista Matthæus simplicem nihilque accuratam Joannis vestem describit. Ait enim, Vestimentum ejus de pilis camelorum, et zonam pelticæam circa lumbos ejus* (Matth. iii, 4); hinc quoque peccati mortem afferentia symbola

ποικίλον ἰωσήφ τῷ ἠγαπημένῳ υἱῷ κτεσκεύασεν· ὃ δὲ μέγας εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ἀποικίλον τε καὶ ἄσκειον τὸν τοῦδε ὑπογράφη. Φησὶ γάρ· «Τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἐκ τριχῶν καμήλου· καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τῶν ἰσχυῶν αὐτοῦ.» Τὰ νεκρωτικὰ τῆς ἁμαρτίας σύμβολα κἀποκτείνθη ὑποκατάμενος· εἰ καὶ ἄλλως ἐκεῖ ὑποδαπτέον τὸ ποικίλον. Καὶ τίς ἴση μοι διάνοια καὶ γλώττα ἐμφορηθῆναι σου τῆς ἐν ἐκάστῳ μέλει εὐφημίας, ὡ μάλιστα τῶν ἀθρώπων διάκοσμος· ἀλλ' ὅτι στενὸς καὶ ἄπορος ἐκατέρωθεν, συγγνώσκεις ὡς φιλεθρωπότεατος, καὶ στηρίζεις ἐμὲ μὲν διεφερόντως τὸν σὸν ἐλάχιστον οἰκέτην, σὺν τῷ πνευματικῷ πατρὶ, καὶ τῇ ἀκατεθείῃ σοι ποίμνῃ· φυλάττο εὖ δὲ ἀπημάντους καὶ πάντας τοὺς τῆς θείας σου μεγαλειότητος ὑμνωδοὺς, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.

B Ἄμην.
obscure indicans : quanquam illic alio quoque sensu varia vestis exponitur. Quæ vero mihi mens linguaque, ut tua in membris singulis laude exsatietur, o maximum decus hominum, par existat? At quia utrinque, arctior ac egenus sum, veniam uti humanissimus tribuas, ac me cumprimis minimum famulum tuum, cum Patre spiritali, tuoque grege confirmes, atque omnes divinæ tuæ magnificentiæ laudatores incolumes servas in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium cum sanctissimo Patre ac vivifico Spiritu, nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

HISTORIA CYCLI DIONYSII.

Q. D. B. V.

EPISTOLA DEDICATORIA.

INCLYTÆ REIPUBLICÆ URATISLAVIENSIS ILLUSTRIS PRÆSIDI
CÆTERISQUE ORDINIS SENATORI SPLENDIDISSIMI PROCERIBUS,
GRAVISSIMIS VIRIS, GENEROSISSIMIS, MAGNIFICIS,
MAXIME STRENUIS, AMPLISSIMIS DOMINIS
MÆCENATIBUS, PATRONIS BENIGNISSIMIS,
SPECIMEN HOC ACADEMICUM
UT PUBLICUM PIETATIS OBSERVANTIÆQUE MONUMENTUM
DEMISSE OFFERT,
PROSPEROSQUE RERUM SUCCESSUS CUNCTAQUE LÆTA AC FAUSTA
TOTO PECTORE APPRECATUS, SE SUAQUE STUDIA
ULTERIORI IPSORUM BENEVOLENTIÆ COMMENDAT
CLIENS ET CIVIS DEVOTISSIMUS.

BENJAMIN HOFFMAN.

§ I.

Cyclus lunaris 19 annorum, quo tot retro sæculis Christiani ad fastos suos ordinandos usi sunt, Dionysianus vulgo appellatur : non, quasi a Dionysio Exiguo primum inventus sit, sed quoniam ab illo instauratus, ad 95 annorum, videlicet quingentesimi trigésimi secundi a nativitate Christi, et nonaginta quatuor proxime consequentium, festa paschalia rite constituenda accommodatus, ex Græco Latine

C versus, et ab orientali Ecclesia ad occidentalem tractus est (a).

§ II.

Prima ejus origo ex veterum Græcorum astronomia repetitur, qui non minus olim ac postea Christiani, dies festos secundum cyclos ejusmodi celebrarunt. Nam legibus eorum pariter ac oraculis præceptum erat ut sacra solemnia peragerentur κατὰ τρία, hoc est eodem die, eodem mense ac eadem anni tem-

(a) Sigebertus in Catalogo Illustrum Ecclesiæ scriptorum, cap. 27 : Dionysius abbas Romanus, cognomento Exiguus, gemina scientia Græcæ et Latine clarus.. scripsit et ipse post Cyrillum cyclum quinque

cyclorum, incipiens ab anno nati Jesu Christi 552, qui est ultimus annus magni cycli, qui est annorum 552, semel exacti a nativitate Christi.

pestate (a). Jam anni tempestates ac vicissitudines a solis motu pendent, qui, cum ad idem eclipticæ punctum rediit, annum solare effecisse dicitur; menses vero secundum lunationes, hoc est lunæ cum solo conjunctiones numerabantur, quorum duodecim unum annum lunarem efficiunt, anno solari undecim circiter diebus minorem. Propter hanc anni solaris et lunaris inæqualitatem stata solemnia, simul eadem tempestate et eodem mense, sine intercalatione constanter servari non poterant; singulis vero annis undecim dies intercalare non integrum erat iis, qui mensium lunarium ordinem turbare, aut a lunæ rationibus minimis sejungere nolebant. Itaque nonnisi integros menses, ex residuis aliquot annorum diebus collectos, intercalandos censebant, ita quidem, ut post aliquod temporis intervallum, anni solaris et lunaris principia vicissim jungerentur (b). Quod cum diu frustra per dieterida, tetraeterida, ogdaeterida, hoc est, per cyclos duorum, quatuor, octo, et plurium annorum, tentatum fulset; Meton tandem enneadecaeterida, hoc est cyclum 19 annorum inve-

(a) Geminus, antiquissimus ille et optimus de veteri Græcorum et Ægyptiorum anno scriptor, in Isagoge ad phænomena, pag. 32 edit. Petav. : *Quod legibus, inquit, et oraculis præcipiebatur, ut sacrificarent secundum tria (τὸ θύειν κατὰ τρία) videlicet patria, menses, dies, annos; hoc ita distincte faciebant universi Græci, ut annos agerent congruenter cum sole, dies vero et menses cum luna.* Præcipue illud spectabant in ludis olympicis, proximo plenilunio post solstitium æstivum celebrandis: fere ut terminus paschalis est primum plenilunium post æquinoctium vernum. Leg. Petavii lib. ix de Doct. temp., cap. 39, p. 92.

(b) Græcorum in cycdis istis excogitandis consilium Geminus, l. d. pag. 39, tali modo declarat: *Solaris annus habet circuitum solis per 12 signa qui efficit dies 365 1/4; at lunaris annus continet tempus 12 mensium lunarium, quod est dierum 354, siquidem nec mensis ex integris constat diebus, nec annus solaris. Quærebatur igitur tempus ab astrologis, quod integros dies, et integros menses, et integros annos contineret; et pag. 34: Continet autem hujus periodi (cycli) tempus integros menses, integros dies et integros annos.*

(c) Rationem hujus enneadecaeteridis Metonicæ a Calippo et aliis deinceps emendatæ, post Geminum, inter veteres, Censorinus de Die Natali, cap. 6; Macrobius Saturnal., lib. i, cap. 13; ex junioribus præter cæteros Josephus Scaliger, lib. ii de Emend. temp., sub titulo, *de Anno magno Metonis*; Dionysius Petavii lib. ii de Doct. temp., cap. 9 et 13; et in Dissertationibus ad Uranologion lib. i, cap. 1 seqq., Henricus Dodwellus de veteribus Græcorum Romanorumque cyclis dissert. 1 et 2, aliique complures copiose exposuerunt, quorum quidem inter se dissensionem et controversias hoc loco excutere non attinet.

(d) Diod. Sicul. lib. xii, pag. 305: *Archon tum erat Athenis Apseudes, et Romæ coss. T. Menæcius et Proculus Geganius Macerinus; cum... Athenis Meton, Pausaniæ filius, scientia astrologica clarus, enneadecaeteridem quam vocant, promulgavit, a decimo tertio Scirophorionis, Attici mensis, die exorsus. Tot enim annis in eundem statum astra revertuntur et magni quasi anni circumvolutionem absolunt. Idcirco a quibusdam Metonis annus hic nuncupatur.* In ista temporis designatione major archontos quam consulum ratio habenda videtur, qui eum aliquot annis antecesserunt. Ille vero anno quem dixi, periodi Julianæ 424, olymp. 86 anno quarto, Urbis conditæ Varron. 321, magistratum gessit. Unde tabulæ cycli Metonici

A hit, quo, per septem mensium lunarium intercalationem annus solaris cum lunari optime reconciliari posse existimabatur (c). Atque hunc cyclum Meton, Pausaniæ filius, in lucem emisit, cum archon Athenis esset Apseudes, hoc est anno periodi Julianæ 4281, Urbis conditæ 321, ante natum Christum 433 (d).

§ III.

Neque vero inventum illud Metonis intra otiosam speculationem substituit; sed ad civiles usus translatum, et ad constituendam anni rationem adhibitum (e), et aucto Græcorum imperio latius propagatum est. Ac tamen si Athenæ et aliæ quædam Græciæ civitates in Romanorum potestatem redactæ, horum instituta progressu temporis immutata sunt, et menses suos lunares cum solaribus, quales annus Julianus continet, permutarunt (f); tamen nec omnes id continuo fecerunt (g), et illæ ipsæ quæ novos menses civiles admiserunt, sacra solemnia a majoribus tradita, certisque temporibus affixa, more antiquo celebrare perrexerunt, eaque de causa veterum mensium

a consequenti anno Varroniano 322 incipiunt apud Dodwellum, l. d., pag. 716.

(e) Periodum Metonicam, sive orbem 19 annorum, civilem et popularem fuisse una cum Scaligero negat Petavii lib. ii de Doctrin. tempor., cap. 15. At satis perspicue illud asserere videtur Diodorus Siculus, dum l. d. : *Græcos plerosque usque ad suam ætatem enneadecaeteride illa usos a vera temporum ratione non aberrasse*; scribit: *Δὲ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων χρώμενοι τῇ ἐννεακαίδεκάετηρίδι. οὐ διαφεύδονται τῆς ἀληθείας.* Idem confirmat Geminus cum orbem decemnovennalem eo consilio inventum esse docet, ut festa secundum eum rectius, legibusque et oraculis convenientius, quam antea secundum ogdaeterida et hecæadecaeterida celebrarentur, pag. 32, 36, 37. Pluribus argumentis pariter ac Arati, Festi Avieni, Dionysii Halicarnassensis, aliorumque testimoniis usum civilem cycli Metonici ex instituto probat Dodwellus in opere de Veteribus Græcorum Romanorumque cyclis, dissert. 1. Quin ipsæ Petavii, loco dicto, ex prædicto periodi decemnovennalis saltem populares ogdaeteridas opportuna προσημασίῃ castigatas fuisse censet, atque adeo non omnem ejus usum civilem inficiatur.

(f) Quousque anni Metonico-Calippici forma et menses lunares in singulis civitatibus servati fuerint, satis defini vix potest, neque nostra multum interest. Saltem ante emendationem Julianam, atque adeo Urbis conditæ annum 709, verisimile non est ullam Græciæ civitatem mensibus suis Romanos prætulisse. De mensibus Atheniensium, qui anno Urbis conditæ 668 a Sylla subacti, omnium primi annum Romanum acceperunt, Dodwellus, dissert. 2, § 13, observat, ultimam illorum mentionem coertam occurrere in decreto quod Athenienses in honorem Hyrcani promulgarunt Μυνηχίωνος ἐνδεκάτη, archontæ Agathocle, apud Josephum Antiq. Judaicar. lib. xiv, cap. 16. Hunc vero magistratum in ipsum annum confusionis, Urbis conditæ 708, qui annum primum Julianum proxime præcessit, incidere demonstrat § 14 et 15.

(g) Dodwellus, disput. 2 de Usu cycli Calippici civili, § 16: *Paulatim deinde (post festos a Julio Cæsare correctos) receptus est in provinciis annus Romanorum solaris; ita quidem tarde, ut annum adhuc lunarem, mensesque adeo lunares, nonnullæ civitates Græcæ ad quartum usque a Christo sæculum retinuerint. Vel inde colligimus nullo publico Romanorum edicto coactas esse ad usum anni Juliani civitates provinciarum liberarum.*

invarium cum novis solaribus comparationem instituerant (a) : quæ vel sola anni Metonico-Callypici memoriam interciderere non patiebatur.

§ IV.

Cum igitur Christiani quoque in celebrandis sacris suis sollempniis, maxime paschalibus, solaris æque ac lunaris cursus rationem haberent, et illorum dies utriusque convenienter ope cycli cuiusdam definire studebant, in proclivi erat potissimum Orientalibus celebratissimum illum orbem decemnovennalem Metonis, simili consilio inventum, et Græcis tot sæculorum decursu probatum, usui illi accommodare (b). Adhibuerant quidem initio alios cyclos, nominatim ogdaeterida et hecdaecæterida (c). Sed quæ ratio Græcos olim moverat, ut ogdaeteridi enneadecæterida præferrent et substituerent, eadem apud Christianos valuit. Huic igitur initio Orientales, postea etiam Occidentales, primas facile detulerunt.

(a) Fusc. Id. probat idem Doriwellus loco dicto, § 23.

(b) Jam olim enneadecæteris paschalis Metoni, ut sutori æscripta, et propterea cyclus Metonis nota est. Androsius, epist. 75 ad episc. Emil. : *Concilium Nicænum Ecclesie Alexandrinæ id negotium dedisse, scribit, ut singulis annis tempus Paschalis definiat, quod fiebat per cyclum Metonis 19 annorum.*

(c) Primos Christianorum cyclos recenset atque exponit Josephus Scaliger, lib. II de Emend. temp., pag. 144 seqq., et quamvis Petavius lib. II de Doctr. temp., cap. 62, in nonnullis ab eo dissentiat, de ogdaeteride et hecdaecæteride, Christianis olim usitata, inter omnes convenit. Talis erat notissimus ille cyclus Hippolyti, in lapide Veronensi servatus, ac tot eruditiorum commentariis illustratus; talis item Rhemensis ille a Dodwello sub finem dissert. Cyprian. ex codice Rhemensis editus, et, si illi credimus, a Cypriano citatus, quem cum expositione et emendatione Josephi Vallisii infra producemus.

(d) Elegium Anatolii hujus legas apud Eusebium, lib. I. Eccles., lib. VII, cap. 52, ex quo illum Aureliani et Probi temporibus floruisse Valesius in notis ostendit. Ut primus enneadecæteridis paschalis auctor passim commendatur, imprimis Petavio et Bucherio, quorum iste in Commentario ad Canonem Anatolii, cap. 3, p. 463 : *Primus ille, inquit, enneadecæterida lunarem ad Christiani paschalis inventionem aptare tentavit, nullius, ut reor, ante solo tritam.*

(e) Docent hæc ipsa Anatolii verba quæ ex caronibus eius paschalibus profert Eusebius, loco dicto, pag. 266 : *Habes in primo anno novilunium primi mensis, quod caput est totius circuli 19 annorum (ἀρχὴ τῆς ὁμάζης δακτυλίου) secundum Ægyptios quidem die 6 mensis Phamenoth, secundum Mædones vero die 22 mensis Dystri, ut autem Romani dicent, ante diem XI calendar. Aprilium.* Videsis quæ ad hunc locum disputant Petavius, in Animadv. ad Epiphanius heres. 51, pag. 194 seqq., et in libro VI de Doctr. temp.; cap. 2, et Guillelmus Langius, de Annis Christi, lib. I, cap. 7. Totius vero libri Anatoliani veterem versionem Latinam una cum Victorii canone paschali, in lucem edidit, et commentario illustravit Æg. Bucherius. Utrum illa operi Anatolii exacte respondeat, editor ipse subdubitavit. Quid quod Dupin, in Bibl. nov. auct. eccles., t. I, p. 193, tantum non plane ut supposita rejicitur; sed contra huic tamen defenditur a Guill. Caveo, in Hist. litt., p. II, ad an. 270, eo potissimum argumento quod quæcumque Eusebius et Be. Is. ex Anatolio citarunt, in versione illa reperiantur.

(f) Quod primum Pascha ab Anatolio descriptum, non in alium quam 276 annum æræ Christianæ, qui est imperatoris Probi primus, convenit Æg. Bucherius, Comment. in Canonem Anatolii, cap. 3, ex instituto probat.

§ V.

Inter Christianos Orientales, primus cujus memoria exstat, Anatolius, patria Alexandrinus, munere episcopus Laodicenus (d), sæculo tertio, atque adeo jam ante concilium Nicænum, cyclum illum lunarem ad negotium paschale adhibuit, et in canonibus, quos vocavit, paschalibus, enneadecæterida præscripsit, a die 26 Phamenoth, mensis Ægyptii, cui dies 21 Martii respondet (e), anni Christiani 276 (f) deductam. Sed cum illa multis vitiiis laboraret (g), non magnam auctoritatem obtinuisse videtur (h), aut, si quam habuit, eam præ melioribus qui deinceps prodierunt, cyclis spreta, vicissim amisit.

§ VI.

Postea cyclus paschalis enneadecætericus ipsius concilii Nicæni auctoritate stabilitus esse creditur (f). Quod si vero ipsa illius acta inspiciamus, decretum quidem fuisse reperimus, ut Pascha non cum Judæis,

Bucherius, Comment. in Canonem Anatolii, cap. 3, ex instituto probat.

(g) Vitia illa recenset et examinat Ægid. Bucherius, in Præf. ad Comment. ad Canonem paschalem Anatolii, cap. 3. Talia sunt quod bissextorum seriem interrumpat, æquinoctium civile a die 21 Martii ad diem 25 rejiciat, in aureis numeris, et ætate lunæ designanda ab Alexandrinis pariter ac Latinis discrepet, et, quod maximum est, minimeque tolerandum, non modo lunas decimas quartas, sive terminos paschales, sed ipsa etiam paschata, 19 annorum intervallo ad eosdem orbes redire statuat, cum hujusmodi revolutionem non ante annos 532, cyclo scilicet lunari 19 annorum in solarem 28 annorum ducto, fieri posse manifestum sit.

(h) Bucherius, Comment. in Can. pasch. Anatolii, cap. 3, pag. 463 : *Ego quidem vix in usum ductum existimo (cyclum Anatolii), nisi forte ad paucos annos Laodicæ, ubi Anatolius fuit episcopus, aut vicinis etiam locis. Diu enim subsistere non potuisse, vel solæ litteræ dominicales, tanto errore collocatæ satis arguant. Et facile illum exclusit Eusebii Cæsariensis cyclus, non ita multo post usurpatus.*

(i) Dionysius Exiguus sub initium Præfationis ad Cyclum suum : *Paschalis festi rationem explicare curavimus, sequentes per omnia venerabilium trecentorum et octodecim pontificum qui apud Nicæam, civitatem Bithyniæ, contra vesaniam Arii convenuerunt, etiam rei hujus absolutam veramque sententiam quæ quartas decimas lunas paschalis observantia, per 19 annorum semper in se redeuntem circulum, stabiles immotasque fixarunt.... Hanc autem regulam præfati circuli non tam peritia sæculari, quam sancti Spiritus illustratione sanxerunt, etc.* Bedæ de Ratione computi, cap. 16 : *Cyclum decemnovennalem propter decimas quartas lunas paschales Nicæna synodus instituit eo quod ad eundem anni solaris diem unaquæque luna per 19 annos, ducentis triginta quinque vicibus inerrabili cursu redeat.* Huic sententiæ favere videtur Ambrosius, dum epistolam suam 83 ad episcopos per Æmiliam constitutos, quæ in nova editione Parisiensis est 23, his verbis orditur : *Non mediocri esse sapientiæ, diem celebritatis definire paschalis, et Scriptura divina nos instruit et traditio majorum; qui convenientes ad synodum Nicænam inter illa fidei ut vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem et novem annorum collegere rationem, et quasi que nullam constituisse circulum, ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circulum enneadecæterida nuncuparunt, sequentes illud, quod non debeamus vana quadam opinione super celebritate hujusmodi fluctuari, sed rerum ratione comperta, ita omnium concurrat as-*

sed una ubique die, cum Ecclesiis occidentalibus, A meridionalibus et septentrionalibus, nominatim cum Romana et Alexandrina celebraretur (a); quam diem fuisse dominicam, memoriae resurrectionis Christi sacram docet historia schismatis ob controversiam de Paschate, labente saeculo II nati (b). Speciatim vero illa dies dominica sacro illi destinabatur, quae primum ab aequinoctio verno plenilunium proximae excipit (c). Sed de modo diem illum investigandi aut praefiniendi a Patribus Nicænis aliquid constitutum esse in actis non legimus; multo minus singularem de tempore Paschatis celebrandi canonem Nicænum habemus (d). Et sane si enneadecaeteris Alexandria hoc concilio a 318 Patribus praescripta fuisset, hi non opus habuissent episcopo Alexandrino demandare, ut tempus Paschatis celebrandi quotannis investigaret, et aliis orbis Christiani episcopis magno labore significaret (e), neque tot Ecclesiae, quae decreta Nicæna utraque manu amplectebantur, diver-

fectio, ut una nocte ubique sacrificium pro resurrectione Domini deferatur.

(a) Epistola synodalis Patrum Nicænorum apud Socratem, Hist. eccles. lib. ix, p. 29, et Theodorum, Hist. eccles., l. x, p. 51: *Nuntiamus praeterea vobis de concordia sanctissimi Pascha, hoc etiam negotium, precibus vestris adiurantibus, feliciter confectum esse, cunctosque qui in Oriente sunt fratres, qui antea cum Iudeis Pascha celebrarunt, cum Romanis in posterum et vobiscum, et cum omnibus qui ab ultima antiquitate nobiscum Pascha peregerunt, concorditer esse celebraturos.* Conf. epist. Constantini Magni apud Eusebium de Vita Constant., lib. iii, cap. 49, p. 459; Socratem loco dicto, p. 33, 34, et Theodorum loco dicto, p. 33, 34.

(b) Eusebius, Hist. eccles. lib. v, cap. 23, p. 190: *Isdem temporibus (imperatoris Commodi) gravi controversia orta... synodi ob id coetusque episcoporum convenerunt. Atque omnes uno consensu ecclesiasticam regulam universis fidelibus per epistolas tradiderunt, ne videlicet ullo alio quam dominico die mysterium resurrectionis Domini unquam celebraretur.*

(c) Tria igitur constituta sunt legitimi Paschatis criteria, ab Epiphanio haeresi 70, § 2, p. 823, his verbis recensita: *Tria sunt quibus Paschatis celebratio alligatur: solis imprimis cursus propter dominicam (ἡ δὲ τὴν κυριακήν) ac mensem. Tum lunae isdem cursus, idque propter legem, quae decima quarta luna (ἐν τῇ τεσσαρσκαίδεκάτῃ τῆς σελήνης) immolari pascha praecipit. Itaque neque celebrari antea potest quam aequinoctium (σημεῖα) confectum sit.*

(d) Singularem de Paschatis celebratione canonem Nicænum conditum esse affirmant Schelstratenus in Concil. Antioch., ed. Antw. 1681, p. 158, et Josephus Saenz de Aguirre, tom. I collect. maximae concil. Hisp., part. I, apparat. diss. 8, p. 117, verbis Balamoni et Zonaræ, non recte inspectis, decepti. Quos ex instituto refutat D. Thomas litigis sub initium praefat. ad Hist. concil. Nicæni.

(e) Cyrillus, in prologo, p. 481, ed. Bucher.: *Cum frs igitur atque huiusmodi dissensionibus per universum orbem paschalis regula turbaretur, sanctorum totius orbis synodi consensione decretum est ut, quoniam apud Alexandriam talis esset reperta ecclesia quae in huius scientia clareret, quata calendar. vel iduum, quata luna Pascha debeat celebrari, per singulos annos Romanae Ecclesiae litteris intimaret: unde apostolica auctoritate universalis Ecclesia per totum orbem diffinitum Pascha diem sine ulla disputatione cognosceret.* Conf. verba Ambrosii, § 4 citata.

(f) Non solum Christiani occidentales cyclum Vi-

cos cyclos paschales adhibuissent (f). Quo potissimum argumento inducti viri eruditi (g) Dionysium Exiguum hic falli, et verba Ambrosii id tantum innuere, existimant, quod concilium Nicænum cyclos paschales, et speciatim decemvovennalem construendi occasionem dederit.

§ VII.

Veri non absimile est Eusebii Caesariensis librum de Paschate imp. Constantino circa tempora concilii Nicæni oblatum (h), concilio ipsi a nonnullis tributum esse, atque adeo opinioni illi de enneadecaeteride Nicæna locum fecisse (i). Quod enim cyclus Eusebii paschalis non alius quam decemvovennalis fuerit, inter omnes convenit (j).

§ VIII.

B Post Eusebium a Morino (k) Athanasium quoque in iis numerari videmus, qui circulum 19 annorum conscripserunt; quod ipsum quoque Dionysius Exiguus dicere videtur (l). Sed simili fortasse conjectura

ctorii 84 annorum die post concilium Nicænum retinuerunt, sed etiam Orientalium ipsorumque Alexandrinorum: *Animos diversi cycli, per totum orbem disseminati, inconcussa possederunt, indeque magna confusio in omni Ecclesia, praetorio et palatio exstitit, qua motus imperator Theodosius sanctum Theophilum, Alexandrinæ urbis episcopum, rogavit ut sacramentum Paschæ evidenti ratione disserere, sibi que dirigere dignaretur, teste Cyrillo Alexandrino in prologo, p. 482, edit. Buch.*

(g) Aegidius Bucherius, Commentar. in Victorii Canon. paschal., cap. 3, pag. 94, et *Du Pin* in Bibl. Nov. auctor. ecclesiastic., tom. II, pag. 316.

(h) De hoc libro ipse Eusebius, in Vita Constantini M., lib. iv, cap. 34, p. 542: *Cum nos, inquit, librum quemdam, quo arcana illius festi ratio erat exposita, ei (imperator) nuncupassemus, quomodo nos responsionis suae honore vicissim remuneratus sit, ex his ejus litteris perspicere potest.* Sequuntur deinde imperatoris litteræ, cap. 35, idem confirmantes.

(i) Ita existimat Aegid. Bucherius, Comment. in Victorii Canon. paschal., cap. 6, pag. 127.

(j) Hieronymus, in Catal. script. eccles., cap. 61, cum Hippolyti *ἡμετέρας ἀρπιδά* nominasset, ita pergit: *Et Eusebio, qui super eodem Paschate decem et novem annorum circulum, id est ἡμετέρας ἀρπιδά composuit, occasionem dedit.* Similiter Bedæ, de Rat. temp., cap. 42: *Decemvovennalis, inquit, circuli ordinem primus Eusebius, Caesariæ Palaestinae episcopus, ob quartas decimas lunas festi paschalis, ipsumque diem Paschæ invenendum composuit, eo quod luna cujuscumque aetatis post tantum temporis a eundem redeat anni solaris diem.* Consentiant Genadius in Victorio, Ceolfridus in epistola ad Naitanum, regem Pictorum, apud Bedam H. E. Angl. lib. v, cap. 22, et Morinus, episcopus Alexandrinus, sub finem disputationis de Ratione paschali, cujus verba in manuscripto Digbeano LXIII bibliothecae Bodleianae ita se habent: *Observa igitur cursum lunæ: in juxta regulam Graecorum, more Aegyptiorum, et non secundum epactas, id est adjectiones lunares; quia ibi pervenitur a luna 4 ad lunam 16, hic autem ad 15, juxta compositionem Eusebii, qui primus conscripsit circulum 19 annorum, Athanasii, Theophili, Cyrilli, Dionysiique Exigui, usque dum scripsit Victorius Hilario papa, urbis Romæ episcopo. Tunc cessaverunt disputatores Alexandrini et Antiocheni circulos post alios describere.*

(k) Verbis § praeced. citatis.

(l) Dionysius Exiguus, epist. I ad Petronium, p. 482, edit. Bucher.: *Alexandrinæ urbis episcopus B.*

Enneadecaeteris hæc Athanasiana ac Nicæna
 thea, aut si unquam exstitit, cum Eusebiana subito
 ac hominum notitiæ subduxerit, necesse est. Ignota
 certe fuit cum aliis antiquis scriptoribus, tum Cyrillo
 et Victorio, qui in prologis suis nullum Theophilo
 antiquiorem circuli decemnovennalis auctorem com-
 mendant.

§ IX.

Præcipue vero enneadecaeteridis Alexandrinæ me-
 thodum perfecit Theophilus, Timothæi ab anno 485
 in episcopatu Alexandrino successor, alioquin ex
 controversiis Origenianis notus, qui secundum illam,
 jussa imperatoris Theodosii, *quadringentorum octo-*
decim annorum circulum paschalem instituit (a), hoc
 est 418 annorum, qui exacte 22 cyclos decemno-
 vennes continent (b), festa paschalia investigavit. Cæ-
 terum non omnium, sed centum duntaxat paschatum
 designationem imperatori obtulit atque in vulgus

*Athanasius, qui etiam ipsi Nicæno concilio, tunc sancti
 Alexandri pontificis diaconus et in omnibus adjutor,
 interfuit, et deinceps venerabilis Theophilus, et Cyril-
 lus ab hac synodi venerandæ constitutione minime dis-
 cesserunt; imo potius eisdem decemnovennalem cir-
 culum qui enneadecaeteris Græco vocabulo nuncupatur,
 sollicitè reinventes, paschalem cursum nullis diversita-
 tibus interpolasse monstrantur.*

(a) Verba hæc sunt Cyrilli in Prologo, pag. 482.

(b) Hinc non satis causæ video quamobrem Peta-
 vius, lib. II de Doct. tempor., cap. 67, Theophili
 cyclum annis 487 circumscriptum fuisse cum Paulo
 Forosempronienſi arbitretur, contra clarissimum
 Cyrilli testimonium, quod ex codice Sirmondiano,
 postea demum Bucherii opera, publici juris facto ipse
 profert, annos 418 (non, ut apud Petavium, pag. 225,
 ypygraphi forsitan errore, legitur 428) cyclo illi tri-
 buentis.

(c) Cyrillus loco dicto: *Theophilus.... a primo
 consulatu ejus (iup. Theodosii) usque ad centum cal-
 culans quot calendarum vel iduum et quota luna Pa-
 schæ debeat celebrari, subjectis literis suis destinavit.*
*Harum litterarum Theophili fragmentum quoddam
 existat apud Bedam de Ratione temporum, cap. 57,
 et aliud apud Stofferum in Calendario Romano, pro-
 pos. 34, litt. A, in quibus idem quod Cyrillus ex iis
 retulit, his verbis expressum legimus: Hanc igitur
 questionem, prout vires suppeebant, ventilatam con-
 scripsimus, et paschalis solemnitate diem a primo
 anno consulatus tui usque ad centum sequentes annos
 calculatum transmisimus. Congruit istis Prologus
 Theophili a Bucherio editus, in cuius fine, pag. 473:
 Hæc igitur, inquit, mediocriter a nobis ordinatione
 disposita, uniuersaque anni calculum qui ad supputa-
 tionem pertinet, Pascha diligenter quoque posuimus, a
 primo consulatu religiosissimi imp. Theodosii centum
 usque annos adnectentes, simul ac manifestantes deci-
 ma quarta lunæ notitiam et dominici paschalis diei.
 Item testantur Dionysius Exiguus in præfat. Cy-
 rilli, ubi papa Theophilus centum annorum cursum Theodo-
 sio seniori principi dedicasse, et Proterius in epist.
 ad Leonem, pag. 82 edit. Bucher. ubi, centennialis
 cursum Paschæ a beatissimo Patre et episcopo Theo-
 philo descriptus dicitur. Taceo Leonis epistolam 64
 ad Marcianum, et 65 ad Eudoxiam Augustam, con-
 sensum Mariani Scoti, Sigeberti et aliorum. Haud
 dubiè igitur erravit Josephus Scaliger, cum in adden-
 dis ad librum II de Emend. temp., pag. 743, a Theo-
 philo *ἐννεαδεκάετηρον κύκλον*, sive periodum magnam
 quinque cyclosum institutam esse scribit. Quem more
 suo Calvisius secutus est. Neque enim Theophilus
 periodum paschalem condidit in orbem reuersuram,
 sed tabulam proposuit centum duntaxat proximorum*

elidit, ab anno primo Theodosii, hoc est ætæ vul-
 garis 380 exorsus (c). Tabula paschalis Theophili
 non amplius exstat; unde casusmodi fuerit non
 per conjecturam ex posteriorum calculorum cyclis
 ad illam conformatis colligi potest (d).

§ X

Theophili methodum dies paschales constituendi
 non mutavit quidem, sed in cycli perfectioris formam
 redigere studuit Cyrillus, Theophili nepos, et in sede
 Alexandrina successor (e). Nam ut jactatam a Latinis
 sui ipsorum cycli in feriis restituendis excellentiam
 ad enneadecaeteridem quoque transferret, cyclum
 annorum 95 excogitavit, qui, quinque enneadecaete-
 rides continens, feriarum ἀποκατάστασιν pariter ac
 lunationes eodem quo prius ordine ex ipsius quidem
 sententia, perpetuo restitueret (f). Cœpit periodus

annorum usui inservituram, ut recte monent Peta-
 vius, lib. II de Doct. temp., cap. 67, et Norisius,
 diss. 3 de Cyclo Ravennatensi, cap. 1.

(d) Bucherius, Comment. in Victorii Can. paschal.,
 cap. 5, pag. 131 et 132: *Cujusmodi fuerit laterculus
 ille Theophili, tametsi non exstat, satis ex Dionysii
 Exigui cyclis expansis colligi potest; qui ad illius feri-
 ideam sicut et doctrinam concinnati sunt, nisi forsitan
 paucioribus versibus consisterit. Quorum primus veri-
 similiter Diocletiani annos exhiberet, secundus cyclum
 decemnovennalem, tertius lunæ in capite mensis Theo-
 phili ætatem et feriam, quartus lunas decimas quartas, sex
 terminos paschales, quintus diem Paschæ, sextus lunæ
 ea die ætatem, aut quid non absurdum. Nam litterarum
 dominicalium orbem, qui et solis appellatur, nondum
 in usu tunc fuisse, Victorii nostri periodus arguera
 videtur; quæ licet tanto posterior, nihil tamen hujus-
 modi præ se fert. Primi versus meminerunt Ambrosius
 et Dionysius, ut ante monui; quarti simul ac quinti
 Theophilus ipse in Prologo suo paschali, quem in hujus
 operis fine damus; quinti rursus ac sexti Cyrillus item
 in suo. Ita Theophilus cyclum decemnovennalem ante se
 non satis evolutum, quisquis tandem ille fuerit, plane
 perfecti primum, tum particulariorem festorum pascha-
 lium expansionem distinxit, et ad vulgi captum accom-
 modavit.*

(e) Fuit Cyrillus, secundum Theodoritum II. E.
 lib. V, cap. 35, ex Theophili fratre, secundum So-
 crates Historiæ eccles. lib. VII, cap. 7, et alios, ex
 ejus sorore natus (vide Dupinii Bibl. Nov. Auct. ec-
 cles., pag. 41), eidemque anno Christi 412 defuncto,
 in præsulatu Alexandrino successit, ut idem Theo-
 dorus et Socrates locis dictis testantur. Fugit hoc
 Josephum Scaligerum, qui inverso ordine periodum
 Cyrilli a Theophilo castigatam et emendatam putat,
 lib. II de Emend. temp., pag. 452, notatus hoc no-
 mine Petavio loco dicto, pag. 225.

(f) Leg. Noris. loco dicto. Consilii sui rationem
 ipse Cyrillus in Prologo, pag. 482, his verbis expo-
 nit: *Quoniam diversi circuli per totum orbem dissemi-
 nati etiam nostrorum animos inconcussa possederunt,
 iste qui nuper est editus (puta Theophili) vix ad paucos
 potuit pervenire. Cujus cum minimam profunditatem
 pene omnes sensus excedere vidissem, revelationem
 Domini postulavi, et hoc quod de ipso fonte haurire
 promerui, in isto libello præsumens exposui, quod nec
 illos apud quos ipsum circulum vidi, intellexisse cog-
 nori. Et ne forte 418 annorum (tot enim annorum
 paschata Theophilus computarat) infinita congeries
 aut fastidium cognoscendi, aut ygritiam describendi
 quibusdam afferret, in nonaginta quinque annos om-
 nem circulum breviavi, quos per illos annos volvere
 Bucherius legendum putat volvi, vel revolvi sine ulla*

illa Cyrilli anno Christi 457, et in anno 531 desit (a). Quo ordine disposita fuerit optime ostendit ultimus illius enneadecaeteris, quam Dionysius Exiguus Cyclo suo præmisit (b).

§ XI.

Hic igitur Cyrilli cyclo in Oriente adhuc vigeat, et Paschatis celebrandi tempus præscribat, cum Dionysius Exiguus, Petronii aliorumque rogatu (c), anno æræ Christianæ 525 (d), Græcorum et Latino- rum cyclos magnopere hucdum, nec sine ingenti sæpe

differentia recognovi. Cæterum Petavius de Doctr. temp. lib. II, cap. 67, pag. 226, cyclo hunc magnam Cyrilli, ex quinque decemnovennalibus compositum, majori illo Theophili, quem emendare voluit, multo deteriorem judicat, et ad feriarum apocatastasin, quod in cyclo, iisque majoribus, potissimum queritur, minus idoneum.

(a) Dionysius Exiguus, in præfatione Cyclo sui: *Quia vero sanctus Cyrillus primum cyclo ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo tertio cepit, et ultimum in anno ducentesimo quadragesimo septimo terminavit, nos a ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis, inchoantes, etc.* Noris. loco dicto, pag. 145. Annus 153 ab imperio Diocletiani cepit apud Alexandrinos, die 29 Augusti, anno Chr. 436. Quare primum pascha in cyclo Cyrilli prænotatum, contigit die 16 Pharmuthi, 2 Aprilis, cyclo lunæ 1, solis 26, C. Hoc pascha ab eodem Cyrillo in heortastica 25, indicitur satuarum *ἐπιπρασκούση κυριακή τῆ ἑκκαίδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ φαρμουθι μηνός*, quæ perperam interpres vertit: *Illucescente dominica decima quinta ejusdem Aprilis mensis*; cum scribendum sit: *Decima sexta ejusdem Pharmuthi mensis*, quæ apud Romanos erat undecima Aprilis. Jam vero ab anno Christi 457 cyclo annorum 95 deducto, idem exiit anno Christi 531, die 29 Augusti. Annus enim insequens erat bissextilis, ac proinde prima dies Thot contingebat die 3^a Augusti; quod Ægyptii diem intercalarem post quintam *ἐπιπρασκούση* locabant. Hæc Norisius. Cujus sententiam de initio cyclo Cyrilliani, ab anno Christi Dionysiano 457 repetendo et sine ejus in anno 531 collocando, clarissime confirmat ultima Cyrilli enneadecaeteris, in codice Digbæano Dionysii Cyclo præmissa. Illius enim annum ultimum, qui est Diocletiani 247, in subjuncto cyclo Dionysiano proxime sequitur æræ Christianæ quam Dionysius in locum Diocletianæ substituit, an. 532. Errat igitur de initio cyclo Cyrilliani Petavius cum illum ab anno Chr. 436 inchoatum fuisse putat, lib. II de Doctr. temp., cap. 68, pag. 229; de fine Scaliger, cum libro II de Emend. temp., pag. 155, calculos minus recte subducens; scribit: *Annus primus periodi Cyrillianæ est annus Christi 457; ergo nonagesimus quintus est 532 Christi.*

(b) Illa nondum, quod sciam, edita infra ex codice Digbæano, una cum cyclo Dionysiano, in lu. em. proferetur.

(c) Dionysius Exiguus, sub initium præfat. ad Petronium: *Paschalis festi rationem, quam multorum diu frequenter exposcit instantia, nunc adjuti precibus vestris explicare curavimus.*

(d) Quod Dionysius Cyclo suum anno Christi 525 conscripserit, clarissime probant Argumenta paschalia, cum illo conjunctim edita, in quibus omnia exempla ab hoc anno, velut præsentia, petantur. Eo tem anno scripta est epistola Dionysii ad Petronium, Cyclo recens confecto præmissa, qua rationem ejus pluribus exponit. Nam in codice Regio Parisiensi quem Petavius L. D. laudat, ut et in Colbertino 1020 et Remigiano 298, hæc verba illi subjecta sunt: *In præsentii namque tertia indictio est; consulatu Probi junioris, tertius decimus circulus, decemnovennatis, decimus lunaris est.* Vide Petavii Append. oper. de Doctr.

A dissensione animorum et odio, discrepantes (e) conciliandi, aut potius Orientalium numeros lunares et terminos paschales velut accuratiores, in occidentalem Ecclesiam invehendi consilium iniret. Neque tamen integrum illi erat, Cyrilli cyclo, sine omni mutatione, ex Græco duntaxat Latine versum, ad Romanos transferre. Nam præterquam quod is jam fere ad finem decurrerat (f), dies ex solari anno deductos, in sui repetitione non eodem quo prius ordine restituebat (g). Et propter diversa anni Romani et

temp., pag. 889, et Pagi Critica ad Annal. Baron. an. 525, num. 7. Non recte igitur Scaliger, lib. II de Emend. temp., pag. 154, et Petavius, in Tabula chronologica ad an. 526, pag. 837, Dionysium Exiguum an. 526 Cyclo suum confidisse, acerbant; quanquam Petavius ipse sententiam suam mutasse videtur, in Append., pag. 890.

(e) Variis modis hi cyclo inter se discrepabant. Ut enim potiora solum attingam, cum in omni ejusmodi cyclo sedes æquinoctii, termini paschales, sive lune 14, et dies dominicæ paschales definiti debeant, in his omnibus a se mutuo recedebant. Cum videlicet Alexandrini æquinoctium supponerent cum die 21 Martii connexum, ideoque nullam lunam 14 pro paschali agnoscerent, quæ hunc diem præcederet: Latini ex a verso lunam 14 in diebus 18, 19 et 20 Martii incidentem, paschalem judicabant, et Pascha dominicæ proxima rite celebrari posse contendebant. Quoties igitur dicti termini occurrerant, Latini ab Alexandrinis in celebratione festi paschalis integro mense recedebant. Speciatim anni 8° et 19° cyclo paschalis Alexandrinis sunt embolismei, seu 15 lunationum; iidem vero in Latinorum cyclo quintos et decimos sextus, nec nisi communes sunt, sive 12 lunationum. Latini igitur Martio, Alexandrini Aprilis mense ferias paschales peragebant. Pariter cum Alexandrini decernerent, lunam 15 pro die paschali haberi posse. Latini vero cum veteres, tum Victorinum secuti, non nisi lunam 16 admitterent, ne scilicet memoriam passionis ante lunam 14, qua Servator passus sit, recolorere cogerentur; hinc quoties luna 14 incidere in diem Saturni, toties Alexandrinis luna 15 Paschali sacra erat; Latini vero illud ad lunam 22 differrebant, et sic octiduo a se mutuo distabant. Sic extremi limites paschales erant Latinis veteribus dies 20 vel 21 Martii et 22 Aprilis; Alexandrinis 22 Martii et 23 Aprilis; Victorino 22 Martii et 24 Aprilis. Subinde ergo sacrorum ordo turbabatur, quoties talis accidebat casus, in quo diversa principia secuti, a se invicem discedere cogebantur. Exempla speciatim suppeditat Petavius lib. II de Doctr. temp., c. 65. Ita summam differentiam cyclo Alexandrini et Latini ob oculos ponit clarissimus quondam mathematicus fenesensis Georg. Albertus Hambergerus, in Diss. de Basi computi ecclesiastici, p. 19. Copiosius vero, post Petavium, hoc argumentum persecutus est Augustinus Kucherius, in Comment. ad Victorii Canonem paschalem, cap. 4, 5 seqq. Ad Norisii diss. de Paschali Latinorum cyclo, pag. 97 et 129 ed. Lips.

(f) Cyrilli cyclo desinebat in anno Diocletiani 247, æræ Christianæ 531. Itaque anno quo Dionysius negotium hoc suscepit, Diocletiani 241, Christi 525, non nisi sex anni ex ultimo, id est quinto beati Cyrilli cyclo adhuc supererant, ut ipse Dionysius in præfatione Cyclo sui scribit.

(g) Ipse Dionysius Exiguus in præfat. ad Petronium, circulo istum 95 annorum suo recursu non concordare animadvertit, et Cyrilliani cyclo labem in eo ponit, quod intercurrente bissexto, Pascha dominicum cum sua luna non eodem modo recurrat. Quod hac ratione declarat r. Anni Juliani 95 dies colligunt 34,698 horas 18. Est autem septenarius numerus 34,699. Quare post 95 annos non redeunt

Ægyptiaci principia, numeri lunares, sive novilunia designantes, iidem utrobique statui non poterant (a). Itaque novum potius cyclum confecit Dionysius, Cyrilliano, quantum licebat, conformem, et ad ejus illustrationem Ægyptiorum argumenta quæ vocantur paschalia, Latine reddita, adunxit (b).

§ XII.

Nullus unquam cyclus Dionysiano illo celebrior fuit, aut majorem et constantiorem in orbe Christiano auctoritatem obtinuit. Hic enim primum diuturnas illas

feriæ, nisi bissextus præcipitetur, et sex horæ reliquæ ad complendum diem accedant. Sic in cyclis duobus, sive annis 190, dies sunt 69,367 horæ 12. At qui ne is quidem septenarius est; desunt enim horæ 12. Proinde Cyrilli cyclus deterior est Theophili cyclo, in quo minus reliqui est de horarum ratiocinio. Neuter vero feriarum *ἀνομασιώνων* exhibet quæ in solo cyclo annorum 532 reperitur, quo evoluto novilunia ad eandem non modo ferias redeunt, sed et eodem tenore pertextuntur. Petavius, de Doctr. temp. lib. II, cap. 67. Sed major etiam variatio succedebat, quam nec Scaliger nec Petavius observarunt, quoties anno bissextili, luna paschalis 14 incidens in diem dominicam, festum in proximam dominicam et lunam 21 transmittit. Tunc enim instaurato cyclo, Pascha in anteriorem hebdomadam retrocedebat. Etenim anno bissextili Christi 448, cyclo solis 9, D, C, lune 12, in cyclo Cyrilli neomenia Paschalis, affixa, secundum canones Alexandrinos, diei 22 Martii prodebat lunam 14, die 4 April. dominica; unde dilatam Pascha in diem 2 April., luna 21. At post annos 95, videlicet anno Christi 543, eodem cyclo lune 12, solis 20, D, luna 14 paschalis in cyclo Ravennate et Dionysiano signatur FRIDIE NON. APRIL., Pascha autem, NON. APRIL. LUNA 15, ac proinde Pascha una prius hebdomadam, sive sex antea diebus, quam anno 448 celebratum fuit. Noris. diss. de Cyclo Ravennatense, cap. 2.

(a) Nam Alexandrini Julianam anni formam, ita, Augusto jubente, receperant, ut ejus initium non a calendis Januarii, sed a die 28 Augusti repetierint. Ex quo factum est ut a calendis Januarii ad 28 Augusti diem, iidem plane in Romano Calendario numeri lunares collocati sint, qui erant in Alexandrino; a die 29 autem mensis ejusdem ad finem usque Decembris, uno minore in Romano quam in Alexandrino fuerint. Etenim in Romano numeri a Januario cepti ad Decembrem excurrente Continua serie decurrunt, quæ in Alexandrino calendario, post 28 Augusti diem, propter novum anni primordium interrumpitur. Petavius, lib. VI de Doctrina temporum, cap. 5.

(b) Dionysius, sub finem præfat. ad Petr.: *Nec non et argumenta, Ægyptiorum sagacitate quæsitâ, subadjungimus, quibus, si forsitan ignorentur, paschales tituli possint facile reperiri.* Hæc argumenta, a Beda aliisque interpolata, et ad posteriorum temporum rationem accommodata, suo loco integra et qualia a Dionysio ipso conscripta sunt, exhibebimus.

(c) Recte Henr. Noris. de Cyclo Ravenn. cap. 3: *Postquam Dionysius Exiguus Cyclum paschalem annorum 95 evulgavit, Romana Ecclesia diuturniorum de Paschate rite constituendo contentionum quas aliquot sæculis cum Alexandrina Ecclesia, imò Oriente toto, exercuerat, jam tandem pertæsa, Dionysianum Cyclum ad Ægyptiorum canones formatum, admisit.*

(d) In Italia Mediolanenses cum Æmiliæ et Liguriæ episcopis, jam ante Dionysium, methodo Alexandrinorum in designando Paschate usos fuisse, Ambrosii testimonio constat. Unde facile Dionysii cyclum admiserunt. Ravennatem quoque Ecclesiam, cum contributis episcopis, eum initio statim secutum esse prodit inscriptio ejus in marmore Ravennatensi, ex

A Romanorum cum Alexandrinis aliisque Orientalibus de tempore Paschatis celebrandi controversias composuit (c), et illorum exemplo, cum in Italia (d), tum in aliis Christianorum occidentalium regnis receptos, per tot sæcula anni ecclesiastici rationem gubernavit (e), et æram Christi, qua ad hunc usque diem utimur, Dionysianam invenit (f).

§ XIII

Non quidem desuerunt, etiam post Dionysii tem-

quo H. Norisius illam æri incidendam curavit, et erudito commentario illustravit.

(e) Scilicet in Ecclesia Romana usque ad Gregorium XIII tempora, a quo Calendarium Gregorianum inventum et appellatum est. Legatur Thuanus lib. LXXVI et LXXIX, Chytræus Saxon. lib. XXVI et XXVIII. Conf. Petavii lib. V de Doctrina temporum, cap. 1 seq.

(f) Quis auctor sit æræ qua hodiernum utimur Christianæ, non satis inter omnes convenit. Alii eam Dionysio juniorem faciunt, et Bedæ auctoritate demum inventum putant; de quibus postea dicendi locus erit; alii contra Dionysio antiquiorem statuunt. In his Joannes Harduinus, *æram vulgarem Christianam, jam sæculo V ineunte, in toto orbe Christiano usitatam fuisse, contendit, annis fere 120 ante Dionysium, ut vocant, Exiguum, quem illius architectum esse fingunt.* Et hujus quidem sententiæ unicuique fundamentum querit in nummo imp. Gratiani, cui scriptum est: *GLORIA NOVI SÆCULI.* Vide dissertationem de Nummo Gratiani Aug. in operibus ejus pag. 504. Hinc videlicet novum aliquem imperatorem, omnibus historicis hucdum ignotum, et ab illo cuius imperium ab anno 375 usque ad 383 collocatur, diversum exsculpsit, sub quo nummus ille anno 501, novo scilicet sæculo Christiano, secundum æram vulgarem ineunte cusus sit. At enim sæculi vox tam late patet apud veteres, ut interdum generatim pro tempore usurpetur; et in ipsa strictiori significatione non semper ad centum annorum intervallum restringitur. Quis enim ignorat sacra sæcularia Romanorum non semper ineunte nova annorum centuria post Urbem conditam, sed ab Augusto, anno Urbis conditæ 757, a Domitiano anno 841, a Severo anno 957, celebrata fuisse? Itaque novum sæculum et gloria novi sæculi, vel de glorioso auspicio novi imperii intelligi possunt, tantum abest ut illud ad novi centenarii annum primum alligare necesse habeamus. Quod pluribus contra Harduinum demonstrant G. G. Leibnizius diæ. de Nummis Gratiani Aug. cum Gloria novi sæculi, et alii quorum dissertationes de eodem argumento Woltereckius Electis rei nummarie, num. 28 et 29 inseruit. Luculentius vestigium æræ Christi vulgaris ante Dionysium Petavius Uranol. lib. VII, cap. 8, reperisse videtur in Panojoro, monacho Ægyptio, qui, teste Georgio Syncello, annum nativitatis Christi cum anno mundi Antiocheno 5493 conjunxit in Chronologia, sub initium sæculi v edita, sed injuria temporum amissa. Hanc enim epocham mundi non nisi artificialem fuisse ad cyclum lunæ decemnoventalem, qualis eo tempore erat, Theophili accommodatam, post Petavium, Antonius Pagi, diss. de Periodo Græco-Romana, ex instituto demonstravit. Quod si annos 5493 per 19 (cyclum decemnoventalem) divides, relinquitur lunæ cyclus 2, qui periude anno Christi primo, secundum æram vulgarem, congruit. Et sane cum de anno nativitatis Christi investigando non pauci ante Dionysium solliciti fuerint, verisimile non est hunc novam planè et ab omnibus aliorum sententiis diversam supputandi rationem inisse: quin potius aliquam ex sententiis eo tempore maxime receptis, videatur retinuisse. Atqui si Pagium, in Critica ad Aunal. Baronii anno 527, num. 8 audi-

pora, qui diversos cyclos semel usu receptos, imprimis Victorianum, Dionysiano præferrent, et secundum

A illos diverso sæpe tempore Pascha celebrarent (a). Quorsum pertinent Galli (b), Hispani (c), Britanni (d),

mus : Dionysii tempore duæ incarnationis æræ apud Orientales vigeant : altera in patriarchatu Alexandrino, altera in Antiochæno. Prior primum incarnationis annum ab anno Juliano 43, et anno mundi 5501 deducebat, et pro fundamento ponebat, Christum carnem sumpsisse mense Martio, anni Juliani 43, Antiocheni vero Christi incarnationem a die 25 Martii, anni Juliani 46, et mundi 5498 auspiciabantur; licet progressu temporis tam Alexandrini quam Antiocheni annos mundi et incarnationis a calendis Septembris communius inchoarint. Secunda hæc Orientalium æra incarnationis Dionysio magis probata fuit.... Quare æram Christianam, quæ hodie apud Latinos in usu est, inchoavit Dionysius, cum Antiocheni ab anno Juliano 46, dieque 25 Martii, ita ut secundus annus Cycli Dionysiani primus æræ Christianæ fuerit. Quæ facile admittimus, si de qualicumque investigatione vel supputatione temporis nati Servatoris accipiantur. Sed si de consuetudine annos a tempore illo, tanquam solemni epocha, numerandi et computandi loquantur, vereor ut nullo certo argumento vel indicio probari possint. Non igitur nos pœnitet communis sententiæ, qua Dionysius hanc consuetudinem primus inexistisse creditur, dum in Cyclo suo, æræ Diocletiani, Alexandrinis familiari, annos Domini nostri Jesu Christi substituit. Qua de re ipse in præfatione ad Petronium scribit : Quia sanctus Cyrillus primum cyclum ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo tertio cepit, et ultimum in ducentesimo quadragesimo septimo terminavit; nos a ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis inchoantes, moluimus circulis nostris memoriam impii et persecutoris innectere, sed magis elegimus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare; quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, et causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri evidentius eluceret. Quis vero credat, si æra hæc Christi ab initio sæculi v, saltem in Oriente vigeret, Theophilus et Cyrillus annos in cyclis et calendariis Christianis non illa potius quam Diocletiani, aut quavis alia, signaturos fuisse?

(a) Inde a primis Christianismi temporibus inva-
luerat cyclus octoginta quatuor annorum, in Occidente Victorii opera expolitus, in quo bis et tricies Pascha, diversa ab Alexandrino cyclo hebdomade, denuntiabatur, ut ostendunt Bucherius in Commentar. ad Victorii Can. pasch. cap. 8, pag. 164, et Henr. Noris. diss. 2 de Paschali Latinorum Cyclo, pag. 181. Conf. § 11.

(b) In Gallia cyclus Victorii quasi in propria ac domestica sede vixit. Concilium Aurelianense iv, anno 541, sub Childeberto rege habitum, cui quinquaginta ex plerisque Galliæ provinciis episcopi interfuerunt, canone 1 diserte sancivit : *Ut sanctum Pascha secundum lateranum Victorii ab omnibus sacerdotibus uno tempore celebretur. Quæ festivitas annis singulis ab episcopo, Epiphaniarum die, in ecclesia populi denuntietur.* Exemplum Paschatis ex decreto hoc secundum Victorii cyclum, anno 577 xiv calend. Mai. celebrati, quod secundum Dionysii cyclum incidebat in vii calend. Mai., lunam 21, memorat Gregorius Turonensis Historiæ Franciæ lib. v, cap. 17, et Chronicon Rhemense apud Labbeum in Bibl. mss. tom. 1, pag. 358. Aliud exemplum Paschatis, anno 690, regis Childeberti junioris decimo quinto, iv non. April., luna 22, atque adeo octiduo serius quam pascha Alexandrinum sive Dionysianum, indictum, occurrit apud eundem Gregor. Turonens. lib. x, cap. 23 Scaliger in addendis ad notas Eusebianas, pag. 276, se in pervetusto Eusebii codice, anno quinto Childeberti regis hæc adnotata legisse refert : *Pascha x calend. April., ascensio Domini fuit K. madias, per cyclum numerum annorum 140 repetito a capite cycli.*

Quæ verba explicans Norisius diss. de Cyclo pasch. Raven., cap. 5, pag. 180 : *Hic cyclus, inquit, est plane Victorianus, qui a capite, uti prædixi, anno Christi 560 repetitus, prodit annum 140 concurrentem cum anno Christi 699, quo Pascha contigit x calend. April.* Sed et octavo post Christum natum sæculo Victorianam Paschatis indicendi legem apud Francos adhuc vixisse, exemplis annorum 735 et 740 docet, ac Fredegarii testimonio confirmat Bucherius ad Canonem Victorii sub finem cap. 10. Quæ sane fidem facere videntur sententiæ Josephi Scaligeri, lib. ii de Emend. temp., pag. 156, usque ad Caroli Magni tempora cyclum Victorianum in Ecclesiis Gallicis regnum obtinuisse, affirmantis. A qua non multum discedit Antonius Pagi, cum in Critica ad Annal. Baronii ann. 760, num. 6, scribit : *Cyclum Victorianum sequebantur Galli, qui tandem sub Carolo Magno, si non antea, in Alexandrinorum placita concessere.*

(c) Chronicon Rhemense, loco dicto : *Anno 577, Hispani et Franci de Paschate celebrando dissentiant, Hispanis xii calend. April., Francis vero xiv cal. Mai. Pascha celebrantibus.* Quæ verba ostendunt Hispanos, eo tempore, neque Dionysianum neque Victorianum cyclum secutos fuisse. Idem confirmat concilium Toletanum iv, anno 633 habiti, canon 1 : *Solet in Hispaniis de solemnitate paschali varietas existere prædicationis. Diversa enim observantia laterculorum festivitatis paschalis interdum errorem parvurit.* Diversitas illa originem trahebat potissimum a temporibus quibus hæresis Ariana in regno illo vixit. Postquam enim Reccaredus rex catholicam religionem amplexus est, cum ea etiam cyclus Dionysianus apud Gothos, Hispaniam incolentes, invaluit. Atque hunc ipsum concilium Toletanum innuere videtur, cum l. d. pergit : *Proinde placuit ut ante tres menses Epiphaniarum metropolitani sacerdotes litteris invicem se inquirant, ut communi scientia edocti, diem Resurrectionis Jesu Christi, et comprovincialibus suis insinuent, et uno tempore celebrandum annuntient.* Nam communem illam scientiam catholicam interpretantur. Isidorus certe, metropolita Hispalensis, qui synodo illi interfuit, non modo cyclos Cyrilli et Dionysii lib. vi Originum, cap. 17, commendavit, sed et posteriorem ab anno 627 usque ad 721 continuavit.

(d) Britanni hoc loco intelliguntur veteres et nativi, qui ut religionem Christianam a Constantii Magni et patris ejus Constantii, imo, secundum nonnullos, inde a primis Christianismi temporibus ad se transmissam (vide Usseii Antiquit. Britan., cap. 1 seqq.), ita non minus ritus et instituta, quæ cum illa a majoribus tradita acceperant, arcte sibi tenenda et strictissime observanda putabant. Quare ab Anglo-Saxonibus, sæculo quinto patria ejecti, atque in Cambriæ angulum compulsi, non modo a pagani illorum superstitionibus abhorrebant, sed postea etiam de Christianis aut Romanis potius ceremoniis, quas Augustinus, vulgo Anglorum apostolus dictus, sub finem sæculi sexti a Gregorio pontifice Romano missus, in Angliam intulerat, ab iis dissentiebant. Non postremum istius inter Britannos, veteres, et inter Anglos, novos Christianos, dissensionis momentum in tempore Paschatis positum erat, quod hi, ritu Romano, secundum cyclum Dionysii, illi, more Latinorum antiquo, secundum cyclum 84 annorum, constituebant. De quo Beda, Hist. eccl. lib. ii, cap. 2 : *Non enim, inquit, Pascha diem dominicum suo tempore, sed a decima quarta usque ad vigesimam lunam observant; quæ computatio octoginta quatuor annorum circulo continetur.* Rationem istius circuli explicant Bucherius et Norisius locis dictis. Notam est concilium Pharense, a Pharensi monasterio, quod in agro Eboracensi situm, Dani postea deleverunt, appellatum (vid. Pagi Critica ad ann. 664, num. 5),

Scoti (a) et Picti (b); imo in ipsa Italia (c) non omnes statim Romanæ Ecclesiæ institutum secuti sunt. Sed sensim tamen paulatimque singulæ hæc gentes ad illius morem se conformarunt, adeo ut post Caroli Magni

inter utriusque partis sacerdotes, coram Alchfrido, regis Anglorum filio, habitum, in quo Willifridus abbas, postea episcopus Eboracensis, Anglorum sententiam de tempore celebrandi Paschatis eo successu defendit, ut Britones et Scoti Alchfridi iudicio inferioris discederent et causa caderent. Ea cura Walafidus in epitaphio suo hoc elogium consecutus est :

Præbaltis qui etiam solemnia tempora cursus
Catholici ad iustum correxit dogma canonis,
quem statueret Patres, dubioque errore remoto,
Certa sui genti ostendit moderamina ritus.

Ita quidem in Anglia *Scotorum secta* suppressa, s. ve, ut Beda lib. v, cap. 20, loquitur, *detecta et eliminata est*; sed nequaquam in Hibernia Scotorum et Cambria, Britonum sede, cessavit. Ac tametsi postea Elobodus episcopus cyclum Dionysianum in Venedotiam, sive Cambriam borealem, introduxit, ut ex Hamsfredi Lhuyd Frag. Britann. descript. fol. 55, et Chronico Cambrie pag. 17. ostendit Jac. Usserius in indice chronologico, Antiquitatibus Britannicis anexo, pag. 1172; Cambri tamen australes morem antiquum multo tenacius servarunt, de quibus intelligendus est Beda, cum lib. v, cap. 23, Britones etiam post Scotos Hyenses, anno 728, ad Anglicanæ Ecclesiæ sententiam perductos, *adhuc inveteratos et claudicantes a semitis suis solemnia Christi, sine Ecclesiæ Christi societate, venerari* scribit.

(a) Scotos in Hibernia insula, velut in propria sede, ponunt Beda et alii medii ævi scriptores. In illius Hist. eccl. lib. II, cap. 4: *Laurentius, Augustini, primi Anglorum episcopi, successor, non solum novæ quæ de Anglis collecta erat Ecclesiæ curam gessisse, sed et veterum Britannicæ incolarum, nec non et Scotorum qui Hiberniæ insulam, Britannicæ proximam, incolunt; populi pastoralem sollicitudinem impendisse dicitur. Idem Laurentius epistolam ad Hibernicæ incolas datam inscribit: Fratribus episcopis vel abbatibus per universam Scotiam. Qualis hæc Scotia sit, clare docet Isidorus Hispalensis, Orig. lib. XIV, cap. 6, his verbis: Scotia eadem et Hibernia, proxima Britannicæ insula, Scotia, quod a Scotorum gentibus colitur, appellata; et Orosius, lib. I, cap. 2: Hibernia a Scotorum gentibus colitur. Hanc appellationem insule illi propriam fuisse usque ad sæc. X, quo novum Irlandicæ nomen invaluit, ostendit Usserius, Antiq. Brit., cap. 16, pag. 751. Conf. quæ de veteri Scotorum origine, terris et distinctione, post Georg. Buchananum et alios, disputat William Temple in the Introduction to the History of England, pag. 22 seqq. Hi igitur Scoti, non minus ac veteres Britanni, in celebrando Paschate, Romanorum leges in Angliam invectas repudiabant, quo sensu nihil a Britonibus discrepare dicuntur Laurentio loco dicto, et plerumque in hac controversia ut Britonum socii memorantur. Ac tametsi progressu temporis gentes Scotorum quæ in australibus Hibernicæ insulæ partibus morabantur, ad apostolicæ sedis antistitis admonitionem, Pascha canonico ritu observare didicerant, ut Beda lib. III, cap. 3, loquitur, tamen septentrionalis Scotorum provincia, et omnis natio Pictorum tempore Oswaldi regis Northumbrorum, anno 642 perempti, Pascha dominicum more veteri celebrare pertendebat, hæc dicto. Eaque consuetudo apud illos duravit usque ad sæculum VIII, quo ineunte Adamnanus, abbas Hyensis, navigans in Hiberniam et prædicans, ac modesta hortatione declarans legitimum Paschæ tempus, plurimos eorum et pene omnes qui ab Hyensium erant dominio liberi, ad unitatem reduxit catholicam, ac legitimum Paschæ tempus observare perdocuit. Beda lib. V, cap. 16. Solis Hyensibus suis, monachis, inquam, Scotorum in Hyensi insula, quæ non magno*

A tempora, si solos fortasse Britones in Cambria excipias, vix ullam amplius dissensus vestigium occurrat (d).

fretò a Britannia discreta, donatione Pictorum, Scotis tradita fuerat, eo quod illis prædicantibus Picti fidem Christi acceperant (Beda lib. III, cap. 3). Adamnanus abbas Pascha Romanum persuadere non potuit. Vid. Beda lib. V, cap. 16. Tandem tamen et illi, defuncto jam Adamnato, consuetudini invalescenti cessarunt. Siquidem anno ab incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, quo, Osredo occiso, Coenardus gubernacula regni Northumbrorum suscepit: cum venisset ad eos de Hibernia Deo amabilis et cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Ecgbertus; hujus piis ac sedulis exhortationibus permoti, inveteratam illam traditionem parentum omiserunt, et catholico atque apostolico (Romano) more celebrationem præcipuæ solemnitatis instituerunt, teste Beda, lib. V, cap. 25; qui, nonnullis interjectis addit: Anno incarnationis dominicæ septingentesimo vigesimo octavo, quo Pascha dominicum VIII cal. Mai. celebrabatur, Ecgbertus, cum missarum solemniam celebrasset, eodem die migravit ad Dominum..... Mira autem divinæ dispensationis provisionis erat, quod venerabilis vir, non solum in Pascha transivit de hoc mundo, verum etiam cum eo die Pascha celebraretur, quo nunquam prius in eis locis celebrari solebat. Incidit illa conversio in tempora Dunchadi, decimi inter abbates Hyenses, quorum seriem ex Annalibus Ultoniensibus exhibet Usserius, Antiq. Britan., lib. XVI, pag. 701 seq.

(b) Picti, septentrionalem Britannicæ partem incolentes, ut religionem Christianam, ita et tempus celebrandi Paschatis a Scotis sæculo VI acceperunt, neque ante sæculum VIII Dionysii cyclum admiserunt. Beda, Hist. eccl. lib. III, cap. 4: *In tempore quidem summæ festivitatis dubios cyclos sequebantur, utpote quibus, longe ultra orbem positus, nemo synodalia paschalis observantia decreta porregerat.... Permansit autem hujusmodi observantia paschatis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum dominicæ incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. At tunc veniente ad eos reverendissimo ac sanctissimo Patre et sacerdote Ecgberto, de natione Anglorum, qui in Hibernia diutius exulaverat pro Christo, eratque doctissimus in Scripturis..... Correcti sunt per eum et ad verum canonicumque Paschæ diem translati. Notitiam et leges Paschatis, secundum Dionysii cyclum rite celebrandi, Picti potissimum Ceolfredo, abbati Wyrenst, acceptum retulerunt, cujus de illis epistola lectu digna exstat apud Bedam lib. V, cap. 22. Qua accepta, Naitanus, rex Pictorum, statim jussu publico misit ad transcribendum, descendendum, observandum, per universas Pictorum provincias circulos Paschæ decemnovennales, oblitteratis per omnia erroneis octoginta et quatuor annorum circulis.*

(c) Non statim cyclum Romanæ Ecclesiæ Dionysianum tota Italia receptum, aut Victorianum abrogatum fuisse, Victor, episcopus Capuanus, in fragmento libri de Paschate, apud Bedam, de Temp. Rat. cap. 4, his verbis docet: *Cum paschalis veneranda solemnitas quam die potissimum proveniret, per anni præsentis indictionem tertiam decimam (hoc est anno Christi 550, ut recte monet Scaliger, l. II de Emend. tempor., pag. 154) a nobis sollicite quaereretur, et juxta Patrum venerabilia constituta VIII cal. Mai. diceremus Resurrectionem Domini procul dubio celebrandam: aliquibus minime rationalibus visa est nostra responsio, eo quod Victorius quidam in Circulo paschali quem edidit, aliter diem dominicæ Resurrectionis affixerit, licet et hunc designaverit quem nos celebrandum pariter profiteremur.*

(d) Jam anno 664, in concilio Pharensi, universalem illum de Paschate secundum cyclos Alexandri-

§ XIV.

Ubi receptus erat cycclus Dionysianus, non modo tributa, tempus Paschatis, secundum illum quotannis celebrandi, indicantes describi, sed et notitia paschalis computi scriptis pariter ac viva institutione propagari solebat. Atque (a) ut medio ævo omnis liberalis doctrina apud solos fere homines religiosos, sive ecclesiasticos, residebat, ita hæc etiam

nos sive Dionysianos celebrando consensum, saltem transmarinum, Wilihelmis Scotis, antiqui moris tenacioribus, his verbis opposuit: *Pascha quod facimus, vidimus Romæ, ubi B. apostoli Petrus et Paulus vixere, docuere, passi sunt et sepulti, ab omnibus celebrari. Hoc in Italia, hoc in Gallia, quas descendit et orandi studio pertransivimus, ab omnibus agi consuevit. Hoc per Africam, Asiam et Ægyptum, Græciam et omnem orbem, quacunq[ue] Ecclesia Christi diffusa est, per diversas nationes et linguas, uno ac non diverso temporis ordine geri, comperimus, præter hos tantum, et obstinationis eorum complices, Pictos dico et Britones, cum quibus de duabus ultimis Oceanii insulis, et his non lotis, contra totum orbem stulto labore pugnant.* Majori jure sæculo viii consensum illum celebravit Beda, de Rat. Comp., cap. 14; ubi, post diversa Anatolii et Victorii statuta recensita, pergit: *Porro Ægyptii, in quorum sententia nunc catholica consentit Ecclesia, etc.* Gemina istis sunt que in codice Dighæano, quem sæculo ix exaratam, et ex multo antiquiori descriptum esse, alio loco ostendimus, sub titulo: *Scriptio primicerii notariorum ad Joannem papam de ratione paschali*, post alia leguntur: *Nunquam enim celebrant sanctum Pascha, nisi secundum apostolicam et catholicam fidem, ut in toto celebratur orbe a Christiana plebe, id est, secundum apostolicam regulam 318 sanctorum Patrum ac computum S. Cyrilli et Dionysii.* Nam in toto terrarum orbe sic Christi una columba, hoc est Ecclesia immaculata, sanctum Paschæ resurrectionis diem celebrat. Nam Victoris sedes apostolica non approbavit regulam Paschæ, ideo nec sequitur dispositionem ejus pro Pascha.

(a) Ita cum Picti sæc. viii sub Naitano rege Pascha eodem tempore ac Angli celebrare constituerent, statim circuli Paschæ decemnovennales per universas Pictorum provincias mittebantur, ad transcribendam, discendum et observandum. Beda, in Hist. eccles. lib. v, cap. 22.

(b) Plurima exstant non modo conciliorum decreta, sed regum quoque et imperatorum Christianorum edicta, quibus sacri ordinis hominibus studia computi paschalis commendantur: exempli gratia, inter Capitula Caroli M., data presbyteris ad Sals anno 804, hoc etiam occurrit: *ut cantum et computum scient.* Capitulare anno 805 editum cap. 5, de computo, præcipit, *ut veraciter eum discant omnes.* Capitula Waltheri Aurelianensis cap. 22, *ut omnes presbyteri calculandi peritiam habeant, et suos in id ipsum studioso erudiant.* Hincmari capit. 8: *Computo etiam necessario, et cantu, per anni circulum plenissime instruat.* Omitto alia hujusmodi passim obvia. Ad finem illum rectius obtinendum, Carolus M. anno 787 Roma discedens, præter cantores Romanorum et grammaticos peritissimos, etiam calculatores, cycli videlicet Dionysiani peritiam, secum duxit, ut est apud Ademaram, in Vita Caroli M. cap. 8. Quin ipse, teste Eginhardo, *artem computandi didicit.* Lege Steph. Baluzii notæ ad capitularia, col. 1155.

(c) Jam olim cycclus Victorianus, sæc. vi a Columbano abbate ex Hibernia ad Pictos, cum ipsa religione Christiana, translatus, utrobique in monasteriis, ab eodem conditis, propagatus fuisse, ostendit Beda, Hist. eccles. lib. iii, cap. 4. Item postea flosbat de cyclo Dionysiano. In Capitularibus Caroli

A disciplina ad illorum officium referebatur, et (b) in monasteriis propriam quasi sedem habebat. Exemplum (c) ejus rei præter cætera illustre præbet monasterium S. Remigii, quod archiepiscopi Rhemensis, totius Gallie primatis, curæ et præsidio quondam commissum (d), cum aliis litterarum studiis florebat (e), tum præcipue computi ecclesiastici rationem diligentissime tradebat (f), in eoque

M. lib. i, capit. 68, Aquisgrani ann. 789 promulgatum, et de ministris altaris Dei et de schola inscriptum, edicit ut *psalmos, notas, cantus, computum, grammaticam, per singula monasteria vel episcopia discant.* Item repetitur libri vi cap. 200 et 374.

(d) Archiepiscopus Rhemenses, a Tilpino usque ad Hugonem Veromanduacum, titulo abbatum S. Remigii usus esse, et hoc nomine monachis hujus cenobii præfuisse, licet maximam hujus curæ partem Præpositis sive Prioribus, ut vocabantur, Claustralibus, a se constitutis demandarent, ostendit Mabillon, Annal. Benedictin. tom. II, lib. xxvi, pag. 356.

(e) Scholas Rhemenses, ipsi Parisiensibus olim illustriores, ex instituto descripsit Jo. Launois, lib. de Scholis celebrioribus, cap. 21. Speciatim de monasterio S. Remigii, præter tot viros eruditos, qui ex illo prodierunt, Ebbones, Anshelmos, Robertos, illud demonstrat bibliotheca S. Remigii, omnium totius Gallie quæ hodie exstant, fortasse antiquissima. Vidisse memini catalogum ejus, tempore Hincmari Rhemensis scriptum, et velut rarum cimelium, ex bibliotheca Thuanea, in quam casa nescio quo pervenerat, cura Caroli Mauriti Tellierii, archiepiscopi Rhemensis, monasterio S. Remigii restitutum, in quo hi libri, præter cæteros edictum Caroli M. sub littera citatum illustrantes, occurrunt

C. I. *Musica Guidonis.*

XXXII. *Tabula computi.*

D. XI. *Sancti canones.*

XXIV. *Liber canonum et decreta pontificum.*

LXIV. *Lex Salica et leges Ripuariorum, Frisorum et Alemannorum.*

E. XII. *Liber computi.*

XXII. *Liber computi.*

XXVIII. *Canones collecti.*

Tametsi vero nonnulli ex libris in eo recensitis, temporum injuria amissi atque dispersi sunt, non pauci tamen restant, ipsius Hincmari manu signati et alia venerandæ antiquitatis documenta præ se ferentes.

(f) Nihil ad hoc probandum luculentius est inscriptione ante paucos annos Rhemis effossa, quam noddum, quod sciam, publici juris factam, una cum versione Gallica, et parte expositionis a doctissimo humanissimoque viro Henrico Eget, abbatis S. Remigii decano ac thesaurario, necum communicatæ, hic legera fortasse non ingratus erit.

Inscriptio vetus reperta in fundamentis novi monasterii abbatis S. Remigii Rhemensis die 1 Aprilis.

A. 8 ICCCXIII.

HUIC CLAUSTRO PO LENT STUDIO LOCA COMPUTIS APTA SICFARI PULTI SOLAMINE PRÆPOSITURAM INGENIO DECORANS PRIMAM QUAM CLAVIS HOC PARTE DOMUM CLARO STATUIT FUNDAMINA CONDENS IN MELIUS RELIQUAS ETIAM SI NOSCERE QUÆRAS COMPTA SALUTIFERI QUIBUS INSUNT DINDIMA JUSCIS.

Traduction.

L'étude du Comput, dont Sicfarius a donné de solides règles, fleurit dans les écoles de ce monastère. Il a fait honneur à la dignité de prieur par son esprit, et en faisant construire le magnifique appartement qui se voit au levant, il a aussi réparé la bibliothèque, où se trouvent, par ses ordres salutaires, les auteurs qui ont le mieux écrit de nos sacrés mystères, au faveur de ceux qui voudraient en acquérir l'intelligence. Il. 20

ceteris illius regni Ecclesiis (a) lucem præferebat. A
§ XV.

Quemadmodum vero Dionysius Exiguus Cyclum Cyrilli non integrum libro suo de Paschate inseruit, sed novum potius ad illius exemplum confecit; ita etiam qui postea operi huic manus admoverunt, Dionysii cyclum non tam descripserunt, quam continuaverunt et ad posteriora tempora accommodarunt (b). Ex magno eorum numero (c) omnibus notissimi sunt

Hæc inscriptio litteris Romanis majoribus insculpta lapidi, sex pedes longo, duos cum dimidio pedes lato, et quinque digitos crasso, sub terra tres fere pedes profunda inventa est in fundamentis monasterii S. Remigii. Præstabat ille vicem operculi loculo lapideo, figuris quibusdam ornato, ossa hominis defuncti cum reliquiis vestium continenti. Inveniebatur autem inversus, ita ut superficies litteris signata deorsum spectaret, ac ne quis forte epilaphium hic cogitet, scriptura malleo obtusa, ac tantum non deleta erat. Haud dubie igitur inscriptio illa quondam januæ sive fronti ædium imposita fuit, in quibus scholæ monasterii, ex instituto Caroli M. in capitulari Aquigranensi an. 789, cap. 70, habebantur. Sicfarius, cujus in illa mentio fit, fuit præpositus sive prior claustralis S. Remigii, paulo ante medium sæculum IX, circa tempus illud quo Ebbo archiepiscopus Rhemensis ejectus est: proximum antecessorem habuit Raduinum, successorem Rodefridum, qui hoc munere sub Hincmaro archiepiscopo Rhemensis fungebatur. Hujus Sicfarii tempore descripti esse videntur plerique codices in catalogo bibliothecæ S. Remigii, cujus paulo ante, col. 472, nota (e) meminimus, recensiti; ex quibus hodiernum in bibliotheca S. Remigii exstat liber computi, antiquissimum cycli Dionysiani et aliorum eo spectantium, de quibus infra dicemus, descriptionem complectens, qui ad hunc ipsum cyclum ædendum nobis profuit.

(a) Singulæ fore ecclesie, etiam minores, suum habebant computum, ad computum ecclesiæ cathedralis conformatum. Ita in bibliotheca S. Remigii exstat liber, sæculo IX, tempore Hincmari, scriptus, de Redibus ecclesiæ Remigianæ, qui, inter libros ædis ejusdam in villa *Peina*, S. Medardo sacræ, librum computi his verbis recenset: *In præscripta villa habetur ecclesia in honorem S. Medardi sacrata, antiquæ ibi velamina altaris... Missale Gregorii volumen 1, alterum manuale 1, ex diversis causis lectionaria 1, collectanea 1 a Pascha usque ad Adventum; Psalterium 1, comput. 1, Antiphonarium 1; Expositio in baptisterio volum. n 1; Hieronymi super Matthæum volumen 1. Paulo post de vico S. Remigii (vic S. Remy) ista leguntur: In præfata villa habetur ecclesia in honorem S. Remigii dicata, cui insunt: velamina altaris... Epistola Pauli, et VII canonica, et Apocalypsis cum explanatione: Pœnitentialis canonici vol. 1, Psalterium 1, QUATERNIONES 2 DE COMPUTO, quaterniones canonum 7, missale Gelasii vetustum vol. 1, lectionarii vetusti vol. 1. Alii quidam libri niss. de computo paschali et cyclo Dionysiano, reperiuntur in bibliotheca Colbertina, auspicio Joannis Baptistæ Colberti, administri regii, cura et studio Stephani Baluzii V. Cl. ex monasteriis Gallicis hinc inde comportati: quos perlustrandi copia, hujus ipsius indicio pariter ac commendatione benevola, mihi contigit.*

(b) Hinc in codicibus ex Dionysii libro descriptis, loco cycli Dionysiani, hæc aut similia verba reperias: *Hic autem cyclus Dionysii 5 decemnovennalibus constat, hæc est 95 annis, sumitque exordium a 532 anno incarnationis Domini, et desinit in 626 anno. Hunc ergo cyclum prætermisimus, eo quod totus præterierit. Exstant hæc verba in codice ms. Rhemensis 298, secundum veterem catalogum, D. IX, et in Colbertino 1020, quos infra pluribus describemus. Eadem in codice regio Parisiensi se reperisse testatur Petavius in notis ad append. de Doctr. temp., p. 890.*

S. Isidorus Hispalensis et venerabilis Beda, quorum ille Cyclum Dionysii usque ad an. 714 (d), hic usque ad annum 1063 extendit, atque adeo magnam illam periodum 532 annorum, quæ in se revoluta, easdem ferias paschales restituit, complevit (e); licet circuli, ut vocantur, Bedani, non quales ab ipso Beda conscripti, sed quales a Joanne Noviomago, ad illius mentem restituti sunt, in operibus ejus inveniantur (f). Ita videlicet antiquiores præ recentioribus,

(c) Quam multi passim hoc negotium susceperint, Ceolfridus abbas in epistola circa an. 710 ad Naitanum regem Pictorum, quam Beda, lib. v, cap. 22, recitat, his verbis recenset: *Successor ejus (Theodosii) Cyrillus seriem nonaginta et quinque annorum in decemnovennalibus circulis comprehendit. Post quem Dionysius Exiguus totidem alios ex ordine per schemate subnexuit, qui ad nostra usque tempora pertinebant. Quibus termino appropinquantibus, tanta hodie calculorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam ecclesiis plures sint, qui, mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facillime possint in quotlibet spatia temporis paschales extendere circulos, etiamsi ad quingentos usque et triginta duos voluerint annos. Quibus expletis, omnia quæ ad solis et lunæ, mensis et septimanæ consequentiam spectant, eodem quo prius ordine recurrunt. Ideo autem circulos eisdem temporum instantium vobis mittere supersedimus, quia de ratione tantum temporis paschalis instrui quærentes, ipsos vobis circulos Paschæ catholicos abundare probastis.*

(d) Isidorus proximam a finito cyclo Dionysiano enneadecaeterida, usque ad annum 721 extensam, describit Originum lib. vi, c. 17.

(e) Magnam illam periodum paschalem 532 annorum, tempore Bedæ in Anglia notam fuisse, clare docet Ceolfridus abbas in epist. an. 710 scripta; cujus verba paulo ante recitavimus. Quod vero nominatum Beda *paschales cyclos*, ut verbis Ceolfridi utar, *ad quingentos usque et triginta duos annos protenderit*, atque adeo Dionysii tabulas usque ad annum 1063 continuavit, ipse in libro de temporum Ratione, c. 63, testatur. Cum enim post 532 annos cuncta quæ ad solis vel lunæ cursum pertinent, eodem quo præterierunt tenore restaurari dixisset, hæc addit: *(quod ut apertius clarescat, placuit eundem plenario ordine circulum præsentis opusculo præponere, sumpto exordio a quingentesimo trigesimo secundo dominicæ incarnationis anno, ubi primum Dionysius circulum cepit, et perducto opere usque ad millesimum sexagesimum tertium ejusdem sacrosanctæ incarnationis annum: quatenus legentes qui quæ non solum præsentem vel futuram prospicere, sed et præteritum omnem paschalis statum temporis inerrabili possint intuitu respicere, atque ad dilucidationem prisæ lectionis annos omnes, qui aliquando in quæstionem venerant, quando vel quales fuerint, ex lentius agnoscant. Tom. II Op. Bed., pag. 119. Quæ verba aut non attendit, aut non recte intellexit Scaliger, dum lib. II de Emend. temp., pag. 155, periodum paschalem a Dionysio ipso usque ad annum 1063, a Beda usque ad annum 1595 perductam esse putat; quem errorem nec Petavius evitavit, dum lib. XII de Doctr. temp., cap. 3, pag. 404: *At Beda, inquit, complures alios circulos adjecit usque ad annum Christi 1595. Utrique forsitan, ut multis aliis, imposuerunt tabulæ Jo. Noviomagi, Bedæ operibus insertæ, quæ propterea vulgo pro Bedanis accipiuntur, sed perperam, ut mox demonstrabitur.**

(f) Exstant circuli illi tom. I Op. Bedæ, pag. 303 et Basileensis, cum hac Joannis Noviomagi præfatione: *Scriptis Bedæ annorum, qui sunt a Christo nato usque 1595, circulos decemnovennales 84, seu, si maris, et quod idem est, 28 ter geminatos, qui partim temporum injuria et descriptorum incitiis depravati sunt, partim etiam interierunt. Eos, quantum potuimus, alibi reposuimus, alibi emendavimus, ut essent*

qui præsentem in computando Paschate usum habebant, spreto et obscurati, sensim perierunt, et eruditorum quoque hominum notitiæ se subdixerunt, ut veram integri cycli Dionysiani formam non nisi per conjecturas, et eas quidem non felicissimas, indagandam et restituendam putarent (a). Hæ enim cum aliis erroribus, tum pervulgato illi, et hodiernum prope communi, quo æra Christi vulgaris a Dionysiana veteri diversa, et uno anno minor existimatur (b), occasionem præbuerunt.

§ XVI.

Ut clarius pateat quam parum cyclis Dionysii, per hujusmodi conjecturas restitutis, tribuendum sit,

integri, usque ad 1595. Posterior ætas, ubi horum annorum fuerit terminus, adjiciet plura. Ex parte repetuntur circuli illi eodem tomo, pag. 359.

(a) Henricus Noris., qui præter cæteros in illustrando hoc argumento plurimum studii et operæ poscit, Cyclum Dionysii plane in *deperditis* numerat diss. de Cyclo Ravenn. cap. 5, pag. 216. Formam ejus se ignorasse ostendit Binius, dum in notis ad Vitam Felicis V (Tom. IV Concil. Labbei, col. 1650), fragmentum ejus reperi scribit in Mariani Scoti Chronico ad an. 527. Nam apud Marianum ad an. 526 (falso enim citatur annus 527), non fragmentum Cycli, sed epistolæ cujusdam Dionysii de Ratione Paschatis, ad Bonifacium scriptæ, exstat, quam Petavius in app. operis de Doctr. temp., et Æg. Bucherius in Comment. de Doctr. temp. p. 489, ediderunt, et nos infra suo loco restitutam atque ex aliquot codd. mss. emendatiorem dabimus. Recte igitur Labbeus loco citato ad verba illa Bini in ora chartæ accipit: *Errat Binius. Nihilominus Guil. Cave, solum fortasse Bini editionem Conciliorum ante oculos habens, errorem illum in Historia litter. ad annum 533 repetit, et iisdem fere verbis inter Dionysii scripta recensuit Cyclum paschalem annorum 97 ab an. 527 incipientem, cujus fragmentum habetur in Mariani Scoti Chronico ad an. 527. Atqui cyclus Dionysii non est annorum 97, sed 95; neque incipit ab an. 527, sed 532. Propius rem tangit Dionysius Petavius, cum in appendice op. de Doctr. temp., pag. 890: Laterculus, inquit, Dionysianus octo vel novem versibus constabat, in quibus erant anni ab incarnatione Domini, indictiones, epactæ, concurrentes, cycli novemdecim annorum, decima quarta luna, dies Paschæ, et forteam littera dominicalis, ad eundem modum quo in cyclis Bedæ præscripta sunt. Quod ad annos incarnationis attinet, testatur Dionysius se quintam Cyrilli enneadecaeteridem cyclo suo præfixisse. Itaque cæpit ab anno Christi 513, quo quinta Cyrilli eunx decaeteris inii: ita tamen ut postremos annos sei, qui ex eadem supererant, a prioribus jam elapsis discerneret. Verisimile est autem, ad annum illum qui communis æræ numeratur hodie quingentesimus decimus quartum: cum incarnationem Domini statuerit in eo anno cui numerus aureus competit, I, estque periodus Julianæ 4713, a quo quingentesimus decimus quartus est ille ipse qui vulgo putabatur 513. In hoc cycli Dionysiani descriptione Petavius haud dubie secutus est tabulas quæ sub titulo *Circularum decemnovennalium Bedæ, una cum his quos scripsit Dionysius Romanus, cognomento Exiguus, et Cyrillus, usque ad annum 1595, Bedæ operibus insertæ, sed, ut paulo ante ostendimus, a Joanne Noviomago, potius ex ingenio concinnatæ, quam ex codicibus Bedæ, vel Dionysii Exigui, descriptæ sunt. Unde justas dubitandi causas habuit, quid in illis Dionysio, quid Bedæ, quid denique Noviomago, vel aliis posteriorum temporum computistis sit tribuendum, atque adeo 1° incertus est utrum laterculus Dionysianus 8 an 9**

A Noviomagenses illos, quos plerique omnes hucum secuti et pro Dionysianis amplexi sunt, paulo curatius perlustrabimus, et, quantum a veris cyclis Dionysii discrepent ostendemus. I. Circuli, quos Jo. Noviomagus vocat *secundum Dionysium*, ab anno primo ante æram Christi vulgarem incipiunt, et usque ad annum Christi 1595 continuantur; at Dionysiani non nisi ab anno Christi 532 usque ad ann. 626 procedunt. II. Illi singulari columna exhibent litteras dominicales, easque vitiose positas (c), Dionysio, si non prorsus ignotas (d), saltem omissas, ut quarum vicem in ejus cyclo sustinent concurrentes (e). III. Eadem in cyclo decemnovennali, annum 532 proxime

versibus constiterit; 2° litteras dominicales forteam additas fuisse, præter rem suspicatur; 3° verisimile indicat, quod falsissimum est, ad annum illum qui æræ communis hodie numeratur 513, Dionysium scripsisse annum quingentesimum decimum quartum.

(b) Opinionem qua vetus æra Christi Dionysiana ab hodierna nostra vulgari diversa, hæc vero Bedæ errore invecta creditur, Petavius in animad. ad Epiphani hæres. 1, p. 112, et lib. XII de Doctr. temp., cap. 2, pag. 402, defendit, multisque etiam eruditus viris, auctoritate sua potius quam ulla idonea ratione, persuasit, nominatim Wilh. Langio de Annis Christi lib. 1, cap. 1, p. 4; Æg. Strauchio in Breviar. chronol. lib. IV, cap. 40, p. 787; Papebrochio in Diatr. præl. ad Acta sanctor., tom. I, mens. April., § 24, fol. xix; Samueli Basnagio in Annal. polit. eccles., tom. I, p. 183; G. Alb. Hambergero, diss. de Epochæ Christianæ ortu et auctore, aliisque. Nullum enim aliud fundamentum habet, quam falsam illam de forma cycli Dionysiani, a se nunquam inspecti, conjecturam, paulo ante recensitam, quam vel sola veri cycli Dionysiani inspectio confutat. Legatur quæ contra hunc Petavii errorem recte monent Ant. Pagi in Critica ad Annal. Baronii, an. 527, p. 553, et Henr. Noris. in diss. de Cyclo Ravenn. cap. 5, pag. 215.

(c) Ita anno Christi 532 ponitur	B	pro	D	C
533	A		B	
534	G	F	A	
535	E		G	
536	D		F	E
537	C		D	

Et sic porro error continuatur usque ad finem.

(d) Dubitare adhuc licet utrum Dionysio Exiguo, non longe post initium sæculi IV Cyclum paschalem conscribenti, usus litterarum dominicalium cognitus fuerit. Ægidius certe Bucherius Comment. in Victorii Can. pasch., p. 132, illum sæculo V nondum agnoscit. Non nescio, in calendario quod imperante Constantio descriptum esse dicitur, et a Lambecio in tom. IV Comment. de Bibl. Vindob. exhibetur, illas apparere, eanque dominicalium characterum primam et antiquissimam memoriam vulgo judicari. Sed et hac ipsa de causa eruditus calendarii Vindobonensis antiquitas suspecta est, et Norisii judicio, si quis contenderet id genus litterarum a recentiori manu superadditum, nullo certo testimonio convinci posset, diss. 3 de Cyclo pasch., p. 192. Sed quocumque modo ita se habeant, hoc saltem pro certo affirmari potest, in omnibus quæ supersunt Dionysii scriptis, nullum litterarum dominicalium vestigium occurrere, quas tamen plerique omnes chronologi illi, velut præcipuo auctori, ascribunt.

(e) Quomodo concurrentes olim loco litterarum dominicalium adhibita fuerint, fisque responderint, infra ostendemus. Mirum id non animadvertisse Petavium, qui Dionysio, æque ac Noviomago, litteras dominicales, una cum concurrentibus simul, affinxit in app. op. de Doctr. temp., pag. 890.

antecedente, pariter ac in omnibus aliis, perpetuo adhibent æram Christianam, cum Dionysius, in illo se æram Diocletiani, qua Cyrillus usus fuerat, retinuisse, eique Christianam ab anno demum 532 substituisse, diserte profiteatur (a). IV. In eodem cyclo indictiones aliter quam a Cyrillo et corrupte numerantur (b). Taceo menda quamplurima, imprimis in columna sexta, ubi lunæ decimæ quartæ; et in columna septima, ubi Paschata ipsa perperam designantur atque in alienos dies transferuntur.

§ XVII.

Inter omnia quæ hucusque de cyclo Dionysiano in locum prodierunt, si antiquitatis et auctoritatis rationem habeas, principem facile locum tenet apographum lapidis, Ravennæ, in camera ecclesiæ metropolitana conspicuum, ab Henrico Norisio editum et illustratum (c). Neque enim hic immerito lapidem illum, ut monumentum *cycli Dionysiani, initio statim*, hoc est ipso sæculo vi, *ecclesiæ metropolitana Ravennatensi, eique contribulis episcopis, quos vocant, suffraganeis, probati ac recepti, commendare videtur* (d). Sed erraret, si quis illo totum diagramma cycli Dionysiani contineri putaret. Cum enim hoc octo columnis constet, in Ravennatensi quatuor priores, quæ certorum annorum numeros et characteres, quæ, puta Christianam, indictionem, epactas et concurrentes complectuntur, omissæ sunt, atque adeo quatuor tantum posteriores quæ ad designandos dies paschales, in orbem redeuntes, sufficere videbantur, apparent, videlicet, 1° *circulus lunaris*, 2° *lunæ decimæ quartæ paschales*, 3° *dies dominicæ festivitatis*, 4° *luna hujus diei dominicæ*, et ista quidem non columnis distincta, sed orbiculatim disposita sunt, ut ipso aspectu circulum referant (e). Ipse Norisius rotam suam Ravennatensem pro integro cyclo Dio-

nysiano, tantum abest ut venditet, ut hunc plane pro perditio habeat (f).

§ XVIII.

Quæ cum ita se haberent, Cyclum Dionysii nec integrum amplius exstare, nec nisi per conjecturas ejusmodi restitui posse, viris doctis plane credidi, priusquam codicis Digbæani in bibliotheca Oxoniensi Bodleiana inspiciendi copia mihi contingeret. Hoc enim libro verissimas *ἑνεαδεκαετηρίδων* Dionysianarum tabulas, quales ab ipso auctore olim editæ sunt, contineri, quo diligentius acquisivi, tanto certioribus argumentis cogitam indicavi. Cum liber ille præcipuam huic commentationi occasionem præbuerit, non alienum hoc loco videtur, notitiam ejus paulo ampliores quam catalogus ms. Angliæ continet (g) suppeditare. Scriptus est in membrana formæ minoris, illam quam octavam nominamus paululum excedentis; litteris Harum simillimis quas Mabillonius (h) sæculo viii tribuit. Primum in illo locum tenet cyclus paschalis ab anno Diocletiani 220, hoc est ann. Christi 513, per 20 enneadecaeterides, atque adeo usque ad annum Christi 892 continuatæ; ex quibus enneadecaeteridibus sex priores postea proferemus, et ipsissimum Dionysii cyclum constituere demonstrabimus. Illis subjungitur compendiosa quosdam temporum supputatio, ab orbe condito usque ad Caroli M. mortem deducta, et calendarium Romanum, cum aureis numeris, sive cyclis Latinorum et Alexandrinorum (i). Sequuntur deinde canones paschales, orationes et epistolæ Theophili, Proterii, Cyrilli, Paschasini, Dionysii, aliaque veterum scripta ad cycli paschalis explicationem spectantia, a Regenboldero sacerdote quodam collecta (j). Quibus tandem adduntur argumenta Ægyptiorum paschalia ex versione Dionysii, nonnullis quidem accessionibus aucta et

(a) In præfatione Cycli pasch. ad Petronium.

(b) Ita an. Christi 513 additur indictio viii pro vi
514 IX VII

Sic pascha anni 566 a die v cal. Apr.	transfertur ad calend. April.
567 III id. Apr.	ad prid. id. April.
568 cal. April.	ad calend. Maii.
569 XI cal. Maii	ad XI cal. April.
571 IV cal. Apr.	ad III cal. April.
583 XIV cal. Maii	ad XIV cal. April.
588 XIV cal. Maii	ad IV cal. Maii.

(c) Dissert. de Cyclo paschali Ravenn. annorum 95, una cum epochis Syro-Macedonum, Patavii primam edita, et Lipsiæ 1694 recusa.

(d) Loco dicto, pag. 173 edit. Lips.

(e) Rotæ hujusmodi, ut vocantur, paschales in antiquis libris, de temporum ratione scriptis, passim obvise sunt. Duorum imprimis codicum, in hoc genere antiquissimorum, recorder, in quibus illæ, Dionysii epistolis argumentisque paschalibus subjectæ, affud agenti obvenerunt; unus, sæculo ix scripti, in bibl. Remensi S. Remigii, n. 298, secundum veterem catalogum D. IX; alterius in bibl. Cottoniana. sub imagine Caligulæ A. 15.

(f) Vid. § 15, col. 475, not. (a).

(g) In catalogo libr. ms. Angliæ et Hiberniæ Oxonii an. 1697 edito, bibliothecæ Bodleianæ, classe 5, inter codices Kenelmi Digbæi, pag. 80, n. 1664, 63, index noster his verbis recensetur: *Liber sive tractatus admodum antiquus de Ratione Paschalis, cum*

515 X VIII.
Quæ aberratio ita usque ad ultimum cycli hujus annum continuatur.

(h) *veteri calendario et oratione Theophili Cæsarensis de eadem re, etc.; Proterii epistola, Tractatus Dionysii Exigui abbatis; Computatio Reginaldi sacerdotis; alius tractatus de Titulis paschalibus Ægyptiorum, etc. Næc omnia antiquissimo caractere exarata sunt, primis Christianorum Saxonum in Angliâ temporibus.*

(i) Mabillon., de Re Diplom. lib. v, tab. 9, p. 361.

(j) Geminum hoc calendarium est illi quod exstat in Bedæ Op. tom. I, p. 242, sub titulo: *Ephemeris, et apud Petavium, libro vi de Doctr. temp., cap. 5, licet ab utroque in multis etiam diversum.*

(k) Ipse nomen suum, paulo post epistolam 2 Dionysii ad Bonifacium, his verbis profertur: *Finit liber de Computations. Regenboldus, sacerdos de Pentonia, scripsit istum libellum, et quicumque legit, semper pro illo oret.* Quæ verba non esse librarii, sed collectoris, vel inde patet, quod non in fine libri posita sunt, sed plura, eadem manu scripta, subsequuntur.

interpolata, quæ tamen facile cum suis indicis, tum aliorum codicum comparatione discerni possunt. His demptis, nusquam argumenta paschalia tam integra vidisse memini: unde in his edendis codicem Digbæanum maxime sequemur. Si ætatem libri requiris, exaratus haud dubie est sub initium sæculi ix, quod, præter ductus litterarum, ostendit chronologia cyclis subjecta, quæ, ut paulo ante ostendimus, usque ad obitum Caroli M. et auspiciam imperatoris Ludovici Pii procedit (a). Cæterum ex multo antiquiori exemplari descriptus est. Nam primus cycli Dionysiani continuator, sive is Regenbottus, sive alius quicumque fuerit, qui proximas quinque enneadecasteridas, ab anno 627 usque ad 724 extensas, adjecit, et cujus ipsa verba in codice Digbæano retenta sunt, inæunte sæculo vii, atque adeo primis Christianorum Saxonum in Anglia temporibus, vixit, et anno Christi 646 hoc negotium suscepit, cum ultimæ enneadecasteridis Dionysianæ finis instaret (b). Quoniam igitur decem annis ex illa supererant, quibus et ipse librum suum paschalem usui esse volebat, cyclos Dionysianos, anno 626 demum finiendos, suis præmisit, secus ac juniores computistæ, qui post an. 626 cyclos suos ediderunt (c). Simili tamen de causa, sed rarissimo exemplo, etiam secundus continuator, qui cyclos illos paschales ultra an. 721 produxit, omnes quos in priori editione invenerat cyclos retinuit, atque adeo simul etiam Dionysianos, ab omnibus aliis junioribus computistis omissos, in uno fortasse codice Digbæano integros nobis reservavit.

§ XIX.

Cum postea diligenter, data occasione, libros tu-

(a) Verba codicis hæc sunt: *Secundum Julianum episcopum, ab initio mundi usque ad Christum, computantur anni 7000000. Secundum vero Hieronymum, ab Adam usque ad Christum anni v millia et xxix. Ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi usque obitum Caroli et imperium Ludovici, anni sunt 800000, et fuit ipso anno indictio vi.*

(b) Clare hoc docent verba ejus, quæ proxime post Dionysii epistolam 2 et ante illa quæ not. (j) protulimus leguntur: *Successor Dionysii Dionysius quondam urbis Romæ scientissimus abbas, utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latinæ, elegantis scientia præditus, paschali interea rationum decemnoventales numero 5, sagaci ingenio, anteriores composuit cyclos, exordium scilicet sumens ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi 532 anno, indictione x, usque 626 incarnationis annum indictione xiv, memoratorum cyclorum seriem continuam perduxit. Cum igitur memorati viri quintus nunc peragatur cyclus, ad cujus supplementum 10 adhuc supersunt anni, nostra prævidet par-*

PRIMVS CYCLVS DECENNOVENNALIS.

Initium:	ANNI	INDICTI	EPACTÆ	CON
	DV NRI	ONES	LVN.	CVR
	MV XPI			REN.
	B. DXXXII	X	NULLA	III
	DXXXIII	XI	XI	V
	DXXXIV	XII	XXII	VI
Finis:				
	MLXIII	I	XXVIII	II

(c) Vid. Dionysii Exigui præfat., sub fin.

(f) § 17, not. (c).

(g) Exemplis quibusdam ab anno 687 vel 688, in hoc codice, alia et antiqua manu subscriptus est

A Jussu de computo paschali pervestigarem atque evolverem, maxime in bibliotheca Cottoniana, Colbertina et Remensi, quarum illa inter Anglicanas, hæc inter Gallicas, hoc genere mss. facile locupletissimæ sunt; non nisi unum invenire potui, in quo Cycli Dionysiani retenti fuerint. Est ille bibliothecæ Colbertinæ codex MXX, in quo, post Dionysii præfationem, sive epistolam ad Petroniam, cycli illi decemnoventales eadem columnarum serie (d), et in nonnullis etiam correctiores ac in codice Digbæano, ab anno Christi 532 usque ad annum 1063 perducti, reperiuntur: quanquam ultimus Cyrilli cyclus, in codice Digbæano Dionysianis præmissus, desideratur. Cum vero Dionysius cyclos decemnoventales, non nudos, aut solos, sed cum prologo, argumentis paschalibus, aliisque eo spectantibus, in lucem emisserit; (e) quo ordine hæc omnia disposita fuerint, ex aliis antiquis libris paschalibus rectius quam ex Digbæano cognoscas. Quare ad illa ordinanda, pariter ac supplenda et emendanda, præter codicem Colbertinum, adhibuimus 1° codicem bibliothecæ Cottonianæ (quæ bibliothecæ regie Londinensi juncta, tota constat libris mss. optimis, magna cura collectis), in scripito Caligula A. 15, qui ante rotam paschalem, supra (f) citatam, præter epistolas paschales Theophrasti, Cyrilli, Paschasini, Proterii et Dionysii, hujus etiam argumenta paschalia complectitur, licet ad an. Christi 688 accommodata, ex quo simul de libri antiquitate judicare licet (g); 2° codicem S. Remigii Remensem CCLXX-XXVIII, secundum veterem catalogum D. IX, ubi post libros Bedæ de Natura rerum, de temporibus, de mensuris et temporibus, et de ratione

vitas, alios subsequentes cyclos decemnoventalium numero 5, ad instar superiorum cyclorum, rationabili dispositione componere. Initium facientes sexcentesimo vicesimo septimo incarnationis anno, indictione xv, usque in septingentesimum et vicesimum primum incarnationis Domini annum, indictione xv, certum præfixumque posuimus terminam. Quapropter monuimus lectorem, ut dum præfati venerabilis Dionysii quintus explicitus fuerit cyclus ad nostros subsequentes, ut diximus, cyclos quinque transitum faciat, et absque ulla erroris caligine, dies festissimos paschales, atque lunas per ordinem fide ratione reperiet. Eadem fere verba in codice Remigiano 298, sub titulo: *Prologus Felicitis, abbas Gullitani*, post præfationem, sive, ut vulgo dicitur, epistolam 1 Paschalem Dionysii Exigui, reperiuntur.

D (c) Vide § 15, col. 475, not. (a).

(d) Forma ac dispositio cycli Dionysiani in codice Colbertino talis est:

CYCLVS	XXII ^{mo}	DIES	LUNA
LVN.	LVNÆ	DOMI	IPSIVS
	PASCHÆ	NICA	DIEM
		PASCHÆ	
XVII	NON APR.	EI ID. AP.	XX
XVIII	VIII K. AP.	VI K. AP.	XVI
XVIII	ID. APR.	XVI K. AP.	XVII
XVI	XV KAL. MAI.	XII K. MAI.	XVIII

annus 525. Unde patet illum cum antiquioribus Dionysii argumentis paschalibus quorum exempla omnia ab an. 525 petita sunt, fuisse collatum. Etsi vero non negarim potuisse argumenta quæ ad an. 688

temporum, item capitula de quibus convocati computista interrogati responderunt, et epistolas paschales Cyrilli, Paschasiani, Proterii, Theophili et Morini, exstat *liber Dionysii Exigui* in quo epistola Dionysii ad Proterium cyclis ejus, æque ac in codice Colbertino, præfationis loco præmittitur: et quanquam ipsi cycli decemvovennales compendii causa, ut jam supra observavimus (a), omittantur; tamen argumenta paschalia, Dionysio discrete ascripta, et exemplis anni 791 illustrata, occurrunt. Codex ipse sub initium sæculi ix exaratus est (b), 3° Specialim epistolas Dionysii, et aliorum, paschales, non ex his tantum, sed ex compluribus etiam aliis libris antiquis manu exaratis (c), supplevimus et emendavimus.

§ XX.

Cycli hujus Dionysiani, pariter ac argumentorum paschaliū, quæ singulis illius columnis respondent, γρηγόρια, non modo codicum, quos diximus, in hoc

ab aliquo sæculi vii computista accommodata sunt, etiam a recentiori quodam librario sine mutatione describi; tamen alia indicia produunt, codice Cottonianum sæc. viii vel ix non esse recentiore.

(a) § 17, not. (c).

(b) In extremis libri paginis hæc verba leguntur: *Studio Bertigarii monachi liber S. Remigii*; quibus in hæcitur, illum cura Bertigarii, abbatis S. Remigii, sub Carolo Calvo, fuisse descriptum. Et in capitulis, de quibus convocati computistæ respondisse dicuntur, primum queritur: *Quot annos ab incarnatione Dei usque in præsentem tenere velint?* R. dcccvi.

(c) Imprimis ex codice Cottoniano in scrinio Tiber. E. 4, ex codice Bodliano F. NE, 3, 5, et ex regio Parisiensi, cujus varias lectiones excerptit *du Fresnois* in Chronico paschali, p. 479.

(d) In codice Digbæano post Dionysii epistolam 2 ad Bonifacium, fol. 69, ista leguntur.

Successor Dionysii.

Dionysius.... anteriores composuit cyclos, exordium unius ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi anno dxxxii, indictione x, usque ad dcxxxvii incarnationis annum, indictione xiv, memoratorum cyclorum seriem continuam perduxit. A. Idæ reliqua jam supra § 13, not. (b), plenius citata. In codice Colbertino Dionysii præfationi ad Petronium eique subjunctis cyclorum tabulis hic titulus præmittitur: *Incipit liber Dionysii Exigui. Domino beatissimo et nimium desideratissimo Patri Petronio, etc.* Eadem plano in codice Remigiano, post Morini, episcopi Alexandrini, disputationem de Ratione Paschatis reperitur.

(e) Dionysius in epistola 1, sive potius præfatione Cycli sui: *Nonaginta quinque annorum hunc cyclum studio quo valimus expedire contendimus; ultimum ejusdem beati Cyrilli, id est quintum cyclum, qui sex adhuc ex eo anni supererant, in nostro hoc opere præferentes; ac deinde quinque alios, juxta normam ejusdem pontificis, imo potius sæpe dicti concilii Nicæni, nos ordinasse profiteremur.*

(f) Dionysius loco dicto: *Qui vero sanctus Cyrillus primum cyclum ab anno Diocletiani centesimo quadragésimo tertio cepit, et ultimum in ducentesimo quadragésimo septimo terminavit; nos a ducentesimo quadragésimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis, inchoantes, nolimus circulis nostris memoriam impii et persecutoris innectere; sed magis elegimus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare; quatenus exordium spei nostræ potius nobis existeret, et causa reparationis humane, id est passio Redemptoris nostri evidentiùs eluceret.*

(g) Vulgaris error est, et jam supra notatus, cyclum Dionysianum initium cepisse ab anno Diocletiani 247, atque adeo *postremum Cyrilli Pascha* (quod in xii cal. Maii, anno Christi 531, incidit), anno suo

generis antiquissimum, auctoritas probat (d); sed alia etiam, quæ in tali causa expectari possunt, indicia evidentissima confirmant. Illud imprimis notandum est, quod quæcumque ipse Dionysius de hoc opere suo memorie prodidit, in codice Digbæano, quem præcipue secuti sumus, exacte conveniant. Exempli gratia: ultimum Cyrilli cyclum, in anno Diocletiani 247 desinentem, cyclis suis se præmississe scribit (e). Atqui in codice nostro ille et præmissus est, et in anno Diocletiani 247 desinit. Æra Diocletiani, a Cyrillo adhibitæ, Christianam se substituissæ testatur (f). At quomodo id factum sit, nonquam clarius quam in hæc Cyclorum editione perspicies. Initium cycli se duxisse ostendit ab anno Diocletiani 248, sive anno Christi 532 (g), lineam constituissæ anno 626 (h), et octo ejus columnas designat (i). Utramque hic clarissime deprehendas. Argumenta paschalia, conspectu Probi Junioris, cycle

primo complexum fuisse. Ita enim post Paulum Forzomproniensem et alios, ipse Petavius lib. xii de Doctr. temp., cap. 2, existimat. At enim *ab anno ducentesimo quadragésimo octavo Diocletiani se inchoasse*, Dionysius ipse, verbis modo citatis not. (c), discrete affirmat; idemque Beda, qui cyclum Dionysianum legit, de Rat. temp. cap. 55, his verbis testatur: *Qui in primo suo circulo quingentesimum trigesimum secundum dominicæ incarnationis annum in capite ponendo, manifeste docuit, secundum sui circuli annum ipsum esse quo ejusdem sacrosanctæ incarnationis mysterium cepit.* Utriusque auctoritate, pariter ac cycli Ravennatis testimonio Petavium consultat Noris. diss. de Cyclo Pasch. Rav., p. 205 seqq. Cum illo autem cyclo Ravennate noster hic quoque, ut in aliis, adamussum conspirat, et hoc modo incipit: *A. C. dxxxii indict. x, epact. nulla, concurr. iv, circulo lun. xvii, luna xiv Pasch. non. April., Pascha iii id. April. lun. xx.*

(h) Non minus de luce quam de initio cycli Dionysiani plerique chronologi errarunt, dum illum 532 annorum fecerunt, atque adeo usque ad an. Christi 1063 extenderunt. In quo Scaligerum § 15, not. (e), notavimus. Eum præter ceteros secutus est Carolus *du Fresnois* in præf. ad Chronicum paschale § 55, p. 28. Petavius, qui in eadem opinione fuerat, et duplicem Dionysii cyclum, alterum majorem 532, alterum minorem, 95 annorum, tribuerat. lib. ii de Doctr. temp., cap. 67, cum in Dionysii epistolam incidisset, errorem correxit, et ex ea *liquido constare* professus est, *cyclum a Dionysio constitutum fuisse, non annum 532, uti ipse cum plerisque omnibus arbitratus sit, sed annorum 95, in append. op. de Doctr. temp., pag. 89.* Nihilominus patrociniū vulgaris opinionis, jam se: e derejectum, de novo suscepit Antonius Pagi, mixtum tantum verbis præfationis Dionysianæ: *Ad nostrum primum cyclum, quem ab anno 248 ejusdem Diocletiani incepimus, lector accurrat.* Sed recte monet Norisius, de Cyclo Ravennat. cap. 4, p. 161, intelligendum hoc loco esse *primum cyclum decemvovennalem*, cujusmodi quinque integra illa 95 annorum periodus complectebatur. Etenim omni exceptione clariora sunt Dionysii verba: *Cyclus iste nonaginta quinque annorum, quem seimus, etc.* Si quis ne his quidem acquiescere vellet, omnem objectionem perturbationem expugnare possent vel sola illa *successoris Dionysii* verba, quæ ex codd. Digbæano et Remigiano § 18, not. (b), protulimus, ubi disertissime Dionysius ultra annum Christi 62, indict. xiv, cyclorum suorum seriem perduxisse negatur. Gemina illis est formula in antiquis libris paschalibus, qui cyclos Dionysii, ut præteritos, omittunt, præfationi ejus subjunctæ, et ex tribus mss. prolata § 15, not. (b).

(i) Omnes cycli sui columnas, et quidem easdem

lunæ 13, indictione III, hoc est anno Christi 525, conscripuit (a). Atqui in codice sæpe dicto atque a nobis bona fide expresso, omnia exempla argumentorum paschaliæ ab anno illo Christi 525 petita sunt. Quid quod singula loca, partim a Dionysio, partim a Beda et aliis antiquis scriptoribus inde citata, totidem verbis hic reperiuntur, ut in notis ad argumenta paschalia demonstrabimus. Quibus omnibus consensum exactissimum marmoris Ravennatis (b), velut cumulum adlere licet.

§ XXI.

Quod si alios non tenuit antiquissimorum populorum inde ab orbe condito fastos et annorum formas studiose persequi, eorumque vestigia in omni vetustatis memoria perquirere, si Hebræorum, Chaldaeorum, Persarum, Græcorum Romanorumque calendaria, jam dudum obsoleta et ignota, magna multum cura sibi a situ atque oblivione vindicanda putarunt; si nominatim Bucherio vitio non datum est quod Victorii cyclum, nonnullis tantum in Occidente ecclesiis olim probatum, et mille amplius annorum tenebris obscuratum, in lucem revocavit, et grandi satis commentario exposuit; multo minus hoc, quidquid est, operæ ac studii in cyclo Dionysiano, quo per tot sæcula universus orbis Christianus, ad constituendam anni rationem, usus est, edendo illustrandoque positum, jure reprehendi posse videtur. Etsi enim hic quoque in Romana Ecclesia jam ante 436 annos, et ab initio sæculi, quod agimus, decimi octavi, in universo imperio Romano abrogatus est; tamen in nonnullis regnis Christianis, quæ neque

quas editio nostra exhibet, Dionysius in præfatione his verbis conjunctim memorat: *Licet anni Domini nostri Jesu Christi ordinem suum continuata serie custodiant* (col. 1), *et indictiones* (col. 2), *per annos 15 solita revolutione decurrant, epactas etiam* (col. 3), *quas Græci vocant, id est, adjectiones annuas lunares 11, quæ 30 dierum sine in se redeunt, fixis regulis invenius adnotatas, decemnovennalem quoque recursum* (col. 5), *et paschales quartas decimas lunas* (col. 6), *easdem omnium annorum revolutione reperias; tamen tenorem similem constantiæ nequeunt custodire concurrentes dies hebdomadam* (col. 4), *et dies Paschæ Domini* (col. 7), *lunæque ipsius diei dominici* (col. 8). Singulas has columnas Beda de Rat. comp. cap. 47, et de Rat. temp. cap. 45 seqq., ex instituto describit. Exstant de hisdem cum in Operibus Bedæ, tom. 1, pag. 358,

A Gregorianam, neque novum calendarium nostrum admiserunt, hodiernum viget. Quid quod ipsa hodierna, præsertim Gregoriana, fastorum ratio, in qua epactæ pro numeris aureis assumptæ sunt, veteri methodo et aureorum numerorum doctrina plurimum adjuvatur, ut cum Clavio agnoscit Petavius (c). Ac si vel maximo ubique abrogaretur, saltem propter insignem, quam in veteri chronologia recte dijudicanda affert, utilitatem, minime negligendus esset. Etenim adhuc valet ratio qua Beda sæculo VIII, ad cyclos Dionysii, jam tum licet præteritos, recensendos, ac operi suo præmittendos se adductum esse scribit: *Quatenus legentes quique omnem præteritum paschalis statum temporis inerrabili possint intuitu respicere, atque ad dilucidationem præcæ lectionis, annos omnes, qui aliquando in quæstionem venerant, quando et qualis fuerint, evidentius agnoscent* (d). Multos certe errores Scaliger, Petavius alitque eruditissimi de doctrina temporum scriptores, si verum Dionysii cyclum insperxissent, vitassent, et inter eos non postremum ac hodiernum prope communem, quo æra hodierna Bedæ, ut auctori, tribuitur, et Dionysiana uno anno minor existimatur. Quid? quod vel hac una de causa monumentum istud nemini non cognita jucundum esse potest, quod, qua occasione, quo consilio, quo anno, quo auctore, æra illa, omnibus familiarissima, primum invecata, et loco Diocletianæ adhiberi cœpta sit, clarissime ob oculos ponat, ac præterea unicuique dijudicandi potestatem faciat, quam bene vel male nonnulli cyclum Dionysianum, quem interitus existimabant, per conjecturas suas restituerint.

tum in codice Digbæano versus hi memoriales:

Linea, Christe, tuos prima est quæ continet annos,
Atque secunda tenet cycli quæ iudicio consert.
Servabit numeros epactis tertis certos,
Quarta dies numerat septem bissextilis anni.
Quinta tibi cyclos lunaris computat anni.
Jam quartus decimas designat sextaque lunas.
Septima nam Paschæ ostendit tempusque dicæque.
Etate hunc monstrat novissimus ordo.

(a) Legatur præfatio Dionysii sæpe dicta, sub lin. et conferantur quæ supra § 11, not. (d), de ætate ejus annotavimus.

(b) De marmore hoc leg. § 17.

(c) Sub init. lib. vi de Doctr. temp.

(d) Beda, de temp. Rat. c. 63.

INCIPIT LIBER DIONYSII EXIGUI^a.

PRÆFATIO^b.

Domino beatissimo et nimium desideratissimo patri, Petronio, episcopo, Dionysius Exiguus.

^a Inscriptio hæc in codice Remensi 298, et in Colbertino 1020 hisdem verbis legitur.

^b Præfatio hæc (ita enim ipsi Dionysio p. 61, vocatur) a Petavio in appendice operis de Doctr. temp., pag. 874, et ab Ægid. Bucherio in Comment. de Doctr. temp., pag. 485, titulo *epistolæ à Dionysii Exigui de Ratione Paschæ*, edita, a nobis vero

initio tom. col. 19, hanc epistolam exscripsimus, jam de pretiosissima Guillelmi Jauvi editione reperta desperantes, quam serius cum aliis omissis in supplementi vicem recedere meditabamur. Hic autem illam ipsam epistolam

Paschalis festi rationem, quam multorum diu frequenter a nobis exposcit instantia, nunc, adjuti

cum pluribus aliis codd. mss., nominatim Bodleiano F. N E, 3, 5, qui in catalogo mss. Angliæ recensetur p. 122, num. 2372; Cottoniano, Tiber, E, T, et Digbæano 63 collata est, non neglectis variis lectionibus, quas Carolus du Fresne in Selectis ad illustrationem chronici paschalis num. 22, p. 479, ex codice Parisiensi excerptis. Compendii causa in notis codicem

stolam reponere non dubitavimus cum propter integritatem operis tum etiam propter notarum copiam quibus in hac editione locupletatur. Eox.

precibus vestris, explicare curavimus^a. Sequentes per omnia venerabilium trecentorum et octodecim pontificum^b, qui apud Nicæam, civitatem Bithyniæ, contra vesaniam Arii convenerunt, et jam rei hujus absolutam veramque sententiam; qui quartas decimas lunas paschalis observantiæ, per novemdecim annorum redeuntem semper in se circulum, stabiles immotasque fixerunt^c, quæ cunctis sæculis, eodem quo repetuntur^d, exordio, sine varietatis labuntur sicursu. Hanc autem^e regulam præfati circuli, non tam peritiam seculari^f quam S. Spiritus illustratione sanxerunt, et velut anchoram firmam ac stabilem huic^g rationi lunaris dimensionis apposuisse cernuntur. Quam postmodum nonnulli^h vel arrogantia despicientes, vel transgredientes inscitiaⁱ, Judæis inducti fabulis^j, diversam atque contrariam formam festivitatis unice^k tradiderunt. Et quia sine fundamenti soliditate non potest structura-ulla consistere, longe aliter in quibusdam annis dominicum Pascha et lunæ computum præstingere maluerunt, inordinatos circulos ordinantes^l; qui non solum nullam recursus stabilitatem, ve-

regium Parisiensem per A, Bodleianum per B, Cottonianum per C, et Digbæanum per D, signabimus. Colbertianus enim et Rhemensis cum Parisiensi fere conveniunt, ut si unum ex his noris, omnes noveris.

^a D. curamus.

^b C addit exempla.

^c Quid Patres Nicæni de tempore Paschatis celebrandi constituerint, in Historia cycli Dionysiani, § 6, ostendimus, et simul huic Dionysii locum excussimus.

^d Hanc lectionem omnes codices nostri confirmant, ut adeo falsi sint qui substituunt, reponuntur.

^e In D autem deest.

^f Vocem hanc ex A et C reponimus pro : *singulari*, quod est in aliis.

^g Credas de Scaligero vaticinari Dionysium; qui disponendi ac celebrandi Paschatis rationem ex Judaico computo præscripsit: nec aliter censuit rite peragi posse, nisi recultorum ille cyclus in usum Ecclesiæ veniret, quod satis lib. v de Doctr. temp. refutatum est. PETAVIUS.

^h Ita C. cæteri, *inscientia*.

ⁱ Innotuit cyclum veterem Latinorum 84 annorum, multis quondam Ecclesiis occidentalibus usitatum, et a Judæis primum acceptum, licet postea in nonnullis mutatum et emendatum. Judæos enim cyclum 84 annorum ex periodo Calippica et ogdaeteride compositam, jam sub imperio Syromacedonico adhibuisse, ad Pascha, aut potius tempus novilunii, rite indagandum, refert Epiphanius, hæresi 51 Alogorum. Leg. Æg. Bucherii commentar. in Victor. Can. pasch., cap. 6, p. 132 et 140, et Noris. singulari di. s. de paschali Latinorum Cyclo.

^j A, *antiquæ*.

^k Ita omnes nostri mss., Bucherius tamen alios legere monet *ordientes*.

^l C, *Archiepiscopi*.

^m Vid. Hist. cycli Dionys., § 8.

ⁿ C, *Alexandriani*.

^o Vid. Hist. cycli Dionysii, § 9.

^p Ib., § 10.

^q C et D, *reverendæ*; A, *reverenda*.

^r Ita A. Alii, *desciverunt*.

^s Ita Gallici codd.; sed Anglicani habent *circulum*.

^t Lege cap. 67 et 68 libri xi de Doctr. temp. Inde scies factum esse Geonadium, qui a Nicæno concilio conditum fuisse putavit annorum 95 cyclum, eundemque Theodosio principi oblatum a Theophilo.

A rum etiam cursum præferunt errore notabilem.

Sed Alexandrinæ urbis archiepiscopus¹ B. Athanasius^m, qui etiam ipse Nicæno concilio, tunc S. Alexandriⁿ pontificis diaconus, et in omnibus adjutor, interfuit, et deinceps venerabilis Theophilus^o et Cyrillus^p ab hac synodi veneranda^q constitutione minime discesserunt^r. Imo potius eundem decemnovennalem cyclum^s, qui enneacaidecaeteris Græco vocabulo nuncupatur, sollicite retinentes, paschalem cursum nullis diversitatibus interpolasse monstrantur. Papa denique Theophilus^t, centum annorum cursum Theodosio seniori principi dedicans, et S. Cyrillus, cyclum temporum nonaginta et quinque annorum componens, hanc sancti concilii traditionem, ad observandas quartas decimas lunas paschales, per omnia servaverunt. Et quia studiosis et querentibus scire quod verum est debet ejusdem circuli regula fixius inhærere, hanc post *præfationem* nostram credidimus ascribendam.

Nonaginta quinque igitur^u annorum hunc cyclum^v, studio quo valuimus expedire contendimus, ultimum ejusdem B. Cyrilli, id est, quintum cy-

Atqui Cyrillus, Theophili successor, hunc primum fabricatus est; ut hic Dionysius indicat. PETAVIUS.

^u Ita D. In C deest; in aliis legitur, *autem*.

^v De Cyclo Dionysiano multa et ab aliis dicta sunt, et a nobis variis in locis allata; quorum summam non alibi opportunius quam ad ipsa Dionysii verba colligemus. Annus Alexandrinus (Iude enim disputandi sumatur initium) quatuor mensibus civilis Romanorum anni primordium antecedit; ecclesiastici vero, qui a Paschate proficiscitur, mensibus amplius septem. Rursus Dionysius Exiguus annos cycli sui a decima quinta luna paschali orsus est, ut ex epistolæ² digrammate liquet. Quare paschalis neomenia anni finem, Pascha ipsum anni primordium occupat. Jam vero Cyrillus cyclum suum inchoasse dicitur ab anno Diocletiani 153, qui apud Alexandrinus cœpit a 29 die Augusti, in anno Christi 436, cyclo lunæ Romano 19, Alexandrinæ vero 1 ineunte. Unde primum pascha Cyrilliani cycli fuit anni Christi 437. Post expletas enneacaeteridas quatuor, et annos 13 de quinta, hoc est, confectis annis 89 de ennecontapentæteride Cyrilli, Dionysius Exiguus, cum labem cycli istius animadverteret, animum adiecit ad emendandum. Scribit enim epistola³, sex adhuc annos de Cyrilli quinta enneacaeteride reliquos esse. Ergo inter Pascha anni Christi 525, indictionisque III, et anni 526, indictione IV, commentabatur ista Dionysius, ut ex ejus verbis intelligitur, quæ lib. XII, sub finem capitis 3, castigavimus ex Mariano Scoti. Postremum Pascha Cyrilliani cycli incidit in annum communis æræ 531, labente anno Diocletiani 247 (*potius* 248) aureo numero XIX; ideo primus annus cycli Dionysiani initium habuit a decima quarta paschali, quæ est XV cal. Mai., sive dies 17 April.; ac neomenia, ut ita dicam, anni primi Dionysiani est illa ipsa decima septima dies Aprilis. Quod cum Beda ceterique hactenus non animadvertissent, Dionysianam æram atque cyclum uno anno labefactarunt. Primus annus cycli Dionysiani cœpit anno periodi Julianæ 4712, aureo numero XIX; desit autem anno 4713 die 5 April. Sed omnino videnda sunt quæ lib. XII, c. 2 et 3, de hac re scripsimus. PETAVIUS.—Errasse hic Petavium, ipsa veri Cycli Dionysiani a nobis editi insperio docet. Verum est, Dionysium in epistola ad Bonifacium annos NB, LUNARES numerare a luna 14 paschali, quæ anno Christi 5. 4 fuit dies 17 April., dum videlicet experimentum capere docet, utrum luna 14 sive terminus paschalis, anni

clum ^a, quia sex adhuc ex eo anni supererant, in nostro hoc opere preferentes; ac deinceps quinque alios juxta normam ejusdem pontificis, imo potius saepe dicti Nicæni concilli, nos ordinasse, profiteamur. Quia vero S. Cyrillus primum cyclum ab anno Diocletiani centesimo quinquagesimo tertio cepit et ultimum in ducentesimo quadragesimo septimo terminavit, ^b nos a ducentesimo quadragesimo octavo anno ejusdem tyranni potius quam principis, inchoantes, nolimus circulis nostris memoriam impii et persecutoris innectere, sed magis elegimus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi annorum tempora prænotare; quatenus exordium spei nostræ nobis existeret, et causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri, evidentius eluceret ^c.

Hoc præterea lectorem putavimus admonendum, quod circulus iste ^d nonaginta et quinque annorum, quem fecimus, cum, finito tempore, in id ipsum reverti cœperit, non per omnia propositam ^e teneat firmitatem. Nam licet anni Domini nostri Jesu Christi ^f ordinem suum continuata serie custodiant, et indicationes per annos quindecim solita revolutione

de quo quaeritur 532 recte investigatus et constitutus sit. At perperam hinc inferitur primum annum cycli Dionysiani, secundum æram Christi numeratum, qui N. B. solaris est, ex mento Dionysii, initium habuisse ab illa 14 luna paschali anni 531. Quod mirum est Petavium et tot alios eum secutos non animadvertisse.

^a Ita A et B. Alii, *circulum*.

^b C, *elucesceret*.

^c A, *cyclus ipse*.

^d A, *prepositam*.

^e Laterculus Dionysianus octo vel novem versibus constabat, etc. Adnotationem hanc Petavii jam supra in Hist. cycli Dionysiani, § 15 nota (a) attulimus, et quid in ea vere, quid falso de forma cycli Dionysiani conjecerit, indicavimus.

^f C, *eadem*.

^g Explicatum hoc est lib. II de Doctr. temp., cap. 67, p. 226 et 227. PETAVIUS.

^h A, *septimanæ*.

ⁱ A, *Dominicæ*.

^j Vide quæ ad hunc locum disputat Petavius, lib. II de Doctr. temp., c. 67.

^k A et C, *septimanarum*; alii, *septem dierum*.

^l C, *septimo*.

^m B et C, *recursu*.

ⁿ C, *deficiat*.

^o C, *bis*.

^p Ita initio cycli Dionysiani an. Christi 532, cyclo solis 19, D C aureo numero 1, paschalis dominica dies signatur ut id. Apr., luna xx; verum evoluto cyclo annorum xcv, anno Christi 627. Dominica paschalis in cyclo Isidori notatur *prid. id.*, id est die XII Aprilis, luna XXI, ac proinde, quod bissextus anno Christi 532 inseritur, in repetita periodo, ut ait Dionysius, *Pascha Dominicum cum sua luna vario modo rationis occurrit*, cum illud in proximum diem descendat, ac lunæ ætas augetur. Sed major etiam variatio accidebat, quoties anno bissexti luna decima quarta Paschalis, incidens in diem dominicam, festum in proximam dominicam ac lunam XXI transmittibat. Tunc enim in cyclo instaurato Pascha in anteriore hebdomadem retrocedebat. Ita anno bissexti Christi 448, cyclo solis 9, ac, luna XI, in cyclo Cyrilli memoria paschalis affixa, secundum canones Alexandrinos, diei XII Martii

A decurrant, opactas etiam, quas Græci vocant, id est, adjectiones annuas lunares undecim que triginta dierum sine in se redeant, fixis regulis inventas adnotatas, decemnovennalem quoque recursum, et paschales quartas decimas lunas, easdem ^q omnium annorum revolutione reperias; tamen tenorem similitum constantiæ ^r nequeant custodire concurrentes dies hebdomadam ^s, et dies Paschas Domini ^t, lunaque ipsius diei dominici ^u. Concurrentium autem hebdomadam ^v ratio, quæ de solis cursu provenit, septeno ^w annorum jugi cirenitu terminator. In quo per annos singulos unum numerare curabis; in eo tantummodo anno in quo bissextus fuerit, duos adjicies. Quæ causa etiam facit ut non per omnia circulus iste nonaginta quinque annorum suo recur-

B sui ^x concordari videatur. Nam cum in cæteris annis non dissentiat ^y, in illis ^z solis, in quibus se bissextus interset ^{aa}, Pascha dominicum cum sua luna vario modo rationis occurrit ^{ab}. Sed hi qui ordine fixo ^{ac} per omnia decurrunt tempora, mobilium casum ^{ad} sua stabili circuitione sine ulla possunt difficultate dirigere. Et ideo post expletionem xcv annorum ^{ae}, cum harum rerum diligens ad exordium redire ve-

prodebat lunam die 4 Aprilis, dominica; unde dictum Pascha in diem XI Apr. luna XXI. At post annos xcv, videlicet anno Christi 543, eodem cyclo lunæ XII, solis XX, lit. D, luna decima quarta paschalis in cyclo Dionysiano signatur ut non. Apr. Pascha autem NONIS APR. LUNA XV, ac proinde Pascha una prius hebdomade, sive sex ante diebus, quam anno 448 celebratum fuit. NONIS. diis. 3 de Cyclo paschali, p. 163.

^q D, *decurrit*

^r Concurrentes Cyrilli, nec non litteræ dominicales, propter labem cycli, tenorem suum retinere non poterant. Ob id aliam seriem Dionysii apposuerat concurrentium et litterarum; initio ab anno primo ennecontapentaeteridis suæ docto, qui est an. Christi 531. Unde pro eo, quod in mas. et apud Bedam legitur: *mobilem casuum*, emendandum censimus *casum*. PETAVIUS. — Dupliciter hic erravit Petavius, primo, dum seriem concurrentium et litterarum dominicalium simul Dionysii cyclo insertam fuisse credidit. Vid. Hist. cycli Dionys., § 16. Deinde, dum hujus initium ab anno vulgari 531 repetitum falso scripsit. Vid. ejusd. Hist., § 20, et col. 481, not. (g).

^s Ita B et D: rectius certe quam *casuum*, ut est apud Bucherium. Loquitur enim Dionysius de casu mobilium dierum paschalium, ut observat Norisius: loc. cit. p. 19. Recte igitur hic conjecit et emendavit Petavius. In C multo aliter legitur, *immobilium casuum*.

D ^t Cyclis suis quinque Dionysius præfixerat ultimum Cyrilli, de quo sex erant anni residui. Admonet igitur, ut expletis annis suis 95, redeatur ad idem initium, non cycli Cyrilli quinti, sed primi sui. In quo perdifficilis inest quaestio. Videtur enim Dionysius cyclum annorum 95 talem existimasse, ut in ordine ferias, et paschales dominicas, ac lunæ dies representaret. Quod tamen paucis ante versibus negaverat; et res ipsa fieri non posse demonstrat; ut ex laterculo discas, quod lib. XI de Doctr. temp., p. 227, descripsimus. Itaque præfationis illius auctor, quæ apud Bedam circulis Dionysii præfigitur, primum illum Dionysii Cyclum, ad quem confectis annis 95 recurrendum esse monuit, de cyclo magno 532 annorum interpretatur. Verum nihil ejusmodi Dionysianis ex verbis exculpi potest. Nam primum cyclum suum appellat eum quem a se constitutum paulo ante dixerat, annorum quinque et nonaginta. Crediderim

luerit, non ad quantum cyclum S. Cyrilli, quem no-
bis necessario proposuimus, sed ad nostrum pri-
mum vigilantiter excurrat; et a ordine quo diximus
per eos qui firmum cursum retinent, eorum b pro-
gressura, qui videntur titubare, sustentet c.

Illud quoque non minori d cura notandum esse
censuimus, ne in primi mensis agnitione fallamur.
Ilic enim pene cunctus error e discrepantiæ pascha-
lis exoritur, dum temporis initium ignoratur f. Nam
cum Dominus omnipotens hanc sacratissimam so-
lemnitatem celebrandam filiis Israel, qui ex Ægy-
ptia servitute liberabantur, indiceret, ait in libro
Exodi g ad Moysen et Aaron in terra Ægypti: *Men-
sis iste principium mensium, primus erit in mensibus
auti. Itemque ibidem h: Primo, inquit, mensa, de-
cimo quarto die mensis, ad vesperam i comedetis
azyma, usque ad vigesimum primum ejusdem ad ve-
esperam.* In Deuteronomio j quoque idem legislator
Moyses ita populum de hac re commonet, dicens:
*Observa mensem novarum frugum, et verni primum
temporis, ut facias pascha Domino Deo tuo, quoniam
in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægy-
pto noctu k.* Tanta hac auctoritate divina claruit,
primo mense, decimo quarto die, ad vesperam, us-
que ad vigesimum primum, festivitatem paschalem
debere celebrari. Sed quia mensis hic unde sumat
exordium vel ubi terminetur, evidenter ibi non legi-

equidem, Dionysium ad eundem cyclum 95 anno-
rum, concurrentium, litterarum dominicalium, do-
minicarum paschalium ac lunæ dierum geminatos
apposuisse versus; et notasse, quibus vertentibus
cyclis, quæ concurrentium ac litterarum, etc., series
capienda foret. Fortassis etiam ex periodi Victorianæ
annorum 532 methodo illas ipsas mutabilium chara-
cterum series ascripsit. In cyclo magno Victorii en-
necontapentacteterides sunt quinque solidæ, cum an-
nis 57, sive cyclis tribus. Sex igitur istiusmodi ver-
sus Dionysius instituit, qui concurrentium, litterarum,
etc., ordinem continebant. Anno Christi 457, quo
primum Cyrilli pascha fuit cyclo solis 26, littera do-
minicalis erat C, concurrentes 4, pascha die 2 Apri-
lis. Evolutis 95, anno Christi 552, concurrentes fue-
runt 4, littera dominicalis D C. Sed bissextilis ratio-
nem conturbat. Quippe anno quarto cycli Cyrilliani,
qui est Christi 449, littera fuit G F, cyclo solis 1,
lunæ 4, concurrentes Martio mense 1, pascha die 7
Aprilis. At anno quarto cycli primi Dionysiani, qui
fuit Christi 533, littera dominicalis erat G, concu-
rentes 7, pascha die 8 Aprilis. Itaque non redeunt in
orbem annales characterum post annos 95. Nam et
paulatim discrepantia major existit, ut ex laterculo
libri ii, pag. 227, patet. Ideo diversos characterismo-
rum istorum ordines ad ennecontapentacteteridem
sumum Dionysius accommodavit, quas sine dubio, ex
majoris cycli methodo, uti diximus, accepit. PETA-
VIUS. — Vanæ sunt conjecturæ, quibus difficilem,
quam sibi fingit, questionem solvere conatur Peta-
vius. Iis omnibus supersedere possumus, si, non
dicam, cyclum Dionysii, Petavio ignotum, sed vel
ipsam hanc præfationem illius diligentius inspiciamus.
Nam cum cyclum suum 95 annorum, non per omnia
propositam firmitatem tenere, dixisset, luculenter
ostendit, quenam cycli sui columnæ illam firmitatem
teneant, quæ minus. Ad illas videlicet refert 1° an-
nos Christi, 2° indictiones, 3° epactas, 4° circulum
decemnovennalem, et 5° lunas 14; ad has, 1° con-
currentes, 2° dies Paschæ, 3° lunam diei dominice.
Expletis igitur 95 annis, ad primum cyclum NB. vi-

lur, præfati venerabiles l trecenti et octodecim pon-
tifices antiqui moris observantiam [et m] exinde a
sancto Moysè traditam, sicut in septimo n libro Ec-
clesiastica refertur Historiæ, solertius investigantes,
ab octavo idus Martii usque in diem nonarum
April. o natam lunam facere dixerunt primi mensis
exordium; et a duodecimo die calendarum April.
usque in decimum quartum calendæ Mai. lunam de-
cimam quartam solertius inquirendam p; quæ quâ
cum solis cursu non q æqualiter volvitur, tantorum
dierum spatiis, occursum vernalis æquinoctii conse-
quatur r, qui a duodecima calendarum Aprilium die,
cunctorum Orientalium sententiis, et maxime Ægy-
ptiorum, qui calculationis præ omnibus gnari sunt,
specialiter adnotatur. In quo etiamsi s luna decima
B quarta sabbato contigerit, quod semel in nonaginta
quinque annis accidere manifestum est, sequenti die
dominico, id est undecimo cal. April. luna decima
quinta, celebrandum Pascha eadem sancta synodus
sine ambiguitate firmavit, hoc modis omnibus admo-
nens, ut ante duodecimum calend. April. lunam de-
cimam quartam paschalis festi nullus inquireret;
quam non primi mensis, sed ultimi, esse con-
staret.

Sed nec hoc prætereundum esse putavimus t,
quod nimis errant qui lunam peragere cursum sui
circuli triginta dierum spatiis æstimantes, duodecim

gilanter, et ita recurrere jubet, ut per eos cyclos, qui
firmum cursum retinent, eorum progressus, qui videntur
titubare, sustentetur, sive secundum leges cycli Alexan-
drini, quas vocat argumenta paschalia, constituatur.

- C
a C, ex.
b C, eorumque.
c C, sustinet. D, sustinent.
d C, minima.
e C, error cunctis.
f Quatuor hæc proxima vocabula in A desunt.
g Exod. xii, 2.
h Ibid., vers. 18.
i Ita C et D: rectius fortasse quam alii, qui ha-
bent vesperam.
j Deut. xvi, 1.
k A, nocte.
l Hanc vocem addunt A et C.
m In C recte, ut videtur, deest.
n In C legitur, IIII.
o C, in non. April.
p C, investigandam.
q C, quia non solis cursui æqualiter, etc.
r A, non sequatur.
s Notetur hoc Dionysii, imo Nicæni concilii, de-
cretum, contra Scaligeri, Calvisii et id genus calen-
darii artificum dogma; qui luna 15 Pascha celebrari
nefas putant. Etenim cum luna 14 in sabbatum in-
cidit xii cal. April., hoc est die 21 Martii, postridie
Pascha peragetur. Id non nisi lunæ cyclo vel aureo
numero xvi evenire potest; cycloque solis 3, aut 20,
aut 25. Itaque quater in tota periodo Victorianæ
contingit, ut in annis Christi 72, 319, 414, 509, qui
sunt prioris periodi, in secunda vero annis Christi 604,
851, 1041, 1136. Proinde semel in ennecontapen-
taeteride Cyrilli, et in Dionysiana semel item accidit.
In hac, anno ipsius LXXIII, qui est Christi 604. PETAV.
t Memorabilis hic locus, ex quo, notate illa Dio-
nysii, diacimus quosdam fuisse qui lunarem mensem
30 diebus circumscriberent, quæ fuit veterum ma-
ximè Græcorum persuasio, uti lib. i de Pocr. temp.,
cap. 7, demonstravimus. PETAVIUS.

lunares menses, in trecentis sexaginta diebus numerant, quibus etiam quinque dies adjiciunt, quos intercalares appellavit antiquitas, ut solarem annum adimplerè videantur; cum diligens inquisitio veritatis ostenderit, in duobus lunæ circulis non sexaginta dies, sed quinquaginta novem debere numerari. Ac per hoc in duodecim lunaribus mensibus trecentiorum quinquaginta quatuor dierum summam colligi, qui epactas Ægyptii annuas, id est undecim dies accommodant; ut ita demum lunaris mensio a rationi solis adæquetur. Quod verissimum esse atque certissimum, supra scriptorum Patrum sententia comprobatur, qui juxta hanc Ægyptiorum calculationem, quartas decimas lunas paschalis observantia tradiderunt. Sed nonnulli tantæ subtilitatis, sive potius sanctionis ignari, dum alia supputationis argumenta perquirunt^b, a veritatis tramite recedunt^c. Unde plerumque contingit^d ut quam^e sæpe dicti Patres decimam quartam lunam ponunt, eam isti decimam quintam suspicentur; et quæ vigesima prima est, vigesimam secundam esse pronuntiant. Sed nobis, quibus amor et cura est Christianæ religionis, a tantorum pontificum constitutione^f nulla prorsus oportet ratione discedere; sed præfixam ab his paschalem regulam sincerissima convenit devotione^g servare.

Quanta vero in Ecclesiis toto terrarum orbe diffusis horum Patrum nitamur auctoritate, non labor est ostendere, cum sanctum concilium apud Antiochiam^h post tempora non ita longe conveniens, eorum primitus definitionem quam de paschali ratione protuleruntⁱ nullo modo violandam esse censuerit. Denique in sanctis canonibus sub titulo septuagesimo nono, qui est primus ipsius Antiocheni concilii, his verbis^j invenitur expressum: *Omnes qui nisi fuerint dissolvere definitionem sancti et magni concilii quod apud Nicæam congregatum est, sub præsentia piissimi et venerandi principis Constantini, de*

^a C, *dimensio*.

^b C, *requirunt*.

^c C, *recesserunt*.

^d Non dubium est istos qui hic a Dionysio reprehenduntur, astronomicas tabulas secutos esse, ac προήγησι animadvertisse. Anno Christi 325, aureo numero III, novilunium medium incidit in diem 30 Martii, feria 3, hora 23, 34' a media nocte in horizonte Regiomontano. Itaque neomenia paschalis fuit die 31 Martii: quo in die obsignata est a Nicæna D synodo plenilunium medium die 14 Aprilis, feria IV, hora 17, 56. Igitur terminus in die 13 Aprilis defixus est, quæ luna XIV tum erat. Anno vero Christi 334 eodem cyclo lunæ III, novilunium medium Regiomonte die 30 Martii, feria 5, hora 13, 31', plenilunium die 14 Aprilis, feria 6, hora 7, 55'. Verum quoniam annus 334 secundus est post bissextilem, prior autem illi proximus ab eodem; ideo sex horis ablati ex posteriore, si eundem cum priore ordinem teneret in Juliano quadriennio, contigisset novilunium hora 7, 51', ut προήγησι constata sit horarum 46 circiter in annis ducentis. Proinde neomenia lunaris astronomica conveniebat in diem 31 Martii, decima quarta in diem 12 April. Quæ causa fuit cur nonnulli Dionysii tempore lunam illam XV putarent, quæ Nicæno sæculo fuit XIV. Itaque castigandi non erant, nisi quatenus civilem et ecclesiasticam observationem privata auctoritate labefactabant. Nam alioqui recte de luna ipsa secundum astronomicas ratio-

salutifera solemnitate paschali, excommunicandos et de Ecclesia pellendos esse censuimus^k, si tamen contentiosius^l adversus ea quæ bene sunt decreta persisterint. Et hæc quidem de laicis dicta sint. Si quis autem eorum qui præsumunt Ecclesiam, aut episcopus, aut presbyter, aut diaconus, post hanc definitionem tentaverit, ad subversionem populorum et Ecclesiarum perturbationem, seorsim colligere, et cum Judæis Pascha celebrare, sancta synodus hunc aliorum jam hinc^m ab Ecclesia judicavit: quod non solum sibi, sed plurimis causa corruptionis ac perturbationis existerit. Nec solum a ministerio tales removel, sed etiam illiⁿ qui post damnationem hujusmodi communicare^o tentaverint, damnati sunt^p, omni quoque extrinsecus honore privati, quem sancta regula^q et sacerdotum Dei promeruit. His non dissimilia venerabilis papa Leo^r, sedis apostolicæ præsul, pronuntiat, dicens: *Contra statuta canonum patrum, quæ ante longissimam ætatis annos in urbe Nicæa spiritalibus sunt fundata decretis, nihil cuiquam audere conceditur; ita ut si quis diversum quid velit decernere, se potius minuat quam illa corrumpat. Quæ si, ut oportet, a cunctis pontificibus intemerata servantur; per universas ecclesias pax erit et firma concordia. Et iterum: In omnibus, inquit, ecclesiasticis causis, hæc legibus obsequuntur, quæ ad pacificam observantiam omnium sacerdotum, per trecentos octodecim episcopos Spiritus sanctus instituit; ita ut etiamsi multo plures aliud quam illi statuere decernant, in nulla reverentia sit habendum quidquid fuerit a predictorum constitutione diversum.*

Sufficiens, ut putamus, cunctis indicitur ne deinceps aliter quam a sanctis constitutum est Patribus sacratissimum Pascha celebretur. Quod si testimonia tantorum sacerdotum forsitan quis obstinata mente despexerit, etiam in historia ecclesiastica paria breviter intimata reperiet; multorumque

nes existimabant: tametsi minus ad paschalem Ecclesie ritum faceret hæc illorum *ἀπιθήσι*. PETAVIUS.

^e Ita ex B et C scribimus, pro *quando*, quod est in aliis.

^f Quatuor has voces, a Petavio et Bucherio omisissas, ex C et D supplemus. Posterior etiam addit: *in nulla, etc.*

^g Ita ex B et C et D scribimus, pro *observatione*, quod est in editis.

^h In editis hic perperam legitur *Nicæam*, quod sensui pariter ac mss. B, C et D repugnat, ex quibus veram lectionem restituimus.

ⁱ Sic B et D. Alii, *protulerant*.

^j Canon iste concilii Antiocheni primus, in Codice canonum Ecclesie universæ, quem Christoph. Justellus edidit, est LXXX.

^k B et C, *censuimus*.

^l Ita C. Alii, *contentiosi*.

^m *Hinc* in C deest.

ⁿ C, *illos*.

^o C, *communicatione*.

^p C, *damnandos*.

^q C, *privari*.

^r Leo epist. 55 ad Pulcheriam Augustam. Ibi vero S. Leo non de paschalibus decretis agit, sed de diocesan limitibus, quos innovare volebat Anatolius, Constantinopolitanus episcopus. Lege epistolam. BUCSIAUS.

relatione pontificum, et maxime beati Athanasii, cuius supra meminimus, hæc eadem vulgata cognoscet. Id ipsum vero Epistola sancti Proterii, Alexandrinæ urbis episcopi, ad eundem papam Leonem, pro hac eadem paschali quæstione directa, testatur. Quam ante hos annos transferentes e Græco, huic operi adnectendam esse prospeximus. Nec non et argumenta Ægyptiorum sagacitate quesita subdidi-

^a Titulorum voce Dionysius intelligit octo illas columnas quibus cyclus ejus constat. Beda in libro de Temp. Ratione illas modo appellat *versus*, cap. 45; modo *ordines*, cap. 46; modo *lineas*, cap. 48; modo *metas*, cap. 60; modo *titulos*, in cap. 59, ubi: *Sapientino*, inquit, *decemnoventalis circuli titulo dies*

mus, quibus, si forsitan ignorentur, paschales tituli possint facile reperiri; id est, quotus sit annus ab incarnatione Domini, et quotus sit iudicium, quotus etiam lunaris circulus, sive decemnoventalis existat, cæterique simili^b supputationis compendio requirantur^c. Orantem pro nobis beatitudinem vestram divina gratia custodiare dignetur.

Explicit præfatio^d.

Paschas dominicas comprehenditur.

^b C, similis,

^c C, requiruntur. Rhemensis, *requiruntur*.

^d His verbis præfatio concluditur in codd. Remigiano 298 et Colbertino 1020.

CYCLUS DECENNOVENNALIS DIONYSII.

Incipit cyclus decemnoventalis, quem Græci Enneacaidecaeterida vocant, constitutus a sanctis Patribus, in quo quartas decimas paschales omni tempore sine ulla reperies falsitate; tantam memineris annis singulis, qui cyclus lunæ et qui decemnoventalis existat. In præsentem namque tertiam iudicium est, consulatu Probi junioris, tertius decimus circulus decemnoventalis, decimus lunaris est^a.

ANNI DIOCLETIANI.	QUÆ SINT INDICTIONES.	EPACTÆ, ID EST AD- ICTIONES LUNÆ.	CONCURREN- TES DIES.	QUORUM SIT LUNÆ CIR- CULUS.	QUÆ SIT LUNA XIII PASCHALIS.	DIES DOMINICÆ FESTIVITATIS.	QUOTA SIT LUNA DODIUS DIEI DOMINICI.
CCXXVIII	vi	nulla	i	xvii	non. april.	vii id. apr. l.	xvi
CCXXX	vii	xi	ii	xviii	viii kal. april.	iii kal. april.	xviii
CCXXXI	viii	xii	iii	xviiii	id. apr. l.	xiii kal. mai.	xx
CCXXXII	viiii	iii	iv	i	iiii non. april.	iii non. april.	xv
CCXXXIII	x	iiii	vi	ii	xi kal. april.	vi kal. april.	xvii
CCXXXIV	xi	xv	vii	iii	iiii id. april.	xvii kal. mai.	xviiii
CCXXXV	xii	vi	i	iiii	iii kal. april.	ii kal. april.	xv
CCXXXVI	xiii	xvii	iii	v	xiiii kal. mai.	xiii kal. apr. l.	xv æq. d.
CCXXXVII	xiiii	xviii	iiii	vi	vii id. april.	iii id. april.	xviii
CCXXXVIII	xv	vi	v	vii	vi kal. april.	iii non. april.	xx
CCXXXIX	vi	xi	vi	viii	xvii kal. mai.	xvi kal. mai.	xvi
CCXL	ii	i	i	viiii	ii non. april.	vii id. april.	xvii
CCXLI ^b	iii	xii	ii	x	ix kal. april.	iii kal. april.	xx
CCXLII ^c	iiii	iii	iii	xi	ii id. april.	xiii kal. mai.	xxi
CCXLIII	v	iiii	iiii	xii	kal. april.	ii non. april.	xvii
CCXLIII	vi	vi	vi	xiii	xii kal. april.	vii kal. april.	xviiii
CCXLV	vii	vii	vii	xiiii	v id. april.	xvii kal. mai.	xx
CCXLVI	viii	i	i	xv	iiii kal. april.	ii kal. april.	xvi
CCXLVII	viiii	ii	ii	xvi	xv kal. mai.	xii kal. mai.	xvii hend.

^a Eodem ordine et eisdem verbis inscriptio hæc post præfationem Dionysii reperitur in codd. modo dictis, et regio Parisiensi, quo Petavius t. II de Doctr. temp., p. 889, se usum esse ostendit. Ex his solum Colbertinus ipsum quoque cyclum Dionysii ab anno Christi 532 exhibet, quem proinde hic cum Digbeano comparavimus.

^b Hunc annum Dionysius non modo in cycli sui inscriptione, sed et in epistola 2 cum eisdem, quibus hic liber distinguitur, characteribus citavit. Verba epistolæ hæc sunt: *Transactio anno per Indictionem tertiam, Paschæ quartam decimam lunam, nono die calendarum Aprilis, id est vicesima quarta die mensis Martii fuisse, quis dubitat?* Ubi Scaliger sine idonea causa Dionysium erroris postulat: *Ecce*, inquit, *in illis verbis quæ supra adduximus, ait anno Christi 525, Indictione tertia, terminum paschalem incidisse in 24 Martii, cum tamen esset 25.* Lib. II de Emend. temp., p. 156. Dionysium defendit Petavius lib. II de Doctr. temp., cap. 68, p. 250, ubi: *In eo (Dionysio) castigando, inquit, vaide Scaliger allucinetur; quippe Dionysius cyclos aureosque numeros Nicænos penitus observavit, neque lunarem antecessionem agnovit. Cyclo vero 14, aureo numero XIII, deci-*

ma quarta paschalis, in 24 Martii cadit, cum neomenia sit Martii 11, quod die perpetuo est affixa; tamen Dionysii tempore nebulunium ad 10 Martii transitum fecisset. In quibus verbis me non capere fateor quomodo cyclus 14 cum aureo numero XIII conjungi possit.

^c Hoc anno Dionysius scripsit epistolam, ut vulgo numeratur, 2 ad Bonifacium, de Ratione Paschalis, cujus verba a Mariano Scoto ad annum 526 repetita, et vulgo non satis intellecta, ex hac tabula lucem accipiunt eamque vicissim illustrant, ac Dionysio illam quam diximus epistolam scribenti ante oculos positam fuisse, demonstrant. *Præsentis anni*, inquit, *monstrum exemplum. Indicio quippe quarta est et lunaris cyclus undecimus, decemnoventalis decimus quartus, et quia endecadis sextus est annus, eum embolismum esse necesse est.* Qui locus cum tabula comparatus simul perspicue ostendit quid sint et quomodo inter se differant cyclus lunaris et decemnoventalis sive paschalis, de quo discri. mine Scaliger lib. II de Emend. temp., p. 145, propemodum ridicule scripsit eo nomine jam a Petavio, Wilhelmo Langio, Norisio, aliisque notatus.

ANNI DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.	QUAE SINT INDICTIONES.	EPACTÆ, ID EST AD-SECTIONES LUNÆ.	CONCURRENTES DIES.	QUOTUS SIT LUNÆ CIR- CULUS.	QUAE SIT LUNA XIII PASCHALIS.	DIES DOMINICÆ FESTIVITATIS.	QUOTA SIT LUNA IPSIUS DIEI DOMINICI.
B DXXXii	x	nulla	iiii	xvii	non. april.	iii id. april.	xx
DXXXlii	xi	xi	v	xviii	viii kal. april.	vi kal. april.	xvi
DXXXliii	xii	xxii	vi	xviiii	id. april.	xvi kal. mai.	xvii
DXXXv	xliii	lii	vii	i	iiii non. april.	vi id. april.	xx
B DXXXvi	xliiii	xliii	li	ii	xi kal. april.	x kal. april.	xv
DXXXvii	xv	xxv	lii	iii	iiii id. april.	ii id. april.	xvi
DXXXviii	i	vi	liii	iiii	iii kal. april.	ii non. april.	xviiii
DXXXviiii	ii	xvii	v	v	xviii kal. mai.	viii kal. mai.	xx ogd.
B DXL	iii	xxviii	vii	vi	v. i id. april.	vi id. april.	xv
DXLi	iiii	viiii	i	vii	ii kal. april.	ii kal. april.	xviii
DXLii	v	xx	ii	viii	xvii kal. mai.	xii kal. mai.	xviiii
DXLiii	vi	i	liii	viiii	ii non. april.	non. april.	xv
B DXLiiii	vii	xii	v	x	viiii kal. april.	vi kal. april.	xvii
DXLv	viii	xxiii	vi	xi	ii id. april.	xvi kal. mai.	xviiii
DXLvi	viiii	liii	vii	xii	kal. april.	vi id. april.	xxi
DXLvii	x	xv	i	xiii	xii kal. april.	viiii kal. april.	xvii
B DXLviii	xi	xxvi	lii	xiiii	v id. april.	ii id. april.	xvii
DXLviiii	xii	vii	liii	xv	iiii kal. april.	ii non. april.	xx
DL	xlii	xviii	v	xvi	xv kal. mai.	viii kal. mai.	xxi hend.
DLi	xliii	nulla	vi	xvii	non. april.	v id. april.	xviii
B DLii	xv	xi	i	xviii	viii kal. april.	ii kal. april.	xx
DLiii	i	xxii	ii	xviiii	id. april.	xii kal. mai.	xxi
DLiiii	ii	lii	lii	i	iiii non. april.	non. april.	xvii
DLv	lii	xliii	liii	ii	xi kal. april.	v kal. april.	xx
B DLvi	liii	xxv	vi	lii	iiii id. april.	xvi kal. mai.	xx
DLvii	v	vi	vii	liii	iii kal. april.	kal. april.	xvi
DLviii	vi	xvii	i	v	xliii kal. mai.	xi kal. mai.	xvii ogd.
DLviiii	vii	xxviii	ii	vi	vii id. april.	id. april.	xx
B DLx	viii	viiii	liii	vii	vi kal. april.	v kal. april.	xv
DLxi	viiii	xx	v	viii	xvii kal. mai.	xv kal. mai.	xvi
DLxii	x	i	vi	viiii	ii non. april.	v id. april.	xviiii
B DLxiii	xi	xii	vii	x	viiii kal. april.	viii kal. april.	xv
DLxiiii	xii	xxiii	ii	xi	ii id. april.	id. april.	xv
DLxv	xliii	liii	lii	xii	kal. april.	non. april.	xviiii
B DLxvi	xliiii	xv	liii	xiii	xii kal. april.	v kal. april.	xxi
DLxvii	xv	xxvi	v	xiiii	v id. april.	iiii id. april.	xv
B DLxviii	i	vii	vii	xv	iiii kal. april.	kal. april.	xvii
DLxviiii	ii	xviii	i	xvi	xv kal. mai.	xi kal. mai.	xix hend.
DLxx	lii	nulla	li	xvii	non. april.	viii id. april.	xv
B DLxxi	liii	xi	lii	xviii	viii kal. april.	iiii kal. april.	xviiii
DLxxii	v	xxii	v	xviiii	id. april.	xv kal. mai.	xviii
DLxxiii	vi	lii	vi	i	iiii non. april.	v id. april.	xxi
DLxxiiii	vii	xliii	vii	ii	xi kal. april.	viii kal. april.	xvii
B DLxxv	viii	xxv	lii	lii	iiii id. april.	xviii kal. mai.	xviiii
DLxxvi	viiii	vi	liii	liii	iii kal. april.	non. april.	xx
DLxxvii	x	xvii	liii	v	xliii kal. mai.	vii kal. mai.	xxi ogd.
DLxxviii	xi	xxviii	v	vi	vii id. april.	iiii id. april.	xvii
B DLxxviiii	xii	viiii	vi	vii	vi kal. april.	iiii non. april.	xx
DLxxx	xliii	xx	i	viii	xvii kal. mai.	xi kal. mai.	xx
DLxxxi	xliiii	i	ii	viiii	ii non. april.	viii id. april.	xvi
B DLxxxii	xv	xii	lii	x	viiii kal. april.	iiii kal. april.	xviiii
DLxxxiii	i	xxiii	liii	xi	ii id. april.	xliii kal. mai.	xx
B DLxxxiiii	ii	liii	vi	xii	kal. april.	iiii non. april.	xv
DLxxxv	lii	xv	vii	xiii	xii kal. april.	viii kal. april.	xviii
B DLxxxvi	liii	xxvi	i	xliiii	v id. april.	xviii kal. mai.	xviiii
DLxxxvii	v	vii	ii	xv	iiii kal. april.	iii kal. april.	xv
B DLxxxviii	vi	xviii	liii	xvi	xv kal. mai.	xliii kal. mai.	xv hend.
DLxxxviiii	vii	nulla	v	xvii	non. april.	iiii id. april.	xviiii
B DLxc	viii	xi	vi	xviiii	viii kal. april.	vii kal. april.	xv
DLxci	viiii	xxii	vii	xviiii	id. april.	xvii kal. april.	xvi
B DLxcii	x	lii	ii	i	iiii non. april.	viii id. april.	xviii

Hunc annum cum characteribus suis ex cyclo Dionysii Beda in lib. d Rat. temp., cap. 45, his verbis memorat: Quia ergo secundo ann. circuli, quem primum D. onysius scripsit, quingentesimus tricesimus tertius ab incarnatione Domini, completus est annus,

ipse est nimirum, justa concursus siderum, ille in quo incarnari dignatus est; quia hic secundus annus decemnovennalis octavus decimus est cycli lunaris. xi habens epactas v concurrentes septimanæ dies, lunam paschæ decimam quartam viii cal. April.

	DCII	xi	xlvi	li	ii	xi kal. april.	iii kal. april.	xxl
	DCIII	xii	xxv	liii	lii	iiii id. april.	iii id. april.	xv
	DCIV	xliii	vi	v	liiii	iii kal. april.	iii non. april.	xviii
B	DCV	xliiii	xvii	vii	v	xliii kal. mai	x kal. mai.	xviii ogd.
	DCVII	xv	xxviii	i	vi	vii id. april.	xviii kal. mai.	xxi
	DCVIII	i	viii	li	vii	vi kal. april.	lii kal. april.	xvii
	DCVIII	ii	xx	lii	viii	xvii kal. mai.	xiii kal. mai.	xviii
B	DC	liii	i	v	viiii	ii non. april.	liii id. april.	xx
	DCI	liiii	xli	vi	x	viii kal. april.	vii kal. april.	xvi
	DCII	v	xxliii	vii	xi	ii id. april.	xvii kal. mai.	xvii
	DCIII	vi	liii	i	xii	kal. april.	vii id. april.	xx
B	DCIII	vii	xv	lii	xiii	xii kal. april.	xi kal. april.	xv
	DCV	viii	xxvi	liiii	xliii	v id. april.	lii id. april.	xvi
	DCVI	viiii	vii	v	xv	liii kal. april.	iii non. april.	xviii
	DCVII	x	xviii	vi	xvi	xv kal. mai.	viii kal. mai.	xx hend.
B	DCVIII	xi	nulla	i	xvii	non. april.	vii id. april.	xvi
	DCVIII	xii	xi	ii	xviii	vii kal. april.	lii kal. april.	xviii
	DCX	xlii	xxii	lii	xviiii	id. april.	xiii kal. mai.	xx
	DCXI	xliiii	lii	iv	i	liii non. april.	ii non. april.	xvi
B	DCXII	xv	xliii	vi	ii	xi kal. april.	vii kal. april.	xviii
	DCXIII	i	xxv	vii	lii	iiii id. april.	xvii kal. mai.	xviii
	DCXIII	ii	vi	i	liii	iii kal. april.	ii kal. april.	xv
	DCXV	lii	xvii	ii	v	xliii kal. mai.	xii kal. mai.	xvi ogd.
B	DCXVI	liiii	xxviii	lii	vi	vii id. april.	iii id. april.	xviii
	DCXVII	v	viii	v	vii	vi kal. april.	iii non. april.	xxi
	DCXVIII	vi	xx	vi	viii	xvii kal. mai.	xvi kal. mai.	xv
	DCXVIII	vii	i	vii	viiii	ii non. april.	vi id. april.	xviii
B	DCXX	viii	xii	li	x	viiii kal. april.	ii kal. april.	xx
	DCXXI	viiii	xxlii	lii	xi	ii id. april.	xlii kal. mai.	xxi
	DCXXII	x	liii	liii	xii	kal. april.	ii non. april.	xvii
	DCXXIII	xi	xv	v	xiii	xii kal. april.	vi kal. april.	xx
B	DCXXIII	xii	xxvi	vii	xliii	v id. april.	xvii kal. mai.	xx
	DCXXV	xlii	vii	i	xv	liii kal. april.	li kal. april.	xvi
	DCXXVI	xliiii	xvlii	li	xvi	xv kal. mai.	xii kal. mai.	xvii hend.

ARGUMENTA PASCHALIA.

INCIPIUNT ARGUMENTA DE TITULIS PASCHALIBUS ÆGYPTIORUM INVESTIGATA SOLENTIA UT PRÆSENTES INDICENT *.

ARGUMENTUM PRIMUM ^b. De annis Christi.
Si nosse vis * quotus sit annus ab incarnatione Do-

A mini nostri Jesu Christi, computa quindecies xxxiv ^d,
Sunt dx; is semper adde xii regulares *, sunt dxxii;

* Ita titulus se habet in cod. Digbæano, cujus verba vel propterea retinenda putavimus, quia in his argumentis, pariter ac cyclo ipso Dionysii, edendis, illum præcipue secuti sumus. Parum ab illo discrepant Cottonianus et Rhemensis, nisi quod posterior argumenta

illa Dionysio diserte ascribit, cujus hæc verba propterea apponimus: *In nomine Domini nostri Jesu Christi: Incipiunt argumenta Græcorum de titulis paschalibus, Ægyptiorum investigata solertia, quæ Dionysius*

^b Argumentum hoc cum exemplo anni Christi 774, occurrit in Bedæ libro de Ratione computi, cap. 18, t. I Op., fol. 515, et cum exemplo anni 944 in argumentis luncæ ibid., f. 206 et 208. Unde colligas illud hoc modo non a Beda, sed juniore quodam auctore sæculi x esse conscriptum. Rectius Bedæ tribuitur ea forma quæ inter canones lunares p. 375 exstat, ad an. 703 accommodatam. Audiemus igitur hic Bedam velut Dionysii interpretem: *Si nosse vis quotus sit annus ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, scis quot ordines fuerint indictionum, ut puta, quinto anno Tiberii principis xlvi. Hos per xv multiplica, sunt dcxc. Adde regulares xii, quia quarta indictione, secundum Dionysium, Dominus natus est, ut puta, in præsentis i, sunt dccii. Isti sunt anni natiuitatis Domini.*

* Cognito scilicet numero indictionum.

^d Tot enim ordines indictionum, ut loquar cum Be-

da, fuerunt, hoc est toties integer cyclus indictionum retro continuatus, intra tempus nati Christi, et an. Christi 525 in orbem redierat.

* Tot enim anni ex cyclo indictionum, tribus ante Christum natum annis cæpti, supererant, priusquam primus integer cyclus indictionum post Christum natum inchoaretur. Pertinent ad loci hujus illustrationem, quæ in codice ms. Rhemensi 298; sub titulo: *De annis Christi* leguntur: *Duodecim regulares hic addit (Dionysius), quia quando incarnatio facta est, tres anni de illa indictione transacti sunt, et ideo, ne indictionum ordinem turbaret, xii annos residuos indictionis numero non ascripsit, sed regulares nominavit, eo quod annorum Domini corrigere numeros probantur. Et hic numerus annorum Domini per indictiones exploratur, eo quod sapientes et insipientes indictiones norunt.*

ad le etiam indictionem anni ejus volueris, ut puta, tertiam, consulatu Probi junioris, sunt simul anni DXXV. Isti sunt anni ab incarnatione Domini ^a.

ANC. II ^b. *De indictione.*

Si vis scire quota est indictio, ut puta, consulatu Probi junioris, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi DXXV ^c. His semper adijce III, sunt DXXVIII. Hos partire per XV, remanent III. Tertia est indictio. Si vero nihil remanserit, decima quinta indictio est.

ANC. III ^d. *De epactis.*

Si vis cognoscere quot ^e sint epactæ, id est adjectiones lunares, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi, quot fuerint, DXXV. Hos partire per XIX, remanent XII. Per XI multiplica, sunt CXXXII.

stus, urbis Romæ sanctissimus abbas, utriusque linguæ, Græcæ videlicet et Latinæ, elegantii scientia præditus composuit et conscripsit. Et sane Dionysius ipse, sub finem præfationis ad cyclum suum, illa sibi his verbis vindicat: *Nec non et argumenta, Ægyptiorum sagacitate quæsitâ, subdidimus, quibus, si forsitan ignorantur, paschales tituli possint facile reperiri, id est, quotus sit annus ab incarnatione Domini, et quota sit indictio, quotus etiam lunaris circulus, sive decemnovennalis existat, etc.*

Meminit eorumdem Geolfrius apud Bedam, Hist. eccl. lib. V, cap. 22, ubi post laudatos Dionysii circulos decemnovennales, addit: *Quibus termino appropinquans, tanta hodie calculatorum exuberat copia, ut etiam in nostris per Britanniam ecclesiis plures sint qui mandatis memoriæ veteribus illis Ægyptiorum argumentis, facile possint in quolibet spatia temporum paschales præterire circulos.* Quo sensu argumenti vox hic usurpetur præfatio Bedæ, lib. de Argumentis lunæ præmissa, hoc modo declarat: *Argumentum est velox approbatio rerum universalium, quæ fidem facit vel dubiæ; et argumentum dictum quasi argutæ mentis indicium, vel quasi arguti inventum. Argumentum et argumentatio hoc inter se differunt: argumentum est quod in principio libri breviter causam pandit; argumentatio quæ in disputatione fidem assertionibus facit.* Conterunt argumenta Dionysii paschalia etiam Beda circulis suis decemnovennalibus ex parte adijcit, sub titulo: *Canones lunarium decemnovennalium circulorum*; sed in multis aucta, truncata, mutata, et ad sui temporis rationem accommodata, ut Bedam potiusquam Dionysiana dici mereantur. Carol. du Fresnoie inter Selecta ad Illustrationem chronici paschalis, n. 24, p. 481, ponit argumenta Ægyptiorum, quorum meminit Dionysius in epistola ad Petronium, et Victorius in canone paschali. Sed titulo hoc aut ipse deceptus est, aut lectori certe suum vendidit. Nam nihil aliud sub eo edidit quam calculatorem secundum argumenta illa institutam, quæ quædam reperiri possunt, quota feria annis singulis XIII luna paschalis incidat, eamque non nisi ad primos tres annos cycli decemnovennalis quarti. Digbæana nostra majori jure huic titulum mereri, vel eo argumenta confidimus, quod nihil huiusmodi ex argumentis Dionysiana apud veteres scriptores citatum vidimus, quod in illis non exacte reperitur. Log. Hist. cycl. Dion., § 9, et quæ ad singula argumenta adnotavimus.

^a Exemplum ab anno Christi 525, velut presentem, petimus, et in subsequentibus argumentis paschalibus constantem retentum, luculenter prodit quo tempore hæc scripta fuerint, scilicet eo ipso quo Dionysius præfationem suam, sive epistolam de Ratione paschalis ad Petronium dedit. Nam in hac ex ultimo, id est quinto circulo hæc Cyrilli (an. Christi 531) sex adhuc annos superesse ostendit. Et sane in eadem epistola Dionysius cycli a se recens conscripti, pariter ac argumentorum ei subjectorum, rationem ex in-

Hos item partire per XXX, remanent XII. Duodecim sunt adjectiones lunares.

[*Item aliud computum* ^f. — Computa a primo anno usque in quem volueris, ut puta, in X annum. Dimitte semper I, remanent IX. Multiplica per IX annos XI annuas epactas, et facies novies undeceni, CXIX. Hos partire per XXX, id est ter triceni, XC, remanent IX. Nona est epacta circuli decemnovennalis. Ita anno XI. Dimitte unum, remanent X, decies undeceni, CX. Hos partire per XXX, remanent XX. Vice-sima epacta lunaris erit circuli decemnovennalis anno XI. Ita per omnes decem et novem annos sub hac brevitate computabis.]

ANC. IV ^g. *De concurrentibus.*

Si vis scire adjectiones solis, id est concurrentes

stituto describit, verbis paulo ante recitatis, ex qua non solum *γρηγοριανὰ* argumentorum paschali Dionysii, sed integritatem quoque codicis nostri Digbæani cognoscas. Nullum certe alium in tanta copia reperire licuit, omnibus quæ Dionysius de scriptis suis paschalibus, et alii antiqui scriptores de iisdem referunt, tam bene respondentem. In reliquis cum exempla computi diversa, tum alia mutata occurrunt.

^b Argumentum hoc, omisso exemplo anni 525, existat in Bedæ Argumentis lunæ, t. I Op., col. 206, et cum exemplo anni 771, in libro de Ratione computi, cap. 18, col. 516; item cum exemplo anni 775, in Canonibus lunaribus, p. 373.

^c In cod. Cottoniano legitur 583, cui tamen numero eodem manu superscriptum est: 525, ex quo colligas, calculatorem illum Anglum, vergente sæculo VII, Argumenta hæc ex Dionysii libro decerpisse, et ad sui temporis rationem accommodasse; id quod semel monuisse sufficiat. Nam idem in reliquis fere omnibus exemplis ejus cod. observare licet, quamvis interdum per negligentiam soli numeri Dionysiani retenti sint.

^d Argumenti hujus tertii Beda de Rat. temp., c. 45, his verbis meminit: *Ad investigandum quot sint epactæ lunares, annos Domini rite sumere, dividere, multiplicare, item dividere, sed nullis dampno vel aduilo jubet (Dionysius); quia nimirum secundo decemnovennalis cycli anno incipientes epactæ, ad inveniendum sum statum, addi quid vel demi de annis Domini, qui secum inchoaverant, minime pascebant.* Comparetur Arg. lunæ, t. I Op., col. 207, et de Rat. comp. cap. 18, col. 516.

^e Ita Cottonianus, quem hic præferimus. Nam in Digbæano, librarii forsitan errore, legitur: *quotus sit.*

^f Hæc verba indicant novum illum computandi modum, qui et in Bedæ lib. de Rat. comp., c. 18, col. 516, reperitur, non a Dionysio traditum, sed a Dionysio quodam calculatore additum esse. Idem confirmat codex Cottonianus, ubi ea quæ uncis inclusimus omittuntur.

^g Argumentum hoc de concurrentibus, omisso tantum exemplo Dionysii ab anno 525, reperitur in Argumentis lunæ, t. I Op. Bedæ, col. 208; in Canonibus, p. 373, et de Rat. comp., cap. 18, col. 516. Dionysio illud in libro de Ratione temporum, cap. 45, p. 154, his verbis discrete ascribitur: *Si velimus scire adjectiones solis, id est concurrentes septimanæ diei, sumere annos Domini jubet (Dionysius); et addita quarta parte, quatuor insuper regulares semper adijcere docet, ac sic tandem per 7 partiri.* Reddit etiam Beda rationem hujus regulæ: *Quia nimirum 6 erant concurrentes anno quo natus est Dominus, et ut computandi fixa series promoveri possit, novenas habet computator 4, quæ quæcesserunt, adnectere.*

septimanas dies, sume annos ab incarnatione Domini quot fuerint, ut puta **DXIV**; per indictionem tertiam et annorum qui fuerint quartam partem semper ad- jice, id est, nunc **CXXXI**, qui simul sunt **DCLVI**. His adde **IV**, sunt **DCLX**. Hos partire per **VII**, remanent **II**. Duae sunt epactae solis, id est concurrētes septi- manae dies, per suprascriptam indictionem, consuetu Probi junioris.

[Item nuper inventum, melius indicavi, si breviter pateat ^a. Simili modo computa ab anno qui est post consulatum domini nostri Tiberii junioris Au- gusti, tantummodo ut in fine, ubi supra calculatio **IV** additis habet, jam non **IV**, sed **I** pro his adjicias.]

ARG. V^b. De cyclo decemvennali.

Si vis scire quotus sit annus circuli **X** et **IX** annorum, sume annos Domini, ut puta, **DXV**, et unum sem- per adice, sunt **DXVI**. Hos partire per **X** et **IX**, re- manent **XIII**. Tertius decimus est annus cycli decem- vennalis. Quod si nihil remanserit, **IX** decima ^c est.

ARG. VI^d. De cyclo lunari.

Si vis scire quotus cyclo lunae est, qui decem- vennali circulo continetur, sume annos Domini, ut puta, **DXV**, et subtrahe semper **II**, et remanent **DXIII**. Hos partire per **X** et **IX**, remanent **X**. Deci- mus cyclo lunae est decemvennalis circuli. Quo- ties autem nihil remanet, nonus decimus est.

ARG. VII. De luna decima quarta in mense Martio.

Si vis nosse quibus annis decemvennalis circuli Martio mense, **XIV** luna paschalis incurrat: anno **II**,

^a Haec a juniore quodam calculatore circa an. Chr. 581 addita, in cod. Cottoniano pariter ac apud Bedam in Canonibus lunaribus, pag. 373, desunt; et in ipso codice Digbaeano non integre descripta esse vi- dentur.

^b Quinti hujus argumenti Beda de Ratione temp., c. 45, meminit, et rationem reddidit his verbis: *Dionysius ipse nobis quodammodo tacite, quae dicimus, in paschalis quae scriptis Argumentis ostendit, ubi ad inveniendum quotus sit annus circuli decemvennalis, sumere annos Domini, et priusquam hos per **X** et **IX** partiamur, unum praecipit adicere, significans illo in- carnato, unum circuli decemvennalis annum jam fuisse completum.* Add. Canones lunar., t. I, col. 375, et de Rat. comp., c. 48, col. 516. Ineptam reprehensionem hujus regulae in Scalligero castigat Petavius, lib. II de Doctr. temp., cap. 68, p. 251.

^c Leg., nonus decimus.

^d De sexto hoc argumento Beda de Rat. tempor., cap. 45, pergit: *Item ad sciendum quotus sit annus cyclo lunaris, sumere monet (Dionysius) annos Domini, et subtrahere semper duo, et sic per **X** et **IX** partire, ut videlicet duobus, qui reliqui tunc erant, annis sub- trahatis, ceteros calculatos per nonam decimam partem dividens, quod reliquum foret teneret.* Ipsum argu- mentum, omisso tantum exemplo Dionysii, legitur in Bedae libro de Rat. comp., cap. 48, col. 516; sed non sine mendis sensum turbantibus, quae ex his ipsius Dionysii verbis corrigi possunt.

• Argumentum hoc Dionysii in Bedae Canonibus Lunar. t. I Op, p. 374, repetitum, et ad posteriorem exactatem accommodatum est, cujus verba ascribemus, ut alter ex altero illustretur et emendetur: *Si vis scire quando bissextus sit, sume annum Domini, ut*

AV, VII, X, XIII, XVI, XVIII, hos suprascriptos **7** annos in Martio mense reperies: residuos vero **XII**, secundum regulam subter annexam, Aprilis mense indubitanter calculabis.

ARG. VIIIe. De bissexto.

Si vis scire quando bissextus dies sit, sume annos Domini, ut puta **DXV**. Partire hos per **IV**. Si nihil remanserit, bissextus est. Si **I** aut **II**, vel **III**, remanent, bissextus non est. Ne tibi forsitan aliqua caligo erro- ris occurrat, per omnem computum per quem ducis, si nihil superferis, eundem computum esse per quem ducis agnosce, ut puta, si per **X** et **IX** ducis, et nihil superferis, **XIX** esse; si per **XV**, quindecimum, et, si per **VII**, septimum.

ARG. IX^f. De luna paschali mense Martio.

Si vis cognoscere quota luna festi paschalis occur- rat; si Martio mense Pascha celebratur, computa menses a Septembri usque ad Martium; sunt **VI**. His semper adice regulares **II**, sunt **VIII**; adde epactas, id est adiectiones lunares cujus volueris anni, ut puta, indictionis tertiae **XII**, sunt **XX**; et diem men- sis qua Pascha celebratur, id est Martii **XXX**, sunt si- mul **L**. Deduc **XXX**, remanent **XX**; vicesima est in die resurrectionis Domini.

Mense Aprili. — Si vero mense Aprilis Pascha ce- lebramus, computa menses a Septembri usque ad Martium, sunt **VII**. His semper adice **II**, sunt **IX**. Adde epactas lunae anni cujus volueris, ut puta, in- dictionis **IV**, **XXIII**, qui sunt **XXXII**, et diem mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis **XIX**, qui simul

*est annus praesens 688. Hos partire per **III**; si nihil remanserit, bissextus est; si autem **I**, aut **II**, aut **II**, remanserint, bissextus non est. Et ne tibi forsitan ali- qua caligo erroris occurrat, per omnem computum quem ducis, si nihil superferis, utias eundem compu- tum esse per quem ducis.*

^f Argumentum hoc nonum in cod. Cottoniano ab antecedentibus, per alia quaedam interjecta, huc non spectantia, diremptum legitur, sed nos hic, et in ceteris, Digbaeanum sequimur. Quod illud Dionysii sit, probat exemplum in eo adhibitum. Nam indictio **III**, Pascha celebratum die **30** Martii, et Luna **XX**, cha- racteres sunt non nisi in cyclo, qui est Cyrilli ultimus, circulis Dionysianis praemissi, annum **XIII**, hoc est annum Chr. 625, convenientia, quo anno Dionysium Argumenta sua scripsisse, ex antecedentibus constat.

^g Indictio haec tertia respondet anno Christi, a quo omnium fere argumentorum exempla petuntur, 525, ut et Pascha die **30** Martii celebratum. Vide cyclum primum, qui est Cyrilli ultimus. In Cottoniano hic legitur: *Indict. prima, XIV, et diem mensis quo Pascha celebratur, id est Martii XXX, sunt simul LI; deduc XXX, remanent XXI. Vigesima prima luna est in die resurrectionis Domini.* Qui characteres indicant annum Christi 688.

^h In cod. Digbaeano legitur **III**, sed manifesto librarii errore. Nam totum exemplum convenit in annum 526, indict. **IV**. Quare non dubitavimus **IV** substituere. In ms. Cottoniano, argumento huic subjicitur exemplum petitum ab anno Christi 689, his verbis: *ut puta, indict. secunda XXV, sunt XXXIV, et diem mensis quo Pascha celebramus, id est Aprilis XI, qui simul sunt XLV. Deduc XXX, remanent XV. Luna XV est in die resurrectionis Domini.*

fiunt LI; deduc xxx, remanent XXI. Luna XII est in A los annos, quota sit feria, sume annos incarnationis

Si requiras a Septembri usque ad ^a Decembrem, tres semper in his IV mensibus regulares adjicias: in bissexto autem solummodo anno duos regulares superscriptis mensibus adnumerabis, et pro XXXI die, XXXII annis singulis Decembri mense assumes in fine ^b.

Anc. X. De die septimanæ sanctæ feriæ paschali.

Si vis cognoscere quotus dies septimanæ est, sume dies a Januario usque ad mensem quem volueris, ut puta, ad XXX diem mensis Martii ^c, fiunt LXXXIX. His adjicies semper unum, fiunt XC; et semper adde epactas solis, id est concurrentes septimanæ dies cujus volueris anni, ut puta III, indict. II, fiunt simul XCV. Hos partire per VII, remanet una: ipsa est dominica paschalis ^d festi. Sic quamlibet diem a cal. Jan. usque ad XXX diem mensis Decembris, quota feriæ fuerit, invenies computando, ut regularem unum et concurrentes, quæ a Januario mense semper incipiunt, pariter assumes.

Anc. XI ^e. De luna citimi paschalis.

Si vis scire quota luna sit in XI calend. Aprilis ^f, sume annos incarnationis Domini nostri Jesu Christi, ut puta, DCLXXV ^g. Hos partire per XI, fiunt CX. Partire tricesima, remanent XX: vicesima luna est in XI cal. April. Si autem VII, septima; si asec, prima.

Anc. XII.

Si vis nosse diem calendarum Januarii, per singu-

^a Cotton., *supra in.*

^b In Cottoniano sic legitur: *Et per xxx uno die xxxi annis singulis, etc.* Locus in utroque corruptus videtur, quem alii extricandum relinquimus.

^c In quem scilicet Pascha anno Christi 525, Diocletiani 214, incidit, secundum cyclum Cyrilli ultimum, Dionysiano præmissum.

^d In Digb. legitur: *Dominica Pascha*, in Cotton., *Dominica paschalis*.

^e Ea quæ hic post argumentum X exstant, in codd. Digb. et Cotton., eodem modo leguntur, nisi quod in posteriori, loco exempli ab anno 675, substituaturs ann. 688 vel 689. Et illud ipsum novum exemplum anni 675, Dionysio alioquin non usitatum, suspicionem movet argumenta in quibus occurrit a juniori quodam calculatore, si non addita, saltem mutata esse. Nec sane mendis illa carere videntur. Sed quocumque modo se habeant, non inconsultum duximus integra, ut in codice Digbæano reperiuntur, huc transferre, aliis dijudicandi et emendandi potestate relicta.

^f Notum est, XI cal. April., sive diem XXII Martii, secundum instituta Alexandrinorum, a Dionysio, Beda, aliisque servata, primum sive citimum fuisse diem, in quem sacra alicujus anni paschalia incidere poterant, sicut VII cal. Mai., sive dies XXV Aprilis ultimus erat et remotissimus. Beda in canone lunari penultimo: *Christianorum Pascha ab XI cal. April. usque in VII cal. Maii, quocumque die dominico luna occurrerit, sanctum Pascha modis omnibus celebrabis. Ante XI cal. April., etiamsi luna occurrerit, vel post VII cal. Maii, Pascha nullatenus celebrabis.* Quo modo Alexandrini terminum paschalis ultimum, die XXI April. antiquitus constitutum, usque ad diem XXV April. protulerint, ostendit Bucherius in Comment.

Domini nostri Jesu Christi, ut puta, annos DCLXXV. Deduc asecm, remanent DCLXXIV. Hos per quartam partem partiris, et quartam partem, quam partitus es, adjicies super DCLXXIV, fiunt simul DCCCLXII. Hos partiris per VII, remanent II. Secunda est dies calendarum Januar. Si V, quinta feriæ; si asec, ca; si nihil, sabbatum ^h.

Anc. XIII. De luna calendarum Januarii.

Si vis scire quota luna sit calendis Januarii, scito quotus lunaris cyclus sit, verbi gratia cyclus XV. Tene tibi unum, id est ipsas calendas Januarii, et duces quinquies quinquies decies: faciunt LXXV; quos adjicies super unum, et fiunt LXXVI. Item duces sexies decies quinquies, faciunt XC; quos adjicies super LXXVI, etsic summa numerorum CLXXVI; in quibus partiris tricesima, remanent XVI. Sexta decima luna est calendis Januarii, et puncti ⁱ XVI. Isto modo per XIX cyclos lunares computabis semper, et calendis Januarii, quota sit luna, absque errore reperies.

Dum autem veneris ad XVII cycli lunari ^j, et duxeris quinquies decies septies, super cal. Jan., qui faciunt LXXXV ^k, si partiris sexagesima, et adjicies ipsum asecm, fiunt LXXXVI. Deinde ducis sexies decies septies ^l, fiunt CII. Eos adjicies super LXXXVI ^m, et fiunt CLXXXVIII. Partire ibi tricesima, remanent IX. Nona luna est calendis Januarii, et puncti XVI. Sic et in XVIII et XIX cyclo facies. A primo vero cyclo lunari, usque in sextum decimum, non partiris sexagesimam, ne in errorem incidas.

ad Victorii Can. pasch., p. 104. Qui plura de ratione et differentia metarum paschalium, secundum Latinos et Alexandrinos desiderat, adeat Norisii diss. de Paschali Latinorum cyclo, p. 96. Illo ipso die XI cal. April. æquinoctium vernum proxime sequenti, inserebantur epactæ. Lege Beda de Rat. comp. c. 14. Quæ proinde ex investigata luna illius diei cognoscebantur, secundum Bedæ Canonem lunarem: *Si vis scire quota sit epacta, anno quo volueris, computa quota sit luna in XI cal. April., et ipsa luna erit epacta. Verbi gratia, si luna fuerit IX, in XI cal. April. ipsa erit epacta, vel quo numero lunam inveneris, ipsum numerum epacta habebit. Fundamentum ergo hujus computi epactarum præsens argumentum commutat.*

^g Cod. Cotton., DCLXXXVIII.

^h In cod. Cotton. hoc argumentum ita legitur: *Si vis nosse diem calendarum Jan. per singulos annos, quota sit feriæ, sume annos ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCLXXXII. Deduc asecm, remanent DCLXXXVIII. Hos per quartam partem partiris, et partem quam partitus es adjicies super DCLXXXVIII, fiunt simul DCCCLX. Hos partire per VII, remanent sex: sexta feriæ est calendis Januarii. Si X, quinta feriæ; si prima, dominicum; si nihil, sabbatum.*

ⁱ Codex Digb. habet, *puncta*. Sed sequimur hic Cotton. Sic et apud Bedam in Can. Lun., p. 373: *Si vis nosse quot punctos unaquaque luna in die lucet, etc.* Conf. col. 211. Imo in ipso cod. Digb. arg. XVI legitur: *Punctus vero unus quarta pars horæ est*

^j Cotton., XVII^m cyclum lunarem.

^k Cotton., dies LXXX.

^l Cotton., sexies decies quintes.

^m Cotton., LXXXVI.

ARG. XIV. *Quota feria luna xiv incidat cycli decemnovennalis anno primo.*

Incipit calculatio quomodo reperiri possit quota feria singularis anni a decima quarta luna paschalis, id est primi circuli decemnovennalis. Anno primo, quia non habet epactas lunares, pro eo quod cum noni decimi inferioris anni xviii, et suis xi epactis b, addito etiam ab Ægyptiis die una, fiunt xxx, id est luna mensis unius integra, et nihil romanet de epactis, et quod in Aprili mense incidit eo anno luna paschalis xiv, tene regulares in eo semper xxxv, subtrahere xxx, id est ipsa luna integra, et remanent v. Quinto die a calendis, hoc est non. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene suprascriptos v, adde et concurrentes ejusdem anni iv, fiunt ix. Adde et regulares in eodem semper mense Aprili vii, fiunt xvi. Hos partire per vii, id est bis septem xiv, remanent ii. Secunda feria occurrit luna paschalis xiv, et dominicus festi paschalis dies luna xx.

Anno secundo. — Item præfati circuli annus secundus, a quo sumunt exordium epactæ xi. Incidit in eo anno luna paschalis xiv mense Martii. Tene xxxvi regulares in eo semper, subtrahere semper epactas xi, remanent xxv. Vicesimo quinto die a calendis Martii, quod est viii cal. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene suprascriptos xxv, adde concurrentes ejusdem anni v, fiunt xxx. Adde semper in fine hujus mensis regulares iv, hos partire per vii, id est septies quaterni xxviii, remanent vi. Sexta feria occurrit luna xiv paschalis, et dominicus festi paschalis dies luna xvi.

Anno tertio. — Item mense Aprili sæpe dicti circuli primi anno tertio. Tene semper in eo mense imprimis regulares xxxiv. Subtrahere epactas ejusdem anni xxii, remanent xii. Tertio decimo die mensis, id est id. April., occurrit luna paschalis xiv. Tene hos xii, adde concurrentes vi, fiunt xix. Adde in Aprili semper inferius regulares vii, fiunt xxvi. Hos partire per vii ter septeni, xxi, remanent quinque. Quinta feria erit decima quarta luna paschalis, et dominicus dies paschalis festi luna xvii. Ita singulis annis a primo usque ad nonagesimum quintum annum calculabis.

Si quando mense Martio xiv luna paschalis incurrit, xxxvi regulares imprimis teneas, ex quibus epactas cujus volueris anni deducas, et concurrentes adjicias, et in fine : semper iv regulares augmentes. Aprili vero mense semper xxxv in capite tene, ex quibus, ut supradictas d epactas, et adjectos ejusdem

a Codex Cotton., quota fuerat singulis annis xiii luna paschalis. Nos Digbæanum secuti sumus, in quo verbum sit, aut simile quidpiam subaudiendum vel supplendum est.

b Ms. Digb., suas xi epactas.

c Illas voces : in eo mense, ms. Cotton. omittit.

d Cotton., supra deductas.

e Cod. Cotton., latius.

f Ita Digb.; sed Cotton., congruit.

g Ita uterque codex; sed fortasse legendum, deductis epactis, aut, post deductas epactas.

h Cotton. ita : remanserit, id est, tot dies mensis a

anni concurrentibus suis regulares in fine vii augmenta. Facilius a namque et brevius omnia argumenta paschalia calculabis. Hoc tamen præterea lectori sit cognitum, quoties in utrosque menses suprascriptos in prima regula contigerit i, ut deductas epactas v, amplius a xxx remaneant, dimitte xxx. Quod si unus aut duo, vel amplius superfuerint, tot dies ipsius mensis a calendis Januarii sit luna paschalis xiv. Quando autem (post) deductas epactas infra xxx, ut puta xx, seu amplius minusve remanserint, quod semel in xix annis accidere manifestum est, xxx die Aprilis erit luna paschalis xiv h.

ARG. XV. *De die æquinocetii et solstitii.*

Qua die natus est Dominus Jesus Christus secundum carnem ex Maria Virgine in Bethlechem, in qua i incipit crescere dies. Æquinocetium primum est in viii cal. April., in qua æquatur dies cum nocte. Eodem die Gabriel nuntiat S. Mariæ, dicens : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te. Propterea quod ex te nascetur, vocabitur Filius Dei. In qua etiam passus est Christus secundum carnem. Solstitium secundum est viii cal. Julii, quando etiam natus est S. Joannes Baptista ex quo incipit decrescere dies. Æquinocetium secundum est viii cal. Oct., in qua die conceptus est Joannes Baptista. Et hinc jam minor efficitur dies nocte, usque ad natalem Domini Salvatoris. Ex viii cal. April. et in viii cal. Jan. dies numerantur cclxxi. Unde secundum numerum dierum conceptus est Christus Dominus noster in die dominica viii cal. Aprilis, et natus est in iii feria C xiii cal. Januar. Christus Dominus noster. In die qua passus est, fiunt anni cxxxiii i et menses iii, qui sunt dies xccccxxiii. Unde secundum numerum dierum ejus stat cum iii feria natum, et passum vi feria : natum viii cal. Januar., passum viii cal. April. Ex quo baptizatus est Jesus Christus Dominus noster, fiunt anni ii, et dies numerantur xc, qui sunt dcccxx, cum his. h suis, ac sic baptizatur viii id. Januar. die, v feria, et passus est, ut superius dixi, viii cal. April. vi feria. Cum his. suis fiunt simul dies xccccxv, et (ad) viii id. Jan. in viii cal. Apr. dies xc.

ARG. XVI. *De ratione bissexti.*

Bissextum non ob illum diem fieri, ut quidam putant, quo Josua oravit solem stare, credendum est : quia dies ille et fuit, et præterit. Sed ab hoc dicitur bissextus, quod in unumquemque mensem punctus unus accrescit. Punctus vero unus quarta pars horæ est. iv vero puncti unam horam faciunt ; xii vero puncti in horas explicant. Ergo in iv annis ternæ horæ, quæ

cal. occurrit luna paschalis xiv. Si enim deductas epactas xxx tantum remanserint, quod semel in xiv annis accidere manifestum est, xxx die a calendis erit paschalis.

i Aut hæc duæ voces redundant, aut librarii incuria ante illas omisa est mentio primi solstitii, quod posterius magis verisimile sit, quia paulo post memoratur solstitium secundum.

j In ms. Digbæano legitur xxx, manifesto librarii errore. Sed neque succedentes numeri mendo carere videntur.

k Id est, bissextis diebus.

sunt XII, diem faciunt I, qui ad Iatur Februario, cum VI cal. Mart. habuerit, ut in crastino sic habeat. Verbi causa, si hodie VI cal. Mart. additur ille dies in IV anno expleto; nihilominus et crastino VI cal. Martii habentur. Et ideo bissextus dicitur, quia bis VI cal. Martii habet Februarius.

Sex diebus fecit Deus mundum, septimo requievit. Ut ergo plenius intelligatur, computa quot horas habeat unus dies ^a, et divides illas in 7 partes, et quantum remanet, exinde sit bissextus. Primum computa dies ^b CCC, quomodo horas habent, decies tricentis ^c sunt tria millia. Iterum facis: bis tricentis, sexcen-

^a Digb., computa quantas horas habet unus dies; Cotton., quot horas habent, et div.

teni: fiant in tricentis diebus horæ ut DC. Iterum facis: decies sexageni DC, et bis sexageni CXX. Fiant ergo in sexagenis diebus horæ DCXX. Iterum facis: decies quini L, et bis quini X. Ecce habes in quinque diebus horas LXX. Fiant simul integro anno in diebus CCCLIV horæ sui CCCLXXX, et alias tantas in nocte, sunt simul dierum et noctium totius anni VII DCCLX horæ. Divide in illas VII partes. Primum facis: septies mille VII, remanent DCCLX. Item facis: septies ducenti, fiant ICCCC, remanent CCCLX. Item facis: septies quinquageni fiant CCCL, remanent X. Item facis: septies as VII, remanent III. Iste tres horæ faciunt in IV annis diem.

^b Cotton., diebus.

^c Cotton., triceni.

PROTERII, EPISCOPI ALEXANDRINI, EPISTOLA AD LEONEM PAPAM ^a.

Domino meo dilectissimo fratri et consacerdoti B pturarum, in negotio tuo magno ac necessario, pratermisso diligentia labore, potuisse delinquere. Sed forte, sicut tua sanctitas scribit ^c, mendosi codicis, aut ^d librarii error est; et propterea nos oportet ^e diem sanctæ illius festivitatis transferre, quod abiit ^f. Celebretur ^g autem ita potius, ut centenarius annorum cursus ejusdem beatissimi Patris nostri et coepiscopi Theophili continet; qui antiquorum paginis omnino concordat, id est, die mensis Pharmoth, juxta Ægyptios, qui est VII cal. Mai. Et nos enim, et tota Ægyptia regio, atque Oriens universus, sic ipsam diem celebraturi sumus ^h, Deo præstante.

Leonis Proterius in Domino salutem.

Piissimus et fidelissimus imperator noster Marcianus litteris nuper ad nos venerabilibus usus est, qui- bus asseruit custimare quosdam non diligenter ascriptam diem festi paschalis, quæ per octavam iudictionem futuram, Domino præstante, celebranda est. Verumtamen non velut a se commotus hoc indicavit, sed quia scripta tuæ sanctitatis acceperit. Et præcipiebat oportere nos causam diligenter inquire, adhibita nimis tenuissima scrutatione, quæ multum sollicitudinis ac studii contineret. Quapropter negligendum non fuit, quominus statim negotium ventilarem; quando ex illo jam tempore quo commentorium tuæ venerationis accepi, plurimam curam rei hujus habuerim; nunc legales libros inspiciens, nunc antiquorum doctorum instituta contingens ^b; ex quibus possibile est hujusmodi computam investigare solertius. Sumens etiam et centenalem cursum Paschæ, descriptum a beatissimo Patre et coepiscopo nostro Theophilo, omnemque decurrens, ita reperi diligenter integreque compositum, ut, quicumque ille sit, auctoritatem scripturæ hujus quolibet modo reprehendere ac vituperare non possit. Erat enim inconsequens virum ita vigilantem Deoque clarissimum, divinarum etiam ditatum scientia Scri-

pturarum, in negotio tuo magno ac necessario, pratermisso diligentia labore, potuisse delinquere. Sed forte, sicut tua sanctitas scribit ^c, mendosi codicis, aut ^d librarii error est; et propterea nos oportet ^e diem sanctæ illius festivitatis transferre, quod abiit ^f. Celebretur ^g autem ita potius, ut centenarius annorum cursus ejusdem beatissimi Patris nostri et coepiscopi Theophili continet; qui antiquorum paginis omnino concordat, id est, die mensis Pharmoth, juxta Ægyptios, qui est VII cal. Mai. Et nos enim, et tota Ægyptia regio, atque Oriens universus, sic ipsam diem celebraturi sumus ^h, Deo præstante.

Ut autem non arbitremur absolute, quæ nobis videntur, scribere seu velle firmare, inseruimus etiam causas huic epistolæ, quibus tua sanctitas forte æstimet, non se debere reprehendere Ægyptiorum Ecclesiæ veritatem, quæ mater hujusmodi laboris exitiit, diligenterque conscripsit. Olim quidem Dominus per Moysen tempus paschale significavit, dicens: *Custodi mensem novorum*, primum hunc esse pronuntians; sicut iterum dicit: *Mensis iste vobis initium mensium, primus eris in mensibus anni; et facies pascha Domino Deo tuo XIV die mensis primi*. Sed qui hæc per Moysen locutus est Dominus, plenitudo legis existens, quando dignatus est homo fieri, quinta sabbatorum ⁱ, decima quarta luna mensis primi, in cenaculo cum discipu-

^a De epistolæ Dionysii ad Proterium argumento ac tempore lege lib. II de Doct. temp. cap. 64, p. 222. De Paschate anni Diocletianei 171, Christi 455, hæsitatio suborta erat, de qua consultus Proterius a S. Leone respondet. PETAVIUS. — Epistolæ hujus a Proterio Græce scriptæ, et a Dionysio Latine red. litæ, ita meminit Sigebertus in Catal. Scr. eccl., cap. 27: *Transtulit de Græco in Latinum Proterius Alexandrini epistolam, scriptam ad Leonem papam, de celebrando Pascha in anno Domini CCCCLV*. Quod vero translata cyclo suo paschali subjecerit, ipse sub finem præfationis ad Petronium his verbis testatur: *Quam (epistolam) ante hos annos transferentes a Græco, huic operi adnectendum esse propeimus*. Illam a Petavio in App. op. de Doct. temp., p. 871, et Æg. Bucherio in Comment. ad Victorii Canon. paschal., p. 82, editam, nos cum aliquot codd. mss. collatam, hinc inde supplevimus et emendavimus, nominatim

cum codice Bodleiano F. N. E. 3, 5; Cottoniano, in scrinio Caligulæ A. 15, et Digbazano 65: quorum illum per B, istum per C, hunc per D, signabimus.

^b C, dicta instituta continens.

^c C et D, scripsit.

^d Vox scriptoris, quæ in utraque editione hic interseritur, in mss. abest.

^e C et D, oportet.

^f Has duas voces, ex omnium mss. nostrorum consensu, substituímus, pro iis quæ in editis leguntur, quæ abiit.

^g Ita cum C legimus, pro celebratur, quod est in editis.

^h D, sic ipsius diei celebraturi auctoritatem sumus.

ⁱ Ita omnes tres codices nostri habent, pro quinta feria, ut est in editis.

lis pascha manducans, paulo post a Juda traditur: et sequenti die, xv luna crucifigitur, id est sexta feria; et ad inferos descendens, ad dispensationes salutis nostræ perficiens, vespere sabbati, lucescente dominico, resurrexit a mortuis; in quo die lunam primi mensis juxta Hebræos, exstitisse manifestum est. Nos ergo Christiani, non solum xiv lunam in Pascha requirimus (hoc enim Judæi facientes, sine festivitate sunt); sed etiam resurrectionis diem Redemptoris nostri, qui est xvii luna præfati primi mensis novorum, sollicitius observamus. Quod ^a si eodem modo plenilunium semper occurreret ^b, quinta sabbatorum, quando Salvator pascha cum discipulis manducavit, omne tolleretur ambiguum. Quia vero lune circulus ad solis cursum inæqualis est, et xiv luna paschalis in die dominico sæpe contingit, non est autem possibile tunc festum celebrare; sed nec pridie, sabbato, luna xiii jejuniū solvere; in septimanam sequentem differendum est; maxime cum habeamus intra eam xv lunam, quando, sicut scripsit Apostolus, pascha nostrum immolatus est Christus. Decima quarta namque luna primi mensis juxta Hebræos, ut superius dictum est, Jesus pascha typicum manducavit; sequenti vero ^c sexta feria, xv luna, ut ovis occisionis cruci pro nobis affixus est; et vespere sabbati, lucescente dominico, xvii luna, resurrexit a mortuis.

Quia ergo in solemnitate futura paschali, per vii indictionem, xxi die ^d Pharmothi mensis novorum, qui est xv cal. Maii, occurrit xiv luna die dominico, in septimanam differre convenit subsequentem. Habentes enim intra eam tridecanam mysterium, hoc est xv lunam, quando crucifixus est Christus, quartadecimæ coherentem; nec non et xvi et sequentem decimam septimam; vigesimo quidem octavo die mensis Pharmothi, qui est ix cal. Maii, jejuniā solvemus vespere sabbatorum. Sequenti vero lucescente dominico, xxix die mensis ipsius Pharmothi, qui est viii cal. Maii, festivitatem sincerissime celebrabimus.

Nam et priscis temporibus, si quando die dominico, decima quarta luna reperta est, in sequentem septimanam est dilata festivitas. Sicut in octogesimo

nono et nonagesimo tertio anno a Diocletiani probatur imperio. Sic enim et tunc beatissimi Patres nostri fecisse declarantur (*Anno Christi 375*). In octogesimo nono ^e quidem anno ab imperio Diocletiani, superstite beatæ memoriæ Patre nostro et episcopo Athanasio ^f, cum xiv luna paschalis xxviii die mensis Phamenoth, id est, nono calend. Aprilium die, provenisset, die dominico; in subsequentem translatum est hebdomadem; ita ut quinta die mensis Pharmothi, hoc est, pridie calendarum Aprilium, celebraretur Pascha dominicum. In nonagesimo autem tertio ^g anno ab imperio ejusdem Diocletiani, cum xiv luna paschalis xiv die mensis Pharmothi, qui est v idus Aprilis, diē dominico contigisset, in sequentem item septimanam dilatio facta est: ita ut dominicum pascha xxi die mensis Pharmothi, qui est xvi calend. Maii, solemniter ageretur. In centesimo quoque tercio anno ab imperio præfati Diocletiani (*Anno Christi 387*), cum luna paschalis decima quarta Pharmothi xxiii die, qui est xiv calend. Maii, esset die dominico superventura; iterum septimana quæsitæ est, et dominicum pascha die mensis ipsius Pharmothi, qui est vii calend. Maii, constat esse celebratum, propter angustiam temporis imminuentem. Item cum in centesimo sexagesimo ^h anno (*Anno Christi 444*) a Diocletiani imperio, 14 luna paschalis Pharmothi xxiii die, qui est xiv calend. Maii, occurreret ⁱ, tertia feria septimæ, et dominicum Pascha xxviii die mensis ipsius Pharmothi, qui est nono calend. Maii, nos celebrasse meminimus.

Necesse est igitur, in cclv anno a Diocletiani imperio, in futuro paschali festo indictionis octavæ, vigesimo secundo die Pharmothi, qui est xv calend. Maii luna decima quarta, occurrente die dominico, in proximam septimanam, juxta præcedentem formam, convenienter extendi, ut xxix die mensis Pharmothi, qui est viii calend. Maii, dominicum celebretur Pascha, propter apprehendentem rursus angustiam; sicut Patres nostri fecerunt, decimas quartas lunas occurrentes die dominico, differentes. Nam si xiii die mensis Pharmothi, qui est xv calend. Maii, luna xiv,

^a In Petavii edit. legitur *quæ*, sine sensu, et contra omnium codicum nostrorum fidem.

^b Ita Bucherii editio et codex D, rectius quam Petavii editio, quæ hic sensum plane turbat.

^c Voculam hanc restituimus, et per eam sensum planiorem reddimus, beneficio codd. C et D.

^d Editi hic interserunt vocem *dominico*, quæ in C et D abest, et videtur esse glossema.

^e Meminit utriusque S. Ambrosius in epist. ejusdem argumenti ad episcopos Æthiæ. Annus Diocletiani lxxxix iniit a Thoth fixo anni Christi 372. Igitur anno sequenti Christi 373, labente eodem anno Diocletiani, orta est altercatio super Paschate, cyclo lune xiii, solis xviii, littera F, neomenia paschalis die ii Martii, feria ii, decima quarta die 24 Martii, feria vii. Ideo nonnulli in termino celebrant; catholici autem Martii ultimo. Præerat tunc Romanæ Ecclesiæ Damasus; Alexandrinæ legitimus episcopus erat Petrus, qui Athanasio suspectus erat, mortuo jam anno 371. Itaque divinandum est quid S. Proterius sibi velit, cum superstitem ait fuisse tunc Patrem et episcopum Anastasium. An Athanasium scripsit, et allucinatus, credidit eum, qui biennio ante decesse-

rat, adhuc illo tempore vixisse? PETAVIUS.

^f Nomen Athanasii restituimus ex cod. B et D, pro *Anastasio*, quod est in utraque editione. Vitium hic latere Æg. Bucherius animadvertit, cujus hæc adiunctio est: *Lege ATHANASIO, et discite eum non ante hunc annum Christi 375 mori potuisse, 2 Maii, æs, ut chronographus innominatus apud Scalig. in Euseb. vii Pachon. Vide notam præced. Petavii.*

^g Christi 377, cyclo lune xvii, solis xxii, littera A. Terminus paschalis die 9 April. dominica. Ideo die 16 ejusdem mensis rite celebratum est. PETAVIUS.

^h Christi 444. Vid. lib. ii de Doct. temp., p. 221. PETAVIUS.

ⁱ B et D, *occurrit*.

^j Ita legitur in editionibus Petavii et Bucherii, a quibus mss., non minus quam inter se, discrepant. Nam B habet: in clxv anno; D vero, in cclxv annorum a Diocl., etc. Sed in nullum horum annorum characteres a Proterio memorati conveniunt. Hinc Æg. Bucherius in margine addit: *Lege clxxi, qui est annus Christi vulgaris 435, indict. viii. Similiter Petavius in notis: Scribe, inquit, in centesimo septuagesimo primo.*

sicut dixi, sæpius occurrente dominico die, Pascha A celebremus, inveniemus pridie, id est sabbato, XXI die mensis ejusdem, qui est XVI kalendas Maii, XIII luna tunc existente, non rite jejunia solvere. Nec enim in decima tertia luna comeditur pascha. Unde quia XXII die mensis Pharmothi, qui est decimo quinto kalendas Maii, dominico die, decima quarta luna contingit; non autem convenit die dominico jejunare, quia hoc Manichæorum est proprium: consequens est in proximam tendere septimanam, intra quam, ut diximus, habemus et XV lunam, quando crucifixus est Dominus, et XVI lunam, simul et XVII mensis Pharmothi, qui est IX calend. Maii, vespere sabbati jejunia pro more solvamus, et sequenti dominico, XXX die mensis ipsius, qui est VIII calend. Maii, festum paschale celebremus.

Illud etiam necessario vobis innotescimus, quod in futuro ^a anno CCLXV ab imperio Diocletiani, XIV luna rursus occurrente, XVIII die mensis Pharmothi, qui est XIV calend. Maii, dominicum Pascha XXVIII ^b die mensis ipsius, qui est VII calend. Maii, Deo præstante celebrabitur.

Sed nonnulli subtilitatem paschalis computi forsitan ignorantes, Judaicis seducti fabulis, æstimabant nos in secundum mensem recedere, si festivitatem cateuam exigamus, nescio prorsus unde hoc asserentes. Nam XIV luna ipsius mensis occurrente XXII die mensis Pharmothi, qui est XV calend. Maii, quomodo querelam sustinebimus, quod in secundo mense Pascha celebremus? Judæi namque ignorantes Dominum, tempus quoque Paschæ ignorant. Unde sæpius a primo mense recedunt, et in XII mense Pascha celebrare se ^c aliquatenus arbitrantur. Sed beatissimi patres nostri cyclum decemvennalem certius affigentes, quem violari impossibile est, velut crepidinem ac fundamentum, et regulam, hunc decemvennalem computum statuerunt: non juxta Judæorum nunc indoctas atque ineptas actiones ^d; neque recedendum exterorum putativam sictamque pruditiam, sed secundum ^e gratiam Spiritus sancti institui, in revolutione sæpe memorati decemvennalis circuli decimas quartas paschales lunas diligentius adnotarunt.

His itaque confectis, illud etiam oportet attendere, quod errent nimium qui primi mensis initium lunaris cursus a XXV die mensis Phamenoth, qui est XII calend. Aprilis, omnino esse constituunt: eo quod tunc initium verni temporis, ab his qui hoc invenire valuerunt cum omni diligentia præfixum esse videatur, et manifeste quidem secundum cursum solis, XXV die

mensis Phamenoth, qui est XII calend. Aprilis, æquinoctium esse cognoscitur. Sed non oportet ab hoc æquinoctio primi mensis exordium, juxta cursum lunæ, prorsus affigere. Alioquin per omnia solis circulo lunæ discursus concordare debuerat. Verum quia cunctis habentibus intellectum certum est quod velocissimum lunæ motum cursus solis minime consequatur, ago jam nunc breviter, Deo præstante, dubios instruamus, quod in secundum mensem nullo modo possimus excedere. Si enim in æquinoctio, id est XXV die mensis Phamenoth, qui est XII calend. Aprilis, juxta cursum lunæ, mensis constitueretur initium, rationis esset opinari nonnullos, in secundum mensem nos posse recedere. Nunc autem, quia XIV luna primi mensis per octavam indictionem, quæ ventura est XXII die mensis Pharmothi, qui est XV calend. Maii, invenitur, certum est quod initium ejusdem mensis primi juxta lunæ cursum non die Pharmothi, qui est pridie nonas Aprilis occurrat. Cum ergo decima quarta luna, XXII die mensis Pharmothi inveniatur, qui est XV kalendas Maii, dominicum pascha XXX die mensis ipsius Pharmothi, qui est VIII calend. Maii, celebrantes, in secundum mensem minime recedimus, cum lunam tunc XXI indubitate habeamus. Quomodo igitur excurreremus in mensem secundum, quandoquidem initium primi mensis juxta lunæ cursum, sicut paulo ante dictum est, IX die mensis Pharmothi, qui est pridie non. Aprilis, existat, et XIV luna, XXII die mensis ipsius, id est XV calend. Maii proveniat? Hoc autem ita declarato, certum est quod in secundum mensem nullatenus excurramus, XXX die mensis Pharmothi, qui est VIII calend. Maii, dominicum pascha celebrantes.

Cognoscant itaque per tuam sanctitatem, qui in illis partibus ambigunt, quod legitime per octavam indictionem Pascha peragimus ^f. Propterea enim scripsi ^g, Patrum et in hoc ecclesiasticas formulas subsequens, et exinde occasiones rei hujus assumens. Sic namque et præcessores ^h nostri, si quando dubietas orta est, prædicere festinabant, ut ubique consonanter ageretur sancta festivitas. Quod etiam nunc juxta priscam consuetudinem credimus in Domino prædicari in ecclesiis unam fidem, unum baptismum, et unam solemnitatem sacratissimam paschalem ab omnibus Christianis ubique celebrari in Christo Jesu Domino nostro; quia in ipso vivimus, et movemur, ^D et sumus.

Transferre vero hanc epistolam in Latine vocis eloquium, non satis certum esse putavimus; ne forte græcissantes potius apud nos ⁱ, nec iam valentes

^a B corrigendum: et in futuro centesimo nonagesimo octavo. Hic est Christi 482. Cyclus erat lunæ VIII, solis XV, littera C. Igitur neomenia paschalis Nicæna die 5 April., terminus die 18 Aprilis, sive XIV calend. Ap. dominica die. Itaque dissidendum Pascha fuit in VII calend., id est die 25 Aprilis. PETAVIUS. — Consentit Bucherius. Codex Bodleianus habet: in futuro ducentesimo LX^{mo} VII^{mo}.

^b Bucherius: lege 30.

^c Vocem se addunt B et D.

^d Forte rationes. BUCHERIUS.

^e B. sed gratia Spir. S.

^f D, peragenus.

^g D, scripta.

^h Ita B et D, quorum prior pro nostri habet præcessores mei. In edit. Petavii et Buch. legitur, præcursores nostri.

ⁱ Ita Petaviana editio, et mss. codd., quos proinde sequi maluimus, quam Bucherium, qui hic legit: vos.

^j In edit. Petav. et Buch. perperam hic interseritur, enim, quod sensum turbat, et in mss. deest.

hæc diligenter exprimere, hæderent veritatem, propter informem sermonem atque incongruum, et qui forte non ita possit ardentem scienterque transferri, sicut causa posebat. Saluta eam, quæ tecum est,

^a Ultimam hanc vocem, quæ additur in mss., Petavius et Bucherius omiserunt.

A fraternitatem. Te, quæ nobiscum est, salutat in Domino. *Et alia manu* : Valere te et nostri meminisse, domine, precor, dilectissime et desideratissime frater ^a.

* EPISTOLA DIONYSII DE RATIONE PASCHÆ,

SCRIPTA ANN · CHRISTI VULGARI LXXVI ·.

Dominiis a me plurimum venerandis, Bonifacio primicerio notariorum, et Bono secundicerio, Dionysius Exiguus salutem ^b.

Observantia ^c paschalis regulam, diu sancto ac venerabili Petronio episcopo commoneante, tandem stylo commendare compulsus, omnem deinceps ambiguitatem diversitatis, oppugnantiamque ^d sublatam fore credideram : maxime quod sanctorum trecentorum octodecim antistitum qui apud Nicæam convenerant auctoritatem totis nisibus insinuare curaveram, qui in illo ^e concilio venerando decemnovennalem cyclum regulariter affligentes, quartas decimas lunas paschalis observantia per omnia tempora lege sue ^f revolutionis immobiles adnotaverunt. Sed quoniam sanctitas vestra, orta rei hujus questione, de archivo Romanæ Ecclesiæ, Paschasini, venerabilis episcopi, scripta, quem constat, pro persona beatissimi papæ Leonis, sancto Chalcedonensi præsedisse concilio, ad eundem papam per idem tempus directam nunc protulit, quæ sanctis Patribus evidenti ratione consentiunt, hæc ^g præsentis indidimus operi : ut hujus etiam viri testimonio niteremur, qui manifesto miraculo venerabilium pontificum paschalia decreta confirmat. Quia vero in scriptis ipsius ^h communium annorum et embolismorum mentio facta est, et a nonnullis hæc ratio, quæ ex Hebræorum, ut fertur, traditione descendit, magnopere queritur, scire volentibus utrum huic paterna regula ⁱ consonare videatur, necessarium duximus et hanc notitiam, ne probetur in aliquo dissidere, coacta brevitate digerere.

Noverimus itaque quia idem decemnovennalis cyclus ^j per ogdoadem et hendecadem semper in se revolvitur. Octo namque et undecim ipse numerus explicatur. Ogdoas ergo, quæ incipit a primo decemnovennali cyclo, qui est lunaris decimus septimus,

^a Hoc anno scriptam esse hanc epistolam, probant characteres ipsius jam supra notati, et consentiunt Bucherius de Doctrina temp., p. 489; Noris. de Cyclo Rav., p. 200, etc. Nos illam, a Petavio licet et Bucherio jam editam, cum duplici codice ms. Cottoniano, Tiber. E. 4, et Calig. A. 15, Digbæano 6, et Bodleiano F. N. E. 3, 5, contulimus. Quorum primum signabimus per C 1, alterum per C 2, tertium per D, quartum per B.

^b Vox hæc in utroque Cottoniano deest.

^c Alii, *reverentia* : non bene. Bucherius. — Sic et uterque codex Cotton.

^d Ita C 2 et D. — In editis legitur : *omnem diversitatis oppugnationem*.

^e Sic C 2 pro *ipso*, quod est in editis.

^f Si nocere velis quam ob causam hanc epistolam jam col. 25 et scriptam hoc iterum loco posuerimus, vide quæ

hac ratione peragitur : ut annos primum et secundum communes, id est minores habeat; tertium embolismum, id est majorem; annum quartum et quintum item communes, sextum embolismum, septimum communem, octavum embolismum. Ac per hoc ogdoadis communes anni quinq; et tres embolismi jugiter ascribuntur. Communis autem annus duodecim lunares menses colligit, qui dies trecentos quinquaginta quatuor efficiunt. Embolismus autem annus et lunas tredecim, et dies trecentos octoginta quatuor habere monstratur. Item hendecas hac lege decurrit ^k. Incipit a nono ^l cyclo decemnovennali, qui est lunaris sextus; cujus primus et secundus annus communis est, tertius embolismus, quartus et quintus communis, sextus embolismus, septimus et octavus communes, nonus embolismus, decimus communis, undecimus embolismus : sicque hendecas communibus annis septem, embolismis quatuor terminatur.

C Embolismorum autem ista ratio probatur existere, quia annorum communium videtur damna supplere, quatenus ad solare tempus lunaris exæquetur excursio. Quamvis enim anni solaris circulum ^m per singulos menses luna circumneat, tamen ejus perfectionem duodecim suis mensibus implere non valet ⁿ. Denique in annis communibus ad rationem solaris anni undecim dies lunæ deesse cernuntur. In embolismis vero novemdecim diebus eundem annum videtur solarem ^o luna transcendere. Quapropter ogdoadis et hendecadis annos, juxta præfati circuli ordinem, in medium proferamus, et liquido probabimus per octo annos et undecim lunæ cursum cum sole contendere, quando tot dies illa colligat quot ille ecurrerit.

In ogdoade diximus quinque annos esse communes, D tres embolismos. Quinquies ergo ^p trecenteni quinquageni quaterni, sunt mille septingenti septuaginta; et ter trecenteni octogeni quaterni, mille centum

^l Sic uterque C. Petavius, *legis suæ*; Bucherius, *legi*.

^m Ita B et D. Petav. et Buch., *huic*.

ⁿ Sic C 1 et B, pro *ipsis*, quod est in editis.

^o Al., *paternæ regulæ*. Bucherius. Consentit C 1, 2 et B.

^p B, *circulus*.

^q Ita Cottonianus. Editi, *discurrit*.

^r Sic Digb. et Bodlei., ex quibus correximus lectionem Petavii : *anno cyclo dec.*

^s C 1, *solis annum cyclum*. Consentit B; C 2 habet *solis annis* (forte *annuum cyclum*).

^t Ita B et C. Editi, *prævalet*.

^u Hæc vox in D deest.

^v C 1 addit *dies*.

ad epistolam Petronio directam notavimus col. 483 : idem enim de præsentis epistola sententiam. Edit.

quingenta duo, ac per hoc simul sunt his mille nonnongenti viginti duo. Similiter octo anni solares, si in summam redigantur, id est octies trecenti sexaginti quini, et quadrans ^a, faciunt simul bis mille nonnongentos viginti duos. Simili modo et hendecadis annos, qui sunt communes septem et quatuor embolismi, si in summam ea qua diximus supputatione congereris, tantumdem penę reperies, quantum undecim solares anni conficiunt, hoc est quater mille quatuordecim ^b. Hęc est ergo embolismorum, sicut prędiximus, ratio, et incrementis suis communium annorum detrimenta compensent.

Sed jam pulcherrimam vobis atque pręclaram collectionem ipsius cycli decemnovennalis ostendam, per quam omnem deinceps ambiguitatem, si qua mota fuerit, auferatis: nec sit ita quis nimio stupore

perculsus, qui demonstrata sibi ^a veritatis luce non gaudeat, et ignorantię relictiis tenebris, tantę rationi protinus non acquiescat. A decima quinta luna paschalis festi, anni, verbi gratia, pręcedentis, usque ad decimam quartam sequentis Paschę ^d, si communis annus est, trecentos quinquaginta quatuor dies habebit; si embolismus, trecentos octoginta quatuor. Quod si dies unus plus minuve contigerit, evidens error est. Excepto videlicet anno ^e primo saepe dicti decemnovennalis cycli, quem a decima quarta luna Paschę ultimi, id est nondecimi anni, usque ad decimam quartam ejusdem primi numerare curamus ^f. Propter quod idem ultimus epactas, id est adjectiones lunares, octodecas tunc retinens ^g, primo anno, non undecim, ut in cęteris annis fieri solet, sed duodecim dies accommodat. Et quia triginta dierum fine

^a D, quadrantes.

^b Hęc desunt in B et in utroque C; sed D ea retinet. C 1, paulo post, alieno licet loco, hęc inserta habet, ad pręsentem locum spectantia: *Congravimus ergo endecadem persolarem et lunarem cursum, 7 communes annos, et 4 embolismos. Septies ergo dies ccccliv sunt 7 cccclxxviii, et quaterni (scilicet embolismi 384 dierum) 1 dxxxvi. Fiant simul 777 xiiii. Item xi solares annos eodem supputationis tramite calculamus. Undecies dies trecenteni sexaginti quini, et quadrantes sunt 777 xvii et 18 horę. Idcirco in ogdoade (forte legendum in endecade) videtur sol tribus diebus et 18 horis pręcellere lunam. Ideo dixit: pene tantumdem reperies, quia aliquid differre pręvidit, et hoc pręcipue in quadrantibus accidit sibi.*

^c In C 1 deest.

^d Ita D. Editi habent, *sequentis quod quarimus*. Sed duo hęc posteriora verba in omnibus nostris mss. desunt.

^e Valde perplexa et impedita est Dionysiana hęc oratio. Sententia quidem in hunc fere modum ex illius doctrina concipi potest. Annus quilibet communis diebus constat 354; embolismus vero 384. Excipe decemnovennalem primum, qui 353 dies duntaxat obtinet. Nam prima dies illius est decima quinta paschalis, aurei numeri xix, quę est xv cal. Maii, sive dies 17 April.; ultima dies est decima quarta paschalis, aurei numeri i, nempe quinta dies Aprilis. Proinde 353 dies ei anno competunt. Etenim aureus numerus xix, ad epactas priores xviii, non xi dies, ut cęteri, sed 12 adjicit: ex quibus epactę xxx, vel 0, id est nullę conficiuntur, quę congruunt aureo numero 1, uti lib. iv de Doctr. temp. demonstratum est. Hinc lunaris saltus oritur, cum dies unus supprimitur ac dissimulatur. At Dionysius fiscalneua huic incommodo remedium paravit. Jussit enim eundem bis numerari diem. Nam ultimus dies ejus anni, qui numero aureo xviii pręditus est, id est die 17 April., sive 14 paschalis, aurei numeri xix, primus dies computatur anni sequentis, qui aureo numero xix labente incipit. Itaque dies uterque plenos habet, ille 384, iste 354, ut ex diagrammate Dionysiano liquet. Sed idem minime sibi constat, dum eundem modo ultimum, modo primum appellat annum. Demonstratum est lib. vi de Doctr. temp. cap. 10, annum primum cycli decemnovennalis eum esse qui a xiv luna incipit, aurei numeri xix, nimirum a xv cal. Maias, et in non. April. desinit, habetque dies 354, ut in diagrammate disertis verbis asseverat. Secundus autem incipit a luna aurei numeri i, videlicet a die 6 April., ac desinit in viii cal. Aprilis, quę est luna xiv, aurei numeri ii. Itaque primus annus cycli, cum aureum numerum habeat xix, ejus epactę sunt xviii; secundi 0, vel xxx. At hoc loco Dionysius contrarium indicat, et se ipsum evertit. Quippe verbis istis:

excepto videlicet anno primo, etc., primum appellat annum qui a Paschate cepit aurei numeri xix, ejusque x fere menses occupat ad exeuntem usque Decembrem. Cum autem subjicit, illum ipsum *cycli decemnovennalis annum primum a xiv luna Paschę ultimi, id est noni decimi anni progredi*; ultimum eundem vocat, quem paulo ante primum nominabat. Hęc sunt incondita. Videtur Dionysius primum ac secundum annum cycli pro primo ac secundo aureo numero usurpare voluisse. PETAVIUS:—Mirum est tantum astronomum hic non animadvertisse discrimen, ab ipso Dionysio tam luculenter inculcatum, inter annum lunarem, sive paschalem et ecclesiasticum, et inter solare, civilem, ac speciatim Romanum. Illum Dionysius, ab uno termino paschali usque ad alterum numeratum, 354, aut, si embolismus sit, 384 diebus constare docet; hunc vero apud Alexandrinos a die 29 Augusti, apud Romanos a subsequentibus calendis Januarii incipit, 395 diebus, et 6 fere horis absolvi, alio loco agnoscit. Illum, non hunc, a decima quarta luna Paschę ultimi, id est, noni decimi anni, usque ad decimam quartam primi, numerare curavit. Contra ea hunc (solarem), non illum (lunarem), secundam æram Christianam numerare instituit. Hoc dum non attendunt Petavius et nonnulli eum secuti doctissimi viri, ex verbis Dionysii male intellectis, perperam excerpere conati sunt, Dionysium annos Christi integro fere anno prius quam hodie in æra nostra Christiana fieri solet, videlicet a mense Martio vel Aprili, nostri anni initium antecedente, numerasse. Vide quę post alios, ex Petavii sententia et ex hoc ipso Dionysii loco, fuse et operose, sed frustra, contra Bedam, quasi novę ærę auctorem, disputat clarissimus quondam mathematicus Georg. Alb. Hambergerus in diss. de Ortu et auctore epochę Christianę, lenę 1707, ed. p. 14 sqq. At integra verba Dionysii controversa sic accipiendā et explicandā sunt: *Excepto anno primo* (lunari) saepe dicti *cycli decemnovennalis* (ad novemdecim annos solares et Julianos accommodati, et ab iisdem ita dicti) *quem* (annum lunarem sive paschalem) *a decima quarta luna Paschę ultimi, id est noni decimi, anni* (solaris, qui erat periodi Julianę 5244, ærę Dionysianę 531) *usque ad decimam quartam ejusdem primi* (anni solaris qui in capite cycli Dionysiani positus, erat annus incarnationis 532, ut discrete testatur Beda de Rat. Temp. cap. 47) *numerare curamus*. Sic ergo annus lunaris sive paschalis, antecedentis anni solaris ultimi finem, et consequentis primi initium occupabat: atque adeo nulla incondita, aut se mutuo evertentia in verbis Dionysii occurrunt.

^f Alii, *consequens*. BOCHERANUS.

^g In editione Petavii legitur, *retinet*. Primo; sed eum Bucherii, quam hic retinemus, lectione consentiunt mss. Digb. et Cott. uterque.

volvuntur ^a, nulla epacta in principio ipsius cycli A ponitur, secundus autem annus epactas undecim suscipit: et ideo, sicut diximus, a decima quinta luna Paschæ primii cycli, usque ad finem ejus, in communibus et embolismis annis præfixos dies nos invenire non dubium est. Quod si aliter aliquando calculantium imperitia fuerit fortassis expositum, hac observantia ratiocinationis eorum falsitas arguetur.

Atque ut hoc manifestius possit intelligi, presentis anni exemplo monstremus. Indictio quippe quarta ^b est, et lunaris circulus undecimus; decemnovennalis cyclus decimus quartus ^c. Et quoniam hendecadis sextus annus est, eum embolismum esse necesse est. A decima quinta itaque luna præteriti festi usque ad decimam quartam presentis, quot sunt dies diligentius inquiremus, et inveniemus procul dubio quando Pascha celebrare debeamus. Transacto anno ^d per indictionem tertiam (in Pascha) ^e lunam decimam quartam nono calendarum Aprilium die, id est vigesimo quarto mensis Martii fuisse, quis dubitet, qui curam hujus rei habere quantumcumque cognoscitur? Et ideo ab octavo calendarum Aprilium die numerandi sumamus exordium: habemus Martii dies septem, Aprilis triginta, Maii triginta et unum, Junii triginta, Julii triginta et unum, Augusti triginta et unum, Septembris triginta, Octobris triginta et unum, Novembris triginta, Decembris triginta et unum, Januarii triginta et unum, Februarii viginti octo, Martii triginta et unum, Aprilis duodecim dies, quod est pridie idus Aprilis. Fiunt simul trecenti octoginta quatuor. Quod si, juxta eorum definitionem ^f qui lunam aliter quam se veritas habet computant, decimam quartam, non pridie iduum Aprilium, sed tertio iduum demum occurrere, trecenti octoginta tres dies imminuto numero colligentur ^g; quod nullo fieri pacto conceditur. Et ita semper quoties dubitatio talis occurrerit, a decima quinta luna transactæ festivitatis, usque in decimam quartam Paschæ, ^h quod querimus, dies sollicitè computemus. Et si communis annus est, trecentos quinquaginta quatuor dies; si embolismus est, trecentos octoginta quatuor inveniemus: nec inæqualitas ⁱ prorsus eveniet, quia regula cycli hujus hac ratione subsistit, cujus enucleatam formulam subjecta descriptione pandemus.

^a R. voluitur. D. revoluntur.

^b Hanc locum exposuimus lib. XII, c. 3, in fine: ubi et ostendimus legendum paulo post, *transacto anno, indictione 3, non 5*, quod et in scriptis et in cæcis apud Bedam exstabat, et nobis imposuerat. Eodem igitur anno Juliano posterior scripta est quo prior epistola. PETAVIUS. — Recte ita legendum censuit Petavius, quod non modo Marianus Scotus ad an. 20, ubi verba Dionysii citat, sed et omnes eodd. nostri confirmant. Sed quomodo hinc inferre possit, eodem anno Juliano posteriorem hanc epistolam scriptam esse, quo priorem, puta præfat. ad Petronium, non capio. Nam præfationem hanc anno Christi 525, Juliano 570, scriptam esse, supra invictis argumentis ostendimus; alteram vero illam epistolam Dionysii ad Bonifacium anno Christi communi 526, Juliano 571 exaratam esse, vel characteres hic additi, indictio 4, cyclus decimus, sive aureus numerus XIV, etc., luculentissime proliant.

^c D. decemnovennalis circuli XIII.

Anno decemnovennalis circuli primo, lunaris decimo septimo, a decimo quinto calendæ Maii usque nonas Aprilis, quia communis annus est, fiunt ^b dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli secundo, lunaris decimo octavo, ab octavo idus Aprilis usque in octavam calendæ Aprilis, quia communis annus est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli tertio, lunaris decimo nono, a septimo calendæ Aprilis usque in idus Aprilis, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli quarto, lunaris primo, a decimo octavo calendæ Maii usque in quartam nonas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli quinto, lunaris secundo, a tertio nonas Aprilis usque in undecimum calendæ Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli sexto, lunaris tertio, a decimo calendæ Aprilis usque in quartum idus Aprilis, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli septimo, lunaris quarto, a tertio idus Aprilis usque in tertium calendæ Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli octavo, lunaris quinto, a pridie calendæ Aprilis usque in decimum quartum calendæ Maii, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli nono, lunaris sexto, a decimo tertio calendæ Maii usque in septimum idus Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo, lunaris septimo, a sexto idus Aprilis usque in sextum calendæ Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli undecimo, lunaris octavo, a quinto calendæ Aprilis usque in decimum septimum calendæ Maii, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

D ^d Anno puta Christi 525, cyclo lunæ Alexand. 13, littera dominicali E. BUCHERIUS.

^e Hæc in editione Petavii desunt. In D legitur, *per indictionem IV paschale luna XIV*, etc. Fortasse legendum: *paschalem lunam*.

^f Lunarem Victorii cyclum v hic notat; quem ad Martii 29 apposuimus, uno ante cyclum Alexandrinorum XIV die, recte ad Dionysii mentem. BUCHERIUS.

^g Ita D et uterque C. Editi, *colligemus*.

^h D, *quam*.

ⁱ Alias, *inæqualiter*. Bucher., C 2, *nec aliter*.

^j Petavius et Bucherius hic pariter ac in sequentibus annis legunt *anno decemnovennali.... lunari....*, sed omnes mss. nostri ubique pro ablativo habent genitivum, sensu evidentiori, et cum tabula cycli Dionysiani magis congruente.

^k Editi in anno primo et secundo habent, *sunt*; in reliquis *fiunt*. Sed mss. posteriorem vocem ubique usurpant.

Anno decemnovennalis circuli duodecimo, lunaris A nono, a decimo sexto calendas Maii usque in pridie nonas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo tertio, lunaris decimo, a nonis Aprilis usque in nonum calendas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo quarto, lunaris undecimo, ab octavo calendas Aprilis usque in secundum idus Aprilis, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo quinto, lunaris duodecimo, ab idibus Aprilis usque in calendas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo sexto, lunaris decimo tertio, a quarto nonas Aprilis usque in duodecimum calendas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo septimo, lunaris decimo quarto, ab undecimo calendas Aprilis usque in quintum idus Aprilis, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo octavo, lunaris decimo quinto, a quarto idus Aprilis, usque in quartum calendas Aprilis, quia communis est, fiunt dies trecenti quinquaginta quatuor.

Anno decemnovennalis circuli decimo nono, lunaris decimo sexto, a tertio calendas Aprilis usque in decimum quintum calendas Maii, quia embolismus est, fiunt dies trecenti octoginta quatuor.

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE VIRO BENJAMIN HOFFMANNO VRATISLAVIENSI
JO. GUIL. JANUS.

Dionysii Exigui, viri, ut tunc tempora erant, eruditi, et de re sacra ac litteraria bene meriti, vita pariter ac scripta, etsi temporum vitio non plane obliterari aut in oblivionem deduci potuerunt, minus tamen adhuc quam merebantur illustrata sunt. Inter æquales solus fere Cassiodorus virtutem illius memoriam conservavit, quem unum omnes qui hucdum aliquid de vita Dionysii tradiderunt, auctorem secuti sunt. Nihil certe aliud fide dignum de eo apud veteres et juniores scriptores ecclesiasticos et litterarios invenias. Abbatem plerique vocant, quem Cassiodorus monachum dixit. Sed monasterium cujus abbas fuerit ignorari, Patres Benedictini, qui ultimam operum Cassiodori editionem Rothomagensem curarunt, recte animadvertunt. Antonius Pagi vero, Cassiodori auctoritate inductus, abbatis dignitatem Dionysio plane derogat, eique a Beda primum affectam fuisse contendit. At enim integro saltem ante Bedam sæculo, illum urbis Romæ abbatem appellatum fuisse, luculenter ostendit Prologus Felicis abbatis Gillitani, quem anno Christi 616 Cyclo Dionysii, a se continuato, præmisit, in Historia Cycli Dionysiani, ex codice Digbæano et Rhemensi editus. Interea communis sententia cum ea quam Pagi, quasi novam, defendit, facile conciliatur, si communem abbatis significationem a propria et singulari distinguas. Nam, ut recte Cangius animadvertit, abbates dicti sunt Latinis et Græcis universim monachi omnes, præsertim senio ac vitæ sanctitate venerandi, qua notione nos Patres eodem vulgo appellamus. *Illud*, inquit Augustinus, *honoris est, ut quotidie senibus dicamus: Pater*. Lexicon Græcum mss. regium cod. 2062: ἀββας, ὁ γέρον, ὁ πατήρ. Ita Cassianus Mosen et Germanum, commonachos, abbates vocat; et regula S. Columbani mille abbates sub uno archimandrita memorat. Hoc igitur sensu etiam Dionysius noster, honoris potius quam muneris causa, abbas dictus est. Sed de vita Dionysii nonnulla, scriptoribus ecclesiasticis prætermissa, ad docendos alia forsitan, et commodior dabitur occasio, nunc magis de operibus ejus sollicita. Horum duo potissimum auctori suo famam et existimationem

conciiliarunt: Codex canonum cum decretis pontificum Romanorum primum conjunctus, et liber de Paschate. Ille præter cæteros a Christophoro Justello editus ac illustratus, in communi eruditorum notitia ac celebritate versatur: hunc tantum non plane amissum, saltem doctissimis viris pro deperdito habitum, nunc suæ, quantum licuit, integritati restitutum in lucem proferimus. Multo forsitan diutius ille in scriniis meis latuisset, nisi tua, vir nobilissime, industria ac alacritas accessisset. Cum enim publicæ disputationis argumentum requireres, et hoc ipsum tibi oblatum non improbares, me subiude, aliis occupationibus distractum, ad illud revocasti, quæ hinc inde dispersa erant, mecum in ordinem redelegisti, et sumptus ad edendum ultro obtulisti. Sit igitur hoc publicum tui in bonas litteras amoris, pariter ac doctrinæ et diligentia, documentum, quam in meis et aliorum doctorum academicorum scholis quotidie probas, et moribus ad omnem honestatem atque modestiam compositis ornas et commendas. Hoc enim laudis testimonium tibi, unas mecum ædes inhabitanti, et inde ab aliquot annis propius ac familiaris, cognito, bona fide impertiri possum. Deus immortalis laudatissimos conatus tuos porro secundet, et ad optima quæque contendenti successus optatissimos largiatur; ut parentum et familiae honestissimæ gaudium impleas, amplissimorum florentissimæ patriæ tuæ procerum, quorum singularia in te beneficia gratissimum animo colis, expectationem sustineas, et rem sacram pariter ac litterariam meritis tuis aliquando ornas atque devincias. Vale.

*Cyclica cum studio teneas, Hoffmannæ, subacto
Dogmata, Pieridum pars mihi chara chori:
Ecquis miretur tandem, te exponere cycli
Docte conari difficiles numeros?
Macte tua virtute, novas jam concipe vires,
Doctrinæque tuæ perfer ad astra decus.*

Litteratissimo viro Dn. RESPONDENTI hoc publicum elegantioris doctrinæ specimen gratulatur

FRIEDRICH STRUNZES. P. P.

FACUNDUS*

EPISCOPUS HERMIANENSIS.

NOTITIA (ex Gallandio).

I. Facundus Hermianensis episcopus, in Africa provincia Byzacena claruit post consulatum Basilii anno 10, id est anno Christi 551, regnante Justiniano imperatore, ut perhibent Victor Tunonensis (a) et Isidorus Hispalensis (b); cujus tamen editio in Bibliotheca ecclesiastica Fabricii perperam fert post consulatum Basilii anno quarto (c), cum reliquæ, atque inter cæteras Breuliana, constanter anno decimo exhibeant (d): neque aliter sane legendum, si attendatur in primis Isidorus Victorem Tunonensem assectari consuevisse. Porro ejusdem Facundi meminit quoque Cassiodorus, sic inquires (e): « Facundus venerabilis episcopus, hæreticorum penetrabili securitate destructor, nuper ad Justinianum principem scribens, de duabus naturis Domini Christi duos libellos acute nimis luculenterque tractavit. » Ubi Senator accipiendus videtur ex virorum eruditorum sententia, de duobus prioribus capitibus lib. 1 ex duodecim quoque ad Justinianum direxit; non autem de duobus libellis qui jam diu interciderint, ut putarunt illustris Maffius (f) et Fabricius (g). Constantinopoli agens hic Hermianensis episcopus ad res Ecclesiæ Africanæ procurandas, pro defensione scilicet trium Capitulorum concilii Chalcedonensis, Commentarium conscripsit duodecim libris partitum: quo nondum finis ac pertractato, ait (h), adductus est Constantinopolim Romanus pontifex Vigilus. Hinc patet quo tempore suos libros scripserit Facundus. Nam, ut rite observat Sirmondus (i) ex Appendice ad Marcellinum Comitem, cujus auctor est perantiquus, erudimus (j) *Papam Vigilum ingressum esse Constantinopolim viii cal. Febr. post consulatum Basilii vi, id est anno Christi*

A anno 547, Justinianus imperator ab auctore sibi obtutum acceperit. Quod quidem adnotasse libuit, ut cum magno Baronio asseramus (n), eos libros in communionem catholicam fuisse a Facundo conscriptos, quo tempore nimirum ipsemet Vigilus papa defensionem eorumdem Capitulorum primitus suscepisse comperitur.

B II. Multa sane præclara atque orthodoxa antistite digna eo in opere occurrunt, quorum nonnulla Petro de Marca V. C. exscribere placuit (a): « Nihil illustrius, inquit, afferre possum eximio Facundi Hermianensis loco, qui summam quoque Romanorum pontificum auctoritatem commendat. Agit de Vigilis papa, quem impugnatores trium Capitulorum se consuluisse dicebant: *Ille, inquit Facundus (p), non in destructionem paternæ sententiæ (id est papæ Leonis et synodi Chalcedonensis), sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit et maximam potestatem; nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate, plus cæteris suis consacerdotibus potest. Paulus enim dicit apostolus: Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate (II Cor. xiii, 8).* » Alibi vero idem vir illustrissimus de eodem Facundo (q): « Multis verbis, ait, principum audaciam exagitat, qui canonicas questiones ad suum iudicium revocare tentant, eosque ad exemplum Marciani principis provocat, de quo hæc sunt ejus verba (r): *Sciens igitur ille modestissimus princeps, Ozis regi non impune cessisse, quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti: multo magis impune sibi cedere non posse cognovit, vel quæ jam de fide Christiana fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet; vel novos constituere canones, quod non nisi multis et in unum congregatis primi ordinis sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans et suo contentus officio, ecclesiasticorum canonum exsecutor esse voluit, non conditor, non exactor. Hic est certus limes quem regie auctoritati in his negotiis*

(a) Vict. Tunon. in Chron. pag. 10, apud Scalig. Thes. temp. edit. Amst. 1658.

(b) Isid. Hisp. de Script. eccl. cap. 19.

(c) Fabric. Bibl. eccl., pag. 54.

(d) Isid. Hisp. Opp. edit. du Breuil, Paris. 1611, p. 528.

(e) Cassiod. Expos. in psalm. cxxxviii, sub lin.

(f) Maff. Opusc. eccl. ad calc. Hist. theol. de Grat., pag. 201.

(g) Fabric. Bibl. med. Latinit. tom. II, pag. 453, edit. Hamb.

(h) Facund. præfat. infra col. 527.

* In Facundo et Ferrando, typhothetarum lapsu, cæterum innoxio, aliquantulum a chronologico ordine aberratum est. Edr.

(i) Sirmond. ad Facund. l. c. not. b.

(j) Marcell. Chron. ad ann. 547.

(k) Procop. lib. III de Bell. Goth., cap. 16.

(l) Theoph. Chronog. ad ann. 21 Justinian.

(m) Pagi. ad ann. 547, § 4.

(n) Baron. ad ann. 547, § 32.

(o) Marca de Concord. sacerdot. et imp. lib. III, cap. 15, § 10, pag. 324, edit. Paris. 1704.

(p) Facund. lib. II, cap. 6, infra.

(q) Marca, l. c., lib. II, cap. 10, § 14, pag. 147.

(r) Facund. lib. XII, cap. 3, sub init.

præfigere oportet, ne inconsulto trahamur ad eam A adulationem, qua principibus suis totius discipline ecclesiasticæ summam Græci deferebant. » Huc usque vir doctissimus. Alia porro his consona ex eodem Facundo jamdiu retulerat magnus Baronius (a).

III. Utinam vero in eadem sententia præsul hic Hermianensis ad finem usque vitæ perstitisset. In exilio namque constitutus ob pertinacem trium Capitulum defensionem, inter schismaticos militare cœpit; ubi et librum scripsit contra Mocianum vel Mutianum scholasticum, qui Africanos antistites jure optimo redarguerat, propterea quod trium Capitulum causa se a Vigilio papa et ab Ecclesia post illius *Judicatum* segregarant. Quin etiam ex epistola ipsius Facundi edita primum a Dacherio (b), quæ inscribitur *Epistola fidei catholicæ in defensione trium Capitulum*, ille in schismate occubuisse videtur. Qua de re Natalem Alexandrum videas (c). Hæc vero pluribus prosecuti sunt Annalium ecclesiasticorum parens (d) et cl. Norisius (e). His autem hactenus enarratis atextere libet quæ scribit Petrus de Marca, de Vigiliæ decreto pro confirmatione v synodi edisserens (f) : « Ne quis, inquit, ambitiosum hoc Vigiliæ decretum existimaret, ipse rationes quæ se ad hanc sententiam impulerint, has assignat. Nempe quod offensiones et scandala quæ generis humani hostis per disputationem de tribus Capitulis invexerat, jam sedata essent, paxque reddita esset Ecclesiæ post illorum damnationem, et veritas affulsisset in his ambiguis controversiis. Unde, subdit, colligere licet Illyricianarum et Africanarum provinciarum episcopos prioris sententiæ poenituisse, et communicatis cum Vigilio consiliis Orientalium communionem amplexos. » Hæc ille. Quamvis non defuerint nonnulli eruditi viri, quos inter Garnerius (g), qui de integritate decretalis epistolæ Vigiliæ, quam abs se primum editam illustrat in sua dissertatione idem cl. archiepiscopus Parisiensis, dubitarunt. Utcunque vero sit, an postea Facundus, deposita priore sententia, in se tandem reversus, saltem sub vitæ finem respuerit, ac ejurato iniquo schismate sese catholicæ adjunxerit communioni, ejus causam ex integro dijudicandam Dei arbitrio dimittitimus.

IV. Verum ut summa de tribus Capitulis lectoribus in promptu sit quo de his judicium firmum ratumque ferre queant, illud certam atque exploratum cum viro maximo existimamus (h). « Quod etsi demum post obortas plurimas controversias immensaque parta dissidia, catholica Ecclesia sententiam Justiniani imperatoris contra tria Capitula sit secuta, tamen ipso exordio propositæ quæstionis, imo assertæ ab imperatore sententiæ, contra eadem tria Capitula com-

plures orthodoxi, imo et ipse Vigilius Romanus pontifex, quasi vindices Chalcedonensis concilii, in cujus præjudicium ea viderentur ab imperatore sancita, insurrexere. Cum autem perspicue pleneque cognitum fuit, nequidquam derogatum sacrosancto concilio Chalcedonensi per damnationem trium Capitulum; ipsa imprimis apostolica sedes eam imperatoris edicto primum promulgatam et postea per quintam synodum confirmatam assertionem probavit atque retinuit; itaque est a catholicis omnibus in eadem sententiam cum quinta synodo et cum ipsis Romanis pontificibus aliisque apostolicæ sedi communicantibus. Qui vero postea ab his dissensere, ut schismatici habiti sunt atque rejecti : cum tamen interea ante novissimum apostolicæ sedis assensum non esset piaculum pro tribus pugnare Capitulis; cum præsertim in ea assertionem habuerint aliquando quem sequerentur, ipsum Vigilius Romanus pontifex. » Hactenus Annalium ecclesiasticorum conditor : qui et alibi (i) quænam fuerint tria ista Capitula edocens, novam simul falsamque cujusdam eruditi viri de iisdem opinionem confutat.

V. At vero haud nobis committendum, ut Sirmondum V. C. hac de re, atque imprimis de auctore nostro verba facientem prætereamus. Sic igitur ille (j) : « In trium Capitulum causa quam Facundus defendit, si verum loqui placet, honestius fuerat cum Vigilio cadere quam vincere cum Justiniano. Quod si Vigilius perpetuo ducem sequi maluisset, quam Vigilium, postquam Justiniano cedendum censuit, cum Afris suis reprehendere; nemo illum de suscepta Capitulum defensione ad quam Vigilius ipse ultro postea rediit, jure accusandum judicaret. Sed Facundus collegasque, ut Vigilio repugnarent, fefellit error quo tenebantur quemque Victoris et Isidori de Facundo testimonia declarant; quod scilicet persuasum haberent non posse absque injuria fidei synodique Chalcedonensis eversione Capitula condemnari : proinde damnari non patiebantur. At contra Vigilius liberam esse controversiam intelligens, et quæ utram in partem vergeret, ad fidei doctrinam nihil attineret (quod ipsum post Vigiliæ tempora Gregorius Magnus, Pelagius et alii sæpe testati sunt), ea interdum libertate usus est quam causa concedebat : semper atque ad defendenda, ut par erat, et probanda Capitula propensior. Nam et principio, cum mali labes orta est Constantinopoli, eorum damnationi vehementius obstitit; et quanquam Judicatum postea in eorum damnationem protulit, ut schismati occurreret publicamque concordiam sententiæ suæ jactura redimeret : tamen ubi aliter evenisse quam sperabat, atque hac ejus moderatione turbari Cap-

(a) Baron. ad ann. 547, §§ 34, 35, 41 et seqq.

(b) Dacher. Spicileg. tom. III, pag. 307 seqq. nov. edit.

(c) Nat. Alex. Hist. eccl. sæc. vi, cap. 4, art. 7, § 2.

(d) Baron. ad ann. 547, §§ 36 et seqq.

(e) Noris. Dissert. hist. de synod. v, cap. 4, Opp. tom. I, pagg. 504 et seqq.

(f) Marca Dissert. de Epist. Vigiliæ, § 17, in Concil. tom. VI, pag. 254, edit. Ven. Labb. I.

(g) Garner. Dissert. ad Liberat. Breviar. cap. 5, § 4, pag. 229, edit. Paris. 1675.

(h) Baron. ad ann. 546, § 38.

(i) Id., ad ann. 547, §§ 28-30.

(j) Sirmond. præfat. ad Facund.

torum defensores, abuti adversarios animadvertit; A
 tom suppresso Judicato ad pristinam defensionem
 mox rediit in eaque constitit. Cumque id agi sentiret,
 ut per vim extorqueretur ab invitis condemnatio,
 suspectam habens synodum Græcorum interesse no-
 luit; et suam de Capitulis non damnandis sententiam
 edito constituto graviter exposuit; synodo denique,
 cum Capitula damnasset, ne provincias quæ plurimæ
 reclamabant, iterum offenderet, assensum negavit.
 Ex quibus apparet nullam in hac Vigiliæ consiliorum
 varietate inconstantiam fuisse, quod visum est non-
 nullis; sed statim potius fixamque in tuenda Eccle-
 siæ, quam regebat, pace concordiaque constantiam.
 Cujus ipsius pacis studio Vigiliæ successores, cum
 paucos jam contra niti viderent ut una omnium in
 Ecclesia mens et vox esset, assenserunt et ipsi tandem,
 et synodo incertæ ad id tempus auctoritatis,
 concilii generalis vim nomenque confirmatione sua
 præbuerunt. » Huc usque vir doctissimus.

VI. Porro quodnam sit hujusmodi Facundi operis
 pretium, modo laudatus Sirmondus statuit (a) « ex at-
 tenta ejus lectione agnoscere quemque virum erudi-
 tum habere hunc auctorem affatum unde possit
 rerum quas tractat utilitate, copia, varietate, ani-
 mum studiumque suum non immerito retinere. »
 Nonnulla tamen duriuscula in hisce libris interdum
 occurrunt, quæ intentum lectorem requirunt. Cujus-
 modi est locus ille insignis de sacra Eucharistia, ubi
 ait (b) : *Sacramentum corporis et sanguinis Christi,*
quod est in pane et poculo consecrato, corpus ejus et
sanguinem dicimus : non quod proprie corpus ejus sit
panis, et poculum sanguis; sed quod in se mysterium
corporis ejus sanguinisque contineat, etc. Quæ quidem
 Facundi verba licet solide satis exposuerit Sirmon-
 dus, ea tamen avide arripuerunt heterodoxi homi-
 nes, eosque inter Caveus (c), ut alios prætereamus,
 quibus sibi aliisque suaderent suæ demum cause pa-
 tronum existisse olim Hermianensem illum episco-
 pum, qui, si diis placet, panis ac vini substantiam
 in Christi corpus et sanguinem transmutari, dum sa-
 crum altaris mysterium peragitur, haud crederit.
 Ad hos segregum vanissimos plausus exsufflandos sa-
 tis habuit Dacherius ex ejusdem Facundi *Epistola fe-
 dei catholice in defensione trium Capitalorum*, quam
 primus edidit, evincere (d) nullam esse in Ecclesia
 ipsius auctoritatem, cum a catholica communione
 desciverit atque in schismate ad obitum usque per-
 narserit : quo propterea duce inaniter gloriantur
 hæretici. Verum hoc est demum nodum ense expedi-
 dire, non solvere. At illum solvit, et manu quidem
 docta, Natalis Alexander, cujus expositionis seriem

nimis prolixam non est hujus loci referre; ad quem
 proiade lectores remittimus (e). Benignum item
 interpretem flagitat alius Facundi locus, in quo
 comma 8 capitis v Epistole I S. Joannis commenta-
 tur (f). Quem quidem locum paucis perstringit eru-
 ditus Millius (g) : pluribus vero edisserit doctus Ber-
 nardus de Rubis (h). Ad hæc quisquis hujusce au-
 ctoris libros duodecim (mitto enim reliqua duo ejus
 opuscula quæ libros illos excipiunt) attente perlege-
 rit, nonnulla forte comperiet alicubi, quæ sibi mo-
 ram inferant, quæque seriam postulent animadver-
 sionem. Verum cuicumque id interdum contingat
 meminerit ille, lapsos eninvero aliquando vel opti-
 mos vetustos scriptores, atque in quibusdam cespi-
 tasse : quæ tamen, ut equidem censeo, satis fuerit
 B ipsis condonare, quam vitio vertere. Sic enim sum,
 ut

...Ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
 Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
 Aut humana parum cavit natura (i).

VII. Jam superest ut de cura nostra in hac Fa-
 cundi editione paranda, paucis ex more agamus. Et
 primum quidem Sirmondi *ἔκδοσις* secuti sumus, quæ
 inter ejus opera varia e typographia regia Parisiis
 prodiit anno 1696, studio cl. Baunii expolita. Ve-
 neta enim quæ illam insecuta est anno 1729, mendis
 haud paucis scatentem novimus. Cæterum ex hac
 posteriori editione notis Sirmondianis variantes sub-
 jecimus, quas diligenti collatione instituta cum præ-
 stanti ms. codice amplissimi capituli Veronensis eruit
 C Joseph Blanchinus V. C., quibus quidem lectionibus
 Facundi textus illustratur, emendatur, suppletur.
 Codicis dignitatem ob oculos exhibet illustris Scipio
 Maffei (j). Præterea laudati codicis Veronensis no-
 tis nonnullas animadversiones subdidimus, quas ex
 varia operum ab eruditis viris editorum lectione no-
 bis comparavimus; quibus unam et alteram quæ nos
 præterierant, hic addere placet. Primo itaque jam
 diu observarat Baunius (k) quæ leguntur apud Fa-
 cundum, lib. II cap. 6 (infra col. 578), ab his verbis,
rursus agnosce, Auguste, usque ad postrema hæc, qui
veritati audeant resultare, ea non esse, uti videri
possent, ipsius Facundi, Justinianum Aug. verbis
suis alloquentis, sed desumpta ex sancti Leonis epi-
stola ad Leonem Aug. (l). Atque hinc porro corri-
 D *gendum est, quod in illo segmento legitur apud Fa-*
cundum, quia prius legitimus, etc.; nam haud dubio
 restitui debet, *quia post legitimas, etc.*, sicut in Leo-
 nis epistola legitur, et loci sententia prorsus exigit.
 Hauc autem emendationem ex memorato codice
 Veronensi eo loci Blanchini studio adnotatam habe-

(a) Sirmond. præfat. ad Facund., sub init.

(b) Facund. lib. IX, cap. 5, post med.

(c) Cav. Hist. liter. tom. I, pag. 520.

(d) Dacher. Spicileg. tom. III, pag. 307, not. a, nov. edit.

(e) Natal. Alex. Hist. eccl., sæc. VI, cap. 4, art. 7, § 2.

(f) Facund. lib. I, cap. 3, infra col. 535.

(g) Mill. Prolegom. ad N. T. Gr., num. 1006.

(h) B. de Rub. Dissert. de trib. in coel. Testib. capp. 7 et 10, num. 2.

(i) Horat. de Art. poet. vers. 351-355.

(j) Maff. Opusc. eccl. ad calc. Histor. theol. de Grat., pag. 88.

(k) Baun. præfat. ad tom. II Opp. Sirmond., § 4.

(l) Leon. epist. 133, tom. I edit. 2 Quesn., pag. 344.

mus. Eam vero primus agnovit Quesnellus (a), ac deinceps Ballerini fratres (b). Deinde ad eundem Facundi lib. iii, cap. 3, monet Montfauconius (c) locum ab auctore prolatum ex Joanne Chrysostomo (infra col. 593), exstare in homil. 83 *al.* 84 in Mat-

(a) Quesn. Not. ad epist. Leon., tom. II edit. cit., pag. 507.
(b) Baller. Opp. Leon. tom. I, pag. 1515.

thæcum (d). Denique ad lib. iv, cap. 2 (infra col. 620), ubi mentio Martyrii *Marciopolitani*, advertit Wesselingius (e) legendum *Marciopolitani*. At *ὡς σπουδᾶς*.

(c) Montf. præfat. ad tom. VII Chrysost., § 3.
(d) Chrysost. Opp. tom. VII, pag. 791.
(e) Wessel. Vet. Roman. Itiner., pag. 229.

FACUNDI, HERMIANENSIS^a EPISCOPI, PRO DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM CONCILII CHALCEDONENSIS LIBRI XII AD JUSTINIANUM IMPERATOREM.

PRÆFATIO.

Cum in præjudicium sancti concilii Chalcedonensis impugnatores ejus Acephali per quosdam subriperent, ut epistola lbræ Edesseni episcopi, quam ad se delatam memorata synodus catholicam judicavit; sed et Theodorus Mopsuestenus¹, ejusque doctrina, quæ in eadem epistola lbræ laudata est; nec non et quædam Theodoretii Cyrri episcopi scripta, qui in prædicto Chalcedonensi concilio epistolam dogmaticam papæ Leonis asseruit, sub anathemate damnarentur: hoc opus suadentibus fratribus ad imperatorem Constantinopoli scripsi. Quo necdum finito ac pertractato, adductus est Romanus episcopus^b: in cujus examine cum gestis super hac causa disceptarem, mediante conflictu interrumpi acta præcepit; et ab universis episcopis qui aderamus expellit, ut scripto quisque responderet quod ei de his capitalibus videretur. Cum ergo per magistrum officiorum sub

B gravi necessitate respondere constringerer, vix mihi septem dierum induciæ datæ sunt, in quibus erant etiam duo festi. Unde, ut omnia dicerem, quæ magis necessaria judicabam, ex his libris aliquanta decerpsi: quia non occurrebam omnia nova dicere, siquidem tria millia versuum excedit illa responsio. Sane quoniam, sicut dixi, necdum a me pertractati fuerant iidem libri, quædam testimonia pro mendositate codicum ex quibus ea posueramus, vel pro incuria translatorum, aliter continebant, quæ sic etiam in illam responsionem transcripta sunt. Idcirco igitur præloqui ac præmonere curavi, ut neminem qui memorata responsione perfecta hos contigerit libros offendat ista diversitas; sed illic ignoscat festinantem, et hinc potius credat. Nam et aliqua ibi cum perturbatione prolata moderatius hic ordinatiusque tractata sunt.

^a In Africæ provincia Byzacena: cujus civitatis ante Facundum episcopi leguntur Maximianus in collatione¹ Carthaginensi, numero 187, et Donatus in elencho ms. episcoporum, qui Carthaginem ex præcepto regis Hunerici, anno ejus regni sexto, pro reddenda ratione fidei venerunt. Post Facundum vero, Benadus in concilio Byzaceno, cujus exstat epistola in synodo Romana Martini I, secretario 2. Epistole autem inter cæteros subscribit *Benadus gratia Dei episcopus sanctæ Ecclesiæ Hermianensis*.

^b Vigilus. Anastasium bibliothecarium merito re-

jiēt Baronius, qui Vigiliam Constantinopolim pervenisse scripserit in vigilia Natalis Domini anno exeunte 546. Hoc enim fieri non potuisse liquido probat; sed quando pervenerit, non docet. Docet autem Appendix a nobis edita Marcellini Comitæ, papam Vigiliam ingressum esse Constantinopolim Basilii anno 6, id est Christi 547. Jam tum ergo Facundus in hujus operis descriptione versabatur, post centum ferme annos, in lib. ii, cap. 1, narrat, a synodo Chalcedonensi.

¹ Ex vet. cod. capituli Veron. Sic et in seqq. notis accipiehdum.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod Justinianus, in confessione fidei suæ, unum de Trinitate crucifixum, beatam Mariam vere et pro-

D prie matrem Dei, et Christi duas esse naturas recte professus sit.

Confessionem^a tuæ fidei, clementissime impera-

^a Eam innuit quam Justinianus Constantinopoli edidit, diversasque in provincias misit tertio suo

consulatu, anno Christi 535. Quæ et Græce Latineque exstat Cod. de Summa Trinitate lib. vi, et tria

tor, magni concilii Chalcedonensis definitionibus consonantem, et approbavi semper, et adversus multorum contradictiones asservi. Nam cum duæ nunc ferveant hæreses ab eodem concilio refutatae, quam contentione quidem contraria, sed detestatione simili, mysterium divinæ incarnationis oppugnant, Nestorianorum dico et Eotychianorum: quid salubrius vel quid evidentius adversus utramque hæresim dici potuit, quam quod ipse confessus es, unum de Trinitate pro nobis crucifixum? quem magnum Deum te credere docuit Apostolus dicens: *Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, caste et juste et pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem et adventum gloriæ magni Dei Salvatoris nostri Jesu Christi* (Tit. II, 2). Propter quod etiam beatam Virginem Mariam vere et proprie matrem Dei esse dixisti. Non enim alium scis Deum Verbum, et alium Jesum Christum, quem in duabus naturis unum eundemque pronuntiasti consubstantiali esse Patri secundum deitatem, et consubstantiali nobis eundem secundum humanitatem; et de quo consequenter etiam hoc dixisti: « Nam sicut est in deitate perfectus, ita idem in humanitate perfectus est. » Quæ omnia certum est te juxta Chalcedonensis concilii sententiam protulisse. Nam unum esse de Trinitate Dominum Jesum Christum, ex ejusdem synodi allocutione, quam ad Marcianum principem fecit, evidenter ostenditur. Ubi cum beati Leonis Ecclesiæ Romanæ præsulis epistolam contra hæreticorum maledicta defenderet, post aliquanta sic ait: « Facile est advertere quod, ambiguitate questionis exorta, Patrum interpretationibus nostram confessionem coaptasse cognoscimus, satisfaciens quod in nullo discordem intelligentiæ eorum detulerimus animum, sed his utamur¹ testibus ad nostræ fidei firmitatem. Sic Athanasii ad Epictetam amplectimur litteras; sic tanquam propriam Gregorii ad Cledonium epistolam ubique præferimus. Et quid oportet plura dicere? Si enim per epistolas Ecclesiæ dogmata declarari pro unaquaque questione dignam culpa judicant, ipsum imprimis beatissimum Cyrillum quilibet poterit denotare, qui litteris suis quod sentiebat Orientalibus expressit; nec non et magnum Proclum huic vituperationi subiciet, qui eisdem Orientalibus volumen ad Armenos pro fidei congruentia destinavit. His autem consociabitur ad culpam et sapientissimus Joannes Antiochenus episcopus, qui hæreticorum maledicta rejiciens, et apostolicæ doctrinæ dogma declarans, totius Orientis confessionem, velut ex uno ore sanctissimo Proclo et ei qui per idem tempus mundi regebat gubernacula, destinavit. » In hoc autem volumine ad Armenos, quod, ut memorata synodus ait, magnum

Proclus Orientalibus quoque pro filii congruentia destinavit, ita confessus est (*Edit. Rom., pag. 128*): « Nec enim dicentes Filium passum, ratione deitatis eum pati potuisse sentimus, siquidem divina natura nullam prorsus recipit passionem; sed constentem Deum Verbum unum ex Trinitate incarnatum, tribuimus intelligendi materiam his qui fidei sciscitantur cur incarnari dignatus est. » Scribens etiam beato Joanni Antiocheno, cui et illa quæ scripserat ad Armenos, pro servanda communis filii societate, direxit, ut sicut unum atque idem omnes corde credebant ad justitiam, sic etiam una et eadem ore omnium confessio fieret ad salutem, sic ait (*Liberat. cap. 10*): « Dicentes autem iterum passibilem Deum, id est Christum, confitemur eum non eo passum quod erat, sed quod factum est, id est propria carne: et ita prædicantes nullo modo fallimur: quoniam quidem et unum ex Trinitate secundum carnem crucifixum fatemur, et deitatem passibilem minime blasphemamus. » Et hanc ejus sanam doctrinam sapientissimus Joannes Antiochenus cum orientali concilio suis litteris approbavit; in quibus eam memorata synodus Chalcedonensis testatur hæreticorum maledicta rejecisse, et apostolicam declarasse doctrinam. Qui rescribens eidem beato Proclo dixit: « Tomum qui ad Armenos factus est a reverentissimo² nostro filio diacono Theodosio, qui dignus est tuis dispositionibus ministrare, ob eam quæ inest ei super ætatem diligentiam, et petivimus, et cum omni delectatione ejus fecimus mentionem. Faciebat autem nobis delectationem non pulchritudo compositionis sola, neque argumentationum multitudo contra utramque partem adversantium pertractata, quantum ipsa sacrorum dogmatum cautela simul et pietas. Pietas quidem, quia regalem divinarum Scripturarum³ in his quæ dicebantur, verbum veritatis recte confitens, pergebas, non sine testimoniis Scripturæ præsumens aliquid ex potestate propria prædicare: cautela vero, quia cum divinis Scripturis etiam Patrum dicta, ad probandum quæ dicebantur, proponebas. » Scribens etiam beato Cyrillo supradictus Joannes⁴ cum eadem synodo Orientis, ita se tomum ipsum ad Armenos approbasse perhibuit: « Sanctissimo, inquit, episcopo Proclo tomum recte revera et pie habentem, quem ad Armenos scripsit, nobis destinante, et nostrum quærentem consensum, omnia facta sunt a nobis, et in nullo minus fecimus. » Apparuit igitur, religiose imperator, quod secundum sententiam ipsius magne synodi confessus es unum de Trinitate pro nobis crucifixum: quandoquidem in eis epistolis hæc tua confessio continetur, quibus tantam auctoritatem detulisti, ut earum exemplo defendendam beati Leonis epistolam judicaret (*post acta concilii*). Illud etiam quod beatam Mariam

capita quæ Facundus hoc loco commemorat, iisdem verbis explicat, de duabus in Christo naturis, uno de

Trinitate crucifixo, et beata Virgine *κοιμῆς καὶ κατ' ἐπιφάνειαν* Doipara.

¹ Cod. Veron., *utimur*.

² Idem cod., *revertendo*.

³ Idem, *Scripturarum viam*.

⁴ Idem, *sanctus Joannes*.

vere et proprie matrem Dei esse dixisti, in eadem synodi allocutione invenimus esse firmatum, ubi dictum est: « Verum non latuit indormitabilem oculum naturæ communis inimicus, sed tanquam lunaria confestim Patres nostros, his quos tenebrarum pervaserat error, ostendit; qui cunctis reserarent intelligentiam fidei, et incarnationis diligenter beneficia prædicarent: quomodo dispensationis sacramentum sit ab initio ex valva dispositum; quomodo et Dei genitrix sit virgo vocitata propter eum qui virginitatem ejus dignatus est etiam sacrare post partum, vulvamque, ut decebat Deum, integritate signare; quomodo secundum veritatem mater Dei dicta sit propter carnem, quam ex se omnium Domino ministravit. » Ecce et hoc ostensum est, quoniam eadem sancta synodus docuit quod illa virgo Dei genitrix secundum veritatem vocata sit, propter carnem quam ex se omnium Domino ministravit. Nec interest utrum secundum veritatem, id est, vere Dei mater vocetur; an vere et proprie, sicut ipse confessus es. Nam quod Joannes apostolus dicit verum Dei Filium, ipsum Paulus proprium dicit. Sic enim scribit: *Scimus quoniam Dei Filius venit, et dedit nobis intellectum, ut sciamus quod est verum et simul in vero Filio ejus Jesu Christo (I Joan. v, 20)*. Hic autem scribens Romanis ait: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam Filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 34)*. Non igitur est aliud quod Dominum nostrum Jesum Christum Joannes verum Dei Filium vocat, quam quod eum proprium Dei Filium Paulus appellat. Et ideo non aliud putandum est etiam quod sancta Chalcedonensis synodus beatam Mariam vere matrem Dei esse confessa est, quam quod eam ipse confessus es vere et proprie matrem Dei. Quod si cui minus hoc sufficit, et adhuc eam vere et proprie Dei matrem dubitat appellare, plenior de hoc ipso rationem quam inferius reddemus expectet. Quia vero simul¹ secundum Chalcedonense concilium, etiam in duabus naturis Dominum Jesum Christum confessus es, ipsius concilii definitione monstratur: in qua statuit unum eundemque Christum, Filium Dei unigenitum, in duabus naturis, sine confusione, sine conversione, sine divisione et sine separatione esse noscendum; nusquam naturarum differentia per unitatem penitus amputata, magis autem salva proprietate utriusque naturæ. His igitur omnibus probatur confessio fidei tuæ magni concilii² definitionibus consonare. Propter quod etiam nos et congratulamur semper ejus rectitudini sumus, et pro ea de te

¹ De quo iterum lib. iv, cap. 4, ubi et libelli hujus verba proferuntur. Quod autem hic astruit ex libello Domitiani, affirmat etiam Liberatus diaconus in Breviario: incensos videlicet damnati Origenis dolore Origenistas ad trium Capitulorum damnationem impulsisse Justinianum; dolique architectum ex eadem secta fuisse Theodorum Cappadocem Cæsariensem episcopum, qui imperatori suggerebat hoc

² Cod. Veron., *similiter*.

A maxime gloriosi. Quid enim prius laudetur in homine? quid excellentius decet in principe, quam catholica fides, quæ totius nostri boni est fundamentum, et sine qua nihil in nobis est bonum? Omne enim quod non ex fide peccatum est.

CAPUT II.

Quod Eutychniani sub trium Capitulorum nomine concilium Chalcedonense fraudulentè oppugnent: quibus antequam respondeat, fidei suæ confessionem exponit.

Sed rogo, clementissime imperator, ut rationes meas vel gratanter, vel patienter accipias. Nam demonstrare proposui quoniam pro ejusdem fidei quam tenes defensione, et propter Chalcedonensium custodiam decretorum, quibus et manifesta est et firmata, B his qui nuper contrariam eis sententiam protulerunt consentiendum esse non duxi. Iniquus enim et impudens hæreticorum spiritus, qui facilis et promptus ad impugnanda vetera constituta, in confusione suam semper extollitur, quia sæpe frustratus est, cum evidenti contradictione Chalcedonensis decreta concilii subvertere niteretur; obliqua nunc et oblecta malignitate subrepens, intelligi non posse creditit suæ factionis insidias. Invenit autem desideratam occasionem ex furore quorundam qui sub nomine Christiano latenter in Ecclesia gentile Origenis dogma sectantur. Et quia per instantiam tuæ religionis ejusdem profani dogmatis iterata damnatio est, hinc ejus sectatores exarserunt adversus Ecclesiam, querentes eam quacunquè possent immissione turbare. Et hoc totum publicam notitiam non effugit, præsertim cum et Domitianus Ancyrensis^a quidem civitatis episcopus provinciæ primæ Galatiæ, qui fuit ipsius Origenianæ hæresis manifestus assertor, per libellum quem ad beatissimum papam Vigilium scripsit, Deo extorquente confessus est, quod ejus complices Origeniani, cum viderent non se posse proprium dogma defendere, neque sibi quidquam spei de conflictu restare, ad ultionem eorum quæ contra Origenem gesta sunt, hæc Ecclesiæ scandala commoverunt. Horum igitur satellitio fungens Eutychnianorum perfidia, ea quæ per se contra Chalcedonense concilium nequidquam sæpe tentaverat, per ipsos latenter aggressa est qui nobis non videbantur in hac parte suspecti. Nec tamen et illi magnam synodum palam reprehendere præsumperunt; magis autem sub quodam colore defensionis, quam tuæ pietati commendabat fallax eorum promissio, robur ejus infirmare conati sunt. Jactabant enim, sicut optime nosti, quod omnes Eutychniani qui decretis ejus offen-

modo ad suscipiendam synodum Chalcedonensem Ecclesiæque communionem adduci Acephalos posse. Editæ sunt post synodum v Græco-Latinæ de utroque argumento epistolæ duæ Justiniani. Prioris adversus Origenem initium est, «*ἡμῖν μὲν ἀπὸ ἀποδοῆ*» *Nobis semper studio fuit; posterioris de tribus Capitulis* Εἰδότες ὡς ὁ θεὸς οὕτως, *Scientes quod nihil aliud.*

^a Idem cod., *concilii Chalcedonensis*.

dantur, communicarent Ecclesie, si epistola venerabilis Ibae Edesseni episcopi ad Marim Persam scripta, quam praedicta synodus, cum pro ea memoratus Ibas tanquam injuriosus in beatum Cyrillum accusaretur, pronuntiavit orthodoxam, damnaretur quidem ut Nestoriana, sed approbata fuisse a synodo negaretur. Hoc agentes astute, ut dum nescios et ignaros advocant, quod per falsam et impudentissimam negationem defendi synodus possit, quaecunque mendacia Eutychniani in reprehensione ipsius epistolae dictarent, nemine jam resistente, vel hinc satagente, scriberent nostrorum, quod valde lugendum est, subscriptionibus affirmanda: ut cum postea, quod facillimum erat ¹ sola gestorum prolatione, suscepta fuisse ab illo concilio monstraretur, nil iam superesset, quod Eutychnianis de Nestoriano dogmate semper illud infamantibus respondere possemus ². His igitur ita fraudulenter agentibus, ac nescio quam promittentibus unitatem, quae, si etiam sequeretur, confusio potius dicenda erat, illud execrandum horrendumque concessum est, ut epistola quam sancti illi venerabiles Patres orthodoxam probaverunt, non sola saltem, sed cum suis approbatoribus esset anathematizata ³. Et ideo tam nefarie occursum audaciae, quoniam satis ipsorum Eutychnianorum consuetudinem habemus expertam, quod omnibus pro veritate sibi resistentibus Nestorianorum crimen imponant, fidem meam imprimis quam de salutifera incarnatione Domini nostri Jesu Christi teneo, non solum simplici ⁴ sermone aperire, quod in tua confessionis approbatione jam feci, sed etiam documentis necessariis affirmare, atque adversus impugnantis defendere statui: ut eorum calumnias quanta valeo manifestatione veritatis evitem, quorum fraudes mendaciaque detegere, et errores proposui refutare. Id autem facio, ne animos quorumque simplicium qui nos ignorant, nostri nominis infamatione, a veritate agnoscenda quam insinuatari sumus, avertant. Nam et hoc bene compertum est, quod non solum Eutychniani de sua vanitate convicti Nestorianos, verum etiam ipsi Nestoriani quos non minus redarguit fidei nostrae defensio, econtra nos de Eutychniana haeresi criminantur. Et licet ista nec expavescamus, nec quasi nova miremur, quoniam sic aliquando etiam patres nostros Ariani velut Sabellianos, Sabelliani vero velut Arianos mendaciter infamabant, oportet nos tamen, sicut monet Apostolus (*Rom. xii, 17*), providere bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, criminationes detrahentium, praesertim in causa fidei, praeveneri. Et

¹ Unam de Trinitate crucifixum quibus fieri non placebat, id maxime spectabant, ne divinitatem passam cum Eutychnianis dicere viderentur. Alii contra, ut Joannes Maxentius, eos qui unam de Trinitate personam dicerent, in suspicionem vocabant, quasi quartam cum Nestorio personam inducerent. Cete-

¹ *Cod. Ver., est.*

² *Idem cod., possumus.*

³ *Idem cod., anathema.*

A haec quidem dicta sint ad satisfactionem eorum qui cum eam necessitatem ignorent, etiam ea quae dicuntur minus vigilanter attendunt. Intelligentiores autem profecto cognoscent, quid et defensionis praesentis causae proficiat defensionis fidei, quae mihi cum tua pietate communis est. Si enim probavero eam recte ac prudenter Nestorianis Eutychnianisque resistere, quam supra jam docuimus magnae synodi Chalcedonensis definitionibus convenire, nimis absurdum videbitur ut Nestoriana credatur epistola quam illa synodus approbavit, quae ipsis suis definitionibus Nestorianorum fallaciae tam solemter occurrat. Deinde cum propter haec eam, vel in sententia super epistola Ibae prolata, vel in caeteris hinc atque inde Nestoriani et Eutychniani calumniatur, omnino eorum vana fiet intentio, et frustra se laborare cognoscent, si cum fidem nostram asserimus, illi decreta ipsius synodi viderint confirmari, pro quibus infirmendis fallaci et longo circuitu auctoritatem ejus in aliis auferre conantur. Quoniam igitur eum defensori, tum etiam causae defensionis, propositus ordo conducit, tria quae superius commemorata sunt breviter in hoc volumine defendemus. Quid enim nos contra calumniantes Eutychnianos manifestius probat a fallacia Nestorianorum penitus alienos, quam si duo haec asseramus, id est, unum de Trinitate pro nobis crucifixum, et beatam Mariam recte vocari et vere et proprie matrem Dei? Vel quid nos item contra calumniantes Nestorianos ab Eutychnianorum discordia longius abesse demonstrat, quam ut illud quoque tertium astruamus, quia idem Dominus noster Jesus Christus in duabus naturis, hoc est in divinitate atque humanitate perfectus est?

CAPUT III.

Quod unus de Trinitate passus contra Nestorianos aptius dicatur, quam una de Trinitate persona. Personarum nomen in Trinitate Sabellii causa usurpari coeptum; et de baptismo in nomine Domini Jesu.

Sane tacendum non arbitror quod sint etiam catholici ^a qui, sicut credimus, nescientes hoc ante ^b memorata synodo confirmatum, superflue contra de verbo contendunt: quia videtur eis quod dici non debeat unum de Trinitate pro nobis crucifixum, sed potius unam de Trinitate personam. Hos ergo tanquam propinquos prius nobis sociare debemus, ut ipsi quoque nobiscum hanc confessionem teneant, in qua non potest, sicut plerisque videtur ^c, Nestorianorum dolus abscondi: ne cum inaniter de verbo contendunt, rei controversiam minus examine defluant. Nam cum Dominum nostrum Jesum Chri-

rum pie recteque utrumque, atque uno et eodem sensu dici, docet cum Facundo ejusdem aevi gentisque auctor Ferrandus diaconus Carthaginiensis in epistola ad Anatolium diaconum Romanum; et ante utrumque Joannes II papa in epistola ad Avienum, Senatorem, Liberium et alios.

^a *Idem cod., simpliciter.*

^b *Idem cod., a loco ante.*

^c *In eodem cod. deest rō videtur.*

stum sic perhibeant unam esse de Trinitate personam, ut et Dei subsistentiam unam esse non denegent, quæ naturarum adunatione, id est divinitatis et humanitatis, existat; eundem esse dicentes Deum quem hominem, nec aliter Deum, aliter hominem, sed et hoc et illud similiter, id est naturaliter, de verbo contendere mihi videntur. Siquidem hoc etiam suo sermone demonstrant. Si enim dicamus, inquit, unum de Trinitate pro nobis crucifixum, si quis interroget quid unum dicamus, non possumus respondere Deum aut Filium, quia non tres sunt in Trinitate dei vel filii, ex quibus unus crucifixus dicatur: et ideo recte dicimus unam de Trinitate crucifixam esse personam, quoniam tres sunt in Trinitate personæ, ex quibus una crucifixa dicatur. At hæc non generalis est loquendi regula, sed quædam privata lex, quam sibi sua contentione fecerunt. Nam in tantum necesse non est tres intelligi deos aut filios, si unus de Trinitate crucifixus dicatur; ut ita in Genesi scriberetur: *Ecce factus est Adam unus ex nobis* (Gen. iii, 22). Quod utique non ex solius persona Patris, neque ex solius Filii, vel Spiritus sancti, dictum accipitur; sed tota ipsa Trinitas, id est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, illic inducitur loqui; ideo pluraliter *ex nobis* dictum est. Cur igitur non ibi Scriptura dicit, *Ecce factus est Adam una persona ex nostris personis*, sed potius, *Ecce factus est Adam unus ex nobis*? Nunquid unus Deus ex nobis, quasi ex tribus? aut unus Pater ex nobis, quasi ex tribus patribus? aut unus Filius, vel Spiritus sanctus ex nobis, quasi ex tribus filiis, vel spiritibus sanctis? Quis hoc vel insanus dixit? Nullus autem de Trinitate melius loqui potest, quam ipsa de se locuta est Trinitas. Non ergo sequitur ut, cum dicitur unus de Trinitate Dominus Jesus Christus, unus Deus, aut unus Filius subaudiatur ex tribus diis aut filiis. Tres tamen sunt, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ex quibus unus recte dicitur Dominus Jesus Christus. Nam et Joannes apostolus in Epistola sua de Patre et Filio et Spiritu sancto sic dicit: *Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis, et hi tres unum sunt* (I Joan. v, 8): in spiritu significans Patrem, sicut Dominus mulieri Samaritanæ secundum ipsius Joannis Evangelium loquitur, dicens: *Crede mihi, quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabilis Pater. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate: nam et Pater tales querit qui adorent eum. Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare* (Joan. iv, 21). In aqua vero Spiritum sanctum significans, sicut in eodem suo

A Evangelio exponit verba Domini dicentis: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aqua viva.* Ubi subsecutus adiecit: *Hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus* (Joan. vii, 37). In sanguine vero Filium significans, quoniam ipse ex sancta Trinitate communicavit carni et sanguini. Non ergo ait Joannes apostolus loquens de Patre et Filio et Spiritu sancto, tres sunt personæ quæ testificantur in terra, spiritus, aqua et sanguis, et hi tres unum sunt. Quid ergo pro Joanne respondent apostolo? Qui sunt hi tres, qui in terra testificari, et qui unum esse dicuntur? num dii? num patres? num filii, aut spiritus sancti? Non utique, sed hi tres, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus sunt, tamenetsi non invenitur unum nomen, quod de omnibus communiter masculino genere prædicetur, sicut communiter de illis personæ prædicantur genere feminino. Aut si forsitan ipsi qui de verbo contendunt, in eo quod dixit: *Tres sunt qui testificantur in terra, spiritus, aqua et sanguis, et hi tres unum sunt*; Trinitatem quæ unus Deus est, nolunt intelligi, secularum ipsa verba quæ posuit pro apostolo Joanne respondeant. Nunquid hi tres, qui in terra testificari et qui unum esse dicuntur, possunt spiritus, aut aquæ, aut sanguines dici? Quod tamen Joannis apostoli testimonium beatus Cyprianus Carthaginensis antistes et martyr in epistola sive libro quem de Trinitate scripsit, de Patre et Filio et Spiritu sancto dictum intelligit. Ait enim (tom. II): *« Dicit Dominus, Ego et Pater unum sumus* (Joan. i, 30); et iterum de Patre et Filio et Spiritu sancto scriptum est, *et hi tres unum sunt* (I Joan. v, 7). »

Proinde considerare debent qui verborum captionibus supervacue student, quia non simul et conjuncto dicimus unum Filium ex Trinitate crucifixum, ut tres aut duos filios inducere videamur; sed prius dicentes, quod magna synodus confirmavit, unum ex Trinitate incarnatum, vel passum, vel crucifixum, cum interrogati fuimus, quem unum de Trinitate dicamus, recte postea respondemus, Filium. Non autem recte simul diceretur unus filius ex Trinitate incarnatus, aut passus, aut crucifixus. Sed non est consequens ut quæ simul non recte dicuntur, etiam singulatim non recte dicantur. Ac ne hoc dissimulent intelligere, aut fortasse non possint, verborum suorum vel convincantur vel admoneantur exemplo. Nam et ipsi, cum recte dicant unam ex Trinitate personam crucifixam, secundum quod ille etiam vir beatus et doctrinæ admirabilis Augustinus, in opere quod scripsit de Prædestinatione et perseverantia sanctorum, docet: *« Fidelis qui in eo veram naturam credit et confitetur humanam, id est*

^a Forte, ex tribus diis.

¹ Cod. Veron., dixerit.

² Idem cod., et hæc tres unum sunt; sed hoc potius, tres sunt (qui) testificantur in terra, spiritus, aqua et sanguis, et hi tres unum sunt. Quid ergo, etc.

³ Idem cod., de Unitate. Sane in libro de Unitate Ecclesiæ verba leguntur quæ refert Facundus.

⁴ Idem cod., dicitur.

⁵ Idem cod., dicit.

nostram, quamvis singulariter suscipiente Deo Verbo, in unicum Dei Filium sublimatam : ita ut qui suscepit, et quod suscepit, una esset in Trinitate persona. » Cum igitur et ipsi, quemadmodum docuimus¹, juxta doctrinam Patrum recte dicant unam ex Trinitate personam crucifixam; et item interrogati cujus eandem dicant esse personam, recte respondeant, Filii; non tamen quod singillatim recte dicant, etiam simul et conjuncte recte dicere poterunt, id est, unam personam Filii ex Trinitate crucifixam, quasi duæ personæ sint Filii. * Sicut ergo, quamvis non recte simul dicatur una persona Filii ex Trinitate crucifixæ, et recte item² de ipsa persona singillatim dicitur quod Filii sit : ita quamvis non recte simul dicatur, unus filius ex Trinitate crucifixus, recte tamen singillatim dicitur unus ex Trinitate crucifixus, et item de ipso uno quod Filius sit. Quocirca, recte dicitur unus ex Trinitate crucifixus, et una ex Trinitate persona. Sed unam dicere personam Nestorianorum nova subterfugia minus excludit : qui convicti innumeris testimoniis Patrum, quod Deus Verbum et assumptus homo una persona sit, pro auctoritatis dignitate ab eis hoc vel existimant dictum, vel existimare se fingunt, ut sic homo Jesus Christus dicatur Verbi gessisse personam, sicut etiam gessit Apostolus, qui scribens ad Corinthios dicit : *Nam et ego quod donavi³, propter vos in persona Christi, ut non circumveniamur a Satana (II Cor. u, 10); non ut unus idemque esset Deus et homo. Cum vero et unus ex Trinitate, et una ex Trinitate persona pro nobis crucifixæ recte dicatur, hanc utilitatem qua⁴ fraus Nestorianorum a sancta et magna synodo sufficienter exclusæ est, intelligere et approbare jam debent qui dici volebant unum de Trinitate pro nobis incarnatum, vel passum, vel crucifixum. Qui etiam si nulla invitaret utilitas, neque hoc esset tanta synodi auctoritate firmatum, modestius facerent acquiescere sapienti Gregorio, qui de vocabulorum diversitate dissidendum non esse decrevit (Gregor. Nazianzenus orat. 39). In eo enim sermone cujus est titulus : De luminibus, ita locutus est : « Deum cum nomine, uno lumine illustramini, simul et tribus. Tribus quidem, secundum uniuscujusque proprietates sive personas. Nihil enim pro vocabulorum diversitate dissidendum est, cum ad eundem sensum omnium diversitas provocet intellectum. » Dum igitur et magna nos ad hanc confessionem invitet utilitas, et non inaudita et nova sit illa vox de qua nobis deliberare sit liberum an admitti debeat, quam divinarum Scripturarum testimoniis convenire etiam a tantis Patribus confirmatum esse docuimus, nihilque de verbo sit dissidendum, placere omnibus*

A debet ut unus ex Trinitate, vel de Trinitate, crucifixus pro una persona dicatur. Quamquam si quis rem diligenter attendat, et altius causam repetat, inveniet quod non sic dicimus, unus pro una persona, sed potius una persona pro uno ex Trinitate dicatur. Nam sic⁵ Ecclesia Christi, etiam cum necdum ad distinctionem Patris et Filii et Spiritus sancti uteretur nomine personæ⁶, tres credit et prædicavit, Patrem et Filium et Spiritum sanctum; sicut testimonio Joannis⁷ supra docuimus, quo dictum est : *Tres sunt qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua et sanguis; et hi tres unum sunt (I Joan. v, 8)*. Personarum autem nomen, non nisi cum Sabellius impugnet Ecclesiam, necessario in usum prædicationis assumptus est; ut qui semper tres crediti sunt et vocati, Pater et Filius et Spiritus sanctus, uno quoque simul et communi personarum nomine vocarentur. Deinde etiam subsistentiæ dicte sunt, quoniam Ecclesie placuit, ad significandam Trinitatem, et hoc nomen distinctioni personali tribuere. Quæstio itaque aliquando de novo nomine personæ et subsistentiæ fuit, utrum ad significandam Trinitatem, quæ Deus est, deberet admitti, sicut et ipsius Trinitatis nomen admissum est : non de eo quod semper tenuit et prædicavit Ecclesia, quia tres sunt qui testificantur in terra, et hi tres unum sunt. Unde etiam memoratus vir⁸ Augustinus in quinto decimo de Trinitate libro (Cap. 3) : « Clarum, inquit, est in substantia veritatis, non solum Patrem Filio non esse majorem, sed nec ambos simul aliquid majus esse quam solum Spiritum sanctum; aut quoslibet duos in eadem Trinitate majus aliquid esse quam unum; aut omnes simul tres, majus aliquid esse quam singulos. » Nec ait vir cautissimus et sapientissimus ambas personas simul aliquid esse majus in substantia veritatis quam solum Spiritum sanctum, quod quidem recte, si vellet, diceret; sed potius ambos : neque ait quoslibet duas personas in eadem Trinitate majus esse aliquid quam unam, sed quoslibet duos in eadem Trinitate majus esse aliquid quam unum; neque dixit omnes simul tres personas majus aliquid esse quam singulas, sed omnes simul tres majus aliquid esse quam singulos. Quod si hujusmodi locutiones ex dictis probatissimorum Patrum velim colligere, ante me tempus quam exempla deficiet. Nihil est igitur quod de verbo reprehendamur, dicentes unum de Trinitate incarnatum, sive passum, sive crucifixum. Quod etiam sancta Chalcedonensis synodus, divinarum Scripturarum auctoritate et antiquissimorum Patrum testimoniis informata, videns a magno Proclo ad Armenos utiliter scriptum, et a sapientissimo Joanne Antiochæno et cæteris orientalibus episcopis in con-

¹ Cod. Veron., *dicimus*.

² Idem cod., *recte tamen singillatim dicitur, una persona ex Trinitate crucifixæ : et recte item, etc.*

³ Item cod., *quod donavi, si quid donavi, propter vos, etc.*

⁴ Idem cod., *quia*.

⁵ Idem cod., *semper*.

⁶ Item cod., *personarum*.

⁷ Item cod., *Joannis apostoli*.

⁸ Idem cod., *vir doctissimus*.

* Videtur in hunc locum cl. Wesselingium lib. Probabil. cap. 56, pag. 324.

cillo approbatum, convenienter ipsa quoque firmavit. Et ideo hanc religiosam et necessariam vocem suscipientes qui de verbo superflue contendebant, ita jam nobiscum Nestorianos urgere debent ac premere, ut non tantum unam ex Trinitate personam dicant, quod illi male, sicut jam diximus, interpretantur; sed etiam unum ex Trinitate passum, quod nulla fraude possint eludere. Quibus Nestorianis hoc modo gravius insistimus, si eis dicamus: Certum est accipere vos nobiscum quia Trinitatem, quæ unus Deus est, significavit Apostolus dicens: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? aut quis prius dedit illi, et retribuetur ei? Quoniam ex ipso, et per ipsum; et in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula (Rom. xi, 33).* Ex ipso dicens, ex Patre; per ipsum vero, per Filium, sicut alibi dicit: *Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, et nos in illo¹; et unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum (I Cor. viii, 6).* In ipso vero, in Spiritu sancto: de quo Salomon ait: *Quoniam spiritus Dei replevit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis (Sap. i, 7);* nec aliud est in ipso esse omnia, nisi ab ipso omnia contineri. Quæ cum ita sint, quomodo non unus ex hac Trinitate est Dominus Jesus Christus, cum, sicut ostendimus, idem dicat Apostolus: *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum?* Item cum ipse Dominus Jesus Christus, hanc Trinitatem nobis insinuans, in Evangelio discipulis suis dixerit: *Exites docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Math. xxviii, 19);* quomodo Petrus apostolus Judæos exhortans diceret: *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum, et accipietis donum Spiritus sancti (Act. ii, 38)?* aut quod simul² in eisdem Actis apostolorum legitur (Cap. xix), quidam discipuli, quos ejus coapostolus Paulus Ephesi reperit baptizatos tantum Joannis imbutos, ab eo admoniti baptizarentur in nomine Domini Jesu, si non unus esset ex Trinitate, in qua tantum baptizari præceptum est, Dominus Jesus Christus? Quod autem in nomine Domini Jesu³ hi quos memoravimus baptizati narrantur, non eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizati sunt, ut etiam in ipsis servaretur verbis a Domino constituta forma baptismi; sed quia hoc erat insinuandum quod baptismum novo fuerint baptizati, sufficere ludi-

catum est ad discretionem ipsius novi baptismi solum nomen Domini Jesu memorare, quod neque in baptismo Joannis, neque in aliis baptismis Judaici ritus interserebatur. Cæterum illis sacratis verbis, id est, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, baptizati mihi videntur. Nec mendaciter dictum, quod absit, existimo: *Baptizatur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, aut quia baptizati sunt quidam in nomine Domini Jesu: quoniam certissime in nomine Jesu³ baptizabant apostoli, etsi non in solius Domini Jesu, id est Filii, nomine baptizabant, verum etiam in Patris et Spiritus sancti.* Ac per hoc arbitror quod, cum baptismum celebraretur, in ipsis quoque sacratis verbis servabatur illa forma baptismi; in narratione vero sufficiebat, ad discretionem aliorum baptismatum, solius Domini Jesu facere mentionem. Propterea vero credo quod de omnium trium personarum commemoratione, Domini Jesu nomen ad insinuandum novum baptismum magis assumptum est, quoniam ipsi conspeliuntur per baptismum in mortem: Verumtamen non diceretur, nisi, ut jam asseruimus, unus esset ex Trinitate Dominus Jesus Christus. His igitur atque aliis quamplurimis informatus, priusquam hoc a magna synodo Chalcedonensi approbatum esse cognoscerem, unum de Trinitate credidi Dominum Jesum Christum: qui Deus ex Deo natus ante sæcula, idem in plenitudine temporum homo sit natus ex Virgine; et qui Patris existens unigenitus, factus sit unigenitus matris; ut geminæ gigas substantiæ, sicut intellexit et cantavit Ambrosius, utriusque veræ nativitatibus proprietate credatur, sitque consubstantialis Patri secundum divinitatem, et consubstantialis matri secundum humanitatem: et sicut ideo consubstantialis Patri creditur, quia proprius ejus et verus est Filius, sic etiam matri propterea consubstantialis credatur, quia proprius etiam ejus et verus est filius.

CAPUT IV.

Quod beata Maria vere ac proprie sit mater Dei, contra quosdam catholicos et contra Nestorianos. Examinantur Hilarii, Augustini et Leporii presbyteri testimonia.

Veri autem et proprii filii quis nisi absurdissimus neget vere et proprie esse matrem? quod æque monstravimus magnæ synodi Chalcedonensis sententia convenire, et nos secundo partitionis loco pronisimus asserturos. Insinuandum vero est quod hanc quoque confessionem qua beatam Mariam vere et proprie dicimus matrem Dei, quidam etiam commu-

¹ Alia fuit sententia sancti Ambrosii, qui in libro de Spiritu sancto, cap. 3, apostolos censuit in nomine Domini Jesu tantummodo baptizasse: plenum tamen fuisse mysterium, quia qui unum dixerit, Trinitatem signavit. Quod ipsum in libro de Trinitate Latine tantum edito scripserat sanctus Athanasius. *Nunquid prævaricatores, inquit, mandati Salvatoris apostoli effecti, et contra traditionem ejus baptizarunt tantam*

multitudinem? Non enim scriptum est baptizasse eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, sed tantum in nomine Domini Jesu. Nunquid ergo prævaricati sunt? Absit. Nam licet Filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen et Patrem et Spiritum pronuntiatum. In eadem quoque sententia est Ferrandus idem diaconus in epistola ad Anatolium.

² Cod. Veron., in illum.

³ Idem cod., similiter.

¹ Idem cod., Domini Jesu.

nicantes Ecclesie^a putent non debere suscipi, cum Nestorium fateatur, propter quod eam matrem Dei negabat, debuisse damnari. Quibus, antequam Nestorianis respondeamus, respondendum¹ puto, sicut et in superiore questione jam factum est, quod omnino stultum ac turpe sit, et condemnationem probare Nestorii, et beatam Mariam negare quod vere et proprie sit mater Dei. Nam si qua hinc esse potuit questio, cum ipso Nestorio simul exclusa est, qui eam matrem Dei esse negabat. Hoc enim et ad credendum difficile, et dignum controversia videbatur, utrum Deum illa virgo genuerit: ceterum quod vere et proprie genuerit, quidquid est ille quem genuit, nulli² dignum disceptationis apparet. Qui ergo concedunt quia Deum Virgo genuit, quod incapabile est, et unius singulariter matris, cur eam negant vere et proprie genuisse, quod commune omnibus matribus, et nullius dignum est questionis? Et audent insuper hoc, quod dicimus beatam Mariam vere et proprie matrem Dei, Eutychiano dogmati deputare, non intelligentes neque quæ loquuntur, sicut dicit Apostolus (I Tim. 1, 7), neque de quibus affirmant, cum sancta Chalcedonensis synodus, a qua ipse damnatus est Eutyches, sicut memoravimus (In allocut. ad Marcian.), dicat: « Quomodo Dei genitrix sit virgo vocitata propter eum qui virginitatem ejus dignatus est etiam sacrare post partum, vulvamque, ut decebat Deum, integritate signare, quomodo secundum veritatem mater dicta sit propter carnem, quam ex se omnium Domino ministravit. » Cum igitur, ut isti Patres docuerunt, propterea secundum veritatem mater³ dicta sit, quia carnem ex se omnium Domino ministravit, quod Eutyches negat, quomodo putatur Eutychiano dogmati deputandum, cui magis invenitur esse contrarium? Non enim potest beatam Virgineum vere et proprie dicere matrem Dei, sed nuncupative potius ac perfunctorie, quam non credit carnem ex se omnium Domino ministrasse. Non ergo Nestorianam tantum, verum etiam Eutychianam hæresim destruit ista confessio, qua dicitur beata Maria vere et proprie mater Dei. Quod si nos rectæ fidei esse non credunt, et aliquid suspicantur in his verbis occulere, inquirant a nobis id ipsum quemadmodum volunt, et interrogationibus suis quid sentiamus eliciant. Si autem de rectitudine quidem fidei nostræ non dubitant, sed putantes ipsam fidem rectam non rectis verbis pronuntiari, dicunt quod sensu quidem sumus perfecti, non autem sumus perfecti sententia, cum Apostolus in utroque nos hortetur perfectos⁴ dicens: *Sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia* (I Cor. 1, 10): ipsi doceant quætonus illa Virgo, quod non abnuunt, mater Dei di-

^a Tametsi de Maria Virgine, quin vere ac proprie dicenda sit Deipara θεοτόκος, ambigere inter catholicos integram non erat post synodum Ephesinam, quæ liquido id sanxit contra Nestorium: non defuisse ta-

catum, utrum vere et proprie, an nuncupative et perfunctorie. Quod si dicunt non esse consuequens ut, si vere et proprie non sit, nuncupative et perfunctorie sit mater Dei, ipsi dicant modum quo contra nos prædicanda sit mater Dei. Omnis enim qui alterius prædicationi repugnat, dicere debet aliquid quod aut contrarium ei sit aut diversum. Sicut⁵ Arianis dicentibus quod minor Pater sit Filius, contra nos dicimus quod æqualis ei sit; sicut Manichæis dicentibus quod phantastica, id est falsa caro fuerit ejusdem Filii Dei, contra nos dicimus quod in vera carne homo fuerit factus: atque ita et illi vicissim, impugnantes quod verum est atque catholicum, affirmant aliquid suum. Nec quisquam aliter doctrinæ resistit alterius, nisi contra aliquid dicat: cum vero aliquid contradixerit, tum demum si acceptabilis sit illa contradictio, disquiritur. Horum vero qui nos prohibent dicere vere et proprie matrem Dei Mariam, nec dicunt secundum quem modum dicenda sit mater Dei, non est querendum si acceptabilis sit contradictio. Nam qui contra nihil dicunt, quomodo vel dicere videantur? Et ideo non tam laboriosum studio nostro est eorum absurditati resistere, quam existimationi periculosum, ne videamur superflue non contradicentibus respondere. Quamvis autem negantes hoc nostrum quod dicimus, vere et proprie esse matrem Dei Mariam, nihil hactenus affirmaverint suum, interrogandi sunt tamen utrum, quod necessario sequitur, vel negare audeant quod nos prohibent confiteri, ut addita negatione dicant eam non vere et proprie matrem Dei. Et jam non dicam aures catholicorum, sed frons illorum ferat, si potest, hanc profanam et detestabilem vocem. Si autem non audent dicere, Non vere et proprie mater est Dei, cur nos prohibent confiteri quod negare non audent? Cognoscant igitur cum sancta synodo, cujus se profitentur decreta suscipere, quod propterea beata illa Virgo secundum veritatem mater dicta sit Dei, quoniam carnem ex se omnium Domino ministravit, et non se dicant Eutychianis repugnare, negantes vere et proprie matrem Dei Mariam, cum potius eis nescii favere monstrentur, resistendo sententiæ synodi Chalcedonensis, in qua damnati sunt, et negando quod eorum est vanitati contrarium. Illud etiam caveant Nestorianorum experti perfidiam, quibus pro hac quoque confessione jam respondere debemus, ne quasi pro naturarum discretionem dicentes quod non homo Christus Jesus, sed Deus Verbum proprius et verus sit Filius Dei; aut quod non Deus Verbum, sed homo Christus Jesus proprius et verus sit filius hominis; videantur et ipsi non eundem credere Deum Verbum quem hominem, sed alteram personam Dei, alteram hominis arbitrari.

men qui de ea voce his temporibus immerito contenderent, præter Facundum, ostendit ex Justiniani litteris Joannes papa in eadem epistola ad senatores.

¹ Cod. Veron., demonstrandum.

² Idem cod., nullius.

³ Idem cod., mater Dei.

⁴ Idem cod., perfectos esse.

⁵ Idem cod., sic.

Porro si idem est Deus qui homo, et idem homo qui Deus; tam recte dicitur Deus Verbum proprius et verus filius hominis, quam recte dicitur idem ipse mediator Dei et hominum homo Christus Jesus, proprius et verus Filius Dei: nec ulla confusio naturarum ex hoc inducitur, sed personæ unitas intimatur. Neque enim confusionem naturarum Joannes inducebat apostolus dicens: *Scimus quoniam Filius Dei venit, et dedit intellectum*¹, ut sciamus quod est verus, et sumus² in vero Filio ejus Jesu Christo (Joan. v, 20); vel Paulus cum diceret: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? qui etiam Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* (Rom. viii, 31). Si autem Joannes Christum, id est unctum, verum Dei Filium dicit, quem et venisse testatur; veniro autem et ungi, quantum ad naturarum discretionem spectat, humanitati potius quam deitati conveniunt; et si Paulus quem proprium Dei vocat Filium, ipsi Patrem non pepercisse docet, sed eum pro nobis omnibus tradidisse, et omnia ei donasse; quæ similiter, cum de naturis agitur distinguendis, deitati non possunt attribui; et neuter horum talia prædicans creditur confudisse naturas, sed unitatem magis expressisse personæ: respondeant Nestoriani, quomodo non eadem personalis unitatis ratio, sine ulla naturarum confusione, de nobis flagitat, ut vere et proprie dicamus filium hominis Deum Verbum, et beatam Virginem vere et proprie matrem Dei. Nam et ille centurio, qui corpus Domini gloriæ crucifixi servabat, cum expirante mundi³ Creatore, mundi videret elementa turbari, Filium Dei eum verum⁴ esse cognovit; ait enim: *Vere Filius Dei erat iste* (Matth. xxvii, 54). Cujus verbi fidem beatus facit Hilarius, ita dicens (*Lib. iii de Trinitate*): « Qui cruci affixerant, vere Dei Filium confitentur; prædicationi consentit effectus. Dominus dixerat: *Clarifica Filium tuum* (Joan. xvii, 1). Non solum nomine contestatus est Filium, sed et proprietate qua dicitur tuum. Multi enim nos filii Dei, sed non talis hic Filius est. Hic enim et proprius et verus est Filius, origine non adoptione, veritate non nuncupatione, nativitate non creatione. Ergo post clarificationem ejus veritatem confessio locuta est. Nam verum Dei Filium centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret quod unus persecuentium non negasset. » Si igitur, Hilario quoque, doctissimo antistite et fortissimo confessore, secundum doctrinam apostolicam testante, proprius et verus est Filius Dei qui crucifixus est, non est dubium quin etiam Deus vere et proprie Pater ait crucifixi Filii. Quæ cum ita sint, quemadmodum nihil ex hoc metuendum est, ne cum dicitur Deus vere et proprie Pater Filii crucifixi, sequi videatur quod illa humanitas a Verbo Dei suscepta et crucifixa in deitatem conversa sit, et natura humana, quæ composita est,

¹ Forte *simus*.

² Cod. Veron., *nobis intellectum*.

³ Idem cod., *eodem mundi*, etc.

⁴ Idem cod., *vere*.

A simplici naturæ Patris consubstantialis effecta, ita non sequitur, cum dicimus vere et proprie matrem Dei Mariam, ut deitas Verbi conversa videatur in carnem, et natura divina, quæ simplex est, compositæ naturæ matris consubstantialis effecta. Alioquin si blasphemum et absurdum est quod beata Maria vere et proprie dicitur mater Dei, sine ulla disceptatione blasphemum et absurdum est, quod Deus Verbum¹ vere et proprie dicitur filius hominis. Si autem et hoc blasphemum et absurdum videtur, ut Deus Verbum vere et proprie dicatur filius hominis, consequenter blasphemum vilebitur et absurdum ut idem ipse mediator Dei et hominum homo Christus Jesus vere et proprie dicatur Filius Dei. Porro Scriptura divina, quæ nihil blasphemum loquitur vel absurdum, pro unitate personæ verum et proprium Dei Filium dicit mediatorem Dei et hominum, hominem Jesum Christum: qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, in quo vero Dei Filio sumus, et cui proprio Filio Pater non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Recte igitur etiam beata Maria, pro eadem unitate personæ, vere et proprie mater dicitur ipseus unigeniti Dei Verbi. Ideoque sapientissimus atque clarissimus Ecclesiarum Christi magister Augustinus in opere memorato quod conscripsit de Prædicatione et perseverantia sanctorum (*Cap. 15*): « Clamat, inquit, Doctor gentium in capite Epistolarum suarum. *Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem; qui prædestinatus est Filius Dei in virtute, secundum Spiritum sanctificationis et resurrectione mortuorum* (Rom. i, 1). Prædestinatus est ergo Jesus, ut qui futurus erat secundum carnem filius David, esset tamen in virtute Filius Dei secundum Spiritum sanctificationis, quia natus est de Spiritu sancto ex virgine Maria. Ipsa est illa ineffabiliter facta hominis a Deo Verbo susceptio singularis, ut Filius Dei et filius hominis simul, et filius hominis propter susceptum hominem, et Filius Dei propter suscipientem unigenitum Deum veraciter et proprie diceretur, ne non Trinitas sed quaternitas crederetur. » Igitur iste vir doctus et susceptum hominem veraciter² et proprie docuit dici Filium Dei; et suscipientem Deum propter susceptum hominem veraciter et proprie dici filium hominis. Si quo minus, necesse non erat dicere quod adjecit, *veraciter et proprie*, nisi ad hujus magni mysterii commendationem, per quod et Deus filius hominis et homo Filius Dei factus est. Nam veraciter et proprie dici hominem filium hominis, et Deum Filium Dei quis possit ambigere? Idem itaque et Deus Verbum, qui etiam mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, secundum hujus viri sancti doctrinam, tam veraciter et

¹ Idem cod., *quod etiam reciproce Deus*, etc.

² Idem cod., *hominem propter suscipientem unigenitum Deum veraciter*, etc.

proprie dicitur filius hominis, quam veraciter et proprie Filius Dei. Si autem veraciter et proprie dicitur filius hominis Deus, necesse est ut reciprocè dicatur et beata Maria veraciter et proprie mater Dei. Cum vero hoc adjecit dicens, « ne non Trinitas, sed quaternitas crederetur, » eegit omnino ut beatam Mariam veraciter et proprie matrem Dei esse dicamus, non non Trinitatem, sed quaternitatem credere videamur. Et ideo religiose ac necessariae vocis hujus negatio non levis putetur, quam tanta blasphemia consequitur. Sane mirandum non est quod Augustinus veraciter et proprie dici pronuntiat filium hominis Deum, cum in quodam sermone de Epiphania (*De tempore serm.* 53), cujus principium est : « Nuper celebravimus diem quo ex Judæis Dominus natus est, hodie celebramus quo a gentibus adoratus est, » ita loquitur : « Magos sane ad ipsum proprie locum, ubi Deus Verbum infans erat, stella perduxit. » Quod ergo Verbum Deum dicit infantem, quomodo non veraciter et proprie diceret prædicari filium hominis Deum? Nam si infans ille veraciter et proprie dicitur filius hominis, ipse autem infans est Deus Verbum, veraciter et proprie dicitur filius hominis Deus Verbum. Rursus in alio ejusdem diei sermone (*De tempore serm.* 50), cujus est principium : « Ad partum Virginis adorandum magi ab Oriente venerunt, » sic ait : « Jam vero quod eadem stella quæ magos perduxit ad locum, ubi erat cum matre Virgine Deus infans, etc. » Is ergo negare potest veraciter et proprie dici filium hominis Deum, qui hujus sapientissimi viri doctrinæ repugnans, aut Deum negat infantem, aut vero et proprie filium esse hominis negat infantem. Quia ergo illud pietas, hoc autem humanitas negare non patitur, vere et proprie esse filium hominis Deum sine dubitatione credendum est. Hoc autem constituto, non est dubium quin etiam illa Virgo vicissim vere et proprie mater Dei esse dicatur. Item cum quidam Leporius presbyter apud Gallias, depravatus a vera et antiqua Ecclesiæ fide, eadem docere præsumeret quæ postea Nestorius docuit, atque, inde pro tali errore depulsus, in Africa docendum veniret, illic instructus, ut docet Apostolus (*Gal.* vi, 1), in spiritu mansuetudinis a spiritualibus Patribus Aurelio Carthaginensi et prædicto Augustino, atque aliis Africanis episcopis, prævissimam novitatem sui dogmatis abdicavit. Scripsit autem libellum satisfactionis idem Leporius ad Gallos episcopos, quem memorati venerabiles Patres Aurelius atque Augustinus et ceteri sic probaverunt, ut ad faciendam veritatis fidem, etiam suas ei subscriptiones adjicerent. In quo libello post multum sic dicit : « Nascitur ergo proprie de Spiritu sancto

et Maria Virgine. Deus homo Jesus Christus Filius Dei, ac sic in alterutrum unum fit et Verbum et caro, ut manente in sua perfectione naturaliter utraque substantia, sine sui præjudicio et humanitati divina communicent, et divinitati humana participant; nec alter Deus, alter homo, sed idem ipse Deus qui et homo, et vicissim homo qui et Deus Jesus Christus Filius Dei nuncupetur et vere sit. » Cum itaque nefandus error, qui evacuans totum salutis nostræ mysterium cautus sibi videtur ac diligens, in Ecclesia Latinorum prius apparens, non sicut apud Græcos contentionibus augetur, sed satagendo magna et sollicita Patrum pietate, mox ut deprehensus est, etiam a suo condemnaretur auctore : non aliter visus est eisdem sanctis Patribus abolendus, nisi ut de Virgine Maria proprie Deum esse matrem scripto confiteretur ipsius auctor erroris. Alii enim, sicut memoravimus : « Nascitur ergo proprie de Spiritu sancto et Maria semper Virgine Deus. » Atque ita Deus ab eo dicitur proprie natus ex Virgine, ut etiam homo Jesus Christus vicissim Dei Filius nuncupari et vere esse dicatur. Unde et illud adjecit : « Ac sic in alterutrum unum fit et Verbum et caro. » Nec per hoc discretioni utriusque naturæ præjudicium intulit, qui confessus est quod manente in sua perfectione naturaliter utraque substantia, sine sui præjudicio et humanitati divina communicent, et divinitati humana participant : non alterum dicens Deum, alterum hominem; sed eundem ipsum Deum, quem et hominem, et vicissim hominem, quem Deum Jesum Christum Dei Filium nuncupari et vere esse confessus est. Si autem Deus vere est homo, nec aliunde vere homo nisi nascendo de Virgine, cur non dicatur Deus vere natus ex virgine? Et si Deus proprie factus est homo, nec aliunde proprie factus est homo, nisi nascendo de Virgine, cur non dicatur etiam proprie natus ex Virgine? Absurdum nimis est ut Deus, qui nascendo de virgine vere et proprie factus est homo, non vere et proprie de illa natus esse dicatur : ut vera sit res quam effecit illa nativitas, et ipsa rei ejus effectrix non sit vera nativitas. Verum nec illud minus absurdum est, ut qui non offenditur propheta dicente : *Mater Sion dicit, homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (Psal. lxxxvi, 5), et mansuete et fideliter accipit, quod ipse Altissimus, qui Sion fundavit, homo factus est in ea; et qui non offenditur evangelista dicente : Verbum caro factum est (Joan. i, 14) : si audiat ea quæ sunt hominis Altissimo tribui qui factus est homo, et ea quæ sunt carnis Verbo tribui quod factum est caro, scandalum patiat, tanquam non horum causam ante crediderit, quando Altissimum factum hominem et Verbum*

^a Forte Qui ergo.

^b Leporii libellum satisfactionis, cujus partem ex Cassiano dedimus tomo I Conciliorum Gallicæ, inte-

¹ Cod. Veron., Qui.

² Idem cod., Galliam.

³ Idem cod., multa.

grum postea nacti sumus cum Aurelii Augustini aliorumque subscriptionibus quarum hic mentio. Hunc ergo publici juris propediem futurum speramus.

⁴ Idem cod., semper virgine.

⁵ Idem cod., satagente.

carnem credidit factum. Plus est autem dicere Altissimum hominem factum, quam tribuere quæ sunt hominis Altissimo; et plus est dicere, Verbum caro factum est, quam tribuere quæ carnis sunt Deo Verbo. Cum itaque Spiritus Dei, ad commendandam nobis in hoc mysterio adunationem divinæ humanæque naturæ, hoc quod est amplius dicere congruentius et utilius judicavit, quia Altissimus homo factus est, et, Verbum caro factum est: cur quisquam metuat hæc auctoritate fundatus, sine præjudicio utriusque naturæ, e. quæ sunt humanitatis Altissimo, et quæ sunt carnis Verbo tribuere, propter sacramentum ac dispensationem incarnationis suæ? De quo Deo Verbo loquens idem Joannes in Epistola sua, ei quæ carnis sunt deputare¹ non dubitat, ut pote quem carne² factum in suo Evangelio prædicavit. Nam sicut ibi sermonem inde exorsus est dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1, 1)*. Et infra: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*: ita et in Epistola sua inde similiter cœpit: *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod inspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ, et vita palam facta est, et vidimus et testamur, et nuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et palam facta est nobis (1 Joan. 1)*. Annuntians itaque nobis de Verbo vitæ, quod erat ab initio, nec in his quæ memoravimus susceptæ ab eo carnis nomen interserens, de ipso Verbo dicit, quod oculis suis illum inspexit, et manibus contrectaverit, non dubitans quæ sunt carnis incarnato Verbo tribuere. Quid ergo Nestoriani, quasi cautiores et diligentiores ipso Joanne apostolo, imo ipso Deo Verbo, qui sic de se in Joanne loquebatur apostolo, refugiant quæ sunt humanitatis Deo tribuere, et beatam Mariam dicere vere et proprie matrem Dei; quam non refugiant dicere vere et proprie hominis matrem, nisi quia non eundem credentes esse Deum, quem hominem, duos nobis filios, licet non verbis, rebus tamen³ volunt inducere? Nos autem scientes Apostolum dixisse: *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamenta, et legislatio, et altaria, et promissa: quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix, 3)*; non alterum Christum putamus, et alterum super omnia Deum; sed eundem Christum credentes super omnia Deum, ejus matrem beatam Mariam Virginem vere et proprie dicimus matrem Dei.

¹ Alii alias hujus nominis causas tradunt, ut Leontius De sectis cap. 5, Aulo Viennensis in Chronico, Nicephorus lib. xviii, cap. 45, et alii. Cæterum constat Acephalos tandem, quæcunque sit origo, univè appellatos monophysitas omnes, qui unicum in Christo naturam statuebant, et synodum Chalcedonensem oppugnabant, licet inter se alii aliis erroribus discrepant. Scite autem Anastasius Antiochenus, *Περὶ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας*, ad decem illorum

² Cod. Veron., *ea quæ carnis sunt, ei deputare.*

³ Idem cod., *carnem.*

CAPUT V.

Quod Christi duæ sint naturæ, non una composita, contra Eutythianos et Semieutythianos. De Julio papa, et de Cyrillo Alexandrino, quorum scripta objiciunt adversarii.

Hæc adversus Nestorianorum perfidiam dixisse sufficiat, quæ nos, sicut arbitror, a calumniis Eutythianorum satis superque defendunt; qui cum refelluntur a catholicis, Nestorianorum eis crimen affigunt. Et ideo jam illud tertium prædictis Eutythianis contrarium rectam esse monstremus, quod Dominum nostrum Jesum Christum constitemur in duabus naturis, id est in divinitate atque in humanitate perfectam. Quo Nestorianorum quoque calumnias evertemus⁴, qui nos putant ad confusionem duarum Christi naturarum dicere quod unus ex Trinitate sit Dominus Jesus Christus, et vere et proprie mater Dei Maria. Christum igitur Filium Dei, quemadmodum dictum est, in duabus prædicamus esse naturis. Nec dici patimur unam ejus ex divinitate et humanitate compositam esse naturam, ne Patri, cujus simplex natura est, consubstantialis non sit; et sicut alterius est personæ, quam Pater, ita etiam alterius, id est diversæ, dicatur esse naturæ. Verum neque nobis erit consubstantialis, nisi ejus duæ naturæ sint: ut scilicet altera sit in qua consubstantialis est Patri, altera vero in qua consubstantialis est nobis. At huic evidētissimæ rationi bruta Eutythianorum contentio refragatur, affirmans Dei Verbi unitatem incommutabiliter simplicem cum suscepta humanitate in unam compositam potuisse naturam. Quorum Eutythianorum duæ sunt partes: una, quæ per totum sequitur Eutythi principis sui sententiam; alia vero, quæ in quibusdam ab eo dissentiens, per superbiam tamen indignatur ad Ecclesiam poenitendo reverti, ut de ipsa dictum videatur in psalmis: *Discissi sunt, nec compuncti sunt (Psal. xxxiv, 14)*. Nam quia contentiosa vanitate præsumperunt longe diversa, id est creatricem naturam creatamque confundere, traditi fragmentis et erroribus cordis sui, quamvis ex eodem cœnoso fonte manantes, juste meritoque discissi sunt. Sed illi qui licet, ut diximus, recedentes in quibusdam ab ipsius Eutythi ductoris et capitis sui sententia, sequi tamen dedignantur Ecclesie catholice doctrinam, cujus caput est Christus in duabus naturis, id est in divinitate atque humanitate, perfectus, tanquam sine capite remanentes, Acephali vocantur⁵ a Græcis, quos significantius nos Semieutythianos possumus appellare. Hi ergo scissorum Eutythianorum schismatici dicunt quoniam, si et una

coryphæos alludens, *δικαίρατον ὀρχήστραν*, decem cornuam orchestram nuncupavit. *Ἀποβαλλεται*, inquit, *ἡ ἅγια ἐκκλησία, καὶ εὐτυχία, καὶ δεσπορον, καὶ θεοδόσιον, καὶ Πέτρον, καὶ Τιμόθειον, καὶ Ἰουλιανόν, καὶ Γαϊανόν, καὶ Βαρσανούριον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ τὸν ἑταρον τῆς δικαίρατου ταύτης ὀρχήστρας, Σεβήρον, καὶ τοὺς λοιποὺς αἰρεσιάρχας τοῦς μίαν φύσιν ἀρειανικῶς ἐν Χριστῷ δογματίζοντας.*

⁴ Idem cod., *rebus tamen ipsis.*

⁵ Idem cod., *evitemus.*

prædicetur Filii Dei natura, potest accipi eadem una natura secundum aliquid naturæ Patris esse consubstantialis, et item secundum aliquid nostræ: hoc est autem dicere, nec Patri eam naturæ consubstantialem esse, nec nostræ. Namque cum aliquid habere dicitur hæc una Filii Dei natura quod Patris natura non habeat, et rursus aliquid quod nostra non habeat, non aliud est quam eam negare consubstantialem et naturæ Patri et nostræ. Ut enim nos recte dicamus Filium et Patri esse consubstantialem et nobis, propterea utique quia licet unam dicamus esse personam, non tamen distinemur quod in quadam naturarum dualitate subsistat, ut secundum unam consubstantialis Patri dicatur, et secundum alteram nobis. Unam vero, quam ipsi dicunt Christi esse naturam, negant omnino in dualitate aliqua contineri; ne requisiti cujus rei sit illa dualitas, quia non possunt jam dicere naturarum, personarum dicere cogantur, quod nobiscum contra Nestorium negant. Et quia, cum naturæ natura confertur, non potest¹ ibi pronuntiari consubstantialitas, nisi tota toti æquetur, ut definitionis nulla diversitas intercedat, non autem potest una esse definitio naturæ ex divinitate et humanitate compositæ, si de Filio sic credatur, et simplicis naturæ Patris quæ tantum divina est, aut nostræ quæ tantum humana est, non ergo erit Filius et Patri consubstantialis et nobis.² Etsi de Filio sic credatur, duas confiteri debent unius Filii Dei naturas, quod innumeris testimoniis antiquorum Patrum in defensione³ magnæ synodi Chalcedonensis, et convictione⁴ Eutychiezæ vecordiz, cum plurimum etiam vos probastis. Ex quibus et nos adhuc aliqua proferimus, etsi non multa numero, pondere tamen gravia ut pote quæ synodi Ephesinæ sint auctoritate firmata. Ibi enim prolata sunt contra Nestorium, et ex his ibi convictus atque damnatus est. Quia igitur utraque pars Eutychianorum ipsius synodi auctoritatem sequi se dicit, sufficere confutationi eorum existimo, si aliis omissis hoc solum clareat, quod ipsa quoque duas firmaverit Christi esse naturas, cum protulit adversus Nestorium ex secundo libro beati Ambrosii ad Gratianum imperatorem (Cap. 4), dicens⁵: « Sileant igitur inanes de sermonibus questiones: quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasionem verbi est, sed in ostensione virtutis. Servemus distinctionem divinitatis et carnis: unus in utraque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. Et si idem loquitur, non uno semper loquitur modo. » Intende in eo nunc gloriam Dei, nunc homi-

nis passiones. « Quasi Deus loquitur quæ sunt divina, quia Verbum est; quasi homo dicit quæ sunt humana, quia in mea substantia loquebatur, etc. » Audiunt hæc Ambrosii verba recitata in Ephesina synodo (Actione 1): cognoscunt ex his condemnatum esse Nestorium, quibus dicitur: Servemus distinctionem divinitatis et carnis, et quod licet unus, tamen in utroque loquitur Dei Filius, hoc est in utraque natura divinitatis et carnis: unde secutus adjecit, quia in eodem utraque natura est. Et non erubescunt aperte mentiri quod ejusdem synodi statuta custodiant, negantes Christum in duabus esse naturis, et conflingentes quod una potius natura facta sit ex duabus. Verum advertant quid etiam ex dictis beati Gregorii Nazianzeni prolatum ibi fuerit contra ipsius dogma Nestorii (Epist. 4 ad Cleodonium): « Si quis intro lucit duos filios, unum quidem ex Deo Patre, alterum autem ex matre, et non unum et eundem, adoptione fraudabitur quæ promissa est recte credentibus. Naturæ etenim duæ, Deus et homo, quemadmodum et anima et corpus, non autem filii duo; neque enim hic duo homines, licet sic Paulus (II Cor. iv, 16) quod interius est hominis et⁷ exterius appellaverit. Et ut breviter dicatur, aliud quidem et aliud ex quibus salvator est; et licet non id sit invisibile quod visibile, et tempore carens quod sub tempore; non tamen aliud et aliud: absit. Ambo etenim unum temperamentum, Deo quidem incarnato, homine autem deificato, vel quomodo quis nominare potuerit. Dico autem aliud et aliud. Aliter autem in Trinitate est. Ibi etenim aliud et aliud est ut non subsistentias confundamus; non aliud et aliud, unum etenim tria et idem divinitate. » Cum igitur et hic audiant, quia naturæ duæ sunt Deus et homo, nec ut isti volunt una dicatur ex utraque composita; cumque simul advertant, quia sicut in Trinitate alius est Pater, et alius est Filius, et alius Spiritus sanctus, et hæc tria nomina non unius personæ, quamvis unius naturæ sint, ita etiam in Christo non una sit natura, quamvis una persona sit: quomodo Eutychiani, si Gregorio credunt vel potius Ephesinæ synodo, non vident quod ejusdem profanationis sit, si una dicatur Christi esse natura, cujus profanationis est si una dicatur Patris et Filii et Spiritus sancti esse persona? Utrumque simile esse prædicta synodus, teste Gregorio, demonstravit. Quid autem illos contra hæc evidentissima Patrum testimonia juvare poterit, quod in assertionem vanissimi sui erroris dicunt, Julium Romanum episcopum⁶ nescio ubi

* Epistolam ad Dionysium, quam Julio papæ ascribunt Accephali, Julii revera fuisse credidit Gennadius in Scripturis ecclesiasticis cap. 2, subliitiam Facundus suspicavit hoc loco, et apud Photium Eulogius Alexandrinus orat. 3: Leontius vero Byzantius, qui et epistole verba recitat quibus abutebantur

¹ Cod. Veron., ejus esse.

² Idem cod., toti utique tota confertur, non potest, etc.

³ Idem cod., et nobis. Sed quia et ver.... ut et ipsi quoque non denegant, quod et Patri sit consubstantialis et nobis, duas confiteri debent unius Filii Dei naturas; quod innumeris, etc.

⁴ Idem cod., defensionem.

⁵ Idem cod., convictionem.

⁶ Idem cod., dicentis.

⁷ Idem cod., filii autem non duo, neque dii, neque enim hic, etc. consonat textus græcus: οἱ οὐδὲ ἄλλοι, οὐδὲ θεοί.

Eutychiani, non Julii, sed Apollinaris hæretici eam fuisse docet cap. 8 de Sectis. Quod ipsum affirmat Anastasius in Ecloge *χρημάτων*, et ante utrumque Hypatius episcopus Ephesinus in collatione cum Accephalis habita Constantinopoli: *Beati Julii famosam illam*

rescripsisse ¹ quod una sit Christi natura? cum in A eadem sancta synodo Ephesina, hoc solum ipsius beati Julii contra Nestorium recitatum fuerit ex epistola ad Prodocium ², in qua ait (*Actioe 1*): « Prædicatur vero ad supplementum fidei et incarnatus ex Maria Virgine Filius ³, et habitans in hominibus, non in homine operatus, hæc enim in prophetis fuerat et apostolis: perfectus Deus in carne, et homo perfectus in spiritu; non duo filii, unus quidem proprius Filius assumens hominem, alter vero mort. lis susceptus a Deo; sed unus unigenitus in cælo, unigenitus Deus in terra. » Non aliud, præter hanc ad Prodocium epistolam, ex dictis beati Julii in illa synodo prolatum est, si qua forsitan alia scripsit, neque ex hac epistola aliquid amplius. Cur igitur non illud potius, quod de una Christi natura isti circumferunt tanquam ab ipso beato Julio scriptum, vel quæque similia, quæ scripsisse autumant alios venerabiles Patres, in synodo recitata sunt contra Nestorium? Nam ipsa magis ejus dogmati contraria viderentur. Quid enim jam controversiæ remansisset, quod una esset illius Dei hominis subsistentia, sive persona, si probarentur Patres quod etiam unam prædicaverint ejus esse naturam? Igitur ut omnis auferatur quæstio, si non postea epistola illa confecta est, aut beati Julii eam non esse, sicut magis credendum est, synodus indicavit; aut etiam et si ejus esse credidit, quod ego non dico, ut aliam magis quam ipsam ejusdem sancti Julii contra Nestorium proferret, non ex eo quod incaute dictum est contrarium errorem judicavit esse vincendum. Hoc autem et adversus cætera, quæ ex nomine aliorum antiquorum Ephesinæ synodi Patrum, vel falsa, vel male intellecta ventilant, nos respondere cognoscant: quoniam si vera fuerant, aut sicut ipsi volunt intelligenda, eis protinus Ephesina synodus Nestorium refutaret. Nihil igitur habent quod de magno Chalcedonensi concilio Eutychniani vel Semicutychniani querantur, quoniam Christum in duabus esse naturis, secundum prioris Ephesinæ synodi, quam nobiscum suscipiunt, statuta firmavit. Sed nec ex dictis beati Cyrilli, quæ alia, sicut credendum est, intentione prolata simul ⁴ male intelligunt, contra horum evidentiam merito possunt objicere: quoniam vel si ab his testimoniis Patrum quæ in Ephesina synodo firmata sunt dissonare creduntur, non possunt præferri sive conferri decretis synodali- bus, quæ suscepit universalis Ecclesia. Huc accedit,

illam epistolam manifeste Apollinaris ostendimus fuisse, scripta ad Dionysium. Quin et alteram item ad Prodocium, seu Docium epistolam, cujus testimonio usa est synodus Ephesina, nec ipsam Julii fuisse vult Leontius, sed Timothei discipuli Apollinaris. Sed hanc sine controversia Julio alii quoque asserunt: atque inter cæteros Ephrænius patriarcha Antiochenus lib. iii de Sacris Legibus apud Photium, ubi alterius ex eadem epistola sententiæ partem delibat,

¹ Cod. Veron., scripsisse.

² Idem cod., *dei filius*.

³ Idem cod., *similiter*.

⁴ In hunc locum videsis Mazochium Spicil. Bibl. Append. ad Epist. Roman. Pontiff., pag. 73. not.

quia ipsius Ephesinæ synodi primus fuit idem beatus Cyrillus, qui non temere credendus est sibi existisse contrarius. Quod si etiam fuisset, non in eo sequendus erat, quod privatim singulis, ut ei visum est, dixisset, sed potius quod cum tractatu ac deliberatione synodi docuisset ⁵ communiter probaretur. Nam et cum sanctus Joannes Antiochenus et cæteri orientales atque aliarum provinciarum episcopi, predictum beatum Cyrillum putarent, sicut nunc Eutychniani putant, unius Christum prædicare naturæ, et ob hoc eum licet probabili solo fidei, tamen improbe judicarent hæreticum: omnipotens Deus, cujus sapiens et mirabilis bonitas humanæ ignorantie malum potest in usum doctrinæ convertere, talem dedit exitum causæ, ut illa orientalium aliarumque provinciarum antistitum falsa de beato Cyrillo suspicio nihil nobis relinqueret suspicandum. Cum enim postea redintegrandæ pacis Ecclesiarum cura succederet, quoniam de hac suspicione non leve fuerat schisma commotum, memorati Orientales per venerabilem Paulum Emesenam episcopum ab eodem beato Cyrillo expetiverunt, ut si vellet omne scandalum omnemque offensionem de medio submoveri, unum Deum atque hominem Christum in duabus naturis evidentissime fateretur. Quod et ille gratanter amplexus atque confessus est, quippe qui sibi conscius erat non se aliter et antea credidisse. Atque ita Deus omnipotens, non solum Orientalium et aliorum Patrum, atque ipsius beati Cyrilli rectam fidem manifestam omnibus fecit, quia nec illi quidquam expetiverunt indignum, nec ille quod expetitur est denegavit, verum etiam contra futuros Eutychnianos multo promptiorem multoque evidentiozem reddidit doctrinæ catholicæ veritatem. Tantum vero contra hunc errorem quo Christus dicitur unius esse naturæ, eorundem Patrum orientalium sollicitudo ac diligentia ⁶ vigilavit, ut in epistola quam ei miserunt, ipsius rectæ confessionis quam ab illo exspectabant ⁷ verba conscriberent, et præfate Paulo commendarent episcopo, ut ea beatus Cyrillus in suam transferens epistolam eis rescriberet, ne quid remaneret ambiguum, unde quandoque rursus quæstio nasceretur. Quod etiam ille, sicut jam diximus, optato suscipiens, seque non aliter et antea credidisse testatus, sic eidem sancto Joanni Antiocheno rescripsit: « Quoniam vero superflua et importuna Ecclesiarum divisio facta est, nunc maxime satisfactum est nobis, domino meo reverentissimo ⁸ Paulo chartam

quam integram profert Anastasius idem presbyter in Ecloge τῶν χρήσεων περὶ τῆς θείας θεολογίας καὶ οἰκουμένης, cap. 38, nisi quod Acacium vocal pro Docio. Sic enim habet: Ἰουλιὸν ἐπισκόπου Τάμμες ἐκ τῆς πρὸς Ἀκάκιον ἐπιστολῆς πᾶς ὅς τὸν ἐκ Μαρίας υἱὸν μὴ ὁμολογεῖν θεὸν λόγον ἑνωστικὸν ὁμοσίῃσιν τῷ Πατρὶ ἐξ ἀρχῆς ὄντα, ἀτίθειον δὲ ἐν τῇ σαρκώσει· καὶ ἀπαθὴ ἐν τοῖς παθήσει ἀνώθημα ἔστω.

⁵ Idem cod., *statuisset*.

⁶ Idem cod., *expetebant*.

⁷ Idem cod., *reverendo*.

tom. I, pag. 34, not. 10, et confer Coutantium in

proferente habentem irreprehensibilem fidei confessionem, et hanc affirmante a vestra sanctitate compositam, et ab his qui illic sunt religiosissimis episcopis. Habet autem ita conscriptio, quæ et in his verbis inserta est huic epistolæ. » Et post aliqua : « Confitemur igitur Dominum nostram Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum perfectum et hominem perfectum ex anima rationali et corpore, ante sæcula quidem de Patre natum secundum deitatem; in ultimis vero diebus eundem propter nos et propter nostram salutem, de Maria virgine secundum humanitatem; consubstantiali Patri eundem secundum deitatem, et consubstantiali nobis secundum humanitatem. Duarum enim naturarum adunatio ¹ facta est : propter quod unum Christum, unum Filium, unum Deum confitemur. Secundum hanc inconfusæ unitatis sententiam, confitemur sanctam Virginem Dei genitricem Mariam, propter quod Deus Verbum incarnatus et homo factus, ex ipsa conceptione adunavit sibi quod ex ea sumptum est templum. Evangelicas vero et apostolicas de Domino voces scimus viros divini verbi prædicatores alias quidem conjungentes tanquam de una persona, alias vero dividentes tanquam de duabus naturis; et alias quidem convenientes Deo secundum deitatem Christi, alias vero humiles secundam humanitatem ejus tradentes. His vestris sacris vocibus intendentes, et sic etiam nosmetipsos sapere reperientes (unus enim Dominus, una fides, unum baptisma), glorificavimus omnium Salvatorem Dominum, invicem nobis ac vobis congaudentes : quoniam Scripturis divinitus inspiratis, et traditioni sanctorum Patrum nostrorum convenientem habent fidem quæ apud nos et quæ apud vos sunt Ecclesiæ. » Proinde cum Cyrillus in hac confessione, per quam a se removit indignæ suspicionis invidiam, et cum orientalibus aliarumque provinciarum Ecclesiis adunatus est, sic duarum naturarum unionem ² factam dicat in Christo, quia utique unius personæ et substantiæ sunt eadem duæ naturæ, ut evangelicas et apostolicas de Domino voces alias quidem conjungendas fateatur tanquam de una persona, alias vero dividendas tanquam de duabus naturis : quomodo Eutychni vel Acephali ex ejusdem beati Cyrilli dictis, non duas Christi naturas, sed unam ex duabus compositam nituntur astruere? Nam si evangelicæ et apostolicæ de Domino voces, non de una composita, sed tanquam de duabus naturis loquuntur, sine dubio Christum in duabus naturis esse testantur. Proinde quænam dicta beati Cyrilli sine ulla expositione ac dijudicatione sequenda sunt, vel si ejus, ut diximus, alia veluti ab his dissonantia videantur? eane pro quibus vel pro quorum similibus sinistram suspicionem incurrit; an illa ex quibus ab ipsa suspicione purgatus est? Illa profecto sine interpretatione qualibet, sicut perspicue claret, indubitanter accipiendæ sunt, quæ omnem suspicionem dubitantibus abstulerunt. Et ideo quæcumque et quantacunque ab eis

A falsa vel male interpretata, contra definitionem synodi Chalcedonensis, etiam ex beati Cyrilli nomine proferantur, his quibus est in Ephesina synodo, ipso primum decernente, Nestorius improbat, et quibus postea apud consacerdotes suos ipse purgatus est, præferri vel conferri non poterunt. Hoc quoque considerationi lectoris accedat, quod jam Nestoriana hærese universam Ecclesiam scandalizante, et Eutychniana necdum exorta, Cyrillus ista protulerit; et non mirabitur si minus contra Eutychnianorum quam contra Nestorianorum vigilavit errorem. Verum nec illud arbitror omittendum, in quo et amplius prædicatorum orientalium Patrum pro catholicæ fidei conservanda integritate libertas, et ipsius beati Cyrilli in hoc ipsum manifestata confessio est. Nam cum minus utilitati Ecclesiæ sufficere videretur, ut solis epistolis quæ ad paucorum possent pervenire notitiam, in hac fide confessionem mutuo sibi communicarent iidem Domini sacerdotes; memoratus venerabilis Paulus Emesenus episcopus illic in Alexandria ecclesia, ipso presente beato Cyrillo, de incarnatione Domini disputavit : in quo sermone (*Concil. Ephes. p. III, homil. 2*) inter alia dicit : « Quid est, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. 1, 14*), hoc est, in nostra natura? Vide Joannem duas naturas prædicantem et unum Filium; aliud tabernaculum, et aliud quod in tabernaculo; aliud templum, et aliud quod inhabitat Deus. Attende quod dicitur. Non dixit alius et alios, tanquam de duabus personis aut duobus Christis, aut de duobus filiis; sed aliud et aliud, tanquam de duabus naturis. Quando ergo dixit : *habitavit in nobis, et prædicavit duas naturas; tunc intulit, et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti.* Non dixit duorum filiorum, sed quasi Unigeniti. » Post hunc vero memorati venerabilis episcopi Pauli sermonem, sanctus Cyrillus alloquitur populum, dicens : « Beatus propheta Isaias prædicans suaviloquia futurorum in Christo magistrorum, dicit : *Haurite aquas cum lætitia de fontibus Salvatoris* (*Isa. XII, 3*). Ecce igitur hausimus aquam de sancto fonte; dico autem de magistro prædicante, qui sancti Spiritus epulis illustratus, disseruit nobis magnum et sacrum Salvatoris mysterium, per quod salvati sumus credentes in eum, etc. » Cum igitur in duabus naturis Christum non sola synodus Ephesina prædicandum ³ esse perhibeat, verum etiam beatus Cyrillus in sua per quam Orientalibus communicavit epistola omnes Ægyptios sacerdotes eandem fateatur habere doctrinam, dicens, Scripturis divinitus inspiratis et traditioni sanctorum nostrorum, convenientem habent fidem quæ apud nos sunt et quæ apud vos sunt Ecclesiæ : insuper etiam Paulum Emesenum episcopum coram se et in sua ecclesia disputantem de duabus Christi naturis, atque id ipsum repetitione creberrima commendat ⁴ et magnis extollat præconiis, populo etiam qui sermocinanti aderat acclamante, sicut legitur, atque dicente, « Bene dixisti ⁵, episcopo

¹ Cod. Veron., *adunatio*.

² Idem cod., *adunationem*.

³ Idem cod., *confitendum*.

⁴ Idem cod., *commendantem*.

⁵ Idem cod., *venisti*.

orthodoxe, orbis eruditor : qui sic credit, diligitur ; nec in his omnibus aliquid audiamus de una quæ composita dicitur, Christi natura : quomodo nunc Euty-chiani, quorum pars magna est Alexandricæ, non secundum hanc orthodoxam et antiquam orbis eruditionem credunt, Nestorianæ eam hæresi deputantes, quam sui dilexere majores? Desinant igitur ab hac horrenda stultitia, qua dicentes Christum unius compositæ esse naturæ, Deum se blasphemare non intellegunt, cujus naturam credunt posse¹ componi. Nec beatum Cyrillum dicant sibi contraria docuisse, quoniam per hoc errori quidem suo nihil defensionis afferunt, illi tamen maximum prævaricationis crimen impingunt.

CAPUT VI.

Quod Euty-chiani unam Christi compositam naturam astruentes Nestorianos adjuvent ; et quod perperam utantur exemplo humanæ naturæ ex anima et corpore compositæ.

Sed et jam præbere debemus quomodo iidem Euty-chiani vel Semiuty-chiani, qui contra Chalcedonense, imo vero etiam contra Ephesinum concilium, duas Filii Dei negant esse naturas, econtrario Nestorianos per hoc adjuvent, quorum falsitati se putant veritatis negatione resistere. Asserentes enim quod una sit Filii Dei natura, ipsi potius alterius substantiæ hominem Christum Jesum extra Dei Filium dicere convincuntur : quod nobis falso imputant, qui duas unius dicimus illi esse naturas. Nam si quæretur ab eis utrum Filium Dei, quem unius dicunt esse naturæ, consubstantialem Patri fateantur, negare non poterant. Deinde si hoc ab eis quæretur, utrum simplicis naturæ sit Pater, hoc quoque similiter fatebuntur. Igitur Filium Dei, quem unius dicunt esse naturæ Patrique consubstantialem, etiam simplicis, id est divinæ tantum dicere compellentur ; ac per hoc alterius erit substantiæ² homo Christus Jesus, cui separatim deputetur humana natura. Atque ita cum duas unius Filii negant esse naturas, alteram subsistentiam Filii Dei, et alteram assumpti hominis arguentur inducere. Cujus probabilis rationis sancta Ephesina synodus non ignara cum Nestorium condemnaret, quod Dei Filium non solum in duabus naturis, quod sanctum est, sed etiam in duabus subsistentiis, quod profanum est, prædicabat : non quod duas fateretur Filii Dei naturas, sed quod duas subsistentias mentiretur, eum redarguit : nec testimoniis antiquorum Patrum quibus eum de pravi dogmatis novitate vincit, unam Filii Dei naturam esse monstravit, sed unam potius esse personam. Et utique ad comprimendum et penitus extinguendum errorem Nestorii, qui duos nobis filios inducere conabatur, nihil utilius, sicut jam diximus, nihilque validius esset, si veritas sineret, quam ut unam esse Filii Dei naturam,

A vel testimoniis Patrum probarent, vel sua definitione decernerent. At cum Nestorium non solum duas in illo mysterio naturas, verum etiam duas subsistentias prædicantem, non propter utrumque, sed propter hoc solum synodus Ephesina redarguit, quod unum Filium in duas subsistentias divideret, vel si illa contra eum Patrum testimonia non proferret, quibus Christus in duabus esse naturis ostenditur, affirmasse merito judicaretur duas unius Filii Dei esse naturas, quod in Nestorio, propter aliud improbatum, non pariter improbatum. Unde vel hac auctoritate ostensa coercitij Euty-chiani, jam desinant contra sanam et necessariam confessionem Ecclesiæ disputare : quæ non tantum secundum Chalcedonensis, sed etiam secundum Ephesinæ synodi instituta, Christum in duabus prædicat esse naturis. Non enim, vel si eis constare possit, humanorum argumentorum ratiocinationi credere se debuerunt, ut unam Christi contingerent esse naturam ; sed Patrum potius auctoritati se sub-jicere, in quibus spiritus Dei locutus est. Verum hoc prudentia eorum non patietur, de qua dicit Aposto-lus : *Quoniam prudentia carnis mors est, prudentia autem spiritus, vita et pax ; quoniam prudentia carnis inimica est in Deum : legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest* (Rom. viii, 6), ut in personæ quidem ve subsistentiæ unitate, auctoritatem nobiscum divi-nam sequantur, quoniam tanti miraculi secretum humana ratio indagare non valet. In hoc autem, quod putantes unam ex duabus factam esse naturam, a fundatissima Patrum auctoritate discedunt, videamus si, quemadmodum fidunt, vel secundum sapientiam mundi constare illis sua ratio potest. Dicant igitur, sicut ex duabus naturis, id est ex anima et carne, una composita est humana natura, sic ex deitate et humanitate una composita est Christi natura : et ideo ex duabus quidem, sed non in duabus naturis Christum esse stemur. Equidem nulla causa est cur etiam unusquisque homo in duabus negetur esse naturis, in carne scilicet atque anima. Quæ tamen quia et una ex duabus composita, recte hominis naturam dici certissimum est : potuit enim hominis anima in unam naturam cum sua carne componi. De Christi vero divinitate inconvertibiliter simplici, non sine ingenti blasphemia dicitur, quod in unam naturam cum suscepta humanitate componi potuerit. Deinde considerent, quod sive anima, sive caro, adunationis suæ causa exstiterunt, et non hunc habent naturæ finem, singulariter ac separatim consistere ; sed ad sui conjunctionem tendunt, et invicem sibi debent quodammodo ut existant. Nam, sicut caro animæ facta est, ita et anima carni³ ; et ipse naturalis earum intentioni est finis. pariter esse. Non enim credendum est Origenis deliramentis⁴, qui suspicatur humanarum animarum substantias longe

¹ Nugas etiam et deliramenta verbis Epiphaniï vocat Hieronymus epist. 60, et passim explodunt Patres tum Græci tum Latini : ut Antipater Bostrorum

² Cod. Veron., *potuisse*.

³ Idem cod., *subsistentia*.

episcopus Dissertationis in Origenem cap. 7.

⁴ *Ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν*

⁵ Idem cod., *et anima facta est carni*.

ante quam in corporibus essent, non solum fuisse, verum etiam peccasse, et prius quidem mentes, postea vero animas factas, cum pro peccatorum suorum meritis in corpora truderentur : cum dicat Apostolus : *Rebecca ex uno concubitu habens Isaac patrem nostrum (Rom. ix, 10), etc. Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid egissent bonum ac malum secundum electionem, ut propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori.* Paulo itaque melius et fidelius credimus docenti, quia cum Jacob et Esau necdum nati fuissent, nihil egerunt bonum aut malum, neo ex operibus, sed ex vocantis gratia sunt discreti, quam Origeni somnianti quod, ut nascerentur, supplicium fuerat nescio cuius mali. Nam et cum morte a suis corporibus animæ separantur, ad sui tamen conjunctionem similiter tendunt, et propterea unam naturam humanam efficiunt. Quod de Verbi Dei natura nefas est credere, quoniam aliquando non sola substiterit, sed humanæ naturæ adunatio causa ei¹ fuerit existendi, ut ipsa sibi adunata quiesceret naturalis ejus intentio. Verum neque de humana natura dici potest, quod non possit sine Dei Verbi in unam naturam compositionem subsistere : quam videmus specie sua contentam, non in aliquid tendere, cui sic naturaliter adhærescat, ut unam cum illo naturam efficiat. Nihil igitur Eutychiani humanæ naturæ adjuvantur exemplo, ut unam asserant Christi esse naturam, vel si, remota Patrum auctoritate, concedatur eis secundum argumentationes humanas de incarnationis divinæ mysterio disputare, quod mensuram humanæ rationis excedit. Ad personæ vero unitatem, præcedente auctoritate divina, convenientius hoc refertur exemplum, ad quam et a sanctis Patribus relatum esse cognoscimus. Propter quod etiam beatus vir Augustinus, in catholicæ doctrinæ sinceritate ac

A prudentia diffamatus, in libro de fide, et spe, et charitate, qui pene ab omnibus quibus notus est, Enchiridion appellatur, ita de Christo locutus est (Cap. 36) : « Nempe ex quo esse homo cœpit, non aliud cœpit esse homo quam Dei Filius, et hoc unicus, propter Deum Verbum, quod illo suscepto caro factum est, utique Deus : ut quemadmodum est una persona quilibet homo, anima scilicet rationalis et caro, ita sit una persona Christus, Verbum et homo. » Nec ait, ita sit Christi una natura Verbum et homo. Sed jam breviter quæ acta sunt colligamus. Apparuit imprimis, quod secundum magnæ synodi Chalcedonensis sententiam confessus es, imperator, et unum esse de Trinitate crucifixum pro nobis Dominum Christum, et vere et proprie matrem Dei Mariam, et eundem Dominum nostrum Jesum Christum in duabus esse naturis. Apparuit etiam, in declaratione ac defensione ipsius fidei nostræ, memoratam synodum hæc ipsa, pro divinarum Scripturarum auctoritate et Patrum testimoniis, definisse sive firmasse. Ubi simul et illi licet qui communicantes Ecclesie, et auctoritatem venerantes ipsius sanctæ synodi, tanquam dogmati Eutychiano contrarii, tamen per contentionem verbi superfluan, negant debere dici unum ex Trinitate crucifixum, et vere proprie matrem Dei Mariam, inventi sunt adversus eandem synodum facere, et Eutychianos econtrario suis contentionibus adjuvare. Apparuit etiam, ipsos Eutychianos, qui tanquam contra dogma Nestorii, duas unius Filii Dei negant esse naturas, Nestorianis per hoc indubitatam dare victoriam, et synodum Ephesinam reprehendere, quam acceptare se fingunt. Sic meretur cæcari, ut sibi primum contradicat, obvia veritati contentio, quæ nec rationis est capax, nec contenta esse Patrum auctoritate dignatur.

ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ πρῶτον νόσος κατ' αὐτὸν, καὶ εἰς ἁμαρτιῶν ἀνθρώπων. Et post alias Dei benedictionem tractans, quæ hominum genus propagatum est, οὐκ εἰς ἁμαρτιῶν καὶ ἀποπτώσεως πληθυνθὲν, ὡς ἡ τούτων διδάσκει γραφή· ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐλογίας, ὡς ὁ

προφήτης ἐδήλωσεν. Εἰ γὰρ ἐκ παραβάσεως, καὶ ἐκ τῆς τοῦ καλοῦ ἀποψύξεως τὸ τῶν ἀνθρώπων πληθύνεται γένος, οὐκ εὐλογία, ἀλλὰ κατὰ μᾶλλον ἂν δικαίως λαχθεῖν, ὅτι cætera, quæ copiose toto capite disseruntur.

¹ Cod. Veron., *sibi*.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod damnationem trium Capitulorum adversarii concilii Chalcedonensis conscripserint, et imperatoris titulo prænotarint.

Quoniam integritatem fidei, quæ mihi, religiose princeps, curæ tua pietate communis est, et declaratam sufficienter arbitror et defensam ; nihilque relictum est calumniis hæreticorum, in quo vel nos male sentire de mysterio divinæ incarnationis infamant, vel magnam synodum Chalcedonensem, cujus decretis eandem nostram fidem consonare monstravimus : securi jam pergimus occultas eorum fraudes et execranda mendacia ventilare, quibus per suos satellites

D atque fautores prædictam synodum, sub obtentu defensionis, expugnare moliti sunt. Confido enim quod non solum tuæ serenitati, sed omni hæc legenti qui talis non est qualem notat sermo propheticus dicens : *Noluit intelligere ut bene ageret (Psal. xxxv, 4)*, luce clarius apparebit quod in evacuationem prædictæ synodi facta sunt quæ in ejus purgationem scripta esse jactantur. Unum solum petimus de tua clementia, cujus cogamine decoraris, ut quia in Ecclesie præjudicium multa per subreptionem hæreticorum et acta et scripta sunt quæ zelus Dei nos impellit arguere, nostra te responsio nihil offendant. Egerunt enim callide per suos complices, sicut solent, adversarii veritatis, ut ea ipsæ

quæ scribi fecerunt, etiam titulo nominis tui ^a prænotarentur: existimantes quod proposito terrore tuæ personæ, condemnationem vel etiam convictionem suæ temeritatis et falsitatis effugerent. Verum nos illa scripta nolumus tua dici, quæ scimus cognitæ nobis tuæ fidei contraria. Nam si legibus vestris bene atque utiliter censuistis, ut quæcunque vestra rescripta, contra ipsas quas promulgastis leges, in quibus vobis deservitur, et quas vobis infringere licet, per subreptionem fuerint elicitæ, vacuentur, nec dicantur a vobis data, quæ generalibus constitutionibus vestris inveniuntur adversa: quomodo illa quæ adversantur constitutionibus patrum tuorum, quibus te sicut religiosum necesse est deservire, et quas nec tibi nec omnibus tecum in commune hominibus licet infringere, non jure meritoque tua non esse dicimus? Obedientes itaque Petro apostolo dicenti: *Deum time, regem autem honorificate* (I Petr. II, 17); et pro Dei timore, quæ contraria sunt Ecclesiæ Christi refellimus; et pro regis honorificentia, quæ refellenda sunt, tua non dicimus. Sint igitur illorum qui frustra putaverunt quod falso tui nominis titulo munirentur quæ ratione stare non possunt; et illis potius impudentur quorum et fraudulentis excogitationibus adinventæ, et diuturnis elucubrationibus contra sanctam Chalcedonensem synodum novimus esse composita. Nam quid opus erat, obsecro, quietem Ecclesiæ supervacuorum quæstionum, ut non dicam noxiarum, concursionibus agitare? Quid opus erat ejusdem synodi retractare decreta, non solum contra religionis reverentiam, sed etiam contra ipsius humanitatis pudorem, quæ consensu totius Ecclesiæ per centum ferme annos, te custode ¹, hactenus inviolata manserunt? Vel quid opus erat Theodori Mopsuesteni episcopi, olim in Ecclesiæ pace defuncti, calumniose dicta discutere, et sic ubi lapsus putatur, vel etiam verbo humanitatis lapsus est, tanta adversus eum furere contumelia, quanta, si adhuc in corpore degeret, eum affici non deceret, nisi reprehensus prius atque convictus, post unam et secundam correptionem pertinaciter veritati resisteret? Sed quia laudatur idem Theodorus in epistola venerabilis I bæ, quam memorata synodus pronuntiavit orthodoxam, per hoc auctoritatem ipsius synodi solvendam hæretici crediderunt, si nunc eum, post centum et amplius defunctionis ejus annos, velut auctorem magistrumque Nestorii condemnare facerent, et consequenter etiam ipsam epistolam, quasi hæretici laudatricem. Quid autem agent, quod non solum in ipsa laudatur epistola Theodorus Mopsuestenus episcopus, verum

A etiam dum viveret, a sanctis Patribus qui cum eo verbi prædicatione conversati sunt, et approbatus et magna laude prædicatus ostenditur, sicut a Joanne Constantinopolitano et Gregorio Nazianzeno, et post mortem a Joanne et Domno Antiochensi, ac tota synodo Orientis apud Antiochiam congregata? Nunquid ergo et istos omnes venerabiles Ecclesiæ Christi doctores, vel dicta eorum anathematizari facient? Aliter enim videri non potest ² epistola I bæ pro laude Theodori juste sub anathemate condemnata, nisi et isti omnes beatissimi Patres, aut eorum saltem scripta, similiter abdicentur, in quibus eundem Theodorum multo amplius quam in ea docebimus esse laudatum. Sed nec illa quæ dicuntur a Theodoro Cyrii episcopo contra beatum Cyrillum nescio quando scripta, ob aliud modo damnata sunt, nisi ut per hoc quoque synodus Chalcedonensis quasi notabilis videretur, quod idem Theodoretus deliberationi ac definitioni ejus interfuit, atque epistolam papæ Leonis, Eutychis dementia confutantem, ibi defendit, et quibusdam minus intelligentibus rectam esse monstravit. Nam ut inferius ostendetur, et alii quorum memoriæ communicamus, scripserunt adversus beatum Cyrillum eundem; verumtamen in hoc anathemate denominati non sunt, quoniam in Chalcedonensi concilio non fuerunt. De quibus omnibus dicturus, hoc ordine totam causam tractare disposui. Prius evidentium documentorum prolatione demonstrare, quod in evacuationem memorati magni concilii, et decretorum papæ Leonis, hæreticorum fautores hæc egerint. Deinde quoniam frustra confingitur, supradictam epistolam venerabilis I bæ ab eodem Chalcedonensi concilio non fuisse susceptam; sed cum ostendi non possit, tali mendacio nos in ejus condemnationem adducere voluerunt. Postremo autem probabo non posse juste culpam sanctam synodum quod eam pronuntiavit orthodoxam. Ubi simul inopinum quoddam, et quod difficile credes, Auguste, monstrabitur. Nam cum Eutychiani memoratam synodum criminentur, quod velut in approbatione ipsius epistolæ beatum Cyrillum hæreticum fuisse firmaverit, et Nestorii excusationem, Ephesini vero concilii reprehensionem receperit: ego contra doceam, quia si prædictam epistolam quasi hæreticam improbaret, hinc potius beatum Cyrillum credidisse hæreticum, et Nestorium excusasse atque Ephesinum reprehendisse concilium videretur.

CAPUT II.

Quod epistola I bæ, quamvis eam concilium ortho-

^a De hoc opere Justiniani Liberatus, cap. ultimo: *Callida, inquit, fraude rogaverunt Acephali, ut diceret librum in damnationem trium Capitulorum: quo libro ejus edito, et toti mundo manifesto, dum emendare princeps erubescit, irrevocabilis causa feret. Et condidit librum pro delictis nostris nobis omnibus notissimum.* Meminit etiam Vigilius in epistola damnationis Theodori Cæsariensis. Non dubitabat ergo Fa-

cundus quin hujus libri auctor easset Justinianus; sed artificiose dissimulat, ut liberius impugnet. Nam totus deinceps in ejus reprehensione versabitur. Itaque falluntur qui a Facundo impugnari putant edictum seu epistolam Justiniani de qua superiore libro dictum est. Ut enim omitam epistolam multo post editam fuisse, in ea certe illa non sunt quæ Facundus passim affert ex libro quem refellit.

¹ Cod. Veron., etiam te custode.

² Idem cod., poterit

doxam non pronuntasset, damnari absque concilii reprehensione non possit.

Sed jam primam divisionis hujus partem tractare debemus. Dicimus igitur, quia vel si, ut quidam mentiti sunt, epistolam venerabilis Ibe minime Chalcedonensis synodus approbaret, nec omnino ad ejus deferretur examen, sic quoque in ipsius evacuationem pro Theodori laude damnaretur. Quod ex ejus allocutione, quam, sicut priore libro docuimus, ad Martianum scripsit Augustum, cujus auctoritatem vestra quoque pietas sua lege firmavit, evidenter ostenditur. Sed priusquam allocutionis ipsius super hac quoque causa testimonium proferamus sive expendamus, prædictam legem vestram quæ auctoritati ejus, ut diximus, attestatur, commemorare necessarium credidimus. Titulus autem sub quo continetur, iste est (*Cod. de Summa Trinit., lib. vii*): *De summa Trinitate et fide catholica, et ut nemo de ea publice contendere audeat.* Principium vero: *Imperator Justinianus Augustus Epiphano sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo regie urbis hujus et universali patriarche. Scire volentes tuam sanctitatem omnia quæ ad ecclesiasticum statum respiciunt.* Et post alia: *Eadem vero sancta Chalcedonensis synodus, et magni Procli ad Armenios scriptam epistolam, de eo quod oportet dicere Dominum Jesum Christum Filium Dei, et Deum nostrum, unum sanctæ Trinitatis, per suam relationem suscepit et confirmavit. Si enim prædictas sanctas quatuor synodos egrediamur, aut ab his disposita, damus facultatem hæreticis qui depositi ab eis sunt, et eorum dogmatibus, suam pestilentiam iterum in sanctas Dei Ecclesias ostentare.* Hæc in confirmationem prædictæ allocutionis^a ex lege vestra protulisse sufficiat. Cujus titulus, quo interdictum est ut de fide catholica nemo publice contendere audeat, utrum observetur, cum de synodi universalis sententia post centum fere annos in Ecclesia modo contenditur, tuæ pietatis est judicare; aut si nulla transgressione quatuor sanctæ synodi et ab his disposita convelluntur, cum epistola venerabilis Ibe Edesseni episcopi, quam magna synodus Chalcedonensis orthodoxam pronuntiavit, velut impia et Nestoriana damnatur. Quid ergo prodest prævidisse quod per hæc facultas daretur hæreticis qui depositi ab eis sunt, et eorum dogmatibus, suam pestilentiam iterum in sanctas Dei Ecclesias ostentare, et minime providisse ne fieret? Sed ex illa jam allocutione quod intendimus probare debemus. Alloquens itaque Martianum Augustum prædicta synodus (*Post acta concilii*), et tam

^a Liberatus idem, cap. 10, de Armeniæ monachis ægens, qui Theodorum Mopsuestenum criminabantur: *Tum, inquit, Joannes Antiochenus synodo congregata tres oro Theodoro Mopsuesteno dictavit epistolas: et unam quidem direxit Theodosio imper., aliam Cyrillo Alexandrino, et tertium Proclo Constantinopolitano episcopo, laudans in eis Theodorum, et ejus exponens sapientiam.* Primæ ac tertie verba sunt quæ hoc loco recitantur; secundæ quæ lib. vii, cap. 4. At Justinianus in edicto has Theodori laudes non pluris fa-

ciendas docet quam ea quæ Joannes idem et Orientales contra Cyrillum fidenque orthodoxam scripserant, et pro Nestorio. *Ei δὲ προέβρουσι μαρτυρίας Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ τῆς ὑπ' αὐτὸν Ἀνατολικῆς συνόδου ὑπὲρ Θεοδώρου, καὶ τῆς αὐτοῦ Ἀσθεσίας γενουμένης, ἀνάγκη αὐτοὺς κάκεῖνα διέξασθαι, ἅπερ ὅσον τότε ἐπ' αὐτοῖς εἰς κατάκριτον τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ ἀδελφότητι τῆς ὀρθῆς πίστεως, οἱ περὶ Ἰωάννην ἐτόλμησαν, καὶ ἅπερ ἔγραψαν Νεστόριον καὶ τὴν αὐτοῦ κακοδοξίαν ἐπιπλήριστον χρόνον ἐκδικούντες.*

A decretorum simul^a rationem quam epistolæ beati Leonis, Patrum auctoritate confirmans, ita respondit. adversus Eutyechianos qui eam culpabant quod duas diffinierit Christi esse naturas: *« Ambiguitate quæstionis exorta, Patrum interpretationibus nostram confessionem coaptasse cognoscimur: satisfacientes quod in nullo discordem intelligentiæ eorum detulerimus animum, sed his utimur testibus ad nostræ fidei firmitatem. »* Et ut ostenderet quod non tam ipsam quam doctores antiquæ Ecclesiæ quorum sententiam in hoc secuta est, prædicti culparent hæretici, commemoratis in eadem allocutione quorundam Patrum epistolis, etiam magni Procli volumen ad Armenios, cujus in vestra lege meministis, et epistolam sapientissimi Joannis Antiocheni sic memorat dicens: *« Necnon et magnum Proclum huic vituperationi subjiciet, qui eisdem Orientalibus volumen ad Armenios pro fidei congruentia destinavit. His autem consociabitur ad culpam et sanctissimus Joannes Antiochenus episcopus, qui hæreticorum maledicta rejiciens, et apostolicæ doctrinæ dogma declarans, totius Orientis confessionem velut ex uno ore, sanctissimo Proclo et ei qui per idem tempus mundi regebat gubernacula destinavit. Non igitur admirandi Romanæ urbis præsulis epistolam, velut innovationis offendiculum, criminentur, etc. »* In hac vero sapientissimi Joannis Antiocheni et totius Orientis confessione, sanctissimo Proclo et imperatori Theodosio destinata, cujus exemplo synodus Chalcedonensis admirandi Romanæ urbis præsulis, id est beati Leonis defendit epistolam, ut pote per quam memoratum Joannem Antiochenum et hæreticorum maledicta rejecisse, et doctrinam apostolicam declarasse testatur, per quam et illud confirmatum esse primo libro docuimus, quod unus ex Trinitate sit Dominus Jesus Christus, multo majori laude quam in epistola venerabilis Ibe, Theodorus prædicatur. Nam Proclo quidem rescribens super confirmatione tomi ejus ad Armenios missi, idem Joannes cum synodo Orientis^a dicit hæc: *« Non solum nos viventes tales calumnias ab his qui conturbare volunt Ecclesias continue sustinemus: sed et qui bene de vita profectus est beatus Theodorus, et quinque et quadraginta annis clare in doctrina præfulsit, et omnem hæresim expugnavit, nullam alicubi detractionem ab orthodoxis in vita suscipiens; post longi temporis hinc discessum, et post multa certamina, et post decem millia libros adversus hæreses conscriptos, et posteaquam in conspectu sacerdotum, et imperatorum, et populorum.*

^a Cod. Veron., *allocutionis sive relationis.*

^a Idem cod., *suorum.*

probatus est, periclitatur quæ hæreticorum sunt sustinere, et illis proximus prædicari. Theodosio vero imperatori, qui per idem tempus mundi regebat gubernacula, sic dicit: « Theodorus enim, quem quando dicimus, virum dicimus in episcopatu clarum finem habentem, et quinquaginta pene annis fortiter repugnantem cunctis hæresibus, et in expositionibus quas in omnibus ecclesiis orientalibus faciebat, et quibus in regia civitate valde esse comprobatus apparet, a nullo quoquam neque majorum, neque similium, judicatus est hæreticus: e contrario autem ab omnibus sacerdotibus, propter eam quæ illi aderat doctrinæ gratiam, in admiratione semper est habitus, et superiorem honorem gloria¹ possedit: et non a sacerdotibus tantummodo, sed a sacratissimo vestro avo, dignus ter beato, et a Deo imperii sceptris sumente et vobis transmittente Theodosio. Qui in desiderio visionis viri factus, in ecclesia ejus doctrinæ fuit auditor magnus ille imperator; nec arbitratus est alterum se talem comperisse doctorem, superadmiratus quidem ejus doctrinam, et colloquio delectatus atque obstupefactus tunc, quem nunc spernunt aliqui, tanquam sortem sumentes probandi et reprobandi obeuntium doctorum quos volunt. Jam vero et a vestro imperio, pro sui reverentia, et spiritali sapientia, ei sæpius attestatum est, et vestris literis honoratus est. » Itemque de illo inferius: « Iste ille est Flaviani magni Antiochensium sanctæ Dei Ecclesiæ pontificis amantissimus discipulus, et beati Joannis Constantinopolitani episcopi condiscipulus, cujus memoriam redivivam fecistis, maximam hinc gloriam pietatis vestræ imperio facientes. » Dicunt et alia, quæ tunc convenientius memorabuntur, cum et aliorum sanctorum Patrum testimonia, quibus eidem Theodoro similiter attestati sunt, proferemus. Et cum Joannes Antiochenus et cæteri orientales episcopi, Mopsuestenum Theodorum præconis² in eisdem epistolis, quarum formam te attendisse in suis definitionibus Chalcedonensis synodus fatetur, tanquam apostolicam declarantem doctrinam, ut epistolam beati Leonis acciperet: quomodo non in ejus evacuationem, pro laude Theodori, damnaretur epistola I bæ, vel ei, ut dictum est, non eam pronuntiaret orthodoxam, neque ad ejus deferretur examen? Nam si quia Theodorus, ut aiunt, Nestorii quidem magister fuit, majore autem quam D ille impietate blasphemavit, et si quia omnia Theodori dicta adversus Christum diaboli transgrediuntur insaniam, ideo non solus ipse juste damnatur, sed etiam quæ illum laudavit epistola: synodus quoque Chalcedonensis juste damnabitur, quæ non tantum maximos laudatores ipsius Theodori, prædictum Antiochenum et cæteros Orientis episcopos, suscepit ut Patres, verum etiam ipsas quibus eum laudaverunt epistolas secutam se fuisse in suis definitionibus constitetur. Pervides igitur, clementissime imperator,

¹ Cod. Veron., *gloriamque*.

² Idem cod., *præconis extollant*.

³ Idem cod., *prædictam synodum a nobis non posse*

A quoniam vel si nos quoque contra testimonium concientie denegemus epistolam venerabilis I bæ orthodoxam fuisse judicatam in synodo, et huic mendacio etiam illud addamus, quod nec ad ejus fuerit delata judicium, prædicta synodus a nobis non possit defendi³, si eandem epistolam pro Theodori laude damnemus. Et illi quidem qui videntur in Ecclesia falsi fratres, qui utinam foris essent, modo negantibus non resistunt, quinimo et laudantur⁴. Quod ut nos seducerent fallaciter immiserunt: ut postea nobis ab ipsis, vel ab his qui foris sunt dicatur hæreticis: Qui Theodorum juste damnastis, quod ejus omnia dicta diaboli transgrediuntur insaniam, et ideo consequenter etiam I bæ rejectistis epistolam, atque a synodo negastis esse susceptam, crimini utique deputantes, B si eam orthodoxam pronuntiasse diceretur, quæ blasphemum laudavit et impium: quomodo ipsam Chalcedonensem synodum recipitis, evidentissime testantem illas epistolas apostolicam declarasse doctrinam, et hæreticorum maledicta rejecisse; in quibus doctrina Theodori multo majore quam in I bæ epistola prædicatione laudatur? Amplioris autem delicti est, quod illarum epistolarum judicio atque auctoritati se subdidit, quam si male de ipsa, quod negastis, I bæ epistola judicaret. Sed et hoc adjicient dicentes: Ista est quam magnificatis apostolica Leonis vestri doctrina: cujus epistolam synodus Chalcedonensis illarum epistolarum testimonio vel exemplo, excusare tentavit, quæ profanum Theodorum, et a vobis pro sua impietate damnatum, maximis præconiis extulerunt. Hæc cum objecerint, quid respondebimus, obsecro? Quid dicemus nostro judicio nobis ora claudentes, nisi hoc unum fortasse quod restat, et ad quod nos omnia⁵ compellunt, illam synodum non recte de fidei Christianæ dogmatibus censuisse? Hoc enim consequitur, si hæresis crimen est laudasse Theodorum, in illis epistolis prædicatum, quarum se formam attendisse in suis decretis, quibus beati Leonis approbavit epistolam, prædicta synodus constitetur. Si autem volumus immutatam nobis ejus auctoritatem manere, non dicemus Nestorianam epistolam venerabilis I bæ pro laude Theodori, quem in illis epistolis, quas tantum prætulit, amplius invenimus esse laudatum. Sicut autem ipsarum epistolarum testimonio convincuntur, qui cum teneantur Chalcedonensis auctoritate concilii, a quo laudate sunt, nolunt unum de Trinitate dicere Dominum Jesum Christum: ita et illi earum testimonio convincuntur, qui simili fide probantes ejusdem decreta concilii, epistolam venerabilis I bæ quæ Theodorum laudavit, tanquam Nestorianam voluerint abdicari. Et hæc asserta sunt, vel si, ut jam diximus, non eam synodus pronuntiaret orthodoxam, nec apud eam recitata posset ostendi. Quia vero fatentur quod ibi recitata fuerit, adhuc eam amplius concedamus, et dissimulemus ab hac quoque sententia synodi, qua pronuntia-

defendi.

⁴ Idem cod., *laudant*.

⁵ Idem cod., *omnia ista*.

vi quod sanctissimus ¹ Joannes Antiochenus, hæreticorum maledicta rejiciens, et apostolicæ doctrinæ dogma declarans, totius Orientis confessionem, velut ex uno ore, sanctissimo Proclo et ei qui per idem tempus mundi regebat gubernacula destinavit : ut sicut negatur eadem synodus epistolam venerabilis Ilicæ orthodoxam pronuntiassse, ita etiam negetur memoratas sapientissimi Joannis et totius concilii orientalis epistolas, in quibus Mopsuestenus Theodorus multo amplius laudatus est, approbasse, et earum formam in sua definitione, quemadmodum docuimus, attendisse. Nunquid etiam sic non in reprehensionem ipsius synodi pro quacunque causa prædicta epistola videbitur? Nam si credendum est ad zelum catholicæ fidei pertinere, quod post centum ferme annos tantquam Nestoriana damnata est : sancta illa synodus hæresi Nestorianæ cohibuit, quæ apud se recitatem eandem epistolam non damnavit : si tamen sola illa synodus, et non tota Christi Ecclesia usquequaque diffusa, quæ decreta ipsius synodi in magna semper auctoritate suscepit. Indubitatum est igitur, quod synodum Chalcedonensem non falsa negatio, ad deceptionem facilius ab hæreticis adinventam, sed sola possit defendere ratio veritatis : quam nos, discussis ipsorum hæreticorum fraudibus atque mendaciis, Deo adjuvante, reddemus.

CAPUT III.

Quod epistolam Ibas ideo damnarint, quia duas in Christo naturas confitetur. Quo consilio episcoporum subscriptiones exigant, et cur damnantium communionem ipsi refugiant.

Ut autem clementiæ tuæ magis appareat, quod non forsitan minus occurrente ratione, qua illa defenderetur epistola, negatum sit a synodo fuisse susceptam, sed potius in præjudicium ipsius synodi facta sint omnia quæ in ejus purgatione elaborata dicuntur : considera, quæso, aut eos etiam qui talia conscripserunt interroga, cur tanta in ipsius epistolæ reprehensionem scripta ; cur tam multa vitia ascripta ² sunt, nec ab ipsis Ilicæ accusatoribus imputata ; cur postremo velut impia et Nestoriana damnata est. Non et istud defendendæ synodi necessitas flagitabat, cum magis excusari debuerit, ut etiam si metuendum ³ putabatur, utroque defensionis latere muniri synodus videretur, cum dicerent et illam epistolam non fuisse susceptam, et vel si suscepta fuisset, synodum non esse culpandam. Nunc autem congerunt in ipsam epistolam multa crimina, afflagunt velut acceptabiles damnationis ejus causas, quod ab hæreticis expectatum est ; et jactant non fuisse susceptam, quod ostendere nemo potest. Namque cum venirent ad locum ipsius epistolæ ubi refert Ibas, et dicit : « Multi autem, ante oculos non habentes Dei timorem, occasione ecclesiastici zeli, inimicitias quas occultas in cordibus suis habebant, ad effectum perducere festinauerunt. Ex quibus unus existit nostræ civitatis tyrannus, quem nec tu ipse ignoras, qui occasione

A fidei non solum nunc viventes insequitur, sed et hoc qui olim ad Deum præcesserunt. Quorum unus est beatus Theodorus, præco veritatis et doctor Ecclesiæ : qui non solum in sua vita colaphizavit hæreticos per veritatem suæ fidei, sed et post mortem spiritalia arma in libris propriis Ecclesiæ filiis dereliquit, sicut et tua reverentia eidem collocuta cognovit, et ex his quæ scripsit instructa est. Hunc præsumpsit qui omnia præsumit in Ecclesia palam anathematizare ; qui propter zelum Dei, non solum propriam civitatem ab errore ad veritatem convertit, sed et longe positas sua doctrina instruxit Ecclesias. » Cum ergo ad istum locum, sicut dixi, venirent, ubi quemdam denotat idem venerabilis Ibas ad Marim Persam scribens, quod Theodorum anathematizare præsumpsit : quamvis ipsius epistolæ verba non ita in suo libro posuerint sicut habentur, sed quæ voluerunt pro sua voluntate decerpserint : tamen non dubitaverunt et hoc addere dicentes : « Oportet aperto inspicere ad Marim epistolam, omnia quidem sine Deo et impie dicentem : illud tantummodo ostendentem bene, quia ex illo Theodorus per Orientem in Ecclesia anathematizatus est. » Vellem itaque mihi responderent atque monstrarent, non dico qui talia scripserunt, ipsi enim sciunt quod egerint, sed isti qui talibus subscripserunt, quomodo confirmant quod illa epistola ad Marim scripta omnia sine Deo et impie dicat. Num etiam confessionem duarum naturarum Christi damnaverit? An non in eadem epistola continentur hæc verba : « Ecclesia enim sic dicit, sicut et tua sanctitas novit, et sicut a principio didicit, et confirmata est divina doctrina ex libris beatorum Patrum, duæ naturæ, una virtus, una persona, quod est unus Filius Dominus Jesus Christus. » Liqueat igitur jamque ⁴, quantum existimo, etiam his quibus forte aliud videbatur, quod astute ad denegationem duarum Christi naturarum, sub obtentu nescio cujus novæ diligentiae, epistola illa damnata sit. Nam quare dicerent quod omnia sine Deo et impie dicat, nisi ut illud quoque complecterentur, quod duas Christi confiteatur esse naturas? Ac ne secundum aliquam loquendi consuetudinem acciperetur, quod dixerunt omnia, non leviter, sed caute atque sollicitè se id posuisse exceptione addita monstraverunt, adicientes atque dicentes : « Illud tantummodo ostendentem bene, quia ex illo Theodorus per Orientem in Ecclesia anathematizatus est. » Si igitur illo tantummodo excepto, omnia sine Deo et impie dicit, in ipsis omnibus procul dubio etiam illud voluerunt intelligi, quod duas professa est Christi esse naturas. Non autem, sicut jactant, hoc illa bene ostendit epistola, quia ex illo Theodorus per Orientem in Ecclesia anathematizatus est, cum hoc ab uno factum referat ; sed hoc potius bene ostendit, quod anathematizandus non sit, quem unus tantummodo anathematizare præsumpsit. Cujus præsumptionem si quis approbat, ceteros Orientis episcopos qui hoc impium judicaverunt,

¹ Cod. Veron., sapientissimus.

² Idem cod., falso ascripta.

³ Idem cod., mentiendum.

⁴ Idem cod., jam.

sine dubitatione condemnat. Ut autem alio quoque ostendamus indicio, quod ad denegationem duarum Christi naturarum, quas in memorata epistola confessus est idem Ibas, adjecerunt ut dicerent eam omnia sine Deo et impie dicentem : recordare, quæso, imperator, quæ formula prius data fuerit damnationis ipsius epistolæ, et quæ sit modo composita. Nam prius dictum fuerat : « Si quis dicit rectam esse ad Marim impiam epistolam quæ dicitur ab Iba esse facta, aut ejus assertor est, et non magis anathemati subjicit, ut pote male tractantem sanctum Cyrillum, qui dicit quia Deus Verbum factus est homo, et ejusdem sancti Cyrilli duodecim capitulis detrahentem, et primam Ephesinam synodum impetentem ¹, Nestorium vero defendentem, laudantem autem Theodorum Mopsuestiæ, anathema sit. » Nunc autem, sub-

B motis his omnibus causis, nolo dicere utrum veris aut qualibus, ne propter ipsas tantum videretur esse damnata, ac non etiam pro confessione duarum naturarum Christi quam continet, postea talis data est formula subscribendi, et sic absolute fieri præceptum est : « Si quis dicit rectam esse ad Marim impiam epistolam, aut eam defendit, et non anathematizat eam, anathema sit. » Cum ergo et in ipsius contestatione libri pronuntiaverint, quod omnia sine Deo et impie dicat, et in subscriptionis formula quam postea mutaverunt, abstulerint alias qualescunque damnationis ejus causas, ut non pro aliquibus damnata, sed pro omnibus videretur : quid aliud intelligendum est, nisi quia sub prætextu falsæ diligentis confessionem duarum naturarum Christi destruere voluerunt? **C** Emendaverunt et alia, et adhuc emendant, in eodem nescio quali suo libro : si tamen emendatio illa dicenda est, per quam non aufertur mendacium, sed augetur. Unde si post hanc quoque responsionem nostram mutaverint alia, nobis imputare non debent, quasi false reprehenderit quæ ab eis aliter dicta sunt. Si enim aliquando consisterent, et mutari atque mutare desinerent, congrua dictis ipsorum inveniretur etiam nostra responsio. Quod si quisquam dolose eorum ex his quæ memoravimus investigare non possit, quoniam non omnes habent studium lectionis, cui sola ipsius facti consideratio non sufficeret ad cognoscendam factionis hæreticæ non experta consilia? Primum quod subito, et nulla saltem provocante causa ², ante centum ferme annos ab universali judicata concilio ventilatur. Deinde quod data formula subscribendi quam non liceret excedere, passim et ubicunque reperti, ad augendum numerum, alieno decreto subscribere compellantur episcopi, quod per diversas circumlatum provincias omnium sacerdotum videretur subscriptione firmari. Nam scientes Euty-

chiani quoniam privata cujuscunque voluntas universali synodo præjudicium quod semper quæsierunt, inferre non posset, id egerunt per suos satellites, arte qua solet hæreticorum exercitata malitia, ut quasi totius Ecclesiæ judicato Nestorianam esse epistolam comprobarent, de cujus receptione universalem synodum criminantur. Nam alia causa nec videtur, nec dicitur, pro qua subscribendum in multas provincias mitteretur. Quod si et hæc intelligere non possemus, quem sanum tandem non sollicitaret, si ei nec petenti, nec agenti, ingereretur antidotum, quod utique contra aliquid dari, ipsum nomen ejus indicium est? Et propterea, si morbus non sit contra quem detur, non sine suspitione auferendæ salutis ingeritur. Quod tibi, religiose imperator, non aliena ratione suademus : nam vestra sunt ista quæ dicimus. Tum enim cum pro firmanda vel amplius publicanda condemnatione Theodori Alexandrini ^b aliorumque similium, beatissimo Romano episcopo scripsistis, hoc etiam quod asserimus addidistis, ita dicentes : « Cæterum quod generale dicitis fieri debere concilium, quæ hujus rei causa sit ignoramus. Nullus ignotus processit hæreticus, nulla nostris est temporibus nata perfidia, nec aliquid in fide quod retractari debeat, invenitur; et intulistis quod et nos in hac causa dicimus : Qui enim sanis ea adhibet quæ solent adhiberi vulneribus, non reducere cupit, sed expellere sanitatem. » Hæc tua est ratio, serenissime imperator : a qua si non avertamus aspectum, non aliud de causa præsentis possumus judicare, nisi quod in condemnatione hujus epistolæ fautores hæreticorum non reducere cupierunt, sed expellere sanitatem. Ob hoc ergo non abducimur falso titulo nominis tui, ut quæ huic sane rationi contraria cernimus, tuæ pietatis esse dicamus; aut talibus purgatam credamus sanctam et universalem synodum, quasi hæcenus impura ³ remansisset, et mendacii atque coactæ defensionis indigeret verax et omnium catholicorum devotione honorata semper ejus auctoritas. Quando, si ita pro ea respondendum hæreticis videretur ⁴, ut negaretur quod epistolam venerabilis Ibæ pronuntiavit orthodoxam, non illorum hoc possit episcoporum subscriptione sive testimonio confirmari, quibus Euty-chiani si crederent, non se a communione Ecclesiæ separarent. Propter quod nec aliquis unquam propriis testibus usus est adversus hæreticos; sed divina potius auctoritate atque necessaria ratione, et antiquorum Patrum testimoniis, quorum se nobiscum doctrinam accipere mentiuntur. At enim dicitur quod Euty-chiani graviter beati Cyrilli doleant injurias quas epistola ⁵ continet, et propterea scandali-

^a Forte, *nullo saltem provocante, causa ante*. etc.

^b Monachi, opinor, illius e secta Severi Theopaschite, qui contra Themistium Agnoetarum principem libros scripsit de quibus Photius in Bibliotheca numero 708 : Θεόδωρου μονάζοντος Ἀλεξανδρείας κατά

Θεμιστίου. Ἄμφο δὲ αἰρετικοί, καὶ τῶν θεοπασχίτων μερίδος ὑπάρχουσι, Σεβήρω δὲ προσανακείμενα. Cætera Facundo debentur : quia de Theodoro silent alii, et Justiniani aut pontificis Romani de eo litteræ non exstant.

¹ Cod. Veron., *injuriis impetentem*.

² Idem cod., *impurgata*.

³ Idem cod., *videbatur*.

⁴ Idem cod., *epistola illa*.

zatur in synodo, a qua dicunt esse susceptam. Quil A
ergo, si negaverimus esse susceptam, credent nobis ?
aut nobis, id est catholicis crediderunt, et non ipsi
potius viderunt esse susceptam, ut hinc expostulent ?
Quod si etiam dicantur nobis credidisse quia suscepta
est, quomodo nobis iterum credent, si dicamus quia
suscepta non est ? Si autem non crediderunt testi-
monio nostro, sed ipsi quod manifestum est cogno-
verunt, nunquid plus nostris subscriptionibus credi-
turi sunt quam suæ rationi ? Non igitur hæreticorum
dolori factores hoc illorum episcoporum subscriptioni-
bus voluerunt efficere, ut convincerent Euty-
chiani quod non fuerit a synodo epistola venerabilis
Ibæ suscepta, sed ut ipsa potius eorum negatione vi-
deretur non fuisse suscipienda. Verum ista putave-
runt Eutychianos falso nostro testimonio credituros, B
cur igitur non ita saltem statuerunt ut dicerent : Si
quis dicit susceptam esse a synodo Chalcedonensi ad
Marim epistolam, anathema sit ; sed magis dicen-
dum ¹, Si quis dicit rectam esse ad Marim epistolam,
aut impiam defendit ², et non anathematizaverit
eam, anathema sit ; nisi ut sanctos qui eam in concilium
congregati non anathematizaverunt, imo et ortho-
doxam judicaverunt, pro hæreticorum voluntate
damnarent ? Et licet, ut nos ad condemnationem ejus
inducerent, tinxerunt quod iidem Patres qui Chalce-
dona convenerunt non eam pronuntiaverunt ortho-
doxam, de quo postea disquiremus : interea tamen
certam est quod cum apud eos recitaretur, non eam
anathematizari ³ subdiderunt. An quia non præteriti
temporis verbo dixerunt, si quis non anathematizavit C
ad Marim impiam epistolam, sed si quis non anathe-
matizat : ideo non pro condemnatione synodi Chal-
cedonensis hoc adinvenisse putandi sunt ? Equidem si
hoc a subscribentibus exigeretur fieri ⁴, acta ⁵ res
esset, nec jam suspicio ⁶, sed manifesta contradictio
videretur. At hoc sibi necessarium non esse duxe-
runt, cum semper dicamus, Propheta dicit, Apostolus
dicit, Evangelista dicit, et tantumdem valeat quan-
tum si dicamus, ille vel ille dixit. Deinde ipsos qui
Chalcedona convenerunt Patres, et apud Deum, et
apud nos, in suis dicimus constitutionibus vivere :
quia, sicut Dominus in Evangelio dicit : *Deus eorum
non est Deus mortuorum, sed Deus vivorum* (*Matth.*
xiii, 32). Quod etiam beatus Leo, Romanæ præsul
Ecclesiæ, scribens venerabili Anatolio, hujus regię
civitatis episcopo, sic accipiendum insinuat : « San-
cti, inquit, illi et venerabiles Patres qui in urbe Ni-
cœna, sacrilego Ario cum sua impietate damnato,
mansuras usque in finem mundi leges ecclesiasti-
corum canonum condiderunt, et apud nos et in toto
orbe terrarum in suis constitutionibus vivunt. » Si
igitur omnes venerabiles Patres in suis constitutio-
nibus vivunt, profecto etiam qui in Chalcedona con-

: Forte, exigerent fieri aperta, etc.

¹ Cod. Veron., dixerunt.

² Idem cod., Ad Marim impiam epistolam aut de-
fendit, etc.

³ Idem cod., anathemati.

⁴ Idem cod., exigerent..... aperta.

⁵ Idem cod., subreptio.

⁶ Idem cod., tollatur.

æureum mola asinaria velle commutare! ut qui debemus, Dei patris disciplina et lege servata, de reverentia quoque matris nostræ institutorum, coronam gratiæ¹ accipere nostro vertici, et torquem aureum circa collum nostrum; abjiciendo quæ mater sancta constituit, scandalum ejus filiis præbeamus, et incidamus in illud iudicium de quo Dominus dicit: *Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris. Væ mundo a scandalis! necesse est enim ut veniant scandala; verumtamen væ homini illi per quem scandalum venit (Matth. xviii, 6, 7)!* Si igitur unum pusillum scandalizare tam grave est, ut magis expediat scandalizanti, mola asinaria collo ejus suspensa, in profundum maris demergi, quanto magis totam Ecclesiam sola inquietudine animi et non tacendi libidine conturbare!

CAPUT IV.

Quod falso damnatam a se jactent e; isolam, quia Cyrillum male tractarit, cum acerbius tractatus sit a Gennadio et Isidoro, quos non reprehendunt.

Quale vero illud est quod jactant, ideo se damnasse hanc epistolam, quod ejus conscriptor videatur in ea de beato Cyrillo quod male sensit, cum scripserit adversus eundem sanctum Cyrillum et 12 ejus capitula, beatæ quoque memoriæ Gennadius hujus regiæ civitatis episcopus², nec ab istis reprehensus in hac condemnatione denominetur, qui multo vehementius et contumeliosius enim in sua responsione tractavit? Nam sic adversus eum dicit: *Væ mihi a malis heu, heu! unde enim quisquam in præsentem aliunde sumat exordium? Quales Cyrilli Ægyptii, et quantas blasphemias incurri, et quantas blasphemias audiui! Quis revera det capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? et plorabo istud die et nocte: quoniam extendit lingua ejus mendacium, et non fidem; confortatus est super terram (Jer. ix, 1-3); ex certo pax peccatoribus deceptio. Propter hoc enim obtinuit eos, inquit, superbia eorum in finem; cogitaverunt et locuti sunt in malignitate, iniquitatem in altum locuti sunt; posuerunt in cælo os suum, et lingua eorum transivit super terram (Psal. lxxii, 6, 8, 9). Psalmistæ ista sunt; Jeremiæ autem prophete illa prima. Euge! o beate Paule: *Exsurgent, inquit, et ex vobis ipsis viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se (Act. xx, 30).* Væ malo Alexandriæ, familiari ejus, et proprio jam isti secundo, quæ corrupta plerumque, quæque corrumpit: ex toto jam mysterium iniquitatis, et vereor ne forte nunquam qui tenet de medio fiat (II Thess. ii, 7). Euge Jeremiæ prophete! Idem illi voci exstasis terribilis facta est super terram: Prophetæ prophetant iniqua;*

¹ Successor Anatolii, ad quem scripta est Leonis epistola centesima. Hujus locum alterum ex lib. ii ad Parthenium profert Leontius in locis communibus de

¹ Cod. Veron., gratiarum.

² Idem cod., superiores.

³ Idem cod., humanitatem unigeniti.

⁴ Idem cod., autem ejus.

A sacerdotes plauerunt manibus suis, et populus meus dilexit ita (Thren. ii, 14, 15). Quid enim minimum, aut quid mediocre in illis? omnem supereminentiam blasphemiam jaculatus est adversus sanctos Patres, adversus eorum priores³ apostolos, adversus ipsum Salvatorem, in resurrectionem meditatus est. Assumptam quidem humanitatem⁴ ex nobis et pro nobis injuriat, divinam ejus⁵ naturam et impassibilem passionibus subjacere contendit. » Ecce quanta et qualia sanctus Gennadius in beatum Cyrillum effudit, et nulla hinc sit nominis ejus invidia, quoniam ipse non interfuit Chalcedonensi concilio. Quin etiam respondens primo ejusdem sancti Cyrilli capitulo, quo dixit: Si quis non confitetur Deum esse secundum veritatem Emmanuel, et propterea Dei genitricem B sanctam Virginem, genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum, anathema sit; ita in eum invecus est: « Anathematizaturus est te Deus, paries dealbate (Act. xxii, 3): justissimum enim est te, similiter Ananiæ Judæorum principi sacerdotum linguam adversus discipulos Christi moventem, similem ab eis indignationem experiri, » et cætera, quæ in eodem opere, si quis volet, inveniet. Cur igitur in hac ultione, sicut dicunt, injuriarum beati Cyrilli, non magis sancti Gennadii nomen, et pro sui loci auctoritate, quasi regiæ civitatis episcopi, et pro maledictionum atque contumeliarum magnitudine, ventilatur? Quod si hoc consideraverunt, quoniam talia Gennadius de Cyrillo non scriberet, nisi dicentis intentionem minus intellexisset: hanc prudentem et C piam considerationem ego quoque suscipio. Potuit enim et ipse de Christiana religione quæ recta sunt credens, non intellectum beatum Cyrillum bona intentione culpæ, et bonam damnare intentionem damnabile crediderunt. Quod si hoc etiam consideraverunt, quoniam si ea quæ ante centum annos a beato Gennadio scripta sunt, modo condemnarentur, in reprehensione⁶ totius Ecclesiæ fieret, quæ hoc ante non fecit: hoc quoque sapienter atque modesto consideratum esse, si quis sapiens et modestus agnosceret. Sed quare non amplius hoc super epistola venerabilis libæ consideratum est, quæ, ut non dicam ab universali synodo approbata est, certe recitata illic ostenditur, nec ostenditur abdicata, nisi quia pro destructione ipsius synodi, et non pro injuria D ipsius Cyrilli, quasi profana damnata est? Denique etiam dicta venerabilis Theodoretæ episcopi Cyrilli, in quibus contraria dicitur scripsisse beato Cyrillo, sub hujus ultionis obtentu similiter reprehenderunt; et ob hoc eum volentes videri notabilem, quia ipse inter alios Patres adfuit Chalcedonensi concilio, et beati Leonis epistolam quam Eutychiani anathematizant, cum ibi relegeretur, dubitantibus episcopis Origine animarum, Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τοῦ πρὸς Παρθένου δευτέρου λόγου.

⁵ Idem cod., reprehensionem.

⁶ Idem cod., quis sapiens et modestus ignoret. Sed, etc.

Illyricianis et Palæstinis asseruit. Alioquin cur adversus Ibae epistolam et Theodoretī scripta, sic evidenter agerent, aliorum nominibus tacitis, quorum et dignitas potior, et opinio clarior, et ipsa quæ contra beatum Cyrillum, vehementiora atque acriora cernuntur? Nam vir etiam sanctissimus et magnæ in Ecclesia Christi gloriæ, Isidorus presbyter Ægyptius Pelusiota, quem duo millia epistolarum ad ædificationem Ecclesiæ multi scripsisse noverunt, qui etiam pro vitæ ac sapientiæ suæ meritis, ut pater ab ipso Cyrillo et honoratus est et vocatus, sic ei scribit, quin potius rescribit: « Terrent me divinæ Scripturæ exempla, et rescribere quæ oportet compellor. Sive enim pater sum, sicut ipse dixisti, propter Heli condemnationem, qui filios peccantes non castigavit (I Reg. iv); sive filius sum tuus, sicut magis novi, quod magni filii Marci habitum gestes, formido Jonathæ condemnationem, quod patrem alloquentem ventriloquam non prohibuit; et prior mortuus in bello, eo qui peccavit, qui prohibere poterat (I Reg. xxviii; I Par. x, 13). Ut autem neque ego condemner, neque ipse a Deo condemneris, requiesce a contentione, nec ultionem propriarum injuriarum quæ tibi a mortalibus hominibus debetur, exigas a vivente Ecclesia, et æternam ei discordiam sub pretextu pietatis ædifices. » Nec Isidori scripta, dicentis quod æternam discordiam sub pretextu pietatis Cyrillus ædificaret Ecclesiæ, cum magna invidia, quemadmodum Theodoretī episcopi dicta et venerabilis Ibae epistola denotantur. Scribit autem ad illum rursus idem sanctus Isidorus dicens: « Compassio quidem aciem oculorum obtundit; æmulatio vero excecatur omnino. Noli ergo ab utraque sententiarum exsecutor fieri, sed examini justo causas permitte: quoniam et Deus, qui omnia scit antequam fiant, descendere et videre clamorem Sodomorum (Gen. xviii, 21) humaniter cum bonitate voluit, diligentis inquisitionis nos docens argumentum. Multi

* Harum ad Cyrillum prior est 370 libri primi, posterior 310. Quod vero Isidori epistolas in universam numerat bis mille, viderat fortasse codices Acæmetensis monasterii Constantinopoli, in quibus totidem continebantur, ut in veteri ms. adnotatum memini ab antiquo earum interprete his verbis: *Has omnes beati Isidori presbyteri et abbatis Pelusiotæ recensui et transtuli ex epistolis ejus duobus millibus, quæ sunt per quingentas distributæ in Acæmetensis monasterii codicibus vetustissimis quatuor.* Nec plures hæctenus triplici editione in lucem prodire quam bis mille tredecim. Cæterum ad decem millia scripsisse Isidorum, atque in his ter mille Scripturam sacram exposuisse, auctor est Suidas, vel quem Suidas excerpserit. *Ἰσίδωρος, inquit, πρεσβύτερος ὁ Πηλουσιώτης, etc., γέγραπεν ἐπιστολάς ἑμπενήσασας τὴν θίαν γραφὴν Γ', καὶ ἑτέρας Ζ', καὶ ἄλλα τινά.* Sic enim habent codices emendati.

† Isidori ἀδελφοῦς, quod est fratris vel sororis fi-

¹ Cod. Veron., *Cyrillum scripserunt vehementiora, etc.*

² Idem cod., *querentem.*

³ Idem cod., *Ab utraque lippitudine purgare te si studes, noli v... tarum (violentarum) sententiarum exsecutor fieri, etc.* In editis, Jacobo Billio Prunæo

A namque te quasi per comædiam irrident ex his qui collecti sunt in Ephesum, quod privatam injuriam judicans, non quæ Christi sunt orthodoxe requisieris: dicunt, quod consobrinus Theophili est, et imitans illius voluntatem. Sicut enim ille insaniam apertam diffudit contra Theodorum et nostrum Joannem, sic concupiscit et iste gloriari, licet inter examinatos multum est quod discrepet. » Ecce et in hac epistola arguit illum, velut animi passione et æmulatione cæcatur, violenter magis quam justo examine, causas agere atque irrideri a multis, quod injuriæ privatæ vindictam, non quæ Christi sunt orthodoxe requisierit apud Ephesum in causa Nestorī, sicut etiam Theophilus, consobrinus ac decessor ejus, in condemnatione Joannis Constantinopolitani hominum gloriam requisierat. Ideo sanctus quoque Gennadius de ipso beato Cyrillo dixit, quemadmodum supra docuimus: *Væ malo Alexandriæ, familiari ejus, et proprio jam isti secundo: primum volens intelligi Theophilum, secundum vero Cyrillum.* Et quanquam vir doctus diversam causam Joannis et Nestorī judicet, dicens: *Licet inter examinatos multum est quod discrepet, in quo reprobatur Nestorium ipsum: tamen in utraque credidit æmulationis fuisse propositum.* Alias quoque similiter ad eum scribit epistolas, quibus perhibet quod per suam mutabilitatem coelestia proderet, et contrarius sibi ipsi in suis scriptis existeret, cupiditate vanæ gloriæ victus. Non igitur venerabilibus Iba et Theodoro copiscopis innocentiores in hac parte credendi sunt Gennadius et Isidorus viri probatissimi, sed feliciores potius, quod ipsi non sunt participes synodi Chalcedonensis inventi.

CAPUT V.

Quod temere damnetur epistola post examen synodi Chalcedonensis, cujus decretis addi nihil debere Leo papa et episcopi Orientis confirmant.

Hæc si tranquillo animo et meliore intentione con-

lins. Sed fratris filium fuisse constat, non sororis, ut Isidori vertit interpres. *Ἀνεψιὸν* vocat Theophanes in Chronico; *ἀδελφοῦ* vero etiam Socrates lib. vii, cap. 7, et Theodoretus lib. v, cap. 35, et a Theodoro vicissim Theophilus Cyrilli *θεῖος* dicitur, non avunculus, sed patruus. *θεῖος πρὸς πατρός*, ut est apud Nicephorum lib. xiv, cap. 25. Quare mendum etiam est in Historia Tripartita lib. x, cap. 25, cum Cyrillus Theophili consobrinus appellatur, pro eo quod apud Theodoretum est *ἀδελφοῦς*, fratris filius. Paulo post, ubi interpres legit *θεοδώρου*, Græce *θεοφώρου* scriptum est, *μυνίαν σαγή κατεσκεύασε τοῦ θεοφώρου καὶ θεοφιλοῦς Ἰωάννου*: ita ut de uno Joanne sit sermo, nullus de Theodoro.

Designat epistolam 324 libri primi, cujus hoc exordium: *χρῆσι, θαυμάσι, ἀρετικῶν μὲνιν αἰε, οὔτε φόβῳ, προδιδόντα τὰ σὺνάγια, οὔτε σαυτῶ ἑναντίον γαιόμενον, et quæ sequuntur.*

interprete, hæc habentur lib. i, epist 310: *Quapropter si ab utraque lema purus atque immunis esse studeas, noli violentas sententias ferre.*

¹ Idem cod., *vindicans.* In editis, *ulciscentem.*

² Idem cod., *doctus Isidorus diversam, etc.*

³ Idem cod. et Theodorito.

siderare dignemini, illo vobis ¹ aperiende cor vestrum, et claudente subreptionibus impiorum, qui, sicut scriptum est: *Sanctus et verus habet clarem David; et qui aperit, et nemo claudit; et qui claudit, et nemo aperit* (Apoc. III, 7): ipsa rerum gestarum evidentia cognoscetis quod in evacuationem decretorum synodi Chalcedonensis atque epistolæ papæ Leonis, cujus Theodoretus episcopus in eadem synodo fuit assertor, hæc omnia et ab hæreticis esse adinventæ, et ab eorum fautoribus constituta: quæ nisi melioris emendatione iudicii rescissa fuerint, frustra, vel si credi posset, negatur quod epistolam venerabilis I bæ memorata synodus approbavit. Cum enim constet quod ibi prædicto episcopo ab accusatoribus suis objecta sit, procul dubio, sicut supra jam diximus, si nunc juste damnatur, tunc maxime condemnari debuerat. Quia vero non ostenditur factum, videtur illa synodus, ut non dicam hæresi cohibuisse, aliquid certe minus fecisse, quod alijcere isti deberent atque supplere. Beatus autem Leo, fidelis ac fideus propugnator Ecclesiæ, et hæreticorum non fictus aut trepidus impugnator, sic ibi esse dicit omnia definita, ut nihil eorum perfectioni adijci posse confirmet. Namque cum multis et variis machinationibus ejusdem synodi auctoritatem, sicut et nunc, Eutychemiani infringere vel minuire conarentur, et quæ ibi sunt iudicata discuti quærerent, ut sub prætextu diligentioris tractatus, aut emendari in eis videretur aliquid aut suppleri: prudenter ac fortiter eorum insidiis restitit, Leoni Augusto ita scribens (Epist. 88): « Detestandum nobis est perseveranterque vitandum quod fraus hæretica nititur obtinere, nec in aliquam disceptationem pie et plene definita revocanda sunt, ne ad arbitrium damnatorum ipsi de his videamur ambigere quæ manifestum est per omnia prophetica et evangelica atque apostolica auctoritatibus consonare. Unde si qui sunt qui ab his quæ cælitus sunt constituta dissentiant, suis opinionibus relinquuntur, et ab unitate Ecclesiæ cum ea quam elegerunt perversitate discedant. Nam nullo modo fieri potest ut qui divinis audent contradicere sacramentis, aliqua nobis communione socientur. Jactent se in sui eloquii vanitate, et de argumentationum suarum versutia quæ inimica est fidei, gloriantur. Nobis placet apostolicis obedire præceptis, dicentibus: *Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem seductionem hominum* (Coloss. II, 8). Nam secundum eundem apostolum (Gal. II, 18), si quæ destruxi, hæc ædifico, prævaricatorem me constituo, et eis me ultionum conditionibus subdo, quas

^a Omnium videlicet provinciarum Orientis, quæ Leonis imp. jussu in synodos coactæ, de Timotheo Alexandrino et de synodo Chalcedonensi, quam Timotheani respuebant, quid sentirent Leoni rescriberunt. Exstant singularum epistolæ in unum codicem redactæ, post ac a synodi Chalcedonensis, qui

¹ Cod. Veron., nobis.

² Idem cod., non dicamus.

³ Idem cod., et orthodoxa pronuntiata est, certe convincitur esse damnata.

A non solum auctoritas beatæ memoriæ principis Martiani, sed ego etiam mea confessione firmavi. Quia, sicut sancte veraciterque dixistis, perfectio incrementum et adjectionem plenitudo non recipit. Pervidet igitur serenitas tua quod, sicut nihil in ejusdem synodi decretis emendari, ita nec adijci possit. Unde non solum contra ipsam synodum, verum etiam contra hujus apostolici viri sententiam, convincuntur egisse qui venerabilis I bæ epistolam temere damnaverunt. Quoniam, vel si dicunt quod nihil in ejus decretis emendare præsumpserunt, negare non possunt quod aliquid eorum plenitudini iudicaverint defuisse: ut quod ipsa minus fecit in causa quæ ibi tandiu tractata est, isti quasi prudentiore ac diligentiore consideratione supplerent. Quomodo igitur insultationes hæreticorum valebimus declinare dicentium: Ubi sunt illa magnifica vestri Leonis verba, quibus nimis arrogans decretis synodi Chalcedonensis aiebat, Perfectio incrementum, et adjectionem plenitudo non recipit? Ecce testimonio vestro convincitur quod in vacuum ventosa verba jactabat. Nam quæ in illa synodo iudicata sunt, vel si non emendatis, certe suppletis atque perficitis, et quod in eis non fuerit illa quæ dicebatur perfectio et plenitudo, monstratis; nec potestis ulterius dicere quod non merito a vestra communione discessimus. An communicare debuimus illi synodo, in qua cum I bæ a suis accusatoribus objiceretur impia et Nestoriana epistola, sicut vos quoque estis confessi, et coram omnibus legeretur, ut dicamus ² quod frustra negastis, et orthodoxa pronuntiata est, quam in tantum probastis fuisse damnandam ³, ut sero ad nostram sententiam redeuntes etiam post centum ferme annos, quo vos ab ejus crimine purgaretis, necessario anathematizandum esse vidistis? Et non hæc immerito dicent. Namque cum isti fautores eorum, nos qui iudices in causa non fuimus, per condemnationem hujus epistolæ a Nestoriano crimine iudicaverunt esse purgandos, consequenter illos Patres, in quorum discussa iudicio, non condemnata est, ab eodem crimine iudicaverunt non esse purgandos. Ecce quale præjudicium nobis quæsierunt inducere: ecce quomodo voluerunt adversus Ecclesiam hæreticorum calumnias roborare: qui non solum beati Leonis, verum etiam illis conciliis ⁴ tantorum episcoporum vel epistolis ⁵ refragantur, in quibus de memorata synodo interrogati, Leoni principi responderunt dicentes: « Neque unum iota vel unum apicem possumus aut commovere aut commutare eorum quæ apud illam definita sunt: » et iterum: « Quoniam

codex encyclius dicitur apud Cassiodorum, cujus rogatu in Latinam linguam conversus est ab Epiphanto scholastico. Quæ vero a Facundo laudantur, verba sunt partim Provinciæ Europæ num. 27, partim Sebastiani episcopi Beroensis Thraciæ II, num. 30.

⁴ Idem cod., illis encycliis tantorum episcoporum epistolis. Memoratas epistolas ab omni retro antiquitate vocatas fuisse encyclias ostendit Baluzius in Nova Collect. concil.

sicut soli nihil minus est ad demonstrandum, quia sol est: sic et magnæ, et sanctæ, et universali synodo Chalcedonensi, minus quidem bonorum nihil omnino est, neque addimento aliquo eget, neque detractio, ab Spiritu sancto veluti divino quodam sale condita. Etenim qui in ea tunc ¹ damnati sunt, indigni sacerdotalis ordinis iudicati, decreto ac iudicio magni Dei, veluti impii condemnati sunt. Qui vero in ea recepti sunt, injustam et tyrannicam antea sustinentes inscriptionem, confestim decreto Spiritus sancti iuste suscepti sunt: in quibus est et nostrorum temporum secundus Abel, beatus Flavianus. Dicunt et alia multa, quæ commemorare perlongum est. Quomodo igitur hæreticorum complices recipimus, nova et contraria decernentes, tanquam minus religioni consultum fuerit in his quæ definita sunt ab illa synodo, cum antiqui Patres anam iota vel unum apicem se in eis movere non posse pronuntiant? aut quid putamus profecto soli et toto mundo radianti deesse, quod debeat istorum adjectione suppleri; qui sicut insuperabilem splendorem ejus frustra obscurare conantur, ita nihil possunt plenitudini ejus adicere?

CAPUT VI

Quod frustra Vigilii papæ responsum expectare se dicant, qui a Leonis decessoris sui vestigiis minime recessurus sit.

Et adhuc dicunt quod de tanta sua præsumptione Ecclesiam quoque Romanam consuluerint, et aunc sententiam beati Vigilii præsulis ejus expectent. De quo quid sentiant hujus temporis homines, ut eum tantum nefas delinire præsumerent, quod ab intentione beati Leonis, sub tantis ejus decessoribus, non ad id tempus tentatum est, procul dubio intelligit et ipse vir prudens. Nam quis hoc non intelligat vel imprudens? Si enim, ut dicunt, etiam consulere hinc illum ausi sunt, et ejus expectant in hac causa iudicium, non video quemadmodum jam ab eis de ipso non fuerit iudicatum. Verum experientur quantum illos suspicio sua fefellerit. Quia ille, non in destructionem paternæ sententiæ, sed potius in defensionem atque ultionem, primam accepit et maximam potestatem ²; nec aliquid contra veritatem, sed pro veritate plus cæteris suis consacerdotibus potest. Paulus enim dicit apostolus: *Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate* (II Cor. xiii, 8). Quid autem relictum est quod de responsione Romani episcopi sperent, cum ita jam dudum prædictus venerabilis Leo, vehementibus et crebris omnino sententiis coercens illicitos ausus, insidiosius prævidenter occurreret, ut nunc eius successo-

¹ Quam principatum generalis Ecclesiæ dixit Avitus Viennensis in epistola de Symmachi papæ iudicio ad auctores Urbis. De eo autem quod Vigilii sententiam

¹ Cod. Veron., secundum tempus.

² Item cod., expectemus.

³ In eodem cod. desunt ea verba dubitatione, vel.

⁴ Idem cod., hinc Leonis rursus (forte, verba). Quæ retro verba æquatur, lineolis notantur veluti Leonis in nostro codice: eademque totidem habentur in

rem, non quasi dubiis in quæstionibus expectamus ³ iudicem, sed certissimæ transgressionis expectemus ultorem? Illa quippe multiplex et aperta prohibitio decessoris ejus, sicut prævaricatoribus crimen auxit, ita nihil cujusquam iudicio dereliquit. Cui enim magis alteri, quam Leoni, liceret pro tantis laboribus, quos propter memoratam synodum perseverantissima virtute sustinuit, aliquid in his quæ ab ea decreta sunt retractare? Sed absit ut ille vir sanctus licitum sibi putaret quod non expedire cernebat, et magis sui certaminis palmam, postquam vicit, amitteret. Quid enim jam integrum, vel quid constare possit immobile, si tanti concilii sententia, vel sicut imperfecta suppleri, vel sicut dubia rursus discuti videretur? Non autem in sola fidei doctatione, vel ⁴ deflitione conciliorum valet auctoritas, verum etiam in omnibus quæ pro pacis et unitatis observantia, cujus maxima sapientibus cura est, modeste ibi fuerint ac bene composita. Hinc ergo rursus ⁵ agnosce, Auguste ac venerabilis imperator, in quantum totius mundi præsidium divina sis Providentia præparatus; et quid auxilii matri tuæ Ecclesiæ debeas, quæ te filio maxime gloriatur, intellige. Non sinantur, contra dexteræ omnipotentis triumphum, redivivis assurgere motibus extincta certamina, præsertim cum id damnatis jam dudum hæreticorum ausibus omnino non liceat, et hic fructus piis laboribus debeatur, ut omnis Ecclesiæ plenitudo in suæ unitatis soliditate secunda permaneat, nihilque prorsus de bene compositis retractetur, quia prius legitimas ⁶, et divinitus inspiratas constitutiones velle confingere, non pacifici est animi, sed rebellis, dicente Apostolo: *Verbis enim contendere ad nihil est utile, nisi ad subversionem audientium* (I Tim. i, 14). Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare. Et revera quis erit contentio: um atque certaminum finis, si de his quæ totius Ecclesiæ consensione firmata sunt semel licuerit ferre iudicium? Cur enim non rursus et ipsum iudicium iudicetur? Et ideo prudentissimus vir, nullam penitus dans occasionem quærentibus, denuntiabat dicens: Nihil prorsus de bene compositis retractetur. Ergo si nihil, nec illud quod parvum putatur admisit. Et tamen isti qui Romanum antistitem impugnare posse præclari decessoris sui sententiam sperant, gloriantur offensiones se de illa synodo sustulisse, dicentes quod pro ea nobis Eutychiani semper communicare noluerint, quia si ⁷ vel tanta illa synodus, qua numerosior alia pro fidei veritate non fuit, tam diuturna deliberatione, summantibus etiam hæreticorum contradictionibus, quæ

expectare se aiebant damnatores trium capitulorum, plura iterum lib. iv, cap. 3.

⁸ Forte, quasi.

epistola Leonis M. ad Leonem Augustum, quæ est 133 in editione Quesnellii [quam typis rursus excudimus (EHR.)], usque ad illa verba, *qui veritati audeant resultare*.

⁹ Idem cod., post legitimas; ita etiam in laudata Leonis epistola.

maxime solent in novitate ferrere, quidquam prætere
 ire potuerit negligenter, vel prædictus Leo, cum
 toties pulsaretur ex his quæ ab ea constituta fuerant
 aliquid retractare, nullas hujusmodi noxias rationes,
 verisimilem speciem prætendentes, et audisse, et im-
 mobili gravitate disposuisse credendus est; pruden-
 tissime cavens ne forte, qualibet occasione aditu pa-
 tafecto male pulsantibus, in Ecclesiam Christi insi-
 dianium furor irrumperet. Porro hi qui supra mo-
 dum sunt diligentes, nolunt hæc omnia prudentiæ
 atque cauteke magis quam negligentiae deputare. Sed
 quid facient, quod omnis Ecclesia, Deo præstante,
 positos sibi æternos Patrum suorum terminos non
 excedit, quorum æmulari exoptat negligentiam potius
 quam istorum obscuram diligentiam? Cujus autem
 rationis sequi iudicium debeamus, satis in promptu
 est. Utrum istorum qui putaverunt quoniam si retra-
 ctarent, imo reprehenderent, Patrum sententiam,
 Acephali communicare Ecclesie, quod non est pe-
 nitus subsecutum, quod etiam si sequeretur, non erat
 approbandum; an sapientissimi Leonis, qui, sicut in
 aliis scriptis ejus ostenditur, nullum per hoc colli-
 dendis Ecclesiis modum poni, sed data licentia re-
 bellandi, dilatarı magis quam sopiri certamina præ-
 dixit? quod veraciter esse dictum, evidenti rerum
 exitu, quin potius exitio, comprobatur. Credo quod
 etiam tacentibus nobis appareat quid fuerit Providen-
 tiæ divinæ, quid temeritatis humanæ. Si vero beatis-
 simus Leo, quamvis recentioris¹ concilii, et nulla
 ante sui decessoris assertionem defensi, quidquam in
 disceptationem revocare non passus est, quomodo ab
 his creditur quartus decimus successor ejus sanctus
 Vigilius novum posse aliquid judicari? præsertim illo
 dicente: « Nam, secundum Apostolum, si quæ de-
 struxi hæc ædifico, prævaricatorem me constituo, et
 eis me ultionum conditionibus subdo, quas non so-
 lum auctoritas beatæ memoriæ principis Martiani, sed
 etiam ego mea defensione² firmavi; » ut pote qui no-
 verat Apostolum hoc dixisse: *Sed licet nos aut an-
 gelus de celo evangelizet vobis præter quam evangeliz-
 amus vobis, anathema sit (Gal. 1, 8)*. Nam si, ut
 ipse³ beatus Leo Chalcedonensi concilio, postquam
 ejus gesta suscepit, rescripsit⁴ dicens: « Et fraterna
 universitas, et omnium fidelium corda cognoscant me
 non solum per fratres qui meam vicem exsecuti sunt,
 sed etiam per approbationem gestorum synodaliū,
 propriam vobis communicasse sententiam (*Epist.*
 65); » nec quidquam in eisdem gestis reprehendisse

atque arguisse monstratur, nisi quod referretur
 venerabilis Anatolius⁵ Constantinopolitanus episco-
 pus priore quam Maximus Antiochenus loco sedisse:
 quomodo, si hanc ibæ epistolam, quæ cum Nestoriana
 dicitur ad causam utique dicitur fidei pertinere, vel
 tale aliquid quod in illa synodo recitatum nec dam-
 natum gesta continent anathematizari aut saltem dis-
 cuti pateretur, non semetipsum prævaricatorem
 constitueret, dubitationi subjiciens quæ se jam dixe-
 rat approbasse? Et idcirco, si etiam nulla ejus inter-
 dictio præcessisset, neque imperatori Leoni pro ipso
 concilio responderet, perfectio incrementum, et ad-
 jectionem plenitudo non recipit, hoc tantummodo
 provocaretur, quod in illis gestis solam Constantino-
 politani episcopi præsumptionem arguerit, profecto
 nihil in eis, quod Nestorianum credi possit, succes-
 soris ejus relictum iudicio videretur. Quoniam si hæ-
 reticum aliquid contineret, quod delatum ad illius
 synodi iudicium non inveniretur esse damnatum,
 Leo hoc prius reprehenderet, cum ad ejus deferretur
 examen. Unde si tanquam Nestoriana debet ab om-
 nibus illa epistola condemnari, quæ ab accusatoribus
 opposita ibæ episcopo gestis synodalibus continetur,
 non ipsa tantum syrodus, verum etiam Leo præsul
 apostolicæ sedis a quo approbata sunt, hæresi Nesto-
 rianæ cohibuit. Qui non sola consideratione veritatis,
 sed etiam præcedentis facti sui argueretur exemplo.
 Nam cum ei beatus Flavianus Constantinopolitanus
 gesta dirigeret, in quibus Eutyches interrogatus re-
 spondit dicens: « Confiteor ex duabus naturis fuisse
 Dominum nostrum ante adunationem, post aduna-
 tionem vero unam naturam confiteor; » relictis eis-
 dem gestis, idem vir religiosissimus et prudentis-
 simus Leo memorato Flaviano ita rescribit (*Epist.* 12):
 « Miror tam absurdam tamque perversam profes-
 sionem, nulla judicantium increpatione reprehensam, et
 sermonem nimis insipientem ita emissum, quasi ni-
 hil offenderet, esse auditum: cum tam impie duarum
 naturarum ante adunationem unigenitus Dei Filius
 fuisse dicatur, quam nefarie, postquam Verbum caro
 factum est, natura in eo singularis asseritur. Quod
 ne Eutyches ideo vel recte, vel tolerabiliter, existi-
 met dictum, quia nulla vestra est sententia confuta-
 tum, dilectionis tuæ diligentiam commonemus, charis-
 sime frater, ut si per inspirationem misericordie Dei
 ad satisfactionem causa perducitur, imprudentia ho-
 minis imperiti etiam ab hac sensus sui peste purgetur.
 » Velim itaque instrui, quid contra Eutychianos

¹ in actis synodi Chalcedonensis post legatos sedis
 apostolicæ primus (rejecto nimirum et excluso Dio-
 scoro Alexandrino, cujus causa disceptabatur) per-
 petuo nominatur subscribitque Anatolius, et post
 Anatolum Maximus Antiochenus. Nempe hunc ille
 sibi locum deberi volebat ex decreto synodi II gene-
 ralis, quæ sedem Constantinopolitanam Romanæ
 proximam statuerat. Sed decretum hoc sedes apo-

stolica non agnoscebat, ut alienum a synodo Nicæna,
 quæ secundum locum episcopo Alexandrino, tertium
 Antiocheno decernit. Quare Leo pontifex cum syno-
 dum Chalcedonensem approbaret, hoc caput excepit,
 fastumque et ambitum Anatolii multis ad Marcianum
 Augustum, ad Anatolium ipsum et ad Maximum An-
 tiochenum eistolis redarguit. Qua de re iterum lib.
 V, cap. 4.

¹ Cod. Veron., adhuc recentiori.

² Item cod., consensione.

³ Item cod., cum ipse, etc.

⁴ Item cod., rescripsit.

⁵ Item cod., quod ibi relegeretur.

possimus referre, cum dixerint : Cur Leo vester, in A examine gestorum quæ apud Flavianum sunt habita, adversus Eutychem, sicut putatis, diligens, in approbatione gestorum synodi Chalcedonensis, adversus Nestorium negligens invenitur, ut Nestorianam epistolam confirmaret, quæ ibidem continetur, nisi quia contrario Nestorii præoccupatus errore, Eutychi resistebat? Nam qua de causa professionem ejus, qua dixit : Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, de qua in iudicio Flaviani non fuerat accusatus, absurdam vocat atque perversam, culpans quod nulla judicantium increpatione reprehensa fuerit, quæ ipsi nimis insipiens et impia videbatur : Nestorianam vero epistolam, ad concilii Chalcedonensis examen ab accusatoribus I bæ delatam, ibique relectam, damnatam non fuisse dissimulat, quam nunc anathematizantes anathematizandam illic fuisse fatemini? Nam vel si, quemadmodum imprudenter negastis, orthodoxa pronuntiata non esset ab illo concilio, damnari tamen debuit, ne videretur ignorantibus approbata. Cum igitur secundum has evidentes et inevitabiles rationes damnationis ¹ hujus epistolæ tantum beati quoque Leonis crimen necessario consequatur, quid ab istis de iudicio successoris ejus expectetur ignoro, nisi, quod dictum ² quoque magni erroris est, et quod nunquam sperare poterunt hæretici, ut cum magna et universali synodo Chalcedonensi idem gloriosissimus auctor atque defensor ejus Leo damnaretur. Sed quanta animadversione sit dignum quod hoc non tentare tantum, verum etiam de successore ejus ausi sunt expectare, C ipsius considerationi dimittimus, quem latere non potest, quam graviter offendatur Ecclesia, si tantum

nefas, quod absit, reliquerit impunitum. Confidunt equidem, non bene sentientes de obedientia quam Christo debetis, et devotione quam exhibetis ecclesiis, quod contra vigorem ac justitiam canonum defendi queant. Verum expedit illis metuere potius ne forsitan experiantur, Domino regente cor vestrum, quod non in patrocinium, sed in ultionem potius transgressionum potestatem desuper habeatis. Desinant itaque temeratores paternæ sententiæ in nescio quo asilo confidere, quod eis non Romulus Christianus, cujus ille Deus est pater, qui veraciter dicitur : *Dominus fortis et potens, Dominus potens in bello* (Psal. xxiii, 8), sed inanis sua suspicio fabricavit. Nec in tali facto de vestra consensione præsumunt, quoniam vobis subreptum est, in plurimis reipublicæ dispositionibus occupatis, ut consentiretis hoc fieri : cum multo amplius inde quoque plectendi sint, quod volentes objectu vestræ personæ impunitam esse cohibentiam quam præbuerunt hæreticis, non permiserunt insinuari vobis Patrum decretis esse contraria quæ flebant; ut eo modo, per auctoritatem vestre consensionis, etiam multos sibi conscios aggregarent : et quasi multitudinem sequeretur impunitas, secundum quod visum est cuidam dicere, quidquid multis peccatur inultum est, minus attendentes quod nec divino iudicio possit peccantium multitudo resistere, nec humano per multitudinem illudere temeritatis auctores. Nam futuro examini Dei relictis eis qui, vel factione illorum inducti, vel oppressionem coacti sunt, debitam sententiam iidem factiosi præsumptores excipient, tanto graviorem, quanto plurioribus obfuerunt.

¹ Cod. Veron., damnationem.

² Idem cod., dictu.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Quæ d Theodori Mopsuesteni scripta cum denotant, synodi Chalcedonensis et Leonis papæ iudicium reprehendant.

Exigit a nobis operis cura suscepti ut quod superiore libro demonstrare cœpinus, in isto multipliciter ostendamus, quoniam hæreticorum complices Theodorum quoque Mopsuestenum episcopum, in Ecclesiæ pace defunctum et a sanctis Patribus, sicut jam memoravimus, prædicatum, in destructionem magnæ synodi Chalcedonensis atque institutorum beati Leonis, anathemati subdiderunt. Et quia, ut in suum consensum leves corde possent adducere, dicunt beatum Cyrillum aliqua ejusdem Theodori scripta culpasse, hoc quoque probemus, quod etiamsi verum sit, contra ejus sententiam fecerint, cujus exemplo præsumptionem suam inaniter excusare conantur. Ut quemadmodum evidenter apparuerunt quod fallaciter

se jactaverunt, ob injuriarum ejus doctorem, epistolam venerabilis I bæ damnasse, ita suo testimonio convincantur, et in damnationem Theodori ejus impugnasse iudicium. Ubi autem docuimus quoniam vel si eandem epistolam synodus Chalcedonensis non pronuntiaret orthodoxam, nihilominus in ejus evocationem pro laude Theodori damnaretur, ibi utique simul ostensum est ipsum quoque Theodorum propterea fuisse damnatum. Unde et illud quoque necesse est sequi, quod etiam de supradicta epistola venerabilis I bæ jam diximus, quoniam si dicatur ad veritatem atque iudicium ¹ catholicæ fidei pertinere quod statuerunt isti, dicentes : « Si quis non anathematizat Theodorum Mopsuesticæ, et ejus dogmata, eosque qui aut similia ei sapuerunt, aut sapiunt, anathemasit, » illa synodus catholica non fuisse firmabitur, quæ non illum damnavit, cum ex epistola memorata recitari laudes dogmatum ejus audiret. Verum

¹ Cod. Veron., indicium.

nec Leo omanus antistes carebit hoc crimine : qui cum gesta prædictæ synodi se diceret approbasse, non arguit quod ibi Theodori laudes non invenerit improbatas. Hoc autem, ubicunque de ipsius synodi reprehensione conquerimur, oportet advertere, quoniam non sine prædicto beato Leone culpatur. Quid etiam illud, quod de modo ipsius facti, quo epistola illa damnata est, prudentium rationi considerandum proposuimus, nonne in condemnatione quoque Theodori debet attendi, quoniam nec adversus eum, vel si adhuc in corpore degeret, et hæreticus probaretur, olim Nestoriano errore damnato, in quo præoccupatus fuisse dicitur, tam multorum episcoporum erat ¹ quæri sententiam, quæ nunquam pro veterum hæreticorum damnatione, sed aliquando pro novorum exclusione fuit necessaria, si tamen admoniti errata corrigere despexissent? Ideo vero nunc quæsierunt hæreticorum fautores ab universali Ecclesia magistrum Nestorii pronuntiari Theodorum; ut quia facile monstrare possunt, non solum epistolam venerabilis I bæ, laudes ejus continentem, a synodo, quod false negatum est approbatam, verum etiam sapientissimi Joannis Antiocheni, et Orientalis concilii litteras, ad beatum Proclum et imperatorem Theodosium datas, in quibus idem Theodorus multo amplius est laudatus, etiam per hoc prædictam synodum Nestorianam esse firmarent. Nam et ipsa subscriptionis formula quæ data est in condemnationem ejusdem Theodori, non aliud videtur ostendere, cum dictum est: « Si quis non anathematizat Theodorum Mopsuesticæ et ejus dogmata, anathema sit, » quod in nullius hæretici damnatione meminimus contigisse: ut illi quoque anathema essent, qui anathema ei non dicerent. Si quidem multorum hæreticorum multos et dogmata latent, et nomina, qui anathema esse non debent, quoniam non anathematizant eos quos nesciunt. Sed, quemadmodum dictum est, ut ad synodi Chalcedonensis injuriam pervenirent, quæ cum apud se recitarentur ex epistola venerabilis I bæ laudes ipsius Theodori, neque ipsi, neque dogmatibus ejus dixit anathema, propterea talis data est contra consuetudinem contraque humanitatem formula subscribendi, quasi nemo aliter probari catholicus possit, nisi Mopsuesteno Theodoro et ejus dogmatibus anathema dixerit. Quod decretum si recipimus, nihil est quod hæreticis pro synodo Chalcedonensi respondere possimus, cum dixerint: Sic vobis visum est illam synodum excusare in libro cui consensistis, ut diceretis quod, non contenta facta ab I bæ denegatione propter ad Marim epistolam, neque etiam pro eo facta testificatione clericorum Edessenorum, sed confirmans judicatum Photii et Eustachii ², petivit I bæ, ad destructionem et exclusionem ad Marim impiæ epistolæ, anathematizare Nestorium et ejus dogmata. Et revera sic oportebat

A orthodoxam synodum facere, cujuscunque esset illa epistola. quæ I bæ tanquam sua erat objecta, ut, ad removendam penitus suspicionem, cogeret eundem I bæ Nestorium anathematizare, cujus in eo ³ mentio facta est. Quomodo igitur prædicta synodus Chalcedonensis, si vere orthodoxa fuerat, expetens I bæ anathematizare Nestorium, et ejus dogmata quæ non laudaverat, non expetivit ut maxime Theodorum ⁴ anathematizaret; quem audierat apud se ex memorata epistola recitari beatum præconem veritatis, et doctorem Ecclesiæ, et in sua vita colaphizasse hæreticos per veritatem suæ fidei, et post mortem spiritalia arma in libris propriis Ecclesiis ⁵ reliquisse? An Theodorus, de cujus blasphemii dixisti: quod diaboli transgrediantur insaniam, propter zelum Dei, sicut ⁶ scriptum est, non solum propriam civitatem ab errore ad veritatem convertit, sed et longe positas sua doctrina instruxit Ecclesias? Quæ omnia cum ex epistola objecta I bæ synodus Chalcedonensis audiret, non coegit eundem I bæ sic laudatum anathematizare Theodorum: ob hoc profecto, quia Nestorii impium suscipiens errorem, ejus quidem nomen occultavit, Theodori autem Mopsuesteni defendit, qui magister Nestorii fuit, quemadmodum in prædicto libro, cujus diffinitionibus subscripsisti, de talibus dictum est. I bæ cum nobis opposita fuerint, quid contra referre valebimus, si orthodoxus non est qui Theodoro Mopsuesticæ et ejus dogmatibus non dicit anathema? Proinde cognoscis, Auguste, quod in reprehensionem synodi Chalcedonensis hæc fuerint constituta, vel si recitata solummodo, non etiam receptam ibi memoratam epistolam mentiamur. Et ideo complices hæreticorum sua ratione suoque testimonio, sicut diximus, conviucuntur adversus magnam synodum talia decrevisse. Nam si, ut fallaciter suadent, inde ⁷ a nobis excusetur, quod non contenta venerabilis I bæ episcopi negatione propter ad Marim epistolam, neque facta pro eo testificatione clericorum Edessenorum, expetivit ab illo anathematizare Nestorium, quem in ipsa epistola non laudavit, inde non poterit excusari, quia non expetivit ut Theodorum maxime, cum suis ibi dogmatibus prædicatum, anathematizaret, cum secundum istos non aliter probari catholicus possit.

CAPUT II.

D *Quod Theodorus ut Nestorii doctor accusari nequeat, cum rectam de Christo fidem contra Samosatemi et Nestorii errorem teneat; et de symbolo quod Theodori dicebatur.*

Quid etiam illud quod finxerunt eundem Theodorum a beato Leone, velut magistrum Nestorii, denotatum? Nunquid ob aliud eos tam manifestum mendacium, sine ullo respectu pudoris humani, fortasse credendum est, nisi ut ipsius synodi causam, quod ibi nec ipse damnatus est, nec quæ illum prædicavit epistola, non solum Nestorii, id est catholici,

perius laudata.

¹ Idem cod., *Theodorum Mopsuestenum.*

² Idem cod., *Ecclesiæ filiis.*

³ Idem cod., *sicut ibi.*

⁴ Idem cod., *sicut fallaciter suadent ut inde, etc.*

¹ Cod. Veron., *opus erat.*

² Idem cod., *Eustachii*, vel *Eustathii*, ut legitur in concilio Constantinopolitano II, generali V, col. lat. 6.

³ Idem cod., in ea, epistola scilicet I bæ paulo su-

verum etiam magni testis gravaret auctoritas? Sic enim dixit: « Oportet igitur manifeste intelligere quia sanctus Leo, confirmans ea quæ in Epheso acta sunt adversus Nestorium a sancto Cyrillo, et hæc custodiri præcipiens, definita quidem vocat duodecim capitula sancti Cyrilli, quibus Nestorii adjudicatus est error: doctores autem anathematizat, Nestorii quidem Paulum Samosatenum et Theodorum Mopsuestenum, Eutychem autem Manichæum et Apolinarem impios, cum probari non possit quia Theodorum Mopsuestenum beatus Leo magistrum dixit esse Nestorii. » Sed proferant vel epistolam, vel quamcunque aliam scripturam, in qua hoc eum dixisse confirmant. Nam et oportebat eos promere ubi hoc beatus Leo dixerit, si verum se dicere confidebant. Verum ne hoc dubium relinquatur, nos ipsius Theodori verbis doceamus quantum ab errore Pauli Samosateni fuerit alienus, qui, tertio decimo libro codicis quem mysticum appellavit: « Angelus diaboli est, inquit, Samosatenus Paulus, qui purum hominem dicere præsumpsit Dominum Jesum Christum, et negavit existentiam divinitatis Unigeniti, quæ est ante sæcula. » Item in opere quod contra Apolinarem ^a edidit, tertio libro ita locutus est: « Manifestum est enim quod Samosatenus Paulus episcopus quidem fuit Antiochense Ecclesie Domini Dei, et Theodori ¹ autem et Artemonis ^b errore ægrotans, qui purum ^c hominem dixerunt esse Dominum Jesum Christum, non eum cognoscentes Deum Verbum, et in substantia propria Filium Dei ante sæcula ex Deo Patre æterno existentem. » Nunquid hunc talia de Paulo Samosateno loquentem, et talia de Christo docentem, Leo Romanus cum ipso Paulo doctorem diceret esse Nestorii? Sed isti sic confidenter affirmant quodcumque voluerint, quasi hoc sit verum probare, quod verba jactare. Cæterum absit ut hoc de illo sanctissimo viro credamus; quoniam etsi Theodorus in quibusdam errasse monstretur, non ideo mendaciter accusandus est, in quibus culpabilis non est. Qui enim reprehendit et accusat errorem non voluntarium, voluntario mendacio se implicare non debet, quoniam scriptum est: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (*Psal. v, 7*). Non tantum vero miramur Eutychianos per suos satellites ita mentiri, quantum quod illis sic temere et sic facile creditur. Quomodo autem idem Theodorus dicitur, quod hominem purum, id est ho-

Qui Theodori Mopsuesteni laudibus favent, ejus contra Arianos et Apolinaristas certamina predicant, ut Theodoretus lib. v Historiæ, cap. ult.: « Ἐξ δὲ καὶ τριάκοντα ἐν τῷ προορθίῳ διατίλειται ἔτη, κατὰ Ἀρείου καὶ Εὐνομίου παραταττόμενος φάλαγγος, καὶ τὸν ληστρικὸν Ἀπολιναρίου καταγωνιζόμενος λόχον. Hujus operis Theodori (nam aliud scripserat contra Apolinaristas) meminere synodus v generalis et Leontius Byzantius lib. iii contra Nestorium et Eutychem. Ἀπολιναρίου porro Græcis constanter dicti, tam antiquior ille Hieropolitanus qui sub M. Aurelio vixit, apud Eusebium, lib. iv, cap. 26, tum Laodiceni duo in Syria, quorum junior, id est filius, hæresis auctor fuit, de qua Apolinaristæ nuncupati. Pro Apolinariis Apolli-

^a Cod. Veron., *Theodoti*. Falsam Theodori lectionem emendat Sirmonius in superiore nota ^b.

minem tantum, non etiam Deum, dixerit Christum, qui propterea Paulum Samosatenum diabolum vocat, et Theodorum atque Artemonem hoc dicentes fatetur non sanam tenere doctrinam, sed in suo errore potius ægrotare? Quid igitur ipse credidit esse Dominum Jesum Christum? hoc profecto, quod illos non cognovisse redarguit, id est Deum Verbum, et in substantia propria Filium Dei, quippe quem et ante sæcula ex Deo Patre æterne dicat existentem. Non ergo, sicut in reprehensione sanctæ synodi fingitur, duos iste credidit, aut duos docuit filios, quasi alterius substantiæ dicens hominem Christum, et alterius Deum Verbum: qui, sicut ejus verba declarant, ipsum Dominum Jesum Christum non purum hominem, sed etiam Deum Verbum esse cognovit; nec sola auctoritate aut dignitate personæ, sed in substantia propria Deum et Filium Dei, sicut etiam in substantia propria hominem et filium hominis. Quæ in his verbis occasio, quæ suspicio errori Nestoriano relinquatur? Ecce est aperta et omni ambiguitate carens Theodori fides, pro qua in epistola venerabilis Ibas, sicut et a doctissimis Patribus, laudatur. Non est igitur quod Eutychiani de Nestoriano dogmate synodum criminantur, quia prædictam epistolam, laudes Theodori continentem, pronuntiavit orthodoxam; sicut autem non est dicendus Manichæus, quia in hoc testimonio Dominum Jesum Deum Verbum, et in substantia propria Filium Dei, ante sæcula ex Deo Patre æterno existisse confessus, de ejus humanitate contulit, ita velut Nestorii doctor accusari non debet, ubi de ejus humanitate disputans, de divinitate non loquitur; aut ubi, Apolinaristarum hæreticorum contradictione cogente, naturas amplius dividit, quam ut hæredum ipsorum, id est Eutychianorum, calumniam posset effugere. Accipe porro jam et aliud eorum ^a mendacium, quod similiter fixerunt in eodem libro suo dicentes: « Oportet enim inspicere animo quia dicens Apostolus, qui personam Verbi significavit in Dei esse forma, quod est in essentia Patris (*Philip. ii, 6*), nobis dixit, quia qui erat in forma servi accepit, ut non præexistenti homini demonstraret Verbum unitum secundum Theodori et Nestorii insaniam; » nec tamen ostendunt ubi Theodorus dixit quia homini præexistenti unitum est Verbum. Nos igitur, etiam hoc in denotationem atque invidiam magnæ synodi mendaciter eos dixisse, ipsius Theo-

nares plerique apud Latinos vocant, diversam vocis originem non animadvertentes.

^b Legendum *Theodoti*. De Theodoto enim Coriariis sermo est, qui primus Christum nudum hominem docuit, eamque ob causam a Victore papa damnatus est. Vetus auctor apud Eusebium, lib. v Historiæ, cap. 27: « Πικτωρ καὶ σκυτία Θεόδωτος τὴν ἀρχηγίαν καὶ πατέρα τῆς ἀρνησθῆναι ἀποστασίας ἀπεκήρυξε τῆς κοινῆς, πρῶτον εἰπόντα ψεῦδος ἀνθρώπων χριστῶν. Theodoti hæresim secutus est Artemon; Artemonis Paulus Samosatenus, ut idem auctor affirmat, et episcopi synodi Antiochense, apud Eusebium eundem, lib. vii, cap. 24.

^a Idem cod., qui primi puram.

^b Idem cod., aliud evidens eorum.

dori verbis simpliciter ostendamus, qui non, sicut isti confingunt, ante jam subsistenti homini Verbum dixit unitum, sed ab ipsa in matris utero plasmatione hominis naturam cum Dei Verbi natura in unam substituisse personam. Nam tertio decimo de incarnatione libro, sic dicit: « Bonum est in hoc loco maxime concludere quid virtutis habeant ea quæ dicta sunt, sive conversari, sive baptizari, sive crucifigi, sive mori, sive sepeliri et resurgere. Non puro alicui hæc coaptantes homini dicimus: hoc enim in unaquaque dictorum demonstratione addere non moramur, ut nullam calumniantibus præbeamus male loquendi occasionem; sed inhabitato quidem a Deo Verbo ab ipsa in utero matris plasmatione; inhabitato vero, non secundum communem inhabitationem, neque juxta eam quæ in multis intelligitur gratiam, sed juxta quamdam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas, et unam juxta adunationem effectam esse personam. » Ecce dum volumus ¹ aliud eorum mendacium prodere, etiam omnes hic, aut pene omnes, eorum adversus Theodorum de incarnatione Christi calumnias videmus exclusas. Nam accusant eum illi, quod hominem purum dixerit Christum. Ipse autem dicit: « Sive conversari, sive baptizari, sive crucifigi, sive mori, sive sepeliri et resurgere, non puro alicui hæc coaptantes homini dicimus. » Si autem non puro alicui homini hæc coaptat, igitur etiam Deum conversari, et baptizari, et crucifigi, et mori, et sepeliri, et resurgere fatetur in carne suscepta, suamque sollicitudinem monstrans: « Hoc enim, inquit, in unaquaque dictorum demonstratione addere non moramur, ut nullam calumniantibus præbeamus male loquendi occasionem. » Et neque sic amputare potuit occasionem querentibus occasionem. Item accusant eum illi, quod beatam Mariam Deum genuisse negaverit. Ipse autem dicit quod ab ipsa in utero ² plasmatione Deus Verbum adunatum sibi hominem inhabitaverit, secundum quod evangelista dicit: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14). Item accusant eum illi quod sic habitasse dixerit Deum Verbum in assumpta hominis natura, sicut habitavit in multis sanctis atque prophetis, non ut adunatis utrisque naturis una fieret ex earum adunatione persona. Ipse autem dicit eum non secundum communem habitationem inhabitasse, sed juxta quamdam excellentem, secundum quam etiam adunari dicimus utrasque naturas, et unam juxta adunationem effectam esse personam. Ubi simul et illud attendat pietas vestra, quoniam confictum ³ de beato Leone, quod Theodorum dixerit doctorem fuisse Nestorii. Nam cum idem beatus Leo scribens Maximo Antiocheno (*Epist. 66*) doceat quoniam catholicæ fidei petro, cu-

¹ Quæ hic narrantur existant in actione 6 synodi Ephesinæ, cum exemplo *ἡθίσως τοῦ παραπλασθέντος ἀυθόλου, depravati hujus symboli*; quod rursus legi-

² Cod. Veron., volumus.

³ Idem cod., utero matris.

⁴ Idem cod., confictum est.

A jus cognomen beatus Petrus apostolus sumpsit a Domino, propterea Nestorium anathematizet, quod Verbi carnisque naturam in beatæ Virginis conceptione sejungens, unumque Christum in duos dividens, aliam deitatis, et aliam humanitatis voluerit esse personam, non posset velut ejus magistrum Theodorum condemnare, qui jam dudum prævertens ipsius errorem Nestorii, contra docet ab ipsa in utero matris plasmatione Dei Verbi naturam cum ea quæ assumpta est in unam substituisse personam. Et hæc quidem protulimus de Theodori scriptis, ex occasione convincendæ falsitatis eorum quos aperte mentiri non puduit, dum pro ejus persona epistolam venerabilis I bæ conantur excludere, et pro epistola venerabilis I bæ Chalcedonense concilium. Competenti vero loco tanta et talia proferemus, ut si non ipsos calumniosos atque fallaces, alios certe pœniteat, qui eis facile crediderunt. Quis autem commemorare possit, aut eorum omnes falsitates, aut omnia quæ in illo libro sparsa sunt, ad augendum crimen ipsius Theodori, et epistolæ I bæ in qua laudatus est, ut ex hoc magnæ synodo suscitaretur invidia, quod eam pronuntiavit orthodoxam? Nam sive cum Nestorii, vel nescio cujus Cyri, sive cum Joannis Græci ⁴ faciunt mentionem, nolunt eos sine his conviciari, sive cum testimonia proferunt Patrum, nolunt eos sine alterius eorum vituperatione laudare. Adhuc tamen aliud magnum ac duplex eorum mendacium publicemus: quod Chalcedonense concilium, non Ephesini tantum, verum etiam ipsius Chalcedonensis judicio videri notabile voluerunt, dicentes: « Theodori symbolum et in Epheso sub sancto Cyrillo synodus, et in Chalcedone condemnaverunt, atque anathemati subdiderrunt cum conscriptore ejus; » cum in Ephesina synodo ⁵ referatur quidam nomine Charisius, presbyter et œconomus Philadelphæ, nescio quos Antonium et Jacobum presbyteros accusasse de societate Nestorii, et docuisse quod non Ecclesie symbolum, sed aliud, conversis Tessarescædecatis hæreticis, qui non cum Ecclesia, sed quartadecima luna pascha celebrabant, tradiderunt; nec ibi dicatur, vel ab ipso Charisio, vel a quoquam, illud symbolum Theodori fuisse. Beatus Cyrillus scribens Orientalibus dicit: « Prolata est in sancta synodo Ephesina definitio, veluti a Theodoro deposita, sicuti offerentes dicebant; » nec affirmat eam Theodori fuisse; verum neque cum ejus conscriptore, ut isti confingunt, refert esse damnatam, quia et nec juste fieret. *Lex enim nostra, sicut in Evangelio scriptum est, non judicat hominem, nisi audierit ab eo prius, et cognoverit quid faciat* (Joan. vii, 51). Falsum ergo est et quod dixit ⁶, apud synodum Ephesinam Theodori symbolum cum suo scriptore damnatum. In Chalcedone etiam non

tur in synodo v generali, actione 4. De eodem nostro iterum cap. 5 hujus libri.

⁴ In codice, loco *τοῦ Græci*, habetur aliud verbum deletum, cujus hæc postrema litteræ apparent..... *te*.

⁵ Idem cod., quod dixerunt.

alibi mentio Theodori facta est, nisi ubi ex epistola A venerabilis h̄be recitatum est nomen ejus. Cognoscant itaque se nihil suis subreptionibus profecisse, quibus obtinere conati sunt ut Chalcedonensis synodus sibi contraria videretur, approbans epistolam laudantem Theodorum, quem cum symbolo damnaverit suo. Ex his quidem satis superque produntur fautores h̄reticorum, sicut epistolam venerabilis h̄be, ita etiam Theodorum Mopsuestenum episcopum, in destructionem synodi Chalcedonensis et decretorum papæ Leonis, a quo ejusdem synodi gesta sunt approbata, anathemati subdidisse.

CAPUT III.

Quod Theodorum imperite arguant, quod Christum in passione formidasse et turbatum fuisse dixerit, cum Christus et martyres ad mortem re ipsa trepidarent.

Nunc illa proferamus in quibus etiam beati Cyrilli testimonium suo convincuntur impugnasse iudicio. Nam affirmantes ipsam esse auctorem nescio cuius operis ^a, in quo aliqua sancti Diodori Tarsensis episcopi ac Theodori dicta culpanitur, negare non possunt quin ibi dixerit: « Scripti sunt a magno Theodoro adversus Arianorum et Eunomianorum hæreses viginti forte et adhuc amplius libri, et alia præter hæc evangelica et apostolica scripta interpretatus est. Et hos quidem labores nullus ausus est increpare, sed dextro decreto honorare studium rectorum dogmatum quod in eis est. » Isti vero e contrario eandem Theodorum in Evangelii expositione reprehendunt, in quo labores ejus, quisquis est auctor illius operis, perhibet quod nullus ausus fuerit increpare, sed dextro potius honorare decreto: et hinc eum impium vocat, quod Dominum in passione, et formidasse ^b, et turbatum esse dixerit, ita ut hoc quoque dicerent: « Horremus etiam solum memoriam blasphemiarum ejus, et Deo supplicamus ut nobis fiat propitius, quod omnino in lingua talia sustinemus asserentes trepidare in passione eum posse, qui suis famulis qui pro ejus nomine martyrium susceperunt talem donavit gratiam, ut cum gaudio et promptitudine et claritate passionis adirent. » Hæc autem reprehensio et detestatio scriptorum Theodori sanam doctrinam beati Leonis synodi Chalcedonensis auctoris impu-

scripsit Cyrillus, ut auctor est Liberatus, cap. D 10, tres libros adversus Diodorum et Theodorum, quasi Nestoriani dogmatis auctores. Cujus operis fragmenta recitantur in actione 5 synodi ejusdem; atque in his ^c illa quæ Facundus commemorat, hoc titulo: *Ex secundo libro Cyrilli episcopi Alexandriæ, de eo quod unus est Christus, contra Theodorum.* Sed longe discrepans et diversa est synodi lectio, ita ut Theodorum perstringant Cyrilli verba, quæ hoc loco ad ejus laudem, potrema parte omissa, transferuntur. Sic enim habent: *Quos quidem labores nollet aliquis increpare, magis autem honoraret, si inesset eis dogmatum rectitudo.* Laudari ait potuisse libros Theodori, si nihil pravi docerent; mox vero quædam in his impia esse demonstrat.

^a Co l. Ver., *impugnant.*

^b In eodem cod. deest *τὸ ὄντα.*

^c Idem cod., *jam pro tali, etc.*

gnat ¹, qui scribens Juvenali Hierosolymitano episcopo dicit (*Epist.* 78): « Utere igitur, frater charissimo, invictissimis catholicæ fidei documentis, et evangelistarum prædicationem sanctorum locorum in quibus degis testificatione defende. Apud te est Bethleem, in qua salutifer Davidicæ Virginis partus illuxit, quæ involutum pannis inter angustias diversorii præsepe suscepit. Apud te est declarata ab angelis, adorata à magis, et per multorum infantum mortes ab Herode quæsitâ Salvatoris infantia. Apud te est, ubi pueritia ejus adolevit, ubi adolescentia maturavit, et per omnia ² incrementa corporea in virum perfectam veri hominis natura profecit, non sine cibo esuritionis, non sine somno quietis, non sine metu miserationis, nec sine pavore formidinis. Unus enim atque idem est, qui et in Dei forma operatus est miracula magna virtutis, et in forma servi subiit ævittiam passionis. » Si ergo de nobis hæretici quærent cur non et Leonem condemnemus prædicantem, et prædicari cogentem, quod Christus non sine pavore formidinis subiit ævittiam passionis, quid respondebimus Theodoro nunc pro tali ³ confessione damnato, nisi aut Leonis esse illam epistolam denegemus, ad solitum mendacium ⁴ confugientes auxilium, aut et ipsum Leonem cum Theodoro concedamus esse damnandum? En qualia in defensionem concilii Chalcedonensis, et Romani Leonis, conscripta dicuntur, quæ nos suo præjudicio, et ipsam synodum, et Leonem damnare compellunt: et qui pro Dei timore talibus noluerint admisceri, et in Ecclesiæ præjudicio composita esse docuerint, digni dicuntur ⁵ exsilio, digni carceribus. Nihil autem mirum; nam talia semper mandus arguenti se retribuit veritati. Quid porro est, quod in eodem libro in quo Theodorus dicitur diaboli transgressus insaniam, quia Dominum nostrum in passione formidasse et turbatum esse confessus est, Athanasius approbatur, quod in libro tertio adversus Arianos ⁶ scribens de proprietatibus duarum Christi naturarum, hoc etiam dicat: « Etenim perturbari carnis proprium est: potestatem autem habere ponendi et sumendi quando vult animam, non est hoc proprium hominis, sed Verbi virtutis est? » Ecce ipsi non alicubi, sed in eodem libro, immemores sui, fatentur

¹ Theodori verba in hanc sententiam ex libro III contra Apolinarem habet synodus actione 4, num. 41: *Et in magna, inquit, trepidatione per tempus passionis constitutus apparitione angeli indiget concurantibus eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum.* Angeli etiam Christum confortantis orationem efflaxerat, cujus ibidem est mentio num. 4, et apud Leontium, qui Theodorum ex hoc capite multis exagitat lib. III, cap. 57.

² Infra iterum, sub finem hujus cap.; cæterum in vulgatis oratio est 4 contra Arianos; aliter vero qui sequitur Athanasii locus, depromptus est ex libro *περὶ τῆς ὑπάρξεως ἰσαριθμίας τοῦ Θεοῦ Λόγου. De humana natura suscepta a Verbo.*

³ Idem cod., *mendacii.*

⁴ Idem cod., *ducantur.*

quod beatus Athanasius veraciter in passione Domini dixerit esse turbatum. Cur ergo sibi contrarii, in quo Athanasium probant, ut magno concilio præjudicent, Theodorum damnant? Qui beatus Athanasius ita locutus est etiam in libro quem de Trinitate conscripsit: « Verbum enim et Filius Dei semper erat Dominus Deus, et non post crucifixionem factus est Dominus Jesus Christus, sed, ut prædixi, humanitatem ejus effecit divinitas Dominum et Deum. Et quando dicit: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non mea voluntas fiat, sed tua: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (Matth. xxvi, 39, 41), duas voluntates hic ostendit: humanam quidem quæ est carnis, aliam vero quæ est deitatis; et humana quidem propter infirmitatem carnis recusat passionem, divinitas ejus prompta est. » Cum igitur sanctus Athanasius duas voluntates profiteatur in Christo, humanam quidem propter infirmitatem carnis recusantem passionem, aliam vero ejus, quæ deitatis est, promptam, rescire jam debent Eutyechiani, quoniam, sicut est consequens ut si juste damnatur pro tali confessione Theodorus, Romanus ¹ Leo non possit absolvi, ita necessario nec ipse, quam venerari se dicunt ², Athanasius absolvatur. Sed quid ego de Athanasio loquar, quando nec ipsos evangelistas dubitarunt incessere, cum per Theodori damnationem ad beati Leonis et synodi Chalcedonensis injuriam tendant, quod epistolam Ibas, laudes ejus continentem, pronuntiavit orthodoxam? Nam rursus Theodoro Apollinaristis resistente, qui, sicut nunc Eutyechiani, humanam in Christo volebant evacuare naturam, et dicente ad comprobationem ipsius humanæ Christi naturæ, quod, imminente passionis articulo, et impensius oravit, et ab angelo confortatus est, dicitur ab istis: « Quomodo opus habebat angeli solatio angelorum operator? sicut Apostolus dicit: *Quia in ipso creata sunt omnia quæ in cælis, et quæ in terra, visibilia et invisibilia* (Coloss. 1, 16). Et adjiciunt etiam illud, quod supra meminimus, dicentes: Aut quomodo trepidabat passionem qui suis famulis qui pro nomine ipsius martyrium susceperunt talem donavit gratiam, cum gaudio et promptitudine et alacritate adire passiones? » Quæ omnia non contra Theodorum, nec contra epistolam venerabilis Ibas quæ Theodorum laudavit, nec contra beatum Leonem qui similia docuit, sed potius contra Joannem et Lucam evangelistas ibi dixerunt. Nam et Joannes refert dicentem Dominum: *Nunc anima mea turbata est; et quid dicam? Pater, salvifica me ex hora hac* (Joan. xii, 27). Et Lucas autem: *Apparuit illi angelus de cælo confortans eum; et factus in agonia, prolixius orabat; et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram* (Luc. xxii, 43, 44). Quocirca gravissimas illas contumelias, quas Theodoro propter hanc sententiam ingesserunt, volentes ex eis beatum Leonem et Chalcedonense maculare concilium, qui-

cunque sanum capiunt, evangelistas potius ingesta esse cognoscant. Si autem recipimus istos dicentes: Quomodo opus habebat angeli solatio angelorum operator? ut nullius eum credamus in suscepta natura eguisse solatii, apostolum quoque Paulum non recipimus dicentem: *Notis enim gratiam Domini Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites essetis* (II Cor. viii, 9). Sed refragantes omnibus quæ de illo scripta sunt, dicemus etiam nos: Quomodo opus habebat mammis et lacte materno panis angelorum? aut quomodo opus habebat humanis ulnis et sinu gestari, qui gerit omnia verbo virtutis suæ? aut quomodo opus habebat somno, qui non dormitat custodiens Jerusalem? Ut ita jam verbo tenus duas dicamus ejus esse naturas, rebus ipsis evacuantes quod profiterur in voce, sicut etiam Chalcedonense concilium nos dicimus honorare, cujus sententia repugnamus. Non autem dicerent Evangelio resistentes: Quomodo trepidabat passionem, qui suis famulis qui pro nomine ipsius martyrium susceperunt talem donavit gratiam, cum gaudio et promptitudine et alacritate adire passiones, si aut homines, aut saltem ut hominibus, de rebus loquerentur humanis. Quid ergo? non repudaverunt martyres mori? neque naturali affectu commoti expaverunt ad mortem, quæ utique non ex natura, sed ex peccatis supplicium est? Et ita eos spe futurorum ³ cum gaudio atque alacritate passiones adire credimus, ut nullatenus trepidatione malorum præsentium moverentur? non utique, nam velent non per mortem ad illud quo tendebant pervenire si possent. Propter hoc etiam ipse Dominus Petro dixit: *Amen, amen, dico tibi: Cum esses junior, cingebas te, et ambulabas ubi volebas; cum autem senueris, extendas manus tuas, et alius te cinget et duces quo non vis. Hoc autem dixit, sicut evangelista nos docuit, significans qua morte clarificaturus esset Deum* (Joan. xxi, 18, 19). Audiunt dicentem Veritatem: Alius cinget et duces quo non vis, et ipsi jactant inaniter quod nulla fuit in martyribus trepidatio passionis. Se possunt dicere quoniam et si quisquam lethali ulcero de vita desperans, spontente medico quod ei ferro possit restituere sanitatem, ita spe futuræ salutis gaudeat, ut præsentem sectionis molestiam non reformidet. Attendat ⁴ vero quid etiam Paulus dicat apostolus, de ipsa morte corporis loquens: *Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam æternam in cælis. Nam et in hoc ingemiscimus habitationem nostram quæ de cælo est superindui cupientes, si tamen et vestiti, non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in tabernaculo, ingemiscimus gravati, eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri, ut absorbeatur mortale hoc a vita* (II Cor. v, 1-4). Apostolus itaque domum, sive tabernaculum, vocans corpus, dicit quod eo nollet exspoliari; sed

¹ Cod. Veron., etiam Romanus.

² Idem cod., ita necessario sequitur ut Theodoro et Leone damnatis, nec ipse quem, etc.

³ Idem cod., futurorum bonorum.

⁴ Idem cod., attendat.

feri potest, et supervestiri potius immortalitate, ut ad eam non corporis exspoliatione transiret. Sed nescio quid dicunt, quia martyres, quibus dictum est: *Cum autem persequerentur vos in civitate ista, fugite in aliam* (Matth. x, 23), non trepidabant mori, imo trepidabant non mori. Nollent, si fieri posset¹, sed naturali suæ voluntati voluntatem Dei devotione et obedientia præferebant. Quod et illa verba Domini significaverunt, quibus dum diceret: *Pater, si vis, transfer calicem istum a me*, ibi statim subiunxit, et ait: *Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat* (Luc. xxii, 42). Quod ergo ait: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timeate qui potest animam et corpus perdere in gehennam* (Matth. x, 28), non illud quod contra naturam est imperavit, ut humanam mentem nulla mortis trepidatio tangeret, alioquin suum diceretur impugnasse præceptum, cum ipse daret de fuga consilium; sed, ut timor timore vinceretur, dixit: *Nolite eos timere qui occidunt corpus*. Ideo secutus adjecit, *sed potius eum timeate qui potest animam et corpus perdere in gehennam*. Quid autem hinc etiam condiscipulus prædicti Mopsuesteni Theodori, sanctus Joannes Constantinopolitanus dixerit advertamus. Qui exponens eundem locum Evangelii secundum Mattheum, sic ait: « Ipse quidem intentius orat, ne videatur simulatio esse negotium, et sudores defluunt propter eandem iterum causam: et ne hoc dicant hæretici, quoniam simulabat agoniam, idēo et sudores sicut guttæ sanguinis, et angelus confortans eum apparuit, et mille timoris argumenta. Et ne quis dicat verborum esse figmentum, propterea et oratio, et dicere quidem: Si possibile est, transeat, ostendit humanitatem; dicere vero: Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu, ostendit quomodo per virtutis studium et patientiam doceamur, et retrahente nos natura, subsequi Deum. » Qui etiam in commento quod in Joannis Evangelium fecit, capitulo vigesimo sexto, cujus est initium: Qui amat animam suam perdet eam, ita locutus est: « Ut non dicant quoniam ipse, alienus a doloribus humanis existens, facile de morte philosophatur, et periculi expers nos admonet, ostendit quia et agoniam propter utilitatem non recusat: hæc autem dispensationis sunt, non divinitatis; propterea ait: *Nunc anima mea turbata est* (Joan. xii, 27). Alioquin, nisi hoc est, quam consequentiam habet quod dictum est, et dicere: *Pater, salvifica me ex hac hora?* sic perturbari, ut et liberationem quereret, si quidem esset effugere? *Hæc naturæ humanæ infirmitatis sunt, sed non habeo quid dicam*, inquit, liberationem poscens: *propter hoc² veni in horam hanc*; quasi diceret: Vel si turbamur ac perturbamur, non fugiamus mortem. Nam ego nunc perturbatus, non dico ut fugiam; decet enim ferre quod supervenit. Non dico: *Libera me ex hora hac*; sed quid? *Pater, glorifica³ nomen*

tuum. Et quidem perturbatione hoc cogente dicere, e contrario dico: *Glorifica nomen tuum, hoc est, dum eam ad crucem: quod multum hoc quod humanum est demonstrat, et naturam non volentem mori, sed præsentis avidam vitæ, ostendens quoniam non erat alienus ab humanis passionibus. Quomodo enim nec bibere crimen est, neque dormire, sic neque præsentis vitæ habere desiderium. Christus autem corpus mundum a peccatis habuit, non a carnalibus necessitatibus expeditum, alioquin nec corpus fuit.* » Nunquid Mopsuestenus Theodorus, qui in beati Leonis et synodi Chalcedonensis præjudicium condemnatur, ad asserendam Christi humanitatem, sicut ejus condiscipulus beatus Joannes, mille timoris argumenta in ipsius passione confessus est; aut alicubi ab eis, quemadmodum iste præclarus doctor Ecclesiæ, sic turbatum ac perturbatum in passione Christum dixisse probatus est, ut etiam liberationem quereret, si quidem esset effugere; et alia multa quæ naturam ejus humanam non volentem mori, sed præsentis avidam vitæ Joannes insinuare testatur: quoniam sicut potare crimen non est, neque dormire, ita nec desiderium habere vitæ præsentis? Quodque majus est, et quorundam modo [*forte quodammodo*] novitiæ doctrinæ peremptorium, in hoc suam sententiam claudit: Quoniam hæc passionibus Christi subtrahere, nihil est aliud quam ipsam corporis substantiam ejus denegare, cum dicit: « Christus autem corpus mundum a peccatis habuit, non a carnalibus necessitatibus expeditum, alioquin neque corpus fuit. » Quid autem ego alia de hac re, vel prædictorum, vel aliorum venerabilium Patrum testimonia proferam, cum jam sibi sufficienter in eodem suo libro ipsi responderint, sancti Athanasii testimonium contra se, quemadmodum supra meminimus, proferentes, in quo ait: « Etenim perturbari carnis proprium est; potestatem autem habere ponendi et sumendi, quando vult, animam, non est hoc proprium hominis, sed Verbi virtutis est. » Quid igitur tibi e contrario, quasi aliquid magnum, dicunt beatum Athanasium in eodem tertio adversus Arianos libro, de Christo dixisse: « Quem Deus existens formidaret, aut cur mortem pertimesceret, dum esset ipse vita, et alios ex mortu liberans; aut quomodo dicens: *Nolite timere occidentem corpus, ipse formidaret?* » Intelligent hoc eum secundum ejus divinitatem dixisse adversus Arianos, qui ea quæ humanitatis fuerant ad divinitatis ejus injuriam transferebant. Nam quomodo non solum in eodem opere, sed in eodem etiam libro utrumque diceret? nisi forte similem istis Athanasium credimus, ut i, se quoque dicatur ita sibi fuisse contrarius. Hoc et de aliorum testimoniis Patrum dixerim quæ ibi se congressisse contra evangelicam sententiam gloriantur. Sunt et alia multa in ipso eorum libro quibus semetipsos impugnant, adversa sibi loquentes, quæ nunc persequi longum est, et tæliis

¹ Cod. Veron., et non mori nollent, si fieri posset, etc.

² Idem cod., propter hoc enim, etc.

³ Idem cod., clarifica.

vobis relinquitur arguenda, quoniam hoc facillime fieri potest : et illud opus a quolibet elaboratum magis ornari debet titulo nominis vestri, per quod calide excogitata in præjudicium magnæ synodi falsitas refellitur.

CAPUT IV.

Quod Theodorum immerito calumniatur, quasi in expositione historię centurionis Christum purum hominem esse docuerit.

Nunc aliud aperiemus, in quo iterum suo testimonio convincuntur, beati Cyrilli, quod secutos se jactant, impugnasse judicium, cum, ad præjudicium magnæ synodi, similiter eundem Theodorum criminantur interpretantem Evangelium secundum Matthæum dixisse « quia Christum, non tanquam Filium Dei ^a, et ante omnem existentem creaturam, et eorum quæ sunt opificem, adiit centurio pro pueri sui salute. » In hoc autem capitulo etiam fraudulenta falsitas eorum satis apparet. Nam inde ab eis Theodorus accusatur, unde magis debet ab eorum accusatione defendi. Non enim, sicut fingunt, exponens hunc locum Evangelii, quid ipse de Christo sentiret ostendit, sed potius quid centurio de illo putaverit. Imo et quid ipse sentiret ostendit. Nam qui centurionem dixit, quod ignorantia ^b non ut Deum, et ante omnem existentem creaturam, et eorum quæ sunt opificem, Christum adierit, procul dubio ipse non hominem tantummodo, sicut Nestorius, sed etiam Deum, et ante omnem existentem creaturam, et eorum quæ sunt opificem, Christum esse cognovit. Quomodo autem ipsi consuete, prout voluerant, corruptam Theodori sententiam in libro suo posuerint, ostendemus, ac deinde quomodo se habeant ejus verba secundum scriptorum monumenta docebitur, ut in hac una cognoscere ^c valeatis quanta per alias ejus sententias immiserint importuna quæ ille non dixit, quanta subtraxerint opportuna quæ dixit. Sic enim dixerunt : « Sed et residuas Theodori blasphemias simili convinctus modo. Dicit enim ipse impius Theodorus, adversus Christum insanens, et neque ab eo facta mirabilia tanquam a Deo facta dans, centurionis vocem quam ad Dominum dixit, in pueri curatione, contrarie interpretans in Evangelio secundum Joannem ^d dicit hæc : Bene adjecit illud : Nam et ego homo sum, quasi : Nihil mirabile, si istud posse habes, homo, cum sis ^e accipiens a Deo; quoniam ego cum sim homo, accipio obediens, semel habens jubendi potestatem ut voluerò, per dantis munificentiam. Propter quod nihil ab re est, te et hanc sumentem a Deo potestatem, verbo tantum jubente expelli passiones. » Neque enim tanquam Dei Filium, et ante omnem creaturam

subsisentem, et omnium quæ sunt opificem, adierat centurio. Hæc ex eorum libro in nostrum transtulimus. Et licet in his etiam verbis quæ pro suo libitu composuerunt, non penitus obscurari potuerit dicentis intentio, quoniam, sicut dictum est, non suam fidem, sed existimationem in eis ignorantis centurionis expressit, tamen ut hoc evidenter appareat, integra ipsius Theodori verba ponamus. « Supplicabat autem ei, inquit, ut curaret puerum. Ad quem Dominus dicit : Ego veniens curabo eum. Propterea maxime ipse promptius ire promisit, ut virtus centurionis cum refugit appareret. Et enim, non sum dignus, dicit, ut intres sub tectum meum; igitur verbo tantum dic, et hoc curare sufficiet. Primum igitur reverentiam multam, secundo autem maximam fidem ostendit. Deinde et cum prudentia fidem propriam monstrans : Nam et ego homo sum sub potestate, habens sub me milites, et dico huic : Vade, et vadit; et alio : Veni, et venit; et servo meo : Fac hoc, et facit. Prudentiæ enim erat, secundum rationem quæ ei videbatur, talia credere de Christo. Homo enim et ego; sed tamen quorum accipi potestatem, horum sum dominus : quæ mihi videntur, ea sunt a meis subjectis. Ergo nihil ab re est, et te hanc sumentem a Deo potestatem, verbo tantum jubente expelli passiones. Neque enim tanquam Dei Filium, et ante omnem creaturam subsistentem, et omnium quæ sunt opificem, adierat centurio. Hæc enim neque discipulorum erat tunc scire ante crucem, sicut in reliquis ostendemus, Domino adjuvante, subtilius, sed tanquam hominem per virtutem adeptum a Deo majorem quam est hominis potestatem. Unde ei dixit : Nam et ego homo sum. » Hoc modo se habent verba Theodori. Jam nunc confer utrumque ^f sicut te dignum est, imperator, et invenies quanta ab eis fuerint supposita, et quanta subtracta, ne veritas appareret. Maxime autem, quis non videat quia non ob aliud subtraxerunt quod ibi dictum est : « Prudentiæ enim erat, secundum rationem quæ ei videbatur, talia credere de Christo; » nisi ut in illis verbis centurionis ^g ignorantis existimationem, quam suam fidem, videretur Theodorus magis ^h expressisse; vel illud extremum quod pertingere noluerunt, ubi ait : « Hæc enim neque discipulorum erat tunc scire ante crucem, sicut inferius ostendemus, Domino adjuvante, subtilius? » Collige itaque pariter cum his verbis finem sententiæ, et invenies Theodorum, qui Christum, non tanquam hominem per virtutem adeptum a Deo majorem, quam est hominis, potestatem, sed verum Dei Filium credidit, et ante omnem creaturam subsistentem, et omnium quæ sunt opificem. Nam quomodo diceret :

^a Hic etiam locus inter cætera Theodori relectus est in synodi v actione 4, num. 3; sed alia est interpretatio, sicut et in Vigili Constituto, cap. 53, his

verbis : *Nec enim tanquam Filio Dei, et ante universam creaturam existentem, et creatori eorum quæ sunt, accessit centurio.*

^b Cod. Veron., per ignorantiam.

^c Idem cod., facile cognoscere.

^d Idem cod., Matthæum, scilicet cap. viii et ix.

^e Idem cod., curæ.

^f Idem cod., utraque.

^g Idem cod., non tam centurionis.

^h In eodem cod., deest tō magis.

Nec discipulorum erat tunc scire ante crucem, nisi hæc ipse sciret, et discipulos quoque post crucem crederet cognovisse? Quis porro istorum tantas fraudes mendaciaque non horreat? Si non consideratur quod scriptum est, *Perdes omnes qui loquuntur mendacium* (Psal. v, 7), et timor Dei contemnitur, pro humano saltem pudore, qui facile deprehendi poterant, manifesto mendacio debuerant abstinere; et tamen de ipso Theodoro loquentes dicunt: « Horremus etiam solam memoriam blasphemiarum ejus, et Deo supplicamus, ut nobis fiat propitius quod omnino in lingua talia sustinemus. » Quanta conscientie sanctitas, et quanta sinceritas! Quomodo se probant blasphemiarum quæ ab alio dictæ sunt horrere memoriam, qui tanta quæ non sunt dicta confingunt? aut quomodo eis non propitiatur Deus, ita simpliciter ac veraciter invocatus? Isti sunt qui doceant novam, et tam Leoni Romano, donec advixit, quam toti hactenus Ecclesie incognitam veritatem. Abjiciantur, obsecro, tales, et profugentur ab auribus vestris, nec eis ultra sit liberum titulo vestri nominis sua mendacia prænotare. Nam si hanc manifestam Theodori de centurione sententiam, per quam magis eum, quomodo promiseramus, ostendimus ab eorum accusatione defendi, sic impudenter accusaverunt, sic aliis suppositis quidem, aliis vero subtractis, obscurare conati sunt, ut ea in contrarium sensum sæva interpretatione converterent; quid illos in cæteris fecisse credendum est, ubi prædictus Theodorus, Apollinaristis contradicens, quædam certative magis quam modeste cauteque locutus est? Ac si beati Cyrilli, quemadmodum jactant, eos teneret auctoritas, non solum evangelica scripta male fuisse a Theodoro interpretata non dicerent, in quibus ille perhibet, sicut affirmant, labores ejus nullum fuisse ausum increpare, sed dextro decreto honorare studium rectorum dogmatum quod in eis est; verum etiam quæcumque in aliis ejusdem Theodori scriptis similia non culparent, sed potius se crederent minus eorum rationem potuisse cognoscere; ne, talibus temere improbatis, consequenter et illa quæ in laboribus ejus a beato Cyrillo approbata esse non denegant, culpæ pro similitudine viderentur. Si autem quia Nestorianus error Christum, non tanquam Dei Filium, et ante omnem creaturam existentem, et omnium quæ sunt opificem credit, ideo Theodorum condemnaverunt, velut similia sapientem, necessario sequitur ut quia probatus est idem Theodorus, Christum Dei Filium, et ante omnem creaturam subsistentem, et omnium quæ sunt opificem credidisse, mihi fuerit condemnatus, quasi Nestorii doctor, cujus errori multum videtur fuisse contrarius. Cernis itaque, pie princeps, quomodo, si nobis alia defuissent, hoc uno satis idonee doceremus, etiam

A epistolam venerabilis I bæ, quam synodus approbavit, indigne pro laude Theodori fuisse damnatam.

CAPUT V.

Quod falso Theodorum accusent, quasi personarum Trinitatem cum Sabellio negarit, unamque Patris et Filii et Spiritus sancti personam esse docuerit.

Quid etiam quod æque ad exaggerandam invidiam sanctæ synodo injuriam, in qua dum recitarentur laudes ipsius Theodori, anathematizatus non est, dicunt eum Trinitatem quoque negasse, et juxta Sabellium unam Patris, et Filii, et Spiritus sancti credidisse personam? Nunquid et hoc contra ¹ beati Cyrilli sententiam dicunt, si ipse in illo opere quædam scripta sancti Diodori, et discipuli ejus Theodori, culpat? Nam quicumque sit, testificatur interea quoniam Theodorus adversus Arianorum et Eunomianorum hæreses viginti et amplius libros irreprehensibiliter scripsit; quod non aliter posset, nisi confitens Trinitatem: quoniam et evangelica atque apostolica scripta recte interpretatus est, in quibus et Matthæus præcepisse Dominum refert: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Et Paulus Corinthiis dixit: *Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus, cum omnibus vobis* (II Cor. xiii, 13), et similia ², per quæ nobis in evangelicis atque apostolicis scriptis insinuata est Trinitas. Cum igitur hæc, ut dicunt, beatus Cyrillus Theodorum irreprehensibiliter exposuisse perhibeat, quomodo non contra ejus testimonium affirmatur quod idem Theodorus negaverit Trinitatem, et unam trium docuerit esse personam? « Dixerunt enim: Verumtamen, ut omnes Christiani, Theodori insaniam cognoscentes, non circumferantur impiis illius doctrinis, parva ex ejus blasphemis conscriptis, in confecto ab eo symbolo, præsentis nostro indidimus libro, quæ constant in ipsis sermonibus: Confitemur Patrem ³ perfectum persona, et Filium similiter, et Spiritum sanctum ibidem ⁴. Et hæc quidem Theodorus impius. Oportet autem auditorem inspicere quia in sancta Trinitatis persona dicens similiter et ibidem ⁵, unam personam ostenditur dicere trium nominum sanctæ Trinitatis, secundum Sabellii insaniam. » Quoniam ergo dixerunt: Oportet autem auditorem inspicere, non mihi contemnendi videntur, sed, ut monuerunt, inspicienda nobis atque aperienda sunt et illa verba quæ dicunt esse Theodori et ipsorum quibus ea refellere voluerunt, ut dignosci facillime queat qui magis videatur loqui secundum Sabellium: utrum ille, quisquis est, qui dixit: « Confitemur Patrem perfectum persona, et Filium similiter, et Spiritum sanctum ibi-

* In synodo Ephesina, ubi exstare diximus hoc symbolum: Ὁμολογοῦμεν δὲ Πατέρα τέλειον προσώπων, καὶ Υἱὸν ὁμοίως, καὶ Πνεῦμα δὲ ἕγχοι ὁσαύτως. Pro ibi-

¹ Cod. Veron., non contra.

² Idem cod., multa similia.

³ Idem cod., itidem.

⁴ Idem cod., itidem.

dem, quod est apud Facundum, suspicari liceat scriptum fuisse itidem, quod est ὁσαύτως. Synodi v interpretæ, eodem modo.

dem¹; » an isti, qui dicunt: Oportet autem auditorem inspicere quia in sanctæ Trinitatis persona dicens similiter et ibidem². Illi enim magis videntur juxta Sabellii errorem, quem quasi redarguunt, loqui, qui dicunt in sancta Trinitatis persona, et non sicut veritas habet, in sanctæ Trinitatis personis. Hæc autem prius inconsiderate loquentes, postea laborant ostendere, et nobis, tanquam hinc dubitemus, probare conantur quod tres personæ sint, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Quibus hæc ego compendiose respondeo, quod istud symbolum, in quo negatam perhibent Trinitatem, priorum testimonio affirmetur non esse Theodori: quia Trinitatem negare non posset, quem beatus Cyrillus, ut ferunt, adversus Arianorum et Eunoniorum hæreses viginti forte et adhuc amplius libros et alia præter hæc evangelicæ et apostolica scripta interpretatum esse indicat, et hos quidem labores ejus nullum fuisse ausum increpare, sed dextro decreto honorare studium rectorum dogmatum quod in eis est. Denique idem Theodorus in epistola ad Artemium Alexandrinum presbyterum secunda, sic dicit: « Quos oportuit scire quia Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum adoramus, in istis divinam et æternam et increatam compleri dicentes Trinitatem. Quoniam ejusdem essentia est unumquodque horum, hoc est æternæ omnium factorum causæ, et revera divinæ. Et Pater non propter aliud, sed propter propriam essentiam adorandus est. Ita etiam et Filius, non pro alio hoc accipiens, sed quia illius et talis essentia est, circa quam congruebat hæc impleri. Similiter etiam et Spiritum sanctum ejusdem essentia cognoscentes, propter propriam essentiam adoramus. Sic et tres personas dicimus, unamquamque perfectam, et ejusdem essentia, æternæ ac divinæ, et eorum quæ facta sunt causam arbitantes esse, et tres adoramus personas, unius eas essentia credentes revera divinæ. Quomodo itaque possibile est quartam personam super has addere illam quæ assumpta est servi formam? quam neque ejusdem substantia arbitramur esse, cui neque propter se cultus debetur, neque propter propriam essentiam debere suscipere adorationem agnoscimus, neque ipsam solam apud se divide in propria persona adoramus, sicuti dividi eam putant. » Nunquidnam post horum commemorationem jactare debent, a Theodoro symbolum esse compositum in quo negatam asserunt Trinitatem? Aut vel nos dubitare debemus sanctis Patribus credere, quod alienus fuerit a sensu Nestorii? Nam in hoc testimonio non solum tres personas et Trinitatem constat, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; sed etiam negat esse possibile velut quartam personam super has addere illam quæ assumpta est servi formam: quam sic contra Apolinarem et Eutychem

¹ Ad hoc caput pertinent quæ in eadem actione synodi habentur num. 20 et sequentibus.

² In edicto Justiniani, num. 11: Οὐδὲ γὰρ εἶναι τὸν

¹ Cod. Veron., *itidem*.

² *Idem* cod., *itidem*.

A asseruerat alterius esse substantia, et non ejusdem cujus est deitas, ut tamen eam solam contra Nestorium neget, velut in propria persona, esse divisam, tanquam sciens ad unam ex Trinitate subsistentiam pertinere. Quod si et hæc nobis ex his quæ scripsit testimonio defuissent, et alia multa quæ postea proferemus, pudere debuit ejus accusatores tam absurda sibi contraria de quocunque confingere. Nam cum ipsi dicant quod Trinitatem negaverit, tanquam Deus solitarius, nec Filium habeat, nec Spiritum sanctum, contra iterum ipsi dicunt quod deos prædicaverit filios. Sed quomodo et unum negasse, et duos prædicasse dicatur, ignoro. Ridiculum, pie Imperator, ridiculum, sed dolendum. Ecce quales negæ sunt, quibus subscribere coguntur episcopi, et nisi fecerint, digni exilio judicantur. Ecce ad quod confirmandum adducitur etiam Romanus episcopus, ne quid inausum videretur ambitiosa hæreticorum subreptio reliquisse.

CAPUT VI.

Quod Theodorus prophetias de Christo non evacuavit, etsi aliquas interdum etiam moraliter exponat; et quod constanter a Cyrillo laudatus sit.

Verum etiam et aliud accipe, in quo similiter ut amplius notabilem facerent magnam synodum, tanquam non unius tantum hæresis, aut duarum, criminibus involutum Theodorum laudari pertulerit², et sibi, et judicio beati Cyrilli, suo testimonio convincuntur esse contrarii, dicentes eundem Theodorum amputare quoque omnes in Christo factas prophetias³. Quem eum indigne, velut pro Judaica impietate, damnaverint, dicentes quod non Deum crediderit Christum⁴, rursus ex adverso etiam Manichæorum ei crimen impingunt, quos novimus Vetus non accipere Testamentum. Nam Judæi quoque Christum per prophetas annuntiatum esse non denegant: sed adhuc eum venturum expectant, quem venisse nos credimus. Cui vero sit vel parum intelligenti credibile ut dicatur episcopus in Ecclesia catholica credidisse ac docuisse quod nihil præcunxiaverint de Christo prophetæ, et in ejus communione mansisse? Neque enim, sicut multorum hæreticorum, occultus hic error est, aut aliqua verisimilitudine coloratus, ut non primo religiosas aures offendat auditu, cum dicitur, nihil de Christo prophetasse prophetas. Hoc quippe est evacuare omnes in Christo factas prophetias, quod jactatur fecisse Theodorus. Quamvis itaque sua sponte quod hic de illo conflictum est incredibile videatur, tamen et hoc secundum ipsos contra beati Cyrilli sententiam dicitur. Nam si omnes in Christum factas prophetias Theodorus amputavit, non recte evangelica scripta interpretatus est, in quibus Lucas Dominum dixisse commemorat: *Hæc sunt verba quæ*

κύριον θεόν. Nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum.

² *Idem* cod., *pertulerint*.

quædam prophetice in Christum dicta etiam moraliter exponantur, cogitare debent quomodo beatum Cyrillum possint defendere. In illo enim opere, quod eum scripsisse dicunt in reprehensionem quorundam dicatorum Diodori atque Theodori, tale aliquid invenitur, ut si adhuc ab ipso compositum dicant, hæreticum eum fuisse confirmant. Namque auctor ejusdem operis tractat ibi capitulum, in quo ad Hebræos dicit Apostolus: *Non enim angelis subjecit orbem terræ futurum, de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis dicens (Hebr. 11, 5, 9): Quid est homo, quod memor es ejus, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum: omnia subjecisti sub pedibus ejus (Psal. VIII, 5). In eo enim quod omnia ¹ subjecisti, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus annia subjecta ei. Eum qui modico quam angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Tractans ergo memorati operis auctor hoc testimonium, ea quæ Apostolus prophetam de Christo prædixisse testatur, de aliis affirmavit scripta esse personis: sed ab eodem apostolo artificiose ad manifestandum Christi mysterium esse translata. Ait enim: « Paulus autem valde sapiens artifex, ad introducendum divina mysteria, etiam illa quæ de aliquibus aliis dicta sunt in Scriptura divina, aliquoties ad manifestandum Christi sacramentum, inducit. Verumtamen non ea separat ab illis personis in quas dicta esse cognoscimus, sed neque omnia illorum ad Christum redigit; verum aliquam partem minimam aliquoties suscipit, quam ipse possit sine ullo periculo artificiose ad suum referre propositum. Illæ utrum beati Cyrilli an alterius esse velint, ipsorum arbitrio permittimus eligendam. Nam si beati Cyrilli sunt, et si qui prophetice dicta moraliter quoque tractaverit, hæreticus est dicendus; multo magis ipsam hæreticum fuisse absceverant, qui superior memorata contra testimonium Apostoli non prophetice de Christi sacramento, sed de aliquibus aliis personis dicta esse confirmat. Si vero magis hoc eligerent dicere, quod illud opus non beati Cyrilli sit, præsumptionem suam, qua Theodorum cum suis dogmatibus damnaverunt, ejus exemplo excusare non possunt. Licet quicumque auctor illius operis esse dicatur, nihil huic poterit eorum defensionem proficere, quia nec Theodoro anathema dixisse, nec ejus dogmatibus invenitur. Considerare igitur debent utrum affirmantes illud opus a beato Cyrillo scriptum habeant quod pro illo respondeant, si eis dicatur: Quoniam mortuorum judices esse, et in Ecclesia pace atque honore defunctos velut hæreticos damnare præsumitis, quod de Cyrillo episcopo judicatis, qui dedocet quod Paulus Apostolus docet, et asserit ea quæ prophetice in Christum scripta sunt de quibusdam aliis dicta esse personis; ab Apostolo autem, ar-*

Artificiose magis quam veraciter, aliquoties ad manifestandum sacramentum ejus induci? Quasi tanta sit Scripturæ divinæ penuria, vel tanta fuerit ignavia ipsius Pauli apostoli ad manifestandum sacramentum Christi, ut tale testimonium invenisse non posset, quod de ipso vere sit scriptum, et ejus non aliquam partem minimam, aliquoties artificiose, sine periculo, quemadmodum dicit, sed integrum atque sincerum, sicut habetur, simpliciter ac secure ad suum referre propositum posset. Cum vero dicat idem Apostolus: *An experimentum queritis ejus qui in me loquitur Christus (II Cor. XIII, 5)?* si non artificiose potius quam veraciter dixit, omnipotens Christus, qui etiam nostra est veritas, affirmator quod ut sacramentum suum manifestaret, in sua Scriptura verum testimonium invenire non potuit. Videant igitur quid adversus ista respondeant, qui Theodorum in Chalcedonensis concilii præjudicium condemnantes, ut semet excusent, objiciunt hoc ideo se fecisse, quoniam in illo opere beatus Cyrillus ejus dicta culpavit. Nam nec Judæis quomodo persuadeant habent, si dicatur ille vir in quo Christus loquebatur falsum et de aliis personis dictum testimonium ad manifestandum sacramentum artificialiter induxisse. Postremo nec ipsis catholicis scire querentibus cur Apostolus quæ de aliis dicta sunt ad manifestandum Christi sacramentum induxerit satisfacere possunt, et dicere quod aliqua saltem hoc fieri utilitas invitavit; quia super quod a nostræ fidei veritate longe est, si Christiana utilitas verax non esse dicatur, etiam sine adjudicatione beati Cyrilli non dicitur. Nam si utiliter illud propheticum de Christo fuisse scriptum Apostolus dixit, noxie contra dictum est a beato Cyrillo, quod de Christo scriptum non fuerit; nec prode debuit quod Paulus voluit esse celatum. Præsertim quia inaniter hoc suadere quærebat, qui docens ne fides haberetur Apostolo, multo magis docebat sibi non esse credendum. Noverint autem isti quod consequens non sit ut evacuet omnes factas in Christum prophetias, qui aliqua mystice in eum dicta moraliter quoque recte tractaverit. Nam audiant Apostolum scribentem Ephesitis atque dicentem: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem suam, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Mysterium hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia (Ephes. v, 31).* Hoc autem quod ait magnum esse mysterium, Erunt duo in carne una, scribens Corinthiis aliter interpretatur, ac dicit: *Nescitis quoniam corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis? absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim, inquit, duo in carne una (I Cor. vi, 15, 16).* Ecce magnum illud commendatumque mysterium, quod in Christo et in Ecclesia esse insinuat, etiam fornicatori ac meretrici Paulus Apostolus sine blasphemiam conpat. Nec alicubi mentitur, aut fallitur, vel tanta

¹ Cod. Veron., ei omnia.

scribendo factas in Christum prophetias evacuat, cum A plerumque sermo divinus, ut similis margaritæ undique penetrabilis, reatissimo tantum et librato ac medio aperiri debeat intellectu. Audiant et ipsum Christum in Evangelio factas in se prophetias non evacuantem, Phariseis tentantibus atque dicentibus: *Licet homini dimittere uxorem suam quacunq̄ ex causa?* taliter respondiisse: *Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit: Propter hoc dimittat homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una? Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* (Matth. xix, 3, 6). Atque illud magnum et singulare mysterium, quod in ipso et in Ecclesia verax ejus dixit Apostolus, ipse qui nostra est veritas, etiam pro reservando generaliter fœdere conjugali scriptum fuisse pronuntiat. Et his quidem sufficere probasse quod sæpe laudabile judicatur, si etiam moraliter exponantur quæ propheticæ dicta sunt. Interea vero perspicis, imperator, et ipsa multiplicium documentorum evidentia magis ac magis cognoscis quod epistola libæ Nestoriana conviæci nequeat ex laude Theodori. Ideirco autem, sicut jam diximus, quæsierunt hæretici, ut negaretur a synodo fuisse suscepta, quod palam falsum est, ut primum, nobis nihil resistentibus, imo affirmantibus, quæcunq̄ crimina vellet in eam congererent; deinde ut ipsa nostra negatione suscipiam tam non fuisse monstrarent. Verum accipe jam quomodo non solum in his quæ memoravimus, sed in omnibus omnino pro quibus Mopsuestenum¹ damnaverunt, judicium beati Cyrilli excaverint, qui resistens hæreticis accusantibus dicta memorati Theodori hic beato Joanni Antiocheno et universæ Orientali synodo scribit. « Audacia verò et certamen quod omnes pariter susceptis pro virò admirabili, et maximam gloriam merente apud vos, Theodoro dico, reclamantes adversus aliquos, qui se, et apparet, circa illum infense habent, et occasionem facientes contrario dogmate quo tenentur, et capitula quædam non ex melioribus intellecta, sicut quidam dixerunt, de quibus et vestram sanctitatem perturbaverunt, exigenter condemnari. Hoc autem et nunc, sicut vestre litteræ monstrant, ad regiam urbem pergentes movent, si quo modo prævaleant persuadere concursu aliquorum, ut per imperatoriam formam anathematis subdantur illa quæ ab eis proferuntur, cum accusatione volentium ea defendere. Ad hoc autem dico, sicut mihi videtur, et omni mentem habenti, quoniam nefas est reputare vel graviter ferre eos qui recte ambulare nesciant, sed etiam quantum potest longissime derelinquere qui ita sentiant. Nisi forte in mentem assumendum est quod concinnare² volunt; cum maxime neque in promptu est persona quæ culpæ supponatur, et capitulorum redargutio incerta, et qui hæc agunt in incertum currentes, et aerem verberantes inveniantur. » Ecce probavimus non quædam, sed omnia quæ accusant in dictis Mopsuesteni Theodori contra

beati Cyrilli sententiam fuisse damnata: quia cum non est in promptu persona quæ culpæ supponatur, capitulorum redargutio invenitur incerta. Verum et hæc attendere pietas vestra dignetur, quia non illos dicit obsessos morbo Nestorii, qui certabant, ne viri admirabilis et maximam gloriam merentis, Theodori quædam capitula damnarentur: sed ipsos potius dicit quod occasionem facerent contrario dogmate quo tenebantur, qui se circa Theodorum infense habebant. Quos etiam objurgans quod recte ambulare nescirent, admonet ut eos qui ita sentiunt, quantum possumus, longissime relinquamus, nec assumamus in nostram mentem quod concinnare quærebant, ut cum non existeret certa persona, quæ aut bene interpretaretur ea quæ dixerat, sicut ipse beatus Cyrillus de suis capitulis fecit, aut si non faceret culpæ supponeretur, vana capitulorum redargutio fieret. Humanitas itaque suo admonet³ exemplo quod multa recto proposito dicerentur quæ aliter possint intelligi. Sciamus ergo, clementissime imperator, juxta Cyrilli sententiam, quod qui hæc agunt, in incertum currentes, et aerem verberantes inveniantur. Ideoque rursus in fine ipsius epistolæ de talibus dicit: « Sed juste audient tametsi nolint, qui hujusmodi causas præbent: Obliviscimini vos ipsos, quando adversus pulveres arcus extenditis. Non enim superest, qui apud vos inscriptus est; et me nullus culpet in hæc verba progressum, sed cedat famoso nimium præcessori. Grave enim est insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt. Justissimum enim apparet prudentibus viris cedere præscienti uniuscujusque voluntatem, et cognoscenti qualis unusquisque nostrum futurus sit. » Apparet ex his quæ memorata sunt, clementissime imperator, quod Cyrillus episcopus grave judicet insultare defunctis, etiam laicis: quanto magis in episcopatu vitam flentibus anathema dicere, et eorum causæ judicium Deo præripere, præscienti uniuscujusque voluntatem, qua intentione quid dicat, qui etiam novit quæ is unusquisque nostrum futurus sit, et quales inveniantur⁴ in illo judicio, ubi omnes adstabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, sive malum, sive bonum? Cujus vero catholici animum non offendat, quod isti iudices mortuorum dicunt eundem beatum Cyrillum sibi exstitisse contrarium, et aliter postea de quibusdam scriptis memorati Theodori judicasse, atque in hoc incidisse, quod in aliorum inquieta præsumptione calpavit? cum dicat Apostolus: *Si enim quæ destruxi, hæc iterum ædifico, prævaricatorem me constituo* (Gal. ii, 18). Namque cum ipse docuerit quod illi qui se infense haberent circa virum admirabilem et maximam gloriam merentem Theodorum, quærentes quædam ejus capitula non ex melioribus intellecta damnari, occasionem potius facerent contrario dogmate quo tenebantur, eosque non recte ambulare pronuntiet, quomodo se prævaricatorem non

¹ Cod. Veron., *Mopsuestenum Theodorum.*

² Item cod., *continuar.*

³ Idem cod., *admonebatur.*

⁴ Idem cod., *quæ illos inveniantur.*

constitueret, et in se converteret omnia quæ invectus in alios dixit, si ipse quoque postea vellet aliqua Theodori capitula condemnari? Aut quomodo non deprehenderetur sibi esse contrarius, qui cum nos moneret ut, alia quærentes, quantum fieri potest, longissime relinquamus, postmodum in mentem assumeret quod concinnare illi volebant, ut cum persona in promptu non esset quam culpæ supponerent, incertam, sicut ipse definivit, capitulorum Theodori faceret redargutionem, in incertum juxta suam sententiam currens, et aerem verberans? Durum nimis est ut hoc temere de Cyrillo putetur, quod obliviscens semetipsum, et non se cogitans esse mortalem, adversus pulveres, id est adversus mortuum et in pulveres redactum, arcum extenderet: cum impossibile non esset ut hoc pateretur et ipse post mortem, quando jam defendere, vel melius interpretari sua dicta non posset. Ipse Theodori æmulus arguens dixit: Grave est enim insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt: et ipse temere credendus est quod postea Theodoro in episcopatu mortem obeunti potuerit insultare, et non, sicut oratus^a est, cedere Deo præscienti uniuscujusque voluntatem, et cognoscenti qualis unusquisque nostrum futurus sit? Quis hoc de Cyrillo dicere audeat, nisi qui in eum

^a Cod. Veron., . hortatus.

voluerint non alienam provocare, sed suam revocare sententiam? Quod enim de illo forsitan alius dicere non auderet, ipse jam dixit: Quoniam hæc justo audient, tametsi nolint, qui hujusmodi causas præbent. Et ideo non temere credendus est contra suam sententiam causas hujusmodi præbuisse. Sed jam multipliciter, sicut promisimus, ostensum, Auguste, cognoscis, quoniam hæreticorum complices in evacuationem magnæ synodi Chalcedonensis atque statutorum beati Leonis, Theodorum quoque Mopsuestenum episcopum nimis audacter sub anathemate damnaverunt, et quod incassum nituntur temeritatem suam nescio quo patrocinio beati Cyrilli defendere. Ubi simul advertere potuit serenitas tua quoniam hæc demonstrare quærentes, illa etiam tria, licet ex occasione et a'io intenti, falsa esse docuimus: videlicet quod de ipso Theodoro dixerunt, quia Christum hominem tantummodo, non etiam Deum credidit, et quia Trinitatem juxta Sabellium denegavit, et quia evacuavit omnes in Christum factas prophetias. Et hæc quidem sufficere judicamus eis qui fideli ac pia intentione volunt cognoscere veritatem. Sed propterea dicemus et alia, quoniam satis non est ad contentionem, quod abundat ad fidem.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod Cyrillum sequi non debeant, si Theodorum aliquando culpasse concedatur, cum in iis non sequantur quæ contra Chrysostomum scripsit.

Ut noverint adversarii quanta sit efficacia veritatis, quam sequi nemo nolens potuit effugere persequentem, concedamus ei Theodorum Mopsuestenum episcopum in quibusdam scriptorum suorum capitulis a beato Cyrillo esse culpatum: nunquid, si etiam ab ipsis culpatus esset tantummodo, et non sub anathemate condemnatus, possent exemplo Cyrilli convictionem veritatis eludere? Nam cum ipse definiret quia cum non sit in promptu persona quæ culpæ supponatur, capitulorum redargutio sit incerta, et quod grave sit insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt, eo quod justissimum appareat prudentibus viris cedere præscienti uniuscujusque voluntatem, et cognoscenti qualis unusquisque nostrum futurus sit, quomodo, si aliquid postea contrarium diceret, ejus ipsi putarentur secuti sententiam, quando in contrarium currentia sequi possibile nulli sit, et frustra se quisque

^a Joannis Chrysostomi nomen primus omnium in sacras tabulas retulit Alexander Antiochenus, atque ut idem alii facerent, ad imperatorem omnesque Ecclesiarum episcopos scripsit. Atticus Constantinopoli et ipse tandem ascripsit, et Cyrillum qui vehementer obvitabatur ut in Ægypto ascribi præciperet, litteris h. r.atus est; sed frustra, ut hæc ejus ad Atticum epistola declarat. Cessit autem postea Cyrillus, par-

confidat illo iudice vel teste purgari, a quo in eodemque facto, non ob aliud atque aliud, sed ob hoc ipsum, et defenditur et culpatur. Non igitur etiam si beatus Cyrillus aliud postea contra Theodorum scripsisset, isti recte crederentur ejus secuti iudicium, sed potius Chalcedonensis concilii quæsisse præjudicium viderentur. Nisi forte sine ulla humanitatis consideratione respondeant quod a versandus sit Cyrillus, cum insultare prohibet, non dicam admirabilibus viris et maximam gloriam merentibus, quod ipse dixit, sed, quod solum sufficit, in Ecclesiæ pace defunctis; sequendus autem, cum eos criminandos existimat. Quod si et hoc impudenti obstinatione dicant, quid dicturi sunt quod eum non sequuntur in condemnatione sancti Joannis Constantinopolitani, ejusdem Theodori condiscipuli, de quo tanta et talia locutus est, ut quod commemoramus sola nos excusare causæ necessitas possit? Rescribens quippe beato Attico, hujus regis civitatis episcopo, dicit: « Legens litteras a vestra reverentia missas, cognovi^a nomen Joannis in sacris diptychis scriptum^b. Interrogans autem inde venientes, cognovi non in ordine

tim Isidori Pelusiotæ suavis, partim divino, ut aiant, visu admonitus, Joannisque nomen synodo convocata diptychis apposuit, ut ex Niceta philosopho narrat Nicephorus, apud quem Attici quoque et Cyrilli novæ litteræ leguntur lib. xiv, cap. 26 et 27.

^b Græca Cyrilli, ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλτοις. Atticus etiam μυστικῶς δέλτους appellat. Nicephorus ἐκκλησιαστικῶν διβιβλίων, de Alexandro Antiocheno loquens cap. 25:

laicorum, sed in episcoporum taxari. Præsciens autem, et apud me ipsum cogitans, si regulis sanctorum Patrum, qui Nicæam convenerunt, concinnant qui hæc fecerunt, et paululum mentis oculum ad magnam illam congregationem eorundem sanctorum Patrum extendens, video omnem illam congregationem velut quibusdam oculis abnuentem, et omni virtute prohibentem nos concurrere in hujusmodi consensum. Qualiter autem sacerdotibus Dei connumeretur, et induatur illorum sortem, qui de sacerdotio pulsus est? vel qualiter in ordine erit pontificum, qui ab ecclesiasticis muris exclusus est? Qui rursus in consequentibus ejusdem epistolæ dicit: Jube ex catalogo episcoporum Joannis nomen auferri. Si enim nihil hoc esse arbitramur, non contristet etiam apostolorum chororum traditor eis connumeratus; introducto autem nomine Judæ, ubi nobis Mathias ponitur? Si ergo nemo, excludens Mathiam, scribit Judam in apostolorum choro, maneat et servetur rogo post beatæ memoriæ Nectarium secundus gradus beati Arsacii, ut non per violentiam introductum hujus nomen excludat beati memoriam. Item inferius dicit: Non igitur connumeretur deponis Jechonias cum David, et Samuele, et prophetis; neque quia inepte placuit Eudoxii cadaver^a in sanctis locis deponere, ideo et nos profanum sicut et sanctum introducamus. Hæc amarissima beati Cyrilli verba, Christianis mentibus aversanda, quæ contra suavissimum Ecclesiæ patrem, melle Attico dulciorem, sui oblitus Cyrillus effudit, non sine tristitia coacti repetimus, quoniam causas cum suis auctoribus jam sepultas in præjudicium Chalcedonensis concilii, resuscitare quidam et ad contentiones reducere voluerunt. Nam quis memorare non horreat quod Cyrillus Joannem, et, quod est crudelius, jam defunctum, pro nefas! Judam, Jechoniam, profanumque vocare non trepidat, et eum conferens Eudoxio hujus urbis Ariano, sicut fertur, episcopo, ab ecclesiasticis muris dicit exclusum? Qui pro unitate servanda Ecclesiæ quam dilexit, maluit suæ causæ ferre jacturam. Nam si eam vellet asserere, sicut erat vitæ probabilis et facundiae singularis, habens etiam magnam gratiam populi Christiani, cui pro meritoribus suis meritis erat acceptus, et defensionem sedis apostolicæ, sine cujus erat judicio condemnatus, facile posset obtinere victoriam, quæ illum etiam fugientem est persecuta post mortem. Sed metuens ne, absolutus aliorum judicio, per obstinationem adversariorum suorum non recipere ab aliis, atque ita quibusdam et communicantibus, quibusdam vero aversantibus ejus communionem, Ecclesia scinderetur, pro ejus utilitate sciebat se episcopum factum,

πρῶτος τῶν Ἰωάννου προσαγορίαν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δι-
θύροις ἐτάχθη. Cyrillus idem postea, κατάλογον τῶν ἐπισκόπων, quia in diptychis inscripta erant nomina episcoporum.

^a Ariani, episcopi Constantinopolitani. Hujus reliquias in apostolorum templo conditas fuisse scripsit Atticus: Οὐδὲ γὰρ τὴν Δαβὶδ εἰδὼς ἢ ἐντε-

^a Cod. Veron., *damnantem*.

A elegit consultissime, et admodum mirabili pietate, cathedram episcopatus sui relinquere; quam ut per ejus defensionem unica Christi divideretur hæreditas. Sed vix mundo a scandalis, per quæ Joannes pro talibus meritis, Judas, Jechonias, ac profanus dicitur, et Eudoxio Ariano episcopo comparatur. Quale porro illud est, quod beatus Atticus nomen decessoris sui Joannis, non in ordine laicorum, sed in episcoporum, quasi contra regulas sanctorum Patrum qui in Nicæa convenerant, taxasse culpatur? Et hinc asseritur inter laicos eum ascribere debuisse, quod non liceat ab ecclesiasticis muris exclusum in ordine habere pontificum; neque Judæ traditoris nomen in apostolorum choro introducere, sive Jechoniam cum David et Samuel et prophetis connumerare. Quasi vero, si Joannes ab ecclesiasticis muris esset exclusus, et Judas atque Jechonias habendus, ipsorum Patrum regulis conveniret ut taxaretur vel in ordine laicorum. Quia vero non negatur Joannes quocunque ordine in sacris diptychis interim debuisse taxari, sufficienter et ipsius criminantis sui testimonio probatur quod nec ab ecclesiasticis muris exclusus, nec Judas vel Jechonias dici debuerit, et profanus. Cum autem, sicut diximus, isti nimii dilectores, et ultra modum Cyrilli sequaces, non sequantur ejus exemplum in causa Constantinopolitani Joannis, quomodo in condiscipulo ejus Theodoro Cyrillum secuti existimentur? Intelligis igitur, Augustinè, quod Ecclesiæ conturbatores evidentissimam conviventiam suam, quam Eutychianis contra sanctum concilium præstant, nequidquam exemplo beati Cyrilli obumbrant nitantur. Nam cum ille Joannem dicat profanum et ab ecclesiasticis muris exclusum, isti eum habent, sicut habendus est, virum admirabilem et maximam gloriam merentem; Theodorum vero cum idem dicat virum admirabilem et maximam gloriam merentem, isti eum habere voluat profanum et ab ecclesiasticis muris exclusum.

CAPUT II.

Quod in Theodori damnatione Cyrillum sequi non debeant, cum illum in Diodori damnatione merito non sequantur, quem Patres et principes orthodoxi commendant, soli Apollinaristæ hæretici cum Juliano Apostata vituperant.

D Quid etiam quod, sicut jam memoravimus, ita dicunt ab eodem Cyrillo reprehensum esse Theodorum, ut sanctum quoque Diodorum, magistrum ipsius Theodori, pariter ab eo et in eadem causa dicant fuisse culpatum? Si igitur auctoritatem Cyrilli secuti sunt, Theodorum damnantes, quanquam dicere non audeant quod ille Theodoro anathema dixerit, cujus etiam scripta anathematizare prohibuit, quare tamen,

μοῦ τοῦ Σαούλ κηδεῖα οὕτε τοὺς ἀποστόλους ὁ τῆς τοῦ Ἀριου ἀσεβείας ὁπαδὸς Εὐδόξιος, ὑπὸ αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον κείμενος. Nihil enim Davidi obfuit honorifica Saulis sepultura, neque apostolis Arii impietatis sectator Eudoxius sub ipsum altare conditus. Hoc ergo ut ἀδίκως et contra canones factum merito improbat Cyrillus.

non Diodorum quoque damnaverunt? An quia ipse non est laudatus in Chalcedonensi concilio, non eum judicaverunt esse damnandum; Theodorum vero damnaverunt, quia et in epistola hęc quam pronuntiavit orthodoxam, et in decretis synodi Orientalis quę approbavit idem Chalcedonense concilium, invenitur laudatus, ut auctoritatem ipsius concilii hęc damnatione calcarent? Ita plane est, et hoc negare nullus sapiens potest. Nam prius utique et amplius magistrum ejus Diodorum damnarent, velut communis erroris auctorem. Verum ego promere non omitam, qualecunque illud est, quod hic videri potest eorum defensionem competere. Fortassis enim dicentes: Si quis non anathematizat Theodorum Mopsuestię et ejus dogmata, in eo quod adjecerunt, eosque qui aut similia ei sapuerunt, sanctum Diodorum intelligi voluisse dicentur. Sed cur, obsecro, si auctoritatem¹ secuti sunt beati Cyrilli, magis et prius Diodorus magister ejus nominatus non² est, ut ita saltem decerneretur; si quis non anathematizat Diodorum et ejus dogmata, anathema sit, velut quibus male Theodorum dicitur imbuisse; et deinde sequeretur, eosque qui aut similia ei sapuerunt, aut sapiunt. Nunc autem in Theodoro ejus discipulo intentio aperta et manifesta dirigitur, Diodorus vero non dinumeratur, vel si et ipse subintelligitur abdicandus. Deinde sic beatus Cyrillus in accusationem sancti Diodori aliquid scripsisse dicitur, ut nihil in ejus defensionem scripsisse dicitur; in accusationem vero Theodori sic aliquid scripsisse dicitur, ut etiam in ejus defensionem scripsisse monstratur. Clarum est itaque, si videre velimus³, quod propterea, non denominato Diodoro, Theodorum cum suis dogmatibus, et eos qui ei non dicunt anathema, damnaverunt, quia laudatus est et in epistola venerabilis hęc quam synodus pronuntiavit orthodoxam, et in epistola Orientalium Patrum quibus auctoritatem præcipuam detulit. Alioquin, si error consideretur qui fuisse jactatur amborum, idem Diodori qui Theodori dicitur. Si persona magistri atque discipuli, aut solus, aut prius nominatum condemnandus erat auctor erroris. Si auctoritas beati Cyrilli, Diodorus evidenter et sine ambiguitate culpandus; contra quem sic inveni dicitur, ut pro illo non inveniatur alia Cyrilli sententia. Cur igitur adversus Theodorum nimis, adversus Diodorum nihil?

D Quis in hęc paululum cordatus attendens non statim factionis hæreticę dolo intelligat, quod solus denominatus est in causa communi Theodorus; cum si non uterque⁴, sed alter eorum denominandus esset, Diodorum potius denominari deceret? Et idcirco frustra negatur, quod lucet omnibus, et luce clarius, vel si nolimus, apparet, quoniam ut hęc agerentur contra Theodorum, non Ecclesię opus erat judicare de mortuo; sed hæreticis potius Chalcedonensi præjudicare concilio. Quod si dicunt propterea se non

A ausos fuisse condemnare beatum Diodorum, quoniam, sicut et inferius ostendemus, optimum et maximum testimonium habet sancti Athanasii, et Petri atque Timothei Alexandrinorum antistitem, et Basili Cæsariensis, et Joannis Constantinopolitani, et Epiphani Cyprii, et episcoporum Ægyptiorum, qui in exilium relegati a Valente imperatore fuerant, et concilii centum quinquaginta sacerdotum, qui cum ipso Diodoro in hanc urbem contra Macedonium convenerant, quibus tantis ac talibus Cyrillus non erat præferendus, omitto nunc respondere, quod nec in causa Theodori solus Cyrillus tantis Patribus, quorum et ille testimonio commendatur, præferri debuerit. Hoc unum interim teneo, quoniam et ipsi docent, justa ratione dictante, beati Cyrilli se j dicitum reliquisse. Incipiamus itaque jam prædictorum venerabilium Patrum testimonia recensere, quibus commendatur Diodorus, quem cum Theodoro pariter et in eadem causa culpatum dicitur a Cyrillo, velut ea docentem quę Nestorius docuit: ut quia sine magistro suo eum quo illi causa communis est, non potuit juste Theodorus condemnari, cum probaverimus Diodorum non esse damnandum, multo amplius manifestum fiat omnibus pro solo præjudicio synodi Chalcedonensis, inique Theodorum fuisse damnatum. Beatus igitur Athanasius ita memorato sancto Diodoro scribit: « Domino meo filio et amantissimo consacerdoti, episcopo Tarsi Diodoro, Athanasius in Domino salutem. Gratias Domino meo, qui ubicunque suam doctrinam fundat, et maxime per filios proprios, qualem et te ipsum res ipsa demonstrat. Etenim antequam scriberet vestra reverentia, cognovimus quanta gratia facta est in Tyro per tuam perseverantiam; et congaudemus tibi, quia per te cognovit et Tyrus rectum verbum pietatis. Et ego quidem occasionem assumens scripsi tibi, dilectissime et amantissime. Tu vero quomodo me scribente non rescripsisti, miratus sum. Itaque non sis segnis scribere continue; sciens quia sicut filius requiescere me facis patrem, et sicut præco veritatis superlatiferas me. Et nihil contendas adversus hæreticos, sed silentio verbositatem illorum supera, mansuetudine malitiam. Sic enim sermo tuus, sale conditus, habebit gratiam: illi autem apud omnium conscientiam culpabuntur. » Quid hic decernit vestra justitia, serenissime imperator? Equumne censetis ut iste veritatis præco Diodorus, cui tantum congruet vir doctus et bonus Athanasius, livoris et invidiæ nescius, quoniam per ejus perseverantiam rectum verbum pietatis Tyrus quoque cognovit, et etiam hortetur eum scribere sibi continue, et requiescere ac in illo tanquam patrem dicat in filio, demonstrat velut hæreticus, qui et ipse culpatus dicitur a Cyrillo? Durum nimis est, ut hoc de vestra æquitate credamus. Nam et ipsi præsumptores iniquum esse videntur. Si vero magister Diodorus condemnari velut

¹ Cod. Veron., auctoritatem, sicut acta, secuti sunt, etc.

² In eodem cod. deest *non*.

³ Idem cod., si videre velimus, vel potius libera dicere velimus, quod, etc.

⁴ Idem cod., vel certe sed alter.

hæreticus juste non poterit, contra quem sic invelhi dicitur, ut pro illo non inveniatur alia Cyrilli sententia, quomodo in eadem causa, ut ferunt, pariter accusatus, nisi in præjudicium synodi Chalcedonensis, ejus discipulus Theodorus velut hæreticus damneretur, contra quem sic invelhi dicitur, ut etiam pro illo inveniatur alia Cyrilli sententia? Petrus quoque, successor ejusdem sancti Athanasii, scribens episcopo, et presbyteris atque diaconis, pro vera fide in exilio constitutis dicit: « Amor, quo circa vos in Christo gaudeo non permisit patienter ferre; imo etiam scribens veluti non scribens sum, et iterum ad scribendum compellor. » Et infra: « Conciliatoribus igitur vobis in his quæ incurrunt utrorumque: et quid oportet me facere sic semper perturbatum. Timotheo^a difamante se ipsum episcopum esse, ut per hoc confidens injuriet, et paternas leges infringat? Voluit enim me anathematizare, et Basilium Cæsareæ, et Paulinum, et Epiphanium, et Diodorum episcopos, et soli Vitali communicare. » Ecce etiam Petrus, Athanasii successor, æque nefarium ducit Basilium Cæsariensem, Paulinum Antiochenum, Epiphanium et Diodorum episcopos, tanquam propugnatores fortissimos veritatis, anathematizare, et Vitali Antiocheno alteri, quem Apollinaris ordinaverat, communicare. Quis igitur istum Diodorum, quem cum Basilio, et Paulino, et Epiphanio, ejusdem fuisse doctrinæ, Petro judicante cognovimus, vel si, ut ferunt, cum Theodoro culpatus a Cyrillo credatur, pro ejus sententia existimet esse damnandum? Aut quis Theodorum sine ipso Diodoro, cum quo dicitur, ut discipulus, a Cyrillo culpatus, pro ejus sententia, et non pro synodi præjudicio, existimet esse damnatum? Timotheus quoque, Petri successor, qui cum ipso^b Diodoro pariter aderat concilio in hanc civitatem regiam contra Macedonium congregato, sic ei scribit: « Domino meo per cuncta honorabili, et sanctissimo episcopo et consacerdoti Diodoro, Timotheus in Christo salutem. Virtutem tuam, et vitæ perfectionem, et zelum rectæ et apostolicæ tuæ fidei, pro dignitate prædicare nequaquam potero, etiamsi nihil properavero: non enim æquantur sermones et res. Vobis ex certo donatum est, non solum credere in Christum Jesum, sed etiam pro ipso pati. Hanc tuam rectam et beatam circa Deum voluntatem, et indeclinabilem circa pietatis mysterium conscientiam, olim vobis inesse, et divinus^c papa noster Athanasius attestatus est vestræ religiositati, et nos

suos discipulos adduxit ad amandam tuam perfectionem, et orare a Deo in multos annorum circuitus præservari vestram vitam, ad utilitatem Ecclesiarum Christi. » Perspicis, ut existimo, clementissime imperator (nam res omnino perspicua est), ejus virtutis, et perfectionis, et zeli circa rectam et apostolicam fidem Diodorus semper fuerit, quem cum Theodoro culpatum ferunt a beato Cyrillo, et quomodo ejus gloria simul cum ætate crescebat. Laudatur adolescens ab Athanasio, laudatur a Petro jam gravis, laudatur a Timotheo senex. Tota vita ejus fuit in laudibus, et post mortem ab Athanasii, Petri, Timothei successore cum Theodoro dicitur accusatus. Quis hoc possit æquanimitè ferre? quis patienter audire? Sed ab his melius avertimur, ut meliora potius attendamus. Delectat enim me hujus sancti viri Timothei verba repetere, quemadmodum et virtutem Athanasii successus et sedem, cum Diodoro diceret: Vobis ex certo donatum est, non solum credere in Christum Jesum, sed etiam pro ipso pati. Hoc quoque intulit dicens: Hanc tuam rectam et beatam circa Deum voluntatem, et indeclinabilem circa pietatis mysterium conscientiam, olim vobis inesse, et divinus vir papa noster Athanasius attestatus est nostræ^d religiositati, et nos suos discipulos adduxit ad amandam tuam perfectionem: in hoc dignum se probans Athanasii successorem, quod ejus testimonium non impugnans, adductus ab eo est ad amandum perfectionem Diodori, quem et ille dilexit, et ad orandum Deum, ut in multorum annorum circuitus vitam ejus conservaret, ad utilitatem Ecclesiarum Christi. Sed aliarum quoque civitatum episcopos transeuntes, quale etiam sanctus Basilius Cæsareæ Cappadocke, Diodoro testimonium perhibeat, debemus advertere: qui scribens ad Patrophilum episcopum Ægensis Ecclesiæ^e dicit: « Diodorum autem velut nutrimentum beati Silvani ab initio accepimus. nunc autem diligimus et prædicamus propter gratiam Verbi quæ ei adest, per quam plurimi ad eum convenientium meliores efficiuntur. » Idemque scribens ipsi Diodoro dicit: « Legi libros a tua honorabilitate transmissos, et secundo quidem admodum insiti, non solum propter breviter, ut pote qui si circa omnia debilis, sed etiam quia variatur sententia, et facile eo^f discernuntur e contrario oppositiones et ad eas responsiones; et est oratione simplex, et sine ullo sermonis cothurno: quod convente mihi visum est Christiani stylo, non ad ostentationem, sed ad

^a Apollinaris discipulo, cujus mentio fiet lib. vii, cap. 3, et de quo Damasus papa in epistola ad Orientales: *Quid est cur abdicationem Timothei a me rursus requiratis, qui etiam hic iudicio sedis apostolicæ, Petro quoque Alexandriae episcopo præsentem, abdicatus est una cum magistro suo Apollinare?* Et in epistola Orientalium ad Rufum Thessalonicensem episcopum in actis synodi Ephesinæ: *Ὁ τρισμακάριος Δάμασος παθὶλὸν Ἀπολιναρίου, καὶ Βιτάλιον, καὶ Τρόφιον*

τοὺς ἀίρετικοίς. Citatur etiam in Eclogo Anastasii Polemon impius, Apollinarii discipulus, κατὰ Τιμωθείου σὺμμωθῆτος αὐτοῦ.

^b Apud Basilium epistola 92 corrupte legitur: Πατροφιλω ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Ἄγαις, pro ἐν Ἀγαις. Ægis etiam vocat Plinius lib. v, cap. 27. Est autem Ægensis civitatis Cilicie II. Quæ vero sequitur, epistola est Basilii 167, ad Diodorum scripta, cum adhuc presbyter esset Antiochiæ.

^c Cod. Veron., beato Diodoro.

^d Idem cod., divinus vir, papa, etc.

^e Idem cod., vestra.

^f Idem cod., in eo

utilitatem hominum conscribentis. » Et infra : « Certum enim habeo, quod qui tantum habes scribendi studium, etiam alia scripturus es. Nam neque qui scribendi occasiones generent desunt vobis : nobis autem suave et amabile est legere vestra scripta. » Et post pauca : « Direxi autem nunc per lectorem majorem codicem, primum pertransiens eum, sicut mihi possibile fuit. Minorem autem tenui, volens eum describere, et non habens ad presens aliquem velociter scribentium : nam usque ad tantam paupertatem pervenerunt invidiosa Cappadocum. » Cum vero istum Diodorum, quanquam dicatur cum Theodoro, imo præ Theodoro, sicut ejus magister, fuisse culpatus; tamen quia sic eum diligit ac prædicat vir sanctus et doctus Basilius, et quia sic honorat propter gratiam Dei, per quam plurimi ad eum convenientes meliores efficiebantur; et quia scripta ejus legere ita suave illi et amabile fuit, ut etiam ea sibi describeret ad legendum; fautores hæreticorum cum suis dogmatibus nequaquam damnare præsumunt : multo minus Theodorum, ob ea quæ superius memoravimus, nisi in præjudicium synodi Chalcedonensis, cum suis dogmatibus damnare præsumerent. Agendum veniamus et ad illud os autem eum Constantinopolitani Joannis, quem Dominus Antiochenus episcopus, sicut in sequentibus ostendemus, discipulum Diodori fuisse testatur : in quo potissimum doctrina tanti magistri suæ prohibitæ et virtutis dedit indicium, et cujus fecundum pectus copiosiore spei satoris ubertate respondit, ut quantis ipse quoque Diodorum præconiis extulerit advertamus. Nam sic de illo in quodam sermone locutus est : « Sapiens iste et fortissimus doctor, nuper infirmitate corporis exposita super sedem istam ascendens, de me sermonis fecit exordium, baptistam me Johannem dicens, et vocem Ecclesiæ, et virgam Moysi, et alia horum plurima de me dixit. Et ipse quidem laudavit, vos autem acclamastis. Sed ego procul sedens, amarissime suspiravi. » Et post aliquanta : « Sic etiam imperatores faciunt aliquoties, et sibi aptum diadema auferentes, filiorum imponunt capitibus; atque ita cum viderint minus infantile caput quam corona est, cupiunt eis tantummodo imponere, quamvis incongruæ, eo ipso solum satisfaciennes animo suo : auferentes deinde, sibimet ipsis imponunt. Quoniam ergo et pater hic coronam sibi competentem atque sedentem nobis imposuit, et major nostro capite apparuit; ex nostro eam capite detrahentes, aptam hujus patris capiti imponimus. Joannis enim nomen apud nos, intellectus autem apud ipsum est; et appellationem quidem nos suscipimus, philosophiam autem ipse possidet. Propter hoc et ipsius appellationis justior magis ipse sit hæres quam nos. Synonyma enim, non nominum communitio, sed rerum cognatio facere consuevit, etsi nomina differant. » Et infra : « Quia ergo indubitanter ista est regula, et integra definitio synonymorum apud Scripturam divinam, ago ostendemus qualiter

morem æmulatus est Joannis sapiens iste noster pater, ut cognoscatis quoniam et appellationem illius juste ipse possidere debet. Non erat illi mensa, neque lectus, neque domus super terram; sed neque huic aliquando fuit; et hujus rei nos testes sumus, qualiter omne tempus advixit, apostolicam demonstravit vitam, nihil proprium habens, sed a sociis semper nutritus : ipse in oratione et doctrina Verbi permanens prædicabat. Ille trans fluvium prædicabat in desertis : et iste trans fluvium aliquando civitatem omnem eddens, saluferam doctrinam docebat. Habuit ille in custodia, et capite diminutus est propter fiduciam quam pro lege habebat : sed etiam ista sæpius illa patria fraudatus est, propter fiduciam quam pro fide gerit; sæpius etiam capite diminutus est propter eandem causam, etsi non re ipsa, proposito tamen. Non enim sufferunt veritatis inimici ejus linguæ virtutem, decem milia semper præstruebant insidias, et ex omnibus eum liberavit Dominus. Age itaque, jam linguam ejus audiamus : hanc ipsam propter quam et periclitatus est, et salvatus. Illam linguam, de qua si quis dixerit quod de terra promissionis dixit Moyses, nullatenus peccat. Quid ergo de illa dixit? Terra fluens lacte et melle : hoc etiam de istius lingua dicendum est, lingua fluens lacte et melle. Ut igitur lacte et melle saturerur, hic noster jam quiescat sermo, et audiamus lyram et tubam. Quando enim suavitatem sentio verborum, lyram appello hujus vocem; quando vero fortitudinem intelligentiarum, tubam quamdam bellicam, et talem qualem habebant Judæi, cum Jericho muros destruerent. Sicut enim tunc tubarum sonus, igne velocior super lapides irruens, omnia consumebat : sic et ejus vox, non minus quam illa tuba, super molimina hæreticorum irruens, hoc est, disputationes illorum evertit, et omnem altitudinem extolentem se adversus scientiam Dei. Quod ne per nostram magis linguam quam per hujus hæc dicamus, jam hic noster sermo quiescat, gloriam dantes Deo tales nobis tribuenti doctores. » Hanc eloquentissimi Joannis in Diodorum præcipuam laudem, per quam nobis doctrinam ejus commendavit et vitam, quanquam minus decorem suum, pro necessitate ipsius interpretationis, vel etiam pro interpretis facultate, servaverit; meis tamen longe imparibus verbis commendare superfluum puto. Hoc solum nobis considerare sufficiat, quod Joannes cum baptistæ Joanni conversatione ac martyrio comparans, et suum nomen in illum transtulit et coronam. Qui rursus in alio sermone de ipso suo magistro Diodoro dixit : « Non superflue, sicut apparet, sermones prolixos expendimus. Sed enim in martyrum celebratione commonemur etiam vivi martyris vicini martyrio fluminis spiritualis. Vivus est enim iste martyr, et martyr, siquidem mortuus est sæpius proposito. Videte ejus membra mortificata, videte figuram circumferentem quæ sunt hominibus, et sensum habentem angelicum. » Et post aliquanta : « Sed re-

¹ Cod. Veron., demonstrans.

vertamur ad martyrem istum iterum propter quem A et ista diximus. Quomodo itaque mortuus est mortificans membra sua, et conculcans naturæ cupiditates in humano corpore, et angelicam nobis demonstrans vitam? Si autem vultis videre quia et re ipsa mortuus est, recordamini illius temporis quando bellum asperum adversus Ecclesiam exsurrexerat, et exercitus movebantur, et arma præparabantur, quando transfugium omnes congregabantur. Tunc ipse exiens, et velut terris ante posita, vel scopolus quidam altus et magnus ante alios stans, et contrariorum suscipiens fluctus et resolvens. in tranquillitate cæterum corpus Ecclesiæ custodivit, repercussiens tempestatem, et præstans nobis quietum portum. » Hunc itaque vivum martyrem, ac sæpius martyrem, et mortificatione membrorum continuum martyrem, solamque figuram circumferentem hominis, vitam vero angelicam demonstrantem; quem etiam velut turrim in prælio, adversus inimicum fidei stantem, et ingentem scopulum, Joannes ejus discipulus dicit, in quem contrariorum fluctus resolverentur illi; nunquid justum existimas, pie princeps, talem retributionem laborum et certaminum suorum de Christi Ecclesia meriri, ut ab ea velut hæreticus excludatur? Non arbitror. Et tamen in præjudicium synodi Chalcedonensis, idcirco jactatur exclusus fuisse Theodorus, quod a Cyrillo sectator ejus fuerit judicatus. Sunt adhuc multa pro eodem sancto Diodoro magni Joannis dicta, quæ ad alia præoperantes omittimus. Epiphanium quoque Cyprium, virum doctissimum scimus scripsisse de hæresibus libros, in quibus et auctores earum et causas diligenter exposuit, et non solum Diodorum velut auctorem alicujus hæresis minime denotavit, verum etiam in litteris suis tali eum honore dignatus est, ut filium eum et discipulum et successorem Eliæ aliorumque prophetarum pronuntiaret, et propinquam illis a Domino gratiam diceret consecutum. Unde conveniens videtur ut hoc, sicut in aliis fecimus, ex epistolæ ipsius tenore monstremus. « Domino meo honorabili fratri et sacerdote Diodoro, amabili episcopo, Epiphanius a in Domino salutem. Gratiam majorem præstans, quam accipiens, petebat Dominus a Samaritana aqua bibere: ipse fons extans, juxta puteum sedebat, et fatigatus ex itinere veniebat, ut consequenter præsentem sermone, incarnationis non excederet veritatem. » Et post paululum: « Sed etiam ejus discipuli et servi, a quibus aliquid petebant, magis eis dabant quam accipiebant ab eis: et alloquebatur quidem Elias, qui erat figu-

ra proprie¹ Domini, et necessariorum quantum opus erat exigebat mensuram; superabundanter autem replebat præbentem sibi benedictionem, a vidua² petens panem, per occasionem autem petitionis præstans abundantiam benedictionis: sic et tua honorabilitas nostram exiguitatem petens, magis das quam sumis. Subministrans quidem, tua ad Deum postulatio cap-saci nostro indeficientiam ex parvo præstat, et hy-driæ indeficientem ex parvissimo cumulum largitur. Petis itaque in principio epistolæ tuæ, honorabilis, de lapidibus in rationali superhumeralis sacerdotis super pectus Aaron dispositis et insertis, et³ eorum, et nomina, et colores, et species, et loca, et ad pietatem ducentes ipsorum lapidum contemplationes, et unusquisque lapis pro quali tibi ordinatus erat, et unde inventus est, et ex qua patria. Et, sicuti dixi, nobis quidem harum rerum difficilis fuit omnino, velut illi viduæ propter paupertatem, inventio. Sed sicut illi per benedictionem miraculum contigit, et Samaritanæ pro aqua sensibili Domini mysterium⁴ revelabatur: sic et nobis exiguis exstantibus, sed novo intellectu et nova cognitione et nova ratione, abundantia undique effecta est, veluti ex magna imbrum effusione per orationem Eliæ et aliorum prophetarum, quorum et filius et discipulus et successor existis, honorabilis, suscipiens propinquam illis hanc gratiam a Domino, et nobis per orationem attribuens. » Non parvi esset indicii, clementissime imperator, vel si aliorum Patrum testimonia defuis-sent⁵, nullius auctorem hæresis existisse Diodorum, quod eum Epiphanius, vir sagacissimus et in doctrina catholicæ fidei laudabiliter diffamatus, non memoraverit inter hæresiarchas, quando neque illos qui ante adventum Domini novas doctrinas instituerunt, omiserit. Cum ergo tanta fuerit industria ejus atque scientia, ut antiquos etiam qui temporibus Judæorum nova docuerunt, hæreticos non taceret; quomodo præsentem Diodorum magistrum Theodori præteriret, si novæ doctrinæ quam Nestorius secutus est, fuisset inventor? Super hæc autem adjici-mus etiam episcoporum Ægyptiorum qui in Diocæsarea exsulabant⁶ sub Valente imperatore, magnum pro sancto Diodoro testimonium. Nam cum adversus Apollinarem scriberent monachi in Nitria constituti⁷, hæc post aliquanta dixerunt: « Mirabilis vero Apollinarius tales litteras ex nomine nostro suscipiens, suscipiens etiam et propriam epistolam in nomine Adelphi et Isidori, juxta votum suum, in tantum nos contempsit, ut ipse postea auderet suis

¹ Hinc liquet ad Diodorum Tarsensem scriptum fuisse ab Epiphanio libellum *περι των Δωδεκα Αιδων*, de Genomis 12 vestis Aaronicæ, et libello præmissam hanc epistolam: cujus hodie pars tantum edita est in vulgatis cum nudo nomine Diodori.

² Ulpicium episcopus Ægypti sub Valente, Aria-

³ Cod. Veron., *proprii*.

⁴ Idem cod., *a vidua quidem*.

⁵ Idem cod., *ut eorum*.

⁶ Idem cod., *domum mysteriorum*.

norum impulsu, Magni comitis sacrarum largitionum opera in exilium ejectos, ac Diocæsareæ oppido Palæstinæ habitare jussos, aut or est Petrus Alexandrinus in epistola circulari, cujus partem recitat Theodoretus lib. iv Historiæ, cap. 20.

⁷ Cod. Veron., *nobis defuissent*.

⁸ Idem cod., *monachis in Nitria constitutis*. His enim scribunt episcopi Ægyptii in Diocæsarea sub Valente exsulantes.

riteris accusa eirreprehensibilem et religiosissimum Archiepiscopum Antiochiæ Paulinum, qui semper communicavit ter beato papæ nostro Athanasio et omnibus in Occidente orthodoxis episcopis. Nobis autem ex acceptione talium litterarum commotis, et habentibus de accusato vel hæresis vel schismatis suspicionem, sæpe volueramus illi rescribere. Sed dum hæc aguntur, ex dispensatione Dei demonstratæ sunt nobis et inscriptæ ejus dispositiones et definitiones de fide, consonantes eis quæ antea multo venientes ad nos de ipso nobis Apollinario dixerant, habentes se non recte de incarnatione Salvatoris. Ad hæc etiam et alias litteras, in quibus accusavit venerabilem Archiepiscopum Cypri Epiphanium orthodoxum, et communicantem semper beatissimo papæ nostro Athanasio. Adhuc etiam et sanctissimum Tarsensem, et communicantem similiter beato papæ nostro Athanasio, et nostrum ipsorum episcopum¹ Diodorum abjudicavit² injustæ per proprias litteras, si non abstinisset a communione ante dictorum orthodoxorum episcoporum Paulini et Epiphanii. His etiam consideratis quæ confessores isti loquuntur, confiteri debemus condemnandum non esse Diodorum, quem videmus a talibus et pro talibus adjudicatum. Non enim decet Apollinaris hæresiarchæ nos inveniri socios, vel irreprehensibili et religiosissimo Paulino Antiochiæ et venerabili episcopo Epiphanio Cyprio contrarios: ut ejus memoriam non communicemus, velut hæretici, qui propterea condemnatus est ab hæretico, quod non abstinisset a communione ante dictorum orthodoxorum. Accedit etiam nostræ considerationi auctoritas concilii 150 episcoporum, in hanc regionem civitatem contra Macedonium congregatorum, inter quos erat sanctus iste Diodorus. Accedat quod in Ecclesiæ pace, plenus dierum, cum gloria magna defunctus est. Et nimis audax profecto videbitur, ut contra horum omnium auctoritatem, talis ac tantus Ecclesiæ doctor pro Cyrilli querelis anathematizetur velut hæreticus: quod et istos iudices mortuorum considerasse credendum est. Sed cum pro liadem querelis, vel si verum sit, non nisi prius excluso magistro Diodoro, excludi ejus discipulus possit: quomodo ab ipso solus Theodorus non ad eversionem synodi Chalcedonensis credatur exclusus? Hieronymus quoque noster, vir admodum doctus, qui etiam tantæ fuerat lectionis, ut omnes aut pene omnes, sive, in Græco sive in Latino eloquio divinarum Scripturarum tractatares legeret, scripsit librum cujus est titulus De viris illustribus, in quo non solum catholicos, sed etiam

hæreticos memoravit, qui de Scripturis sanctis in utraque lingua aliquid conscripserunt: non tacuit³ qui hæresum fuerint conditores, quive assertores, vel qui etiam a quibusdam ut hæretici accusarentur, aliis contra defendentibus. Qui tamen sanctum Diodorum nec in suspicionem hæresis venisse retulit: de quo sit ait: « Diodorus Tarsensis episcopus, dum Antiochiæ esset presbyter, magis claruit. Exstant ejus in Apostolo commentaria, et multa alia, ad Eusebii magis characterem pertinentia: cujus cum sensum secutus sit, eloquentiam imitari non potuit propter ignorantiam sæcularium litterarum. » Consonat autem hic sermo beati Hieronymi, quo refert eloquentia minorem Diodorum fuisse, verbis quam memoravimus beati Basili, quibus eidem Diodoro scribens de libro quem ei miserat, dixit: Quia variatur sententiis, et facile in eo discernuntur contrario oppositiones, et ad eas responsiones, et est oratione simplex, et sine ullo sermonis cothurno: quod convenire mihi visum est Christiani stylo, non ad ostentationem, sed ad utilitatem hominum scribentis. Et abundaverant quidem nobis, ad demonstrandum quod proposuimus ista quæ dicta sunt. Verum quia nihil debemus, vel gloriæ ipsius beati Diodori, vel causæ cognitioni⁴ minuisse, qualiter etiam prædecessores vestri religiosi principes, Gratianus, Valentinianus, et major Theodosius, cū fuerint attestati, omittendum esse non credimus. Qui cum scriberent ad Auxonium proconsulem Asiæ de restituendis ecclesiis, ita post aliquanta dixerunt: « Soli illi habeant ecclesias, qui communicant Nectario⁵ Constantinopolitano, et Timotheo Alexandrino, et Pelagio Laodiciæ Orientis, et Diodoro Tarsi, et totius concilii sub vicario Asiæ constituti, et Amphilochio episcopo Iconii, et Optimo Antiochiæ. In Pontico vero concilio, Helladio episcopo Cæsareæ, et episcopo Melitina Orosio, et Gregorio Nysseno, et Terentio Scythiæ⁶, et Martyrio Marcianopolitano⁷. Qui vero et eandem fidem non honorant, veluti hæretici ab ecclesiis excludantur, et nunquam deinceps ad eas revertantur. » Oportet enim undique post hanc legem purgatam esse apud omnes Christianorum religionem. Cum igitur isti religiosi principes hoc esse certum iudicium statuerint, ut si quis non communicaret beato Diodoro, eadem quæ Theodorus sentienti, hæreticus haberetur: qua nunc ratione statutum est, ut si quis Theodorum Mopsuestiæ, et ejus dogmata, eosque qui aut similia ei sapuerunt aut sapiunt, non anathematizat, hæreticus habeatur? Quia vero Diodorus, veritatis

¹ In Codice Theod. l. 3, de Fide catholica, ubi existat hoc rescriptum, perperam alium est Terentio. In vulgatis vero exemplaribus synodi Constantinopolitanæ Gerontius appellatur; sed in codice Aniciensi Terentius recte, ut hoc loco. Fuit autem Tomorum

² Cod. Veron., coepiscopum.

³ Idem cod., adjudicavit.

⁴ Idem cod., Ubi non tacuit.

⁵ Idem cod., convictioni.

⁶ Idem cod., episcopo Constantinopolitano.

⁷ Idem cod., Marcianopolitano. Martyrius Marcianopolitanus in Mœsia subscripsit synodo Constantinopolitanæ anno 381, sub Theodosio Magno.

maxima predicator, in virtute Dei per arma justitiae, a dextris et sinistris, Apostolo docente, beligerare didicerat: attonde, quaeso, clementi-sime imperator, quemadmodum per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, foris semper et animosa intentione ecurreris. Nam, sicut ab Ecclesiae doctoribus semper approbatus est, et ab haereticis accusatus, ita etiam semper a religiosi principibus laudatus, et vituperatus ab impiis invenitur. Julianus etenim Christo perfidus imperator, sic Photino haeresearchae adversus Diodorum scribit: « Tu quidem, o Photine, versimilis videris, et proximos salvare, benefaciens nequaquam in utero inducere^a quem credidisti Deum. Diodorus autem Nazaraei magus, ejus pigmentibus manganes acuens irrationabilitatem, acutus apparuit sophista religionis agresis. »
 Et post paululum: « Quod si nobis optulati fuerint dii et deae, et musae omnes, et fortuna; ostendemus infirmum et corruptorem legum, et rationum, et mysteriorum paganorum, et deorum Inferorum; et illum novum ejus Deum Galilaeum, quem aeternum fabulose praedicat, indigna morte et sepultura, deudatum confecta a Diodoro delictis. » Sicut autem volent errantes convicti fingere quod arte magis quam virtute^b vincantur, sequitur dicens: « Iste enim malo communis utilitatis Athenas navigans, et philosophans imprudenter, musicorum participatus est rationem, et rhetoris confectionibus odibilem adarmavit Haquam adversus coelestes deos, usque adeo ignorans paganorum mysteria, omnemque miserabiliter imbibens, ut alunt, degenerum et imperitorum ejus theologorum piscatorum errorem. Propter quod jam diu est quod ab ipsis punitur diis. Jam enim per multos annos in periculum conversus, et in corruptionem thoracis incidens, ad summum pervenit supplicium. Omne ejus corpus consumptum est: nam malae ejus conciderunt, rugae vero in altitudinem corporis descenderunt: quod non est philosophicae conversationis indicio, sicut videri vult a se deceptis, sed justitiae pro certo, deorumque poenae, qua percutitur competenti ratione, usque ad novissimum vitae suae finem asperam et amarum vitam vivens, et faciem pallore confectam. » Sanctorum testimonio Patrum in episcopis episcopi supra cognovimus, quorum judicium sequi debeamus in causa Diodoro Theodoroque communi, utrum Athanasii, Petri, Timothei, Basilii, Joannis, Epiphani et Aegyptiorum episcoporum apud Diocæsaream pro vera fide exsulantium, et Constantinopolitani concilii, nec non doctissimi viri Hieronymi; an

^a Nempe absurdum ducebat impius apostata Deum hominem fieri. At contra Cyrillus, Julianum refutans lib. vi, divini consilii et sapientiae fuisse docet, ut cum humanam naturam susciperet, humanam in ea omnem pompam gloriamque contemneret. Aliam quippe rerum aestimationem nobis esse, aliam Deo. *δοκασωμεν*, inquit, *ὁ γινώσκῃς, καὶ ὅτι ἐστὶ κατ' ἐμὰς ἐν λόγῳ τοῦτο καὶ θεῶν οὐκ ἔστι τὰ καὶ ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ. Ἐγνώσκῃς δὲ παντελῶς τὸ μεσολαβοῦν, καὶ τὸ τίς*

^b Cod. Veron., *veritate*.

A Apollinaris et discipulorum ejus, qui neque si catholici fuissent, tantis praeferi debuerant. Nunc ex principibus principes cognoverunt, quorum magis in eadem Diodori atque Theodori causa judicium debeant sequi: utrum Gratiani, et Valentiniani, et majoris Theodosii, an Juliani apostatae sacrilegi, qui propterea Photinum verisimilem et salutis proximum dicit, quod non, ut Diodorus, in uterum induceret quem crediderat Deum. Quis autem ferat, accuratum a Juliano Diodorum quod Deum natum de virgine lateretur, accusari etiam a Christianis tanquam hoc negaverit? vel quis audiens Julianum Diodoro comminantem, quod Jesum Galilaeum Deum aeternum praedicaret, quem mortuum et sepultum negare non poterat, et dicentem propterea illum puniri a suis diis summo supplicio, quod miserabiliter imbibens theologorum piscatorum errorem, talia praedicaret: a Christianis quoque judicet abdicandum, velut qui Jesum Galilaeum hominem tantum, non etiam Deum esse crediderit? Hanc itaque fautoribus haereticorum proponimus optionem, ut aut eligant imitari venerabiles Patres et religiosos principes, et cum eis Diodorum et Theodorum probent; aut, si Apollinarem magis et ejus discipulos, atque Julianum, diligenter sequi, non saltem propter aliud Diodorum culpent, nisi propter quod eum Apollinaris et ejus discipuli, atque Julianus, crediderant esse culpandum. Quod si culpae non possunt Diodorum quia Jesum Nazaraeum, quem in duabus naturis Deum credidit, in uterum induxit, ipsum dicens aeternum, quem sepultum et mortuum: quomodo juste Theodorum ejus discipulum damnare potuerunt? Eandem enim amborum causam, et unam accusationem fuisse testantur amborum. Proinde vel sero desinant Theodorianos vocare qui tantorum Patrum testimonium secuti sunt, ut Diodorum^a minime condemnare praesumerent. Caeterum nimium duri et obstinati cordis est, nec approbantibus Diodorum, consequenter etiam Theodorum nec reprobantibus, credere, ut eis nec sicut laudati sunt a sanctis Patribus laudent, nec propter quod damnati sunt a sacrilegis dampnent. Verum ecce sicut probas, serenissime imperator, etiam si demus eis, ut volunt, Theodorum Mopsuestenum episcopum a beato Cyrillo fuisse culpatum, nemini vel parum intelligenti videbitur, quod ut eum sub anathemate condemnarent, ipsius beati Cyrilli judicium secuti sunt, quod in sancto Joanne Constantinopolitano ejus condiscipulo et magistro Diodoro^b spernunt: sed potius quia praedictum Ecclesiae quaesierunt, ut ejus condemnatione sancta

θίας δόξης ἀνωκευμένον, καὶ τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας τὸ μικροπρόπίς, etc.

^b Diodorum enim Cyrillus in epistola priore ad Succensum aperte affirmat, cum Macedonianam errorem exueret, in alterum incidisse, qui postea in Nestorio ejus discipulo damnatus est, ut filios duos statueat, alterum de semine David natum ex sancta Virgine, alterum proprium Filium Dei Patris.

^a Item cod., *Theodorum*.

synodus Chalcedonensis, quæ neque ipsum, neque A laudatricem ejus epistolam condemnavit, Nestoriana fuisse videretur,

CAPUT III.

Quod Vigilus papa ex itinere scribens, Ibae ac Theodori damnationem improbat atque emendat; et quod diversæ provinciae Vigilium ne hoc pateretur contestate sint.

Hoc est autem mirabile, ut postquam horum condemnationem fecerunt, dicerent quod Ecclesiam Romanam consulerent, et sententiam Vigilii ejus præsulis expectarent: cui, quantum ad illos attinet, non permisit censere quod senserit: ante statuentes, ut si quis Theodorum Mopsuestiae, cum suis dogmatibus et epistolam venerabilis Ibae non anathematizat, fiat anathema. Sed ecce jam veniens ex itinere quod ei videbatur edixit, et facti hujus auctori a correctionem tumultuarie suæ transgressionis indixit; et nisi citius quod male factum est auferatur, etiam vindicaturum se esse prædixit, protestans et dicens cum Apostolo Timotheo: *Ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, et ego inveniar a vobis qualem me non vultis (II Cor. XII, 20)*. Propter quod et de vestra clementia, summis precibus summoque admsu, per suos legatos petit, sicut eum venientem diversæ provinciae contestate sunt, ne patiamini stare quod factum est. Tale siquidem ipsius facti crimen esse judicavit, ut illo doctoris gentium testimonio duceret arguendum, quod discipulo Timotheo scribens dicit: *Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt (I Timoth. VI, 20)*. Quid ergo adhuc quaeritur utrum contra fidem et synodum Chalcedonensem factum fuerit quod dolemus, quando ille cujus dicebatur expectari sententia, profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt, in ipsius facti auctoribus judicaverat arguendas? Denique beatum Dacium Mediolanensem episcopum, quem hinc reversum in Sicilia se vidisse perhibuit, et alios sacerdotes suos, sed et venerabilis memoriæ Stephanum diaconum^b, quem

Romanæ Ecclesiæ, cui per Dei gratiam præsidet, hic habuit responsalem, et per multos Ecclesiæ filios approbavit, quod se pro hac causa a venerabilis Mennæ, hujus regni civitatis episcopi, communione suspenderit, et eos qui ei communicaverant sub debita satisfactione suscepit. Quod non faceret, nisi contrarium synodo Chalcedonensi, quod factum est, sicut et alii, judicaret. Non autem solos quos memoravimus sanctos et venerabiles viros hoc secum judicasse monstravit, quando non tacuit quod Romana quoque universitas egredientem, quod venientem Africa etiam atque Sardinia, quanquam non per eas transierit, per ipsius tamen consiliarium publica eum contestatione pulsaverint, sicut Hellas et Illyricus^c provinciae per quas venit, ut nullatenus novitati quæ facta est acquiescat. Non ergo civilis hæc causa credenda est, nec talis quæ pro Ecclesiarum pace ferenda sit, sed quæ merito judicetur contra ipsius catholicæ fidei statum hæreticorum subreptione commota, pro qua pars maxima orbis Christiani, quæ potuit, primum inter primos Christianos sacerdotem publica contestatione pulsavit. Et Romana quidem universitas atque Africa, priusquam ipsius Romani antistitis acceperimus epistolam, non parvo jam cognoveramus indicio, quid de hujus facti novitate sentirent. Nam venerabiles Pelagius et Anatolius, Romani diaconi, debitam officio suo et loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, laudabilis in Christo memoriæ Ferrando Carthaginensi diacono^d scripserunt, ut habito de hac causa diligenti tractatu, cum reverendissimo ejusdem Ecclesiæ Carthaginensis episcopo, vel aliis quos et zelum fidei et divinæ Scripturæ sciret habere notitiam, consulentibus respondere, quid observandum in commune omnibus videretur. In ipsa vero consultationis epistola non tacetur quod hæc immisionem Acephalorum, quos, ut diximus, Semieutychiianos significantius appellare possumus, contra Chalcedonense concilium et decreta papæ Leonis, mota fuerint per eos qui sub nomine catholico ipsorum parti studium præbent. Sed et ille qui consultus fuerat rescribens interrogantibus, retractandam non esse docuit epistolam quam universalis synodus approbavit: quoniam si fieret, non ipsius tan-

^a Mennæ patriarchæ Constantinopolitano, qui primus damnationi trium Capitulorum assensit, ob eamque rem a Vigilio litteris ex itinere castigatus, quatuor deinde mensium excommunicatione ab eodem multatus est, ut Anastasius in Historia ecclesiastica refert ex Theophane.

^b Narratur eadem in epistola Vigilii ad Mennam, cujus partem recitat Facundus contra Mutianum. Successerat Stephanus haud multo ante Pelagio item diacono, qui apocrisarium sellis apostolicæ complures annos egit Constantinopoli. At Stephanus non diu hoc munere functus est, obiit enim priusquam Vigilium appelleret.

^c Post hæc etiam de eadem re in Illyrico habita est synodus. Victor Tononensis in Chronico: *P. C. Basilii anno 8, Illyricana synodus in defensione trium Capitum Justiniano Augusto scribit: et contra Illyricanam synodum rescriptum edidit Justinianus, ut testatur Isidorus de Viris illustribus, cap. 18.*

Clarum hoc tempore habitum Ferrandum in Ec-

^d clesia Carthaginensi Victor idem notat anno 6 post consulem Basilium. Exstat ejus epistola ad Anatolium diaconum urbis Romæ, sed diversi argumenti. Hujus vero, ut apparet, mentio est in duodecim auctorum catalogo, qui subdi solet Isidori libello de Viris illustribus. *Ferrandus, inquit, ad Pelagium et Anatolium Romanos diaconos consulentes eum utrum liceat quemquam damnare post mortem, edidit rescriptum ubi inter alia sic locutus est: Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore mortis hujus accusatus et damnatus, antequam mereretur absolvi de Ecclesia raptus est, absolvi non potest ulterius humano iudicio. Si quis accusatus ante diem sacri examinis repentina vocatione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est iudicio reservari. De hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam: cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas; sed si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas.*

tum, sed omnium conciliorum statuta deducerentur a libi oblectum, nihil absconditum fuit : exspoliato denique corpore, magnum illud fidei percepimus et servare spondimus sacramentum : et non sola voce, verum etiam totius habitu corporis, profiteremur

CAPUT IV.

Quod contra synodum Chalcedonensem factam esse trium Capitulorum damnationem, ipsi etiam qui consenserunt primates et episcopi Orientis agnoverint : quos redarguit quod imperatori non restiterint.

Verum hoc insolitum non est, ut vel apostolica sedes temeratores paternæ sententiæ tanquam excedentes a fide corripere, vel incontaminati quique et ab hac præsumptione penitus alieni, contestatione publica de tali facto quererentur, et pronuntiarent, quod si hoc semel admissum fuerit, non tantum Chalcedonensis, sed omnium conciliorum definitiones constare non possint. Illud est insuetum, illud mirabile, illud in quo magna vis veritatis apparet, quod ipsos quoque præsumptores internis conscientiæ stimulis fateri coegit, ad destructionem synodi Chalcedonensis hæc fuisse composita. Nam primus confirmator eorum Mennas Constantinopolitanus episcopus, cum adhuc cunctaretur scripto^a, sicut præceptum fuerat, eis præbere consensum, contra synodum Chalcedonensem fieri protestatus est. Sed et posteaquam consensit, a prædicto venerabilis memoriæ Stephano Ecclesiæ Romanæ diacono et apocryphario conventus, cur priori sententiæ suæ contrarius acquieviset his quæ ante culpaverat, et de quibus se nihil acturum sine apostolica sede promiserat; sub ea se conditione cessisse, et juratum sibi fuisse respondit, quod chirographum suum reciperet, si hæc Romanus episcopus non probaret. In quo satis ostendit de iudicio se potius humano quam divino esse sollicitum. Sed nunquid, vel si propriam manum Romano episcopo non probante recipiat, nihilque illi quod metuit de iudicio humano contingat, ideo sententiam Dei iudicis atque ultoris effugiet? Nunquam hoc ei alterius secreta juratio, sed sola correctio sua præstabit. Semel Deo juravimus, imperator, cum baptizandi in morte filii ejus spondimus nos fidei qua salvati sumus, custodire depositum. Adversus hanc igitur dare vel accipere juramentum, magnum perjurii crimen est. Nam si nimis terribile creditur cum ita secum homines fœdus ineunt in jusjurandum, ut aliquos inter pacta baptizari faciant : quid de illo juramento credendum est in quo sumus cum Deo depacti, et nos qui juravimus baptizati? Sed et ipsam tanti mysterii quæso consideres actionem : quemadmodum lavacro regenerationis ablundi, in conspectu Dei et sanctorum angelorum stemus, occulta dedecoris Ecclesia teste damnant^s. Nihil

ibi oblectum, nihil absconditum fuit : exspoliato denique corpore, magnum illud fidei percepimus et servare spondimus sacramentum : et non sola voce, verum etiam totius habitu corporis, profiteremur exuisse nos hominem veterem cum actibus suis. Cur itaque nunc actum cui renuntiavimus, veteris hominis resumentes, nescio quid extraordinarium in aperto de ipsa fide paciscimur, Ecclesia ignorante, quæ testis fuit, quando nos illam simpliciter servaturos palam et nudi juravimus? Quis porro auctoritatem contemnere possit istorum? quis dubitet talium sequi sententiam, videns quoniam libere ab eis et intrepide veritas prædicatur¹? Zoilus quoque Alexandrinæ urbis antistes, cum Romanum episcopum venire cognosceret, obviam illi ad Siciliam misit, conquerens necessitate se ad ipsius decreti affirmationem fuisse compulsum : quod hic ei, postquam venit, idem Romanus episcopus in facie palam, nobis quoque inter alios præsentibus, exprobravit. Nec non et Ephremius Antiochenus, cum primum ei mandaretur, ut hoc etiam ipse rescribendo firmaret, consentire noluit. At postquam ei denuntiatum est quod excludendus esset, nisi faceret, sui potius honoris quam veritatis, dilector inventus est. Quid etiam Petrus Hierosolymitanus? nonne publica notitia refert quoniam conveniente ad se multitudine monachorum, juratus pronuntiavit, quod si quis eidem decreto novitio consentiret, contra Chalcedonense concilium faceret? nec tamen se ab ejus consensione suspendit. Hoc autem, velut hæreditarium, de prævaricatione primæ illius mulieris cognoscimus esse contractum, quæ prius interdictum sibi fuisse respondit, ne de ligno quod erat in medio paradisi comederet, et postea quod ipsa illicitum pronuntiaverat usurpavit, ac viro ut comederet persuasit. Et quid dicemus ad hæc? nisi quod ipse Dominus dixit : *Verumtamen veniens Filius hominis, putas inveniet fidem in terra* (Luc. xviii, 8)? Jam vero de aliarum civitatum episcopis quid loquamur, qui et cum scribere compellerentur, palam reclamaverunt contra magnam synodum fieri : et post subscriptionem, memorato Stephano Romano diacono libellos dederunt, sedi apostolicæ transmittendos, confitentes in eis quod a Constantinopolitano episcopo coacti subscriberent; qui si a vestra pietate quærantur, poterunt et apud vos nostris assertionibus attestari. Unde non solum ipsi qui hæc fecerunt, sed et illi etiam qui facientibus communicando consentiunt, de ignorantia semetipsos excusare non possunt, et frustra dissimulant, frustra se dicunt nescire quod factum est, sive lucra temporalia diligentes, sive gratis suas animas negligentes. Cui enim non

^a Ad hunc locum spectat quod ait in libro contra Mutianum : *Commemorare quod alibi fecimus, quomodo sive Mennas Constantinopolitanus, sive Zoilus Alexandrinus, sive Antiochenus Ephremius, et Petrus Hierosolymitanus, antequam vel consentirent vel cederent, testati sunt fieri non debere. De his eni*

quatuor ordine docet, ac mox etiam de cæteris episcopis : nam omnes ad trium Capitulorum damnationem compellebat imperator, cum muneribus ditaret assentientes, reluctantes exauctoraret aut plecteret exsilio, ut est apud Liberatum in extremo breviario.

¹ *Cod. Veron.*, prædicatur a quibus sub fidei commissio de fidei causa decernitur?

sufficiat ad cognoscendum causæ meritum, sola confessio transgressorum, et verbis publice facta et libellis exposita? Manifestos habent errores eorum qui verisimilibus argumentis, quasi constanter sua errata defendunt; et iste illis incognitus esse potest, auctorum suorum confessione damnatus? His omnibus accedit et confessio Domitiani Galatæ, Ancyrensis olim episcopi, quem confessum diximus quod ejus complices Origeniani ad Ecclesie conturbationem ista moliti sunt. Nam in libello quem ad Vigilium scripsit, conquerens de his qui contradicebant dogmatibus Origenis, asserentis animas humanas ante corpora in quadam beata vita præexistisse, et omnes quæ sue in æterno supplicio destinatæ, in pristinam beatitudinem cum diabolo et angelis ejus restitui; dicit etiam hæc: « Prostraverunt ad anathematizandos sanctissimos et gloriosissimos doctores, sub occasione eorum quæ de præexistentia et restitutione mota sunt, dogmatum, sub specie quidem Origenis, omnes autem qui ante eum et post eum fuerunt hujusmodi dogma defendere, id implere nullo modo voluerunt: sed talem relinquentes conflictum, conversi sunt ut moverent adversus Theodorum qui fuit Mopsuestenus episcopus, et moliri coeperunt quatenus anathematizaretur et ille, ad abolitionem, ut putabant, eorum quæ contra Origenem mota constituerat¹. » His autem consideratis, clementissime imperator, quis non intelligat quoniam, si Ecclesiarum primates quorum confessiones memoravimus, pro veritate constarent, facile de vobis possent obtinere ne fieret, quod frustra se, non voluntate fecisse causantur. Quasi vero propter hoc tantum ordinati sumus episcopi, ut ditemur principem domus, et cum eis inter maximas² potestates consedeamus, tanquam divini sacerdotii privilegiis fulti: sicubi autem fallacis malignarum quæ nullis temporibus defuerunt, aliquid eis inter tantas reipublicæ suæ curis subreptum fuerit, quod Ecclesie Dei præjudicet, vel Ecclesie pacem turbet: non eis debeamus pro ipsorum salute quæ sunt vera suggerere, et si necesse fuerit, religionis auctoritate resistere, ac patienter offensionem quoque illorum, si acciderit, sustinere. Et ubi erit illud propheticum: *Loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam* (Psal. cxviii, 46)? nisi forte pastores quidem ad lac et vellera, ad avertendas vero laporum insidias et tuenda ovilia, desertores.

Quid enim jam passi fuimus, vel quid pati ab imperatore Christiano timuimus, pro ejusdem fidei

quam tenet defensione certantes? Enim vero dici forsitan ab alio posset, quod spiritus quidem promptus, caro autem infirma, diu cruciatus ferre non potuit: ut prona sit indulgentiam succumbentibus tribuere uniuscujusque conscientia sui fragilitas. Solet enim de humanis cordibus, pro devotione sui fidelis exordii, si non perseveret usque in finem, veniam pusillanimitas impetrare. Sed in hac causa quid tandem potest excusationis obtendi? Præsertim cum vestra clementia, sui cognomenti non immemor, in ipsis quoque contradicentibus sibi hæreticks nihil egerit inclementer. Si quid igitur ob hanc causam aliquis pertulerit, illorum magis est invidiosis suggestionibus imputandum, qui dissimulantes ab aliis, unum sibi solum contradicere querebantur. Quasi vero non statim, ut meditatio facti hujus innotuit, Christianæ plebis offendit auditum, ut unus hoc voluisse³ facere diceretur, tanquam magnæ et singularis esset justitiæ, non condemnare tot venerabiles⁴, qui contra Chalcedonense concilium hoc fieri cognoverunt, palamque detestati sunt⁵. Qui tamen subscripserunt definitionibus libri in quo dictum est: « Si quis dicit hæc nos ad abolendos aut excludendos sanctos Patres qui in Chalcedonensi fuere concilio, dixisse, anathema sit; » atque ita semetipsos anathema fecerunt, qui dicentes adversus sanctos Patres qui in Chalcedonensi fuere concilio, hæc esse conscripta; assenserunt, ut si quis hoc dicit, fiat anathema. Quod si hoc etiam non fuisset, nunquid inter canones atque statuta quibus de rebus divinis decernitur, haberi debet, ut si quis de conscriptor, quicumque sit aut dicatur, illas libri aliter crediderit quam vult ipse conscriptor, anathema sit vel hæreticus, cum si videbatur ita decerni ac dici deberit, ut anathema fieret, si quis ad abolendos aut excludendos sanctos Patres qui in Chalcedonensi fuere concilio, eis quæ in memorato libro dicta sunt uteretur. Nunc autem, ne quis talibus dictis resisteret, omnibus interdicitur queri: uti vero eis ad exclusionem sanctæ synodi, nulli negatur. Verum quia, sicut prædixeramus, tam epistolam venerabilis hæc et Theodoretici scripta quam Theodori ejusque dogmata in præjudicium synodi Chalcedonensis probavimus esse damnata: illud etiam, quod secundo partitionis loco promisimus, hoc volumine terminato jam debemus ostendere. Quoniam frustra negatur eandem epistolam a synodo fuisse probatam; sed Eutychiani, ut nobis illuderent, hoc mendacium per suos seminare fautores.

¹ Cod. Veron. et ms. constiterant.

² Idem cod., maximas vel supra maximas.

³ Idem cod., noluisse.

⁴ Idem cod., venerabiles Patres, cum et ipsi, quem-

admodum dictum est, ut sint inexcusabiles, contra Chalcedonense, etc.

⁵ Idem cod., testati sunt.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod epistolam Ibe orthodoxam revera pronuntiarit synodus Chalcedonensis, falsoque dicant adversarii ab ea non fuisse susceptam.

Intende nunc, Auguste, quam manifesta et multiplici ratione hoc etiam demonstratur, quod sequenter me demonstraturum esse promisi, quoniam hæreticorum fautores aperto mendacio nos decipere voluerunt, ut dicerent epistolam venerabilis Ibe a concilio Chalcedonensi ^a non fuisse susceptam. Ubi dum recitarietur, ex præcedentibus gestis, apud reverentissimos Photium et Eustachium, atque Uranium episcopos habitis, quæ contra memoratum episcopum Ibam protulerat Theophilus diaconus, qui ejus adversarius exstebat consentibus episcopis, talis est data sententia: «Cognovimus ex sententia reverentissimorum episcoporum ^b Ibam reverentissimum episcopum innoxium demonstratum. Lecta enim ejus epistola, cognovimus eum esse orthodoxum, et ob hoc decernimus, et honorem ei episcopatus, et Ecclesiam de qua injuste et absens expulsus est, instaurari.» Vides quomodo nobis hæretici per suos satellites voluerunt illudere, ut hanc epistolam jactarent susceptam a concilio non fuisse; cum palam sit quod ex ejus lectione conscriptor ejus Ibas innoxius et orthodoxus ab ea fuerit judicatus, et ob hoc eum et honorem episcopatus, et Ecclesiam recipere decreverit, de qua injuste fuit expulsus. Scierunt igitur Ecclesie pietatem ferre non posse, si condemnauda diceretur epistola quam synodus approbavit; vel potius ipsa synodus, propter quod eam judicavit orthodoxam. Non enim ipsam tantummodo Ibe epistolam, sicut jam diximus, quasi Nestorianam culpam et abjicere præsumperunt; sed approbatores quoque ejus qui eam rectam dicunt, et anathemati non subjiciunt. Et qui magis intelligendi sunt ejus approbatores, quam Patres qui Chalcedona convenerant et eam judicaverunt orthodoxam? Hæc igitur scientes, et arbitrati quod ita possint in ipsius epistolæ damnationem catholicorum consensus adducere,

^a Ibe episcopi et epistolæ ipsius causa discussa est actione 9 et 10 synodi Chalcedonensis; relectisque gestis quæ apud Tyrum et Berytum in eadem causa præcesserant, Ibas innoxius, epistola, ut Faevudus ait, orthodoxa pronuntiata est. Quibus consentanea sunt quæ Innocentius Maronice episcopus scribit in collatione Constantinopoli habita inter orthodoxos et Severianos his verbis: CONTRAD. *Et Ibas ergo juste susceptus est a Chalcedonensi concilio? Erisc. Ibas et accusantium eum judicium ex imperiali auctoritate delegatum est Photio episcopo Tyri, et Eustachio episcopo Beryti, et Uranio Imerinæ civitatis episcopo. Qui reverentissimi viri et nimium horrentes Nestorii blasphemias, cum omni diligentia discutiennes eum, immunitatem et sine culpa eum decreverunt, si ut et acta ipsorum et relatio manifestat. Quem ergo judices justificaverant, quemadmodum concilium poterat condemnare? Epistolam tamen concilio suspectam fuisse docet.*

¹ Cod. Veron., Eustacio, vel Eustathio.

A jactaverunt quod a magno concilio suscepta non fuerit, cum in eo rursus ita pronuntiatum noverimus: «Ex his quæ nuper lecta sunt clarum est quia reverentissimus Ibas innocens est ab omnibus quæ ei illata sunt, et ex relecto rescripto epistolæ quod prolatum est ab ejus adversario, orthodoxa apparuit ejus dictatio.» Nunquid ergo adversus istas evidentissimas super epistolam memoratam sententias, cum post ejus condemnationem exprobrare nobis cœperint hæretici, quod epistolam nostro judicio Nestorianam synodus Chalcedonensis pronuntiavit orthodoxam, possemus dicere falsum esse, et econtrario demonstrare, quod eam ipsa quoque reprobaverit atque damnaverit? Advertis igitur, imperator, quod inimici justitiæ illudere voluerint Ecclesie Christi, et avocare nos a veraci assertionem, qua defendi eadem epistola melius et fortius potest, atque divertere ad falsæ denegationis inane suffugium, ut nunc interim affirmarem eam Nestorianam, negantes a concilio esse susceptam, et postea convicti ab eisdem manifesto et impudenti mendacio, quia suscepta est, nihil jam restaret quod in ipsius concilii defensionem respondere possimus. Et ideo non recipimus mendacii consilium, neque nos similis hæretici valebant efficere. Nam et susceptam dicimus, et quod omnino fuerit suscepta monstramus: quia verax semper est Ecclesie pro veritate defensio, nec unquam fuit indigna falsitatis. Ante vero nobis discutiendum est cujusmodi sint ea quæ per suos fautores ad nostram deceptionem jactaverunt, ut eam denegarem esse susceptam. Primum itaque videamus utrum nobis dicendum sit aut credendum, quod persuadere conati sunt, quia epistolam non venerabilis Ibe, sed nescio quam scripturam postulationis et deprecationis, quam Photio et Eustachio ¹ et Uranio episcopis omnis clerus Edessense civitatis pro ipso Iba episcopo miserat, synodus pronuntiavit orthodoxam. Sed quid respondebimus, cum postea vel ipsi, vel hi quibus favent hæretici, nobis dixerint quod illa scriptura, postulatio et de-

Recessita, inquit, præfata epistola in Chalcedonensi sancto concilio, non aliter prævidit suscipi eum propter suspiciones in ea insertas, nisi et ipse Nestorium et omnia decreta ejus anathematizasset. Et postquam anathematizavit, tunc susceptus est in sancto concilio. Unde et synodus v generalis, quæ eandem epistolam actione 6 liquido damnat ut hæreticam, non dissimilem Chalcedonensis concilii de ea sensum vult fuisse, posthabitis, ut ait, iis quæ unus aut alter pro illa dixerant, orthodoxam videlicet appellantes.

^b Verba sunt legatorum sedis apostolicæ, qui sententiam primo loco dixerunt. Quæ deinde subjiciuntur, *Ex his quæ nuper*, Maximi sunt Antiocheni. Illa denique, *Dudum quidem ex relectis*, Eunonii episcopi Nicomedensis. Quas easdem episcoporum sententias profert etiam et examinat Vigilius in constituto.

precatio a omni clero Edessensæ civitatis synodali-
 bus gestis appellata sit, sententia vero synodi ex
 relecta ejus epistola orthodoxum eum apparuisse
 testata est : et quia illam postulationem et depreca-
 tionem, ab omni clero Edessensæ civitatis ad Pho-
 tium et Eustachium atque Uranium episcopos datam,
 Ibas episcopus prose recitari petivit ; sententia vero syno-
 nodi, sicut eadem quæ posuimus verba declarant, de
 rescripto epistolæ ipsius Ibas quod prolatum est ab ejus
 adversario, pronuntiavit, quod orthodoxa apparuit
 ejus dictatio? Facillime itaque probabunt, si tamen
 ulla probat one hic opus est, aliud esse quod pro se
 recitari petivit Ibas episcopus, et aliud quod contra
 eum protulit qui ejus adversarius existebat. Sed et
 hoc adjicient quia nec attinebat ad rem ut de postu-
 latione et deprecatione cleri Edessensæ civitatis pro-
 nuntiaretur, quod orthodoxa esset ejus dictatio, cum
 potius super epistola Ibas sententia synodi expecta-
 retur utrum eam hæreticam an orthodoxam judica-
 rent. Cum ergo et illud objicerent, quod similiter in
 eadem synodo dictum est : Dudum quidem ex relectis
 innoxius demonstratus est reverentissimus Ibas ; in
 quibus etenim visus est culpæ male loquens beatissi-
 mum Cyrillum, in posterioribus recte confessus res-
 puit illa quibus culpaverat ; nunquid econtra mutire ?
 nunquid respirare valebimus? Quid enim Ibas epi-
 scopus in illa postulatione et deprecatione quam pro
 illo clerus omnis Edessensæ civitatis miserat, locutus
 fuerat de beato Cyrillo, quod diceretur in posteriori-
 bus respuisse? Si quis autem legat ejus epistolam ad
 Marim Persam datam, quam in sequenti libro pone-
 mus, ibi hæc omnia recognoscit. Verum ecce, si ¹
 multiplicibus documentis ostendent quod epistolam
 Ibas synodus orthodoxam judicavit, de qua ipse Ibas
 fuerat accusatus ; nunquid ostendimus et nos, ubi
 omnis clerus Edessensæ civitatis accusatus est, quod
 non orthodoxam postulationem et deprecationem
 pro ipso Iba episcopo miseri, ut necessarium synodo
 videretur de illa pronuntiare, quod orthodoxa fuerit
 ejus dictatio? aut etiam si hoc posset ostendi, approba-
 tio postulationis et deprecationis illius Ibam episcopum,
 et non ipsos deprecatores absolveret. Nam et ipsius
 sententiæ recitare verba debemus, si forte, quemad-
 modum super Ibas epistolam factum est, aliquis Pa-
 trum dixit in illa synodo : Scriptura postulationis et
 deprecationis omnis cleri Edessensæ civitatis ortho-
 doxa nobis apparuit. Sed nihil tale valebimus osten-
 dere, et optime scimus quia necesse non erat illam
 postulationem et deprecationem orthodoxam pronun-
 tiari, de qua nulla talis quæstio vertebatur ; sed ut
 nos ad illius epistolæ condemnationem hæreticorum
 fautores inducerent, ista fluxerunt. Nam quare Iba
 episcopo accusato, omnis clerus Edessensæ civita-
 tis pronuntiaretur orthodoxus ; aut orthodoxo pronun-
 tiato omni clero Edessensæ civitatis, Ibas absolveretur

episcopus? Denique fraude se ista jactasse, etiam ipsi,
 extorquente veritate vel inviti, vel nescii, prodide-
 runt. Nam post multas et varias suas adinventiones,
 post labores magnos et infructuosos, quibus ad de-
 ceptionem facilius apertam lucem verbis inanimis
 obscurare conati sunt, in eodem libro suo dixerunt :
 « Culpans Joannes hæreticus sanctam synodum, ostenditur eadem quidem sapere sicut ad Marim
 epistola : confitentem autem eam expulsam atque de-
 structam a sancta synodo, confitetur etiam similiter
 expulsum ab ea et Theodorum impium Mopsueste-
 num. Et quoniam calumniatores non respiciunt in
 ultimo ordine definita, sed ante perfectum judicium
 a quibusdam forsitan dicta ; oportet cognoscere re-
 ctam habentes intentionem, quia in synodis nihil præ-
 B judicant, quæ ante perfectum judicium a quibusdam
 forsitan dicta sunt, eis quæ ab omnibus simul in ul-
 timo definiuntur ordine, licet dissona communi appa-
 rent calculo. Denique sanctus Anatolius dixit quia
 Dioscorus non propter fidem damnatus est, et hoc ne-
 que præjudicium communi calculo synodi fecit, neque
 Dioscorum ab adjudicatione liberavit in Eutychis per-
 manentem perversitate. » In his igitur omnibus, omitto
 nunc arguere, quod in hoc libro nescio quis Joannes
 hæreticus non est probatus eadem sapuisse, sicut ad
 Marim epistola, vel quia ita sapuerit esse detestandum.
 Omitto quia nec illud probatum est, quod jactatur
 idem Joannes fuisse confessus, prædictam epistolam
 destructam atque expulsam a sancta synodo. Omitto
 quia nihil Theodoro præjudicat quod eum similiter
 C a synodo expulsam dixisse fertur, quoniam si ab illo
 exigeretur, probare non posset. Hoc est unum, quod
 volo dicere, quia licet trepidis et inconstantibus ver-
 bis, prodiderunt scire se quod a synodo epistola illa
 suscepta sit, sed ut nobis illuderent illa omnia con-
 fluxerunt. Nam quomodo nescientes de illa synodum
 protulisse sententiam, dicerent quod in synodis nihil
 præjudicent, quæ ante perfectum judicium a quibus-
 dam forsitan dicta sunt, eis quæ ab omnibus simul
 in ultimo definiuntur ordine? Ergo, licet quibusdam
 dissonantibus, scire se tamen confessi sunt de vene-
 rabilis Ibas epistola synodum judicasse. Quod etiam
 in posterioribus ejusdem sui libri similiter produnt,
 ita dicentes : « Et hæc quidem dicta sunt, ut osten-
 deretur omnibus quia in his quæ factæ sunt synodi,
 D vel si qua, ut sæpe contingit, dissonantia ab judi-
 cantibus facta fuerat, at tamen nullus ea quæ per par-
 tes dicuntur attendit, sed ea quæ ab omnibus ultimo
 definiuntur in ordine. » Verum nobis sufficit eorum
 dolos etiam ipsis consentientibus cognovisse. Cæterum,
 nec istis adinventionibus assentimus. Primum qui-
 dem, ne cum illis non solum mendaces, sed etiam in
 ipso mendacio deprehendamus instabiles, ut dicamus,
 non de Ibas epistola, sed de scriptura postulationis et
 deprecationis omnis cleri Edessensæ civitatis, syno-
 dum appellatur, quam interpres synodi nunc instruc-
 tionem reddit, nunc suggestionem. »

¹ Διδασκαλία καὶ παράκλησις παρὰ παντός τοῦ κλήρου
 τῆς Ἐδεσσηνῶν μητροπόλεως. Sic enim inscripta est.
 In clericorum porro subscriptionibus διδασκαλία τοῦ

¹ Cod. Veron., ecce ipsi multiplicibus.

dum pronuntiasse^a; sed in synodis nihil præjudicare A
quæ ante perfectum iudicium a quibusdam forsitan
dicitur. Deinde quia inveniuntur eadem^a super
epistola Ibas^a sententiæ, non ante perfectum iudicium,
sed in ultimo, sicut dicunt, ordine promulgatæ; et
non aliquorum, sed omnium ease, quibus nullus est
refragatus. Exigitur enim a nobis atque dicitur: Pro-
bate concilii dissonantiam, quam dicitis; ostendite
ubi quibusdam pronuntiantibus orthodoxam esse
Ibas epistolam, alii contradixerunt quod impia fuerit
et profana; et post dissonantiam quam dicitis ante
perfectum iudicium factam, concordem in ultimo
sententiam synodi demonstrate, Nestorianam hanc
et blasphemam epistolam respuentis: alioquin Nes-
toriana etiam illa synodus fuit, quæ talem epistolam
orthodoxam iudicavit. Apparet igitur quod, his om-
nibus mendaciis inaniter adinventis, non excusari, B
sed inexcusabilis potius videri tanta synodus possit,
tanquam nihil habeat quo defendi veraciter queat.

CAPUT II.

*Quod falso dicant Ibas negasse in iudicio episcopo-
rum Photii et Eustachii epistolam illam suam esse.*

Unde nec illud dicimus, quod item in sæpe dicto
suo libro, qui prænotatus est falso titulo nominis sui,
dixerunt, quia illam epistolam apud iudices Photium
et Eustachium suam esse negavit Ibas episcopus^b.
Quod et ipsum aperte falsum est, et si velimus con-
tra conscientiam dicere ab ipsis iterum qui hæc men-
dacia seminaverunt, similiter arguimur, qui postea
dixerunt: Ostendite nobis ipsa negationis ejus verba,
si dixit: Mea non est hæc quæ adversum me profer-
tur epistola; non ego eam scripsi, non ego dictavi. Os-
tendite etiam nobis accusatorum ejus replicationes,
quibus eum negantem de hac re, sicut de aliis quo-
que causis, convincere nitentur: ostendite etiam
quos testes, ut hoc ei probarent, adduxerint. Ostendite
quocumque sententiam per quam pronuntiaverunt quod
ideo illum absolvent, quia probari non potuit ejus
fuisse, quam suam fuisse inficiatus est^c: et quid horum
flagitantibus^d? nunquid in illis gestis apud Photium
et Eustachium^e atque Uranium habitis tale aliquid
continetur? An his omnibus nos deficientibus, illud
inaptum contra respondebimus, quod in suo libro
posuere dicentes: Inventa est autem in eisdem actis
apud Photium et Eustachium habitis, et satisfactio Ibas^d
ad hæc dicentis, quia post unionem Orientalium et
sancti Cyrilli nullam injuriam adversus eum fecerit.
Et adjiciunt: Si ergo impiam epistolam post unionem
tempus significat, Ibas autem dicit quia post unionem

nullam injuriam adversus sanctum fecerit Cyrillum:
ostenditur aperte Ibas ad Mariam epistolam denegasse.
Porro hæc adinventio defixa omnino et irriskæ
digna est. Nam licet ante prolatam adversum se
epistolam in iudicio venerabilium Photii et Eusta-
chii atque Uranii episcoporum, hanc de nomine beati
Cyrilli altercationem reverentissimus Ibas cum ac-
cusatoribus suis habuerit, post prolatam vero adver-
sum se epistolam suam, nullum negationis verbum
contra retulisse doceatur: tamen non sicut ab istis
ad obscurandam veritatem, vel composita, vel atten-
nuata sunt verba, sic in illis gestis habentur: ubi
cum ei suus objiceret accusator Maras presbyter^e et
diceret: An non dixisti, quando flagitatum est in
secreto, bonæ memoriæ Cyrillum tanquam hæreticum
habuimus, et donec anathematizasset sua capitula
non recepimus eum? idem reverentissimus Ibas epi-
scopus respondit: Vere non sum memor; si autem
et^f dixi^g quia vere orientale concilium recepit eum,
postquam sua capitula retractavit. Et iterum, cum
prædictus Maras diceret eum de memorato beato Cy-
rillo dixisse: Hæreticum eum habuimus, donec sua
anathematizasset capitula; idem reverentissimus Ibas
episcopus dixit: Ego postquam sua capitula inter-
pretatus est, tantum abstinere ab anathemate viri:
quia et litteras ab eo suscepi, et litteras ei dæxi, et
communicavi mihi, et communicavi ei. Non ergo
negavit Ibas quod hæreticum eum aliquando fuisse
potaverit; sed hoc dixit quia post unitatem factam
abstinere ab anathemate viri, quod et illa epistola
manifestat. Non est autem idem quod Ibas episcopus
dixit: Ego postquam capitula sua interpretatus est,
tantum abstinere ab anathemate viri: Et quod isti
eum dixisse posuerunt, quia post unionem Orienta-
lium et sancti Cyrilli, nullam injuriam adversus eum
fecerit, quasi consequens sit, ut quia jam abstinui-
set Ibas ab anathemate beati Cyrilli, ideo nec credere
ante, nec postea dicere potuisset, quod aliquando
fuerit lapsus, quem potius conversum ab errore false
putaverat. Et propterea istud quoque commentitium
melius nos ulro respicimus, quam ab ipsis a quibus
adinventum est, cum nostra confessione postea re-
fellatur. Si autem quaeris, Auguste, cognoscere quod
non istis obscuris et captivis adinventioibus, sed
sua sponte conspicuis et evidentibus documen-
tis, quæ vere facta est negatio demonstraretur;
attende, quaeso, qualis fuerit super alio capitulo in
eadem controversia ipsius Ibas negatio, qualis etiam
contra replicatio accusatorum, qualis interlocutio ju-
dicum. Unde necessarium duxi ex eisdem gestis ali-

^a Forte eadem.

^b Non ausum esse suam dicere astruit etiam Justini-
anus in edicto, ἐν Χαλκηδόνι, κατηγορούσας Ἰβας μετὰ
τῶν ἀκήρυκτων τῆς αἰσεθῶς ἐπιστολῆς οὐκ ἐτάληται τανύ-

^c Cod. Veron., pronuntiasse quod orthodoxa fuerit,
et iterum de ipsa quidem epistola synodum pronun-
tiasse; sed in synodis, etc.

^d Idem cod., synodi sententiæ.

^e Idem cod., ejus fuisse illam epistolam, aut saltem

τὴν ἀκρίβοστοθα. Cæterum nihil tale in synodo v con-
tingitur. Et frivola est quam opponitur conjectura, sei-
teque a Facundo refellitur.

^f Forte, iterum dixi quia.

quia ipse Ibas suam fuisse inficiatus est.

^g Idem cod., flagitantibus ostendimus?

^h Idem cod., Eustacium, vel Eustathium. Sic etiam
paulo infra et alibi legendam est.

ⁱ Idem cod., et dixi, dixi quia, etc.

qua in hunc librum exempli gratia transferre, ubi A
 iudicatus Maras, unus ex accusatoribus ipsius Ibas
 episcopi, dixit ¹: « Quid habes de fide movere? Maras
 alloquens dixit ²: Non invidio Christo facto Deo; in
 quantum enim ipse factus est, et esse factus sum.
 Reverentissimi episcopi dixerunt: Confiteatur ³ reverentis-
 simus Ibas, si hæc ab eo prolata sunt. Reverentis-
 simus episcopus dixit: Anathema ei qui dixit et ei qui
 calumniatur, ego enim non dixi. Samuel dixit: Testes
 nobis existunt huius rei, ex quibus hic sunt: rogamus
 hos a vobis evocatos suscipi, et propria voce testari
 si eam ⁴ audierint hæc dicentem. Reverentissimus Ibas
 episcopus dixit: Doctes milites ego secari patior,
 quoniam dicere hoc verbum: absit hoc verbum me vel
 cogitare; sed scio ego quia unusquisque ex confessione
 salvatur. Reverentissimi episcopi dixerunt: In ecclesia
 dicis reverentissimum episcopum Ibas hæc dixisse? Samuel
 dixit: Consuetudo est in die sancto Paschæ, aut ante
 diem dare eam de manu clericis quædam pro festivitate:
 inde eam hæc dare solent, ad quibus primitus, et sic dat.
 Allostas est autem hæc et eorum omnibus et presentibus
 clericis, ut acciperent ea quæ pro festivitate dantur:
 et convincerentur ab aliquibus ex his clericis hic
 stantibus, qui hæc ab ipso audierunt dictum. Reverentis-
 simi episcopi dixerunt: Ante quantum tempus hæc dixisse
 reverentissimum Ibas episcopum profiteris? Samuel dixit,
 Sunt tres anni plus minus, quod dicta sunt. Attendis, Auguste,
 quemadmodum prius a iudicibus interrogatus sit Ibas
 episcopus, utrum ab eo prolata sit illa blasphemiam;
 quemadmodum etiam accusatores ⁵ adversus eum testes
 produci potuerunt; quemadmodum iudices quæsierint
 ab accusatoribus, quo loco, quo tempore, quibus
 presentibus hanc eam ⁶ blasphemiam dicerent protulisse:
 et illi pertinaces, et locum designant, et tempus memorant,
 et testes pronuntiant, et quoties hæc dicta, quoties
 replicata sint, ipsorum gestorum cetera satis ostendunt.
 Quid tale potuerimus probare super illa epistola
 lactura, ut dicamus quod eam prædictus Ibas suam
 fuisse negaverit, quam in tantum et ipsi iudices
 eius fuisse jam noverant, ut nec interrogandam eam
 putarent utram ipsius fuerit? Frustrataque, sicut
 dixi, sententia hæreticorum nos in hoc re voluerant,
 ut diceremus quod illam epistolam Ibas in iudicio
 episcoporum Photii et Eustachii atque Uranii suam

esse negaverit. Si autem in eorum iudicio non doceretur
 Ibas negasse quod ipsius fuerit illa epistola, quomodo
 istorum suasionibus acquiescentes dicemus quia eam,
 quod prius non fecerat, postea in synodo suam fuisse
 denegavit, ubi potius super ipsa inveniantur prolata
 sententiæ, et idem Ibas episcopus ejus relectione
 purgatur? Nam et hoc in suo libro ita dixerunt:
 « Sed etiam in sancta Chalcedonensi synodo volens
 Ibas liberum se ipsam de accusatione epistolæ
 demonstrare, post relectionem ejusdem, mor huiusmodi
 sermonibus hæc ait: Jubeat relegi litteras clericorum
 Edessenorum, ut cognoscatis quia ab his quæ mihi
 illata sunt alienus sum, et vim perferi: et relecta
 est quæ data est ab eo epistola clericorum Edessenorum,
 in qua testificabantur ei cum iurejurando, quia nulli
 concilii sunt adversus eam facta accusationis, neque
 cognoscunt eum contrarium quiddam rectæ fuisse
 fidei. » In quibus verbis, aliud prius advertendum
 est, quod ab illusione solita non recedant, ut illam
 scripturam, quam pro memorato Iba omnis clerus
 Edessæ civitatis obtulit, epistolam appellent ⁷,
 volentes per epistolæ nomen, in aliud nobis
 convertere sententiam synodi, quæ super epistola
 ipsius Ibas prolata est: ut credentes quod illam
 postulationem et deprecationem cleri Edessæ,
 potius quam memoratam epistolam, pronuntiarit
 orthodoxam, in condemnationem ejus adduceretur.
 Deinde quomodo ad denegationem ipsius epistolæ
 omnis cleri Edessæ testimonium quaereretur, cum
 accusatores non epistolæ ad Marim scriptæ, sed
 illius inaspicibilis blasphemiam, clericos Edessæ
 testes fuisse mentiti sint? In illo itaque capitulo
 eorum testimonium synodo relegi necessarium fuit,
 in quo ab accusatoribus fuerant nominati. Denique
 nec ipsi de hac epistola, sed et de illa tantum
 blasphemiam testati sunt. Nam ostendunt nobis
 in ipsa postulatione et deprecatione, ubi dixerint
 quod illam ⁸ epistolam in iudicio reverentissimorum
 Photii et Eustachii atque Uranii non negatam,
 in synodo postea Ibas episcopus suam fuisse
 inficiatus est. Alioquin omnibus apparebit
 quod ad illudendum nobis ista continuerint:
 ut si hoc mendaciam sectaremur, postea nos
 convincerent atque confunderent ex manifestis
 ipsius synodi sententiis: quas profecto vel si
 probare possumus, non ab omnibus, sed a
 quibusdam, ⁹ super eandem epistolam, si eam
 suam negaret Ibas episcopus. Dictum est enim
 illic, sicut supra meminimus:

¹ Rectius in synodo Chalcedonensi: *Μάρκας ἑπίσκοπος προσεμίλησεν ἑπίσκοπον*. Maras dixit, Alloquens, id est pro conclusionem, dixit. Ibas nimirum, ad quem pertinet quæ sequuntur. Sunt et alia tum in hoc, tum

² Cod. Veron., dixit: De fide movemus prius. Reverentissimi episcopi dixerunt: Quid habes de fide movere? Maras alloquens dixit, etc. Consonant acta synodi Berytensis recitata in concilio Chalcedonensi, act. 11.

³ Idem cod., confiteatur prius. Ita etiam loco citato.

⁴ Idem cod., non audierint. Vide loc. cit.

⁵ Idem cod., quemadmodum tamen et ipse negaverit ac fuerit execratus; quemadmodum etiam accusatores.

⁶ Idem cod., eum.

in superiore synodi Berytensis textu, quæ Factum vitiōso codice usum esse doceat, cum emendatiora sint in Chalcedonensi.

⁷ Idem cod., civitatis miserat, vocarent epistolam quæ ibi postulatio et deprecatio appellata est, volentes.

⁸ Idem cod., quod illam epistolam non ipse scripserit ad Marim Perem, eius evidentem attestati sunt quod illam ab eo blasphemiam non audierint, et tunc forte persuaderunt ut et nos dicamus quod sæpe dictam epistolam in iudicio reverentissimorum, etc.

⁹ Idem cod., super eandem epistolam ibi prolatus, certum est tamen, quod a quibuscumque proferri non possint super illam epistolam, si eam, etc.

Cognovimus ea sententia reverentissimorum episcoporum, Ibas reverentissimum episcopum innoxium demonstratum: lecta enim ejus epistola cognovimus eum esse orthodoxum, et hoc decernimus, et honorem ei episcopatus, et Ecclesiam de qua injuste et absens expulsus est, instaurari; et alia quæ in ipsa gestis similia continentur. Quomodo ergo non velut insanos accusare convincimur Patres qui Chalcedona conveniant, si dicamus eos illius epistolæ merito quam suam Ibas negaverat, et episcopati et Ecclesie restitui judicasse? Advertat autem serenitas tua, quemadmodum se scire verum prædant, quod illam epistolam suam fuisse non negaverit Ibas episcopus. Dixerunt enim et hoc in suo libro, quod in nostro secundo meminimus: « Oportet inspicere ad Mariam epistolam, omnia quidem sine Deo et impie dicentem, illud tantummodo ostendentem bene, quia ex illo Theodorus per Orientem in ecclesiis anathematizatus est: » quod non dicere si ipsam epistolam ab Iba crederent denegatam. Sed respondeant nobis, cujus testimonio nisi sunt, quia ex illo Theodorus per Orientem in ecclesiis anathematizatus est? Si enim Ibas suam esse negavit illam epistolam, et conflictam adversus eum ab accusatoribus dicunt, sine dubitatione falsis testibus uti sunt, quia ex illo Theodorus per Orientem in ecclesiis anathematizatus est. Si autem, quod magis credendum est, denegant quia falsis testibus uti sunt, scire se iterum prædant, quod illam epistolam suam fuisse Ibas episcopus non negavit, et ipsam synodus pronuntiavit orthodoxam. Postremo, quid opus erat epistolam, non solum privatam, et ad synodum, sicut affirmant, nullatenus pertinentem, verum etiam cujus auctor esset incertus, universalis Ecclesie nuper condemnari sententia? si tamen sententia fuisse dicenda est, ubi subscriptor, non quod sententia aperit, sed exemplar potius formulæ sibi data transcripsit. Hæc vel si omnia quam superius dicta sunt defuissent, satis indicaret ex solo facti ipsius modo scire se quod a concilio universali recepta sit. Alioquin non quaererent, nisi in ejusdem concilii præjudicium, ut eam universalis Ecclesia condemnaret. Desinant itaque jam fautores hæreticorum, vel deprehensi ac proditi, ut nobis illud, studiose jactare quia synodus non Ibas epistolam pronuntiavit orthodoxam: ne videantur non aliquid oculis nostris, quod medio die vidimus, sed ipsos oculos quibus videmus, nobis velle furari.

CAPUT III.

Quod falsè dicant Theodoretum in concilio Chalcedonensi nisi post damnationem Eutychis atque Dioscori non sedisse, quodque synodi auctoritati non obstitit, et in ea sedeant qui ab heresi resipuerunt.

* Reclamantibus in actione prima multarum provinciarum episcopis, iudicium auctoritate vix obtinuit Theodoretus ut ex synodo non exturbaretur: postea

* Cod. Veron., episcopatum et ecclesiam restitui iud. casu.

† Idem cod., scire iterum.

‡ Idem cod., insidiosè.

scori non sedisse, quodque synodi auctoritati non obstitit, et in ea sedeant qui ab heresi resipuerunt.

Sane videamus quale sit etiam illud, quod similiter in excusationem ipsius synodi nos asserere voluerunt, ut ideo diceremus sententiam super epistolam ad ejus¹ decreta minime pertinere, quod quasi post damnationem Eutychis atque Dioscori, postque fidei definitionem, Theodorus atque Ibas in concilio sederint. Sic enim eis in suo libro visum est dicere de reverentissimis Theodoro et Iba episcopis: Quia, propter quod accusati sunt, ut Nestorii dogma suscipientes, non evocati sunt, ut sederent cum sancta synodo. Sed posteaquam de Eutychæ et Dioscore factum est iudicium, et disposita sunt a sancta synodo recta Patrum constituta, per quæ adjudicaverunt et anathemati subiecerunt Nestorium et Eutychem et maligna eorum decreta sequentes; tunc prædicti Theodoretus et Ibas adierunt sanctam synodum. Quis ignarus eorum quæ in illa synodo gesta sunt crederet quod isti de causa publica et in conspectu omnium sita confingere talia potuissent? Quid ergo? non sedit cum sancta synodo Theodoretus episcopus, nisi in actione octava, postquam factum est de Eutychæ et Dioscore iudicium, et disposita sunt a sancta synodo recta Patrum constituta? Et quemodo referretur in ejusdem synodi gestis, quod in ipsa prima actione Theodoretus inter alios episcopos sedit², consulente Marciani Augusti, vii idus Octobris? An non ibi continentur hæc verba? « Gloriosissimi iudices et amplissimi senatus dixerunt: Impugnatur reverentissimus episcopus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quia et restituit ei episcopatum sanctissimus archiepiscopus Leo, et sacratissimus ac piissimus imperator sanxit eum adesse sanctæ synodi. Theodoretus reverentissimus episcopus transiens in medietatem dixit: Preces obtuli sacratissimis et Christianissimis orbis dominis, et narravi quæ in me acta sunt vulnera, et precor has perlegi. » Et post hæc ejusdem reverentissimi Theodori prosecutionem, interloquentibus iterum gloriosissimis iudicibus ac senatu, quod et a sanctissimo episcopo inchoyæ urbis Romæ proprium locum recepisset idem Theodoretus, et testimonium haberet Maximi Antiocheni episcopi quod catholice fidei esset, sicut ibi scriptum est, sedit in medio, ipseque præsertim, et inter alios episcopos consistente, recitata sunt quæ sub Dioscore Ephesi fuerant gesta. Cumque damnandus idem Dioscorus cum Juvenali Hierosolymitano et quibusdam aliis videretur, ad imperatorem prius referendum esse duxerunt. Illud plane fatendum est, quod Ibas episcopus in synodo, non nisi postquam ejus causa in

in actione 8 jurens est anathema dicere Nestorio, atque ita omnium consensus Ecclesie sum sedem recepit, et locum in synodo.

¹ Idem cod., super epistola Iba prolata ad ejus, etc.

² Idem cod., sacratissimis, piissimis et Christianissimis.

septima et octava sessione ^a discussa est atque finita, A sederit : nam antea Nonnus, qui pro eo fuerat ordinatus, in omnibus actionibus sedisse relegitur. In sexto quippe consensu, fidei definitione perfecta, et ab omnibus episcopis rite subscripta, interlocutus est imperator, ut aliquot diebus expectarent omnes episcopi, et privatæ quorumcunque causæ ibidem finirentur. Postquam igitur in octava sessione purgatus est idem Ibas, his quæ jam fuerant superioribus actionibus definita subscripsit : quod ex sententia sancti Anatolii Constantinopolitani episcopi, quam later alios super ipsius Ibas causa in octava sessione protulit, evidenter ostenditur, cum ait (*Act.* 10) : « Judicantium reverentissimorum sententiæ ¹ innoxium demonstrant Ibas reverentissimum ab his quæ in eam accusatores intolerant : unde omnem in præ-

B
senti de eo suspicionem abjicio, quoniam et consentit et subscribit ei quæ nunc de fide data est sententiæ a sancto concilio, et epistolæ sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis, et dignum judicio episcopatu, et habere curam in qua pridem existerat Ecclesia. De Nonno autem reverentissimo episcopo, qui factus est pro eo, formam dabit Maximus reverentissimus Antiochenus episcopus. » Hinc ergo probatur, ut dictum est, quod post octavam, in qua purgatus est, sessionem prioribus concilii subscripserit judicatis : quia de illo sanctus Anatolius in sua sententia, sicut memoravimus, consentit et subscribit, dixit, non consensit atque subscripsit. Non itaque moveat quod cum in superioribus actionibus memoratus Ibas nusquam legatur sedisse, invenitur tamen in eis cum Nonno pro se ordinate judicatis concilii subscripsisse. Nam post octavam sessionem, qua purgatus Ibas episcopatum Ecclesiam suam recipit, prædictum Nonnum in aliis actionibus, quibus fidedem episcopus Ibas interfuit, nec sedisse, nec subscripsisse reperimus. In secunda quoque actione, quæ in codicibus quidem post tertiam scribitur, fuit autem eodem consulatu, vi idus Octobris, in qua de statuta fidei tractatus incipit, centesimus et undecimus Theodoretus sedit. Cumque post recitationem symboli trecentorum decem et octo Patrum qui apud Nicæam, et centum et quinquaginta qui apud Constantinopolim fuerant, et duarum epistolarum beati Cyrilli, id est ad Nestorium et ad Joannem Antiochenum, etiam papæ Leonis ad Flavianum relegeretur epistola, dubitantes quidam de aliquibus verbis ipsius epistolæ, quod et secundo libro jam diximus, eodem Theodoretus rationem reddente firmati sunt. Sic enim

A ejusdem actionis continent gesta : « Cum legeretur ex eadem epistola pars quæ ita continet : Quamvis in Domino Jesu Christo Dei et hominis una persona sit, aliud tamen est unde in utroque communis est contumelia, aliud unde communis est gloria : de nostro enim illi est minor Patre humanitas ; de Patre illi est æqualis cum Patre divinitas. Dubitantibus Illyricianis et Palæstinis reverentissimis ², Theodoretus reverentissimus episcopus Cyrii dixit : Est simul exemplum beati Cyrilli ita habens, et factum hominem, et non amittentem ³ quod proprium est. Permansit enim idem quod erat : intelligitur vero omnino et aliud in alio quod habitat, id est, divina natura in humanitate. Gloriosissimi judices et amplissimus senatus dixerunt : Post hæc omnia adhuc quis dubitat ? Reverentissimi episcopi clamaverunt : Nemo dubitat. » Hæc omnia ex ipsius synodi gestis in hunc librum translata. Quomodo ergo dicitur de reverentissimo Theodoro episcopo quod nisi in octava non sederit actione ? In actione vero tertia, in qua Dioscorus est damnatus, quæ fuit eodem consulatu, in idus Octobris, quæ etiam absque iudicibus ac senatu celebrata est, et primæ conjuncta in codicibus invenitur : propterea, sicut existimo, quis in actione prima judicatus erat idem Dioscorus episcopus honore privandus, ut ejus condemnatione proxima sequeretur : ceterum non sola dierum prænotatio, verum etiam tenor ipsarum actionum, id est secundæ ac tertiæ, enim legitur, docet quod in codicibus tertia fuerit secundæ præposita. In qua tertia actione, quinquagesimo et quinto loco, Nonno, qui pro Iba ordinatus fuerat, subscribente atque dicente : Nonnus episcopus civitatis Edessensæ subscripsi ; etiam ipse Ibas centesimo septuagesimo septimo loco, sicut invenimus, damnationi ejus ita subscribit : Ibas episcopus Edessensæ civitatis subscripsi ; deinde quarto consensu, eodem consulatu, sexto decimo calendæ Novembris, centesimum duodecimum Theodoretum episcopum sedisse, et super memorata epistola sancti Leonis trigesimo et octavo loco interlocutum fuisse reperimus, ubi scriptum est : « Theodoretus reverentissimus episcopus Cyrii dixit : Concinit epistola sanctissimi episcopi ⁴ domini Leonis fidei a sanctis et beatissimis Patribus in Nicæa expositæ, et symbolo fidei in Constantinopoli dictato a centum et quinquaginta, et epistolis beati Cyrilli. » De quinta vero actione, quæ fuit eodem consulatu, undecimo calendæ Novembris, in qua prius expositio fidei recitata

^a Aliud est synodi sessio, aliud actio, cum in uno interdum consensu plura causæ vel actiones explicari solent. In synodo Chalcedonensi sex primæ sessiones sex omnino actiones continent, singulæ singulas ; at sessio septima tres actiones amplectitur, septimam, octavam et nonam ; octava autem unicam actionem, nempe decimam. Denique synodi universas sessiones, sive, ut Liberatus cap. 13 vocat, secretarii

facere duodecim, actiones vero sedecim. Ibas igitur causa, quam nona et decima synodi actione discussam supra observavimus, recte a Facundo partim septimæ, partim octavæ sessioni ascribitur ; cum actio nona, ut dictum est, ad septimam sessionem pertineat, decima ad octavam. Quare quæ paulo post ex sessione octava proferuntur, in actione decima reperiuntur.

¹ Cod. Veron., *Judicantium reverentissimorum episcoporum fides, et lectio omnium prolatorum innoxium demonstrant Ibas, etc.* Paria leguntur act. 13 concilii Chalced.

² Idem cod., *reverentissimis episcopis.*

³ Idem cod., *mutantem.*

⁴ Idem cod., *archiepiscopi.*

est atque ad imperatorem relata, ut postea subscrip-
 tionibus omnium firmaretur, nihil probare possu-
 mus: quia et subscriptio dilata est, quemadmodum
 dixi, et in ipsa relatione, qua narratur quibus consi-
 dentibus eadem expositio fidei relecta est, denomina-
 tis ibi legatis Romanis et aliis quin-quaginta duobus
 episcopis, dicitur, Considentibus illis et reliqua sau-
 cta et universali synodo, tacetur autem de nominibus
 ceterorum. In actione vero sexta, eodem consulatu,
 viii kalendas Novembris, in qua praesens fuit et im-
 perator, et omnes definitioni fidei subscripserunt,
 anathematizantes Nestorium et Eutychem et omnes
 contraria sentientes, invenitur Nonnus sedisse vige-
 simus octavus, subscripsisse autem trigesimus primum.
 hoc modo: Nonnus episcopus Edessenae metro-
 polis desiniens subscripsi. Ibas etiam, quamvis, ut
 diximus, sedisse non relegatur, invenitur tamen sub-
 scripsisse nonagesimus in his verbis: Ibas episcopus
 Edessenus desiniens subscripsi. Sed et Theodoretus
 centesimus septimus sedisse, subscripsisse autem
 centesimus et trigesimus tertius in eisdem verbis:
 Theodoretus Cyri^a desiniens subscripsi. Quomodo
 igitur adversus tantam rerum evidentiam fautores
 haereticorum mentiri non puduit, ut dicerent Theo-
 doretum episcopum, nisi post definitionem fidei non
 interfuisse concilio? Et tamen adhuc exigunt in tot
 falsitatibus deprehensi, ut eorum testimonio nunc
 condemnaretur epistola, quam ante centum ferme an-
 nos universalis synodus approbavit. Quis dabit judi-
 ciam juratum, et non ipsi potius damnabuntur qui
 tali coufinxerunt? Aut quomodo admittentur vel
 attestari vel accusare quemquam contra paternos
 canones, quos in tantis convincimus esse menda-
 ces? Et si quis noluerit talibus assentiri mendaciis,
 haereticus appellatur, tanquam haereticorum sit nolle
 mentiri. His porro falsitatibus subscribentes, et in
 talibus constituentes defensionem synodi, quid pro
 illi poterimus Eutychanis respondere, cum mani-
 festa nos veritate convicerint? Aut quanta neces-
 sitate videbimur ad talia confugisse mendacia, in
 quibus latendi nullus est locus, tanquam nihil
 remanserit quod pro eadem sancta synodo veraciter
 responderi possimus? Non ergo nobis persuadebunt
 qui Eutychanorum calumnias simulatorie refellendo
 corroborant, ut dicamus quod non ante synodum
 ingressus est Theodoretus, quam de Eutyche et
 Dioscoreo factum est iudicium, et expositio fidei ter-
 minata. Haec enim si cum illis dicamus, procul dubio
 convincimur, nec evitamus haereticorum calumnias,
 sed magis magisque firmamus. Sciant ergo nos in-
 telligere, qui nobis talia persuadere nituntur, quod
 nimis familiariter inimicitias cum Eutychanis exer-

cent. Verum est, non interfuerit Theodoretus,
 sicut nec Ibas, Chalcedonensis definitioni concilii;
 haecine dicenda erant, ut ostenderemus epistolam
 venerabilis Ibas, non ad decreta ipsius concilii per-
 tinere, quia post fidei definitionem de illa judica-
 tum est? Sic igitur etiam canones ecclesiasticae di-
 sciplinae, qui utiliter ibi sunt post definitionem
 constituti, non ad eandem synodum pertinere di-
 centur. Et utinam docerent cui synodo illos debeamus
 ascribere, si ea quae a Chalcedonensi concilio
 gesta sunt, Chalcedonensis concilii non sunt. Deinde
 quomodo contraria, et semetipsa destruente asser-
 tione, illa synodus excusetur? Nam qui nos in ejus
 purgationem voluerunt dicere, quod nemo respicere
 debeat ea quae ante perfectum iudicium a quibusdam
 forsitan dicta sunt, sed quae in ultimo ordine defini-
 ta; ipsi contra nunc^a suadent ut per hoc synodum
 defendamus, quia post definitionem de illa sit epi-
 stola iudicatum, ut nos postea, non tantum rei
 ostensione, verum etiam ipsius nostrae assertionis
 contrarietate convincant. At non ita nos ratio deficit
 ad defendendam synodum super Ibas epistola, ut
 inde illam contra Eutychanorum calumnias inani-
 ter excusari velimus, unde contra Nestorianos excu-
 sari non valeat. Nam si ob hoc definitio fidei quae in
 illa synodo facta est, contra Eutychanorum calum-
 nias defendatur, quia propter quod accusati fuerant
 Theodoretus et Ibas, ut Nestorii dogma suscipientes,
 non evocati sunt ut ante sederent cum sancta synodo:
 ob hoc contra Nestorianorum calumnias defendi
 non poterit, quod Anatolius Constantinopolitanus, qui
 ante Antiochenum priorem illic sibi locum usurpave-
 rat, et ipse Maximus Antiochenus, et Juvenalis Hiero-
 solymitanus ibi sederant, qui vel dogmate vel com-
 munionem Eutychanorum polluti ante fuerant. Nam
 et venerabilis Anatolius, ejecto pro vera fide ab Euty-
 chianis beato Flaviano, et sanctus Maximus simili-
 liter pro Domino episcopo ab eis fuerat ordinatus, et
 Juvenalis in ipsum dogma Eutychanum lapsus, ab
 Ecclesia erat exclusus: quod et litterae beati Leonis
 et aliorum scriptorum monumenta declarant. Non
 ergo sic velimus fidei quae in illa synodo firmata est,
 constituta defendere, ut ea dicamus quae nos quidem
 nihil contra Eutychanos, sed Nestorianos contra
 Ecclesiam plurimum juvant. Nunquid vero tantum
 valere possunt, ad inclinandum in suam sententiam
 concilium Theodoretus et Ibas, quantum Constanti-
 nopolitanus et Antiochenus atque Hierosolymitanus
 episcopi, qui primi post legatos apostolicae sedis ibi
 sederunt, ut de aliis quam plurimis taceam, qui per
 impotentiam Dioscori in affirmationem dogmatis Euty-
 chiani subacti prius fuerant; aut tantus labor est

^a In actis synodi Θεοδοῦτος ἐπίσκοπος Κύρου ὀρίσας ὑπέγραψα. Syriae Euphratesis urbem, cui praesunt Theodoretus, alii Cyrum Κύρον vocant, ut Plinius, Ptolemaeus, Stephanus; alii Cyrum Κύρω, quomodo apud Theodoretum ipsum passim, Procopium de Aedificiis, et Hieroclem in Synechemo, ubi ejus provin-
 ciae urbes recensentur, Ἱερὰ πόλις, Κύρος, Σαμῶσστα.

^b Cod. Veron., definitionem fidei.

^c Idem cod., iterum.

et reliquae. Eodem modo cives vel κυρῶται, vel κυρῶσται a scriptoribus appellantur, et in nummis antiquis Antoninorum ac Philipporum legere solet: Διὸς καταβάτου κυρῶστων, vel Κυρῶστων seu κυρῶστων, cum templo vel simulacro Jovis Catabatae, qui in ea urbe colebatur.

nobis Chalcedonense concilium adversus Eutychianos super hęc epistola defendere, quantum nobis est contra Nestorianos, non solum pro personis multorum omnium episcoporum qui fuerunt in illo concilio, verum etiam pro interlocutione sancti Anatolii Constantinopolitani antistitis, quem Dioscorus a confirmatorem Eutychiani dogmatis, et catholicis fidei oppressorem in illo concilio dedit, non pro fide fuisse damnatum? Unde nobis Nestoriani dicunt: Quomodo illam synodum recepistis, in qua non solum multi, sed etiam potiore loco sederunt episcopi qui et ab Eutychianis ordinati sunt, et Eutychis atque Dioscori dogma secuti probantur? Aut quomodo asseritis eam pro damnanda Eutychis atque Dioscori perfidia congregatam, cum ibi Constantinopolitanus Anatholius perfidiam Dioscori que communis illi cum Eutychis fuerat, approbavit, pronuntians eum non pro fide damnatum? Si autem nos ista Nestorianorum non commoveat, multo magis illa Eutychianorum poterunt commovere. Facile est enim ut ipsis quoque Nestorianis ostendamus, quoniam tale est ut dicant nullus esse auctoritatis, quod respicientes a presumptione Dioscori Patres qui cum aliis Chalcedona convenerant, definiunt: quale si dicatur, etiam Petri apostoli doctrinam, quam de Christo cum aliis apostolis predicavit, nullus esse auctoritatis quod Christum aliquando negaverit, aut quod reprehensus fuerit a Paulo, cum non recte ambulans ad veritatem Evangelii gentes judicare compelleret. Quale est etiam, si Sabelliani dicere velint, ideo se non suscipere Ecclesie de Trinitate doctrinam, quoniam multo plures episcopi quam qui in secunda non dicenda synodo Ephesina convenerant, apud Ariminum in Arianum dogma fuerant subacti, opprimente Constantio. Sicut ergo Sabellianis dicimus quod non propterea fugienda sit Ecclesie de Trinitate confessio, quia in Ariminense concilio multi Arianum dogmati cohibentes, tres diversas ejusdem sancte Trinitatis mentis sunt esse naturas: ita Nestorianis quoque dicimus quod non propterea fugienda sit Chalcedonensis synodi de una Christi, id est Dei hominisque substantie sancta confessio, quia prius opprimente Dioscoro, multi cedentes Eutychiano dogmati, unam ejusdem substantie mentis sunt esse naturam. Aut quia Græcos, quamvis non omnes, imo comparatione omnium pauciores, in Dioscori sententia lapsos fuisse causantur, sequantur tantorum san-

sentiam Latinorum, qui cum non possint ab eis de consensu Eutychis aut Dioscori, vel cujuslibet alterius accusari, ipsam tamen habent de incarnatione Christi sententiam quam Chalcedonense concilium statuit. De interlocutione quoque sancti Anatolii quam super Dioscori persona protulit, respondimus, quia non ad hæresis crimen pertinere dicendum est, aliqua parte cum Dioscoro bene sensisse. Non enim ipsam perfidiam Dioscori sanctus Anatholius approbavit, sed eum potius ab ipsa perfidia fieri voluit excusatum. Aliud est enim, ideo hæreticum excusare quod catholicus putetur, et aliud ipsam hæresim approbare atque defendere: quemadmodum aliud est ideo a cussore catholicum quod hæreticum putetur, et aliud ipsam improbare ac reprehendere catholicam fidem. Nam potest castifatis approbator atque dilector, non approbata fornicatione, fornicatorem, dum in persona fallitur, approbare; et non improbata castitate, castum, dum in persona similiter fallitur, improbare. Postremo, quod promptissime concedunt, sicut non ideo Eutychiani sui dogmatis crimine defenduntur, quia putantes antiquos patres id credidisse quod ipsi pessime credunt, approbent nos, quorum fidem impugnant: ita non ideo sancto Anatolio Eutychiani dogmatis crimen impingendum est, quod Dioscorum vel putavit vel excusavit, quasi a culpa Eutychiani dogmatis alienum, cum ipsum dogma Eutychianum confutaverit atque damnaverit.

CAPUT IV.

C *Quod Leo papa non solum definitionem fidei synodi Chalcedonensis, sed omnia ejus acta et decreta confirmavit, excepto factu Anatolii, quem redarguit. Epistola autem hęc approbationem non exclusit.*

Verum quia et hoc satis apparuit, quoniam vel si, ut factum est, Theodoros atque Ibas episcopi non interessent ante definitionem Chalcedonensi concilio, non ex eo fuerat excusandum; illud etiam disquiramus, quale sit, quod dicentes ad Romanam Ecclesiam definitionem tantum fidei, non etiam gesta concilii Chalcedonensis fuisse peracta, ex hoc volent efficere ut credamus quod in ipsa tantum fidei definitione beatus Leo synodi Chalcedonensis decreta firmaverit, et nos quoque memoratam epistolam venerabilis Ibas damnemus: cum ille dicat, quemadmodum secundo libro jam memoravimus: « Et fraternas universitas, et omnium fidelium corda cognoscant, nec

D crimina cumlassent. Sed Anatolii aliud fuit, ut Facundo placet, de Dioscori fide iudicium.

^e Pseudosynodi Ephesinæ ἡσυχαστῆς, ut ex actis patet quæ apud Chalcedonem recitata sunt, episcopi fuere non plures quam 130. In Ariminensi, teste Athanasio, libro de Synodis, supra quadringentos numerati sunt: ἡσυχαστῆς δὲ ἐν αὐτῇ ἐπισκοπῆσι ὁ, καὶ πλείον. Quo loco interpretor ^e pro ὁ legens, quinquaginta reddidit pro quadringentis. Nam de numero alii etiam consentiant, ut Sulpicius Severus lib. 11 Historiæ, Acciti aut inacti quadringenti et aliquando amplius occidentales episcopi. Quod si Severo credimus, qui Arianos in his scribiti fuisse non amplius quam octoginta, reliquum est ut orthodoxi fuerint supra trecentos, duplo videlicet quam in Ephesina II.

^a Forte, qui Dioscorum.

^b Nicolaus I, epistola 8 ad Michaellem imp., Dioscorum ait idcirco potissimum fuisse damnatum, quia excommunicationem adversus Leonem papam dicere præsumperat. Absque omni controversia, inquit, hoc in eo vultu sunt, quia cum esset inferior, potiorum quibuslibet conatus est incescere contumeliosus, teste Anatolio Constantinopolitano præsule, qui dicit: Propter fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit dominæ archiepiscopo Leoni. Non quod obcurum esset Dioscorum in Eutychis hæresi fuisse, quam aperte defenderat; sed quia, ut legati sedis apostolicæ sententiam in eum actione 3 proferentes disserunt, ignosci ei poterat, sicut cæteris episcopis qui illo duce peccarant, nisi secundis excessibus ac præsertim excommunicatione illa in Leonem, priora

non solum per fratres qui vicem meam exsecuti sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodaliū, propriam vobiscum unisse sententiam. Non ergo solam fidei definitionem, sed ipsa gesta synodalia se pronuntiat approbasse. Illud vero quod ex quibusdam beati Leonis epistolis, ad deceptionem faciliū, sicut alia decerpentes, alunt eum dixisse, quod ad extinguendam solam hæresim et ad confirmandam catholicam fidem, Chalcedonense concilium fuerit congregatum, et quæcunque talia in ejus litteris invenimus, ut etiam ex hoc quos potuerint in condemnationem epistolæ hujus adducant, tanquam ab ipso non fuerit approbata; non propter hoc quod ab eo dictum est, ab istis assumitur. Et ideo nos, cur hoc et quomodo dixerit, ostendamus. Anatolius quippe Constantinopolitanus episcopus, quia, sicut memoravimus, priore quam Maximus Antiochenus loco in eadem synodo sedere præsumpsit: ob hanc causam beatus Leo, scribens ad ipsum Anatolium, dixit (*Epist. 53*): « Deleo etiam in hoc dilectionem tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones coneris infringere, tanquam oportuit se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris privilegium sedes Alexandrina perdidit, et Antiochena Ecclesia proprietatem tertie dignitatis amisit, et his locis jure tuo subditis, omnes metropolitani episcopi proprio honore priventur. Quibus inauditis et nunquam ante tentatis, ita præventis excessibus, ut sanctam synodum, ad extinguendam solam hæresim, et ad confirmationem fidei catholicæ, studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahat, et ut cohibentiam suam tibi dedat impellas. » Non ergo ex his atque hujusmodi, quæ vel ad ipsum Anatolium, vel ad alios contra ipsum Anatolium beatissimus Leo scripsit, petemus ab eo concilii sententiam reprobatam, quæ super epistola Ibas prolata est. Quoniam ideo ait sanctam synodum ad extinguendam solam hæresim, et ad confirmationem fidei catholicæ, studio Christianissimi principis congregatam, ut ea quæ pro ambitione Constantinopolitani episcopi fuerant usurpata dissolveret, quod in aliis quoque scriptis ejus multo amplius apparebit. Alioquin evacuasse dicitur cætera quæ in illa synodo gesta sunt: qui eidem quoque sanctæ synodi apud Chalcedonem habitæ cum similia scripisset, ut intentionem dictorum suorum omnibus aperiret, intaxit atque ait (*Epist. 61*): « De custodiendis quoque sanctorum Patrum statutis quæ in synodo Nicæna inviolabilibus sunt fixa decretis, observantiam vestræ sanctitatis admonen, ut jura ecclesiarum, sicut ab illis trecentis decem et octo Patribus divinitus inspiratis sunt ordinata, permaneant. Nihil alienum improbe concupiscat, nec per alterius fundamentationem suam aliquis quærat augmentum. Quantumlibet enim extortis assentationibus se instruat vanitatis elatio, et appetitus suos conciliorum

æstimet nomine roborandos; infirmum atque irritum erit quicquid a prædictorum Patrum canonibus discreparit, quorum regulis apostolica sedes quam reverentissime utatur: scriptorum meorum, quibus Constantinopolitani antistitis conatus repuli, poterit sanctitas vestra lectione cognoscere me, auxiliante Deo nostro, et catholicæ fidei et paternarum constitutionum esse custodem. » Ecce etiam in hac epistola quam beatus Leo ad sanctam synodum scripsit, nihil aliud sibi, in eadem synodo displicuisse pronuntiat, nisi quod Anatolius Constantinopolitanus episcopus priore quam Antiochenus loco sedere præsumpsit. Si quominus, non solam sententiam super epistola Ibas prolata culpasse dicitur, sed etiam quod eidem reverentissimo Ibas episcopatus est redditus, omnesque canones quos illic sancti Patres utiliter statuerunt de observantia ecclesiasticæ disciplinæ, quam ejus inimicus Leo impugnasse firmabitur, et cætera quæ specialiter de quibusque personis ibi decreta sunt, infregisse. Aut si hoc palam de beato Leone dicere non præsumant, intelligant nobiscum, quia cum de his tantum duobus in Chalcedonensi concilio gestis Constantinopolitano episcopo scriberet, id est, de fidei causa pro qua ipsa concilium fuerat congregatum, et de superba ejus elatione, dixit, Ut sanctam synodum ad extinguendam solam hæresim et ad confirmationem fidei catholicæ, studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahas et quæcunque similia in ejusveniuntur epistolis: duo sola quæ diximus in his verbis dijudicans de quibus fecerat mentionem, non etiam cætera quæ ibi sunt gesta. Sicut Apostolus ad Philippenses de Timotheo scribens ait: *Spero autem in Dominum Jesum Timotheum cito mittere ad vos: ut et ego bono animo sim cognitilis quæ circa vos sunt. Neminem enim habeo unanimum qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Jesu Christi* (*Phil. II, 19*). Non in Titum et Lucam, non in Epaphroditum et Marcum, non in cæteros sermonem intendens, de quibus in eadem epistola dicit: *Evodiam rogo, et Syntychem deprecor, id ipsum sapere in Domino. Etiam rogo et te, germane compar, adjuva illas quæ mecum laboraverunt in Evangelio, cum Clemente et cæteris adjuvatoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ* (*Philip. IV, 2*); sed in illos potius, de quibus ibi ait: *Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem* (*Philip. III, 2*). His itaque solis conferens Timotheum, dixit: Neminem enim habeo unanimum, qui in sincera affectione pro vobis sollicitus sit, et eos tantum attendit, ut diceret, Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Christi Jesu. Denique cum de ipso beato Timotheo loquens diceret: *Experimentum autem ejus cognoscens, quoniam sicut pater illius mecum servivit in Evangelio. Hunc igitur spero me mittere: mox ut videro quæ circa me sunt. Confido autem in Domino, quoniam et ipse cito*

^a Isid. Merc., *assensionibus*.

^b Cod. Veron., *trecentis decem et septem*.

^c Idem cod., *improbe ambitus concupiscat*; in edi-

tionem Quæsnelli epist. 87, *improbus ambitus*.

^d *Cognoscens* in editione Latina; *cognoscite* juxta fidem Græci textus, γινώσκετε.

veniam ad vos (Philipp. II, 22). Ibi secutus adjecit : *Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, et cooperatorem, et commilitonem meum, vestrum autem apostolum et ministrum necessitatis meae, mittere ad vos : quoniam quidem omnes vos desiderabat, et mæstus erat, propterea quod audistis illum infirmatum. Nam infirmatus est usque ad mortem; sed Deus misertus est ejus. Non solum autem ejus, verum etiam mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum gaudio in Domino, et hujusmodi cum honore habetote : quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id quod vobis derrat erga meum obsequium (Ibid., 25). Nunquid hunc Epaphroditum Philippensium apostolum, et alios ejus sanctos in Evangelio adjuutores, sermo Pauli attendebat apostoli dicentis : Neminem enim habeo unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit : omnes enim sua quærent, non quæ sunt Christi Jesu; et non potius illos de quibus supra jam diximus? An unanimis Epaphroditus non fuisse perhibetur, quo ab infirmitate revocato, sibi quoque Deum misertum dicit, ne de illo tristitiam super tristitiam haberet? An pro Philippensibus non erat sanctus Epaphroditus sincera affectione sollicitus, quos videre desiderabat, et propter quorum de sua infirmitate mæstitiam mæstus erat, eo quod audierint illum infirmatum; et qui propter opus Christi usque ad mortem accesserat, tradens animam suam ut impleret id quod ei derrat erga obsequium Pauli? Unde etiam merito eis commendavit, ut hujusmodi cum honore haberent. Ut igitur Paulus apostolus Philippensibus de Timotheo scribens, non Titum et Lucam, non Epaphroditum et Marcum, non cæteros suos adjuutores quorum nomina sunt in libro vitæ, attendit cum diceret : Neminem habeo unanimum, qui sincera affectione pro vobis sollicitus sit : omnes enim sua quærent, non quæ sunt Christi Jesu; sed illos potius de quibus ab eo dictum est : Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Ita etiam beatissimus Leo scribens, non sententiam super epistolam Ibe prolatam, neque episcopatum prædicto Ibe redditum, et cætera quæ in synodo Chalcedonensi de quibusdam personis decreta sunt, neque canones ecclesiasticæ disciplinæ salubriter illic a sanctis Patribus constitutos attendit, cum diceret : Ut sanctam synodum ad extinguentiam solum hæresim, et ad confirmationem fidei catholicæ studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trabas, et his similia; sed superbam potius elationem Constantinopolitani episcopi, sicut ipsa verba ejus indicant. Nam nec aliud invenitur in eisdem suis epistolis arguisse. Sic nobis intelligenda sunt verba Romani Leonis, sic apostolicorum scriptorum exemplis asserenda sunt sedis apostolicæ*

A scripta, si nolumus omnes canones utiliter a sanctis Patribus in eadem synodo constitutos, et cætera quæ in specialibus quorumcunque causis ibi firmata sunt, in majorem quam nunc patimur, conturbationem Ecclesiæ commovere. Quis autem de beato Leone dicere audeat, quoniam si Nestoriana esset epistola quam synodus approbavit, posthabita blasphemia qua Christus negatur Deus esse quod est, de hoc tantummodo causentur, quod in illa synodo unus episcopus non loco suo consederit? Igitur aut hoc solum peccatum est quod in synodo Chalcedonensi beatus Leo sibi displicuisse non tacuit; aut si et aliud esse dicitur, minus profecto est eo peccato, quod episcopus Constantinopolitanus admisit : cæterum nunquam Leo posset, relicta hæresis causa, de unius episcopi sessione causari. Ostendatur autem nobis, ubi cum beatus Leo dixit (Epist. 62) non omnia se quæ in illa synodo acta sunt confirmare, quod ipsius synodi sententiam super epistola Ibe detestetur, ac non potius Constantinopolitani episcopi ambitionem castiget atque coerceat; et ipso purgato, sola synodus criminari subiacebit, si vere Nestoriana est quam approbavit epistola. Nam et Maximo Antiocheno scribens idem beatus Leo, cui prædictus Constantinopolitanus Anatolius dignitatem tertie sedis auferre tentaverat, hoc quod asserimus manifestum omnibus facit : qui post multa, quæ et acceptabili ratione et increpatione vehementi, super eadem præsumptione locutus est, epistolam ita concludit : « Quicquid enim præter speciales causas synodalium conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam diu judicandi habere rationem, si nihil de eo est a sanctis Patribus apud Nicæam definitum. Nam quod ab illorum regulis et constitutione discordat, apostolicæ sedis nunquam poterit obtinere consensum. Quanta vero diligentia custodiatur a nobis, exemplaribus ejus epistolæ quam ad Constantinopolitanum episcopum referentes ipsius cupiditatem direximus, instrueris : quam in omnium fratrum et consacerdotum nostrorum ecclesiasticam sententiam pervenire, ut noverint pacem ecclesiasticam per concordiam Deo placitam debere servari. Illud quoque dilectionem tuam convenit præcavere, ut præter eos qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi docendi et prædicandi jus audeat vindicare, sive ille monachus, sive ille laicus, qui alicujus scientiæ nomine gloriatur. Quia etsi optandum est ut omnes Ecclesiæ filii quæ recta et sana sunt sapiant, non tamen permittendum est ut quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat : cum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conveniat, ut in uno Christi corpore, et excellentiora membra suum officium impleant, et inferiora superioribus non resultent. » Manifesta sunt, quantum puto, nec ullo quæ memoravimus egent interpretari, ut intelligi queat quod ea contra Constantinopolitani

* In edit. sancti Leonis hoc inseritur.

* Cod. Veron., Epaphroditus non fuit, quem ministrum necessitatis suæ fuisse perhibet, quo, etc.

* Idem cod., et ut cohibeam [leg. conueniam] suam tibi dedat, impellas, a his similia.

episcopi annihilationem, non contra sententiam super A la, per quam similiter devii horum scriptorum Leonis epistolam lbæ prolata, beatus Leo dixerit. Nam similiter scribens etiam Marciano principi et Pulcheriæ Augustæ (*Epist.* 74 et 75), quas epistolas memorare perlongum est, non de alia causa conqueritur. Verum quod peius est, et illa pro quibus dicta sunt nullus observare dignatur, et insuper quæ alia sunt intentione conscripta, in præjudicium fidei sæva interpretatione vertuntur. Contradicit autem nobiscum papa Gelasius, melior et acceptabilior dictorum sui prædecessoris interpres, qui scribens universis episcopis per Dardaniam constitutis, ea quæ memoravimus, non ad destructionem sententiæ super epistola lbæ prolata, sed ad coercendam Constantinopolitani episcopi præsumptionem, a beato Leone scripta esse confirmat. Sic enim dicit: « Sicut quamvis parva civitas prærogativam præsentis regni non minuit, sic imperialis præsentia mensuram dispensationis religionis non mutat. Sic clara urbs illa potestate præsentis imperii, religio sub eadem tunc firma, tunc libera, tunc provecta consistit, si potius hoc præsentem propriam teneat sine ulla perturbatione mensuram. Postremo si sibi de imperatoris præsentia blandiantur, et inde putant Constantinopolitanæ civitatis episcopi potiores fieri posse personam, audiant Marcianam ejusdem principem civitatis, posteaquam pro augmento urbis ipsius sacerdotis intercessor accedens, contra regulas obtinere nihil potuit, sanctæ memoriæ papam Leonem summis laudibus prosequutum, quod canonum regulas violari nulla fuerit ratione perpessus. Audiunt Anatolium b ejusdem sedis antistitem, clericum potius Constantinopolitanum, quam se, tentasse qualia contentem, atque in apostolici præsulis totum dicentem positum potestate; ipsumque beatum papam Leonem, sedis apostolicæ præsulem, cujus synodus Chalcedonensis auctoritate firmata est, quidquid ultra quam ab eodem pro fide et communione catholica atque apostolica illic agendum constaret esse delegatum, per occasionem congregationis illius, præter Nicænos canones nova videretur actione tentatum, competenti refutatione vacuasse. » Nunquid sapiens Gelasius decessorem suum beatum Leonem pro sententia synodi super epistola venerabilis lbæ, ac non potius, ut diximus, pro ambitione Constantinopolitani episcopi dixisse quæ memoravimus intellexit? Nam quare pro lbæ epistola ibi subjungeret dicens: Per occasionem congregationis illius, præter Nicænos canones nova videtur actione tentatum? Nullus igitur conetur c ejus verba in aliam detorque-re sententiam: quoniam hoc nec ipsa rerum evidentia, nec Gelasius verax permittit interpres; et ideo sinamus apostolicam sedem interpretari semetipsam, et quare illa superiora per Leonem prius dixerit, ex his quæ postea per Gelasium locuta est, prudentius advertamus. Est et alia ejusdem beati Gelasii episto-

a Forte eodem.

b Cod. Veron., frustra conetur.

c Idem cod., etiam.

d Idem cod., atque ita.

la, per quam similiter devii horum scriptorum Leonis interpretes refellantur; sed judicavimus hanc unam a solam causæ sufficere. Verum esto, semotis his omnibus, putetur Leo Romanis, ad destruendam synodi super epistola lbæ sententiam illa dixisse. Quomodo ergo hinc synodus excusabitur, quæ et recepisse illam epistolam, quod false negatum est, et non debuisse recipere Leone reprehendente convincitur? Quocirca si ita accipiantur hujusmodi verba quæ proferuntur beati Leonis, procul dubio non repellendæ accusationi synodi, sed confirmandæ proficient; et si Nestoriana illa dicitur epistola, beatus quidem Leo fortassis, uti jam dictum est, a Nestoriano crimine defendetur; sed plane synodus Chalcedonensis ipso teste damnabitur; atque b videbuntur hæretici Eutychiani non immerito se a nostra communione subtraxisse: si tamen ipsi jam dicentur hæretici, qui etiam Leone teste comprobabunt quod Nestoriana sit synodus c quæ in confessione sacrificii nominatur. Videamus tamen quomodo vel ipse beatus Leo poterit excusari, cum de ipso quoque nobis fuerit dictum, Cur non promptis et evidentibus verbis tantum crimen arguit? cur non aperte ac manifeste sententiam synodi Nestorianam epistolam approbantis infregit? Cur quod ab ejus primum legati nuntiatum est in præjudicium fidei, non ita sedes apostolica d auctoritate ac severitate damnavit, ut hinc Ecclesia postmodum non possit ambigere, nisi quia non vera conscientia, sed fallaciter et nomine tenus abdicavit Nestorium, præjudicio Coelestini decessoris sui præventus? Alioquin ejus dogma etiam in lbæ epistola refutaret, increpat evidenter atque condemnat, tam vehementibus quam prolixis, sed e et multis epistolis, non solum prædicto Anatolio scribens, verum etiam universæ synodo, et Maximo Antiocheno, ipsique principibus, quod in illo concilio unus episcopus non suo loco sedere præsumpsit, atque sibi displicuisse in omnium sacerdotum notitiam perferri mandat; et de synodi sententia, qua Nestoriana epistola approbata est, tacet atque dissimulat; vel si non tacet, ut dicitis, nihil tamen aperte, nihil loquitur evidenter. Nempe hoc est quod in scribis et Phariseis hypocritis Dominus arguit (*Math.* xxiii, 23) mentham et ancithum et cyminum decimare, et quæ sunt graviora legis et fidem relinquere. Nempe hoc est quod in ipsis duobus cæcis similiter objurgat, culicem colare et camelum glutire. Et quid contra referre, quid ad hæc vel pro beato Leone respondere valebimus, cujus pro catholica fide sollicitudinem ac diligentiam, cujus laborem et industriam, cujus libertatem atque constantiam, vestra pietas optime novit et omnis Ecclesia prædicare non cessat? Sed Nestoriana illa non est epistola. Nam profecto non eam nescio quæ modo vulpecula emordicaret, sed tunc Leo fortissimus invasisset. Quomodo autem dicunt synodi super epistola

b In concil. Rom. sub Bonifacio ann. 530.

c Idem cod., sit illa synodus.

d Idem cod., sedis apostolicæ.

e In cod. cod. deest rō sed.

Ibæ sententiam non esse a beato Leone firmatam, A quam ¹ salentur ea quæ ab illa sunt de fide statuta firmasse; cum in alia parte gestorum ex quibus eadem epistola recitata est, inveniatur quod scriptor ejus Ibæ de Nestoriana hæresi fuerit accusatus? Sic enim accusatores ejus dixerunt: « Quia Nestorianus est, et beatum Cyrillum episcopum hæreticum appellat: » et rursus ibidem continetur: « Maras dixit: De fide movemus prius, » et alia capitula post *movemus*. « Reverentissimi episcopi dixerunt: Et si proposuimus vobis, ut horum trium capitulorum probatio subsequatur, non ex hoc inquisitionem negativam reliquorum. » Maras dixit: De fide movemus prius. Illis ergo et hujusmodi probatur quod episcopus Ibæ de fide quam maxime fuerit accusatus. Nam propterea contra eum memoratam epistolam protulerunt. Sed et ipsa epistola duas naturas et unam personam unius Filii Domini Jesu Christi prædicat, propter quod et synodus eam pronuntiavit orthodoxam: quod verbum non proferret, si non esset ejus de fide sententia. Verum non est quare hic amplius demoremur. Ipsi eam non dicant Nestorianam, et non putetur ad causam fidei pertinere. Si autem Nestoriana dicitur, de fide utique accusatur: et quia jam suscepta dicitur a sancta synodo, consequenter et a beato Leone dicitur esse firmata, quem non negant ea quæ ibi de fide sunt statuta firmasse. Nam si et illud eis concedatur, quia præter fidei definitionem, cætera quæ in illa synodo gesta sunt, nec confirmaverit, neque damnaverit: sic quoque non poterunt ² novæ diligentiæ repertoires crimen C temeritatis evadere, qui statuere ausi sunt et dicere: Si quis dicit rectam esse ad Marim ³ epistolam, aut eam defendit, et non anathematizat eam, anathema sit. Nam cum Chalcedonensis synodus rectam dicit, Leo vel si non confirmat, non anathematizat eam: Anathema igitur ab istis cum synodo Chalcedonensi factus est Leo.

CAPUT V.

Quod post decreta conciliorum disputare non liceat, nec audiendi sint Eutychiani, si concilii de Ibæ epistola definitioni resistent.

Sed quia evidenti ac multiplici documentorum convictione monstratum est, mendaciter negari quod epistolam venerabilis Ibæ synodus ⁴ pronuntiavit orthodoxam, et simul apparuit quod eam nec beatus Leo Nestorianam judicaverit, nam procul dubio etiam manifesta sententia vehementique damnaret: sufficit nobis ad defensionem ipsius epistolæ, quod eam tanta synodus, et ipsius auctor synodi, vir apostolicus, et in doctrina veritatis toto orbe notissimus, approbavit. Hæc est prima et immobilis ac se-

cura nostra ratio, quæ nos tuctur ac firmat adversus omnes contradicentium quæstiones: ut, sicut Apostolus dicit (*II Theas. II, 2*), non cito moveamur a nostro sensu, neque terreamur, vel si minus hinc possumus d. re, sive accipere rationem, cur synodus orthodoxam judicavit. Neque enim est alia conciliorum faciendorum utilitas, quam ut quod intellectui non capimus, ex auctoritate credamus, et sic ubi ratio minus nobis occurrerit, fides ne labamur cito succurrat. Nam si post decretum disceptare ⁵ licuerit, ut dicatur: Prius probetur epistola illa quod recta sit, ut credatur fuisse suscepta; non est quare jam concilia congregentur, nec terminatæ, imo nec terminabiles dicantur quæstiones, quarum probatio semper exigitur. Cur enim non dicatur similiter: Probetur prius quod unius essentia sint Pater ac Filius, ut credatur hoc Nicæno concilio terminatum; et quia consubstantialis est Patri ac Filio Spiritus sanctus, quia non aliter credi potest quod hoc synodus Constantinopolitana decreverit. Atque ita quæstionibus universis in antiquo statu manentibus, non solum nihil synodorum constitutionibus absolutum esse videbitur, sed etiam ad perpetuandas lites quæstionum in eis memoria reservata. Et ideo non idem modus esse debet atque ordo quærendi, post definitionem concilii totius Ecclesiæ consensione firmati, qui fuit ante definitionem. Tunc enim ratio poscebat ut si orthodoxa probaretur illa epistola, suscipienda judicaretur a synodo: nunc autem ratio poscit ut, si suscepta probetur a synodo, judicetur orthodoxa. Hanc observantiam tenentibus, nihil nobis prævalebit hæreticorum calliditas, si judicare non præsumamus quod intelligere non valemus. Quanquam nonnihil intelleximus ⁶: intelleximus enim hæreticorum fraudes, erroresque convincimus. Non ergo parum est, quod veraciter dedocemus errorem, etsi plenam docere non possumus veritatem. Ad Jeremiam Dominus dicit: *Ecce dedi verba mea in os tuum, et constitui te hodie super gentes, et regna, eradicare et effodere, et disperdere, et reedificare et replantare (Jer. I, 10)*. Jubetur itaque propheta prius eradicare et effodere, et disperdere errores atque mendacias, et reedificare et plantare scientiam et veritatem. Hoc perfectum est opus, et iste prædicatoris est finis: quem si non valemus attingere, certum est tamen nos aliquid incepisse. Nam eradicavimus, et effodimus, et disperdidimus quod eradicandum, et effodiendum, et disperdendum fuit; et si minus possumus etiam reedificare et replantare, melioribus hoc reservemus, et simus interea Patrum auctoritate contenti. Sed dicit aliquis: Et nunquid Eutychianis auctoritatem synodi Chalcedonensis obje-

¹ Synodi cujusque, ut est apud Athanasium in apologia 2, inconcussa est auctoritas, et injuriam synodo facit qui rem judicatam iterum examinat,

² Cod. Veron., quem, scilicet Leonem.

³ Idem cod., *impiam epistolam*.

⁴ An poterunt?

⁵ Ἀσάλευτον ἔχει τὴν ἰσχὺν ἐκάστη σὺνδος, καὶ ἀπειρεσίται ὁ κρίνας, ἴαν παρ' ἑτέρων ἢ κρίσις ἐργάζεται. Quam in sententiam plura iterum Facundus lib. XII, cap. 2.

⁶ Idem cod., *Chalcedonensis synodus*.

⁷ Idem cod., *intellexerimus*.

⁸ Forte, *damnasset*.

cturus es, ut ex eo Nestorianam non esse convincas. A epistolam venerabilis Ibe, quod eam orthodoxam iudicavit: cum inde potius illi memoratam synodam, velut Nestorianam, quod eam receperit, criminantur? Ubi primum respondeo, quoniam Eutychianis in hoc debitor non sum. Non enim me rationis ordo permittit ut eis respondeam, cur ita patres nostri super epistola venerabilis Ibe decreverint. Prius est enim ut fateantur nobiscum, quod etiam concilio Ephesino firmatum docuimus, Dominum nostrum Jesum Christum in duabus naturis esse credendum, de quo est inter nos atque illos principalis dissensio; et ita domum facit amici, rationem sibi dari postulent paterni iudicii. Si autem inimici permanent, et precepta Dei contemnunt, sanctis Patrum definitionibus resistentes, despiciendi ac repellendi sunt, quoniam importune quaerunt illius causae per nos adipisci notitiam, quam solis amicis deberi in Evangelio Dominus dicit: *Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quae ego praecipio vobis. Jam non dico vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quae audivi a Patre meo, nota feci vobis* (Joan. xv, 14). Non ergo debetur peccati servis et precepta Dei spernentibus paterni consilii ratio, vel si a nobis eam importune atque praepostere sibi flagitent dari. Sic enim nos Petrus apostolus (1 Petr. iii, 15) paratos esse jubet ad respondendum omni poscenti nos rationem de fide et spe quae in nobis est, ut ad ipsum pertineat apparatus, quod Paulus coepostolus ejus monet (Coloss. iv, 6), ut sciamus quomodo oporteat nos unicuique respondere. Scientes igitur quomodo oporteat nos unicuique respondere, dicimus ut prius illi nobiscum de confessione duarum naturarum Christi convenient, quae aut sola, aut maxima dissensionis est causa; et tunc residua, reservato ordine, requirentur. Nam manente inter nos illa quaestione, quis non aut superfluum aut praeposterum iudicet, si cum illis de synodi super epistola Ibe sententia disputemus? Hinc beatus Leo cum legatos expetitos Augusto Leoni directuram se promitteret, ait (Epist. 78): « Praenoscat igitur pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigen- dos, non ad confiligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra ullos a sede apostolica profec- uros: quia de rebus apud Nicæam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia vel infirma sint quae tanta per Spiritum sanctum fixit auctoritas. Instructioni autem parvulorum nostrorum, qui post lactis alimoniam, cibo desiderant solidiore satiari, ministerii nostri praesidium non negamus: et sicut simpliciores non spernimus, ita a rebellibus haereticis abstinemus, memores precepti dominici dicentis: *Nolite sanctum dare canibus, neque miseris margaritas vestras ante porcos* (Math. vii, 6). Nimis quippe indignum, nimisque injustum est, eos ad libertatem disceptationis admitti, quos significat

¹ Cod. Veron., poterunt.

Spiritus sanctus per prophetam dicens: *Filii alieni mentii sunt mihi* (Psal. xvi, 46). Qui etiam si Evangelio non resisterent, de illis tamen se esse monstrarent de quibus scriptum est: *Deum se profiteri scire, factis autem negant* (Tit. i, 16). » Ilac igitur beati Leonis auctoritate nostra ratio confirmatur, quod disputare nos cum Eutychianis de sententia super epistola Ibe prolata nullus ordo permittat. Deinde quomodo vel ipsi nobiscum quaerunt contendere, et accusare sanctam synodum, quod susceperit epistolam quae incongruam de beato Cyrillo suspensionem sui conscriptoris continet, nisi prius falsam esse confiteantur eandem suspensionem Ibe, qua putavit beatum Cyrillum in duabus Christum negasse naturis? Tunc enim poterunt de injusta re-
B prehensione beati Cyrilli illam epistolam criminari, tunc merito de ipsius injuriis queri, si non et ipsi cum praedicto Ibe dicant, quod unam Christi praedicaverit esse naturam. Alioquin eundem reverentissimum Ibam de reprehensione falsa culpae non poterunt: nisi forte nobis persuadeant, et beatum Cyrillum unam Christi ex divinitate et humanitate compositam praedicasse naturam, et orthodoxum Ibam hoc non debuisse culpae, quod omnis Ecclesia confitetur esse culpabile. Cernis igitur, religiose princeps, ad hujus epistolae defensionem sufficere nobis in praesenti tempore, quod eam probavimus orthodoxam a synodo iudicatam, nec a beato Leone, sicut fugebatur, expulsam, sed potius cum omnibus quae ibi sunt de fide statuta firmatam. Quamobrem sufficit nobis, ut dictum est, horum sola probatio. Siquidem neque catholicis quisquam potest tanta synodi auctoritati resistere, neque nos ratio sinit cum Eutychianis, nedum inter nos, principali quaestione finita, de sententia super epistola Ibe prolata confligere: maxime quia conqueri de injuria beati Cyrilli non potuerunt¹, quam ad invidiam magnae synodi dolere se fingunt, nisi prius eum fateantur in duabus Christum praedicasse naturis. Verum his quae dicenda fuerant sufficienter, ut arbitror, explicatis, et ab hujus epistolae discussione longe repulsis haereticis: quia per subreptiones eorum multa vitia sunt eidem epistolae falsae atque fallaciter imputata: hac necessitate compulsi, instructioni parvulorum nostrorum, ne scandalizentur in talibus, non quasi grandis ut Leo, sed inter illos grandisculus, ministerii², quoniam et hoc ipse beatus Leo concessit, non nego quantumcumque praesidium: sub hac conditione duntaxat, ut non in mea, quam redditurus sum, ratione meritum causae constitutum, quam profecto pervides terminatam, sed potius in auctoritate magnae synodi, quam inter haereticorum fluctus ac turbines, sicut ancoram habemus animae tutam et firmam. Huic ergo nos devotione atque obedientia religantes, objecta primum oblatrantibus mole paternae sententiae, quam super epistola saepe dicta prolatam docuimus, in quodam placidissimo fidei portu causae rationem vel inve-

² Idem cod., ministri mei.

niendam queramus, vel ostendamus inventam : ut A
quod fide creditur, etiam intelligentia cognoscatur,
non posse justo reprehendi magnam synodum, quo-

niam eam iudicavit orthodoxam : quod in hujus ope-
ria divisione, ultimo loco nos promissimus osten-
sures.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

*Quod synodus Chalcedonensis epistolam Ibe pronun-
tians orthodoxam recte iudicavit, et sacre Scripturæ
morem secuta sit, quæ de multis ex majore ac me-
liore parte solet ferre sententiam.*

Age nunc illud etiam quod superest, probare in-
cipimus et ostendere quam indigne de sententia su-
per epistola venerabilis Ibe prolata Chalcedonensis
synodus accusetur. Namque cum eandem magnam
synodum prædictus Ibas episcopus adiret, enque-
rens ac deplorans injustitiam se ab Eutyche et falsa
crimina pertulisse, atque in Ephesina secunda syno-
do^a non dicenda absentem et innoxium, sicut ido-
neorum documentorum testificatio demonstrabat,
sub Dioscuro, Eutyche atque Eutychiani dogmatis
defensore, fuisse damnatum, et in quadraginta man-
siones per diversas distractum provincias, viginti et
amplius carceres mutasse. Hæc¹ acclamantibus epi-
scopis, et dicentibus : Absentem nemo condemnat;
male fecerunt qui eum præter canones damnave-
runt; quæ adversus absentem facta sunt evacuentur:
hæc omnes dicimus, nemo condemnat absentem.
Postea Theophilus diaconus, qui inter alios ipsius
venerabilis Ibe adversarios existebat, contra protulit
gesta, quibus cum eo fuerant apud Photium et Eus-
tachium² atque Uranium episcopus, ex legato
Theodosii principis altercati: eorum se lecti-
one promittens ostendere, quod non injuria condemnatus
fuerit. In quo Photii et Eustachii atque Uranii judi-
cio jactaverant accusatores, memoratum episcopum
Ibam se probaturus Nestorianum: idque conficere
nitebantur ex epistola quam aliquando scripserat ad
Marim aliquem Persam: eo quod in illa videretur de
beato Cyrillo, Nestorii damnate, aliter quam res
habuit pro suspitione sua locutus, quæ illi, sicut pri-
mo libro docuimus, communis erat cum Orientalibus
aliarumque provinciarum episcopis. Quemadmodum
vero in ipso Photii et Eustachii, Uranique iudicio,
pro eadem sua epistola Nestorianus iudicari non po-
tuit, quoniam hæc fieri non sinebat fidei recta con-
fessio, quæ ibidem continetur: ita nec apud magnam
synodum condemnatus est, cum ibi ex eisdem gestis,
ab ejus adversario prolatis, supradicta relegeretur
epistola, sed ex ejus est magis tenore purgatus. Nam
sic duas naturas in ea confessus est, quod Eutychia-
nos offendit, unde et condemnari eam quæsierunt,

^a De hæresi Nestoriana insimulatus a clericis Edes-
senis Ibas primum fuit apud Proclum Constantinopo-
litano, cujus exstant literæ, quibus certiorum de
re tota facit Joannem Antiochenum. Mortuo Joanne,
delatus iterum est a clericis ad Dominum Joannis suc-
cessorem, et cum ab eo suscepti non essent, ad Fla-
vianum, qui Proclo in urbe regia successerat. Datique
de Flaviani consensu a Theodosio Ibe iudices epi-

¹ Cod. Veron., Ad hæc.

² Idem cod., et Eustachium, vel Eustathium.

ut etiam, quod Nestorianos impugnat, unam confi-
teatur³ esse personam, quod est unus Filius Dominus
Jesus Christus. Porro Eutychiani, volentes ejusdem
sanctæ synodi auctoritatem infringere, simulant in-
juriam se dolere beati Cyrilli, et hinc eam culpabi-
lem dicunt, quod prædictam epistolam pronuntiant
orthodoxam. Addunt et alia in reprehensionem ip-
sius epistolæ, quæ nec ipsi accusatores Ibe, quamvis
calumniosi ac pertinaces, in tantis quæ sunt experti
iudiciis, aliquando aut alicubi objecisse monstrantur,
nec erubescunt impudentiores toties refutatis accu-
satoribus inveniri. Nam illi hoc solum prædicto Ibe
episcopo ex memorata ejus epistola objecerunt, vo-
lentes eum Nestorianum videri, quod in ea beato
Cyrillo Nestorii condemnatori detraxerit: cæterorum
vero, quæ isti nunc adjiciunt, nec qualemcunque
mentionem facere præsumperunt: quæ nos, omni
tenore proposito ipsius epistolæ, ex ordine refelle-
mus. Sed videtur nobis quod præus breviter quædam
dicere debeamus de hoc quo jactatur vituperationem
beati Cyrilli synodus approbasse, et de quo illam
maxime ac principaliter adversarii criminantes vel
scandalizant, vel si hoc non possunt, exagitant minus
instructos: quorum aliqui, licet eandem sanctam
synodum pro eam fidei pietate ac devotionis defen-
dant, tamen quia dare non possunt exitum quæstioni,
persuadentibus hæreticorum fautoribus, asserunt non
ab ea fuisse susceptam. Nos autem evidenti menda-
cii et ab adversariis ministrari suffragium pudet;
quod si evidens non fuisset, indignum esse debu-
it Christianæ conscientiæ mendaciter defendere verita-
tem. Habet enim suas assertiones veritas, non a
mendacio mutuatas, quibus testimonio conscientiæ
non repugnet, et invicta permanens adversariorum
calumnias frangat: quas si quis invenire non potest,
facere potius eligat quam mentiri, et sola sit decre-
torum auctoritate contentus. Nam si nos hæretici
viderint in rebus perspicuis suo uti mendacio, quales
nos in aliis putabunt, quæ videntur obscura? Et ideo
jam, religiose imperator, attende quam fortiter ca-
lumnias hæreticorum et sine ulla difficultate dissolvam,
exempla proferens divinitus Scripturæ, quomodo
a majore et meliore parte de multis solet ferre sen-
tentiam: cujus formam sicuti in omnibus sancta sy-
nodus Chalcedonensis secuta est, ut epistolam vene-
rabilis Ibe, quamvis de beato Cyrillo aliter quam res
scopi Photius et Eustathius cum Uranio, duplici apud
Tyrum et apud Berytum cognitione Ibam absolverunt.
Posthæc in nefaria synodo Ephesina a Eutyche fac-
tione damnatus absens atque episcopatu dejectus est.
Qua de re cum apud synodum Chalcedonensem ex-
postulasset, synodus approbata, ut ante dictum, Tyrii
ac Berytensibus gestis, Ephesinisque repudiatis, pri-
stinum ei gradum restituit in actione 10.

³ Idem cod., confiteretur.

habuit suspicantis, tamen pro vera fidei confessione quam de Christo tenet ¹, orthodoxam judicaret. Sic regem Juda Asa, quem scimus non in parvis nec in paucis fuisse culpatum, eadem Scriptura laudavit: cujus quæ fuerint culpæ prius memorare debemus, ac deinde quomodo ab ea fuerit prædicatus. Primum itaque dicitur, quia illi commune cum multis regibus fuit, quia non destruxit excelsa (*III Reg. xv, 14*): in quibus licet Domino sacrificaretur, contra ejus tamen præceptum fiebat, quia in templo sibi sacrificari præceperat. Deinde quia dato argento et auro quod inventum est in thesauris domus regis, contra Basa regem Israel regis Syriæ male quæsitit auxilium (*Ibid., 18*): unde cum et increpavit Anania propheta, dicens quod insipienter egerit confisus in regem Syriæ, et non in Dominum Deum suum (*II Paral. xvi, 7*). Insuper quia et ipsum Ananiam prophetam, propter quod eum arguerat, indignatus tradidit in custodiam nervi. Postremo de illo Scriptura dicit: *Et infirmatus est Asa in anno trigesimo et nono regni sui dolore pedum vehementi; verum neque in ægrotatione sua quæsitit Dominum, sed medicos (Ibid., 12)*. In quo non propterea credimus esse culpatum, quod ordinatum a Deo medicorum solatium requisivit, sed quia sic in illorum arte confisus est, ut ipsorum potius quam Dei per ipsos expectaret auxilium. Cum igitur in his invenitur esse culpabilis, quoniam tamen a cultura Domini non recessit, neque idolis gentium deservivit, magis autem, sicut scriptum est, abstulit omnes adinventiones quas fecerant patres ejus, et Maacham ² matrem suam a cultura luei removit, ipsumque succidit lucum, atque succendit in torrente Cedion, sic eum Scriptura divina laudavit, ut diceret: *Fecit Asa quod rectum est in conspectu Domini, sicut David pater ejus (III Reg. xv, 11)*. Ac ne forte dicatur quod ejus priora laudaverit, et postea fuerit depravatus, accipe quid in illo iterum eadem Scriptura pronuntiet: *Verumtamen, inquit, cor Asa erat perfectum cum Domino omnibus diebus suis (Ibid., 11)*. Et utique omnibus diebus suis non diceretur, si ab eo in quo fuerat laudatus aliquando recederet. Proinde cum Dei Scriptura regem Asa, in tantis culpabilem, sic propter culturam unius veri Dei laudaverit, ut eum compararet atque conferret sancto regi David, ac pronuntiaret quod esset cor ejus perfectum cum Domino omnibus diebus ejus; quomodo religiosus quisquam reprehendere audeat synodum Chalcedonensem, quod consuetudinem Scripturæ divinæ formamque custodiens, venerabilis libæ epistolam, conflentem duas naturas et unam Christi esse personam, quod maxime ad culturam Dei pertinet, pronuntiavit orthodoxam: contemnens quod ejus conscriptor de beato Cyrillo aliter quam res habuit fuerat suspicatus, et hæc attendere, vel cujuscunque momenti pendere, cum de fide Christiana est quæ-

stio, superfluum ducens? sicut ipse quoque beatus Cyrillus superfluum duxit, cum scriberet ³ Orientalibus per Paulum Emesenum episcopum, dicens: « Quoniam vero superflua et importuna Ecclesiarum divisio facta est, nunc maxime satisfactum est nobis, domino meo reverentissimo Paulo chartam proferente, habentem irreprehensibilem fidei confessionem. » Cum igitur et ipse beatus Cyrillus, rectam fuisse cognoscens Orientalium fidem, pro falsa suspitione quam de illo habuerunt, non eos judicavit hæreticos, quia nec debuit: quomodo sancta Chalcedonensis synodus non eidem beato Cyrillo contraria videretur, si pro ipsa suspitione falsa atque superflua, veram et necessariam de Christo fidem quæ in illa epistola continetur, non pronuntiaret orthodoxam? Putaverat autem reverentissimus libas episcopus, quod idem beatus Cyrillus directa sibi ab Orientalibus confessione, non communem fidem in ea cognoverit, sed proprium errorem correxit. Quod neque nos, neque sancta Chalcedonensis synodus approbavit, ubi dictum est: « Dudum quidem ex relectis innoxius demonstratus est reverentissimus libas. In quibus etenim visus est culpæ male loquens beatissimum Cyrillum, in posterioribus recte confessus respuit illa quibus culpaverat. » Verum non pro ista de beato Cyrillo suspitione illa epistola quasi Nestoriana fuerat abdicanda; quoniam longe alterius erroris, et summæ in Christum impietatis, hoc nomen est. Conscriptor autem ipsius epistolæ non catholicam fidem quam vere habuit Cyrillus, quæque culpanda non est, sed ipsum Cyrillum culpavit, æstimans eum immoderate resistendo Nestorii dogmati, in contrarium Apollinaris dogma per ignorantiam lapsus. Hæc duo si discernimus, Nestorianam non dicimus epistolam, quam synodus catholicam dixit: quoniam aliud est eum de hujusmodi persona false aliquid creditur; aliud vero cum de ipso Christianæ fidei fundamento male sentitur. Nisi forte quis dicat, quod pro injuria beati Cyrilli damnare synodus debuit rectam fidem ipsius Cyrilli quam epistola illa confessæ est, aut eam non approbare, cum divina Scriptura, sicut ostendimus, Asa regem Juda cum tanta laude prætulit; quasi amplioris sit criminis lapsum putasse Cyrillum episcopum quam prophetam; ut alia omittam, de peccato arguentem, in nervi custodiam tradidisse.

D Accipe autem jam et aliud exemplum, quod sine mendacio defendimus synodi super epistola libæ sententiam. Nam Josaphat regem quoque similiter Juda, filium prædicti Asa, meminimus ⁴ inter alios reges excelsa non sustulisse (*II Paral. xx, 55*), sicut etiam patrem ejus. Deinde affinitate junctum Achab regi profano Israel, qui etiam in auxilium ejusdem Achab, posthabito Dei sermone quem ante per Michæam prophetam ei annuntiaverat, contra regem Syriæ frustra præliatus est (*II Paral. xviii, 1*).

Cod. Veron., continet.

¹ Idem cod., et Ana matrem suam, etc. Asæ mater appellatur Ana in Græca versione τῶν LXX,

Maacha autem in textu Hebræo et Vulgata editione.

² Idem cod., rescriberet.

³ Idem cod., invenimus.

Propter quod, interempto in eodem prælio memorato Achab, objurgatus est idem Josaphat, Jæu filio Anania propheta dicente: *Si peccatorem illum adjuristi, et eorum qui oderunt Dominum amicus es, in hoc super te ira a facie Domini (II Paral. xix, 2)*. Postremo pro societate regis Achab increpatus, etiam cum Ochozia similiter profano rege Israel, quique patri Achab in regno simul et in omni abominatione successerat, idem Josaphat amicitiam junxit. Unde et Heliezer, filius Dodiaü prophetæ, eum redarguit dicens: *Pro eo quod communicasti cum Ochozia, confregit Dominus opera tua (II Paral. xx, 37)*. Et in tantis etiam iste reprehensus atque culpatus, tamen quia solum Deum coluit, et reliquias simulacrorum quæ remanserant in diebus patris ejus, sustulit de terra, sic a divina Scriptura laudatur: *Et ingressus est Josaphat in via Asa patris sui, et non declinavit ab ea, faciendo quod rectum est in conspectu Domini (Ibid., 32)*. Si igitur regem quoque Josaphat quem in tantis errasse cognoscimus, et non solum a prophetis increpatum, verum etiam post denuntiationem ipsos contempsisse prophetas, pro Dei veri cultura, quia non divertit ut adoraret deos alienos, sancta Scriptura perhibuit non declinasse ab eo quod rectum est in conspectu Domini: quomodo synodus Chalcedonensis non profane culpatur, quod morem Scripturæ divinæ custodiens, epistolam venerabilis Ibas, quamvis de beato Cyrillo aliter suspicantis, pro veræ fidei confessione quam continet, in qua recte colitur Deus, pronuntiavit orthodoxam? An forte levior culpa est amicitia et affinitate profanis fuisse conjunctum, et prophetas missos a Domino contempsisse, quam de Cyrillo episcopo falsum aliquid æstimasse? Sed jam tertium, quod extremum quoque erit, proferamus exemplum, quomodo, sicut diximus, a majore et meliore parte Scriptura divina de multis soleat ferre sententiam; cujus formam sancta synodus secuta est, ut venerabilis Ibas epistolam approbaret. Nam de rege quoque Ezechias sic eadem Scriptura narravit: *In diebus illis infirmatus est Ezechias usque ad mortem (II Paral. xxxii, 24)*; et oravit ad Dominum, et exaudivit eum, et dedit illi signum, et non juxta retributionem quam tribuit illi, representavit Ezechias; sed exaltatum est cor ejus, et fuit super illum ira, et super Juda, et super Israel^a. Propter quod Isaias in eum prophetavit dicens: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et auferentur omnia que sunt in domo tua, et quæcunque recondidit patres tui usque in hunc diem, et in Babylonem introibunt, et non derelinquetur sermo quem dixit Dominus. Ecce ex filiis tuis qui procedent ex te, quos generabis, adducentur et erunt eunuchi in domo*

^a Hoc etiam affirmat Liberatus cap. 13. Quo autem sensu dicta sit orthodoxa, explicat Vigilinus in constituto. Verum ex omnibus de Ibas episcoporum sententiis quæ leguntur in synodo Chalcedonensi, tres omnino, quas Facundus superiore libro recitavit, ejus

regis Babylonis (IV Reg. xx, 17; Isa. xxxiii, 6). Cumque tanta esset cordis ejus elatio, ut hanc ultionem gravissimam de justitia Dei reciperet, eadem Scriptura de illo sic dicit: *Fecit quod rectum est in conspectu Domini secundum omnia quæ fecit David pater suus (IV Reg. xviii, 3; II Paral. xxix, 2)*. Et iterum: *Hic in Domino Deo Israel speravit, et post eum non fuit ei similis quisquam in regibus Juda, et in his qui fuerunt ante ipsum; et adhæsit Domino, nec recessit ab ipso, et custodivit mandata ejus, quæcunque mandavit Moysi: et erat Dominus cum ipso in omnibus (IV Reg. xviii, 5)*. Quomodo igitur illum quem sic commemoravit, ut filii quoque ejus in captivitatem adducti, in domo regis Babylonis eunuchi servirent, sic divina Scriptura laudavit? Ut enim non attendamus quod de illo dixit, *Et fecit quod rectum est in conspectu Domini, secundum omnia quæ fecit David pater suus*; rursumque, *Hic in Domino Deo Israel speravit, et post eum non fuit ei similis quisquam in regibus Juda et in his qui fuerunt ante ipsum: quomodo de illo dictum est, Adhæsit Domino, nec recessit ab ipso, et custodivit mandata ejus, quæcunque mandavit Dominus Moysi? An forte dicitur elatio cordis ejus, quæ sic Domino displicuit, adhæsisse Domino, nec recessisse ab eo, et custodisse mandata ejus, quæcunque mandavit Dominus, cum sit omnis initium peccati superbia? Quid ita dicemus, nisi quia in his verbis hoc intelligi voluit Dei Scriptura, quod non sicut alii reges deos gentium adoravit Ezechias, neque ab unius Dei veri cultura discessit; sed observavit quæcunque de hac mandavit Dominus Moysi, et quemadmodum scriptum est: *Destruxit excelsa, et comminuit omnia simulacra, et abscidit lucos, et comminuit serpentem illum æneum quem fecit Moyses, cui filii Israel ad illud tempus sacrificabant (Ibid., 4)*. Secundum hoc ergo dictus est adhæsisse Domino nec recessisse ab eo et custodisse omnia mandata ejus, quæcunque mandavit Dominus Moysi, non secundum illam cordis elationem, pro qua tam grandem meruit iram divini judicii.*

CAPUT II.

Quod synodus epistolam Ibas orthodoxam pronuntiarit propter duarum in Christo naturarum confessionem quam continet, non propter falsam de beato Cyrillo suspicionem.

Unde sancta illa quoque synodus, formam canonicæ Scripturæ in sua sententia non excedens, secundum duarum naturarum in una Christi persona catholicam et generalem confessionem, non secundum privatam suspicionem quam de beato Cyrillo cum aliis Ibas habuit, ejus epistolam pronuntiavit orthodoxam^a: hoc ipso vocabulo, quod eam orthodoxam

ad Marim epistolæ meminerunt, atque in his duæ tantum orthodoxam pronuntiarunt. Ideo synodus, ut e loci observatum, non idem aliorum de illa iudicium fuisse statuentem, eos redarguit qui epistolam a concilio susceptam contendebant.

^a Cod. Veron., *increpatus est etiam*.

^b Idem cod., *Hierusalem*. Consentat sacræ Scripturæ textus lib. II Paralip., cap. xxxii, 25.

nuncupavit, ostendens fidei se confessionem in illa A probasse. Non enim laus beati Cyrilli, sed vera fidei Christianæ confessio, mereretur hoc nomen. Alioquin Eutychianos dicimus quod sint orthodoxi, qui beatum Cyrillum magnificent, putantes hoc eum sensisse quod sentiunt : quod reverentissimus Ibas, licet non in beato Cyrillo debuerit, vere tamen culpabile iudicavit. At si nihil Eutychianos adjuvat laus beati Cyrilli, ut pro illa iudicentur orthodoxi, sed potius pro denegatione duarum Christi naturarum pronuntiantur hæretici, nihil gravare debuit de beato Cyrillo suspicio ¹, ut pro illa iudicaretur hæretica, sed potius pro confessione duarum Christi naturarum in unitate personæ pronuntianda fuit orthodoxa. Quocirca, sicut consequens non est ut quia prædictos Eutychianos pronuntiamus hæreticos, propterea debeamus ² laudem in eis beati Cyrilli culpæ : ita consequens non est ut quia sancta synodus epistolam venerabilis Ibas pronuntiavit orthodoxam, propterea videatur injuriam in ea beati Cyrilli probasse. At enim, dicit aliquis, si ergo non recipit synodus Chalcedonensis injuriam beati Cyrilli, cur epistolam male de ipso loquentem absolute approbavit, et eam sine ulla exceptione pronuntiavit orthodoxam ? Debuit enim dicere quod in quibusdam erraverit. Ostenditur equidem ex superius memoratis, quod ob hoc auctorem ipsius epistolæ de isto errore non arguit, quoniam in quibus erat visus culpæ male loquens beatissimum Cyrillum, in posterioribus recte confessus ipse jam respuerat illa quibus culpaverat. Verumtamen, etsi hoc sententia synodi minime contineret, neque sic esset credibile quod in epistola venerabilis Ibas injuriam beati Cyrilli approbaverit, cujus fidem multis et consonis vocibus laudasse testimonio gestorum ipsius synodi monstraretur. Quod si nobis et hoc defuisset, nullus ostendere posset in ejus sententia quod approbaverit omnia quæ in illa epistola continentur. Unde si liceret alteri hinc accusare synodum quia in ejus sententia non inveniretur quod eam in quibusdam approbaverit, profecto liceret etiam mihi hinc eandem synodum excusare, quia in ejus sententia non inveniretur quod in omnibus approbaverit. Nam sicut eam non in quibusdam dixit esse rectam, ita nec in omnibus dixit. Quod si et in omnibus diceret, quæ ad confessionem fidei quam in Christum habemus, acciperem ; sicut accipimus quoniam pro unius veri Dei cultura scriptum est, quod cor Asa perfectum erat cum Domino omnibus diebus suis ; et sicut accipimus quia propterea de Josaphat dictum est : Ingressus est in via patris sui Asa, et non declinavit ab ea, faciendo quod rectum est in conspectu Domini ; et sicut accipimus quia ob hoc Ezechias dictus est adhesisse Domino, nec recessisse ab ipso, et

¹ Habetur Græce et Latine in actione 10 Chalcedonensi, ex gestis synodi Berytensis, ubi prolata primum fuerat ab Ibas adversariis. Habetur et in synodo generalis, sed alio interprete. Itaque tertia hæc

² Cæsi. Veron., nihil gravare debuit epistolam venerabilis Ibas falsæ de beato Cyrillo suspicio, etc.

custodisse mandata ejus, quæcumque mandavit Dominus Moysi. Quamvis et ipsum nomen, sicut jam diximus, quod orthodoxa vocata est, confessioni fidei Christianæ soleat a synodo distribui. Mirandum tamen est quod illi dicant, pro transitoria et levissima suspicione quam continet, non debuisse aut potuisse orthodoxam judicari a synodo epistolam recte de incarnationis Christi mysterio continentem, qui dixerint : Oportet aperte inspicere ad Marini epistolam, omnia quidem sine Deo et impie dicentem. Nam si eis justissimum visum est definire quod sine Deo et impie dicat illa epistola, quæ duas Christi naturas in unitate personæ confessa est ; quomodo sanctæ synodo videretur injustum orthodoxam eam pro eadem recta confessione fidei quam continet, pronuntiare, cum eam non inveniat in omnibus approbatam ? Et idem si epistola venerabilis Ibas, et in confessione fidei quam de Christo continet, approbata est, et in suspicione quam de beato Cyrillo conscriptor ejus habuit, improbanda : judica, quæso, religiose imperator, utrum synodus culpanda sit, in cujus sententia non ostenditur quod in omnibus eam probaverit, an illi qui pronuntiare ausi sunt quod omnia sine Deo et impie dicat. Sancta Chalcedonensis synodus, quamvis in reverentissimo Iba notaverit quod de beato Cyrillo falsa fuerit suspicatus ; tamen et si non faceret, ostenderetur, sicut diximus, jam formam divinæ Scripturæ secuta, ut ejus epistolam pro recta confessione incarnationis Christi, quæ maxime ad divinum cultum pertinet, pronuntiaret orthodoxam. Isti vero cujus formam vel regulam secuti dicentur, qui, pro hominibus de hominibus suspicionibus, etiam rectam de Christo confessionem nihil inconsiderate simul impiam vocaverunt ?

CAPUT III.

Quod synodus epistolam Ibas damnare non potuit, quin Cyrillum itidem hæreseos damnaret : quodque Cyrillus Nestorio respondens de industria parcius de duarum naturarum discretionem locutus sit.

Iis autem præmissis, quæ contra calumnias hæreticorum magni concilii sententiam sufficienter a recepta, sicut jactant, beati Cyrilli vituperatione defendunt : profecto jam colligis animo, pie princeps, multo facilius nos illa posse refellere quæ nec ab ipsis venerabilis Ibas accusatoribus objecta in ejus epistola criminantur : cujus integrum tenorem ³ ex synodi gestis, sicut promisimus, in hunc transferimus librum. Post præmia ergo sic habet (*Concil. Chalced. act. 16*) : « In brevi autem luminosæ tuæ prudentiæ, quæ in paucis multa cognoscit, qualia pridem et nunc hic acta sunt, festinavimus indicare : scientes quoniam quæ vestræ sanctitati scribinus, et quæ hic aguntur, omnibus tibi positæ per vestram sollicitudi-

versio qua utitur Facundus, nusquam integra exstat, sed ubique ἀκρίτως ; et sine præmio. Quare in Græce exemplari sic habet inscriptio : Ἀπό τῆς ἐπιστολῆς γραφίσης παρὰ τοῦ Ἰβᾶ ἐπισκόπου, μετὰ τὰ προόμια.

³ Idem cod., videtur.

nem innotescunt, quia nullam permutationem Scripturæ a Deo traditæ susceperunt. Facio autem hujus causæ principium ex dictis quæ et ipse cognoscis. Contentio facta est, ex quo hic tua sanctitas fuit, his duobus hominibus, Nestorio et Cyrillo, et conscripserunt adversus se noxios libros, qui audientibus fuerunt scandalum: Nestorius enim dixit in suis libris, sicut et sanctitas tua novit, quia beata Maria Dei genitrix non est, ut multi putarent ex hærese Pauli Samosatani hunc esse qui dixit hominem purum esse Christum. Cyrillus autem, volens Nestorii libros destruere, lapsus est, et in dogma Apollinaris inventus est incidisse. Conscripsit enim et ipse similiter illi, quia ipse Deus Verbum factus est homo, tanquam non sit differentia inter templum et inhabitantem in eo. Conscripsit enim duodecim capitula, quæ puto et tuam cognovisse sanctitatem, quia una natura est deitatis et humanitatis Domini nostri Jesu Christi; et quia, sicut dicit, non oporteat dividere voces dictas, quas vel ipse Dominus de semetipso dixit, vel evangelistæ de eo. Hæc autem omni impietate plena sunt antequam nos dicamus, sicut sanctitas tua novit. Quomodo enim potest accipi, *In principio Verbum* (Joh. 1, 1) de templo nato ex Maria? aut illud, *Minuisti eum paulo minus ab angelis* (Psal. viii, 6), de deitate Unigeniti dici? Ecclesia enim sic dicit, sicut et tua sanctitas novit, et sicut a principio didicit, et confirmata est divina doctrina ex libris beatorum Patrum, duæ naturæ, una virtus, una persona, quod est unus Filius Dominus Jesus Christus. Ob hanc contentionem, victores et pii imperatores jusserunt primates episcoporum in Ephesinam congregari civitatem, et coram omnibus libros Nestorii et Cyrilli judicari. Sed antequam omnes episcopi qui congregari jussi fuerant, in Ephesum pervenirent, anticipans idem Cyrillus aures omnium pigmento quod excæcat oculos sapientiam, præoccupavit. Invenit autem causam ex odio quod erat adversus Nestorium, et antequam ¹ adesset sanctissimus et reverentissimus archiepiscopus Joannes, de episcopatu Nestorium deposuerunt, iudicio et inquisitione non facta. Post duos autem dies damnationis ejus venimus in Ephesum; et cognoscentibus nobis quia in damnatione Nestorii quæ facta est ab eis, duodecim capitula quæ a Cyrillo conscripta sunt, contraria existentia veræ fidei, posuerunt, et firmaverunt, et consenserunt eis, tanquam veræ fidei consonantibus, omnes orientales episcopi eundem Cyrillum damnaverunt, et adversus alios episcopos qui consenserunt ejus ca-

pitulis excommunicationem decreverunt; et post hanc perturbationem unusquisque in suam civitatem reversus est. Nestorius autem quoniam suæ civitati odio erat, et qui erant in ea excellentioribus, illo reverti non potuit. Et mansit orientale concilium non communicans his episcopis qui communicaverunt Cyrillo; et propter hoc multa tristitia inter eos facta est, et in contentione erant episcopi adversus episcopos, et populi adversus populos, et completum est opere quod scriptum est: *Quia erunt inimici² domestici ejus* (Matth. x, 36). Ex hoc detractiones multæ adversus nos factæ sunt paganorum³. Non enim audebat aliquis de civitate ad civitatem, aut ad provinciam de provincia proficisci; sed unusquisque proximum suum sicut inimicum persequebatur. Multi autem, ante oculos non habentes Dei timorem, occasione ecclesiasticæ zeli, inimicitias quas occultas in cordibus suis habebant, ad effectum perducere festinaverunt. Ex quibus unus existit nostræ civitatis tyrannus⁴, quem nec tu ipse ignoras; qui occasione fidei, non solum nunc viventes insequitur, sed et hos qui olim ad Deum præcesserunt. Quorum unus est beatus Theodorus, præco veritatis et doctor Ecclesiæ, qui non solum in sua vita colaphizavit hæreticos per veritatem suæ fidei, sed et post mortem spiritualia arma in libris propriis Ecclesiæ filii dereliquit: sicut et tua reverentia eidem collocata cognovit, et ex his quæ conscripsit instructa est. Hunc præsumpsit⁵ in ecclesia palam anathematizare, qui propter zelum Dei non solum propriam civitatem ab errore ad veritatem convertit, sed et longe positas sua doctrina instruxit Ecclesias. Et de libris quidem ejus multa ubique perscrutatio fiebat: non quia vera fide existerent alieni, vidi enim eum adhuc illo vivo frequenter codices ejus legentem; sed propter inimicitias latentes, quas adversus eum habuit, quoniam eum manifeste convicit in synodo. His ergo malis intercedentibus, et unoquoque, sicut scriptum est, prout volebat discedente, Deus noster adorandus, qui sua semper clementia curam gerit Ecclesiæ, fidelissimi atque victoris principis cor rexit, ut dirigeret venerabilem⁶ atque sanctissimum archiepiscopum Orientis, dominum Joannem, ut reconciliaretur Cyrillo: ab eo enim fuerat episcopatu depositus. Et postquam litteras imperatoris accepit, sanctissimum et reverentissimum Paulum Emesenum direxit episcopum, scribens per eum veram fidem, et præcipiens ei, quia si huic fidei Cyrillus consenserit, et anathematizaverit eos qui dicunt quia deitas passa est, vel dicen-

¹ Rabulam sic appellat decessorem suum, qui anathema dixerat Theodoro, ut refert etiam [Liberatus] cap. 10 Breviarium. Exstat in synodo v Cyrilli Alexandrini epistola ad Rabulam episcopum Edessæ, in

² Cod. Veron., *synodo adesset*.

³ Idem cod., *hominis domestici ejus*.

⁴ Idem cod., *paganorum et hæreticorum*.

⁵ Idem cod., *Hunc præsumpsit, qui omnia præsumit, in ecclesia*, etc. Consonat textus epistolæ Ibræ ad Ma-

rim Persam act. 10 concilii Chalced. et coll. 6 concilii v œcumenici.

⁶ Idem cod., *ut dirigeret virum magnum et in suo palatio notum, qui cogret venerabilem*, etc. Ita loco cit.

tes quia una natura est deitatis et humanitatis, ut communicaret ei. Voluit autem Dominus, qui semper caram suam gerit Ecclesiam, quam sanguine proprio redemit, cor Ægyptii emolliro, ut sine fatigatione fidei consentiret, et hanc susceperet, atque omnes qui absque hac crederent anathematizaret; et communicantibus illis sibi invicem, contentio de medio est ablata, et pax in Ecclesia facta est: et non est in ea schisma, sed pax sicut pridem est. Quæ autem verba sint quæ a sanctissimo et reverentissimo archiepiscopo Joanne scripta sunt, et quæ a Cyrillo rescripta suscepit, ipsas epistolas huic quam ad vestram directam reverentiam, conjungens transmissit sanctitati, ut relegens scias, et omnibus nostris fratribus amantibus pacem denunties, quia contentio jam quævit, et medius inimicitiarum paries ablatum est, et qui seditiose adversus vivos et mortuos irruerant, in confusione sunt, pro suis satisfarientes excessibus, et contraria docent modo his quæ ante docuerant. Non enim quisquam audet dicere unam esse naturam divinitatis et humanitatis, sed confitentur in templum et inhabitantem in eo, qui est unus Filius Jesus Christus. Hæc autem scripsi tuæ sanctitati ex magno affectu quem circa te habeo, sciens quia tua sanctitas nocte et die in doctrina Dei temetipsum exerces, et multis sis utilis. Illic est integer illius epistolæ tenor, quam apud se recitavi, sicut jam docuimus, magna synodus Chalcedonensis pronuntiavit orthodoxam. Aggrediar igitur in adiutorio Salvatoris, non ab his tantum sententiam ipsius synodi defendere, quæ scripto ab hæreticorum fautoribus in epistola supradicta culpata sunt, et in reprehensionem memoratæ sententiæ quasi Nestoriana damnata; verum etiam quæcumque petulantibus irreligiosorum verbis passim accusari cognovimus. Per hujus autem definitionis contextum, illud quoque, ubi opportunum fuerit, ostendemus, quoniam si eandem epistolam synodus judicaret hæreticam, hinc potius beatum Cyrillum hæreticum fuisse firmaret, et excusaret Nestorium, atque concilium reprehenderet Ephesinum. Unde ea nunc quæ scripsero reprehendenda esse dixerunt, pro tenore atque contextu quo ab illis sunt posita, ex eorum libro transferamus in nostrum, ne quis nos existimet aliquid eorum quæ ad causam pertinent omisisse. Sic ergo dixerunt. « Ingressi sunt accusatores Ibas, petiverunt et ipsi relegi quæ in Tyro de Iba accusata sunt apud Photium et Eustachium Deum amantes. Et dum relegerentur acta, inventa est in eis epistola quædam posita, tanquam ab Iba facta ad Mariam Persam, omni impietate cumulata. Continet enim hæc: Cyrillus volens Nestorii libros destruere lapsus est, et in dogma Apollinaris inventus est lu-

* Augustinus de hæresibus: *Apollinaristæ contentiosissime asseverant Verbi aliquid in carnem fuisse conversum atque mutatum, non autem carnem de Maria carne susceptam.* Quod hæresis portentum Athanasius, cum sub ortu suo ad ejus aures pervenisset,

* Cod. Veron., *dixerunt ipso tenore, etc.*

cidisse. Conscripsit et ipse similiter illi, quia Deus Verbum factus est homo. Et post alia: Quomodo enim potest accipi: *In principio Verbum* de templo nato ex Maria? aut illud: *Minus cum paulo minus ab angelis*, de deitate Unigeniti dici? Denuo, Cyrillus auribus omnium pigmento quod excæcat oculos sapientum, præoccupavit, et de episcopatu Nestorium deposuerunt, iudicio et inquisitione non facta. Illis adjicit, quia in damnatione Nestorii quæ facta est ab eis, 42 capitula quæ a Cyrillo conscripta sunt, contraria existentia veræ fidei, posuerunt et firmaverunt, et consenserunt eis, tanquam veræ fidei consonantibus. Et post pauca episcopo Edessæ derogans dicit: Illic nostræ civitatis tyrannus beatus Theodorus, præconem veritatis et doctorem Ecclesiæ, præsumpsit qui omnia præsumit in ecclesia palam anathematizare. Hæc omnia manifestum est legenti, quoniam non sicut in illa epistola continetur, sed sicut ipsi ea decerpentes ac discerpentes pro suo asserunt arbitrio, et in unum centonem redegerunt, etiam nos posuimus. Ut autem luce clarius consuetas eorum fraudes serenitas tua cognoscat, et quos saltus in sua narratione fecerint, non quasi, ut videri voluerunt, vitandæ prolixitatis, sed potius obscurandæ veritatis gratia, ne aliquo modo dicentis Ibas appareret intentio; confer ea quæ posuerunt cum epistolæ tenore quem supra memoravimus: et erit jam prudentiæ tuæ dignoscere utrum ea quæ transilierunt et noluerunt attingere, prolixam narrationem facerent, an potius ipsam rem, quod timerunt, evidentius aperirent. Ex omnibus autem quæ in hac epistola reprehenderunt, prius duo purgamus, quoniam connexa in uno capitulo habentur, sed ab istis male divisa sunt. Unum est, quod in principio posuerunt dicentes, Cyrillus volens Nestorii libros destruere, et cætera. Alterum vero, quod secundo loco posuerunt, id est, « Quomodo enim potest accipi *In principio Verbum* de templo nato ex Maria, et cætera. » Imprimis sane fatendum est hanc epistolam satis ostendere quod reverentissimus Ibas, quemadmodum dictum est, cum Orientalibus aliarumque provinciarum episcopis, intentionem dictorum beati Cyrilli minus intelligens, et suspicatus quod negaret in Christo differentiam naturarum, consequens judicavit quia in Apollinaris dogma incidisset, qui non assumptione humanæ naturæ Deum Verbum credebat hominem factum, sed partem substantiæ ipsius Dei Verbi putabat in carnem esse conversam. Ob hoc igitur ibi subiecit, atque ait: « Conscripsit enim et ipse similiter illi, id est Apollinari, quia ipse Deus Verbum factus est homo, tanquam non sit differentia inter templum et inhabitantem in eo. » Non itaque venerabilis Ibas

accuratissime confutavit in epistola ad Epictetum episcopum Corinthiorum: quam proinde integram descripsit Epiphanius in hæresi Diocretiarum sive Apollinaristarum.

Deum Verbum nescivit hominem factum; sed ad-
versus Apolinaris dementiam convertibiliter factum
esse hominem denegavit. Nam et ipse beatus Cyril-
lus in libro qui Scholia dicitur, sub titulo: *Quo-
modo unus Christus*, « Ergo, inquit, etsi alii simili
appellatione vocati sunt Christi, unus tamen est, per
quem omnia, Jesus Christus, non quod homo sit
factus opifex omnium. » Quod Cyrillus non contra
prophetam dicentem: *Mater Sion dicit: Homo, et
homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus*,
scripsisse credendus est; sed ea potius intentione,
quod Deus Verbum, opifex omnium, secundum Apo-
linaris sensum, id est convertibiliter, non factus sit
homo. Aut igitur utrobique subintelligimus propter-
ea negatum esse Deum Verbum, id est opificem om-
nium, hominem factum, quia convertibiliter non
factus est homo, et neutrum de Nestoriano errore
culpabitur: aut si non conceditur, eadem culpa erit
amborum. Beatum vero Cyrillum nec ipsi Euty-
chiani volunt Nestorianum videri, dicentem, non
quod homo sit factus opifex omnium, seu ¹ Deus
Verbum per quem omnia facta sunt, similiter ut nos
participarit carni et sanguini, et nuncupatus sit
homo. Quanquam ipsa nuncupatio calumnie pateat,
quasi perfunctorie nuncupatus, et non vere fuerit
factus homo ². Nam et ipsa ibi secutus adjecit:
« Tanquam non sit differentia inter templum et in-
habitantem in eo. » Quod si propterea magna syno-
dus hanc epistolam velut hæreticam improbaret,
nonne, sicut diximus, hinc potius beatum Cyrillum,
similiter dicentem, non quod homo sit factus opifex
omnium, credidisse hæreticum videretur? Si au-
tem venerabilis Ibas alia ejusdem beati Cyrilli dicta
legisset, aut sicut oportuit attendisset, invenisset
procul dubio quod ipse quoque contra Apolinarem,
intentione qua diximus, negaverit Deum Verbum
hominem factum, et differentiam naturarum docue-
rit. Sed Nestorio respondens, qui unum Christum in
duos filios dividebat, necesse non habuit de duabus
naturis adversus eum evidentius atque expressius
disputare. Quinimo, ne quam daret occasionem ejus
erroris, parcius de naturarum discretionem locutus
est: ne cum ipse naturas distingueret, ille duas per-
sonas induceret. Audiebant itaque vel relegabant
verba dicentis orientales Patres, neque animadverte-
bant ejus intentionem, secundum quam de verbis
est judicandum: quia non magis quid dicatur atten-
dendum est, quam cur quidque dicatur. Et possemus
quidem multa Scripturæ divinæ proferre testimonia
de diversitate intentionis atque verborum, si tamen
diversitas illa dicenda est, quomodo plerumque ne-
gare ³ videtur aliquid quod negandum non est, ut
aliud quod magis est necessarium intimetur. Quia
vero de causa nunc agimus a suis auctoribus pacif-
lice terminata, hæc nobis duo sufficiant. Quis enim,

¹ Cod. Veron., sed quod Deus.

² Idem cod., et non vere fuerit factus homo. *Æquum est igitur ut nec venerabilis Ibas epistolam Nestorianam videri velint, qua culpans eundem beatum Cyrillum dixit: Conscriptum enim et ipse similiter illi,*

A nisi aliis divinæ Scripturæ testimoniis doceretur,
Dominum Jesum Christum aut bonum aut Deum esse
crederet, audiens Marcum evangelistam ita de illo
narrantem: *Et cum egressus esset in viam, procur-
rens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum dicens:
Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam?*
*Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? nemo bonus
nisi unus Deus (Marc. x, 17).* Quod ideo Dominus
dixit, ut admoneret illum Deum se credere, si vellet
eum vere bonum confiteri, quia tanquam cordis in-
spector videbat ab eo se hominem tantummodo, non
etiam Deum credi. Quamvis ergo videatur quibusdam
hæreticis non intelligentibus bonum se negasse; cat-
holicis tamen intelligentibus Deum se insinuasse
magis apparet. Quia enim illud solum audiens, quod
idem Marcus evangelista de Domino similiter nar-
rat, non eum cum Manichæis negaret filium esse
David? Nam ipso testimonio abutentes Manichæi
sacramentum incarnationis ejus abjurant. *Respon-
dens, inquit, Jesus dicebat docens in templo: Quo-
modo dicunt scribæ Christum filium esse David? Ipse
enim David dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus
Domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam ini-
micos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo David
dicit eum Dominum, et unde est filius ejus (Marc.
xii, 35)?* Non igitur et hic talia dicendo, filium
David, id est hominem se negavit, quod videtur
ignaris; sed indicavit potius quod necessarium fuit,
Deum se esse David. Nam si neque Deus est di-
cendo: *Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi unus*
C *Deus; neque homo dicendo: Ipse ergo David dicit
eum Dominum, et unde est filius ejus? quid illum esse
dicimus? Et alias hujusmodi locutiones in divinis lit-
teris prudens lector inveniet: secundum quas qui
sic loquitur earum quisque tractor, ut ipse quo-
que negare videatur aliquid quod negandum non est,
ut aliud quod magis est necessarium intimetur; sic
non est reprehendendus velut hæreticus, sed ex aliis
dictis suis potius æstimandus, sicut nec ipsas Scrip-
turas divinas in talibus reprehendere quisquam cat-
holicus audeat, sed potius ex aliis manifestioribus,
quomodo ea quæ obscura sunt intelligere debeat re-
cognoscit. Unde si beatus Cyrillus Nestorium ⁴ quam-
dam nefandam dualitatem conantem inducere, ne
quam occasionem daret ejus errori, sermonem suum
D magis ad ea quæ unitatis sunt coarctabat; sicut econ-
trario priores doctores Ecclesiæ respondentes Apo-
linari, naturarum diversitatem stultissime confun-
denti, earum distinctionem amplius incumbabant:
sic ipse Nestoriano repugnans, putari non debuit ne-
gasse differentiam naturarum, quemadmodum nec
illi repugnantes Apolinari putandi sunt unitatem ne-
gasse personæ: quia non idem semper est ordo pu-
gnæ vel pugnae, sed in oppugnatore causa est quo-
modo contraire debeat propugnator.*

quia ipse Deus Verbum factum est homo: nam et ipse, etc.

³ Idem cod., negari.

⁴ Idem cod., videns Nestorium.

CAPUT IV.

Quod Ibas male de Cyrillo suspicans, non Cyrilli fidem, sed quam Cyrilli esse falso putabat, in epistola sua reprehenderit, et Cyrilli de Christi incarnatione fidem reipsa probavit.

Illæ autem dicta sunt, non quod de Christo, sed quod de ipso beato Cyrillo venerabilis Ibas male crediderit; nec quod prædicatoris de Christiana fide confessio, sed quod hominis de homine suspicio displiceat in ejus epistola. Cui enim potest catholico displicere differentia naturalis inter templum et inhabitantem in eo; cum Dei Ecclesia sic consteatur Verbum carne factum, ut non denegct, quod ibi subjunctum est, quia et habitavit in nobis? Nam Verbum quidem caro factum est, quia sempiternus Filius, qui Verbum est Patris, ipse in plenitudine temporum factus est homo; habitavit autem in nobis, quia nullam conversionem sustinuit inconvertibilis ejus divinitas, sed manens quod erat, naturam inhabitavit assumptam. Et ideo, *Verbum caro factum est*, Nestorianos expugnat; Eutychianos autem vel Apollinaristas eorum progenitores, *et habitavit in nobis*: quia *Verbum caro factum est*, unam significat esse personam; *habitavit autem in nobis*, duas mansisse naturas. Non enim possunt duæ esse personæ, quando is qui Verbum est, ipse etiam factus est caro; aut duæ non esse naturæ, quando aliud sit quod inhabitat, et aliud quod inhabitatur. Si quis autem non declinans in alterutram partem, sine contentione rem quærat, inveniet quod tam sanctorum orientalium Patrum, quamvis de beato Cyrillo male sentirent, quam ipsius beati Cyrilli, eadem fuerit intentio, ut Dominum unum Jesum Christum docerent in duabus naturis, id est divinitate atque humanitate perfectum: ne aut propterea duæ personæ crederentur, quia duæ naturæ sunt; aut propterea una crederetur esse natura, quia una persona. Contigit autem nonnunquam inter unius sententiæ viros, ut cum de rebus ipsis quæ in questione sunt idem sapiunt, de se tamen invicem aliud suspicentur, cum vel a dicente minus aperitur verbis quod corde conceptum est, vel ab audientibus minus inspicitur dicentis intentio. Discernenda est autem impietas qua de Deo male creditur, ab ignorantia qua quisque aliter de suo proximo, tanquam homo de homine suspicatur. Et, si forte videtur hominis de homine culpanda suspicio, approbanda tamen est intentio qua veritas fidei quam de Christo habemus asseritur. Hanc intentionem volentes obscurare novæ diligentæ repertores, quomodo totum fideliter ac simpliciter agunt, cum possissent ex illa epistola quod ibi dictum est: « Conscriptis enim et ipse similiter illi, quia ipse Deus Verbum factus est homo, » transilierunt quod sequitur, « tanquam non sit differentia inter templum et inhabitantem in eo. » Cujus rei causa putamus? Nunquid ideo quia istæ paucissimæ syllabæ prolixitatem facerent? an ideo potius quia manifeste inten-

tionem dicentis ostenderent? O fides! o integritas: o conscientia recte tractantium sermonem veritatis! Possunt isti profecto cum Apostolo dicere: *Abdicamus occulta decoreis, non ambulantes in astutia, neque adulatorantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo (II Cor. iv, 2)*. Verum in hoc quoque deprehensis ac proditis eorum fraudibus, attende, obsecro, serenissime imperator, quomodo ex aliis quæ sequuntur etiam manifestum fiat, quod non contra fidem quam de Christo habemus reverentissimus Ibas in sua epistola sit locutus; sed intentionem beati Cyrilli minus intellexerit in ejus capitulis. Nam sequitur adhuc dicens, quemadmodum integer ipsius epistolæ tenor habet: « Conscriptis enim 12 capitula, quæ puto et tuam reverentiam cognovisse, quia una natura est deitatis et humanitatis Domini nostri Jesu Christi, et quia, sicut dicit, non oportet dividere voces dictas, quas vel ipse Dominus de semetipso dixit, vel evangelistæ de eo. » Cui non appareat quia, sicut dictum est, non incarnationis Christi mysterium, sed intentionem beati Cyrilli minus intellexerit reverentissimus Ibas, quem, sicut alii quoque orientales Patres et ipsi qui eum venerari se fingunt Acephali, arbitratus est unam deitatis et humanitatis Domini nostri Jesu Christi prædicasse naturam, et dixisse quia non oportet secundum naturas dividere voces dictas, quas vel ipse Dominus de se, vel evangelistæ de eo dixerunt? Denique etiam hoc ab illo per venerabilem Paulum Emesenum expetiverunt, ut in scriptis apertissime fateretur: quod et venerabilis Ibas in eadem epistola sua narravit, ubi de sancto Joanne Antiocheno dixit: « Postquam litteras imperatoris accepit, sanctissimum et reverentissimum Paulum Emesenum direxit episcopum, scribens per eum veram fidem, et præcipiens ei, quia si huic fidei Cyrillus consentiret, et anathematizaret eos qui dicunt quia deitas passa est, vel dicentes quia una natura est deitatis et humanitatis, ut communicaret ei. » Sane quoniam beatus Cyrillus, Orientalium legatione suscepta, magis quod a consacerdotibus suis expectabatur festinavit implere, quam dictorum suorum in quibus offensi fuerant, sufficientem purgationem facere; ideo putatus est, veluti pristino errore damnato, Orientalium admonitione conversus: cum ille recuperandæ unitatis cupidus, in defensione dictorum suorum noluerit immorari, ne cum probare diu contendit quod non, ut putabatur, ab eo fuerint dicta, de quibus minus intelligentes aliter sentiebant, controversiæ hac dissensione terminus non daretur. Quod item illis verbis reverentissimus Ibas ostendit, quibus sequenter eundem beatum Cyrillum retulit sine fatigatione Orientalium fidei consensusse, et hanc suscepisse, atque omnes qui absque hac crederent anathematizasse. Sed nunquid beatum Cyrillum putasse conversum, Nestorianum est crimen? Respon-

¹ Cod. Veron., etiam atque etiam.

² Idem cod., Emesenum episcopum.

³ Idem cod., ac dissensionem.

deant ergo nobis qui Nestorianam hanc dixerunt A epistolam, utrum unum Deum atque hominem Jesum Christum, per quem omnia facta sunt, et qui inter omnia factus est, in duas personas dividere, an Cyrillum servum ejus putasse conversum, hæresis Nestoriana dicenda sit. Multum excusamus Nestorium, si in hoc ejus hæresim constare dicamus, Cyrillum putasse conversum. Unde si Chalcedonensis quoque synodus idcirco velut Nestorianam hanc epistolam improbaret, hinc potius, quod item promissimus demonstrandum, excusasse Nestorium videretur. Non autem ita debuit religiosa illa synodus gravissimum crimen levigare Nestorii, quæ bene cognoverat quod longe alia blasphemia sit ^a quæ hujus hæresis nomen accepit. Illa mysterium divinæ incarnationis evacuat, in qua salus nostra consistit; illa aliam hominis, aliam Dei subsistentiam dicit, ut humanam naturam alienet a Deo quæ in suis primitiis Verbo assumente sanata est. I hæc autem epistolam perspexit evidentissime contentam quod isti attingere timuerunt; quia licet duæ naturæ sint, una tamen est virtus, una, persona, quod est unus Filius Dominus Jesus Christus. Quocirca si quis hanc Nestorianam dicit epistolam, procul dubio contra Ecclesiam cum Eutychiis affirmat Nestorianum esse, unam Christi personam in duabus prædicare naturis; non enim est aliud unde nunc Eutychiani infamant Ecclesiam, et Nestorianos Christi fideles appellant, nisi quia duas unius Filii Domini nostri Jesu Christi profitentur esse naturas. Ergo non fingant cohibentes hæreticis, quod ideo tanquam Nestorianam damnaverint epistolam venerabilis I bæ, quia beatum Cyrillum dixit esse conversum. Id enim ac si culpandum est, Nestoriani tamen criminis non est: cum potius hæreticorum fautores probentur ob hoc eam Nestorianam pronuntiasse, quia conscriptor ejus duas in illa confessus est Christi esse naturas. Neque jam dicant quod fidem beati Cyrilli culpaverit, quod penitus probare non possunt. Primum quidem, quia post unionem inter Orientales et ipsum factam approbat ejus fidem. Deinde quoniam et ante unionem, non Cyrilli fidem quam vere habuit, sed quam illum habuisse putavit, accusat. Putavit autem, sicut jam probavimus ipsius epistolæ verba testari, quia sic beatus Cyrillus prædicaverat Deum Verbum hominem factum, ut nulla esset differentia naturarum, hoc est inter templum et inhabitantem in eo, sed una esset natura deitatis Domini nostri Jesu Christi. Quicumque igitur dicit quod reverentissimus Ibas in epistola sua fidem beati Cyrilli quam vere habuit, et non quam habuisse eum putabat, arguerit, ipse profecto confirmat quod idem beatus Cyrillus sic prædicaverit

^a Nestorius duas in Salvatore nostro personas fingebat. Non enim eundem credebatur esse Deum quem hominem, sed alium Filium Dei, alium filium Mariæ. Mariam non esse θεοτόκον, sed χριστοτόκον, id est non Deum peperisse, sed hominem: et Verbum

¹ Cod. Veron., ejusdem, an illi, etc.

Deum Verbum hominem factum ut nulla esset differentia naturarum, sed una facta esset divinitatis humanitatisque natura. Hoc enim reverentissimus Ibas per suam culpavit epistolam. Quinam ergo beatum Cyrillum affirmant hæreticum? utrum nos, qui dicitur quia non ejus fidem, an illi ¹, qui dicunt quia ejus fidem accusavit Ibas episcopus? Nos enim qui cum non beati Cyrilli fidem dicimus accusasse, negamus utique quod idem Cyrillus differentiam abstulerit naturarum, et unam dixerit ex divinitate atque humanitate compositam esse naturam. Hæreticorum vero fautores, qui dicunt quod fidem Cyrilli Ibas arguerit, ipsi procul dubio assertiones Eutychianorum affirmant, dicentium, quod beatus Cyrillus differentiam non crediderit naturarum, sed unam B ex divinitate atque humanitate docuerit factam esse naturam. Quamobrem si Chalcedonensis quoque synodus reverentissimum Ibas crederet, fidem quam beatus Cyrillus habuit, et non potius errorem in quem eum lapsus putaverat, arguisse, procul dubio affirmaret et ipsa quod unam prædicaverit Christi esse naturam. Cognoscis igitur, religiose imperator, illud quod diximus iterum doceri, quoniam si hanc epistolam magna illa synodus abjiceret tanquam fidem beati Cyrilli culpantem, hinc potius ipsum beatum Cyrillum credidisse hæreticum videretur. Unde nobis quoque fautores hæreticorum, ut hoc affirmaremus, persuadere conati sunt, ne quid esset residuum quod Eutychiis, quibus cohibent, respondere possumus dicentibus: Qui Nestorianam esse dixistis epistolam I bæ, cujuslibet alterius esse dicatur, quæ putavit hæreticum esse negare differentiam naturarum, et unam credere deitatis humanitatisque naturam Domini nostri Jesu Christi? quomodo vestro judicio Nestoriani non estis, qui similiter dicitis hæreticorum esse negare differentiam naturarum, et unam credere deitatis humanitatisque naturam Domini nostri Jesu Christi? aut quomodo jam potestis dicere quod beatus Cyrillus differentiam naturarum docuerit, et non potius unam dixerit deitatis humanitatisque naturam, cum propterea illam damnaveritis epistolam, quod ejus fidem culpaverit, quæ hoc in eo culpasse deprehenditur, quod negaverit differentiam naturarum, et unam docuerit deitatis humanitatisque naturam? Et idcirco, nec illam damnamus epistolam, nec dicimus quod fidem Cyrilli culpavit: quia non fidei Cyrilli fuerat quod culpavit. Nam verissime omni impietate plenum est, ad confusionem naturarum accipere, quod de templo nato ex Maria dixit evangelista: *In principio erat Verbum*; aut de Unigeniti deitate, quæ nec augeri nec minui potest, credere quod secundum sui naturam deminuta sit paulo minus ab

Filium Dei non hominem ex Maria factum suscepti humana natura, sed in hominem ex Maria natum postea in baptismo descendisse. Mariam denique templum Deo genuisse, non ipsum qui in templo habitat. Atque hæc nefanda est illa dualitas, quam Facundus conatum inducere Nestorium dixit cap. 5.

angelis sicut in ¹ uno eodemque homine dicimus, quod interior homo ad imaginem Dei formatus, aut exterior secundum lineamenta membrorum sexusque diversitatem, ex limo terræ creatus. Sed nunquam hoc beatus Cyrillus putasse monstratur, quia idem natura est templum quod ex virgine Maria sumpsit initium, et Verbum Deus, quod in principio erat carens initio. Hoc enim Apolinaristæ sapuerunt; hoc ab Apolinaristis dementes Eutyehiani ² traxerunt; hoc si etiam Cyrillus sentiret, verissime diceretur quia lapsus est, et in dogma Apolinaris inventus est incidisse. Nunc autem propterea verum esse non credimus, quia non probatur hoc aliquando sensisse.

CAPUT V.

Quod synodum quominus epistolam Ibas orthodoxam pronuntiaret, morari non debuit falsa illius de Cyrillo suspicio, cum Cyrillum ipsum, quominus Orientalium confessioni subscriberet, par illorum suspicio non retardarit.

Sed iterum dicit aliquis: Quomodo ergo synodus epistolam pronuntiavit orthodoxam, quæ beatum Cyrillum, quem dicit nihil tale prædicasse, culpavit? Respondeo, quia fidem illa beati Cyrilli prædicavit. Nam si post unionem inter Orientales et ipsam factam approbat ejus fidem, nos autem credimus quod semper eadem fuerit Cyrilli fides: necessario sequitur quod ante unionem quoque fidem ejus Ibas probaverit, quamvis ejus fuisse nescierit. Attendo porro ipsam synodi sententiam, et invenies quod in illa epistola, dissimulans ab humanis suspicionibus, ea quæ ad fidem Christi pertinent, propter quam manifestandam atque firmandam convenerat, approbavit: orthodoxa enim, non pro honorificentia Cyrilli nec pro cujuscumque hæretici injuria diceretur, sed pro vera de Christo fide quam continet. Si quis autem Chalcedonensem synodum culpavit quod, hominis de homine suspicione posthabita, epistolam venerabilis Ibas pronuntiavit orthodoxam; ipsum beatum Cyrillum culpavit necesse est, quod ipse quoque contemnens eandem suspensionem orientalium consacerdotum suorum, qui cum aliis diversarum provinciarum episcopis congregati ejus capitula damnaverunt, confessionem fidei quam ei per venerabilem Paulum episcopum miserunt, in suam epistolam transtulit, et eis communicavit, seque professus est eadem credere ac prædicare de incarnationis Christi mysterio; nec suspensionem quam de illo habuerunt, ab eis damnari præsumpsit, quin nec ³ etiam satisfacere pro ea necessarium duxit. Verum neque cum solo beato Cyrillo synodus Chalcedonensis culpatur, quod hanc epistolam pronuntiavit orthodoxam, sed cum toto Ephesino

¹ Eutyehis error contrarius Nestoriano, unam Verbi cum humanitate compositam naturam astruebat: cum fides catholica, utrique opposita, sic unicam in Christo personam asserat contra Nestorium,

¹ Cod. Veron... sicut nec in uno.

² In eodem cod. deest *to nec*.

³ Item cod., sed cum toto Ephesino concilio. Siquidem non solus beatus Cyrillus, nihil impendens ipsam Orientalium suspensionem, eos judicavit orthodoxos; sed

A concilio ², quod eorum communionem simul amplexi sunt. Unde jam videtur magna synodus non quod epistolam venerabilis Ibas orthodoxam dixerit, sed quod non et ipsa beatum Cyrillum cum Ephesino concilio reprehenderit, accusari. Assignata igitur omnia quæ promisimus. Recognosce quoniam si Chalcedonensis synodus epistolam venerabilis Ibas velut hæreticam improbaret, hinc potius beatum Cyrillum credidisse hæreticum, et Nestorium excusasse, atque Ephesinum reprehendisse concilium videretur. Quocirca etiam in hoc memorata synodus exemplum ipsius beati Cyrilli, vel potius Ephesinæ synodi, secuta est: ut sicut illa omnium Orientalium rectissimam de Christo fidem, quamvis de se non recte suspicantium, prudenti ratione suscepit, ita et ipsa B simili ratione susceperet epistolam Ibas congruentissimam de Christo fidem, quamvis de beato Cyrillo quasdam suspensiones incongruas contineret. Nunquid ergo hæc sancta synodus injurias beati Cyrilli gravioriter accepisse credenda est, quem probatur imitata, quod dissimulavit ab alienissimis ⁴ suspicionibus, et cujus, nisi ab eis dissimularet, argueretur exemplo? Aut nunquid ideo reverentissimum Ibas non debuit absolvere, et episcopatum ei et Ecclesiam restituere, de qua per Eutyehis factionem injuste et absens erat expulsus, quia falsus erat in persona beati Cyrilli, ut eum aliquando putaret errasse, cujus fidem non solum sciens post unionem cum Orientalibus factam, verum ante unionem nesciens approbavit? Sed non oportuit, inquit, post hanc ⁵ unionem de beato Cyrillo talia loqueretur. Ego autem dico, quia nec ante unionem oportuit, imo nec ante ipsam synodum Ephesinam: quia prius interrogari Cyrillus debuit, ac deinde culpari, si non satisfaceret. Sed nunc illud querimus, utrum hæc venerabilis Ibas culpa quæ, sicut jam probavimus, a synodo quoque notata est, tanti debuerit æstimari, ut ejus epistola pronuntiaretur hæretica, cum fidem ipsius beati Cyrilli in confessione quam ei per Paulum episcopum Orientales subscribendam miserant, approbaret, licet in illis 12 capitulis intentionem ejus necdum intelligeret. Cognoscens magna synodus quod sive in illis capitulis, sive in illa confessione cui beatus Cyrillus subscripsit, eadem fides esset, nihil differre judicavit quibus verbis enuntiatam Cyrilli fidem Ibas approbasset, D cum eum, quod necessarium fuerat, approbasse constaret. Unde nec aliud credidit, nec credere debuit, nisi quia Patres orientales, inter quos fuit etiam ipse Ibas aliarumque provinciarum episcopi, intentionem capitulorum beati Cyrilli minus animadvertenterant, ut ea etiam a concilio Ephesino suscepta

ut in eodem contra Eutychem duas non confusas, sed distinctas atque perfectas naturas agnoscat, divinam et humanam.

et cæteri Patres qui cum illo fuerunt in Ephesino concilio, et eorum communionem, etc.

⁴ Item cod., a levissimis.

⁵ Idem cod., ut post hanc.

culpant. Sicut ^a aliquando in divina Trinitate catholici quidam tres hypostases accipere noluerunt ^a, quamvis tres personas acceperint; nec ideo sunt a viris sapientibus hæretici iudicati ^b, quoniam comperiti sunt non in re quæ illo nomine significabatur, sed potius in ipso nomine quo significabatur offendi. Unde non potest hæretica libæ epistola iudicari, nisi dicatur quod in capitulis quidem beati Cyrilli recta contineatur fides, Nestoriana vero sit illa Orientalium confessio cui subscripsit, quam et libæ et Chalcedonen-sis synodus in sua definitione suscepit; atque ita, ut libæ et prædicta synodus accusetur, Cyrillus post Nestorium condemnatum in hæresim Nestorianam declinasse firmabitur. Hinc autem creditus est idem beatus Cyrillus non rectam prius in suis capitulis tenuisse sententiam, sed admonitione Orientalium postea esse correptus; quoniam cum ipsa unitas Ecclesiarum fieret, non orientales Patres ejus capitulis subscribere compulsi sunt, sed ipse potius expetitus est directæ sibi ab eis confessioni subscribere. Ipsamque capitulorum suorum retractationem ^c, non ideo eum post Ephesinam synodum fecisse aliqui crediderunt, ut quæ clausa quibusdam fuerant panderentur, et quæ videbantur

obscura clarescerent; sed potius ut pristinum in eis emendaret errorem, quo putabatur, sicut adhuc Eutylichiani putant, quod unam in eis dixerit Christi esse naturam. Hinc ergo contigit ut conversione beati Cyrilli facta unitas crederetur. Et revera cui non susriperet ista suspicio (de humanis cordibus loquimur, et humana corda gestamus), cum nihil orientales Patres qui hæc capitula corrigenda iudicaverunt, corrigere cogentur; beatus autem Cyrillus, non solum fidei confessioni quam sicut necessarium crediderunt illi dictaverant, expetitus ante subscriberet, sed etiam ipsa sua capitula retractaret? De hoc autem quod opponitur ac dicitur, quia non tam contra beatum Cyrillum quam contra Ephesinam synodum loci sunt, quia parum intelligendo male de illis jam receptis capitulis crediderunt; sequenti libro, quia ibi magis opportunum videtur, multa et sicut existimo non contemnenda dicemus. Si vero hæreticum est Cyrillum credidisse conversum, cur obsecro non multo magis beatus Theophilus dicatur hæreticus, qui de sancto Joanne Constantino-politano, cujus auctoritati atque doctrinæ multo majorem venerationem Christi debet Ecclesia, talia et tanta conscripsit ^d, ut etiam nos, quod ea vel memo-

^a Græci, ut docet sanctus Augustinus, lib. v de Trinitate, cap. 8, *μὴν οὐσίαν, τρεῖς ὑποστάσεις* dicere solebant, quod est Latine, ut idem exponit, *unam essentiam, tres substantias*. Sed quia usus obtinuerat apud Latinos ut idem intelligeretur substantia quod essentia, propterea dicere non audebant tres hypostases, ne tres essentias dicere viderentur; sed unam essentiam vel substantiam, tres autem personas. Porro autem, qui tres hypostases dicebant, Græci et Orientales, si non aliud quam tres personas intelligebant, Epiphonio teste in hæresi 73, et Gregorio Nazianzeno in orat. 24. Distinguebant enim ab essentia *ὑπόστασιν*, cum Latini ob linguæ inopiam, ut Gregorio placet, distinguere non possent. Verum qui *οὐσίαν* ab hypostasi non distinguerent, Latini soli non fuerunt nec primi: nam synodus Nicæna in expositione fidei damnans eos qui Filium Dei *ἕξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας* esse dicunt, pro eodem, ut apparet, utramque vocem posuit, tametsi aliter sancto Basilio videatur in epistola 78. Et sanctus Athanasius Patris ac Filii *μὴν οὐσίαν, μὴν ὑπόστασιν* esse tradit in orat. 5 contra Arianos et in epistola ad Liberium; in epistola vero ad Africanos diserte affirmat *ὑπόστασιν οὐσίαν εἶναι*. Denique in synodo Alexandrina, ut est apud eundem Athanasium in epistola ad Antiochenes, cum dissiderent episcopi, atque aliis tres hypostases, aliis unam dici placeret; qui unam dicebant, existimare se professi sunt hypostasim et essentiam idem esse, *ταυτὸν εἶναι εἰς τὴν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν*. Quamquam autem synodus illa utrosque recte sentire, et voce potius quam sententia discrepare comperit, abstinendum tamen a novitatis specie in posterum, nihilque ultra Nicænam formulam exquirendum censuit, idque ad Antiochenes synodica sua perscripsit. Sed decreto illo nihil obtinuit. Invaluit enim, ut dictum est, apud Græcos et Orientales, ut tres hypostases summa contentione assererent, atque alios ad eandem confessionem compellerent. Unde et Hieronymi adversus Antiochenos expostulatio ad Damasum epist. 57: *Nunc, inquit, prok dolor! post Nicænam fidem, post Alexandrinam juncio pariter Occidente decretum, trium hypostaseon ab Arianorum præsule et Campensibus novellam a me homine Romano nomen exigitur.*

Cæterum nostri, qui tandiu restiterant quandiu *ὑπόστασιν* substantiam dici intellexerunt, ubi eam vocem a substantia Græcorum exemplo distinguere, et personam sive subsistentiam interpretari coperunt, exinde tres hypostases cum Græcis profiteri ac profiteri das esse non dubitarunt.

^b Nam cum hypostases alii eodem sensu dicerent quo alii personas, neutris alios damnare fas erat, *σημάτων*, ut Nazianzenus scribit, *εἰς τὴν αὐτὴν ἐπίνοιαν διάνοιαν*. Sic in synodo Alexandrina, nec Ariani habui sunt qui tres hypostases assererent, quia hypostasim non pro substantia, sed pro persona sumebant; nec Sabelliani qui unam dicebant, quia hypostasim non personam, sed substantiam intelligebant.

^c Capitula, sive anathematismos duodecim contra errores Nestorii scripserat Cyrillus, qui subditi sunt epistolæ ipsius et synodi Alexandrinæ ad Nestorium, lectique cum eadem epistola in actione I synodi Ephesinæ. Illos anathematismos velut hæreticos infamarunt damnaruntque in privato conventu suo episcopi Orientales. Cyrillus vero, ut omnem ansam eriperet, capitula sua primum synodi hortatu retractavit et exposuit, suam anathematismos cuique quem vocat *ἰπύδωσιν* seu declarationem subjiciens. Tum deinde apologeticum pro iisdem capitulis edidit adversus Orientales quorum nomine circumferebantur *ἀναρρήσις* singulis anathematismis oppositæ, quarum auctor fuisse creditur Andreas episcopus Samosatensis, cujus meminit Cyrillus epistola 30 ad Eulogium. Postremo cum Theodoretique quoque librum accepisset adversus eadem capita Joanni Antiochei jussu compositum, alteram rursus illorum defensionem aggressus est, in qua universas Theodoretique *ἀνατροπὰς* sua quamque apologia confutavit. Quæ omnia Græce Latineque nunc edita videre est post synodum Ephesinam.

^d Innormem librum postea vocat ex quo sequentia depromuntur. Infestus Chrysostomo fuerat Theophilus Alexandrinus, non solum viventem, adeo ut in exilium tandem extruderet, verum etiam mortuum, ne illius nomen in diptycha referretur. Sed singulari Dei providentia non ante animam efflare sub mortem

¹ Cod. Veron., Sic.

ramus, sola possit necessitas¹ excusare? Fratres, inquit, Joannes persequitur immundo spiritu quo suffocabatur Saul; et iterum, sanctorum ministros necavit. Dicit illum contaminatum, et in Ecclesia primitivorum impium, pestilentem, vesanum, et tyrannicæ mentis insaniam furibundum, atque in sua vesania gloriantem, animam suam adulterandam tradidisse diabolo. Hæc autem omnia, sicut habentur in ipsius Theophili² libro, ita posuimus. Vocat illum etiam humanitatis hostem, et qui scelere suo latronum vicisset audaciam, sacrilegorum principem et sacerdotium agentem impiam, atque oblationes sacrilegas offerentem, procacem et frontis durissimæ. Hoc quoque adjiciens, quod non his Joannes laqueis irretitus tenetur qui possint aliquando dissolvi, sed qui audiret pro merito flagitii sui comminantem Deum atque dicentem: *Judicate inter me et Joannem: expectavi ut faceret judicium, fecit autem iniquitatem, et non justitiam, sed clamorem.* Dicit etiam, quia sicut Satanas transfiguravit se in angelum lucis, ita etiam Joannes non esset quod videbatur; nec tantum similem Satanae, sed immundum dæmonem eum appellat, more torrentis trahentem verborum spurcitiâ, quem et in Christum perhibet impium existuisse, et Judæa traditoris esse consortem. Addit etiam quod arguatur in Deum manus impias extendisse, et quod Jacobus apostolus de quibusdam rerum mundanarum cupidis dixit: *Petit et non accipitis, eo quod male petatis* (Jac. iv, 3), hoc beatus Theophilus beatum Joannem asserit dixisse de Christo. « Ausus est, inquit, dicere in ecclesia, quod Christus oraverit, et non fuerit exauditus, quia non bene oraverit. » Quis hæreticorum deterius blasphemavit quam beatum Joannem refert beatus Theophilus blasphemasse, quem affirmat consortio³ Judaicæ impietatis semetipsum tradidisse, et offerre temeritate solita quod obtulerunt Judæi, seipsum ac populos decipientem, et Dathan atque Abiron æmulatorem? « Audiat, inquit, cum Judæis, iniquitas⁴ magnificata est nimis. » Adjicit etiam hoc: « Ariani et Eunomiani contra Christum Joannis blasphemias delectantur; Judæi et idololatræ justificati sunt tua comparatione gentiles. » Et iterum dicit: « Non solum non est Christianus Joannes, sed peior est rege Babilonio, multo sceleratior quam Balthasar, idololatris et ethnicis sceleratior est Joannes. Tibi, ait, præsens ignominia, æterna in futuris sæculis poena reddetur. » Hoc quoque visum est et idem beato Theophilo dicere: *Salvator clamavit et dixit, Tollite Joannem, et mittite in tenebras exteriores. Et iterum: Largissimos fomites ante tribunal Dei suo ministravit incendio. Et hæc omnia non suffecerunt iræ atque furori⁵, nisi etiam hoc de*

permisus est, quam cum Chrysostomo, ejus imaginem venerando, rediret in gratiam, ut ex Isidori

memorato sanctissimo viro Joanne diceret quod alia ei poena quærenda sit, eo quod vinceret sceleris magnitudo multitudinem tormentorum. Si quis autem experiri voluerit quod non sententias tantum, verum etiam ipsa verba posuimus, et nosse quoties hæc ab illo replicata sunt, legat innoctem librum, non solum contumeliis, sed ipsa quoque sæpe repetita maledictorum recapitulatione, nimis horribilem, ab Hieronymo presbytero translatum. De quo idem beatus Theophilus expectavit ut per ejus eloquium, qualis Joannes fuerit Latini cognoscerent. Nos autem in illo libro, non qualis Joannes, qui nihil horum merebatur; nec qualis Theophilus, cujus virtus in multis probata, non ex isto accedenti morbo judicanda est; sed potius qualis sit miserabilis humana vita cognoscimus, de qua scriptum est: *Quia tentatio est super terram* (Job vii, 1). Nam si talia talibus acciderunt, quid nobis metuendum non sit, nostrique similibus? At ego hic interrogari vellem iudices mortuorum, qui ad destructionem synodi Chalcedonensis nos quoque volunt de mortuis judicare, qua ratione, quæve justitia, hæresis crimen⁶ deputetur, Cyrillum dixisse conversum, et Theophilum non judicator⁷ hæreticus, qui sanctum Joannem clarissimum doctorem Ecclesiæ dixisse criminatur, quod Christus oraverit, et non fuerit exauditus quia non bene oraverit; et talia prædicasse, ut Ariani et Eunomiani contra Christum ejus blasphemias delectentur, sed Judæi et idololatræ; et qui se Judaicæ impietati tradiderit. Si vero nihil habent quod respondeant, quoniam Theophilum pro humanis injuriis judicant non esse dicendum hæreticum, hoc etiam synodum Chalcedonensem in epistola venerabilis Ibræ judicasse desinant criminari. Hujus autem venerabilis Theophili sui decessoris beatus Cyrillus sententiam sequens, ipse etiam postea, quemadmodum quoque libro docuimus, contra judicium quoque sedis apostolicæ, quæ per beatissimum papam Innocentium prædicti sancti Joannis in exilio constituti damnationem solverat, nomen ejus post mortem inter Dei sacerdotes in sacrificio recitari prohibuit; et, sicut ejus decessor Theophilus dixerat quod Ariani blasphemias ejus delectarentur, ita et ipse eum Eudoxio Ariano episcopo comparavit; nec pro hac existimatione vel Theophilum quisquam vel Cyrillum judicavit hæreticum, quoniam longe alia causa est quæ meretur hoc nomen. Quod etiam sancta synodus in epistola venerabilis Ibræ considerans, neglectis atque posthabitis hominis de homine suspicionibus, pro vera Christianæ fidei confessione quam continet, eam pronuntiavit orthodoxam. Quæ hoc etiam prospexisse credenda est, quoniam si eam pro levissima et præterita suspitione quam de beato

diaconi Chronographia narrat Damascenus, De imaginibus lib. iii, extremo.

¹ Cod. Veron., *causæ necessitas.*

² Idem cod., *beati Theophili.*

³ Idem cod., *etiam consortio.*

⁴ Idem cod., *iniquitas tua.*

⁵ Idem cod., *furori Theophili.*

⁶ Idem cod., *crimini.*

⁷ Idem cod., *dicatur.*

Cyrillo cum Orientalibus diversarumque provinciarum episcopis conscriptor ejus habuit, hæreticam judicaret, multo magis eadem ratione Theophilus judicaretur hæreticus, qui dixit Joannem in Christum impium exstitisse, et ausum fuisse in ecclesia dicere, quod Christus oraverit, et non fuerit exauditus, quia non bene oraverit; et quia Ariani et Eunomiæ contra Christum ejus blasphemis delectarentur, Judæi quoque et idololatæ. Cujus nec levis et transitoria fuit ista suspicio, sed quam suo quoque successori Cyrillo transmisit, ut et ipse eum de ecclesiasticis muris excluderet¹, et Judam atque Jechoniam diceret, ac profanum, et Eudoxio Arianorum episcopo crederet conferendum. Non ergo juste dicitur sancta synodus epistolam Ibas pro suspicione quam de beato Cyrillo conscriptor ejus cum multis aliquando habuit, velut hæreticam debuisset damnare: cum potius, si hoc præsumeret, hinc ipsam beatum Cyrillum, quod jam sæpe monstratum est, faceret videri damnabilem. Quis enim vel ipsorum calumniantium neget quod graviora Cyrillus de sancto Joanne quam Ibas de Cyrillo conscripsit? Hæc autem scandala vel quælibet² merito nos offendunt in Patribus, quos tanquam luminaria Deus in Ecclesia sua constituit, ut eorum desuper illuminemur excellenti scientia atque doctrina, sic habenda mihi videntur, sicut ipsorum quoque luminarium cæli defectus: quæ licet nonnunquam splendoris sui detrimenta sustineant, non tamen amittunt luminaria esse quod sunt. Et crebro quidem accidit ut ista quoque Ecclesiæ luminaria, quoniam multa a nobis celsitudine separantur, pro quodam nostræ ignorantie nubilo, cum in se splendentia maneant, nobis videantur obscura. Habeatur itaque velut eclipsis quædam luminarium Theophili et Cyrilli, quod tam horribilia de magno luminari Joanne Constantino locuti sunt. Habeatur etiam altera eclipsis velut luminarium Orientalium sive aliorum Patrum qui cum eis ex diversis provinciis convenerant, quod intelligentiæ defectu paululum obscurati, aliter quam res habuit de lumine Cyrillo æstimaverunt. Nam quos Christus in Ecclesiæ suæ stabili pace, tanquam in cæli firmamento servavit, nos venerari atque suscipere oportet; nec de illorum controversiis jam finitis infinita movere certamina, et temere condemnare mortuos, magis autem cogitare nos morituros, et credere potius, quod pietati convenit Christianæ, quia pro suis in Ecclesia Christi laboribus, et paci merito quam ipsi servaverunt Ecclesiæ, si quid in aliquas privatim personas, non livore diabolico, sed humano errore peccantes emendare non potuerunt antequam de hac vita transirent, indulgentia Domini remittente, quem precari non desinebant ut delicta juventutis eorum et ignorantie non meminisset, in requie sint apud eam, expectantes securi judicium retributionis æternæ. Unde metuere debemus

ne quos hic modo, ubi nobis omnia licent, sed non omnia expediunt, judicamus, cum judicare venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, et congregabuntur ante eum omnes gentes, ipsi sicut judices nostri. Adesse autem nobis debet et in hoc loco illa ratio atque similitudo, quam in superiori libro dedimus, cum de interlocutione venerabilis Anatolii Constantiopolitani antistitis ageremus, qua pronuntiavit Dioscorum non pro fide esse damnatum: quoniam sicut eum hæreticum non fecit, quod ipsum Dioscorum a perfidia fieri voluerit excusatum, eo quod aliud sit ideo hæreticum excusare, quod catholicus putetur, et aliud ipsam hæresim probare atque defendere: ita nec epistola venerabilis Ibas potuit hæretica juste videri, vel si non rem gestam, prout in tempore visum est, narrasse, sed beatum Cyrillum accusare³ firmetur: eo quod aliud sit ideo accusare catholicum, quod hæreticus putetur, et aliud ipsam improbare ac reprehendere catholicam fidem. Et sicut venerabilis Anatolii defensionem profecit quod ibi diximus, quia potest castitatis approbator atque dilector non approbata fornicatione fornicatorem, dum in persona fallitur, approbare: ita etiam reverentissimi Ibas, et cæterorum Orientalium, atque aliarum provinciarum antistitem defensionem proficiat, quod ibidem consequenter adjecimus, quia potest castitatis approbator atque dilector, non improbata castitate, castum, dum in persona similiter fallitur, improbare. Nam si⁴ venerabilis Ibas, sive alii quos memoravimus Orientales aliarumque provinciarum episcopi, in persona potius beati Cyrilli quam in ipsa fidei regula fallebantur, sicut etiam ipse Cyrillus cum Theophilo fallebatur in beato Joanne; quod etiam sancta synodus intellexit, ut et illius epistolam pronuntiaret orthodoxam, et illos acceptaret ut Patres. Nos autem, per contentionem et inanem gloriam quam passim etiam de præsumptione gestimus acquirere, sapientiores nos tanta synodo judicantes, levissimam de persona suspensionem traximus ad regulam fidei, et non quasi festucam auximus in trabem, quæ si non ejusdem quantitatis, ejusdem tamen est generis, sed contemptibilem stipulam in ingentem vertimus arietem, qui totum Romani orbem imperii frustra quateret atque verteret. Quis autem digne consideraret, quis verbis explicare sufficeret, quam sapienter ad instructionem prædestinatorum humana quoque ignorantia Deus utatur, cujus omnipotens bonitas in magnam utilitatem, cum voluerit, noxia quæque convertit? Illa namque de beato Cyrillo consacerdotum ejus ignorantia, quæ paci Ecclesiarum aliquando contraria fuerat, si quis bene consideret, instructioni Ecclesiæ nunc assertionique proficit. Evidentius enim documentum est veræ fidei, si inter se dissidentium quam si peccatorum inveniatur eadem de illa fuisse sententia. Nam licet orientales episcopi cum aliis

¹ Forte sic.

² Cod. Veron., *excusum*.

³ Idem cod.; *quælibet aliqua*.

⁴ Idem cod., *accusasse*.

male de beato Cyrillo sentirent, et ob hoc etiam A
vehementer ¹ insectarentur, venerabili tamen Paulo
Emeseno episcopo mediante comperimus quod utra-
que pars pro una eademque fide certabat: cum et
Orientales nihil aliud a beato Cyrillo constituendum
expectarent quam tenuit semper et tenet Ecclesia;
et beatus Cyrillus quod expectabatur cum magna
exultatione perficeret, confessionem eorum de in-
carnationis divinæ mysterio desideranter accipiens,
suamque esse protestans. Unde qui bene de Cyrillo
sentit, qui eum vere apostolici credit affectus, cogi-
tare debet quantum exultare potuerit, videns adver-
sum se zelum Patrum, maxime orientalium, pro
fidei quam ipse quoque tenebat veritate servere.
Nā enim tanti penderet vir sanctissimus, quod in
illo fallerentur sui collegæ, quanti pendebat quod B
pro fidei catholica veritate certarent², magisque
volebat consecratos suos errorem in quem illum
incidisse putaverant, sine personæ acceptione dam-
nare, quam eos pro sua persona defendere quod
erit³ contrarium veritati. Audiamus Apostolum di-
centem Galatis: *Sed licet nos, aut angelus de celo
evangelizet vobis præterquam quod evangelizavimus vo-
bis, anathema sit: sicut prædiximus, et nunc iterum
dico, si quis vobis evangelizaverit præter id quod acce-
pistis, anathema sit* (Gal. 1, 8). Cum ergo Apostolus
non tantum se, verum etiam angelum de celo, evan-
gelizante præterquam quod evangelizaverat, ana-
thema esse maluerit, quam ut Christi fideles a fir-
mitate prædicati sibi Evangelii moverentur: quan-
tum beatus Cyrillus lætari potuisse credendus est, C
cum se videret quod eam fidem quam tenebat, et quam
ab omnibus teneri volebat, a suis sacerdotibus
lasectari! Quod enim in illo fallerentur, nec ibi cre-
debat statum fidei Christianæ constare, nec æstima-
bat diu esse mansuros⁴, cum in ejus esset potesta-
te, quod postmodum fecit, ditorum suorum pan-
dere rationem, et sedare aliter æstimantium motus.
Quod autem fideliter, quod constanter, ea quæ veri-
tatis fuerant asserant, quamvis contra ipsum asseri
necesse non fuerat, ibi rectæ fidei statum, ibi suam
illorumque salutem, ibi Ecclesiarum omnium de cæ-
tero firmitatem consistere judicabat, ut de incarna-
tionis dominicæ sacramento nemo dubitaret ulterius,
de quo etiam inter dissidentes ac de se aliter sen-
tientes, una inveniretur eademque sententia. Cur D
itaque pusillanimes nos de magnanimo Cyrilli gau-
dio contristamur? cur inde perturbamus Ecclesiam,
vnde ab omnibus est perturbationibus defendenda?
cur de hoc ridere damus hæreticis, de quo a nobis
conmuni debuerant? Sed hoc totum agit præceptum et
ignara temeritas, quæ neque quomodo contradicen-

¹ Cod. Veron., eum vehementer.

² Idem cod., fidei Christianæ defensione certarent.

³ Idem cod., est.

⁴ Idem cod., mansurum.

⁵ Idem cod., ejus inanis gloriæ fastidiosissimus contempitor.

⁶ Idem cod., Augustinus dicit in exortio librorum quos de Trinitate scripsit, debemus attendere. « Arbitror sane, inquit, nonnullas tardiores in quibusdam

libris respondeat novit, neque paternis desultioni-
bus acquiescit. Hinc est quod facile decipitur, hinc
hæreticorum circumventionibus irretitur, magis in-
quieta quam fortis. Nos autem, quod est prius ac tu-
tius, sanctorum Patrum constitutis placido atque
humili corde subjecti, eorum auctoritate firmamur.
Dehinc etiam intelligimus quod sancta synodus pru-
denter intentionem Eutychis atque Ibae dijudicans,
sicut illum sacrilegum juste damnavit, ejusque dog-
ma, quamvis beatum Cyrillum laudaret, pronuntia-
vit hæreticum, quia fidem ipsius Cyrilli, quod magis
attendendum fuerat, improbat: ita juste reveren-
tissimum Ibam absolvit, ejusque epistolam, quamvis
beatam Cyrillum vituperaret, pronuntiavit ortho-
doxam, quia fidem ipsius Cyrilli, quod magis atten-
dendum fuerat, approbat. Vide quid ille præclarus
episcopus inanis gloriæ studiosissimus contempitor⁷,
et amator sincerissimus veritatis, ⁸ Augustinus dicat:
« In exordio librorum meorum opinaturus me sen-
sisse quod non sensi: quorum errorem mihi tribui
non debere quis nesciat, si velut me sequentes ne-
que apprehendentes, deviarint in aliquam falsita-
tem, dum per quædam densa et opaca cogor viam
carpere? quandoquidem nec ipsis sanctis divinatorum
librorum auctoritatibus ullo modo quæquam recte
tribuerit tam multos et varios errores hæreticorum:
cum omnes ex eisdem Scripturis falsas atque fallaces
opinionem suas conentur defendere. Admonet me
plane, ac mihi jubet suavissimo imperio lex Christi,
hoc est charitas, ut cum aliquid falsi in libris meis me
sensisse homines putant quod ego non sensi, atque
id ipsum falsum alteri displicet, malim⁹ me repre-
hendi a reprehensore falsitatis, quam ab ejus lauda-
tore laudari. Ab illo enim quamvis ego non recte,
qui hoc non senserim, error tamen recte¹⁰ vituperat-
tur; ab hoc autem nec ego recte laudor, a quo existi-
mior id sensisse, quod vituperat veritas, nec ipsa
sententia quam vituperat veritas. » Si quid igitur de
beato Cyrillo bene sentimus, si quid ei prudentiæ
vel charitatis ascribimus, ipsum quoque cum justo¹¹
viro sapientiæ et pietatē prædito Augustino creda-
mus, quod cum false putaretur in suis capitalis sen-
sisse quod non sensit, malebat se reprehendi ab Iba
reprehensore falsitatis, quam ab Eutychē ejus lauda-
tore laudari. Et si nunc adviveret, ipse quoque in-
terrogatus a nobis respondere posset ac dicere: A
men venerabili fratre Iba et aliis consecratoribus
meis, quamvis ego non recte qui hoc non senserim,
error tamen ipse recte vituperatus est; a nefando
viro¹² Eutychē, ejusque complicitibus, nec ego recte
laudor, a quibus existimior id sensisse quod vitupe-
rat veritas, nec ipsa sententia quam vituperat veritas,

locis librorum meorum opinaturos me sensisse, etc. v
Priora verba, usque ad Arbitror, sunt Facundi, non
Augustini; sequentia habentur lib. 1 de Trinitate,
cap. 3, num. 6.

⁷ Idem cod., alteri displicet, alteri placet, ma-
lim, etc., loco cit.

⁸ Idem cod., tamen ipse, loco cit.

⁹ Idem cod., isto.

¹⁰ Idem cod., vero.

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod Ibas in epistola sua unam Christi virtutem cum dicit, duas in Christo naturas non negavit, sed unicam personam asseruit.

Non ignoro quod imperitis rerum aestimatoribus absolvendarum questionum lenta et minus efficax videatur oratio. Etenim quia circumspiciens omnia cauto potius et explorato quam festino gradu procedit, hinc ab eis de tarditate culpatur. Deinde quoniam pro difficultate quoque conditionis suae, et calumniam insidiantis, vel ignorantiam minus intelligentis, quae in superficie rerum verborumque versantur, excludat, necesse habet subtiliore tractatu intimae veritatis secreta quaedam ac penetrata, quod non cito provenit, omnibus aperire: hoc illi quidem incapaces, tam etiam impatientes sunt rationis, molestissime ferunt. Nemo enim magis de ratiocinantis mora causatur, quam ille cuius per eam tarditatis consulitur. Nos autem sapientium magis iudicium veremur offendere, a quibus hinc ¹ profecto culpabimur, si quod causae utilitas maxime postulat omitamus. Et ideo querendum est cujusmodi sint alia pro quibus epistola venerabilis Ibae dicitur non de his orthodoxa iudicari. Nam quia idem reverentissimus Ibas etiam fidem suam constans ait: « Ecclesia enim sic dicit, sicut et tua sanctitas novit, et sicut a principio didicit, et confirmata est divina doctrina ex libris beatorum Patrum, duae naturae, una virtus, una persona, quod est unus Filius Dominus Jesus Christus. » Hinc alii rursus eum a contrario reprehendant, quod unam Domini Jesu Christi dixerit esse virtutem. Aiunt enim: Qui fieri potest ut duarum a se longe distantium naturarum, id est divinitatis et humanitatis, una sit virtus? ac per hoc, cum una dicitur virtus, naturarum diversitas tollitur, ut secundum Eutychis dementiam ² una etiam videatur esse natura. Porro haec dicentes, nobiscum profecto memoratam epistolam Nestorianam non esse confirmant, qui unius Filii Domini Jesu Christi unam dicere virtutem, Eutychiano, id est Nestorianis contrario, putant errori congruere. Unde etiam creditur, non esse reprehensum ab istis Eutychianorum fautoribus. Cur autem propter hoc verbum, vel reverentissimus Ibas, vel synodus quae ipsam ejus epistolam pronuntiavit orthodoxam, culpatur ignore. Non enim ille contra naturarum discretionem de qua superius recte locutus est, idem ³ adjecit, tanquam unam, hoc est parem creatricis et creatae substantiae putaverit esse virtutem; sed potius illud attendit, quod unius personae sit eadem virtus. Nam si tantum charitas valuit in multis personis per spiritum ipsius Domini nostri Jesu Christi diffusa, ut re-

¹ At contra Justinianus in edicto, et quinta synodus, ex his verbis Nestoriani dogmatis suspicionem ducunt. Duas enim naturas ab Iba, Nestorii more

² Cod. Veron., tunc.

³ Idem cod., id.

Acte in Acti-apostolorum diceretur: *Multitudinis autem credentium erat cor [unum] et anima una* (Act. iv, 52), quomodo recte dici non potuit, quod una virtus sit ejus personae, cujus duo factum est, ut ista multitudo unius esset cordis et animae? Quod si responderetur quia illius multitudinis credendum propterea dici ⁴ potuit unum fuisse cor et animam unam, quod omnes unius naturae fuerint, id est humanae; Domini autem Jesu Christi duae ac diversae naturae sint: intelligant imprimis quia non ideo illorum credentium erat cor et anima una, quod unius naturae fuerint, sed potius quod unus Christus spiritus hanc illis praestiterit unitatem. Non enim natura nos unanimes, sed animorum societas facit. Deinde considerent quod ad Corinthios Apostolos dicit: *An nescitis quoniam qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur? Erant enim, inquit, duo in carne una. Qui autem adhaeret Deo, unus spiritus est* (I Cor. vi, 16). Si autem non solum de naturis, verum etiam de personis divinis ⁵ recte dictum est, *Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est*: quomodo recte dictum non potest intelligi, quod in epistola venerabilis Ibae sancta synodus approbavit, quia una virtus est unius personae Domini Jesu Christi? Et, si fidelis quisque, per bonam tantummodo voluntatem adhaerens Domino unus cum illa spiritus sit, quamvis non sit una persona, quanto magis in Christo recte dici potuit quod una sit virtus, ubi naturarum conventa una facta est Dei hominisque persona? Amplius autem est ac superius, si quis diligenter attendat, quod Apostolus ait: *Qui autem adhaeret Domino, unus spiritus est*, quam si diceret, una virtus est: quoniam causam virtutis ille spiritus esse cognoscitur a quo procedit, non autem virtus causa est ejus spiritus a quo procedit. Quamobrem non possunt in epistola venerabilis Ibae, vel in synodi sententia quae illam orthodoxam iudicavit, iuste culpae quod minus est, et de una persona dictum; quando illud quod est majus, et de duabus dictum personis, in apostolicis scriptis culpae non debeant. Voluntas igitur dicentis in omnibus debet attendi: quam de praesente Iba diligentius, etiam citra gesta, spectare magna synodus potuit, ut ejus epistolam orthodoxam iudicaret: atque hoc in omnibus quorum ratio minus patet, non dicam pietas, sed ipsa considerare debet huius animas.

CAPUT II.

Quod Ibas dicens Nestorium sine iudicio et inquisitione damnatum, non damnationem ejus improbari, sed hoc tantum quod exspectati non fuerint Orientales.

Igitur ad illa redeamus quae in eadem epistola

intelligi volunt duas personas, unam autem virtutem atque unam personam ab eo dici, *ὅτι καὶ ὁμοούσιον, sed κατὰ πλὴν ἕξιν, καὶ τὸν αὐτὸν τῆσιν.*

⁴ Idem cod., recte dici.

⁵ Idem cod., diversis.

factores hæreticorum scriptis reprehenderunt, ut eam quasi profanam et implam resisterent. Hæc autem sunt quæ sequuntur: « Cyrillus aures omnium pigmento quod excæcat oculos sapientum, præoccupavit, » et cætera; et iterum: « Quia in damnatione Nestorii quæ facta est ab eis, 12 capitula quæ a Cyrillo conscripta sunt, contraria existentia veræ fidei posuerunt, » et cætera. Quæ duo sub uno capitulo continentur, sicut et illa duo priora; sed ab istis consuecte diseissa et deminuta sunt, ne in eis appareat intentionis integritas. Ipsius autem capituli, male ab ipsis dissipati, hoc est principium, sicut in illa epistola continetur: « Ob hanc contentionem, victores et p̄i imperatores iusserunt primates episcoporum in Ephesiam congregari civitatem, et eorum omnibus libros Nestorii et Cyrilli iudicari. Sed antequam omnes episcopi qui congregari iussi fuerant, in Ephesum pervenirent, anticipans idem Cyrillus aures omnium pigmento quod excæcat oculos sapientum, præoccupavit. Invenit autem causam ex odio quod erat adversus Nestorium, et antequam synodo adesset sanctissimus et reverentissimus archiepiscopus Joannes, de episcopatu Nestorium deposuerunt, iudicio et inquisitione non facta. Post duos autem dies damnationis ejus venimus in Ephesum; et cognoscentibus nobis, quia in damnatione Nestorii quæ facta est ab eisdem; 12 capitula quæ a Cyrillo conscripta sunt contraria existentia veræ fidei, posuerunt, et firmaverunt, et consenserunt eis tanquam veræ fidei consonantibus; omnes orientales episcopi eundem Cyrillum damnaverunt, et adversus alios episcopos qui consenserunt ejus capitulis, excommunicationem decreverunt. » Videtur in his acerbis et tumentibus verbis reverentissimus Ibas indignatam adhuc exhalare quodammodo offensam præteritæ eruditatem, quod cum ab imperatoribus ita præceptum fuerit, ut in causa Nestorii sanctus quoque Joannes Antiochenus cum orientalibus episcopis, et alii primates episcoporum cum suis, iudices considerent, illis necdum in Ephesum pervenientibus condemnatus est. Hinc exstitit totius causa discordiæ: hinc omnis tumultus sumpsit originem; hinc Orientales alique Patres offensi, adversa jam mente crediderunt, quod beatus Cyrillus, male sibi conscius, iudicium et inquisitionem dictorum Patrum² effugerit, ut eorum non expectaret adventum. Arbitrabatur enim quod si etiam de capitulis ejus quæ postea retractavit, iudicium et inquisitio facta esset, non solus posset Nestorius culpabilis inveniri. Ob hoc itaque venerabilis Ibas dixit, iudicio et inquisitione non facta condemnatum esse Nestorium: tanquam de beati Cyrilli dictis, quorum intentionem minus intelligebant, non fuerit facta discussio; cum imperatores, sicut retulit, propterea iusserant primates episcoporum in Ephe-

A sinam congregari civitatem, ut eorum omnibus non tantum Nestorii libri, sed etiam Cyrilli, iudicaretur. Non ergo necesse est de Nestorio dictum accipere, quod ait, iudicio et inquisitione non facta, velut Nestorius sine iudicio et inquisitione fuerit condemnatus; cum possit intelligi propterea dictum, quod capitula beati Cyrilli de quibus jam satisfecimus, in illo iudicio inquisita non fuerint. Quod si etiam concedamus, quia de Nestorio dictum est, iudicio et inquisitione³, nunquid etiam hoc concessio, necesse nobis est intelligere quod in his verbis Nestorius fuerat excusatus? Cur enim non credamus reverentissimum Ibas non excusantem, sed indignantem quod Orientales expectati non fuerint, dixisse in illo concilio, iudicio et inquisitione non facta finitum, quod sine ipsis ibi iudicatum fuerat et quæsitum: tanquam iudicium non esset legitimum, neque legitima inquisitio, ubi ipsi non aderant, qui pariter inquisitores delecti erant et iudices? Verum existimo, et credere nos oportet, quod Orientalibus et aliarum provinciarum Patribus aliqua causæ inevitabiles accidere potuerunt ut venire tardarent; ex altera parte beato Cyrillo et aliis qui præveniant, similiter quæcumque necessitas ut eos diutius expectare non possent. Ubi nos quid dicamus, nisi illud quod jam diximus, cum de maledictis ipsius Cyrilli quæ contra sanctum Joannem protulit, ageremus, *Vae mundo a scandalis (Matth. xviii, 7)*? Siquidem non solum voluntariis animorum motibus, verum etiam præter voluntatem præterque scientiam, exigitandis mortalibus oriuntur.

CAPUT III.

Quod Ibas iudicio falli potuerit in Nestorio, sicut Anatolius in Dioscoro, Athanasius in Timotheo, synodus Palæstina et Zozimus papa in Palagio et Cælestio.

At hæc omnia, quibus apparere possit ex qua causa cum aliis, et maxime orientalibus episcopis, offensus reverentissimus Ibas ita de beato Cyrillo locutus est, doctores isti novitiæ veritatis in suo libro ponere vitaverunt, quo illa epistola quam synodus pronuntiavit orthodoxam, excusasse Nestorium videretur. Quod quidem si faceret quod respondebamus Nestorianis pro beato Anatolio a quo damnatus est Dioscorus, quem excusare volens dixit, enim non pro fide esse damnatum; hoc etiam Eutychianis pro reverentissimo Iba non immerito respondere possemus. Quoniam aliud est, si quisque simpliciter in hæretico dolos suos occultente fallatur, ut eum putet orthodoxum; et aliud, si ipsamet ejus hæresim agnitam sectetur atque defendat. Quamquam si quis etiam sic utrorumque causam diligenter attenderet, gravior episcopi Anatolii probaretur; quoniam ipse, quemadmodum dictum est, in ea synodo voluit ab hæresis crimine Eutychis atque

¹ Cod. Veron., quo.

² Idem cod., suorum.

³ Idem cod., et inquisitione non facta. Lectionem confirmant quæ supra et infra dicuntur.

Eutychiani dogmatis defensorem Dioscorum excusare, in qua Eutyches cum suo dogmate, et Dioscorus, ut ejus defensor, inter alios ipso decernente damnati sunt. Ibas autem non interfuit Ephesino concilio, in quo Nestorius est damnatus: quin imo et ex eo quod Orientales Patres atque alii diversarum provinciarum episcopi qui cum illi Epheso convenierunt, exspectati non fuerint, in Nestorii damnatione graviter erat offensus. Nam etsi legere alia dignentur, qui legenda conscribunt, inventent etiam Timotheum, Apollinaris discipulum, a beato Athanasio per ignorantiam temporibus beati Damasi^a sedi apostolicæ velut orthodoxum commendatum, atque ab ipso papa Damaso sine cohibentia hæresis simpliciter esse susceptum. Invenient etiam Pelagium hæresiarcham, a quo Pelagian dicuntur, in judicio Palestinorum episcoporum, quæ contra Christi gratiam sentiebat operientem, pravasque sententias suis versutia interpretantem, per eandem ignorantiam absolutum. Invenient postremo beatum quosdam Zosimum, apostolicæ sedis antistitem, contra sancti Innocentii decessoris sui sententiam, qui primus Pelagianam hæresim condemnavit, fidem ipsius Pelagii ejusque complicitis Cœlestii^a, quem in Ecclesia Carthaginensi convictum, atque appellentem apostolicam sedem, et ipse gestis discusserat, tanquam veram et catholicam laudantem, insuper etiam Africanos culpantem episcopos, quod ab illis hæretici crederentur: cum necdum ipsi^b Africanis episcopis dolos eorum multo manifestius detegentibus, memoratos Pelagium et Cœlestium putaret orthodoxos. Et tamen nec Athanasium, nec Damasum, nec illius Palæstinus episcopus, et Zosimum hæreticos credit Ecclesia, quia de hæreticis bene senserunt, sed potius pro merito suæ fidei catholicos judicat et honorat: quoniam non debet crimini deputari simplicium non intellecta versutia malignorum. Quocirca si etiam venerabilis Ibas epistola excusasse Nestorium probaretur, non propter hoc hæretica, sed merito suæ fidei, orthodoxa debet a synodo judicari. Porro necesse non est hæc Eutychianis in defensionem sanctæ synodi responderere, quoniam satis in ipsius epistolæ verbis apparet, et adhuc ex his quæ circa ipsum venerabilem Ibas gesta sunt multo evidentius appare-

^a Ex hoc loco et ex iis quæ sanctus Augustinus scribit lib. II contra duas epistolas Pelagianorum, cap. 5, falli eos patet qui Zosimi litteras pro Cœlestio subdititias putarunt. Nec tamen, ut genuinas fateamur, habuerunt Pelagiani quod de his magno opere triumpharent, in quibus a Zosimo, ut ait Augustinus, voluntas emendationis, non falsitas dogmatis approbata est. Nam cum instrui se paratum libello suo professus esset Cœlestius, atque Innocentij papæ litteris consentire se responderet, redire ad meliorem mentem videbatur. Cæterum rescribentibus Afris, quibus perspecta Cœlestii calliditas erat, non sufficere quod de Innocentij litteris jactabat, nisi aperte ea respuerit, quæ in suo libro prava posuerat, cum examini se subtraxisset, a Zosimo iterum cum Pelagio damnatus est.

^a Cod. Veron., papa Damasi.

^b Idem cod., ipsis.

bit, quod non ad excusationem Nestorii, sicut quidam videri voluerunt, idem Ibas dixerit: De episcopatu Nestorium deposuerunt iudicio et inquisitione non facta. Nam si etiam voluit, quod prius astruximus, de capitulis beati Cyrilli dictum intelligi, nihil obstat ut crederetur, quod idem dictum est, quia venerabilis Ibas ob Orientalium aliorumque Patrum injuriam, qui exspectati non sunt ut iudicio et inquisitioni adessent, dedignatus est dicere Nestorium ab ipsis quoque deponendum, iudicio et inquisitione facta^a depositum: tantum auctoritatis tribuens sancto Joanni Antiocheno et cæteris comprovincialibus suis, sive aliarum provinciarum episcopis, ut quod absque ipsis actum fuerat, nec iudicatum, nec inquisitum dicere dignaretur. Non enim parvus numerus, aut parva fuit auctoritas illorum etiam primatum, qui cum suæ diocæses episcopis, sicut erant admoniti, venientes Ephesum cum memorato sancto Joanne Antiocheno et cæteris Orientalibus senserant. Novem quippe provinciarum eis adjuncti erant episcopi, id est Bithyniæ, Pisidiæ, Cappadociæ secundæ, Pelagoniæ^b, Europæ, Mysiæ secundæ, Rhodiæ, Thraciæ^c atque Thesaliæ. Quid autem attimebat ad synodum Chalcedonensem, quod idem arroganter, vel injuriarum dolore, vel ex alia quacunque causa, venerabilis Ibas direxit, cum de Christiana fide pro qua convenerant, nihil profanum fuerit in epistola sua locutus?

CAPUT IV.

^c Quod epistolam Ibas mutilam prodiderit, ea omittentes ex quibus constaret Nestorium ab illo excusatum non fuisse.

Intende nunc, Auguste, nobiscum, ut deprehendere queas consueta furta latronum, quomodo habuisti sententiam, ex qua posuerant, et Cyrillus aures omnium pigmento quod exæcet oculos sapientium, præoccupavit, et de episcopatu Nestorium deposuerunt iudicio et inquisitione non facta, non solum capite truncaverunt, neque contenti fuerunt solum cum capite finem ejus auferre; sed ut apertius proderentur, quod non causa brevitatis potius, quam obscurandæ veritatis hoc fecerint, etiam de medio ejus furati sunt alia, quæ legentibus facile demonstrarent reverentissimum Ibas, non pro Nestorii excusatione, sed

^d Sic habent vetera exemplaria. Et videri poterat Pelagonia dici Macedonia II, in qua civitas fuit Pelagonia, ut docet Hieronimus in Synecdemo: quomodo et in synodo v subscribit *Benignus episcopus Heracleæ Pelagoniæ*, ad describendum aliarum urbium ejusdem nominis. Cæterum in actis synodi Ephesinæ, unde hunc numerum provinciarum hausit Facundus, non *Pelagonia* scriptum est, sed *Paphlagonia*, titulo *Περὶ τῶν ἀποσχιστῶν*; et in epistola Orientalium ad Rufum episcopum, *οἱ τῶν Ἀνατολῆς αἰκούντες: ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ Βῆθνοι, καὶ Παφλαγῖνες, καὶ ἡ δευτέρα Καππαδοκία, καὶ Πισαδία, καὶ Θρακία, καὶ Μυσία, καὶ Ρωδοσία, καὶ ἄλλοι πλείστοι ἀπὸ διαφόρων ἑπαρχιῶν*. Quare ita et hoc loco legendum; at contra in Vigiliis Constituto, *Heraclea Paphlagoniæ* perperam scriptum est pro *Pelagoniæ*.

^a Idem cod., non facta.

^b Idem cod., Daciæ.

episcoporum Orientis aliorumque injuria sic locutum. Nam conferre quæ illi male decerpta posuerunt, et quæ nos secundum ipsius epistolæ tenorem posuimus, et non solum quæ furati sunt, verum etiam furtorum causas videbitis. Cur enim imprimis narrationis ipsius epistolæ fugerent initium, quos inde oportebat incipere, nisi quia nescientibus quid epistola ipsa contineret, vel minus intelligentibus, subripere voluerunt? « Facio autem, inquit, initium narrationis de verbis quæ et ipse nosti. Contentio facta est, dum reverentia tua hic esset, his duobus hominibus Nestorio et Cyrillo; et conscripserunt adversus se noxios libros, qui scandalum fuerunt audientibus. Nestorius enim docuit in suis libris, sicut et reverentia tua novit, quia beata Maria Dei genitrix non est, ita ut multi putarent de hærese Pauli Samosatani hunc esse qui dixit hominem purum esse Christum; » et postea sequitur, unde isti cœperunt: « Cyrillus autem volens Nestorii libros destruere, lapsus est, et in dogma Apollinaris inventus est incidisse. Conscripsit etiam et ipse similiter illi, quia ipse Deus Verbum factus est homo. » Et deinde sequitur illud, quod iterum subtraxerunt: « Tanquam non sit differentia inter templum et inhabitantem in eo. » Cur itaque, sicut dixi, narrationis ipsius principia contingere vitaverant, unde potius ratio docendæ veritatis suadebat incipere, nisi quia falsitati contrarium est quod est conveniens veritati? Nam calumniari volentes huic epistolæ, quod quasi Nestorium excusaverit, occultare voluerunt quod ibi dictum est de ipso Nestorio vel beato Cyrillo: « Conscripserunt adversum se noxios libros qui scandalo fuerunt audientibus. » Quomodo enim videretur reverentissimus Ibas excusasse Nestorium, si sciretur dixisse quod noxios libros qui scandalo essent audientibus, ipse quoque conscripserit? Non igitur excusando Nestorium, sed accusando simul beatum Cyrillum, videretur errasse; quod, sicut in illo noxium iudicavit quia beatam Mariam Dei genitricem negabat, ita et in sancto Cyrillo noxium credit quod eum putaverat similiter ut Apollinarem conscripsisse, quia ipse Deus Verbum factus est homo, ut non esset differentia inter templum et inhabitantem in eo. Et idcirco nec illud credendum est ad excusationem dictum esse Nestorii, quod isti quidem, nescio utrum conscientia renuente, an quia præterit illos in alias fraudes intentos, non posuerunt in eodem calumniarum atque mendaciorum suorum libro; tamen quod videmus ab eorum sociis vel satellitibus objectari, non omitimus simili ratione refellere. Nam cum memoratus venerabilis Ibas narraret ac diceret: Omnes orientales episcopi eundem Cyrillum damnaverunt, et adversus alios episcopos, qui consenserunt ejus capitalis, excommunicationem decreverunt, ibi secutus adjecit: « Et post hæc mutationem unusquisque in suam civitatem reversus est. Nestorius autem, quoniam suæ civitati odio erat, et qui erant in ea excellentioribus, illo reverti non potuit. » Obijciunt ergo nobis et dicunt: Ecce ubi

est rursus ab Iba Nestorius excusatus: quia non eum dixit ut hæreticum in suam civitatem reverti non potuisse, sed quoniam ei odio erat et qui erant in ea excellentioribus. Quasi probare possint quod reverentissimus Ibas Nestorium dixerit, non propter hæresim, sed propter alias quascunque causas, odio fuisse civitati suæ et qui erant in ea excellentioribus, ut in eam reverti non posset; qui superius jam dixerat quod noxios conscripserit libros qui scandalo fuerint audientibus, quia beatam Mariam matrem Dei negabant. Respondemus igitur eis hoc modo, ut omitamus alia quibus refragantibus hæc calumnia multipliciter ac facillime confutatur: Nunquid alicubi reverentissimus Ibas ait quod Nestorius quidem odio erat suæ civitati et qui erant in ea excellentioribus, sed non tanquam hæreticus, ut in eam reverti non posset? Non, inquit. Nunquid hoc saltem dixit, odio erat suæ civitati et qui in ea erant excellentioribus, ob alias privatas causas, ut in eam reverti non posset? Neque hoc, inquit. Si igitur nec hoc reverentissimus Ibas dixit, quod quidem si diceret, non erat consequens ut qui pro aliis privatis causis odibilis diceretur, etiam pro sua hæresi negari videretur odibilis; tamen eum neque hoc dixerit: unde potestis ostendere quod his verbis venerabilis Ibas fuerit Nestorius excusatus? An forte videretur vobis ad sacerdotis orthodoxi testimonium pertinere, si dicatur odio esse civitati suæ et qui in ea sunt excellentioribus? Non videretur, inquit; verumtamen in verbis hujus epistolæ subauditur hoc, quia Nestorius non hæreticus, sed ut ob alias privatas causas odibilis, in suam civitatem reverti non potuit. At ego in illis verbis hoc potius significatum subaudio, quia Nestorius tanquam hæreticus odio erat suæ civitati, ut in eam reverti non posset. Quænam subauditio acceptabilis esse videbitur? Arbitror quod ea potius quæ verbis superioribus congruit, quibus dictum est quod idem Nestorius noxios scripserit libros qui scandalo fuerint audientibus, quia beatam Mariam matrem Dei negabat: quam illa quæ videtur his omnibus repugnare, quia Nestorius pro suis noxiis libris, quibus negans matrem Dei Mariam scandalizaverat audientes, odibilis erat suæ civitati ut in eam reverti non posset. Tamen ex abundantè constantissimus reverentissimum Ibas non subaudiendum significasse, sed aperte dixisse, quod Nestorius odio erat quidem civitati suæ et qui erant in ea excellentioribus, sed non tanquam hæreticus, magis autem propter alias causas, ut in eam reverti non posset; et defuisse nobis alia, quæ jam diximus, et quæ multiplex dicemus, quibus convincentibus satis ostenderetur quod etiam hæc non ad excusandum Nestorium dicta essent: nunquid necesse erat eadem per se considerata quæ finimus verba sic intelligere, ut excusatus in eis Nestorius videretur? Possent enim et aliter inte ligi, id est, quia licet hæreticus Nestorius esset, sua tamen civitas hoc de illo non credidit, nec tanquam hæreticus, sed propter quod ei ob alias

^a Cod. Veron., repugnare. Quamvis itaque convenientius subauditur, quia Nestorius, etc.

causas odio erat, in eam reverti non potuit. Possent etiam sic intelligi, quia, licet hæreticus Nestorius esset, et hoc etiam sua civitati videretur, non tamen propterea in eam reverti non potuit, cum ab Orientalibus et aliarum provinciarum episcopis non esset condemnatus, quos imperatores ejus causam judicare præceperant, sed quod ei ob alias causas odio fuerit. Tanquam si venerabilis Ibas, multum tribuens auctoritatis suo metropolitano et cæteris Orientalibus aliisque provinciarum episcopis, qui non fuerant expectati, diceret quia Nestorius, licet hæreticus, non tamen ab eis condemnatus, posset reverti in civitatem, et eorum expectare judicium, nisi ei propter alias causas odio esset. Nam cum iidem Orientales et qui cum eis erant, tantum prævalerint adversus Ephesium concilium pro receptione capitulorum beati Cyrilli, ut eundem beatum Cyrillum et Memnonem Ephesium episcopum condemnarent, et imperatore jubente comes quoque sacrarum largitionum^a eos in custodia traderet: quid esset præjudicii, si et hoc diceret Ibas, quia in Nestorio, quanquam hæretico, tamen ab Orientalibus non excluso, non illorum est considerata sententia, qui condemnati velut hæretici potuerunt in custodiam mitti; sed quia propter alias causas civitati suæ fuit odibilis, ideo in eam reverti non potuit? Verum nihil horum in ejus epistola continetur, in qua hoc tantummodo dictum est: Nestorius autem, quoniam sua civitati odio erat et qui erant in ea excellentioribus, illo reverti non potuit. De quo jam calumniosis respondimus amplius forte quam necessarium fuit.

CAPUT V.

Quod falso dicant Ibas a synodo compulsam anathematizare Nestorium; et quod nunquam illi excusationem Nestorii a causatores objecerint.

In tantum vero vel reverentissimus Ibas, vel ejus epistola longe aberant ab hac suspitione, quod Nestorium dicitur excusasse, ut nec ipsi iudices Photius et Eustachius atque Uranius, objecta atque relecta eadem epistola, prædictum Ibas episcopum compellerent anathema Nestorio dicere. Non enim verum est^b quod in suo libro posuerunt isti, quibus tantum mentiri libet, quantum impune licet, dicentes: « Denique et Photius et Eustachius Dei amatores, conspicientes denegationem Ibas de epistola

A factam, judicatum dederunt ad destructionem et exclusionem impietatis epistolæ ad Marim: » quod judicatum, sicut superius diximus, adiens Ibas sanctam synodum per.iii legi. Habet autem judicatum ita, ut Ibas in sua ecclesia anathematizaret palam malignæ impietatis principem Nestorium, et eos qui aut libris aut codicibus ejus utuntur. Non itaque verum est quod dixerunt, quia nec ostenditur, sicut jam docuimus, Ibas denegasse quod sua fuerit ad Marim epistola; neque venerabiles Photius et Eustachius episcopi judicaverunt, ut Ibas in sua ecclesia anathematizaret palam malignæ impietatis principem Nestorium et eos qui aut libris aut codicibus ejus utuntur. Sed ipse prædictus Ibas episcopus ultro et ex abundanti, hoc nemine vi compellente vel quærente promisit, sicut prædictorum Photii et Eustachii episcoporum definitione monstratur. Namque cum absente jam venerabili Uranio episcopo, qui cum illis iudex in hac causa jubente imperatore convenerat, ex iudicibus mediatores pacis semetipsum partibus præberent, post aliquanta dixerunt, cum multa mota fuissent, quæ in actis inserta sunt. « Nos cognitorum ordinem paululum relinquentes, et ad sanctarum Ecclesiarum communem utilitatem respicientes, pro iudicibus mediatores nosmetipsos partibus fecimus, et multis usi conciliis, pietatem ubique proponentes, præparavimus episcopum^c Ibas, quod ipse ad satisfactionem eorum quæ dicta fuerant sapuit, scripto dare quid sentiret vel sciret de pia nostra fide: quod etiam fecit. Ex abundanti autem C prædictus reverentissimus vir promisit ut in sua civitate ecclesia palam anathematizaret^d malignæ impietatis principem^e, et eos qui sicut ille sapiunt, et qui aut libris aut codicibus ejus utuntur. Litteræ est autem sese credere sicut continent litteræ, quæ intervenerunt inter reverentissime et sanctissimæ memoriæ Joannem magnæ Antiochenæ civitatis et Cyrillum Alexandrinum episcopos^f, quorum minister fuit beatæ memoriæ Paulus Emesenorum civitatis episcopus, ex quibus et universalis consensus effectus est. » Ecce venerabiles Photius et Eustachius, ex iudicibus mediatores pacis effecti, dicunt quod non ipsi judicaverint, sicut fingitur, ad destructionem et exclusionem impietatis epistolæ ad Marim, ut reversus^g Ibas in suæ civitatis ecclesia palam anathematizaret Nestorium, qui non pro excusatione

^a Joannes. Exstat in actis Orientalium post synodum Ephesinam Theodosii imp. epistola ad synodum missa per Joannem comitem sacrarum, *Ἰσὼν σὺν κρῶς ἀποστολῆς διὰ Ἰωάννου τοῦ κρητικῶς σακερῶν*; cui deinde subvita est epistola Joannis ejusdem comitis sacrensis ad imperatorem, in qua narrat se Nestorium custodiendum tradidisse Candidiano comiti domesticorum, Cyrillum et Memnonem Jacobo item comiti et præposito quartæ scholæ.

^b Quod ipsum tamen in Edicto suo affirmat Justi-

^c Cod. Veron., *reverentissimum episcopum*, etc.

^d Idem cod., *et in suæ civitatis ecclesia palam anathematizare*.

^e Idem cod., *principem Nestorium*.

mius. *Ὅθεν, ἰνκὺιτ, οἱ μνημευθῆντες τῷ τῷ καὶ Ἐδοτάθιος διὰ τὴν τῶν ἰγκυλοῦντων πληροφορίαν ἰγγράφως διατύπωσαν τὸν εἰρημῶνον Ἰβαν πάντα τὰ ἐνεντία τῇ ἐπιστολῇ πρᾶξει, καθὼς ἡ περὶ τούτου δοθεῖσα παρ' αὐτῶν ἐπιχειρῆσι δεικνύσθαι. Synodus item v, actione 6: Photius vero et Eustachius non ejusdem abnegatione contenti, perspexerunt per suam definitionem, Ibas ad Edessam pervenire, et manifeste in ecclesia anathematizare Nestorium et impia ejus dogmata, quæ impia epistola vindicabat.*

^f Idem cod., *magna Alexandrinorum civitatis episcopum*.

^g Idem cod., *reverentissimus*.

Nestorii, sed pro injuria Orientalium et cæterorum A
 qui cum eis expectati non fuerant, dixisse, eum ju-
 dicaverunt, quæ quidam in illa epistola male inter-
 pretantur. Alioqui non dicerent ex abundantî promi-
 ssæ reversum¹ Ibas, ut anathematizaret in ecclesia
 civitatis suæ Nestorium, sed semetipsos potius ne-
 cessario hoc ab illo dicerent flagitasse. Illud quoque
 procul dubio simul apparet, quoniam solita² fraude
 austraxerunt quod nos ex liisdem gestis præsumimus,
 quia confessus est ita se credere Ibas episcopus, sicut
 continent litteræ quæ intervenerunt, mediante Paulo
 Emesensæ civitatis episcopo, inter beatæ memoriæ
 Joannem Antiochenum et Cyrillum Alexandrinum
 episcopos: ne ex hac testificatione Pho-³ tii et Eustachii
 episcoporum, quam ad destructionem et exclusionem
 epistolæ venerabilis Ibas factam esse mentiti sunt, B
 ejus potius veritas ostenderetur. Quoniam et hæc⁴
 ipsa non tacuit. Quod si cui quæ dicimus adhuc vi-
 dentur obscura, et plenius causam scire desiderat,
 admonendus est ut legat tantum eadem gesta, non
 ut intelligat adjuvandus. Quod enim hic videtur ob-
 scurum, ibi luce clarius invenitur. Sed et illud falsum
 omnino est, quod in eodem mendaciorum suorum
 libro ita dixerunt: « Sancta synodus⁵ non contenta
 neque facta ab Iba donegatione propter ad Mariam
 epistolam, neque etiam pro eo facta testificatione
 clericorum Edessenorum, sed confirmans judicatum
 Photii et Eustachii, petivit Ibas, ad destructionem
 et exclusionem ad Mariam impiæ epistolæ, anathema-
 tizare Nestorium et ejus dogmata quæ eadem epistola
 laudibus affliciebatur. » Ubi enim vel reverentissimus
 Ibas suam esse negavit illam epistolam, vel illa epi-
 stola Nestorium et ejus dogmata laudibus sicut lo-
 quantur affecit, de quo dixit quod noxios conscripserit
 libros, qui scandalo fuerint audientibus, quin
 beatam Mariam Matrem Dei negabat? Sed recitavit
 ex ea laudes ipsas quas dicunt Nestorii et dogmatum
 ejus. Si autem nos est quod recitent, erubescere de-
 buerunt toties aperteque mentiri. Piget enim mo-
 fætor, ac pudet omnino tot arguere mendacia, et
 multa præteriens ad aliquam redargutionem ne-
 cessitate compellor. Quamvis autem ipsis probare
 imminet quod dixerunt, nos tamen illis, præter
 ipsius epistolam documentam, quod nihil tale continet,
 etiam ex memorati concilii Chalcedonensis sententia,
 de qua ipsi testimonium confluxerant, probemus
 quod reverentissimus Ibas non solum Nestorium et
 ejus dogmata in sua epistola non laudavit, verum
 etiam, quod jam dudum proposuimus demonstrare,
 nullam Nestorii fecerit excusationem. Namque cum
 apud synodum Chalcedonensem, ex gestis Photii et
 Eustachii atque Uranii episcoporum eadem relegere-

tur epistola, hoc tantum in illa notavit, quod beatum
 Cyrillum minus intellecta capitulorum ejus intentione
 culpaverit, non quod Nestorium fecerit excusatum.
 Talem enim dedit sententiam, sicut quinto libro do-
 cuimus: « Dudum quidem ex relectis innoxius de-
 monstratus est reverentissimus Ibas: in quibus etenim
 visus est culpæ male loquens beatissimum Cyrillum,
 in posterioribus recte confessus respuit illa quibus
 culpaverat: quia vero Nestorium excusavit, non in-
 venit a synodo reprehensum: quod procul dubio
 reprehenderet, si ille Nestorium quem ipsa damna-
 verat, excusaret: » multo magis, si etiam laudibus,
 sicut loquuntur, afficeret. Sententia igitur ejusdem
 synodi, si quid ei creditur, probat nec laudatum, nec
 excusatum fuisse in epistola Ibas Nestorium⁶. Qua
 non solum Nestorium fecit ut anathematizaret, ve-
 rum etiam et Eutychem, quod isti dicere noluerunt: cum
 Ibas episcopus de Eutychemo dogmate non fuerit
 accusatus, quin potius querebatur injusitiam se ab
 ipso Eutychemo et crimina falsa perpassum. Sed quia
 sancta illa synodus, quæ non tantum Eutychem dam-
 nare, verum etiam Nestorii damnationem firmare
 convenerat, epistolam ipsius Ibas orthodoxam esse
 cognovit, et Nestorio maxime Eutychemique contra-
 riam, dignum judicavit socium sibi eum in condem-
 nationem hæreticorum quos reprobabat asciscere. Quod
 si Eutychemi putant fieri debuisse ut ejus epistolam
 confidentem duas Christi naturas in unitate personæ,
 quasi Nestorianam vellet synodus aspernari; Nesto-
 rium profecto quantum ad se excusaret, atque ab
 hæresis crimine faceret alienum. Quod etiam super-
 iore libro, sicut promiseramus, ostendimus. Unde
 videant qui hanc epistolam Nestorianam esse dixe-
 runt, ne ipsi potius videantur excusare Nestorium,
 affirmantes quod secundum ejus doctrinam confitentur
 quod duarum naturarum una persona sit, quod
 est unus Filius Dominus noster Jesus Christus. Nam
 hæc epistola recte dici non potest Nestorium defen-
 disse, cujus confessio videtur dogmati Nestoriano
 contraria: quod sancta synodus videns, orthodoxam
 eam non immerito judicavit. Verum mihi mirus vide-
 tur apparere quam sint impudentes qui calumiantur
 in epistola venerabilis Ibas excusatum fuisse Nesto-
 rium, si testimonio tantum episcoporum Photii et
 Eustachii atque Uranii, vel etiam Chalcedonensis
 D synodi, de suo mendacio refellantur, nisi ipsorum
 quoque accusatorum Ibas confendantur exemplo,
 quibus eos calumniosiores et impudentiores ostendi-
 mus. Nam et illi ad hoc tantum ipsum protulerunt
 epistolam, sicut ea in quibus continetur gesta de-
 monstrant, ut ex illa probarent quod beato Cyrillo
 detraxerit, non quod Nestorium voluerit excusare:

¹ Et hoc etiam objiciunt tum Justinianus in Edicto, tum synodus v, quæ hoc ipso damnata a concilio Chalcedonensi epistolam Ibas docet, quod Photii et

Eustachii, qui eam velut impiam condemnarunt, judicium comprobavit.

¹ Cod. Veron., reverentissimum.

² Idem cod., ideo solita.

³ Idem cod., hoc.

⁴ Idem cod., Nestorium: et ideo non putetur ne-

que fingatur, quod synodus ad destructionem et exclusionem ad Mariam epistolam, Ibas fecerit anathematizare Nestorium; quæ non solum, etc.

eumque Nestorianum vellent eundem librum videri, A magis hoc ex beati Cyrilli detractioe quam ex Nestorii excusatione vel laude, sicut amplius fingitur, probare conati sunt. Dixerunt enim de illo, quia Nestorianus est, et beatum Cyrillum episcopum hereticum appellat. Et quid opus erat isto circuitu, ut qui beato Cyrillo Nestorii damnatori detraxerat, hinc eum Nestorianum vellent ostendere, cum hoc compendiose possit ex ipsius Nestorii excusatione vel damnatum ejus laude monstrari, si quemadmodum isti dixerunt, illa epistola excusasset? Quod si nec ab ipsis calumniatoribus ex eadem epistola tale aliquid invenitur objectum, quantum videntur hi malitiam eorum et impudentiam supergressi, ut quod illi nec in querelis apud imperatores depositis, nec in judiciis episcopalibus ante Chalcedonense concilium B non semel expertis, nec in ipso magno et universali concilio tentaverunt objicere, ipsi post ejusdem concilii sententiam criminentur! Illi, quamvis obstinatissimi et ipsa obstinatione sua cæcati, viderunt et sibi turpe fore et aliis incredibile, si dicerent in illa epistola Nestorium fuisse defensum; et sapientes nostri non solum dicibile sibi hoc esse, verum etiam nobis credibile putaverunt. Viderunt autem utrum illos ita mentiri deceat, nobis tamen quod mentuntur incredibile esse cognoscant. Advertis itaque, clementissime imperator, quod epistola venerabilis libe- a falso crimine excusati Nestorii etiam accusatorum suorum testificatione purgetur, nec alicujus in hoc assertionis iudicet, in quo eam sui quoque accusatores sufficienter excusant. Sed quid dicemus C calumniis temporum nostrorum, ut quod tunc puduit impudentissimos accusatores, modo non pudeat iudices, et quales iudices? non humanæ, sed divinæ auctoritatis, sicut existimant. Nam iudices sunt iudicum et iudices mortuorum. Et ex his quidem quæ circa venerabilem librum gesta sunt, satis superque probavimus malivola interpretatione jactari, quod Nestorius in ejus epistola fuerit excusatus. Si quis autem et hoc consideret, quod idem venerabilis libe- D venire non posset contra iudicium sancti Joannis Antiocheni, cui tantam tribui auctoritatem, et cæterorum Orientalium atque aliorum cum eis in Ephesum ex diversis provinciis convenientium, qui Nestorium, licet sine iudicio suo cui deputatus fuerat, eodemnatum, absolvendum tamen non judicaverunt, multo manifestius cognoscit, quoniam eum nullatenus excusavit. Quod considerasse etiam ejus accusatores existimo, ut cum diuturna excogitatione adversus memoratum reverentissimum librum tot calumnias præstruerent inauditas, tamen impudentissimum iudicarent contra omnium conscientiam dicere

quod libe- apud plures excusaverit aliquando Nestorium. Nam cum post damnationem ipsius Nestorii, orientales episcopi atque ipse reverentissimus libe-, cum sancto Joanne Antiocheno Ephesum pervenirent, de capitulis tantum beati Cyrilli, quod ibi fuerint approbata, conquesti sunt, sicut eorum scripta declarant; nihil autem sunt de Nestorii damnatione causati: quod etiam venerabilis libe- in hac epistola sic narravit: « Post duos autem dies depositionis ejus venimus in Ephesum; et cognoscentibus nobis quia in damnatione Nestorii quæ facta est ab eis, 12 capitula quæ a Cyrillo conscripta sunt, contraria existentia veræ fidei, posuerunt, et firmaverunt, et consenserunt eis, tanquam veræ fidei consonantibus, omnes orientales episcopi eundem Cyrillum damnaverunt, et adversus alios episcopos qui consenserunt ejus capitulis excommunicationem decreverunt. » Pro capitulis erga tantum beati Cyrilli quorum ignorabant intentionem, non etiam pro condemnatione Nestorii reverentissimus libe- orientales episcopos dixit offensum. Quomodo ergo vel ipse contra beati Joannis Antiocheni qui in eo primatum habuit, totiusque concilii orientalis, ac suum iudicium, Nestorium conseribentem libros noxios excusaret, vel ipsi ejus accusatores credituram sibi quemquam sperarent, si hinc eum contra publicam notitiam criminaerent? Et ideo, sive illa epistola libe- esse dicatur, sive ab ejus accusatoribus perhibeatur esse confecta, non est arbitrandum quod omitterent hinc eum accusare, si viderent hoc esse credibile. Amplius tamen absurdum est opinari quod accusatores illam epistolam ex nomine venerabilis libe- fingentes, ut Nestorianus videretur, nihil ei vel in tantis episcopalibus iudiciis ante Chalcedonense concilium, vel in ipso concilio, de Nestorii defensione tentarent objicere. Nam si illa verba quibus dictum est: De episcopatu Nestorium deposuerunt iudicio et inquisitione non facia; et iterum: Nestorius autem, quoniam suæ civitati odio erat et qui erant in ea excellentioribus, illo reverti non potuit: Nestorium significant excusatum, cur ea fluxisse credantur adversus episcopum, quando eum non accusaverunt pro excusatione Nestorii? Unde satis insinuat quod et libe- sit illa epistola, et falso dicatur excusasse Nestorium. Sed nec post damnationem tantummodo, verum etiam priusquam condemnaretur, idem Nestorius invenitur ab orientalibus episcopis per memoratum sanctum Joannem Antiochenum^a esse culpatus. Nam scribens ei quod vane recusaret beatam Mariam matrem Dei nominare, sic dicit: « Ego vero non veluti accusabilem sanctitatem ad corrigendum verbum exhortor, neque veluti ad contrarietatem, ut ita dicam, pueri-

^a Habetur integra Joannis Antiocheni epistola ad Nestorium ex qua h. c. decerp'ta sunt, parte 1 synodi Ephesinæ, num. 25.

^b Cod. Veron., illa epistola dogmata Nestorii laudibus affecti? Nam proferant ubi vel ipsi mendaces libe- accusatores ita mentiri ausi sunt, ut illum dicerent in illa epistola excusasse Nestorium, vel ejus dogmata laudi-

bus affecti? Quod si.

hinc ad paginam 449 deamat collationes, quod folia duo sint de codice ablata.

lem. Sed quia a te et scriptus et ad melius dictum est, A sicut agnovimus, quod non erubescens de hac pia confessione solum nomen recusas : si autem a vobis aliqui in ecclesia magnorum et hoc exquirant, nunquam recusabis et Dei genitricem dicere sanctam Virginem. Proinde ad tuum te exhortor, in quo vos non errare cognovi : nomen et verbum illi rei jam a multis Patribus constitutum, et scriptum, et dictum est. Non itaque oportet negare Verbum, cuius rem in animo habere pro intellectu probaris. Hoc itaque nomen nullus ecclesiasticorum doctorum recusat. Qui enim eo usi sunt, et plurimi sunt et insignes : qui autem usi non sunt, non culpaverunt utentes. Et vane nos, sicut apparet, tanquam duplicis examinationis gratia, in hæreticorum pravas opiniones incurrimus, et conscientias fratrum nulla utilitate exstante percussas despiciamus : recusantes nomen cuius intellectum bene optimeque recipimus, multum erramus, magis autem periclitamur circa inenarrabilem dispensationem unigeniti Filii Dei. Sequitur enim ablatione nominis huius vel significationis eius, neque Deum esse eum qui inenarrabilem corporis dispensationem pro nobis suscepit, neque Deum Verbum evacuans se ipsam, et formam servi accipiens, inestimabilem circa nos misericordiae suae magnitudinem demonstrans, sicut divina hac dispensatione factum. » Cum igitur ab Orientalibus et ante damnationem correptus Nestorius ostendatur, et post damnationem, licet ab indulgentibus et injuriam suam graviter dolentibus, non tamen fuerit absolutus, sed venerabilibus Cyrillo et Ephesino Memnone episcopis sola C suspitione damnatis, Nestorius in ea quam meruerat condemnatione dimiserint; quomodo non erubescerent vel pertinacissimi accusatores venerabilis Ibas, multis recentium rerum memoria refragaturis, dicere quod Nestorium in sua epistola fecerit excusatum? Viderunt itaque pro tantis quæ memoravimus nemini credibile fore, quod in excusationem Nestorii dictum esset : De episcopatu Nestorium deposuerunt iudicio et inquisitione non facta; sed vel pro capitulis beati Cyrilli, quæ postea interpretatus est, tanquam de illis iudicio et inquisitione non facta Nestorius fuerit condemnatus; vel quia dedignaretur Ibas, ut supra jam diximus, iudicium et inquisitionem vocare, ubi non interfuerint Orientales atque aliarum provinciarum episcopi, qui simul dati fuerant inquisitores et D iudices. Viderunt etiam, quia nec illud, quod æque multifariam repulimus, in ejus excusationem dictum intelligeretur, in quo ait : Nestorius autem, quoniam suæ civitati odio erat et qui in ea erant excellentioribus, illo reverti non potuit. Et hinc calumniari, licet impudentissimi, turpe sibi duxerunt; facillimeque putaverunt a iudicibus posse credi, quod memorare magni horroris est, episcopum Ibas dixisse : Non in video Christo factu Deo; in quantum enim ipse factus est, et ego factus sum : quam si contra tantorum conscientiam diceretur in illa epistola defendisse Nestorium.

CAPUT VI.

Quod Ibas de Cyrilli capitulis male suspicatus sit,

tanti synoda visum non fuisse, ut propterea ejus epistolam condemnandam censeret.

Solum ergo est, quod cum malitiosis et obstinatis accusatoribus venerabilis Ibas in ejus epistola criminari possint hæretici, vel fautores eorum, quia de beato Cyrillo, sicut alii quoque plurimi, aliter quam res habuit æstimaverit. Quamvis et in hoc malitiosiores et obstinatioris isti probentur; qui hominis de homine ignorantiam ad hæresis crimen trahunt : quia hoc post concilii sententiam faciunt; quod illi ante fecerunt; nec patiuntur antiquitus refutatas antiquari calumnias; sed olim suis auctoribus sepultas rediviva contentione resuscitant. Verum de hac ignorantia, per quam memoratus reverentissimus Ibas cum tot provinciarum episcopis fallebatur in persona beati Cyrilli, multa jam dicta sunt, et plus quam sufficiebat ostensum est quod hæreticum res ista non faciat. Sed quia nonnullos videmus in suis remissiores, in alienis vehementiores esse peccatis, suamque sanctitatem in exaggerandis proximorum offensionibus ostentare, illam quoque removeamus invidiam, qua graviter conqueruntur, dicentes in his capitulis non tam beatum Cyrillum quam synodum Ephesinam quæ illa jam receperat, fuisse culpam : nec posse approbari hanc epistolam, nisi eadem synodus improbetur. Hinc volentes efficere, ut magnum Chalcedonense concilium, quod illam judicavit orthodoxam, ipsius Ephesinæ synodi videatur impugnare decreta. At ego dico, quia propterea magis sæpe dictam epistolam pronuntiavit orthodoxam, quoniam vidit eam secundum ipsius Ephesinæ synodi decreta confessam unum Filium Dominum Jesum Christum in duobus esse naturis. Unde prudenter cognovit quod hoc solum conscriptor ejus, cum Orientalibus et aliarum provinciarum episcopis, in omnibus quæ illicæta sunt non intellexerat quomodo capitula beati Cyrilli iuste receperit, in quibus ab eis putabatur quæ sic dixerat Deum Verbum hominem factum, ut auferret differentiam naturarum, et unam perhiberet esse naturam deitatis et humanitatis Domini nostri Jesu Christi, quod omnis catholicus execratur. Cognoscens autem magna synodus Chalcedonensis, illorum capitulorum intentionem quam diligenter a præsentate beato Cyrillo synodus Ephesina didicerat, Ibas atque alios tanquam absentes, sicut exitus causæ docuit, ignorans, nihil differre judicavit, quod in hisdem capitulis, sicut beati Cyrilli dicentis, ita etiam sanctæ synodi Ephesinæ probantis, intentionem minus intellexerat : cum utrorumque fides eadem fuisset, qua simul omnes ha credebant Deum Verbum hominem factum, ut in una Christi persona maneret duarum differentia naturarum. In hoc quippe nulla partis alterutræ fuit ignorantia, nulla dissensio. Et si altera pars de altera vel invicem de se aliter crediderunt, quod ad hæresim non pertinet; de Christiana tamen fide eadem fuit partis utriusque sententia. Si quis autem dicit quod Ibas atque Orientales et aliarum provinciarum episcopi (una quippe horum omnium causa est), etiam in his quæ non intelligebant, auctoritatem Ephesini concilii sequi debuerint : ipse quoque pri-

num considerare debet quod etiam synodus Chalcedonensis considerasse credenda est, quoniam tantis dissentientibus, qui moniti fuerant simul in ipsum concilium convenire, non tanta illo tempore quanta nunc est, ejus esse posset auctoritas, cum necdum etiam iudicio magnæ Chalcedonensis synodi firmaretur. Nam et ipsa multum roboris ad auctoritatem addit antiquitas. Deinde quis cujuscunque temeritatis ac profanationis esse dicitur, quod ea beatus Cyrillus non jam propria, sed totius Ephesinæ synodi, cujus fuerant auctoritate firmata, pro ipsorum Orientalium voluntate ausus est retractare; et si Nestorianæ hæresi deputetur quod orientales cum aliarum provinciarum episcopis, capitulorum ejus intentionem minime intelligentes, crediderunt quod ea non debuisset synodus Ephesina suscipere; eidem Nestorianæ hæresi beatus Cyrillus communicasse dicitur, cum ipsis Orientalibus, ita de suis capitulis, quorum retractationem exegerunt, et Ephesina synodo æstimantibus, communicavit, et eorum confessioni subscripsit. Nam si hæc existimatio tanti penditur, ut hæresis judicetur, in nullo inclinari eisdem Orientalibus, sed potius ipsos cogere Cyrillus debuit, ut etiam in his quæ minus intelligebant, synodi se auctoritati subjicerent, suamque præsumptionem per quam promulgato decreto capitula memorata damnaverant, similiter publice, et in monumentum posteritatis, scriptis allegata confessione damnarent: et neque vel sic Orientalium definitioni subscribere, sed potius ab illis exigere ut subscriberent eisdem capitulis, non pro illorum voluntate interpretatis, sed sicut ab Ephesina synodo fuerant ante suscepta; ipsamque suspicionem per quam ea damnaverant tanquam hæresim anathematizarent, et ita demum eos in communione recipere. Unde nec alii Patres qui cum illo Ephesum convenerant, et simul prædictis Orientalibus, ita de ipso concilio Ephesino credentibus, communicaverant, potuerunt excusari. Quia vero illam eorum ignorantiam non de ipsa Christiana fide, sed de intentione dictorum sanctorum fuisse, et beatus Cyrillus et alii qui apud Ephesum ea probaverant, cognoverunt, turpe illis et indignum visum est pro hac causa contendere, et hinc in longum protrahere disensionem Ecclesiarum, quam nos sanctorum Patrum modestia sopitam post centum annos inquieta imperitia suscitamus. Et utinam nonnullas tantum conturbarem Ecclesias quæ fuerant in prima disensione commotæ, ac non etiam longe positas cegeremus causas olim oblivioni datas, quas scientes quoque reminisci piget, inquirere, et inventas necessitate respondendi non sine offensione audientium ventilare. De illo vero quod item dicunt, propterea

^a Vocem Hebraicam retinent etiam Græca quædam exemplaria, quæ Γαλιῶθ et Γαλιῶθ legunt: pro quo Symmachus interpres ὄρια vertit, limites seu confi-

¹ Cod. Veron., poterunt.

² Idem cod., modestia et ratione.

³ Idem cod., illas.

⁴ Idem cod., indicaverunt orthodoxos.

A synodum debuisse hæc epistolam hæreticam judicare, quia post unitatem factam talia conscriptor ejus has dicere vel sentire non debuit; jam superiore libro respondimus. Quomodo autem sancta synodus eandem epistolam pro recta fidei confessione quam continet approbando, Ephesini concilii perhibetur impugnasse decreta, cum potius, si eam pro hac suspicionem judicaret hæreticam, simul et beatum Cyrillum et ipsum Ephesinum reprehendisse concilium videretur, quod ita suspicantibus Orientalibus communicaverunt, orthodoxos eos procul dubio judicantes? Cernis igitur, imperator, illa quæ superiore libro, sicut promiseramus, ostendimus, hic quoque iterum ac sæpe monstrari. Quamobrem si Chalcedonensis synodus Nestoriana dicatur, quod hæc epistolam judicavit orthodoxam, etiam beatus Cyrillus et Ephesina synodus consequenter in Nestorianam hæresim postea divertisse dicentur, quod Orientales hoc ipsum credentes orthodoxos, nec solos Orientales, sed aliarum quoque novam quas supra memoravimus provinciarum episcopos, qui simul eundem beatum Cyrillum et Memnonem Ephesinum, atque capitula prædicta damnaverunt, in ceteros quoque episcopos, quod ea recepissent, excommunicationis sententiam proferentes. Hæc autem Orientalium aliorumque Patrum de synodo Ephesina suspicio, qua existimantes eam traditiones paternas esse transgressam, pro ipsa fide quam communiter tenebant, adversus eam certabant, mihi similis videtur ei suspicioni quæ Jesu Nave temporibus orta fuerat in populo Israel (Jos. xxi), cum laudabiliter ejusdem populi pars pro Dei cultura sollicita, adversus alteram partem æquo sollicitam concitaretur, intentionem ejus ignorans. Nam cum pergeret idem populus Israel ad capiendam omnem terram quam Deus Abraham promiserat, filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, antequam fuissent Jordanem ingressi (Num. xxxii), regionem Jaser et regionem Galaaditim habitare delegerant, eo quod esset locus aptus jumentis quorum eis multa erat copia; nec voluerunt ultra Jordanem possessionem capere cum tribubus Israel: qui tamen perrexerunt cum fratribus suis in terram Chanaan ad debellandas gentes, quas expulit Dominus ante faciem eorum. Porro autem, cum dedisset Dominus Israel universam terram quam judaverat dare patribus eorum, et hereditate recepissent eam, revertentes iidem filii Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, in terram Galaad, id est in terram possessionis suæ quam proceperant in hereditatem, venerunt, sicut scriptum est (Jos. xxi, 40), in Galioth Jordanis quæ est in Chanaan, et ædificaverunt ibi aram supra Jordanem. In

nia; sanctus Hieronymus tumulos reddidit, et in Nominibus Hebraicis Galioth exposuit colles

⁵ Idem cod., pro Dei cultura æquo sollicitam.

⁶ Idem cod., et ædificaverunt ibi aram supra Jordanem, aram ingentem viam; illa intentione, arcelet, ne quia ultra Jordanem in terra Chanaan, etc.

Chanaan possessionem aliarum tribuum acceperant, in qua fuit tabernaculum et altare Dei: ipsi vero contra Jordanem, ne posteris eorum alieni fierent a Dei cultura, quasi ab ejus populo Jordanis limite separati, religiosa utique intentione, et zelo Dei ferventes, illam erexerant aram, ut testimonio esset ac monumento posteris eorum, quod ipsi quoque ad Dei culturam et ejus populum pertinerent. Cum vero alias tribus quæ in terra Chanaan ultra Jordanem hæreditatem fuerant consecutæ, ista eorum lateret intentio, et putarent eosdem filios Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse, propterea illam ædificasse aram, ut semel ipsos segregantes a synagoga totius Israel, contra observantiam divinæ culturæ offerrent super eam sacrificium Domino, quod fieri non licebat præter unum altare quod erat ante tabernaculum ejus; eodem quo et illi zelo Dei ferventes, et pro eadem cultura Dei certantes, convenerunt omnes in silo, ut ascenderent expugnare eos. Quibus cum filii Ruben et Gad et dimidia tribus Manasse, facti rationem redderent, quo proposito atque intentione aram erexerint, illi dixerunt: *Hodie cognovimus quia nobiscum est Dominus, quia non deliquistis in conspectu Domini delictum, et quia liberastis filios Israel de manu Domini (Jos. xxii, 31)*. Vides igitur, Auguste, quod pro eadem religione qua recte colitur Deus, non solum dissentire a se invicem, verum etiam laudabiliter pugnare adversum se religiosi ac rectissimi possint, dum eos non ratio divini cultus, sed alterius alterum latet intentio. Quapropter qui nobis dicunt, si Ephesinam synodum recepistis, condemnate provinciam Orientis et aliarum novem provinciarum episcopos; merito audient, ut si et ipsi filios Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse recipiunt, condemnent tribum Levi et alias novem tribus, quæ cum fratribus suoribus lateret intentio, eos debellare convenerant. Et certe in illo populo erant etiam prophetae, nec eis imputat quisquam quod animorum fratrum suoribus prudens consilium non viderint, cum facile posset orantibus ex accepta prophetiæ gratia revelari: omnes autem Orientales atque aliarum provinciarum antistites, quos capitulorum beati Cyrilli latuit intentio, ut Ephesinam synodum pro eorum susceptione culparent, episcopos dicimus, non prophetas. Qui ergo prophetis non imputamus quod religiosam intentionem fratrum suoribus nescierint, sed laudamus eos potius quod eadem religiosa intentione adversus eos fuerint concitati: quomodo possumus non prophetis Patribus orientalibus atque aliis imputare, quod religiosa intentione adversus eorum approbatores fuerint concitati? Quære intentionem filiorum Ruben et Gad, et dimidiæ tribus Ma-

nasse, atque ex altera parte tribus Levi et aliarum novem tribuum Israel, et invenies utramque partem pro divino cultu fuisse sollicitam. Quære ignorantiam, et neutram invenies quæ ad divinum cultum pertinent, sed alteram partem intentionem alterius ignorasse. Quære intentionem synodi Ephesinæ, atque ex altera parte antistitum provinciarum Orientis et aliarum novem provinciarum, et invenies utramque partem pro divino cultu fuisse sollicitam. Quære ignorantiam, et neutram partem invenies quæ ad divinum cultum pertinent, sed alteram partem intentionem alterius ignorasse. Quod ex eo satis apparet, quoniam per venerabilem Paulum Emesenum episcopum, nec orientales Patres aliquid improbum a beato Cyrillo confitendum expetiverunt; nec ipse beatus Cyrillus aliquid eorum quæ expetita fuerant denegavit. Si autem Patres orientales et alios qui cum eis erant, ob alienæ intentionis ignorantiam, sicut et illas plures tribus Israel, condemnare non possumus, quomodo venerabilis Ibas epistolam Chæledonensis synodus condemnaret, quæ secundum eorum suspicionem de capitulorum beati Cyrilli receptione conquesta est? Nunquid enim vel Ibas episcopus, vel alii multarum provinciarum antistites, Ephesinam synodum culpasse aliquando monstrantur, quod contra Nestorium, licet in duabus naturis, unum tamen Dei atque hominis filium Jesum Christum confitendum esse firmaverit; ut credi possit fidei, quam de incarnatione Christi habuit, et restitisse, et aliud prædicasse? Nihil est igitur quod in hac epistola etiam de capitulorum beati Cyrilli et Ephesinæ synodi intentione Eutychemi querantur.

CAPUT VII

Quod templum et habitans in eo recte dicuntur sit, et quod propter Theodori laudes condemnari a synodo Ibas epistola non debuit, cum idem a Chrysostomo et a Nazianseno laudatus sit.

Video autem nobis, ex omnibus quæ scripta in illa epistola reprehenderunt, ultimum remansisse capitulum, de laude quam continet Theodori Mopsuesteni episcopi. De quo quia multa dixerunt, et in eo suas maxime exercuisse calumnias gloriantur, unde nos quoque super hoc capitulo multa respondere compellimur; eo paulisper dilato, eligo nunc potius defendere, quamquam posterius ordine videatur, quod id non scripto, sed verbis tantum procaciter culpent, quod in finem ipsius epistolæ dictum est: Non enim quisquam audeat dicere unam esse naturam divinitatis et humanitatis, sed confitentur in templum et inhabitantem in eo, qui est unus Filius Dominus Jesus Christus. Quod tale quidem est quale illud quod supra defendimus, ubi

* Cod. Veron., quod religiosam intentionem capitulorum Cyrilli nescierint, vel si dicatur non esse laudabile quod eadem religiosa intentione adversus eorum approbatores fuerint concitati? Quære, etc.

* Idem cod., ab eo expetita.

* Idem cod., reprehensio.

* Idem cod., illud patius.

* Idem cod., idque non scripto.

* Hæc habet paulo ante; adeoque hic frustra repetita videntur.

ait, tanquam non sit differentia inter templum et inhabitantem in eo. Verum ne putemus¹ aliquid omis-
 sisse, in hoc quoque loco eandem calumniam refel-
 lamus. Nam dicunt ad divisionem unius filii Jesu
 Christi pertinere, quod ait : « Sed confitetur in tem-
 plum et inhabitantem in eo : » tanquam aliam vo-
 luerit intelligi templi subsistentiam sive personam,
 et aliam inhabitantis in eo. Sic autem possunt et de
 verbis Domini ipsius dicere, ubi Judæis de templo
 sui corporis dixit : *Solvite templum hoc, et in tribus
 diebus excitabo illud* (Joan. ii, 19) : tanquam aliam
 voluerit intelligi personam excitandi corporis sui
 templi, et aliam excitaturi illud. Quid autem nobis
 in epistola sua venerabilis Ibas dubium dereliquit,
 cum prius intentionem suæ mentis aperias, et do-
 cens non se ad personæ divisionem, sed ad natura-
 rum distinctionem, talia conscripsisse, præmiserat
 dixerit : « Non enim quisquam audet dicere unam
 esse naturam divinitatis et humanitatis ; » et deinde
 subjecerit : « Sed confitentur in templum et inhabi-
 tantem in eo ; » atque ita suam clausit sententiam
 dicens : « Qui est unus Filius Jesus Christus. » Quid
 expressius vel quid amplius dici potuit? Sed ut video
 duos filios credere judicatur, quisquis sic unum
 dixerit filium, ut non etiam duas ejus negando natu-
 ras, cum Eutychianis incarnationis mysterium ejus
 evacuet. Hoc etiam dicunt : Non debuit prius tem-
 plum nominare, et deinde habitantem in eo. Quasi
 vel ipse ordo loquendi permetteret ut prius diceret
 inhabitantem in eo, et postea templum. Quanquam
 sit etiam doctrinæ conveniens, ut quia per humani-
 tatem Christi ad divinitatis ejus cognitionem porve-
 nimus, prius in templo ejus humanitas, et postea
 commemoretur habitans in templo divinitas. Ob hoc
 etiam venerabilis Paulus Emesenus episcopus in ser-
 mone suo quem coram ipso beato in Alexandria
 ecclesia fecit, et quem ipse beatus Cyrillus tanta
 laude, sicut primo libro docuimus, prædicavit, ita
 locutus est : « Vide Joannem duas naturas prædi-
 cantem, et unum Filium ; aliud tabernaculum, et
 aliud quod in tabernaculo ; aliud templum, et aliud
 qui inhabitat, Deus. » Quocirca si culpatur venera-
 bilis Ibas quod prius templum ac deinde inhabitantem
 in eo in epistola sua posuerit, culpatur necesse
 est etiam beatus Cyrillus, quod sermonem prædicti
 Pauli episcopi laudaverit, in quo prius tabernaculum
 et templum, et postea quod in tabernaculo, et Deum
 qui templum inhabitat, nominavit. Cognoscis igitur,
 Imperator, quod epistolam venerabilis Ibas dicentem :
 « Sed confitentur in templum, et inhabitantem in eo,
 qui est unus filius Jesus Christus ; » secundum ju-
 dicium beati Cyrilli magna Chalcedonensis synodus
 approbavit ; et quia vel si propter hoc eam velut hæ-
 reticam improbaret, hinc potius beatum Cyrillum,
 id ipsum in sermone coepiscopi sui Pauli approban-
 tem, firmasse hæreticam videretur. Nunc ad illud

¹ Cod. Veron., putemur.

² Idem cod., eundem Theodorum.

A capitulum, quod intermissum fuerat, revertamur,
 cujus ita meminerunt dicentes : « Et post modica
 episcopo Edessæ derogans dicit : Hic nostræ civita-
 tis tyrannus beatissimum Theodorum præconem ver-
 itatis et doctorem Ecclesiæ præsumpsit, qui omnia
 præsumit, in ecclesia palam anathematizare : » quod
 ideo ex illa epistola posuerunt, quia prædictum
 Theodorum, sicut sæpe dictum est, accusant quasi
 ea quæ sunt Nestorii prædicantem : ut quasi per hoc
 Nestorianam hanc epistolam demonstrarent, quæ
 laudavit eundem² ; atque ita synodum quoque
 Chalcedonensem Nestorianam probarent, quod ipsam
 epistolam, laudantem eum qui Nestoriani dicitur
 auctor erroris, pronuntavit orthodoxam. Quia vero
 non solum in epistola Ibas laudatus est ipse Theo-
 dorus, sed a multis quoque sanctis Patribus, jam
 pridem et in secundo libro docuimus ex epistola
 beati Joannis Antiocheni, totiusque orientalis conci-
 lii apud Antiochiam congregati, et adhuc ex aliorum,
 sicut promisimus, Patrum litteris infra docebimus.
 Necessarium tamen existimo et ex hac epistola do-
 cere, quod de Mopsuesteno Theodoro non solius Ibas
 fuerit ista sententia. Nam et ipsum Marim Persam,
 ad quem scribit, eorum quæ de ipso Theodoro dixit
 concium esse perhibet, et confidenter publicam
 quoque sibi dicit attestari notitiam. Verum isti com-
 memoracionem eorum quibus hoc ostenditur, con-
 sueta fraude fugerunt. Nam quis in illis verbis non
 videat venerabilis Ibas de veritate fiduciam? quia nisi
 certa et manifesta essent, nequaquam ei ad quem
 scripsit, diceret de illo qui Theodorum anathemati-
 zavit : « Quem nec tu ipse ignoras, qui occasione
 fidei non solum nunc viventes insequitur, sed et om-
 nes³ qui olim ad Dominum præcesserunt : quorum
 unus est beatus Theodorus, præco veritatis et doctor
 Ecclesiæ, qui non solum in sua vita colaphizavit hæ-
 reticos per veritatem suæ fidei, sed et post mortem
 spiritalia arma in libris propriis Ecclesiæ filiis dere-
 liquit. » Deinde ipsius etiam ad quem scribit, atte-
 stari sibi notitiam docet, cum ait : « Sicut et tua re-
 verentia eidem collocata cognovit, et ex his quæ
 conscripsit instructa est. » Et infra quidem de eo-
 dem Theodoro : « Qui propter zelum Dei non solum
 propriam civitatem ab errore ad veritatem convertit,
 sed et longe positas sua doctrina instruit Ecclesias. »
 Postremo quia idem Theodorus in sua synodo palam
 redarguit eum quem suæ civitatis tyrannum vocavit.
 Quæ nisi vera forent, quomodo ea posset reverentis-
 simus Ibas dicere, omnium episcoporum orienta-
 lium testimonio refragante? Quisimo et sui status
 periculum sustineret, si Theodorus ut hæreticus ha-
 beretur, a quo dixit in concilio redargutum esse ne-
 scio quem suæ civitatis tyrannum. Omnes quippe
 orientales episcopos criminatus est, si in eorum sy-
 nodo hæreticum dixit redarguendi habuisse fiduciam
 ad excommunicandos fautores hæreticorum⁴. In hoc

³ Idem cod., et hos qui.

⁴ Idem cod., ad hæc omnia fautores hæreticorum.

capitulo ne proderentur, consulto contingere noluerunt. Quæ vera esse recognoscens venerabilis Photius et Eustachius atque Uranius, cum in eorum iudicio memorata epistola relegeretur, non ab illo exegerunt anathematizare Theodorum. Et ut eos qualicumque testimonio, tamen suo convincam, ipsi certe in illo mendaciorum libro dixerunt, sicut ante meminimus : « Denique et Photius et Eustachius, conspicientes denegationem libæ de epistola factam, iudicium dederunt ad destructionem et exclusionem impietatis epistolæ ad Marinum, quod iudicium habere affirmant, ut libæ in sua ecclesia anathematizari palam malignæ impietatis principem Nestorium et eos qui aut libris aut codicibus ejus utuntur. » Ubi non dico, quod immemores sui, qui Theodorum dixerunt Nestoriani erroris auctorem magistrumque Nestorii, rursum ipsi Nestorium malignæ impietatis principem dicunt, et per hoc negant quod Theodorus fuerit communis auctor erroris, tanquam nisi per oblivionem verum loqui non possint. Sed illud magis nobiscum pietas tua consideret, quoniam qui voluerunt ex hoc ostendere Nestorianam esse epistolam venerabilis libæ, quod Photius et Eustachius episcopi, conspicientes negationem ejus de sua epistola factam, ad destructionem et exclusionem ipsius epistolæ iudicium dederunt, ut Nestorium et ejus dogmata libæ anathematizaret, quod eos falso jactasse præbavimus : procul dubio hæreticum non fuisse Theodorum ipsorum Photii et Eustachii iudicio confirmant : quoniam cum præcipuas laudes doctrinæ ejus audirent, non exegerunt a prædicto reverentissimo libæ simul et cum Nestorio, quem non laudaverat, abdicare. Quia vero eum, sicut jam docuimus, non solum Theodoro anathema dicere, sed etiam Nestorio minime compulerunt; si quid eorum testimonio Eutychi sibi vel eorum satellites credunt, neque Nestorium excusatum in hac epistola mentionitur, neque Theodorum dicant Nestorianæ impietatis auctorem, quem in eorum iudicio, et ante Chalcedonense concilium laudatum inveniunt nec inveniunt denotatum. Verum promissi memores, ad illa jam præclara Ecclesiæ lumina veniamus, quorum magis testimonio synodus Chalcedonensis credidit, ut epistolam venerabilis libæ pro laude Theodori non iudicaret hæreticam. Et primum testem citemus clarissimum doctorem Ecclesiæ et confesorem fortissimum veritatis, Juvenem Constantinopolitanum, qui prædicto Mopsuesteno ¹ episcopo de exilio scribens

¹ Hodie apud Joannem Chrysostomum, pro *ἐν Κελεύσει* legitur *ἐν καρδίᾳ*, ἐπί-ωρα 112, quæ inseribitur *Θεοδώρου ἐπιστολῆς*, non expresso nomine loci. Οὐ γὰρ, ἰμῶν, *τὴν τυχεύουσαν καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενοι καρπούμια τὴν παράκλησιν, ὅταν τοσοῦτον ἐν καρδίᾳ θησαυρὸν καὶ πλοῦτον ἀποκτιμένοι ἔχομεν, τῆς ἰσχυροῦς καὶ*

² Cod. Veron., *Theodoro*.

³ Idem cod., *ferivorem*.

⁴ Hanc Facundi Iertionem pro obitum esse adeoque haud sollicitandam, pluribus ostendit Montfauconius ad Chrysostomi Opp. tom. III, col. 664, not. a (nos-

træ editionis), in epistolam sancti doctoris 112, sed imprimis t. m. VI, pag. 515-516, in innoto dicti (*Epist. 112*): « Si esset quidem venire possibile, tanquam reverentiam charitatemque complecti, et in ipsa jucundari, cum multa hoc velocitate et studio faceremus; quoniam autem hoc nobis non adiacet, nunc et litteris hoc implemus. Etsi enim ad ipsos fines mundi ducamur, tuæ dilectionis integritatem et favorem ², et sine dolo sinceritatem oblivisci non possumus, quæ est antiqua et a principio, quamque nunc monstrasti. Neque enim nos latuit quanta pro nobis et dicere et facere festinasti, domine meus honoratissime atque sanctissime. Sed etsi nihil amplius factum est, Deum tamen habes pro tuo studio et alacritate debitorem, integramque mercedem. Et nos autem non quiescimus scientes tuæ gratiam sanctitati, et tuam reverentiam omnibus prædicantes, a que poscentes eandem dilectionem florentem pro omnia conservari. Non enim in deserto solentes fortiter intercessionis fructus habemus, quando talem in Cilicia ³ thesaurum ⁴ et reconditas divitias possidemus. Hæc enim est fortis et vigilantis animæ tuæ dilectio. » Animadvertit mecum ex tenore presentis epistolæ serenitas tua, quod, sicut testatus est Joannes Antiochenus et synodus Orientis, Theodorus, qui condemnatus est quasi Nestoriani auctor erroris, condiscipulus fuerit hujus beati Joannis. Hoc enim satis indicant ejus verba, cum dicit quod antiqua et a principio fuerit ejusdem Theodori circa se dilectionis integritas; quod etiam litteris ⁵ Domini episcopi Antiocheni probabitur. Cur autem magna Chalcedonensis synodus arguatur, quæ sciens sanctum Joannem Theodoro scribentem dixisse: Neque enim nos latuit quanta pro nobis et dicere et facere festinasti, domine meus honoratissime atque sanctissime, credidit quod ille non esset hæreticus, qui tanta pro Joanne in exilium asportato, et dicere et facere festinavit, studio atque alacritate qua Deum haberet mercedis integræ debitorem; incredibile judicans quod magister Nestorianæ perfidiæ religionis veræ magistrum, sibi profecto contrarium, quæreret ab exilio reduci, et pro sui hinc auctoritate, adversum prava sua dogmata libere in ecclesia disputare. Nisi forte ob hoc illa synodus inopia denotetur, quod pie de Joanne Constantianopolitano sentiens, eum ⁶ talem arbitrata est, quem vel sic amaret, ut velut adiutorem suum in Ecclesia propria revocari vellet hæreticus; vel sic ipse quoque diligeret, et magna laude prædicaret hæreticum. Cum vero et hoc inter alia dixit: Talem in Cilicia thesaurum, et reconditas divitias possidemus;

γενναίας σου ψυχῆς τὴν ἀγάπην. Quæ varietas unde orta sit non facile est divinare. Μοικνασία porro, sedes Theodori episcopi, oppidum fuit Ciliciæ II, Hierocles, ἐπαρχία ἐλεγκίας β'. ὑπὸ ἡγεμόνα. πόλις θ'. Ἰνὰς ζαρεβα μητροπολις. Μοψουστία, etc.

² Idem cod., *sejuncte litteris*.

³ Idem cod., *non eum*.

træ editionis), in epistolam sancti doctoris 112, sed imprimis t. m. VI, pag. 515-516, in innoto

quid hinc synodus culpatur, si reverita est anathematizare thesaurum Joannis et reconditis ejus divitiis? An et ipsa statuere debuit, et dicere, si quis Theodorum non anathematizat, anathema sit? Sed nonne melius est, ut de cæteris Patribus taceam, anathema cum Joanne audire, quam Joanni anathema dicere? Si enim anathema est qui Theodorum Mopsuestiam non dicit anathema, etiam Joannes Constantinopolitanus clarissimus antistes Ecclesie et confessor fortissimus veritatis, anathema est, qui tali thesauro et reconditis divitiis quas Mopsuestiam in Cilicia possidebat, non dicit anathema. Verum neque vir ille magni ponderis et expectatæ semper auctoritatis nobis deerit in defensionem magnæ synodi: quæ ab hâc episcopo non exegit ut Theodorum Mopsuestenorum eundemaret, cum ejus epistola recitari laudes ejus audiret. Adsit igitur etiam beatus Gregorius Nazianzenus, temerariorum et ipse crimen aucturus, qui Theodoro adhuc juveni ac novello ita scribit, ejus perfectioni congratulans: « Dilectionis indicis delectamur ^a, præcipue in tali tempore, et a tali novello simul atque perfecto, et, ut te ex his quæ sanctæ Scripturæ sunt amplectar, constituto super juventutem. Sic enim vocat illa eos qui intellectu ætatem excedunt. Et veteres quidem patres rorem cœli et ubertatem terræ, cum cæteris aliis concedi filiis deprecantur, nisi cui amabile est hæc ipsa ^b tibi intelligere, nos autem spiritaliter omnia tibi rependimus. Implet Dominus omnes petitiones tuas, et fiat talium filiorum pater (quoniam quidem oportet compendio et familiariter orare pro te) qualem te demonstraris ^c patribus tuis, ut in cæteris nos etiam de te gloriemur. » Quomodo itaque synodus sancta culpatur quia Theodorum non damnavit, cognoscens quantum adhuc a quanto viro de perfectione laudatus est, id est novellus a Gregorio Nazianzeno, ita ut intellectus excessisse diceretur ætatem, supra juventutem suam sublimitate sapientiæ constitutus? Quodque magis gratam est ac jucundum, cum scientia esset excelsus, tantam humilitatem ac reverentiam exhibuit patribus, ut hæc si benedictio pro talibus meritis a Gregorio redderetur, per quam tales haberet filios qualem se patribus exhibebat. Quam benedictionem si religioso ac pie illa synodus non credidit esse frustratam, idcirco velut impia et profana frustratur. Sed ad aliam ^d transivimus epistolam ^b. Namque cum ætate confectus ^d idem beatus Gregorius longa quoque ægritudine labo-

ret, et ob hoc se causaretur omni Ecclesie suæ ferre non posse, neque Apollinarianis gregem Dei vastantibus, pro eadem gemina debilitate resistere, episcopatus curam depositurus, et relicta sua civitate cum monachis in rure victurus, ubi etiam defunctus est, Theodorum toto Oriente in defensionem et visitationem ejusdem Ecclesie suæ delegit; non aliud caput illam provinciam habere testificans, cujus flagigaret auxilium. Sic enim ei iterum scribit: « Tempus mihi est illud Scripturæ dicere, Ad quem vociferabor vim patiens? quis mihi porrigat manum oppresso? ad quem pondus Ecclesie transeat tam male jaentis ac dissolutæ? Testificor coram Deo et electis angelis, quoniam non justè patitur Dei grex sine pastore degens, et sine visitatore propter torporem nostrum. Me enim ægritudo detinet, et citius abduxit ab ecclesia, nunc omnino extrema sperantem ^a, et amplius rebus ipsis afflictum. Si quidem aliud caput haberet provincia, ad illud oporteret clamare et contestari. Tum vero reverentia superposita, ad te attendere necesse est. Guram habeas tuæ Ecclesie quovis modo, et non eam despicias indigne agentem. Ut enim alia prætermittam, qualia nunc insurgentes Apollinariani affixa quidem fecerunt, alia vero minantur, a dominis meis et compresbyteris discas, Eutalio coepiscopo et Eleusio, quos impendio ad tuam reverentiam misimus. Et hæc comprimere non est nostræ ætatis, sed tuæ prudentiæ: tuæque virtutis: quoniam tibi cum aliis facultatem donavit Deus ad communem defensionem Ecclesie. Si autem hæc dicens et scribens non audiar, quod restat solum hoc fiet, publice prædicare omnibus et notum facere, quia episcopo indiget Ecclesia, ne propter meam infirmitatem tunda-tur ^b. De cæteris vos videritis. » O quam fortia sunt et invicta justorum merita, clementissime imperator, quæ tanto certius et evidentius ostenduntur superari non posse, quanto studiosius et vehementius fuerint impetita! Nam quotusquisque scire posset aut querere tot inexpugnabilia pro sententia Patrum qui Chalcedona convenerant, testimonia, nisi provocaret adversitas? Et ideo non solum patienter, verum etiam gratanter suscipienda mihi videntur. Nam clariorem semper efficit sanctorum justitiam, dum obscurare contendit. An non amplius illorum Patrum justitia declaratur, cum ostenduntur Joannis Constantinopolitani et Gregorii Nazianzeni testimonio credidisse magis, quam eorum qui volebant quædam

^a Ἀγάπης συμβόλοις ἠδόμεθα. Sic enim legendum videtur, non συμβούλοις. Apud Gregorium epist. 219, et circa hoc loco describitur 20 cum duabus sequentibus, simplicem titulum habent: Θεοδώρῳ. At epistola 225 plenior est: Θεοδώρῳ ἐπισκόπῳ Τυανῶν, Theodoro episcopo Tyanorum; ad quem pertinere omnes conjectura est, de qua mox dicam.

^b Ea est apud Gregorium numero 83, quæ in Græcis exemplaribus Ἀνωνύμῳ, sed in Latinis recte inscripta est, Theodoro episcopo Tyanensi. Quare fallitur Facundus, qui ad Mopsuestenorum scriptam putavit. Scripta est enim ad metropolitanum ejus

^c Cod. Veron., demonstras.

^d Idem c. d., aliam ejus.

^a Idem cod., spirantem.

^b Idem cod., lædatur.

provincia in qua erat Nazianzus, ut epistolæ verba declarant. Εἰ μὲν οὖν, inquit, ἄλλαν τινὰ κεφαλὴν εἶχεν ἢ ἑπαρχία, πρὸς ταῖνα εἶδει βοῶν καὶ διαμαρτύρασθαι τῆς δι' αὐτῆς εὐλαβείας ὑπερχεμένης, πρὸς σὲ μάλιστα ἐν γαλατικῶν. At Nazianzus oppidum fuit Cappadociae II, cujus metropolis Tyana. Hierocles in Synecdemo, ἑπαρχία καππαδοκίας β. ὑπὸ ἡγεμόνα πόλις α'. Τύανα, φασιστρούπολις, κύβιστρα, Ναζιανζός, Σάσιμα, etc. Ad Theodorum ergo Tyanensem pertinet epistola, ut Justinianus quoque in Edicto et synodus v observant, contra eos qui ad Mopsuestenorum referebant.

Theodori capitula condemnari, occasionem facientes, sicut beatus Cyrillus ait, contrario dogmati quo tenebantur? Non ergo damnable iudicatur non damnassee Theodorum, quem singulare totius caput^a Gregorius iudicavit, et cui gregem Dei suo regimini creditum dereliquit. Gregorius manum sibi ejus porrigit adversus hæreticos Apollinarianos. flagitavit, testificans coram Deo et electis angelis, quod se agritudinis torpore detento, Christi grex visitationis ejus indigeret auxilio, et talis quæ^a culpa est? Synodus eum non condemnat, et hinc putatur hæretica. Ille Theodoro prudentiam deputavit atque virtutem, et nec levis inde querimonia commovetur: et Chalcedonensi concilio, papa^b quod ei non ascripuit imprudentiam, tanta invidia suscitatur. Sed nunquid et Gregorius Nazianzenus, et Joannes Constantinopolitanus, et alii quos

^a Cod. Veron., totius provincie caput.

^b Idem cod., et abaque culpa est.

A justitiam synodi Chalcedonensis damnare Theodorum, Theodorianos vocant, ut hæc contumelia memorata synodum, ubi cum laudes ejus recitarentur damnatus non est, simul injurient? Si de religione ac fide nonum est dubitatio, requirantur; si de causa condemnandi Theodori, manifesta est Patrum sententia quam sequuntur. Nunquid enim, qui consentire noluerit novis præsumptionibus, novum debet nomen accipere? Non autem turpe est, quod cum tantis Patribus sustinemus: nam sicut laudari contra florum sententiam criminiosum est, ita cum eis criminari laudabile. Cognoscentes autem quod magna synodus in causa Mopsuesteni Theodori non sine istis Ecclesiæ luminibus accusetur, nullis Eutychianorum calumniis turbari debemus, sed potius ipsorum eus auctoritate confundere. Et ideo commemoratis horum venerabilium Patrum testimoniis, qui eidem Theodoro sunt attestati dum viveret, ad amborum quoque testimonia transeamus, qui similiter ejus memoriam, postquam excessit e vita, magnis et multis sunt laudibus prosecuti. Igitur præsentis libro terminum damus, ut intentio legis ab alio innovetur exorilo.

^a Idem cod., propter quod ei, etc.

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

Quo Joannis Antiocheni et Orientalium testimonio antiqui Patres plurimi consona iis scripserint quæ in Theodoro Mopsuesteno culpantur.

Accipe, serenissime imperator, quantis adhuc testimoniis sanctorum et venerabilium Patrum synodus Chalcedonensis nec contradixisse culpatur, a quibus Mopsuestenus Theodorus, etiam defunctus, multo amplius quam in epistola venerabilis Ibae laudatus est. Unde prius ad illas epistolas sancti Joannis Antiocheni et orientalis concilii, sicut libro secundo promissimus, revertamur. Beatus enim Proclus synodicas in Orientem litteras miserat, conscripto ad Armenios tomo, quem, sicut jam docuimus, orientalis synodus approbavit. In cujus legationis occasionem tentaverunt quidam subreperere, ut aliqua ex dictis antiquorum Ecclesiæ doctorum excerpta, præpositis etiam eorum nominibus anathemati subderentur^a. Tali ergo ausu commota synodus Orientis, quoniam putaverat hoc ab eodem beato Proclo mandatum, postquam directum sibi tomo se approbasse respondit, illa etiam quæ secundo libro memoravimus, et alia multa quæ tunc intermissa memorare disponimus, ei pro Theodoro scribeus ait:

Nimis nostras animæ vulceratæ sunt, quia non so-

^a Miserant ad Proclum per legatos episcopi Armeniae ac Persidis capitula quædam excerpta ex scriptis Theodori, ut ejus auctoritate damnarentur, cum iis qui in Syria et Cilicia eadem sentire dicebantur. Quæ Proclus tomo suo ad Armenios subditæ cum miseret ad Orientales, illi Theodorum damnari

lum non viventes tales calumnias ab his qui conturbare velent Ecclesiæ continue sustinemus; sed et qui bene de vita profectus est beatus Theodorus, et qui quinquaginta et quadraginta annis clare in doctrina præfulsit, et omnem hæresen expugnavit, et nullam alicubi detractionem ab orthodoxis in vita suscipiens, post longi temporis hinc discessum, et post multa certamina, et post decem millia libros adversus errores conscriptos, et posteaquam in conspectu sacerdotum et imperatorum et populorum probatus est, periclitatur quæ hæreticorum sustinere, et illis primus^a prædicari. Et adjiciunt quæ intermissa fuerant, dicentes: Ille nos confusione et turbis compleverant, non autem nos solum, sed et Christianos populos, qui hæc cognoscentes nullatenus sine turba ecclesiasticas celebrationes impleri permittunt, sed adversum nos seditiones faciunt, nec usque ad auditam passi suscipere quod adversus dormientes patres meditabantur anathema, et decem millia adversus nos ma'la minantur, si quid ab aliquo fuerit tale præsumptum. Sciat autem et hoc tua sanctitas, quia scripturas antiquorum doctorum Ecclesiæ requirentes, decem millia talia et his similia invenimus, qualia quidam malo more ex libris beati Theodori colligentes, et corpus reliquum abscondentes, tuæ obtulerunt sanctitati. Etenim apud magnum non ferentes, his ad Proclum, et aliis ad Cyrillum aliosque litteris obstiterunt. Quæ de re, totaque de Theodori anathemate controversia, multa fuisse in actione 5 synodi v, et apud Liberatum cap. 10 Brevariarii.

^a Idem cod., hæc.

martyrem Ignatium, qui secundus post Petrum apostolorum primus Antiochenæ sedis ordinavit Ecclesiam, et apud beatissimum Eustachium, qui sanctorum Patrum qui apud Nicæam congregati sunt, primus existens fideus orthodoxam confirmavit, et apud sanctissimum et beatissimum Athanasium, qui millia millium certaminum pro evangelicis dogmatibus passus est; ad hæc autem, et apud Basilium, et utrumque Gregorium, qui ejusdem sententiæ fuerunt, et apud beatissimum Flavianum, Diodorum et Joannem, qui clara luminaria Orientis fuerunt totius; rursum autem et apud beatissimum Ambrosium, qui omnes partes Hesperias illustravit; et apud beatissimum Amphilochem probatissimum doctorem, nec non et apud beatum Atticum tuam patrem, et apud alios decem millia, ut non singulos percurramus, consona decerptis his capitulis invenimus. Quibus anathematizatis, necesse est et ea quæ a prædictis Patribus sunt dicta complecti. Et quis de cætero nostris adsit doctrinis, in sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis? Non nostrum est ergo, gloriosis eorum qui præcesserunt opinionibus insultare, neque judicare eos qui honorare defuncti sunt, sed solus iudicis vivorum et mortuorum. » Hic doceri ab Eutychianis vellem, quid sancta synodus Chalcedonensis debuerit observare, cum apud eum¹ in epistola venerabilis Iba recitarentur laudes Theodori, ab orientalibus Patribus, ut de Joanne Constantinopolitano et de Gregorio Nazianzeno taceam, præconio multo majore laudati. Nunquid eam juste pro laude Theodori condemnaret, hæc epistola Orientalium non damnata, in qua confirmatum est unum ex Trinitate pro nobis crucifixum? aut nunquid juste possit solum condemnare Theodorum, absque Ignatio et Eustachio, et Athanasio et Basilio, et utroque Gregorio, et Flaviano, et Diodoro, et Joanne, et Ambrosio, et Amphilocho, et Attico, et aliis decem millibus; si, ut Joannes Antiochenus et omnes orientales episcopi dicunt, in eorum dictis consona certis² quibusdam Theodori capitulis inveniuntur? Quod si non inveniuntur, et isti cohibentes Theodoro nos fallere voluerunt; nunquid etiam sic juste posset Chalcedonensis synodus solum condemnare Theodorum absque Joanne Antiocheno et omnibus orientalibus episcopis, qui erroribus ejusdem Theodori cohibentes, Ignatium martyrem, qui secundum post Petrum apostolum Antiochenæ sedis ordinavit Ecclesiam, et cæteros gloriosissimos Patres quos commemoraverunt, con-

sona Theodoro sapuisse orientati sunt? Nam si epistola Iba impia iudicatur, quod ejus leves suspiciones de beato Cyrillo contineat, notum Joannes Antiochenus et omnes orientales episcopi, majoris incomparabiliter impietatis arguendi fecerant, qui sedulo tractatu in concilium congregati, tantos ac tales Patres nominatim criminantes, et alios ut dixit³ decem millia, consona Theodoro, quem isti dicunt⁴ hæreticum, scripsisse sinxerunt. Qui⁵ Theodorus Mopsuestenus aliter a synodo Chalcedonensi juste damnari non posset, nisi aut cum Ignatio martyre, et cæteris cum eo commemoratis gloriosissimis Patribus, si consona decretis⁶ quibusdam ejus capitulis conscripserant; aut cum Joanne Antiocheno et omnibus orientalibus episcopis, si eos consona Theodoro scripsisse mentiti sunt. Verum nec illud omitendum, quod ipsos quoque orientales Patres absque Proclo Constantinopolitano juste damnare non posset. Si enim illi scribentes ei mentiti sunt Ignatium martyrem et alios cum eo commemoratis Patres, similia scripsisse Theodoro, qui nunc ut hæreticus accusatur; tacere subdole perniciose simulatione non debuit, magis autem cum magna delectatione continuo refragari, quoniam quæ dicerent, vera non essent: maxime quia non levi et transitorio verbo, sed sententia synodica, omnium Orientalium⁷ subscriptione firmata, tan'is beatis Patribus advertibat in Ecclesia præjudicium horribile crimen affigi. Quæ cum ita sint, desinant magnam synodum criminari, quod Theodorum non damnavit: quem vel sine martyre Ignatio, et Eustachio, et Athanasio, et Basilio, et utroque Gregorio, et cæteris similiter numeratis, vel sine Joanne Antiocheno et orientali concilio, et Proclo Constantinopolitano, juste damnare non potuit. Sed prius dicant cum quibus horum prius⁸ Theodorus condemnari debuerit, et ita demum negligentiam vel cohibentiam synodi Chalcedonensis accusent.

CAPUT II.

Quod falso dicatur Proclus Theodori nomen perstrinxisse, cum ex ejus scriptis id aperte refellatur.

Sane videamus quid etiam beatus Proclus, scribente sibi Joanne Antiocheno et synodo orientali, rescripserit, ut appareat quam sit impudens hæreticorum falsitas, quorum fautoribus catholicos credere non oportuit, fingentibus quod idem sanctus Proclus, prædicto Joanni Antiocheno⁹ scribens, Theodorum male nominaverit, et dixerit subdidisse tomo

Theodori nomini, propter Orientalium offensionem, parceretur, unde et in capitulis Theodori nomen suppresserat, prava tamen ejus dogmata damnarentur. Sed Orientalibus ne hoc quidem persuaderi potuit.

¹ Procli epistolæ ad Joannem cum tomo missæ fragmentum vidimus lib. II. Hæc alterius sunt epistolæ quam Joanni rescripsit, cum ejus ad superiores litteras responsum ex postulationemque de Theodori capitulis accepisset. Ex his ergo liquet, Procli consilium fuisse, quod et Cyrillus satagebat, ut

¹ Cod. Veron., apud eam.

² Idem cod., decerptis.

³ Idem cod., dixerunt.

⁴ Idem cod., nunc dicunt.

⁵ Idem cod., Igitur loco qui.

⁶ Idem cod., decerptis.

⁷ Idem cod., ipsorum Orientalium.

⁸ In eodem cod. decet tō prius.

quem misit Armeniis, Judaicæ impietatis plena ejusdem Theodori capitula, ut sub anathemate damnarentur. Qui Proclus conquerenti et contradicenti memorato Joanni Antiocheno et ejus synodo ita respondit: « Quando enim ego scripsi tuæ sanctitati oportere aut Theodorum, aut alios quosdam qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatim alicujus fieri¹ mentionem? Sed puto, sicut et ipsæ litteræ ad tuam sanctitatem directæ clamant, nihil difficile vel pravum epistola continet; sed quia oportet omni suspitione liberari, et detrahentium ora consuere, ex hoc quod in tomo directo subscripti, et illa capitula quæ subjecta sunt repuli, ut pote subtilitatem non habentia pietatis. Neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam, qui jam defuncti sunt, scripsi tibi, Deo amantissime, aut ut anathematizetur, aut abdicetur. Sed neque charissimus Theodorus, qui a nobis directus est, diaconus talia mandata percepit. » Et ea evidentissima negatione beati Procli necdum confunduntur hæretici vel fautores eorum; sed audent adhuc dicere quod Theodorum Mopsuestenum post mortem male nominaverit, eumque velut hæreticum impietatis arguerit, cum ille reclamet quod non solum Theodorum, verum nec alium quemquam ex his qui jam defuncti fuerant anathematizari aut abdicari quæsierit, aut nominatim alicujus fecerit mentionem. Absit hoc a conscientia Procli, ut ex mala diffamatione venerabilium nominum et divulgata vituperatione defunctorum in pace Ecclesiæ sacerdotum, puerilem gloriam captaret, atque inde videri doctus aut religiosus appeteret. Negat ergo se nominatim alicujus fecisse mentionem; et non solum testari, verum et contra surditatem contentiosorum clamare dicit litteras suas, quod nihil pravum contineant: pravum utique esse definiens, quod quæsisse falso putabatur, ut contra Ecclesiæ morem post mortem damnarentur episcopi nunquam in vita sua culpati. Scribit autem etiam Maximo², uni ex duobus per quos, ut dictum est, synodicam epistolam miserat orientalibus episcopis, dicens: « Memor est tua reverentia, quando ad sanctissimum Antiochenum episcopum³ tibi litteras injungebam, quia omnia cum ejus admonui voluntate fieri oportere; et nihil ad confusionem vel tumultum Ecclesiarum pacem habentium agi, sed tomum quidem subscribi, capitula autem subdita sine nomine, hæc tanquam non habentia subtilitatem pietatis averti et abdicari. Quomodo igitur per litteras didicimus quia Theodori Mopsuesteni et aliorum quorundam nomina præposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint, et eos qui jam vitam reliquerunt supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus? Rogo ergo, festina sicut filius exquirere⁴, sed omnia permittere auctoritati ejusdem reverentissimi consa-

A cerdous Joannis: post subscriptionem autem toni, et post abjectionem capitulorum, quæ ejus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodorum venire ad regiam civitatem, quatenus tempestate et tumultu non impleantur ecclesiis urbis sanctissimæ, et donetis aliquid desiderio impii Nestorii, qui se putat multos habere similia sapientes. » Hic quemadmodum perspicis, imperator, non ex ductu ratiocinationis nostræ colligitur, sed ipsis beati Procli verbis evidentissime demonstratur, quoniam si Chalcedonensis quoque synodus, ut quidam fecerunt, epistolam venerabilis libæ pro laude Theodori tanquam Nestorio similia sapientis abjiceret; hinc potius, sicut diximus atque probavimus, excusasse Nestorium videretur, et donasse aliquid desiderio Nestorianorum, qui se putant multos habere similia sapientes. Intellexit itaque vir sapientissimus⁵ Proclus, quod doctrinam sapientes intelligere noluerant, quoniam Mopsuesteno Theodoro, cum aliis quibusdam quorum nomina capitulis nescio quibus anathematizanda præposita fuerant, condemnato, expostulare Nestorius posset, et dicere, Quomodo velut inventor novæ doctrinæ ab Ecclesiâ sum depulsus, cum Theodorus vir doctissimus, et a doctissimis Patribus prædicatus, atque alii qui sicut ille sine querela in Ecclesiâ pace defuncti sunt, eadem sapuisse dicantur? Vos ergo potius dicendi estis novi dogmatis inventores, qui ab eorum doctrina desciscitis, quos Ecclesiâ semper habuit honoratos. Nam ego etiam vestro testimonio catholicus probor: si enim ea doceo, quæ Mopsuestenus Theodorus et alii in Ecclesiâ docuerunt, ipsorum vero doctrina vel a sanctis Patribus laudata est, vel quod interim certum est, per omne quo vixerunt tempus a nullo invenitur esse culpata, inculpabilis est etiam mea doctrina. Quod si hæc ratio non mea, sed viri prudentissimi atque sanctissimi Procli, modo contemnitur, quam hactenus Ecclesiâ custodiens in pace debebat; cur quæso de aliorum nominibus tacetur, quæ illo tempore simul præposita fuerant capitulis ad anathematizandum? cur, putamus, illis pariter accusatis nunc paritur, et solus in hac condemnatione Mopsuestenus Theodorus nominatur? Estne aliud quod hic intelligere vel suspicari possumus, nisi quia solus in epistola venerabilis libæ laudatus est, quam synodus Chalcedonensis orthodoxam judicavit? Porro vir sapiens Proclus hunc Theodorum non est ausus injuriari post mortem, quoniam hoc nec Christiana pietas admittebat; nec habuit quod respondere posset, si ei diceretur: Cur Judaicæ impietatis accusas, et condemnare quæris mortuum, quem cum viveret palam in Ecclesiâ docentem nunquam arguere præsumpsisti? Nam si condemnandus videretur velut hæreticus, viventem admoneri a te prius oportuit, cum aut interpretari semetipsum posset in his la quibus offenderis, et meliorem accipere vel reddere

¹ Cod. Veron., feci.

² Idem cod., Maximo diacono. Maximum eundem vocat diaconum Facundus etiam infra col. 728.

³ Idem cod., archiepiscopum.

⁴ Idem cod., sicut filius patri obediens nihil amplius exquirere.

⁵ Idem cod., prudentissimus Proclus.

rationem, aut merito suo pro sua obstinatione damnari. Nunc autem nihil aliud agis, nisi ut interminabile scandalum posteris derelinquas, aut aliis sequentibus antiquorum Patrum sententiam qui eum laudaverunt, aliis vero tuam, qui eum præsumis accusare post mortem, magnis litibus semper Ecclesia quatiatur. Hæc ita perspicua cunctis ratione ducebatur vir bonus et sapiens Proclus, ut neque de Theodoro, sicut hæretici fingunt, neque de alio quoquam in Ecclesie pace defuncto, mali aliquid scriberet. Propter quod increpans suum diaconum, dicit quod nihil ad confusionem et tumultum Ecclesiarum pacem habentium ei agendum injunxerit. Unde non solum Theodori Mopsuesteni et aliorum quorundam nomina capitulis necio quibus præposita fuisse culpavit, verum etiam constat ignorare cujus essent. Quomodo autem sancta synodus ex epistola Ibae, Theodori laudem advertens, eundem Ibam compelleret ipsam anathematizare Theodorum, cum sciret non solum pro illo, sed pro omnibus qui jam vitam inculpata reliquerant, sancti Procli sententia cujus doctrinam tenuit, definitum quod supervacuum esset eos injurari post mortem?

CAPUT III.

Quod synodus Orientis ad Theodosium imperatorem et Theodosius ad synodum, de non condemnando Theodoro scripserint.

Scilicet nunc ad aliam partem illius epistolæ revertamur, a prædicta synodo Orientis imperatori scriptæ Theodosio, quam in secundo libro memorare opportunum minime judicantes, distuleramus in subsequentibus explicandam. Cum igitur eadem orientalis synodus imperatori Theodosio adversus illos qui volebant quedam Theodori capitula condemnari, post multa de ipso Theodoro diceret, quod non a sacerdotibus tantummodo, sed a sacratissimo ejus avo, ter beato et a Deo imperii sceptrum sumentem Theodosio, singularis est habitus, tanquam Flaviani magni Antiochensium sanctæ Dei Ecclesie pontificis amantissimus discipulus, et beati Joannis Constantinopolitani condiscipulus, hoc etiam addidit atque ait: « Si autem quidquam, imperator sancte, obscurum aliquis inveniri dicat in ejus vel aliorum litteris, hoc retractari necessarium non est. Quorum enim vita in sacerdotio et ministerio optimum habuit finem, his præclaram gloriam dedicamus, et non ex illis eos judicamus de quibus aliqui atrociter eos accusant. Impossibile enim est, cum homines sint qui in Ecclesia docent, ut calumniantium vituperationes effugiant. Et quid de Ecclesie doctoribus dicimus? quoniam et ipsa sancta Evangelia multi hæreticorum ad suam recipiunt voluntatem, divina dicta vertentes, et in multas partes corpus Ecclesie discindentes. Hæc in brevi pietatem vestram nos omnes episcopi qui in Antiochiam Dei sumus gratia congregati docimus. » Et post hæc, cum multos et antiquos do-

* De hac Joannis synodique Orientis epistola ad Theodosium dictum est lib. II. Ea enim est quam in allocutione ad Marcianum laudat synodus Chalcedo-

¹ Cod. Veron., ante.

ctores Ecclesie nominatim commemorarent, sicut etiam Proclo scribentes episcopo fecerant, perhibentes eos similia docuisse Theodoro, ad ultimum dicunt: « Arbitramur autem etiam ipsi pio imperio esse inutile, dum homines huc atque illuc jactari coguntur, nec quiescere ab hac importuna hominum inquietudine. Stent ergo causæ deprecemur tempestatis, et tranquillitatem Dei Ecclesiis disponi præcipite. » Nihil, quantum æstimo, religiose princeps, agendum nobis apud vestram mansuetudinem reliquerat sancta hæc orientalium synodus sacerdotum. Quod enim non solum Ecclesiarum paci, verum et ipsi imperio vestro inutile sit, ut videlicet homines huc atque illuc jactari cogantur, nec quiescere permittatur, illi caute diximus: sed actum est, ut hæc vobis serius innotescerent, dum qui potuerunt hoc facere noluerunt, et qui voluerunt, ne fierent ab eis oppressi sunt. Nam quis Christianus horum magnæ auctoritati, quis prudens horum consultæ rationi non cederet? Denique scriptis eorum instructus etiam Theodosius imperator, sancti avi sui Theodosii secutus est in Theodoro Mopsuesteno judicium, et salubria eorum decreta et monita non sprevit, aut distulit in effectum ducere, sicut inferius ostendemus. Et non eadem tunc fuerat causa Mopsuesteni Theodori: nec in præjudicium magnæ synodi, sicut nunc, damnari quærebatur cum suis dogmatibus, nec cogebatur quisquam anathematizare eos qui anathema ei non dicerent. Quid autem, quasi novum vel hæreticum, synodus Chalcedonensis in epistola venerabilis Ibae damnaret, quod Theodorus, a tantis Patribus prædicatus, et ab imperatore Theodosio majore, a Deo imperii sceptrum sumentem, singularis habitus, etiam ab ipso Iba laudatus est? Neque enim parvi pendere sancta synodus debuit beati quoque imperatoris illius judicium, cui tantum ab Ecclesia tribuenda fuit auctoritas, quantum sibi ille nihil auctoritatis unquam contra Ecclesiam vindicavit. Proinde quæso te, clementissime imperator, et obsecro pro reverentia quam Christo Deo et ejus sacerdotibus debes, ut exhortationem sanctorum Patrum tuorum obedienter accipias. Tibi enim modo loquuntur, tibi suadent isti omnes antiqui orientales episcopi. Tibi nunc dicunt, quod Theodosio minori aliquando dixerunt: « Si autem quidquam, imperator sancte, obscurum aliquis inveniri dicat in Theodori episcopi vel aliorum litteris, hoc retractari necessarium non est. Quorum enim vita in sacerdotio et ministerio optimum habuit finem, his præclaram gloriam dedicamus, et non ex illis eos judicamus, de quibus aliqui atrociter eos accusant. Impossibile enim est, cum homines sint qui in Ecclesia docent, ut calumniantium vituperationes effugiant. Et quid de Ecclesie doctoribus dicimus, quando et ipsa sancta Evangelia multi hæreticorum ad suam recipiunt vo-

nensis. Ὁ σοφὸς, ἰνquit, τῆς Ἀντιοχείας Ἰωάννης, τῆς ἰῶας; ἐκ μᾶς γλώττης τοῦ τῆς αἰσχυμένως σκεπτρα δειπνοῦτι τῆ, ὁμολογίαν ἐξέτιμα.

luntatem, divina dicta vertentes, et in multas partes corpus Ecclesie diacindentes? » Exaudi itaque, religiose princeps, exaudi, precamur, hortantes te salubriter, patres tuos, si cupis ut eos pro te orantes Christus exaudiat. Grave est enim, ut quos olim presentes in corpore, et peregrinantes a Domino, Theodosius minor recepit, modo peregrinantes a corpore, et presentes ad Deum Justinianos abiciat in zelo fidei predicatas. Et Theodosius nullius obedientis in hac causa imperatoris invitabatur exemplo; tu autem quod sequaris habes. Et Theodosius utilitatem ipsius obedientie nondum erat expertus; tu autem rerum exitu cognovisti quomodo ejus interdictione sedata fuerit illa tempestas. Incomparabiliter itaque utilius tu respondes, clementissime imperator, expectationi totius Ecclesie, quam ille respondit: quoniam incomparabiliter major est nunc causa non condemnandi Theodorum quam illis temporibus fuit. Si enim Joannes Antiochenus, et omnes orientales episcopi quos memoravimus, sive Dominus a quo Antiochenus, ex cujus epistola quedam memoraturi sumus, possunt aliquibus videri pro solo Theodoro certasse; nos autem, qui timemus anathematizare Theodorum et omnes qui ei non dicunt anathema, non pro solo Theodoro nec pro solo Chalcedonensi concilio, ubi cum postea laudes ejus recitarentur damnatus non est, verum etiam pro ipsorum Joannis et Domni Antiochenorum, et omnium orientalium sacerdotum, et beati Procli damnatione certamus, qui non tantum ei anathema non dixerunt, sed nos quoque dicere vetuerunt: quid ergo Theodosius minor adeunte se etiam predicto beato Proclo responderit, quo utilius vos respondere possitis, insinuare debemus. Imperatores Cæsares, Theodosius et Valentinianus, victores, triumphatores, piissimi, semper Augg., Deo amatori Joanni archiepiscopo et synodo cum eo in Antiochia congregata. Turbam atque tumultum qui evenit in Oriente, nostrum cognovit imperium per religiosissimum et sanctissimum Patrem nostrum et episcopum Proclum. Quoniam ergo pro quiete et pace omnium providemus, precipue autem pro fide catholica, quae nostrum quoque custodit imperium, vestrae scribimus sanctitati, quatenus pacem obtineatis, et nullum verbum intendatis eorum qui volunt contra salutem propriam

^a Tempestas proxime dicta est in synodica Orientalium; sed Theodosius a Proclo de illa sibi suggestum ait. Turbat autem Orientales, ut est in epistola Cyrilli ad Proclum, quod vir nobilis et defunctus in communionem Ecclesiarum anathematizaretur. Hoc itaque est quod rescripto suo nunc vetat Theodosius, ne quis eos lacessat qui in Ecclesie pace defuncti sunt. Quo fit, ut suspectum sit Theodori nomen, quod in Theodosii edicto de damnatione Nestorii adjectum legitur act. 5 synodi v, cum in Ephesina et in codicibus non legatur.

^b Cod. Veron., quaedam nihilominus.

^c Hæc Joannis Antiocheni epistola exstat Latine tantum inter epistolas Cyrilli Alexandrini, Opp. tom. V, part. II, pag. 192.

A religionem sanctissimam conturbare. Intentio etenim nostrae divinitatis illa est, ut omnes homines cum quiete degant: precipue autem sanctae Dei Ecclesiae, per quas et nos salvamur, et nostrum pollet imperium. Hac itaque voce quieti Ecclesiae providentes nos aliquid de vobis utilius, nisi ut quoque cum omni statu Ecclesia, ne quis adversus eos qui in ejus pace defuncti sunt, quidquam de cætero tale praesumat. »

CAPUT IV.

Quod synodus eadem Orientis ad Cyrillum etiam de non damnando Theodoro scripserit.

Adjiciam vero et aliam saepe dicti sancti Joannis Antiocheni et synodi ejus epistolam ad beatum etiam Cyrillum pro non condemnandis dietis Theodori scriptam. « Deo amabili et sanctissimo episcopo Cyrillo Joannes Antiochia, et qui cum eo Deo amabiles episcopi convenientes ex unaquaque provincia quae in Oriente est Dei gratia, in civitatem amabilem Christo Antiochiam, propter litteras sanctissimi episcopi domni Procli. » Et infra, loquentes de ipsis qui, ut dictum est, volebant importune quaedam de Theodori libris excerpta capitula condemnari, sic inquirunt: « Nunc autem iidem ipsi, velut ex somno exsurgentes, perrexerunt ad regiam civitatem, et eam perturbantes, ecclesiasticam pacem, quantum in ipsis est, turbaverunt. Sanctissimo enim episcopo Proclo tomum recte revera et pie habentem, quem ad Armentios scripsit, nobis destinante, et nostrum querente consensum, omnia facta sunt a nobis, et in nullo minus fecimus. Erat autem et hoc in praesenti tempore supervacuum, propterea quod jam Dei gratia omnes ubique unum et eundem custodiunt pium intellectum. Solent enim aliquoties res quae quasi necessariae videntur, nisi opportune fiant, augmentum perturbationis accipere. Aliud etiam malum est in istorum festinatione manibus extensis^e, et alter tomus excerpta quaedam habens beati Theodori qui fuit Mopsuestiae episcopus, et ea quae ille in diversis libris dixisse videtur, volentes eis anathema inferre. Propter hoc petimus ut mentem tuam nobis applices studiosius quam in aliis rebus, et dignare considerare malum opus hoc esse, nisi ex communi sententia illud extinguere labores. Dedit enim tibi Deus super velle etiam posse, ut in commune omnes

^d De hac Cyrillus ipse in eadem ad Proclum epistola quae Latine tantum exstat in quinta synodo: *Nunc vero, inquit, sicut scripsit ad me dominus meus sanctissimus episcopus Antiochia Joannes, tantum apud ipsos alterius tempestatis surrexit; et plurimus est timor, ut forsitan quidam instabiles ad priora revertantur.* Hæc vero tertia est earum quas propter capitula Procli tomus subdita, pro Theodoro scripsisse Joannem lib. II adnotatum est ex Breviario Liberati.

^e Videtur hic aliquid deesse.

^f Item cod., *utilius exspectamus. Est autem hac utilius nisi, etc.*

^g Item hiatus occurrit ibidem (Opp. Cyrilli), pag. 493.

Juvas. Sunt in illo tomo quædam incerta, et aliter A quam dicta sunt intelligi valentia, cõstemur hoc etiam nos: plurima vero eorum aperta videmus, et sine aliqua ambiguitate recta. Sed illis quæ putantur obscura, similia multa et a plurimis anterioribus ejus et gloriosis Patribus dicta invenimus; et periculum hinc pendet non leve, ne in istis etiam illorum ** solvamus, ejus viri. reprobantes dicta qui in episcopatu quidem defunctus, agonibus autem adversus Arianos ¹ et alios hæreticos, decem millibus per omnem suam vitam ubique deceratus est. Quod si fiat, multa etiam ab aliis sanctis Patribus, aperte dicta retractaturi sumus et reprobanduri. Excerptis enim istis similia quædam invenimus apud ter beatum et nobilem Athanasium, quædam etiam apud beatum Basilium, quædam apud Gregorium utrumque; multa vero et apud Amphilochem sæpius dicta, non parva vero et apud communem Patrem beatum Theophilum. Sunt enim quæ etiam tua sanctitas ita conficitur, et eundem de illis habes intellectum. Quædam etiam ab ipso amabili *** Deo Proclo in eodem ipso tomo quem ad Armenios misit, quo multis sensibus istis decerptis concurrunt. Et dies nos deficiet percurrentes beatum Eustachium Antiochiæ **** eivitatis episcopum, qui fuit pro recta fide in Niceæno concilio, et magnæ famæ Alexandria vestræ ²; sed etiam post illos sanctissimos episcopos, Meletium, Flavianum, a quibus plura istis concordantia dicta sunt. Quid jam dicam de his qui in Occidente secundum doctrinam ³ et eandem confessionem decerati sunt, quos etiam tua sanctitas melius novit? C Intende itaque, rogo, ad quod præcipitium nos impellunt, qui ad nullam utilitatem verbis contendunt. Quid non hinc læsionis vel corruptionis et confusio- nis plenam generetur, si aperiatur janua his qui dicta ⁴ transeuntium Patrum evertere ⁵? quale damnum non apertum erit dicta non solum refutare, sed etiam anathematizare? Ut enim aliud alicui placeat, aliud non, in aliquorum dictis, sive antiquorum, sive posteriorum, sive non nostrorum ⁶, alia ratio est. Ut autem et anathema eis imponatur, arbitramur audent et asperum apparere, etsi personæ cum dictis non anathematizentur. Quis enim nostrum speret quod alium ⁷ possit movere, aut quid horum non præbeat occasionem semper ut populi perturbentur? Et hoc quidem, et viventibus et transeunti-

bus contingere solet: quod non scienti tantum hæc dicimus, sed etiam plus omnibus ⁸ considerare valenti magnitudinem hujus absurditatis. Quid autem non præbeamus ex hoc desiderabile Nestorii defensoribus? Quis enim eum non honorabit, si cum isto et aliis qui in episcopatu vitam deposuerunt, simul anathematizetur ⁹? aut ubi ejus opinio per hoc non accipiat incrementum? Quis autem deceptorum hominum, de istis occasionem assumens, non confessorum vocaverit, veluti propter illum passum quæ passus est ¹⁰, quæ etiam illi qui in Ecclesia fulserunt passi sunt? Quis autem mentem habentium nescit quia ea quæ dure a beato Theodoro dicta sunt, necessitate compulsus dixit? Proponebat enim eam totus in commune Oriens inter eos qui ante nos fuerunt, sicut virtutem multam doctrinæ habentem adversus hæreses, contra quas pugnans et dimicans multa quadam divisione usus est, non ex pravo intellectu veniens, sed efficacius adversus hæreticos illo modo uti judicans: neque unitatem summam ignorans vel negans, absit, pleni enim hujusmodi sunt omnes ejus libri, sed naturarum proprietates amplius dividens, sicut ei pugna quam adversus hæreticos habuit, faciendum dictabat. Hoc et tua religiositas dispensavit aperte in anterioribus litteris vestris ad satisfactionem quorundam venerabilium coepiscoporum nostrorum: quod et ipsum tuæ virtutis tuæque sapientiæ proprium est. Verum ego, religiose præcepta, quantum ex his dictis afficior, quibus venerabiles Patres per donatum sibi a Deo sapientiam prævenerunt quidquid in causa Theodori pro magna synodo respondere possemus; tantum doleo, et illis quod factum est imputo, qui non hæc aut vobis ostendere consueverunt ¹¹. Quis enim credit, quod vel tantæ auctoritati religio tua, vel prudentia tali rationi resisteret? Hæc enim verba synodi Orientis, non dicam timorati et sapientis principis animum, sed cujuslibet hominis quem non penitus deseruit humanitas, commoverent. Nam si tunc potuerunt ardentem flammam restringere, quanto magis nunc a vobis obtinere possent ne quis excuset: tunc extinctam? Si autem veluti ex somno insurgentes dicti sunt illi, qui cum nihil contradixissent viventem Theodoro, post ejus obitum illo tempore pervenerunt huc ad regiam civitatem, ecclesiasticam pacem, quantum in ipsis est, conturbantes: quid de

¹ Forte, volunt evertere.

² Cod. Veron., Arianos et Enoonianos, et alios.

³ Idem cod., Alexandrum vestrum.

⁴ Idem cod., eandem doctrinam.

⁵ Idem cod., volunt dicta. Sic apud Cyrillum l. c.

⁶ Idem cod., nunc nostrorum.

⁷ Idem cod., speret non defungi, aut a quo non dicitur est aliquid, quod alium.

⁸ Idem cod., omnibus nobis. Sic et apud Cyrillum l. c.

⁹ Idem cod., anathematizaretur. Sic et apud Cyrillum l. c.

¹⁰ Idem cod., qui passus. (Sic et apud Cyrillum l. c. ubi tamen leg. est pro ea.) Hactenus menda plura epistolæ Joannis Antiocheni ad Cyrillum correctæ sunt ope codicis nostri: unde purior posterum edi poterit eadem in collectionibus conciliorum.

¹¹ Idem cod., nos hæc ante vobis ostendere non siverunt.

¹² In Cyrilli editione modo citata, pag. 195, in communiõne omnium vivas. Minus recte, ut videtur.

¹³ Ibidem, illos, Patres scilicet. Sed retinenda vi-

detur lectio illorum, subintelligendo dicta.

¹⁴ Ibid., de amabili.

¹⁵ Ibid., Eustachium Antiochenum

istis fantoribus hæreticorum dicendum est, qui post centum annos somnum illorum qui rem malo suo surrexerant, pejus evigilare cœperunt? Proinde synodus Chalcedonensis quomodo justa ratione culpetur, quia credidit orientalibus Patribus in concilio congregatis, quos noverat, et non negasse quod quædam in Theodori scriptis aliter quam dicta sunt possent intelligi, et affirmasse quod recto sensu prolata sunt, sicut ex aliis plurimis ejus dictis intelligebant, quæ aperta et sine aliqua ambiguitate recta se videre dixerunt? Sciens etiam eosdem Orientales perhibuisse, quod illis dictis Theodori quæ putantur obscura, multa similia et a plurimis anterioribus ejus et floriosis Patribus dicta sunt. Sed noluit ejus viri dicta reprobare, qui in episcopatu quidem defunctus est, agribus autem adversus Arianos et Eunomianos, et alios hæreticos, decem millibus per omnem suam vitam ubique decoratus est. Nunquid debet pro hac modestia et ratione culpari? præsertim quia non leve periculum impendebat, ne dictis ejus condemnatis, etiam illorum Patrum omnia solverentur. Consultissima igitur et provida potius quam Nestoriana, dicenda est illa synodus, quæ prudenter et occasiones abstulit quibus possunt populi perturbari, et excusationem vel etiam auctoritatem Nestoriano errori non præbuit; quod profecto faceret, si Nestoriani dogmatis auctorem judicaret esse Theodorum a tantis Patribus prædicatum. Propter quod et ipsi dicebant: Aut quid horum non præbeat occasiones, ut semper populi perturbentur? quid autem non præbeamus ex hoc desiderabile Nestorii defensoribus? quis enim eum non honorabit, si cum isto et aliis qui in episcopatu vitam deposuerunt, simul anathematizetur? et cætera quæ ab eis commemorata, nos quoque videmus Nestorii potius excusationi proficere. Sed et beatum Cyrillum et alios qui cum illo Ephesum convenerant Patres sancta illa synodus tacite reprehendisse videretur, quod prædictos Orientales, eundem Theodorum defendentes, et multo amplius laudantes, injustum duxerunt hæreticos judicare. Neque enim solus beatus Cyrillus, an non etiam memorati sacerdotes ejus qui cum illo fuerunt Ephesi, maxime vero Ægyptii, hanc Orientalium de Theodoro sententiam cognovisse credendi sunt, qui tamen omnes in ipsorum communione manserunt? Unde cognoscis, imperator, illa tria quæ hujus operis partitioni subjunximus, hic iterum atque iterum simul ostendi. Quoniam si Chalcedonensis synodus vel pro laude Theodori epistolam venerabilis Ibeæ damnasset, excusasse Nestorium et culpasse beatum Cyrillum atque Ephesinum concilium probaretur. Quas ob res omnino pie atque prudenter egit, ut discerneret a Nestorii causa cau-

sam Theodori. Nestorius enim perfidiam suam noxiæ diligentia celabat obtentu, negans sanctam Virginem Dei matrem; et admonitus atque increpitus, offensionem totius concepisse Ecclesiam. Theodorus autem, non Ecclesiam contradicens, sed hæreticis, quædam sic locutus est, ut nisi ad intentionem dicentis lector aspiciat, offendatur in verbis. Nec unum esse Christum in duabus naturis abnegabat, sicut ostendimus, sed necessitate hæreticorum oppugnantium cogebatur multum proprietates discernere naturarum. Unde dictum est: Proponebat enim eum totus in commune Oriens, sicut virtutem multam doctrinæ habentem adversus hæreses, contra quas pugnavit et dimicans, multa quadam divisione usus est, non ex pravo intellectu veniens, sed efficacius adversus hæreticos se illo modo uti judicans: neque unitatem summam ignorans vel negans, absit, pleni enim sunt hujusmodi omnes libri, sed naturarum proprietates amplius dividens, sicut ei pugna quam adversus hæreticos habuit faciendum dictabat. Si vero licebit posteris antiquorum prædicatum dicta simplicia, velut hæreticorum fraudulenta discutere, nec considerare quod in præsentibus, non in futuris, quas nesciebant, hæreses intendebant, plurimos cum Theodoro sine dubitatione damnabimus. Nam sicut hi Patres orientales perhibent, multa in eis inveniuntur quæ non severum judicem, sed piæ querant interpretem. Quorum Orientalium testimonia quia non creditur, idcirco nos ex dictis antiquorum doctorum Ecclesiam pauca de multis proferimus, ut Eutychiani vel fautores eorum dissimulare non possint, quod in condemnatione dogmatum Theodori quam in destructione Chalcedonensis concilii quaesierunt, illorum quoque Patrum quos venerari se dicunt, doctrina damnetur. Verum et his omissis vel paululum intermissis, reprehendi non potest sancta synodus, quod venerabilis Ibeæ epistolam pro ejus laude non judicavit hæreticam. Primum quidem, quoniam tantorum Patrum sententiam secula est, quod solum ejus defensionem sufficit; deinde quia nec illud improbandum est, si aut eos qui de quibusdam scriptis Theodori causarentur, credidit occasionem facere contraria dogmati quo tenebantur, vel ea minus intelligendo culpæ, aut ipsum Theodorum minus commodis explicasse verbis quæ sentiebat, quod multis potest catholicis doctoribus evenire. Nam sæpe etiam intentione adversariis resistendi in dicendo modus exceditur; nec facile est homini futuris evitare quaestiones, cum adversus præsentibus tota nisu mentis insurgit. Agebat enim Theodorus frequenter tam libris quam sermonibus in populum contra Synusiastas, sive, ut ab auctoris sui nomine sunt vocati, Apollinaristas, progenitores Eutychianum

^a Synusiastæ *Ἐνωσιασταί* dicti sunt Apollinaristæ, quod Dei et hominis Christi unam docerent esse naturam *ὁμοῦρατον*, id est commixtam et composi-

^b Cod. Veron., *somni illorum, qui tunc malo suo*, etc.

^c Idem cod., *sunt; si noluit ejus viri*, etc.

^d Idem cod., *epistolam venerabilis Ibeæ velut hæreticam refutaret; hinc potius excusasse*, etc.

^e Idem cod., *contempsisse*.

^f Idem cod., *magis autem pro Ecclesia respondens hæreticis*, etc.

dementiae, qui temporibus ejus exori unam Christi dicebant esse naturam : quibus repugnans si forte per humanam fragilitatem lapsus invenitur in verbo, quid impii synodus fecit, quod cum tantis attestantibus credidit in sensu mansisse catholico? maxime quia necdum perfidia Nestoriana surrexerat, quae sollicitum semper ex altera parte faceret disputantem; sed hoc solum quod vincere proposuerat attendebat. Quod si aliquo inexcusabili praecipitatus errore Theodorus ostendatur, non impii sancta synodus fecit, quod pie de Christi Ecclesia sentiens, credidit eum in tempore admonitum corrigere potuisse, ut in ea permaneret episcopus, et ob hoc praeter ceteris quamplurimis quae recte sapuit, non inmerito ejus doctrinam esse laudatam. Haec sane orientalium Patrum verba, quibus de Theodoro dixerunt : « Proponebat enim eum totus in commune Oriens inter eos qui ante nos fuerunt, sicut virtutem multam doctrinae habentem adversus haereses : » convenire serenitas tua cognoscit epistolae beati Gregorii Nazianzeni, per quam eidem Theodoro scribens ait : « Si quidem aliud caput haberet provincia, ad illud oporteret clamare et contestari; tua vero reverentia superposita, ad te attendere necesse est. » Et iterum : « Haec comprimere non est nostrae aetatis et infirmitatis, sed tuae prudentiae atque virtutis : quoniam tibi cum aliis facultatem donavit Omnipotens ad communem defensionem Ecclesiae. » Quid vero etiam beatus Cyrillus rescripserit orientali synodo, prohibens non tantum personam, verum etiam dieta Theodori condemnari, tertio memoravimus libro.

CAPUT V.

Quod Dominus Antiochenus Theodorum laudet in synodica ad Theodosium imperatorem, et quod iidem omnes Patres doceant mortuis in Ecclesiae pace de functione non esse insultandum.

Nunc igitur Domni Antiocheni synodicam memoramus epistolam ^a, qui sicut ejus decessor Joannes, et ipse imperatori Theodosio scribens : « Vestram, inquit, docere cogitur pietatem, quoniam Apollinaris haeresiarchae impietatem Eutyches presbyter renovare pertentat, et apostolicas labefactare doctrinas, mysterii incarnationis dogma corrumpens, et divinitatem Unigeniti et humanitatem unam naturam vobant, plerique libris suis titulum dabant κατά Συνουσιαστών. Ita enim citatur in synodo v liber Theodori Mopsuesteni contra Synusiastas vel Apollinaristas. Item Diodori Tarsensis κατά Συνουσιαστών a Leontio Byzantio lib. III, eodemque titulo liber Cyrilli Alexandrini apud Anastasium in Ecloge χριστιανων, cap. 5, et Theodoti Antiochiae, apud eundem, Θεοδότην Αν-

^a Hujus synodicae Domni, qui Eutychi, ut lib. XII extremo dicit, primus omnium restitit, mirum est tantum esse apud alios scriptores silentium. Successerat is Joanni avunculo, haeres non solum honoris, sed etiam studii, ut in Nestorianas partes propensior. Inde est quod clericos Edessenos ibam episcopum accusantes rejectit et damnavit, ut est apud Liberatum cap. 10. In synodo autem Ephesina ii circumventus episcopatu dejectus est, prolatis epistolis

^b Cod. Veron., contra Theodorum, sicut etiam contra ipsos, etc.

A cans, commixtionemque et confusionem asserens factam, et salutarem passionem ipsi incontaminabili deitati adnectens, et hos qui columnae veritatis et propugnatores pietatis fuerunt, et adversus omnem haeresem clare virtutem exeruerunt, Diodorum et Theodorum anathematizare praesumpsit, et in hoc Apollinaris similis vanitati. Ille etenim linguam adversus magnum Diodorum movit, quoniam eum agentem imple objurgavit. Clarum autem et hoc affinitatis dogmatum signum est : qui enim magnum pietatis certatorem Diodorum cum Apollinario verbis blasphemis impetit, e contrario semetipsum ostendit similitudinem vanitatis illius amplectentem. Iste autem magnus Diodorus testem quidem pietatis habet clarorumque certaminum, magnum illum Basilium.

B In illo enim claruit tempore quo Arianismum impietatis patroni, tunc imperatorum animas irretientes, adversus veritatem illorum movere potentiam. Habuit autem iste in Antiochia certaminum cursus adversus haereticorum austeritatem decertans. Dei autem homo sanctus Meletius, a quo appellationem habent apud nos apostolicorum custodes dogmatum (Meletianos enim nos vocant Arianismum sectatores), sacratissimum Diodorum gubernatorem Ciliciae universae praesumpsit ^b, et Tarsorum ei regimen commisit. Iste in regia civitate cum Gregorio et reliquis qui ejus erant studii, ter beatum Nectarium archiepiscopum ordinavit. Iste Joannis magni doctor qui sedem regiae civitatis ornavit, et universum mundum doctrina complevit. Iste divulgatissimum illum Theodorum piis dogmatibus enutrivit, et clare atque fortiter edocens laborare, haereticorum catervis eum immisit. Et sacratissimus quidem Diodorus cum Athanasio magno, et Petro et Timotheo confloruit; Theodorus autem cum Theophilo, viris vice luminarium orbem illustrantibus, et qui sedem Alexandriae ornaverunt; sed laudatores quidem horum illi in omni vita fuerunt, accusare autem eos nullus alicubi praesumpsit evidenter.

C Apparet etiam ex his quae nunc protulimus, condiscipulum fuisse magni Joannis divulgatissimum Theodorum, cum quo, ut Dominus attestatur, a sancto quoque Diodoro, sicut a Flaviano Antiocheni, piis dogmatibus enutritus est. Hoc etiam simul est proditum, quod odium contra Theodorum Eutychiani ^a ab ipso Eutyche patre suo contraxerint,

D *τιοχίας ἐκ τοῦ πρὸς Ἑρακλείδην, κατὰ Συνουσιαστών·* Εἰ δὲ, inquit, ἐφ' ὧν ἡ οὐσία καὶ μία αὐτῆ, αἱ ἰδιότητες τῶν ὑποστάσεων ἀκέραιοι μένουσι· πολλῶν δὲ καὶ ἰδιότητων ὅτι ἐν δύο διαφορῶν φύσεσιν ἐφ' ἐνὶ προσώπῳ γνωρίζονται, ἀκέραιοι τε τῆς ὑπάρξεως τὰ τε τῶν φύσεων ἰδιώματα σώζονται.

quas ad Diodorum scripserat contra duodecim capita Cyrilli, ut Liberatus item auctor est cap. 42.

^b Theodoros lib. V Historiae, cap. 4 : Ὁ δὲ θεῖος Μελέτιος Διόδωρον Ταρσίων κατέστησε ποιμένα, καὶ τὸ κλίμα αὐτῶν ἐνεχείρισεν ἔθνος. Cilicia nondum in duas partes divisa, Tarsus caput erat universae provinciae : post divisionem, Tarsus eadem, quod ex Hierocle constat, metropolis fuit primae Ciliciae, Anazarbus, ut dictum est, secundae.

magistrum ejus Dioscorum (Diodorum) Eutychiani ab

qui divinitatem Unigeniti et humanitatem, unam naturam vocabat, commixtionem et confusionem asserens factam, et salutarem passionem ipsi incontaminabili deitati adnectens. Non ergo mirum si rami infelices amarissimas radici suae conveniant. At ego hic iudicium vestrae pietatis exspecto, cui sententiae nos in causa Mopsuesteni Theodori adungi oportere censetis: utrumnam vesania Eutycheis haeredumque ejus, qui pro sua peculi stultitia qua tenentur, in ejus condemnationem frustra semper armati sunt, an Joannis Constantinopolitani ejus condiscipuli, et Gregorii Nazianzeni, Joannis deinde Antiocheni atque orientalis concilii universi, Cyrilli ac Procli eidem rescribentium, et hujus Domni Antiocheni? Puto, clementissime imperator, quod magni sceleris magnaeque profanationis esse iudices, istorum luminarium mundi pro Theodoro Mopsuestiae calcare sententiam, et ad tenebras caecitatis Eutycheianae transire, ut in Ecclesia catholica haereticorum exerceamus inimicitias, et alieno contra nostros odio militemus. Si autem profanum nobis est, in solius condemnatione Theodori Patrum calcare sententiam, ut Eutycheianorum desiderio satisfiat, nedum ipsos condemnare venerabiles Patres, discernendo vel discernentibus assentiendo, ut anathema sit qui Theodoro Mopsuestiae non dicit anathema. Quod ergo vos religio vestra profanum judicare compellit, hoc etiam venerabilis synodus Chalcedonensis profanum iudicavit, sicut iudicare debuerat, Eutycheis iudicium in causa Theodori sequi, contra quem fuerat congregata, potius quam istorum Patrum, quorum eum testimonio relllebat; et ideo, Domino Antiocheno cum multis Patribus attestantes quod divulgatissimus Theodorus, cum magno Joanne qui sedem regiae civitatis ornavit, a Diodoro piis dogmatibus fuerit enutritus, epistolam venerabilis hae sive Theodorum condemnare non debuit, cum ex ea rertari laudes ejus adverteret. Quippe cum et hoc sciret, quia communem ab Apolinaristis et Eutyche accusationem cum suo magistro Diodoro sustinebat, Diodorum vero similiter sciret testem pietatis clarorumque certaminum habuisse magnum Basilium et sanctum Meletium, a cuius nomine Ariani nos Meletianos appellant; et Gregorium et alterum Gregorium, cum quibus beatum Nectarium in regiam civitatem episcopum ordinavit, cumque Alexandrinis episcopis, id est Athanasio magno, et Petro et Timotheo confloruisse, quod etiam ex eorum epistolis quarto libro docuimus; sicut ipsum quoque Theodorum cum Theophilo, viris vice luminarium orbem illustrantibus. Et utique non posset magna Chalcedonensis synodus crimen intolerabilis praesumptionis evadere, si Apolinaristas et Eutychem sequeretur, qui Diodorum et Theodorum cum Basilio et Meletio, et utroque Gregorio, et Joanne, et Nectario, et Athanasio, et Petro, et Timotheo atque Theophilo, in praedicatione verbi conversatos sine querela, falsis

A criminationibus impetebant. Nonne hoc erat sapientiores et diligentiores Apolinaristas, et Eutychem ostentare, et condemnare tot venerabiles Patres, qui convenientes Diodoro atque Theodoro, nihil inde istos¹ unquam reprehendisse monstrantur? Horum itaque Patrum auctoritate calcanda et conterenda fuerat Eutycheianorum stulta praesumptio, et non mendaciter excusanda synodus, quae sanius et fortius potest acceptabili, quod diximus², ratione et evidenti veritate defendi. Tantis autem ac talibus Ecclesiae Christi magistris divulgatissimi Theodori vitam doctrinamque laudantibus, et testantibus quod clare et fortiter laborans haereticorum catervas everteret, nunquam accusatus a quopiam, cum quidam eum et ejus dogmata condemnarent; quid arroganter egi, religiose imperator, quoniam hoc de me visum cuidam est vel sentite vel dicere, quod inter utrosque medius nec praedicare illum volui nec damnare: praesertim quia, sicut superius diximus, non saltem solum Theodorum, sed omnes qui ei anathema non dicunt, anathemati subdiderunt. Quomodo autem facillime probaretur non esse dicendum anathema Theodoro, nisi et omnes anathema illi non dicentes ejus damnationi conjungerent? Quod quam crudele esset et nimis iniquum, etsi hoc nulla Patrum sententia fieri vetaretur, violare per facile est. Nunquid enim anathema esse deberent qui Theodoro Mopsuestiae, vel quia incognitos et incertos haberent, si fuissent aliqui ejus erroris, vel quia in Ecclesia pace defunctus est, metuerent anathema dicere? Nam si cavillari quisquam volens objectet eis, ac dicat: Quid commeruit innocentia infantium vel necessitas matorum, ut a vobis anathema fierent qui nec Theodoro Mopsuestiae nec cuiquam dicere possunt anathema? Multum pro sua peritia, sicut arbitrator, restuabunt. Quantum porro et ipsorum haereticorum mentes, cum in omnibus, tum maxime in hoc facto, furoris sui zelo fuerint obscuratae, satis clarum est: qui dum longis sumfactionis ambagibus ad evacuationem Chalcedonensis synodi pervenire contendunt, illos etiam Patres quos venerari se dicunt, simul etiam condemnari cum Theodoro nescierunt. Nam doceant nos vel ipsi vel fautores eorum, si vere aliquid possunt, quomodo simul et Theodorus talis pronuntietur haereticus, ut ab ejus nomine jam Theodoriani vocentur, qui Nestoriani hactenus vocabantur; et laudatores fidei et doctrinae ejus non videantur haeretici, ut de omni Ecclesia taceam, quae illum, donec advixit, habuit honoratum. Hic itaque probent subtilitatem suae doctrinae. Hic exercent illud ingenium petulans procacemque scientiam, qui perite philosophari se putant, qui calumniari aliis mortuis possunt, cum defendere sua dicta non possunt. Ideoque vel nunc admoniti debent, nobis³ improbare quod factum est. Quod si noluerint, catholici saltem desinant vel injuste vel nimis severe de mortuis judicare, et synodi Chalcedonensis.

¹ Cod. Veron., nihil in eis unquam.

² Idem cod., quam diximus.

³ Idem cod., nobiscum.

auctoritatem tali hæreticorum argumentorum ¹ destrueret. Nam cui rei necessaria est ista multa iustitia, quæ cum male argumentantibus hæreticis favet, dare atque crudeliter in sanctorum Patrum contumeliam redundavit? Nonne proprio videtur in Ecclesiaste talibus interdictum, ubi scriptum est: *Noli effici justus multum, et noli argumentari abundanter, ne forte obstupescas, ne impie agas multum; et noli esse durus, ne moriaris in tempore non tuo (Eccl. vii, 17)*. Et quia ibi sequitur dicens: *Bonum est parcere te in hoc equidem; ab hoc noli contaminare manum tuam, quia is qui timet Deum evadit omnia*. Maluimus nos, pro Dei timore, ut evaderemus hæc culpam, parcere venerandis Patribus quam illis admisceri qui manus suas contaminaverunt, inconsulta eos subscriptione damnantes. Pertinet igitur ad pietatis vestræ iustitiam, ut qui non iudicatis paternæ sententiæ contemptores ², qui se tantis Patribus prudentiam intellexisse, et utilius fidei consulisse gloriantur; multo minus me vel de cætero iudicetis, qui non meum, sed tantorum Patrum videor in Theodoro æqui iudicium: quod etiam sancta synodus Chalcedonensis secuta est, sciens eum et a Joanne Constantinopolitano atque Gregorio Nazianzeno, superstitem prædicatum, et post obitum ab Joanne et Domino Antiochenis, ac tota synodo Orientalis, atque Cyrillo Alexandrino et Proclo Constantinopolitano, contra hæreticorum calumnias multiplici ratione defensum. Unde magis probatur quod stulte propter hoc putetur hæretica, quod in causa Theodori illorum Patrum testimonio fidem habuit, quorum fidem in suis definitionibus tenens hæreticos improbavit. Animadvertendum sane videtur et fidei in cordibus inculcandum, non tam pro causa Mopsuesteni Theodori, quam pro cunctorum qui vitam in pace Ecclesie finierunt atque finierint; quod omnes hi Patres quorum sententiæ memoravimus, diversis quidem verbis, sed eodem sensu, pronuntiant quoniam unusquisque in vita sua corruptioni Ecclesie pertinaciter non resistens, post mortem cum suis dictis non debeat abdicari. Sanctus quoque Joannes Antiochenus et tota synodus Orientalis, beato Proclo scribentes, inter alia sic queruntur: « Et quid de cætero nominis adsit doctrinis, sic admirabilibus et famosissimis viris post mortem damnatis? Non meum ³ ergo est gloriosis eorum qui præcesserunt opinionibus insultare, neque iudicare eos qui honorate defuncti sunt, sed solius iudicis vivorum et mortuorum. » Scribentes etiam Theodosio imperatori dicunt: « Si autem quidquam, sancte imperator, obscurum aliquis inveniri dicat in ejus vel aliorum litteris, retractari ⁴ necessarium non est. Quorum enim vita in sacerdotio et ministerio optimum habuit finem, his prælatam gloriam dedicamus; et non ex illis eos iudicamus, de quibus aliqui atrociter

¹ Forte, nostrum.

² Cod. Veron., *argumento*.

³ Idem cod., *arrogantes paternæ sententiæ*.

⁴ Idem cod., *hoc retractari*.

noa ⁵ accusant. » Proclus etiam sic deploranti et conquerenti prædicto Joanni, et synodo orientali respondit: « Quando enim ego scripsi lææ sanctitati oportere aut Theodorum, aut alios quosdam qui prius defuncti sunt, anathemati subdi? » Et infra: « Neque autem de Theodoro neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt, scripsi tibi, Deo amantissime, ut aut anathematizetur, aut abdicetur. » Item scribens Maximo diacono dicit: « Quomodo ergo per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni et aliorum quorundam nomina præposita sunt capitalis ad anathematizandum, cum jam illi ad Deum migraverint, et eos qui jam vitam reliquerunt, supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus. » Cyrillo etiam scribens memoratus Joannes Antiochenus cum orientali concilio dicit: « Quid non hic læsionis vel corruptionis et confusionis plenum generetur, si aperiatur janua his qui volunt dicta transeuntium Patrum evertere? quædamnam non apertum erit diæta non solum refutare, sed etiam anathematizare? » Cyrillus quoque rescribens eidem Joanni et ejus synodo, sic ait: « Nisi forte in mentem assumendum est quod continuare volunt, cum maxime neque in promptu est persona quam culpæ supponunt, et capitulorum redargutio incerta, et qui hæc agunt in incertum currentes et aerem verberantes inventiuntur. » Et infra: « Sed juste audient, tamen etiam nolunt, qui hujusmodi causas præbent, Obliviscimini vos ipsos, quoniam adversus pulveres arcus extenditis: non enim superest qui apud vos inscriptus est. Et me nullus culpet in hæc verba progressori. Grave est enim insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt. Justissimum enim apparet prudentibus viris, cedere præscienti uniuscujusque voluntatem, et cognoscenti qualis unusquisque nostrum futurus sit. » Hæc animo nobis tenenda, hæc non solum præsentibus, sed etiam futuris, si qui forte rursus emergerint, præsumptoribus opponenda, ne quis condemnare audeat, nisi correctioni pertinaciter resistentem. Quod si etiam quisquam ex his Patribus, qui consona et una voce ⁶ pro Theodoro responderunt, quod absit a conscientia et veritate sanctorum, prævaricatus ab omnium communi sententiâ, contrarium sibi tantisque Patribus habuisse postea iudicium probaretur; ipsius potius qui discordaret ab omnibus, non omnium communis pro Theodoro fuit evacuanda sententiâ. Propterea si qui sunt, qui vituperantes beatum Cyrillum, dicunt quod aliter postea de Theodoro Mopsuesteno locutus est, quam in hoc iudicio, quod commune cum Joanne Antiocheno atque orientali synodo et Proclo Constantinopolitano habuerit, in quo probatur etiam ejus condiscipulo Joanni Constantinopolitano, Gregorio Nazianzeno et Domino Antiocheno congruere; reci-

⁵ Idem cod., *eos accusant*.

⁶ Idem cod., *et velut una voce*.

picendi non sunt adversus eundem Theodorum, vel potius adversus ipsum beatum Cyrillum, quem talia dicendo, quantum in illis est, inconstantem videri faciunt atque mutabilem. Nam defensionem synodi Chalcædonensis, quæ Theodorum non judicavit esse damnandum, tametsi nullam pro eo Cyrilli episcopi sententiam teneremus, sufficeret procul dubio tot aliorum Patrum testimonia; sufficeret postremo, si hæc etiam defuissent, Ecclesiæ catholicæ communicatio, in ejus pace non solum sine ulla querela, sed etiam cum gloria magna defunctus est.

CAPUT VI.

Quod officere Theodoro non debeat, si contra illum potest scripserit Cyrillus, et quod damnavi Theodorus sine Diodoro non possit.

Repellendi ergo sunt ac merito coercendi qui volentes in præjudicium sanctæ synodi condemnari Theodorum, tantis venerandis Patribus, et Ecclesiæ, sibi que ipsi beatum Cyrillum posthac dicunt existisse contrarium. Ut autem non suspectum lectorem vel dubium relinquamus, sive scripserit aliquid adversus Theodorum Cyrillus, sive non scripserit, defensio synodi¹ debet nobis ex omni parte constare. Et ideo certum aliquid de hoc incerto conficiendum est, quod recte secuta videatur, ut Theodorum vel ejus dogmata non damnaret, cum apud se recitari laudes ejus animadverteret. Inveniuntur itaque ex nomine beati Cyrilli quædam contra Theodorum, quædam pro Theodoro scripta. Unde necesse est aut utraque esse beati Cyrilli, aut neutra, aut eorum alterutra. Si igitur utraque beati Cyrilli dicentur, cum eum in utrisque sibi contrarium, vel si vellet, sancta synodus sequi non posset: in his eum sequi debuit, in quibus non impugnat aliorum sententias Patrum Ecclesiæque judicium. Si vero neutra beati Cyrilli esse dicentur, nihil est cur sancta synodus putetur impugnare debuisse tantorum sententias Patrum Ecclesiæque judicium. Sin autem alterutra eorum beati Cyrilli esse dicentur, laudanda est sancta synodus quod illa ejus esse credidit, quæ non impugnant aliorum sententias Patrum Ecclesiæque judicium. Quod si etiam aliquo certo et manifesto indicio probaretur quod illa contra Theodorum potius quam pro Theodoro scripta beati Cyrilli sint, idque ostenderetur quod eandem synodum minime latere potuerit: quis eam sic quoque culparet, quod Theodorum non et ipsa culpavit? Nam credis Cyrilli esse illa contra Theodorum scripta, in quibus tamen dictum est: « Scripti sunt a magno Theodoro adversus Ariano- rum et Eunomianorum hæreses 20 forte et adhuc amplius libri; et alia præter hæc evangelica et apostolica scripta interpretatus est. Et hos quidem labores nullus ausus est increpare, sed dextro decreto honorare studium rectorum dogmatum quod in eis est. » Quomodo Theodorum culparet, velut Nesto- rianæ vel cujuslibet hæresis inventorem, cum neque

et amplius libros irreprehensibiliter scribere contra hæreticos posset, neque evangelica et apostolica scripta recte interpretari, si male quidquam de Christiana fide sentiret? Siquidem omnes hæreticos non aliunde magis quam de Scripturis evangelicis atque apostolicis refutamus. Et est omnino sibi contrarium, ut simul dicatur quisquam et evangelica et apostolica scripta recte interpretatus fuisse, et non recte de Christiana fide sensisse. Quod si et hæc contra Theodorum scripta, quæ sola putarentur esse beati Cyrilli, non semetipsa destruerent, nemo nisi absurdissimus judicaret quod non eorum Patrum in Theodoro debuerit sequi sententiam, qui cum illo in eadem provincia degentes, et frequenti ac familiari moderatione fidei conferentes², optime noverant

qua intentione diceret quæ aliquos hanc ignorantem videntur offendere. Nimis enim grave fuerat sonos sequi verborum, imo signa sonorum atramento in chartulis figurata, et contemnere sanctarum conscientiarum testimonia, scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi, non in chartulis sed in tabulis carnalibus³, quæ doctrinæ Theodori testimonium præferebant. Illud vero quis nisi inconsideratus credat, nisi impudens dicat, nisi obstinatus affirmet, quod a sancta synodo Cyrillus vel soli Joanni Constantinopolitano, non dicam præferri, sed conferri debuerit, non tantum pro majore meritorum Joannis auctoritate, verum etiam quod de Theodoro ipsi magis, sicut antiquo amico et a principio condiscipulo, credere debuit, quam Cyrillo, quem noverat etiam de ipso Joanne similiter jam defuncto contra judicium sedis apostolicæ scripsisse, ut ex catalogo episcoporum nomen ejus Atticus episcopus juberet auferri, quasi profani et ab ecclesiasticis muris exclusi, eo quod non oporteret traditorem Judam ascribi cum apostolis, neque Jechoniam expulsam connumerari cum David et Samuele et prophetis? quem noverat etiam prædicto Theodoro communicasse, donec superesset, nec unquam corripuisse viventem, quando et ipse interpretari semetipsum posset, et certum facere si quid in illo dubium videretur? Religiose itaque synodus ageret, si, fidem Cyrilli approbans in qua non dissensit a Patribus, suspicionem ejus quam de Theodoro contra tantorum Patrum sententias habuit, non probaret; sicut etiam fidem Joannis Antiocheni et cæterorum orientalium, atque aliorum qui cum eis Ephesum ex diversis provinciis conveniant sacerdotum approbans, in qua non dissenserunt a Patribus, suspicionem eorum quam de ipso beato Cyrillo habuerant improbavit: præsertim quia si credidisse dicatur illa synodus Mopsuestenum Theodorum a beato Cyrillo culpatum, negari non possit quod etiam sanctum Diodorum simul ab eo reprehensum esse crediderit. Nam, sicut quarto libro memoravimus, unus est quicumque credatur reprehensor amborum, in eodem opere et in eadem fidei causa utriusque pariter culpatis: et idcirco si nullæ fuissent præ-

¹ Cod. Veron., *magnæ synodi.*

² Item cod., *ac familiari sermone de ratione fidei*

conferentes.

³ Item cod., *cordis carnalibus.*

Theodoro Patrum sententiæ, quas procul dubio synodus impugnaret, si eum condemnare præsumeret; perspicuum est quod juste non posset absque magistro suo Diodoro Theodorus discipulus ex Cyrilli auctoritate damnari. Diodorum vero damnare non posset a magnis Ecclesiæ luminibus, sicut ostendimus, prædicatum, id est ab Athanasio, Petro et Timotheo Alexandrinis episcopis, a Basilio Cæsareæ Cappadociæ, a Joanne Constantinopolitano, ab Epiphonio Cyprio, ab episcopis Egyptiis confessoribus sub Valente imperatore in exilium missis; habentem etiam magnum testimonium Constantinopolitani adversus Macedonium congregati concilii, cui eum interfuisse manifestum est; et religiosorum principum Gratiani, Valentiniani et majoris Theodosii; Juliani denique imperatoris apostatæ, reprehendentis quod Deum natum de virgine fateretur, et quod Jesum Galilæum et Deum æternum prædicaret et mortuum. Proinde cum sancta synodus contra horum testimonia Diodorum condemnare nullatenus posset, quomodo Theodorum ejus discipulum, vel si, ut dictum est, nullis fulciretur Patrum testimoniis, condemnaret, quem sine magistro hæc eadem sentiente ju-te condemnare non posset? Itaque nihil est cur ex his quæ dicitur beatus Cyrillus scripsisse contra Theodorum synodus reprehendatur, quod hæc epistolam laudes ejus continentem pronuntiavit orthodoxam: quando si etiam contra Theodorum scribens Cyrillus nihil pro Theodoro scriberet, laudanda esset sana ratio libertasque concilii Chalcedonensis, quod non in toto Cyrillum approbaret; cum laudetur etiam Pauli minimi apostolorum sana ratio atque libertas, quod Petrum apostolorum primum adductum in hypocrisim et non recta via incedentem ad veritatem Evangelii fidenter improbens, in faciem illi restitit, cumque coram omnibus coram objurgavit. Non ergo novum videretur, nec religioni Christianæ contrarium, ut contra tantorum Patrum sententias Cyrillum sancta et magna illa synodus non acciperet in causa Theodori, sicut neque in causa Constantinopolitani Joannis accipiendum esse quis dicit.

CAPUT VII.

Quod si suspectus de hæresi fuisset Theodorus, ejus temporis Patres id minime dissimulassent, et quod illorum potius quam Cyrilli unius de Theodoro sententiæ credendum sit.

Quod si nobis in defensionem ipsius magnæ synodi etiam illorum Patrum in scripto testimonia deessent, quibus commendatur fides atque doctrina Diodori, sine quo Theodorum docuimus juste non posse damnari: nunquid culpabilis judicari debet quod Ecclesiæ testimonium non contempsit, in ejus perpetua pace excellenti honore Diodorus Theodorusque manserunt? aut illius temporis Ecclesiam, cum neque adhuc Eutyches, neque Nestorius esset exortus, Eutychisui audebunt de

¹ Cod. Veron., *naturalem.*

² Idem cod., *particulatim forinsecus admoneri: ita nos quoque necessarium duximus contemptores generalis et publicæ auctoritatis Ecclesiæ particulatim privata, etc.*

A Nestoriano dogmate criminari? Non arbitror quod hoc aperte palamque præsumant. Sicut ergo lex naturalis una et tota in hominis mente defixa, cujus meminit Dominus in Evangelio dicens: *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis: hæc est enim lex et prophetæ* (Math. vii, 12); multo fortior invenitur quam ea quæ foris habetur in literis: ab illa quippe interiore regula descenderunt, et illius partes sunt singula quæque nobis forinsecus in scripto data pro lege; nec omnia collecta simul, vel etiam multiplicata, possunt mensuram illius interioris excedere. Ita fortius est unum illud generale testimonium Ecclesiæ, quæ neminem unquam expulit aut judicavit hæreticum, nisi correptioni pertinaciter resistentem; quam multa quæ semote ac private certarum personarum pro Diodoro Theodoro que protulimus: partes enim sunt et ipsa unius testimonii generalis Ecclesiæ, et quantumlibet multiplicentur, ejus auctoritatem ac terminum non excedent. Sed quemadmodum, cum illam naturam et interiorem legem, quæ tota simul est, homo desereret in exteriora delapsus; opus erat infirmorum contemptorem particulatim privata scriptorum testificatione convincere: non quod partes toto, et membra universo suo corpori præferamus; sed quia convenientius hoc modo calumniatores magnæ synodi judicavimus refellendos: sic nec generali symbolo fidei Christianæ quæ initiamur, quidquam est fortius, quamvis scripto non tradatur; verumtamen adversus corruptores intelligentiæ et virtutis ejus, utimur etiam privatis testimoniis Patrum quæ continentur in scripto, cum et omnia illa uni generali symbolo serviant, nec præfixos terminos ejus excedant. Et ideo, sicut dictum est, vel si nobis deessent hæc testimonia Patrum literis commendata, quæ in propugnationem synodi Chalcedonensis pro Diodoro Theodoroque protulimus, nemo sapiens diceret, quod aut religiosiorem se aut sapientiore eisdem sanctis Patribus et multis aliis credere debuisset, qui temporibus Diodori atque Theodori Ecclesiæ Dei luminarium vice fulserunt; ut quos illi viventes non excluderunt, quando magis possent alios corrumpere si fuissent hæretici, pia synodus ac religiosa mortuos crederet excludendos: cura si aliquid in eorum verbis quosdam videretur offendere, alia potius esse credere debuerit intentione dixisse, aut familiariter admonitos in ipso tempore correxisse; quam semetipsum religione vel sapientia tam multis venerandis Patribus anteferre. Nunquam enim, sicut didicimus, tantos ac tales simul habuit doctores Ecclesia, quantos et quales Diodori Theodorique temporibus. Ut enim propter linguæ diversitatem scientissimos viros Ecclesiæ occidentalis omittam, quamquam multi ex illis etiam in Græco eruditi essent eloquio,

³ Idem cod., *sicut nec.*

⁴ Idem cod., *quo (symbolo).*

⁵ Idem cod., *purgationem.*

⁶ Idem cod., *semetipsam.*

⁷ Au veritatis?

ut Diodori atque Theodori scripta legentes intentionem eorum cognoscere potuissent; ut præteream et illos Græciæ doctissimos qui episcopi non fuerunt, cum eis Athanasius interea, Petrus, Timotheus ac Theophilus Alexandrini in verbi prædicatione degerunt; deinde Meletius et Flavianus Antiocheni; Nectarius quoque, et Joannes, et Atticus Constantinopolitani; Amphilocheus etiam Iconiensis, Epiphanius Cyprius, Basilius Cæsariensis Cappadociæ, et ejus frater Gregorius Nyssenus, Gregorius Nazianzenus Gelasius, Cæsariensis Palæstinae, Theotimus Tomitanus * Scythiæ: quorum nemo Diodorum a aliquando a hæreticum judicasse monstratur: quin potius una cum eis ab hæreticis Apolinaristis sustinuerunt invidiam, tanquam duos prædicarent filios, duas Christi perfectas asserendo naturas. Quapropter vel si minus attente legere possent scripta Diodori atque Theodori, admoniti saltem hæreticorum calumniis attentiores procul dubio redderentur. Quid igitur opus erat, in tantorum Patrum contumeliam, sacrilegum et impium ac peiorem dæmonibus pronuntiare Theodorum, cum si etiam in aliquibus probetur errasse, pejor dæmonibus judicari non debuit in Ecclesiæ pace atque honore defunctus? De cujus laude nec reverentissimi Photius ut Eustachius atque Uranius iudices Ibam episcopum reprehenderunt, apud quos ei sua epistola prius objecta est atque discussa. Sed nec ipsi ejus accusatores, vel cum imperatorem adversus eum adirent, vel cum elicitâ accusatione a iudices memoratos adducerent, et in eorum examine multis et magnis et inauditis eum criminationibus impetentes, sæpe ac diu confingerent, aliquid ei de laude Theodori opponere tentaverunt: quod procul dubio facerent, si ab Ecclesia Christi Theodorus aliquando judicaretur hæreticus. Unde Eutychanis dicimus, ut quia dissentiunt a synodo, quæ memoratam epistolam, duas Christi naturas et unam confitentem esse personam, pronuntiavit orthodoxam, refutatâ ab ea saltem accusatoribus venerabilis Ibae consentiant, nec in ea quidquam amplius quam illi calumniosissimi, impudentissimi atque obstinatissimi erimantur. Quomodo vero Theodorum synodus prædicta condemnans, vel si, ut dictum est, tam multorum Patrum testimoniis in scripto manentibus minime repugnaret, ac non superius a memoratos aut hæreticos diceret b quod intelligentes consentiebant pravis, ut aiunt, dogmatibus Diodori Theodorique communibus, aut nimis indoctos, si hoc pu-

a Addendum videtur nemo Theodorum.

¹ Codd. Veron., *Diodorum vel Theodorum aliquando*, etc.

² Idem cod., *excusatione*.

³ Idem cod., *omnes superius*.

⁴ Idem cod., *diceret, si putaret, quod*.

⁵ Idem cod., *quinque et quadraginta annis*. Tot numerat epistola synodi Antiochenæ sub Joanne anno 435 celebratæ, ad Proclum Constantinopolitanum, ut patet

* Non bene. Rescribe *Tomitanus*. Scytharum enim *μητρόπολις*; ἔστι Τόμις, πόλις μεγάλη καὶ εὐδαίμων παράλιος, ut habet Sozomenus Hist. eccl. lb. vi,

laret, quod illorum dogmata intelligere non valebant? Non enim de personis ignobilibus disputamus, quarum dici possit latuisse doctrina, cum de Theodoro scriptum sit, quod et 40 annis b clare in doctrina præfulserit, et omnem hæresim expugnaverit, et decem millia conscripserit libros adversus errores, contra quos eum totus in commune Oriens proponebat, tanquam virtutem multam doctrinæ habentem: et quod in expositionibus, quas in omnibus ecclesiis orientalibus et in hac regia civitate faciebat, probatus fuerit in conspectu sacerdotum, et imperatorum, et populorum. Quomodo c si tales sancta synodus abdicaret, non, sicut diximus, omnes venerabiles illius temporis Patres aut hæreticos diceret aut ignaros? Quid itaque horum dicere mallet ignoro; quod autem necesse est horum alterum dicere non ignoro. Multo igitur magis nunc, quia non desunt eorum testimonia pro Diodoro atque Theodoro, litteris etiam commendata, si Theodorum id quod Diodorus sentientem damnare præsumeret, aut hæreticos fuisse omnes hos Patres, aut ignaros et inscios dicere cogetur. Sed nunquid ita mundo Christus irascitur, ut aures Christianorum ferant, si dicatur quod illa synodus Athanasium, Basilius, et utrumque Gregorium, et Joannem, hæreticos judicare debuerit, ut temerarii condemnatores Theodori orthodoxi judicentur? an, quod est satius, indoctos eos judicare debuisse dicetur, ut istorum mirabilis peritia, quod maxime appetunt, efferratur? Sed ut hoc iterum vel amplius aliquid dicam, nunquid ita mundo Christus irascitur, ut aures non dicam Christianorum, sed quorumque hominum, ferant doctiores istos nostros dici talibus doctoribus? An forte putabitur quod nec hæretici dicendi essent a synodo illi Patres, quoniam non consentiebant dogmatibus Diodori atque Theodori; nec indocti, quoniam sciebant ea recta non esse; sed tantummodo negligentes, quod eos corrigere aut ab ecclesia pellere minus curaverint? At hoc ipsum quod tacuerunt in tempore, cum eis et ad intelligendum magna scientia, et ad respondendum sermo non defuisset idoneus, pro consensu teneri merito potest. Igitur etiam sic non aliud efficeretur, nisi ut illi sancti Patres hæretici affirmarentur a synodo d. Quamvis itaque in tali causa negligens tolerabilior forsitan indicetur hæretico, procul dubio tamen indocto deterior. Venerabiles autem Patres, quos indoctos illa synodus dicere non audebat, multo minus negligentes, quod est deterius, judicare præsumeret.

ex fragmento superius cap. 1 citat.

⁶ Idem cod., *Quomodo ergo si*.

⁷ Idem cod., *a synodo, qui neque ipsos, neque illorum dogmata quæ impia noverant, cum possent voluerunt abdicare. Verum esto contra veritatem præsumptoribus hoc etiam sicut multa cedamus, non hæretici affirmantur a synodo. Quamvis, etc.*

cap. 21. Wesseling. ad Vel. Roman. Itiner. pag. 227, col. 2.

Diligentes igitur iudicavit, quos et sciebat temporibus eorum exortos hæreticos expulisse. Ut enim omittamus eos quorum nomina abolita sunt cum hæresibus suis, id est Basianos, quos et anthropomorphitas dicimus ^a; Semiarianos, Aetianos, Antidicomaritas ^b, Massalianos, quos et Euchitas ^c; Euphemitas, Martyrianos, Sacianos ^d; temporibus eorum et exorti et expulsi sunt etiam Marriani ^e, Photiani ^f, Macedoniani, qui et Pneumatomachi; Aetiani, qui et Eunomiani; sed et Apolinaristæ. Et quomodo in his tantis æmulatores fidei comprobati, in solis Diodoro atque Theodoro negligentes a sancta synodo crederentur? Igitur ut Diodorum ac Theodorum non expellerent, aut melius eorum dicta intellexerunt, sicut ab aliis sua volebant intelligi, quod nos facere nolumus, sive non possumus; aut rationem a præsentibus cur ita locuti sint exegerunt; aut invenerunt eos jam mutasse sententiam; aut quod extremum est, admonitos mutare fecerunt. Nam aliter eos in Ecclesia catholica manere potuisse quis sapiens catholicus credat? Cum vero tanta quæ dicta sunt, ego indoctus et Latinæ linguæ, de causa apud Græcos habita, post centum annos pro meo captu et facultate, vel intelligere vel explicare poterim; quanta credendum est illam sanctorum Patrum congregationem in causa penes se et recenti memoria cognoscere potuisse, illo etiam revelante qui dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi in medio eorum sum* (Matth. xviii, 20)? Nam fideliter invocatus non solum a sacerdotibus, sed ab omni quoque populo suo cuius fides et expectatio ex illorum auctoritate dependet, primum dat omnibus congregatis unum eorum et animam unam, ut nullus eorum suam velit esse sententiam, nisi quæ fuerit veritatis. Quoties ibi doctiores indoctoribus, et plures paucioribus, illo eorum medio cedunt? quo-

^a Anthropomorphitarum stultissimæ, ut Hieronymus epistola 61 vocat, hæresis auctor fuit Audius, sive, ut est apud Theodoretum, Audæus, Ἀυδαῖος, qui ἀνθρωπομορφον ἔφησε τὸν Θεόν, Deo humanam figuram attribuit. A dogmate igitur Anthropomorphitæ appellati sunt, a magistro Audiani: pro quo apud sanctum Augustinum hæresi 1 scriptum est *Vadiani* et pro Vadianis, ut apparet, hoc loco *Basiani*.

^b Epiphania Ἀντιδομαριανίται. Hi Mariam post Christum natum viro suo commixtam affirmabant. Contra quos Epiphanius idem prolixam epistolam ad Arabas scripsit, ubi orta hæresis. Contra eosdem fertur etiam egisse Theodorus episcopus Cyprius.

¹ Cod. Veron., Photiniani (a Photino).

² Idem cod., et qui.

³ Idem cod., concedamus.

⁴ Idem cod., iusta ratione non præferat.

⁵ Idem cod., similiter Athanasius et cæteri, atque.

⁶ Idem cod., manifestissime pravum est et religioni

* Editor Sirmondianorum præfat. ad tom. II, § 4, sequentia refert in hunc locum ex Cotelerii Eccl. Gr. Monum, tom. I, pag. 777: « Conjecturam viri omni exceptione majoris Jacobi Sirmondi nolim improbare; sed quidni legamus *Succianos*, quod idem significat cum *Saccitis* et *Saccophoris*? Quin etiam exaraverat forsitan *Facundus Satianos*, deceptus exemplari simili editionibus nostris Græcis Anace-

ties etiam per nescientes scienter operatur ipse qui potest omnia facere supra quam petimus aut intelligimus; aut qui ² promisit quod nobiscum sit omnibus diebus usque ad consummationem sæculi? Utinam sibi nunquam sæcularis potestas, quod ei creditum non est in his negotiis usurparet, quæ nunquam feliciter usurpavit. Cæterum congregatis in suo nomine sacerdotibus suis Christus deesse non potest: quia cum sit omnipotens veritas, mentiri nullatenus potest, sicut nec illi synodo defuit, quæ in causa quidem fidei omnium communiter Patrum doctrinam secuta est: in Theodori vero, non unius Cyrilli, vel si credamus ³ quod dicitur, quia nec posset, cuius contraria sibi esse videbatur vel incerta sententia; sed aliorum Patrum secuta est, quos et auctoritate et numero et ratione præferre debuerat. Quis enim Joannem Constantinopolitanum Cyrillo, quis plures probatissimos viros uni, quis excusationem certissimam et constantissimam incertæ et inconstanti accusationi non præferat? Nihil igitur vel hinc calumnietur hæretici, vel catholici offendantur. Quæ fuerat Joannis ac Procli Constantinopolitanorum, Gregorii Nazianzeni, Joannis ac Domni Antiochenorum et orientalis concilii fides, nec non Ecclesiæ a qua non est expulsus Theodorus, eadem fuerat et Cyrilli. De Theodoro tantum, sicut et de Diodoro, cui simul Athanasius atque ⁴ Constantino-politana synodus attestatur, in solo Cyrillo dicitur inveniri diversa sententia; et quod est indicium certissimæ veritatis, in ipsa dissensione consensus unius ejusdemque fidei comprobatur. De quo enim Cyrillus Theodorum culpasce dicitur, manifestissime pravum defensores Theodori non denegabant ⁵; sed hoc Theodorus non sensisse dicebatur. Inde igitur et ille putabat exsequendum ⁷ esse Theodorum, quod velut eadem senserit quæ male Nestorius sensit ⁸;

^c Vocis utriusque eadem est notio. Nam Massaliani Syrorum lingua sunt Ἐδύμανοι: orabant enim penes assidue. Quin et Massalianorum genus aliud, sed ex gentilibus orum commemorat Epiphanius, qui sese Euphemitas, et Martyrianos, et Satanianos appellarent; et horum nominum causas explicat hæresi 80. Saciani ergo vitiose hoc loco positi videntur pro Satanianis; ac innox etiam pro *Marriani* et *Photiani* restituendi Marcelliani et Photiniani, quos simul etiam conjungit Epiphanius hæresi 71 et 72, et Marcellianos itidem cum Photinianis copulat lex 65 Cod. Theod. *De hæreticis*.

contrariam, neque id esse pravum defensores Theodori negabant; sed.

⁵ Idem cod., arguendum.

⁶ Idem cod., sensus: inde illum Orientales sancti defendebant, asserentes quod eadem senserit quæ male Nestorius sensit: ac per hoc, etc.

phalæsis Epiphania et Ancorati, ubi habetur, breviant scriptura, *Satiani*. Sint itaque ista arbitraria. Et paulo post, pag. 785: « Ad ea quæ notavi supra... nunc addo probatiliorem in Facundo lectionem esse *Satanianos* vel *Satanios*. »

** Cotelerius, l. c., pag. 780, legendum censet, etiam *Ariani*: vitio nempe scriptoris vultu geminata littera *m* in simplicem redacta.

ac per hoc utrique diversa de Theodoro sentientes, Nestorii condemnationem sine ulla diversitate firmabant. Quid ergo Nestorianos adjuvet, qui Theodori dictis, sicut et aliorum qui in Ecclesia claruerunt, male uti dicuntur, si qua de illo fuit diversa Patrum sententia: cum et ideo fuerit accusatus, quia similia putabatur sapuisse Nestorio, et aliter non potuerit excusari, nisi probaretur alienus ab errore Nestorii? Hoc quoque meminisse iisdem Nestorianis debent, quoniam in eis litteris orientalium Patrum beato Proclo rescribentium Theodorus excusatur, in quibus firmatur, sicut ostendimus, unum de Trinitate pro nobis crucifixum; in quibus dicitur: « Quod autem omne orientale concilium Nestorii novitates abdicavit, novit et tua sanctitas, quæ nostras super hoc litteras secundo jam tertioque suscepit. » Sed nec Eutychemi vel Semieutychemi dissimulent quod interim nihil adversus Theodorum ex nomine beati Cyrilli, quem sequi se dicunt, proferre potuerit in quo culpetur in duabus Christam prædicasse naturis. Sive enim vere, sive false perhibeatur Theodorus ab eo culpatus quod duos crediderit filios, hæcenus fletum non est hoc eum reprehendisse in dictis Theodori, quoniam duas prædicavit Christi esse naturas; quod eum Eutychemi prædicasse non negant, quem etiam duas mentiuntur putasse personas. Cur igitur eum beatus Cyrillus non simul de duarum quoque naturarum prædicatione culpavit, si hæresi Nestorianæ deputandum est duas Christi credere ac docere naturas? Quia potius hinc sapientissimus Joannes et orientale concilium, scribentes eidem beato Cyrillo, Theodorum purgant, quod adversus hæreticos naturarum proprietates amplius dividens, putaretur etiam duas Christi asseruisse personas. Quomodo igitur vel orientales Patres ex eo magis excusandum Theodorum a Nestoriano crimine judicarent, quod naturarum proprietates amplius divideret, si Nestoriani est criminis duas Christi naturas asserere? vel quomodo ipse quoque beatus Cyrillus non eosdem orientales hæreticos et nimium stultos, qui Theodorum incertum crimen sustinentem certo crimine defendere nitentur? Præsertim quoniam

A et ipsum beatum Cyrillum affirmabant non aliter docuisse, dicentes ei, sicut supra memoravimus: Sunt enim etiam quæ et tua sanctitas ita confitetur, et eundem de illis habet intellectum. Qua de re si hæresi Nestorianæ debet ascribi duas Christi prædicare naturas, beatus Cyrillus, qui nihil contra retulit, magnum in se crimen sua taciturnitate firmavit; a quo purgari non poterit, nisi catholicum judicetur duas Christi naturas asserere. Intelligitur igitur, imperator, quod si qua Patrum disceptatio de Theodoro fuisse dicatur, Nestorianos pariter et Eutychemianos confundat. Sancta vero synodus unam et communem accusantis, si tamen vere dicitur, ac defendentium Diodorum² fidem tenens, illos sequendos in persona Theodori judicavit, quorum et major fuit auctoritas, et qui cum illo degentes, diuturna familiaritate bene cognoverant qua intentione scripserit in quibus putabatur ab ignorantibus arguendus. Hoc justitiæ congruebat, hoc etiam pietati, quæ quantum ratio patitur debet excusationi magis quam accusationi favere personæ. Hoc etiam conveniens fuit assertioni veræ fidei, quam contra Nestorium et Eutychem synodus illa suscepit, ne aut diceretur Nestorius similia sapuisse Theodoro a tantis Patribus prædicato, aut per hoc ejus errori daretur auctoritas, aut Apollinaristarum progenitorum Eutychemianæ dementiæ, vel ipsius Eutychemi in Theodoro videretur secuta judicium, ut de ipsa quoque secundum sententiam beati Cyrilli merito diceretur, quod propterea se circa Theodorum, virum admirabilem et maximam gloriam merentem, infense haberet, ut occasionem faceret contrario dogmati quo tonebatur, quærens capitula quædam ejus non ex melioribus intellecta damnari. Quibus ita constitutis atque firmatis, quod nuper a quibusdam condemnatus est, cohibentiæ quam præbent Eutychemianis, et abominandæ presumptioni debet ascribi; et ideo sicut hos temerarios contra sanctorum Patrum Ecclesiæque testimonium nullatenus approbare quisquam sapiens potest, ita magnam synodum Chalcedonensem cum iisdem Patribus et Ecclesia in qua Theodorus mansit, non potest improbare.

¹ Cod. Veron., *judicaret orientales.*

² Idem cod., *Diodorum et Theodorum fidem.*

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod ex scriptis Theodori probetur ipsum fuisse catholicum, et unius psalmi XLIV expositione refellatur omnia quæ contra ejus doctrinam objecta sunt.

Promissionis memores, competenti loco jam proponamus¹ de Theodori scriptis non pauca, sicut tertio libro ex occasione convincendæ falsitatis adversariorum fecimus; sed multo plura, quibus abunde

¹ Cod. Veron., *proferamus.*

D monstretur quantum ab iis quæ in præjudicium magnæ synodi Chalcedonensis de illo conficta sunt, fuerit alienus: ut jam non Patrum testimonio, sed ipsius rebus ostendatur quod conturbatores Ecclesiæ, qui epistolam venerabilis libæ de laudibus ejus Theodori culpant, non quasi latentem invenire non potuerint, sed manifestam videre dissimulaverint veritatem. Igitur tria sunt in quibus ejus dicta calumniantur, sicut jam diximus. Unum est, quod cum

criminantur unicam, juxta Sabellii dementiam, di-
 vinx Trinitatis credidisse personam. Alterum, quod
 semetipsum destruentes e contrario rursus affirmant
 quod quaternitatem introduxerit, duos filios prædi-
 cando ^a, id est aliam Dei Verbi et aliam Christi as-
 serendo personam, qui homo tantum fuerit, non etiam
 Deus, sicut putavere Judæi. Tertium vero est, quod
 eum dicunt evacuasse omnes in Christum factas
 prophetias; quod Manichæorum erroris est, quos
 novimus Judæicæ infidelitati male contrarios. Nam
 illi novum detestantes, vetus se dicunt accipere;
 isti vetus detestantes, novum se dicunt accipere Te-
 stamentum. Quæ quidem, ut ostensum est, sic ab-
 surda sunt sibi que contraria, ut nullus ea refellere
 vel attendere dignaretur. Despicienda enim magis
 hæc erant et silentio contemnenda, nisi tantorum
 episcoporum coacta subscriptio nugis talibus nos re-
 spondere compelleret. Nam quid hinc metueremus?
 an forte credendum est quod his ridiculis, mutuo se
 destruentibus nemine ¹ refellente, quisquam vel pa-
 rum cordatus præberet assensum? Quomodo autem
 posset evidentius omnibus apparere, quales sint re-
 prehensores synodi Chalcedonensis, qui se Joanni
 Constantinopolitano, Gregorio Nazianzeno, Joanni et
 Domino Antiochenis atque orientali concilio, nec non
 et Proclo item Constantinopolitano, et Cyrillo
 Alexandrino religione atque scientia præferunt, nisi
 probarentur et nimis irreligiose amare mendacium,
 et neque hoc saltem scire quomodo mentiantur? Ac-
 cipe vero jam, serenissime imperator, quid idem
 Theodorus de quadragesimo et quarto psalmo dispu-
 tans dicat: « Quid itaque invenietur majus his quæ
 a Christo facta sunt in tanta mundi commutatione
 omnibus agnoscentibus, Deum universorum et pieta-
 tis atque virtutis diligentiam habere festinantium,
 et glorificantium quidem Dei Unigenitum, exhiben-
 tium vero sancto Spiritui condignam adorationem:
 pro quibus beatus David ait: *Eructavit cor meum
 verbum bonum (Psal. xlv, 1)*? » Cernit hic tua pietas
 omnes simul hæreticorum calumnias esse destructas.
 Nam quis unam Patris et Filii et Spiritus sancti cre-
 dens esse personam, diceret quod pietatis atque vir-
 tutis diligentiam festinantes habere sic glorificent
 Unigenitum Dei, ut simul etiam condignam adora-
 tionem exhibeant Spiritui sancto? Si enim ipsum
 esse crederet Dei Unigenitum, quem Spiritum san-
 ctum, suffecerat dixisse, glorificantium quidem Dei
 Unigenitum, nec erat opus dicere, exhibentium vero

sancto Spiritui condignam adorationem. Quocirca
 tres Theodorus credidit et docuit esse personas,
 alium dicens Patrem, cujus sit filius quem vocavit
 Unigenitum, et alium Spiritum sanctum ², cui con-
 dignam, id est talem qualem etiam Filio, adorationem
 exhibeant qui pietatis atque virtutis diligentiam
 habere festinant. Sed neque Christum hominem
 tantummodo prædicavit, cujus operibus nihil majus
 esse perhibet, confitens eum Deum universorum, a
 quotanta mundi commutatio facta sit. Quod autem
 nec evacuet omnes in Christum factas prophetias,
 palam est, quia rursus in ejusdem psalmi exposi-
 tione dixit: « Quoniam quidem prius ait regna,
 postea autem memoratus est inimicorum perditionem,
 et reliquorum subjectionem, ne aliquis existimet
 nuper ei accessisse regnum, vel certe posse eum de-
 nuo privari eadem potestate. Post hæc infert: *Sedes
 tua, Deus, in sæculum sæculi (Ibid., 7)*, hoc est con-
 sequenter quidem interimentur inimici, reliqui
 vero omnes subjicientur. Quoniam quidem non sub-
 intromissum habes regnum, sed ex sempiterno
 omnium regnas, et in æternum regnas, et regnum
 tuum manet in æternum. Hæc Judæi ut fabulas ina-
 nes intelligunt, existimantes de homine rege dicta.
 Cui enim hominum tantum hoc insigne virtutum, aut
 talium magnitudo dictorum? cui vero conveniet, et
deducet te mirabiliter dextera tua (Ibid., 5)? divina
 Scriptura de omnibus justis semper ita loquente,
 quia ex divino adiutorio virtutem possideant. Mani-
 festum autem hic et illud est, quia non de aliquo
 impio loquatur in propria virtute fidente. Ad quem
 itaque hominum loquens infert, *Sedes tua, Deus, in
 sæculum sæculi*? Si autem de rege Deo dicit, mani-
 festum quoniam et de regina non muliere, sed Ec-
 clesia, quam Christus sibi per fidem desponsavit,
 per affectum animæ scilicet sibi jungendam. Etenim
 moris est Scripturæ divinæ, eos qui per scientiam
 adjunguntur Deo, conjugem ejus vocare, ad ostenden-
 dam eorum cum Deo plenissimam copulationem et
 unitatem. » Et paulo post: « Sicut et Joannes Baptista
 dicit: *Qui habet sponsam sponsus est (Joan. III, 29)*.
 Quoniam igitur semper Dei conjux dicitur congrega-
 tio hominum qui ei per scientiam copulantur, regem
 autem Christum convenienter appellavit: necessario
 ergo est regina, quæ regia uxor est, non alia promo-
 tione circa illa procedente, quam ea quam de viri
 dignitate communicat. Consequenter ergo regi-
 nam vocat Ecclesiam, ostendens quantum sor-

^a Hoc præcipuum fuit caput Theodorianæ accusa-
 tionis: quod his verbis designat, et anathemate dam-
 nat Justinianus in edicto: *Εἰ τις ἀντιποιεῖται Θεοδώρου
 τοῦ Μοψουεστίας, τοῦ εἰπόντος ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν Λό-
 γου, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν, ἀνάθεμα ἔστω.* Theodorus
 sane presbyter Raithensis, Mopsuestenum docet in
 hac hæresi fuisse, ut Christum diceret hominem
 unum de multis, qui inhabitante in eo κατ' εὐδοκίαν
 Dei Verbo θεϊκῆς ἀξίας particeps factus sit. Dux proinde
 in eo naturas fuisse discretas, atque habitudine
 sola inter se conjunctas. *Δύο φύσεις*, inquit, *ἰδιότροπο-*

*ριστύς φησὶν εἶδέναι ἐν Χριστῷ, σχῆμα τοῦ καὶ μίον
 ἀλλήλαις ὡκειομένης.* Quod erat duas in Christo natu-
 ras verbo, re duas personas profiteri. Et quia hoc
 ipsum postea fuit dogma Nestorii, ideo Theodorum
 vocat πρόγονον Νεστορίου. Hæc porro atque alia bis
 affinita placita fuisse Theodori, confirmat synodus v,
 actione 4, tum ex variis librorum ipsius locis, tum
 ex Cyrilli aliorumque testimonio. At Facundus Theo-
 dorum sic defendit, ut rectam contra fidem in multis
 ejus libris ostendere studeat; et si quid secus inter-
 dum excidit, benignius interpretandum contendat.

¹ Cod. Veron., *etiam nemine*

² Idem cod., *et alium Filium ipsum unigenitum, et alium Spiritum sanctum.*

ulta sit ex Christi adunatione dignitatem, quæ ei accessit ex fide. Quoniam aut de Deo et Patre hæc dici non possunt ¹, quæ sequuntur asstruunt manifeste. » Quid etiam in præsentî capitulo nempe videntur hæretici nequidquam de Theodori persona reprehendere Chalcedonense concilium? Nam omnes eorum calumnias æque in illo videmus exclusas. Non enim eundem credidit Patrem quem Filium, qui ait: Quoniam hoc quod de Filio dictum est, de Deo et Patre dici non possit. Neque Deum Verbum alterius credidit esse personæ, et alterius Christum, cui dictum a propheta constititur: *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi* (*Psal. XLIV, 7*); et quem negat subintrorsum regnum habere, et docet ex sempiterno regnare. Non ergo Theodorus Judaicæ impietatis arguendus est, tanquam hominem tantummodo putaverit Christum, cum potius Judæos irrideat dicens: Hæc Judæi ut fabulas inanes intelligunt, existimantes de homine rege dicta; et quid ipse credat insinuans dicit, quod nulli hominum conveniat tantum hoc insigne virtutum, et talium magnitudo dictorum, quibus dicitur Christo: *De-duxit te mirabiliter dextera tua* (*Ibid., 5*): quandoquidem divina Scriptura omnes homines justos ex divino adjutorio dicat possidere virtutem; Christum vero, tanquam Deum asseverat divino adjutorio non egere. Itemque inferius ait: Si autem de rege Deo dicit, manifestum quoniam et de regina non muliere, sed Ecclesia, quam sibi Christus per fidem desponsavit, per affectum animæ scilicet sibi jungendam. Utque monstraret iterum quod Christum Deum crederet: Et enim, inquit, moris est Scripturæ divinæ, eos qui per scientiam adiunguntur Deo, conjugem ejus vocare, ad ostendendam eorum cum Deo plenissimam copulationem: Deum pronuntians quem superius Christum dixit. Ideo ait et inferius, quod semper Dei conjux dicatur congregatio hominum, qui ei in scientia copulantur. Quia vero non evacuat omnes in Christum factas prophetias, ex eo manifestum est quod hanc ipsam prophetiam in Christum esse dictam et in conjugem ejus ² constitetur. Deinde quoque sequentia ejusdem psalmi interpretans dicit: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus* (*ibid., 8*). De Deo vero hæc denuo dici manifestum est: « Sed quia hæc Deo Patri non conveniant, *propterea unxit te Deus, Deus tuus*, clareret de reliquo quod hæc de Christo dicantur. In quo mirabiliter et naturas divisit, et personæ unitatem demonstravit: et naturas quidem divisit in eo, quod diversarum intelligentiarum declarativas voces emisit; multum enim differt ab invicem, *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi*, et *Propterea unxit te Deus, Deus tuus*. Unitatem vero ostendit personæ, ea quæ diversa sunt colligens in unitatem personæ. » Hic autem non jam necesse est immorari, et ostendere quia similiter omnium calumniarum a se removit invidiâ. Unum est quod aliqua egere in-

terpretatione pro istorum calumniis forsitan videretur, quia dixit, et naturas divisit et personæ unitatem demonstravit, nisi ipse interpretans semetipsum doceret quatenus dixerit esse divisas, cum subsecutus adjecit: « Et naturas quidem divisit in eo, quod diversarum intelligentiarum declarativas voces emisit. Multum enim differt ab invicem, *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi*, et, *Propterea unxit te Deus, Deus tuus*. » Eatenus igitur asseruit esse divisas, quatenus intelligentia Dei vivi dividuntur. Et claret quod ab invicem differant: non quod duas personas efficiant, sicut etiam paulo inferius ostendimus, etiam in homine uno dixisse animam a suo corpore naturaliter esse divisam. Unde simul hæc quoque subiunxit, et ait: « Unitatem vero ostendit personæ, ea quæ diversa sunt colligens in unitatem personæ. » Cognoscis ergo, imperator, quoniam veraciter sapientissimus Joannes cum orientali concilio, ad beatum Cyrillum de beato Theodoro scribens, dixerit: « Proponebat enim eum totus in commune Oriens, sicut virtutem multam doctrinæ habentem adversus hæreses, contra quas pugnans et dimicans, multa quadam divisione usus est, non ex pravo intellectu veniens, sed efficacius adversus hæreticos illo modo uti se judicans. Neque unitatem summam ignorans vel negans, absit, pleni enim hujusmodi sunt omnes ejus libri; sed naturarum proprietatem amplius dividens, sicut et pugna quam adversus hæreticos habuit, faciendum dictabat. » Quis enim ex his quæ memoravimus non cognoscat, quod omnes libri Theodori hujusmodi sententiis pleni sint, cum ex uno scriptorum ejus loco, hoc est ex prima parte interpretationis *XL* et *IV* psalmi omnia simul tria, quæ improbe de illo jactata sunt, falsa esse tertio probavimus? Sic ³ ergo sapiens lector intelligat quanta possint in omnibus ejus libris similia binatim ac singillatim posita reperiri.

CAPUT II.

Quod Theodorus vere Christum non hominem tantum, sed etiam Deum naturæ esse fessus sit.

Verum nobis videtur quod ea plus ex dictis ejus proferre debeamus, in quibus fatetur Christum non hominem tantum, sed etiam secundum naturam Deum et essentialiter exstantem verum Filium Dei, omniumque factorem: quod eum negasse maxime criminantur. Nam disputans de eo quod scriptum est in Evangelio secundum Matthæum: *Veniens autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi, et interrogabat discipulos suos dicens: (uem me dicunt homines esse filium hominis (Matth. xvi, 15)?)* ita locutus est: « Dominus enim Christus erat quidem et Deus et homo, utrumque secundum naturam similiter: ex altero quidem apparens, ex altero vero, ut pote secundum naturam divinam, invisibilis exstans. Erat autem unum quidem omnibus manifestum, ut pote quod apparebat: hominem enim eum omnes tunc temporis æstimabant

¹ Cod. Veron., *possint*.

² Idem cod., *ejus Ecclesiam*.

³ Idem cod., *Hinc ergo*.

esse, et amplius nihil. Quod enim in illo latebat, omnibus erat incredibile priore tempore; sed ex magnitudine eorum quæ circa illum agebantur, et novitate miraculorum, quæcunque ad doctrinam videntium efficiebat, et ex gratia sancti Spiritus qui super apostolos venit, intellectus est postea et creditus verus Deus, essentialiter exstans Filius verus Dei æterni. Quoniam vero in priore tempore ignorabatur hoc secundum essentiam exstare, ex eo autem quod apparebat videntibus homo purus putabatur, secundum hominem pleraque, et secundum eam quæ apparebat naturam loquebatur. Et hæc ex his quæ in Evangelio scripta sunt quis invenit animadvertens attentius. » Putasne jam, clementissime imperator, subreptum sibi¹ cognoscunt, qui dolosis impugnatoribus Chalcedonensis synodi crediderunt, ut ad ejus destructionem Theodorum, velut Nestoriani erroris auctorem, putarent esse damnandum? Quid enim examinatus, vel quid subtilius contra Nestorianos inveniri a catholicis potest, quam ut dicatur Christus quod Deus erat et homo, et utrumque secundum naturam similiter? Non quasi homo tantum secundum naturam, Deus vero Dei similis, id est secundum relationem dignitatis, vel auctoritatem personæ, vel gratiæ nuncupationem, quod solum dicere iidem Nestoriani solent; sed, utrumque secundum naturam et similiter est unus Christus in utroque: ex altero apparens, ex altero vero, ut pote secundum divinam naturam, invisibilis exstans. Eundem ergo, qui utrumque est, et visibilem et invisibilem Theodorus confitetur, hoc quoque adjiciens: « Erat autem unum omnibus manifestum, ut pote quod apparebat: hominem enim eum omnes tunc temporis æstimabant esse, et amplius nihil. Quod enim in illo latebat, omnibus erat incredibile priore tempore. » Quomodo itaque dicitur iste quod hominem tantummodo putaverit Christum, et amplius nihil, cum ipse hoc ignorantiam deputet, quod hoc illius temporis homines æstimarent, et eis esset incredibile quod in eo latebat? qui etiam ex magnitudine miraculorum, et ex gratia sancti Spiritus super apostolos descendentis, intellectum eum esse postea et creditum verum Deum essentialiter exstantem Filium verum Dei æterni fatetur. Quid ergo dicimus? nunquid videtur intelligentibus credibile, ut quod intellectum postea et creditum esse docuit, ipse nec intellexerit, nec crediderit? Et amplius hoc ipsum quasi contra calumniatores quos patitur, repetens et inculcans: « Quoniam vero, inquit, in priore tempore ignorabatur hoc secundum essentiam exstare; ex eo autem quod apparebat videntibus, homo purus putabatur: secundum hominem pleraque, et secundum eam qua apparebat naturam loquebatur? » Ignorantiam fuisse iterum dicens, quod non intelligebatur Christus secundum essentiam Deus, sed homo tantummodo purus, qui non etiam esset Deus, et hoc ipse fingitur ignorasse? Qui post aliquanta sic iterum dicit:

¹ Cod. Veron., sibi fuisse cognoscunt.

² Idem cod., suum Deum.

« Proximus etiam passioni ad discipulos Dominus dixit: *Si me sciretis, utique et Patrem meum sciretis* (Joan. viii, 19); et ad Philippum: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem meum* (Joan. xiv, 9). Ostendens quoniam neque divinam naturam sciebant Unigeniti, neque Deum sciebant verum Patrem. Unde neque dicentem de proprio Patre veluti de Deo dicentem aliquatenus advertebant, sed divisa intelligentia eadem ipsa putabant etiam illa. Hinc etiam adductus est Philippus ad dicendum: *Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis* (Ibid., 8). Si enim sciret integre quia Patrem suum² dicebat eum qui revera ejus esset Pater, ex quo erat vere sicut Deus ex Deo, nunquam dixisset: *Ostende nobis Patrem tuum, bene sciens quia invisibilis est hominibus divina natura. Consequenter itaque et Dominus dixit ad illum: Tanto tempore vobiscum sum, Philippe³, et non cognovistis me, Philippe?* Velle enim Patrem videre, indicium erat eo quod neque ipsum sciret quis esset secundum naturam, neque quem diceret Patrem esse, Filius ex eo exstans. Et aperiens hoc ipsum addidit: *Qui videt me, videt et Patrem*. Si enim cognoveris, inquit, quis sim, cognosces et illum, secundum quod possibile est, per me contemplans Patris naturam, cujus sum Filius ex ipso exstans secundum essentiam, et ejusdem cum illo exstans essentia. Quoniam vero nescis me, neque Patrem meum scis quem dico; cognosces autem me, cognosces et Patrem quem dixi: me videns contemplatione intelligenti, per me videbis omnino etiam illum. Addidit etiam: *Usque nunc nihil petistis in nomine meo* (Joan. xvi, 24). Et aperiens quoniam necdum divinam naturam ejus intelligentes, neque orationes ei offerebant ut Deo, neque petitiones aliquas in ejus nomine faciebant, sicut oportebat facere in nomine Dei exstantis et Filii Dei omnium: et quia propter banc eorum infirmitatem in similitudinibus de Patre loquebatur, eo quod neque illi potuerunt integre scire ea quæ dicebantur, vel de quo diceret pater, vel qualiter exstante, adhuc apertius indicatur. Dixit enim: *Hæc in parabolis locutus sum vobis: venit hora quando non jam in parabolis loquar vobis, sed manifeste de Patre annuntiabo vobis* (Ibid., 25). Quid autem erat quod de Patre non manifeste dixerat, nisi quia revera divinam naturam Unigeniti nesciebant, ex quo possent discere Deum Patrem, qui ex certo ejus esset Pater, ut Deus Dei ex eo nati secundum essentiam? Cujus rei gratia per similitudines eis de Patre loquebatur: nunc quidem nomine tantum apud eos utens, ejus autem veram intelligentiam in posterum illis reservans edicere, quando eos gratia Spiritus sancti quæ super eos venit, instituens perceptibiles tantæ doctrinæ perficeret. Propter hoc etiam ipse Dominus in eodem ipso sermone proximus passioni, et infirmitatem eorum ostenderet, unde possent doctrinam perfectiorem assumere, dicebat: *Multa habeo vobis*

³ In eodem cod. deest Philippe; deest etiam in textu Joannis cap. xiv, vers. 9.

dicere (Joan. xvi, 13). Cujus ergo rei gratia modo non **A** dicitis? quia non potestis modo portare: non invidens, sed quia non sufficitis ad majorem rerum perceptio- nem, infirmus adhuc affecti, quam ut horum dogma- tum integritatem possitis edoceri. Quando ergo poterunt, vel unde? *Quando venerit ille Spiritus veritatis, inducet vos in omnem veritatem* (Ibid., 13). Superveniet enim super vos Spiritus sancti gratia, ex qua cunctam dogmatum subtilitatem cognoscitis^a. Proinde si divinitatem Unigeniti docerentur, et Patrem Deum utique docerentur, ut pote Dei Filii Patrem, et quid perfectius ad dogmatum scientiam eis remaneret? Sed his commemoratis, non tantum pro susceptæ causæ merito, quam longe distemus ab accusatoribus Theodori, quin potius Chalcedonensis concilii, debetis attendere: verum etiam quam simpliciter nos ac fideliter rem geramus. Hæretici enim, velut fures et canes, non integras sicut habent ipsius Theodori sententias^b sincere depromunt^c et que simpliciter; sed quemadmodum de ipsis quo- que Scripturis canonicis facere solent, pauca ex ejus dictis obscura verba subripiunt, et hæc ipsa male- dico dente concidunt. Nos autem, sicut videtis, magis eligimus fastidium de longitudine, quam de bre- vitate atque obscuritate suspicionem fraudis incur- rere. Non est quare in his quæ nos proferimus lector quærat, vel quid superius a Theodoro fuerit dictum, vel inferius^d subsequatur, vel qua ratione fuerit sic locutus: totam si causam^e ante oculos judicantium inspiciendam constitulimus: non ex multis atque apertis pauca, quemadmodum illi, et obscura verbis **C** non^f ex integris et perfectis particulas demordemus. Sicut autem potest ex his quæ memorata sunt unus- quisque cognoscere, non hominem purum, id est qui non sit etiam Deus, sed unigenitum Dei Filium consubstantiali Patre, pro nobis asserit passum: quem dicit proximum passioni suæ dixisse discipulis: *Si me sciretis, utique et Patrem meum sciretis* (Joan. viii, 19). Et ad Philippum: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt et Patrem* (Joan. xiv, 9): ostendentem quoniam neque divinam naturam sciebat Unigeniti; quod Theodorus non diceret, nisi crederet Unigenitum divinæ naturæ pro nobis passum. Verum nec illud ibi poneret quod ait: *Hinc etiam adductus est Philippus ad dicendum: Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*^g. Si enim inte- gre sciret quia Patrem suum^h dicebat eum qui re- vera ejus esset Pater, ex quo erat vere sicut Deus ex Deo, nunquam dixisset: *Ostende nobis Patrem tuum*, bene sciens quia invisibilis est hominibus di- vina natura.

^a Sic Dionysius Alexandrius, teste Athanasio, querobatur non integras, sed concisas ab adversariis sententias suas proferri. *Ἐπειτα αἰτιάται τοὺς κατε- κείρας αὐτοῦ, ὡς μὴ ἀολοκλήρους λόγοντας, ἀλλὰ περικό-*

¹ Cod. Veron., *vel quid inferius*.

² Idem cod., *totam sicut est causam*.

³ Idem cod., *verba elegimus; non ex integris*.

⁴ Forte *cognoscetis*.

CAPUT III.

Quod Theodorus in duabus Christi naturis unitam ejus personam agnoverit, alienusque fuerit ab errore tum Judæorum, tum Manichæorum.

Ergone iste, qui vere Deum ex Deo, et invisibilis ac divinæ naturæ Filium pro nobis asserit passum, duos filios volebat intelligi, tanquam alterius subsistentiæ sit qui pro nobis passus est, et alterius uni- genitus, qui vere sicut Deus ex Deo invisibilis divi- næque naturæ sit? aut posset de eo quem purum credebat hominem, dicere: « Si enim cognoveris, inquit, quis sim, cognosces et illum secundum quod possibile est, per me contemplan Patris naturam, cujus sum filius, ex ipso exstans secundum essen- tiam, et ejusdem cum illo exstans essentia? » Et ut non alium, sed ipsum Patri consubstantiali pro nobis passionem suscepisse monstraret, hoc ipsum repetens iterum dicit: « Propter hoc etiam ipse Dominus in eodem ipso sermone proximus passioni, ut infirmitatem eorum ostenderet, unde possent doct- rinam perfectiorem assumere, dicebat: *Multa ha- beo vobis dicere*. » Ipse ergo Dominus, qui consub- stantialis est Patri, et non alius, a Theodoro pro nobis dicitur passus. Verum neque ipse ab eo pronuntiat Pater esse qui Filius: alloquin loquens de Philippo non diceret, « Velle enim Patrem videre, indicium erat eo quod neque ipsum sciret, id est Christum; vel quod ibi subsecutus ait ex persona Domini: Si enim cognoveris, inquit, quis sim, cognosces et illum secundum quod possibile est, per me contemplan Patris naturam: » et quæque simi- lia ibi continentur, quæ de Patre ac Filio; quorum una natura est, non nisi pro discretione personarum dicta queunt intelligi. In fine vero ipsius sententiæ omnes tres personas Patris et Filii et Spiritus sancti simul insinuat, cum ex persona Domini dicit: « Quando venerit ille Spiritus veritatis, inducet vos in omnem veritatem. Superveniet enim super vos Spiritus sancti gratia, ex qua cunctam dogmatum subtilitatem cognoscetis. » Proinde si divinitatem Unigeniti docerentur, et Patrem Deum uti- que docerentur. Quid igitur hæreticorum complices in præjudicium sanctæ synodi tantam rerum eviden- tiam obscurare conati sunt, quasi omnibus sic pos- sent oculos claudere, sicut sibi clausurunt? Nam se- cundum Joannem Evangelium interpretans dicit: « *In mundo erat, et mundus per eum factus est, et mundus eum non cognovit* (Joan. i, 10), dicens venientem in hunc mundum de Domino Christo bene intulit, in mundo erat, ut ostenderet quia venientem ad mani- festationem retulit. Substantia enim et natura erat in mundo, inquit, et antea. Et veluti hoc parum esset,

προντας αὐτοῦ τὰς λῆσεις. Et de Apolinario Apostoli verba truncaute Gregorius Nazianzenus oratione ad Nectarium: *Δίγει γὰρ πάλω ἀποστολικὴν τινὰ βῆσιν τοῦ ὄλου σώματος τῆς συμφράσεως ἀποκρίσας.*

¹ Idem cod., *nobis; hoc etiam adjiciens: si enim*.

² Idem cod., *sum Deum*.

latuit, mundus per eum factus est : hoc est, quid mirum si erat in mundo, qui non esset, nisi ille voluisset? Sed tamen erat quidem in mundo et antea, et fecit etiam mundum ipse, et mundus eum non cognovit. Bene hic et non cognovit dixit, velut si diceret non cognoverunt proprium Dominum. » Confirmatur omnino quod sapientissimus Joannes cum orientali concilio de Theodoro dicit ¹. Re enim vera, sicut apparet, non ignorabat vel negabat summam unitatem ²; qui et illa tam multa quæ superius memoravimus dixit, et quod de Christo in carnis manifestatione veniente dicebat, quia substantia et natura erat in mundo et ante ipsum, dicens ante fuisse in mundo qui est postea manifestatus in carne. Nec mirum esse pronuntians quod dicatur et antea Christum in mundo fuisse, qui non esset nisi ille voluisset : eundem rursus affirmans in principio fecisse mundum, quem perhibet novissimis temporibus venientem a mundo non esse cognitum proprium Dominum. Quocirca noverat iste Christum in carnis manifestatione venientem factorem esse mundi et proprium Dominum; nec dicendo duas esse naturas Christi, duos dicebat filios, aut duos Dominos, aut duos Christos, sicut mentiuntur hæretici. Nam sic aperte in libro ad baptizatos ³ locutus est ⁴ : « Neque enim, si duas naturas dicamus, necessitas nos ulla constringit aut duos dicere filios, aut duos homines ⁵, aut duos Christos : quoniam hoc putare extremæ est amentię. » Sed quid etiam quinto de incarnatione libro, capitulo 52, dicat adversus Apollinaristas et Arianos interrogantes utrum alter et alter, an idem ipse, attentius quæso considerare dignemini. Nam in eo non solum recta de incarnatione Christi fides ejus apparet, verum etiam secundum quam rationem, vel secundum quem dicendi morem locutus est alia pro quibus eum calumniantur hæretici. Ait enim : « Quando naturas quisque discernit,

¹ Sed κατ' εὐδοκίαν benevolè affecta et σχίσσει τιμω tantum, ut dictum est. Nam unionem κατ' οὐσίαν Theodorus recte quidem contra Synusistas refellebat, sed hypostaticam non agnoscebat. Quod illa imprimis declarant quæ ex ejus ad Dominum epistola recitat Anastasius presbyter in Ecloge χρίστων δογματικῶν, his verbis : Θεοδώρου Μοφουστίας, ἐκ τῆς πρὸς Ἀμόνιον ἐπιστολῆς : Πνατ' εὐδοκίαν τῶν φύσεων ἰνωσας μίαν ἀμφοτέρων τῶ τῆς ὁμωνυμίας λόγῳ ἐργάζεται τὴν προσομοίαν, τὴν θλίψιν, τὴν ἐνέργειαν, τὴν αὐθεντίαν, τὴν δυναστείαν, τὴν δεσποτείαν, τὴν ἀξίαν, τὴν ἐξουσίαν, μηδενὶ τρόπῳ διαιρουμένην ἐν ἀμφοτέρων κατ' αὐτῶν προσώπων καὶ γενομένην καὶ λεγομένην. Naturarum quæ juxta εὐδοκίαν fit adunatio, unam utriusque communi nomine appellationem præstat, voluntatem, operationem, auctoritatem, potentiam, dominatum, dignitatem, imperium nullo modo divisum, cum una utriusque secundum illam sit dicaturque persona. Et post alia : καὶ τί δεῖ πολλά λέγειν ; ὁ τῆς κατ' οὐσίαν ἑνώσεως ἐπὶ μόνῳ τῶν ὁμοουσιῶν ἠληθεύεται λόγος : ἐπὶ δὲ τῶν ἑτεροουσιῶν διέφενεται : συγχύστικος εἶναι καθαρῶς οὐ δυνατόν : ὁ δὲ τῆς κατ' εὐδοκίαν ἑνώσεως τρόπος,

² Cod. Veron., De Theodoro dicit, neque unitatem summam ignorans vel negans. Absit. Re enim vera.

³ Idem cod., ad baptizatos scripto.

⁴ Videas in hunc locum Toutteum ad Cyrillum Hierosolymitanum, dissert. 3, cap. 4, num. 24, pag. cxvii edit. Paris.

alterum et alterum necessatio invenit; et hinc rei neque ipsos puto repugnare, quia alterum Deus Verbum natura, alterum autem quod assumptum est, quidquid illud sit, concedatur : hoc interim nem persona idem ipse invenitur, nequaquam confusis naturis, sed propter adunationem quæ facta est assumpti ad assumptionem. Si enim integre conceditur hoc alterum esse ab illo natura, et manifestum quia sequale non est quod assumptum est assumpti, neque simile hoc illi, neque idem quod assumptum est assumpti : manifestum quia idem ipse invenitur adunatione personæ. Sic ergo oportuit dividere quæ circa Christum sunt : istis enim divisionibus contrarium nihil est, hæc enim multam etiam cum divinis literis consonantiam habent. Sic neque naturarum confusio fiet, neque personæ quædam prava divisio. Maneat enim et naturarum ratio inconfusa, et indivisa cognoscatur esse persona. Illud quidem proprietate naturæ, divisio quod assumptum est ab assumpti; illud autem adunatione personæ in una appellatione totius considerata sive assumpti, sive etiam assumpti natura, et veluti sic dicam in Filii appellatione simul et Deum Verbum appellamus, et assumptam naturam, quæcumque illa sit, consignificamus propter adunationem quam ad illum habet. » Estne quisquam, clementissime imperator, tam obscurati cordis et ab humano intellectu penitus alieni, qui hæc audiens et relegens, putet Theodorum duos filios prædicasse? Magis enim accusatores ejus, quæ egerunt ad evacuationem synodi Chalcedonensis, existimo contra conscientiam fallaciter agere, quam per ignorantiam in manifestis rebus errare. Illud autem est quod petiit, ut attentius advertatis ⁶, vel quo modo dicendi loquatur, ubi imperitos et ignaros suæ intentionis videtur offendere : quia dum naturas in Christo discernens alterum et alterum dicit, non quasi duos filios introducit; sed quia alterum ⁷ Deus

ἀσυγχύτους φυλάττειν τὰς φύσεις καὶ ἀδιαίρητους, ἐν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον δείκνυσσι καὶ μίαν τὴν θεότητα, καὶ μίαν τὴν ἐνέργειαν μετὰ τῆς ἐπομένης τούτοις μᾶς αὐθεντίας καὶ δεσποτίας. Et quid multis opus est? Unitatis secundum substantiam ratio in solis consubstantialibus vera est; in iis quæ alterius sunt substantiæ falsa, cum sine confusione esse nequeat. Unitatis vero juxta εὐδοκίαν modus, inconfusas servans naturas et indivisas, unam utriusque personam ostendit, unamque voluntatem, et operationem unam, cum una quæ ista consequitur, auctoritate ac dominatu. Et post alia rursum: Κατὰ γὰρ τὸν τῆς εὐδοκίας τρόπον τῷ Θεῷ Λόγῳ συναφθεῖς, ὡς ἔφαμεν, ἐξ αὐτῆς τῆς μητρὸς ὁ τεχθεὶς ἐκ τῆς παρθένου ναός, μεμήμενος ἀδιαίρητος, τὴν ἐν πάσῃ αὐτῷ ταυτοβολίαν καὶ ταυτοουρίαν ἐσχχικῶς ὡν εὐδὲν ἔστι συναρίστερον. Juxta modum enim εὐδοκίας Deo Verbo conjunctum, ut diximus, ab ipso utero quod a virgine natum est templum, mansit indivisum, eandem in omnibus cum ipso habens voluntatem, eandemque operationem : quibus nihil esse potest conjunctius.

⁶ Idem videtur qui in actione & synodi v perpetuo inscribitur : Ad baptizandos.

⁷ Idem cod., Dominos, aut.

⁸ Idem cod., advertatis hoc proposito, vel.

⁹ Idem cod., alterum est Deus.

Verbum natura, sicut hic evidentissime docet; alterum autem quod assumptum est, qui tamen persona idem ipse invenitur. Nec mea, sed ejus hæc verba sunt, exponentis semetipsum, et docentis quomodo intelligi debeat in cæteris, ubi sic loquitur : qui hoc ipsum repetens, ut decebat, sicuti tale aliquid dicitur^a, non aliter nobis accipiendum esse commendat. « Si enim Integre conceditur, inquit, hoc alterum esse ab illo natura, et manifestum, quia æquale non est quod assumptum est assumenti, neque simile hoc illi, neque idem quod assumptum est assumenti, manifestum quia idem ipse invenitur adunatione personæ. » Perspicis, Auguste, quod non persona, sed natura potius, assumentem ab assumpto alterum dicat, et de naturis hoc velit intelligi, quarum est multa diversitas, et de quarum ratione convenit dicere, quia non est idem quod assumptum est assumenti : de persona vero dicat quod idem sit assumens atque assumptas. Plusne aliquis dicere potuit quam idem ipse? quod in hac sententia, non tantum semel, sed iterum dicit : ideoque sequitur, dicens sic : « Neque naturarum fiet confusio, neque personæ quædam prava divisio. » Quid evidentius quærere, vel quid amplius de illo expectare possemus? et tamen ille adhuc addit et dicit : « Maneat enim et naturarum ratio inconfusa, et indivisa cognoscatur esse persona. » Et iterum cumulat, si dicendum est, superaccumulans, ait : « Illud quidem proprietate naturæ, diviso quod assumptum est ab assumente. Illud autem adunatione personæ, in una appellatione totius considerata sive assumentis sive etiam assumpti natura, et veluti sic dicam in Filii appellatione, simul et Domini Verbum appellamus, et assumptam naturam, quæcumque illa sit, consignificamus. » Ideo vero dicit, quæcumque illa sit, quoniam hæretici contra quos agit, etiam a se diverso errore de incarnatione dissentiant. Nam Apollinaristæ quidem carnis et animæ naturam^a sine mente assumptisæ Dominum credunt; Ariani vero carnis tantummodo. licet etiam superius ait : alterum Deus Verbum natura, alterum autem quod assumptum est, quidquid illud sit. Sed nunquid post hanc manifestam nobis ab eo regulam constitutam, et non semel aut iterum, sed sæpius conculcatam, ubicunque dictorum suorum invenitur de Christo loquens alterum ab altero discernere, et assumentem ita distinguere ab assumpto, ut et hoc et illud idem non esse confirmet, pro diversitate duarum naturarum debemus accipere, cum dicat quia persona idem ipse est assumens atque assumptus, et hoc ipsum repetat, et vario di-

^a Hoc quoque discrimen Ariariorum et Apollinaristarum observat Theodoretus dialogo 2. At sanctus Augustinus hæresi 55 significat Apollinaristas principio cum Ariani sensisse Christum carnem sine anima suscepisse : postea evangelicis testimoniis victos dixisse mentem non fuisse in anima Christi, sed pro hæc ipsum Verbum in ea fuisse. Quam ob causam

^b Cod. Veron., dicit.

^c Idem cod., cognata.

cedendi modo commendat? Prodesse itaque nobis hæc ejus ratio debet ad illa quæ videntur obscura, ut ex his certissimis alia quæ forte sunt dubia judicemus. Non aspiciamus in furtivas sententiarum ejus particulas, quas ideo præcidunt hæretici, ut in eis non appareat dicentis intentio. Quod ergo nobis dicent, disputantem de Christi incarnatione scripsisse Theodorum non idem esse assumptum assumenti, sed alterum esse et alterum, hoc et nos cum dixisse testimonio præsentis monstravimus, sed pro duarum diversitate naturarum, non pro unius divisione personæ : sicut dicimus, alterum esse interiorum hominem ad imaginem et similitudinem Dei factum, et alterum exteriorem similiorem magis pecoribus factum : non quod duæ personæ, sed quod duæ naturæ sint. Quod etiam hujus manifesta verba declarant, et incensisse tenendum multiplici nobis repetitione commendant. Illud ergo nobis potius probent si possunt, ubi secundum personam non eundem esse, vel alterum esse dixerit, ut eum nos quoque fateamur errasse. Probari autem hoc expelimus, non pro necio cujus suspitione aut voluntate jactari, ut non ex aliorum conjectura sive calumnia, sed ex suis verbis merito judicetur. Si vero nihil in eum tale probari potest, quomodo eum dicunt a synodo Chalcodonensi tanquam Nestoriani dogmatis inventorem debuisse dampnari? Qui rursus sexto ejusdem operis libro, capitulo 54 adversus eandem Apollinaristas, qui nos videri volent hominicolæ^b, sic respondit : « Si ergo hominem dicentes Christum hominicolæ vocari justè eis videmur, hoc antequam nos dicere Scriptura docuit omnes homines per ea quibus hominem vocare non recusat, sicut superius in plerisque locis vocari hoc nomine Christum ostendimus. Sed hominem, inquiunt, purum dicentes esse Christum hominicolæ oportet vocari : hoc jam apertum mendacium est, siquidem hoc dicere voluerunt. Nullus enim aliquando hæc nos dicere audivit; et puto neque istos suscipere posse mentiri mendacium tam apertum : non quia non cognite^c se habeant ad mendacium, sed quia redargui se posse facillime vident : quanquam si minus ejus^d curet, et hoc forsitan contingat. Nos enim hæc dicere, id est Unigeniti negare divinitatem, summæ furie esse arbitramur, aut quid jam restat cur ab hæreticis separemur? cujus rei gratia et tales et tantas persecutiones sustinemus^e? aut quis ignorat semper adversum nos ab hæreticis bellum agi? omne metallum, et omne locum desertum repletum est ex nostris hominibus propter doctrinam pietatis. » Et post aliquanta : « Hæc autem, inquit, omnia quando beatus Melitius

^a nonnullis, quia non totum hominem a Verbo susceptum dicebant, *ἄνθρωπον* appellati sunt.

^b *Ἀνθρωπολάτραις*. Athanasius sup finem libri de Incarnatione Domini : *καὶ ὑμεῖς συκοφαντοῦντες λέγετε ἡμᾶς δύο λέγειν υἱούς, καὶ ἀνθρωπολάτραις ὀνομάζεσθε*. Calumniam in nos struentes, duos filios dicere nos dicitis, et hominicolas appellatis.

^c Idem cod., eis.

^d Idem cod., sustinimus.

sustinet primus, et cum illo deinde multi per provincias et civitates et loca ab hæreticis, cujus rei gratia? nonne quia Dominum Christum verum confitebantur? nonne quia verum prædicabant Filium Dei, de essentia paterna genitum, semper simul existentem cum generante Patre, addentes etiam de Spiritu sancto piam confessionem? Qualliter itaque, qui tanta propter hanc confessionem passi sumus, calumniam pati ab ipsis possumus, veluti hominem purum dicentes, rebus ipsis hanc calumniam manifestam redarguentibus? Quomodo iste imprudenter solum, et non etiam impudenter accusetur, quod quasi Christum hominem purum dicat, ignoro: quia jam pridem Apollinaristis, Eutychianorum auctoribus, duas naturas Christi negantibus, et propterea velut hominicos orthodoxos calumniantibus, qui Christum et hominem confiterentur et Deum, falsum esse respondit quod Christum purum hominem dicere putabantur, affirmans quod hoc ab eis nullus audierit, et hoc dicere summæ furæ esse contestans. Sanctum Meletium Antiochenum antistitem, et alios catholicos confessores cum illo, propterea dicit metalla et omne locum desertum replevisse, qui Deum verum Christum confitebantur, ex paterna essentia genitum, et cum generante Patre semper existentem, addentes etiam piam de Spiritu sancto confessionem. Proinde cum Dominus in Evangelio dicat: *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis* (Matth. xii, 37), quomodo sancta synodus posset hunc hominem, ex verbis suis justificatum, ex verbis Apollinaristarum Eutychisque damnare? Ecce clamat et sæpius iterat, non se dicere Christum hominem purum, sed verum Deum et verum Dei Filium, de paterna substantia genitum, et semper cum generante Patre simul existentem; et nescio qui dicunt, quod cum post mortem synodus anathematizare debuerit, tanquam Christum hominem purum, et non ipsum esse dicentem, qui secundam essentiam Filium Dei sit. Ubi simul advertant, nec videre dissimulent, quia etiam cum dicit Filium Dei Christum de essentia paterna genitum, et semper cum generante Patre simul existentem, et adhuc referens sequitur: Addentes etiam de Spiritu sancto piam confessionem, Trinitatem quoque prædicat, quam negasse similiter fingitur. Recognoscant itaque facilitatem suam, et circumventos se tandem intelligant, qui magis hæreticis vel hæreticorum fautoribus, quam sanctis Patribus Ecclesiæ catholicæ, de Theodoro crediderunt. Decimo etiam libro ejusdem operis, capitulo 70, sic ait: « Sicut enim per tales voces ex Scriptura divina naturarum differentias edocemur, sic et adunationem discimus, quoties ambarum naturarum proprietates in unum condacit, et sicut de uno quodam eloquitur. Hoc enim est simul ostendere et naturas diferentes, et personæ adunationem: ex differentia quidem eorum quæ dicuntur, differentia intelligitur naturarum; cum au-

⁴ Cod. Veron., *differentiam.*

tem rediguntur, manifestam suspicimus adunationem. Beatus itaque Joannes evangelista dicit: *Alter die vidit Jesum venientem ad se et dicit: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iste est de quo ego dixi, quia post me venit vir qui ante me factus est, quia prior me erat, et ego nesciebam eum* (Joan. i, 29). Illic enim dicendo, Vidit Jesum venientem ad se, et dicit: Ecce Agnus Dei, manifeste humanitatem significare mihi videtur. Hoc enim videtur Baptista Joannes, hoc erat quod susceperat mortem, corpus videlicet quod pro omni oblatum est mundo. Quod vero sequitur, Qui tollit peccata mundi, nequaquam jam convenit carni. Non enim illius erat totius mundi peccatum auferre, sed erat pro certo divinitatis opus. Quis talia non existimaret post exortas Nestorianorum et Eutychianorum hæreses dicta, nisi auctorem dictorum titulus indicaret? Sic inter utroque medius et rectus incedit, sic utroque Scripturæ divinæ testificatione confutat iste, qui dicitur confutari debuisse a concilio Chalcedonensi, tanquam Nestoriani auctor erroris, ut nihil aliud esse definitum vel Ephesino vel ipso Chalcedonensi concilio lector inveniat. Sed utinam hæc Nestoriani et Eutychiani nobiscum sequerentur, quia non essent hæretici. Utinam hæc nobiscum tandem Nestoriani et Eutychiani sequantur, ut non sint hæretici: in quibus sic in Christo duorum naturarum differentia prædicatur, ut simul etiam prædicetur utriusque naturæ unam esse personam. Non ergo simulent Eutychiani propterea se odisse Theodorum, quasi duas personas Filii Dei ac filii hominis prædicantem, cum ex his quæ memorata sunt ostendantur ob hoc illum potius odisse, quod duas unius prædicaverit esse naturas. Non ad hæc ingeniosum intellectorem, sed potius lectorem non fastidiosum requirimus. Aperta res ac manifesta interpretatio nulla non indiget: tantum est ut videre jam velint, qui clausis oculis veritati resistunt. Nam et in xii prædicti operis libro, « Si vero aliquis, ait, interrogare voluerit, quid tandem esse dicam Jesum Christum, dico Deum et Filium Dei. » Ecce qualis erat ejus confessio, qui verum hominem Christum dixisse confingitur: cui metuendum est ne cum eum Judaicæ impietatis ab istis calumniatoribus argui recusamus, econtrario Manichæorum ei crimen et in mysterio incarnationis impingant: quoniam in hoc loco Jesum Christum Deum confitens et Filium Dei, nihil de ejus humanitate locutus est. Quid enim mirum, si illi qui eum dudum et solitarium³ Deum prædicasse sine filio et Spiritu sancto, et duos econtrario docuisse filios, hoc quoque simili contrarietate coactant, ut cum eum dixerint, sicut Judæi, purum hominem Jesum Christum credidisse, tanquam non sit etiam Deus, rursus illum, sicut Manichæus, dicant quod Dominum Christum Deum tantum et Filium Dei credens, hominem fuisse negaverit: siquidem eum jam, sicut supra docuimus, et Judæorum et Manichæorum duxerint errore maculandum, quasi evacuantem

³ Idem cod., *dixerunt, et solitarium.*

omnes in Christo factas prophetias. Omnia enim eorum sapientiæ licent, et nihil est quod libeat, et sibi non expedire credant. Sicut autem non propterea hominem denegat Jesum Christum, quia de humanitate ejus tacens Deum illum tantummodo hic latetur et Filium Dei: ita etiam non Deum denegat Jesum Christum, ubi de divinitate ejus tacens, aut naturarum discretionem faciens, reticet quod idem sit etiam Deus et Filius Dei. Non enim et Petrus apostolus Deum denegabat Christum, cum Judæis loquens de divinitate ejus dispensative taceret, quam vel levi auditu illi ferre non possent; et diceret: *Viri Israelitæ, audite verba hæc. Jesum Nazarenum, virum approbatum a Deo in vobis virtutibus et prodigiis et signis, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut vos scitis, hunc definito consilio et præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemisistis, quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni* (Act. II, 22), et talia cætera, quæ sequuntur. Neque Paulus ejus apostolus Deum negabat Christum, cum diceret: *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, testimonium temporibus suis* (I Tim. II, 5): quasi Christus Deus non esset, sed tantum mediator Dei et hominum, aut conditor non esset et rector omnium temporum, ut quædam quasi ejus tempora dicerentur, sicut de uno quolibet simile nostri homine loqui solemus, et dicere, Temporibus suis hoc vel illud dicit, aut facit. Sed pro diversitate causarum diversa semper est dicentis intentio. Nam et ipse Dominus in Evangelio Judæis dicit: *Nunc autem queritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audiavi a Deo* (Joan. VIII, 40). Nunquid hæc dicens Deum se esse negavit et Christum? Proinde secundum hanc formam et apostolos ejus, et doctores Ecclesiæ quædam locutos esse credamus, tanquam divini sacramenti dispensatores, non omnibus eadem, nec eodem modo tradentes. Quos in Ecclesiæ pace defunctos pie ac religiose facimus si melius interpretari velimus, sic excusantes homines, ut accusemus errores. Nec non et XV libro, quo ipsum totum opus de Incarnatione conclusit, utramque naturam in unius Filii personam convenisse testificans, ait: « Propter quod utrumque juste Filius vocatur, una exstante persona, quam adunatio naturarum effecit. » Verum ego in hoc ejus opere de Incarnatione diutius moratus sum, quam fidei et rationi, ac si non diutius, quam contra calumnias ac pertinaciam necessarium

^a *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς. Edictum Justiniani, Θεοδώρου λέγοντι ἐν τοῖς περὶ ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ διαφόροις λόγοις ἀσεβῶς ἐπιθεῖσθαι. Sic enim Græci de hoc mysterio libros suos inscribere solebant, quos Latini de Incarnatione appellabant: ut Athanasius, cujus oratio 2 titulum habet, Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου. eodemque modo Cyrillus et alii orthodoxi. Nam Ariani et Apollinaristæ, quia totum hominem a Verbo susceptum negabant, ἐκκλησιαστικῆς titulum refu-*

¹ Cod. Veron., *compostolus.*

² Idem cod., *Christus?*

A videbatur. Nam cui bene scienti non sufficeret ad cognoscendam Theodori fidem ipse solus ejusdem operis titulus? Quis enim eum audiens condidisse libros de Incarnatione, aut, ut proprie hoc exprimam, minus quidem Latino, sed necessario verbo, sicut a Græcis dicitur, de Inhumanatione ^a Filii Dei, duos eum putet filios prædicasse? Nam qualiter Filium Dei, id est Deum Verbum, non hominem quoque diceret, quem diceret inhumanatum? Non enim refugio verbum, quod a me fidei ratio atque utilitas flagitat, adversus eos qui non hominem totum, id est carnem et animam rationalem, sed solam carnem, aut carnem tantum et animam sine ratione, suscepisse dicunt Filium Dei. Qualiter itaque Deum Verbum, quem docebat inhumanatum, non ipsum et hominem diceret? aut quomodo duos filios docens, tanquam alterius personæ sit Verbum Dei, alterius vero homo susceptus, et non idem in persona Deus Verbum qui homo, ipsum Dei Verbum diceret inhumanatum? Contrarium sibi utrumque est, et pudere debuit hinc accusasse doctissimum virum, aut, si hoc noluit dicere, doctissimorum certe virorum testimonio prædicatum: ejus impudentiæ non fuisse particeps synodus Chalcedonensis arguitur, quam intelligere oportuit, quia ubi Theodorus, necessario contra hæreticos naturarum proprietates amplius dividens, assumptam ab assumpto alterum esse assereret, natura eum, sicut supra docuimus, non persona diceret alterum. Porro ad hoc opere de Incarnatione ad aliud quod contra Eunomium edidit transeamus, ubi decimo libro ait: « Omnes enim Judæi venturum Christum ex prophetis vocibus expectabant, magnum quemdam et multorum honorum eis auctorem futurum. Quapropter interrogante Herode post magorum præsentiam Scribas et Phariseos, ubi Christus nasceretur, responderunt illi, et locum dixerunt, quia in Bethleem Judææ. Sed non propterea Christum Filium Dei Deum sciebant, hominem autem purum arbitrati sunt Christum secundum probatissimos prophetarum futurum, licet parum aliquid his meliorem, quod etiam nunc putantes Judæos quilibet videbit. » Justane videtur adhuc, ut sancta et magna synodus arguatur, quod non et ipsa Theodorum simul et Judaicæ infidelitatis et Manichææ pestis argueret, ut eum et cum Judæis condemnaret, quasi hominem tantum crediderit Christum; et cum Manichæis, quasi non acceperit prophetas de Christo locutos? cum et illos arguat, quod licet probatissimis propho-

gientes, altero *περὶ σαρκώσεως* utebantur, ut Eudoxius Constantinopolitanus in Eclogæ Anastasii, et Apollinarius ipse, cujus *Περὶ σαρκώσεως λογίων* commemorat Theodoretus dialogo 3. Usi tamen hæc etiam interduum catholici, ut Athanasius idem in aliis libris: qui et contra Apollinarium scribens utramque vocem una conjunxit. *Μακροχαιῶς*, inquit, *ἐπιστάσας τῇ σαρκώσει καὶ ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Κυρίου, ἀσεβῶς κατὰ πάντα γέγονεν.*

³ Idem cod., *sentienti.*

tarum parum aliquid meliorem eum fuerint arbitrati, Deum tamen esse nescierunt; et contra istos dicat, quod eum Judæi venturum ex propheticis vocibus expectarent, secundum quas etiam Herodi interroganti responderunt, quod in Bethleem Judæ nasceretur?

CAPUT IV.

Quod Theodorus ad ostendendam tantum unitatem personæ in Christo, non ad confundendas ejus naturas, similitudine usus sit hominis ex anima et corpore compositi.

Unde quia et Eutychniani nec erga magnam synodum, nec erga Theodorum placari possunt, quantacunque de libris ejus similia proferantur, tale potius aliquid eum dixisse monstemus, quod suo putent errori congruere. Nam his quæ memorata sunt, et aliis hujusmodi sedari non potuerunt: quia non, ut simulant, vel ipsum vel Chalcedonense concilium hoc oderunt, quia duos prædicaverit filios, hoc enim aperte falsum est; sed potius quod evidentissime duas unius filii dixerit esse naturas. Et propterea quoniam, sicut primo libro memoravimus, dicere solent iidem Eutychniani vel Semicutychniani, sic unam Christi esse naturam ex divinitate et humanitate compositam, quomodo una est etiam humana natura ex anima corporeque composita; ostendamus illis, ubi etiam Theodorus dicit, quia sicut anima adunata corpori, homo ex ambobus efficitur, ita ex adunata forma Dei et forma servi, id est divinitate atque humanitate, unus est Christus. Sic enim fortasse, qui ut catholico non pepercunt, vel tanquam suo, id est Eutychniano sive Semicutychniano, parcent, et magnum concilium, quod eum non damnaverit, desinent criminari. Et ille quidem non pro naturæ, sed pro personæ unitate hoc posuit, sicut et alii Patres, quorum isti male utuntur exemplis. Nam Dei Verbi natura, quæ simplex est et incontaminabiliter simplex, componi non potuit. Dicit ergo in quarto adversus Apolinarem libro: « Quoniam autem et juxta nos homo dicitur ex anima et corpore constare, et duas quidem has dicimus naturas, animam et corpus, unum vero hominem ex ambobus compositum; ut conservemus unum esse utrumque, oportet confundere naturas, et reconvertentes dicere, quoniam anima caro est, et caro anima. Et quoniam illa quidem immortalis est et rationalis, caro vero mortalis et irrationalis¹, reconvertentes dicemus², quia immortalis est mortalis, et mortalis immortalis; et rationalis irrationalis, et irrationalis rationalis. Sed neque ex divina Scriptura hoc edocui sumus, o sapientissime omnium, neque alius quisquam hoc dicit, usque in hodiernum diem, eorum qui sanam humanam ha-

¹ Hujus comparationis discrepantia undecim ex capitibus a Theodoro Hagropolitano demonstrata est, quibus hanc titulum præfigit: Ἐνδέκα κεφάλαια, ἐν οἷς εἰσάγονται τὸ ἐπινοεῖν τοῦ παραδείγματος τοῦ τινὸς ἐν-

² Cod. Veron., irrationalis.

³ Idem cod., dicamus.

⁴ Idem cod., facta est auferentes, ablatione assumptionis.

⁵ Idem cod., quantum non unius naturæ sint,

Abent mentem, præter vos, qui per omnia estis dementes: qui dispensationem quæ propter nos facta est, ab oratione assumptionis³ mentis in ipsam mentem judicium recepistis totius insipientiæ plena loquentes, et cum multa irreverentia leges constituentes. Quæcunque enim secundum aliquid discreta, secundum aliquid acceperunt unitatem, servant suam qua discreta sunt incolumem rationem, et unitatem integram habent. Unum est aliquid natura, sicut filius et pater; manet autem personarum discretio: essentia quidem inseparabiliter existente una, personæ propriam habent discretionem; ut neque pater dicatur filius, neque filius pater. Similiter eisi natura quædam diversa sunt, secundum aliud vero adunari contigerit ea, neque naturalem perdunt divisionem, et unitatem propriam habent, sicut anima adunata est corpori, et unus ex ambobus effectus est homo. Manet naturarum divisio: alia quidem anima est, alia vero caro; et illud quidem immortale est, illud autem mortale; et illud quidem rationale est, illud autem irrationale. Unus autem homo utrumque: alterutrum vero in seipso homo nunquam dicitur absolute et proprie: nisi forte cum aliquo additamento, sicut interior homo et exterior homo, non absolute homo, sed interior et exterior: ut appareat aliud quidem interioris hominis, aliud vero exterioris. Ita et in Domino Christo dicimus, o mirabilis, quoniam in forma Dei exstans forma servi, neque assumens quod assumptum est, neque quod assumptum est assumens. Unitas autem assumpti circa assumentem inseparabilis est, secundum nullum modum incidi valens. Jam ergo, sicut diximus, vel tanquam Semicutychniano Theodoro parcent, et synodum non accusent, quæ nec antea, nec apud se accusatum adjudicare non posset: maxime cum dicat, quia sicut interior homo et exterior homo, id est anima et corpus, quantum non unius naturæ sint, unam tamen faciunt personam⁴. Quæ porro subtilior unitatis confessio vel expressior esse potest, quam ea quæ putatur non solum quod unus sit Christus, verum etiam quod una sit natura ejus, ostendere? hanc autem iste pro exprimenda personæ unitate non refugit. Sed sicut hoc dicendo non est credendus Acephalorum caput, quoniam hoc non pro denegatione duarum naturarum dicit, sed potius pro unius assertionem personæ: ita non est credendus etiam Nestoriani auctor erroris; ubi naturarum confusionem repellens⁵, amplius earum proprietates necessitate respondendi hæreticis dividit; quoniam hoc non contra personæ unitatem facit. Hinc autem cognoscant Semicutychniani, qua intentione dicatur ab aliis Patribus, quos putant in duabus Christam negasse naturis, quia sicut anima⁶ et

θρόνον τῆ κατὰ Χριστὸν ἐνώσει: Undecim capita, quibus ostenditur in quo discrepet exemplum hominis ejusque a Christo incarnato.

unum tamen hominem faciunt, ita et in Domino Christo forma Dei, et forma servi, quantum non unius naturæ sint, unam tamen faciunt personam. Quæ, etc.

⁶ Idem cod., repellens.

corpus unum hominem factum, ita ex divinitate et humanitate unus est Christus: quod hoc ab eis non ad naturam, sed ad personam potius unitatem dicatur; quando etiam Theodorus, quem Nestorianum criminantes, negare non possunt in duabus Christum prædicasse naturis, hac utatur similitudine, quam sane putant demeritis convenire. Apparet ergo sapientibus quemadmodum veritas undique fugacibus suis occurrat, et quaquaversum declinaverint, in faciem sibi eam inveniant resistentem. Unde enim eis non obvia venit, quos ex sua quoque accusatione confundit? Nam refugientes ejus doctrinam quam per Chalcedonense concilium docuit, duas unius Dei Christi esse naturas; sive ipsum, sive Theodorum, cuius ibi laudes recitatur sunt, de Nestoriana hæresi criminantur, putantes quod non sit Christi constituenda natura. Hæc autem ex eo nitentur asserere, quoniam sancti Patres dixerunt, sicut ex anima et carne unus est homo, ita in divinitate et humanitate unus est Christus. Suspicantes ergo, quod hoc pro unius naturæ, et non potius, sicut veritas habet, pro unius personæ assertionem ab eis fuerit dictum; non negant errori Nestoriano omnino esse contrarium, et ideo sua, sicut diximus, refutantur. Nam in tantum a sanctis Patribus illa similitudo de animæ carnisque adunatione, non ad unius naturæ Christi documentum relata est, ut hac etiam Theodorus uteretur, quem non solum duas naturas, quod verum ac manifestum est, sed etiam, quod falsum est, duas Christi dicunt credidisse personas: ut hac similitudine uteretur qua sanctos Patres existimant non solum unam personam, verum etiam unam Christi docuisse naturam. Sicut autem de anima et carne unius hominis dicitur¹, quod nos promiseramus ostendere, manet naturarum divisio, et alia quidem anima est, alia vero caro, natura utique, non persona, quoniam illud quidem rationale, illud autem irrationale est, nam unus homo utrumque: ita etiam ubicunque, præsertim ante errorem Nestorii divulgatum, ab aliquibus Ecclesiæ catholicæ doctoribus invenimus alium dici assummentem, alium vero assumptum, non personam vel substantiam² alia, sed natura debemus accipere, sicut in uno homine alius interior, alius exterior dicitur homo, si neque nos errare volumus, neque ipsis calumniari, neque Ecclesiæ Christi detrahere, in cujus pace atque honore defuncti sunt: neque auctoritatem errori Nestoriano tribuere, ut his qui maximam laudem de judicio Ecclesiæ meruerunt, similia Nestorius prædicasse dicatur. Quod quidem a fidelibus credi veritas nullatenus sinit, quæ maledictorum calumnias ex aliis eorum dictis, quibus evidenter de unitate personæ Christi locuti sunt, sine dubitatione confutat. Non enim, sicut ignari putant, vel adversarii simulabant, solus Theodorus ita locutus est, sed multi alii Patres, quorum sequentia, ut promissimus, præferimus exempla: in quibus Eutychianorum vel satellitum eorum libertatem volumus experiri, et zelum fidei quem ostentant in Theodoro contra

¹ Cod Veron., dicit.

Chalcedonense concilium, si et ipsos, ut non amplius dicam, ita loquentes pronuntiare audebunt hæreticos. Sic autem loquebantur in Ecclesia Christi, tanquam nulla Nestorii questione sollicitante securi, non ut unitatem personæ Christi dividerent, quam et Theodorus inseparabilem profiteretur, et secundum nullum modum incidi valentem. Admodum vero gratum est, quod vanas et invicem se destruentes horum calumnias, qui eum dicunt et unam Trinitatis credidisse personam, et quaternitatem prædicasse duos filios asserendo, reciproce simul et ipse ex alterius repulsionem alteram quoque repellit, cum ex his quæ memoravimus docet, quoniam, sicut pater et filius unius quidem naturæ sunt, sed unius personæ non sunt, ita in homine una anima et corpus, vel in Christo Deus et homo, unius quidem personæ sunt, sed unius essentiae non sunt; quia neque forma Dei forma servi est, neque forma servi forma Dei est, quamvis unitas personæ maneat inseparabilis secundum nullum modum incidi valens.

CAPUT V.

Quod obscura et ambigua Patrum dicta ex apertis eorum dictis interpretari oporteat, quod propositis aliquot exemplis declaratur.

Ex his ergo certis et evidentibus Theodori sententiis, intelligenda nobis sunt alia, quæ in ejus dictis videntur quibusdam dubia vel obscura, si cum eis notari nolumus, de quibus ait beatus Cyrillus, quod se infense haberent circa eumdem virum admirabilem, et maximam gloriam merentem Theodorum, occasionem facientes contrario dogmati quo tenebantur, ut quærent quædam ejus capitula non ex melioribus intellecta damnari. Hæc vox Cyrillo digna: sic integrum Ecclesiæ doctorem loqui decebat. Nam quemadmodum calumniantium hæreticorum est, ex dubiis et obscuris quæ certa et manifesta sunt male interpretari, ita solitum est prudentiæ ac pietatis catholicæ, ex indubitatis atque evidentibus et firmare ambigua, et latentia declarare. Ideoque melius facimus, si virorum doctissimorum in pace Ecclesiæ mortem obeuntium scripta melius interpretemur, vel si minus in eis hæresum futurarum calumnias vitare potuerunt. Si qui vero orthodoxi etiam aliud faciendum putaverint, non sunt in hoc a prudentibus imitandi. Qui si utriusque partis momenta perpendant, facile dignoscent quorum magis propositum debeant approbare, utrum accusantium, an excusantium, in Ecclesiæ pace et Patrum laudatione defunctos. Primum itaque considerare debeant, quid sit nobis utrisque commune, qui quo similes eis de orthodoxis accusatoribus sumus, et quale sit eorumque proprium, in quo ab invicem dissonamus. Fides itaque nobis in Deum communis est; proprium vero est cuique parti, in quo dissonamus ab invicem, quod illi crudeliter et audacter condemnant in Ecclesiæ unitate gloriaque defunctos, quos Dei solius est

¹ Idem cod., alium.

judicare : nos vero, quia nec pietati nec modestie A convenit, considerantes nos homines esse, nihil quod divinum est præsumimus usurpare. Illi alta sapientes respuunt, et nihil pendunt sanctorum Patrum sententias, a quibus approbati atque laudati sunt : nos humilibus consentientes, obedienter eas et cum debita veneratione suscipimus. Illi auctoritatem inconsiderate tribuunt hæreticorum erroribus, asserentes eos honoratorum virorum prædicationi similia docuisse : nos autem, nullam donantes hæreticia occasionem, provide respondemus, quod tales blasphemias nunquam Ecclesia Christi susceperit, sed omnem novitatem, mox ut exorta est, refutarit. Illi denique ipsam quæ nos genuit, criminantur et infamant Ecclesiam, velut adulterinis dogmatibus aliquando corruptam : nos autem virginitatem nostræ matris B excidisse unquam a charitate quæ in Christo est, denegamus, asserentes non fuisse hæreticos quos habuit honoratos. Quas ob res, si volumus et Deo esse subjecti et sanctis Patribus obsequentes ; si volumus etiam, quod ad præsentem attinet causam, Nestorianorum ora consuere, et Ecclesiam quæ nos genuit ab impiorum calumniis excusare, non solum non condemnemus in Ecclesiæ communione laudique defunctos, sed nec dicamus eos ante Nestorium talia docuisse ; magisque ex aliis eorum sententiis, evidenter Nestoriano errori contrariis, interpretemur alia quæ in eorum scriptis videntur obscura : ne jure meritoque reprehendamus, quod et cautela et studio ipsi Nestorianis impares simus, et amplius illi videantur contra veritatem, quam nos pro veritate satagere. Nam si illi clarissimos Ecclesiæ doctores suæ C parti volentes applicare, sententiis eorum, Nestoriano dogmati manifeste contrarias, ex aliis minus apertis obscurare conantur, et in suam detorqueere sententiam ; multo magis nos ea quæ dubia videntur in eorum dictis, melius interpretamur ex his quæ certa sunt, ex quo Nestorius ostendatur, ut novi dogmatis inventor, non immerito fuisse damnatus. Constat ergo aliquos^a ex antiquis Ecclesiæ doctoribus dixisse^a, quoniam Deus Verbum assumptum hominem tradidit morti. Nunquid si hoc Nestoriani male intelligentes dixerint quod duas voluerint significare personas, quasi altera sit Dei Verbi tradentis, et altera^b quem dicitur tradidisse, nos^c quoque calumnias eorum adversus Ecclesiam firmare debemus, et testari quod D tales aliquando doctores habuerit, qui non unam Dei atque hominis prædicaverint esse personam, cum multa similia habeamus exempla ? Unde illud est Apostoli quod dicit : *Lividum facio corpus meum, et redigo servituti* (I Cor. ix, 27), non aliam volens intelligi personam lividum facientis corpus suum, et

^a Quæ subjiciuntur, pronuntiata Theodori fuisse satis constat ex synodo v, et ex Leontio Byzantino. Sed consultius Facundi visum est ea sub aliorum qui eodem modo locuti essent, quam sub unius Theodori nomine defendi.

^a Cod. Veron., *Constituamus igitur, aliquos.*

^b Idem cod., *altera hominis quem.*

^c Idem cod., *ideo nos.*

redigentis in servitutem suam, et aliam ipsius. Illud autem amplius videtur esse, quod ait Tobith : *Ego et anima mea Regi caelorum lætitiæ dicimus* (Tob. xiii, 9) ; et multa similia, non divinis tantum literis, sed etiam in aliis, et in ipso nostro quotidiano sermone, si quis attendat, inveniat. Si autem hoc de homine, cujus recte potest una, id est humana, dici natura, nulla quæstione cogente, ab Apostolo et Tobith dicitur : quanto magis de Christo, quem in deabus credimus esse naturis, contra Apollinaristas recte dici potuit, quod Deus Verbum assumptum hominem pro nobis morti tradiderit ; cum dicamus quod eum tradiderit Pater, et inseparabilia credamus opera Trinitatis ? Ita^b cum propheta dicat : *Cor meum dereliquit me* (Psal. xxxix, 13), nec se in duas personas vel B subsistentias partiatur ; cur si quisquam ex Patribus inveniatur dixisse, quod Deus Verbum inerat, vel aderat Christo, deus Christi putetur induxisse personas ? Nam si derelinquere dicitur hominem cor suum, et nulla intelligitur unius personæ facta divisio, cum derelinquere separationem quamdam significet ; quia^c necesse est, cum inesse vel adesse dicitur, duas partare significatas esse personas, cum et anima carni suæ inesse dicatur et adesse, cum eam nutrit ac fovet, et a morbis passionibusque defendit. Verum et hoc constituamus, quod antiqui doctores Ecclesiæ dixerunt, quoniam Deus Verbum sit principaliter et secundum essentiam unigenitus Filius Dei^d ; homo vero assumptus ex unitate personæ ejus accepit ut unigenitus Filius semper esset ac diceretur, et in unius Filii appellatione cointelligeretur. Nunquid hoc quoque non possumus pro distinctione potius naturarum, quam divisione personæ dictum accipere ; sicut dicimus, interior homo principaliter homo dicitur, cujus essentia facta est ad imaginem Dei : homo vero exterior de limo plasmatus ex unitate personæ ejus accepit ut ipse quoque homo diceretur, et in unius hominis appellatione cointelligeretur, quanquam ipse non sit ad imaginem et similitudinem Dei factus, sed pecoribus similior esse videatur ? Dicimus etiam, sine unius divisione personæ, quod homo interior merito suæ fidei justificatus transit in adoptionem filiorum Dei ; exterior autem per interioris adhesionem, communem eum illo suscipit dignitatem, Apostolo quoque dicente : *Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem* (II Cor. iv, 16). Si dicamus, non interior homo, sed exterior homo corrumpitur ; aut non exterior homo, sed interior renovatur de die in diem, nunquid in duas subsistentias a semetipso hominem separamus ? Ergo si tales inveniantur de Christo quædam locutiones Patrum, ad duarum potius naturarum

^b Πρωτότυπος. Hac enim voce usus Theodorus lib. xii de Incarnatione, cum ex placitis suis doceret Deum Verbum verum esse Filium Dei : hominem vero assumptum ἐνενδύχθησθαι, et participare Filii dignitatem unione cum Verbo facta.

^b Idem cod., *Item cum.*

^c Idem cod., *quid.*

discretionem quam ad unius personae divisionem eas A referre debemus. Deinde cum haeretici Synusistas putarent Christum unius essentiae natum¹, nec ex utero Virginis habuisse carnem, sed potius in eius utero Deum Verbum partem suae substantiae, id est deitatis, in carnem sibi vertisse; et in illa quidem, sed non ex illa incarnatum esse credentes, non solum in divinitate, verum etiam in carne, consubstantialitatem dicerent Patri; sed contra catholici qui-que doctores assererent, quod Christus ex substantia Virginis natus esset. Apollinaristas rursus, hanc doctrinam veritatis infamantes, jactabant quod Ecclesia s.c. doceret Christum natum ex Virgine, quasi etiam secundum deitatem ex illa sumpsisset initium, praedicaret Deum Verbum non ante saecula ex Patre sine initio, sed ex eius utero natum esse, id est velut B qui ante non esset, existitisse diceret. Cujus removendae criminatiois necessitate, si aliqui adversus eos ex antiquis Ecclesiae doctoribus, necnon ex altera parte sollicitante Nestorii quaestione, dixerunt, non Deus Verbum ex muliere natus est: tanquam si dicerent, non, ut calumniamini, hoc docet Ecclesia, quod divina Dei Verbi natura ex utero.² Virginis existit, sed humana, quae ex semine David sumpsit initium: idoneo causas cur ita locuti sunt, non investigare ac demonstrare debemus, sed condemnando eos, velut Nestoriani erroris auctores, Christi Ecclesiam, in cuius honore defuncti sunt, criminari? Aut si adversus eorumdem Apollinaristarum intentionem, male interpretantium verba Joannis evangelistae, quibus ait: *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14), et C dicentium, quod convertibiliter Verbum caro sit factum, responderent aliqui dicentes: Deus Verbum non factus est caro³, id est convertibiliter, sed assumpsit carnem manens quod erat, Evangelio debent contrarii judicari? Quod si ita est, Apollinaristae videbuntur evangelicae praedicationi congruere. Si autem Apollinaristae pro sua mentis intentione, quamvis dicerent Verbum caro factum est, inimici tamen praedicationi evangelicae judicantur; etiam illi qui talibus in Ecclesia manentes contradixerunt, pro sua mentis intentione convenientes praedicationi evangelicae judicantur. Idcirco Theodorus quoque nono

de Incarnatione libro adversus eodem Apollinaristas dixit: « Si utique quod dictum est *Verbum caro factum est*, secundum aliquam conversionem dictum est, quomodo *inhabitavit* suscipiendum est? Palam est enim omnibus, quia quod inhabitat, aliud est quam quod inhabitatur. » Sed idem interpret est proprii verbi, et praeveniens omnem calumniam tibi elaudet: « Inhabitavit enim in nobis, nostram naturam sumens et habitans, et in ea omnia salutis nostrae dispensans. Quomodo ergo inhabitans caro factum est Dei⁴ Verbum? Palam est quia non conversus, neque transatus; non enim inhabitare diceretur. » Manifestum est ergo ex his Theodori verbis, quod antiqui doctores Ecclesiae Deum Verbum contra Evangelium non negaverint carnem factum: quomodo enim possent Evangelio aperte resistere, et in illa honorati manere? Sed, sicut hic docet, conversionem⁵ carnem factus adversus Apollinaristarum insaniam denegabant: sicut in Evangelio dicente Domino, *Pater major me est* (Joan. xiv, 2), quoniam Ariani hoc testimonio abutuntur, etiam nos illorum intentioni non Evangelio resistentes, negamus Patrem Filio esse majorem. Et si quis etiam hic verborum sonos et non propositum mentis attendat, Arianos potius quam nos putabit Evangelii sententiae convenire. Quomodo autem dicerent Apollinaristae, *Verbum caro factum est*, et quomodo catholici responderent, si tamen ita respondisse monstrantur, *Verbum caro non factum est*, Ecclesia indicabit, quae et illos expulit, et illos⁶ habuit honoratos. Unde consequitur ut si quis ab Ecclesia istos noluerit⁷ expellere, stultissimam eorum progeniem Eutychianos cum suo errore faciat introire. Adoptionem quoque filiorum⁸ suscepisse Christum, si antiqui doctores Ecclesiae dixisse monstrarentur, nec ipsi, nec omnis Ecclesia quae tales doctores habuit, judicari deberet haeretica. Nam sacramentum adoptionis suscipere dignatus est Christus, et quando circumciscus est, et quando baptizatus est; et potest sacramentum adoptionis adoptio nuncupari: sicut sacramentum corporis et sanguinis ejus, quod est in pane et poculo consecrato, corpus ejus et sanguinem dicimus: non quod proprie corpus ejus sit panis, et poculum sanguis⁹;

¹ Theodori verba ex lib. iv contra Apollinarem profert Leontius lib. iii: *Quis mente praeditus dicat, ut vos dicitis, Verbum factum esse hominem? Nos enim assumpsisse quidem hominem asseveranter dicimus, factum vero esse hominem nunquam dicere possumus. Ex quibus patet non solum κατὰ τὸ πρῶτον factum negasse contra Apollinaris dogma, ut videri vult Facundus; sed absolute, ut qui unionem Verbi non aliam agnosceret quam τῆς διαισθητικῆς καὶ εὐδοξίας.*

² Theodoro inter caetera objicit in edicto Justinianus, quod diceret Christum per baptismum *υιοθεσίας ἀξιοθετηῖται*, filiorum adoptionem adeptum esse. Leontius ex ejus lib. iii de Incarnatione: *Et ego gloriam quam dediisti mihi, dedi eis. Quamnam? Nempe participare adoptionem. Hanc enim accepit ipse secundum humanitatem baptizatus in Jordane. Quam haeresim*

aliquot post saeculis ab Elipanto episcopo renovatam damnavit et copiose refutavit synodus Francofordiensi, Christum statuens verum et proprium dicendum esse Filium Dei, non adoptivum.

³ Panis consecratus, natura mutatus, panis non est; panis tamen appellatur, quia panis fuit, et panis speciem retinet: idemque judicium est vini. Panem rursus vinumque corpus Christi et sanguinem dicimus, ut Augustinus quoque affirmat lib. xi de Trinitate, cap. 4, non proprie, sed figurate: quia sub panis et vini specie corpus Christi et sanguis in sacramento contineatur. Nec alia, opinor, in his verbis sententia est Facundi. Nam de veritate carnis et sanguinis Christi in eucharistia dubitare non potuit, quia post ipsius Domini professionem, ut docet Hilarius lib. viii de Trinitate, non est relicta ambi-

¹ Cod. Veron., unius esse naturae, nec.

² Idem cod., de natura Virginis.

³ Idem cod., factus est Deus Verbum?

⁴ Idem cod., conversione et translatione carnem.

⁵ Idem cod., istos, nempe catholicos.

⁶ Idem cod., voluerit.

sed quod in se mysterium corporis ejus sanguinisque A
contineant. Hinc et ipse Dominus benedictum panem
et calicem quem discipulis tradidit, corpus et san-
guinem suum vocavit. Quocirca sicut Christi fideles
sacramentum corporis et sanguinis ejus accipientes,
corpus et sanguinem Christi recte dicuntur accipere,
sic et ipse Christus, sacramentum adoptionis filiorum
cum suscepisset, potuit recte dici adoptionem filio-
rum suscepisse: alioquin neque de nobis dicendum
est quoniam adoptionem suscepimus filiorum, aut
quia redempti sumus atque salvati, quoniam Aposto-
lus dicit: *Nos ipsi primitias spiritus habentes, et ipsi
intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectan-
tes, redemptionem corporis nostri; spe enim salvi facti
sumus; spes autem quæ videtur, non est spes (Rom.
viii, 23, 24).* Sicut ergo, quamvis adhuc, secundum B
Apostolum, expectemus adoptionem et redemptio-
nem, et salutem; tamen, quia jam sacramentum
adoptionis, et redemptionis, et salutis accipimus, et
filii Dei, et redempti, et salvati recte vocamur: ita
Christus quoque sacramentum adoptionis, non ad
utilitatem suam, sed ad ipsius sacramenti confirma-
tionem, in circumcissione et baptismo suscipiens,
sicut Apostolus ait: *Dico enim Christum ministrum
fuisse circumcissionis propter veritatem Dei, ad confir-
mandas promissiones patrum (Rom. xv, 8),* potuit ab
antiquis Ecclesiæ doctoribus recte dici quod adoptionem
susceperit filiorum. Quod si et hoc dixisse inve-
niantur, quia post passionem, sive resurgens, sive
etiam in cælum ascendens, glorificatus est Dominus,
aut potestatem accepit; sic ab eis dictum intelligi
debet, sicut a Petro apostolo dictum est: *Exquisi-
runt atque scrutati sunt prophetae, qui de futura in vos
gratia Dei prophetaverunt, scrutantes in quibus vel
quale tempus significaret qui in eis erat spiritus Christi,
qui præannuntiabat in Christo passiones, et post hæc glo-
rias (I Petr. i, 10).* Et sicut ab ipso Domino post re-
surrectionem dictum est: *Nonne hæc oportuit pati
Christum, et ita intrare in gloriam suam (Luc. xxiv,
26)* et iterum: *Data est mihi omnis potestas in cælo et
in terra (Matth. xxviii, 18):* item de clarificatione post
ascensionem suam facienda sic ait: *Cum autem veneris
ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non
enim loquetur a semetipso; sed quæcumque audiet lo-
quetur, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis¹ (Joan.
xvi, 13).* Nempe de illo dictum est: *Nondum enim
erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat glorifi-
catus (Joan. vii, 39).* Proinde melius facimus, si quem-
admodum divinam Scripturam, sic etiam ejusdem
Scripturæ tractatores locutos contra hæreticos fuisse
credamus. Sive quoniam resurgenti Christo aliquid
in natura carnis accessit, quæ in contumelia semi-
nata, jam surrexerat in gloria; sive quia fidelibus

gendi locus. Irenæus lib. v Adversus hæreses: *Τὸ
ἀπὸ τῆς κτίσεως ποτῆρι εἶμα ἴδιον ἀπολόγησθαι καὶ τὸν
ἀπὸ τῆς κτίσεως ἄπρον, ἴδιον σῶμα διεθελαίωσασθαι.* Quod
si durius hic fortasse vel obscurius quippiam elocu-

¹ Cod. Veron., *annuntiabit vobis. Ille me clarificabit,
quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Itemque.*

² Idem. cod., *divinæ suæ substantiæ.*

eodem gloria et potestas post resurrectionem magis
innotuit: tunc glorificatus et potestatem accepisse
narratur, quando hæc in cognitione credentium facta
sunt, sicut et in oratione dicimus: *Sanctificetur no-
men tuum (Luc. xi, 2),* scilicet ut in cognitione fide-
lium fiat sanctum. Sive quis si quid potestatis et glo-
riæ post ejus resurrectionem Ecclesiæ donatum est,
ipse dicitur accepisse, tanquam caput in membris, id
est in hominibus fidelibus. Unde dictum est a pro-
pheta: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem,
accepisti dona in hominibus (Psal. xlvii, 19).* Hu-
et aliis compluribus modis dicta præcedentium Pa-
trum pius atque exercitati sensus lector et intelligere,
et adversus hæreticorum calumnias defendere potest;
imperitus autem et arrogans, qui omne quod non in-
tellexerit, non discere, sed condemnare festinat, ne-
cesso est ut conturbetur in talibus; et, si poterit,
alios quoque conturbet, dum rationem quam pro se
imperitia non potuit invenire, etiam pro arrogantia
dedignatur accipere. Illud autem quis ferat, quod
aliqui dicentes credere se nobiscum deos Christi esse
naturas, et Deum illum atque hominem non negan-
tes, si audierint quod gratia sit Filius Dei, sic dete-
stantur hoc verbum, tanquam si de illo dicitur, qui
Deus tantum non etiam homo sit. Sicut autem et na-
tura filius est hominis propter veram humanitatem,
et dignatione filius est hominis propter veram dei-
tatem, ita etiam et natura Filius Dei est propter ve-
ram deitatem, et gratia Filius Dei est propter veram
humanitatem. Si vero et secundum humanitatem na-
tura Filius Dei dicatur, in illud Apollinaris inciditur,
quod credidit Deum Verbum ex parte suæ sub-
stantiæ², quæ tota ubique est, et partiri non potest, car-
nem sibi fecisse. Quod si veraciter duas dicunt ejus
naturas, et ambas divinas esse non possunt, quia hu-
manitatis una natura est; procul dubio, non quem-
admodum secundum divinitatem natura Filius Dei
est, ita etiam secundum humanitatem natura Filius
Dei est. Si autem secundum humanitatem non est
natura Filius Dei, necessario sequitur ut aut merito,
aut gratia sit Filius Dei³, qui, ex quo esse coepit, non
fuit aliud quam Filius Dei. Restat ergo et secundum
humanitatem gratia sit Filius Dei. Ob hoc quoque
beatus Augustinus, præcipuus catholicæ fidei prædi-
cator, scr. bens ad Prosperum et Hilarium de præ-
destinatione sanctorum, et docens quod gratia Dei
non secundum nostra merita datur, inter alia dicit
(Lib. i, cap. 15): *Est etiam præclarissimum lumen
prædestinationis et gratiæ ipse Salvator, ipse medi-
ator Dei et hominum, homo Christus Jesus: qui ut hoc
esset, quibus tandem suis, vel operum, vel fidei
præcedentibus meritis natura humana quæ in illo est
comparavit? respondeatur quæso. Ille homo, ut a*

tus videatur, dignus est venia, et qui a benigno in-
terprete vicem officii recipiat, quod ipse aliis siu-
diiose, quorum dicta notabantur, non semel exhibuit.

² Idem cod., *aut gratia sit Filius Dei: nulla vero
ejus merita præcesserunt, pro quibus secundum huma-
nitatem feret Filius Dei, qui ex quo.*

Verbo Patri coeterno in unitatem personæ assumptus Filius Dei unigenitus esset, unde hoc meruit? quod ejus bonum quaecumque præcessit? quid egit ante? quid credidit? quid petivit, ut ad hanc ineffabilem excellentiam perveniret? Nonne faciente ac suscipiente Verbo ipse homo, ex quo esse coepit, Filius Dei unicus esse coepit? Nonne Filium Dei unicum femina illa gratia plena concepit? Nonne de Spiritu sancto, et Virgine Maria Dei Filius unicus natus est, non carnis cupidine, sed solo Dei munere? Nunquid metuendum fuit ne, accedente ætate, homo ille libero peccaret arbitrio? aut ideo in illo non libera voluntas erat, ac non tanto magis erat, quanto magis peccato servire non poterat? Nempe ista omnia singulariter admiranda, et alia si qua ejus propria verissime dici possint, in illo singulariter accepit humana, id est nostra natura, nullis suis præcedentibus meritis. Respondeat hic homo Deo, si audeat, et dicat, cur non et ego? et si audierit, *O homo, tu quis es qui respondeas Deo (Rom. ix, 20)?* nec sic cohibeat, sed augeat imprudentiam, et dicat, quomodo audio, *Tu quis es, o homo? cum sim quod audio, id est homo, quod est et ille de quo ago, cur non sim quod et ille? At enim gratia ille talis ac tantus est. Cur diversa est gratia, ubi natura communis est? certe non est acceptio personarum apud Deum. Quis, non dico Christianus, sed insanus hæc dicat? Appareat itaque nobis in nostro capite ipse fons gratiæ, unde secundum uniuscujusque mensuram se per cuncta ejus membra diffundit. Ea gratia fit ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, C*

qua gratia homo ille ab initio suo factus est Deus Christus. De ipso spiritu et hic renatus, de quo est ille natus; eodem spiritu fit in nobis remissio peccatorum, quo spiritu factum est ut nullum haberet homo ille peccatum. Hæc se Deus esse facturum profecto præcivit. Ipsa est igitur prædestinatio sanctorum, quæ in Sancto sanctorum maxime claruit: quam negare quis potest recte intelligentium eloquia veritatis? Hunc itaque apostolicum virum, docentem quod Christus secundum humanitatem, nullis præcedentibus meritis, ex quo coepit esse per gratiam Filius Dei, unicus esse coepit, per quam etiam omnia singulariter admiranda singulariter in illo accepit humana, hoc est nostra natura; et cujus gratiæ diversitate factum est, ut talis esset ac tantus, et non similis nostri, cum sit nobis natura communis: atque asserentem quod ea gratia fiat ab initio fidei suæ homo quicumque Christianus, qua gratia homo ille ab initio suo factus est Christus: audeant isti, si possunt, hæreticum dicere, audeant solita presumptione damnare. Et tunc vere discent quæ sit pietas et constantia Ecclesiarum Latinorum, quam Deus magisterio ejus instituit atque firmavit: cum ab omnibus confestim anathematizati fuerint, et tanquam putrida et morbida membra præcisal. Si igitur libet eos in pace quiescentium busta refodere et ossa corrodere mortuorum; in hoc adamantino viro suos exferiantur dentes, et cognoscent quod hæc in ore frangentur, ut ultra neminem sub hac specie pietatis mordeant.

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod reprehendenda synodus non sit, quia Theodorum non damnarit, tametsi in ejus scriptis quædam sint culpanda: cum fieri potuerit ut eam laterent, v. l. illa melius interpretanda, aut ab inimicis ejus immissa crederentur.

Si quid mihi creditur, imperator, multum doleo præsentis mei operis sortem, de quo non tantum exspecto fructum, quantum suscepi laborem. Quid enim amplius tam multiplicibus documentis et rationibus persuadere mortalibus conor, quam ne præsumant esse judices mortuorum? Hoc quippe nullius rationis est indigens, nec in tali causa vellem tempus expendere, cujus nemo potest recuperare jacturam. Sed enim cum viderem quosdam sub falso propugnatorum nomine impugnare latenter Ecclesiam, et tanquam in ejus purgationem, ut hæreticos damnare quos illa semper habuit honoratos: tacendum mihi esse non credidi, ne illud * inciderem quod Isaias dicit: *Videte quia omnes excæcati sunt, nescierunt sapere omnes; multi canes qui non potuerunt latrare, somniantes cubile, amantes dormire. Et canes improbi omnino¹, nescientes saturitatem, et sunt maligni*

nescientes intellectum: omnes suas vias exsecuti sunt, unusquisque secundum se (Isa. lvi, 10, 11). Videte quomodo perit justus, et nemo animadvertit; et viri justi tolluntur, et nemo considerat (Isa. lvii, 1). Putes hoc de præsentis causa proprie dictum. Quoniam vero non est eadem questionis responsionisque conditio, nec quod breviter accusatur, continuo etiam excusari breviter potest: sicut nec tanta maculandi et vulnerandi est difficultas quanta nos in abluendo medendoque consequitur, necesse est nobis aliquanto impensius agere, maximo scientes quam difficile rejiciant obstinati quod temere semel assumpserunt. Sed opto, clementissime imperator, tam vestræ modestiæ quam viris quibusque gravissimis, in quorum manus hæc forte pervenerint, nimius videri, quam ne pertinacia resistentium longitudinem mei sermonis excuset. Si enim nec tantis apud eos quod volumus egerimus, providus magis inveniar quam prolixus. Quamvis itaque in superioribus ostensum fuerit, quædam ex dictis Theodori, pro quibus putatur a synodo Chalcedonensi debuisse damnari, ab Eutyechianorum fautoribus esse con-

* Cod. Veron., improbi animo. Legit Vulgata, impudentissimi; textus Hebræus, שׂוֹמְרֵי מִשְׁכְּבָם, Græca verisimiliter, ἀσύνετοι καὶ ψυχῶν.

* Forte, ne in illud.

rupta; quædam vero sanctorum Patrum, quos et A ipsi veserari se dicunt, doctrinæ similia : quamvis et hoc fuerit demonstratum, quod idem Theodorus a prædiculis sanctis Patribus et superstes, et post mortem, magna fuerit prædicatione laudatus : quamvis posremo etiam dictorem ejus evidentibus documentis manifeste claruerit, quod calumniose adversariorum criminationibus impetatur. Tamen quoniam religiosi lectoris intentio non tam purgationem Theodori, in quo status Ecclesiæ non consistit, quam absolutam defensionem synodi Chalcedonensis expectat : ostendere debemus, quomodo vel si culpabilia quædam in libris Theodori judicentur, reprehendenda synodus non sit, quod eum non damnaverit, cum ex epistola Ibas replegi laudes ejus audiret : ut cognoscant Eutychniani quam inaniter dies noctesque in malignis consiliis docant, et tantis sumptibus quos in suos complices atque fautores expendunt, nihil efficiant. Et nos ergo ponamus, ut dictum est, quod in libris Mopsuesteni Theodori quædam reprehensibilia videantur. Imprimis unde probari potest, quod hoc synodus Chalcedonensis cognoverit? Potuit enim fieri ut eam lateret, sicut et ipsos accusatores Ibas, quamvis calumniosos et pertinaces atque exercitate malitiæ, latuit. Nam cum sæpenumero eundem Ibas ante Chalcedonense concilium in judiciis episcopalibus accusarent, nihil ei de laude Theodori obijcere tentaverunt. At enim aliud est si accusatorum, aliud si concilii notitiam fugisse dicatur. Sit aliud, concedamus : sed num ideo necesse est ut concilium non latuisse firmetur? Quidquid dicant, C quæcunque verba multi, licent, etiam illud procul dubio concedetur, quoniam aliud est suspicari, aliud certa ratione monstrare quod hoc synodum non latuerit. Nam puto quod isti pro suspitione sua nec ipsos Ibas accusatores dicerent latere potuisse, nisi rerum exitu vincerentur. Non ergo, vel si judicanda fuisset illa synodus, ex suspitione, præsertim inimicorum, sed ex certis posset probationibus judicari. Nam si suspitiones judiciorum sententiam dicant, nihil omnino est quod non aliter atque aliter judicetur. Admodum vero bene provisum est ut iudices non conjectores, sed cognitores potius vocaremus. At isti volunt judicari tantam synodum per tantos annos tanta universalis Ecclesiæ pace ¹ firmatam, et nihil quod cognoscamus, sed hoc solum afferunt, D quod pro suo nos velint arbitrio suspicari. Ergo si cupiunt ut cum illis hanc synodum ego quoque reprehendam, tale aliquid ad eam destruendam idoneum requirant ac proferant, quod tam certum mihi sit, quam certum mihi est esse me. Videmus tamen quid hanc eorum suspitionem sequatur; et si vel ipsis Eutychnianis convenit, arguant quod non cum illis pariter suspicemur. Si enim credatur quod synodum Chalcedonensem latere non potuerunt quædam ex nomine Theodori scripta, quæ Nestoriana dicuntur, quomodo credatur Ecclesiam latuisse, in cujus pace atque honore defunctus idem Theodorus? Et si pro-

pterea synodus Chalcedonensis judicatur similia sapuisse Nestorio, quia Theodorum mortuum non condemnavit, quem interrogare vel corripere ante non potuit : quomodo prioris temporis Ecclesia non eadem quæ Nestorius sapuisse firmabitur, quæ illum, donec viveret, inter clarissimos episcopos honoravit? Cum vero dicitur Ecclesia Christi eadem quæ Nestorius priore tempore sapuisse, procul dubio excusatur Nestoriana hæresis, si tamen jam dicatur hæresis, quando quisquis aliter sapit, ipse potius adversus antiquam doctrinam novi dogmatis invenitur assertor. Hoc est totum, quod Eutychniani magno sumptu per suos potuerunt satellites obtinere. Sed o Nestorianorum miseranda felicitas, quibus Eutychnianorum stipendiis militatur! Porro cum Eutychniani Ecclesiam catholicam ante Chalcedonensem atque Ephesinum concilium de Nestorii dogmate accusare non possint, in cujus communione Theodorus episcopus est defunctus; nec sanctam synodum Chalcedonensem nisi imprudenter poterunt accusare, quæ contra ipsius Ecclesiæ judicium venire non debuit, etiamsi accusatores Ibas episcopi aliquas de laude Theodori quæstiones moverent. Itaque si propterea dicunt prioris temporis Ecclesiam non esse culpandam, quæ nec Theodorum, nec ea quæ in libris ejus reprehendenda sunt scripta damnavit, quoniam ea nescivit; credant hæc etiam synodum Chalcedonensem potuisse nescire. Si vero dicant, quod eadem scripta quibus nunc abuti Nestorianos fecerunt, diverso et meliori intellectu accipiebat Ecclesia in cujus communione defunctus est, Chalcedonensem quoque synodum credant quod ea similiter meliore acceperit intellectu. Et hæc quidem magnæ synodi purgationi sufficiant, quibus in causa Theodori non minus quam anterior Ecclesia defendi potest, quæ nequaquam ab Eutychnianis de Nestoriano dogmate accusari ante Nestorium potest. Sed quia contenti non sumus prosternere tantum stultissimam ipsorum Eutychnianorum superbiam, quæ sæpe dejecta contra tantorum sacerdotum Christi sententiam adhuc erigitur, verum etiam conculcare atque conterere; quid vobis amplius post hanc plenam defensionem abunde et ad cumululum proferamus? Nam credibilis affirmatur quod doctrina Theodori, cum haberetur in scripto, latere potuit Chalcedonense concilium, quam temporis prioris Ecclesiam, in qua, sicut ostenditur, semper etiam voce propria disputabat. Beatus quippe Joannes Antiochenus et orientale concilium dicunt, quod in expositionibus quas in omnibus ecclesiis orientalibus faciebat, et quibus in regia civitate valde esse comprobatus apparuit, in conspectu sacerdotum, et imperatorum, et populorum rectus inventus est. Facilius quoque videtur et promptius, ut Ecclesiæ præcedente judicio, a qua doctissimus semper est habitus, etiam synodus Chalcedonensis de illo bene sentiret, quam ut ipsa temporis prioris Ecclesia nullius judicio præcedente, spontaneo motu ejus dicta melius interpretata susciperet. Ad ultimum temere

¹ Cod. Varon., auctorit. de.

minis et impie, nulloque ad hoc exemplo docente, A synodus damnaret in Ecclesie communionem sine querela defunctum; prudenter autem ac religiose, multisque præcedentibus exemplis, Ecclesia viventem quando et corrigere posset, si necessariam videretur, in examen adduceret. Certum est igitur quod amentes Eutychiani vel Acephali, cum nesciunt quid loquantur, calumniis quibus impetent Chalcedonense concilium, fidem magis Ecclesie quæ fuit ante Nestorium eriminentur, in cuius se mentiuntur communionem mansisse. Unde nos quoque non sine antiqui temporis Ecclesia ipsum Chalcedonense concilium contra calumnias eorum defendimus. Et ideo, vel si concedatur quod eadem prioris temporis Ecclesia, sive postea synodus Chalcedonensis, cognoverunt quæ in libris Theodori reprehensibilia iudicantur, nec melius¹ interpretari poterunt: cur etiam sic arguantur quod Theodorum non condemnauerunt, cum poterint credere quod hæc ab hæreticis in libros ejus fuerint immissa, quemadmodum Theodorus ipse conquestus est? Sic enim dicit in principio ejusdem sui operis cui titulum dedit: De Apolinario et ejus hæresi: «Ante 30 enim jam hos annos de incarnatione Domini codicem conscripsimus usque ad 15 millia versuum pertingentem: in quo Arii et Eunomii de hac re delicta, nec non etiam Apolinarii vanam præsumptionem, per totum illud opus examinavimus: ut nihil, sicut mea fert opinio, præterirem ex his quæ et ad firmitatem ecclesiasticæ orthodoxiæ pertinerent, et ad convincendam eorum impietatem. Sed hi qui omnia facillime præsumunt, et præterea rursum ab Apolinario, qui princeps hujus hæresis fuerat, instituti, omnibus quidem similiter sentientibus opus nostrum manifestum fecerunt, si quo modo aliqua invenirent valentia ad convincendum ea quæ in eo sunt scripta. Quoniam vero nullus contra certamen scriptis suscipere præsumebat, imitati sunt infirmos athletas et callidos, qui, dum non possunt contra fortiores certare, insidiis eos et machinamentis quibus possunt conantur evertere. Scripserunt enim ipse inter se procul dubio quædam inepta, quæ a nobis unquam minime dicerentur. Denique hæc ipsa in medio nostrorum scriptorum in quadam parte interposuerunt, et suis familiaribus demonstraverunt, aliquando autem et nostris, qui per facilitatem suam omnia pronis animis audiebant; et hoc quasi documentum, sicut putabant, nostræ impietatis videntibus præbebant. Unam autem ex his scriptis erat, duos filios dicere². Sic enim nos fecerunt in hoc opere dicentes, quod oporteat putare et dicere duos filios, et vehementer nos istum sermonem defendere, dum nos in illa scriptura ubique manifeste dicere-

¹ De hoc capite objectionis dictum est initio libri IX. Refugiebat Theodorus ne duos filios dicere videretur, cum duos reipsa imprudens statueret, unum naturalem, Dei Verbum, alterum adoptivum, ex Maria natum, qui Verbo conjunctus κατ' ὁμοίαν, ut docebat, particeps factus sit appellationis filii et honoris. Sic enim loquitur in Expositione symboli, quæ

¹ Cod. Veron., *amplius*.

mus, quod non oporteat duos filios dicere. Necesso erat ergo, non solum inepta, sed etiam infirma illa scripta audientibus apparere: quoniam neque firma ratione, neque convenie ut hæc possibile erat ostendi; et ab illis idcirco infirmis² erat conscriptum, quatenus ille qui scripserat facillime inde convinci potuisset. Unus ergo ex nostris propter multam facilitatem hæc nostra esse credidit scripta, et hujus rei gratia dignus fide ab illis creditus est qui ista perlegeret, et renuntiavit nobis ea quæ fuerant scripta. Cum ergo audissemus, culpavimus quidem illum, quod contra nos dictis sermonibus credidisset de his rebus, quas sæpius et in ecclesia et privatim dicentes nos audivit, cum fideliolem scriptis nostram vocem judicare debuerit, ad documentum nostræ sententiæ, quam in dogmatibus votum nostrum est conservare. » Accepisti, clementissimo imperator, quo livore semper, et qua fallacia institutores Eutychianorum Synusistæ insidiati fuerint dictis Theodori, et quo modo tentaverint levissimorum catholicorum mentes a doctrina ejus avertere: ut non solum prave interpretarentur ea, quæ ille recte sensu docebat obvis eorum stultitiæ, verum etiam libros ejus interposita falsitate corrumpere. At ille hinc vel eorum malitiam, vel facilitatem catholicorum fiducialiter arguabat, quod palam prædicaret in Ecclesia Christi quæ sane doctrinæ congruerent, et vox ejus fidelior scriptis esset ad documentum suæ sententiæ. Absentis enim scripta, quæ corrumpti ab inimicis Ecclesie possent, vocis ejus testimonio præferri non debuerunt. Quid ergo, si vel Ecclesia illius temporis, vel postmodum synodus Chalcedonensis, cognoscens ea pro quibus culpatur Theodorus quasi magister Nestorii, nec melius interpretari valens, ut eum non condemnaret, credidit ab hæreticis in libris ejus immissa? Numquid debet hæc pia credulitas hæresi criminari deputari, cum hinc et ipse Theodorus conqueratur, et alia ejus multa et evidentiâ scripta demonstrant, quantum longe fuerint ab errore Nestorii? Quod si dicunt aliqui credi non debuisse Theodoro, quoniam mentitus est Apolinaristas quædam hæretica in ejus libris immisisse; nam ipse male rapuit, quod illis voluit imputari: non ego pertinaciter contra contendam, sed adhuc concedam eis suspirari quod volunt. Illud interea manifeste verum est, illud negari non poterit, quod ea Theodorus sua non esse testatus est. Arguendus itaque fuisse dicatur, si mentitus ostenditur, quod posteaquam respuit, licet et prudenter acquieverit veritati, errores tamen aliquando suos erubuit humiliter confiteri. Cæterum et mentitus non juste diceretur hæreticus, qui quocumque modo suis renuntiavit erroribus. Scilicet etiam ad Cerdonem

recitata est in actione 6 synodi Ephesinæ: καὶ οὕτως δὲ οὐ γὰρ ἑνὸς υἱοῦ, οὕτως δύο κυρίου; ἐπειδὴ εἰς υἱὸς κατ' οὐσίαν ὁ Θεὸς λόγος, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ πατρὸς, ὃ πρὸ οὗτος συναρμόνιος τε καὶ μετέχων θεότητος, κοινωνῶν τοῦ υἱοῦ προσηγορίας καὶ τιμῆς. Et paulo post: Ἄναρσι πάντων ἔνοιαν διῶδος υἱόντες καὶ κυρίων, omnem dualitatis filiorum atque dominorum cogitationem excludit.

² Idem cod., *infirmus*.

super expositione Psalmorum, sicut tertio libro memoravimus, idem Theodorus dicit : « Non quantum oportuerat habuimus circa istam rem diligentiam. Passi enim sumus quacunq[ue] ineipientes, ut evenit, in imperitia scribendi constitui. Siquidem et multas immutationes illo tempore quæ nostra susceperunt; quas non est presentis temporis enarrare : ex qua causa magis negligenter a nobis composita sunt plurima, et maxime illa quæ prima sunt. » Si ergo vel anterior Ecclesia, vel posterior synodus Chalcedonensis, ex his plurimis quæ per imperitiam negligenter a se composita fatetur, credidit esse quæ in ejus libris meliori sensu interpretari non potuit; errori colubuisse dicenda est, quod eum pro his in quibus ignorantiam et negligentiam suam sponte culpavit, non judicavit hæreticum, et pro cæteris inculpabilibus credidit esse laudatum?

CAPUT II.

Quod etsi aliquando errarit, damnari ut hæreticus non potuerit, quia pertinax non fuit, cum ultro quædam quæ notabantur correxerit.

Est et aliud nimirum multo fortius, quod nobis ad defensionem susceptæ causæ proficiat. Nam sanctus Joannes Antiochenus arguens litteris suis Nestorium a quod beatam Mariam matrem Domini negaret, et ut hoc confiteretur exhortans, post aliqua dicit : « Si videtur autem, etiam boni exempli opportune vos commemorabo, cujus meminisse volo, sanctissime frater. Neque enim tempus multum est ex quo apud nos contigit et oblivioni forsitan mandaretur. Recordaris enim certe beati Theodori episcopi in expositione dicentis aliquid quod recte dici non putaretur, tibi ipsi primo, qui fiduciam in illo tempore habebas, deinde etiam omnibus audientibus. Et qualiter ille, sentiens læsionem et perturbationem quam non minima divulgatio illius dicti excitaverat, et intelligens quia perturbatio faciat discordiam, magis autem et contradictionem et contentionem hominum amantium ex quibuscunque rebus occasiones inquirere huc atque illuc dividi, et contentionibus augere scintillam scandali quæ parvula videbatur, quod etiam nunc apud vos contigit : quemadmodum fortissimus ille exurgens non post multos dies, illud quod ab eo dictum erat, ad utilitatem Ecclesiæ sine confusione correxit, et corrigens statim contrivit murmur vel accusationem quæ adversus eum fuerat facta : nequaquam judicans turpe aliquid esse corrigere; et hoc scientibus quidem omnibus, quia negligenter et minus caute ab eo fuerat dictum, excipientibus autem continuo correctionem. » Porro totum hoc arrogantiæ confundit illorum qui se diligentiores et sapien-

tiores antiquissimis patribus factant, dicentes quod illius temporis Ecclesia negligenter et insipienter audiebat Theodorum disputantem, ut omnem non argueret in quibus ab ipsis arguitur. Quod absit a pietate synodi Chalcedonensis ut hoc diceret aut crederet : absit, inquam, ut hoc crederet, Ecclesiam Christi, si Theodorus, ut dicitur, Nestoriani auctor erroris esset, blasphemias ab eo dictas in Christum vel non intelligere, vel negligere potuisse : cum illud, quod non blasphemum et hæreticum fuit, sed quod recte dici non putaretur, sicut Joannes Antiochenus testatur, non minimam perturbationem excitaverit, nec ante sedata sit quam fortissimus ille exurgens non post multos dies, illud quod ab eo dictum erat ad utilitatem Ecclesiæ, sine confusione corrigeret. Et revera magnam fortitudinis fuit ut seipsum interpretaretur, calcare gloriam magisterio longi temporis acquisitam, et ad emendationem dicti sine confusione descendere : maxime cum frotus conscientia, quia non sicut putabatur hoc dixerat, facile potest audientium parvipendere læsionem, quam tamen diu non passus est tradi : quia cito pudoris victor non post multos dies offensionem properavit auferre solo sermone contractam. Non enim ait Joannes a Theodoro prave aliquid intellectum, aut saltem negligenter, et minus caute ab eo dictum : tanquam de illo loquens qui non rerum intelligentia fuerit prævus, sed sermone in hoc minus accommodus. Huic itaque sancti Joannis testimonio quo Nestorium redarguit, quomodo synodus religiosa non crederet? non solum quod tantus fuerit idem Joannes, verum etiam quod Nestorio scribens, quem ad correctionem invitabat exemplo fortissimi viri et humanæ gloriæ contemptoris Theodori, non eum posset ita confidenter suæ conscientiæ testimonio commovere de recenti facto, quod non solus ipse Nestorius, verum et Antiochena omnis Ecclesia recordari facillime poterat, nisi de manifesta rei veritate præsumptus. Nam neque sine tractatu aliorum ad suum concilium pertinentium sacerdotum, Antiochenus antistes de novi dogmatis assertionem corripere palam Constantinopolitanum episcopum posset. Tanto vero testimonio sancta synodus credens, quomodo Theodori memoriam veluti hæretici rejiciendam ab Ecclesia judicaret, in ejus pace ille defrauctus est, et cujus pacem sic dilexit, ut gloriam suæ auctoritatis non erubesceret ejus offensionem postponere? Cur autem hanc offensionem incurrerit, prædictus sanctus Joannes docuit dicens : Quoniam dixit aliquid quod recte dici non putaretur, offensionis causam magis in existimatione constituens : quod ejus et continuo subsequuta correctio

* Exstat integra Joannis ad Nestorium epistola in prima parte synodi Ephesinæ; verum ubi Theodori in ea est mentio, irrepserat Pauli nomen pro Theodoro. Sic igitur ex Facundi verbis restituendum est : Μίνησαι πῶς πάντως τοῦ μακαρίου Θεοδώρου ἐπισκόπου, ἐν ἐξηγήσει εὐπόντος τι τῶν οὐ δοξάντων καλῶς εἰρησθαι πρώτῃ τέ σοι, τῷ καὶ παρήσιασταινῶ κατ' ἐπί-

¹ Cod. Veron., minus caute animadversum, sed potius negligenter, et minus caute ab eo dictum.

ου τὸν καιρὸν, ἔπειτα καὶ πᾶσι τοῖς ἀκούσασιν. Antiochenæ Ecclesiæ presbyteri ante episcopatum fuerant tum Theodorus, tum Nestorius. Sed Theodorum Mopsuestenum jam episcopum Antiochiæ concionantem audiebat hoc tempore Nestorius adhuc presbyter, insignis et ipse in docendo, ut Gennadius cap. 53 testatur, et ex tempore declamator.

² Cod. Veron., facilis et.

demonstravit. Ex ipsa vero correctione, qua uelut **A** semetipsum interpretatus est, sive Ecclesia quae illam disputantem audiebat, sive postea sancta Chalcedonensis synodus, non illa solum dicta quae tunc audientes offenderant, sed quae similia ejusdem Theodori debuit aestimare. Quod si etiam contra testimonium sancti Joannis, non per incauteliam et negligentiam verbi, sed per intelligentiae pravitatem, dicatur audientes offendisse Theodorus; nec ita posset correctus, vel ab illius aetatis Ecclesia, vel a sancta synodo haereticus judicari. Jacobus apostolus dicit: *Nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quoniam majus iudicium sumunt*¹. *In multis enim offendimus omnes* (Jac. III, 1). Cum ergo omnes offendamus in multis, cur non omnes aures haeretici, nisi quia non offensio, sed pertinax offensio-**B** nisio, facit haeticum? Similiter autem confiteor amplius me, et multum amplius in hoc sancti Joannis Antiocheni testimonio, quam in caeteris, vel ipsius, vel aliorum Patrum testimoniis, delectari atque congratulari Theodoro. Nam in illis jam dudum memoratis, quibus ostenditur quanta doctrinae ejus fuerit celestudo, gaudeo quidem, sed novi hoc esse illi commune cum multis. In hoc autem quo manifesta cordis ejus humilitas intimatur, et acquisita gloriae pro fraterna offensione contemptus, paucos admodum socios ei reperio. Multos enim didicimus eminusisse scientia, et maximam pro hac gloriam consecutus; at ubi humanitas lapsi sunt, homines ne cognoscere noluerunt, et simpliciter admoniti contempserunt credere veritati; atque ita illis ipsa gloria scientiae multum obfuit ad salutem, quoniam scientia inflat, charitas autem aedificat (I Cor. VIII, 1). Minus itaque mihi cognitus esset Theodorus, quamvis tantorum Patrum laudibus praedicatus, nisi qualis esset etiam cum reprehenderetur, Joanne testificante cognoscere. Verum nec omnibus est imitabile, unde et parum utile foret scientiae ejus exemplum; **C** correctionem vero gratanter accipere, et cito ac placide quod offenderit emendare et imitabile omnibus, et multo utilius invenitur. Proinde in Theodoro discere obstinati dignentur, etiam de facili lapsu sermonis admoniti, apostolicam modestiam pietatemque servare. Nam sic aliquando Petrus apostolorum primus, sicut jam diximus, cum non recte ambularet ad veritatem Evangelii, reprehensus a Paulo minimo apostolorum (Gal. II, 14), non indigne tulit, nec pro sui primatus gloria resistentem sibi despexit: quoniam charitas quae Paulum ad arguendam prioris culpam fidenter erexerat, eadem Petrum ad suscipiendam minimi correctionem dociliter inclinabat. Hunc itaque virum, non in sola scientia, sed in humilitate quoque cordis ac modestiae comprobatur, quomodo temporis illius Ecclesia, quomodo synodus Chalcedonensis rejicere posset, cum ex epistola Ibae recitari laudes ejus adverteret, cujus etiam reprehensio virtutis exemplum est, et qui lapsus in verbo

Christianam humilitatis formam et magnam speciem pietatis ostendit? Eant nunc Eutychiani, et calumniis suis, si quid adhuc possunt, adjiciant, fingant de Theodoro quaecunque libuerit; accusent etiam Chalcedonense concilium de cohibentia et consensu malorum. Expavescent ad ista procul dubio leves et faciles corde; caeterum prudentes et graves intelligant, quod nihil ex hoc applicent Theodoro, cujus purgationi sufficit quod paratus semper fuit ad corrigendum. Quidquid igitur contra Theodorum dicant, noverint quoniam si recipiatur, non magis ipsi atque Chalcedonensi concilio, quam omni ascribatur Ecclesiae, quae mansuetum et docilem virum neglexit arguere. Verum opto, elementissime imperator, ut humilitatem rationemque Theodori illi qui eam culpant imitari aliquatenus velint: et sicut ille gratanter castigationem suscipiens, quod negligenter et minus caute dixerat corrigere properavit; ita et isti nos vel patienter ferant, et quod crudeliter et diabolice fecerunt, emendare tandem aliquando dignentur. Caeterum Theodorus adeo non fuit a sancta synodo, quemadmodum putant, velut magister Nestorii condemnandus, ut ejus argueretur exemplo Nestorius, et ideo damnaretur, quod eum non fuerit imitatus. Quid autem nos hinc volunt aestimare non solum Eutychiani, qui de Theodoro calumniantur Chalcedonense concilium, verum etiam Nestoriani, qui ejusdem Theodori dictis abuti dicuntur? Quod ipsius exemplo Nestorius increpatus, non statim ex ejus dictis, quasi eadem sententis, defendere maledicta sua tentavit, et respondere sancto Joanni ac dicere: Theodorus, cujus exemplo me arguis, quem beatum et fortissimum dicis, eadem semper sine ullius offensione docuit. Quod quidem si Nestorius responderet, ita Theodoro praedjudicare non posset, sicut nec prophetis et apostolis atque evangelistis, quoniam eis vel ipse abusus est, vel ejus nunc sectatores abutuntur, atque alii omnes haeretici. Verumtamen cum ille homo, ad respondendum male paratus, et in perniciem suam sufficienter instructus, nihil in erroris sui defensionem ex dictis Theodori, cujus admonebatur exemplo, tentavit assumere; satis ostendit, ejus sanae doctrinae non sequacem, sed obvium se fuisse.

CAPUT III.

D *Quod tametsi Theodorus in quibusdam errasset, laudari ab Iba potuerit propter alia quae recte scripsit.*

Haec igitur defensionem magam synodi Chalcedonensis abundarent². Nunc autem non ipsa eum laudavit, sed laudantis epistolam, pro fide recta quam continet, pronuntiavit orthodoxam: quod diversam esse quis prudens, si causam diligenter atque attendat, ignoret? Potuit enim fieri ut etiam si quaedam Theodori dicta culpabilia viderentur, et ea synodus nec ignoraret, nec interpretari melius posset, verumtamen Ibae latere potuisse crederet, sicut etiam sanctos Patres Joannem Constantinopolitanum et Gregorium Na-

¹ Cod. Veron., sumitis.

² Idem cod., abundarent profecto, etiam si Theo-

dorum ipsa laudaret. Nunc autem.

³ Idem cod., reverentissimum tamen Ibam.

zianzenum, universamque Ecclesiam, quæ ipsum Theodorum docentem advertebat, latere potuisse credunt Eutychiani, ut non superstes condemnaretur idem Theodorus. Igitur quemadmodum sancta synodus antiquam Ecclesiam, cujus pars fuerant memorati Patres, non ex communione et laude Theodori, vel si eum in quibusdam sciret errasse, sed ex propria ipsius Ecclesiæ fide judicare debuit, quod nobiscum Eutychiani fatentur; sic oportuit ut et illam epistolam, non ex laude Theodori, sed ex propria conscriptoris ejus fide, quæ ibidem legitur, judicaret. Quomodo autem synodus non crederet Ibas reverentissimum latere potuisse dicta Theodori, quæ ante Nestorium scripta¹ dicuntur, cum ipsius Ibas fidem Nestoriano dogmati videret adversam? Verum et hoc demum Eutychianis, quod reverentissimum Ibas synodus Chalcedonensis crediderit non ignorasse Theodori dicta quæ videntur esse culpanda; nunquid ideo ejus epistolam merito rectæ fidei quam continet, orthodoxam pronuntiare non debuit? præsertim cum potuerit idem venerabilis Ibas idcirco Theodorum ejusque laudare doctrinam, quoniam ea quæ in libris ejus reprehensibilia judicabat, vel ab hæreticis immissa, vel ab ipso Theodoro reprehensa, sicut docuimus, sive correctæ esse credebatur: et non ex eo quod scribendi capiens initium, aliquid aliquando reprehensibile scripsit, aut ex lapsu sermonis incurrit, ejus doctrina judicanda fuerat; sed eo potius quod si quid in ea culpabile videbatur, ipse reprehendit atque correxit. Nam si nemo sapiens Ecclesiam credit hæreticam, quia doctrinam beati Cypriani Carthaginensis episcopi et martyris laudat, cum ille non solum privatim, ut ei visum est, verum etiam congregato concilio, definierit ut omnis hæreticus ad Ecclesiam rediens baptizetur, et propter hoc culpatus ab Stephano antistite Romano resistit, suamque sententiam scribens (*Cyprian. epist. 14*) ad Pompeium, quanta potuit humana argumentatione defenderit, injuriose tractans eundem beatum Stephanum, a quo fuerat jure culpatus: quomodo epistola venerabilis Ibas juste diceretur hæretica, quod Theodori doctrinam laudavit; qui licet in concilio nihil definierit veritati contrarium, tamen etiam quæ privatim ab eo male fuerant composita, sponte reprehendit, et ubi de sermonis lapsu ab aliis reprehensus est, non injuriam referre, sed offensionem corrigere properavit? Igitur sicut Ecclesia, non approbans beati Cypriani ejusque prædecessoris Agrippini², qui hoc ante statuerat, de baptizandis omnibus hæreticis definitionem, non solum ipsos, sed et omnes qui cum illis hoc definierunt episcopos patres ascribit, eorumque fidem atque doctrinam, et maxime Cypriani

A toto orbe radiantem judicat esse laudabilem: sic potuit etiam venerabilis Ibas doctrinam Theodori, etiam in aliquibus culpabilem non ignorans, absque illorum culpabilium approbatione laudare. Sive autem beatus Cyprianus et Agrippinus, alique cum eis eadem statuentes episcopi; sive Theodorus, vel si et ipse errata non emendasse credatur; sive cæteri doctores Ecclesiæ, ex quorum sententiis hæretici suos errores conantur astruere, intentione mentis atque proposito, sicut arbitramur, ab hæresis crimine defenduntur, quoniam ante definitionem Ecclesiæ, in ejus communione permanentes, nimio vel³ immoderato zelo adversus hæreticos, vel decreverunt talia, vel dixerunt, non post Ecclesiæ in eadem questione sententiam, cum hæretici segregati, astruendo talia ipsam impugnaverunt Ecclesiam. Forsitan aliquis dicat: Debuit ergo synodus, si non Theodorum, quia in Ecclesiæ pace defunctus est; neque totam ejus doctrinam, quoniam multa recte locutus est, ipsa certe quæ offendunt ejus dicta damnare. Primum cujus synodi, ut hoc faceret, sequeretur exemplum? Sed ostendatur quælibet synodus alicujus doctissimi viri et in Ecclesia perseverantis, dicta ex multis decretis damnasse, et ita saltem de concilio Chalcedonensi querantur. Deinde quando evolverentur tot libri Theodori, ut in eis diligentissime atque scrupulosissime quaereretur quod legentes posset offendere? Nam si faciendum esset, omnia scripta ejus debuit synodus illa discutere, ne si cum ex parte reprehenderet, approbasse cætera videretur: et quod tempus ad hæc sufficeret? vel quando per singula tantorum sacerdotum numerus in unam sententiam conveniret; cum diverso modo moveatur animus auditorum, et quod alium offendit, meliore intellectu alius sine offensione suscipiat? Verum et non Eutychianorum arbitrio serviatur, cur aliquis dicat quod in illa synodo solius Theodori dicta, et non omnium antiquorum in Ecclesia vita excedentium, revolvi ac ventulari debuerint? Nam si Theodori tantum quædam scripta culparet, omnia omnium approbasse videretur, cum veritas non omnia doceat approbanda. Et quis omnium vel nomina sciat qui de Christiana religione scriperunt? Cum ergo omnium omnia synodus examinare non posset, non oportuit ut Theodori dicta damnaret: quoniam sufficit nobis in hoc Apostoli sententia qua dictum est: *Omnia probate; quod bonum est tenete* (*1 Thess. v, 21*). Quod si non fuisset hæc ratio, quis iudex modestus et prudens, nisi de propositis causis et quaestionibus judicet? At cum nihil episcopo Ibas accusatores objicerent de laude Theodori in Ecclesiæ communione defuncti, nunquid oportuit sanctam synodum, pro fide ac pace generalis Ecclesiæ

¹ Qui primus omnium mortalium, ut Vincentius Lirinensis in Communitorio 1 scribit, rebaptizandum esse censuit. Prædecessorem Cypriani appellat, sicut Augustinus lib. 11 de Baptismo contra Donatistas, cap. 7. Quotus autem ab Agrippino Cyprianus suc-

cesserit, non liquet. Longo intervallo successisse Cyprianus ipse est auctor epistola 13 ad Jubaianum. Multi jam anni sunt et longa ætas ex quo sub Agrippino bona memoria convenientes in unum episcopi plurimi hoc statuerunt.

² Cod. Veron., scripta Nestoriana dicuntur.

³ Idem cod., et.

congregatam, novam in privata causa inter litigantes A
 transmittere quæstionem, et in ea tempus expendere?
 Quasi non sufficeret tam gravi ac diuturna collisione
 in tantis eos iudiciis litigasse, ut aliquid pejus et ipsa,
 vel accusatorum pertinaciæ, vel calamitati episcopi
 qui accusabatur, adjiceret: præsertim cum ille de-
 ploraret de pietate sanctæ synodi auxilium quærens,
 quod jam 20 et amplius carceres mutasset, et ad eam
 de 40 mansionibus advenisset. Quis hoc hominum
 præter Eutychianos d'cat, quos ratio simul pietasque
 deseruit, et in quibus nomen solum remansit huma-
 num? Meminerit autem lector quod hæc in defen-
 sionem magnæ synodi, nulla necessitate compulsi,
 ad conculcandam et penitus conterendam vecordium
 Eutychianorum superbiam dixerimus. Libuit enim
 nobis illudere illis, et ita causam constituere, tan-
 quam Theodorus aliqua culpabilia scribens non
 emendaverit, et non solum prædicta synodus Chal-
 cedonensis ea cognoverit, nec melius interpretari
 potuerit, verum etiam venerabilis Ibas hæc eadem
 non ignorans ejus doctrinam laudaverit: quorum ni-
 hil probatum est, sed nos hæc ultro concessimus, ut
 per hoc amplius appareret quam stulte iidem Euty-
 chiani de sententia synodi super epistola Ibas prolata
 querantur, quoniam ¹ ne his quidem omnibus concessis
 reprehensibilis probaretur.

CAPUT IV.

*Quod Theodorum synodus, si apud eam accusatus
 fuisset, damnare post mortem in Ecclesiæ pæce de-
 functum non debuisset.*

Aliquid tamen et istis adjicimus, ut quod penitus
 factum non est, vel Theodorum, vel ipsum venera-
 bilem Ibas, de Theodori laude ponamus in synodo
 accusatum. Si ergo propter hoc hæretica dicenda est
 illa synodus, quod ejus epistolam Theodorum lau-
 dantem pronuntiavit orthodoxam, beatus ² Cyrillus
 et Proclus, quos honore se fingunt, ab hæresis cri-
 mine defendunt, qui Orientales accusatum apud se
 Theodorum defendentes, et multo amplius prædicantes,
 non ut hæreticos damnarent, sed potius communi-
 cando eis firmaverunt orthodoxos? ut omittam,
 quod etiam ipsorum, id est Cyrilli et Procli, adver-
 sus eandem Theodori accusationem sententiæ tenentur,
 quod nec ipse, nec ejus dicta damnanda D
 sint. Quocirca vel si Theodorus, vel episcopus Ibas
 accusaretur in synodo pro laude Theodori, non pos-
 set ab Eutychianis eadem synodus accusari, quod
 illam epistolam pronuntiavit orthodoxam, nisi etiam
 Cyrillus et Proclus consequenter accusarentur, quod
 judicaverint Orientales orthodoxos, qui accusatum
 apud se Theodorum defendentes etiam præcipuis
 laudibus extulerant. Si quis autem adhuc paulo at-
 tentius partis utriusque momenta perpenderet, le-

viorem inveniret causam illius sanctæ synodi quam
 beatorum Cyrilli et Procli. Nam vel si, ut dedimus,
 accusaretur apud illam Theodorus, levius esset ut
 absolveret Ibas episcopum, qui eum necdum apud
 se deposita accusatione laudasset, quam quod beatus ³
 Cyrillus et Proclus fecerunt, qui Orientales a quibus
 idem Theodorus post accusationem laudatus est, judi-
 caverunt orthodoxos. Ubi autem probari potest
 quisquam, etiamsi vere fuerit hæreticus, ab univer-
 sali synodo non ⁴ prolata accusatione damnatus?
 Nam Patres nostri cunctos quos expulerunt hæreti-
 cos, prius admonuerunt sapere meliora; deinde
 condemnationem, si non resipiscerent, comminati
 sunt, dantes eis etiam tractandi secum inducias, sicut
 necessarium videbatur. Non hæc absque documento
 jactamus. Attestantur nobis exempla majorum, quo-
 rum forma ⁵ beatus Cyrillus et Nestorium prius cor-
 rectum, non quia lapsus erat, sed quia noluit rei-
 piscere, condemnavit; et Theodorum, qui accusatus
 ante fuerat ⁶, condemnari prohibuit. Quam sanitatis
 et modestiæ regulam male transgressi, ne
 vel sero comiteantur errorem, dicunt probare se
 posse nescio quos hæreticos post mortem fuisse
 damnatos: quasi vero per hoc probent quod non
 etiam viventes damnati sint, vel si nostram memo-
 riam ac notitiam fugit. Non enim quisquam scire aut
 reminisci omnia potest, quia nec omnia quæ scripto
 mandata sunt hactenus perseverant. Ut autem hoc
 omittam, illud certe negare non possunt, quoniam
 prius correpti sunt, et in iudicium adducti, atque
 convicti; et si ut resipiscerent non cito spoliati sunt
 honoribus quibus in Ecclesia fungebantur, a fraterna
 tamen communione remoti sunt. Quid horum jam
 præcesserat in Theodoro, ut eum synodus etiam
 apud se accusatum adjudicaret? Si quis autem affir-
 mat aliquos ante correctionem ab Ecclesia fuisse
 damnatos, non tam ipsos quam condemnatores eor-
 um Patres nostros contrarios Apostolo conatur op-
 ponere, qui non nisi post unam et secundam cor-
 reptionem vitari jubet hæreticum (Tit. iii, 10). Verum
 longe absit a nobis ⁷ quod catholica et apostolica Ec-
 clesia Apostolo fuerit aliquando contraria! Si quid
 ergo apud eos valet modestiæ et ordinis ejus au-
 ctoritas, quem salubriter ab Apostolo constitutum
 in hæreticis evitandis, id est excludendis, semper
 tenuit, desinant cum suis contentionibus impugnare.
 Non enim sanctam synodum, quæ nihil contra con-
 suetudinem Ecclesiæ faceret, etiamsi accusatum apud
 se Theodorum non damnaret; sed potius universam,
 cujus formam sequeretur, impugnant Ecclesiam. At
 isti argumentantur, et dicunt in hoc Theodorum ab Ec-
 clesia fuisse depulsum, quoniam sancti Patres in suis
 libris quos privatim scripserunt, culpaverunt eos qui
 talia saperent qualia sapuisse dicitur idem Theodorus.
 Equidem superius jam, non solum testimonio magno-

¹ Cod. Veron., quando ne his.

² Idem cod., beati.

³ Idem cod., beati.

⁴ In eodem cod. deest non.

⁵ Idem cod., quorum forma custodiens beatus Cy-
 rillus, etc.

⁶ Idem cod., non fuerat.

⁷ Idem cod., a nobis ut credamus quod.

rum virorum, sed etiam dictorum ejus prolatione monstratum est quomodo sapuerit; tamen quoniam aliqua ex innumeris ejus libris, velut his quæ protulimus contraria, calumniose decerpunt, et pro illis eam existimant esse damnandam, affirmantes quod Patres nostri in suis libris ante notaverunt quosque talia sentientes: Idcirco ipsorum Patrum similia his quæ culpant sequenti volumine proferimus, ut suas calumnias adversus magnum concilium excogitatas undique repulsas aspiciant. Sed his quoque subtilis vel paulatim ditatis, si, quemadmodum dicunt, jam tunc expulsus erat Theodoros, etiam beatus Cyrillus, nec non Joannes et Dominus Antiocheni atque alii orientales episcopi cum eo simul expulsus sunt, cum expulsus condemnare non sinerent; mendaciter quoque Nestorium, vel idem beatus Cyrillus, vel sanctus Celestinus Romanus episcopus expulsus dicuntur. Nam si propterea jam decessus erat Theodoros quoniam sancti Patres in suis libris culpaverunt eos qui talia sapient, multo magis Nestorius jam decessus erat, qui et manifeste prava sapuisse demonstratur, et offensionem auditorum quam prævialis vocum novitatibus incurrerat, auferre contempsit. Verum ego hinc ipsorum Eutychianorum quiblenique conscientiam quaeram. Ponamus accusatum apud nos aliquem qui diceretur expellendus quod contraria doceret quibusdam sententis Patrum; consilium peto, quid agere deberemus. Nunquid hoc nobis occurrit, ut non admonitus neque correptus, ex eo tantum ab Ecclesia pelleretur, quoniam Patres in suis libris quos privatim scripserunt, refutasse invenirentur eos qui talia sentirent; et non potius quia interrogandus prius et admonendus esset, demonstratis ei sententis sanctorum Patrum quibus diceretur esse contrarius; et si non corrigeret, devocandus in concilium; ejus auctoritati si non crederet, expellendus? Hoc utique videtur fuisse faciendum, hic nobis ordo servandus, hæc habenda humanitatis ratio, vel si hoc non præcepisset Apostolus. Si autem superstitem, non ante admonitum atque correptum damnare non deberemus absentem: quomodo sancta synodus, vel si apud eam Theodoros accusaretur, juste damnare mortuum posset? Nam primum quis ejus accusator sic certus esset quod ipsius sint omnia illa capitula quæ culpantur, ut si ei tanquam accusatori ex more diceretur: Jura per nomen Domini quod Theodoros, quem post mortem condemnari quaeris, ista scripserit, jurare auderet? Non enim licebat magnæ illi synodo leviter credere quod graviter dicitur debuisse damnare. Alia enim causa est, cum ad instructionem tantummodo aliquid legitur, ut credamus simpliciter ejus auctoris esse

* Qui pro Theodoro pugnabant, hæc potissimum exceptione utebantur, quam multis locis ingerit Facundus, et quam habet Vigilii ipse in constituto, quod post mortem damnandi non sint qui in pace Ecclesie vitam finiunt. Impugnatores contra Capitulum, et jure damnari, damnatosque in Ecclesia

¹ Cod. Veron., *ip is Patrum.*

² Idem cod., *cujus auctoritati.*

³ Idem cod., *quo nihil amplius agi.*

A ejus nomen titulus præfert, nihil ei de hac nostra credulitate præjudicantes; alia vero, cum damnatio ejus qui creditur auctor in judicio flagitatur. Unde vel si juraret iste accusator Theodori esse omnia illa capitula, nec ita synodus ad condemnandam in Ecclesie pace defunctum juramento ejus deberet adduci. Quid igitur ille accusator amplius agere posset quam testes citare meriti et numeri competentis, qui jurati hoc ipsum testificari vellent? Porro neque hoc quod amplius agi posset ejus condemnationi sufficeret. Nam si dum viveret idem Theodoros, adversus eum testes adducerentur, non oportuit in judicium non devocatum pro sola a testificatione damnare. Si vero conventus vel reatus conscientia vel contumacia, indictum prætolari nollet examen, jam non testibus de absente, sed ipsi de se iudicanti potius crederetur. Nulla vero correctione sive conventionem præcedente damnatus, de iniquitate iudicium quereretur, et acceptabiliter diceret, quod maligne vel temere adversus absentem falsis testibus credidissent. Propter quod in eadem sancta synodo pro reverentissimo illa clamaverunt episcopi sæpe dicentes: « Male fecerunt qui eum præter canones damnaverunt; quæ adversus absentem facta sunt, evincuntur. Hæc omnes dicimus: nemo condemnat absentem. » At si contra viventem acceptari testes non oportuit ut damnaretur non interrogatus neque conventus, quomodo eos sancta synodus, etiamsi contra Theodoros in ejus testificarentur examine, juste reciperet? An facilius esset mentiri de vivo, et difficilius mentiri de mortuo? Si autem interrogaretur iidem testes, unde certissime scirent illa quæ reprehenderentur, a Theodoro esse conscripta, quid possent credibilius respondere, nisi quod aut in libris quæ ejusdem Theodori dicerentur, ea reperirent, aut ab ipso dum viveret ejus fuisse didicerint? Sed librorum titulum, ad faciendam condemnationem illius viri qui in Ecclesie pace et maxima Patrum laude vita excessit, non sufficere supra docuimus, præsertim quia conquestus est quosdam suos libros ab hæreticis fuisse corruptos; et beatus Cyrillus de illo dixit, quia cum non esset in promptu persona quæ culpæ supponeretur, incerta capitulum redargutio fieret, et qui hæc agerent, in incertum currentes et aere verberantes invenirentur. Quomodo igitur aliis quibus, vel si adducerentur, testibus synodus crederet certum fuisse quod Cyrillus recentiore adhuc rerum memoria incertum fuisse testatus est? Si autem hoc potius dicerent, quod ab ipso Theodoro ejus fuisse cognoverunt, quid respondere possent si eis diceretur: Quid igitur causæ fuit ut hæc quæ argui-

hæreticos fuisse post mortem contendebant, et Theodoros falso dici mortuum in pace Ecclesie, qui, ad mortem usque contraria Ecclesie dogmata secutus sit. Sic enim disserit Justinianus in Edicto, et synodus v in a. 4. 5.

⁴ Idem cod., *sola illorum testificatione.*

⁵ Idem cod., *dum viveret, ejus fuisse.*

li-, non tunc adversus superstitionem ad Ecclesiarum A
 propositas deferretis, quando et in iudicio posset ad-
 duci, et aut negaret quod sua fuerint, aut melius ea
 interpretari posset, aut, quod extremum est, abjicere
 si non posset? Nihil est igitur quod sancta synodus
 de non condemnato Theodoro culparetur, etiamsi
 apud illam accusatus esset, et testes meriti et numeri
 competentis a l ejus introdugerentur examen. Verum
 et hoc Eutychieis demus, et constituamus quod pro-
 datum synodo fuerit illa Theodori esse capitula :
 unde certum haberet qua fuerint intentione prolata?
 Nam et multa non sicut sentimus eloquimur, et multa
 non sicut a nobis proferuntur, ita suscipiuntur ab
 aliis; sed et hoc ponamus, quod illa capitula Theo-
 dorum errantem scripserit cognoverint; unde scire
 synodus posset utrum ex illis, quemadmodum dictum
 est, vel eorum similibus essent quæ in suis diotibus vel
 reprehendit vel emendavit idem Theodorus? Nam et
 hoc juste dicitur, quod illorum reprehensio, sive
 correctio, aliorum quoque similium debuit excusa-
 tioni proficere. Quod si etiam non ostenderetur quæ-
 dam in suis dictis calpasse, sive correxisse Theo-
 dorus, et ea quæ in illo reprehendunt Ecclesiam la-
 tuisse credantur; unde synodus certum habet quod
 postquam illa scripsit non cognoverit veritatem, in-
 spirante Deo, qui occulte ac mirabiliter solet in suo-
 rum cordibus operari, ut eum sic judicaret tanquam
 in ipso errore defunctum? Nam vel si probaretur
 quod usque in die mortis suæ aliquid de incarnatione
 Christi nescierit, tamen cum non esset ab ejus Eccle-
 sia separatus, unde, sicut dixi, certum synodus habe-
 ret quod in ipsa hora qua efflatus erat extremum,
 magna et investigabilis misericordia Dei, quæ latroni
 non ignorata scelera dimisit in cruce, non etiam ipsi
 dedit pro tantis ejus in Ecclesia laboribus et certa-
 minibus adversus hæreticos, ut ab ignorantia sua
 resipisceret, et errore damnato latronem sequeretur,
 in paradiso statim et ipse cum Christo futurus, qui
 nunc dicitur de Nestoriano dogmate ante Nestorium
 fuisse damnandus? Quantos enim hæreticos, quantos
 Judæos atque gentiles idonea testificatione didicimus
 in ipso limine mortis fuisse conversos? Sed quia pu-
 blicus fuit error illorum, non potuit publica non esse
 conversio, dum reconciliari, dum baptizari ab Eccle-
 sia supplicarent, dum postremo reconciliarentur seu
 baptizarentur; occultam vero suam ignorantiam, et
 a nullo culpam, quam Theodorus dicitur habuisse,
 cui et orientale concilium attestatur, quod nullam
 detractionem ab orthodoxis in vita susceperit, et de
 quo et aliis Procius episcopus dicit, quos nec vivos
 aliquando culpavimus, posset occulte respicere. Quod
 si et non occulte, sed aliquibus conciliis hæc abjecit,
 tamen hoc sanctis synodo esse posset occultum, et de
 occulto judicare non posset, quia hoc Dei est pro-
 prium, dicente Moyse : *Quæ occulta sunt nobis et
 filiis vestris.* Unde et beatus Cyrillus ait : *Austissimum
 apparet prudentibus viris cedere præscienti unius-
 cujusque voluntatem. Cur ergo culparetur hæc syno-*

¹ Cod. Veron., *haberet.*

aus, quæ Deo cederet omnia præscienti, nec audeat,
 ut quidam, occultorum iudex esse, quod solus est
 Deus? Verum neque illud modestus quisquam, sicut
 arbitror, definire præsumit, quod hæretici habendi
 sint omnes, qui non pertinaces, sed ut imperfecti, et
 ad discendum parati, minus aliquid in Christiana fide
 cognoverint; sicut etiam ipse¹ Thomas et Philippus
 apostoli. Nam et Thomæ dicitur : *Si cognovissetis
 me, et Patrem meum utique cognovissetis (Joan. xiv, 7).*
 Et Philippe : *Tanto tempore vobiscum sum, et non
 cognovistis me, Philippe? Et, Non credis quia ego in
 Patre, et Pater in me est (Ibid., 9, 30)?* Quis ergo
 tales hæreticos dicat, si præsentem vitam, quamvis
 adhuc ignorantes, in Ecclesia tamen finierint, quam
 falli posse non erodunt; cum memoratos apostolos,
 nec in ipso tempore quo hæc ignorabant, hæreticos
 fuisse audeat suspicari? Verum hinc quoque postea
 multa dicemus. Cum vero incertum synodus haberet,
 et Theodori esse omnia illa capitula pro quibus ab
 Ecclesia diceretur excludendus; quod etiamsi cer-
 tum haberet, quasi tamen fuerint intentione prolata,
 adhuc ei esset incertum : quod si et errasse illum
 sine dubitatione cognosceret, non et continuo etiam
 quod errorem postea non emendaverit appareret;
 neque si hoc quoque aliqua certa ratione constaret,
 quisquam pius et gravis definire præsumit, quod
 hæretici sint omnes qui sine pertinacia in Christiana
 fide falluntur, si neodum instructi in Ecclesia pace
 vitam finierint : quis nisi temerarius dicat quod illa
 synodus inter tot incocta debuerit Theodorum sub
 anathemate condemnare? Sine dubio autem conside-
 ras, imperator, quanta Eutychieis eorumque fautori-
 bus nulla ratione cogente sponte dedimus, sive con-
 cessimus; et tamen eis veritas non concedit, ut sen-
 tentia magnæ synodi quæ epistolam laudes Theodori
 continentem pronuntiavit orthodoxam, culpabilis ju-
 dicetur. Quod si tantæ nobis convictiones quas pro
 experta obstinatione adversariorum protulimus, de-
 fuissent, quis religiosus reprehendere posset hæc
 synodum, quæ quod sibi datam non est usurpare
 non ausa est? Nam Ecclesiæ suæ nullam Dominus in
 mortuis ligandi et solvendi tribuit potestatem, cum
 discipulis suis diceret : *Quæcumque alligaveritis super
 terram, erunt ligata et in cælo; et quæcumque solveritis
 super terram, erunt soluta et in cælo (Math. xviii, 18).*
 Eos igitur solum qui sunt in terris ligare accepit et
 solvere, et idcirco reprehendi non debet quod Theo-
 dorum, vel si culpabilem nossent, tamen quia non erat
 in terris, alligare non ausa est. Aliorum quibus hoc
 placuit, non ejus fuerit ista præsumptio. Nam sicut
 non oportuit ut auderet solvere post mortem eos qui
 alligati erant in terris, quod quidem habere videtur
 nonnullam pietatis imaginem, ita non oportuit ut au-
 deret eum qui alligatus non erat in terris, alligare
 post mortem; quod et aperte impietatis est, et ejus
 potestati non creditum. Quapropter etiam beati Patres
 definierunt quia non nostrum est judicare eos qui

¹ Idem cod., *ipsi.*

honorate defuncti sunt, sed solius iudicis vivorum et A mortuorum.

CAPUT V.

Quod Athanasium nemo damnat propter excusationem quam suscepit Dionysii Alexandrini; et quod multo facilius sit Theodorum defendere.

Quomodo autem dicunt Nestorianam esse synodum non defendentem, nec aliquatenus excusantem scripta Theodori, quem velut magistrum Nestorii criminantur, cum Athanasium scripta decessoris sui Dionysii defendentem dicere non audeant Ariarium? Nam neque cum Ariani vellent quædam ex dictis venerabilis Dionysii Alexandrini ^a episcopi in testimonium et assertionem sui erroris asciscere, ut ex hoc ostenderent Arium non esse novi dogmatis inventorem, quippe cum Dionysius olim docuisset facturam esse Filium Dei, neque natura proprium, sed extraneum ab essentia Patris, et quia idem Filius non erat antequam fieret, aliaque similia quæ in eodem opere continentur; Athanasius, germanum specimen et probabile catholicæ doctrinæ atque virtutis exemplum, ea constanter excepit, et quamvis nostris auribus dura et ad excusandum difficilia ¹, defendere non reuigit, et prius eorum auctorem Dionysium per hoc voluit esse purgatum, atque ab Ariariorum crimine alienum, quod ipse non sicut Arius, cum viveret, de impietate fuerit accusatus, aut de episcopatu dejectus; neque velut hæresim defendens, de Ecclesia sicut ille discesserit, sed in ejus permauere unitate: deinde melius hæc ipsa interpretari conatus est. Unde convenientius puto, ut si non omnia, quia prolixum est, aliqua tamen in propriis verbis ² ostendam. « Etenim, ait, et Judæos in quibus contra legem agebant, redarguebat Dominus dicens: *Hoc Abraham non fecit* (Joan. viii, 40); et istos impios et mendaces eadem ipsa veritas redarguit ^b, quoniam Arii aliquid Dionysius episcopus neque sensit, neque veritatem ignoravit. Sed et tunc temporis Judæi, et nunc isti novi, a patre suo diabolo hanc furiam adversus Christum rebellem hæreditati sunt: quod magno indicio est quia calumniari tantum volunt illi viro, et non attendere quod neque ab aliis episcopis de impietate accusatus est, aut de episcopatu dejectus, sicut isti de clericatu; neque ille velut hæresim defendens, de Ecclesia discessit, sed in ea-

^a Tota Dionysii accusatio, ut Athanasius ἐν τῇ ἀπολογία ὑπὲρ Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας docet, ab epistola quam contra Sabellium scripserat ad Euphranorem et Ammonium, de qua Romæ purgare se coactus: et apud Dionysium papam. In ea continebantur hæc omnia quæ Facundus ab eo perperam dicta commemorat. Cæterum Athanasius Dionysium vult non errore aut ignorantia, sed κατ' οἰκονομίαν hæc scripsisse contra Sabellianos. Basilii vero epist. 41, dum in contrarium tendit, κακοῦ κακὸν διαμαρτυρεῖται,

¹ Cod. Veron., nimis difficilia.

² Idem cod., verbis ejus ostendam.

³ Idem cod., fallere moliantur. Græca vox est

dem bene defunctus est, et memoria ejus nunc usque cum Patribus celebratur, et nomen ejus scriptum est. Si enim aliquid istorum sentiret, vel de his quæ scripsit excusationem non faceret, sine ambiguitate etiam ipse similia pateretur. Et sufficissent quidem ista ad redargutionem novorum Judæorum, eorum qui Christum negaverunt, et Patres accusaverunt, et omnes Christianos fallere noscuntur ². Quoniam vero excusationes ^c se habere putant ad accusandum episcopum, partes aliquas epistolæ ejus age et ipsas videamus: ut etiam ex hoc eorum vanitas demonstretur, et quiescant vel sero blasphemare Dominum apud seipsos, confiteantur autem vel cum militibus, videntes testificantem creaturam, quia vere iste Filius Dei est, et non est ex creaturis. Dicunt itaque in illa epistola beatum Dionysium dixisse facturam et factum esse Filium Dei; neque natura proprium, sed extraneum ab essentia Patris eum esse, sicuti est agricola ad vitem, et navis opifex ad navem: et quia tanquam factura non erat antequam fieret. Ita est, scripsit: constitemur et nos esse talem epistolam ejus. Sed sicut illam scripsit, ita et alias plurimas scripsit; et oportebat eos et illas legere, ut ex omnibus, et non ex ista sola, fides illius viri agnosceretur. » Et deinde sequitur eorum quæ memoravimus excusatio: quam non in isto, quia prolixum fuit, sed in ejus opere lector inquiret. Aspicias vero, Auguste, quæ beatus Athanasius in Dionysio excusanda acciperet, non ob aliud, nisi quia non ex levi sono verborum, sed ex intentione dicentis æstimanda sunt quæ dicuntur. Dicentis autem intentio, cum jam persona defuncta est, ex communione ^d religiosius æstimatur. Hoc est enim quod ait: Si enim aliquid istorum sentiret, vel de iis quæ scripsit excusationem non faceret, sine ambiguitate etiam ipse similia pateretur: tanquam dicens: Non quod in verbis sonat debemus attendere, sed credere potius de Ecclesia Christi, quam regit ipse qui sanguine suo redemit, quoniam ni i hæc bona intentione proferret, aut aliis ejus dictis auferretur offensio, sine dubio Dionysius in ea non maneret episcopus. Igitur Athanasius, qui non tantum verbi doctrina, quantum passionibus, trinæ unitatis erat assertor, et cujus tota vita martyrium fuit, auctoritati se subdit Ecclesiæ, et quod Dionysio communicavit usque in finem, hoc solum iudicium ejus purgationi sufficere, ita ut illum pro talibus dic-

incante lapsus putat. Ἀντιβαίνων γὰρ σφοδρῶς, inquit, τῇ ἀσθεῖα τοῦ Αἰθῶος. ἔλαβεν ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐναντίον κακῶν ὑπὸ τῆς ἄγαν φιλοτιμίας ὑπενεχθεῖς. Ne eventus etiam discrepant inter se. Nam Basilii hæresis Auoceanæ semina jecisse affirmat Dionysium. Athanasius contra immerito Arianos ὁμόδοξον καὶ ὁμότροπον sententiæ suæ astipulatorem jactare ait Dionysium. cum ex aliis ejus scriptis deberent, non ex hac una epistola, de illius fide doctrinaque facere iudicium.

^b In Græco, διελέγξει, coarguet.

^c In Græco, προφάσαι, excusationes, vel occasiones.

ἐπιχειροῦντων apud Athanasium in epistola de sententia Dionysii.

^d Idem cod., communione Ecclesiæ religiosius.

tis non condemnare dico, verum nec leviter culpam ¹ A præsumat; sciens quoniam si hoc faceret, totam quæ illi communicavit, culparet Ecclesiam. Et nescio qui, quos utinam vere nesciremus, prædicatum a tantis Patribus Theodorum in reprehensionem Ecclesiæ condemnare præsumunt, et insuper sanctam synodum, quod hoc non præsumpsit criminari? Quid est autem quod in illo inexcusabile jam invenerant, si in Dionysio potuit excusari, quod facturam esse dicit Filium Dei, et extraneum ab essentia Patris, et quia non erat antequam fieret, cum Patres apud Nicæam anathematizaverint eos qui dicunt: Erat quando non erat, et antequam nasceretur non erat; et qui dicunt factum vel ex alia essentia esse Filium Dei? Sed Athanasius, vir magna ratione et gravitate fundatus, et cui tanquam experientissimo duci summa prælia adversus hostes Ecclesiæ merito crederentur, noverat ipsis exercitatus periculis hæreticorum fallacias prudenter excipere. Nam et illi non minore, imo callidior astutia, incautis frequenter illudunt, ut quos in Ecclesia catholica, velut in castris cujusdam magnæ reipublicæ sapientes et fortes viderint, ne illorum vel consilio credamus, vel confirmemur exemplo, quia suos facere non possunt, vel nobis faciant esse suspectos. Et ob hoc ille, non velut quidam levis, atque ad omnia ² eorum factionibus movebatur: ut quemadmodum malitiosus ac timidi, et tam malitiosus quam timidi, duces exercitus solent, quia Dionysium Ariani videri sibi conscium volebant et amicum, eum crudeliter et temere condemnaret, et quem secum propugnatorem adversus hostes habebat, a cælestibus castris excluderet. Hunc itaque doctissimum atque sanctissimum virum imitari, clementissime imperator, hujus rationem et circa pacem Ecclesiæ observantiam sequi debemus. Nam illorum deridemus crudelitatem qui ad defendendum suos ignavi, ad condemnandum vero festini, de reprehensione majorum ignominiosam et hæreticis communem gloriam captant. Nam credo quod magistros militiæ tuæ hanc in castris a te sibi creditis erga hostium dolos et suorum defensionem cautelam præcipias observare, quam magister militiæ Christi Athanasius observavit: et ideo non dignos existimes Ecclesiarum Dei præpositos, quales si castrorum tuorum haberes, judicares indignos. Nunc ergo, si mihi Nestoriani dixerint: Theodorus Mopsuestenus, qui et in episcopatu defunctus est, et non solum in epistola quam nostra ³ synodus pronuntiavit orthodoxam, verum etiam in illis epistolis quarum auctoritate Romani Leonis dogmaticam defendit epistolam, magna prædicatione laudatus, ita de Christo quemadmodum Nestorius sensit, et in defensionem sui dogmatis, sicut de Dionysio Ariani fecerunt, quædam de libris ejus capitula ad aliud intendunt, et adversus alios conscripta protulerunt, quæ indigeant excusari, confestim formam quam nobis beatus Athanasius de Dionysio præbuit, sequar, et iis-

¹ Cod. Veron., *saltem culpam.*

² Idem cod., *ad omnia mobilis eorum.*

³ Idem cod., *restra.*

dem verbis quibus Ariani ille respondit, ego quoque istis pro Theodoro Mopsuesteno respondeam, dicens: Nequidquam illi viro calumniamini, qui neque ab aliis episcopis de impietate accusatus est, aut de episcopatu dejectus, sicut Nestorius, neque ille velut hæresem defendens ab Ecclesia discessit, sed in eadem bene defunctus est. Si enim aliquid istorum sentiret, vel de his quæ scripsit excusationem non faceret, sine ambiguitate etiam ipse similia pateretur. In aliis quoque responsionis ejus ordinem tenens, iterum dicam, quia sicut ista scripsit Theodorus, ita etiam alia plurima scripsit, et oportet vos et illa legere, ut ex omnibus, et non ex istis, fides viri illius agnoscat. Et proferam ejus multa Nestoriano errori contraria, de quibus pauca libris alligavi ⁴.

B Demonstrem vero illis et causam cur talia scripserit, et doceam quod contra Synusiastas, qui temporibus ejus maxime fervebant, ubicunque inventa occasione securius talia loquebatur, necdum ex diverso Nestorii sollicitante perfidia. Et mihi quidem, vel quibusque catholicis, hæc sola contra Nestorianos sufficient, quæ magno Athanasio contra Arianos illo tempore suffecerunt. Quæ autem nos amplius habeamus pro Theodoro, quam Athanasius pro Dionysio habuit, ostendere, quin potius ostensa commemorare non differam. Providit enim misericordia Domini, vel pro nostra inscitia, qui minus habiles ad defendendum sumus, vel pro pertinacia contrariorum, qui manifestæ nolunt acquiescere veritati, ut multo pluribus modis Theodorus excusari quam Dionysius posset.

C Quod enim nos asserimus, adeo diversum fuisse a Theodori sensu Nestorium, ut a reverentissimo Joanne Antiocheno admonitus ⁵, non ausus fuerit dictorum illius testimoniis sua male dicta defendere: quod utique non omitteret, nisi catholici viri doctrinam contrariam sibi videret. Beatus Athanasius nihil tale in defensionem venerabilis Dionysii quod diceret habuit: quia non sicut Theodori Nestorius, ita Dionysii Arius exemplo fuerat admonitus et convictus. Deinde quod Theodorus ultro semetipsum reprehendens in expositione psalms, confessus est quod negligenter a se composita fuerint plurima, et maxime illa quæ prima sunt, et quod perhibuit aliqua in suos libros ab Apolinaristis immissa. Possumus ergo Nestorianis dicere quod ex illis plurimis

D negligenter ab eo compositis credenda sint illa ipsa, quæ putant suo dogmati convenire, aut ex eis quæ Apolinaristas in suos libros immisisse conquestus est. Possumus etiam proferre quod in quinto de Incarnatione libro idem Theodorus ait, et nos in nostro superiore posuimus, quod ubicunque de Christo disputans alterum et alterum dicit, non persona, sed natura alterum dicat. Hæc omnia quæ nobis superabundant, beato Athanasio ad excusandam Dionysii epistolam defuerunt. Quem cum Eutychniani vel Semieutychniani Acephali culpam non audeant, quomodo Chalcedonensem synodum culpant, quæ Theodori

⁴ Idem cod., *libris superioribus allegavi.*

⁵ Idem cod., *exemplo ejus admonitus.*

dicta non excusare voluit, sed noluit non excusatum ^a A damnare?

CAPUT VI.

*Quod Basilius Gregorii Thaumaturgi, et Hilarius An-
tocheni ac Sirmiensis concilii dicta quaedam duriora
excusavit; et Theodorum eodem modo excusare sy-
nodo licuit, et hoc suscepisset.*

Sanctus autem Basilius magnum Gregorium ^a, qui miraculorum operatoris cognomen accepit, ut *Θαυματουργός* vocaretur et vocetur a Græcis, non ab Arianorum tantum, qui creatorum et facturam Filium dicunt, verum etiam a contrario Sabellianorum errore defendit, qui unam Patris et Filii subsistentiam dicunt, quamvis hæc et prædictus Gregorius dixisse videatur. Unde idem sanctus Basilius, loquens de quibusdam, qui auctoritate ipsius Gregorii excusare suam perfidiam nitentur, *Immiserunt, ait, quoddam experimentum per epistolam ad unanimum nostrum Anthimum Tyanorum episcopum, quod magnus Gregorius dixerit in Expositione fidei Patris et Filii personas intellectum esse duas, subsistentiam autem esse unam, hoc autem quia non dogmaticè dictum est, sed certative in sermone ad Gelianum, non potuerunt conspiciere qui in subtilitate sensuum semetipsos beatificant: in qua multæ sunt falsitates eorum quæ scribuntur, sicut in ipsis sermonibus ostendimus, si Deus voluerit. Rursus vero pagano satisfaciens, non arbitratur opus esse subtilitatis rationatione circa verba. Est etiam ubi et consentiendum sit consuetudini contradicentis, ut non ad necessaria reluctetur. Quapropter et multas invenies ibi voces, quæ nunc hæreticis maximam virtutem præbeant, sicut creaturam, et facturam, et si quid tale est. Multa autem dicta et de conjunctione quæ ad hominem facta est, ad divinitatis referunt rationem qui inerudite audiant Scripturas: quale est et hoc quod ab his circumfertur. Proinde quomodo synodus jussu anathematizaret Theodorum in Ecclesiæ pace defunctum, cum propter Athanasium et Basilius Dionysium atque Gregorium a criminibus talibus tantisque defendant, quod in Ecclesiæ pace*

defuncti sunt? aut quomodo epistolam venerabilis libæ pro laude Theodori pronuntiaret hæreticam, cum hæc Athanasii et Basilli scripta hæretica dicere non auderet? aut quomodo Eutychiani eandem synodum culpant, quod apud se non accusatum Theodorum anathematizare non præsumperit, cum istos Patres ^b quibus Dionysius atque Gregorius etiam excusantur, culpæ non possint? Sed aliud quod majus est, proferamus. Nam beatus Hilarius ^b, Arianorum potentissimus atque acerrimus expugnator, et constantissimus fidei Christianæ confessor, in epistola quam de exilio scripsit episcopis provinciæ Germaniæ primæ, et Germaniæ secundæ, et primæ Belgiæ, et Belgiæ secundæ, et Lugdunensis primæ, et Lugdunensis secundæ, et provinciæ Aquitanicæ, et provinciæ Novempopulani, et ex Narbonensi plebibus et clericis Tolosanensibus, et provinciarum Britanniarum episcopis, non unius hominis verba privatim dicta, sed publica decreta concilia approbat, quibus octuaginta nostri Patres pro Paulo Samosateno repudiaverunt ut homousios, id est unius essentiae cum Patre Filius vocaretur, et rationem cur hanc vocem repudiaverint talem reddidit, quoniam memoratus Paulus hæreticus solum Patrem Deum esse confitebatur, Filium vero a Mariæ matris generatione coepisse, et hominem tantum esse dicebat; et docebat propterea maluisse illos Patres remoto homousio homœousion statuere, id est similis essentiae, quoniam similitudo unionem non permittit intelligi. At cum Arius postea homœousion male intelligeret ac doceret, et negans Filium cum Patre unius esse substantiæ, sic diceret similem Patri, sicut Joannes apostolus de se atque aliis adoptionis filiis dicit: *Nunc filii Dei sumus, et necdum manifestatum est quod sumus ^a: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (1 Joan. III, 2).* Cum ergo prave ^b homœousion Arius prædicaret, alii Patres ^b homœousion resumpserunt. Proinde Hilarius, ut in neutris Patribus accusaret Ecclesiam, quæ utroque habuit hono-

^a Ea est Basilii epistolæ ad Neocesarienses, pag. 849. *Ὡς ἄρα Γρηγορίου ἐπίσκοπος ἐν ἐπίσει πίστεως, Πάτερκα καὶ Υἱὸν ἐπεισὶ μὲν εἶναι δύο, ὑποστάσει δὲ ἐν. Quæ verba non exstant in Eccliesiæ revelata Gregorii, neque in altera, quæ ἡ κατὰ μέρος πίστις inscribitur. In alia igitur erant, quam scripserat ad Gelianum sive Aelianum, ut legitur apud Basillum. Posterioris κατὰ μέρος fidei locum insignem recitat Anastasius in Eclogo, quem operæ pretium fuerit excubere, quia Latina versio depravata non injuria torsit Scholasticum. Ἐκ τῆς κατὰ μέρος πίστεως Γρηγορίου τοῦ μεγάλου, καὶ θαυματουργοῦ. Καὶ ἔστι Θεὸς ἀληθινὸς ὁ ἄσαρκος ἐν σαρκὶ φανερωθεὶς τέλειος τῆ ἀληθινῆ καὶ θεῖα τελειότητι. οὐ δύο πρόσωπα, ἀλλὰ δύο φύσεις. οὐδὲ τέσσαρες προσκυνεῖν λέγουμεν. Θεὸν, καὶ Υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἄνθρωπον, καὶ Πνεῦμα ἅγιον. Διὰ καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς οὕτως ἀσθεβοῦντας, τοὺς ἀνθρώπων ἐν τῇ θεῖα δοξολογίᾳ τέθνητας. Ἡμεῖς φαμεν ἄνθρωπον ἀναλαμβάνομενον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, ἵνα τὴν ὁμοίωσιν τοῦ ἐπουρανίου λάβωμεν, καὶ θεοποιθῶμεν πρὸς ὁμοίωσιν τοῦ φύσει*

ἀληθινὸ τοῦ Θεοῦ, κατὰ σάρκα δὲ ἀνθρώπου, Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Interpres corruptum nactus exemplar, pro ἀλλὰ δύο φύσεις, contrario sensu legit, οὐδὲ δύο φύσεις.

^b In epistola de synodis. *Male, inquit, ὁμοούσιον Samosatenum confessus est, sed nunquid melius Ariani negaverunt? octoginta Patres episcopi olim respuerunt, sed trecenti decem et octo nuper receperunt.* Et probando autem, et improbando, ut mox addit, unum utrique statuerunt. Eodemque modo Athanasius idem argumentum tractans de synodis Arimini et Seleucis, utrosque laudat, tum eos qui Antiochiæ contra Samosatenum repudiaverunt, tum eos qui apud Nicæam adversus Arianos approbarunt. *Ἄλλ' οὕτως, inquit, τοῦτους, οὐτε ἐπιστολῶν οὐτε ἀποφασίσεων πάντες γὰρ ἐπίστευον τῷ Χριστῷ καὶ πάντες σκευδὴν ἐσχάρασαν κατὰ τὸν αἰρετικὸν καὶ οἱ μὲν τὸν σαμοσατία, οἱ δὲ τὸν ἀρειανὴν αἴρεσιν κατήκριναν. ὁρθῶς δὲ καὶ οὕτως πάντες, καὶ καλῶς πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν γεγράφασι.*

^a Cod. Veron., *accusatum.*

^b Idem cod., *futuri sumus. Habet Vulgata, quid erimus.*

^a Idem cod., *postea prave.*

^b Idem cod., *Patres contrario homœousion.*

atos, hanc absolutionem questioni dedit, quoniam et illi octuaginta contra hæreticum improba-
 runt hominibus, et trecenti decem et octo id ipsum
 contra hæreticum probaverunt. Hoc quoque adji-
 cionem (*Sub finem*) : « Cogitemus (et sacerdotes san-
 ctos et quiescentes jam : quid de nobis erit qui rem
 eo deducimus, ut quia episcopi non fuerunt, nos quo-
 que nec coeperimus; ordinati enim ab his sumus, et
 eorum, sumus successio : renuntiemus episcopatu,
 quia officium ejus ab anathemate gumpserimus. » Verum
 hæc omnia, quæ vel privatim a sanctis Dionysio
 atque Gregorio dicta, vel publice in concilio a memora-
 tis octuaginta Patribus¹, non tantum excusandi ha-
 bere difficultatem videntur, quoniam ante defini-
 tionem Nicænæ synodi prolata reperiuntur. Illud est
 multo amplius, quod idem sanctus Hilarius in eadem
 sua epistola prolata æque defendit Sirmiense concilium²
 post Nicænum congregatum, in cujus decretis
 dictum est : « Si quis unum dicentem Deum, Christum
 autem Deum ante sæcula Filium Dei obsecratum Pa-
 tri in creatione omnium non constetur, anathema
 sit. » Et iterum : « Si quis Deum non Dominum Pa-
 trem³, et Filium quasi Dominum a Domino, duos di-
 cat Deos, anathema sit. Non enim exæquamus vel
 comparamus Filium Patri, sed subjectum intelligen-
 mus. Neque enim descendit in Sodomam sine Patris
 voluntate, neque pluit ex se, sed a Domini auctori-
 tate, scilicet Patris; nec sedet ad dexteram a semet-
 ipso, sed audit dicentem Patrem, *Sede ad dexteram
 meam* (*Paul. cix, 1*). » Rursumque : « Si quis inna-
 scibilem et sine initio dicat Filium, tanquam duo sine
 principio, et duo innascibilia, et duo innata dicentem,
 duos dicat Deos, anathema sit. Caput enim quod est
 principium omnium Christus; caput autem quod est
 principium Christi Deus. Ita enim ad unum, qui est
 sine principio omnium principium, per Filium uni-
 versa referimus. » Et iterum (*Cap. 27*) : « Confirman-
 tes Christianismi intellectum, dicimus quoniam si quis
 Christum Deum Filium Dei ante sæcula subsistentem
 et ministrantem Patri ad omnium perfectionem non
 dicat, sed ex quo de Maria natus est, ex eo et Chri-
 stum et Filium nominatum esse, et initium accepisse
 ut sit Deus, dicat, anathema sit. » Quæ omnia me-
 moratum Sirmiense concilium³ sanctus Hilarius per-
 cessario contra Photinum et⁴ Orientales asserit
 decrevisse. Quorum sufficientem excusationem fa-
 cionem, quomodo sint accipienda demonstrat. Hæc

A ergo Athanasio, hæc Basilio, hæc Hilario et omni-
 bus viris sanctis sollicitudo fuit, ne culpatis velut
 hæreticis eis qui in Ecclesiæ pace atque honore da-
 functi sunt, ipsa quæ illos magno honore dignata
 est Ecclesia culparetur. Et ideo vel si forte invenian-
 tur aliqui in plurimis approbati, qui eundem Theo-
 dorum damnant velut hæreticum, hoc probabiliter
 profecto non faciunt; nec in eo sequendi sunt, in
 quo consuetudinem Ecclesiæ non sequuntur. Unde si
 Chalcedonensis synodus, Ecclesiæ morem in defen-
 sionem ipsius Ecclesiæ sequens, dicta Theodori simi-
 liter excusaret, quis eam de hac pietate atque cau-
 tela nisi profanus argueret? Nec tamen et hoc sine
 Athanasio et Hilario⁵ posset. Porro aliquid tale non
 fecit, quæ hinc invidiam sustinet, quod alterius ad
 se delatam epistolam, nec de laude Theodori accusa-
 tam, pro veræ fidei confessione quam continet, pro-
 nuntiauit orthodoxam.

CAPUT VII.

*Quod adversarii in una damnationis Theodori brevi
 sententia quatuor in magna vitia incurrerint.*

Inspiciamus autem ipsos Eutyichianorum fautores,
 qui dicta in Ecclesiæ pace quiescentium, quoniam
 obscurum aliquid in eis invenitur, damnari
 magis quam excusari voluit, utrum ita vigilanter
 cauti sint, ut in suis dictis atque conscriptis reprehendi
 nullatenus queant. Si enim tam circumspecti sunt,
 ut in nullo deprehendantur offendere, tolerabile for-
 tasse dicatur quod, sua sapientia freti, ad nos nostri-
 que similes qui in multis offendimus, condescendere
 non dignantur. Verum quid ægemus, quod nullos ab
 eis in alia causa conditos libros audivimus, quorum
 discussione irreprehensibilem eorum peritiam et per-
 vigilem possimus probare cautelam? Placet ergo eis
 ut in hoc libro, quem communi ac diuturno tractatu
 in præjudicium sanctæ synodi scripserunt, sive scribi
 fecerunt, perfectam eorum nusquam culpabilem
 scientiam requiramus? Sed jam etsi non omnes quos
 continet, quoniam aliud in hoc opere demonstrare
 suscepimus, multos tamen ex occasione prodidimus
 errores⁶, multa quoque mendacia sibi que contraria.
 Ubi et hoc docuimus quia, cum mendacio studeant, ne-
 sciunt vel quomodo mentiantur, et quomodo per eam-
 dem scientiam etiam verum contra se aliquando loquan-
 tur. Si autem in hoc libro in quæ subscripserunt, alie-

¹ In quo episcopatu dejectus est Photinus anno Christi 351. Hilarius in eadem epistola : *Eam nunc fidem retractemus, quæ non olim, tunc cum Photinus episcopatus dejectus est, conscripta est.* Exemplum fidei Sirmio ab Orientalibus contra Photinum conscriptæ : *Credimus in unum Deum, etc.* Integram enim describit, cum subditis capitibus vel anathematismis

¹ Cod. Veron., *Patribus decreta sunt, non tantum.*

² Idem cod., *Dominum et Dominum, Patrem et Filium, etc.*; favent huic lectioni codices alii mss. plures, ut videre est in nova editione sancti Hilarii in lib. de Synodis, seu de fide Orientalium.

³ Idem cod., *memorato Sirmiensi concilio.*

²⁷ Orientales autem intelligit, quos Athanasius de eadem fide agens Eusebionos vocat, Semiarianos videlicet. Quanquam ergo suspectæ fidei erant auctores et auctores suos decreta ipsa redolebant, non dubitavit tamen Hilarius eadem, tanquam contra Photinum necessario condita, explicare ac defendere.

⁴ In eodem cod. deest et. Unde sensus est : prædicta omnia Orientales in Sirmiensi concilio decrevisse.

⁵ Idem cod., *Athanasio, Basilio et Hilario.*

⁶ Idem cod., *ejus errores.*

nos errores, sive falsos, sive veros arguere intenti in tantis reprehensi sunt; qua fronte non dicam Theodori, sed cujuslibet hominis dicta culpam præsumunt? At erubescant isti iudices mortuorum, si per totum ipsum librum eorum consideremus insipientiam: et idcirco in ipsa tantum sententia, qua Theodorum cum suis dogmatibus damnaverunt, inspicere eam ac demonstrare proposui. Dixerunt enim, sicut narravimus: « Si quis non anathematizat Theodorum Mopsuestiæ^a, et ejus dogmata, eosque qui aut ei similia sapuerunt, aut sapiunt, anathema sit. » In qua sententia intendo, quæso, quot et quam magna vitia reprehendam. Primum est, quod eum contra sententiam Patrum et totius Ecclesiæ iudicium, in cuius pace defunctus est, anathemati subdiderunt. Secundum autem quod, condemnando omnes qui ei non dicunt anathema, memoratos quoque venerabiles Patres, et ipsam quæ Theodoro communicavit Ecclesiam, atque omnes præsentem in corpore Christi fideles, qui sive quod in Ecclesiæ pace vitam finierint, sive quod nec errores ejus nec nomen audierint, eum non anathematizant, decreverunt ut anathema fierent: quod aperte contra justitiam et contra morem Ecclesiæ factum esse jam diximus, nec ullum tale invenimus exemplum ubi anathema facti sint, qui alicui hæretico, quem ignorare possunt, non dicunt anathema. Quod nec isti decernerent, nisi ad synodi Chalcedonensis injuriam, quæ, cum apud se recitarentur ejus laudes, non ei dixerit anathema. Tertium vero est, quod sine ulla exceptione generaliter ejus dogmata et universos qui eis non dicunt anathema condemnantes, in quibus nec ipsi negant plurima recta esse, non solum quos supra memoravimus Patres, et alios præteriti vel præsentis temporis innocentes, verum et ipsam catholicam fidem, cujus assertionibus omnem hæresim, testante Joanne et Domino Antiochenis atque orientali concilio, Theodorus expugnavit, et quam secundum Cyrillum, ut interim perhibent, magnifice adversus Arianos et Eunomianos asseruit, anathematizare procul dubio convincuntur. Quartum est, quod contenti non fuerint illos tantum anathematizare qui similia sapiunt, sed iterum contra justitiam Ecclesiæque regulam addiderunt, et illos qui similia^b sapuerunt. Et quanquam Theodorum nihil male sapuisse probaverint, quantum tamen ad eos attinet, condemnaverunt omnes ab ipso, in quem illum incidisse putant, errore conversos; nihilque illis præstitit sua conversio, quod jam talia non sapiunt, quando et propter hoc damnantur, quod aliquando talia sapuerunt. Ubi quid agent de Martha et Maria sororibus Lazari, quæ familiari devotione ipsi Domino, dum hic in carne degeret, adhæserunt? Et tamen utraque, id est prius Martha ac deinde Maria, legitur

^a Ut supra initio lib. III. Iisdem quoque verbis et Justinianus in Edicto. *Εἴ τις τοίνυν ἀντιποιεῖται Θεοδορίου, ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτόν, καὶ τὰ αὐτοῦ συγγράμ-*

^b Cod. Veron., *At ego minus arbitror apparere, quam nesci sint atque ignari isti iudices, etc.*

^c Idem cod., *ei similia.*

A ei dixisse: *Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus (Joan. XI, 21.)*. Quæ licet crederent quod ipse esset Filius^c Dei qui in mundum venisset, tamen non dicerent, si fuisses hic, si eum cognoscerent sicut Deum ubique esse præsentem. Eadem ergo sapuerunt quæ dicitur sapuisse Theodorus, et cum Theodoro simul anathematizati sunt. Et quantos vel eo tempore in Evangelii et apostolicis scriptis tales fuisse cognovimus? quantos etiam nunc tales in grege fidelium, sola sanctorum mysteriorum participatione et simplici præceptorum obedientia placentes Deo vidimus? cum et ipsi primi pastores ejus apostoli sic aliquando sapuerint, quos omnes cum Theodoro vidimus in hoc anathemate condemnatos? Nam etsi dicantur Thomas et Philippus, qui aiunt: *Ostende nobis Patrem, et sufficit nobis (Joan. XIV, 8)*, non hominem tantummodo credidisse Christum, sed Deum, quamvis Patre minorem aut separatam a Patre, propter quod etiam dictum est: *Non creditis quia ego in Patre, et Pater in me est (Ibid., 10)*? similia procul dubio sapuerunt eis quæ putatur sapuisse Theodorus. Non enim dissimilis aut minoris ignorantia fuit, vel minorem credidisse Deum, vel à Patre Filium separatam. Nisi forte sic nobis error Nestorianus displicet, ut placeat Arianus. Quomodolibet ergo sapuisse dicantur, aut eadem procul dubio aut similia sapuerunt. Pro hac ergo præcipiti et inconsiderata sententia sua respondeant qui tantummodo alienis calumniari sciunt, sua vero defendere nesciunt; et si quid possunt, ab istis vinculis^d manifestæ veritatis absolvant: et forte credimus quod acceperint potestatem ligandi eos qui super terram non sunt, quam nec apostoli acceperunt. Ecce quatuor magna vitia, non obscura, nec de aliquibus secretis educta, sed clara et manifesta, eos docuimus incurrisse. Quomodo igitur ille subtilis eorum intellectus in nocte obscurarum quæstionum elucubratis excogitationibus adversus aliena dicta pervigil, in suis obtusus inventus est et medio die lethargicus? In quantis autem librorum voluminibus isti censorii mortuorum iudices tantos et numero et magnitudine fecisse deprehendantur errores? Nonne una brevisque sententia est, quæ semel tincto calamo scribi potest: « Si quis non anathematizat Theodorum Mopsuestiæ, et ejus dogmata, eosque qui aut similia ei sapuerunt aut sapiunt, anathema sit? » Et in his paucissimis syllabis longo tempore meditati, tam multi sapientes, et, quod est amplius, alienorum dictorum scrupulosissimi et calumniosissimi discussores, in ea ipsa calumniæ suæ sententia sic erraverunt, ut etiamsi vera forent quæ in denotationem sanctæ synodi de Theodoro jactant, non possent eorum erroribus comparari. Et audent isti discutere ac reprehendere illustris doctri-

ματα. καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτοῦ προνοῦντας ἢ προηέσαντας, ἀνάθεμα ἴστω.

^c Idem cod., *Christus Filius Dei.*

^d Idem cod., *se vinculis.*

næ viros, quorum sunt innumeri libri, qui non sine magnis et multis erroribus semel intinctum calami scribendo fundere potuerunt? Illud etiam considerandum est, quod Theodorus, necdum Nestorianis apparentibus, in alios intendens, et oppugnantibus Synusiastis obuius, aliquam ^a offensionem ad aliud pergentis transitu sermonis incurrit. Isti vero, quod non immerito venia caret, longo pacis odio seduli et quieti, si tamen quieti, non solum multipliciter et graviter erraverunt, sed inter se ac tantos Patres, et universam quæ Theodoro communicavit Ecclesiam, ipsos quoque apostolos, interposuerunt anathema. Quod ille in quibus ab eis reprehenditur non fecit, qui nunc pro solo præiudicio synodi sub anathemate condemnatur. Unde si ante centum annos audax et asperum sanctis Patribus apparebat, ut anathema imponerent ^b dictis in pace Ecclesiæ mortuorum, quanto nuncaudacius est atque asperius, ut non solum eorum dicta, quod constat olim prohibitum, sed personæ quoque damnentur? Et ^c Patres illi qui condemnare prohibebant Theodori et aliorum dicta, consultissime dicebant: Quis enim nostrum speret non defungi? aut a quo non dictum est aliquid, quod alium possit movere? caventes utique, ne tali exemplo ipsorum quoque dictis post mortem imponeretur anathema: quantum nos metuere debemus exemplum posteris dare, quo non solum dicta post mortem dicentium, sed personas quoque condemnent? Nam si Theodorus post tantos suæ defunctionis annos detestandus

^a In ms., *obliquam*.

^b Cod. Veron., *obliquam offensionem*.

^c Idem cod., *imponeretur*.

^d Idem cod., *Et si Patres*.

creditur, qui non probatur correctioni restitisse dum viveret; si Theodorus condemnatur, qui neminem condemnavit in Ecclesiæ pace defunctum; si Theodorus excluditur, qui non invenitur in Ecclesiæ præiudicium scripsisse aliquid, de quo ipsa conturbaretur Ecclesia: quid de nobis agitur, si multis tumultuosæ nostræ præsumptioni contradicentibus, non exemplum tantummodo, verum etiam causam posteris demus adversus nos talia præsumendi? si tamen dicenda videatur illa præsumptio, et non magis præsumptionis digna reprehensio. An forte cuiquam videbitur indignum, ut qui in Theodori condemnatione, tot sanctos Patres, tot innocentes, tot placitas et familiares Christo personas, atque ipsos anathematizaverunt apostolos, ne tantum facinus maneat, ipsum potius cum suis condemnentur auctoribus? Corrigan ergo nimis profanam temeritatem suam, aut, si nihil se putant corrigendum fecisse, facti rationem reddant, et non in alienorum reprehensione dictorum, sed potius in suorum defensione subtilitatem ingenii, de qua multum gloriantur, ostendant. Hoc de vestra justitia petimus, ut si respondere tentaverint, ultra eis non liceat sub titulo vestri nominis sua ^e et profana conscribere: quia licet docentibus apostolis didicerimus quod Deo magis quam hominibus oporteat obedire, quantum tamen in nobis est optamus ^f et Deo obedire et hominibus, dum ea volunt et imperant homines quæ contraria non sint obedientiæ quam Deo debemus.

C ^e Idem cod., *vana et profana*.

^f Idem cod., *magis optamus*.

^g Locus in mendo cubare videtur.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod multi Patres antiqui similia dixerint iis quæ in Theodoro reprehenduntur, atque imprimis Eustathius Antiochenus.

Multa sunt equidem dicta quibus calumnias Euty-chianorum magnam synodum Chalcedonensem etiam de Theodori causa criminantium ex omni discidium parte. Quid enim jam superest unde causari possint, quando non solum ea concidentia ^a quæ finxisse illos monstratum est, verum etiam plurima quæ nec conficta sunt, nostra sponte ut eis illuderemus dantes, sic quoque docuimus eandem synodum invicta et evidenti ratione defendi? Attamen, quia volumus eis amplius quam in superioribus fecimus comprobare, quomodo multorum Patrum doctrinam quos et ipsi nobiscum honorare se dicunt, in condemnatione dogmatum Theodori crimentur; et quia non tam pro memorata synodo, quæ jam satis abundeque purgata est, quam pro eisdem Patribus decertamus; statuimus in hoc volumine magnorum virorum dicta proferre similia, ad excusandum difficiliora his pro quibus eum putaverunt, tanquam magistrum Nestorii, anathemate percollendum: ut in plurimis exemplis

^a Tomo V operum Cyrilli, part. II, pag. 193.

Cod. Veron., *concedentes*.

videant quod sapientissimus Joannes Antiochenus cum orientali concilio scribens beato Cyrillo de quibusdam capitulis supradicti Theodori dixit ^a: « Sed illis quæ putantur obscura, similia multa et a plurimis anterioribus ejus, et gloriosis Patribus dicta invenimus; et periculum impendet non leve, ne istis etiam illo solvamus, ejus viri reprobantes dicta, qui in episcopatu defunctus ^b, agonibus autem adversus Arianos et Eunomianos et alios hæreticos decem millibus per omnem suam vitam ubique decoratus est: quod si fiat, multa etiam ab aliis sanctis Patribus apte dicta retractaturi sumus. » Et post aliqua: « Quis enim, inquit, nostrum speret non defungi? aut a quo non dictum est aliquid, quod alium possit movere? » Et suffecerat quidem hæc protestatio tanti concilii ad compescendam temerarium audaciam, quod multa similia capitulis, quæ in Theodoro culpant qui occasionem faciebant contrario dogmati quod tenebantur, etiam a plurimis anterioribus et gloriosis Patribus dicta invenient. Sed quoniam modo ei non creditur, cui hactenus bene creditum fuit, et ratio ejus sana contemnitur qua rursus ait: Aut a quo non

^a Idem cod., *quidem defunctus*.

^b Idem cod., *retractaturi sumus et reprobaturi. Et post.*

dictum est aliquid, quod alium possit movere, necessitate compellimur ex eisdem multis similibus Patrum dictis aliqua proferre, et in quo movere possint ostendere, ut Eutychiani eorumque satellites dissimulare non possint, quod in condemnatione dogmatum Theodori necessario etiam ipsorum Patrum doctrina in qua inveniuntur similia, condemnentur. Nam beatus Eustachius Antiochenus episcopus^a, qui primus in Nicæno concilio fuit, sexto adversus Arianos libro, de eo quod ait Dominus: *Nemo scit diem illum.* (Math. xxiv, 36): «Dicamus, inquit, cujus rei gratia Filius hominis diem proprii adventus ignorat. Neque enim dubium est, quia et hæc causa utilitatis hominum providens adiacevit omnium creator et generis opifex Deus. Sicut enim hominem causa salutis hominum Verbo coaptavit et Deo: sic et insignem iudicii diem causa divini beneficii homini competenter abscondit; ne forte ineffabilia mysteria similis generis hominibus homo indicans, et diem secundi adventus ostenderet.» Quid tale, quæso, in dictis Theodori contra synodum Chalcedonensem Eutychiani hæcenus invennerunt, aut se invenire sixerunt? Ut enim omnittam quod hic ait, Filius hominis diem proprii adventus ignorat, nec scilicet dixit, ignoravit, ut ante resurrectionem tantum, non etiam post resurrectionem, ignorantiam eum dixisse videretur, quando neque in ejus fidelibus ulla ignorantia remanebit. Ut ergo hoc, sicut dixi, præteream, quoniam facile dici potest secundum illud tempus quod ante resurrectionem Christus hic egit, locutus beatus Eustachius. Ut illud quoque relinquam, quod ait, Hominem causa salutis hominum Verbo coaptavit et Deo, quod Eutychiani procul dubio in Theodoro, si ipse hoc diceret, accusarent, tanquam prius exstiterit homo, qui Verbo coaptaretur et Deo: illud certe quod ait, Propterea Christo diem iudicii competenter absconditum, ne similia generis hominibus homo diem secundi adventus ostenderet, nescimus hæcenus Eutychianos in Theodoro criminatos, sed nec aliquid tale, quod huic sententiæ comparatur. Nam cum Apostolus raptus in paradysum audiret arcana verba quæ non licet homini loqui, nec cuiquam prodiderit, sed divini secreti custos fidelis inventus est, quomodo dicitur quod Deus Christo, non dicam ut Deo quod est, sed tantum ut homini, qui tamen inferior Paulo non esset, propterea diem iudicii absconderit, ne similia generis hominibus proderet: tanquam non posset, quod Apostolus ejus servavit, commissum sibi servare secretum. Quanquam nec illud quod ait Eu-

^a Scribendum Eustathius, *Εὐστάθιος*: sic enim omnes vocant. Eustachius etiam simili errore alibi dictus, qui hæc judex fuit cum Photio, cum alii Eustathium nominent. Hujus τοῦ ἁγίου Εὐσταθίου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, καὶ ὁμολογητοῦ, varia citantur a Theodoro in Dialogis: Ἑρμηνεία in Psalmos; Λόγος εἰς τὸ, κύριος ἔκτισέ με; Λόγος περὶ ψυχῆς. Item εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῆς στολογραφίας, καὶ τῶν ἀναβιβῶν. Visuntur præterea in bibliothecis antiquis ejusdem ὁμλία in Hexæmeron, εἰς τὸ τῆς ἐγγαστοιμῆθου θέωσημα, cujus

stachius, homines Christo similes esse genere, Eutychiani leviter in Theodoro præterirent; sed profecto calumpniarentur, quod hominem tantum, non etiam Deum crediderit Christum, cui genere similes omnes homines prædicasset. Itaque in eodem libro: «*Dum sederit*, ait, *Filius hominis in sede majestatis suæ* (Math. xix, 28), alia quidem videtur loqui persona, de altera autem facit manifestum sermonem. Ergo divinus Spiritus de homine clare dicens apparet: *Dum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ*, sine contradictione deponit quia supervenientes glorias homo suscepit iustitia et virtute ornatus, et excelsus regni solium rite percipiens.» Quid etiam hic dicimus? nunquid Theodorus alicubi verba Christi de semetipso loquentis sic tractavit, ut diceret aliam de alia loqui personam, quemadmodum beatus Eustachius, cum tractaret ejus verba dicentis: *Dum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ*. Nonne de omnibus pro quibus Theodorum culpant, id conantur suspiciose vel calumniose colligere, quod in Christo alteram Dei, alteram hominis intelligi personam voluerit? quod ille quidem graviter execratur; at Eustachius aperte dicit, in verbis unius Christi de semetipso loquentis, quod alia persona de altera manifeste sermonem faciat, et non de Deo, sed de homine clare dicens apparet: *Dum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ*. Verum nec illud quod ait, Supervenientes glorias homo suscepit iustitia et virtute ornatus, Eutychiani in Theodoro ferre possent, sed accusarent eum sine dubio, quasi dicentem quod Christus homo tantum fuerit, non etiam Deus, cui gloria accesserit quam ante non habuerit, et iustitiæ virtutisque profectu eam fuerit consecutus, in tanto merito etiam regni solium rite perciperet. Rursus autem eodem libro de verbis Christi disputans dicit: «*Omnia mihi tradita sunt a Patre meo* (Math. xi, 27), manifeste ex persona hominis prophetare cognoscitur, sicut et ante probavimus. Iste enim maximas et accidentes virtutes percipit ad meliora dignitate procedens.» Ecce et hic cum loquentem Christum perhibet ex persona hominis prophetare, subauditur quod alteram dicat esse Dei personam. Nam cum et de homine loquens diceret: Iste enim maximas et accidentes virtutes percipit, tantumdem valet ac si diceret: Ille vero non percipit tanquam Deus. Dicendo etiam quod Christus accidentium virtutum perceptione ad meliora processerit, et accepisse eum quod aliquando non habuit, et profecisse testatur. Qui octavo quoque libro sic ait: «Contemplandum

libri meminit sanctus Hieronymus in Viris illustribus. Ex hoc autem opere adversus Arianos, aliam etiam locum profert Anastasius in Ecloge his verbis: *Εὐσταθίου Ἀντιοχείας ἐκ τοῦ κατὰ Ἀβραμῶν λόγον*. «*Εἰ γὰρ πιστὸς, οὐκ ἄρα γεννητὸς· εἰ δὲ γεννητὸς, οὐκ ἄρα πιστὸς. Ἐπεὶ μηδὲ οἷόν τι περὶ τὴν αὐτῶν φύσιν ἑκατέρωθεν στρίψασθαι τὸ γένος· σημειῶν τε, ὅτι ἀδύνατον ἵκετό περὶ τὴν αὐτῶν φύσιν τὸ πιστὸν ὑπάρχειν, καὶ τὸ ἄπιστὸν, καθολικὴν γὰρ παράλογον τῷ διδασκάλῳ*»

¹ Cod. Veron., ut tanto.

autem quomodo loquens Deo et dicens : *Et civitates destruxisti (Psal. ix, 7)*, rursus alterum introducit Dominus inferens, *Et Dominus in æternum manet. Paravit in iudicio sedem suam (Ibid., 8, 9)*. Manifestissime etenim alii de alio loquens apparet : significavit quia iudex est qui præparavit ei sedem tanquam prius non habenti hunc honorem ; sic videbatur loqui, quasi per figuras enim indicabat propheticas, quoniam homo ex membris iustitiæ templum decenter factus, et sacratissimo habitans Verbo, virtutis adeptus est perpetuum solium. Loquens, inquit, Deo rursus alterum introducit Dominum. » Hoc si Eutychniani in Theodoro invenirent, profecto in reprehensionem synodi Chalcedonensis quæ laudes ejus continentem epistolam iudicavit orthodoxam, accipiti nos argumentatione constringerent, ita dicentes : Si hæc de Patre et Filio dixit, quomodo Filius alter est Dominus, cum scriptum sit : *Quoniam Dominus Deus noster, Dominus unus est (Deut. vi, 4)*? Neque enim sic dicitur Pater Dominus, et Filius Dominus, et Spiritus sanctus Dominus, ut tres Domini, et non potius unus dicatur Dominus : sicut neque ita dicitur Pater Deus, et Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus, ut tres Dii, et non potius unus dicatur Deus. Si autem de Deo Verbo et assumpto homine loquens, eidem assumptum hominem alterum Dominum dixit, arguit unum Christum in duos Dominos divisisse. Atque hoc verbis etiam subsequenter affirmarent, quibus dictum est : Alii de alio loquens apparet ; et iterum : Quia Deus iudex præparavit assumpto homini sedem, tanquam prius non habenti hunc honorem. Cum vero tanta invidia criminentur in epistola venerabilis Ibas, quod ait templum et inhabitantem in eo ; quæ illis ad exaggerandum verba sufficerent, si hoc dixisset quod Eustachius ait, Quoniam homo ex membris iustitiæ templum decenter factus est, ut sacratissimo cohabitans Verbo? Nam si inhabitare, quod Ibas ait, duas dicant significare personas, cum anima suum corpus inhabitans una cum eo persona sit, quanto magis cohabitare, et ipsius cohabitationis virtute adeptum esse hominem perpetuum solium? Item in eodem libro : Non enim ait, qui regni sedem habet, alteram sibi apparat sortem ; sed cui non adest sedis potentia. Ergo hæc ad hominem Christi manifeste respiciunt. Neque autem Omnipotenti hæc respondenda sunt proprium habenti sceptrum ; neque Verbo ipsum regnum habenti quod etiam Pater habet ; sed in Christo dicendum, *Dominus in cælo præparavit sedem suam*. Nam omnium simul creaturarum dominator propter divini Verbi commixtionem. » Attendant ergo quale sit etiam hoc quod ait, Non Deo Verbo regnum habenti alteram sortem apparatus, sed potius, cui non adest sedis potentia, id est homini Christi. Nec saltem dixit, homini Dei Verbi,

ipsumque Christum, cujus homini præparatam perhibet sedem, simul cum Deo Patre et ejus Verbo omnium creaturarum dominari asserit. Nec tamen pro his quoque, quæ necdum exorto Nestorio secunda simplicitas loquebatur, ejus est anathematizanda doctrina : quod tunc nobis constare poterit, si nullius antiquorum Ecclesie prædicatorum pro talibus dicta damnentur. Alioquin cujuslibet eorum scriptis anathematizatis, sicut Joannes sapientissimus et orientale concilium dixit, necesse est et ea quæ ab aliis Patribus sunt dicta complecti. Sufficiat ergo posteris quod temporum suorum hæreticis repugnantes illam custodierunt Ecclesiam. Sufficiat quod nobis quoque adversus eos arma quamplurima labore suo atque industria præparantes, cum magna laude de hoc sæculo transierant. Non injuriam successores labori decessorum debent, non convicia referenda sunt. Post certamen bene defunctis victoribus triumphum gloriam negasse aliquis inveniat ingratus : necio si quisquam præter nos contumeliam retulit. Quidam prædicator Ecclesie sic præsentis expugnavit hæreticos, ut in nullo, aut certe in parvo, futuris occasionem daret : hic dignus laude præcipua iudicetur. Quidam vero in hostes obvios intentus, aliis non quasi latitantibus in insidiis, qui nondum fuerant, sed exorturis quandoque provide² ac vigilanter occurrit : hic minima, aut etiam nulla, si videtur, dignus laude ducatur, non tamen vel incautus patris propugator inter hostes habendus est. Unde beatus Eustachius, quanquam multos possit talibus dictis offendere, non tamen condemnatur, velut Nestoriani auctor erroris : sed honoratur cum multis et præ multis Patribus, tanquam Nicæni concilii primus existens ; et Eutychnianis nullam hinc invidiam commoventibus, solemniter inter suos decessores ac successores ad sacrificia nominatur. Et fortasse propterea nihil inde accusant, quia in hoc, quod ultimum posuimus, testimonio dixit, Propter divini Verbi commixtionem. Ubi enim memorati Eutychniani ab aliquo prædicatorum Ecclesie dictum invenerint Deum Verbum homini esse commixtum, secundum suum dogma dictum existimant.

CAPUT II.

Quod apud beatum Athanasium quædam reperiantur non minus difficultia his quæ in Theodoro reprehenduntur.

Multa vero superioribus similia ex dictis ejusdem beati Eustachii proferre possemus, quæ possent in uno³ tractari volumine ; sed ista legenti sufficiant, quoniam volumus ad aliorum scripta transire, de quibus æque non omnia quæ his similia dixerunt, sed aliqua tantummodo proferimus. Quid ergo etiam sanctus Athanasius dicat in epistola ad Antiochenos⁴

autem, quidquid ad refellendos Apollinaristas in ea scripserit, nunquam Athanasium in Christo duas personas distinxisse, sed in una eademque persona

² Synodice Athanasii ad Antiochenos mentio facta est lib. vi, cum de hypotasi ageremus. Sed aliam constat epistolam fuisse, de qua hic sermo. Apparet

¹ Cod. Veron., *virtute*.

² Idem cod., *minus provide*.

³ Idem cod., *non uno*.

dehemus inspicere : « Ex veteribus enim eruditus ¹ A et legis doctor existens, Proverbia Salomonis legens et duas personas de Domino inveniens, unam quidem circa hominem quem ex Maria pro nobis futurus erat assumere, alteram autem circa Verbum quod ante omnia sæculi æternæ ex Patre natum est; et de Jesu quidem ex Maria scribit Timotheo : *Memor esto Christum Jesum resurrexisse a mortuis ex semine David, secundum Evangelium meum (II Tim. II, 8)*; de Deo Verbo autem, quod cum Patre semper est, dixit, quoniam est omnia ². » Hanc autem sancti Athanasii ad Antiochenos epistolam, in qua scriptum est duas esse personas, hominis assumpti, et Dei Verbi assumptis, et alia Scripturæ verba Domino Jesu qui ex Maria, alia vero Deo Verbo congruere, in tanta auctoritate adversus Apollinaristas suscepti Ecclesia, ut ex illa hæresi conversi sua subscriptione ita se sapere faterentur. Unde successor ejusdem Athanasii Petrus, scribens ad episcopos, presbyteros atque diaconos qui sub Valente imperatore Diocæsaream fuerant exsules missi, « Sine Deo quippe est, inquit, et in omnibus reprobis, qui non confiteur integrum hominem salvasse adventu suo Salvatore. Et si totum salvat, totum assumpsit, non in adjutorium salvationis, sed ad totius salvationem. Nullus ergo pie se sapere existimans infidelis magis existat. Si vero querere studet, discat ex epistola quam ad Antiochenos beatæ memoriæ episcopus Athanasius scribit, ubi omnia diligenter exponit, quam legere incipientes orthodoxi, et ita sapere et subscripsisse confirmant. » In eadem ergo ad Antiochenos epistola, in qua beatæ memoriæ episcopum Athanasium successor ejus Petrus omnia diligenter exposuisse perhibuit, hoc quoque continetur : *Jesus Christus heri et hodie, ipse et in sæcula (Hebr. XIII, 8)*. « Heri quidem ante sæcula sempiternitatem significat; hodie autem terrenum sæculum; in sæcula vero, post transitum hujus vitæ. Jesus Christus autem, qui juxta hominem salvatoris intelligitur, non est ipse : qui enim profectum ætatis suscepit, aliquando infans existens, et aliquando vir incipiens quasi annorum 30, sicut ait Lucas, non potest ipse esse. » Quomodo itaque Theodoro condemnato non etiam Athanasius accusetur, quasi duos Jesus, et duos Christos docuerit; quia primum loquens de Jesu Christo, qui est heri et hodie in sæcula, postea dixit quia Jesus Christus, qui juxta hominem salvatoris intelligitur, non est ipse, et rationem subjicit cur ipse esse non possit? Quanquam si

duas naturas perfectas, ἵνα εἰς ἡ τὰ ἐκότερα, τέλειος κατὰ πάντα, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός : quæ ipsius Athanasii verba sunt libro I adversus Apollinarium περὶ σαρκώσεως Χριστοῦ.

¹ Ἐκείσε πιστωσε inscribitur apud Athanasium. In hac, ut in aliis sæpe, vitioso usus est interprete Facundus, qui ὄν pro ὡν legerat in illis verbis ἀρχὴ ὁδῶν κτισθεὶς ἡμῶν, ἐν τῇ γῆ ὡν, εἰδείξεν ἡμῶν ἐκ σκοτῶν φῶς. *Principium viarum nobis factus, cum in terris*

¹ Cod. Veron., *eruditus apostolus, et legis.*

² Hæc exstant apud Athanasium tom. I, pag. 99, edit. BB.

³ Apud Athanasium, *ibid.*, pag. 100, ubi Montfau-

Theodorus hoc diceret, non duos tantum, verum etiam tres Jesus Christos Eutyechiani, secundum suas calumnias, in his verbis significatos vellent intelligi. Non enim hoc saltem dictum est, Jesus Christus autem, qui juxta salvatorem intelligitur, sed juxta hominem salvatoris : ut alium significatum esse dicerent Jesum Christum, alium vero hominem juxta quem esset ipse Jesus Christus, et rursus alium salvatorem, cujus esse diceretur idem homo. Denuo in eadem epistola : « Est, inquit, Spiritus vitæ sanctus cum Patre et Filio in singulis prophetarum per generationes transiens, qui indicat quæ erunt et quæ fuerunt, habens oculos ante et post, hoc est, sicut diximus, scientiam futurorum atque præteritorum, quæ in Salomone narrat ex persona filii hominis ex Maria, et Filii Dei Verbi, quod ab initio erat apud Patrem : et duas personas significans, de homine quidem ex Maria creato et plasmato, de illo vero qui ante sæcula est sine principio, et æternæ nativitatis. Quoniam ergo verborum seductores, et non eruditi spiritu observantes errare faciant indoctos, dicentes, a quadringentis annis est operatio corporis Domini, et quomodo in eum quidam referunt quod dictum est : *Dominus creavit me principium viarum suarum in opera ejus (Prov. VIII, 22)*, cum dicat Scriptura ante montes et colles, ante fontes et ante sæculum generatum et creatum? Hæc dicentes a quibusdam laudari putantur, non dividentes quæ persona prophetico spiritu de corpore Domini clamat, et quæ de æterna ejus a Patre generatione docet. » Sunt multa similia in hac epistola quæ adversus Apollinaristas dicta Nestoriani quoque in assertionem sui erroris assumant. Sed non ideo Athanasius aut ejus doctrina damanda est. Igitur nec Theodorus aut ejus doctrina ideo dicatur a synodo debuisse damnari. Sed ad alia ejus opuscula transire delegimus. Dicit itaque idem beatus Athanasius in expositione symboli ⁴ : « Qui in fine sæculorum descendens ex sinu Patris ⁵, ex immaculata Virgine Maria nostrum assumpsit hominem Jesum Christum, quem pro nobis passioni tradidit; » et post pauca, « Principium viarum conditus nobis est in terra, quas ⁶ nobis ostendit de tenebris lumen, salutem ex errore, vitam ex mortuis, introitum ad paradysum de quo exclusus est Adam; in quem iterum intravit per latronem, sicut dixit Dominus : *Hodie mecum eris in paradiso (Luc. XXIII, 43)*; quo et Paulus intravit, ascensum in cælum, quo præcursor pro nobis ingressus est dominicus homo ⁷, in quo judicaturus est vivos

versaretur, lucem nobis de tenebris exhibuit.

⁴ κυριακὸς ἄνθρωπος. Hominem dominicum dici aliqua ratione Christum posse non indicatur Augustinus, ipse tamen aliquando a se dictum retractat lib. I, cap. 19, cum sit utique Dominus. Quam etiam ob causam Apollinaristas, quod ita loqui solerent, castigat Gregorius Nazianzenus epist. I ad Cledonium : *Μὴ ἀπατάσασαν, inquit, οἱ ἄνθρωποι, μηδὲ ἀπατάσθωσαν, ἄνθρωπον ἄνουν δεχόμενοι τὸν κυριακὸν, ὡς αὐτοὶ λήγουσι.*

⁵ Idem cod., *ante omnia.*

conius legendum conjicit *in terra*, IN QUA. Græca sunt : ἀρχὴ ὁδῶν κτισθεὶς ἡμῶν, ἐν τῇ γῆ ὡν, ἡμῶν εἰδείξεν, κ. τ. λ.

et mortuos. » Et post aliquanta : « Ea vero sa-
 lus quæ nobis condita est ad plantationem nostram,
 nova est et non vetus, nobis et non eis qui ante nos,
 Jesus qui ^a juxta salvatorem factus est homo, qui
 interpretatur pastor ^a, salus, interdum etiam salva-
 tor. » Calumniantur igitur et huic, tanquam secun-
 dum Nestorium alterum dicenti Filium Dei, alterum
 vero nostrum hominem Jesum Christum : quia non
 ait Filium Dei semetipsum tradidisse pro nobis, sic-
 ut Apostolus dixit; sed potius quia Filius descen-
 dens ex sinu Patris assumpsit nostrum hominem Je-
 sum Christum : quem? hoc quod ait ^a dominicus
 homo, in quo judicaturus est vivos et mortuos, quasi
 devio sensu alterum putaverit Dominum Filium, qui
 judicaturus est vivos et mortuos; alterum vero domi-
 nicum hominem, in quo judicaturus est. Calumnien-
 tur etiam quod similiter ait, Jesus est, qui juxta sal-
 vatorem factus est homo, dicentes quod ex eo Jesum
 a salvatore dividerit, quoniam eum juxta salvatorem
 potius quam salvatorem dixit. Scripsit etiam librum
 contra Manichæos ^b, cujus principium est : *Dissol-
 vit errorem veritas*, in quo sic ait : « Quando enim
 hominem Jesum video, intelligo qualis est; quando
 autem modum contempler, admiror neque agnosco,
 mutatio quippe admirationem præstat. Et essentialis
 quidem mutatae non sunt, manet enim corpus non
 alterum effectum : neque enim corpus in incorporeum
 versum est, neque anima altera per essentialiam existi-
 tit. Sed manentibus essentialibus studia non manserunt.
 Nequaquam enim essentialia sunt studia : nam man-
 nerent cum essentialibus, et non auferrentur. » Si omnia ^c
 quæ pro sua stoliditate nostri præsumptores nec de-
 fendere nec intelligere bene potuerint, pro ipsorum
 voluntate damnanda sunt : quomodo non etiam ista
 damnanda sunt? aut si hæc bene intelligere possunt
 atque defendere, cur non etiam illa Theodori, quæ
 in synodi Chalcedonensis præjudicium culpantur ^d,
 bene intelligunt atque defendunt? Ecce Athanasius
 hoc etiam dicit, quia cum modum contemplatur in
 hominæ Jesu, admiratur, neque agnoscit, eo quod ei
 mutatio admirationem præstat. Dicant ergo nobis

qua ratione sub anathemate condemnato Theodoro
 ejusque dogmatibus, Athanasii possit doctrina de-
 fendi, si secundum verborum sonos, et non secun-
 dum mentis intentionem judicanda sunt dicta majo-
 rum? et doceant quæ mutatio in homine Jesu facta
 est, non mutatis essentialibus; vel quæ in illo studia ipsis
 manentibus essentialibus non manserunt. Hæc enim si
 Theodorus inveniretur dixisse, sic eum detestarentur,
 quasi Christum a pravitate vitæ et a malis stu-
 diis ad meliora studia prædicasset esse conversum :
 quod Athanasius profecto non sensit, et absit a nobis
 ut hoc illum sensisse credamus, quod non solum
 personali divisione, sicut Nestorius, hominem Jesum
 a Deo Verbo, verum etiam studiis non bonis ali-
 quando putaret fuisse divisum! Porro et hoc ulti-
 mum, et alia ^e ejus superiora quæ memoravimus,
 intellectorem quærunt. Nam cum Dei adjutorio de-
 fenduntur multo facilius quam ipse beatus Athanasius
 Dionysii sui decessoris dicta defendit. Et possemus
 quidem hæc ipsa, pro facultate quam Dominus præ-
 stat, quomodo recte intelligantur ostendere, et beni-
 gno ac pio Patri hanc in suis dictis officii vicem
 reddere, quod ipse prius in dictis Dionysii sui de-
 cessoris exhibuit; nisi quia longum est, et in hoc
 opere non scripta venerabilium Patrum interpretari,
 sed Eutychanorum calumnias pro magna synodo
 confutare suscepimus; quarum repulsioni sufficit, si
 talia vel difficiliora his pro quibus ab ea dicunt Theo-
 dorum et ejus laudatricem epistolam debuisse dam-
 nari, ostendantur illi Patres dixisse, quos culpate
 non audent.

CAPUT III.

*Quod Amphilocheus Iconiensis similia etiam iis scri-
 pserit quæ in Theodoro reprehenduntur.*

Igitur et ex dictis beati Amphilochei Iconiensis
 episcopi aliqua proferamus, quem et sapientissimus
 Joannes Antiochenus cum orientali concilio probat-
 issimum doctorem pronuntiavit, et imperatores
 Gratianus et major ^f Theodosius talem judicaverunt,
 ut præciperent, sicut quarto libro memoravimus,

quam in nomine Jesu quod hic perperam verbis illis
 intextum est, nec legitur apud Serapionem, qui de
 iis hominibus tantum agit qui a pravis moribus ad
 meliora studia convertuntur, quod de Christo Domi-
 no cogitare impium est. Quare Facundo imposuit qui
 hunc ei locum suggestit.

^g Quod superius de Athanasio dictum est, idem de
 Amphilocheo in his ejus sententiis intelligendum,
 duas in Christo naturas distinguere, non personas.
 Hoc enim diserte professus est in epistola ad Seleu-
 cium, quam citat Leontius, τὴν τοῦ Θεοῦ μορφήν, καὶ

ἄλλοι δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν : *Ne alios decipiant
 homines isti, nec ipsi decipiantur, hominem dominicum,
 ut ipsi loquantur, vel potius Dominum nostrum et Deum,
 mentis expertem profitentes.*

^a In Græco, πῆ μὲν σωτήρια, πῆ δὲ σωτῆρ, interdum ^d
 salus, interdum salvator : quare hic perperam pastor.

^b Tituli hujus, vel exordii, nullus hodie liber exstat
 Athanasii. Congruit autem et titulus, et exordium li-
 bro Serapionis Thumæo episcopi adversus Manichæos,
 in eoque sunt verba quæ recitat Facundus, et tribuit
 Athanasio. Sed levior in auctoris nomine fraus fuerit

^c Cod. Veron., *Jesus est, qui*. Textus Græcus habet,
 Ἰησοῦς ἴστω.

^d Idem cod., *Jesum Christum, quem pro nobis tra-
 didit passioni. Calumniantur et hoc quod ait, dominicus
 homo, etc.*

^e Athanasius, ibid., pag. 101, Ἡ δὲ κτισθεῖσα ἡμῶν
 εἰς καταρτίσθη σωτήρια, καινὴ καὶ οὐ παλαιά, ἡμῶν τε
 καὶ πρὸ ἡμῶν, Ἰησοῦς ἴστω, ὁ κατὰ τὸν σωτῆρα γενέ-
 μενος ἄνθρωπος ὅς ἐρμηνεύεται πῆ μὲν σωτήρια, πῆ δὲ σω-
 τῆρ. Id est : *Creata pro nobis in plantationem salus,*

^f Idem cod., *damnentur.*

^g Idem cod., *culpant.*

^h Idem cod., *illa.*

ⁱ Idem cod., *et Valentinianus et major.*

*nova et non antiqua, nobis et non ante nos, Jesus est,
 qui quatenus Salvator, factus est homo : quæ quidem
 vox, Jesus, aliquando salus, aliquando salvator redditur.
 Hinc Facundi versio reformanda.*

illos solos ecclesias habere qui ex predicti sancti Amphiloohii et Diodori, atque aliorum similium communione catholici probarentur. Hic itaque de eo quod dictum est, *Qui misit me Pater, major me est*, cum sermonem faceret, cujus est principium, *Laborem nos fecit certamen hæreticorum*, sic ait: « Vides quod major est Pater dicente *Eamus* (Matth. xxvi, 46), non dicente: *Inhabitabo in eis et inambulabo* (II Cor. vi, 16). Vides quod major est Pater dicente: *Ego sum vitis* (Joan. xv, 1), non dicente: *Ego plantavi vitem veram* (Jer. ii, 21). Et ut non longum extendam sermonem ^a, breviter, hæretice, te requiro. Qui natus est ex Deo ante sæcula, passus est, an qui ex David in ultimis temporibus generatus est Jesus? Si quidem divinitas passa est, dixisti blasphemiam; si autem homo, sicut veritas habet, quare non applicas homini passionem, aut humilia non consuis verba? » Proinde accusari etiam iste doctor probatissimus potest, tanquam alterum significans qui dixit, *Eamus*, et *Ego sum vitis*; alterum vero qui dixit, *Inhabitabo in eis*, et, *Ego plantavi vitem veram*; et aperte prædicans quia non ipse qui natus est ex Deo ante sæcula, passus est; sed ille potius qui ex David in ultimis temporibus generatus est ^a. Qui etiam disputans de eo quod dictum est: *Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit, et credit ei qui me misit, habet vitam æternam* (Joan. v, 24). « Si das, inquit, carni passionem, da ei et humilia verba; et cui ascribis miracula, supernos apta sermones. Qui enim miracula facit Deus, juste excelsa loquitur operum digna; qui autem patitur homo, bene humilia loquitur digna passionum. » Hic quoque culpatur similiter dicens, quod non ille qui miracula facit Deus, ipse sit etiam qui passus est homo. Item in quodam sermone, cujus principium est, *Affer, hodie certativos attingamus sermones* ^b, loquens de eo quod dictum est: *Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum* (Joan. xi, 47). « Communis est, inquit, pater; pater ipsius quidem propter naturam, noster autem, propter gratiam: communiter autem et Deus dicitur, sed noster quidem Deus est, quia ex non exstantibus nos ut essemus fecit: ejus autem Deus est secundum carnem. Ipse enim eam formavit in virgine, ipse eam unxit in Jordaniq, ipse eam prædicavit, ipse eam glorificavit in passione, ipse eam suscitavit a mortuis, in nube vacua evertit, dextera sede dignam faciens. Hæc enim omnia qui

ascendit ad Patrem sumens habet, non qui est in Patre. » Et in hoc loco accusetur, quod non eum qui est in Patre dicit esse qui ascendit ad Patrem. Bursus de eo quod dictum est, *Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste*, cujus inimicum est, *Tunc sicut miles legitimus*, ita dicit: « Si enim oportet Filium hominis tradi, quomodo dicit, si fieri potest, transeat calix iste? omnino autem si pati volebas, quid dicebas, transeat calix iste? Non ego qui cælum feci, qui fundavi terram, sed secundum te homo dicit declinans mortem. » Item inde: « Quoniam ego, ait, Deus et homo sum, dic quis est qui passus est. Si Deus passus est, dixisti blasphemiam; si autem caro passa est, quare passionem non applicas ei cui timorem injicis? alio enim patiente alius non formidat: et homine crucifixo Deus non turbatur. » Pute quod in hoc quoque capitulo non possit non monere lectorem quod alium dicat esse hominem qui passus est, et alium Deum qui nihil crucifixo homine formidabat. Quamobrem si quis Theodorum vel ejus dicta damnaverit, consequenter etiam Eustachium, Athanasium atque Amphiloohium probatissimos doctores, vel eorum dicta, damnare cogitur. Quid ergo, si aliquis Theodori vel cujusquam in Ecclesie pace defuncti, nobis error appareat, approbandus atque sequendus est? Absit. Sed querendum est prius, et cum instructoribus conferendum, ne quod culpabile nobis apparet, ab auctore suo alia intentione prolatum sit; nec ex eo quod nobis videtur, non interrogatus judicandus est ille qui dixit, maxime si alia dixisse inveniatur contraria illi errori in quem creditur incidisse. Nam sæpe scrupulosa et subtilis interrogatio, sicut hæreticorum delos investigatos exhorruit, ita simplicitatem catholicorum se invenisse gavisa est. Quod si tam certus error est aliquorum in pace Ecclesie defunctorum, ut his quæ diximus nequeat excusari, sine illorum iustis, sine offensione et conturbatione Ecclesie, tacitis eorum nominibus, ipsis erroribus occurratur: ut et debita reverentia exhibeatur prædicatoribus in Ecclesie pace defunctis, et nulli catholico sit offensa defensio veritatis. Sic viros sanctos et graves, nec se de aliorum reprehensione jactantes, fecisse novimus, quos convenientius atque utilius imitamar. Sicut autem illorum doctrina qui extra Ecclesiam constituti multa vera et necessaria conscripserunt, non potest pro hisdem rectis et necessariis catholica judicari, ita

τὸν τοῦ δοῦλου μορφῶν, σκεταῖν εἰς ἐν πρόσωπον καὶ ἕνα τὸν δύο φύσεων. Quo etiam spectat quod in altera epistola scribens ad Pancharium diaconum Sidensem ait his verbis: Ἀσεβὴς ὄντως ἵστί, καὶ τῆς ἀληθείας ἀλόγητος, ὁ μὴ λέγων τὸν Χριστὸν τὸν σωτῆρα τῶν ὄλων καὶ πάντων, κατ' ἄμφω τὰ εἶν ἵστί κατὰ φύσιν, ἀνεξέουσαν καὶ ἐνεργῆ, καὶ πάσης ἀνάγκης ἐλευθέρου. Benigne Theodoretus, qui has ipsas Amphiloohii sententias pene omnes profert in Dialogis, eo profert, ut duarum in una persona Christi naturarum proprietates ostendat.

^a Theodoretus dialogo III hoc membrum citat, ex

^a Cod. Veron. est Jesus. Qui.

τοῦ κατὰ Ἀρειανῶν λόγου; et Leontius vicissim verba illa, Διάκριτον λατῶν τὰς φύσεις, quæ Theodoretus Dialogo I et II citarat, ex τοῦ λόγου εἰς τὸ, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἵστί, citat ipse ex τοῦ πρὸς Ἀρειανούς λόγου. Ex quibus liquet duplicem huic Amphiloohii libro titulum fuisse.

^b Ἔρε, σήμερον, etc. Vertendum fuerat *Age*, non *affer*: sed cujusmodi Græcorum versionibus uti solet Facundus, jam monui. Hujus porro Amphiloohianæ orationis mentionem apud alios exstare non meminî: reliquas, ut dixi, commemorat Theodoretus.

^a Idem cod. Deus Deus: sed.

domesticorum Ecclesie doctrina, vel si in aliquibus A ostendantur errasse, non pro eis condemnanda est velut hæretica.

CAPUT IV.

Quod in Gregorii libris adversus Eunomium similia existant eis quæ in Theodori libris reprehendantur.

Verum quid etiam sanctus Gregorius dicat in libro adversus Eunomium tertio^a proferamus. « Neque vivificat, inquit, Lazarum humana natura, neque jacentem lacrymat impassibilis potestas; sed proprium est hominis quidem lacrymare, vivificatio autem ejus quæ revera vita est. Non pascit nullia hominum egestas humana; non currit ad sicum potestas omnipotens. Quis est fatigatus ex itinere? et quis sine labore omnem mundum verbo constituit? quis est iste splendor gloriæ? et quid est quod clavis confixum est? quæ forma in passione alapis percutitur? et quæ ex æternitate glorificatur? Manifesta enim sunt ista, etsi nulla interpretentur oratione. Quoniam plagæ quidem servi sunt, in quo Dominus existat; honores autem Domini, circa quem servus agnoscitur. » Attendis quemadmodum sanctus Gregorius, non arbitrans duos Christos aut filios^b, doceat hominis quidem fuisse proprium lacrymare, vivificare autem ejus quæ revera vita est: et interrogans hæreticum orthodoxus dicat, quis est fatigatus ex itinere? et quis sine labore omnem mundum verbo constituit? et cætera. Ac deinde in hoc sententiam claudat, affirmans quoniam plagæ quidem servi sunt, in quo Dominus existat; honores autem Domini, circa quem servus agnoscitur. Nunquid ergo hæc secundum errorem Nestorii talia dixisse credimus, quasi alterius subsistentiæ sit Dominus qui exstabat in servo, et alterius servus in quo exstabat? vel alterius personæ sit Dominus cui ascribendus est honor, et alterius servus qui circa Dominum agnoscitur, et cui plagæ sint deputandæ? Qui rursus eodem opere libro quarto: « Sicut enim, ait, qui non cognovit peccatum, peccatum efficitur, ut auferat peccatum mundi; sic item caro suscipiens Dominum, Christus et Dominus efficitur. Immutatur enim propter adorationem in hoc quod non erat per naturam. » Et post pauca: « Notum sit omni domui Israel, quoniam Dominum eum et Christum Deus fecit hunc Jesum, quem vos crucifixistis. Hac demonstratione ostendere se putant creaturam esse unigeniti Dei essentialiam. Quid ergo, dic mihi, num ante mundum fuit crux? num ante omnem creaturam existit Pilatus?

nam primum Jesus, et postea Verbum? num antiquior caro quam divinitas? nam ante mundi constitutionem Gabriel ad Mariam evangelizavit? Nonne ille homo qui juxta Christum est, sub Casare Augusto principium generationis accepit? Verbum autem in principio erat Deus et rex noster ante secula, secundum quod et prophetia testificatur. Non vides qualem confusionem sursum atque deorsum, juxta proverbium, commoves Verbo Dei? Quinquagesima post passionem dies fuit, quando hæc ad Judæos concionabatur Petrus dicens: *Quoniam hunc quem vos crucifixistis, Christum et Dominum Deus fecit* (Act 11, 36)? Non attendis ordinem verborum, quid primum, et quid secundum in eis quæ dicuntur positum sit? Non enim dixit, quem Deus fecit Dominum, crucifixistis; sed quem vos, inquit, crucifixistis, hunc Deus Christum et Dominum fecit. » Illic etiam de incarnationis Christi mysterio loquens dicit quod caro suscipiens Dominum Christus et Dominus efficitur. Nec tamen arbitrandum est quod Gregorius hominem tantum, qui non etiam Deus esset, prius existisse crediderit, qui Dominum susciperet. Quid autem respondere poterunt Semicutyhiani, vel factores eorum, si eis dicatur: Qui Theodorum potatis a synodo Chalcedonensi fuisse damnandum, cur Gregorium non damnatis? Namque cum Christum, id est unctum, non nisi Deum credamus incarnatum, ipsaque unctio humanæ magis naturæ conveniat, unde et ipse sit quo caro suscipiens Dominus Christus efficitur; ipse iterum dicit: Nonne ille homo qui juxta Christum est, sub Casare Augusto principium generationis accepit? Verbum autem in principio erat Deus. Si igitur caro, id est homo, suscipiens Dominum factus est Christus, quis est item ille homo qui juxta Christum est sub Casare Augusto principium generationis accipiens? aut quare confusionem sursum atque deorsum, juxta proverbium, Verbo Dei asserit commoveri de eo quod dictum est, quoniam hunc quem vos crucifixistis Christum et Dominum Deus fecit? et admonet ut ordinem verborum Eunomius contra quem agit, intendat, et quid primum sit vel secundum in eis quæ dicuntur intelligat; atque infert: Non enim dixit, quem Deus fecit Dominum, vos crucifixistis, sed quem vos, inquit, crucifixistis, hunc Deus Christus et hominem^c fecit. Quid ergo? non et ante passionem Christus et Dominus fuit, qui postea crucifixus est, sed post crucifixionem Christus et Dominus factus est merito passionis? Et quomodo supra dictum est, caro suscipiens Dominum Christus et Dominus efficitur? num-

^a Gregorii Nysseni adversus Eunomium libri sunt 13, sed non uno modo citari omnes solent. Quæ hic enim primo loco proferuntur ex tertio ejus operis libro, eadem tertio quoque libro assignat Eclogæ Anastasii; at Lactantius secundo libro attribuit: reperta autem existant in quarto editionis Græco-Latinæ; eodemque modo in quinto existant reliqua omnia, quæ Facundus citat ex quarto: cujus varietatis causas investigare supervacaneum est.

^b Eunomius Basilio inter cætera objecerat duos ab eo Christos et Domino prædicari. Gregorius, cui proposita in his libris erat Basilli defensio, calumniam lib. IV refellit. Δὲ Χριστοῦς, inquit, καὶ δύο Κυρίου λέγειν ἡμᾶς ἠνάγκαται· οὐκ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀλόγηται τὴν αἰτίαν ἔχον, ἀλλὰ πρὸς τὸ θεοῦ κατ' ἐξουσίαν τῷ ψεύδει χρώμενος. Nedum ut in hac ipse sententia fuisse videri queat.

^c Dominum ex dictis superius legendum videtur.

quid post crucifixionem Dominum caro suscepit? A Proinde si hæc, ut dixi, Eutychianis objiciantur, Gregorium quoque damnabunt? an ea melius intelligere et exponere conabuntur? Nam et sanctus Athanasius in libro quem de Trinitate conscripsit, sicut tertio nostro memoravimus, ad naturarum distinctionem similiter dixit: « Verbum enim et Filius Dei semper erat Dominus Deus, et non post crucifixionem factus est Dominus Christus; sed, ut prædixi, humanitatem ejus effecit divinitas Dominum et Deum. » Sed ad propositum revertamur. Dicit itaque rursus idem sanctus Gregorius eodem libro: « Divinam Scripturam in manibus ad exponendum habentes vetat magnus Apostolus aniles novitates suscipere: crucem animadvertens, crucem intelligo, et humanum nomen edoctus, conspicio eam quæ B significatur ex nomine ipso naturam. Istum itaque doceor a Petro factum esse Dominum et Christum; istum qui in oculis nostris factus est ab eo dici non dubito: quoniam et concinunt sibi invicem sancti, et in aliis omnibus rebus, et in hac parte. Sicut enim iste eum qui crucifixus est Dominum factum esse dicit, sic et Paulus inquit superexaltatum post passionem et post resurrectionem. » Animadvertat et in hac sententia lector, quia cum dicit: Istum itaque doceor a Petro factum esse Dominum et Christum; et iterum repetit dicens: Istum qui in oculis nostris factus est ab eo dici non dubito, tantumdem valet ac si diceret: Istum, non illum qui ante sæcula Dominus erat; nec tamen duos filios in isto et in illo docet intelligi. Et superiorem suam sententiam firmans, C rursus eum post crucifixionem asseverat Dominum factum, cum ait: Quia, sicut Petrus eum qui crucifixus est Dominum factum esse dicit, sic et Paulus inquit superexaltatum post passionem et post resurrectionem. Quocirca sicut eum post passionem et resurrectionem asserit exaltatum testimonio Pauli dicentis: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen (Philip. II, 8, 9)*: ita eum post passionem quoque et resurrectionem affirmat Dominum factum, quod ¹ de illo etiam Petrus apostolus ait: *Notum sit omni domui Israel, quoniam Dominum eum et Christum Deus fecit, hunc Jesum quem vos crucifixistis (Act. II, 36)*. Item dicit eodem libro: « Ut D circa utrumque quod pietatis est reservetur, ea quæ humana sunt per assumptionem glorificata demonstrat, et ea quæ divinitatis per descensionem nullo modo polluit. Sed dans quidem passionibus humanitatem, operationem autem resurrectionis illius qui passus est divinæ virtuti; et sic mortis experientia ad illum qui communicavit passibili naturæ refertur, propter eam quæ ad eum est hominis adunationem; et altiora item et divina nomina ad hominem simili modo descendunt. » Nunquid si Theodorus diceret,

dans quidem passionibus humanitatem, operationem autem resurrectionis illius qui passus est divinæ virtuti, non ad præjudicandum Chalcedonensi concilio sapientes viri ² jactarent, quod ideo dicit illius qui passus est, tanquam alterius personæ sit Deus Verbum qui passus non fuerit? aut quod ibi subsecutus adjecit: Et sic mortis experientia ad illum qui communicavit passibili naturæ refertur, non accusarent in Theodoro, sicut solent, dicentes quia non ejusdem personæ credidit Deum quem hominem, ut diceret, illius qui passus est, id est hominis, ad illum refertur ³, id est ad Deum Verbum; et hominis passionem per relationem ipsi Deo Verbo ascribi, sicut ad hominem altiora, quæ sunt Dei Verbi, et divina nomina simili modo descendunt. Rursus eodem libro de hoc ipso loquens: « Si enim deceret, inquit, in illa excellenti natura dicere aliquid secundum profectum contigisse; verbi gratia, ut ex privato rex fieret, ex humili excelsus, ex servo Dominus, deceret fortasse et Petri vocem divinæ unigeniti coaptare personæ ⁴. Quoniam autem divinitas, quicquid illud est quod a nobis esse creditur, semper eodem modo se habet, et omni additamento superior exstat, diminutionem nequaquam percipiens; necesse est omnibus modis ad humanitatem referre sermonem. Deus enim Verbum, quod erat in principio, hoc etiam nunc est, et semper permanet, semper rex, semper Dominus, semper altissimus, semper Deus: nihil horum per profectum sumpsit, sed omnia quæcunque dicitur, virtute suæ naturæ consistit. Ille autem ex homine per assumptionem ad Deum exaltatus, aliud consistens, et aliud effectus, proprie et vere Christus et Dominus factus esse dicitur. Ex servo enim et ex subjecto regem, et Christum eum ex obediente fecit, et quod humile erat superexaltavit, et humanum habenti nomen donavit nomen quod est super omne nomen. » His quoque consideratis, videant qui Theodorum cum suis dogmatibus judicaverunt esse damnandum, tanquam dicentem per profectum aliquid accessisse Christo secundum humanitatem; quoniam sive hoc Theodorus dixit ⁵, sive non dixerit, Gregorius interim dicit, quia secundum profectum ex privato rex, ex humili excelsus, ex servo Dominus in suscepta humanitate factus est Christus. Nam Deus Verbum, quod erat in principio, hoc etiam nunc et semper est, nec aliquid horum per profectum sumpsit. Ille autem ex homine per assumptionem ad Deum exaltatus, cum aliud per naturam consisteret, aliud effectus est, proprie et vere Christus et Dominus factus est: quem Dei Verbi assumptio ex servo et ex subjecto regem fecerit, et Christum ex obediente. Accuseat igitur et Gregorium tanquam duos inducentem filios, quia dixit: Deus Verbum nihil per profectum sumpsit; ille autem ex homine per assumptionem ad Deum exaltatus est. Et quasi dicentem, quod aliquando

¹ Cod. Veron., secundum quod.

² Idem cod., nostri jactarent.

³ Idem cod., refertur.

⁴ Idem cod., naturæ.

⁵ Idem cod., dixerit.

Dominus Jesus sic fuerit servus ac subjectus, et non etiam rex esset et Dominus, aut prius obediens tantum fuerit, et postea ipsius obedientiæ merito Christus effectus; aut sic fuerit unquam humilis, ut excelsus quoque non esset; aut aliquando humanum nomen habuerit, ut non haberet etiam nomen quod est super omne nomen: quia et hoc Gregorius dixit: Quod humile erat superexaltavit, et humanum habenti nomen donavit nomen quod est super omne nomen. Accusent etiam quod ait: Ille autem ex homine ad Deum exaltatus, proprie et vere Christus et Dominus factus esse dicitur, quasi Christus et Dominus factus homo esse desierit, ut diceretur ex homine Christus et Dominus factus. Quanta vero talia in libris hujus sancti Gregorii possint inveniri, ex hoc lecior conjiciat, quia nos non solum ex eodem ejus opere, verum etiam ex eodem libro tanta protulimus, quanta necessaria causæ judicavimus. Nec tamen pro talibus dignum est ejus doctrinam sub anathemate condemnari. Primum quidem, quia non infamia digni sunt, qui præsentem vitam cum gloria finierunt. Deinde Patres quoque orientales dicebant: « Si autem quidquam, imperator sancte, obscurum aliquis inveniri dicat in Theodori vel aliorum litteris, hoc retractari necessarium non est. Quorum enim vita in sacerdotio et ministerio optimum habuit finem, his prælatam gloriam dedicamus, et non ex illis eos judicamus de quibus aliqui atrociter eos accusant. Impossibile enim est, cum homines sint qui in Ecclesia docent, ut calumniantium vituperationes effugiant. » Deinde quia multa hinc etiam læsio atque confusio generatur Ecclesiæ. Unde iterum Patres memorati dicebant: « Quid non hinc læsionis vel corruptionis et confusionis plenum generetur, si aperiatur janua his qui volunt dicta transeuntium Patrum evertere? quale damnus non apertus erit, dicta non solum refutare, sed etiam anathematizare? » Ut enim aliud alicui placeat, aliud non in aliquorum dictis, sive antiquorum, sive posterorum, sive nunc nostrorum, alia ratio est: ut autem et anathema eis imponatur, arbitramur audax et asperum apparere. etsi personæ cum dictis non anathematizentur.

CAPUT V.

Quod apud Joannem Chrysostomum quedam etiam similia sint his quæ in Theodori scriptis reprehenduntur.

Sed jam ad sancti Joannis Constantinopolitani dicta pergamus, ut aut ipse quoque cum Theodoro antiquo amico et a principio condiscipulo, communem ab Eutychianis ferat invidiam, aut et ab illo atque a synodo Chalcedonensi repellat. Qui in sermone quodam, cujus est principium, *Iterum equorum cursus*, sic ait: « Quando ergo dicit: Si possibile est, trans-

^a In Græco, βαβαί, παπαί non simpliciter, etc.

^b Cod. Veron., Unde.

^c Idem cod., ad supremum. Sic paulo superius ait Joannes Chrysostomus: ab ultima meta ad supremum

eat calix iste, et, Non sicut ego volo, sed sicut tu, nihil aliud ostendit, nisi quia carnem vere circumamictus est timentem mortem. Timere enim mortem, et subtrahi, et agoniam habere, illius est. Nunc quidem eam desertam et nudam reliquit ab operatione propria, ut ostendens ejus infirmitatem, manifestaret ejus naturam. » Jam quidem etiam libro tertio, quomodo idem beatus Joannes Christum secundum humanitatem mortem docuerit tenuisse, probavimus. Sed illud modo volumus attendi, quod ait: Nunc quidem eam desertam et nudam reliquit ab operatione propria, cum sic eam sibi Deum Verbum in unam subsistentiam adunasse credamus, ut ab ea divelli nequeat in æternum: quam tamen recto sensu, quem Eutychianorum stultitia non posset indagare nec impietas placide et reverenter accipere, Joannes ab illo perhibet esse desertam. Qui rursus in commento Epistolæ ad Ephesios libro tertio dicit: « Considera quantum est inter hominis et Dei naturam medium, et ab hac vitiate in illum eum honorem devexit: non uno gradu transcendit, et secundo, et tertio habet: non simpliciter dicit sursum, sed super sursum, nam virtutibus supernis superior est. Ergo illuc evexit eum qui ex nobis est; ab ultima meta ad supremum evexit principatum, post quem non est alter honor: super omnem, inquit, principatum: non hoc quidem, hoc autem non, sed et super omnem potestatem et virtutem et dominationem, et omne nomen quod nominatur in caelo et in terra, superior factus est. Hoc de eo qui a mortuis suscitatus est dignum mirari, de Dei autem Verbo nequaquam. » Neque hic dicendo, quod natura divina assumptum^a evexit eum qui ex nobis est, duos voluit intelligi filios. Unde nec ita illud debemus accipere, quod in fine hujus sententiæ dixit, Hoc de eo qui a mortuis suscitatus est dignum mirari, de Dei autem Verbo nequaquam. Item eodem libro: « Duo enim, inquit, maxima fecit: ipse in novissimam humilitatem venit, hominem in excellentiam magnam evexit, in sanguine ejus salvavit. Dixit illud prius, qui semetipsum tantum humiliavit; dicit hoc postea magnum et supremum. Et licet nullo digni efficeremur, sufficiebat; et si præter hoc digni efficeremur absque occisione, sufficiebat: quando autem duo sunt, cujus sermoneis magnitudinem non evincat atque transcendat? » Non grande est aliquid resurrectio, quando ista considero: de isto dicit: Deus Domini nostri Jesu Christi, non de Deo Verbo. Quis autem vel hic Joannem dicat Nestoriani dogmatis inventorem quia dixit: Ipse in novissimam humilitatem venit; item: Deus Verbum hominem in excellentiam magnam evexit; item: Ille^b in cujus sanguine nos salvavit? vel quia inferius ait, de isto dicit Deus Domini nostri Jesu Christi, non de Deo Verbo, tanquam Dominus noster Jesus

evexit principatum.

Idem cod., id est, ille.

Christus non secundum substantiæ unitatem ipse sit etiam Deus Verbum. In interpretatione quoque Epistolæ ad Hebræos sermone 14° de eo quod scriptum est: Sicut consummatio per Leviticum sacerdotium erat, ita locutus est: « Dicit alter propheta, *Dolus non est inventus in ore ejus*: hoc est nulla caliditas. Hoc forsitan quisquam de Deo dicat, et non erubescit dicens, quia Deus non est callidus, neque dolosus. De eo vero qui secundum carnem est, habebit forsitan rationem. » Illic etiam, quamvis dicat non de Deo Verbo scriptum quod ait propheta, *Dolus non est inventus in ore ejus*, sed de eo qui secundum carnem est, non tamen duos voluit accipi Christos aut filios. In sermone quoque de ascensione Domini^a cujus est initium, *Festivitatem hodie celebramus mirabilem*: « Utique oportebat, inquit, differentiam sic dicere. Ad angelos suos quidem dicit: *Qui facit angelos suos spiritus* (Hebr. 1, 7); ad Filium autem, *Dominus creavit me*: aut quia Dominum eum et Christum Deus fecit. Sed neque illud de Filio dictum est, neque hoc de Deo Verbo, sed de eo qui secundum carnem est. » Vides quomodo Joannes in ista quoque sententia dicat quia non de Filio dictum est, *Creavit me*, sed de eo qui secundum carnem est; nec tamen a veris et piis fidelibus eum qui secundum carnem est Filium negasse credatur.

CAPUT VI.

Quod in sanctis Patribus, si quid errant, excusanda sit intentio, ne hæretici credantur.

Cur autem hæc, vel ipsius sancti Joannis, vel cæterorum, si qua memoravimus Patrum, aliaque multa, quæ prolixitatis vitandæ gratia memorare nolumus, non creduntur hæretica, nisi quia dictorum offensivam dicentium excusat intentio, secundum quam de verbis melius judicatur? Ipsa est intentio mentis, quæ velut quidam oculus, corpori, ita non solum dictis nostris, sed operibus quoque præsidet: de qua Dominus ait: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit; si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosus erit. Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt* (Matth. vi, 22, 23)? Itaque simplex horum Patrum oculus, id est intentio, qua pro Christi Ecclesia, necdum sollici-

^a Chrysostomi et ἀνάληψιν diversas sententias proferunt Theodoretus dial. II, et Leontius Byzantius l. b. I, uterque ex oratione, καὶ ὅτι σταυροῦ μυστήριον ἐπεκαλοῦμεν. Profert et Joannes Cyparissiota ex altera, cujus initium est θαυρά μιν πᾶσα ἰοργία. Quæ

¹ Cod. Veron., *prava intentione*.

^{*} Montfanonius in præfat. ad tom. XII opp. Chrysost., § 8: « Exploratum videtur, inquit, alia post Chrysostomi obitum emissa exemplaria fuisse Homiliarum in Epist. ad Hebræos, quæ in multis diversa erant a Constantini præbyteri exemplari. Hujus rei testem proferre possumus Facundum Hermianensem, qui lib. XI, cap. 5, locum affert ex homilia 13, quam ipse sermonem 14 vocat; quia nempe in exemplari

tante Nestorii quæstione, hæreticis talia respondebant, totum corpus doctrinæ illorum lucidum fecit. Si quia autem nunc oculo nequam, id est intentione¹ contra Ecclesiam, his Patrum verbis, vel etiam ipsius divinæ Scripturæ, abutatur in assertionem Nestoriani dogmatis; totum corpus ejus tenebrosus erit. Non est autem nobis in hac vita concessum, ut propositum nostræ mentis opus æquiparet, et talis tantaque sit actio qualis et quanta est nobis intentio; sed quod perfecte lucet in bona intentione, aliquantum vesperascit in sermone vel opere. Quod si ipsa intentio tenebrescat, multo magis dicta vel facta, quæ ab illa processerint, tenebrosa erunt. Hinc ergo Dominus etiam hoc adjecit: *Si ergo lumen quod in te est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?* Proinde sic horum, vel quorumcumque talium Patrum scripta legenda sunt, ut sicubi nos aliquid in eis offenderit, aut melius hoc interpretemur, aut interpretandum melioribus relinquamus. Si vero tam certus est error ut excusari nequeat, credamus quod postea emendare potuerint, vel si non legatur ubi emendaverint; ne non tam ipsos de subrepente lapsu, quam Christi Ecclesiam de sedula ejus approbatione culpemus. Quod si et aliqui, pro ambiguitate novæ quæstionis, de qua necdum una generaliter sententia tenebatur, sicut aliquando fuit cum beatus Cyprianus² omnes hæreticos crederet baptizandos, aut pro securitate illius temporis, quia necdum sicut nos ex altera parte contrariis quæstionibus pulsabantur, aut quia Ecclesiam forte latuit, ut non admonerentur, in ipso dicantur errore mansisse, infirmitatem labentium religiosa excuset intentio; et quoniam in Ecclesiæ charitate manserunt, credamus quod eorum culpas ipsa charitas texerit, sicut scriptum est: *Charitas cooperit multitudinem peccatorum* (1 Petr. IV, 8). Nam quis in Ecclesia Christi sic inhumanus atque immitis est, ut virum Dei Augustinum, tanta pietate præditum, etiamsi in his quorum fide immoramur errasse, et non admonitum in errore mansisse cognosceret, hæreticum diceret aut putaret? qui in exordio suorum de Trinitate librorum, « Nec pigebit autem me, inquit, sicubi hæsito, quærere; nec pudebit, sicubi erro, discere. Proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum; ^b ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me; ubi mecum, ^D revocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam,

utraque excusa est tomo V editionis Anglicanæ. Hæc autem, cujus testimonio utitur Facundus, hactenus edita non est.

^b Deest hic ubi pariter hæsitat, quærat mecum.

² Idem cod., *martyr Cyprianus*.

suo longa illa hypothesis seu argumentum ante homilias positum pro sermone primo numeratur et inscribatur: id quod non semel in aliis commentariis vidimus. Hic porro Facundus cum Mutiano Scholastico interprete non omnino consentit. — Locus autem hic a Facundo citatus existat in eodem tomo XII, p. 131.

tendentes ad eum de quo dictum est : *Quærite faciem ejus semper* (Psal. civ, 4). Et hoc placitum pium atque tutum coram Domino Deo nostro cum omnibus inierim, qui ea quæ scribo legunt, et in omnibus scriptis meis, maximeque in his ubi quæritur unitas Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti; quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. Quis itaque Augustinum sic ingredientem viam charitatis et ad Deum tendentem, ut prosteretur quod sicubi erraret, eum discere non puderet, et hortantem ut ab ipso revocaretur errore, hæreticum diceret, vel si in his, sicut jam diximus, probaret errasse, et nemine admonente etiam in errore mansisset, cum ipsa præparatio mentis ad corrigendum, et exhortatio ejus ut a suo revocaretur errore; plus quam correctio debeat æstimari? Nam sæpe verecundia pressi, aut etiam necessitate constricti, corriguntur^a: iste autem sine ulla verecundia ut revocaretur omnes qui sua legerent divina testificatione constringit: « Et hoc, inquit, placitum, pium atque tutum coram Domino Deo nostro cum omnibus inierim qui ea quæ scribo legunt. » Ergone huic tutum, sicut credidit, non esset hoc placitum pium coram Domino Deo nostro cum omnibus qui sua legerent inquit, etiam si non admonitus in aliquo permansisset errore? quis nisi crudelis aut dicat aut credat? Tales igitur æstimemus et alios doctores Ecclesiæ, qualem se nobis Augustinus ostendit? et nullum dicemus hæreticum in Ecclesiæ pace atque honore defunctum. Quid enim me lædit, si de omnibus taliter sentiam, vel si non omnes fuerint tales? Hic forsitan aliquis dicat: Sed de Augustino recte sic audis^a, cujus animum professio sua declarat: de aliis autem qua ratione sic credas? Quasi vel ipse qui contradicit certum habeat quod hoc alii quoque non dixerint; tanquam omnia omnium legerit omniumque meminert: aut vel ipse animus Augustini ideo talis fuit, quoniam taliter est locutus, et non potius quoniam talis fuit, ideo taliter est locutus: ac per hoc, etiamsi nihil tale dixisset, idem tamen esset habitus animi ad corrigendum quod juste offenderet præparati. De quo si etiam sic bene sentiremus, et pium procul dubio esset et verum, quanquam videretur incertum. Hoc igitur et de aliorum animis sentiamus, quis interim pium est, vel si videatur incertum: quod si et male de illis sentiamus, hoc quoque certum non erit, sed certa impietas erit: melius ergo est ut de duobus illud eligamus incertum, in quo certa pietas approbetur, quam hoc incertum, in quo impietas certa damnetur. Arbitror autem quoniam et ipsi qui nolunt de cæteris doctoribus Ecclesiæ similiter ut de Augustino sentire, quia non inveniunt ubi similiter et illi dictorum suorum

lectores exhortati fuerint ut eos de errore corripiant^a, impium judicent credere quod nemo cæterorum fuerit ad corrigendum paratus, si quid merito legentem in ejus dictis offenderet. Si ergo impium est credere quod nullus alius fuerit ejusdem propositi, unde scit ne ille fuerit talis quem æstimat^b damnandum? Omnifarie ergo colligitur, quod nemo pro tali ignorantia, in Ecclesiæ duntaxat pace defunctus, nisi ex magna impietate ac temeritate damnetur. Unde si aliquis apud sanctam synodum Chæcedonensem Theodorum accusaret, et aliquos ostendere posset atque ostenderet ejus errores, modeste ac pie procul dubio prædicta synodus faceret, si etiam de incerto ejus animo bene sentiret. Nunc autem accusatus est apud illam^c, nec animus ejus erat incertus, quem libro superiore docuimus negligentiam suam etiam in opere in quo ab amico Cerdono laudatus est, sponte provideque confessum, ne quis auctoritate nominis^d inductus sequeretur errantem, et offensionem auditorum non contempsisse, cum diceret aliquid quod recte dictum non putaretur; sed perniciosi pudoris victorem eandem offensionem quam per incuriam verbi contraxerat abstulisse. Quæ correctio illum non ab his tantum in quibus evidenter apparuit, sed a similibus quibusque purgavit. Cur ita^e non laudetur in cæteris ejus sana doctrina, cum et in ipso errore laudanda sit, per quam nos exemplo potius quam verbis docuit et errata sponte fateri, et reprehensam offensionem sine pudore corrigere? Nihil igitur est quod de causa Theodori synodus sancta culpatur. Neque enim cuiquam auctoritate dictorum ejus imposuit, ut sine ullo examine legerentur, et quidquid scripsit inconcussum atque discussum teneretur ab omnibus. In his igitur habeatur de quibus Apostolus ait: *Omnia probate; quod bonum est tenete*. Aliter itaque Scripturas divinas legimus quæ canonicæ vocantur, aliter autem eorum qui legendi atque scribendi studio proficientes, per acquisitam quotidiano labore facultatem, sicut potuerunt, de his locuti sunt: ex quibus erat et ille vir sapientissimus ac modestissimus Augustinus, qui tertio quoque de Trinitate libro sic ait: « Sane cum in omnibus litteris meis, non solum pium lectorem, sed etiam liberum correctorem desiderem, multo maxime in his ubi ipsa magnitudo questionis utinam tam multos inventores habere posset quam multos contradictores habet. Verumtamen sicut lectorem meum nolo esso mihi deditum, ita correctorem nolo sibi. Ille me non amet amplius quam catholicam veritatem^f; sicut illi dico, Noli meis litteris, quasi Scripturis canonicis inservire, sed in illis et quod non credebam cum inveneris, incunctanter crede; in istis autem quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, non

^a In ms. corrigimur.

^b Apud August., *idem, iste se non amet amplius quam catholicam veritatem.*

^c Cod. Veron., *corrigimur.*

^d Idem cod., *credis.*

^e Idem cod., *corriperent.*

^f Idem cod., *existimat esse damnandum.*

^a Idem cod., *nec accusatus apud illam Theodorum, nec.*

^b Idem cod., *nominis ejus.*

^c Idem cod., *itaque.*

firmiter retinere : ita illi dico, Noli in meis litteris ^a A ex tua opinione vel contentione, sed ex divina lectione, vel inconcussa ratione corrigere. Si quid in eis veri comprehenderit existendo, non est meum, at intelligendo et amando et tuum sit et meum ; si quid autem falsi conviceris, errando fuerit meum, sed jam cavendo, nec tuum sit nec meum. » Aliter itaque, sicut iste vir prudentissimus docet, canonicas litteras legimus, in quibus necesse est etiam quod non credimus, cum invenerimus, incunctanter credere ; aliter autem, vel ipsius Augustini, vel talium cæterorum ; in quibus quod habemus incertum, nisi certum intellexerimus, non firme retinere debemus. Qui etiam Hieronymo scribens dicit (*Epist. 19*) : « Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis Scripturam libris quæ jam canonicæ appellantur didici hunc B timorem honorumque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo errasse aliquid firmissime credam ; ac si aliquid in eis offendero litteris quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpollent, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Nec te, mi frater, sentire aliud existimo : prorsus, inquam, non te arbitror sic legi tuos libros velle, tanquam prophetarum vel apostolorum, de quorum scriptis quod omni errore careant dubitare nefarium est. C Absit hoc a pia humilitate et veraci de temetipso cogitatione : qua nisi esses præditus, non utique diceres, utinam mereremur complexus tuos, et colatione mutua vel doceremus aliqua, vel disceremus. » Tenentes ergo hujus sapientissimi viri sententiam, et divinam auctoritatem libris non canonicis non ascribimus, nec humanam compassionem, sicubi scriptores eorum quasi homines lapsi sunt, denegemus. Quid enim faciat, cujus animam cum caro corruptibilis aggravet, et deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, suscepti officii necessitate docere compellitur ; nisi ut quæ scribit aut dicit, ipsius Ecclisæ pro qua et a qua suscepit docendi periculum, discussioni sententiæque permittat ? Sed si officio alieno incubuit, si quod ei non est creditum usurpavit, merito venia caret, nec posset aliquatenus excusari, qui

^a Edit. Bened., *meas litteras*.

^b Id rectius, quam singulari numero Scholium, ut in vulgatis exemplaribus Cyrilli Theodoretus dial. 2, Κυρίλλου ἀπὸ τῶν σχολίων. Anastasius presbyter in Ectoge τῶν χριστιανῶν cap. 3, ubi Scholiorum exordium, quod Latine tantum editum est, recitat his verbis : Κυρίλλου ἐν ἀρχῇ τοῦ α' σχολίου. Τὸ Χριστὸς ὄνομα οὕτε ὄρον δύναμιν ἔχει, οὕτε μὴ τίνος οὐσίαν ὁ τε ποτὶ ἑστί σημαίνει καθάπερ ἀμίλει καὶ τὸ Ἄνθρωπος, ἃ Ἰησὺς, ἢ Βούδης πράγματα ὅτι μᾶλλον ἐνεργούμενα περὶ τινὰ ποιῆται δόλωσιν. Singula ergo capita suum quod-

¹ Cod. Veron., vel nullo modo particeps facta concupiscentiæ, exitu.

² In ms. regio, πρῶτος θεωρημάτων.

se ultro ac temere alienis ingressit periculis. Doctorem vero Ecclesiæ excusat loci necessitas, si ea in quibus offenderit corrigere sit paratus.

CAPUT VII.

Quod Cyrilli quoque plurima sint Theodori dictis quæ reprehendantur similia : quorum decem profert exempla.

Sed jam ex dictis quoque beati Cyrilli aliqua proferamus, ut et hinc lector intelligat utrum recipiendum sit quod in præjudicium synodi Chalcedonensis eum perhibent quædam Theodori scripta, post ejus mortem, quasi Nestoriana culpassent. Atque ut appareat quia superius memoratorum Patrum testimonia ex multis pauca protulimus, hujus qui et Nestorii condemnator fuit, et quem fecerunt Diodori scripta Theodorique culpassent, dupla, id est decem proferemus, et ipsa pauca de pluribus. Nam in libro quem Scholia nuncupavit ^b, titulo septimo, *Quam esse dicimus adunationem* : « anima, inquit, omnia quæ sunt corporis esse reputat sua, licet per naturam propriam expers sit passionum corporis, et naturalium, et quæ extrinsecus accidunt. Movetur enim corpus in concupiscentias naturales, et consentit ^c anima, nullo quidem modo particeps facta concupiscentiæ, tamen exitu delectationem propriam ^d ducit. Et si forte a suo corpore deprimatur ^e aut torqueatur, condolet quidem quod suum corpus patitur, ipsa vero in sua natura nullum patitur omnino tormentum, tamen super hæc quoque dicimus esse adunationem, quæ est in Emmanuel facta. Erat enim necesse cum suo corpore adunatam ei animam dolere, ut timendæ passionibus subditam cervicem Deo submitteret. » Hæc si Theodorum invenirent Eutybiani dixisse, quemadmodum putamus singillatim omnia ventilarent, dicentes imprimis, quomodo anima expers est passionum corporis, si consentit cum movetur corpus in concupiscentias naturales ? aut quomodo rursus consentiens concupiscentiis naturalibus, nullo modo fit particeps concupiscentiæ ¹, exitu tamen delectationem propriam ducit ? aut quomodo corpori potius concupiscentia tribuitur, cum anima etiam sine corpore concupiscere possit, corpus vero non possit ? Namque cum dicitur, *Caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem* (*Gal. v. 17*), non aliud intelligitur, nisi quia carnalis terrena ² affectio animæ adversus bonam ejus affectionem quam habet de divino Spiritu, concupiscat ; sicut illa etiam quæ dono Spiritus datur, affecti concupi-

^D que Scholium continebant : inde libro nomen Scholia.

^a In Græco συνασθάνονται, simul sentit.

^b Τὸ τῆς ὁρέξεως ἀποτέλεσμα.

^c Græca longe aliud sonant : Κἂν εἰ καταξαινοῦτο τυχὸν τὸ σῶμα, καὶ σιδήρῳ καταξαινοῦτο, συναλγεῖ μὲν, ὡς ἰδίου πάσχοντος σώματος. Et si forte corpus percussatur ac ferro laceretur, condolet quidem, quippe cum suum corpus patitur. Vitiosa interpretatio Facundum ejus vestigiis hærentem transversum mox agat.

² Idem cod., id est terrena.

veit adversus carnalem. Deinde quæ ratione dicitur ¹ A quia cum a corpore suo deprimitur aut torquetur, condolet quidem quod suum corpus patitur, ipsa vero in sua natura nullum patitur omnino tormentum? Si enim nullum patitur omnino tormentum, quomodo a corpore suo torquetur? aut quomodo sine suo tormento condolet, cum nemo condolet, nisi qui doleat? an torquetur quidem et dolet, sed non sua natura? Et quid invenitur in rebus, quod extra suam naturam torqueatur, ut doleat? In tantum vero animæ natura non est passionibus ² aliena, ut multa etiam sæpe tormenta, vel si pro suo corpore, non tamen a suo corpore patiatur, id est sollicitudinis, metus, tristitiæ, tædii, zeli et cæterorum. Super hæc autem et ille dives qui non est misertus Eleazaro, in inferno sine corpore suo torquetur. Sed his omnis, illud magis considerare volo, quantam invidiam synodo Chalcedonensi Acephali commoverent, si Theodorus dixisset: Super hæc quoque dicimus adunationem, ³ quæ est in Emmanuel facta: erat enim necesse cum suo corpore adunatam ei animam dolere, ut timendo passionibus subditam cervicem Deo submitteret? Hæc ergo si Theodorus dixisset, quomodo exclamarent cum maxima invidia et detestatione dicentes: En cujus laudes continentem epistolam synodus Chalcedonensis pronuntiavit orthodoxam, qui in tantum non Deum et Dei Filium credidit Christum ut existimaret non pro nostris doloribus aufereodis cuius vulnere sanati sumus, sed ipsi potius necessarium fuisse quod doluit, ut timore passionum non superbioret, sed subditam cervicem Deo submitteret. Hoc quoque dicerent, quia nec perfectæ saltem virtutis hominem credidit Christum, quem putavit ab elatione temporalium passionum timore compesci, quibus virtus exerceri solet. Nam si imperfecti sunt qui metu coercentur æterni supplicii, apostolo Joanne de talibus quoque dicente, *Timor non est in charitate, sed charitas ⁴ foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet; qui autem timet non est perfectus in charitate (I Joan. iv, 18)*: nedum illi, quos præsentium molestiarum timor retrahet a peccatis. Quod si quisquam adversus tales Eutyichianorum quærelas, alia ejusdem Theodori de quibus paucissima superius memoravimus, scripta proferret in quibus Christum confessus est ante sæcula naturaliter esse Deum, et gignentem Patri semper æqualem; illi protinus contra referrent ac dicerent: Tolerabilius fuerat ut Christum natura Deum et Patri semper æqualem non

¹ Græca sunt apud Leontium lib. 1: "Οτι δὲ ἀσύγχυτα μεμνήσασιν αἰφύσει, ἤγουν ὑποστάσεις, ἐνταῦθεν εἰσὸς μὲν τὸ γὰρ τοῖς χρυσοῖν ἐπαλαμμένον τῷ ἔϋλῳ μισθῶσιν ὅπερ ἦν καὶ κατεκλύθει μὲν τὸ ἔϋλον ἕως τοῦ χρυσοῦ τὴν δόξαν· πλὴν οὐκ ἀπέστη τὸ εἶναι ἔϋλον. Duas hypostases in Christo duas subsistentias dicere si voluit Cyrillus, merito reprehenditur. Sed quid alienius a dogmate Cyrilli? Hypostases ergo posuit hoc loco pro substantiis, Athanasii exemplo et Alexandrino-

¹ Cod. Veron., anima dicitur.

² Idem cod., esse adunationem.

³ Idem cod., perfecta charitas. Ita etiam in vulgata:

⁴ Forte, a passionibus.

A crederet, quod aliquando nec ipsi apostoli crediderunt, quam ut illum quem sempiternum credidit Deum, timore passionum crederet ab elatione compressum. Rursus autem eodem libro, titulo decimo, quid dixerit, vel quid prima fronte solus ipse titulus præferat, advertamus. Nam hoc in illo se ostensurum esse promisit dicens: Quod et adunato Deo Verbo veræ humanitati, inconfusæ tamen subsistentiæ permanserunt; utque hoc probaret subjecit ista: « Erectionem est secundum Dei voluntatem sanctum tabernaculum per desertum, et in eo multis modis formabatur Emmanuel. » Et post alia: « Quod autem naturæ sive subsistentiæ ^a inconfusæ manserint, hinc scimus. Aurum enim superpositum ligno mansit id quod erat; et ornabatur quidem lignum auri decore, B tamen lignum esse non desiit. Quod vero arca in Christi accipiatur imagine, pluribus possit probationibus declarari. » Consideret ergo lector quomodo asseratur quod in Christo naturis inconfuse manentibus subsistentiæ quoque permanserunt, quæ nunquam fuerunt: quoniam semper ad Dei Verbi subsistentiam humanitas illa pertinuit, nunquamque sibi velut in propria persona subsistit ^b assumptis subsistentiam nacta, et in illam nascendo transiens, vel transeundo nascens, cui causa oriendi, totumque quod orta est, ipsa fuit assumptio. Itemque ad Acacium Melitinensem ^b; « Quo autem modo, inquit, incarnatus et homo factus est si quis perscrutetur, contemplantur ex Deo Deum Verbum, et servi formam assumpsisse, et in similitudinem hominum factum, secundum quod scriptum est; et secundum hoc solum C considerabitur naturarum seu subsistentiarum differentia. Hic quoque, sicut duarum naturarum, sic etiam subsistentiarum considerandam esse differentiam docet. » Rursus interpretans Epistolam ad Hebræos dicit lib. II ^c: « Cum dixerimus quia Verbum caro factum est, carni communicavit secundum subsistentiam ineffabiliter, et quomodo nec intelligi potest. Tunc etenim, tunc et uniuscujusque subsistentiæ persona intellectu suscepta simul concurrat naturis ad unitatem. » Quis sciens Cyrillum prædicasse quod ita Deus Verbum carni communicavit, ut in eo mysterio non solum duæ naturæ ad unitatem concurrerent, sed etiam duæ subsistentiæ atque personæ, non miretur cum audit quod Biodori ac Theodori scripta quasi Nestoriana culpaverit, et non potius imitator sui decessoris Athanasii, scripta omnium in pace Ecclesiæ quiescentium studuerit excusare? Qui postea

rum more de quo dictum est lib. vi. Quare *substantias* reddere debuit interpret, non *subsistentias*. Ligni vero et auri comparatio qua utitur, dispar ac dissimilis hæc in parte.

^b Edita est Græce ac Latine Cyrilli ad Acacium epistola post synodum Ephesinam num. 35, ubi τῶν φύσεων, ἤγουν ὑποστάσεων διαφορά rectius, quemadmodum dicebamus, exponitur *naturarum seu substantiarum*, quam ut hoc loco *subsistentiarum*.

^c Idem cod., assumptis subsistentiæ nata.

^d Idem cod., libro tertio.

In eodem opere libro quarto; « Ergo, inquit, reflu-
ruit et velut renatus est, quasi ex radice secunda,
omnium nostrum salvatoris Christi homo, ad incor-
ruptionem et antiquarum causarum virtutem per sæ-
cula se vicit. » Si calumniari libet, objiciatur et isti:
tanquam alium salvatorem Christum, et alium credide-
rit hominem ipsius Salvatoris Christi; quia non ait, et
velut renatus est, quasi ex radice secunda, omnium
nostrum Salvator¹, sed, omnium nostrum salvatoris
Christi homo; et addant insuper dicentes: Si Chris-
tus, id est unctus, est homo, quoniam non nisi
natura humana in illo uncta est, qui rursus est ille
homo qui dicitur Christi? neque enim Dei Verbi di-
ctum est homo, sed Christi, qui sic Deus creditur, ut
et homo esse credatur. In expositione quoque Isaie
prophetæ libro quarto sic ait: « Ergo quantum ad
incredulorum acerbitatem, et inepte illis meditatam
contradictionem, inaniter laboravit Salvator, et in
vanum et in nihilum dedit fortitudinem suam.
Nec enim sustinuit, sicut dixi nuper, sacras ejus
predicationes stolidus Israel, non honoravit ejus la-
borem. Labor enim erat Verbo, ut fieret secundum
nos, et humanam sustineret parvitatem. Sed judi-
cium meum, inquit, apud Dominum, et labor meus
coram Deo meo. Agnovit enim, inquit, Pater quos
consumpsi labores pro eorum salute: propter hoc
et iudicium ab eo prolatum est. » Ecce Deum Ver-
bum, de quo Gregorius, sicut supra memoravimus,
dicit quia sine labore omnem mundum constituit;
Cyrillus dicit quoniam laboravit ut fieret secundum
nos, et humanam sustineret parvitatem: quasi angus-
tiam in humano corpore pateretur impassibilis ejus
divinitas, quam nec anima nostræ patitur ex corporis
parvitate; sed potius ex lege peccati, quæ in nostris
membris est mentis legi repugnans: nam futura vita
nullam in incorruptibili corpore patietur angustiam.
Nec non in commento Evangelii secundum Matthæum,
libro secundo: « Quando, inquit, baptizatus est
Christus, tunc a spiritu duci dicitur, hoc est habita-
re spiritualiter, vel vitam agere spirituales. » Et
post pauca: « Assuefaciens ad vitam spiritalem
proprium templum, in quo jam Deus Verbum, et in
quemdam inconsuetum et incompositum vitæ modum
transformans ea quæ nostra sunt, et in novitate vitæ
quæ nondum fuerat prius agnita, reformans, jejuni-
um agit ita longum. » Nunquid antequam baptizaretur
Christus, non spiritalem vitam egit, aut baptismo
Joannis indiguit, ut illo sacratus institueretur etiam
spiritualiter vivere; cum neque illi qui ab apostolis
baptizabantur in nomine ipsius Domini nostri Jesu
Christi, egerint Joannis baptismo sacrari? Quomodo
ergo dicitur, quia cum baptizatus esset Christus, spi-
ritualiter vixit, et quod scriptum est: *Tunc Jesus du-
ctus est a spiritu ut tentaretur a diabolo (Matth. iv, 1)*,
hoc significatum esse creditur ut habitaret spirita-
liter et vitam ageret spiritalem? Itemque dicitur:

A Assuefaciens ad vitam spiritalem proprium jam
templum, in quo Deus Verbum, quasi prius
eidem templo, consuetudo fuerit vitæ carnalis, quod
de Spiritu sancto conceptum aliud quam vitæ spi-
ritalis esse non potuit. Quomodo igitur assuefieri
dicitur ad spiritalem vitam, cum ad eam non studio,
sed natura fuerit ordinatum? cui nihil unquam defuit
ad perfectionem largitatemque virtutis: quoniam de
eo scriptum est: *Non enim ad mensuram dat Deus
spiritum (Joan. iii, 34)*. Et item: *De plenitudine ejus
nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia (Joan. i,
16)*. Exponens etiam Evangelium secundum Joannem,
libro primo sic ait: « Dii et Dei filii per fidem osten-
duntur. Inhabitavit enim in nobis, qui secundum
naturam Filius est et Deus. Propterea et in spiritu
ejus clamamus: Abba, Pater. Inhabitat autem Ver-
bum sicut in omnibus, et in uno, quod propter nos
et ex nobis susceptum est templum, ut omnes habens
in semetipso, reconciliet et omnes in uno corpore
apud Patrem. » Si ex verborum sonis, et non ex
intentione, doctores Ecclesiæ judicentur, quid de isto
putabimus qui dixit: Inhabitavit autem Verbum Dei
sicut in omnibus, et in uno, quod propter nos et ex
nobis susceptum est templum? Quid ergo Cyrillum
Nestorii damnatorem hoc sensisse credimus, quia
Deus Verbum sic inhabitat in uno templo, quod
propter nos et ex nobis susceptum est, quemadmo-
dum communiter in omnibus habitat, et non potius
ut una esset ipsius habitantis Dei Verbi templique
persona? cum Theodorus, qui condemnatur quasi
C Nestoriani auctor erroris, sicut in tertio libro memo-
ravimus, dicat: « Inhabitatio quidem a Deo Verbo ab
ipsa in utero matris plasmatione; inhabitatio vero
non secundum communem inhabitationem, neque
juxta eam quæ in multis intelligitur gratiam, sed
juxta quandam excellentem, secundum quam etiam
adunari dicimus utrasque naturas, et unam juxta
adunationem effectam esse personam. » Discant ergo
Eutychemiani eorumque fautores, antiquorum Ecclesiæ
predicatorum scripta aut melius interpretari, aut
melioribus interpretanda relinquere, ne Theodorus,
qui ab eis dicitur multo deterius fuisse Nestorio,
deteriorem beatum Cyrillum dicere compellantur:
qui non propterea dixisse credendus est, inhabitat
autem Verbum sicut in omnibus, et in uno, quod
propter nos et ex nobis susceptum est templum,
quasi una persona Dei Verbi templique non fuerit;
sed potius quia divinitas ejus² in proprio templo
inconvertibilis mansit. Namque in isto incarnationis
mysterio duo quædam intelligenda et confitenda sunt:
scilicet et unam esse personam Dei hominisque, et
duas inconfusas mansisse naturas. Quantum ad uni-
tatem personæ attinet, Deus Verbum non sicut in
omnibus, ita in uno, quod propter nos et ex nobis
susceptum est templum³: quanto vero ad id quod
duæ naturæ sine confusione manserunt, Deus Ver-

¹ Cod. Veron., *Salvator Christus, sed.*

² Idem cod., *ejus etiam.*

³ Idem cod., *templum inhabitat.*

hum sicut in omnibus, et in uno, quod propter nos et ex nobis susceptum est templum inhabitat; quia sicut in omnibus habitans inconvertibilis ejus divinitas manet, ita et in uno, quod propter nos et ex nobis susceptum est templum, inconvertibilis ejus divinitas mansit. Hac igitur intentione dictum credamus, ut nec improbemus dicentem, nec approbemus errorem. Possemus et aliorum ex his quæ memorata sunt dictorum ejus non contemnendam reddere rationem, et sine dubio doctiores plurium possent. Ob hoc igitur non est temere de mortuis judicandum. Dicit autem et hoc ex persona Domini eodem opere libro quarto, *Pater, si possibile est*: « Non possum morte obtinere vitam his qui in eam ceciderant, si moritur mors moriente. Certum est autem quia secundum carnem dicit. Transeat calix. Verumtamen quia non potest, inquit, aliter fieri, non sicut ego volo, sed sicut tu. Respicere quomodo deficiens quidem rursus hominis natura, quantum ad eam attinet, sublevatur autem per unitum ad eam Verbum ad divinam audaciam et ad sapientiam juvenilem edocetur, ut non propriis voluntatibus quod videbatur faceret, sed intentionem divinam potius sequeretur. » Propterea Theodorum et ceteros demonibus blasphemasse dixerunt, quia dixit quod Dominus timuerit passionem. Quod si recipimus, Cyrillum quoque cogemur dicere pejus demonibus blasphemasse, qui nos admonet ut respiciamus quomodo deficiens hominis natura, quantum ad eam attinet, sublevatur per unitum ad eam Verbum ad divinam audaciam. Hoc autem quod adjecit, et ad sapientiam juvenilem edocetur, ut non propriis voluntatibus quod videbatur faceret, doctiores cum quibusdam quæ superius memorata sunt interpretentur, si tamen Eutychiani eorumque complices velint admittere. Nam cum Athanasius, qui decessoris sui Dionysii scripta purgavit, aliquid invenitur tale dixisse quod legentem posset offendere; vel cum Basilium, qui magni Gregorii dicta; sive Hilarius, qui concilii contra Paulum Samosatenum congregati, atque Sirmiensis constituta defendit; fas non est omnino de tantæ pietatis viris male sentire, qui ex semetipsis alios æstimantes, excusare studuerunt dicta majorum, et qualiter a se dici possent, taliter ab illis prolata et ab Ecclesia suscepta crediderunt, ut in ea permanerent episcopi. Sed et quicumque alii venerabiles Patres, quos dicta præcedentium non legimus excusasse, aliquid tale dixerunt, denotandi procul dubio non sunt, quando et ipsi ejusdem pietatis fuisse credantur. Cum vero de beato Cyrillo in destructionem synodi Chalcedonensis Eutychiani cum suis satellitibus dicunt, qui non forte interveniente aliqua occasione, sed selulo et ad hoc instituto opere, Theodori a tantis Patribus prædicati dicta notaverit: quid aliud nisi ut ipse in his quæ memoravimus cæterisque similibus inexcusabilis judicetur? Veritas enim dicit: *Nolite judicare, ut non*

A *judicemini; in quo autem judicaveritis, judicabimini; in qua mensura mensi fueritis, metietur vobis* (Matth. vii, 1, 2). Si ergo vel ipsi beato Cyrillo parcunt, si eum volunt in talibus excusari, non ulterius contra Chalcedonense concilium dicant, quod non parcens mortuis accusaverit insignis testimonii viros et plenos dierum in maxima Ecclesiæ dignitate defunctos. Attendere sane debent in hac sententia, qui cum dicit humanam naturam per unitum ad eam Verbum sublevari, ut non propriis voluntatibus quod videbatur faceret, sed intentionem divinam potius sequeretur, duas doceat voluntates, si tamen duas tantum, cum solius humanæ naturæ non propriam, sed proprias esse dixerit voluntates, quas, ut ipse locutus est, docebatur Christus non facere, et aliam divinæ intentionis, quam sequi docebatur. Quid autem rursus in eodem opere atque in eodem libro dicat de duabus Christi voluntatibus, de quibus etiam beatum Athanasium tractare tertio nostro libro docuimus, lector advertat. « Quid erat, inquit, voluntarium et non voluntarium Christo? a Judæis exhonoreto, detractiones, injuriæ, plagæ², super hæc quoque calumniæ, et quod est in omnibus ultimum, mors corporis. Sed si fuisset possibile ut non passus obtineret in nobis quod volebat, non voluisset pati. Quoniam autem omnino et inexcusabiliter futuri erant Judæi præsumere quæ in eo facta sunt, suscepit ut pateretur, et fecit voluntarium, quod non erat voluntarium, propter utilitatem ex passione. » Attendant ergo quemadmodum beatus Cyrillus, etsi non iisdem verbis quibus sanctus Athanasius, duas tamen voluntates doceat in Christo fuisse, cum dicit et voluntarium et non voluntarium fuisse³ quod passus est, et quia quæ propter nos volens passus est non voluisset pati, et quia fecit voluntarium quod non erat voluntarium: nec⁴ per hoc duos Christos aut filios prædicasse credatur. Quod si dicitur istud voluntarium, hæc quidem propter nos volens passus est Christus, et non voluntarium Christo, vel quod volens passus est quod non voluisset pati, non duas divinæ humanæque naturæ voluntates ostendere, sed humanæ tantum, propter aliud et aliud, aliam atque aliam voluntatem; quod in natura divina⁵ non congruit, ut eandem rem velit simul et nolet: superest ut exceptis his voluntatibus, alia fuerit in Christo eademque in Patre et Spiritu sancto, naturæ divinæ voluntas, cui aliud et aliud convenire non possit. Proinde hoc ab Eutychianorum vel Semieutychianorum fautoribus expectamus, ne in condemnatione doctrinæ Theodori doctrinam quoque beati Cyrilli pro his atque hujuscemodi cæteris damnent. Quod si beatum Cyrillum condemnare nefas existimant, nec Theodorum in præjudicium sancti concilii culpent, quasi Nestoriani erroris auctorem. Jam vero si et post exortam ac diffamatam Nestorii questionem beatus Cyrillus talia vel taliter est locutus, quid

¹ Cod Veron., *quid aliud faciunt, nisi.*

² Idem cod., *plagæ, flagella et sputa.*

³ Idem cod., *ei fuisse.*

⁴ Item cod., *nec tamen.*

⁵ Idem cod., *quod naturæ divinæ non congruit.*

mirum si Theodorus, necdum contradicente Nestorio, a calumniam sive suspicionem inopinati erroris incurrit? Cognoscis autem ex his quæ memoravimus, clementissime imperator, quod veraciter sapientissimus Joannes Antiochenus cum orientali concilio scribens beato Cyrillo, ne quædam excerpta ex dictis Theodori sub anathemate damnarentur, addit atque ait: « Excerptis enim istis similia quædam invenimus apud beatum ¹ et nobilem Athanasium, quædam etiam apud beatum Basillum, quædam apud Gregorium utrumque, multa vero et apud Amphilochem sapiens dicta; non parva vero et apud communem Patrem beatum Theophilum. Sunt enim quæ ² tua sanctitas ita constetur, ut eundem de illis habeas intellectum. His ergo commoniti, non ex hæreticorum vel quorumque minus intelligentium arbitrio, dicta omnium in pace Ecclesiæ quiescentium judicemus; sed potius ex intentione dicentium: quoniam hæc quæ quocumque modo videntur lectorem offendere, non segregantes semetipsos adversus Ecclesiam, sed pro Ecclesia scripserunt adversus hæreticos. Nunquid enim probare quisquam potest quod contra eos talia dixerunt qui sacramento dominicæ incarnationis unam Dei Verbi atque hominis factam credebant esse personam, et non potius adversus illos qui duas in una Christi persona denegabant mansisse naturas? » Si quis igitur dicat illo tempore, cum non hisdem quibus nos hæreticorum quæstionibus Ecclesia pulsaretur, et necessaria hæc adversus alios hæreticos, et catholicis innoxia fuisse: nunc autem, Nestorianis occasionem simplicem decipiendi quærentibus, abstinendos esse fideles, maximeque parvulos, ab scriptorum talium lectione: cui sano ac prudenti displiceat hoc sanum prudensque consilium? ut quoniam hostes quos modo nos patimur, aliter armantur adversus Ecclesiam, ejus quoque fideles ac propugnatores in aliis sese armis exercent; atque ita sine antiquorum Ecclesiæ prædicatorum infamia, ab hæreticorum insidiis calumniatur ³. Nec videbitur insultare defunctis, aut religiosiores nos aut sapientiores in aliorum reprehensionibus ostentare, et gloriam de ignominia defunctorum appetere: quod ita beatus Gregorius in Apologetico suo notat: « Omnes, inquit, ex hoc docti et catholici volumus videri, si alios reprehendamus, et impios judicemus. » Cum

¹ Cod. Veron., *t. r. beatum.*

² Idem cod., *quæ e iam tua.*

igitur Eutychediani eorumque complices, doctos et catholicos se, non de unius Theodori, sed de magnæ synodi Chalcedonensis reprehensione jactarent, illorum Patrum similibus dictis eos duxi convenientius coercentes, quos non audent culpæ velut hæreticos: non quod eosdem Patres videri notabiles velint, sicut illi Theodorum ad evacuandam auctoritatem magnæ synodi voluti videri notabilem; sed ut eis ostenderem quod sine his Patribus quos culpæ non audent, Theodorum pro similibus, vel eandem synodum, quod eum non damnaverit, culpæ non possint. Sic Dominus, cum sabbato per sata transiret, et discipuli ejus esurientes cepissent vellere spicas et manducare, culpantibus eos Phariseis, et dicentibus: *Ecce discipuli tui faciunt quod non licet eis facere sabbatis*, respondit: *Non legistis quid fecerit David quando esuriit, et qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, et panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere neque his qui cum illo erant, nisi solis sacerdotibus? Aut non legistis in lege quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, et si e crimine sunt (Math. xii, 2-5)?* Sicut ergo Dominus Phariseis apostolos culpantibus hæc respondens, non prophetam David et qui cum illo erant, neque sacerdotes voluit videri notabiles, sed potius ut ipsi Pharisei sanctarum et indubitatæ auctoritatis personarum exemplo coerciti, innocentes discipulos non culparent: ita nos non venerabiles Patres offendere delectavit, sed Eutychedianorum satellitumque eorum præsumptionem talium exemplorum objectione compescere: quibus hoc dicimus, ut si hæc Eustathii, Athanasii, Amphilochem, Gregorii, Joannis et Cyrilli, dicta quæ memoravimus, melius interpretari possunt, etiam Theodori melius interpretari dignentur: si non, et ⁴ doctioribus ea relinquunt, etiam Theodori sic relinquunt. Quod si putantes memoratorum Patrum dicta melius interpretari non posse, non tamen ex his quæ necdum sollicitante Nestorii quæstione minus examine prolata sunt, laudabilem eorum doctrinam existimant judicandam: hoc etiam de Theodori doctrina sanctam synodum judicasse non arguant. Nam quia non ignorantia, sed obstinatio facit hæreticum, et in superioribus multa jam diximus, et sequenti libro aliquanta dicemus.

³ Idem cod., *Ecclesia munitur. Nec, etc.*

⁴ Idem cod., *si vero doctioribus.*

LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Quod hæreticum faciat non ignorantia, sed obstinata defensio falsitatis; et quod hæretici non statim judicandi sint qui in aliquibus erraverint.

Defensio magnæ synodi Chalcedonensis, quam erimantur Acephali quod epistolam venerabilis hæc doctrinam Theodori laudantem judicavit orthodoxam, compellit nos a Orientalium maxime admonente con-

cilio, quædam ex dictis antiquorum Patrum proferre quæ legentes non minus quam illa quæ in ipso Theodoro culpant, offendere videantur. Et quoniam contemnenda non est talis offensio, nec omnia quæ ex dictis eorum protulimus possumus excusare, neque si possemus tempus sufficeret ad excusanda etiam cætera quæ in ipsorum atque aliorum Patrum scriptis possunt offendere: hæc compendiosa et segura.

omnes in Ecclesiae pace defunctos ratione defendimus, ut doceamus quod nullum eorum hæreticum digne judicare possimus, vel si quidam inveniuntur aliquid de hujusmodi quæstionibus ignorasse. Non autem me quisquam illud in præsentī libro putet aggressum, ut definiam quid sit quod hæreticum faciat: quia hoc tantum monstrare proposui, quod quidem jam in superioribus acceptabili, sicut æstimo, ratione monstravi, neminem pro talium quæstionum ignorantia, in Ecclesia viventem, sive defunctum, qui se docilem Christianæ doctrinæ præbet aut præbuit, hæreticum debere judicari. Nam si nunc Ecclesia quædam Christi schola est, omnesque fideles ejus Christi dicuntur esse discipuli, nec quisquam potest veraciter dici discipulus, qui non aliquid discit, neque dicitur nisi quod ignoratur; procul dubio aut docilis ignorantia non facit hæreticum, aut omnis Christi discipulus erit hæreticus. Et quis jam catholicus esse dicitur, si omnis qui de Christiana religione aliquid discit, hæreticus est dicendus? Quod si etiam credatur aliqui sic omnia didicisse, ut nihil jam possint habere quod discant; quia tamen aliquid ignorabant antequam discerent, ex hæreticis videbuntur facti catholici: atque ita colligitur, ut nullus inveniatur in Ecclesia Christi, qui non aut esse aut fuisse perhibeatur hæreticus: at hoc dicere vel putare cum impiissimum, tum etiam nimis absurdum est. Scire igitur debemus quod hæreticum non faciat ignorantia quæ doctrinæ veritatis contumax non est, sed potius obstinata defensio falsitatis. Ad hanc obstinationem pertinere dicimus, imo principatum in ea tenere firmamus, illas etiam doctrinas quas quidam non quasi minus intelligendo Scripturas divinas, sed eis aperte resistendo, sola præsumptione spiritus condiderunt, sicut Manichæus atque Origenes ^a, et cæteri, qui non ut alii sequentes earum intentionem, in abstrusis quæstionibus erraverunt, sed super illas elati melius se crediderunt vel sapere, vel dicere ¹. Nam si obstinatus ille dicendus est qui non cedit Ecclesie constitutis earumdem Scripturarum auctoritate firmatis, quanto deterius obstinationis dicendus est qui ipsis divinis Scripturis dedignans acquiescere, inviolabili earum plenitudini aut abrogat veritatem, aut aliquid deesse putat quod propria debeat ad inventionem supplere? Quibus autem in rebus hæc obstinatio hæresis habenda sit, majoris est quæstionis, et intentione ² hujus operis alienæ: nunc quod proposuimus exsequamur. Dicimus ergo, quod alienus a Christo sit omnis hæreticus. Corinthiis autem dicit Apostolus: *Non potui loqui vobis tanquam ³ spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam parvulis in Chri-*

^a Urriusque cognati multis in rebus errores ac deliria fuerunt, par proinde adversus sacras litteras audacia. Quod ergo de Manichæis ad solitarios scripserat Athanasius, fictis illos dissertationibus suis divinas Scripturas adulterantes, fabulas narrare. *Μαχηραία γάρ, inquit, καπηλεύοντες τὰς θείας γραφὰς τοῖς ἑαυτῶν ἐπιπλάστοις λόγοις μὲ θολοῦντες.* Hoc de Ori-

¹ Cod. Veron., *docere.*

² Idem cod., *ab intentione.*

sto lac robus potum dedi, non escam, nondum enim poteratis; sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim estis carnales (I Cor. iii, 1). Si igitur Corinthii, qui adhuc perfectam scientiam in ministerio ^a absconditam nesciebant, hæretici non erant, quia, sicut ait Apostolus, in Christo parvuli erant: quomodo quisquam, sive adhuc vivens, sive defunctus in Ecclesia Christi propter solam ex parte ignorantiam judicetur hæreticus, de qua nemo redarguit ut correctionem recipere noluisse dicatur? Philippensibus etiam scribens: *Ego me ipsum, inquit, non arbitror comprehendisse; unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ ante sunt extendens me, ad destinatum sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quicumque ergo perfecti hoc sentiamus: et si quid aliter sentitis, et hoc vobis Deus revelavit ^b. Verumtamen ad quod pervenimus, in hoc ambulemus (Philipp. iii, 13-16).* Quæ cum ita sint, quid de hisdem Philippensibus credimus, quibus dicebat Apostolus, quod aliter sentirent, et quos monebat, ut in eo interim ad quod pervenerant ambularent, id est proficerent? Hæreticos ergo tales pronuntiabimus, an indoctos catholicos? Sed hæreticos dicere non audebimus, quibus cum tota Ecclesia communicabat Apostolus. Restat igitur ut eos, licet indoctos, et aliter quam docet veritas sentientes, catholicos tamen fuisse dicamus. Nec non et Colossensibus ita scribit: *Etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens et videns ordinem vestrum, et id quod deest utilitatis fidei vestræ (Coloss. ii, 5).* Nunquid ergo debuimus istos hæreticos dicere, quoniam videbat Apostolus quod illis ad utilitatem fidei deerat? absit. Nam quomodo spiritum cum talibus idem esset Apostolus, et eorum ordini congaunderet? De illa quoque muliere, quæ erat in fluxu sanguinis ab annis 12 et in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari, quid sentendum est? Non enim Deum crediderat Christum, cum sibi vestimenti ejus attingeret. Nam dicente Domino, *Quis est qui me tetigit?* et respondente Petro et qui cum illo erant: *Præceptor, turbæ te comprimunt et affligunt, et dicis quis me tetigit (Luc. viii, 45)?* rursumque Domino dicente: *Tetigit me aliquis: nam ego novi virtutem de me exisse (Ibid., 46),* nec prædicente quid factum fuerit ut illa potius quæ sanata erat, testis divinæ virtutis existeret, sicut ibi secutus evangelista dicit: *Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit (Ibid., 47), et procidit ante pedes illius: et ob quam causam illum tetigerat, indicavit coram omni populo, et quemadmodum confestim sanata sit. Igitur ex verbis Lucæ dicentis: Videns autem mulier quia non*

gene ad Menam scribens innuit Justinianus, illum sacras litteras in specie interpretandas suscepisse, *ἵνα τῶν ἑλλήνων μυθολογίας, καὶ τῶν Μανιχαϊκῶν αὐτοῦ πλήρη εἰσαγάγῃ: ut gentiliū fabulas, et Manichaicas quibus laborabat errores induceret.*

^b ἀποκαλύψει, *revelabit.*

^a Idem cod., *quasi.*

^b Idem cod., *mysterio.*

latuit, intelligimus quia sic tetigerat ut lateret: latere autem posse non crederet Deum. Christum ergo non Deum crediderat, quem latere posse crediderat, adeo ut quod in se factum sciret, indicandum ei putaret. Sic enim et alius refert evangelista: *Mulier autem timens et tremens, sciens quod factum esset in se, venit et procidit ante eum, et dixit ei omnem veritatem* (Marc. v, 33): ut quod prius ægrotæ pudor absconderat, sanæ devotio fati retur. Et fortassis ideo retro tetigit Christum, ut ipso quoque actu signaret, quod non ejus antea, quo præcedit omnia, secundum quod dictum est: *In principio erat Verbum*, sed humanitatem, qua postea *Verbum caro factum est* (Joan. i, 1, 14), fide contigerit. Sicut enim nobis ad rerum significationem verba sunt data, sic omnipotens Deus, cujus potestati subjecta sunt omnia, et cujus sapientia singulariter novit in usum doctrinæ etiam voluntarios nescientium motus convenienter aptare, quascunque res voluerit actu creaturæ suæ significat. Unde non incongrue puto quod ideo et ad simbriam tantum vestimenti ejus accessit, quæ pro mensura fidei suæ non potuit ad excellentiam majestatis ejus accedere; sed ad id quod piæ incarnationis fuit, per quam inclinatus in terras humilitati nostræ propinquior factus est. Nec mirum, si fides hujus mulieris fuerit imperfecta, vel quod in ipsa imperfectione de Christi misericordia receperit sanitatem, cum in ipsis quoque videatur apostolis tales aliquos fuisse, sicut jam de Thoma et Philippo docuimus, per quam tamen virtutes perficiebant in populo. Nec incredibile sit quod licet Deum non crederet Christum, dicebat tamen quia vel si vestimentum ejus tetigero, salvaber: eum scriptum sit in Actis apostolorum, quod tantum fideles Christi de ipsorum quoque discipulorum ejus virtute crediderint, ut non solum super languidos deferrentur a corpore Pauli sudaria vel semicinctia; et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur (Act. xix, 18): verum etiam quod credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum in plateis ejicerent infirmos, et ponerent in lectulis et grabatis, ut veniente Petro saltem umbra illius obumbraret quemquam eorum (Act. v, 13-16): dum concurreret multitudo vicinarum civitatum Hierusalem, afferentes ægros et vexatos a spiritibus immundis, qui curabantur omnes. Placet igitur, ut istam quoque mulierem condemnemus inter hæreticos pro eâ fide qua sanari meruit, et de qua ei Dominus dixit: *Filia, fides tua te salvam fecit, vade in pace* (Luc. viii, 48)? Si enim damnanda est parvulorum fides ab eis qui magnæ et perfectæ fidei sibi videntur, cur non et ista damnetur? cur non etiam Maria et Martha sorores Lazari, quoniam utraque Domino dixit. *Si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus* (Joan. xi, 21, 32)? Quod, sicut jam diximus, profecto non dicent, si Deum crederent Christum. Quis enim Deum alicubi putet absentem? Martha vero, etiam cum veniret ad monumentum Dominus et lapidem qui superpositus erat tolli præ-

ciperet, quasi nescienti, sicut et illa mulier quæ sanguinis fluxu curata est, indicandum putavit dicens: *Domine, jam setet, quatruiduanus enim est* (Ibid., 39). Cur ergo non et istas familiares Christo personas hæreticas fuisse dicamus, si et ignorantia simplex hæreticum facit? imo cur non omnes Dei cultores ab initio mundi, qui vel sicut Corinthii et Philippenses atque Colossenses, vel sicut istæ mulieres, minus aliquid credentes de his quorum fide mundamur, sanctam et simplicem vitam in præceptorum Dei obedientia finierunt? Hoc est autem mirum, quod et illius mulieris quæ fuit in fluxu sanguinis imperfecta et parvula fides, perfectam et magnam exigit de Christi justitia sanitatem, harum vero sororum, stupendam promeruit quatruiduani fratris resurrectionem. At nostra, quæ nobis tantum magna videtur atque perfecta, ut non parcamus mortuis, vel si verum esset quod dicitur, imperfectis, nec parvum valet aliquod impetrare. Disputamus incessanter atque incondite de fidei Christianæ dogmatibus, volentes in reprehensione aliorum docti et religiosi videri: et quæ reverenter parceque tractanda sunt, cœlestia passim mysteria ventilamus. Inane jam nomen eis relictum est, quo sunt nuncupata mysteria. Nam inter otiosas fabulas et vulgares habentur necessariae et paucis committendæ fidei quæstiones. Et in his omnibus videmur nobis causam pietatis agere, conturbantes Ecclesiam, in cujus pace defunctos pro parvula, sicut putamus, fide velut hæreticos abdicamus, cum ipsi apostoli aliquando fuerint in fide imperfecti, nunquam tamen hæretici; cumque adhuc parum de Christo crederent, magnam potestatem acceperunt spirituum immundorum, ut ejicerent eos et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem, mittente eos Domino, atque mandante: *Euntes prædicate, dicentes: quia appropinquavit regnum cælorum: infirmos curate, moruos suscite, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date* (Math. x, 7, 8). Si vero apostoli nec in ipso ignorantie suæ tempore fuerunt hæretici, qua ratione quisquam eos qui tales de hac vita transierunt, affirmare possit hæreticos? et si illi, qui præsentem habebant ipsam in corpore veritatem, potuerunt absque crimine secus aliquid de illo minusve sentire; cur hæresis crimini deputetur, si quisquam in Ecclesia pietate præditus, obedientie devotus, subjectus et habitus ad discendum, aliter de illa senserit, quod reprehensum corrigere sit paratus? Quocirca omnes qui in discipulatu sunt veritatis, et semetipsos rationi dociles et subjectos auctoritati præbent Ecclesiæ, si aliter sapiant de his quorum fide mundantur, vel propter incapacem suam intelligentiam, vel minus rem animadvertendo quam opus est, impie procul dubio tanquam hæreticos execrantur. Qui enim statuit in corde suo firmus hoc credere, quod in talibus doctrina et fides habet Ecclesiæ, quamvis non perfecte omnia de hisdem sapiat vel loquatur; quia tamen scientiæ suæ non confidit, et multa in quibus errat aut dubitat, ab

¹ Cod. Veron., ita mandante.

² Mem. cod., execramur.

Ecclesia recto teneri non dubitat, ubi positus velut in schola veritatis pium habet discendi propositum; non est dicendus inimicus ipsius veritatis, quod est hæreticus, sed perficiendus potius discipulus. Imperfectus iste profecto nihil sui cordis adinventione confictum propria quadam auctoritate docere præsumit, sicut quidam hæretici, neque talia docentes sequitur; sed auctoritati divinarum litterarum ininitur, atque ubi earum intelligentiam non fuerit assecutus (in multis siquidem, pro illarum magna profunditate, humanus caligat aspectus), cognoscens quid inde statuerit universalis Ecclesia, errori suo pia cordis humilitate renuntiat, quia nunquam sibi ne aliter saperet interdixit. Sicut ergo sunt perfectiores quidam, qui magno sapientiæ dono prævalent mente contemplari, quæ tantummodo creduntur ab aliis in vita perfectis, ita multi sunt imperfecti in Ecclesia Christi, et tamen in servanda ejus unitate perfecti: qui cum per ignorantiam suam in plurimis errant, in nullo tamen errare credunt Ecclesiam cujus se confidunt unitate salvari. Quamobrem vel si nobis sapientiores videntur, quamquam scriptum sit quod pietas est sapientia: non debemus istos Dei cultores ab Ecclesia ejus expellere, nec a muris Sion spiritualis ejectos inter ejus adversarios deputare. *Circumdate*, inquit propheta, *Sion, et complectimini eam; narrate in turribus ejus; ponite corda vestra in virtute ejus, et distribuite domos ejus* (Psal. XLVII, 13); vel, sicut alii codices habent, *Distribuite domos a^b gradus ejus*. Circumdare igitur omnes defensionibus nostris, et amplecti potius in charitate debemus, qui pertinent ad Sion, nec quolibet ejus gradu constitutos excludere: sed ita superioribus in ea honorem magnum reddere qui debetur, ut etiam inferioribus ejus quibusque dilectio non negetur. Hoc enim est quod ait: *Distribuite gradus ejus*, quod alibi dicitur: *Ordinate in me charitatem* (Cant. II, 4). Sicut ergo non ideo quorundam perfectorum in fide spernendus est inferior gradus, quod non possunt intellectu capere veritatem, quia hoc sublimioris gradus alii possunt: ita nec ipsi spernendi sunt, vel ab Ecclesia post mortem, quod est crudelius, sub anathemate condemnandi, qui licet imperfectæ fidei fuisse videantur, quia non in omnia quæ tam multa et magna continet Christiana religio, sicut dignum est, animum potuerunt intendere, omnia tamen vera et recta esse in Ecclesiæ fide non dubitaverunt, ut in ea perficiendi manerent; ac per hoc ita credentes, juxta quemdam gradum, et ipsi videntur in fide perfecti, qui se perficiendos ex unitate Ecclesiæ crediderunt. Illi ergo excellentiore gradu intelligentiæ præditi, ipsam rem cujus in futurum revelatio plena serva-

tur, quantum in hac vita concessum est, evaluerunt attingere. Illi etiam fide tantummodo perfecti ad eum propius accesserunt. Isti vero inferiores, quos tertio gradu posuimus, quamquam per aliquod longius intervallum, ad idem tamen aspiciunt, et illuc habent veniendi propositum. Qui si hæretici judicentur, quia pars nobis, non dicam de omni plebe, sed de ipsis Ecclesiarum præpositis relinquatur quæ catholica debeat judicari; cum et illos excellentioris intelligentiæ, necessitate suscepti officii per ardua gradientes, nonnunquam lapsos sinus pietatis excipiat, quæ se auctoritati subduunt Ecclesiæ cujus magistri sunt, ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus? Non igitur hæresis dicenda est, nisi contradictio superborum pervicax, quæ sibi ne aliud sapiat interdicit, et admonita contemnit acquiescere veritati. Illa magis contumaciter ab Ecclesia separari deligit, vel in ea dolose latere, quam pravam sententiam. Sed ignorantes in eo discernimus a dolosis, quia nec probantur sufficienter aliquando correpti pro his quæ minus intelligunt, nec suis rationibus occultis corrumpunt facilius mentes, sed libere solent et simpliciter aperire quid sentiant. Si quis autem et in ipsis Christi discipulis, quos habuit cum hic conversaretur in carne mortali, quaerat cognoscere, quantum differat inter rationis patientem, vel auctoritati contumacem spiritum quo aguntur hæretici, qui scandalizari et separare semetipsos magis sunt prompti, quam discere; et inter minus capax intellectum piorum, mansuete opportunitatem præstolantium disciplinæ, et servantium unitatem spiritus in vinculo pacis; in uno capitulo Joannis evangelistæ similiter inveniet, ubi Iovinus dixit: *Ego sum panis vivus, qui de celo descendi: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum* (Joan. vi, 51, 52). Et: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo* (Ibid., 57). Sicut natus nos vivens Pater, et ego vivo propter Patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me (Ibid., 58). Et litigantibus Sykeis, et dicentibus ad invicem: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum* (Ibid., 53)? multi etiam ex discipulis ejus audientes dixerunt: *Durus est hic sermo, quis potest eum audire* (Ibid., 61)? propter quod, sicut in consequentibus narrat: *Multi discipulorum ejus abierunt retro, et jam non cum illo ambulabant* (Ibid., 67). Ecce est ille spiritus rationis impatiens, et auctoritati contumax quo aguntur hæretici, qui scandalizari et separare semetipsos magis sunt prompti quam discere. Ignorantia vero piorum mansuete opportunitatem præstolantium disciplinæ, servantium unitatem spiritus in vinculo pacis, ita in consequentibus aperitur. Adjungit enim illic evan-

^a Abundat vox illa domus; nam in Græco κατὰ δὲ τὰς τὰς βάρους αὐτῆς.

¹ Cod. Veron., *Scripturarum*.

² Idem cod., *veram intelligentiam*.

³ Idem cod., *in fide*.

⁴ In eodem cod., *deest domus*.

⁵ Idem cod., *qui*.

⁶ Idem cod., *isti*.

⁷ Idem cod., *ad eam*.

gelista sic referens : *Lixit ergo Jesus duodecim : nunquid et vos vultis abire (Ibid., 68)?* quod nisi æque mysterium non intelligentibus, sed non æque immitibus et auctoritati contumacibus, minime diceretur. Cur interrogarentur utrum et ipsi abire vellent, si quod mystice dictum fuerat cognovissent? nam mysterium cognoscentes scandalizari et abire non possent. Sed interrogati sunt ut responderent, utrum eos, quamvis non intelligentes quod dictum est, boni tamen magistri teneret auctoritas; et nobis pietatis et mansuetudinis hujus salubre in eis præberetur exemplum, ut sicubi non intelligimus, auctoritati cedamus. Denique sic ibi interroganti Domino respondit et Petrus, ut non ideo se diceret nolle abire, quod mysterium intellexerit, sed quia illud ipsum¹ quod a tali magistro diceretur, ad vitam æternam procul dubio pertineret. Ait enim : *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes : et nos credidimus, et cognovimus quia tu es Christus Filius Dei vivi (Joan. vi, 69).* Quod si mysterium intellexisset, hæc potius dixisset : *Domine, cur abeamus non est, cum credamus nos corporis et sanguinis tui fide salvandos.* Multum itaque differt inter hæreticorum proterviam immitem corpus Ecclesiæ discindentem, vel in Ecclesia corde ficto latentem, et minus capacem catholicorum intelligentiam, doctrinæ Christi subjectam, et servantem unitatem spiritus in vinculo pacis. Quem spiritum illi profecto non habent qui se ab Ecclesia segregant, apostolo Juda dicente : *Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes (Jud., 19).* Sed nec illi hunc habent, qui ficto corde in Ecclesia latent : *Sanctus enim Spiritus disciplinæ fugiet fictum (Sap. 1, 5).* Non ergo debemus hæc multum discreta confundere, nec idem putare quod longe diversum est. Ob hoc igitur sancti Patres, quorum apostolicam regulam videntur quidam male transgressi, non his Ecclesiæ doctoribus condemnationem statuerunt, qui pacem ejus ad finem usque servantes, in quibusdam fidei Christianæ forsitan erraverunt; sed illis qui post unam et secundam correptionem, manifestata etiam regula veritatis, per synodum paterna constituta servantem, aliud credere ac docere præsumerent : quia nec possent solos ipsos condemnare² absque omni Ecclesia, quæ cum eos adverteret, non arguit talia prædicantes. Omnium quippe fuerant, a quibus non sunt improbata, cum eis non essent incognita. Pervides igitur, clementissime imperator, quantorum damnatio consequatur, si quisquam ex talibus posteriorum præsumptione damnetur : tanti vero penditur in unitate corporis Christi manere, et non contentiosum se obijcere, sed docilem subijcere animum veritati, ut pro pacis ipsius et charitatis fructu, quod forsitan³ aliter sapitur quam vera fides exigit, purgetur a Domino, ut plus in pace fructificet;

A *Fructus enim justitiæ, secundum Paulum⁴ apostolum, in pace seminatur facientibus pacem (Jac. iii, 18):* ideo quod⁵ Dominus in Evangelio dicit : *Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est : omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum, et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut plus fructum afferat (Joan. xv, 1, 2).* Nec mirum videatur, si permanentes in compage corporis Christi, et servantem unitatem spiritus in vinculo pacis, per ipsam charitatem a suis purgentur erroribus, cum scriptum sit, quod universa delicta operiat charitas (*Prov. x, 12*). Quemadmodum vero multorum vitam pro Scripturæ Dei testimonio a qua laudati sunt, impiam dicere non audeamus, licet aliquibus eorum factis graviter offendamur; sic etiam multorum doctrinam pro Ecclesiæ Dei testimonio a qua honorati sunt, hæreticam dicere non debemus, licet in aliquibus eorum dictis graviter offendamur : atque ut illos, quamvis a divina Scriptura laudatos, non arbitramur in omnibus imitandos, ita nec istos, quamvis ab Ecclesia honoratos, arbitremur in omnibus approbandos. Hanc autem reverentiam ipsi divinæ Scripturæ deferimus, ut non credamus quod aliquid⁶ indigne laudavit⁷. Et ideo cum audiamus Apostolum inter alios justos Samson quoque laudantem atque dicentem : *Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephthe, David, Samuel et prophetis : qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones (Hebr. xi, 32, 33),* et cætera : intelligimus quod ut se idem Samson cum allophylis ruinæ ingentis necaret oppressu, non suæ calamitatis impatientia, sed nutu divino inspiratus hoc fecerit. Alioquin nec sufficiens ei virtus daretur, ut tantæ magnitudinis fabricam, in quo gens allophylorum convivia celebrabat, suis manibus quateret atque dejiceret; neque si nutu proprio sibi necem ingereret, inter justos ab Apostolo laudaretur : et ideo factum ejus ex divinæ Scripturæ testimonio, non ex nostra consuetudine judicamus. Item cum ab eadem Scriptura videamus laudari David, qui perpetrato adulterio homicidium quoque conjuxit, quoniam in ea simul legimus, quod horum scelerum poenitentiam egerit, idcirco ab ea credimus esse laudatum. Cum vero laudet etiam pontificem Aaron, qui vitulum fecit in Coreb, ut adoraretur a populo (*Exod. xxxii*), nec refert ubi eum tantî sacrilegii poenituerit, exigit a nobis reverentia quam eidem sanctæ Scripturæ debemus, ut quanquam hoc tacuerit, non tamen credamus quod eum laudare possit, nisi de tanto sacrilegio poenitentem. Hanc igitur observantiam tenere nos oportet et in his quorum doctrina in Ecclesia Dei recepta est; ut si quid nos in eorum verbis offenderit, prius queramus, ne forte non ipsi veritatem, sed nos eorum intentionem minus potuimus invenire. Et quemadmodum illud opus

¹ Cod. Veron., quidquid illud esset, quod.

² Idem cod., condemnare doctores.

³ Idem cod., si quid forsitan.

⁴ Idem cod., Jacobum.

⁵ Idem cod., ideoque.

⁶ Idem cod., aliquem.

⁷ Idem cod., laudaverit.

Samson ex divinæ Scripturæ testimonio, et non ex A nostra consuetudine iudicamus : ita et horum dicta ex Ecclesiæ testimonio, et non ex nostra intelligentia iudicemus. Si vero certus illorum est error, sicut David atque Aaron, non nisi pro ejus correptione credamus fuisse laudatos, sive hoc ostendatur, quemadmodum Theodorum quæ minus caute protulerat ostendimus emendasse; sive hoc forte non possit evidenter ostendi : nam aliter illos Ecclesia Dei approbare non possit. Sicut autem nimis indecorum est et offensum, ut eorum peccata quibus testimonium justitiæ Scriptura Dei perhibuit, curiosissime requirentes enumerata denotemus, hinc volentes sancti atque incontaminati videri : ita nimis indecorum est atque offensum, ut ignorantiam eorum quibus testimonium sanæ doctrinæ Ecclesia Dei perhibuit, scrupulosissime perquiramus, et si quos eorum deprehenderimus vel putaverimus errores, in unum congestos ventilemus, hinc volentes videri docti atque catholici. Sed quemadmodum illorum peccata, ita et horum si qua inveniuntur ignorantia, sufficit ut cum legimus improbemus, Apostolo dicente : *Omnia probate, quod bonum est tenete (I Thess. v, 21)*. Atque ut illorum vitam, non ex quibusdam culpabilibus factis impiam, sed ex aliis multo pluribus rectis justam, secundum Scripturæ Dei testimonium iudicamus : ita et horum doctrinam, non ex quibusdam culpabilibus dictis hæreticam, sed ex aliis multo pluribus rectis catholicam secundum Ecclesiæ Dei testimonium iudicemus. Unde sancta synodus Orientis Theodosio scribens dicebat : « Si autem quidquam, imperator sancte, obscurum aliquis inveniri dicat in Theodori vel aliorum litteris, hoc retractari necessarium non est. Quorum enim vita in sacerdotio et ministerio optimum habuit finem, his prælatam gloriam dedicamus, et non ex illis eos iudicamus de quibus aliqui atrociter eos accusant. »

CAPUT II.

Quod retractari non debeant ea quæ in synodo semel sunt constituta.

Sed ecce, quod ultimum nobis ad demonstrandam rationem totius causæ remanserat, etiam de laude Theodori Mopsuesteni satis superque docuimus, hanc epistolam velut hæreticam juste non posse culpari; nos tamen, sicut prædictum est, non in nostra ratione, quanquam videatur invicta, sed in auctoritate sancti concilii quo suscepta est, constituimus firmitatem. Sufficiat igitur instructioni parvulorum nostrorum, ne scandalizentur in his quæ de illa conficta sunt, quod omnia diverso atque multiplici, et in obsequium veritatis undique concurrente genere defensionis exclusimus. Nec apud se reputent dicentes, cur non magis illud concilium, quod ipsam epistolam merito rectæ fidei quam continet, orthodoxam

judicavit, cunctorum quæ in illa calumniantur hæretici, rationem actis inseruit? cum intelligere debeant, quod acuatoribus Ibae epistolæ nihil in eam opponentibus^a, necesse non habuerit in talibus immorari. Quod si propterea succensendum magnæ synodo putetur, quia futuras hæreticorum calumnias non prævertit, ipsis quoque prophetis atque apostolis succenseatur necesse est, cum multa sint in eorum litteris quorum cum ipsi possent sine ulla difficultate pandere rationem, maximo nunc studio atque labore ab ingeniosissimis atque doctissimis exponuntur. Cognoscant igitur, quod his difficultatibus quædem ac pietatem Ecclesiæ suæ Christus exerceat. Nam utique magis prophetæ, magis atque apostoli, futuras quas prævidebant calumniantium vel non intelligentium, aut vitarent aut solverent quæstiones. Attendant quod Petrus apostolus dicat : *Dilectissimus frater noster Paulus, secundum eam quæ data est illi sapientiam scripsit vobis, ut in omnibus epistolis, loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficultia intellectu, quæ indocti atque instabiles pervertunt, sicut et cæteras Scripturas, ad proprium suum interitum. Vos igitur amantissimi, præscientes cavete, ne in sanctorum errore seducti decidatis a corroboratione vestra (II Petr. III, 15-17)*. Ecce non solum cum præviderent non vitaverunt futuras, sed etiam cum præsentibus viderent, non nobis absolverunt indoctorum atque instabilium, quas ex eorum litteris opponunt Ecclesiæ, quæstiones. Nec quisquam illis imputare Christianus audet, quod talia locuti sunt quæ iidem indocti atque instabiles pro intellectu difficultate perverterent; sed Dei potius in hoc iudicium contremiscit, quod huiusmodi tentationibus illud impletur, ut qui in sordibus est sordescat adhuc, justus autem justiora faciat, et sanctus sanctiora (*Apoc. XXII, 11*). Unde si quam reverentiam deferimus etiam synodalibus constitutis ab Ecclesia universali receptis, in omnibus quæ obscura in eis et ad intelligendum difficultia reperimus, divinam voluntatem cognoscere atque approbare debemus. Cognoscis autem, serenissime imperator, quod non immerito beatissimus Leo temerarios a retractatione prædictæ synodi coercerat, cum Leoni principi scriberet dicens : Nihil prorsus de bene compositis retractetur. Qui rursus, cum ab eo suis litteris flagitaret memoratus Augustus, ut in regiam civitatem veniens aliquid in ejusdem synodi statutis vel corrigeret, vel suppleret, quod fieri sine detestabili prævaricatione non posset; sic ei re-scribit (*Epist. 125*) : « Litteras clementiæ tuæ, plenas virtute fidei et lumine veritatis, veneranter accepi : quibus cuperem in eo^a quod præsentiam meam pietas vestra necessariam existimat, obedire, ut majore fructu conspectum^b vestri splendoris assequeretur; sed magis vobis^c arbitror

^a Edit. Leon., etiam in eo.

^b Edit. Leon., majorem fructum conspectu.

^a Cod. Veron., a quo.

^b Idem cod., ejus constituimus.

^c Edit. Leon., id vobis.

^a Idem cod., quod acuatoribus Ibae episcopi nihil hinc opponentibus, necesse non habuerit.

placitarum, quod eligendum ratio demonstravit. **A** Nam cum sancto spiritali ^a studio universæ ^b pacem Ecclesiæ munitis, nihilque sit convenientius fidei defendendæ, quam his quæ per omnia instruente Spiritu sancto irreprensibiliter definita sunt inhærere: ipsi videbimur bene statuta convellere, et auctoritates quas Ecclesia universalis amplexa est, ad arbitrium hæreticæ petitionis infringere, atque ita nullum collidendis ecclesiis modum ponere, sed data licentia rebellandi, dilatare magis quam sopire certamina. Unde quia post illas Ephesinæ synodi impietates, quibus Dioscori scelere fides catholica resoluta, et perversitas Eutychiana suscepta est, nihil ad conservationem fidei Christianæ utilius potuit ordinari, quam ut prædicti facinus sancta synodus Chalcedonensis aboleret, et tanta illic haberetur **B** cœlestis cura doctrinæ, ut nihil in cujusquam opinione resideret, quod a prædicationibus vel prophetis vel apostolicis dissonaret: ea scilicet moderatione servata, ut rebellibus tantum ac pertinacibus ab Ecclesiæ unitate rejectis, nulli correctio venia negaretur: quid probabilius? quid religiosius poterit pietas vestra decernere, quam ut quæ non tam humanis quam divinis sunt statuta decretis, nullus ultra sinatur impetere; ne vero digni sint tantum Dei munus amittere, qui de veritate ipsius ausi fuerint dubitare? Perspicis quemadmodum Leonem principem moneat, his quæ per omnia instruente Spiritu sancto in memorata synodo irreprensibiliter definita sunt inhærere atque decernere, ut quæ **C** non tam humanis quam divinis sunt statuta decretis, nullus ultra sinatur impetere. Quomodo ergo non profane retractantur, ut non dicam reprehendantur, divina decreta? Sed quis hujus Romani antistitis gravitatem non prædicet? quis tantam constantiam non honoret? Movere hunc posset ullo modo sæcularis potestas a sententia non retractandi quæ divinitus fuerant constituta, quem corporaliter loco movere non potuit? Splenderet equidem procul dubio ubicunque sol esset; sed in cœlo sol longe honoratius longeque decentius, ubi locus ejus est summus et congruus universis pariter illustrandis, ne multos deserat, cum declinat ad aliquos. Denique tanta libertatis atque rationis ejus auctoritate permotus etiam religiosissimus princeps, supervacuum, quin potius multâ nocituram, cupiditatem deponit, et tanquam pacis filius, hoc et ipse sequitur, quod eligendum ratio demonstravit. Ille tamen, velut æterna lege præfixus in quodam suæ dignitatis et fidei firmamento, sic luce veritatis irradiat, et quasi cla-

rissima tuba suæ auctoritatis intonat inquietorum ausibus inhibendis, et dicit (*Epist.* 78): « Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convellere, quid aliud est quam de adeptis gratiam non referre, et ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? » Verum autem his atque aliis multis hujusmodi, quæ Leoni principi sapissime scripsit ille vir Dei, minus quam volo, et quam mese affectioni debeo demonstravi, quanta fuerit ejus sollicitudo atque cautela pro custodienda reverentia synodaliū statutorum. Nam in illis omnibus superius memoratis, neque ulterius retractare, neque discutere se posse professus est ea quæ semel fuerant Chalcedonensi definita concilio, velut quæ nosset **B** non tam humano quam divino spiritu constituta. In eis autem quæ adhuc commemorare disposui, alios etiam qualemcunque disputationem ¹ de memorata synodo cum hæreticis inire prohibuit. Namque cum scriberet non solum episcopis, sed etiam clericis catholicis et confessoribus ex Ægypto ^e apud Constantinopolim constitutis, sic eos admonuit: « Omni itaque dilectioni vestræ studio ac labore nitendum est ne ulla insidiantium disceptatio possit admitti, neve hoc ab hæreticis valeat obtineri, quo evangelicam fidem manifestum est impugnari. Nam definitarum rerum quas tantæ synodi vel Christianissimi principis sanxit auctoritas, et apostolicæ sedis confirmavit assensus, nihil oportet discuti, ne contra fas aliquid videatur infringi; multumque fidei et sacerdotali constantiæ derogatur, si cum his qui homicidiis et furore repleti sunt, ac volunt convertere Evangelium Christi, et facinore suo Deo probantur exosi, superflua et plurimum nocituræ altercationis conflictus habeatur. » Leo tam fortis ac præpotens nec suæ virtuti fidit, nec aliis permittit, de rebus apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis altercari saltem atque configere; et necio qui præsumant etiam decernere congregati, et impiam vocare epistolam quam catholicam sancta illa et magna synodus judicavit. Scribens etiam presbyteris, diaconibus et clericis Constantinopolitanæ Ecclesiæ, dicit: « Habemus propitio Deo magnum et divinitus præparatum Christianissimi imperatoris auxilium: quem scriptis meis quantum causa expetit obsecravi, ne improbis parricidarum petitionibus in aliquo clementiæ suæ præberet assensum, neque ullo modo sineret sanctæ Chalcedonensis synodi definitiones, quæ vere de cœlestibus prodire decretis, tanquam necessaria retractione violari: cum insidiatores

^a Edit. Leon., *et spiritali*.

^b Edit. Leon., *in universum*.

^e Exciderunt epistolæ duæ Leonis, quarum fragmenta subjiciuntur. Prior hæc ad episcopos et clericos Ægyptios scripta, qui a Timotheo Æluro pulsati Constantinopolim confugerant, eamque ob causam confessores appellantur. Posterior ad clericos Constantinopolitanos. Utriusque idem erat argumentum,

contra Timotheum parricidam, qui Alexandrinæ sedis pervasionem Proterii cæde cumularat, et pro synodo Chalcedonen-i, quam oppugnabat, ut est apud Liberatum cap. 15. Tum ergo scriptas liquet, cum a Leone Augusto de eadem re missa est encyclica ad omnes provincias, quæ post synodum edita legitur cum rescriptis provinciarum, de quibus dictum est lib. II, et hoc ipso capite iterum dicitur.

¹ Cod. Veron., *disceptationem*.

piorum ¹ ad hoc subrepere velle manifestum sit, ut A statuta evangelicis prædicationibus et Patrum traditionibus consonantia novo faciant infirma iudicio, ut ² dum disceptatio admittitur, auctoritas auferatur. » Quid ergo se dicunt novitiæ diligentæ reperi-
tores novitii ³ suo decreto Chalcedonensem synodum confirmasse, cujus statuta evangelicis prædicationibus et Patrum traditionibus consonantia, magnus hic Christi sacerdos novo potius sensit infirma iudicio? Quæ quidem sicut firmari non indigent, ita infirmari non possunt. Verumtamen, quantum in istis est præsumptoribus, novo ea fecerunt infirma iudicio, etiam si nihil contrarium iudicassent. Unde Marcianus quoque Imperator post sacerdotum sententiam aliquid tractare impium duxit atque sacrilegum, nec cuiquam semel iudicata recte B
que disposita revolvere, et de his publice disputare permisit, qui suo edicto omnibus discussionem eorum quæ Chalcedone iudicata sunt negans, « Vere, ait, impius et sacrilegus est qui post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ aliquid tractandum reliquit. Extremæ quippe dementiæ est in medio et perspicuo die commentitium lumen inquirere: quisquis post veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militans, et alterius cujuslibet conditionis, de fide Christiana, publice congregatis populis et audientibus tractare præsumat in posterum, et hæc tumultus et perfidiæ occasionem requirens. Nam injuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita revolvere et publice disputare contendit. » C
Et infra, postquam diversas pro transgressorum conditione statuit pœnas: « Universa ergo, inquit, quæ a sancta synodo Chalcedone statuta sunt custodiri debeant, nihil postea dubitari. Hoc itaque nostræ com-
moniti tranquillitatis edicto, abstinete profanis vocibus, et ulterius definite de divinis disputare, quod nefas est: quia non solum divino iudicio peccatum hoc prout credimus punietur, verum etiam legum et iudicum auctoritate coerceretur. » Ecce Marcianus princeps, verus reipublicæ pater et verus Ecclesiæ filius, sacerdotallum non prævius, sed pedisequus decretorum, edicto suo pronuntiat quod quisquis post veritatem repertam aliquid ulterius discutit, mendacium quærit; et post hanc ejus sententiam, ab Ecclesia Dei receptam, nescio qui se jactant in D
solenti discussione invenisse alteram veritatem. Ille dicit: Injuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si

quis semel iudicata ac recte disposita revolvere et publice disputare contendit; et isti dicunt honorasse synodum, de cujus iudicio iudicaverunt: imo cujus iudicium dissolventes, impiam vocaverunt epistolam, quam pronuntiavit illa catholicam; et sanctorum Patrum sententiam labefactare nituntur episcopi, de qua Marcianus princeps nemini vel disputare permisit. Sit ejus memoria in benedictionibus, et ista vox ei pro talibus meritis semper a toto reddatur: per quem non solum desperatæ reipublicæ salus, verum etiam Ecclesiæ diu concussæ requies data est.

CAPUT III.

Quod principum sit in causis fidei obedientiam exhibere, non ea sibi usurpare quæ sunt propria sacerdotum, docet exemplo Marciani et Leonis imperatorum.

Cognovit ille quibus in causis uteretur principis potestate, et in quibus exhiberet obedientiam Christiani. Et ideo, ne impius atque sacrilegus videretur, post tot sacerdotum sententiam opinioni suæ nihil ⁴ reliquit. Sicut qui meminerat exitus Ozia ⁵, qui postquam prævaluit multis gentibus, et factus est gloriosus, exaltatum est cor ejus, ut incensum poneret super altare, quod non licebat nisi solis sacerdotibus filiis Aaron: propter quod ejus obstinatissimam frontem quam reverentia deseruerat, lepra confudit. Sciens igitur ille modestissimus princeps, Ozia regi non impune cessisse, quia sacrificare præsumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti ⁶: multo magis impune sibi cedere non posse cognovit, vel quæ jam de fide Christiana rite fuerant constituta discutere, quod nullatenus licet; vel novos constituere canones, quod non nisi multis et in unum congregatis primi ordinis sacerdotibus licet. Ob hoc itaque vir temperans, et suo contentus officio, ecclesiasticorum canonum exsecutor esse voluit, non conditor, non exactor: qui nec remoto præiudicio, quod violentia Dioscori apud Ephesum religioni inferre tentaverat, novam fidei regulam contra ejus errorem ipse constituit, neque Chalcedone a Patribus constitutam retractari coegit. Verum non solius Ozia regis exitu, quanquam nimium metuendo, Marcianus imperator potuit tum moveri ⁷; sed Chore quoque, Dathan et Abiron: quorum Chore licet de filiis esset Levi, qui ex omni populo Israel electi, et sacro templi ministerio fuerant deputati; tamen quoniam simul omnes usurpa-

¹ Perspicue secundi ordinis sacerdotem vocat presbyterum, et paulo post primi ordinis sacerdotes, episcopos. Sic enim distingui olim solitos observatum est ad Sidonium lib. iv, epist. 25. Inde et secundi ordinis homo dictus presbyter in synodo II Symmacii papæ cap. 6: *Nefas dictum est obli-*

gatione qua se connectit summus pontifex, ea hominem secundi in Ecclesia ordinis non teneri. Et apud Hieronimum epist. 7, cap. 20: *Et si de episcopis ista admessa sunt, de presbyteris videlicet secundi ordinis viris non dimittenda sunt.*

² Cod. Veron., *insidias impiorum.* Alia lectio *insidiatores piorum*, quam ex Facundo in margine epistolæ sancti Leonis 451 adnotavit Quesnellus, inter falsas amandari posse videtur; non enim eam juxta nostri codicis Adam Facundus expressit.

³ Idem cod., *et.*

⁴ Idem cod., *novitio.*

⁵ Idem cod., *nihil tractandum reliquit.*

⁶ Idem cod., *regis Ozia.*

⁷ Idem cod., *tam moneri.*

runt officium sacerdotum, ut immolare Deo audent, quod multo minus est quam de fide Christiana decernere, terræ delibentis absorpti voratu, novo et singulari suo exitio stupendum cunctis exemplum præsumptoribus reliquerunt. Quomodo ergo sibi laico religiosus et sapiens imperator crederet impune cessurum, vel sanctorum Patrum quæ de fide jam decreta fuerant retractare vel nova ipse decernere, cum filiis Levi, id est Chore, et his qui eum de sua tribu secuti sunt, quamvis in templi servitium de populo segregati¹, sed et Dathan, et Abiron, id quod incomparabiliter minus esse probavimus, impune non cessit? Præcesserant equidem multa populi illius et magna peccata, et quod omnium peccatorum maximum crederetur, idololatriæ quoque profanatione contaminatus cum suo sacerdote jam fuerat. Nam postquam liberationis suæ causa mirabilibus plagis vastatam vidit Ægyptum, et per medium mare sicco pede transiit, fecit ei extorquenti Aaron vitulum in Choreb, et adoraverunt sculptile, et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv, 19, 20), dicentes: *Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de Ægypto* (Exod. xxxii, 4); et Aaron ædificavit altare ante eum, et adduxit holocaustomata, et obtulit hostiam salutis, et cœdedit populus manducare et bibere, et surrexit ludere. Nec tamen, cum in eis vindicaretur hoc malum, tale aliquid factum est quale in vindicta præsumptionis illorum legimus factum, ut pœna singularis atque mirabilis singulare præsumptorum scelus ostenderet. Propter quod etiam Moyses ibi dicit: *In hoc scietis quoniam Dominus misit me facere omnia opera ista, et quoniam non a me facio; si secundum mortem omnium hominum moriantur isti, et si secundum visitationem omnium hominum visitatio erit illorum, non Dominus misit me* (Num. xvi, 28, 29). Illic Aaron summus sacerdos et formavit vitulum, et ædificavit altare, et attulit holocaustomata, et obtulit hostiam; unde scriptum est: *Vidit Moyses populum, qui dissipatus est. Dissipavit enim eos Aaron, ut essent in gaudium adversariis suis* (Exod. xxxii, 25); et veniam facti consequitur. Illic autem Chore, Dathan et Abiron, quamvis Deo vero sacrificarent, quia tamen ad eorum non pertinebat officium, novo et incredibili supplicio puniuntur; tantumque penditur apud divinam justitiam, si in ejus obsequiis ordo quem constituit conservetur², ut deterius hoc iudicet, quam si falsis diis quod soli ipsi debetur obsequium, deferatur. Videbantur illi quidem divini ordinis contemptores, cum insurgerent in Moysen et Aaron,

¹ Vulg., *Percussio Ozæ.*

² Cod. Veron., *segregatis.*

³ Idem cod., *memor fuit Marcianus Augustus, imo quia memor fuisse credendus est, quod.*

⁴ Idem cod., *sanctum, et non moriantur. Quid Ozia filius Aminadab parumneve potuit. Legendum est Ozia: Hebraice אֲזִיָּה ; Græce Ὀζιά . Filius dicitur Abinadab in*

A pro Synagoga loqui, et in Dei laude verba jactare, cum dicerent: *Certi estote, quod in omni Synagoga omnes sancti sunt, et est Dominus in illis: et vos quare premitis Synagogam Domini* (Num. xvi, 3)? Sed non idcirco potuit justificari superbia, quæ in operimentum sui contemptus talia solet obtendere. Nullus enim melius Deum laudat, quam is qui ejus in se iudicium probans, quod aliis est creditum non usurpat. Jam vero si et illius præcepti memor fuisse credendus est³, quod de ipsis Levitis filiis Caath dicitur: *Non tangent sancta, ne moriantur* (Num. xviii, 5); quomodo se crederet condemnationem æternæ mortis effugere, si de Christiana fide vel nova decerneret, vel jam decreta discuteret? Sed parum est, non tangere sancta, quibus iudicatur etiam non videre, sicut scriptum est: *Et locutus est Dominus ad Moysen et Aaron dicens: Nolite disperdere a tribu sua plebem Caath de medio Levitarum: hoc facite eis, et vivunt, et non moriantur accedentibus illis ad sancta sanctorum. Aaron et filii ejus ingredientibus, et ordinent eos, unumquemque prout portandi locum habet, et non intrent desubito videre sanctum*⁴ (Num. xv, 17-18): neve potuit exitio suo terrere principem Christianum. Qui cum de domo patris ejus adduceretur arca super plaustrum novum imposita, quoniam cum calcitrarent boves extendit manuum, et tenuit eam ne caderet, iratus est indignatione Dominus contra eum, sicut Scriptura dicit: *Et percussit eam super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Domini* (II Reg. vi, 7); et ut formidinis æternæ memoria posteris quoque relinqueretur, vocatum est nomen loci illius Oza⁵. Propter quod etiam David, qui eam lætabundus adducens præcedebat cum omni Israel, extimuit Dominum in illa die dicens: *Quomodo ingreditur arca Domini ad me* (II Reg. vi, 9)? et noluit divertere ad se arcam Domini. Si existimationem cordis male præsumpti sequimur, nonne magis illud plectendum videbitur, arcam Domini quam putabat esse casuram, non continere cum posset? Sed pro divini timore⁶ præcepti, non pro temerriorum suspitione, judicare debemus. Nam is qui Levitis nuntiatum esse didicerat: *Non tangent sancta, ne moriantur*, quomodo legitime posset interdici contingere, qui licet in districto temporis articulo, non repentino pavore nutantis arcæ moveri, sed observantia⁷ divini præcepti retineri debuit? Cum igitur Oza, non ex proposito consilioque transgressus, sed inopino et fortuito casu præventus, pro solo inconsulto tactu extremum suæ temeritatis supplicium luit: qua probabili ratione Marcianus Augu-

textu Hebraico et Vulgata editione, in Græca autem *Aminadab*, lib. II Reg., cap. vi.

⁴ Idem cod., *percussio Ozia. Legendum Oza.*

⁵ Idem cod., *tenore.*

⁶ Idem cod., *sedula observantia.*

⁷ Legendum videtur, *non conservetur.*

stas, quæ apud Chalcedonem constituta sunt ¹, in A
disceptationem revocare præsumeret? Sed enim præ-
dicatoribus veritatis, quasi bobus, de quibus dicitur :
Bovi trituranti os non infrenabis (1 Cor. ix, 9), non-
nunquam contra stimulum calcitrantibus videtur Ec-
clesia, cujus illi vectores doctoresque ², velut arca illa
nutare; sed non est Oza officii continere. Præcolit
illam suus David, qui deducit exsultans : ipse manu
fortis invisibiliter eam regit, per quos eam regi con-
sistuit. Et ideo nutare quidem potest, cadere nun-
quam potest. Nihil igitur habes, Oza, quod simula-
tione piæ sollicitudinis excuseris, quia divino iudicio
pro temeritate percuteris. His autem atque hujus-
modi rationibus et exemplis augustæ memoriæ Mar-
cianum communitum et edoctum fuisse credibile est,
ne imperii sibi commissi decorem alieni officii usur-
patione lædaret. Quod si etiam minus ejus animo
quæ memoravimus occurrerent ³, modestum virum
sua præcul dubio ratio temperavit, qua cogitare et
nosse facillime potuit, Christi solius esse regnum
cum sacerdotio simul habere : quoniam etsi qui-
dam reges in ejus venturi figuram sacerdotio functi
sunt, tamen cum manifesta lux veniret in mundum,
umbras removens futurorum, nulli alteri dedit quod
sibi singulare servavit; sed in diversos dona sua
distribuens, sic quæ propria sunt sacerdotii ⁴, regi-
bus interdixit. Quocirca quemadmodum vir sapiens
non profanum iudicaret hoc velle videri, quod solus
est Christus? Sed cum vel decreto sancti et magni
concilii, vel auctoritate ipsius principis Marciani, ab
hæreticorum collisionibus requiescens Ecclesia, ab
postea Leone in imperium succedente, rursus eor-
um factionibus pulsaretur; volens eos non sua tan-
tum, sed communi Ecclesiæ responsione confundere,
hoc et ipse fecit quod imperatorem decuit Christianum,
ut per metropolitanos episcopos litteras gene-
rales mitteret, consulens de Timotheo Alexandrino
episcopo parricida, vel de Chalcedonensi concilio,
ut convenientibus secum coepiscopis suis et clericis
sua responsione signarent quid eis videretur. Quibus
litteris hoc quoque adjiendum iudicavit, ut diceret :
Respondete sine aliquo timore, et sine gratia alicujus
et odio, ante oculos tamen timorem Dei omni-
potentis ponentes, scituri quod divinæ majestati de
causa hujusmodi dabitur rationem. His ergo acceptis,
iidem metropolitani cum suis collegis, sicut erant D
commoniti, de sua quisque provincia responderunt
tam concorditer atque constanti sententia, quam oret
multos unire spiritus veritatis. Nam licet e diversis
longeque distantibus locis data, nihil tamen habue-
runt omnium responsa diversum, quibus decreve-
runt irretractabiliter esse custodienda Chalcedonen-
sis decreta concilii : protestantes, sicut libro secundo
jam memoravimus, atque dicentes : « Neque iota ⁵

vel unum apicem posuimus, aut commovere, aut
commutare eorum quæ apud illam definita sunt. »
Et iterum : « Quoniam, sicut soli nihil minus est ad
demonstrandum quibus sol est; sic et magna et sancta
et universali synodo Chalcedonensi minus quidem
bonorum nihil omnino est, neque additamento aliquo
eget, neque detractatione, ab Spiritu sancto veluti di-
vino quodam sole ⁶ condita. Etenim qui in ea secun-
dum tempus damnati sunt, indigni sacerdotalis ordi-
nis iudicati, decreto ac iudicio magni Dei velut im-
pii condemnati sunt. Qui vero in ea suscepti sunt,
injustam et tyrannicam ante sustinentes inscriptio-
nem, confestim decreto sancti Spiritus juste suscepti
sunt : in quibus est et nostrorum temporum secun-
dus Abel, beatus Flavianus. » Ad hæc omnia (con-
B
tempserunt attendere, qui de sententia tantæ syno-
di ausi sunt iudicare, existimantes quia vel deesse
illi potuit aliquid quod supplere, vel inesse quod
emendare deberent. Considerandum vero est quomodo
fuerint illo tempore Christianæ libertatis in quam
sumus vocati responsa, cum Leo religiosissimus im-
perator, non de temporali potestate quam acceperat,
sacerdotes Dei terreret, sed potius contra timorem
humanum timorem eis Dei omnipotentis incuteret.
Ait enim : « Respondete sine aliquo timore humano, et
sine gratia alicujus et odio, ante oculos tantum timo-
rem Dei omnipotentis ponentes. » Nec sibi eos rationem
ipsius suæ responsionis daturos esse præmonuit, ut
dici forsitan possit, hoc eos respondisse, quod ejus
animo placitum crederent, qui eis dixit : « Scituri
quod divinæ majestati de causa hujusmodi dabitur
C
rationem. » Quod ille princeps non sola Christianæ
religionis disciplina et observantia dixisse cre-
dendus est, verum etiam quod nulla coactorum de-
cretorum esse possit auctoritas, et extremæ sit va-
nitatis vel proferre adversus aliquem, vel recipere
sententiam potestati concessam : cum et ipsum no-
men sententiæ pereat, quando non illud dicitur quod
sentitur. Unde nec aliquid præstatur causæ de qua
sic fuerit iudicatum, et contradicentibus multum ex
hoc firmitatis accedit. Convincitur enim non recte
quisque iudicasse, quod compellente alio iudicavit.
Hinc aliquando jam conturbata fuit Ecclesia, cum in
ea sibi secularis potestas per imperatorem Constanti-
um quod ei non datum est usurparet. Pro quo beatus
Hilarius in epistola cujus partem in decimo libro
protulimus, dicebat : « Post multum et graveum om-
nium nostrorum ob eas res quæ irreligiose ab impiis
gerebantur dolorem, ex eo intra nos tantum commu-
nio dominica continetur, ex quo his perturbationibus
vexari Ecclesia cæpta est, ut exsulent episcopi, demu-
tentur sacerdotes, plebes terreantur, fides periclite-
tur, humano arbitrio ac potestate doctrinæ dominicæ
decreta statuantur. » Idcirco igitur piæ memoriæ

¹ Cod. Veron., constituta sunt in concilio rectorum et congregatione magna opera Domini exquisita in omnes voluntates ejus, in disceptationem.

² Idem cod., doctoresque sunt, velut.

³ Idem cod., occurrerunt.

PATROL. LXVII.

⁴ Item cod., sicut quæ propria sunt regni sacerdotibus, ita quæ propria sunt sacerdotii regibus interdixit.

⁵ Idem cod., unum iota.

⁶ Idem cod., sale.

Leo quietem non conturbavit Ecclesiae, quia non suo arbitrio ac potestate praesumpsit doctrinae dominicae decreta statuere, nec quidquam solis creditum sacerdotibus usurpavit. Hinc etiam quae temporibus ejus definita sunt, sine ullius violentiae causatione fidenter haereticis opponuntur: quoniam sciens quod post adventum Domini gentiles tantum principes imperium simul sacerdotiumque tenuerunt, iudicavit non decere principem Christianum quod fuit aliquando gentilium. Quod si dominari appeteret fidei Christianae, quod nec Apostolus appetivit, qui dixit: *Non enim dominamur fidei vestrae, sed adjuvatores sumus gaudii vestri* (II Cor. 1, 23), prius ipse quod ei videbatur pro libito suo decernens, postea supervacue ad subscribendum Christi sacerdotes adduceret, et cogeret his quae ipse adinvenerat manus assentorias dare. Qui si ea tanquam concilii decreta suscipere, quae unius laici essent composita voluntate, statueret omnia cui de talibus causis iudicare non competit; illi vero nihil decernerent quibus competit iudicare. Memor etiam praedictus Augustus, quod nusquam coactum concilium nisi falsitati subscripsit¹, sicut in Arimino factum est Constantio compellente, et apud Ephesum opprimente Dioscuro, confirmationem fidei sacerdotum dimisit examini, quorum et commissa est potestati: quae tunc vere facta creditur, si non saecularis potestatis sententiae subscribatur. Aliud est enim, cum in concilio locum iudicis inter alios episcopos quisque teneus, quod sentit subscriptione designat; aliud autem, cum sicut testis adducitur, et quod est deterius, nolens placito alieno subscribit. Unde licet falsum nomen synodaliu decretorum huiusmodi scripturae praerant, ad hoc tamen proficiunt, ut ostendant quales causae sint quibus nisi compulsus nemo subscripsit; qualis illi qui subscribere compulerunt, et quales qui humanae praesumptioni cesserunt. Hoc quoque non nesciens idem religiosissimus imperator, quod pauci admodum ratione, multi vero auctoritate ducantur, non solum non extorquere, sed nec praerire tentavit sententiam sacerdotum; ut dum in causa, licet iam decreta et manifesta, eorum magis eligit expectare iudicium, omni populo, quantum reverentiam sacerdotali auctoritati deferre debeat, ipsa sua expectatione monstrat. Quod si prior hoc quod aequum erat constitare vellet, et postea querere episcoporum sententia quod constituerat roborari, quamvis iustum religiosumque decretum, multis tamen faceret tali praesumptione suspectum. Promptius enim crederetur ab eis qui minus capaces sunt rationis quod non veritati obedissent. Si qui enim² decreto subscripsissent episcopi, sed potius temporali timuissent resistere potestati, atque ita voris rebus quae multis est utilis abrogaretur auctoritas. Et quis explicare potest quae mala consequentur eos qui divinae dispositionis or-

dinem non sequuntur? Potro cum in his, quae tam Marciani principis quam Leonis temporibus constituta sunt, nihil habeant Semientychiani quod querantur, cur fautores eorum nova retractatione in irritum ea deducere voluerunt? Nunquid enim Marcianus ac Leo ad confirmandam praecipitem sententiam suam concilia congregabant, rursusque mutati, pro sui animi discursatione, cogebant Dei sacerdotes pristina mutare decreta, ut in ludibrium gravitas, et in satietatem veniret expectanda reverenter synodalis auctoritas? Illi nunquam dispensationem divinarum sacramentorum Ecclesiae praedicatoribus abstulerunt. Quoniam sciebant quod, sicut in admonitione regum per Salomonem Dominus dixit: *Rectorem te instituerunt? ne extollaris: Esto in illis, quasi unus ex ipsis, curam illorum adhibe, et sic considera*³ (Eccli. xxxv, 1, 2): sic proprie de praedicatoris divini verbi rursus idem Dominus in Evangelio dixit: *Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille servus quem cum venerit Dominus, invenerit ita facientem* (Luc. xii, 42, 43). Quae verba Evangelii quomodo religiosos et sapientes principes non moverent, ne se tanti negotii periculis insolenter ingererent? Primum quod iste servus non erogator, sed dispensator dicitur a Domino constitutus: cui vigilantissima discretionem opus est ut unicum⁴ sibi officium probabiliter possit implere. Ideo non tantum fidelis, verum etiam prudens a Domino quaritur: qui non aequaliter familiae sibi creditae, nec eodem modo erogat; sed omnibus, pro cuiusque captu et habitu mentis dominicam moderate atque convenienter dispenset animam. Deinde quod in tempore admonetur tritici dare mensuram. Saepe enim quae opportune prolata salubria forent, incongruo tempore nocuerunt. Ergo et opportunitas observanda est, ut in tempore tritici mensura familiae dispensetur. Si quis igitur horum periculorum nescius, cum videri doctus appetit, importune ac nulla utilitate suadente, spontaneis quaestionibus Ecclesiam turbat, hic non dispensator familiae dominicae, sed dissipator est et mysteriorum Dei dispersor. Quod illi principes esse timuerunt; et idcirco, non tantum quia vires eorum superabat tanti negotii magnitudo, verum etiam quia non acceperant, non sibi assumpserunt huius dispensationis officium. Unde nihil est quare dicantur infirma vel minus idonea quae contra haereticos eorum sunt temporibus constituta; quoniam extra iudicium atque auctoritatem sacerdotum gesta sunt, quorum sententiam et ipsi principes sequebantur, non immemores quod quemadmodum Petrus apostolus dicens: *Deum timeo, regem honorificate* (I Petr. ii, 17), non laicis tantum, sed ipsis quoque sacerdotibus commendat principes honorare; sic etiam cum Paulus ejus

¹ καθίστων, confide.

² Cod. Veron., subscripsit

³ Idem cod., ejus.

⁴ Idem cod., confide.

⁵ Idem cod., injunctum.

apostolus Christianis omnibus legitur dicens: *A* *(Obedite praepositis vestris, et subiacete eis; Ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris; ut cum gaudio hoc faciant, non gementes: hoc enim non expedit vobis (Hebr. xii, 17), non tantum plebeis multitudini, neque solis proceribus, sed ipsis quoque regibus mandatur ut obediant et subiaceant praepositis Ecclesiae Christi, suasque animas sacerdotum rationi commissas intelligant, si non inaniter funguntur nomine Christiano. Ideoque neminem sacerdotum praecebat, ut cum gaudio facerent omnia, et non gementes, quoniam hoc sibi non expedire Apostolo admonente credebant. Inde est quod eorundem sacerdotum decretis modo premuntur haeretici, quia ipsi a quibus constituta sunt non offendantur¹ oppressi.*

CAPUT IV.

Quod Zeno imperator de rebus fidei decreverit prae-sumens, Ecclesiam diuturno et gravi schismate turbavit.

Ea vero quae postea Zeno imperator^a, calcata reverentia ordinis Dei, pro suo arbitrio ac potestate decrevit, quis accipiat? Quis attendat in quibus potestas inconsiderata non quod expediret, sed sibi liceret, attendit, nec intellexit quod non confusio faciat unitatem? Nam si unitas non haereticorum conversione, sed contagio et commixtione facienda est, cur Acephali tantum, et non omnes haeretici, admitterentur in Ecclesiam suis erroribus^b non ante damnatis, neque receptis definitionibus quae adversus errores eorum constituta sunt? Exhortans quippe memoratos Acephalos ad Ecclesiam reverti priore loco sic dicit: *Flavius Zeno pius, victor, triumphator, maximus semper Augustus orthodoxis episcopis, archimandritis et populis, per Alexandriam, et per Aegyptum, et Pentapolim, et Libyam constitutus.* Et postquam eos vocavit orthodoxos, commonet ut socientur Ecclesiae, dicens: *Coniungimini igitur matri spirituali Ecclesiae, ut una divina communicatione fruamini.* O virum prudentem et undique circumspectum, qui incubare praesumpsit officio sacerdotum! Orthodoxos vocat Acephalos, si nihil aliud, ab Ecclesia separatos. Cur igitur eos hortatur ut coniungantur matri spirituali, si ex ea disijuncti permanserunt orthodoxi? Ut una, inquit, divina communicatione fruamini. Nunquid sine divina communicatione iidem alieni^c a Deo, isti fue-

runt orthodoxi? an habebant quidem divinam communicationem, sed unam cum Ecclesia non habebant? Ergone possunt duae divinae communicationes esse dissentientes ad invicem sibi contrariae? Sed si unus est Deus Zenonis^d, una est et divina communicatio. Quod si duae et a se dissentientes divinae communicationes dicuntur, consequitur ut non solum duo esse dii, sed ab invicem quoque dissentire credantur. Et quid mali non^e Augustus prima potestas saeculi, cum te non cogitans divinae subditae potestati, terminos tibi praefixos excesseris? Orthodoxos appellans ab Ecclesia Dei dissentientes, et alterius divinae communicationis dicit esse participes. Quae si hoc ipsum, quod tibi omnia licent, caminum esse tua probationis intelligeres, etiam ipsius purpurae quae vestiris specie, id est colore semper admonita, velut in medio flammam te crederes constitutam. Iterum vero dicit: *Saucta enim mater nostra Ecclesia sicut proprios filios vos suscipit, amplectimini eam. Desiderat enim post longum tempus dulcem vestram vocem audire. Adjicite vos ergo illi.* Quo fructu rogo amplectantur Ecclesiam? quo fructu se illi adjiciant, cum et ab ea segregatos vocat orthodoxos, et divinae communicationis participes esse credit? Sed quid adhuc potestas mundana sibi et non rationi confidens agat accipit. Nam volens sisdem Semio-tychianis satisfacere, in hoc edicto fidem suam exposuit, profitens quod Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum concilium susciperet; tacens autem de Chalcedonensi, et duarum Christi naturarum professionem refugiens: quasi non antidoto sanandi sint morbi, sed ad aliorum contagium colligendi. Cumque scriptum sit: *Loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam (Psalm. cxviii, 46),* rex confundebar in conspectu subjectorum loqui quod verum est. Hoc merebatur de justitia divina Dei contemptor, ut qui ejus ordini subditus esse noluit, subditos vereretur. Qui etiam aliud deterius addens ait, *quod sanctae quae ubique essent catholicae Ecclesiae, et qui eis praesentent Deo amabiles sacerdotes non aliter crederent.* Quasi omnium fides Ecclesiarum ex ejus voluntate penderet, et nemini liceret aliter credere quam praeciperet imperator. Videbat, ut arbitror, quosdam timidos, vel rerum temporalium cupidos, sibi favere, et ex illis ceteros aestimabat: quibus etsi vocem contradictionis abstulerat, animum certe mutare non potuit. Nec enim

^a Zenonis Henoticon, sive Unitivum, ut Liberatus interpretatur, editum ad Alexandrinos, cujus hic capita quaedam excutuntur, Graece integrum habet Evagrius lib. iii Historiae, cap. 24; Latinam versionem aliam Liberatus cap. 18. Idem ejus scribendi auctorem Zenoni Acacium fuisse tradit cap. 17; ab Acacio ipso dictatum quosdam affirmasse narrat Theophanes in Chronico. Τότε, inquit, καὶ ἐνωτικὸν ἐπέσειε Ζήνων, καὶ πανταχοῦ ἐξήτειμψεν, ἀπὸ Ἀκακίου τῶν Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγορευθῆν, ὡς φασὶ τινες. Henotico recepto confusi primum Alexandriae cum haere-

ticis orthodoxi; tum exinde Constantinopoli et Antiochia, ac toto demum Oriente labes eadem secuta. Victor Tononensis: P. C. Theodorici V. C. orientales episcopi, praeter paucos, per Henoticum Zenonis communionem atque consensu polluti Petri Alexandrini, Petri Antiocheni, et Acacii Constantinopolitani episcoporum, synodo Chalcedonensi renuntiant. De hoc item Facundus contra Mutianum: Zeno imperator ipsum concilium promulgato sprevit edicto.

^b Forte, agis.

¹ Cod. Veron., ostenduntur.

² Idem cod., haeresibus.

³ Idem cod., id est alieni.

⁴ In eodem cod. deest Zenonis.

amplius aliquid mundi potestas valet in his quos a libera fidei assertionem retraxerit, nisi ut in illud incidant quod Dominus ait : *Qui me erubuerit et sermones meos, hunc Filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua, et Patris, et sanctorum angelorum* (Luc. ix, 26). Aliquos igitur jus¹ mundanæ potestatis Ecclesiæ valet auferre, nullum tamen sibi acquirere. Melius ergo est ut semet intra limitem suum contineat, quem cum transgreditur, perdere multos potest, lucrari neminem. Nam et suas habent officinas vel artifices omnia quæ ex proposito docere videntur. Nunquam enim de textrino personare incudes audivimus, et ignem illic in fornacibus anhellare. Nunquam comperimus a sutore quæsitum quæ cuiusque fabricæ longitudini proportio latitudinis conveniret, et quanta utriusque congrueret altitudo. Quoniam illi² integre scire possunt, qui ab ipsius artis sunt præceptoribus instituti. Sola in contemptu sunt divinæ literæ, quæ nec suam scholam nec magistros habeant, et de quibus peritissime disputare se credat qui nunquam didicit. Deinde cum palatii causæ transferantur³ ad Ecclesiam, quomodo Ecclesiæ causam ad palatium transferat? Postremo nunquid jam domuerat vel pacaverat omnes insensas reipublicæ barbaras nationes? jam per diversas imperii sui provincias seditiones ac seditionum causas abstulerat? jam cunctis criminalium sive civilium causarum querelis convenientem dederat finem? Cum igitur his non sufficeret, quibus nemo sufficere potest, quomodo, si cogitaret tanta loci sui pericula, et de omnibus se rationem Deo credere: redditurum, etiam periculis se alienis immergeret, vel si talem præsumptionem divina justitia non damnaaret? His autem non contentus, hoc quoque ad injuriam sanctæ synodi Chalcedonensis adiecit dicens : « Adunate ergo vos, in nullo dubitantes. Hæc enim scripsimus vobis, non innovantes fidem, sed ut vobis satisfaceremus. Omnem vero aliter sapientem, sive nunc, sive quandoque, sive in quacunque synodo, anathematizamus. » Ad hoc autem deestandum facinus adulantium laudibus enim credimus excitatum, cum ei dicerent, quemadmodum solent, quod omnes suos decessores sapientia et religione præcelleret; quod nullus ei posset in universis, qui essent vel fuissent, Dei sacerdotibus comparari : quod in

A ipso tantum, et usque ad ipsum, fides catholica staret. Quibus ille credulus, existimavit per singularem sapientiam, quam ei præter assentatores nemo tribuerat, invenire se posse rationem faciendæ unitatis, quam nullus ante per tot tempora potuerit invenire. Denique sic in memorato dixit edicto : « Coaptentur membra membris, quæ inimicus boni ex multo tempore separare festinavit : scit enim quoniam si integram Ecclesiæ corpus impugnet, facile superatur. Ex hac ergo divisione contigit, per tantas generationes tantorum annorum, ut alii quidem lavacro regenerationis fraudati de hac vita discederent, » et cætera. Quod consentiamus prædicationi potentie secularis, quæ post tantas generationes, fallendo vel tacendo quod verum est, facere se posse credit unitatem ; dicemus etiam nos, quod nisi aggregati simus Etychianis, integrum non sit corpus Ecclesiæ. Sed vana nobis est, si absque Acephalis truucos nos credimus remansisse. Cumque beatissimus Leo diceret : Nunc nullo modo fieri potest ut qui divinis audent contradicere sacramentis, aliqua nobis communione socientur; ille contradictores in Ecclesiam misit, dans sanctum canibus, et conculcandas ante porcios projiciens margaritas. Denique in ipsos temeratores conversi diruperunt eos, et ab Ecclesia diviserunt. Propter quod etiam grande ac diuturnum schisma⁴ factum est, donec misericors Deus per vestræ pietatis ministerium eos redderet unitati. Unde et maximam gloriam consecuti estis, quam ut in finem custodistis optamus, nihil agens huic prædicabili facto vestro contrarium. Sed meminertis quæ tunc fuerit lætitia populi Christiani, cum totus catholicus orbis vos paternorum decretorum custodes, vos recuperatores pacis ecclesiasticæ, vos violati ordinis ejus vindices prædicaret. O quam suaviter nomen vestrum per ora laudantium ferebatur ! quam gratus illius memorandi vestri operis erat auditus ! Et ideo considerate, quæsumus, et videte, sive quæ vos illo tempore, sive quæ principes Marcianus et Leo temporibus suis per ordinatum sacerdotale officium gesserint, et quæ contra egerit Zeno, divinæ dispositionis ordine calcato, et alieno abutens officio, cum adulantibus credit, cum eorum se laudibus æstimat, cum illis præconiis elevatur quibus omnino gravatur humanitas : non attendens quod Apostolus admonens dixit : *Opus au-*

¹ Annorum, ut contra Mutianum scribit, prope 40, a Felicis III pontificatu ad Hormisdam usque, cujus temporibus in communionem recepti Orientales, et pax Ecclesiæ reddita est anno Christi 519, adnente imprimis apud Justinum imperatorem Justiniano tum adhuc comite. Vigilius in encyclica : *Et ideo si causa Ecclesiæ ordinator, ut pacem ei quam avunculi sui piissimus princeps fecit temporibus, et modo restituat, ego sacramentis opus non habeo, sed statim egredior.* Exstant Justiniani gratulatoriæ de pace constituta literæ ad Hormisdam. Exstat et Aviti Viennensis ad Joannem Constantinopolitanum ejusdem argumenti et gratulationis epistola nondum edita, qua publicam ex ea pace lætitiã declarat.

¹ Cod. Veron., vis.

² Idem cod., hoc integer.

³ Idem cod., non transferantur.

tem suum probet unusquisque, et tunc in semetipso gloriam habebit et non in altero (Gal. vi, 4): id est, ut testimonio suæ conscientiæ fidat, non ut eo relicto gloriatur in ore laudantis. Et suavis quidem assentatio videtur, sed perniciose recipitur: amara vero nonnunquam veritas, semper bene tamen accipientibus salubris est. Illa blanditur et decipit, hæc castigat et corrigit.

CAPUT V.

Conclusio totius operis, cum paranesi ad Justinianum ut Theodosii exemplo errorem agnoscat.

Quam si tenerent magnifici sacerdotes, et non inde vellent placere principibus, unde parasiti fallaces incertis solent patronis illudere, nunquam in contumeliam sanctæ synodi Chalcedonensis dicerent: « Si quis dicit rectam esse ad Marim impiam epistolam, aut eam defendit, et non anathematizat eam, anathema sit, » neque statuerent ut si quis non anathematizat Theodorum Mopsuestiæ, et ejus dogmata, eosque qui aut similia ipsi sapuerunt aut sapiunt, essent anathema. In quo, sicut ostendimus, non solum memoratam synodum Chalcedonensem et Antiochenam, verum etiam prioris temporis quæ Theodoro communicavit Ecclesiam, atque omnes præsentates in corpore Christi fideles, qui et dogmata et nomen ejus ignorant, sed et sanctas ac familiares Christo personas, ipsosque apostolos, et catholicam fidem sub anathemate damnaverunt. Et hinc se putant excusabiles, quod hoc non sua sponte fecerunt, sed alienam fuerunt secuti sententiam: minus attendentes quod pastores gregem ducere, non grex pastores debeat. Unde nec error pastorum gregi, sed gregis pastoribus, si non arguerint, imputatur. Ad Ezechielem Dominus dicit: *Fili hominis, speculatores d'edi te domui Israel, et audies ex ore meo sermonem. In eo cum dixeris peccatori, Morieris, et non fueris locutus ut caveat impius a via sua; ille quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Tu autem si prædixeris impio viam suam iniquam, et non avertatur ab ea¹; ille quidem in iniquitate sua morietur, et tu animam tuam liberabis (Ezech. iii, 17-19).* Ad hanc autem domum Israel certum est etiam principes populi pertinere, et ipsi quoque speculatores esse præpositos: quorum culpas si pro acceptatione personarum dissimulaverint sacerdotes, ipsis procul dubio tanquam cōhibentibus ascribentur. Quod si et concedatur quod eis non fuerit vetandi facultas, quis concedat quod eis defuerit vitandi potestas? atque ideo vel si non potuerunt hæc prohibere ne fierent, potuerunt saltem declinare ne facerent. Cur autem sacerdos, cujus est populi peccata portare, oneri suo non consulat, ut omnem pro cuius peccatis offert sacrificium prohibeat a peccato? Scriptum est enim: *Et portabit Aaron judicia florum Israel (Exod. xxviii, 29).* In quo intelligimus quia pro peccatis populi sacerdotes judicantur. Unde et illud quod supra memoravimus ait

A Apostolus: *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis: ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris (Hebr. xiii, 17).* Hinc iterum dictum est: *Et portabit Aaron peccata eorum (Exod. xxviii, 38).* Quapropter, si principes non alieni sunt a populo Dei, et pro ipsis quoque offertur sacrificium, sacerdotes etiam ipsorum peccata portent necesse est. Et ideo nec temeritati nec arrogantiae deputetur, si sacerdos etiam principem peccare prohibeat. Humanus enim sermo est et omni acceptione dignus dicentis: Non aggravas onus meum quod suscepi pro tua salute portandum. Non enim est aliud cum dicit cuiquam sacerdos, Noli peccare, quam si dicat, Sarcinam quam pro te sustineo noli gravare. Ac per hoc si princeps quoque pro suis peccatis intercessorem vult habere sacerdotem, etiam in suis peccatis castigatorem ferre non dedignetur, ut pro illo intercedens possit audiri: ne dicatur ei quod Jeremiæ dictum est: *Noli orare pro populo hoc, et ne postulaveris misereri illius, et non accesseris ad me pro eis, quia non exaudiam te (Jer., vii, 16).* Quod metuens beatæ recordationis major Theodosius imperator, cujus semper memorabilis erit in Ecclesia Christi memoria, quanquam sæpe de magnorum barbarorum prællis et de maximorum tyrannorum triumphaverit, non tamen ex hujusmodi victoriarum frequentia, in quibus Trajano, filio gehennæ, comparari non potest, veram meruit gloriam; sed de supplicii et publica peccati sui penitentia, quam expugnato regali fastigio placide atque humiliter antistite Ambrosio castigante suscepit, et indictum sibi debitæ satisfactionis tempus ab Ecclesiæ communione remotus implevit. Pie admodum credens et sapienter intelligens, quod non ex temporali potestate qua fuerat etiam sacerdotibus Dei præpositus, sed ex eo pervenire posset ad vitam, quod illis erat ipse subjectus. Unde credendum est quia si nunc Deus aliquem Ambrosium suscitaret, etiam Theodosius non decesset. Sed cum minor est exigendi fiducia, minor et reddendi devotio. Non est autem magnus amator veritatis, cui eam personæ commendat auctoritas. Sed quoniam ad illud quo longi sermonis ambitu tendebamus aliquando perventum est, obsecro te, clementissime imperator, per mansuetudinem et modestiam Christi, ut indignum me non indigne accipias neque spernas. Nam si vera sunt quæ dicuntur, non ideo debent abjici, quod ea vobis abjectus insinuat. Quid enim tua interest per cuius os tibi loquatur veritas, quæ aliquando etiam per os asinæ loqui dignata est? Quod si Nathan propheta querendus videatur quoties princeps deliquerit, ubi nunc inveniemus Nathan, ut princeps argui possit, quem peccasse certum est ut David? Et ideo qui peccavit non alterum Nathan querat, quoniam puto quod nec ipse præsumat meritis se comparare sancti David. Siquidem non regno tantum, sed in ipsa quoque prophetia cujus scilicet modo habebat auctoritatem

¹ Col. Veron., et non avertus fuerit ab ea.

Nathan, multo fuerat excellentior rex David. Et ille vehementer increpans peccatum, prodebat occultum; nos autem hoc supplices petimus emendari, quod si velimus celare non possumus, nec exaggeramus quod non in multis peccatum est. Et non tale aliquid petimus corrigi, quale fuit quod excommunicatione ulcisceretur Ambrosius. Illud enim, quamvis fuerit male gestum, creditum tamen erat Theodosii potestati. Quod autem nunc factum est, vel si rectum fuisset, recte non fieret: quia nulli regum hinc aliquid agere, sed solis est sacerdotibus datum. Verum sic quoque prærens, ne videar mensuram, non quidem officii, sed meriti mei transgressus, nihil hinc imputare præsumam. Hoc tantum simpliciter rogo, ut illos ipsos quos in isto decreto novitio probavimus esse damnatos, fidei mente consideres. Imprimis Philippum et Thomam Christi discipulos, qui ob hoc anathema facti sunt quod aliquando his quæ dicitur sapuisse Theodorus similia sapuerunt. Deinde sanctos Patres qui Chalcedona convenerant, et epistolam Ibe reverentissimi episcopi per suam sententiam rectam esse dixerunt; nec anathematizaverunt Theodorum Mopsuestiæ, cum ex ea recitari laudes ejus audirent: insuper et epistolam beati Leonis illarum epistolarum exemplo vel testimonio defenderunt, in quibus et defensus est fides Theodorus et laudatus. Quorum venerabilium Patrum primum memoratum Leonem animo contemplare, qui propter quod approbatis gestis ejusdem concilii prædictam non anathematizavit epistolam, cum ipso Chalcedonensi concilio a quo judicata est orthodoxa, anathema factus est. Orientalem quoque synodum, quam a sapientissimo Joanne Antiocheno congregatam, et a Chalcedonensi concilio approbatam ostendimus intueri, quod non solum non anathematizavit Theodorum Mopsuestiæ et ejus dogmata, verum etiam anathematizari prohibuit, eo quod multa similiter dicta et ab aliis anterioribus et gloriosis ejus Patribus inveniret. Cui sanctæ Orientalium synodo velut præsentem aspice Joannem Constantinopolitanum, Theodori condiscipulum, et Gregorium Nazianzenum: quorum sententiæ congruens, adversus calumniosos Ecclesiæ conturbatores ejusdem Theodori scripta defendit. Huic synodo etiam beatus Cy-

rillus accedat, qui ejus decreto consentiens, et simul prohibens quodam Theodori dicta redargui, dixit quod occasionem facerent contrario dogmati, quo tenebantur hi qui eam condemnari volebant. Accedat etiam beatus Proclus Constantinopolitanus, qui non solum pariter vetuit abdicari Theodorum, verum etiam testatus est quod eum nec vivum aliquando culpaverit. Accedat etiam venerabilis Dominus Antiochenus, qui sui decessoris Joannis aliorumque præcedentium collegarum sententiam tenens, Eutychi Apollinaris hæresiarchæ impietatem renovare tentant, et ob hoc Diodorum atque Theodorum anathematizare præsumenti, primus restitit ad imperatorem Theodosium scribens. Quibus omnibus, ut de persona Theodori præjudicaretur Chalcedonensi concilio, æque anathema dictum est, quod suo exemplo, sive testimonio, vel decreto prohibuerunt ne aut ipsi aut dogmatibus ejus anathema diceretur. Sed ecce nos, religiose imperator, quocunque nisu tot sanctas reverendasque personas in conspectum tuæ mentis adduximus: quis dabit, ut tu quoque considerans quod ex illis sint isti condemnati qui in regeneratione justorum, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebunt et ipsi super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel, illis oculis in eos intendas quibus te ab eis non dubitas judicandum, non quibus nunc Christi sacerdotes conspicis ad tempus tibi subiectos? Intuere igitur oculis fidei qua credis in Christum, velut in quadam cœlesti curia consistentes, summo et primo loco Philippum et Thomam reverendos apostolos, sequenti deinde ordine omnes quorum sententias memoravimus, simulque damnatos esse docuimus, beatissimos Patres: quibus licet pro tantæ causæ merito verba minime commendare possimus, quia nec persona permisit, quis tamen eorum condemnationis conscius, vel tacitum ferre possit aspectum, cum fideliter intelligentem magis terreant ipso silentio? Videntur enim per hoc condemnationem suam, nisi quantocius auferatur, futuro judicio reservasse, cujus et irtractabilis erit sententia, et sine fine perpetuum quod sententiam fuerit consecutum.

¹ Cod. Veron., quæ.

SYNOPSIS CHRONICA ANNORUM VIII

Præcipua quæque digerens et illustrans, quæ in trium Capitulorum causa contigerunt.

Anno Christi 546. Justinianus imperator Theodori Cesariensis episcopi suam libram edit adversus tria Capitula, eorumque damnationi Mennam CP. et alios patriarchas cum episcopis suis subscribere cogit. Vigilium etiam eadem ex causa Roma evocat.

Anno Christi 547. Vigilium urbem regiam ingressus viii kalendas Februarii, Mennam et alios Capitulorum damnatores a communione suspendit. Men-

nam postea, Theodoræ Aug. rogatu, in communionem recipit die 29 Junii. Justinianus frustra viam adhibet ut a Vigilio damnationem extorqueat.

Anno Christi 548. Vigilium pacis studio ad damnanda Capitula inflexus conventum habet episcoporum cui Facundus interfuit, et suam unumquemque sententiam scripto proferre jubet. Allatas ad se responsiones episcoporum mittit in palatium; et judicatum

ipse ad Mennam Sabbato sancto profert, in quo Theodorum Mopsuestenum cum dogmatibus suis, hæcque epistolam, et scripta Theodoretæ, salva synodi Chalcedonensis reverentia, damnabat, Afris, Illyriis, Dalmatis, aliisque in trium Capitulorum defensione perstantibus.

Anno Christi 549. Rusticus et Sebastianus diaconi sub anni exordium a Vigilio deficient, et iudicatum impugnant, Vigilium per provincias, tanquam synodi Chalcedonensis prævaricatorem infamant. Qua de re missus ab Aureliano Arelatensi Anastasius, hteras Vigilio attulit pridie Idus Julias.

Anno Christi 550. Vigilus Valentiniano episcopo Scythiæ xv kalendas Aprilis, et Aureliano Arelatensi iii kalendas Maii rescribit, docens in iudicatio suo nihil admissum fuisse contra synodum Chalcedonensem. Rustico et Sebastiano falsi rumoris auctore gradus sui honorem et ministerium abrogat. Urgente porro Justiniano, ut absolute ac sine mentione synodi Capitula damnaret, rem ad concilium generale deferendam persuasit, receptoque interim cum aliorum episcoporum manibus iudicatio quod ante fecerat, omnem deinceps usque ad concilium de Capitulis questionem annuente principe interdicat.

Anno Christi 551. Justinianus instigante Theodoro edicta in Capitulorum damnationem contra interdictum proponit. Vigilus reclamatur, et excommunicationem in eos indicit qui assensum præbuerint. Quam ob rem incenso ira Justiniano, in basilicam Sancti Petri in Hormisda Augusto mense confugit: unde illum per vim abducere conatus prætor populi tumultu repellitur. Accepto tandem per imperatoris le-

gatos sacramento, redit in domum Placidianam. Sed multis rursus injuriis affectus, et instidiis appetitus, noctu iterum sub natale Christi Chalcedonem abiit ad sanctam Euphemiam.

Anno Christi 552. Missi a Justiniano ad revocandum Vigilium senatores sex v kalendas Februarii re infecta redeunt. Miasus etiam seorsim semel atque iterum Petrus referendarius, primo cum charta contumætiis in Vigilium referta pridie kalendas, deinde ut ad reditum excitaret, pridie nonas. Nonis vero Februarii Vigilium encyclicam de calamitatibus suis scribit, depositionisque sententiam in Theodorum quam ante sex menses condiderat, profert in lucem. Edictis posthæc sublatis a Justiniano, libellisque fidei et penitentis oblati a Menna, Theodoro et aliis, Chalcedone relicta redit Constantinopolim.

Anno Christi 553. Professiones atriæ Vigilio die Theophaniorum editæ a patriarchis, Eutychio qui Menna mortuo successerat, Apolinario et Domino. Synodus v generalis inchoata iv nonas Maii. Cui abnuens interesse Vigilus, ut suam scripto sententiam expromeret, constitutum pridie idus Maias misit ad Justinianum, in quo trium Capitulorum defensionem resumit, et de iis quæ a synodo Chalcedonensi iudicata fuerant, novari quidquam vetat. Cæterum synodus v tria Capitula damnavit. Vigilus vero, quod damnationem approbare refugeret, in exilium pulsus. Inde aliquot post annos Narsæ comitis operarevocatus, cum Urbem repeteret, morbo in Steiffa extinguitur post consulatum Basilii, ut Victor in Chronico notat, anno 17, id est anno Christi 556.

FACUNDI

LIBER CONTRA MOCIANUM SCHOLASTICUM *.

Oportuerat, venerabiles filii, ut quaecumque hoc opus a vobis impositum vestris ex more nominibus dedicarem. Sed metuens ne tanquam labebrarum nostrarum conscii, persecutorum quos fugimus incidere in calumnias, nominare vos nolui. Nec pro vobis id præloqui necessarium fuit, qui nostræ pressuræ non estis expertes; sed pro aliis ignorantibus, in quorum manus hæc forte ventura sunt. Volo autem vos nosse quia nuntius quem misistis, gravi me infirmitate reperit laborantem: ita ut in talibus diebus, sicut et ipse poterit vestræ sublimitati referre, nec usque in horam tertiam valeam differre jejuniū.

Indicavit autem mihi ex vestro mandato, quod pro sæculi nostri meritis et Mocianus jam reprehendere audeat conciliorum decreta, palamque jactare quod episcopi Africani aliarumque provinciarum indigne statuerint vitare communionem eorum qui manifesto promulgatoque decreto reveriti non sunt impugnare Chalcedonense concilium. Quando autem nobis cessare, quando requiescere conceditis, qui nos et Mociano respondere compellitis? Sed hoc quoque comperi, memorato nuntio mihi narrante, quia idem Mocianus volens ad interdictam transgressorum communionem ignaros quosque deflectere, quædam

* Non abs re, ut opinor, Baronius Mutianum hunc illum esse putat qui Chrysostomi Homilias in Epistolam ad Hebræos et ad Philemonem Latinas fecit. Congruunt enim præter nomen ætas et professio. Hic ægri cum Africanos amicitios, propterea quod se a

Vigilio et ab Ecclesia trium Capitulorum causa post illius iudicium segregarent, merito redargueret, Facundus tum ex sui hoc ei libello respondit. In quo nihil mirum si concitator in Mutianum videatur, qui Vigilio ipsi papæ non parcat.

beati Augustini dicta circumferat; et quæ ille contra A Donatistas convenienter locutus est, inconvenienter ipse ad decipulam simplicium causæ nitatur aptare præsentem. Sic aliquando etiam Faustus Gallus ^a in quæstione liberi arbitrii, male intellectis et incongrue adhibitis ipsius beati Augustini sententiis, fallebat et in assensionem sui erroris inducebat incautos: qui tamen a sanctæ memoriæ Fulgentio Ruspensi detectus atque convictus est. Quid autem in hoc miretur? Neque enim melius loqui potuit Augustinus, quam prophetæ, quam apostoli et evangelistæ; quorum verbis similiter male intellectis, et incongrue adhibitis, tam multi hæretici suos defendere conantur errores. Gaudeo tamen quod eum nuntiasis aperte jam confiteri quia Theodorum Mopsuestenum episcopum in Ecclesiæ pace defunctum, ejusque doctrinam, cujus laudes in concilio Chalcedonensi recitatae sunt nemine refragante, sed et epistolam Ithæ antistitis Edesseni, quæ illi est orthodoxa iudicata, et Theodoretæ episcopi Cyri scripta, qui assertor illic inventus est epistolæ dogmaticæ papæ Leonis, in ipsius concilii Chalcedonensis præjudicium damnaverint impugnatores Ecclesiæ. Nam sanctus frater Abba Felix ^b *, inter alia mala quamplurima quæ nobis de illo scripsit, etiam hoc retulit, quod amicus factus fuerit Theodoro Cappadoci, et eum sæpius præsentaverit imperatori, quia capitula ei quædam subministravit pro damnandis post mortem in Ecclesiæ pace defunctis. Sed et Carthagine similiter, ut advertimus, astruebat quod prædictus Mopsuestenus Theodorus juste ac regulariter post mortem fuerit condemnatus. Nunc ergo, quoniam indicas is eum culpæ quæ prius velut recta et inculpabilia defendebat, sed hoc tamen asserere, quod ipsorum impugnatorum Ecclesiæ communiō sit ferenda, atque ad confirmationem ipsius assertionis beati Augustini verbis contra Donatistas pro'atis abuti: coegit me, ut voluistis, non consideratis viribus valetudinis meæ, et quomodocumque ineptis ejus assertionibus respondere. Nam et codices ad necessaria testimonia requirenda, tanquam fugato et in latebris constituto, mihi nunc desunt: quia ¹ ipse unus est ^o cui nullus placeat. Si autem videtur quia nos Donatistas similes sumus, cur ipse non erubescit Tychonio similis in-

veniri, quem fatu' tatis beatus arguit Augustinus, quod reprehendens de suo schismate Donatistas, eis communicaret? An aliud iste nunc facit, qui Africam schisma fecisse atque ab Ecclesia segregatam esse confirmat, et ei communicat? cumque sibi solus videatur sapiens, factus est unus ex illis de quibus dicit Apostolus: *Evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est cor² eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt* (Rom. 1, 21). Cur autem solis Donatistas, qui a schismate prosiluerunt in hæresim, ut postea etiam de baptismo et divina Trinitate male sentirent, et non omnibus hæreticis, vel ab ipso beato Augustino, vel ab aliis Ecclesiæ doctoribus exprobratur quod malos in Ecclesia ferre noluerint, nisi quia Donatistæ, nullis intereedentibus decretis quibus oppugnata dicant antiqua de fide decreta, sese ab Ecclesia diviserunt; alii vero, qui decretorum intercessione sunt separati, non de impatientia discessionis, sed de solo suo dogmate culpantur, quia justam et necessariam haberent causam discedendi, nisi ipsi in dogmate fallerentur? Scripsit beatus Gelasius Romanus episcopus adversus Acephalos magnum opus; nec eos vel ipse, vel alius quisquam culpavit de impatientia, dicens quia vel si prava essent Chalcedonensis concilii definita, communionem malorum ferre debuerant, nec se ab Ecclesia segregare; sed de hoc solo culpantur, quod sanam doctrinam recipere noluerunt. Cur, quæso, nisi quod isti decretis intervenientibus, non sicut Donatistæ ob alias sunt causas ab Ecclesia separati? Non ergo ulterius abutatur in suam aliorumque perniciem novus hic doctor assertionibus et exemplis quibus Donatistæ repulsi sunt; sed attendat potius, qui, secundum prophetæ dictum: *Noluit intelligere, ut bene ageret* (Psal. xxxv, 4). aliam esse Donatarum causam, et aliam quæ nunc agitur, in qua tot Patrum nostrorum sectamur exempla. Nam et cum Acacius Constantinopolitanus episcopus aliquid adversus auctoritatem synodi Chalcedonensis auderet, non equidem, sicut nunc factum est, decreto cum anathemate constituto, sed sola inimicis ipsius synodi communiōne permissa: prævidens apostolica sedes quod, sicut exitus docuit, hæc remissio ad destructionem concilii memorati pertenderet (postea quippe Zeno imperator, qui eis

^a Episcopus Reiensis: quem Avitus Viennensis, ad Burgundionum regem epist. 4 scribens, Faustique ipsius ad Paulinum epistolam refellens, ortu Britannum, habitaculo Reiensem fuisse ait. Ac Britannum prorsus fuisse innuit etiam Sidonius lib. ix, epist. 9, quod de Britannia Gallis supra Ligerim, ut Sidonius alibi loquitur, sitis accipiendum est. Ideo Facundus Gallum vocat.

^b Afer Gillitani sive Guillensis in Africa monasterii hegumenus. Hunc ut incertorem pravitatis Rustici diaconi Vigilium cum Rustico ipso damnavit. Cum

¹ Mutilus locus, quem vidit Sirmondus, neque suppleri potest ex codice nostro, in quo duo integri versus

^o In hunc locum videsis Mazochii Commentarium in vet. marmor. Calendar. eccl. Neapol. vol. I, pag. 127, not. 70, et pag. 50, ad diem 31 Jan.

D eodem postea, quod quintæ synodo scriptis suis obtrecentent, in exilium ejectus est a Justiniano ibique mortuus. Victor Tononensis: P. C. Basilii V. C. anno 17, *Felix hegumenus monasterii Gillitani in exilio apud Sinopem de hac vita migravit ad Dominum.*

^e Mutilus hoc loco librum videri, et verba ista declarant cum superioribus non coherentia, et alia quæ post aliquot pagellas de Hilario et cæteris, velut ante dicta, commemorat.

injuria temporis detriti sunt.

² Cod. Veron., *insipiens cor.*

in vet. marmor. Calendar. eccl. Neapol. vol. I, pag.

communione præberi mandaverat, a minoribus ad majora prosiliens, ipsum concilium promulgato spre-
vit edicto), eundem Acacium, quamvis prædicto Ze-
none resistente, damnavit. Qui mortuus quoque per
libellos ordinandorum episcoporum nunc usque dan-
natus est. At postquam contigit ut in libellis suis
episcopi ordinandi Theodorum Mopsuestenum cum
suis dignitatibus, et epistolam Ibas, et Theodoret
scripta damnarent, memoratus Acacius et alii concilii
Chalcedonensis adversarii, damnationi subtracti sunt.
Quia igitur supradictus Zeno, sedis apostolicæ decreta
contemnens, prædicto Acacio communicabat, et omnes
Ecclesias in sui regni finibus constitutas idem facere
compellebat, Anastasio deinde in imperium et in præ-
sumptionem similem succedente, omnis Oriens, præ-
ter a modum paucos qui in illa multitudine oculi
latebant, a communione sedis apostolicæ remous
per 40 ferme annos usque ad tempora Justini per-
mansit. Et cum quidam per illud tempus ejusdem
partis episcopi communionem sedis apostolicæ sibi
ac suis Ecclesiis postularent, non impetraverunt,
donec principis Justini temporibus Acacii damna-
tionem subscriberent. Nec tamen quisquam eorum di-
xit: Nos zizania non sumus, sed zizania toleramus,
ne simul eradicemus et triticum. Cur autem et hoc
apostolicæ sedi non dicerent, si et talibus causis si-
militudo ista congrueret: Imo nos recte facimus, nos
in mandatis Evangelii permanemus, qui zizania tole-
ramus, quam vos, qui pro zizaniis simul eradicastis
et triticam, aut discessistis a tritico? Quid igitur hic
dicemus, religiosi filii? Nunquid per tot annorum
spatia non est inventus quisquam in Romanis sacer-
dotibus, a Felice Acacii damnatore * usque ad Hor-
misdam, qui Orientis reconciliavit Ecclesias, inter
quos fuerat enim * beatus Gelasius in sanctitate vitæ
atque scientia per universum mundum celebrioris
famæ gloria prædicatus, non est inventus vel in Ro-
mano clero, † Christiana plebe inibi consistente, vel
in cunctis occidentalibus Ecclesiis, qui vel tantum
esset pro Ecclesiarum unitate sollicitus quantum ma-
gister hic novus novissimis temporibus destinatus;
ut nemo cognosceret et doceret quod in eadem
quoque causa malorum communio toleranda
fuerit, ne cum zizaniis eradicaretur et triticum? si
fas est credere quod scientia et disciplina servandæ
unitatis a beato cœpit † Augustino, cujus adversus
Donatistas convenientia scripta inconvenienter iste
causæ præsent nunc adhiit et. Et ideo præclarus Ec-

clesiarum doctor Hilarius, et cæteri antiquiores cum
eo Patres quorum supra meminimus, non observa-
verunt quæ ad custodiam pertinent unitatis, ut prius-
quam aliquid contra Nicænum concilium statueretur,
ab eorum qui hæc moliebantur sese communione
subtraherent. Quamvis, ut diximus, ipsi Donatistas
ante damnaverint, tamen nunquid et apostolica se-
des, cum postea pro violati Chalcedonensis concilii
decretis resistente Zenone damnaret Acacium, hæc
atque hujusmodi scripta beati Augustini non legerat;
tametsi putetur minus per semetipsam intelligere po-
tuisse quæ ad observantiam pertineant unitatis, ut
Acacium damnaret, quem sine multo tritico impera-
tor expelli non sineret? Sed nec Romana Ecclesia
reconciliare debuit Orienti Ecclesias, et eas in com-
munionem sub debita satisfactione recipere; sed Ec-
clesiæ potius Orientis, quæ zizania toleraverant, Ro-
manam Ecclesiam reconciliare debuerunt a tritico
separatam. An propterea factum non est quod isto
adhuc per Ecclesiam catholicam sicut nunc docere
non posset? aut potius quod necdum ad Ecclesiam
catholicam devenisset qui hanc perversam atque
confusam ei vult inferre doctrinam, et utinam non
Augustini nomine coloratam? Nam vult apostolicam
sedem, quæ tunc aliis culpam dimisit, ipsam potius cum
cæteris qui ejus in Acacio sententiam servaverunt,
veluti pro facto schismate fuisse culpabilem; et more
suo nemini parcens, illos quoque Orientales quibus
petentibus dimissa est, videri vult ad schismaticos
Occidentales fuisse conversos, quos ipsi ad se con-
vertere debuerunt. Et hæc quidem nobis ad istius
convictionem sufficerent, si adversarii, quos et ipse
culpat non inferentes anathema Chalcedonensi con-
cilio, neque in nos omnes, sed aliquid adversus
ejus auctoritatem gerentes, ipsi potius a nobis, sub ana-
themate damnarentur. Nunc autem, illis impie ge-
rentibus, et nos ac Patres nostros anathematizanti-
bus, seseque per hoc anathema segregantibus ab
universa Christi Ecclesia, nos qui Deo regente in
paterna sententia et communione perstamus, nos,
inquam, in Ecclesia cui dederunt anathema, statui-
mus secundum Christianæ religionis observantiam
non communicare ab Ecclesia segregatis. Non igitur
vel hoc isti concesserim id nos fecisse quod cum
suis collegis Hilarius fecit, qui nullo adhuc in præ-
judicium Nicæni concilii procedente decreto cum
prima contrariorum molimina præsumpsissent †,
properaverunt ab eorum se communione dividere.

* Post epistolam Felicis III papæ ad Acacium de
ipsius damnatione datam Venantio consule, sequitur
in codice Sanctæ Mariæ Viridunensis edictum ejus-
dem perbreve, nondum hactenus vulgatum, in hæc
verba:

*Edictum sententiæ Felicis papæ directum propter Aca-
cii episcopi Constantinopolitani damnationem.*

* Cod. Veron., *omniq; Christiana plebe.*

† Item cod., *cæperit.*

* Legendum forte *etiam.*

† Acacius, qui secundo a nobis admonitus statuto-
rum salubrium non destitit esse contemptor, neque
in meis credidit carcerizandum, hunc Deus cœlitus
prolata sententia de sacerdotio fecit extorrem. Ergo
si quis episcopus, clericus, monachus, laicus, post
hanc denuntiationem eidem communicaverit, ana-
thema sit Spiritu sancto exsequente. »

* Cod. Veron., *præsensissent.*

Non isti concesserim quod Africana Ecclesia se ab impugnantibus Chalcedonensis concilii segregaverit, sed potius quod iam segregatis communicare vitaverit. Unde acceptabilius potest quisquam diligentior et in zelo Dei ferventior, exemplo Hilarii, nos de tarditate culpae, quam de schismate vel de festinatione Mocianus arguere. Quis porro, nisi vecore ac sibi sapiens, et, sicut dicit Apostolus: *Frustra inflatus sensu carnis suae* (Coloss. II, 18), contra totius Ecclesiae iudicium, non respiciens vel exitum rerum qui consecutus est, reprehendere audeat Hilarium prudentem ac moderatum gubernatorem Ecclesiae, qui neque ipsis Galliarum episcopis, quod eos in tanta causa tacuisse crederet, nec adversariis restituisse, Hilariis saltem communicare pertulerit? aut quis illum non audens reprehendere, Africanam levitatis vel impatientiae reprehendat Ecclesiam; quae non nisi aperto iam promulgatoque decreto anathematizatum videns Chalcedonense concilium, et omnes qui ejus sententiam tenent, damnatoribus Patrum suorum ac suis communicare vitavit, non quasi Augustini adversus Donatistas doctrinae contraria, sed Hilarii contra impugnatores universalis synodi observantiam consecuta? Ut autem noveritis quomodo in adiutorio Dei qui nos regit ac dirigit, Augustinum concorditer Hilariumque sectemur, nec eos sibi velut contrarios opponamus, ut altero approbato improbemus alterum, sed pro cansarum diversitate utrumque secemur, accipite quae in iudicio ipsius Vigilii^a inter alia fuerim prosecutus, sicut editae nobis ab officio tertis actionis gesta declarant. « Peto, inquam, de iustitia vestra, utrum suscepta sit a synodo Chalcedonensi epistola Ibae, quae velut Nestoriana damnata est, inquiratis; et dum constiterit non obesse synodo quod pars adversa de Theodori persona proponit, sic ea quae profere volunt relegi permittatis: ne forte quae aguntur ad retractationem videantur memoratae synodi pertinere. Ego enim fateor simpliciter beatitudi-
 ni vestrae, non pro Theodori Mopsuesteni damnatione me a contradicentium communione subtraxisse. Hoc enim vel si approbandum non sit, ferendum tamen existimo, nec tantam esse causam iudico, pro qua deberemus a communione multitudinis segregari. Sed quia ex persona Theodori epistolam Ibae Nestorianam probare conati sunt, et ex epistola Ibae synodum a qua suscepta est improbare. » In his itaque verbis meis cognoscitis imprimis pro statu generalis synodi me fuisse sollicitum, ne quod Acephalli semper quaesierunt, in retractationem deducta fran-

geretur ejus auctoritas. Deinde videte quod non ab isto nunc discimus quia pro Ecclesiae unitate ferendi sunt mali, sicut docuit Augustinus. Nam cum dixi: Ego enim fateor simpliciter beatitudini vestrae, non pro Theodori Mopsuesteni damnatione me a communione contradicentium subtraxisse, hoc enim vel si approbandum non sit, ferendum tamen existimo, nec tantam esse causam iudico, pro qua deberemus a communione multitudinis segregari, doctrinae Augustini memorem me fuisse monstravi. Sed quoniam et Hilario ejusque collegis contrarius esse non debui, qui cum procul dabo multos et ipsi malos in Ecclesiis^b sufferrent, schismaticosque damnarent, non tamen ferendos judicaverunt esse^c illos Ecclesiarum praepositos, qui suis decretis auctoritatem generalium synodorum, per quas inunitor Ecclesia, consentirent infringere: propterea secutus adjeci, dicens ideo me istorum vitasse communionem, quia ex persona Theodori epistolam Ibae, in qua ejus doctrina laudata est, Nestorianam probare conati sunt, et ex epistola Ibae synodum a qua suscepta est improbare. Nam quae alia causa fuisse dicenda est, ut post centum et viginti suae defunctionis annos damnaretur cum dogmatibus suis episcopus in Ecclesiae pace defunctus, vel epistola cujus auctor incertus dicitur? Non enim vel hoc fatentur quod Ibae sit, sed quod ejus esse dicatur. Aut cur tantorum in hoc episcoporum subscriptio quaereretur, nisi quia non paucorum, sed multitudinis consensus praedjudicare posset universae concilio? Et quoniam iudex hoc se nescire fugebat, petivi simul ac dixi: « Hoc ergo primum me demonstrare praecipite, ut doceam false negari quod a sancta synodo Chalcedonensi recepta fuerit, et omnia contradicentium fragmenta redarguam, quibus eam in destructionem synodi Chalcedonensis velut impiam damnaverunt. » Sed quoniam occulta ejus ante iudicium sollicitatio tenebatur, in qua se sponddit eadem capitula damnaturum, ut se quasi per ignorantiam posset abluere, probationem quam offerebam, quamque ipse instanter exigere debuit, me facere non permisit. Sed gestis de medio sublatis, quibus causa coeperat aperiri, et interrupto suo iudicio, a considentibus episcopis flagitavit, ut quid eis de causa videretur prolata quisque in scriptis responsione signaret. Et quia illi episcopi maxime Constantinopolini occurrerant in ejus adventum, quorum nulla in hac causa subscriptio tenebatur, et de sua fuerant integritate securi, per occasionem hujus interrogationis ipsi quoque separatim compulsi sunt ab adversariis

^a Haec illa est Vigilii apud Constantinopolim synodus, cujus facta est mentio in praefatione librorum 12: *Adductus est, inquit, Romanus episcopus, in cujus examine cum gestis super hac causa disceptaremus, mediante conflictu interrupti acta praecipit, et ab universis episcopis qui aderamur expetiit ut scripto quisque responderet quod ei de his Capitulis videretur.* Hujus

acta, praeter haec quae a Facundo recitantur, interiere: nisi quod ex ea natum constat iudicatum Vigilii ad Mennam archiepiscopum, in quo tria Capitula sub aliqua dispensatione, salva synodi Chalcedonensis reverentia, condemnabat, ut docet epistola cleri Romani ad legatarios Francorum tomo I Conciliorum Galliae.

^b Idem cod., *Hilario.*

^c Idem cod., *Ecclesiis Dei.*

^d Idem cod., *etiam illos.*

Ecclesie quomodo dictaverunt in præjudicium magni A concilii respondere. Ac ne postea subtraherent, et quæ scripto responderant iudicio non offerrent, jam sub prosecutione ipsorum atque custodia palam ad illum deducebantur tradere sua profana et detestanda responsa. Oculis nos hæc vidimus. Acephalos eorum ipso iudice atres et exultantes aspeximus, cum episcopos ad eum adducerent eadem responsa portantes. Et quando hæc sic inhæreant cordibus audientium, aut sic ea detestari ac lugere possitis, sicut nos, in quorum animis ipsorum malorum adhuc imago versatur? Suscipiens vero ille memoratas responsiones, post aliquot dies ad palatium detulit, atque alteri tradidit parti, in præjudicium synodi Chalcedonensis cum aliorum chirographis qui antea subscripserant reservandas. Verum ne suis traditor videretur, talibus verbis eos fefellit, ut diceret: Quid apud nos reservamus ista contraria synodo Chalcedonensi responsa, ut inventa quandoque in Ecclesia Romanæ serinio a nobis approbata credantur? Sed afferamus illa in palatium, et de illis agant: ipsi jam noverint. Quasi ea seindere vel urere ipse non posset, aut per suam evocare sententiam, aut ipsis a quibus fuerant data refundere: quæ nec suscipere ab eis, neque extorquere debuerat, si vere præjudicium generalis synodi præcavebat. Atque ista solita fictione, fingens ejus præjudicium se cavere, hoc pro voluntate contrariorum fecit, quod et si dissimulemus præjudicet. Quomodo enim non præjudicet, si demonstrantur 70 circiter episcopi cum Romano anti- s ite Constantinopolim congregati, ut illos omittam qui ante subscripserant, condemnasse eum approbatoribus suis epistolam a Chalcedonensi concilio approbatam? et illum episcopum, cujus doctrinæ laudes in memorato Chalcedonensi concilio recitatae sunt nemine resistente, cum suis dogmatibus anathematizasse post mortem, scientibus cæteris, et in eorum communione manentibus? Ob hoc ergo necessarium fuit non modo ab eorum nos communione subtrahere, verum etiam, quia potiores videbantur in Ecclesia tenere locum, qui primi huic præjudicio imperatore jubente cesserunt, ne ipsorum magis tenenda sententia videretur, commemorare, quod alibi fecimus, quomodo sive Menas Constantinopolitanus, sive Zoilus Alexandrinus, sive Antiochenus Ephraemius, et Petrus Hierosolymitanus, antequam vel consentirent vel cederent, testati sunt fieri non debere. Ob hoc etiam de ipsius episcopi Romani chirographis, vel prius ambitionis impulsu, cum fieri arderet episcopus, vel postea venalitate parti alteri factis, necessarium duximus non tacere, ne auctoritate nominis ejus præjudicium fides vera sufferret. Quod si hoc non fuisset, neque ipse prius universam

^a Cod. nuns ms., præfata.

^b Menam in primis, qui trium Capitulorum damnationi primus consenserat, quatuor mensium ex-

^c Cod. Veron., et quid de illis agant, ipsi jam noverint.

anathematizasset Ecclesiam, servare nos in illo oportuit sententiam suam, sequi quod nobis præbuit prius integritatis exemplum. Nam priusquam hoc et ipse committeret, scribens de itinere Constantino-politano episcopo, qui præjudicio magnæ synodi primus assensit, sed quem litteris suis præveniens, ait: « Quapropter credidimus indicandum quod dominus filius noster clementissimus imperator per Leonem illustrem virum nos sereneissimis hortatur affectibus, ut pacem quam Christus Dominus Deus et Salvator noster supra omnia holocausta diligit, vobiscum et cum universis fratribus et coepiscopis nostris, et custodiendo stabili firmitate servemus. Quam piissimi principis adhortationem libenter amplectimur. Sed si pacis bonum, sicut locum sacerdotii tui convenit, sapienter attendas, et advertere et prædicare te necesse est quæ pax in Dei Ecclesia sit tenenda, cum Apostolus, qui Dominum nostrum spiritum in se loqui perhibuit, ait: *Pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras* (Philip. iv, 7). Ipse autem Christus Deus noster volens perfectæ pacis indicia demonstrare, dicit: *Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis* (Joan. xiv, 27). Qualem enim mundus dare possit, ipse nos instruit per prophetam qui ait: *Dicentra, pax, pax, cum non esset pax* (Jer. vi, 14). Et illud simili ratione pensemus, quia in apostolorum actionibus de perfecta pace sic est de credentibus in Domino declaratum, quod erat in illis cor unum et anima una (Act. iv, 52). Multa ergo sunt quæ de terrena et cælesti pace discernenda inveniamus scripta. Quæ quia vos non credimus ignorare, sufficiat excerptisse pauca de plurimis, ut magis tuæ fraternitatis possit æstimare iudicium quæ pax potius a sacerdotibus sit tenenda. Nonne perspicuum est et evidenter apparet ex his quæ memoravimus, quod et ipsi contrarii qui a nobis in multis dissentiant, in hoc tamen consentiant, quod in talibus causis prævaricatorum sit vitanda communio? et quod illa pax a Dei sacerdotibus in Ecclesia sit tenenda quæ statum ipsius non subvertat Ecclesie? subvertitur autem, si ejus de fide generalia constituta decretis aliorum sacerdotum qualibet occasione frangantur. Propter quod et illos qui talibus communicaverant veniens in regiam civitatem a communione suspendit^b. Qui sic rursus in memoratis suis litteris dicit: « Quando nobis non sit incognitum quia diaconus Stephanus tunc responsalis nostræ, cui per Dei gratiam præsidemus, Ecclesie, cum plurimis Christianis quandiu vixit a tua se communione suspenderit; et in Siciliensi insula constituti, fratre et coepiscopo nostro Datio referente, didicimus quod et ipse et alii consacerdo-

communicatione multavit, ut dictum est ad lib. iv. Theophanes in Chronico: «*Ὁς καὶ ἀποκωμωδοῦν τὴν ἐκείνου*

^b Idem cod., ita.

tes nostri, et multi filii Ecclesie Christiani, a tua se nihilominus communione subtraxerint; et dum causas exorti quæreremus scandali, ante die us frater et coepiscopus noster respondit hoc fraternitatis tuæ fecisse personam, quod a nullo decessorum tuorum decessorumque nostrorum temporibus qualibet fuisset ratione commissum. » Cernis quod non solus hic iudex ejusque diaconus ¹, sed et Datus Mediolanensis episcopus, cum aliis sacerdotibus, talium prævaricatorum communionem ferendam esse non duxerit? Quid igitur adhuc nobis de hoc quæstio commovetur, unde nec inter contradicentes invicem ulla est contradictio, nec inter dissentientes in multis habetur ulla dissensio? Nam iudex asserit quod invitus illud protulerit iudicatum ². Nos contra respondimus quod ultro per ambitionem pollicitatione facta peccaverit, nec ulla sustinuerit tormenta, quibus cessisse credatur. Cumque hoc invitum se fecisse asserat, rursus ibidem dicit quod ignorans fecerit. Nos vero probamus non eum potuisse ignorantem facere, quod invitum se asserit admisisse. Post hæc etiam videri vult nihil in præjudicium Chalcedonensis egisse concilii. Cui nos suas excusationes opponimus: quia nisi hoc egisset quod præiudicaret, nequaquam se vel de principum violentia, vel de sua ignorantia purgare atque absolvere niteretur. Cum igitur multa inter nos de his atque aliis inveniatur esse dissensio, inde tamen convenit inter partes, et apud omnes sine ulla controversia constat, quod in talibus causis prævaricatorum sit communio vitanda. Denique nec Sorcius præcipuum decus partis ipsorum, et quem esse nisi cum talibus non deceret, huic sententiæ contradicit, imo vero et aliquid amplius ipse dicit. Nam scribens beato seni Boethio ³, priusquam navigaret, quæ damnaverat resumpturus, anathema quod Africana concilia non fecerunt, in eos protulit dicens: « Anathema ideo Eutychem cum omnibus sectatoribus ejus adiutoribusque ipsius, quicunque conantur tomum sancti concilii Chalcedonensis in aliquo infringere; et quicumque epistolam hanc quam illud sanctum concilium Chalcedonense suscepit, anathemat, anathema mihi est. » Proinde si Mociano displicet in simili Niceini concilii causa observantia Hilarii et aliorum collegarum ejus, per quos orthodoxa fides in illa tempestate servata est

των μόνων δοῦναι Μηνᾶ τῷ Κωνσταντινουπόλει ἐπισκόπῳ εἰς ἐπιτίμιον. Quem tamen postea Theodoros rogavit, ut Theophanes idem refert, in communionem recepit die 29 Junii.

¹ De quo proxime jam dictum est. Clerici Romani ad Francorum legatos constitutum appellant. Hoc enim est quod ab imperatore postea recepisse Vigilium narrant. *Præstitit, inquit, Deus ut hac ratione sanctus papa Vigilium constitutum quod in ipsa causa fecerat, publice in conventu reciperet, denuntians quia si quis Græcorum episcoporum usque ad universalis concilii tractatum de istis Capitulis aliquid fecisset, aut facientibus acquiescisset, a communione sedis apostolicæ alienus existeret.* De hoc etiam agens Vigilium ipse in epistola ad Rusticum et Sebastianum, nunc judica-

¹ Cod. Veron.. diaconus Stephanus.

² Idem cod., defixisset.

atque ad nos intaminata pervenit; si displicet etiam sollicitudo et cautela sancti atque doctissimi orthodoxi viri Hieronymi; si displicet in Chalcedonensis quoque concilii causa dudum nobis præbitum in Acacio a tantis præsulibus apostolicæ sedis exemplum, universalis Ecclesie consensione firmatum; si displicet quod in præsentem quoque ipsius concilii oppugnatione statuerunt Africana concilia; si displicet quod aliarum quoque provinciarum episcopi faciendum esse viderunt, sicut Illyrici atque Dalmatiae: placeat vel quod ipse Vigilium, vel quod ipse Sorcius sensit, quod in hujusmodi causis communio talium prævaricatorum vitanda sit. Idcirco beatus quoque Stephanus præsul apostolicæ sedis, cum sanctum Cyprianum atque alios Afros episcopos, de baptizandis omnibus hæreticis decrevisse cognosceret, quamvis, ut dictum est, nullo interposito anathemate, neque adversus ulla concilii generalis antiquiora decreta aut convenientes hæreticis talem sententiam protulissent, continuo tamen ei denuntiavit quod si qui hoc auderent, ab Ecclesia pellerentur: et Stephani potius quam Cypriani sententiam tenet Ecclesia, non solum de non rebaptizandis hæreticis, verum etiam de rebaptizantibus non ferendis. Sed vir prudentissimus Augustinus, ad arguendos de suo schismate Donatistas, qui auctoritate beati Cypriani sacrilegium quo baptismum iterant conantur defendere, sufficere credidit ejus exemplum: quia cum aliter quam plures aliarum provinciarum episcopi de baptismo saperet, non tamen se quemadmodum ipsi Donatistæ ab Ecclesia segregavit. Segregaret autem, si inter se ac dissentientes anathema definisset ². Hoc igitur exemplum beati Cypriani hujus assertionem nihil adjuvat, ut videtis, sed quomodo nos potius adjuvet, videre debetis. Dicimus ergo quoniam sicut quamvis rebaptizantes Donatistas damnemus ab Ecclesia separatos, non tamen damnamus Cyprianum et socios ejus, qui nullius anathematis interpositione ab Ecclesia se diviserunt, cum de baptismo definirent quod nunc videtur occasionem Donatistarum errori dedisse. Ita quamvis damnemus Nestorianos ab Ecclesia separatos, non tamen damnamus Mopsuestenum Theodorum, qui nullius anathematis interpositione ab Ecclesia ³ divisit, vel si aliquid scripsit, quod forte nunc videtur occasionem Nestoria-

lum, nunc constitutum vocat; prolatumque ostendit die sabbato sancto, missumque ad Mennam Constantinopolitanum. Sed longe diversum ab hoc iudicato aliud fuit constitutum quod Vigilium de eadem re aliquot post annos, cum synodus v inchoaretur, edidit ad Justinianum pridie idus Maias P. C. Basilii 42.

² Hoc est primati. Sic enim ob ætatis prærogativam appellari solitos in Africa primates provinciarum alibi ostendimus. Primas autem Boethus fuit Byzacensæ provincie. Victor in Chronico: P. C. Basilii V. C. anno 12 Primasius quoque Acæmetensi monasterio relegatur. Sed Boethio primati Byzacensium concilii morte prævento, ut ei succederet, memorata damnationi protinus assensit.

³ Cod. Veron., se ab Ecclesia.

norum errori dedisse. Et sicut nobis sufficit sententia de baptismo Cypriani et sociorum ejus respicere, nec sub anathemate condemnare, ita si quid fortius minus intelligens Theodorus male scripsit, sufficit nobis respicere, nec sub anathemate condemnare: quoniam hanc reverentiam semper Ecclesia detulit in gremio pacis suae atque honore defunctis, ut non solum eos qui forte in talibus quæstionibus per ignorantiam humanæ infirmitatis errassent, verum nec ipsa eorum dicta, sicut hæreticorum, sub anathemate condemnaret. Hæreticum enim non humanæ infirmitatis ignorantia, sed pervicacia facit. Unde beatus Augustinus in libro de Catechizandis Rudibus: « Quamquam, inquit, et illi qui catholici ex hac vita migraverunt, et aliquid litterarum Christianarum posteris reliquerunt, in quibusdam locis opusculorum suorum, vel non intellecti, vel, sicut est humana infirmitas, minus valentes acie mentis abditiora penetrare, et verisimilitudine a veritate aberrantes, præsumptoribus et audacibus fuerunt occasione ad aliquam hæresim moliendam atque gignendam. » Catholicos itaque dicit ex hac vita migrasse catholicus Augustinus, qui in Ecclesia constituti per humanam infirmitatem minus valuerunt acie mentis abditiora penetrare, et verisimilitudine a veritate aberraverunt: nec vult eos hæreticos dici, quamvis præsumptoribus et audacibus occasione fuerunt ad aliquam hæresim moliendam atque gignendam. Et ideo beatus Cyprianus ejusque collegas, qui per humanam infirmitatem in quæstione baptismatis erraverunt, vel Theodorum Mopsuestenum, si a veritate in aliquo forte aberrasse monstretur, et de hac vita in ipso positus errore migrasse, hæreticos non dicimus, quos usque^a in fine mansisse in Ecclesia catholica non negamus. Frustra igitur nescio qua iste ad causam non pertinentia solite sibi colligebat exempla, quibus probare nitebatur sæpe dictum Mopsuestenum Theodorum juste ac regulariter fuisse damnatum. Non enim, si quisquam damnandus^b episcopus, qui moriens hæreticum in suis facultatibus testamento fecit hæredem, acie mentis ut hoc faceret abditiora penetrare non valuit, aut verisimilitudine a veritate aberravit; sed manifestum facinus non infirmitatis ignorantia, sed voluntatis pravitate commisit. Inde est quod Philippo dicenti: *Domine, ostende nobis Pa-*

atrem, et sufficit nobis (Joan. xiv, 8), impune cessat tanto tempore Christum non cognovisse. Ananias vero et Sapphiræ subtrahentium de pretio sui prædii commissum paulo ante delictum mortis pœna est protinus consecuta. Aliter itaque judicatur a Domino simplex pietatis ignorantia, et aliter duplex conscientia pravitas. Et apostolica quidem sedes per beatum Gelasium nefas judicat post mortem condemnare^c quempiam in Ecclesiæ pace defunctum, cum dicit: « Quod super nostræ facultatis est modicum, divino judicio relinquamus. Non autem nobis poterunt imputare prævaricationis offensam, si viventibus remittamus, quod Ecclesiæ Deo largiente possibile est, qui nos etiam mortuis aut veniam aut condemnationem dare possunt, quod nobis possibile non esse manifestum est: quia cum dictum sit: *Quos ligaveritis super terram, erunt ligata et in caelo* (Matth. xviii, 18), quos non esse jam constat super terram, non humano, sed suo judicio reservavit. Nec audeat Ecclesia sibimet vindicare quod ipsis beatis apostolis conspicit non fuisse concessum. Si enim licet ligari mortuos, licet et solvi; et si licet mortuis damnationem inferre, licet et veniam dare. » Sed si forte cuiquam videtur illam tenere sententiam qua damnandi creduntur aliqui in Ecclesiæ pace defuncti, et non magis hanc apostolicæ sedis quæ soli hæc intelligit divino judicio reservatum, et concesserit^d quoniam si licet ligari mortuos, licet et solvi, et si licet mortuis damnationem inferre, licet et veniam dare: consequens non est ut ei propterea videatur etiam Mopsuestenus Theodorus esse damnandus. Non enim eos impetit illa sententia qui, sicut beatus Cyprianus ejusque socii, per humanam infirmitatem minus potuerunt acie mentis abditiora penetrare, et verisimilitudine a veritate aberraverunt, sed eos potius qui probantur scientes volentesque peccasse. Insuper et notum est quod de hac Theodori causa tum fuerit judicatum, cum Apollinaristæ progenitores Acephalorum, cum quibusdam dictorum ejus capitulis eum quærerent abdicari, et a Joanne Antiocheno atque orientali concilio, nec non Cyrillo Alexandrino, et Proclo Constantinopolitano repulsi sunt. Sed nunc in præjudicium magnæ synodi Chalcedonensis resuscitatur ejus quæstio ante centum et viginti annos finita et oblivioni jam tradita. Cui præjudicio quo-

^a Gelasii verba sunt e synodo Romana in qua absolutus est Misenus episcopus. Cujus alia quoque in eandem sententiam similia exstant in aliquot ejus epistolis. Idem etiam argumentum, eodem Gelasii utens testimonio, uberius tractat Vigilii in constituto. In quo propterea Theodori Mopsuesteni aliorumve dicta et errores qui objiciebantur, ita condempnat, ut ipsos tamen auctores in pace defunctos minime damnandos decernat. Sed quoniam et con-

stitutum Vigilii cum judicato confundi, et alia perturbare in hac tota causa referri vulgo solent, hæc ab re visum est, præcipua rerum capita, tum ea præsertim quæ ad Vigilium spectant, quantum ex cleri Romani ad legatos epistola, atque ex Vigilii ipsius encyclica, constituto et aliis, observare licuit, suis annis singula^e brevi compendio distincta sub oculos hic ponere.

^b Idem cod., quousque.

^c Idem cod., damnandus est.

^d Idem cod., et quæ (apostolica sedes) asserit quoniam, etc.

^e Illam synopsis tanquam faciem omnibus Faoulli scriptis, in fine librorum 12 collocavimus.

niam communicare timuerunt beatæ memoriæ Mar-
 rianus¹ Doracenus et Basiliscus Sordicensis episco-
 pus, sed et Lampridius presbyter et abbas Hieroso-
 lymitani monasterii, Mocianus eos Constantinopoli,
 ut se commendaret, in gehennam abiisse dicebat.
 Sed non hac via pergitur in gehennam, quam Hila-
 rius cum suis collegis, quam Hieronymus tenuit in
 causa Nicæni concilii, quam tot apostolicæ sedis an-
 tistites postea secuti sunt, cum temporibus Zenonis
 viderent Chalcedonense concilium similiter impu-
 gnari. Sed illa gehennæ est via, quam pro voluntate
 Constantii apud Ariminum et Seleuciam Isauriæ in-
 gressa est temporibus Sirmiensis multitudo : quam
 et iste secutus est, qui Wandalis regnantibus Arianus
 fuit ; deinde Imperio succedente Romano, cum tem-
 pore versus est ut catholicus videretur ; nunc etiam
 de palatio præjudiciis catholi æ religionis exortis

eadem sequitur, quoniam sicut videtis actionem illi
 consiliiarii præstiterunt : qua non contentus, adhuc
 ambire non cessat ex aliorum quoque perditione ali-
 quid sublimius adipisci. Sic quippe tempore isto
 proficitur ; et sicubi potest, per tales adjutores² con-
 sueta nequitia, testimoniis inconvenientibus unde-
 cunque collectis, etiam hoc suadet, quod licet Chal-
 cedonense concilium retractetur. Ubi vero id non
 potest suadere, aut nefandum illud iudicatum excu-
 sat, aut condemnationem defendit Mopsuesteni Theo-
 dori ; aut si nihil horum potest, sub nomine pacis et
 regis, ad pollutam communionem vel temporalis
 utilitatis cupidus, vel indoctos et improvidos constur
 inducere : illos invitans promissionibus, istos veri-
 similibus rationibus fallens, qui legunt tantum vel
 audiunt quæ scripta sunt, causam vero pro qua
 scripta sunt non requirunt.

¹ Cod. Veron., *Marinianus*.

² Idem cod., *tales invenit auditores*.

FACUNDI

EPISTOLA FIDEI CATHOLICÆ

IN DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM.

Ex tomo III Sptilegii domni Lucæ Dacherii

Movet quosdam et requirunt quæ sit trium Capitu-
 lorum causa, pro qua universa totum pene per or-
 bem scandalizantur Christi membra ; dicuntque quid
 potest catholicæ Ecclesiæ nocere damnatio quæ facta
 est Capitulum, sive personarum sit sive dictorum ?
 Præsertim, inquit, eum et ipsi damnatores se pro-
 steantur cum non damnantibus fidem tenere, uno
 symbolo baptizare, unoque ritu tam solemnia lectio-
 num, quam etiam sacrificii ordinem celebrare. Qui-
 bus, quoniam compendiose rationem sibi reddi flagi-
 tant, sic breviter Domino largiente respondendum est,
 ut isti ipsi trium Capitulum damnatores, qui ne-
 gare non possunt causam eorum in Chalcedonensi
 sancto concilio ante centum et viginti fere annos
 fuisse determinatam, dicere primitus cogantur, utrum
 catholicæ Ecclesiæ in qua baptizati sunt antequam
 eorum damnatio impie proveniret, nocuerint an non
 nocuerint. Si nocuisse dixerint, notam erroris et
 criminis catholicæ Ecclesiæ convincuntur impor-
 tare : ut aut hæretica, quod dici nefas est, fuerit,
 cum quos isti velut hæreticos damnaverunt, illa
 non solum non damnavit, sed insuper et laudavit,
 dictaque eorum ex decretis Chalcedonensis synodi
 orthodoxa pronuntiavit ; aut certe ignorantia nubilo

circumsepta ab omnibus hæresibus denotanda, cu
 per tot annorum curricula nescivit, neque intelligere
 potuit, quod isti ante 15 aut 16 annos, variis et pere-
 grinis contra apostolicum præceptum abducti doctri-
 nis et obsequendo jussionibus palatinis cognoverunt.
 Ac per hoc et ipsi hæretici sunt, et ab hæreticis
 baptizati, neque adhuc ab aliquo reconciliati : quo-
 niam, sicut dicunt ipsi, sunt catholici qui nuper tria
 Capitula damnaverunt, vel damnant, ipsisque dam-
 natoribus communicant ; hæretici autem qui nec
 damnaverunt, nec damnant, nec damnantibus com-
 municant. Quæ cum ita sint, aut illa utique fuit, sicut
 vere fuit, et est, eritque catholica Ecclesia, quæ tria
 Capitula nec damnavit, nec damnat, nec istis scelestis-
 simis damnatoribus eorumque communicatoribus
 nisi sub merita satisfactione communicat ; et isti
 procul dubio hæretici, qui noviter admiservunt,
 quod in Ecclesia quæ eos regeneravit non accepe-
 runt : aut si illa, quod audire sacrilegum est, non
 fuit catholica Ecclesia, isti simili modo remotis am-
 bagibus hæretici sunt, quia, ut dictum est, ipsa eos
 Ecclesia baptizavit quæ Capitula ista nunquam dam-
 navit. Quas ob res utrolibet objecto respondeant,
 hæretici convincantur necesse est. Si autem, quod

verum est, nihil nocuisse eadem Capitula per centum et amplius, ut prædictum est, annos catholicæ Ecclesiæ dixerint, multo magis magisque se reos intelligant inexcusabiliter: animadvertant quantum mali contra ejus decreta commiserint damnando quod illa non damnavit; cognoscant quid egerint, et sentiant se ab ea præcisos, cujus decreta quantum in ipsis est convellent, hæreticorum se catervis favendo eorum votis pertinaciter aggregarunt. Siquidem ab Acephalis hæreticis, id est Semieutychianis, exquisita et elicta Capitulorum damnatio; et Vigilii atque Pelagii Romanorum prævaricatorum, et Primosii Byzaceni præcipui doctoris Acephalorum, edita contra Ecclesiam scripta protestantur. Quæ cum ita sint, quomodo jam et illud eis poterit constare, quod dii unam se eum non damnantibus fidem tenere? Cum nos in uno Domino nostro Jesu Christo Dei et hominis Filio, duarum naturarum proprietatem in unitate personæ conſiteamur, quod catholica temper custodit et docet Ecclesia. Isti autem pariendo Acephalis, et in scripto dicentes: « Anathematizamus impiam epistolam Ibas quam ad Mariam Persam scripsit, cum his qui vindicant eam, et rectam esse dicunt, vel partem ejus: » omnem procul dubio anathematizasse probantur Ecclesiam, quæ eam vindicavit et vindicat, rectamque esse dixit, et dicit: ut pote quæ hoc de Incarnatione Christi, in qua salutis nostræ sacramentum consistit, constitetur quod eadem per omnia continet epistola. Verba quippe ejusdem epistolæ, ubi sanitas catholicæ confessionis, post alia sic se habent: « Ecclesia autem sic dicit: Duæ naturæ, una virtus, una persona, quod est unus Filius Dominus noster Jesus Christus. » Quapropter si hæc duarum naturarum Domini nostri Jesu Christi in unitate personæ confessio, ut isti dixerunt, impia est et sine Deo, dicant ipsi noviter quid sit piæ rectæque Christianorum fidei conveniens. Profecto ergo, sicut veritas eos ex operibus et scriptis eorum redarguens fateri cogit, aut unam in Christo naturam, sicut Eutychiani vel Acephali, quorum votis cesserunt, et ab Ecclesia recesserunt, dicunt, aut nullam: quod quam sit impium et blasphemum, atque a catholica veritate alienum, quisquis sana est præditus mente absque dubitatione cognoscat. Nunc deinde illud pertractemus, quod dicunt verbis, uno se symbolo baptizare, utrum rebus et effectibus verum eis esse constet. Quod ut liquido clareat, ipsius symboli primitus consideranda est atque pensanda vis magnitudoque veritatis; quoniam nisi præcesserit per quod creditur, virtus munusque credulitatis, quod subsequitur, nequaquam conceditur, sicut scriptum est: *Nisi credideritis, non intelligetis* (Ioa. vii, 9, juxta LXX). Symbolum itaque, collatio sive pactum quod fit homini cum Deo, patres nostri catholici doctores interpretari docuerunt. Quoniam ergo pactum cum Deo fecimus, et sic in uno sanctæ Trinitatis nomine baptizati sumus, si quis unum iota vel unum apicem ex pacto quod cum Deo inicit dissolverit, sine dubio fidem qua Deo credidit, et ipsum

A Deum cui credidit, perdidisse convincitur. Qui autem sint qui hoc violaverint pactum mox videbimus, cum ipsius symboli verba, non quidem in ordinem prolixitatis vitandæ gratia, sed admodum delibando posuerimus. Principium itaque symboli hoc est: *Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem; et in unum Dominum Jesum Christum Filium ejus, natum ex Spiritu sancto et Maria Virgine, qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus; tertia die surrexit a mortuis; ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris, unde venturus est judicare vivos et mortuos, et reliqua.* En certe in hoc nunc omnis consistit quæstio de vivorum mortuorumque judicio: quod contra nullam aliquando hæresim, ut illud de æqualitate Patris et Filii in Nicæno concilio contra Arium, vel de omnipotentia B Spiritus sancti in Constantinopolitano contra Macedonum, in symbolo est additum, a nulla unquam hæresi, nisi ab hac novissimis temporibus velut ex compacta omnium hæreticorum fæce exorta, violatum est; per damnationem scilicet vivorum mortuorumque quam sic in scripto protulerunt, dicentes inter alia: « Si quis defendit impium Theodorum et impia ejus conscripta, sed non anathematizat eum et impia ejus conscripta, et omnes qui suscipiunt vel defendunt eum, et dicunt orthodoxa eum exposuisse; et qui scripserunt pro eo, et eadem illi sapuerunt, vel scribunt pro eo vel implis ejus conscriptis, et eos qui similia illi sapiunt vel aliquando sapuerunt, talis anathema sit. Si quis defendit impia Theodoretici scripta, sed non anathematizat ea, et eos qui similia ejus C sapuerunt vel sapiunt, talis anathema sit. Si quis defendit impiam epistolam quam dicitur Ibas ad Mariam Persam hæreticum scripsisse, sed non anathematizat eam et defensores ejus, et eos qui dicunt eam rectam esse, vel partem ejus, et eos qui scripserunt, vel qui scribunt pro ea, vel pro impietate quæ in ea continetur, et præsumunt eam defendere, talis anathema sit. » Qua blasphema sententia et illos mortuos quos in corpore constitutos nemo damnavit, nec hæreticam eorum doctrinam quisquam judicavit, imo vero, sicut evidentissimis documentis probari potest, orthodoxam synodica Patrum pronuntiavit auctoritas, et devota hactenus conservavit conservatque posteritas, et ipsos Patres qui eos dictaque eorum laudaverunt, et nos viventes pari cum eis anathemate quantum in ipsis est, involverunt. Ubi est ergo quod Christiani videri volunt, aut dici, symbolique se custodire fidem inani multiloquio jactant, qui judicium sibi quod soli Filio Pater dedit, superba satis nimiumque dolenda temeritatis audacia usurpaverunt, cum per hujusmodi præsumptionem etiam diaboli supergredi probentur insaniam? Siquidem ille superbis imo cordis appetitu dixit: *Ero similis Altissimo* (Ioa. xiv, 14). Hi autem præveniando judicium Dei, et opere mortifero damnationem mortuorum vivorumque non sibi consentientium perpetrando, non jam æquales aut similes, sicut ille adhuc de futuro dixit, *Ero*, sed superiores esse suo Domino quantum ad eorum attinet intentionem, constituerunt. Et non erube-

secunt miseri ore sacrilego atque impudenti procacitate dicere se unam cum damnantibus fidem tenere! Quasi vero non et dæmones credant et contremiscant, sed operationem non nisi erroris, quam et istæ novitiæ pestes exercent, habere noscuntur ipsi errantes et alios in errorem mittentes. Neque tantummodo verbis mendacibus in errorem traducentes, sed violentis insuper persecutionibus ad consentiendum sibi vel communicandum quos potuerint pertrahendo cogentes. Et non intendunt infelices neque animadvertunt, quod non eos juvet, imo et satis gravet, dictis polliceri nosse Deum, factis autem negare? Quoniam revera si veraciter confessi, sive alii pro eis cum baptizarentur professi sunt credere se in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus, et in Spiritum sanctum, quod symboli tenet auctoritas, veraciter quoque credere debuerunt et patienter expectare eundem Filium Dei et hominis Jesum Christum Dominum nostrum tempore præfinito venturum de cælis ad judicandum vivos et mortuos; et non ipsi nunc impia vehementer atrocitate, et viventes nos, et mortuos olim catholicos pontifices non solum judicare, verum etiam quasi perpetuæ sententiæ anathemate condemnare. Sed forsitan pro sua sanctitate et mirabilium operum efficacia, ut pote iudices vivorum et mortuorum, a semet ipsis, quin huic a patre suo diabolo constituti, hos ipsos mortuos quos damnaverunt resuscitasse se dicunt, et sic audita eorum causa, sicut Dominus in Evangelio dicit: *Ego sicut audio judico* (Joan. v. 30), iudicii sententiam adversus eos protulerunt. Quærimus ergo ab eis quando redivivos eorum cineres collegerint, eosque resuscitaverint, aut ubi ad judicandum sederint. Nempe in valle Josaphat iudicaturus est Dominus omnes gentes, quamvis et alium habeat intellectum. Nunquid tamen vallis Josaphat Constantinopolis, ubi hoc inchoatum sacrilegium? Nunquid vallis Josaphat cæteræ urbes et civitates, quæ nefas dum in damnatione vivorum et mortuorum prolatum subscripsere suscipereque decretum? Dicant etiam et ostendant ubi damnatos suos constituerunt, ut a nullo non damnante, nisi tantum a damnatoribus, sciatur an ipsis solis aditus reseratus est inferorum locus? Dicant deinde nobis viventibus, quos eum pridem mortuis damnaverunt, quando hos mori fecerint, protinusque resuscitaverint, sicut in illo, vel ante illud Domini iudicium erga hos quos in carne viventes ejus adventus invenerit futurum catholica constitetur Ecclesia. Quod si hæc et alia, quæ tempore soli Deo cognito ventura credimus, facere nequiverunt, quæ dementia corda eorum invasisit, oculosque eorum fumosa sua vanitas, velut densarum palpabiliumque tenebrarum opaca nox, obcæcavit, ut non viderent nec perseveranter tenerent quod in symbolo quando baptizati sunt acceperunt? Sed pro suo libito, modo muneribus corrupti, modo honoribus et ambitionibus illecti, modo etiam peregrinæ sive potius serpentinæ versutiæ doctrinæ circumducti, ventoque superbiæ afflati et inflati, contra

A Deum superbiæ cristas erexerunt, præripiendo iudicium ejus, novumque errorem per damnationem vivorum ac mortuorum condendo, et veterem restaurando, cum et Acephalorum fautores comortesque effecti sunt, et cæteris hæreticis dextras dederunt, ut liceat eis quoties libuerit et quomodo libuerit orthodoxorum pontificum decreta rescindere vel damnare. Neque enim, ut ignorantes quidam dicunt, trium Capitulorum geritur causa, sed omnium pontificum, qui, ab apostolis apostolorumque successoribus usque ad synodum Chalcedonensem, in qua eadem Capitula orthodoxa sunt iudicata, ac deinceps ad nostra usque tempora in una eademque defensione atque communionem perdurantes, catholici ex hac vita emigrarunt, perpetrata doletur damnatio. Quod evidentissimis documentis et veridicis rationibus paternarum traditionum hic latius ostendere possemus, si castigata sineret brevitatis. Quibus diligenter consideratis atque libratis, iudicet quisquis iudicium Dei metuit, quisquis Dei Filium tempore opportuno in forma servi quam pro nobis suscepit venturum credit et confitetur iudicem manifestum, quem credendo didicit in plenitudine temporis venisse occultum, si hi tales qui superbiore et excellentiore audacia diabolo, Antichristo quoque existunt deteriores, Christiano saltem nomine censendi, et non potius Antichristi ministri appellandi, modis omnibus sint fugiendi. Quæ cum ita sint, quomodo jam eis poterit constare quod credere se dicunt in Deum Patrem et in Filium ejus, quod præcedit in symbolo, cum non eis constet quod illic subsequitur de uno eodemque Christo specialiter dictum, *qui venturus est iudicare vivos et mortuos*. Quoniam isti, sicut superius dictum ostensamque est, et in mortuis olim et in viventibus nobis damnationis suæ jacula vibraverunt. Sed his præmissis aliud adhuc videamus. Si enim mortuos quos damnaverunt prave docuisse et hæretico sensu libros conscripsisse dicunt, quærimus ab eis utrum cum viverent admoniti sint juxta morem catholice observantiæ ac disciplinæ, ut sanum rectumque saperent, pertinaciter restiterint, convictique de errore suo, vel in aliquo concilio accesserint, ut Arius in Nicæno, Macedonius in Constantinopolitano, Nestorius in Ephesino primo, Eutyches atque Dioscorus in Chalcedonensi, condemnati fuerint necne. Si factum dixerint, mox ferri synodalia gesta flagitaverimus, sicut horum proferuntur, ubi condemnatus eorum error, ubi prolata adversus eos sententia docetur. Si ostenderit, rursus quærimus quomodo per centum et amplius annorum seriem universam catholicam latuerint Ecclesiam, cum et humanæ leges triginta annis humanas adiuvant quæstiones, et Dominus nos:er Jesus Christus apostolis suis potestatem ligandi atque solvendi tantummodo quæ super terram sunt divinam dedit legem. Aut ubi putamus eadem delituerint gesta, ut nuper ad damnantium solummodo, non etiam ad non damnantium notitiam pervenire potuissent? Si autem, quod magis verum certumque est, proferre aliquid tale antiquitus gestum nequeant, quia

in veritate quod proferant non habent, nos e contra A proferimus synodicas epistolas Antiocheni concilii in defensionem Theodori dictorumque ejus, qui ab istis novo jam hæresis nomine crimineque cauteriatis, id est Necrodoctis sive Porcianistis ^a, damnatus est. Congregata deinde sanctæ Chalcedonensis synodi, cujus auctoritati nullus nisi hæreticus contradicit, gesta demonstramus; ubi non solum beati Theodori laudes susceptæ et recitatæ, et cum admirabili gloria prædicatæ sunt, verum etiam epistola venerabilis Ibae, quæ ab istis ut impia condemnata est, orthodoxa illic pronuntiata docetur atque laudata. Theodoretii quoque doctrinam dudum et a principio orthodoxæ fidei concinere in eadem synodo acclamatum, et digni utriusque, hoc est Theodoretus et Iba, episcopatu judicati sunt, et gubernare sicut pridem Ecclesiis sibi B creditas ordinati. Quibus præostensis proponimus istis Capitulum nostrisque damnatoribus, eorumque communicatoribus, quid de eodem magno Chalcedonensi concilio sentiant, utrum catholicum illud dicant, an non? Si dixerint: Catholicum est, respondeamus: Vos ergo procul dubio hæretici estis. Quoniam vel quod, vel quos illi Patres ibidem præsidentes laudaverunt, et catholicæ fidei convenire pronuntiaverunt, vos ut hæreticos et impios condemnastis: unde conficitur, velitis nolitis, sicut consequentia exigit rationis, ut illos quos damnaverunt hæreticos, id est Nestorium, Eutychem atque Dioscorum, vos eos orthodoxos, etsi non verbis pro hominum forsitan timore, operibus certe, et effrenatis persecutionibus, et catholicorum pontificum depulsionibus, et hæreticorum subrogationibus, scriptoque in catholicos prolatis damnationibus pronuntiatis atque prædicatis. Denique in una eademque Chalcedonensi synodo inter alia hæc quoque definita consistit causa, approbatio scilicet et damnatio trium. Ecce enim astant quodammodo ex una parte ejusdem concilii Theodorus, quamvis jam defunctus, sed in synodicis epistolis ejus laudes continentibus, ibidemque relictis et approbat s, viveus, Theodoretus quoque et Iba laudati et orthodoxi pronuntiati; et ex alia nihilominus parte Nestorius in Epheso quidem primo damnatus, sed iterato damnationis vinculo Chalcedone illigatus: Eutyches etiam atque Dioscorus illic similiter ut hæretici condemnati. Quid dicitis? Nunquid non ita est? Nunquid, quantolibet callo duritiæ frons vestra solitis mendaciis obducta sit, negare poteritis ita esse? (Quod si et negare præ confusione vestra duplici volueritis, ecce adsunt gesta Chalcedonensis concilii, ecce assistunt sexcenti et triginta pontifices illic congregati: vociferant nimirum per eam, et dicunt: Nos laudes Theodori in pace et communione catholicæ Ecclesiæ defecti relectas cœtui nostro suscepimus et approbavimus. Nos vero venerabiles Theodoretum et Ibam orthodoxos pronuntlavimus, atque in definitionem catholicæ fidei nobiscum subscripisse veraciter no-

vimus. Epistolam quam venerabilis Iba Mari Persæ scripsit, relectam a nobis orthodoxam esse judicavimus, et iudicium nostrum concorditer subscribendo confirmavimus. Nos Nestorium ante quidem damnatum iterata damnatione cum Eutyche atque Dioscoro, sancto nobis Spiritu præsidente, prostravimus: qui iudicium nostrum violare nititur, hæreticus est; qui decreta nostra in aliquo convelle e pertentat, alienus a catholica fide, alienus a Christiano nomine est. Qui enim hos quos catholicos pronuntiantes laudavimus damnat, illos et e contrario quos ut hæreticos condemnavimus laudat, et ideo hæreticus est quisquis bene a nobis definitis non acquiescit, quisquis legitimo et catholico ordine determinatis superbus resultat. Hæc audientes quid, regamus, dicturi estis tot præclaris pontificibus vel universæ per totum mundum diffusæ catholicæ Ecclesiæ, qui eorum statuta devote semper custodivit, hactenusque in suis reliquiis ubique propagatis custodit; ni i forte verum dicere volueritis, et quomodo futura erat hæresis Necrodoctarum sive Porcianistarum? Si autem dixerint: Hæreticum est Chalcedonense concilium, non est jam necessarium contra eos noviter decertare, nisi ut habeantur ab universis in veritate catholicis sicut ille qui a Domino in Evangelio interrogatus quod ei nomen esset, respondit: *Legio, quia multi sumus* (Marc. v, 9). Quoniam revera qui sanctæ et magnæ Chalcedonensis synodi auctoritati contradicere in aliquo præsumit aut pertentat, et Arianus est, et Macedonianus, et Nestorianus, et Eutychanus et C Acephalus, vel quidquid ex variis impietatis hæreticæ germinibus derivari, eaque coaptari poterit, contra quas utriusque pestes ipsius synodi vigilavit intentio, ut et præteritos hæreticos iterata damnatione percelleret, et præsentem anathematizaret, et futuros præsaço Dei Spiritu damnationis vinculis cum eorum sequacibus modoque quolibet participibus innecteret. Jam porro de hoc quod dicunt eodem ritu lectionum solemnium, vel sacrificii ordinem celebrare, possemus breviter respondere, quoniam præcisus, sicut docuimus, ab unitate catholica nihil prosit divini nominis verbis fictis facta invocatio, nec usurpata et ab Ecclesia tracta celebratio; cum et diabolus Dominum tentans Scripturarum protulerit testimonia, sed unde destrueretur, non unde maniretur: ipsæque sanctæ Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo consistant, et diversi hæretici quod bene et salubriter in catholica acceperant, præcisi jam perniciose et lethaliter retinuerunt. Possemus et illud de sacrificio dicere quod initio mundi Dominus ad Cain dixit: *Si recte offeras, recte autem non divides, peccasti*. Sed et illud quod prævaricatoribus, pactamque Dei violentibus, sacerdotibus idem Dominus per prophetam dicit: *Cum multiplicaveritis preces vestras, avertam faciem meam a vobis. Et cum obtuleritis sacrificium mihi, non suscipiam illud de manibus vestris, nec pla-*

^a Forte, *Sorcianistis*, a *Sursio* vel *Sorcio*, cujus mentio in lib. contra Mocianum, col. 861 C, 862 B, nisi forte legendum *Porcius*.

cabor vobis, quoniam iniqui sunt cœtus vestri (Isa. 1, 15, 16); multaque similia quæ commemorare longum est. Sed opportunum iudicavimus etiam gloriosissimi martyris et episcopi Cypriani, vel unum aut duo contra eos pro simili causa scripta proferre testimonia; quia diligenter cordis oculis considerata atque perspecta animadvertet quisquis corde intelligens est, si ultra novorum hæreticorum sacrificia appetere debeat. Hic namque in epistola pro sancto Cornelio similiter martyre et episcopo urbis Romæ, quem Novatianus hæreticus expulerat, et se loco ejus, sicut et nunc a novellis hæreticis factum est, subrogaverat, ad Magnum scripta post alia dicit: « Si autem grex unus est, quomodo potest gregi annumerari qui in numero gregis non est? Aut pastor haberi quomodo potest, qui manente vero pastore, et in Ecclesia Domini ordinate succedente ac præsertim, nemini ipse succedens et a seipso incipiens, alienus sit et profanus, dominicæ pacis ac divinæ unitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordēs atque unanimes habitant? Denique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, et quam sine spe sint, et perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant qui schisma faciunt, et relicto episcopo alium sibi pseudoepiscopum constituent. . . . Quod si aliquis illud opponit, ut dicat eandem Novatianum legem tenere, quam catholica Ecclesia tenet, et eodem symbolo quo et nos baptizare, eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum; sciat qui hoc opponendam putat, hoc adjuvare tales non posse. Nam et Core, et Dathan, et Abiron, cum sacerdote Aaron et Moysē eundem Deum noverant, pari lege et religione viventes, unum et verum Deum qui colendus atque invocandus fuerat, invocabant; tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicaverunt, divinitus percussi, penas statim pro illicitis conatibus rependerunt, nec potuerunt rata esse et proficere sacrificia irreligiose et illicite contra jus divinæ dispositionis oblata. Quare qui Novatiano, sive cæteris hujusmodi patrocinantur, frustra contendant. Atque ut magis intelligi posset contra hujusmodi audaciam, quæ sit censura divina, invenimus in tali facinore non solum duces et auctores, sed et participes pœnis destinari, nisi se a communione malorum separaverint, præcipiente per Moysen Domino, et dicente: *Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, et nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum* (Num. xvi, 26). Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat implevit: ut quisquis se a Core, et Dathan, et Abiron non separasset, penas statim pro impleta communione persolveret. Quo exem-

plo ostenditur et probatur, obnoxios omnes et culpas et pœnæ qui se schismaticis contra præpositos et sacerdotes Dei irreligiosæ temeritate miscuerint, sicut etiam per Oseam prophetam Spiritus sanctus contestatur, et dicit: *Sacrificia eorum tanquam panis luctus; omnes qui manducant ea contaminabuntur* (Ose. ix, 4): docens scilicet et ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quid hoc testimonio evidētius? Quid lucidius? Quid dici veracius potest? Ecce enim omnes omnino pari reatu parique pœna constrictos docet, quotquot fuerint malorum communione polluti. Quid ergo est, quod quidam quasi se excusantes dicunt; ipse scit episcopus meus si damnavit quempiam talibus comminetur, dicens: *Tu autem odisti disciplinam, et abiecasti sermones meos retro. Si videbas furem, currebas ei, et cum adulteris portionem tuam ponebas* (Psal. xlix, 17, 18). Et infra manifestat et comprobatur Paulus apostolus (Rom. 1, 32) morte dignos esse et ad pœnam venire, non tantum illos qui male faciunt, sed etiam eos qui talia agentibus consentiunt: qui cum malis et peccatoribus, et pœnitentiam non agentibus illicita communicatione miscentur, nocentium contactibus polluuntur, et dum junguntur in culpa, sic nec in pœna separantur. At isti: Sed non consentimus, inquit, damnationi mortuorum. O intolerabile malum! O inauditum opprobrium! non consentire quasi verbis, damnationi dicunt, et consentiunt operibus, quod deterius est, execrabili communioni; cum magis cumulatior maneat pœna eis qui et non ignorant veritatem, et tamen communicant veritatis inimicis. Si enim hæresim fecerunt, sicut docuimus, hi quibus communicatis, damnando vivos et mortuos; si ad hæreticos exierunt, faciēdo quod Acephali voluerunt, hæretici profecto utriusque admissis remanserunt. Quomodo ergo qui hæreticis communicant, hæresis crimine teneri negabuntur? aut qua fronte catholicæ communicare sibi videntur? An quia manufactas ecclesias palatino suffulti suffragio depulsis catholicis pervaserunt, ideo vos fidem catholicam pacemque Christianam in parietibus esse arbitramini? Si hoc opinamini, audite quod etiam sanctus Hilarius episcopus confessor et doctor egregius quibusdam episcopis tempore Constantii imperatoris, quo sic Ariani sub nomine pacis et regis pervaserant universas pene totius orbis locales ecclesias, sicut nunc Eutychniani sive Acephali, de hac rescribat, post alia dicens: « Oro vos, episcopi, qui hoc esse vos creditis, quibusnam suffragiis ad prædicandum Evangelium apostoli usi sunt? quibus adjuti potestatibus Christum prædicaverunt, gentesque fere omnes ex idolis ad Dominum transtulerunt? Anne aliquam sibi assumebant e palatio dignitatem? » Et infra: « Unum moneo, inquit, cavete Antichristum; male enim vos parietum amor cepit, male Ecclesiam

• In hoc Cypriani testimonio Facundus aliqua præmittit, verba etiam mutat.

• Cypri., ordinatione succidanea præsertim,

• Redundat ipse.

• Cypri., sibi foris.

• Quæ hic desunt, videntur apud Cypri. epist. 76.

• Ms., futuros.

Dei in tectis ædificisque veneramini, male sub his pacis nomen ingeritis. Anne ambiguum est in his Antichristum esse sessurum? Montes mihi et silvæ et lacus, et carceres, et voragines sunt tutiores. In his enim prophetæ erant manentes, et spiritu Dei prophetabant. Hæc interim pro brevitate prolata sufficiant testimonia, quoniam si amplius coacervare vel ratiocinari vellemus, legentium forsitan memoriam overaremus. Nunc jam illud quoque breviter commemorare debemus, quod ex beati Augustini opusculis contra Donatistas scriptis obji sunt, dicentes: Dixit sanctus Augustinus: Bona est pax, habete pacem; bona est unitas, diligite unitatem, non scindatur unitas. Sed hæc et talia egregii doctoris testimonia, quantum eos suppodant, nos vero stabiliant, nequam perspicunt. Si enim isti qui hæc contra se potius opponunt, nolebant scindere unitatem; si nolebant bellum inferre catholicæ Ecclesiæ, per quod pax violaretur; quod in ea invenerunt, hoc utique servare et viriliter custodire, sicut supra ostensum est, debuerunt. Quod autem illa, aut ab illa non acceperunt, tanquam vere noxium et lethale fugere cavereque debuerunt. Nam habenda est pax, secundum apostolicam doctrinam, cum omnibus, si fieri potest, hominibus, non tamen cum omnibus tenenda. Siquidem longe aliud sit habere aliquid, aliud tenere. Non solum igitur cum schismaticis et hæreticis, sed etiam cum Judæis carnalibus atque paganis habenda est pax. Sed illa profecto pax, per quam eos exoptamus et cupimus Deo acquirere, et veritati unitatique sociare catholicæ; propter quod etiam ut convertantur, secundum mandatum Dei pro eis oramus: non

A sic tenenda ut ad illos nos exeamus, et quod illi sunt, hoc nos quoque efficiamur. Denique quod beatus Augustinus dicebat et suadebat Donatistis, habere pacem, diligere unitatem, egregie satis et salubriter dicebat: ipsos enim cupiebat, quemadmodum et nos istos, damnato errore suo ad catholicam redire, sicut in multis opusculis contra eorum schisma scriptis luculentissime edocet. Non ut ipse, aut quisquam orthodoxorum relicta, quod absit, catholica, errorum communionem sacrilega misceretur. Hoc et nos istis cum magna pace dicimus: Damnae errorem quem induxistis, auferte damnationis malum quod intulistis, per quod et hæretici facti, et hæreticorum fautores exististis; et nobiscum pacem habentes, et sicut pridem tenentes, universos hæreticos confudistis, et catholicæ vos unitati reddidistis. Quisquis itaque hæc legis, eloquium noli querere, sed res potiusque veritatis diligenter intueri. Et si prævaricatorum communionem pollutus non es, ora Deum ut perseveres. Si vero aut ignoranter aut violenter lapsus es, reparare ad catholicam veritatem recurriendo festina, communionem ejus resumendo: omnibus siquidem poenitentibus promissa est venia. Nemo desperatione frangatur. Nullus serpentinis deceptionibus ulterius irretiatur: quoniam, sicut transgressoribus et impenitentibus corde permanentibus sempiternum cum diabolo præparatum est supplicium, sic a Domino Deo pactum ejus conservantibus, et fidei catholicæ fundamenta custodientibus, novitatesque profanas devitantibus, æternum et sine fine reservatum est præmium gloriosum.

ANNO DOMINI DCLVII.

FULGENTIUS FERRANDUS,

CARTHAGINIENSIS ECCLESIAE DIACONUS.

NOTITIA.

[Ex Gallandio.]

I. Fulgentius Ferrandus, si Chiffletium audias (a), sancti Fulgentii Ruspensis episcopi aut affinem fuisse aut consanguineum, et prænomen et sancti præsulis modeste ab eo commemoratum genus illustra pene persuadet. Inter discipulos sancti Fulgentii eminuit, quem propterea suum magistrum appellat (b): dignus plane tanto institutore discipulus. De eo plura præclare, ut aesolet, scriptor eminentissimus (c): « Ferrandus, inquit, Africanos episcopos in Sardiniam

D Trasmundi regis jussu deportatos secutus, in cenobio ab exulante ibidem sancto Fulgentio constructo, monachum induit. Hilderico mitissimo rege anno 523 episcopos ab exilio revocante, una cum Fulgentio in Africam reversus, a Bonifacio archiepiscopo Carthaginiensis Ecclesiæ ob eximiam morum ac doctrinæ excellentiam diaconus inauguratus, omnium sermone ubique celebrabatur. Ille sancti Augustini præcæteris libros diurna nocturnaque manu versabat;

(a) Chiff. præfat. ad Opp. Ferrand.
(b) Ferrand: epist. 2, infra, pag. 889.

(c) Noris. Hist. controv. de uno ex Trinit. passo, c. 9, Opp. tom. III, pag. 855.

quod ei laudi datum a præceptore Fulgentio in libro de Quinque Quæstionibus eidemmet inscripto; ut enim post recitatas quasdam Augustini sententias, sufficere eos, inquit (a), « præsertim ingenio atque studio tuo, quo ejus dicta sic acutissime ac frequentissime legis, ut in eis plurima possis similia reperire. » Tantam autem ubique doctrinæ famam sibi comparaverat, ut ejus sententiam viri insignes in rebus difficilioribus exquirent, ut idem ipse in gravioribus controversiis sanctum Fulgentium consulabat, quo doctiorem ea tempestate Africa habuit neminem. » Hactenus V. C. floruit Ferrandus Justini et Justiniani temporibus. Ex veteribus, ejus meminere cum laude Victor Tunonensis (b), Facundus Hermianensis (c), Cresconius episcopus Africanus (d), auctor anonymus Ildelfonso Toletano subjectus (e), Sigebertus Gemblacensis (f) et Gratianus (g). Vixisse Ferrandum usque ad annum 548 asserunt absque testibus Pagius (h) et Natalis Alexander (i). Porro id unum compertum habemus, eum jam diem obiisse anno 547, quo Facundus Hermianensis suos libros pro defensione trium Capitulorum scripsit, ut infra ostendemus. In iis enim Ferrandum « laudabilis in Christo memorie » virum appellat episcopus ille Africanus (j). Observat autem Chiffletius (k), sub ejus obitum Africanas Ecclesias trium capitulorum diuturna tempestate fuisse perturbatas, et secundum hanc haud longo intervallo Ferrandum e vivis excessisse.

II. Magno nomine, ut cum Baronio loquar (l), Ferrandum sua tempestate claruisse, et de quæstionibus consuli solitum difficillimis, epistolæ ipsius quæ exstant saltem docent, et quantæ fuerit æstimationis æque significant. Eas inter epistolæ duæ primum comparent ad sanctum Fulgentium Ruspensem episcopum, quibus ejusdem Fulgentii responsiones ex nova operum sancti Patris editione subdidimus. Et in priore quidem duplicem de salute Æthiopiæ catechumeni quæstionem proponit Ferrandus; qui scilicet baptizatus fuerat, cum jam vi morbi esset mentis impositus, et non percepta eucharistia mortuus (m). Hinc duplex Ferrandus scrupulus obortus: primo an adulto sufficere ad salutem posset aliena confessio; deinde an qui accepto baptismi sacramento, mortis velocitate præcipitatus, carnem Domini manducare non potuit, salutis compos esse posset. Duplicem hanc quæstionem separatim Fulgentius expendit: ac priori quidem respondet, sincerum baptismi desiderium prius habitum sufficere, dummodo adhuc vivo, tamen nihil sentienti, baptismus conferatur; alteri vero, nemini baptizatorum fraudi esse, quod morte præventus eucharistiæ particeps esse nequiverit; cum per ipsum baptismum, si minus sacramento, saltem re sacramento donatus sit; eam enim esse viam baptismi, ut corpori nos cuius caput est Christus inserat, ac verum ejus membrum efficiat: quæ incorporatio ipso eucharistiæ sacramento significatur. In posteriore autem ad Fulgentium epistola, quinque Ferrandus eidem quæstiones proponit: ad quas exstat proluxa et doctrina Fulgentii atque ingenio digna responsio. De duabus prioribus quæstionibus episcopo Ruspensi a nostro diacono Carthaginiensi propositis hæc observat Norisius (n): « Cum dissidia, inquit, de uno ex Trinitate summa animorum contentione agitentur, Ferrandus duplicis inde exortæ

A quæstionis solutionem a Fulgentio petiit, quem ut magistrum semper excoluit. Nam perique propositionem de Christo uno ex Trinitate aversabantur, tum ne divisionem ac separationem personarum a divina natura in mysterio sanctissimæ Trinitatis inducere viderentur; tum etiam ne concedentes unum e Trinitate passum, ipsam quoque divinitatem passam dicere cogerentur. Utramque sibi propositam difficultatem duobus ac viginti capitibus discutit Fulgentius, ac duobus præsertim postremis totam perumpit, appellatis luculentis ac splendidis sancti Augustini testimoniis. » Hæc ille.

III. Anatolio diacono urbis Romæ tertia epistola inscribitur, in qua Ferrandus de duabus Christi naturis edisserit, ac monachorum Seytharum capitula solidis argumentis comprobat, et oppositis objectionibus doctissime refutat. Hac vero de epistola idem qui modo laudatus Norisius (o): « Cum, inquit, eadem quæstio de uno ex Trinitate post Hormisdæ mortem litigiosas inter doctos disputationes Romæ subinde excitaret, Anatolius Romanæ Ecclesiæ diaconus, dubius in quam partem descenderet, ea de controversia Ferrandum consulit: qui proluxam epistolam rescribens, universam quæstionem summa eruditione penitus profligavit, præcipue discutens quod veluti absurdum de uno ex Trinitate in carne passum propositioni validiore impetu objiciebatur, quodve etiam graviolem Anatolio dubitationem afferebat, ac propterea de illa solummodo consultabat. Idem etiam alteram quæstionem solvendam proposuit, nempe num beata Virgo vere ac proprie Dei genitrix dici possit: quod fuerat alterum monachorum Seytharum capitulum, ut alibi ostendi (p), de quo etiam diutius in Oriente disceptatum fuit, ut ex Facundo Hermianensi intelligimus. » Hæc aliaque plura vir doctissimus: qui postmodum de tempore quo scripta fuit ejusmodi epistola, hæc habet (q): « Nulla chronologica nota in laudata hactenus epistola apparet, ex qua annus quo scripta fuerit ignoscatur. Arbitror tamen exaratum fuisse prius quam anno 535 Joannes II apostolico decreto diuturnioribus illis controversiis finem imposuit. Nam neque de propositionibus a summo pontifice in fidei dogmata ascriptis, Anatolius Romanæ Ecclesiæ diaconus veluti de rebus dubiis Ferrandum consultasset; neque hic rescribens, pontificiam sanctionem quæ nullum deinceps dubitationi locum dabat, silentio prætermisisset. » Baronius enim vero anno Christi 533 hanc Ferrandi epistolam illigat, quam tradit sua ipsius ætate haud pridem editam cum aliis ejus opusculis ab Achille Statio Lusitano (r), quamque deinceps ad duos mss. codice exactam emendavit supplevitque Chiffletius: cui quidem Baronium secuto, data videtur eo ipso anno 533 quo et Edictum Justiniani de fide catholica tertio ejus consulatu notatur.

IV. Sequitur epistola quarta ad Eugippium presbyterum, de essentia Trinitatis, et de duabus Christi naturis. Italus fuit Eugippius, sancti Severini Noricorum apostoli et Gelasii papæ discipulus, atque abbas Lucullanensis prope Neapolim Campaniæ. Ad ipsum item exstat epistola quinta sancti Fulgentii, qui eum « compresbyterum » appellat. De eo autem hæc Cassiodorus (s): « Convenit etiam ut presbyteri Eugippii opera necessario legere debeatis, quem nos

(a) Fulgent. de Quinq. Quæst. cap. 11.

(b) Vict. Tun. Chron. ad ann. 547.

(c) Facund. Herm. lib. iv, cap. 3.

(d) Crescon. præfat. ad Breviar. Canon.

(e) Anon. de XII Script. Eccl. cap. 11.

(f) Sigeb. Gembl. lib. de Scriptor. k. cl. cap. 11.

(g) Gratian. dist. 63, cap. 34.

(h) Pagi, ad ann. 529, § 14.

(i) Natal. Alex. Hist. Eccl. sæcul. vi, c. 4, art. 5.

(j) Facund. Herm. loc. cit.

(k) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand.

(l) Baron. ad ann. 529, § 9.

(m) Mang. præfat. ad Opp. sancti Fulgent.

(n) Noris. Hist. controuv. de uno ex Trinit. pass. cap. 9, Opp. tom. III, pag. 85 seq.

(o) Noris. Hist. controuv. de uno ex Trinit. pass., cap. 9, Opp. tom. III, pag. 858.

(p) Id., ibid., cap. 3, pag. 797.

(q) Id., ibid., pag. 861.

(r) Baron. ad an. 533, § 28.

(s) Cassiod. de Instit. divin. litter. cap. 23.

quoque vulgus, virum qui.lem non usque adeo secularibus litteris eruditum, sed divinarum Scripturarum lectione plenissimum. Hic ad parentem nostram Probam virginem sacram ex operibus sancti Augustini valde altissimas quaestiones ac sententias, ac diversas res deflorans, in uno corpore necessaria nimis dispensatione, et in trecentis triginta octo capitulis collocavit. » Innuat hic nimirum Senator Collectaneum Augustinianum ab Eugippio confectum, « cohortante Marino abbate, » nuncupatumque « dominæ merito venerabili et fructu sacræ virginitalis in Christi gratia semper illustri Probæ, » ut ipsemet in præfatione profiteatur. Hujus virginis Probæ laudes celebrat Fulgentius (a), quam « avis atavisque natam consulibus et deliciis regalibus enutritam » perhibet, eidemque duas epistolas quartam et quintam inscribit. Ex quibus ergo tempus compertum habemus quo floruit Eugippius ad quem scribit noster diaconus Carthaginiensis. Qua de re consulas velim Sirmondi epistolam ad Chiffletium (b). Hinc item exploditur commentum de duobus Eugippiis, quorum alter Italicus, Africanus alter fuerit, Miræo (c), Bollando (d), Caveo (e) aliisque probatum. Nimirum in errore lapsi sunt eruditi viri, Sigeberti auctoritate ducti, qui de Eugippio verba faciens sic ait (f): « Eugippius abbas hortatu Reducis [leg. Reducis] Neapolitani episcopi deflorans libros Augustini episcopi Hipponensis, dedit codicem magnæ utilitatis ad Probam virginem, et per manus ejusdem Reducis episcopi obtulit Ecclesiæ Neapolitanæ. Fuit tempore Pelagii II et imperatoris Tiberii Constantini. » Hic vero bifariam errat Sigebertus: primum, quod excerpta Augustiniana hortatu Reducis præsulis Neapolitani ab Eugippio confecta esse scribat, cum in sua præfatione aliter profiteatur idem Eugippius, ut paulo ante ex eo intelleximus; secundo, quod Eugippium tempore Pelagii II ac Tiberii vixisse tradat, cum longe ante Pelagii II pontificatum ac Tiberii imperium, hoc est longe ante annum 578, Lucullanensem abbatem in vivis egisse cum ex modo dictis, tum ex mox dicendis plane constet. Porro errati originem in Sigeberto primus detexit data ad Labbeum epistola illustratissimus Petrus de Marca archiepiscopus Tolosanus, quam ille in addendis ad suam dissertationem de scriptoribus ecclesiasticis evulgavit (g). Rem latius deinceps prosecuti sunt doctissimus Mabillonius (h), atque haud ita pridem doctrina et eruditione præstans Mazochus (i). Hosce triumviros adeat lector, ut et Eugippii ætatem, et tempus quo ad eum epistolam scripsit Ferrandus, penitus agnoscat: neque Norisii V. C. ductu abripiatur, qui Sigeberti verba describens, illum errasse haud intellexit (j). Cæterum de hujusmodi Ferrandi epistola hæc habet Chiffletius (k): « Hæc a fine, ut videtur, truncatam damus ex editis, nullum ex mss. codicibus ad eam perficiendam subsidium nacti. Cum autem Ariannismum præcipue petat, sitque in ea mentio quaestionis ab Ariano comite propositæ, eo conjectura feror, scriptam esse Vandalis adhuc in Africa rerum potentibus; et quidem regnante Hilderico, cujus erga catholicos pensio viam catechesi aperiebat, adeoque ante annum Christi 531, quo Hildericus a

A Gilimere pulsus et regno spoliatus e. t. » Huc usque Chiffletius. Exstat autem hæc epistola etiam in appendice ad Opera sancti Fulgentii Ruspensis episcopi.

V. De eodem argumento quo superiorem epistolam ad Anatolium, alteram scripsit Ferrandus numero quintam ad Severum, scholasticum Constantinopolitanum, qui nostri diaconi Carthaginiensis doctrinæ fama permotus, in magna controversia de uno ex Trinitate passo, ejusdem sententiam per litteras flagitavit: « Doctissimam epistolam, inquit Norisius (l), remisit ad Severum Ferrandum. Quod vero erat modesti vir ingenii, ac de semet humiliter sentiens: « Loquantur, ait (m), et prædicent quibus honor sacerdotii docendi auctoritatem tribuit; nos discere parati sumus, docere non præsumimus. Interroga igitur, subdit, vir prudentissimè, si quid veritatis cupis audire, principaliter apostolicæ sedis antistitem, cujus sana doctrina constat judicio veritas, et fulcitur munimine auctoritatis. » Sententia enim vero tanto digna doctore, qua controversiam de uno ex Trinitate principaliter apostolicæ sedis antistiti dijudicandam ac definiendam dimittit: edoctus nimirum a magistro suo Fulgentio ejusque institutis imbutus, cujus exstat effatum illud plane aureum (n): « Duorum, inquit, magnorum luminarium, Petri scilicet Paulique verbis, tanquam splendidibus radiis illustrata, eorumque decorata corporibus, Romana quæ mundi cacumen est, tenet et docet Ecclesia, totusque cum ea Christianus orbis, et ad justitiam nihil hæsitans credit, et ad salutem non dubitat confiteri. » Cæterum de tempore quo hujusmodi Ferrandi epistola fuit exarata, hæc habet citatus modo vir doctus (o): « Annus quo laudata epistola scripta est, ignoratur. At cum episcopi Africani anno 525 ab exilio Carthaginem redierint, post obitum Hormisdæ ea epistola scripta appareat, Ferrando jam tum diacono Carthaginiensis Ecclesiæ. » At Chiffletius (p): « Responsum, inquit, Ferrandi ad Severum scholasticum Constantinopolitanum refero ad annum Christi 532, cum adhuc v veret Fulgentius episcopus: quem sub initium e istolæ tacite quæri videtur, non potius quam se de tanti momenti controversia conveniri. Porro, subinfert, hanc Ferrandi ad Severum epistolam hactenus mendis obsitam, et aliquot periodis a fine mutilam, nunc integram expurgatamque porrigimus ex codice sancti Augendi atque etiam ex codice Carmelitanorum Discalceatorum conventus Claromontani apud Arvernos. »

B VI. Sexta Ferrandi epistola missa perhibetur ad Pelagium (qui postea Romanus pontifex fuit) et Anatolium, diaconos urbis Romæ, de epistola libæ episcopi Edesseni, adeoque pro tribus Capitulis concilii Chalcedonensis adversus Acephalos. Hujus epistolæ meminit in primis Facundus Hermanensis his verbis (q): « Venerabiles Pelagius et Anatolus, Romani diaconi, debitam officio suo et loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, laudabilis in Christo memorie Ferrando Carthaginiensi diacono scripserunt, ut habito de hac causa (trium Capitulorum) diligenti tractatu cum reverendissimo ejusdem Ecclesiæ Carthaginiensis episcopo, vel aliis quos et zelum fidei et divinæ Scripturæ sciret habere notitiam,

C

(a) Fulgent. epist. 2, num. 31.
 (b) Sirmond. Opp. tom. IV, pag. 756 seqq., edit. Paris.
 (c) Mir. Schol. ad Isidor. cap. 13, et Sigebert. cap. 39 de Scriptor. Eccl.
 (d) Bolland. Act. Sanct. Jan., tom. I, pag. 483, num. 2.
 (e) Cav. Hist. lit. er. tom. I, ad ann. 511 et 553, pagg. 498 et 527.
 (f) Sigeb. de Script. Eccl. cap. 59.
 (g) Labb. dissert. de scriptor. eccl. tom. I, pagg. 775 seqq.
 (h) Mabill. Analect pag. 60 seq., nov. edit.
 (i) Mazoch. Comment. in vet. marm. Kaled. Neapol., vol. I, pagg. 125-135.
 (j) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 21, tom. I, pag. 515.
 (k) Chifflet. præfat. ad Ferrand. § 4.
 (l) Noris. Hist. contro. de uno ex Trinit. cap. 9, tom. III, pag. 856 seq.
 (m) Ferrand. epist. 5, ad Sever., cap. 1, infra, pag. 90.
 (n) Fulgent. lib. de Incarn. et Grat. cap. 11.
 (o) Noris. loc. cit. pag. 858.
 (p) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand. num. 5.
 (q) Facund. Herm. lib. IV, cap. 3, sub fin.

(i) Mazoch. Comment. in vet. marm. Kaled. Neapol., vol. I, pagg. 125-135.
 (j) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 21, tom. I, pag. 515.
 (k) Chifflet. præfat. ad Ferrand. § 4.
 (l) Noris. Hist. contro. de uno ex Trinit. cap. 9, tom. III, pag. 856 seq.
 (m) Ferrand. epist. 5, ad Sever., cap. 1, infra, pag. 90.
 (n) Fulgent. lib. de Incarn. et Grat. cap. 11.
 (o) Noris. loc. cit. pag. 858.
 (p) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand. num. 5.
 (q) Facund. Herm. lib. IV, cap. 3, sub fin.

consulentibus, responderet quis observandum in A commune omnibus videretur. » Eiusdem præterea epistolæ meminit incertus auctor libelli de XII Scripturibus ecclesiasticis, qui Isidoro Hispanensi et Idefonso Toletano sufficere solet (a): « Ferrandus, inquit, ad Pelagium et Anatolium, Romanos diaconos, consules eum utrum liceat quemquam damnare post mortem, effudit rescriptum, ubi in eâ sic locutus est, dicens: « Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore mortis huius accusatus et damnatus, antequam mereretur absolvi, de Ecclesia rapta est, absolvi non potest ulterius humano iudicio. Si quis accusatus et absolutus, ante diem sacri examinis repentina vocatione preventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est iudicio reservari. De hoc nullus homo potest manifestam profiteri sententiam: cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas; sed si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas. » Exstant huiusmodi verba in hac Ferrandi epistola (b), ex quibus constat hunc locum ab isto auctore anonymo relatam, nullam esse atque corruptam, sic propterea reformandum: Quid prodest cum dormientibus habere certamen, aut pro dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis... de sæculo raptus est... Si quis accusatus et absolutus, in pace Ecclesiæ transit ad Dominum, condemnari non potest humano iudicio. Si quis accusatus, ante diem sacerdotialis examinis... divino intelligendus est iudicio reservatus, etc. Vidit hunc anonymi locum Baronius (c), quem Isidoro Hispanensi ascribit, et deperditam duxit Ferrandi epistolam, ex qua noverat eundem locum fuisse desumptum.

Verum hanc ipsam demum epistolam summe expetitam, ex duobus mss. codicibus sancti Augendi et Aternensis paulo ante memoratis in lucem edidit Chiffletius. Qui ad eandem hæc inter alia præmittit (d): « In hac epistola cum nihil inveneris de Theodoro Mopsuesteno aut Theodoro, sed tantum de epistola hæc; non tamen dubites velim quin omnium trium Capitulorum defensionem contineat. Etenim cum has in ea epistola et Theodorum Mopsuestenum laudet magnopere, et ipsis Theodoretii aculeis Cyrillum Alexandriæ sanctam antistitem perstringat, apparet unam hanc epistolam trium de quibus agitur Capitulorum argumenta fuisse complexam. Porro de tota trium Capitulorum historia, præter Liberatum in Breviario, Facundum Herimianensem et Victorem Tunoaensem in Chronico, egit copiose et accurate Baronius in Annalibus. Quam tragediam qui diligenter spectaverit, intelliget non alio fortasse unum unquam malum dæmonem nequiori stratagemate, quo Ecclesiæ catholicæ turbaret quietem pacemque convelleret. Ac nescio an non in ista quæ maxime in Africa deservit tempestate, Ferrandus ipse aut exsul (ut alii quam plurimi), aut intra domesticos parietes mœnore confectus occubuerit. Certe Facundus per ea tempora ad Justinianum imperatorem scribens, dum lib. IV, cap. 3, de Ferrando « laudabilis in Christo memoræ » mentionem facit, jam tum illum e vivis excessisse haud obscure significat. » Hæc ille.

Cæterum cædore digna omnino sunt, propterea que haud prætermittenda, quæ hic in epistola de concilio

horum et Romani pontificis auctoritate tradit Ferrandus his verbis (e): « Universalia concilia, inquit, præcipue illa quibus Ecclesiæ Romanæ consensus accessit, secundæ auctoritatis locum post canonicos libros tenent. » Et paulo post de statutis loquens a synodis universalibus conditis (f): « Sufficere iudicatur, ait, ad plenam confirmationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ, nullum offendiculum moveant vel scandalum fratribus, sed apostolicæ fidei convenire firmentur, apostolicæ sedis roborata consensu. » Præterea docet ibidem (g) quod si quispiam a iudicatis in synodo Chalcedonensi, tunc « ad maiora iudicia provocaret, appellationi forsitan secundum consuetudinem locus pateret; sed quo iret, aut ubi majores reperiret in Ecclesia iudices, ante se habens in legatis suis apostolicam sedem, qua consentiente, quidquid illa definiit synodus, accepti robur invictum? » Quæ quidem verba doctissimus cardinalis expendens (h), ait doceri primo Ferrandum « concilia universalis secundæ auctoritatis locum post canonicos libros ex accedente apostolicæ Romanæ sedis consensu obtinere, ut suprema in definiendo auctoritas ex apostolica sede derivet, atque in ea sola resideat: deinde docere, inquit, eundem diaconum Carthaginiensem, quod a synodo Chalcedonensi nullus poterat appellare, quia apostolica sedes ad quam solam a synodis potest provocari per suos legatos synodalibus decretis consenserat: quo plane consensu synodum invictum robur accepisse. » Hæc ex Ferrando Norisius: cujus observata, excerpta deinceps a viris doctis, Natali Alexandro (i) et Josepho Augustino Orsio (j), hic quoque rursus adnotasse libuit.

VII. Sex hæc hactenus recensitas Ferrandi epistolas excipit Paræneticus ad Reginum comitem de vultu Regulis innocentis. Occasionem huic operi elucubrando præbuit ipse Reginus. Illic enim antea duo petierat a sancto Fulgentio sibi explananda: primum, quid de quæstione illa famosa nuper Alexandria agitata sentiendum esset, num videlicet Christi caro corruptibilis an incorruptibilis esset; deinde, qualis esse debeat dux religiosus in actibus militaribus. At cum morte præoccupatus sanctus Ruspensis episcopus, vix partem responsionis ad Regini comitis quæsitam priorem fecisset, inchoatum opus magistris, partem nimirum illius posteriorem, Ferrandus absolvit ejus discipulus, ipso flagitante Regino. Cui quidem Ferrandi operi, ut integra demum habeatur ad præfati comitis postulatam responsionem, partem priorem epistolæ sancti Fulgentii subjecimus. « Hoc vero Ferrandi opus, ait Chiffletius (k), hæcenus mire perturbatum ac deformatum mendis, nativo suo decori ex eodem de quo supra sancti Augendi codice restituimus. Scriptum est autem, subdit, haud multo post obitum sancti Fulgentii, quem die sabbati, calendis Januarii, anno æræ Dionysianæ 533 contigisse alibi ostendimus. » Hæc ille. At de anno sancti Fulgentii emortuali statuendo dispar est virorum eruditorum sententia. Et Baronius quidem ait (l), summum illud Ecclesiæ Africanæ decus anno 529 supremum diem obiisse ipsis calendis Januarii. Pagius vero (m) et Bollandus (n) Baronium pene asseclantur. Porro contra Norisium, Chiffletio adhaerens (o), sancti præsulis Ruspensis mortem consignat anno 534, non autem anno 534, ut mi-

(a) Auct. anonym. de XII Script. Eccl. cap. 11.

(b) Ferrand. epist. 6, ad Pelag. et Anat. cap. 7, infra, pag. 925.

(c) Baron. ad ann. 529, § 9.

(d) Chifflet. præfat. ad Ferrand. Opp. num. 9.

(e) Ferrand. epist. 6, cap. 7, infra, pag. 925.

(f) Id., ibid., cap. 9.

(g) Id., ibid., cap. 6.

(h) Noris. Hist. controv. de uno ex Trinit. passo, cap. 9, tom. III, pag. 857.

(i) Nat. Alex. Hist. Eccl., sæc. VI, cap. 4, art. 5, tom. V, pag. 407.

(j) Orsi de Irreform. R. P. iudic. lib. III, cap. 17, tom. II, pag. 124 seq.

(k) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand. num. 6.

(l) Baron. ad ann. 529, § 1.

(m) Pagius, ad ann. 529, § 15.

(n) Bolland. Act. S. nct. tom. I Jan., pag. 52, not. margin.

(o) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 24, tom. I, pag. 532, 554.

aus eccle prodant Cll. Ballerini fratres (a); qui hac item de re alia plura loc. cit. adversus Fontanini sententiam in medium adducunt, apud ipsos legenda.

VI. Ferrandi Operum collectionem claudit ejus Breviatio Canonum, quæ nunc eidem sit certo tribuenda, hæere abs re videtur Christianus Lupus (b). De hoc Ferrandi opere fuisse agunt Gulielmus Voellus et Henricus Justellus (c), ex quibus pleraque descripsit Pagius (d). Et illud quidem in primis observant, Ferrandi collectionem nullam esse apud Latinos antiquiorem: ejusque opus præcipuum et plane singulare habendum censent; in quo nimirum canonicam omnem disciplinam, triginta duobus supra ducenta capitulis, ad singula subnotatis canonibus et decretis, via et ratione digestis auctor complexus est. Moneat præterea his errasse illustrissimum Annalium conditorem: primum, quod Ferrando trecenta prorsus capitula tribuat (e); deinde, quod Cresconii Breviarium Canonicum cum Breviatioe Canonum Ferrandi confundat (f); dum ait Cresconium suam collectionem eam subjecisse, quam eodem ferme tempore Ferrandus elaboravit, sed alio plane ordine, non citando, sed recitando canones, quamque merito Breviarium appellaverit. Nam, inquit, præterquam quod Ferrando faciat Cresconium sequalem, qui revera ducentis fere annis posterior fuit, certissimum est ex omnibus libris editis et mss. opus Ferrandi esse duntaxat ducentorum et triginta duo capitulorum, et a Cresconiana collectione plane diversum. Etenim licet in methodo et ratione tradendi conveniant, ordo tamen Ferrandi multo spectabilior est et accuratior quam Cresconianus. Purpo alia per multa edisseruat idem viri eruditi, in quibus nempe differant, et consentiant Ferrandus et Cresconius, ex laudata ipsorum præfatione repetenda.

Verum ea in primis jure attendenda videntur, quæ de hoc Ferrandi opere solide simul ac erudite disserit Ct. antecessor Franciscus Florens in dissertatione de origine, arte et auctoritate juris canonici (g). Illud unum hic addimus ex Chiffletio (h), in sua Breviatioe id s. ecclesie Ferrandum, non ut omnes ante sua tempora editos canones colligeret, sed eos duntaxat qui pro tempore ad cleri Africani disciplinam sufficerent. Chiffletio astipulatur Lupus (i), additque præterea, nostrum Diaconum Carthaginiensem suam forsitan Canonum Breviatioem concinnasse ad abolendum et proscribendum priorem Ecclesie Africanae codicem, in quo litigiosa ac devia acta erant alpha et omega.

Neque vero prætermittenda existimamus quæ de hac Ferrandi Breviatioe aliis viris doctis observata comperimus. Et primum quidem Franciscus Florens, quem modo laudavimus, in hujusmodi Ferrandi opere aliquos naves deprehendisse sibi visus est, quos detegere ac emaculare sibi sumpserat in nova quam parabat Ferrandi editione (j). Quo judicio admonitus Paschasius Quesnellus, in uno et altero

A Ferrandiano capitulo periculum facere aggressus est, quo Florentis assertum astrueret (k). Utriusque tamen viri facinus imbecillibus nisi conjecturis comprobantur eruditi fratres Ballerini (l): quorum studio præterea in eadem Ferrandi Canonum Breviatioe plures obscuræ allegationes explicatae, aliæ suppletæ vel emendatæ proferuntur, quas novæ editioni utiles fore hîdem viri docti augurantur (m).

Cæterum quo anno Ferrandus suam contexerit Breviatioem, plane incertum habemus, cum operi suo nullam temporis notatam appinixerit. In eam tamen sententiam cum laudato Florante libens concesserim (n), quam paulo ante Voello quoque ac Justello probatam vidimus, auctorem nempe nostrum Latinorum Collectorum qui exstant, esse antiquissimum. Dionysius enim Exiguus, ut ipsi videtur, illius meminît in præfatione Interpretationis novæ Canonum, quam contexere jussus est a Laurentio,

B Verum utcumque se res habeat, eodem sane tempore quo Dionysius, vixit Ferrandus, atque ante ipsum Dionysium e vivi excessit. Cæterum in Ferrandi Breviatioe Canonum edenda, exemplar quiddam Chiffletianam secuti sumus ex mss. codicibus integritati suæ restitutum; ad illud tamen eam rursus evaginamus, quod postea vulgaverunt Voellus et Justellus (p) ex prima Pithœi editione vetusto e codice Trecoasi descripta, ab iisdem viris Cll. diligentissime collata cum duabus posterioribus, Altaserrani scilicet et ipsius Chiffletii, quas ille Augustoriti Pictonum anno 1630, hic vero Divione anno 1649, typis consignari curarunt.

IX. Reliquum est ut verba faciamus de Vita sancti Fulgentii Ruspensis episcopi, quam indubitanter Ferrandi epistolis et opusculis subjiciendam existimavimus. Sed in primis audiendus Chiffletius, qui hæc de re sic præloquitur (q): « Hanc Vitam quæ hactenus anonyma prodit, a Ferrando conscriptam esse, mea jam olim conjectura fuit, quam et postea deprehendi placuisse viro doctissimo Petro Pithœo in præfatione Breviariorum Ferrandi et Cresconii (r). Sed et Albertus Miræus in Bibliotheca Ecclesiastica (s). « Sunt, inquit, qui putant, ab eodem Ferrando diacono conscriptam esse Vitam sancti Fulgentii Ruspensis episcopi, quæ in omnium est manibus. » Quin etiam in codice Carthusiæ Portarum recensetur Vita sancti Fulgentii, proxime ante lucubraciones alias Ferrandi, ad Reginum, ad Severum, ad Anatolium, ad Pelagium: præclaro indicio quod ex eadem officina Vita quoque illa prodierit. In eam vero sententiam insuper bis inclinor rationibus. Primum, in epistola de quinque Quæstionibus Ferrandus Fulgentium « absentem magistrum » se compellere proficitur (t): quod veluti explicat in prologo Vitæ Fulgentii, cum se in ejus disciplina vixisse refert in monasterio Sardinie Caralitano (u). Deinde libros a sancto Fulgentio elaboratos pluribus locis enumerans (v), nusquam meminit datarum ad se epistolarum de duabus aut de quinque quæstionibus, nusquam

(a) Baller. Observ. ad Noris. Opp. lib. II, cap. 14, tom. IV, pag. 953.

(b) Lup. de Appellat. dissert. 2, cap. 35, pag. 741, edit. Mogunt. 1681.

(c) Voell. et Justell. præfat. ad Biblioth. Juris canon. vet. pag. 6 seqq.

(d) Pagi, ad ann. 527, §§ 14 et 15.

(e) Baron. ad ann. 419, § 90.

(f) Id., ad ann. 527, § 76.

(g) Fr. Flor. Opp. Juridic. part. 1, pag. 27, edit. Paris. 1679.

(h) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand. num. 1.

(i) Lup. loc. cit.

(j) Flor. loc. cit., pag. 28.

(k) Quesn. dissert. 15 ad Opp. sancti Leon. cap. 2, tom. II, pag. 389 seqq. edit. Lugd. 1700.

(l) Baller. ad Opp. sancti Leon. t. III, p. 998 seqq.

(m) Isid. Tract. de antiq. canon. collect. part. IV, cap. 1. Isid., ibid., pag. 246 seqq.

(n) Flor. loc. cit.

(o) Apud Voell. et Justell. Bibl. Jur. can. vet. tom. I, pag. 101.

(p) Id., ibid., pag. 448 seqq.

(q) Chifflet. præfat. ad Opp. Ferrand. num. 8.

(r) Pith. præfat. ad Ferrand. Breviat. Can. pag. 305, edit. Paris. 1687 fol.

(s) Mir. Schol. ad incert. auctor. libell. de XII Scrip. Eccl. cap. 11.

(t) Ferrand. epist. 2, num. 4, infra, pag. 889.

(u) Vit. sancti Fulgent., prolog., num. 3. Vid. infra, pag. 961.

(v) Ibid., capp. 22. 24. 28. 29.

epistolæ ad Regnum comitem ab eo paulo ante obitum conscriptæ, quam ipse totam pertexere dignus iudicatus est. Hæc scilicet silentio pressit ex modestia, quæ alius a Ferrando non prætermisisset. Ad hæc, cum non dicat se vel funari præsentem adfuisse (quod alioqui non esset omissurus) hoc in diaconum Carthaginensem recte convenit, qui procul Ruspa degeret. Denique si voces singulas, si commissuras et vincula orationis, si crebra similiter eadem, totamque in ea historia styli faciem propius spectes, dices, opinor, non esse ovum ovo similis. Istam igitur Fulgentii Vitam, Ferrandi, ut censeo, genuinum opus, acceptam e pro pylæo editionis Parisiensis Operum Fulgentii, contuli cum ea quam Joannes Bollandus noster, ex plurimis exemplaribus meliorem factam, Januario suo intexuit (b), nec non et cum bonæ notæ ms. eadē Divionensi. Scriptam autem puto anno transacto post mortem Fulgentii, nempe anno Christi 534, cum jam consecratus esset in Ruspensem episcopum Felicianus, calendis Januarii cum dominica concurrentibus, die anniversario obitus sui decessoris. » Huc usque Chiffletius. In ejus autem sententiam, præter Pithœum et Miræum ab eo laudatos, deinceps ivit quoque Christianus Lupus; qui de Ferrando sermonem habens (a): « Est enim omnino ille idem, inquit, qui scripsit Vitam sancti Fulgentii. » Postmodum vero Lupo accessit et Natalis Alexander (c). Aliter tamen censuit Norisius V. C. (d), quem postea certatim secuti sunt Pagius (e), Mangeantius, editor Operum sancti Fulgentii (f), atque haud ita pridem Fontanius (g). Sed Norisii verba exscribere libet: « Putat Chiffletius, inquit, hunc qui magistri gesta litteris consignavit, esse Ferrandum diaconum, virum ob insignem eruditionem celeberrimum, addens anno 534 opus illud evulgasse. Sed levibus conjecturis in eam opinionem fertur; quibus tamen pluribus eruditus viris id persuasit. Quod vero res a Fulgentio gestas idem anno 534 descripserit, plane falsum est. Nam cap. 29 « sanctæ memoriæ Bonifacium » primatem Carthaginensem nominat; qui sane, dum illa scribebantur, fatis jam consecratus. Obiit vero Bonifacius anno 535, Belisario consule, ut testatur Turonensis episcopus, qui eo tempore vivebat in Africa. » Hæc illa. Quæ quidem dum relego, et cum iis confero quæ alibi de Ferrando postea conscripsit vir doctis-

simus, mihi videtur ipsa de auctore Vitæ sancti Fulgentii sententiam mutasse, eamque demum eidem Ferrando asseruisse. Nimirum alio in opere sermonem instituens ille de nostro diacono Carthaginensi (h): « Ferrandus, inquit, Africanos episcopos in Sardiniam Trasamundi regis jussu deportatos, secutus, in cœnobio ab exulante ibidem sancto Fulgentio episcopo Ruspensi constructo, monachum induerat. » At hæc accepisse haud potuit V. C. nisi ab auctore Vitæ sancti Fulgentii; ea enim nusquam alibi legas. De se autem loquens auctor ille, sic ait (i): « Salutaris ejus (Fulgentii) monitis ad suscipiendam professionem monachorum conversus, in illo parvissimo monasterio quod sibi apud Sardiniam pro Christi nomine relegatus effecerat... diebus ac noctibus ante eum positus vixi, quando me super mel et favum dulciora cœlestis ejus eloqui flumina frequenter irrigabant. » Ubi vides scriptorem hunc de Ferrando nihil, omnia vero ista de se ipso prolucatum. Cum itaque vir eminentissimus tradiderit Ferrandum in cœnobio ab exulante in Sardinia sancto Fulgentio constructo monachum induisse, neque ista ex alio scriptore haurire poterit quam ex eo qui, Vitam sancti Fulgentii conscribens, non nisi de se ipso ea litteris consignavit, agnovit igitur de se illa enarrasse Ferrandum, adeoque ipsummet Vitæ sancti Fulgentii auctorem fuisse.

X. Quod superest, reliquis hujusce Vitæ sancti Ruspensis episcopi editionibus posthabitis, eam typis excudendam tradidimus, quam diligentissime adornavit Mangeantius, ejusdem sancti Fulgentii Operum editor paulo ante laudatus. Caterum non est cur hic memorem S. Ferrandum redivivum, hoc est, *Vitam S. Hectoris Fulgentii Ferrandi, primum in Africa diaconi Carthaginensis, tum in Hispania Carthaginis Spartariae episcopi, denique archiepiscopi Toletani*, quam anno 1650 Lugduni publici juris fecit Joannes Ferrandus, Anciensis, soc. Jesu theologus. Commentitium sane opus, cujus editor, scriptorum fluxæ fidei nomine atque auctoritate usus, Ferrandum Afrum Hispaniæ attribuit, atque diaconum in Hispania episcopum semel iterumque constituit. Operis levitatem palam ostendit Chiffletius *Animadversione in sanctum Ferrandum redivivum, quam Scriptorum veterum de Fide catholica quinque opusculis attulit* ediditque Divione 1656.

(a) Bolland. Act. Sanct., Jan., tom. I, pag. 32 seqq.
 (b) Lup. Appellat. dissert. 2, cap. 3, pag. 598; et cap. 33, pag. 741.
 (c) Nat. Alex. Hist. Eccl. sæc. vi, cap. 4, art. 5, tom. V, pag. 407.
 (d) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 24, tom. I, pag. 534.
 (e) Pagi, ad ann. 529 § 14.

(f) Mang. Vit. sancti Fulgent., sub init., not.
 (g) Fontan. Disquis. de corp. sancti Aug., etc., § 3, pag. 5.
 (h) Noris. Hist. controv. de uno ex Trinit. pass., cap. 9, tom. III, pag. 855.
 (i) Vit. sancti Fulgent., prolog., § 3. Vid. infra, pag. 961.

FULGENTII FERRANDI

EPISTOLÆ ET OPUSCULA.

EPISTOLA PRIMA.

Ferrandus diaconus Fulgentio proponit duas questiones, de salute Æthiopsis cæcæ humeni, baptizati cum

D jam vi morbi esset mentis impos, ac non percepta excharistia mortui.

Domino beatissimo et cum omni veneratone sus-

cipiendo patri Fulgentio episcopo, Ferrandus diaconus in Domino salutem.

1. Qui terrenis indigent facultatibus, nec diuturni operis continuato labore, vel honestæ artis industriis, etc. — *Reliqua videsis inter Opera Fulgentii tom. LXV, col. 378.*

EPISTOLA II.

Ferrandus Fulgentio, quæstiones quinque proponens.

Domino beatissimo et cum omni veneratione inspicendo sancto patri Fulgentio episcopo, Ferrandus diaconus in Domino salutem.

1. Sæpe multa volui affectu interrogare discendi: sed absentem magistrum frequentibus epistolis compellere, peritorum raritas ex itineris longinquitate prohibuit, etc. — *Reliqua videsis inter Opera Fulgentii, tom. LXV, col. 392.*

EPISTOLA III.

AD ANATOLIUM DIACONUM URBIS ROMÆ.

De duabus in Christo naturis: et quod unus in Trinitate, natus passusque dici possit.

1. Post epistolam beati papæ Leonis, et salubria Chalcedonensis decreta concilii, sancti frater Anatoli, non indiget Eutychetis olim damnata perfidia p'eniore disputatione convinci. Sepultus ergo jaceat in cineribus suis nefandæ hæreseos profanus inventor. Semel illum fulmine anathematis judicantium sacerdotum percussit auctoritas: quid opus est iterum cadaver exanime gladio veritatis inficere? Doctrinam simul carentem lumine rationis perpetui silentii carcer abscondat. Interdum pessima dogmata, dum quasi expurganda proferuntur, veneno pestifero simplicium corda perturbant. Satius est ista nescire, fidemque catholicam suppositis profanis novitatibus inviolabilem custodire: manentibus in pristina firmitate quæ sunt etiam synodalibus roborata definitionibus. Aut si magis necessarium putas hæreticorum mendacia semper refelli, linguam meam jussionis tuæ clavibus aperi: festinabo, quantum gratia posse donaverit, obedire suaviter imperanti. Præbe dexteram boni favoris, et orationis scuto nudum protegens pectus, in campum liberi certaminis mecum, si ita placet, egredere: contra acies impias, eorum qui male occisi conantur hæreditatem vindicare damnosam, sine labore pugnabitur. Nec arma sunt eis nova, nec castra. Muros apostolicæ prædicationis illis volunt adhuc spiculis debellare, quæ signifer hæreticorum jactavit inaniter. præda factus volatilibus costi. Duo autem, quantum legimus, erroris sui tela portabat Eutyches, unde exeuntem de dominico latere tanquam perfidus miles vulnerare cupiebat Ecclesiam. Negans enim Mariam semper virginem sancti Spiritus operante virtute, nascituro ex humanis visceribus unige-

ante Deo carnis suæ materiam ministrasse, consubstantialem Filium matri fateri nolebat; et propter hoc sancians catholicæ unitatis integritatem, retorti muneris impetu noxio, Verbi incarnati duas substantias credere dubitans, unam penitus abieciobat. Sed ille qui per arma justitiæ dextra et sinistra pugnat in suis, unam quidem sententiam lethaliter nocituram continuo viribus evacuatam sic debilitavit, ut vix aliquem modo reperire possis, qui negare audeat Domino Jesu Christo materni corporis veritatem. Plurimos vero personæ unius singularitas ab opinione duarum substantiarum terret incautos. Utrisque tamen nos propositionibus, ne contempsisse vestrum videamur imperium, respondemus; et sequentes regulam Patrum, tibi quoque notissima loquemur intrepidi.

2. Bene enim peritiam tuam nosse confido, quoniam si, secundum quod hæreticus sapuit, imo potius desipuit, caro Verbi Dei secundum carnem nascentis a carne Virginis pronuntiatur extranea, sine causa Filius Dei, etiam filius hominis factus asseritur. Quomodo enim naturaliter filius est hominis, qui originem non habet ex homine? Nullam vero originem habet ex homine, si conceptus in utero virginali carnem non traxit ex carne? Constat eum sine semine patris materna viscera fecundasse; sed qualis erit Mariæ fecunditas, si non sit ex illa quæ per eam nascitur caro? *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, Johannes dicit evangelista (Cap. 1, v. 14).* Quæris unde factum est caro? Beatus Paulus inquisitioni tuæ respondeat: *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere (Gal. iv, 4).* Filium ergo suum misit Deus, id est, Verbum suum carnem fecit Deus; sed unde? Ex muliere. Si igitur ex muliere Verbum caro factum est, caro Verbi indubitanter sumpta est de muliere. Mulier hic semper Virgo Maria, sexus nomine mulier nuncupatur, quæ propterea salvo pudore concepit et peperit Deum, quia de ea veritatem carnis Deus homo factus accepit. Alioquin si fabricavit sibi Creator creandus novi generis carnem, vel ex nihilo, vel unde voluit, apparere subito debuit oculis mortalium, quam decem mensibus tolerare parvi ventris hospitium, cujus magnitudini non sufficit cælum. Quid necessarium fuerat ut Joseph, sponsus fidelis, videns conjugem castissimam, prius quam convenirent, effici genitricem, suspicaretur adulterium, quia nesciebat adhuc cæleste mysterium? Fieret unigenitus Deus homo sicut sine homine patre, ita sine matre, si nihil ei accipiendum fuit ex matre. Veniret ad filios hominum nullius hominis filius, si nihil habiturus esset commune cum filiis hominum. Repugnat nimis ista sententia, veritatis pudor opprimit considerantem diutius. Virgo filium generat mirantibus omnibus, et sterilia romanasse putantur viscera generantis, quia nihil ex se profundunt in membra nascentis? Terra herbas gene-

* Hic subintelligendum est potius, ut passim apud antiquos scriptores.

rat inaccessibiles, nullusque eis negat terrenam substantiæ qualitatem: Maria Filium Dei concepit, Filium Dei parit, et in eo nos agnoscit suæ substantiæ proprietatem? Tolerabilius profecto peccare iudicabitur, quod Dominum Jesum Christum nihil accepisse suspicans de Maria, tacet etiam natum; natiuitati enim magnam facit injuriam, quisquis aliquam facit inter substantiam gignentis et gentis differentiam; redarguente hanc pessimam blasphemiam Doctore gentium, ubi veræ fidei titule clariore principia Epistolæ decoranda cognoscens, hoc sermone, ut adificare Romanos: *Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem; qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri (Rom. 1, 1-4).*

5. Dicat nunc hæreticus quomodo Filius Dei factus est ex semine David secundum carnem. Joseph certe nihil seminavit in Maria, cui dicitur ab angelo: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obrumbrabit tibi. Quare Christus ex semine David iterum dicitur? quare ille natus inter homines siue humano semine, factus dicitur ex semine David? Non leviter, neque perfunctorie prædicationis hujus oportet considerare virtutem. Memor quippe Apostolus doctrinæ suæ similiter alio quoque loco Timotheum charissimum discipulum monet: Memor esto, inquit, Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David secundum Evangelium meum (II Tim. II, 8). Quis proinde inseruit natiuitati ejus semen David in substantia humanitatis? Ubi potuit fieri de semine David? Si siue homine natus est patre, qua ratione ergo fieret ex semine David, nisi carnem suscepisset ex matre quæ pertinebat ad semen David? De semine enim David Maria, et de carne Mariæ Christus; quamvis sine semine maritali, tamen cum proprietate naturæ. Propter hoc Psalmista cantat prophetico spiritu: *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum (Psal. LXXXIV, 13),* quia in manifesta carnis a se acceptæ substantia, Maria genuit Dominum suum. Nam si aliunde caro Christi nasceretur, terra, id est Maria, nullatenus daret fructum suum, sed alienum; nec iterum sanctus Apostolus semen Abraham Christum esse significaret, ita loquens: *Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: et seminibus, quasi in multis; sed, tanquam in uno: et semini tuo, quod est Christus (Gal. III, 16).* Quid apertius? Quid evidentius? Nonne sic et semen Abraham Christus, quomodo ex semine David propter Mariam, per Mariam, de Maria? Tollat impius disputator Christo materiam carnis, quam Maria ministravit, et doceat quomodo est semen Abraham Christus, aut quomodo factus est ex semine David. Nunquid superfluo sacramento vernaculum proprium fidelis Abraham constringere videbatur, quando plenus fide, præsciens etiam futurorum: *Mitte, aiebat, manum tuam sub femur meum, et jura**

A per Deum cæli (Gen. XXIV, 2). Diceret utique: Tange pectus meum cogitationibus sanctis splendidum; tange manus innocentie dote locupletes; tange caput nullius obnoxium criminis. Cur honestiora membra prætermittuntur, et sub solo femore juraturus ponere compellitur manum? Magnum aliquid in hoc femore latebat: caro quippe Christi ibi latebat, quæ fuerat ex ejus propagine nascitura. Propterea tacto femore terribilis profertur juratio per Deum cæli: quia Deus cæli erat ita secundum carnem nasciturus, sicut nasci solent quos generatio nomine semoris significata conformes utique his de quibus formantur assignat.

4. Caro itaque Christi de matre sumpta est, ideo amplius vera est; sed plane sancta est, quia divinitatis adunatione mundata est. In carne Christi natura est nostræ carnis, sed non reperitur culpa naturæ. Sic caro Christi carni Mariæ et similis est, et dissimilis: similis, quia inde traxit originem; dissimilis, quia non inde contraxit vitia: originis contagionem: similis, quoniam, licet voluntarias, tamen veras sensit infirmitates; dissimilis, quoniam nullas penitus neque per voluntatem, neque per ignorantiam commisit iniquitates: similis, quia passibilis et mortalis; dissimilis, quia incoinquabilis, et vivificatrix etiam mortuorum: similis genere, dissimilis merito: similis specie, dissimilis virtute: similis, quia similitudo est carnis peccati, dicente Apostolo: *Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati (Rom. VII, 3).* Ecce quantum caro Christi docetur a Maria causam novæ existentie naturaliter assecuta secundum solemnitatem partus humani, sequestrata necessitate concubitus maritalis, ut non sit quidem caro peccati, quia caro est Dei; sit tamen similitudo carnis peccati, quia veraciter nata est de carne mortali: merito etiam mortalis, quia materiam traxit de carne mortali. In carne enim non habentis omnino peccatum, per quam januam voluntaria mors introiret, nisi de carne ejus nasceretur cui potuit inesse peccatum et per peccatum mors? Plenius hoc lucidis sermonibus explicemus. Caro Christi non erat in iniquitatibus concepta: propter quid ergo conditionem mortis videtur experta? Manifeste scimus, non necessitate, sed voluntate pro nobis mortuum fuisse Filium Dei. Sanctus tamen testis est Apostolus veritatis, veraciter dicens: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors (Rom. V, 12).* In ista carne Christi peccatum non intravit. Unde mors, quamvis voluntaria subintroivit, nisi quia eum sine peccato nasci divina fecit potentia, sine peccato autem mori divina fecit misericordia? Verumtamen per hoc quod in illo fuit materna substantia, nullo melius documento probabitur Christus habuisse carnem de matre mortali, nisi per supplicium mortis. Gratia illi, qui carnis humanæ suscipiendo naturam sine culpa, non tamen sine pœna culpam removet: pœnam sumpsit, et naturam sanavit, ut quia nobiscum est ei natura communis. Oportebat namque eum, sicut sacerdotem, quod pro nobis offerret, a nobis accipere; si autem non accepit ex Maria carnem materiam, non accepit a nobis quod posset offerre pro nobis; et quomodo

fangi potuit sempiterni muneris sacerdotis? Sacerdoti nostro nos oportuit immolandum Deo victimam dare; Filius autem Dei Patris unigenitus, in carne mortali sacerdos noster effectus, non aurem, non argentum, non hircorum sanguinem, sed corpus obtulit proprium. Victima ergo nostra, corpus est ejus; et si corpus ejus accepit, a nobis itaque corpus accepit; et hoc tunc accepit, quando enim sancta Maria concepit. Consubstantialis proinde matri credendus est, sicut consubstantialis est Patri. Consubstantialis etiam matri etiam nobis diabolum vicit: ideo de captivitate profundo totum genus hominum misericors elevavit. Victus est Adam, blanditiis muliebribus de ligno vetito edere persuasus; vicit Christus, furore Judaico et clamoribus in patibulo ligni suspensus. Quid prodest Adam Christi victoria, si non est ejus in Christo substantia? et quomodo id fieri potuit, nisi eum sic genuisset Virgo Maria, ut præberet ei sine iniquitate materiam carnis, in qua nasci temporaliter posset et pati?

5. Sic omnino, sic sentiendum fides admonet vera, Christum corpus habuisse verum, non aereum, non phantasticum, non aliunde formatum, sed carneum; de carne Virginis sumptum, licet non carnaliter seminatum, rationalis animæ inspiratione vivificatum; tale quale nos habemus, absque peccato; tale in quo diabolus falleretur, ut putans escam, deglutiret hamum. Diabolus enim nisi videret in Christo Salvatore verum corpus et matri consubstantiale, nec tentare auderet, nec occidere. Præterea in quo nihil suum videbat, ipso Domino discipulis suis narrante: *Ecce venit princeps mundi hujus, et in me inveniet nihil* (Joan: xiv, 30), utique peccati: nam plenus in illo fuit natura matris, id est nostra; quam velut sibi aliquid deberet, antiquus illè peccati fenerator invasit, crucifixus, occidit; et per indebitam exactionem, quidquid ei debebatur amittit: juste victus et justè punitus; quia ea caro vicit in Christo, quæ victa fuerat in Adam. Hæc namque fuit justitia Dei, ut per illam carnem mortis auctor vinceretur in Christo, quam vicerat in Adam, et illa caro sine peccato moreretur, ut deleteretur omne peccatum, quæ fuerat mortua per peccatum: mirabiliter operante gratia Salvatoris, ut mors pænæ peccati medicina fieret postea peccatorum. Peccavit Adam, et mortuus est, omnesque posteros suos æternæ mortis compedibus alligavit; mortuus est Christus, et quia non peccaverat, omnes peccatores a mortis dominio liberavit. Si ergo alia esset natura carnis, in qua non peccaverat Christus, et mortuus est, non per justitiam, sed per potentiam diabolus vinceretur. Oportebat autem per justitiam vinci. Justitia vero ipsa fuit, ut in ea carne veniret Redemptor, quam fererat supplicio obnoxiam renouere testator. Ideo Deus homo fieri voluit, ut facile homo posset reconciliari Deo per hominem Deum. Inter Deum quippe justum et hominem peccatorem magna separatio contigerat; nec Deus homini proximus erat in substantia, nec justo peccator coaptabatur in gratia. Deus ergo se humilians

A factus est homo justus, et homini peccatori reconciliatus est Deus. Factus est Deus quod non erat, homo; et factus est homo similiter quod non erat, justus. Si autem justus Deus ita forte fieret homo justus, ut non ejus esset substantiæ cuius fuerat homo peccator, nec haberet aliquid proprium de substantiâ peccatoria, in æternum remaneret homo peccator. Nunc vero per similitudinem substantiæ effecti participes gratiæ, justificati sumus in illo unigenito Deo qui pro nobis fieri voluit homo similis nobis. Unde etiam sanctissimus Paulus incarnationis mysterium tractans, ita de Christo loquitur ad Hebræos: *Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum ut repropitiaret delicta populi* (Hebr. ii, 16, 17). Quis capituli hujus explicare dignis sermonibus valeat intellectum? *Debit inquit, per omnia fratribus similari.* O stultus hæresis imperite defensor! quomodo poterit Christus fratribus similari per omnia, si dissimilis fuerat in substantia? Quomodo similis omnino erit in substantia, nisi carnem suscipiendo de Maria? Deinat cor profanum talia meditari. Qui negat Christum veri Dei Filium verum veritatem carnis de vera matre mirabiliter assumpsisse, totum vult mediatoris evacuare negotium. Mediator quippe non est nisi duorum, quos a se invicem separatos tunc ipse medius existendo rite ac firmiter copulat, si utriusque sit similis per substantiam, quos sibi facit appropinquare per gratiam. Christus autem Dei et hominum mediator existens, sicut Vas electionis insinuat: *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5); si non sic est hinc de homine, quomodo Deus de Deo? si non sic est consubstantialis homini matri, quomodo consubstantialis est Deo Patri? Si substantia ejus divina cum Deo communis est, substantia vero humana non putatur eum hominibus esse communis, incasum mediatoris vel personam portat, vel officium gerit. Verumtamen quia sic est mediator ut verus sit mediator et Patri et matri, et Deo et hominibus consubstantialis est; ac per hoc non unius, sed duarum plane substantiarum, quia nunquam mediator unius potest esse substantiæ.

6. Vide, frater sanctissime, quam latenter alterius quæstionis limen intravimus, ipsa veritate januas reserante. Nam volumus enim per officium mediatoris reperire, vel potius probare substantiæ humanæ proprietatem, similitudinem, veritatem, ne Virginis matris amputemus fecunditatem, duarum substantiarum manifesta distinctio nominato et considerato mediatore resplenduit. Quia utique mediator et unus est, si personam consideres cui nomen mediatoris accessit, et inter duas res dissimilis substantiæ mediator existens, non nisi per duas substantias officium potest mediatoris implere. Cujus enim persona una fuerit et natura, nullatenus potest inter duas substantias mediator esse vel dici, quia apud illam substantiam cui minime coaptatur

una natura eius, caret prorsus officio mediatoris; et tunc est verus mediator, quando ut duorum dissimilium substantiarum copulet divisionem, substantialem gerit cum utriusque communionem; per ipsam communionem removens divisionem, ut sint utraque unum, per illum mediatorem convenientia in unum, cum quo fuerunt, antequam convenirent, unum. Consideremus hoc plenus in nostro mediatore, Domino scilicet Christo; cujus quidem veraciter una persona (quia non docet unius mediatoris deus esse personas), veritatem non est una natura, quamvis unius mediatoris. Quia hæc una natura (quoniam Dei et hominum mediator est) aut cum Deo illa erit utique communis, aut cum hominibus. Absolute namque, quantumlibet reclamet hereticus, una natura non potest Deo hominibusque esse communis, quia Deus creator, nos creaturæ sumus; Deus æternus, nos temporales; Deus incomprehensibilis, nos comprehensibiles; Deus sine loco, nos in loco; Deus infinitus et immensus, nos circumscripti et determinati. Rursus ergo fiducialiter dico: natura Christi si una est, aut cum Deo Patre illi, aut cum hominibus potest esse communis; Deo et hominibus nunquam potest esse communis. Est autem Christus unius substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt *homousion*, secundum Nicæni concilii absolutam professionem. Una ergo natura Christi Jesu, cum Patre est illi communis. Et in qua ratione fieri potest ut noster sit mediator, nisi habeat unde et cum Patre sit unum, et nobiscum sit unum? Quod apertissime in Evangelio jam proximus passioni demonstrat, orans Patrem talibus verbis: *Ut sint unum, sicut et nos unum. Ego in eis, et tu in me* (Joan. xvii, 22, 23). Dic mihi, qui unam prædicas essentiam Christi, quomodo est ipse in nobis, et quomodo est in illo Patre? Quia una est substantia Patris et Filii. Ideo etiam ipse in nobis est, quia particeps fieri voluit nostræ substantiæ. Non est ergo jam una substantia, sed duæ: una in qua est cum Patre unum, altera in qua est nobiscum unum; una per quam est in illo Patre, altera per quam est ipse in nobis vere; verus mediator, habens unde sit proximus Deo, unde proximus nobis; ut faciat etiam nos proximos Deo, per se utique qui fieri voluit proximus nobis. Sed si forte tu, quem consideratlo mediatoris ad prædicationem duarum substantiarum compellit invitum, volens vim veritatis eludere, non omnino unius mediatoris duas essentias negas, sed ex his duabus unam fieri potuisse confirmas, require diligentius, si Verbum et caro una cepit esse natura, utrum possit caro et Deus Pater unius essentiæ prædicari. Consequenter eum quia Verbum Patris est Filius, et indubitanter una est substantia Patris et Filii; sicut Deus Pater cum Verbo suo unius est substantiæ, sic eum carne Verbi sui unius invenietur esse substantiæ, si caro et Verbum fieri potuit una substantia.

7. Superadjicietur huic opinioni etiam talis absurditas, et quia omnis caro humana ejusdem est substantiæ, caro autem Christi humana erat, quæ unius

substantiæ secundum vos cepit esse cum Verbo, et per Verbum etiam cum Patre; caro quoque nostra et divinitas Patris, unius dicatur esse natura: quod nullus omnino Christianus vel audire, vel tenui saltem cogitati ac debet recipere suspicandum. Quisquis proinde unam Christi asserit esse substantiam, cogitet aliud quod facile eivis potest apparere, nisi oculos cordis ejus famæ contentiois obscurat, per hæc unius in Christo substantiæ prædicationem Patrem quoque natam de Maria virgine, crucifixum sub Pontio Pilato, et sepultum videri. Nam si non est alia natura, quam de carne Virginis matris ut nasci temporaliter posset, accepit unigenitus Deus, sed susceptæ carnis et suscipientis divinitatis una facta est quomodocunque natura; hæc una natura aut non erit etiam Patris, et quomodo prædicabitur homousion Patri, quod Græci dicunt, unius substantiæ vel essentiæ? aut si erit et Patris, et in ipsa natus, crucifixus est Filius, videant quomodo Pater aut innascibilis, aut impassibilis prædicetur. Imo non solum Pater, sed Spiritus quoque sanctus (quoniam et ipse cum Patre et Filio unius creditur esse substantiæ vel essentiæ) sociabitur passionibus Filii; ac si omnis dispensatio dominicæ incarnationis ad totam Trinitatem pertinere putabitur, et non solius Filii Dei mater beata Maria, sed totius Trinitatis erit mater. Plurimum facere hoc apostolicis nitamur exemplis. Beatus Apostolus ita loquitur: *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuaretur corpus peccati* (Rom. vi, 6). Quomodo simul vetus homo noster solo Christo in ligno pendente, nisi quia secundum eam substantiam pependit in ligno, quam sumpsit ex nobis? Item alio loco memoratus apostolus dicit: *Et simul conresuscitavit, et sedere fecit in caelestibus in Christo Jesu* (Ephes. ii, 6). Respondeatur quomodo simul conresuscitati, aut simul conседimus in caelestibus, nisi per illius substantiæ communionem quam sumpsit ex nobis? Si ergo in unitatem divinæ substantiæ suæ naturam Filius Dei suscepit, ut divinitatis et carnis una posset esse natura, quod adunatum est divinitati ejus omni Trinitati adunatum est: maxime quia inseparabilia sunt opera Trinitatis, quia una est substantia vel essentia Trinitatis. Trinitas est autem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; in personis tres, in substantia vel essentia unum. In qua essentia vel substantia si natus aut passus est Filius, simul Pater, et Spiritus sanctus et natus et passus est. Sed si Filius tantum passus est, sicut fidei catholicæ docuit antiqua traditio, in alia natura passus est. Et quæ est alia, nisi humana? Si ergo alia est humana, alia divina natura, non est una in Christo ex duabus facta natura.

8. Solent Ariani nobis objicere talem propositionem. Passa est, inquit, divinitas Filii, aut non est passa. Si respondeamus: Non est passa, dicant: Ergo purus homo crucifixus est. Si respondeamus, quod respondero debemus: Passa est, sed secundum carnem, ipsa tamen in hoc quod est impassibilis permanens, respondent: Ergo aut passa est divinitas

Patris, si passa est divinitas Filii; aut non est una divinitas Patris et Filii. Proponentibus hoc Arianis ita convenit lingua catholica respondere: Pater et Filius substantia unum sunt, non personis: una est natura Patris et Filii; sed alia est persona Patris, alia Filii. Filius vero suscipiens carnem, id est, hominis plenam perfectamque naturam, sic eam suscipere dignatus est, ut una persona fieret carnis et Verbi, non tamen una natura. Deus homo factus naturam sibi adunavit humanam, sed in unitatem personæ quam non habet cum Patre communem, non in unitatem substantiæ quam habet cum Patre communem. Ideo non Trinitas, sed tantummodo Filius et natus et passus est. Alia est natura, secundum quam passus est Filius: sed quia unam esse fecit personam suam divinitatis et carnis, propter unitatem personæ divinitas Filii dicitur passa quidquid protulit [An protulit?] caro. Persona autem Filii non est ea quæ est Patris, quia alia est Patris: ideo tantummodo Filius passus est. Isti autem qui, sicut unam personam Domini Jesu Christi, sic unam volunt prædicare naturam, quid respondebunt Arianis? Argumenta eis sine dubio cuncta deficient; et aut Arianis consentient, ne unam Patris et Filii divinitatem prædicent; aut Patripassianis sociabuntur, errore sacrilego miserabiliter obligandi. Revertatur ad sensum pessimum furor hæreticus; et qui ex naturis duabus in Domino Jesu Christo unam factam fatetur, dicat mihi quæ harum perit, ut una fieret ex duabus. Divina perire non potuit, humana non debuit. Aut si nullius audeat asserere perditionem, dicat utrum sit altera in alteram commutata: et si alteram in alteram potuisse commutari suspicabitur, dicat rursus utrum divinitas in carnem, an in divinitatem caro conversa sit. Si enim divinitas ad inferiorem carnis redacta est qualitatem, deteriorata cognoscitur; et jam sibi potius creator bonus miseriam procuravit, quam nobis misericordiam præstitit. Si vero permanens inviolata divinitas absorbit substantiam carnis, ut hoc esse inciperet caro quod Verbum, quis tolerabiliter audiat creaturam prius cuncta accidentia recipientem pervenisse ad se us et potentiam creatoris, ut esset subito sine qualitate, sine quantitate, sine tempore, sine loco, sine situ, sine passionibus, sine habitu, perdita conditione facturæ, solo sciendi vigore subtrita?

9. Timco ne amplificatio reaturæ creatoris sit potius imminutio, tanquam Deus indiguerit additamento carnis augeri; quia et multo facilius mutari potuisse illa natura dicitur, in quam potuit altera commutari. Nimis absurdam sententiam silentio mancipemus; et si nullam de duabus his naturis in alteram potuisse transferri liquilo caret, respondeat utrum forte permixto naturarum duarum, nullius earum proprietate servata, novam naturam novi generis fecerit. Et si hanc unius mediatoris unam naturam prædicare voluerit, non interim requiro quali

^a Illic deesse videtur substantiam.

A nomine naturali duntaxat censeat vocandam; ut quomodo ex naturis duabus, anima et carne, facta est una natura, cui nomen est homo; ex duobus similiter animalibus unum nascitur animal, et dicitur mulus; ex duabus quoque substantiis ignis et ligni fit una res, et vocatur carbo; neque anima sola, aut corpus, homo; neque equus solus, aut æsinus, mulus; neque ignis solus, aut lignum, carbo potest naturali nomine vocari; sic ostendere valeat ex duabus naturis, divinitate scilicet et humanitate, si una facta est natura, quid vocari naturaliter debeat. Christus quippe nomen est officii; Emmanuel nomen est utrasque substantias quas adunatas contestatur insinuans: naturæ autem nomen istius substantiæ quæ una fieri potuisse dicitur ex duabus, neque legi, neque per linguam cujuslibet disputatoris audivi. Nomen hoc, sicut dixi, vehementer inquiri. Sed potius hoc propono, hoc cogitandum prædicatori unius in Christo substantiæ, licet nolit, oppono: Si una est Christi natura composita ex duabus, non talis Patris natura, non est talis Spiritus sancti. Quomodo ergo erit Filius *homousion* Patri vel Spiritui sancto? Una Patris Spiritusque sancti natura simplex est, caret compositione; Christi autem, quæ facta firmatur ex duabus una natura, composita est, caret simplicitate. Quid ergo dicemus? Urget nos licet invito violentia veritatis, aut unam Christi naturam non prædicare; aut Patris, et Filii, et Spiritus sancti, id est sanctæ Trinitatis unam substantiam vel essentialitatem negare. Sed si unam substantiam vel essentialitatem Trinitatis negemus, Arianorum dogmati videmur præbere consensum. Ne ergo videamur similes Arianis, unam Christi quamvis ex duabus naturam non prædicemus, sed unum Christum potius ex duabus et in duabus naturis constituendum; nec Arianorum polluamur veneno, nec superflua delirantis Eutychetis inebriemur disputatione. Deus unigenitus, Dei Filius verus et proprius unus fuit, quando *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil* (Joan. 1, 1-3). Unus atque idem est, quando Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Propterea priusquam Virgo Maria conciperet, Deus Trinitas creavit nos; et posteaquam sancto Spiritu secundante peperit Emmanuel, id est, nobiscum Deum, Deus Trinitas redemit nos: ante dispensationem carnis Deus noster Trinitas; post negotium crucis, et post spolia infernorum, Deus noster Trinitas. Quare hoc? quia sicut unus fuit, est, et erit Pater, qui de Virgine non est natus; sicut unus fuit, est, et erit Spiritus sanctus, qui similiter de Virgine non est natus; ita unus est etiam Filius, qui de Virgine natus est. Assumptio illi fuit alterius ^a ad unam personam.

10. Crevit ergo per nativitatem carnis in Christo numerus substantiarum, singularitas vero personæ perseveravit. Ideo quamvis alia sit natura divinitatis, alia humanitatis, non fit Trinitas illa quater-

tas, quia personarum est Trinitas, quæ in Christo una permansit. Unus est proinde Christus, et semper unus, propter unius personæ singularitatem, quæ in eo nec dividi, nec subdividi, nec duplicari potest, quamvis ex duabus et in duabus credatur esse naturis. Libere igitur absque ulla formidine confiteamur unius Christi naturas duas, divinam scilicet et humanam, Verbum et carnem, manifestis distinctionibus apparentes: et quid secundum earum proprietatem rite possit intelligi, per omnia divina volumina simpliciter audientes, nullatenus dubitemus, quædam verba divinitati, quædam vero humanitati ejus sine separatione prorsus aptari. Si quis enim me interrogat: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. i, 20), utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem; fiducialiter respondeo: Secundum divinitatem, non secundum humanitatem. Et si quis iterum requirat: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28), utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem; fiducialiter respondeo: Secundum humanitatem, non secundum divinitatem; neque tamen propter hoc aliqua earum vox Christi non erit; utraque enim vox ad unam pertinet Christam, cujus est divinitas et humanitas: separatio hic nulla introducta est, quia unam vocem secundum unam substantiam posse intelligi diximus, secundum alteram vero negavimus. Cuilibet enim naturæ vox conveniat, ideo sine separatione non convenit alteri, quia illius personæ est, cujus est utraque natura. Necessitatem nemo nobis ingerat, unam prædicare naturam. Duos filios ignorat fides catholica, quaternitatis assertores omnino detestatur; et idcirco nunc, quantum arbitror, quibusdam rectæ fidei custodientibus regulam, placuit unum de Trinitate passum fateri. Nihil quippe aliud sententia hæc insinuare cognoscitur, nisi ipsam esse passum in carne, qui de Patre Deo natus est, id est, Christum, ne putetur homo porus tolerasse passionis injurias. Hoc ergo dicit, qui unum de Trinitate passum dicit. Non est quarta persona qui passus est, sed ad numerum pertinet Trinitatis. Manens enim Dei Filius impassibilis secundum divinitatem, per susceptionem naturæ passibilis passioni subjacuit. Et quamvis alia sit in illo natura per quam semper impassibilis perseverat, alia per quam dicitur temporaliter passus, ipse tamen impassibilis passus est: non alius est impassibilis, et alius passus est. Iste autem impassibilis, ipse est Dei Filius, Deus unigenitus, ante sæcula ex Deo Patre naturaliter natus; et de matre, postquam venit plenitudo temporum, misericorditer, quia voluit, genitus: sine quo Trinitas nunquam fuit; quoniam, sicut jam superius enarravimus, Trinitas est, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: et sive Patrem, sive Filium, sive Spiritum sanctum subtraxeris, Trinitas esse non potest; nec Pater, nec Filius secundum divinitatem, nec Spiritus sanctus creaturis connumerantur; nec Pater, nec Filius secundum divinitatem, nec Spiritus sanctus de mundo hoc, aut de creaturis esse perhibentur; sed sola invicem Tri-

nitatis connumeratur, et unusquisque eorum dum de Trinitate esse dicitur, a creaturis cæteris sequestratur.

11. Omnis enim res aut Deus est, aut creatura. Si Deus est, creatura non est; si creatura est, Deus non est. Deus autem Trinitas est unius substantiæ vel essentiæ; creatura per multimoda diversarum substantiarum distribuitur genera. Qui ergo Deus est, et proprie, id est, veraciter Deus est, aut Pater, aut Filius, aut Spiritus sanctus est. Et quia neque Pater solus, neque solus Filius, neque solus Spiritus sanctus Trinitas est, sed simul Pater, Filius et Spiritus sanctus; et Pater unus est de Trinitate, et Filius unus est de Trinitate, et Spiritus sanctus unus est de Trinitate. Quid ergo dicit, quicumque dicit: Unus de Trinitate Filius, nisi: Noli eum querere inter creaturas? Filius ergo secundum divinitatem, quia non est creatura, sed creator, unus est de Trinitate; et quia ipse secundum humanitatem dignatus est pati, propter hoc unus de Trinitate dicitur passus. Tale est itaque, quantum conjicio, inæ potius quantum credo: Unus est de Trinitate passus, quale est dicere: Deus est passus. Sicut autem quisquis Deum prædicat passum, non substantiam divinitatis facit passibilem, sed divinitatis impassibilis et humanitatis quæ subjacuit passioni, unam monstrat esse personam, sic unum de Trinitate passum prædicans, unitatem personæ commendat in utriusque naturis: excludens Nestorianæ hæreseos nefariam perfidamque doctrinam duos filios inducentia. Neget igitur unum de Trinitate passum, qui negare vult Deum passum. Quomodo autem Deus passus sit bene omnes fideles intelligunt, secundum carnem scilicet, secundum quam potuit Deus. Alioquin si capiendæ carnis nulla remaneret causa probabilis, si potuisset per se ipsam passioni subjacere divinitas. Ita nota sunt hæc esse omnibus Christianis, ut quancumque prædicari audiunt Deum passum, non intelligant nisi Filium Dei, nec opinentur aliter passum, nisi quomodo pati et debuit et potuit Deus, secundum substantiam carnis quam suscepit ex matre. Sic ergo quoties unus de Trinitate dicitur passus, nemo saltem interrogare compellitur: Qui unus? utrum Pater? an Filius? an Spiritus sanctus? Sed mox dixeris passum, continuo intelligunt Filium, quem solum sciunt contestantibus Evangelii passum, vigilante in eis etiam ad hoc scientia rectæ prædicationis: ut quamvis asserens unum de Trinitate passum, non adjiciam, secundum carnem; ipsi tamen recte dictum, quasi hoc adjectivum sentiant, si tamen procul expellatur contentionis affectus, universa quæ audit magis solitus impugnavit quam credere. Nihil plane diutius cogitans reperire valui, unde possit hæc sententia (quod a quibusdam jacitatur) Eutyebianis favorem præbere. Primum quippe mendacium delirantis Eutyebæ hoc fuit: unigenitum Deum, quando feri homo dignatus est, non sibi assumpsisse carnem de utero virginis nati; secundum vero: non esse nunc in Christo substantias duas, divinitatis et humanitatis sed ex duabus his unam

factam, esse substantiam. Retractemus igitur diligenter utrasque sententias, et si vel aui earum captari potest ista sententia quæ unius de Trinitate passum fatetur, sollicitius inquiramus.

12. Quid, rogo, proficit ad negandum Filio Dei materni corporis veritatem, quando unus de Trinitate passus asseritur? Nonne, si unus de Trinitate est, vere Filius Dei est? et si passus est, vere habet materni corporis veritatem? Alioquin tolle corpus ex matre sumptum, et quomodo pati potuit pura divinitas? Pende qualis est caro Mariæ, sine dubio passibilis et mortalis: et ergo esset caro Verbi passibilis et mortalis, ex illa carne habet originem quæ fuit passibilis et mortalis. In prole igitur cognosce similitudinem generis per testimonium passionis; et expugnari magis Eutychianos quam foveri, quando unus de Trinitate passus asseritur, velis nobis adverte. Sine dubio enim sub his verbis etiam prædicatur unius in Christo substantiæ confutatur. Ut sit enim Christus unus de Trinitate, ad divinitatem pertinet; ut credatur passus, ad humanitatem. Non esset qui passus est, unus de Trinitate, nisi unam haberet cum Patre et Spiritu sancto divinitatem. Non esset passus qui unus est de Trinitate, nisi consubstantiatem matri haberet humanitatem. Sileat ergo unius naturæ in Christo prædicator. Duas enim naturas commemorat, qui unum de Trinitate passum fatetur: Suspiciones suas inaniter rodit, quisquis benedicta dum male conatur intelligere, calumniari, potius, quam doceri studet. Unum de Trinitate passum Nestorianis non immerito displicet. Introdúcere enim quartam personam volunt, cui accidisse estimant passiones. Eutychianis autem unum de Trinitate passum non recte placet, si tamen placet. Ipsi enim duas Christi permanere naturas, evidenter negare contendunt, quibus per hoc capitulum manifesto contradicitur: insinuata una substantia per hoc quod unus de Trinitate; insinuata quoque alia per hoc quod passus infertur. Passio enim commemorata testimonium est naturæ passibilis: natura passibilis intellecta, maxime in illo qui unus de Trinitate, duarum substantiarum clarissimam reddit distinctionem. Sed forsitan aut nimium suspiciosus, aut omnino tardus auditor: aperta locutione desiderat instrui: videlicet ut quoties confiteri delectamur aut Deum passum, aut unum de Trinitate passum, quia et Pater Deus, et Spiritus sanctus Deus, et simul tota Trinitas Deus; et Pater unus de Trinitate, et Spiritus sanctus unus de Trinitate. Sed dicentes Deum passum, continuo inferamus, secundum carnem, ne aut tota Trinitas passionem suscepisse, aut ipse Filius in substantia divinitatis quæ est illi cum Patre communis, passus putetur. Et in hac quidem parte mos gerendus est talibus; et si sic audire desiderant, sic etiam nos loqui convenit: Unus de Trinitate, id est Filius, una persona de tribus personis, passus est secundum carnem, quam suscepit ex nobis, ut dignaretur passionem tolerare pro nobis.

13. Addamus verba manifesta ne occasionem demus inte pretationi malitiosæ, putemurque aliud

A credere quam sentimus. Adinonendus tamen videtur cui prolata simpliciter suspicionem commovent verba, non toties aut divinitatem Christi, aut humanitatem negari, quoties non simul sono vocis euuntiantur: *Unus est*, ait Apostolus, *Deus Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* (I Cor. viii, 6). Ecce Dominum Christum dixit, hominem tacuit, nec tamen ideo negasse putandus est. Rursus in alio loco ad Timotheum scribens: *Unus est mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5). Ecce, hominem dixit; Deum tacuit; non tamen ideo negavit (tanta quippe virtus est sacramenti ineffabilis); et sic in unam personam duas naturas singulariter et mirabiliter adunavit Deus homo misericorditer factus, ut Christum Jesum sive Deum dicas, hominem quoque simul inteligas; sive hominem constiteris, Deum quoque simul inteligas. Humana est in illo divinitas, et divina est humanitas. Propterea ille magis cujusdam separationis aut divisionis seminat suspicionem, qui duas naturas alter non intelligit, nihil ambas audierit nominari. Ecce audivimus in Evangelio vocem Christi dicentis: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28); quod secundum humanam videtur dixisse naturam: nunquid ideo putabimus eum non habere in se divinitatem, secundum quam dixit in alio loco: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30)? Nonne quando dixit: *Pater major me est*, tacuit, *Ego et Pater unum sumus*? et quando dixit: *Ego et Pater unum sumus*, tacuit, *Pater major me est*? Nihil tamen horum negavit. Dicamus ergo ei, si videtur, dicenti, *Pater major me est*; adde, *Domine, Ego et Pater unum sumus*; ne Ariani non arbitrentur æqualem. Multa occurrunt similia pio studio requirentibus. Ecce iterum dicit ipse Salvator; *Ego ex ore Altissimi prodivi* (Eccli. xxiv, 5), quod secundum divinitatem locutus est. Dicamus ei, adde, *Domine*: Ex utero virginali, quod pertinet ad humanitatem; ne putent Manichæi vel Eutychiani, quia non es natus ex carne. Licet nobis inter scientes quomodo credemus simpliciter loqui. In nomine Domini Jesu apostoli baptizabant: nunquid quia Patrem et Spiritum sanctum tacebant, ideo negabant? aut ideo baptismus ille non dabatur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quia in nomine Domini Jesu baptizasse apostoli perhibentur? Nonne propter unius substantiæ communionem, et propter unum nomen individue Trinitatis etiam solo Domino Jesu nominato, Pater quoque et Spiritus sanctus in virtute illius nominis quod unum est ex tribus, nominati esse cognoscuntur? Ita etiam si solum divinitatem Christi nominem; jam simul humanitatem nominavi, quam sibi adunavit ex Virgine; et si solam humanitatem nominem, simul divinitatem nominavi, cui est adunata. Possunt hæc duæ substantiæ in Christo sine invicem loquendo proferri, non possunt sine invicem credendo cognosci.

14. Nam ecce apud Miletum majoribus natu Ecclesiæ salubria monita beatus dum traderet Paulus; *Attendite* inquit, *vobis et universo gregi, in quo vos*

*Spiritus sanctus constituit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine (Act. xx, 28). Dic modo, gentium Doctor, et responde nobis aliquid, quod etiam nos multum suspiciosus oporteat respondere. Dixisti Deum Ec lesiam acquisisse sanguine suo; quare non addidisti Filium? quid si alius Patrem putet? quid si alius Spiritum sanctum? quia et Pater sine dubio Deus, et Spiritus sanctus Deus est. Aut si Deum simpliciter nominasti, vel quando eum dixisti acquisisse Ecclesiam sanguine suo, diceres quomodo habeat sanguinem Deus, et adderes, secundum carnem: ne quis putet quia etiam divinitas habere aut effundere sanguinem potest. Scio quid hinc percontationi Vas electionis sine mora respondeat. Nosti, o filii, prædicationem meam; quare dubiam putasti sententiam meam? Jam ego dixi: *Pater Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 32), ut Filius tantum passus a gentibus crederetur. Jam ego dixi: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philipp. ii, 6-8), ut in humana substantia mortuus rite crederetur: quem tamen ut Deum cognosceres, fiducialiter alibi locutus sum: Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix, 5). Cognosco, sancte Paulo, doctrinam veritatis plenissimam, nec mihi sententia tua in libro Actuum apostolorum dubia unquam fuit. Intellexi Deum, qui sanguine suo acquisivit Ecclesiam suam (Act. xx, 28), non esse nisi Christum Jesum Filium Dei, nec habuisse sanguinem, nisi secundum substantiam carnis. Sed propter istos ista dixi, qui nunc audientes unum de Trinitate passum, dicunt: Adde, secundum carnem; quasi aliter intelligi debeat, etiamsi ego non addam; vel addere multum necessarium sit, quod etiamsi non addatur, appareat. Libenter tamen exigi a me patior quod ultro reddere sum paratus. Incunctanter profert lingua quod retinet conscientia. Unus de Trinitate Filius Dei Christus Jesus, qui est una persona de tribus personis, passus est secundum carnem. Tu vero si jam credis non malitiose unum de Trinitate passum dici, dic similiter bono sensu sicut ego. Si autem dubitas adhuc, dic unam personam de tribus passam, id est, Filium Dei Dominum Jesum Christum secundum carnem: ne si unam personam de tribus passam profiteri nolueris, quartam confiteri inveniaris; et sine ulla ambiguitate Nestorii iudicaris errore possessus.**

15. Omnis ergo catholicus aut unum de Trinitate passum simpliciter audiat, simpliciter dicat; aut loquens caute, non tamen infideliter, usam personam de tribus passam fateatur; nec ideo quempiam iudicet hæreticum, qui unum de Trinitate passum illo sensu dicit, quo etiam ipse unam personam de tribus passam veraciter dicit; simulque ambulare viam Domini properemus, pacem tenentes. Ille est quippe

unum de Trinitate, quod est, unam personam de tribus personis: quoniam si dicas, Una est persona Christi, nihil aliud dicis, quam, Unus est Christus. Et si dixeris, Unus est Pater aut Spiritus sanctus, nihil aliud dicis quam, Una est persona Patris aut Spiritus sancti. Potest quidem unus etiam substantiam significare, sed si addes substantiæ propriam manifestumque vocabulum, sicut quando dicis, Trinitas unus, et continuo subinfers, Deus. Alioquin tolle nomen quod adjungis, ubi substantia significatur, et dic, si audes: Pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus sunt. Quis enim non continuo, Unus sunt, secundum personam dictum consequenter intelligat, et Sabellii redarguat vanitatem? Vides ergo quia proprie unus ad personam pertinet significandum, quamvis adjuncto sibi cujuslibet substantiæ vocabulo possit etiam substantiam significare. Simpliciter ergo audiamus, unum de Trinitate passum, id est, unam personam ex tribus personis. Nec mihi quisquam velit opponere: Si dicimus unum de Trinitate, dicamus unum de humanitate, sicut dicimus Deum, et rursus dicimus hominem. Deum quippe cum dicimus, recte etiam hominem dicimus, quia et Deus et homo nomina substantiarum sunt. Unus autem, quia proprie personam significat; Unus et unus nequaquam cogitemus dicere, ne duas videamur asseverare personas. Ideo plane unum de Trinitate contemur, et non unum de humanitate; quia Deus venit ad uterum Virginis, et adventu suo munus ei largiens feranditatis sine sorde libidinis, humanam sibi naturam potenter atque ineffabiliter adunavit, tanto vinculo unitatis, ut persona Verbi floret persona carnis, et deinceps una Verbi persona esset et carnis. Ideo dicere nullatenus possumus unum de Trinitate et unum de humanitate, vel unum Trinitatis et unum humanitatis, quia in Christo Jesu personam propriam separatim non habet humanitas, sed persona Verbi Dei a quo suscepta est, ipsa illi facta est propria. Distinguiamus ergo naturas duas Christi in vocabulis, in officiis, non in personis. Ideo securus dicit Apostolus: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis vero vocatis Judæis et Græcis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. i, 23, 24). Ecce Christus crucifixus ipse est Dei virtus et Dei sapientia. Quare ergo non dicatur unum de Trinitate passus? An Christus Dei virtus et Dei sapientia non est unum de Trinitate? Sed hoc qui negat, aperte dicat etiam secundum divinitatem Filium non esse unum de Trinitate. Si autem secundum divinitatem Christus unus est de Trinitate, et secundum divinitatem virtus Dei est et sapientia; Christus autem crucifixus virtus Dei est et sapientia; recte utique dicitur, quia unus de Trinitate est passus.*

16. Nec movere quempiam debet, si vere hanc sententiam, sicut a quibusdam dicitur, Eutychetis protulit apocristarius in Chalcedonensi concilio. Sæpe etiam per ignorantes loquitur veritas. Patres autem nostri in concilio positi, sensum loquentis, non

verba considerantes, nec illum propter hanc sententiam pronuntiare catholicum, nec ipsam sententiam catholicis tunc inserere definitionibus voluerunt, ne viderentur intellectum loquentis approbasse, quam verba. Mirabiliter tamen Spiritus sanctus postea fideles admonuit, etiam per hanc sententiam reficere Eutychianistas, in qua duarum plebs est prædicatio naturarum, ut nequaquam dicere: Si unus est Christus de Trinitate, et Trinitas unius est substantiæ, Christus autem Deus et homo est; unius ergo substantiæ. Christus quippe et unus est de Trinitate, et Deus et homo est, et non est unius substantiæ; ne humanitas quoque, quam suscepit, consubstantialis sit Trinitati; quod sana doctrina condemnat. Recordor, aliquando triplicem me intellexisse causam, quæ dubitare quosdam de hac sententia cogeret. Prima scilicet, ne, quadam separatione intercedente, alia esset Trinitas et alius qui unus esse de Trinitate dicitur, sicut alius est Pater, alius est Filius, quando de Patre Filius esse dicitur; et alia civitas, aliusque homo qui de civitate esse narratur. Sed et Pater quamvis habendo Filium Pater sit, ipse tamen Patris nomine non se esse Filium monstrat; et ideo dum de Patre esse Filius dicitur, alter esse Pater, alter esse Filius intimatur. Et civitas hominum est multitudo, non homo: et ideo dum de civitate quispiam dicitur, alter ipse esse, altera civitas invenitur. Trinitas autem eum Pater, et Filius, et Spiritus sanctus est; ideo securus dicitur: Filius unus est de Trinitate; nec potest esse alius Filius, et alia Trinitas, quia sine Filio nulla est Trinitas. Secunda vero causa dubitationis videtur, nolentibus dicere, unum de Trinitate passum, ne divinitatis substantia fieri possibilis videatur. Sed hoc impossibile et auribus et mentibus catholicis ita semper apparet, ut suspicari hoc malitiæ potius quam cautelæ sit: maxime quoniam dum unus de Trinitate dicitur passus, et Trinitas personarum habet significationem, cuius facile apparet propter unam personam Verbi impassibilis carnisque passibilis unum de Trinitate passum pronuntiarum. Tertia vero dubitationis est causa, ne dicentibus: Unus de Trinitate passus, inquisitor acerrimus dicat: Quid unus? et respondentibus: Filius, iterum dicat: Ergo si unus est Filius de Trinitate, vel unus est Trinitatis, filiorum est Trinitas, aut Trinitatis est Filius. Respondentibus: Deus, dicat: Quomodo est qui pius unus Deus de Trinitate, cum non sit unus Deus, nisi Trinitas? Hinc autem dubitationi facile occurritur, si quid sit Trinitas consideremus. Trinitas enim (quod sæpe dicendum est) personarum est Trinitas. Quid ergo Trinitas, nisi tres personæ? Quæ sunt tres personæ, nisi Pater, Filius et Spiritus sanctus? In hæc ergo Trinitate, neque Patres invenis, neque Filios tres, neque Spiritus sanctos tres: et propterea securus dicitur: Unum Filium de Trinitate, quia non est in Trinitate Filius nisi unus;

A cuius personam significantes dicimus unum de Trinitate passum, quia ipse tantum rite creditur passus, qui cum esset vere et proprie Deus, vere et proprie factus est homo, ut non immerito vere et proprie mater Dei beata Maria credatur. Ex Maria enim semper virgine nec divinitas nasci potuit sine humanitate, nec humanitas sine divinitate.

17. Frustra expavescit quisquis æstimat consubstantialitatem divinitati matrem futuram, si veraciter et proprie Maria mater fuerit Dei; profectio enim quia veraciter et proprie generanti semper est consubstantialis filio qui nascitur, accepit ab ea Deus unde ei fieret consubstantialis, et sic ex ea nasci dignatus est. Ita igitur proprie, sicut veraciter, Maria divinitatem Filii genuit, sed incarnatam. Sine carne enim divinitatem scripturam generare non posset homo mortalitatis. Quid autem, proprie genuit? Manifeste genuit, contentantibus signis et virtutibus Deum esse, qui ex homine nascitur. Quid est, proprie genuit? Ipsa ei materiam carnis secundum quam generatur, operante quidem Spiritu sancto, verumtamen ex suis visceribus tribuit, et ideo quem sic nasci oportuit, etiam proprie genuit: quia in humana eum natura genuit, quam nullo dubitante proprie genuit. Quisquis autem putat aut dicit ex una substantia generari nullatenus potuisse substantias duas, veraciter dicit, si separationem generatas audierit. Nunc vero in magno illo et mirabili sacramento, quod manifestatum est in carne, divina substantia secundum humanam substantiam proprie nata est; quia non separatim nata est, nec humanitatem proprie natam sibi divinitas adunavit: sed adunando eam sibi proprie nata est. Dicam adhuc planius pro coepto infirmitatis meæ, si removeat Deus veritatis tenebris falsitatis a luce hujus disputationis. Proprie est nata de Patre divinitas pura, proprie est nata de matre eadem incarnata divinitas. Et hoc distat inter unius Filii Dei duas generationes, quod in divina generatione nulla fuit humanitas: in humana generatione adunata fuit humanitati proprie nascenti divinitas. Si enim dixerim, vel dicere voluerim: Maria semper virgo proprie genuit humanitatem, non proprie genuit divinitatem, videbitur sub aliquo modo hominem parum genuisse, quem nullo modo ita genuit, quia Verbum carnem factum proprie genuit. Recto ergo, quantum arbitror, dicimus et confitemur: Maria veraciter est mater Dei Christi, et non esset suspicula phantasæ. Recte etiam confitemur: Maria proprie mater est Dei Christi, ut nullatenus hominem parum, qui pro meritis operum honorum postea proberetur in Deum, vel superveniente in se Filio Dei, vocari aut effici ineliperet Deus, sed Deum sine initio, ex certo initio hominem factum concepisse et genuisse credatur. Inveniri potest plane alius conveniens modus, quo sine scandalo hæc sententia proferatur, si ita unusquisque dicat: Maria proprie mater Dei Christi, ut sim-

^a Sic subintelligendum potius, ut supra, num. 2.

^b Legendum suadere videntur tres Patres quæ sta-

tim sequuntur, neque Filios tres, neque Spiritus sanctos tres.

gulare hoc cœlestis operationis beneficium non videatur commune cum cæteris. Ipse enim Salvator in Evangelio nuntiantibus sibi: *Ecce mater tua et fratres tui foris stant quærentes te: Quæ est, inquit, mater mea, aut qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos, ait: Ecce mater mea et fratres mei. Et omnis qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, hic meus frater et soror, et mater est (Matth. x. 1, 47-50)*. Omnia ergo faciens voluntatem Patris ejus, mater est ejus. Sed Maria ideo proprie mater est, quia nascendo de ea secundum carnem factus est filius ejus. Multæ mulieres Deum timentes parturiunt Deum Christum mente, non carno: sola autem Maria Deum Christum peperit etiam carne; et ideo sola proprie mater est Dei, quia nulla alia sic mater est Dei. Beatus Apostolus dum Romanis scriberet, ait: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum (Rom. viii, 32)*. Dicat ergo mihi aliquis, utrum proprius Filius Dei Patris, ipse est proprius filius Virginis matris, an forte non habuit Maria proprium filium, quem Deus habet proprium Filium? Sed et Maria habet proprium filium, quia genuit, non adoptavit: et illum habet proprium filium, quem habet Deus proprium Filium, quia duos filios nunquam fides catholica prædicat. Restat ergo ut si Deus Dei proprius Filius, ipse est etiam matris Virginis proprius filius, proprio eum genuerit. Alioquin si illa proprie non genuerit, nec ille proprius est filius. Proprius est autem filius; ergo illa proprie genuit: verumtamen secundum humanitatem, secundum quam potuit Deus nasci.

18. Superest nunc, in conclusione hujus voluminis, eisdem duabus sententiis de quibus inter se disputantium fratrum proluxa sit altercatio, ne qua remanere vel suspiciosus videatur ambiguitas, dare quandam fidei regulam, qua præcedente simplicitas loquentium manifestetur, et audientium removetur scandalum. Dicturus ergo unum de Trinitate passum, prius asserat omnipotentis Dei unam substantiam, tres esse personas: ex quibus una persona, id est Filius, Deus permanens, homo factus, et natus et passus sit; neque Patre neque Spiritu sancto pariter incarnato, quamvis opus nostræ redemptionis tota fuerit Trinitas operata. Sic autem passum esse Filium fateatur, ut credens intelligat non potuisse eum pati in ipsa substantia, qua Deus, et cum Patre et cum Spiritu sancto unus Deus est, sed in illa quam sine Patre et Spiritu sancto suscepit ex matre. Sed ideo divinitatem Filii recte posse a fidelibus dici passam fuisse, quia ipsius est caro que passa est, et ad ejus personam pertinet quam cum Patre et Spiritu sancto non creditur habere communem. Postquam vero et Deum Dei Filium passum, et non in divinitate ipsa passibilem factum, sed humanitate quæ passibilis fuerat, intellexerit passum; confiteatur nihilominus ipsius unius Filii Dei Domini Jesu Christi duas esse naturas, vel substantias. Et cum plenus hæc pro modulo ingenii vel eloquii sui incul-

A caverit, Chalcedonensis decem et cæteris, et papæ Leonis epistolam sequi se in omnibus profitatur. Superadjiciens, per incarnationem Filii Dei non crevisse Trinitatem, nec quartam Trinitati accessisse personam; quia divinitatis et humanitatis in Christo singulariter permansit ipsa persona; quod Nestorius duos introducens filios negat, ut merito jam sæcatoribus ejus fidelis catholici linguae respondens, ad reverendam quaternitatem, dicat unum de Trinitate passum; quem tamen insinuet secundum divinitatem esse unum de Trinitate, secundum humanitatem vero passum. Dicturus ergo unum de Trinitate Christum, prius ista quæ diximus dicat; maxime quando contradicentibus aut male suspicantibus loquitur; et alium non ædificat, qui cum malo sensu talia putat instruere. Nolo prædicatorem Verbi Dei, testimonio tantum conscientie suæ esse contentum: perducere conetur ad cor aliorum, quod recte ac fideliter sentiat; nec pigritia, nec superbia revocetur, tanquam inculcans rem dubiam, donec omni caret ambiguitate. Sit multiloquus, quantum necessitas coegerit, dum tamen obscura brevitate neminem scandalizet. Similiter dicturus beatam Mariam vero et proprie Deum genuisse, prius illa omnia confitens, divinitatem Filii Dei jam de Patre natam, nec nasci, nec proprie nasci asserat potuisse, nisi carnem nostri generis et animæ rationalis substantiam, id est plenum hominem, suscepisset: neque initium divinitati per nativitatem temporalem datum fuisse, sed carni, cujus initium vel conceptio non fuit nisi susceptio divinitatis. Prius etiam confiteatur nec ea quæ sunt divinitatis, posse ab humanitate, nec ea quæ sunt humanitatis, posse a divinitate Christi separari; sed sive illud quod secundum divinitatem, sive illud quod secundum humanitatem dictum, gestum, toleratumve est, utrique substantiæ ejus esse commune. Propter unam (quod sæpe non piget inculcare) personam, quam prædicat rectæ fidei prædicator; quamvis noverit, secundum humanitatem de visceribus matris proprie natam fuisse divinitatem, securus tamen dicit: Maria Deum proprie genuit; illum genuit, qui sic homo creditur, ut Deus non negetur. Ille autem qui has dubitat profiteri sententias, si cuncta quæ solent sub hæretico latere sensu manifestis absolutisque sermonibus audierit refutari, careat suspicionibus, omittat contentiones, et de cætero unum de Trinitate passum, vel Mariam proprio matrem Dei esse sic accipiens, quomodo dicitur a catholicis, etiamsi aliter hoc affirmare nitantur hæretici, doctoribus orthodoxis aures simplices præbeat.

EPISTOLA IV.

AD EUGIPIUM PRESBYTERUM.

De essentia Trinitatis, et de duabus Christi naturis.

1. Domino beatissimo fratri Eugippio presbytero Ferrandus exiguus, in Domino salutem.

Charissimo, considera quales habeat vires ab Ariano comite nuper proposita quæstio. Sed prius quibus in-

ter se sententiis vel dogmatibus Ariani et catholici differant, deliberemus. Ariani volunt individuum Trinitatem prædicare, sicut Scripturæ prædicant unum Deum. Catholici vero præcepta legis salubriter audientes : *Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi, 4)*, ne videantur sub unius Dei religione fidem Trinitatis excludere, tres personas unius substantiæ prædicantes, ipsam Trinitatem unum Deum simpliciter confitentur ; et de omni sancta Trinitate sapienter dictum intelligunt : *Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est.* Ariani, Patris et Filii et Spiritus sancti tres substantias prædicant, et ideo eorum potestatem dividunt, unitatem vitant, immensitatem minuunt, et per errores majori Patri minorem Filium subjiciunt ; minorem autem Filio Spiritum sanctum dicunt. Catholici e contrario Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, ne tres Deos gentibus inducere videantur, unius esse honoris, gloriæ, magnitudinis, æternitatis, divinitatis, æqualitatis, essentiæ confitentur ; et nemini alterum præponere cupientes, de Patre tamen Filium natum, de Patre et Filio Spiritum sanctum procedere sentiunt.

2. Arianos si interrogare volueris unde sit Filius, timent dicere, de Patris essentia : ne gignentis et geniti probetur una divinitas, et confirmetur æqualitas. Timent rursus ex nihilo natum Filium profiteri, ne Creator accipiens originem similem creaturis, unigeniti privilegio spoliatus, perdat gloriam creatoris. Aliunde vero Filium natum, id est, ex aliqua subjacente materia, multo amplius timent astruere ; ne videatur quælibet res ante eum fuisse, per quem facta sunt omnia. Talibus erroribus respondent catholici : Credite quia natus est de Patris essentia : si negatis, dicite unde sit. Dicunt etiam minorem Filium, quia negant esse æqualem. Catholici vero dicunt eum secundum divinitatem æqualem, secundum humanitatem autem minorem. Æqualitas ejus secundum divinitatem non habet initium ; verumtamen nec æqualitas competens divinitati, nec minoratio congrua carni habet finem. Sive ergo secundum carnem minor, secundum divinitatem dicatur æqualis, idem atque unus est Christus, vere Filius Dei, et vere filius hominis. Æqualis enim perseverans factus est minor : minor factus, permansit æqualis. Et ideo totus minor, totus æqualis : quia servatur in eo utraque natura, et quam habuit, et quam assumpsit ex matre. Alioquin si una in Christo et persona existeret et natura, non posset unus Christus uni Patri et minor et æqualis dici.

3. Dicimus etiam de Christo quod vere unus est Christus. Sapientibus tamen mentibus, quoties audivimus, Unus est Christus, cogitare convenit quomodo sit unus ; utrum unam habendo personam, an unam naturam. Si non potest dici unam habere naturam quem suscepisse alteram dicimus, potest tamen dici unam habere personam, quoniam persona illa semper manens naturæ semper manentis ita mirabilem postea naturam sine persona voluntarie suscepit, ut

A humanam substantiam non habentem subsistentem manentemque personam, in unitatem suam suscipiens, ad se faceret pertinere ; fieretque deinceps humanitas illa divina quæ Dei cœpiasset, ex quo esse cœpisset, habere personam : divinitas illa humana, quoniam sibi in unitatem personæ veraciter humanam voluit adunare naturam.

4. Dicimus ergo, Unus est Christus, unus est Deus, hominisque filius ; id est, una est Christi Dei hominisque persona : non tamen dicimus unam esse Christi Dei hominisque naturam. Concordantes cum Apostolo volente probare unitatem personæ : *Nam in quo, inquit Corinthiis, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi (II Cor. ii, 10)*. Nunquid non melius personas diceret, si vellet in Christo duas significare substantias ? Evidentem similiter adhibens differentiam substantiarum dicit alio loco : *Etsi crucifixus est, ex infirmitate crucifixus est, sed vivit ex virtute Dei (II Cor. xiii, 4)*. Nunquid non ipse crucifixus est qui vivit ? et tamen qui ex infirmitate crucifixus est, ex virtute Dei vivit. Unde ad æmorem commendationemque personæ unius, sic unus Christus prædicatur, ut aliquando una ejus vel humana natura vel divinitas commemoretur, et utraque tamen intelligatur : quoniam inest unitas, ut qui unam nominet, ambas significet. Propter quod Apostolus solam humanitatem tangit, ad Timotheum dicens : *Unus est Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (I Tim. ii, 5)*. De divinitate dicit ad Corinthios : *Nam etsi sunt qui dicantur dii (i. quidem sunt multi), nobis tamen unus Deus ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia (I Cor. viii, 5)*. — Desunt reliqua.

EPISTOLA V.

AD SEVERUM SCHOLASTICUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Quod Dominus noster Jesus Christus sit unus de sancto et individua Trinitate.

1. Magnorum virorum mihi negotium conaris adjungere, propter eos qui Deum nostrum Jesum negant unum esse de sancta et individua Trinitate, quid acutiam delectatus audire. Sed hoc, fateor, ingenii mei pusillitas aut vir valet, aut assumere omnino non audeo. Quis enim ego, aut qualis ego, cui liceat de dubiis rebus statutam proferre sententiam, novosque sermones in electionis auctoritate, utrum suscipi debeant, recentioribus definire temporibus ? Utinam mihi fide simplici, quam catholica per universam mundum docet Ecclesia, sic donat Deus esse contentum, ut omni, si fieri potest, hujus vitæ miserabilis tempore orationi et jejuniis vacans, plangam cum pusillis fratribus meis delicta multa et gravia, sive quæ jam dolere commissa, sive quæ adhuc cogor ex carnis fragilitate committere ! Beatum me profecto tu sic æstimabo, quando positus in silentio monasterii, illum versiculum psalmi per momenta cantaveris : *Dixi: Cus-*

diam vias meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii, 1). Loquantur et prædicent quibus honor sacerdotii docendi auctoritatem tribuit; nos discere parati sumus; docere alios non præsumimus. Interroga igitur, vir prudentissime, si quid veritatis cupis audire, principaliter apostolicæ sedis antistitem, cujus sana doctrina constat iudicio veritatis, et fulcitur munimine auctoritatis. Interroga plurimos per diversa terrarum loca pontifices, quibus scientia cælestium præceptorum divinitus inspirata, famam grandem sui cum veneratione collegit. Istos sine dubio et ad disputandum idoneos, et ad suadendum frequenti exercitatione paratos, nec vituperaberis si consulas adhuc incertus; et laudaris * si sequaris veraciter doctus. A me autem sic expece debitum charitatis, ne incurere suadeas culpam temeritatis.

2. Sufficit mihi, propter beati Petri manifestam sententiam, quæ fidelibus cunctis generaliter loquitur: *Parati ad respondendum omni poscenti vos rationem de fide et spe quæ in vobis est (1 Petr. iii, 15)*; sciscitanti quomodo credamus, illico respondere: Credere nos in unum Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Patrem a nullo genitum, Filium de Patre unigenitum, Spiritum sanctum de Patre ingenito et Filio unigenito semper procedentem; ita ut hæc beata Trinitate, quam unum diximus Deum, Pater non sit Filius aut Spiritus sanctus, Filius nunquam sit Pater aut Spiritus sanctus, Spiritus sanctus nec Pater sit aliquando, nec Filius, sed Pater solius Filii Pater sit, ut Filius solius Patris Filius, Spiritus vero sanctus Patris et Filii communiter Spiritus. Simul autem hi tres naturaliter unus Deus, propter id, quod unus Deus, unam habentes substantiam; propter id, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, tres personas; propter id, quod unus Deus, simul omnia inseparabiliter operantes; propter id, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quædam sibi propria vindicantes: sicut generare solius Patris, et nasci solius Filii, et procedere de ambobus, solius confitemur Spiritus sancti. Sicut Patrem solum locutum de nube: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii, 17)*; Filium solum de Virgine natum, et a Joanne in Jordane flumine baptizatum; et Spiritum sanctum solum in columbæ specie descendisse. Olim quippe illos veritas confutavit hæreticos, qui sic unum Deum Trinitatem dicere voluerunt, ut quem Patrem fitebantur, ipsum sibi Filium, ipsum fingèrent Spiritum sanctum: dum scilicet qui manens in cælestibus creaturæ totius Pater fuit, protensus in Virginem, et nascendo inter homines Filius fieret; rursusque dispensationis humanæ consummato mysterio, super apostolos in linguis igneis veniens, Spiritus sanctus vocaretur: hoc errore compulsus non Filium Dei Patris, sed Patrem credere crucifixum. Unde eos etiam Patripassianos appellari vetustas ostendit. Ita igitur propter unam substantiam Sabellius tres noluit fateri personas, sicut e contra-

rio Arius propter tres personas, tres voluit prædicare substantias. Apostolica sane Ecclesia tres personas contra Sabellium numerans, unam vero substantiam vel essentiam contra Arium vindicans, ita dictum sibi meminit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi, 4)*; ut hic unus Deus non sit solitarius, sed Trinitas, Pater scilicet, Filius, et Spiritus sanctus. Qua confessione prælata, magnum pietatis et mirabile sacramentum (*1 Tim. iii, 16*), quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria, subsequenti veneratione pandentes, ita pro redemptione humani generis humanam naturam credimus suscepisse, ut ille qui Trinitate perfecta Deus unigenitus permanebat ac permanet, ipse ex Maria fieret primogenitus in multis fratribus (*Rom. viii, 29*); et hunc eundem quem genuerat Deus Pater ante omnia tempora, ipsum generaret homo mater, postquam venit plenitudo temporum.

3. Principaliter enim fides nostra Christum Dei Filium sic prædicat hominis filium, ut unum dicat Dei et hominis filium; nec alterum in divinitate Christum veneretur, alterum in humanitate, sed quem in divinitate, ipsum in humanitate. Propterea enim Deus factus est homo, quia non est alius Deus, alius homo; sed omnino qui Deus, ipse homo; et propter hoc, qui homo, ipse etiam Deus, Jesu Christus Dominus noster. Manens enim Deus Filius una Trinitate persona, venit ad Virginem; nec sibi aliam de ea personam assumpsit, sed aliam sic unitatem personæ suæ suscepit, ut persona quæ semper erat, naturam susciperet carnis, haberetque duas una Christi persona naturas. Nec ambigere oportet quomodo credatur humana natura, ex initio sui, Dei Verbi habuisse personam; scientes quia non hominem formatum, neque conceptum, neque vita sua quadam vel in matris utero vivere jam incipientem Deus assumpsit; sed omnino antequam aliquid Maria conciperet, ante omnem formam formandivo hominis causam, Deus volens homo fieri, virginalis palatium ventris intravit; et virtute divinitatis munus largiens fecunditatis, assumpsit ex ea quam habere voluit materem, nostri generis veram carnem. Et ipsa assumptione conceptus et natus, non utique personam aliam suscepit, quia non hominem paratum invenit, sed naturam potius humanam, in qua ipse Deus homo nasceretur, accepit. Habuit igitur humana natura, ex quo est creata, personam; sed unam cum Deo, qui eam suscipiendo creatus est. Tu proinde qui quis huic fidei contradicis, ostende mihi in Christo sive divinitate aliquando humanitatem, et tunc fatebor quod habuerit propriam etiam sola humana natura personam. Quia vero divinitas quidem Verbi Dei sine humanitate fuit, humanitas vero sine divinitate nunquam fuit; ideo habuit divina natura personam, quam humanæ naturæ, quando eam suscepit, indub-

* An laudaberis? Mox, forte, doctos.

sit; ut et natura susceptrix, et natura suscepta, sine A
 ulla confusione ineffabiliter adunata, unius crederetur esse personæ; dum cujus est divinitas, ipsius est humanitas; et cujus est humanitas, ipsius divinitas: et licet alia sit divina natura, alia sit humana natura, non sit tamen alius Christus, cujus est divina natura, et alius Christus, cujus est humana natura; sed idem sit unus Christus, cujus est humana et divina natura. Neque enim sic in Christo, sicut in prophetis inhabitavit Dei Verbum, sed *Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis (Joan. 1, 14)*. Hic est Dominus Jesus Christus. De nullo denique propheta, quamvis ex persona Dei multa sæpius loquantur, Scriptura sancta narravit quod esset super omnia Deus. De Christo autem fiducialiter Apostolus clamat: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix, 5)*. Si quis enim negaverit Christum Dei hominisque filium unam habere personam, duos prædicat Christos; et si duplex adorandus vel colendus est Christus, non Trinitatem, sed quaternitatem adorat. Si quis iterum unam Christi dicit esse naturam, et quamvis eum ex duabus negare non audeat, in duabus tamen substantiis consisti veretur aut dubitat, hic aut unius naturæ abolitionem, aut utrumque asseverat confusionem. Nisi enim de duabus unam simul abstulerit, aut utrasque confuderit, unam quomodo prædicet non habebit.

4. Hos Scripturarum testimoniis, ut epistolæ modus teneatur, breviter refutantes, verba Salvatoris nostri primitus consideremus, quibus fixam regulam divini baptismatis tradens, hoc apostolis suis dicens: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Math. xxviii, 19)*. Illos enim qui putant Christum unam non habere personam, interrogo: Nominato in baptismo Filio, si non est una Dei hominisque persona, quæ persona nominatur? Si dixerint, Filii Dei, nec hunc esse consententur filium hominis, quem Filium Dei; ergo omnis a regenerationis sacramento gratia mediatoris aufertur. *Unus est enim*, sicut dicit Apostolus, *mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (I Tim. ii, 5)*. Et si (quod absit) nominato in baptismo Filio, sola Filii Dei persona nominatur, et persona Filii Dei hominis non commemoratur, mediator non nominatur. Et quomodo sine mediatore Pater reconciliatur? aut si forte non reconciliatur, ut quid baptismus datur? Si autem reconciliatur, per mediatorem reconciliatur. Si per mediatorem reconciliatur, mediator iste non est tantum Deus, neque tantum homo, sed Deus homo; ut jungat hominem, habens in una eademque persona cum Deo divinitatem, cum hominibus humanitatem, et propter hoc mediator. Nam si alter fuerit Deus, alter homo; id est, aliam perquam habuerit Deus Christus, aliam homo Christus; nec persona illa Christi quæ habet cum Deo divinitatem, mediator noster est, quia non nobiscum

* *Lege dicit.*

habet humanitatem; nec persona filii hominis quæ nobiscum habet humanitatem, mediator noster est, quia non habet cum Deo divinitatem. Proinde si cum baptizamur, illam tantummodo personam quæ habet cum Deo divinitatem, nominamus, et quomodo sine mediatore reconciliamur? Restat ergo ut si nominato in baptismo Filio mediatorem nominare volumus, ipsum Filium non dividamus; sed hunc esse Deum, quem hominem confitentés, negatores unius personæ veraciter confundamus. Alioquin quomodo verum erit, quia quicumque in Christo baptizamur, in morte ipsius baptizamur (*Rom. vi, 3*), si quando Filium in baptismo nominamus, non unam personam Dei hominisque, sed personam solam Filii Dei sine persona filii hominis nominamus; quando si vere fuissent duæ personæ, ad commemorandam mortem Christi in qua nos baptizari docet Apostolus, persona filii hominis commemorari debuerat? Secundum hominem enim mori potuit Christus. Sed si ille qui personam unam negare conatur in Christo, ne excludat incarnationis a baptismo sacramentum, nominato Filio personam filii hominis asseverat nominari; non ergo in unio Trinitatis nomine baptizamur. Neque enim Trinitas potest dici, ubi Deus Dei Filius non nominatur, si persona tantum filii hominis inculcatur.

5. Ut ergo Trinitas tota in baptismo nominetur, et mediatoris gratia non sileatur, et mortis Christi commemoratio renovetur, unam Christum habere personam veraciter agnoscat; ut nominato in baptismo Filio, hæc una persona nominari intelligatur de qua dicit etiam Paulus vas electionis: *Nam et ego quod donavi, et quid donavi propter vos, in persona Christi (II Cor. ii, 10)*. Quæ persona totum habens quod est Dei, totum habens quod est hominis, veraciter dicit quod Joannes evangelista commemorat: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo (Joan. iii, 13)*. Quomodo enim nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, si non est una Christi persona, qui descendit et ascendit? Nonne si duas habere personas putetur, alia erit sine dubio persona susceptrix, alia persona suscepta? alia quæ est de Deo Patre nata, alia quæ est Dei Filio, quando incarnari voluit, adunata? Et si ita est, susceptrix persona descendit, ut ascenderet persona suscepta; et jam falsum erit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit*. Descendit enim persona Filii Dei et ascendit persona hominis, ac sic non illa quæ descendit ascendit. Hoc secundum pravitatem malæ intelligentiæ eorum qui duplicant Christum, disputandi necessitas compulsi loqui. Cæterum ideo vere nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, quia una est ascendenti descendenti que persona, secundum naturam divinitatis inclinante miseratione descendens, secundum naturam humanitatis cum tropæo immortalitatis ascendens. Hujus enim rei testimonium dans gentium Doctor, aperte ponit: *Qui descendit, ipse est et qui*

ascendit (Ephes. iv, 10) : ipse plane, non alius; et A si non alius, una prorsus, eadem inseparabilisque persona, de qua recte dicitur : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit* (Joan. iii, 13); et propter quam tardis mentibus inculcandam rectissime sequeretur, *Filius hominis qui est in caelo*. Hic enim quaere : si non est una Dei hominisque persona, quomodo dicit : *Filius hominis qui est in caelo*, quando adhuc necdum passus loquebatur in saeculo? Quomodo est, inquam, quomodo est in caelo filius hominis ante mortem crucis, ante gloriam resurrectionis, ante triumphum ascensionis, nisi quia adhaesit ad unitatem personae Filio Dei, qui nunquam recessit ex caelo; et ideo est filius hominis in caelo, quia ibi est semper Filius Dei, qui factus est filius hominis? Mirum quippe, mirum, nisi intelligatur, apparet. B Dominus dicit : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit*; et quasi interrogaret aliquis : Quis est iste? confestim sine dubitatione respondit : *Filius hominis qui est in caelo*. O Domine Jesu, In principio Verbum, et Verbum apud Deum, et Deus Verbum; nonne antequam descenderes, et Verbum caro fieres et habitares in nobis, Deus tantum fuisti, Patri et Spiritui sancto consubstantialis, atque una in Trinitate persona? Quomodo ergo nunc ais : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit*; et statim personam descendantis insinuans sequeris, *Filius hominis qui est in caelo*? Quomodo descendit filius hominis, antequam tu fieres filius hominis, nisi quoniam tu qui eras ab initio Filius Dei, tu Deus unigenitus, tu una in Trinitate persona, factus es filius C hominis; et sic factus es filius hominis, ut non altera esset persona tua, altera filii hominis?

6. Haec denique una commendatur, quando Pharisaei interrogantur a Christo : *Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est* (Matth. xxii, 42)? Et respondentibus, David, dicit Jesus : *Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens : Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. cix, 1)? David enim vocat eum Dominum, et quomodo filius ejus est? Ubi Pharisaei quidem convicti sunt et humiliati; sed nos tamen, si pie quaeramus, adinoniti. Quare enim filius David Dominus David, nisi quia Dominus David ipse factus est filius David? Nam profecto si non esset una Christi persona, non posset esse filius David, Dominus David. Sed ideo est filius David, Dominus David, quia personam quam habet Dominus David, ipsam habet filius David. Haec una persona, postulanti Philippo et d. centi : *Domine, ostende nobis Patrem, et sufficit nobis; Tanto, inquit, tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Philippe, qui me videt, videt et Patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem* (Joan. xiv, 8, 9)? Cum enim Philippus non videret oculis carnalibus nisi hominem qui loquebatur, audivit sibi ore hominis dici : *Qui me videt, videt et Patrem*. Quare hoc, nisi quia ipse homo est Deus, quem qui videt, videt et Patrem? Alioquin si non esset una Dei hominisque persona, non dice-

ret, *Qui me videt*; jam visus in carne, videri adhuc volens in divinitate, sed diceret potius, *Qui videt Deum meum, videt personam Dei mei*. Quid est autem dicere videnti se, *Qui videt me*, nisi dicere : *Ego sum qui videor, ego qui non videor*? Et qui me jam foris carnaliter videt, si videt intus spiritualiter, non alterum, sed me; hic profecto qui sic videt me, videt et Patrem. Et secutus statim : *Ego in Patre, et Pater in me* (Ibid., 10). Quando diceret caro mortalis, *Ego in Patre, et Pater in me*, nisi ipse propter unitatem personae esset Deus immortalis, qui crucifigendus fuerat homo mortalis? Audi eum adhuc unius esse veritatem personae modis pluribus allegantem. Cum interrogaret discipulos suos : *Quem me, inquit, dicunt homines esse filium hominis* (Matth. xvi, 13)? Post opiniones multas et varias hominum quibus alii Eliam, alii Jeremiam, alii Joannem Baptistam, alii unum ex prophetis opinabantur esse Christum Dei, Dominum prophetarum, distinguere se Dominus a famulis volens, unumque se Christum inculcare videntibus cupiens : *Vos autem, ait, quem me esse dicitis* (Ibid., 15)? Respondit Petrus : *Tu es Christus Filius Dei vivi* (Ibid., 16). Hic si una persona Filii Dei et filii hominis non fuisset, quomodo beatus Petrus appellante se Christo filium hominis, velut contradiceret adderet : *Tu es Christus Filius Dei vivi*? Christus dicit : *me filium hominis*; Petrus dicit, *Tu es Filius Dei vivi*. Si non est una Christi persona, de alio Petrus interrogatur, alium confitetur. Interrogatur, *Quem me esse dicunt homines filium hominis*? et respondet : *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Sed si beatus Petrus nunquam meruisset magistri sermone laudari, nisi ipsum confiteretur de quo interrogabatur, a quo ei diceret, Tu, a quo audierat, Me, Ipse est filius hominis, qui est Filius Dei vivi. De quo Paulus ad Hebraeos scribens, ut unius eum personae semper ostendat, ita ait : *Jesus Christus heri et hodie, ipse est et in saecula* (Hebr. xiii, 8). Ubi ipse quod semel posuit, etiam ter intelligi voluit, tanquam diceret : *Jesus Christus ipse heri, ipse hodie, ipse et in saecula*; heri, antequam acciperet carnem; hodie, quando, juxta vaticinium Jeremiae prophetae, *Hic Deus noster, et non aestimabitur alius absque illo : qui invenit omnem viam scientiae, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* (Bar. iii, 36-38). Sive modo, quando sedet ad dexteram Patris in saecula, sive quando judicare venturus est vivos et mortuos (sicut omnis Ecclesia in symbolo confitetur), semper ipse, nunquam alius.

7. Carnem quippe suscipiendo, naturas adunavit, non personam duplicavit. Naturas plane adunavit, sine confusione permanentes, et in saecula permanentes. Sic enim adunavit, ut nec divinitas in humanitatem mutaretur, nec humanitas a divinitate absorberetur, sed utraque natura incolumis custodita suis officiis uteretur, suis operibus agnosceretur, suis nominibus vocaretur, verumtamen personis propriis non distingueretur. Non sic enim adunatae sunt duae

substantiæ, divina scilicet et humana, ut fieret una substantia; sed ut esset unius personæ, atque ex eis unius semper existeret Christus. Absit enim ut dum unam cogit veritas prædicare personam, duas audeamus negare naturas. Si enim creator factus est creatura, si Verbum factum est caro, si Deus habitu inventus est ut homo; nec creator creari, nec Verbum caro fieri, nec Deus esse homo potuit sine alterius susceptione naturæ. Et si altera est natura suscepta, duæ sunt profecto naturæ, non una. Sed si ex duabus facta esse asseritur una, quæ facta sit debet primitus dici. Quamvis enim ex duabus substantiis una aliqua vix valeat fieri sine ambarum confusione aut unius abolitione, tamen quoties ex duobus fit aliquid unum, nova res fit; et si nova res fit; novum necessario naturæ nomen existendo noviter sumit. Verbi gratia, alia est in nobis natura animæ, alia corporis: illa spiritalis, ista terrena; illa invisibilis, ista visibilis. Et quia ex his duabus una est facta natura, novum naturæ nomen indepta est, ut diceretur homo. Separatim enim dicitur anima, separatim corpus; nec anima potest nuncupari corpus, nec corpus potest nuncupari anima, simul autem corpus et anima recte nuncupatur homo. Nec natura animæ est natura corporis, nec natura corporis est natura animæ; simul autem constans ex natura corporis et animæ, una est natura humana. Proinde si divina natura et humana natura confirmantur unam fecisse naturam, invenitur eam quam naturam, quæ nec divina appellatur, nec humana; sed sicut nova, ita novo nomine nuncupata. Nullus plane tergiversator, et unius naturæ contentiosus assertor, in hujus articulo propositionis, naturæ quam ex duabus unam fingit, novum nomen apponat, et eam Christum dici respondeat; quia Christus nomen officii est, non naturæ. Ab unctione enim Christus; unctio vero temporalis dispensationis indicium, non substantiæ videtur esse vocabulum. Ille enim qui ex duabus factam credit unam (sæpe dico), dicat quam unam. Ista enim una, nec divina dici poterit, nec humana, sed quocunque alio nomine: quod nomen si quis invenerit, naturæ unius assertor tolerabiliter erit. Ego tamen valde metuo unius naturæ professionem confidenter assumere, quoniam si una est natura Christi, aut tota erit æqualis Patri, aut tota Patre minor. Si tota æqualis, secundum quam dicit: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28)? si tota minor secundum quam dicit: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30)? Aut impassibilis, aut passibilis. Si impassibilis, secundum quam dicitur Christus passus, mortuus, crucifixus? si passibilis, aut Christus jam unam naturam non habebit cum Patre, ut segregetur a passionibus ejus Deus Pater; aut si hæc una natura quam habet cum Patre communem, passibilis erit, Pater quoque passibilis erit, et jam non catholici Christiani, sed hæretici gloriabuntur Patripassiani. Adde adhuc: si una est natura Christi aut invisibilis asseritur, aut visibilis; si invisibilis, quam viderunt qui crucifixerunt? quam viderunt apostoli usque ad

tactum? quam videndam promiserunt angeli, dicentes: *Sic veniet, quemadmodum eum vidistis euntem in cælum* (Act. i, 11)? Sed si visibilis, quid volebat dilectore suo in futuro manifestare, quando dicebat: *Et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum* (Joan. xiv, 21), jam manifestatus secundum carnem? Aut cur ita clamat Evangelium: *Nemo novit Filium, nisi Pater* (Matth. xi, 27)? Sine dubio enim quod videmus novimus; et nemo potest dicere non subjacere notioni, quem subjacere confessus fuerit visioni.

8. Movet adhuc, quoniam si una est natura Christi, aut ubique diffusa est, aut localis: si ubique diffusa, quare verba symboli sic recitamus: *Tertia die a mortuis resurrexit, ascendit in cælos, sedet ad dexteram Patris*? Qui respondebit mihi, si ubique diffusa est natura Christi, quomodo ascendit in cælos? si ubique diffusa est, quomodo specialiter de ea dicitur: *Sedet ad dexteram Patris*? Sed si localis est, certe sapientia Dei, quæ est Christus (I Cor. i, 24), *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (Sap. viii, 1). Et ubi est quod recedens a discipulis suis secundum præsentiam carnis, *Eccæ ego, ait, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20)? Erubescamus ergo duas negare naturas, ut in uno Christo appareat quæ natura sit æqualis Patri, quæ minor Patre; quæ passibilis, quæ impassibilis; quæ visibilis, quæ invisibilis; quæ ubique diffusa, quæ localis; dum tamen unus sit Christus, et æqualis et minor, et impassibilis et passibilis, et invisibilis et visibilis, et ubique diffusus et localis: totus æqualis, non totum æqualis? totus minor, non totum minor; totus invisibilis, impassibilis, ubique diffusus, sed non totum. Illic vero si requiras, quid est totum Christus? respondeo: Verbum Dei, anima rationalis et caro. Sive enim Verbum dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas animam rationalem et corpus. Sive animam rationalem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum et carnem. Sive carnem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum et animam rationalem. Totus ergo Christus ubique est secundum Verbum, sed non totum ubique est; quia non est ubique anima rationalis et caro, cum quibus est totum. Totus Christus apud inferos fuit secundum animam rationalem, sed non totum, quia caro ibi non fuit, cum qua est totum. Totus Christus in sepulcro fuit secundum carnem, sed non totum, quia anima rationalis ibi non fuit, cum qua est totum: Verbum tamen Dei et cum anima sua apud inferos, et cum carne sua in sepulcro fuit, quia naturaliter ubique diffusum, nec animæ spæ nec carni suæ aliquando defuit. Sive igitur Verbum, sive anima rationalis, sive caro significetur, totus Christus significatur, sed non totum. Neque enim erit totum, nisi simul Verbum, anima rationalis et caro. Quare autem Verbum totus Christus, et anima rationalis totus Christus, et caro totus Christus, nisi quia una est Verbi, animæ rationalis carnisque persona? Quare iterum Verbum sine anima rationali et carne

non totum Christus; aut anima rationalis et caro sine Verbo non totum Christus, nisi quia alia est Verbi, alia rationalis animæ carnisque natura? illa divina, ista humana? Illa simplex, ista composita? cum tamen una ipsa Christi persona, quæ duas, divinam et humanam, id est simplicem et compositam, videtur adunare substantias, non aut composita, sed in singulis simplex, et in utrisque simplex; et ita simplex, sicut fuit antequam in sua unitate susciperet humanam naturam; ut haberet deinceps substantias duas, unam (sicut diximus) simplicem, aliam vero compositam.

9. Sed quid jam pluribus immoramur? De incarnatione Christi hæc est fides mea, per quam fateor, ex duabus et in duabus substantiis unam Christum habere personam. Nec movet quomodo potuerit habere duas una Christi persona naturas, cum videamus divinitatis unam substantiam tres habere personas. Si enim mihi dicat aliquis: In Christo ostende mihi secundum numerum naturarum, numerum personarum; respondebo intrepidus: Ostende mihi etiam tu in deitate secundum numerum personarum, numerum naturarum. Si enim non potest esse natura sine persona, nec persona potest esse sine natura. Sed si dicitur in Trinitate omnes tres personas unam habere naturam, quia illa una natura omnium trium est personarum: ita ego in Christo dicam utraque naturas unam habere personam, quia illa significans existere cujusque, est quæ alium distinguit ab alio. Unde rite personarum duarum in Christo videtur quispiam exurgere prædicator, si Deus ille non fuisset homo, aut homo ille non fuisset Deus, alium ab alio sua distinguente persona: dum secundum superioris intellectum definitionis, proprietate incommunicabili sic unum Christum personam divinitatis significaret existere, ut eum ab alio qui in humanitate credendus fuerat, separaret. Verumtamen absit hoc a fidelibus mentibus, longe fiat a Christianis disputationibus. Proinde illi quos negare assertit Dominum nostrum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, si fatentur Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse, Dei Filium, factum hominis illum; et ideo nominato Domino Jesu Christo non hominem purum, sed divinam simul et humanam substantiam nominari; si fatentur Deum Trinitatem, Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum; et hunc Filium sine quo Trinitas nunquam fuit, et quo carnem suscipiente mansit Trinitas; sicut semper est Trinitas, ex initio incarnationis suæ, ipsum esse intelligunt Dominum Jesum Christum: quid ad nos, quibuslibet verbis rectam prædicent fidem? Videndum potius reor et considerandum diligentius, cur Dominus Jesus Christus unus esse de sancta et individua Trinitate nimis caute a quibusdam negetur. Tribus enim modis, quantum mea fert opinio, sententiæ hujus suspecta redditur propositio.

^a Forte, *affirmantibus*. Sed nihil muto: quia mox initio § 11 verbo *firmare* utitur auctor.

Primus modus est, ne ideo Dominus Jesus Christus unus esse de sancta et individua Trinitate prædicari putetur, ut alius ipse, alia Trinitas de qua unus esse dicitur, incalceatur: velut cum de Patre esse Filium credimus, alius est procul dubio Filius, alius Pater de quo est Filius; aut quando, verbi gratia, de civitate illa, sive illa esse aliquem indicemus; in tantum alius est ipse, alia civitas; ut sine illo maneat civitas sicut fuit cum illo, quamvis ipse solus dici civitas nequeat. Hic vero sensus magis illis proficit, qui supponere volunt quartam Trinitati personam.

10. Secundus modus est. Fortasse Dominus Jesus Christus, unus esse de sancta et individua Trinitate fraudulentè intinetur; propter hoc videlicet ut non ejus humanitas, quam suscipiendo in unitatem personæ suæ vocari cœpit Dominus Jesus Christus, sed divinitas ejus propter quam assertitur unus esse de sancta et individua Trinitate, prædicetur esse passibilis, quoties Dominus Jesus passus pro salute hominum non tacetur. Hic vero sensus aut Arianos jurat ad deteriorandam Filii divinitatem, aut unius tantum in eo naturæ interserit opinionem, dum duarum personarum timet incurrere suspicionem. Tertius adhuc modus est, ne firmantibus nobis Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, confestim a nobis quærat, Quid unus? Verbi enim gratia, si voluero dicere, Gabriel unus est ex angelis Dei, interrogatus, Quid unus? respondeo, Angelus, quia jam illos omnes angelos dixi. Aut si iterum similiter loquar, Ephesinam Ecclesiam unam esse de septem Ecclesiis ad quas Joannes scribit apostolus, interrogatus, Quid unam? mox respondeo, Ecclesiam, quia jam illas septem Ecclesias dixi. Pari ratione si homines tres accessisse aliquo, aut recessisse aliunde pronuntiam, cum dixerim, Unus ex his venit ad me, interrogatus, Quid unus? mox respondeo, Homo, quoniam illos tres homines dixi. Cum vero dixerimus, Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, interrogati, Quid unus? non possumus dicere, unus Deus, quia Trinitas illa non est duorum; nec pervenit ratio ut dicamus: Dominus Jesus Christus unus Deus est de sancta et individua Trinitate; sed dicimus potius: Tota Trinitas unus Deus. Similiter interrogati, Quid unus? quando dicimus Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, non possumus respondere, Filius, quia Trinitas illa non est filiorum; unus enim in Trinitate est Filius. Et si dicitur ita dici: Dominus Jesus Christus, unus est de sancta et individua Trinitate, tanquam si dicatur, una persona, rectissime hoc dicitur; sed convenientibus modo, si hoc ita videretur, una persona quam unus dicitur, ne parum intelligentibus, aut male suspicantibus scandalum procuretur. Quibus ergo modis hæc sententiæ ab aliquantulis refellenda vel cavenda judicetur, simpliciter dixi: cæterum ego

^b Hic videtur deesse, *potius*.

nec volentibus nec nolentibus dicere contradixi: A quia nihil a me certum posse definiri, in hujus epistolæ capite jam prædixi.

11. Cæterum si certa ad nos mandavit opinio (quod firmare ideo dubito, quia mihi: exinde tuis litteris intimatum non inaniter cogito), miror quomodo hi qui Dominum nostrum Jesum Christum negant unum esse de sancta et individua Trinitate, confiteri eum dicantur unum esse ex sancta et individua Trinitate. Quid harum propositionum differentia moliat, audire cuperem; si liceret, præsentem interrogarem: vellem dicere, si daretur sermonem sine studio contentionis inserere. Si enim dicendus est unus ex Trinitate Dominus Jesus Christus, propter unitatem personæ utique dicendus est, ut ostendatur quia ille Deus unigenitus ipse factus est homo. Cur non ergo dicatur etiam, de Trinitate, ut ostendatur similiter pertinere ad essentiam Trinitatis, quia assumpta servili forma contumeliam pertulit mortis? Sed si eo sensu non dicitur unus esse de sancta et individua Trinitate, sed ex sancta Trinitate Dominus Jesus Christus, ut ostendatur nihil substantiæ cum Trinitate habere commune: sicut ideo nos dicimus ex Deo, et non de Deo, quia alia est nostra, alia Dei substantia (omne enim quod de aliquo fuerit, etiam ut ex eodem aliquo sit necesse est; non tamen omne quod ex aliquo erit, continuo etiam de eodem aliquo esse potest: sicut omnia ex Deo, non tamen de Deo; Filium vero unigenitum, et de Deo et ex Deo esse rectissime constemur); videt etiam prudentia vestra, primum ab his hominem prædicari Dominum Jesum Christum; et omnino hunc sensum, nisi forte melius aut aptius exponatur, periculosissimum judicari. Unde desistendum a contentionibus reor, expectandum potius persuadens, patienterque hanc dubitationem ferendam, donec universalis Ecclesiæ auctoritate vel pronuntietur suscipienda, vel prodatur abjicienda. Neque enim fides vera, si de hac sententia taceatur, minus prædicabitur; aut nisi per hanc sententiam roboretur, minus firma existimabitur: cum, etiamsi ita esset, sequi nos apostolica verba plus deceret, ubi nobis dicitur: *Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus*; et, *Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit* (Philip. III, 16, 15). Ad hoc pervenimus, scire Dominum Jesum Christum ex duabus atque in duabus substantiis vel naturis, unam habere personam. Hoc teneamus, hoc sapiamus, hoc prædicemus; et si quædam verba minus caute proferamus, aut plus forte solliciti taceamus, velut si quid aliter saperemus, hoc quoque Deus nobis revelabit.

EPISTOLA VI.

AD PHELICUM ET ANATOLIUM DIACONOS URBS ROMÆ.

Pro epistola Ibas episcopi Edesseni, adeoque pro tribus capitulis concilii Chalcedonensis: adversus Acemphalos.

1. Dominis beatissimis et devotis obsequiis venerabiliter prosequendis, sanctis fratribus et condiaconis, Pelagio et Anatolio Ferrandus exiguus.

Valde maximas sum passus angustias, quando scripta vestra suscepimus, cujus perturbationis indicium longa taciturnitas fuit. Nam si considerare dignemini quam festinus esse soleam semper ad obediendum jussionibus vestris, non minori devotioni responsionis hujus deputabitis moras. Quare enim diu silerem, nisi trepidarem, non veritatem dicere de quæstione nuper exorta, silentibus sed adhuc Africanis Ecclesiis, ante tempus proferre sermonem? Simpliciter tamen, compellente jussione vestra, quod credimus loquimur, ut scire dignemini quia vobiscum corde, vobiscum fide, vobiscum secundum bonam spem, vobiscum in charitate non ficta. Quæcunque enim sapienter, breviter, veraciter intimatis, eadem credimus, eadem sentimus, eadem loquimur.

2. Verbis apostolicis suadeam ministros sedis apostolicæ gloriosos: *State, et tenete traditiones quas didicistis* (II Thess. II, 14). Non expedit antiquorum Patrum qui Chalcedonensi noscuntur interfuisse concilio vituperari deliberationem, retractari judicium, mutari sententiam: ne synodus venerabilis, apud omnes Ecclesias Orientis et Occidentis per annos tam plurimos sine aliqua dubitatione firmata, perdat subito reverentiam suam; nec possit in definitionibus fidei robur inflexibile custodire, si cœperit ex aliqua parte fragilis aut reprehensione digna convinci. Quidquid semel statuitur in concilio et congregatione sanctorum Patrum, perpetuam debet obtinere jugiter firmitatem. Qua enim fronte cantabimus: *Quanta audivimus, et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis* (Ps. LXXVII, 5); si quoties libet, toties licet eorum decreta rescindere? Per illos sapientis imos iudices Ecclesia catholica dixit quod catholica Ecclesia custodiret, vel potius quod usque nunc custodivit: cur hodiernis nunc iterum disputationibus minime tunc reprobata reprobamus epistolam? Fons est signatus, catholica Ecclesia; Jacobus vero apostolus clamat: *Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam* (Jac. III, 11)? Si dulcis aqua manavit ad proferendas fidei definitiones ex ore pristinorum sacerdotum, quomodo fieri potuit ut ex ore eorum, non aliorum, quasi ex eorum foramine manaret in negotio venerabilis Ibas episcopi, non dulcis aqua, sed amarior felle? Cum timore ac tremore dico, sed tamen dico: Si tunc in quolibet negotio præinavit fidelibus amarum gustum Chalcedonensis concilii laudabilis disputatio, demus manus hæreticis, ut liceat eis salutaris antidoti potionem quasi mortiferam criminari, nobis præsentibus occasionem, dum in verbis pugna est, dum de movitibus quæstio est, dum de ambiguis occasio est, dum de auribus querela est, dum de studiis certamen est, dum de consensu difficultas est. Quæ verba, non mea, sed beati Hilarii, in secundo libro contineri quem ad Constantium imperatorem scribit, beatitudo vestra plenius novit. Perpendite ergo, fratres, inter quos scipulos fluctuat navis evangelicæ prædicationis. Clamat Isaias: *Vahis qui ponunt tenebras lucem* (Isa. V, 20); et nos au-

demus asserere quia patres nostri tenebras lucem esse dixerunt, quando epistolam Nestorio faventem damnare noluerunt, imo etiam suscipere voluerunt? Ergone patribus nostris coaptabitur prophetica maledictio: *Væ his qui ponunt tenebras lucem?* Nonne ipsi fuerunt sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentem, quorum fides imposuit silentium perfidis? quibus recte credentibus omnis credidit mundus?

3. An dicitur: Bene crediderunt, sed libæ venerabilis epistolam male susceperunt? in sua confessione veraces fuerunt, sed fallaci confessioni præbuerunt incautam consensionem? Quis ferat tortuosas inutilium questionum contentiones? Si pars aliqua displicet in concilio Chalcedonensi, cum periculo displicendi totum placet. Vas electionis sanctissimus Paulus manifeste profitetur: *Modicum fermenti totam massam corrumpit (I Cor. v, 6)*. Si in illa massa sanctarum definitionum, vel exigui fermenti potest acida commixtio reperiri, tota massa iudicabitur noxia; vel certe, ut magna extenuemus, inutilis ad efficiendum panem, qui confirmat cor hominis. Quid igitur profuit quia ibi Nestorius, ibi Eutyches anathematizantur? Ecce, damnatores Nestorii et Eutychetis recipientes culpantur epistolam, blasphemias faventem Nestorii, vel ambiguis, vel manifestis. Quid utique? Si nescientes admiserunt, ignorantiam notam, quod abest, incurrisse videbuntur, ut eorum penitus evacuetur auctoritas, si vero scientes, aliud fortasse senserunt, aliud sunt interlocuti, fictionis crimine non carebunt; resistentes vero eorum dogmatibus, multo amplius insultando clamabunt: Ecce congregata apud Chalcedona synodus, sidera magnum pondus auctoritatis minime dubitatis, uno atque eodem tempore Nestorium damnavit, et Nestorii^b revocavit errorem, recipientes epistolam fidei catholicæ omnino contrariam; sicut modo sentire cœpistis, intelligentes, quamvis sero, quam toti illi episcopi noluerunt intelligere veritatem. Plangamus et oremus, ut cito talis error abolitus transeat, repudiatus evanescat, et perpetuo silentio sepeliatur. Totum concilium Chalcedonense, cum est totum concilium Chalcedonense, verum est: nulla pars illius habet ullam reprehensionem; quidquid ibi dictum, gestum, iudicatum novimus atque firmatum, sancti Spiritus operata est ineffabilis et secreta potentia. Quare tot justorum

memoriam repentinis contradictionibus infamamus, cum Salomon plenus Spiritu sancto manifeste pronuntiet: *Memoria justi cum laudibus (Prov. x, 7)*?

4. Quid si procedentes e tumulis suis, coram Deo cui vivunt, apud quem fideliter requiescunt, in novissima resurrectione dicant viri religiosi: Cur epistolam reprobastis, cuius catholicam esse dictionem sensitimus, diximus, iudicavimus, et iudicium nostrum subscribendo firmavimus? An quia venerabilis libas, Alexandrinæ Ecclesiæ pontificem sanctum Cyrillum vituperavit? Sed idem sancto Cyrillo postea se com-

municasse significavit. Si merebatur pro beati Cyrilli vituperatione culpam, merebatur pro restaurata communione non minimam gratiam. Ut sancti Cyrilli capitula propter ambiguitatem et locutionis obscuritatem, cum Orientalibus episcopis parum intelligendo culparet, humanæ fuit infirmitatis: ut dicta sua bene interpretanti facilius crederet ac libentissime consentiret, omnino sacerdotalis fuerat charitatis, sine ullo dispendio veritatis. Cur epistolam nos damnaremus, ubi tanquam præterita, sunt utraque narrata per illius sancti Cyrilli fideles interpretationes? Ipse, ipse sanctus Cyrillus non venerabili libæ, sed pluribus Orientalibus episcopis auferre scandalum malæ intelligentiæ properavit, bene interpretando capitula sua: et nos pro injuriis ejus, historiæ modo quid contigerat exponentem reprobaremus epistolam? Si contraria veræ fidei regulis in illa epistola venerabilis libas episcopus locutus fuisse firmatur, propter aliquanta vel ambigua, vel obscura quæ faciunt hoc videri, nostra debet esse sententia melior, quia nos ex ore ejus qui dictavit epistolam sensum valuimus investigare verborum. Postremo quare putaremus epistolam favere Nestorio, cuius auctor, nobis præsentibus, iuventibus, audientibus, voce viva minime dubitavit anathematizare Nestorium, suscipiens tomum papæ Leonis, et confessionem veræ fidei nobiscum subscribendo confirmans? Hæc audientes, quale responsum daturi sumus tot inclytis rectoribus et magistris Ecclesiarum? Præcipue cum rex justus sederit in throno?

5. Caveamus, fratres, insidias diaboli. Si nefandus error Nestorii latere putatur in hac epistola venerabilis libæ episcopi, quam Patres receperunt, neque magnis neque parvulis nocet: error quippe Nestorii publice damnatus est in Chalcedonepsi concilio. Si vituperatio sanctissimæ recordationis Cyrilli scandalum movet, ut abijciatur epistola quam Patres receperunt, laudatus est ibi, multumque laudatus; quando ejus dictorum suorum interpretatio removere firmatur sinistrae suspicionis offensionem, reconciliatis paci ejus Orientalibus episcopis: in qua pace omnes sibi communicantes pariter dormierunt, et hanc epistolam talia referentem ne leviter culpandam esse dixerunt. Merito tunc præsentem Marciano imperatore religioso, sacerdotes omnes qui concilium pacis mentibus pacificis inchoatum definitionibus ecclesiasticæ pacis convenientibus finierunt, in pace fraterna redierunt ad suarum plebium loca, sine odio, sine invidia, sine contentione, concordem, unanimes, commune testimonium perhibentes. Ibi fuit in legalis sui sedes apostolica, primum tenens universalis Ecclesiæ; ibi aliarum venerabilium sedium pontifices, astuti ut serpentes, simplices ut columbæ; ibi ex minoribus civitatibus ingens turba pastorum, dominici gregis caulas pastoralis sollicitudine gubernantium. Nemo ibi damnavit aliquem nolentibus cæteris, nemo absolvit nolentibus cæteris; omnes sibi con-

^a Videtur legendum *cui dare*.

^b Codex Arvernensis *ruboravit*

^c Forte, *ne leviter quibus culp.*

sentientes, et Doctoris gentium verba libenter im-
plentes, obedierunt dicenti sibi: *Obsecro vos, fra-*
tres, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis
schismata (1 Gor. 1, 10). Ideo eorum iudicium mansit,
et in sua stabilitate permansit nullatenus immutan-
dum, quia iudicantium sacerdotum nec dignitas fuit
inferior, nec numerus parvus, nec auctoritas minor,
nec ignobilis electio, nec superflua præsumptio, nec
inasiapiens deliberatio, nec vulgaris assensus, nec in-
fructuosus labor, nec tranquillitati Ecclesiarum con-
trarius finis. Ad sedandas præteritas contentiones
venerunt, præsentibus amputaverunt, etiam futuras mi-
tigaverunt: addere quidpiam post eorum definitio-
nes, mutare, minuire, nihil est aliud * quam novas
seminare discordias. Nemo culpæ festinet bene de-
posita [An disposita], nemo recta corrigere. Quid
erit firmum, si quod statuit Chalcedonense concilium
vocatur in dubium?

6. Plura hinc possem querelis luctuosis sub qua-
dam tragœdia flebiliter deplorare; sed sufficere mihi
videtur quid Ecclesia Justinianæ Carthagini, per
linguam gloriosi pontificis sui beatæ memoriæ Ca-
preoli, clementissimo principi Theodosio scribentis,
rationabiliter definiit, dicens: « Nihil in divinis hu-
manisque actibus, nihil tam in sacris quam in publi-
cis rebus obtinere ullam poterit firmitatem, si ea quæ
debito sententiæ judicialis sine clauduntur, post an-
norum spatia et quælibet volumina sæculorum, tan-
quam in emendatione Patrum velut instructæ præ-
sumat emendare posteritæ. » Et in alia epistola ad
Ephesinum concilium per Versulam directa diaconum:
« Habet quidquid forte nuper exoritur, discussionis
necessitatem, ut aut recipi probatum, aut damnatum
possit excludi. Ea vero de quibus antea jam iudica-
tum est si quis admiserit in retractationem vocari, vi-
debitur de fide quam nunc usque tenuit ipse dubi-
tare. » Ecce jam non statuta tantum synodalia, sed
pene cunctorum firmata iudicia, vocari rursus in
examen nimis esse culpabile memorabilis doctor
Carthaginiensis Ecclesiæ proflitetur; quomodo ergo
nunc olim iudicata iudicabuntur? Si tunc aliquis ac-
cusator epistolæ cuius catholica esse dictatio claruit
ad maiora iudicia provocaret, appellationi forsitan
secundum consuetudinem locus pateret; sed quo iret?
aut ubi majores reperiret in Ecclesia iudices? ante
se habens in legatis suis apostolicam sedem, qua
consentiente, quidquid illa definiit synodus, accepit
robur invictum? Vox igitur adempta volentibus male
assumpta defendere, quomodo iterum restituetur?
quis erit post tantos ac tales pontifices negotii iam
peracti novus et idoneus cognitor? ex quibus mundi
partibus aut civitatibus meliores antiquis episcopis
congregabuntur episcopi, quibus potestas detur sen-
tentias emendare majorum? vel qua spe confidenter
assumant aliquid definire, videntes talium virorum
iudicia repente cassari? Quomodo successoribus no-
stris poterit placere quod agimus, si per nos docebun-

atur irritum facere quod præcessores suos genuisse
cognoverint? Unde hæc nova cautela? nunquid post
papam Leonem, Anatolium, Maximum, Juvenalem,
vel cæteros illius temporis sacerdotes, nullus fuit ex
eorum successoribus qui legeret attentius, et intelli-
geret epistolam venerabilis Ithæ episcopi male synodo
inertam fuisse? Modo cœpit hæreticorum querela
movere catholicos, ut cogitent hanc epistolam re-
probare.

7. Habeo dicere: si retractentur Chalcedonensis
decreta concilii, de Nicæna synodo cogitemus, ne si-
mile periculum patiatur. Universalia concilia, præci-
pue illa quibus Ecclesiæ Romanæ consensus accessit,
secundæ auctoritatis locum post canonicos libros ten-
ent. Sicut legentibus Scripturam divinitus inspira-
tam non licet aliquid reprehendere, quamvis minime
valeant altitudinem cœlestis oraculi comprehendere,
sed pius lector et quod non intelligit credit, ut quod
credit mereatur intelligere; sic omnino nec aliter
concilia quæ vetustas firmavit et custodivit devota
posteritas obedientiam de nobis exigunt, nullam re-
linquentes dubitandi necessitatem. Louge illa sunt de
quibus Apostolus dicit: *Omnia probate; quod bonum*
est tenete; ab omni specie mali abstinete vos (1 Thess.
v, 21, 22). Quæ autem finiuntur iudicantibus episco-
pis sanctis, et ad beati ^b memoriæ perducta dili-
gentius examinantur atque firmanur, sequenda sunt;
amplectenda sunt: in retractatione sub qualibet pi-
etatis occasione teneri non debent; præcipue apud
posteror, jam secundum carnem mortuis qui iudi-
cium protulerunt, et ibi iam constitutis ubi, juxta
Evangelium, *Pater non iudicat quemquam, sed omne*
iudicium dedit Filio (Joan. v, 22). Quid prodest cum
dormientibus habere certamen, aut pro dormienti-
bus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore
mortis hujus accusatus et damnatus, antequam mere-
retur absolvi, de sæculo raptus est, absolvi non po-
test ulterius humano iudicio. Si quis accusatus et ab-
solutus in pace Ecclesiæ transivit ad Dominum, con-
demnari non potest humano iudicio. Si quis accusa-
tus ante diem sacerdotalis examinis repentina voca-
tione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ
constitutus, divino intelligendus est iudicio reserva-
tus: de hoc nullus homo potest manifestam proferre
sententiam; cui si Deus indulgentiam dedit, nihil
nocet nostra severitas; si supplicium præparavit, ni-
hil prodest nostra benignitas.

8. Velat nos Apostolus *plus sapere quam oportet*
sapere (Rom. xii, 3); quicumque ergo aliter sentit, et
rectum putat esse quod sentit, sub hac devotione pi-
etatis loquatur, scribat, disputet, in negotio præser-
vati religionis, ut neminem dictis suis obedire com-
pellat invitum; nec unius hominis sententiam valere
tantum credat, ut præiudicium generet aliter sen-
tentibus. Potest unusquisque rectam prædicam fide-
dem, quod sentit scribere, non tamen ad subscri-
bendum quæ ipse scripserat, alios provocare. Quan-

* Sic restituo nihil aliud ex Græco οὐδὲν ἕτερον.

^b Sic videtur deesse Petri.

tum laboraverunt in prædicatione verbi, post apostolos, sanctissimi illi præclarique doctores, quibus per Spiritum sapientiæ et scientiæ concesserat Dominus docere catholicos, et hæreticos expugnare? libros tamen suos a nemine subscriptos posteris reliquerunt. Consideremus quid beatus Apostolus moneat: *Prophetæ duo vel tres dicant, vel cæteri examinent* (I Cor. xiv, 29). Nunquid dixit: Subscribant, aut subscribere compellantur? Diligentius examinari quæ dicta sunt jubet, ne consensus facilis incurrat errorem: sicut unicuique liberum, postquam legerit quod unus homo dictavit, non ita dicta ejus accipere quasi canonicas scripturas; sed cogitare quid eligat, quid respuat, quid sequatur statim, quid cum prudentioribus arbitretur fratribus conferendum; nulla fiat necessitas generare sibi præjudicium subscribendo, ne aliud postea sentiat, si aliud postea sentiendum revelata demonstraverit veritas: patienter autem ferat pius scriptor sollicitudinem piam requirentium veritatem, nec festinet auditorum tenere manum, sed per suavem sensum paratus meliora sentientibus consentire.

9. Cujus humilitatis exemplum beatus pontifex Augustinus, in charitate Christi pene omnibus catholicæ Ecclesiæ doctoribus præbens: «Nec pigebit, inquit, me, sicubi hæsito, quærere; nec pudebit, si erro, dicere. Proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum; ubi pariter hæsitat, quærat mecum; ubi errorem suum agnoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum de quo dictum est: *Querite faciem ejus semper*. Et hoc placitum, pium atque justum coram Domino Deo nostro. Cum omnibus interim qui ea quæ scribo legunt, etc. (*Aug. lib. 1 de Trinit. cap. 2, 3*). » Sola enim sunt, ut superius jam sæpe diximus, in canonicis libris præcepta divina, et in generalibus synodis paterna decreta, non refutanda nec respuenda, sed custodienda et amplectenda; præcipiente sancta Scriptura: *Audi, fili, legem patris tui, et ne spernas consilium matris tue* (*Prov. 1, 8; vi, 20*). Lex enim patris fulget, quantum mihi videtur, in canonicis libris; consilium matris in universalibus conciliis continetur; ubi propterea qui conveniant tales sacerdotes statuta sua subscribunt, ut dubium non relinquatur a quibus est habita disputatio: cæterum præter illos qui statuunt quæ statuenda sunt, nullus cogit ultra subscribere; sufficere enim judicatur ad plenam confirmationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ nullum offendiculum moveant, vel scandalum fratribus, sed apostolicæ fidei convenire firmentur, apostolicæ sedis roborata consensu.

10. Dignetur itaque bestitudo vestra tres istas regulas ordine et sermone quo potuimus intimatas diligenter attendere, et (si nostra placet humilis persuasio) custodire. Ut concilii Chalcedonensis vel similitum nulla retractatio placeat; sed quæ semel statuta sunt, intemerata serventur. Ut pro mortuis fratribus nulla generentur inter vivos scandala. Ut

nullus libro suo per subscriptiones plurimorum dare velit auctoritatem, quam solis canonicis libris Ecclesia catholica detulit. Illud quoque tranquillitati Ecclesiarum proficere poterit, si nullus velit præscribere quid sequatur Ecclesie, sed tenere quod Ecclesia docet; ipsa Domino per Moysen in cantico Deuteronomii dicente: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores tuos, et dicent tibi omnia* (*Deut. xxxii, 7*). Tunc quippe implebitur etiam Doctoris gentium suavis doctrina, Corinthios admonentis et dicentis: *Cum conveneritis, unusquisque vestrum psallam: unum habeat, doctrinam habeat, interpretationem habeat: omnia ad ædificationem fiant* (I Cor. xiv, 26). Ecce, interrogatus, propter obedientiam silere non potui, respondens magistris discipulus, doctis indoctis, majoribus minor. Examine, quæsumus, propter charitatem, si potuit hæc parva responsio comprehendere veritatem; et, si quidem placuerit, discretio vestra perpendat utrum prodi debeat fratribus.

EPISTOLA VII.

AD REGINUM COMITEM PARENATICUS.

Qualis esse debeat dux religiosus in actibus militaribus, seu de septem regulis innocentie.

1. Socialis vite laboribus exercendus, ignorantia pueritiæ mox ut rationalis homo caruerit, aut Dec incipit, dux illustris Regine, aut sæculo militare. Propter hoc apostolus Paulus: *Nemo, ait, militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (II Tim. ii, 4); ostendens esse milites Dei, sicut sunt etiam milites sæculi. Duplex ergo militia duo genera militum signat: alios militia corporalis laborare cum mundo, secundum voluntatem terreni regis astringit; alios militia spiritalis ad cœlestia castra per gratuitam gratiam cœlestis imperatoris adducit. Milites sæculi passionibus et desideriis variis tenentur obnoxii; milites Dei carnem suam crucifigunt cum vitiis et concupiscentiis. Illi dapibus nutriuntur; isti virtutibus. Illi rapere aliena conantur; isti etiam propria vel patienter perdere, vel misericorditer contendunt erogare. Illi propriis utilitatibus consulunt; isti communibus. Illi gerunt unde falsis laudibus extollantur; isti quærent unde sempiternis præmiis honorentur. Illis tribuit imaginem latitiæ vanitas; istis vera confert gaudia veritas. Illi perituram patriam, pariter perituri, salvare ac semper tenere festinant; isti nunquam perituram, ne in æternum pereant, possidere desiderant. Illis vivere labor est, et mori supplicium; istis vivere Christus est, et mori lucrum. Illi præliantur contra inimicos visibiles; isti contra invisibiles. Illos avaritia crudeles; istos misericordia facit benignos. Illos invidia contentiosos; istos mansuetudo pacificos. Illi per superbiam pro suis hominibus litigant; isti per humilitatem alter alterum existimant superiorem sibi. Per illos Babylonia regitur; per istos et in istis a Domino Jerusalem cœlestis administratur. Et plerumque contingit ut corporibus adunati (quamvis mentibus separati) simul milites Dei et milites sæculi prosperitates et adversitates sentiant temporales. Sed milites sæculi pro-

superitas extollit, adversitas dejicit; milites autem Dei, sive in prosperitate, sive in adversitate-immobiles perseverant; quia gloria eorum testimonium est conscientiarum ipsorum; ubi requiescunt quando tribulationes patitur mundus; ubi non timeant hostem continentiam perpeti, quando suppetit abundantia voluptatum, de radice temporalis felicitatis germinans spinas cupiditatis. Milites Dei libenter audiunt beatum Joannem commilitonibus propriis tuba fortiore clamantem: *Nolite diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio saeculi, quae non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit et concupiscentia eius: qui autem facit voluntatem Dei, manet in aeternum* (I Joan. II, 15-17). Quibus audientibus atque obedientibus huic sauberrimae admonitioni, quoties occulta dispensatio piissimi Creatoris potentatem judicandi ac disponendi terrenam rempublicam tribuit, tunc ex parte militia saeculi non est gravioribus referta peccatis: tunc facile corripuntur iniqui, consolantur pusillanimes, suscipiuntur infirmi; licentia aeternum demittit improbis, et bene agendi sortitur innocentia libertatem.

2. Rogemus ergo precibus assiduis eum qui disponit orbem terrarum in aequitate, faciens universa secundum consilium voluntatis suae; quoniam de ipso Psalmista veraciter canit: *Omnia quaecumque voluit, fecit in caelo et in terra, in mari et in omnibus abyssis* (Ps. CXXXIV, 6); ut videlicet milites suos sub habitu militiae saecularis latentes promovere dignetur ad maximas dignitates: regens eos intus, et regendi alios scientiam tribuens; sicut tibi quoque, dux illustris Regine, jam donasse cognoscitur. Et ideo laudabili sollicitudine venerabilis memoriae Fulgentium pontificem Ruspensis Ecclesiae interrogasti qualis tibi militaribus acibus occupato regula sit spiritualis propositi retinenda. Sapienter profecto responsum sapientiae a sapiente quaesieras, nec interroganti, nec interrogato sancta prudentia defuit. Et tu quod ille docens poterat, jam gerebas; et ille hoc docere poterat quod tu gerebas, ut mores tuos tu in sermonibus ejus agnosceres, et sermones suos ille ex tuis moribus approbaret. Modo autem quia semipleni libelli imperfecta dictatio, nihil huic tuae interrogationi cognoscitur respondisse (principia enim gloriosi operis, primam quaestionem litterarum tuarum diutius ventilant: Utrum caro Christi corruptibilis an incorruptibilis fuerit; unde adhuc disputans doctor i le egregius, antequam fideliter ratione fidei reddita de acibus militaribus cum pietate tractandis inciperet loqui, transivit ad aeternae beatitudinis immortalia gaudia, Verbum Dei, quod in corde et ore semper habuit facie ad faciem contemplaturus), importabilem sarcinam super humeros debiles ponis, ut me jubeas tanti viri quasi haereditarium debitum solvere. Nunquid ego sic repletus sum sapientia sicut ille? Nunquid eadem mihi facultas eloqui? Nunquid

similis data est auctoritas dignitatis? aut vel ipsa saltem conversationis innocentia talis est mihi, quem praeteritis ac praesentibus excessibus implicatum mentis pariter et corporis gravat infirmitas? Quid igitur faciam? Volo satisfacere desiderio tuo, nec valeo: maxime quando cogitans et retractans merita iniquitatum mearum, superbiae proximum judico ducere alios per justitiae semitas per quas ipse non ambulo.

3. Vae mihi misero, donec misereatur Altissimus. Ecce ego militiae ecclesiasticae vinculis alligatus, curis saecularibus dissipor; et quomodo in saeculo militanti militiae spiritualis audeam legem ostendere? Florandum mihi est, an loquendum? Vita alterius erudienda videtur, an mea potius corrigenda? Virtus prima est, bene vivere; secunda est, recte docere: frustra autem recte docet, qui bene non vivit; ego ergo necdum bene vivens, quomodo recte doceam? Verumtamen quia non homo docet hominem, sed Deus doctor est omnium, nec humana mandata, sed divina quaeris audire, praeteriens qualis ego sum, cognosce qualis esse debeas; imo potius qualem te esse nobis congruentibus gaudeas.

1° Gratiae Dei adjutorium tibi necessarium per actus singulos crede, dicens cum Apostolo: *Gratia Dei sum id quod sum* (I Cor. xv, 10). 2° Vita tua speculum sit, ubi milites tui videant quid agere debeant. 3° Non praesesse appetas, sed prodesse. 4° Dilige rempublicam sicut te ipsum. 5° Humanis divina praepone. 6° Noli esse multum justus. 7° Memento te esse Christianum.

Videtur enim mihi per has septem regulas in actibus militaribus posse homines esse spirituales et Deo placere; nullumque dispendium pati morum bonorum, sed proficere potius ad incrementa majora justitiae. Si vis ergo perfectus esse miles Dei inter milites saeculi, tene firmiter quod diximus breviter. Si enim gratiam constituaris, requiescet super te Spiritus timoris Domini. Si vita tua speculum sit, ubi milites videant quid agere debeant, requiescet super te Spiritus pietatis. Si non praesesse appetas, sed prodesse, requiescet super te Spiritus scientiae. Ille enim scit praesesse, qui vult prodesse. Si diligas rempublicam sicut te ipsum, requiescet super te Spiritus fortitudinis. Si humanis divina praeponas, requiescet super te Spiritus consilii. Si libenter audias: *Noli esse multum justus*, requiescet super te Spiritus intellectus. Si memineras te esse Christianum, requiescet super te Spiritus sapientiae; et per septiformis Spiritus abundantiam misericors Deus (sicut veracissime amici sui fidelissimo Job dixerunt): *In sex tribulationibus liberabit te; in septima non tangit te malum. In fame eruet te de morte, et in bello, de manu gladii. A flagello linguae absconderis, et non timebis calamitatem cum venerit. In vastitate et fame ridebis, et bestias terrae non formidabis, sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestiae terrae pacificae erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum; et visitans speciem tuam, non peccabis* (Job. v, 19-24).

Necessarium plane est ut partitionis ordine custodito, singillatim de his septem generibus disputantem benevolus et intentus advertas; illud principaliter sciens, neminem sine gratia Dei recte intelligere, neminem juste vivere. Dominus enim dat intellectum, Dominus quem voluerit religiosum facit. Nihil boni ex nobis habemus: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum* (Jacobo apostolo contestante) *desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec momenti obumbratio* (Jac. 1, 17).

PRIMA REGULA. *Omniem gloriam Deo tribue.*

4. Prima proinde est regula, quam tenere inter actus debeas militares, ut nihil viribus tuis superbis assignes, sed omnia quæ sapienter, aut fortiter, aut feliciter geris, ad laudem referas potentissimi Creatoris: memor semper quid populo Israelitico ingredienti terram promissionis Moyses loquatur, humilitatis sanctæ volens omnes habere virtutem. Dicit enim: *Ne dicas in corde tuo: Virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam; sed memor eris Domini Dei tui, quia ille tibi dat potentiam ad faciendam virtutem* (Deut. viii, 17, 18). Sicut plenius etiam propheta Jeremias admonet: *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur qui gloriatur: intelligere et scire quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et iudicium, et iustitiam super terram* (Jer. ix, 23, 24). Frequenter igitur, et (si fieri potest) indesinenter, voce cordis et corporis clamabis: *Domine, fortitudo mea, et adiutorium meum in die malorum* (Jer. xvi, 19). Et iterum: *Sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salus ero, quia gloria mea tu es* (Ibid., xvii, 14). Ista enim dicendo, sancti Pauli doctrinam sequi videberis, dicentis: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur* (II Cor. x, 17). Et tunc super te prophetica sententia complebitur: *Benedictus homo qui confidit in Domino, et erit Dominus spes ejus; eritque sicut lignum fructiferum secus aquam, et in humorem mittet radices suas; non timebit cum venerit aestus, et erunt in eo frutices numerosi; et in anno siccitatis non timebit, et non deficiet a faciendo fructum* (Jer. xvii, 7, 8). Deficiet autem si obliviscatur illius, de quo fidelis Isaias fidelibus narrat: *Deus sempiternus, Dominus qui creavit terminos terræ; non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus. Qui dat lausam virtutem, et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assumunt pennas sicut aquilæ; current et non laborabunt, volabunt et non deficiet* (Isa. xl, 28-31). Curre, miles Dei, festinanter, ut numero talium sociatus, negotia militaria securus geras. Si enim consilio uti necessarium fuerit, respondet tibi continuo Sapientia: *Meum est consilium, et mea tutela* (Prov. viii, 14). Si in prælio dimicandum, fortissimi Davidis audies vocem: *Non in gladio, neque in hasta salvat Dominus: ipsius est bellum* (I Reg. xvii, 47). Si contra hostiles impetus præten-

dere disponas excubias, psalmos cogitanti respondet: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat qui custodit eam* (Ps. cxxvi, 1). Si parvus exercitus contra hostium multitudines innumerabiles educendus sit, orante Judith protinus confortaberis, conciosa oratione dum gemebundus exclamaveris: *Non in multitudine est fortitudo tua, neque virtus tua in potentibus; sed humilium* (Judith. ix, 16) es Deus, indigentium auxiliator, infirmorum opitulator. Si concordia militum quaeritur, recordaberis scriptam: *Domini est pax* (Judic. vi, 24). Si obedientiam, voce psalmi Domino Deo tuo cantabis: *Eripies me de contradictionibus populi* (Ps. xvii, 44); sub nomine autem populi etiam multitudo militum non absurde intelligitur: maxime quia in hujusmodi populo sæpe abundat contradictio, severitate naturali materiam seditionibus ministrante. Periculosa est autem militum contradictio; cadibus enim rapinisque vicina est: et dulcis obedientia, dum monitiis salutaribus sapientissimi ducis libenter obtemperat. Nec dubitari penitus oportet in actibus militaribus supernæ virtutis auxilio duces fortissimos indigere, clamante David, et quasi in concione generis humani respondente eis qui confidunt in virtute sua: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. Misericordia mea, et refugium meum, susceptor meus, et liberator meus, qui subdit populos sub me* (Ps. cxliii, 1, 2). Hoc quippe intelligens, a Domino tibi populos subjici, voluntatem Domini procul dubio facere properabis, et non potestate sola terreis subditos; sed tranquilla consilia præbebis obedientibus, dans operam talis esse, quales vis alios invenire.

SECUNDA REGULA. *Vita tua sit militum speculum.*

5. Secunda quippe regula est innocentiae militaribus actibus occupato, ut quasi in speculo, sic in illo milites videant quid agere debeant; et magis eos imitatio ad bonum provocet, quam potestas. Dux enim sapiens illuc debet ire, quo cupit ducere subditos; ideo enim dicitur dux, quia ducit; et seipsum utique seducit, si per viam regiam putat posse ambulare, quos ad foveam malæ vitæ, malum exemplum præbendo perducit. Tu esto ergo signifer disciplinæ sanctissimæ; tu erige tropæum virtutis, intuendum jugiter cæteris; tu imitandus appare, quique te audit præcipientem, non te redarguat aliter operantem. Pone semper in corde tuo sermones Apostoli dicentis: *Inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas; in quo enim alium judicas, te ipsum condemnas; eadem enim aïs quæ judicas* (Rom. ii, 1). Et quæ culpabilia pronuntias, vitare prius studebis, postea condemnare: quæcunque laudabilia, operari prius, postea jubere. Vita quippe optimi ducis, speculo comparata, bene inspicitur, si luceat in ea, non simulato colore, sed verissima prorsus ostensione, fides, iustitia, misericordia, patientia, continentia, et non imprudens astimatio futurorum. Fidelis dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris recte credere, neminem fallere, promissa

perdere. Justus autem dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris perseverantes in malitia punire, bonis favere, singulorum merita discernere, reddare omnibus debita. Misericors dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris diligere pauperes, gubernare subjectos, indigentibus administrare, postulantibus veniam clementer ignoscere, docere insipientes sapientiam, revocare in flagitiis ambulantes a via sua mala, Deum rogare pro inimicis, pacificare discordes. Patiens dux eris, si iudicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris laborare pro utilitatibus aliorum sine emolumento cupiditatis, injurias pati nec facere, non habere ulciscendi libidinem, metu adversitatis nullatenus frangi, desiderio prosperitatis minime rapi, perseverare in his quæ bene assumpseris; sperare misericordiam Dei, etiamsi distulerit subvenire; nihil cito sine consilio facere; quicquid imperat superior, obedienter excipere; quicquid præcipis inferiori, sine perturbatione disponere. Continens dux eris, si iudicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris res alienas nec concupiscere, nec auferre dum possis; nihil agere violenter, nihil fraudulentè, nihil sine modo, nihil propter voluptatem, nihil propter avaritiam, nihil vitium legibus aut consuetudini contrarium civitatis vel gentis, si tamen ipsa consuetudo nec religioni nocet, nec bonis moribus adversatur. Alioquin consuetudo mala sicut morbus antiquus, nisi expellatur, occidit. Nihil ergo adversus consuetudinem, sed bonam, gerere, virtus est continentiae. Profecto autem si continens dux eris, etiam de futuris non imprudens invenieris existimator, sive vigilando contra insidias adversariorum, sive sciendo qui soleant eventus rebus singulis deputari, unde oriantur seditiones, unde nova bella nascantur, unde dissolutio severitatis, unde rapinarum damnosa licentia, ut hæc omnia in suis amputata radicibus fer sapientissimo duci quietissimæ dispositionis aperiant.

6. Audienda sunt etiam Joannis Baptistæ fidelissima monita, quæ milites audierunt, quando eis interrogantibus: Quid faciemus et nos? non ait: Ite, arma deponite, bellorum fugite certamina, solis orationibus vacantes, imperatoris præcepta contemnite, sed alia quædam proposuit observanda, dice: *Neminem concutialis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris (Luc. III, 14)*. Concutere vero est aperte facere violentiam, calumniari, occasionem nocendi requirere. Quoniam qui stipendiis suis noluerit esse contentus, aut frena disciplinae simul dirumpit, aut temerariis excessibus aliena diripit (et hoc prohibens sanctus Joannes dixit: *Neminem concusseritis*), aut requirit causas offensivæ ut sub aliquo iustitiæ colore terreat innocentes, atque avaritiæ suæ, vel potius rapacitati satisfacere cogat invilos; quod prohibens sanctus Joannes dixit: *Nulli calumniam feceritis*. Et remota lujus duplicis malitiæ perversitate, quid equendum fuisset adjecit:

A *Contenti estote stipendiis vestris. Beati erunt milites, si hæc præcepta custodiant; beata respublica, si tales meruerit habere milites; beatus dux, in cujus exercitu tales esse contigerit plurimos: verumtamen plus beatorum apparebit si ipse fuerit talis, neminem scilicet concutiens, nulli calumniam faciens, contentus stipendiis suis. Nam profecto quanto dignitate major existit, tanto magis et concutere, et calumnias facere potest, et non esse contentus stipendiis suis. Hinc autem plerumque maxime civitatibus afflictio nascitur, hinc gravissima crudelitates, hinc mille artibus lucri exquisita compendia, hinc venalitas in judiciis, hinc remissio in præliis, hinc totius reipublicæ diminutio, si dux cœperit non esse contentus stipendiis suis, et super emolumenta publica, privata amplificari commodis cupiens, utilitatis tantum suæ curam gerat, salutem vero vel securitatem negligat subditorum. Talis dux non est circa æquales modestus pariter et suavis, sed litigiosus et avarus; non est circa inferiores mansuetus, communis et facilis, sed crudelis, personarum acceptor et difficilis. Sub isto disciplina militum cito deterioratur; cui enim provincialium velint milites parcere, quos ab ipso duce pati conspexerint fraudem? Quomodo contenti erunt stipendiis suis, qui ducem suum nobilitari sentiunt de facultatibus alienis? Nonne quando dux aliquem concutit, ipsis utitur ministris ad violentiam? quando alicui calumniam facit, per ipsos negotium fraudis exercet? Imperando ergo eis frequenter iniquitatem, contemnere eos efficit æquitatem. Vult itaque dux sapiens ut sit miles quietus, pacificus et subditus? sit ipse justus, misericors, temperatus, et in sua administratione non præesse diligat, sed prodesse. Imitetur bonis actibus Samuelem; comparet sibi liberam fiduciam verocundæ et honestæ libertatis, ut ingenua fronte dicere valeat subjectis sibi, sicut dixit Samuel: *Ecce adsum ego; respondete contra me in conspectu Domini, et in conspectu christi ejus; si vitulum alicujus tuli, aut asinum alicujus tuli, aut alicui vestrum per potentiam nocui, aut aliquem oppressi, aut de manu alicujus accipi pro exoratione vel calciamentum. Respondete adversum me, et reddam vobis (I Reg. XII, 2, 3)*. Et respondeatur etiam ei quod dixerunt ad Samuel: *Nemini nostrum nocuisti, nec per potentiam aliquem oppressisti, nec confraxisti nos, neque accepisti aliquid de manibus nostris (Ibid., 4)*. O quam gloriosus dux erit ante faciem principis, qui ista audire meruerit! magnificabunt eum proceres, benedicent humiles, sequetur illum fama divitiis omnibus melior. *Dabitur ei, sicut scriptum est, fidei donum electum, et sors in templo Dei placidior, bonorum laborum fructus bonæ famæ (Sap. III, 14)*. Et si forsitan removeatur, aut rempublicam non administrare jubeatur, manebit et permanebit in omnium dilectione quasi præsens. Quisquis autem successerit ei, non quod reprehendat, sed quod miretur inveniet. Si tamen magis prodesse diligat, quam præse. Multi enim præsumunt, sed omnino pauci prosunt eis populis quibus præ-*

sunt. Quisquis privatis honoribus inibat, despecta A utilitate subjectorum, magis præesse appetit quam prodesse. Talis autem dux inutilis est, et injustus : nec regere potest stantem rempublicam, nec reparare collapsam.

TERTIA REGULA. *Non præesse appetas, sed prodesse.*

7. Tertia ergo est regula innocentiae actibus militaribus occupato, si ideo præsis, ut prosis. Prodesse autem videberis, si tempus et locum tuæ administrationis intelligas. Et tempus quidem considerabis, dum sapienti discretionem perpendes utrum pacificum sit, an tumultibus bellicis inquietum. Sæpe enim quod in pacis otio vindex disciplina persequitur, inter turbas et gladios cauta tolerat patientia. Locum vero recte considerabis, utrum sterilis an fertilis; utrum nutriendo exercitui sufficiens, an minus idoneus; utrum desolatus et incultus, an inconcussus et diligenter appareat exaratus. Quoties enim reparatione indiget locus, ubi gubernare videris exercitum, contemnenda sunt omnia lucra privata, etiam quæ sibi consuetudo jam libere vindicat; et severitatis paulo rigidior temperanda censura. Præter hæc quoque duobus modis prodesse videberis, si neminem lædas, et illos qui solent aut volunt lædere prohibeas quantum potes, imo quantum posse donaverit Christus. Tunc autem dux optimus neminem lædet, si in omni prætorio illius non audeat aliquis amicus, cliens, medicus, armiger, aut propter officii publici devotionem lateri ducis semper adjunctus, concessa beneficia vendere. Quid enim miseros juvat, si dux exhibeat continentiam boni ducis, et alius sibi de potestate illius occasionem faciat avaritiæ satiantæ? Tales habeat socios aut ministros, qualem se esse debere cognoscit. Quisquis enim duci familiariter inhæret, cui multa exsequenda committit, manus est ducis; et merito quidquid illi accipiunt, ad illum sine dubio creditur pertransire: nec potest esse ducis optimi fama bona, quando fuerint ministeria mala. Deinde, quomodo corripiet extraneos, nisi primitus correxerit suos? Quis dubitet in exercitu constitutos facilius ad committenda prosilire facinora, si viderint assistentes duci perpetrare licentius deteriora? facile autem custodiet omne vulgus, quamvis indomiti exercitus, quod homines duci valde familiares servaverint. Caveat ergo et diligenter caveat, ne quis hominum suorum miseris nocent; et dum se bonum putat, malus propter malos putetur; quibus aut favere dicendus est aut consentire, quando ipso præseente talia gesserint, qualia etiam si ipse non geret, non habere credetur, sed fingere bonitatem. Non potest sapiens dux excusari de ignorantia, quoties forsitan dixerit: Ego nescio, enim audivi, nullius ad me querela pervenit. Per ipsum namque quid agatur a suis, oportet inquiri; quia nemo eos audent publicis interpellationibus accusare, quorum violentias alii timent, alii patiuntur. Dux ergo perscrutator acerrimus effici nullatenus dubitet, cui ex hac diligentia publicæ severitatis nascatur auctoritas; ut omnino prosit, quando neque a

se neque ab alio sinit quempiam lædi. Potest plane per hanc diligentiam sic acquirere famam bonam, ut etiam si persona superior lædere voluerit subditos, libera intercessione subveniat; et parcendum facile persuadeat, quibus ipse primo pepererit.

8. Palchro autem nos vii disputationis ad hunc locum deduxit, ubi necessarium bonis ducibus dicemus, etiam suggerendo principibus, prodesse subjectis. Novimus enim plurimos, ut placeant potioribus, minus consulere inferioribus. Ex eorum numero esse arbitror qui provinciæ ubi administrant, indigentiam sive tribulationes colendo, salvam nuntiant permanere quidquid aspiciunt lapsum, gloriam suam putantes si mentiantur stare quod non aut perisise. Coguntur vero ut verbis imprebis credulitatem comparent, multiplicare miserorum provincialium damna; per quæ videantur quasi luera, sed inimica prorsus reipublicæ, piissimis principibus providere, reparationem potius regionis impediunt. Et ubi apparere gestiunt utiles, ibi sunt prorsus inutilis. Imponendo enim graviora onera, succumbere faciunt populos fatigatos; nec relinquunt successoribus suis præter luctus et lacrymas. Nolo te istis similem reperiri. Si prodesse diligit, non præesse, præsta aliquid dignum memoria, quod recordetur posteritas, et temporum tuorum nulla nascatur oblivio. Da operam divites relinquere quos invenoris pauperes, abundantiam providere ubi etiam tu penuriam perstitisti; et si quidem sufficit virtus tua, provinciam sine tarditate restaura; si vero piissimi operis inest voluntas, deest facultas, defer hæc ad conscientiam potestatis superioris. Esto testis fidelis alienarum miseriarum. Supplica, obsecra, donec impetres adiutorium. Labora diu petendo, ne alii diuturnas angustias perferant laborando; te enim judicaberis præstitisse quidquid universitati postulante te præstabitur. Noli apparere similis ad horam placere volentibus; qui videntes, aut sentientes, aut interdum etiam perferentes in provinciis ubi militant mala, per relationes falsas nuntiant bona, lætissimo nuntio putantes sibi præstari, ut vel utiles administrationi quam gerunt, vel necessarii videantur. O ingemiscendum nefas! dum quærunt præesse, non cogitant prodesse; sed privati honoris injustam potentiam per aliena servare conantur incommoda. Quos tamen aliquando malignæ ambitionis auctoria decipit, dum cœperit fama publica loqui: quod tacent, reperiuntque fuerint in sua professione mendaces. Avertat Deus hanc dementiam semper et hos mores a ducibus optimis, qui prodesse diligunt, non præesse!

QUARTA REGULA. *Dilige rempublicam sicut te ipsum.*

9. Tunc enim respublica bene gubernatur, et de magnis potest liberari periculis, si dux ejus tantum eam diligit, quantum se ipsum. Manifesta quippe sententia est veteris legis: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum* (Lev. xix, 18): quem Novi Testamenti prædicator idoneus ita repetendo confirmat et innovat Paulus: *Omnis, inquit, lex in uno sermone*

completur; in eo quod diligit proximum tuum sicut te ipsum (Gal. v, 14). Quis autem melior proximus astimandus est duci sapientissimo quam respublica, cuius ei et negotia, et status, salusque committitur? Diligat ergo eam sicut se ipsum, quia diligendo eam sicut se ipsum, desiderabit eam videre pacificam, quietam, fructiferam, sine aliqua perturbatione tranquillam, sicut ipse utique quantum potest nititur, ut pacificus, quietus, opulentus, et sine aliqua sit perturbatione tranquillus. Ingredere igitur tu, virorum optime, quoties cogitas qualis esse in actibus militaribus debeas, ingrediere conscientie tue latissima penetralia. Vide ibi quomodo cupias habere lætitiā; et diligenter cave, ut respublica, quam diligis sicut te ipsum, nullam possit pati tristitiam. Considera quia nec damnum tibi vis evenire, nec dolorem, nec dedecus: et ab istis malis eripere festina rempublicam. Si displicet tibi quando ipse privatim violentiam pateris, odire debeas quorum violentiis respublica tribulatur. Si rapinas bonorum tuorum tolerare formidas, consuetudinem rapiendi tolle raptoribus. Si detestaris, et inimicum veraciter putas, quicumque te falsis accusationibus appetiverit, execrabilia iudica provinciæ totius accusatoris. An forsitan difficile arbitrari, ut patiatur accusator tota provinciā? Mihi crede, sæpius patitur. Accusatores ejus sunt ambitores, quibus, ut potestas detur opprimere pauperes, impossibilia pollicentur; et desolatis, belli quoque incursu jam perditis regionibus, statum pristinae stabilitatis ascriban: adhuc vigere cuncta mentientes, adhuc posse non functiones solitas, sed nova quoque, si adjiciantur, tributorum pondera sustinere. Culpant autem omni susurris absconditis ministros fœcalis exactionis, desiderantque eos, aut munium remissos, voluntario nulla providere lucra reipublicæ mentiuntur: tibi vero dum commissæ fuerit actio, per nimiam fidelemque diligentiam cuncta effici prospera. Sed (o pertinax cupiditas!) diligentia eorum, crudelitas; ratio, deprædatio melius appellatur. Ideo cupiunt emere gravissimas actiones, quia cogitant vendere; promittunt falsa, ut vera subripiant; blandiuntur ut noceant; piam quasi sollicitudinem pro utilitatibus publicis gerunt, sed affligere simul omnia et deteriorare moliantur. Evertere cupiunt, non gubernare; dissipare, non custodire; devorare, non pascere. Materiam seditionibus, incrementa miseriis, causam fleibus subministrant: hoc agentes, cum provinciâ prope murtua, ne tardius moriatur. *Sepe aures tuas spinis (Ecl. xxviii, 28), ne audias vocem maligne loquentium.* Quando eos conspicis agrorum laudare fertilitatem, nuntiare abundantiam pluviarum, loca frequenter amœna depingere, time fabulam blandam. Sermo hujusmodi viscus est: hæere ibi nullatenus debet boni ducis voluntas. Nec requirendum censeas utrum aliquid veraciter narrent; artificii enim consuetudine vitiorum non minus cantu ad nocendum, licet sciant omnia deperiti e, quærent ta-

men aliquanta loca satis rara, quæ, misericordia Domini protegente, meruerunt vel illæsa servari, vel forsitan parum lædi. Quorum nomina commendata memoriæ frequentius recitantes, comparatione eorum magnitudinem generalis calamitatis extenuant, et dicunt (sicut probare siue dubio potuisti): His functionibus provinciâ sufficit; ille enim locus tantum habet utilitatis. O miseri quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis (Ps. cxliii, 8)! Si bono suo apertos habent oculos, vnde populus gemit? Aspiciant si statera justa sit in labiis eorum. Prius numerent quanta perierint, postmodum quanta remanserint. An ibi nihil vident, ubi pietas indiget; et hoc luminibus sollicitis notant, unde invidia generetur?

10. Longe fac viam tuam ab illis, domum tuam semper inveniant clausam. Displiceant tibi noxia suggerentes, et se displicuisse cognoscant. Ipsi quippe adhæret familiariter etiam turba pessima delatorum, qui latenti murmure ducibus optimis facultates insinuant alienas; ut laqueis avaritiæ captivati, piæ administrationis perdant opinionem, si acquiescant improbis suasionibus, et cogitent quæ sibi nuntiantur auferre. Quid aliud nisi calumnia innocentibus hominibus excitatur? Detestabile profecto genus humanum a nimisque abominabile, delatores. In cujus prætorio minime emergerint, ipse diligit rempublicam sicut se ipsum; nolens aliis facere quod ipse pati noluerit. Hæc enim quarta est innocentie regula militariibus actibus occupato, quam tenes et tenere firmiter debes, ut diligas rempublicam sicut te ipsum, charitate libera. Cujus abundantia repletus dulcedine Moyses, dum videret populum Israel, rempublicam scilicet suam, peccasse omnipotenti Deo, timeretque justissimi iudicis futuram severitatem, sic placare arripuit irascentem: *Obsecro, inquit, Domine, si dimittis eis peccatum, dimittite; sin autem, dele me de libro tuo quem scripserunt manus tuæ (Exod. xxxii, 31).* Consideremus quid proderat Moysi alios salvos facere, si periret. Sed quia rempublicam diligebat semper sicut se ipsum, charitatis hujus sacrificio Deum placavit; et nec ipse periit, nec populum quem regebat perire permisit. Hunc David sanctus æquali virtute dilectionis imitatus, percutiente angelo civitatem: *Convertatur, inquit, manus tua in me et domum patris mei. Isti qui oves sunt, quid fecerunt (II Reg. xxiv, 17)?* Da hominem qui rempublicam sic diligit, et videbis quantum Deo placeat, etiam militariibus actibus occupatus. Profecto dignus es ut talium similis vivas, paratus laborare pro requie subjectorum; paratus etiam mortem subire, si permiserit Deus, ut de mortis periculo tibi subditos liberes. Plus time, dux optime, provinciam fieri deteriorem, quam te ipsum minuentibus opibus pauperiorem: divitias inestimabiles iudica famam bonam. Verumtamen quia omnis homo qui diligit se ipsum, plus debet diligere Deum quam se ipsum (alioqui minus diligens Deum, non diligit, sed

^a Forte leg. *gens* HOMINUM.

odit se ipsum), quicumque diligit rempublicam sicut A se ipsum, plus diligit Deum quam rempublicam, divinaque negotia præponat humanis.

QUINTA REGULA. *Humanis divina præpone.*

11. Et hæc erit quinta regula innocentie militari-
bus actibus occupato, sic considerare temporalia,
ut plus attendat æterna; sic consulere præsentibus
actibus, ut plus de futuris cogitet præmiis. Evenit
enim frequenter, quod ignorare non potes, sapientie
Spiritu cuncta revelante sensibus tuis, ut aliquid
feri necessitas cogat quod æterna lex prohibet,
verbi gratia, ne incognita proferamus exempla: si
plures in exercitu fortissimo reperiantur hæretici,
infidelitatis sententiam falsam pertinaci animositate
vindictantes, et propter hoc hæreticis parcere vel
consulere dux catholicus suadeatur, aut nefandi er-
roris prædicatoribus exercendarum licentiam tri-
buere blasphemiarum, patienter ferens propter scan-
dalum quod pati formidat, etiam eos lavacro secundi
baptismatis pollui, jam semel renatos; nempe tam
malæ suasioni consentiens, licet aliquam videatur
utilitatem honorum temporalium præstitisse subje-
ctis, sibi interim nocuit; dum de adiutorio Dei mi-
nus sperasse iudicatus, interdum deteriora quam for-
midat pericula tolerat; et nec in sua fide constans,
exercet competenter zelum religionis, nec evadit
ruinam gravissimæ tribulationis, quia præposuit ter-
rena celestibus, et voluntatem Creatoris offendere
nullatenus dubitavit, placere volens hominibus mente
corruptis. Beatus ergo eris si, militaribus actibus oc-
cupatus, pro fide vera quam tenes, nemini blandiaris;
et adversus eam canes procedentes ex officina men-
daci latrare prohibeas: spem tuam ponens in illo
cujus potestati nemo resistit impune; quem si offen-
deris, sine causa de multitudine præsumis exercitus;
si habueris propitium, neque militem superbum, ne-
que violentum timebis hostem. Principaliter ergo
cura tibi sit occupato militaribus actibus, ut fides
catholica semper vincat adversarios suos. Hanc defende
inter arma et gladios, hanc persuade mentibus arma-
torum.

12. Fides autem catholica est, Patris et Filii et
Spiritus sancti unam contra Arum substantiam, vel
essentiam, tres adversus Sabellium prædicare perso-
nas; ut cum bene intellecta fuerit in essentia unitas,
in personis proprietates, vera quoque in majestate ado-
retur æqualitas. Tres enim sunt, qui alius est Pater,
alius Filius, alius Spiritus sanctus. Sed hi tres unum
sunt, et summe unum sunt, quia singillatim Deus est
Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: neque ta-
men tres dii, sed unus est Deus, de quo Scriptura
sancta dicit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus
unus est (Deut. vi, 4)*. Suspicionem namque solitarii
Dei removet Trinitas, et unum Deum credentibus os-
tendit una substantia. Non sic una, ut per singulos
semiplena, in omnibus fiat tota, et ideo sit una; sed
una numero, genere, virtute, plenitudine. Quam sic-
ut habet in omnibus, ita non caret in singulis. Tanta
in solo Patre, quanta in Filio et Spiritu sancto; tanta

in solo Filio, quanta in Patre et Spiritu sancto; tanta
in Spiritu sancto, quanta in Patre et Filio. Tanta
postremo in singulis eorum, quanta in duobus. Tanta
in duobus, quanta in tribus. Tanta in tribus, quanta
in singulis. Nihil quippe est ibi gradibus ordinatum,
nihil qualitate diversum, nihil quantitate minimum,
nihil loco separatum, nihil tempore posterius, nihil
inefficax, nihil possibile. Ubi hoc tantummodo reci-
pit distinctionem, quod ad invicem sibi sunt, Pater
scilicet ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus san-
ctus ad eos de quibus et cum quibus et Spiritus et
sanctus est, ut ipse solus in Trinitate appelletur
sanctus; propriumque sit Patris generare, proprium
Filii nasci, proprium Spiritus sancti de utroque pro-
cedere. Pater quippe unius Filii est Pater, Filius
unius Patris est Filius, Spiritus sanctus et Patris et
Filii est Spiritus. Ad solum Patrem generatio, ad
solum Filium nativitas, ad solum Spiritum sanctum
pertinet de utroque processio. Merito dum salutis
nostræ necessitas exspectaret, ut propter homines
liberandos Deus homo nasceretur ex homine, non
est natus secundum carnem Pater, quia Filius nun-
quam fuit, non Spiritus sanctus, qui nec Pater fuit
aliquando nec Filius. Sed natus est Filius ut ipse fieret
filius Virginis matris, qui est Filius Dei Patris:
et per temporalem nativitatem Dei omnipotentis un-
icus nullo modo cresceret filiorum, neque duos filios
faceret unicus Filii secunda nativitas. Maxime
quia idem ipse unus Filius, sempiterno Patri coæter-
nus, consubstantialis, æqualis, quem solum oportebat
etiam filium hominis fieri, postquam venit pleni-
tudo temporis, ut vir fieret ex muliere, redempturus
viros ac mulieres, in uno sexu temporaliter natus
ut utrumque salvaret, unum eligendo in quo nasce-
retur, alium unde nasceretur, ita suscepit substan-
tiæ nostræ veritatem, ne personæ suæ duplicaret
singularitatem, duarum substantiarum gigas, sel
unius tamen ejusdemque personæ. Verbum quippe
ante carnem, una natura, et una persona; Verbum
caro factum, duæ naturæ, et una persona. Verbum
ante carnem, hominison Patri; Verbum caro factum
hominison et Patri et matri. Verbum ante carnem
sine initio temporis ineffabiliter genitus; Verbum
caro factum postquam venit plenitudo temporis, mi-
rabiliter et singulariter, sine morbo libidinis pro-
creatus. Verbum ante carnem novum fabricans mun-
dum; Verbum caro factum, pereuntem redimens
mundum. Verbum ante carnem, divina faciens; Ver-
bum caro factum, simul divina faciens, et humano,
quomodo voluit, patiens. Verbum ante carnem, uni-
genitus Deus; Verbum caro factum, Emmanuel,
quod interpretatur Nobiscum Deus. Homo tamen ipse.
Verbum caro factum, qui prius in principio erat Ver-
bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver-
bum: quia non homo Deus, sed Deus factus est
homo ut homo esset Deus, id est Christus Jesus.
*Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus
est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit
formam servi accipiens, in similitudinem hominum
factus, et habitu inventus ut homo. Humiliarit sensu-*

ipsam factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit ei nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. II, 6-11).

13. Hic est Dominus Jesus, qui in Trinitate perfecta Filius nominatur, quando in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizari jubemur. Hic est magnus et parvus, excelsus et humilis, impassibilis et passibilis, immortalis et mortalis, sine peccato inter homines vivens et peccata hominibus donans: per omnia similis nobis absque peccato, et per omnia similis Patri, qui nobis eum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne. Veraciter et proprie Filius Dei Patris, veraciter et proprie Filius Virginis matris. Super cœlos vita viventium, super terram medicina languentium, apud inferos resurrectio mortuorum. Mediator Dei et hominum, propter duas substantias, sive naturas, quarum est illi una cum Deo, altera nobiscum communis. In una eademque persona, in qua verus factus est mediator, non habens initium deitatis de Maria; sed habens inde materiam carnis quam suscepit ut nasceretur. Habens nostri generis carnem, non aeriam, non phantasticam, non de cœlo depositam, non aliunde factam: quamvis humanam, nullis sordibus originalis iniquitatis ex aliqua parte pollutam, non ex voluptate carnis et sanguinis, sed Spiritus sancti superveniente virtute formatam, rationalisque animæ inspiratione vivificatam. Proprie ac veraciter humanam, id est de matre, sed tamen sine homine patre. Corruptibilem, quia famem, sitim, dolorem, mortem voluntarie quidem, sed tamen veraciter sensit. Incorruptibilem, quia nullus in se delicti, vel originalis, vel proprii stimulum sentiens, iniquitati nulla victus cupiditate consensit. Nec sepulta potuit pervenire ad corruptionem putredinis, beneficio resurrectionis: quando portans manibus inferorum surrexit idem ipse semper unus Christus, per quadraginta dies cum discipulis conversaturus, et sic ad cœlum mirabiliter ascensurus. Ubi modo ad dexteram Patris sedet, venturus in claritate, qui prius venerat in humilitate: iudicaturus vivos et mortuos, et damnaturus incredulos; credentibus vero remissionem peccatorum largiturus, æternamque vitam, si tamen in Ecclesia catholica perseveraverint ab omnium vitiorum contagione mundati. Catholica quippe Ecclesia statio est, ubi vulnera nostra bonus medicus sanat. Filius est promissionis, quisquis eam usque ad effusionem sanguinis vindicat.

14. Propterea, dux optime et fidelis, tene omnia dogmata ejus, prædica, vindica, duc ad eam volentes, compelle nolentes, non dolore suppliciorum, non metu gladii sævientis, sed modesta correptione, et severitate plena dilectionis. Procul absit timor diabolo militans. Sciant hæretici quia catholicus es; sciant catholici quia detestaris hæreticos. Deficiat

A temporibus administrationis tuæ peccantium synagoga, crescat numerus electorum. Si gloriosus efficitur ejus labore dilatantur fines imperii, quantum erit gloriosior ejus labore catholica multiplicatur Ecclesia? Gaude ad lucra Christi, dole in di-pendiis. Semperque in corde tuo maneat apostoli Petri sententia, principes sub hac interrogatione cunctantis: Cui, inquit, obedire oportet? Deo an hominibus (Act. v, 29)? Hoc itaque tu, dux fidelis, quoties fidei tuæ fervor profanos milites scandalizat, ore et corde dic: Cui obedire oportet? Deo an hominibus? Respondente autem conscientia tua: Deo, loquere, fac, ordina quod diligit Deus; ut quicumque jam contrarii veritatis existunt, aut sequantur volentes, aut remaneant murmurantes, et nihil adversus orthodoxam religionem valentes. Neque enim decase poterunt ex altera parte, quibus placeas in opere bono, quorum corda tibi tenacius inhæreant. Ubique habet si es vera dilectores suos. Quantumlibet extolatur iniquitas, veritas vincit. Sed pone, sicut forsitan in multitudine exercitus plures hæretici, pauci catholici: magis te oportet viribus fortissimis nitri, ut, si gratia Dei respexerit, omnes milites fortissimos facias catholicos, aut certe paucos dimittas hæreticos. Parum adhuc loquor. Ad illas fortasse misus es regiones ubi nullum reperias orthodoxum, vel certe rarissimus ac latentes. Ibi quoque viriliter semina verbum vitæ ad gloriam Christi: redargue multitudinem perfidorum sine verecundia, sine formidine, sine dubitatione; nec prius cogites quomodo eos regas imperialibus legibus, sed quomodo corrigas eloquiis spiritalibus: terribitosque nomine auctoritatis prænitus doctrinæ sanctæ repugnare prohibeas, deinde paulatim convellere suadeas. Utile tibi est recta sentire, si alios quoque non deseras in pravitate. Boni ducis instantia plerumque multis præbuit occasionem salutis. Sed si forsitan desperas illos posse salvari, bonum est salutem convenientiam prædicare; quia voluntatem Deus coronat, non facultatem. Seminare pertinet ad officium diligentis agricolæ; superni est muneris ut terra fructificet, votisque cultoris sui respondeat. Hac plane circa subditos usus industria facile etiam potestatibus sublimibus, et ipsis quorum munere dux effectus es regibus, si qua forte contraria veræ fidei senserint, et non cedere poteris, et repugnare, paratus ad martyrium disces. Alioqui qui metuens inferiores offendere, minus exsequitur causam propriæ religionis, quomodo moribitur cum propheta David casere: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebat* (Ps. cxviii, 46)?

15. O si boni duces inciperent humanis divina præponere, maximis erroribus remedia providerent. Late patet virtus ista, per plura et plura justitiæ itinera funditur. Humanis divina præpone; et vidua oppressionem non perferat, propter spem lucri prætereuntis; pupilli substantia tutoris minime indigeat beneficio; pessimam victoriam injustus litigator amittat; sacerdotum postulationibus libenter pate-

demus asserere quia patres nostri tenebras lucem esse dixerunt, quando epistolam Nestorio faventem damnare noluerunt, imo etiam suscipere voluerunt? Ergone patribus nostris coaptabitur prophetica maledictio: *Vae his qui ponunt tenebras lucem?* Nonne ipsi fuerunt sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes, quorum fides imposuit silentium perfidis? quibus recte credentibus omnis credidit mundus?

3. An dicitur: Bene crediderunt, sed hęc venerabilis epistolam male susceperunt? in sua confessione veraces fuerunt, sed fallaci confessioni prębuerunt incautam consensionem? Quis ferat tortuosas inutilium quęstionum contentiones? Si pars aliqua displicet in concilio Chalcedonensi, cum periculo displicendi totum placet. Vas electionis sanctissimus Paulus manifeste profitetur: *Modicum fermenti totam massam corrumpit* (1 Cor. v, 6). Si in illa massa sanctarum definitionum, vel exigui fermenti potest acida commixtio reperiri, tota massa judicabitur noxia; vel certe, ut magna extenuemus, inutilis ad efficiendum panem, qui confirmat cor hominis. Quid igitur profuit quia ibi Nestorius, ibi Eutyches anathematizantur? Ecce, damnatores Nestorii et Eutychetis recepisse culpantur epistolam, blasphemias faventem Nestorii, vel ambiguas, vel manifestas. Quid utique? Si nescientes admiserunt, ignorantie notam, quod absit, incurrisse videbuntur, ut eorum penitus evacuetur auctoritas, si vero scientes, aliud fortasse senserunt, aliud sunt interlocuti, fictionis crimine non carebunt; resistentes vero eorum dogmatibus, multo amplius insultando clamabunt: Ecce congregata apud Chalcedona synodus, sidera magnum pondus auctoritatis minime dubitatis, uno atque eodem tempore Nestorium damnavit, et Nestorii revocavit errorem, recipiens epistolam fidei catholicę omnino contrariam; sicut modo sentire cępistis, intelligentes, quamvis sero, quam tōti illi episcopi noluerunt intelligere veritatem. Plangamus et oremus, ut cito talis error abolitus transeat, repudiatus evanescat, et perpetuo silentio sepeliatur. Totum concilium Chalcedonense, cum est totum concilium Chalcedonense, verum est: nulla pars illius habet ullam reprehensionem; quidquid ibi dictum, gestum, judicatum novimus atque firmatum, sancti Spiritus operata est ineffabilis et secreta potentia. Quare tot justorum memoriam repentinis contradictionibus infamamus, cum Salomon plenus Spiritu sancto manifeste pronuntiet: *Memoria justi cum laudibus* (Prov. x, 7)?

4. Quid si procedentes e tumulis suis, coram Deo cui vivunt, apud quem fideliter requiescunt, in novissima resurrectione dicant viri religiosi: Cur epistolam reprobastis, cujus catholicam esse dictionem sensimus, diximus, judicavimus, et iudicium nostrum subscribendo firmavimus? An quia venerabilis Ibas, Alexandrinę Ecclesię pontificem sanctum Cyrillum vituperavit? Sed idem sancto Cyrillo postea se com-

municasse significavit. Si merebatur pro beati Cyrilli vituperatione culpam, merebatur pro restaurata communione non minimam gratiam. Ut sancti Cyrilli capitula propter ambiguitatem et locutionis obscuritatem, cum Orientalibus episcopis parum intelligendo culparet, humanę fuit infirmitatis: ut dicta sua bene interpretanti facilius crederet ac libentissime consentiret, omnino sacerdotalis fuerat charitatis, sine ullo dispendio veritatis. Cur epistolam nos damnaremus, ubi tanquam pręterita, sunt utraq; narrata per illius sancti Cyrilli fideles interpretationes? Ipse, ipse sanctus Cyrillus non venerabili Ibę, sed pluribus Orientalibus episcopis auferre scandalum malę intelligentię properavit, bene interpretando capitula sua: et nos pro injuriis ejus, hęc hęc modo quid contigerat exponentem reprobaremus epistolam? Si contraria verę fidei regulis in illa epistola venerabilis Ibas episcopus locutus fuisse firmatur, propter aliquanta vel ambigua, vel obscura quę faciunt hoc videri, nostra debet esse sententia melior, quia nos ex ore ejus qui dictavit epistolam sensum valuimus investigare verborum. Postremo quare putaremus epistolam favere Nestorio, cujus auctor, nobis pręsentibus, jubentibus, audientibus, voce viva minime dubitavit anathematizare Nestorium, suscipiens totum papę Leonis, et confessionem verę fidei nobiscum subscribendo confirmans? Hęc audientes, quale responsum daturi sumus tot inclitis rectoribus et magistris Ecclesiarum? Pręcipue cum rex justus sederit in throno?

5. Caveamus, fratres, insidias diaboli. Si nefandus error Nestorii latere putatur in hac epistola venerabilis Ibę episcopi, quam Patres receperunt, neque magnis neque parvulis nocet: error quippe Nestorii publice damnatus est in Chalcedonensi concilio. Si vituperatio sanctissimę recordationis Cyrilli scandalum movet, ut abiciatur epistola quam Patres receperunt, laudatus est ibi, multumque laudatus; quando ejus dictorum suorum interpretatio removisse firmatur sinistra suspitionis offensionem, reconciliatis paci ejus Orientalibus episcopis: in qua pace omnes sibi communicantes pariter dormierant, et hanc epistolam talia referentem ne leviter culpandam esse dixerunt. Merito tunc pręsente Marciano imperatore religioso, sacerdotes omnes qui concilium pacis mentibus pacificis inchoatum definitionibus ecclesiasticę pacis convenientibus finierunt, in pace fraterna redierunt ad suarum plebium loca, sine odio, sine invidia, sine contentione, concordēs, unanimes, commune testimonium perhibentes. Ibi fuit in legatis suis sedes apostolica, primatum tenens universalis Ecclesię; ibi aliarum venerabilium sedium pontifices, astuti ut serpentes, simplices ut columbę; ibi ex minoribus civitatibus ingens turba pastorum, dominici gregis caulas pastoralis sollicitudine gubernantium. Nemo ibi damnavit aliquem nolentibus ceteris, nemo absolvit nolentibus ceteris; omnes sibi con-

^a Videtur legendum *cui dare.*

^b Codex Arvernensis roboravit

^c Forte, *ne leviter quędam culp.*

sentientes, et Doctoris gentiam verba libenter im-
plantas, obdierunt dicenti sibi: *Obsecro vos, fr-*
tres, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis
schismata (I Cor. 1, 10). Ideo eorum iudicium mansit,
et in sua stabilitate permansit nullatenus immutan-
dum, quia iudicantium sacerdotum nec dignitas fuit
inferior, nec numerus parvus, nec auctoritas minor,
nec ignobilis electio, nec superflua præsumptio, nec
insipiens deliberatio, nec vulgaris assensus, nec in-
fructuosus labor, nec tranquillitati Ecclesiarum con-
trarius finis. Ad sedandas præteritas contentiones
venerunt, præsentibus amputaverunt, etiam futuras mi-
tigaverunt: addere quidpiam post eorum definitio-
nes, mutare, minuire, nihil est aliud ^a quam novas
seminare discordias. Nemo culpæ seinet bene de-
posita [An disposita], nemo recta corrigere. Quid **B**
erit firmum, si quod statuit Chalcedonense concilium
vocatur in dubium?

6. Plura hinc possem querelis luctuosis sub qua-
dam tragodia flebiliter deplorare; sed sufficere mihi
videtur quid Ecclesia Justinianæ Carthaginis, per
linguam gloriosi pontificis sui beatæ memoriæ Ca-
preoli, elementissimo principi Theodosio scribentis,
rationabiliter definiuit, dicens: « Nihil in divinis hu-
manisque actibus, nihil tam in sacris quam in publi-
cis rebus obtinere ullam poterit firmitatem, si ea quæ
debito sententiæ judicialis sine clauduntur, post an-
norum spatia et quælibet volumina sæculorum, tan-
quam in emendatione Patrum velut instructor præ-
sumat emendare posteritæ. » Et in alia epistola ad
Ephesium concilium per Versulam directa diaconum: **C**
« Habet quidquid forte nuper exoritur, discussionis
necessitatem, ut aut recipi probatum, aut damnatum
possit excludi. Ea vero de quibus antea jam iudica-
tum est si quis admiserit in retractationem vocari, vi-
debitur de fide quam nunc usque tenuit ipse dubi-
tare. » Ecce jam non statuta tantum synodalia, sed
pene cunctorum firmata iudicia, vocari rursus in
examen nimis esse culpabile memorabilis doctor
Carthaginensis Ecclesiæ profitetur; quomodo ergo
nunc olim iudicata iudicabuntur? Si tunc aliquis ac-
cusator epistolæ cuius catholica esse dictatio claruit
ad maiora iudicia provocaret, appellationi forsitan
secundum consuetudinem locus pateret; sed quo iret?
aut ubi majores reperiret in Ecclesia iudices? ante
se habens in legatis suis apostolicam sedem, qua **D**
consentiente, quidquid illa definiuit synodus, accepit
robor invictum? Vox igitur adempta volentibus male
assumpta defendere, quomodo iterum restituetur?
quis erit post tantos ac tales pontifices negotii jam
peracti novus et idoneus cognitor? ex quibus mundi
partibus aut civitatibus meliores antiquis episcopis
congregabuntur episcopi, quibus potestas detur sen-
tentias emendare majorum? vel qua spe confidenter
assumant aliquid definire, videntes talium virorum
iudicia repente cassari? Quomodo successoribus no-
stris poterit placere quod agimus, si per nos docebun-

tur irritum facere quod præcessores suos gessisse
cognoverint? Unde hæc nova cautela? nunquid post
papam Leonem, Anatolium, Maximum, Juvenalem,
vel cæteros illius temporis sacerdotes, nullus fuit ex
eorum successoribus qui legeret attentius, et intelli-
geret epistolam venerabilis hæc episcopi male synodo
inertam fuisse? Modo cœpit hæreticorum querela
movere catholicos, ut cogitent hanc epistolam re-
probare.

7. Habeo dicere: si retractentur Chalcedonensis
decreta concilii, de Nicæna synodo cogitemus, ne si-
mile periculum patiatur. Universalia concilia, præci-
pue illa quibus Ecclesiæ Romanæ consensus accessit,
secundæ auctoritatis locum post canonicos libros ten-
nent. Sicut legentibus Scripturam divinitus inspira-
tam non licet aliquid reprehendere, quamvis minime
valeant altitudinem cœlestis oraculi comprehendere,
sed pius lector et quod non intelligit credit, ut quod
credit mereatur intelligere; sic omnino nec aliter
concilia quæ vetustas firmavit et custodivit devota
posteritas obedientiam de nobis exigunt, nullam re-
linquentes dubitandi necessitatem. Louge illa sunt de
quibus Apostolus dicit: *Omnia probate; quod bonum*
est tenete; ab omni specie mali abstinete vos (I Thess.
v, 21, 22). Quæ autem finiuntur iudicantibus episco-
pis sanctis, et ad beati ^b memoriam perducta dili-
gentius examinantur atque firmantur, sequenda sunt,
amplectenda sunt: in retractatione sub qualibet pie-
tatis occasione teneri non debent; præcipue apud
postero: jam secundum carnem mortuis qui iudi-
cium protulerunt, et ibi jam constitutis ubi, juxta
Evangelium, *Pater non iudicat quemquam, sed omne*
iudicium dedit Filio (Joan. v, 22). Quid prodest cum
dormientibus habere certamen, aut pro dormienti-
bus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore
mortis hujus accusatus et damnatus, antequam mere-
retur absolvi, de sæculo raptus est, absolvi non po-
test ulterius humano iudicio. Si quis accusatus et ab-
solutus in pace Ecclesiæ transivit ad Dominum, con-
demnari non potest humano iudicio. Si quis accusa-
tus ante diem sacerdotalis examinis repentina voca-
tione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ
constitutus, divino intelligendus est iudicio reserva-
tus: de hoc nullus homo potest manifestam proferre
sententiam; cui si Deus indulgentiam dedit, nihil
nocet nostra severitas; si supplicium præparavit, ni-
hil prodest nostra benignitas.

8. Vetat nos Apostolus *plus sapere quam oportet*
sapere (Rom. xii, 3); quicumque ergo aliter sentit, et
rectum putat esse quod sentit, sub hac devotione pie-
tatis loquatur, scribat, disputet, in negotio præser-
tim religionis, ut neminem dictis suis obedire com-
pellat invitum; nec unius hominis sententiam valere
tantum credat, ut præiudicium generet aliter sen-
tentibus. Potest unusquisque rectam prædicans fi-
dem, quod sentit scribere, non tamen ad subscri-
bendum quæ ipse scripserat, alios provocare. Quan-

^a Hic re:tituo nihil aliud ex Græco οὐδὲν ἕτερον.

^b Hic videtur deesse Petri.

bus sanandis remedium voluit praevidere * qui dixit : *Noli esse multum justus*. Inter alia quippe, detractio- nis abscondito jaculo neminem vulnerabimus, nec in moribus bene viventium sollicitius inquiremus unde culpentur, si loquatur unicuique nostrum per Spiritum sanctum fidelis Scriptura : *Noli esse multum justus*. Quia utique multum justus esse culpabiliter nititur, qui per omnem justitiam proximi examinat vitam, fragilitatis humanae consideratione postposita; tanquam sine peccato valeat vivere quisquis incipit peccata vitare; praesertim Jacobo apostolo confir- mante : *In multis enim offendimus omnes (Jac. iii, 2)*; unde non immerito revocatur superbus detractor ab elatione iudicandi, cum dicitur ei : *Noli esse multum justus*; ut libenter impleat quod Vas electionis et doctor gentium loquitur Paulus : *Si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis; conside- rans te ipsum, ne et tu tenteris (Gal. vi, 1)*. Hoc est itaque : *Noli esse multum justus*, quod est : *Considera te ipsum, ne et tu tenteris*. Caeterum qui sic delinquentibus irascitur, quasi ipse delictorum penitus expertus habeatur, continuo in barathrum crudelitatis misera- biliter cadit. Et clamante memorato apostolo : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*; nullius onus portans per patientiam, sit importabilis omnibus, paulatimque odio crescente multorum, ja- nuam primum seditionibus, deinde publicis aperit praелиis; cupiendo esse multum justus, vere factus in- justus, et nomine aut officio ducis indignus. Necessarium proinde sermonem, dux optime, saepius repeto, et hanc tibi sextam regulam innocentiae militaribus actibus occupato vehementer inculco : *Noli esse multum justus. Pietas ad omnia utilis est (I Tim. iv, 8)*; non ego, sed idem sanctissimus Paulus narrat, Licet iustitia faciat ducem terribilem, pietas facit amabi- lem. Gubernationi autem reipublicae, securitati salu- tis, bono concordiae plus prospicitur, quando dux optimus amari eligit, non timeri. Dux amabilis mu- rus est patriae. Qui vero in omni tempore, continuato vigore metendus apparet, omnes subditos efficit in- fideles; facile tinet prodicionem, facilius patitur : extraneus vivit inter suos; tantum postremo timet, quantum timetur; et hoc infelicitatis flagello nulla- tenus caret, nisi, cunctis mansuetus et comis effectus, didicerit sibi quando alterum iudicat dicere : *Noli esse justus multum*.

SEPTIMA REGULA. *Memento te esse Christianum.*

19. Memento te esse Christianum, quo facilius pos- sis praecepta Christi servare. Christus enim mansue- tudinem docens, legis quoque justitiam temperavit; hac distinctione legem Evangeliumque discernens. Et quia in lege non licebat occidere, non licebit in Evangelio vel irasci. In lege namque adulterium vetabatur; in Evangelio, etiam videre ad e- nupiscendum mulierem puris esse perpetrati adul- terii iudicatur. In lege libellus repudii sufficiebat ad conjuges separandos; in Evangelio, si- mul furtio-

nis crimine nulla matrimonii dividendi causa per- mittitur. Prohibuit lex falsum jurare; iussit Evan- gelium penitus non jurare. Vindictae modum lex sta uens, dixit antiquis : *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Lev. xxiv, 20)*; discipulos vero Evangelii nullam voluit Christus ex- pectare vindictam, sed percussum semel percutienti monuit alteram pra- bere maxillam. Mille passus angariatum duo milia ambulare praecepit, interdicens omnimodis talionem. Lex inimicis odium retribuere permisit, dilectionem vero amicis indulsit; Evangelii vero sacra praeceptio : *Dilige, inquit, inimicos vestros; benefecite his qui oderunt vos; et orate pro persecuentibus et calumnian- tibus vos (Matth. v, 44)*. Cumque his amplioribus virtutibus excellere legi Evangelium demonstrasset, B a vana gloria Christianum revocavit, et ad miseri- cordiam cui solus Deus testis est provocavit. Oratio- nis quoque regulam simul et verba credentibus tra- dens, hac conditione constrinxit orantes, ut quicun- que postulat sibi propria debita relaxari, profiteatur se aliena donare: nihil accepturus a Domino, si ni- hil voluerit praestare conservo. Quia et ieiunii Chri- stiani simplicitas justum iudicem placat; et ibi con- gregare divitias, ubi cor habere iubetur, in caelo scilicet ubi habitare festinat, non in terra unde per singulos dies migrat: remansurus in tenebris totus, nisi mentis ejus intentio, tanquam oculus corporis, ad illuminanda bonorum operum membra simpliciter luceat. Jam vero quod non servire duobus domi- nis admonetur, quod de crastino non cogitare, quod non C iudicare, ne iudicetur; quod in oculo fratris stipu- lam videre, in suo trabem non videre culpatur; et imperatur ei ne sanctum canibus det, ne margaritas mittere audeat ante porcos; petiturus ut accipiat, quaesiturus ut inveniat, pulsaturus ut aperiat e : multis modis et rationibus demonstratur quantum debeat laudabilis propositi curam gerere Christianus, ne in eo tanti vocabuli dignitas videatur errare.

20. Propterea ut per singula quae superius et Evangelio inseruimus recurat intentio, quando te potestas ducis ejicere gladium de vagina compellit, memento te esse Christianum, cui sine causa frat- li suo irasci non licet; et diutius cogita, ne vindicta quam videris inferre justum transeat modum. Quo- niam si irasci nefas est Christiano, multo magis oc- cidere. Sic ergo puni reum, dux Christiane, ut mis- ricorditer feriens, non hominem, sed vitium perdere cupias; et publicam disciplinam, ne pereat, reo per- eunte, conservare festines. Ubique fidelium memor, sicut in facinoribus evitandis, ita in flagitiis corri- gendis. Solet quippe maxima potestas ad poenas se laxare peccati, quoties falsa felicitas ipsa sit major infelicitas; ut quia prohibere nemo audet scelera committentem, aut libeat quod licet, aut licere pate- tur omne quod libet. Talibus itaque tentationibus pulsantibus mentem, quamvis suppetat honoris di- gnitas, clientumque numerosa familia; quamvis forte laudetur peccator in desideriis animae suae, et qui

* An providere? Sed nihil mutò.

speritas extollit, adversitas dejicit; milites autem Dei, sive in prosperitate, sive in adversitate immobiles perseverant; quia gloria eorum testimonium est conscientiarum ipsorum; ubi requiescunt quando tribulationes patitur mundus; ubi non timeant hostem continentiam perpeti, quando suppetit abundantia voluptatum, de radice temporalis felicitatis germinans spinas cupiditatis. Milites Dei libenter audiunt beatum Joannem commilitonibus propriis tuba fortiore clamantem: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit et concupiscentia ejus: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum* (I Joann. et, 15-17). Quibus audientibus atque obedientibus huic sauberrimæ admonitioni, quoties occulta dispensatio piissimi Creatoris potestatem judicandi ac disponendi terræ rempublicam tribuit, tunc ex parte militia sæculi non est gravioribus referta peccatis: tunc facile corripuntur inquieti, consolantur pusillanimes, suscipiuntur infirmi; licentia acelerum demittitur improbis, et bene agendi sortitur innocentia libertatem.

2. Rogemus ergo precibus assiduis eum qui disponit orbem terræ in æquitate, faciens universa secundum consilium voluntatis suæ; quoniam de ipso Psalmista vtraciter canit: *Omnia quæcumque voluit, fecit in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssis* (Ps. cxxxiv, 6); ut videlicet milites suos sub habitu militiae sæcularis latentes promovere dignetur ad maximas dignitates: regens eos intus, et regendi alios scientiam tribuens; sicut tibi quoque, dux illustris Regiæ, jam donasse cognoscitur. Et ideo laudabili sollicitudine venerabilis memoriæ Fulgentium pontificem Ruspensis Ecclesiæ interrogasti qualis tibi militaribus actibus occupato regula sit spiritualis propositi retinenda. Sapienter profecto responsum sapientiæ a sapiente quæsieras, nec interroganti, nec interrogato sancta prudentia defuit. Et tu quod ille docens poterat, jam gerebas; et ille hoc docere poterat quod tu gerebas, ut mores tuos tu in sermonibus ejus agnosceres, et sermones suos ille ex tuis moribus approbaret. Modo autem quia semipleni libelli imperfecta dictatio, nihil huic tuæ interrogationi cognoscitur respondisse (principia enim gloriosi operis, primam quæstionem litterarum tuarum diutius ventilant: Utrum caro Christi corruptibilis an incorruptibilis fuerit; unde adhuc disputans doctor in te egregius, antequam fideliter ratione fidei reddita de actibus militaribus cum pietate tractandis inciperet loqui, transivit ad æternæ beatitudinis immortalia gaudia, Verbum Dei, quod in corde et ore semper habuit facie ad faciem contemplaturus), importabilem sarcinam super humeros debiles ponis, ut me jubeas tanti viii quasi hæreditarium debitum solvere. Nunquid ego sic repletus sum sapientia sicut ille? Nunquid eadem mihi facultas eloquii? Nunquid

similis data est auctoritas dignitatis? aut vel ipsa saltem conversationis innocentia talis est mihi, quem præteritis ac præsentibus excessibus implicatum mentis pariter et corporis gravat infirmitas? Quid igitur faciam? Volo satisfacere desiderio tuo, nec valeo: maxime quando cogitans et retractans merita iniquitatum mearum, superbiam proximum judico decere alios per justitiæ semitas per quas ipse nunquam ambulo.

3. Væ mihi misero, donec misereatur Altissimus. Ecce ego militiae ecclesiasticæ vinculis alligatus, curis sæcularibus dissipor; et quomodo in sæculo militanti militiae spiritualis audeam legem ostendere? Plorandumne mihi est, an loquendum? Vita alterius erudienda videtur, an mea potius corrigenda? Virtus prima est, bene vivere; secunda est, recte docere: frustra autem recte docet, qui bene non vivit; ego ergo necdum bene vivens, quomodo recte doceam? Verumtamen quia non homo docet hominem, sed Deus doctor est omnium, nec humana mandata, sed divina quæris audire, præteriens qualis ego sum, cognosce qualis esse debeas; imo potius qualem te esse nobis congraudentibus gaudeas.

1° Gratia Dei adjutorium tibi necessarium per actus singulos crede, dicens cum Apostolo: *Gratia Dei sum id quod sum* (I Cor. xv, 10). 2° Vita tua speculum sit, ubi milites tui videant quid agere debeant. 3° Non præesse appetas, sed prodesse. 4° Dilige rempublicam sicut te ipsum. 5° Humanis divina præpone. 6° Noli esse multum justus. 7° Memento te esse Christianum.

Videtur enim mihi per has septem regulas in actibus militaribus posse homines esse spirituales et Deo placere; nullumque dispendium pati morum honorum, sed proficere potius ad incrementa majora justitiæ. Si vis ergo perfectus esse miles Dei inter milites sæculi, tene firmiter quod diximus breviter. Si enim gratiam constituaris, requiescet super te Spiritus timoris Domini. Si vita tua speculum sit, ubi milites videant quid agere debeant, requiescet super te Spiritus pietatis. Si non præesse appetas, sed prodesse, requiescet super te Spiritus scientiæ. Ille enim scit præesse, qui vult prodesse. Si diligas rempublicam sicut te ipsum, requiescet super te Spiritus fortitudinis. Si humanis divina præponas, requiescet super te Spiritus consilii. Si libenter audias: *Noli esse multum justus*, requiescet super te Spiritus intellectus. Si memineris te esse Christianum, requiescet super te Spiritus sapientiæ; et per septiformis Spiritus abundantiam misericors Deus (sicut veracissime amici sui fidelissimo Job dixerunt): *In sex tribulationibus liberabit te; in septima non tangit te malum. In fame eruet te de morte, et in bello, de manu gladii. A flagello linguæ absconderis, et non timebis calamitatem cum venerit. In vastitate et fame ridebis, et bestias terræ non formidabis, sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestia terræ pacifica erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum; et visitans speciem tuam, non peccabis* (Job. v, 19-26).

Necessarium plane est ut partitionis ordine custodito, singillatim de his septem generibus disputantem benevolus et intentus advertas; illud principaliter sciens, neminem sine gratia Dei recte intelligere, neminem iuste vivere. Dominus enim dat intellectum, Dominus quem voluerit religiosum facit. Nihil boni ex nobis habemus: *Omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jacobo apostolo testante) desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec momenti obumbratio (Jac. 1, 17).*

PRIMA REGULA. *Omniem gloriam Deo tribue.*

4. Prima proinde est regula, quam tenere inter actus debeas militares, ut nihil viribus tuis superbius assignes, sed omnia quæ sapienter, aut fortiter, aut feliciter geris, ad laudem referas potentissimi Creatoris: memor semper quid populo Israelitico ingredienti terram promissionis Moyses loquatur, humilitatis sanctæ volens omnes habere virtutem. Dicit enim: *Ne dicas in corde tuo: Virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam; sed memor eris Domini Dei tui, quia ille tibi dat potentiam ad faciendam virtutem (Deut. viii, 17, 18).* Sicut plenius etiam propheta Jeremias admonet: *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur qui gloriatur: intelligere et scire quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et iudicium, et iustitiam super terram (Jer. ix, 23, 24).* Frequenter igitur, et (si fieri potest) indesinenter, voce cordis et corporis clamabis: *Domine, fortitudo mea, et adiutorium meum in die malorum (Jer. xvi, 19).* Et iterum: *Sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salvus ero, quia gloria mea tu es (Ibid., xvii, 14).* Ista enim dicendo, sancti Pauli doctrinam sequi videberis, dicentis: *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x, 17).* Et tunc super te prophetica sententia complebitur: *Benedictus homo qui confidit in Domino, et erit Dominus spes ejus; eritque sicut lignum fructiferum secus aquam, et in humorem mittet radices suas; non timebit cum venerit æstus, et erunt in eo fructus numerosi; et in anno siccitatis non timebit, et non deficiet a faciendo fructum (Jer. xvii, 7, 8).* Deficiet autem si obliviscatur illius, de quo fidelis Isaias fidelibus narrat: *Deus sempiternus, Dominus qui creavit terminos terræ; non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus. Qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ; current et non laborabunt, volabunt et non deficient (Isa. xl, 28-31).* Curre, miles Dei, festinanter, ut numero talium sociatus, negotia militaria securus geras. Si enim consilio uti necessarium fuerit, respondet tibi continuo Sapientia: *Meum est consilium, et mea tutela (Prov. viii, 14).* Si in prælio dimicandum, fortissimi Davidis audies vocem: *Non in gladio, neque in hasta salvat Dominus: ipsius est bellum (I Reg. xvii, 47).* Si contra hostiles impetus præca-

vere disponas excubias, psalmus cogitanti respondet: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat qui custodit eam (Ps. cxxvi, 1).* Si parvus exercitus contra hostium multitudines innumerabiles educendus sit, orante Judith protinus confortaberis, consona oratione dum gemebundus exclamaveris: *Non in multitudine est fortitudo tua, neque virtus tua in potentatibus; sed humilitum (Judith. ix, 16) es Deus, indigentium auxiliator, infirmorum opitulator.* Si concordia militum quaeritur, recordaberis scriptam: *Domini est pax (Judic. vi, 24).* Si obedientia, voce psalmi Domino Deo tuo cantabis: *Eripies me de contradictionibus populi (Ps. xvi, 14);* sub nomine autem populi etiam multitudo militum non absurde intelligitur: maxime quia in hujusmodi populo sæpe abundat contradictio, severitate naturali materiam seditionibus ministrante. Periculosa est autem militum contradictio; cædibus enim rapinisque vicina est: et dulcis obedientia, dum monitis salutaribus sapientissimi ducis libenter obtemperat. Nec dubitari penitus oportet in actibus militaribus supernæ virtutis auxilio duces fortissimos indigere, clamante David, et quasi in concione generis humani respondentibus eis qui confidunt in virtute sua: *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. Misericordia mea, et refugium meum, susceptor meus, et liberator meus, qui subdit populos sub me (Ps. cxliii, 1, 2).* Hoc quippe intelligens, a Domino tibi populos subjici, voluntatem Domini procul dubio facere properabis, et non potestate sola terrebis subditos; sed tranquilla consilia præbebis obedientibus, dans operam talis esse, quales vis alios invenire.

SECUNDA REGULA. *Vita tua sit militum speculum.*

5. Secunda quippe regula est innocentiae militaribus actibus occupato, ut quasi in speculo, sic in illo milites videant quid agere debeant; et magis eos imitatio ad bonum provocet, quam potestas. Dux enim sapiens illuc debet ire, quo cupit ducere subditos; ideo enim dicitur dux, quia ducit; et seipsum utique seducit, si per viam regiam putat posse ambulare, quos ad foveam malæ vitæ, malum exemplum præbendo perducit. Tu esto ergo signifer disciplinæ sanctissimæ; tu erige tropæum virtutis, intuendum jugiter cæteris; tu imitandus appare, quique te audit præipientem, non te redarguat aliter operantem. Pone semper in corde tuo sermones Apostoli dicentis: *Inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas; in quo enim alium judicas, te ipsum condemnas; eadem enim agis quæ judicas (Rom. ii, 1).* Et quæ culpabilia pronuntias, vitare prius studebis, postea condemnare: quæcunque laudabilia operari prius, postea jubere. Vita quippe optimi ducis, speculo comparata, bene inspicitur, si luceat in ea, non simulato colore, sed verissima prorsus ostensione, fides, justitia, misericordia, patientia, continentia, et non imprudens astimatio futurorum. Fidelis dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris recte credere, neminem fallere, promissa

perdere. Justus autem dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris perseverantes in malitia punire, bonis favore, singulorum merita discernere, reddere omnibus debita. Misericors dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris diligere pauperes, gubernare subjectos, indigentibus ministrare, postulantiibus veniam clementer ignoscere, decore insipientes sapientiam, revocare in flagitiis ambulantes a via sua mala, Deum rogare pro inimicis, pacificare discordes. Patiens dux eris, si iudicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris laborare pro utilitatibus aliorum sine emolumento cupiditatis, iniurias pati nec facere, non habere ulciscendi libidinem, metu adversitatis nullatenus frangi, desiderio prosperitatis minime rari, perseverare in his quæ bene assumpseris; sperare misericordiam Dei, etiamsi distulerit subvenire; nihil cito sine consilio facere; quidquid imperat superior, obedienter excipere; quidquid præcipis inferiori, sine perturbatione disponere. Continens dux eris, si iudicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris res alienas nec concupiscere, nec auferre dum possis; nihil agere violenter, nihil fraudulenter, nihil sine modo, nihil propter voluptatem, nihil propter avaritiam; nihil vetitum legibus aut consuetudini contrarium civitatis vel gentis, si tamen ipsa consuetudo nec religioni nocet, nec bonis moribus adversatur. Alioquin consuetudo mala sicut morbus antiquus, nisi expellatur, occidit. Nihil ergo adversus consuetudinem, sed bonam, gerere, virtus est continentiae. Profecto autem si continens dux eris, etiam de futuris non imprudens invenieris existimator, sive vigilando contra insidias adversariorum, sive sciendo qui soleant eventus rebus singulis deputari, unde oriantur seditiones, unde nova bella nascantur, unde dissolutio severitatis, unde rapinaram damnosa licentia, ut hæc omnia in suis amputata radicibus iter sapientissimo duci quietissimæ dispositionis aperiant.

8. Audienda sunt etiam Joannis Baptistæ fidelissima monita, quæ milites audiverunt, quando eis interrogantibus: Quid faciemus et nos? non ait: Ite, arma deponite, bellorum fugite certamina, solis orationibus vacantes, imperatoris præcepta contemnite, sed alia quædam proposuit observanda, dicens: *Neminem concutatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris* (Luc. III, 14). Concutere vero est aperte facere violentiam, calumniari, occasionem nocendi requirere. Quoniam qui stipendiis suis noluerit esse contentus, aut frena disciplinæ simul dirumpit, aut temerariis excessibus aliena diripit (et hoc prohibens sanctus Joannes dixit: *Neminem concusseritis*), aut requirit causas offensivæ ut sub aliquo iustitiæ colore terreat innocentes, atque avaritiæ suæ, vel potius rapacitati satisfacere cogat invitos; quod prohibens sanctus Joannes dixit: *Nulli calumniam feceritis*. Et remota hujus duplicis malitiæ perversitate, quid sequendum fuisset adjecit:

A *Contenti estote stipendiis vestris*. Beati erunt milites, si hæc præcepta custodiant; beata respublica, si tales meruerit habere milites; beatus dux, in cujus exercitu tales esse contigerit plurimos: verumtamen plus beatorum apparebit si ipse fuerit talis, neminem scilicet concutiens, nulli calumniam faciens, contentus stipendiis suis. Nam profecto quanto dignitate major existit, tanto magis et concutere, et calumnias facere potest, et non esse contentus stipendiis suis. Hinc autem plerumque maxime civitatibus afflictio nascitur, hinc gravissimæ crudelitates, hinc mille artibus lucri exquisita compendia, hinc venalitas in judiciis, hinc remissio in præliis, hinc totius reipublicæ diminutio, si dux cœperit non esse contentus stipendiis suis, et super emolumenta publica, privati amplificare commodis cupiens, utilitatis tantum curam gerat, salutem vero vel securitatem negligat subditorum. Talis dux non est circa æquales modestus pariter et suavis, sed litigiosus et avarus; non est circa inferiores mansuetus, communis et facilis, sed crudelis, personarum acceptor et difficilis. Sub isto disciplina militum cito deterioratur; cui enim provincialium velint milites parcere, quos ab ipso duce pati conspexerint fraudem? Quomodo contenti erunt stipendiis suis, qui ducem suum nobilitari sentiunt de facultatibus alienis? Nonne quando dux aliquem concutit, ipsis utitur ministris ad violentiam? quando alicui calumniam facit, per ipsos negotiorum fraudis exercet? Imperando ergo eis frequenter iniquitatem, contemnere eos efficit aequitatem. Vult itaque dux sapiens ut sit miles quietus, pacificus et subditus? sit ipse justus, misericors, temperatus, et in sua administratione non præesse diligit, sed prodesse. Imitetur bonis actibus Samuelem; compareret sibi liberam siluciam verocundæ et honestæ libertatis, ut ingenua fronte dicere valeat subjectis sibi, sicut dixit Samuel: *Ecce adsum ego; respondete contra me in conspectu Domini, et in conspectu christi ejus; si vitulum alicujus tuli, aut asinum alicujus tuli, aut alicui vestrum per potentiam nocui, aut aliquem oppressi, aut de manu alicujus accepi pro exortatione vel calciamentum. Respondete adversum me, et reddam vobis* (I Reg. XII, 2, 3). Et respondeatur etiam ei quod dixerunt ad Samuel: *Nemini nostrum nocuisti, nec per potentiam aliquem oppressisti, nec confregisti nos, neque accepisti aliquid de manibus nostris* (Ibid., 4). O quam gloriosus dux erit ante faciem principis, qui ista audire meruerit! magnificabunt eum proceres, benedicent humiles, sequetur illum fama divitiis omnibus mellior. *Dabitur ei, sicut scriptum est, fidei donum electum, et sors in templo Dei placidior, bonorum laborum fructus bonæ famæ* (Sap. III, 14). Et si forsitan removeatur, aut reipublicam non administrare jubeatur, manebit et permanebit in omnium dilectione quasi præsens. Quisquis autem successerit ei, non quod reprehendat, sed quod miretur inveniet. Si tamen magis prodesse diligit, quam præse. Multi enim præsumunt, sed omnino pauci prosunt eis populis quibus præ-

sunt. Quisquis privatis honoribus inhiat, despecta utilitate subsectorum, magis præesse appetit quam prodesse. Talis autem dux inutilis est, et injustus: nec regere potest stantem rempublicam, nec reparare collapsam.

TERTIA REGULA. Non præesse appetas, sed prodesse.

7. Tertia ergo est regula innocentiae actibus militaribus occupato, si ideo præsis, ut prosis. Prodesse autem videberis, si tempus et locum tuæ administrationis intelligas. Et tempus quidem considerabis, dum sapienti discretionem perpendes utrum pacificum sit, an tumultibus bellicis inquietum. Sæpe enim quod in pacis otio vindex disciplina persequitur, inter turbas et gladios cauta tolerat patientia. Locum vero recte considerabis, utrum sterilis an fertilis; utrum nutriendo exercitui sufficiens, an minus idoneus; utrum desolatus et incultus, an inconcussus et diligenter appareat exaratus. Quoties enim reparatione indiget locus, ubi gubernare videris exercitum, contemnenda sunt omnia lucra privata, etiam quæ sibi consuetudo jam libere vindicat; et severitatis paulo rigidior temperanda censura. Præter hæc quoque duobus modis prodesse videberis, si neminem lædas, et illos qui solent aut volunt lædere prohibeas quantum potes, imo quantum posse donaverit Christus. Tunc autem dux optimus neminem lædet, si in omni prætorio illius non audeat aliquis amicus, cliens, medicus, armiger, aut propter officii publici devotionem lateri ducis semper adjunctus, concessa beneficia vendere. Quid enim miseris juvat, si dux exhibeat continentiam boni ducis, et alius sibi de potestate illius occasionem faciat avaritiæ satiantis? Tales habeat socios aut ministros, qualem se esse debere cognoscit. Quisquis enim duci familiariter inhæret, cui multa exsequenda committit, manus est ducis; et merito quidquid illi accipiunt, ad illum sine dubio creditur pertransire: nec potest esse ducis optimi fama bona, quando fuerint ministeria mala. Deinde, quomodo corripiet extraneos, nisi primitus correxerit suos? Quis dubitet in exercitu constitutos facilius ad committenda prosilire facinora, si viderint assistentes duci perpetrare licentius deteriora? facile autem custodiet omne vulgus, quamvis indomiti exercitus, quod homines duci valde familiares servaverint. Caveat ergo et diligenter caveat, ne quis hominum suorum miseris noceat; et dum se bonum putat, matus propter malos putetur; quibus aut favere dicendus est aut consentire, quando ipso præseente talia gesserint, qualia etiam si ipse non geret, non habere credetur, sed fingere bonitatem. Non potest sapiens dux excusari de ignorantia, quoties forsitan dixerit: Ego nescio, non audivi, nullius ad me querela pervenit. Per ipsum namque quid agatur a suis, oportet inquiri; quia nemo eos audent publicis interpellationibus accusare, quorum violentias alii timent, alii patiuntur. Dux ergo persecrator acerrimus effici nullatenus dubitet, cui ex hac diligentia publicæ severitatis nascatur auctoritas; ut omnino prosit, quando neque a

se neque ab alio sinit quempiam lædi. Potest plane per hanc diligentiam sic acquirere famam bonam, et etiam si persona superior lædere voluerit subditos, libera intercessione subveniat; et parcendum facile persuadeat, quibus ipse primo pepercorit.

8. Pulchre autem nos via disputationis ad hunc locum deduxit, ubi necessarium bonis ducibus dicemus, etiam suggerendo principibus, prodesse subjectis. Novimus enim plurimos, ut placeant potioribus, minus consulere inferioribus. Ex eorum numero esse arbitror qui provinciarum ubi administrant, indigentiam sive tribulationes colando, saltem nuntiant permanere quidquid aspiciunt lapsum, gloriam suam putantes si mentiantur stare quod norunt peritisse. Coguntur vero ut verbis improbis credulitatem comparent, multiplicare miserorum provinciarum damna; per quæ videantur quasi luera, sed inimica prorsus reipublicæ, piissimis principibus providere, reparationem potius regionis impetientes. Et ubi apparere gestiunt utiles, ibi sunt prodesse inutiles. Imponendo enim graviora opera, succumbere faciunt populos fatigatos; nec relinquunt successoribus suis præter luctus et lacrymas. Nolo te istis similem reperiri. Si prodesse diliges, non præesse, præsta aliquid dignum memoria, quod recordetur posteritas, et temporum tuorum nulla nascatur oblivio. Da operam divites relinquere quos invenis pauperes, abundantiam providere ubi etiam tu penuriam pertulisti; et si quidem sufficit virtus tua, provinciam sine tarditate restaura; si vero piissimi operis inest voluntas, deest facultas, defer hoc ad conscientiam potestatis superioris. Esto testis fidelis alienarum miseriarum. Supplica, obsecra, donec impetres adiutorium. Labora diu petendo, ne alii diuturnas angustias perferant laborando; te enim iudicaberis præstitisse quidquid universitati postulante te præstabitur. Noli apparere similis ad horam placere volentibus; qui videntes, aut sentientes, aut interdum etiam perferentes in provinciis ubi militant mala, per relationes falsas nuntiant bona, lætissimo nuntio putantes sibi præstari, ut vel utiles administrationi quam gerunt, vel necessarii videantur. O ingemiscendum nefas! dum quærunt præesse, non cogitant prodesse; sed privati honoris injustam potentiam per aliena servare conantur incommoda.

D Quos tamen aliquando malignæ ambitionis autilia decipit, dum cœperit fama publica loqui quod tacent, repertique fuerint in sua professione mendaces. Avertat Deus hanc dementiam semper et hos mores a ducibus optimis, qui prodesse diligunt, non præesse!

QUARTA REGULA. Dilige rempublicam sicut te ipsum.

9. Tunc enim respublica bene gubernatur, et de magnis potest liberari periculis, si dux ejus tantum eam diligit, quantum se ipsum. Manifesta quippe sententia est veteris legis: *Dilige proximum tuum sicut te ipsum (Lev. xix, 18)*: quæ Novi Testamenti prædicator idoneus ita repetendo confirmat et innovat Paulus: *Omnis, inquit, lex in uno sermone*

138. Ut abjectum clericum alia Ecclesia non admittat (*Conc. Zellen., ex epistola papæ Sirici*).
139. Ut non liceat clericum a populo excommunicari, sive præsentem sive absentem episcopo (*Conc. Septimunic.*).
140. Ut ministri non habeant licentiam in secretario ingredi (*Conc. Laodic., tit. 21*).
141. Ut ministri oratio non utantur, nec relinquunt ostia (*Conc. Laodic. tit. 21; item 41*).
142. Ut non exorcizent illi qui necdum ab episcopo sunt provecti (*Conc. Laodic., tit. 25*).
143. Ut bis in anno per singulas provincias concilia fiant (*Conc. Nicæn., tit. 5; conc. Antioch., tit. 20; conc. Carthag., tit. 3*).
144. Ut concilium universale non fiat, nisi causa communis, id est, totius Africae coegerit; ut synodus plenaria tunc dicatur, cum episcopus metropolitanus adfuerit (*Conc. Antioch., tit. 16*).
145. Ut hi qui se absiderunt, de clero eximantur (*Conc. Nicæn., tit. 1*).
146. Quæ sint pœnitentiæ tempora iis qui prævaricaverunt discernenda (*Conc. Nicæn., tit. 16; conc. Anquirit., tit. 3; item 4, 5, 6, 7, 8, 9*).
147. Ut sponsæ puellæ, si ab aliis raptæ fuerint, sponso priori reddantur (*Conc. Anquirit., tit. 11*).
148. Quemadmodum hi qui irrationabiliter vixerint, suscipi debeant (*Conc. Anquirit., tit. 16*).
149. Ut hi qui sicut muta animalia vixerunt, inter energumenos orent (*Conc. Anquirit., tit. 17*).
150. Ut quicumque virginitatem profitentes propositum violant, digamorum constitutum impleant gradum (*Conc. Anquirit., tit. 19*).
151. Ut qui adulterium commiserit, septem annos pœnitentiam agat (*Conc. Anquirit., tit. 20*).
152. Ut mulieres fornicantes quæ parvulos suos necant, aut abortu, decem annis pœnitentiam agant (*Conc. Anquirit., tit. 21*).
153. Ut qui voluntarie homicidium fecerint, in novissimo vitæ reconcilientur (*Conc. Anquirit., tit. 22*).
154. Ut qui casu homicidium fecerit, quinque annis pœnitentiam agat (*Conc. Anquirit., tit. 23*).
155. Ut qui ariolantur, vel in domo sua hujus artis alios introducunt, quinque annis pœnitentiam agant (*Conc. Anquirit., tit. 24*).
156. Ut mulier quæ duobus fratribus nupserit, in extremis suis reconcilietur (*Conc. Novacæsar., tit. 2*).
157. Ut quicumque concupiscentiam non consummat, per divinam judicetur gratiam liberatus (*Conc. Novacæsar., tit. 4*).
158. Ut catechumeni peccantes, nisi se correxerint, abjiciantur (*Conc. Novacæsar., tit. 5*).
159. Ut qui manducantem carnes, ex fide condemnandum crediderit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 2*).
160. Ut qui domum Dei contemptibilem duxerit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 5*).
161. Ut qui nuptias condemnat, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 9, 10*).
162. Ut si qua mulier virilem habitum assumpserit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 13*).
163. Ut hi qui uxores aut viros dimittunt, alteri non nubant; sed aut continentes maneant, aut sibi reconcilientur (*Conc. Carthag., tit. 7*).
164. Ut si qua mulier quasi religiosis causa, virum dimiserit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 14*).
165. Ut quicumque continentiae causa die dominico jejunaverit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 18*).
166. Ut quicumque sanus corpore jejunia communia dissolverit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 20 b*).
167. Ut quicumque martyrum memorias contempserit, anathema sit (*Conc. Gangr., tit. 21*).
168. Ut quicumque non communicantes, nec orationem facientes, Scripturas tantum divinas in ecclesia audire voluerint, abjiciantur (*Conc. Antioch., tit. 2*).
169. Ut quicumque post diversa peccati pœnitentiam fideliter gesserit ad communionem revocetur (*Conc. Laodic. tit. 2*).
170. Ut scenicis atque histrionibus reconciliatio non negetur (*Conc. Carthag., tit. 42*).
171. Ut ad falsas memorias martyrum nullus accedat (*Conc. Carthag., tit. 17*).
172. Ut hi qui nominantur Cathari, accedentes ad Ecclesiam, si ordinati sunt, sic maneant in clero (*Conc. Nicæno, tit. 7*).
173. Ut Pauliani baptizentur (*Conc. Nicæno, tit. 15*).
174. Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus impositionem suscipiantur (*Conc. Zellen., ex epistola papæ Sirici*).
175. Ut non liceat hæreticum rebaptizari, baptizatum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 1, item Carthag., tit. 48*).
176. Ut hæretici in hæresi permanentes domum Dei non ingrediantur (*Conc. Laodic., tit. 6*).
177. Ut Novatiani vel etiam Quartadecimani non recipiantur, nisi prius hæresim suam condemnaverint; ita ut symbolum fidei doceantur, et chrismate ungantur (*Conc. Laodic., tit. 7*).
178. Ut quicumque convertuntur ab hæresi, qui dicuntur secundum Phrygas, baptizentur (*Conc. Laodic., tit. 8*).
179. Ut non liceat in hæreticorum cœmeteria ad orationem faciendam catholicis introire (*Conc. Laodic., tit. 9*).
180. Ut nullus ad Ecclesiam pertinens filios suos hæreticorum nuptiis societ (*Conc. Laodic., tit. 50*).
181. Ut Christiani non judaizent, nec in sabbato vacent (*Conc. Laodic., tit. 28*).

^a Deest *excutiant*, aut aliud vocabulum ejusdem potestatis.

^b Videtur legendum *tit. 19*.

^c *Rebaptizentur*.

odit se ipsum), quicumque diligit rempublicam sicut A se ipsum, plus diligit Deum quam rempublicam, divinaque negotia præponat humanis.

QUINTA REGULA. *Humanis divina præpone.*

11. Et hæc erit quinta regula innocentie militari- bus actibus occupato, sic considerare temporalia, ut plus attendat æterna; sic consulere præsentibus actibus, ut plus de futuris cogitet præmiis. Evenit enim frequenter, quod ignorare non potes, sapientie Spiritu cuncta revelante sensibus tuis, ut aliquid fieri necessitas cogat quod æterna lex prohibet, verbi gratia, ne inægnita proferamus exempla: si plures in exercitu fortissimo reperiantur hæretici, infidelitatis sententiam falsam pertinaci animositate vindicantes, et propter hoc hæreticis parcere vel consulere dux catholicus suadeatur, aut nefandi er- B roris prædicatoribus exercendarum licentiam tribuere blasphemiarum, patienter ferens propter scandalum quod pati formidat, etiam eos lavacro secundi baptismatis pollui, jam semel renatos; nempe tam malæ suasioni consentiens, licet aliquam videatur utilitatem honorum temporalium præstitisse subje- ctis, sibi interim nocuit; dum de adjutorio Dei mi- nus sperasse iudicatus, interdum deteriora quam formidat pericula tolerat; et nec in sua fide constans, exercet competenter zelum religionis, nec evadit ruinam gravissimæ tribulationis, quia præposuit ter- rana cœlestibus, et voluntatem Creatoris offendere nullatenus dubitavit, placere volens hominibus mente corruptis. Beatus ergo eris si, militaribus actibus oc- cupatus, pro fide vera quam tenes, nemini blandiari; et adversus eam canes procedentes ex officina mendacii latrare prohibeas: spem tuam ponens in illo cuius potestati nemo resistit impune; quem si offen- deris, sine causa de multitudine præsumis exercitus; si habueris propitium, neque militem superbum, ne- que violentum timebis hostem. Principaliter ergo cura tibi sit occupato militaribus actibus, ut fides catholica semper vincat adversarios suos. Hanc defende inter arma et gladios, hanc persuade mentibus arma- torum.

12. Fides autem catholica est, Patris et Filii et Spiritus sancti unam contra Arum substantiam, vel essentiam, tres adversus Sabellium prædicare perso- nas; ut cum bene intellecta fuerit in essentia unitas, in personis proprietates, vera quoque in majestate ado- retur æqualitas. Tres enim sunt, quia alius est Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus. Sed hi tres unum sunt, et summe unum sunt, quia singillatim Deus est Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: neque ta- men tres dii, sed unus est Deus, de quo Scriptura sancta dicit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est (Deut. vi, 4)*. Suspicionem namque solitarii Dei removet Trinitas, et unum Deum credentibus ostendit una substantia. Non sic una, ut per singulos semiplena, in omnibus fiat tota, et ideo sit una; sed una numero, genere, virtute, plenitudine. Quam sic- ut habet in omnibus, ita non caret in singulis. Tanta in solo Patre, quanta in Filio et Spiritu sancto; tanta

in solo Filio, quanta in Patre et Spiritu sancto; tanta in Spiritu sancto, quanta in Patre et Filio. Tanta postremo in singulis eorum, quanta in duobus. Tanta in duobus, quanta in tribus. Tanta in tribus, quanta in singulis. Nihil quippe est ibi gradibus ordinatum, nihil qualitate diversum, nihil quantitate minimum, nihil loco separatum, nihil tempore posterius, nihil inefficax, nihil passibile. Ubi hoc tantummodo reci- pit distinctionem, quod ad invicem sibi sunt, Pater scilicet ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus san- ctus ad eos de quibus et cum quibus et Spiritus et sanctus est, ut ipse solus in Trinitate appelletur sanctus; propriumque sit Patris generare, proprium Filii nasci, proprium Spiritus sancti de utroque pro- cedere. Pater quippe unius Filii est Pater, Filius unius Patris est Filius, Spiritus sanctus et Patris et Filii est Spiritus. Ad solum Patrem generatio, ad solum Filium nativitas, ad solum Spiritum sanctum pertinet de utroque processio. Merito dum salutis nostræ necessitas exspectaret, ut propter homines liberandos Deus homo nasceretur ex homine, non est natus secundum carnem Pater, quia Filius nun- quam fuit, non Spiritus sanctus, qui nec Pater fuit aliquando nec Filius. Sed natus est Filius ut ipse fieret filius Virginis matris, qui est Filius Dei Patris: et per temporalem nativitatem Dei omnipotentis nu- C nus nullus modo cresceret filiorum, neque duos filios faceret unicus Filii secunda nativitas. Maxime quia idem ipse unus Filius, sempiterno Patri cœter- nus, consubstantialis, æqualis, quem solum oportebat etiam filium hominis fieri, postquam venit pleni- tudo temporis, ut vir fieret ex muliere, redempturas viros ac mulieres, in uno sexu temporaliter nati: ut utrumque salvaret, unum eligendo in quo nasce- retur, alium unde nasceretur, ita suscepit substan- tiæ nostræ veritatem, ne personæ suæ duplicaret singularitatem, duarum substantiarum gigas, sed unius tamen ejusdemque personæ. Verbum quippe ante carnem, una natura, et una persona; Verbum caro factum, duæ naturæ, et una persona. Verbum ante carnem, hominioni Patri; Verbum caro factum hominioni et Patri et matri. Verbum ante carnem sine initio temporis ineffabiliter genitus; Verbum caro factum postquam venit plenitudo temporis, mi- D rabiliter et singulariter, sine morbo libidinis pro- creatus. Verbum ante carnem novum fabricans mun- dum; Verbum caro factum, percipiente redimens mundum. Verbum ante carnem, divina faciens; Ver- bum caro factum, simul divina faciens, et humana, quomodo voluit, patiens. Verbum ante carnem, uni- genitus Deus; Verbum caro factum, Emmanuel, quod interpretatur Nobiscum Deus. Item tamen ipse. Verbum caro factum, qui prius in principio erat Ver- bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver- bum: quia non homo Deus, sed Deus factus est homo ut homo e- set Deus, id est Christus Jesus. *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. Humiliavit sensu-*

229. Ut liceat passiones martyrum legere in natalibus eorum (*Conc. Carthag., tit. 45*).

230. Ut soli Ecclesie Carthaginis liceat alienum clericum ordinare (*Conc. Carthag., tit. 54*).

234. Ut omnes Ecclesie ab Ecclesia Carthaginis

A diem Paschæ audiant tempore concilii (*Conc. Carthag., tit. 5*).

232. Ut nullus ordinetur nisi probatus vel episcoporum examine, vel populi testimonio (*Conc. Carthag., tit. 39*).

VITA SANCTI FULGENTII,

RUSPENSIS EPISCOPI

(*Quam videsis Patrologiæ tom. LXV, col. 117*).

ANNO DOMINI DXL.

SANCTUS JUSTUS

EPISCOPUS URGELLENSIS.

NOTITIA (ex Fabricio).

S. Justus Urgellensis sive Urgelitanus in Hispania episcopus, qui subscripsit concilio Toletano II, anno 527 [al. 531], atque Herdensi an. 542 [al. 546], et cujus mysticam Expositionem in Cantica canticorum ad Sergium papam (non Romanum, sed Tarracensem episcopum) metropolitanum suum, memoratam Isidoro Hisp. cap. 21, Honorio III, 25, Trithemio c. 210, edidit Menradus Maltherus, Haganoë 1529, recusam in Micropresbyterico Basil. 1550, in Orthologographis utrisque edit. an. 1555 et 1569, et in Bibliothecis Patrum universis, Paris., Colon. et novissima Lug'unensi t. IX, p. 731; et separatim Georgio Rostio curante, Halæ Sax. 1617. Præmissa epistola ad Sergium edita etiam in Dacherii Spicilegio, tom. III, pag. 312 (edit. novæ tom. III, pag. 119), et in Conciliis Hispaniæ cum notis cardinalis de Aguirre, t. II, pag. 273; et altera epistola ad Justum diaconum, quo hortante laborem hunc in se suscepisse profitetur. Confer Nic. Antonium IV, 1; Bibl. Hispanæ veteris tom. I, pag. 208 seq.; Acta Sanctor. tom. VI, Maii 28, p. 773.

EPISTOLA S. JUSTI URGELLENSIS.

AD SERGIUM PAPAM.

Domino meo vere piissimo, et præcipue Dei gratia copioso, semperque in Christo beato, domino Sergio papæ, Justus episcopus.

Sciens te tam solerti studio pro refrigeriis pauperum laborasse, ut illis temporariam consolationem, tibi que acquisieris æternam mercedem. et jam satis te d'judicans totum ad Dei eloquia, ex quibus nunquam fuisti vacuus, pro animæ cultura converteris; quoddam tibi in corporali specie spirituale exenium dirigere procuravi; quod si tibi Christus non ex nostro merito, sed ex suo munere fecerit esse gratissi-

imum, forsitan proveniet, et in diebus jejunii quodammodo refectus ad mensam venies, et antequam cibum accipias quiddam prægustasse persenties. Nec hoc diceas transmissionis hujus meritum, priusquam approbes, arroganter insinuare studeo; sed intercedente charitate, in qua te totum possides, ita de tuo tanquam de meo animo præsumens, tibi acceptum fore absque ulla ambiguitate confido. Igitur in Christo Je-u germanum cordis mei esse non nesciens libellum de tractatu libri canonici qui *Can. in Canticorum* præscribitur, quem nuper Christo illuminante elidimus, tibi primum censui offerendum. In quo nostra potius, sed ea quæ tua sunt, quia sic diligitis, te suscepisse cognoscas: quem precor ut cum ea sollicitudine qua in Christo viges, sæpe recenseas: ut si quid illic corrigendum persenseris, integra libertate commoneas. Et sic cæteris in Christo fratribus relegendum, vel si fortasse placuerit offeras transcribendum. Itaque quia sic accidit ut membranis desistentibus, minutioribus litteris eandem scripturam, in paribus quaternionibus susciperent, nec studiose fabricatis lateralibus ambiretur; si memoratam reulicujus meriti esse censueris, quia hoc ipsum, ut præfatus sum, donante Domino, tuum est, ut diligentiori studio transcriptum utilius coaptetur quantocius studebis. Quod opus si laude dignum processerit, te auctorem referam Christo; si vero reprehensioni patuerit, quia utriusque est, statim assumam socium temetipsum, quia decori sic te condecet hæc quæ Deus contulit coaptari, ut non de negligentia vituperium, sed de industria charitatis suscipias fructum: ut fratres nostri qui præcessorum Patrum tractatibus epulantur, etiam his neotericis quæ eis ex charitate offerimus, non pro nostro merito, sed pro Dei dono et sua benevolentia vesci quodammodo delectentur. Ave nunc in Christo, piissime, nostramque pusillitatem sanctis orationibus in Domino sove.

scat auditus. Frequentetur oratio. Lectionis studium, A quamvis undique occupationibus irruentibus, igne desiderii spiritalis (remotâ tepiditate) fervescat. Quare enim dux optimus opprimit viduam? quare pupillum lædi sinit? quare pro injusto litigatore judicat? quare difficile aut raro ad ecclesiam pergit? quare non legit? nisi quia divinis humana præponit? Præpone ergo divina semper humanis; omnia tibi religiosæ voluntatis et opera et verba, quamvis inter militares actus, salva erunt. Eleemosynarum vero sacrificium quis ita posset offerre sicut dux optimus, cui magnitudo potestatis abundantes præbet occasiones misericordiæ tribuendæ, si tamen divina præponat humanis? An inaniter Daniel propheta Nabuchodonosor dicit: *Consilium meum placeat tibi, rex, et peccata tua eleemosynis redime, et injustitias tuas miserationibus pauperum; et erit Deus parcens peccatis tuis (Dan. iv, 24)?* nisi quoniam potentior est facilitas eleemosynarum? Quibus etiam secundum genus eleemosynæ amplius operari possibile est, ignoscere scilicet delinquentibus? Ipsi enim magis laudabiliter veniam donant, quorum Iracundia munitus mortis est. Ipsi gloriosius diligunt inimicos, quibus exigere vindictam sanguinis licet. Utraque opera misericordiæ in potestate habes, si divina præponas humanis. Et in hoc maxime agnosceris humanis divina præponere, quando nulli fallaciter iuras, nec subdolo sacramento decipis aliquem. Licet hostis sit antiquus, licet immania a republica infixit visceribus, non videtur falsa juratione fallendus; etiamsi vita ejus impediatur, mors proficiat paci; nec si C quidem, dux optime, compellaris falsum jurare. Sic uni homini, sic populo, sic plurimis gentibus cum quibus bella gerenda susceperis, aut sine juramento perseverans, assume certamen; aut nullatenus audeas violati sacramenti facinore perpetrato rempublicam liberare vel adjuvare. Quid enim prodest ei vincere, quem diabolus vicit, ut victoriæ spe falsum juraret? B num est ut semper humanis divina præponas, et voce sancti Job libere, libenter loquaris: *Sicuti pendentes super me fluctus maris, ita timui Deum (Job. xxxi, 23).* Propter hoc Psalmista dum caneret: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo (Ps. xiv, 1)?* respondet sibi ex persona Dei talibus verbis: *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximum; qui jurat proximo suo, et non decipit (Ibid., 3, 4).* Ille ergo habitabit in tabernaculo Domini, et requiescet in monte sancto ejus, qui jurat proximo suo et non decipit. Ille autem jurat proximo suo et non decipit, qui quæcumque jurat sermonibus, implet operibus. Nemo autem putet hostem cui jurat non debere proximum deputari; propter hoc enim juratur, ut proximus reputetur. Ex quo igitur vult amicus effici, legemque pacis amplectitur, jam proximus est; et jam qui fideliter jurat, proximo suo jurat, et non decipit.

* Videtur hic leg. vulnera.

16. Pessimum nefas falsa juratio, et si paulo altius consideres, inutilis semper, maxime exercitum gubernantibus. Metabilia enim juvenum corda, sacramenti vinculo frequenter ligantur, ut fide stabili bella suscipiant; et tunc firma sit securitas ducibus, et religionis timor jurare falsum non sinat milites. Quam grave itaque et quam perniciosum, ut videantur vel sentiant solvi facile sacramentum, ducisque sui invitentur exemplo leve æstimare perjurium? Quidquid proinde juramento intercedente confirmas, ratum semper observa; sive inimico gratiam, sive veniam reo, sive laborantibus tecum præmia pollicearis; et hoc, adhibita invocatione nominis Dei, credibile facias operando; nullius utilitatis consideratione, nullius periculi formidine debes irritum facere. Fixus sit et immutabilis sermo, cuius fidei testis est adhibitus Deus. Una plane causa solvendæ jurationis existit, si aliquid iratus juraveris, unde possis Deum per quem iuras offendere. Verbi gratia, si tibi pro delinquentibus nunquam posse satisfieri terribiliter iuras; si interitum civitati, vel populo, jurans mineris; si penitus in ecclesia non orandum; vel alia quæ divinus timor prohibet, humanæ tentationis ad præsens victus infirmitate, juraveris exsequenda: tunc plane non est perficienda juratio, quia non ibi divinis humana præponis, sed divina potius contempta; et magis sic te jurasse poeniteat, dum completere quod juraveris pudet. Etiam sic quippe divina præponuntur humanis, illorumque verborum teneri incipiet regula, quæ vetans homines cito jurare, imo nunquam volens jurare: *Nolite, ait in Evangelio, jurare, neque per cælum, neque per terram: sit autem sermo vester, est est, non non (Matth. v, 34).* Quæ utique quisquis operatur, imitator existit ipsius Filii Dei, de quo beatus ita loquitur Paulus: *Non est in illo est et non; sed est in illo fuit (II Cor. i, 18, 19)* semper. Immutabilis quippe est, sicut verus Deus, et cum Patre et Spiritu sancto naturaliter unus Deus. Cuius nomen inquirens fidelissimus Moyses, voce sibi coelitus reddita tremebundus audivit: *Ego sum qui sum. Et dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Exod. iii, 14).* Profecto magna est gloria in eo manere qui est, eum sequi qui est: et quia nos mutabiles facit infirma natura, nec possumus immutabili Deo per æqualem potentiam comparari, ut sicut semper in nobis est, ita et nos in illo valeamus esse; sit saltem sermo noster, est est, non non; et sive juramento intercedente, sive cessante, nitamur in veritate certissimi permanere. Divina namque est veritas, unde multum veraciter Dei Filius dixit: *Ego sum veritas (Joan. xiv, 6).* Et sicut de charitate recordamur Joannem dixisse: *Qui manet in charitate, et Deus in illo manet (I Joan. iv, 16);* ita similiter si velimus dicere, non mentimur: *Qui manet in veritate, in Deo manet, et Deus in illo manet.* Præponamus igitur veritatem eunctis utilitatibus temporalibus, et tunc rite inveniemur humanis divina præponere. Veritatem plane nobis aut ratio manifeste demonstret, aut

Scriptura divinitus inspirata commendat, aut sacerdotum doctrina fidelis ostendat. Sub specie enim veritatis plerumque falsitas vindicatur; et nisi adsit bonis duribus pia cordis humilitas, ut quoties requirunt veritatem, secularis dignitatis removeant potestatem, miserabiliter anteponuntur humana divinis; ut temere audeat, quamvis dux, tamen Ecclesiæ discipulus, Ecclesiam docere; nec judicia sequi sacerdotum, sed velle potius de sacerdotalibus judicare judiciis.

17. Occasione quadam venimus ad hunc locum, quantum arbitror, necessarium volenti semper humanis divina præponere. Ut dux bonus, in omnibus quidem, si pie sapias, Ecclesiam consulas, sacerdotibus obedire festines, sine illorum consilio nihil geras quorum precibus adjuvaris. Præcipue tamen inter officia religionis, solum discas obedientiam deferre: et si quando aliquis scrupulus mentem movet, non squaris facile sententiam propriam, nec aliis persuadere coneris, nisi prius eam sacerdotibus agnoviis placuisse. Memento quid tibi in Deuteronomio Deus loquatur: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; presbyteros tuos, et dic ut tibi omnia (Deut. xxxii, 7)*. Consule ergo quos Deus scientiæ Dominus consuli debere commonuit. Etiam si tibi scientiæ plenitudo, si facultas majoris eloquii s. pp. tal, inclinata cervice ad humilitatis sanctæ propositum, consule sacerdotes. Consule autem pie querendo, non violentè quid repondeant imperando. Nec tibi unquam placeat in provinciis ubi ducatum geris canonum decreta rescindere. Si enim publicas leges transgredi metuis quas homo constituit, quomodo Spiritus sancti definitionibus obviare tentabis? An ignoras quia Spiritu sancto acti locuti sunt Patres, quorum si jussa rescindimus, loquuti per eos contumeliam ingerimus? poteritque forsitan apostolica nobis increpatio competenter aptari: *Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam (Rom. x, 2)*. Volens ergo hanc esse zelum Dei secundum scientiam, tene ordinem rectum, cave perversum. Rectus ordo est ut sacerdotes doceant, laici doceantur; et omnis qui se ad Ecclesiam pertinere glorietur, legibus vivat Ecclesiæ, inaxime his quas antiquitas roboravit; unde etiam consuetudo sine lege, quam tamen Ecclesiæ sanctæ traditio custodiendam jugiter posteris tradidit, eadem reverentia videtur custodienda, et nullatenus amovenda si non est fidei veræ contraria. Nec offendat animos tuos Ecclesiarum consuetudo diversa, dum fides est una. Parvulis enim mentibus ac pene stultis, hoc irrepit vitium, consuetudinem suæ Ecclesiæ, ubi vel natus vel enutritus, in aliis Ecclesiis querere; et si aliquam dissonantiam consuetudinibus vidit, patitur repente scandalum fidei. Tu vero, vir sapiens, Ecclesiæ ad quam perveneris si approbas fidem, sequere statim consuetudinem, nec usurpes aliquam sacri ritus facere novitatem. Si enim te scandalizata mutata consuetudo, potest similiter populum scandalizare, cujus voluntatem sibi dux optimus in rebus bonis semper conciliare festinat: apostolica verba frequentius recolens, ubi

scriptum habes: *Sine offensione esto, Judæis et Græcis, et Ecclesiæ Dei (1 Cor. x, 32)*. Melius igitur videtur, ne quod offendiculum detur Evangelio Christi, multitudinæ scandalizata populi Christiani, patienter dux sapiens offensionem tuam toleres, donec alterius consuetudinis (in quo offenderis) aut rationem quoquo modo capias, aut suscipias dilectionem, si tamen, ut sæpe dicendum est, nullum timetur periculum fidei. Quod enim fidei non repugnat, hoc solum debet æquanimiter sustineri, pro scandalo scilicet populi: quia et hoc utique ad custodiam pertinet fidei, vitare scandalum populi. Populus quippe scandalizatus facile ad schismata prosilit, et -cis quomodo omnis fides periclitetur in schismate. Eorum itaque est ut, te favente, te consentiente, et nullatenus prohibente, secundum piissimas Patrum definitiones unaquæque Ecclesia consuetudinem suam sequatur: et tu illius consuetudinis particeps efficiaris quam tenet Ecclesia ubi pro tempore vel administrationis necessitate fueris conversatus. Alioquin diligere solita, et horrere vehementer incolita, nimia est justitia, non laude, sed reprehensione dignissima, si placet sapientissimi sententia Salomonis: *Noli esse justus multum; neque sapias plus quam necesse est, ne obstupescas (Eccl. vii, 17)*. Quid est, ne obstupescas? Ne remaneas frigidus. Quis remanet frigidus? Cui fervor subtrahitur charitatis. Noli ergo esse multum justus.

Sexta Regula. *Noli esse multum justus.*

18. Et hæc tibi sexta sit innocentiae regula, militaribus actibus occupato. Quidquid enim dixeris, gesseris, disposeris, ut Deo et hominibus placeas, et fervore charitatis mirabiliter iniquitatis frigus excludas, noli esse multum justus, neque sapiens plus quam necesse est. Incurrit quispiam gravissimi facinoris culpam, meretur judicialem sentire censuram? tempera, dux optime, impetum severitatis; et dum reo supplicia inferuntur, interioribus auribus pietas dicat: *Noli esse multum justus (Ibid.)*. Amicitiae alius inimicor, debita exhibere neglexit officia? dignus est abjici, meretur sentire asperam læsionem; cohibe, obsecro, rectum dolorem, noli retribuere similia. Ne æstimes quasi inimicum, sed corripere adhuc velut amicum; respondente tibi sapientissimo Salomone: *Noli esse multum justus*. Esto ergo justus, sed noli esse multum justus. Esto justus, ut corripias inquietos; noli esse multum justus, ut consoleres pusillanimes, ut suscipias infirmos, et patiens sis ad omnes. Considera quibus imperes, et quam dura corda flectere cupias; ut modo minando, modo feriendo, modo veniam largiendo, nullatenus quidem remanere impunita militum peccata dimittas, neque tamen semper excessibus eorum supplicia condigna retribuas, dicens tibi ipsi: *Noli esse multum justus*. Quanta, dux sapientissime, dissimulanda sunt, quanto toleranda, quanta leviter attingenda, quanta sacerdotum quoque intercessionibus concedenda, ab illis qui sapienter audit: *Noli esse multum justus!* Potes alia atque alia tacitus considerare vitiorum genera, qui-

bus sanandis remedium voluit praevidere ^a qui dixit : *Noli esse multum justus*. Inter alia quippe, detractio- nis abscondito jaculo neminem vulnerabimus, nec in moribus bene viventium sollicitius inquiremus unde culpentur, si loquatur unicuique nostrum per Spiritum sanctum fidelis Scriptura : *Noli esse multum justus*. Quia utique multum justus esse culpabiliter nititur, qui per omnem justitiam proximi examinat vitam, fragilitatis humanae consideratione postposita; tanquam sine peccato valeat vivere quisquis incipit peccata vitare; praesertim Jacobo apostolo confirmante : *In multis enim offendimus omnes* (Jac. III, 2); unde non immerito revocatur superbus detractor ab elatione judicandi, cum dicitur ei : *Noli esse multum justus*; ut libenter impleat quod Vas electionis et doctor gentium loquitur Paulus : *Si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu mansuetudinis; considerans te ipsum, ne et tu tenteris* (Gal. VI, 1). Hoc est itaque : *Noli esse multum justus*, quod est : *Considera te ipsum, ne et tu tenteris*. Caeterum qui sic delinquentibus irascitur, quasi ipse delictorum penitus expertus habeatur, continuo in barathrum crudelitatis miserabiliter cadit. Et clamante memorato apostolo : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi*; nullius onus portans per patientiam, sit importabilis omnibus, paulatimque odio crescente multorum, januam primum seditioibus, deinde publicis aperit praesidiis; cupiendo esse multum justus, vere factus injustus, et nomine aut officio ducis indignus. Necessarium proinde sermonein, dux optime, saepius repeto, et hanc tibi sextam regulam innocentiae militaribus actibus occupato vehementer inculco : *Noli esse multum justus. Pietas ad omnia utilis est* (I Tim. IV, 8); non ego, sed idem sanctissimus Paulus narrat. Licet justitia faciat duces terribiles, pietas facit amabilem. Gubernationi autem reipublicae, securitati salutis, bono concordiae plus prospicitur, quando dux optimus amari eligit, non timeri. Dux amabilis murus est patriae. Qui vero in omni tempore, continuato vigore metendus apparet, omnes subditos efficit infideles; facile tinet proditorem, facilius patitur : extraneus vivit inter suos; tantum postremo timet, quantum timetur; et hoc infelicitatis flagello nullatenus caret, nisi, cunctis mansuetus et comis effectus, didicerit sibi quando alterum judicat dicere : *Noli esse justus multum*.

SEPTIMA REGULA. *Memento te esse Christianum.*

19. Memento te esse Christianum, quo facilius possis praecipia Christi servare. Christus enim mansuetudinem docens, legis quoque justitiam temperavit; hac distinctione legem Evangeliumque discernens. Et quia in lege non licebat occidere, non licebit in Evangelio vel irasci. In lege namque adulterium vetabatur; in Evangelio, etiam videre ad concupiscendum mulierem pars esse perpetrati adulterii judicatur. In lege libellus repudii sufficiebat ad conjuges separandos; in Evangelio, sine fructu

^a An providere? Sed nihil mutuo.

nis crimine nulla matrimonii dividendi causa permittitur. Prohibuit lex falsum jurare; jussit Evangelium penitus non jurare. Vindictae modum lex sta uens, dixit antiquis : *Oculum pro oculo, dentem pro dente* (Lev. XXIV, 20); discipulos vero Evangelii nullam voluit Christus expectare vindictam, sed percussum semel percutienti monuit alteram praebere maxillam. Mille passus angariatum deo millia ambulare praecipit, interdicens omnimodis talionem. Lex inimicis odium retribui permisit, directionem vero amicis indulsit; Evangelii vero sacra praecipia : *Dilige, inquit, inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos; et orate pro persecuentibus et calumniantibus vos* (Matth. V, 44). Cumque his amplioribus virtutibus excellere legi Evangelium demonstrasset, a vana gloria Christianum revocavit, et ad misericordiam cui solus Deus testis est provocavit. Orationis quoque regulam simul et verba credentibus tradens, hac conditione constrinxit orantes, ut quicumque postulat sibi propria debita relaxari, profiteatur se aliena donare : nihil accepturus a Domino, si nihil voluerit praestare conservo. Quia et Jesu Christi simplicitas justum judicem placat; et ibi congregare divitias, ubi cor habere jubetur, in caelo scilicet ubi habitare festinat, non in terra unde per singulos dies migrat : remansurus in tenebris totus, nisi mentis ejus intentio, tanquam oculus corporis, ad illuminanda bonorum operum membra simpliciter luceat. Jam vero quod non servire duobus dominis admonetur, quod de crastino non cogitare, quod non

C. judicare, ne judicetur; quod in oculo fratris stipulam videre, in suo trabem non videre culpatur; et Imperatur ei ne sanctum canibus det, ne margaritas mittere audeat ante porcos; petiturus ut accipiat, quarsiturus ut inveniat, pulsaturus ut aperiatur ei : multis modis et rationibus demonstratur quantum debeat laudabilis propositi curam gerere Christianus, ne in eo tanti vocabuli dignitas videatur errare.

20. Propterea ut per singula quae superius ex Evangelio inseruimus recurat intentio, quando te potestas ducis ejicere gladium de vagina compellit, memento te esse Christianum, cui sine causa fratris suo irasci non licet; et diutius cogita, ne vindicta quam videris inferre justum transeat modum. Quoniam si irasci nefas est Christiano, multo magis occidere. Sic ergo puni reum, dux Christiane, ut misericorditer feriens, non hominem, sed vitium perdere cupias; et publicam disciplinam, ne pereat, rogo peruenire, conservare festines. Ubique fidei tuae memor, sicut in facinoribus evitandis, ita in flagitiis corrigendis. Solet quippe maxima potestas ad poenas se laxare peccati, quoties falsa felicitas ipsa sit major infelicitas; ut quia prohibere nemo audet scelera committentem, aut libeat quod licet, aut licere poterit omne quod libet. Talibus itaque tentationibus pulsantibus mentem, quamvis suppetat honoris dignitas, clientumque numerosa familia; quamvis forte laudetur peccator in desideriis animae suae, et qui

quæ gerit benedicatur, ascendens super speculam continentiæ, memento te esse Christianum. Vide quia videre ad concupiscendum pars est adulterii Christiano. Dicit tibi beatus Apostolus: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4)*. Dicit Job, probatus et non reprobatus: *Ira enim magna, et ignis undique ardens est (Job. xxxi, 12)*, alterius uxorem concupiscere. Dicit iterum sanctissimus Paulus: *Nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis (1 Cor. vi, 15)*? His enim vocibus admonitus, redire poteris facile a præcipitio voluptatis. Jam quoties per omnipotentem Deum juras, cogente ad hoc for-

sitan reipublicæ magna necessitate, memor eris saltem cavere perjurium, si minime poteris effugere juramentum. Memento itaque, memento te esse Christianum: militiam duris laudabiliter gerens, ut frequentibus beneficiis multos tibi facias amicos, cui diligere præcipitur inimicos. Plus esto bonus quam severus: quia hæc est ducis optimi sola perfecta laus, oblivisci semper injurias, ut vere per hanc septimæ virtutis industriam, dum semper tibi ipse dixeris: Memento te esse Christianum, mereris et in sæculo et in futuro vivere feliciter, ubi dabitur ducibus Christianis perpetuus principatus.

FULGENTII FERRANDI BREVIATIO CANONUM.

1. Ut neophyti non ordinentur (*Conc. Nicæn., tit. 2; conc. Sardic., tit. 11, conc. Laodic., tit. 5*).
2. Ut quicumque laicus ad episcopatum eligitur, prius annum in ministerio ecclesiastico per omnes gradus transeat (*Conc. Suffetul.*).
3. Ut qui post baptismum sæc lri militiæ nomen dederit, ab ordinatione arceatur (*Conc. Zellens.*).
4. Ut episcopus a tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione metropolitani vel primatis (*Conc. Nicæn., tit. 4, item tit. 6; conc. Antioch., tit. 19; conc. Laodic., tit. 12; conc. Carthag. sub antistite Genethlio, tit. 10; conc. universali Carthag., tit. 49; conc. Zellens., ex epistola papæ Sirici*).
5. Ut in ordinando episcopo alii quoque episcopi super tres addantur, si ab aliquo fuerit contradictum (*Conc. Carthag., tit. 50*).
6. Ut unus episcopus episcopum non ordinet, excepta Ecclesia Romana (*Conc. Zellens., ex epistola papæ Sirici*).
7. Ut episcopus qui suscepta manus impositione ministerium recusaverit, excommunicatus maneat donec consentiat (*Conc. Antioch., tit. 17*). Si autem volens a plebe non suscipitur, ad plenarium synodum salvo suo honore sustinere debet (*Conc. Antioch., tit. 18*).
8. Ut episcopus qui ordinatus non suscipitur, aliam Ecclesiam non occupet; sed in Ecclesia ubi presbyter fuerat tanquam presbyter sedeat (*Conc. Anquiril., tit. 18*).
9. Ut episcopo ordinato statuta conciliorum primitus inculcentur (*Conc. Carthag., tit. 40*).
10. Ut episcopus ordinatus ab ordinatore suo litteras subscriptas accipiat, ordinationis ejus die simul et consulem continentes (*Conc. Mileritan., tit. 4*).
11. Ut ad eligendum episcopum sufficiat matriæ arbitrium (*Conc. Septimic., conc. Marrian.*).
12. Ut episcopus in villa vel vico non ordinetur (*Conc. Laodic., tit. 55*).
13. Ut episcopus non ordinetur in diocesium quæ episcopum nunquam habuit, nisi cum voluntate episcopi ad quem ipsa diocesis pertinet; ex concilio tamen plenario et privati auctoritate (*Conc. Carthag., tit. 52, item 54; conc. Carthag. in basilica, tit. 5*).
14. Ut episcopus in diocesium ordinatus ipsam solam teneat (*Conc. Carthag., tit. 51*).
15. Ut episcopi, et presbyteri, et diaconi non ordinentur, nisi omnes suos Christianos fecerint (*Conc. Carthag., tit. 5*).
16. Ut episcopi, presbyteri, et diaconi ab uxibus abstineant (*Conc. Carthag., tit. 1; conc. Zellens.*).
17. Ut nullus episcopus, divisa matrice, in diocesi se constituat (*Conc. Carthag., tit. 6*).
18. Ut episcopi vel clerici de civitate ad civitatem non transeant, neque de provincia ad provinciam (*Conc. Nicæn., tit. 11; conc. Sardic., tit. 2, item 3; conc. Antioch., tit. 3, item tit. 21; conc. Constantinop., tit. 2, item tit. 3*).
19. Ut episcopi in aliena civitate tres tantummodo faciant septimanas (*Conc. Sardic., tit. 15*).
20. Ut qui metu persecutionis in aliena civitate demorari voluerint, non prohibeantur (*Conc. Sardic., tit. 22*).
21. Ut nullus episcopus, etiamsi a plebe effigatur, vacantem Ecclesiam obtineat, nisi ex auctoritate plenarii concilii (*Conc. Antioch., tit. 45*).
22. Ut nullus episcopus cathedram cui datus fuerit interventor, plusquam annum teneat; sed ipse eis episcopum potat (*Conc. Carthag., tit. 9*).
23. Ut interventores episcopi conveniant plebes quæ episcopum non habent, ut episcopum accipiant. Quod si accipere neglexerint, remoto inter-

ventore sic remaneant, quādiu sibi episcopum quæ- rant (*Conc. Macrian.*).

24. Ut nullus episcopus plebem alienam usurpet (*Conc. Carthag. sub sancto Grato, tit. 9; conc. Carthag. sub antistite Genethlio, tit. 9; item conc. Carthag., tit. 5.*)

25. Ut episcopus qui sine episcoporum judicii plebem aliquam quam ad suam cathedram existimat pertinere, tenuerit, causam amittat (*Conc. Carthag., tit. 12.*)

26. Ut in plebe aliena nullus sibi episcopus audeat vindicare (*Conc. Juncens.*).

27. Ut episcopus alienum clericum non suscipiat, neque ordinet (*Conc. Nicæn., tit. 12; conc. Sardin., tit. 19, item 20; conc. Antioch., tit. 22; conc. Carthag. sub sancto Grato, tit. 2; item conc. Carthag., tit. 28.*)

28. Ut nullus episcopus alienum monachum vel in ecclesia ordinet, vel in monasterio suo præpositum faciat (*Conc. Carthag., tit. 14.*)

29. Ut episcopus præsentibus catechumenis ordinationem non faciat (*Conc. Laodic., tit. 4.*)

30. Ut episcopus qui necessitate compellente ante viginti quinque annos virginem velaverit, nihil ei ob sit concilium quod isto numero annorum constitutum est (*Conc. Carthag., tit. 18.*)

31. Ut res episcopi non sint obnoxie rebus ecclesiasticis, sed de his ipse quod voluerit ordinet (*Conc. Antioch., tit. 24.*)

32. Ut nullus episcopus hæredes extraneos, vel hæreticos etiam consanguineos faciat (*Conc. Carthag., tit. 15.*)

33. Ut episcopi vel clerici his qui catholici non sunt, nihil per donationes conferant (*Conc. Carthag., tit. 23.*)

34. Ut episcopi sive presbyteri ea quæ sunt in locis ubi ordinantur ad alia loca non transferant, nisi causas ante reddiderint (*Conc. Hipponireg., tit. 5.*)

35. Ut episcopi quidquid nomine suo comparaverint, cogantur Ecclesie refundere; quidquid autem eis donat, cui voluerint conferant (*Conc. Hipponireg., tit. 8.*)

36. Ut rebus ecclesiasticis dispensandis episcopus potestatem habeat (*Conc. Antioch., tit. 25.*)

37. Ut præter conscientiam episcopi oblationes fructuum ecclesie debitas nullus vel dare vel accipere audeat (*Conc. Gangr., tit. 7, 8.*)

38. Ut episcopus matricis non usurpet quidquid fuerit donatum ecclesiis quæ in diocesi constitutæ sunt (*Conc. Hipponireg., tit. 9.*)

39. Ut affines episcoporum gentilibus, vel hæreticis, aut schismaticis matrimonio non jungantur (*Conc. Carthag., tit. 31.*)

40. Ut affines episcoporum aut clericorum spectacula non exhibeant nec spectent (*Conc. Carthag., tit. 20.*)

^a Male Trecc. tit. 41.

A 41. Ut episcopi filios suos non emancipent nisi jam probatos (*Conc. Carthag., tit. 22.*)

42. Ut episcopi non passim ad comitatum pergant (*Conc. Sardin., tit. 9, item tit. 10, item tit. 11; conc. Antioch., tit. 11.*)

43. Ut quicumque episcopus ab imperatore publicum iudicium postulaverit, honore proprio privetur (*Conc. Carthag., tit. 9.*)

44. Ut liceat unicuique episcopo preces constituere, quando de iudiciis publicis contra hæreticos aliquid est petendum (*Conc. Marazan.*)

45. Ut episcopus sine metropolitani consilio nihil agat, nisi ea tantum quæ ad gubernationem Ecclesie sue pertinent (*Conc. Antioch., tit. 9.*)

B 46. Ut episcopi sine formata primatis non navigent (*Conc. Carthag., tit. 36.*)

47. Ut episcopi rem Ecclesie sine primatis consilio non vendant (*Conc. Carthag., tit. 5; conc. Hipponireg., tit. 9.*)

48. Ut episcopi providentia virginibus quæ pupillæ fuerint, ubi habient eligatur (*Conc. Carthag., tit. 40^a.*)

49. Ut episcoporum iudicio poenitentiae tempora poenitentibus decernantur (*Conc. Carthag., tit. 39.*)

50. Ut episcopi iudicio Donatistæ qui apud suos acta poenitentia convertitur, tempus poenitentiae vel reconciliationis decernatur (*Conc. Carthag., tit. 2.*)

51. Ut episcopus accusatos presbyteros convocatis quinque episcopis audiat; diaconorum cum tribus, reliquorum vero causas ipse solus discutiat (*Conc. Carthag., tit. 17.*)

52. Ut autem unus episcopus cognitionem sibi non vindicet, hoc in alio concilio Carthaginensi actum est.

53. Ut nullus episcopus, vel presbyter, vel diaconus excommunicatus communicet (*Conc. Nicæn., tit. 5; conc. Sardin., tit. 17; conc. Carthag., tit. 8^b; conc. Antioch., tit. 2.*)

54. Ut si quis episcopus a synodo fuerit excommunicatus, communicare non audeat; et si fecerit, spem restitutionis non habeat (*Conc. Antioch., tit. 4; conc. Hipponireg., tit. 3.*)

55. Ut episcopus, si causam habuerit, a duodecim episcopis audiat (*Conc. Carthag. sub sancto Genethlio, tit. 8.*)

D 56. Ut episcopi qui in causa iudices dantur definito temporis die cognoscant (*Conc. Septimunic.*)

57. Ut si duo episcopi in una provincia contentionem habuerint, ex alia provincia non advocent episcopos ad iudicium (*Conc. Sardin., tit. 4.*)

58. Ut si de accusato episcopo multæ sententiae fuerint episcoporum, metropolitanus alterius provincie convocetur (*Conc. Antioch., tit. 14.*) Quid in accusationibus episcoporum observari debeat (*Conc. Carthag., tit. 15.*)

59. Ut adjudicatus episcopus ad apostolicam sedem, si voluerit, appellet (*Conc. Sardin., tit. 5.*)

^b Cod. Corb., tit. 9.

60. Ut si appellaverit ^a in cathedra ipsius non ordinetur (*Conc. Sardic., tit. 6*).
61. Ut si a iudicibus quos primas dederit appellaverit, alii iudices amplioris numeri decernantur. Ut si [*Fortè, At si*] et ab ipsis appellaverit, ad sententiam concilii differatur (*Conc. Thenit.*).
62. Ut episcopis iudicantibus condemnatus episcopus, si fuerit apud potiores episcopos absolutus, nihil eis noceat si bono animo iudicaverint (*Conc. Carthag., tit. 11*).
63. Ut episcopus qui ab omnibus episcopis provincie fuerit condemnatus, facultatem iudicii repetendi non habeat (*Conc. Antioch., tit. 15*).
64. Ut episcopus ab eis episcopis quos elegerit iudices condemnatus, appellare alibi non audeat (*Conc. Carthag., tit. 3, item tit. 15*).
65. Ut episcopi qui in aliqua causa iudices dantur, ipsi locum audientie deligant (*Conc. Zellens.*).
66. Ut depositus episcopus, ad imperatorem causam suam non deferat (*Conc. Antioch., tit. 12*).
67. Ut accusatus episcopus vel quicumque ex clero fuerit apud Ecclesiam accusatus, ad iudicia publica non transeat (*Conc. Carthag., tit. 18*).
68. Ut episcopus qui secunda vel tertia auctoritate conventus fuerit, et venire contempserit, ab episcoporum consortio suspendatur. (*Conc. Zellens.*).
69. Ut nullus episcopus, vel presbyter, vel diaconus cum Judæis pascha celebret (*Conc. Antioch., tit. 1*).
70. Ut episcopi, presbyteri, vel diaconi non sint conductores, aut procuratores (*Conc. Carthag., tit. C 24*).
71. Ut episcopi, sive clerici in ecclesia non conviventur, nisi transeuntes (*Conc. Carthag., tit. 38*).
72. Ut episcopi et presbyteri in domo sua oblationes non faciant (*Conc. Laodic., tit. 56*).
73. Ut episcopus a communione non suspendat eum quem asserit de peccato aliquo sibi soli fuisse confessum (*Conc. Carthag., tit. 2*).
74. Ut episcopus sibi successorem non eligat. (*Conc. Antioch., tit. 25 b*).
75. Ut episcopi ad concilium occurrant; aut non occurrentes, in tractoria, vel apud primatem excusationes suas allegent (*Conc. Laodic., tit. 38; conc. Carthag., tit. 11*).
76. Ut exceptis senibus qui loco moveri non possunt et infirmis episcopis, qui admonitus ad concilium non occurrerit, communicatio privetur (*Conc. Marazan.; conc. Thusrut.; item conc. Thenit.; conc. Sepimunic.*).
77. Ut episcopus qui, non suscepta legatione, universali concilio interesse præsumperit, ab eis episcopis qui legationem suscipiunt, ad ipsum concilium non admittatur (*Conc. Thusrut.*).
78. Ut nullus episcopus prioribus suis se audeat anteponere (*Conc. Milevit., tit. 2*).
79. Ut chorepiscopi, id est vicarii episcoporum, nec presbyteros nec diaconos ordinent, nisi tantum subdiaconos (*Conc. Anquirit., tit. 15; conc. Antioch., tit. 10*).
80. Ut vicariis episcoporum liceat formatas facere (*Conc. Antioch., tit. 8*).
81. Ut primæ sedis episcopus non appelletur princeps sacerdotum, vel summus sacerdos (*Conc. Carthag., tit. 34*).
82. Ut primatem proprium Mauritania Sitifensis habeat (*Conc. Carthag., tit. 6*).
83. Ut primæ sedis episcopi ex concilio Carthaginiensi episcopi constituentur, quando fuerit oborta contentio (*Conc. Carthag., tit. 7*).
- B 84. Ut primates diversarum provinciarum nomina episcoporum ad Ecclesiam Carthaginiensem mittant (*Conc. Carthag., tit. 5*).
85. Ut presbyter ante triginta annorum ætatem, quamvis sit dignus, non ordinetur (*Conc. Novacæsar., tit. 10*).
86. Ut qui in ægritudine fuerit baptizatus non ordinetur presbyter; nisi forte propter vitam bonam, aut hominum raritatem (*Conc. Novacæsar., tit. 11*).
87. Ut presbyter ordinatus si de aliquo crimine confessus [*An convictus*] fuerit, aut de his qui lapsi sunt, non suscipiatur (*Conc. Nicæn., tit. 8; conc. Novacæsar., tit. 11*).
88. Ut presbyter in convivio secundarum nuptiarum non intersit (*Conc. Novacæsar., tit. 7*).
- C 89. Ut de oblatione presbyteri conjugati nullus audeat non communicare (*Conc. Gangr., tit. 4*).
90. Ut presbyter inconsulto episcopo, in quolibet loco agenda non audeat celebrare (*Conc. Carthag., tit. 7*).
91. Ut presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret; chrisma vero nunquam conficiat (*Conc. Carthag., tit. 43*).
92. Ut presbyteri civitatis sine jussu episcopi nihil jubeant, nec in unaquaque parrechia aliquid agant (*Conc. Anqui.it., tit. 14*).
93. Ut presbyteri abstinentes a carnibus, tangant eas; ita ut etiam olera quæ cum carnibus coquantur comedant (*Conc. Anquirit., tit. 14*).
94. Ut presbyteris formatas dare non liceat (*Conc. Antioch., tit. 8*).
95. Ut presbyteri rem Ecclesie sine conscientia episcopi non vendant (*Conc. Anquirit., tit. 15; conc. Hipponireg., tit. 11*).
96. Ut presbyter qui reatum incurrerit, a sex vel septem episcopis audiatur (*Conc. Carthag. sub antistite Genethlo, tit. 8 e*).
97. Ut presbyter qui immolavit idolis, et postea pro fide confixit, honore quidem non privetur; tamen nec sacrificet, nec sermonem faciat ^d.
98. Ut presbyter, si uxorem duxerit, deponatur; si

^a Videtur hic docesse alius.

^b Leg. tit. 6.

^c Trecc., tit. 9.

^d Sumptus est canon ex concilio Anquiritano, tit. 1.

autem fornicatus fuerit, etiam poenitentiam agere A compellatur (*Conc. Novæcæsar., tit. 1*).

99. Ut presbyter vel diaconus, qui deserta Ecclesia sua ad aliam transierit, si post evocationem episcopi sui reversus non fuerit, deponatur (*Conc. Antioch., tit. 5*).

100. Ut presbyter vel diaconus, si a proprio episcopo exactoratus sancti ministerii quidpiam præsumpserit, spem restitutionis non habeat (*Conc. Antioch., tit. 4*).

101. Ut presbyter vel diaconus, qui se ab Ecclesia sequestraverit, et in domo sua altare erexerit, deponatur (*Conc. Antioch., tit. 5, conc. Carthag., tit. 7*).

102. Ut liceat sive presbyteris sive diaconibus, si injuste excommunicati fuerint, finitimos episcopos B interpellare (*Conc. Sardic., tit. 13*).

103. Ut presbyteri alterius regionis præsentibus presbyteris non sacrificent (*Conc. Novæcæsar., tit. 12*).

104. Ut diaconi septem esse debeant (*Conc. Novæcæsar., tit. 15*).

105. Ut diaconi judicio populi non eligantur (*Conc. Laodic., tit. 15*).

106. Ut diaconi ante presbyterum non communicent (*Conc. Nicæn., tit. 14*).

107. Ut diaconus præ sente presbytero non sedeat nisi jussus (*Conc. Laodic., tit. 19*).

108. Ut subdiaconus panem non erogat, nec calicem benedicat (*Conc. Laodic., tit. 25*).

109. Ut diaconus, vel quilibet clericus ad agapem C vocatus, partem non tollat (*Conc. Laodic., tit. 21*).

110. Ut diaconus aut clericus, magus et incantator non sit, neque phylacteria faciat (*Conc. Laodic., tit. 34*).

111. Ut diaconus vel etiam laicus sine formata alicubi non proficiantur (*Conc. Laodic., tit. 39*).

112. Ut diaconi vel quilibet clerici, præter jussionem episcopi ad peregrina non proficiantur (*Conc. Laodic., tit. 40^a*).

113. Ut diaconi vel clerici spectaculis quæ in nuptiis exhibentur, non intersint (*Conc. Laodic., tit. 52*).

114. Ut diaconi, vel quilibet clerici aut etiam laici Christiani, ex symbolis convivium non celebrent D (*Conc. Laodic., tit. 53*).

115. Ut diaconi, vel quicumque in sacerdotali ministerio constituti, usuras et lucra, id est sæcupla, non exigant (*Conc. Laodic., tit. 5*).

116. Ut diaconi qui immolaverunt, et postea relictati sunt, in honore quidem suo permaneant, sed ab omni altaris ministerio repellantur^b.

117. Ut diaconus qui in corporale peccatum incidit, ab ordine ministerii abstinatur (*Conc. Novæcæsar., tit. 9*).

118. Ut diaconi vel presbyteri si a ministerio remoti fuerint, non eis manus vel tanquam poenitentibus, vel tanquam fidelibus laicis imponantur (*Conc. Carthag., tit. 12*).

119. Ut diaconi non ordinentur qui procuratores, et actores, et tutores, et curatores pupillorum fuerint, nisi post deposita universa et reddita ratiocinia (*Conc. Carthag., tit. 7*).

120. Ut diaconis solis liceat ad altare ingredi, et communicare (*Conc. Laodic., tit. 18*).

121. Ut ante viginti quinque annos nec clerici ordinentur, nec virgines consecrentur (*Conc. Carthag., tit. 9*).

122. Ut clerici cum mulieribus extraneis non habitent (*Conc. Nicæn., tit. 3; conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 3; Conc. universali Carthag.*).

123. Ut nullus clericus feneret (*Conc. Nicæn., tit. 14; conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 12^e*).

124. Ut lectores orario non utantur, sive legant, sive psallant (*Conc. Laodicensi, tit. 22*).

125. Ut clericis non liceat administrationem aut procurationem domorum suscipere (*Conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 5*).

126. Ut clericus vel laicus non communicet in alia plebe (*Conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 6*).

127. Ut clerici sine formata et conscientia episcopi per alienas plebes non vagentur (*Conc. Marazan.*).

128. Ut superbi clerici coerceantur (*Conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 10*).

129. Ut lectores, dum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri (*Conc. Carthag., tit. 27*).

130. Ut mulierem clericus non ducat uxorem. Et ut is qui laicus viduam duxerit, non admittatur ad clerum (*Conc. Zellens., ex epistola papæ Sirici*).

131. Ut non liceat, præter canonicos psaltas qui pulpitum ascendunt et de codice legunt, alium quemlibet in ecclesia psallere^d.

132. Ut clerici vel continentes, ad viduas vel virgines sine jussu vel permisso episcopi vel presbyteri non accedant (*Conc. Carthag., tit. 33*).

133. Ut clerici apothecarii vel ratiocinatores non ordinentur (*Conc. Carthag., sub sancto Grato, tit. 8*).

134. Ut clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitas coegerit (*Conc. Laodic., tit. 7, item 24, item 25; conc. Carthag., tit. 35*).

135. Ut clerici in aliena civitate non immorentur, nisi causas eorum justas episcopus loci vel presbyteri locorum perviderint (*Conc. Carthag., tit. 44*).

136. Ut accusatus clericus intra annum causam suam agere debeat (*Conc. Carthag., tit. 15*).

137. Ut clericus non fiat, cujus uxor cum adhuc esset laicus, adulterata est. Et ut clericus uxorem adulteram deserat (*Conc. Novæcæsar., tit. 44*).

^a Trer. 11; Corb. 20; emendandus uterque.

^b Sumptus est canon ex concilio Anquiritano, tit. 2.

^c Legendum, tit. 15.

^d Est ex concilio Laodicensi, tit. 15.

138. Ut abſectum clericum alia Ecclesia non admittat (*Conc. Zellen., ex epistola papæ Sirici*).
139. Ut non liceat clericum a populo excommunicari, sive præſente sive abſente episcopo (*Conc. Septimunic.*).
140. Ut miniſtri non habeant licentiam in ſecretario ingredi (*Conc. Laodic., tit. 21*).
141. Ut miniſtri orario non utantur, nec relinquunt oſtia (*Conc. Laodic. tit. 21 ; item 41*).
142. Ut non exorcizent illi qui necdum ab episcopo sunt proſecti (*Conc. Laodic., tit. 25*).
143. Ut bis in anno per ſingulas provincias concilia ſiant (*Conc. Nicæn., tit. 5 ; conc. Antioch., tit. 20 ; conc. Carthag., tit. 3*).
144. Ut concilium univerſale non fiat, niſi cauſa communis, id eſt, totius Africæ coegerit; ut ſynodus plenaria tunc dicatur, cum episcopus metropolitanus adſuerit (*Conc. Anti. ch., tit. 16*).
145. Ut hi qui ſe abſciderunt, de clero eximantur (*Conc. Nicæn., tit. 1*).
146. Quæ ſint pœnitentiæ tempora iis qui prævaricaverunt decernenda (*Conc. Nicæn., tit. 16 ; conc. Anquirit., tit. 3 ; item 4, 5, 6, 7, 8, 9*).
147. Ut ſponsæ puellæ, ſi ab aliis raptæ fuerint, ſponſo priori reddantur (*Conc. Anquirit., tit. 11*).
148. Quemadmodum hi qui irrationabiliter vixerint, ſuſcipi debeant (*Conc. Anquirit., tit. 16*).
149. Ut hi qui ſicut muta animalia vixerunt, inter energumenos orent (*Conc. Anquirit., tit. 17*).
150. Ut quicumque virginitatem proſtentes propoſitum violant, digamorum conſtitutum impleant gradum (*Conc. Anquirit., tit. 19*).
151. Ut qui adulterium commiſerit, ſeptem annos pœnitentiam agat (*Conc. Anquirit., tit. 20*).
152. Ut mulieres fornicantes quæ parvulos ſuos necant, aut abortu^a, decem annis pœnitentiam agant (*Conc. Anquirit., tit. 21*).
153. Ut qui voluntarie homicidium fecerint, in novissimo vitæ reconcilientur (*Conc. Anquirit., tit. 22*).
154. Ut qui caſu homicidium fecerit, quinque annis pœnitentiam agat (*Conc. Anquirit., tit. 23*).
155. Ut qui ariolantur, vel in domo ſua huius artis alios introducunt, quinque annis pœnitentiam agant (*Conc. Anquirit., tit. 24*).
156. Ut mulier quæ duobus fratribus nupſerit, in extremis ſuis reconcilietur (*Conc. Novacæſar., tit. 2*).
157. Ut quicumque concupiſcentiam non conſummat, per divinam iudicetur gratiam liberatus (*Conc. Novacæſar., tit. 4*).
158. Ut catechumeni peccantes, niſi ſe correxerint, abſiciantur (*Conc. Novacæſar., tit. 5*).
159. Ut qui manducantem carnes, ex ſide condemnandum crediderit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 3*).
160. Ut qui domum Dei contemptibilem duxerit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 5*).
161. Ut qui nuptias condemnat, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 9, 10*).
162. Ut ſi qua mulier virilem habitum aſſumpſerit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 13*).
163. Ut hi qui uxores aut viros dimittunt, alteri non nubant; ſed aut continentes maneant, aut ſibi reconcilientur (*Conc. Carthag., tit. 7*).
164. Ut ſi qua mulier quaſi religionis cauſa, virum dimiſerit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 14*).
165. Ut quicumque continentia cauſa die dominico jejunaverit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 18*).
166. Ut quicumque ſanus corpore jejunia communia diſſolverit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 20 b*).
167. Ut quicumque martyrum memoriis contemptiſerit, anathema ſit (*Conc. Gangr., tit. 21*).
168. Ut quicumque non communiantes, nec orationem facientes, Scripturas tantum divinas in ecclesia audire voluerint, abſiciantur (*Conc. Antioch., tit. 2*).
169. Ut quicumque poſt diverſa peccati pœnitentiam fideliter gesserit ad communionem revocetur (*Conc. Laodic. tit. 2*).
170. Ut ſcenicis atque biſtrionibus reconciliatio non negetur (*Conc. Carthag., tit. 42*).
171. Ut ad falſas memorias martyrum nullus accedat (*Conc. Carthag., tit. 17*).
172. Ut hi qui nominantur Cathari, accedentes ad Eccleſiam, ſi ordinati ſunt, ſic maneant in clero (*Conc. Nicæno, tit. 7*).
173. Ut Pauliani baptizentur^c (*Conc. Nicæno, tit. 15*).
174. Ut venientia ſa Novatianis vel Monteniſibus per manus impositionem ſuſcipiantur (*Conc. Zellen., ex epistola papæ Sirici*).
175. Ut non liceat hæreticum rebaptizari, baptizatum in nomine Patris, et Filii, et Spiritus ſancti (*Conc. Carthag., ſub ſancto Grato, tit. 1, item Carthag., tit. 48*).
176. Ut hæretici in hæreſi permanentes domum Dei non ingrediantur (*Conc. Laodic., tit. 6*).
177. Ut Novatiani vel etiam Quartadecimani non recipiantur, niſi prius hæreſim ſuam condemnaverint; ita ut ſymbolum fidei doceantur, et chrismate ungantur (*Conc. Laodic., tit. 7*).
178. Ut quicumque convertuntur ab hæreſi, qui dicuntur ſecundum Phrygas, baptizentur (*Conc. Laodic., tit. 8*).
179. Ut non liceat in hæreticorum cœmeteria ad orationem faciendam catholicis introire (*Conc. Laodic., tit. 9*).
180. Ut nullus ad Eccleſiam pertinens filios ſuos hæreticorum nuptiis ſociet (*Conc. Laodic., tit. 30*).
181. Ut Chriſtiani non judaizent, nec in ſabbato vacent (*Conc. Laodic., tit. 28*).

^a Deest *excipiunt*, aut aliud vocabulum ejuſdem poteſtatis.

^b Videtur legendum *tit. 18*.

^c *Rebaptizentur*.

182. Ut nullus cum hæreticis connubia misceat **A** (*Conc. Laodic., tit. 30*).
183. Ut nullus cum hæreticis aut schismaticis oret, aut ad falsos martyres eat (*Conc. Laodic., tit. 32; conc. Carthag., tit. 2*).
184. Ut nullus ad angelos congregationem faciat (*Conc. Laodic., tit. 35*).
185. Ut nullus a Judæis vel hæreticis feriatica accipiat (*Conc. Laodic., tit. 35*).
186. Ut nullus a Judæis azyma accipiat (*Concil. Laodic., tit. 36*).
187. Ut nullus cum paganis festa celebret (*Conc. Laodic., tit. 37*).
188. Et nullus Christianus ballare vel cantare in nuptiis audeat (*Conc. Laodic., tit. 41*).
189. Ut Donatistarum clerici in suis honoribus **B** suscipiantur (*Conc. Carthag., tit. 2*).
190. Ut quæcumque Ecclesiæ Donatistarum catholice factæ sunt ad eam cathedram pertineant ad quam catholica quæ jam ibi fuerat pertinebat (*Conc. Carthag., tit. 10*).
191. Ut quicumque episcopus ex Donatistis conversus fuerit, plebes quæ utrasque Ecclesias habent cum episcopo catholico æqualiter dividant (*Concil. Carthag., tit. 41*).
192. Ut hæreticorum benedictiones nullus accipiat (*Conc. Laodic., tit. 31*).
193. Ut qui parvuli apud Donatistas baptizantur ab ordinatione non prohibeantur, si conversi fuerint (*Conc. Carthag., tit. 4*).
194. Ut qui aliquibus sceleribus irretitus est vocem accusandi non habeat (*Conc. Carthag., sub sancto Genathio, tit. 6^a*).
- Hoc et in concilio Thenitano statutum est,*
195. Ut excommunicatis, sive clericis, sive laicis, accusare non liceat (*Conc. Carthag., tit. 2*).
196. Ut omnes servi, vel proprii liberti, vel omnes quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt, histriones etiam, hæretici, pagani et Judæi ad accusationem non admittantur (*Conc. Carthag., tit. 3*).
197. Ut qui unum crimen non probaverit, ad aliud non admittatur (*Conc. Carthag., tit. 4*).
198. Ut accusator, si in loco ubi est ille qui accusatur, violentiam timuerit, locum sibi proximum eligat (*Conc. Hipponireg., tit. 5*).
199. Ut baptizandi symbolum fidei discant (*Conc. Laodic., tit. 44*).
200. Ut qui in ægritudine baptizantur, sani facti symbolum doceantur (*Conc. Laodic., tit. 45*).
201. Ut baptizati post baptismum chrismate ungantur (*Conc. Laodic., tit. 46*).
202. Ut ægrotantibus, quando ipsi loqui non possunt, si pro eis alii testimonium dixerint, baptismum non negetur (*Conc. Carthag., tit. 41*).
203. Ut quando de infantibus ignoratur utrum baptizati sint, sine ulla dubitatione baptizentur (*Conc. Carthag., tit. 7*).
204. Ut prægnantes mulieres baptizentur quando voluerint (*Conc. Novacæsar., tit. 6*).
205. Ut Christiani cum mulieribus lavacra non habeant (*Conc. Laodic., tit. 29*).
206. Ut post duas hebdomadas Quadragesimæ ad baptismum nullus suscipiatur (*Conc. Laodic., tit. 42*).
207. Ut in Quadragesima sabbato tantum et dominico offeratur (*Conc. Laodic., tit. 47*).
208. Ut in Quadragesima, quinta feria ultimæ hebdomadæ, jejunium non dissolvatur (*Conc. Laodic., tit. 43*).
209. Ut in Quadragesima natalitia martyrum non celebrentur (*Conc. Laodic., tit. 49*).
210. Ut in Quadragesima nuptiæ non celebrentur (*Conc. Laodic., tit. 50*).
211. Ut nullus peregrinus sine formato episcopi accipiat (*Conc. Antioch., tit. 7*).
212. Ut die quintæ feriæ septimanæ sanctæ Paschæ secundo offeratur (*Conc. Septimunic.*)
213. Ut in sacrificio absque pane et vino nullus offerat (*Conc. Carthag., tit. 32*).
214. Ut diebus Quinquagesimæ genus non flectantur (*Conc. Sardic., tit. 1*).
215. Ut ante Pentecosten nullus audeat jejunare (*Conc. Septimunic.*).
216. Ut non liceat in dominicis agapem facere, vel in ecclesiis, aut intus accubitus sternere (*Conc. Laodic., tit. 27*).
217. Ut custodiatur fides Patrum trecentorum decem et octo (*Conc. Constantinop., tit. 2^b*).
218. Ut conciliorum statuta prisorum ab omnibus observentur (*Conc. Zellenq.*).
219. Ut nullus in precibus, nisi ad Patrem dirigat orationem, et ut prius eas cum instructoribus tractet (*Conc. Carthag., tit. 31; item, tit. 7*).
220. Ut una sit in sacramentis per omne Byzacium disciplina (*Conc. Maradian.*).
221. Ut mulieres quæ apud Græcos presbyteræ appellantur (apud nos autem viduæ seniores, uxiviræ et matriculæ) in ecclesia tanquam ordinatas constitui non liceat (*Conc. Laodic., tit. 11*).
222. Ut mulieres ad altare non ingrediantur (*Conc. Laodic., tit. 43*).
223. Ut sanctæ oblationes ad vices eulogiarum non dirigantur (*Conc. Laodic., tit. 14*).
224. Ut sabbatis Evangelia legantur (*Conc. Laodic., tit. 16*).
225. Ut de diversis versibus et sensibus libri unum canticum non connectatur (*Conc. Laodic., tit. 17*).
226. Ut etiam per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum salis (*Conc. Carthag., tit. 11*).
227. Ut corporibus defunctorum eucharistia non detur (*Conc. Carthag., tit. 42*).
228. Ut præter Scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur (*Conc. Laodic., tit. 57; conc. Carthag., tit. 45*).

^a Trec., tit. 4.

^b Leg. tit. 1.

229. Ut liceat passiones martyrum legere in natalibus eorum (*Conc. Carthag., tit. 46*).

230. Ut soli Ecclesie Carthaginis liceat alienum clericum ordinare (*Conc. Carthag., tit. 54*).

231. Ut omnes Ecclesie ab Ecclesia Carthaginis a diem Paschae audiant tempore concilii (*Conc. Carthag., tit. 5*).

232. Ut nullus erudineur nisi probatus vel episcoporum examine, vel populi testimonio (*Conc. Carthag., tit. 29*).

VITA SANCTI FULGENTII,

RUSPENSIS EPISCOPI

(*Quam videsis Patrologiae tom. LXV, col. 117*).

ANNO DOMINI DXL.

SANCTUS JUSTUS

EPISCOPUS URGELLENSIS.

NOTITIA (ex Fabricio).

S. Justus Urgellensis sive Urgelitanus in Hispania episcopus, qui subscripsit concilio Toletano II, anno 527 [at. 531], atque Herdensi an. 542 [at. 546], et cujus mysticam Expositionem in Cantica canticorum ad Sergium papam (non Romanum, sed Tarracensem episcopum) metropolitani suum, memoratam Isidoro Hisp. cap. 21, Nonorio III, 25, Trithemio c. 210, edidit Menradus Maltherus, Haganoë 1529, recusam in Micropresbyterico Basil. 1550, in Orthologographis utrisque edit. an. 1555 et 1569, et in Bibliothecis Patrum universis, Paris., Colon. et novissima Lugunensi t. IX, p. 731; et separatim Georgio Rostio curante, Halæ Sax. 1617. Præmissa epistola ad Sergium edita etiam in Dacheri Spicilegio, tom. III, pag. 312 (edit. novæ tom. III, pag. 119), et in Conciliis Hispaniæ cum notis cardinalis de Aguirre, t. II, pag. 273; et altera epistola ad Justum diaconum, quo hortante laborem hunc in se suscepisse proficitur. Confer Nic. Antonium IV, 1; Bibl. Hispaniæ veteris tom. I, pag. 208 seq.; Acta Sanctor. tom. VI, Maii 28, p. 773.

EPISTOLA S. JUSTI URGELLENSIS.

AD SERGIUM PAPAM.

Domino meo vere piissimo, et præcipue Dei gratia copioso, semperque in Christo beato, domino Sergio papæ, Justus episcopus.

Sciens te tam solerti studio pro refrigeriis pauperum laborasse, ut illis temporariam consolationem, tibi que acquisieris æternam mercedem. et jam satis te djudicans totum ad Dei eloquia, ex quibus nunquam fuisti vacuus, pro animæ cultura converteris; quoddam tibi in corporali specie spiritale exenium dirigere procuravi; quod si tibi Christus non ex nostro merito, sed ex suo munere fecerit esse gratissi-

imum, forsitan proveniet, et in diebus jejunii quodammodo refectus ad mensam venies, et antequam cibum accipias quiddam prægustasse persenties. Nec hoc dicens transmissionis hujus meritum, priusquam approbes, arroganter insinuare studeo; sed intercedente charitate, in qua te totum possides, ita de tuo tanquam de meo animo præsumens, tibi acceptum fore absque ulla ambiguitate confido. Igitur in Christo Je-u germanum cordis mei esse non nesciens libellum de tractatu libri canonici qui *Cantici Canticorum* præscribitur, quem nuper Christo illuminante edidimus, tibi primum censui offerendum. In quo non nostra potius, sed ea quæ tua sunt, quia sic diligitis, te suscepisse cognoscas: quem precor ut cum ea sollicitudine qua in Christo viges, sæpe recenseas: ut si quid illic corrigendum persenseris, integra libertate commoneas. Et sic cæteris in Christo fratribus relegendum, vel si fortasse placuerit offeras transcribendum. Itaque quia sic accidit ut membranis destitibus, minutioribus litteris eandem scripturam, in paribus quaternionibus susciperent, nec studiosè fabricatis lateralibus ambiretur; si memoratam remelicujus meriti esse censueris, quia hoc ipsum, ut præfatus sum, donante Domino, tuum est, ut diligentiori studio transcriptum utilius coaptetur quanto magis studebis. Quod opus si laude dignum processerit, te auctorem referam Christo; si vero reprehensioni patuerit, quia utriusque est, statim assumam socium temetipsum, quia decori sic te concedet hæc que Deus contulit coaptari, ut non de negligentia vituperium, sed de industria charitatis suscipias fructum: ut fratres nostri qui præcessorum Patrum tractatibus epulantur, etiam his neotericis quæ eis ex charitate offerimus, non pro nostro merito, sed pro Dei dono et sua benevolentia vescri quodammodo delectentur. Ave nunc in Christo, piissime, nostramque pusillitatem sanctis orationibus in Domino fove.

S. JUSTI URGELLENSIS IN CANTICA CANTICORUM SALOMONIS EXPLICATIO MYSTICA.

CAPUT PRIMUM. — Num. 1. *Osculetur me osculo oris sui.* Vox Ecclesiae hæc est venientis ad Christum in osculo; offensam quam apud Deum homines peccando contraxerant resolvi cupientis, et pacem in qua, dum essemus Deo Patri inimici, per ipsum Filium ejus reconciliamur, invenire desiderantis: propter quod propheta ad Deum: *Pacem tuam, Domine, da nobis, et omnia reddidisti nobis (Isa. xxvi).* In Evangelio quoque (*Luc. xv*) redeuntem a regione longinqua filium pater deosculatus est. Tunc enim quodammodo venientibus ad se osculum tradidit, quando unicum suum in homine nasci voluit, per quem etiam ut ei pacis vinculo adhæreamus attribuit. Denique et angeli, nascente Christo: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii)*, idcirco voce consona clamaverunt, quia ipsum qui est pax nostra nobis utique talia dicendo, perspicue docuerunt.

Num. 2. *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.* Ubera Christi, apostolos, evangelistas non incongrue accipimus; per ipsos enim in fide nutrimur et spirituali alimento reficimur. Idcirco autem meliora vino probantur, quia evangelica doctrina eminentior quam lex olim data dignoscitur. Denique illic figura, hic veritas; illic tanquam austeritas vini diligendum tantummodo proximum et inimicum odium ostendit, hic dulcedo gratiæ pro inimicis orandum, et eos qui nos oderunt admonet diligendos. Ipsa quoque Christi ubera, id est apostolos, unguentis optimis fragrantia declarat, quia tantis virtutibus tantisque enituerè miraculis, ut odor justitiæ eorum longe lateque diffusus tunc intuentes oblectaret, et usque huc omnes reficit audientes, sicut unus ex ipsis pronuntiat dicens: *Deo autem gratia, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat in omni loco pro nobis (I Cor. i).*

Num. 3. *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te.* Quem unxit Deus, id est Christum, oleo lætitiæ, præ participibus suis (*Psal. xlv*), hujus etiam velut oleum effusum est nomen: quicumque enim Christiani a Christo nominantur ipsique chrismate perunguntur, atque in ejus nomine baptizati sancto Spiritu adimplentur, ut unguentum quod descendit a capite in barbam Aaron (*Psal. cxxxii*); quod verum, perfectum, atque fortissimum declaratur; id est sacer Spiritus, qui a Deo diffusus est in Christo, descendit etiam in oram vestimenti ejus, ac totam, usque in finem, Ecclesiam replet; quæ ei inhærendo, sine dubio vestis ipsius est. Nam in transfigura-

tionem rultus ejus splenduit sicut sol, ut in Evangelio legimus, et indumenta ipsius velut nix candida facta sunt (*Mat. xvii; Luc. ix*), quæ talia nullus sulco super terram facere potuit. Nullus enim doctorum ad tantum nitorem sicut ille discipulos suos aliquando perduxit; vel sic a maculis ablutos, instar nivis candidos in se credentes facit. Hunc ergo adolescentulæ, vel novellæ Ecclesiae vel incorruptæ animæ dilexerunt; quæ etiam fragrantæ unguento repletæ cum Apostolo dicunt: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. v).*

Num. 4. *Trahere me post te, curremus in odorem.* Dicit Dominus in Evangelio: *Nemo venit ad me nisi Pater, qui misit me, attraxerit eum (Joan. v).* Attrahitur enim ad Christum qui credit in Christo; illi vero currunt post eum, qui eum imitantur vel qui dono ipsius ipsum sequendo proficiunt.

Num. 5. *Introduxit me rex in cellaria sua.* Introduxit Christus Ecclesiam in sua cellaria, cum ei revelavit Scripturarum occulta mysteria, sicut Apostolus ait, *ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitiæ gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu (Ephes. ii).* Vel tunc ex toto sancti introducantur in Christi cellaria, cum eis in fine dicatur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xxv).*

Num. 6. *Exsultabimus et lætabor in te memores uberum tuorum super unum.* Exsultant sancti et lætantur in Domino, cum recordantur quemadmodum per ubera Christi, apostolorum scilicet doctrinis, spirituali lacte nutriti sunt. Quam doctrinam Christi dum prisce legis præceptis inspicunt clariorem, in fide vel ex ipsa Christum intuentes intelligunt, quibus ipse in Evangelio dicit: *Vestri beati oculi qui vident, et aures quæ audiunt; amen dico vobis, multi prophetae et reges quæsierunt videre quæ videtis, et non viderunt; et audire quæ audistis, et non audierunt (Matth. xiii; Luc. x).*

Num. 7. *Recti diligunt te.* Nec enim pravi possunt diligere æquitatem: illi enim recti sunt et diligunt Deum, qui non amore creaturæ captivi tenentur; sed, sicut rectos decet, pretiosum munus præponentes, Deo auctori omnium dilectione fortissima adhæserunt. Sed et illi Deum recto diligere approbantur, qui non solum in beneficiis, sed in flagellis ipsius constituti, similiter gratias agunt sicut et ille dicebat: *Benedicam Dominum in omni tempore, laus ejus in ore meo (Psal. cxlvi):* id est, et quando lætitiæ ex dono capio, et quando dolorem (eodem corripiente) suscipio.

Sicut alius quoque vehementissima passione probatus, carne putridus, et sincerus corde locutus est : *Si bona suscepimus de manu Domini, mala cur non sustineamus? Dominus dedit, Bomipus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est; sit nomen, etc.*

Num. 8. *Nigra sum, sed formosa, filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar.* Nigra confessione peccatorum, formosa gratia sacramenti, filia Jerusalem. Ex illa enim primitivorum Ecclesia per Evangelium nata est quæ prima credidit in Jerusalem, vel certe, si ut Apostolus dicit : *Ille quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra (Galat. iv).* Et merito, quia assimilat se tabernaculis Cedar; quod interpretatur, obscuritatis; ad cujus filios Apostolus dicit : *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. v).* Potest etiam nigra vocari, eum passionibus, opprobriis, contumeliis et despectui traditur. Considera nigrant atque formosam : in Paulo : *In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur; aperiuntur, sed non destituimur; deijcitur, sed non perimus (II Cor. iv).* Quemadmodum tabernacula Cedar; tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsima; et sicut pellis Salomonis, semper mortificationem Jesu Christi in carne nostra circumferentes, ut vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

Num. 9. *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol.* Id est : nolite me constitutam in persecutione despiceret; æstus enim tribulationum sustinui, et quasi decorem temporalis jucunditatis amisi : *Per multas enim tribulationes oportet me intrare in regnum Dei (Act. xiv).* In illis namque sum de quibus scriptum est : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur : et vos quidem tristitiam habebitis, mundus autem gaudebit, sed tristitia vestra in gaudium convertetur (Math. v; Joan. xvi).*

Num. 10. *Filii matris meæ pugnaverunt contra me.* Filii scilicet Synagogæ, qui docentem et arguentem Stephanum martyrem lapidaverunt : *Et facta est persecutio magna in Ecclesia quæ erat Hierosolymis, et omnes fratres dispersi sunt per regiones Judææ et Samariæ (Act. vii).* Vel illi etiam pugnaverunt adversus Ecclesiam, qui Paulum prædicantem in gentibus, per civitates singulas persecuti sunt. Similiter et illi qui his qui ex gentibus crediderant, onera legis imponenda censebant, quæ B. Jacobus cum cæteris apostolis salubriter removenda decrevit (Act. xv). Nam et illi qui Galatas in Christo credentes circumcidi suaserant, perturbantes evangelicam traditionem adversus Ecclesiam pugnavisse docentur, de quibus Paulus apostolus ait : *Neque enim hi qui circumciduntur legem custodiant, sed volunt vos circumcidi ut in carne vestra gloriantur (Gal. vi).* De ipsis etiam dixit : *Utinam absindantur qui vos conturbant (Ibid.).*

Num. 11. *Posuerunt me custodem in vineis.* Vineæ quoque istæ, Synagogæ sunt : *Acceperat quippe Saulus potestatem, et epistolas a principibus sacerdotum, ut quoscunque credentes in Christo reperisset viros ac mulieres, in custodias tradere ut punirentur (Act. ix et xxii) : ut dum ista perpetraret, quasi Synagogæ vi-*

neam custodiret. Et sequitur, *Vineam meam non custodivi.* Facus enim ex Saulo Paulus, ex persecutore prædicator, dum verbum Dei Judæis contradicentibus prædicaret et omnino sperneretur, eisdem incredulis dixit : *Vobis quidem oportebat prædicari verbum Dei, sed quoniam repulistis illud et indignos vos judicatis tanta salute, ecce convertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis per Scripturam Dominus : Dedi te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrarum (Act. xiii; Isa. xlix).* Vel sicut ipse ad Galatas scripsit, *Audistis conversationem meam in Judaismo, quia persequabar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam et proficiebam in Judaismo supra multos coetaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens patrum mearum traditionum (Gal. i).* Et iterum : *Sed quæ mihi fuerunt læra, hæc arbitratus sum detrimenta (Philip. iii),* tanquam sub ænigmate dicens : *Posuerunt me custodem vineis, vineam meam enim non custodivi.*

Num. 12. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubas in meridie.* Legimus in Evangelio : *Si dixerint, Ecce hic est Christus, ecce illic, nolite exire (Math. xxiv; Marc. xiii).* Illic enim atque illic, partes esse noscuntur; Christus autem in Ecclesia catholica tanquam in meridie cubans, mundum universum suo fulgore perfudit, et in spiritu ferventibus requiescit, atque ex ea charitate qua orbem universum irradiat, credentes in se populos quotidie pascit.

Num. 13. *Ne vagari incipiam per greges sodalium tuorum :* id est, si in ea claritate qua fidelium tuorum universitas consistit, te habitantem ignorerem, per greges sodalium, id est per congregationes hæreticorum, incipiam oberrare. Sodales quippe Christi ex quadam parte hæretici appellentur, quia nativitatem, passionem, et resurrectionem ipsius profitentur; sed quia de ipsis Apostolus ait : *Habentes formam pietatis et virtutes ejus abnegantes (II Tim. iii),* non jam sodales, sed adversarii comprobantur.

Num. 14. *Si ignoras te, o pulcherrima inter mulieres, egredere et abi post vestigia.* Vox Christi est ad Ecclesiam, *Si ignoras te, o pulchra inter mulieres :* si non intelligis quia tu es illa cui in psalmo dicitur : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et oblitiscere populum tuum et domum patris tui, quia concupiscit rex pulchritudinem tuam (Psal. xlii),* quia tu sola accepisti decorem incorruptibilis sacramenti. Et lens ait, *inter mulieres,* id est, gloriosa inter hæretices : congrue enim mulierum nomine vocitantur, quia virginitatem quæ est in Christo amiserunt. Igitur non oberres, me alibi extra te quærendo ullo modo; in te quippe ubi me hactenus non quærebas, tanquam in meridie requiesco. Jam intellige ubi me pascentem et gubernantem temetipsum quæras, ne velut in nocte quorumlibet simulatio te abducat : quia tantummodo in te certa sinceritas me apud te regnante perdurat, in illis te esse cognosce, quibus post resurrectionem meam veraciter repromisi : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi (Math.*

xviii). Quod si quidam promissorum meorum dubitatione aliquo modo fluctuas, nec meam praesentiam, nec tuam pulchritudinem cognoscis: *egredere, et abi post vestigia gregum tuorum*. Merito etenim post vestigia gregum perget, quia pastoris praesentiam dereliquit. *Et pasce haedos tuos juxta tabernacula pastorum*: injustos homines oblectans traditionibus vel conventiculis haereticorum. His etenim redargutionibus objurgari merentur, qui Christum in catholica Ecclesia, vel seipsum Ecclesiam catholicam esse non cognoscunt.

Num. 15. *Equitatus meo in curribus Pharaonis*. Dicit Abacae propheta: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua, qui ascendis super equos tuos, et quadrigae tuae salus (Abac. iii)?* Quos equos, apostolos et evangelistas accipimus? Ideo Christus loquitur ad Ecclesiam. Tunc *equitatus meo in curribus Pharaonis assuulavi te*, cum sapientes mundi ad meam fidem evocandos converti, ut deposito timore saeculi, sub me (qui sum salus vera) currendo proficiant; meque circumferendo plis praedicationibus, credentium fide oculis manifestent. Ac sicut princeps mundi hujus qui jam missus est foras, falsis philosophis tanquam claris curribus usus est ad perniciem, ita ego mea sapientia repletis apostolis, credentes instituo ad salutem.

Num. 16. *Pulchrae sunt genae tuae sicut turturis*. Castitatem comitem verecundiae praedicavit. Dicitur enim genus turturum amisso corporali consortio solitarium incedere, nec carnalem copulam ultra requirere. Habet itaque Christi sponsa extimiam pulchritudinem, quando cum pudore retinet castitatem.

Num. 17. *Collum tuum sicut monilia*. In collo hi insinuantur qui legem Dei diebus ac noctibus meditari non desistunt, quique etiam velut munda animalia, salutarem doctrinam jugiter ruminando reddunt. Hi, quia praeclara Ecclesiae ornamenta sunt, velut sponsae monilia describuntur.

Num. 18. *Murenulae aureae faciantur tibi*. Vox ista doctorum est, qui tunc ornamenta Ecclesiae auro argentoque permixta disponunt, quando spirituales intelligentias eloquii nitore disserunt. Murenulae autem a capite defluentes, solent ad cervicem ornandam aptari: et ideo illae doctrinae praeclarae sunt, quae a capite, id est Christo, procedentes, sic spirituali officio ministrant, ut cervicem nostram iugo Christi subdendam edoceant, ita ut talibus ab Apostolo dicatur: *Non alta sapientes (Rom. xi)*, etc.

Num. 19. *Dum esset rex in accubitu suo*. Narrant Evangelia (Marc. xiv; Joan. xii), ante biduum Paschae, recumbente Domino, a muliere habente alabastrum unguenti nardi pistici ejus capiti superfusum, et hic propheta dicit: *Cum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Igitur tam haec quam illa figurate dicta vel facta noscuntur, quia Rege nostro (vel in cruce ubi inclinato capite spiritum reddidit, vel in sepulcro ubi corpore conditus requievit) in suo accubitu constituto, Ecclesia pie con-

cessionis odorifero unguento eum perunxit, ut eum voluntario passum fuisse, et a mortuis resurrexisse die tertia virtute propria, in salutem credentium praedicare non cesset.

Num. 20. *Fasciculus myrrhae dilectus meus*. Myrrha species, mortuorum corporibus condiendis apta dignoscitur. Fasciculus itaque myrrhae Christus passus et mortuus et sepultus. *Inter ubera mea commorabitur*. Ubera Ecclesiae esse eruditi et spirituali lacte redundantantes qui nascentes in fide populos nutriunt, illi sine dubio comprobantur, qui mortem Domini, sicut praecipuum est, annuntiare donec veniat, omnibus modis non desistunt.

Num. 21. *Botrus Cypri dilectus meus*. Botrus in Cipro, Christus suspensus in crucis ligno: quod genus ligni odoriferum semper et incorruptum est, signum etenim crucis, cum odore chrismatis praenotamus in fronte. Bene autem ait: *Botrus Cypri, dilectus meus mihi*, quia non illis qui crucifixum, sed his qui in crucifixum crediderunt, botri istius dulcedo concessa est. *In vineis Engaddi*; in Synagoga populis, ubi dominica peracta est passio. *Engaddi* interpretatur oculus tentationis meae. Lege Evangelium, et invenies Phariseos et Sadduceos nihil aliud intendisse suis interrogationibus, nisi ut Dominum per singula tentarent, et inventrent causas accusandi eum; quibus ipse dicit: *Quid me tentatis, hypocritae (Math. xxii)?* Sed tantum bonum passionis Christi, illis quidem gestum, nobis autem qui credidimus constat esse concessum.

Num. 22. *Ecce tu pulchra es, amica mea*. Christus Ecclesiam, quam amicam pacis suae oculo fecit, bis pulchram pronuntiat, sicut Apostolus *sanctam corpore et spiritu (I Cor. vii)* esse docuit, adjiciens, *oculi tui columbarum*. Nihil est magis quod faciem ornent in corpore quam dispositio oculorum, per quos convenienter sanctos apostolos accipimus, qui etiam futura prospicere potuerunt; quorum privilegia designans beatus Paulus apostolus ad Corinthios scribens ait: *Vos estis corpus Christi (I Cor. xii)*. Et alio loco: *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum apostolos (Ephes. iv)*, etc. Jam cum dicit, *oculi tui columbarum*, ipsos apostolos, quibus praecipuum est ut essent astuti *sicut serpentes, et simplices sicut columbae (Math. x)*, evidenter ostendit: per cujus avis similitudinem, eosdem sancto etiam Spiritu repletos esse demonstrat.

Num. 23. *Ecce tu pulcher es, dilecte mi*. Christum, quem pulchrum et decorum Ecclesia hoc loco commemorat, Psalmista sic pronuntiat, dicens: *Speciosus forma pro filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis (Psal. xlii)*. Sed haec tua pulchritudo exinde est, quia *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum; et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i)*. Adde autem, *lectulus noster floridus*, ipsum corpus dominicum in quo Deitas requievit, sincerum odoriferum, ex Virgine natum ostendit.

Num. 24. *Tecta domorum nostrarum*. Domus istam

in quibus Christus habitat, sancti sunt: sicut propheta dicit: *quoniam habitabo in eis* (Levit. xxvi; 11 Cor. vi). Tecta autem et laquearia domorum istarum cedrina et cypressina, quæ incorruptibilia et odorifera dignoscuntur, directionem Dei et proximi, quæ per Spiritum sanctum desuper concessa est (id est ut sancti in se sint) demonstrat.

CAP. II. — Num. 25. *Ego flos campi, et lilium convallium. Ego decus mundi, ex virginitate humilium.*

Num. 26. *Sicut lilium inter spinas.* Expulso homini de Paradiso dicitur: *Maledicta terra in operibus tuis, spinas et tribulos germinabit tibi* (Gen. iii); quæ terra, atque caro humana intelligitur, quæ aculeos libidinum et concupiscentiarum spinas producere consuevit. Quapropter quod ait: *Sicut lilium in medio spinarum, sic amica mea inter filias*: filias hæreses dicit, quæ per baptismum quasi renatæ, filiarum nomine nuncupantur; sed spinis comparatæ, corruptentes et corruptibiles perdocantur. Quam corruptionem Ecclesia nescit, quæ liliorum sinceritati comparata, ultero citroque redolet ac resplendet.

Num. 27. *Sicut malus inter ligna silvarum.* Dicit Psalmographus, *quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei* (Psal. lxxxviii)? Illic adoptione, hic natura est filius; et ideo nullus in sanctis, vel in universo genere hominum, quamlibet filii vocabulo censeatur, Christo similis reperitur; qui fructus sui dulcedine refectioneque electos incomparabili decore præcedit.

Num. 28. *Sub umbra illius quem desideraveram.* Eodem protegente quem semper adesse quæsivi, humilis ac securus permansi.

Num. 29. *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Dicit in Evangelio Dominus: *Ego sum vitis, vos estis palmites; qui manet in me, et ego in eo, hic offert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere* (Joan. xv). Quamvis igitur fructus oriatur in palmitibus, ad vitem tamen deputandus est, ex cujus radice palmes cum fructu processit; et ideo quidquid justus in bonis operibus fructificat, totum est referendum ad Christum. In cujus fructibus incomparabilis dulcedo sentitur. Illi etiam sancti qui per gutturi speciem ruminare quæ gustaverant, id est meditari quæ Christi sunt, consueverant, ipsi etiam nimiam dulcedinem ex ejus fructu percipiunt.

Num. 30. *Introduxit me in cellam vinariam.* Ascensus in cælos Dominus præcipit apostolis ab Hierosolymis ne discederent, dicens ad eos: *Gaudete, quia vici mundum, et vado ad Patrem; vos vero sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto.* Et sicut in Actibus apostolorum scriptum est: *Tunc reversi sunt in Jerusalem a monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter. Et cum intrassent in conaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus et Joannes. Et post pauca, Hi erant omnes unanimiter congregati cum mulieribus, et matre Jesu Maria, et fratribus ejus; erat autem turba hominum fere centum viginti* (Act. i, 12) in hoc loco constituti; et superveniente Spiritu sancto repleti sunt; et cum

compossent loqui variis linguis, musto pleni a populo putabantur. Tunc itaque Ecclesia in cellam vinariam introducit, quando hæc apostolica congregatio in unitate permanens, Spiritu sancto repletur, sicut et Apostolus dicit: *In uno Spiritu omnes nos baptizati sumus, sive servi, sive liberi, et omnes in uno Spiritu potati sumus* (1 Cor. xii). Quia vero charitas per Spiritum sanctum piorum in corde diffunditur, statim subjunxit, *Ordinavit in me charitatem.* Hæc enim est ordinata charitas, ut diligat homo proximum suum tanquam seipsum; sic vero diligat Deum, ut etiam seipsum abneget propter ipsum. Diligitur autem in malis quoque non iniquitas quam ipsi faciunt, sed creatura in qua boni a Deo formati sunt. Sed et illa ordinata charitas, ut servi Dominum non sicut malefactores sentiant, nec sicut lascivientes execrari amore se diligant, sed etiam ubi necesse fuerit semetipsos mutuo expulsa superstitio cum libertate corripiant, secundum illud: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula b'audientis* (Prov. xxvii); et iterum: *Qui arguunt laudabuntur, et super ipsos veniet benedictio* (Prov. xxiv).

Num. 31. *Fulcite me floribus, stipate me malis.* Sanctorum cœtibus conjungi vel circumdari desiderat, quæ pio et casto amore languescit; quia languor non est morbi, sed ineffabilis desiderii secundum illud: *Defecit in salutari tuo anima mea, et in verbum tuum supersperavi, defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes: Quando consolaberis me* (Psal. cxvii)? Felices illi qui tali profectu proficiunt: quodammodo enim, qui multum desiderat, languescit et deficit donec optata vel quæsita reperiat.

Num. 32. *Læva ejus sub capite meo.* Ipse Salomon in Proverbiis ait: *Beatus homo qui invenit sapientiam, et affluit prudentia; longitudo dierum in dextra ejus et in sinistra ejus divitiæ et gloria.* Ac sic electa Christi Ecclesia sinistram habens sub capite, temporalia sibi subjecta describit; et dextra ejus se amplexari, dum æterna concupiscit, edocuit.

Num. 33. *Adjuro vos, filie Jerusalem, per cypreas.* Filias Jerusalem, sanctas et pacificas doctorum animas dicit; quas, per munda et velocia animalia quæ ruminare non desinunt, et in campis sanctarum Scripturarum aluntur, conjurat, *ne suscitare faciant, donec ipsa velti*: quod Paulum apostolum fecisse cognoscimus, cum virginibus de conservanda sanctimonia, non præceptum, sed consilium dedit (1 Cor. vii); et in Evangelio diviti dicitur: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes, et da pauperibus* (Matth. xix). Et alio loco ubi spadones laudantur, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum; et statim adjicitur, *qui potest capere capiat.* Et iterum Apostolus, cum ad continentiam hortatur: *Hoc ad utilitatem vestram dico* (inquit), *non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, hortor, et quod facultatem præbeat sine impedimento Deum obsecrandi* (1 Cor. vii). Et versus ad Philemonem: *Sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Tunc enim di-

lecta quondamque velit nullo modo suscitatur, A quando sanctorum vota voluntate spontanea Domino offeruntur.

Num. 34. *Vox dilecti mei.* Hæc vox Christi, quæ in hac prophetia tantum commemoratur, non iuscite de illa accipitur qua genus mortuorum hominum in Evangelio suscitantur, sicut ipse pronuntiat dicens: *Amen amen dico vobis, quia veniet hora in qua omnes qui in monumentis sunt audient vocem ejus, et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ (Joan. v).* Et in Apocalypsi dicitur: *Beatus qui habet partem in resurrectione prima (Apoc. xi).* Ille in prima resurrectione partem invenit, qui erutus de mala consuetudine, tanquam a morte Christo vivificante resurgit.

Num. 35. *Ecce iste venit saliens in montibus.* Venit Christus saliens in montibus, cum perfectior perfectis B apparuit; transiens colles, cum omnem sanctorum altitudinem suæ majestatis excellentia superavit.

Num. 36. *Similis est dilectus meus capræ.* Similis est capræ, quia in similitudine carnis peccati (Rom. vii), nobis apparuit; similis etiam cervorum hinnulo, quia de sanctis qui serpentem vicerunt, secundum carnem duxit originem.

Num. 37. *Ex ipse stat post parietem.* Stat post parietem nostrum cum induitur velamine corporis nostri.

Num. 38. *Respiens per fenestras.* Cum quiddam sui occulit, quiddam autem manifestavit; quasi per fenestras et cancellos prospexit. Non enim se ex toto præcipue secundum Deum ostendit, qui Patrem videre cupienti Philippo dixit: *Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me; et alio loco: Qui diligit me mandata mea custodit et ego diligam eum et manifestabo ei meipsum (Joan. xiv).* Vel tunc per fenestras et cancellos prospexit, quando plebem in parabolis edocuit. Potest etiam intelligi quod tunc per fenestras prospexit, quando in passione, lancea perforato latere, sanguine et aqua manante, redemptionis et lavacri sacramenta produxit.

Num. 39. *Dilectus meus loquitur mihi.* Dilectus in hoc libro sæpe describitur: quis enim tam dilectus Ecclesiæ quam ille propter quem martyres animas posuerunt? *Surge, propera et veni: surge, crede; propera, peracto cursu pii laboris præmium suscipe. Amica mea, reconciliata mihi per mortem; formosa mea, munda facta per lavacrum.*

Num. 40. *Jam enim hiems transiit.* Quia temporalis tribulatio finem accepit.

Num. 41. *Imber abiit et recessit.* Crebra et multiplex tentatio, vel paganorum persecutio quievit.

Num. 42. *Flores apparuerunt in terra.* Sancti redundaverunt in mundo, mense Novorum, quando Pascha celebratur, exorti; quibus Apostolus dicit: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (Col. iii).*

Num. 43. *Tempus putationis advenit.* Illi qui in domo Domini sunt plantati, adhibita disciplinæ falce, ab omni superstitione purgati, venturis fructibus præparantur.

Num. 44. *Vox turturis audita est in terra.* Anima, in Evangelio, octoginta quatuor annorum castissima vidua, non recedens de templo, in jejuniis et orationibus Christum agnoscit, et loquitur de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel (Luc. ii). Istorum quoque avium combinationem in sacrificium offerri mandavit, qui nil omnino in oblatione Dei præclarum, nisi cum fideles corpore et spiritu sanctificati Domino offeruntur.

Num. 45. *Ficus protulit grossos suos.* Tandem etiam Synagoga credentes in Christo produxit Israelitas, sicut et Apostolus ait: *Nolo vos ignorare mysterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. xi).*

Num. 46. *Vineæ florentes dederunt odorem.* Congregationes clericorum, monachorum quoque et virginum in Ecclesia prolificunt, et per bonam famam et conversationem innotuerunt.

Num. 47. *Surge, amica mea, et speciosa mea.* Piiis appellationibus semper hortatur Ecclesia ut relictis temporalibus ad æterna suspiret.

Num. 48. *Columba mea in foraminibus petrae.* Non aliud Ecclesia columba vocatur, nisi quia est sine dolo et Spiritu sancto repletur; habitat in foraminibus petrae, quia semper receptaculum habet in his, ex quibus sanata est, vulneribus Christi. Recipitur etiam in cavernam mareriæ, cum sancta ex Scripturis consolatione fovetur, vel cum præcedentium sanctorum meritis atque orationibus ex toto protegitur. In his foraminibus petrae, Thomas apostolus tanquam columba, protectionem invenit, cum post resurrectionem contrectatis Christi vulnerum locis, remota omni dubietate, *Deus meus et Dominus meus (Joan. xx),* fideliter exclamavit.

Num. 49. *Ostende mihi faciem tuam, Sion.* Sion interpretatur speculatio, quæ merito in illis intelligitur qui cum Apostolo dicunt: *Nos autem gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritate tanquam a Domini spiritu.* Et iterum: *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur (II Cor. v).* Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur æterna sunt. Hæc itaque invitatur ut semper ante Deum assistat, sicut Elias qui dicebat: *Vivit Dominus, in cujus conspectu asto hodie (IV Reg. iii);* nec sit de illis quos propheta denotat dicens: *Verterunt ad me tergum et non faciem (Jerem. ii);* et, *vox tua, inquit, in auribus meis (III Reg. xvii);* et, *clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos (Psal. cxliii).*

Num. 50. *Vox enim tua dulcis.* Orationes sanctorum semper Domino acceptæ, gratiaque ejus præsentibus, quia de Christi lumine acceperunt, ut in decore justitiæ permanent.

Num. 51. *Capite nobis vulpes parrulas.* Dicit per parabolam in Evangelio Dominus (Math. xiii) cum crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt zizania: id est, proficiente Ecclesia numerosæ

etiam hæreses surrexerunt, vel in illa fide permanente quam prave sentirent investigatæ sunt. Sic et ille Samson, qui interpretatur sol, captis trecentis vulpibus, eorum caudis ignem apposuit, et fructus inimicorum accendit (*Judic. xv*). Semper enim hæretici in primordiis, velut ficta religione conspicui, in extremis suis ignem trahunt, gehennæ incendio deputati. Et ideo *Capite nobis vulpes*: convincite hæreticos, eorumque versutias sanctarum Scripturarum concludite testimoniis. Quos vulpes parvulas dicit, quia nihil magni secundum rectam fidem intelligendo continent; omne enim quod sapiunt, exhibent; qui pusilli sunt demoliuntur vineas, subvertunt plebes, pravis eas traditionibus corrumpentes. *Vinea nostra floruit*. Ecclesia catholica indeclinabili augmento proficit.

Num. 52. *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Dicit Apostolus: *Erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo et Ecclesia* (*Ephes. v*). De ipso enim eadem Ecclesia dicit: *Dominus pars hereditatis meæ* (*Psal. xv*). Et iterum a Patre Filio dicitur: *Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (*Psal. 11*). Habet igitur Christus Ecclesiam in suo corpore et Ecclesia Christum in capite: quæ connexio quia dissociari non potest, merito dicit: *Dilectus meus mihi*.

Num. 53. *Qui pascitur inter lilia*. Pascitur inter lilia Christus quando corpus ejus, quod est Ecclesia, sanctorum et virginum coetibus decoratur.

Num. 54. *Donec exspiret dies, et inclinentur umbrae*. Donec evangelica traditio in clariore luce proficiat, et figuræ Veteris Testamenti, quæ velut umbrae, in ritu sacrificiorum, typicis observationibus præcesserunt, depellantur.

Num. 55. *Revertere, similis esto, dilecte mihi*. Dum dilectum insinuat regredi, similemque capræ et hinnulo dicit, Christi in caelos ascensionem, mundis et velocibus animalibus comparandam demonstrat. Hæc enim celeri salto, montium altiora transiliunt; supergressus est autem Christus omnia quæ videntur excelsa, quia de ipso Apostolus dicit: *Propter quod Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum, et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris* (*Philip 11*). Bethel autem interpretatur domus Dei: ergo super montes Bethel, quia omnibus sanctis qui in caelo et in terra sunt, Christum prædicat potentiorum.

CAP. III. — Num. 56. *In lectulo per noctes quæsi*. In his qui in fide dormitant, et ignorantia tenebris delecti sunt, quæsiit Christum, quem diligit Ecclesia; sed vide quid sequitur: *Quæsiit illum, et non inveni*. Dicit Dominus ad Adam: *In sudore vultus tui comedes panem tuum* (*Gen. 111*). Non enim qui vitio quodam vel sopore inertia resolvantur, ad illius panis qui de caelo descendit, esum, cito perveniunt,

A sed qui sanctis laboribus invigilaverint, ipsi eum reperiunt.

Num. 57. *Surgam et circuibō civitatem*. Consideravi omnem gloriam præsentis sæculi, inspexi congregationes infidelium et diversas sectas philosophorum; sed nec illic reperi quem diligit anima mea.

Num. 58. *Invenerunt me vigiles*: Disputaverunt contra me sæculi sapientes idolorumque cultores, multa inaniter perscrutantes, pluresque libros irritis laboribus conscientes, quibus dixi: Cur incassum superfluo conatu vexamini? Cur frustra vehementer ingenia vestra atteritis? num quem diligit anima mea vidistis? Quandoquidem falso nomine sapientia gloriâmini, *stultam fecit Deus sapientiam* (*I Cor. 1*) vestram, quia Christum illic invenire minime va-

B

Num. 59. *Paululum cum pertransissem*. Cum pertransissem hujusmodi homines qui in sæculo vana scientia clari putantur, et cum eorum superstitiosa adinventionibus restitsem, eorumque sapientiam stultam judicasset, *inveni quem diligit anima mea*. Inde est quod Apostolus de talibus dicit: *Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus sæculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram* (*I Cor. 11*): et quia ipsa sapientia quæ Christus est, apud tales non reperitur, sequitur: *quam nemo principum hujus sæculi cognovit; si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent: sicut scriptum est, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus his qui diligunt illum* (*Ibid.*). Sed quia apud spirituales invenit illum quem diligit sponsa, audi quid sequatur: *Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum; Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei* (*Ibid.*).

C

Num. 60. *Tenui eum, nec dimittam*. Ita namque adhærebo Christo, in ejus fide perseverabo, *domum ipsum* in Synagogæ populis tanquam in domo matris prædicans, *introducā in cubiculum genitricis meæ*: ut Judæi, qui eum hactenus negabant ore, corde recipiant; illuminatisque mentis oculis eorum, *in cubiculum*, in secreto sanctarum Scripturarum consistentem, qui nobis olim revelatus est aliquando reperiunt. Vel tunc Christus in domo matris inducitur, cum ad Jerusalem caelestem Christianus populus, qui est corpus ipsius, sociatur. Ubi est *quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis*, etc.

D

Num. 61. *Adjuro vos filius Jerusalem*. Hanc sententiam jam in superioribus constituit, et in quantum Deus audivit, adhibitis testimoniis nos pertractasse meminimus. Sed idcirco iterum in hoc libro arbitror repetitum, ne quisquam doctorum vel minoribus sollicitet, vel minis deterreat credituros, sed tantum quæ sancta sunt prædicet, et voluntarie ad fidem vel religionem credituros sive convertendos adducat.

Num. 62. *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*. Per desertum ascendit Ecclesia, quando populus

gentium, fide occupans credentium multitudinem, A proficit. De ipsa enim in Psalmis canitur: *Posuit desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum* (Psalm. cvi et cxiii). *Virgulta funi ex aromatibus*, orationes dicit quæ ex cordis compunctione ad Dominum ascendunt a sanctis. Solet enim fumus lacrymas excitare. Myrrha et thus, et universi pulveris pigmenta, mortificationis insignia, vel diversa gratiarum quæ in electis redundant dona, insinuant.

Num. 63. *En lectulum Salomonis*. Lectulus Salomonis, requies Christi est; quæ requies Ecclesiæ convenienter accipitur, quam sub numero in Psalmis legimus electam: *Quoniam, inquit, elegit Dominus Sion, elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam* (Psalm. cxxxii). In sexagenario autem numero, quia sexagenarius totus suis partibus constat, et per denarium ascendit, merito ex fortissimis Israel describuntur, qui præsentis Domini in Ecclesiæ custodiam deputantur. Ad ipsam etiam dicitur per prophetam: *Super muros tuos, Jerusalem, custodes constitui; tota die et nocte perpetuo non tacebunt. Omnes tenentes gladios, ad bella doctissimi. Et uniuscujusque ensis super femur suum* (Isai. Lxii). Ipsi enim Apostolus dicit: *Stete ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induite loriceam justitiæ, et calceati pedes in præparationem Evangelii pacis, in omnibus sumentes scutum fidei in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere; et galeam salutis assumite, et gladium spiritus quod est verbum Dei* (Ephes. vi). Illi itaque sunt ad bella doctissimi, qui contra carnis suæ concupiscentias noverrunt repugnare; et ille ense super femur suum utiliter bajulat, qui carnales fluxus atque libidines spiritali cibo mortificat. Quicumque igitur hujusmodi in Ecclesia reperiuntur, hi fortes ex fortissimis Israel, contemplando Deum, esse noscuntur.

Num. 64. *Ferculum fecit sibi rex Salomon*. Ubi ciborum exhibitio scribitur, fides illic credentium per quam Christus advertitur. Nam cum Dominus mulieri Samaritanæ ad puteum loqueretur, et illa regrediens nuntiassem, discipuli ejus supervenientes rogabant eum dicens: *Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis*. Et paulo post: *ex civitate illa multi crediderunt in eum Samaritanorum* (Joan. iv). Horum fidem, cibum sibi futurum D ostendit, quando discipulis hoc se comesturum quod illi nescirent, paulo ante prædixit. Sed in hoc loco, ut sequentia docent, nomen ferculi, magis instrumentum in quo aliquid deferatur, vel, sicut alia editio habet, gestatorium, quam ipsum cibum ostendit. *De lignis Libani: de præcipuis in Ecclesia sanctis*.

Num. 65. *Columnas ejus fecit argenteas*. Sustentacula Ecclesiæ præparavit ex doctis vel apostolis suis, sicut Paulus vas electionis ad Galatas scripsit: *Cum cognovissent, inquit, gratiam Dei Jacobus, Cephas, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras mihi et Barnabæ dederunt societatis* (Gal. ii).

Num. 66: *Reclinatorium aureum*. In illis bene epulaturus Christus reclinatorium invenit, qui intellectu

A sincero præditi, velut aurum in sancta congregatione relulgent.

Num. 67. *Ascensum purpureum*. Ascensus purpureus, martyrum eximiam perfectionem in effusione sanguinis docet.

Num. 68. *Media charitate construit*. Ut ista omnia Ecclesiæ ornamenta construeret, nulla alia causa est nisi quia *dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* (Ephes. v).

Num. 69. *Egredimini et videte, filie Sion*. Semper præ oculis habete, sanctæ animæ, *regem Salomonem*, pacificum nostrum, qui Christus est, quemadmodum passionem sustinuit (Marc., xv; Joan. xix), et genus humanum ab interitu liberaret; inspicite eum *in diademate quo coronavit eum mater sua*: in illa spinea corona quam capili ejus Synagoga superposuit in die desponsationis ejus. Tunc enim universam Ecclesiam sibi despondit, quando in patibulum crucis ascendens, ex eadem cruce signum in frontibus omnes in se credentes edocuit, sicut ipse ait: *Ego cum exaltatus fuero a terra, traham omnia ad meipsum* (Joan. xii). Qui dies passionis fuit etiam dies lætitiæ cordis ejus: sicut enim Christus quia bona per suam possessionem, in progenies, et multa tempora fidelibus condonavit.

CAP. IV. — Num. 70. *Quam pulchra es, amica mea*. Repetitio sermonis commendat pulchritudinem quam laudat; vel ea sanctorum genera quæ sub specie similitudinum intronitit, consideranda præmonstrat.

C Num. 71. *Oculi columbarum absque eo*. Simplicitas spiritualium plurimum veneranda, quia se nec extollere noverunt, et conscia puritate magis Deo quam hominibus placere contendunt.

Num. 72. *Capilli tui sicut greges caprarum*. Docet Apostolus mulieri capillos pro ornamento datos (I Cor. xi); et idcirco Ecclesia illos populos in ornamento quam maxime habet, qui ex circumcisione primitius crediderunt, qui venditis et in usum pauperum prorogatis facultatibus suis *habebant cor unum et animam unam* (Act. iv). *Hi ascenderunt de monte Galaad*: Galaad interpretatur, acervus testimonii, ac si ascensus, id est profectus eorum processit de testimonii sanctarum Scripturarum, eum illic Christum intellexerunt in quem postea crediderunt.

D Num. 73. *Dentes tui sicut greges detonsarum*. Dentes, prædicatorum dicit, qui ea quæ susceperunt, salubriter comminuendum, in corpus Christi trahunt. Hi detonsarum gregibus comparantur, quia deposito vetere homine, in novitate Spiritus processerunt. *Ascenderunt quoque de lavacro*, cum accepta per baptismata remissione peccatorum profecerunt in Christo.

Num. 74. *Omnes gemellis fetibus*. Omnes repleti in charitate Christi et proximi, et quia ad misericordiam prompti, idcirco *sterilis nemo inter eos* (Jos. vi).

Num. 75. *Sicut vitæ coccinea labia tua*. Raab illa meretrix quæ salvari meruit et Israelitico populo associari, coccineum funiculum in signum salutis per fenestram suæ domus appendit. Quapropter illorum

labia decora, quia passionem igitur prædicant, et per ejus sanguinem datam redemptionem annuntiant; nihilque dulcius quod loquantur se invenisse congaudent, sicut et Apostolus ait: *Nihil me arbitror inter vos scire, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum* (I Cor. II).

Num. 76. *Sicut fragmen mali punici genæ.* Illi in facie Ecclesiæ decorem efficiunt, qui, comitante verecundia, castitatem observant; sive sancti martyres, qui, imitantes Christi passionem, roseo sanguinis sui decore perfusi sunt, absque eo quod intrinsecus latet, præter castitatis et martyrii meritum. Multa sunt et alia sanctorum bona quæ ille novit qui ea in eorum corde concessit.

Num. 77. *Sicut turris David collum tuum.* Turris dicitur perfectio vel doctrina sanctorum, quæ non a se, sed a Christo ædificata est cum propugnaculis, cum sanctorum Scripturarum testimoniis, quibus infideles vel hæretici debellantur.

Num. 78. *Mille clypei pendent.* Potest hæc turris, Scriptura canonica Veteris et Novi Testamenti convenienter intelligi, quæ per Spiritum sanctum velut turris excelsa, constructa est. *Mille clypei pendent ex ea.* Illic numerus per plenitudinem universitatis accipitur, sicut in Psalmo: *Verbi quod mandavit in mille generationibus* (Psalm. CIV), tanquam diceret, in omnes generationes. Itaque in hæc sancta Scriptura, omnis armatura fortium reperitur; ex qua vel contra diabolum, vel contra ministros ejus fortiter repugnatur. Nam et ipse Dominus, cum in deserto a diabolo tentaretur (Matth. IV), ex hæc turri arma produxit, cum eum prolatis ex sacra Scriptura testimoniis usquequaque devicit.

Num. 79. *Duo ubera sicut duo hinnuli capræ.* Duo ubera Ecclesiæ duo sunt Testamenta coaptata duobus hinnulis capræ gemellis, id est duobus populis qui ex te nutriuntur, circumcisionis videlicet et præputii, ex peccati traduce natis; quæ tamen pascuntur in liliis, dum sanctorum proficiunt pariter exemplis et doctrinis.

Num. 80. *Donec aspiret dies, et inclinetur. Donec,* sicut Apostolus ait, *absorbeat quod mortale est* (II Cor. V).

Num. 81. *Vadam ad montem myrrhæ.* Conjungar his qui se propter Deum mortificando creverunt, sequere illi offerendo odorem gratiæ propinare non desinunt.

Num. 82. *Tota pulchra es, amica mea.* Sicut dicit Apostolus, *ut exhiberet sibi Ecclesiam sine macula et ruga* (Ephes. V). Nec hoc vacat quod ait, *Tota pulchra es,* in omnibus scilicet pusillis et magnis. Sed sic, non solum in martyribus, confessoribus, eruditis virginibus, sed etiam in continentibus, eleemosynariis ac pœnitentibus.

Num. 83. *Veni de Libano, sponsa mea, veni.* Libanus candor interpretatur: nisi enim quis candorem sacro baptismate quo peccatorum remissio datur, perceperit, ad Christum venire non potest.

Num. 84. *Coronaberis de capite Amanæ.* Senir interpretatur lucerna; Hermon consecratio: quæ omnia

A referuntur ad Christum, qui quos illuminat, consecrat, ipsosque coronat, quos illuminans consecraverit.

Num. 85. *De cubilibus leonum.* Evocatur Ecclesia de cubilibus leonum et montibus pardorum, quando relicta elatione superba vel diversarum traditionum sectarum simplex et humilis venit ad Christum.

Num. 86. *Vulnerasti cor meum, soror mea.* Vulner istud cordis dilectio est. Ingentis amoris itaque in illo oculo, Ecclesia Christo complacuit; quoniam non temporalia, sed æterna prospexit. Sicque jam in uno crine colli; quia non ornari visibilibus, sed futuris studuit; aut forte unus oculus et crinis colli, est credentis Ecclesiæ populus quem Christus sic dilexit, ut animam suam poneret pro eo.

Num. 87. *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ.* Quam admirandi sunt illi doctores qui nascentes in fide homines nutriunt, et garrimentum carnalium molestias popolorum tanquam piæ nutrices perferunt, donec quos spirituali lacte educaverint, ad perfectionem perducant.

Num. 88. *Pulchriora ubera tua vino.* Jam supra, ubera ista apostolos, vel apostolicos viros esse prædiximus, quorum doctrina vinum exuberat: veteris scilicet legis traditionem atque præceptum. *Et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Distributio gratiarum quæ per Spiritum sanctum concessa est, quam Apostolus declarat cum dicit: *alii datur sermo sapientiæ, alii scientiæ* (I Cor., XII) etc., in tantum præeminet, ut cunctas mundi vanitates exsuperet.

Num. 89. *Favus distillans labia tua, sponsa. Favus distillans labia tua,* expositio Scripturarum sacrarum, *mel et lac* in doctrina tua, *sub lingua tua,* eo quod lacte parvulos nutris, et in melle diversorum vulnorum sive peccatorum putredines tollis.

Num. 90. *Et odor vestimentorum tuorum.* Dicit per prophetam ad Jerusalem de sanctis: *Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris et circumdabis tibi eos quasi sponsa.* Proinde vestimenta Ecclesiæ, omnes videlicet sancti præclari in verbis et operibus, reddunt suavitatem odoris.

Num. 91. *Hortus conclusus soror mea sponsa.* Illic sponsæ, quæ velut hortus concluditur, id est Christi gratia, tam indissolubili materia circumdatur, ut de ea Isaias propheta dixerit: *Non adjiciet ut pertranscat per te omnis incircumcisus et immundus* (Isa. LII).

Potest etiam hortus conclusus et fons signatus, ipsa mater Domini S. Maria intelligi, quæ virgo concipiens virgoque generans, conclusi hori et signati fontis intemeratum in se decus exhibuit.

Num. 92. *Emissiones tuæ paradisi malorum.* Profectus tui, congregatio sanctorum martyrum, *cum pomorum fructibus;* cum reliqua fidelium multitudine quæ justitiæ dulcedine decoratur.

Num. 93. *Cypri cum nardo, nardus et crocus.* In corruptio et fortitudo virtutis martyrum, doctrina, bona fama, reperiuntur in universis populis baptisate in Christo renatis.

Num. 94. *Myrrha et aloë cum omnibus.* Mortis Christi insignia cum præcipuis S. Spiritus bonis.

Num. 95. *Fons hortorum, puteus aquarum.* Fons patris eruditio populorum; puteus, profunditas doctrinarum; quæ fluunt impetu de Libano, cum fervore Spiritus emittuntur a Christo.

Num. 96. *Surge, Aquilo, et veni, Auster.* Unus Spiritus, id est, quia Aquilo atque Auster sunt diversa vocabula, unius Spiritus sancti insinuat dona, Aquilo dum æstuantibus refrigeria præbet, Auster dum duos ad credendum vel benefaciendum resolvit. Aquilonem autem in bonam partem poni Psalmista docet, *Mons Sion latera Aquilonis civitas Regis magni* (Psal. XLVII). Et rursus Ezechiel propheta: *Est super me manus Domini, et vidi, et ecce Spiritus fulgens veniebat ab Aquilone* (Ezech. 1). Et quoniam in duobus unus advertitur, non ait, *Perflate, sed*

Perfla hortum meum, et fluant aromata illius: inspira credentem populum, et redundent bona opera ejus.

Cap. V. — Num. 97. *Veniat dilectus meus in hortum suum.* Ingrediat in Ecclesiam suam et delectetur in operibus sanctorum suorum; vel, pascatur a fidelibus in pauperibus, retributurus pro temporalibus regnum æternum.

Num. 98. *Veni in hortum meum, soror mea.* Festina ad regnum meum, plebs nomine meo ditata: soror mea, de sanguine meo; sponsa mea, in fide mea, sicut et Oseas propheta dicit: *Desponsabo te mihi in fide* (Ose. II).

Num. 99. *Mesui myrrham meam cum aromatibus meis.* Suscipe qui propter me passi vel mortui sunt, cum meritis eorum, martyres meos.

Num. 100. *Comedi favum cum melle meo.* Eos qui tenera vel vehementiore doctrina Veteris et Novi Testamenti eruditi sunt, suscipe in corpore meo.

Num. 101. *Comedite, amici, et bibite.* Dicit Dominus in Evangelio ad apostolos: *Jam non dico vos servos, sed amicos* (Joan. xv). Petro autem apostolo in illo vase de caelis emisso in quo ei diversa genera animalium sunt ostensa, dictum est: *Petre, macta et manduca* (Act. x): id est, mortifica; quod sunt, et quod ipse es, effice. Ergo comedite, amici, et bibite. Sit vobis lætitia de conversatione populorum in vestram transeuntium unitatem.

Num. 102. *Ego dormio, et cor meum vigilat.* Propter Christum mori paratus sum, sed post mortem cum ipso regnaturum me esse credo. Ego etiam a temporalibus delectationibus, consopitis quodammodo sensibus, conquiesco; sed futura desidero æternaque conquiro.

Num. 103. *Vox dilecti pulsantis.* Dicit in Apocalypsi ipse Dominus: *Ego sto ad ostium et pulso; si quis aperuerit mihi, introibo cum illo et cænabo cum ipso, et ipse mecum* (Apoc. III). Pulsat Dominus quando quæ bona sunt, vel per doctrinam docet, vel occulta inspiratione sanctorum corda ad bene faciendum instigat. Vel hæc est vox pulsantis in Evangelio: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (Matth. xi).

Num. 104. *Aperi mihi, soror mea, amica mea.* Aperiri sibi petit Christus, vel obedientia infidelium, vel in fi-

de gentium vocatarum; tunc enim ostium illi aperitur, quando ea quæ præcepit adimplentur, vel quando in his qui crediderunt ei per fidem introitus reseratur. Soror Christi est Ecclesia de sanguine ejus; amica, quia per mortem ejus reconciliata; columba, de Spiritu sancto, immaculata baptismi sacramento.

Num. 105. *Quia caput meum plenum est.* Illi qui principali honore in Ecclesia præeminere videntur, quasi caput in Christi corpore advertuntur; et qui in ipsa fidelium congregatione sacramenta visibilia administrant, veluti cincinni describuntur. Sed quia plerumque mortales homines vitii vel tenebrarum operibus inficiuntur: hi ergo velut guttis noctium prægravati, Christo quasi capiti adhærere videntur. Sed de quibusdam Apostolus ait: *Ipsi Christum non sincere annuntiant* (Philip. I). Propterea vox sponsæ, velut pro talibus ingemiscens subsquatur.

Num. 106. *Spoliavi me tunica mea.* Veniens ad fidem, veterem hominem secundum pristinam conversationem deposui, et indui novum, qui secundum Deum creatus est (Ephes. IV). Si quid etiam contagii dam in terrenis gradior, pedibus meis accessit, Christo lavante ablutum est; et tunc ministros sacramentorum per quos ornari debeo, carnalibus infectos vitii sine mœrore conspicio. Et idcirco quia malis quibus renuntiaveram, in quorundam prævaricatione me fuscari sentio, *Spoliavi me tunica mea, quomodo induar illa? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos? Lugubri corde pronuntio, tanquam apertius loquens: Nunquid concedet ut vestibus peccatorum quibus credens me exui, iterum induar? Aut sordibus quibus abluta sum, rursus male vivendo inquinari me patiar? vel si oportet ut a profectu ad defectum, vel a nitore justitiæ ad peccatorum nigredinem male conversando regrediar?*

Num. 107. *Dilectus meus misit manum suam.* Misit manum suam per foramen, quando me per passionum angustias transire perdidit; et venter meus conturbatus est ad tactum ejus, quando imminente persecutione infirmiores mei conturbati contremuerunt acerbitate pœnarum quæ mihi illatæ sunt ex permissu ejus. Tactus autem iste, advenientis plagæ intelligitur cruciatus, secundum illud in Job, dicente Satana ad Dominum: *Alioqui tange ossa, et carnem ejus, nisi in faciem benedixerit tibi* (Job I).

Num. 108. *Surrexi ut aperirem dilectum meo.* Evigilans corde Christum confessa sum, nec deterrita supplicii corporalibus in passionibus et in operibus meis, confessorum mortificatio, et in electis apparuit: *In conspectu Domini mors pretiosa sanctorum* (Psalm. CXXV).

Num. 109. *Pessulum os meum aperui.* Omni dubitate remota, Christo credidi, eumque ineffabili amore dilexi, et clara voce in nationibus predicavi, atque ut mihi adesset in tribulationibus invocavi.

Num. 110. *At ille declinaverat.* In hoc quasi declinavit atque transivit, cum me persequentibus tradidit et iniquis, et ut in meum corpus descenderent, ipse permisit.

Num. 111. *Anima mea liquefacta est.* Promissiones A ejus audiens æstuavi desiderio, quando beatos esse qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v), eodem promittente cognovi.

Num. 112. *Quæsi vi et non inveni illum.* Sic in conculatione malignantium derelicta sum quasi auxiliator non esset; et qui ab inimicis defenderet, subvenire non posset, sicut et beatus Job in passione positus dixit: *Clamo ad te et non exaudis me, et non respicis me; immutatus es mihi in crudelem, et in furore manus tuæ adversaris mihi.*

Num. 113. *Invenierunt me custodes.* Comprehenderunt me sæculi potestates, qui quasi rempublicam regere noscuntur.

Num. 114. *Percusserunt, vulnerarunt me plagis.* Et B supplicii in corpore nō eo debacchati sunt; et onerantes vineulis, in carceribus concluserunt. Prolongantes exquisitis cruciatibus vitam nec mortem celeriter inferentes, ne faciliter ab illatis pœnis exui possem.

Num. 115. *Tulerunt pallium meum.* Etenim quando ecclesias ad solum usque demoliti sunt, et altaria simul cum Evangelii et cæteris libris canonicis, ignibus cremaverunt; quando sacerdotes concluserunt ad metalla condemnatos, quando nec sacrificandi locus, nec baptizandi libertas, nec communicandi est attributa licentia; cum hæc omnia persecutores agerent, tunc quodammodo sponsæ Christi, id est Ecclesiæ, quasi quoddam pallium abstulerunt.

Num. 116. *Adjuro vos, filiæ Jerusalem.* Sanctos quosque conjurat si per istas tribulationes, ad ipsum, C contempta vita mundi, perveniant: ut insinuent Ecclesiam in his persecutionibus constitutam, ineffabili circa Deum dilectione ferventem, nec tantis et tam horrendis angustiis ullo modo frigescentem.

Num. 117. *Qualis est dilectus tuus?* Vox interrogantium electorum, et fidem Ecclesiæ ex ejus responsione inquiringium. *Qualis est dilectus tuus ex dilecto?* id est, qualis est Deus ex Deo, vel Filius a Patre? in similitudine omnium æqualitatem declarans personarum. Qui enim non discernuntur in unius esse naturæ, et in eadem permanere creduntur gloria majestatis.

Num. 118. *Dilectus candidus et rubicundus.* Candidus quia *in principio erat Verbum, et Deus erat Verbum* (Joan. 1). Rubicundus, quia ex Virgine genitus, *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Candidus in virginitate, rubicundus in passione: sicut et propheta de eodem dicit: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra* (Isa. lxxiii)? Edom, sanguis interpretatur; et idcirco ab effusione sanguinis rubicundus. *Iste formosus in stola sua gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Electus ex millibus.* Ilyse est de quo in Psalmis: *Quis similis erit Deo inter filios Dei* (Psal. lxxxviii)? et iterum, *Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis.*

Num. 119. *Caput ejus aurum optimum.* Legimus in Apostolo: *Caput viri Christus; caput autem mulieris vir, caput vero Christi Deus* (I Cor. x). Et ideo sicut in ec-

tallis nihil simile auro, ita nec in creaturis quidquam comparabitur Creatori. Est autem caput Christi Deus, secundum quod paulo ante ex Evangelio commemoravimus, *In principio erat Verbum, etc.*

Num. 120. *Comæ ejus sicut elatæ palmarum.* Illi equidem sancti capiti suo, id est Christo, adhærere noscuntur qui, in similitudine corvi, se peccatores agnoscunt: de quibus est ille qui dicit: *Si justum me voluerim facere coram te, os meum condemnabit me* (Job ix). Et rursus alius: *Quoniam iniquitatem ego agnosco* (Ps. l). Et consona voce Joannes cum electis pronuntiat: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est, si vero confessi fuerimus peccata nostra, fidelis et justus est qui nobis peccata dimittat et mundet nos ab omni iniquitate* (I Joan. 1). Similiter et Paulus: *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum* (I Tim. 1). Et quia *onix*, secundum Evangelium, *qui se humiliat et exaltabitur* (Matth. xxiii; Luc. xiv, xviii): hi qui se confessione peccati dejiciunt, secundum quod in hoc libro scribitur, palmarum proceritati non immerito comparantur.

Num. 121. *Oculi ejus sicut columbæ.* Spiritu sancto repleti, electi ejus absque ullo felle amaritudinis permanent, et Scripturarum rivulis populum imbuunt.

Num. 122. *Quæ lacte sunt lotæ.* Exinde mundiores effecti, quia Christum in carne natum, fide non dubia credunt; et sacramento visibili se renatos, ablutos et nutritos agnoscunt, resident juxta fluentia plenissima, id est inter sancti Spiritus affluentissima dona.

Num. 123. *Genæ illius sicut areolæ aromatum.* Sicut enim in oculis columbarum, jure apostolos accipimus Spiritu sancto repletos, ita et in genis quæ vicinæ sunt oculis, eas Ecclesias quæ per apostolos crediderunt quæ velut areolæ aromatum, suavissimum odorem ex sancta conversatione producunt: *consitæ a pigmentariis*: piis scilicet prædicatoribus, ad quos Apostolus ait: *Tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, et socius radicis et pinguedinis olivæ factus es* (Rom. xi).

Num. 124. *Labia illius distillantia myrrham.* Doctores ejus Spiritu vel etiam carne Virginis; in hocque passionem ejus prædicantes, ut pro illo qui pro nobis mortuus est non recesent moriem.

Num. 125. *Manus illius tornatiles aureæ.* In manibus Christi deputantur qui ea quæ bona sunt operari non desinunt. Idcirco *tornatiles aureæ*, quia ad omne opus bonum semper paratæ; *plenæ hyacinthis*, secundum illud Apostoli: *Divites in operibus bonis, facila tribuentes, et thesaurizantes sibi fundamentum bonum in futuro, ut apprehendant veram vitam* (I Tim. vi).

Num. 126. *Venter ejus eburneus.* In ventre ipsius deputantur, qui credentes in fide parturiunt; et eburneus etiam ipse venter, fons baptismi ex quo renascimur non inconvenienter accipitur; et quia eboris, defuncti suimantis speciosa et incorruptibilia ossa noscuntur, propterea nobis ab Apostolo dicitur: *An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consecrati enim*

sumus cum illo in baptismum per mortem, ut quomodo surrexit Christus per gloriam Patris, ita et nos in novitate vite ambulemus (Rom. vi). *Distinctus sapphiris; adornatus ex se progenitis et in confessione clarissimis sanctis.*

Num. 127. *Crura illius columnæ marmoreæ.* Crura quæ totum corpus bajulant, ipsi sunt sancti qui domum Ecclesiæ, et velut marmoreæ columnæ fundatæ super bases aureas describuntur. Hi enim iusti qui cæteros charitate supportant, et Scripturarum consolationibus fulciunt, sicut ait Apostolus: *Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, et non nobis placere.* Et paulo post, tanquam bases aureas Scripturas sanctas insinuat dicens: *Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (Rom. xv).*

Num. 128. *Species ejus ut Libani, electus ut cedri.* Omnes sancti qui suavissimum odorem ex bona conversatione dederunt, et in corruptionis integritate perdurant, Deo auctore, tantorum bonorum gratiam perceperunt.

Num. 129. *Guttur illius suavissimum.* Ii qui mysteria ejus exponunt, et in lege ipsius quotidie meditantur, in sacra doctrina saporem suavissimum administrant. *Et totus desiderabilis.* Ubi illud adimplebitur quod B. Joan. in Epistola sua dicit: *Charissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quod erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus et videbimus eum sicuti est (I Joan. iii).*

Num. 130. *Talis est dilectus meus.* Ad has gratiarum varietates, et ad ista mysteriorum ornamenta justos intendere persuadet, cum sponsi decorem in ejus membris contemplandum insinuat.

Num. 131. *Quo abiit dilectus tuus?* Tanquam scrutantes atque dicentes: Quia tantam pulchritudinem ejus exposuisti, ut ad quærendum eum, nostrum cor ardens efficeretur, nunc ostende quo abierit, vel ubi declinaverit. Bene autem appellatur Ecclesia virgo, *pulcherrima mulierum*, quia de ea Paulus sic fidelibus loquitur: *Despondi vos uni viro, ut virginem castam exhiberem Christo (II Cor. xi).* Et congrue de ipso dicunt: *Quo abiit, quo declinavit dilectus tuus.* Declinavit enim quoddammodo cum in forma Dei esset, et non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus et habitu inventus ut homo; humiliavit se usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii). Igitur qui excelsus quæsierit in forma Dei, non eum reperiet nisi credat in formam servi: in qua se idcirco humiliavit, ut nos jacentes erigeret.

CAP. VI.—Num. 132. *Dilectus meus descendit ad hortum.* Descendit ad hortum suum, quando vis tavi in adventu suo Israel populum suum, sicut ipse ait: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. xv).* Areolam autem aromatis, ipsam S. Mariam Virginem intelligendam accipimus: ex ea quippe nobis ordo justitiæ ortus est Dominus Je-us Christus.

Num. 133. *Ut pascatur in hortiis, et lilia colligat.*

A Ut regnet in gentibus, vel in Ecclesiis delectetur: ut ex eis virgines vel sanctos quosque assumat.

Num. 134. *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi.* Ego Christi regnum et ille rex meus; ego corpus ipsius et ipse caput meum. *Pascitur inter lilia*, cum in corde virginum requiescit, vel cum illic per gratiam, quam ipse tribuit, quotidie augetur et proficit.

Num. 135. *Pulchra es amica mea, pulchra, etc.* Pulchra per justitiam; suavis et amica, quia semper pacifica, decora sicut Jerusalem. Dicit Dominus in Evangelio: *In resurrectione non nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli in caelo (Matth. xxii; Luc. xx).* Merito autem Ecclesia, sicut Jerusalem decora describitur, cui in æternum similitudo angelorum a Domino condonatur.

B Num. 136. *Terribilis sicut castrorum acies.* Quam tyranni et persecutores una cum auctore suo diabolo, conati sunt Ecclesiæ virtutem dirumpere et prævalere nullo modo potuerunt. Habet enim S. Ecclesia castrorum aciem ordinatam, quando imminente Christo, nec martyres persecutio, nec virgines carnalis delectatio, nec misericordes cupiditas, nec humiles temporalis gloriæ devincit ambitio.

Num. 137. *Verte oculos tuos a me, quia.* Non me semper in corpore conspiciendum requiras, quem spiritu per fidem melius cernis. Idcirco etenim in cælos ascendi, ut non semper localis tibi appaream qui sic omnia (divinitatis meæ præsentia) repleo, ut ubique adsim, cunctaque contineam, et a nullo loco continear.

C Num. 138. *Capilli tui sicut greges caprarum, dentes tui sicut grex ovium quæ omnes gemellis feibus, et sterilis, etc. Sicut cortex mali punici.* Hos quatuor versus, hic in hoc loco constat esse descriptos, quos Deo donante jam in superiori loco tractavimus: in quibus tamen Judæorum et gentiliam populos convertendos cum geminæ dilectionis fructu prædixit, et martyrum gloriam cum eorum meritis declaravit.

Num. 139. *Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ.* In sexagenario numero, qui ascendente senario per denarium adimpletur, omnium bonorum perfectionem quæ ex legis præceptis consummatur, agnoscimus. Quemadmodum autem ipse senarius totis suis partibus constat, breviter adverte: nam sexta pars ejus unum, tertia duo, media autem tria esse probatur. Unum autem, et duo, et tria, sex esse quis nesciat? quod in alio numero, distributis partibus et in unum redactis, ita adimpleri difficile invenitur. Itaque reginæ perfectæ sanctorum animæ quæ non sunt peccatorum ancillæ, dicuntur: sic enim scribitur. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas (II Cor. iii).* Concubinæ autem, quæ, sicut Agar, in servitute generant (Gal. iv), in illis qui suscepto semine verbi Dei non spiritalia sed carnalia sapiunt, merito deputantur. Adolescentularum autem quarum non est numerus, eorum est multitudo qui quæ semper sancta sunt audire parati sunt, nec tamen quæ audiant, operibus adimplere contendunt, de quibus Apostolus dicit: *Semper discite, et nunquam ad scientiam veritatis*

pervenientes (I Tim. iii). Et licet ista sint genera hominum qui Christo tanquam per doctrinam ipsius sociantur, attamen quia in electis non diversitas, sed unitas commendatur, audi quid sequitur.

Num. 140. *Una est columba mea perfecta. Columba, quia simplex est, et spiritualiter sapit; perfecta, quia mundum relinquens, me magis quam temporalia aut se diligit, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ habes et da pauperibus, et veni et sequere me (Matth. xix).*

Num. 141. *Una est matris suæ electa. Matris suæ cælestis Jerusalem, de qua Apostolus dicit: Quæ autem sursum est Jerusalem, mater nostra est (Gal. iv). Una est ergo illi, quia in futura beatitudine, ipsa tantummodo consociabitur illi.*

Num. 142. *Viderunt illam filia, et beatissimam prædicaverunt. Quæ enim sanctæ sunt animæ, quæ Ecclesiam non miris laudibus efferunt, cum etiam nec concubina, id est carnales, in ejus præconio sileant, quando eam invictam in martyribus et victricem in virginibus admirantur?*

Num. 143. *Quæ est ista quæ progreditur quasi. Consurgit quasi aurora, cum spretis tenebrarum operibus caste et sobrie vivit in conjugatis; pulchra ut luna, cum in continentibus candido nitore resplendet; electa ut sol, cum in virginibus perfectionis decore refulget, sicut illa bona terra in Evangelio, quæ suscepto in se semine verbi Dei, tricesimum et sexagesimum atque centesimum fructum produxit; terribilis ut acies ordinata. An non terribilis quæ gentium ritus idolorumque cultus subvertit, et ipsa in fide Christi perdurans, a gentibus superari non potuit? Est et in eo terribilis multum, cum ei in Petro datur illa potestas ubi dicitur: Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcunque solveris super terram, erunt soluta et in cælo (Matth. xvi et xviii).*

Num. 144. *Descendi ad hortum nucum, ut viderem. Hortus nucum, canonem Veteris et Novi Testamenti designat: species enim nucum aliud ostendit in cortice, et aliud retinet in medulla. Quod si quis in Scripturis sanctis non discreverit, et quodammodo velut in nucis corticibus interna non quæsierit, et ad partem spiritualis intelligentiæ pervenire non potest. Quod autem ait, Ut viderem poma convallis: ut viderem fructum humilitatis in Ecclesia plebis, sicut in Psalmis canitur: Quoniam tu populum humilem salvum facies, et oculos superbiorum humiliabis (Psal. xvii).*

Num. 145. *Ut inspicerem si florissent vineæ. Ut probarem si in tantum profecisset Ecclesia ut geminarent in ea qui ad martyrii perfectionem attingerent; et rubicandam, propter Christi sui sanguinis effusionem pulchri essent.*

Num. 146. *Nescivi, anima mea conturbavit me. Quid nescivit Christus, nisi peccatum? Nescivit etiam illos qui in Evangelio dicunt: Domine, nonne in tuo nomine prophetavimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc (inquit) dicam illis: Amen dico vo-*

bis, quia nescio vos (Matth. vii): non quod eos quales essent nesciret, sed quia nihil boni ex ipsis esset cognovit. Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab. Aminadab istum quoque in Christo genealogice reperimus. Unde et has quadrigas in bonam partem accipiendas esse cognoscimus: in quibus evangelistas non incongrue accipimus. Porro autem quod ait, Anima mea conturbavit me, hæc conturbatio non est tranquillitati contraria, sed sollicitudini congruens reperitur, secundum illud quod ad Martham in Evangelio dicitur: Quid sollicita es, et turbaris (Luc. x) erga plurima? Et in Psalmis: Commovisti terram, et conturbasti eam, sana contritiones ejus, quia mota est (Psal. lxx). Unde vero omnes Evangeliorum narrationes narrant nisi per Spiritum sanctum, secundum illud Ezechielis propheta: Quocunque Spiritus ibat, illuc et rotæ pariter ferebantur (Ezech. iii et x).

Num. 147. *Revertere, revertere, Sunamitis. Bis Sunamitem istam in libro Regum laudabili in loco reperimus constitutam: id est, tam illam quæ David regi in senectute ministravit, et in ejus complexu virgo quidem pulcherrima permansit (III Reg. i), quam etiam illam cujus Elisæus filium ex promissione natum et post hoc mortuum suscitavit (IV Reg. iv). Quapropter in hoc nomine sanctam Ecclesiam accipiendam esse quis dubitet? Frequenter vero ei revertere dicitur, quæ quondam in illo juniore filio in regionem longinquam abiens (Luc. xv) aversa fuerat; tunc etenim reversa est, quando ad Deum ex corde conversa est. Aut idcirco tam crebro ei revertere dicitur, ut etiam si conversa deliquerit, in desperationem non decidat, sed a peccandi consuetudine, spei indulgentia resipiscat. Quæ vox ad sanctos utique comprobatur, qui conversæ pulchritudinem desiderant intueri.*

CAP. VII. — Num. 148. *Quid videbitis in Sunamite, nisi. Quid in Ecclesia intuendum est, nisi dispositio eorum qui semper in procinctu tanquam in castris constituti, contra diabolium dimicare non cessant, idcirco utique, ne fideles fidem amittant: ne religiosi apostatæ efficiantur elevati, ne misericordes avaritia obdurentur, ne pœnitentes revertantur ad vomitum, ne virgines integritatis decore careant, ne continentis castimoniam nitorem amittant? Hi sunt in Ecclesia chori castorum jugiter in certamine constituti, et Deo muniente semper invicti.*

Num. 149. *Quam pulchri sunt gressus tui! Quam admirandi profectus in his qui verbum Dei annuntiant in Ecclesia Christi! sicut Apostolus scriptum in propheta commemorat: Quam speciosi pedes evangelizantium bona! (Rom. x.) Et iterum ipse: Calcianti pedes in præparatione Evangelii pacis (Ephes. vi).*

Num. 150. *Junctura femorum tuorum. Juncturam eorum tuorum, ex circumcissione et præputio venientium societatem advertimus populorum; et per id, tam illi qui ex femore Abraham secundum carnem propagati sunt, quam illi qui in semine ejus, id est in Christo, meruerunt; cum in unitatem fidei copulantur, tanquam membra quæ fabricata sunt manu*

artificis, describuntur. Quis enim artifex tanquam A
 rmonia, hos in fide populos sociavit, nisi ille de quo
 Apostolus ait : *Ipsa est pax nostra, qui fecit utraque
 unum (Ephes. 11)?*

Num. 151. *Umbilicus tuus crater tornatilis.* Il qui
 non extremo, sed in medio Ecclesie corpore com-
 mutantur, umbilicus dicuntur. Crater tornatilis vasa
 sunt utilia in eo tornatilia, quia ad obediendum vel
 ad omne opus bonum parata (Tit. 11), nunquam
 indigent poculis quia Spiritus sancti gratia semper
 repleta sunt.

Num. 152. *Venter tuus sicut acervus tritici.* Qui sem-
 per sancta Scripturarum alimenta percipiunt, et ea
 quae sunt salutaria infra se congerunt, in venis si-
 militudine deputantur, et hi velut acervus tritici
 congestus merito pronuntiantur, quia ex doctrina B
 sana ex qua quotidie replentur, multos affatim refi-
 cient; quae doctrina in tantum proficit, ut etiam ad
 virginis observantiam piis persuasivibus multis
 adducat.

Num. 153. *Duo ubera sicut duo hinnuli.* Duo testa-
 menta duobus hinnulis capreae, id est ex peccati tra-
 duce venientibus populis coaptata. Ex his enim ope-
 ribus nutriuntur, qui originali peccato obnoxii, in
 Christo tanquam hinnuli renascuntur.

Num. 154. *Collum tuum sicut turris eburnea.* Noti-
 tia Scripturarum, quae frequenti in meditatione con-
 quiritur, velut turris eburnea, in collis pulchritudine
 designatur. Idecirco autem turris eburnea, quia qui
 verbo Dei assistunt, quotidiano profectu per viorem C
 justitiae in excelsiora proficiunt.

Num. 155. *Oculi tui sicut piscinae in Esebon.* Spiri-
 tuales doctores tui constituti in porta, in Christo sicut
 aquae irriguae ad erudiendos populos. Idecirco
 namque piscinae, quia Spiritus sancti repleti sunt
 scientia. In alio libro etiam ipse Salomon dicit : *Ex-
 sruerunt piscinas aquarum, ut irrigarem silvas lignorum
 germinantium (Eccl. 11).*

Num. 156. *Nasus tuus sicut turris Libani.* Nasus Ec-
 clesiae illi sunt qui odorem justitiae qui est in Chri-
 sto, percipientes, ad cordis interna trajiciunt. Il
 qui in magna virtute consistunt, sicut turris Libani
 disponuntur. Libanum autem candorem esse jam
 superius diximus : horum proceritatis candor respicit
 contra Damascum, quia sapientia eorum, quae ex D
 Deo est, illuminat mundum.

Num. 157. *Caput tuum ut Carmelus, et comae.* In
 Carmelo monte, sancti Elias et Elisaeus saepe recep-
 taculum habuere (IV Reg. 11) : quapropter in
 capite Ecclesiae Domino nostro Jesu Christo, quo sub-
 limius ut est (tanquam in monte Carmelo) et justis
 habitaculum, et multitudo populorum tanquam diver-
 sitas animalium sapientiae percipiunt alimentum.
Comae capitis istius, sicut purpura regis juncta canalibus;
 eminentiores quippe sancti, beati videlicet martyres
 Christi, consimilati per purpuram regalibus orna-
 mentis, et salutaribus semper copulati intelliguntur
 cocerinis.

Num. 158. *Statura tua assimilata est palmae.* Per-

fectio tua pervenit ad praemium, et doctores tui dul-
 ces effecti sunt per Spiritum sanctum.

Num. 159. *Dixi, ascendam in palmam.* Illi in pal-
 mam ascendunt qui in Christi cruce proficiunt, de
 quibus Apostolus dicit : *qui in Christo sunt, carnem
 suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis.* Ipsi au-
 tem fructus hujus palmae (sanctae crucis) praemia
 consequuntur, qui illud, *si tamen compatimur ut et
 glorificemur (Rom. viii),* cum eodem Apostolo dicunt.

Num. 160. *Et erunt ubera tua sicut butri vineae.* Nec
 etenim alii reperiuntur, qui nascentes in fide enu-
 triant, nisi doctores Ecclesiae.

Num. 161. *Et odores tui sicut malorum.* Et suavi-
 tas eruditionis tuae per eos propagabitur, qui sobrie
 et juste vivendo odorem bonae conversationis propi-
 nae non desinunt.

Num. 162. *Guttur tuum sicut vinum optimum.* Pos-
 sunt etiam in gutture illi sancti intelligi per quos lex
 et prophetiae et evangelica doctrina pronuntiata est :
 quae utique sancta Scriptura eximio sapore praedita,
 ut vinum optimum redolet ac respundet, et per Spi-
 ritum sanctum potantes inebriat.

Num. 163. *Dignum dilecto meo potandum.* De sacra
 Scriptura Christi potant, cum ex ea Christiani, qui
 sunt membra ipsius, miris modis et incomparabili
 dulcedine satiantur.

Num. 164. *Labiisque et dentibus illius ad ruminan-
 dum.* Labia et dentes Christi doctores Ecclesiae :
 hi quod sanctum est ruminare non desinunt, cum ea
 quae ad nostram doctrinam scripta sunt, quotidie
 meditantur.

Num. 165. *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.*
 Illic dilecto, ex voce Ecclesiae dicitur : *adhuc
 anima mea post te, me suscepit dextera (Psal. lxxii).* Vi-
 deamus et alibi quomodo ipsa dilecto suo loquatur :
*Nos autem populus tuus, et oves gregis tui (Psal.
 xcix).* Et, quomodo ad me conversio ejus, dicit pro-
 pheta : *Eritque antequam clament, ego exaudiam, ad-
 huc illis loquentibus ego exaudiam (Isai. lxxv),* dicit
 Dominus. Sed nulla est ad Ecclesiam tam evidens
 Christi conversio, nisi cum *Verbum caro factum est,
 et habitavit in nobis (Joan. 1).*

Num. 166. *Veni, dilecte mi, egrediamur.* Egreditur
 Christus cum Ecclesia in agro, quando cum sanctis
 praedictis visitat mundum, sicut in Evangelio scri-
 ptum est : *Qui seminat bonum semen, est filius homi-
 nis (Matth. xiii; Marc. xiv);* ager est mundus. *Commo-
 remur in villis;* in populis credentibus circumquaque
 diffusis, in quibus Christus per fidem habitat; non
 sine Ecclesia, cum eosdem ipsos in suis membris
 reputans, suam efficit Ecclesiam.

Num. 167. *Mane surgamus ad vineas.* Ut animae
 quae per fidem coli jam meruerunt, in matutinis Chri-
 stum resurrexisse cognoscant, ne ultra de sui cor-
 poris resurrectione diffidant.

Num. 168. *Videamus si floruit vinea.* Appareat, si
 fideles, quae corde crediderunt ore pronuntiant, sicut
 Apostolus ait : *Corde creditur ad justitiam, ore autem
 confessio fit ad salutem (Rom. x);* vel si flores fru-

ctus parturiant, si in eis per sancta desideria pietatis opera prodierunt.

Num. 169. *Si floruerunt mata punica.* Si illi qui in Christo crediderunt in tanta dilectione proficiunt ut etiam occidi pro ipso omnibus modis delectentur. Vis videre malum punicum, audi in Actibus apostolorum Paulum apostolum: *Ego, inquit, non solum iudicari in Jerusalem, sed et mori pro Christo paratus sum (Act. xxi).*

Num. 170. *Ibi dabo tibi ubera tua.* In hac sancta confessione sociabuntur tibi doctores mei, comparati ut patiantur pro te, qui quoque sine fine regnabunt apud te.

Num. 171. *Mandragoræ dederunt odorem.* Illi qui alta radice fide fundati sunt, et quadam disciplinæ vel parcimonie austeritate vigere noscuntur, publicis predicationibus populos instruxerunt, odorem suavitatis ex conversatione sanctissima propinantes.

Num. 172. *Omnia dona nova et vetera.* Quoniam tam in patriarchis et prophetis quam in apostolis et martyribus ego ipse nova et vetera servavi tibi; quia illi te pronuntiaverunt et crediderunt venturum, isti prædicare non desinunt ex Virgine natum ac pro salute omnium passum, et post resurrectionem in caelos assumptum.

CAP. VIII.—Num. 173. *Quis mihi det te fratrem meum.* Sugit ubera matris Christus cum mysteriis prisce legis reficitur Christianus populus, vel cum spiritualibus sacramentis doctores et piissima expositione, tanquam vero lacte reficiunt.

Num. 174. *Ut inveniam te foras et osculer.* Ut te, inquit, quem Veteris Testamenti figuræ tegebant, per Evangelium, ego in veritate reperiam. Et bene ait: Te foris inveniam, quia illi juniore filio de regione longinqua redeunti, pater in occursum regressus est (Luc. xv): *ut osculer te, inquit, ut tibi reconciliari merear; et jam nemo me despiciet; videlicet ut non dicatur Petro, pro Cornelio quem gratia Spiritus sancti prævenerat: Quare introisti ad viros præputium habentes, et manducasti cum illis? Sed ipse Petrus pronuntiet: In veritate comperio, quoniam personarum acceptio non est apud Deum, sed in omni loco, et in omni gente, qui timet eum et operatur justitiam, acceptus est illi (Act. x).*

Num. 175. *Apprehendam te, et ducam te.* Cum enim te apprehendero tibi que per fidem adhæsero, restat ut introducam te in domum matris meæ: in congregationem videlicet Jerusalem: illuc utique te introducam, quando cum omnibus bonis quæ per tuam gratiam consecuta sum etiam ipsa perducere eo, hoc est ad caelestem Hierosolimam, meruero.

Num. 176. *Ibi me docebis, et dabo tibi poculum.* Ibi me docebis, ut jam non in ænigmate per speculum, sed facie ad faciem videam; et non ex parte sicut nunc, sed tunc cognoscam sicut et cognitus sum (I Cor. xiii), ut ille ait: *Et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malagranarum:* quando optimos et dulcissimos protulero martyrum sanctorum fructus,

et filii hominum qui in umbra alarum tuarum sperant, inebriabuntur a pinguedine domus tuæ, et torrente deliciarum tuarum potabis eos (Psal. xxxv).

Num. 177. *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me. Adjuro vos, filiæ Jerusalem.* Hæc quæ in hoc loco scripta sunt, in superioribus jam prædicta, et Christo illuminante reperiuntur exposita. Sed idcirco arbitror iterato in hoc libro conscripta, ut vehementius cordi insideant; et bis insinuata vivaciori memoria renoventur. Hæc jubent spernenda temporalia; et infra nos posita, velut sinistram sub capite constitutam edocent; et caelestem gloriam quæ nos ex superiori parte, tanquam dextera complexatur, expectandam admonent; vel illud, ut servituri Domino, voluntarii non inviti quæ sunt sancta perficiant, secundum quod Petrus apostolus docet: *Pascite qui in vobis est gregem Dei, non coacti sed spontanei (I Petr. v).*

Num. 178. *Quæ est ista quæ ascendit de deserto?* Bene de deserto ascendere describitur, cui propheta dicit: *Pro eo quod fuisti derelicta et ovis habita, et non erat qui pertransiret (Isai. lx), etc.* De cujus etiam filiis in Psalmis canitur: *Erraverunt in solitudine, in siccitate, viam civitatis habitationis non invenerunt. Esurientes et sitientes; anima eorum in idipsis defecit, et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos; deduxit eos per viam rectam ut irent in civitatem habitationis (Psal. cvi).* Idcirco sequitur.

Num. 179. *Deliciis affluens.* Unde et populus Israel de deserto egrediens, in terram promissionis lacte et melle fluentem ingreditur; et ille filius qui de siliquis porcorum pasci cupiens saturari non poterat, ad convivium quod de pingui occiso vitulo pater præparavit reficiendus inducitur. Has delicias a deserto veniens Ecclesia, in Christo multiplices reperit; et nixa super dilectum scribitur, quia ad ipsam per prophetam idem dilectus dicit: *Ego feci, ego feram, ego portabo, et ego salvabo (Isai. xlv).*

Num. 180. *Sub arbore mali suscitari vos.* In odore ferro crucis patibulo ubi ego occubui, illic te a peccatorum interitu suscitavi, quando te credentem signo crucis prænotare præcipio.

Num. 181. *Ibi corrupta est mater tua.* Ubi tu per meam mortem suscitari meruisti, illic per suam impietatem Synagoga capta est quando Crucifige clamabat; et, *Sanguis hujus super nos et super filios nostros (Luc. xxiii),* Pilato judicante respondit.

Num. 182. *Pone me ut signaculum.* Ita ut cum Psalimista dicere possis, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti lætitiā in corde meo (Psal. iv).* Quoniam quæcumque signata sunt facile temerari non possunt, sic recipere fidem meam, ut eam integram illibatamque custodias, et quem per crucis signaculum accepisti thesaurum justitiæ quem in te contuli, a nullo fore contingendum ullo modo pertimescas.

Num. 183. *Ut signaculum pone me.* Primitus super cor, inde super brachium signaculum superponendum

intellige : id est, ut tam in cogitatione quam in opere, ad meum signum accurras; ac te, per hoc, non alterius, sed mei esse demonstrates; meque contutante, integra perseveres.

Num. 184. *Quia fortis ut mors dilectio tua.* In tantum dilexi te, ut mori voluerim pro te; et hæc erat fortitudo amoris, acerbitas mortis. *Dura* autem sicut infernus æmulatio; ut sancti quoque e contrario pro Christo occidi non metuant, quem pro sua salute mortem suscepisse sine dubio cognoverunt.

Num. 185. *Lampades ejus, lampades ignis.* Vasa in quibus castitas habitat, semper sunt splendida et Spiritus sancti igne ferventia.

Num. 186. *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem,* nec flumina obruent illam, nec tribulationes; nullæ quamlibet validæ persecutiones dilectionem quæ est ex Deo, vel circa Deum, perturbare vel vincere possunt, secundum illud quod Apostolus dicit : *Quis nos separabit a charitate Christi? an tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius, an periculum? certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque excelsum, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. viii).*

Num. 187. *Si dederit homo omnem substantiam.* Tanquam dicat : *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii).* Hæc enim nihil pretiosius, ut Joannes apostolus ait : *Quia Deus charitas est; et qui manet in charitate in Deo manet.*

Num. 188. *Soror nostra parva, et ubera non habet.* Ecclesia ex gentibus veniens, rudis adhuc ad credendum, et nec dum prædita viris eruditis ad docendum, secundum quod Apostolus loquitur : *Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; nondum enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis, adhuc enim estis carnales (I Cor. iii).* Et alibi : *Sæcularia judicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico : si non est inter vos sapiens quisquam qui possit judicare inter fratrem suum (I Cor. vi).* Dum eos in tanta pusillanimitate redarguit, utique adhuc pusillam in fide, et necdum spiritualibus nutrimentis habilem plebem osterdit.

Num. 189. *Quid faciemus sorori nostræ?* Quomodum disponemus Ecclesiam tempore quo ad fidem vocanda est?

Num. 190. *Si murus est, ædificemus super eum.* Qui cœperunt in fide crescere et ita stabiliri ut robore suo infirmos quosque commoneant; suscepto honoris privilegio, ad cæteros docendos instituuntur, secundum quod Paulus ad Timotheum : *Hæc commenda fidelibus qui idonei erunt et alios docere (II Tim. ii).* Et iterum ad Titum : *Hujus rei gratia relinqui te Cretæ, ut ea que desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut ego tibi disposui.* Dum ista sic in

A Ecclesia disponuntur, tanquam propugnacula argentea muris adjiciuntur.

Num. 191. *Si ostium est, compingamus.* Dicit Propheta in Psalmis : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl).* Itaque si est quis idoneus ad loquendum, et velut ostium quod aperitur et clauditur, tempus loquendi vel tacendi intelligit; hoc tale ostium tabulis cedrinis compingamus, ut dum odoriferum lignum in se suscepit, cum Paulo dicere possit : *Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Gal. vi).*

Num. 192. *Ego murus et ubera mea sicut turris.* Vox Ecclesiæ est, tam in fide quam pro fide proficientis : *Ego murus; quia ipse ædificavit me qui fortissimus pugnat pro me. Et ubera mea sicut turris.* Construente Deo, proceritate justitiæ creverunt, et in me parvulos qui in Christo sunt, nutriunt; et donec ad perfectionis cibum perveniant, eos educare non desinunt, quoadusque eis voce sapientiæ dicatur : *Relinquitte infantiam, et venite ambulare per vias prudentiæ.*

Num. 193. *Ex quo facta sum coram eo.* Ex quo Christo pacem reperi, ex eo et murorum præsidia et turrium propugnacula cum decore suscepi, cum eis ab eo qui me condidit civitas esse promerui, habens munimenta in sanctis, et decorem retinens in electis.

Num. 194. *Vinea fuit pacifico.* Cultura assidua adhibita est a Christo in Ecclesia quæ illos habet populos de quibus in Psalmis canitur : *Plantati in domo Domini, in atris Dei nostri florebunt (Psal. xc).* Tradidit eam custodibus. Commisit eam regendam apostolis vel successoribus eorum episcopis. Ad quam, sub nomine Jerusalem, dicit Dominus per prophetam : *Super te et super muros tuos posui custodes tuos, tota die et nocte, usque in finem contacebunt (Isai. lxi).*

Num. 195. *Vir offert fructus ejus mille argenteos.* Christus de quo propheta dicit : *Ecce vir, Oriens nomen ejus (Zach. vi).* Compensat regnum cælorum pro sanctis laboribus vel eleemosynis, secundum illud quod in Evangelio dicitur : *Venite, benediciti Patri mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, quia esurivi, et dedistis mihi manducare, sitiivi, et dedistis mihi bibere; hospes fui, et collegistis mihi; nudus, et operuistis me; infirmus et in carcere, et venistis ad me (Matth. xxv).* In mille autem argenteis plenitudo totius remunerationis ostenditur, et merces consummata justorum.

Num. 196. *Vinea mea coram me est.* Secundum quod in Psalmis canitur : *Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.* Dicit enim Apostolus *Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce archangeli et in tuba Dei descendet de cælo, et mortui qui in Christo sunt resurgent primi, deinde nos qui vivimus, qui reliquimur, simul raptemur cum illis obviam Domino in æra, et sic semper cum Domino erimus (I Thess. iv).* Igitur quia semper post resurrectionem sancti cum

Domino sunt, ideo Dominus dicit, *Vinea mea coram me est.*

Num. 197. *Mille tui pacifici et ducenti his.* Duodecim quippe si per centenum numerum amplientur, mille ducentos efficiunt; qui numerus utique apostolicis viris, qui ex eis spiritualiter per Evangelium in Christo sunt geniti, convenit, qui in summa perfectione constituti, tanquam illa terra optima, per centesimum fructum auctori suo respondet. Illi quoque pacifici, id est Christi discipuli, merito describuntur, simul quia ipsi Ecclesiae fructus custodiunt, vel malos foris doctrinae suae voce deterrent, vel suis orationibus, de improbis canibus et bestiarum moribus, Ecclesiam quam Christus plantavit, defensare non cessant.

Num. 198. *Quae habitas in hortis. Quae redondas in B populis sub cultu iustitiae constitutis, vel doctrinae spiritualis aqua semper irriguis.*

Num. 199. *Amice, ausculta, fac me audire.* Dicit in Evangelio Dominus discipulis suis: *Jam non dicam*

A vos servos, sed amicos (Joan. xv); et iterum: (Iul) habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi, qui statim audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi (Joan. iii). Fac me audire vocem tuam: illam utique quam reuerentis fidelibus dicit: Euge, serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv).

Num. 200. *Fuge, dilecte mi, assimilare capreae hinnuloque cervorum super montes aromatum.* Qui conversatus es nobiscum in terris, pronus regredere ad superna. Sicque ascendens in excelsis, qui nunc appares obtutibus carnis, adesto semper oculis cordis ut te in fide retineamus quem aspectu non cernimus. Assimilare capreae hinnuloque cervorum; quia tu es qui carnem suscepisti mortalium, et saltu celeri omnes altitudines transcendisti colorum. *Super montes aromatum, excelsior existens super omnem gloriam angelorum.*

ANNO DOMINI DXL.

VIVENTIOLUS EPISCOPUS LUGDUNENSIS.

NOTITIA FABRICII.

Viventiolus, in monasterio Cordatensi educatus, an. 516, fuit episcopus Lugdunensis. Scripsit quaedam, ex quibus vero nihil superest, nisi *Epistola* una non magnae molis, ad Alcimum Avitum, inter epistolas hujus n. 59; *Fragmentum* orationis in concilio Agau-

nensi an. 517, in Conciliis Labbei tom. IV, pag. 1559; et *Tractoria Epistola* ad episcopos provinciae suae, ut ad synodum Epaonensem, an. 517, veniant, apud Harduinum tomo II Conciliorum, pag. 4046. adde Historiam Galliae litterariam, tomo III, pag. 94.

VIVENTIOLI EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

AD AVITUM.

(*Quam legis inter opera Aviti, Patrol. tom. LIX, col. 272.*)

EPISTOLA II.

AD EPISCOPOS PROVINCIAE LUGDUNENSIS.

Tractoria a epistola Viventiole Lugdunensis episcopi ad episcopos provinciae Lugdunensis, ut ad synodum veniant Epaonensem.

Dominis devotissimis fratribus et episcopis, universis clericis, honoratis ac possessoribus territorii nostri, Viventioles episcopus salutem.

D Disciplinam fratrum filiorumque nostrorum, aequae a cunctis sacerdotibus oportet optari; sed si quid ab honoratioribus clericis tale committitur, quod dignum increpatione publica censeatur; rectius^b castigationis arguatur quam silentio nutriatur. Sicut autem istud simplex atque rectum est, sic commentorum oblocutionibus et voto trepidae marmurationis offendimur. Itaque ne quis nos putet nostrae facilitati aut negligentiae in aliquo praebere consensum, praesenti protestatione denuntio conventum episcoporum omnium sortis nostrae, circa Septembris mensis initium, in

^a Nunc primum profertur ex ms. codice Bibliothecae PP. Augustinianorum in civitate Tolosana ad nos illustratus exemplari per R. P. Petrum Hocquet. So-

cieta'is Jesu.

^b Forte deest, *aculeo*, vel aliquod verbum simile.

Epaonensi parocia mox futurum : ubi clericos, prout expedit, convenire compellimus, laicos permittimus interesse : ut quæ a solis pontificibus ordinanda sunt, et populus possit agnoscere. Et quia justum est ut omnes catholici clericos bonæ vitæ habere desiderent; reprehendendi quod quisque noverit aditam omnibus sperimus. Pateat cunctis contra quem voluerit licentia proponendi; iurgandi potestate laxata, desinat in votorum nequitia murmur occultum. Studebit tamen probare quod detulerit accusator;

A nec potest quisquis forsitan recte viventes tuto inanimibus mendaciis infamandos. Nemo nisi quod docere possit objiciat; verecundiam quam virtus timere debet, convictor [*Fortè, conviciator*] excipiet; utriusque status parti et audiendi patientia et iudicandi æquitate præmissa. Dominus vos custodire dignetur, in Christo suscipiendi fratres et filii. Proposita sunt die iv idus mensis quarti, Agapeto consule (*Anno Christi 517*).

ANNO DOMINI DXL.

TROJANUS, EPISCOPUS SANTONENSIS.

EPISTOLA TROJANI

AD EUMERIUM EPISCOPUM NAMNETENSEM.

De puero qui an baptizatus esset nesciebat.

Domno semper suo Eumerio ^b episcopo Trojanus episcopus.

Deferentibus diaconibus quos ad humilitatem meam misistis, litteras vestræ sanctitatis accepi, in quibus consalitis de quodam puero qui nescire se dicit si fuerit baptizatus, nisi hoc tantum recolit quod de linteo caput habuit involutum; quod frequenter

^a Hanc vero habent codices non pauci, sed sine nominibus civitatum. Itaque ex conjectura nostra supplevimus: quæ si vera est, Trojanum episcopum Santonensem, de quo scribit Gregorius Turonensis de Gloria confessorum cap. 59, his temporibus flo-

B infirmantibus post dolorem fieri solet, ne caput atquegeat, et recidivam incurrat. His itaque reddo in Domino debitæ salutationis officium; et quod a majoribus nostris statutum est indubitanter iudicare præsumo. Statutum noveris ut quicumque se baptizatum fuisse non recolit, nec ab alia persona id factum fuisse probatur, baptismum absque ulla dilatione percipiat; ne a nobis illius anima, si a baptizatis separata fuerit, requiratur (*S. Leo I papa, ep. ad Rusticum cap. 16*). Ora pro vobis, domne merito in Christo beatissime.

ruisse dicendum est. De Eumerio enim Namnetensi constat ex subscriptionibus conc. Aurelianensis iv. **JAC. SIMONENSIS.**

^b Evemerus dicitur Fortunato IV, 1, in ejus epita- phio.

ANNO DOMINI DXL

PONTIANUS EPISCOPUS AFRICANUS.

EPISTOLA PONTIANI EPISCOPI

AD JUSTINIANUM IMPERATOREM.

De tribus capitulis.

Clementissimo atque piissimo filio Justiniano imperatori Pontianus episcopus in Domino salutem.

Principaliter nomen ab ipsis incunabulis justitiæ suscepisti: et justus Dominus qui ita præstitit, ut nomen ante justitiæ tribuerit, cui imperii postmodum gubernacula contulisset. Adunata est igitur gratia Creatoris non solum in nomine, verum etiam et merito, cujus vita exaltata est imperando, et im-

C perium juste vivendo. Dignatus es nos in Africanis partibus commorantes litteris admonere, qualem fidem teneas et defendas. Cognovimus quod Dominus beato Petro statuit, dicens: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalent adversus eam, et tibi dabo claves regni cælorum* (*Matth. xvi*). Exsultavit spiritus noster, hoc firmiter te piissime esse imperator, quod apostolica fides prædicat, credentes quod a rectæ credulitatis tramite non declines. Talem enim decet esse imperatorem, piam, justum, fidelem, qualem te nos esse cognovimus. In extremo itaque epistolæ vestræ cognovimus,

quod nos non mediocriter remordet, debere nos Theodorum, et scripta Theodoretī et epistolam Ibae damnare. Eorum dicta ad nos usque nunc minime pervenerunt. Quod si et pervenerint, et aliqua ibi apocrypha, quæ contra fidei regulam dicta sint, legerimus; dicta possumus respicere, non auctores dictorum jam mortuos præcipiti condemnatione damnare. Quod si adhuc viverent, et correpti errorem suum non condemnarent, justissime damnarentur. Nunc autem quibus recitabitur sententia damnationis nostræ? Quod in eis recorrigatur non est. Sed timeo, piissime imperator, ne sub obtentu damnatio-

nis istorum Eutychiana hæresis erigatur: et dum minima indicia non spernimus, ad majorem hæresim collisionemque veniamus. Et quid nobis cum mortuis inire bellum, ubi nulla invenitur in congressione victoria? Apud judicem verum jam tenentur, a quo nullus appellat. Per ipsum, in quo nos honoratis et diligitis, supplicamus clementiam tuam, ut pax permaneat temporibus tuis, ne dum quæris damnare jam mortuos, multos inobedientes interficias vivos, et exinde compellaris reddere rationem ei qui venturus est judicare vivos et mortuos.

ANNO DOMINI DXLII.

SANCTUS CÆSARIUS

EPISCOPUS ARELATENSIS.

NOTITIA (ex Gallandio.)

I. Cæsarius natione Gallus, patria Cabilonensis, genere clarus, juvenis adhuc sub abbate Porcario Fausti Relensis successore monasticum institutum in cœnobio Lerinensi professus est, annum ægens 18 (a). Qui ob vitæ austeritatem corporis viribus confectis, quo valetudinem suam confirmaret missus Arelate, ea in urbe Pomerio Afro clarissimo rhetori liberalibus disciplinis excolendus traditur (b). Mox tamen *eruditionis humanæ fragmentis* nuntium remittens, ab Eonio episcopo Arelatensi propinquo suo diaconus primum, deinde presbyter ordinatus, monasterio insulæ suburbanæ præfectus eligitur (c). Mortuo Eonio, qui eum sibi successorem optaverat, Ecclesiæ Arelatensis regimen inquit licet anno 502 suscepit (d). Complura virtutum insignia edidit, complura item patientiæ documenta posteritati reliquit sanctus præsul: quæ quidem a Cypriano, Firmino et Viventio episcopis, Messiano quoque presbytero et Stephano diacono illius vitæ scriptoribus repetenda. Variis conciliis auctoritate metropolitana præfuit: Agathensi, anno 506; Arelatensi IV, anno 524; Carpentoractensi, anno 527; Arausicano II, anno 529; et Vasensi II, eodem anno celebrato. Denique annis 40 in episcopatu exactis, supremum diem obiit die 27 Augusti anno 542 (e), cum annum ageret 73. De Cæsarii ætate pluribus disputat cl. Norisius (f), contenditque natum antistitem nostrum anno 470.

B episcopatum vero iniisse anno 503, e vivis autem excessisse anno 543. Eruditorum tamen plerique, Coitius (g), Mabillonius (h), Pagius (i), Bollandiani (j), Sammarthanus (k) alique, chronotaxin quam modo proposuimus, retinendam pronuntiant. Sepulcrum sancti Cæsarii, postquam a Saracenis dirutum fuisset, restituit Paulus vir illustris anno Domini 873, apposito ejus epitaphio, quod ex veteri codice multo emendatius quam apud Saxium et alios edidit Mabillonius (l).

II. Sanctus Cæsarius, doctrinæ Augustinianæ adiectissimus, contra Faustum egregium opus de gratia et libero arbitrio conscripsit, quod synodus Valentina et Nonifacius papa comprobavit. Hujusmodi opus jam diu intercidisse nonnulli existimant; sed immerito, ut censent eruditissimi Gallicæ Historiæ litterariæ scriptores (m): nam ex auctore qui caput 86 de S. Cæsario Gennadii catalogo intexuit (qua de re Norisium (n) adeas velim) constat opus illud nihil aliud esse quam Acta concilii Arauscani II. Et jure quidem, ut videtur, si eadem Acta cum iis comparentur quæ habet scriptor ille Gennadianus, dum ait de gratia et libero arbitrio Cæsarium edidisse testimonia, divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum judiciis munita; ubi docet hominem nihil de proprio honi agere posse, nisi cum divina gratia prævenit. Plurimas præterea scripsit homilias sanctus Pater, quæ fere omnes, ut ait Mabil-

(a) Cyprian. Vit. Cæsar. cap. 1, num. 5, apud Bolland. Act. SS. Aug. tom. VI, pag. 65.

(b) Id. ibid., num. 8.

(c) Id. ibid., num. 10, 11.

(d) Id. ibid., cap. 2, num. 1.

(e) Messian. Vit. Cæsar. lib. II, cap. 4, num. 31, apud Bolland. I. c. pag. 83.

(f) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 22, pag. 518, seq. noviss. ed. t. Veron.

(g) Coit. Annal. Eccl. Franc. tom. I, pag. 311.

(h) Mabillon. Annal. Bened. tom. I, pag. 80, et Act. SS. Bened. sæc. I, tom. I, pag. 634, not. b.

(i) Pagi, ad ann. 544, § 8.

(j) Bolland. Act. SS. tom. VI Aug., pag. 55.

Comm. de S. Cæsar. § 2, num. 48.

(k) Sammarth. Gall. Crist. tom. I, pag. 536.

(l) Mabillon. Annal. Bened. tom. I, pag. 90.

(m) Hist. littér. de la France, tom. III, pag. 225.

(n) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 22, pag. 517, 520.

Ionius (a), in appendice Augustiniana novæ editionis simul editæ sunt. Eas vero cum aliis Cæsarianis opusculis in unum collectas, edendas parabat Oudinus (b): sed magis accurate digestas exhibent illi eruditi viri, quorum modo meminimus (c). Porro ex iis illas tantum typis excudendas consignavimus, quas ex pervetusto codice ms. anno 1669, Parisiis in lucem emisit notis illustratas Baluzius. Harum tamen nonnullas fuisse antea evulgatas comperimus (d). Editoris autem adnotationes homilias subjectæ paginas respiciunt editionis Parisiensis quas nostri exemplaris margini apponendas curavimus.

III. Homiliis Baluzianis Regulas sancti Cæsarii ad monachos et moniales subdidimus ex codice Regularum Holsteniano descriptas. Et primum quidem occurrit Regula ad monachos, quam Tetradius presbyter et abbas, ipsius Cæsarii nepos, ex ore dictantis excepit, ejusque jussu *per diversa monasteria* transmisit. Edita sæpius antea fuerat in Bibliothecis Patrum, nec non a Prospero Stellartio inter Regulas ordinum monasticorum et militarium: quam deinceps ex Holstenii editione, ut omnium postrema sic optima, Annalibus ecclesiasticis Francorum inexit Cointius (e); qui eandem cum Regula monialium ipso Cæsario auctore accurate contulit, nonnullaque loca edisseruit quæ aliquam difficultatem parere videbantur. Monachorum Regulam altera excipit ad Virgines, quam Mabillonius primam esse conjecit monasticam regulam in gratiani sanctimonialium exaratam (f). Neque hic prætereundum quod Martenius memoriæ prodidit (g), sibi nimirum detectam hanc regulam in vetusto codice ms. Augustodunensis Sancti Martini monasterii, in cujus sine hæc maxime, notanda adjiciuntur, quæ desunt in editis:

Cæsarius peccator regulam hanc sanctarum virginum rexit et scripsit sub die x kalendas Julii, Paulino consule tempore.

Simplicius peccator consensit et signavit.

Severus episcopus consensit et signavit.

Lupercianus episcopus consensit et signavit.

Joannes consensit et signavit.

Cyprianus episcopus consensit et signavit.

Montanus consensit et signavit.

Ferminus peccator consensit et signavit.

Quibus ex verbis arguit vir eruditus temporis notationem quo hanc Regulam scripsit sanctus Cæsarius, anno nimirum 534, sub consulatu Paulini, Occidentaliū consulū postremi. Cæterum apud Bollandum ad calcem præfatæ Regulæ isthæc beati antistitis subscriptio habetur (h): *Cæsarius peccator Regulam hanc sanctarum virginum relexit et subscripsit:*

(a) Mabill. Annal. Bened. tom. I, pag. 89.

(b) Oudin. de Script. eccl. tom. I, pag. 1344 seqq.

(c) Hist. littér. de la France, tom. III, pagg. 198 seqq.

(d) Ibid. pagg. 209, 219 seqq.

(e) Coint. Annal. Eccl. Franc. tom. I, pagg. 489 seqq.

(f) Mabill. Annal. Bened. tom. I, pag. 19, § 52.

(g) Marten. Thes. Anecd. tom. I, pag. 3, not. b.

(h) Bolland. Act. SS. Jan. tom. I, pag. 736.

A notavi sub die x kalendas Julii. Alibi docet idem Martenius (i) in bibliotheca monasterii S. Maximini Trevirensis exstare ms. codicem Regularum S. Benedicti Anianensis abbatis ab Holstenio jamdudum editum, et admodum quidem eleganter exaratum, ubi sub finem Regulæ ad moniales legitur privilegium Hormisdæ papæ, quo in illud monasterium virginum a S. Cæsario conditum, ejus successoribus episcopis Arelatensibus nulla penitus potestas permittitur. Ejusmodi autem privilegium quod in editione Holsteniana desideratur, occurrit apud Bollandum prædictæ Regulæ subjectum (j). Quod superest, animadvertimus, hanc eandem Regulam, perinde ac præcedentem, notis auxisse laudatum Cointium (k), quas nos compendio usi edito nostro B subjectimus. Ex eodem viro docto præterea intelligimus eandem Cæsarii Regulam ad moniales a Sirmondo acceptam primum edidisse Pictaviis anno 1621, Stephanum Moquotum cum observationibus Francisci Meinardi antecessoris Pictaviensis; illamque paulo post, anno scilicet 1626, rursum evulgasse Duaci Prosperum Stellartium in opere Fundamina Ordinum inscripto, ut cæteras insequentibus jam antea memoratas omitteremus.

IV. His accedunt epistolæ quatuor sancti Cæsarii, quibus præmittitur ejusdem sermo ad sanctimoniales. Ex his epistolis prima inscribitur Oratoris abbatissæ, quæ tamen haud integra habetur; altera est hortatoria ad virginem Deo dicatam; reliquæ duæ missæ feruntur ad Cæsariam sororem suam, quæ monasterium ipsius Cæsarii fratris opera exstructum regendum susceperat. Quæ quidem omnia ex codice Regularum Holsteniano subinde laudato mutuati sumus. Denique agmen claudit Testamentum sancti Cæsarii ex eodem codice desumptum. Hujusmodi vero ecclesiasticæ antiquitatis monumentum, ex Arelatensis Ecclesiæ archivo excerptum per Claudium Saxi notarium, acceptumque ab eisdem Ecclesiæ archidiacono Francisco Clareto dum Romæ ageret, primus edidit noster Baronius (l). Illud præterea evulgavit Saxius in Pontificio Arelatensi (m): postremum vero Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum (n). Porro huic Cæsarii Testamento plurimum auctoritatis ac fidei conciliare Hormisdæ Romani pontificis litteras, jam dudum advertit Baronius (o), ac post ipsum Cointius (p). Ad eas autem litteras digitum intendit ipse Cæsarius, dum ait: *Hoc ipsa S. Papæ Urbicani suasit auctoritas.* Quibus sane verbis privilegium illud ejusdem pontificis innuit, quod exstat apud Bollandum Regulæ monialium adjectum, ut superius monuimus.

(i) Marten. Voyage littér. pag. 285 seq.

(j) Bolland. l. c.

(k) Coint. l. c., pag. 472 seqq.

(l) Baron. ad ann. 508, § 25 seqq.

(m) Sax. Pontif. Arel. § 30, pagg. 401-405.

(n) Coint. Annal. Eccl. Franc. ad ann. 542, § 23, pag. 616-618.

(o) Baron. l. c., § 28.

(p) Coint. l. c. § 21.

VITA S. CÆSARII EPISCOPI.

LIBER PRIMUS.

AUCTORIBUS CYPRIANO, FIRMINO ET VIVENTIO EPISCOPIB.

Ex ms. S. Martini a Campis Paris.; ordinis Cluniacensis, collato cum editione Mabillonii. — Commentarium Bollandianum qui Vitæ præmittebatur, typographorum incuria hic omissum, infra exhibemus.

PRÆFATIO.

1. Quia, reverenda nobis virgo Cæsaria (a), cum chore sodalium monachorum tibi commisso, petis a nobis ut vitam et conversationem beatæ memoriæ sancti Cæsarii institutoris nostri [Mabillon., vestri] ab exordio repetentes comprehendere litteris debeamus, per quam illius vita præmio fruitur (b), cujus beatitudo sermone mortalium non potest explicari: quamvis olim per totum mundum ipso etiam hic vigente fuerit venerabiliter divulgata: nefas tamen esse credimus, si tam sancto desiderio minime pareamus: præsertim cum hoc monasterio vestro, ac magis ipsius, ad vicem possit ejus esse præsentis; et nos dum de ipso loquimur, ipsum nos etiam videre quodammodo gratulemur. Deo igitur juvante, aggrediemur implere quod postulatis. Et multa quidem ipsius beatissimi domni [Mab. addit Cæsarii] nobis ratione comperta, multa a nobis ipsis visa, nonnulla etiam venerabilium presbyterorum sive diaconorum, discipulorum suorum, relatione prolata didicimus, præcipue tamen [Mab. addit venerabilis] Messtani presbyteri et fidelissimi viri Stephani diaconi, qui ab adolescentia illi servierunt, ea duntaxat quæ minus onerent et sint a prolixitate submota.

2. Unum tamen hoc in præsentis opusculi devotione a lectoribus postulamus, ut si casu scholasticorum aures atque iudicia nos simplices contigerit relatores attingere, non arguant quod stylus noster videtur pompa verborum et cautela artis grammaticæ destitutus, quia actus nobis et verba vel merita tanti viri cum veritate narrantibus lux sufficit ejus operum et ornamenta virtutum. Etenim memoratus dominus Cæsarius, quem habemus in opere, solitus erat dicere: Nonnulli rusticitatem sermonum vitant, et a vitæ vitiis non declinant. Meretur siquidem hoc et Christi virginum pura sinceritas, ut nihil fucatum

A nihilo, invidiosa arte compositum, aut oculis earum offeratur, aut auribus placitum: sed de fonte simplicis veritatis manantia purissimæ relationis verba suscipiant. Atque ideo noster iste sermo, integritatis religione contentus, renuit mundanam pompam, respuitque cum suis operibus gloriæ mundanæ jactantiam; et potius delectatur eloquio piscatorum (c) concordare, quam rhetorum. Nunc igitur unusquisque vivendo sequi appetat, quod legendò scire festinat.

CAPUT PRIMUM.

Sancti patria, parentes, vita clericalis et religiosa usque ad episcopatum.

3. Sanctus ac beatissimus Cæsarius Arelatensis episcopus, territorii Cabilonensis (d) fertur indigena: cujus parentes æque prosapies (e) (quod est magnum et præcipuum honoris ac nobilitatis exemplum) supra omnes concives suos fide potius et moribus flourerunt. Qui venerabilis ac sanctus, cum septimum seu amplius gereret ætatis annum, ex vestimentis quæ circa se habuisset, absque ulla dubitatione pauperibus tribuebat. Sæpe domi seminudus reverens vir beatus, cum visus a parentibus suis fuisset, cum distinctione discussus quid de vestimentis fecerit, ipse hoc tantummodo respondebat, a transeuntibus sibi fuisse sublata.

4. Igitur sicut arbusculæ quædam stirpibus nobilibus fructificare solent antequam crescere, in quibus utique quanto est ætas minor, tanto ubertas est gratiosior: ita in illo viro sancto inter ipsa infantie rudimenta lætum vernantis spei germen adeo erupit, ut priusquam spatio floreret ætatis [fructum exuberaret ingenii. Cum ergo octavum decimum gereret ætatis] annum (f), ignorante familia vel parentibus incolatum cupiens regni cœlestis adipisci, se illius temporis pontificis sancti Silvestri (g) vestigiis præ-

(a) Hæc Cæsaria non est soror S. Cæsarii, quæ ante ipsum erat defuncta, ut patet ex num. 44, sed abbatissa ejusdem monasterii, quæ illi erat successa, ut ibidem dicitur.

(b) Multum hic in verbis dissidet Mabillonii editio, quam lector poterit videre.

(c) Id est, apostolorum.

(d) Cabilonum urbs est Gallia in ducatu Burgundia ad Ararim sita, episcopalis sub archiepiscopo Lugdunensi, et satis nota, vulgo Challon seu Châlons-sur-Saône ad distinctionem alterius.

(e) Sensus hic non omnino perfectus est, et idem in mss. et editis.

(f) Hic phrasis corrupta est apud Mabillonium, ubi legitur: Priusquam spatium præteriret unius anni,

quod plane mendosum est. In ms. nostro prætermissa erant verba unci inclusa, quod transcriptor a voce ætatis, priori loco posita, transiisset ad illa quæ sequuntur post eandem vocem deinde repetitam. Nam omnia quæ in textu dedi leguntur in ms. nostro Bonticensi, et in Arelatensi aoud Mabillonium in notis.

(g) Colitur S. Silvester 20 Novembris, ut notarunt majores nostri tom. III Martii, pag. 516, ubi inventio corporis narratur occasione aliorum sanctorum qui simul inventi. Plura igitur de eo dabimus ad illum diem. Consulti interim potest Gallia Christiana recusa tom. IV, col. 863, ubi ex Turonensi Ecclesiam illam administrasse dicitur annis 42.

missa supplicatione prostraret, petens ut ablatis sibi A capillis, mutatoque habitu, divino eum pontifex servitio manciparet, nec pateretur ultra supplicem [Mab., se] a parentibus ad prædium affectusque pristinos revocari. Agente ergo pontifice gratias Christo, nulla exstitit votis optimis mora. Cumque inibi biennio seu amplius sub hac inchoatione servisset, divinæ gratiæ instigatione succensus, deliberat arctius semetipsum expeditiusque juxta Evangelium divino mancipare servitio, ut pro amore regni cœlestis non solum parentibus, sed et patriæ redderetur extraneus.

5. Arrepta itaque salubriter fugiendi de sæculi compedibus libertate, Lirinensæ (a) monasterium tiro sanctus expetiit. Cumque iter cum uno tantum famulo socius ageret, coram inquisitoribus missis matris suæ, flumen transiens visus ab eis non est. Diabolus vero in quemdam ingressus miserum, insequens iter ejus, post tergum incessanter clamabat: Cæsari, non vadas. Quem ille bibendi poculo benedicto porrectoque statim curavit: quod a memorato ejus comite referente compertum, ipsamque constitit eum primam fecisse virtutem. Susceptus ergo a sancto Porcario (b) abbate, vel ab omnibus senioribus, cœpit esse in vigiliis promptus, in observatione sollicitus, in obauditione festinus, in labore devotus, in humilitate præcipuus, in mansuetudine singularis, ita ut quem instituendum susceperant in disciplinæ regularis initiis, perfectum se invenisse gauderent in totius institutionis augmentis.

6. Post parvum igitur tempus in cellario congregationis eligitur. Attente et studiose ergo cœpit his tribuere velle quibus necessarium erat, vel si [Mab., etiamsi] abstinentiæ amore nihil peterent; illis vero quibus probaverat necessarium non esse, nihil tribuebat, quamvis vellent accipere. Unde factum est ut quibus adversa erat sancta discretio, supplicarent abbati ut deberet a cellario removeri, quod et præstitum est. Mox cura postposita [addit Mab. III], desiderata se

(a) Baudrandus in *Geographia Lirinensium* insulam describit hoc modo: « Lerina, insula Galliæ Narbonensis Plinio, quæ Lerinum et Lerinus dicitur apud scriptores ecclesiasticos, nunc *île Saint-Honorat* lacolis, *Saint-Honorat Nalis*, insula est parva Galliæ, in ora Provinciæ, in mari Gallico, ubi Lirinense cœnobium præclarissimum, vix 2 leucis ab Antipoli dissita in meridiem, et 5 a Foro Julio in ortum, ipsa et Lero vulgo *les îles de Saint-Honorat et de Lerins* dicuntur, sed Lero major, et septentrionalior Lerina, a qua tenui freto separatur. De viris sanctis, qui magno numero prodierunt ex cœnobio Lirinensi, multa collegit Vincentius Barralis jam ante laudatus.

(b) « Hic Porcarius abbas diversus est ab alio eodem nomine, qui octavo sæculo martyrium passus est, » inquit in notis Mabillonius. De S. Porcario II et sociis martyribus actum est tom. II Augusti, ubi pag. 784 utriusque Porcarii distinctio latius probatur.

(c) *Typus vel typhus* pro febris accessione, vel ipsa febris, non raro reperitur, ut videre est in Glossario Cangii.

(d) Apud Sirmundum tom. I, col. 827, exstat epistola S. Ennodii ad Firminum, quem Sirmundus in notis eundem putat cum hoc nostro.

(e) Mabillonius tom. I *Annalium* pag. 20, de Pome-

rio ita scripsit: « Pomerius, rhetor ille Afer cui apud Arelate erudiendus traditus est Cæsarius, alius videtur a Juliano Pomerio, qui libros scripsit de Vita contemplativa, tametsi ambo Afri fuere atque ambo monachi. Pomerius quippe ille Arelatenis abbas, cuius nomina compellatur in duobus Ruricii Lemovicensis antecessoris epistolis (videlicet lib. I, epist. 17, et lib. II, epist. 9, apud Henricum Canisium editis tom. I *Thesauri Monumentorum*); et Julianus Pomerius, cum episcopus esset, voluit, uti ipse testatur, sarcina episcopatus sui deposita, elongari fugiens, et manere in solitudine: quæ duo, episcopalis nempe dignitas et solitudo, Pomerio Arelatensi non conveniunt. » Attamen hæc opinio difficultate non caret: vix enim credibile apparet, duos fuisse Pomerios, qui ambo fuerint Afri, ambo patriam reliquerint, ambo monachi instituto atque arte rhetores existerint. Hinc Benedictini, qui *Historiam litterariam Franciæ* ediderunt, tom. II, pag. 669, Mabillonium recte refutant, et vocem *episcopatus* improprie sumunt pro administratione monasterii, cuius abbas erat Pomerius. Horum sententia præplacet, ut conformior toti antiquitati. Quidam scriptores existimant Pomerium abbatem fuisse in insula Arelati suburbana, ubi abbas deinde fuit Cæsarius Pomerio

7. Hæc igitur in exordiis meritorum ejus bona fulserunt: quæ sequenti vita multiplicibus sunt augmentata virtutibus. Robur namque carnis attrivit, ut virtutem spiritus spei ac fidei soliditate firmaret. Et, ut ait Apostolus, triumphans de se sibi, ut coronari mereretur, evincens, interioris hominis exteriora transcripsit, ac præclaræ mentis imperiis rebellis corporis incitamenta abiecit. Post hæc tamen stomacho fatiscente typhum (c) quartanæ febris incurrit. Cumque de infirmitate ipsius abbas sanctus graviter turbaretur; et inter magistrum atque discipulum quemadmodum [*id est* quodammodo] esset agritudo divisa, ut ille animo laboraret, hic corpore; respiceretque sanctus Pater in cœnobium nullum eidem remedium posse præstari: ubi etiamsi medicus adesset, fervens ad spiritalia pueri consuetudo nihil sibi pateretur de abstinentiæ frenis et vigiliarum rigore laxari; jubet eum, imo cogit beatissimus abbas ad civitatem Arelatensem causa recuperandæ salutis adduci.

8. Erat igitur tempore illo Firminus (d) illustris et impis Deum, et proxima ipsius materfamilias Gregoria, illustrissima seminarum in prædicta urbe Arelatensi, quorum studio et vigilantia curaque clericum et monachos, circaque cives et pauperes civitatis, prædicta reddebatur illustrior. Uterque enim proprias opes non consumebant mundana luxuria, sed ad paradisum sibi eas deportatione pauperum transmittabant. Qui prædictum S. Cæsarium ad se causa misericordiæ receperunt. Erat autem ipsis personis familiarissimus quidam Pomerius (e) nomine, scientia rhetor, Afer genere, quem ibi singularem et cli-

rio ita scripsit: « Pomerius, rhetor ille Afer cui apud Arelate erudiendus traditus est Cæsarius, alius videtur a Juliano Pomerio, qui libros scripsit de Vita contemplativa, tametsi ambo Afri fuere atque ambo monachi. Pomerius quippe ille Arelatenis abbas, cuius nomina compellatur in duobus Ruricii Lemovicensis antecessoris epistolis (videlicet lib. I, epist. 17, et lib. II, epist. 9, apud Henricum Canisium editis tom. I *Thesauri Monumentorum*); et Julianus Pomerius, cum episcopus esset, voluit, uti ipse testatur, sarcina episcopatus sui deposita, elongari fugiens, et manere in solitudine: quæ duo, episcopalis nempe dignitas et solitudo, Pomerio Arelatensi non conveniunt. » Attamen hæc opinio difficultate non caret: vix enim credibile apparet, duos fuisse Pomerios, qui ambo fuerint Afri, ambo patriam reliquerint, ambo monachi instituto atque arte rhetores existerint. Hinc Benedictini, qui *Historiam litterariam Franciæ* ediderunt, tom. II, pag. 669, Mabillonium recte refutant, et vocem *episcopatus* improprie sumunt pro administratione monasterii, cuius abbas erat Pomerius. Horum sententia præplacet, ut conformior toti antiquitati. Quidam scriptores existimant Pomerium abbatem fuisse in insula Arelati suburbana, ubi abbas deinde fuit Cæsarius Pomerio

rum (a) grammaticæ artis doctrina reddebat. Concipiunt igitur animo personæ generosæ, quatenus tanta Dei gratia S. Cæsarius refertus, tantaque memoria dono Christi videretur esse fulcitus, ut sæcularis scientiæ disciplinis monasterialis in eosimplitas polleteret.

9. Sed eruditionis humanæ signa non recepit, quem instruendum per se sibi divina gratia præparavit. Librum itaque quem ei legendum doctor tradiderat, casu vigilia lassatus in lectulo sub scapula sua posuit : supra quem cum nihilominus obdormisset, mox divinitus terribili visione percussus ; et in soporem aliquantulum resolutus, videt quasi scapulam in qua jacebat, brachiumque quo innixus fuerat codici, dracone colligante corrodi. Excussus ergo e somno, territus ipso visu, terribilius se ex eodem facto cœpit arguere eo quod lumen regulæ salutaris stultæ mundi sapientiæ voluerit copulare. Igitur contempsit hæc protinus, sciens quia non deesset [Mab., esset] illis perfectæ locutionis ornatu, quibus spiritualis eminusset intellectus.

10. Post aliquos autem dies suprascriptæ personæ suggesterunt S. Eonio (b), episcopo civitatis, dicentes esse quemdam penes se venerabilem monachum et omni laude præcipuum, cujus personam deberet familiari et privata interrogatione cognoscere. Jubet igitur eum ad se perducere. Præsentatum ergo sibi S. Cæsarium venerabilis Eonius episcopus diligentius percunctatur, quis civis esset, quibusve parentibus fuerit procreatus. Cumque incolatum civitatis et parentum publicasset originem, congaudens saucta alicritate episcopus dixit : Meus es, fili, concivis pariter et propinquus ; nam et parentes tuos reminiscor optime, et per consanguinitatem parentali recordatione complector. Cœpit ergo juvenem, non ut peregrinum sive extraneum, sed respectu attentiori intimis cordis oculis contemplari. Mox ergo ab abbate suo sancto Porcario eum expetiit. Rogante igitur beato viro Eonio episcopo, licet ab invito conceditur. Illico diaconus, dehinc presbyter ordinatur.

11. Nunquam tamen canonicam modulationem monachi, nunquam instituta Lirinensium vel modicum subrelinquens, ordine et officio clericus, humilitate, charitate, obsequio, cruce monachus permanebat. Ad ecclesiam vero matutinis aliisque conciliis primus de intrantibus, ultimus de egredientibus aderat. Non visus, non auditus animum beati viri a cælestium bonorum nectare sequestrabat, ita ut vul-

substitutus. Probabilis apparet hæc sententia, præsertim quod Pomerius a S. Ennodio in epistola ad eum data vocetur *alumnus Rhodani*. Videri potest hæc epistola apud Sirmondum mox laudatam col. 826. Plura de Pomerio ejusque scriptis in assignata Historia litteraria Franciæ.

(a) Hic locus diversimode legitur. Sirmondus in novis ad epistolam Ennodii ad Pomerium verba citat hoc modo : *Quem ipsi singulariter charum*, etc. Ms. nostrum habet : *Quem sibi singularem ecclesiarum* quod apparet mendosum. Hac de causa editionem Mabillonii hic secutus sum.

(b) De S. Eonio agemus ad 30 Augusti, quo colitur.

tus ejus qualitas nescio quid semper videretur renitere cæleste. Post hæc autem defuncto abbati in suburbana insula civitatis, dirigitur a sancto Eonio beatus Cæsarius Pater, ut monasterium (c), quod fuerat recentius destitutum obitu rectoris, ipse in eadem reverentiæ auctoritate succedens, ad disciplinam formaret abbatis. Suscepit ergo vitam in suburbano cœnobio libens, quam etiam intra urbem quotidianis semper excolebatacibus et votis semper optabat, monasteriumque prædictum taliter quotidiana instantia et divinis informavit officiis ut inibi hodieque Deo propitiante servetur.

CAPUT II.

Invitus ad episcopatum promovetur ; divina officia disponit, ac ferventer prædicationibus vacat ; infirmis, captivis et pauperibus consulit ; falso accusatus relegatur ; agnita deinde innocentia, honorifice revocatur ; ignem compescit, pluviam obtinet, etc.

12. Dum ergo antelata insula [addit Mab. parum] ultra triennium in abbatis officio conversatur, sanctus Eonius clerum vel cives alloquitur, et ipsos dominos rerum per internuntios, ut, cum ipse, Deo volente, migrasset ad Christum, nullum sibi alterum quam S. Cæsarium eligerent fieri successorem : quatenus ecclesiasticum vigorem, quem querebatur in multis regulis aegritudine sua fuisse mollium, per servum Christi Cæsarium ad statum suum et vigorem gratularetur revocari fraternitas ; essetque subsequenti labor emolumentum aliquatenus decessoris (d), ut, cum talem posterum relinquebat, augmentum æternæ hereditatis etiam in sanctissimi viri electione perciperet ; et non deesset post transitum socius electionis voto, qui etiam superstes auctor exstitit in decreto. Itaque his omnibus divina Providentia fideliter ordinatis, securus de successore beatus Eonius migravit ad Dominum. Cum ergo pervenisset ad notitiam de quo loquimur, Patris nostri, vera opinio quod esset ordinandus episcopus, inter quasdam sepulturas latibulum requisivit. Sed abscondus esse non potuit, quem detexit non culpa, sed gratia. Itaque de quadam sepultura trahitur vivus, quem non mortuum, sed abscondum vitæ claritas ostendebat.

13. Igitur episcopatus sarcinam coactus suscepit, mansuetoque jumento Christi impositum onus modestiæ temperamento portavit. De profectibus itaque cunctorum sollicitus et providus pastor, statim instituit, ut quotidie tertiæ, sextæque et nonæ (e) opus in Sancti Stephani basilica clerici cum hymnis canta-

(c) Hujus monasterii (quod ab Honorato conditum censet Saxius in Pontif. Arelat.) nullum amplius existat vestigium. Ex eo prodit S. Ailbens sive Alveus, Hiberniæ alter Patricius, de quo Colganus in actis SS. Hiberniæ 12. Septembris. Ita Mabillonius ad hunc locum. An S. Alveus ibi floruerit sub Cæsario, ut affirmant aliqui, loco suo discutietur.

(d) In ms. nostro, quod hic de-erendum censui, mendose legitur *successoris*.

(e) Oportet primæ officium, ut advertit Mabillonius, quod d'è dominico, sabbato, et festis solemnibus duntaxat dici voluisti, ut constat ex appendice quam regulæ monialium subiecit. Horæ canonicæ eo tempore eodem ordinatae erant, prout hodie sunt.

rent, ut si quis forte sæcularium vel pœnitentium A sanctum opus exsequi ambiret, absque excusatione aliqua quotidiano interesse possit officio. Ipse vero spreta omni sollicitudine curaque terrestri; ad iustar apostolorum solertiam culturæ in dispensatione ordinatoribus et diaconibus credidit sub Dei obestatione committendam, et totum se verbo Dei et lectioni, inquietis etiam prædicationibus mancipavit. Revera ut spiritalis medicus, qui morborum vitia curaret inserta [et prohiberet malis cogitationibus nascitura; tantamque ei Deus gratiam de se dicendi dedit (a)], ut quidquid oculis videre potuisset, ad ædificationem audientium pro similitudinis consolatione proponeret. Tantum voluminum sacrorum seriem commendavit, sic semper recentia congregavit, ut de veteribus nihil amitteret, similis templo Dei, quod et novos B quotidie hospites suscipit, et sovet antiquos; et ita semper crescit advenientium introitu, ut nunquam veterum discessione minuatur. Ita quantalibet, si res poposcit, divinatorum voluminum exempla seriemque narravit, quasi de libro cognita recenseret, non quasi de memoriæ thesauro olim lecta proferret, implens illud Evangelii dictum de homine qui de thesauro suo profert nova et vetera. Advenientes vero pontifices sive presbyteros, cunctosque ordinis divini ministros, sive loci cives, sive etiam extraneos, ut salutavit atque oravit, paululum de concivium vel suorum affectu saluteque consuluit.

14. Mox vero armis sanctæ prædicationis arreptis, de umbra præsentium disputans, de perennitate beatitudinis persuadens, alios dulci invitavit alloquio, C alios acriori deterruit, alios minando, alios blandiendo correxit, alios per charitatem, alios per restrictionem revocavit a vitiis, alios quasi in proverbis generaliter monens, alios asperius et sub contestatione divina increpans, ut monita sequerentur, æterna cum lacrymis supplicia minabatur, prout singulorum noverat aut virtutes, aut mores, aut vitia. Ista prædicationem proferebat, ut et bonos incitaret ad gloriam et malos revocaret a pœna. Sicut bonus medicus diversis vulneribus diversa medicamina providebat, offerens non quod unumquemque delectaret, sed potius quod curaret; non inspiciebat voluntatem ægroti, sed sanitatem desiderans competentem infirmis, ipsosque pontifices sanctos, et reliquos rectores Ecclesiæ granditer increpabat, ut plebi sibi commissæ indesinenter spiritale pabulum ministrarent; dicens: Uteris in Christi nomine ordinis primi spiritualis militiæ loco, frater; attende pastorali solertia talenta tibi commissæ, qua-

(a) Quæ uncis inclusa vides, aberant a ms., quod alias sequimur. Verum habentur illa in editione Mabillonii, cui, paucis exceptis verbis, consonat ms. Bisonticense.

(b) Audi notatâ Mabillonii ad hunc locum: « S. Hieronymus in proœmio libri secundî in Epistolam ad Galatas refert ex Varrone, Massilienses Arelatensium comprovinciales, trilingues fuisse, ac Græcæ, Latine Gallicæque locutos. Quem linguarum usum per Gallias ex celebri Massiliensium academia diffusum suspicari licet ex libro sexto Julii Cæsaris de Bello

tenus feneratori eadem dupla restituas. Audi prophetam: Væ mihi quia tacui! Audi Apostolum cum metu dicentem: Væ mihi erit si non evangelizavero. Vide ne te occupante cathedræ locum alius forsitan secludatur et dicatur illud de te: Tulerunt clavem scientiæ, nec ipsi intrant, nec sinunt alios intrare, qui forte melius dominicis profectibus respondere potuerant. Hoc tamen, inspirante Deo, habuit proprium, ut, dum singulis singula proferebat, unicuique vitæ suæ cursum ante oculos præsentaret, ut qui eum audiebat, non solum scrutatorem cordis eum crederet, sed quemadmodum testem suæ conscientiæ fateretur. Et sicut erat circa se severissimus, ita apparebat circa alios pro emendatione districtus.

15. Adjecit etiam atque compulsi ut laicorum popularitas psalmos et hymnos pararet, atque et modulata voce instar clericorum, alii Græcæ (b), alii Latine prosas antiphonasque cantarent, ut non haberent spatium in ecclesiâ fabulis occupari. Prædicationes quoque compunctissimas, temporis vel festivitatis congruentes, instituit pariter et invexit. Infirmis vero imprimis [Mab., apprime] consuluit, subvenitque eis, et spatiosissimam deputavit domum, in qua sine strepitu aliquo basilicæ opus sanctorum possint audire; lectos, lectuaria, sumptus [pro sumptus] cum persona, quæ obsequi et mederi posset, instituit; locum libertatemque suggerendi captivis et pauperibus non negavit. Præcipiebat ministro suo semper, dicens: Vide si aliqui pauperum pro foribus astant, ne pro quiete nostra forsitan trepida et verecunda potestas ad peccatum nostrum præstolans patiatur injuriam. Trabensque longa de profundo cordis suspirio, dicebat: Vere factus est Christus præstolator (c), et garrulus et surdus, et tamen rogat omnes, suadet, admonet, contestatur. Addebat etiam nostris procul dubio profectibus in præsentis sæculo pauperes impertitos, quibus nunc, fidejussore Christo, commendamus in terris quod postea recipemus in cœlis.

16. Sed tranquillitatem hujus sancti viri post paucos dies æmula diaboli perturbavit adversitas; et cui non habebat quæ opponeret vitia corporis, crimen objicit traditoris. Etenim post aliquod tempus perditus quidam de notariis beati viri, Licinianus nomine, assumpsit gerere in virum apostolicum quod discipulus Judas non timuit adversus Salvatorem nostrum Dei Filium perpetrare. Veneno enim sævæ accusationis armatus, suggestit per auricularios Alarico regi, quod beatissimus Cæsarius, qui de Galliis habebat originem, totis viribus affectaret territorium et civitatem Arelatensem Burgundionum ditioribus subju-

Gallico, quo auctore discimus Gallos in omnibus fere rebus, publicis privatisque rationibus, Græcis litteris usos esse. At vero ex hoc loco Vita S. Cæsarii colligimus, linguæ Græcæ usum ad sextum usque sæculum apud Arelatenses, etiam penes laicos et plebeios, remansisse, ac in sacris suis officii usurpatum.

(c) Mabillonius legit *proielator*. Porro per vocem *Christus* designantur hic pauperes seu membra Christi, quorum vitia non negat; illis tamen succurrendum docet.

gare : cum utique præstantissimus ille pastor flexis genibus pacem gentium, quietem urbium, diebus ac noctibus a Domino generaliter postularet. Qua magis causa credendum est instinctu diaboli ad exilium sancti viri ferocitatem fuisse barbaram concitatam. Non enim acceptus aut gratus est inimico is qui orat ut ejus contradicatur operibus.

17. Igitur instigatione præsentium, nec innocentie fides attenditur, nec accusationis veritas flagitatur; sed falsis et illicitis accusationibus condemnatus, cum ab Arelato fuisset abstractus, in Burdegalensem (a) civitatem est quasi in exilio relegatus. Sed ut in eo Dei gratia non lateret, casu accidit ut nocte quadam civitas sævo flagraret incendio, populi que velociter concurrentes ad Dei hominem proclamant: Sancte Cæsari, orationibus tuis exstingue ignem sævientem. Quod cum vir Dei audisset, dolore ac pietate commotus, venienti flammæ obvius in oratione prostravit, et statim flammarum globos fixit et repulit. Quo viso omnium concurrentium vocibus divinæ per eum laus est celebrata potentia. Post hanc virtutem tanta admiratione ab omnibus habitus est, ut in eadem urbe non solum ut sacerdos, sed ut apostolus haberetur, et auctor persecutionis, id est diabolus, confunderetur, qui eum quem nisus fuerat rem asserere, videbat divini operis miraculis eminere. Quod ita factum fideli relatione comperimus. Instruxit itaque et ibi et ubique semper Ecclesiam reddere quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo; obedire quidem juxta Apostolum regibus et potestatibus, quando justa præcipiunt, et respectui habere in principe Ariani dogmatis pravitatem. Sic, veritate testante, non potuit lucerna abscondi supra montem posita, sed quocunque accessit, cunctos illuminavit radians super candelabrum suum [Mab. Domini].

18. Posthæc comperta innocentia beati viri, poscit nefarius princeps quatenus sanctus antistes ad pristinam reverteretur Ecclesiam, seque civitati pariter præsentaret et clero; accusatorem vero ejus rex præcepit lapidari. Jamque cum lapidibus populi concurrebant, subito ad aures ejus jussio regis pervenit; statim festinus assurgens intercessione sua vir sanctus, non tam vindictæ suæ accusatorem dari voluit, quam supplicatione propria maluit poenitentia reservari; ut animam ejus per poenitentiam curaret Dominus, quam per falsam proditorem captivam fecerat inimicus; et domestico hosti clementer indulgens, antiquum adversarium in una causa conscientia pura bis vinceret. Hoc etiam specie alius servus Dei studuit custodire, ut sive de servis,

(a) *Burdegala*, Gallis *Bordeaux*, urbs est notissima Gallia ad Garumnam fluvium, quæ Alarico Visigothorum regi parebat tunc temporis. Totum hoc factum refert Sigonius de Imperio Occidentali lib. xvi, num. 594 editionis novæ, recteque cum Vita consentit, nisi quod notarius, sancti accusat, qui hic Licinianus dicitur, ab eo nominetur Licumannus. Laudatus Sigonius rem contigisse ait sub tempore consulatus Ceihegi, id est circa annum 504, quo is sine collega consulatum gessit. Not. annum 505, verisimi-

A seu de ingenuis obsequentibus sibi, nunquam extra legitimam disciplinam, id est triginta novem (b) quisquis peccans acciperet. Si vero in gravi fuisset culpa deprehensus, permittebat ut post dies aliquot paucis iterum cæderetur; præpositosque Ecclesiæ contestans, quod si quis amplius negligentem cædi præciperet, et pro ipsa disciplina homo mortuus fuerit, reus esset homicidii, cujus imperio factum fuerit. Cumque nuntiatus fuisset homo Christi reverti atque imminere prope civitati, egreditur in occursum ipsius tota fraternitas, totusque sexus cum cereis et crucibus psallendo, sancti viri oppetiens ingressum. Et quia facit tripudiare suos virtutibus Christus, et perfidos aperta mirabilium luce confundi, in adventu servi sui Dominus terram arenentem longissima siccitate, largissimo imbre perfudit, ut fructum fecunditas sequeretur, quando revertebatur sibi placitus dispensator.

19. Posthæc quadam die prospiciens de altario, vidit aliquos lectis Evangelii de ecclesia foras exire, qui verbum beati viri, id est prædicationem dedignabantur in primo cognoscere. Illico occurrens, clamavit ad populum: Quid agitis, o filii? quo ducimini foris mala suasionem subversi? State pro animabus vestris ad verbum admonitionis, et audite solliciti. Hoc vobis in die judicii facere non licebit. Moneo et clamo contestorque: non ergo estote fugitivi vel surdi. Ecce oris mei buccina, quasi anima cujusque vestrum fuerit diaboli mucrone perempta. Non tenebor de taciturnitate culpabilis. Ob hoc sæpissime ostia post evangelia claudi fecit, donec Deo volente gratularentur coercionem et propectu qui fuerant [addit Mab. ante] fugitivi.

CAPUT III

Cænobium sacris virginibus structum, regulaque eis conscripta; sanctus calumniis appetitus in carcerem truditur, ac deinde Ravennam ducitur; captivi redempti; miracula.

20. Concepit igitur mente homo Dei ut, semper regnante Domino, divino instinctu, non solum clericorum catervis innumeris, sed etiam virginum choris Arelatensium ornaretur ecclesia, et civitas muniretur: quatenus plenariam segetem non infructuosus agricola cœlestibus horreis et superstes conderet, et receptus sequacitate sua doceret inferri. Sed dispositionibus istis diabolicæ invidiæ obviavit aliquantisper adversitas. Etenim obsidentibus Francis ac Burgundionibus civitatem, jam Alarico rege a victoriosissimo Clodoveo in certamine precepto, Theodoricus (c) Italiae rex provinciam istam ducibus

liter statuendum diximus in commentario num. 16.

(b) Plagarum modus, Judæis præscriptus Deuteronomii cap. xxv, 2 et 3, erat, ne quadragenarium numerum excederent. Illi vero ad cautelam unam de numero detrahebant. Hinc Paulus, II Cor. cap. ii, 24: *A Judæis quinquies quadragenas, una minus, accepi.*

(c) Theodoricus Ostrogothorum in Italia rex notissimus est in historia. Ejus ingressum in Italiam affligit Pagius anno 489, mortem anno 526. Arianus

missis intraverat. In hac ergo obsidione, monasterium, quod sorori seu reliquis virginibus inchoabat fabricari, multa ex parte destruitur, tabulis ac cœnaculis barbarorum ferocitate direptis pariter et eversis. Dumque laborem, quem festinus urgebat, manūque propria et sudore construxerat, everti videret et destrui, geminato cœpit mœrore consumi.

21. Tunc quidam clericus concivis et consanguineus ipsius, captivitatis timore perterritus, et juvenili levitate permotus, diaboli contra servum Dei addit Mab. armans] instinctu (a) funiculo per murum sese in nocte submittere, ultro offertur in crastino sceleratissimis obsidentibus inimicis. Quod ubi Gothi intrinsecus agnoverunt, irruunt in sanctum virum, popularium seditione pariter et Judæorum turba immoderatus perstrepe atque clamante, quod in traditionem civitatis, adversariis personam compatrioticam (b) noctu destinasset antistes. Nihil ergo fidei, nihil probationi, nihilque puræ conscientie reservatur, Judæis præsertim et hæreticis id ipsum ab que reverentia et moderatione clamantibus: Extrahatur a domo ecclesie antistes, atque in palatio arctissimæ custodiæ mancipetur: quatenus sub nocte aut profundo Rhodani mœgeretur, aut certe in castro Ugernensi (c) teneretur detrusus, donec exilio et tribulatione ipsius amplius bæcharetur adversitas. Domus igitur ecclesie et cubiculum amittitis Arianorum mansionibus constipatur. Unus tamen ex ipsis Gothi qui se in lectulo illius, aliis contradicentibus, collocavit, a Divinitate percussus, alia die mortuus est, ut servi Dei locum nullus de reliquo auderet poluta conscientia violare. Cum ergo ex utraque ripa drumonem (d) quo illeclus fuerat, obsidione hostium, Gothi Dei nutu subrigere non valerent, revocantes sub nocte in palatio sanctum virum, personam ipsius texere silentio, ut, utrum viveret, nullus catholicorum posset agnoscere.

22. Dum ergo, diabolo exultante, ista geruntur in gaudio Judæorum, qui in nostros ubique sine ullo respectu perfidie probra fluctabant; nocte quadam unus ex caterva Judaica de loco ubi in muro vigi-

erat, ut Gothi plerique eo tempore, sed moribus aliquin et regimine commendandus, ac erga catholicos et viros sanctitate illustres satis benignus, si maculas aliquas non contraxisset. Factum hoc exposuimus in commentario § 2, ubi diximus Alaricum a Clodoveo cæsum anno 507, urbem obsideri ceptam anno 508, solutamque obsidionem anno 510.

(a) Id est, diabolo id agente, ut calumnie occasio daretur adversus sanctum.

(b) Id est, popularem suum, in Burgundia natum, opinor: nam ibi natus erat Cæsaricus.

(c) Casum Ugernense, inquit hic Mabillonius, ex Strabone l. b. iv constitui debet inter Nemasum et Tarasconem, eo scilicet in loco ubi nunc urbs Bellocaria, vulgo *Beaucaire*, conspicitur, ex Samsonis geographi regii sententia. Joannis Bularensis in chron. ad ann. 5 Mauritiū meminit Ugerni Castri, quod in ripa Rhodani fluminis locat. Longuevalius tom. II, pag. 299, observat inter geographos non convenire de situ illius castri. « Mul. i. ait, existimant urbem esse Lodiedum Belioquadram (*Beaucaire*) dictam: Probabilius est insulam esse Rhodani, quæ *Gernica La Vergne*, vocatur. » Quia nimirum illud

landi curam forte susceperant, ligatam saxo epistolam, quasi inimicos percuteret, adversariis jecit: in qua nomen sectamque designans, ut in loco custodiæ eorum scalas nocte mitterent, invitavit; dummodo ad vicem imperitii beneficii, nullus Judæorum intrinsecus captivitatem perferret aut prædare. Mare vero, amotis aliquantulum a muro inimicis, egredientes quidam extra antemurale, inter parietinas, ut solet, repertam epistolam deportant intro, et publicant cunctis in foro. Mox persona produciunt, convincitur et punitur. Tum vero sæva Judæorum immanitas Deo et hominibus inviolata tandem aperta luce confunditur. Mox Daniel quoque noster, id est S. Cæsaricus, de lacu leonum educitur, et satraparum accusatio publicatur; et impletum est dicitur auctore eorumdem: *Lacum aperuit et effodit eum, et incidit in fossam quam fecit.*

23. In Arelato vero Gothi cum civitatis immanitate reversis (e), replentur basilicæ sacræ, replentur etiam domus ecclesie constipatione infidelium (f), eisque in grandi penuria alimenta pariter et vestitum homo Dei impertitur assatum, donec singulos redemptionis munere liberaret, expenso argento quod venerabilis Eonius (g) antecessor suus ecclesie mensæ reliquerat, custodiens illud quod Dominus in arantino (h) paropside tinxit panem, non in argenteo vase, et discipulis præcepit non possidere aurum neque argentum. Opus vero sanctum usque ad divini ministerii dispensationem peragitur: etenim [Mab., et cum] thuribus, cæcibus, patenisque pro eorumdem redemptione datis, sacra templi redemptione venduntur. Videtur etiam quod securium solus in podiis et cancellis feriantur (i), dum inde columnarum ex argento excutiantur ornamenta. Hoc vir Dei faciebat, dicens, ne rationalis homo sanguine Christi redemptus, perditio libertatis stans, pro obnoxietate aut Arianos efficiatur, aut Judæus, aut ex ingenio servus, aut ex servo ingenuus.

24. Ornavit enim [Mab. addit per hoc] et tutavit, non deformavit ecclesiam; aperire fecit filiis matris viscera, non damnari: hoc sæpissime dicens: Ve-

nomen vicinus. Posterior hæc sententia ex Valerio desumpta est, qui in Notitia Galliarum, pag. 601, de Ugerno Castro latius disputat.

(d) *Drumo*, rectius *Dromo*, navim celerem designat, ἀπὸ τοῦ δρόμου, seu cursu.

(e) Nimirum, post casus ingenti strage hostes, solutamque obsidionem ope submissi a Theodorico agminis.

(f) Non pauci etiam tum inter Francos ethnici, etiam rex eorum Clodoveus ad fidem Christianam cum multis esset conversus.

(g) De S. Eonio pauca in commentario, plura ad 50 Augusti, ut jam diximus.

(h) In ms. nostro *Araantino*. At vox hæc æque est ignota. Mabillonius vocabulum sic explicare nititur: « Derivatam videtur ab ἀραιός, quod rem fragilem significat, quale est vas figulium vel vitreum, fortasse ab auctore hic intellectum, ut ex sequentibus colligitur. »

(i) Hæc phrasid perturbata est apud Mabillonium, atque aliam exhibet sententiam, ut reperit qui utramque simul conferre valuerit.

lim tamen dicerent darentque mihi rationem aliqui-
 Domini sacerdotes, siue reliquus clerus, qui nescio
 quo superfluitatis amore nolunt dare insensibile ar-
 gentum et aurum de donariis Christi pro mancipiis
 Christi; velim, inquam, dicerent, si sibi met casua-
 liter ista adversa contingerent, utrum se cuperent
 insensibilibus liberari donariis; aut forsitan sacrileg-
 ium computarent, si [*Hab. addit his*] aliquis de
 divinis munusculis subveniret. Non credo contra-
 rium esse Deo de ministerio suo redemptionem
 dari, qui se ipsum pro hominis redemptione tradi-
 dit (a). Videmus ex hoc aliquos laudare quidem fac-
 tum sancti viri, et tamen nullatenus æmulari.
 Nonne in vitro sanguis Christi, et in ligno corpus
 pietiosissimum ejus pendit pro nobis et fulsit?
 Nos tamen credimus et confidimus in Domino Deo
 per misericordiam et fidem seu orationem beati
 Cæsarii, quia sic in diebus suis ab hostibus Arela-
 tensis obsessa est civitas, ut nec captivitati meruerit,
 nec prædæ succumbere. Sic deinde a Visigothis
 ad Ostrogothorum (b) devoluta est regnum. Sic
 hodieque in Christi nomine gloriosissimi regis Chil-
 deberti (c) subditur ditioni, ut, sicut legimus, trans-
 ierunt de gente in gentem et de regno ad populum
 alterum, et non permisit Deus sub illo homine ne-
 cere Arelatensibus suis.

25. Inter ista igitur monasterium præcipuum,
 quod sorori suæ parare coeperat, instar prioris
 normæ, et singularitate claustrum reedificavit. Ipse
 vero (siquidem nihil obviat mysterio quod congruit
 Christiano), quasi recentior temporis nostri Noe,
 propter turbines et procellas, sodalibus vel sororibus
 in latere ecclesiæ monasterii fabricat arcam, evocat-
 que o Massiliensi monasterio (d) venerabilem ger-
 manam suam Casariam, quam inibi ideo direxerat
 ut disceret quod diceret, et prius esset discipula
 quam magistra, et in præparatis habitaculis cum
 duabus aut tribus interim sodalibus intronitit.
 Conveniunt inibi virginum multitudines catervatim:
 facultatibus quoque et parentibus renuntiantes,
 respiciunt mortalium flores fallaces pariter et caducos.
 Cæsarii patris, Cæsariæ matris expetunt gremium,
 quatenus cum eodem accensis lampadibus cœlestis

(a) Ex hisce sancti verbis abunde patet non defuisse
 qui charitatem hanc ejus reprehenderent. Defendere
 quoque se poterat Cæsarius exemplo S. Augustini
 et S. Ambrosii, quos in hoc facto erat imitatus.
 Audi ipsum S. Ambrosium, lib. II de Officiis, cap.
 28: « Hoc maximum, inquit, incentivum misericor-
 diæ, ut compatiatur alienis calamitatibus, necessi-
 tates aliorum, quantum possumus, juvemus; et plus
 interdum quam possumus. Melius est enim pro miseri-
 cordia causas prestare, vel invidia perpetui, quam
 prætereundere inclementiam; ut nos aliquando in in-
 vidiam incidimus, quod confregerimus vasa mystica,
 ut captivos redimeremus, quod Arianis displicere
 puterat; nec tam factum displiceret, quam ut esset
 quod in nobis reprehenderetur. Quis autem est tam
 durus, inimitis, ferreus, cui displiceat quod homo
 redimitur a morte, femina ab impuritibus barbaro-
 rum, quæ graviores morte sunt; adolescentula, vel
 pueruli, vel infantes ab idolorum contagiis, quibus
 mortis metu inquinantur? » Idem plane dicere po-

regni januam præstolentur, et competenter ingressæ,
 Christi perpetuis mereantur amplexibus inhaerere:
 ita retrusæ, ut usque in diem transitus earum nulli
 liceat foris januam egredi de monasterio.

26. Pro ista denique causa proque hoc studio procul
 dubio contra servum Christi diabolus, ut leo rabidus
 intumescens, iterum accusatione confecta extrahi ab
 Arelate antistitem fecit, et in Italiam sub custodia,
 Ravennamque perduci: ut impleretur in eo, Sicut
 probatur aurum et argentum in fornace, ita corda
 electorum apud Deum. Adiit ergo palatium, regem
 quoque Theodericum Christo duce salutaturus aggre-
 ditur. Ut vero rex Dei hominem intrepidum veneran-
 dumque conspexit, ad salutandum reverenter assur-
 git, ac deposito ornatu de capite clementer resaluta-
 vit, primum interrogans de labore ipsius atque
 itineris, dehinc de Gothis suis, ac de Arelatensibus
 affectuose requirens. Egresso igitur viro gaudio [*addit*
Mab. pontifice] a conspectu regis, suos alloquitur
 rex, dicens: Non parcat illis Deus qui hujus inno-
 centia virum atque sanctitatis frustra fecerunt itine-
 re tam longo vexari. Qualis sit ille, hinc probatur, quia
 ingresso eo ad salutandum me totus contremui. Video,
 inquit, angelicum vultum, video apostolicum virum;
 nefas arbitror mali quippiam de tam venerando viro
 censere. Posthæc recepto in diversorio mittit muneris
 loco, pransuro argenteum discum, cujus pensa (e) ad
 sexaginta libras circiter jungebatur, adjectis solidis
 trecentis, rogante pariter et dicente: Accipe, sancto
 episcopo, rogat filius vester rex, ut vasculum istud
 muneris loco dignanter beatitudo vestra percipiat et
 in usum pro memoria sui habeat.

27. Ille vero, qui in usum mensæ suæ argentum
 nunquam habuit absque cochlearia [cochlearibus],
 die tertia per ministros suos appetitum dis um
 facit publice venundari, ejusque pretio captivorum
 cœpit plurimos liberare. Mox, inquit, regi nuntia-
 verunt famuli sui: Ecce vidimus in proposito venan-
 tium dominicum munus venale, cujus pretio S. Cæ-
 sarius multitudines liberat captivorum. Etenim tanta
 enormitas pauperum in medietate (f) ipsius erat et
 domus atrio constipata, ut vix ad salutandum eum
 pro densitate suggerentium miserorum possit accedi.

terat Cæsarius.

(b) Theodoricus Ostrogothorum rex urbem obsi-
 dione liberatam eodem tempore sibi assignavit, ut pa-
 tet ex tributo per ipsum Arelatensibus remisso. Ad
 commentarium, num. 47.

(c) Childeberto obtigit civitas Arelatensis anno
 556, cum Vitiges Ostrogothorum rex Francis cessit,
 quidquid possidebat in Gallia, regesque Francorum,
 filii et heredes Clodovei, ditionem illam inter se parti-
 ti sunt. Plura de his Cointius ad annum 556, num.
 1 et seqq.

(d) In Parthenone, ait Mabillonius, a Joanne Cas-
 siano sacrorum erecto in agro Massiliæ subur-
 bano ad Yveliam amnem, unde nomen cœnobii,
 quod priorem evernum est, redditibus S. Paulæ Par-
 thenoni urbano attributis.

(e) Pensa pro pondere, opinor, hic sumitur, licet
 alia quoque significet apud scriptores mediæ ævi.

(f) Vox obscura est, at sensus ex sequentibus col-
 ligitur.

Nam et per plateas innumeras catervas infelicium vidimus cursitantes, euntes scilicet ac redeuntes ad virom. Quod ubi factum huiusmodi comperit Theodericus, tanta laude et admiratione prætulit, ut observantes ejus palatio senatores ac proceres certatim omnes oblationis suæ mercedem per beati viri dexteram cuperent dispensari, divinitus semet proclamantes esse respectos, quod talem pontificem fuissent digni conspicerent, qui temporibus illis, dictis et factis, verus apostolorum successor et apostolicus appareret. Et quia nihil velocius fama percurrit, opere sanctissimo crebrescente, statim sancti viri sancta pervolavit Romam opinio, cœpitque in illi a senatu et proceribus, a papa quoque et clericis, simulque et popularibus tanto charitatis desiderari fervore, ut ante singulorum cordis inhæreret amplexu, quam corporalibus oculis videretur. Interea omnes captivos ultra Durentiam (a), maximeque Arausici (b) oppidi, qui [lege quod, etc.] ex toto fuerat captivitati contraditus, cujus etiam partem Arelatum (c) liberaverat redimendo, mox inventos in Italia redemit, ut potuit. Et ut eis libertas plenior redderetur, imposuit cum sumpto [pro sumptu] jumentis et plaustris in via, suorumque solatio et ordinatione fecit ad propria revocare.

28. Inter hæc in prædicta Ravenna civitate quædam vidua habebat filium adolescentem præfectiis officiis militantem, qui indigentiam genitricis emolumentis ac propriis stipendiis sustentabat. Hic puer, subita infirmitate faciente, jacebat exanimis. Cui cum humana curacionis spes omnis et consolatio defecisset, mox mater ejus, relicto et amisso filio, ad virum Dei festina percurrit; et prostrato corpore oculisque rigantibus, dans insuper ululatus, fide solummodo vivente, beati viri genua complexa clamavit, dicens: Credo quia miseratio divina ideo huc te, sancte [addit Mab. Dei], deduxit ut filium redderes matri. Flebiliter deprecanti mulieri paululum recusavit; et tamen durum credens, si tales non audiret lacrymas, solita miseratione commotus, volens scilicet sic debitum impendere charitatis affectum, et sic in Dei nomine virtulem exercere, ut in omnibus refugeret vanitatem, ad tugurium ejus occulte latenterque pervenit. Fusa itaque prece more solito prostratus, ubi divinam virtutem vocationis suæ per Spiritum sanctum adesse sensit, abcessit. Notario vero suo illo tempore, nunc venerabili presbytero Messiano, relicto præcepit ut cum adolescens ad se reverteretur, sibi protinus nuntiaret. Qui cum ante decumbentis lectulum excubaret, pæcudum hora completa, puer de mortis est tenebris revocatus, et mox reseratis orbibus oculorum matrem alloquitur, dicens: Vade, mater, ad servum Dei fe-

stinaverit et propera, cujus orationibus tibi vitæque sum redditus, et age gratias quod meritis virtutibusque suis Deus dedit effectum. Illa perniciter advolans occurrit, gratias non tantum verbis quantum lacrymis et vocibus gaudiisque persolvens, postulansque ut quem Deus per illum isti luci reddiderat, ad Gallias rediens de suo non pateretur discedere famulatu. Sed beatus ille vir altioris ingenii respondit, eam illi potius debere referre gratias, cujus virtus et pietas omnibus moerentibus et clamantibus adesere consuevit. Hujus igitur miraculi magnitudo non solum civitatem illam, sed provinciam cunctam fidelium devotionibus ac nuntiis peragravit.

29. Medicus etiam diaconus Elpidius, regia potestate ac sedulo famulatu intus, diabolica infestatione non solum reliquis diversis insidiis fatigatus, sed et saxorum quoque imbre in domo sua crebrius appetitus, sanctum Dei exorat ut a vexatione ipsa ejus mereretur orationibus liberari. Cujus domum sanctificaturus ingrediens, benedictæ aquæ infusionem respersit, atque ita consuete vexationis discriminibus liberavit, ut ultra ibi nihil tale contingerit.

CAPUT IV.

Romam profectus varia obtinet a pontifice; deinde domum regressus, variis virtutibus et miraculis fulget.

30. Post hæc Romam veniens, beato Symmacho (d) tunc papæ, ac deinde senatoribus et senatrici bus præsentatur. Omnes Deo gratias et regi retulerunt quod meruissent corporeis oculis intueri quem jam dudum oculis cordis aspexerant. Igitur virum apostolicum non jam fama vulgante, sed corporali præsentia comprobantes, certatim diligere ac venerari cœperunt. Pro qua re etiam papa Symmachus tanta meritorum ejus dignitate permotus, non solum verissime eum metropolitanæ honore suspexit, sed et concessa specialiter pallii decoravit privilegio. Diaconos ipsius ad Romanæ instar Ecclesiam dalmaticarum fecit habitu præeminere.

31. Dehinc ad propria reversus, Arelatensem ingreditur civitatem, psallendo suscipitur, secumque expedita redemptione octo millia solidorum (e), qui exsiliandus ierat, ab Italia defert. Etenim die qua civitatem ingressus est, ecclesiam ad vesperam benedictionem daturus intravit: et ecce una ex feminis tremore correpta, cum spumis ejulans, et proclamans pavefactis [apud Mab. additur in ecclesia] cunctis, erupit: quæ apprehensa hinc atque inde manibus, beato viro ante altare illico præsentatur, exorantibus cunctis ut depulsa peste rodintegrari mulierem faceret sospitati. Tunc suo ille more pro eadem in oratione

(a) Druentia, Gallis *la Durance*, oritur ex monte Genevro, uno ex Alpibus Cottis in Brigantino tractu Delphinatus, deindeque per Provinciam lapsus, Rhodano excipitur una leuca infra Avenionem.

(b) *Arausio* vulgo *Orange*, oppidum est Provinciæ trans Druen iam. Illud a Gothis, post cæsars apud Arelatem Francos et Burgundiones, Druentiam transgressis, captum fuisse, hinc satis colligitur.

(c) Mabillonius habet *Arelato*.

(d) Symmachus pontificatum tenuit ab anno 498 usque ad 514, quo obiit xiv kalendas Augusti, ut ibidem habet Pagius num. 1. Gesta autem Cæsarii cum Symmacho contigerunt anno 513, quæ latius exposuimus in commentario § 3.

(e) Superflua ex elemosynis acceptis, opinor, ut ea Arelate impenderet redimendis captivis, aut aliis operibus piis.

prosternitur, et imponens capiti manum, omnes sensus ac vultum tactu olei sacri perunxit. Quo facto, nequaquam deinceps repetiit mulierem depulsa in nomine Christi calamitas.

52. Interea habebat præcipuum inter reliquas sollicitudinem captivorum; tantusque in hac administratione fuit tanque præclarus, ut nullius hoc possit explere relatio. Nam quodam die, dum d'esset sanctis manibus auri vel argenti species, quod daretur egenis, interpellatus a paupere, ait: Quid tibi faciam, miscell. meus? quod habeo hoc do tibi. Ingrediens ergo cellam suam, casulamque quam processoriam (a) habebat, albamque (b) paschalem exhibens, dedit ei, dicens: Vade, vende cuiunque clerico, et pretio ipsius redime captivum tuum. Non solum enim qui eum expellerunt captivitatis sunt vinculis absoluti, sed ipse quoque pro redimendis captivis Carcassonam (c) profectus est civitatem. Nam et multis vicibus per loca diversa abbates, diacones et clericos pro redemptione miserorum direxit.

53. Tot autem divinæ gratiæ virtutes solus habere promeruit, quot vix in plurimis Deo servientibus floruerunt. Ipse tamen sic in se unamquamque personam semper excoluit, tanquam si ipsam salutem prorsus haberet: tandiu ejus præcedentia pulcherrima ac jucundissima videbatur, quandiu a sequentibus vinceretur. Quis enim ejus patientiam, quis puritatem, quis charitatem, quis fervorem spiritus, quis discretionem, quis benignitatem, quis zelum sanctum, quis jagem meditationem die ac nocte in lege Domini poterit explicare? assertor fidei, forma sacerdotum, ornatus ecclesiarum, prædicator gratiæ, extingctor jurgii, seminarium charitatis, norma disciplina, morum ponderator, libra consilii, defensor pupillorum, captivorum redemptio. Nunquam de ore illius detractio, nunquam mendacium, nunquam maledictum contra qualemcunque personam processit. Et non solum non detraxit cuiquam, sed nec detrahentem patienter audivit.

(a) Id est, quantum conjicio, qui in processionibus seu supplicantiis agmine utebantur.

(b) Planetam albam explicat Mabillonius. Malim intelligere vestem lineam talarem, quæ alba passim dicitur, quaque sacerdotes induuntur missam celebraturi sub casula seu planeta. Paschalem vocat, quia optima erat, et festivitati paschali deputata.

(c) Carcasso, quæ Carcassona frequenter nominatur, Gallis Carcassone, urbs est in Occitania inferiori ad Atacem fluvium, quæ satis nota est, et intervallo non exiguo ab urbe Arelatensi dissita. Hinc eximium sancti studium ad redimendos captivos luculenter innotescit.

(d) Eucherius scilicet junior, inquit Mabillonius: nam duos hujus nominis sediase in cathedra Lugdunensi, supra in actis S. Consortiæ demonstratum est. Verum de Eucherio II, qui Cæsario fuisse contemporaneus, non levis est controversia inter ruditos, ut videre est in nova Gallia Christiana tom. IV, col. 20 et sequentibus, ubi præcipua utriusque partis argumenta recensentur. Ipsam litem omnino dirimere non est hujus loci, cum id fieri debeat quando acta S. Eucherii venient di cultianda. Attamen facile ostendam, ex hoc loco inbelle deprimi argumentum pro secundo Eucherio. Nam imprimis

A 34. Si quis suorum juravit subito, aut forsitan maledixit, prout persona fuit, ita in eo salubriter vindicavit. Illius tamen ista fuit pro maledictione benedictio, si contra aliquem aliquando motus est: Deleat Deus peccatum tuum, auferat Deus peccata tua, castiget Dominus delictum tuum, ut illuc non servetur tibi; corrigat hic Dominus errorem tuum. Ad [ad omittit Mab.] interiorum suum prodebit exterior. Nam vultu semper placido et angelico, ita ut secundum Scripturam, corde latante vultus floreret. Sic [Mab., sicut] nunquam in risu justo remissior, ita nunquam mœroris nimietate depressus, nisi forte quando pro alienis peccatis lugebat. Nunquam aliquem odio habuit, et non solum pro amicis, sed etiam pro inimicis toto affectu cordis orabat. Nec docuit verbi quod non adimpleret exemplis. Nulla eum hora diei sine divini eloquii meditatione transibat, sed nec dormientem præteribat; nam frequenter et dormire visus est et meditari. Et cum a meditatione psalmodum aut prædicatione cessare videretur, lector aut notarius ante eum legere non desistebat: ita ut recte et veraciter diceret: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.*

35. Quodam igitur tempore dum iter ageret circa Alpina loca, vir venerabilis sanctus Eucherius (d) episcopus cum ipso erat. Factum est autem ut in media strata (e), infelix et infirma mulier occurreret manibus et pedibus contractis, et per terram reptans. Quam cum fuisset intuitus, interrogavit ipsum sanctum Eucherium quid esset hoc quod sic per terram se traheret. Ille mulierem interrogavit. Ipsa respondit, jam annis multis paralyticam se, et omnibus membris esse contractam. Tunc beatus Cæsarius dixit sancto Eucherio: Descende et signa eam. Ille quasi trepidare et excusare cepit: omnino ille non desistere nisi faceret. Descendit itaque et signavit eam et dixit: Ecce feci quod jussisti. Cui rursus ait: Mitte manum tuam, et apprehende manum illius, et erige eam. Ille respondit: Faciam aliud quiddam tu Eucherio jussisset, hanc vero rem aggredi

nec in ms. nostro, nec in editione Mabillonii Eucherius dicitur episcopus Lugdunensis, sed episcopus tantum, ita ut vox *Lugdunensis* videatur adjecta a Surio, qui eo modo rem magis explicare voluit. Ex Surio irrepit vox eadem in editione Vincentii Barrals, qui Surium in multis secutus est. Jam vero non difficulter ostendi potest cujus civitatis antistes fuerit Eucherius. In laudata Gallia Christiana tom. I, col. 798, proferuntur ex vetustissimo Conciliorum codice ms. nomina quorundam episcoporum, qui subscripserunt concilio Arelatensi IV, aditis urbium nominibus; quæ in conciliis editis desiderantur. Inter hos antistes legitur: *Eucherius in Christi nomine Avennicæ*, id est, Avenionis *Ecclesiæ episcopus*. Hinc infero, Eucherium Avenionensem esse qui quatuor conciliis per S. Cæsarium, ut narravi us, intra paucos annos habitis, nempe Arelatensi IV, Carpentoractensi, Arausicano II, et Valensi subscripsit legitur *Eucherius*, sine urbis nomine. Hinc ulterius deduco non alium Eucherium hoc loco fuisse S. Cæsarii comitem, quam laudatum Avenionensem, cum id locorum propinquitas omnino suadeat, et argumenta pro Eucherio Lugdunensi II allata, nullius sint momenti, ut ostendi poterit suo loco.

(e) Strata pro via sæpe legitur.

non præsumam. Sed istud fac tu, cui delit Deus et animas et corpora sanare languentium. Respondit ei S. Cæsarius : Interim tu fac quod dico. Cumque ille fortiter reniteretur, et humiliter ac lacrymabiliter excusaret, diutiusque contenderet, dixit ad eum : In ignem tu propter obedientiam ingressurus eras, qui nec propter misericordiam es paratus facere quod charitas jubet ? mitte ergo manum tuam in nomine Domini et erige eam. Tunc jussis obediens, mulierem porrecta manu levavit ; pedibus suis atque omnibus membris recuperatis, hospitium suum incolumis ambulavit.

36. Nam quantis virtutibus emicuerit, quis enarrare valeat ? factum est ut in agro monasterii sui suburbano apri frequentarent. Egrediebantur comites civitatis vel reliqui militantes, et non permittebant homines in domibus habitare vel laborare, sed nimia eos cæde mactabant, quare eos prohiberent. Illi vero diutius jam non ferentes injurias et inquietudines, venerunt et interpellarunt ipsum dominum, proclamantes et dicentes : Fac de nobis quod jubes ; nam nec servire vobis, nec ibi stare possumus. Sollicite interrogat quæ essent queræ eorum. Qui responderunt : Propter apros veniunt comites et Gothi et diversi venatores, et interficiunt nos. At ille publica voce, e'evatis oculis et manibus, aspiciens in cælum dixit : Domine Jesu Christe, ne in loco ultra apri accessum habeant. Ex eadem hora usque in præsentem diem nunquam ibi nu rierunt (a), sicut consueverant, nec comparuit quod venari possent. Merito imperavit bestiis, qui a se repulsi omne vitium. Potuit ille impetrare a Deo, cujus præceptum nunquam præterivit.

37. Evenit etiam ut illustrissimi viri Parthenii patricii puer, qui prælatus servis cæteris a domino suo præcipuus habebatur, per quamdam nequissimam tentationem sæpius in terram damnato sensu corruit, et dum revera hostis ipsius vexatio magis animi quam corporis infirmitas videretur, oleo beatissimi viri benedictione sacro perunctus est. Quo facto, ita ab eo tentatio maligna [Mab., maligni] discessit, ut quem cessante cura terreni medici per servum suum Christus reddiderat sanitat', domi etiam suæ dominus ipse præponeret pro exemplo terroris. Et quod sub admiratione magis potest esse formidini, ad declarandum meritum viri sanctissimi, memorabile factum ejus nefas est silentio præterire.

38. Dum sanctus igitur dioceses suas circumiens, in viliam quæ Launico dicitur, a dominis propriis fuisset exceptus, in cella in qua lectum habuit, post discessum illius in stratum ipsius p'stifer quidam Anatolius nomine medicus, pro tali crimine valde condolendus, scortum expetiit meretricis ; ubi mox ab incentore suo diabolo publica vexatione correptus, in conspectu hominum est elisus in terram ; et publica voce, pro qua præsumptione correptus fuerat,

(a) Mabillonius legit, *nec trucrunt* ; atque ita notat : « Sic legendum videtur, non *nutrierunt*, ut aliis : *truo* olim dictum pro *destruo*, quod apri optime convenit. » Præcipacit tamen lectio ms. nostri, in quo

dum servi Dei virtutem confiteretur, scelcris sui publicavit admissionem.

39. Scimus etiam multas per intercessionem viri [Mab., servi] Dei Dominum fecisse virtutes, quas longum est per ordinem prosequi. Nam cum unus e nostris, qui hæc scripsimus, pro suffragio suo benedictionis ab ipso consecratum oleum postulasset, ampullulam plenam ab ipso acceptam diligenter ad domum referens, tanquam maximas reliquias studuit conservare. Et dum post aliquod tempus tertianæ febris urgeretur ardoribus, ampullulam in qua erat oleum, maxima veneratione grandique præsidio ad caput suum petiit debere suspendi. Quæ dum fuisset mundissimo linteo involuta, ut credimus, negligentia faciente famulorum, contracta est. Sed ita intra ipsam stetit oleum, ut nullus liquor in terra vel in linteo descenderet. Quo viso, dum in vase alio cum summa velocitate mutaretur, cum perevacuata fuisset, statim se ampulla contracta dissolvit, et ab ipso qui hæc veraciter memorat, adjuvante Domino, febris sine ulla dilatione discessit.

CAPUT V.

Fervor in prædicando per se et alios ; statuta ejus quædam ; doctrina in suspicionem vocata et Romæ probata ; hospitalitas.

40. In disserendis autem Scripturis et in elucidandis obscuritatibus, quanta gratia in illo emicuerit, quis poterit narrare ? Ita ut hæc ei [Mab., et] summa jucunditas fuerit, si illum aliquis, ut obscura disceret, provocaret. Et ipse frequentissime incitabat, dicens nobis : Scio quod non omnia intelligitis : quare non interrogatis, ut possitis cognoscere ? Quia non semper vaccæ ad vitulos currunt, sed nonnunquam vituli ad vaccas, ut de matrum uberibus possint suam esuriam satiare. Hoc et vos omnino debetis facere, ut interrogando etiam nos exerceatis, ut debeamus perquirere unde vobis possimus spiritalia mella proferre. Resplenderunt in eum singulæ quæque virtutes, virginitas scilicet cum sinceritate, modestia cum verecundia, sapientia cum simplicitate, sinceritas cum mansuetudine, doctrina cum humilitate ; vita denique immaculata, vita irreprehensibilis, vita sibi semper æqualis. Vix mihi misero Cypriano, qui tam tepidus in discendo exstiti, ut modo cognoscam et præniteam ! Quare de tanti fontis fluvio non tantum hausi quantum mea indigebat ariditas ! Charitatis autem ejus ardorem, qua omnes homines dilexit, quis poterit unquam imitari ? Ille enim hoc maxime et corde et ore gestabat, et ut inimicos diligere (b) deberemus, hortatu blandissimo, sermone et exemplo laudabiliter instruebat. Vix aliquis illo affectu pro charis quo ille pro inimicis orabat ; et licet non essent causæ quibus illi quisquam inimicus existeret, nisi forte pro invidia aut disciplina æt'ali aliqui esse viderentur, ille tamen eos non solum habetur nutrierunt.

(b) Dilectionem inimicorum sæpissime inculcat in hominibus suis, ut patebit illas perlegenti.

paterno, sed etiam materno diligebat affectu; hoc sæpius nobis insinuans, quia cum dilectio usque ad inimicos extenditur, fieri non potest ut proximus non ametur.

41. Docuit præterea memoriter, quandiu potuit, atque voce semper in ecclesia prædicavit. In quo opere tam pia atque salubris ejus provisio fuit, ut cum ipse pro infirmitate jam non posset ad ipsum officium peragendum accedere, prosbyteros et diacones imbuerit atque statuerit in ecclesia prædicare; quo facilius nullus episcoporum se ab hac necessaria cunctis exhortatione cujuscunque impossibilitatis excusatione suspenderet, hæc dicens: Si verba Domini et prophetarum sive apostolorum a presbyteris et a diaconibus recitantur; Ambrosii, Augustini, seu parvitalis meæ, aut quorumcunque sanctorum, a presbyteris et diaconibus quare non recitentur? Non est servus major domino suo. Quibus data est auctoritas Evangelium legere, credo et licitum est homilias servorum Dei seu expositiones canonicarum Scripturarum in ecclesia recitare. Ego me ex hoc instituendo; sancti sacerdotes, qui hoc implere contempserint, causas se in die judicii noverint esse dicturos. Non quidem credo quod quisquam tam obduratum sensum habeat, ut cui Deus dicit: *Clama, ne cesses*, nec ipse clamet, nec alios clamare permittat. Timeat illud: *Væ tacentibus de te*, quoniam loquaces multi [*Mab.*, muti] sunt. Et illud Apostoli [imo Isaïæ lvi, 10]: *Canes muti, non valentes latrare*. Etenim quanta oves, tacente sacerdote, aberraverunt, de tantarum animabus redditurus est rationem.

42. Prædicationes quoque congruas festivitatis et locis, sed et contra ebrietatis et libidinis malum, contraque discordiam et odium, contra iracundiam atque superbiam, contra sacrilegos et aruspices, contra calendarum quoque paganissimos ritus, contraque augures, lignicolas, fonticolas, diversorumque vitia fecit, easque ita paravit, ut si quis advenitium peteret, non solum non abnuerit impertire, sed et si minime suggereret ut deberet accipere, offerret tamen ei ut importaret ipseque legeret. Longe tamen positus in Francia, in Gallia (a) atque in Italia, et Hispania, diversisque provinciis constitutis transmisit per sacerdotes, quid in ecclesiis suis prædicare facerent, ut projectis rebus frivolis et caducis, juxta Apostolum honorum operum fierent sectatores.

43. Bonus ergo Christi odor per ipsum longe lateque diffusus est, et flagravat ubique advectus quorum

(a) Mabillonius *Gallias* legit. Porro Francia tunc distinguebatur a Gallia, et per Franciam designatur vel hodierna Franconia, aut forsitan quiddam Francie tunc possidebant etiam in Galliis. Deinde *Francia* dici coepit, quæ nunc *insula Franciæ*.

(b) Ita ms. nostrum. Mabillonius habet: *flagravat ubique profectibus, quo non*, etc.

(c) Hanc tamen leg. in aliis non præscripsit: nam in concilio Arelatensi iv, cui sanctus præfuit, can. 1

non (b) est conspectibus præsentatus; tetigit pectora quorum membra non contigit. Adjecit etiam hoc, ut nunquam in ecclesia sua diaconem ordinaret ante tricesimum (c) ætatis ejus annum. Verum etiam hoc addidit, ut nec in qualibet majore ætate ordinaretur, nisi quatuor vicibus in ordine libros Veteris Testamenti legerit ante, et quatuor Novi. Sanctæ conscientie suæ testis sum ego peccator, quia quidquid aliis præcepit ipse fecit, et propter Deum semper implevit. Quidquid autem prohibuit fieri, aut ipse vitavit facere; omnia in zelo Dei.

44. Nihil carnaliter aut egit aut sapuit; et nunquam otiosus ab opere Dei voluit esse, sed disposuit fabricavitque triplicem in una conclusione basilicam, cujus membrum medium in honore sanctæ Mariæ Virginis cultu eminentiore construxit, ex uno latere domni Joannis, ex alio sancti Martini subjecit. Et ut auferret sacris quas congregaverat virginibus curam necessariæ sepulturæ, monobiles [*forte immobiles*] arcas corporibus humanis aptissimas de saxo ingentibus noviter fecit excidi, quas per omne pavementum basilicæ constipatis stræni fecit ordinibus: ut quæcunque congregationis illius de hac luce migrasset, locum sepulturæ paratissimum et sanctissimum reperiret. Non multo igitur post monasterii matrem germanam suam Cæsariam (d) sanctam, ad præmia Christi migrantem, inter has quas præmiserat inibi ad medium throni, juxta eam quam sibi paraverat, condidit sepulturam, succedente eidem quæ nunc superest, Cæsaria matre, cujus opus cum sodalibus tam præcipuum viget, ut inter psalmodias atque jejunia, vigiliis quoque et lectiones, libros divinos pulchre scriptitent virgines Christi, ipsam magistram habentes.

45. Insistebat itaque, ut solitus erat, orationi et lectioni et elemosinis beatus homo, prædicationibus incessanter omni dominice omnibusque diebus festis; frequenter etiam ad matutinos, ad lucernarium (e), propter advenientes hominibus recitabantur, ut nullus esset qui se de ignorantia excusaret. Obedientes invitabat, sollicitos instruebat, renitentes vero acriter contestabatur, quia sicut fidelibus in diem judicii digna esset retributio conferenda, ita et hos dignæ indignationis ultio sequeretur. Statuit etiam regulariter ut nubentes ob reverentiam benedictionis ante triduum conjunctionis eorum eis benedictio in basilica daretur. Tanta denique bona in se, largiente divina gratia, habuit et de audientium profectibus, et de discipulorum sequacitate, et de virginum consecratione, ut non uno tantum sit merito coronatus,

statuitur, ut nullus episcoporum diaconum, antequam viginti quinque annos impleat, ordinare præsumat. Triginta vero anni ibidem requiruntur pro ordinatione presbyteri vel episcopi. Adi Labbeum tom. IV, col. 1622.

(d) De S. Cæsaria actum est ad 12 Januarii, ubi de secunda Cæsaria et sequentibus abbatissis etiam dicta sunt aliqua.

(e) *Id est, vesperas*, ait in margine Mabillonius.

sed inter tantas ac multiplices coronas de coruscantibus meritis suis cinctus, totus in coronam Ecclesiæ demutetur.

46. Multi quidem ænuli surrexerunt qui ejus resisterent doctrinæ de gratia. Sed o felicitas æmulanda! Etenim susurris et mala interpretatione quorundam oboritur in Galliarum partibus contra prædicationem Dei hominis frustra sinistra suspicio. Ob hoc antistites Christi ultra Iseram (a) consistentes, charitatis amore collecti, in Valentina (b) civitate conveniunt: ubi etiam beatus Cæsarius infirmitatis solite causa, sicut disposuerat, properare non potuit. Misit tamen præstantissimos viros de episcopis cum presbyteris et diaconibus, inter quos etiam sanctus Cyprianus Telonensis (c) magnus et clarus enituit, omnia quæ dicebat de divinis utique Scripturis affirmans, et de antiquissimis Patrum institutionibus probans, nihil per se in divinis profectibus quemquam arripere posse, nisi fuerit primitus Dei gratia præveniente vocatus. Sed dum suam justitiam quærebant statuere (d), justitiæ Dei non erant subjecti, non reminiscentes Deum dixisse: *Sine me nihil potestis facere*. Et, Ego vos elegi, non vos me (e). Et, Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper. Et per apostolum Paulum: *Gratia Dei sum id quod sum*. Et per alium: *Omne datum optimum desuper est*. Et propheta: *Gratiam et gloriam dabit Dominus*. Et quod tunc vere liberum homo resumatur arbitrium, cum fuerit Christi liberatione redemptus, sub qua absolute valeat consequi perfectionis effectum. Quorum intentionibus homo Christi dedit veram et evidentem ex traditione apostolica rationem. Nam et beatæ memoriæ Bonifacius Romanæ Ecclesiæ papa eandem colluctationem compertam (f), calcata intentione jurgantium, prosecutionem S. Cæsarii apostolica auctoritate firmavit: donante Christo paulatim Ecclesiarum antistites receperunt, quod optaverat diabolus repentina animositate cessare.

47. Hoc frequenter quibuscunque prædicabat, di-

(a) Isera seu Isara, Gallis *l'Isère*, fluvius oritur in Centronicis Alpibus sive Darantasiensibus apud Saundos, ait Valesius. Deinde ex Sabaudia in Delphinatum delapsus, eumque secans, Rhodano miscetur paulo supra Valentiam apud confluentes. Videsis Valesium in Notitia Galliarum, p. 255. De concilio Valentino egimus in commentario, num. 43.

(b) Valentina urbs est episcopalis in Delphinatu, sub archiepiscopo Viennensi, sita ad Rhodanum una leuca infra confluentem Iseræ, vulgo *Valence* dicta.

(c) *Telo Martius*, Gallis *Toulon*, urbs episcopalis est sub archiepiscopo Arelatensi in Provincia ad mare Mediterraneum celeberrimo portu notissima. Cyprianus hic unus est ex Viæ auctoribus de quo Cæsarij initio commentarii.

A cens: Si amas Dei verbum, impectoratum utique retines quod ingessi, amori namque divino congruebat decalogi summa perfectio: ut quod in te sibi charitas Christi devinxit, reddas etiam ipse cum homine participata largitate commune. Sed ne parentum, amicorum, sive clientum de hoc alloquio nostro tantummodo credas animas esse pascendas, testor te coram Deo ejusque sanctis angelis, reus eris salutis mancipiorum tuorum quorumlibet infirmorum, si non æque illis, ut amicis vel parentibus, cum reversus fueris, quod prædicavimus ingesseris. Conditione namque tibi corporea in præsentibus subditum noveris esse mancipium, non perennitatis vinculo mancipatum. Iterumque ad eos quos fuerat allocutus dicebat: Quid diximus, fratres? quid disseruimus, filii? quæso vos, qui fuerint nostri hæcenus in collatione sermones? Si diligitis, retinetis; si retinetis, procul dubio dicta cordibus conclusistis. Taliter provocando etiam invitum studium retinendi extorquebat.

48. Ad prandium vero et ad cœnam mensæ suæ sine cessatione quotidie legebatur, ut uterque interior exteriorque homo satiatus refectione duplici lætaretur. In hac ergo arcta constrictaque conclusione audientes cum sudore, lateor, et verecundia grandi multi ante eum mox obliviosi sunt agniti: dum pauci, quod pejus est, commissam narratiunculam potuerant saltuosis compendiis replicare. In domo vero ecclesiæ suæ, sicut illo præsentem, ita absente convivium semper præparatum est clericis, sive quibuscunque advenientibus. Nullus illo superstite tanquam ad extraneam civitatem, sed tanquam ad propriam domum Arelato venit. Et quia de innumerabilibus ejus hæc pauca præsumpsimus attingere, sufficiant manifesta, etiamsi celantur occulta. Rogamus tamen vos, sancti fratres Messiane presbyter et Stephane diacone, quibus de illo multa comperta sunt, pro eo quod ab adolescentia in obsequio ipsius fuistis, ut huic opusculo vestram collationem jungatis.

(d) Id volebant Semipelagiani, qui fidei initium viribus liberi arbitrii attribuebant, quibusque subjecti sacre Scripturæ textus sunt contrarii. Videri possunt capitula Arausiana et theologi qui de erroribus Semipelagianorum disputarunt; at inter illos lites non modicæ posterioribus sæculis sunt exortæ, quod aliqui non pauca pro erroribus Semipelagianis venditarint, quæ revera erant catholica, et utrinque admissa.

(e) Hic textus in ms. nostro desideratur, transcribentium, ut videtur, incuria prætermisus.

(f) Magis Latine diceretur, *eadem colluctatione comperta*. De confirmatione Bonifacii dictum est in commentario, num. 44 et seqq.

LIBER SECUNDUS.

AUCTORIBUS MESSIANO PRESBYTERO ET STEPHANO DIACONO; EX EDITIONE MABILLONII.

CAPUT PRIMUM.

Varia miracula, quibus monita quaedam virtutesque interponuntur.

1. Messianus presbyter et Stephanus dixerunt: De sancti, beatissimique Patris et sacerdotis ac magistri nostri domini Cæsarii conversatione atque virtutibus illa dicturi quæ vel simul vel sigillatim de eo cognovimus, vel cum sanctissimis coepiscopis (a) id est, domno Cypriano et domno Firmino atque sancto Viventio (b) pariter vidimus; qui et ea quæ de ipso superius scripta sunt, ab initio referentes usque ad finem articuli concluderunt, et nobis permittere ac jubere dignati sunt, ut unusquisque nostrum, quæ sibi de gestis ejus essent bene cognita, fideliter enarraret. Non indigemus, vel si nobis suppeteret eloquentia sæcularis, quia omnem mundanæ facundiæ transcendit ornatum sanctarum veritas actionum: ad quam plenissime demonstrandam illa nobis puritas simplicitasque sufficiat, qua ipse quoque beatissimus Pater miracula quæ a nobis sunt referenda perfecit, maxime cum frequenter hoc et ipse dominus communi habuerit in sermone, quia quod erudite diceretur, intelligentiam doctis tantummodo ministraret; quod vero simpliciter, et doctos simul et simplices competenter instrueret. Ergo ea, quæ veraciter ab eo facta dictave cognovimus, aggredimur Deo propitio verbis infucatis et integris, pro parte qua possumus, fidelibus auditoribus intimare, ut ex ipsis et infirmis compunctionem, et perfectis gaudium, et ad perfectionem tendentibus ministretur exemplum. Incipiemus igitur, quemadmodum recordamur, breviter opera ejus sancta. Deo adjuvante, relexere.

2. Petri diaconi hujus ecclesie filia, in qua omnis utilitas domus ipsius consistere videbatur, languore gravi faciente, triduo jam muta jacebat: pro qua re quodam die pedibus se beatissimi viri prostravit dicens: Miserere, serve Christi, senectutis meæ, ora pro filia mea, quia confido tibi a Domino nihil esse negandum. Pone manum super eam, et salva erit. Jam enim per triduum muta oculis clausis jacet, horisque et momentis singulis exitum ejus exspecto. Quo audito, motus et compulsus lacrymis senis, ad domum ejus perrexit: ubi cum ingressus fuisset, et omnes in ipsa domo cum patre fortiter flentes videret, ad orationem prosternitur: ubi velut alter D Elias (c) ad caput ejus inter angustias arcæ et lecti se

A attraxit. Post orationem, quam cum lacrymis fudit, statim reverti ad domum ecclesie cœpi.

3. Erat enim consuetudinis ejus, ut cum, spiritu sibi insinuante, preces suas exaudiri pro infirmis agnosceret, statim cum celeritate exinde discederet; ne si illo præsentem sciret quod ipse a Domino precibus impetrasset, aliqua arrogantia nasceretur occasio. Quia et revera frequenter et dulciter quasi in figura, ut nemo intelligere posset, dicebat: Cui animarum cura credita est, fortiter debet timere corporum voluptatem exercere. Denique simplicibus magis quam doctis istud divina gratia concessit. Utinam (d) in his quæ nobis misericors Dominus dedit, discretionem nobis sibi placitam concedat! Istud tamen a nobis indignis minime est præsumendum. Discedente ergo eo (e), cœpit iterum atque iterum clamare pater post eantem: Novi quia, si Deum tuum precatus esses, filiam meam mihi reddidisset. Tunc ille unum de cubiculariis suis reliquit, dicens: Vade, observa ibi, et post paululum veni, et dic mihi quid agitur. Cecidit hora completa, et ecce illi nuntiavit: Domne, inquit, reversa ad se est puella supra quam orastis; quæ hoc dicit: Dominus episcopus hic fuit, cujus orationibus reddita sum et sana facta. Pro qua re venit pater gratias agens, et sibi jam per orationes vestras revocata a morte filiam protestatur. Nam, Domino hodie denique annuente, vivens hujus rei ipsa per se testis existit.

4. Sed licet (ut mos servorum Dei est) semper virtutes faciendis excusent; is præcipue servus Christi, et quando ad præsens sibi præstari, insinuante Domino, confidebat, nec tunc temere arripere, sed caute subterfugere volebat. Verum sive stetisset, sive fugisset, nunquam sibi postulanti defuit Deus. Quem ille in corde suo non solum in oratione et obsecratione, sed etiam in convivio, in itinere, in collocatione, in conaseu, in prosperis, in adversis, etiam in somno semper secum habuit. Denique nos ipsi, vel conservi nostri qui in cella ipsius manserunt, sciunt quæ dicimus, illum inter pausas somni, quas jam ætas non solum exigebat, sed etiam pro infirmitate aliquoties premebat, spiritu semper vigilante diceret [*sensus est imperfectus*] tanquam admonens, qui psalmum diceret: Age dic. Nulli dubium est quod aut spiritualiter cum sanctis psallebat, aut certe illud impleverit propheticum: *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Frequenter etiam in sopore posi-

(a) Coepiscopi nomen non ad Messianum, qui solum presbyter, nec ad Stephanum, qui diaconus tantum erat; sed ad Cyprianum et alios referendum, ut observat Mabillonius.

(b) Vincentio legitur in textu Mabillonii, errore opinor, typographico; nam ipse in observationibus præviis hæc citans verba, habet *Viventio*, uti et Surium et Barralis.

(c) Apud Surium et Barralim legitur *Elisus*, nec satis apparet utra lectio sit præferenda. Nam uterque, Elias III Reg. cap. xvii, et Elisæus IV Reg. cap. iv, puerum mortuum revocavit ad vitam eodem fere modo.

(d) *Utinam* legitur apud Barralim, *vitam* apud Mabillonium errore fursan typographi, certe non satis recte.

(e) *Eo* desideratur in editione Mabillonii.

tus de futuro iudicio ve. de aeterno præmio prædicabat. Interea non est meorum meritorum, ut indignus præclara de famulo Dei referam (a).

5. Cum igitur in cella ipsius diaconus in servitio illius ad iudicium meum delegatus essem, curam inter reliqua etiam de nocturnis horis me iusserat habere. Itaque cum de cella inferiore, ubi manebam, foras egressus fuisset, quia in omnibus sanctus vir modum semper voluisset custodire, præcipue ad nocturnos (b) vigilantissime observabat, ut, absque id quod sibi peculiariter, Deo solo sibi attestante, dicebat, nullus suorum, qui secum manebant, ante horam legitimam excitaretur. Tunc per somnum lenta voce dicebat: Duo sunt, nihil est medium: duo sunt; aut in cælos ascenditur, aut in infernum descenditur. Deforis ego revertens ille evigilavit, et ait ad me: Quid, inquit? Jam hora est ad nocturnos. Ego dixi: Non est hora; adhuc sub tempore est. Et ille: Vere hora est, et revera sic erat. Tunc implevimus nocturnos. Et ait ad me: Cuidam per somnum cum grandi intentione proclamabam: Duo sunt, non est quidquam medium, aut in infernum, aut in cælos itur. Ego respondi: Consuetudinem tuam facis incessanter clamare. Tunc ego peccator arbitratus sum quod semper ille de Deo et cum Deo loqueretur. Hic enim, ut supra dictum est, sic omnium virtutum amator fuit, ut nullum bonum fuerit, quod vel per se cum alacritate non exercuerit, vel cum fervore spiritus alios habere voluerit et docuerit.

6. Inter omnia igitur bona quæ generaliter, ut fierent, docebat, et mala quæ nulla omnino fieri pronuntiabat, præcipue (quod benigna et sincera conscientia vestra novit) infidelitatis, mendacii, superbix, atque luxuriæ vitia et ebrietatis impatientissime omnino abhorrebat. Jesu bone! quibus gemitibus, quibus suspiriis, quo fletu pro peccatoribus supplicabat! ut jam videres hominem Dei tanquam in præsentem conspicerem miserum peccatorem ad gehennæ supplicia destinari. Denique, secundum Apostolum, nunquam soli sibi vixit, nunquam pro se solo oravit.

7. Quodam igitur tempore, cum velut ad cumulum meritorum suorum undique captivi Arelato redimendi non frustra exhiberentur, magna multitudo redemptorum ingenuorum et multorum nobilium Arelato ab ipso viro sancto quotidie pascebantur.

(a) Illicusque Messianus presbyter, ita ut reliqua videantur esse Stephani diaconi.

(b) Nocturnas preces designat, jam *matutinæ* passim vocantur.

(c) Longuevallius in Historia Ecclesiæ Gallicanæ t. II, p. 556, mortem Gondebaldi Burgundionum regis alligat anno 517. Id., p. 259, ostendit Gondebaldum veritatem fidei catholicæ agnovisse ope S. Aviti Viennensis; sed politicis rationibus adhæsisse erroribus Arianorum. Hinc mira videri non debet ejus in virum sanctum benevolentia. Præterea id reges illi facere potuerunt ob redemptos; per Cæsarium captivum Burgundione. De S. Sigismundo Gondebaldi filio et successore, qui ab Arianis erroribus ad fidem catholicam feliciter conversus est, egimus ad 4 Maii, quo colitur.

Tunc venit ordinator ipsus, et cœpit ipsum contestari et dicere: Captivi isti vadant, domne, per plateas, et petant unde comedant; quia si hodie consuetudinarie ab ecclesia pasti fuerint, crastino ad mensam tuam unde panes fiant non habebis. Tunc ille fiducialiter in cellam ingrediens, ad orationis consuetudinaria subsidia confugiens (ubi nunquam testem hominem habere voluit), petiit a Domino substantiam miseris dari. Nam si quis forte, ubi ille solo stratus orabat, eis supervenisset, fortiter abhorrebat. Itaque tam profuse flevit, ut statim impetraret quod postularet. Tunc ergo inde exiens cum alacritate et fiducia, quodammodo infidelitatem ordinatoris objurgans, venerabili viro Messiano presbytero tunc temporis notario dixit: Vade in horreum et ita scopæ, ut nec quidquam granorum, si fieri potest, ibi remaneat; et fiant panes secundum consuetudinem, et omnes simul manducemus; et si crastina non fuerit quod manducetur, omnes jejuniemus, dummodo hodie bene nati homines, seu reliqui captivi, nobis sedentibus et bibentibus, non eant per plateas mendicare. Vocans tamen unum e nobis, in aure ejus dixit: Cras dabit Deus, quia qui dat pauperibus nunquam egebit. Etenim adhuc ipsis captivis non licebat ad propria remeare.

8. Quid multa? Impletur quod jussit. Murmuratur ab omnibus ecclesiæ convivantibus, unde essent ab hodie coonesturi. Sed qui Eliæ providerat mulierem viduam, ad quam veniendo pauxillum sustentaretur, et isti sine ambiguitate, cum oraret, insinuaverat omnia captivis et peregrinis erogando, nihilque omnino sibi reservando, semper uberius daretur. Denique alia die, qua pallentes lucescere metuebant hi qui ope ecclesiæ sustentabantur, et cum non minimis suspiriis expectarent quid ageretur, Gondebaldus et Sigismundus (c) reges Burgundionum, scientes quam alacer servus Domini ad opera misericordiæ festinaret, antequam lux ipsa diei claresceret, tres naves, quas latenas (d) vocant majores, pleanas cum tritico direxerunt. Et omnes qui pridie incredulitate famis periculo metuebant, videntes quod Dominus servo suo nunquam deesseret, gratias cum gaudio Deo in necessitate subvenienti maximas referebant.

9. Quodam igitur tempore, patricius Liberius (e) insidiantibus Gothis, quos Wisigothos vocant, lanceæ

(d) Vox est aliunde mihi ignota, et barbara.

(e) Liberius patricius clarissimus erat rebus gestis et virtutibus. Agebat tunc præfectum prætorio pro Ostrogothis in Gallia, quorum ditione contra Francos egregie defendit. Eandem prætorii præfecturam Romæ deinde obtinuit, ut refert Baronius in Annalibus ad annum 530, num. 47, ubi adducit hæc Cassiodori verba: « Respicite namque patricium Liberium, præfectum etiam Galliarum, exercituum virum, communionem gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum, ut nec præfecturam, quam bene gessit, amitteret, et exitium virum honor geminatus ornaret. » Hæc et plura Cassiodorus, indictione duodecima, ait Baronius, quando prætoriam præfecturam (Romæ) est consecutus, anno

vulnere usque ad vitalia perforatus est. Et quia trans Durentiam periculum ipsum gestum fuerat, turbatis omnibus concurrentibus post percussorem, ille solus remansit. Periculo vulneris ipsius perterritus, et spe vitæ suæ desperatus, quantum potest homo, donec fiat exsanguis, prope non minus quingentos aut eo amplius passus in aliam ripam propriis pedibus transfugit. Sed cum ad locum Arnaginem (a), ubi homines vici ipsius occurrere potuerunt, pervenit, omnino sine ulla spe vel respirazione animæ cadens jacuit. Hæc enim pene omnis civitas novit. Tamen, quæ dicimus, magnificētissimo viro ipso referente, cum lacrymis et grandi admiratione virtutes viri sancti cognovimus. Tunc, inquit, vir ille refert nobis : Nihil mihi in supremum meum halitum aliud in memoriam venit nisi cum lacrymis proclamarem : Omnia remedia cessaverunt ; domuum meum Cæsarium rogate, ut mihi subveniat. Quod nos per eum qui missus fuerat, cum velocitate verum esse cognovimus. Nam dum in agro sancti monasterii sui aliquantum et repausare et ordinare aliqua voluisset, ibidem cœperat paululum remorari : et ecce subito qui missus fuerat, anhelans, venit suppliciter deposcens : Cito propera, inquit, domne ; filius tuus ut ante obitum suum illum vides rogat. Et cum nullum sine medicamento penitentiae de hoc mundo vir Dei voluisset recedere, illum præcipue sine hoc remedio non optabat abire. Statim etenim ad vicum Arnaginensem pervenimus. Ergo, sicut supra dixi, ea quæ vir ipse mihi ex plurimis retulit indicabo.

10. Nam dum ita exanimis jaceret, ut non solum omnes reliquos suos, sed etiam nec conjugem nec filiam unicam agnosceret ; tunc ipse cum sacramento dicebat, fuisse sibi visum, humanam vocem audisse, quæ illi in aera [forte aure] loquens dixerit : Ecce sanctus episcopus venit ; statim ad ipsam vocem oculos aperui, et ipsum famulum Dei venientem cognovi. Sed ubi ad me accessit, manus illius, quantum necesse erat mihi, qui spem vitæ amiseram, osculari furtiter cœpi. Tunc ergo, ut credo, Deo mihi peccatori inspirante, byrrum (b) ipsius domini mei apprehendi, et vulnere meo imposui. Sed cum ibidem paululum partem vestimenti ejus tenuissem, in eadem hora sanguis, qui penitus non desistebat fluere, ita deinceps cessavit, ut non solum sanitas, sed etiam

A rare. Quod etiam apud nos, qui præsentem fuimus, verissimum esse constitit.

11. Igitur illustrissima femina Agretia (c) matrona ejusdem viri, cum mulieris illius, quæ extremam simbriam vestimenti Domini tetigit, infirmitate laboraret, non dissimilis fide et devotione libera est. Cum ad occursum ejus venissem, illa familiariter dignabatur meam parvitatem, infirmitatem suam ac si cum verecundia matronali prodens, cœpit sub obtestatione Domini multis precibus exposcere a me, ut unum pannum de tessellis (d) illius, quem a nullo sui corporis habuisset, feminæ deferrem. Cumque ego in cella beati viri dum essem, facile potuissem facere quod sperabat, timere tamen cœpi ne unde illa sibi remedium petebat, ego peccatum ex furto incurrerem. Tunc cubiculario, ad quem venimenta sancta pertinebant, id indicavi, quod illi quis pro se tessellum sibi deportari postulasset. Pro qua re unum vetustum mihi ille dare non distulit. Domine Jesu Christe, gloriosus es in sanctis tuis, et quis similis tibi ? Tu tamen promisisti quod si quis in te crederet, opera quæ facis, et ipse faceret. Nam dum apud me jam servatur pannus ipse deportandus, cum sero factum esset, ea consuetudo erat, ut ei, antequam repausaret [id est cubitum iret], tesselli adhiberentur calefacti ad focum, et aliis detractis adhiberentur. Exhibiti sunt, prout opus existimavit qui serviebat. Cui ille : Non istos, inquit, sed alios, atque illum et illum talem volo. Exhibiti sunt alii veteres. Non est hic, inquit, quem quæro, exquirens quod non consueverat, ut innotescere, quod in spiritu prævidebat. Tunc nutibus ego et ille qui mihi dederat cœpimus recognoscere quod servo Dei furtum nostrum non potuisset latere : ut perspicuum et evidens esset quod famulus tuus, Domine, nobis indignis de donis illis, quæ ipsi tribueras, potuisset dicere : Tetigit me aliquis.

12. Tunc ego velut pro illa, quam tu, Domine Jesu, per orationes servi tui sanasti, ego, inquam, timens et tremens, quod factum fuerat cœpi servo tuo fateri, dicens : Indulge, domne, ego met pannum quem quæris habeo : filia tua. (Usque hic me loqui permisit.) Ille autem cum sibilo silentii : Tace, inquit : et cum grandi pietate apprehendens, adhuc etiam alium tessellum dedit mihi, et dixit : Vade, inquit, et porta ambos ad basilicam domni Stephani, et mitte illos sub altare, et ibi maneant, et unum, quem volueris, porta mane ad eam quæ te roga-

quingentesimo trigesimo quarto. Subscribit concilio Arausicano II, apud Labbeum t. IV, col. 1673, eo modo : « Petrus Marcelinus Felix Liberius V. C. et illustris præfectus prætorio Galliarum atque patricius consentiens subscripsit. » Ex his aliisque catholicum fuisse intelligimus, etiamsi in obsequio es et regis Ariani. Eximias viri laudes celebrat S. Ennodius Ticinensis, in tribus ad eum scriptis epistolis, quas vide apud Sirmondum lib. VII, epist. I, et lib. IX, epist. 23 et 29, ad quas plura de eo notat Sirmondus.

(a) Ad hunc locum sequentia notat Mabillonius : « In Itinerario Antonini vocatur Ernaginum, duobus

circiter milliariis ab Arelate distans ad Avinionem versus. » De loco nunc non constat. Plura de Ernagino ex geographis adducit Valesius in Notitia Galliarum, p. 189, ubi etiam vocatur *Mansio Arnaginis*. Addit ipse : « Vulgo dicitur *Eragnæ*, et tunc loens inter Cabellionem Cavarum et Tarasconem Salyorum. »

(b) De *birro* quædam dicimus in commentario, num. 65.

(c) Apud Barralim *Agressia*.

(d) « Tessellos, inquit Mabillonius, interpretamur quadratos puniculos fovendo stomacho appositos. » Vocem atibi non inveni.

vit, et alium mihi revoca. Sicut jussit indigno servo suo, feci: et tamen, cui portaverim, nunquam a me requisivit, nec tessellum repetiit. Cumque illa femina assidue exactrix esse non desineret, ut quod petierat deportarem, vidensque me eminus venientem, porrectis pro ro manibus, antequam darem, jamque raptura quod exhibebam, impetu obviam venit. Quæ antequam de casula (a), sub qua ipsum pannulum ferebam, egerem, rapere, quod fidei alacritate popo-cerat, festinabat. Ego vero, cum protulisset ipsum tessellum, dedi ei, illaque sibi super vestimenta sua circa se posuit, prius tamen oculis admovent, cum et devotione deosculans, ut dignum erat, honorabat. Nec mora, statim adfuit, Domino tribuente, fidelis petitionis suæ effectus. Et jam per vestimentum servi Domini habuerunt, quod et post transitum ipsius habere noscuntur. Denique ut solebat ipsa fateri, cum ipsum pannum ad pectus suum posuisset, statim, velut si qui solent aqua frigida respergi, ita omnia membra vel venæ ejus etiam cum parvo dolore in obrepilationem (b) sus-ensa sunt, ut corpus ipsius aliquantum horrore simul et tremore quateretur. Sed illico Domini misericordia adfuit, et fluxus qui erat discussit, et nunquam amplius ad ipsam rediit, impletumque est in ea: *Vade, filia, secundum fidem tuam fiat tibi.*

CAPUT II.

Miracula varia per Sanctum patrata.

13. Factum est ut quodam tempore quatuor (c) ei episcopi ad occursum venirent, cum quibus ad lucernarium [id est vespas] ad basilicam Sancti Stephani descendit. Cumque expleto lucernario benedictionem populo dedisset, egredientibus illis, mulier quædam in salutorio (d) occurrit: quæ tam horribilem infirmitatem incurrerat, ut die noctuque incessanter manus ei ita inter se colliderentur, quasi aliquid volventes. Quæ lacrymabiliter clamavit: Domne Cæsari, miserere infelici; ora pro me, ut mihi manus meæ reddantur. Illius ut erat consuetudo, in orationem cum aliis episcopis prosteruitur. Cumque uterque surrexisset, inclinato capite uni de sanctis episcopis

(a) Per *casulam* hic designatur vestis clericalis seu talaris, quantum conjicio. Certe apud Labbeum tom. VI, col. 1535, in concilio Germanico I, can. 7, statuitur: « ut presbyteri vel diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur, ritu servorum Dei. » Vide dicta in commentario, num. 64.

(b) *Obrepilatio* apud Cangium in Auctiore glossario explicatur f. emitus, tre-nulus motus, horror.

(c) Apud Barralim additur, *aut quinque.*

(d) Id est, in sacrorio, sic dicto, quod episcopus ante missam solemnem ibi sederet, et salutationes fidelium exciperet, qui se ejus orationibus commendabant, aut ei aliquid negotii communicabant, inquit Menardus noster in Conc. regul. cap. 5, § 25. Ita Mabillonius.

(e) *Baptisterium*, licet sumatur pro variis, hic designat locum intra ecclesiam destinatum ad baptizandum.

(f) *Cucuma*, inquit Mabillonius, cuius diminutivum est *cucumula*, designat vas vel etiam tugarium in formam cucumeris: hic explicata de baptisterio camerato. Barral s legit, *coc'nula-n*, quod æque est

dixit: Jube, domne, rogo, signa manus mulieris istius. Qui obedientissime paruit, sed nihilominus præfatæ manus mulieris solitoolvebantur. Illa vehementius clamans, dixit: Domne Cæsari, ad te clamo, te rogo, tu signa. Iterum in oratione procubuit, erigensque se, crucem super infirmas manus fecit. Quæ statim steterunt. Mulier vero, Deo et viro sancto gratias agens, incolumis reversa est.

14. Nam ad oleum benedicendum competentibus diebus in baptisterio (e) annis singulis veniebat. Et ingrediens cucumula (f), cum ad consignandos infantes sederet, parvuli illic pueri vel puellæ a parentibus missi certatim currebant exhibentes vascula cum aqua, alii cum oleo, ut eis benediceret. Cumque hi qui deferebant contra se urceolos et ampullas, præ multitudine populi, complo-terent, sonus audiebatur percutientium et videbatur: et tamen vitrum in quo benedictio servi Christi effusa fuerat nunquam contractum est.

15. Quodam alio tempore, dum dioceses (g) visiteret, et ad castellum quod Luco (h) dicitur venimus, erat ibi matrona quædam Eucheria [al. Euthyria] nomine, quæ ancillam suam offerens ante pedes ejus prostravit: pro qua ut Domino supplicaret, lacrymabiliter exorabat. Ille autem causam perscrutans, ut erat vir Deo plenus et in omnibus perscrutantisimus, quid infirmitatis haberet interrogavit. Dixerunt: Dæmonium quod rustici Dianam (i) appellant; quæ sic affligitur, ut pene omnibus noctibus assidue cadatur, et sæpe etiam in ecclesiam ducitur inter duos viros ut maneat: et sic flagris diabolicis occulte fatigatur, ut vox continuo ipsius audiatur, et eis qui sibi adherent respondere penitus non possit. Tunc omnibus qui cum servo Christi aderant poscentibus ut rei veritas appareret, videre petierunt. Permittente igitur ipso domino, sanctus Lucius presbyter et Ditymus diaconus, qui eo tempore per parochias ambulabant, ad eam secretius videndam properaverunt, in quorum etiam obsequio perrexi. Si mihi fideles credunt, coram Deo dico, oculis meis vidi plagas, quas ante aliquos dies in dorsum et in scapulas acceperat, in sanitatem venire; pridianas autem et in ipsa nocte obscurum.

(g) Diocesis non raro olim sumebatur pro parochia, cui præerat presbyter, ut probatur in Glossario Cangii. Forsan ita sumendum hoc loco vocabulum.

(h) *Luco, le Luc*, castrum diocesis Forojuliensis ad Caraniam fluvium, inquit Mabillonius.

(i) Audi Fragmenta Capitularium edita a Baluzio tom. II Capitul. regum Franciæ col. 3, c. 5: « Illud etiam non omitendum, quod quædam sceleratæ mulieres retro post Saturnam conversæ, dæmonum illusionibus et phantasmatis seductæ, credunt se et profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea et innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, et multa terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jurisdictionibus velut dominæ obedire, et certis noctibus ad ejus servitium evocari. » Hinc nomen illud profluxisse crediderim, quod dæmon, quo tyrannus non est crudelior, imperium sævissime exercebat in misellas suo semel servitio mancipatas.

impressas recentes inter illas intextas, quas prius A perpressa fuerat. Tunc iterum exhibita ante illum, ita turbatis oculis confusa et aversa ab eo facie apparuit, ut omnibus appareret in faciem servi Dei minime eam posse respicere. Sed ille capiti ejus unum imponens, benedictionem dedit; deinde oleum benedixit, ex quo cum nocturnis horis perungi jussit; statimque ita sana facta est, ut deinceps tentatio dæmonis ad illam non reverteretur.

16. Alio vero tempore cum in dioceses venissemus, infans annorum circiter octo clericali habitu degens in altario venit: ubi post prædicationem (quam non solum in civitate, sed etiam in omnibus parochiis, cum potuit, per se memoriter facere minime distulit), cum se de cancello ad altare revocasset, missam jam cœperat celebrare. Homo vero ipse B graviter a spiritu nequissimo cœpit vexari: nam tremore et spumis horribiliter quatiebatur. Tunc omnes terror non modicus invasit. Illi vero oculos in cœlum elevans, preces ad Dominum pro recuperatione ejus direxit, et cœpit iterum omisso illo ad missas faciendas se convertere. Tunc quidam presbyter Catarascensis Ecclesiæ, Ursus nomine, infantulum ipsum ante pedes ejus projecit. Quod ille ægre suspiciens, ait: Parcat tibi, inquit, Deus, benedice: istud aliorum opus est, non meum. Et licet ille propter humanam arrogantiam denegaret, non tamen servo suo defuit virtus divina. Statim ergo ubi ante pedes ejus puer ipse projectus est, sanus surrexit; nec unquam ad eum spiritus nequam rediit, quem etiam subdiaconem in ipsa ecclesia vidi (a).

17. Nam cum ad Citaristanam (b) parochiam venisset visitandi gratia, cujusdam Novati hominis [al., nominis] illa tam nefandum et novi generis demonium videbatur incurrisse, ut si quando pedem extra ostium domus suæ misisset, statim multitudo corvorum in faciem ipsius lacerantes irruerant, et illam tremore quassatam vel cum spumis volutantes, omne illius nudum quod reperissent corpus, hoc est faciem, cervicem, vel quidquid aliud invenissent, deturparent. Quæ dum ad sanctum virum fuisset exhibita, usque ad basilicam quam ingressa est, ubi vir Dei erat, supervenientes corvos nos vidimus super eam volitantes. Non tamen jam vel tunc ansi fuerant importuni irruere. Nam cum ante ipsum venisset, videns faciem ipsius deformiter laceratam, nobis secreta dixit: Nunquam isto genere diabolium insidiatum alicui vel legi, vel vidi, vel audivi. Tunc ante sanctum altare super caput ejus manum imponens, oleum benedixit, eique oculos et aures perunxit, cunctisque videntibus, per plateam ad domum suam sana reversa est; et per biduum, quod ibi fuimus, ad ecclesiam processit, incursumque ille deinceps ad ipsam nunquam reversus est.

18. Devoluto hinc tempore venit ad agrum ecclesiæ nostræ, ubi et dioceses sunt, quod Succentrio-

nes (c) vocatur. Balnearia ibidem grandibus fastigiis constructa sunt: ubi si quis momentis singulis ersu transiret, statim per nomen clamabatur: illico sibi ingentia saxa aut ante pedes, aut post se cadentia cum metu aspiciant, caventes universi ne inde unquam præterirent. Unde etiam monebantur omnes nescientes ne in illud periculum inciderent, unde prætergredi non audebant. Cum ecce vir Dei ibidem requisita [forte requisitus] ad aliam ecclesiam pergeret, clericus, cui cura erat illius portare baculum (quod notariorum officium erat) oblitus est, in quo ministerio inutilis ego serviebam. Tunc loci illius incolæ, cum eum invenissent, gaudentes dicebant sibi a Domino præstitum ut aliquid illius reperissent; mirantur et agunt Deo gratias, virgamque ipsam de pariete suspendunt; statimque effugatae sunt insidiæ diaboli, et ultra nulli in loco nequissimum malum facere usque hodie adversarius ipse præsumpsit.

19. Accidit etiam eo tempore ut unus ex Gallis quidam Benenatus nomine, non opere, venerit, quique se deploraret cum nepotibus suis captivum esse. Habebat puellam parvulam, quam virili habitu induens, ad ipsum demonstrat, dicens: Illic nepos meus est, et mecum cum sorore sua, quæ post nos huc properat, captivi detinentur. Tunc vir Dei dolens de captivitate eorum pro affectu quem ei Dominus ab infantia inspiraverat, illum qui puellam ipsam exhibuerat, et ipsam veluti puerum credens, blande osculatur. Igitur accepta uterque redemptione, ubi applicuerunt, revertuntur. Post biduum iterum puellam ipsam, velut in habitu proprio ut amplius solidos acciperet, revocat. Hoc vero agebatur per suggestionem sancti viri Jacobi presbyteri, qui sancta simplicitate sua omnia illum in veritate queri insinabat. Tunc et hujus puellæ accepit iterum redemptionem. Nam quorum tunc sollicitudinis fuit cognoverunt quod ipsam postea exhibuerat, quam prius virili habitu ostentaverat. Quod cum indignatione sancto Dei non solum ego illi, sed etiam supradictus presbyter simul et cum verecundia suggerebant [Barralis, suggerebat]. Tunc ille, ut erat circa peregrinos semper mitissimus et benignus, presbytero dixit: Noli, inquit, tu sancte Irasci; tu bene fecisti peregrinum commendare; tibi pro bona voluntate tua redditurus est Deus mercedem. Et illi misello parcat Deus peccatum hoc, qui me fecit puellam osculari; et hoc præmium puella ipsa percipiat, ut, quia etsi indignum sacerdotem osculari præsumpsit, talem sanctimoniam faciat, ut alium virum nunquam osculetur. Sed quia futurorum arbiter Deus scivit illam sine dubio in virginitate perdurare non posse, ne servi Dei oratio irrita fieret, alia statim die de hoc mundo discessit. Hæc Arelato ad basilicam Apostolorum, ubi ipse metatum habuerat, celebre acta noscuntur.

20. Alio vero tempore matrona quædam in urbe

lonem et Massiliam, ut notat Mabillonius.

(c) Locum non invenio; at constat illum esse in Arelatensi agro.

(a) Hoc miraculum narratur etiam in litteris Messiani presbyteri, recitatis in Commentario, § 5.

(b) Cytharista, Cyreste, in ora Provinciæ inter Te-

Massiliense (a) casa pedem sibi luxavit, ita ut per A tempora multa pedem ipsum in terra ponere non posset; sed manibus sustentata servulorum suorum, vix ad ecclesiam duci poterat, validissimum sustinens dolorem. Sed quia multæ sunt miserationes Domini, quando ipse voluit, causas effecit ut vir Dei ad civitatem ipsam ambularet. Audito mulier adventu ipsius, fecit se ad eum salutandum adduci. Quæ accepta ab eo oratione et benedictione, nihil ipsi de causa sua præsumpsit suggerere. Sed regressa ab eo, ad sellarem (b) ipsius appropinquari se permitti rogavit. Quæ de supersellio, qui sellam tegebat, locum debilitatum fideliter tangens, statim pristinam sanitatem recipiens, tanquam si malum non fuisset perpeffa, pedibus suis, nullo sustentante, incolumis reversa est, Domino usque in diem præsentem gratias agens.

21. Quodam igitur die (quod multi noverunt) hæc in civitate cujusdam Joannis domum apprehendit ignis, vicinam virginum monasterio. Appropinquare igitur cœpit, ut nulli dubium esset omnia ibidem concremanda. Turbatæ igitur ancillæ Dei, quibus exire foris non licebat, libros vel res, cellas [forte sellas] et seijas per cisternas jactabant, ubi Deo dispensante tunc aqua deerat, ne illas desperatio perturbaret. Currentesque præpositi monasterii, nuntiaverunt patri ipsarum, eo quod jam in proximo esset cellæ suæ. Ille festinanter egressus media nocte per muram ad locum veniens ubi flamma erat, orationi se prosternens [pro prosternebat], ipsisque mandans et de muro clamans: Non timeatis, benedictæ. Mox sæviens flamma virtutis suæ dimisit incendium.

22. Nec hoc silebo. Quodam igitur tempore in Alpina loca factum esse celesterrimum prædicatur. Dum cujusdam fines nobilissimi vix tempestas assidua perniciofa infusione contereret, cunctosque fractus loci illius vis grandinis devoraret, ita ut annis singulis nulla ibidem spes subsidii remaneret; cœsusque iterum ut haculus ejus casu ibidem reueneret, de qua virga possessor ipse crucem fieri jussit, quam eminentiori loco fide armatus infixit, ut, veniente lapide, contraireret virga discipuli, crux magistri. Tantam ibidem Deus ob honorem servi sui dignatus est operari virtutem, ut ibi postmodum maximam ubertatem daret, unde repulerat tempestatem.

Item quadam die domum Vincentii cujusdam comprehendit ignis, cujus solarium ex ligno factum flammæ cedebat. Ille videns se nihil valere posse, quanta potuit velocitate ad ipsum domum perrexit, genibus advolutus rogat ut oraret. Egressusque foras, crucem contra flammam fecit, quæ continuo rediens, ita sopita est, ut nec signum paruisset in solarium tabulis.

CAPUT III.

Alia miracula; cura instruendi discipulos, et quosvis ad penitentiam hortandi; virtutes et visiones.

(a) *Massilla urbs est notissima in Provincia ad mare Mediterraneum.*

(b) *Sellaris aut sellarius est equus sellam gestans aut gestare solitus, ut variis exemplis ostenditur in*

23. Retulit etiam nobis nuper quidam presbyter, quod ante aliquot annos, dum adhuc laicus esset, filia sua a dæmonio vexabatur. Qui moriens et loquens uni ex amicis suis dixit: Quid faciam infelix, quod filia mea a dæmonio vexatur? Molius mihi fuerat ut nec vita, aut certe mortua fuisset. Cui ille respondit: Noli flere, sed vade, duc eam ad domum Cæsarium, et offer eam illi secrete, ut curet eam. Ille vero nihil dubitans venit Arelato, et vadens occurrit ei, et prostravit se ad pedes ejus cum lacrymis, dicens: Domne, miserere misero mihi; cura filiam meam. Qui sollicito interrogans quid haberet, respondit: Dæmonium. Dixit ei: Tace, et revertere ad domum tuam. Mane cum matutinæ dicuntur, revertere et adduc tecum puellam ipsam, et matrem ejus, et ob-

B *serva [id est expecta] dietis matutinis in atrio Sancti Stephani; et cum secretum videris, veni ad cellam et appella. Ille vero fecit, sicut jussit. Ipse autem secrete egrediens, et genua in terra figens, cum patre et matre puellæ oravit, erigensque se signavit eam et dimisit sanam.*

Iterum ambulans per plateam civitatis, vidit e contra in foro hominem qui a dæmonio agebatur. Quem cum attendisset e contra, manum sub capite habens, ut a suis non videretur, crucem contra eam fecit; qui statim a temptatione inimici absolutus est.

24. Nam illud quam sanctum et dulce erat, cum per dies incessabiliter opportune volentibus, importune nolentibus, verbum Dei ingereret: cum jam sero parare venisset, ut vel ipsius hora momento de Scripturis divinis et de instructione sancta non ygeret, aiebat ad nos: Dicite mihi, inquit, quid cognovimus hodie? qualia fercula habuimus? Nos tacentes suspirabamus, quia illos intellectus noster ducebatur, quo ille solitus erat nos provocare, quod de cibo spiritali loqui volebat; et ideo nos interrogaret. Dicebat iterum: Scio, inquit, quod si sollicitus fuero quid cognoverimus, etiam et quid prandistis [prandistis] retinetis. Si autem interrogamus, quid ad mensam lectum sit, non recordamur. Unde datur intelligi quia illud nobis, quod retinemus, dulciter sapuit; illud vero quod non retinemus, non solum saporem in palato cordis nostri nullum præstitit, sed etiam fastidium forsitan fecit. Et ingemiscens dicebat: O infelix oblivio honorum, cui [pro qua; alii, quia] nihil infelicius! Et incipiens ab initio, quod lectum fuerat vel expositum, repetebat; nobisque misellis voce prophetica cum gemitu dicebat: Colligite, colligite triticum dominicum; quia dico vobis, non diu erit ut colligatis. Videte quod dico. Colligite quia quæsituri estis istud tempus; vere, vera quæsituri estis istos dies et valde desideraturi.

25. Quod etiam tunc abusive desidia nostra suscipiebat, jam tamen nunc venisse probamus, quod

Glossario Cangii. *Supersellium* vero est stragulum sellæ equi impositum. Hoc malo suo applicuit mulier. Male apud Surium et Barralium legitur *Cella*.

dixit. Illud propheticum in nobis impletum est: *Mittam vobis famem in terra, famem, inquit, non panis et aquae, sed audiendi verbum Dei.* Licet prædicationes quas instituit recitentur, tamen cessavit illa incessabilis vox quæ implebat illud propheticum: *Clama, ne cesses,* hoc sæpius dicens: Palatus cuiuscunque cum verbum Dei fastidit, anima ejus febricitator; cum ad sanitatem venerit, tunc esurit et sinit quod, dum infirmatur, repudiat et negligit. Nam illud dulcissimum et sanctissimum recinium (a) quis verbis unquam valeat explicare? Sic, inquit, dicebat ad nos servus Christi: *Cenam;* inquit, jam ut potuimus expedivimus. Ab æstantibus vero vel a cubiculariis suggereretur (propter lassitudinem suam, quæ respirare vix fatigatus valebat) ut se pasceret. Ille respondens: *Bene, inquit, dicitis.* Sed expectate medicum. Tunc cubicularii: *Domine, quid dicis? Expectat diu mensa, multum dicendo lassasti, et buccasque non lavasti, jam paululum refice.* Ille cur summa dulcedine iterum respondens: *Bene, inquit, dicitis; sed quia cenam expedivimus, recinium nullum facturi sumus!*

26. Incogitorum conscius novit quod dico: quia Spiritus sanctus cum cepisset per ipsum eructare, omnium vitia ita replicabat, et flagellis eruditionis suæ ita cadebat, et medicamentis divinis lions, ad sanitatem sine ulla mora revocabat; tanquam spiritualis et sanctus organarius (b) corda tangebatur singulorum; ita ut exeuntes ab ipso, nobismetipsi de eo quod dictum fuerat, aliquantum resonaremus, dicentes: *Hinc tibi, Deus, gratias unusquisque ex nobis referat, quia jam non retineo malefactam, nec furit animus meus contra illum fratrem meum: quia utique vera sunt quæ servus tuus prædicat, et malo injuriam pati, quam in die iudicii nobis isto sanctus in testimonio exhibeatur.* Ille alius de superbia eadem dicebat, aliusque de invidia; alius, qui de quolibet vitio laboraverat, similiter dicebat; omnesque sani animo et relevati ad cubilia nostra, Deo gratias agentes, revertebamur.

27. Nam qualem vultum, Deus bone, plasmator sancte, qualem faciem, qualem personam quis potest unquam exponere? Nos vero desideramus in te, sancte Pater, doctrinam, formam, vultum, personam, scientiam, dulcedinem, quam specialem a Do-

(a) Ad hanc vocem *Mabilloisius* notat sequentia: « Vestem seu togam quadratam vocabant antiqui recinium, quasi rejicinium; quod mediam ejus partem in tergum rejicerent. Hic recinii nomine intellige merendam, hodieque Gallis, *le reciner*, quod sit dimidiata solum comestio, alia parte in cenam rejecta. » Apud Surium scribitur *reticinium*; apud Barralium vero, *recicinium*.

(b) Organarius illum designat qui organa pulsat musica. Vide quædam Sancti monita sub finem commentarii.

(c) Quam modeste de se senserit Sanctus, declarat ipse in sermone 9 apud Barralium p. 295, ubi celebratis monasterii Lerinensis laudibus, aliqua de se subiungit hunc in modum: « Nam omnes quoscunque felix et beata habitatio ista susceperit, charitatis et humilitatis pennis ad excelsa virtutum culmina Christo sublimare consuevit. Quæ res cum pene in

Amino inter cæteros homines habuisti. Quam sancta fuit vita tua, quam purus et dulcis affectus! Domine Jesu, quanta ei dederis quis potest vel cogitare, non dicam verbis exponere! Nam cum ad benedictendos fontes procederet, sicut hi qui viderunt, et quæ dico addiderunt; testes ipsi sibi idonei sunt, quia sibi crediderunt. Quis enim unquam terrenum hominem eum esse in processione ista credidit? Domine Deus cæli, fiducialiter pro veritate dico, quia per istos quadraginta annos; quibus administravit, quicumque eum illa die viderunt procedentem, tanquam si nunquam ante viderent, sic semper in oculis omnium notus apparebat. Respondens enim anima vultus ejus, quia revera vita ejus profectibus cœntinuis sic crescebat, ut semper seipso fieret melior! Non immerito extrinsecus apparebat quod intrinsecus gereretur.

28. Hinc vero visitationes non solum quorundamque sanctorum multoties ostensæ, verum etiam, quod est super omnia, Dominus Jesus cum omnibus discipulis suis se in visione ei revelavit. Quod non passim ille jactavit, aut spiritu exaltatus est (c), sed uni tantum satis fideli personæ sub sacramento, ut taceret; ita confessus est, qui coram Deo asserti factum fuit se. Verum etiam et ante biennium transitus sui cunctis præparatio, quam percepturus erat pro omnibus operibus suis in cœlis, in spiritu ei ostensa est; et dictum est ei: *Latare in Domine, quia ecce quæ percipies pro servitio tuo.* Et quia multa sunt adhuc satis et magna quæ propter prolixitatem præterimus, plerique hi qui nobiscum illa norunt, dolebunt nos procul dubio prætermisisse tam plurima, quæ utique nobiscum sciunt. Quos, ut ignoscant rogamus, quia satis indecorum est et onerosum aut barbaram eruditæ auribus diutius loqui præsumere; aut mutum, cum loqui non possit, vel amplius mussitare. Dei Deus ut prius finem habeamus, quam de amore, de nutrimentis, de charitate, de prædicatione, de omnino sancta recordatione domini nostri sanctique Patris nostri *Cæsarii* finem in animis nostris faciamus. Tamen quæ etiam, antequam ista scriberentur, post transitum ipsius de reliquiis ejus acta sunt, pauca referam.

CAPUT IV.

Miracula quædam post mortem patrata; ætas sancti et tempus episcopatus; pia ad mortem prævisam præ-

Dunctis habitatoribus loci istius fuerit consummata feliciter, in me tamen resistentibus meis meritis, non probatur impleta. Cum enim parvitatem meam hæc sancta insula, velut præclara mater, et unica ac singularis bonorum omnium nutritrix, brachis quondam pietatis exceperit, et non parvo spatio educaverit, vel nutrire contenderit, licet reliquos ad virtutum culmen elexerit, a me tamen, quia cordis mei duritia contradixit, omnes negligentias auferre non potuit. Et ideo cum omni humilitate supplico, et tota cordis contritione deosco ut, quod negator meis meritis, vestris orationibus suppletur; et ego peculiaris alumnus vester sic precum vestrarum suffragiis mererari adjuvari, ut hoc ipsum, quod in isto sancto loco nutritus sum, non mihi iudicium pariat, sed profectum. » Plura ibi prosequitur in eandem sententiam, et alibi non raro; at hæc in Sancti scriptis legi poterant.

*paratio et beata mors; dolor omnium in ejus obitu A
et sepultura.*

29. Chartarius (a) publicus nomine Desiderius, cum multo tempore quartanis febribus fortiter ita urgere-
tur, ut etiam prævalida juventute careret; aquam unde corpus illud sanctum lotum est, paululum hau-
sit, atque etiam ita sanatus est, ut non solum febris ipsa juvenem non repeteret, sed etiam virtus et robor pristinum in ipso, Domino annuente, rediret.

Filius vero illustris viri Salvi, cum tertianis febri-
bus satis graviter urgeretur, et, ut est studium talis viri, crebris potionibus huic infirmitati competentibus illum studeret mederi, nihil prorsus juvari potuit. Tunc ut Christianus: Curre, inquit, fili, et quære aquam unde dominus-episcopus lotus est, aut certe de vestimento suo reliquias lava, et bibe, et Dominus dabit sanitatem. Statim ut factum est, omnis febris, et quidquid incommodum fuit, ab eo discessit.

Filius etiam illustris viri quondam Martiani gravi-
ter febribus incommodis sic angebatur, ut etiam a medicis desperaretur. Ille vero, ut Deus inspirat propitius, quibus vult mederi, fide et alacritate cœ-
pit petere ut aliquid quod de vestibus famuli Domini erat, ipsi lavatum bibendum daretur. Tunc ad me, vel ad reliquos absentes, qui inde sibi aliquid reser-
varant, curritur; apud quempiam quæsitum, inven-
tum, datumque est de vestimento quod exhibitum est, aquam ipsam sumpsit, sanusque effectus est, hujusque miraculi testis per seipsum existit.

30. Alias vero, eunte me per plateam, Francus C
quidam, jam totus frigore quartanæ febris incurvus atque tremebundus, ante me ambulabat. Et cum ve-
lociter ire disponerem ego, quo cœperam, cœpit post me clamare: Benedicte, si habes, da mihi de drapo (b) sancti Cæsarii propter frigoras [frigora], quia multis valet, volo bibere. Ego, qui velociter properare volebam quo cœperam, dixi: Si me ex-
spectas, crastino do tibi quod quæris. Ille vero ait: Ego hodie habeo diem, et jam totus tremo; quando te expectare habeo? Tunc ego non otiose mihi illum in platea toties ante positum cogitans, dixi ad eum: Veni, juvenis, ego tibi dabo quod quæris. Statim ambo redivimus; et cum in cella mea ingressi, ma-
nus uterque lavassemus [lavissemus], protuli linteum ex quo sanctum corpus dulcis domni [al. add. boni] D
tersum fuerat. Tuli ego parvulam partem, ut darem ei; et ille Francus cum grandi furore [al. timore] ait ad me: Tolle, homo, quid mentiris? Ego audi vi quod ille Benedictus non linteum, sed pannos in usum

(a) Chartarius hoc loco designat commentariensem seu notarium, ut vulgo loquimur.

(b) Id est panno, Gallis drap.

(c) Barralis legit capitulum. Porro vox capitellum pro variis sumitur; at hic significare videtur horas canonicas breviores. Utitur hac voce Turonensis in Historia Francorum lib. ix, cap. 6, in eadem, ut apparet, significatione: « Et ingressus in oratorium, me postposito, ipse capitellum unum atque alterum ac tertium dicit. »

(d) Cicindilis aut cicindilis, lampadem designat,

habuerit, quod ego lavare volo, et de aqua desidero libere. Tunc ego cum lacrymis dixi: Bene dicia, verum audisti. Sed hinc [id est hoc linteo] corpus ipsius sancti quando transit detersum est. Et ille: Da ergo, inquit, si sanus sim. Acceptura [pro accepto linteo] itaque statim in eadem hora a Domino sanita-
tem sensit.

31. Sed quia beneficia orationum servi Domini, quæ corporibus et animabus Christus per illum præ-
stitit, omnino nulla lingua valet ut dignum est ex-
pedire, licet rusticitas meæ eloquentiæ quasi fatua resonet, quia nec peritus sermone existo, tamen cum sapientibus sermo est, pauca etiam testimonia magna sunt rerum emolumenta; sensus suos pro testimonio habent qui fideli mente vera dicta suscipiunt. Illud tamen non præteream quod nuper in cella sua ces-
sit, ubi corpusculum quievit, ex qua ad superna mi-
gravit. Dicentibus sanctis fratribus inibi capitella (c), ipsis præstantibus [al. præsentibus], unus de cubi-
culariis, quos in obsequio habuit, dum cicindelem (d) concinnaret, de manibus ei super lapidem lapsus est: qui nec versit [id est versus est], nec fregit, nec extinctus est.

32. Dum ergo hic evangelista, ut legimus, eximium summumque verbi opus opportune importune agit, dumque sacrum complet officium, adest Dei natus, non tradente ipso, ut criminabantur Ariani, sed ta-
men jugiter exorante pro omnibus, cum tranquillitate et quiete in Arelatensium civitate gloriosissimi Child-
deberti (e) catholicissimum in Christi nomine re-
gnum, cum virtute mansuetum, cum severitate com-
mune, cum humilitate conspicuum, sacerdotes Domini non terrore concutiens, sed veneratione constringens. in Gallis eminentius omnibus, in Ecclesiis cunctis æquale privilegio, celsitudine, civitatem humanitus recognoscens. De hoc ergo homo Dei refectus pari-
ter et lætus despexit Ariomanitas minas et crebras accusationes, falsiloquia, simulationes confictas. Vidit ergo et lætatus est, appositusque ad patres suos in senectute bona in Christi nomine plenus dierum.

33. Cum ergo crebro semianimem redderet ipsum conspectibus nostris infirmitas; et inter hæc septua-
gesimum tertium gereret totius vitæ transitus annum, e quibus quadragesimum in pontificatu verteret cir-
culus gyrum; animadvertit per spiritum imminere transitus diem, et inter non modicos quos patiebatur dolores, sciscitatus est quam in proximo esset bea-
tissimi Augustini depositionis dies. Et cum imminere commemorationem ipsius didicisset, Confido, ait, in

ut jam alias mouui.

(e) Quo tempore et qua occasione ad Childbertum pervenerit civitas Arelatensis, jam dixi in adnotatis ad lib. i, cap. 3, not. Porro Childbertus catho-
licus erat, cum Gothis Arianis diu paruisset Arela-
tensis; erat quoque benignus in personas ecclesia-
sticas, ut testantur variæ ejus fundationes. Hinc mirum non est laudari ejus regnum ab auctore Vitæ, licet aliquin gesta ejus omnia non sint æque lau-
danda.

Domino, quod memi transitum non longe divisurus est ab ipsius; quia, ut ipsi nostis, quantum dilexi ejus catho'licissimum sensum, tantum me, etsi discrepantem meritis, minime tamen reor distantia longiore depositionis meae diem ab ejus obitus tempore sequestrari: interea crescit additurque exitus Israel de terra Ægypti, id est animæ sanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio.

34. Jubet ergo se monasterio virginum, quod ipse fundaverat, sella famulantium manu gestari, quasi consolaturus anxias, quibus suspicio transitus sui abstulerat somnum, et cibum oblivio. Psalmorum quoque sono lacrymis intercluso, mugitum pro cantico, et gemitum pro *Alleluia* reddebant. Consolatis igitur compellatisque filiabus non alacritatem contulit, sed mororem accumulavit. Etenim in promptu erat agnoscere jam migraturum esse ad divinam patriam pium Patrem. Alloquitur itaque primam, quasi more et dulcedine sua ultra ducentarum puellarum venerabilem Cæsariam (a) matrem, et consolatur, atque ad palmam tendere supernæ vocationis hortatur; et ut teneant regulam quam ipse ante aliquot annos instituerat, monet; sicque etiam taliter easdem testamentato suo (b), succedentibus etiam sibi episcopis, et reliquo clero præfecturæ, vel comitibus, seu civibus per epistolas suas commendat, quatenus minime perferrent tempore post futuro laborem. Erat constitutio ipsius monasterii eo tempore annis plenariis 30 (c). Dat ergo eis orationem et benedictionem, vale ultimum dicens, illis rugientibus, ad ecclesiam revertitur. Tertio namque die post sancti Genesii (d) C

A festum, id est vi calendarum Septembrium ante diem depositionis sancti Augustini antistitis, et post diem dedicationis monasterii sui cum jam (e), valedixisset pridie cunctis, imminente hora prima, inter manus qui aderant pontificum, et presbyterorum, ac diaconorum, beatam animam lætus emisit ad Christum.

35. Sancti etiam corporis vestimenta ita a diversis lamentantibus vel fidelibus populis pia violentia diripiabantur, ut assistentibus nobis presbyteris ministrisque vix potuerit vel a suscipiendarum reliquiarum patientia revocari. De quibus jugiter, Deo præstante, sicut superius dixi, infirmorum curationes creberrime celebrantur. Admirabile quidem gaudium fecit in coelis, in terris vero intolerabilem luctum reliquit; quem luctum non solum boni, sed et si qui mali viderunt, simul participarunt. Nam quis in exsequiis illis sanctus vel extraneus propter lacrymas psalmum cecinit? Sed omnes omnino boni malive, justi et injusti, Christiani vel Judæi, antecedentes vel sequentes voces dabant: *Væ, væ*, et quotidie amplius *væ*, quia non fuit dignus mundus diutius talem habere præconem seu intercessorem. Sepultus itaque est in basilica Sanctæ Mariæ semper virginis, quam ipse condidit, ubi sacra virginum corpora de monasterio suo conduntur. Nos quoque fidei devotione et sedulitate debita veneremur in terris, cujus anima confidimus, gaudemus, et gloriamur, quod præfulget in coelis, ad laudem et honorem Jesu Christi Domini nostri, qui cum æterno Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

(a) Hæc Cæsaria secunda, quæ sorori Cæsarii successerat.

(b) Testamentum dedimus in Commentario, § 6.

(c) De monasterio ædificato egimus, ibid., § 2.

(d) Acta S. Genesii martyris Arelatensis illustrata

sunt ad 25 Augusti.

(e) Dedicationem factam 26 Septembris anni 512 diximus in Commentario * num. 18, indeque cum Pagio probavimus mortuum esse anno 542.

* Qui S. Cæsarii vitam in Bibliotheca Regis exscripsit, hunc commentarium omiserat. Postea vero animadvertentes de eo frequenter agi in notis, ipsum ad calcem tomi, quia jam non alius nobis patebat locus, rejecimus. Ebr.

OPERUM PARS PRIOR.

SERMONES.

I.

S. Cæsario Arelatensi ascripti sunt sermones sequentes Appendicis tomi quinti S. Augustini operum, nempe:

Sermones 2, 4, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 19, 22, 28, 29, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 63, 66, 69, 76, 78, 89, 91, 93, 104, 107, 110, 112, 115, 116, 129, 131, 139, 145, 173, 174, 224, 225, 228, 230, 244, 249, 253, 256, 267, 269, 279, 281, 286, 288, 289, 292, 293, 301, 303, 305, 307, 308, 309, 313, 314.

II.

(Ex Bibliotheca Maxima Patrum Margarini de la Bigne.)

HOMILIA PRIMA.

De Paschate.

Exsulta, cælum, et lætare, terra. Deus iste amplius ex sepulcro radiavit quam de sole refulsit.

D Doleat infernus, quia resolutus est; gaudeat, quia visitatus est.

Resultet, quia ignotam lucem post sæcula longa vidit, et in profundæ noctis caligine respiravit. O

pulebra lux quæ de candido cœli fastigio promicasti, et inter sœnta sulphurea sedentes in tenebris et umbra mortis subita claritate vestisti. Confestim igitur æterna nox inferorum Christo descendente resplenduit. Silenti stridor lugentium ille, soluta sunt onera catenarum, dirupta ceciderunt vincula damnatorum. Atonitæ mentis obstupere, tortoræ. Omnis simul fœnia officina contremuit, cum Christum repente in suis sedibus vidit. Mox igitur ferruginei janitores descendente Christo talia inter umbrosa silentia cœci, metu incubante, submurmurant: Quisnam, inquit, est iste, terribilis, et miris splendore chorus? Nunquid noster (alem accepit tartarus, nunquid in nostram cavernam, alem eromuit mundus? Lyvator est iste, non debitor; exfractor est, non peccator; iudicem videmus, non supplicem; venit jubere, non succumbere; erumpere, non manere. Ubinam putatis janitores nostri dormierunt, cum iste bellator elapsa nostra vexabat? Hic, si reus, esset, superbus vel andax non esset. Si eum aliqua delicta fuscarent, nunquam fulgore suo nostras tenebras dissiparet. Sed, si Deus est, quid in sepulcro facit? Si homo, quid presumpsit? Si Deus, ut quid venit? Si homo, quare spiritus solvit? Nunquidnam iste eum auctore nostro composuit, aut forte ipsum aggressus vidit, et sic nostra regna transivit? Certe mortuus erat, certe victus erat. Illus est præliator noster in mundo; nescivit quam hic stragem procuraret inferno crux illa fallens gaudia nostra, parturians damna nostra. Per lignum ditati sumus, per lignum evertimur; perit potestas illa semper populis formidata. Nullus huc vivus intravit, nemo carnifices terruit. Nunquam hoc in loco fuligine et nigra semper caligine cæcato injucundum lumen apparuit. Aperte sol de mundo migravit? Sed nec cœlum nobis astraque parent, et tamen infernus lucet. Quid agimus? Quomodo vertimur? Defendere contra istum non valemus cruentas domus, et obtinere nostri averni custodiam non valemus! Male turbati sumus. Lumen obtenebrare nequivimus, insuper et de nostro interitu formidamus.

HOMILIA II.

De Paschate.

Magnum et admirabile Paschæ et baptismi sacramentum jam dudum etiam in Veteri Testamento vel lege novimus consecratum. Celebre a sæculis est, cum B. Moyses populum Domini de Ægypto et de jugo indignæ servitutis educeret (*Exod. xy*), celebre est facere plebi transitum maris Rubri profundum natura rerum obstupescere potuisse. Hic primo loco diligentius inspiciamus, quid talis servitus, vel quid talis transitus ædificationis possit afferre: quia et B. Apostolus dicens hæc omnia in figura facta sunt illis, in cœlesti auctoritate confirmat illius temporis signa atque miracula ad futuræ redemptionis pertinuisse mysteria. Sic enim ait: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt et omnes mare transierunt, et omnes in Moysen baptizati sunt in nube et in mari.*

A Nostris ergo jam tunc sub illius populi ducatu nostris commodis militabat divina virtus, prædices in beneficiis, sed semper in promissis. Dux quidem erat eis B. Moyses, sed eos in columna lucis et nubis Filius et Spiritus S. præcedebat. Hoc loco agnoscamus imprimis quod plebs quæ præpositos suos studet audire, Deum sequitur, et per Deum hominem pervenit ad salutem. Ergo filii Israel ad libertatis et quietis et regni sedem per difficiles itinervis vias ducis Moysi et sacerdotis, qui dum non eductantur imperio, Dei parere comitatum. Nec immerito eos hostis non attingit: *Læx præcepit, spiritus expavit. Sic Propheta testatur. Et increpavit, inquit, mari Rubra, et recessit. (Psal. cv).* Et iterum: *Mare vidit et fugit (Psal. cxiv).* Quid vidit? Hæc itaque quod in baptismo eripi debet. Sine dubio illud terribile profundum atque secretum assistentis inhorruit majestatem, et ad præceptam sui cessit auctoris. Et ideo filii Israel securi vel inter undas transeunt, vel sub undis, cum super eos prærupte vastorum gurgitum molles pendentes dextra levæque fluctibus imminerent, cum creatura insensibilis elementi factorum suum sentiens, transeuntibus circumflua præberet viam, et in persequentes pararet refusa vindictam. Secundum hæc, si et per vitia et crimina quasi Ægyptum reliquimus, et curram unquam nostrum intento corde post Christum, auctorem peccati diabolum, Christianus idem Hebræus Ægyptum non timebit. Talis est enim natura et infirmitas inimici: de recedente cedit, et per dorsum tuum, si legem Domini tanquam Moysen sequaris, ingreditur. Ecce hostem, quem fugisse vicisse est. Jam primum durissima illa Ægypti tyrannica servitus, quid aliud præferbat, quam diabolum super humani generis peccatorum exercere dominatum. Quid, inquam, aliud erant illa vitia et horrenda in luto et paleis Pharaonis imperia, nisi fœda atque terrena diabolica voluptatis officia, et vitiorum detestanda contagia? Si quidem infructuosa et inania vitæ hujus opera paleæ sunt. Paleæ, inquam, nimium flammis amica materia.

Sed et hoc insens quod Phæro parvulos Hebræorum pueros jubet interfici, et feminas reservari, diaboli vitæque speciem præferens, inimicus spiritus, et amicus carni, invidens virtuti, consentiens voluptati: fortitudinem præferbat, concupiscentias nutrebat. Hæc itaque servitus, quod pejus est, non illius tantum temporis fuit, sed etiam nunc animus negligentium et infidelium multo periculosius nexibus blandæ captivitatis involvit. A quo enim quis vincitur, sicut et Apostolus testatur, ejus et servus est: iste obtemperat injustitiæ, ille iræ; iste superbiæ, ille sævitæ; iste malitiæ, ille iracundiæ; iste avaritiæ, ille luxuriæ. Nescio quomodo se inter hæc ingenuum dicere audeat, quem tot domini in partes suas distrahunt. Quid prodest quod liber est in natura, qui servus est in conscientia? Videmus nos extrinsecus generis claritate sublimes intrinsecus mentis infirmitate degeneres. Innocentium dominos,

et criminum servos. Jam melior est vernaculorum A ratio, quos originalis videtur inclinasse conditio. Habetis boni famuli vestram consolationem, pro libertate complectimini honestam servitutem. Intolerabile jugum et fœda dominatio, et erubescenda subjectio. Aut quid spei relinquitur servienti, ubi æterna mors juncta est servituti. Sine causa est a foris vel genere vel honore conspicuus, qui non est intus ingenuus. Gravi damnatione iterantur crimina, postquam Christi sanguine sunt redempta. Inexcusable malum est post mortem Redemptoris nostri Domini servum maculari peccatis. Si forte charissimi hominis cujuscunque servus duris domini sui urgeatur imperiis, quocunque fugiendo aut latitando evadere et declinare iniquum dominum potest. Servus peccati quo fugiet? Quo se trahet? Quocunque fugiat, B non fugit seipsum. Non est quo eat mala conscientia. Sequitur se, imo non recedit a se. Vix aliquid deferri potest esse remedium, quando intus est vulnus inclusum. Quid prodest quod homo sonantem fugit arcum, qui jaculum secum portat instructum? Serpens ille etsi revocavit morsum, reliquit venenum. Fecit quisque peccatum ut aliquam caperet voluptatem. Remanet quod damnat, præterit quod delectat. Consummata iniquitas permanet, voluptas fugitiva pertransit. De hac ergo servitute et de his hostibus usque ad baptismi littora Dei populum persecutionibus innumera captivorum millia per sacri fontis irriguum liberat Christo, et confringit super aquas caput draconis magni. Ac sic ille sævissimus draco C propriam venenum in necem sui refusum sensit exitii; ac dum nocere se credit, dum contra Dominum suum cæcus impetum facit, dumque tormenti sui illidit in solida, ictu suo repercussus, fortem fuisse se doluit, et omnem nocendi potentiam se amisisse cognovit, qui noxios virulentorum dentium morsus sacro in corpore reliquit. Et ideo nunc infelices quosque, quos sibi assensum facilem accommodare præviderit, ad facces suas sollicitationum carminibus trahit, ut volentiam prædam inermis exspectet. Ac proinde prostratus Domino humanum genus non quasi fortior impugnat, sed iniqua consilia quasi delibitatus insibilat. Cujus vos carmina ut possitis evadere, de eloquiis Dei vocem sacræ incarnationis libenter audite. Hunc Christus non in sua divinitate, sed in nostra carne superavit, ut etiam a nobis eam D euperari posse monstraret. Hunc, inquam, per sanctos suos Christus interfecit. Et forte hic est ille serpens quem beati Moysi virga in serpentem versa, consumpsit (Exod. iv). Quo genere jam tunc evidenter ostendit, per virgam item, per Christi Domini regiam potestatem, contendum esse mortis auctorem. Moysi itaque contra maleficos decertante, modo convertebatur virga in serpentem, modo serpens revertebatur in virgam. Quid est hoc? In serpente personam hominis maledicti qui crucifigendus maledicebatur, agnosce. In virga sceptrum regie dignitatis intellige. Quid virga in serpentem? Idem Deus in hominem mutatus.

Quid serpens in virga? Is homo in Deum receptus. Ac sic in homine est exinanita divinitas, ut in Deo glorificaretur humanitas. Habemus adhuc in epistolico, sub simplici et pari signo sacræ redemptionis insignia. Cum in deserto filii Israel absque ulla misericordia venenatis serpentum morsibus sternentur, legitur (Num. xx) beatus Moyses divino communitus instinctu serpentem æreum præfixum ligno inter medias morientium erexisse turbas, et mandasse percutentibus ut post exceptos virulentos ictus ad præsentiam serpentis pro recipienda sanitate concurrerent. Quo confugientibus, tam prompta aderat salubritas medicandi, quam velox fuerat felicitas intuentium. Sequebatur certum sub momentanea contemplatione remedium, quia latebat in serpente mysterium. Si dixerimus hoc in loco quia homini typum species refugienda prætulit, quis non ad ipsum contremiscat auditum? Sed quis vel cogitare istud auderet, nisi ipse mysterii exposuisset figuram, qui figuræ ipsius suscepit injuriam? Qui proprio per Evangelium testatur oraculo. *Sicut, inquit, Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet hominis filium (Joan. iii)*. Videamus autem quid sibi velit contra serpentium virus serpentis aspectus. Serpens ab initio maledictus erat. Et qui suspendendus fuisset in ligno sicut et Salvator, maledictionibus replebatur. Iterum enim dicit: *Maledictus omnis qui pendet in ligno (Deut. xxi)*. Videmus quid serpens contra serpentem. Item damnatus contra damnatum, maledictus contra maledictum, sapientia contra calliditatem, bonitas contra malitiam, acetum et fel contra venenum, mors contra mortem consumens devorantem, et interficiens occidentem. Sic et ipse Dominus loquitur per prophetam: *O mors, ero mors tua, morsus tuus era, inferne (Ose. xiii)*. Sed etiam modo medela, si volumus, nobis contra morsum serpentis, viso serpente confertur. Quod tunc evidenter impletur, quando peccatum ipsius peccati cognitione curatur, et crimen criminis confessione aboletur. Ac sic homo quando dicit cum propheta: *Quoniam iniquitates meas ego agnosco, et delictum meum contra me est semper (Psal. l)*, quando bene respicit peccatum suum, sanat morsum serpentis per serpentis aspectum. Serpens itaque contra serpentem, hoc est Christus persequens peccatum sub habitu peccatoris. Et ideo dixit Apostolus: *Et de peccato damnavit peccatum in carne (Rom. viii)*. Idem peccatum originale delevit per carnem similem peccatricem, et de peccato peccatum, id est mortem de morte contrivit. Recte peccati nomine mortem appellavit, quia eandem de peccato constat esse generatam. Secundum hæc, nihil est aliud procedens de serpente sanitas, quam latens quasi sub peccati carne divinitas. Quorum ita sint, charissimi, introspecientes nosmetipsos, si aliquid vulneris scaserimus, statim refugientes peccatum, confugiamus ad Christum. Ad illam spei nostræ elevemus obtutum; ad illum mentis oculos conferamus. Cujusmodi autem sit iste morsus debemus agnoscere. Qui alienum malum respicit, qui in

alienam rem anxia cupiditate suspirat, qui alienam mulierem importunis oculis et mortem ad se trahentibus conspicit, qui in alieno corpore sacrificat diabolo, animam suam toxicato spiculo in corde percussus est: hic quam debili morsu, tam exitiabili sauciatus est. Qui malitiam vel invidiam tanquam vulnus inclusum in visceribus retinet, amarissimo atque mortifero dente laniatus est. Qui fide vacuus, et odio plenus, totus draconis illius devoratus moribus. Sed et si ita sit, nullum convenit desperare. Legimus in Jona propheta (Jonæ II), quomodo bestia etiam devoratum cogatur evomere. Ergo inter diversos mortuos, respiciamus ad Christum, ut ille ad nos respiciat. Hic respiciamus ad sanatores nostrum, jam illic a peccatoribus nisi forte in iudicio non videndum. Aut quomodo quis videre poterit auctorem gloriæ, dicturus vale ultimum rerum naturæ? Et ideo qui illum hic agnoscere noluerit acquisitus, jam cum illic non poterit videre damnatus. Nunc ergo eum fide et operibus ante conspectum nostrum constituamus, et ad cælum oculos spe ducente jaculemur. Demonstravit in Veteri Testamento Moyses remedium, postquam serpens momordisset. Christus etiam istud ostendit, quomodo, si resistas, mordere non possit. Videte nomen Dei vestri quantum procedere possit in gratia, quod tantum profuit in figura. Referuntur ad serpentem cum remedio aspexisse redimendi. Quantum salubrius erit, si ad Christum respiciant jam redempti!

HOMILIA III,

De Paschate.

Hodierni dici sacrosancta solemnitas, Hebraice phase, Græce pascha, Latine transitus interpretatur. Hoc celebraverunt Judæi post longum captivitatis jugum ex Ægypto recedentes. Ecce etiam nunc populum Dei liberatum; ecce iterum phase agitur, iterum transitus celebratur. Quomodo iterum transitus celebratur? Idem de servitute ad libertatem, de iniquitate ad justitiam, de culpa ad gratiam, de morte ad vitam per salutifera fluentia transitur. Potes iterum exeelsi brachii antiqua Rubri maris exercere miracula. Ingreditur anima vitales undas, velut rubras Christi sanguine consecratas. Ingreditur mortiferis plena debitis, paulo post felicibus peccatorum ditanda naufragiis. In uno eodemque undæ salutaris elemento, tanquam Ægyptius peccator perit, tanquam Hebræus justitia tota permansit. Reus diluitur, reatus aboletur. Mira Domini clementia, quæ irrevocabile scelus, et infectas criminum maculas, ad insectum revocat, et peccatorem peccato moriente vivificat. Ecce homo lunte demergitur, et sola secreto munere hominis culpa damnatur. Criminosus tingitur, et solum crimen exstinguitur. Quo genere propheticum illud impletur oraculum: *Et operuit, inquit, aqua tribulantes eos; et unus ex eis non remansit* (Psal. cv). Unus ex illis id unicum ac primum illud originale debitum sacri fontis unda vacuum. Illud singulare delictum primi parentis interemit. Ostendit

A hoc in loco magnificentia tanti muneris beatam presentiam Trinitatis. Ecce mala innumera antiquis ac recentibus impressa vulneribus, perpetuis geberæ vix expianda suppliciis, terna submersione purgantur. Uno momento operante velociter Deo, inter aquarum sinus flammarum pabula consumuntur. Et ideo B. Apostolus dicit: *Consepulti sumus cum Christo per baptismum in mortem*. Demerguntur animæ sacro gurgite, veniunt confinia mortis et vitæ. Et quæ perditioni obnoxia fuerant illo primæ nativitatæ esortu, salutifero renascuntur occasu. Exuuntur sæditate invisibilis senectutis, et peccatorum deformitate contractæ, induuntur pulchritudine celestis infantia. Stupemus interdum ad magnitudinem novitatis, si quando audimus aut legimus Dominum Jesum Christum ex sola femina cessante virilis consortiæ societate progenitum. Ecce nunc peregrinantibus naturæ legibus, innumera per omnem terram multitudines de solo sinu fontis tanquam partu virginis procreantur. Gaudet Christi Ecclesia, quæ ad similitudinem beatæ Mariæ sancto Spiritu operante ditatur, et mater divinæ prolis efficitur. Cesset ergo infidelium cæcus error asserere, quod femina quæ sine viru filium potuit parere, virgo non potuit permanere. Ecce quantos et quantorum fratres sub una nocte nobis edidit secunda de sinu integritatis Ecclesia mater et sponsa. Mirabaris paulo ante de incorruptione nascentem hominem: mirare nunc, quod non minus novum est, etiam renascentem. Conferamus si placet has duas matres, et utriusque generatio fidem nostram in alterutra corroborabit. Mariam secreto implevit illapsu sancti Spiritus obumbratio, et Ecclesiam in fonte benedicto sancti Spiritus maritavit infusio. Maria filium sine peccato genuit, et Ecclesia in his quos generavit peccata consumpsit. Per Mariam natum est quod in principio erat, per Ecclesiam renatum quod in principio perierat. Illa plurimis genueravit, hæc populos. Illa, ut novimus, virgo permanens semel peperit filium, hæc semper parit per virginem sponsum. Quod ergo putabas a sæculis singulare miraculum, jam munus annuum recognosce. Si resurrecturum esse te dubitas, mirare in te prolem, quam paulo ante noveras mortis hæredem. Ubi sunt qui dicunt esse genesim vel fatum, per quod in peccatum transire pars hominum violenta necessitate cogatur? Ubi sunt qui dicunt esse animas, quæ cum damnatione natæ ad mortem cogente malæ naturæ profinitione rapiantur? Jam primum si ita est, quare malos et humana lex et divina condemnat, nisi quia vitium voluntatis in culpa est? Justitia enim non punit, quod natura compellit. Sed esto. Aliquis deputatus fuerit perditioni, præjudicata sorte nascendi. Ecce descendit in fontem tanquam in sepulcrum. Etiam si maculata fuisset natura, utique evanisset in nihilum. Accepisset deterior origo terminum, quia sumebat melior vita principium. Hic jam videmus quomodo nos Deus noster de manu redimit inimici. Totus homo diluitur, absolvitur, innovatur. Cum venerit diabolus, jam non agnoscit suum, quem exinanita et exposita

natura in adoptionem Christi emancipavit, et in gremium Patris de mali persuasoris jure transfudit. Abstulit sine dubio renascentis gratia libertatis. Nec jam obnoxii esse possunt primæ origini secunda natiuitate nati. Quid mihi nunc quicumque es ille, ingeris naturale Adæ vinculum, cum me in Christo agnoscas renatum? Quid mihi inquam peccatum opponis alienum, ubi mihi remitti prosteris et proprium? Quid opponis mihi veteris chirographi debitum, cum illud videas nova cautione vacuum? Cautionem enim et pactum cum Christo in baptismo fecimus, ut homo illi servaret innocentiam, et ille homini redderet gloriam; famulus servitium offerret, et Dominus regnum pararet. Quid agat inter hæc familia persuasor alienæ? Videt servos quondam suos inique a se occupatos per agnitionem Christi ingenuitati traditos, et se causæ præiudicio cecidisse, et se plus petendi incurrisse discrimen. Quomodo plus petendi incurrisse discrimen? Quomodo plus petendi? Si quidem cum ei homo per peccati obedientiam deberetur, ille Deum specie hominis deceptus appetit, et in ipsum cæli dominatorem parricidales manus inferre præsumpsit. Et subito per tantum nefas etiam crimen majestatis incurrit, ac sic hominem quem violentus tenebat, proscriptus amisit. Proscriptus, inquam: nam statim in ipso homine quem redemptio in ejus originem revocavit, titulos suos Christus affixit. Hæc est illa crux quam in postibus regis signatam (*Exod. xii*) in fronte gestamus, quam justissime in possessione receptam Dominus cardinalis et imperator legitimus impressit, ut nos vere dici domus divina possimus.

Ad hominem enim per Apostolum suum Deus loquitur: *Vos estis templum Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis (I Cor. iii)*. His de causis præpotens et superbus proscribi meruit, quia jam sæculo reus, ut dictum est, majestatis apparuit. Nam in excelsis factori suo charus, tunc divinitatis consortium factoris immemor concupivit, nunc jam in auctorem rerum cruentas manus consuetudine impietatis extendit. Ac sic prædonis justa damnatio gratuita captivi facta est manumissio. Et ideo nunc gemit, invidet, circuit, si forte vel furto a nobis possit auferre instrumentum ipsius manumissionis, et acquisitæ tabulæ libertatis. Totis itaque viribus studet, si quomodo valeat hominem indulto nudare privilegio, et operante peccato velut ingrato præjudicare liberto. Tabulæ autem nostræ, charissimi, fides nostra est, in paginis cordis inscripta. Libertas nostra, Dei gratia et conversatio nostra est. Libertas, inquam, nostra est cultus religionis, justitia operis, puritas castitatis. Ilanc omni mentis vigilantia contra diabolum vindicemus: quia tanto infectior est ad expugnandum animæ thesaurum, quanto magis eum novit esse pretiosum. Et ideo quia meminit exsul cæli quid agatur in cælo, quanta homini trementi sermones Dei præpararet remuneratio, zeli indicat magnitudo. Prodit gloriam, dum exercet invidiam. Et inimicus est beneficiis illius, qui de terra assumptum hominem secum regnaturum esse promittit in cælo, ut fidelium beati-

A tudo mortalium in confusionem rebellium transeat angelorum.

HOMILIA IV.

De Paschate.

Opportune et congrue sub die insignis solemnitatis hodiernæ in vocem exsultationis assurgimus, et cum Apostolo dicimus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi)*.

Hodie interfectis Ægyptiis, de luto ac paleis Dei populus, id est de vilissimis et inanissimis operibus liberatur (*Exod. xii*). Hodie Agnus ille qui tollit peccata mundi in redemptionem humanæ salutis offertur, quando postes domorum sanguine illius jubentur inscribi: id est crucis titulo frons nostra d'pingi, ne locum angelus exterminator inveniat. Sub hoc tempore excutitur Pharaon cum exercitu in mari Rubro. Pereuntibus sacro in fonte peccatis, tanquam in rubras Ægyptii demerguntur undas. Rubras, id est Christi sanguine consecratas. Sub hoc tempore proreditu filii junioris, qui perierat, et inventus est pro salute gentilium, saginatus ille vitulus immolatus est (*Luc. xii*). Junior autem filius nos sumus, qui seniore fratre, id est Judæis tardantibus, intrare nolentibus, ad Creatorem nostrum revertimur sub pœnitentiâ peccatorum. Everteramus enim et prodideramus a Deo Patre substantiam. Videamus quam substantiam, id est universæ naturæ bonæ. Dei enim est substantia omne quod vivimus, sapimus, cogitamus, intellectus et ratio ad discretionem boni et mali. Dei substantia est etiam libertas arbitrii quam acceperamus, vel ad declinanda blandimenta peccati, vel ad incitandum liberæ voluntatis affectum in auctoris obsequium, vel ad custodiendam imaginem et similitudinem Dei. Has ergo datas nobis et intus insertas a creatore divitias, in privatos transtulimus usus, et consumpsimus in exercitia vitiorum derelicto fonte virtutum, peregre et nimis longe a patre profecti (*Ibid.*), non locis ab eo et regionibus, sed cordibus et operibus discedentes. Qui enim sequitur proprias voluptates, et per passiones suas rapitur, exsul a Deo efficitur. Ad quem suscepta peccatorum agnitione redeuntibus nobis, et quidem redeuntibus non gressu corporis, sed mentis affectu, cum immensa misericordia, cum ineffabili lætitia et consolatione obviam venit inter festa convivii, ordinat choros atque symphonias, id est exsultationes cœlestium gaudiorum, quibus angeli lætantur in cœlis uno peccatore pœnitentiam agente (*Ibid.*). Redeuntibus itaque nobis ad emendationem, hoc convivium quotidie celebratur.

Quotidie Pater Filium recipit. Semper Christus credentibus immolatur. Hic est ergo ille vitulus saginatus quem in Veteri Testamento docemur offerre (*Num. xxix*). Vitulus ex bubus, id est ex patriarcharum, ex prophetarum, ex Abrahæ generatione descendens, masculus immaculatus. Masculus, id est contra omne peccatum robustus ac validus. Masculini enim et virilis est animi illecebram repudiasse peccati, sicut femineæ fragilitatis ignavia est vitii suscepisse lasciviam. Unde et ille typum gerens diaboli

Pharao (Exod. 1), premens populum Dei, inimicus A spiritui, amicus carni, fortitudines præfocabat, concupiscentias invertibat. Mortuus ergo est Christus propter iniquitates nostras, et sicut ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Ille est ille agnus quem in una domo comedere ex lege præcipitur (Exod. 12), succinctis lumbis nostris. Comedere autem cum pedibus. Quid est in una domo? id est in unitate Ecclesiæ jubemur carnes eius assumere. Ariani ergo, et diversæ hæreticorum perversitates, non in una illum comedunt domo. Quod ideo, sicut in diluvio non salvatus est, nisi qui inter arcam Noe fuit inventus, ita diversæ fidei homines extra Ecclesiæ domum non habentes agnum, qui est Christus, salvi esse non possunt. Quod vero huius agni caput cum pedibus comedere nos debere Scriptura commemorat, hoc est, ut Deum et hominem pari confessione veneremur. Caput accipiamus de eo quod dicit B. Joannes, *In principio erat Verbum* (Joan. 1). Pedes vero de eo quod Apostolus scribit: *Semetipsum excinavit formam servi accipiens, in similitudinem hominis factus, et habitu inventus ut homo* (Philip. 2). *Et factus ex muliere, factus sub lege* (Galat. 4). Oportet ergo ut huius nostri agni carnibus succinctis lumbis, id est, mortificatis carnalibus passionibus, cum summa cordis et corporis puritate vescamur. Caput cum pedibus, id est, et ex Deo genitum credamus, et ex homine procreatum. Quod autem dixi et ex Deo genitum, forte sint aliqui de minus eruditis qui dicant in corde suo: Quomodo Deus Filium genuit? C Nihil hic corporeum cogitemus. Quid est enim Deus Deum genuit, nisi de igne ignis apparuit, lux de luce processit? Ergo propter aliquos qui tardi sunt ad intelligendum, aliquam jam speciem vel comparationem de terrenis ac visibilibus assumamus. Verbi gratia: si lampas accendatur ex lampade, si una illuminatur ex alia, non tibi videtur flamma quodammodo flammam parturiens, splendorem de splendore genuisse? Non tibi videtur inæstimabili ratione natum fuisse lumen ex lumine? Quod cum de lampade ad lampadem transferatur, licet duæ lampades ardeant, tamen ille ignis ipse est utique in secunda, qui splendebat in prima. Nunquid de nihilo, aut de aliquo novo initio factus est ille ignis? Sed magis de natura sui splendoris effusus est. Ergo illa illuminatio quæ de D prima lampade videtur accensa, non quasi ex nihilo in secunda esse cœpit, sed de cognato splendore processit, qui in primi luminis origine jam manebat; et licet in utraque lampade genuina et duplex rucare videatur flamma, utraque tamen una substantia est: ita et unigenito Dei Filio, si species personæ propria est, generis tamen natura communis est, non de Patre incipiens, sed ex Patre cum Patre subsistens. Omnia de nihilo creata sunt, ille solus de Deo Deus. Ille ergo cum in forma Dei esset, formam servi pro salute servorum suscepit, et in ligno crucis cum vitæ esset lignum appensus est, quasi seipsum pensaret in pretium perditorum. Alapis cæsus est, spi-

nis coronatus est. Quod vero coccinea indutus est chlamyde, in lumenta Christi merita sanctorum sunt. Jam tunc itaque martyrum sanguine in illo cocci colore perfunditur. Quod autem Judæi purpurea chlamyde indutum flexo adorant genu, velent nolent, regem illum et Dominum constituentur. Quod autem in cruce dixit Sizio (Joan. 11), fidem in suis requirebat. Sed quia *in propria venit, et sui eum recipere noluerunt* (Joan. 1), pro suavitate fidei ei perfidiam propinaverunt. Porrigitur acetum malitiæ, quia vinum sapientiæ quod a Christo acceperant peccando perdidierant. Potatur acerbitate malorum nostrorum, daturus dulcedinem honorum suorum. Sed et nunc quotidie quando peccatis contristatur, exacerbatur, aceti quodammodo illi potus et cibus fellis ingeritur. Velum templi scinditur (Math. 27; Marc. 15). Velum ornamentum tabernaculi est. Coruscante igitur gratia, Ecclesia ædificatur, Synagoga destruitur. Veli templum honore nudatur, remoto per adventum Christi velamine litteræ, ut cum Paulo (1 Cor. 3) revelata facie legis interiora pandantur. Resurgunt laxata sede tartarea cum Christo sancti, et quem superi non recipiunt, inferi Deum esse cognoscunt? Unde nos agnoscentes erga nos divinarum beneficiorum alta mysteria, respondeamus in quo posuimus misericordiæ Redemptoris. Demus illi compunctionem Dei peccatorum emendatione pro spinis suis. Offeramus illi cor suo timore confixum pro clavis suis. Reddamus illi palmam perseverantiæ pro alapis suis.

HOMILIA V.

De Paschate.

Magnitudo celestium beneficiorum angustias humanæ mentis excedit. Et propterea ita ordinavit divina providentia, ut quod capere in nobis ratio rerum mole victa non poterat, fides devota conciperet, et intellectum credulitas robusta nutriret. Cum ergo per primam transgressionem Adæ origini et morti obnoxii teneremur, perspicuus ex alto Deus in quo essemus genere debitores vitæ, qualitates captivitatis reparavit munus redemptionis: id est, ut pro debita morte offerret indebitam. Et quia nec nos habebamus unde viveremus, nec ille unde moreretur, materiam de nostra mortalitate suscepit, ut sua immortalitate collocata, mori posset vita pro mortuis. D Et ideo qui corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, et sideribus illaturus, necessarium erat ut nobis in hac die sacramentum corporis et sanguinis consecraret ut coleretur jugiter per mysterium quod semel offerebatur in pretium, ut quia quotidiana et indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua etiam esset redemptionis oblatio, et perennis victima viveret in memoria, et semper præsens esset in gratia, ac unica et perfecta hostia fide æstimanda non specie, nec exteriori consensu visu, sed interiori aspectu. Unde merito celestis confirmat auctoritas quia *caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus*. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est

imperis, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui, verbi sui secreta potestate convertit, ita dicens: *Accipite et edite, hoc est corpus meum.* Et sanctificatione repetita: *Accipite et bibite, hic est sanguis meus.* Ergo et nutum præcipientis Domini, repente ex nihilo substituerunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum. Pari potentia in spiritualibus sacramentis verbi præcipit virtus, et rei servit effectus. Quanta itaque celebranda beneficia vis divinæ benedictionis operetur, quomodo tibi novum et impossibile esse non debeat, quod in Christi substantiam terrena et mortalia commutantur, teipsum qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis vita intrinsecus exulabas. Subito initiatus Christi legibus et salutaribus mysteriis innovatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, et de filio perditionis adoptivus Dei fieri occulta puritate meruisti. In mensura visibili permanens, major factus es teipso invisibiliter sine quantitatis augmento. Cum ipse atque idem esses, multo aliter fidei processibus exististi, in exteriori nihil additum est, et totum in interiori mutatum est. Ac sic homo Christi filius effectus, et Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita utilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, et sicut hoc quod in te Deus læsa curavit, infecta diluit, maculata deterisit, non oculis sed sensibus tuis sunt credita, et ita cum reverendum altare cibus satandus ascendis, sacrum Dei tui corpus et sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, et maxime haustu interiori assume. Quod si illud legis manna, de quo legitur, pluit illis manna, ut eederent *Exod. xvi; Ps. lxxvii*, hoc unicuique sapiebat quod desiderium concupisceret; aliud erat quod sumebatur, aliud quod videbatur, invisibiliter sapor ille in singulorum sensibus formabatur. At vero illud legis manna cœlius illapsum, per multas suavitates, naturæ meritum et generis sui excedebat inquitur. Et cum creaturam suam dispensatio largitoris multiplici diversitate condiret, præbebat gustus quod ignorabat aspectus. Juxta percipientis desiderium escæ illius novitas et dignitas nascebatur. Unumquemque variis et alienis saporibus resticiebat mellifluum pluvie illius donum, et multiplex sicuti imbris obsequium. Quæ cum ita sint, quod illic aviditas faciebat, hic fides faciat. Quod si in corpore cibus sapiat, in pectore Deus credulitate proficiat, sicut legimus: *Accedat homo ad cor altum, et exaltabitur Deus (Psal. lxxii)*. Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operetur in sensibus. Ad cognoscendum et percipiendum sacrificium veri corporis, ipse te roboret, et potentia consecrantis invitet. Qui tunc latuit præfiguratus in manna, sit tibi nunc manifestatus in gratia. Ipsum autem fuisse in manna illius specie præsignatum, etiam propheta evidenter ostendit, dicens: *Panem*

A cœli dedit eis, panem angelorum manducavit homo (Psal. lxxvii). Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis et lumine suæ claritatis exsatiat? Hic panis, dicente propheta: *Sexta die duplum colliges, sabbato autem non colliges (Exod. xvi)*, dum a primo, id est a dominico in lege tribuitur, et in solo sabbato denegatur, jam tunc Christus ab Ecclesia, cui dominicum corpus resurrectio consecravit, recipiendus ostenditur, et synagogæ, ad quam cultus sabbati pertinebat, negandus esse prædicatur, dum dies iste, id est dies septimæ cœlestis panis fraude mutilatur. De quo pane vetus narrat historia, nec qui plus collegerat habuit amplius, nec qui minus paraverat reperit minus, eo quod Eucharistiæ sacra perceptio non in quantitate, sed in virtute consistat. Quod corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: Quod cum Ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in universis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu apostolica sententia docet, dicens: *Qui multa habet, non abundabit; et qui modicum, non minorabit (II Cor. viii)*. Si forte esum panis esurientibus apponeremus, non ex toto perveniret ad singulos, quia particulatim et minutatim portionem suam unusquisque præsumeret. De hoc vero pane cum assumitur, nihil minus habent singuli quam universi. Totum unus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio hujus sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Sacramenti itaque hujus formam, etiam in Judæorum paginis invenimus expressam. Nam de Melchisedech in Genesi legimus, et *Melchisedech rex Salem protulit panem et vinum, et benedixit Abraham (Gen. xiv)*. Melchisedech autem fuit sacerdos Dei summi. Dum a præputio, id est a gentili, circumcisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur, et Synagogæ infidelis plebs ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo in Melchisedech, cujus genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis et vini hoc Christi sacrificium præsignavit. De quo propheta pronuntiat: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix)*. Nam et beatus Moyses de eo mysterio loquens, vinum et sanguinem sub una appellatione significat in benedictionem patriarchæ, dominicam passionem multo ante demonstrans, ita inquit, *lavabit in vino stolam suam, et in sanguine uxæ pallium suum (Gen. xlix)*. Adverte quam evidenter constat vini creaturam Christi sanguine nuncupatam. Quid adhuc de hac duplice specie inquirere debeas, ipso Domino attestante, cognosce. *Nisi, inquit, manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis (Joan. vi)*. Quod testimonium contra Pelagii blasphemias evidentissimum atque validissimum est, qui asserere arrepta impietate præsumit, non propter vitam, sed propter regnum cœlorum baptismum parvulis conferendum. Sub his enim Domini verbis, quibus evangelista pronuntiat, *non habebitis vitam in vobis*, aperte intelligenda est

omnis anima munere baptismi vacua, non solum gloria carere, sed vita. Hoc itaque dominici sanguinis vinum aqua esse miscendum non solum traditione Dominus, sed etiam ipso genere passionis ostendit; ex cujus sacro latere sanguis et aqua lanceæ illusione profluxit, sicut et propheta multo ante præcinit, dicens : *Percussit petram, et fluxerunt aquæ* (*Psal. LXXVII*) Et Apostolus : *Bibebant de spiritali consequenti eos petra; petra autem erat Christus* (*I Cor. x*). *Bibebant autem*, inquit, *de consequenti eos petra*. Vides quod qui de Christi gratia biberit, sequitur eum Christi misericordia. Sed in Salomone de ipso Domino prædictum legimus : *Sapientia, inquit, ædificavit sibi domum* (*Prov. ix*) : id est corpus hominis assumpsit, in quo habitavit plenitudo divinitatis. *Et subdidit columnas septem*. Quia illum benedictio Spiritus sancti gratiæ septiformis implevit. *Maclavit hostias suas, miscuit in cratere vinum suum, et paravit mensam suam*. Et in sequenti : *Venite et edite de meis panibus, et bibite vinum quod miscui vobis*. Admixtam ergo aqua vinum legimus, nunc causam quare utrumque Dominus misceri voluerit, inquiramus. Quando in Judæorum convivio nuptiale vinum, id est fides in eis deficiebat : *vinum*, inquit, *deficiebat* (*Joan. ii*), quia vinea fructum negabat, de qua dicitur : *Expectavi ut faceret uvas, fecit autem spinas* (*Isa. v*). Unde et sertum spineum capiti Redemptoris imposuit, quando Dominus nuptiali tempore, id est quando sponsus Ecclesiæ suæ paschali exultatione jungendus aquas in vina convertit : manifeste præfigurabat multitudines gentium de sanguine sui gratia esse venturas. Per aquas enim populos significari sacris aperitur eloquiis, sicut legimus, *Aquæ istæ quas vidisti, populi sunt, et gens et linguæ* (*Apoc. xvii*). Advertimus in aquis figuram gentium demonstrari, in vino autem sanguinem dominicæ passionis ostendi; ac sic dum in sacramentis vino aqua miscetur, Christo fidelis populus incorporatur et jungitur, et quadam ei copula perfectæ charitatis unitur, ut possit dicere eum Apostolo, *Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio* (*Rom. viii*)? et reliqua. Deus autem homini suscepta sanctificatione miscetur, quando fides in ipso pectore affectu justitiæ, misericordiæ, pietatis infunditur. Etiam in hoc ipso quod innumeris tritici generis [fortasse granis] confici novimus, unitatem constat assignari populorum. Sic enim frumentum solita purgantis sollicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam et ignem in unius panis substantiam congregatur. Sic varix gentes diversæque nationes in unam fidem convenientes, unum de se Christi corpus efficiunt, et Christianus populus, quasi tritici innumerabilia grana a sacrilegis nationibus fide purgante atque cribante discernitur, et in unum quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur, et duorum testamentorum instructionem velut vestimentum gemino molarum opere curatum nitescit, et in illam primæ originis dignitatem nativo candore mutatur,

ac per aquam baptismi, vel per ignem Spiritus sancti æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo genera [grana] separari ab illius confecti panis adunatione non possunt, et sicut aqua ad propriam redire substantiam in vino permixta non potest, sic et fideles quique atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine et passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo conservatione et ardentissima religione sociari, ut ab eo non voluntate, non necessitate se jungi, non ulla terrenæ rei ambitione, non denique ipsa possint morte dividi. Nec dubitet quisquam primarias creaturas aut potentix, præsentia majestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificio cælestis misericordiæ Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his vero commemoratis mox exiit omni sæce peccati : ita quando benedicendæ verbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione sancti nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini : post verba autem Christi corpus et sanguis Christi. Quid autem mirum est, si ea quæ verbo potuit creare, possit verbo creata convertere? Imo jam minoris videtur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jam conditum in melius mutare valeat. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia et invisibilia voluntatis imperio suscitare, cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imagine suæ divinitatis induere : cui promptum est eum rursus revocare de inferis, restituere de perditione, reparare de pulvere, de terra in cælum levare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, et figmentum suum in regni sui consortio sublimare, ut qui corpus nostræ fragilitatis assumpserit, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem piis nos operibus parare dignetur, qui regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

Sicut a nobis Dominus, pro suscepti officii necessitate loquendi deposcit officium, ita a vobis, charissimi, audiendi requirit affectum. Ita (inquam) charitati vestræ expedit, his quæ pro salute vestra dicimus obedire, sicut nobis imminet non tacere. Nam si nos offensam metuimus de silentio, quanto magis vos eam debetis expavescere de contemptu? Si, inquam, nobis grande periculum est, aliena peccata non arguere, quanto periculosius est propria nolite corrigere? Ait quodam loco beatus Apostolus : *Videte vocationem vestram, fratres* (*I Cor. i*). Quapropter, dilectissimi, et nos videamus vocationem nostram. Non enim satis prodest, quod istum locum expetivimus, si tales sumus quales in sæculo esse potuimus. Si enim bene perspicimus, non solum ista sollicitudo nos ad perfectionis necessitatem, sed etiam ipsa congregationis multitudo constringit. Nam sicut pretiosum atque præcipuum est, in medio multorum positum bene agere, et plurimos ad profectum boni

operis incitare, ita periculosum atque perniciosum est negligentius agendo multorum fidem frangere, multorumque animas depravare. Sicut, inquam, fructuosum est in medio multorum positum, probabiliter vivere, ita periculosum est aliquid destructionis egisse. Hoc autem quare dico? quia quod peius est facilius invenimus; et ea quæ sunt deteriora quam quæ meliora sectamur. Prona enim est ad imitationem mali humana fragilitas. Quapropter non nobis sufficere credamus, quod nos in hanc insulam [in hac schola] cernimus congregatos, quia vehementius in nobis negligentias nostras professa perfectio, quam nec assumpta condemnat. Quia secundum Scripturæ fidem, quibus multum committitur, multum necessè est ut repetatur ab eis. O quantis proderit, et quantis e contrario oberit, loci hujus opportunitas et congruæ habitationis occasio! Non enim in hoc loco bene dixisse laudandum est, sed in hoc loco bene fecisse. Rursum aspice, nunquid nobis habitationis hujus secretum aliquid prodest, quando tyrannico dominatu malitia in nobis regnat? quando ira superequitat? quando majorem nobis metum humanus oculus quam divinus inducit? quando laudabilis vitæ extra mundum nos esse credimus et per^a diversarum passionum vitia mundum intra nos inclusum tenemus? Ita ut qui putabamus nos precibus nostris sæculo ipsi succurrere, pene necesse sit ut videamus nos magis sæculi intercessionibus indigere. Dubium quippe non est quod illa anima quæ concupiscentia [per concupiscentiam] sæcularium voluptatum possessio efficitur mundanæ conversationis, non possit effici regnum divinitatis. Ideo, fratres, videte vocationem vestram. Ventre quidem ad eremum, summa perfectio est, sed non perfecte in eremo vivere, summa damnatio est. Quid prodest, si locus quietus tantum corporaliter teneatur, et inquietudo in corde servetur [versetur]? Quid, inquam, prodest, si in habitatione silentium sit, et in habitatoribus vitiorum sit tumultus et colluctatio passionum? Si exteriora nostra serenitas teneat: et interiora, tempestas? Non enim ideo ad istum locum convenimus, ut nobis mundus famularetur, ut rebus omnibus abundanter [abundantes] omni quiete frueremur. Non utique ad requiem nec ad securitatem, sed ad pugnam huc venimus, ad agonem processimus, ad exercenda cum vitiis bella properavimus, ut linguæ gladios retundamus, ut non solum invicem non inferamus injurias, sed nec sentiamus illatas. Peculiaris autem istud ad professionem nostram pertinet, nihil in hac vita consolationis requirere, nihil quietis, nec velle recipere bona in vita sua, sed honores fugere, subjectione atque abjectione gaudere, paupertatis studium quærere, et non solum facultates, sed etiam ipsas cupiditates de cordibus eradicare. Nihil enim habere interdum res necessitatis est, nihil per avaritiam cupere virtutis. Et ideo hunc sibi specialiter modum religiosus ponere debet, ut tantum habeat quantum necessitas postulat, non quantum

A cupiditas concupiscit. Habendi enim amor, nisi ad integrum reseccetur, ardentior est in parvis, et plus torquentur in minimis. Et nisi ex toto corde et affectu pauper sis, paupertas ipsa non virtus, sed miseria judicanda est. Noveritis itaque, fratres, nihil prodesse si carnem nostram jejuniis ac vigiliis affligimus [maceremus], et mentem nostram non emendemus; aut quæ interiora sunt, non curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitias et obrectationibus polluamus? Nonne omnes labores nostri ad nihilum rediguntur? Nonne omne opus nostrum, velut fumus atque umbra evanescit, et velut stupæ favilla in nihilum redigitur? O quanti, et quam d'uturni labores nostri subito pereunt, et quanta bona frequenter, jam acquisita ac reposita, de manu rapiuntur, dum id quod quærere studuimus, aut augere, aut custodire negligimus! Quapropter gratis nobis de corporis cruce, et pectoris afflictione blandimur, si exterior homo noster sanctis laboribus exercetur, et passionibus non curatur interior. Sic est, quomodo si aliquis statuam faciat a foris auream, vel quomodo si domus magnifica arte constructa, a foris pulcherrimis coloribus depicta videatur, et ab intus serpentibus et scorpionibus plena sit. Quid prodest quod affligis corpus tuum, quando nihil proficit cor tuum? Valde dura et nimis dolenda conditio est, omni intentione studium laboris impendere, et fructum non recipere post laborem. Jejuna et vigilare, et mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineam extirpet aut colat, et vineam ipsam desertam et incultam dimittat, ut spinas ac tribulorum germinet, quæ insistente cultore jucundissimos ex se fructus potuisset proferre. Agnoscite itaque, fratres charissimi, quod ad salutem perpetuam conquirendam abstinencia corporalis sola non sufficit, nisi et animæ quoque jejunium per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim juvat, si sit quispiam corpore castus, et mente pollutus, quem malitia depravat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni gratia Dei exspoliat, quem mendacis vel maledictis lingua commaculat? Nonne ipse se fallit; nonne ipse se irridat ac decipit, si credat se sine reliquis virtutibus, suis jejuniis ac vigiliis sanctificandum? Et ideo, dilectissimi, ita corpus exerceamus jejuniis, ut mentem purgemus a vitiis. D Cogitemus illius judicis incessanter adventum, qui utinam sic nos paratos inveniat, quomodo necesse potest dubitare quod veniat [quod veniet]! Quod si requiras quomodo veniet: in illo utique corpore quod pro nostra salute susceptum, pro nostra absolutione natum [damnatum], et pro nostrorum vulnerum medicina lancea clavisque confixum est. Prima enim erit in reos intoleranda sententia, reverendarum præsentia cicatricum. Quid igitur illo tempore facturi sumus, quando contra illius [illos] crucifixi Domini livores, notæ peccatorum nostrorum et maculæ libidinum proferentur? Aut quo putas vultu

^a Quando illi laudabiles eremitæ quos extra m. n. e. credimus, per.

respiciet redemptio nostra perditionem nostram? Tanta graviora erunt humana delicta, quanto majora se ostenderit divina beneficia. Verendum est autem ne illam vocem resurrectionis pretiosæ crucis vestigia protestantem, etiam in iudicio suo ad vasa iniquitatis prolaturus sit: *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum (Joan. xx)*, et agnosce quæ pro te impio pietas divina perpessa sit. Illa utique clavorum signa bonis salutaria, malis terribilia, quæ usque ad diem iudicii non delentur.

Et post hæc quid sequitur, nisi illud interpositum inter vivos ac mortuos expavescendum chaos vastumque discrimen, exclusæ a natura viventium [Exclusio a natura viventium] tenebræ exteriores, dura separatio a dulci intuitu sanctorum et a societate felicium; et econtrario ire inter lacrymales gemitus plangentium, et collegium triste miserorum, et ante beatam patriam æternum subire teterrimæ mortis exilium. Quam lugubre crit homini Dominum videre et perdere, et ante Creatoris sui perire conspectum! Et ideo, fratres charissimi, ista dum tempus est cogitantes, et Redemptoris nostri beneficia recolentes, ita cum Dei adiutorio indefesso studio laboremus, ut quod nobis obtulit [contulit] iudicatus, integrum in nobis inveniat iudicaturus Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto venit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

Ad locum hunc, charissimi, properantes, non ad quietem, non ad securitatem, sed ad pugnam certamenque convenimus. Ad agonem huc processimus; et ad exercenda cum vitis bella convenimus [contendimus]. Vitis enim nostra, hostes nostri sunt, de quibus Scriptura pronuntiat, dicens: Cave ne unquam habes cum eis fœdes (*Deut. vii*). Necessaria nobis est, fratres, pervigil cura, indefessaque custodia, quia confictus iste sine fine, hostis iste sine pace, vinci potest, et recipi in amicitiam non potest. Et ideo prælium istud quod suscepimus, satis latum satisque periculosum est, quia intra hominem geritur, et nisi cum ipso homine non finitur. Ideo ergo nos ad hæc tranquilla secreta et spiritalia castra contulimus, ut quotidie contra passiones nostras infatigabili congressione certemus; ut quotidie senioribus nostris voluntates nostras quasi famulas subjiciamus, ut cordis nequitias circumcidamus; vel linguæ gladios recondamus [gladium retundamus], ut non solum invicem non inferamus injurias, sed nec ab aliis sentiamus illatas. Peculiariter enim ista ad professionem nostram pertinent, nihil in hac vita consolationis requirere, nihil honoris cupere; præsentium rerum solatio fugere, ad promissa æternæ remunerationis animum præparare; subiectione atque abiectione gaudere, paupertatis studium querere [paupertatem studio querere], et non solum facultates, sed etiam ipsas habendi voluntates de cordibus eradicare.

^a Similitudinem recurrimus, ut si cuiquam.

Nihil enim habere, interdum res necessitatis est; nihil autem cupere, virtutis. Illud etiam scire debetis, quod qui inter vos vitam agere constituerunt, aut cum grandi fructu, aut cum grandi periculo, vel diligentes, vel etiam negligentes sunt. Unde felix est illa anima quæ cum bene in congregatione versatur, multorum gaudium est; et plurimi ex ea vel ædificantur vel illuminantur. Bona enim ejus, dum multis communicantur, adduntur. Ad quod etiam sapientissimi illius sententiæ respicit, quæ dicit: Fili, si sapiens fueris, tibi eris et proximis tuis. Itaque si quis in congregatione positus, ad humilitatem sese patienter [patientem] præbuerit, quantum ex se bonum proximis commodat, tantum in se aliorum lucra convertit. Si vero econtrario per inobedientiam vel superbiam quæres (quod pejus est), facilius inveniri solet, ad malum exemplum suæ iniquitatis alios traxerit, quantos destruxerit, de tantis periculum damnationis incurrit. Quantis detrimentum fuit, de tantis damna contraxit; et peccatum quod ab illo semel recessit, ad eum multipliciter redundavit. Quamobrem sicut ille valde admirandus atque laudandus est, cujus cursus bonus multorum profectus est, ita ille merito lugendus est cujus vita mala multorum ruina est. Ideo, fratres charissimi, quæ a l'ædificationem pertinent, ea in medio positi agere studeamus: ne vita [vitiis] nostra aliorum virtutibus noceat [noceant], ne aliorum fervorem tepor noster debilitet; et ne aliorum patientiam iracundiâ nostra violet, ne aliorum humilitatem superbia nostra depravet, ne aliorum sanitatem infirmitas nostra corrumpat, ne aliorum pulchritudinem fœditas nostra contamine, ne aliorum ardentes extinguamus lampades, si nostras illuminare non possumus. Et quidem stultæ illæ virgines, quamlibet stultæ essent, non tam alienas extinguere, quam suas illuminare cupiebant (*Math. xxv*). Et ideo ad istarum similitudinem, si cuiquam ^a nostrum deest pinguisima gratia humilitatis, si dei ignis, si flamma fervoris, si oleum charitatis, si lumen discretionis, veniat ad eos quos magis abundare perspexerit, et gratiam in se proximi non auferendo, sed imitando, transfundat; et bona possessionis alienæ, non solum sine damno, sed etiam cum lucro possessoris invadat. Nunquam tibi deficit quidquid alter [alteri] de te proficit. Nunquam enim lucerna luminis sui damnum sentit plurimis a se accensis, nec minuit solis lucem considerantium multitudo. Quanti ad eum perspexerint, tantis munera sua commodat, et ipse tamen integer perseverat. Benedicta a Deo illa anima, cujus humilitas alterius confundit superbiam, cujus patientia proximi extinguit iracundiam, cujus obedientia pigritiam alterius lætè increpat, cujus fervor inertiam alieni teporis exsuscitat. Qui proximi sui turbatum præ ira oculum cordis, gratia consolationis atque ædificationis illuminat, melius huic quam illi [melius hic quam ille], qui faciem paululum ab aliquo contristatum, non tam solatio suo porrecta manu sublevat, sed tū-

lantem, sicut parietem inclinatum, maliloquiorum impulsu adjuvat ad ruinam; et salubriter pro disciplina ratione correptum, per sinistra consilia sic imelat, ut allidat, sic armat, ut perimat. Itaque, fratres, cum mala propria non sufficiunt, ille sic agat, ut iudicium etiam aliena perditionis non incurrat. Certi sumus, charissimi, quod nisi caveamus, nisi nostras quotidie resecomus et circumcidamus passiones, deteriores multo nos effici, quam fuimus, dum in saeculo viveremus: ita ut fiant extrema nostra peiora prioribus (Luc. xi). Et quidem, charissimi, quandiu ad mundum pertinuimus, et illis actibus et negotiis militavimus, in quibus nunc erubescimus, tunc nobis adversarius non obstabat, imo etiam consentiebat: quia circa miserabilem ac perditam vitam nostram non inveniebat in quo exerceret invidiam suam. Delectabant illum opera nostra, sufficiebant illi per se nostra crimina et peccata. Quis enim suscipiat bellum contra militem suum? quis velit impugnare subjectum suum? Sed supra omnem infelicitatem erat vita illius, cui nocere non dignabatur inimicus. At vero nunc postquam voluntatibus [voluptatibus] illius renuntiavimus, videt cultores suos ad auctoris sui pristinum rediisse famulatum; videt in nobis quodammodo idola sua in Dei templa mutari, frendens et tanquam leo rugiens, omnes nocendi aditus pervigil insidiator explorat. De quo leone apostolus protestatur. *Vigilate itaque, quia adversarius vester diabolus ut leo rugiens circuit quaerens quem devoret (I Petr. v)*. Beati igitur quos hic leo inquirendos iudicat, et sequendos [insequendos] utique virtutem vestigiis et odore meritorum. Non enim ab illo inquirentur nisi boni, quia se ultro ingerunt mali. Post illos violenter currit, istos etiam negligenter incurrit. Beati igitur quos hic leo invidia cogitur quaerere, et malida non permittitur invenire. Terribiliter quidem sonat in auribus nostris, dum audivimus: Tanquam leo rugiens. Sed quia dictum est: *Esca ejus electi [electae] sunt, quod quaerit, electionis est, quod rugit, desperationis. Sicut alio loco legimus: Dentibus suis fremet et tabescet [frendit et tabescit] (Psal. cxi)*, ita hoc loco loquitur sermo divinus, ut terrori conjuncta sit consolatio. Cruciatu [Cruciatu] quidem est quod frendit; sed victi est quod tabescit. Et inter haec, quanti sint illa quae a Deo preparata sunt homini, etiam livor prodit inimici. Haec itaque, charissimi, cogitantes et in hoc agone desudantes, gloriosi ac praecleari Patris nostri nos et discipulos meminerimus esse et filios. Rapiamus unusquisque quod possumus de bonis intestati [bonis tanti] parentis: hic de hereditate ejus assumat fidei holosericam [fidei loricam], gestorum varietatem pretiosam; hic mansuetudinalis ac simplicitatis occupet talentum, ille decus pectoris benevolentiae ac sapientiae monile sibi vindicet; hic margaritam compunctionis et thesaurum castitatis invadat. Licet enim ille locupletissimus Dei amicus, quidquid habuit integrum, secum tulerit: et nobis tamen si volumus, totum reliquit. Ita ergo agamus bona illa illius sectantes, ut qui in aeternam gloriam suscitantur

sub fine saeculorum creditur, nunc Ecclesiae per rediviva in filiis merita jam resurgat. Adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

Scimus quidem spirituali militiae, cui nos mancipavimus, magnam esse in futurum repositam remunerationem, sed si bene respiciamus, in hoc ipso opere quod gerimus quodammodo, etiam in praesenti saeculo jam partem praemii possidemus. Et plane magnus vitae fructus est, saeculum potuisse despiciere et Deo servire copiose; evasisse vitiorum infelicissimum dominatum, et fugisse guttas atque luxuriam foedissimam servitatem. Quid ergo? non jam magna pars praemii est, nihil commune habere cum mundo, vanarum rerum cupiditatibus non exercitari [excruciari], sceleribus non admisceri, et cum innocetia diem transigere, beatam castitati operam dare, gloriosae paupertatis sufficientiam cum timore Domini possidere? De qua loquitur Sapientia: *Melior est exigua portio cum timore Domini, quam thesauri magni sine timore ejus (Prov. xv)*. Intelligamus itaque quantum nobis Dominus pia vocatione contulerit. Numeremus, si possumus, ex illo tempore ex quo hic conversari videmur, quanta peccata lucrifecerimus, de quantis fraudibus, de quantis adulteriis, rapinis, perjuriis, sacrilegiis, nos Dominus liberaverit; et tunc videbimus quantum etiam de praesentibus beneficiis Domino debeamus. Si nunc in saeculo essemus, quid aliud ageremus quam convolveremur in malis nostris, et animas nostras quotidianis violaremus [pollueremus] maculis, quotidianis confoderemus vulneribus, ita ut nec sentire possemus. Habet enim hoc infelix consuetudo peccandi, ut quanto amplius unusquisque peccaverit, tanto minus peccata ipsa intelligat; et tanto eam plus peccare delectet, et veniat illud quod propheta peccatoribus clamat: *Non est Deus in conspectu ejus, auferuntur judicia tua a facie ejus (Psal. x)*. Etenim quando subrepat peccandi delectatio, statim futuri iudicii diem abscondit oblivio. Econtra-rio autem quanto quisque sollicitior circa se fuerit, tanto plus metuit, sicut ait Scriptura: *Sapiens timendo declinat a malo*. Sapiens ergo semper in compunctione, et semper in metu est; et ut de praeteritis [praesentibus] suspirat malis, ita de futuris periculis pervigili sollicitudine contremiscit. Qui de praeteritis anxius est, et secum cogitat ac revolvit, ne forte parum desieverit praeterita, ne forte nondum satisfecerit pro innumerabilibus debitis suis, ne forte magis ad veteres iniquitates nova posuerit [superposuerit] vulnera, ne super antiquas conscientiae maculas recentia adhuc crimina impresserit, et conversationis [conversionis] nomen ad hoc assumpserit, ut gravius sub sacra professione delinqueret. Aliquantum [Aliquantum] sufficere nobis putamus, quod fecerunt istud consendimus, quod locum habitumque mutavimus, quod hic aliquantum temporis duximus, spem omnem in annorum nu-

mero collocantes ac sic perniciosa nosmetipsos per-
 swasione fallentes, putamus quod mala nostra spa-
 tio temporis evanuerint. Et quia illa nos oblitū su-
 mu, credimus quod de memoria divinæ severitatis
 lapsæ sint; sed non ita est. Omnia apud illum repo-
 sita [collecta] atque signata sunt. Audiamus quid
 dicit ille qui cum ipso diabolo manu ad manum sin-
 gulari certamine dimicat B. Job: *Signasti quasi in
 sacculo peccata mea (Job xiv)*. Et Dominus ait:
*Nonne hæc collecta sunt apud me et signata in the-
 sauris meis (Deut. xxxii)*? Non putemus tam facile
 remitti posse admissa semel erimina, et profundo
 vulnere in animæ impressa visceribus. Multum
 opus est fletus, multus gemitus, multæ contri-
 tiones corporis ad sanandos ipsos dolores cordis.
 Tota incumbendum est spiritus compunctione ^a, ut
 vetusta mala tanquam sagittæ quedam de conscien-
 tiæ visceribus evellantur. Non sufficit summis labiis
 dicere: Peccavi, parce et remitte. Et Saul dicebat,
Peccavi; sed non obtinuit illam veniam quam David
 una penitentiae voce promeruit (*I Reg. xv*). Et hoc
 quare? Quia confessionem illam nudam magis quam
 veri gemitus exprimebat; quia non compensabatur
 cum magnitudine criminis levis humiliatio [forte le-
 nis insolentia] supplicantis. Non levi agendum est
 contritione, ut debita illa redimantur, quibus mors
 æterna debetur; nec transitoria opus est satisfac-
 tione, pro malis illis propter quæ paratus est ignis
 æternus. Si volumus intelligere quam graves apud
 se faciat iudex noster hominum culpas, respiciamus
 ad pœnas. Quantum enim nunc patiens est Deus C
 noster in sustinendis delictis nostris, tantum seve-
 rus erit in discutiendis actibus nostris; et sicut in-
 arstimabilem paravit improbis pœnam, ita inenarra-
 bilem justis collaturus est gloriam. Ergo suppliciorum
 acerbitatem e contrario de præmiorum magnitudine
 colligamus. Quia qui novit remunerare merita, no-
 vit punire delicta. Saluberrima ergo est, ac multum
 necessaria est, futuri iudicii recordatio et præteri-
 torum commemoratio, vel deploratio delictorum.
 Quod si quis est, qui sibi de præteritis illarum vitæ
 meritis blandiatur, et adhuc innocentem se transisse
 putet ad Domini servitutem, et ideo credit se esse
 securum, iste talis respiciat quam incerti et quam
 lubrici sunt exitus vitæ. De qua dicitur: Ne lauda-
 veris hominem in vita sua; et cum perspexerit jam
 se de præterito non habere quod lugeat, habet de
 futuro quod timeat. Nemo ergo de præteritis secu-
 rus sit, tanti laquei objecti sunt ante pedes animæ
 nostræ, tam innumeri hostes observant et custo-
 diunt iter nostrum, tantæ foveæ et tam præruptæ
 [et tanta prærupta], tantæ rerum difficultates inter-
 jacent inter nos et finem nostrum. Via ipsa quæ
 per se arcta et ardua est, tantis spiritualium latro-
 num insidiis obæssa est [obsidetur], tantos nos sco-
 pulos, tantæque fluctus transire necesse est, ut igno-
 remus quid eveniat ante juam anchoram optato in

^a Multo opus est fletu, multo g., multa contritione,
 spir. compunctioni

litore colloceamus. Et putamus nos de præteritis
 debere esse securus, et sine quotidiana cura, sine
 quotidiano timore et tremore diem nostrum debere
 transigere! Quis transiens super alienius profundum
 fluminis per aretissimi pontis angustias, etiam si
 majorem partem inoffenso transierit pede, jam peri-
 culum evasisse se credat, cum in ultimo pontis spa-
 tio, si paululum titubaverit, casum quem in medio
 spatio vitarat, incurrat? Sic nos etiam, si magna
 pars vitæ istius videatur fuisse transacta, non ideo
 fiduciam præsumamus, cum adhuc periculum pars
 extrema minetur. Quis in acie positus ante finem
 certaminis, aut ante victoriæ securitatem arma de-
 ponat? Nemo ergo securum debere se esse judicet,
 antequam ad finem felici consummatione perveniat.
 Nec hoc nobis sufficere putemus ad plenam salutem,
 quod inter servos Dei vel habitatione censemur, vel
 nomine computamur, quod in salute vivere, quod-
 que inter monachos psallere jubemur. Clamat enim
 nobis Dominus noster: *Non omnis qui dicit mihi:
 Domine, Domine, intrabit in regnum caelorum (Matth.
 v. 1)*. Hoc autem quare? quia non auditores legis justī
 sunt apud Dominum, sed factores legis justificabun-
 tur (*Rom. ii*). Unde etiam si bene vixerimus, cursam
 nostrum stabilitate et perseverantia commendare
 debemus, in loco vocationis persistendo et perfici-
 endo [forte proficiendo]. Vere dico etiam, si hic
 viginti aut triginta annos Domino impendissemus,
 cui utique totum nos scimus debere quod vivimus,
 et ut satis unum annum ageremus in sæculo, in-
 æstimabile esset quantum nobis de æternæ vitæ
 gaudiis fraudaremus, quia spes nostræ omnes in
 consummatione atque fine consistunt.

Quid mihi prodest si mihi sata viridantia in her-
 bis spem messis ostendant, et me sub ipso falcis
 tempore subita vel aeris intemperies, vel pluviarum
 inundatio decipiat? quid mihi proderit, si vinea
 spem omnem in flore promittat, vel ferarum incur-
 sic, vel vastitas grandinis spem omnem in consum-
 mationem [in consummatione] subducat? Ideoque
 omnis prosperitas omnisque laborum felicitas, in
 fine consistit. Cum autem etiam illis dolendum sit
 qui hinc post multa laborum stipendia, post ali-
 quantum annorum profectum, aliquibus desideriis
 abstrahuntur: quid de illis erit qui hic quatuor aut
 quinque annos longissimum tempus credunt, et om-
 nem reliquæ vitæ tractum in sæculi vanitate consu-
 munt, cum etiam unus annus sæculi labores nostros
 in eremo acquisitos ita possit absumere, quomodo
 si mare magnum parvissimum intra se rivulum re-
 cipiat et absorbeat, atque ei nec nomen relinquat.
 Nescio ad quæ lucra velimus in sæculo vivere: nam
 cum hic grande putetur damnum non quotidie ali-
 quid acquirere, illic grandis quæstus est putandus
 vel acquisita non perdere. Illic, inquam, grave detri-
 mentum creditur, non quotidie proficere: ibi vero
 summa virtus est non perire. Ideoque si adhuc te-

ad s. ipsius cordis dolores: Tota a. incumb. est

noes ac pauperes sumus, hic aliquid consequi elaboramus. Si vero aliquid consecuti sumus, hic illud servare curemus. Hoc solum impendium [*compendium*] et gaudium erit, quod hic Domino vixeris, quia quoad hic consistimus, in arbitrio est cum vellis ad sæculum declinare. Cum vero declinaveris, jam difficile ac pene impossibile erit ad locum istum vel cogitatione respicere. Quod si aliquis ideo securum se putat, de hoc loco aliquando posse discedere quod hic bene cucurrerit, quod hic multum laboraverit, hic talis hoc agit, quomodo si aliquis oneratam meribus navem de portu solvat, et tempestatibus tradat, et ad scopulos atque ad saxa detorqueat. Quanto itaque laboramus amplius, tanto cautiores esse debemus: proficientibus enim insidiatur inimicus, et ubi videt aliquam spem aut aliquam gratiam, ibi tanquam leo rugiens et circuiens ad invadendam prædam totus incumbit. Et ideo quia hic positus nocere non prævalet, vult aliquos minus cautos per cogitationes ac per diversas tentationes ex hoc loco quodammodo, quasi extra castra, producere et quasi de eminentissima [*de invictissima*] arce deponere; et cum deposuerit, velut de loco superiori configere, ut etiamsi navem mergere non potuerit, saltem ex detrimentis et damnis quæ abundant in sæculo, jucundissimam prædam referat. Mittit primum intentiones diversas, indignitates, animositates, ut dum homo quod semel destinarit, atque in furore definit, implere contendit, non cogitet damnum suum, non respiciat ad ruinam; et cum illum deposuerit, tunc ei in nihilum jam profutura poenitudo succedit. Hic sumus, et tuti non sumus: aut enim cordis cogitationibus variis et improbis atque inhonestis agitamus; aut venenatis linguæ gladiis vulneramur, pro minimis et pravissimis rebus scandalizantes [*et pro minimis rebus scandalizamur*]. Interdum etiam, quod monachum non decet, in lites et jurgia prorumpentes, professionem nostram regulæ transgressione violamus, furtum inferre præpositis, imo animabus nostris, sub Dei oculis non timentes, cum hoc quod agere sub præsentia præpositorum veremur, sub Dei oculis committere non debeamus: non contenti sumus necessariis, sed rursus per cordis teporem abundantiam quam in sæculo reliquimus desideramus. Unde non satis prodest quod a nobis qualescunque facultates excussimus, quando ipsæ in nobis resident cupiditates. Inde est quod interdum de rebus pravissimis [*parvissimis*] excitamur, pro vilium rerum appetitu gravissimas contentiones movemus. Hoc quare? Quia licet reliquerimus in rebus exteriora bona, adhuc tamen in cordibus mala interiora retinemus. Et inter hæc quomodo exultat adversarius noster, quando nos videt ad hoc maxima contempsisse, ut in minimis deformius vinceremur? Ideoque ea quæ foris posita intus animæ visceribus adhæserunt, radicius evellantur [*evellamus*]. Unde et Apostolus non dixit: Aurum vel argentum radix est malorum omnium, sed magis, cupiditas divitiarum (*I Tim. vi*). Et non solum divites, sed, Qui vo-

lunt divites fieri incidunt in laqueum ac tentationem. Rogat Apostolus non solum habentes, sed et qui ipsam habendi consequitur [*habendi intra se retinet*] voluntatem. Ideoque nihil proficit homo relinquere quod extra se habet, qui vitia intra se retinet. Itaque, ut dixi, fratres, hic sumus, et tuti non sumus. Et qui [*Et si*] intra muros positi vix resistimus, in sæculo expositi quid faciemus? Qualiter stare poterit in fluctu atque in ipso colluctantium tempestatum impetu, qui tam graviter periclitatur in portu? Ideoque, in quantum possumus, stabilis simus in hoc tranquillissimo sinu [*portu*]; quia quamlibet tepidus in vacuum non currit, qui ad palmam consummationis perseverando pervenerit. Adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

Fratres charissimi, ad hoc in istum locum convenimus, ut Domino nostro vacare possimus, non his rebus quibus noster delectatur inimicus. Certum est enim quod quando ea quæ ad sæculum pertinent loquimur, aut iniquis murmurationibus nos mordemus, ille horas nostras [*al. illic ora nostra*] Deo subtrahi, et sibi gaudet acquiri. Quid prodest quod nos pretiosis vigiliis laboribusque conficimus, et ea quæ maxime Deus noster in nobis desiderat non habemus? Hoc est, cor mundum et liberum ab istis minutis negligentibus quas qui non observat, paulatim defluit [*defluet*], et ad majora prolabitur (*Eccli. xix*). Illud ergo imprimis habere studeamus, quod in nobis Deus noster exspectat: id est, suavem benignumque sermonem, mentem ab omni maledicto, ab omni malitia liberam, et devotam his quibus Spiritus sanctus offenditur, humilitati et quieti operam dantem. Hæc sunt præcipua sacrificia, hæc pingua holocausta, quæ in conspectu Domini in odorem suavitatis ascendunt. Hoc etiam maxime studeamus, ut illa quæ in honorem Dei nostri agimus, cum hilaris animo agamus, cum fidei gaudio et cum bonæ ac devotæ voluntatis affectu. Quidquid vero inviti atque compulsi facimus, noverimus nos ex eo non solum non habere profectum, sed maximum detrimentum. Faciamus alicui potenti viro obsequium solvere, quod atque superiores personæ a clientibus suis exspectare consueverunt, nonne si nos videret homo ille, debitum sibi officium invito atque extorto animo, et etiam cum quodam fastidio exhibere, nonne magis sibi factam injuriam judicaret, et exhonoriari se potius quam excoli pronuntiaret, et hujusmodi negligentem atque indevotum potius crederet referendam esse quam gratiam? Si ergo cultus nominis, devotionem, fidem, atque hilaritatem requirit, ubi interdum melior est ille qui colit quam qui colitur, ubi nullum fructum officiositas ipsa consequitur, sed hoc solum profectus est, si mereatur susceptus vocari: quanto magis nos in honore Dei nostri observare debemus, ne ad obsequia ejus indevoti atque compulsi, nec tristes atque ingrati invitique inveniamur, et non respecti? At Deus ad

munera quæ negligentia ac vili animo afferuntur non respicit. Non enim homini, sed illi potius fides nostra servitutam se esse vel ipsam impendisse animam, parum debet videre [videri] cujus obsequiis atque beneficiis etiam ipsi angeli in paradiso confitentur: cui postremo cum totum debeatur, nil tamen gratis solvitur. Pro hac ergo misera vita, laboribus et doloribus plena, in qua usus brevis est, et ipsa brevis semper incerta, contendimus in obsequiis homini placere, et pro illa, ubi jam nihil laboraturi sumus, non contendimus modo Deo devotum servitium impendere, quam utique vitam etiam si auctori suo offerre dissimulet devotio voluntatis, continuo a nobis est exactura lex mortis; et quod non datur ex voto, solvitur ex delicto. Pro ista itaque vita dabit illam vitam quæ nec oculis potest cerni, nec tacita mentis cogitatione perstringi [pertingi]: quam utique consequi est facilius quam enarrare: cujus erit cursus sine termino, usus sine fastidio, refectio sine cibo, adjutorium sine defectu, requies sine nocte, otiositas sine senio^a, indeficiens sub vultu Dei claritas, et sub antiquis perpetuisque gaudiis semper nova jucunditas, et sine ullo amittendi periculo felicitas. Hujus ergo vitæ dulcedinem relinquentes, jam nunc de futuris sæculis [de futuris illius sæculi] quotidie cogitando, etiam in hoc corpore prægustare conemur, et exclusa de sensibus nostris sæcularium desideriorum amaritudine, quemdam beatitudinis illius dulcem saporum nostris cordibus attrahamus; et discussa omni torpore omnique pigritia, cujus mater est infidelitas, illa jam hilaritate, illa alacritate Domino ac Deo nostro, illoque gaudio serviamus, quo gaudio ad munera sua invitante veniamus, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum^b. Amen.

HOMILIA X.

Videte vocationem vestram, fratres charissimi; Venire quidem ad eremum, summa perfectio est; non perfecte in eremo vivere, summa damnatio est. Quid prodest si in loco quies teneatur, et inquietudo in corde versetur? Si in habitatione silentium sit, et in habitatoribus vitiorum sit tumultus, et collectatio passionum, si exteriora nostra serenitas teneat, et interiora nostra tempestas? Solemus annos nostros et spatia temporum quibus nunc vivimus supputare: non te fallat, quicumque ille es, numerus dierum quos hic relicto corporaliter sæculo consumpsisti. Illum tantum diem vixisse te computa in quo voluntates proprias abnegasti, quem sine ulla regulæ transgressione duxisti. Illum tantum diem vixisse te computa in quo voluntates proprias abnegasti, in quo desideria restitisti, quem sine ulla regulæ transgressione duxisti. Illum diem vixisse te computa quem non malitia, non invidia, non superbia contaminavit, quem non mendacii, non perjurii

^a Sine cibi adjutorio, requies sine noctis otio, ætas sine senio.

^b Sua ipso adjuvante veniamus, qui cum æterno

culpa respersit. Illum diem vixisse te computa qui puritatis et sanctæ meditationis habuit lucem, quem non conversatio tenebrosa mutavit in noctem. Illum, inquam, diem applica ad vitam tuam, cujus lucrum venit ad animam tuam. Solemus etiam nobis de corporalium vigiliarum assiduitate blandiri, qui post vigillas, ac forte de ipsis vigiliis, ad oblectationes, ad verbositates, ad murmurationes egredimur. Nam qui se de choro psallentium ad comessationes inhonestas potationesque fortivas, non damnabili transgressione, sed abominabili utilitate subducit, multo esset levius, si sobrietate [ebriolentia] dominante dormiret. Et ille qui jejuniis oneratum et prægravatum pectus iracundiæ vel indignationis restrictione circumfert, quia vino se abstinet, et in sensibus virus amarum amarissimæ discordiæ ebrietate turbatur; qui, inquam, exteriori et salutifera poculorum parcitate se macerat, et interiora ejus mortiferum virus odiorum eructant, nonne in se propheticas voces dirigi, jam etiam in præsentia vita prædamnatus, intelligit: *Non tale jejunium elegi, dicit Dominus (Isai. LVIII)*. Vel illud: *Ex vinca enim Sodomorum vinum eorum, et vites eorum ex Gomorra; uva eorum uva fellis, et botrus amaritudinis in ipsis (Deut. XXXII)*. Ita autem interdum diabolus cum advertit animam fide vacuum et Dei timore nudatam, ita diversis passionibus inebriat mentem, ut quando maledicimus, aut irascimur, aut oblectamur, quando hæc agimus, aliis nos nocere non nobis credamus. Sed non ita est. Nam uniuscujusque vitii malum in suum recurrit auctorem, sicut dicit sermo divinus: *Fili, si malus fueris, solus hauries mala tua*. Suam linguam maliloquis maculat, suum cor oblectator exulcerat, suæ mentis lumen iracundus obæcat, suam invidiam velut tinea corrumpit. Et sicut exulceratis parentibus nascuntur viperæ, sicut, inquam, nasci viperæ fetus diruptis matris [at. matrum] visceribus asseruntur, ita humana præcordia ipsis primitus quas conceperint passionibus dilacerantur. Illa (inquam) præcordia, de quibus vitiorum generatio serpentina profertur, ipsa primitus monstruosa partus fecunditate violantur. De tali partu dicit sermo divinus: *Ecce parturit iniquitatem, concepit dolorem, et peperit iniquitatem. Convertetur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (Psal. VII)*. His itaque a nostra ut pote circa vos ferventi charitate, quæ pro aliquorum negligentibus longè cruciabatur dolore, præmissis, et ex aliquo exoneratis pectoris æstibus, præcipimus, admonemus, atque etiam vos pro vobis (si tamen affectum præcipientis audire non dedignemini) obsecramus, ut de reliquo corrigatis mores, negligentias emendetis, ne ad vos postmodum non cum linguæ ac sermonis virga, sed cum his verberibus quæ obdurata deposcunt corda veniamus. Elaborate, fratres charissimi, ut deinceps inter vos contentione laudabili ac meliori tandem æmulatione Patre et Spiritu vivit et regnat Jesus Christus per om. s. s.

certeti. Unusquisque vestrum in opere Dei studeat esse promptior, in oratione frequentior, in lectione sollicitior, in castitate sit purior, in sobrietate sit pareior, in lacrymarum largitate profusior, in corpore honestior, in corde sincerior, in ira mitior, in mansuetudine moderatior, in risu rarior, in compunctione ferventior, in gravitate fundatior, in charitate jucundior. Et ideo nosmetipsos castigemus, quotidie ipsi nobiscum rationem de quotidiana conversatione faciamus. alloquatur se in secreto cordis unaquæque anima, et dicat: Videam si hanc diem sine peccato, sine invidia, sine obrectatione ac murmuratione transegi. Videam si hodie aliquid quod ad profectum meum, quod ad ædificationem aliorum pertinet, operatus sum. Puto quod hodie illum insipienter destruxi, hodie seniori meo inobediens fui, mentibus sum, perjuravi; ira vel gula victus sum. Plus hodie risi, plus cibo ac potu, plus otio ac somno quam decebat indulsi. Minus legi, minus oravi quam debui. Quis mihi reddat hunc diem, quem in vanis fabulis peridi? Ac sic, fratres, de omnibus negligentis nostris compungamur in cubilibus; id est in cordibus nostris. Si ita egeritis, nos quidem de profectu vestro lætificabimur, sed vos de acquisita salute gaudebitis. Nos vobis pro salutis vestræ acquisitione subdetis. Docet autem illius qui potens est pietas ut ita de sermone nostro proficiatis, ut nos vicissim vestris meritis adjuvetis, nobisque sitis et in presentis sæculo ornatum, et in futuro præsidium. Adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XI.

Quod supplicante et quodammodo cum charitate jubente sancto patre vestro [nostro] fraternitati vestræ qualemcunque sermonem profero, non ex aliqua præsumptione hoc facio, sed ex vera et integra charitate. Et licet tam perfecti, Deo propitio, sitis, ut monitione nostra minime egeatis, tamen imperante charitate, quæ nescit timere, etiam quod optime vos implere novimus, suggerere et admonere cum vera humilitate et perfecta charitate præsumimus, non tamen sine verecundia. Cum nos nec idoneos noverimus esse discipulos, ad opus sanctum videamur excitare magistros. Cum simus tepidi, cogimur admonere ferventes. Cum simus peccatores, arguimus justos. Cum simus imperiti, doctos instruimus. Cum simus in pelago hujus mundi nimis fluctibus fatigati, ad eos qui ad portum jam feliciter pervenerunt prædicationis verba profertimus. Sed tamen, fratres, quia solent naves superatis et devictis pelagi fluctibus, etiam in portu tutissimo sæpe laborare et, nisi grandiscantela fuerit, pene submergi, cum summa humilitate et ingenti reverentia admonemus, ut quia vos Christus de omnibus capitalibus criminibus, tanquam de periculosis fluctibus liberavit, in portu quietæ beatitudinis constituti, parvas negligentias et minuta peccata, quæ sic in animam conflant quomodo per minutissimas navis rimulas intestinam [in sentina] guttas concurrant, cum omni vigilantia, Christo adjuvante, exhaurire jugiter festi-

netis. Nam quomodo navis, posteaquam pelagi fluctus evaserit, si in portu destinata [sentinata] non fuerit, de minutissimis guttis impletur et mergitur: sic et monachus, devictis et superatis sæculi tempestatibus et mundi hujus criminibus, quasi periculosus fluctibus, cum ad portum monasterii venerit, si subrepentina [subrepentia] et minuta et quotidiana peccata de animæ suæ sentina exhaurire neglexerit, in ipso portu naufragii discrimen incurrit. Sed dicit aliquis, Quomodo potest anima sentinari? Uti que orando, jejunando, vigilando, veram charitatem, veram humilitatem et veram obedientiam exhibendo. Attendite, fratres, quæro vos, quomodo navis sentinatur a situla, sic anima ab omnibus malis oratione dominica liberatur, si dicat, et verum dicat: *Dimittite nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi)*. Qui enim omnibus in se peccantibus clementer indulserit, nullius peccati vestigium, nullius macula [in ipsius anima] remanebit. Attendite, fratres, diligenter considerate quod dixi, qui in se peccanti indulserit; non enim dixi, quod qui in Dominum [Deum] peccaverit, ipsi debeas indulgere; sed qui in te peccaverit, illi debeas veniam dare. Quod pejus est, aliquoties qui in nobis peccaverit, aut tarde, aut difficile veniam damus. Qui in Dominum deliquerit [Deum peccaverit], clementer indulgemus. Sed si volumus juste agere, ille qui in Dominum peccavit, sine severissima distinctione non debemus penitus indulgere, ne dum illi per indiscretam pietatem remittitur, exemplum perditionis illis præbeatur. In sua ergo se unusquisque ostendat esse clementem. Quia Dominus dixit: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittat vobis Pater vester caelestis peccata vestra (Matth. vi et xvii)*. Quando vero in Domino [in Deum] aliquis peccatum præsumit admittere, distinctionem debet monasterialem sustinere. Et hoc bene et pio animo debet fieri, ut per spiritalem castigationem ita corrigatur in hoc sæculo, ut non pereat in futuro. Quia omne peccatum quod in hoc mundo non corrigitur, in futuro sæculo punietur. Sic enim de filio vel de servo Scriptura divina commemorat: *Tu, inquit, virga eum caedes, et animam illius de inferno liberabis (Prov. xiii)*? Et ideo, sicut supra suggesti, non solum capitalia crimina cavemus, sed etiam pravas negligentias quotidie, quasi venena diaboli, respiciamus. Sunt enim nonnulli qui post religionis professionem, quia videntur exisse de sæculo, nimia securitate solvantur; et impletur in illis illa sententia Domini qua dicitur: *Utinam calidus esses aut frigidus; nunc autem quia tepidus es, incipiam te vomere ex ore meo (Apoc. iii)*. Quid est quod dixit, Utinam calidus esses aut frigidus? hoc est dicere: Melius tibi fuerat aut in sæculo remansisse frigidum, aut in monasterio esse ferventem. Nunc autem quia ex de sæculo recessisti, et tamen fervorem spiritalem per negligentiam apprehendere non potuisti, tepidus effectus ex ore Domini vix iterum recipiendus vomeris. Et ideo, fratres charissimi, cum Dei adjutorio sententiam divinam

Scripturæ diligenter attendite, qua dicitur: *Omni custodia serua cor tuum (Prov. iv)*. Sicut enim gaudendum est de illo qui ad monasterium veniens, mansuetudinem, obedientiam et patientiam voluerit mitis et humilis exhibere: ita et e contrario lugendus est ille qui corpore tantum de sæculo exisse videtur, corde tamen in mundo aut remansisse infideliter, aut infelicitè rediisse cognoscitur, et pro humilitate profert superbiam, pro patientia iracundiam, contemptum pro obedientia; pro charitatis medicamento, malitiæ effundit venenum. Talibus convenit illa beati Petri vera et multum timenda sententia: *Melius, inquit, fuerat illis, non cognoscere viam iustitiæ, quam post cognitionem retrorsum converti (II Petr. ii)*. Et iterum: *Canis reversus ad vomitum suum, et sus lota in volutabro luti*. Sed nec de talibus desperandum est, fratres, quia potens est Deus orationibus vestris scintillam compunctionis accendere, et omnem sæculi voluptatem velut spinas et tribulos nequitiae, salubri igne consumere, illo utique igne de quo Dominus dixit: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur (Luc. xii)*? Orate ergo, fratres dilectissimi, non solum ut nobis Deus in nobis perseverantiam dignetur tribuere, sed etiam illos qui negligentibus sunt iubeat de fovea sublevare, et de laqueis eruere. Si enim vobis orantibus et cum charitate consilium dantibus, quicumque sunt tepidi, et negligentes fuerint emendati, duplicatum vobis Dominus præmium et de vestra salute et de illorum correctione dignabitur repensare. Nam nec illi qui boni sunt se debent quasi de suis meritis extollere, nec illi qui negligentes sunt de Dei misericordia desperare; sed illi cum humilitate Dei dona custodiant, et isti cum grandi compunctione celeritas ad poenitentiae vel correctionis medicamenta confugiant, quia qui bonus est, si superbe cœperit, cito humiliatur; et qui superbus est, si se humiliat, per Dei misericordiam sublevatur. Tantum est ut non se permittat amplius durissimo diaboli iugo premi, nec nimia et periculosa dissimulatione in peccatis perseverans diutius obdurare; sed tam cito confugiat, ut in se peccati vestigium non relinquat. Optime calidis adhuc vulneribus malagma vel sibilula apponitur, quia si velox fuerit ad caelestem medicum intentio resurgendi, vestigium non poterit remanere collapsi, quia sub manu omnipotentis medici, et cito perit morbus, et velociter sanatur agrotus. Iterum atque iterum rogo et admoneo vos, fratres, ut obedientiam, humilitatem atque charitatem, non solum senioribus et cœqualibus, sed etiam junioribus exhibere jugiter studeatis: quia quælibet bona Dei servus habere contenderit, omnia infelicitè perdet, si in illo humilitas et charitas non fuerit. Nolite murmurare, quia scriptum est (*I Cor. x*), quod murmurantes a serpentibus perierunt. Nolite detrahere fratribus, quia scriptum est: *Qui detrahit fratri suo eradicabitur (Prov. xiii)*. Nolite iracundiam in corde servare, quia scriptum est: *Ira viri iustitiam Dei non operatur*. Nolite vos invicem odio habere, propter illud quod scriptum est: *Qui odit fratrem*

suum, homicida est (*I Joan. iii*). Sed opus non est ut diutius sanctam charitatem vestram verbis doceamus, quæ vos ad Christi gloriam operibus implere et cognoscimus, et gaudemus. Hoc solum specialiter petimus, ut qui vos in quietis et tranquillitatis loco collocare dignatus est, pro nobis, quos sæculi istius tempestates et innumerabiles fluctus affligunt, abundantius Domino supplicetis: ut si nobis, quia non meremur, gloria non detur, saltem vobis orantibus, peccatorum venia tribuatur, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XII.

Si diligenter attenditis, fratres dilectissimi, vel venerabiles filii, evidenter agnoscitis quod nullus hominum sibi soli vivit, et nullus sibi soli moritur. Quod etiam Paulus apostolus similibus verbis confirmat dicens: *Quia nemo sibi vivit, et nemo sibi moritur*. Omnis enim homo quantiscunque exemplum sanctæ conversationis præbuerit, cum tantis et pro tantis ad præmia æterna perveniet. Et contra, qui exemplum malæ vitæ et perversæ actionis ostenderit quantiscunque suis malis moribus ad iniqua opera provocaverit, cum tantis et pro tantis perpetua supplicia sustinebit. Nos vero non solum exemplum male vivendi cæteris non præbeamus, sed etiam sancta et salubri admonitione ad humilitatem et charitatem vel obedientiam jugiter provocemus. Non simus de illis qui irascentibus vel furentibus quibuscunque fratribus aut sororibus malis consiliis solent pabulum superbiæ ministrare dicentes, quod non debeant tanto tempore abjecta se humilitate dejicere. Non simus de talibus qui per amarissimas linguas, non solum nolunt vulnerata curare, sed etiam quæ sana sunt vulnera contendunt: qui murmurando, detrahendo, per inobedientiam vel iracundiam non Christo servire, sed consueverant diabolo militare. Astutus enim et crudelis hostis diabolus, calliditate veteris artificii ac multiformis ingenii, animas quas semel, persuasione nequissima, desides ac tepidas vel negligentes offerit, etiam in allorum subversione eas sibi servare compellit, de quibus scriptum est: *Utinam calidus esses aut frigidus: nunc autem quia tepidus es, incipiant te vomere ex ore meo (Apoc. iii)*. Tales enim animas ad inobedientiam vel superbiam præparatas diabolus omni lumine veritatis et charitatis excæcat, et quasi venator robustissimus, et aucupes callidissimus, velut indices sibi ad capiendas, si potest, etiam sanctas animas aptat ac præparat. Quomodo aucupes facere solent, qui columbas quas prius cœperint excæcant et surdas faciunt, ut dum ad illas reliquæ columbæ convenerint, præparatis retibus capiantur: ita etiam hostis antiquus de tepidis clericis et negligentibus monachis vel desidiolis virginibus exercere consuevit, ut cum in eis oculos patientiæ clauserit, ignemque compunctionis vel flammam veræ charitatis extinxerit, et de solo habitu religionis persuaserit gloriarì, sicut jam dixi, ad aliorum perditionem, velut indices eos in exemplum proponit ac præparat. ut

dum illos simplices quique et minus solliciti imitantur, diversis laqueis vel retibus capiuntur. Isti tales non solum pro se, sed etiam pro aliis, quos per exemplum malæ conversationis de bono humilitatis et obedientiæ revocaverint, rationem sunt in die iudicii reddituri. Antiquus enim hostis, qui bonis semper invidere consuevit, primum servos vel ancillas Dei, quos tepidos ac negligentes esse cognoverit, persuadet otiosis fabulis occupari, murmurando vel detrahendo ad contumaciam provocare, et ad audiendam lectionem tardissimos reddere, ut cum in eorum cordibus velut callum et, ut ita dixerim, scoriam teporis induxerit, ad quælibet opera mala sibi eos faciat præparatos, et omnibus vitiis vel negligentibus infeliciter servire compellat, secundum illud quod Veritas dixit: *Qui facit peccatum, servus est peccati* (Joan. vii). *Et a quo quis superatur, ejus et servus efficitur* (II Petr. ii). Sicut enim sanctæ et spirituales animæ, fervore charitatis accensæ, Spiritu sancto aguntur, et ad omne opus bonum jugiter præparantur, secundum illud quod Apostolus ait: *Quotquot in spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei* (Rom. viii); ita e contrario, negligentes ac tepidi ab illo contrario spiritu possidentur de quo scriptum est: *Cum exierit spiritus immundus ab homine, vadit per loca arida quærens requiem, et non invenit; postea revertens invenit domum suam vacuum et scopis mandatam, et adducit secum alios septem spiritus nequiores se; et erunt novissima hominis illius pejora prioribus* (Luc. xi). Hæc enim sine dubio patiuntur clerici, monachi, virgines, superbi, inobedientes, tepidi. Cum enim in primordiis conversationis suæ relicta sæculi conversatione, ad militiam sanctæ institutionis animo ferventi confugerint, per gratiam Dei evacuantur omnibus malis. Postea vero dum per negligentiam ac desidiam non opponunt studium, ut cum Dei adjutorio repleantur spiritualibus bonis, vitia quæ discesserant invenientes eos vacuos, cum multiplici [Forte add. comitatu] remeantes, compellunt eos redire ad vomitum suum. Sicut canis quando revertitur ad vomitum suum, odibilis fit, ita et peccator quando revertitur ad peccatum suum. De talibus terribiliter clamat apostolus Petrus: *Si enim fugientes coinquinationes mundi, his rursus impliciti superantur, facta sunt eorum posteriora pejora prioribus. Melius, inquit fuerat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post cognitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sanctum mandatum. Contigit enim illis illud veri proverbii: Canis reversus ad vomitum suum, et sus lota in volutabro luti* (II Petr. ii). Hoc illis evenit qui post abstinentiam ad gulam, post vigiliam ad somnolentiam, post humilitatem ad superbiam, post obedientiam ad contumaciam, post patientiam ad iracundiam, velut canis ad vomitum, et velut sus revertuntur ad luxuriam volutabrum. Et ideo qui se talem esse cognoscit, dum corrigendi tempus est, cum rugitu et gemitu ad vulnus superbiæ humilitatis medicamentum contendat apponere, contra murmurationis vel iracundiæ venenum adjectum obedientiæ festinet accipere. Et antequam anima illius multis peccatis obnoxia de hac luce discedat, remedium sibi in die

necessitatis acquirat, et lampadi suæ per superbiam extinctæ humilitatis et charitatis oleum, dum colligendi et emendi tempus est, præparare contendat: ut inter sanctas virgines, accensa virginitatis lampade, in vasculo animæ suæ oleo charitatis exuberet: quia penitus virginitas in corpore nihil proderit, si charitas vel humilitas a corde discesserit. Et hæc quidem observant animæ sanctæ, et quæ illis similes esse volunt, facere non desistunt. Aliæ vero quæ non spiritualiter, sed carnaliter vivunt, non humilitati, sed superbiæ infelicia colla submittant; nec velut apes mella spiritualia colligunt, sed quasi vesperæ crudelia venena diffundunt. Quando senioribus inobedientes existunt, quando flammis iracundiæ succenduntur, quando odium in corde recondunt, quando B murmurationibus suis et se et alias vento superbiæ de portu obedientiæ excussas, et de tranquillitate patientiæ perurbatas, faciunt naufragare. Et quæ in primordiis conversationis suæ, relictis sæculi fluctibus, ad quietem monasterii confugerunt, nunc nimio furore superbiæ, in ipso portu, procellis iracundiæ naufragare probantur. Ictis talibus meliores sunt illi qui sæculo servire videntur, quia multo melior est humilis conjugalitas quam superba virginitas. Et plus laudabiles sunt qui se in medio pelago, Deo auxiliante, custodiunt, quam illi qui in portu nimia negligentia vel securitate merguntur. Felices ergo sunt illæ animæ quæ ita cor suum diversis virtutum aromatibus, Christo donante, replere contendunt, ut ex ore illarum nunquam nisi charitas et humilitas, nunquam nisi castitas vel mansuetudo atque obedientia proferatur, unde et sibi æterna præmia, et aliis præbeant sanctæ conversationis exempla. Sicut, e contrario, infelices sunt, et miseræ et omni lacrymarum fonte lugendæ, quæ i a malis moribus corrumpuntur, ut ex illarum ore vel cogitatione, non Christi medicamenta, sed diaboli venena procedant: quæ cum foris religioso habitu quasi pellibus ovium contegantur, velut lupi rapaces intrinsecus esse noscuntur, et serpentum vel viperarum more tandiu fictam humilitatem habitu corporis demonstrare videntur, quandiu nulla castigatione corripuntur. At ubi vel levis admonitio adfuerit, tunc, falsa humilitate remota, apparebit celata superbia; et tunc in veritate cognoscitur quia aliud D proferebatur in ore, aliud abscondebatur in corde. Falsa humilitas flugebatur in corpore, et superbiæ virus tegebatur in mente. Hæc ergo omnia, timentes potius quam de vobis sinistram aliquid sentientes, cum omni humilitate et paternæ sollicitudine charitati vestræ suggestimus. Et ideo ante oculos vestros tepidorum negligentias proferre volumus, ut de bonis quæ in vobis munere divino collata sunt spiritualiter gaudentes, Deo gratias referatis; et pro modo ac meis similibus, qui adhuc multis negligentibus premimur, jugiter Dei misericordiam supplicetis, ut cum ante tribunal Christi vobis pro perseverantia bonorum operum corona tribuetur, nobis per intercessionem vestram vel peccatorum indulgentiam concedatur, præstante Domino nostro Jesu Christo,

qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in A
sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

De duodecim remissionibus peccatorum.

Prima remissio est peccatorum, qua baptizamus
in aqua, secundum illud quod scriptum est : *Nisi
quis renatus fuerit ex aqua et spiritu, non potest vi-
dere regnum Dei (Joan. iii).*

Secunda remissio est charitatis affectus, ut est
illud : *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit mul-
tum (Luc. vii).*

Tertia remissio est, eleemosynarum fructus, se-
cundum hoc : *Sicut aqua exstinguit ignem, ita elee-
mosyna exstinguit peccatum (Eccli. iii).*

Quarta remissio, profusio lacrymarum, Domino
dicente : *Quia flevit in conspectu meo, et ambulavit
coram me tristicus, non inducam malum in diebus ejus
(III Reg. xi).*

Quinta remissio est criminum confessio, Psalmista
a testante : *Dixi, confitebor adversum me injustitiam
meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei
(Psal. xxxi).*

Sexta remissio est afflictio cordis et corporis,
Apostolo conolante : *Dedi hujusmodi hominem Sa-
tae, in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat in die
Domini nostri Jesu Christi (I Cor. v).*

Septima remissio est emendatio morum, hoc est
abrenuntiatio vitiorum, evangelista testante : *Jam
sanus factus es, noli ultra peccare, ne quid tibi dete-
rius contingat (Joan. v).*

Octava remissio est intercessio sanctorum, ut est
illud : *Si quis infirmatur, inducat presbyteros Eccle-
siae, et orent pro eo. Et multum valet apud Dominum
oratio justi assidua (Jac. v).*

Nona remissio est misericordia fidei meritum,
secundum hoc : *Beati misericordes, quoniam ipsi mi-
sericordiam consequentur (Matth. v).*

Decima remissio est salus aliorum, Jacobo apo-
stolo affirmante : *Qui converti fecerit peccatorem ab
errore viae suae, salvabit animam ejus a morte, et coo-
periet multitudinem peccatorum (Jac. v).*

Undecima remissio est indulgentia et nostra re-
missio, Veritate permittente [forte promittente] : *Di-
mittite et dimittetur vobis (Luc. vi).*

Duodecima remissio est passio martyrii, spe
unicæ salutis et indulgentiæ, latroni cruento respon-
dente Domino : *Amen dico tibi, hodie mecum eris in
paradiso (Luc. xiiii).*

HOMILIA XIV.

De die judicii.

(Admonitio 10 Felicitarii^a Arelatensis episcopi in codice
Quintilliano.)

Audivimus, fratres, cum Evangelium legeretur,
terribilem vocem, et metuendam pariter, et deside-
randam Domini nostri sententiam. Terribilis est, pro
eo quod dicit : *Discedite a me, maledicti*; deside-
rabilis pro eo quod dicit : *Venite, benedicti Patris mei,*

^a Illic errore amanuensium nomen Felicitarii po-
situm est. Idem sentiendum de nomine Augustini

percipite regnum (Matth. xxv). Quis enim audita hæc
voce non contremiscat simul et gaudeat? Quia Chri-
stus servis suis promittit regnum, et peccatoribus
ignem minatur æternum. Rogo vos, fratres charis-
simi, ut lectionem istam attento corde audiatis, et
memoriter retineatis. Qui enim istam lectionem di-
ligenti mente attendit, etiamsi reliquas Scripturas
minime intelligat, ista sola lectio sufficere potest ad
omne opus bonum faciendum et ad omne opus ma-
lum fugiendum. Attendite, fratres, quod Dominus
illis qui ad dexteram futuri sunt promisit dicere :
*Venite, benedicti, quia esurivi, et dedistis mihi manda-
care.* Illis vero qui ad sinistram erant, dicturus est :
*Discedite a me, maledicti, quia esurivi, et non dedistis
mihi manducare,* et reliqua. Non dixit : *Discedite a
me,* quia furtum aut homicidium fecistis, et alia
mala; sed ait, quia de substantia vestra pauperibus
non dedistis. Sicut illos qui ad dexteram futuri sunt
sola misericordia liberabit, ita eos qui ad sinistram
sunt, sola avaritia condemnabit. Non ideo audiri
sunt *Venite, benedicti, quia non peccastis,* nec illis
dicturus est : *Discedite a me, maledicti, quia pecca-
stis*; sed quia peccata vestra eleemosynis redimere
noluistis. Nullus sine peccato esse potest, sed pec-
cata sua omnis homo, Deo auxiliante, eleemosynis
redimere potest. Dominus enim ait : *Qui esurientem
non paverit, et nudum non vestierit, mittatur in ignem
æternum.* Et si cum diabolo condemnatur qui pau-
peri non dederit, ubi damnandus est qui tulerit alien-
num? Si in inferno damnatur qui peregrinum non
susceperit in domo sua, ubi damnandus est qui foras
expellit? Si in ignem mittitur qui nudum non vesti-
vit : ubi damnandus est qui vestitum expoliavit? Te-
nete vos, fratres, ad eleemosynam vel misericor-
diam, quia eleemosyna non patitur operarium suum
ire in tenebras. Sicut enim ait Daniel propheta : *Con-
siliium meum rex, peccata tua eleemosynis redime; et
si neglexeris, sine causa ad cælum pulsabis (Dan. iv).*
O anima, quæ intra carneos et fragiles parietes habi-
tas, vigila, ora, pulsa, et quære (Matth. xxiv). Vigila
petendo, ora quærendo, pulsa erogando. Vigilanti tibi
et petenti dicit Dominus : *Ecce adsum*; et si trans-
ieris per ignem, tecum sum, et flamma te non com-
buret. Quem orando si quæsieris, invenies. Dum
pulsaveris erogando, Christus tibi aperit januas suas,
ut possessor paradisi introeas. Et si adhuc hoc putas
de fine mundi restare, vel tuum considera finem. Pau-
latim enim subtrahuntur omnia bona quæ erant et
accedunt mala quæ non erant. Scriptum est enim :
*Nudus exivi de utero matris meæ, et nudus ibo sub ter-
ram (Job i).* Ideo fac eleemosynam, dum pretium in
manibus habes. Dona tibi de tuo, quia labile est
quod tenes et semper extraneum. Attende pre-
tium tuum, respice Dominum tuum. Considera
quale pretium pro te dedit, sanguinem suum pro te
fudit : charum te habuit, quem tam chare redemit.
Fuge exemplum divitis cujus canes Lazarus suis vul-

quod tribus mox homiliis invenietur præfixum.
EPI.

neribus parit, et non vivit dives. Quos utique carnis natura similes, dissimiles fecerunt divitiarum, tamen mortui sunt pares, et apud inferos mutatae sunt vi- ces. Tunc ait dives : *Pater Abraham, miserere mei.* Dixit Abraham : *Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; hic vero conso- latur, tu autem cruciaris (Luc. xvi).* O homo, audis justam comparationem sententiarum, quia refrigerium non habet qui pauperi non dedit. Fratres mei, in manu Dei formati, audite vocem Domini, implete de- siderium ejus, ut accipiatis hereditatem in regno Pa- tris vestri. Ex servo enim factus es amicus. Con- temne quod damnatus es, respice quod renatus es. Fac tibi artificem contra terrenum patrimonium, Deus offert caelam. Tunc dicit tibi, Pater et Domi- nus et amicus, cum fecisti caeleste commercium : *Amen dico tibi, quod fecisti ex his minimis, mihi fe- cisti (Matth. xv).* Quod ego accipio, nunc reddo cen- ties tantum, imo milles centuplum et in futurum vi- tam aeternam, sicut per Joannem promisi, mille an- norum convivium, et ad dexteram Patris regnum. Ideo rogo vos, fratres, ut unusquisque quantum va- let, peregrino porrigat cum bono animo. Audi Domi- num in Evangelio (*Luc. xxi*) dicentem de vidua qua- rum nummos obtulit, majus omnibus misit : quia reliqui divites erant, et ex eo quod illis abundavit de- derunt ; illa vero totum quod habuit obtulit ; et ideo meruit quod eam Dominus proprio ore collaudaret. Ideo unusquisque faciat quod praevalet : excepto victu rationabili et vestitu, quidquid superfuerit, læ- tus et hilaris pauperi tribuat. Quare lætus? quia pa- rum dat et accipit multum. Porrigit nummum, et comparat regnum. Tribuit parvam pecuniam, et ac- cipiet vitam aeternam : dat temporalia, ut mereatur aeterna. Porrigit caduca, et recipit sine fine man- sura. Et si tibi dixerit homo fidelis : Da mihi unum aureum nummum, et reddam tibi solidos aureos cen- tum? nunquid cum gaudio dabis unum, ut accipias centura? quanto magis quia tibi dicit Dominus, *Qui pauperi tribuit, Deo fenerat (Prov. xix)*! Da ergo Deo in terra, ut accipias in vita aeterna ; ut cum veneris in conspectu angelorum ante tribunal aeterni Judicis, secura et libera conscientia dicere possis : Da, Do- mine, quia dedi ; fac misericordiam, quia feci. Ego implevi quod jussisti, tu redde quod promisisti. Et ibi audire merearis : *Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum quod vobis paratum est ab origine mundi, praestante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.*

HOMILIA XV.

De eleemosynis.

(Admonitio 30 Felicitarum Arelatensis episcopi in codice Quintiliano.)

Tobias ait : *Omnibus diebus vitae tuae Dominum habe in mente, et noli ambulare in viam iniquitatis. Ex substantia tua fac eleemosynam, et noli avertere faci- em tuam ab ullo paupere, ne a te avertatur facies Dei. Quomodo habueris, sic fac. Licet exiguum, ex*

^a Hæc sunt Ecclesiastici xiv, 11 et 12, non apud Tobiam.

hoc ipso communica, et ne timueris. Cum facis eleemo- synam, præmium bonum reponis tibi in die necessita- tis, quia eleemosyna a morte liberat, et operarium suum non patitur ire in tenebras. Munus bonum est omnibus, quia faciunt eam coram summo Deo (Tob. iv). Salomon ait : *Qui miseretur pauperi, Deo fenerat et nunquam indigebit; qui autem avertit oculum suum a paupere, in penuria viet (Prov. xix).* Eleemosyna et fide peccata purgantur. Sicut enim aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum (*Prov. xv; Eccl. iii*). Item Tobias : *Fili, cum habueris, benefac te- cum et Deo dignas oblationes offer, memorare quod mors non tardat, concludere eleemosynam in sinu pau- perum, et hæc te liberabit ab omni malo.* Item psal- mus : *Beatus qui intelligit super egenum et paupe- rem.* Item : *Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in æternum (Psal. cxv).* Dominus per prophe- tam ait : *Misericordiam magis volo quam sacrificium (Osee vi).* Item in Evangelio : *Theaurizate vobis thesaurum in caelum. Ubi fuerit thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum.* Item : *Qui dederit calicem aquae frigidæ in nomine meo, merces ejus non peribit.* Item : *Qui fecit quod intus est, fecit et quod foris est. Verumtamen date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi).* Paulus apostolus ait : *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Qui parce seminat, parce et metet. Qui seminat in benedictione et de benedictione metet.* Joannes evangelista ait : *Qui ha- buerit substantiam mundi, et viderit fratrem suum desiderantem, et clauerit viscera sua, quomodo charitas Dei manet in eo (I Joan. iii)?* Item : *Cum facis pran- dium aut caenam, noli vocare amicos aut divites, ne forte invitent te, et fiet tibi retributio; sed voca mendicos, et beatus eris, quoniam non habent unde retribu- ant tibi, restituetur tibi in retributione justorum.* Paulus apostolus ait : *Eleemosyna etiam si parva fuerit, ipsa voluntas sufficit si prompta fuerit; secundum quod habuerit, acceptum erit Domino (II Cor. viii).*

HOMILIA XVI.

De decimis.

(Admonitio 21 Felicitarum Arelatensis episcopi in codice Quintiliano.)

Dominus dicit in Evangelio : *Omnes decimationem vestram distribuite.* Ipse per prophetam loquitur : *Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit ci- bus in domo mea, et probate me in his, dicit Dominus.* Paulus apostolus dixit de filiis Levi : *Sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere a po- pulo secundum legem, id est a fratribus suis; hilarem enim datorem diligit Deus.* Salomon dixit : *Alii divi- dunt propria et ditiores sunt; alii rapiunt non sua, et semper in egestate sunt (Prov. xi).* Jesus filius Sirach dixit : *In omni dato, hilarem fac cultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas.* Da Altissimo se- cundum datum, et in bono orulo ad inventionem fac- cito manuum tuarum, quoniam Dominus retribuens est, et septies tantum reddet tibi. Augustinus dixit : *Decimæ etenim tributa sunt egentium animarum*

^b Tributa sunt in redemptionem animarum,

Quod si decimam dederis, non solum abundantiam frugum recipias, sed etiam sanitatem corporum consequeris. Non eget Dominus Deus, non præmium postulat, sed honorem; Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatur repetere, non sibi, sed nobis, sine dubio profuturam. Unde per prophetam dixit: *Primitias areæ tuæ et torcularis non tardabis offerre mihi. Si tardus dederis, peccatum est, quantum magis est non dedisse* (Exod. xxii)? De negotio, de artificio, de qualicunque operatione vivis, redde decimas. Cum enim decimas dando, et terrena et cœlestia possis munera promereri, quare per avaritiam duplici benedictione defraudaris? Hæc enim est Domini iustissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. Da his impio militi quod non vis dare sacerdoti. Benefacere Deus semper paratus est, sed hominum malitia prohibetur. Decimæ enim ex debito requiruntur, et qui eas donare noluerit, res alienas invasit. Et quantum pauperes in locis ubi ipse habitat, illo decimas non dante, fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni iudicis apparebit, quia rem a Domino pauperibus delegatam suis usibus reservavit. Qui ergo sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, redditus decimis etiam et de novem parvibus studeat eleemosynam dare: ita ut de novem partibus, quicquid excepto rationabili victu et vestitu superfuerit, non in luxuriam, nec in lucrum sæculare reserveatur, sed in thesauris cœlestibus per eleemosynam reponatur. Quicquid enim nobis Deus dederit plus quam opus est, in nobis [forte non nobis] specialiter dedit, sed per nos aliis erogandum transmisit. Hæc enim, fratres, secundum consuetudinem vestram libenter audite, et Christo auxiliante, implere contendite.

HOMILIA XVII.

Fratres charissimi, ad memoriam revocemus quæ per sacras paginas in vestris cordibus audiuntur. Illud tamen scire et intelligere debemus, quod ante adventum Domini Salvatoris diabolus regnabat in mundo, et omnes populi, peccatores et iusti, excentes de corpore, in infernum descendebant, propter originalia peccata quæ de Adam traximus: pro eo quod primus homo Adam in paradiso transgressus est mandatum Dei. Sed quia vidit Deus quod totus mundus perierat, misertus humani generis, misit Filium suum natum ex muliere, factum sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret. Descendere dignatus est Filius Dei de sede Patris, hoc est Verbum in utero S. Mariæ semper virginis. In tanta humilitate venit, ut per humilitatem vinceret diabolum, mortis auctorem, et liberaret humanam genus per crucem passionis suæ. In cœlo cum Patre fulgebat, in terra pannis involutus in præsepio jacebat. Ille in Ægypto fugatus, ille in corpore circumcissus, ille a Joanne baptizatus, ille quadraginta diebus et noctibus jejunavit, deinde venit ad passionem. Ille pro nobis opprobria sustinuit, ille irrisiones, ille sputa,

A ille flagella, ille slapas, ille spinam coronam; ille in cruce suspensus, ille aceto potatus, ille lancea transforatus, et inclinato capite tradidit spiritum, et emanavit de latere ejus sanguis et aqua. Quid per sanguinem, nisi redemptio nostra? Quid per aquam, nisi baptismi sacramentum significatur? Unde Johannes apostolus dixit: *Tres sunt qui testimonium dant, sanguis et aqua et spiritus* (Joan. v). Per sanguinem, redemptio peccatorum; per aquam, baptismi sacramentum; per spiritum, sanctificatio nostra. Videte, fratres, quam charos nos Dominus habuit, non auro, non argento, neque speciebus, sed de suo sancto sanguine nos redemit: peccatores, ut cum carne descendant in infernum; iusti, ut cum carne percipiant regnum. Quia iustum iudicium Dei erit, ut illa caro quæ hic peccavit et poenitentiam non egit, ipsa cum anima in igne crucietur. Similiter et illa caro, quæ hic propter Christum crucietur, ipsa et anima, cum Christo cum omnibus sanctis in paradiso lætetur. Et segregabit Dominus ad iudicium, iustos ad dexteram, peccatores ad sinistram, et dicitur esse peccatoribus: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxv). O quam terribilem et metuendam vocem! Postquam audita ista vox fuerit, nullam remedium poenitentiae succurret. Semper istam vocem pertimescite, fratres, semper istam vocem ante oculos vestros ponite: unde Dominus in Evangelio dicit: *Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato* (Matth. xxiv). Ac si aperte dicat: Videte ne tunc queratis [tunc incipitis] peccata fugere, quando jam non licet ambulare. Et alibi ipsa Veritas dicit: *Zizaniarum fasciculos alligate ad comburendum*. Zizania homines peccatores erunt. Peccatores homines habet incendere infernus. Peccatores homines erunt ligna inferni. Alligate fasciculos ad comburendum, hoc est, homicidas cum homicidis, adulteros cum adulteris, rapaces cum rapacibus, et qui hic similes fuerint in culpa ibi similiter alligati erunt in tormentis; et quanto majora commiserunt scelera, tanto ferventius sæviet in illos ignis æternus. Nemo se circumveniat, fratres: omnia homo qui post baptismum mortalia crimina commiserit, hoc est homicidium, adulterium, furtum, falsum testimonium, vel reliqua crimina perpetraverit, unde per legem mundanam mori poterat, si poenitentiam non egerit, eleemosynam justam non fecerit, nonquam habebit vitam æternam, sed cum diabolo descendet in tormenta. Proinde beatus Isidorus dicit: Nunquam Deus delinquentibus parcat, quoniam peccatores ideo flagello temporali non castigat, ut in iudicium æternum puniendos relinquat; ac proinde est quod Dominus delinquentibus non parcat. Et beatus Augustinus dicit: Nulla peccata dimittit Deus inulta: hoc est, invindicata. Aut certe nos vindicamus per poenitentiam, aut certe vindicabit illa Deus per severitatem iudicii, qua dicturus erit: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum* (Matth. xxv). Et illa, certissime credite, fratres, quod

omnis homo quamvis peccator, quamvis criminosis sit; quantalibet mala perpetraverit, si pœnitentiam egerit et eleemosynam justam fecerit, nunquam descendet in infernum, sed ab angelis elevabitur in cœlum. Unde Dominus dicit: *Non judicatur homo bis in idipsum* ^a. Apostolus dicit: *Quod si nos judicamus, a Domino non judicamur*; hoc est: ille qui in præsentī vita semetipsum per pœnitentiam judicat, ad judicium iterum non rejudicatur, quia hic in præsentī vita terminatur. Fratres charissimi, semper finem nostrum attendere debemus, et quidquid contra Dei præcepta gessimus, per fletum et lamenta reparemus. Unde Dominus Adam post peccata vocavit, [renovavit], dicens, *Adam ubi es (Gen. iii)*? Hic omnipotens Deus signum dat, ut nos omnes post peccatum ad pœnitentiam revocet; et unde est expulsus pater per peccatum, revocontur filii per pœnitentiam. Et beatus Gregorius dicit: Quod si perfectam pœnitentiam agimus, non solum nostras culpas dimittit Deus, sed post culpas præmia æterna promittit. Et beatus Augustinus ait: Fratres charissimi, quidquid contra Dei præcepta gessimus, hoc per pœnitentiam et lamenta reparemus: quia non requirit Deus quales antea fuimus, sed quales circa finem mundi astare debuerimus.

HOMILIA XVIII.

De pœnitentia agenda.

(Sequens sive homilia, sive sermo, admonitio aut aliud tale quiddam, hunc habet titulum in cod. Quintil.)

Exhortatio Augustini ad pœnitentiam.

Qui egerit veram pœnitentiam, et solutus fuerit a ligamento quo erat constrictus, et a Christi corpore separatus, et bene post pœnitentiam vixerit; post reconciliationem cum defunctus fuerit ad Dominum vadit, ad requiem vadit, et regno Dei non privabitur, et a consortio diaboli separabitur. Agens pœnitentiam dum sanus est, et cum reconciliatus fuerit, et bene vixerit, securus est. Et quid est post pœnitentiam bene vivere? Dico vobis: Abstimate, si vultis, ab ebrietate et a concupiscentia, a furto, a maliloquio, ab immoderato risu, a verbo otioso, unde redditori sunt homines rationem in die iudicii. Vis autem, frater, ab inferno liberari, et quod incertum est evadere? age pœnitentiam, dum sanus es. Si enim egeris veram pœnitentiam, et invenerit te novissimus dies, aut repentina mors, securus es. Concurrere omnino ad sacerdotem, ut reconcilieris. Si sic agis, securus es, eo quod accepisti pœnitentiam [egisti pœnitentiam] eodem tempore quando peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam, quando peccare jam non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. O pœnitentia quæ peccata, miserante Deo, remittis, et paradiso reservas. O pœnitentia, quid de te nobis referam? Omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas. O pœnitentia, rutilior auro, splendidior sole, quam peccatum non vincit, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit avaritiam,

horrescit furorem, fugit luxuriam, firmat amorem, caleat superbiam, linguam continet, componit mores, odit mala, excludit vitia, superioribus supplex est, inferioribus subjecta est. In corde ejus contritio est, in ore confessio, in opere tota humilitas: hæc est perfecta et fructuosa pœnitentia. Sic pœnitenti præsto est Deus, esurienti nutritor est, sitienti potator. O pœnitentia, misericordie mater et magistra virtutum, magna opera tua! lapsos sublevas, recreas desperatos, per te nobis Christus regnum cœlorum appropinquatum designat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Amen.

HOMILIA XIX.

Ejusdem S. P. N. Augustini de Pœnitentia.

(Reperitur et apud Ambros.)

Admoneo, fratres, in conspectu Dei, etc. Si autem agit pœnitentiam ex toto corde, sed si agit veram pœnitentiam ubi Deus vidit sicut cor David, quando increpatus a propheta graviter et post comminationes terribiles Dei, exclamavit dicens: *Peccavi*, et mox audivit, *Dominus abstulit peccatum tuum* ^b. Quantum valent tres syllabæ? Tres enim syllabæ sunt, peccavi; sed in istis tribus syllabis flamma sacrificialis cordis ejus ad cœlum ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, et solutus fuerit a ligamento quo erat constrictus et a Christi corpore separatus, et bene post pœnitentiam vixerit, post reconciliationem cum defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, et a diaboli populo separabitur. Qui autem positus in ultima necessitate ægritudinis suæ accepit pœnitentiam, et mox reconciliatus fuerit, et vadit, id est, exit de corpore: facior vobis, non illi negamus quod petit, sed nec præsumo quia bene hinc exit: non præsumo, non polliceor, non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene vivens securus hinc exit. Agens pœnitentiam dum sanus est et reconciliatus, et postea bene vixerit, securus est. Sed dicitis quid est, si bene vixerit; vel hoc nos instrue, sacerdos bone, ut hoc sciamus? Illud nescire te dicis, qui accepta pœnitentia ad horam transiit, nescire te dicis, facinora sua si relaxentur in die iudicii. Hinc nullam securitatem nobis das. Quid est bene vivere post pœnitentiam, doce nos. Dico vobis abstinere ab ebriositate, a concupiscentia, a furto, a malo eloquio, ab ipso immoderato risu, a verbo otioso, unde redditori sunt homines rationem in die iudicii. Ecce quam levia dixi, et omnia illa gravia et pestifera. Ecce aliud dico: non solum post pœnitentiam ab istis vitiis homo servare se debet, sed et ante pœnitentiam, dum sanus est: quia nescit si possit ipsam pœnitentiam accipere et confiteri Deo et sacerdoti peccata sua. Ecce quare dixi, et ante pœnitentiam melius. Agens vero pœnitentiam ad ultimum, et reconciliatus exierit, si securus hinc exeat, ego non sum securus. Pœnitentiam dare possum, secu-

^a *Natum 1, 9, legitur secundum LXX, οὐκ ἐκδικήσεται ἑ; ἵπὶ τὸ αὐτό. Non vindicabit bis in idipsum.*

^b *Audivit Dominus et abstulit peccatum ejus.*

ritatem dare non possum. Quod dico, attendite, ego istud planius expono, ne aliquis me male intelligat... Nunquid dico damnabitur? non; sed, liberabitur? non dico. Et quid mihi dicis, sancte episcopo? Quid tibi dicam nescio. Dixi, non præsumo, non promitto, prorsus nescio de Dei voluntate. Vis te, frater, a dubio liberari? vis quod incertum est evadere? age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, et invenerit te novissimus dies, currito [occurrito] ut reconcilieris. Si sic agis, securus es. Quare securus? Vis dicam tibi? Quia egisti pœnitentiam eo tempore quo peccare potuisti. Ecce dixi, quare securus es. Si autem tunc agere vis ipsam pœnitentiam quando peccare jam non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed unde scis, inquis, si forte Deus mihi misereatur, et dimittat mihi peccata mea. Verum dicis, frater, verum dicis. Unde scio, et ideo tibi do pœnitentiam, quia nescio. At ille inquit: Ergo dimitte causam meam Deo: quid tu me verbis affligis, et judici me Deo dimittis? Illius iudicio te committo, cujus iudicio me commendando. Nam si scirem nihil tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Dux res sunt, aut ignoscetur tibi, aut non tibi ignoscetur. Quid horum tibi futurum sit nescio; sed do consilium, dimitte incertum, et tene certum. Et cum vivis, age pœnitentiam veram, ut cum veneris in iudicium Dei, non ab eo confundaris, sed ab eo in regnum ipsius inducaris, Amen.

HOMILIA XX.

Sermo sancti Augustini.

Frequenter diximus quod Christiani persecutionem patiuntur. Mundus iste in maligno positus est (Joan. v). Adversarius noster diabolus regnat in mundum, et nos putamus quod non patiamur persecutionem. Quæ enim res non persequitur Christianum? Miramur, si nos persequuntur alii, si Christo servire voluerimus, qui est omnium vita, et parentes nostri nos persequuntur. Quicumque dissimilis est nostri, persequitur nos et odio nos habet: et miramur, si alii nos persequuntur, cum ipsum corpus nostrum nos persequatur? Si comederò paululum, et corpusculum robustum fuerit, sanitas corporis mei persequitur animam. Quacunque me verterò, persecutio mihi est. Si videro mulierem, oculus meus me persequitur, cupit interficere animam meam. Si videro divitias, si aurum, si argentum, si possessiones: quæcunque videro et desideravero, hoc persequitur animam meam. Non putemus effusionem sanguinis tantum esse martyrium, semper enim martyrium est. Si adolescentem libido carnis persequitur, vult occidere et effundere sanguinem animæ. Sed quando periclitatur anima tua et in grandi periculo est constituta, tunc oportet jejuniis et orationibus in Dominum nostrum Jesum Christum animum firmiter stare, et non consentire morti. Si ergo sunt martyria in pacis tempore, sunt et negationes. Nemo ergo dicat, non esse martyrium: et martyrium eat, et negatio est. Ego hodie, qui videor esse monachus, si rupero

A propositum meum, Christum negavi. Et etiam pœne Christum nego, in persecutione quid facerem? Si dum non torquor nec exuror denego: si torquerer et exurerer, quid facerem? Quæ enim plaga est quæ debeat ab amore Christi separare? Quod enim dicitur tibi hoc est: incendio ardebas, in oculis pendebas, propter me torquebaris; et diebus, non potui sustinere tormenta? Quomodo sustinuit Petrus? quomodo Paulus? quomodo martyres ceteri sustinuerunt? Habuerunt corpora sicut tu habes. O monache, qui jejunium fugis, putas te ignem fugere? qui ebrietati consentis, credis te evadere serpentem? Hoc ergo vidis dico, fratres, quoniam sunt omni tempore martyria, sunt et prævaricationes. Dominique et Apostolus quid loquitur de viduis quæ secundas duxerunt maritos? Quid dicit? *Habentes damnationes, quia primam fidem irritam fecerunt (1 Tim. v)*. Vidua: quid dicit? o vidua, antequam mihi promitteres quod esses vidua, in tua erat potestate ut nuberes: ex quo tempore confessa es quod mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti; si volueris secundum maritum ducere, me contempseris. Sic et tu, monache, antequam mihi promitteres, in tua erat voluntate facere quod velles: vox tua ligavit te mihi. Nunquid te compuli? nunquid ex necessitate fecisti? nonne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti, et meus esse cœpisti: mecum nolo dimittas, non tibi libet dimittere quia necum habes causam. Promittere, tuum fuit; dimittere, non est tuum. Si dimiseris, non te habeo in illo gradu in quo te prius habui. Primum liber eras, de familia tua, non eras de familia mea; non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis, tamen eras de familia mea; non eras mecum, sed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpisti, si recesseris, non te habeo de familia, sed certe fugitivum et prævaricatorem. Non enim invenies ubi me possis fugere. Ideo hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habebis; negasti, pœnam habebis [-ustinebis]; utrumque propter confusionem est. Dicimus iterum, atque iterum dicimus: Ecce ante oculos tuos via mortis, et via vitæ: elige quod volueris. Hoc totum dico, fratres charissimi, ne quis de vobis putet se habere liberam potestatem discedere et perdescendere cum diabolo in inferum. Ergo ego, qui sum monachus, qui desii esse sæcularis, et factus sum monachus: aut monachus salvor, aut aliter non salvor. Ipse sanctus [beatus] Paulus quotidie clamabat, in voce Spiritus sancti: *Fratres, nolite errare: Deus non irridetur; quæ enim seminaverit homo, hæc et metet; quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem; qui autem seminat in Spiritu, de Spiritu et metet vitam æternam (Gal. vi)*. Et iterum: *An nescitis, fratres, quis cui vos exhibuistis servos ad obediendum, servi ejus estis et cui obediistis, sive peccati in mortem, sive obediistis ad justitiam (Rom. vi)*. Ergo suggerit diabolus, et caro nostra adhuc de obligamentis sæculi, ut peccemus

et discedamus. Cogitemus ergo dies antiquos, et annos æternos ante oculos nostros ponamus (*Psal. LXXVI*); et in penitentia invocemus Salvatorem nostrum Dominum Jesum Christum, et ploremus dicentes: Domine Deus, qui non vis mortem peccatorum, sed magis ut convertantur et vivant (*Ezech. XVIII*), respice, Domine, secundum misericordiam tuam, super nos, et rampantur funes inimicorum nostrorum, ut non pereamus. Respice, Domine, de sede sancta tua et de consistorio majestatis tuæ, et tenebras cordis nostri radio tuæ lucis expelle. Protege nos, Domine, acuto veritatis ac fidei tuæ, ut diaboli jacula ignita non penetrent; ut quidquid illud est quod iniquitas nostra de te petere non sapit, id tu, Domine, pro virtute tua tribue, quo animas nostras salves a morte. Hæc clamemus, et de Dei misericordia non desperemus: quia desperatio certa mors est. Si ergo monachus peccasti, ergo miser monachus es, tamen monachus es. Nullatenus nobis licet mutare propositum, sed in penitentia locum reverti. Nam in monasterio quidquid sunt servorum Dei, quidquid fecerint, si non propter usum necessarios, sed ornatus causa vel decoris alicujus, extra jussionem senioris, corripiantur, quia et in hoc vitium animos ægrotare cernimus, qui indumentis aut calceamentis, non usus, sed decoris causa, volunt hominibus placere. Deus autem hæc manifestissime declaravit: *Omnis enim, inquit, arbor de fructu suo agnoscitur. Et: Non omnes qui dicunt mihi, Domine, intrabunt in regnum caelorum, sed qui faciunt voluntatem Patris mei, qui in caelis est, ipse intrabit in regnum caelorum (Math. VII).*

S. CAESARII ADMONITIO SEU CORRECTIO

AD EOS QUI UXORES HABENTES, ADULTERIA COMMITTERE NON ERUBESCUNT.

Arguit etiam illos qui ante uxores aut post uxores concubinas infelici consortio voluerunt adhibere.

Rogo vos, fratres charissimi, ut attentius cogitemus causam salutis nostræ, et ut illa omnia mala quæ de futuro judicio scripta sunt possimus evadere, et ad illam beatitudinem quæ nobis promissa est possimus feliciter pervenire, quantum valeamus viribus cum Dei adjutorio charitatem, justitiam, misericordiam, simul et castitatem servare tota intentione animi studeamus, ut ista tanquam cœlesti et spirituali quadriga ad principalem paradisi patriam rapiamur. Eamus illic interim corde, ut, cum dies judicii advenerit, æquamur et corpore; et in nobis impleatur illud quod Apostolus dicit: Nostra autem conversatio in caelis est; et illud: Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria. Nullam ergo de ipsis quatuor virtutibus minus quam expedit diligamus: quid enim prodest tibi, si charitatem habere videaris, et justitiam habere non velis? aut quis te adjuvare poterit, si misericordiam habere te dicas, et castitatem non habendo te ipsum odio habeas, secundum illud quod scriptum est, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam; et quia castitatem paucos valde habere velle

A cogoscimus, de ipsa nunc charitatem vestram attentius admonemus, propter illud quod scriptum est: Neque fornicarii, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt; et illud: Neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt; sed quod prius est, multi sunt qui uxores videntur habere, et persuadente diabolo castitatem dissimulant custodire, sed ut cum suis aut cum alienis oculis, libidinis furore succensi, ita adulteria committere non erubescant, ut nec Deum timeant, nec hominem vereantur; sed justum erat, fratres, ut apud illos qui tales sunt deberent tam frequentes et tot annorum admonitiones nostræ proficere, ut nec de medicamentis sibi vulnera facerent, nec inde se occiderent unde se vivificare potuerant; quia castigatio sacerdotis sicut obedientibus ad gloriam, ita inobedientibus orit ad pœnam; et quia illi, sicut jam dixi, nec Deum reverentur nec hominem metuant, vos qui Christo inspirante et fidem et castitatem fideliter custoditis, si quando aliquos tam sacrilega peccata committere cognoveritis, et semel et secundo et tertio castigate, et si vos audire noluerint, nec colloquium cum illis habete, nec ad vestrum eos convivium convocetis, nec in aliorum mensis cibum cum illis sumatis; secundum hoc quod talibus ait Apostolus, cum hujusmodi hominibus nec cibum sumere, ut vel sic erubescant, dum se vident ab honestis et Deum timeantibus exsecrari. Si enim quod suggero non fuerit factum, quicumque ille est qui fratrem suum aut vicinum adulteria committere noverit, si illum arguere noluerit, particeps illius erit, dum illud quod scriptum est, Si videbas furem simul currobas eum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas; et illud quod Apostolus ait, Non solum qui faciunt ea, sed et qui consentiunt facientibus ea; illi autem qui adulteros nec ipsi arguunt nec in notitiam sacerdotis secretius ponunt, suspicionem nobis faciunt quod illos ideo non arguunt, quia ipsi talia peccata committunt; mihi enim sufficit quod cum grandi dolore animæ et infinito gemitu clamo; vos vero si et a vestris et ab alienis peccatis liberi esse vultis, nolite parcere talibus; aut si vos secretius et frequentius admonentes audire noluerint, facite hoc ad humilitatis nostræ notitiam pervenire, dum illud quod Dominus de peccatoribus in Evangeliiis dixit, Corripe illum inter te et ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem non te audierit, dic Ecclesiæ, id est, pone in notitiam sacerdotis; si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquam ethnicus et publicanus. Sed quod pejus est, dum illi qui tantum malum committunt, ab aliquibus non solum non corripiuntur, verum etiam palpantur et blande accipiuntur, ideo ipsa sacrilega crimina nutriuntur et sine ullo timore ac verecundia perpetrantur; sed nos timere debemus illud quod de Achar, qui de Jerico regulam auream furatus fuerat, scriptum est, quando pro unius hominis peccato super omnem Israel desavit ira Dei, nec quævit furor Dei a populo donec ille qui malum fecerat, Domino jubente, coereretur. Cum enim illi de quibus loqui-

mur uxores castas esse velint, qua conscientia nefanda adulteria committant, et dicunt sibi licere quod eis omnino non licet, quasi alia præcepta dederit Deus viris, alia feminis? Dicit quicumque ille est qua lege permitte criminosa ista committat, cum a divina et humana lege omne adulterium puniatur. Ideo tamen hoc malum non prohibetur, quia a multis committitur, sed quanto ab hominibus minus distinguitur, tanto magis divino iudicio gravior vindicatur. Nam illud quale est quod aliqui qui in hanc impudentiam prorumpunt, ut dicant hæc tam crudelia mala viris licere, et feminis non licere; nec attendunt quod et vir et femina regulariter sunt Christi sanguine redempti; et simul sacrosancto lavacro sunt abluti, sanguinem Domini simul accipiunt, et non est apud Deum discretio masculi et feminae, nec est personarum acceptor Deus. Ergo quod feminis non licet, similiter et viris non licuit unquam, nec licere poterit; sed quia infelix intromissa est consuetudo ut si uxor inventa fuerit cum servo, puniatur; si autem vir cum multis ancillis in libidinis cloaca volutatur, non solum non puniunt, verum etiam a suis similibus collaudatur, et sibi invicem loquentes, quis amplius hoc fecerit cum risu et cachinno stultissimo confitentur. Sed istorum risus in die iudicii vertetur in planctum, et eorum joca vertentur in vulnera. Sed hoc illi faciunt qui futurum iudicium nec credunt omnino, nec metuunt. Ego enim cum libera conscientia clamoriter et contestor, quia quicumque habens uxorem, adulteria commiserit, nisi ei poenitentia prolata et uberes elemosynæ subveniant, et a peccato ipso non cessaverit, et si quomodo fieri solet, subito mortuus fuerit, in æternum peribit. Nec illi nomen Christianum proderit, quia non solum non perfecit quod Dominus præcepit, verum etiam contra ejus præcepta scelera perpetravit. Cum enim etiam uxorem, excepto desiderio filiorum, agnoscere peccatum sit, quid de se cogitant, aut quam spem sibi promittere possint, qui conjugia habentes per adulterium hoc sibi præparant unde ad inferni profunda descendant, nec volunt Apostolum audire dicentem, Tempus breve est; reliquum superest, ut qui habent uxores tanquam non habentes sint; et illud, Ut sciat unusquisque vas suum possidere in honore et sanctificatione, non in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum. Considerate quia qui uxoribus, excepto desiderio filiorum, utuntur, si assiduas elemosynas non dederint, sine peccato esse non possint, et si hoc de matrimonio legitimo dicitur, putas quid de illis futurum sit in die iudicii, qui aut publica aut occulta adulteria committere sine ulla divini timoris consideratione præsumunt? de quibus scriptum est, Peccatores et adulteros iudicabit Deus; et illud Apostoli quod jam supra dictum est, Neque adulteri regnum Dei possidebunt. Quid tibi prodest, infelix, quicumque ille es, quod Christianus vocaris, si per peccatum adulterii a regno Dei excludi merueris? et hoc rogo, fratres charissimi, et admoneo charitatem vestram, ut quicumque uxores accepturi sint, virginitatem

usque ad nuptias custodiant; quia quomodo nullus est qui sponsam violatam velit accipere, sic nullus se debet ante nuptias adulterina commixtione corrumpere; sed quod pejus est, plures sunt qui sibi concubinas adhibent, antequam uxores accipiant, et quia grandis multitudo est, excommunicare omnes non potest episcopus, sed cum gemitu et multis suspiriis tolerat, et exspectat si forte pius et misericors Dominus det illis fructuosam poenitentiam per quam possint ad indulgentiam pervenire. Et quia hoc malum in consuetudinem est missum, ut putetur non esse peccatum, ecce coram Deo et sanctis ejus profiteor quia, sive ante uxorem, sive post uxorem, quicumque sibi concubinam adhibuerit, adulterium committit; et hoc pejus est adulterium: quia, cum nulla ratione liceat, publice hoc sine ulla verecundia quasi ex lege committit. Denique etiam ex hoc cognoscimus non leve esse peccatum, ut quoscumque ipsæ concubinae conceperint, non liberi sed servi nascantur, unde enim post acceptam libertatem hæreditatem patris nulla lege et nullo ordine permittantur habere? Etiam videte utrum sine peccato esse possit, ubi generosi decus sanguinis ita humiliatur, ut de hominibus nobilissimis servi nascantur. Nam in tantum grave peccatum est, ut in civitate Romana qui voluerit uxorem ducere, si se virginem non esse cognoscit, ad accipiendam benedictionem nuptialem venire penitus non præsumit; et jam videte quam durum sit ut cum illa quam optat ducere, benedictionem non mereatur accipere. Sed quando suggerimus ista, timeo ne sint aliqui qui nobis potius quam sibi velint irasci. Sermo enim noster quasi speculum charitati vestrae proponitur; et ideo quomodo matrona, quando speculum attendit, in se potius quod totum viderit corrigat, et non speculum frangit, ita et unusquisque vestrum quoties in aliqua prædicatione cognoscit fœditatem suam, justum est ut magis se corrigat quam contra prædicationem velut contra speculum velit irasci. Sicut et illi qui aliquas plagas accipiunt, magis volunt vulnera curare quam medicamenta contemnere; ne ergo etiam ex hoc aliquis dupliciter peccet, si contra spiritualia medicamenta irasci voluerit, non solum patienter, sed etiam libenter accipiat quæ dicuntur: quia jam ex alia parte a malo cognoscitur declinare, qui salubrem castigationem voluerit libenter accipere; et cui mala sua displicent, jam illi et quæ bona sunt placeant, ac sic quantum se a vitis separaverit, tantum se virtutibus propinquabit, quod ipse præstare dignetur qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XXI.

Ad monachos.

Scimus quidem spiritali militiæ cui nos mancipavimus magnam esse in futurum repositam remunerationem. Sed si bene respiciamus in hoc ipso opere quod agamus [*Forte agimus*], quodammodo etiam in præsentiarum partem præmii possidemus, etc.

HOMILIA XXII.

Ad monachos.

Ad hoc ad istum locum convenimus, fratres, ut Domino nostro vacare possimus, non his rebus quibus noster delectatur inimicus. Certum est quod quando ea quæ ad sæculum pertinent loquimur, etc.

HOMILIA XXIII.

Ad monachos.

Videte vocationem vestram, fratres charissimi (I Cor. 1, 26). Venire ad eremum summa perfectio est; non perfecte in eremo vivere, summa damnatio est. Quid prodest, si in loco quies teneatur, et in quiete

A tulo in corde versatur? Si in habitatione silentium sit, etc.

HOMILIA XXIV

Ad monachos.

Ait quodam loco sermo divinus: *In diebus solennitatum vestrarum affligite animas vestras* (Lev. xvi, 29; Ex. xiii, 27). Quare hoc dixit? Quia jejunia et vigiliae et sanctæ afflictiones humilia [Al. humiliata] corpora macerant, sed maculata corda purificant, etc. *Has homilias videtis Patrologiæ tomo L, inter Opera S. Eucherii, cui etiam ascriptæ sunt, coll. 844, 848, 855, 857.*

OPERUM PARS ALTERA.

OPUSCULA ET EPISTOLÆ.

DE CANONIBUS OBSERVANDIS.

CONSTITUTIO SANCTORUM EPISCOPORUM QUI IN CIVITATE ARELATENSI CONVENERUNT.

TITULI CANONUM.

I. *Ut diaconus ante viginti quinque annos, et sacerdos ante triginta non ordinatur.*

II. *Ut laicus ante annum conversionis non ordinetur.*

III. *Ut pœnitentes et digami non ordinentur.*

IV. *Ut qui clericum alienum susceperit, communionem privetur.*

VETERES TITULI,

Vel sententiæ hujus Conc. ex vetusto Cod. Lucen. 490.

Ex Concilio Arelatensi.

Ante 25 annos ætatis non ordinetur diaconus.

Episcopus, presbyter, diaconus non ordinetur, nisi anno uno conversi fuerint.

PRÆFATIO.

Cum in voluntate Dei ad dedicationem basilicæ Sanctæ Mariæ in Arelatensi civitate sacerdotes Domini convenissent, congruum eis et rationabile visum est, ut primum de observandis canonibus attentissima sollicitudine pertractantes, qualiter ab ipsis ecclesiastica regula servaretur, salubri consilio definirent.

CANONES.

I. Et quia in ordinandis clericis antiquorum Patrum statuta non ad integrum, sicut expedit, observata esse cognoscuntur, ne forte quorumcumque importunis et inordinatis precibus sacerdotes Domini fatigentur, et ea quæ toties sunt præcepta transgredi compellantur, hoc inter se observandum esse definiunt, ut nullus episcoporum diaconum, antequam viginti quinque annos impleat, ordinare præsumat. Episcopatus vel presbyterii honorem nullus laicus ante præmissam conversionem, vel ante triginta ætatis annos accipiat.

B II. Et licet de laicis prolixiora tempora antiqui Patres ordinaverint observanda, tamen quia crescente ecclesiarum numero, necesse est nobis plures clericos ordinare, hoc inter nos sine præjudicio dumtaxat canonum convenit antiquorum, ut nullus metropolitanorum cuicumque laico dignitatem episcopatus tribuat, sed nec reliqui pontifices presbyterii vel diaconatus honorem conferre præsumant, nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio.

III. Nullus pœnitentem, nullus digamum, vel interuptarum maritum, in prædictis honoribus audeat ordinare. Et licet hæc jam prope omnium canonum statuta contineant, tamen ne cui sacerdotum supplicatum, sicut jam dictum est, importunitas vel suggestio iniqua subripiat, necesse fuit ut nunc severiorem regulam sibi velint Domini sacerdotes imponere. Et ideo quicumque ab hac die, contra ea quæ superius sunt comprehensa, clericum ordinare præsumperit, ab hac die, qua hoc ei potuerit approbati, anno integro missas facere non præsumat. Quam rem si quis observare noluerit, et contra consensum fratrum faciens, missas celebrare præsumperit, ab omnium fratrum charitate se noverit alienum: quia dignum est ut severitatem ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, qui toties salubriter a sanctis Patribus instituta observare contemnit.

IV. Et si forte aliquis clericorum, regulam disciplinæ ecclesiasticæ subterfugiens, fuerit evagatus, quicumque eum susceperit, et non solum pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare præsumpsit, Ecclesiæ communionem privetur (21 quæst. 5. *Si forte aliquis*).

SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM.

Cæsarius in Christi nomine episcopus definitionem hanc sanctorum fratrum meorum, vel meam, relegi

et subscripsi. Not. sub die viii idus Junias, Opilione A viro clarissimo consule.

Contumeliosus episcopus consensi et subscripsi.

Philagrius episcopus consensi et subscripsi.

Prætextatus episcopus consensi et subscripsi.

Maximus episcopus consensi et subscripsi.

Julianus episcopus consensi et subscripsi.

Florentius episcopus consensi et subscripsi.

Item Florentius episcopus consensi et subscripsi.

Cyprianus episcopus consensi et subscripsi.

Montanus episcopus consensi et subscripsi.

Cælestinus episcopus consensi et subscripsi.

Porcianus episcopus consensi et subscripsi.

Eucherius in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi.

Cataphronius presbyter, directus a domnis meis Agraccio et Severo episcopus, consensi et subscripsi.

Desiderius presbyter directus a domno meo Joanne episcopo consensi et subscripsi.

Leontius presbyter, directus a domno meo Constantio episcopo, subscripsi.

Ego Emeterius [ms., Emerius. HARD.], directus a domno meo Gallicano episcopo, consensi et subscripsi.

JOANNIS CHRISTOPHORI AMADYTI

AD CL. VIRUM ANGELUM M. BANDINIUM,

CANONICUM BASILICÆ LAURENTIANÆ FLORENTIÆ, ET PRÆFECTUM REGIÆ BIBLIOTHECÆ MEDICO-LAURENTIANÆ, IN SERMONEM SEQUENTEM

PRÆFATIO.

Semper mecum ipse cogitavi, Bandini amicissime et eruditissime, sic ingenue ac honesto viro grati animi officia convenire, ut si quis vel ea sciens prætermittat, vel ab iis refugiat, parum absit quin inter jumenta recenseam. Alitur enim humana societas mutuis potissimum præidiis, studiis ac voluntatibus; quæ quidem si tollantur, humanitas ipsa tolli mihi videatur, quæ quam sit hominis propria, vel ipsum nomen indicat. Habeat ergo sibi, qui velit, oppositæ sententiæ placita, quibus nova prorsus, ac silvestris philosophia, urbano homine indigna innittitur. Nimirum intelligis, amicorum optime, hæc ideo a me dici, ut qui multis me cumulaveris beneficiis et amoris significationibus, gratum me quinetiam tuis in me meritis ac liberalitatibus identidem agnoscas, tum et perpetuo eorum omnium memorem futurum dijudices. Quare cum nunc mihi contingat hunc sermonem de Viduitate servanda typis committere, quem tibi potissimum acceptum refero, cui alti convenientius hæc quæ me nunc præfuri decet, inscribantur, quam tibi, ut hinc aliqua saltem mei in te studii vicissitudo existat? Exiguam sane video et imparvem beneficio tuo ac meritis, verum, quæ cum ab ingenue ac majora dare cupienti animo profisciscatur, digna sit, quam tu æqui bonique excipias. Postquam lectoribus nostris innotuit beneficii auctor, unde hæc in nos manarunt, æquum est ut cætera pateant, quæ ad monumentum quod nunc primum prodit, propius spectent, quasque ut tibi, qui ea perbelle noveris, repetantur, pati nunc debeas. Codex quapropter bibliothecæ Mediceo-Laurentianæ (a), cui tu merito præes, hunc habet sermonem, quem tu sæculo xi exaratum censes, qui jam ipsum descriperis in tom. I Catalogi Latinorum codicum bibliothecæ Laurentianæ (b), quem propedtem

proditurum præstolamur. Continet laudatus codex varias S. Cæsarii Arelatensis homilias, atque inter illas hæc etiam habetur, quæ tamen Augustino sanctissimo Ecclesiæ Patri tribuitur, cum in fine ejusdem hæc, licet inconcinne, subnotentur: Explicit S. Augustini de consolatione mortuorum. Cæterum clarius Augustino inscribitur in codice altero sæculi ix, in fine mutilo, bibliothecæ S. Marci Florentiæ, quam obtinent Fratres Prædicatores, ubi post plures, quas continet, ejusdem Cæsarii Arelatensis homilias, sequuntur sermones tres, quorum primus est S. Augustini episcopi, et incipit: Beatus homo cui miserebitur Deus, etc., alter ejusdem nomine quinetiam prænotatur, et est de Viduitate servanda, ac tertius tandem S. Ambrosii designatur, et est de Pœnitentiæ agenda. Describit hunc codicem vir inter suos famigeratissimus Franciscus Antonius Zaccherius in ejus Itinere per Italiam (c), ac singula ejus capita singillatim recenset. Sermoem secundum de Viduitate servanda ex hoc codice excerptum nobis per summam humanitatem communicavit vir clarissimus Philippus Angelicus Becchetti Dominicanæ Familiæ alumnus, et Ursianæ Ecclesiasticæ Historiæ continuator præstantissimus, quemadmodum et ejus cura apographum ex codice Laurentiano excerptum, amice et comiter te largiente, obtinui. Textus vero quem exhibeo est ex codice Laurentiano, cui tamen in ima ora variantes lectiones Subjecti quas habet codex Divi Marci, qui altero duobus sæculis vetustior est. Potior hujus antiquitas postulare quidem videbatur ut textus loco ejus apographum proponeretur; verum cum circa sermonis dimidium deprehenderim in eum introctum, forte amanuensis vacillantia, fragmentum quoddam alterius sermonis de Pœnitentiæ, quod

(a) Cod. XX, Plut. xvi.

(b) Pag. 261 ad 265, n. 41, pag. 141.

(c) Part. 1, cap. 2, pag. 49 et 50.

sane nihil commune habet cum Viduitate, ne in textum ipsum, sic fide codicis postulante, quid ab argumento primo absonum, iniectum ægre quis careret, id consilium cepi, ut Laurentianum exemplar, cetera recentius, pro textu nunc esset, cui inter ceteras alterius vetustioris codicis variantes lectiones fragmentum etiam hoc ipsum adnoctaretur. Atque illud sane prætermitti haud posse videbatur, quod nullibi pro inuitatis a me perquisitionibus inter Augustini, Ambrosii et Cæsarii sermones, illud inter edita deprehenderim. Zaccherius loco laudato inuit post sermonem de Viduitate servanda sequi sermonem alterum S. Ambrosii de Pœnitentia agenda, seu, ut ipse ait, homilia 44, quam editi libri Augustino adjudicant. Inspexi quapropter ex ipsius indicatione laudatum numerum 44, qui huic homiliae describitur, in Augustini atque Ambrosii Operibus editionum tum veterum, tum recentiorum (nam Zaccherius non bene exerit quem ex duobus Patribus ibidem designatum reliit), et horum homiliarum seu sermones qui hunc numerum gerunt, sive inter genuina eorundem opera, sive inter spuria ac suspecta, alios esse omnino deprehendi, nihilque de Pœnitentia ipsos attingere. Habentur sane apud Augustinum sermones duo de Utilitate agendæ pœnitentiæ (a), ac plures alii de eodem argumento occurrunt in appendicem (b) rejecti a doctissimis S. Mauri monachis Parisiensibus; ast in eorum nullo quidquam deprehendi quod cum laudato fragmento conveniat; quod etiam de Ambrosianis ac Cæsarianis sermonibus, quos data opera consului, dictum existimes. Ast nunc eo deveniendum, ut de auctore hujus sermonis meam opinionem expromam, quam etiam cum cl. Augustino Antonio Georgio Eremitarum Augustinensium procuratore gen., viro mei amantissimo, omnium scientiarum genere ornatissimo, tum et Augustinianæ doctrinæ vindice apprime strenuo præstantique communicatam volui. Stylus quidem, si cum sinceris sanctissimi Patris, aureis prorsus divinisque Operibus conferatur, non huic omnino quo sermo noster coalescit, respondere, quin oppido differre videbitur. Huc accedit, sanctissimum Patrem in Scripturarum testimoniis proferendis Græco textui adhærere, quod etiam a Maurinis monachis observatum est. Scilicet locus ipse Pauli apostoli ad Timotheum (c), qui primum in nostro hoc de Viduitate servanda sermone occurrit, ab Augustino profertur in ejus opusculo de Bono Viduitatis, quod in cod. Palatino Vaticano sæc. vi vel vii signato n. 210, inscribitur: Liber seu Epistola S. Augustini ad Julianam de Viduitate servanda, ac Græco textui omnino, non autem Vulgatæ versionis respondet. Sic enim se habet: Quæ autem vere vidua est et desolata, speravit in Dominum, et persistit in orationibus nocte ac die. Quæ autem in deliciis agit, vivens mortua est. Habe nunc Græcum textum, ut nullo negotio conferas cum utraque versione: Ἡ δὲ ὄντως χήρα, καὶ μεμονωμένη ἠπικύει ἐπὶ τὸν Θεόν,

(a) Serm. 351 et 352, tom. V edit. PP. S. Mauri.

(b) Serm. 254 usque ad 262.

(c) I Tim. v. 5 et 6.

• Cod. S. Marci habet, sustinebit?

καὶ προσμῖνι ταῖς δεήσεις, καὶ ταῖς προσευχαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἡ δὲ σκαταλώδου, ζῶσα τῶν νεκρῶν. In sermone autem nostro juxta Vulgatæ editionis fidem, quanquam non accurate prorsus, locus iste adducitur, aliter ac ab Augustino peractum esset; quod sane de ceteris Novi Testamenti locis hic citatis dictum intelligas. In opusculo autem de Vita Christiana, cui Maurini monachi locum fecerunt in tom. VI appendice, hic ipse Pauli locus juxta Vulgatam adductus cernitur. Ast opusculum hoc ab Augustino iidem abjudicant, tribuuntque potius Fastidio cuidam episcopo, et Pelagii contemporaneo. Quare sic censeo hunc sermonem S. Cæsario Arelatensi potius esse tribuendum, cum in codicibus suarum homiliarum habeatur, cumque plures alii ejusdem sermones antea Augustino tributi fuerint, quos in appendice ad tom. V Augustinianorum Operum doctissimi monachi S. Mauri rejecerunt. Hæc sunt, Bandini doctissime, quæ tecum agere nunc libuit, quocum eruditum sermonem conserere mihi propemodum visum est. Tu, qui tanta polles eruditione, quique ad litterarum reipublicæ commodum et incrementum majora quotidie moliris, eruditulas has meas allocutiones, tum parvula hæc opuscula ne asperneris; sunt enim ad tui genium saltem accommodata, et ad tuorum operum exemplar conantur accedere. Cæterum non ex hoc solum quantum locumque officio grati animi mei et observantiæ modicum metiaris, qui majora etiam, si suppetant, ut cætera etiam, quæcumque ea tandem sint, a me in dies expectes. Vale interim, Bandini eruditissime, et patriæ ac Musis, tranquillo otio, vive.

Datis Roma nonis Januarii anno a Christo nato 1775.

OPUSCULUM

De viduitate servanda.

Audi, filia derelicta, quæ perdidisti solatium charitatis, de cujus cervice sublatum est jugum viri. Ecce beator eris, si sic permanseris. Non te seducat vana cogitatio dicendo: Quis mihi providebit cibum in tempore, vel orphanos meos quis tuebitur? Gaudere debes potius nunc quam cum fueras vinculo viri ligata. Ecce soluta es a lege viri, in qua detinebaris, ut sis in tuo arbitrio. Non habeas suspitium, quod perdidisti spem hujus sæculi: memor esto, Filia, Dominum esse spem omnium finium terræ. Non anxieris, quod sola remanseris; memorare Dominum, qui orphanum et viduam suscipit. Ora Dominum, sicut Apostolus dicit: Quæ vere vidua est et desolata, instat in orationibus et obsecrationibus diebus ac noctibus: nam quæ in deliciis est ritens, mortua est. Si qua vidua parentes et nepotes habeat, discat primum domum suam bene regere, et mutuam vicem reddere parentibus, hoc enim gratum et acceptum est coram Domino (I Tim. v. 4, 5, 6). Esto humilis, et verecunda atque sobria in omnibus, ne forte abominabilis videaris; sic scriptum est: Adolescentiores viduas devota, cum enim luxuriantes fuerunt, in Christo

• Cod. S. Marci habet, ad hominibus.

• Cod. S. Marci habet, sicut. Sequens locus est in cit. Pauli Epist. vers. 11, 12 et 13.

nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, non solum otiosæ, sed etiam et verbosæ et curiosæ discurrunt circuire domos alienas, loquentes quæ non oportet. Esto sedulo in domo tua orando cum lacrymis, ut det tibi castitatem corporis vel continentiam. Quam infelix es et miseræ, quam malam opprobrium portas, si te non contines! Qualis distractio est tibi, si carnis tuæ frenum non habes! Labora in opere Dei semper. Ecce bona vidua, quæ est unius uxor viri, si filios educavit, si hospite recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit^a. Beata eris si hæc omnia feceris; sunt enim multæ viduæ quæ habuerunt duos vel tres viros, sed non habent præceptum, ut ab omnibus honorentur, sicut illa quæ unum virum habuit. Multæ viduæ fuerunt in diebus Eliæ, et ad nullam earum missus est, nisi in Sarepta Sidoniæ. Vide quia nulla ex illis habuit meritum, nisi illa sola quæ hospite recepit in die necessitatis, quando erat famens valida, et adveniente sancto Elia, apparavit illi mensam; sicut et illa vidua non habuit in substantia sua nisi duos denarios, et sperans ex corde puro quod esset centuplum acceptura, hos ipsos obtulit Domino; sicut et illa vidua nomine Judith, quæ non discedebat de superioribus domus suæ, jejuniis et orationibus serviens Domino die ac nocte, quam Dominus custodiebat de manu Holophernis, ne coin-

^a Verba hæc usurpat Apostolus cit. Epist. vers. 10.

^b Cod. S. Marci hæc insuper habet, quæ per amantissimam oscitantiam invecata sunt, quæque ad sermonem alterum de Pœnitentia pertinere videntur, quæque hic subjungeri placuit: Faciat quod adeo cupit fieri, quando diem finierit, vita non finit, sed transit de vita in vitam. Sive is voluntate sua occurrat ad baptismum, sive in periculo constitutus baptizetur, et exeat, ad Dominum vadit, ad requiem vadit. Baptizatus autem, et desertor, violatorque sacramenti si fuerit, peccat, et Dominum repellit a se. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, sed agat veram pœnitentiam, ubi Deus videt, sicut vidit cor David, quando increpatus a propheta graviter, et post communicationes terribiles Dei exclamavit dicens: Peccavi, et mox ut audiit Dominus, abstulit peccatum suum. Quantum valent tres syllabæ! Tres enim syllabæ sunt, Peccavi, sed in tribus syllabis flamma sacrificii cordis ejus ad cælum ascendit. Ergo qui egerit veram pœnitentiam, et solutus fuerit a ligamento quo erat constrictus, et a Christi corpore separatus, et bene post pœnitentiam vixerit, post reconciliationem cum defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, et a poculo diaboli separabitur. Qui autem positus in ultima necessitate ægritudinis suæ, acciperit pœnitentiam, et mox reconciliatus fuerit, et vidit, id est exit de corpore, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed nec præsumo quod bene hinc exiit, et non præsumo, non polliceor, non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene vivens securus hinc exit. Agens pœnitentiam, dum sanus est, et reconciliatus si postea bene vixerit, securus est. Sed dicitis, quid est si bene vixerit? Vel hæc nos instrue, sacerdos bone, vel hoc sciamus. Illud nescire te dicitis, qui accepta pœnitentia ad horam et transit, nescire te dicitis, facinora sua si relaxentur in die iudicii, hinc nullam securitatem nobis das. Quid est vivere post pœnitentiam, doce nos. Dico vobis, abstinere ab ebrietate, a concupiscentia, a furto, a malo eloquio, ab ipso immoderato risu, a verbo otioso, unde reddituri sunt homines rationem in die iudicii. Ecce quam levia dixi, et

A quinaretur in opere peccati. Oh quam beata vidua, quæ tale gaudium^b civibus suis præstitit, et spem bonam sibi acquirere meruit, ut liberaret populum suum ab ore gladii! Ecce quod fecit castitas viduæ, ut esset nominata in omnem terram, et Domino laudabilis, et in omnibus clara. Oh quam beata es, vidua quam Dominus memoratur! Sicut illa cujus filius paucus defunctus fuerat, quomodo misericordiam consecuta est a Domino, ut resuscitaretur^c; sicut illa vidua in Actibus apostolorum (cap. ix, 36) nomine Dorcas, quæ multas eleemosynas faciebat, omnes viduæ, adveniente Petro, ostendebant vestes quas eis fecerat Dorcas, dum viveret. Vidit autem Petrus opera mulieris viduæ, oravit, et suscitavit eam. Sicut et illa vidua quæ quotidie seolvebat ad pedes cujusdam divitis, ut vindicaretur de adversario suo, cum vidisset illam dives lacrymantem, ait: Si Dominum non timeo, nec hominem revereor, tantum hæc vidua quia molestæ est, vindicabo eam. Ecce quomodo vindicatur vidua, si obtineat castitatem, et humilitatem, et mihi ipsi præceptum est, ut a me visitationem accipiat, dicente apostolo: *Visita pupillos et viduas in pressura ipsarum* (Jac. 1, 27). Oh quam beata es, vidua quæ in omnibus taliter commendaris a Domino! Qui autem tibi non miseretur, judicatur a Domino ipso dicente^d: *Causas viduarum non judicantes, et pupillos non miserantes,*

omisi illa gravia et pestifera. Et aliud dico: non solum post pœnitentiam ab istis vitiis homo observare se debet, sed ante pœnitentiam, dum sanus est, quia nescit si possit ipsam pœnitentiam accipere, et confiteri Deo et sacerdoti peccata sua. Ecce quare dixi: et ante pœnitentiam melius. Agens vero pœnitentiam ad ultimum, et reconciliatus exierit, si securus hinc exeat, ego non sum securus. Pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Quod dico attendite. Ego illum planius expono, ne aliquis me male intelligat. Nunquid dico damnabitur? Non dico. Sed liberabitur dico. Et quid mihi dicitis, sancte episcope? Quid tibi dicam nescio. Dixi non præsumo, non promitto, prorsus nescio de Dei voluntate. Vis te, frater, a dubio liberari? Vis quod certum est evadere? Age pœnitentiam, dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, et invenerit te novissimus dies, curris, ut reconciliaris; si sic agis, securus es. Quare securus? Vis dicam tibi? Quia egisti pœnitentiam eo tempore quo et peccare potuisti. Ecce dixi quare securus es. Si autem tunc agere vis ipsam pœnitentiam quando peccare jam non potes, peccatu te dimiserunt, non tu illa. Sed unde scis, inquires, si forte Deus mihi miseretur, et dimittat mihi peccata mea? Verum dicitis, frater, verum dicitis, unde scio, et ideo tibi do pœnitentiam, quia nescio. At ille inquit: Ergo dimitte causam meam Deo. Quid metu verbi confisus, et iudici me Deo dimittis? Illius iudicio te committo, cujus iudicio me commendo; nam si scirem nihil tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Dæres sunt: aut tibi ignoscetur, aut non tibi ignoscetur. Quid horum tibi futurum sit nescio. Sed do consilium: Dimitte incertum, et tene certum. Et cum vivis, age pœnitentiam veram, ut cum veneris in iudicium Dei, non ab eo confundaris, sed ut ab eo in regnum deducaris.

^c Cod. S. Marci habet, consecuta est, ut a Domino resuscitaretur.

^d Locus hic in Scripturis sacris non habetur, licet testimonia de viduis et pupillis hæc redeuntia plurima occurrant, quorum aliquid hæc ad sensum, uti non insolens apud scriptores sacros, forte adductum est.

judicabo vos, dicit Dominus. Benedicta es, vidua, quia ipsum Dominum habes iudicem et defensorem. Jam nullum plores, filia, quæ melior facta es quam fueras ante. Ante in homine sperabas, modo autem in Domino Jesu Christo; antea cogitabas secundum hominem, modo autem secundum Deum; antea carnis libidine delectabaris, et vestis periculo, modo autem legis dulcedinem et castitatem præ omnibus cogitas; antea ancilla viri fuisti, modo autem libera es Christi. Quam bonum est te esse securam, quam pati servitium viri! Bonum est sola jacere in lecto, et surgere munda, quam jacere conscia libidinis et carnis immunditiæ. Antea eras curvata, et eras sub viri jugo gravi; modo autem erecta es a jugo Christi suavi. Gaude, filia, quia venundata fueras, ut esses ancilla viri, modo autem libertatem a Domino meruisti. Memor esto, filia, mulierem Chananaeam, quæ per inopportunitatem suam beneficium Salvatoris nostri impetrare meruit, sed et mulierem

^a Cod. S. Marci habet, *in Christo.*

^b Cod. S. Marci habet, *servitium.*

^c Cod. S. Marci habet, *sub jugo viri gravi.*

illam quæ pedes Domini lacrymis rigavit, et capillis suis tersit, vel illam mulierem quæ attulit unguentum pretiosum, et profudit Dominum recubentem^d; vel illam mulierem quæ vestimenta Domini teigit, et continuo stetit fluxus sanguinis ejus; e illam mulierem quæ ad pedes Domini sedebat, audire qualiter posset fugere ab ira ventura. Considera, filia, per quam viam humilitatis hæ ipsæ mulieres gradiebantur, et ex hoc meritum bonum habuerunt. Esto et tu similis illis in obedientia, in humilitate, in eleemosyna, in susceptione peregrinorum, in vigiliis, in jejuniis, in omni sobrietate. Hæc sunt quæ Christo placuerunt. Labora, filia, die ac nocte in opere Domini, ut quæ ab homine dimissa es, a Domino colligaris; ut quæ acceptura eras trigesimum^e fructum, sexagesimum merearis consequi, per eum qui vivit in sæcula sæculorum. Amen. *Explicit S. Augustini de consolatione mortuorum.*

^d Cod. S. Marci habet, *et profudit Domino recubente.*

^e Cod. S. Marci habet, *tricennum.*

^f Hæc desunt in cod. S. Marci.

S. CÆSARII REGULA AD MONACHOS^a.

DE S. CÆSARIO EJUSQUE REGULA VETERUM TESTIMONIA.

Gennadius de Script. eccles. cap. 86: « Cæsarius Arelatensis urbis episcopus, vir sanctitate et virtute ceber, scripsit egregia et grata valde, et monachis necessaria opuscula. Floruit Anastasio republicam gubernante. »

Cyprius lib. 1 de Vita S. Cæsarii cap. 4: « Cæsarius primum diaconus, deinde presbyter ordinatur; nec unquam tamen canonicam monachi modulationem, nunquam Livinensium fratrum instituta reliquit: ordine et officio clericus; humilitate, charitate, obedientia, cruce monachus permanet. »

Ibidem, cap. 5: « Defuncto in suburbana civitate insula abbate, ab episcopo Eonio eo Cæsarius mittitur, ut monasterium rectore destitutum ipse, in eadem reverentia

^a Hanc regulam monachorum S. Cæsarii describit Coitus in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad ann. 536, § 124, tom. 1, pag. 489 seqq. ejusque

auctoritate succedens, monastica disciplina informaret. Itaque in suburbano monasterio libens eam complectitur vitæ rationem quam etiam intra urbem quotidianis semper studiis contulisset et perpetuis optasset votis. Ipsum vero monasterium ita quotidiana instantia et divinis informavit officiis, ut hodieque Deo propitio illuc videre licet. »

Florianus, epist. 5 ad Nicetium episc., tom. 1 Script. Franc., pag. 851: « Sed et coronæ vestræ socium beatæ memoriæ dominum Cæsarium Arelatensem episcopum, qui vixit inter barbaros pius, inter bella pacatus, pater orphanorum, pastor egregius: qui tanti census effusione nil perdidit, catholicæ regulam disciplinæ dictis factisque demonstrans. »

accuratam in collationem cum Regula monialium, eodem Cæsario auctore, quæ pone sequitur, notisque simul illustrat.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

Binas regulas monasticas scripsisse S. Cæsarium, Arelatensem episcopum, fatentur omnes viri docti, unam nimirum ad monachos, alteram ad virgines, et utramque suo codici inseruit Holstenius, de prima monachorum norma hic agens. Postquam enim S. Cæsarius ob labefactam salutem monasterium Livinense relin-

quere coactus fuerat. Arelatem se contulit, ubi ab Eonio episcopo familiariter exceptus, tantam familiaritatem cum eo inivit, ut ab episcopo, jam convalescens, constitutus sit monasterii abbas, ac post triennium, nimirum anno 502, omnium suffragiis in loci episcopum susceptus. Cum igitur sanctissimus episcopus in cœnobio

Lirinensi ab adolescentia educatus fuerit, sic facile supponere possumus illum haud aliam disciplinam monasticam in monasterium Arelatense introduxisse, nisi Lirinensam; ita quod hæc regula existat insigne monumentum arctæ disciplinæ monasticæ in celeberrimo cœnobio Lirinensi olim usitata. Constat hæc regula 26 articulis, cum brevi sed pathetica exhortatione ad monachos, scriptaque est non solum ad monasterium Arelatense, sed ad omne aliud cœnobium abbate gubernatum. Et quidem, ex privilegio Hormisdæ papæ ad sa-

cras virgines Arelatenses misso, omnino patet S. Cæsarium post adeptum episcopatum et alia monasteria pro clericis et monachis in ipsa civitate erexisse, præter illud in suburbana insula a prædecessore conditum, cuius et ipse aliquando constitutus erat abbas. Deinde sub exordio hujus regulæ Tetradius, nepos S. Cæsarii, et forsitan cujusdam monasterii apud Galles abbas, testatur hanc regulam fuisse dictatam ante initum episcopatum, adeoque quando S. Cæsarius adhuc erat abbas et presbyter monasterii ab Eonio conditi.

INCIPIT REGULA

A S. TETRADIO PRESBYTERO, NEPOTE BEATÆ MEMORIÆ S. CÆSARII EPISCOPI ARELATENSIS ABBATE, MEA PÆRVA PERSONA ROGANTE, TRANSMISSA: QUAM A SUO SUPRAMEMORATO DOMINO CÆSARIO DIXIT IPSE DICTATAM; QUAM DUM ESSET SACERDOS IPSE PER DIVERSA MONASTERIA TRANSMISIT.

Incipit in Christi nomine Regula, qualis debeat esse in monasterio ubi abbas est, quicumque fuerit.

CAPUT PRIMUM. Imprimis si quis ad conversionem venerit, ea conditione excipatur, ut usque ad mortem suam ibi perseveret. Vestimenta vero laica non ei mutantur, nisi antea de facultate sua chartas venditionis faciat, sicut Dominus præcepit dicens: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, da pauperibus, et veni, sequere me (Matth. xix)*. Certe si non vult vendere, donationis chartas aut parentibus aut monasterio faciat, dummodo liber sit, et nihil habeat proprium. Si vero pater ejus aut mater vivat, et non habet potestatem faciendi, quando illi migraverint cogatur facere. Quæcumque secum exhibuit abbati tradat; nihil sibi reservet: et si aliquis de propinquis aliquid transmiserit, offerat abbati. Si ipsi est necessarium, ipso jubente habeat; si illi necesse non est, in commune redactum, cui opus est tribuatur.

II. Sint vobis omnia communia.

III. Cellam peculiarem, aut armariolum, vel quamlibet clausuram nullus habeat; in una schola omnes maneant.

IV. Non jurent; quia Dominus dixit: *Nolite jurare omnino, sed sit sermo vester est est, non non (Matth. v)*.

V. Mentiri qui inventus fuerit, disciplinam legitimam accipiat; quia *Os quod mentitur occidit animam (Sap. 1)*; et, *Perdes eos qui loquuntur mendacium (Psal. v)*.

VI. Non maledicant; quia scriptum est: *Neque maledici regnum Dei possidebunt (I Cor. vi)*.

VII. Operam non quam unusquisque voluerit, sed quæ eis ordinata fuerit, faciant.

VIII. Dum psallimus, nullus loqui præsumat.

IX. Ad mensam dum manducant, nullus loquatur; sed unus legat quemcumque librum: ut sicut corpus reficitur cibo, ita anima reficiatur Dei verbo, sicut dicit Dominus: *Non autem in solo pane vivit homo, sed ex omni verbo Dei (Matth. iv)*. Qualis est terra sine

^a *Ingredientur. Qui remoto loco est* In omnibus editis corruptus est hic locus, atque ita corrigendus:

B pluvia, et caro sine cibo, talis est anima si non reficitur Dei verbo.

X. Filium de baptismo nullus excipiat.

XI. Mulieres in monasterio nunquam ingrediantur. Qui in remoto loco est^a, signo tacto, ad omne opus Dei nullus tardius veniat. Si tardius venerit, statim de ferula in manus accipiat. Arguente abbate, aut præposito, aut quolibet seniore, respondere penitus non præsumat.

XII. Lites inter vos non habeatis: sic enim dicit Apostolus: *Servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse (II Tim. 1)*. Certe si excesserit, ut est humana fragilitas, ut se sermonibus duris exstimulent, *Sol non occidat super iracundiam vestram (Ephes. 1v)*.

XIII. Sed nec ullus præsumat iratum culpæ; sed qui se sciunt fecisse quod non debuerunt, invicem sibi veniam petant, implentes illud Dei mandatum ubi dicit: *Dimittite et dimittetur vobis. Si vos non dimiseritis, nec Pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi)*. *Ira viri justitiam Dei non operatur (Jac. 1)*. *Si offers munus tuum ad altare, et recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, vade prius reconciliari fratri tuo; et tunc veniens offeres munus tuum (Matth. v)*. Certus esto quia dum iratus es contra alium, oratio tua non recipitur; nec irato licet communicare. Et ideo implete quod Dominus dicit: *Pacem meam do vobis, pacem meam dimitto vobis (Joan. xiv)*. *In hoc cognoscent omnes homines quod mei discipuli estis, si vos invicem diligitis (Ibid., xiii)*. Dixit amplius Joannes: *Qui odit fratrem suum, in tenebris est, et in tenebris ambulat. Qui odit fratrem suum, homicida est. Caritas Deus est; qui manet in charitate, Deus in eo manet (I Joan. iii)*. Et qui inimicos jubentur diligere, et bene eis facere, qua fronte fratres odimus?

XIV. Omni tempore usque ad tertiam legant; post tertiam unusquisque sibi opera injuncta faciat.

XV. Nullus occulte aliquid accipiat, præcipue epingrediantur. Præter eum qui, etc. COINT., I. C., pag. 491.

stolas atque scientia abbatis nullus accipiat nec transmittat.

XVI. Victum et vestimenta abbas ministrat. Quia sicut sancitum ut nihil proprium habeant, ita justum est ut omnia quae necessaria fuerint a sancto abbate accipiant.

XVII. Infirmi tractentur, ut citius convalescant.

XVIII. Omne ministerium cum bona voluntate facite, ut impleatis illud: *Voluntarie sacrificatio tibi* (Psal. LIII): quia satis alta merces erit illius qui voluntarie, quam illius qui invitus facit quod iubetur.

XIX. *Contendite intrare per angustam portam, quia arcta et laboriosa via est quae ducit ad vitam, lata et spatiosa quae ducit ad mortem* (Luc. XIII). Vos vero sicut certamen habitari eratis, si in pugna contra gentem aliquam ambulassetis, ut non ibi mortem faceretis; tanto magis in isto spiritali certamine pugnat, ut non vos adversarii animus percutiant. Quanta vitia habueritis, tantos habebitis adversarios; et ideo certate sicut milites Christi, ut cum ipso regnetis in caelis, qui dixit: *Si quis tulerit crucem suam et secutus me fuerit: si quis reliquerit patrem, matrem, uxorem, filios et facultates, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (Math. XIX). Hoc certamen habete inter vos, qui alterum vincat per humilitatem, per charitatem: qui sit minor; qui sit in opus Dei vigilantior; qui patientiam habeat majorem; qui sit tacitus, mitis, blandus, compunctus: ut laetetur fons et angeli ejus de vestra sancta conversatione, et confundatur diabolus hostis antiquus; qui semper cogitat miserum hominem contra Dei facere voluntatem, ne sit ibi unde ille pro sua praesumptione factus est: *Sic currite ut apprehendatis* (I Cor. IX), et positis dicere: *Viam mandatorum tuorum cucurri* (Psal. CXVIII). *Videte, fratres, quomodo caute ambuletis; non quasi insipientes: redimentes tempus, quoniam*

dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quae sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Patri et Deo: subjecti invicem in timore Christi (Ephes. V).

XX. Vigiliis ^a, a mense Octobri usque ad Pascha, duas nocturnas faciant, et tres missas ^b. Ab una missa legat frater folia tria, et orate; legat alia tria, et lovet ^c.

XXI. Dicite antiphonam, responsorium et aliam antiphonam; antiphonas ipsas de ordine Psalterii. Post hoc dicant matutinos ^d, directaneum ^e: *Exaltabo te, Deus meus et Rex meus*. Postea in ordine totus matutinarum in antiphonas dicatur. Omni dominica sex missas facite. Prima missa semper de resurrectione legatur, nullus sedeat. Perfectis missis dicite matutinos, directaneos: *Exaltabo te, Deus meus et Rex meus*. Deinde, *Confitemini*. Inde, *Cantemus Domino. Laudate, anima mea, Dominum. Benedictionem* ^f. *Laudate Dominum de caelis. Te Deum laudamus. Gloria in excelsis Deo*, et capitulum ^g. Omni dominica sic dicatur.

XXII. A sancto Pascha usque ad mensem Septembrem, quarta et sexta tantum jejunandum. A mense Septembri usque ad Domini Natale, quotidie jejunandum. Iterum ante duas hebdomadas ante Quadragesimam, quotidie jejunandum; excepta dominica, in qua non licet penitus jejunare, propter resurrectionem Domini. Si quis die dominica jejunaverit, peccat. A Domini Natale usque ante duas hebdomadas de Quadragesima, secunda, quarta et sexta; inde postea usque Pascha, omni die jejunandum, absque die dominica. Qui dominica jejunat, peccat. Missus ^h vero in jejunio tres, in prandia [*Leg. prandio*] vero et in cena duo tantum praeparantur: in prandio binas biberes ⁱ,

^a *Vigilias*] Vigiliae, nocturnam est officium quod dicitur et matutinam vocatur. Coisr., ibid., p. 42.

^b *Missas*] Cave ne missae nomine sacrosanctum missae sacrificium hic significari putes. Missarum nomine significantur lectiones quae fiunt cum ex utroque Testamento, tum ex passionibus martyrum. In hoc sensu Caesarius ipse, infra, cap. XXI: *Omni dominica sex missas facite. Prima missa semper resurrectione legatur*. Hac itaque sanctione tria praecipit Caesarius: ut lector sedens legat; ut pro singulis lectionibus tria folia legat; ut in fine cujusque lectionis orant monachi aliquantisper, donec is qui synaxi praest, dato signo, jubeat lectionem denovo fieri. Id., ibid., pag. 490. seq.

^c *Matutinos*] Hodie *landes* vocamus. Id., ibid., pag. 492.

^d *Directaneum, etc.*] Hinc observa duplicem psallendi formam, alteram *directaneae* sive *in directum*, alteram *cum antiphona* sive *in antiphonam*. Psalmi dicuntur *directaneae*, sive *in directum*, cum sine modulatione dicuntur, et aequali tenore vocis absque ascensu vel descensu pronuntiantur: dicuntur *vero cum antiphona* sive *in antiphonam*, cum duo chori alternatim cum modulatione concinunt, et vicissim reciprocando melodiarum cantus alternant: *antiphonae* enim est ex adverso reciprocet et alternatim seu vicissim canere. Id., ibid., pag. 415.

^e *Benedictionem*] Id est, canticum Trium Puero-

rum, *Benedicite, omnia opera Domini, Domino*. Id., ibid., p. 498.

^f *Capitulum*] Seu capitulum. Capita sunt lectionum, ex sacra Scriptura desumptae, vocanturque collectiones cap. 30 concilii Agathensis, cui praefuit idem sanctus Caesarius. Id., ibid., p. 499.

^g *Missus*] In bibliotheca Patrum, *missas vero in jejunio tres*. Holstenius, expuncta voce *missas*, restituit *missus*, omnino mendosissime: quid enim sibi vult haec sermonis textura: *Missus vero in jejunio tres*? Sanctus Aurelianus, qui sancti Caesarii vestigiis inhæret, ordinem convivii quem Regulae monachorum subiecit, sic auspicatur: *Cibaria quotidie ad refectionem tria, ad prandium duo, ad cenam duo*. Quia et ipsemet sanctus Caesarius in appendice Regulae monachorum subjecta, ordinem convivii sic choat a cibariis: *Cibaria omnibus diebus in jejunio tria, in prandio binum tantummodo praeparantur*. Hinc colligimus initium praeparationis de cuius depravatione queritur ita esse corrigendum: *Cibaria vero in jejunio tria, etc.* Id., ibid., pag. 500 et seq.

^h *Binas biberes*] Ita Holstenius, nec male: nam sancti Benedictus, Aurelianus et Donatus in suis regulis eodem vocabulo utuntur, nec non Everthelmus in Vita sancti Popponis apud Rolland. die 25 Januarii. *Biberes* apud Rollandum in notis l. c. et apud Vossium in Vitulis sermonis, *cyphos vini significavit*; sed melius Holstenius in ludiculis sumit pro caputlibet liquoris haustu seu sorbitione. Id., ibid., p. 500.

et in cœna accipiant, et in jejunio ternas. Ad lectum suum nullus præsumat habere quod manducetur aut bibatur.

XXIII. Qui pro aliqua culpa excommunicatus fuerit, in una cella recludatur, et cum uno seniore ibi legat, donec jubeatur ad veniã venire.

XXIV. Pullos et carnes nunquam sani accipiant; infirmis quidquid necesse fuerit ministretur.

XXV. Omni sabbato et omni dominica, vel diebus festis duodecim psalmi, tres antiphonæ, tres lectiones; una de Prophetiis, alia de Apostolo et tertia de Evangelio dicantur.

XXVI. Hæc licet minus idonei bellatores arma vobis spiritualia contra ignitas diaboli providemus.

Gaudete et exultate in Domino, venerabiles filii, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa sæculi hujus conversatione ad portum quietis et religionis attrahere et provocare dignatus est. Cogitate jugiter unde existis, et ubi pervenire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras, et lucem Christi feliciter videre cœpistis. Contempsistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis; repulistis gulam, et abstinentiam elegistis; repudiastis avaritiam atque luxuriam, et charitatem vel misericordiam tenuistis. Et quamvis vobis usque ad exitum vitæ non deerit pugna, tamen Deo donante

securi sumus de vestra victoria. Sed rogo vos, venerabiles filii, ut quantum estis securi de præteritis, tantum sitis solliciti de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur, si non quotidie bonis operibus expugnantur. Audite apostolum Petrum dicentem: *Sobrii estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, aliquando devorare quærens, circuit (I Petr. v)*. Quamdiu in hoc corpore vivimus, die noctuque Christo adjutore vel duce, contra diabolum repugnemus. Sunt enim aliqui, quod pejus est, negligentes et tepidi, qui de solo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illis sufficiat vestem mutasse, et religionis tantum habitum suscepisse; nescientes illud propheticum: *Fili, accedens ad servitum Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccli. ii)*; nec sententiam Psalmistæ considerantes: *Propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras (Psal. xvi)*. Et illud quod Apostolus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum (Act. xiv)*. Vestes enim sæculares deponere, et religiosas assumere, unius horæ momento possumus; mores vero bonos jugiter retinere, vel contra male dulces voluptates sæculi hujus, quamdiu vivimus, Christo adjutore, laborare debemus. Quia non qui incœperit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit (Marc. xiii).

S. CÆSARII

REGULA AD VIRGINES.

DE CÆSARIO EJUSQUE REGULA VETERUM TESTIMONIA.

Martyrologium Rom., die 25 Aug.: « Arelate depositio sancti Cæsarii episcopi, miræ sanctitatis et pietatis viri. »

Cyprianus, lib. 1 de Vita S. Cæsarii: « Inter hæc autem præcipuum illud monasterium quod sorori suæ condere cœperat, instar prioris instauravit; et quasi alter quidem mstri temporis Noe, propter tempestates et procellas in latere Ecclesiæ feminarum extruxit cœnobium, tanquam arcam; evocataque e Massiliensi cœnobio venerabili sorore sua Cæsaria, quam idcirco eo miserat ut disceret quod doceret, et prius esset discipula quam magistra, in præparata domicilia cum duabus aut tribus sodalibus introduxit. Confluxerunt autem ad illam multæ virginum catervæ. rebus suis et facultatibus, atque ipsis etiam dulcissimis parentibus renuntiantes. Erant autem illo loco adeo incluse, ut usque ad supremum vitæ diem nulli earum fas esset extra monasterii ostium progredi. »

Id., lib. 2, sub finem: « Interea crescit usque exitus Israel de terra Ægypti, id est animæ sanctæ de hoc mundo corporalis vitæ migratio; jubet ergo se in monasterio virginum quod ipse fundaverat sella fa-

mulantum manu gestari, quasi consolaturus anxias quibus suspicio transitus sui abstulerat somnum, et cibum oblivio. Alloquitur itaque primam quasi more et dulcedine sua ducentarum puellarum venerabilem Cæsariam matrem, et consolatur, atque ad palmam tendere supernæ vocationis hortatur, et ut teneant Regulam quam ipse ante aliquot annos instituerat, monet. »

Gregorius Tur., Hist. Franc. lib. 11, cap. 39; in epistola Euphronii, Prætextati et aliorum episcoporum ad Radegundim reginam: « Specialiter defini-mus, si qua de locis sacerdotaliter nostræ gubernationi Domino providente commissis in Pictava civitate vestro monasterio merverit sociari, secundum beatæ memoriæ domini Cæsarii Arelatensis episcopi constituta, nulli sit alterius [F. ulterius] discedendi licentia; quæ, sicut continet Regula, voluntate prodita videtur ingressa, ne unius turpi dedecore ducatur in crimen, quod apud omnes emicat in honore. »

Idem, cap. 40: « Post hæc enim pontificis sui sæpius gratiam quæreret (Radegundis), nec posset adipisci, necessitate commota cum abbatisa sua, quam

insituerat, Arelatensem urbem expectant: de qua Regula sancti Cæsarii atque Cæsariæ beatæ suscepta, regis se tuitione munierunt. »

Ibidem, cap. 42, in epist. B. Radegundis ad episcopos: « Insuper congregationi per me Christo præstante collectæ Regulam sub qua sancta Cæsaria degit, quam sollicitudo B. Cæsarii antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum Patrum convenienter collegit, ascivi. »

Venantius, lib. viii, carm. 1 de S. Radegundi: *Regula Cæsarii linea nota tibi est.*

Idem, carm. 4:

*Concipiente fidem Christi Radegundis amore,
Cæsarii lambit Regula quidquid habet.*

Meminit quoque hujus Regulæ S. Donatus Afer in præfatione suæ Collectionis, et S. Benedictus Aniane abbas in Concordia Regularum,

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEM.

De S. Cæsario Arelatensi episcopo, ejusque ad monachos Regula, jam in antecessum debito loco egimus. Nunc de alia sacris virginibus data agendum est, quæ quidem prima prolixior continet 43 capitula, præter Recapitulationem 21 articulis comprehensam. Hanc vero Regulam scripsisse videtur S. Cæsarius post adeptum episcopatum; illa enim continet integram disciplinam monachis traditam, sed sacris virginibus adaptatam. Et quia ab exordio conditi novi monasterii non omnia necessaria præcepta exhibere valuerit, sic et *Recapitulationem* scripsit, salutaria monita et sanctimonialibus feminis propria, præsertim circa victum et vestitum, complectentem, cui quidem *Recapitulationi* superaddita sunt longe post mortem S. Cæsarii duo ultima capitula, ut pote ex S. Benedicti Regula desumpta, prout ibidem notatur. Interim hæc de præsentī Regula ab Holstedio edita debent intelligi; nam Bollandus in suis sanctorum Actis, ad diem 12 Januarii, longe diversam ejusdem Regulæ distributionem profert, in duodecim proluxa capita eam dividens, addensque insuper duo proluxa satis capita, quæ hic desiderantur: unum, continens officii divini distributionem, alterum vero de junioribus regularibus agens. Quæ tamen diversa ca-

pitom distributio nullatenus impedire debet sacrae hujus Regulæ authenticitatem, etiamsi duo ultima capita *Recapitulationis* apud Bollandum non inveniuntur; cum et hæc ex S. Benedicto desumpta agnoscat Holstenius, et in utraque editione comprehendantur eadem præcepta moralia ac monita monastica, iisdem verbis et sententiis expressa; ita ut sola diversitas versetur secundum variam capitulum et articulorum distributionem. Pulcherrimæ sunt leges in hac Regula præscriptæ, omnibus sacris virginibus cujuscunque ordinis sæpius proponendæ, et quas non solum S. Cæsarii legislatoris seror. cum ducentis virginibus amplexa est, sed etiam aliæ magni nominis sanctimoniales feminæ in diversis locis excoluerunt; præsertim S. Radegundis ex regina facta monacha, quæ hanc S. Cæsarii Regulam in parthenon suum Pictaviensæ introduxit. Huic quoque Regulæ subjunxit Holstenius sermonem eruditum sicuti et *Epistolas* S. Cæsarii ad sacras virgines missas, quemadmodum et *Testamentum* ipsius sanctissimi episcopi. Quæ sanc venerandæ antiquitatis monumenta ab omnibus ecclesiasticæ et monasticæ disciplinæ cultoribus summo in pretio esse debent, mentibus utriusque sexus religiosorum diligenter inculcanda.

PROLOGUS S. CÆSARII AD VIRGINES.

Sanctis et plurimum in Christo venerandis sororibus in monasterio quod Deo inspirante et juvante condidimus, constitutis Cæsarius episcopus.

Quia nobis Dominus pro sua misericordia inspirare, et adjuvare dignatus est, ut vobis monasterium conderemus, quomodo in ipso monasterio vivere debeatis secundum statuta antiquorum Patrum, monita vobis spiritualia ac sancta condidimus, quæ Deo adjuvante custodire possitis. Jugiter in monasterii cellula residentes visitationem Filii Dei assiduis orationibus implorate, ut postea cum fiducia possitis dicere: *Invenimus quem quæsit anima nostra*

(Cant. iii). Et ideo vos sacras virgines et Deo deditas animas rogo, quæ incensis lampadibus cum securâ conscientia Domini præstolatis adventum, ut quia me pro constituendo vobis monasterio laborasse cognoscitis, vestri me itineris socium fieri sanctis orationibus postuletis, ut cum in regno cum sanctis ac sapientibus virginibus feliciter introibitis, me cum stultis non remanere foris vestro suffragio obtineatis: orante pro me sanctimonia vestra, ut inter pretiosissimas Ecclesiæ gemmas micantem favor divinus et præsentibus repleat bonis, et dignum reddat æternis.

CAPITULA:

1. Imprimis observandum est ut de monasterio usque ad mortem suam nulla egrediatur.
2. A maledicto et juramento absteineant.
3. De habitu mutando et obedientia exhibenda.
4. Ut nihil ex his quæ secum exhibuit sibi reservet, nec per se ipsam elemosynas faciat.
5. Ut nulla infantia nisi a sexto anno excipiantur.
6. Ut unaquaque non quod ipsa voluerit, sed quod

ei jussum fuerit, operetur.

7. Ut nemo cellulam peculiarem habeat.
8. Ut dum psallitur, nemo loquatur.
9. Nemo filiam cujuscunque de fonte suscipiat.
10. Ut signo tacto nulla tardius veniat.
11. Qualis debet esse ancilla Dei dum castigatur.
12. Qualiter se debeat, quæ aliquid negligenter egerit, humiliare.

13. In vigiliis studendum ut nemo dormiat.
 14. Ut in benedictis faciendis suam pensam quotidianam accipiat.
 15. Ut nemo sibi aliquid proprium iudicet.
 16. Matri et præpositæ obediendum, ad mensam penitus non loquendum.
 17. Ut omni tempore duabus horis lectioni vacent.
 18. Ut sedentes ad opera, aut meditentur quæ sancta sunt, aut laceant.
 19. Ut quæ nobiles sunt de civitatibus vel parentum nobilitate non extollantur.
 20. Ut dum psallitur, quod sonat in ore, hoc teneatur in corde.
 21. De custodia oculorum.
 22. Ut peccatum alterius non celetur.
 23. Nihil occulte accipiendum.
 24. Qualiter distingui debeant quæ aut furtum fecerint, aut invicem sibi manuum miserint.
 25. Ut sollicitudine præpositæ vestimenta fiant; a matre dispensentur.
 26. Ut in una cellula vestimenta sanctarum sanctimonialium reponantur.
 27. Ut nemo sibi propriam aliquid operetur.
 28. Qualis vel qualiter cellaria debeat ordinari.
 29. Qualiter balneo debeant uti.
 30. Qualis in cella infirmarum præposita esse debeat, et qualiter cellarium sequestratum ipsæ infirmæ habeant.
- A 31. Qualiter distringi debeat hæc quæ aut conviciis, aut maledictis, aut quibuscumque criminibus læserit sorores suas.
 32. Qualiter agere debeat abbatissa.
 33. Qualiter provisores monasterii intra monasterium debeant introire.
 34. Ut viri aut mulieres sæculares in monasterium non introeant.
 35. Quomodo abbatissa in saluatorium procedere debeat.
 36. Ut convivium in monasterio nulli fiat, nisi de aliis aut locis, aut civitatibus venientibus religiosis feminis.
 37. Qualiter ancilla Dei suos parentes debeat salutare.
 38. Ut abbatissa nunquam nisi infirmitate faciente extra congregationem manducet.
 39. Admonitio vel contestatio qualiter abbatissa, præposita, vel cellaria infirmis debeat obtemperare.
 40. Ut ancillæ Dei nihil a parentibus transmissum sine consilio abbatisse suscipiant; quod plus fuerit quam opus est, illis quæ indigent ministretur.
 41. Qualiter unctura fiat, vel lectualia qualia habere debeant.
 42. De plumariis et ornatu monasterii.
 43. Contestatio ac recapitulatio, ut nihil de institutione minuatur.

REGULA^a S. CÆSARII.

Quia multa in monasteriis puellarum aut monachorum instituta distare videntur, elegimus pauca de pluribus, quibus seniores cum junioribus regulariter vivant, et spiritualiter implere contendant quod specialiter suo sexui aptum esse perspexerint; hæc sanctis animabus vestris prima conveniunt.

I. Si qua, relicta parentibus suis sæculo renuntiare et sanctum ovile voluerit introire, ut spiritualium luporum fauces Deo adjuvante possit evadere, usque ad mortem suam de monasterio non egrediatur, nec de basilica, ubi ostium esse videtur.

II. Juramentum et maledictum, velut venenum diaboli, fugere et vitare contendant.

III. Ei ergo quæ Deo inspirante convertitur non licebit statim habitum religionis assumere, nisi antea in multis experimentis fuerit voluntas illius approbata; sed uni ex senioribus tradita annum integrum in eo quo venit habitu perseveret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate prioris; et quomodo personam vel conjunctionem viderit, ita vel celerius, vel tardius studeat temperare.

IV. Quæ autem viduæ, aut maritis relicta, aut mutatis vestibus ad monasterium veniunt, non excipiantur, nisi antea de omni facultate sua, qui voluerint, chartas, aut donationes, aut venditiones faciant, ita ut nihil suæ potestati, quod peculiariter aut ordinare, aut possidere videantur, reservent, propter illud Domini: *Si vis perfectus esse, vende, vende omnia quæ possides (Math. xix)*; et, *Si quis non reliquerit omnia, et secutus me fuerit, meus non potest esse discipulus (Luc. xiv)*. Hoc idcirco dico, venerabiles filie, quia sanctimonialibus quæ possessionem habue-

rint, perfectionem habere non poterunt. Quam rem etiam et illæ quæ virgines convertuntur implere noluerint, aut non recipiantur, aut certe vestimenta religiosa non permittantur accipere, donec se ab omnibus impedimentis mundi istius liberæ fecerint. Illæ vero quæ adhuc vivis parentibus substantiam suam in potestate habere non possunt, aut adhuc minoris ætatis sunt, chartas tunc facere compellantur quando res parentum in potestate habere potuerint, aut ad legitimam ætatem pervenerint. Ideo hoc sanctis animabus vestris præcipimus, timentes exemplum Ananias et Saphiræ (Act. v), qui cum totum se dixissent apostolis obtulisse, partem obtulerunt, partem sibi infideliter reservarunt, quod fieri nec decet, nec licet, nec expedit. Ancillam proffriam nulli, nec etiam abbatissæ, liceat in servitio suo habere; sed si opus habuerit, de junioribus in solatium suum accipiat.

V. Et si fieri potest, aut difficile, aut ulla unquam in monasterio infantula parvula, nisi ab annis sex aut septem, quæ jam et litteras discere et obedientiæ possit obtemperare, suscipiatur. Nobilium filie sive ignobilium, ad nutriendum aut docendum, penitus non accipiantur.

VI. Nemo sibi aliquid operis vel artificii pro suo libitu eligat faciendum; sed in arbitrio senioris erit quod utile prospexerit imperandum.

VII. Nulli liceat semotam eligere mansionem, nec habeat cubiculum, vel armorium, aut aliquid hujusmodi, quod peculiariter claudi possit; sed omnes divisæ lectulis in una maneant cellula. Quæ vero senes sunt et infirmæ, ita illis convenit obtemperari, vel ordinari, ut non singulæ singulas cellas habeant, sed in una recipiantur omnes, ubi et maneant.

^a Hanc item Regulam monialium S. Cæsarii ætatis illustrat laudatus Coimtus, l. c. p. 472 seqq.

VIII. Nunquam altiori voce loquantur, secundum illud Apostoli: *Omnis clamor tollatur a vobis (Ephes. iv)*. Similiter dum psallitur, fabulari omnino vel operari non liceat.

IX. Nulla cujuslibet filiam in baptismum, neque divitis, neque pauperis, præsumat accipere.

X. Quæ signo tacto tardius ad opus Dei^a vel ad opera venerit, increpationi, ut dignum est, subjacebit. Quod si secundo aut tertio admonita emendare noluerit, a communione vel a convivio separetur.

XI. Quæ pro qualibet culpa admonetur, castigatur, corripitur, arguenti respondere penitus non præsumat; quæ aliquid ex iis quæ jubentur implere noluerit, a communione orationis vel a mensa^b secundum qualitatem culpæ sequestrabitur.

XII. Quæ coquent singuli illis meri^c pro labore addantur. In omni ministerio, corporali tamen, in coquina, vel quicquid quotidianus exigit usus, vicibus sibi, excepta matre vel præposita, succedere debent.

XIII. In vigiliis, ut nemo per otium somno gravetur, ea opera fiat quæ mentem non retrahat a lectionis auditu. Si qua gravatur somno, aliis sedentibus jubeatur stare, ut possit a se somni marem repellere, ne in opere Dei aut tepida inveniat, aut negligens.

XIV. In ipsis lanificiis faciendum pensum suum quotidianum cum humilitate accipiant, et cum grandi industria implere contendant.

XV. Nemo sibi aliquid judicet proprium, sive in vestimento, sive in quacunque alia re.

XVI. Nemo cum murmuratione aliquid faciat, ne simili judicio pereat murmuratorum, secundum illud Apostoli: *Omnia facite sine murmurationibus (Phil. ii)*. Matri post Deum omnes obediant, præpositæ deferant. Sedentes ad mensam taceant, et animum lectioni intendant. Cum autem lectio cessaverit, meditatio sancta de corde non cesset. Si vero aliquid opus fuerit, quæ mensæ præest sollicitudinem gerat, et quod est necessarium nutu magis quam voce petat. Nec solæ vobis fauces sumant cibum, sed et aures audiant Dei verbum.

XVII. Omnes litteras discant^d; omni tempore duabus horis, hoc est a mane usque ad horam secundam, lectioni vacent.

XVIII. Reliquo vero diei spatio faciant opera sua, et non se fabulis occupent, propter illud Apostoli: *Cum silentio operantes (I Thes. iii)*; et illud: *In multiloquio non effugias peccatum (Prov. x)*. Et ideo hoc vobis omnino loquendum est, quod ad ædificationem vel utilitatem animæ pertinet. Cum autem necessitas operis exegerit, tunc loquantur. Reliquis vero in unum operantibus, una de sororibus usque ad ter-

^a *Ad opus Dei*] Opus Dei significat horas canonicas seu divinum officium; idque per excellentiam *opus Dei* vocatur, ut a cæteris distinguatur operibus quæ simpliciter *opera* vocantur. COINT., *ibid.*, p. 475.

^b *Vel a mensa, secundum qualit. culp.*] Hæc voces, secundum qualitatem culpæ, aperte confirmant particulam vel summi di junctive, docentque distinguendam esse duplicem excommunicationem, unam ab ora-

tiam legat, de reliquo meditatio verbi Dei et oratio de corde non cesset. Sit vobis anima una et cor unum in Domino, sint vobis omnia communia; sic enim legitis in Actibus apostolorum: *Quia erant illis omnia communia, et distribuebatur unicuique sicut cuique opus erat (Act. iv)*.

XIX. Quæ aliquid habebant in sæculo, quando ingrediuntur monasterium, humiliter illud offerent matri, communibus usibus profuturum. Quæ autem non habuerunt, non ea quærant in monasterio quæ nec foris habere potuerunt. Illæ vero quæ aliquid videbantur habere in sæculo, non fastidiant sorores suas quæ ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt; nec sic de suis divitiis superbiunt, quas monasterio obtulerunt, quomodo si eis in sæculo fruerentur. Quid prodes dispargere, et dando pauperibus pauperem fieri, si misera anima diabolica infletur superbia? Omnes ergo unanimiter et concorditer vivite, et honorate in vobis invicem Deum, cujus templa esse meruistis. Orationibus sine intermissione insistite, secundum illud Evangelii: *Orantes in omni tempore, ut digni habeamini (Luc. xxi)*; et Apostolus: *Sine intermissione orate (I Thes. v)*.

XX. Cum vero psalmis et hymnis oratis hunc, id versetur in corde quod preferatur in voce. Quodcumque operis feceritis, quando lectio non legitur, de divinis Scripturis semper aliquid ruminare. Ægrotantes vero sic tractandæ sunt, ut citius convalescant; sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad feliciorum abstinentiæ consuetudinem.

C Non sit notabilis habitus vester, nec affectatis vestibus placere, sed moribus, quod vestrum decet propositum.

XXI. Nulla in vobis concupiscentia oculorum cujuscunque viri diabolo instigante consurgat; nec dicatis vos animos habere pudicos, si oculus impudici cordis est nuntius. Nec putare debet quæ in virum non simpliciter convertit aspectum, ab aliis se non videri, cum hæc facit: videtur omnino a quibus se videri non arbitratur. Sed ecce lateat, ut a nemine hominum videatur, quid faciet de illo superno inspectore cui latere omnino non potest? Timeat ergo displicere Deo, cogitet ne male placeat viro. Quando ergo simul statis, si aut provisor monasterii aut aliquis cum eo virorum supervenerint, invicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim, qui habitat in vobis, etiam isto vos modo custodiet.

XXII. Si quam vero liberius quam decet, agere videritis, secretius corripite, ut sororem; si audire neglexerit, matri in notitiam ponite; nec vos judicent esse malevolas, quando hoc sancto animo indicatis: magis enim nocentes estis, et peccati ipsius participes vos facitis, si sororem vestram, quam castigando

tione, alteram a mensa. *ib.*, *ibid.*

^c *Meri*] Merus est vasculum vini; et in hac significatione sæpius usurpatur in Regula Magistri, cap. 27. Apud Stellartium (qui eandem Regulam in lucem emisit Duaci anno 1626) mendosa merito pro *meri*. *ib.*, *ibid.*

^d *Litteras discant*] *Id est legere discant*. *ib.*, *ibid.*, pag. 477.

corrigere potuistis, tacendo peccare permittatis. Si enim vulnus haberet in corpore, et esset a serpente percussa, et vellet hoc occultare, dum timet secari, nonne crudeliter hoc faceret, misericorditer proderetur? Quanto ergo et magis consilia diaboli, et insidias illius manifestare debetis, ne in deterius vulnus peccati augeatur in corde, ne concupiscentiæ malum diutius nutriatur in pectore? Et hoc facite cum dilectione sororum et odio vitiorum.

XXIII. Quæcunque autem, quod Deus non patiat, in tantum progressa fuerit malum, ut occulte ab aliquo litteras, aut quælibet mandata, aut munuscula accipiat; si hoc ultro confessa fuerit, indulgentiam mereatur, et oretur pro ea; si autem celans proditur, vel convincitur, secundum statuta monasterii graviter emendetur. Simili etiam districtioni subjaceat, si vel ipsa cuicumque litteras, aut munuscula transmittere sacrilego ausu præsumpserit; pro affectu tamen parentum, aut cujuscunque notitia, si aliqua transmittere voluerit enlogiam panis, matri suggerat; et si ipsa permiserit, per posticarias^a det, et ipsæ nomine illius transmittant, cui voluerit: ipsa sine præposita aut posticaria per se non præsumat nec dare nec accipere quidquam.

XXIV. Et quamvis non solum cogitari, sed omnino credi nec debeat, quod sanctæ virgines duris se sermonibus vel conviciis mordeant; tamen si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliqua de sororibus ausu fuerint diabolo instigante prurumpere, ut aut furtum faciant, aut in se invicem manus mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant, a quibus regulæ institutæ violantur. Necesse est enim ut in eis impleatur illud quod de indisciplinatis filiis per Salomonem prædixit Spiritus sanctus: *Qui diligit filium suum assiduat illi flagellum (Eccli. xxx): et iterum: Tu virga cum cædis, animam ejus de inferno liberabis (Prov. xxiii)*. Disciplinam ipsam in præsentia congregationis accipiant, secundum illud Apostoli: *Peccantes coram omnibus corripere (I Tim. v)*.

XXV. Et quia monasterii mater necesse habet pro animarum salute sollicitudinem gerere, et de substantiis monasterii, quod ad victum corporis opus est, jugiter cogitare, salutantibus etiam affectum impendere, et epistolis quorumcunque fidelium respondere; omnis lanificii cura, unde vestimenta sanctis sororibus ministrentur, ad sollicitudinem præpositæ vel lanipendix pertinebit. Per quarum industriam ita fideliter, cum zelo et amore Dei, vestimenta quæcunque sunt necessaria præparentur, ut quotiescunque

^a *Posticarias*] Hoc vocabulo monasterii januæ præpositas indicari putamus, COINT., ibid., p. 478. — Vide infra, § xxviii, ubi *posticium* occurrit. Ad quem locum consule sis Cangium in Glossario Lat. verb. *POSTICUM*, et *POSTICARIA*.

^b *Quæ habitus*] Forte, *quæ de habitu*.

^c *De arcellis vel pressoriolis*] Ab arca dicitur arca et arcella. Per *arcellas* igitur intellige capsulas, armariola et simili repositoria, ubi cibaria, libri, vestes aliæque hujusmodi reconduntur. In., l. c. p.

sanctis sororibus opus fuerit, cum sancta discretionem dispenset.

XXVI. Quæ tamen vestimenta cum tanta industria in monasterio fiant, ut ea nunquam necesse sit abbatissæ extra monasterium comparare. Et non ad vos pertineat quale vobis indumentum pro temporis congruentia proferatur. Si autem hinc inter vos contentiones et murmura oriuntur, si aliqua ex vobis minus forte dignum aliquod acceperint quam prius habuerint; hinc vos probate quantum vobis desit in illo interiore sancto habitu cordis, quæ habitus corporis murmuratis. Si vestra toleratur infirmitas, ut amplius quam victus quotidianus exigit habeatis, in uno tamen loco sub communi custode quod habueritis reponite, et claves de arcollis vel pressoriolis^c vestris registoria^d teneat.

XXVII. Nulla sibi aliquid proprium operetur, nisi cui abbatissa præceperit aut permiserit; sed omnia opera vestra in commune fiant, tam sancto studio et fervente alacritate, quomodo si vobis propria faceretis.

XXVIII. Ad cellarium, et ad posticium, vel lanipendium tales a seniore eligantur, non quæ voluntates aliquarum, sed necessitates omnium cum timore Dei considerent, et ideo quidquid ad manducandum vel bibendum pertinet, nulla de sororibus præsumat circa lectum suum reperire aut habere. Quæcunque autem hoc fecerit, gravissimam districtionem sustineat. Ante omnia coram Deo et angelis ejus ostestor, ut nulla de sororibus vinum occulte aut emat, aut undecunque transmissum accipiat; sed si transmissum fuerit, præsentem abbatissam vel præpositam, posticariæ accipiant et convariæ tradant; et per ipsius dispensationem, secundum institutionem regulæ, illi cui transmissum est, quomodo infirmitati suæ convenit, ita dispenseur. Et quia solet fieri ut cella monasterii non semper bonum vinum habeat, ad sanctæ abbatissæ curam pertinebit ut tale vinum provideat, unde aut infirmæ aut illæ quæ sunt delicatius nutritæ, labentur.

XXIX. Lavacra etiam, cujus infirmitas exposcit, minime denegentur; sed fiat sine murmuratione de consilio medicinæ, ita ut etsi lavare nollet illa quæ infirma est, jubente seniore fiat quod opus fuerit pro salute. Si autem nulla infirmitate compellitur, cupiditati suæ non præbeatur assensus.

XXX. Ægrotantium cura sive aliqua imbecillitate laborantium uni satis fideli et compunctæ debet injungi, quæ de cellario petat quodcunque opus esse perspexerit; et talis eligi debet quæ et monasteriale

479. — *Pressoriolum* vero penum significat ubi cibaria servantur, *où on resserre les viandes*. Unde forte etymon: nam *serrer*, est etiam *premere*. CANGIUS, l. cit., v. *PRESSORIOLUM*.

^d *Registoria*] Bollandus, die 12 Januarii, p. 752, n. 28, *Registoraria*; fortasse rectius. Hunc locum illustrat Cangius, l. cit., v. *REGISTORIA*. Est autem, inquit, officium apud sanctimonialia, cui *regesti* seu thesauri monastici cura commissa est.

rigorem custodiat, et infirmis cum pietate deserviat. **A** Et si hoc necessitas infirmarum exegerit, et matri monasterii justum visum fuerit, etiam cellariolum et coquinam suam infirmæ communem habeant. Quæ cellario sive canavæ, sive vestibus; vel codicibus, aut posticio, vel lanipedio præponuntur, super Evangelium claves accipiant, et sine murmuratione serviant reliquis. Si quæ vero vestimenta, calceamenta, utensilia negligenter expendenda vel custodienda putarint, tanquam intersersores rerum monasterialium severius corrigantur.

XXXI. Lites nullas habeatis, secundum illud Apostoli: *Servum Dei non oportet litigare (II Tim. II)*; et illud: *Abstine te a lite, et minues peccata (Eccli. XXVIII)*, aut si fuerint, quam celerius finiantur, ne ira crescat in odium, et festuca crescat in trabem, et efficiatur anima homicida; sic enim legitis: *Qui odit fratrem suum homicida est (I Joan. III)*; *Et, levantes sanctas manus, sine ira et disceptatione (I Tim. II)*. Quæcunque convicio vel maledicto, vel etiam criminis objectu læserit sororem suam, meminerit culpam satisfactione purgare. Quod vitium si iterare præsumperit, discriptione severissima feriat, usquequo per satisfactionem recipi mereatur. Juniores præcipue senioribus deferant. Si qua vero pro quacunque re excommunicata fuerit, remota a congregatione in loco quo abbatissa jusserit, cum una de spiritualibus sororibus resideat, quousque humiliter pœnitendo indulgentiam accipiat. Si autem, ut fieri solet, stimulantem diabolo, invicem se læserint, invicem sibi veniam petere et debita relaxare debebunt, propter orationes, quas utique quanto crebriores, tanto puriores habere debent. Quod si illa cui venia petitur indulgere sorori suæ noluerit, a communione removeatur, et timeat illud: *Quod si non dimiserit, non dimittetur ei (Mat. h. VI)*. Quæ autem nunquam vult petere veniam, aut non ex animo petit, aut cui petitur, si non dimittit, sine causa in monasterio esse videtur. Proinde vobis a verbis durioribus parcite; quæ si admissa fuerint, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta unde facta sunt vulnera. Quando autem vos, quæ præpositæ estis, necessitas disciplinæ pro malis moribus coercendis dicere verba dura compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse fortasse sentitis, non a vobis exigitur ut veniam postuletis; ne apud eas quas oportet esse subjectas, dum nimium servatur **D** humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam, quas plus juste corripitis, quanta benevolentia diligatis.

XXXII. Matri quæ omnium vestrum curam gerit, et præpositæ, sine murmuratione obediat, ne in illi charitas trististetur. Ipsæ vero quæ vobis præsent, cum charitate et vera pietate discretionem et regulam studeant custodire. Circa omnes seipsas honorum operum præbeant exemplum (*Tit. II*): corripiant inquietas, consolentur pusillanimes, sustineant infirmas, sæpe cogitantes Deo se pro vobis

reddituras esse rationem; unde et vos magis sancte obediendo, non solum vestri, sed etiam ipsarum miseremini: quia inter vos quanto ordine superiores esse videntur, tanto in periculo majori versantur. Pro qua re non solum matri, sed et præpositæ, primiceriæ vel primariæ cum reverentia humiliter obdite.

XXXIII. Ante omnia propter custodiendam famam vestram nullus virorum in secreta parte in monasterio et in oratoriis introeat, exceptis episcopis, provisoro, et presbytero, diacono, subdiacono, et uno vel duobus lectoribus, quos et ætas et vita commendet, qui aliquoties missas facere debeant. Cum vero aut tecta restauranda sunt, aut ostia vel fenestræ sunt componendæ, aut aliquid hujusmodi reparandum, artifices tantum et servi ad operandum aliquid, si necessitas exegerit, cum provisoro introeant; sed nec ipsi sine scientia aut permissu matris. Ipse vero provisor interiorum partem monasterii, nisi pro iis utilitatibus quas superius comprehendimus, nunquam introeat; et aut nunquam, aut difficile, sine abbatissa aut alia honestissima teste: ut secretum suum sancta, sicut decet et expedit, habeant.

XXXIV. Matronæ etiam sæculares, vel puellæ, seu reliquæ mulieres, aut viri adhuc in habitu laico, similiter introire prohibeantur.

XXXV. Observandum est ne abbatissa ad salutantes in saluatorium sine digno honore suo, hoc est, sine duabus aut tribus sororibus procedat. Episcopi, abbates, vel reliqui religiosi, quos magna vita comendat, si petierint, debent ad orationem in oratorium introire. Observandum est etiam ut janua monasterii opportunis horis salutantibus pateat.

XXXVI. Convivium etiam his personis, hoc est episcopis, abbatibus, monachis, clericis, sæcularibus viris, mulieribus in habitu sæculari, nec abbatissæ parentibus, nec aliqua sanctimonialis unquam, nec in monasterio, vel extra monasterium præparetis: sed nec episcopo hujus civitatis, nec provisoro quidem ipsius monasterii convivium fiat. De civitate vero nec religiose femine, nisi forte sint magnæ conversationis, et quæ monasterium satis honorent; et hoc rarissime fiat. Si qua tamen de alia civitate ad requirendam filiam suam, aut ad visitandum monasterium venerit, si religiosa est, et abbatissæ visum fuerit, debet ad convivium vocari, reliquæ penitus nunquam, quia sanctæ virgines et Deo devotæ magis Christo vacantes pro universo populo debent orare, quam corporalia convivia præparare.

XXXVII. Si quis vero germanam suam, vel filiam, aut quamlibet parentem aut sibi cognitam videtur voluerit, presente formaria, vel qualibet seniore, ei colloqui non negetur.

XXXVIII. Abbatissa, nisi inæqualitate aliqua aut infirmitate, vel occupatione compellente, extra congregationem penitus non relinquitur.

XXXIX. Illud ante omnia te, sancta mater, et te venerabilis quæcunque fueris præposita, etiam cui-

* Aut viri] Ilæ voces importune videntur. Et revera desunt apud Balladum, l. c., p. 755, num. 57.

eunque cura committenda est infirmarum; primiceria etiam vel formaria, admonco et contestor, ut vigilantissime consideretis, ut si sunt aliqua de sororibus quæ pro eo quod aut delicatius nutritæ sunt, aut defectionem forsitan stomachi frequentius patiuntur; et si quæ reliquæ abstinere non possunt, aut certe cum grandi labore jejulant, si illæ propter verecundiam petere non præsumunt, vos eis jubeatis a cellariis dari, et ipsis ut accipiant ordinetis. Et certissime confidant, quidquid dispensante aut jubente seniore qualibet hora percipient, in illa repausatione Christum accipient. Cellaria vero, et illa quæ infirmis servitura est, super omnem sollicitudinem cura illis et diligentia infirmarum coram Deo et angelis ejus denuntietur. Hoc etiam monco, ut propter nimiam inquietudinem ad januam monasterii quotidianam vel assiduum elemosynam non fiant; sed quod Deus dedit ut possit usus monasterii remanere, abbatissa per provisorem ordinet pauperibus dispensari.

XL. Ante omnia observandum est, ut si suæ filia aliquis vel aliqua necessitudine ad se pertinenti, vestimenta vel aliquid aliud dederit sive transmiserit, non occulte accipiantur: pro qua re omnes quæ ad posticium observaverint, contestor coram Deo et angelis ejus, ut nihil de monasterio permittant dari, vel a foris in monasterio acquiescant excipi, contra conscientiam vel consilium abbatissæ. Tamen si abbatissa, ut assolet, cum saluatoribus occupata fuerit, posticlaris præpositæ ostendant quodcumque exhibitum fuerit. Quam rem si implere neglexerint, et illæ posticlaris, quæ permittunt, et illæ quæ excipiunt, non solum distractionem monasterii gravissimam sustinebunt; sed propter transgressionem sanctæ regulæ causam se mecum ante Deum noverint esse dicturas. Ipsam vero quod transmissum fuerit, si illi opus ad usus suos fuerit, ipsa habeat; si vero illa nihil indiget, in commune redactum cui est necessarium præbeatur; propter illud Domini mandatum: *Qui habet duas tunicas det non habenti* (Luc. III). Indumenta vero ipsa cum nova accipiunt, si vetera necessaria non habuerint, abbatissæ refundant, pauperibus, aut incipientibus, vel junioribus dispensanda. Omnia vero indumenta simplici tantum et honesto colore habeant, nunquam nigra, non lucida, sed tantum laia vel lactina^a; in monasterio per industriam

præpositæ, vel sollicitudinem lanipendia fiant, et a matre monasterii, quomodo cuique rationabiliter necesse fuerit, dispensentur.

XLII. Tinctura in monasterio nulla alia fiat, nisi, ut supra dictum est, laia et lactina: quia aliud humilitati virginum non oportet. Lectualia vero ipsa simplicia sint, nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia, aut tapetia picta resplendant. Argentum in usu vestro non habeatis, absque ministerio oratorii.

XLII. Plumaria et acupictura, et omne polymitum, vel stragula, sive ornaturæ, nunquam in monasterio fiant. Ipsa etiam ornamenta in monasterio simplicia esse debent, nunquam plumata, nunquam boloserica; et nihil aliud in ipsis, nisi cruces aut nigrae, aut lactinae tantum opere sarsurio^b de pannis aut linteis apponantur. Nam nec vela cerata appendi, nec tabulae picta affigi, nec in parietibus vel cameris ulla pictura fieri debet: quia in monasterio quod non humanis, sed spiritualibus tantum oculis placet, esse debet. Si vero aliqua ornamenta, vel a vobis, vel ab alio de fidelibus monasterii collata fuerint, aut in usibus monasterii profutura vendantur, aut sanctæ Mariæ basilicæ, si necesse fuerit, deputentur. Acupictura nunquam nisi in mappulis et facitergiis^c, in quibus abbatissa jusserit, fiant. Nulla ex vobis extra jussionem abbatissæ præsumat clericorum, sive laicorum, vel parentum, nec cujusque virorum sive mulierum extraneorum vestimenta, aut ad lavandum, aut ad consuendum, aut ad reponendum, aut ad tingendum accipere sine jussione abbatissæ, ne per istam incautam et honestati inimicam familiaritatem fama monasterii lædi possit. Quæcumque autem hoc observare noluerit, tanquam si crimen admiserit, ita distractione monasterii feriatur.

XLIII. Te vero sanctam et venerabilem monasterii matrem, et te præpositam sanctæ congregationis, coram Deo et angelis ejus admonco et contestor, ut nullius unquam vel minæ, vel oblocationes, vel blandimenta molliant animum vestrum, ut aliquid de sanctæ ac spiritualia regulæ institutione minuat. Credo tamen de Dei misericordia, quod non pro aliqua negligentia reatum incurrere, sed pro sancta et Deo placita obedientia ad æternam bestitudinem possitis feliciter pervenire.

RECAPITULATIO.

Cum Deo propitio in exordio institutionis monasterii vobis regulam fecerimus, multis tamen postea

D vicibus ibi aliquid addidimus vel minimus: pertractantes enim et probantes quid implere possitis, hoc

^a *Laiia vel lactina*] Lainm seu lactinum, Bollandus *lactenum*, quod lactei coloris est, opponitur lucido: lac enim est album; album autem pallori, lucidum seu candidum splendori conjunctum est. COINT., l. c., pag. 482.

^b *Opere sarsurio*] Opus sarsurium ita nuncupatur a sarsura, et vox *sarsura*, quæ usurpatur a Varrone de Re rust. lib. III, cap. 9, descendit a *sarcia*: veteres enim *sartum* et *sarsum* dicebant. Lege Turnebum in *Adversariis*, lib. XXIV, cap. 22. Opus igitur sarsu-

rium est opus simplex, nihil habens præter manum sartoris. Id., *ibid.*, pag. 483.

^c *In mappulis et facitergiis*] Mappula, parvula mappa qua nasum tergitur. CASCIUS, in *Glossar. v. MAPPULA*. — A mappulis distinguuntur *facitergia* quibus nomen est a facie tergenda. *Facitergium* enim et *manutergium*, vel a tergendo faciem vel manus vocantur, ait auctor *Glossarum Arabicolatinarum*. COINT., l. cit., pag. 483.

nunc definitivimus, quod et rationi, et possibilitati, et sanctitati conveniebat. Quantum enim diligenti experimento capere potuimus, ita Deo inspirante temperata est regula ipsa, ut eam cum Dei adjutorio ad integrum custodire possitis, et ideo coram Deo et angelis ejus contestamur, ut nihil ibi ultra mutetur aut minuat. Pro qua re quascunque schedas prius fecerimus, vacuas esse volumus: hanc vero, in qua manu mea Recapitulationem scripsi, sine ulla diminutione rogo et moneo, ut Deo adjutore fideliter ac feliciter impleatis; incessanter Dei adjutorium implorantes, ne vos venenoso consilio suo antiquus hostis impediatur, qui de ipso cœli fastigio sibi consentientes ad inferni profunda consuevit abstrahere. Unde, sanctæ et venerabilis filix, moneo, ut omni virtute et vigilantissima sollicitudine suggestiones illius repellere studeatis: et sic cum Dei adjutorio *currite ut apprehendere valeatis (I Cor., ix)*: quia non qui coeperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. xxiv*). Et licet credam quod ea quæ superius scripta sunt sancta pietas vestra et semper memoriter teneat, et Christo auxiliante non solum fideliter, sed etiam feliciter implere contendat, tamen ut ea quæ constituimus sancto cordi vestro tenacius valeant inherere, istam parvulam Recapitulationem, quam manu mea scripsi, fieri volumus: quam rogo, ut Deo inspirante et libenter accipere, et jugiter studeatis cum Dei adjutorio custodire.

I. Hoc enim est quod specialiter abaque ulla diminutione a vobis volumus observari; ut nulla ex vobis usque ad mortem suam de monasterio egredi, vel de ipsa basilica, in qua januam habetis, aut permittatur, aut per seipsam præsumat exire.

II. Ut nulla cellam peculiarem habeat; ut familiaritatem, aut quamlibet societatem nec cum religiosis, nec cum laicis, seu viris, seu mulieribus, secretam habeat.

III. Nec sola cum solo loqui vel momento temporis permittatur: nec vestimenta eorum ad lavandum, vel tingendum, aut ad custodiendum, vel consuendum accipiat, et sicut in ipsa regula constituimus, nec quidquam ab intus occulte foris transmittere, aut a foris intus excipere audeat.

IV. Nulla aliquid proprium nec foris possideat, nec intus habeat, nec ad ordinationem suam aliquid reservet; sed, sicut superius diximus, chartis cui voluerit factis, ab omni impedimento sit libera; propter illud quod Dominus ait: *Si quis non renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*. Et illud: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum sibi (Matth. xvi)*. Qui semetipsum sibi iustus est abnegare, qua fronte præsumit sibi aliquid de impedimentis mundi istius reservare? et non magis quod scriptum est contremiscit, quia *impedimenta mundi fecerunt nos miseros*. Et illud Apostoli diligenter attendite: *Volo, inquit, vos sine sollicitudine esse (I Cor. vii)*. Et hæc fideliter observans secunda conscientia dicat: *Mundus crucifixus est mihi,*

A et ego mundus (Gal. vi). Et illud: *Omnia arbitratum sum ut stercus, ut Christum lucrifaciam (Phil. iii)*.

V. Convivium nec episcopo istius civitatis, nec alterius, nec ulli virorum, sicut in hac regula statuimus, præparetur.

VI. Epistolæ nullius hominum, etiam nec parentum, occulte accipiantur, aut sine permissu abbatissæ ulli qualescunque litteræ transmittantur.

VII. Moneo specialius ut, sicut jam diximus, vestimenta lucida, vel nigra, vel cum purpura, vel bebrina nunquam in usu habeant, nisi tantum laia et lactina. Capita nunquam altiori ligent, quam in hunc locum mensuram de eucausto fecimus. Omnia opera in commune faciant.

VIII. Quæcunque ad conversionem venerit, in salutatorio ei frequentius regula relegatur; et si prompta et libera voluntate professæ fuerit se, omnia regule instituta completuram, tandiu ibi sit quændiu abbatissæ justum ac rationabile visum fuerit; si vero regulam dixerit se non posse complere, penitus non excipiat.

IX. Janua monasterii nunquam extra basilicam cum vestra voluntate aut cum vestro permissu fiat; et vespertinis et nocturnis ac meridianis horis nunquam pateat, ita tamen ut ipsis horis quando refligitur, claves apud se abbatissa habeat.

X. Ipsam tamen abbatissam sanctæ congregationis, cui nihil possidere licet, aut aliquod peculiare habere permittitur, Deo medio contestatur, ut in quantum possibilitas fuerit, quæ necessaria sunt suis sororibus provideat.

XI. Plumariæ, et ornaturæ, et vestimenta purpurea, et omne polymitum nunquam in monasterio fiat, propter illud Apostoli: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit (II Tim. ii)*.

XII. Quoties sancta abbatissa ad Deum migraverit, nulla ex vobis carnali affectu, aut pro natalibus, aut pro parentela aliquam minus efficacem fieri velit; sed omnes, Christo inspirante, unanimiter sanctam spiritalem eligite, quæ et regulam monasterii possit efficaciter custodire, et supervenientibus responsum cum ædificatione et compunctione, et cum sancto affectu sapienter valeat reddere; ut omnes homines, qui vos cum grandi fide et reverentia pro sui ædificatione expetunt, Deum uberius benedicant, et de vestra electione, et de illius quam eligitis conversatione spiritualiter gratulentur.

XIII. Et licet, sanctæ filix et unica mihi in Christo charitate venerabiles, de sanctæ pietatis vestræ obedientia sim securus, tamen pro paterna sollicitudine, quia vos angelis desidero esse consimiles, iterum atque iterum rogo, et per omnipotentem Deum vos contestor, ut nihil de sanctæ regule institutione minui permittatis, sed totis viribus eam custodiri auxiliante Domino laboretis: scientes quia *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem (I Cor. iii)*. Et hoc ante omnia rogo, ut admonitionem nostram non transitorie accipiat sancti-

tas vestra : quia non ex nostra præsumptione loquimur, sed secundum quod in Scripturis canonicis legitur, et antiquorum Patrum libris abundantissime continetur, vos cum grandi affectu et cum vera charitate salubriter admonemus; et quia legistis quod *qui unum mandatum minimum neglexerit, minus vocetur in regno celorum (Matth. v)*, nolite humilitatis nostræ verba quasi minima despiciere, propter illud quod scriptum est : *Qui vos spernit, me spernit (Luc. x)*. Et illud : *Qui spernit modica, paulatim defluit (Eccli. xix)*. Quomodo enim in quocunque carnali certamine tantum unusquisque abjectior erit, quantum minor et infirmior persona superaverit; ita et in spiritali certamine in eum qui negligens fuerit in minimis, implebitur illud quod scriptum est : *Qui universam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus (Jac. ii)*. Hoc enim ego cum grandi non solum timore, sed etiam tremore cogitans, dum paveat animus meus, ne vobis vel aliqua peccata minuta subreant, non solum admoneo, sed supplico pariter et contestor, et cum grandi charitatis affectu adjuro, sic in illam æternam beatitudinem ad consortium angelorum, omniumque sanctorum sine confusione venire simul, et cum sancta Maria vel cum omnibus reliquis virginibus coronas glorie accipere, et cœlestem agnum sequi vos feliciter videre promerear, ut toto corde et toto animo mandata superius comprehensa studeatis implere, per quæ ad æterna præmia possitis feliciter pervenire.

XIV. Illud etiam, quod non credo, nec Deus pro sua misericordia fieri patietur, si quocunque tempore quælibet abbatisa de hujus regulæ institutione aliquid immutare aut relaxare tentaverit; vel pro parentela, seu pro qualibet conditione subjectionem vel familiaritatem pontificis hujus civitatis habere voluerit, Deo vobis inspirante, ex nostro permisso in hac parte cum reverentia et gravitate resistite, et hoc fieri nulli ratione permittatis; sed secundum sacram sanctissimi papæ urbis Romæ vos auxiliante Domino munire in omnibus studeate. Præcipue tamen de infrascripta Recapitulatione, quam manu mea scripsi atque subscripsi, contestor, ut nihil penitus minuatur. Quæcunque enim abbatisa, aut quælibet præposita aliquid contra sanctæ regulæ institutionem facere tentaverint, noverint se necum ante tribunal Christi causam esse dicturas. Et si forte, quod Deus non patietur, fuerit aliqua de filiabus nostris tam pernix animo, quæ hujus regulæ recapitulationem, salubriter et secundum institutionem sanctorum Patrum scriptam, implere contempnat, a sanctæ congregationis vestræ conventu eam accensæ zelo sancti Spiritus removeat; et tandiu in cella salutatorii sit remota, quandiu dignam poenitentiam agens humiliter veniam petat; et donec ad regulæ instituta se corrigat, intus non regrediatur. Hæc ideo dicimus, quia timendum est ne dum unius negligentia palpatur, et secundum regulam non corrigitur, aliæ, quæ proficere poterant, vitientur. Sed credimus de Dei misericordia, quod dum et vos sanctæ spiritualiter agitis, et eas quæ negligentes

sunt cum vera charitate corrigitis, feliciter ac pariter ad æterna præmia veletis, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

XV. Jejunium a Pentecoste usque ad calendæ Septembris, quomodo virtutem vel possibilitatem viderit mater monasterii, sic studeat temperare; a calendis Septembris usque ad calendæ Novembris secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est. A calendis vero Novembris usque ad Natalem Domini, exceptis festivitibus vel sabbato, omnibus diebus jejunari oportet. Ante Epiphaniam jejunandum septem diebus. Ab Epiphania vero usque ad hebdomadam Quadragesimæ secunda, quarta, et sexta jejunandum est. Natale Domini et Epiphania ab hora tertia noctis usque ad lucem vigilandum est.

XVI. Ordinem etiam convivii huic regulæ inserendum esse credidimus. Cibaria omnibus diebus in jejunio tria, in prandio bina tantummodo præparentur. In festivitibus majoribus ad prandium et ad cœnam ferula addantur; et recedentibus de ea dulcamina addenda sunt. Quotidianis vero diebus ad prandium in æstate binos caldellos, in hieme ad prandium binos caldellos; ad refectionem ternos caldellos accipient, ad cœnam vero bini caldelli sufficiant. Juniores vero ad prandium, ad cœnam, ad refectionem binos accipiant.

XVII. Pulli vero infirmis tantummodo præbeantur: nam in congregatione nunquam ministrentur. Carnes vero a nulla unquam penitus in cibo sumantur. Si forte aliqua in desperata infirmitate fuerit, jubente providente abbatisa accipiat.

XVIII. Vos tandem, piissimæ sorores, coram Domino Deo obtestor et deprecor, ut humilitati meæ, vel sanctarum matrum vestrarum, id est, institutoribus regulæ et monasterii conditoribus hanc in perpetuum gratiam referatis, ut pro nobis diebus ac noctibus intercessio vestræ charitatis invigilet, publica oratione vel in diurnis solemnitatibus vel in nocturnis excubiis deprecatio vestræ sanctitatis obtineat, ut ascendens ad conspectum Domini deprecatio vestra, dignum vel me Ecclesiæ suæ pontificem, vel illas servitio sanctarum virginum constituat et concedat esse præpositas: et cum ante tribunal illius cœperimus creditorum talentorum reddere rationem, si quæ sunt culpæ vel negligentia, sive mea erga curam Ecclesiæ, sive matrum vestrarum erga sibi creditas, intercessu vestro Dominus nobis remittere, et culparum vulnera remissionis medicina sanare dignetur. Quia nec emendantur culpæ nisi sanctorum orationibus ille remisit; nec remittit, nisi fuerint emendatæ.

XIX. Et quia propter custodiam monasterii aliqua ostia sive in veteri baptisterio, sive in schola, vel tetrino, aut in turre juxta pomarium clausi atque damnati, nullus illa unquam sub qualibet utilitatis specie aperire præsumat: sed licet sanctæ congregationi resistere, et quod famæ vel quieti suæ incongruum esse cognoscunt, fieri non permittant.

(*Postrema hæc duo capitula non sunt S. Cæsarii, sed postea ab alio ad Recapitulatio nem adjecta videntur ex Regula S. Benedicti.*)

XX. Cellaria monasterii eligatur de congregatione, A sapiens, maturis moribus, sobria, non multum audax, non elata, non turbulenta, non injuriosa, non prodiga, sed timens Deum, et omni congregationi sit sicut mater, curam gerat de omnibus. Sine jussione abbatisse nihil faciat; quæ ei jubentur custodiat; sorores non contristet. Si qua forte soror ab ea aliqua irrationabilia postulat, non spernendo eam contristet, sed rationabiliter cum humilitate male potenti veniet. Animam suam custodiat, memor semper illius apostolici, quod *qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquireret* (1 Tim. iii). Infirmorum, infantium, hospitem, pauperum cum omni sollicitudine curam gerat, sciens sine dubio quia pro his omnibus in die iudicii rationem redditura est. Omnia vasa monasterii cunctamque substantiam, ac si altaribus vasa sacra, conspiciat; nihil ducat negligendum, neque avaritiæ studeat, neque prodiga sit extirpatrix substantiæ monasterii, sed omnia mesurate faciat, et secundum jussione abbatisse; humilitatem ante omnia habeat; et cum substantia non est quæ tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus, ut scriptum est: *Sermo bonus super datum optimum* (Eccl. viii). Omnia quæ ei injunxerit abbatisa ipsa habeat sub cura sua; a quibus eam prohibuerit, non presumat. Sororibus constitutam annonam sine aliquo verbo vel mora offerat, ut non scandalizentur, memor divini eloquii, quid mereatur qui scandalizaverit unum de pusillis (Matth. xviii). Si congregatio major fuerit, solatia ei dentur, quibus adjuta sit, et ipsa æquo animo impleat officium sibi commissum. Horis competentibus dentur quæ danda sunt, et petantur quæ petenda sunt, ut nemo perturbetur et contristetur in domo Dei.

XXI. Ad portam monasterii ponatur soror senex, sapiens, quæ sciat responsum accipere et reddere, cujus maturitas non sinat eam vagari. Quæ portanaria cellam debet habere juxta portam, ut venientes semper præsentem inveniant, a qua responsum accipiant, et mox ut aliquis pulsaverit, aut pauper clamaverit, *Deo gratias* respondeat, et benedicat cum omni mansuetudine timoris, reddens responsum festinanter cum festinatione et fervore charitatis. Quæ portanaria, si indiget solatio, juniorem sororem accipiat. Amen.

SERMO S. CÆSARII

AD SANCTIMONIALES.

Gaudete et exultate in Domino, venerabiles filiæ, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa sæculi hujus conversatione ad portum quietis et religionis attrahere et provocare dignatus est. Cogitate jugiter unde existis, et ubi pervenire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras, et lucem Christi feliciter videre cœpistis. Contempsistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis. Respiciatis gulam, et abstinentiam elegistis. Respiciatis

avaritiam atque luxuriam, et castitatem vel misericordiam tenuistis. Et quamvis vobis usque ad exitum vitæ non desit pugna, tamen Deo donante securi sumus de vestra victoria. Sed rogo vos, venerabiles filiæ, ut quanto estis securæ de præteritis, tanto sitis sollicitæ de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur, si non quotidie bonis operibus expugnentur. Audite apostolum Petrum dicentem: *Sobriæ estote, et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens, aliquid devorare querens circuit* (1 Petr. v). Quamdiu in hoc corpore vivimus, die nocteque Christo adjutore vel duce, contra diabolum repugnemus. Sunt enim aliquæ, quod pejus est, negligentes et tepidæ, quæ de solo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illis sufficiat vestem mutasse, et religionis tantum habitum suscepisse: nescientes illud propheticum: *Fili, accedens ad servitum Dei sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem* (Eccl. ii); nec sententiam Psalmistæ considerantes: *Propter verba labiorum tuorum ego custodiri vias duras* (Psal. xvi); et illud quod Apostolus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum* (Act. xiv). Vestes enim sæculares deponere, et religiosas assumere unius horæ momento possumus; mores vero bonos jugiter retinere, vel contra malas dulcesque voluptates sæculi hujus quamdiu vivimus, Christo adjutore laborare debemus, quia non qui cœperit, sed *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* (Matth. xxiv). Inprimis ergo omnis anima quæ religionem servare desiderat, gulæ concupiscentiam vincere, et ebrietatem vitare tota fidei virtute contendat; et ita temperamentum [*Leg. temperatum*] convivium mensamque mediocrem habere studeat, ut caro illius nec nimietate abstinentiæ debilitetur, nec per deliciarum abundantiam ad luxuriam provocetur. Deinde abjecta superbia, cui Deus resistit, profundæ humilitatis jaciatur fundamentum; invidiam velut vipereum venenum detestetur, ac fugiat; linguam refrenet, detractionem quasi venenum respuat; verba otiosa, nec ipsa proferat, nec ab aliis prolata auribus suis libenter admittat. Vestimentorum habitum, nec nimis abjectum, nec notabiliter compositum, aut periculose elegantem habere consuescat; lectionem aut ipsa frequentius legat, aut legentis verba tota pectore aviditate suscipiat. De divinis Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat: illam utique de qua Dominus dicit: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (Joan. vii). De paradisi etiam floribus, hoc est sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat, ex ipsis pretiosas margaritas auribus suis indesinenter appendat, ex ipsis annulos et dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat. Ibi vulnerum medicamenta, ibi castitatis aromata, ibi compunctionis holocausta requirat. Quæ vero religionem immaculato corde et puro corpore conservare desiderat, aut nunquam in publicum, aut

certe non nisi pro grandi et inevitabili necessitate procedat. Nolite, quæso vos, nolite quibuscumque aut occasionem dare, aut familiaritatem tribuere. Quæ vero libidinem Christo adjuvante desiderat vincere, familiaritatem debet refugere; et quæ indignam familiaritatem non spreverit, aut se, aut alium cito perdet. Sed forte dicit aliqua: Ideo familiaritatem non fugio, quia volo habere quod vincam, et adversarium meum cupio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare; vide ne te ducat captivitas ista captivam. Audi Apostolum dicentem: *Fugite fornicationem (I Cor. vi)*. Contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere; contra libidinem vero non expedit repugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitiva, si vis esse castitatis pugnatrix egregia. Sed quod dixi diligenter attendite. Quando sola aliqua libidinis stimulis incitatur, Christo adjuvante repugnet quantum prævalet contra se; quia non habet quo possit fugere: quando vero per alterius sodalitatem, opportunitatem voluptatis diabolus ministrat, ipsam familiaritatem quantum prævalet, ut diximus, sancta anima refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinentiam rationabilem teneamus: quia vera est illius sanctissimi viri sententia: *Prout continueris ventrem, ita et venenosos motus ejus*. Humilitatem etiam veram quantum possumus conservemus. Non enim diu carnis integritas servatur, ubi animus superbiæ tumore corrumpitur; præcipue si iracundiæ flamma frequentius surgit, castitatis et virginitatis flores cito consumit. Casta enim et Deo devota anima non solum extraneorum, sed etiam parentum suorum familiaritatem habere non debet. Si enim vasa quæ Ecclesiæ offeruntur, ut in sacrosanctis altaribus ponantur, sancta ab omnibus appellantur, et nefas est ut de ecclesia postmodum in domum laicam revocentur, aut usibus humanis aptentur, putas qualem dignitatem apud Deum habet anima ad ejus imaginem procreata? Sicut ergo vasa sancta humanis usibus servitura, nec possunt, nec debent de ecclesia revocari, sic religiosam quampiam non oportet, non decet, non expedit, parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quocumque extraneorum pernicio-a familiaritate constringi. Illud ante omnia admoneo, ut æmulationis malum, quasi venenum viperæ fugiatis; et ita inter vos charitatis dulcedinem conservetis, ut vobis invicem per sancta colloquia medicamenta spiritualia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliquæ quæ quando se pariter jungunt, magis sibi detrachendo, vel contra præpositas murmurando, vulnera faciunt, quam spiritalia medicamenta componunt. Vos vero, sanctæ ac venerabiles filiæ, si aliquam videtis pusillanimitatem, consolationem impendite; si superbientem, humilitatis medicamentum apponite; si iracundam videritis, refrigerium patientiæ ministrato. Si nobiles natæ estis, magis de religionis humilitate quam de sæculi dignitate gaudete. Tenete ergo firmiter manus in aratro, et nolite respicere retro (*Luc. ix*). *Mementote azoris*

Loth (Luc. xv), quæ re re respiciens vera est in statum salis. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de virginis ore procedat. Non solum enim corpora, sed etiam corda re-tra omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv)*; et illud quod Dominus in Evangelio dixit: *De corde enim exeunt cogitationes malæ (Matth. xv)*. Si enim in corde nihil mali cogitatur, quidquid sanctum est ex ore profertur; quia sicut scriptum est: *Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii)*. Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut ante omnia etiam manibus possitis aliquid exercere, secundum illud quod Apostolus ait: *Qui non operatur, nec manducet (II Thes. iii)*. Meliorem quoque diei partem sancto operi dedicate, lectioni vacare consuescite. Oratio vestra ita cum silentio procedat ex corde, ut vix audiatur in ore. Nam qui alta voce orare voluerit, et sibi et alteri multum nocet, dum per suam garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et secreta suspendit. Pomposa indumenta, quæ non utilitati, sed vanitati serviunt, fastidite atque contemnite. Multæ enim quod in moribus diligunt, hoc etiam in operibus suis ostendunt; præparant sibi ornamenta sæcularia sæculum diligentes, et voluptati servientes vel luxuriæ. Vobis vero nihil sit commune cum talibus, sed omnia ornamenta, quibus ad luxuriam caro componitur, velut inimica et contraria vestro proposito, respuantur. Sunt enim, quod pejus est, quæ pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare, quam lectioni diviniæ justitiæ, dum volunt stragula pulchra, et picta tapetia, plumaria etiam, et reliqua his similia, cum ingenti sumptu et superflua expensa, ad oculorum libidinem præparare: nescientes illud quod Dominus per Joannem evangelistam clamat, et dicit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi est (I Joan. ii)*. Quid prodest virgini integritatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare? Vos vero, sanctæ et Deo dignæ animæ, totum spiritaliter agite. Sequimini Christum, tenendo perseveranter quod voluistis ardentem. Iterum atque iterum, sanctæ et Deo dicatæ animæ, rogo, et cum omni humilitate pro conservando virginitatis præmio consilium do, ut familiaritatem incongruam a vobis, vel a vestris animis, tantis viribus repellere laboretis. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem singularitas testis sanctissima est. Familiaritas enim cujuslibet si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationem exaggerat, excusationes inflamat, et

interuallum simul in fascem conglomerat. Nam si anima sancta secretum suum custodire voluerit, et assidue familiaritatis malum tota animi virtute fugerit, ipsa sancta singularitas munimen illi invictum est sanctimonii, expugnatio fortis infamiae, exercitium continentiae, evacuatio luxuriae, pax secunda virtutum, et impugnatione inquieta bellorum; puritatis culmen, et libidinis carcer; honestatis portus, et ignominiae naufragium; virginitatis mater, et hostis immunditiae; integritatis dignitas, et fornicationis abdicatio; voluntas bonorum operum, et afflictio vitiorum; refrigerium pudicitiae; acquisitio triumphorum, et facinororum detrimentum; requies salutis, et perditionis exsilium; vita spiritus, et carnis interitus. Haec omnia mala fortiter, Deo adiuuante, repellentur; et illa quae diximus bona feliciter acquirantur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuatur. Attendite vos, o animae sanctae, quia inter omnia certamina, quibus semper comes est Christiana militia, sola duriora sunt praemia castitatis, ubi quotidiana pugna est et rara victoria. Castitatis dura sunt praemia, sed maiora sunt praemia. Castitatis palmam nemo securus accipit, cui quantum duri sunt exitus, tantum gloriosi sunt fructus. Ut ergo castitatis praemia, et virginitatis coronam feliciter, Deo remunerante, possitis accipere, periculosam familiaritatem a vobis semper excludite. Currite fideliter, ut possitis pervenire feliciter, adjuvante Domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in saecula saeculorum. Amen.

EPISTOLA PRIMA S. CAESARII

AD CAESARIAM ABBATISSAM EJUSQUE CONGREGATIONEM.

Coegisti me, famula Dei ac venerabilis in Christo soror, et crebris petitionibus extorsisti potius quam rogasti, ut qualemcunque sermonem exhortatorum tibi scribere deberem; non quod ad scientiam vel ad perfectionem tibi quidquam conferre possim, sed in quo magis providentiam meam facile deprehendere queas. Quod ego diu multumque renisis facere distuli, verens jactantiae simul impudentiaeque notam incurrere; praesertim cum sciam te divinis voluminibus assidua meditatione vacare, nihilque quod ad perfectionem tuam attinet te positus ignorare. Sed quid faciam? Negare non audeo quod implere nequeo. Tanta est enim petendo et jubendo fides simul et auctoritas, atque extorquendo perseverantia, ut tibi quidquam negare irreligiosum videatur. Tamen si das fidem nulli te lecturam alii, nec ad legendum edituram, secundum quod Deus vires dederit faciam quae hortaris. Danda mihi venia est, si opus injunctum digne implere nequivero; tibi potius imputandum, quae ut hoc aggrederer imperasti. Remoti igitur a temeritate, atque ab elatione liberi, proposito insudemus operi; nec de mediocritate diffidamus ingenii, quod credimus merito tuae orationis adjuvari. Hoc tamen sciri volo, nihil me tibi statuisse scribere, nisi quod ad perfectam vitae normam emendationemque morum te possit instruere;

A quod expositam beatitudinem virginitatis pedibus subjiciat mundum [Sic]. Haec in eorum pedibus illi scribere studeant quibus laudari capiunt; nobis alio longe pergendum est itinere. Igitur hoc primum studium primaque cura sit tibi scire voluntatem Domini tui, et diligenter inquirere quid ei placeat, quidve displiceat; ut rationabile Deo secundum Deum reddas obsequium: quia fieri potest ut votum obsequendi quisque offendant, qui quomodo obsequi debeat antea non didicit. Inter omnia Dei praeccepta generale mandatum est de justitia, quia nulli transgredi omnino licet quod omnibus imperatum est. De virginitate itaque dicitur: *Qui potest capere capiat* (Matth. xix, 12). *Sed omnis arbor qui non fecerit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur* (Matth. iii, 10); quam Salvator plenissima quidem, sed breviter, in Evangelio comprehendit, dicens: *Omnia quaecumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite eis* (Luc. vi, 31). Igitur perfectionis secuta consilium, vide ne respexeris retro; sed in montem salvam fac animam tuam (Gen. xix). Quia enim cupis scandere vitam, per angusti itineris illius callem tendendum est, derelicta mundi spatiosa maximaque saeculi pompa, quam corpore apostolicam vis exhibere virginem, quam lampadam tuam honorum oleo accensam, cogitando semper quae Domini sunt, in obviam praepares sponsi. Qualis debet esse perfectio, cujus tale fuit principium? Omne opus levius agetur, cum ejus principium semper agatur. Quamvis quisque perfectus dissolvi desiderat et esse cum Christo, in hac vita necesse est ut nunquam desinat cum vitis habere conflictum, si vult de hoste referre triumphum. In primis namque contra superbiae morbum fortiter dimicandum est; ut, vitiorum capite radicitus evulso, caetera vitia quae ex eo prodeunt facilius extirpentur. Nec enim est ad ruinam facilior lapsus, de qua Scriptura dicit: *Initium omnis peccati superbia* (Ecc. x, 15). Recte namque; quia sicut origo est omnium criminum, ita inimica cunctarum virtutum. In peccato enim ipsa est prima, et in conflictu postrema. Haec enim aut in exordio mentem per peccatum prosternit, aut novissime de virtutibus dejicit. Unde et omnium peccatorum est maxima: quia tam per virtutes quam per vitia humanam mentem exterminat. Plerumque ex culpa superbiae in abominandam carnis immunditiam itur, quia alterum pendet ex altero. Nam sicut per superbiam mentis itur in prostitutionem libidinis, ita per humilitatem mentis salva fit castitas carnis. Deus autem nonnunquam dejicit occultam superbiam mentis per manifestam ruinam carnis. Principaliter namque his duobus vitis humano generi diabolus dominatur, id est per superbiam mentis et luxuriam carnis. Unde et de diabolo ad Job loquitur Dominus, dicens: *Sub umbra dormit et in secreto calami et locis humentibus* (Job xl, 16). Per calamum enim inanis superbia; per loca vero humentia carnis demonstratur luxuria. Per haec enim duo, ut diximus, vitia diabolus humanam possidet genus, vel dum mentem per superbiam erigit, vel

dum carnem per luxuriam consumit. Forti enim ad-
 nisu necesse est contra luxuriam repugnandum, quia
 interius est hostis inclusus. Omnis virtus diaboli
 contra viros in lumbis, adversus feminas in umbilico
 ventris ejus, de quo scriptum est: *Virtus ejus in
 lumbis, et potestas in umbilico ventris ejus* (Job xl,
 11). Qui enim delectationem non refrenat libidinosæ
 suggestionis, cito transit ad consensum libidinis.
 Nam facile resistit operi, qui titillanti non se accom-
 modat delectationi. Quamvis sanctorum Dei intentio
 inconcussa in amore Dei persistat, de carne tamen
 quam exterius gestat, multa prælia interna tolerat.
 Sed Deus qui hæc ad probationem permittit, gratia
 protegente suos non deserit. Propterea ex corde
 sunt fornicationes amovendæ, ut non prorumpant in
 opere. Hinc per prophetam dicitur: *Accingite lum-
 bes vestros super ubera* (Isa. xxxii, 12); hoc est, li-
 bidines in corde resecatæ; quando in stigitatione demon-
 num mens uniuscujusque justis impeditur, divini judi-
 cii metus, æterna tormenta ante oculis proponantur,
 quia nimirum omnium pœna gravioris supplicii for-
 midine superatur. Sicut enim clavus clavum expellit,
 sic ardoris gehennæ recordatio ardorem excludit luxu-
 riæ. Audi quid Dominus de diabolo fateatur dicens:
Stringit caudam suam quasi cedrum (Job xl, 12);
 quia prima ejus suggestio velut herba tenera facili
 abscinditur; at si semel dentem delectationis fixerit,
 more cedri obdurescit. Præcipue fictam humilitatem
 fugiens, illam sectare quæ vera est, quam Christus
 docuit, in qua non sit inclusa superbia. Umbram enim
 hujus virtutis multi, veritatem autem sequuntur
 pauci; verum enim humilem patientia ostendit inju-
 riæ. Nunquam in iracundia succendatur anima tua,
 quia *ira viri justitiam Dei non operatur* (Jac. 1,
 20). Quod si paululum te inflammaverit, festines
 necesse est ut expellatur. Nullum in anima tua
 invidia inveniat locum. Pessimumque hoc malum
 est, quando de alieno bono quisquis deterior fit,
 nam unde bonus proficit, inde invidus conta-
 hescit. Difficile namque ex hoc morbo quisque re-
 cipit medicinam, qui non vult patefacere culpam.
 Rara enim ex hoc confessio, quia sæpe aliud pro
 alio dicitur, et ideo ad salutem nunquam venit,
 de quo ad populum beatus Cyprianus scripsit. Satis
 sollicitam ori tuo pone custodiam: nec quisquam
 facilius quam per linguam peccati contrahit macu-
 lam, teste Jacobo apostolo: *Linguam nullus hominum
 domare potest* (Jac. iii, 8). Unde pie admonet, dicens:
*Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam
 suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio*
 (Jac. 1, 26). Juxta sententiam sapientissimi Salomo-
 nis: *Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum* (Prov.
 xvii, 14); quia qui linguam non refrenat, concordiam
 dissipat. Unde et Apostolus illum asserit esse per-
 fectum, qui non offenderit in verbo. Sed multi, dum
 indiscrete silentium custodiunt, quod prodesse proxi-
 mis per verbum poterat subtrahunt; dumque eorum
 vitia aspiciunt quos per correptionem verbi corrigere
 potuerunt, dum claustra oris muniunt, proximum in

pravitata derelinquant, ut districtius judicentur, et
 quantis verbo prodesse poterant, pro tantis reatu si-
 lentii culpabiles existant. Duobus namque modis ora-
 tio impeditur, ut impetrare non valeat postulata: si
 aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti
 sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum
 quisque a semetipso abstergerit, protinus securus
 studio orationis incumbi, et ad ea quæ in, etrare
 precibus cupit, mentem libere erigit. In quantum
 prævales, cave ne recorderis faciem viri, nisi in ora-
 tione pura; nam non in desiderii turpitudine idolam
 facies in anima tua. Regis mulier ad servos non de-
 flectitur, et Christi sponsa ad mortales non respicit:
 quia eum qui pro se passus est diligit, eumque toto
 amore complectitur. Vultum sacerdotum ac levita-
 rum cum timore aspice, eorumque scilicet qui pro-
 bati sunt; hoc sciens, quia amor charitatis habitat
 in illis. Voce lectoris suavi nec delectetur in deside-
 rio anima tua, ne corumpantur sensus tui, et exced-
 ant a castitate. Dicis forsitan: *Gravitas labor est;*
sed respice quod promissum est. Considera, queso,
 præmii tui magnitudinem, si considerari potest, et
 præsentis injuriæ futuram mercedem ante oculos
 pinge. Post abscessus animæ et carnis interitum, in
 meliorem statum reparanda es, virgo; corpus terræ
 mandatum in celo est elevandum; post hæc angelu-
 rum es donanda consortio, regnum acceptura celo-
 rum, et in perpetuo mansura cum Christo.

EPISTOLA II.

AD EASDEM.

Cæsaricus episcopus minimus omnium servorum
 Dei famulus, Cæsariæ sanctæ sorori abbatissæ, vel
 omni congregationi suæ in Christo æternam sa-
 lutem.

Vereor, venerabiles in Christo filæ, ne, dum vobis
 pro conservanda quiete vel pudicitia rursus imperitose
 que sermone aliquid præsumo suggerere, apud illas
 qui nesciunt quanta sit virtus veræ charitatis notam
 videar præsumptionis incurrere. Ego enim, si et
 peccatorum meorum sim conscius, et vestræ purita-
 tis non sim ignarus, præsumo tamen tepidus admo-
 nere ferventes, lentus et negligens incitare curren-
 tes, languidus sanis consilium dare, et in via remaneas
 ad æternæ vos patriæ desiderium provocare. Et quia
 secundum sanctum votum vestrum frequentius vos
 visitare non valeo, hanc admonitiunculam, in qua
 e iam antiquorum Patrum capitula pauca inserui, et
 arditatem sensus mei quasi virorum fortium amœ-
 nitate condivi, cum perfecta charitate curavi sinceri-
 tati vestræ ad vicem præsentis meæ pia humilitate
 transmittere. Sed hanc præsumptionem, sicut dixi,
 ipsi mihi charitas ingerit, quæ timere non novit. Et
 ideo rogo vos, venerabiles filia, ut audaciæ meæ ve-
 niam dantes, quæcumque suggestero, patienter et ben-
 igne suscipiatis, et consulentes rusticitati vel vere-
 cundis meæ, qualemcunque exhortationem meam
 secretius relegite, nulli alii tribuentes, ne cujusquam
 que eruditæ aures rusticissimi sermonis nostri asper-
 ritate feriantur. Nos enim, Deo propitio, licet nãlari

sinistrum de vestra conversatione sanctissima sentiam, tamen propter multiplices laqueos inimici, de quo dicitur : cui sunt nomina mille, mille nocendi artes, propter illius ergo venenosas astutias, et malleblandas concupiscentias, sanctam vestram conscientiam qualibuscunque etsi tepidis sermonibus admonemus ; et licet minus idonei bellatores, arma vobis spiritalia contra ignitas sagittas diaboli providemus. Gaudete ergo et exultate in Christo, venerabiles filiae, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa saeculi hujus conversatione ad portum quietis et religionis attrahere et provocare dignatus est. Cogitate jugiter unde existis, et ubi pervenire meruistis. Reliquistis fideliter mundi tenebras, et lucem Christi feliciter videre coepistis. Contempsistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis. Respuistis gulam, et abstinentiam elegistis. Repudiastis avaritiam atque luxuriam, et charitatem ac misericordiam tenuistis. Et quamvis vobis usque ad exitum vitae non deerit pugna, tamen Deo donante securi sumus de vestra victoria. Sed rogo vos, venerabiles filiae, ut quantum estis securae de praeteritis, tantum sitis sollicitae de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertuntur, si non quotidie bonis operibus expugnantur. Audite apostolum Petrum dicentem : *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens aliquem devorare quaerens circuit* (I Petr. v). Quandiu in hoc corpore vivimus, die noctue Christo adjutore vel duce contra diabolium repugnemus. Sunt enim aliqui, quod ejus est, negligentes et tepidi, qui desolo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illis sufficiat vestem mutasse, et religionis tantum habitum suscepisse, nescientes illud propheticum : *Filia cadens ad servitutem Dei sta in justitia et timore, praepara unquam tuam ad tentationem* (Eccli. ii, 4). Nec sententiam Psalmistae considerantes : *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras* (Paul. xvi, 4). Et illud quod Apostolus dixit : *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum* (Act. xiv, 22). Vestes enim saeculares deponere et religiosas assumere hujus horae momento possumus ; mores vero bonos jugiter retinere, vel contra maleducles voluptates saeculi hujus quandiu vivimus Christo adjutore laborare debemus ; quia non qui coeperit, sed qui perseveraverit salvus erit (Matth. x, 22). In primis ergo omnis anima quae religionem servare desiderat, gulae concupiscentiam vincere, ebrietatem vitare tota fidei virtute contendat, et ita temperatum convivium in mensam medietate abstinentiae debilitetur, nec per deliciarum abundantiam luxuria provocetur. Deinde, abjecta superbia, cui Deus resistit, profundae humilitatis jaciatur fundamenta ; invidiam velut viperum venenum detestetur ac fugiat ; linguam refrenet ; detractionem quasi venenum respuat ; verba otiosa nec ipsa proferat, nec ab alio prolata auribus suis libenter admittat ; vestimentorum habitum nec nimis abjectum, nec nimis pomposum, aut periculose elegantem habere consuescat ; lectionem aut ipsa

frequentius legat, aut legentis verba tota pectoris aviditate suscipiat ; de divinis Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat ; illam utique de qua Dominus dicit : *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aqua viva* (Joan. vii, 38). De paradisi etiam floribus, hoc est, sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat ; ex ipsis pretiosas margaritas auribus suis indesinenter appendat ; ex his annulos et dextralia, dum exercet opera bona, componat : ibi vulnerum medicamenta, ibi castitatis aromata, ibi compunctionis holocausta requirat. Qui vero religionem in immaculato et puro corde conservare desiderat, aut nunquam in pulicum, aut certe non nisi pro grandi et inevitabili necessitate procedat ; familiaritates virorum, quantum potest, rarius habeat : ita tamen, ut quoties necessitas viros videndi aut salutandi exegerit, ipsi videantur quos aetas et vita sancta commendat ; sed ipsi, ut dixi, rarius ; et non diurna, sed brevissima cum illis collocutio habeatur. Juvenes vero aut nunquam aut difficile videantur. In familiaritate vero assidua nec laici unquam nec religiosi suscipiantur ; quam rem non solum feminae de viris, sed etiam viri de feminis observare contendant, si integram puritatem castitatis custodire desiderant. Nec dicat aliquis : Sufficit mihi conscientia mea. Dicat sibi quisque quod sibi placuerit, misera et satis odibilis Deo est excusatio ista, quae magis de impudentia quam de conscientia bona procedit. Nam quando prima familiaritas aut viri cum femina, aut feminae cum viro esse coeperit, satis verecunda et sancta esse cognoscitur, quia subtrahit in primis diabolus machinamenta sua, donec, paulatim assidua familiaritate crescente, inter ambos inimicam nutriat amicitiam. Callidus enim hostis facit illos sibi invicem parvo tempore deservire sine ulla titillatione libidinis, sine ullo dispendio castitatis : et ita illos falsa securitate circumvenit, ut eos quasi in blanda tranquillitate velut duas naviculas producat in altum ; et dum se putant esse securos, nec jejuniorum quasi remorum adjutorium petunt, nec vigiliarum gubernaculum quaerunt ; cumque eos securos fecerit, in se ipsis elidens subita illos tempestate demergit, et in vulnificos implexus impingens, simul uno ictu mortificat. Tandiu sopitum ignem sine ullis flammis occultat, donec duas faculas jungens, simul ambas accendat : sic explicat diabolus quod celare antea videbatur ; sic quasi de simplici charitate amorem conflatur illicitum. In primis contentus est cedere, ut sic valeat amplius occupare. Ecce securus est quisque de conscientia sua, quod cum aliquem viderit, scandalizari de ipso non possit. Nunquid quomodo conscientiam suam novit, sic voluntatem alterius videt ? Ecce tuus oculus alium simpliciter videt, et forte ille te crudeliter concupiscit. De tua castitate gaudes, et de illius ruina non times ? Si enim tu te nimium familiarem praebueris, alterius concupiscentiam nutris ; etiamsi ipsa non pecces, alium tamen perdes ; et erit tibi causa etiamsi sine causa, ut te libido maculet aliena. Nolite, quaeso vos, nollite

quibuscunque aut occasionem dare, aut familiaritatem tribuere, ne forte cujuscunque concupiscentia in vos male succensa alibi incipiat quærere quod in vobis non potuit invenire. Sed forte dicit aliqua: Secura sum de conscientia mea. Absit ut hoc de ore religioso procedat. Jam enim cecidit, qui de sua virtute confidit. Libidinem si Christo adjuvante desideras vincere, familiaritatem debes refugere. Certissime noverit quod qui indignam familiaritatem non spreverit, aut se, aut alium cito perdet. Sed forte dicit aliquis: Ideo familiaritatem non fugio, quia volo habere quod vincam, adversarium meum cupio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare, vide ne te ducat captivitas ista in captivitatem. Audi Apostolum dicentem: *Fugite fornicationem (I Cor. vi, 18)*. Contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere, contra libidinem vero non expedit te pugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitivus, si vis esse castitatis pugnator egregius. Sed quod dixi diligenter attendite. Quando aliquis stimulis libidinis incitatur, Christo adjuvante pugnet quantum prævalet contra se, quia non habet quo possit fugere. Si quando vero per alterius societatem opportunitatem voluptatis diabolus subministrat, ipsam familiaritatem, quantum prævalet, ut supra dixi, anima sacra refugiat; ac si aliquando aliquis in se ipso tentatur, sibi Deo adjuvante resistat; quando per alicujus societatem vel levi concupiscentia utilisatur, quasi serpentem venenatum quanta potest celeritate refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinentiam rationabilem teneamus, quia vera est illius sanctissimi viri sententia: Prout continueris ventrem, ita et venenosos motus ejus. Humilitatem etiam nostram quantum possumus conservemus; non enim diu carnis integritas servatur, ubi animus tumore superbiæ corrumpitur. Præcipue si et iracundiæ flamma frequentius surgit, castitatis et virginitatis flores cito consumit. Casta enim et Deo devota anima non solum extraneorum, sed etiam parentum suorum assiduam familiaritatem, aut ad se veniendi, aut ipsa ad eos ambulandi habere non debet: ne aut quod non oportet audiat, aut quod non expedit dicat, aut quod castitati potest esse contrarium videat. Si enim vasa quæ Ecclesiæ offeruntur, et in sacro altario ponuntur, sancta ab omnibus appellantur, et nefas est ut de ecclesia postmodum ad domum laicam revocentur, aut usibus humanis appetantur; si tantam dignitatem habent vasa, quæ nec intellectum possunt habere nec sensus, putas qualem dignitatem apud Deum habent omnia ad ipsius imaginem procreata? Sicut ergo vasa sancta humanis usibus servitura nec possunt nec debent de ecclesia revocari, sic religiosum quemquam non oportet, non decet, non expedit parentum suorum multis obligationibus implicari, aut quorumcunque extraneorum perniciose familiaritate constringi. Illud ante omnia admoneo, ut æmulationis malum quasi venenum vipereum fugiatis; et hæc inter vos charitatis dulcedinem conservetis, ut vobis invicem per sancta

A colloquia medicamenta spiritalia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliqua quæ quando se pariter jungunt, magis sibi, detrahendo, vel contra præpositas murmurando, vulnera faciunt, quam spiritalia medicamenta componunt. Vos vero, sanctæ ac venerabiles filiæ, si aliquam videtis pusillanimum, consolationem impendite; si superbientem, humilitatis medicamentum apponite; si iracundam videritis, refrigerium patientiæ ministrare. Si nobiles nati estis, magis de religionis humilitate quam de sæculi dignitate gaudete; et sic terrenam substantiam dissipate, ne unde spiritalis pennas bene et cito tribuendo habere potestis, aliquid vobis reservando aut tardius erogando, carnales compedes habeatis. Terrena namque substantia si tardius erogatur, B animæ pennas quasi visco illigare cognoscitur, quia verum est illud quod scriptum est: *Impedimenta mundi fecerunt eos miseros*. Si qua vero pauper fuit, antequam religionem sanctam assumeret, Deo debet gratias agere, qui illam mundi istius facultatibus noluit illigare. Multos enim, quod pejus est, ita suæ facultates ligatos tenent, ut ad æternam patriam redire non possint. Vos vero jam etiam in hoc sæculo Christo propitio felices estis, quæ facultates simul et voluptates sæculi istius non solum corde, sed etiam corpore contempsistis. Tenete ergo manus in aratro, et nolite respicere retro. Et quia in tectum jam perfectionis ascendere meruistis, non vos inde deponant sæculi istius voluptates. Mementote uxoris Loth, quæ *retro respiciens versa est in statuam salis (Gen. xix, C 47)*. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de virginis ore procedat. Non solum corpora, sed etiam corda vestra omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum (Prov. iv, 23)*. Et illud quod Dominus in Evangelio dixit: *De corde enim exeunt cogitationes malæ (Matth. xv, 19)*. Si enim in corde nihil male cogitatur, quidquid sanctum est ex ore proferitur; quia, sicut scriptum est: *Ex abundantia cordis os loquitur (Matth. xii, 34)*. Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et meditationi debetis incumbere, ut ante omnia etiam manibus possitis aliquid exercere, secundum illud quod Apostolus ait: *Qui non operatur non manducet (I Thess. iii, 10)*; præcipue tamen usque ad horam tertiam lectioni vacare consuecite, et meliorem diei partem sancto operi dedicate. Oratio vestra ita cum silentio procedat ex corde, ut vix audiat in ore: nimis qui alta voce orare voluerit, et sibi et alteri multum nocet, dum per suam garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et sacra suspendit. In ipsa operibus quæ manibus fiunt, sæcularia et pomposa adjuncta, quæ non utilitati, sed vanitati serviunt, fastidite atque contemnite, ut etiam in ipsis terrenis possitis quidquid sobrietati et honestati convenit exercere. Multi enim quod in moribus diligunt, hoc etiam in operibus suis ostendunt. Præparant

sibi ornamenta sæcularia sæculum diligentes, et voluptati servi-ntes vel luxuriæ. Vobis vero, quibus mundus crucifixus est, nihil sit commune cum talibus; sed omnia ornamenta quibus ad luxuriam caro componitur, velut inimica et contraria, a vestro proposito respuantur. Sunt enim, quod pejus est, qui pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare quam lectioni divinæ insistere: dum volunt stragula pulchra, et picta tapetia, plumaria etiam et reliqua his similia cum ingenti sumptu et superflua expensa ad oculorum libidinem præparare, nescientes illud quod Dominus per Joannem evangelistam clamat et dicit: *Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et sæculi ambitio est (1 Joan. II, 15)*. Quid prodest virgini integritatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare! Sunt etiam nonnullæ quæ etiam de facultatibus suis majorem partem parentibus, et forte divitibus, quam pauperibus dare volunt; et non cogitant quod dum illis substantiam suam ad luxuriam tribuunt, se æterna mendicitate consumunt. Sed dicit aliquis: Ergo despiciere debeo parentes meos? Absit ut nos dicamus quod parentes tuos non debeas honorare. Quomodo potest fieri ut parentes prædicemus non amandos, qui inimicos dicimus diligendos? Ama parentes tuos quantum potes; et, si casti sunt et honesti, honorem illis semper impende, et de facultatibus tuis aliqua illis pro tui memoria munuscula derelinque. Totum vero quidquid est majus atque utilius usque in finem sæculi profuturum pauperibus tribue, at eleemosynæ tuæ usque ad diem judicii per refrigeria pauperum transeant ad regna cælorum. Quod minus dederis parentibus tuis, poterunt sibi ipsi postmodum providere, poterunt laborare; quod tibi minus pro misericordia præparaveris, illo sæculo nunquam poteris invenire. Attamen si sunt aliqui parentes pauperes, ut victum aut vestitum sufficienter habere non possint, mercedem apud Deum habebis, si illis unde possint sustentari tribuis. Venturi enim sumus ante tribunal æterni judicii; et si bene egimus, feliciter audiemus: *Venite, benedicti, percipite regnum, quia esurivi et sitiivi (Matth. xxv, 34)*. Et post pauca: *Quandam fecistis uni ex minimis istis, sine dubio pauperibus, mihi fecistis (Ibid. 40)*. Non dixit: Venite et percipite regnum, quia parentum vestrorum divitias vestris divitiis cumulastis, quia illis unde luxuriarentur in sæculo dimisistis. Non hoc utique dixit; sed illud quod in Evangelio commemorat, quod et per Prophetam ante prædixerat: *Dispersit, dedit pauperibus (Psal. cxi, 9)*. Attendite, quæso: *Dispersit, inquit, dedit pauperibus*. Nam et dives ille de quo in Evangelio legimus, quod *induebatur purpura et bysso (Luc. xvi, 19)*, fratres suos divites dereliquit, sed ille postea guttam refrigerii in inferno ardens quæsit, et invenire non potuit. Vos vero, sanctæ et Deo dignæ animæ, totum spiritualiter agite, et cui consecratis animas vestras, ipsi offerte, imo reddite

A substantiam vestram. Dignum est ut a vobis accipiat terrena, qui præparat æterna. Ipse a vobis accipiat terrenam substantiam, qui vobis contulit virginitatis coronam. Vos autem illi amplius debitrices estis, quibus dedit ut illum, qui est immaculatus Agnus, quocunque ierit sequi possitis. Sequitur quidem Christum cætera fidelium multitudo, non quocunque ierit, sed quousque potuerint. Pœnitentes enim et conjugatæ possunt per alias justitiæ vias sequi Christum; cum in virginitatis decorem præcedit, non habent quid faciant ut virgines sint. Vos vero, sanctæ filiæ, sequimini cum tenendo perseveranter quod vovistis ardentem. Iterum atque iterum, sanctæ et Deo dicatæ animæ, rogo, et cum omni humilitate ad conservanda virginitatis præmia consilium dare præsumo, ut familiaritatem incongruam a vobis vel a vestris animis totis viribus repellere laboretis. Longe satis, longe sit pestis ista et lues quam inordinata familiaritas jaculatur. Non est in hac societate securitas, quæ collisionem patitur velut a quibusdam fluctibus turbulentis. In hac familiaritate non habet amica concordia, quæ non nisi discordantes inimicitias creat. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem, singularitas magis quam inordinata familiaritas testis sanctissima est. Attende, o anima sancta, et diligenter intellige quanta mala de inordinata societate nascantur. Familiaritas enim cujuslibet si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminatur, vitia pullulat, cupidinem concupiscit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, læsciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruina ædificat, ripas erigit, præcipitia aperit, periculis navigat, naufragiis velificat, perditioni gaudet, interitum fovet, confusionem meretur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, excusationes inflammat, et catervatim simul in fascem glomerat numerosas indagines captionum, ac per infinita dedecora multiplices mortes inveniet in perniciem perditorum. Tot et tanta sunt mala perniciosæ familiaritatis. Nemo prosternitur, nisi qui societatem unde periclitari possit, aut difficile, aut certe rarius habere contempserit. Nam si anima sancta secretum suum custodire voluerit, et assidue familiaritatis malum tota animi virtute refugerit, ipsa sancta singularitas munimen illi iunctum est sanctionis, expugnatio fortis infamiae, fortitudinis præsidium et improbitatis excidium, animæ victoria, et corporis præda, libertas gloriarum et captivitas criminum, pronuba sanctitatis et repudium turpitudinis, sinceritatis indicium et abolitio scandalorum, exercitium conscientiae et evacuatio tota luxuriae, pax secura virtutum et expugnatio inquieta helorum, puritatis culmen et libidinis carcer, honestatis portus et ignominiae naufragabilis portus (Sic. Cf. col. 1139, lin. 34), virginitatis mater et hostis immunditiæ, lorica pudoris et spolia probrositatis, murus incorruptionis, discretio vulgaritatis, integritatis dignitas et fornicationis abdicatio, charitatis fastigium et dedecoris præcipitium, voluntas bonorum operum et

afflictio vitiorum, refrigerium pudicitiae et poena pecculantiae, acquisitio triumphorum et facinororum detrimenta, requies salutis et perditionis exsilium, vita spiritus et carnis interitus, status qualitatis angelicæ et funus humanæ substantiæ. Hæc omnia mala fortiter, Deo adjuvante, et illa quæ diximus bona feliciter acquirantur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuitur. Attendite, quæso vos, animæ sanctæ, quia inter omnia certamina, quibus semper comes est christiana militia, sola duriora prælia castitatis, ubi quotidiana pugna est et rara victoria. Gravem castitas sortita est inimicum, qui quotidie vincitur et timeatur; quotidie, inquam, vincitur et non desinit provocare. Nemo securus vincit, qui secum pugnat. Periculosa navigatio est ubi sæpe naufragatur, et cum periculo transitur in fluctibus, ubi multi merisi sunt, libidinis. Cupiditas enim cum vincitur non fluitur. Castitatis dura sunt prælia, sed majora sunt præmia. Flamma quæ nimium flagrat, cito venit ad cineres; incendium vero corporis cum illi acquiescitur, accenditur potius quam finitur. Castitatis palmam nemo securus accipit; cui quantum durus exitus, tantum gloriosi sunt fructus. Præmiale sibi periculum indicit, qui bellum suscipit cum natura. Hostis publicus pascit in noctibus, latronis insidiæ solis grassantur in tenebris; libidinis vero cupiditas et in noctibus provocat, et in die non parcit, nec regum purpuras metuit, nec pannos pauperum perhorrescit. Ut ergo castitatis præmia et virginitatis coronam feliciter Deo remunerante possitis accipere, periculosam familiaritatem a vobis semper excludite. Currite fideliter, ut possitis feliciter pervenire. Et mei memores estote, cum in vobis coronata fuerit immaculata virginitas. Hæc epistola ante tribunal Christi me excusabilem reddet, quia cum vera charitate et perfecta humilitate quod mihi oportebat dicere, et vobis audire, suggessi. Si quis, quod Deus non patitur, obedire neglexerit, erit illi in testimonium; qui vero libenter acceperit, convertetur in gaudium non temporale, sed æternum. Vigetis in Christo, sanctæ ac venerabiles femine.

S. CÆSARII EPISTOLA HORTATORIA

AD VIRGINEM DEO DEDICATAM.

O profundum divinarum sapientiæ et scientiæ Dei! et quis cognovit sensum ejus (Rom. xi, 35)? Quis enim existimare potest in diebus adolescentiæ tuæ, o venerabilis mihi integritate quidem et meritis domina, sed ordine ac gradibus in Christo filia, cum in cœnobio sanctarum virginum conferta choro spiritali, studio et divinarum Scripturarum eruditionibus intenta, me tunc quasi partem animæ tuæ diligeres, hominem juvenem et non magnæ indolis virum, qui per abrupta voluptatum lasciviamque vagabatur, ac per ærumnois anfractibus, propter lætitiarum scilicet temporalis felicitatis, in clandestino jactu festinabat immergi, cujus præterea nomen tantum auditu noverat, vultu penitus ignorabat, quod ad hoc nos officium dispensatio omnipotentis Dei prædestinatos haberet, scilicet ut nobis familiam suam traderet gubernantiam, isto

duntaxat ordine, ut in officina hujus Ecclesiæ ministrares, secundum divini præcepti oraculum. Si, inquit, *separaveris pretiosum a villi, quasi os meum eris (Jer. xv, 19)*. Velut solertissima trapezita inter eos qui æterni Regis in se impressa custodiunt, ut eos quoniam denarium ejus contra conscientiam cum clave adulterina sorde commaculant, sagaci discretæque divisione secernas: quippe quæ non rudis vel neophyta hæc sacra dicata ministeria, sed ab ipsis pene cubulis per annos infantiae atque adolescentiæ, a juventute usque studiis regularibus exercuisti vitam, in quibus vivendi didicisti normam, et doctrinæ copiam assiduum es consecuta. Ego vero qui scientiæ prærogativam, præpediente segnitia, assecutus non sum, et ab abstinentia quam in te intulit divina dignatio procul distare me video et terrenis necessitatibus implicari. Unde garrulus potius a sapientibus quam recte aliquid loquens jure reprehendor, sicut etiam ipsius dictionis designat impolita materies. Sed licet stolidus et terreni operis luto fœdatus, præsci tamen amoris recordans, credi non potest, postquam hoc quod nunc habes officium sortita fuisti, qualem de te habeam sollicitudinem vel timorem. Unde quantum devotionem habui, ut illud secundum Deum ordinate susciperes, et absque macula hujulare; tanto acrius time, ne forsitan aut divinus te intuitus aut humana reprehendat opinio quod justa te pateat reprehensioni; nec inveniat in te, ut qui reprehendere volunt, digne lacerare videantur, aut qui imitari appetierint, delinquant: quod ita augustius poteris evitare, si supernum semper judicium ante cordis oculos ponas. Audi ergo me, o dulcissima virgo Christi, soror ac filia: tu quantumcumque semper in studiis spiritalibus occupari desideras, propter sororem tamen, necessaria aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi summopere est, ut sic temporalia quasi pro tempore agas, ac semper tenacius in spiritalibus devotione et amore inhæreas, ut cum spiritalia citius dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem quasi ad matris sinum recurras. Optare quippe debes ut, abjecta sollicitudine mundi, semper cogites de servitio Christi, propter illud: *Nemo militans, inquit, Deo implicat se negotiis secularibus (1 Tim. ii)*. Cogita sine intermissione, quia hujus Ecclesiæ es instituta lucerna, non occultanda sub modio, sed super candelabrum posita, ut omnibus qui hanc domum habitant lumen bonorum operum exemplis impartias propter illud: *In omnibus, inquit, tenetipsum præbe exemplum bonorum operum (Tit. ii)*, vitæque tuae velut pennatam animal ad alta semper per desiderium evolet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cum vero ad annuntiandum verbum Dei te sororibus affectaveris, seu propter utilitatem animarum tenoremque regulæ custodiendum necessitas incubuerit altercandi, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas; ut quod alibi prædicas, operibus præbeas: scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias utrum gravibus an levibus oneribus colla

sororum onustes; verbi gratia, si jejuniis super quotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinariam, nec non, ut assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Prior in ecclesia inveniaris, postrema ex eas; prima suscipias labores, solvas posterior; et in quotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis bis cum quibus pari uteris in mensa consessu; ut quæ ad unam sedetis mensam, unum vos parque reficiat alimentum; iisdem et tu quibus et sorores ferculorum saporibus delectare, et æqualia vobis cibaria potionesque exhibe ut vel porrigant communes discosferæ vel pincernæ; primatumque tuum, quem prior ad mensam tenes, prima ad virtutem parcimonie vindices; ut abstinentiam quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicinus stomachus sentiat, ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant: O quam pulchre nobis abstinentiam prædicat plus venter, et contentas nos jubet esse vilissimis cibis ac poculis, accuratis cibis poculisque delectabilibus refertum guttur et eructans! Illa enim de abstinentia prædicatio acceptabilis est, quam lurida jejuniis ora decantant. Et in his omnibus cæterisque hoc tibi noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias admones gradiendum, prior ipsa gradiaris; ut omnia quæ agenda sunt, ante factis impleas; ut postmodum velut ductilis tuba ex percussione perducta rectius erumas in voce, propter illud dominicum: *Qui, inquit, scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt (Matth. xviii)*, et reliqua. Inter cætera, cum magna tibi cautela custodiendum est ut omnes in monasterio, quarum gubernacula æqualiter tuis imposuisti cervicibus, æqualiter diligas; neve unam plus, minus aliam ames: sed cuncta quæ sunt, in quibus possibilitas exstat, æquo moderamine disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis charitatem impertias, et non quibuslibet per privatum amorem, sed cunctis secundum merita singularum quæ sunt necessaria largiaris. Non quæ tibi vultu intuituque placuerit, non quam tibi ad oculum cognoveris, vel cuius blandiori fueris obsequio delimita; sed quam amor Christi et religiosior demonstraverit vita, præponas. Si quam Dominus substantiolarum contextu largiri dignatus in monasterio fuerit, cum summa æquitatis linea, æqua omnibus lancee, prout cuique opus fuerit, dispense ut; servata tamen senioribus veneratione, his duntaxat quæ Ecclesie columnæ esse meruerunt. Non sis vestibus ornator cæteris: exhibe non quæ malitia hominum (*Sic*), sed in his quæ diabolus invidere potest; ut pro ornatu vestium sis ornata conversatione ac moribus; et hæc omnia lectio divina condiat. Oportet enim te, ut vereor, propter quosdam, cultrum nonnunquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi et baculum in manu ferre; ut per cultrum desoces vitia, per cauterium vero ad sanitatem secta reduces; per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinatas sustentas. Si cui vero pro suis debitis pœnitentiam imposueris, observandum ut cum eam sub

A fasce a te imposito inclinari incurvarique conspexeris, imiteris formicæ solertiam, secundum præceptum sapientissimi Salomonis, et humerum tuum oneri ejus spiritali supponas, ut medio ejus itinere obviam oneratas subleves vel sustentas; et sic singulas quibusque negligentis aut calpis specialibus adinoneas et instruas, ut de earum salute a Christo Domino tibi æterna gloria repræsentetur. Si quando vero cum sæcularibus ad colloquendum fueris evocata, et ire necesse fuerit, prius arma frontem tropæo crucis, vexillo Christi pectus ingemina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur: semper tamen virginali pudore cooperta, memor beatæ Mariæ, quæ cum angelo paucissimis collocuta verbis, cum Elisabeth postmodum in carmen et laudes Dei decantando prosilivit. Cumque post hæc ad eos veneris cum tantæ honestatis constantia, nec ipsa vel locutionem præponas; ut qui te viderint, Christo Domino gratias agant, qui talem familiæ suæ providere dignatus est matrem. Ipsa vero processio tua exterior rationabilis non minus debet esse quam rara. Confabulatio vero tua cum eis semper sit mixta gravitate et dulcedine, illa s illicet quæ de sancto ac puro amore procedit; coercenda semper sit et vercundia intermiscenda, sicut Christi virginem decet. Item ut ne usquequaque tacens, aut superbiæ aut stultitiæ notam incurras; sed tantum loquaris, quantum opportunitas flagitat rei ac temporis; ut abscedens, quisquis ille fuerit, desideret te quam se (*Sic*), vel loquelam tuam audire, quam ornat morum gravitas, affectus dulcedinis et paucitas locutionis. Si quid vero ab eis petitum fuerit, quod præstare deliberes, cum vultu hilari præsta. Si quid vero præstari non convenit, petitionem eorum honestate saltem sermonis mollifica. Nomen tuum plures noverint, beneficia tua in quantum prævalens plures sentiant; vultum rari cognoscant. Si quando autem tibi pro necessitate monasterii seorsim cum provisorio fuerit colloquendum, cum duabus vel certe cum tribus electis sororibus facito; aut si negotium secretius supervenerit, aliis saltem videntibus loco patulo colloquaris: quia opinio bonæ famæ, sicut etiam perfectæ vitæ custodia, tibi necessaria est; et tunc primum despicienda humana detractio, cum Christus in causa est. Si quando vero tale aliquid acciderit faciendum, ut ambiguitate constricta, quæcumque parte divertas, quasi syllogismo innexa, in incertum incedas, si feceris, tunc demum ad minus te converte periculum, quod facilis ad bonum gubernando retorqueas; et non solum de dubiis, sed omnis tua actio sit propter Deum, sermo de Deo, cogitatio in Deum, et exceptis vitiis quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus te copio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus piam, omnibus affectuosam, cunctis bonis animatam; quemadmodum Paulus Christi virginem decoravit, ut sis *sancta corpore et spiritu (1 Cor. vii)*; ipso sponso et Domino tuo mentem tuam regente, et cunctas vias tuas disponente, qui in Trinitate perfecta, vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

(Videsis Epistolæ : Ruricii ad Cæsarium, Patrologiæ tom. LVIII, coll. 108, 111; Casarii ad Symmachum papam et hujus ad Cæsarium, tom. LXII, coll. 53, 54; Bonifacii II ad Cæsarium, tom. LXV, col. 51, Aviii Viennensis ad Cæsarium, tom. LIX, col. 229; Joannis II ad Cæsarium, tom. LXVI, col. 25; et Agapetti I ad Cæsarium, tom. LXVI, coll. 45, 46.)

TESTAMENTUM^a B. CÆSARII SANCTÆ ARELATENSIS ECCLESIE EPISCOPI.

PAX ECCLESIE ARELATENSI.

Cæsarius episcopus presbyteris et diaconibus, sanctæ ac venerabili Cæsariæ abbatissæ, quam Dominus per meam parvitatē in monasterio nostro præposuit, ac universæ congregationi, quam ibi Dominus sua gratia collocaverit, in Domino æternam salutem.

Cum ecclesiastica pietas consuetudinis suæ rem faciat ordinabiliter, scilicet quo peregrinis et destitutis opem largitionis impendat: quanto magis eum opportunitas aut necessitas fuerit, ut sanctis quibusque et Deum timentibus aliqua largiatur, amplius debet pia misericordiæ suæ viscera dilatare? Et ideo juxta hanc epistolam quam manus nostræ subscriptione roboravimus, cuique diem et consulem subitus adjocimus, Deo dispensante, hoc testamentum meum condidi, vel manu propria subscripsi, atque jure prætorio, vel jure civili, et ad vicem illorum edicto firmavi.

Ego Cæsarius peccator cum debitum humanæ carnis reddidero, cunctum monasterium S. Joannis, quod ego condidi, sub potestate Arelatensis pontificis canonice sit, hæredemque meum esse volo ac jubeo; cæteri cæteræque hæredes sint. Totum quod cuique aut per hoc testamentum meum dederō, legavero, darive jussero, ut detur fiat. Cæterum autem Arelatensem episcopum hæredem meo monasterio relinquō: quosque liberos, quasque liberas esse jussero, liberi liberæque sint omnes. Ego tamen cum nihil de parentum bonis habuerim, hoc testamentum meum præsumere erubui; illa tamen me sententia compulit, ut piæque Salvatoris, formidanda, qua iniqui audituri sunt dicentem: *Ita in ignem æternum* (Matth. xxv, 41), pietatis affectu aliquid ecclesiæ meæ contulisse. Et ne forte post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus quas illis pro elogiis [forte eulogiis] dono, inquietare præsumant cui præsum ecclesiam: ideo hanc voluntatem meam tractare amplius desideravi, ne qui de parentibus meis vel apud ipsum monasterium præfatum, vel pontificem Arelatensis Ecclesiæ, præter id quod illis dederō ac dederim, præsumant requirere. Sancto et Domino meo archiepiscopo qui mihi indigno dignæ successerit, licet omnia in sua potestate sint, tamen si lubet et di-

gnam ducit, indumenta paschalia quæ mihi data sunt, omnia illi serviant, simul cum casula villosa et tunica, vel galnape, quod melius dimiserō. Reliqua vero vestimenta mea, excepto birro amiculari, mei tam clerici quam laici, cum gratia vel ordinatione domini archiepiscopi, sibi ipso jubente, imo donante, dividant. Ea vero quæ monasterio ante per donationem contuli, nunc affirmo, et si cui aliquid per epistolam, aut per pitacium, aut verbo pietatis intuitu contuli, valere volo. Hoc etiam assueto precor, quatenus cellam quam bonæ memoriæ Augustus subdiaconus in atrio S. Stephani euntibus parte dextra habuit, provisoribus monasterii propter custodiam illorum firmam dominus archiepiscopus perpetuo dignetur jure concedere, ita ut eam sibi succedendam monasterii provisores habeant. Et hoc specialiter volo, et ita, domine archiepiscope, precor, sive provisorum ad monasterium, sive presbyterum ad basilicam S. Mariæ, nullum alium habeat congregatio sancta, nisi quem ipsa elegerit vel ordinari petierit. Et licet de tua, domine archiepiscope, pietate præsumam, tamen ne forte contra monasterium nostrum aliquorum suggestiones importunas habeatis, adjuro vos per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per tremendum diem judicii, ne unquam prævaleat apud vos hostis antiquus, ut ancillas vestras contristari acquiescatis; aut aliquid illis auferri de iis quæ possident, eisque contulimus, permittitis: quia Deo propitio non sine discretionis vel justitiæ quibuscunque sæcularibus jure directo res ecclesiæ vendidimus, nisi hoc tantum quod ecclesiæ minus utile et infructuosum est; et quod animabus sanctis et Deo vacantibus cum sanctorum fratrum consensu vel subscriptione tribuimus, perpetuo illis jure permaneal. Vos vero, domine filiole, per sanctam Trinitatem inseparabilem, et per Domini nostri Jesu Christi adventum adjuro, ut pontificem qui mihi indigno ordinante Deo successerit digno, omni affectu ut dominum rogetis, ac pura mente diligatis, et ne per vestram contristatis inobedientiam. Confidimus enim de Dei misericordia, quod ita omnibus sacerdotibus quibus religionis collatio est, castum amorem impendat, ut nihil vobis quod ad sustentandum corpusculum opus est, deesse permittat.

^a Exstat hoc S. Casarii testamentum apud Baronium ad ann. 508, §§ 25 et seqq., et apud Saxium in Pontificio Arelatensi num. 30, nec non apud Coim-
tium in Annalibus ecclesiasticis Francorum tom. I, pag. 616 seqq.

Te iterum atque iterum, pontifex optime, rogo gratia divina præfati monasterii ut curam maximam habeas, et familiam illarum cum grandi pietate satagas provideri. Quod si alicujus persona injustum tibi dederit consilium, cum auctoritate respondendum deprecor: quia hoc quod episcopi agitur verbo, non solum auferri non debet nec omnino potest. Tum præcipue quia et hoc ipsa sanctissimi papæ Urbicani auctoritas, ut hoc de sancto et domino meo pontifice credam. Nunquam enim apud te prævalebit iam iniqua suggestio, ut contra justam voluntatem qualiscunque antistitis pro meo studio substantia ad te multum profecerit, et prope duplicata sit. Additur ad hoc quod Deus misericors per parvitatem meam etiam immunitatem tributorum, tam juxta urbem et infra, quam etiam in suburbanis et villis ex maxima parte concessit. Agellum igitur Auebarianum, unde parvam particulam monasterio dedimus, multa servamus: nam plus minus centum aripennes vineæ, et trecentorum modiorum campos reservavimus: ita quod supradictum monasterium tantum modiatas de terra quam ego plantavi, habeat modiatas quadraginta; et de veteri vinea vix triginta aripennes contulimus. Agellum Gallicumanum, Mercloanum, vel agellum Gemellos cum stagnis et paludibus, cum omni jure et termino suo, et pascua in campo Lapiden, vel si qua alia sunt; vel campum in Trifinitio super viam munitam, vel reliqua quæcunque sunt; agellum Orvedum, et agellum

Martinatis, et agellum Silvanum, in quo est sita ecclesia S. Mariæ de Ratis; et agellum Missiananum, cum omnibus sibi pertinentibus pascuis, paludibus, cum omni jure et termino suo sanctæ tuæ ecclesiæ reservavimus in stipendiis earum. Unde te, sancte pontifex, adjuro, ut si Deus omnipotens per manus se timentium sanctæ matri Ecclesiæ, monasterio sanctarum virginum aliquod majus bonum dederit, tua sancta dilectio unum ab altero non disjungat. Si vero, quod Deus non patiat, congregatio ibi aut congregata non fuerit, aut forte postea, quod absit, cum congregata fuerit, esse desierit, ad matrem Ecclesiam revertantur. Hæc quidem ego, ut timori meo satisfacerem, scripsi. Nam absit ut de tua, piissime pontifex, inscientia inculperis; quia, ut supra jam dixi, pietas divina concessit ut per meam humilitatem immunitas Ecclesiæ in tot capitibus daretur. Quod monasterio cum fratrum consensu dedimus, per hanc voluntatem meam confirmo. Ancillæ nostræ Cæsariæ abbatissæ mantum majorem quem de cannabe fecit, dari volo. Domino meo Cypriano mantum e cunctis meliorem dari volo. Quidquid servo meo Briciano contuli, nunc per hoc testamentum meum confirmo. Agritia puella mea propria libentissime monasterio et Cæsariæ abbatissæ serviat: et vere gariolas quas illis vel parentibus eorum dedi confirmo. Omnes cubicularios meos tibi, domine episcope, coram Deo et angelis ejus commendo.

* Exstant apud Bollandum die 12 Januarii Hormisdæ Romani pontificis litteræ, quæ Cæsarii testamento plurimum auctoritatis ac fidem conciliant. Ad

illas alludit Cæsarius, cum *S. papæ Urbicani*, id est, antistitis Romani meminit. *CONR. l. cit., pag. 618.* — Has litteras ad calcem hujus tomi videsis. *EDR.*

CONCILIIUM ARAUSICANUM II.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO *.

IN DEDICATIONE BASILICÆ A LIBERIO PATRICIO CONSTRUCTÆ CELEBRATUM V NONAS JULIAS, DECIO JUNIORE V. C. CONSULE, ID EST ANNO CHRISTI 529, FELICIS IV PAPÆ 3^b, ATHALARICI ITALIÆ REGIS 3.

(Ex tomo VIII Conciliorum Mansi.)

TITULI CAPITULORUM.

I. *Quod per peccatum Adæ non solum corpus, sed anima etiam læsa fuerit.*

* Hic sacer conventus episcoporum habitus est occasione scriptorum quorundam Fausti Regensis, qui circa annum Christi 472 sancto Prospero in Regensi episcopatu substitutus * (exstant enim epistolæ Sidonii ad eum vel episcopum Regensem his temporibus datæ) de gratia Dei, *qua salvamur*, in quo sub specioso titulo Pelagium damnans, vere pelagianizavit. Hoc opus, cum magna aviditate legentium non tantum in Galliis, ut constat testimonio Sidonii lib. ix, epist. 9, neque etiam in Italia dumtaxat, sed et Constantinopoli, et in Africana Ecclesia expeteretur atque divulgaretur, Cæsarius Arelatensis episcopus, non tantum libellum de gratia et libero arbitrio auctoritate Felicis IV approbatum contra eum conscripsit, verum etiam hoc episcoporum concilium fudixit, ut in eo communi omnium Patrum consensu

* Prosper non fuit ep. Regensis.

II. *Quod peccatum Adæ non ipsi solum nocuit, sed ad posterum quoque transit.*

III. *Quod gratia Dei non ad invocationem detur, sed ipsa faciat ut invocetur.*

desiniretur quid circa hanc orthodoxæ fidei doctrinam credendum atque tenendum esse videretur. Sancti Augustini scripta contra Pelagium edita nemo jam in Galliis aperte impugnare audebat. Pelagio jam prope infami nemo citra infamiam adhærescere conabatur, sed per fraudes et insidias latenter id cum Fausto Regensi episcopo quidam Gallieni presbyteri moliebantur. Hoc itaque episcoporum conventu pro fide catholica, scriptisque Augustini assertoria et defendendis, de gratia et libero arbitrio viginti quinque canones constituti sunt, qui omnes fere ad unum sunt sententiæ et verba sancti Augustini, ex ipsius scriptis diversis desumpta, ut infra in notis singulorum canonum ostendemus. SEVER. BINUS. — In uno e tribus vetustissimis mss. collegii Parisiensis soc. Jesu titulus est: *Incipiunt canones Arau-*

IV. Quod Deus ut a peccato purgemur, voluntatem A nostram non exspectet, sed præparet.

V. Quod initium fidei non ex nobis, sed ex gratia Dei sit.

VI. Quod sine gratia Dei credentibus et petentibus misericordia non conferatur, cum gratia ipsa faciat, ut credamus et petamus.

VII. Quod viribus naturæ bonum aliquid, quod ad salutem pertineat, cogitare aut eligere sine gratia non possimus.

VIII. Quod per liberum arbitrium ad gratiam baptismi pervenire nullus possit.

IX. De adjutorio Dei per quod bona operamur.

X. De adjutorio Dei omnibus semper implorando.

XI. De obligatione votorum.

XII. Qualis nos diligat Deus.

XIII. De reparatione liberi arbitrii.

XIV. Quod ut liberemur a miseria misericordia Dei prævenimur.

XV. Quod per gratiam Dei in melius mutetur fidelis.

XVI. Quod ex eo quod habemus non sit glorianum, cum ex Deo sit.

XVII. De fortitudine Christiana.

XVIII. Nullis meritis gratiam præveniri.

XIX. Neminem nisi Deo miserante salvari.

XX. Nihil boni hominem posse sine Deo.

XXI. De natura et gratia.

XXII. De his quæ hominum propria sunt.

XXIII. De voluntate Dei et hominis.

XXIV. De palmitibus vitis.

XXV. De dilectione qua diligimus Deum.

PRÆFATIO ^a.

Cum ad dedicationem basilicæ, quam illustrissimus præfectus et patricius filius noster Liberius ^b in Arausica civitate fidelissima devotione construxit, Deo propitiante et ipso invitante convenissemus, et de rebus quæ ad ecclesiasticam regulam pertinent, inter nos spiritalis fuisset oborta collatio; pervenit ad nos esse aliquos, qui de gratia et libero arbitrio per simplicitatem minus caute, et non secundum fidei ecclesiasticæ regulam, sentire velint. Unde id nobis, secundum admonitionem et auctoritatem sedis apostolicæ ^c, justum ac rationabile visum, ut pauca capitula ab apostolica nobis sede transmissa ^d, quæ ab

sici sancti Cæsarii de libero arbitrio, vel diversis conditionibus de re ipsa necessariis, etc. Sirmundus primus edidit ex mss. Lugdun., Fossat., Tiliario, et aliis. HARD. Gesta hujus synodi accurate explicat Em. Norisius lib. II Hist. Pelag. I, 23.—Cod. Vatic. hunc titulum exhibet: *Incipiunt canones Arausici de libero arbitrio vel diversis conditionibus de re ipsa necessariis, per aeras absque capitulis requirendum.* MANSI.

^b Non est dubium quin is sit annus, quem Decii junioris consulatus designat, qui in Cæsarii subscriptione adnotatur. Intererat autem concilium istud, quod Leonis olim papæ temporibus asserebatur, ad hæc potius tempora differri, propter multos doctrina et pietate præstantes viros, qui spatio interjecto favere in Gallia visi sunt Semipelagianis, quorum placita in hac demum synodo, quam sedis apostolicæ auctoritas comprobavit, penitus explosa ac rejecta sunt. Simplex ejus in codice Lugdunensi est inscriptio: *Constitutio episcoporum in civitate Arausicana, de gratia et libero arbitrio.* JAC. SIRMONDUS. — Hanc synodum celebratam fuisse anno Domini 529, sub pontificatu Felicis IV, evidenter ostenditur: primo ex fine actorum concilii, ubi dicitur Cæsarius hanc constitutionem relegisse et subscripsisse, idque quinto nonas Julii Decio juniore viro clarissimo consule, quæ procul dubio de illo consulatu Decii intelligenda sunt, quo Cæsarius Arelatensi Ecclesiæ præsidebat. Et quanquam plures anni alicujus junioris Decii consulatu consignati reperiantur in fastis, hic tamen consulatus ille est, quem Cassiod. assignat anno Domini 529, quando Felix IV Romanæ, et Cæsarius Arelatensis Ecclesiæ episcopatum administrabant. Vixisse autem Cæsarium sub pontificatu Felicis IV, indicat scripta ad eam epistola, quam supra ex codice Arelatensi acceptam, huic conciliorum editioni inseruimus. Secundo ex subscriptione Liberii patricii Galliarum præfecti patet hanc synodum celebratam esse illis temporibus, quibus idem Liberius patricius Galliarum præfecturam a Theodorico acceptam agebat. Quod cum acciderit sub fine Theodorici et initium Athalarici, ut ex epistolis eorumdem regum ad ipsum scriptis colligere licet, dubium nullum est, quin acta concilii consulatu junioris Decii consignata, et subscriptione allegati patricii approbata, prædicto anno Domini 529, sub pontificatu Felicis IV, habita fuerint. Quod plurimi viri doctissimi

senserint, hoc Arausicanum concilium, tempore sancti Leonis papæ celebratum, quo Arausicanum primum habitum esse liquido constat, accidit ex subscriptione sancti Prosperi et sancti Eucherii episcoporum, quorum ille, ut infra dicemus, male creditus esse idem Prosper, qui sancti Leonis papæ temporibus vixisse certo scitur. Quis vero fuerit ille Eucherius ibidem subscriptus, diximus in notis prædicti concilii Arausicani primi, ubi etiam adnotavimus Cæsarium illum, cujus nomen ibidem subscriptum invenitur, plane alium fuisse ab hoc magni nominis Cæsario Arelatensi Ecclesiæ episcopo; siquidem illo tempore Hilarius Arelatensem episcopatum administravit, et non prius quam post tres alios intermedios episcopos defunctos Cæsarius Arelatensis episcopus creatus fuerit. Vide Baron. anno 463. Item in append. anni 729, tom. X. Vasquius, tom. I, disp. 91, num. 76 et seqq. aliter sentit. SEVER. BINIUS.

^a Incipiunt constituta episcoporum in civitate Arausica de gratia et libero arbitrio, in v. c. cl. Hardy, seu Paris. Contuli cum cod. Vatic. 5827. MANSI.

^b Ex hoc loco constat, non quatuor præfectos prætorio, sed unum duntaxat huic concilio interfuisse Liberium, quatuor nominibus in subscriptione recensitis cognominatum: cujus gratia reges Italiæ Theodoricus et Athalaricus epistolas, quas recitat Cassiodorus, scripserunt. Unum autem eundemque fuisse Liberium, de quo Theodoricus scribit ad senatum, et ad quem Athalaricus epistolam dedit, docet ejusdem Liberii sepulchralis inscriptio, quæ Arimini posita, a Petro Pithæo accepta, exstat apud Baron. anno 529, in appendice tom. X. Unde patet depravatam esse textum concilii hujus in subscriptionibus, ubi quatuor præfecti prætorio contra lectionem codicis Vaticani, huic concilio interfuisse et subscripsisse inveniuntur. SEVER. BINIUS.

^c Ea quæ supra dixi de viginti quatuor capitulis a sede apostolica in Gallias transmissis, deque horum Patrum constitutionibus, sancti Augustini et Romanorum pontificum sententiæ conformatis stabiliantur et firmantur. SEVER. BINIUS.

^d Videntur ex pluribus Roma transmissis selecta tantum a Patribus Arausicanis octo sequentia capitula. Consule not. § col. 1152. P. LABBE.

antiquis Patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac præcipue causa collecta sunt, ad docendos eos qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda, proferre et manibus nostris subscribere deberemus: quibus lectis, qui hucusque non sicut oportebat de gratia et libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei catholicæ conveniunt animum suum inclinare non differat.

CAPITULA ^a.

I. ^b Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum, id est secundum corpus et animam, in deterioris dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodo corruptioni credit obnoxium ^c, Pelagii errore deceptus, adversatur Scripturæ dicenti: *Anima quæ peccaverit [peccat] ipsa morietur (Ezech. xviii)*; et: *Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus cui obeditis (Rom. vi)*? et: *A quo quis superatur ejus et servus addicitur (II Petr. ii)*.

II. Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non et ejus propagini, asserit nocuisse; aut certe mortem tantum corporis, quæ pœna peccati est, non autem et peccatam, quod mors est animæ, per unum hominem in omne genus humanum transisse testatur, injustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v)* ^d.

III. Si quis ad invocationem humanam [invocatione humana] gratiam ^e dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaïæ prophetæ vel Apostolo idem dicenti: *Inventus sum a non quærentibus me; palam apparui his qui me non interrogabant [interrogaverunt] (Isai. Lxv; Rom. x)*.

IV. Si quis ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum expectare contentit, non autem ut etiam [jam] purgari velimus, per sancti Spiritus infusionem et operationem in nos fieri constitetur, resistit ipsi Spiritui sancto per Salomonem ^f dicenti [et Apostolo dicenti]: *Præparatur voluntas a Domino*

^a Deest mors.

^b In cod. Lucensi 490 per Salomonem deest.

^c In eodem cod. et aliis, deest *Apostolo salubriter prædicanti*.

^d Quot sunt capitula hujus concilii, tot sententiæ catholicæ Ecclesiæ hic sunt stabilite, a quibus absque prævaricationis piaculo nulli fideli recedere licet. Ex diversis locis sancti Augustini, quos infra adnotavimus, ad verbum fere omnes desumptæ videntur. Sanctus Prosper easdem a se excerptas retulit in librum cui titulus est, *sententiarum*. Canones viginti quatuor numero dumtaxat constituti sunt, quia totidem capitula (fortassis ea quæ continentur in epistola Cælestino attributa quam supra, tom. III Concil. pag. 473, una cum adnotationibus meis excusum invenies) de gratia et libero arbitrio pontifex Romanus in Gallias miserat. Unde illud summa diligentia observandum, quod sanctissimi atque doctissimi Fratres pugnaturi adversus hostes gratiæ Dei, nimium libero arbitrio tribuentes, nullo potentiore modo id fieri posse existimant, quam si sacrosanctæ sedis

(*Prov. viii, juxta LXX*); et Apostolo salubriter prædicanti ^g: *Deus est qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate (Philipp. ii)*.

V. Si quis sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis ^h affectum, quo in eum credimus qui justificat impium, et ad generationem sacri baptismatis, pervenimus, non per gratiæ donum, id est per inspirationem Spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter [et naturaliter] nobis inesse dicit, apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo docente: *Confidimus, quia qui cepit in nobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri Jesu Christi (Philipp. i)*; et illud: *Vobis datum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo peritiamini (Ibid.)*; et: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est (Ephes. ii)*. Qui enim fidem qua in Deum credimus dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt ⁱ.

VI. Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus ^j, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus; non autem ut credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem sancti Spiritus in nobis fieri constitetur ^k, et aut humilitati aut obedientiæ humanæ subjungit gratiæ adjutorium, nec ut obedientes et humiles simus ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: *Quid habes quod non accepisti (I Cor. iv)*? et: *Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv)*.

VII. Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere, sive salutari [salvari], id est evangelicæ ^l prædicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis: *Sine me nihil*

^g Cod. Luc. 490, *ipsum credulitatis, quæ, etc.*

^h In Cod. Luc. 490 et aliis additur *orantibus*.

ⁱ Huc usque cod. Lucensis.

^j Evangelizantæ.

^k apostolicæ auctoritati inniterentur, plene illicitum esse putabant, vel nimium obniti sancti Augustini de gratia et libero arbitrio sententiis, quas Cælestinus pontifex præallegata epistola sedis apostolicæ auctoritate confirmaverat. Nihil igitur præterea novitas sibi deinceps vindicet, nihilque humana præsumptio præsumat: sed potius approbatam antiquorum Patrum definitionem amplectatur, et illi acquiescat. SEVER. BINUS.

^l Caput hoc cum sequentibus usque ad VIII fere totum reperitur in vetustissimo Lucensi cod. 490.

^m Vide August. lib. ii de Nupt. et Concup. c. 34.

ⁿ Hoc capitulum de unum esse videtur ex cap. 4 lib. iv contra duas epistolas Pelagii. SEVER. BINUS.

^o Vide sanctum Augustinum lib. de Prædestinatione sanctorum usque ad cap. 9. SEVER. BINUS.

D

potestis facere (Joan. xv); et illud Apostoli: *Non a quod idonei simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii) **.

VIII. Si quis alios misericordia (Prosper., contra Collat., cap. 3, 53, 58), alios vero per liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de prævaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide probatur alienus. Is enim omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum; aut certe ita læsum putat, ut tamen quidam valeant sine revelatione Dei mysterium salutis æternæ per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium, ipse Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi quem Pater attraxerit, sicut et Petro dicit: *Beatus es; Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est; et Apostolus: Nemo potest dicere Dominum Jesum [Jesum Christum] nisi in Spiritu sancto (I Cor. xii).*

IX. ^b Divini est muneris (Prosper., contra Collat., cap. 24), cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et injustitia continemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum ut operemur operatur ^c.

X. Adjutorium Dei etiam renatis ac sanctis ^d semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare.

XI. Nemo quidquam Domino recte voverit, nisi ab ipso acceperit quod voveret ^e sicut legitur: *Quæ de manu tua accepimus damus tibi (I Par. xxxi) ^d.*

XII. Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito ^e.

XIII. Arbitrium voluntatis [libertatis] ^g in primo homine infirmatum nisi per gratiam baptismi non potest reparari: quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde Veritas ipsa dicit: *Si vos Filius liberavit [liberaverit], tunc vere liberi eritis ^f.*

XIV. Nullus miser de quacunque [quantacunque] miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia prævenitur, sicut dicit Psalmista: *Cito anticipet [cite antecipit] nos misericordia tua, Domine (Psal. lxxviii); et illud: Deus meus, misericordia ejus præveniet me (Psal. lvm) ^e.*

^a Ita et Fossat. In Lugdun. vero, et Rhemensi, scriptum est, *renatis ac sanatis*. J. SIMOND.

^b Deest quod voveret.

^c Tilianus, Fossatensis et alii, *arbitrium liber-*

^d Eadem Augustinus lib. de Gratia Christi cap. 86. SEV. BINIUS.

^e Quæ sequuntur non tam canones quam sententiæ ex sancto Augustino aliisque in ejusdem fidei confirmationem collectæ eruditus viris videntur. MANSI.

^f Sententia eadem est apud sanctum Prosperum 82, et ad vers. *Cogitavi vias meas*. SEV. BINIUS.

^g Idem sanctus Augustinus lib. xvii Civit., cap. 4; sententia vero apud Prosperum est 54. SEV. BINIUS.

^h Sententia est apud Prosperum 56. SEV. BINIUS.

ⁱ Ita sanc us Augustinus lib. xiv de Civitate Dei,

XV. Ab eo quod formavit Deus mutatus est Adam, sed in pejus per [propter] iniquitatem suam: ab eo quod operata est iniquitas mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit prævaricatoris primi; hæc secundum Psalmistam: *Mutatio est ^a dexteræ excelsi (Psal. lxxvi) ^b.*

XVI. Nemo ex eo [in eo] quod videtur habere gloriatur, tanquam non acceperit; aut ideo se putet accepisse quia littera extrinsecus, vel ut legeretur apparuit, vel ut audiretur sonuit. Nam sicut Apostolus dicit: *Si per legem justitia, ergo Christus gratis mortuus est. Ascendens in altum captivavit captivitatem, dedit dona hominibus (Gal. ii; Psal. lxxvii; Ephes. iv).* Inde habet quicumque habet. Quisquis autem se inde habere negat; aut vere non habet, aut id quod videtur habere [habet] aufertur [auferetur] ab eo ^c.

XVII. Fortitudinem gentium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit, quæ diffusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbitrium quod est in nobis [nobis], sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis ^d.

XVIII. Nullis meritis gratiam [Dei] prævenientibus (Prosper., sent. 297), debetur merces bonis operibus si fiant; sed gratia quæ non debetur præcedit ut fiant.

XIX. Natura humana (Prosper., sent. 108), etiamsi in illa integritate in qua est condita permaneret, nullo modo seipsam, creatore suo non adjuvante, servaret. Unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare quod perdidit ^e?

XX. Multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo; nulla vero facit homo bona quæ non Deus præstat ut faciat homo ^f.

XXI. Sicut eis qui volentes in lege justificari (Prosper., sent. 323), et a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus: *Si in lege [ex lege] justitia est, ergo Christus gratis mortuus est (Galat. ii); sic eis qui gratiam, quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: Si per naturam justitia est, ergo Christus gratis mortuus est. Jam hic enim erat lex, et non justificabat; ^g jam hic erat et natura, et non justificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est ^h, ut et lex per illum impleretur qui dixit: *Non veni legem solvere, sed adimplere (Matth.**

tatis; in Lugdunensi, voluntatis. J. SIMOND.

^a *Dextera, et deest est.*

^b Deest tota hæc periodus usque ad *ideo*.

cap. 12. SEV. BINIUS.

^c Sententia est 211. SEV. BINIUS.

^d Sententia est 220. SEV. BINIUS.

^e De spiritu et littera cap. 28. SEV. BINIUS.

^f Vide sententiam 295. SEV. BINIUS.

^g Vide sanctum Augustinum epistola 106. SEV. BINIUS.

^h Vide Aug. contra duas epist. Pelag. lib. ii, cap. 8. SEV. BINIUS.

ⁱ Sic eis... mortuus est. Totum hoc membrum aberrat a Vulgatis, exstat autem in omnibus antiquis, ut in Lugdunensi, Rhemensi, Fossat., Tiliano, Bellovac. et aliis. J. SIMOND.

v); et natura per Adam perdita per illum reparatur, qui dixit venisse se quærere et salvare quod perierat ^a.

XXII. Nemo habet de suo, nisi mendaciam et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sicut in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via ^b.

XXIII. Suam voluntatem homines faciant, non Dei, quando id agunt quod Deo displicet. Quando autem [ita] id [ita] faciunt quod volunt, ut divinæ serviant voluntati, quamvis volentes agant ^c, illius tamen voluntas est, a quo et præparatur et iubetur quod volunt ^e.

XXIV. Ita sunt in vite palmites (*Prosper., sent. 334*), ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant: sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale aimentum subministret eis, non sumat ab eis. Ac per hoc et manentem in se habere Christum, et manere in Christo, discipulis prodest utraque ^a, non Christo ^b. Nam præciso palmite, potest de viva radi e alius pullulare. Qui autem præcisus est, sine radice non potest vivere ^d.

XXV. Prorsus donum Dei est diligere Deum (*Prosper., sent. 36*). Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus, ut fieret in nobis unde placeremus. Diffundit enim charitatem in cordibus nostris Spiritus Patris et Filii, quem cum Patre amamus et Filio ^e.

Ac sic secundum superscriptas sanctorum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et prædicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est possit, nisi eum gratia misericordiæ divinæ prævenierit. Unde et Abel iusto, et Noe, et Abraham et Isaac, et Jacob, et omni antiquorum Patrum multitudini, illam præclaram fidem, quam in ipsorum laude prædicat apostolus Paulus (*Heb. xi*), non per bonum naturæ, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam. Quam gratiam, etiam post adventum Domini, omnibus qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi novimus simul et credimus largitate conferri, secundum illud quod sæpe jam dictum est, et quod præ-

dicat Paulus apostolus: *Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini (Philipp. i)*; et illud: *Deus qui cepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri Jesu Christi (Ibid. 6)*; et illud: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis; Dei enim donum est (Ephes. ii)*. Et quod de seipso ait Apostolus: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem (I Cor. vii)*. Non dixit quia eram, sed ut essem; et illud: *Quid habes quod non accepisti (I Cor. iv)*; et illud: *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum (Jac. i)*; et illud: *Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper. (Joan. iii)*. Innumerabilia sunt sanctorum Scripturarum testimonia, quæ possunt ad probandam gratiam proferri; sed brevitatis studio prætermissa sunt, quia et revera cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.

Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod accepta per baptismum gratia ^a omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quæ ad salutem animæ pertinent possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

Aliquos vero ad malum divina potestate prædestinatos esse non solum non credimus, sed etiam, et sunt qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.

Hoc etiam salubriter profitemur, et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adjuvamus; sed ipsæ nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum eum ipsius adjutorio et quæ sibi sunt placita implere possimus. Unde manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit (*Luc. xxiii*), et Cornelii centurionis ad quem angelus Domini missus est (*Act. x*), et Zacchæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit (*Luc. xix*), illam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinæ largitatis donum ^b.

Et quia definitionem antiquorum Patrum, nostramque, quæ ^c subscripta est, non solum religiosi, sed etiam laici medicamentum esse et desideramus et cupimus; placuit ut eam etiam et illustres ac magnifici viri, qui nobiscum ad præfatam festivitatem convenerunt, propria manu subscriberent.

^a Agant quod agunt.

^b Utrumque, quæ lectio videtur omnino præferenda Vulgata.

^c In Christo, nam præciso palmite discipulis prodest utrumque non Christo.

^d Ms. Paris., post acceptam baptismi gratiam. HARD.

^e Augustinus, de Gratia et libero Arbitrio, cap. 43, eadem verba eandemque sententiam habet. Sev. Bin.

^b Hæc ex Augustini tractatu quinto in Joannem; estque sententia apud Prosperum 325. Sev. Bin.

^c Exstat apud sanctum Augustinum, tract. 49 in Joannem. Estque sententia apud Prosperum 356.

Lugdunensis, sed acceptam baptismi gratiam. J. SIMON.

^a Lugdun., sed gratiæ largiente donatæ [forte pro donatæ HARD.]. Rhemensis et Bellovac., sed de divinæ largitatis dono. J. SIMON.

^b Lugdun., definitionem nostram, quæ. J. SIMON.

SEV. BIN.

^d Ex August. super Joannem tract. 81. Sev. Bin.

^e Augustinus, tract. 402 in Joannem eadem iisdem prope verbis. Sev. Bin.

^f Sententia absunt a c. II. (sed sunt et in ms. nostro Paris.) HARD.

SUBSCRIPTIONES EPISCOPORUM ET ILLUSTRUM
VIRORUM ^a.

Cæsarius ^b in Christi nomine episcopus constitutionem nostram relegi et subscripsi. Not. sub die v nonas Julias, Decio juniore ^c v. c. consule. Julianus Amartolus episcopus relegi et subscripsi. Constantius in Christi nomine consensi et subscripsi. Cyprianus ^e in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. ^d Eucherius in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Item Eucherius ^e in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Heraclius in Christi nomine episcopus subscripsi. Principius in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Philagrius in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi.

^a Ms. Paris., *Decimo juniore*. HARR.

^b Subscriptiones hæ apparent in codice Vatic. : *Cæsarius, Julianus, Cyprianus, Heraclius, Filagrius, Prætextatus, Lupertianus, Constantius, Euchirius, Principius, Maximus, Alitius, Vindimialis*. MANSI.

^c Illic est ille magni nominis Cæsarius Arelatensis episcopus, de quo hæc Gennadius, cap. 86 : « De gratia quoque et libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum iudicia munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid boni agere posse, nisi eum divina gratia prævererit. Quod opus etiam papa Felix per suam epistolam roboravit, et id latius promulgavit. » Hæc de Cæsario Gennadius. Vide quæ de eodem diximus supra in notis concilii Arausicani ¹, tempore Leonis, tom. IV ; item in quadam admonitione ad lectorem sub Felice III ; notas denique concilii Arelatensis tertii, ubi qui, quotve fuerint Cæsarii, quo tempore vixerint, prolixius explicavi. Qua de re etiam consulere poteris Baron. an. 453, num. 43 et seqq. ; item anno 490, num. 10 ; Posevinum in apparatu sacro, verbo *Cæsarius*. SEV. BIN.

^d Episcopus Telenensis, alius a Cypriano diacono, qui vitam Cæsarii Arelat. scripsit, et de hac synodo siluit. HARR.

^e Duos fuisse Eucherios Lugdunensis Ecclesie episcopos, alterum seniores, cuius meminit Claudianus, alterum juniorem, qui huic concilio Arausico non interfuit et subscripsit, cuiusque mentionem fecit Cyprianus in Vita Cæsarii, capite 22, apud Suriium, dixi, supra, in notis concilii Arausici primi. Plura vide apud Baron. an. 529, in appendice. SEV. BIN.

^f Hunc inserimus ex cod. Lugdun. ; Præcipuum vero ex Lugdun. et Rhemensi. J. SIMOND.

^g Maximus in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Prætextatus in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Alethius in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Lupercianus in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. Vindemialis in Christi nomine episcopus consensi et subscripsi. ^h Petrus Marcellinus Felix Liberius v. c. et illustris præfectus prætorii Galliarum, atque patricius, consentiens subscripsi. Syagrius vir illustris consensi et subscripsi. Opilio vir illustris consensi et subscripsi. Pantagathus vir illustris consensi et subscripsi. Deodatus vir illustris consentiens subscripsi. Cariatto vir illustris consentiens subscripsi. Marcellus vir illustris consentiens subscripsi. Namatius vir illustris consensi et subscripsi ⁱ.

^h ⁱ *Petrus Marcellinus Felix Liberius*. Quatuor hæc unius Liberii sunt nomina, quæ male in vulgatis divellebantur. Restitutus est locus ex codice Lugdunensi et Rhemensi ; sed Namatium, qui postremo loco subscribit, solus habuit Lugdunensis. J. SIMOND. — Hæc, ut indicat codex Vaticanus, quatuor sunt nomina unius personæ ; sicut Lucius Aurelius Avienus Symmachus et alia plura id genus. Probatur sententia ex iis quæ supra dixi verbo *Liberius Patricius*. Unde mendosa est et depravata lectio quæ subiungitur hæc : *Viri clarissimi et illustres præfecti prætorii consenti ntes subscripserunt*. Ex codice autem Vaticano emendari debet sic : *Petrus Marcellinus Felix Liberius vir clarissimus, et illustris præfectus prætorii Galliarum atque patricius, consentiens subscripsit*. Ita Baron. præallegato loco appendicis. Viri consulares distincti subscribentes hanc sententiam probabiliter satis confirmant. SEV. BIN.

ⁱ Transmissa fuisse ab apostolica sede nonnullam capitula ad fidem moresque spectantia, atque ex sancti Augustini præsertim doctrina selecta, cum alia multa edocent, tum synodi hujusce Arausicæ præfatio, ex qua paulo ante col. 1144. Et adnotamus non improbabili conjectura posse elici priores octo canones Arausicenses excerptos fuisse delibatosque ex ampliori quadam collectione quam in Galliam misisset Romanus pontifex. Quid vero si ea ipsa, quam ex codice ms. celeberrimæ Benedictinorum Sancti Maximi apud Treviros abbatiæ descriptam cum aliis pluribus huc transmisit R. P. Alexander Wilhelmus e societate nostra vir eruditissimus mihi que amicissimus ? Tu, lector, accipe, expendis ipse, ac judica. P. LASSE.

APPENDIX AD OPERA S. CÆSARII.

EXHORTATIO S. CÆSARII

Ad tenendam vel custodiendam charitatem.

(Ex bibliotheca Nic. Fabri.)

Ostendit etiam admonitio ista quod nullus se unquam in veritate poterit excusare quod veram charitatem habere non possit. Aliquis enim sententias de homilia S. Augustini quam de charitate scripsit, prout nobis opportunitum visum est, huic sermone credimus inserendas.

Quod vobis veræ charitatis bonum tam frequenter insinuamus, fratres charissimi, illa vel maxime res facit, quia præcipuum ac peculiare Domini mandatum est, et nihil est quod dulcius habere, et cum Dei adiutorio facilius vel felicius possit implere ; in animo enim nostra res agitur, in quo si aliquid mali non intromittat voluntas, locum invenire non possit iniquitas, et ubi si *radix omnium malorum cupiditas* non

D fuerit, radix omnium bonorum charitas esse non poterit. Prima et singularis divinæ misericordiæ causa est, quod per Spiritum sanctum ita ipsa charitas diffunditur in cordibus omnium Christianorum, ut eam si velint, possint jugiter custodire, et dulcedinem illius incessabiliter satiare, et quia contraria solent sanare contraria, et nihil ita est adversum vel contrarium charitati, quæ fundamentum est omnium bonorum, quam *cupiditas*, quæ *radix est omnium malorum*, et istæ duæ simul esse nullatenus possunt, quia revera dulcedini non convenit cum amaritudine, nec luci cum tenebris, nec vitæ cum morte ; quicumque in se radicem cupiditatis dominari cognoscit, imploret Dei adiutorium ut possit stirpare [extirpare] cupiditatem et plantare charitatem ; hoc enim qui fideliter fecerit, omnia Dei præcepta cum gaudio et exultatione complebit, quia quoties et aliqua

amaritudo sæculi supervenerit, prævalere eam in illo charitatis dulcedo non permittit, et sic ei vera charitas insinuat dulcedinem omnium bonorum cœlestium, ut eum patienter faciat tolerare amaritudinem terrenorum. Secunda causa est, quia tam levis est sarcina charitatis, ut non premere, sed levare consueverit; qui enim illam quomodo a Christo accepit, cum ipsius adjutorio servare voluerit, nec pedibus currendo, nec manibus operando fatigationem sentire, nec in humeros suos aliquas graves sarcinas portando poterit laborare: quia et quandiu se aliquibus duris operibus pro amore charitatis exercet, dulcedo amoris ipsius eum laborare non sinet, quia quidquam [quidquid] non amanti grave est, amanti suave ac leve est. Teneat ergo unusquisque bonam voluntatem, et omnes homines sicut seipsum diligat, et quod sibi ab aliis fieri optat, hoc aliis fieri velit, pro bonis oret, ut a Domino custodiantur; pro medicis, ut meliores fiant; pro malis, ut cito se corrigant; et in omnibus peccatoribus vitia potius quam ipsos homines odio habeat, et ad vicem bonorum medicorum morbum oderit, non ægrotum. Nam qui in peccatoribus vel quibuscunque inimicis suis magis ipsos quam vitia eorum odio habet, aut in præsentem eos desiderat puniri, aut in futuro æterno incendio concremari, quæ res quam execranda et abominabilis sit, evidenter sancta charitas vestra cognoscit. Boni Christiani vero omnes inimicos suos magis corrigi quam perire desiderant, et pro ineffabili bonitate student nec illis nec aliis maledicere, propter illud quod scriptum est: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*; nunquam jurare, quia scriptum est: *Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non discedet de domo illius plaga*. Quod autem dicit de domo illius non discedere plagam, non de domo terrena, sed de anima intelligendum est, quæ templum est Dei. Studeat etiam nunquam mentiri, quia scriptum est: *Os quod mentitur occidit animam*; et, *perdes eos qui loquuntur mendacium*. Justitiam tenere contendat propter illud: *Beati qui custodiunt iudicium et faciunt justitiam omni tempore*. Charitatem tenere toto corde festinet, quia charitas angelos [angelis] facit consimiles. Hæc omnia quæ suggesti et brevia sunt, ut possint memoriter retineri, et tam suavia vel dulcia, vel debeant, Deo auxiliante, operibus adimpleri. Ecce in his omnibus veræ ac perfectæ charitatis operibus, sicut jam dictum est, nihil aut manibus aut pedibus agitur, ut se aliquis per impossibilitatem sui infirmitatem excusare conetur. Cum enim et cupiditas omni amaritudine amarior, et charitas omni dulcedine dulcior sit, quare durum et asperum jugum avaritiæ cum tantis periculis ac laboribus homines portare volunt, ut dulce onus Christi et suave jugum ipsius de cervicibus suis excutiant? Contra ista quæ charitati vestræ suggesti nullus quicumque voluerit, similem poterit excusationem prætere, ut se dicat aliquis ea non posse perficere. Non enim ei dicitur: *Jejuna plus quam potes, vigila plus quam prævalet, nec hoc ei imponitur, ut a vino vel a carnibus abstineat, si hoc infirmitas corporis sui non tolerat; et si forte non prævalet esse perfectus, non cogitur vendere omnia sua et dare pauperibus; et si virgo non potest esse, non ad hoc premitur ut uxorem non permittatur accipere*. In his enim omnibus quæ ad corporis fatigationem pertinent, nullus Christianorum invitus cogitur; sed qui potest implere, Deo gratias agat; qui vero non potest implere, charitatem veram teneat et in ipsa habeat omnia, quia sine istis operibus quæ supra commemorata sunt, charitas sufficit sibi, illa vero bona opera sine charitate prodesse omnino non poterunt. Hoc totum ideo iterum atque iterum dico, fratres charissimi, ut plenius possitis agnoscere quia nullus se poterit excusare, quod Dei præcepta non possit implere; quia quando se de illis in quibus corpus laborat excusare tentaverit, ab illis quæ in animi virtute consistunt, et præcipue in charitate in qua conti-

nentur omnia bona, nihil poterit prætere, quod ea non possit Deo auxiliante perficere. Et ideo qui veram charitatem noluerit retinere, non inveiat quod in veritate aliis, sed quod sibi debeat imputare. Tenete ergo, fratres charissimi, dulce ac salubre vinculum charitatis, sine qua dives pauper est, et cum qua pauper dives est. Dives, si charitatem non habet, quid habet? pauper, si charitatem habet, quid non habet? Et quia, sicut dicit Joannes evangelista, *charitas Deus est*, quid pauperi deesse poterit, si per charitatem Deum habere meruerit? Et contra quid diviti terrena facultas proderit, si Deum habere non meruerit? Amate ergo et tenete charitatem, fratres charissimi, sine qua nunquam ullus Deum videbit. Nolite vobis sine charitate blandiri, etiam si reliqua bona opera perfeceritis; sed timeite illud quod scriptum est: *Qui universam legem servaverit, offendit autem in uno, factus est omnium reus*, quod est hoc unum, nisi vera et perfecta charitas, de qua iterum B Apostolus dixit: *Omnis lex uno sermone impletur, Diliges proximum tuum sicut teipsum*. Nam in tantum reliqua opera sine charitate nihil prosunt, ut si vera voce clamet Apostolus, *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*. Et ideo quia ipsa est vera charitas quæ omnes homines diligit, qui se cognoscit vel unum hominem odio habere, festinet amaritudinem sellis evomere, ut dulcedinem in se charitatis mereatur excipere, quia sine illa nec jejunia, nec vigiliae, nec orationes, nec elemosyna, nec fides atque virginitas ullum hominem adjuvare possunt.

Et quia de charitate nos admonens Apostolus dixit: *In charitate radicali et fundati*, et radix omnium bonorum est charitas, evidentissime constat quod quomodo quælibet arbor pulchra et amœna et floribus ac fructibus plena, si in ea radix viva non fuerit, omnis ejus pulchritudo arecet: ita et quilibet Christianus si reliqua bona opera tanquam in ramis se habere monstraverit, et de ipsis sine charitate præsumens radicem ipsius charitatis habere noluerit, sine ullis fructibus sterilis remanebit. Vera enim charitas in adversitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, inter veros fratres dulcissima, inter falsos patientissima, inter insidias innocens, inter iniquitates gemens, in veritate respirans, casta in Susanna in virum, in Anna post virum, in Maria propter virum, humilis in Petro ad obediendum, libera in Paulo ad arguendum, bona [forte humana] in Christianis ad constituendum, divina in Christo ad ignoscendum. Vera enim charitas, fratres charissimi, anima est omnium Scripturarum, prophetarum virtus, scientiæ solidamentum, fidei fructus, divitiarum pauperum, vita morientium. Hanc ergo fideliter retinete, corde et tota animi virtute diligite, huic jugiter adhærete. Suavis enim est Dominus et omni dulcedine dulcior; societas ipsius non habet amaritudinem, conversatio ipsius non habet dolorem. Si illam volueritis ex integro corde tenere, et in hoc sæculo vos faciet cum gaudio Dei præcepta perficere, et in futuro ad præmia æterna pervenire, quod ipse præstare dignetur qui regnat in sæcula.

EPISTOLA S. CÆSARII

AD QUOSDAM GERMANOS.

Vereor, venerabiles filii, ne, dum vobis pro conservanda quiete vel pudicitia rustico imperiticoque sermone aliquid præsumo suggerere, apud illos qui nesciunt quanta sit virtus charitatis, notam videar præsumptionis incurrere. Ego enim licet et peccatorum meorum sum conscius, et vestra puritatis non sum ignarus, præsumo tamen tepidus admonere ferventes, lenius et negligens incitare currentes, languidus sanis consilium dare, et in via remanens ad æternæ patriæ desiderium vos provocare; et quia secundum sanctum votum vestrum frequentius vos

visitare non valeo, hanc admonitionum serenitati vestræ ad vicem præsentis meæ pie et humiliter transmitto. Sed hanc præsumptionem, sicut dixi, ipsa mihi charitas ingerit quæ timere non novit. Ideo rogo vos, venerabiles filii, ut audaciæ meæ veniam dantes, quæcunque suggero patienter et benigne suscipiatis; et consulentes rusticitati vel verecundiæ meæ qualemunque exhortationem meam secretius relegite, nulli alii tribuentes, ne cuiuscunque eruditæ aures sermonis nostri asperitate feriantur. Nos enim Deo propitio licet nihil sinistrum de vestra conversatione sanctissima sciamus, tamen propter multiplices laqueos inimici de quo dicitur, *Cui sunt nomina mille, nocendi artes mille*; propter illius ergo venenosas astutias et male blandas concupiscentias sanctam vestram conscientiam qualibuscunque, etsi tepidis sermonibus admonemus, et licet minus idonei bellatores arma vobis spiritalia contra ignitas sagittas diaboli providemus. Gaudete et exultate in Domino, venerabiles filii, et gratias illi jugiter uberes agite, qui vos de tenebrosa sæculi huius conversatione ad portum quietis et religionis atrahere et provocare dignatus est. Cogitate, fratres, jugiter unde existis et ubi perventuro meruistis. Reliquistis Adolter mundi tenebras; et lucem Christi feliciter videre cepistis; contemptistis libidinis incendium, et ad castitatis refrigerium pervenistis; respiciistis gulam, et abstinentiam elegistis; respiciistis avaritiam atque luxuriam, et castitatem vel misericordiam tenuistis. Sed rogo vos, venerabiles filii, et quantum estis securi de præteritis, tantam sitis solliciti de futuris. Omnia enim crimina vel peccata cito ad nos revertantur, si non quotidie bonis operibus expugnantur. Audite apostolum Petrum dicentem: *Sobrii, estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit querens aliquem devorare*. Quando in hoc corpore vivimus, diu nocturne Christo adjutore vel duce contra diabolum repugnemus. Sunt enim aliqui quod pejus est negligentes et tepidi qui de solo Christianitatis vocabulo gloriantur, et putant quod illi sufficiat vestem mutasse et religionis habitum suscepisse, nescientes illud propheticum: *Fili, accedens ad servitatem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem*; nec sententiam Psalmistæ considerantes: *Propter verba laborum tuorum ego custodivi vinum durum*; et illud quod Apostolus dixit: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum caelorum*. Vestes enim sæculares deponere, et religiosas uno die indui aut unius horæ momento possimus; mores vero bonos jugiter tenere, vel contra male dulcis sæculi voluptates huius, quando vivimus, Christo adjutore laborare debemus, quia non quæ cepit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Imprimis ergo anima quæ religionem servare desiderat, gulam vincere et ebrietatem vitare tota fidei virtute contendat, et attemperatum convivium, mensam mediocrem habeat, ut caro illius nec nimietate abstinentiæ debilitetur, nec per deliciarum abundantiam ad luxuriam provocetur, deinde profundum humilitatis jaciatur fundamentum, linguam refrenet, distractionem quasi venenum fugiat, verba otiosa nec ipse proferat, nec ab alio prolata auribus suis libenter dimittat; vestimentorum habitum nec nimis abjectum, nec mutabiliter pomposum aut periculosa elegantiam habere consuescat. Lectionem aut ipse frequenter legat, aut legentis verba tota pectoris aviditate suscipiat. De divi is Scripturarum fontibus jugiter aquam salutis hauriat, illam utique de qua Dominus dicit: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aqua viva*. De paradisi etiam floribus, hoc est sanctarum Scripturarum sensibus, anima sancta se jugiter ornare contendat, et in ipsis pretiosis margaritis auribus suis indesinenter impendat, ex ipsis annulos et dextralia, dum exercet opera bona, sibi componat. Ibi castitatis ornamenta, ibi compunctionis holocausta requiramus. Qui vero religionem

A immaculato corde et puro corpore conservare desiderat, aut nunquam in publicum aut certe non nisi pro grandi et evitabili [inevtabili] necessitate procedat. Nec dicat aliquis: Sufficit mihi conscientia mea. Dicat sibi quisque quod ipsi placuerit: misera et stultis odibilis Deo est excusatio ista, quæ magis de impudicitia quam de conscientia bona procedit. Nam quando primæ familiaritatis aut vir aut femina cum viro esse coeperit, satis verocunda et quasi sancta esse cognoscitur. Sed quia subtrahit imprimis diabolus machinamenta sua donec paulatim assidua familiaritate crescente inter ambos inimica nutriunt [nouriat]. Callidus enim hostis facit illos sibi invicem parvo tempore deservire, sine ulla ratione libidinis, sine ullo dispendio castitatis, et ita illos falsa securitate circumvenit, ut eos quasi in blanda tranquillitate, velut duas naviculas producat in altum, et dum se putant esse securos, nec jejuniorum quasi reorum adiutorium petunt; cumque eos securos fecerit, in seipsos elidens subito illos tempestate demergit, et in vultificos amplexus impingens simul uno ictu mortificat. Tandem subito igne [subditos ignes] sive ullis flammis occultat, donec duas faculas jungens simul jam ambas accendat. Sic explicat diabolus quod præstare antea videbatur, sic quasi de simplici charitate amorem conflatur illicetum, dum imprimis contemptus est cedere, sic valet amplius occupare. Ecce securus est quisque de conscientia sua, quod cum aliquem viderit scandalizare de ipso non possit? Nunquid quomodo conscientiam suam novit, sic voluntatem alterius videt? Ecce tuus oculus simpliciter videt, et forte ille crudeliter concupiscit. De tua possibilitate gaudes, et de illius ruina non times. Si enim tu te nimium familiarem præberis, alterius concupiscentiam nutris. Etiam si ipse non peccet, alium tamen perdes, et erit tibi causa etiam sine causa ut te libido maculet alieni. Nolite, quæro vos, nolite quibuscunque occasionem dare, aut familiaritatem tribuere, ne forte cuiuscunque concupiscentia in vos mala successa alibi incipiat quaerere quod in vobis non potuit. Sed forte dicit: Securus sum de conscientia mea. Absit ut hoc de ore religioso procedat: jam enim cecidit qui de sua virginitate confidit. Libidinem si Christo adjuvante desiderat vincere, certissime noverit, qui indignam familiaritatem non subvertit aut se aut alium cito perdet. Sed forte dicit aliquis: Ideo familiaritatem non fugio quia volo habere quod vincam, adversarium meum capio tenere captivum. Vide ne contra te adversarius incipiat rebellare. Vide ne te ducat captivitas ista captivum. Audi Apostolum dicentem: *Fugite fornicationem*; contra reliqua vitia oportet nos omni virtute resistere, contra libidinem vero non expedit repugnare, sed fugere. Esto ergo libidinis fugitivus, si vis castitatis pugnator esse egregius. Sed quod dixi diligenter attendite, quando solus aliquis stimulus libidinis inectatur, Christo adjuvante repugnet quantum prævalet contra se, quia non habet quo possit fugere; quando vero per alterius sodalitatem, opportunitatem tamen, voluptati diabolus subministrat, ipsam familiaritatem quantum prævalet, sicut superius dixi, anima sancta refugiat. Ac sic quando aliquis in seipso tentatur, sibi ipse Deo adjuvante resistat, quando per alterius societatem vel leve conscientia titillatur, quasi serpentem venenatum quanta potest celeritate refugiat. Sed ut hæc omnia servare possimus, abstinentiam rationalem teneamus, quia vera est illius sanctissimi viri sententia: *Prout contineris ventrem, ita et venenosus motus ejus, humilitatem etiam veram quantum possumus servemus*. Non enim carnis integritas servatur, ubi animus superbiæ tumore corrumpitur, præcipue sic [nhi] et iracundiæ flamma frequenter surgit, castitas et virginitas [virginitatis] flores cito consumit. Caste enim Deo devota anima non solum extraneorum, sed etiam parentum suorum assidua familiaritatem aut ad se veniendi, aut ipse ad illos ambulandi, habere non

declinet [*F. leg. debet, ut col. 4131, lin. 41*], ne aut quod non oportet aut quod non expedit d. cat. aut caritati potest esse contrarium videat. Si enim vasa quæ in ecclesia offeruntur, aut in sacrosancto altario ponuntur, sancta ab omnibus appellatur, et fas non est ut de ecclesia postmodum in domum laicam revocentur aut usibus humanis aptentur; si tantam dignitatem habent vasa quæ nec intellectum possunt habere nec sensum, putas qualem dignitatem apud Deum habet ad ipsius imaginem procreata? Sicut [sicut] ergo vasa sancta humanis usibus servitura, nec possunt nec debent de ecclesia revocari, sic religiosum quemquam non oportet, non decet, non expedit, parentum suorum obligationibus implicari, aut quorumcumque extraneorum perniciose familiaritate constringi. Illud ante omnia admoneo, ut invidiæ malum quasi venenum vipereum fugiatis, et inter vos invicem per sancta colloquia, medicamenta spiritualia præparetis. Sunt enim, quod pejus est, aliqui, [Add. qui] quando se pariter jungunt, magna [*Lege magis*] sibi, detrahendo vel contra præpositum murmurando, vulnera faciunt, quam spiritualia medicamenta componunt. Vos vero, sancti ac venerabiles filii, si aliquid videtis pusi lanimem, consolationem impendite; si superbientem, humilitatis medicamentum apponite; si iracundiam videritis, refrigerium patientiæ ministrare. Si nobiles nati estis, magis de religionis humilitate quam de sæculi dignitate gaudete. Et sic terrenam substantiam dispensate, ut inde spirituales pennas et bene cito tribuendo habere possitis, et non aliquid vobis reservando aut tardius erogando carnales compedes habeatis. Terrena enim substantia si tardius erogatur, animæ pennas quasi vi aut coactus [*F. leg. quasi visco*] illigare cognoscitur, quia verum est illud quod scriptum est: Impedimenta mundi fecerunt eos miseros. Si quis vero pauper fuit antequam religionem sanctam assumpserit, Deo debet gratias agere, qui illum mundi hujus facultatibus noluit illigare. Multos enim, quod pejus est, ita suæ facultates ligatos tenent, ut ad æternam patriam redire non possint. Vos vero jam in hoc sæculo Christo propitio felices estis, qui facultates simul et voluptates sæculi istius, non solum corde, sed etiam corpore contempseritis. Tenete ergo manus in aratrum, et nolite respicere retro; et quia in vobis perfectionis ascendere meruistis, non vos inde deponat sæculi istius voluptas. *Memento uxoris Loth*, quia [vel quæ] retro respiciens versa est in statuam salis. Nunquam juramentum, nunquam maledictum de ore vestro procedat. Non solum corpora, sed etiam corda vestra, omni sollicitudine custodite, propter illud quod scriptum est: *Omni custodia serva cor tuum*, et illud quod Dominus in Evangelio dicit: *De corde enim exeunt cogitationes malæ*. Si enim in corde nihil male cogitatur, quidquid sanctum est ex ore proferitur, quia, sicut scriptum est. *Ex abundantia cordis os loquitur*. Hoc enim lingua proferre consuevit, quod ex officina cordis conscientia ministraverit. Et ideo si ex ore vultis bona proferre, semper in corde quæ sancta sunt cogitate. Sic lectioni et orationi debetis incumbere, ut interdum etiam manibus possitis aliquid exercere, præcipue tamen usque ad horam tertiam lectioni vacare consuescite, et meliorem diem partem sancto operi dedicate. Oratio ipsa cum silentio procedat ex corde, ut vix audiat in ore. Nam qui alta voce orare voluerit, et sibi et alteri multum nocet, dum per garrulitatem alterius mentem ab oratione sancta et secreta suspendit. Et in ipsis operibus quæ manibus exercetis secularia et pompasa indumenta, quæ non utilitati, sed vanitati serviunt, fastidite atque contempnite, ut etiam in ipsis terrenis operibus possitis quidquid sobrietati et honestati convenit exercere. Multi enim quod in moribus diligunt, hoc etiam in operibus ostendunt. Præparant sibi ornamenta secularia sæculum diligentes et voluptati vel luxuriæ servientes. Vobis vero, quibus mundus crucifixus est, nihil sit cou-

amne cum talibus. [*videtur legend. Quibus ad*] Ad luxuriam caro componitur velut inimica et contraria a vestro præposito respiciantur. Sunt enim quod pejus est qui pro vanitate sæculi istius plus student terrenis cupiditatibus operam dare, quam lectioni divinæ insistere, dum volunt stragula pulchra et picta tapezia, plumaria etiam et reliqua his similia cum ingenti sumptu et superflua expensa ad oculorum libidine, nescientes illud quod Dominus per Joannem evangelistam clamat et dicit: *Nolite dilgere mundum neque ea quæ in mundo sunt, quoniam omnia quæ [omne quod] in mundo est concupiscentia carnis et concupiscentia oculorum et ambitio sæculi est*. Quid prolest virginitatem et integritatem corporis custodire, si oculorum concupiscentias noluerit evitare? Sunt etiam nonnulli qui etiam facultatibus suis majorem partem parentibus et forte divitibus quam pauperibus dare volunt, et, non cogitant quod illis substantiam suam ad luxuriam tribuunt, se æterna mendicitate consumunt. Sed dicit aliquis: Ergo despiciere debeo parentes meos? Absit ut nos dicamus quod parentes tuos non debeas honorare: quomodo fieri potest ut parentes prædicemus non amandos, qui inimicos dicimus diligendos? Ama parentes quantum potes, et si casti sunt et honesti, honorem illis semper impende, et de facultatibus tuis aliqua illis munuscula derelinque; totum vero quidquid est magis atque utilius usque in finem sæculi profuturum pauperibus tribue, ut eleemosyna usque in diem iudicii pro refrigerio pauperum ad regna cælorum [*Add., transeat*]. Quod minus dederis, poterunt sibi postmodum providere (qui non poterant laborare). Tu autem quod tibi minus per misericordiam præparaveris, in illo sæculo nunquam poteris invenire. Et tamen si sunt aliqui parentes qui aut victu aut vestitu indigeant, mercedem apud Deum habemus, si illis inde [unde] possint sustentari tribueris. Venturi enim sumus ante tribunal æterni iudicis, et si bene egerimus, felicitate audiemus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum; quia esurivi et sitiivi, etc; quanta fecistis mihi ex minimis istis, mihi fecistis*. Non dixit: Venite, percipite regnum Dei quia parentum vestrorum divitias cumulastis; quia illis unde luxuriantes [luxuriantur] in sæculo dimisistis; non utique dixit, sed illud quod in Evangelio commemorat, quod et propheta ante prædixerat: *Disparati, dedit pauperibus*. Attendite, quæso, dispersit, dedit pauperibus, non dixit divitibus luxuriosis, non hoc sæculum diligentes. Nam et ille dives de quo in Evangelio legimus, *qui induebatur purpura et bysso*, fratres suos divites reliquit; sed ille postea guttam refrigerii in infernum ardens quæsit et invenire non potuit. Vos vero, sancti et Deo dignæ animæ, totum spiritaliter agite, et cui consecratis animas vestras ipsi offerite, imo et reddite substantiam vestram. Dignum est ut a vobis accipiat terrena, qui vobis præparat æterna; ipse a vobis accipiat terrenam substantiam qui vobis contulit virginitatis coronam; vos illi amplius debitores estis, quibus dedit ut illum qui est immaculatus Agnus quocumque legerit salvum possitis. Sequitur quidem Christum cetero multum fidelium non quocumque legerit, sed quocumque ipsi poterint. Pœnitentes enim et conjugati possent per alias vias justitiæ sequi Christum, præter, cum in virginitatis decore procedit. Non enim habent quid faciunt ut virgines sint, in quibus factum est ut virgines esse non possint. Vos vero, sancti filii, sequimini eum tenendo perseveranter quod vovistis ardentem. Cavete ne a vobis virginitatis bonum percat, cui facere nihil potestis ut redeat. Iterum atque iterum sancti et Deo dicite animæ rogo et cum omni humilitate per conservando virginitatis præmi) consilium dare præsumo, ut familiaritatem incongruam a vobis vel a vestris totis viribus repellere laboretis. Longe satis, longe sit pestis ista quam inordinata familiaritas jaculatur, non est in hac societate securitas quæ collisiones patitur, ve-

lut quibusdam fluctibus turbulentis in hac familiaritate non habitat amica concordia, quæ non nisi discordante inimicitia crescit. Nam ad conservandam sanctæ religionis dignitatem securitas magis quam inordinata familiaritas testis sanctissima est. Attende, anima sancta; diligenter intellige quanta mala de inordinata familiaritate nascentur. Familiaritas enim cujuslibet feminæ, si frequens esse coeperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exultat, ruinas ædificat, ripas erigit, præcipitia aperit, periculis naufragat, naufragiis villitat, perditione gaudet, interitum fovet, confusionem mercatur, thesaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, excusationes inflammat, et catervatim simul glomerantur numerosæ andagines [forte indagines] captivonem, ac per infinita dedecora multiplicis mortis invehit perniciem perditorum. Tot itaque et tam mala perniciosæ familiaritatis nemo prosternit, nisi qui societatem unde periclitari possit aut difficile aut certe rariushabere contenderit. Nam sancta anima quæ secretum suum custodire voluerit, assiduitatis malum to a animi virtute fugiat. Ipsa sancta singularitas nunimen illi invictum esse sanctimoniam, expugnatio fortis infamiae, fortitudinis firmitas, et lascivie petulantis infirmitas, proprietatis præsidium, et infirmitatis excidium, animæ victoria et corporis præda, libertas gloriarum et captivitas criminum, pronuba sanctitatis et repudium turpitudinis, sinceritatis indicium, et abluio scandalorum, exercitium continentiam, et evacuatio tota luxuriæ, pax secunda virtutum, et impugnatio inquieta bellorum; puritatis culmen, et libidinis carcer; honestatis portus et ignominiam; naufragabilis locus virginitatis, et hostis immunditiæ; lorica pudoris, et spoliolum proprietatis; murus incorruptionis, et districtio vulgaritatis; integritatis dignitas, et fornicationis eversio; additio claritatis, et dedecoris præcipitium; voluntas bonorum operum, et afflictio vitiorum; refrigerium pudicitiam, et pœna petulantiam; acquisitio triumphorum, et facinorum detrimentum; requies salutis, et perditionis exsilium; vita spiritus, et carnis interitus; status qualitatibus angelicæ, et funus humanæ substantiæ. Hæc omnia mala fortiter Deo adjuvante vincuntur, et illa quæ diximus bona feliciter acquiruntur, si ab animabus sanctis familiaritas inordinata respuitur. Attendite vos, quæso, sanctæ animæ, quia inter omnia certamina quibus semper est Christiana milita, sola duriora sunt prælia castitatis ubi quotidiana pugna est et rara victoria; gravem castitas sortita est inimicum qui quotidie vincitur et timetur: quotidie, inquam, vincitur, et non sinit provocare. Nemo securus vincit qui secum pugnat. Periculosa.

Christiano nomine gloriantur. Ideo autem et illæ fatuæ quinque et prudentes quinque dicuntur, quia quinque sensus in omnibus hominibus esse probantur. Visus, auditus, gustus, odoratus et tactus, et quia per istos sensus velut per quasdam januas et fenestras aut vita aut mors ingreditur ad animam nostram. De quibus et propheta dixit: *Intravit mors per fenestras*, ideo et ibi quinque virgines dicuntur prudentes, quæ istis sensibus bene utuntur, et ibi quinque fatuæ, quæ per istos quinque sensus magis mortem quam vitam excipiunt. Quomodo autem istas quinque sensus velut quinque virgines aut virginitatem custodiant, aut corruptioni subjaceant, diligentius requiramus. Si aliquis vir aut mulier viderit filium suum aut filiam, servum aut ancillam, et ad concupiscentiam diligenter aspexerit, corrupta est una virgo, quia per oculos, id est per fenestras corporis in secretum cordis venenum mortis intravit. Si vero aliquis sive religiosus, sive laicus homines detrahentes, sermones etiam otiosos et cantica luxuriosa vel turpia proferentes libenter audivit, et cum dele-

ne placido auditu susceperit, corrupta est alia virgo. Si autem non sit contentus modicis cibis, sed sumptuosas delicias quærat, si semper male loqui studeat, corrupta est tertia virgo. Sed [for. e. Si] etiam odores peregrinos, ut hominibus placere possit diligenter inquirat, quarta virgo est violata. Si vero manibus suis aut filios aut filias alienas cum delectatione propter libidinem tangere voluerit, et vestimenta nimis mollia animo voluptuoso quæsierit, jam etiam quinta virgo corrupta est. Quia enim ordines isti quinque sensus velut quinque virgines in hominibus corrumpuntur, et econtrario dum animæ sanctæ istos quinque sensus, id est visum, auditum, gustum, odoratum et tactum ab omnibus illicitis frenant, et ad ea quæ sunt licita vel legitima sobrie et caste relaxant, ideo quinque virgines omnes bonos significant, et aliæ quinque eos qui mali sunt præfigurant. Et revera, fratres charissimi, quid prodest viro vel femine, clerico vel monacho vel sanctimoniali, si in corpore virginitas custoditur, quando per malas concupiscentias cordis integritas violatur? Quid prodest in uno membro præferre castitatem et in omnibus sensibus habitare corruptionem? Nam et illæ virgines quæ *Agnum sequuntur*, si diligenter attenditis, non propter hoc sequuntur Agnum, quia solam virginitatem corporis servaverunt. Denique cum dixisset; *hi sunt qui se cum mulieribus non inquinaverunt*, secutus adjunxit, *et non est inunctum in ore eorum mendacium. Sine macula sunt.* Qui ergo de sola corporis virginitate gloriatur, diligenter attendite quia si mendacium diligit, cum iis sanctis virginibus Christum sequi non poterit. Nulla ergo virgo de sola corporis virginitate præsumat, quia si inobediens fuerit aut linguosa, ab illo thalamo sponsi coelestis se noverit excludendam. Cum ergo virgo centesimum gradum teneat, et mulier conjugata tricesimum, melior tamen est casta quam virgo superba: illa enim caste et humiliter marito serviens tricesimum possedit gradum; virgini superbae nec unus gradus remanebit, et impletur in illa quod ait Psalmista: *Tu populum humilium saluum facies, et oculos superborum humiliabis.* Et quia totam Ecclesiam B. Apostolus virgineum vocat, non solum in ea considerans corporis virgines, sed incorruptas omnium desiderans mentes ita dicens: *Aptavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, non solum sanctimonialium, sed etiam omnium virorum ac mulierum anima si cum castitate corporis in illis superadictis quinque sensibus virginitatem servare voluerit, sponsa Christi esse non dubiet. Non enim corporum, sed animarum sponsus intelligendus est Christus. Et ideo, fratres charissimi, tam viri quam femine, tam pueri quam puellæ, si virginitatem usque ad nuptias servant et per istos quinque sensus, id est visum, auditum, gustum, odoratum et tactum, dum eis bene utuntur, suas animas non corrumpunt, in diem iudicii, apertis januis, ad æternum sponsi thalamum feliciter merebuntur intrare. Illi vero qui et corpora sua ante nuptias adulterina conjunctione corrumpunt, et postea per totam vitam suam male vivendo [forte videndo], male audiendo, male loquendo, animas suas violare non desinunt, si eis fructuosa et digna poenitentia non subvenerit, clausis januis sine causa clamabunt: *Domine, Domine, aperi nobis*, et audire merebuntur: *Amen dico vobis, nescio vos unde sitis.* Hæc ergo, fratres, si et clerici et monachi, et sanctimonialibus [sanctimoniales] et in conjugatis positi fideliter et diligenter attendimus, et cum castitate corporis etiam integritatem cordis auxiliante Domino custodimus, non cum fatuis *projiciemur in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium*; sed cum sapientibus ad spirituales nuptias intronissi, audire merebimur: *Euge, serve bone et fidelis, in ra in gaudium Domini tui.*

ITEM SANCTI CÆSARII DE DECEM VIRGINIBUS.

In lectione evangelica quæ nobis de decem virgi-

nibus reclusa est, fratres dilectissimi, dictum est quod omnes virginæ ornaverunt lampades suas; sed fatuæ non habuerunt oleum lampadibus præparatum; prudentes vero sumpserunt oleum in vasis suis. Moram autem faciente sponse, dormitauerunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit, cito obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virginæ illæ, et ornaverunt lampades suas; et cum fatuarum virginum lampades exstinguerentur, rogaverunt reliquas in quarum vasis erat oleum, ut eis darent de oleo suo; et illæ dixerunt: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ille potius ad vendentes et emite vobis.* Dum autem irent emere, venit sponsus, et quæ paratas erant intraverunt cum eo ad nuptias, et clausa est janua. Venerunt postea reliquæ virginæ dicentes: *Domine, Domine, aperi nobis;* quibus dictum est: *Nescio unde estis.* Quod cum ait, Sponsus moram faciente, dormitauerunt omnes et dormierunt, somnus ille mortem significat. Denique, sicut Apostolus ait, *De dormientibus autem nolimus ignorare vos, fratres.* Media nox quando clamor factus est, magnum significat diem iudicii; propter ignorantiam dictum est media nox, quia nemo scit quando aut qua hora dies iudicii veniat. Quod autem omnes virginæ ornaverunt lampades, et illæ fatuæ habuerunt aliquid olei, sed parum fuit, ut eis sufficere omnino non posset. Denique statim exstinguere [exstingui] cœperunt. Unde quantum possumus eum Dei adiutorio laborare debemus, fratres charissimi, ut quia in oleo misericordia vel charitas intelligitur, tantum reponamus in vasis animarum nostrarum, quantum nobis sufficiat in æternum. Nemi nisi sufficiat parum, fratres dilectissimi, nisi qui forte præ paupertate plus dare non prævalet; plena animæ lucerna opus est, ut per charitatis oleum lumen nostrum luceat in æternum. Cui Deus dedit largiorem substantiam quantum potest laxet manus ad eleemosynam, nec credat quod ei possit sufficere parum, sed se consideret unusquisque ex eo tempore quo aspero cœpit quantum debeat pro his quæ male cogitavit, male locutus, vel male operatus est, attendat multitudinem peccatorum, et singulorum pretia diligenter appendat; videat quantum debeat pro mendaciis, pro juramentis, pro perjuriis, pro maledictis vel detractionibus, pro ebrietate, pro gula atque luxuria, pro cogitationibus sordidis, pro sermonibus otiosis. Consideret unusquisque ista omnia et his similia, quæ nec numerari possunt, et tunc agnoscat quantas eum eleemosynas oportet exercere, qui etiam si tot venderetur [toti venderetur], nisi præponderaverit Dei misericordia, restituere cuncta peccata non possumus, vel humiliter contrito et compuncto corde quantum possumus faciamus, et non pro laude humana, sed pro Dei præcepta [forte præcepto] et vite æternæ contemplatione faciamus. Quod autem dixerunt virginæ fatuæ sapientibus, *Date nobis de oleo vestro; et illæ responderunt, Ne forte non sufficiat nobis et vobis,* hoc æstimo humiliter dictum, quia tantus terror et tanta examinatio erit in die iudicii, ut etiam illi qui oleum misericordie se intelligunt abundantius præparasse, timeant ne eis possit ad omnia peccata redimenda sufficere. Illud vero quod dictum est, *Ite potius ad vendentes et emite vobis,* potest hoc de pauperibus intelligi. Ipsi sunt negotiatores qui oleum animarum lampadibus necessariis [forte necessarium] vendunt. Per ipsos enim hoc negotium Christus exercere consuevit. In ipsis enim accipit terrena repositurus æterna. Denique sic ipse dixit: *Quandiu fecistis uni ex minimis istis, mihi fecistis.* Lampades autem animæ intelliguntur. Vasa autem illa ubi oleum reservatur, conscientiæ bonæ significantur. Quid est autem oleum in vasis habere, nisi intus in conscientia opera bona recondere? Et quia opera bona alii faciunt pro Dei amore, alii pro cupiditate laudis humane, virginæ illæ et quæ in corpore virginis erant, et quæ se vigilis, psalmis, lectionibus, vel orationibus exercebant, totum hoc pro laude humana, non pro Deo

A vel pro æterna beatitudine faciebant, ideo morte interveniente, ubi ab eis cessavit laus humanum, simul illis defecit et oleum. Nam illud quod eis dictum est, *Ite potius ad vendentes et emite vobis,* potest et sic accipi, ut vendentes intelligantur illi qui virginæ fatuæ blandis adulationibus prædicant. Unde intelligitur quod omnes qui laudes humanas accipere cupiunt, quod in opere Dei exercere videntur humanis assentionibus vendunt, accipientes vanam laudem et præmia æterna perdentes. Illæ autem virginæ quæ oleum habuerunt in vasis suis, omne opus bonum intus in conscientiam posuerunt, quia non pro laude, sed pro misericordia divina fecerunt. Hæc ergo fideliter cogitantes, fratres dilectissimi, quia parabola ista ad universam Ecclesiam pertinet, qui non possunt servare virginatatem corporis, integritatem custodiant cordis, ut si ad coronam martyrum sive virginum non potuerint pervenire, saltem vel omnium peccatorum indulgentiam mereamur accipere; virginæ vero quæ integritatem corporis, Deo auxiliante, custodiunt, totis viribus cum Dei adiutorio laborare contendunt verborum fugere, detractionem vel murmurationem velut diaboli venena respicere, invidiam superbiamque morbum quasi hostis gladium pertimescere, obedientiam humiliter custodire, nunquam senilis præcepta contemnere, lectioni et orationi insistere; si infirmitas non prohibet, ad vigilias cum omni avaritate consurgere, sive in oratorio, sive in alio quolibet loco; semper quod ad obedientiam vel ad humilitatem pertinet studeant exose [ex ore] proferre; si tristem viderint, consolentur; si inobedientem agoverint, castigare non cessent. Et quia in omni professione et boni inveniuntur et mali, et in Ecclesia Christi non solum triticum, sed etiam paleæ reperiuntur; inveniuntur, quod pejus est, clerici, monachi et sanctimoniales ita negligentes et tepidi, ut non velut spirituales apes dulcia animarum mella efficiant, sed velut crudelissimæ vesper venenatis linguæ aculeis fratrum coria percuciant. Isti tales non adiutores Christi, sed defensores diaboli esse probantur, qui si forte viderint fratrem vel sororem contra seniore superbo existere, non solum student mitigare, sed magis malignis sermonibus ad majorem eum favorem conantur ascendere, dicentes quod hoc nec possit nec debeat diutius sustineri; hortantur etiam ut ista senioribus peniteat, quare eos paterna pietate admonere vel castigare voluerint. Sed quia in omni proposito, sicut jam diximus, non solum adiutores vel ministri diaboli ad inobedientiam vel superbiam callida susuratione succendant, adiutores Christi blanda adhortatione et sancto ac salubri consilio ad humilitatem vel mansuetudinem revocare contendunt. Illi enim qui in clerico vel in monasterio positi et se et alios ad superbiam erigunt velut pharetræ sagittis diaboli plene simplicium coria percucere, et charitatem in eis, humilitatem vel mansuetudinem conantur extinguere, sed quia Deo propitio in medio palearum invenitur et triticum, animæ sanctæ quæ velut armaria Christi spiritualibus antidotis plena esse probantur, quidquid illi vulneraverint celestibus medicamentis apposisis curare non desinunt, dicentes cuiusque superbo: *Noli superbiere, frater, quia scriptum est: Superbis Deus resistit.* Noli irasci, quia scriptum est: *Ira in stultis insipientis requiescit;* et iterum, *Ira viri justitiam Dei non operatur.* Si forte inobedientem viderint, blande et humiliter dicunt: *Noli esse inobediens, frater, quia scriptum est: Obedientia super sacrificium.* Et Apostolus clamat: *Obedite præpositis vobis et subijcite eis, quia ipsi vigiliant pro animabus vestris tanquam rationem redduri.* Istæ animæ Deo plene si tepidum et negligentem viderint, de spiritali armari, id est de corde bono prolatis medicamentis ad compunctionem conantur accendere. Si detrahentem ac murmurantem viderint, dicunt ei illud B. Apostoli: *Necque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, et perierunt,*

runt ab exterminatore. Neque detraxeritis. . . . A conte David et de hujuscemodi tentationibus significante: *Probasti cor meum, et visitasti nocte; igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas (Psal. xv).* Et hoc perspicendum cur in nocte dixerit et non in die; videlicet quia circumventiones inimici nox sunt, sicut beatus Paulus dicit, *non esse nos filios tenebrarum, sed lucis, quia filius Dei dies est, diabolus vero nocti assimilatur (I Thess. v).* Si vero hæc omnia bella supergressa fuerit anima, tunc incipiunt se illi immittere adversæ [adversariæ] cogitationes, fornicationis desiderium, et nefandum stuprum puerorum. In his igitur omnibus infirmatur anima et cor tabescit, ut impossibilem sibi credat esse custodiam castitatis, subjungentes illi, ut dixi, temporis prolixitatem, virtutem laboris. Et quia grande sit onus ipsarum et importabile, subjungentes illi infirmitatem corporis et fragilitatem naturæ. Si autem ad has impugnationes non lassaverit, tunc benignus et misericors Deus immittit illi virtutem sanctam, et confirmat cor ipsius, et dat illi lætitiæ et refrigerium et possibilitatem, ut fortior inimicis inveniat, ut illorum adversus eum impugnatione non prævaleat, timentes eam quæ inhabitat in eo virtutem. Sicut sanctus Apostolus dicit, *contendite et accipietis virtutem. Hæc quippe est virtus de qua beatus Petrus ait: Hereditatem incorruptam, et immarcescibilem, conservatam in cælis, qui in virtute Dei custodimini per fidem (I Petr. i).* Tunc benignus et clemens Deus, si viderit quia cor ipsius corrobortum est super inimicos suos, paulatim subtrahit virtutem quæ illi opitulabatur, et concedit inimicis impugnare eum variis concupiscentiis carnis, nec non vanæ gloriæ, cupiditatis, et superbiæ, et castitatem quæ ad perditionem pertrahunt, ut propemodum assimiletur navi quæ sine gubernaculo in scopulis huc illucque offendit. Cum autem cor illius emarcuerit in his, ut ita dicam, et defecerit ad singula tentamenta inimici, tunc Deus amator hominum, curam habens creature suæ, immittit illi sanctam virtutem, et confirmat eum, subjiciens cor et animam et corpus ipsius, et omnia viscera ejus sub jugo Paraclæti, ipso Domino dicente: *Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde (Math. xi).* Et sic demum benignus ille Deus incipit adaperire oculos cordis ipsius, ut intelligat quoniam ipse est qui confirmat eum; et tunc verè incipiet homo vere nosse honorem dare Deo, cum omni humilitate et gratiarum actione, sicut David dicit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. l).* et mansuetudo efficitur cordium. Cum igitur in his omnibus fuerit probatus, tunc incipiet illi Spiritus sanctus revelare cælestia: hoc est quæ sanctis jure meritoque debentur, et his qui sperant super misericordiâ ejus. Et tunc reputat homo secum illud apostolicum dicens: *Quis non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. viii).* Et illud Davidis: *Quid enim mihi restat in celo, et a te quid volui super terram (Psal. lxxii)?* Hoc est: o Domine, quanta mihi paraveras in celo, et ego quid a te querebam in vita mortali? Et sic revelata illi sunt tormenta quæ passuri sunt peccatores, et multa alia quæ nunc tacente vir sanctus intelligit. Post hæc vero omnia, incipiet Paraclæti inire pactum cum puritate cordis ipsius, et animæ firmitate, et sanctitate corporis, et cum spiritu humilitatis facit eum supergrosoli omnem creaturam, et ut non loquatur os ejus opera hominum, et ut recta oculis suis videat, et ori suo custodiam ponat, et iter rectum faciat gressibus suis, et ut justitiam habeat manuum suarum, hoc est operum et orationis instantiam, nec non afflictionem corporis, et vigiliarum frequentiam. Et hæc disponit cum eo in mensuram et discretionem, et non in turbulentiam, sed in quietem. Si vero mens ipsius dispositionem Spiritus sancti contempserit, tunc virtus quæ in eo collata fuerat, discedit, et sic eadem pugna efficiuntur in corde ejus et conturbationes, et conturbant eum passiones corporis per momenta singula.

HOMILIA.

Doctrina abbatis Malvivi de his qui in cenobiis sunt.

In primis quidem si cœperit homo semetipsum agnoscere, cur creatus sit, et quæsierit factorem suum Deum, tunc incipit pœnitere super his quæ commisit in tempore negligentis suæ. Et sic demum benignus Deus dat illi tristitiam pro peccatis, et post hæc iterum pro sua benignitate donat illi afflictionem corporis, jejunia et vigiliis et orationum instantiam, et contemptum mundi, ut libens illatas injurias sufferat, et in odium habeat omne refrigerium corporale, et diligat planctum magis quam risum. Post hæc, tribuit illi desiderium planctus et fletus, atque humilitatem cordis, ut trabem oculi sui consideret, non alterius festucam nitatur evuere; et dicat semper: *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (Psal. l).* Et ut diei exitus sui memor sit, et quomodo in conspectu Dei occursurus sit, sed et judicia et pœnas describat in conspectu mentis suæ, nec non etiam meritos honores qui dantur sanctis. Si autem viderit quia hæc illi suavia sunt, tentat eum si abrenuntiat voluntatibus suis, et resistit adversus impugnationes hujus mundi principis, qui violenter eum prius esca variæ delectationis quæ mollires facit cor, ut rursus propemodum vincere queat. Sed et lassitudinem corporis et desiderii longinquitatem, dicentibus illi cogitationibus suis, Quanto temporis spatio hunc laborem sufferere poteris? Et quia ardui laboris sit ut mereatur quis habitorem Deum habere, præsertim tu qui multa peccasti: et quanta tibi possunt a Deo remitti peccata? Si autem cognoverit quia cor illius firmum est in timore Dei et non dimittit locum suum, sed fortiter resistit cogitationibus, tunc veniunt illi sub occasione justitiæ cogitationes, dicentes: Peccasti quidem, sed pœnitentiam egisti, jam sanctus es, et lætant illum recordari quorundam hominum peccata qui non egerunt pœnitentiam, superseminantes illi in corde vanam gloriam. Non solum vero hoc, sed etiam faciunt quosdam homines laudare eum subdole, et provocare ad opera quæ ferre non potest, immittentes illi cogitationes in animam non vescendi et non bibendi, nec non et vigiliarum, et multa alia quæ dicere longum est. Et facilitatem ei ad hæc perficienda tribuunt, si quomodo eum ad hæc alliciant, præcavente Scriptura et dicente: *Ne declinaveris ad dexteram nec ad sinistram, sed rectum iter ingredi (Deut. xlvii).* Si autem benignus Deus perspexerit quia nulli librum acquievit cor ipsius, di-

expugnatione inimici. Si autem conversum fuerit eius, et obtinuerit praecepta Spiritus sancti, projectio Domini fiet super eum, et tunc homo agnoscit quia indesinenter adherere Deo bonum est. et quoniam in ipso est vita ejus, dicente David: *Clamavi ad te, et sanasti me.* Et iterum: *Quia apud te est fons vitae* (Psal. xxxv). Igitur secundum meum consilium, nisi homo graudem possederit humilitatem, quae omnium virtutum culmen est, et custodiam posuerit ori suo et cordi timorem Dei, et in eo quod se probat extol-

lere ceteris non se praeferat, tanquam aliquid boni fecerit, et injurias sibi illatas sufferat, et percutientem se maxillam aliam praebeat, et ut ad omne opus bonum velociter erumpat, et ut animam suam in manu portet, quasi quotidie moriturus, et ut vana ducat omnia quae sub hoc sole cernuntur, et dicat: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philip. i); et: *Mihi vivere Christus est, et mori lucrum* (Ibid.); non poterit praecepta servare Spiritus sancti.

ANNO DOMINI DXLIX.

RUSTICUS

S. ROM. ECCLESIAE DIACONUS.

NOTITIA (ex Gallandio).

I. Pauca suppetunt quae de Rustico S. R. E. diacono dicenda occurrunt, nec aliunde repetenda quam ex Vigilii papae sententia in eundem Rusticum et Sebastianum ejus collegam lata, quae inter acta concilii generalis v referatur, collationi 7 intexta (a). Quod quidem jam antea praestitero viri doctissimi, Baronius (b), Norisius (c) et Pagius (d); quos proinde presso pede assectati, ejusmodi narrationem instituimus. Vigilii itaque Cons antinopoli synodo habita, et diuturnioris in urbe regia morae impatiens, quin et imperatoris Justiniani violentiis fractus, judicatum scripsit in quo hactenus propugnata tria Capitula, mutata postea sententia, damnavit, hac tamen clausula adjecta, *Salva in omnibus reverentia synodi Chalcedonensis.* Id vero contigit currente anno 548. Vigilii tunc aderant Rusticus et Sebastianus, doctissimi Romanae Ecclesiae diaconi: quorum prior, pontificis nepos, lecto judicato, palam profectus est: *Melius fieri non potuit quam quod factum est judicatum;* posterior vero, *De caelo judicatum ordinatum,* ait.

II. At vero iidem diaconi, magni illi paulo ante judicati praecones, ab Africanis mox impulsu, adversus ipsum Vigilium rebellaverunt. Id vero imprimis molitus est Felix Gillitani monasterii in Africa hegumeni, qui hanc ob causam Constantinopolim se contulerat; et licet hic primum a laudatis Vigilii papae diaconis rejectus fuisset, eo quod ipsius pontificis communionem vitaret; dolo tamen ipsius Felicis ac persuasionibus victi, exeunte hoc ipso anno 548 a prioris sententia discessere, ac perfricta fronte a Vigilii communionem segregati, litteras quaquaersum disseminarunt quibus significabant, Vigilium aliquid

B *scripsisse quod reperitur adversum definitionem sanctae Chalcedonensis synodi,* prout in scripto contra eundem anathemate loquitur ipsemet Vigilius. Hinc vero undique ab episcopis orthodoxis querelarum plura ad eundem pontificem epistolae scriptae, maximumque fuit in Ecclesia schisma conflatum.

III. Quamobrem intelligens Vigilii in grave damnum vertere totius Ecclesiae unitatis, si tantis malis occurrere diutius differret, justa adversus eosdem diaconos qui hostium numerum auxere, indignatione commotus, ubi ad meliorem frugem eos reverti nolle cognovit, utrumque anathemate percussum dignitate ac gradu submovit. Vigilii censuram, cujus fit mentio in epistola Justiniani ad v synodum, recitat Baronius (e), eamque illigat anno 550. Neque aliter Pagius (f), qui praeterea, ex litteris Vigilii ad Valentinianum episcopum Tomitanum a Baronio relatis (g), eandem depositionis sententiam latam fuisse antea diem 18 mensis Martii ejusdem anni 550 jure arguit ubi et disputat contra Garnerium, qui id contigisse anno superiore 549 contendit (h). At Norisius licet non repugnare se Baronio testetur, tamen sententiam sibi minus probatam inuere videtur (i). Quid vero exinde Rustico evenerit, eum in exilium jubente Justiniano fuisse deportatum cum Felice Afro tradit Sirmondus (j), quod nimirum v synodo scriptis suis obtrecent. Quam in sententiam Victorem Tironensem sic loquentem inducit: « Post consulatum Basilii V. C. 48 (anno scilicet 557), Felix hegumenus monasterii Gillitani in exilio apud Sinopen de hac vita migravit ad Dominum. » Verum hic nulla Rustici menti. Sed respexerit vir doctissimus ad ea quae

(a) Concil. tom. VI, pag. 183, edit. 1 Ven. Labb.

(b) Baron. ad ann. 550 §§ 15 seqq.

(c) Noris. Dissert. hist. de syn. v, cap. 4.

(d) Pagi. ad ann. 548, §§ 5 seqq.

(e) Baron. ad ann. 550, § 16.

(f) Pagi. ad ann. 550, §§ 4 et 5.

(g) Baron. ad ann. 550, § 2.

(h) Garn. Dissert. de v synod. cap. 5, § 9, et in Auctar. Theodor. pag. 521, num. 111.

(i) Noris. l. c., tom. I, pag. 598.

(j) Sirmon. in notis ad Facund. lib. contra Mocian., sub init.

paulo ante scripserat idem Victor, ubi palam de Rustici exilio cum Felice hegumeno et sociis verba fecit. Nimirum, cum Victor anno post consulatum Basilii 43 coactam synodum videret, subdit: « Ibi tria sæpe fata capitula cum defendentibus ea damnationi subiiciunt... Quorum decretis Rusticus Romanæ Ecclesiæ diaconus, et Felix Guillensis monasterii provincie Africanæ hegumenus contradicentes scripto, Thebaida in exilium cum sociis transmittuntur. » Anno igitur 553 Rusticus in exilium pulsus, quo autem tempore supremum diem clauserit, incompertum.

IV. Scriptorem luculentissimum vocat Rusticum magnus Baronius (a), qui et illud sibi addit (b), eundem diaconum ad suam firmendam contra Vigilium pro trium Capitulorum defensione sententiam, commentarium per dialogismum scripsisse adversus Acephalos. Hanc vero filius Disputationem adversus Acephalos recensitam multisque in locis restitutam, ex Bibliotheca Patrum Parisiensi protulimus. Quam quidem haud integram, sed sine decurtatam, ubi res de tribus Capitulis agitabatur, ad nos pervenisse constat. Nam inter disputandum, cum hæreticum urgeret orthodoxus ut Dioscorum anathematizaret, ad hæc hæreticus (c): « Nos interim, inquit, non de causis singularum colloquimur personarum, sed de fide universaliter disceptamus. Hoc vero negotium illi servabimus tempori, quando de Diodoro, et Theodoro, et Iba, et Theodoro disputabimus, causam personarum quaestioni de fide miscentes. » Ex quibus liquet huiusmodi opus mutilum esse sub finem, cum illic ea desint quæ sibi dicenda proposuerat auctor; ab aliquo f. r. ita eo præcisa consilio, quod in his Rusticus acrius quam par esset Vigilium perstringeret. Hinc Baronius de hac ipsa Rustici Disputatione verba

faciens (d): « Demptis, inquit, ex libro Iho spintis quibus ager fertilis abundabat, et vepribus quibus in angulo silvecebat excisis, quæ remanserunt viro quidem docto sunt digna. »

V. Existimat idem Annalium ecclesiasticorum parens (e), Disputationem illam Rusticum inscripsisse Sebastiano diacono, suomet collegæ in schismate, cujus nomen eandem ob causam fuerit forte subtractum. Hac autem ducitur conjectura ex his verbis in præfatione operis positis: *Memento, ait, Christianum te esse atque diaconum, et hoc summæ totius universitatis Ecclesiæ, nempe Romanæ. Verum, inquit Baluzius (f), si quis ad verba Rustici attendat, is intelliget ad ipsummet Rusticum illa referri. Fingit enim, ac decrevisse manere in silentio, sed rationem sibi e contrario suggestisse, ut talenta non occularet quæ ei commissa erant. Inter hæc ergo ratio quam loquentem inducit, ait: *Memento Christianum te esse atque diaconum. At vero quominus Baluzii sententiæ accedam, ejusdem Rustici verba obstant in ea ipsa præfatione paulo ante sic loquentis: Solum mihi reliquum est de tuis orationibus sperare. Iterumque post locum antea relatum: Tux de reliquo erit orationis, si bona fuerit dictio hominis, qui vix de rectitudine fidei sola præsumat. Quibus sane verbis alium a se ipso Rusticum alloqui compertum videtur, ut propterea Baronii conjectura de Sebastiano diacono mihi una probetur. Cæterum eidem Baluzio assentior ex stimanti Rusticum nempe de quo agimus, unum eundemque cum illo fuisse qui priorem versionem Latinam concilii Chalcedonensis cum antiquis codicibus contulerit. Uterque enim Acephalorum hostis ac trium Capitulorum defensor ex locis allatis fuisse comprobatur.**

(a) Baron. ad ann. 518, § 37.

(b) Id. ad ann. 543, § 4.

(c) Hic, infra, col. 42.2.

(d) Baron. ad ann. 548, § 5.

(e) Id. ibid., § 4.

(f) Baluz. præfat. ad tom. I Nov. Collect. Conc., § 25 et pag. 1228.

RUSTICI CONTRA ACEPHALOS DISPUTATIO.

PRÆFATIO.

Ego quidem et peccata et necessitates et mensuram D ne in sciens, sæpe proposui taciturnitatem præbonotare dogmatismo, maxime quoniam nunquam sic perturbata fuerunt quæ ad Christianos pertinent, sicut nostris temporibus: primum quidem, quoniam nullus studia priscorum æmulatur, sed effectus disrutit; et semetipsos eorum qui pridem quieverunt in Domino non filios consententur, sed iudices ordinant, addentes his quantas nec est numerare calumnias. Et hoc apud Acephalos quidem, sicut dici oportet, omnes; apud hos autem qui noviter existerunt,

soli præcipue laici: quibus et hi qui dicuntur episcopi atque presbyteri et diaconi, et reliquis clericis, et monachi, quidam errore, nonnulli avaritia, aliqui ambitione, magis autem cuncti omni malo Christianorum libertatem et adiciam et sanum zelum usque adeo abjecerunt, ut, quod ad ipsos attinet, nec eorum correctionis ultra reliquerint. Cum his vero universa Christianorum virtus abscessit, dum quod commune ac Domini Christi est nullus vero curat, nec verbo dignum reputat: omnes autem iis quæ sua sunt (Philip. II, 21), acrius quam vel aliquando stu-

dent, et omnem spem super illos constitunt per quos hæc large frui sperant. Quod vero hæc vera sint, res ipsæ testantur : omne siquidem vestigium virtutis abscessit, omne autem nequitiae diluvium Romanam rempublicam mersit. Hæc igitur menti meæ proponens, abstinendum quidem ab hujusmodi abominationibus judicavi, solis vero vacandum fletibus, et incessanter divinam sustinendam sententiam, in multos jam pridem frequenter ac fortiter desuper fulminantem. Sed quid dicam, relinquendi mundum, licet voluntate omnino festinus, inermis tamen virtute? solum mihi reliquum est de tuis orationibus sperare. Revertar ergo ad quod mihi propositum est. Hæc et his similia me sollicitè cogitante, zelus quidem non quiescebat, ratio vero e contrario suggererat : Quid coarctaris, o homo, et tantummodo autem desperandam, inspiciens solum humanas impietates, et obliviscens divinum nutum? Attende illum qui sæpe desperata iterum suscitavit, qui mortua toties vivificavit ut Dominus : qui enim pro *impia mortuus est* (Rom. v, 6), neque nunc habet universam despiciere creaturam. Et mundus quidem prodit quod suum est, et quo vergit a proprio factore declinans; misericors vero Dominus non despiciet propterea magis demonstrare quod suum est. Tu interim non occultes quod tibi commissum est aut decem talenta (Matth. xxv, 25), aut unam parvissimam particulam; ne ille postea veniens, propriæ pecuniæ requirat usuram. Deinde unde scis quia neque multi, neque pauci, neque ullus, his quæ dicuntur assentiet, aut ad non cadendum aut ad remeandum ad fidem Domini Christi? Quando vero et quod eunctorum deterius suspicamur evenerit, nullam tu pertulisti dispendium : quinimo et tanquam cuncta compleveris, coronas excipies : integerrimus namque ac fortissimus, quin potius misericordissimus iudex, non sine, sed a voluntate et intentione iudicat causas. Dum igitur undique tibi omnino tacendi excusatio sit oclusa, et ad non tacendum merces incaduca proponatur; si tacueris, temetipsum prorsus poenæ addices. Nec

enim accusationes iniqua gerentium sunt verendas, Domino infinitæ beatitudinis procuratrices ostensæ sunt : nec ea quæ a prohibentibus te tibi inferuntur, exilia sive custodiæ, variæque afflictiones et diversæ angustiae, non enim gehennæ terrori sunt paria. Memento Christianum te esse atque diaconum, et hoc, summæ totius universitatis Ecclesiæ. Si importabile onus est ordinis, quare ullo modo aggressus es dignitatem? Semel diaconus factus, ejus votis obligatus es Deo : alioqui debuisti refutare prius, et circa hujusmodi gradum cum adversario tenere pacem, perquirens si tu cum decem millibus (Luc. xiv 31), viginti adversarii millia evincere potuisses. Hæc et his similia, prout possum, conscribere me compellant. Tuæ de reliquo erit orationis, si bona fuerit dicilo hominis, qui vix de rectitudine fidei sola præsumo; non malevolentia, absit, sed quod certo meæ infirmitatis conscius sim. Intentio igitur mihi est, ea quæ sæpius in colloquutionibus, tam Constantinopoli quam Alexandriae Ægypti, sive in Antinoo Thebaidis et in adjacentibus locis, seu lecta, sive etiam dicta, vel per me vel per alios, defendentes de fide definitionem sanctæ synodi Chalcedonensis, colligere, contraque adversariorum quæstiones quas similiter comperi, coaptare, ad consummationem duntaxat et firmitatem vel ornatum sermonis adjicere quæ oportet. Ut vero quæstionum solutionumque sit distinctio, propria per singula prænotatur ad ea quæ sunt dicta, persona : his quidem quæ nostra sunt, ORTHODOXI; his autem quæ illorum, HÆRETICI, sicut se ipsæ res habent, et procedente demonstrabitur libro; servata duntaxat et circa hoc illa consuetudine, quia non omnia quæ a talibus dicuntur, talia sunt. Etenim etiam ex his quæ communiter confitemur multoties inchoantes, ea quæ sua sunt tentant demonstrare. Ne vero iterum confundamus eadem distinctione sermones, sed ut continue percurrat legentium memoriam, duabus tantummodo personis oppositionis distinctæ sunt.

DISPUTATIO.

Silentium loci et temporis commoditas, et commune constitutum, et ab aliis rebus seriæ nobiscum interim, quod Deo favente dixerim, concurrerunt simul : sicut igitur promisisti, quidquid vis, congrue de his quæ inter nos discrepant, interroga, custodita scilicet a nobis omni patientia et bona conscientia. Memor esto ad hæc, quoniam pariter conveit absque omni linguositate, et ipsas, prout possibile est, verbis proferre res : me dicente, quia unus et idem Filius Dei, alius hominis, Dominus noster Jesus Christus, in duabus naturis agnoscitur; te vero, utcumque placuerit.

Hæreticus. Si duas naturas dicis esse Christum, et non unam compositam; Christum vero genuit beatissima Virgo : duas ergo naturas genuit. Vocabitur igitur,

ab his quas genuit naturis, Dei genitrix et hominis genitrix : circa implissimum Nestorium, qui eo quod æquæ virtutis putaret, duo nomina uni, id est Dei genitricem et hominis genitricem, uni nomini, id est Christi genitricem, non Dei genitricem vocare Virginem magis prælegit : amplius et divise nomine, Dei genitricem, et hominis genitricem Nestorius dixit. At vero sanctæ memoriæ Cyrillus, Dei genitricem solum. Dicentes igitur duas esse naturas Christi competenter Nestoriani vocantur.

Rusticus. Consequenter vosmetipsos per cuncta confunditis, nolentes Domini Christi naturas discernere : te enim magis necesse est, Dei genitricem et hominis genitricem dicere, ut interim de qualitate nihil loquar ego sermonum. Si enim Christus una est cum-

posita est natura, hæc vero natura ex Virgine nata est, et hæc ipsa Deus et homo est : igitur Deum et hominem genuit Virgo, et Dei genitrix et hominis genitrix nominatur? Si igitur ob hoc Nestorianos vocatis nos, æque vos hoc nomine carebitis : non enim credimus hæc, ut dicitis, compositam naturam Deum solum vel certe purum nominare vos : eos enim qui sic Deum dicunt Christum, ut non confiteantur et hominem, hæc ipsum vestræ non arbitramini fidei. Sed nec Dei naturam vos arbitrator putare compositam.

Hæret. Nos Dei genitricem dicimus solum ; propter hoc enim maxime Nestorio beatissimus Cyrillus instabat.

Rust. Quid igitur? ad auferendam hominis genitricis vocem, voce hæc beatus Cyrillus usus ostenditur, an ad aliquid aliud? Dic igitur, ad unum demonstrandum Filium Dominum Christum, unam personam, unam substantiam.

Hæret. Ad unum demonstrandum Christum, Dominicum, Filium, unam personam, unam subsistentiam, unam compositam naturam.

Rust. Igitur secundum te hæc natura Deus est solum, cujus causa Dei genitrix tantummodo nominatur?

Hæret. Non Deus tantum, sed Deus incarnatus.

Rust. Cur ergo et mater, non a Deo et carne nominata accepit, quæ ista generavit?

Hæret. Quia causa carnis Deus est, qui dum vellet dispensare salutem nostram, sumpsit ut voluit, per quod quæ volebat impleret. Ergo et natus, et alia miracula, et voces, et passio, et omnia, ut breviter dicamus, Deo Verbo sunt reputanda per carnem, qui propter ista est incarnatus.

Rust. Sic ergo Deo reputanda sunt, ut de humanitate et alia modis omnibus denegentur, an de homine quoque seu carne ista dicenda sunt?

Hæret. Solius Dei cuncta sunt reputanda, non eo quod puro accesserint, sed ipsi incarnato.

Rust. Sed multi sanctorum Patrum ea quæ humanitati sunt sive carnis non oportere ab ea separari confessi sunt, sicut et in synodicis epistolis beatissimus Cyrillus, et in paternis testimoniis sancta synodus Ephesina, ad confirmandam suam rectam fidem ipsis gestis inseruit, decernens ita quædam, quæ carnis sunt, propter unionem Dei Verbi personæ deputanda, ut tamen ea carnis propria fateamur.

Hæret. Da, si tamen potueris, testimonia consonantia his quæ ipse dixisti, salvis dumtaxat, dum tempus exegerit, his quæ pro nostro dogmate profereamus. Verumtamen prius, si potes, causas assigna cur non Deo soli omnia per carnem dispensata deputentur, sicut supra ostendimus.

Rust. Quia nec verum est, nec decet ; imo insuper nocet. Non est verum, quia nihil horum non incarnato Deo, neque secundum quod Deus est tantummodo accessisse, vel ipsi dicere præsumetis ; non decet autem Deum tanquam carnem Patre minorem, neque mortalem neque ante Mariam non fuisse, neque initium exi-

stentia ab ipsa sumpsisse, neque per mortem duobus partium partibus Deum, id est, cum corpore, quam anima separatim. Si enim cuncta quæ carnis sunt illi incarnato collidimus, vel quæ adsunt, tanquam sint, vel quæ desunt, veluti non adsint, invenitur Deus Verbum, nec æqualis, nec consubstantialis, nec indifferens, nec coæternus Patri, nec immutabilis ante resurrectionem ; sed ex substantia, et ex substantia Virginis, quæ altera est ab illa quæ Patris est. Invenietur vero et homo et caro prædicari, et per hæc quod caro sit incarnata, et inhumatus sit homo. Si vero et ea quæ Verbi sunt, carnis esse altere dicamus, concluditur quia homo qui dem consubstantialis et æqualis est Deo et Patri ; Deus autem minor a Patre. Et ex his de cætero ; quia Verbo melior caro, et minus est Verbum carni propriæ comparatum ; nec non, quia Pater major est carne, Verbum, minus ; Pater igitur multo major a Verbo est, magis vero et ipsi angeli. Multa quoque similia valeo dicere, tuo intellectui derelinquo, incongruitatis, quin potius impietatis, evidentissimæ injuriæ multitudinem atque magnitudinem congregare.

Hæret. Ergo nihil quod carnis est, Dei est ; neque quod Dei est, carnis est? et ubi nobis abierunt quæ Scripturæ divinæ sunt? ubi illa quæ sanctæ synodi Ephesinæ, magis vero Nicænæ? ubi omnia pariter celeberrimi Cyrilli conscripta?

Rust. Recordare, o optime, quia non dixi, nihil omnino eorum quæ Verbi sunt de carne dicere nos debere ; nec e converso, sed quia non debent omnia : noli ergo inferre calumnias. Sed ad propositum revertamur. Si igitur, ut ex his claret, quia inutilis et noxius est omnium nominum indiscretus hæc modus, verumtamen et propriam paginam requirit. Si enim non solum credendo, sed etiam confitendo salvamur ; sicut in corde sive animo est fides nostra, non verbis, sed rebus et definitionibus insignita, sic etiam procedere debet a labiis ; nam quod aliter geritur, fraus et simulatio ; hæc vero inevitabiliter noxia. Si ergo modis omnibus sic Verbum sempiternum est sicut Pater, impassibilisque idem Dei sermo, et invertibilis sicut Pater, non voce tantum simile, sed eadem voce simul et re ista dicantur. Invertibile enim dicitur, quod aliter se habere non potest. At vero de quo id impossibile, neque versus, neque passus est, neque coepit : inevitabilis enim convictio, et mutari res mutabiles, et pati passibiles : similiter ergo quod quomodolibet patitur, secundum hoc est passibile ; et quod vertitur, vertibile ; et quod moritur, mortale ; et quod augetur, crescibile ; et omnia hæc, nec impassibilitatem, nec immutabilitatem de cætero servant.

Hæret. Potes mihi hæc ostendere ex sanctorum Patrum confessionibus, et maximo a sanctis synodis, id est, ea quæ in Nicæa et quæ in Epheso convenerunt, et ab his quæ celeberrimus Cyrillus conscripsit?

Rust. Plane quidem horum sunt demonstrationes. Si vero et hoc vis, post pauca et istud fiet ; interim, de prima questione adhuc dicenda sunt pauca. Si

igitur Adam, victus a diabolo, corruptionem nostram A intulit generi, oportebat per hominem rursus diabolum vinci, ut possemus nos incorruptibilitatis participatione frui. Sed hoc, sicut infirma et subjecta servituti atque corruptioni, nostra natura per semetipsam non valebat explere, et a Domino hanc oportebat assumi; sic rursus sine nostra natura id fieri, nec decebat utique, nec voluit Deus. Non enim per violentiam proposuerat superare diabolum, alias, hoc egisset modis omnibus purus, sed devicto homini voluit præstare victoriam: quod decibilis quam per hanc pulcherrimam unionem evenire non poterat, si tamen in tanto mysterio illud impletum credimus, quod aut solum fieri poterat, aut pulchrius celebrari non poterat. Quod igitur sine Deo non posset impleri, hoc idem sine homine nec debuit exerceri; nec Deus voluit, qui non vult esse nisi quæ debent esse: et ideo quæ hujusmodi sunt omnia, Dei solius, tanquam non fuerit ipse etiam homo, dici non licet. Omnia igitur talia unius ejusdemque personæ, Dei et hominis confitenda sunt; aut ita Dei dicenda quædam talium, ut tamen non auferamus ea et de homine dici. Non igitur Nestorii blasphemiam est, Christi genitricem dicere, eo quod idem sit Dei et hominis dicere genitricem; sed negare Theotocon, hæreticum est, cum et divinitus inspirata Scriptura dicat, et hoc sæpius, *mater Jesu* (Joan. II, 1; XIX, 25; Act. I, 14); et, *ex qua genitus est Jesus qui dicitur Christus* (Matth. I, 16). Insuper, si quidem Deus est ille quem genuit, recte dicitur Theotocos; et quia Christus est qui natus est, recte dicitur Christotocos. Arbitror autem quia quæcunque reddatur ratio nominis hujus, aut eadem erit et illius, aut magis illius. Amplius, si Dei genitrix existens, Christi genitrix non est, Christus, quod absit, non erit Deus ratione conversa. Si enim qui Christotococon constitetur, et Theotocon aliegat, Christum non dicit Deum; qui Dei genitricem constitetur, et Christi genitricem refutat, similiter Deum denegat esse Christum. Insuper in tantum Christi genitricem confiteri bonum est; sed Dei genitricem negare non pium: ut et ipse Nestorius Christi genitricem dicens, Dei vero genitricem negans, non propter id quod illud dixerat, damnaretur, sed quia illud addiderat. Insuper non omnia quæ ab hæreticis dicuntur nequam sunt: quæ autem sint mala Nestorii, ex contradictionibus beati Cyrilli quæ habentur in epistolis ipsius ad illum, quas et sanctissimus Cælestinus papa magnæ Romæ ut proprias suscepit, apparet.

Hæret. Multa quidem habens quæ ad prædicta dicam, nolo prolongare sermonem, hoc enim forsitan et inutile et laboriosum sit: unum vero breviter exigo canonicis testimoniis demonstrari mihi, utrum ea quæ Dei Verbi carni contigerunt, ut ais, oporteat de ipsius humanitate dici, sicut olim præveniens dixit.

^a Gr., κοινωποιούντες, *communes facere*. Sic edit. Cyrilli, Opp. tom. V, part. II, pag. 196. Male Bibl. PP. Paris. tom. IV, part. I, pag. 799, *communicantes*.

Rust. Bene quæsisisti: hoc enim et ordo exigit, et ideo mox dicetur ex epistola sanctissimi Cyrilli archiepiscopi Alexandriae, ad sanctæ memoriæ Joannem archiepiscopum Antiochiæ magnæ, per quam universalis sanctorum Dei Ecclesiarum facta est pax: « Confitemur igitur Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum perfectum, et hominem perfectum ex anima rationali et corpore; ante sæcula quidem ex Patre secundum deitatem, in ultimis vero diebus propter nostram salutem ex Maria Virgine genitum secundum humanitatem; consubstantialiam Patri eundem secundum deitatem, et consubstantialiam nobis secundum humanitatem: duarum enim naturarum unio facta est, propter quod unum Christum, unum Filium, unum Dominum confitemur. Circa hanc inconfusæ unionis intelligentiam confitemur sanctam Virginem, Dei genitricem; eo quod Deus Verbum incarnatus sit et inhumanatus, et ex ipsa conceptione sibi metipsum illud templum elegerit ex ipsa susceptum. Evangelicæ vero et apostolicæ de Domino voces, scimus de quoque viros quosdam quidem communicantes^a, quippe in una persona; quosdam vero dividentes, quippe in duabus naturis; et quosdam quidem Deo decibiliter, secundum deitatem Christi; quosdam vero humiles, secundum humanitatem tradentes. Has vestras adeuntes sanctas voces^b, sic quoque nosmetipsos sapere invenitis (*unus enim Dominus, una fides, unum baptisma* [Ephes. IV, 5]); glorificavimus omnium Salvatorum Deum, invicem congaudentes, quoniam a Deo inspiratis Scripturis et traditioni sanctorum Patrum nostrorum convenientem habent fidem, tam quæ apud nos, quam quæ apud vos sunt Ecclesiæ. » Hæc ipsa vero, et in epistola ejus ad Nestorium dicta sunt; de qua quæ ad hoc item pertinent, ad testimonium computabimus inferius, prædictis intellectibus apta existentia: nunc autem sermone imponam finem. Quia igitur calumniarunt nos, tanquam qui duas dicentes Domini nostri Jesu Christi naturas, et ex hoc necessarie Dei et hominis genitricem introducetes, hæreticum introduceremus dogma, demonstrare coactus sum quia nec hoc quod secundum consequentiam introducitur hæreticum sit, quod per divinam gratiam compatenter effecimus.

Hæret. Quot igitur sunt unius Christi substantiæ?

Rust. Duæ.

Hæret. Quare?

Rust. Quia duabus integris, id est perfectis naturis, consubstantialis est Christus.

Hæret. Ergo et duo, seu certe multi, sunt Christi, aut multæ personæ, quia multis personis consubstantialis est Christus.

Rust. Sed ad consubstantialia semper vicissitudinem recipit, sive respondet, vel adæquatur naturarum numerus; sed non etiam similiter respondet nu-

^b Planius ex Græcis: *Cum has ergo sacras vestras voces legissemus, et nos ipsos quoque non aliter sentiri animadvertissemus.... glorificavimus, etc.*

merus personarum : etenim Deus Pater duabus personis consubstantialis est, non tamen duæ personæ sunt Pater : similiter vero et Filius, nec non et sanctus Spiritus. Et unusquisque nostrum una persona est ; verumtamen innumerabilibus personis consubstantialis est.

Hæret. Sed neque quia duabus naturis consubstantialis est Christus, idcirco duæ naturæ sunt : non enim unumquodque tantum est circa numerum, quanta sunt consubstantialia ejus : alioqui demonstrat aliquid tot habens naturas quanta habent quæ illi sunt consubstantiva ; quod queritur.

Rust. Ego et tu, vel quilibet homo, aut quicumque angelus, et unius naturæ est, et uni naturæ consubstantialis, et unumquodque individuum animal similiter.

Hæret. Sed tu unum quidem multis naturis consubstantiale esse debes ostendere.

Rust. Si esset quæcumque res duabus perfectis naturis consubstantialis, aut pluribus existentis, hoc, omni modo, suarum naturarum numero consubstantialia æquaret, quia una non est : multæ res multorum numerum æquant. Ex hoc clare monstratur, quoniam et Christus consubstantiales naturas suarum naturarum numero confesse adæquat ; si vero unumquodque reliquorum unicuique naturæ consubstantiale est, et unumquodque unius naturæ est, minime mihi hoc reprobatur hæc ratio : nihilominus enim unumquodque suæ naturæ numero vel potius quantitate æquat consubstantialia ; non enim minus unum habet a consubstantialium quantitate naturali ; et hoc non ideo quod nihil sit minus secundum quantitatem ab uno. Quia igitur his qui in duabus naturis sunt consubstantialis est Christus, id est tam Patri quam nobis, omne vero consubstantialium consubstantialium naturalem cœquat quantitatem, Christus igitur consubstantialium naturalem cœquat quantitatem. Christo vero consubstantialium duæ naturæ sunt nihilominus, et Christi igitur duæ naturæ sunt nihilominus sive substantiæ. Hoc vero est ex ipso substantiæ nomine comprobare : Christus enim consubstantialis dicitur tam Patri quam etiam nobis ; compersonalis vero nec illi, nec nobis. Sicut igitur si compersonalis esset tam Patri et sancto Spiritui quam etiam nobis, non esset utique ejus persona, sed amplius : sic, quia et illis et nobis consubstantialis est, non una ejus est natura, sed duæ ; seu potius persona, non naturis consubstantialis est Christus. Verumtamen et his non compersonalis, sed consubstantialis est confidenter. Quod vero est *consubstantialis*, nisi ejusdem naturæ per omnia ? Igitur qui contendit quia non naturis sed personis consubstantialia sunt quæ diversarum sunt naturarum, is non mente, sed nudis verbis contendit. Igitur sic sermonem conteximus : si Christus duarum naturarum personis consubstantialis est, seu certe si Christus his personis quæ in duabus sunt naturis consubstantialis est ; omne vero consubstantiale in tot naturis est, in quantis est quicquid ei consubstantiale est : Christus igitur in duabus naturis

A est ; tot enim sunt ea quæ sunt illi consubstantialia.

Hæret. Dispensative et condescensorie propter pacem dictum est a sanctissimo et beatissimo Patre nostro Cyrillo in epistola ad Joannem, *consubstantialis nobis secundum humanitatem* : alioquin si non hoc verum est, ostende alia ejus testimonia dicentis, quia similissimus nobis natura humanitatis est Christus.

Rust. Ergo dispensatio et hypocrisis nihil ab invicem differunt ; et erit idem secundum idem, et bonum simul et malum.

Hæret. Si vero distant hæc, ostende.

Rust. Si condescendens tantum exultat, quid amplius poterit exultare, qui nihil remittit et vincit ? Lege, quæso, illius epistolæ ipsa primordia, B et cessa resistere veritati ; mox enim totam suspicionem tuam destruent. Condescensio enim non perfectam affert lætitiæ, tanquam quæ non propter id quod principaliter queritur proprio fiat, sed propter infirmorum fragilitatem.

Hæret. Habemus epistolam hypomnesticam illius sanctissimi Patris, in quibus significat quia condescensorie ad Orientales scripserit propter pacem.

Rust. Primum quidem multa dubitatio, utrum monstrantur ejus hæc esse ; quod si et ejus sunt, unde manifestum quod talia loca non ficta sint, dum certe a principio ab Eutyche prolata, a multis tanquam ficta non sint accusata ? Quod si etiam ficta non sunt, unde certum quia non potius hoc quod a te profertur, dispensative et condescensorie dictum sit maxime, dum sciret ipse quoniam Dei Ecclesiæ familiaribus non intendit, neque hypomnesticis, neque illis quæ ad unum et domesticum sunt, sed his quæ ad synodos aut a synodis dogmatica et publica et definitive de his quæ in questionem veniunt conscribuntur. Hoc vero claret, quia istas epistolas, id est suas et Orientalium, de pace, transmittens Romanæ Ecclesiæ sedi, a sanctissimo Xysto confirmariategit ; eorum vero quæ a vobis dicantur, nihil manifestavit primæ apostolicæ sedi.

Hæret. Ergo Xystus confirmavit epistolas unitivas et earum fidem ?

Rust. Non solum confirmavit eas scripto, et hoc cum multa lætitiâ, sed et insuper hoc addidit rescribens Cyrillo sanctæ memoriæ : « Quoniam nunquam similia Nestorio sapuit, sed a principio fuerit orthodoxus Joannes sanctissimus frater noster ; licet olim suam sententiam susponderit, ut nobiscum Nestorium minime condemnasset. » Adhuc autem, dicens : « Quia bene nos fecimus, qui nihil contra eum defuimus immaturum ; clarescit enim nostrorum vindictæ gaudiorum ; » et similia talia. Si vero vis, et verba ipsa ponemus.

Hæret. Oportet quidem et hoc fieri ; verumtamen si habes demonstrationem, quia et in aliis sermonibus synodice ab eo dictum sit tale aliquid, demonstrato ; alioqui manifestum est quoniam condescensorie dictum est, ut lucraretur Orientales.

Rust. Satis mihi his quæ prædicta sunt, et hoc

fit ex synodo sanctorum Patrum qui in Ephesum convenerunt. Sancti Anastasii : « Non phantasia est salus nostra, nec solius corporis ; sed totius hominis vere salus facta est : humanum igitur natura, id quod ex Maria secundum divinas Scripturas, et verum erat illius Salvatoris. » Ex eadem synodo testimonium sancti Theophili : « Non velut alicujus pretiosae materiae caelestis accipiens corpus, venit ad nos ; sed in luto magnitudinem suae artis ostendit, ex luto plasmatum corrigens hominem, ipse ex virgine novi decoris homo procedens ; modum quidem geniturae permutans, per omnia vero ad nos absque peccato non diffugiendam similitudinem indicans. » Ex eadem synodo testimonium sancti Ambrosii : « Sileant igitur inanes de sermonibus quaestiones, quoniam regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasione humani verbi est, sed in ostensione virtutis (I Cor. 11, 4) : Servemus differentiam divinitatis et carnis : unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est ; idem loquitur, sed non uno semper loquitur modo. Intende in eo, nunc quidem gloriam Dei, nunc vero hominis passiones : quia sicut Deus docet divina, quia Verbum est ; sicut homo vero docet humana, quia in mea substantia loquebatur. »

Hæret. Si non est una et eadem natura Deus et caro, secundum unionem, erit una Christi natura Deus, altera vero homo tantummodo. Sed illa una natura secundum quam Deus est, non consubstantialis est nobis : Deus igitur non consubstantialis est nobis. Si igitur Christus quidem consubstantialis est nobis, Deus vero non consubstantialis est nobis ; Christus ergo, quod absit, non est Deus.

Rust. In tali præcipitio sua fallacia hominem semper includit, ut propriis laqueis infligatur. Si enim humanitas Christi est secundum quam Christus homo est, hæc autem non consubstantialis est Patri, homo igitur non consubstantialis est Patri. Si igitur Christus consubstantialis est Patri, at vero homo non consubstantialis est Patri, Christus igitur non est homo. Amplius, si hic syllogismus est verax, similiter et nos concludemus de Deo : si enim Christi deitatis substantia, secundum quam utique Deus est, non consubstantialis est nobis, Deus igitur non consubstantialis est nobis. Si igitur Christus consubstantialis est nobis, Deus vero non consubstantialis, sequetur incongruum, quod superius dictum est, quod dicitur Christum non esse Deum. Igitur, secundum vestra vaniloquia, aut erit nobis consubstantialis divinitatis Christi natura, aut Christus, quod absit, non erit Deus ; aut rursus erit Christi humanitas consubstantialis, aut Christus, quod absit, non erit homo. Nihil est ergo tali modo conclusum.

Hæret. Si duæ naturæ sunt Christi, erit unaquæque quod est, et aliud nihil : qua de re, humanitas erit humanitas solum, ac non etiam Deus. At vero Deus erit tantummodo Deus et non homo : purus igitur Deus, purus homo Christus.

Rust. Non est idem, o tu calumniose, solum hoc esse, et perum hoc esse. Anima enim tua, solum-

A modo anima est, et aliud nihil ; verumtamen incarnata est, et corpore nuda non est, et corpus tuum tantummodo corpus est ; verumtamen et animatum. Si vero humanitas, non humanitas solum est, sed etiam divinitas ; et divinitas non solum divinitas, sed etiam humanitas : divinitas igitur et humanitas inhumanata est, et divinitas et humanitas divinitatem et humanitatem sibi met adnavit ; et humanitas igitur, secundum ea, inhumanata est, et Deo unita divinitas.

Hæret. Si una natura Christi Deus est, altera vero homo ; una vero non est idem alteri : igitur neque Deus et homo, idem est : quomodo igitur, secundum vos, unus est Christus ?

Rust. Deprehensa est versutia tua : idem namque aut personam significat aut naturam. Igitur eundem quidem dicimus esse Deum et hominem Christum, non idem vero est natura : unus est igitur Christus, non unum, sicut simpliciter dicimus ; unum vero persona, non simpliciter unum est : igitur unus quidem, non vero unum, aliud et aliud, non alius vere et alius : absit.

Hæret. Quomodo fieri possit, ego nullo modo video : omne enim quod aliud est, et alter est.

Rust. Ego a te alius quidem sum, sed non aliud : unum est enim secundum quod tu homo es, et secundum quod ego sum homo ; anima vero mea a corpore tuo alterum, et anima tua, a corpore meo ; et mea anima in meo corpore, et tua in tuo alterum quiddam intelligitur, quomodolibet hæc ad invicem comparentur. Alius enim personarum magis differentie convenit, aliud vero et aliud, naturarum : etenim si tua anima tuo corpori comparatur, non est alius homo, sed aliud.

Hæret. Quinimo, et alius rectissime dicitur. Quis est enim apud Apostolum exterior homo qui corrumpitur, et interior qui renovatur (II Cor. 11, 16) ? Omne igitur aliud etiam alius est ; et identidem omnis alius est aliud. Etenim ego ab angelo alius sum ; sed et aliud ; et ille a me alter simul et aliud : et sic quisque inveniet, singula quæque dinumerans.

Rust. Utrum vera sint quæ dixisti, ex his quæ alterne se habent, si videtur, quaeramus. Quoniam sic se habet hic unus ad unum, sicut hic alter ad hoc alterum, vel hoc aliud ; et sic se habet hic unus ad hunc alium, sicut unum ad aliud. Si igitur unum non semper idem est quod unus, et aliud non semper erit alius ; et vicissim, non omnis unus et unum est, neque omne unum et unus est. Idem vero sequitur de eo quod est alius, et de eo quod est aliud. Discrevit vero hæc omnia Dominus in Evangelio, inquiring : Ego et Pater unum (Joan. 1, 30) : usquam dicens, unus sumus ; sed magis e diverso dixit, sum. Rursus ait : Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum : alius est qui testificatur de me, et scio quod verum est testimonium quod testificatur de me (Joan. 7, 31, 32). Et quis esset iste, post addidit dicens : Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibet de me (Ibid., 37). Et de Spiritu sancto inquit : Si diligitis me, præcepta mea servate ;

et ego rogabo Patrem meum, et alium Paraclitum dabit vobis ut maneat vobiscum in sempiternum: illum Spiritum veritatis (Joan. xiv, 15-17). Non dixit, aliud consolatorium Spiritum; sed, alium Paraclitum.

Heret. Hæc ad solam spectant, quia unum sunt Pater et Filius, et quia alius Pater, et alius Filius, non tamen quia non unus est, neque quia non aliud et aliud. Dum igitur quatuor proposita sint, duo tantummodo demonstrasti, id est, quia unum sunt Pater et Filius, et quia alius Pater a Filio, et Spiritus sanctus. Remansit igitur non probatum quia non sit aliud Pater et aliud Filius; et quia non ipse sit Pater et Filius. Hæc igitur potius testimonium te oportet ostendere; maxime quia unus dicitur Pater et Filius; unus enim Deus est.

Rust. Et si præmissa quod quaeris demonstraverunt, quia et quod unum est, aliud non est; et quia alius est, unus et idem non est: tamen et hoc demonstrabitur, quia ipse quidem Deus est Pater et Filius, et Spiritus sanctus, sed cum adjectione nominis Dei. Si vero auferatur a dicentibus nomen quod est Deus, non jam simpliciter dici potest ipse esse Pater et Filius et Spiritus sanctus. Inquit enim: *Ego ex memetipso non sum locutus; sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar* (Joan. xii, 49). Ecce, non ipse est Pater qui et Filius: si enim ipse esset, ex se loqueretur. Supra autem dixit: *Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit* (Joan. xii, 44). Et rursus adhuc aliquanto superius: *Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: Pater meus est qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est, et non cognovistis eum: ego vero scio eum; et si dixero quia nescio, ero similis vobis mendax; sed scio eum, et verbum ejus custodio* (Joan. viii, 54, 55). Et adhuc dicentibus ei Pharisæis, non esse verum testimonium ejus, tanquam eo de semetipso testificante, respondit dicens: *Judicium meum justum est, quia solus non sum; sed ego et qui misit me Pater. In lege autem vestra scriptum est quia duorum hominum testimonium verum sit. Ego sum qui testificor de memetipso, et testificatur de me qui misit me Pater* (Ibid., 16-18). Ex his igitur quæ dicta sunt, et illud quaesitum claret: id est, quia non aliud et non aliud Pater et Filius; vel si dicatur aliud et aliud persona; duæ enim, non tamen aliud et aliud simpliciter et absolute. Si enim alius non unus et idem, sicut ostensum est, et aliud non unum et id ipsum, et e converso quod unum est, aliud non est. Quia igitur unum sunt Pater et Filius, aliud non sunt. Pater igitur et Filius et Spiritus sanctus, unum quidem sunt, quia una eorum natura est; unus autem non sunt, quia tres personæ sunt. Sed rursus clara voce testificans, dico simpliciter: unus et simpliciter unum; et simpliciter, non unus sed alius; et simpliciter, non unum, sed aliud nobis est sermo: nam cum complexione, et aliud persona dicitur, et non alius Deus Pater a Filio. Vides igitur dixisse nos quia Dominus Christus, qui alteram naturam præter

^a Sic ex textu et Vulg. emendavius edit. lectione

A communem sibi uniri dignatus est, unus est, quia una persona est; non unum vero, quia non una natura. Sic nos dicere ergo intellige, quotiescunque dixerimus, unus et unum, aliud et alius. Hoc ipsum vero et cum lectionibus sanctorum Patrum synodus Ephesina in condemnationem Nestorii blasphemiarum et suæ fidei probationem, posuit atque firmavit. Quinimo per contraria quidem destruxit hæc, sua vero dogmata confirmavit, inter beati Gregorii Nazianzeni lectiones, dicens ita: *Aliud quid m et aliud, ex quibus Salvator: siquidem non idem invisibile invisibili, et id quod intemporale illi quod subtemporale; non vero alius et alius: absit; ambo enim hæc unam unitione, Deo quidem humanato, homine vero deitate, vel quomodo quis nominet: dico autem aliud B et aliud, e converso quam in Trinitate se habet: illic enim alius et alius, ut non confundamus subsistentias; non aliud vero et aliud. Unum enim tria et idem hæc divinitate. Non solum vero his nos abundare putatis, quibus vestras contradictiones evertere prævaleamus; sed audire potius per quæ nostra firmare ipsa omnium firmissima veritas consuevit. Quorum diversa sunt quæ illis cum multis aliis communiora esse solent, sicut ea quæ genera horum et specialiora diversa sunt: sicut hæc quæ vocantur species horum, et substantiæ, et naturæ secundum numerum sunt diversæ. Sed simplicis rei et compositæ, sempiternæ et temporalis, vertibilis et non vertibilis, mutabilis et immutabilis, passibilis et impassibilis, diversa sunt genera et species; diversæ C igitur, secundum numerum, et substantiæ vel naturæ.*

Heret. Hoc in Domino Christo non habet rationem, propter unitionem: sicut enim rationalis anima et corporis diversa quidem sunt genera et species, unum vero animal homo, et ejus una substantia et natura: sic et in Domino Christo, genera quidem discrepant, naturæ vero minime.

Rust. Non est verum quod dixisti. Anima namque et corpus, non tam secundum genus quam potius secundum speciem distant. Genus enim tam animæ quam corporis substantia susceptibilis contrariorum: etenim et anima susceptiva virtutis et vitii est, et corpus salutis atque languoris. Sed nec simpliciter specie differt corpus ab anima, una enim species humanitatis est, sed forsitan his quæ sunt media inter hæc. Hoc enim mortale, illud vero est immortale, et aliis talibus differentiis: quare verax est prædicta propositio.

Heret. Sed ecce, principio isto concesso, continuo descendentes usque ad fines Nestorii pervenitis. Nam quorum diversa sunt genera, et species, et substantiæ, ac naturæ, horum nec unum est individuum, nec subsistentia una, neque una persona, sed amplius. Si enim duo hæc quæ dicis, individua sunt, sive substantiæ, vel essentia, sive subsistentiæ rationales, duæ omnimodo et personæ.

Rust. Non necessarie conclusisti; diversis enim existentibus mundi et generibus, et speciebus, et substantiis, et naturis, individuum non est diversum.

Duos est namque individuis mundus, etsi sæcula A
d ve si dicantur : sæcula enim ex temporibus sunt,
mundus vero substantiarum est. Nec vero illi sunt
huic rationi contrarii, qui plures mundos suspican-
tur : nam vel si esset alius, similiter plures haberet
in semetipso naturas atque substantias ; unusquisque
vero eorum nihilominus unus esset. Sic igitur nos,
si in aliquo alio præterquam in uno Christo sub-
sistere alias duas individuas substantias diceremus,
tunc duas pluresve personas modis omnibus et inevi-
tabiliter inferremus ; si vero de uno ac solo id di-
cimus, sicut nullus recte credentium hanc omnium
corporalium naturarum constitutionem duos vel plu-
res mundos esse affirmavit ; sic neque nos duos aut
plures C. ristos asserimus. Magis vero nec sic, sed
longe melius : omnia namque illa non secundum
subsistentiam sunt unita, sicut naturæ hujus domi-
nici Christi. Si vero non diversa sunt genera, neque
species deitatis et humanitatis ; ergo nec ex diversis
naturis Christus, neque est ex duabus. Si vero est
ex duabus, da igitur earum differentias substantivas :
non enim vis secundum individuum et ista dicere.
Insuper si revera homo est, id est animal rationale,
terrenum, et nihil distat a Deo : igitur, quod est
implissimum, nec nos ab eo, aut certe ille nobis
consubstantialis non est. Insuper si verum est quo-
niam quorum diversa sunt genera, non eadem sunt
et quæ sub generibus distinguuntur, similiterque et
ea quæ iis subsunt, sive ad aliena invicem genera,
sive ad ea quæ intra ea sunt comparata, quorum
hoc quidem genus habet, illud vero non habet, multo
magis diversa monstrantur. Si igitur deitas nec ge-
nus habet, nec eam speciem quæ supponitur generi,
habere vero hæc invenitur humanitas, multo magis
in una natura coadunari non posse demonstrantur.
Superiora igitur sine præiudicio posita sint, in qui-
bus diversa genera et species diximus, divinitatis et
carnis.

Hæret. Unum summumque genus habet divinitas
atque humanitas : substantia enim generalissimum
genus est divinitatis et humanitatis, quæ est per se-
metipsum subsistens.

Rust. Per se subsistens, cum de Deo dicitur,
significat quod nullius alterius (ad id, ut sit) indiget :
eum vero de creaturis, nequaquam : a Creatore enim
esse sumpserunt ; et in ipso vivimus, et movemur, et
sumus (Act. xvii, 28). Substantia vero, id est *οὐσία*,
cum de Deo dicitur, ab eo quod sit semper nomi-
nata est, quippe *οὐσία* est quæ semper est ; in crea-
turis vero, minime. Igitur, etsi unum nomen est
substantiæ, non tamen una res. Non est igitur com-
mune genus substantiæ deitatis et carnis, sed nomen
commune tantummodo : hoc vero genus non est.

Hæret. Sed et anima, idem genus non habens cor-
pori, unam cum eo speciem complet.

Rust. Magis unum summumque genus habent,
utrumque enim substantia est, et nomine et defini-
tione : quod in Christo de deitate et humanitate im-
possibile esse si adhuc dubitas, et inferius ostende-

tur. Anima igitur rationalis, et corpus hominis, iden-
titate naturæ circa unionem suscipiunt, eo quod
et unum genus et eandem speciem teneant : sunt
vero etiam diversæ naturæ, quia et sub diversa spe-
cie ac definitione nonnunquam ponuntur. At vero
deitas et humanitas Christi sub una specie non po-
nuntur.

Hæret. Non sit ex incertis, secundum quod incerta
sunt, demonstratio incertorum. Si igitur ostendis
quia deitas et caro sub una definitione non jacet, et
quia in uno eodemque homine differt definitione et
natura et species corporis et animæ, tunc forsare ea
quæ adiecisti sequentur. His igitur inferiori loco
servatis, veniamus ad alia, ut non sermonum per-
plexitatem longius extendamus.

Rust. Dominum Christum consubstantialem tam
Patri quam nobis, secundum unam et eandem per-
unionem substantiam, sæpe profertis, nulla perdita
neque confusa ; sed ipsam sicut dicitis unam sub-
stantiam impossibile est non habere quædam quæ
in comparatione ad invicem recte aliud et aliud no-
minentur, ut carnem, ut animam, ut Verbum ; con-
tingit enim multas differentias sumere, quas ego tan-
quam notas tuo intellectui derelinquo. Aliud igitur et
aliud, si substantia et substantia dicitur, recte alia et alia
substantia prædicatur : si vero aliquid horum non est
substantia, quomodo secundum hoc, quædam sunt
ei consubstantialia, cum non sint secundum substan-
tiam consubstantialia ? Quomodo autem vera divini-
tas, et perfecta et individua humanitas, substantia
non erit ? Si igitur alia et alia substantia deitatis et
carnis, quomodo duas eas non patimini confiteri ? si
vero et duas has confitemini, cur a nostra sententia
et communionis desciscitis ?

Hæret. Sic et puri alicujus hominis poteris deas
demonstrare substantias, ut ex his convincaris tres
inducere Christi substantias : homo etenim, secundum
substantiam mentis, consubstantialis est angelis ; se-
cundum corpus vero pecudibus simul ac bestiis. Et
rursus, secundum corpus quidem consubstantialis
sumus corporibus mortuorum, secundum animam
vero, animabus ipsorum : ut non angelorum tantum-
modo ponamus exemplum, de quibus et mihi incerta-
tam fateor esse questionem.

Rust. Hoc totum falsum est : consubstantialitas
enim pro parte, et non pro toto substantiæ im-
perfecta est. A trecentis enim decem et octo sanctis
Patribus, propter hoc, Deo Patri consubstantialis
dicitur Filius, ut cognosceremus quia nihil in eo deest
paternæ substantiæ. Similiter vero ab his qui postea
fuerunt, sanctis Patribus, consubstantialis nobis est
prædicatus, ut omnia nostræ substantiæ illum habere
credamus : igitur hæretica fraude, consubstantialita-
tis nomine utitur, qui ex parte hoc suscipit. Quid-
quid ergo verum sit de angelis, consubstantialis eis
non est homo ; similiter vero nec bestiis, neque pe-
coribus, neque cadaveribus, nec animabus. Amplius,
nec simpliciter secundum quamcunque partem con-
substantialis in rationalibus homo recte dicitur :

nam licet una sit materies ex qua corpus, sed tamen forma corporis longe præstantior. Unde nec partem parii, vel totietatem consubstantialiam verum est esse; quasi eo quod una materia sit, nos consubstantialitates dicamus serpentibus, et cimicibus, et pulicibus, muscis, et omnibus simul quæ humani corporis evaporatione nascuntur. Insuper, si omne quod consubstantiale est homini secundum corpus, ei plane consubstantiale est; circa hoc ipsum, illis quibus secundum hoc consubstantialis est homo, erit et Christus, quod absit, omnibus prædictis consubstantialis secundum corpus; nobis enim circa hanc partem consubstantialis est Christus. Si vero aliquis, tales despiciens blasphemias, hæc ut vera concedat; illud tamen avelli non potest, quia huiusmodi consubstantialitas neque integra est, neque perfecta: non igitur duabus perfectis naturis consubstantialis est homo, ut Christus. Amplius, si magis proprie nascendo est dicta natura: ut gignitur, magis quam ut corrumpitur, est natura: homo vero integer nascitur atque perfectus, corruptio autem separat corpus et animam ab invicem, et duas separatas res efficit, quarum neutrum perfecta natura est. Si enim perficitur naturas corruptio, et contrarii secundum se contrarius est effectus: igitur genitura naturas extirminat, quod est nimis incongruum. Et quidam humanitatis Christi natura, mortis tempore, in duas est separata, et in duo quædam facta est una natura, quarum tamen neutrum fuit perfecta natura. Iterum vero, resurrectio ex duabus est, sed non sic habet perfectissimarum in eo unio naturarum, sine corruptione siquidem et sine imminutione unaquæque unitarum naturarum in speciei perfectione subsistit. Insuper, si hominis cujusdam pari, ut ais, duæ possunt substantiæ demonstrari, licet earum nulla perfecta natura sit, ne idcirco non duæ sunt, quoniam non perfectæ, dum duæ perfectæ sint Christi naturæ, quomodo non multo simplicius duæ sunt? Si igitur et illos qui duas naturas hominis dicunt, nihil subsequitur inconveniens; duas igitur naturas consistentes Jæsu Domini Christi, quid indecens consequetur? Qui autem tres dicit, imperfecte perfecta commemorat divinitati: superflua vero erit omnium sub uno Patrum vox dicentium consubstantialiam nobis esse Christum secundum humanitatem, ad interemptionem eorum qui dicunt inanimatum, vel sine mente esse dispensationem. Si vero apud homines sic dicuntur consubstantialia, nihil proffit Patres consubstantialiam dixisse Filium Patri: potest enim quis impius suspicari quoniam quantum præstat rationale inanimatum, tantum Pater Filio comparatur. Est vero, ut arbitror, multa millia insaniora his dicere. Sed nunc interim ista sufficiant.

Hæret. Si una est substantia et res Christus, igitur unum quidem substantivum, una per unionem substantia Christus est.

Rust. Res et personam significat, et naturam. Et una igitur res Christus, et duæ: et magis vero ipse

A quidem res una est, quippe ut una persona, in duabus vero naturis agnoscitur.

Hæret. Quia interim non negasti unam rem esse Christum (quomodo enim non unum dicis Christum, qui rem unam Christum esse dicis?), res vero hæc est substantiva: una igitur, ut diximus, substantia Christus est, una igitur et natura: quid enim ad me, utrum etiam duæ res sint, an minime? interim, quia una est, contradicere non potes.

Rust. Sed non modis omnibus sequitur unam rem et substantivam unam quoque esse substantiam: nam et virga Aaron quæ attulit fructum (*Num.* xvii, 18), una quidem substantivaque res erat cum fructibus suis, non una vero substantia cum fructibus erat. Et tabulas scriptas digito Dei (*Exod.* xxxi, 18) unam rem dicimus, non unam quoque substantiam. Verum, nec illud incongrue arbitror responderi, quia Christus, nec substantiva nec insubstantiva, sed supersubstantiva res est, quippe duarum perfectissimarum substantiarum vel naturarum. Etenim panis ille quem dominica oratione deposuimus, *supersubstantialis* (*Matth.* vi, 11) dicitur. Et arbitror sic nos competere, ut Christum potius expetamus, donec, sicut ait Apostolus, *formetur Christus in nobis* (*Gal.* iv, 19). Amplius vero, si milium piri ramos insertos habens, una arbor et una est res; sed quia habet et proprios ramos, nec una substantia, neque una natura est. Sed ut milium simul et piri ramos, ut vero arbor una esse res dicitur: quid obest unitati personæ, si Christum duas res esse dicamus? Aut quid naturarum dualitati, si eam unam rem confiteamur existere? Insuper, etsi respondeamus substantivum quidem esse Christum, non ob hoc erit una substantia; unam siquidem personam dicimus substantivam: sicut si aliquis, verbi gratia, dicat hunc mundum non esse insubstantivum, non tamen ex hoc ejus unam cogere retur affirmare substantiam. Si vero aliquis omnino insanus et contentiosissimus dicat unam mundi esse substantiam, sequitur eum nec in quibuslibet rebus aliter ullatenus dicere, nisi quia una substantia sit. Si enim cunctæ quæ in orbe sunt diversitates non faciunt sub numero esse substantias, unaquæque ad aliam comparata, una erit cum ea: una igitur substantia hominis et lapidis et elephanti atque fornicæ, et cæli ac montis.

Hæret. In hunc mundum talis non evenit unio, quia nec unus est filius, unus Christus, unus Dominus. Et si unus simpliciter mundus, sed est millia millium reperire qui vocentur filii et personæ, et substantiæ; in Christo autem inconvulsibilis unio facta est.

Rust. Nonne prædixi quia exemplum non per omnia est inconveniens? alias non erit exemplum, si per omnia idem. Quia igitur dixisti substantivum quiddam esse Christum, ostendi quia et aliud aliquid dicitur quidem substantivum, non unius autem substantiæ, sed multarum est. Si vero ea quæ arte fiunt dicere vellem, multa millia talia invenire possibile est, ut navem, domum, ut lucernam ardentem, et

his unita : universa enim talia, substantia quidem A
sunt, non unius vero substantia.

Heret. Nunquam natura continet minus a per-
sona, quippe consueta et amplius continere : dico
autem nunc de naturis rationalium ; et ideo duas natu-
ras dicere abhorremus, metuentes ne consequenter
dicamus duas quoque personas.

Rust. Insanissimus timor : nec enim sunt duæ ra-
tionales naturæ quæ non millia contineant persona-
rum ; sed neque una quæ non plures quam duas
personas obtineat. Non erit ergo neque una Christi
natura, ne sint ejus non duæ tantum, sed plures
quoque personæ. Insuper autem nec ex duabus se-
cundum nos naturis est Christus, ne sit aut pluribus
personis seu filiis, aut Christus, aut Dominus. Si vero
eos qui ex duabus naturis dicunt Christum, sive ex B
duabus, sicut vos, consequitur personis aut pluribus,
non consequitur ex duobus Christis aut filiis dicere ; nec
illos hæreticos qui duas etiam dicunt Christi perso-
nas, eadem consequenter incongrua : quare multo
minus orthodoxos, qui Dominum Christum in duabus
naturis confitentur, sequetur duos dicere Dominos,
aut Christos, aut filios. Insuper, si ob hoc duas natu-
ras metuitis dicere, ne forte, secundum quod con-
suevit, in reliquis duas inducat is personas ; dicitis
enim quia nunquam minus sunt a duabus personis
duæ naturæ ; nec illud unquam confiteri debetis, quia
Dominus Christus Deus perfectus et homo perfectus
est, quia in reliquis rationalibus universis, perfecti
Dei et perfecti hominis impossibile est unam solam-
que esse personam. Si vero de hoc opinatissimo un- C
raculo nobis quippe Christianis existentibus dubitare
periculosum est ; quoniam, quando voluit Deus per-
fectus, potuit cum perfecta humanitate ea esse per-
sona, quia non est ei impossibile omne verbum, juxta
Evangelium (Luc. 1, 37) : cur dubitamus quia hæc ipsa
persona in duabus perfectis naturis sit non sepa-
randa, sed potius agnoscenda ? Sicut igitur Deus per-
fectus et homo perfectus inestimabiliter una sola
persona est, ne duæ perfectæ naturæ sunt mirabiliter
unus filius. Et hæc, ut ita quis dicat, regula in reli-
quis quidem cunctis immobilis est, in solo vero
Christo soluta est. Non igitur eo quod male utatur
substantiarum dualitate Nestorius, idcirco tacendum
est duas esse substantias ; alioquin quoniam male D
utitur perfecto Deo et perfecto homine, orthodoxi
non hoc debent dicere. Et ut simpliciter dicamus, si
tacere deemus, vel omnino auferre omnia quæ ab
hæreticis male usurpantur, nihil nobis est consten-
dum, et præ omnibus auferrentur Scripturæ.

Heret. Cogis me idem repetere : quando natura
divina minus continet a persona ? aut quando sub-
stantia, minus a subsistentia ? dicite.

Rust. Ad hoc quidem jam sufficienter respondi-
mus : verumtamen et hoc competenter adjiciam, quia
nec hic duæ naturæ solum continent Christi perso-
nam, licet in ipso solo secundum subsistentiam sint
unitæ : etenim divina ejus natura pariter continet et
Patrem et Spiritum sanctum ; et humana ejus sub-

stantia reliquos homines. Sed quemadmodum in di-
vina natura subsistens, ut et Pater et Spiritus sanc-
tus, non tamen purus est Deus ; et in nostra vero,
sed non nudus est homo : sic in duabus subsistens,
non est partitus, nec enim duas habet personas.
Quæro vero a te, quemadmodum dixisti naturam : utrum
ne universalem, an potius individua ?

Heret. Ego indifferenter accipio : quæ enim om-
nino differentia est, aut quid interest ?

Rust. Multa etenim : si enim universalem, vel
communem diris, verum est, quia non minus conti-
net a persona, imo magis et amplius ; si vero particu-
larem vel individua, sicut meam tuamque, vel alte-
rius individui, alii nulli communem (non enim idem
sum ego qui et tu), in Christo propterea exemplum
non invenimus, ut dixi, quia solæ rationales natura
sunt, Deus et militiæ cælestes, et homo ; nunquam
vero ex his duæ unitæ ad invicem sunt naturæ, ut
unam facerent solamque personam, sicut in Domino
Christo circa unitatem deitatis atque humanitatis.
Hæc est enim inopinatissima proprietas illius unitatis,
cujus exemplum non potest inveniri : nunquam
enim duæ rationales naturæ in unam personam in-
separabiliter sunt unitæ. Insuper nec est Dei parti-
cularis natura, id est, nullius alterius nisi unius so-
liusque personæ ; sed una et sola divinitas inexcesi-
biliter omnium trium natura est personarum : unam
siquidem Deum veraciter confitemur.

Heret. Si unus et individuus Christus, omnis vero
individui una species est ; una vero species, una na-
tura est ; una igitur Christi natura est.

Rust. Sunt multa millia individuum quorum
nec una species nec natura una, sed multæ sunt : ut
civitates, ut domus, ut naves, ut chartæ, et earum
quæ illis scriptæ sunt litterarum.

Heret. Sed hæc ex arte sunt, non a Deo neque a
natura.

Rust. Interim si esset consequens ex omni neces-
sitate, si unum sit individuum, unam quoque esse
naturam, et in his omnibus una utique natura fieret.
Si vero dicis, omne individuum quod a Deo fit, unam
habet speciem et unam naturam ; nec hoc verum
est : mundus enim a Deo factus est, et non habet
unam naturam.

Heret. Sed adhuc volo circumscribere adjectione
sermonem, ac dico : Omne individuum substantivum
quod a Deo fit, et inseparabile est, una est species et
una natura.

Rust. Rursus in admirabili non admirabile qua-
ris, et in incomparabili comparationem, et exemplum
in his quæ exemplum recipere nequeunt. Si vero id
esse rationabilis hominis arbitraris, et ego tibi mul-
tas affero hujusmodi regulas, quas non poteris expli-
care in sæcula sæculorum. Dic enim, quando per-
fecta divinitas et perfecta humanitas una facta natura
sit, et non manserint duæ, quando creator et crea-
tura, una est per unitatem facta substantia ; quando
duæ perfectissimæ naturæ alteram quiddam perfe-
ctum effecerint ? et non utique perfectius simul et me-

his, quando una species duabus perfectis speciebus A
inaccessibiliter fuit consubstantialis.

Hæret. Quoniam nunquam tale aliquid factum sit, confitemur et nos : ex tunc vero universa hæc inestimabilia et mira facta sunt, ex quo una per unitionem facta persona est : tu vero magalia et inestimabilia Dei accusas ut incongrua. Si igitur ex his non factum putas unum Filium, unum Christum, unum Dominum, dic aperte. Si vero unam confiteris, secundum veritatem, personam, da quæ unum necessario consequuntur.

Rust. Da tu consequentia perfectæ deitati humanitatis perfectæ ; da quod est proprium consubstantiali Deo Patri Sapientie, et consubstantiali nobis carni animatæ anima rationali. Redde suis rebus proprium numerum ; non auferas quantitatem, si B
substantiam perfectionem confiteri non visulas : ubi enim perfectio secundum substantiam, illic et substantiarum quantitas ; ubi unitio inconfusa, illic et numerus unitorum. Omnis vero substantia simul accipit et esse et una esse ; et sic una, ut uni collata duas impleat unitio adjecta, non numerus interemptus : alias tu mihi ostende unitionem inconfusam perfectarum rerum quæ perimat earum numerum solam, et nullius secundum nullam partem perimat esse quod est, ut videaris aliquid non irrationabiliter dicere. His vero et illud adjiciam. Dixisti quia omne individuum a Deo factum, substantivum inseparabile, una species est. Si igitur sic facta est inhumanatio, ut alia quædam creata, habes quid dicere ? Volo autem ut non dicas verba tantum, sed ipsas C
res. Dic igitur vel unum substantiale individuum a Deo factum et inseparabile, et unam speciem, ut exinde invenias veritatem.

Hæret. Omnia quidem talia esse conspicimus : verum tamen dicam et unum ex his. Ecce unusquisque nostrum, et individuum, et unum est aliquid, et substantivum et a Deo factus, et inseparabilis ; et tamen una species est, et una natura, et una substantia.

Rust. Omnia, ut consuevisti, posuisti doloce. Quia igitur exemplum manifestiora quæ dicta sunt fecit, dicemus et nos quoniam non similiter hæc sumuntur in Domino Christo ; tu vero ea de quibus disquiritur, ut confessa sumpsisti : non enim sic individuum Christus, ut reliqua, vel ut nos : nostrum siquidem D
quisque individuum habet personam, id est alii nulli communem, et individuum substantiam suam : in Christo vero, persona quidem individua, ipsius enim solius : natura vero non eodem modo individua, communis enim cunctarum trium personarum, et nisi communem non est possibile reperire. Iterum unum non simpliciter dicitur de Christo, quia unum quid sit ; sed cautius, quia unus, sicut supra ostensum est. Similiter vero et de substantivo est demonstratum, quia non solum quod in una substantia subsistit substantivum est, sed et in plures ; et quod a Deo sit, non cum faciente Deo unum dicitur, sed factura, unum cum factore, sicut cum corpore anima. Et

indivisum quidem confitemur Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, et ejus inseparata persona est : naturæ vero ejus non inseparatur una, sed inseparatæ ut duæ unitæ sunt. Igitur claret quoniam non eadem facta sunt in Domino Christo quæ in aliis. Insanum est igitur quod dolose verbosatus es talia, dum magis dicere conveniret quia in creaturis se sic habet, in creatore vero creaturam suscipiente non sic. Nec enim in quolibet alio factum est unquam ut duæ perfectissimæ naturæ præexisterent a principio in aliis individuis suis, et postea ex his esset una persona.

Hæret. Quid enim, quæso, dic mihi, nonne omnes doctores Ecclesiæ catholicæ exemplo hoc usi sunt, inquires, sicut unus est homo, anima et corpus, sic unus est Christus Deus perfectus et homo perfectus ? Sic ergo et Christus, et individuum, et unum, et substantivum, et reliqua, sicut dixi.

Rust. Et supra jam dixi : regula est universorum rationalium communissima, ut exempla a parte sumantur, non vero a totalitate. Usi sunt igitur Patres hoc exemplo, non ut ea quæ dixisti ostenderent, quæ et olim falsa monstravimus ; sed ut ostenderent unum Filium, unum Christum, unum Dominum, et ejus unam personam substantialem. Ut vero non putes hoc exemplum per omnia convenire, audi a nobis irrefutabiles rationes, quæ vestrum mendacium evertunt. Si enim gentilium fabulas hactenus tenes, et putas quia præexisterunt animæ rationale corporibus suis, duæ nihilominus erunt perfectissimæ substantiæ ac naturæ, Deus et mens. Insuper Dei Verbi et unitæ illi animæ, quæ secundum te a principio præsubsistent personæ. Ex duabus vero præexistentibus personis unam personam impossibile est fieri. Dicit enim sanctus Cyrillus in epistola quam et sedes apostolica et sancta Ephesina synodus confirmavit, hæc : « Vel si personarum unitioem diffament quidem : non enim dixit Scriptura, quia Verbum hominis univertit sibi melipsi personam ; sed quia factum sit caro. » Ecce usque adeo accusat dicentes in Christo unitioem personarum factam fuisse, ut et contra illud id ponat quod legitur, quia Verbum caro factum est (Joan., 14). Ad causam vero nihil differunt qui dicunt præexistere unitioem hanc, qui assumptus est hominem, et qui asserunt præexistere mentem Christi ; et isti namque illas mentes proprias volunt habere personas : æquales etenim præexistisse, et similes eas et indifferentes per omnia naturaliter ac substantialiter asserunt, non tamen indistinctas circa individuorum numerum. Nam si hoc non est quod dicunt, ergo una mens prius per omnia erat, et postea meritis discreta est in diversas. Sed quomodo una non unius esset meriti mens, omnimodo una et a seipsa non differens ? At si propter hæc tantummodo differre incipere illa mens potuit, quia non idem sit et quæ illius discretae subsistunt, ac per hoc et mea mens tot individuis debet distingui quot meritis. Sed absit ab omni anima rationali hæc vesania, ut peccati numerus

multiplicandarum causâ blasphemetur omnium. Si igitur amplecteris talium dogmata, nec sic animæ corporisque exemplum per omnia convenire cognosce: non enim ex duabus perfectissimis personis est homo, neque ex præexistentibus perfectissimis naturis, etsi secundum corpus ex præexistentibus materia. In ipso ipsum corpus humanum non ad aliud aliquid factum est, nisi ut hujus sit animæ, velut si quis dicat, organum. Mens vero circa tales remotionem subsistentiam habuit: non enim quæ in Christo unio facta est, a principio fuit. Nam si a principio, unaquæque mens, quod absit, Christus erat, in nullo vanique voluit dispares a principio factas, non enim propter corpus tantummodo Christus est, alias non inhumanatio, sed incarnatio est facta solummodo. Similiter si una mens unita est Verbo, non a Virgine inhumanatio: quia non ex tunc est nostræ naturæ unita totietas, sed jam prius illud quod est multo amplius subsistebat. Quinimo, quod magis proprie homo est, id est interior homo; et erit inhumanatio, ejus tantum qui foris unio. Sed non sic sapuerunt sancti Patres: perfectam siquidem naturam nostram Verbo unitam, et non solum carnem a tempore conceptionis quæ in Virgine facta est, consonantissime docuerunt. Continet enim prædicta epistola etiam hæc: « Diversæ quidem quæ ad unionem veram convenere naturæ; unus vero ex ambabus Christus et Filius, non tanquam naturarum diversitate consumpta propter unionem: perficientibus autem potius nobis unum Dominum et Christum et Filium deitate atque humanitate, per ineffabilem et inenarrabilem ad unionem concursum. » Ecce differentes quidem naturas in Domino unitas esse dixit, et hoc ad faciendum Christum; ne putares quod alio tempore præter id quo facta est conceptio corporis; et ne quis putet quia sola caro tunc unificata est Verbo, addidit quia divinitas et humanitas ad unitatem concurrerint.

Hæret. Nos prædictum dogma non colimus: hoc est enim quod dicitur Origenis de præexistentia, quod et sancti Patres nostri et archiepiscopi Alexandriæ sub anathemate damnaverunt, maxime sanctus Theophilus, quem et sanctissimus Cyrillus in omni orthodoxa confessione secutus est. Superflue igitur ea quæ a nobis non coluntur dogmata dissolvisti. Oportet autem, eo quod semel ita elegeris ut accuses nostrum dogma, et in contraria parte stes, ad rem pertinentia loqui.

Rust. Quia inter vos nonnullos habetis talia sentientes, et consequens est vestro dogmati ut ista dicatis, sicut postea ostendetur; ideo hæc dicere sum coactus: quoniam vero tu non vindicas talia, convertar ad reliqua. Quia igitur non præexistunt corporibus hominum animæ ipsorum, claret quia propter invicem creantur a Deo: anima quidem sicut ad gubernandum corpus secundum naturam, corpus vero, sicut sine quo impossibile est tales illius operationes impleri. Ideo enim individua anima individuo utitur corpore, et non alia anima alterius corporis gubernatrix est naturaliter, sed proprii

unaquæque, ad hoc namque etiam subsistit. At vero Deus Verbum, non ad incarnandum et inhumanandum substituit, sed sempiternus est: neque ergo humanitas ad hoc ut ita uniretur substituit, sed alteram habet subsistendi causam; nec humanitatem dico solummodo individuum quæ Verbo unita est, sed communem. Vides igitur longe impar unionis exemplum.

Hæret. Etsi discrepat Dei Verbi et animæ exemplum (quia Deus non tantum præexistit animæ, sed et infinito præexistit homini, et quia ipse, et totius naturæ et suæ humanitatis creator est), et nec solum movet propriam humanitatem, et universam quæ vult, et quemadmodum vult; non tamen humanitatis, a carne: sicut enim ad hoc facta est humana caro, ut a rationali, id est humana, anima gubernata, utilis sit ad animæ operationes expensas quæ aliter impleri non queunt: sic Dei Verbi humanitas, ut dum moveretur ab eo, ejus operationes expleret. Similiter igitur per unionem Verbi et ejus humanitatis una natura est.

Rust. Nullo modo hoc, sed magis e contrario verum est. Si enim ex majore horum quæ dicta sunt dissimile atque inconveniens est exemplum, ex minore vero simile atque non discrepans, multo amplius Dei Verbi et humanitatis non est una natura, quam sit. Igitur cum nequeat esse et non esse una solæque natura, restat ut propter exempli similitudinem sit utique bene una persona: propter id vero quod longe amplius discrepat, non una natura. Si igitur non facta est una natura, constat quia permanentes duæ: non enim dicturus es e converso quod Dei ad humanitatem non una natura sit, humanitatis vero ad Deum una natura sit: non solum quia nihil differt circa rem, sed et quia continuo respondebo: Ergo Verbi et humanitatis duæ naturæ sunt, etsi humanitatis et Verbi non duæ, sed una; incongruum vero non a mea orietur propositione, sed vestra.

Hæret. Hoc nemo, ut arbitror, eorum qui habent animam confiteri refutat; quia si una natura est carnis et Verbi, Verbi et carnis una natura est, etsi duæ: idem namque est, quotieslibet quis convertat verbositatem sermonis. Illud vero magis interrogo; si tua ratio vera est, cur non potius una natura et non una magis Christi persona sit, quam una quidem persona, non una vero natura? Quomodo aut Christus unus circa hominis sit exemplum, dum longe amplius discrepet quam concordet? oportet enim multo magis unum non esse, quam esse unum Christum et Filium Dominum.

Rust. Siquidem principaliter secundum ipsum inhumanata esset divina natura, quæ sanctæ utique Trinitati communis est, omnium trium fuisset incarnationis personarum: quæ enim communis naturæ sunt, principaliter et secundum se, communia sunt sanctæ Trinitati. Quoniam vero non per se, sed per unam est incarnata personam, Deus enim Verbum, Dei Filius, incarnatus est solus, qui est illius naturæ una persona: ideo unita ei caro rationalis absque ulla

meditatione, una cum eo persona et unus est Filius, et Christus unus et Dominus. Unam siquidem esse personam, et unum Filium, non totius Trinitatis est proprium, sed unius soliusque personæ. Incarnata vero dicitur Verbi natura per Verbum, et secundum quod Verbi est, non ipsum Verbum potius per naturam et secundum quod est ipsa natura; ne et incarnatio, et nativitas, et passio totius sit Trinitatis. Similitudo ergo prædicta ad unum pertinet Filium, unum Christum; distantia vero non ad plures Christos aut Filios, sed ad duas naturas. Ideo circumdixi totum, quia ad distantiam pertinent exemplorum animæ et animæ; non ad quod interrogatum est, cur in Christo non persona potius quam natura diversæ sint.

Hæret. Non mihi sufficit ad credendum, quia hæc exempli differentia sufficiat ad probandum quod non una sed duæ naturæ sint Domini Christi. Si igitur habes alias, quæ sint dicas.

Rust. Multæ sunt aliæ: quarum prima, quia Verbum a consubstantialibus, non natura, neque substantia, sed sola persona discretus est: unusquisque autem nostrum, præter communem, habet et propriam substantiam individuam et naturam: idcirco enim et multi homines nominantur. Rursus anima compatitur corpori, Deus autem Verbum nequaquam; anima nullatenus foris a corpore suo habet operationis principium, Deus autem Verbum et in humanitate existens, in cælo et ubique consueta operatione implevit, licet quasdam et inestimabiles etiam per corpus. Quid enim differebat ad operationes ejus quæ sunt ab initio, utrum non haberet an haberet humanitatem, dum per humanitatem non plueret, non tonaret, non astra moveret, et, si licet simpliciter dicere, nihil amplius per eam sit operatus, nisi sola quæ noviter propter nostram sunt facta salvationem, pro qua et inhumanatus est? Harum quasi parva sint hæc, et non illi quoque sociasse vel majora vel æqua, sic tibi minus videntur idonea.

Rust. Non ad hoc præfata posuimus, sed ad illud, quia alia est libertas deitatis, in carne et extra; et alia necessitas animæ, quæ obligata in corpore, secundum hoc habet eodem modo movendi simplicis corporis potestatem. Verum et hæc (donando) adjecta sint, cum naturæ ac personarum Trinitatis ratio peracta sufficiat.

Hæret. Una est Christi subsistentia: an non una, sed potius duæ?

Rust. Et hoc fraudulenter interrogas. Subsistentia enim unum quidem nomen est, res vero diversæ significat, ad quæ responsio una non convenit. Interdum namque personam significat, nonnunquam vero substantiam. In sancta enim synodo Ephesina utramque monstratur. Sanctus enim Gregorius ille Nazianzenus, inter alia quæ in commentis synodicis continentur, ad testimonium quidem rectissimæ fidei, destructionem vero Nestorii dogmatum, et ista docere introducit: « Aliud quidem et aliud ex quibus Salvator: non enim est idem invisibile visibili, et intemporeale subtemporeali. Non alius autem et alius,

absit: utraque enim unum commixtione, Deo quidem inhumanato, homine vero deitato, vel quomolibet quis nominet; dic vero aliud et aliud e converso quam in Trinitate se habet: illic enim alius et alius, ut non subsistentias confundamus, non aliud vero et aliud; unum enim tria et idem deitate. » Ecce manifestissime synodi universalis auctoritas, subsistentia pro personis in sancta Trinitate suscipit atque laudavit. Sanctus vero Cyrillus Alexandria archiepiscopus, in tertia ad Nestorium epistola, unionem quæ est secundum subsistentiam in Christo asserens factam, rursus eas quæ de ipso sunt voces non dividendas duabus subsistentiis, neque vero personis, præcepit; prius quidem dicens sic: « Eas vero quæ in Evangelio sunt Salvatoris nostri voces, nec duabus subsistentiis, neque vero personis partimur. » Postea vero: « Si quis personis duabus seu subsistentiis, vel eas quæ in evangelicis et quæ in apostolicis sunt conscriptæ voces imperit, vel eas quæ super Christo a sanctis dicuntur, aut ab ipso desemetipso. » Et reliqua. Superius vero: « Si quis super uno Christo dividit subsistentias post unionem, sola conjungens eas conjunctione quæ est secundum dignitatem, vel auctoritatem seu potentiam, et non magis conjungit illas secundum unionem naturalem, anathema sit. » Dicens igitur abominabile esse dividere super uno Christo subsistentias, et hoc post unionem; similiter vero accusans qui eas conjungunt secundum hoc vel illud, et non potius secundum istud; ostendit quia oportet eas conjungere secundum hoc. Non ergo conjungendæ sunt in Christo subsistentiæ secundum solam dignitatem vel similia, sed potius conjungendæ sunt in Christo subsistentiæ secundum unionem naturalem.

Hæret. Ego arbitror quia magis ex duabus naturis simul et subsistentiis, tanquam ex duabus personis, dixit in Domino Christo unionem: non enim tam vicine hoc ipsius subsistentiæ nomen tam diversum assumpsit, et maxime, inquit, post unionem: tanquam si ante unionem duas diceret naturas atque personas, post unionem vero unam.

Rust. Nullo modo verum est: prædemonstravimus enim quia non ex duabus personis Dominum dicat. Si enim hoc dicere voluisset, sicut dicens ex duabus naturis factum Dominum non recusat confiteri quod Deus Verbum nostram naturam sibi univerit, sic non habuit recusare fateri quod hominis personam sibi univerit. Nunc vero hoc quidem approbat; illud vero accusat, dicens in epistola ad Nestorium secunda, sic: « Juvat vero nullo modo rectam fidei rationem si sic habeatur, vel certe si personarum unionem diffament aliqui: non enim dixit Scriptura, quod Verbum hominis unierit sibi unipersonam, sed quod factus sit caro. » Ecce claret aut sicut ipsum ponit, aut sicut omnimode consequens dicere unionem personarum, et dicere quia Verbum hominis personam sibi unipersonam unierit, et hoc tanquam contrarium divinæ Scripturæ infamans e contrario posuit, quia factus est caro: hoc pene clamans, quoniam qui in Christo unionem per-

sonarum dicit, eiecit illud a sancta Scriptura dictum, A quod *Verbum caro factum est* (Joan. 1, 14). Paulo superius vero ostendit, dicens : « Duarum enim naturarum unio facta est ; propter quod, unam Christum, unum Filium, unum Dominum constemur : clarissime igitur subsistentiæ nomen, nonnunquam personam, interdum vero naturam significat : non enim, sicut inquis, semper et personam significat et naturam. » Et rursus ubi jubet non disperiri voces quæ de Christo dicuntur, duabus personis sive subsistentiis, subsistentiæ nomine atque personæ simpliciter atque indifferenter est usus, in tantum qui postea ipse divisit voces, super duabus naturis inquis : « Evangelicæ vero et apostolicæ de Dominico voces, scimus, Deiloquos viros, quasdam quidem communificantis sicut super una persona, quasdam vero dividente, sicut super duabus naturis. » Et post aliqua : « Glorificavimus omnium Salvatorem Dominum, quoniam Scripturis divinitus inspiratis et traditioni sanctorum Patrum nostrorum convenientem habent fidem, tam quæ apud nos, quam quæ apud vos sunt Ecclesiæ : hæc vero continue per ordinem supra sunt posita. » Ecce, divinas Scripturas et Patres sic prædicare confessus est, quoniam oportet distribui voces duabus naturis. Quia ergo non dicit sibi metipsum contraria, constat, quoniam natura quidem distribuendæ sunt voces, nequaquam vero personis, id est subsistentiis. Commune igitur diversarum id nomen est rerum, et interdum personam significat, nonnunquam vero naturam. Unam igitur subsistentiam dicimus Domini Christi, subsistens est enim persona ejus : non vero abominamur et duas dicere, quando et pro naturarum nomine per hoc quis assumere vult sub omni cautela ; subsistunt enim duæ naturæ.

Hæret. Sed ecce Chalcedonensis synodus, quam veneramini, unam subsistentiam dicit Domini Christi. At vero beatissimus Cyrillus ex duabus subsistentiis unam dicit, et dicebas (quin potius demonstrare voluisti superius) quod non dicat ex duabus personis : ex duabus igitur naturis dicit Dominum Christum. Quoniam vero et mox unam ejus subsistentiam dicit præfatus Pater, unam igitur naturam novit Domini Christi. Sicut enim non recusas, duabus naturis dictum et ex duabus subsistentiis, sic negare non poteris quia in una natura dicat, quando in subsistentia unionem prædiat factam. Non enim vel alterius Patris, vel in diversis opusculis sub eo dicta præferimus nunc, sed et ipsa epistola et non longe utrumque ab invicem ibidem quoque ostenditur, et quando audimus eum dicentem convenisse naturas secundum unionem naturalem, et non personalem, quia non modo una persona, sed et una ex duabus natura.

Rust. Ea quidem quæ dicta sunt, ad solutionem horum quæ sunt dicta sufficiunt ; sicut enim ostendimus in eadem synodo dictum quia subsistentia interdum quidem personam, nonnunquam vero naturam significat, sic una eademque epistola contigit uno nomine res dici diversas : maxime, quia etsi in

una epistola, verumtamen in diversis capitulis dictum est. Insuper quia aliter et aliter subsistentiæ nomine usus sit, nec tu poteris denegare : si enim semel acquiescis quia non ex duabus personis dixerit, quando ex duabus subsistentiis dixit, dicis vero quia unam personam et unam subsistentiam pro una natura factam per unionem dixerit ; constat quod aliter atque aliter hoc nomine usus sit : hic quidem ex illis dicens subsistentiis quæ non etiam personæ sint, sed naturæ tantummodo ; illic vero illam subsistentiam quæ secundum te quoque persona est. Quod igitur (me dicente) ut falsum reprehenderas hoc, et tu, etsi diverso nomine, es confessus. Claret igitur quia et in vicine, aliter tamen et aliter usus es nomine. Quia vero nec subsistentiam unam pro una natura dixerit, B inferius ostendemus.

Hæret. Si non sic intellexit, quia per unionem una natura facta sit ex duabus, quare inquit, sicut supra jam dixi, « secundum unionem naturalem ? »

Rust. Ad refellendum eos qui dicunt quia nostræ naturæ non ipsa divina Verbi natura unita sit, sed velut accidens aliquod Verbi tantummodo, ut dignitas, ut auctoritas, ut potestas. Prætermittens enim quoniam non conjungendæ sint subsistentiæ, secundum dignitatem, vel auctoritatem, vel potestatem, solum tunc intulit, sed secundum unionem naturalem, id est ipsarum naturarum ; tanquam si quis dicat, chorus angelicus, id est chorus angelorum. Nre non et ob hoc, quia non persona est unita personæ, sed Deus Verbum nostram naturam sibi metipsum unire dignatus est, non vero nostram personam ; ne non vera, neque in unam personam, neque in unum facta ponatur unio. Ipse vero sanctissimus Cyrillus in expositione horum capitulorum prima, naturalem unionem semetipsum dixisse ait, pro vera unione ; et testimonium profert Apostoli ad hujus rei probationem, dicens : *Et erat natura filii iræ, sicut et cæteri* (Ephes. 11, 5). Et addit, « quia sicut ille, natura filios iræ, pro eo ut diceret, *vere filios iræ*, dixit, sic ego unionem naturalem pro vera posui. » Si ergo naturalem unionem, tanquam in unam naturam colligentem ea quæ unita sunt, in hoc loco acceperimus, necesse est etiam illic iram quamdam subsistere secundum naturam, cujus secundum naturam malæ sint proles, circa impiissimum Manichæum. Insuper si hoc demonstrare Cyrillus voluisset, quia una facta esset natura, consequens erat ut in expositione hoc clarius diceret, et contra eos qui hoc accusabant adjiceret, dicens : « Verum est : hoc dixi, et bene dixi, una est enim per unionem facta natura. » Cur igitur naturalem unionem veræ unionis nomine permutavit ? Neque enim semetipsum exponens et cupiens dilucidare quod dixerit, pro maxime proprio nomine incertius nomen ponit. Veram namque unionem et nos dicimus et vos ; naturalem vero vos tanquam pro vobis solummodo sapitis. Si igitur quod dicitis dicere voluisset, et multo facilius id ille dicere potuisset, et verbum proprium simul et clarius non mutaret.

Hæret. Infirmiores erant ad quos sermo fiebat, id

est Orientales; et propterea sermonem sic coaptavit, in tantum, quia, etsi alio nomine, idem tamen induxit tanquam si diceret: quia qui dicit veram uniti-
nem, naturalem dicit; et qui negat naturalem, refutat et veram. Cessit autem de sermonis integritate, propter eos qui nondum poterant capere: si enim verax unio, et non naturalis, hoc magis ostende.

Rust. Non est opus exemplo, dum ipsa res nobis hoc quod quaeritur solvat: quia enim vel aliam, vel aliter dicitis vos unitiorem quam nos, vos ipsi fate-
mini; quia vero in unam personam, in unum Christum, in unum Filium, unum Dominum, unam substantiam dicimus factam unitiorem; hanc vero veram esse quam credimus manifestum est. Sanctus vero Cyrillus nomen veram unitiorem dicens et naturalis, permittens, ut dicitis, propter infirmos, nequaquam dispensativè in tantam impietatem caderet, ut ex apostólico testimo-
nio probare tentaret, quod ira secundum substantiam subsisteret; cuius filii essent illi qui nequaquam sunt, quod vestram propositionem sequi monstravimus. Si enim hic naturalis unitas ab eò dicta est in unam naturam; et illic *ira filii* secundum naturam filii dicti essent *ira*, et ejusdem cuius et ira naturæ. Dicit enim praedictus Pater in expositione tertii capituli sic: « Si vero dicamus naturalem unitiorem, veram dicimus, dum consueta sit divinitus inspirata Scri-
ptura sic uti hoc sermone: scribit namque alicubi quibusdam sacratissimus Paulus: *Et eramus natura filii iræ sicut et ceteri* ^a. Et nequaquam quis dicat subsistere secundum naturam iram divinam, ita ut etiam germina ejus intelligantur illi qui peccant; alioquin in omnibus utique modis erimus consentientes iis qui Manichæorum vesania languent; sed id quod dixi, natura, ostendit id quod est secundum veritatem. » Omnes igitur contra nos calumnias vestras, quinimo contra sanctum Cyrillum, hic sermo subvertit.

Heret. Utrum communes duas naturas Christi dicitis esse, an ut individuas sicut individuas dicitis, omni necessitate consequitur vos duas quoque subsistentias dicere? Omnis enim substantia et individua natura subsistentia est; si vero ut generales, sive universales, vel certe communes naturas dicitis, nunquam pauciores personæ sunt harum. Erunt igitur et duæ personæ, seu amplius, Domini Christi.

Rust. Et hic ad interrogationem quidem non necessaria posita sunt; ad conclusionem vero æquivocatio posita, quæ jam sæpe est deprehensa. Duas enim Domini Christi naturas dicentes, nec communes dicimus utrasque, neque individuas duas, sed divinam quidem communem, humanam vero individuan. Nec duas vero subsistentias dicimus absolute Domini, sed unam subsistentiam dicimus, ut revera unam subsistentem vere personam. Duas vero eum interpretatione dicere non abominamur, quoties pro natura ponitur is sermo.

Heret. Omnis natura individua persona est: si igitur humana Christi natura individua est, erit igitur

A non insubsistens Verbum, duæ vero naturæ; duæ igitur personæ Christi.

Rust. Multæ individua sunt naturæ, quæ non sunt etiam personæ, sicut inanimatorum et irrationalium. Nam et homo dum constat ex anima et corpore, non tamen ex duabus dicitur esse personis, quam [*Leg. quem*] confessum est ex duabus individuis constare naturis. Si enim homo ex duabus personis es, erit Christus ex tribus, et Trinitas ex quinque personis: verumtamen et arbores, et surculos, et herbas, et lapides, et alia inanimata individua quidem solemus vocare naturas, non vero et personas.

Heret. Multa quidem de hoc dicere est, etsi non apte ad id quod propositum est. Ego vero cetera præteriens, propositionem defluo sic: Omnis individua et rationalis natura persona est: dum enim tres existant confessæ rationales naturæ, id est Dei, et militiarum coelestium, et hominis, in iis unaquæque individua natura persona est. Quia igitur vos, super Christo, duas dicitis rationales naturas, duas etiam personas inevitabiliter introfertis: superflue igitur Nestorii anathematizatis nomen, cuius dogma defenditis; au, ut levius dicam, cuius error vestrum dogma necessaria ratione comitatur.

Rust. Si rationalis apte dicitur Deus, in eum non quaeramus; sed illud magis affirmo, quia in Deo individua (dico vero singularis), id est non communis, sed unius et solius personæ natura est: sola enim in Deo communis natura est trium personarum: illic vero nec sic defluitur persona, non enim illic persona est individua natura, neque communis, sed individuum naturæ communis.

Heret. Ergo, ut dicitis, magis duæ personæ sunt in Domino Christo: unicuique siquidem, secundum vocem, naturæ propria personæ ratio convenit: Deus enim Verbum individuum est divinæ naturæ, humanitas vero naturæ rationalis individua; hæc vero, duæ naturæ: duæ igitur et personæ. Nec enim potes dicere quia non quæ æquivoce, sed quæ univoce dicuntur, connumerantur, qui communem Trinitatis naturam individua humanitati connumerant, etiam ob hoc duas naturas fateris.

Rust. Etsi in reliquis rationalibus creaturis substantia individua persona est, sed non in Domino Christo: non enim quia eum ex duabus perfectis naturis esse constemini, ob hoc ex duabus, secundum vos, erit personis: alioquin jam non erit incongruum dicere, Verbum hominis sibi unisse personam, quod in Epheso exclusum est communi sententia. Quia vere id olim est demonstratum, addam etiam illud, quia communiter quidem nobis confessum est, quod diversæ quidem quæ ad unitatem veram concurrerunt naturæ, non tamen etiam quia diversæ quæ ad unitatem veram convenere personæ. Si enim vos quoque suscipitis sancti Cyrilli epistolam cui synodus Ephesina subscripsit, hoc refutare nequaquam potestis.

^a Sic paulo ante citatur hic locus, ut habet Vulg. Deest. *sicut* in editis.

Hæret. Et ubi hoc aliquando sanctus vir ille conscripserit, unquam probare non poteris.

Rust. Ipsa illius sanctissimi verba satisfaciunt. Testimonium ex secunda epistola ad Nestorium S. Cyrilli : « Carnem animatam anima rationali uniens Verbum sibi metipsum secundum subsistentiam, ineffabiliter atque inintelligibiliter factus est homo, et vocatus est filius hominis non secundum solam voluntatem vel benignitatem, sed neque velut in assumptione solius personæ : et quia diversæ quidem, quæ a se unitatem veram conductæ naturæ, unus vero ab ambobus Christus et filius; non tanquam naturarum differentia interempta propter unitiorem, perficientibusque potius vobis unum Dominum et Christum et Filium deitate et humanitate per ineffabilem unitiorem et incarnabilem concursum. » Igitur etsi super aliis natura rationalis individua persona est, in Christo vero hæc regula nullatenus vera est.

Hæret. Irrationabile mihi nimis videtur esse quod dicitur, quia in omnibus quidem verum est, in Christo vero hæc regula æquæquæ vera est. Si enim similiter nobis participatus est sanguine et carne, et per omnia nobis assimilatus est absque peccato, cur in eo solo non verum sit quod in omnibus verum est?

Rust. Si quidem hoc solum inæstimabile atque insuetum esset in Christo, equidem neque tunc te diffidere hujusce miraculi oportere convenerat. Si vero et multa, imo universa, in illo inæstimabilia, hoc magis esse irrationabile vel tarde jam respice; quia cum tanta miranda atque inæstimabilia fide percipias, ad unum horum dubius es. Quis enim, dic mihi, præter hunc alius talis ut hic? Ideo iste non secundum consuetudinis legem factus est : quoniam nemo a semetipso factus est sicut iste, sed novo modo, nova unitiõne, nova et singulari atque irregulari lege factus est. Nunquam siquidem, neque homo, neque angelus, neque quis ex superiorum rationalium Deum erat, nec erit, in unam Deo illi qui consubstantialis est Patri personam unitus, nullus ex alia natura; unus cum Verbo et Deo Christus est factus; neque quisquam unus Dominus, nec unus unigenitus Dei, sicut in hoc credimus factum : duarum namque perfectissimarum rationalium naturarum nunquam secundum veritatem facta est una persona, sicut in Domino Christo est factum. Amplius vero adhuc dicam, quia neque inter ipsas creaturarum substantias unquam tale aliquid factum est, ut unirentur in unitate personæ : non igitur aliorum rationalium regulæ supponitur ipse Dominus; non enim cætorum factus est lege. Sicut igitur Nestorii syllogismos, qui potius paralogismos, id est falsas collectiones; ita et aliorum qui similitur consuetæ et inæstimabilia in non æstimabilibus, et mirabilibus et mentem supereminantibus quærant, abominamur : ex talibus enim non potest colligi quod idem sit Deus perfectus et homo perfectus. Sic credentes omnia regenti et omnipotenti Deo, vobis quoque resistimus, qui dum vultis comparationibus et exemplis et legibus regu-

lisque subicere unitiõnem super cuncta fulgentem, jam non eam creditis singularem.

Hæret. Ego homo sum; rationabiliter persuaderi desidero, rationalem me creavit Deus.

Rust. Recole, quæso, et participem te esse illius divini baptismatis; recole de illo mysterio esse sermonem, cui nunquam æquum quid vel simile contigit : quia hoc ipse in semetipso universorum Dominus fecit; sicut per prophetas ipse dixerat, inquit : *Faciã novum in femina quod omnes mirabimini (Jer. xxx, 22)*. Verum quia valde me cogis verbo iure quæ superexsiliunt animam, prius a Deo veniam petens, ut possum, aggrediar disquirere imperscrutabilem rem. Dico autem quoniam si fides accommodanda est exemplis, omnia quidem sine exceptione habet nostræ naturæ Christus, non omnia vero humanæ personæ : videmus enim unamquamque hujusmodi substantiarum omne quod suum est esse in semetipsa habentem, præter cæteras alias sequestratam. Nec enim mea anima alterius corpus per semetipsam vel prime gubernat, etiamsi secundum accidens, velut filios aut servos dicimur gubernare. At vero Deus illam humanam naturam nunquam sua præsentia atque gubernatione depositam reliquit, tanquam si dicat aliquis effrenate libero arbitrio abuli, sed et ob hoc eam creavit, non ut suæ [F. leg. sua], sed ut ejus esset; et super semetipso eam fundavit, tanquam super hanc quendam vel fundamentum, ut vera dicam, ut per eam perficeret propositam suæ immensæ largitati pulcherrimam dispensationem. Igitur si omnis individua natura persona est : sed illa omnis quæ non ad hoc creatur, ut alteri inseparabiliter unita permaneat. Nam et humanum corpus non est alterius personæ ab anima sua; alioquin, ut jam dixi, erit Christus ex tribus personis, et ex quinque Trinitas sancta.

Hæret. Prius oportet me ea quæ ante dixisti recipere, si tuto ad reliqua pervenire contendis. Miror namque quomodo dicitis quia inhumanatio Domini caret exemplo, dum multi Patrum exemplorum comparationibus hanc assimilant; nec non et ipsa sancta et universalis synodus Ephesina, in mysterii explanationem, hominis utatur exemplo, et hoc ex lectionibus antiquorum perdoceat : quia sicut ex anima et corpore una est hominis natura, sic ex divinitate et humanitate una est Christi Domini natura, sic aliquatenus inquit : « Naturæ quidem duæ, Deus et homo, quia et anima et corpus : Filii vero non duo neque Dii; neque enim hic duo homines, etsi sic Paulus quod intus est hominis et quod foris est appellavit (II Cor. iv, 16); et si oportet breviter dicere, aliud quidem et aliud, ea ex quibus Christus. » Si igitur hoc sanctissimi Patres rationalis animæ et humani corporis exemplum suscipiunt ad Domini inhumanationem, sic unitas dicentes in Christo naturas, sicut in unam naturam hominis animam simul et corpus, quomodo nos hoc super inhumanatione sapere prohibetis, extra exemplum dicentes esse unitiõnem, cujus tanti ac tales Patres similitudinem præferunt?

Rust. Ergo in nullo dissonare dicitis eam quæ in Christo celebrata est unitiōnem ab ea unitiōne quæ incessanter fit in universo mundo, ubicunque componitur homo.

Hæret. Quomodo non differt, dum semel et solum facta sit super divinitate atque carne?

Rust. Hoc non ipsius unitiōnis, sed eorum tantum quæ uniantur, differentiam fecit. Si enim, sic verbi gratia deo, aut hominem et angelum, aut Deum et virtutem forsā aliquam ex rationalibus cœlestium adunari contingeret, ab iis quæ unirentur unitiōne non distarent. Quare alterum est, d'ferre ea ex quibus aliquid est, et alterum ipse unitiōnis eorum modus.

Hæret. Et aliquid distat unitio, effectus tamen minime, in unam siquidem personam convenerunt.

Rust. Sed nos nunc ab unitiōne argumentamur ad effectum; et quoniam communiter Christi consistitur unam solamque personam, si una quoque natura sit querimus. Sed quia omnem comparationem aut exemplum non per omnia simile nec per cuncta dissimile poni necesse est, eum multos modos circa hominis consideremus exemplum: ex duabus enim naturis, non modo unus homo, una persona, una substantia, sed et una species, unum animal, et una substantia vel natura, ex iis ipsis apparet quia a sanctis Patribus, non ut unius naturæ sive substantiæ significativum super Domino sumitur, quia hoc exemplum suscipiunt. Si vero non modo una persona, et una substantia, et unus idemque est, sed et una species, substantia, et natura, et simpliciter nullo modo uniorum salvus est numerus, jam non erit exemplum. Hoc autem nec verum, nec hac intentione dictum est a scriptore, sed ad demonstrandum tantummodo quia sicut illic quæ unita sunt unum eundemque hominem perfecterunt, sic et hic unum Christum, unum Filium, unum Dominum, unam personam et unam substantiam: quod est et ex ipsis considerare sermonibus. Non enim dictum est, *ex duabus quidem naturis, Deus et homo, quia et anima et corpus*; at vero naturæ jam non duæ, sed una per unitiōnem. Sed postquam dixit: *duæ naturæ, Deus et homo*; addidit, *Filii autem non duo*. Cur ergo pervertis ea quæ ob hoc clarescunt dicta, ut unus Filius monstraret, et non duo Dii; neque interiorem et exteriorem, velut alterum et alterum, duos quis Christos esse putaret: sed ut, vel si quid Christi interioris et quiddam exterioris juxta exemplum propositum, et sicut de homine inquit Apostolus, non tamen, velut interiorem et exteriorem, duos Christos existere.

Hæret. Ego alium suspicor eorum quæ dicta sunt intellectum: quod enim dixit, *duæ naturæ, Deus et homo, quia et anima et corpus*; Filii vero non duo, neque Dii, neque enim hic duo homines, etsi sic Paulus quod interioris hominis et quod exterioris appellavit; tale est ac si quis dicat: Non sunt duo Christi, Deus homo, etsi sic Apostolus interiorem et exteriorem velut duos homines nuncupavit, id est, animam et corpus. Igitur hominem quem Apostolus

velut in duo partitus est, sanctæ memoriæ Gregorius unum modum omnibus nominat, ne Christo eum conferens, duos videatur Christos asserere. Quia igitur super uno eodemque homine circa Apostolum licet dicere, *interior homo et exterior*, de Christo vero non licet dicere, *is qui intus est Christus, et is qui foris est Christus*, secundum Patres sanctos qui in Ephesum convenerunt, ne duos faciamus Christos, claret quia in Christo major unitas quam quæ in homine facta sit; multo amplius igitur per unitiōnem una natura est Christi.

Rust. Planius audire desidero quæ a te dicta sunt nuper: obcurissima enim sunt.

Hæret. Breviter simul et plane eadem repetentur. Dixit alicubi Apostolus: *Quia quanto is qui foris est noster homo corrumpitur, tanto is qui intus est renovatur (II Cor. iv, 16)*; et tanquam de alio loqueretur, eum qui intus est et eum qui foris est separavit, ut veluti duo homines putarentur, alter interior, et alter exterior. Dicit ergo Gregorius, *« sic ex duabus naturis Christus, sicut ex corpore et anima homo: »* non tamen licet vel sic nos dicere de Christo sicut de homine; quatenus sicut ille qui intus est, et ille qui foris est homo quodammodo duo sunt homines, sic duo sint filii: non enim circa hoc exemplum sumimus quasi ut alter sit interior Filius et alter exterior, sed circa hoc tantum, quia ex ambabus unus est Filius. Quare ex parte, et non ex toto sumpsit exemplum. Insuper non solummodo duo, sed et tres veluti videtur Apostolus homines designare, dicens enim: *Interior noster homo, et, exterior homo noster*, in eo quod dicit, *noster*, alium velut hominem monstrat, cujus isti sint duo; alius enim ego, et alias illo qui meus est.

Rust. Falsissime atque versutissime inquis: non enim vel Apostolus sic incongrue scripsit, vel illa universalis synodus ita desipuit, ut hanc incongruitatem velut ex persona sancti Gregorii exponeret ad demonstrationem propriæ fidei: quoniam non hoc interior et exterior homo quod simpliciter homo, sed quod non integer homo: non enim vel animus vel corpus integer homo. Omne siquidem quod negatur, adjecta negativa particula ponitur, ut puta: Anima rationalis homo non est. Ponitur homo, et id non esse dicitur. Circumscribit ergo Paulus hominis partem, dicens: *exterior homo, id est, non et interior*; ac per hoc non totus homo. Rursus, *qui intus est homo*: igitur non etiam qui foris: ergo nec homo, sed aliquid hominis, neque imperfectum. Quia vero sic intellexerit Pater, non modo ex opposita e diverso incongruitate, sed et ex consequentia rationum licet ostendi. Inquit enim: *« Si quis duos Filios introducit, unum quidem ex Deo Patre, secundum vero ex Maria, et non unum et eundem, et adoptione decidat quæ promissa est recte credentibus. Naturæ quidem duæ, Deus et homo, quia et anima et corpus: Filii vero non duo, neque Dii: nec enim duo homines, etsi sic Paulus, quod intus hominis et quod foris nominavit: et, si oportet breviter dicere*

aliud quidem et aliud ea ex quibus Salvator. Siquidem non idem visibile invisibili, et intemporale ei quod sub tempore; non alius vero et alius, absit: ambo enim hæc, unum mixtionem, Deo quidem inhumanato, homine vero deitato, vel qualitercunque quis nominet. Di. o vero, aliud et aliud, e converso quam super Trinitate se habet: illic namque alius et alius uti ne subsistentias confundamus, non aliud et aliud: unum enim tria et idem deitate. » Primum quidem, non dixit, *ex duabus naturis Christus*, sed potius, *duæ naturæ, Deus et homo*, id est Christus. Si enim de alio diceret, non adderet, *Filii vero non duo*. Nullus enim, Deus simul et homo unus Filius, nisi Christus. Nec vero dixit fuisse, sed esse duas naturas: quod enim mox adjectum est, non erat, sed est: dixit enim, quia et anima et corpus, et addidit, *Filii vero non duo, neque Dii*; et non addidit, *sunt*. Et ideo non ob hoc adjecit, et hoc ipsum est, quasi ut non sint duæ naturæ: nec enim hic ideo deest, quod absit, eo quod tanquam sint duo Filii; sed proprietatis locutionum est hanc particulam orationis in audientis intellectu relinquere. Si igitur duæ naturæ sunt, Deus et homo, id quod Salvator plane confessus est, quomodo tu per quasdam diabolicas versutias ejus in contrarium verba pervertis? dic mihi.

Hæret. Interim contra ea quæ dicta sunt, per ordinem te oportet, si tamen omnino aliquid habes, opponere; et tunc me interrogare, si ad hæc habeam rationes. Quid ergo apud eum vult significare, *etsi sic Paulus quod intus hominis et quod foris appellavit*?

Rust. Patienter accipe; hoc enim et facturum sum. Postquam igitur dixit, *ex duabus naturis, Deus et homo, quia et anima et corpus: Filii vero non duo, nec Dii*, addidit, *et nec enim hic duo homines*. » Non igitur duo dicendi sunt homines de uno et eodem; nocebit namque et hoc non mediocriter pietatis mysterio, si dicamus, quia Deus et duo homines, Christus; seu quia Verbum non homo factus sit, sed homines facti sunt: et est per hoc, decem millia concludere incongrua simul atque blasphemæ. Ante omnia quoniam tu duas naturas esse non dicens Domini Christi, duos homines dicis in eo, et negans duas Dei et hominis esse naturas: rursus solumque hominem, auctoritate Apostoli, duos esse homines contendis asserere, et Apostolo contraria dixisse Gregorium. Dictum vero est quod prædiximus ab Apostolo atque a Patribus: quoniam quædam quidem sunt quæ de uno et solo dicuntur, et non etiam de duobus aut pluribus; quædam vero similiter et de uno et non de solo: ut est, quando dicit Dominus de corpore suo quod templum sit, quando illud a Judæis quidem solvendum esse prædixit, a se autem resuscitandum: dicimur vero et nos, vel Filii vel sancti Spiritus esse templum. Vides igitur hoc idem, et de eodem et de non eisdem, sed de aliis et aliis dici? Si igitur aliud est de duobus loqui, vel pluribus; aliud vero de uno quidem, sed tamen similiter, et sic tanquam de duobus: illic enim verborum similitudo, non identitas rerum: non enim sine dissimilitudine est ea

quæ de uno est, et illa quæ de pluribus ratio. Inquit ergo Gregorius, quia etsi communi et simili sermone Apostolus usus est super uno homine quasi super duobus, non tamen duo sunt homines, is qui intus est, et is qui foris. Sed et hoc ipsum non dubitate posuit, sed veluti sermone suspensio: non enim dixit quia modis omnibus hoc dicat Apostolus, sed ait: « si sic Apostolus quod intus est hominis et quod foris est appellavit. » Intendendum vero et quod ait, *appellavit*. Non enim dixit, *confirmavit*, neque, *definiit*, sed, *appellavit*. Appellatio vero similitudo sermonum est, non autem omnimodo necessarieque et inevitabiliter identitas rerum. Non igitur de duobus intellexit hominibus, etsi, ut de geminis, *appellavit*.

Hæret. Quid volumus sermone protendere? Non ait interim lectio quia in duabus naturis, sed ex duabus: addidit enim, *aliud quidem et aliud, ex quibus Salvator*.

Rust. Interim permittite nos per ordinem quod olim quærebatur absolvere, et de hoc postea perquiremus. Prædictis igitur superaddit etiam hæc: « Et si oportet breviter dicere, aliud quidem et aliud, ea ex quibus Salvator, siquidem non idem id quod invisibile ei quod visibile, et id quod intemporale et quod subtemporale; non alius vero et alius, absit. » Et hic quod dictum fuerat repræsentat, quia ex duabus quidem substantiis, non ex duabus personis est Christus: *aliud enim et aliud naturarum magis est proprium; alius vero et alius, personarum*. Signandum vero quia non dixit, *ex alio et alio Salvator*; sed, *aliud et aliud, ea ex quibus Salvator*: ne quis vestrum suspicetur quia ex duabus quidem, sed jam non duæ naturæ: dixit enim pluraliter, *ea ex quibus est Salvator*. Si igitur ex duabus naturis Salvator, sunt vero hæc ipsæ ex quibus Salvator; sunt igitur duæ naturæ: non enim potest hic dici, alia quædam dixit ea ex quibus est, præter duas naturas. Non enim possibile est ex aliis quibusdam dici Christum, nisi ex duabus naturis existentibus: existentibus vero dico, non, præexistentibus unitioni; absit, sed nunc usque manentibus. Rursus igitur sermonem repetam. Lectio hæc, duas ex quibus est Salvator, hactenus vult esse clare naturas: quomodo igitur, tu, nisi Satanæ versutiis, in contrarium vertere quæ bene sunt dicta conaris? Nam jam duas, inquis, esse naturas eas ex quibus Salvator, quas et duas naturas et aliud atque aliud Patres esse dixerunt. Sicut autem dixit hic, *aliud et aliud, ea ex quibus Salvator*, prout diceret, *ex quibus est Salvator*: sic et supra, *duæ naturæ, Deus et homo*; ac si diceret, *duæ sunt naturæ Deus et homo*. Intende vero et tenori lectionis hujus, quia per singula nomina similiter currit.

Hæret. Quid ad me? dicantur ad hoc tamen solum duæ naturæ, ut ex ipsis sit; non tamen ad hoc, ut et in ipsis sit Christus, ne unus secetur in duos.

Rust. Quotiescunque sermones verteris, minime nos pigebit opponere tuis falsitatibus veritatem: turpe est enim revera et indecens, contra asserentem, perversa, nos pro veritate frigidiores inveniri. Audi igitur

tur interim, et suadere adhuc amplius ex iis quæ sequuntur ita : « Hæc enim ambo, unum commixtione, Deo quidem inhumanato, homine vero deitato, vel quomodolibet quis nominet. » Vide igitur lectionem, *ambo*, nominantem; quæ tamen, duo quædam dici non vult. Quis usque adeo vecors sit, imo quis demens, quis impius et sine Deo, qui, *ambo*, esse non dicat, *duo* quædam? Simul quoque inspicere quia, sicut superius diximus, simpliciter *unum* naturæ sit potius proprium quam personæ, sicut *unus* personæ potius quam naturæ: verumtamen eo quod nonnunquam et præter acribiam dicantur talia, et alterne, salvo pio intellectu; sicut Apostolus sic de uno homine, tanquam si de duobus locutus est, *ille qui intus et qui foris homo*: sic iste de duabus naturis tanquam quasi de una, non ait unum esse Christum nec unam esse personam, sed simpliciter unum; dicit enim, *ambo hæc unum commixtione*. Non autem tibi blandiaris, quasi omnino de una natura se eloqui putaverit; alioqui et ego dicam, quia et hic non sine additamento legitur *unum*, sed dicitur *unum commixtione*, id est unitione, non natura unum.

Hæret. Non mihi plura jam dicas, ecce uno te superabo sermone: ubi mihi de cætero fugies? ubi poteris verti? Non solum enim unum quid dixit, utraque; sed et addit, *commixtione*: ubi commixtio, ibi omnimodo et una ex diversis natura: una igitur ex duabus Domini Christi facta natura est.

Rust. Glorifico Deum, quia velut inventa occasione, omne venenum tuum promptissime vomuisti. Rogo vero et spero, qui [*R.* quia] quanto vulnus tuum manifestius factum est, tanto celerius curabitur. Non dixit enim sanctorum doctrina naturarum permixtionem, non dixit fermentationem, non dixit confusionem: hæc namque omnia non jam servant ea quæ unita sunt. Igitur si, quod absit, confusio facta est, non jam Deus est Christus. Sed ipse exposuit quid dixerit, *commixtione*, dum superaddit, *Deo quidem inhumanato, homine vero deitato*. Non dixit, Deo quidem confuso, homine vero confermentato: est enim, est revera quædam commixtio salvam custodiens differentiam commixtorum. Et hoc exposuit sufficienter olim S. Cyrillus in primo tomo contra Nestorii blasphemias, sic dicens: « Nomen quidem commixtionis posuerunt etiam sanctores Patrum nonnulli. Quoniam vero revereri te dicis, ne forsitan quædam putetur confusio contigisse: quemadmodum in ordine eorum quæ invicem liquida commiscerentur, liberem te ab huiusmodi pavoribus. Saperunt enim sic, nunquam abasi sunt vero verbo ad summam factam unitiorem eorum quæ ad alterutrum convenerunt significare studentes. Convenire autem dicimus secundum unitiorem indiscissibilem, et impermutabiliter habentem propria carnis Deum Verbum: invenimus vero et ipsam divine inspiratam Scripturam, non valde hoc verbum discutientem, sed potius quasi abusive ponentem atque simpliciter. Scripsit igitur sacratissimus Paulus de aliquibus: *Sed non profuit eis sermo auditus, non mixtis fide iis qui audierant* (*Heb.* iv, 2).

A Nunquid ergo futuri erant circa æquum modum commixti ad alterutrum, sicut certe vinum aquæ, et refusionem quamdam subsistentiarum, quæ est in invicem, passuri ii de quibus erat sermo; an potius uniti circa animam, secundum illud quod in Actibus sanctorum apostolorum scriptum est; quoniam multitudinis eorum qui crediderant erat cor unum et anima una (*Act.* iv, 32)? Sed arbitror hoc verum magis esse quam illud. Esto igitur extra pavore super iis: *causa enim nimis est mens sanctorum.* » Ecce, quod æque questum est olim Nestorii, S. Cyrillus absolvit.

Hæret. Ex synodicis ejus, si tamen revera potes, aliquid tale demonstra; quæ enim in pugna, et contentione, et contradictione, non utique circa acribiam dicta sunt: multa enim puto in talibus, et magis dispensative dicta; ea vero quæ synodi universalis sunt, firmissima omnium sunt, maxime quia oportet primum communia contemplari, et tunc propria scripta. Hæbeo namque et ego non pauca ex talibus proferre scriptis.

Rust. Si ad satisfaciendum tibi non sufficit circa hæc hujus Patris auctoritas; me puta ista dixisse. Nunquid Apostoli verba quibus hæc demonstrata sunt, aut sic sanam expositionem poteris non probare? Verumtamen et in iis obediam tibi: spero enim in nomine Domini, quia si tibi per omnia quæ quaesieris satisfas, omni modo etiam corrigaris. Ex synodica et multiva epistola sanctæ memoriæ Cyrilli ad sanctæ recordationis Joannem archiepiscopum C Antiochiæ et synodum quæ sub eo est: « Eos autem qui dicunt, quia confusio aut fermentatio facta est Dei Verbi ad carnem, dignetur tua religiositas condemnare; credibile namque est quosdam et hæc jactitare de me, tanquam si hoc vel sapuerim vel dixerim. Ego autem tantum alienus sum a sententia huiusmodi, ut et insanire putem eos qui quolibet modo illud suspicati sunt, quod momenti obumbratio circa illam divinam Verbi naturam contingere possit. Manet etenim quod est temper, et mutatum non est; sed non unquam mutabitur, aut etiam permutationis erit susceptibile: impassibile vero ad hæc illud Dei Verbum constemur universi. »

Hæret. Et nos non impiam mixtionem dicimus, quam hic doctor iste accusat, sed piam, quam in verbis S. Gregorii, cum tota universali Ephesina synodo hic ipse sanctissimus Cyrillus accepit. Hæc vero pia mixtio unam naturam Christi efficit.

Rust. Licet sufficiant quæ dicta sunt, tamen propter pertinaciam tuam, ut scias quia non talis est hujus lectionis intentio, cætera perscrutemur, quæ sic se habent: « Utraque enim unum commixtione, Deo quidem inhumanato, homine vero deitato, vel quolibet modo quis nominet. Dico autem aliud et aliud e converso quam in Trinitate se habet: nam illic quidem alius et alius, ut subsistentias non confundamus; non aliud vero et aliud, substantiam ne separemus: unum namque hæc tria, et idem Deitate. » Clare in talibus verbis omnem veram commi-

nuit hæresim, monstrans quia aliud in Christo quidem convenit, in Trinitate vero tota jam minime, sed potius alius et alius. Vides igitur, et duas naturas et aliud et aliud dici de uno eodem Domino Christo; alius vero et alius, ubi personæ sunt tres: non quia Christus quarta persona sit, dum certe sine ipso non jam tres, sed duæ personæ sint seu subsistentiæ; sed quia sicut in commune sanctæ Trinitatis differentia, et numerus subsistentiarum et non naturarum est, sic in Christo qui coadimplet Trinitatem, naturarum, non personarum est tam differentia quam etiam numerus. Si enim hic e converso quam in Trinitate, quid aliud signat istud, e converso, nisi quia sicut ibi non una persona, ne substantias confundamus, sic hic non una natura, ut non confundamus naturas? Ex iudicio igitur sanctæ et universalis synodi, confusionem modis omnibus introducant qui unam dicunt naturam Domini Christi ex divinitate ac humanitate hætam.

Hæret. Duas naturas, et, aliud et aliud, ex quibus Salva'or, dixit: non, in quibus Salvator: vos autem, sicut synodus Chalcedonensis, non ex duabus, sed in duabus esse dicitis.

Rust. Non dixit, fuisse, sed esse duas naturas: non solum propter illa quæ olim dicta sunt, sed et propter quod nunc dictum est: non enim dixit, sic se habuisse in Christo, sed quod sic se usque nunc habeat: Inquit enim, et e converso quam se in Trinitate habet, id est usque ad præsens; et nec dixit, illic quidem, sic se habuit e converso: in Trinitate vero sic se ha'et; sed communiter addit, habet, postquam dixerat, e converso. Sicut igitur nunc usque illic subsistentiarum discretio, sic et hic naturarum. Eorum enim quæ fuerunt et non jam sunt, ad ea quæ semper sic sunt, quomodo secundum aliud et aliud, et alius et alius erit alter e converso. Si vero et hoc tibi difficile est, ex superioribus jam monstratum est quia duæ naturæ Deus et homo, sic posuit tanquam si diceret, duæ naturæ sunt, Deus et homo.

Hæret. Et usque nunc duas naturas esse dicimus, sed ad hoc ut ex eis sit, non ad hoc ut in eis: hoc enim dicere est dividere in duo.

Rust. Dic igitur, quæ sunt istæ duæ? Certe manifestum est quia divinitas ejus et humanitas ejusdem. Si ergo in Deitate et humanitate, in duabus Christus: nam si non igitur, naturis^a est Christus, hoc est, non est igitur ex duabus naturis, quod absit, qui ex Deitate et humanitate est; aut, quod absit, ex altera Deitate et humanitate præter duas naturas, aut non ex Deitate atque humanitate.

Hæret. Et unde mihi ostendere potes quia Christus in divinitate atque humanitate sit?

Rust. Interim, quia non tantum fuisse quondam solum, sed nunc esse quoque naturas dixit, demonstrat et illud, quia dicit, ambo enim unum commixtionem. Idem vero est dicere, hæc ambo, et hæc duo. Sicut igitur quando dicit hoc unum, non fuisse solum, sed etiam nunc esse intelligimus; sic et quando ambo hæc

^a An, ex naturis?

non fuisse solum, sed etiam esse intelligimus: si enim jam, non hæc ambo, igitur jam non hoc unum. Quare, quod absit, non jam dicetur unus Christus, nec una ejus, secundum te, esse persona; nec non etiam ipse articulus hæc, pluraliter dictus, non naturam, sed naturas esse significat; ambo vero illa dum, unum esse, sub uno vero omnia dicta sunt, sicut ostendit dictorum lectio.

Hæret. Non multa mihi, sed illud, ut dixi, proba, quia in iis sit Christus.

Rust. Et hoc tibi ex synodicis similiter lectionibus comprobabo.

Hæret. Prius, quæ sunt residua testimonii sancti Gregorii perquiramus, clare, ut arbitror, unam Domini Christi substantiam declarantia.

Rust. Servetur tibi absque præjudicio et iste sermo: nunc vero interim, dum adhuc quæ dicta sunt memoriter retinemus, accipe synodicam lectionem, quia Christus in divinitate atque humanitate sit.

Testimonium synodicum Ambrosii sanctissimi Mediolanensis episcopi.

« Sileant igitur inanes de sermonibus quæstiones, quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in personatione humani verbi est, sed in ostensione virtutis (I Cor. II, 4). Servemus differentiam divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est; et, si idem loquitur, non uno tamen semper loquitur modo. Intende in eo, nunc quod idem gloriam Dei, nunc vero hominis passiones; quoniam ut Deus, docet et divina, quia Verbum est; ut vero homo, loquitur humana, quia in mea substantia loquebatur. *Audiisti*, custodiamus differentiam divinitatis et carnis. Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eodem utraque natura est. » Intende, quæso, in utroque esse eorum quæ dicta sunt, Dominum Christum, id est, Deitate et humanitate; quorum et differentiam dixit oportere servari. Et addit, quia in eodem utraque natura est. Quid igitur vult id quod ait, quia, nisi ac si dicat, propter hoc in iis est, quia in eo sunt hæc? Si enim Christo [forte, in Christo] duæ naturæ, et in duabus naturis est Christus. Propter hoc nec uno semper loquitur modo idem ipse, quia non una natura, sed aliquando quidem tanquam Deus est, aliquando vero ut homo, quia in mea substantia loquebatur, id est, quivis [forte inquit], qui in mea erat substantia, loquebatur: ipsa vero temporis differentia, et Dei gloriam atque hominis passionem et naturarum distinctionem pariter repræsentat, dum dicit, nunc quidem hoc, nunc vero illud.

Hæret. Tu ista dicis: nam synodus non ait quod in utraque natura sit Christus, sed quod ipse quidem in utroque loquitur: in ipso autem utraque natura est; et non dixit duæ, sed utraque: quod vero utrumque, non continuo, duo.

Rust. Quousque, o tu homo, Deo discredis, qui per sanctos locutus est Patres, et impudentiæ non parcens, desperationis cæcitate etiam communes con-

ceptiones mentis evertis? Quis dixit, quis audivit unquam hominum, utrumque non esse duas? Convinco vero te a tua ipsius conscientia. Dic igitur anathema ei qui non credit, quod Christus in utraque natura et in Christo utraque natura est, ut credamus tibi vel hoc, quia ex bona conscientia loqueris. Quid est ergo, quod occasiones et varietates verborum quaeris? Dic anathema, et tunc tanquam nescientem te rationabiliter suadebimus. Quia vero dixisti, quia in utroque loquitur, et quia in mea substantia loquebatur; non dixit, quia in hoc sive in illo sit, sed quia in utroque loquitur, *unus qui in utroque est loquitur*: sic hoc positum est in tantum, ut sequatur Filius Dei. Reddito vero verborum ordine, facilis est intellectus, tanquam si diceret, *qui in utraque natura est Dei Filius*, et addidit, *loquitur*. Verumtamen idem rursus designat illud incongruum quod tua verba consequitur: si enim non est in utroque, loquitur igitur ubi non est. Quinetiam si non ille est in utraque natura, est vero in eo utraque natura; non est ille Deus filius in iis quae sunt in eo. Et de nonnullis quidem talis ratio verax est: ego enim sum in hoc mundo et in hoc loco, sed non etiam vel mundus vel locus in me, de his autem quae ad substantiam pertinent, necessarie conversio fit. Etenim, si Filius in divina substantia, et in Filio ergo divina substantia; et si humanitatis natura in ipso est, et ille in ipsa natura est; et si duae sunt in ipso naturae, et ille in duabus naturis est.

Haret. Ego timeo idem velut in confessionem fidei dicere quod quilibet dicere possit dividens atque se-
C jungens: divisio enim in duo, vel in tria, aut certe plura ultra fieri dicitur; et ideo non dico, *in duabus*.

Rust. Similitudo sermonum idem non facit in rebus existere; alioqui tali modo, et illum qui dicit, quia in eodem utraque natura est, possibile est sustinere calumniam: e contrario enim quae confunduntur, in unum aliquid confunduntur. Hoc vero est et sermonum summa diversitas, seu magis adversitas, dicere quia unus et idem in duabus naturis est, et dicere quia in duabus aut in duobus quibusdam dividitur: qui enim dividitur vel partitur, sive separatur, non est unus in illis in quibus separatur, non enim potest unus esse, et divisus esse; sed postquam fuerat aliquando unus, jam nunc non est unus, postquam separatus est. Hoc ergo significat impia divisio vel
D separatio. At vero unum eundemque in aliquibus esse, hoc magis cautius et tenacius inseparabiliter unum esse, est: qui enim in duabus est, et idem ipse permanet, ille non solum partiri non potest, sed et sufficiens est ut in seipso unita custodiat in quibus secundum subsistentiam, id est substantive est, id est, ea quibus absque ulla medietate participat. Quare multo amplius et cautius non unum dicimus Filium: quippe scientes eum in duabus naturis existere, fortiter atque incommutabiliter eum novimus unum, non vincendum, ut ita dixerim, dualitate naturarum in quibus est, ut partiatur in duo, sed et praevale-

A tem, in sua ipsius indrumpibili unitione, illas ipsas in quibus est, servare naturas.

Haret. Argumentatio, mihi, et ingenti subtilitas, ut ita dixerim, videntur haec verba. Ego autem ad illam sanctissimam sanctorum Patrum convertar auctoritatem: ex te vero, secundum tuae promissiones, exigam ut quae reliqua sunt lectionis sancti Gregorii, tandem aliquando jam recenseam, quae ita se habent: « Si quis dicit, tanquam in propheta secundum gratiam inoperatum », et non secundum substantiam conjunctum et complasmatum Verbum; sit vacuus melioris operationis, magis vero plenus adversae. Si quis non adorat hunc Crucifixum, ana homo sit et deputetur cum Deicidis. Si quis ex operibus perfectum factum, aut post baptismum vel resurrectionem
B ex mortuis, assimilatione dignum factum dicit, sicut gentiles subinscriptos inducunt, anathema sit: quod enim coepit, aut proficit, aut perficitur, non Deus; vel si propter incrementum catamodice ita dicitur. » Ecce indubitanter anathematizati sunt qui dicunt non secundum substantiam conjunctum Deum carni, et non complasmatum. Si igitur secundum substantiam in Christo unio facta est, constat quia unam substantiam fecit: non enim dixit testimonium secundum substantias conjunctum, sed secundum substantiam: substantia vero utique una est, et non duae substantiae, ut dicitis vos. Memini vero et illud, quia ubi naturalis unio dicebatur, dixisti quia interim non dixit unitionem secundum naturam, sed naturalem. Ecce igitur hic non substantialem, sed
C secundum substantiam specialiter conjunctionem dixit. id est unitionem; addidit vero, et complasmati Deum carni, et Judaeos non homicidas, sed Deicidas esse.

Rust. Non dicit nunc qualiter ad invicem duae naturae convenerint, sed quomodo una et sola divina natura humanitati convenerit, sed non e converso etiam. Si vero improbable id suspicaris, hujus particulae principium intendamus; dicit enim: *Si quis tanquam in propheta dicit, secundum gratiam operatum*. Vides igitur propositionis principium, quomodo Deus carni copulatus sit, non quomodo Deitas et humanitas sine unitate, id est ab una unitionis, ut ita dixerim, parte. Perimit igitur ne dicatur simpliciter, secundum gratiam Deum conjunctum, et secundum illam gratiae mensuram circa quam in prophetis est operatus; probat vero secundum substantiam conjunctum: et neque unitum dixit, sed conjunctum; conjunctio vero eorum est quae non immediabiliter sunt unita. Quid vero sit quod dicere volo, nitar clarior dicere: non Deus Verbum, divinam naturam; sed divina natura per Dei Verbi personam, unita dicitur carni. Si enim tota Trinitas incarnari voluisset, tunc forsitan juste ipsa per semetipsam fuerat incarnata natura: omnia enim quae illi naturae secundum se et propter semetipsam adsunt, communia Trinitatis, et non propria unius soliusque personae sunt. Inhumanatio autem non Trinitatis communis, sed propria est solius subsistentiae Ver-

¹ Mox infra, *operatum*.

bi : incarnatus est igitur et Deus Verbum, et natura ejus : sed ille quidem per semetipsum, et secundum quod est ipse; illa vero non ita, sed per personam. Igitur Deus Verbum, secundum semetipsum quidem unitus est carni; una enim persona et una subsistentia est facta cum carne : secundum naturam vero conjunctus est potius quam unitus, duæ enim mansere naturæ; et per comparisonem, Verbum potius unitum carni est, quam natura ejus; et ob hoc istud potius quam illud, unitio est. Illud igitur magis conjunctio est, licet sit et unitio; hoc vero magis unitio est quam conjunctio : nam quæcumque omnino conjunctio nominatur, illic pene semper servatur et numerus conjunctorum, seu etiam quantitas.

Heret. Mibi multa incongruitate plenus videtur hic sermo : nec enim differt dicere, quomodo ad invicem duæ naturæ convenerint, et quomodo divinitas humanitati conjuncta sit. Nam si una est, a semetipsa minime differt : sic igitur Verbum carni copulatum est, sicut caro Verbo. Deinde quæ rursus differentia Verbi ejusque naturæ, ut ipse quidem per semetipsum dicatur unitus; illa vero unita non per semetipsam, sed potius fuisse conjuncta?

Rast. Intentius te audire quæso quam prius : subtilior enim sermo est, quam qui possit aliter comprehendere. Inhabitare etenim Deus dicitur a nobis in carne, indivise atque incessanter, non autem caro inhabitare Deum; et tempus Dei dicitur caro, sed nequaquam templum carnis Deus : et hujusmodi unitiorem Deus fecit, et non caro; caro autem passa est, et minime fecit. Passio autem non solum corporalem et contristantium, malorumque dicitur, sed et spiritualium, et suavium, et bonorum, ita ut et ipsa beatitudo creaturarum passio nominetur. Et una quidem eademque unitio est, sed non una definitio sive ratio unitiorem. Si igitur oportet presentate per imaginem differentiam Deitatis unitæ carni, carnisque Deitati, dicimus ita. Contingit, unius ejusdemque viæ contrarias esse rationes : eadem namque est ascensus atque descensus; ab hoc quidem principio, ad illud ascensus, ad hoc vero ab illo descensus, subjectum vero, idem : locus namque itineris idem est, etsi multoties et millies id quilibet pertranseat. Sic igitur, ut verbi gratia et manifestandi causa dicamus, differt a Deitate ad humanitatem, non ipsa unitio, sed ratio unitiorem ad eum quæ est e diverso : licet hic et illud discrepet, quia duarum naturarum unitiorem non ambæ fecere naturæ, sed sola divinitas. Quid enim et cooperari ad unitiorem valuit natura nostra quæ in Christo est, quæ sumpsit ab ipsa unitiorem principium? Forsitan vero et propter hoc, non secundum substantias, sed secundum substantiam duæ sunt conjunctæ substantiæ, quia non duarum, sed unius tantum, miraculum ipsa unitio fuit. Non enim, sicut in prophetis vel aliquibus aliis, divina gratia manuum porrigente, nolis tamen studentibus et quodammodo cooperantibus, unimur Deo; tali modo illic, sed longe ineffabiliterque diverso.

Heret. Rursum compellor ambigens objicere, quæ sit differentia vel quod medium Verbi, et naturæ sive substantiæ ejus; ut ipse quidem per semetipsum carni uniatur; natura vero ejus non per semetipsam, sed secundum personam.

Rast. Quam vos dicitis causam, ut non inhumanaretur Pater et Spiritus sanctus, dum una Dei Verbi natura incarnaretur, quæ natura communis est Trinitati : hanc nos dicimus causam, ut Deus Verbum inhumanaretur per semetipsum; natura vero ejus, secundum personam. Imo vero id quod nos dicimus, multo videtur facilius esse quam quod dicitis vos. Si enim sic unita est humanitas atque divinitas ut una fieret natura, et omnino inhumanatus non est Pater nec Spiritus sanctus, qui ejusdem naturæ sunt et non alterius, quomodo impossibile sit sic inhumanatum fuisse Verbum ut non per semetipsum inhumanaretur ejus natura?

Heret. Sed omnia quidem quæ habet persona, habet immediabiliter et natura; non autem quæ sunt naturæ, necesse est ut sint etiam personæ.

Rast. Sermo quidem iste, et ante demonstrationem incongruentissimus videtur universi; verumtamen, propter insensatos, ex necessitate respondeo. Quasi, ut inquis, nulla differentia est, nec aliquid medium personæ Verbi et naturæ ipsius : hoc quod nihil est, nil prohibet e converso dicere. Igitur nulla differentia neque aliquid medium est a Verbi natura ad ejus personam. Quoniam vero indifferenter secundum eandem naturam se habent, non solum Pater, sed et sanctus Spiritus; inhumanato Verbo ejusque natura, inhumanati sunt igitur, secundum te, et Pater et Spiritus sanctus. Necesse est igitur circa vestras blasphemias, ut et genita et passa sit tota sancta Trinitas. Insuper autem et caro, secundum te, trium erit personarum propter Trinitatem, aut Trinitas una persona propter carnem, aut carnem necesse est naturam quidem habere, personam vero non habere. Non igitur ex duabus naturis, secundum te, unus Christus, unus Filius, unus Dominus : hæc enim unius et solius apud vos compositæ personæ significativa sunt; sed solum, sicut dicitis, una est facta natura : omnis igitur ex vestra argumentatione necessitas est, aut unum esse Christum, unum Filium, unum Dominum, et non unam ejus naturam ex duabus; aut esse unam naturam, et non esse unum Christum, unum Filium, unum Dominum. Quid igitur vestrum crimen aliis attribuitis, tanquam duas dicentes naturas, negant unum Dominum, unum Christum, unum Filium : quod nobis incessanter confitentibus, et verbis et rebus; vos soli incessanter negatis, unam dicentes naturam? Siquidem vero et hoc, quia qui prius differentiam Verbi et ejus naturæ esse negaveras, nunc dixisti, omnia quæ habet persona, habet immediabiliter et natura, non autem quæ sunt naturæ, necesse est ut sint etiam personæ.

Heret. Confiteor esse aliquid differens : sed hoc prohibet quidem quædam naturæ etiam personarum

esse communia; non tamen ea quæ personæ sunt prohibet esse etiam naturæ. Et ideo persona incarnata, facta est una natura: facta vero una natura, non est Trinitas incarnata. Ea enim quæ personæ sunt, mox sunt etiam naturæ; ea vero quæ sunt naturæ, non continuo etiam personarum.

Rust. Si igitur ea quæ personæ sunt, ut inquis, continuo etiam naturæ sunt; quoniam duæ personæ, id est Patris et Spiritus sancti, aliæ sunt præter humanitatem Filii; altera igitur et natura secundum te, Patris et Spiritus, præter humanitatis naturam quæ est in Christo. Natura igitur Patris et natura carnis duæ sunt. Quia igitur una et sola et simplex natura est Patris et Spiritus sancti; ipsa vero et Filii, secundum quod Deus est: Filii igitur naturæ sunt duæ.

Hæret. Sed in solo Filio, cum humanitate una est facta; in reliquis vero personis altera, et altera, duæque naturæ sunt.

Rust. Ergo circa quiddam quidem suum facta est una; secundum aliquid vero, minime. Hoc vero aliquid, si quidem Filii personæ idem est, manifesto nobiscum non jam unam naturam, sed unum Filium factum fuisse, et unam ejus confiteris personam. Si vero non est idem personæ, non erit simplex, secundum te, sed composita erit divina substantia: cujus aliquid quidem factum est, una natura cum carne; aliquid vero minime, una cum carne natura. Igitur deitatem et humanitatem ad invicem discernere non sustinens, ipsam simplicem Deitatem, et hoc secundum semetipsum discernes. Quia vero impium sit omnia Dei Filii divinæ ipsius impartiri naturæ, si dubitas, ostenditur: nec enim carnis ejus passiones divinæ Filii naturæ dicere licet, nec ea quæ Verbi sive reliquarum sicut arbitror subsistentiarum sunt propria. Causa vero hæc est, quia ea quæ personas expriment ab invicem distantia sunt, simplex vero, secundum quod simplex est, nihil differens habet. Pater enim genuit quidem, sed non etiam genitus est; Filius vero genitus est, sed minime genuit; Spiritus autem sanctus procedit, et non e converso. At vero divina, id est sanctæ Trinitatis natura, quæ tribus subsistentiis est communis, nec genuit, nec genita est, nec procedit: nam si unum horum, ergo et reliqua; id est, si genuit, et genita igitur est, et processit. Et sic quoque impium est, omnia Dei Filii divinæ ejus impartiri naturæ. Nam cum sit proprium Filii Dei, nec gignere, neque procedere; hæc jam non referuntur ad ejus naturam qui gignit atque procedit. Quin potius, si quid hoc est Patri gignere, quod non gigni neque procedere, et Filio hoc... (*Deerat versus in exemplari.*)

Hæret. Si non genuit divina natura, quomodo in Nicæa sanctissimi Patres Filium ex Patris substantia genitum dicunt, inquentes genitum ex Patre unigenitum, id est ex substantia Patris?

Rust. Non habet symbolum ista: unde nec in Constantiнопoli sancti illi Patres 150 hoc dixerunt. Veruntamen vel si det aliquis hoc ita positum, dictum

est id pro eo quod est, genitum ex Patre Unigenitum, ejusdem substantiæ existentem cujus et Pater, non tanquam genitus sit ab ipsa substantia: non enim substantiæ, sed subsistentiæ Patris est Filius, Deus Verbum: non enim Pater Verbi, communis trium subsistentiarum natura; sed sola subsistentia Patris.

Hæret. Ergo, secundum te, corruptit quod verum est sancta et magna et universalis synodus quæ in Epheso facta est: posuit enim symbolum, dicens ad locum sic: *Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum ex Patre unigenitum, id est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine; et reliqua.*

Rust. Non oportet quando de Patribus sermo est, sic audacter fieri verba: alioquin et ego forte dixissem, ergo corruptit sancta et universalis Constantiнопolitana synodus, secundum te, symbolum Patrum. Sed oportet nos, sanctis Patribus parcentes, hanc partem derelinquere, et illud solum dicere quia, etsi verbis distat expositio, non tamen et sensibus. Igitur quando dicimus genitum ex substantia Patris, sic intelligitur, sicut superius diximus, quia ejusdem substantiæ est; aut ita distinguendum, ex substantia Patris, Deum ex Deo eum esse, et lumen ex lumine. Et illud vero dico, quia in una eademque synodo Ephesina, ubi Charisius propriam fidelem confessus est, quæ etiam placuit synodo illi, non sic posuit hanc symboli locum, sed magis sic: *Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum, Deum ex Deo, etc.* Arbitror vero hanc esse dissimilitudinem causam, eo quod a multis memoriter teneretur, et, dum quidam nonnulla obliviscerentur, sermonem commutarent pro altero alteram.

Hæret. Firmius aliquid super hoc audire velim; hæc namque dubia sunt.

Rust. Sufficit tibi ad meæ expositionis astractionem, tuæ ratiocinationis sensum, magis autem suspitionem sive dementiam subruere: si enim cuncta quæ uniuscujusque personæ sunt, et maxime Filii, oportet nos communi Trinitatis deputare substantiæ; ergo et passio Filii, divinæ naturæ passio erit. Si vero dixeris quia sola illa quæ divinitatis sunt, ergo jam non unum est, sicut una persona Dei et hominis. Si enim et dum cuncta personæ Dei verbi deputentur, ut jactitas, divinæ naturæ, ipsa divina natura non sit una persona cum Verbo; quomodo humanitas ejusdem Verbi, cujus propria non deputantur divinæ naturæ, una cum ipsa sit natura? Quod si et hoc concedamus, quia omnia quæ personæ sunt, deputari oportet communi personarum substantiæ, non eo quod primæ et secundum se substantiæ illius ista sint: alioquin, secundum se, et genuit, et minime genuit; et genita est, et non est genita; et procedit, et non procedit; et inhumanata est, et minime inhumanata. Pater enim genuit, et genitus non est; Filius autem genitus est, et minime genuit; Spiritus autem sanctus, nihil horum, sed procedit tantum, et non e converso. Nulla enim ratio est, cur, si ea quæ adsunt cuicunque personæ, ac sunt etiam naturæ earum, non etiam

desunt ipsi naturæ, quæ desunt cuique personæ. Ac per hoc veræ dicuntur affirmationes atque negationes circa idem, de una eadem simplicique substantia, quod est nimis incongruum : ita ut magis demonstretur ex istis quia ea quidem quæ uniuscujusque personæ sunt propria, ipsius secundum seipsum et per semetipsum sunt : quia nec sunt opposita, dum de eodem dicuntur ; ea vero quæ de natura communi, non ita. Quia igitur et Inhumanatio proprietas est personæ, dico autem, Filii : non igitur ipsa per semetipsam, et prime natura inhumanata est : et stant nobis quæ superius dictæ sunt demonstrationes universæ. Dico vero et illud, quia quando dixero, *Deus*, simpliciter, universam Trinitatem dico : quando autem *Deus* adjectum habuerit, *Pater*, non jam Trinitatem, sed unam personam. Sic igitur cum dico, *substantia*, significo id quod commune est Trinitatis : quando autem cum adiectione, *substantia Patris*, solam substantiæ illius personam.

Hæret. Quid vero, quia sancta synodus inquit complasmari Deum carni, et quia Deicidæ sunt Judæi, tanquam non homine occiso, sed Deo ? Quomodo *Deus* complasmatus esse et occidi dicitur, nisi quia una natura est ? si enim duæ essent naturæ cum salvus esset numerus, et differentiæ et proprietates salvæ omnimodo essent. Iis autem permanentibus, dicere oportebat quia occisus esset homo, et non coextinctus *Deus* ; et quia plasmatus est *Deus*, sed plasmavit et suscitavit templum, id est hominem.

Rust. Magis non advertis quæ dicta sunt : id enim quod dicimus cum semper aut duo, aut amplius numero significat. Si igitur *Deus* complasmatus est carni, duo igitur quædam sunt, *Deus* atque humanitas. Testis autem mihi ad hoc est sanctissimus *Cyrillus* in secunda quidem ad *Nestorium* epistolâ, inquitens ita : « *Christum unum et Dominum confitebimur : non tanquam hominem coadorantes Verbo, ut non incisionis phantasia subintroducatur propter hoc quod dicitur, cum, sed sicut unum, et eundem adorantes : quoniam non alienum est a verbo corpus ejus, cum quo et ipsi considet Patri.* » In tertia vero : « *Si quis audet dicere illum assumptum hominem coadorari oportere Deo Verbo, et conglorificari, et coappellari Deum tanquam alterum cum altero (hoc enim quod est, cum, semper quoties adjicitur, id ipsum intelligere compellit), et non potius una adoratione honorat Emmanuelem ; et unam ei glorificationem deputat secundum quod factus est caro Verbum ; anathema sit.* »

Hæret. Compellor hæc ipsa clamare : quomodo *Deus* complasmatus est ? quomodo occisus ? quo autem modo non contraria sibi metipsi dicit sanctæ memoriæ *Cyrillus*, qui id quod est cum ex sua persona ferventer abjurat, et hoc idem cum rursus synodice approbat ? Hæc sunt quæ me præ omnibus mœvent vehementerque perturbant.

Rust. Arbitror quod pariter fateamur, quod *Filius Dei* *Deus* Verbum, et consubstantialis existens et indifferens secundum naturam a proprio Patre ;

identidem est impassibilis sicut ille, non tamen ob hoc omnino ab eo aliena sunt quæ ejus acciderunt propriæ carni : dico autem circa unionem. Quia igitur plasmata quidem est caro, non *Deitas Verbi* sempiterna persistens : erat vero inseparabiliter carni unitum *Dei Verbum*, ea quæ propria carnis sunt, propria faciens : dispensative complasmari dicitur carni ut propriæ carnis impassibiliter significans plasmationem. Sicut enim, genita ex *Virgine sacrosancta* ejus carne, ipse dicitur genitus, qui omnibus ad id ut sint præstat genesim ; sic plasmata ejus carne, ipse dicitur complasmatus : ut in eo quidem quod est, consolvetur (*Sic*) ratio naturarum ; in eo vero quod est plasmatus (quod dum proprium sit, primo loco, humanitatis, dicitur tamen etiam de *Deo Verbo*), unionis omnino inseparabilis unitas custodiatur. Si igitur solam nobis unionem voluisset ostendere, inculpabiliter utique diceret, *plasmatus est Unigenitus secundum carnem sive carne* : id est secundum nostram naturam. Si vero solam differentiam, immaculate dixisset, quia *Sapientia edificavit sibi domum* (*Prov. ix, 1*) : id est *Verbum* carnem : nunc autem bene et breviter utrumque ostendens, non principaliter et absque omni medio plasmari, sed complasmari decibiliter introduxit.

Hæret. Ecce de hoc quidem quid diceres, nescio quomodo : quid autem de *Deicidis* dicturus es, id est *Judæis* ?

Rust. Item tibi denuo dicam : si enim semel *Deus* ea quæ carnis sunt, in semetipsum propter nostram salutem refert, non inconsequenter, sicut complasmari dicitur carni ipse qui propriam carnem plasmavit ut *Deus* ; sic illi qui ejus occiderunt carnem non consequenter, arbitror, *Deicidæ* vocantur ; non quia purum et sine carne occiderunt *Deum*, sed quia ille homo quem occiderunt *Deus* est : non enim purus erat homo, sed perfectus tam in *Deitate* quam etiam in *humanitate* idem ipse. Si vero hoc tibi probabile non est, suscipe vel aliam expositionem. Crimen apud istum judicem non a pœna sustinentis deputatur, sed ab intentione facientis. Quia igitur *Deus* quidem impassibilis est per naturam : quod vero attinet ad *Judæos* dicentes. *Iste est hæres, interficiamus eum et nos habebimus hæreditatem* (*Math. xxi, 38 ; Marc. xii, 7 ; Luc. xvi, 14*) ; circa Evangelium sic voluerant perimere *Filius Dei*, ut nec resurgoret ulterius, neque vero esset omnino *divinitas* ejus, licet nullus eum potuisset extinguere. Ii vero qui hoc ipsum quod est impossibile, intentione tamen propria ut facerent instituerunt ; juste utique *Deicidæ* vocantur, non a sine eventus : quomodo enim hoc fieri possit, dum quod studetur sit impossibile ? sed ab ipso impetus sive instantiæ crimine. Forsan vero nec illud est incongruum dicere ; quia sibi metipsi occidit *Deum*, qui nec reputat esse illum vel qui vitam propriam sic disponit tanquam non sit *Deus* : nullam namque de bonitate ejus in vita futura fructificat utilitatem ; quippe tanquam si, quod ad illum attinet, non sit : circa id

quod dictum est: *Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus (Psal. xiii, 1)*. Sic enim dixit Apostolus Dei illis qui post baptismum judaizaverint sicut prius, qui a non simpliciter, sed sibi metipsis rursus crucifigunt Filium Dei (Hebr. vi, 6). Nec non autem hoc quoque dicimus, quia Sabellius et Samosatæus Paulus perierunt, id est abjurant sanctæ Trinitatis subsistentias; et Arius consubstantialitatem, et Nestorius unionem, et vos differentiam; ne forte tali aliquo modo et hoc dicatur, non quia interemerunt vel occiderunt, sed quia refutaverunt Deum.

Hæret. Si hoc ita intelligitur, cur contra Nestorium hæc lectio assumpta est, dum certe quæ ante modicum dicta sunt, Nestorius non refutet?

Rust. Jam quidem supra dixi in principio vicini sermonis, ea quæ ille omnino non recipit; id quia per unionem dicantur de Deo Verbo quæ carnis sunt; secundum vero ea quæ inferius dicta sunt, videtur quodammodo non inutilis esse ad eversionem Nestorii dogmatum sermo. Maledictionem namque ostendit eorum qui non credunt quod adorandus sit qui crucifixus est; non enim purus est homo, sed Deus simul et homo: nec vero coadorans ut alter alteri, sed sicut unus, quia ut unus est adorandus est. Forsan autem et sicut qui Deum passibilem dicunt, Deopassiani vocantur (non quod passa sit impassibilis substantia divinitatis, sed propter illorum qui sic astimant, blasphemiam), ne sic Apollinariæ Deicidæ nominentur, qui ipsum Deum in carne conversum et ita mortuum arbitrantur. Et si hoc ita se habet quod dictum est, tale est: Si quis non adorat eum qui crucifixus est, anathema sit, et scribatur cum illis blasphemis qui dicunt quod occisus sit Deus in sua natura. Signandum vero et illud, quia ubi dixit, *conjugi et complasmari*, non ait neque Deum neque Verbum, neque Christum, neque Dominum: arbitror autem ob hoc, ut daret legenti intellectum, quia secundum personam plasmatus est tanquam unus; secundum naturam vero complasmatus est tanquam habens alteram naturam cum qua complasmatus est.

Hæret. Ego ab ista frequentatione sermonis ad alterum deductus intellectum, sic intelligo complasmari; quia id quod non est prius, nisi secundum materiam plasmari dicitur, sicut Adam ex luto plasmatus est: quod autem jam prius est et perfecte est, quando non quidem fit, sed unitur, complasmari dicitur: sicut in domo, quæ olim prius sunt, et quæ ad ipsam horam fiunt; vel sicut in codice, cum sumuntur quaterniones qui ante fuerant consuti, si quis dicat consui: salva tamen pura dogmatis ratione quæ non solet esse per universa conveniens, sicut et olim constitit inter nos.

Rust. Mibi prodest et istud: ut enim id quod est, cum illic non unum aliquid, sed plura; ita et hic.

Hæret. Unde constat quod hæc ita se habeant? potesne mihi hæc in ipsis satisfacere verbis, an unde mihi ista deprimes?

^a Vulg., *Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortes meos.*

Rust. Licet oportuerit ut ea quæ dicta sunt, omnino satisfecerint tibi; tamen vel illa intende quæ in finem prædictis adjecta sunt. Dicit enim: « Quod enim cœpit, aut proficit, aut perficitur, non est Deus; vel si propter crementum quod paulatim fit, ita dicatur. » Quid ergo? dic mihi: nonne manifesta est differentia naturarum? Quod enim cœpit, et profecit et ad perfectionem pervenit, caro est: quod vero semper est, et secundum naturam et substantiam perfectissimum, Deus est. Quia igitur, vesantes ut Arius, dicunt de Domino crucifixo, quia Deitas ejus non secundum naturam et substantiam perfectissima est, sed per donum vel mercedem honorem percepit a Patre: quippe quæ vertibilis sit atque mutabilis; contra objectit sanctissimus Gregorius, *si quis ex operibus perfectum*. Ad hæc vero, Pauli Samosatæi sodales dicebant, quia post natiuitatem ex Virgine, nec non et post baptismum, et ultra post resurrectionem a mortuis, profecit ad adoptionem: si quidem fractam et mutabilem Deitatem Filii suspicantes; illi vero hominem purum honorificatum a Deo, et deificatum propter operum meritum, ut ob hoc etiam Deus vocetur, non ut qui ante Mariam fuerit et inhumanatus sit. Hos duos Gregorius sub uno contrivit, adjiciens hæc: « Quod enim cœpit, aut proficit, aut perficitur, non est Deus; vel si propter crementum quod paulatim fit, ita dicatur: » id est, quod principium habet quando est, et quod non a natura est, sed propter opera fit perfectum, illud non est integerrime Deus; vel si sub uno momento id accipiat mox ut creatur ab opifice Deo, vel si paulatim proficiat sicut aliqui hominum.

Hæret. Ergo, sicut dicis, non contra Nestorium dicta sunt hæc, sed contra Apollinarium, et Arium, et Paulum Samosatæum.

Rust. Sed quia Nestorii dogma ad dogma Pauli habet quamdam cognationem, propterea eadem contra utroque conveniunt. Jacet enim in synodi codice inter alias Nestorii blasphemias, et hæc lectio: « Sed sicut dicebamus Deum omnium creatorem, et Deum Moysen; inquit enim: *Deus te posui Pharaonis (Exod. vii, 1)*, et Israel Filium Dei, *Filius enim, inquit, primogenitus meus Israel (Exod. iv, 22)*: et sicut dicebamus Christum Saul, *Non enim mittam manum meam in eum, quia Christus Domini est (I Reg. xxiv, 7)*; et Cyrum identidem: *Hæc dicit, inquit, Dominus christo meo Cyro (Isa. xlv, 1)*; et Babylonium sanctum, *Ego enim, inquit, præcipiam eis, sanctificanti sunt et adducam eos (Isa. xliii, 3)*: sed communio quidem nominum similis, dignitas vero non eadem. » Ecce palam hic impius, sicut Moysen deum, sicut Israel filium, sicut Saul et Cyrum christum, et Babylonium sanctum; sic et ipsum Dominum dicit non secundum naturam Deum, sed vocabulo solo; non secundum substantiam, sanctum et unigenitum, sed sicut Babylonios et Israel: differentiam vero ejus ab aliis non vult esse secundum substantiam, sed circa dignitatem, ut nesciens natura Deum.

Hæret. Si non est una facta natura, quomodo, tanquam non sit differentia, Deus complasmari dicitur? si vero, ut dicis, eo quod Dei dicantur ea quæ circa carnem contigerunt, secundum veritatem dicuntur hæc an mendaciter?

Rust. Quia quidem salva sit differentia naturarum, olim audivimus, sanctæ memoriæ Cyrillo ad Nestorium dicente: « Quoniam diversæ quidem quæ ad veram adunationem convenere naturæ, unus vero ex ambabus Christus et Filius, non tanquam naturarum differentia interempta propter unionem; quinimo perficientibus nobis unum Dominum et Christum, et Filium, Deitate et humanitate. » Ecce aperte, usque adeo non perempta est differentia naturarum propter unionem, ut nec dicat ipse singulariter, *quinimo perficiente nobis unum Christum Deitate et humanitate*, sed pluraliter dicat, *perficientibus*. Si igitur Deitatis et humanitatis differentia minime servaretur aut numerus, non oportebat dicere, perficientibus hæc et illa: hæc autem quorum differentia salva est, non sunt absque unionem. Quando igitur ad differentiam horum aspiciamus, neque ea quæ divinitatis sunt propria, carni tunc dabimus; neque enim sempiternam illam dicimus Deo, nec descendisse de cælo: nec, e diverso, ea quæ carnis sunt propria ad Deum referimus. Quando vero ad horum respicimus unionem, Filium hominis dicimus descendisse de cælo, et sempiternum et unigenitum Deum in terra visum, et cum hominibus conversatum (*Baruch* III, 38) secundum Scripturas. *Et nemo ascendit in cælum nisi Filius hominis, qui de cælo descendit* (*Joan.* III, 13). Deus enim Verbum qui descendit de cælo, filius hominis est propter unionem ad id quod nostrum est. Atque quomodo dicitur et est unus Filius, nisi sic? Rursus qui ascendit a terra in cælum, et locum mutavit secundum corpus duntaxat; unigenitus Patris est ipse Sermo qui incarnatus est sempiternus: non enim purus homo est qui assumptus est. Igitur nec differentiam perimit unio, nec unionem differentia dissipat. Si igitur Deus secundum suam plasmatus fuisset substantiam, non utique poterat complasmari cum carne, sed plasmari tantummodo. Quoniam vero non propter sempiternam naturam suam, sed propter unionem de Deo id dicitur: et hoc vere dicimus, vera namque unio est.

Hæret. Non hoc significat, sed quia complasmatus est, sicut anima corpori; ut nulla differentia linqueretur, quæ numerum divisionemve dualitatis efficeret.

Rust. Licet prædixerim, quia non simpliciter de Deo fuerit sermo, sed indeterminate: ex superioribus enim de Crucifixo dixit; et adjecit inferius, *complasmari*: ne autem diceres, Quid: et cui complasmatum est? ego adjeci hoc nomen; quia, Verbum carni. Si vero, secundum te, in unam naturam divinitas humanitasque plasmata est, non igitur bene dixit, *complasmari*: id enim quod est *cum*, aut duas significat plasmationes, aut duo quæ complasmata sunt.

Hæret. Sed ego tibi denuo dicam; ergo id ipsum

A suscipiens: dico autem *cum*, et id ipsum rursus accusans, Cyrillus est sibi metipso contrarius.

Rust. Non est ille magis et sibi metipso contrarius; sed id quod est *cum*, et id quod est *simul*, quando de naturis tantummodo dicitur, differentiam duarum pie significat naturarum; et propter id ipsum, quando id, ut de personis vel subsistentiis in Christo dicitur, impium est: mox enim duas significat personas, et Filios, et Dominos, et Christos. Quia vero sic prohibuerit dici id quod est *cum*, manifeste in superioribus demonstratum est. Quia vero iterum dicit, quod Verbum cum carne assideat Patri, audi in secunda ad Nestorium epistola ejusdem Cyrilli sanctissimi; in qua sub uno et hoc dicit et illud: « Si Christum unum et Dominum constebimus, non tanquam coadorantes B hominem Verbo (ut non in scisionis phantasia subintroducatur ob id quod dicitur *cum*), sed ut unum et eundem adorantes, quia non est alienum a Verbo corpus ejus, cum quo et ipsi considet Patri, non tanquam duobus rursus considentibus Filiis, sed ut uno circa unionem cum propria carne. » Ecce, et de corpore dicens, inquit, *cum quo considet Patri*. Intende id quod est, *cum quo*, et rursus, *cum propria carne*. Id vero quod prius dixit, *cum*, et id quod posterius, *et con*, *et co*, idem est. Sed quotiescunque quidem, ut dixi, sermo sit de naturis, dicitur cum humanitate divinitas, et e converso: quando vero de Filio, non licet dicere, *coadoratur Filio Dei filius hominis*, non enim coadorantur in sancta Trinitate, nisi personæ tantummodo: divinitas vero, sicut miracula est operata per carnem, sic adoratur per carnem; et adoramus omnes crucem, et per ipsam, illum cujus est crux: non tamen crucem coadorare dicimur Christo, nec per hoc una est crux et Christi natura. Similiter adorare altare, coadorare altari, Trinitatem non dicimur, sed potius per altare. Nec tamen rursus, sicut Patrem per Filium, ita Verbum per carnem: non enim duæ personæ sunt Christi: cum carne vero, id est per carnem, sicut dictum est, cum qua considet Patri et coadoratur.

Hæret. Quia adoratur quidem unus Christus, et considet Patri cum propria carne, dixit sanctissimus Cyrillus; sed unde constat? quia in Græco *ὁν* et *μετὰ* idem sit quod dicimus, *cum* vel *con*.

Rust. Quia et ipsum *ὁν*, id est *cum*, Cyrillus sanctissimus approbaverit, et aliunde manifestum est: id est quia non tantum in universali synodo, sed et extra ubique contra diversos epistola sanctissimi Athanasii ad Epictetum per omnia approbatur, in qua jacent inter alia, et hæc: « Dixit: *Dorsum meum dedi ad verbera, et faciem meam non averti a confusione sputorum* (*Isa.* L, 6): quæ enim pertulit id quod humanum est Verbi, hæc ipsum, Verbum illud quod erat cum eo, in semetipsum referebat, ut nos Verbi pietate participare possimus. » Ecce audisti quia ei quod humanitatis sunt passiones, in semetipsum referebat: ubi autem coadecesse et referre, illic irrecusabiliter quantitas secundum naturam.

Hæret. Et ubi hanc papæ Athanasii epistolam sanctissimus Cyrillus probavit?

Rust. Non solum testimonia ex ea posuit in synodo, sed et in epistola ad sanctum Joannem, in qua dicit et hæc: « Quia vero sanctorum Patrum scita ubique sequimur, maxime vero beati et omni laude digni Patris nostri Athanasii; circa quodlibet illud omnino evagari vitantes, ab ipsis credat quidem sanctitas tua, dubitet autem nullus aliorum. » Et rursus: « Quia vero didicimus quod et epistolam ad beatum Epictetum, omni laude digni Patris nostri Athanasii, orthodoxe habentem corrumpentes quidam ediderunt, ita ut ex hoc plurimi nocerentur; ob hoc, utile aliquid et necessarium fratribus excogitantes, ex antiquis exemplaribus quæ apud nos sunt et absque errore se habent, direximus exemplaria tuæ sanctitati; et nos igitur hujus editionis exemplaria habentes, ex ipsis tibi proposuimus. » Intenle igitur quia orthodoxe habentem dixit Epistolam ad Epictetum, et quia fratribus utile ac necessarium quid excogitans, ejus direxit exemplar, laudans ejus scriptorem ut dignum est.

Hæret. Et si non est divinitatis et humanitatis una facta natura, quomodo potuit fieri una persona, dum certe, quoties ex duabus naturis una persona subsistit, fiat pariter et una natura?

Rust. Nimis in-ensatorum et insipientium est, de Omnipotente interrogare quomodo potuit! Ad quod sufficit responderi quomodo voluit; quia impossibile est Deo non adesse quod vult.

Hæret. Et un'le certum est quod Deus voluerit cum carne unam se esse personam, et una fieri natura noluerit, dum certe dicat Apostolus: *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit (Rom. xi, 34)?* Insuper consequens est unam fieri naturam, quotiescunque sit una persona. Nec non, et si ad Dei omnipotentiam respiciamus, potuit Deus volens una cum carne fieri natura; et quoniam Dei omnipotentis miraculo facta est una persona, cur non et alio miraculo etiam una est facta natura? Aut cur non eodem utrumque miraculo, imo vero idem? An facile est Deo illud facere, quod impossibile rationibus videtur humanis, id est unam ex divinitate atque humanitate personam; et difficile est Deo id quod est humanis quoque rationibus consequens, ut una illius natura sit cujus una persona est?

Rust. Magna est Dei clementia, qui, ut non erraremus, non solum inhumanari dignatus est, sed et causam principalem suæ nobis inhumanationis ostendere: unde superius demonstratum est quia omnia nostra suscepti excepto peccato. Assumpsit igitur cum substantia nostræ naturæ perfectæ, etiam quantitatem; pro qua eum *unum hominem* vocat Apostolus (*I Cor. xv, 21; I Tim. ii, 5*), et hoc sæpe. Hæc igitur perfectæ nostræ naturæ integra unitas, in egræ divinitatis unitati concurrens; dualitatem naturarum rationabiliter coadimpleret. Insuper non otiose facit magna Deus, tanquam propter hoc solum ut ipsa faciat; sed accommode ad nostram salutem suam pen-

ans intentionem: nec enim vel stuporis causa, vel vanæ gloriæ, sed nostra utilitas ejus benignitatis intentio est. Itaque oportebat eum, nostræ naturæ sicut alia omnia, absque peccato, sic quantitatem quoque seu potius unitatem suscipere, sicut superius demonstravimus. Nam si non est quæ assumpta est una natura, ergo nec una est, et per hoc nihil. Si vero una est; sicut impium est dicere quod desit ei aliquid nostræ substantiæ, sic etiam quantitatis: habet igitur et hanc proprietatem quantitas illa ut concurrens divini substantiæ quantitati, dualitate perficiat. Insuper ad miraculum quoque valde superior invenitur nostra confessio: semel enim dignatus Dei sermo, una esse cum carne persona; de re iquo, non mirabiliter (quia et consuete, ut vis) dicitur una factus fuisse natura: nihil autem mirabilius, et mentem excedens amplius atque divinius est, quam quod inconsuetum atque incomparabile. Quid vero amplius tale est, quam unam personam subsistere, cujus non esset una natura? Claret igitur, quia et rationis, et miraculi, et causæ comparatione superiores invenimur a vobis.

Hæret. Si possibile est quantitatem (absque nominibus earum rerum quarum quantitas est) in dicta proferre: ut puta si unusquisque hominum qui unus homo nominatur, utrum ergo hunc et ablatis nomine quod est homo, fiet nobis unum dicere. Si enim hoc et super sancta Trinitate recte dicimus, erit duo quædam, Pater et Spiritus sanctus, duæ namque personæ sunt; erit vero et Filius, duo quædam; duæ namque, secundum vos, naturæ sunt: Pater igitur, et Filius, et sanctus Spiritus, quatuor quædam sunt. Sic enim tu quoque nobis paulo ante objecisti, quia divini naturæ unitas cum unitate humanæ naturæ, naturarum dualitatem explet. Et nos igitur secundum vestram concludimus rationem, quia duo et duo quatuor sunt: quare pro Trinitate, quaternitatem colitis: non igitur estis orthodoxi. Nec vero affirmare valebitis quod sine re: unum nomine non proferatur numeri eorum nomen, quia unum Trinitatis constituentem esse Christum, et unum ex tribus non potestis abnuere. Si vero interrogemini, ex quibus tribus unum, non invenietis unum nomen commune quod de tribus pluraliter prædicare possitis: nec enim ex tribus Patribus, nec ex tribus Filiis, nec ex tribus Spiritibus sanctisve paracletis.

Rust. Consueta fraude ambigua nomina posuisti; ac pro rebus, nudum locutus es numerum. Sed ubi dicis, Pater et Spiritus sanctus duo quædam sunt, dic quæ duo, et nobis tacentibus, tu te ipsum convinces. Sic rursus quando dices de Filio, duo quædam, determina quæ illa sint; et de falsitate tuæ compunctionis, tu ipse temetipsum, me tacente, convinces. Duo enim quæ a te dicta sunt prius, pro duabus posuisti personis; duo vero sequentia, pro naturis: Trinitas autem personarum, non naturarum Trinitas est. Et rursus, dualitas, non personarum, sed naturarum dicitur circa Dominum Jesum Christum. Si igitur duas personas dicentes Patrem

et Spiritum sanctum, similiter duas naturas dicemus, quod est blasphemum, Filii esse personas; aut e converso, duas dicentes Filii esse naturas; duas, quod absit, similiter dicemus naturas Patris et Spiritus sancti; tunc calumniis vestris occasionem non absque verisimilitudine dederimus; ut duæ naturæ, et rursus aliæ duæ vel duæ personæ, et aliæ duæ, in qua Trinitatem pariter computarentur. Nunc autem sicut duæ et una persona pariter computatæ tres faciunt: sic unam sanctæ Trinitatis naturam communem, et aliam unam solius Filii, id est assumpti, duas esse necesse est, et unam esse non posse. Licet igitur et duas credamus in Filio esse naturas, non tamen confessionem nostram quaternio sequitur: absque rebus enim subsistentibus solam non colimus quantitatem, etiam si proferre liceat solam. Insuper si nos dicentes esse duas naturas, ob hoc ipsum quaternitatem pro Trinitate consequitur colere; et vos consequenter ex quaternitate colere Trinitatem, quia ex duabus naturis dicitis Christum.

Hæret. Sed nos, non ex tribus personis, sed tres personas esse dicimus Trinitatem; dicimus vero et trium personarum et in tribus personis esse unitatem.

Rust. Sed cur non unus Christus duæ naturæ credantur, si tres personæ secundum veritatem unus sunt Deus, sicut et ipse Dominus in Evangelio inquit: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 39); *Unum*, dixit, et, *sumus*, ut unum naturæ deputetur, *sumus* vero personis. Si enim simplicem naturam non dividit Trinitas personarum, quomodo personam, quæ, ut fatemini, minime simplex est, sed composita, discrepat naturarum dualitas? Insuper, duo et tria, et quatuor quedam; non unoquoque apud semetipsum subsistente, sed collecta et comparata seu collata, ut ita dixerim, vel potius, pariter considerata dicuntur: non connumeratur vero in Trinitate natura personis; alioqui et ante incarnationem, quod absit, quaternitas fuit: tres namque personæ sunt, et una natura; et numerus in quatuor minime proficit.

Hæret. Sed ibi, ob hoc quia non est extrinsecus unitas et extrinsecus Trinitas; sed Trinitas unitatis, et unitas Trinitatis.

Rust. Si ob hoc solum non connumeratur divina natura tribus personis, quia Trinitas unitatis est, et unitas Trinitatis; omnimodo ergo altera unitas est præter unitatem communem, connumerabitur a Trinitati: caro vero unius trium, id est Domini Christi, non totius est Trinitatis: non enim tota Trinitas incarnata est, secundum te: igitur quaternio erit, Trinitas atque caro. Igitur aut ostende non esse unitatem nostram naturam, id est carnem non esse unam, aut recipe quia non ob hoc minime connumeretur personis natura divina, quia unitas Trinitatis est et Trinitas unitatis, et reliquum tibi est ut nobiscum dicas quod non connumeretur natura personis.

Hæret. Et cur minime connumeratur natura personis? dic igitur causam?

Rust. Mihi nulla necessitas imminet ostendere cur personis non connumeretur, ex quo perfectam meam demonstravi victoriam, quia hoc verum sit quod probavi; si autem vis nobiscum causam perquirere, sine præjudicio inquiretur. Arbitror autem quod ea quæ omnino sub una definitione non continentur, neque connumerentur: ut puta, si quis dicat: *Ego et tu unum sumus*, eo quod homo sim et ego, et tu; et sumus homines duo, et ad angelos unum sumus, eo quod rationales simus et nos. Et rursus duæ naturæ sumus propter differentiam; et iterum hoc idem sumus cælo: creatura enim et illud est; et aliud præter illud, propter differentiam substantivam. Arbitror igitur quod ea quæ connumerantur, et unam quandam communem definitionem habere oporteat, et aliam quæ non communis, sed cuiusque sit propria: sic igitur et Domini Christi duæ naturæ commune habent quod naturæ sunt; proprium vero quod hæc quidem divinitas est, illa vero humanitas.

Hæret. Si est definitio ejus, non est incomprehensibilis Deitas. Et illud vero me movet, quomodo unam habeat definitionem communis trium personarum divina substantia ac individua unius ac solius personæ natura, vel certe carnis Christi substantia, hæc enim videntur esse impossibilia.

Rust. Non superflue, ut apparet, causam querere olim refutabamus, quæ sic in longa atque difficilia verba nos abstrahit. Quare non me ulterius tale aliquid oportet adjicere, ut non superflue ad multiloquium pertrahamur.

Hæret. Patienter, quæso, et absque præjudicio: satis fieri enim mihi super iis volo; forsitan enim modis omnibus satisfactionem commoditas consequetur.

Rust. Quod mihi videtur, forsitan vero non irrationabiliter, dicam; salvis tamen absque præjudicio iis quæ jam dixi: nec enim tale aliquid adjicissem, nisi hæc conditione proposita. Definitor ergo divinitas, non secundum quod divinitas est, sed secundum quod natura est. Quid est quod volo dicere, Non quo divinitas, sed quo natura? Aliud est per se querere quid sit Deitas, et aliud, quomodo se habeat ad tres personas ipsa divinitas. Ut, exempli gratia dico, aliud est querere quid sit homo, aliud quomodo: id est, utrum æqualiter universi participemus communi substantia, an minime; et rursus secundum proportionem, utrum sic nos communi humanitate, ut Pater et Filius et sanctus Spiritus una Deitate atque communi. Quod igitur tunc querimus, de proportionem est; una vero duarum naturarum definitio, secundum quod naturæ sunt: quia id quod æque ac similiter et complete, ad id ut sit quidque, participatur a personis, substantia est, quæ vero hoc ipso participant, personæ sunt quæ ab invicem proprietatibus differunt. Substantia vero communis ipsius divinitatis, quam in Verbo indivi-

* Præmittenda videtur conjunctio ET *connum.*, vel delendum verbum substantivum præcedens.

duo contemplatur, natura est; similiter etiam carnis natura individua non est, licet in individuo eam contemplerur. Natura enim nunquam est individua; non enim definitio individua est, circa quam dicimus animal rationale, quod tactui subjacet. Apud medicos autem dicuntur homines natura differre pro temperamento, ut, verbi gratia, calidior et frigidior: nos autem non sic dicimus naturam; quare, secundum hoc, nihil distat communis definitio duarum naturarum Domini Christi. Ergo quia utraque similiter natura dicitur; et rursus utraque non eadem, sed differt uniuscujusque definitio: duæ igitur sunt naturæ Domini Christi, et harum nulla connumeratur Trinitati, ut quaternionem, quod absit, efficiat.

Hæret. Ego arbitror quoniam natura illa quæ communis dicitur, vel certe species humanitatis, nihil est nisi nomen tantummodo: esse vero uniuscujusque nostrum, in individuis subsistentis est: illud vero in solis rationibus et intellectibus et subtilissimis speculationibus, seu magis mentis phantasiis est; cæterum, reipsa non subsistit: in Deo autem oportet omnia et prime subsistere; id est, et naturam et personas: quare neque secundum communem definitionem sunt duæ naturæ.

Rust. Mihi contra hoc nullus est sermo; sufficit enim mihi, quia substantia humanitatis assumptæ subsistentiarum Trinitatis minime connumeratur ad hoc ut quaternitas efficiatur ex eis. Cur autem, nescio causam et confiteor me ignorare.

Hæret. Sed cur connumeratur caro Trinitatis naturæ; ut duæ, sicut inquis, efficiantur, quæ non connumeratur Trinitatis personis? Ergo nec huic connumeratur; et non jam duæ sunt naturæ Christi, sed una.

Rust. Puto quod neque esse velis carnem: necesse est enim, aut unam hanc esse, aut nec unam: dum vero nec una sit, nihil esse; dum vero nihil sit, neque esse: ut enim minime tribus personis connumeretur, repercutimur eo, ne quaternitas fiat. Rursus: ut nec naturæ uni Trinitatis congeminetur, perfecta carnis videtur esse negatio; si enim una est, alteri uni connumeratur. Verum illud affirmo, quia hic necesse est a me exigi causam: etenim et omnes sancti Patres, et vos ipsi naturæ divinitatis connumeratis carnem: ex duabus enim naturis dicitis Christum. Quod si divinitati non connumeratur humanitas, non solum in eis esse, sed et ex ipsis esse, dicere non debemus. Non igitur ex duabus est. Sed et Ambrosius male, secundum vos, inquit: « Unus in utroque loquitur Dei Filius, quia in eo utraque natura est; » et Gregorius dicens: « Duæ naturæ Deus et homo, quia et anima et corpus; » et Cyrillus dicens: « Duarum enim naturarum unio facta est; et qui diversa quidem quæ ad unionem veram convenere naturæ; unus vero ex ambabus Christus et Filius, non tanquam naturarum differentia interempta propter unionem, sed potius efficientibus nobis. » Et hæc universalis synodus Ephesina firmavit, et Cælestinus ac Xystus papæ Romani approbaverunt; similiter vero et quasdam voces eorum

quæ de Domino dicta sunt; et communicari tanquam super una persona, et dividi tanquam super duabus naturis.

Hæret. Novimus hoc: connumerantur naturæ ut ex ipsis sit, non ad hoc ut in ipsis: nam et quæ dicuntur æquivocata, eo quod solo nomine ac non etiam definitione participant, connumerantur ad invicem, ut canis pictus, et verus: nemo enim unum dicit hunc atque illum, sed omnimodis duo.

Rust. Gloria Domino Christo, quia confessus es interim, quod quolibet modo verumtamen connumerentur naturæ, unde erat sermo: hoc autem concessio, non jam necesse est demonstrationes repetere cæterorum. Jam enim simul ostensum est quia duarum est unio naturarum, et quia diversæ naturæ, et quia non sit interempta differentia naturarum, et quia essecerunt (Sic), et unus in utraque, quoniam in eodem, utraque natura est; et quia duæ naturæ, Deus et homo. Sed et illud necessarie dico: quia si humana natura divinæ non connumeratur, non est ex duabus naturis una per unionem facta natura Domini Christi; sed ipsa una sempiternæ existens, ipsa sola nunc usque ita est sicut erat. Si vero compositio aut explicatio, vel concursus factus est, ex æquo illius naturæ quæ ex compositione, ut dicis, facta est, completiva humanitas est: quare ex æquo sicut divina quantitatis est particeps. Si igitur una est divina natura, una est etiam carnis; si vero media hæc, media etiam illa; et si nulla ista, nulla est illa. Quare, et quod ex nullo, secundum vos, factum est, aliquid esse non potest.

Hæret. Habes unde ostendere quod non solum Trinitatis natura communis a natura carnis quæ Verbo unita est differat, sed et ipsum Verbum ad servi formam habeat aliquam distinctionem, an non?

Rust. Et hoc ostendetur precedente sermone, quoniam nostra quidem natura quæ Deo Verbo unita est, nec altera persona, nec alterius est personæ; verumtamen altera præter Verbum est caro; altera vero natura, non altera persona. In Christo enim, non solum de communi ad reliquas de divinitate personas, et propria ejus carne, alterum et alterum communiter dicitur a Patribus; sed et proprie de Deo Verbo et assumpta carne, quod alterum sit atque alterum. Intende, quæso, subtiliter veritatem, ne te vim ad vitam ducentis angustia difficultatis labore perterreat: non enim diximus quod aliud ea, et alia carnis persona sit; ambo enim hæc unius et solius personæ sunt; sed quia et præter Deum Verbum, qui una persona est illarum ineffabilium personarum, altera est humana natura; ita ut Deus Verbum, perfecta quidem ex sempiterno persona sit; caro vero, licet perfecta natura, persona vero nequaquam. Rursus dico: non alteram personam dixi, et iterum alteram personam, sed alteram substantiam et naturam. Alterum namque definitur evidenter Dei Verbum, et alterum ejus humanitas: non alter et rursus alter; sed ille quidem, a carne alter: illud vero, alterum et non alterum. Ostendimus enim et ex lectione synodica Gregorium dicentem, duæ naturæ

Deus et homo, quia et anima et corpus. Vides igitur quod de hac ipsa loquatur Domini Christi persona : cum enim dixisset, *duæ naturæ Deus et homo*, adiecit, *quia anima et corpus* : hæc vero unius personæ sunt. Et rursus, *Filii vero non duæ*. Vides quod non de tota Trinitate, sed de Verbo solo dixerit, *Deus*. Et iterum post modicum, *aliud et aliud, ex quibus Salvator*. Intendis quod de solo dixerit Salvatore? Et rursus, *ambo enim unum*; et de uno, *Deo quidem inhumanato* : non autem tota Trinitas inhumanata est. Deinde adiecit et hæc : « Dico autem aliud et aliud, e converso quam in Trinitate se habet : nam illic quidem aliud et aliud, ut non subsistentias confundamus, non aliud vero et aliud. » Vides, quod non de tota Trinitate sit sermo communis, sed proprius de Filio solo? Nam de Trinitate quidem dicens : *Illic quidem aliud et aliud*, dixit; de Filio vero solo, *aliud et aliud, e converso quam in Trinitate se habet*, inquit. Alterum igitur, Deus Verbum, præter propriam carnem. Proponatur vero prædictum testimonium, et quæ dicta sunt, manifesta erunt.

Hæret. Si et non connumeratur natura personis, sed tamen purus numerus puro numero connumeratur, quare duo et duæ quatuor sunt? nam quomodo aliter unus Trinitatis dicitur Christus, non simplex nec absque carne existens, sed in unam personam compositus, dum certe duas [Leg. duæ] simplices et absque carne, et incompositæ sunt?

Rust. Numeri nomen absque rerum nomine tum profertur, quando rei quidem similitudo communis adjacet numero alicui; sicut unicuique trium esse personam, etsi non eandem personam : quomodo enim pius sit, non distinguere in Trinitate subsistentias? Sed hoc diximus, quia sicut Pater persona est, sic et Filius, et sanctus Spiritus : hic enim tres personæ, tres quædam res sunt. Ergo quando dicimus, *hæc tres* : si interrogaret aliquis, *quæ?* possumus respondere, *personæ*. Quando autem dicimus, *ii tres* : interrogati, *qui tres?* ambigimus respondere, *personæ* : propter indecentem sermonum compositionem : ne videamur dicere, *ii personæ*, vel, *ii tres personæ*. Quia igitur res quidem adjacent, nomen vero tale quod his tribus commune sit, interim positum non est : hos quidem tres dicere licet; et si interrogati, *qui tres?* dicere continuo apte non invenimus. Quando vero simpliciter dicentes prius, *hæc tres*, interrogamur, *quæ tres?* adjiciamus mox apte, *personæ*. At in illo vestro quaternione, nulla res communis et æque coaptabilis quaternario numero invenitur; et non solum in verbis, sed etiam in rebus impossibile sequitur : quare nec numerum esse possibile est, eo quod res nulla subjaceat communis. Quod et illud ostendit, quia personæ apud Latinos *hæc personæ* dicuntur, et non *hæc personæ* : id est, per hoc quod apud grammaticos femininum genus vocatur, non per illud quod neutrum. Paracletus vero similiter masculine dicitur, et Latine et Græce. Sed de Filio quidem et de sancto Spiritu invenimus dici, ita ut possimus duo dicere; et interrogati quos duos dicamus? respondere, *Paracletos*. De Patre vero id nondum

A dicere audeo. et quod hic sermo nec scriptus sit, nec ab ulla quatuor synodorum nominatim dicatur quod et Pater Paracletus nominetur. Si vero id concedatur, interrogati *qui tres?* respondere utique poterimus, quia *tres Paracleti*, sicut tres personæ et tres substantiæ.

Hæret. Si propter consolationem Paracletus dicitur est, et Pater Paracletus est; consolatur etenim animas justorum, et mitigat dolores, sicut scriptum est : *Memor fui Dei, et consolatus sum (Psal. lxxvi, 4)*; sed et ipsum quod Dominus inquit : *Et ego rogabo Patrem meum, et alium paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis (Joan. xiv, 16, 17)* : ostendit non duo tantum, sed tres esse paracletos : allus enim, non duorum, sed trium dicitur; alter vero, duorum : quare in Trinitate et tres paracleti dicuntur.

Rust. Hæc acribia sermonum apud divinas Scripturas minime observatur, neque a sanctis Patribus, eo quod nec digna sit, quia hominum sunt adventiones : nam et in synodo jacere ostendi, *aliud et aliud, ex quibus Salvator* : de duobus ergo dicens : *aliud, dixit, et aliud*. Nec non et testimonium sæcræ memoriæ Athanasii quod illic approbatum est, ita dixit : « Aut quomodo Christiani volunt nominari, qui dicunt in hominem sanctum quasi in unum prophetarum venisse Verbum; et non ipsum hominem factum, accipientem ex Maria corpus; sed alterum Dei Verbum ante Mariam et ante sæcula Filium existentem Patris : aut quomodo Christiani esse possunt, qui dicunt alium esse Filium, et alium Dei Verbum? »

C Ecce indiscrete superius quidem posuit, increpans eos qui alterum dicunt : inferius vero eos qui *aliud et aliud*. Maxime vero Gregorii testimonium crebro huic sermonem repetit dicens : « Non aliud vero et aliud : absit : ambo enim unum commixtione. » Ecce et *ambo dixit*, id est non tria : ne forte suspicareris quia veluti de tribus loqueretur : de Deo, de anima, de corpore; maxime, eo quod subsequatur : « E converso quam se in Trinitate habet : illic enim allus et aliud, ut non subsistentias confundamus; non aliud vero et aliud, etc. » En, et de Trinitate, *aliud, inquit, et de Christo, non aliud et aliud*; et non ait, *non alter et alter* : dum certe Feliciis sanctæ memoriæ jaceat lectio dicens ita : « Et non homo a Deo assumptus, ut alter sit præter illum; non enim hominem suscepit Dei Filius, ut alter sit præter illum. » Ecce indiscrete positum in sancta et universali synodo Ephesina ostensum est *aliud et alterum, vel potius aliud atque alter*.

Hæret. Ecce interim tu quoque confessus es quia si tres demonstraverimus esse Trinitatis naturas, clare, hos qui duas in Christo naturas dicunt, consequatur ut naturarum quaternitatem inducant : si igitur demonstraverimus tres in sancta Trinitate naturas, quoniam omnimodo Patris et sancti Spiritus duæ naturæ sunt, connumeratis per adfectionem duabus, sicut vos creditis, naturis Filii circa irrecusablem numeri computum, quaternitatis culturam consequi vestram confessionem demonstravimus.

Rust. Nec hoc necesse est, quod interim sine præ-

judicio dictum sit, nisi forte si tres naturæ sint Trinitatis, ut non sit una communis. Nam si est una quidem communis, tres vero propriæ, æquivoce jam natura nominatur: altera namque intelligitur illa quæ singillatim idem est unicuique personæ, et altera quæ nullius est singillatim, sed communis est tribus: illa tamenque una in tribus: hæc vero tres in una speculabuntur. Si igitur duas dicentes Christi esse naturas, communem Trinitatis connumeramus nostræ, id est ei quæ in Christo est humanæ substantiæ, nullo modo introducimus quaternionem: non enim tres illi coæcervantes, quatuor facimus, sed unam et solam uni et soli conjungentes, tantummodo duas facimus. Insuper etiam si sic, sit propria Verbo natura ut eidem personæ idem sit, quæ coadunantes humanæ duas esse dicamus: non tamen consequetur quaternitas, quia aliter dicitur natura, quæ etiam persona sit (quoniam et per omnia cum ea est idem), et aliter caro quæ natura solummodo est, et non persona pariter atque natura hæc eadem. Sed nec adjiciemus, si ita sit, naturam quæ etiam persona est, naturæ quæ non etiam persona est^a; nec ob hoc dicimus duas, sed coaptabimus unam quidem naturam quæ etiam persona est, alteram vero quæ non etiam persona est, sed natura tantummodo: id est divinam condicimus^b naturam, quæ ipsa est et persona: humanam vero naturam quæ solum natura est, et non etiam persona, et sic dualitatem efficiemus naturarum.

Hæret. Ergo ut dicis multo magis quatuor, secundum te, erunt Trinitatis, imo potius, ut dicitis, quaternitatis naturæ, si ejus quod sunt naturæ, quatuor eorum dixisti; multo magis efficit differentiam naturarum; non solum enim quia altera et altera Verbi et hominis est natura, sed etiam naturæ altera definitio, neque idem secundum speciem: veluti quis dicat, aut genus unum erit quid unum. Quare multo magis distat ad efficiendum quartum, id quod modis omnibus differt, si tamen, secundum vos, differentiam etiam secundum numerum quantitas sequitur. Quanto igitur amplius naturæ differunt, tanto magis efficiunt numerum, et tanto evidentius quaternio inducitur. Omnis igitur necessitas est: aut humanitatis naturam dualitatem minime facere, cum copulatur Dei Verbi naturæ; aut quaternionem perficere, connumeratam Trinitatis naturis.

Rust. Sed illud intende quia, quantalibet sint naturæ, Trinitas manet: a personis enim tribus, et non a naturis nominatur.

Hæret. Nec a naturis solum, nec a personis solum, sed magis a numero sic vocata est.

Rust. Sed numerus nihil est cui res nulla subjacet.

Hæret. Sed subjacet etiam res, naturæ enim quatuor sunt, et a numero naturarum vocari debet vestra quaternitas. Quanquam et si res communis quatuor naturis nulla subjacet, ipsum nomen mihi

A naturæ sufficere: nam connumerantur æquivoca, licet aliud sit æquivoca aut unius nominis connumerari aliud ipsas res, ut canis marinus atque terrenus, non ut duo canes, sed ut duo connumerantur æquivoca.

Rust. Concedentes dicimus omnia. Sit ergo, ut tu dicis, et a naturarum et a personarum pariter numero Trinitas sic vocanda. Sicut igitur Trinitas minime dicitur, nisi tres personæ eademque naturæ subsistant, ita non dicitur quaternio unquam, nisi quatuor extiterint non tantum naturæ, sed etiam personæ. Nos vero, etsi quatuor, ut dicis, naturas, non quatuor tamen personas, sed tres asserimus solum: non igitur quaternitatis culturam inducimus.

Hæret. Magis vero et vobis ipsis adversantes Trinitatem quaternitatemque pariter colitis. Trinitatem quidem personarum, quaternitatem vero naturarum. Sicut enim si solæ tres personæ essent, ut solæ tres naturæ, nihilominus Trinitas esset; et si quatuor aut personæ aut naturæ, quaternitas: sic, et si Trinitas quidem personarum, naturarum vero quaternitas, Trinitas simul est atque quaternitas.

Rust. Sed nos etsi confiteamur, quod absit, tres ex sempiterno esse naturas, non tamen secundum quod naturæ sunt, sed secundum quod personæ, adoramus et colimus.

Hæret. Si tres naturæ sunt Trinitatis, et altera carnis, quatuor fiunt; quod si et non colas quaternitatem, sit tamen secundum tuam confessionem quaternitas, prodesse tibi nihil poterit. Imo, et quod vis elige: aut quaternitas est, et male facis in divinis rebus non colere atque adorare quod et est et esse confiteris; aut non est, et impie agis, confitens et asserens esse quod non est. Deinde si duas naturas sic esse asseris, ut qui communem Trinitatis connumerat propriæ carnis, aut ut hanc illi, igitur dualitatem coles.

Rust. Quoniam id quidem quod assumptum est, proprium per dispensationem factum sit assumptis, manifestum est, non tamen commune trium. Quod etsi quartum sit aliquid, neque tamen consequenter, nec absque initio, nec increatum, neque perse, et ex sua substantia est; sed per unitionem est id quod esse glorificatur: illa vero tria, et coæterna, et consubstantialia, et absque inchoatione, increata sunt ob hoc, etiamsi ad existendum quartum quis, aliquid esse id quod humanum est, dicat, non tamen quartum similiter erit neque ad adorandum, neque ad colendum, neque ad glorificandum. Aliud est enim quod, tanquam alterum quiddam (quippe quod creata est), bis quæ increata sunt secundum quantitatem facit additamentum, eo quod non hoc idem, sed alterum quiddam sit; et aliud, tanquam consubstantiale et consequenter adorari quod illud et glorificari et pariter coli. Insuper nec adoratio et cultura veluti sub numero offertur: nec enim tres culture aut tres adorationes sunt Trinitatis;

^a Negationem adjecimus quæ deest in editis: quam quidem additionem contextus requirit.

^b Edit. Paris., *condimus*.

quare neque quatuor, neque duæ, vel si, ut dixi, A unius aut etiam trium, proprium sit aliquid alterum. Nec enim tabernaculum in eremo, nec arca, nec templum, nec altaria, Deo ab antiquis coadorabantur et concolebantur; et neque una est Dei et horum facta natura. Nec adjecit numerum adorabili et colendæ Trinitati, eo quod Trinitas quidem coadoretur, hæc vero creaturæ non coadorentur Trinitati, sed per eas Trinitas adoretur. Quid enim? dic mihi: nonne scriptum est: *Et adorare scabellum pedum ejus (Psal. xcvm, 5)?* Hoc vero est terra: adoratur enim corpus quod de terra est, non ut per semetipsum aut propter semetipsum adoretur ut Deus, sed ut per corpus et per carnem sive humanitatem, Deus, Verbo qui inhumanatus est, coadoretur. Certe enim et per simbriam vestimentorum operatus est in illa quæ sanguine fluebat: et nullus tamen dicit unam naturam esse vestimentorum et Verbi; et actu salvavit multos; et vocem mittens a proprio ore, quatruiduanum suscitavit Lazarum. Per quod igitur operatur, dum per hoc et in ipso adoratur et colitur, complacet colentibus se. Nec non et clavos quibus confixus est, et lignum venerabilis crucis, omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adorat; et non solum quæ duæ naturæ sunt Deus et crux, sed et illud sanctum ferrum, præter illud venerabile lignum, alia est natura, et altera rursus ipsa Domini caro. Et si, ut dicis, tres naturæ sunt Trinitatis, hæc vero proprium numerum habent, et omnia hæc adoramus universi; et nullus unquam Christianorum dixit quia quaternionem colimus aut quinionem vel senionem: quæ enim segregantur et propria Deo sunt, per quæ et colitur et adoratur, illa jam velut organa et coadjuvantia infirmitatem nostram sunt ad propinquandum Deo: et ad id ut sint quidem, quantitatis non amittunt proprietatem; ad colendum vero et adorandum et venerandum, non jam connumerantur quæ creata sunt creatori: alterum namque est, per hoc coli illud, et alterum secundum naturam et sempiternæ et maxime proprie colendum aliquid illud esse.

Hæret. Ergone, non modis omnibus quidquid consistendum est, illud et adorandum, vel colendum sive venerandum in sancta Trinitate?

Rust. Dixi jam, quoniam non per omnia et modis omnibus similiter. Verum et illud adjiciam, quia nec dualitatem naturarum in Trinitate consistemur aut colimus: una enim carnis natura, non totius est Trinitatis, sed unius personæ Dei Verbi. In Trinitate vero illa connumerantur quæ vel similiter vel æqualiter trium sunt personarum. Quod si nos dualitatem, et vos ergo compositam colitis Trinitatem; aut compositam simul ac simplicem: nam simplices dicitis Patris et Spiritus sancti naturas sive personas, Christi vero compositam. Amplius, unus Deus in Trinitate et unus colitur Christus. Tres personæ unus Deus est; duæ naturæ unius Christi sunt; quatuor autem naturæ, dum nec Deus sint nec Chri-

• An suspect's?

stus, unde poterunt colidum vel in tribus vel in duabus nil nisi aut unum aut unus colatur? Ut autem non sermones amplius prolongentur, demonstramus unam solam et non tres sanctæ Trinitatis esse naturas, sed tres tantum personas sive subsistentias. Si enim et tres naturæ et una, idem vero est natura atque persona, et una erit, quod absit, Trinitatis persona! Si vero natura quidem et una et tres, persona vero non una, sed tantummodo tres; nec secundum naturam sive substantiam, nec secundum personam sive subsistentiam unus erit Deus. Secundum quid ergo Trinitas unus est Deus?

Hæret. Nos sic tres substantias et naturas dicimus Trinitatis, ut tamen earum consubstantialitas salva sit: et una igitur et tres substantiæ atque naturæ sunt, et unus Deus non secundum tres, sed secundum unam substantiam et naturam glorificatur.

Rust. Ergo, secundum te, et unus Deus et tres Dei. Si enim propter substantiam naturamque unam unus est, propter tres substantias sive naturas, tres, secundum te, dii sunt. Sed et multo amplius tres erunt, quam unus Deus, et proprie quidem, quod absit, tres erunt dii; improprie autem Trinitas unus Deus, circa errorem paganorum: unum enim Deum esse ob hoc scripserunt cuncti Patres atque doctores, quia una est ejus ac sola substantia sive natura. Si igitur una quidem Trinitatis substantia est, et natura tantum; tres autem non tantum personæ sed et naturæ atque substantiæ: multo magis, tribus existentibus universis, et nullo indiviso, tres erunt et dii.

Hæret. In tantum tres naturæ sunt Trinitatis, ut ostendamus quod unaquæque persona propriam habeat ex sempiterno naturam, quæ alteri minime sit communis: hoc vero manifeste probabitur, si id vel de una ex eis persona fuerit demonstratum. Si enim tres æquales et per omnia similes sunt, quidquid habet una persona, habebit et altera. Si igitur ostenderimus unumquemlibet ex eis habere sic propriam naturam, ut alteri nulli communis sit, pariter estis etiam de reliquis absque ulla contradictione convicti. Esse vero propriam Dei Verbi naturam Patres affirmant, dicentes: *Constitemur unam naturam Dei Verbi incarnatam.* Si igitur hanc unam illam communem magis esse credamus, incarnata ista, quæ totius Trinitatis communis est, necessarie inducitur Trinitas incarnata: quia vero id impium est, quippe sanctis Scripturis et Patrum doctrinæ contrarium, manifestum est, quia una natura quæ inhumanata est, solius est Filii. Prædictum vero sermonem Patrum, nec vos poteritis abunere. Flavianus enim, qui quondam fuit Constantinopolitanus episcopus, et quem suscipitis^a, ita scripsit in illo libello proprie fidei quem imperatori Theodosio destinavit, qui et in Chalcedonensi synodo susceptus est.

Rust. Nequaquam necesse est ut ii qui consistuntur unam naturam Dei Verbi incarnatam, si hoc de communis sanctæ Trinitatis natura dicatur, inhumanationem

sanctæ Trinitatis inducant : maxime quando per explanationem sermonis signantissimum Dei Verbi nomen adjiciunt. Sicut enim quando dicunt Patres Deum Verbum incarnatum et inhumanatum, etsi commune nomen Dei tribus personis indifferenter prædicatur, non tamen ob hoc eos consequitur quod incarnata sit Trinitas, licet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus sit Deus : et ob hoc, qui incarnatus est, dicatur et Deus, et unus Deus, et solus Deus, et Deus Verbum. Sicut igitur Deum esse vel unum Deum esse licet uniuscujusque personæ commune sit, non tamen quando Deum confitemur incarnatum, seu virginem Deipartricem, consequitur nos, quod absit, inhumanatam dicere Trinitatem, sed unam ex illis personis, id est ex illa Trinitate quæ Deus est. Sic quando unam naturam Dei Verbi dicimus incarnatam; non nos consequitur ipsam cum propria natura incarnatam dicere Trinitatem, sed magis unam illarum personarum quæ in illa natura sunt confitendæ. Et sicut ne videamur, dum Deum dicimus incarnatum, Trinitatem dicere incarnatam, non pro qualibet cautela tres dicimus Deos : sic neque ob hoc ne forte videatur unam naturam Dei Verbi incarnatam dicentes, Trinitatem dicere incarnatam, non dicimus pro quacunque cautela tres in Trinitate esse naturas. Si enim Deus dicitur incarnatus, et rursus minime incarnatus, quando hoc quidem de Filio dicitur, illud vero de Patre et Spiritu sancto, et non in duos Deos unus Deus vel separatur vel dividitur sive discernitur : quid consequetur incongruum, si de eodem Deo, id est de una eademque natura, dicamus, quia et incarnata est in Filio, et non est incarnata in Patre et Spiritu sancto? Nam vos quoque, in eo quod dicitis quamlibet naturam sive substantiam esse communem, non poteritis hanc consequentiam refutare : illam namque substantiam, nec incarnatam denegare in Filio poteritis, nec affirmare quod in Patre et Spiritu sancto inhumanata sit. Erit igitur una eadem simplexque natura; et incarnata, ut Filii; et non incarnata, ut Patris et Spiritus sancti. Quare non necesse est ob hoc propriam Filii esse naturam, quia una Dei Verbi natura dicitur incarnata : quippe cui, etsi esset aliqua non communis, hoc idem tamen de illa natura communi rectissime diceretur. Non igitur ob hoc demonstratum est propriam esse solius Filii naturam; nec igitur ejustibet et alterius ex Trinitate personæ. Insuper, vos potius quaternitatem inducere demonstramus, qui eam quæ dicitur Ephesina secunda synodus, non potestis abnuere, quia Dioscorum condemnare non vultis.

Ille enim cum tota illa nefaria synodo approbavit Eutychis hæretici vocem illic inter monumenta deponentis : « Quia confiteor duas naturas fuisse ante unionem, post unionem vero unam naturam confiteor. » Si igitur ante inhumanationem duæ naturæ

^a De tribus pers. legendum videtur. Nox, eos dicere aut dixisse conseq. forte rescribendum.

A fuerunt, id est, una Patris, altera Spiritus sancti (nec enim poterunt aliter trium tres esse naturæ), duæ vero tunc et Christi naturæ ante unionem; quatuor igitur naturas circa vestras rationes, etsi non esse nunc usque, tamen ante unionem fuisse inducitis; et ex quaternitate præexistente sanctam Trinitatem postea factam inducitis. Insuper has præexistentes, ut dicitis, unioni naturas, siquidem permanere nunc usque dicitis, quaternitatem, sicut inquitis nobis, vos magis veraciter impie colitis : quia quod consequitur ex his quæ dicuntur a vobis, vos ipsi non poteritis abnuere. Si vero non sunt usque hactenus duæ determinatæ, aliquando vestra quaternitas esse desierit : et nos quidem demonstravimus, quia neque tres naturæ sint Trinitatis, neque, si essent, nos quaternitatis credulitas sequeretur. Vos vero qui hoc tanquam consequens ponitis, vincemini ex vestra vesania : quæ si vobis displicet, ante omnia ergo anathematizate Dioscorum.

Hæret. Nos interim non de causis singularum colloquimur personarum, sed de fide universaliter disceptamus. Hoc vero negotium illi servabimus tempore quando de Diodoro, et Theodoro, et Ila, et Theodoro disputabimus, causas personarum quæstioni de fide miscentes. Igitur, etsi tres dicimus, pro personarum distinctione, naturas in sacrosancta Trinitate; unam tamen communem substantiam confitemur, secundum quam consubstantialiam dicimus Trinitatem, et nec audire quaternitatem contenti sumus.

C *Rust.* Sed ista communis substantia indiscrete etiam natura Patribus appellatur, quæ solis tribus personis communis est, et alia illic præter hanc non est tanquam propria unicuique personæ. Vel si creaturarum naturis comparata tantummodo, hæc ipsa propria dicitur uniuscujusque personæ, ut quando dicimus, sicut et sancti Patres, quia Deus Verbum Filius Dei, non impropiam pertulit naturam. Insuper, si idem est natura atque subsistentia^b, quatuor naturas et substantias introfertis. Si vero alteram, ut re et nomine apparet; quanto differt, tanto magis connumerata numero personarum, redundat in quatuor; nisi forte nostri rationibus te dedas, quia tum posset esse quaternitas, si hæc carnis natura non tantum substantia, sed esset quoque persona. Nunc autem quæ mentis inspectione diversa est, eo quod non sit etiam persona, non connumeratur Trinitati illi quam similis determinat ratio; quia illic personæ tres sunt, hæc vero non persona est, sed natura tantummodo sive substantia.

Hæret. Sed hæc natura Trinitatis, in tribus illis naturis est; et idcirco, etiamsi altera est præter illas, per singulas tamen omnibus illis connumerari non potest; quia in illis exis ens, et in semetipsa ea habens, nihil est præter illas : Trinitas namque unitas, et unitas Trinitas.

Rust. Quomodo ergo ante unionem, duas dicitis

^b Sic edit. Lugdunensis. At Parisiensis, substantia.

Filii Dei naturas, si propriæ illi connumeratur ista A communis? Quam enim omnino Dominus habuit alteram naturam ante inhumanationem, nisi eam quæ ante sæcula est, essentiam suam?

Hæret. De divinitate Christi et carne hoc dicimus: dico autem duas ante unionem, non tanquam communem hominum naturam conjungens Deo: nam si hoc esset, quomodo non etiam nunc duæ fuissent, dum certe nihilominus hominum quisque homo sit solum, excepto illo tantummodo qui inhumanatus est? nec quasi prius una fuerit caro et postea unita sit Verbo: hæc enim qui dicit hæreticus est. Sed quia intellectu præcognoscentes duas naturas, deinde admoventes unionem, unam continuo effici dicimus: ergo id quod dicimus ante unionem vel post unionem, non distinctionem temporis, sed speculationis significat B ordinem, eo quod pariter horum nequeamus deprehendere intellectum, sed præspeculemur compositioni simplicia. Est namque impossibile ut alter rerum naturæ sit ordo, et alter speculationis quæ est circa intellectum: sicut in oratione, cum litteræ natura priores sint, multo tamen sunt adinventæ posterius.

Rust. Speculatio hæc secundum quam dicis duas naturas intelligi, si quidem nunc usque verax est, ut existentibus rebus incumbens: sunt igitur duæ naturæ veraciter, quas veraci intellectu conspiciamus; si autem semper falsa, nec ante unionem duas naturas constiteri debetis. Si vero ante unionem quidem quondam vera, nunc autem de cætero falsa; erat igitur Domini caro, quod absit, ante unionem: quæ si animata anima rationali fuisse credatur, præexistit igitur secundum vos prius purus homo, et post hæc unitus est Verbo. Ex duabus ergo personis, et ex duobus Christiis, ex duobus filiis, ex duobus Dominis, unum Christum blasphematis existere. Hæc vero modis omnibus abdicanda sunt: ex præexistentibus enim per sese personis unione secundum subsistentiam fieri nequit. Si vero et post inhumanationem aliquando duæ naturæ substituerunt, quam ergo aliam dicitis unionem, qua facta jam duæ non sint? Sed et omnia quæ dicitis contra nos qui nunc usque duas dicimus esse naturas, convertite contra vosmetipsos; usque tunc enim easdem naturas dicitis existisse, quas nos in perpetuum dicimus permanere.

Hæret. Autumo quod quidam nostrorum melius dicant: quoniam non individua illa humanitas Christi unioni præexistit, sed communis humana natura ex qua illa est caro.

Rust. Sed ad alia inconsequentia vos ducit hic sermo. Nec enim vel post unionem communis nostra natura unam quid per unionem facta cum Deo est, sed illa individua quæ assumpta est: non enim Patres hoc de illa, sed de hac dicunt; nec possibile est communem naturam efficere nunquam [Forte unquam] personam per semetipsam. Insuper nec in semetipsa illa subsistit, sed intellectu rationalium tantummodo, qui fit ex individuis ejus a quo et esse ac-
* Rescribendum *imminutionem*, ex contextu.

capit, sicut et ea quæ omnium genera vel species esse dicuntur apud sæculi sapientes: si enim et esset anima, et tamen non esset rationalis, non erat communis creaturarum natura, sive quod dicitur genus atque species. Nihilominus autem qui dicit ante unionem quidem duas, post unionem vero jam minime, sed potius unam indifferenter omnino ex ipsis rebus quæ duæ fuerunt, unum quiddam perfici vult; alioquin id quod dicitur jam minime non habet locum. Nunc autem communem naturam cunctis hominibus, non dicitis unam factam cum Verbi natura, ne forte omnes homines in communi natura videantur iidem Christo esse, aut sit, quod absit, tota Trinitas incarnata. Sed unum quid individuum, id est una et sola caro, et una et sola anima, in unam personam Deo Verbo unita est, et in unam solamque subsistentiam.

Hæret. Sed prius intelligendæ sunt duæ naturæ, et post hæc continuo unio amovenda est; et ideo non dicendum est Christum in duabus, sed ex duabus esse naturis.

Rust. Ergo, secundum te, unio unitarum naturarum duarum peremptio est.

Hæret. Non naturarum, sed dualitatis peremptio est unio; ita ut duæ jam non sint duæ, sed unum quiddam secundum unionem.

Rust. Si, ut inquis, dualitas interempta est, erat ergo ante interemptionem et ante unionem: superquod si easdem complexiones de dualitate quam de ipsis duabus naturis voluero facere, supradicta denique consequentur incongrua: nihil namque interimitur, nisi quod prius fuit. Quare si interempta est, erat ergo dualitas, et omnia illa quæ prædiximus incongrua ad mediam veniunt.

Hæret. Ante dualitati præclusit unio, ut nec posset esse hæc ipsa: et de hoc dico, interemit potestate, non actu; nondum enim erat perfecte dualitas.

Rust. Ergo non existentem, sed adhuc futuram peremit. Dic igitur quid ejusque naturæ imperfectum fecerit ut minime dualitas esset. Ego enim nec immunitationem a divinæ naturæ vos suspicor dicere, et humanæ inestimabilem ineffabilemque profectum: quæ ergo modo est imminuta dualitas, dum sit additum rei? quomodo substantiarum quantitas est præclusa, dum nullus substantiarum defectus evenerit? Si verum D et, ut ais, connumerantur æquivoca, quomodo duæ Filii potestate naturæ, duabus actu Patris videlicet ac Spiritus sancti connumeratæ, quatuor non erunt? Si vero nunquam non duæ naturæ fuerunt, divinitas et humanitas Christi, quomodo ex duabus naturis dicitur, qui ex istis esse confessione depromitur?

Hæret. Quid enim, dic mihi, nonne omnia duarum perfectarum personarum Dominus habet? Sicut ergo præclusit unio ne esset dualitas personarum, sic etiam substantiarum.

Rust. Sed nostra natura in Christo, non etiam persona est: non enim in semetipsa et secundum se ipsam segregatim habet esse suum, sed in Verbo subsistit; et ideo, nec ex duabus personis sicut ex

duabus naturis dicitur, quia Verbum hominis personam sibi metipsum unierit: quia vero humanam naturam sibi metipsum unierit, et qui in Epheso et reliqui sancti Patres docent, et de his omnibus superius sufficienter ostendimus.

Hæret. Non negamus duas esse naturas, sed nec unam propter unitiorem: hoc enim circa naturam est; illud vero secundum unitiorem. Quare duæ sunt circa speculationem, non secundum rem.

Rust. Si verax est speculatio hæc, duæ naturæ sunt et circa ipsam rem; si vero dicitur non esse veram, ecce negasti duas esse naturas.

Hæret. Quid igitur est quod distat inter impia ferentes et pia, circa id quod duæ naturæ dicuntur? Nam si (puta, ille quilibet homo purus, et Deus Pater) duæ naturæ sunt, quid differt seu sic, sive sic duas naturas dicere, dum sicut de puro dicimus Deo et de homine nudo; sic vos de Christo loquamini, quia duas naturas dicitis?

Rust. Multa sunt quæ imprimis quidem communiter videmur confiteri cum impiis; adjectione vero, determinata jam sunt, et per se quidem vel si suspecta sunt, nondum tamen et impia, nec e contra rursus, quæ accusari ex toto non queant. Dicit ergo Apollinarius unum Christum, unum Filium, unam ejus personam et subsistentiam; dicit et Nestorius duas naturas. Et hi quidem sermones, nondum quales ipsi sunt produnt, in additamento autem sermonum, cognoscimus qui sint. Nam Apollinarius quidem unum dicit, quasi et convertibilis Deitate sit et imperfectus humanitate; Nestorius vero duas male quidem conjungens: secundum æquivocationem namque, secundum auctoritatem, secundum appositionem, secundum habitum; male vero etiam dividens separansque naturas in duas subsistentias et personas, et filios et Dominos. Ergo, quando dicimus duas naturas, si nihil præcedit neque subsequitur quod unitiorem significare sufficiat, habebit occasionem vestra suspicio: si vero hoc, et ante quam dicamus duas naturas, et postea dicimus, quia una est duarum naturarum persona, una subsistentia inseparabiliter, indivise, inconvertibiliter, quid ultra remanet quod suspectum sit calumniari volentibus?

Hæret. Hoc reprehendo quia non post duas unitiões, sed post unitiorem, duas dicitis naturas; cum deberetis prius quidem confiteri duas naturas, postea vero unitiorem, et unam naturam de reliquo. Hoc significat ex duabus quidem, quia post hæc unitio; in duabus autem, quia duæ post unitiorem.

Rust. Si et duæ naturæ contendæ sunt, et unitio amovenda, non video quare non ex duabus et in duabus recte dicamus: si enim de id quod est delectat usque adeo, dicere non unum Christum in duabus naturis, sed in duabus naturis unum Christum, et non prius nominantes Christum, post hæc eum duabus naturis, ut dicitis, partiat, sed prius dicentes duas naturas, tunc unum Christum nominetis: et illud vero similiter observate, ut non dicatis unum Christum ex duabus naturis, sed potius dicatis ex duabus naturis unum

A Christum. Sed nunquam Christi Ecclesia intendit vaniloquis talibus: etenim dum præexistit ex infinito divinitas Filii, tamen nonnunquam post carnem nominatur: usque adeo veritas verborum ordine nullum præjudicium patitur, et maxime hic ubi simul duæ naturæ, simul unitio. In sancta enim synodo Ephesi inter alia testimonia, magis vero ante alia, jacet et sancti Petri, quod ita se habet: « Unde et evangelista veraciter dicit: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1, 14)? tunc utique ex quo angelus Virginem salutavit, dicens: *Ave, gratia plena, Dominus tecum* (Luc. 1, 28). Ecce ex quo salutatio angeli, et nunc est unitio celebrata. » Quia vero nonnunquam prænominatur caro, et postea deitas, ostendit exinde sanctissimi Gregorii lectio, dicens ita: « Ne decipiant homines, nec ipsi decipiantur, hominem dominicum sine mente credentes, magis autem Dominum nostrum et Deum: nec enim separamus hominem a divinitate. » Ecce aperte ponitur in principio verbi prius quidem nominans hominem, et postea Dominum et Deum, et rursus hominem et divinitatem. Et post pauca iterum habet: « Possibilem carne, impassibilem deitate; circumscriptum corpore, incircumscriptionem spiritum; eundem terrenum et celestem, visibilem et intellectualem, capitalem et incapitalem, ut toto homine eodemque Deo totus homo reformetur, qui ceciderat sub peccato. » Ecce quoties, ordine permutato, prius eum possibilem, deinde impassibilem nominavit; post hæc circumscriptum et tunc incircumscriptionem; et post plura talia adjecit: ut, *toto homine eodem et Deo*. Synodus autem Chalcedonensis, postquam dixerat, *in duabus naturis*, adjecit dicens, *indivise, inseparabiliter, inconvertibiliter agnoscendum*. Et non ait agnoscendos, ut duos, sed unum agnoscendum. Et rursus: *Sicut Dominus noster Jesus Christus nos docuit, et Patrum nobis tradidit symbolum*. Si vero, ut dicitis, una est facta natura; ergo non ex duabus, sed ex tribus naturis dicere debebatis: quippe qui etiam talem unitiorem Verbi ad humanitatem dicitis, qualem caro habet ad animam. Quid enim vestra concessione vicinius anima habet ad carnem, quam hæc ad deitatem, ut sit Dominus ex duabus et non tribus?

Hæret. Simpliciter nobis respondete. Duas naturas ad hoc dicitis substituisse, ut efficerent unum Christum, ad hoc unum Christum, ut duæ naturæ subsisterent? Sed duæ naturæ, et in aliis pridem subsistentiis subsisterunt? si igitur non ad hoc ut ipsæ subsisterent, sed ut Christus esset, duæ naturæ fuerunt, non jam degunt duæ naturæ, sed illud tantum propter quod et subsisterunt et unitæ sunt duæ naturæ, sed unus. Igitur non duæ naturæ Christus constitutus.

Rust. Mira dementia, ob hoc non subsistere arbitrari naturas, eo quod idcirco subsisterint ut in Christum concurrerent; dum nihil plus sit necesse subsistere, quam ea quæ ob hoc subsisterunt ut Christus exstaret; et illud potius sit fatendum, quod unitio

subsistant, quæ ut uirentur existerant. Quin potius A divinitas, nec ut uiretur, substitit, ex sempiterno est enim; sed humanitas illa quæ simul mox unita est, ut cœpit existere: ergo, secundum te, Christi humanitas jam non est humanitas, quæ ut uiretur substitit. Quare manifestum est duas naturas unitas subsistere. Quis igitur nisi captus mente jam dicit, quia, quæ propter quiddam substiterunt, aut ipsa jam non sunt, aut non tot; sed illud solum propter quod substiterunt, dum nihil utrorumque peremissit unitio, licet unum immense exaltaverit; et hoc, dum perfectissimum sit utrumque secundum propriam naturam rationem? Hoc vero simile est ac si aliquis dicat, quia ob hoc hæ litteræ factæ sunt, ut es et hic sermo; quare non sunt jam hæ litteræ, sed solus hic sermo? At vero, hoc quid erit insanius?

Hæret. Quidquid aliud dicere vells, ut ad propositum revertamur, quaternionem nos inducere, quaternitatem colere minime possumus.

Rust. Imo vero, quia fuisse quaternitatem inducitis ex rationibus vestris, inevitabiliter docui: et oportebat quidem inordinate tibi super hoc jactanti sermones non dare responsum. Sed ne his qui ita ut tu vesaniunt dicere placeat, non nobis est ad omnia satisfactum, et illud adjiciam, quia tres dicitis sanctæ Trinitatis esse naturas. Si nihil omnino distat, unde illas tres esse cognoscitis, qui divinitatis et humanitatis tantum distantes duas esse abnuistis? Nos enim tres esse subsistentias ob hoc confitemur, quod non in eo quod quid est secundum naturam, sed in eo quod qualiter sit unumquodque, C proprietatibus distinguatur. Nam Pater quidem genuit, et genitus non est; et ex aliquo alio non est, sicut ex eo sunt alii: Filius vero genitus est, et nihil consempiternum genuit; et Spiritus sanctus a Patre procedit, et nihil consempiternum procedit vel genitum est ab eo*. Quidam vero antiquorum et hoc proprietatibus adjecerunt, quia sicut Spiritus cum Patre Filium sempiternum non genuit, sic nec procedit Spiritus a Filio sicut a Patre. Ego vero, quia Spiritus quidem Filium non genuit sempiternum, confiteor (nec enim duos dicimus Patres); utrum vero a Filio eodem modo quo a Patre procedat, nondum perfecte habeo satisfactum. Quoniam vero, ad id quod nunc queritur nihil attinet, signandum quidem est, sed transeundum.

Hæret. Et ego nunc interim de his ipsis loqui non arbitror utile; ad tuam vero contra nos objectionem, tibi breviter respondebo; imo vero temetipsum tibi metipsi faciam respondere. Quibus distare dicitis ut tres sint credanturque personæ, his ea differre dicimus, ut tres sint credanturque naturæ.

Rust. Sed multo magis differunt Christi naturæ, quas duas esse non vultis, quam tres personæ, quas vultis etiam tres esse naturas.

* Simpliciter dicendum est, eodem modo procedere a Patre et Filio, cum sint uterque unum simplicissimum principium Spiritus sancti: ad utrumque dici potest Spiritum sanctum non eodem modo procedere a Patre et Filio, quia hoc quod est spirare

Hæret. Cur ergo non sunt et quatuor personæ, tanquam duæ omnino personæ sunt Filii?

Rust. Quia humanitas Domini Christi non est persona, licet differat ratione; sed quod attinet ad Deum Verbum, sola natura est; non enim, veluti quis dicat, sua ipsius, sed Dei Verbi est illa caro, ut sæpius dixi.

Hæret. Quid igitur a persona minus habet humanitas? animæ aliquid rationalis, an carnis, an quantitatis?

Rust. Hæc non vestra contra nos, sed aliorum contra nos simul et vos quæstio est. Non est igitur nobis necessitatem hanc subnere loquentibus contra vos; maxime, quia superius est ostensum quod Deus Verbum non personam nostram sibi unierit, R sed naturam. Verumtamen in sermone quem de definitionibus contra vos simul Nestorianosque conscripsi, demonstratum est quod natura quidem communem, sicut dici solet, speciem repræsentat; persona vero sit concursus eorum quæ describunt subsistentiam rationalem. Individuam vero subsistentiam esse circa proportionem, velut fundamentum in quo incumbunt quæ circa sunt reliqua, sicut ipsum nomen ostendit, et tanquam maxime propriam causam, in qua universa quæ accidentia nominantur, ut color, ut mores, ut habitus et dispositiones, et quæ his sunt similia, et proprietates confluent ipsæ: interempto enim primo subjecto eorum quæ circa sunt individuorum, nihil ultra esse possibile est: a maxima vero causa ut sit unumquodque, id vero est in quo incumbit ipsa totietas, nominatur; id est, ab illo subjecto quod tanquam fundamentum est his quæ circa sunt, tota consistentia, subsistentia nominatur. Sed quia, secundum redditam rationem, solent et irrationalium subsistentiæ nominari, quin etiam insensibilium et inanimatorum; hæc vero universa personæ proprie non ab omnibus dicuntur, ideo adjeci hanc subsistentiam esse rationalem. Quoniam vero aliqui rursus volunt et species et genera substantialium quæ dicuntur subsistentias appellare, ideo adjectum est hanc subsistentiam rationalem et individuam esse.

Hæret. Et quid pertinet hoc ad propositam quæstionem? quæsi enim cur perfectus homo personam habeat non perfectam, et hoc audire omnino D desidero.

Rust. Hoc enim et dictum est; sed quia minime advertisti, audi cur humanitas Domini perfecta quidem natura sit, non vero per semetipsam habens quoque personam; et cur non duæ Christi personæ, sed una solaque sit: causa enim, sicut est tu in sermone initio, licet ad aliud quid intendens, dixisti, Verbum Deus est, carnis assumptæ; in quo quasi in fundamento illa assumpta natura, quæ est servi forma, incumbit: ad hoc assumpta, ut Filius Dei,

Spiritum sanctum, Pater non ab alio habet, Filius autem habet a Patre: unde dicitur Spiritus sanctus procedere a Patre per Filium. Vide sanctum Thomam de Potentia q. 101, art. 4, ad 2 et 1, q. 36, art. 3.

qui sempiternus est Deus, pro nostra salute homo in diebus ultimis fieret. Nec enim homo de virgine originem habere potuisset, nisi nos per eum Deus ineffabiliter secundum subsistentiam sibi unitam redimere complaceret; unitum vero, ex quo ejus quodlibet subsistere inchoavit in unam personam unamque subsistentiam, sicut sæpius diximus. Igitur, etsi in imaginatione mentis sive speculatione tenuissima, intellecta humanitas Domini Christi videtur et substantia esse et persona (nec enim habet aliquid minus, præter alias subsistentias rationales et indiviuas); sed tamen intellecta per semetipsam, hoc esse videtur, sed non jam sicut unita Sermoni: igitur non veritas rei, sed mentis hoc cogit putari defectus, quasi oblivio unitationis existens. Quando vero id quod humanum est, non quasi in semetipso manens, sed per unitationem proprium factum subsistentiæ Dei Verbi recommemorata mens fuerit, non potest id pro personæ suscipere: quoniam neque proprie subsistentia nominatur, cujus altera circa intellectum res subsistendi causa, id est Verbum, est quid sempiternum. Nam si homo subsistentia esset, non oportebat ut eum solus Deus Verbum in semetipso susciperet, et quod nostrum est, ut ita dixerim, in semetipso fundaret, sed potius ut aut præexistens homo proprium faceret Deum Verbum, et stabiliret atque fundaret sibi semetipso quod Dei; aut magis ut præexistens uterque ad invicem conveniret, et unus Christus, unus Filius, unus Dominus, unaque persona et subsistentia, et præexistente apud se puro unoquoque, non fieret. Nunc autem e diverso factum est: non ergo habet personam quod nostrum est.

Hæret. Ergo si hæc unita non essent, omnimodo quæ possent esse personæ: quia et Deus Verbum nihil minus habet a persona (sicut enim Deus Pater, ita et Deus Verbum una persona est), et rursus nihil habet minus a tota persona homo perfectus ex consubstantiali nobis carne et rationali, secundum nos, anima constans, horumque unitatione subsistens.

Rust. Etsi omnis homo individuus persona est, non tamen hæc causa est ut persona sit itidem, quæ est ut homo sit. Sed ut sit quidem homo, hæc causa est quod sit animal rationale de terra: ut autem sit persona, hæc causa est, eo quod sit subsistentia rationalis individua. Sed, ut diximus, illa humanitas, non in semetipso in Verbo habet subsistentiæ rem: nec enim propter hoc ut sua ipsius separatim esset, sicut nos, sed ut Verbo uniretur, et ejus esset proprium indumentum et inestimabile, ut ita quis inquit, instrumentum, et ut Deus esset homo, creata est nostræ causa salutis: illa igitur causa magis in subjecto est quam subjectum. Sicut igitur, verbi gratia, in homine puro subsistendi carnem causa est anima immortalis; qua sejuncta, caro in sua non manet essentia, sed ad non esse properat incessanter, quippe quod omnino exterminari, quolibet corumpatur modo, necesse est. Et rursus nunc animæ hominum defunctorum absque corpore sunt, sicut

ait Dominus Sadducæis: quia *Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, non est Deus mortuorum, sed viventium: omnes enim virunt illi (Matth. xxii, 32)*. Et non ait, *Deus animæ illius, et illius, sed, Deus illius*. Et non dixit, *non est Deus animarum mortuarum, sed viventium*: Deum esse simpliciter dixit, et perfecto existente Abraham, et Isaac, et Jacob. Et adjecit: *Omnes enim vivunt ei (Luc. xx, 38)*, et non dixit, *omnium enim animæ vivunt ei*.

Hæret. Hoc inquit, non quod anima perfecta persona sit, quasi per hoc unum integer Abraham sit, et Isaac, et Jacob; sed quoniam *Deus vocat ea quæ non sunt, tanquam quæ sunt (Rom. iv, 17)*, sicut scriptum est.

Rust. Non intercipias inopportune sermonem: ubi enim sit de resurrectione memoria, illic necessario immortalitatem representat animarum: non ut eorum quæ non sunt, et a Deo vocantur tanquam sint, eo quod ea quæ nondum sunt, Deus futura esse prænoscat, sed ut eorum quæ sunt; nullus enim sapientum dicere audebit, quia commoriantur corporibus animæ, ut ob hoc nec Abraham sit, nec reliqui, nisi in præscientia Dei. Quod ergo dicere voluit: sicut extra corpus, etsi non est animal perfectum secundum naturam, tamen rationalis animæ persona perfecta est; et rursus, postquam corpus resurrectione receperit, nihilominus perfecta hominis est persona: sic quodammodo in Christo, ante inhumanationem quidem perfecta erat Dei Verbi persona, et post hoc perfecta Christi persona est, et una persona Deus simul et homo, et causa ut sit illa humanitas, est Deus Verbum; et hæc, comparatione Verbi, non est ut subjectum, sed ut accidens. Sicut enim instrumentum per quod nostram salutem fieri oporteret, et sicut superincumbens ei, quod utitur illo ut diximus. Sicut igitur quando circa Apostolum dicimus: *Caput mulieris vir, et caput viri Christus, et caput Christi Deus (I Cor. xi, 3)*; et neque virum duo capita habere dicimus, neque duo aut tria capita mulierem, id est virum et Christum, aut virum et Christum et Deum, quia vir ad mulierem quidem comparatus caput est, ad Christum vero jam non caput, sed aliquid aliud; et rursus Christus ad virum quidem comparatus caput est: ad Deum vero, nequaquam (nec enim Verbum caput est Patris, neque natura quæ ex nobis est); sic quodammodo, prout est possibile similitudinibus incomparabilia explanare, humanitatis subjectum iis comparatum quæ sibi omnino specialiter accidunt, proportionem subsistentiæ ostendit: Deo autem Verbo collatum, sicut aliquid eorum quæ insunt subsistentiæ, non secundum personalem subsistentiam reperitur. Et sicut ibi dum vir caput sit mulieris, et Christus viri sit caput, tamen in ordinis consequentia, solum ejus caput est vir, dum certe per excellentiam gloriæ Christus solus, quippe ut Deus, circa id quod proprie summum est, ita et hic esse apparet circa ea quæ acciderunt naturæ nostræ, et humanitas illa subsistentia esse videtur; secundum vero summam subsistentiæ pro-

prietatem, solum Verbum (a quo de reliquo una et sola subsistentia, vere totus est Christus), seu certe ea quæ in Christo sunt nominantur. Si quis tamen hæc legit, memor sit nos proportionem proportioni, prout est possibile, comparare, non multis personis unam Christi solamque personam: alioquin cur et tanta sunt dicta?

Hæret. In veritate, quia in incomparabilibus, vel modicam similitudinem adhiberi difficile est.

Rust. Sed et quod majus est dico; illic enim forsitan dicat, ut arbitror, aliquis impudentia fretus: duo vel tria esse capita mulieris (et forsitan non impie, licet inconvenienter); hic vero duas personas impossibile est inveniri: nam si illic ad unum et idem, aut ad aliud et aliud re comparata, duo capita esse putentur, unumquodque enim uniuscujusque caput est; hic similiter erit: nec enim sic accidentia circa carnem carni sicut Verbo comparantur, sed carni quidem absque mediatione, Deo vero non ita: non enim quasi non incarnato. Mulieris autem caput et absque mediatione Deus est: *Ecclesie* enim caput *Christus* (*Ephes. v. 23*). Figuraliter autem *Ecclesia* sponsa est; et figuraliter caput mulieris vir. Et ut simpliciter dicamus ac breviter, quia et ego confiteor quod exemplum non omnino sit aptum, sed assumpsi hoc, non ut demonstrationis, sed ut explanationis gratia: si quis vero aptiorem similitudinem repererit, dicat, me facile complacente et voluntarie ac libenter. Ne forte autem sit hoc quoque præstantius dicere: quia sicut universus orbis (dico vero orbem terræ) licet plerumque etiam solus, tamen totus dicitur mundus; et rursus cum toto cælo et omnibus elementis unus et solus dicitur mundus; sic dicatur et de illa solaque persona. Si vero ob hoc aliquos duas Christi subsistentias dicere creditis (dico autem, non ut naturas, sed ut personas), quia in subtilibus speculationibus et puris intellectibus per semetipsam contemplata humanitas Christi, videtur eis, quia potest et ut persona et ut subsistentia cogitari ad accidentia sua, quomodo vos ipsi negatis duas Domini Christi esse naturas; qui non in subtilibus intellectibus vel imaginationibus mentis intelligi solum, sed et in ipsa re subsistere humanam in Christo naturam negare minime quitis; quam, non solum illa quæ nostra est, sed et illa quæ vestra synodus Ephesina per sanctorum Patrum lectiones testatur, et præcipue beatissimi Cyrilli Alexandriæ præsulis epistolæ prædicant? Non enim quod nos dicimus de persona, hoc vos poteritis re objicere de natura, cujus definitio longe a definitione personæ. Sunt enim Christi naturæ, ut superius dictum est, et divinitas sanctæ Trinitatis communis, et humanitas communis omnibus nobis in individuo contemplata: persona vero atque subsistentia Domini Christi, quæ horum unitione celebrata est. In his vero substantiis, totum dicimus esse unum solumque Filium Dei Dominum nostrum Christum, quem in duabus confitemur esse naturis. Est autem non minus manifeste ex synodis san-

ctorum Patrum doctrinis colligere, quia non sunt tres naturæ sanctæ Trinitatis, sed una solaque. Si enim tres essent sanctæ Trinitatis naturæ, esset omnimodo, ut tu quoque dixisti, et Filii una et individua divina natura. Hæc vero idem foret per omnia, et non discerneretullo modo a Dei Verbi sempiterna persona: nihil enim plus vel minus, aut quolibet modo alterum, aut aliter ullatenus contineret. Quare, quidquid de Filio, id est de Deo Verbo (hoc est autem dicere de persona ipsius Christi), seu tanquam ante inhumanationem, sive post hæc recte dicimus, et de natura ejus orthodoxe dicerentur; et quidquid de persona Filii dicere devitandum est, de ejus Filii natura a Patribus dici vereatur. Sicut igitur nullus Patrum dixit alicubi, aliquando in propria passum Filium non esse persona: sic nullus eorum dicere sustineret in propria Filium passum non esse natura. Nunc autem econtrario fit: prædicant enim Filium Dei in propria quidem passum esse persona; negant vero eundem sancti Patres in propria eum pertulisse natura. Ex iis igitur necessarie sequitur, et personæ Filii, ejusdem, non eandem esse naturam, demonstratum est: quia si esset sic propria solius Filii Dei natura, ut non esset et hæc ipsa communis cum Patre et Spiritu sancto, consequens esset ex necessitate naturam ejus idem esse personæ ipsius: quod quia minime sequitur, constat quia non est natura solius Filii propria, tanquam quæ non sit et Patri communis et Spiritui sancto; non igitur tres naturæ sunt Trinitatis.

Hæret. Et unde mihi demonstrationes adhibebis, quia Filius Dei Deus Verbum, in propria quidem persona passus est, vel quodcumque suscepit eorum quæ carni contigerunt; in propria vero natura non pertulit?

Rust. Patienter ausculta, et continuo ostendetur: solummodo sermoni dem finem. Hæc igitur demonstratio, non ob hoc solum veritatis proficit dogmati, quia unam et solam sanctæ Trinitatis naturam commendat; sed et per semetipsam causa victoriae est, dum concludit quia non debet Christi una credi natura, sicut inferius declarabitur. Nunc autem testimonia ex synodico sanctorum Patrum codice proferantur, atque directa nostræ colloctionis recognoscatur intentio.

Lectio ex epistola sanctæ memoriæ Cyrilli ad Nestorium, quam et Ephesina sancta et universalis synodus omnium episcoporum interlocutionibus r. boravit.

« Hæc nos sequi oportet et verba et dogmata, intelligentes quid hoc quod est incarnari, et hoc quod est inhumanari, significet id quod ex Deo est Verbum. Non enim dicimus quod Verbi natura transformata facta sit caro, sed nec quia in totum versa sit hominem qui est ex anima et corpore; sed illud potius, quia carnem animatam anima rationali uniens Verbum sibi in seipso secundum subsistentiam, ineffabiliter atque inexplicabiliter factus sit homo,

et vocatus sit filius hominis, non secundum solam voluntatem vel benevolentiam, sed nec ut sola assumptione personæ. Et quia diversæ quidem ad unionem veram conductæ naturæ, unus vero ex ambobus Christus et Filius (non quasi naturarum differentia interempta propter unionem: quin potius perficientibus nobis unum Dominum et Christum, et Filium divinitate atque humanitate, per ineffabilem et inenarrabilem ad unionem concursum), sic dicitur dum certe ante sæcula habeat subsistentiam, et ex Patre sit natus, nasci secundum carnem ex muliere, non tanquam propria ejus natura in sancta Virgine principium sortitus sit existendi; nec vero quasi indiguerit necessarie propter seipsum nativitate secunda post illam quæ est ex Patre. Est enim vanum simul et imperitum, ut dicatur is qui ante omne sæculum substat et consempternus est Patri, indigere, ad id ut sit, secundo principio. Quoniam vero propter nos et propter nostram salutem, unius sibi metipsi secundum subsistentiam quod humanum est, processit ex muliere, ob hoc ipsum dicitur genitus esse carnaliter: non enim prius ex sancta Virgine natus est homo communis, et jam post hæc Verbum descendit in eo; sed ex ipsa vulva unitus carnalem dicitur sustinere genituram, ut suæ carnis sufficiens genesim. Sic eum dicimus et pati, et resurgere, non tanquam Deus Verbum in propria natura sustulerit vel clavorum transfusiones vel alia vulnera; impossibile est enim, quod divinum est, quia et incorporeum. Quia vero id quod ejus proprium factum est corpus pertulit, hæc rursus passus dicitur ipse pro nobis, erat enim impassibilis in corpore patiente. Circa æquum vero modum, et in Moyse intelligimus: immortalis enim secundum naturam, et incorruptibilis, et vita et vivificans Dei Verbum. Quia vero proprium rursus ejus corpus, gratia Dei, sicut dixit Paulus, pro omnibus gustavit mortem, dicitur ipse mortem pati pro nobis, non veniens in mortis experimentum, quod attinet ad ejus naturam (dementia est enim hoc dicere aut sapere); sed quia, ut dixi nuper, caro ejus gustavit mortem, sic et resuscitata carne, rursus ejus resurrectio dicitur, non tanquam qui in ullam corruptionem, quod absit, inciderit. » Et post pauca: « Hoc asserit ubique integerrimæ fidei sermo: sic invenimus sanctos Patres sapuisse; sic præsumperunt Deipartricem sanctam Virginem dicere: non quia Verbi natura sive divinitas ejus principium subsistendi sortita sit ex sancta Virgine, sed tanquam genito ex ea sancto corpore animato rationaliter, cui et secundum subsistentiam Sermo unitus gigni dicitur secundum carnem. »

Hæret. Si super tanta quæ ante dixisti, insuper testimonia profers vestro dogmati profutura; et nos parati sumus gloriosorum testimonia magistorum jam pridem excreta diffundere; quippe qui debemus ipsa potius sequi, quam proprias conclusiones intendere.

Rust. Nos interim in præsentī nondum protulimus ullum testimonium ex codicibus aliis: per quod

A in duabus naturis esse Christus evidentissime demonstratur, sed ex synodicalis solis, quæ refutare non potes; ad demonstrandum tantummodo unam solam, quæ esse naturam sive substantiam sanctæ Trinitatis: quæ etsi propria Filii Dei a Patribus dicitur, non ad exclusionem Patris et Spiritus sancti, sed omnium quæ creaturæ sunt atque facturæ, nihilominus vero et Filii substantiæ hominis quam creavit simul ac sumpsit. Et ad ostendendum quia propria illa natura non dicitur Verbum et temporaliter genitum, neque passum, neque sustulisse aut plagas, aut fixuras clavorum, aut alia vulnera; neque mortuum esse, quod attinet ad ejus naturam, nec resurrectisse; verumtamen Verbum ex ipsa vulva unitum genituram carnalem dicitur sustulisse, ut propriæ carnis genituram sufficiens: similiter et reliqua quæ humana sunt, quoniam quod ejus proprium factum est corpus, ista sustinuit. Rursus ipse dicitur pati pro nobis: erat namque impassibilis in corpore patiente. Igitur nunc interim ex universalibus et communiter confessis synodicalis inchoantes, quæ a te objecta sunt solvimus, et quæ oportebat, firmavimus; alia vero minime attigimus, interim ne illa quæ ad aliud opus pertinent commiscentes operentur confusionem; verumtamen et illarum lectionum discussio potest ad alteram collocaionem sine præjudicio reservari.

Hæret. Velim et illud ediscere, quomodo putes hanc demonstrationem eis qui ea quæ vestra sunt sapiunt præstare victoriam, eo quod probet quoniam non debeat una per unionem credi natura Domini Christi? hoc enim te esse dicturum promisisti superius.

Rust. Bene ad memoriam revocasti: dicam et hoc. Si una per unionem natura Domini facta est, quidquid dicitur de Verbo, de Filio, de Christo, et de ista natura dicitur; et rursus quidquid de illa natura, ut dicitis, dicitur, utique et de iis nominibus prædicabitur; et hoc non circa alium modum. Sicut igitur abominabile est dicere quia Deus Verbum in natura propria passus est, sic, si forte præsumitis, fugite dicere, quia passus est in seipso vel persona sua, vel subsistentia. Aut sicut dicitis, « non in experimentum veniens matris quod attinet ad ejus naturam: » hoc transfert dicentes: « quod pertinet ad suam personam et ad seipsum Filium mortuus non est. » Quoniam vero ex iis dicere adjacet, quoniam Verbi natura substantiaque pertulit: sic a vobis dicatur non passam subsistentiam Verbi, neque personam, neque ipsum Filium, neque hunc unigenitum, neque eandem Dominum, vel ipsum Christum; sed eos qui hæc dicunt, duos filios introducere non potestis abnegare, qui novit [*F. leg. novistis*] quia talia dicens Nestorius, tanquam dyorum prædicator accusatus est filiorum; inquit enim (propter quod et damnatus est) ita: « Ego hunc bimestrem et trimestrem non dico Deum; » et rursus: « Non oportet lactis nutrimentum de Deo. » Et in epistola sua ad sanctissimum Cyrillum, dixit sanctam Virgi-

nem partricem Christi, non Dei : « Manifestum vero est ; quia David filius , non erat Deus Verbum. » Et rursus quidem : « Corpus, divinitatis Filii templum, et templum secundum summam quandam et divinam conjunctionem unitum , ita ut et propriificaret ea quæ hujus erant divina natura , bonum est confiteri et evangelicis traditionibus dignam. » Et rursus in iis quæ mox sequuntur , idem Nestorius negat id quod confessus est hic. Adjecit enim continue et hæc : « Propriificationis autem nomini deputare et carnis proprietates (generationem dico, et mortificationem), aut errantis , frater , circa paganos vel gentiles , est mentis ; aut per ea quæ sunt vesani Apollinarii et Arii vel aliarum hæresum ægrotantis ; quinimo et aliquid gravius, et ab illis : necesse est enim propriificationis nomine tractos, et lactis nutrimentum participem per propriificationem facere Deum Verbum, et augenti quod paulatim evenit consortem , et in passionis tempore facti terroris et indigum angelici adjumenti. »

Hæret. Et quid præcipue culpatis in iis , vos qui naturarum proprietates ipsamque dualitatem nunc usque asseritis salvas ? Si enim secundum veritatem dicta sunt hæc , nec trimestris dicendus est Deus , nec lacte nutritus , nec recenti tempore natus ex Virgine , nec ipsius filius et David , neque passus , neque mortificatus carne , nec crevisse paulatim , nec alias in semetipsum carnis excepisse proprietates per propriificationem dispensativam.

Rust. Dico quid reprehendimus , non nos primi , sed cum Patribus sanctis. Prius quidem tanquam per transitum dico, pessime dixit, quia ea quæ sunt templi, divinitatis natura propriificat : non enim Trinitatis natura, sed una persona illius naturæ existens , propria facit ea quæ sunt carnis. Secundo vero, quia quoquomodo significans , quia Deus Verbum significat propria carnis ; et dum hoc explanare debuerit , hoc ipsum magis in iis quæ dixit postea , denegavit. Si enim , ut inquit, Deus significat ea quæ carnis sunt per propriificationem dispensativam , oportet magis propriificationis nomini deputare et carnis proprietates : generationem dico , et passionem , et mortificationem et alia. Ille vero hoc jam minime approbat, sed et (sibimet ipsi contrarius) ut hæreticum et gentile, et ut aliquid adhuc deterius, id accusat. Cur namque omnino , qui inhumanatus est Deus , ea quæ proprii templi sunt , propria sibi fecit, si non habent etiam dici de eo, ad admirationem charitatis ejus circa nos ? quid enim majus est, fieri illa Verbi propria, an dici ? Naturarum vero proprietates salvas esse fatentes, nos similiter dualitatem illarum nihilominus affirmamus : quia sicut earum discretio est salva , sic et unio. Unde quæ non sunt secundum naturam propria Verbi , ejus sunt circa unitionem, etiamsi hoc multoties milies recusaverit impius. Proprietates enim salvæ sunt quidem , in unam vero personam subsistentiamque concurrunt. Idcirco non tantum ut impium Nestorium, sed et ut sibimetipsi contrarium , in synodo

A Valerianus incusat dicens : « Omnibus conspicua est contrarietas reverendi Nestorii , non solum fidei sanctorum Patrum qui in Nicæa convenimus, et epistolæ Deo amicissimi et sanctissimi archiepiscopi Cyrilli dissentiens, sed neque sibi conveniens. » Similiter vero ad eundem Nestorium scripsit Cælestinus sanctissimus papa , dicens : « Legimus ergo epistolarum tenorem, et eos libros quos, illustri viro filio meo Antiocho reddente, suscepimus : in iis quidem nobis vestigatus , deprehensus et tentus , quodam multiloquio labebaris, dum vera involvis obscuris, rursus utraque confundens, vel confiteris negata, vel niteris negare confessi. »

Hæret. Quæ dixisti de propriificatione et unitione vere orthodoxa sunt, et Nestorii verborumque ex adverso et quasi e regione contraria : in reliquis autem, puto quod illi eadem protuleris quem magnopere accusasti.

Rust. Absit, o calumniari edocte ! incumbentes enim rationi prædictæ, adhuc quæ vestra sunt amplius subruemus, et nostram rectam fidem probando monstrabimus. Si enim qui dicit non ipsum Deum Verbum qui consubstantialis est Patri, qui unigenitus, quique iis quæ per eum facta sunt non potest comparari (genitum secundum carnem, Infirmatum ex Virgine), non lacte nutritum, non crevisse, non factum esse bimestrem atque trimestrem, non passum, non mortuum, non resurrexisse : si ergo, inquam, qui hæc dicit, duos filios producit et Christos, igitur qui dicit eundem Dominum non habere secundum Deitatem principium ex Virgine, neque lactatum secundum suam naturam, neque crevisse, neque factum fuisse bimestrem atque trimestrem, neque passum, neque mortuum, neque resurrexisse, nec cætera, adjiciens utique secundum propriam naturam, duas naturas modis omnibus introducit. Sicut igitur juste abominamur ea quæ superius diximus, sic ea quæ nunc sunt dicta competenter amplectimur ; quia sicut illa subruunt Patrum termini, sic ista recipiant : unde iudicio vestro damnamini. In eo enim quod abominamini ac persecutioni subiecit eos qui dicunt, vel qui putantur dicere, quia alter est Deus Verbum, et alter homo assumptus ab eo qui ex Virgine natus est, qui est plasmatus in Virgine, qui est unus ex nobis, qui in summam et ineffabilem quandam conjunctionem Deo Verbo unitus est ex ipso conceptu ; in eo ergo quod contra eos qui talia dicunt omnino ferventer insurgitis, et quasi latrantes illos indesinenter anathematizatis, ita ut si quis favere talibus volens fuerit visus, nulla poena apud vos putetur indignus, tanquam parvum dicens hominem Christum, aut quasi duos filios inducens ; vos tamen ipsi, et communicantes vobis, alteram dicentes humanam Christi naturam et alteram ejusdem divinam, et hoc audientes a Patribus esse confessum quos sequi prætenditis, tamen duas naturas Domini Christi post unitionem abominamini confiteri. Videamini ergo mihi, quia in die iudicii damnabimini ex ipsius Nestorii condemnatione. Nam si omnino juste

vidistis Nestorium vos, tanquam qui per talia verba A duos introduxerit filios, quare vos de naturis hæc ipsa dicentes, duas naturas non fatemini vos prædicare? Et certe vos non hæc solum dicitis de naturis, sed et pluraliter eas sæpius nominatis, vel etiam pares confitemini eos qui eas ita nominaverunt, quod Nestorius de Christi vel Filii vel Domini nomine fecisse non scribitur. Quomodo igitur vos qui hæc dicitis de naturis, ita cæcamini, ut ea quæ confitemini non dicatis? Quomodo vero et Nestorio maledicatis, tanquam qui duos Christos induxerit, eo quod talia de Deo Verbo et homine prædicaverit? Et, ut compendiose dicamus, hoc argumentum contra vos insuperabile invenitur, quamcunque hujus partem voluerimus inspicere. A nobis igitur Nestorius juste damnatur: at vero a vobis injuste, cum quo damnata est vestra B sententia. Quare et nos quando Nestorium damnamus, contra vos promulgamus anathema; et vos ipsi quoties illum damnatis, recurrit in vos; et quando id jaculamini contra nos, ut contra Nestorianos, quippe calumniantes, et omniuo odientes; et quando a nobis contra vestros hæresiarchas (dico vero Apollinarium, Eutychem et Dioscorum) talis procedit calculus, e contra vos eidem sententiæ irrecusabiliter crebreque succumbitis.

Hæret. Ego illi synodo communicare non possum quæ dicit quod præter Trinitatem sit inhumanatio Domini. Dicitur enim in ea quæ vocatur definitio, de symbolo 150 Patrum: de Patre enim et Filio et Spiritu sancto, quæ perfecta sunt docet, et Domini inhumanationem fideliter accipientibus repræsentat. C Utique enim qui de Filio quæ perfecta sunt docet, de inhumanatione ejus, non extra et præter Trinitatem tanquam de quarto aliquo, sed illic repræsentat: ii vero, postquam dixerunt de Patre et Filio et Spiritu sancto, tunc alterum quemdam Dominum ejusque inhumanationem subintroduxerunt.

Rust. Olim demonstratum est quia non est quantum quomodolibet introducere extra, et extra de sanctæ Trinitatis consubstantialitate facere ac de Verbi Dei inhumanatione sermonem; sed ita omnino ea quæ probata sunt, minime advertisti. Dixit enim synodus Ephesina: « Quia e converso se habet in Salvatore quam in Trinitate: illic enim alter et alter, ut non subsistentias confundamus, non vero aliud et aliud: absit; unum enim, tria, et idem in divinitate; D in Domino vero aliud et aliud quibus Christus, siquidem hoc illi non idem est. » Multum ergo ad veritatem cæcamini, nec illa vultis accipere quæ manifestius Ephesina quam Chalcedouensis synodus approbavit. Aliud est enim de Trinitatis communi substantia, et aliud de propriis unius loqui personæ, et hoc de servi quæ ihic inconsubstantialis est forma.

Hæret. Quis habet accipere synodum quæ Leonis approbat tonum, dicentem de Verbo et carne super alia et hæc: *Horum unum coruscant miraculis, aliud succumbit injuriis.* Quid ergo? dic mihi, non

injuriatus est Deus carne? non Verbum per carnem miracula operatum? Quid autem vult separatio ista, ut dicat hoc quidem illud, hoc vero illud?

Rust. Deus quidem Verbum, quia injuriatus sit carne, minime denegamus; sed non succumbit injuriis, id est, injuriarum passionumque non inferior, sed potior fuit; caro ejus non injuriata est solum, sed et succubuit contumeliis et passa est. Nam sicut existens natura passibilis et mortua est, et ei dominata est mors quæ servit Deo. At vero Deus Verbum inhumanatus pati quidem propter unionem dicitur^a, propriificans ea quæ sunt passibilis naturæ, per suificationem dispensativam, ut et antea jam dixi, non autem passus est sicut caro. Nam si impassibilis simpliciter passus est, superflue est impassibilis: ad quid enim aliud impassibilitas proficit, nisi ut id quod est impassibile minime patiat? Si igitur in Deo nihil superfluum neque inutile, sed perfecta et decora sunt universa et apta, claret utique quia et impassibilitas ejus non est inutilis: non igitur passus est.

Hæret. Sed misericordia pertulit, qui propria natura non est passus; quare, circa hoc, et injuriis succubuit secundum quod passus est: quomodo igitur dicitis cum Leone, quia *hoc quidem coruscant miraculis, illud vero succumbit injuriis.*

Rust. Et sanctissimus Leo, de propria ipsius Dei Verbi natura, inquit, quia *coruscant miraculis*; de carne vero, quod reliquum est; et tu nunc confessus es quia Deus Verbum propria natura non per alii; cur igitur eadem confiteris pariter et accensas? Non enim dixit: *Iste quidem coruscant miraculis, ille vero succumbit injuriis*, ut suspicionem daret, quasi de duabus personis loqueretur; sed hoc quidem tanquam de duabus naturis: aliud enim et aliud ea ex quibus Salvator, siquidem non est idem intemporeale ei quod sub tempore est.

Hæret. Non solum de propria Dei Verbi natura, sed et de ipso Verbo ait, et hoc frequenter, quia non fuerit passus; verumtamen et dicere quia Verbi natura non passa est, hoc idem est dicere quod Verbum minime passum sit: nihilo namque impassibilior est, ut ita dixerim, Verbi natura ab eo cujus natura est. Eadem igitur natura, impassibilis manens, nostri miseratione passa est.

Rust. In Dei bonitate contrarium nihil est, quare miserationis [*forte miseratione*] impassibilitatem ejus non solvit. Si vero Deus Verbum sempiternæ impassibilis, et nunquam perpassus, nuper propter misericordiam, qualiter vos dicitis, pertulit; majus et infinite majus damnificatus est quam lucratus. Lucratus enim est nos, creaturam suam, et propriæ amicitie impassibilitatem substantiæ? Vos igitur valde erratis, sic aliquid laudantes in Deo, ut rursus aliquid blasphematis. Non indiget Deus laude vestra, ut subdole ejus misericordiam exaltetis ad impassibilitatis ejus præjudicium; nos competenter superexaltamus misericordiam ejus, salva inconvertibilitate ejus. Eos

^a Verbum in Christo patiebatur non simpliciter, sed suificans et propriificans quæ erant humanitatis.

Scholastici theologi appellant communicationem idiomatum. D. Thom. 3 part., q. 2, art. 6, in corp. ar.:

enim qui dicunt vertibilem aut mutabilem Filium Dei, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia, sicut synodus Nicæna definit. Quinimo non inconvertibilitatis solum, sed et potentiae ejus, quod absit, additio est, si aliter creaturam suam salvare non potuit, nisi suam proprietatem Creator amitteret; aut consilii vituperatio, si potuit quidem et hoc non amittere, et illud salvare; sed, dum posset quod est melius, elegit quod deterius erat. Sic ergo illa quae nobis prosunt, laudemus in Deo, ut ea quae digna sunt non feremur: hoc vero ex Manichæorum cognitione descendit ad vos: ipsorum namque est passibilem cogitare Deum, et omnem bonam naturam esse solius boni Dei; et quia præcens [*forte prævidens*] Deus futurum ut periclitaretur proprium regnum, si princeps tenebrarum prior injiceret ei prælium, propter hoc misit de substantia sua, commiscendo cum illa substantia nequam, ut regnum proprium præmuniret; et ex bonarum malarumque potestatum mixtione mundum factum esse blasphemant. Sic et vos dicitis quod non aliter nos salvaverit Deus, nisi pro nobis ipse passibilis factus.

Hæret. Memini te dixisse quod illa humanitas Deo comparata sit magis sit accidens quam subjecta substantia: quomodo igitur jam duæ sint Christi substantiæ, dum [*Fortè expung. dum*] quando accidens additamentum non fiat substantiæ, sed quantitatis?

Rust. Hoc non de substantia, sed de subsistentia dixi. Ad divinam vero substantiam sive naturam caro collata nihilominus substantia et natura est. Demonstratum est enim quia et Patres qui dicunt, *duæ naturæ, Deus et homo, et utramque naturam et ambas*, non dicerent hæc, nisi eas ad invicem compararent. Et vos ipsi vero, id in facitis ex duabus substantiis et naturis; et insuper ex duabus quoque subsistentiis Christum esse dicentes. Quod autem culpate Leonem sanctissimum voluisti dicentem: *Hoc quidem illud, illud vero aliud*, suscipe de Ephesina synodo lectionem quam superaddiderunt jam, postquam venerunt, vicarii sanctissimi Cælestini papæ Romani: ex his demonstrantes quomodo debeant 518 sanctorum Patrum symbolum declarari ex testimonio sanctæ memoriæ Attici: « Et hæc omnia suscipit, non natura Deitatis, sed assumptione carnis: illa quidem in propriæ impassibilitatis inviolabilitatibus permanens, illa vero omnia patiens sustinensque. » Ecce: *illa quidem* de divina natura loquens ait; *illa vero* de corpore inquit assumpto, quo pertulit Filius Dei, sicut et idem Dominus inquit: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam vero non possunt occidere* (Matth. x, 28). Et rursus: *Spiritus quidem promptus, caro autem infirma* (Matth. xxvi, 41).

Hæret. Quid ad illud dicere poteris, quia major unio Dei ad humanitatem facta est, quam sit carnis ad animam in homine quocunque communi? Per mortem siquidem anima separatur a corpore: Deus vero ab anima illa et illo incontaminato corpore inseparabilis est in perpetuum: si igitur ex minore

a Hæc deesse videntur nonnulla.

unione una natura sit, multo amplius ex majore, una vero hominis est natura, multo amplius igitur divinitatis et humanitatis una natura est.

Rust. Ante demonstrationem habes obstupescere? admirando enim ego tecum confiteor, quia et major unio est in Domino Christo, et quæ multo majus effecit; et unam tamen naturam minime fecit: tanto enim unio Deitatis et humanitatis quæ in Domino Christo facta est, et ipse effectus unionis, illam quæ sit in homine superexcellit, quanto longius a se distantia univit: multum namque, et quantum dici non potest, superat ut Deitatis et humanitatis vel solum una possit esse persona, quam ut ex anima et carne non solum una persona sit, sed et fiat una quæque natura. Deus enim infinite, et quantum dici non potest, superat creaturam; et tantum quod distat, vicit unio ineffabilis in unam personam dicens [*Sic*], tam longe naturæ terminis seu rationibus separatæ. Anima vero, parvum quid carnem excellit; conserva enim sunt utraq; et creaturæ, et ex nihilo factæ a Creatore. Si vero Dei virtus infinita non esset, minime tanta ex nihilo constare fecisset, ab eo enim quod nullatenus est distant omnia infinite. Si igitur Dei quidem virtus infinita est, nostræ autem substantiæ finita, magna illa et supereffulgens unio est, quæ valuit inter illa tantum discrepantia unam personam facere. Sicut enim superexcellit virtus ejus qui montem suspendit ad cælum, et illi conjungit, si possit vel contingat id fieri, ultra illius qui glebam monti conjungit: sic unio quæ in Christo est facta, eam quæ per singula in communibus hominibus sit. Verumtamen et illud inquit: quia non necesse est a majore unione majus aliquid effici; alioquin quanto amplius aliqua ununtur, tanto potentiore vi ununtur: sed ea quæ confunduntur, ultra quæ minime confunduntur amplius ununtur, ut humentia. Rursus anima quia minime confunditur corpori, non tamen major est eorum quæ confunduntur unio unione rationalium animarum ad propria corpora; hanc enim solus facit Deus, illæ vero subjacent etiam nobis. Super hæc vero indefinite assumpta est unio. Responsio vero sufficet, et si definite dicatur, veluti si quis dicat: *inopinabilior: mirabilius est enim sic fieri unam personam et unam naturam, quam illo modo unam personam unamque naturam.*

Hæret. Dic mihi breviter: in Christo humana natura secundum substantiam Filius Dei est, an non? et Deus Verbum secundum naturam Filius Dei Genitricis, an non? Si quidem secundum naturam, claret quia ambo una natura est; si vero non secundum naturam, igitur et solute per gratiam, et duo filii erunt: dum Deus Verbum quidem secundum naturam Filius Patris sit, et secundum gratiam matris; homo vero secundum naturam quidem matris, at vero per gratiam Patris: et sicut neque hic illius, ita neque iste illius.

Rust. Si duo sola essent quæ præponeres, nec sic quidem tibi simpliciter quod prosecutus es dederam;

verumtamen hoc dico, quia secundum personam et subsistentiam Filius Dei, Deus Verbum, Dei Genitricis est Filius; et similiter (quoniam quod dicere idem est), quia servi forma secundum subsistentiam et non secundum substantiam et naturam Filius Dei est. Et sicut si esset, ut ante dixisti, una natura, sic nunc una subsistentia, et unus ac solus est Filius.

Hæret. Quoniam longus sermo nobis non solum laborem et defectum, sed et fastidium injicit, quod intellectus valde confundit, si videtur, reliquam colloquutionem in alium diem, si Deo dictum placuerit, reservemus. Verumtamen et hæc in nostris mentibus revolvamus: multa namque apud semetipsum silentium tenentis discussio, et memoriam, et intellectum, et doctrinam, profectumque præstabit.

Rust. Ne, quæso, protrahas tempus convertendi ad Deum: incertus est enim quis humanus; et præcipue diebus nostris, quando implacabilis ubique hæcatur interitus, et ignis gehennæ intransmeabilis est. Ne amicitias hominum vercaris, ut non inimicitias incurras cælestium potestatum; ne aditum multitudinem, ut annumereris omnibus a sæculo sanctis; ne hanc vestem, ut induas Christum; ne hos temporalium flores, ut fulgeas sicut sol in regno Dei; ne hujus mundi divitias, ut vitam hæreditate capias infinitam in perpetuo et inenarrabili gaudio; non sæculi fructiones, et erit tua esca Spiritus sancti manna; non transitorias dignitates, ut possis regnare cum Christo. Efficere exceliorum particeps intellectum elevans. Suspende te ipsum a sæcularibus curis, et tunc comprehendes talium vitæ. Gusta de dulcedine Dei, et sensum capies amaritudinis mundi. Appropria, et vide spiritale lumen, et erueris a carnalis confusionis tenebris. Excusca te ipsum et exili ad altiorum munditiam, et discernes abominationes mundanæ sordiditatis. rumpe Sathanicæ captivitatis vincula, ne perdas acquisitam baptismate libertatem. Fuge participatio-nem contaminatissimi dæmonis, ut in te ipsum renoves adoptionem Dei. Repugna diabolo cupientem te perdere, et acquiesce Deo volenti salvare. Cogita dilectionem Dei, cogita fructiorem regni cælorum, cogita futuri judicii nimis terribilem diem, cogita illud ipsius Domini Christi judicium quod a reo non potest detorqueri, cogita insustentabilia gehennæ tormenta, cogita indormitabiles vermes, cogita intransmeabilem et infinitam flammam; cogita illic inutili poenitentiam, infructuosa lamenta, surdos ululatus, improficuas pluvias lacrymarum: dum potes irrecusabiliter, impigre converge te ad veritatem. Non erit tibi nec hic excusatio, nec satisfactio apud Deum, si persistis in malis, maxime dum cuncta soluta sint quæ a vobis objecta sunt. Licet sufficeret tibi unica auctoritas synodi universalis, quæ numero superat universas, quæ toties cunctarum Ecclesiarum consona sententia confirmata est, tam per encyclicas epistolas regnante Leone, quam per libellos sacerdotum forsitan duorum millium et quingentorum, impetrante Justino post schisma Petri Alexandrini et

A Aracii Constantinopolitani. Non te perturbet ea quæ nuper exorta est perturbatio universalis Ecclesiarum, sed potius confirmet ad fidem: si enim recta fides nostra non esset, iis temporibus proficere potius quam perturbari potuerat. Lege Scripturas divinas, et invenies præsens tempus incredulitatis esse atque discessionis a fide: unde magis ad conversionem correctionemque festinare debes, ut et a præsentibus et futuris malis erui dignus effectus, infinitis Dei bonis fruaris in regno cælorum. Quod nos impetrare contingat gratia et largitione Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

Hæret. Si, quæ dixi, subtilius velis inspicere, profecto reperies quia ego non secundum quod unam personam et subsistentiam dicitis, duos vos introducere filios monstravi, sed secundum quod duas dicitis Christi, post unionem quoque, naturas; ac per hoc nisi meas enodaveris quæstiones, quantumlibet unum Filium prædices, duos tamen inducis.

Rust. Si pater cujuscunque carnalis, et episcopus sit ejus et doctor; non solum secundum carnem, sed etiam secundum spiritum pater est ejus; et licet circa aliud et aliud aliter atque aliter pater sit, non tamen duorum circa unum pater esse dicitur filiorum. Nam vos ipsi, licet unam per unionem dicatis Deitatis carnisque naturam, non circa idem vel eundem Patrem ejus dicitis convenire, ut natura sit Filius Dei circa quam naturaliter est filius hominis; nec enim simplicem jam nunc Christi integri naturam, sicut ante incarnationem, nisi forte secundum *C* solam Deitatem, dicere poteritis, quam dicitis ex duabus inconfusis existere. Aut ergo tua objectio communiter erit nobis vobisque contraria; et non potest vobis adversum nos afferre victoriam, quæ nec contra illos se expedit qui duos filios introducunt: aut si illos una nobiscum superare desideras, idem responde illis quod audis a nobis. Vincere igitur, ut dupliciter vincas, et eam quæ in te, et illam quæ in illis est, falsitatem. Alioquin si consequitur nos inducere duos filios, et vos consequetur ex duobus filiis introducere unum: impossibile vero est ex duobus filiis fieri unum.

Hæret. Apertius cupio audire quæ dicis.

Rust. Responde si potes: secundum quid sit Filius Dei Deus Verbum, secundum simplicem Deitatis substantiam, quæ infinite incarnationi præexistit: an, sicut dicitis, secundum compositam Deitatis humanitatisque naturam?

Hæret. Secundum simplicem divinitatis substantiam.

Rust. Homo autem, vel humanitas, sive caro: secundum simplicem Deitatis naturam, an, sicut dicitis, secundum compositam, filius est ejusdem?

Hæret. Non secundum simplicem, sed secundum compositam.

Rust. Quomodo ergo, circa vestra deliramenta, duo filii non sunt, Deus et homo, si Deus quidem Filius Dei non secundum compositam, sed secundum simplicem; homo vero filius Dei est, non secundum

simplicem, sed secundum compositam naturam? Ecce A
tuis captus es nodis.

Hæret. Sed una eademque est simplex atque composita.

Rust. Sed etsi sic esset, rursus fuerat differentis, quia non se simpliciter habet simplex atque composita; nec simpliciter idem est, quod ex una perfecta, et quod ex duabus est atque perfecta.

PROLEGOMENON OMISSUM

QUOD ANTE VITAM S. CÆSARII LOCUM SORTIRI DEBUIT,

sive

DE S. CÆSARIO ARELATENSI COMMENTARIUS PRÆVIUS.

(*Ex Bolland.*)

§ I. Vitæ scriptores; cultus; elogia.

1. Mira vitæ sanctitate ac miraculorum gloria sæculo v in Gallia coruscavit S. Cæsarius ex monacho et abbate Arelatensis episcopus. Vitam ejus fideliter a discipulis conscriptam edidit Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sæculo i, ubi pag. 658 ita præfatur: « Sancti Cæsarii Arelatensis episcopi Vitam, quæ multis in locis interpolata hactenus prodierat, sinceram et integram hic exhibemus ex codd. mss. S. Germani Pratensis, et Montis Majoris Arelatensis, in duos libros distinctam. Priorem scripsit Cyprianus, ut constat ex numero 30; posteriori vero Messiano presbyter et Stephanus diaconus, quod ex fine libri i, et ex libri ii initio liquet. Cyprianus ille diversus non est a Cypriano Tolonensi antistite, S. Cæsarii discipulo, cui tantum Cæsarius C
testamento reliquit. » Huic Mabillonii sententiæ astipulantur novissimi editores Galliæ Christianæ tom. I, col. 741, ubi gesta S. Cypriani Tolonensis breviter explicant. Neque de eo dubitandum videtur, cum ex Vita pateat, num. 46, Cyprianum Tolonensem S. Cæsarii fuisse discipulum.

2. « Nec refert, inquit Mabillonius, quod prioris libri scriptor de seipso modeste ac humiliter,.... magnifice vero de Cypriano Tolonensi antistite... loquitur. Id enim de se non scripsit Cyprianus, sed illi qui cum eo priorem istius Vitæ partem condiderunt. Quippe licet Cyprianus auctor sit præcipuus, non tamen solus fuit in ea describenda: sed cum e. Firminus et Viventius operam suam contulerunt. » Probat hoc ex initio libri ii, ubi expressis verbis Firminus et Viventius cum Cypriano auctores dicuntur prioris partis. Addit Mabillonius inscriptionem Vitæ præfixam in codice ms. Montis Majoris, quæ est hujusmodi: « Incipit prologus et Vita Cæsarii, quam dominus Cyprianus et beatus Firminus et sanctus Viventius episcopus [*legendum episcopi, ait Mabillonius*] et presbyter Messianus et diaconus Stephanus scripserunt. » Plures prioris libri fuisse auctores, evincunt etiam hæc verba num. 39, « Unus ex nostris, qui hæc scripsimus. » Hinc ita infert laudatus Mabillonius: « Illud igitur elogium, quod de Cypriano Tolonensi legis num. 35 (*apud nos num. 46*)

B Firmino et Viventio auctoribus ascribere: sicut dicitur in libri ii initio (*apud nos num. 7*) Messianus vir venerabilis dicitur, id a Stephano diacono, non ab ipso Messiano scriptum nemo non concedet.

3. Non est ullum dubium quin Firminus et Viventius, æque ac Cyprianus, discipuli fuerint S. Cæsarii, ac episcopi: coepiscopi enim vocantur initio partis secundæ. Præterea Viventius episcopus nominatur in titulo epistolæ a Messiano ad eum datæ, quam infra recitabimus. Verumtamen obscurum hactenus apparet cui præfuerint ecclesiæ. Mabillonius quidem ait: « Firminus fuit episcopus Ucetiensis, » cui Bailetus assentitur in Vita S. Cæsarii ad 27 Augusti, et auctores Historiæ Literariæ Franciæ, tom. III, pag. 197: et editores novissimi Galliæ Christianæ, tom. VI, col. 611 et 612, ubi agunt de S. Firmino Ucetiensi, sic loquuntur: « In actis nostri Firmini nulla occurrunt, quæ huic favent opinioni. » Neque ego in mss. nostris de S. Firmino Ucetiensi quidquam reperire potui quo evincam S. Cæsarii discipulum fuisse, aut cum aliis Vitæ scriptorem. Quapropter rem incertam relinquere cogor usque ad 11 Octobris, ubi de S. Firmino Ucetiensi agitur latius. « Viventius autem quis fuerit, nondum constat, » inquit Mabillonius. Vita a quinque laudatis auctoribus composita Cæsariæ virginis, ad ejus preces erat conscripta, fuit dedata a Egimus ad 12 Januarii de S. Cæsaria sorore Cæsarii quæ prima monasterii Arelatensis abbatissa a sancto fratre fuit constituta: verum hæc mortua est ante Cæsarium, sicut liquet ex Vita hujus, num. 41, adeoque illi dedicata non est hæc Vita, ut per errorem scripserunt aliqui. S. Cæsariæ alteram successorem Cæsariam, testatur Vita eodem loco, atque hæc ipsa est, cui S. Cæsarii Vita legitur inscripta. Illius sanctæ titulo honorant scriptores Galliæ Christianæ tom. I, col. 619; sed de cultu ejus nobis hactenus non constat.

4. Laudata S. Cæsarii Vita edita fuerat a Surio ad 27 Augusti, et a Vincentio Baralli in Chronologia Sanctorum Lerinensium pag. 229 et seqq.: sed præplacet editio Mabillonii, cum stylus in aliis fuerit alteratus, et in Surio non pauca in libro primo sint prætermissa. Habemus insuper primam hujus Vitæ

partem ms., acceptam opera doc.issimi Sirmondi A
 « ex vetere ms. membranco monasterii S. Martini a
 Campis Paris., Ordinis Cluniacensis, » ut in apogra-
 pho nostro notatur. Contuli hoc ms. cum editione
 Mabillonii, a qua non nisi in paucis et levioribus
 quibusdam dissentit. Veruntamen, ut editio fiat
 exactior, et differentiae utriusque appareant, partem
 hanc ex laudato ms. edam, observaboque in notis,
 ubi quid occurreret in editione memorata diversum.
 Alteram partem, quam ms. non habemus, subjiciam
 ex Mabillonio. Præter vulga a hæc S. Cæsarii acta,
 aliam ejusdem sancti Vitam nobis transmisit olim
 Chiffletius noster ex ms. perantiquo eccl. siæ S. Joan-
 nis Bisonticensis, præcedenti multo brevioris: sive
 hæc ex illa fuerit contracta, sive hæc ipsa sit Vita,
 quam unus ex quinque auctoribus initio composue- B
 rat sine aliorum supplemento. Certe nihil addit præ-
 cedenti, nullumque continet factum, quod in illa non
 legatur; sed facta eadem iisdem fere verbis ibidem
 partim leguntur, partim omittuntur. Hinc non alteri
 usui fore hanc Vitam censui, quam ut conferatur cum
 Vita edenda; noteturque suis locis, si qua facta cla-
 rius in hæc enuntientur.

5. Porro quamvis Acta S. Cæsarii ab iis auctori-
 bus eaque sinceritate sint conscripta, ut confirma-
 tione nulla indigere videantur, taliaque ac tanta do-
 ceant, ut ad laudem sancti vix quidquam addi possit,
 lubet tamen aliunde adungere quædam virorum
 præstantissimorum testimonia, ut ex illis quoque
 elucescat, quanta de sancto antistite fuerit existima-
 tio. S. Ennodius Ticinensis episcopus, de quo egi- C
 mus ad 17 Julii, in epistola ad Cæsarium, edita apud
 Sirmondum in Operibus variis, tom. I, col. 957, ejus
 laudes his celebrat verbis: « Te, mi Domine, in orbe
 jam Christiano diva lex peperit, et apostolici uberis
 lacte nutriti: tu externis, velut solis magnitudo
 astris minoribus comparata, transgredieris: te qui
 interioris hominis oculis inspexit, instructus est.
 Nam et cum facie ipsa foveas puritatem, delinquentes
 feriato ore castigas. Boni de conversatione tua,
 quocumque processeris, imitanda inveniunt: malis
 fugienda demonstrantur. Beatus tu, cui a Deo tribu-
 tum est ut et monitis doceas et exemplis: qui ad pii
 itineris directum, semper existens prævius, invitasti.
 Quis non optet, te loquente, ut sciat plura, non
 legere? Tu, dum libris gentium relatione concitias, et D
 magistros informas. Tibi debet quicumque ille scri-
 ptorum maximus, quod cum dote elocutionis am-
 plificas. In te lux convenit sermonis et operis. »
 Plura ibi videri possunt, vel apud alios, qui eandem
 epistolam edid runt.

6. Præclarum quoque de S. Cæsario testimonium
 subministrat Florianus monachus, ejusque discipu-
 lus, in epistola ad S. Nicetium Trevirensis episco-
 pum, apud Chesulium, tom. I scriptorum Franciæ,
 pag. 851, his verbis: « Sed et coronæ vestræ socium
 beatæ memoriæ dominum Cæsarium Arelatensem
 episcopum, qui vixit inter barbaros pius, inter bella
 pacatus, pater orphanorum, pastor egentium, qui

tanti census effusione nil perdidit, catholicæ regulam
 disciplinæ dictis factisque demonstrans. Ipse igitur
 mihi Latinis elementis imposuit alphabetum; sed et
 hunc pro famulo discipuloque suo impetrare confi-
 do. » Venantius Fortunatus, qui variis locis de Cæsario
 ejusque regula mentionem facit, virtutes ejus
 lib. v, carmine 2, brevi hoc elogio perstringit:

Qui fuit antistes Arelas, de sorte Lirini,

Et mansit monachus, pontificale decus.

Monachum mansisse ait, insinuans, fuisse eadem
 vitæ austeritate, orationis assiduitate, humilitate,
 aliisque virtutibus, quibus floruerat monachus.

7. Apud laudatum Sirmondum, t. II, col. 29, reci-
 tatur epistola S. Aviti Viennensis episcopi ad Cæsarium,
 qua illi commendat Maximianum episcopum, oculorum
 infirmitate laborantem. In hac epistola
 non quidem virtutes sancti recitantur, excepta mis-
 ricordia in afflictos, quæ his verbis indicatur:
 « Cum pietatem vestram, quærentem ubique miseri-
 cordiæ aditus, non lateat ubi est miseriæ locus: »
 at fama miraculorum ejus latenter insinuat. Etenim
 non alia de causa Maximianus videtur adivisse san-
 ctum quam ut cæcitati suæ per eum consequeretur
 remedium: nam sic intelligenda putem verba Aviti
 sequentia: « Principalis tamen ei, quantum digna-
 tur asserere, causa veniendi est, ut peritiorum me-
 dicum quocumque perquirat, qui imbecillitati corpo-
 reorum luminum cujuscumque remedii arte succur-
 rat. » Hæc, inquam, verba sic ptem intelligenda,
 præsertim quod subjungat exemplum Tobiae, qui
 humana arte sanatus non fuit. Audi epistolæ verba: C
 « Spem vero recipiendi obtutus, quantum arbitror,
 et ab exemplo requirit: quod scilicet Tobiam nu-
 strum.... latens in angelo medicina reduxit per cul-
 lyrium fellis ad dulcedinem sanitatis. » Subdit Av-
 titus: « Quocirca suscipite fratrem sinceritate solita,
 reverentia digna: et, si quid consolationis sancto de-
 betur, impendite. Implebitur autem commune desi-
 derium, si etiam qualiscumque infirmitati medela
 provenerit. » Quibus Cæsarium non obscure hortatur
 ad visum Maximiano restituendum. Neque mirabitur
 famam miraculorum ejus adeo sparsam fuisse, ut
 episcopus ex longinquis regionibus ad ipsum accesserit
 ad visum recuperandum, qui miracula in actis
 relata perlegerit.

8. Celebritatem quoque S. Cæsarii probare possi-
 mus accessu virorum illustrium, qui ejus consilia
 expecebant aut monita. Apud nos, t. I Martii, pag.
 352, in actis S. Leobini Carnotensis episcopi hæc
 leguntur ad propositum nostrum: « Non multo post
 tempore a beato Ætherio (Carnotensi) pontifice ei
 (Leobino tunc presbytero) injunctum est, ut causa pro-
 ficiendi in melius S. Cæsarium, Arelatensem episco-
 pum inquirere et adire deberet intrepidus: ad quem
 enim pervenisset S. Lenbinus, pariterque cum eo
 B. Albinus, qui comes ejus itineris fuerat; requisitus
 a B. Cæsario cur tanti itineris laborem assumpsi-
 set, respondit B. Albinus se tantummodo sui des-
 derii causa venisse; beatum vero Lenbinum, de-
 licetis fratribus, quibus præpositus fuerat, Lorinum

properaturum, ubi omnibus fratribus desiderat esse subjectus. Porro S. Albinus Andegavensis episcopus de re gravissima consuluit S. Cæsarium, ut in actis illius legitur t. I Martii, pag. 60: sed incertum est an id factum sit, dum ad illum profectus est cum S. Leobino, an postea rursus accesserit. Verum ex hæc clarissime patet, nomen S. Cæsarii maximum fuisse per totam Galliam, cum viri sancti, tanto terrarum intervallo distantes, ad ipsum, tanquam ad oraculum, consilii et progressus in virtutibus causa proficiscerentur. Cæterum jussit S. Cæsarius S. Leobinum redire ad monachos quibus præerat regendos; quod ille præstitit, uti ibidem pluribus refertur. Hæc sufficiant ad ostendendum quanta Cæsarius floruerit nominis fama, quantaque ubique fuerit de sanctitate ac sapientia ejus existimatio.

9. Memoria ejus sacris fastis ascripta legitur ad 27 Augusti, qua festivitas ipsius in diocesi Arelatensi celebratur. Audi pro omnibus Adonem: « In Galliis, civitate Arelatensi, sancti Cæsarii episcopi et confessoris, miræ sanctitatis et pietatis et studii viri. » Hæc alii fere consentiunt, quorum verba recitare supervacaneum est. Trithemius de Viris illustribus ordinis S. Benedicti, lib. III, cap. 84, Cæsarium monachis Benedictinis adnumerat: at errorem illum abunde refutavit Baronius in notis ad Martyrologium Romanum 27 Augusti. Error Trithemii ortus erat ex anachronismo, videlicet quod putaret Cæsarium floruisse multo serius quam revera floruit. Hinc in alium errorem lapsus est Andreas Saussayus, qui præter Cæsarium nostrum alterum annuntiat Cæsarium Arelatensem episcopum, istius nominis secundum. Videri potest in appendice Martyrologii Galllicani, p. 1220, ubi facta quædam S. Cæsario propria, secundo illi fictioque Cæsario attribuit. Hic error, ut nulla ratione fultus, longiorem refutationem non meretur, præsertim quod jam rejectus sit ab eruditis passim, ut observatum est in S. Veredemo, tom. IV Augusti, pag. 638. Itaque ad texendum Vitæ chronologia progredior.

§ II. *Præcipua vitæ capita chronologice ordinata usque ad tempus monasterii sacris virginibus conditi, ubi de genuina Regula per Sanctum conscripta.*

10. Circa tempus quo floruit S. Cæsarius, longissime erraverunt scriptores aliqui, nimirum Vincentius Bellocensis, Sigebertus, Trithemius et Petrus Suffridus, quorum verba recitata invenies apud Vincentium Barralim in Chronologia Sanctorum Lerinensis abbatiæ, pag. 259 et seqq. Hisce refutandis non immoror, quod errores illi jam correcti sint a variis, et sponte sua corruiere debeat opinio illorum ex ordine a nobis deducendo. Baronius quoque in ætate Cæsarii assignanda multum deflexerat a via tom. VI Annalium, ad annum 453, num. 41; sed errorem illum utcumque correxit in additamentis tom. X subjectis, pag. 959. Deinceps vero eruditi exactius cognoverunt ætatem viri celeberrimi, atque in Chronologia ipsius fere jam consentiunt, si paucorum annorum excipiamus differentiam circa aliquot vitæ

capita, quorum non omnino certa texti potuit chronologia.

11. Mortuus est Sanctus, ut habet Vita lib. II, num. 53, septuagesimo tertio ætatis anno. Mortem autem incidisse in 27 Augusti anni 542 plures existimant, et nos deinde probabimus. Hinc nasci debuit circa annum 470, videlicet post medium 469, si annus vitæ septuagesimus tertius fere fuerit impletus, alioquin ipso anno 470. Anno ætatis decimo octavo, secundum ms. nostrum Bionticense et Arelatense Mabillonii tonsura clericali donatus est, quod factum oportuit circa annum 487. Biennio inter clericos transacto, ut habet Vita num. 4, Lerinum se contulit, ibique vitam monasticam exorsus est circa annum 489, ætatis 20. Post annos aliquot in monasterio Lerinensi transactos, cum nimia corporis maceratione in morbum incidisset, curandæ valetudinis causa Arelatem missus est, ubi ejus virtutes innotuerunt S. Æonio archiepiscopo Arelatensi, a quo diaconus et presbyter consecratus est sub finem sæculi v. Circa annum 499 abbas factus, non Lerini, ut perperam scripsit Trithemius de Viris illustribus, libro II, cap. 16, sed in insula Rhodani prope Arelatem, monachos ultra triennium rexit, ut legitur in Vita, num. 11.

12. Ex abbate ecclesiæ Arelatensi præfectus est episcopus post S. Æonium, qui illum sibi optaverat successorem, teste Vita num. 12 et 13. Neque huic successioni obstare debent diptycha Arelatensis Ecclesiæ, in Analectis Mabillonii edita, cum illorum exigua sit auctoritas, ut jam adverterunt eruditi. Audi editores Galliæ Christianæ recusæ, tom. I, col. 534: « In diptychis post Æonium legitur Joannes, cujus alibi nulla fit mentio. Multa sunt vero quæ diptychorum illorum auctoritatem elevent. Aliunde vero legimus Cæsarium Æonio successum fuisse in episcopatu. » Baronius quoque in Addendis ad tom. VI Annalium, impressis tom. X, pag. 960, aliter ordinavit successionem episcoporum Arelatensium, dum Cæsarium Leontio, et hunc Æonio successisse scripsit. Verum error ille satis refutatur ex successione assignata in laudata Galliæ Christiana, quæ nullum relinquit dubium quin Æonius Leontio sit posterior. De anno inchoati episcopatus scriptores non omnino consentiunt. Dionysius Sammarthanus in Galliæ Christiana, col. 535, annum assignat 501 vel 502. Norisius Historiæ Pelagianæ, lib. II, cap. 22, contendit anno 503 factum esse episcopum. Fleury vero in Historia ecclesiastica, lib. XXXI, cap. 2, initium episcopatus affigit anno 501. Demum Pagius in Critica ad annum 502, num. 8, et Longuevallius in Historia Ecclesiæ Gallicanæ, tom. II, lib. V, pag. 267, Æonio successum Cæsarium existimant anno 502. Horum sententiam, ut cæteris veriore, breviter confirmabo.

13. Obit Æonius 16 Augusti, ut probabimus in ejus actis ad 23 hujus mensis. Hinc certum fit mortuum non esse ante annum 502, quia Symmachus papa in epistola ad Avitum Viennensem, « data in idus Octobris Avieno et Pompeio consulibus, » id est, anno Christi 501, de eo ut vivente mentionem facit. Epi-

stola illa videri potest apud Labbeum tom. IV Conciliorum, col. 1311 et 1312. Jam vero episcopum factum non esse post annum 502., ex tempore episcopatus, cum anno mortis collato, evincitur. Etenim mortuus est Cæsarius 27 Augusti anno 512, uti infra ostendam. Morti autem propinquus erat, ut Vita testatur lib. II, num. 33, « cum.... quadragesimum in pontificatu verteret circulus gyrum. » Unde necessario consequitur episcopum ordinatum esse anno 502: nam Vita num. 12 innuit non longo tempore post mortem Aeonii eidem suffectum esse. Facium id forsitan mense Septembri, ita ut annos quadraginta fere impleverit. Porro laudatus Norisius et Saxius in pontificio Arelatensi non alia de causa annum 503 initio episcopatus attribuunt, quam quod existiment obfuisse Cæsarium anno 545.

14. Pleraque præclare in episcopatu gesta recensentur in Vita, at non omnia. Quapropter ordine temporis adjungam quidquid aliunde se obtulerit relatu dignum: illa vero quæ referuntur in Vita, ad ordinem chronologicum revocare pergam. Anno 506 Cæsarius ad concilium convocavit episcopos sub ditione Alarici Visigothorum regis constitutos, accepta ab eodem licentia, ut dicitur in præfatione concilii. Habitu est concilium istud Agathæ (Gallis *Agde*) in Occitania « sub die III idus Septembres, Messala V. C. consule, id est anno Christi 506, Alarici Gothorum in Gallia regis 22, Symmachi papæ 8, cui interfuerunt episcopi triginta quinque. » Sic titulus apud Labbeum tom. IV, col. 1384, licet subscripti legantur tantum triginta quatuor partim episcopi, partim presbyteri, episcoporum loco missi. Canones apud Labbeum habentur 71; at ibid. col. 1397 observat Simonius, tantum 47 inventos esse in variis codicibus mss., reliquosque ex aliis conciliis videri adjectos. Illi autem omnes conditi sunt ad disciplinam ecclesiasticam in Gallia restituendam. Primo loco subscripsit Cæsarius hunc in modum: « Ego Cæsarius in Christi nomine episcopus Arelatensis, juxta id quod universis sanctis coepiscopis meis qui mecum subscripserunt, placuit, statuta Patrum secutus, his definitionibus subscripsi, etc. »

15. Invitatus fuerat ad concilium Agathense Ruricius episcopus Lemovicensis; sed ille nec venerat ipse, nec alium pro se miserat, scripserat tamen ad Cæsarium litteras excusatorias, quæ perlatæ non crant. Quapropter Cæsarius litteras ad illum misit per Capillutum presbyterum, quibus partim objurgat, partim excusat Ruricium his verbis: « Sed licet sanctos et desiderabiles vestros apices miseritis, tamen, sicut ipsi optime nostis, dignissimum fuerat, ut personam dirigeretis, quæ ad vicem vestram subscriberet; et quod sancti fratres vestri statuerunt, in persona vestra firmaretur. Sed quia novi quam sancto, ac frequenti, et pio desiderio, interesse volueritis, omnibus fratribus vestris votum vestrum et sanctam voluntatem exposui. Pro qua re nihil pietati vestræ vel potuimus vel debuimus imputare. » Epistola tota legitur apud Labbeum tom. IV, col. 1399: ubi subjecta

A quoque est res onerosa Ruricii, in qua hæc leguntur: « Quod vero scribitis, cur ad synodum... non venerim, fecit hoc infirmitas, non voluntas. » Addit deinde epistolam Cæsarii sibi serius allatam fuisse: nec aliam absentiae suæ causam allegat. Hinc commentitia sunt quæ de causa hujus absentiae scripsit Jacobus *Basnage* in notis ad has litteras, in *Thesouro monumentorum Canisii* recuso tom. I, pag. 397; ac si venire nolisset Ruricius, quia primatum et auctoritatem convocandi synodos indebite usurpabat Cæsarius.

16. Porro ex laudata Cæsarii ad Ruricium epistola discimus virum disciplinæ ecclesiasticæ studiosissimum, conatum esse anno sequenti pleniorum ex Gallis et Hispanis congregare synodum. Audi epistolæ verba: « Simulque indico pietati vestræ, et quia filius vester Eudomius, si potuerit hoc elaborare, desiderat, ut superveniente anno Tolosæ synodum, Christo propitio, habeamus, ubi etiam, si potuerit, Hispanos vult episcopos convenire. Et ideo oro te ut tam sancto desiderio tuo Dominus tribuere dignetur affectum, » Suspicio illud concilium cogi non potuisse propter bellum inter Alaricum et Clodoveum Francorum regem, qui anno sequenti Alaricum in prælio propria manu occidit, ut passim tradunt historici Galli. Porro ex tempore mortis Alarici erui utcumque potest annus primi exsilii, per eundem Alaricum, teste Vita num. 17, Sancto inflicti, quod accidisse videtur circa annum 505. Aliqui quidem illud post concilium Agathense collocarunt; at mihi vix est dubium quin concilio sit præponendum, cum inter dictum concilium et mortem Alarici vix tempus sufficiens reperiat, quo Sanctus primum accusari, deinde Burdegalam deportari, incendium ibidem compescere, ac honorifice ab Alarico revocari potuerit, nisi hæc omnia brevi admodum intervallo invicem successisse fingamus, quod parum est verisimile. Malim itaque existimare anno 505 exilio relegatum, revocatumque sub sequentis initium, eaque occasione impetrasse ab Alarico licentiam convocandi synodum.

17. Circa annum 507 ædificare cepit monasterium sacris virginibus: verum inchoata ædificia dejecta fuerunt in urbis obsidione. Obsidionem autem ceptam per Francos et Burgundiones anno 508, Pagius ad eundem annum, num. 7, Gallicæ historici scribunt. Addit Pagius non nisi anno 510, cæsis Francis per exercitum a Theodorico Gothorum in Italia rege submissum, Arelatem periculo exemptam fuisse, mansisseque deinde sub potestate Theodorici. De tempore solutæ obsidionis consentit Coitius ad annum 510, num. 2, allegans epistolam Theodorici, qua Arelatenses pro tempore immunes a vectigalibus reddebat, quod egregie se defendissent, et multa in diuturna urbis suæ oppugnatione essent passi. Hinc colligimus S. Cæsarium circa annum 510 in carcerem detrusum ob calumniam, num. 21 in Vita relatam, qua a Judæis potissimum tempore obsidionis impetebatur. Altera hæc est conditionis accusa-

tio, quam et tertia deinde secuta est, ut videbimus; A verum ex omnibus gloriosior semper evasit Sanctus. Anno 510 post solutam obsidionem immensa Cæsarii caritas eluxit in redemptioe captivorum, teste Vita num. 25.

18. Eodem tempore monasterium ante cœptum rursus ædificare aggressus est, quod ad culmen perdidit post biennium. Nam citius absolutum fuisse non est verisimile: Vita quoque innuit num. 25 illo anno fuisse perfectum, priusquam in Italiam abduceretur Sanctus, quod contigit anno sequenti. Deinde Vitæ lib. II, num. 54, habet: « Erat constitutio monasterii ipsius eo tempore » quo obiit Sanctus « annis plenariis triginta. » Cum ergo mortuus sit Sanctus anno 512, monasterium perfectum fuit anno 512. Præmittitur ibidem in Vita obiisse 27 Augusti post diem dedicationis monasterii sui: « Quare, ait Pagi- B ad annum 453, num. 17, ea dedicatio peracta VII cal. Septemb. anni Christi quingentesimi duodecimi, quo dies 26 mensis Augusti in dominicam incidat. »

19. Porro cœnobii istius virgines legibus scriptis infirmavit, eisque S. Cæsariam sororem suam præfecit, ut habet Vita num. 25. De scripta hisce virginibus per Cæsarium Regula variis locis meminit Fortunatus, S. Gregorius Turonensis, et apud hunc S. Radegundis, quæ Regulam Cæsarii secuta est. Illorum verba jam produxit Bollandus tom. Januarii pag. 729 et 730, ubi quoque de primis huius monasterii abbatissis disseruit. Ipsam deinde regulam subiecit in duodecim paragraphos divisam, ita ut necesse non sit eam hic rursus exhibere [Vide supra col. 1107]. In præfatione sic virgines alloquitur: « Sanctis et plurimum in Christo venerandis sororibus, in monasterio quod Deo spirante et juvante condidimus constitutis, Cæsarius episcopus. Quia nobis Dominus pro sua misericordia inspirare et adjuvare dignatus est: ut vobis monasterium conderemus; quomodo in ipso monasterio vivere debeatis, secundum Instituta antiquorum Patrum, monita vobis spiritualia ac sancta condidimus: quæ ut, Deo adjuvante, custodire possitis, jugiter in monasterii cellula residentes, visitationem Filii Dei assiduis orationibus implorate, ut postea cum fiducia possitis dicere: *Invenimus quem quæsit anima nostra.* » Tum illarum postulat orationes, ac leges suas subnectit: mira in his legibus elucet S. Cæsarii prudentia et sapientia. Illam late explicavit Cointius in Annalibus Francorum, ad annum 536, num. 47 et sequentibus.

20. Nec satis fuit Sancto hasce virginibus præscripsisse constitutiones, sed curavit præterea ut per summum pontificem ratum haberetur quicquid pro virginum commodo egerat, ipsumque monasterium ab episcopi jurisdictione esset exemptum, excepta tantum visitatione. Habemus illa in litteris S. Hormisdæ pontificis, Regulæ apud nos subjectis, qui, post laudatum insigni elogio S. Cæsarii divina promovendi studium, pag. 737 sic prosequitur [Vid infra col. 1285]: « Hæc ideo, quia in Arelatensi Ecclesia,

puellarum quoque Dei noviter choros instituisse te, directis litteris indicasti, poscens ut in præfato puellarum monasterio, a te nuper conlito, nullam potestatem successores quandoque tui habere penitus permittantur, quatenus sacratæ Deo virgines ab omni inquietudine vel molestia absolutæ, omnipotenti Deo liberis mentibus valeant jugiter famulari.

21. « Digna providentia sacerdotalibus institutis ad pudicitiam decantandam Deo corda compungere, et sacro cultui de illis seminibus mysticæ fructum virginitatis offerre. Hoc esse summum votum suum in illis voluminibus sacris declaravit Apostolus, dicens: Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere Christo. Quamobrem petitionibus fraternitatis tuæ libentissime annuentes, apostolica auctoritate firmamus atque decernimus, ut nullus episcoporum, successorum quoque tuorum, in antedicto monasterio audeat sibi potestatem aliquam penitus vindicare, nisi tantum pro Dei intuitu, pastorem sollicitudinem gerens, familiam Christi Domini ibidem positam congruis quibusque temporibus (juxta quod condecet) sincero animo cum suis clericis studeat visitare. Tum deinde æquum est ut parili devotione uterque sexus, locis sibi congruis consistens, Dei gloriam concinat, sicut stabili atque plenissima fide uterque spem redemptionis expectat. » Deinde donationes venditionesque monasterio factas confirmat. De hac Romani pontificis confirmatione in testamento suo, infra recitando, meminit ipse Cæsarius. Abbatissas C huius monasterii, quod primum S. Joannis, nunc S. Cæsarii nomen gerit, ac Regulam S. Benedicti hodie dum sequitur, recenset Dionysius Sammarthanus in Gallia Christiana tom. I, col. 619 et seqq.

22. Non mulieribus modo, sed viris quoque regulam monasticam composuit S. Cæsarius, licet de regula viris data vitæ scriptores non meminerint. Audi Cointium in Annalibus Francorum ad annum 535, num. 123: « Præter regulam... quam Cæsarius episcopus Arelatensis monialibus observandam tradidit, exstat et regula monachorum, cujus auctor idem Cæsarius, ut ex ipso titulo patebit infra. Hæc regula vige- bat apud plerosque monachos in ea Gallia Narbo- nensis parte quam Ostrogothi Francis hoc anno cœ- serunt. Edita est sæpius in Bibliotheca Patrum, nec non a Prospero Stellartio inter regulas ordinum monasticorum ac militarium, et a Luca Holstenio in Codice Regularum, quas sancti Patres monachis et virginibus sanctimonialibus servandas præscriperunt. Operi duo præfiguntur tituli [Vid. supra c. 1104]. Unus sic: *Incipit Regula, a sancto Tetradio presbytero, nepote beatæ memoriæ S. Cæsarii episcopi Arelatensis, abbati, mea parva persona rogante, transmissa, quam a suo supra memorato domino Cæsario dixit ipse dictatam, quæ, dum esset sacerdos, ipse per diversa monasteria transmisit.* Alter sic: *Incipit in Christi nomine Regula, qualis debeat esse in monasterio, ubi abbas est, quicumque fuerit.* Ita editio Holsteniana, omnium ut postrema sic optima. » Regulam ipsam post pauca

subjicit Cointius, confertque cum Regula monialium, ac notis illustrat: ita ut necessarium non sit illam hic rursus recudere aut explicare. In epilogo S. Cæsarius verbis efficacissimis hortatur ad virtutes monacho dignas, totumque concludit his verbis: « Vestes enim seculares deponere, et religiosas assumere, unius horæ momento possumus. Mores vero bonos jugiter retinere, vel contra male dulces voluptates sæculi hujus, quandu vivimus, Christo adjutore, laborare debemus, quia non qui incœperit, sed qui perseveraverit usque ad finem, hic salvus erit. » Hæc de Regulis per Sanctum scriptis sufficiant.

§ III. *Chronologia Vitæ producta usque ad annum 514, ubi varia supplentur in actis prætermissa.*

23. Gemina calumnia jam relata, qua Sancti gloria fuerat aucta, non obstabat quominus æmuli Ariani tertiam struerent apud Theodoricum Arianum Italix regem, teste Vita, num. 26, in qua a leges Cæsarium citatum fuisse a Theodorico, Ravennamque abductum; at eo demum exitu, ut nulla in re viri sanctitas magis enituerit, aut gloria clarius fulserit. Sigonius de Occidentali Imperio lib. xvi id factum refert ad consulatum Boetii, seu annum 510. At Pagius ad annum 508, num. 10, existimat post annum 512, dedicatumque monasterium, exsilium istud Sancti secundum evenisse. Muratorius in notis ad Sigonium recusum, anno 512 exsilium istud alligat. Et Longuevallius in Historia Ecclesiæ Gallicanæ tom. II, pag. 326, eidem anno innectit. Hisce Vita utcumque favet, quia prius monasterium structum narrat, deinde mox secundum hoc exsilium refert. At rerum gestarum ordo subjiciendus persuadet, non ante annum 513 rem contigisse. Existimo igitur Sanctum in Italiam abductum satis diu post dedicationem monasterii, videlicet anno 513, cum mense Novembri ejusdem anni egerit Romæ cum summo pontifice, ut infra videbimus.

24. Postquam aliquo tempore Ravennæ fuerat, mortuoque ibidem suscitato dæmoneque expulso inclaruerat, Romam profectus est ad Symmachum pontificem, a quo honorifice fuit exceptus, ut legitur in Vita, num. 30. Præcipua ratio cur Sanctus Romam proficisceretur, erat ut jura Ecclesiæ suæ explicanda curaret et confirmanda. Quippe diuturna vigeat controversia inter Arelatensem antistitem et Viennensem de jure metropolitico, seu primatus in Gallia; prævalueratque nunc Arelatensis nunc Viennensis, ut videre licet apud Thomassinum de Veteri et nova Ecclesiæ Disciplina, part. I, lib. I cap. 30. In concilio Taurinensi, quod anno 401 habitum vult Pagius ad eundem annum, num. 30, de controversia ita decretum erat can. 2: « Illud deinde inter episcopos urbium Arelatensis et Viennensis, qui de primatus apud nos honore certabant, a sancta synodo definitum est, ut qui ex eis approbaverit suam civitatem esse metropolim, is totius provincie honorem primatus obtineat, et ipse juxta canonum præceptum ordinationum habeat potestatem. Certo ad pacis vinculum conservandum, hoc consilio utiliore decretum

A est, ut, si placeat memoratarum urbium episcopis, unaquæque de his viciniores sibi intra provinciam vindicet civitates, atque eas ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas magis esse constiterit: ita ut memores unanimittatis atque concordix, non alter alterum, longius sibi usurpando quod est alii propius, inquietet. » Sic apud Labbeum tom. II, col. 1156.

25. Cum post hanc ordinationem, qua jura videbantur æquata, rursus nunc Arelatensis, nunc Viennensis potiozem obtinisset auctoritatem, S. Leo epist. 109, apud Labbeum tom. III, col. 1444, singulis assignavit ecclesias in quas jus haberent: Viennensi videlicet, Valentiam, Tarantasiensem, Genevensem et Gratianopolitanam; reliquas verò omnes subjicit Arelatensi. Attamen excitata rursus est ea contentio sub Anastasio papa, et rursus causa melior Viennensis fuit, inquit laudatus Thomassinus num. 7. Verum agente S. Cæsario apud Symmachum, hic divisionem Leonis ratam habuit hac epistola, ad episcopos Gallix data, apud Labbeum col. 1509: « Sedis apostolicæ instituta prædicanda sollicitant, ut de concordia universalis Ecclesiæ, quæ toto orbe diffusa est, pervigili cura tractemus. Quæ tunc præcipue efficacius adolescit, si ea quæ a Patribus statuta sunt, ælas subsequens reverenter observet. Cæsarius siquidem frater et coepiscopus noster, metropolitane Arelate civitatis sacerdos, ecclesiæ beati apostoli Petri liminibus præsentatus, ea quæ pridem de privilegiis Ecclesiarum constituta sunt, nostris postulavit innovari sermonibus.

26. « Cuncta igitur inter Ecclesias Arelatensem et Viennensem a decessore nostro beatæ recordationis Leone papa, quæ super hac parte ordinata sunt, Ecclesiæ Romanæ fidelis declarat instructio. Atque ideo, ne ea quæ Temper veritatis est æmula, sibi aliquid vindicare queat oblivio, et prioris decreti vigor temporis diuturnitate vergat in senium, necessarium duximus olim promulgata in lucem reddere nostris affatibus. Idcirco quemadmodum decessor noster Leo papa dudum cognitis allegationibus partium definit, parochiarum numerum, vel quantitatem Arelatensi et Viennensi sacerdotibus deputandam, et nos præcipimus nullius usurpatione transcendendi: sed, ut ante prædiximus, juxta indulgentiam supradicti pontificis, Valentiam, Tarantasiam, Genevam atque Gratianopolim oppida Viennensis antistes jure suo vindicet; nec quidquam amplius ab his quæ semel ab apostolica sibi sede concessa sunt æstimet præsumendum. Alias vero parochias vel dioceses cunctas privilegio et honore suo Arelatensis episcopus sub temporum continuatione defendat. Nec enim observatio et vetustatis reverentia custoditur, si amplius de humilitate gloria sacerdotalis attollitur. » Concludit deinde epistolam, post adhortationem ad servanda prædicta, hujusmodi verbis: « Data idibus Novembris, Probo viro clarissimo consule; » quæ annum 513 designant, quo Probus erat consul occidentalis, non autem 532, quo quidem Probus aliquis

erat consul, sed orientalis : nam cum unus tantum consul nominabatur in litteris scriptis in Occidentis imperio, occidentalis designabatur, ut recte observat Pagius ad annum 502, num. 10.

27. Aliis quoque privilegiis Symmachus decoavit Ecclesiam Arelatensem in gratiam S. Cæsarii, teste Vita num. 30, ubi pallium ei concessum dicitur, diaconisque Arelatensis Ecclesie indultum, ut dalmaticis uti liceret, sicut fiebat in Romana Ecclesia. Thomassinus, part. 1, lib. II, cap. 51, num. 4, observat, primum videri Cæsarium in Occidente cui honor pallii sit concessus. Probat deinde vices sedis apostolicæ simul demandatas in Gallia, atque utrumque hunc favorem, qui Cæsario ob eximia merita collatus dicitur in Vita, ad posteros ejus diu propagatum. Ad privilegium diaconorum Arelatensium utendi dalmaticis observat in notis Mabillonius ex S. Gregorio, usum dalmaticarum ne episcopis quidem eo tempore communem fuisse, cum Aregio Vapincensi episcopo et Valatonio ejus archidiacono dalmaticæ usum concedat Gregorius epistola 107, lib. IX, editionis novæ. Plura de dalmaticis, quarum usus deinde factus est diaconis communis, disserit Baronius ad Martyr. logium Romanum die 21 Maii, et non pauca observantur in notis ad laudatam Gregorii epistolam, ubi Lipsus quidam Baronii a Ferario dicantur correcti lib. IX de Re vestitaria, cap. 9.

28. Studuit eodem tempore S. Cæsarius ut varii abusus auctoritate Romani pontificis abolerentur, ideoque libellum obtulit Symmacho, quo abusus illos explicat, eorundemque prohibitionem flagitat. Libellum ipsum, ex quo pateat viri sancti zelus, subjungo ex Labbeo tom. IV Concillorum, col. 1294 : « Sicut a persona beati Petri apostoli episcopatus sumit initium, ita necesse est ut disciplinis competentibus sanctitas vestra singulis ecclesiis quid observare debeant evidenter ostendat. In Gallia siquidem provincia ab aliquibus personis ecclesiastica prædia diversis titulis alienantur. Ita fit ut pro suo quis arbitrio devota mente relinquendum et egentium necessitatibus deputatas imminuat facultates. Hoc postulamus ut fieri prohibeat apostolicæ sedis auctoritas, nisi forsitan aliquid pietatis intuitu monasteriis fuerit largiendum. Illud etiam pari supplicatione deposcimus, ut de laica conversatione, qui in singulis judicum officiis meruerint, aut certe rexerint sub aliqua potestate provincias, nisi multo ante tempore præmissa conversatione legitima, et vita examinata, nullus clericus aut episcopus ordinetur.

29. « Viduas etiam jamdiu religioso habitu assumpto, et sanctimonialis longo jam tempore in monasteriis consistentes, poscimus ut unicuique conjugii causa, nec volentes sibi jungere, nec invitati rapiendi libera sit facultas. Illud etiam humili præce suggerimus, ut nulli per ambitum ad episcopatum concedatur accedere, nec data pecunia sibi potentes homines suffragatores adhibeant. Et ut hæc facilius possint custodiri, clerici vel cives decretum facere, vel subscribere, sine metropolitani notitia vel consensu pe-

nitus non præsumant. Hæc omnia ultione districtionis vestræ fieri prohibete; quatenus et in Ecclesia vestra, et in supradicta provincia disciplina bonis actibus amica servetur. » Libellum hunc præsen obtulit Cæsarius, uti ex ipsa ejus forma satis colligitur. Porro probavit Symmachus viri sancti zelum et omnia quæ ut veteretur hoc libello postulat, probavit per litteras datas VIII idus Novembris, Probavero clarissimo consule, id est anno 513. Videri poterunt hæc litteræ apud Labbeum, ubi post libelluræ Cæsarii sunt impressæ.

30. Cæsarius Arelatem reversus, non statim episcopos omnes habuit obsequentes, qui secundum divisionem S. Leonis, a Symmacho confirmatam, ei subesse debebant, ut primati. Certe Aquensis antistes minus se exhibebat morigerum. Hinc S. Cæsarius anno sequenti Romam misit Ægidium abbatem et Messianum notarium, ut alium Symmacho offerrent libellum supplicem, quem juvabit subjungere ex Labbeo col. 1310, ubi sic habet : « Quantum in omnibus Ecclesiarum pontificibus quæ in toto orbe diffusæ sunt apostolica sedes sibi met vindicat principatum, et synodalibus decretis firmior ejus præcelsa auctoritas; tantum potestatis suæ provisione dum a sese concessa debet inconcussa servare, quatenus Arelatensis Ecclesia fruatur privilegiis suis. Quæ nunc per antistitem Cæsarium seriem suæ petitionis insinuat, et quam hactenus habuit potestatem, vestra deposcit auctoritate firmari; et quod veneranda sedes quondam pereanni sanctione custodiri præcepit, et pragmaticis specialiter decreta sunt constitutis, beatitudinis vestræ præcelsis suis etiam nunc confirmet auctoritas. Aquensis etiam civitatis episcopum sanctitatis vestræ moneri præcipite constitutis, ut dum a metropolitano antistite Ecclesie Arelatensis ad synodale concilium fuerit evocatus, vel aliqua ordinationis causa eum sibi postulet religio divina necessarium, minime venire frustretur : quatenus ea quæ longævis sæculis priscorum sanxit auctoritas, vobis præsulibus præsentis futuræque ætati inviolata serventur. Data ab Ægidio abbate et Messiano notario. »

31. Respondit Symmachus per litteras, hæc apud Labbeum subjectas, hunc in modum : « Qui veneranda Patrum statuta custodit, amicam se absolutæ religionis ostendit; et qui providet ut locum excessibus non relinquat, demonstrat se de bono gratiæ cogitare. Rationabile est ut sancta Arelatensis Ecclesia propriis privilegiis perfruat; et quod vetustas præstitit, et Patrum auctoritas roboravit, nova non debet violare præsumptio. Sic tamen ut cæterarum Ecclesiarum privilegia temporibus acquisita non titubent : quia nec potest ex parte firmum esse quod generalitatis tangit injuriam. Manentibus siquidem his quæ Patrum constituta singulis Ecclesiis concesserunt, decernimus ut circa ea quæ tam in Gallia quam in Hispania provinciis, de causa religionis emeruerint, solertia tuæ fraternitatis invigilet; et si ratio poposcerit præsentiam sacerdotum,

servata consuetudine, unusquisque tuæ dilectionis A admonitus auctoritate conveniat. Et si Dei adjutorio controversia incidens amputari potuerit, ipsius hoc meritis applicemus: alioquin existentis negotii qualitas ad sedem apostolicam te referente perveniat: ut cunctis ordine suo peractis, unde inimicus bonitatis sibi blandiatur locum invenire non possit. Igitur, quemadmodum supra diximus, per singulas Ecclesias beneficia, quæ sunt diu custodita, serventur. Et si tam Ecclesiæ Aquensis antistes, vel alius quilibet, metropolitanæ pontifici juxta canonum definitionem vocatus obtemperare noluerit, noverit subdendum se, quod non optamus, ecclesiasticæ disciplinæ.

32. « Et in hac parte magnopere te volumus esse sollicitum, ut si quis de Gallicana vel Hispana regionibus ecclesiastici ordinis atque officii ad nos venire compulsus fuerit, cum fraternitatis tuæ notitia iter peregrinationis arripiat: ut nec honor ejus per ignorantiam aliquam contumeliam patiatur, et ambiguitate depulsa, a nobis animo securo in communionis gratiam possit admitti. Deus te incolumem custodiat, frater charissime. Data in idus Junias Flavio senatore viro clarissimo consule; » id est, anno 514. Ex hisce autem intelligimus non Aquensem modo episcopum Arelatensi tum temporis subesse compulsam, sed vices Romani pontificis Cæsario demandatas fuisse non in sola Gallia, at per Hispaniam quoque. Porro primatus ille Arelatensis Ecclesiæ per Galliam propagatus est ad plures Cæsarii successores, quibus vices suas diu demandarunt pontifices, palliumque transmiserunt. Verum illa latius prosequi non est hujus loci. Quapropter ad alia Sancti gesta progredior.

§ IV. *Prosecutio ejusdem chronologiæ usque ad annum 530, in qua exponuntur concilia varia, et gesta Sancti contra Semipelagianos.*

33. Anno 515 S. Hormisda pontifex litteras dedit ad Cæsarium de regressis ad communionem sedis apostolicæ Dardanæ et Illyrici episcopis, quos hæresis Eutychniana diviserat. In his zelam viri sancti pro Ecclesiæ bono pontifex declarat his verbis: « Pro his nobiscum sæpissime fraternitas vestra condoluit, apostolicæ non immemor lectionis, quam monstratur: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* » Epistolam totam exhibet Labbeus tom. IV, col. 1474 et seq. Anno 524, Opilione consule Occidentali, S. Cæsarius occasione dedicationis ecclesiæ S. Mariæ episcopos convocavit ad concilium in Arelatense, quod aliqui in nominarunt. Non defuerunt qui existimarent Cæsarii monasterii ecclesiam tunc fuisse dedicatam, sed manifeste errarunt, cum illa dedicata sit 26 Augusti, concilium vero mense Junio habitum. Rectius ergo Saxius in Pontificio Arelatensi in Cæsario sic habet: « In hoc provinciali concilio dedicata est basilica beatæ Mariæ, quam vulgus Virginem de Majori appellat: hodie est collegium canonicorum. » Couditi leguntur

in illo concilio canones quinque, qui maxime spectant ad ordinationes clericorum. Præsedit illi Cæsarius, et primus subscripsit; post ipsum vero sedecim partim episcopi, partim presbyteri episcoporum legati. Ad Labbeum tom. IV, col. 1622 et seqq., ubi plura de hoc concilio notata leges. Inter reliqua can. 2 decretum erat ut nulli laicam ad diaconatum, presbyteratum, aut episcopatum promovere liceret, « nisi anno integro fuerit ab eis præmissa conversio. » Hac de re anno 528 scripsit Felix IV pontifex Romanus ad Cæsarium, fortiter inculcans ut lex illa observaretur, et manus nemini cito imponerentur. Porro epistola illa, ut prius edita est, notabatur « post consulatum Boetii. » ideoque tribuebatur Felici III, annoque 488, quo Cæsarius necdum erat episcopus; sed errorem detexit Sirmondus ex codice Arelatensi, in quo recte legebatur « post consulatum Flavortii, » quod congruit anno 528. Epistolam cum nota Sirmondi vide apud Labbeum col. 1657 et seq.

34. Has Felicis litteras præcessit concilium Carpentoractense sedecim episcoporum anno 527 habitum, præsidente rursus Cæsario. In hoc non nisi unus canon decretus habetur. At ostendit cum aliis episcopis Cæsarius, quam non negligeret statuta Arelatensis concilii. Ordinatum ibidem erat, can. 5, ut ei qui contra decreta in concilio clericum ordinaret, « anno integro missas facere non liceret. » Agræcius vero Antipolitanus antistes illicita ordinatione infregerat statuta Arelatensia, quibus ipse per legatum subscripserat. Quapropter Cæsarius cum Patribus concilii Carpentoractensis memoratam penam infligit Agræcio per litteras [Vide infra], una cum concilio editas apud Labbeum col. 1663 et seqq. Hinc patet Sanctum non modo in decernendis legibus fuisse diligentem, sed in earum observatione urge da fortem pariter et constantem. Ceterum concilia per S. Cæsarium hactenus congregata ad disciplinam ecclesiasticam duntaxat spectarunt: at nunc examinandum est quid fecerit idem sanctus ad reliquias Pelagianæ hæresis in Gallia excidendas.

35. Non est dubium quin circa hæc tempora scripserit de gratia et libero arbitrio, erroresque Semipelagianorum refutaverit. Quippe id testatur anonymus, qui interpolavit catalogum Gennadii de Illustribus Ecclesiæ Scriptoribus. Verba ipsa accipe ex catalogo memorato cap. 86, quæ hujusmodi sunt: « Cæsarius Arelatensis urbis episcopus, vir sanctitate et virtute celeber, scripsit egregia et grata valde, et monachis necessaria opuscula. De gratia quoque et libero arbitrio edidit testimonia, divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum judiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse, nisi eum divina gratia prævenierit. Quod opus etiam papa Felix per suam epistolam roboravit, et in latius promulgavit. Floruit hic eo tempore quo et Faustus, Anastasio rempublicam gubernante. » Putavit olim Baronius in notis ad Martyrologium, hæc verba esse ipsius Gennadii; at alii postea satis clare probarant, alterius esse qui catalogum Gennadii in-

terpolavit. Ad id ostendendum ætas utriusque sufficit. Audi ipsum Gennadium cap. 91 de Theodulo : « Moritur, inquit, hic scriptor ante triennium, regnante Zenone. » Hinc recte infert P. gius ad annum 490, scripsisse Gennadium, sub initium imperii Anastasii, et non post annum 494, cum Zeno anno 491 sit defunctus. Jam vero Cæsarius vixit usque ad annum 542, ut probabimus, de eoque loquitur tanquam de defuncto. Non potuit igitur hæc scribere Gennadius, dum edebat catalogum suum; ac ne postea quidem addere, cum nullo modo sit verisimile tam diu vixisse; et si eousque vitam protraxisset, in errores illos incidere non potuerit, quos commisit huius elogii scriptor. Etenim erravit primo elogii auctor, dum dixit per Felicem pontificem Cæsarii opus confirmatum, quod factum videbimus per Bonifacium II. Erravit iterum dum Cæsarium Fausto prorsus contemporaneum fingit. Nam, etiamsi annus emortualis Fausti incertus sit, verisimile tamen non est usque ad sæculum vi vixisse, adeo ut obiisse videatur juvene, aut forsitan adolescente Cæsario. Videri potest Gallia Christiana tom I, col. 392 et 395.

36. Porro scriptores neoterici passim duo hæc asserunt, videlicet Cæsarium scripsisse librum de Gratia et libero arbitrio, atque hunc Cæsarii librum contra Faustum Regensem nominatim fuisse compositum. Dubito sane quam maxime an nullus unquam producturus sit antiquum et idoneum horum assertorum testem : adeo ut vehementer mirer hæc tanto consensu scripta fuisse a viris eruditissimis, tanquam indubia et certa. Fortasse in illam opinionem deducti sunt ex recitato jam elogio. Attamen neutrum inde consequi ur, nisi per conjecturam omnino levem et ambiguum, desumptam ex titulo qui præfixus erat libro cuidam Fausti. Audi Norisium lib. II Historiæ Pelagianæ, cap. 22 : « Cæsarius... librum edidit de Gratia et Libero Arbitrio eodem prorsus titulo quem suo operi Faustus inscripserat, ut præsentissimo antidoto Rejensis venena expelleret, in quo volumine S. Augustini doctrinam adversus Fausti insultus solidissime propugnavit. Hinc celeberrimus ille Ennodius Ticinensis in epistola ad Cæsarium ait : « Tibi debet quicumque ille scriptorum maximus, quod eum dote elocutionis amplificas. » Addit nobile scholion Baronius ad annum 508 : « Sanctum Augustinum videlicet, quem adversus Faustum eum impugnantem defendit. » Ita Norisius magnifice magis quam solide.

37. Nam, ut dubitare non possumus quin Cæsarius in scriptis de Gratia et Libero Arbitrio refutaverit errores Semipelagianorum, inter quos Faustus numeratur, ita neque ex elogio apud Gennadium tituli similitudine, neque ex Vita Cæsarii, in qua de his agitur num. 40, neque aliunde probari potest, scriptis illis Cæsarii Faustum nominatim fuisse refutatam, cum nullus Fausti meminerit. Deinde, quod cum Baronio huc trahit Norisius ex epistola S. Ennodii, intelligi non potest de his Cæsarii scriptis,

nisi omnem evertamus ordinem chronologicum : epistola enim Ennodii scripta est circa annum 513, cum Ennodius in eadem gratuletur Cæsario de iis quæ illi cum Theodorico Gothorum rege anno 115 contigerant. At laudata Cæsarii scripta multis annis sunt posteriora, ut patebit. Ennodius igitur de hominibus Cæsarii loquitur, non de scriptis de Gratia et Libero Arbitrio. Nihil melius est quod addit Norisius de S. Augustino defenso per Cæsarium : nam, licet amator fuerit Augustini ejusque doctrinæ, nullus antiquorum asseruit calamum sumpsisse in ejus defensionem. An certius sit, quod subdit his verbis de libro deperdito : « Verum et hic liber magnæ cum Augustinianæ scholæ detrimento ad posterorum manus non pervenit : » an id, inquam, certius sit cæteris, infra discutiam, cum examinabo an hæc Cæsarii scripta diversa sint a capitulis Arausicanis.

38. Vir sanctus, quo de superiori loco validius Semipelagianos percuteret, ad Romanam Ecclesiam recurrit, acceptisque inde fidei articulis de gratia et libero arbitrio, concilium congregavit Arausione (*Orange*), in quo Semipelagiani errores condemnati sunt, fidesque catholica triumphavit. Concilium illud, quod est Arausicanum II, habitum est « v nonas Julias, Decio Juniore V. C. consule, id est, anno Christi 529, Felicis IV papæ 3, Athalarici Italiæ regis 3, » ut est in titulo apud Labbeum tom. IV, col. 1666. Præfuit Cæsarius et primus subscripsit, post eum duodecim alii episcopi, ac demum viri illustres octo, inter quos primus præfectus prætorio Galliarum ac patricius Liberius. Itaque celeberrimum fuit non numero personarum, sed contrita penitus hæresi Pelagiana et Semipelagiana, secutaque deinde summi pontificis confirmatione.

39. Occasionem hujusce concilii exponunt ipsi Patres in præfatione, simulque docent ab apostolica sede transmissa fuisse doctrinæ capita, quæ ibidem ad credendum fidelibus sunt proposita. Audi igitur præfationem ipsam : « Cum ad dedicationem basilicæ, quam illustrissimus præfectus et patricius filius noster Liberius in Arausica civitate fidelissima devotione construxit, Deo propitiante, et ipso invitante, convenissemus, et de rebus quæ ad ecclesiasticam regulam pertinent inter nos spiritalis fuisset oborta collatio, pervenit ad nos esse aliquos qui de gratia et libero arbitrio per simplicitatem minus caute et non secundum fidei catholicæ regulam sentire velint. Unde id nobis, secundum admonitionem et auctoritatem sedis apostolicæ, justum ac rationabile visum, ut pauca capitula, ab apostolica nobis sede transmissa, quæ ab antiquis Patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac præcipue causa collecta sunt, ad docendos eos qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre et manibus nostris subscribere deberemus. Quibus lectis, qui hucusque non sicut oportebat de gratia et libero arbitrio credidit, ad ea quæ fidei catholicæ conveniunt animum suum inclinare non differat. » Hisce subjiciuntur capitula viginti quinque, hæresi Semipelagianæ contraria, quæ una cum subscriptionibus ibi-

dem videri possunt, uti et varia ad illa variorum A adnotata.

40. Laudati supra Benedictini in Historia Litteraria Franciæ, tom. III, p. 225, existimant de his capitulis Arausicanis agere interpolatorem Gennadii his verbis jam citatis: « De gratia quoque et libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum iudiciis munita, ubi docet nihil hominem de proprio aliquid agere boni posse, nisi eum divina gratia prævenierit. » Ex quo consequitur nullum a Cæsario librum conscriptum de Gratia et Libero Arbitrio, præter hæc Arausici concilii capitula quæ Semipelagianis erroribus, adeoque et Fausti, sunt opposita, et sancti Augustini libris fere desumpta. Fateor, hæc sententia plerisque scriptoribus neotericis est contraria, qui Baronium Norisiumque secuti asserunt librum præterea pro Augustini doctrina contra Faustum a Cæsario fuisse compositum; attamen dubitare vix possum quin vera sit, laudatæque concilii Arausici capitula sint illa ipsa scripta Cæsarii de quibus agitur in catalogo Gennadii. Ad verba modo attendat studiosus lector, et id facile mecum deprehendet.

41. Auctor ille ait: « De gratia et libero arbitrio edidit testimonia divinarum Scripturarum et sanctorum Patrum iudiciis munita, etc. » Quid, obsecro, sunt capitula Arausica, nisi testimonia de gratia et libero arbitrio auctoritate Scripturæ sacræ et Patrum antiquorum roborata? Audi verba postremo capitulo subjecta apud Labbeum col. 1671: « Ac si secundum suprascriptas sanctorum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et prædicare debemus et credere quod per peccatum primi hominis inclina um et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est possit, nisi eum gratia misericordiæ divinæ prævenierit. » Itaque sive spectemus rem de qua actum est in capitulis, sive formam ipsam capitulorum, sive doctrinam iis definitam, omnia persuadent hæc ipsa esse scripta Cæsarii de quibus loquitur interpolator Gennadii. Frustra ergo quaeremus aliud Cæsarii de Gratia et Libero Arbitrio volumen, cum illud nunquam videatur in rerum fuisse natura.

42. Eodem anno S. Cæsarius Vasense concilium celebravit, sicut anno præcedente statutum fuerat in concilio Carpenteractensi. Quinque in illo conditi sunt canones, quibus variæ disciplinæ ecclesiasticæ capita decernuntur. Inveniet illa studiosus lector apud Labbeum col. 1679 et seqq. Hisce pro temporis ordine breviter dictis de hoc concilio, quod postremum fuit, cui interfuisse legitur vir sanctus, ad gesta adversum Semipelagianos revertamur. Cum damnati essent in concilio Arausicano errores quibus multo hactenus firmiter adhæserant, non leviter obmurmuravit contra S. Cæsarium, cuius industria et auctoritate concilium illud celebratum, statutaque in eo condita, non ignorabant. Horum testis est Vita num.

46, in qua leguntur sequentia: « Multi quidem amuli surrexerunt qui ejus resisterent doctrinæ de gratia... » Etenim susurris et mala interpretatione quorundam oboritur in Galliæ partibus contra prædicationem Dei hominis frustra sinistra suspicio.

43. « Ob hoc antistites Christi ultra Iseram consistentes, charitatis amore collecti, in Valentina civitate conveniunt: ubi etiam beatus Cæsarius infirmitatis solitæ causa, sicut disposuerat properare non potuit. » Cointius ad annum 536, num. 9, existimavit Vitæ scriptorem hic memoria lapsum, et pro Valentina synodo substituendam esse Arausicanam. At miror viro erudito eam incidere potuisse cogitationem: nam clarum est aliam ab Arausicana designari synodum. Primo enim Arausicano concilio interfuit Cæsarius; huic adesse non potuit morbo impeditus. Deinde episcopi ultra Iseram consistentes episcopi sunt provinciæ Viennensis, qui non interfuerunt Arausicano, adfuerunt vero huic Valentino. Itaque, quod objicit Cointius de concilio Valentini, quæ diu ante aut post celebrata notat, hisce minime obesse potest, cum alia sint ab hoc concilio, cujus acta perierunt. Habitum autem videtur illud concilium Valentinum sub finem anni 529, vel initium sequentis: namque medium fuisse inter Arausicanum, cui obstrepent aliqui, et ejusdem Arausici confirmationem, innuit Vita his verbis: « Nam et beatæ memoriæ Bonifacius, ... calcata intentione jurgantium, prosecutionem sancti Cæsarii apostolica auctoritate firmavit. » Apparet quidem ex laudata Vita episcopos illos provinciæ Viennensis initio non omnes fuisse Cæsario, statutisque Arausicanis, hæcque opinor causam fuisse istius conventus. Prævaluit tamen pars melior, agente præ cæteris pro bona causa Cyrilliano Telo-nensi episcopo, ipsiusque Cæsarii discipulo.

44. Demum ad plenam victoriam de Semipelagianis obtinendam multum conduxit confirmatio summi pontificis, per Cæsarium petita et impetrata mense Januario anni 530. Pro confirmatione hac impetranda scripserat Sanctus ad Bonifacium II, adhuc, ut putabat, cardinalem, amicumque suum, ut is apud Felicem IV pro confirmatione concilii ageret. At, mortuo interim Felice, Bonifacius ipse ad pontificatum evectus, concilium Arausicanum confirmavit, datis ad Cæsarium litteris, quæ apud Labbeum col. 1689 notatæ sunt, viii kalendas Februarias, Lampadio et Oreste viris clarissimis consulibus, » id est anno 530. Initium epistolæ subjungo ad confirmationem dictorum: « Per filium nostrum, inquit, Armenium presbyterum et abbatem litteras tuæ fraternitatis accepimus, quas ad nos, ut apparet, inscius adhuc sacerdotii mihi commissi, sub ea qua in Deo tenemur charitate direxeras: quibus credideras postulandum ut id quod a beatæ recordationis decessore nostro papa Felice pro catholice fidei poposceras firmitate, mea explicaretur instantia. Sed quia id voluntas superna disposuit, ut quod per nos ab illo speraveras a nobis potius impetrares, petitioni tuæ,

quam laudabili fieri sollicitudine concepisti, catholicum non distulimus dare responsum. »

45. Hicce subdit quid peteret Cæsarius, his verbis : « Indicas enim quod aliqui episcopi Galliarum, cum cætera jam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Christo credimus, naturæ esse velint, non gratiæ; et hominibus ex Adam, quod dici nefas est, in libero arbitrio remansisse, non etiam nunc in singulis misericordiæ divini largitate conferri : postulans ut pro ambiguitate tollenda, confessionem vestram, qua vos e diverso fidem rectam in Christo totiusque bonæ voluntatis initium, juxta catholicam veritatem, per præveniētem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate sedis apostolicæ firmaremus. » Deinde interjectis paucis ad probandum fidem nobis esse ex divina gratia, sic prosequitur : « Quod etiam fraternitatem tuam, habita collatione (Arausicana) cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, juxta fidem gaudemus sensisse catholicam. » Adjectisque aliis contra Semipelagianos argumentis, definitionem concilii Arausicani confirmat hisce verbis : « Quapropter affectu congruo consultantes, supra scriptam confessionem vestram consentaneam catholicis Patrum regulis approbamus. »

46. Invenit quoque inferius pontifex non paucos Cæsario restitisse, quos tandem manus veritati duros ominatur, i. a scribens : « His ita breviter assignatis, contra reliquas Pelagiani erroris ineptias, quas illa videtur epistola continere, quam a quodam tibi mandasti sacerdote transmissam, respondendum non duximus : quia speramus misericordia divina quod ita per ministerium tuæ fraternitatis atque doctrinam in omnium quos dissentire mandasti dignabitur cordibus operari, ut ex hoc non omnem bonam voluntatem non ex se, sed ex divina credant gratia proficisci, cum se senserint id jam velle defendere quod nitentur pertinaciter impugnare. » Vera vaticinatus est pontifex ; nam, ut habet Vita, « donante Christo, paulatim Ecclesiarum antistites receperunt quod optaverat diabolus repentina animositate cessare. » Magna sane hæc est S. Cæsarii gloria ; « ita ut de eo ausim affirmare, alios quidem Patres uberioribus scriptis contra hæreticos dimicasse, nullum majori certasse prudentia, feliciorique exitu, ac demum pleniori victoria, quam ipse certaverit contra Semipelagianos. »

§ V. *Chronologiæ pars ultima usque ad mortem Sancti ; mortis tempus examinatum.*

47. Sanctus, post victoriam de Semipelagianis relatum, cum mortuum æque ac fidei puritatem cordi haberet, aliam ingressus est dimicationem. Contumeliosus episcopus Regensis, qui plerisque conciliis per Cæsarium habitis interfuit, sanctitatem professionis suæ variis criminibus deturparat. Contra hunc vir sanctus cum episcopis Gallis secundum canones processit, processumque misit ad Romanum pontificem, ut de episcopatu dejiceretur Contumeliosus,

tanquam illo gradu indignus. Hinc Joannes II, qui Petri cathedræ tunc præsidebat, anno 534 ad Cæsarium hujusmodi dedit litteras : « Charitatis tuæ litteris animo libenti suscepimus, in quibus corporeas necessitates allegans, etiam quæ sacrius ille qui lapsus est fecerit indicasti. Dolemus de amissione pontificis, rigorem tamen canonum servare necesse est. Atque ideo prædictum ab episcopatus ordine nostra suspendit auctoritas. Neque enim fas est pollutum criminibus sacris ministeriis deservire. Sed, te ordinante, in monasterio dirigatur, ubi delictorum memor in poenitentia lacrymas effundere non omitat, ut ab eo qui omnibus miseretur Domino nostro Jesu Christo misericordiam valeat promereri. In cujus locum visitatorem constituite, donec proprium Ecclesia quæ evacuata est ejus sacerdotio merere valeat sacerdotem. » Edita est hæc epistola apud Labbeum tom. IV, col. 1756 et 1757, ubi reliqua videri possunt. Præmittuntur duæ aliæ epistolæ ejusdem pontificis, altera ad episcopos Galliarum, altera ad presbyteros et diaconos Contumeliosi episcopi, in quibus eadem in Contumeliosum sententia exprimitur ; additque in posterioribus pontifex, curam hujus rei Cæsario commissam.

48. Contumeliosus a prima sententia appellavit ad Agapetum Joannis papæ successorem. At incertum apparet an Agapetus ante executionem sententiæ jam esset pontifex : imo, cum litteræ Joannis datæ sint mense Aprili anno 534, id est plusquam anno integro ante pontificatum Agapeti, parum est verisimile executionem tam diu fuisse dilatam, ut ante illam Contumeliosus ad Agapetum recurrere potuerit. Hoc observatum oportuit, quia Contumeliosus conquestus est apud Agapetum, appellationi suæ non delatum a Cæsario, sed, ea non obstante, sententiam executioni mandatam. Audi hæc epistola Agapeti mox assignanda : « Melius autem fecerat fraternitas tua, inquit pontifex, si posteaquam sedis apostolicæ appellatione interposita desideravit examen, circa personam ejus a tempore sententiæ nihil permisisset inminui, ut esset integrum negotium, quod interposita provocatione quæreretur. Ratio cur nihil ob appellationem de executione prætermiserit Cæsarius, ex dictis facile eruitur : videlicet quod ad Joannem appellaret, a quo jam erat damnatus, quique omnem sententiæ exsequendæ curam illi commiserat. Si hanc admittimus conjecturam, uti eam admittendam temporis ordo persuadet, nihil sane erat quod in facto Cæsarii reprehenderet Agapetus, nihil quod improbaret. At verisimile est Agapetum ignorasse sententiam ab antecessore suo fuisse seu latam seu confirmatam, indeque factum esse ut et appellationem admitteret, et scriberet Cæsario melius facturum fuisse, si post appellationem ad executionem non processisset.

49. Verum, quidquid causæ fuerit cur appellationem admitteret Agapetus, certum est admisisse : nam litteras d. di. ad Cæsarium xv. calendis Augusti, quas sic exorditur apud Labbeum, col. 1798 : « Optaveramus, frater amantissime, ut episcopi Contume-

hosi opinione integra permanente, nec tibi dudum A fieret necessitas iudicii, nec nobis causa censendi... Unde quatenus præsumptione, sicut asserit, innocentiae ad appellationis voluit auxilium convolare, orationibus assiduis hoc innitamur [forte enitamur], ut eum cognitionis iteratae beneficium gratulationi omnium restituat absolutum. Delegaturi enim, Deo nostro adjuvante, sumus examen, ut secundum canonum venerabilium constituta, sub consideratione justitiae, omnia quae apud fraternitatem tuam de huiusmodi negotio acta gestave sunt, diligentissima investigatione flugitentur. »

50. Deinde, ubi probare conatus erat æquum esse ut iterum audiatur reus, addit sequentia : « Episcopum Contumeliosum, reddita sibi modo propria substantia, suspensum interim volumus ab administratione patrimonii ecclesiastici, et celebratione missarum : quia id quod sibi viderat iudicio fuisse sublatum, gloriosius, si ei veritas suffragatur, iudicio receperit quam usurpationibus occupavit. » Reliqua ibidem videri poterunt. Porro non constat omnino an pontifex iudices revera in Galliam miserit; nedum an aliquid fuerit mutatum in sententia contra Contumeliosum lata. Attamen vix dubito quin Cæsarius Agapetum de omnibus rectius informaverit, docueritque omnia ex sententia Joannis papæ a se gesta. Deinde, eum Joannes papa canones transmisisset ad Cæsarium, secundum quos procedere deberet in causa Contumeliosi, ex illis scriptum composuit, gravi verborum et sententiarum pondere instructum, quo probat clericum quemcumque de adulterio convictum in gradum pristinum nunquam esse restituendum. Scriptum illud cum dictis canonibus exstat apud Labbeum, col. 1757 et seqq. *, et eruditi passim existimant illud esse Cæsarii, cujus zelus et stylus in eo relucet. Nul' un quoque videtur dubium quin compositum sit contra Contumeliosum. At non æque certum est Romanne transmissum sit ad pontificem, an vero delegatis ab eo iudicibus recitatum. Cæterum Bailletus, qui ad 27 Augusti in Casario, col. 425, de hoc facto disserit ordine perturbato (nam refert sententiam primam executioni mandatam post delegatos ab Agapeto iudices), ulterius inferre nititur ex hoc facto episcopos Galliae executioni mandasse sententias, non obstante appellatione ad pontificem. At istud non sequitur ex hac historia, prout vere a nobis relata est; et nunquam probare potuisset Bailletus perrexisse Cæsarium ad executionem post admissam ab Agapeto appellationem, licet fidenter id nar-
D

51. Alias eodem die responsorias ab Agapeto accepit Cæsarius, ex quibus immensa Sancti in pauperes misericordia rursus innotescit. Non pepererat hic sacris ecclesiae suæ ornamentis, ut indigentibus subveniret: nunc vero consuluerat pontificem an liceret prædia ecclesiastica distrahere eundem in finem.

* Apud nos t. LXVI, c. 28 et seqq. Errore autem typothetarum factum est ut tractatus ille cum a iunctis canonibus non suppositus fuerit epistolæ Joannis ad Cæ-

At respondit pontifex id minime licitum esse per canones. Litteræ ejus habentur apud laudatum Labbeum, tom. IV, col. 1798, quarum initium subjungo: « Tanta est, Deo propiti, et ad libentissime concedenda quæ alimoniis proficiunt pauperum, et circa tuæ fraternitatis affectum nostra devotio, ut onerosum nobis nullatenus esse judicemus, quod annui vestris desideriis postulatis. Sed revocant nos veneranda Patrum manifestissima constituta, quibus prohibemur prædia jure Ecclesiae, cui nos omnipotens Dominus præesse constituit, quolibet titulo ad aliena jura transferre. Qua in re vestræ quoque sapientiæ credimus esse gratissimum, quod in nullo contra priscae definitionis constituta vel regulas, pro quolibet occasione, vel sub cujuscunque personæ respectu, venire præsumimus. » Exstat præterea apud Labbeum, tom. V, col. 293, et 314 epistola Vigili ad Cæsarium, data 6 Martii anni 538, id est eo tempore quo Vigilius legitimus necdum erat pontifex, qua Sancto cura demandatur poenitentiam imponendi cuidam incestuosis nuptiis contaminato. At hinc non constat an sanctus noster aliquid hac in re egerit, ac ne quidem an sedem apostolicam ea de re consuluerit. Fortasse Vigilius hac ratione Cæsarium suis partibus conatus est adungere; illeque cavet ne susceptione causæ pontificatum ejus agnosceret.

52. Priusquam de tempore felicitis obitus disserere aggrediar, juvabit hoc loco interponere apparitionem Sancto oblatam, templumque ea de causa structum et dedicatum S. Hermoli martyri. Narrat hæc omnia C Messianus presbyter, unus ex Vitæ scriptoribus, et testis rerum oculatus, in epistola ad Viventium episcopum, quam ex ms. codice Arelatensi edidit Mabilionius, t. I Annalium, pag. 683. Epistolam ipsam accipe: « Domino meo Viventio episcopo Messianus omnium humillimus, solo nomine, non officio presbyter, in commissis proficere. Lectis, charissime, dilectionis tuæ litteris, quam dulce quamque suave in eremo sapuerit, rescribendo tibi explicare non valeo. Quomodo vel quemadmodum, quam vel felix iter nostrum Deo ordinante et prosperum fuit, ipse me melius nosti. Sed quid postquam a nobis secessisti parens dictis magistri nostri, imo etiam præceptis apostolicis, contigit, nolumus te latere, quam honorificum est laudare magnalia Dei. Nam cum die septimo postquam a te decessimus, in locum quemdam venissemus ubi erant prata satis amœna et delectabilia, nec non fontis rivus subterfluens; ibi missarum solemnia solemniter celebravimus, eo scilicet die quo agebatur festum doctoris egregii beatissimi Augustini, cujus monitis et exemplis salubriter nos pios magister in scholis rectitudinis instruere solet.

53. « Cumque inibi pernoctarem, circa noctis horam mediæ adest Dominus, ducens secum Petrum piscatorem pium, Paulumque doctorem egregium, Hermen vero martyrem gloriosissimum, et Augusti-

arum, quæ legitur tomo cit. col. 25. In capite etiam canonum melius legeretur *Canones a Joanne Casario transmissi*, quam, *Canones Joanni adscripti*. Edit.

num prædicatorem eximium : in quorum adventu A ego miser et infelix peccator præ odore mirifico et luce incomparabili expergefactus sum, non meis meritis exigentibus, sed ut testis existerem veritatis. Tunc Dominus vocat magistrum nostrum ex nomine, ita dicens : Cæsari, excole vineam tibi commissam, et amputa amputanda, et enutri enutrienda, quia numinus remunerationis tibi debitus non tardat; et age pœnitentiam, quia memoriam martyris Hermetis, quam in præsentem habes, inter sacra missarum mysteria, cujus festum a fidelibus hodie veneratur et collitur, negligenter oblivioni tradidisti. Et his dictis, a nobis abscessit, benedictus per omnia. Mane autem facto surreximus, divino insistentes labori. Cumque nondum expleto divino officio, plura et pluriora solito nobis insinuasset; tandem post evangelicam ad-

54. « Expleto divino officio, erexit nobiscum lapidem in loco illo ubi Dominus ei apparuerat, et super eum crucis dominicæ infixit vexillum. Inde ordinatis omnibus et præpositis, nobis abeuntibus, obvius occurrit presbyter Catorroscensis ecclesiæ, Ursus nomine, a quo die illo et nocte benigne recepti sumus : cuius puerum, te præsentem, per ecclesiæ cancellos elapsum, subitoque a dæmonio arreptum, dominus noster magister piæ eruditionis liberavit, qui etiam adhuc superstes vobis famulatur. In crastinum Arelato pervenimus, ubi cum magna gloria ab omnibus, tam a clero quam a populo honorifice suscepti sumus; quibus et benedictionem et pacis osculum dedit, et salutationis litteras a sede apostolica formatas recitavit. Post hæc cum apparatu necessario ad locum supra scriptum rediit, ubi ecclesiam construxit in honore beati Hermetis martyris, quam jure perpetuo Arelatensi sedi deputavit : in cujus consecratione octavis Paschæ te adesse, volumus et oramus; tunc de his atque aliis plenius colloquemur. Ora pro me, pater charissime, ad Dominum. » Mirum quidem apparet nihil de hac apparitione in Sancti Vita relato esse, cum Messianus unus sit ex Vitæ scriptoribus. Attamen inde satis argumenti non habemus ad fidem epistolæ adjudicandam : potuit enim Messianus id de industria omittere ob rationes sibi notas. Fides autem epistolæ confirmatur ex Vita lib. II, num. 16, ubi agitur de puero Ursi presbyteri sanato. Cæterum non improbabile est visionem contigisse dum Sanctus initio anni 514 Roma revertebatur Arelatem : nam id innuunt litteræ salutationis a sede apostolica formatae, quas Arelatem attulisse dicitur. Fundatio autem templi S. Hermetis et dedicatio posterius factæ, sed tempore nobis non satis noto.

Itaque ad annum mortis examinandum progredior.

55. Non immorabor refutandis erroribus illorum qui putaverunt Cæsarium vixisse sæculo VII, quod illi sufficienter jam refutati sint ab aliis, eorumque error ex toto hoc commentario abunde pateat. Quare tantum probabo mortuum esse anno 512, et ad opinionem parum hinc distantem breviter respondebo. Mortuus est Sanctus, ut testatur Vita lib. II, num. 34, 27 Augusti, triginta annis plene evolutis post constitutionem monasterii sui, et die uno post dedicationem. Hinc, cum dedicatio illa facta sit 26 Augusti, non alio anno videtur contigisse quam 512 : illo enim anno 26 Augusti incidebat in dominicam, ut patet ex littera dominicali, quæ tunc erat G. Præterea dedicatio fieri nequit anno 513, quo ex aliorum opinione factam oportuit, cum illo anno mense Augusto in Italia esset Cæsarius, quemadmodum facile colliges ex gestis ejus cum Theodorico rege et Symmacho papa § III relatis. Rursum contingere non potuit anno 511 : nam nullo modo verisimile est monasterium jam tunc perfectum fuisse, cum anno duntaxat 510 urbs obsidione fuerit liberata, deinceps monasterium reædificari coeptum. Hæc igitur prima sit ratio quæ Pagio ad annum 544, num. 8, sola suffecit ut diceret hanc epocham esse certissimam.

56. Altera hujus epochæ ratio producta est a Bolando ad 12 Januarii in Commentario de S. Cæsaria, num. 6, petiturque ex tempore successoris Auxanii. Quippe existant litteræ Vigilii papæ ad Auxanium successorem Cæsarii, datæ xv kalendas Novembres, iterum post consulatum Basilii viri clarissimi, id est anno 543, quibus scribit, accepisse se litteras de ordinatione Auxanii, pallioque et aliis per eum petitis, perlatisque eas a Joanne presbytero et Terentio diacono. Jam vero non est probabile inter 27 Augusti et 18 Octobris peracta fuisse tam multa diversaque, videlicet electionem et ordinationem episcopi metropolitani, missionem legatorum cum litteris ad pontificem, eorum iter Arelate Romam et accessum ad Vigilium et hujus responsum, cum hæc omnia tarde et maturo consilio fieri soleant. Negat quidem hanc consequentiam Norisius in Historia Pelagianæ lib. II, cap. 22, contenditque quinquaginta duorum dierum spatio peracta esse omnia, adeoque Cæsarium anno 543 tantum esse defunctum : at parum probabiliter, etiamsi omnis alia deesset ratio, ut facile patebit consideranti quam multa peracta oportuerit intra breve illud temporis intervallum. Annus igitur mortualis S. Cæsarii fuit 542, in quem hodie dum passim conspirant eruditi. De gestis vero sancti in morbo supremo, morteque ipsa et sepultura agitur in fine Vitæ.

§ VI. Testamentum Sancti; scripta posteris relicta; discipuli; epitaphium.

57. Testamentum S. Cæsarii edidit Baronius tom. VI Annalium ad annum 508, « cujus, inquit num. 27, exemplum petitum ex archivo ecclesiæ Arelatensis, exscriptum per Claudium Saxi notarium, accepimus ab archidiacono Arelatensis ecclesiæ Francisco Cla-

reto, Romæ cum esset. » Notat præterea ibidem, « in die saltem et consule, et ipsius Cæsarii atque testium subscriptione esse decurtatum. » Auto num. 23 dixerat, illud esse « nonnihil mendosum et pulvere exesum. » Idem testamentum deinde ediderunt Saxius in Pontificio Arelatensi in Cæsario, Vincen- tius Barralis in Chronologia Lerinensi, a pag. 238, Holstenius in Codice Regularum part. III, a pag. 52, et Cointius in Annalibus Francorum, ad annum 542, num. 23. Dignum sane est quod hoc etiam loco legatur. Quapropter illud ex editione Baronii subjungo.

Pax Ecclesiæ Arelatensi.

58. « Cæsarius episcopus presbyteris et diaconis, sanctæ ac venerabilis Cæsariæ abbatissæ, quam Dominus per meam parvitatem in monasterio nostro præposuit, ac universæ congregationi quam ibi Dominus sua gratia collocaverit, in Domino æternam salutem. Cum ecclesiastica pietas consuetudinis suæ rem faciat ordinabiliter, scilicet quo peregrinis et destitutis opem largitionis impendat : quanto magis cum opportunitas aut necessitas fuerit ut sanctis quibusque et Deum timentibus aliqua largiatur, amplius debet pia misericordiæ suæ viscera dilatare ? Et ideo juxta hanc epistolam, quam manus nostræ subscriptione roboravimus, cuique diem et consulem subtus adjecimus, Deo dispensante, hoc testamentum meum condidi, vel manu propria subscripsi, atque jure prætorio, vel jure civili, et ad vicem illorum codicillo firmavi. Ego Cæsarius peccator, dum debitum humanæ carnis reddidero, cunctum monasterium Arelatense S. Joannis, quod ego condidi, sub potestate Arelatensis pontificis canonice sit, hæredemque meum esse volo ac jubeo. Cæteri, cæteræve hæredes sint. Totum quod cuique aut per hoc testamentum meum dederò, legavero, darive jussero, ut detur fiat. Cæterum autem, Arelatensem episcopum hæredem meo monasterio relinquo : quosque liberos, quasque liberas esse jussero, liberi liberæve sint omnes.

59. « Ego tamen cum nihil de parentum bonis habuerim, hoc testamentum meum præsumere erubui : illa tamen me sententia compulit, ut plerosque, Salvatoris formidanda, qua iniqui audituri sunt dicentem : *Ite in ignem æternum*, pietatis affectu aliquid Ecclesiæ meæ contulisse. Et ne forte post obitum meum aliqui de parentibus meis, exceptis iis rebus quas illis pro elogiis donaro, inquietare præsumant cui præsum Ecclesiæ : ideo hanc voluntatem meam tractare amplius desideravi, qua de parentibus meis, ne apud ipsum monasterium præfatum, vel pontificem Arelatensis Ecclesiæ, præter id quod illis dederò ac dederim, præsumant requirere. Sancto et domino meo archiepiscopo, qui mihi indigno digne successerit, licet omnia in sua potestate sint, tamen si lubet et dignum ducit, indumenta paschalia, quæ mihi data sunt, omnia illi serviant, simul cum casula villosa et tunica, vel galnape, quod melius dimiserò. Reliqua vero vestimenta mea, excepto birro amiculari, mei tam clerici quam laici, cum gratia vel ordinatione domini archiepiscopi, sibi, ipso jubente, imò donante,

A dividant. Ea vero quæ monasterio ante per donationem contuli, nunc affirmo ; et si cui aliquid per epistolam, aut per pitacium, aut verbo, pietatis intuitu contuli, valere volo.

60. « Hoc etiam assucte precor, quatenus cellam quam bonæ memoriæ Augustinus subdiaconus in atrio S. Stephani euntibus parte dextra habuit, provisoribus monasterii propter custodiam illorum firmam D. archiepiscopus perpetuo dignetur jure concedere : ita ut eam sibi succedendam monasterii provisos habeant. Et hoc specialiter volo, et ita, domine archiepiscope, precor ; sive provisorum ad monasterium, sive presbyterum ad basilicam S. Mariæ nullum alium habeat congregatio sancta, nisi quem ipsa elegerit vel ordinari petierit. Et licet de tua, D. archiepiscope, pietate præsumam, tamen ne forte contra monasterium nostrum aliquorum suggestiones importunas habeatis, adjuro vos per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per tremendum diem judicii, ne unquam apud vos prævaleat hostis antiquus, aut ancillas vestras contristari acquiescatis ; aut aliquid illis auferri de iis quæ possident eisque contulimus, permittatis : quia Deo propitio non sine discretionem vel justitiam quibuscumque sæcularibus jure directo res Ecclesiæ vendidimus, nisi hoc tantum quod Ecclesiæ minus utile et infructuosum est. Et quod animabus sanctis et Deo vacantibus cum sanctorum fratrum consensu vel subscriptione tribuimus, perpetuo illis jure permaneat.

61. « Vos vero, domine filiolæ, per S. Trinitatem inseparabilem, et per Domini nostri Jesu Christi adventum adjuro, ut pontificem qui mihi indigno, ordinante Deo, successerit digne, omni affectu ut Dominum rogetis ac pura mente diligatis, et ne per vestram contristetis inobedientiam. Confidimus enim de Dei misericordia, quod ita omnibus sacerdotibus, quibus religionis collatio est, castum amorem impendat, ut nihil vobis quod ad sustentandum corpuscolum opus est deesse permittant. Te iterum atque iterum, pontifex optime, rogo gratia divina præfati monasterii ut curam maximam habeas, et famam illarum cum grandi pietate satagas provideri. Quod si alienius persona injustum tibi dederit consilium, cum auctoritate respondendum deprecor : quia hoc quod episcopi agitur verbo, non solum auferri non debet, verum etiam nec omnino potest ; tum præcipue quia et hoc ipsa S. papæ Urbicani suasit auctoritas, ut hoc de te sancto et domino meo pontifice credam. Nunquam enim apud te prævalebit tam iniqua suggestio, ut contra justam voluntatem qualiscunque antistitis pro meo studio substantia ad te multum profecerit et prope duplicata sit. Additur ad hoc, quod Deus misericors per parvitatem meam, etiam immunitatem tributorum, tam juxta urbem t infra, quam etiam in suburbanis et villis ex maxima parte concesserit.

62. « Agellum igitur Ancharianum, unde parvam particulam monasterio dedimus, multa servamus ; nam plus minus centum arpennes vigæ et trecentorum modiorum campos reservavimus : ita quod su-

pra dictum monasterium, tantum modiatas de terra, quam ego plantavi, habeat modiatas quadraginta; et de veteri vinea vix triginta aripennes contulimus: agellum Gallicumatum, Merclonnum, vel agellum Gemellos cum stagnis et paludibus, cum omni jure et termino suo, et pascuum in campo Lapideo, vel si qua alia sunt, vel campum in Trifuntio super viam munitam, vel reliqua quæcumque sunt; agellum Orvedum, et agellum Martinatis, et agellum Silvanum, in quo est sita ecclesia S. Mariz de Ratis, et agrillum Misigmanum, cum omnibus sibi pertinentibus pascuis, paludibus, cum omni jure et termino suo, sanctæ tuæ ecclesiæ reservavimus in stipendiis earum. Unde te, S. pontifex, adjuro, ut si Deus omnipotens per manus se timentium sanctæ matri Ecclesiæ monasterium sanctarum virginum aliquod majus bonum dederit, tua sancta dilectio unum ab altero non disjungat. Si vero, quod Deus non patiat, congregatio ibi aut congregata non fuerit, aut forte postea, quod absit, cum congregata fuerit, esse desierit, ad matrem Ecclesiam revertatur.

63. « Hæc quidem ego, ut timori meo satisfacerem, scripsi. Nam absit ut de tua, piissime pontifex, inscientia inculperis: quia, ut supra jam dixi, pietas divina concessit ut per meam humilitatem immunitas ecclesiæ in tot capitibus daretur. Quod monasterio cum fratrum consensu dedimus, per hanc voluntatem meam confirmo. Ancillæ nostræ Cæsariæ abbatissæ, quem ipsa fecit, mantum majorem, quem de canaabe fecit, dari volo. Domino meo Leoni presbytero manutergium dari volo. Domino meo Cypriano episcopo mantum et cunctorum meliorem dari volo. Quidquid servo meo Briciano contuli, nunc per hoc testamentum meum confirmo. Agritia puella mea propria libentissime monasterio S. Cæsariæ abbatissæ serviat; et vere gariolas, quas illis vel parentibus eorum dedi, confirmo. Omnes cubicularios meos tibi, domine episcope, coram Deo et angelis ejus commendando. »

64. Cointius ad annum 542, num. 24, suspectam habet vocem *archiepiscopus* in testamento positam, putatque rectius legendum esse *episcopus*: quod non improbabile apparet, cum se ipse sic vocet Cæsarius. Confirmat hanc correctionem Dionysius Sammarthanus tom. II Galliæ Christianæ in instrumentis, col. 501, ubi testatur in exemplari ms. ad se misso semper legi *episcopus*. Accipe et vocum quarundam barbararum expositionem, Num. 59 antistiti successuro datur « casula villosa et tunica vel galnape. » Varie sumitur *casula*; at cum vestem designat, supremam fere significat: et nunc quidem plerumque significat supremam vestem sacerdotis missam celebrantis; at eo tempore quo hæc scripta sunt frequentius designabat vestem talarem, qua epi copi, clerici monachique utebantur extra sacrificium aliave officia sacra. Atque hoc sensu vocem hic intelligendam existimo. Adi glossarium Cangii ad vocem *CASULA*. Vox autem *villosa*, quæ additur, significat illam panni serici speciem quam Galli *velours* nominant. Tunica, ait Cangius in Glossario, vestis sacerdotalis quam

A duplicem induunt episcopi subter casulam, ut est apud Analarium, etc. Idem auctor ad vocem *GALNAPE* varia disserit, et *stragulum* fere exponit; at illa significatio huic loco non quadrat: nam videtur ipsam tunicam alio nomine designare. Forte galnape corruptum est ex *galbana*, tunicaque sic vocata a colore sublucido, subalbo et pallido, qui color est galbanus. Certe galbana vocatur vestis quædam apud Juvenalem, in hoc versiculo:

Cærulea indutus sentulata et galbana rasa.

65. Obscurum quoque est quid vestimenti per *Birrum amicularem* designet ibidem Sanctus: nam plurimas hæc vox significationes subiit, ut videre est apud Cangium in Glossario. Baronius ad annum 261 multa de birro disputat, et num. 44 ait eo humeros tantum tectos fuisse et brachia: at eo sensu hic sumi vix potest, cum in Vita, lib. II, num. 10, narretur, birrum Cæsarii arreptum fuisse a Liberio sauciato, vulnereque impositum, quod intelligi non potest de vestimento tam brevi. Malim itaque hic per birrum intelligere indumentum lineum, quod vulgo *rochetum* a voce Italica *rocchetto* nominatur. Paulo inferius per *pitacium* charta venit intelligenda aut schedula: nam et sensus id innuit, et vocem frequentius ita: umi docet Cangius sæpe jam laudatus. *Mantum* vero, vel *mantum*, quod num. 63 recurrit, pallium significat. Mabillonius tom. II Annalium, pag. 273, *mantos* interpretatur *Casulas*, nec male ibidem, opinor. *Mantum* fuisse præcipuum ornamentum episcoporum observat Cangius ad eandem vocem. *Manutergium* est linteum ad manus tergendas in sacris officiis. Demum quid infra designetur per *Gariolas* non perspicio. Forte vox corrupta est, aut una in duas distracta, ut *veregariolas* legi posset, si illa vox inliorem formaret sensum.

66. Scripta S. Cæsarii exstant non pauca, at ea omnia enumerare instituti non est mei. De utraque ejus Regula scriptisque contra Scipielaginos jam disseruimus. Quæ insuper ad nos pervenerunt, homiliæ fere sunt, seu sermones quibus gregem sibi commissum pastor sollicitus egregie pavit ac erudit. Casimirus Oudinus, tom. I de Scriptoribus, col. 1345 et seqq., sermones seu homilias enumerat 158, quibus addidit epistolas quatuor. Verum hæc Cæsarii opuscula nullibi hactenus in unum collecta sunt: at locis dispersa sunt variis. Eruditi benedictini in Historia Litterarum Franciæ, tom. III, a pag. 197 late disputant de scriptis S. Cæsarii, enumerant varios illorum editores, conanturque ostendere quænam certo sint ejus homiliæ, quæ vero dubiæ aut supposititiæ. Ex iis centum et ultra impressæ leguntur in Appendice ad tom. V Operum S. Augustini postremæ editionis Parisiensis; plurimæ quoque reperiuntur in Bibliotheca Patrum; at non omnes Cæsarii sunt quæ illi ibidem sunt ascriptæ. Quasdam edidit Vincentius Barralis; alias Baluzius alique. Consule, lector, si libet, laudatam Historiam Litterariam Franciæ.

67. Præclara in scriptis suis monita nobis reliquit

S. Cæsarius, ex quibus pro exemplo afferre lubet quæ scripsit ad Oratoriam abbatissam; præsertim quod in hisce monitis se ipse pulchre depingat. Edidit ea Holstenius in Codice Regularum part. III, a pag. 49, hunc in modum: « Audi ergo me, dulcissima soror et filia: tu quantumcunque semper in studiis spiritualibus occupari desideras, propter sorores tamen aliquando etiam exteriora tibi erunt negotia dirimenda. Curandum ergo tibi summo opere est ut sic temporalia quasi pro tempore agas; at semper tenacius in spiritali devotione et amore inhæreas: ut cum temporalia citius dispensaveris, ad orationem illico vel lectionem, quasi ad matris sinum, recurras. Optare quippe debes ut, abjecta sollicitudine mundi, semper cogites de servitio Christi, propter illud quod dicitur: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæculi*, et cætera.

68. « In omnibus, juxta Apostolum, temetipsam præbe exemplum bonorum operum; vitæque tua velut pennatum animal ad alta semper per desiderium evolet, per verbum resonet, luceat per exemplum. Cum vero ad annuntiandum verbum Dei te sororibus affectaveris, seu pro utilitate animarum, tenoreque regulæ constituendo, necessitas incubuerit altercandi, prius cauta consideratione pensa, ut quod ore promissis, factis impleas; et quod aliis prædicas, operibus præbeas. Scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias utrum gravibus aut levibus oneribus colla sororum onustes. Verbi gratia, si jejunium super quotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem, nec non, ut assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Prior in ecclesia inventaris, postrema ex eas. Prima suscipias laborem, posterior solvas, et in quotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis his cum quibus pari in mensa uteris consensu, iisdem denique quibus sorores ferulorum saporibus delectare, et æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeant discoferæ vel pincernæ: primatumque tuum, quem prior ad mensam tenes, prima ad virtutem parcimoniam vindices: ut abstinentiam, quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicinus sentiat stomachus: ne forsitan subditæ audientes tacitis cogitationibus dicant: *O quam pulchre nobis abstinentiam prædicat plenus venter, et contentas nos jubet esse vilissimis cibus ac poculis, accuratis cibus poculisque rictum guttur et eructans*: illa enim de abstinentia prædicatio acceptabilis est, quam lurida jejuniis ora decantant.

69. « Et in his omnibus hoc noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socias admones gradiendum, prior ipsa gradiaris, omnia quæ agenda sunt ante factis implas, ut postmodum ducilis tuba ex percussione perducta rectius erumpas in vocem, propter illud dominicum: *Quicumque, inquit, scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, et reliqua*. Non sis vestibus ornatior cæteris, sed moribus. Inter cætera cum magna tibi cautela custodiendum est, ut omnes in monasterio, quarum gubernacula tuis æqualiter imposuisti cervicibus, æqualiter

diligas; ne unam plus minusve ames; sed cuncta quæ sunt, in quo possibilitas existat, æquo moderamine disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis charitatem impertias; et non quibuslibet per privatum amorem, sed cunctis, secundum inerita singularum, quæ sunt necessaria largiaris.

70. « Non quæ tibi vultu intuituque placuerit, non quam tibi ad oculum cognoveris, vel cujus blandiori obsequio fueris delinuta; sed quam amor Christi et religiosior demonstraverit vita, præponas. Oportet enim te propter quasdam cultrum nonnunquam habere in gutture, cauterium in lingua gestare, virgam tibi et baculum in manu ferre: ut per cultrum desces vitia, per cauterium vero ad sanitatem secta reduces, per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinam sustentas. Si quando vero cum sæcularibus ad colloquendum fueris evocata, prius arma frontem tropæo crucis, vexillo Christi pectus ingemina, ut cum sua virguncula Christus comitari dignetur. Confabulatio vero tua semper sit mixta gravitate atque dulcedine, et tantum loquaris quantum opportunitas flagitaverit rei ac temporis. Si quid vero ab eis petium fuerit quod præstare deliberas, cum vultu hilari præsta; si quid vero præstare non convenit, petitionem illorum saltem honestate sermonis mollifica.

71. « Nomen tuum plures noverint, beneficia tua, in quantum prævales, plures sentiant, vultum rari cognoscant. Si quando autem tibi pro necessitate monasterii seorsim fuerit colloquendum, cum duabus vel certe cum tribus electis sororibus facito, quia opinio bonæ famæ, sicut etiam perfectæ vitæ custodia, tibi necessaria est, et tunc primum despicienda humana detractio, cum Christus in causa est. Omnis quoque actio tua semper sit propter Deum, sermo de Deo, cogitatio in Deum. Et exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus te cupio esse compassibilem, omnibus gratam, omnibus te præfectam piam. Ut videlicet juxta Paulum sis sancta corpore et spiritu, ipso sponso Domino tuo mentem tuam regente, et vias tuas sanctas disponente; qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen. » Hæc ex monitis S. Cæsarii speciminis gratia attulisse sufficiat.

72. Demum concludere placet hunc commentariam epitaphio Sancti, de quo Mabillonius in *Annalibus* tom. I, pag. 99, docet sequentia: « Ejus epitaphium, post eversum a Saracenis ipsius sepulcrum, scripsit Paulus illustris anno Domini 873, indictione xv, Ranigaudo magistro, ut legitur post epitaphium in veteri codice Arelatensi, sub hoc titulo, *Restauratio sepulcri sancti Cæsarii*, cui titulo subjicitur epitaphium, longe emendatius quam apud Saxium et alios, in hunc modum:

*Cernitur hic vario renovaum marmore lectum
Patri Cæsario, pontificique sacro,
Quod scelerata cohors rabie dextravit acerba.
Hanc virtute Dei sorbuit unda maris.*

*Præsule Rostagno hac Arelati sede loca'o,
Cernuus id Paulus strenue composuit opus.
Qui Christus tribuat cœlestis præmia vitæ,*

*A Cœtibus angelicis consociavit orans.
Et nobis, venerande Pater, miserere precando,
Diluat ut noster crimina cuncta Deus.*

OPUSCULA OMISSA.

OPUSCULUM PRIMUM

SIVE

EPISTOLA HORMISDÆ PAPÆ

Qua summus ille pontifex varia a Cæsario constituta obfirmat, postulataque annuit.

(Ex Bolland.)

Paulinus dilectissimo fratri Cæsario Hormisda.
Exsulto in Domino, dilectissime frater, et indesinenter exsulto, ita apud te religiosæ studium vigere reverentiæ, ut indefessæ sollicitudinis continuatione pervigiles, quatenus in Ecclesia Dei quidquid ad cultum ejus pertinet novis quoque profectibus augeatur : et de cætero non aliquid satis officio putes, nisi semper adjunxeris. Est tibi fideli cura specialis infusus propositus : et unde amabilis Deo propheta cum diceret, Ego semper in te speravi, Domine, devotionem hanc sibi non credeas suffecisse, subjunxit : Et adjiciam super omnem laudem tuam. Amor verus non est solitus esse contentus obsequiis, et defectum sui charitas putat, nisi fervor dilectionis exæstuet. Videat licet inhærentem præcordiis fidem, ut secretorum speculator et cognitor Deus, non tamen dispensationem suam patitur oculi, aut thesaurum suum citra incrementum celari : jubet cultores suos arcanam reverentiam in aperto producere, et laudem suam personanti exsultatione cantare. Hæc ideo, quia in Arelatensi Ecclesia, super clericorum et monachorum excubias consuetas, puellarum quoque Dei noviter choros instituisse te, directis litteris indicasti, poscens ut in præfato puellarum monasterio a te nuper condito nullam potestatem successores quandoque tui habere penitus permittantur, quatenus sacratæ Deo virgines ab omni inquietudine vel molestia absolutæ, omnipotenti Deo liberis mentibus valeant jugiter famulari.

Digna providentia sacerdotibus institutis ad pudicitiam decantandam Deo corda compungere, et sacro cultui de illis seminibus mysticis fructum virginittatis offerre. Hoc esse summum votum suum in illis voluminibus sacris declaravit Apostolus, dicens : *Desponsavi vos uni viro virginem castam exhibere*

B *Christo.* Quamobrem, petitionibus fraternitatis tuæ libentissime annuentes, apostolica auctoritate firmamus atque decernimus, ut nullus episcoporum successorum quoque tuorum in antedicto monasterio audeat sibi potestatem aliquam penitus vindicare, nisi tantum pro Dei intuitu, pastorem sollicitudinem gerens, familiam Christi Domini ibidem positam congruis quibusque temporibus (juxta quod concedet) sincero animo cum suis clericis studeat visitare. Tu unde deinde æquum est ut parili devotione uterque sexus, locis sibi congruis consistens, Dei gloriam concinat, sicut stabili atque plenissima fide uterque spem redemptionis exspectat.

Quod autem venditionem ad dilectionem tuam, donationemque in monasterio earundem puellarum Dei ante factam, nostra postulas auctoritate roborari, sperans ut ecclesiasticorum alienatio prædiorum non præsumatur in posterum, nostris interdicta decretis ; probamus propositum tuum, et desiderium in tantum fatemur esse laudabile, ut gaudeamus, vobis quoque eadem non licere. Sed non oportuit distrahi quod ecclesiæ servituri de ecclesiæ substantia ratio suadebat prorsus emptione concedi : boni operis fructum decet esse gratuitum ; expectanda est recti studii merces potius quam petenda, ne per utilitatem venditionis imminuatur remuneratio charitatis. Confirmamus tamen circa monasterium virginum a vobis vel venditum, vel donatum, et sub eadem via alienationem ecclesiasticorum prædiorum decretis presentibus exhibemus, quod per sacerdotes omnes ad charitatis vestræ diœcesim pertinentes, sub vestra dispositione perferte : æquum est enim ut quæ salubriter ordinantur generaliter obediant. Deus te incolumem custodiat, frater charissime.

OPUSCULUM SECUNDUM

sive

CONCILIIUM¹ CARPENTORACTENSE

QUOD PRÆSIDENTE CÆSARIO HABITUM EST.

CONSTITUTIO SANCTORUM EPISCOPORUM

Concilii Carpentoractensis, sub d'e viii Idus Novemb. es, Mavortio V. C. Consule², id est, anno Christi 527³, Felicii IV papæ 2, Athalarici Italiæ regis 2, tempore Liberii præfecti.

CANON UNICUS.

^a *De eo quod parochiis fuerit a Christianis collatum, quantum aut qualiter ab episcopo præsumatur.*

Licet omnia quæ ecclesiastica regula præcepit observari, in multis canonibus contineantur inserta, nascuntur^b tamen causæ pro quibus necesse habent sacerdotes Domini, quod ad iustitiam pertinet, secundum disciplinam ecclesiasticam ordinare. Et ideo quia Carpentoracte convenientes huiusmodi ad nos querela pervenit, quod ea quæ a quibuscunque fidelibus parochiis conferuntur, ita ab aliquibus episcopis præsumantur, ut aut parum, aut prope nihil ecclesiis quibus collata fuerant, relinquatur: hoc nobis iustum et rationabile visum est, ut si ecclesia civitatis ejus cui episcopus præest, ita est idonea ut Christo propitio nihil indigeat, quidquid parochiis fuerit derelictum, clericis qui ipsis parochiis deserviunt vel

^a Cod. Vat., *Incipiunt capituli, constitutio sanctorum episcoporum Carpentoractis tempore Liberii papæ; de id quod parochianis fuerit Christianis collatum quantum aut qualiter ab episcopo præsumatur. Explicit capitulum. Constitutio SS. episcoporum in civitate Carpentoractensium. Licet, etc.*

^b Cod. Vat., *noscuntur.*

^c Sequentia usque ad subscriptiones desunt, et ex

^a Ex actis hujus concilii illud tantum reperitur hic sancitum esse decretum, quod non, et quantum ex bonis parochiali ecclesiæ ablati episcopo sumere putat. Agroecium episcopum, ideo quod perperam ordinasset, vocatusque ad concilium contumaciter remansisset, auctoritate hujus concilii a missarum sacrarum celebratione suspensum fuisse, patet infra ex epistola synodali ad eum scripta. Baron. ann. 463, n. 13. Quo anno præcise, quoque die hæc synodus celebrata fuerit, non constat: eandem vero circa hæc allegata tempora habitam fuisse, facile conicere possumus ex eo quod ferme omnes iidem episcopi huic interfuisse et subscripsisse reperiantur, qui subsequentibus duobus, Arausicano II et Valensi III conciliis subscripserunt. Placuit igitur hunc conventum hisce præfigere, quibuscum eorumdem episcoporum præsentiam et subscriptionem habere meruit. Carpentoracte est urbs Galliæ Narbonensis, cujus meminit Plinius lib. III, cap. 4. Sev. BINIUS.

^b Quanquam characteres chronologici concilii hujus nihil ambigui exhibere videntur, suspicio tamen mihi ingeritur, num forte in errorem scriptores induxerint. Versor enim ambiguus num vera sint, quæ tamen admittuntur ab omnibus, hoc scilicet concilium anno 527 Mavortii consulatu notato, tribuendum esse. Id enim deduco ex concilio Vasensi III, quod anno 529 Decii Junioris consulatu notato die non. Novembris celebratum est. Concilium namque

A reparationibus ecclesiarum⁴ rationabiliter dispense- tur. Si vero episcopum multas expensas, et minorem substantiam habere constiterit, parochiis quibus largior fuerit collata substantia, hoc tantum quod clericis vel sartis tectis⁵ rationabiliter sufficiat, reser- vetur: quod autem amplius fuerit, propter majores expensas episcopus ad se debeat revocare: ita tamen ut nihil de facultatula ipsa, vel de ministerio⁶, clerici loci ipsius licentiam habeant minuendi. Hoc etiam placuit custodiri, ut sequenti anno in vico Vasensi octavo idus Novembres debeat concilium congregari.

Subscriptiones episcoporum.

Cæsius in Christi nomine episcopus constitutionem nostram reperi et subscripsi. Not. sub die viii Idus Novemb. Mavortio V. C. consule.

cod. Lugdun. desumpta.

^a Cod. Vatic., *Subnotavi sub die viii id. Novembr.; nec aliud additur, sed statim succedunt nomina subscribentium. In his vero titulus peccator constanter deest. Post subscriptiones ponitur: Explicit. Additur dein epistola, in qua verba illa quam ut eorum, sic leguntur ut in vetustis codd. Sirmondus offendit.*

^c hoc Vasense indictum est in Carpentoractensi concilio ad annum proxime sequentem his verbis: *Hoc etiam placuit custodiri, ut sequenti anno in vico Vasensi viii id. Novemb. debeat concilium congregari. Cum igitur Vasense convenerit anno 529, anno proxime præcedenti, nempe 528, Carpentoractense habitum fuisse oportet. Id etiam indicat dies qua concilium istud Carpentoractense celebratum fuit, nempe dies viii id. Novembris, quæ non nisi anno 528, in feriam secundam, qua iniri solebant concilia, incidit. Hæc si admiserimus, pro Mavortio V. C. cos. legendum P. C. Mavortii V. C. cos. MANSI.*

^d Hunc annum docuit Mavortii consulatu, quem in Cæsarii episcopi subscriptione nobis exhibuit unicus, sed longe optinuis, codex Ecclesiæ Lugdunensis, cui et diei quoque ac mensis notam debemus, quæ in reliquis exemplaribus mutila erat. JAC. SIMONDUS.

^e Lugdun. idem, et Anit., *basilicarum.* JAC. SIMONDUS.

^f Vulgati, *architectis*; Lugdunensis, *sarchitectis*; Rhemensis, *sarthitectis*: facilis fuit conjectura *sartis tectis.* JAC. SIMONDUS.

^g Ita diserte libri quatuor, quibus hoc loco usi sumus, Lugdunensis, Anit., Rhemensis et Bellovac. Nec tamen aliena lectio vulgata, quæ ad episcopum hæc referebat: *ut nihil de ministeriis clericorum loci ipsius, licentiam habeat minuendi.* JAC. SIMONDUS.

Contumeliosus consensi et subscripsi.
 Eucherius peccator consensi et subscripsi.
 Lupercianus peccator consensi et subscripsi.
 Constantius peccator consensi et subscripsi.
 Alethius peccator consensi et subscripsi.
 Julianus ^a consensi et subscripsi.
 Prosper ¹ peccator consensi et subscripsi.
 Vindemialis consensi et subscripsi.
 Porcianus peccator consensi et subscripsi.
 Heraclius peccator consensi et subscripsi.
 Philagrius peccator consensi et subscripsi.
 Uranius peccator consensi et subscripsi.
 Cyprianus peccator consensi et subscripsi.
 Principius peccator consensi et subscripsi.

EPISTOLA SYNODI CARPENTORACTENSIS

AD AGROECIUM ² EPISCOPUM ANTIPOLITANUM.

Suspenditur anni spatium a missarum celebratione episcopus, qui ordinationem quamdam contra canones fecerat.

Domino sancto ac venerabili fratri Agroecio episcopo, Casarius episcopus et ceteri episcopi in Carpentoractensi synodo congregati.

Licet ad synodum aut per vos aut per personam vicariam debueritis adesse, ut ordinationis tuæ quam fecisse diceris, in synodali conventu redderes rationem, ut si recte feceras, absolutus cum charitate Deo propitio remeares; sin certe transgressorem te canonum esse constaret, præsentis denuntiatione cognoscereris, ut Deo medio prolata sententia, aut percelleret reum, aut absolveret supplicentem. quia licet sacerdotibus canones ignorare non liceat, tamen

^a In ms. Paris. collegii Soc. Jesu, altero e duobus vetustissimis. Græco more subscribit iste, *Joullanos*. Qui in concilio Arausicano non subscribit Græce pariter *Julianus Amartolus*. Ceteri episcopi Latine ut hic :

¹ Qui inter alios sanctos episcopos huic synodo interfuit, Prosper non Regensis, sed Aurelianensis antistes fuit, ad quem exstat Sidonii data epistola lib. vii, cap. 15. Hunc sanctitate celebrem fuisse testantur publicæ ecclesiarum tabulæ, ex quibus ejus præconium annis singulis, quinto calend. Augusti in ecclesia decantatur. Julianum Carpentoractensem episcopum fuisse patet ex concilio Epaonensi, cui ibidem subscriptus habetur. De reliquis episcopis celebrioribus hic subscriptis alibi infra agemus. *Szv. Bixius*.

² Hac epistola significatur ipsum Agroecium Patrum sententia suspensum esse per annum a sacrarum missarum celebratione, ob ordinationem ab eo perperam factam, et quod ad dicendam causam ad synodum vocatus, neque ipse venerit, neque alium quemquam suo loco miserit. Hunc illum esse putamus cu-

^{*} Errat *Bixius*.

A pene levior error fuerat, si per ignorantiam deliquisses, quam ut eorum quibus tua ^a vel vicarii tui manus subscripserat, canonum transgressor existeres. At nunc vero duplici reatu teneris astrictus, cum non solum contra venerabilium Patrum, sed etiam contra tua venisse decreta temere comprobaris. Quapropter hoc communi in Christo deliberatione sanximus, ut quia filium nostrum Protadium statuta canonibus ^b per vos inserta, et vos simili sententia constringunt, usque emenso anno missas facere non præsumas, quia æquum est ut quod apud antistites Deo medio statuitur, inviolabiliter Deo propitio conservetur. Quæ enim observationis reverentia a posteris exhibebitur, si ab iis primum lex, a quibus constituta est, violatur?

B Casarius episcopus subscripsi.
 Cyprianus episcopus subscripsi.
 Constantinus episcopus subscripsi.
 Porcianus episcopus subscripsi.
 Gallicanus episcopus subscripsi.
 Alethius episcopus subscripsi.
 Heraclius episcopus subscripsi.
 Principius episcopus subscripsi.
 Contumeliosus episcopus subscripsi.
 Julianus episcopus subscripsi.
 Philagrius episcopus subscripsi.
 Eucherius [ms., *Euchtrius*] episcopus subscripsi.
 Prosper episcopus subscripsi.
 Uranius [ms., *Oranus*] episcopus subscripsi.
 Luperianus episcopus subscripsi.
 Vindemialis [ms., *Vindivius*] episcopus subscripsi,

sed non eodem ordine. *HARDUINUS*.

^b Cod. Lugdun., *Intra statutam canonibus sententia (sic) vos inserta constringent usque emenso anno, etc.*

jus sit mentio in concilio Arelatensi III, et ad quem scriptæ exstant litteræ Sidonii. Probabile est quod apud Sidonium in titulo multarum epistolarum Græcus episcopus pro Agroecio episcopo mendose legitur. Vide Baron. anno 463, num. 15. *Szv. Bixius*.

^a Rhemensis et vulgati, *eorum custodia*. Sed cum in Rhemensi eodem atque in Bellovacensi (Lugdunensis enim hanc epistolam non habet) subscripserat legeretur, pro *custodia* scriptum coniecimus, *quibus tua*. De canonibus quippe agi videtur concilii IV Arelatensis, quibus Agroecius per Cataphronum vicarium subscripserat. *Jac. SIMONDS*.

^b Hanc pœnam statuerat canon 3 Arelatensis in eos qui contra statuta canonum quempiam ordinarerent. Quare eo spectare Agroecii causam verisimile est, ut dixi. *Jac. SIMONDS*.

^{**} Errat hic quoque *Bixius*.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

DIONYSIUS EXIGUUS.

Notitia ex Cave.
 EPISTOLA SYNODICA S. Cyrilli et concilii Alexandrini
 contra Nestorium, a Dionysio Latine translata. *Ibid.*

PATROL. LXVII.

EPISTOLÆ DUÆ de ratione Pasche. 19-25
 Præfatio Justelli in Codicem canonum Ecclesie uni-
 versæ. 29
 CODEX CANONUM ECCLESIE UNIVERSÆ. 59-94
 Notæ Justelli in codicem canonum præcedentem. 93

CODEX CANONUM ECCLESIASTICORUM, sive, Codex canonum vetus Ecclesie Romanæ.	135
Epistola Hadriani papæ ad Carolum Magnum.	<i>Ibid.</i>
Monitum lector.	137
Testimonia aliquot de Dionysio Exiguo ejusque Latina canonum ecclesiasticorum interpretatione.	159
Præfatio.	<i>Ibid.</i>
Regulæ ecclesiasticæ sanctorum apostolorum, prolatae per Clementem Ecclesie Romanæ pontificem.	141
Canones Nicæni concilii.	147
Regulæ Ancyranæ concilii.	151
Regulæ prolatae in synodo Neocæsariensi.	155
Regulæ Gangræneses, quæ post Nicænam concilium expositæ sunt.	157
Regulæ expositæ apud Antiochiam in ecclensis.	159
Regulæ apud Laodiciam expositæ.	163
Regulæ Constantinopolitanæ.	169
Regulæ promulgatæ a Chalcedonensi concilio.	171
Canones synodi Sardicensis.	175
Canones synodi Carthaginiensis.	181
COLLECTIO DECRETORUM PONTIFICUM ROMANORUM.	224
Præfatio ad lectorem.	<i>Ibid.</i>
Catalogus pontificum Romanorum quorum decreta in hac collectione recensentur.	<i>Ibid.</i>
Dionysii præfatio. 231. — Epistola decretalis papæ Siricii. <i>Ibid.</i> — Decreta Innocentii. 237. — Decreta Zozimi. 261. — Decreta Bonifacii. 265. — Decreta Coelestini. 267. — Decreta Leonis. 277. — Decreta Gelasii. 301. — Decreta Anastasi. 311. — Decreta Simplicii. 319.	
APPENDIX ad Collectionem Dionysianam, sive collectio decretorum Romanorum pontificum collectioni Dionysianæ addita.	315
Catalogus Romanorum pontificum quorum decreta in hac collectione recensentur.	<i>Ibid.</i>
Regulæ Hilarii.	<i>Ibid.</i>
Decreta Symmachi papæ.	325
Decreta Felicii papæ.	321
Alia decreta Symmachi papæ.	328
Synodus Romana anno 501.	335
Decreta Hormisdæ papæ.	337
Decreta Gregorii papæ junioris.	341
OPERUM PARS ALTERA.	
Dionysii epistola ad Eugippiam in versionem a se factam libri Gregorii Nysseni de Opificio hominis.	343
Præfatio S. Gregorii ad Petrum presbyterum.	317
INTERPRETATIO LIBRI DE OPIFICIO HOMINIS.	<i>Ibid.</i>
CAPUT PRIMUM. — Particularis quædam ratiocinatio de mundo, naturalisque disputatio et clarior expositio de his quæ prius in hominis formatione facta monstrantur. <i>Ibid.</i>	
CAP. II. — Cur novissimus creatorum factus sit homo. 350	
CAP. III. — Quod pretiosior omni creatura quæ videtur, existat humana conditio. 351	
CAP. IV. — Quare per omnia imperiosam quamdam potestatem ipsa constructio humana significet. 352	
CAP. V. — Quod homo similitudo probetur imperii. <i>Ibid.</i>	
CAP. VI. — Eunomianorum dogma refellitur. 353	
CAP. VII. — Cur nudus homo in vitam producitur. 354	
CAP. VIII. — Cur hominis rectus est habitus, et propter quam rationem manus datæ sicut. De differentiis animarum disputatio. 355	
CAP. IX. — Quod aptissima hominis habitudo ad opus rationis constructa sit. 358	
CAP. X. — Quod per sensus mens operetur. 359	
CAP. XI. — De essentia anime. 361	
CAP. XII. — Inquisitio ubi principale hominis esse videtur. <i>Ibid.</i>	
CAP. XIII. — Contemplatio quædam naturalis de materia et natura et mentis inspectione. 364	
CAP. XIV. — De somno et oscitatione, et de somniis ratiocinatio. 368	
CAP. XV. — Quod unica duntaxat anima sit in corpore humano, triplici potentia constans. 370	
CAP. XVI. — Quod proprie hominis anima rationalis et sit et dicatur. 371	
CAP. XVII. — Evarratio divini sermonis quo dicitur, <i>Facimus hominem ad imaginem, etc.</i> 372	
CAP. XVIII. — Quid oportet respondere eis qui ambigentes inquirunt an peccatum sit procreatio liberorum. 373	
CAP. XIX. — Quod passiones in nobis irrationabiles ex eugnatione ipsius naturæ probentur habere occasione. 377	
CAP. XX. — Mystica interpretatio ejus quod de omni	

liguo quod in paradiso erat, homo edere permittatur. 379

CAP. XXI. — Quæ fuerit in paradiso vita, et qualis sit lignum quod interdictum est. 380

CAP. XXII. — Quod resurrectio non tantum ex Scripturarum predicatione quantum ex ipsa rerum necessitate debeat sustineri. 382

CAP. XXIII. — Adversus eos qui dicunt: *Si bona est resurrectio mortuorum, cur quibusdam temporum circulationibus susinetur?* 385

CAP. XXIV. — Quod qui exordium constitutionis mundi fatetur, necessario ejus etiam de fine concedat. 385

CAP. XXIV bis. — De natura coeli, quod non sit ex quatuor elementis secundum Aristotelem. 387

CAP. XXV. — Adversus eos qui audent asserere coeternam Deo esse materiam. 388

CAP. XXVI. — Quomodo quis etiam ab his qui foris sunt adducatur, ut Scripturæ docenti de resurrectione debeat credere. 389

CAP. XXVII. — Quod non sit contra id quod deest resurrectio mortuorum. 393

CAP. XXVIII. — Quod possibile sit, in omnia elementa humanis corporibus resolutis, iterum ex communi proprio singulis integrari. 391

CAP. XXIX. — Contra eos qui dicunt existare animas ante corpora sua, vel e contrario ante animas corpora formari. 393

CAP. XXX. — Assertio quod una eademque anima et corporis causa subsistendi esse videatur. 398

CAP. XXXI. — Contemplatio quædam medicinalis, potiusque de corporum constructione, paucis absolvitur. 400

VITA S. PACHOMII a Dionysio latine adornata (hic tantum memorata imprimenda autem in fine scilicet vi). 407

INTERPRETATIO ORATIONIS PROCLI de Despera (hic in memorata, legenda autem tom. XLVIII, col. 775). *Ibid.*

INTERPRETATIO EPISTOLÆ S. PROCLI ad Armenios cum præfatione. *Ibid.*

HISTORIA INVENTIONIS CAPITIS S. JOANNIS BAPTISTÆ a Dionysio latine translata, prologo præmisso. 417

APPENDIX PRIMA, sive CIRCUS in primam, secundam et tertiam inventionem pretiosi capitis S. præcursoris Joannis Baptistæ, a Combesio latine translata. 433

APPENDIX ALTERA, sive LITANIÆ Theodori Studite in tertiam inventionem venerandi capitis Joannis Baptistæ. 447

DIONYSII CYCLUS PASCHALIS, præcedente ipsius cyli historia, sequentibus autem epistolis Proterii ad Leonem papam, Dionysii ad Bonifacium primum primum et Bonum secundum, necnon Guillelmi Jani ad Hoffmannum. 453

FACUNDUS

Notitia. 523

PRO DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM libri duodecim. 527

LIBER PRIMUS. *Ibid.*

CAP. I PRIMUM. — Quod Justinianus, in confessione fidei suæ, unum de Trinitate crucifixum, beatam Mariam vere et proprie matrem Dei, et Christi duas esse naturas recte professus sit. *Ibid.*

CAP. II. — Quod Eutychiani sub trium Capitulorum nomine concilium Chalcedonense fraudulenter oppugnent: quibus antequam respondeat, fidei suæ confessionem exponit. 532

CAP. III. — Quod unus de Trinitate passus contra Nestorianos aptus dicatur, quam una de Trinitate persona. Personarum nomen in Trinitate Sabellii causa usurpari ceptum; et de baptismo in nomine Domini Jesu. 534

CAP. IV. — Quod beata Maria vere ac proprie sit mater Dei, contra quosdam catholicos et contra Nestorianos. Examinantur Hilarii, Augustini et Lepori presbyteri testimonia. 540

CAP. V. — Quod Christi duas sint naturæ, non una composita, contra Eutychianos et Semiutychianos. De Julio papa, et de Cyrillo Alexandrino quorum scripta objiciunt adversarij. 548

CAP. VI. — Quod Eutychiani unam Christi compositam naturam astruentes Nestorianos adjuvent; et quod perperam utantur exemplo humanæ naturæ ex anima et corpore compositæ. 553

LIBER SECUNDUS. 557

CAPUT PRIMUM. — Quod damnationem trium Capitulorum adversarii concilii Chalcedonensis conscriperint, et imperatoris titulo prænotarint. *Ibid.*

CAP. II. — Quod epistola Ithæ, quamvis eam concilium orthodoxam non pronuntiasset, damnari absque concilii reprehensione non possit. 561

CAP. III. — Quod epistolam Ithæ ideo damnari t. quæ duas in Christo naturas confitetur. Quo consilio episcopo-

rum subscriptiones exigant, et cur damnantium communionem ipsi refugiant. 663

CAP. IV. — Quod falso damnata a se jactent epistolam, quia Cyrillum male tractarit, cum acerbis tractatus sit a Gennadio et Isidoro, quos non reprehendunt. 571

CAP. V. — Quod temere diminetur epistola post examen synodi Chalcedonensis, cujus decretis addi nihil debere Leo papa et episcopi Orientis confirmant. 574

CAP. VI. — Quod frustra Vigilii papæ responsum expectare se dicant, qui a Leouis decessoris sui vestigis minime recessurus sit. 577

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod Theodori Mopsuesteni scripta cum demant, synodi Chalcedonensis et Leonis papæ judicium reprehendant. *Ibid.*

CAP. II. — Quod Theodorus ut Nestorii doctor accusari nequeat, cum rectam de Christo fidem contra Samosatani et Nestorii errorem teneat; et de symbolo quod Theodori dicebatur. 584

CAP. III. — Quod Theodorum imperite arguant, quod Christum in passione formidasse et turbatum fuisse dixerit, cum Christus et martyres ad mortem re ipsa trepidaverint. 589

CAP. IV. — Quod Theodorum immerito calumniantur, quia in expositione historici centurionis Christum parum hominem esse docuerit. 595

CAP. V. — Quod falso Theodorum accuset, quasi personarum Trinitatem cum Sabellio negarit, unamque Patris et Filii et Spiritus sancti personam esse docuerit. 598

CAP. VI. — Quod Theodorus prophetias de Christo non evacuavit, etsi aliquas interrum etiam moraliter exponat; et quod constantiter a Cyrillo laudatus sit. 600

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod Cyrillum sequi non debeant, si Theodorum aliquando culpasse concedatur, cum in his non sequantur quæ contra Chrysostomum scripsit. *Ibid.*

CAP. II. — Quod in Theodori damnatione Cyrillum sequi non debeant, cum illum in Diodori damnatione merito non sequantur, quem Patres et principes orthodoxi commendant. soli Apollinaristæ hæretici cum Juliano Apostata vituperant. 610

CAP. III. — Quod Vigilii papa ex itinere scribens, Ibas a Theodori damnationem improbarit atque emendarit; et quod diversæ provincie Vigilium ne hoc pateretur contestate sint. 623

CAP. IV. — Quod contra synodum Chalcedonensem factam esse trimum Capitulum damnationem, ipsi etiam qui consenserunt primates et episcopi Orientis agnoverunt; quos redarguit quod imperatori non resisterint. 625

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod epistolam Ibas orthodoxam revera pronuntiavit synodus Chalcedonensis, falsoque dicant adversarii ab ea non fuisse susceptam. *Ibid.*

CAP. II. — Quod falso dicant Ibas negasse in judicio episcoporum Photii et Eustachii epistolam illam suam esse. 633

CAP. III. — Quod falso dicant Theodoretum in concilio Chalcedonensi nisi post damnationem Eutychis atque Dioscori non sedisse, quodque synodi auctoritati non obstitit, si in ea sedente qui ab hæresi respuerunt. 637

CAP. IV. — Quod Leo papa non solum definitionem fidei synodi Chalcedonensis, sed omnia ejus acta et decreta confirmavit, excepto fastu Anatolii, quem redarguit. Epistola autem Ibas approbationem non exclusit. 644

CAP. V. — Quod post decreta conciliorum disputare non liceat, nec audiendi sint Eutychiani, si concilii de Ibas epistola defuitur resistant. 651

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod synodus Chalcedonensis epistolam Ibas pronuntiavit orthodoxam recte judicavit, et sacre Scripturæ morem secuta sit, quæ de multis ex majore ac meliore parte solet ferre sententiam. *Ibid.*

CAP. II. — Quod synodus epistolam Ibas orthodoxam pronuntiavit propter duarum in Christo naturarum confessionem quam continet, non propter falsam de beato Cyrillo suspicionem. 660

CAP. III. — Quod synodus epistolam Ibas damnare non potuit, quin Cyrillum lidem hæreses damnaret: quodque Cyrillus Nestorio respondens de industria parcius de duarum naturarum discretionem locutus sit. 663

CAP. IV. — Quod Ibas male de Cyrillo suspicans, non Cyrilli fidem, sed quam Cyrilli esse falso putabat, in epistola sua reprehenderit, et Cyrilli de Christi incarnatione fidem re ipsa proferit. 669

CAP. V. — Quod synodum quæminus epistolam Ibas orthodoxam pronuntiaret, morari non debuit falsa illius de Cyrillo suspicio, cum Cyrillum ipsum, quominus Orientalium confessorum subscriberet, per illorum suspicionem non retardavit. 675

LIBER SEPTIMUS.

683

CAPUT PRIMUM. — Quod Ibas in epistola sua unam Christi virtutem cum dixit, duas in Christo naturas non negavit, sed unam eam personam asseruit. *Ibid.*

CAP. II. — Quod Ibas dicens Nestorium sine judicio et inquisitione damnatum, non damnationem ejus improbarit, sed hoc tantum quod expectati non fuerint Orientales. 684

CAP. III. — Quod Ibas judicio falli poterit in Nestorio, sicut Anatolius in Dioscoro, Athanasius in Timotheo, synodus Palæstina et Zosimus papa in Pelagio et Celestio. 686

CAP. IV. — Quod epistolam Ibas mutilam produxerit, ea omittentes ex quibus constaret Nestorium ab illo excusatum non fuisse. 688

CAP. V. — Quod falso dicant Ibas a synodo compulsam anathematizare Nestorium; et quod nunquam illi excusationem Nestorii accusatores obiecerint. 691

CAP. VI. — Quod Ibas de Cyrilli capitulis male suspicatus sit, tanti synodo visum non fuisse, ut propterea ejus epistolam condemnandam censeret. 696

CAP. VII. — Quod templum et habitans in eo recte dictum sit, et quod propter Theodori laudes condemnari a synodo Ibas epistola non debuit, cum idem a Chrysostomo et a Nazianzeno laudatus sit. 702

LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod Joannis Antiocheni et Orientalium testimonio antiqui Patres plurimi consona illi scripserint quæ in Theodoro Mopsuesteno culpantur. *Ibid.*

CAP. II. — Quod falso dicatur Proclus Theodori nonem perstrinxisse, cum ex ejus scriptis id aperte refellatur. 712

CAP. III. — Quod synodus Orientis ad Theodosium imperatorem et Theodosius ad synodum, de non condemnando Theodoro scripserint. 713

CAP. IV. — Quod synodus eadem Orientis ad Cyrillum etiam de non damnando Theodoro scripserit. 718

CAP. V. — Quod Dominus Antiochenus Theodorum laudet in synodica ad Theodosium imperatorem, et quod iidem omnes Patres doceant mortuis in Ecclesiæ pace defunctis non esse insultandum. 723

CAP. VI. — Quod officere Theodoro non debeat, si contra illum postea scripserit Cyrillus, et quod damnari Theodorus sine Diodoro non possit. 729

CAP. VII. — Quod si suspectus de hæresi fuisset Theodorus, ejus temporis Patres id minime dissimulassent, et quod illorum potius quam Cyrilli unius de Theodoro sententiæ credendum sit. 731

LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod ex scriptis Theodori probeur ipsum fuisse catholicum, et unius psalmi XLIV expositione refellatur omnia quæ contra ejus doctrinam objecta sunt. *Ibid.*

CAP. II. — Quod Theodorus vere Christum non hominem tantum sed etiam Deum natura esse fassus sit. 742

CAP. III. — Quod Theodorus in duabus Christi naturis unam ejus personam agnoverit, alienusque fuerit ab errore tum Judæorum, tum Manichæorum. 748

CAP. IV. — Quod Theodorus ad ostendendam tantam unitatem personæ in Christo, non ad confundendas ejus naturas, similitudine usus sit hominis ex anima et corpore compositi. 755

CAP. V. — Quod obscura et ambigua Patrum dicta ex apertis eorum dictis interpretari oporteat, quod propositis aliquot exemplis declarat. 758

LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM. — Quod reprehendenda synodus non sit, quia Theodorum non damnarit, tametsi in ejus scriptis quedam sint culpanda: cum fieri poterit ut eam laterent, vel illa melius interpretanda, aut ab inimicis ejus immixta crederentur. *Ibid.*

CAP. II. — Quod etsi aliquando errarit, damnari ut hæreticus non poterit, quia pertinax non fuit, cum ultro quedam quæ notabantur correxerit. 771

CAP. III. — Quod tametsi Theodorus in quibusdam errasset, laudari ab Ibas poterit propter aia quæ recte scripsit. 774

CAP. IV. — Quod Theodorum synodus, si apud eam accusatus fuisset, damnare post mortem in Ecclesiæ pace defunctum non debuerit. 777

CAP. V. — Quod Athanasium nemo damnat propter excusationem quam suscipit Dionysii Alexandrini; et quod multo facilius sit Theodorum defendere. 783

CAP. VI. — Quod Basilius Gregorii Thaumaturgi, et Hilarius Antiocheni ac Sirmienensis concilii dicta quedam duriora excusarint; et Theodorum eodem modo excusari synodo licuerit, si hoc susceptum. 787

CAP. VII. — Quod adversarii in una damnatione Theodori brevi sententia quatuor in magna villa incarcerationis LIBER UNDECIMUS. 795

CAPUT PRIMUM. — Quod multi Patres antiqui similia dixerint iis quæ in Theodoro reprehenduntur, atque imprimis Eustathius Antiochenus. *Ibid.*

CAP. II. — Quod apud beatum Athanasium quedam reperiantur non minus difficilia his quæ in Theodoro reprehenduntur. 798

CAP. III. — Quod Amphilocheus Iconiensis similia etiam iis scripserit quæ in Theodoro reprehenduntur. 802

CAP. IV. — Quod in Gregorii libris adversus Eunomium similia existunt iis quæ in Theodori libris reprehenduntur. 805

CAP. V. — Quod apud Joannem Chrysostomum quedam etiam similia sint iis quæ in Theodori scriptis reprehenduntur. 809

CAP. VI. — Quod in sanctis Patribus, si quid errant, excusanda sit intentio, ne hæretici credantur. 811

CAP. VII. — Quod Cyrilli quoque plurima sint Theodori dictis quæ reprehenduntur similia: quorum decem profert exempla. 816

LIBER DUODECIMUS. 825

CAPUT PRIMUM. — Quod hæreticum faciat non ignorantia, sed obstinata defensio falsitatis; et quod hæretici non statim iudicandi sint qui in aliquibus erraverint. *Ibid.*

CAP. II. — Quod retractari non debeant ea quæ in synodo semel sunt constituta. 833

CAP. III. — Quod principum sit in causis fidei obedientiam exhibere, non ea sibi usurpare quæ sunt propria sacerdotum, docet exemplo Marciani et Leonis imperatorum. 838

CAP. IV. — Quod Zeno imperator de rebus fidei decernere præsumens, Ecclesiam diuturno et gravi schismate turbavit. 845

CAP. V. — Conclusio totius operis, cum parænesi ad Justinianum ut Theodosii exemplo errorem agnoscat. 849

Synopsis chronica, præcipua quæque digerens et illustrans quæ in trium capitulorum causa contigerunt. 851

LIBER CONTRA MOCIANUM. 853

EPISTOLA FIDEI CATHOLICÆ in defensione trium capitulorum. 867

FERRANDUS.

Notitia. 877

EPISTOLÆ ET OPUSCULA. 887

EPISTOLA PRIMA (Hic tantum memorata, legenda autem Patrologiæ tom. LXV, col. 378). 890

EMER. II (Hic memorata, legenda tomo citato, col. 592). *Ibid.*

EMER. III (Ad Anatolium diaconum urbis Romæ). — De duabus in Christo naturis; et quod unus in Trinitate natus passusque dici possit. *Ibid.*

EMER. IV (Ad Eugippium presbyterum). — De essentia trinitatis, et de duabus Christi naturis. 908

EMER. V (Ad Severum Scholasticum). — Quod Dominus nosse Jesus Christus sit unus de sancta et individua Trinitate. 910

EMER. VI (Ad Pelagium et Anatolium diaconos urbis Romæ). — Pro epistola Ibas episcopi Edesseni, adeoque pro tribus capitulis concilii Chalcedonensis, adversus acephalos. 921

EMER. VII (Ad Regium comitem). — Qualis esse debeat dux religiosus in actibus militaribus, seu de septem regnis innocentie. 928

BREVIATIO CANONUM. 949

VITA S. FULGENTII (Hic tantum memorata, legenda autem Patrologiæ tom. LXV, col. 117). 961

S. JUSTUS URGELLENSIS,

Notitia. 961

EPISTOLA Justi ad Serginum papam. *Ibid.*

EXPLICATIO MYSTICA in Canticum Salomonis. 963

VIVENTIOLUS.

Notitia. 984

EPISTOLÆ. *Ibid.*

EPISTOLA PRIMA (Hic tantum memorata, legenda autem Patrologiæ tom. LIX, col. 272). *Ibid.*

EMER. II. — Episcopus provinciæ Lugdunensis iussit ut ad synodum Epaoneensem veniant. *Ibid.*

TROJANUS.

EPISTOLA ad Kemerium episcopum, de puero qui ab baptizatus caset nesciebat. 993

PONTIANUS.

EPISTOLA ad Justinianum imperatorem, de tribus capitulis. *Ibid.*

S. CÆSARIUS.

Notitia ex Gallandio. 997

Vita S. Cæsarii, auctoribus Cypriano, Firmino, et Viventio episcopis. 1001

SERMONES plusquam sexaginta S. Cæsario ascripti. (Hic tantum memorantur, leguntur autem in appendice Ioni quinti Operum S. Augustini.) 1041

HOMILIÆ. *Ibid.*

Homilia prima. 1043

Homilia II. *Ibid.*

Homilia III. 1047

Homilia IV. 1050

Homilia V. 1053

Homilia VI. 1056

Homilia VII. 1059

Homilia VIII. 1062

Homilia IX. 1066

Homilia X. 1067

Homilia XI. 1069

Homilia XII. 1072

Homilia XIII. 1075

Homilia XIV. *Ibid.*

Homilia XV. 1077

Homilia XVI. 1078

Homilia XVII. 1079

Homilia XVIII. 1081

Homilia XIX. 1083

Homilia XX. 1085

Admonitio Cæsarii ad eos qui uxores habent et adulterium committere non erubescunt. 1085

Homilia XXI. 1088

Homiliæ XXII, XXIII, XXIV (Hic tantum memoratae, legendæ autem Patrologiæ tom. I, col. 844, 848, 853, 857). 1089

OPUSCULA ET EPISTOLÆ. *Ibid.*

DE CANONIBUS observandis seu excerptum ex concilio Arelatensi. *Ibid.*

Præfatio Christophori Amadulii ad Bandinium in opusculum sequens. 1091

OPUSCULUM de viduitate servanda. 1094

REGULA ad monachos, præmissa observatione critica. 1097

REGULA ad Virgines, præmissa observatione critica et Prologo. 1103

SERMO ad sanctimoniales. 1121

EPISTOLA ad Cæsariam abbatissam ejusque congregationem. 1125

EPISTOLA altera ad eandem. 1128

EPISTOLA hortatoria ad Virginem Deo dicatam. 1135

TESTAMENTUM S. Cæsarii. 1139

CANONES concilii Arausiaci. 1142

APPENDIX AD OPERA S. CÆSARII. 1151

Exhortatio ad tenendam christitatem. *Ibid.*

Epistola ad quosdam Germanos. 1154

Opusculum de decem Virginibus. 1160

Doctrina abbatij Macarii. 1163

RUSTICUS.

Notitia. 1165

DISPUTATIO CONTRA ACEPHALOS. 1167

Ante vitam S. CÆSARII addendum.

De S. Cæsario Commentarius prævius. 1253

OPUSCULA ADDENDA OPERIBUS S. CÆSARII.

Epistola Hormisdæ papæ ad Cæsarium. 1285

Concilium Carpenoractense Cæsario presidente habi-

tum. 1287

1

2

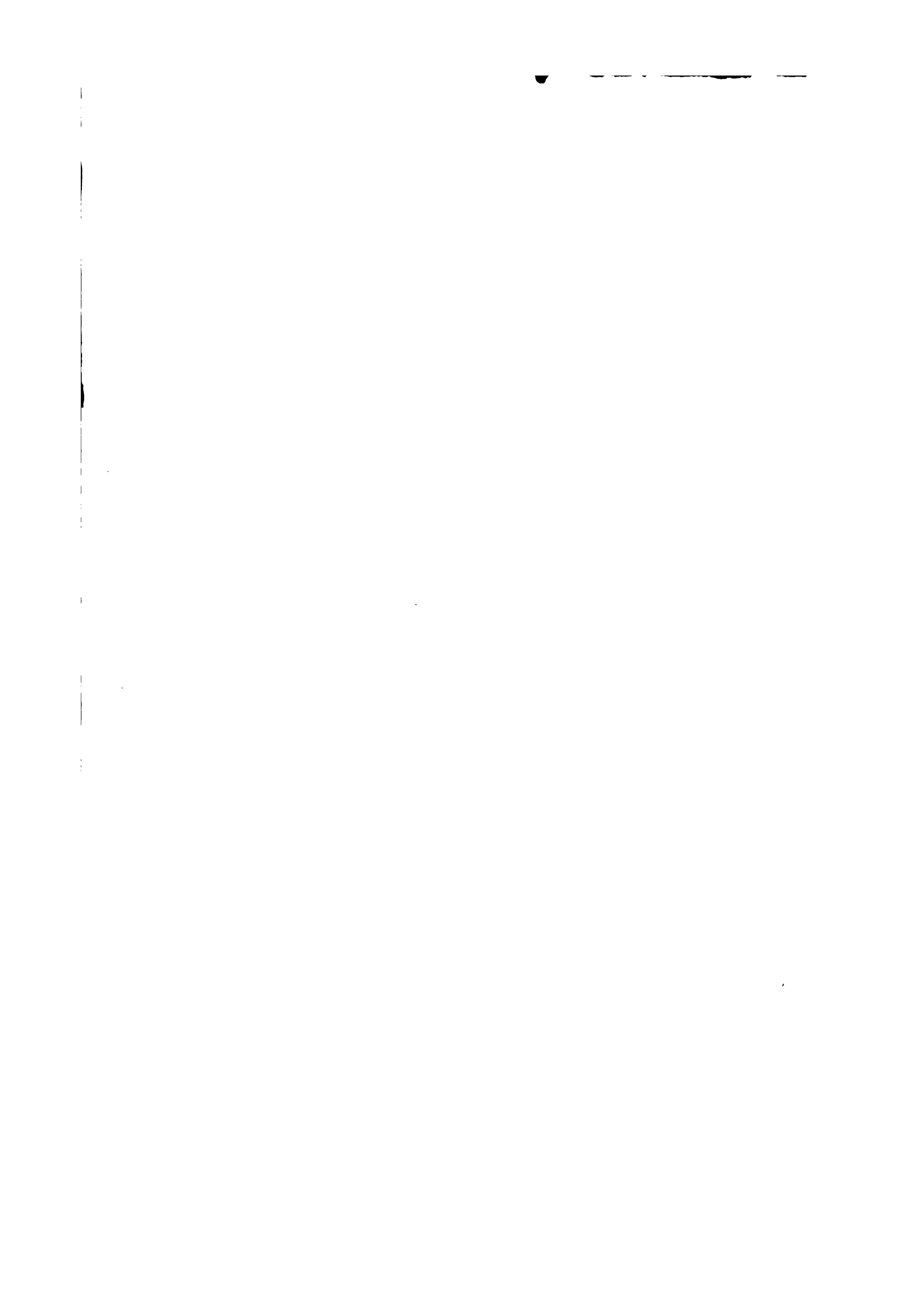
3

4

5

RECEIVED
FEBRUARY 21 1977
U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

3 2044 073 505 273

